Josephus I. Roman. Imperat. Semper Augustus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ Rex, Archidux Austriæ,

ДТ.Б.4/125

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 1034

יוסיפון בן גוריון

sive

JOSEPHUS HEBRAICUS,

videlicet:

Rerum memorabilium in populo Judaico tam pacis, quam belli tempore gestarum, inprimis de excidio Hierosolymitano

LIBRI VI. HEBRAICI,

juxta editionem Venetam, quam secuta est illa, quæ superioribus annis Francofurti ad Mœnum typis excusa est,

Atque collati sunt sex isti libri cum exemplari Constantinopolitano, cujus partem SEBAST. MÜNSTERUS Basileæ edidit, & Latine versi

a

JO. FRIDERICO BREITHAUPTO

Sacr. Cæsar. Majest. & Duc. Saxon. Consiliar.

Quibus accesserunt NOTÆ ab eodem illustrationis causa additæ, ut & Index rerum & verborum locuples.

GOTHÆ & LIPSIÆ,

Apud ANDREAM SCHALLIUM.

INVICTISSIMO
ROMANORUM IMPERATORI
JOSEPHO.
CÆSARI SEMPER AUGUSTO.
GERMANIÆ. HUNGARIÆ. BOHEMIÆ. DALMATIÆ.
CROATIÆ. SCLAVONIÆ. BULGARIÆ. BOSNIÆ.
SERVIÆ. ET. RASCIÆ.
REGI.
ARCHI-DUCI. AUSTRIÆ.
DUCI. BURGUNDIÆ. BRABANTIÆ. LUZELBURGI.
STYRIÆ. CARINTHIÆ. CARNIOLÆ. WIRTEM-
BERGÆ. UTRIUSQVE. SILESIÆ.
PRINCIPI. COMITI. HABSBURGI. TYROLIS. PFIR-
TARUM. KYBURGI. ET. GORITIÆ.
LANGRAVIO. ALSATIÆ.
DOMINO. VINDORUM. MARCHIÆ. PORTENA-
VIÆ. AC. SALINARUM.
ETC.

)(RE-

REVERA.

JOSEPHO. ID. EST. AUGUSTO.

PIO. FELICI. INCLYTO. QVEM. DEUS.

PERPETVO. SERVET!

HANC

JOSEPHI. HEBRAICI. VERSIONEM. LATINAM.

SUBJECTISSIMA. MENTIS. DEVOTIONE. CONSECRAT.

AC. DEDICAT.

SACR. CÆSAR. MAJEST. VESTRÆ.

OMNIUM HUMILLIMUS

JOH. FRIDERICUS BREITHAUPT.

PRÆ-

PRÆFATIO.

DUm Joſephi Hebraici, Gorionidis vulgò (1.) dicti, verſio Latina, adjectis quibusdam notis jam publicam in lucem prodit, antè omnia videtur opus eſſe, diſquirere, an liber iſte genuinus ſit Joſephi illius, qui de Antiquitatibus ac Bello Judaico Græcè ſcripſit, partus; an verò ſuppoſititius & ab alio eoque incerto autore compoſitus ſit, qua de re diverſæ ſunt doctorum virorum opiniones & ſententiæ, &, ut de illis, qui ſuppoſititium eſſe putant, primò dicam, præcipuum inter eos ſibi vendicat locum vir magni nominis, Joſephus Scaliger, qui (2.) recentem putat eſſe iſtius libri autorem, inter alia ſic ſcribens: *non opus eſt tot verbis de Joſepho Gorionide, quisnam ille fuerit, ſatis eſt, ſi oſtendero, cujas fuerit,*

a

(1.) Sic enim Judæi communiter vocare ſolent nempe: יוסיפון בן גוריון i. e. Joſephus, Gorionis filius, quæ etiam inſcriptio in frontiſpicio editionum Hebraicarum, typis excuſarum, reperitur.

(2.) In Elencho Trihæreſ. contrà Nicol. Serarium cap. 4. vid. infrà h. Præfat. num. 31. & n. 88.

erit, quando vixerit, cujusmodi scriptor sit, Gallum Judæum fuisse ex agro Turonensi non difficile est colligere, ut qui plus de illis, quàm de aliis Galliæ tractibus agat, recentem admodùm fuisse arguunt verba locorum recentia, quibus utitur, nempe: Tours, Amboise, Chinon, (3.) *quæ loca post sexcentos annos à natali Christi adhùc Turones, Ambasia, Kainon vocabantur &c. unde, ait, patere, hunc scriptorem recentissimum esse ac proinde Planum, qui nomen Josephi Historici sibi vendicârit: paulò post idem Scaliger sic scribit: insciticm plus, quàm Judaicam produnt infinita in illius libris sparsa, videlicèt, quòd David in Neapolitano agro fuerit,* (4.) *quòd multi veteres Patriarchæ ac judices Hebræorum in Europa bellum gesserint,* (5.) putat autem Scaliger, Gorionidem opus suum ex Latino Rufini excerpsisse, dum Antiochum pium nominat (6.) Latinè, non Εὐσεβῆ Græcè; & quòd Mariamnem vocet, uti Rufinus ex Josepho, atque in eo etiam sui Hebraismi oblitus sit, nam Μαριαμμὴ Josephi nihil aliud esse dicit Scaliger, quàm Μαριάμ, non מרים, ut ipse ex Rufino hausit, impudentiam etiam hinc portentosam cum insigni imperitia deprehendas, verba sunt ejusdem Scali-

(3.) Vid. Gorion. lib. 1. cap. 3. circà fin. juxtà distinctionem librorum & capitum, à me recens factam.
(4.) Vid. Gorion. l. 1. c. 4. juxtà eandem distinctionem capitum à me recens factam.
(5.) Confer. Gorion. l. 1. c. 2. juxtà eandem capitum distinctionem.
(6.) Vid. Gorion. lib. 4. cap. 2. num. 15. confer. infrà n. 80. b. Præfat.

Scaligeri, fingit enim æram sive ἐποχὴν, quam ille vocat שנות לאמפראום i. e. annos Imperatoris, cujus annò sexagesimò Romani Calabriam & Messinam (7.) ceperunt, quæ sunt verba ex Chronico Eusebii anno tertiò Olympiad. 126. pergit idem Scaliger: *paulò post, anno 134. illius Epochæ se natum dicit* [Gorionides,] *hoc est: annis 139. antè excidium templi, quid plura? Judæum agnoscas, sive insciticm sive impudentiam spectes; major verò ea fuit & impudentia & stupor, dum dicit, ærâ Imperatoriâ 182. natum esse Julium Cæsarem; se verò tunc fuisse annorum quinquaginta & unius; anno autem ipsius Cæsaris decimo nono se septuagenarium fuisse;* (8.) *Josephus verò, Mattathiæ filius, scribens anno decimo tertio Domitiani,* (9.) *erat tantùm annorum quinquaginta sex;* (10.) *omnem ἀναισχυντίαν καὶ ἀναιδηνίαν superat, quod, cùm legisset apud Rufinum,* (11.) *Josephum, Gurionis filium* (Γωρίωνα vocat Flav. Josephus) *unà cum Anano, Pontifice, præpositum mœnium sartis tectis fuisse* (12.) *& Josephum, Mattathiæ filium, Galilææ præfectum, ipse duos illos Josephos*

a 2

(7.) Vid. Gorion. lib. 2. cap. 24. juxtà distinctionem librorum & capitum à me recens factam.
(8.) Vid. Gorion. lib. 5. cap. 1. ubi istius rei fit mentio.
(9.) Vid. Joseph. Antiqv. lib. 20. c. 9. seu ultim.
(10.) Confer. Gorion. lib. 5. cap. 1. ibique not. num. 24.
(11.) Rufin. de Excidio Hierosolymitano lib. 2. cap. 25.
(12.) Confer. Egesipp. de Excidio urb. Hieros. lib. 3. cap. 3. vid. infrà num. 18. hujus Præfat. & num. 35. ac n. 61.

ſephos unum Ioſephum; Gurionis filium eſſe ſuſpicatus eſt, (13) *eundemque ſacerdotem & excidii Hieroſolymitani ſcriptorem, hinc ſpendido mendacio* [*pergit idem Scaliger*] *perſvaſit genti ſuæ, ſe eum ipſum eſſe ſcriptorem belli Iudaici Ioſephum ſcil. Gurionis filium, ſacerdotem, certè abſque eo impoſtore ſi eſſet, Iudæi omnem hiſtoriam Maccabæorum & excidii Hieroſolymitani* † *ignorarent, eodem enim modo, quo ipſe interpolavit,* * *omnem hiſtoriam illam Iudæi hodierni & paulò vetuſtiores Bibliorum enarratores referunt, ne quis dubitaret,* (*verba ſunt ejusdem Scaligeri,*) *ſe Ioſeph eſſe illum, qui à Chriſtianis Ioſephus vocatur, ita ſcribit: dixit Ioſeph, filius Gurion, ſacerdos, ipſe eſt Ioſiphun & quidem nomine diminutivo Ioſippon, ipſe eſt, qui vocatus eſt Ioſiphus Græcè & גושיפום Guſchipus* [*Ioſephus*] *Latinè,* (14.) *& Craſſus ipſe, qui ἀγύλας dictus fuit, hæc non ſine riſu legeret,* hactenùs Scaliger, cui etiam

(13.) Vid. Gorion. lib. 6. cap. 9. num. 8. & n. 10. confer. infrà iſtius Præfat. num. 24.

† Non ſolùm hiſtoria Maccabæorum & excidium Hieroſolymitanum; ſed & ſeqventia apocrypha, qvæ in Bibliis habentur, nempe: demiſſio Danielis in lacum leonum, cibatio per prophetam Habacuc, ſubverſio rempli Bel, Dei Babyloniorum, occiſio Draconis, diſputatio, quid fortius inter vinum, regem & mulierem, item: ſacri ignis, in puteo abſconditi, inventio, ut & apocrypha, quæ in libro Eſther inveniuntur, ab autore noſtro narrantur, prout etiam in Frontiſpicio verſionis Latinæ, à Munſtero editæ, iſtius rei fit mentio.

* Confer. infrà h. Præfat. num. 87. & num. 103.

(14.) Vid. Gorion. lib. 1. c. 21. juxtà diſtinctionem librorum & capitum à me recens factam.

etiam Joh. Druſius adſtipulatur, qui (15.) ſic ſcribit: *opus Gorionidis eſt, ita mihi videtur, planè ſuppoſititium, quale forteàn Ariſteæ de ſeptuaginta interpretibus ac Beroſi, quem Annius Viterbienſis orbi obtruſit, hujus meæ ſententiæ,* [*ait idem Druſius*] *rationes habeo multas & graves, quas ſuo tempore producam, ſanè verus Ioſephus eſſe non poteſt, cùm ecce illum citet* [*hiſce verbis:*] *reliqua dictorum ac factorum Ionathæ nonne ſcripta ſunt in libro Ioſephi, Gorionis filii, ſacerdotis?* (16.) *Idem diſertè ait, ſe captum fuiſſe à Tito & Veſpaſiano,* (17.) *unde nec is eſſe poteſt, qui Hieroſolymæ præfectus Matthiæ filius, Egeſippo Curionis vel potiùs Gurionis filius dicitur,* (18.) *&c. ut ut ſit, autor eſt recentior,* inquit Drùſius, *neque ulla fides ei apud me, niſi ubi verum dicit &c.* his ferè conſimilia ſcribit Gerh. Joh. Voſſius, (19.) cujus inter alia hæc ſunt verba: *neque hic* [*Ioſippus Gorionides*] *idem eſt ac*

(15.) Vid. Joh. Druſ. lib. 1. de tribus Sectis Judæorum, cap. 8.

(16.) Vid. Gorion. pag. 44. colum. 4. ſic à Joh. Druſio hic allegatur atque ita etiam habetur in editione Veneta, quam ego quoque in vertendo ſecutus ſum; reperitur autem locus iſte in Gorion, libr. 4. cap. 1. circà fin. juxtà diſtinctionem librorum & capitum à me recens factam, ubi Hebræa ſic habent: ויתר דברי מלחמותיו ומלחמות אחיו הלא הם כתובים על ספר יוחנן בן גוריון הכהן ר"ג i. e. reliqua autem illius verba atqve bella, ut & bella fratrum ejus nonne ſunt ſcripta in libro Joſephi, Gorionis filii, ſacerdotis? &c. confer. infrà hujus Præfat. n. 29.

17.) Vid. Gorion. pag. 14. col. 1. editionis Venetæ, prout à Druſio allegatur; eſt autem lib. 1. c. 21. juxtà diviſionem capitum à me recens factam.

18.) Vid. Egeſipp. de Excidio urbis Hieroſol. lib. 3. cap. 3. confer. ſuprà num. 12. hujus Præfat.

19.) Vid. Voſſ. lib. 2. de Hiſtor. Græc. cap. 8.

Flav. Iosephus neque æqualis, siquidem Gothos in Hispania ponit (20.) *etiam partem Africæ vocat Barbariam* (21.) *item ait,* (22.) *Francos à Iulio Cæsare esse subactos, quo tempore nomen istud non erat Gallis, imo Ejusdem libri cap. 42.* [*in Latina translatione; sed in Hebræo est caput 41.*] *Francorum meminit, qui Gallias occupâssent;* (23.) *at aliquot demùm seculis post natio ista has terras obtinuit, quid, quod multa adeo dicit, quæ Flavio Iosepho ac veritati ipsi repugnant,* ** *quo circà non possum dissentire,* [*ait Vossius*] *ab illis, qui eum pro supposititio scriptore habent, uti sunt Baronius Tom. 1. Annal. ad ann. 72. num. 27. item Possevinus in Apparatu, voce: Hegesippus, Ribeira Commentar. in Obadiam, num. 110. & Maldonatus in Mat-*

(20.) Nempe: Gorion. lib. 3. c. 15. uti Vossius, Munsteri editionem secutus, dict. loc. allegat, in editione Veneta, quam etiam Francofurtensis ad Mœnum sequitur, istud reperitur Gorion. lib. 4. c. 23. juxtà distinctionem verò librorum & capitum codicis Munsteriani, quem & ego hic secutus sum, est liber 3. c. 15. ubi scribitur: gentis ממו i. e. Getarum (Munsteri editio habet ממו i. e. Gothorum, ut ipse vertit,) ab Hannibale compressam fuisse, vid. not. ad dict. l. 3. c. 15. n. 4.

** Confer. quæ infrà num. 25. hujus Præfat. notata sunt.

(21.) Locus iste reperitur Gorion. lib. 2. cap. 9. juxtà Venetam editionem; sed secundùm distinctionem librorum & capitum, à me recens factam, habetur l. 2. c. 15. ubi scribitur, Barbariam ab Alexandro Magno fuisse subjugatam, vid. dict. l. 2. c. 15. ibique not. num. 10.

(22.) Videlicèt: Gorion. l. 5. c. 1. juxtà Munsteri editionem, quam Vossius secutus est atque ego etiam plerumque retinui istam capitum distinctionem, vid. not. ad dict. l. 5. c. 1. n. 39. in Veneta editione est lib. 5. cap. 43.

(23.) Vid. Gorion. dict. l. 5. c. 41. ibique not. n. 10. juxtà Venetam editionem est lib. 6. cap. 61. ubi locus iste reperitur.

Matthæum cap. 16. amplius dico: Gorionides iste non librariorum culpa titulum mentitur; sed ipse, quantus quantus est, quod pluribus probandum duxi, scriptor ejus operis legerat apud Iosephum ex interpretatione Rufini [*hac enim usum liquet,*] *Iosephum, Gorionis filium, quem* Γωρίωνα *Flav. Iosephus appellat, unà cum Anano mœnibus fuisse præfectum; Iosephum autem, Mattathiæ filium, præfuisse Galilææ, horum ille utrumque in unum conflavit & bonus ille vir nobis persuadere est conatus, se nempe esse sacerdotem illum Iosephum, qui de excidio Iudaico scripserat;* (24.) *sed vide hominis stuporem, ipse commenti sui interdum oblivisci tur, uti quando ait: non quivisse se Sanctuarium ingredi eo, quod solis id sacerdotibus fas esset, quàm belle cum eo hoc convenit, quod se finxerat sacerdotem? & tamen genti suæ, ut ad istiusmodi credula est, potuit persuadere,* esse se celebrem istum Flav. Iosephum. Cæterùm quod paulò antè Gerh. Joh. Vossius dixit, multa à Gorionide scribi, quæ Flavio Iosepho repugnant, (25.) ejus exemplum esse poterit esse id, quod Joh. Hoornbeck (26.) scribit, *nempe, non de nihilo esse sibi videri, quod Iosephus in Præfatione Antiquitatum exserte dicat, non totam S. Scripturam à 70. interpretibus esse versam;* ἀλλ' ἀυτὰ μόνα τὰ

(24.) Confer. suprà Præfat. istius num. 13.

(25.) Vid. suprà istius Præfat. Sign. **

(26.) In Prolegomenis, quæ Tractatui pro convincendis & convertendis Judæis præmissa sunt, & quidem pag. 49. edit. Lugdun. Batav.

תורה משה, i.e. *sed solam legem &c.* à Gorionide verò (27.) scribi, non solùm legem; sed & cœteros S. Scripturæ libros à 70. interpretibus esse in Græcam linguam translatos, *sic enim ibidem scriptum reperiri :* ויפרשו הכהנים את כל התורה והמקרא כ"ר ספרים אשר המליצו שבעים הכהנים מלשון קדש אל לשון יונית (28.) i.e. *& explicuerunt sacerdotes omnem legem & Scripturam viginti quatuor librorum, quos septuaginta sacerdotes verterunt de lingua sancta in linguam Græcam, ex qua sola re* [inquit Hoornbeckius] *& sententiarum discrepantia apparet, quòd Iosephus hic non sit idem cum Flavio*, quod multis temerè visum, qui & à Flavio semet ipse alicubi distinguit, (29.) *Isaaco etiam Casaubono* (30.) *Gorionides iste impostor insignis audit, qui opus suum sic concinnaverit, ut vellet videri, à vero Iosepho illud fuisse scriptum; sed aliter catuli, [inquit idem Casaubonus,] aliter leones olent, adeò enim antiquus*

(27.) Vid. Gorion. lib. 3. c. 2. prout à Joh. Hoornbeekio ibidem allegatur, qui Munsteri editionem secutus est, quamque ego quoad librorum & capitum distinctionem plerumque retinui; ast in Veneta editione est liber 3. cap. 17. confer. infrà num. 92. h. Præfat.

(28.) Sic quidem habet codex Munsteri Hebraicus; sed exemplar editionis Venetæ, quam in vertendo secutus sum, paulò aliter & quidem ita legit: ויאמרו ויבארים את ספר התורה ואת שאר ספרי המקרא כ"ר ספרי וישלשום מלשון הקדש ללשון יונית i.e. & declaraverunt sacerdotes librum legis ac cœteros libros Scripturæ, viginti quatuor scil. libros & interpretati sunt (vel verterunt) eos ex lingua sancta in lingvam Græcam, confer. infrà num. 121. h. Præfat.

(29.) Confer. suprà hujus Præfat. num. 16.

(30.) Exercit. 16. ad Baron. ad ann. 34. num. 221.

quus non est hic Josephus, ut recens admodùm sit scriptor & quidem Gallus, ut certis argumentis demonstravit Scaliger (31.) *verba sunt Ejusdem Casauboni*. Christophorus Arnoldus (32.) plures adducit autores, (33.) à quibus disputatur contrà Judæos, *qui probare conati sunt*, (34.) *Josephum sacerdotem, Gorionis filium, universæ Galilææ gubernatorem, & filium Mattathiæ*, quæ præfectura huic etiam in Græco codice attribuitur, eundem fuisse, (35.) à multis quoque viris doctis, (36.) inquit idem Arnoldus, falsa, quæ in libro illo Gorionidis continentur, luci exposita sunt, idque ex ipsarum insuper editionum, Venetæ scil. & Basileensis collatione patere ostendit illustris Scaliger, (37.) communis est Christianorum sententia, ait Anton. Hulsius, (38.) diversos esse scriptores, Flav. Josephum

(31.) Nempe: in Elencho Trihæres. passim, cumprimis cap. 3. num. 37. & c. 4. n. 42. ac c. 18. n. 139 & seqq. confer. suprà n. 2. hujus Præfat.

(32.) In Prolegomenis libri sui, qui inscribitur: Testimonium Flavianum de Jesu Christo.

(33.) Inter alios Anton. Hulsium in Theolog. Jud. lib. 1. Part. 1. Sign. 8. & Sebast. Snellium in Disput. ad Abravanel. Thes. 23. & seqq.

(34.) Et quidem ex Flav. Josephi libro 2. de Bello Judaico, cap. 25.

(35.) Confer. quæ suprà in hac Præfat. n. 12. & n. 18. notata sunt, it. infr. n. 61.

(36.) Inter illos refertur Constant. L'Empereur Præfat. in Tit. Middoth, Isaac. Casaubon. contrà Cardinal. Baron. Exercit. 13. n. 26. & Exercit. 15. n. 154. Rob. Cocus in Censura Veterum Scriptorum pag. 90. ut & Comes Picus Mirand. in Epistol. Lit. E.

(37.) Videlicèt in Elencho Trihæres. passim, imprimis cap. 3. n. 37. & c. 4. n. 42. ac c. 18. n. 139. & seqq. vid. paulò antè num. 31. hujus Præfat.

(38.) Libr. 1. Part. 1. Theolog. Jud. seu de adventu Messiæ Sign. 8.

phum & Gorionidem, qui communiter audit Pseudo-Josephus, suppositititius, spurius, idem ab Alstedio in Thesauro Chronologiæ (39.) Josippus Gorionis, quem Judæi Hebraicè habent, Oceanus fabularum Judaicarum appellatur, eumque putat, tempore Caroli Magni confutum esse, atque hæc quidem eorum est sententia, qui illum suppositititium existimant ob rationes & argumenta ab ipsis adducta; sed non desunt ex altera parte etiam viri haud spernendæ eruditionis & autoritatis, qui Josephum illum Græcum atque Hebraicum unum eundemque putant scriptorem, cujus sententiæ antesignanus ac propugnator præcipuus est Sebast. Munsterus, (40.) rationes autem & argumenta, quibus tàm ipse, quàm alii istius sententiæ assertores moventur, primaria sunt ista, de quibus mox dicetur, nempe, quòd ipse Flav. Josephus testetur, (41.) se, antequàm Græcè scriberet, historiam belli Judaici linguâ Hebræâ edidisse, (42.) indignum enim duxerat idem Josephus, (43.) Parthos quidem ac Babylonios Arabumque remotissimos & ultrà Euphratem gentis Judaicæ incolas itemque Adiabenos suâ [Josephi scil.] diligentiâ verè cognoscere, unde cœpisset bellum

(39.) Titul. 47. ubi Chronologia Historicorum habetur.
(40.) In Præfatione, quam ille versioni suæ Latinæ Josephi, Gorionis filii, Historiæ, quæ Basileæ anno 1541. typis excusa est, præmisit, vid. infrà n. 48. h. Præfat.
(41.) In Prologo librorum de Bello Judaico.
(42.) Confer. hic Isaac. Vossii Castigationes ab Objecta Georgii Hornii cap. 2. pag. 313. & cap. 3. pag. 315 edit. Belg.
(43.) Vid. Ejusd. Prolog. librorum de Bello Judaico.

lum [Judaicum] quantisque id cladibus constitisset quove modo desiisset, Græcos verò & Romanorum aliquos, qui militiam secuti non essent, figmentis sive adulationibus captos ista nescire, (44.) Eusebius quoque (45.) scribit, Josephum historiam belli Romani patrio [i. e. Hebræo] sermone composuisse, cujus hæc sunt verba: τὴν δ' ἱστορίαν τὴν κατ' αὐτὸν Ῥωμαϊκὴν πολέμου σὺν ἐπ]ὰ λόγοις, ἃ καὶ ὁ μέσον τῆ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῆ πατρίῳ Φωνῆ σαφῶς ἀναθέναι αὐτὸς ἑαυτῷ μαρτυρεῖ, i. e. historiam autem belli Romani, quod sua ætate gestum est, septem libris [complexus est Josephus,] quas res non Græco solùm; sed & patrio [i. e. Hebræo] sermone prodidisse ipse de se testatur, (46.) his accedit unanimis & constans Judæorum opinio atque traditio, quâ Josephus ille, qui Græcè scripsit atque Josippus sive Gorionides ab ipsis pro uno eodemque habetur, testis est R. Menasses, Ben Israël, qui ad Christophorum Arnoldum sic scribit: hac de re quæstio planè nulla apud nos [Judæos] suboritur, quoniam unanimiter credimus, Flavium Josephum auctorem illorum, [quæ scil. in Gorionide

(44.) Joh. Drusius lib. 1. de tribus Sectis Judæorum testatur, in exemplari Suffridi Petri, qvod ipse penès se habuit, ad hunc Josephi, de qvo suprà in Præfatione ista dictum est, locum ita scriptum reperiri: Ἰωσήπου ἱστορία Ἑβραϊκή, Josephi historia Hebraica, notas qvoqve Græcas ad locum istum adduxit ibidem Joh. Drusius, qvas brevitatis studio hic omitto.
(45.) In Histor. Eccles. lib. 3. cap. 9. alleg. Drus. dict. lib. 1. de tribus Sect. Judæor.
(46.) Vid. Euseb. Histor. Eccles. dict. libr. 3. cap. 9. nonnulli ajunt, historiam belli Judaici à Josepho quidem primùm Hebraicè scriptam fuisse; sed illam editionem temporum injuriâ intercidisse; verùm, cùm istud fit facti, probari debet.

habentur,] esse, verba ejus Gallica [hac enim lingua R. Menasses, Ben Israël ad Arnoldum scripserat,] hæc sunt: toutte fois cela n' entra jamais en question entre nous, à cause, que nous croyons unanimement, que Flave Josephe en est l'autheur, (47.) non igitur de nihilo esse videtur tàm constans Judæorum traditio, cui in suæ gentis homine appellando historicam fidem negare difficile erit, *** ab eodem Munstero (48.) ad stabiliendam sententiam suam celebres iique satis antiqui Judæorum doctores adducuntut, qui hujus Gorionidis mentionem fecerunt, inter quos R. Abraham Levites, Ben David, qui fuit antè Kimchium circà annum mundi 5000. ut & ipse R. David Kimchi, (49.) Hispanus, qui, quid sit פגג ex Josepho, Gorionis filio, declarat, si itaque Josephus Hebraicam vocem פגג exponit & expositio ejus à Rabbinis citatur, necesse est, ut ille Hebraicè scripserit, nam in Græca editione non facit ille hujus vocis mentionem, unde ergò habent id Hebræi, nisi ex Hebraica editione? inquit Munsterus, (50.) hisce addi poterit R. Salomo Jar-

(47.) Vid. Ejusd. epistola 12. qvæ Christoph. Arnoldi libro, qvi inscribitur: Testimonium Flavianum de Jesu Christo, inserta est.

*** Verba sunt Christoph. Arnoldi in Testimonio Flaviano, Thes. 30.

(48.) In Præfatione, qvæ Latinæ ejus versioni Gorionidis præmissa est, de qva suprà n. 40. h. Præf. dictum est.

(49.) Commentar. ad Hagg. c. 2. & ad Zachar. c. 11. idem Kimch. in radicibus, dictione: גגג.

(50.) In sæpiùs allegata Præfatione, qvam ipse Latinæ Gorionidis versioni præmisit.

Jarchi, qui R. Davidem Kimchium ætate præcessit, (51.) is non uno in loco Josephi, Gorionis filii, in Commentario suo Biblico meminit, inprimis ad 2. Reg. c. 20. vers. 13. ubi sic scribit וראיתי בספר יוסיפון פגג הוא אפרסמון i. e. ac vidi in libro Josephi, [quòd] Pannag sit Apharsemon i. e. Balsamum, (52.) R. Aben Esra quoque istius Gorionidis mentionem facit, (53.) inter recentiores Judæorum doctores ab eodem Munstero (54.) etiam R. Abraham Conat, medicus Constantinopolitanus, refertur, qui eximium huic Josepho præconium tribuit, quod, quoniam satis prolixum est, hùc transcribere supersedeo, Hebræa eorumque versio Latina apud eundem Munsterum in illius Præfatione, Latinæ Gorionidis versioni præmissa, videri poterunt, dilaudatur quoque Gorionides in Tzemach David ad annum 829. n. 4. tanquam vir sapientissimus ac prudentissimus, vir justus & rectus, qui, cùm sapientes Gemaræ aliquot annis præcesserit, non esse, inquit ille, cur eum habere debeant Judæi לסופר הבלתי נאמן i. e. pro historico minùs fideli, (55.) inter recen-

 tiores

(51.) Prout inter alios ex Alstedii Thesauro Chronologiæ & qvidem Tit. 42. ubi de celebribus doctoribus apud Judæos agitur, videre licet.

(52.) Idem notavit R. Salomo ad Esai. c. 39. v. 2. & ad Ezech. c. 27. v. 16. Ejusdem Josephi, Gorionis filii, mentionem facit etiam R. Salomo in Commentar. ad Daniel. c. 5. v. 1. & ad Dantel. c. 6. v. 26. ut & ad Ejusd. c. 8. v. 22. & ad c. 11. v. 2. 4. 17. 18. 24. it. ad Hagg. c. 2. v. 6. atqve aliis in locis.

(53.) In Commentar. ad Hagg. dict. c. 2. v. 6.

(54.) In Præfatione sua aliqvoties allegata.

(55.) Vid. Christoph. Arnold. Epistol. 13. qvam ad Menassem, ben Israël scripsit qvæq;

tiores quoque Don Isa. Abarbenel in Commentariis suis istius Gorionidis non uno in loco mentionem facit & tanquàm historicum fide dignum allegat,(56.) præter celebrium doctorum Judaicorum autoritates & testimonia de Gorionide nostro etiam istud accedit argumentum, quòd Josephus iste Gorionis filius stylò utatur Hebraico elegantissimo & ferè Biblico, longè discrepante à stylo modernorum Rabbinorum,(57.) id, quod solum convincere posse lectorem quemque, ait Munsterus, (58) editionem Hebraicam Josephi esse & non interpretis alicujus Judæi, si enim esset interpretis alicujus, utique ille in omnibus observâsset eum ordinem, qui in Græca servatur editione, id autem non fit; sed

qvæqve in Ejusdem Arnoldi libro, qvi inscribitur: Testimonium Flavianum de JEsu Christo, reperitur, Schikardus qvoqve in Procemio ad Tarich pag. 91. & 92. R. Davidem Part. 1. sui Tzemach fol. 38. b. ad ducit: confer. & Joseph. Voisinii Observat. ad Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. cap. 3. fol. 302. col. 2. ac fol. 303. col. 1. edit. Lipsi. ubi etiam autor Tzemach David Part. 1. ad ann. 829. n. 4. hanc in rem allegatur.

(56.) Vid. Ejusd. Commentar. ad 1. Reg. c. 2. v. 10. fol. 199. col. 1. edit. Lipsi. ubi locus ex Josepho, qvi Antiqvitates Judaicas scripsit, allegatur, nempe Antiqv. lib. 16. c. 11. atqve idem Josephus, Gorionis filius, ab eodem nominatur, confer. & Abarbenel. ad Esai. c. 35. fol 54. col. 1. edit. Amstel. & ad Ezech. c 38. fol. 206. col. 2. atqve aliis in locis, ubi etiam Gorionidis fit mentio, R. Azarias etiam, autor libri שיטת שבו refert, qvòd Josephus scripserit ברומית ברומי i. e. Romanis & Judæis, Romanis scil, lingvâ Græcâ, qvæ illis tunc temporis satis nota erat, & Judæis, lingvâ nimirùm Hebræâ, vid. Joseph, Voisinii Observat. ad Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. c. 8. fol. 373. col. 1. & 2. edit. Lipsi. confer. & infrà n. 91. h. Præfat.

(57.) Verba sunt Munsteri in dicta Præfatione, versioni suæ Latinæ præmissa, confer. infrà num. 104. h. Præfat.

(58.) In sæpiùs allegata illius Præfatione,

sed in Hebraica editione non rarò quædam integra capita scribuntur, quæ in Græca non habentur, id, quod in annotationibus nostris signavimus, [inquit Munsterus,] nam collationem fecimus utriusque editionis & rursùm multa integra capita in Græca editione inveniuntur, quæ in Hebraica non habentur, hactenùs Munsterus,(59.) à quo etiam insuper istud adducitur argumentum, quòd, ubi utriusque Maccabæorum libri historiæ describuntur, ordo ille non observetur, qui in nostra Vulgata editione custoditur, id, quod [ait ille] rursùs argumentum est, Hebraicam editionem ex nostra Latina aut Græca editione conflatam non esse, præterea idem Munsterus in sæpè dicta Præfatione sua scribit, in Josepho Hebraico quædam haberi, quæ in nostris Maccabæis non habentur aut quædam copiosiùs hìc tractari, quàm alibi, cujus rei exemplum quoddam in eadem Præfatione adducitur, ubi etiam ad objectiones & argumenta eorum, qui contrariæ adstipulantur sententiæ, respondetur, & quidem ad illud, quod objicitur, Josephum in Latina & Græca editione appellari Mattathiæ filium; in Hebraica autem, filium Gorionis, ipse sic respondet, fuisse Josephum ex Hasmonæorum genere, sicuti ipse testatur (60.) hisce verbis: nos verò generi Hasmonæorum propinqui & cum honore sacerdotium habentes &c. atque ideò appel-

(59.) In dicta Præfatione sua.

(60.) Nempe: Antiqv. lib. 16. cap. 7. sicuti in dicta Munsteri Præfatione allegatur.

appellavit se Mattathiæ filium, cujus nomen celebre fuit apud exteras gentes propter egregia illius filiorumque ejus facta, sicuti & in libris regum omnes posteri Davidis vocantur filii Davidis ob celebritatem nominis ejus; ubi verò ille historiam scribit congentilibus suis Hebraicâ eaque patriâ linguâ, vocat se filium propinquioris patris, nempe Gorionis, haud dissimile exemplum habetur in principio Exodi de filiabus Rahuelis & Jethronis, præterea idem Munsterus ibidem ad id, quod ex libro secundo cap. 25. de Bello Judaico objicitur, ubi filius Mattathiæ & filius Gorionis ceu duæ personæ exprimuntur, fusiùs respondet in eadem Præfatione, quæ, quia prolixa sunt, ibidem videri poterunt, sanè Egesippus (61.) celebris historicus, (62.) de Josepho, quem ille paulò antè Gorione genitum dixerat, in sequentibus ita scribit: *ex quibus Josephus in Galilæam descendens, munire castella, instaurare propugnacula, validissimos quosque & bello promptissimos adcisere sibi impigrè curabat &c. militem Romanæ militiæ more exercitare, dividere ordines, distribuere centuriones &c.* (63.) unde potest colligi, unius duntaxàt Josephi fieri mentionem, ad objectionem verò illam, quâ dicitur, duas illas editiones, Græcam & Hebraicam non

(61.) De Excidio Hierosolym. lib. 3. cap. 3. de qvo vid. suprà in Præfat. num. 12. n. 18. ac n. 35.
(62.) De qvo infrà num. 111. hujus Præfat.
(63.) Vid. infrà Gorion. lib. 6. cap. 9. num. 8. & n. 10. & cap. 10. n. 1. & seq. confer. & Joseph. l. 2. de Bell. Jud. cap. 42.

non per omnia consentire; sed in multis locis vel in sensu vel in propriis nominibus discordare atque hinc sequi, non unum earum; sed diversos fuisse autores, Munsterus respondet in eadem Præfatione, nos scripta Josephi non pro oraculis habere, homo fuit & ideò nonnunquam memoria labi potuit, deinde aliter ipse scripsit gentibus, aliter Judæis, prout idem Munsterus istius rei exempla quædam in Præfatione sua adduxit, quid ergò mirum, inquit ille, si Hebraica editio non nunquam dissidet à Græca, qvando Græca nonnunqvam dissidet à se ipsa? aut si illa non discordat, fieri potuit, ut Latinus interpres non semper mentem autoris expresserit, potuerunt & multa loca scriptorum oscitantiâ vitiari, sicuti etiam superioribus annis Frobeniana editio fuit ab in numeris mendis repurgata, verba sunt Ejusdem Munsteri, interpolatoris quoque Judæi manus multa corrupit & nomina & loca, cui etiam adscribendum est, quòd gentes quædam citentur, quæ longè post Josephi tempora in mundo surrexerunt, uti sunt Franci, Gothi, Lombardi, Bulgari &c. hæc planè arguunt, ait Munsterus, Josepho quædam accessisse per posteros Judæos expositionis & Præfationis gratiâ, quis enim non videt, inquit ille alium quempiam Judæum loquentem, quando dicitur, Gallos, qui sunt Franci, inter fuisse sepulturæ Herodis? (64.) Galli enim

(64.) Vid Gorion. lib. 5. cap. 41. juxtà Munsteri exemplar, qvod & ego secutus sum, in Veneta editione ac Francofurtensi ad Mœnum est liber 6. cap. 61.

tempore Augusti aut Tiberii nondum assecuti fuerunt appellationem Francorum, hactenùs Munsterus, cujus Præfationem integram huic operi inserendam atque versioni meæ præmittendam censui, ut exinde illius mens atque sententia magis perspici posset, quamobrem hisce, quæ ab altera parte jam adducta sunt, rationibus & argumentis non possum non calculum meum adjicere atque Munsteri amplecti sententiam, cui stabiliendæ etiam illa, quæ statim subjiciam, non parum adferunt ponderis ac momenti, nimirùm accurata illa atque prolixa arietum pensilium & curulium descriptio, (65.) cujusmodi nequidem apud Lipsium in Poliorceticis nec apud ullum alium, quod quidem sciam, scriptorem sive historicum reperitur, id, quod non leve antiquitatis Gorionidis nostri argumentum esse puto, cùm nemo, nisi [illegible] istarum machinarum bellicarum descriptionem tàm accuratam facere possit, luculentum quoque antiquitatis hujus scriptoris argumentum præbet insigne illud testimonium de Iohanne, Baptista, (66.) qui ab Herode Antipa occisus est eò, quòd ab illo ob fratriam, præter fas conjugiò sibi junctam, reprehensus esset, (67.) quod sanè veritatis

(65.) De qva vid. Gorion. lib. 6. cap. 15. n. 6. & seqq. it. n. 9. & 10. vid. & dict. lib. 6. c. 40. n. 5. ac seqq. secundùm librorum & capitum distinctionem, à me recens factam.

(66.) Vid. infrà Gorion. l.b. 5. c. 45. ibique not. num. 3. & 4. idque juxtà distinctionem librorum ac capitum, à Munstero factam, qvam & ego secutus sum, in Veneta, ut & Francofurtensi ad Mœnum editione est liber 6. cap. 63.

(67.) Confer. hic Gorion. dict. lib. 5. cap. 45. num. 6.

tis Evangelicæ (68.) testimonium recentioribus Iudæis haud tribuas, qui, quantum in ipsis est, tollunt potius, quàm adjiciunt, quæ Christianorum causæ quàm minimum prodesse possunt, (69.) certè mirum est, testimonium istud notatu dignum à recentioribus Iudæis in Gorionide fuisse relictum nec odiò Christianorum erasum. Hinc illi quoque, qui suppositititium putant hunc scriptorem, propter antiquitatem hujus codicis impulsi probabile esse scribunt, (70.) à Iudæo quodam, uno ex iis, qui primò secundòve Ecclesiæ seculò plurimi Christianismo nomen dederunt, versionem Hebraicam è Græco Iosephi elaboratam fuisse, quam gentiles conservârint ac circumtulerint, (71.) ac licet illustre illud Testimonium Flavianum in hodiernis Iosephi Hebraici editionibus non reperiatur; tamen Cardinalis Baronius refert, (72.) quòd in Bibliotheca Vaticana habeatur Manuscriptum pervetustum Iosephi Hebraici, in qvo, cùm Iosephi Græci testimonium de Christo Romæ reqvireretur, illud abrasum inventum sit, cujus sceleris vestigia tàm manifesta esse scribit,

(68.) Vid. hic Matth. c. 14. v. 3. & Marci cap. 6. v. 17. it. Luc. c. 3. vers. 19.

(69.) Confer. hic Christoph. Arnoldi Testimon. Flavian. de Christo, Thes. 32.

(70.) Vid. Epist. 9. quam Sebast. Snellio Thomas Reinesius scripsit & apud Arnoldum in Testimonio Flaviano reperitur.

(71.) Et qvoad insigne istud testimonium de Johanne, Baptista, Joh. Drusius lib. 1. de tribus Sectis Jud. scribit, se potius Gorionidi, quàm Josepho Græco accedere, quia hæc illius narratio cum Historia Evangelica consentit.

(72.) Tom. 1. Annal. Eccles. A. C. 34. pag. 210. edit. Rom. confer. Christoph. Arnoldi Excerpta, Testimonio Flaviano addita & quidem Excerpt. 8.

bit, ut nulla excusatio aut defensio locum habere possit, cùm membrana id ipsum exclamare videatur: ò perfidorum impudentiam! & qvamvis Isa. Casaubonus (73.) id sub censuram revocet atque narrationem istam à veritate alienam esse suspicetur; tamen Petr. Daniel Huetius (74.) scribit: si recentiori candidi cujusdam & literati viri stamus testimonio, visitur hodieque codex ille in Vaticana Bibliotheca & Baronium absolvit atque id ipsum Manuscriptum illustri cuidam personæ Romæ in Vaticana Bibliotheca ostensum fuisse testatur D. Wagenseilius, (75.) id, quod si Munstero innotuisset, dubitationem ei auferre potuisset, qui (76.) incertum esse scribit, an Judæi magnificum illud præconium, quod Josephus (77.) Salvatori nostro tribuit, ex Ebraico volumine eraserint, an autor ipse datâ operâ id omiserit, ne suis illudere videretur, non leve qvoqve antiqvitatis hujus codicis Hebraici argumentum præbent illa, qvæ de Nectanebo, Ægypti rege, (78.) ut & de Artaxerxis bello con-

(73.) In Exercit. 16. ad Baronium, Sect. 154. ad annum Christi 34.
(74.) In Demonstr. Evangl. Propos. 3. num. 13. pag. 56. & 57. edit. Lips.
(75.) In Epistolâ quadam, ad Christoph. Arnoldum scriptâ.
(76.) In notis ad Gorion. libr. 5. cap. 43. vel, ut alia habent exemplaria, cap. 44. Lit. C.
(77.) Antiqv. lib. 18. cap. 4. in Græc. al. c. 6. juxtà versionem Latinam.
(78.) Vid. Gorion. l. 2. c. 9. juxtà distinctionem librorum & capitum, à me recensfactam, in Veneta &, quæ eam secuta est, Francofurtensi ad Mœnum editione est lib. 2. cap. 6.

contrà Ægyptios (79.) susceptо item de Candace, regina, (80.) in eo memorantur, ipsa quoque nomina propria, quamvis corrupta, quæ Gorionidis libro primo, capite primo, secundo, tertio ac qvarto habentur, antiqvitatem sapiunt, quòd si omnia, qvæ in dicto scriptore habentur ex Rufino, vetere Josephi Græci interprete Latino desumpta sunt, prout nonnulli putant, (81.) unde igitur illa de Zepho, (82.) filio Eliphasi, narratio, cujus in Josepho Græco nulla fit mentio, profluxit? cui etiam Rabbi Moses, ben Nachman, (83.) adstipulatur, dum ita scribit: invenimus in Chronico Josephi Gorionidis & aliis antiqvis libris, qvòd venerit Zepho, filius Eliphas, filii Esavi & contenderit cum ipsis [filiis nempe Jacobi, patrem sepelire volentibus] propterea [h. e. propter sepulchrum, qvia existimabant, potiori jure sepulchrum Esavo, primogenito, deberi, quàm Jacobo,] donec bellum inter ipsos ortum fuit, in qvo prævaluit manus Josephi, ita, ut Zepho cum selectiori suo milite cæsus & in Æ-

(79.) De quo vid. Gorion. dict. lib. 2. cap. 9. ibique not. n. 3. & num. 4. ubi alii quoque scriptores adducti sunt, qui istius regis Ægyptiorum, Nectanebi atque Artaxerxis belli contrà illum suscepti mentionem fecerunt.
(80.) Vid. Gorion. lib. 2. cap. 19. ibiqve not. num. 2. Candacis, Æthiopum reginæ, etiam in Actis Apostolorum cap. 8. v. 27. fit mentio, ubi vide Commentatores, imprimis Erasmi, Munsteri atque Drusii not. ibidem.
(81.) Confer. suprà num. 6. h. Præfat.
(82.) Hic nominatur Zephi 1. Paralip. cap. 1. v. 36. vid. Gorion. lib. 1. cap. 2. ibique not. num. 1.
(83.) Commentar. in Genes. sub fin. fol. 42. col. 2. alleg. Buxtorf. in Lexic. Chald. fol. 31.

gyptum deductus fuerit, ubi in carcere detentus fuit omnibus diebus Josephi; mortuo autem Josepho fugit ex Ægypto & venit in Campaniam regnavitque illic super provinciam Citthæorum in Roma; tandem verò regnavit super Italiam fuitque primus, qui super Romam regnavit, ipse etiam fuit, qui templum primum maximumque, quod Romæ est, exstruxit &c. hactenus R. Moses, ben Nachman, iisdem consona reperiuntur in R. Isaaci Munimine fidei, (84.) ubi sic scriptum reperitur ex interpretatione Latina D. Wagenseilii: accedit his, qvòd Zepho, filius Eliphas, Esaui, nomen Edom gerentis, nepos primus in vallibus Campaniæ super omnem regionem Chittæorum, hoc est Romanorum, & super universam Italiam imperium tenuit, ceu constat ex Josephi [Gorionidis] capite secundo, (85.) his igitur suprà fusiùs adductis rationibus atque argumentis motus non potui non Munsteri aliorumque, qvi eundem putant, qvi Græcè atque Hebraicè historiam scripsit, esse autorem, sententiæ astipulari, ita tamen, ut Judæi cujusdam interpolatoris [nisi fortè plures, uti nonnulli existimant, fuerunt,] manum interveniisse fatendum sit cum Seb. Munstero

(84.) Apud D. Wagens. in Tel. ign. Satan. dict. Munim. fid. pag. 66.

(85.) Hebræa vide in alleg. Munim. Fid. dict. pag. 66. confer. etiam Abarbenel. Commentar. ad Esai. cap. 35. fol. 54. col. 1. ut & ad Ezech. cap. 35. fol. 201. col. 3. circà fin. edit. Amstel.

stero (86.) ut & Joh. Drusio, (87.) qui sic scribit: accidit antè qvadringentos annos aut præter propter, quod aliis multis autoribus bonis, qvorum lucubrationes ab otiosis hominibus interpolatæ, imò falsatæ fuerunt, Josepho Gorionidi, qvi & Aben Gorion vocatur, qvem cum Flav. Josepho eundem faciunt Judæi, cujus historiam agyrta qvidam, homo imperitus, nimiùm auxit, ne dicam corrupit, qvin & ipse Josephus Scaliger, qvi Gorionidem nostrum suppositititium esse statuit, sibi qvasi contrarius, istius autoris interpolationem agnoscit, (88.) Judæus itaqve interpolator isqve satis imperitus, qvem Scaliger (89.) natione Gallum fuisse ex agro Turonensi ortum non difficile putat colligi posse, is, inqvam, Judæus, [si non plures fuerunt,] non solùm Gorionidi ab initio qvædam adjecit; sed & hinc inde in eodem non pauca interspersit, prout in ipso autore suis qvæqve locis à me notata sunt, idque Judæus iste tantâ fecit imperitiâ, oscitantiâ atqve impudentiâ, ut omnem penè fidem atqve autoritatem huic Scriptori ademerit; non tamen propterea statim autor aliqvis abjiciendus vel pro suppositititio habendus

(86.) In illius Præfatione sepiùs allegata, ubi scribit, in Josepho Hebraico quædam per posteros Judæos expositionis & Præfationis gratia accessisse, qua de re jam suprà in hac mea Præfatione dictum est.

(87.) In libro de Henoch, cap. 18. alleg. Christoph. Arnold. in Prolegom. libri, qvi inscribitur: Testimonium Flavianum de Christo.

(88.) Confer. suprà istius Præfat. Sign. *

(89.) In Elencho Trihæres. contrà Nicol. Serarium cap. 4. de quo suprà h. Præfat. num. 2.

dus est, si ei fortè aliqvid alleverit adultera manus; sed, qvod in metallis fieri solet, periti artificis manu separanda est scoria à materia puriore, (90.) neque enim novum est, quòd multi etiam primæ notæ scriptores mangonium aliquod (91.) passi sint, qvos glossemata inficeta subinde deformârunt, sic R. Azarja in tertia parte libri sui: Meor enajim, (92.) scribit, antiqvissimo libro Seder Olam à quibusdam posterioribus nonnulla esse addita, qvi nec à cœteris libris vetustioribus iniqvas manus abstinuerunt, aliaque ibidem à R. Azarja adducta sunt interpolationis exempla ac speciatim de Josepho Hebræo ille ita loqvitur: *sicuti enim nobis videtur, in quibusdam locis corruptum esse [Flavium] Josephum, qui scriptus est in usum Romanorum; ita quidam ex nostris sapientibus oculos suos aperuerunt, legentes Josephum Hebræum, cujuscunque etiam sit editionis, eumque intùs corruptum esse animadverterunt, quia variæ generationes ei manus suas immiserunt sive amplificando explicationes sive addendo historias, apud alios inventas, quod fieri non debebat, in specie sapientes prænominati anim-*

(90.) Verba sunt H. Grotii in Epistol. ad Gallos 148. pag. m. 364.

(91.) Prour Thomas Reinesius in Præfatione ad Petronii Arbitri Fragmentum loquitur.

(92.) Hæc tertia pars ab eodem inscribitur: אמרי בינה, in qua locus hic adductus reperitur & qvidem in illius cap. 19. vid. D. Meyeri Præfat. ad Seder. Olam. ubi istius R. Azarjæ testimonium annexum reperitur ejusque versio Latina habetur, de hoc R. Azaria vid. suprà n. 57. h. Præfat.

animadverterunt, capite primo nomina populorum in eo reperiri, nempe Francorum, Gothorum, Lombardorum & Bulgarorum, quæ necessariò corruptionem arguunt, siquidem tempore Josephi istæ familiæ nondum erant in rerum natura, &c. idem paulò post: *ita quoque historia translationis legis nostræ, quæ reperitur in Josepho Hebræo* (93.) *reverà corrupta est & diversa ab ea, quæ in aliis exemplaribus, à me inspectis, extat, &c.* mox addit: *ita etiam historia, quæ reperitur libro sexto,* (94.) *quomodo Vespasianus Romæ Cæsar factus sit in conspectu Josephi, non extat, nisi in editione Turcica, ex qua in editionem Venetam est transcripta, nam in Germanica editione* (95.) *& in duabus prioribus Abrahami Conath minimum ejus extat, multos etiam Christianorum sapientes, qui in Romanis historiis benè versati sunt, de eo interrogavi, qui hæc omnia nugamenta esse dixerunt; alia insuper additamenta in ea leguntur & quidem in specie de re Summi Pontificis, coràm quo se incurvaverit Alexander,* (96.)

(93.) Vid. Gorion. lib. 3. c. 17. juxtà Venetam & quæ eam secuta est, Francofurtensem ad Mœnum editionem; sed secundùm librorum & capitum distinctionem in exemplari Munsteriano, quod & ego secutus sum, locus iste reperitur Gorion. lib. 3. c. 2. confer. suprà n. 27. h. Præfat.

(94.) Vid. Gorion. dict. lib. 6. c. 77. juxtà Venetam editionem; ast secundùm distinctionem librorum & capitum à me recens factam est lib. 6. cap. 30.

(95.) Hic Munsteri editio intelligitur, quæ anno 1541. Basileæ prodiit, confer, infrà n. 97. h. Præfat.

(96.) *ſicuti auxiliante Deo inſequentibus referemus, quod utique examinare licet, quia non eſt liber fundamentalis, nam generoſus animus omnia ſcire geſtit ſecundùm rei veritatem*, hactenùs R. Azarias, & hæc quidem paulò fuſiùs ad aſſerendam ſcriptoris noſtri γνησιότητα, ſeclusâ interpolatoris manu, adducere volui, ſeclusâ, inquam, interpolatoris manu, qvam multis in locis Joſephi Hebraici interveniſſe jam ſuprà dictum eſt, nonnulli enim eò audaciæ proceſſerunt, ut ſacris etiam voluminibus ſacrilegas manus adhibere eaqve interpolare vel potius corrumpere non dubitaverint, ſicuti inter alios Petr. Daniel Huetius (97.) iſtius rei exemplum quoad Sirachidem adducit, in quo ſacro ſcriptore tractu temporis multa à ſcribis & Rabbinis, multa à librariis mutata, detracta, adjecta eſſe ſcribit. Gorionidem autem noſtrum juxtà exemplar Conſtantinopolitanum primus in Germania Chriſtianis publicavit Sebaſt. Munſterus cum Latina interpretatione ſua (98.) ac notis; ſed mutilum, (99.) multa quippe in illius editione deſiderantur com-

(96.) Vid. Gorion. lib. 2. cap. 5. juxtà Venetam edit. aſt juxtà Munſteri editionem eſt lib. 2. c. 6. ſecundùm diviſionem verò capitum à me factam eſt cap. 7. dict. lib. 2.

(97.) In Demonſtr. Evangel. Propoſ. 4. cap. 14. & quidem ubi de Eccleſiaſtico agitur num. 4. pag. 425. & ſeqv.

(98.) Quæ typis fuit excuſa Baſileæ anno 1541. confer. ſuprà n. 94. h. Præfat.

(99.) Nam Veneta editio continet folia ſeu paginas 155. editio autem Munſteriana à folio ſeu pagina 7. editionis Venetæ incipit ac deſinit in folio 92. columna 3. ut ita de 155. foliis editionis Venetæ deſint 63. folia in Munſteriana, confer. Joſeph. Scaliger in Elench. Trihæreſ. cap. 4. ac Voſſ. lib. 2. de Hiſtor. Græc. c. 8. vid. & quæ ad Gorion. lic. 5. cap. 45. num. 32. à me notata ſunt, Munſterianam editionem præceſſit Conſtantinopolitana, quæ ibidem anno Mundi 5250. ſeu anno Chriſti 1490. typis excuſa eſt iterumque Conſtantinopoli A. M. 5270. A. C. 1510. regnante Bajazetho, vid. D. Thomæ Ittigii Prolegom. ad novam Joſephi Græco-Latini editionem, quæ Coloniæ 1691. prodiit, fol. 17. confer, & infrà num. 112. h. Præfat.

(100.) Sicuti illa ſuis quæquæ locis à me notata reperies.

(101.) Vid. Dr. Thom. Ittigii Prolegom. ad novam Joſephi Græco-Latini editionem fol. 17.

(102.) Verba ſunt Sebaſt. Munſteri in Dedicatione Joſephi Hebraici ad Sereniſſimum principem Joachimum, Marchionem Brandeburgenſem.

commata, multa omiſſa ſunt verba, (100.) differt autem exemplar iſtud Conſtantinopolitanum, qvod Munſterus ſecutus eſt quodque ipſe Latinè vertit, multis imò infinitis penè locis, ſicuti diverſitas iſta qvoad loca præcipua à me in margine ad Gorionidem notata reperietur, ut proinde mirum ſit, à non nemine ſcribi, quòd Conſtantinopolitanæ editioni conformis ſit Veneta, (100.) hanc itaque Venetam editionem Hebraicam, qvam etiam ſuperioribus annis ſecuta eſt editio Francofurtenſis ad Mœnum, in Latinum tranſtuli ſermonem. Cæterùm de iſtius Scriptoris utilitate non attinet multa dicere, nam qui ipſius populi Dei varios caſus ſcire deſiderat, is eosdem in hoc autore reperiet, ex qvo omnes ferè utilitates, qvæ ex hiſtoriis petuntur, hauriri poſſunt (102.) ac præterea cauſæ ſignantur malorum, qvæ populo Dei evenerunt, puta: famis, peſtis, terræ motus, bellorum,

lorum, inundationum &c. ſcribuntur ibidem principum qvorundam mirabilia conſilia, mortes mirabiles, regnorum translationes, occaſus nobilium familiarum, impoſturæ & tyrannides Antiochorum atque Herodum, tot deniqve caſus, conſilia, eventus, pericula, diſcrimina ac rerum mutationes ibidem reperiuntur, ut vix in alio Hiſtorico hæc copioſius, diligentius elegantiusqve conſcripta reperiantur, (103.) certè absqve hoc Scriptore ſi eſſet, Judæi omnem hiſtoriam Maccabæorum & excidii Hieroſolymitani ignorarent, eodem enim modo, quò autor noſter, omnem hiſtoriam illam Judæi hodierni & paulò vetuſtiores Bibliorum enarratores referunt, (104.) apud hunc deſcriptam reperies Danielis apud Chaldæos magnificentiam & qvomodo is qvorundam invidiâ in lacum leonum projectus eiqve cibus per prophetam, Habacuc, allatus ſit, apud eundem delubri Belis, idoli Babylonici, ſubverſionem, Draconis interemptionem ac diſputationem, qvid vino, rege & muliere fortius ſit, invenies, idem ſcriptor apocrypha, qvæ in libro Eſther reperiuntur, ut & res ab Alexandro Magno ejusque ſucceſſoribus geſtas nec non ignis ſacri, in puteo abſconditi, inventionem tibi recenſet & quidem ſtylo Hebraico elegantiſſimo, qvi ad Biblicum proximè accedit, (105.) ut vel hoc ſolo

(103.) Vid. dict. Dedicatio Munſteri ad principem Joachimum, verſioni Latinæ Joſephi Hebraici præmiſſa.
(104.) Sicuti jam ſuprà Sign. * h. Præfat. ex Joſeph. Scaligero adductum fuit.
(105.) De quo ſuprà num. 57. h. Præfat.

ſolo nomine adoleſcentibus φιλιθεγίοις legendum eſſe ſcribat Joh. Druſius. (106.) Latinam qvod attinet verſionem, à me concinnatam, in ea hanc præcipuè operam dedi, ut, qvantum fieri poſſet, verbis ipſis preſſo pede inſiſterem; ita tamen, ne, ſicubi ſenſus ac ſtyli ratio aliud poſtularet, iisdem nimis religioſè inhærerem; ſed ſenſum potius, qvàm verba ſeqverer, ne illa nimis ſaperent Hebraiſmum: nam, cùm ſuas qvæqve lingva habeat proprietates, qvæ in alia lingva vel non inveniuntur vel certè non eandem retinent vim atqve expreſſionem, in id potiſſimum incubui, ut probè perpensâ autoris mente atqve conſideratis Hebraicæ lingvæ phraſibus & proprietatibus genuinum eumque Latinum, qvantum fieri poſſet, exprimerem ſenſum, id, qvod qvàm difficile ſit, illi nòrunt, qvi in hujusmodi interpretationum genere laborem ſuſceperunt, inprimis qvoad lingvam Hebræam, qvæ peculiare & à cœteris lingvis qvaſi abhorrens habet idioma, qvod verſionibus, in alium ac præcipuè Latinum ſermonem transferendis, qvodammodo reluctatur, id, quod reipſa expertus ſum atque mecum fatebuntur illi, qvi aliqvam in hujus lingvæ Hebraicæ interpretatione inſumpſerunt operam, qvæ etiam cauſa fuit, qvò minus ſtylo uterer elegantiori, qvem difficilis ille ac ferè repugnans lingvæ iſtius genius vix admittit, cujus rei gnarus S. Hieronymus:

(106.) Libr. 1. de tribus Sectis Judæorum.

nymus: (106.) difficile eſt, inqvit, idioma lingvæ Hebrææ in Latinum ſermonem vertere, qvamobrem, ſicubi majoris perſpicuitatis cauſa opus fuit, interdum, & qvidem præcipuè in connexionibus, à verborum proprietate paululùm receſſi. Librorum & capitum diſtinctionem in hoc Scriptore qvod attinet, eam aliter, atqve in Veneta editione habetur Hebraica [qvam in verſione Latina ſecutus ſum,] diſpertivi idqve tùm ob librorum capitumqve nimiam prolixitatem, qvam contrahendam duxi, Sebaſt. Munſteri exemplum ſecutus, tùm qvia in Veneta editione nulla ſit capitum diſtinctio reſpectu ad librum habito; ſed capita illa continua ſeriè à primo uſqve ad ſextum librum ſeqvuntur, ita, ut nonaginta ac ſeptem in dicta editione ſint capita, qvæ ſanè res in allegatione parit confuſionem, ad qvam to'lendam ſeries illa capitum, qvæ in Veneta editione, [qvam etiam ſuperioribus annis Francofurtenſis ad Mœnum ſecuta eſt,] continua eſt, neceſſariò interrumpenda atqve alia capitum partitio juxtà librorum diſtinctionem à me recens factam ſubſtituenda fuit; Hebraicum autem textum ideò verſioni Latinæ adjungere volui, ut, ſi fortè res poſtulaverit atqve dubitatio ſive obſcuritas qvædam oborta ſit, ad ipſum ilicò fontem recurri poſſet & ut ſtatim ex utriusqve collatione perſpicere poſſent lectores, qva fide atqve induſtriâ in hujus Scriptoris verſione Latina uſus ſim, deniqve ut Joſepus iſte He-

(107.) In Traditionibus Hebraicis ſuper Geneſin.

Hebræus, qvi in paucorum verſatur manibus, additâ Latina interpretatione in plurium veniret notitiam & ut juvenes ad lingvæ Hebraicæ ſtudium, qvod à multis hodiè, etiam illis, qvi Theologiæ operam dant, negligitur vel parvi penditur, excitarentur, qvò ipſum Scriptorem Hebræum, qvi puro atqve eleganti utitur ſtylo, non ſine utilitate & jucunditate evolvere ac legere poſſent. Prætereà etiam notas atqve animadverſiones, qvas ad textus explicationem atqve ſenſum meliùs eruendum neceſſarias eſſe putavi, verſioni Latinæ adjeci easqve certis numeris diſtinxi, prolixiores & accuratiores, ſi Deus vitam & otium conceſſerit, ſeqventur, codicem qvoqve Hebraicum editionis Venetæ, (108.) qvæ integrior eſt qvamqve, ut jam anteà dixi, in vertendo ſecutus ſum, cum exemplari Munſteriano, (109.) in multis mutilo, (110.) non levi ſtudiô contuli locaqve præcipua, in qvibus inter ſe differunt, annotavi, qvo lector benevolus etiam variarum lectionum haberet notitiam, qvarum major forſitàn copia haberi potuiſſet, ſi codicis Manuſcripti Majoricani, cujus Joſeph. Voiſinius (111.) mentionem facit,

(108.) Quæ ibidem anno 1544. typis excuſa eſt, quamque Francofurtenſis ad Mœnum, quæ ſuperioribus annis in lucem prodiit editio, ſecuta eſt, confer. infrà num. 115. h. Præfat.

(109.) Quod Baſileæ anno 1541. typis vulgatum eſt, vid. infrà n. 115. h. Præfat.

(110.) De quo vide ſuprà num. 99. h. Præfat.

(111.) In Obſervationibus ſuis ad Raym. Martini Pug. Fid. Part 2. cap. 3. fol. 304. col. 1. princ. edit. Lipſ.

facit, inſpiciendi data fuiſſet facultas & occaſio. In iisdem notis meis Hegeſippum (112.) ac Joſippi Epitomen, ut & Joſephum Græcum atqve Tacitum eo in loco, ubi de excidio urbis Hieroſolymitanæ agitur, aliosqve ſcriptores adhibui atqve cum Gorionide noſtro contuli, qvò ex illorum collatione perſpici poſſet, qvibus in rebus interſeſe aut conſentiant aut differant, nomina qvoqve propria, multis in locis, præcipuè capite primo, ſecundo ac tertio libri primi Gorionidis, fœdiſſimè corrupta, ex jam dictis autoribus ut & aliunde, qvantum fieri potuit, integritati reſtitui; cæterùm in Joſephi allegatione eam ſecutus ſum capitum diſtinctionem ſeu diviſionem, qvæ in textu Græco habetur. Hebraicæ editiones præcipuæ ſunt: Conſtantinopolitana prima, qvæ anno Chriſti 1490. & ſecunda, qvæ ibidem 1510. typis excuſa fuit, (113.) item Cracovienſis (114.) ac Veneta (115.) ut & Baſileenſis, (116.) Judæi ſolent Joſephum Hebræum

(112.) Iſtius libri, qui ſub Hegeſippi nomine circumfertur, nonnulli autorem faciunt S. Ambroſium, Mediolanenſis eccleſiæ antiſtitem, ſicuti etiam Ludovicus Vives ad S. Auguſtin. de Civit. Dei l. 21. cap. 5. Hegeſippi libros ſub Ambroſii nomine allegat nec alienus eſt ab hac ſententia doctiſſimus Gronovius in Obſervat. ad Scriptor. Eccleſ. cap. 1. pag. 6. vid. hac de re plura in Dr. Ittigii Prolegom. ad Joſephi Græco-Latini editionem novam, quæ Coloniæ 1691. typis excuſa eſt.

(113.) De quibus jam ſuprà num. 99. h. Præfat. dictum eſt.

(114.) De qua vid. Voſſius in notis ad Zemach David pag. 283.

(115.) De qua etiam ſuprà num. 108. h. Præfat. dictum eſt, hanc ſuperioribus annis Francofurtenſis ad Mœnum editio ſecuta eſt.

(116.) Quæ à Munſtero anno 1541. Baſileæ edita fuit, de qua etiam ſuprà n. 109. h. Præfat. dictum eſt.

um ſeu Gorionidem vocare Joſephum ſive Joſippum Longum ſeu magnum, ſic enim Samuel Solem: (117.) ego, inquit, legi in Gorionide Magno, quòd Sacerdos ille, qui erat in diebus Alexandri, vocatus fuerit יערו [alii codices habent: עדוא vel עדו] Jaddua, idem ſcribit D. Wagenſeilius (118.) cujus hæc ſunt verba: apertiſſimè Juchaſin, (119.) מצאתי ביוסיפון בן גוריון הגדול i. e. inveni in Joſepho, Gorionis filio, longo ſeu magno, nempe, ut diſtingvant illum ab ea Joſippi Epitome, qvam Hebraico-Latinam edidit Sebaſt. Muſculus, (120.) eſt autem liber iſte breviſſimum editionis Conſtantinopolitanæ compendium, à Judæo qvodam concinnatum, qvi nonnulla ex aliis autoribus addidit, (121.) nempe traditionem Talmudicam de tredecim mutationibus à Lxx. interpretibus, in Bibliorum translationem illatis, qvarum nulla mentio extat in editione Conſtantinopolitana, à qva compendium hoc etiam in eo diſcrepat, qvòd ſolam legem Mo-

(117.) In Juchaſin fol. 14. pag. 1. prout eundem allegat. Joh. Druſius de tribus Sectis Judæor. lib. 1. cap. 8. vid. num. 119. h. Præfat.

(118.) In Epiſtola 21. quam Chriſtoph. Arnoldo ſcripſit, quæ in Ejusdem Teſtimonio Flaviano pag. m. 250. reperitur.

(119.) Vid. Juchaſin, pag. 24. b. ſicuti D. Wagenſeilius loc. cit. allegavit, confer. num. 117. h. Præfat.

(120.) Videlicet Baſileæ Anno 1559. in Octavo, ut vocant, Munſterus Epitomen illam Latinè verterat, prout Lepuſculus in Præfatione Ejusdem epitomæ teſtatur, confer. Joh. Gerh. Voſſius in lib. 2. de Hiſtor. Græc. cap. 8.

(121.) Prout ſcribit Morinus in Exercit. Bibl. lib. 2. Exercit. 1. c. 3. vid. D. Ittigii Prolegom. ad Joſephi Græco-Latini editionem novam, quæ Coloniæ anno 1691. typis excuſa eſt.

Mosaicam à Lxx. interpretibus translatam asserat, cùm in Constantinopolitana editione (122.) viginti qvatuor libri Veteris Testamenti ab iisdem interpretibus translati asserantur. Tandem istud quoque adjiciendum duxi, nempe quòd anteà quidem mihi proposueram, duo capita priora, ut & tertii capitis non mediocrem partem, (123.) item plerasque res ab Alexandro Magno gestas omittere, idque Munsteri exemplò, [quoniam multa in illis fabulosa continentur, quæ Scriptori nostro ab interpolatore addita ejusdem fidem, integritatem & autoritatem labefactare atque imminuere possent,] illaque calci totius operis, ne quid ei de esset, adjicerè voluerim; sed posteà quorundam virorum doctorum consilium & autoritatem secutus, suo illa loco reliqui atque eadem serie, quâ in Veneta editione habentur, citrà ullam textus atque ordinis interruptionem in Latinum sermonem, adjectis quibusdam notis, transtuli, multa quoque errata typographica, quæ in Francofurtense exemplar, [quò in hac nova editione usus sum,] irrepserant, juxtà exemplar Venetum correxi. Tu, Benevole Lector, hisce fruere ac Vale!

תהלה לאל

(122.) Idem etiam in Veneta editione, confer. suprà num. 27. & 28. h. Præfat.

(123.) Idque juxtà Venetam editionem; sed secundùm distinctionem capitum à me recens factam sunt quatuor capita libri primi Gorionidis.

PRÆ-

PRÆFATIO

SEBASTIANI MUNSTERI

In Josephum Hebraicum, in qvâ disputatur, num hæc editio Flavii sit Josephi an alterius cujusdam Judæi.

VIsum fuit ab initio hujus libri, candide lector, hoc unum investigare, num liber iste hebraicus Josephi sit, an non, Josephi inqvam Flavii, ne error sit in nomine, si autem Josephi sit, qvod Hebræis fuerit Hebraicè conscriptus, sicut latinum exemplar, quod passim in manibus omnium doctorum virorum versatur, gentibus Græca lingua fuit ab eo scriptum. Et quidem plurimi ex nostris unanimi respondent sententia, Josephum non Hebraicè; sed Græcè tantum scripsisse: quidam addunt etiam Josephum nescisse Hebraicè. Quod Græce scripserit, ipse testatur in prologo belli judaici, quin & hodie extant non pauci libri Græce ab eo scripti, quos Rufinus olim in linguam vertit Latinam. Quod Hebraice non scripserit, multis probant argumentis. Quis enim, inquiunt, ex doctis viris scripsit unquam unum & eundem librum bis, in diversis scilicet linguis? aut quis transtulit propriam fœturam in aliam linguam? id nec ab Apostolis factum scimus, qui relicta patria lingua evangelium Græco scripserunt sermone. Certè Paulus qui legem didicit ad pedes Gamalielis, cum Hebraicè scribere potuisset, omnes epistolas suas Græce scripsit, etiam eam quam Latinis sive Romanis inscripsit, præter unam ad Hebræos, si modo illa Pauli est, & verum est, quòd primùm Hebraicè scripta fuerit. Non enim constat, quis illam in Græcam verterit linguam. Quæ cum ita sint, putabimus Josephum tantum laborem insumsisse, ut idem bis scripserit, vir quinquaginta sex annorum? Tot enim annorum dicit se fuisse, cum tertio decimo anno principatus Domitiani Cæsaris librum scriberet de bello Judaico. Cum itaque constet, illum Græcè, non autem Hebraicè scripsisse, quis jam non dubitet de hac Hebraica editione? præsertim cum hæ duæ editiones in plerisque locis inter se dissonare deprehendantur, & ista habeat, quæ in

altera non inveniantur, & rursum illa quædam contineat, quæ in alia desiderantur. Astipulatur & id sententiæ eorum, quod inveniuntur quædam nomina in Hebraica editione, quæ aut Græca sunt aut Latina, ut sunt Hippodromus, crucida, amphitheatrum & similia, quæ arguunt editionem Hebraicam transsumtam ex Græca. Quin & Josephus ipse, qui in Græca editione perpetuò se vocat Ben Mattathiæ, id est, filium Matthiæ seu Mattathiæ, in Hebraica aliud usurpat patris nomen, appellans se Ben Gorion, id est, filium Gorionis. Si utriusque editionis ipse immediatus fuit autor, quare hic aliud citat Patris nomen quàm ibi? Hæc ferè sunt argumenta, quæ nostros movent, ut asserant Josephum Græce tantum scripsisse, & alium quempiam Judæum Græca in Hebraicum vertisse idioma. Porrò quid ego hic sentiam, nunc dicam: Josephum Hebraicè nescisse, temerariè dictum existimo. Quippe qui pleraque Hebraica nomina in Antiquitatibus exponit. Si fuit de genere sacerdotali, id quod de se ipso prædicat, & didicit linguam Græcam, quis dubitet illum non antea quoque didicisse linguam Hebraicam? Nonne postquam victus fuit à Romanis, interpres fuit Romanorum ad Judæos, ut de seipso scribit in libris de bello Judaico, quomodo Hebraico sermone conatus fuerit trahere Judæos ad obedientiam Romanorum, quo imminentia vitarent pericula? De eruditione verò sua in propria lingua sic scribit capite ultimo libri Antiquitat. vigesimi. Nullus alter, licèt voluntatem habuerit, neque Judæus, neque alienigena potuit hoc negotium Græcis ita subtiliter explanare. Habens enim à congentilibus meis maximam eruditionem nostræ provinciæ, etiam Græcas studui literas adipisci. Artis namque Grammaticæ experimentum sumsi, integritatem verò prolationis verborum possidere me paterna consuetudo prohibuit. Hæc ille. Porrò quid alii Judæi sentiant de Josepho, jam referam. Rabi David Kimhi Hispanus, qui fuit ante ducentos annos, quoties citat in commentariis suis super Biblia Josephum Ben Gorionis? Vide eum, si libet, Haggæi secundo, & Zach. undecimo. Sed & in radicibus suis in dictione פנג scribit hujuscemodi verba: יוסף בן גוריון אמר כי פנג הוא בלסמי והוא נמצא בירחו Hoc est, Josephus filius Gorionis dicit Pannag, balsamum esse, invenirique in Jeriho. Quæris, ubi id dicat Josephus, vid. caput 22. libri quarti hujus editionis. & illic sic invenies: במקום הזה היתה צומח בלסמן רוח שמן הטוב הנקרא אפרסמון והוא פנג Id est, in loco illo, nempe in Jeriho, crescit balsamum estque oleum optimum, quod & apharsemon vocatur, ipsum est Pannag. Si itaque Josephus exponit vocem Hebraicam פנג & expositio ejus citatur à Rabinis, necesse est, ut ille Hebraice scripserit. Nam in Græca editione non facit mentionem hujus vocis. Unde ergo habent id Hebræi, nisi ex Hebraica editione? Citat & sapiens Rabi

Rabi Abraham Levites, Ben David, in sua Cabala, Josephum, filium Gorionis, qui fuit ante David Kimchi circa annum mundi 5000. Numerant autem Judæi hoc Christi anno 1541. à principio mundi 5301. Fuit ergo memoratus Rabi Abraham ante trecentos annos, habebaturque tunc in manibus Judæorum editio Hebraica Josephi. Item Rabi Abraham Conat, medicus Constantinopolitanus, tribuit hoc præconium Josepho Historico, celebratque librum hunc talibus verbis: זה הספר הנכבד אשר הבדו איש אלהים גבור וחיל משוח מלחמה כהן לאל עליון הנקרא יוסף בן גוריון מלבד הספרים ספרי הרכבותיו אשר חבר בי הוא היה ראש למחברים אחר שלמה המלך ע"ה אשר יספר בזה הספר באמרי ספור מלחמות מלכי פרס עם מלך בבל ואיך דומות בלשונו. ובו יספר גדלת דניאל בעיני מלכי פרס וכבת גדלתו ומה שנעשה ממנו. והבי פעמים שהושד בגוב אריות ואיך נתפרנס על ידי הנקוק הנביא ואיך על ידו נדים היכל בל התועבת הגדול שהיה בבבל ונהרגו כהניו וגם התנין הגדול אשר הרג במעה. ובו יספר כבת גדלת זרובבל בן שאלתיאל בעיני דויוש מלך פרס והתפלה אשר עשו עזרא הסופר ונחמיה בן חבליה ומרדכי וישוע ושאר ראשי הגולה אל השם מפני ראש הקדושה ואין נמצאה כי אין ממשלה להנים להקריב אש ודה. ובו גם ספור קצות דברי גבורת אלכסנדר הגדול וגם ספור כל המלכים והקיסרים אשר היו ברומה בזמן בית שני בשמותם וכל גבוריהם גם ארצותם גם שנאתם עם מלכי יהודה בבית שני והמלחמות הגדולות הנוראות אשר היהלו לעמות בעם יהודה בימי אנטיוכוס והמשפחים אשר נראו או בירושלם ומה שנעשתה מהם. והקדשת אשר עשתה חנה אשה קדושה ויראת יי עם שבעה בניה הקדושים. ובו ספור גבורת החשמונים וענין חנוכה וזכור גבי המלכים אשר מלכו בירושלם בבית שני וענין ובנין ארזודם והגפן של זהב אשר תקן במקדש אלהינו שהוא ספור נאה בחכמות וכל גבורותיו והריגת אשתו המלכה ושלשה בניו. וספור רבים אחרים נאים בטפיים אשר נלאיתי לזכרם בזה המקום. Sensus horum verborum hic est: Hunc librum preciosum edidit vir divinus, robustus præliator, consecratus ad bellum, sacerdos Dei altissimi, vocatus Joseph, filius Gorionis, præter multos alios nobiles libros, quos fecit. Nam in libris edendis excelluit omnes alios post Regem Salomonem felicis memoriæ. Narrat autem in libro isto verbis elegantibus prælia, quæ gesserunt Reges Persiæ contrà Regem Babyloniæ, & quomodo interfectus fuit Belsazar. Recitat deinde magnificentiam Danielis, quam habuit apud Reges Persiæ atque causam sublimationis ejus & quid inde secutum fuerit, quomodo scilicèt bis conjectus fuerit in foveam leonum & ibi nutritus per Habacuk Prophetam. Item quomodo per illum dirutum fuerit templum magnificum abominabilis Idoli Bel, quod fuit in Babylone, & interfecti sacerdotes ejus, quomodo denique per eum interfectus fuerit draco magnus in spelunca. Refert deinde, ob quam causam magnificatus fuerit Zerubabel filius Schealthiel in conspectu Darii Regis Persarum: & quomodo oraverint Ezra scriba & Nehemia filius Hachaliæ, Mordochæus,

dochæus, Jesua & reliqui principes captivitatis ad Deum pro igne sancto, & quomodo ille inventus fuerit. Non enim poterant sacerdotes offerre cum igne alieno. Sequitur post hæc historia Esther reginæ & precatio ejus, quæ admodum pulchrè & absolutè describitur. Quibus subnectitur succincta quædam narratio fortitudinis Alexandri magni, & enumeratio omnium Regum & Cæsarum, qui fuerunt Romæ tempore domus secundæ, expressis nominibus eorum, declaraturque fortitudo eorum, favor eorum & odium eorum, quod habuerunt ad Reges Judæorum in templo secundo, itemque bella magna & horrenda, quæ passim exoriri cœperunt contra populum Judaicum in diebus Antiochi, & signa, quæ apparuerunt tunc in Jerusalem, quidque secundum fuerit ea. Posteà narrantur gesta Hannæ mulieris sanctæ, quàm religiosa illa fuerit cum septem sanctis filiis suis ergà Deum. Post quæ fit mentio fortitudinis Hasmonæorum, & quomodo celebrata fuit dedicatio. Recensentur & egregia facta omnium Regum, qui tempore domus secundæ rebus potiti sunt in Jerusalem. Tandem ostenditur, qualia ædificia Herodes consummaverit, qualemque vitem auream constituerit in sanctuario Dei nostri, (historia est satis elegans & consummata) itemque explicantur fortia facta ejus & quomodo interfecit uxorem suam Reginam & tres filios suos, & multa alia pulchra enarrantur, quorum omnium tædet me facere memoriam. *Hactenus ille.* Jam ut ad *objecta* quoque respondeam, *sciendum in primis*, Josephum aliter scripsisse *gentibus*, *aliter Hebræis*. Gentibus scripsit antiquitates omnium Biblicarum historiarum. Et plerumque eis explicuit ritus & consuetudines Judæorum, quas secundum legem Mosi observare tenebantur. Unde libro 17. cap. 12. Antiq. declarat sacrificium paschale in hæc verba: Pascha enim illa festivitas vocitatur ad recordationem & memoriam exitus de Ægypto, & sacrificatur ab eis illa die cum alacritate magna; pecudum numerosa multitudo, quàm in nulla alia solennitate acta. Sic lib. 18. c. 5. quando Pilatus Rector Judææ voluit introducere in Jerusalem statuas Cæsaris, scribit in hunc modum: Imagines autem aut aliquid hujusmodi facere lex nostra prohibet, & propter hoc ante illum omnes Judææ Rectores sine signis ingrediebantur mœnia civitatis. Et alio loco dicit sic: Bellantibus & occidentibus resistere lex concedit, si quid verò aliud adversarii velint facere, nulla nobis datur licentia, sabbatis eos prohibere. Talia multa in Græca editione ubique inculcat, quorum in Hebraico exemplari non meminit, quippe quæ Judæis ex sacris libris erant manifesta. Græcis autem oportebat declarare, sicut & ipse quodam in loco in Antiquitatibus meminit his verbis: Præsens opus assumsi, credens dignum studium etiam Græcis omnibus apparere. Continebit enim omnem antiquitatem nostram & conversationis ordinem ex Hebraicis libris interpretatum. Dudum siquidem, cum bella conscriberem, proposueram, declarare qui fuerint in initio Judæi, & quibus sint usi fortunis, & per quem legislatorem sint eruditi, hoc quod ad pietatem aliamque virtutis continentiam noscitur attinere, & quàm longis pugnantes temporibus, inviti novissimè venerint ad certamina Romanorum. Erant etiam, qui me historiæ desiderio pro rebus talibus invitarent. Alia ergo ratione Josephus scripsit gentibus, alia Judæis. Gentibus ab initio mundi juxta seriem in Bibliis sacris observatam scribit, Judæis verò ubi historiæ Biblicæ desinunt incipit scribere res consequenter gestas, à captivitate scilicet Babylonicâ initium sumens, & continuans Judæorum facta usque ad tempora sua. Supplet quoque ea, quæ in Danielis, Esther & Ezræ historiis in Bibliis sacris sunt omissa, & apud nos pro Apocryphis habentur. Sed ea copiosius in Hebraica quàm in Græca editione describit, habens scilicet respectum ad eos, quibus scribit. Utitur & stylo Hebraico elegantissimo & fere Biblico, longe discrepante à stylo modernorum Rabbinorum, idquod solum convincere posset lectorem quemque, editionem Hebraicam Josephi esse & non interpretis alicujus Judæi. Si enim esset interpretis alicujus, utique ille in omnibus observasset eum ordinem, qui in Græca servatur editione. Id autem non fit, sed in Hebraica editione non raro quædam integra capita scribuntur, quæ in Græcâ non habentur, id quod in annotationibus nostris signavimus. Nam collationem fecimus utriusque editionis. Et rursùm multa integra capita in Græca editione inveniuntur, quæ in Hebraicâ non habentur. Et ubi utriusque Machabæorum libri historiæ describuntur, ille ordo quoque non observatur, qui in nostra vulgata editione custoditur, id quod rursùm argumentum est, Hebraicam editionem non conflatam ex nostra Latina aut Græca editione, ut taceam, quædam quoque haberi in Josepho Hebraico, quæ in nostris Machabæis non habentur, aut quædam hic copiosius tractari, quàm alibi. Pro testimonio sit tibi historia illa, quæ apud nos 2. Maccab. 14. in fine, in hac autem Heb. editione lib. 3. c. 22. scribitur de exangui, intestina sua in turbam projiciente, cujus Josephus Græcus non meminit. Quando verò objicis, duas illas editiones, Græcam & Hebraicam, non per omnia consentire, sed in multis locis vel in sensu vel in propriis nominibus discordare, & hinc sequi, non unum earum; sed diversos fuisse autores, respondemus, nos scripta Josephi non pro oraculis habere. Homo fuit, & ideo nonnunquam labi memoria potuit, & cùm alienus esset à Christo, præsertim in ipsa captivitate & fortassis aliquandiu aut semper post captivitatem, facilè errare potuit judicio suo, sicut & causam incendii templi rejicit in latrones, qui

in

in festivitatibus ascendebant Jerosolymam, & gladios absconsos habentes, quos volebant, inimicorum permixti populis perimebant, & non solum in reliqua civitate, sed etiam in templo quosdam interimebant. Ob quam causam, inquit, arbitror Deum aversatum nostram urbem & templum, velut nequaquam suo habitaculo mundum, tradidisse Romanis, ut purgatio fieret civitatis, ignem & servitium intulisse. At Christus servator noster aliam assignat causam Luc. 19. dicens: Vement ista super te, quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ &c. Idem quoque Josephus in Antiquitatibus dicit Herodem, qui interfecit Johannem Baptistam, rejectum à Cajo Imperatore in perpetuum exilium, constituto ei habitaculo in Lugdunensium Galliæ civitate. Libro verò secundo de Judaico bello scribit, Herodem fugisse in Hispaniam, & illic decessisse è vivis, unà cum Herodiade uxore. Sic Herodis magni primam uxorem in Græco aliquando vocat Dosim & aliquando Doridem. Quid ergò mirum, si Hebraica editio nonnunquam dissidet à Græca, quando Græca nonnunquam discordat à se ipsa? Aut si illa non discordat, fieri potest, quod Latinus interpres non semper mentem autoris expresserit. Potuerunt & multa loca scriptorum oscitantia vitiari, sicut & superioribus annis Frobeniana editio fuit ab innumeris mendis repurgata. Cæterùm ad illud, quod objicitur, Josephum in Latina & Græcâ editione appellari Mattathiæ filium, in Hebraicâ autem filium Gorionis, sic respondemus: Fuit Josephus ex Hasmonæorum genere, sicut ipse testatur lib. 16. cap. 7. in hæc verba: Nos vero generi Hasmonæorum Regum propinqui, & cum honore sacerdotium habentes, &c. Atque ideò appellavit se Mattathiæ filium, cujus nomen celebre fuit apud exteras gentes propter egregia illius filiorumque ejus facta, sicut & libris Regum omnes Posteri David vocantur Filii David propter celebritatem nominis ejus. Ubi verò historiam scribit congentilibus suis Hebraicâ & patriâ linguâ, vocat se filium propinquioris Patris, nempe Gorionis. Haud dissimile exemplum habetur in Principio Exodi de filiabus Rahuelis & Jethro. Quod autem libro secundo cap. 25. belli Judaici filius Mattathiæ & filius Gorionis ceu duæ exprimuntur personæ, videtur translatio Latina in eo loco corrupta. Nam illa sic habet: Declaratus est Josephus Gorionis filius, & Pontifex Ananus, omnia, quæ in civitate gerenda essent, imperaturi, maximeque, ut civitatis muros erigerent. Et deinde subditur: Utriusque Galileæ Josephus Mattathiæ filius Rector est designatus. Pro quo in Hebraica editione sic habetur:

ויבחרו שלשה מן השרים גבורי מלחמה יוסף הכהן בן גוריון ואת ענני הכהן ואת אלעזר בנו הכהן ויפקדום
על הארץ ויחלקו להם את ארץ יהודה בגורל ויתנו להם עזרה ביד היהודים למלחמה ותפול שליש הארץ
בגורל

בגורל כל ארץ הגליל ארץ נפתלי והלא ליוסף בן גוריון בי אז נמשח משוח מלחמה: הגורל השני יצא
לענני הכהן הגדול ויושלם וכל סביבותיה להוק את התמורה ולעיר את המלחמה מורל אשפיאנוס:

Hoc est: Elegerunt tres Principes fortes & bellicosos, Josephum sacerdotem filium Gorionis, & Ananæum sacerdotem atque Eleazarum filium ejus Sacerdotem, & constituerunt eos super terram, sorte dividentes eis terram Jehuda & assignantes eis auxilium secundum vires Judæorum, qui bello præessent. Obvenit autem sorte una tertia terræ pars, nempe universa terra Galilææ, terra Naphthali & quicquid ultrà eam est, Josepho filio Gorionis, qui tunc consecratus fuit ad prælium. Et egressa, sors altera cecidit super Ananæum summum sacerdotem, obvenitque ei ipsa Jerusalem & omnia loca, quæ circum ipsam erant. Et hic firmabat muros urbis, ordinabat prælium contra Vespasianum, &c. Vides hic unius duntaxat Josephi fieri mentionem? Cæterum quòd quarundam Græcarum vocum fit mentio, & citantur quædam gentes, quæ longè post Josephi tempora in mundo surrexerunt, ut sunt: Franci, Gothi, Lombardi, Bulgari, &c. Hæc planè arguunt Josepho quædam accessisse per posteros Judæos expositionis & præfationis gratia. Nos propterea consultò omisimus ea, quæ ab initio huic Autori sunt adjecta, eò, quod pleraque sunt fabulosa. Quis enim non videt lib. 5. c. 41. alium quempiam Judæum, quàm Josephum loquentem, quando dicitur, Gallos, qui sunt Franci, interfuisse sepulturæ Herodis? Galli enim tempore Augusti aut Tyberii nondum assecuti fuerunt appellationem Francorum.

LIBER PRIMUS

CAP. I.

אדם הוליד את שת׳ ושת הוליד
את אנוש׳ אנוש הוליד את קינן׳ קינן
הוליד את מהללאל׳ מהללאל הוליד
את ירד׳ ירד הוליד את חנוך׳ חנוך
הוליד את מתושלח מתושלח הוליד את
למך׳ למך הוליד נח׳ נח הוליד שם חם
ויפת׳ ובני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותובל
ומשך ותירס׳ ובני גמר אשכנז וריפת
ותוגרמה׳ ובני יון אלישה ותרשיש כתים
ודודנים׳ ומאי כל הארץ שפה אחת
ודברים אחדים ויהי בנסעם מקדם וימצאו
בקעה

ADam genuit (1.) Seth; Seth genuit Enos; Enos genuit Kenan; Kenan genuit Mahalaleel; Mahalaleel genuit Jared; Jared genuit Henoch; Henoch genuit Methusalah; Methusalah genuit Lamech; Lamech genuit Noah; Noah genuit Sem, Cham & Japhet (2.) Filii Japhet sunt Gomer & Magog & Madai & Javan & Thubal & Meschech & Thiras. (3.) Filii Gomer sunt Ascenas, Riphat & Thogarma. (4.) Filii Javan sunt Elischach & Tharsis, Kittim & Dodanim; omnis autem terra (5.) eâdem linguâ & eodem sermone utebatur, cumque ab Oriente (6.) profecti planitiem invenissent, illi seinvicem cohor-

(1.) Primum illud caput & seq entia, usque ad quintum, in editione Munsteriana, anno 1541. Basileæ typis excusa, non habentur, ratio in Munsteri præfatione adducitur, quæ huic operi præmissa est, quam vide ibid. conser. & infrà dict. cap. 5. num. 1.

(2.) Vid. Genes. cap. 5. v. 3. & seqq. confer. etiam S. Hieron. Tradit. Hebr. h. cap. 5. & Sam. Bocharti Geograph. Sacr. Part. 1. l. 4. c. 38. fol. m. 354. ubi de libro Juchasin agitur, cujus autor Abraham Zachuth, Judæus Salmaticensis.

(3.) Confer. Genes. cap. 10. v. 2. & seqq. atque S. Hieronym. Tradit. Hebr. ad dict. c. 10.

(4.) De his vid. dict. liber Juchasin apud Samuel. Bochart. loc. alleg. & S Hieron. in Trad. Hebr. dict. cap. 10.

(5.) Id est: omnes populi ac gentes.

(6.) Hebr. מקדם, sic & in autore nostro & Genes. c. 11. v. 2. nam illorum habitatio fuit de Mesa, usque ad Sephar, montem Orientalem, prout habetur Genes. c. 10. v. 30. confer. inter alios R. Salom. & Jacob. Cappell. Observat. ad Genes. dict. cap. 11. v. 2.

בקרא ויאמרו איש אל רעהו הבה נבנה
לנו עיר ומגד ומי לראות את העיר ואת
המגדל ויאמר יי הן עם אחד ושפה נזדה
ונבלה שם שפתם ויפץ יי אותם משם על
פני כל הארץ ויחדלו לבנות את העיר
ועל כן קרא שמה בבל
כי שם בלל יי שפת כל הארץ ומשם הפיצם יי
על פני כל הארץ

cohortati dixerunt: agite (7.) urbem nobis ædificemus; Deus autem descendit, (8.) ut urbem videret ac turrim, dixitque Dominus: ecce gens una est, venite (9.) descendamus (10.) ejusque linguam ibidem confundamus, exinde Dominus illos per universam terram dispersit, quapropter [loci] istius (11.) nomen vocatur (12.) Babel. Atque hæ sunt familiæ filiorum Japhet in terris, unde illæ secundùm lingvas, regiones & gentes dispersæ sunt. Filii Gomer (13.) sunt Franci, (14.) qui terram Franciæ incolunt ad flumen Franta. (15.) juxta Senæ (16.) fluvium. Riphat (17.) hi sunt Britones, qui in Britanniæ regione ad

(7.) Hebr. הבה, ita hic & Genes. dict. cap. 11. v. 3. est autem vox adhortandi, de qua vid. quæ aliis Paul. Fagius ad Genes. dict. c. 11. v. 3. confer. & num. 9. h. cap.

(8.) Cùm Deus ubique sit atque is propriè loquendo nec ascendere nec descendere dici possit, ideo κατ' ἀνθρωποπάθειαν hic descendisse refertur, in Paraphrasi Chaldaica locus iste sic translatus reperitur: & revelavit se Deus, &. Salomo ad Genes. c. 11. v. 5. ita notavit, quòd Deus non opus habuerit, ut descenderet; sed quod hoc ideo factum sit, ut doceret judices, ne illi aliquem condemnent, priusquàm videant atque rem probè intelligant, vid. id. R. Salom. ad Genes. c. 18. v. 21. & 2d Hiob. c. 1. v. 1.

(9.) Vid. quæ paulò antè num. 7. de verbo הבה annotata sunt.

(10 Confer quæ num. præced. §. ea de re dicta sunt.

(11.) Sive: urbis illius, ita enim dictio illa vel huic similis, quæ in Hebræo omissa est, hic supplenda erit.

(12.) Sic verbum קרא hic vertere volui, alii ad verbum reddunt: vocavit, vid. quæ R. Salomo ad 1 Samuel. c. 23. v. 22. & ad Hiob. c. 3. v. 9. & 19. notavit, confer. & Paul. Fagii not. ad Genes. c. 11. v. 9.

(13.) Josephus Antiq. l. 1. c. 7. scribit à Gomer esse γαμαξεῖς, Galatas, cui etiam S. Hieronymus in Tradit. Hebr. h. loc. consentit, nam apud Galatas oppidum esse, quæ Comara Plinio dicitur, & Comari populi sunt Melæ lib. 1. prout H. Grotius ad lib. 1. n. 16. pag. m. 194. de Verit. Relig. Christ. notavit; Alstedius in Chronol. Tit. 27. à Gomer ortos esse Cimmerios, postèa Cimbros asserit, inter filios Gomer supra h. cap. n. 4. refertur Ascenas, unde Judæi Germanos originem trahere dicunt, hinc Germanica lingua illis appellatur לשון אשכנז, in libro Juchasin Gothi dicuntur esse filii Gomer & Magog, vid. Sam. Bochart. Geograph. Sacr. Part. 1. l. 4. c. 38. & S. Hieron. loc. alleg.

(14.) Strabo gentem illam Βρέγγους appellâsse videtur, confer S. Epiphan. l. 2. Hæres. 66. fol. mihi 300. ubi τῶν Φρυγῶν meminit, vid. & S. Hieron. Quæstion. Hebr. h. loc. & Alsted. Chronol. Tit. 21. ac Sam. Bochart. Geogr. Sacr. Part. 1. l. 3. c. 15. fol. m. 225. & seqq. atque Isaac. Pontan. de Francor. origine, ubi plura, confer. etiam, quæ in autore nostro l. 5. c. 41. n. 10. & lib. 6. c. 1. n. 30. notata sunt, it. R. Asarias in Meor enaïm Part. 3. c. 19.

(15.) Ita hic verto פרנטא, quod & Pranta vel Phranta vertere possis, nonnulla exemplaria habent פרנסא, alia פרנצא i. e. Pransa vel Phranza seu Francia, confer. Bochart. Geograph. Sacr. Part. 1. l. 3. c. 15. fol. 226.

(16.) Hodiè fluvius iste dicitur: La Seine, Latinis Sequana, confer. hic Abarbenel. ad Ezech. cap. 32. fol. m. 98. col. 2. in fin.

(17.) Id est: filii Riphat, quæ dictio etiam in sequentibus, ut Throgarma, Thubal &c. est subintel-

בים אוקיינוס הוא הים הגדול. חוגרמה
הם קשר משכותיהם מהם כוור ופינק
ואליקנום ובולגר ורגבינו ושירק וביז
חוניו ואוגרי ותילמץ. בני אלה העמים
בשפתם ושמות אומותם הם
חוניו על נהרו החול הוא אבולאך אך
אנגר ובולגר ופרנינק ועמים על הנהר
הגדול

ad Liræ (18.) flumen habitant; Sena autem & Lira aquas suas in Oceanum, mare illud magnum, effundunt. Thogarma (19.) hæ decem sunt familiæ, à quibus originem traxerunt Cozer (20.) & Pazinach, (21.) Alicanus (22.) & Bulgar, Ragbina (23.) & Turci, (24.) Buz (25.) & Zabuch, (26.) Ungari & Tilmez. (27.) Hi omnes Septentrionem versus (28.) habitant, eorumque regiones de ipsorum nominibus appellationem sortitæ

telligenda, vid. infr. h. c. n. 50. Josephus Antiq. dict. l. 1. c. 7. à Riphat Paphlagones esse scribit, a iis Riphæos dictos, quibus locis Riphæes ponit Mela l. 1. prout H. Grotius ad lib. 1. de Verit. Rel. Christ. n. 16. pag. 195. notavit, cui etiam S. Hieronymus in Tradit. Hebr. h. loc. & Alsted. in Chronol. Tit. 27. consentiunt, Sam. Bochartus in Geogr. Sac. Part. 1. lib. 3. c. 15. scribit, quòd autor noster putaverit ex פריפת factum esse פרנסי per μεταγραμματισμὸν & Britonum nomen inde ortum esse, in libro Juchasin, qui ab eod. Bochartо dict. part. 1. l. 4. c. 38. allegatur, Riphat dicuntur esse Aquilejenses & Tarvisini, prout Bochartus ibidem vertit, confer. infrà h. l. 1. c. 3. n. 40. Cæterum Ascenas inter Gomeri filios hoc loco omissus est, nec ab eo gentes aliæ derivantur.

(18.) Flumen illud Gallis dicitur: la Loire, Latinis: Ligeris, confer. infrà dict. cap. 3. n. 41.

(19.) A Thogarma Trygammanes seu Phryges & Turcas esse putat Alstedius Chronol. dict. Tit. 27. Josephus quoque Antiq. l. 1. c. 7 & S. Hieronymus in Tradit. Hebr. h. loc. à Thogarma Phrygas esse existimant, confer. & Sam. Bocharti Geogr. Sacr. dict. part. 1. l. 3. c. 15. & ead. Part. 2. l. 4. c. 38. ubi Thogarma dicitur esse Turcia, quæ linguâ Turcicâ vocatur Turkestan, vid. & Jac. Cappelli Observation. in Genes. c. 10. ubi plura de regionibus, quas filii Noæ ejusque nepotes incoluerint.

(20.) Sive: Chozar, sicuti Bochartus dict. Part. 1 l. 3. c. 15. vertit, qui putat, locum esse ad mare Caspium, à quo vocatur mare Chozar à Geographo Nubiensi, confer. Ejusd. Bocharti Part. 1. l. 4. c. 38. ubi plura de mari Chozar,

(21.) Iidem paulò post num. 32. h. cap. vocantur Parzinach, Bochartus dict. Part. 1. l. 3. c. 15. Pazinach putat esse Daciam veterum, Suidas: Δάκες οἱ νῦν Παῤῥασκίται, Cedrenus habet Patzinacas.

(22.) אליקנום, ita hic in nostro codice, nonnulla exemplaria habent אנקיולום, quod nomen Sam. Bochart. dict. l. 3. c. 15. vertit: Anchialus & scribit, eam Thraciæ esse urbem, ad Pontum sitam.

(23.) רגבינא, sic in nostro codice, in aliis legitur: רבגינא quod Sam. Bochartus dict. cap. 15. transtulit: Ragbiga; sed ipse legendum putat רגוזה Raguza, id est, [prout ille existimat] Epidaurus.

(24.) Turcas Melæ & Plinius describunt ad paludes Mœotides habitare, sicuti idem Bochartus loc. alleg. refert.

(25.) Buz, aliis Buza est Daciæ vetus oppidum, Ptolemæo Napica dicitur, prout Sam. Bochartus dict. loc. observavit.

(26.) Vel: Zaboch, Sam. Bochartus dict. cap. 15. pro זבוך, sicuti in codicibus hactenus impressis habetur, putat legendum esse זבולך i. e. Zavolck, sicuti ipse vertit, ac scribit, hanc Tartatorum esse familiam celebrem propè Volgam.

(27.) תילמץ, ita hic in nostro exemplari; alia habent תילמיז i. e. Tilmiz seu Telmez, quæ regio Bochartо loc. alleg. videtur esse Germaniæ Missnia, quæ olim Dalemuncia dicta sit, fortè Dalmatas hoc nomine intelligit autor noster.

(28.) Latera Aquilonis assignantur filiis Thogarmæ, Ezech. cap. 38. v. 6. autor noster ex illis deduxit plerosque aquilonares, Danubii maximè & Rha seu Volgæ accolas, prout Bochartus dict. c. 15. scribit.

והעזרל הנקרא דובנו׳ בני יון הם יתנם
הושבים בארץ מקדוניאה׳ מדי הם
אורלום הושבים בארץ בורסן. תובל
הם הושבים בארץ תושקנא על
נהר פישאה׳ משך הם שיבשני תיר
הם תוכוס ביתני ואנגלוסא ושבים על
רוס

titæ ſunt; accolunt autem fluvium Hethel, (29.) qui eſt Etalach; (30.) Ungari (31.) verò & Bulgari ac Parzinach (32.) juxtà magnum flumen, Dobne (33.) dictum, ſedes ſuas fixerunt; Filii Javan ſunt Javones, (34.) qui Macedoniæ regionem incolunt. (35.) Madai (36.) ſunt Azrali (37.) qui Boraſan (38.) terram inhabitant. Thubal, (39.) hi Toſcanam regionem incolunt ad flumen Piſah. (40.) Meſchech (41.)

(29.) Seu: Ethel, prout Arabes Rha ſive Volgæ fluvium appellant, teſte Sam. Bochartro dict. Part. 1. l. 3. c. 15.

(30.) אטלאך, ſic in noſtro codice, Sam. Bochartus loc. alleg. verius putat transpoſitis literis legendum eſſe אלטאך i. e. Elatach, quomodo tabula Ismaëlis Abulfedæ ſcribunt.

(31.) אונגר, ſic enim hîc pro אנגר, quod in codice noſtro haberur, juxtà nomen præcedens legendum puto. cui etiam lectioni Bochartus loc. citat. conſentit.

(31.) Vid. quæ ſuprà h. cap. num. 21. de hoc nomine dicta ſunt.

(33.) דובני, ita hic in noſtro codice, Sam. Bochartus dict. Part. 1. l. 3. c. 15. literis transpoſitis, legendum putat דנובי, i.e. Danubi, nam Danubium flumen hîc ab autore noſtro intelligi puto.

(34.) Javones, Jones ſunt Græci, vid. H. Grot. in Not. ad l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chriſt. pag. 194. confer. & S. Epiphan. l. 1. Hæreſ. 39. fol. m. 129. & S. Hieron. Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. Sam. Bochart. Geogr. Sac. Part. 1. l. 4. c. 38. ex libro Juchaſin adducit, à filiis Javan eſſe incolas inſulæ Archipelagi à Candia usque ad Chion.

(35.) Hîc nulla ab autore noſtro mentio fit Magogi, qui Japheti filius fuit, & ſuprà h. cap. n. 3. ac Geneſ. cap. 10. v. 2. & ſqq. inter Japheti filios refertur, vid. & hîc Bochartus loc. alleg.

(36.) Ab his Medos eſſe rectius, meâ ſententiâ, quàm hîc autor noſter, ſemit S. Hieronymus in Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. & Alſted. Chronol. Tit. 27. atque H. Grot. in Not. ad l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chriſt. pag. 194. confer. etiam Joſeph. Antiq. l. 1. c. 7. & Samuel Bochart. Georgr. Sacr. Part. 1. l. 4. c. 38. ubi ex libro Juchaſin Medorum poſteri aliter recenſentur, vid. & Jac. Cappelli Obſervation. in Geneſ. c. 10.

(37.) אורלום, ſic in noſtro codice, Bochartus dict. Part. 1. l. 3. c. 15. transpoſitis literis legendum putat. ארזלום i. e. Arzalos, prout ipſe vertit & putat eſſe eos, qui Arzanii in Procopii Perſicis dicuntur, unde Arzanene Ammiano nominatur regio TransTigritana.

(38.) בורסן, ita hic in noſtro autore, Bochartus dict. c. 15. legendum putat כורסן i. e. Chorasan, ſicut ipſe tranſtulit, quæ propriè ſit Aria veterum; autor verò noſter latius ſumit, prout & alii faciunt.

(39.) Sic & S. Hieronymus ad Iſaiæ c. 66. v. 19. Thubal exponit Italiam, prout Bochartus dict. c. 15. allegat; in libro Juchaſin, qui ab eod. Bocharto Part. 1. l. 4. c. 38. adducitur, Thubal Hiſpania eſſe dicitur, Joſephus Antiq. l. 1. c. 7. à Thubal Iberos Aſiæ eſſe ſcribit, in quorum vicinia Thabilacam, urbem vetuſtæ originis veſtigia ſervantem ponit Ptolemæus, vid. H. Grot. loc. alleg. & S. Hieron. Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. S. Epiphanius l. 1. Hæreſ. 39. à Thobel Theſſalorum gentem & lingvam eſſe ſcribit, Alſtedius in Chronol. Tit. 27. à Thubal Albanos, Chalybes, olim Alybes & Iberos, qui Thobeli quondam dicti ſunt, originem trahere aſſerit, confer. & Pet. Galatin. de Arcan. Cathol. Verit. l. 5. c. 12.

(40.) Confer. hîc Bochart. dict. Part. 1. l. 3. c. 15. & cum eo puto eſſe flumen illud, quod Italis Pò, Latinis Padus ſive Eridanus dicitur, vid. infrà h. ca[illegible]. n. 55.

הים הגדול׳ ושי חתים על גבר
ביראא׳ וישוכן בים גורגאן׳ אלישה׳
הם אשכניאא׳ וישבו בין תרי יוב
ושיברמו

(41.) ſunt Sibſeni. (42.) Thiras (43.) hi ſunt Ruſis, (44.) Boſni (45.) & Angleſi, (46.) qui mare magnum (47.) accolunt, Ruſi ad Biræ (48.) fluvium, qui in mare Gorgan (49.) ſeſe exonerat, habitant. Eliſchach (50.) ſunt Alemanii (51.) qui inter mon-

(41.) A Meſchech urbs eſt Mazaca, juxta Joſephum Antiq. l. 1. c. 7. cujus & Strabo meminit. l. 12. ac Plinius l. 6. c. 3. & Ammian. Marcell. l. 20. adjice huic Moſchos nominatos Strabone lib. 11. & Melæ l. 1. & 3. quos Moſcenos dixit Plinius l. 6. c. 9. & Moſchicos montes apud eosdem, Melam & Plinium, prout H. Grotius ad dict. l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chriſt. p. 195. & ſeq. annotavit, Idem Joſephus dict. l. 1. c. 7. Meſchech Cappadoces eſſe ſcribit, S. Epiphanius l. 1. Hæreſ. 39. fol. m. 129. putat, à Meſchech ſive Moſoch Μοσσυνοίκους eſſe lingvam, confer. & S. Hieron. in Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. & Petr. Galat. de Arcan. Cathol. Verit. dict. l. 5. c. 12. & Alſted. Chronol. Tit. 27. vid. etiam Jacob. Cappelli Obſervat. in Geneſ. c. 10.

(42.) שיבשני, Sic in noſtro codice, poſſes etiam vertere: Sibeſni vel Siboſeni, pro diverſitate punctorum, Sam. Bochartus dict. Part. 1. l. 3. c. 15. pro שיבשני הם legendum hîc putat שיבשים בני & locum iſtum ſic vertit: Meſech ii ſunt, qui habitant Sænæ, hanc urbem dicit idem Bochartus eſſe oppidum Tuſciæ atq; inde venire, quòd Kimchrus in Miclol, radice משך ſcribat, à Joſepho Ben Gorion Meſchech exponi Tuſciam. In libro Juchaſin Meſchech vocatur regnum Perſiæ, prout allegat Bochartus dict. part. 1. l. 4. c. 38. Sed pro: Perſiæ, legendum putat: Ruſſiæ.

(43.) A Thiras Thraces eſſe cum Joſepho dict. c. 7. tradunt conſenſu alii, inter quos eſt & S. Epiphanius l. 1. Hæreſ. 39. fol. m. 129. idque etiam vocem indicare ſcribit H. Grotius in Not. ad l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chr. confer. & S. Hieron. in Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. & Alſted. Chronol. Tit. 27. etiam in libro Juchaſin, qui à Sam. Bocharto dict. Part. 1. l. 4. c. 38. allegatur, Thiras dicitur eſſe Thracia; aſt R. Salomo ad Geneſ. c. 10. v. 2. Thiras exponit Perſas, confer. infrà cap. 3. n. 42. & 43.

(44.) Sive Ruſis, רוסיש, ſic in noſtro codice, Bochartus dict. Part. 1. l. 3. c. 15. legendum putat רושים ac vertit: Ruſſi.

(45.) Bochartus dict. l. 3. c. 15. vertit. Poſni vel Poſnani in Polonia.

(46.) Sive Angli, prout tranſtulit idem Bochartus dict. l. 3. cap. 15.

(47.) Oceanum Britannicum, ni fallor, intelligit autor noſter.

(48.) ביראא, Sic in noſtro codice, Bochartus dict. c. 15. legendum putat כיראא ac vertit: Cyrum, fluvium.

(49.) Georgan ſive Georgian vertit Bochartus eod. cap. 15. ac putat, mare Caſpium hoc nomine intelligi: ſed parum credibile eſſe exiſtimat, Ruſſos, Poſnanos & Anglos eandem eſſe gentem.

(50.) Hîc ſubintelligenda vel ſupplenda eſt dictio: Filii vel poſteri Eliſæ ſunt &c. vid. quæ ſuprà h. cap. n. 17. notata ſunt, Joſephus Antiq. l. 1. c. 7. ab Eliſcha deducit Αἰολεῖς, ſic & S. Hieronymus in Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. ſcribit: de Jonibus, id eſt, de Græcis naſcuntur Eliſei, qui vocantur Æolides, unde & quinta lingva Græciæ Æolis appellatur, quam illi vocant πέμπτην διάλεκτον, quintam dialectum, his additipulatur Paraphraſtes Hieroſolymitanus, qui pro Æolibus Græcos nominat, nempe eorum pro parte, neque abludit Hellas nomen terræ, prout H. Grotius ad l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chriſt. pag. 195. notavit, eidem & Alſtedius in Chronol. Tit. 27. conſentit, confer. etiam infrà cap. 3. n. 25. ubi filiorum Eliſæ fit mentio.

(51.) Vel: Alamanii, Hebr. אלמניא, ſic in editione Veneta; in Francofurtenſi legitur: אמניא, vitiosè, uti puto, Alemanniæ nomine autor noſter eas indicat Galliæ & Italiæ partes, quæ Germaniæ tum temporis erant annexæ & Germanos imperatores pro dominis agnoſcebant, prout putat Sam. Bochartus in Geogr. Sac. Part. 1. l. 3. c. 15, confer. & infrà cap. 3. n. 24.

ושיבתמו ומתם למכרתי אשר מעבר
לנהרי כוב ושיבתמו ויכבשו ארץ
איתליאה וישבו בה ער היום על נהרי
פואו וישיגני ומי פואו שופכי בים
בונוקיאריי: בורגוניאה וחשבים עיל
הנהר הגדול ומתם בחיא
וחשבים עיל נהר דינום תשופך בני
הגדול תרשיש הם באו עם מקרוניאה
בדת אחי מתם מרשים ויתי באשר
לבדו

tes Jub (52.) & Sebathemo ſedes poſuerunt, ex quibus ſunt Lombardi, (53.) qui trans flumina (54.) Jub & Sebathemo exiſtunt, & Italiæ regionem ſubegerunt eamque ad hodiernum usque diem juxta fluvios Poo (55.) & Tiſino (56.) incolunt; aquæ autem Poo in mare Bondecia (57.) ſeſe effundunt. Burgundi (58.) magnum accolunt fluvium Rhodanum (59.) & ab his ſunt Bardi, (60.) qui ad Rhenum flumen, quod in mare magnum ſeſe exonerat, habitant. Tarſis, iſti eodem, quo Macedones, jure (61.) uſi ſunt, ab his Tarſi (62.) ſunt orti; accidit autem, cùm Iſmaëlitæ Tarſorum terram

(52.) Potes etiam vertere: Jou & Sebtemo, pro diverſitate punctorum, Bochartus dict. l. 3. c. 15. transtulit: Jou & Septimo, atque intelligit regnum Arelatenſe inter montes Jou & Septimo, id eſt, inter Juram & Septimanos, nam Arelatenſe regnum complectebatur provinciam Delphinatum & Sabaudiam.

(53.) Lombardi igitur hîc trans Juram, id eſt, trans Alpes ad Padum & Ticinum ab autore noſtro locantur, confer. Bochartus dict. c. 15. vid. infrà h. cap. n. 56. ibique not. it. R. Aſarias in Meor enaiim Part. 3. c. 19. ubi hoc interpolatoris cujusdam additamentum eſſe dicit.

(54.) לנהרי, ſic in noſtro codice; ſed legendum erit להרי i. e. trans montes, prout paulò antè Jub & Sebathemo ab autore noſtro appellantur montes, huic lectioni adſtipulatur etiam Sam. Bochartus dict. cap. 15.

(55.) De hoc fluvio ſuprà hoc cap. num. 40. dictum eſt, confer. etiam Sam. Bochart. dict. Part 1. l. 3. c. 15.

(56.) Ticinum intelligit autor noſter, vid. Bochart. dict. l. 3. c. 15. & ſuprà h. cap. n. 53.

(57.) בונוקיאריי, ſic in codice noſtro; videtur autem transpoſitis literis hîc legendum eſſe בונויקאריי i. e. Vonedica, quo nomine mare Venetum intelligi puto, quam conjecturam meam confirmat etiam Bochartus dict. cap. 15. conſer. & infrà h. cap. n. 79. ibique not.

(58.) Burgundia eſt a Arelatenſi, non ad Rhodanum; ſed Ararim paulò infrà Burgundiam excipit Rhodanus amnis, prout Sam. Bochartus dict. c. 15. notavit, conſer. infrà lib. 6. cap. 41. num. 5. ubi etiam Burgundorum ſit mentio.

59.) Is fluvius Galliis dicitur: la Rône.

(60.) Seu: Berdi, ברדיא, ſic in noſtro habetur codice, Sam. Bochartus dict. cap. 15. legendum putat ברבריא ac vertit: Brabandi, quo nomine etiam reliquæ Belgii provinciæ intelliguntur, quæ ratione ſitus & commercii linguæ ad Germanos potius, quàm Gallos pertinent.

(61.) Vel: in eandem legem cum populo Macedonico convenerunt, ſicuti tranſtulit Sam. Bochartus dict. cap. 15.

(62.) Tarſi nomine tàm populus, quàm terra intelligitur, ſicuti paulò poſt apud autorem noſtrum habetur, Joſephus Antiq. l. 1. c. 7. à Tarſis Cilices eſſe ſcribit, idque probat ex urbe Tarſo, nam multis in locis exciit, ut, quæ populorum nomina fuerant, urbium facta ſint nomina, prout H. Grot. ad l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chr. pag. 195. notavit, conſer. & Alſted. Chronol. Tit. 27. & Bochart. Geogr. Sac. Part. 1. l. 4. c. 38. ubi in libro Juchaſin dicitur, quòd Tarſis ſit metropolis regni ingentis ad oram maris propè Antiochiam, quod Ciliciam vocant, S. Hieronymus in Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. Joſephi ſententiam, de qua ſuprà, ampiectitur.

לכרו וישמעאלים ארץ ארץ טרשים בחיי
וישביהו בגבול בני יון הם גלדמי עם
חישמעאלים אשר בטרשים· כתים הם
רומיים והעונים בבקעת בנפוליא עיל
נהר

terram occupaſſent, ut illius habitatores ad fines filiorum Javan confugerent, hi bellum adverſus Iſmaëlitas, Tarſum incolentes, geſſerunt. Cittim (63.) ſunt Romani, qui planitiem (64.) Campaniæ juxta fluvium Tybetim inhabitant. (65.) Dodanim (66.) ſunt

(63.) Unde Κίτλιεις eſſe putat H. Grotius in Not. ad l. 1. n. 16. de Verit. Rel. Chr. pag. 195. S. Hieronymus etiam in Tradit. Hebr. ad Geneſ. dict. c. 10. Cetim putat eſſe Citrios, à quibus hodiè quoque urbs Cypri Citium nominetur, Alſtedius in Chronol. Tit. 27. à Cittim Macedones & Geras, qui poſteà etiam Gothi dicti ſint, deducit, quò facit Livii lib. 42. c. 51. & 1. Maccab. c. 1. v. 1. & c. 8. v. 5. conſer. etiam R. Salom. & Aben Ezra ad Numer. c. 24. v. 24. Idem tamen Alſted. Chronol. Tit. 23. ſcribit, quòd Kitim, (qui & Italus & Atlas) regnaverit annos 13. cujus filia fuerit Roma, quæ à patre creata fuerit prima Aboriginum regina & prima urbis Romæ fundamenta poſuerit, cui autor noſter hîc ferè conſentit, qui Romanos ad Kittim refert, hinc & S. Hieronymus Numer. c. 24. v. 24. Cittim vertit Italiam, Idem S. Hieron. Daniel. c. 11. v. 30. Cittim de Romanis intelligit, idem Ezech. c. 27. v. 6. Cittim vertit Italiam, cui & Arabs Erpenianus conſentit, Euſebius quoque ſcribit: Κίτλιεις ἐξ ὧν Λατῖνοι, ἐὰ τῆς Ἑσπερίας confer. Gallæi not ad Lactantii l. 1. c. 13. n. 4. ubi plura de Noæ in Italiam adventu & quòd ille urbem nomine Cethim vel Kitim condiderit & quòd Anno 220. poſtquam Cethim ædificata eſt, Cethim, filius Javanis & pronepos magni Vandimonis, (qui à Latinis Janus, à Syris Noa vocatur) aſſumptis ſecum duabus co'oniis mare ingreſſus cum diu navigaſſet, tandem pervenerit ad inſulam, quam ſuo & patriæ nomine Cethim appellaverit, quæ hodie Cyprus dicatur & quòd Græci urbem illam, quæ Cethim appellabatur, Kitim vocaverint; illa autem civitas primò quidem Etruriæ caput ac tandem univerſæ Italiæ nomen impertierit, nam inde Italiam Κίτιμ vel Κίτιμα dici ſolere in Bibliis Gallicis Marcelli ad Numer. dict. c. 24. v. 24. hæc notata reperiuntur: Chittim fut un des enfans de Javan, fils de Japhet, qui le fut de Noe Geneſ. c. 10. v. 4. & ſes deſcendans occuperent la Cilicie, la Macedoine, Cypre & l'Italie, comme rapporte Joſeph Antiq. liv. 4. chap. 22. de ſorte, que par les Kittiens s'entendent icy les Grecs & les Romains, qui firent leurs paſſages en Aſie des ports de Grece & ruinerent les Aſſyriens, les Babyloniens & les Perſes, i. e. Chitim fuit unus ex filiis Javan, qui filius extitit Japheti, ex Noacho procreati, Geneſ. c. 10. v. 4. cujus poſteri Ciliciam, Macedoniam, Cyprum & Italiam occupârunt, ſicuti Joſephus Antiq. l. 4. c. 22. refert, ita, ut Kittiorum nomine hîc intelligantur Græci & Romani, qui Aſiam intrârunt ex portubus Græciæ atque Aſſyrios, Babylonios ac Perſas devaſtârunt, S. Epiphanius Hæreſ. 30. ſic ſcribit: Κίτλιεις (οἱ) κάτωθεν τῆς Ῥόδου καὶ Μακεδόνες, confer. etiam Jac. Cappelli Obſervat. ad Geneſ. c. 10. & num. ſeq. 65. & it. infrà l. 6. c. 47. num. 18.

64.) Sive: Vallem, Sam. Bochartus dict. cap. 15. vertit: agrum.

(65.) Bochartus loc. alleg. iſta, quæ hîc ab autore noſtro adducta ſunt, veriſſima eſſe putat, niſi quòd hoc loco Campania ad Latium usque extendatur, perperam, Idem Bochartus Geograph. Sacr. Part. 1. l. 4. c. 38. pag. 356. ex libro Juchaſin refert, Cittim eſſe incolas inſulæ Cypri, cui ferè conſentiunt, quæ num. anteced. 63. ex S. Hieronymo, H. Grotio & Gallæo adducta ſunt, confer. & R. Iſaaci אמונת חזק i. e. munimen fidei, quod Latinè vertit D. Wagenſeil. in tractatu, cujus inſcriptio eſt: Tela ignea Satanæ p. 73. Munim. Fidei.

(66.) A Dodanim Rhodios, Dores, Danaos & Dardanidas eſſe ſcribit Alſted. in Chronol. Tit. 27. cui etiam qvodammodo conſentit autor libri Juchaſin, quem Bochartus dict. Part. 1. l. 4. c. 38. allegat. ubi refertur, quod Dodanim ſit inſula Rhodus & quòd inde vocentur Rhodanim in libris Paralipomen. S. Hieronymus in Tradit. Hebr. ad Geneſ. c. 10. etiam Dodanim putat

נהר חיבראה. ורוצי הם עם דנשמי
והמשבי חוץ עוי לשונות ים אוקיאנוס
באר דראמטבא ובאדרא בתוך ים
התיכון אשי נשבעו לכלהי יקבוץ
לימיני והתחברו בתוך גלי ים אוקיאנוס
ולא יכלו כי הגיע שם ממשלת רומי
עד אחרית אי הים וגלי הציאו וקראוני
וסלקוי ולציפי ולוסמי וכרכאר וכרמין
ובומין מבני דודני יחשבו הם הגוים
בחוף הים מגבול בולגרי עד בונדיציאה
ומשם מישבי עד הגבול עד הים הגדול
הם הנקראים סקלבי ואשמדים אחרים
עדם

sunt Danisci (67.) qui urbes litorum (68.) maris Oceani in regionibus Dinamachba (69) & Ardena, in medio maris magni, incolunt, isti jurejurando se invicem obstrinxerunt, ne Romanis servirent, quocircà in mediis maris Oceani fluctibus delituerunt; sed non potuerunt, (70.) quia eò quoque Romanorum imperium pervenit, nempe ad extremas maris insulas & ad fluctus Tezio (71.) Cravothi (72.) & Selecii (73.) atque Lizphim (74.) ut & Loomim (75.) ac Cercar (76.) atque Cisremim (77.) & Basmin (78.) à filiis Dodanim orti putantur; habitant autem in litore maris à finibus Bulgariæ usque ad Bondeciah (79.) & dehinc illorum termini usque ad mare magnum se extendunt, hi sunt, qui Slavi (80.) nominantur, alii

putat esse Rhodios atque ita Lxx. interpretes transtulisse; puto autem illum respexisse ad locum Genes. dict. cap. 10. v. 4. ubi Lxx. nomen דודנים verterunt Ῥόδιοι, ac videntur legisse per ר Resch דודנים Sed Bochartus Part. 2. l. 1. c. 7. Rhodios aliunde dici asserit. confer. & Jac. Cappelli Observat. ad Genes. dict. c. 10.

(67.) Sive: Dani, prout Bochartus Part. 1. l. 3. c. 15. exponit, nonnulli codices pro דנישבי, sicuti in nostro habetur, legunt דגישבי i. e. Dagisci; sed perperàm, ut puto, confer. infrà l. 6. c. 1. n. 33.

(68.) Seu: Sinuum, ita hic interpretor dictionem לשונות i. e. linguas, confer. Josiæ cap. 15. v. 2. & Esaiæ cap. 11. v. 15. ibique interpretes.

(69.) Danemarcam sive Daniam hic intelligi puto, quam conjecturam meam confirmant ea, quæ in ipso autore nostro ad ejus lib. 6. c. 1. n. 34. notata sunt, Bochartus dict. part. 1. l. 3. c. 15. meadum hic subesse putat.

(70.) Id est: frustrà fuerunt, non potuerunt prospositum sibi finem consequi, nempe, ne Romanis servirent.

(71.) Hebr. טזי תצי, sic in nostro codice, Sam. Bochartus dict. Part. 1. l. 3. c. 15. legendum hic putat טלמציאה i. e. Dalmatia, ut sensus sit, Romanorum potentiam ad Dalmatiam usque pervenisse.

(72.) Sive: Croatæ, prout Bochartus loc. alleg. exponit.

(73.) סלקי, ita hic in nostro codice, Bochartus dict. cap. 15. putat legendum esse סקלבי i. e. Slavi, prout ipse vertit, vid. infrà h. cap. n. 80.

(74.) ליצפים, sic in nostro codice, Bochartus loc. citat. legendum putat צירפים i. e. Servii, sicut ipse transtulit.

(75.) לומים, ita hic in nostro codice, Bochartus, eod. loc. legendum existimat לוזונים i. e. Liburni, prout ipse vertit.

(76.) כרכאר, sic in nostro exemplari, idem Bochartus dict. cap. 15. legendum putat כרפאה i. e. Carpates, nempe qui circà montem ejusdem nominis habitant.

(77.) Vel: Cizremim, כיזרמים, ita hic in nostro codice, Bochartus loc. alleg. legendum putat: כרכזין i. e. ut ipse vertit: Craczi, incolæ Cracz, Stiriæ urbis ad fluvium Muram.

(78.) בומין, sic in nostro codice, alii habent: כרמין i. e. Bismen vel Besman, Bochartus dict. loc. legendum putat: בוזי i. e. Bosni, sicuti ipse transtulit.

(79.) Sive: Venetiam, prout Bochartus loc. alleg. vertit, vid. suprà h. cap. n. 57. ibique not.

(80.) Huic versioni meæ consentit etiam Bochartus dict. cap. 15. pag. 229. confer. etiam suprà h. cap. num. 73.

שהם מבני כנען אך הם מתחזקי לבני
דודני ויהי בהפרין יי׳ את בני האדם
על פני כל הארץ ויתחלקו להלקי
ויהיו בני כתים לאגדות אחת ויצאו
בבקעת בנפגיאא וישבו שם על נהר
חיבריאו ובני תובל ועו בתוסכנת ויוצ
גבולם על נהר חיבריאו ויבנו להם עיר
ויקראו שמה סביונה על שם ראיש אשר
בנה אותה ובני כתים בני להם עיר
ויקראו שמה סמיזמנא ויתנאו על בני
כתי בני תובל לאמר לא יזדחקנו בנו
ויהי בימי הקציר וילכו בני תובל אל
שדותיהם ובזמני בני כתים נאספו וילכו
אל עיר סביונא ויגלו ארץ בנוחיהם
ויעלו אל עיר קסטוסיאו וישמעו בני
תובל ויבאו עליהו למלחמה ולא יכלו
להם כי שגב מהם הזר ויאספו על הזר
כל בזוזי בני כתי ויהי להקצי השנה
ויבאו

alii dicunt, illos à filiis Canaan ortos esse; sed ipsi genus suum ad filios Dodanim referunt. (81.) Cùm itaque Deus Adami posteros per omnem terram dispersisset, atque illi in partes divisi essent, filii Cittim in unum conglobati agmen, & ex Campaniæ planitie egressi juxta Tyberim (82.) fluvium habitârunt; filii verò Thubal Toscaniam incoluerunt, quorum fines usque ad Tyberis flumen pertigerunt, hi urbem condiderunt, quam à nomine viri, qui eam exstruxit, Sabinam (83.) vocârunt, filii quoq; Cittim urbem ædificârunt, quam Pizimnam (84.) nominârunt. Filii autem Thubal elatò fuerunt animò ergà filios Cittim, eorumque affinitates ac connubia spreverunt; (85.) cæterùm accidit, ut filii Thubal messis tempore ad agros suos venirent; Juvenes verò filiorum Cittim, agmine facto Sabinorum urbem aggressi sunt, eorumque filias abduxerunt & ad oppidum Caphtusium (86.) abduxerunt; ast filii Thubal eâ re cognitâ bellum eisdem indixerunt; sed nequidquam profecerunt; nam mons, in quem universa filiorum Cittim juventus sese receperat, illos prohibuit; redeunte autem annò, cùm filii Thubal

(81.) Hæc mirè corrupta & depravata nomina, quæ in codice nostro habentur, Bochartus loc. alleg. uti hactenus dictum est, explicuit, rectene, an secus, doctorum esto judicium: Gomer, Tubal & Mesech Ezechiel ad aquilonem, autor noster ad occasum Judææ ponit in Galliâ & Italia. Thogarma, unde Tyrii mulos & equos sibi comparârunt Ezech. cap. 27. v. 14. ponit Judæus noster ad Volgam, ubi nec ulli muli, nec ullum fuit unquam cum Tyriis commercium; Elisam, ubi purpuræ piscatio Ezech. cap. 27. v. 6. describit autor noster) ad Rhenum & Padum & Rhodanum aut Ararim in mediterraneis: Tarsis, unde asseruntur argenti, ferri, stanni & plumbi metalla, Ezech. cap. 27. v. 13. vult (Judæus noster) esse Ciliciæ Tarsum, ubi fodinæ nullæ, itaque apparet, Pseudo Josephum hæc effutire sine judicio & delirâsse Judæos, qui in illius verba jurârunt, verba sunt ejusdem Bochartı dict. cap. 15 in fin. confer quæ in Præfatione nostra, tori operi præmissa, de autore nostro ejusque interpolatore Judæo dicta sunt.

(82.) Confer. & hic Sam. Bocharti Geogr. Sac. Part. 1. dict. l. 3. c. 15. pag. 228. vid. etiam quæ suprà h. cap n. 65. annotata sunt.

(83.) Vid. cap. seqv. 2. n. 32. ibique not.

(84.) Confer. cap. seqv. 2. n. 7. ubi vocatur Pozimna, nomina propria in autore nostro mirè confusa & corrupta reperiuntur, prout suis locis notatum deprehendes, vid. suprà n. 15. h. cap. & infrà num. 86.

(85.) De raptu mulierum Sabinarum à Romanis perpetrato vid. Liv. lib. 1. c. 9. & cap. 13.

(86.) Ita hic reddo: קסטוסיאו posses & aliter pro diversitate punctorum exprimere, confer quæ suprà num. 84. h. cap. de nominibus corruptis notata sunt.

ויבאו עוד בני הובל עליהם למלחמה ובני כהני העלי הילדי והלחדי מבנותיהם על ותזנה אשר בנו ויאמרו אלהים רבאתם למלחמה עם בניכם ועם בנותיכם הלא עמכם ובשרכם אנחנו מתי ויתרלו מלהלחם בם וישפו עוד בני בהים ויבנו עיר על הים ויקראו שמה סורסו ויבנו עוד אחר ויקראו שמה אריצורי:

bal denuò bellum adverſus eosdem pararent, filii Cittim liberos, ex illorum filiabus ſuſceptos, ſuprà muros, quos exſtruxerant, conſtituerunt, dicentes: num veniſtis, ut bellum contrà filios filiasque veſtras gereretis? annon vobiscum jam ſanguinis propinquitate juncti ſumus? (87.) quod cum illi audiſſent, à bello adverſus ipſos gerendo deſtiterunt. Prætereà filii Cittim maritimam condiderunt urbem, quam Porto nominârunt, aliam inſuper ædificârunt, quam Arizah appellaverunt.

CAP. II.

בימים ההם ברח יפו בן אליפז בן עשו ממצרים אש' לבדו יוסף בעלותו לקבור את אביו בחברון ויצאו בני עשו לקראתו לשכן לו ויגבר יד יוסף עליהם וילבר יפו בן אליפז עם חבריו ויבאם מצרימה: ויהי אחרי מות יוסף ברח יפו ממצרי עם אנשיו ויבוא אפריקיא אל

IIsdem diebus Zepho, (1.) filius Eliphaſi, qui ab Eſauo prognatus fuit, ex Ægypto profugit, hunc cepit Joſephus, dum aſcendit, ut patrem ſuum in urbe Hebron (2.) ſepeliret, nam filii Eſau Joſepho obviam iverant, ut eidem reſiſterent; ſed Joſephus eosdem vicit & Zephonem, filium Eliphaſi, unà cum ejusdem ſociis cepit eosque in Ægyptum ſecum duxit; (3.) evenit autem, ut poſt Joſephi obitum Zepho cum ſociis ſuis ex Ægypto profugeret & in

(87.) Vel, juxtà Hebræum, ita: Annon oſſa veſtra & caro veſtra ſumus?

(1.) Hic nominatur Zephi 1. Paralipom. cap. 1. v. 36. conſer. Buxtorf. Lex. Chald. fol. 31. ubi locus ex R. Moſe Ben Nachman in Geneſin ſub fin. fol. 42. col. 2. adducitur; vid. & R. Iſaaci תזוק אמונה ſeu munimen fidei, quod D. Wagenſeil. Latinè tranſtulit, ibique pag. 66. in ejus tractatu, qui Tela ignea Satanæ inſcribitur, de iſto Zepho conſer. etiam Iſaac. Abarbenel. Commentar. ad Ezech. cap. 35. fol. mihi 201. col. 3. circà fin.

(2.) Vid. Gen. cap. 50. v. 13.

(3.) Meminit hujus hiſtoriæ etiam Iſaac Abarbenel in Commentar. ad Eſai. cap. 34. & 35. fol. 74. col. 1. edit. Amſtel. ſed hanc de Zephone narrationem multi non infimæ eruditionis viri inter figmenta referunt, vid. Ant. Hulſius lib. 1. part. 1. de adventu Meſſiæ Sign. 8. & Seb. Snellius Diſput. Theolog. ad Abravanel. Theſ 35. Matth. Frider. Beckius in notis ſuis ad Paraphraſ. Chaldaicam 1. Paralip. cap. 5. v. 26. ſic ſcribit: quod antehac in Diſſertatione de nomine Edom priore, §. 18. de fabula Zephonis, quam Pſeudo Joſephus filius Gorionis, cap. 2. operis ſui fabuloſiſſimi recenſet, conjecturavimus, idem de ſuperiore narratiuncula (de montibus ſcil. tenebroſis, de quibus infrà lib. 2. cap. 16. n. 10. & ſeqv.) judicamus, interpolatorem ſcilicèt Fl. Joſephi hominem recentem ineptiſſimumque hiſtorias de expeditione Alexandri in Orientem & victoria de Poro, Indiarum rege, relatas, falſaſſe multisque Judaicis commentis interpolaſſe, idque Judæis novum non eſſe aſſiduus eorum lector atq; cenſor judicioſiſſimus. Joh. Buxtorfius, dudum obſervavit, vid. Ejusd. Lexic. Chald. fol. 1461. Hactenus Frider. Beckius loco jam allegato.

אל אנגיאס מלך קרשיגניא ויקבלהו אנגיאס בכבוד גדול וישמחו שר צבאו בימים ההם היה בארץ כתים איש בעיר פוצימנא ושמו עוזי וזה לבני כתים לאלהי העתעים וימת האיש ובן אין לו כי אם בת אחת ושמה יאניית והנערה יפת עד מאד ותכמ' ולא נראה כיפיה בכל הארץ: וישאלהי אנ יאס מלך אפריקא לקחת לו לאשה וגם ו הנוס מלך בינבינטו שאלהי ויאמרו לו אנשי בתים לא נוכל לתתה לך כי אנגיאס מלך אפריקא מבקש אותי: ואנחנו יראי ממנו פן יבא עלינו למלחם ואתה לא תוכל להצילנו מידו: וישלחו וישבי פוצימנא אגרת לאנגיאס מלך אפריקי כדברי האלה ויאסוף את כל חילו ויבוא באי הים דרך סרדיניא ניקלוש אחיו ויצא ניבלוש בן אחיו לקראתו ויאמ' לו

& in Africam ad Æneam, (4.) Carthaginis (5.) regem, veniret, hunc Æneas magno cum honore excepit eumque exercitui præfecit. Iisdem diebus vir quidam, Uzi nomine (6.) in urbe Pozimna, (7.) terræ Cittim, extitit, quem filii Cittim divino cultu (8.) proſecuti ſunt, hic ſine maſcula prole deſceſſerat, unicâ ſolùm eximiæ pulchritudinis ac ſolertiæ filiâ, Janija (9.) nomine, relictâ, quam nemo corporis venuſtate per univerſum terrarum orbem æquabat, hanc Æneas, Africæ rex, uxorem ſibi poſtulabat, eandem & Turnus, Beneventi (10.) rex, in matrimonium petebat; ſed viri Cittim ei dicebant; non poſſumus illam tibi uxorem dare, Æneas enim, Africæ rex, eandem flagitat; nos autem timemus, ne ille forſitan bellum nobis inferat; tu verò non ſatis virium habeas, quibus nos ab illius vi defendere poſſis. Tunc urbis Pozimnæ incolæ literas ad Æneam, Africæ regem, ea de re miſerunt, qui omnem exercitum ſuum coëgit, & ad maris inſulas versùs Sardiniam Nicolai, fratris ſui, venit, cui Nibalus, (11.) fratris filius, obviam progreſſus dixit: cùm

(4.) Sic verto hic אנגיאס de quo etiam Iſaac. Barbanelis Commentarius ad Eſaiæ dict. cap. 34. & 35. fol. 54. col. 1. edit. Amſtelod. agit.

(5.) Ita קרשיגניא hic interpretor, cæterum autor noſter vel potius Judæus interpolator tempora hic valdè confundit & Æneæ ac Turni res geſtas ad Joſephi, Patriarchæ, ætatem refert.

(6.) Latinum regem hic innuere videtur Judæus interpolator. vid. Virgil. Æneid. lib. 7. fortè ideò עוזי nominatur, quod conſilio præſtans fuerit. quo nomine etiam apud Virgilium commendatur, quamvis infrà quoque cap. 3. Latini, qui Jano ſuccеſſit, mentio fiat, vid. dict. c. 3. n. 2. forſitàn plures ejusdem nominis fuerunt.

(7.) Vid. cap. antec. 1. num. §4. ubi hæc urbs Pzimna dicitur.

(8.) Judæus interpolator hic cultum Gentilium per contemtum vocat אלהי התעתועים i.e. Deum errorum ſeu erroneum; videtur autem reſpexiſſe ad locum i lum Jeremiæ cap. 10. verſ. 15. ubi מעשה התעתעים, vid. Id. Jerem. cap. 51. v. 18.

(9.) Ita hic interpretor יאניית videtur autem eſſe Lavinia, Latini regis filia, de qua Virgil. d. loc. vid. infrà cap. 3. princ. n. 6. & n. 9.

(10.) Sic verto hic בינבינטו, paulò poſt n. 14. vocatur בינגינטו; cæterum Turnus iſte Rutulorum dux fuit, prout à Virgilio Æneid. 7. refertur; nomen autem urbis Beneventi, quod recentioris ævi eſt, arguit Judæi interpolatoris manum hic interveniſſe, vid. ſeqv. cap. 3. n. 44. idem hoc oppidum, Beneventum, eo ipſo, quo hæc ſcribo, anno, nempe 1688. die 5. Junii St. N. terræ motu concuſſum ac ferè penitus deletum fuit.

(11.) Vel: Nibelus, ניבלוש ita hic in Hebræo, quædam exemplaria habent ניבלוש i. e. Gibelus, facili mutatione ב in ו, vid. quæ num. 15. annotata ſunt.

לו בשאלך שלום מעם אבי לוקש
בצאתו שאל ממנו להשמיעני שר צבאו
ויעש אנגיאם בן · ויבאו במפעות ויעברי
במזאו אשתורש תורנוש ויצא טורנוס
מלך ביניעטו להתרים והיתה המלחמה
עשום מאד בבקע כנפניאא ויכהו
במלחמה פבלוש בן אזיז בזמן ההוא
וימלוך אנגיאם דודו ויעש לו המלך
גדלם וזהב ויתנהו בתוכו ויערוך עיר
אנגיאם מלחמה לקראת טורנוס מלך
ביניעטם וידעטהו אנגיאם ויעש לו ארון
נחשת וישמהו בתוכו ויבן עליו מגדל
גבוה על אם הדרך וגם על כבלוש בן
אזיז בנה עליו מגדל גבוה על אם
הדרך ויקרא שמה קיסבלוש מזה
וקיבטהנוש מזה והגם על אם הדרך
ויצפה בימים עד היום הזה בין אלבנו
ובין רומי ומהיום ההוא והלאה ונחלו
לבא גדולי גזרזי מלך אפריקא לבוא
בארץ כתים לשלול שלל ולבוז בם
ויבא

Cùm pacem à patre meo, Luco, petieris, (12.) atq; ipse à te abierit, roga eum, ut me exercitus sui ducem constituat, quod & Æneas fecit. Hi igitur, cum naves conscendissent, ad provinciam (13.) Astoros, cui Turnus præerat, venerunt; Turnus autem, Beneventi (14.) rex, copias adversus illos eduxit, eosque internecione delere voluit, quocircà atrox admodum prælium in planitie Campaniæ exortum est, in quo Paulus, (15.) fratris Æneæ filius, tunc temporis interemptus fuit; Æneas autem, patruus illius, regnum tenuit eique capsam (16.) auream, in qua ejusdem cadaver reponeretur, fabricandam curavit: posteà Æneas cum Turno, Beneventi rege, prælium iterùm iniit ipsumque interfecit, atque eidem arcam (17.) æneam fieri præcepit, ubi illum reposuit atque turrim excelsam in bivio (18.) suprà illum ædificavit; in Pauli quoque, patruelis sui, tumulo prælatam turrim in via publica (19.) struendam curavit, quarum alterum Coph Paulus; (20.) alteram verò Coph Turnus appellavit; fuerunt autem turres istæ in bivio constitutæ, inter quas via lapidibus strata (21.) ad hodiernum usque diem permanet, estque inter Albanum & Romam. Ab hoc igitur tempore ac deinceps ingentes

(12.) Id est, (uti equidem interpretor) cum patrem meum salutaveris, sic enim R. Salomo ad Genes. cap. 47. v. 7. exponit שאלת שלום, Gall Saüier.

(13.) Seu portum, nam vox מחוז, quæ hic habetur, utrumque significat; cæterùm posses eam vertere: Astures.

(14.) Vid. quæ suprà num. 10. h. cap. annotata sunt.

(15.) Sic verto hic פבלוש vel, ut alii codices habent, פולוש, idem suprà num. 11. nominatur ניבלוש i. e. Nibelus, quamobrem vel hic vel suprà error typographicus intervenit, quod sanè in autore nostro, quoad nomina propria satis frequenter accidit, vid. infrà n. 20.

16. Ita hic גולם interpretor, quo nomine loculus seu feretrum intelligitur, vid. num. seqv. 17.

(17.) Vid. num. antec. 16. it. Genes. cap. 50. v. 26. ubi 70. interpretes ארון exponunt σορὸν i. e. loculum seu feretrum.

(18.) Sic interpretor hoc loco על אם הדרך vid. Ezech. cap. 21. v. 21. aliàs 26. ubi R. Salomo exponit Gallicè: qvarre four.

(19.) Vid. num. antec. 18.

(20.) Hebr. קיבטהנוש, ita hic; alii codices legunt קיפאלוש, i. e. Cophalus, hùc faciunt, quæ suprà num. 15. dicta sunt, confer. & infrà lib. 2. c. 14. num. 3.

(21.) Hebr. רצף pavimentum, sic communiter exponunt, λιθόστρωτον dicitur Græcis, confer. Johan. cap. 19. v. 13.

ויבא הימד עמרם צפו בן אליפז ויבוזו
צפו גם מאפריקא ויבא בארץ כתי
ויקבלוהו כתי בכבוד וישבו אותו
להלחם מלחמותם ויתעשר מאד וגדדו
אפריקה פרשתם בארץ כתים · ויאספו
בני כתים אל הר קפטיניאה מפני גדודי
גזרזלי · ויהי היום ויאבד לצפו פר בן
בקר וילך לבקש את הפר וישמע את
געיית הפר סביבות ההר וילך צפו
ויראה ודעה בהחזות ההר מערה ואבן
גדולה שומה על פיה ויצפן את האבן
והנה היה גדולה אוכלת השור וחציה
ומעלה כדמות היש ום חציה ולמטה
דמות אדם ויחרוג צפו את החיה
ואמרו יושבי כתים מה נעשה לאיש
אשר הרג החיה אשר כלחה בזמותינו
ויועדו כלם לעשות לו יום אחד בשנה
יום מועד ויקראו את שם היום ההוא צפו
על שמו ונעשה לו נשבי ביום ההוא
ויביאו לו מנחות ויקראו את שם היום
יאנום על שם הזכה אשר זרג · וישיפו
עוד גזרזי גזרלי לבוא בארץ כתי
לשלול שלל ולבוז בו בכעם ויאשף
יאנום צפו לקראת ויעטו למנוע ויכריחם
ויצל הארץ ממרמותם · וישיפו עוד בני
כתים

tes copiæ regis Africæ terram Cittim pervagari, deprædari ac spolia agere cœperunt, cum quibus semper fuit Zepho, Eliphasi filius. Idem Zepho etiam ex Africa fugit (22.) & in terram filiorum Cittim pervenit, qui eundem honorificè exceperunt (23.) eique salarium præbuerunt, ut bella ab ipsis suscepta gereret, quo factum est, ut Zepho prædives evaderet; Africanorum verò copiæ regionem Cittim devastârunt, quapropter filii Cittim in montem Cophtitiæ propter Gogadli (24.) exercitum sese receperunt; accidit autem, ut Zepho juvencum (25.) perderet, quem cùm obambulans quæreret ejusque mugitum circà montem audiret, ecce in imo monte speluncam vidit, cujus introitus ingenti lapide obstructus erat, quem cùm removisset, immanis bestia apparebat, quæ bovem devorabat, hæc superiore quidem corporis parte hircum; inferiore autem hominem referebat, quam belluam cùm Zepho interfecisset, incolæ Cittim dixerunt: ecquid faciemus viro illi, qui bestiam, jumenta nostra devorantem, interfecit? his dictis omnes unanimi consensu decreverunt, ut certum anni diem eidem consecrarent, (26.) hunc ipsum diem juxtà illius nomen vocarunt Zepho, quo munera atque libamina eidem obtulerunt, illius insuper diei nomen appellarunt Janus à nomine bestiæ, (27.) quam ille interemerat; Gogadli autem exercitus iterùm irruptionem fecit in terram Cittim, ut prædaretur ac spolia auferret, prout anteà facere consveverat; sed Janus Zepho copias suas contrà illos eduxit eosque in

(22.) Nonnulla exemplaria locum hunc aliter & quidem ita legunt: בעת ההיא נלכד צפו מאפריקא i. e. Eodem tempore captus fuit Zepho ex Africa; sed prior lectio præferenda videtur, cui & R. Isaac Abarbanel Commentar. ad Esa. cap. 34. & 35. fol. mihi 54. col. 1. edit. Amstel. consentit.

(23.) Idem refert Abravanel d. loco.

(24.) Vel Gogdali, de hoc vid. infrà cap. 3. n. 20.

(25.) Similem ferè fabulam vide sis apud Livi. Histor. lib. 1. cap. 7. & Virgil. Æneid. lib. 8. de Semibomine Caco, ab Hercule victo.

(26.) Vid. infrà cap. 4. n. 14.

(27.) Imò à stella Saturni, quam Romani Janum appellârunt, nomen hoc Zephoni impositum fuisse scribit R. Isaac Abrabanel in Comment. ad Esaiæ cap. 34. & 35. fol. 54. col. 1. & 2. edit. Amstel.

in fugam vertit atque terram ab eorundem incursionibus liberavit, quo facto filii Cittim Janum Zephonem regem suprà se constituerunt (28.) profectique sunt, ut filios Thubal atque circumjacentes maris insulas subjugarent. Rex igitur Janus Zepho primus agmina illorum duxit & hostes sibi subjecit. His rebus gestis Zepho præter Jani nomen, quod ob interfectam bestiam adeptus erat, etiam Saturni cognomen acquisivit à nomine stellæ, (29.) quam iisdem temporibus filii Cittim colebant; stella autem illa nominatur (30.) Schabbathai. Hic primus rex fuit in planitie Campaniæ in terra Cittim, amplissimumque sibi palatium exstruxit & universæ terræ Cittim totique Italiæ imperavit; regnavit autem Janus ille Saturnus quinquaginta annos (31.) & in urbe Gabina (32.) mortuus sepultusq; est; huic Janus alter in regno successit ac quinquaginta annis eidem præfuit, ipse etiam in planitie Campaniæ palatium munitissimum ædificavit, ut in eo habitaret.

CAP. III.

Mortuo autem Jano (1.) Latinus (2.) in regno successit, hic lingvam explanavit (3.) Barbaram, (4.) quæ ab illius nomine Latina

(28.) Vid. R. Abrabanel dict. Comment. ad Esaiæ c. 34. & 35. alleg. fol. 54 col. 1. & 2.

(29.) Vide, quæ num. antec. 27. ex R. Abrabanele adducta sunt.

(30.) A Judæis scilicèt; cœterùm de Saturno Sabatio vid. inter alios Alsted. in Chronol. Tit. 23. confer. etiam cap. seqv. 3. n. 28. & lib. 2. cap. 12. n. 6.

(31.) Consentit Abrabanel loco supra n. 27. & 28. allegato.

(32.) Hebr. גבינא sic in Hebræo, fortè legendum: Sabina, de qua suprà cap. 1. n. 83. R. Isaac Abrabanel ad Esai. c. 34. & 35. fol. 54. col. 2. scribit, urbem Siciliæ primariam, Palermo seu Palermum, ab hoc Jano exstructam fuisse.

(1.) Altero scil. seu Secundo.

(2.) Vid. quæ suprà ad cap. 2. num. 6. annotata sunt.

(3.) Sic verbum ביאר hic vertere volui, vid. Deuteron. cap. 1. v. 5. & c. 27. v. 8. ibique R. Salom. hinc ביאורים i. e. expositiones, explanationes &c. quæ Rabbinis frequentes sunt.

(4.) Ita hic vocem לעז exprimere volui; Barbara autem seu peregrina hoc loco dicitur, non ratione regis Latini ejusque populi, his enim vernacula fuit; sed quia Judæi omnem aliam lingvam, præter Hebraicam, (quæ ipsis לשון הקדש i. e. lingua sancta, dicitur,) sic appellare solent; hinc, quando Galli, Itali vel Hispani

tina dicitur) cum literis suis, is ipse maximam quoque arcem exstruxit, ut in ea resideret, multas etiam naves fabricandas curavit & ad Osdrubalem, (5.) filium Agniæ, (à quo Janija (6.) in bello, cum filiis Cittim (7.) gesto, capta fuit,) profectus est; Osdrubali autem filia erat, nomine Ophasiona, (8.) formâ egregia, cujus imaginem homines tunc temporis in vestibus suis acu pingebant propter eximiam ejusdem pulchritudinem; ingens autem bellum inter Osdrubalem, Carthaginis atque Latinum, Cittiorum regem, obortum fuit: Latinus enim aquæductum ab illis acceperat, quem Agnias, cùm Joanijam (9.) sibi matrimonio junxisset, ad urbem Carthaginem deduxerat. Cœterùm Agniæ ætate Joanija ægrotare cœpit, cujus morbum rex ejusque principes ægerrimè tulerunt; Agnias igitur sapientibus viris, quos secum habebat, dixit: Quodnam remedium inveniemus morbo Joanijæ? illi verò regi responderunt: aër regionis nostræ non idem est atque aër terræ Cittim nec aqua nostra eorundem aquæ similis est, (10.) propterea regina in morbum incidit, ab mutationem scilicet aëris & aquæ, regina quoque, cùm in terra sua esset, non aliam bibit aquam, quàm quæ ex urbe Phorma, allata fuit, quam illius parente per tubos lapideos (11.) derivârunt. Agnias igitur principibus suis præcepit

Hispani Judæi aliquam vocem Hebræam in vernacula sua exponere volunt, præmittunt בלעז i. e. vernaculè seu sermone, in hac terra usitato, prout Buxtorf. hac voce annotavit, confer. R. Salom. ad Esai. 33. v. 19. & ad Psalm. 114. v. 1.

(5.) Dicitur aliàs nomine Punico Asdrubal, vid. infrà hoc cap. 3. num. 17.

(6.) De hac dixi cap. antec. 2. n. 9. confer. & num. 9. h. cap.

(7.) De his suprà cap. 1. n. 63. plura sunt annotata.

(8.) Vel: Ophesiona, ita hic verto אופזיונא; sed nomen istud corruptum puto; Ælianus Var. Histor. lib. 12. c. 1. meminit Aspasiæ, fœminæ pulcherrimæ, quæ primùm Cyri, dein Artaxerxis pellex fuit, vid. infra hoc cap. 3. n. 21.

(9.) Vid. quæ cap. antec. 2. n. 9. & num. 9. h. cap. notata sunt.

(10.) Hujus historiæ meminit etiam R. Salom. in notis ad 1. Paralip. cap. 11. v. 17. cujus hæc sunt verba: מלכה אחת שחלתה על שנשאת תושבי מארץ מולחתה ואמרו הרופאים אין לה רפואה עד שתרחץ ותתנה ממימי מקומה וכן עשו לה i. e. Regina quædam, extrà patriam suam ducta, ægrotavit; dixerunt autem medici, quòd aliter sanari non posset, nisi lavaretur & aquâ natalis soli subderetur, atque ita eidem fecerunt.

(11.) Seu fornices atque canales lapideos, sic explico hic vocem נשרים, vid. num seq. 12.

ממי כורכות אשר להטיים בבלים וישקלו
המי' הזם עם כל מזח אפריקה
וימצאו מחשה קלי כוברים ויצו אוניאם
את כל שרוי לאוסף חושבי אבני לאלפי
ולרבבי ויתעבו אבני לאין מיקוד
ולאין מספר ובונים הרבה מאד ויבנו גשר
עצום מאד ויביאו מקץ רמים עד מדינת
קרטיניא וידון הרמים הרחה ליואניית
המלכה לכל צרכיה ולכל אודותיה
לשתות ולאפות ולכבס ולרחץ ולהשקות
כל זרע אשר היא אוכלת ממנה וגם כן
הארמה הביאו מכתים באניות רבות
ואבנים לבנות ויבנו לה היכלות בזם
וכל ואת עשו לה מרוב אהבתם ברה
וינחשו העם בכשפיהה ויחברכו בת והוה
להם המלכה יאניה ללילית. ויהי באשר
נלחם לטינום עם אודרובל בן אוניאם
והזם מקצית הגשר ויכם מכרי רבה מאד
או נתמלאו יושבי גונדלי קצוות ויבלוך
לבם עליהי ויכפכו את נפשית למו'
ויכהו אזדרובל המלך במלחמתה ההיא
ויקח לטינום את אוסיזיונה בתו לאשת
וימלוך לטינום בחוק וחמי אשר מלך
לטינום מ"ת שנה וימת לטינום וימלוך
תחתיו

pit, ut Phormæ, quæ in terra Cittim ſita erat, aquam vaſculis apportarent eamq; cum aliis omnibus Africæ aquis ponderarent, quo facto aqua Phormæ levior deprehenſa eſt omnibus aquis Africæ. Tunc rex Agnias omnibus principib9 ſuis præcepit, ut lapicidas maximo numero congregarent. hi itaq; lapides ingentis magnitudinis atque copiæ penè infinitæ ceciderunt, multi etiam fabri adfuerunt, qui pontem (12.) firmiſſimum ædificârunt, quo mediante aquam è ſcaturigine usque ad urbem Carthaginem deduxerunt; hæc aqua reginæ, Joanijæ, ad quod. vis opus omnemque neceſſitatem, ad bibendum nimirum, & ad coquendum, ad abluendum quoque & ad lavandum atque ad irrigenda olera omnia, quibus illa veſcebatur, uſui fuit, ex ipſa quoque terra Cittim eandem aquam atque prætereà alborum lapidum maximam vim multis navigiis advexerunt, quibus palatia exſtructa fuerunt ob reginæ iſtius amorem, quo eandem proſequebantur loci illius incolæ, præſtigiis (13.) quoque ejusdem reginæ uſi ſunt ad divinandum atque per illam (14.) quævis fauſta ſibi precati ſunt (15.) eandemque ut Deam (16.) coluerunt; Cùm verò Latinus bellum adverſus Asdrubalem, (17.) Agniæ filium, geſſiſſet ac partem aliquam pontis (18.) ſubvertiſſet eosque (19.) ingenti clade affeciſſet, tunc incolæ Gondali (20.) æmulatione & ira commoti ſemetipſos morti objecerunt, in hoc prælio cecidit rex Asdrubal; Latinus autem ejusdem filiam, Oſpitionam,

(12) Vid. quæ num. antec. 11. hac de re dixi; quomodo autem pontem ſeu canales lapideos per tàm ingens terræ ſpatium deduxerint, aliis ejus rei peritis inquirendum relinquo.
(13) Seu incantationibus, כשפים quæ vox hic occurrit.
(14) Ipſam enim, tanquam Deam colebant, prout mox in ipſo textu ſequitur.
(15) Sic vertere volui יתברכו ברה, ad verbum: ſibi benedixerunt in ea.
(16) Ita vocem לילית hic inte, pretor, eandem R. Salomo ad Eſaiæ cap. 34. v. 14. & alibi exponit שם שידה i. e. nomen dæmonis vel demoniſſæ, vid. Dilher. atrium lingv. Sanct. voce לילי.
(17.) Vide, quæ ſuprà hoc cap. 3. num. 5. de hoc nomine dixi.
(18.) De quo num. 11. & 12. quædam notata ſunt.
(19.) Asdrubalis nimirum ſubditos ſeu milites.
(20.) Hebr. גונדלי, nonnulli codices habent גונדלי de quo cap. antec. 2. n. 24. dictum eſt.

תחתיו אסביאנום ל"ח שנה וימת
אסביאנום וגם הוא בנה היכל גדול.
וימלוך תחתיו לטינום ג' שנה זה לטינום
נלחם עם העבי אלמונא וברטניא בני
אלישה וישימם למס עובד וישב ויבן לו
היכל לוציפר והוא היכל כוכב הנוגה.
ומגור היכל כנוסנוש הוא כוכב שבתאי
ותעביר את כהנו באש על מבת
לוציפר. וימת לטינום וימלוך תחתיו
אניאם החריאנום ל"ד שנים ויבן גם הוא
היכל לשבתאי. וימת אניאם ומלוך תחתיו אליבא לט"
וימת אליבא וימלוך תחתיו אבימיוש
כ"ד שני ויבן לו היכל לשבתאי. וימת
אביציוש וימלוך תחתיו נאפים ויבן
היכל לשבתאי. וימת נאפים
וימלוך תחתיו קרפינטו י"ב שנה ויבן
היכל לשבתאי. וימת קרפינטו וימלוך
תחתיו טביאנום פ' שני ויבן היכל
לשבתאי

nam, (21.) uxorem ſibi duxit atque regnum per vim adminiſtravit; cumque Latinus quinque & quadraginta annis regno præfuiſſet, diem obiit ſupremum, ejusdem ſucceſſor Asbianus (22.) octo & triginta annos regnavit, atque poſtqvam palatium exſtruxerat ampliſſimum, vitam cum morte commutavit: eò defunctò Latinus (23.) quinquaginta annis regnum tenuit, is ipſe Latinus bellum adverſus Alamaniæ (24.) & Burgundiæ incolas, Eliſæ filios, (25.) geſſit, eosque ſibi tributarios fecit, cumque (ab ipſis) reverſus eſſet, templum Lucifero (26.) (delubrum iſtud fuit ſtellæ matutinæ) (27.) extruxit, atq; Saturni, qui eſt ſtella Schabbathai, (28.) fanum clauſit, ejusque ſacerdotes ſuper Luciferi altari igne combuſſit; mortuo autem Latino ejusdem ſucceſſor Anias Tervianus (29.) triginta ſex annos regnavit, atque templum Schabbathæo, (30.) exſtruxit; cùm verò is vitam finiiſſet, ſucceſſor illius, Oliba, (31.) novem & triginta annis (32.) regnum adminiſtravit; quo defuncto Abitius (33.) viginti & quatuor annis imperio præfuit, templumque Schabbathæo ædificavit; ejusdem ſucceſſor Caphis (34.) etiam Schabbathæo templum erexit, quo mortuo ſucceſſor ejus, Carpinthus, (35.) tredecim annos regna-

(21.) Hebr. אושיזיונה, ſic in noſtro codice; alii legunt אושיזיונה i. e. Oſiziona, vid. quæ ſuprà h. cap. 3. n. 8. annotavi.
(22.) Sic verto hic אסביאנום; ſed nomen iſtud corruptum puto; cæterum de dynaſtiis veterum regum Romanorum eorumque ſucceſſione vid. inter alios Alſted. Chronolog. Tit. 23.
(23.) Alter nimirum ſeu ſecundus hoc nomine.
(24.) Vide, quæ ſuprà cap. 1. n. 51. de hac gente dicta ſunt.
(25.) De quibus ſuprà d. cap. 1. n. 50.
(26.) De hoc vid. num. ſeq. 27. & infrà cap. 4. num. 15.
(27.) Plautus hanc ſtellam diurnam vocat, Græcis eſt φωσφόρος, dicitur hic כוכב נוגה, ſic quidam vocem צפרה quæ Ezech. cap. 7. v. 7. & 10. legitur, exponunt.
(28.) De hac ſtella dictum eſt ſuprà cap. 2. n. 30.
(29.) Sic verto hic אניאם תרויאנום videtur autem is eſſe Æneas Sylvius, de quo vid. Alſtedii Chronolog. Tit. 23.
(30.) Id eſt, Saturno, vid. num. antec. 28.
(31.) Forſitan hic intelligitur Alba Sylvius, de quo Alſted. Chronol. dict. Tit. 23.
(32.) לי, ita hic, alii legunt מ"ו i. e. quindecim.
(33.) Fortè is fuit Capetus Sylvius, de quo Alſted. d. Tit. 23.
(34.) Hic Capys Sylvius fuiſſe videtur, cujus Alſted. d. Tit. 23. mentionem facit.
(35.) Calpetus hic eſſe videtur, de quo Alſted. dict. loco.

לשבתאי וימת טביאנוס וימלוך תחתיו
אגריפס מ' שנה ויבן היכל לשבתאי·
וימת אגריפס וימלוך הרחיו רומלוס
יט" שנ' ויבן היכל לשבתאי· וימת
רומלוס וימלוך תחתיו אבינטינו ל"ז שנ'
וה גלהם עם בני ויסת הישבים עיל
נהר ליריא ועל בני הרש הישבי
בטורקא על נהר ליריא גם הם אשר
ברחו מפני אנגיאס מלך אפריקי ויבנו
ארץ הרש ואת אנבורש ואת קינך
ויבנוע אבינטינו ויבן לו היכל לשבתאי·
וימת אבינטינו וימלוך תחתיו פרוקאס
ב"ג שנ' ויבן היכל לשבתאי· וימת
פרוקאס וימלוך תחתיו אומליאוס מ"ג
שנה ויבן היכל לשבתאי וימת אומליאוס
וימלוך

regnavit atque templum Schabbathæo condidit; cùm verò hic quoque diem supremum obiisset, ejusdem successor Thabianus (36) octoginta annos regnavit, ac templum Schabbathæo extruxit: hoc etiam defuncto, Agrippas, (37.) illius successor, quadraginta annis regno præfuit, ac templum Schabbathæo itidem exstruxit; mortuo autem Agrippa successor Romulus (38.) novendecim annos regnavit templumque Schabbathæo condidit; hic, cùm diem quoque supremum obiisset, Aventinum (39) habuit successorem, qui septem & triginta annis regnum administravit ac contra filios Riphat, (40.) qui fluvium Lira (41.) accolunt, ut & adversus filios Tures, (42.) qui Thurciam (43.) inhabitant, bellum gessit; illi ipsi fuerunt, qui etiam Agniæ, Africæ regis, metu aufugerunt, urbesque Turs, Anbasam & Cinoch (44.) condiderunt, hos populos Aventinus subegit, templumque Schabbathæo exstruxit; cùm verò Aventinus vitam finiisset, Procas, (45.) ejusdem successor, tres & viginti annos regnavit, templumque Schabbathæo ædificavit; Proca autem defuncto Amulius (46.) in ejusdem regno succe-

(36.) Tiberinus Sylvius hic innui videtur, quem Alstedius dict. Tit. 23. refert.
(37.) Alstedius eod. Tit. 23. hunc vocat Agrippam Sylvium.
(38.) Hic Romulus etiam Alladius Sylvius dictus fuit, uti refert Alstedius in Chronol. Tit. 23.
(39) Is Sylvius cognomine dictus fuit, à quo & mons Aventinus nomen accepit, eò, quòd Aventinus in eo sepultus esset, uti scribit Alsted. in Chronol. eod. Tit. 23. vid. cap. seq. 4. n. 9.
(40.) De his vid. suprà cap. 1. num. 17.
(41.) De hoc fluvio vid. idem cap. 1. num. 18.
(42.) Hi diversi videntur esse à filiis Thiras, de quibus suprà eod. cap. 1. num. 43.
(43.) Ita hic verto טורקיא, nisi fortè legendum תרקיא, quod Thraciam vertere possis. nam à Thiras Thraces esse Josephus antiqv. lib. 1. c. 7. asserit, quamvis fluvius Lira (Gallis La Loire) huic sententiæ parùm conveniat, vid. quæ suprà eod. cap. 1. n. 43. ea de re dicta sunt.
(44.) Has urbes Jos. Scaliger Trihæres. Nic. Serar. cap. 4. scribit esse: Tours, Amboise & Chinon, unde ipse putat, recentia hæc locorum nomina arguere autorem nostrum, sive Judæum interpolatorem recentioris ævi esse, cùm loca ista anno DC. à natali Christi adhuc Turones, Ambasia & Kainon dicta sint, vid. quæ suprà c. 2. n. 10. & infrà lib. 2. c. 15. n. 19. annotata sunt.
(45.) Hebr. פרוקאס ita hic in nostro codice: alii legunt פורקאס i. e. Phorcas; sed prior lectio præferenda videtur, nam & Alstedius in Chronolog. Tit. 23. scribit, Procam Aventino in regno successisse.
(46.) Hebr. אמוליאוס, sic transposi is literis cum Historicis Romanis legendum puto. nam post Procam Amulius Sylvius regnum occupavit, excluso Numitore, fratre majore, uti refert Alsted. eod. Tit. 23.

וימלוך הרחיו רומלוס לח"י שנה וזה בנה
החלה רומה·

בימיו הכה דוד את ארם ואת ארום
ויבחת והדדעזר בן רחוב נלפני דוד
ויבאו והדדעזר ועזר בני בי־רן רחוב
ויתן להם ויומלוס המלך נוקי בוזף
וים בהר ויבנו שם עיר ויקראו שמה
צוריתו ושם האיש תבורה מבני דוד
צור ממשפחת הדדעזר ובנו להם עיר
אחר ויקראו אות צבאנו הקדומה
וישבו שם עד היום הזה ואז עיר
צוריתו נבקע בתוכה מעין מים ולשני חבי
נשקע העיר ויכם הים עליה ותנה ואיא
נראית בין נפולי ובין צוריתו והשרשרת
גם

succedens tribus ac quadraginta annis eidem præfuit & in honorem Schabbathæi etiam templum condidit; cùm verò hic quoq; mortuus esset, successor ejus Romulus (47.) octo & triginta (48.) annos regnavit, atq; hic primus Romam condidit.

CAP. IV.

ILlius ætate David (1.) Syros & Idumæos clade affecit, Hadaresер (2.) quoque, filius Rechob, Davidis metu aufugit; cæterùm, Hadaresер & illius filius, Zir, ad terram Cittim venerunt, his Romulus, rex, locum quendam, ad litora maris in monte situm, dedit, ubi oppidum, quod Zurentum (3.) appellârunt, ab ipsis conditum fuit; nomen autem viri, qui à Davidis aspectu aufugit, fuit Zir ex familia Hadaresер, aliud insuper oppidum ædificârunt, quod Albanum vetus (4.) nominâruntt, idque ad hodiernum usque diem incolitur. Eodem tempore in urbe Zurento fons (5) erupit, unde limpidissimum emanavit oleum; sed multis post annis urbs illa submersa ac maris fluctibus obruta fuit, quæ etiamnum conspicitur (6.) inter Neapolim & Zurentum no-

C 2

vum,

(47.) Post Amulium Sylvium Numitor Sylvius à nepotibus suis, Romulo & Remo, restituitur regno, occiso Amulio, uti scribit Alsted. dict. Tit. 23.
(48.) Hebr. לח" ita hic in nostro codice; alii legunt מח i. e. octo & quadraginta.
(1.) Autor noster, sive Judæus interpolator hic Romulum Davidi συγχρονον facit, sed imperitè, Jonstonius in Histor. Civil. & Eccles. ad Jothami, regis Judaici, tempora Romuli & Remi ætatem refert; Latinum autem Sylvium, qui longo tempore Romulum antecessit, Saulis ac Davidis ætate regnâsse scribit Alstedius in Chronolog. eod. Tit. 23.
(2.) De hoc vid. 2. Sam. cap. 8. v. 3. R. Benjamin in Itinerario pag. mihi 24. nominat hunc צנצן הדדעזר i. e. Zenzen vel Zinzan Hadaresер, eumque metu Davidis aufugisse scribit, vid. num. seqv. 3,
3.) Hanc urbem postmodum פוטיול seu Puteolos (uti Constantinus L' Empereur vertit) vocatam fuisse scribit R. Benjamin dict. Itinerar. pag. 23. ac quæ hic צוריתו vocatur, ipse nominat פוריוינסו, quod oppidum L' Empereur vertit Surentum, idque olim à Zinzan Hadaresер, quum is metu Davidis aufugisset, conditum fuisse scribit, vid. num. antec. 2. cæterùm de urbe Puteolis vid. inter alios etiam Joh. Lightfooti Hor. Hebraic. in Acta Apostol. cap. 28. v. 13.
(4.) Sic אלבאנו הקדומה hic vertere volui.
(5.) Idem refert R. Benjamin in Itinerario suo pag. mihi 24.
(6.) R. Benjamin eod. loco scribit, etiamnum fora & turres, quæ in media urbe fuerint, à quovis conspici posse.

גם בזה לא נפסק המעיין הזיא כי עיה
הזא נובע ועולה השמן הטוב הנובע
ממנה על מי זה ולקחזהו וישבו נאפולי
תמזי ויזא אבנצאי המלוס ויזאה גדולה
מפני דוד ובן ועמזה על כל בניני
המלכים אשר מלכו למעני וישם קיל
והיכולת הזמה גדולה והגבעי אשר
מסביב כתוך הזעמזה ואויבו התומזת
מ״ת מלין ויקרא את שם העיר הזמא
ע״ש הזמלוס ויזאי יזא׳ גדולה כל ימי
דוד׳ וה הזמלוס הנזיכל שם כיל בני
בתי׳ ויקראו ארת שם הארן הזמנא
עד היום הזה ובן הזכל עצום ליובים
הוא כוכב צדק וישם לו מועד יום ה׳
וישנזר הזכל לזעמזיד ויעש הזמלוס
סלזמת גדולה רבה ויהי לו ברית בינו
ובן דוד ויזת הזמלוס וימלוך בזמא
בתיפילם מ״א שנזי ויזת נזמאבניפילים
וימלוך תזתיו הולאום אסתליאום ל״ב
שנה ויזת תולאום אסתליאום וימלוך
פרישקי תרביגים לו״ שנזי׳ ויזת
פרישקי

vum, ac ne sic quidem fons ille desiit, hic enim ad nostra usque tempora scaturiens optimum producit oleum, (7.) quod, dum mari innatat, incolæ Neapolis subinde colligunt. (8.) Cæterum Romulus, Aventi (9.) Davidem valdè metuit, atque omnia ædificia illa, quæ anteriores reges exstruxerant, mœnibus circumdedit, eorumque palatia ac templa amplissimo muro cinxit, colles quoque circumjacentes mœnibus conclusit, quæ tàm ampla fuerunt, ut quinque ac quadraginta milliaria complecterentur, urbemque à nomine suo appellavit Romam; in magno autem metu fuerunt, (10.) quamdiu David vixit: is ipse Romulus omnibus filiis Cittim (11.) celebritatem nominis acquisivit; regio autem illa ad hodiernum usque diem Romania (12.) appellatur; idem Romulus validissimum templum Jovi (is ipse est stella justitiæ) (13.) exstruxit, eique certum (14.) assignavit diem, quintum scilicèt (septimanæ) atque Luciferi (15) templum clausit; Romulus autem cùm multa maximaque bella gessisset, ac fœdus cum Davide iniisset, diem obiit supremum; eidem Numa Conipilus (16.) in regno successit, cui etiam uno & quadraginta annis præfuit; Numa Conipilo mortuo, Tullius Astilius, (17.) ejusdem successor, duos & triginta annos regnavit; hoc etiam

(7.) Hoc oleum R. Benjamin dict. loco פיטרולי׳ i. e. Petrolium nominat, quod Constant. L'Empereur vertit: vitriolum.

(8.) Idem R. Benjamin in Itinerario suo pag. mihi 25. scribit, oleum illud, ex aquæ superficie collectum, ad medicamenta conficienda seponi solere, atq; ibidem thermas sive balnea aquarum calidarum, quæ ex fundo in maris littore scaturiunt, intelligi.

(9.) Pater scil. vel rex Aventini, ita hic interpretor verba ista: אבינו דומלוס, vid. cap. anteced. 3. num. 38. & 39.

(10.) Romani scil. seu filii Cittim, prout illi ab Autore nostro, sive Judæo interpolatore paulò post num. 11. nominantur.

(11.) Vide, quæ suprà cap. 1. n. 63. de hac voce annotata sunt.

(12.) Romandiola hodiè vocatur ea regio, ubi Bononia & Ferraria sita sunt, vid. inter alios Cluverii Epitom. Histor. & quidem in vita Constantini Quinti Copronymi, pag. mihi 430.

(13.) Sic פוכב צדק à Judæis nominatur Jupiter Planeta.

(14.) Hebr. יום מועד, diem statutum, vid. suprà cap 2 num. 26.

(15.) De quo suprà cap. 3. n. 26. & num. 27.

(16.) Hebr. נומאבניפיל׳ום sic corruptè in Hebræo nomen habetur; sed cum Livio aliisque Historicis Romanis hic in textu nostro legendum erit נומא פומפיליום Numa Pompilius.

(17.) Hic est Tullus Hostilius, de quo in Historiis Romanis, legendum igitur in Hebræo תולאום אוסתיליאום

פרישקי תרביגים וימלוך תזתיו שיזשים
לד״ שנה ויזת שיזשים וימלוך התזתיו
תרביגים לה״ שנ׳ וז מלך תרביגים רמד
אשה מאנשי רומא והוא בעולת בעל
ויקזה בזוקה ותתעצב האש׳ ותתקע
הרב בבטנה ותמת ויקומו אוזיה ובעלה
ויארבו לו בזובל יב״ם ויבא הרביגים
להשתזוות בזיכל יוביס וידלגו עליו
פתאום בזיכל יוביס בבאו להשתזוי
שם והרב שלופה בידם ויכזזו ומשתזוי
וישבעו רומיים ביום הזהוא כי לא ימלוך
עליהם מלך ברומא זיבזרו להם מוקצי
רומא שיש ועשו שלש מאי׳ ועמדו
יועציו עמו וישימו אוזם עליהם למשוי׳
בהם ולנהוג מלבזהם וימשוי׳ הישיש
וג׳ מאו׳ וכ׳ יועציו עמ׳ ויכבשו ארץ
כל המערב׳ ויהי מקץ מאזים וה׳שנה
ויתעוררו מלחמות גדולות ועצומות בין
בבל

iam defuncto Priscus Tarquinus (18.) septem & triginta annis (19) regno præfuit; hic, cùm vitam quoq; finiisset, Setum (20.) habuit successorem, qui quatuor & triginta (21.) annos regnavit, quo etiam defuncto Tarquinius (22.) in regno succedens, quinque & triginta annis (23.) eidem præfuit: hic rex, (24.) cùm amore fœminæ cujusdam, (25.) quæ civi Romno nupta erat, flagrâsset, eandem per vim stupravit fœmina autem factum istud indignissimè ferens, gadium ventri infixit, atq; ita vitam finiit, quo facto ejusdem fratres atque maritus Tarquinio insidia in Jovis templo struxerunt, eumque, cùm adorandi causa eò venisset, repentè strictis gladiis adorti, ibilem percusserunt atque interfecerunt. (26.) Eodem die Romani jurejurando sese obstrinxerunt, ne quis imposterùm rex esset Romæ, quamobrem e senioribus Romanis Consulem (27.) & unà cum ccrecentos ac viginti consiliarios (28.) elegerunt, iisque imperandi potestatem atqve regnandi vim delerunt; sic Consul & cum eo trecenti ac viginti Senatores imperârunt, omnemque terram occidentalem subjugârunt. Post ducentos ac quin-

(18.) Hic Ancus Marcius, Tulli Hostilii successor, omissus est, post quem Tarquinius Priscus regnavit, prout Livius cæterique Historici Romani scribunt.

(19.) Livius libr. 1. c. 40. scribit, Tarquinium Priscum octo & triginta annos regnâsse.

(20.) Hebr. שיזשים, sic in exemplari nostro hic corruptè legitur; Servius Tullius intelligitur, de quo Livius d. lib. 1. c. 40. & seqq. aliique Historici Romani, quapropter legendum erit שיזויאום Servius.

(21.) Livius eod. lib. 1. c. 48. scribit, Servium Tullium quatuor & quadraginta annos regnâsse.

(22.) Is Tarquinius Superbus dictus fuit, de quo plura apud Livium aliosque scriptores Romanos.

(23.) Livius dict. lib. 1. cap. 60. scribit, Tarquinium Superbum viginti quinque annos regnâsse.

(24. Imò non ipse rex Tarquinius Superbus; sed ejusdem filius, Sextus Tarquinius, Lucretiam per vim stupravit, prout Livius eod. lib. 1, c. 58. refert.

25. Hæc fuit Lucretia, Collatini uxor, de qua Livius dict. loc.

(26.) Livius eod. lib. 1. c. 60. scribit, Tarquinio Superbo portas urbis Romæ claustas eique exilium indictum fuisse.

(27.) Ita hic interpretor vocem זיזים i. e. senem, derepitum, vid. quæ ad lib. 3. c. 17. num. 6. & libi in ipso autore nostro ea de re annotata sunt; cæterum non unus, sed duo Consules comitiis centuriatis à præfecto urbis ac commentariis Servii Tullii initio creati fuerunt, nimirùm L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus, uti scribit Livius eod. lib. 1. cap. ult.

(28.) sive Senatores, in Hebræo habetur vox יעצי i. e. Consiliarii.

בבל ובין ומצרים בים ובכשדי יען
אשר עזרו את יון בהלחמ על בבל כעז
הוציא אשר מרדו וישובו את נתר תיברו
אל מעמדות אחזות וירצפו את קרקע
הנתר משער לשער ממבואו בעיר ומא
ועד שער צאתו מן העיר ומשע צאתו
מהעיר עד הים ר״ח מיל כלי רצוף
נחשרת ומשער ומת החוצא אל הים
עד שער מבוא תמי ומלון כי שלש
חלקי העיר מזה העבר לנתר והחלק
ורבעי מעבר הנתר מזה והנתר בתוך
המדינ׳ וירצפו אנשי יושבי ומא את
קרקע ונתר למקן לא יבאו אניות
צי׳ שם מלך בבל כי פחדו ויקנו כל
באי מזרה ומערב במקום כי לכד נבוכדנצר
ירושלם עיר הקדש וישלחו אלהו
מנחה בד שלהיהם ויברות להם ברית
אחרי המלחמת והשקיטו ר׳מלחמ׳
עד מלך דריוש המלך ויהקוררו עוד
להלחם׳

que annos (29.) maxima & atrociſſima bella terra marique exorta ſunt inter Babylonios atque Romanos, eò, quòd hi Græcis auxilio veniſſent in bello contrà Babylonios, eo tempore, quo Græci à Babyloniis defecerant. Romani etiam fluvium Tyberim aliò deduxerunt, ejusque fundum (30.) ab una porta ad alteram ſtraverunt (31.) nimirum ab introitu urbis Romæ usque ad ejusdem exitum & à porta, unde egreſſus ex urbe fuit, usque ad mare, novendecim ſcilicet milliaria; totum illud pavimentum (32.) ære (33.) ſtratum erat; à porta autem Romana quæ ad mare ducebat, usque ad portam Flumentanam (34.) ſex erant milliaria, etenim tres urbis (35.) partes citrà fluvium; quarta verò pars ultrà eundem ſita erat; ipſe autem fluvius mediam interſecat regionem: Incolæ igitur urbis Romæ fluminis fundum (36.) ideò ſtraverunt, ne Barbarorum naves (37.) à rege Babyloniæ eò venirent. Omnes quippe incolæ tàm Orientis, quàm Occidentis maximoperè timuerunt, cùm audiſſent, Hieroſolymam, urbem Sanctam, à Nebucadnezare captam eſſe, eidemque munera per legatos miſerunt, qui etiam fœdus poſt patratum bellum cum iisdem iniit, pax itaque ad Darii usq; regnum fuit, quo tempore bellum denuò exarſit.

CAP.

(29.) Videtur hic autor noſter, vel Judæus interpolator, annos illos numerare ab urbe Roma condita; ſed, ſi Livio lib. 1. c. 60. fidem habemus, regnarum fuit Romæ ab condita urbe ad libertatem annos 244.

(30.) Alveum ſeu imam fluminis partem, ſic expono hic קרקע i. e. ſolum, confer num. 32. h. cap.

(31.) Ære nimirum ſeu cupro, de quo paulò poſt num. ſeq. 33

(32.) Fundus ſeu ima pars fluminis, vid. num. antec. 30.

(33.) Seu cupro, de quo num. præced. 31.

(34.) Ita hic verto שער מבוא המים portam ſcilicet, ubi Tyberis urbem intrat, vid. Liv. lib. 6. c. 20. it. lib. 35. c. 9. & c. 21. hæc porta poſtea Flaminia, nunc populi dicta eſt, porta del popolo Italis.

(35.) Vide urbis Romæ deſcriptionem inter alios apud Andr. Schottum Itine ar. lib. 2. c. 1.

(36.) Solum ſeu imam partem, vid. num. antec. 30. & 32.

(37.) Sic vocem ציים hic exponere volui, confer. Pſalm. 72. verſ. 9. ibique Raſchi not. alii aliter explicant, vid. Ejusd. R. Salom. not. ad Numer. cap. 24. v. 24. ubi vocem hanc exponit כרעורין naves magnas, Idem R. Salom. ad Daniel. 11. v. 30. exponit: ציעורין i. e. cœtus, catervas.

CAP. V.

ויהי בפקוד אלהים על בבל כל אשר
דבר על יד ישעיהו בן אמוץ הנביא
ועל יד ירמיהו בן חלקיהו הנביא על
אדותיה העיר ה׳ עליה את ב׳ מלכי
גוים גדולים ואדוני ארץ דריוש מלך
מדי ואת בורש מלך פרס ויהוזקן כורש
בדריוש ויקח ארץ בתו לו לאשה׳
ותרבינו שניהם ויפשעו במלך בשר׳
וימהרו על בלשצר המלך או התגרו
מלחמה גדולה ובתחלת המלחמ׳ נצחו
הכשדי׳ ויפלו חללים רבים מגדודי מדי
ופרס׳ ויהחזקו עוד ב׳ המלכים האלה
את מעמדם ומלחמת׳ ותחגר עוד מלחמ׳
גדולה ועצומה בניהם ויפלו מאלפי
ומאלות רב׳ וישפכו דם נפשות רבות
לארן מספ׳ וינוסו הכשדים וחדפום כורש
ודריוש והחליהם ויכום ורבתם עד מקום
קרוב מבבל מהלך יום אחד וירצו שם
בורש ודריוש ובכל מהעיר׳ ויהי כראות
בלשצר וישלח את כל יגבאי העבדים
ואלף שרים מן שרי בשרים ועשרים
אגודות הפרשים אשר ביעכל המלך
רבת ועצומה מאד ויצאו מבבל בפנות
ערב׳

Accidit autem, (1.) cùm Deus ſuper urbem Babylonem ea omnia, quæ ipſe per Eſaiam, filium Amoz, prophetam, & per Jeremiam, Hilkiæ filium, vatem, de ea prædixerat, (2.) inducere vellet, ut Dominus adverſus illam excitaret duos maximarum ac potentiſſimarum gentium reges, Darium nempe, Medorum, & Cyrum, Perſarum regem; (3.) Cyrus autem affinitate junctus erat Dario, cujus filiam ille ſibi uxorem duxerat; hi ambo fœdere inter ſe juncti, à Chaldæorum rege defecerunt, & contrà Belſazarem regem rebellârunt, quo facto illi bellum ingens excitârunt, cujus quidem initio Chaldæi victores fuerunt, ac multi ex Medorum Perſarumque copiis interfecti ceciderunt; ſed poſteà duo iſti reges collectis viribus reſtauratoque belló, maximum denuò & acerrimum prælium commiſerunt, in quo multi utrimque interfecti ſunt, & infinita ſanguinis copia effuſa eſt; atque Chaldæi in fugam acti ſunt, quos Cyrus atque Darius cum copiis ſuis perſecuti conciderunt ac proſtraverunt usq; ad locum, qui unius diei itinere ab urbe Babylone diſtabat, ubi Cyrus ac Darius cum omni exercitu ſuo caſtra poſuerunt: Belſazar autem, dum iſtud vidit, omnem adverſus illos exercitum militum ſuorum ac mille duces ſuos ex principibus Chaldæorum miſit, & unà cum iſtis agmen maximum ac fortiſſimum ſatellitum, (4.) qui in regio erant palatio; hi flexo in veſpe-

(1.) Hic initium ſit Joſephi Hebraici ſeu Gorionidis in codice Munſteriano, vid. ſuprà cap. 1. num. 1.

(2.) Vid. Eſai. cap. 13. & cap. 14. v. 4. ac ſeqq. atque ejusd. cap. 45. it. Jerem. cap. 50. & 51.

(3.) Darius enim, Medus, aliquandiu cum Cyro regnavit, ſicuti inter alios refert Iſ. Voſſius in Chronol. Sacr. c. 10. ubi regum Perſarum ſeriem recenſet, ac R. Salomo ad Jerem. cap. 51. v. 46. notavit, quòd Darius Medus, poſteaquam regnum Babyloniæ ſubjugaverat, unò ſolum annò regnârit & quod Cyrus Perſa, anno ſecundo in regno ei ſucceſſerit, confer. etiam Munſteri Not. h. loc. & in ſr h. l 1. c. 8 n. 1.

4.) Ita hic cum Munſtero dictionem פרציים vertere volui, alia ejusdem ſignificatio apud autorem noſtrum infrà paſſim occurrit, quâ latrones & graſſatores denotantur, Græcis λῃσταὶ & λῃστεύοντες dicti, confer. inter alia hoc lib. 1. c. 15. n. 1. & lib. 2. c. 8. n. 11. ibique notata, it. lib. 3. c. 15. n. 7. ac dict. l. 3. c. 20. n. 11. it. lib. 5. cap. 10. Num. 17.

היו וילכו כל הלילה ויהי באשמורת הבקר ויהוה להבות במחנה כורש ויהיש ויובאו המחנה ויגם מחנה מדי ויעמד כורש וכל מחנהו לפני בשדים וילחם עמהם וישב אותם מדרוך אשרי מדי ויהי בראשית הלילה נפרדיה המלחמה ויבן לנפול מחללי מדי ופרס כי נצרוש שרי בלשצר בגבורי ויקע להם המלך בלשצר משתה גדול ויתן לחם במשתה נכח חזה׳ וישמח בלשצר נאד עם אלף שרין וישב עמהם לאכול ולשתות ואריכו לשבי כל היום ההוא וכל הלילה וישת מן היין בלשצר מאד נגד כרוך ויהי כשוב לב המלך ביין ויאמר להביא את כלי הנכסף וחיוכף אשר העלה נבוכדנצר מלך כשדי עם הבולה אשר הגלה מירושלם לבבל ויחלל המלך את כלי הקדש וישת בהן יין הוא וכל שרין ופילגשיו׳ ויהיא אלהינו וקצוף מאד ויקנאא לכלי כלי הקדש וישלה לכתוב על קיר בית המלך מכתב קשרת לנוכח אנרת הנדיחה אשר גזר עליו יי׳ אלהינו ועל ממלכתו ויבא המלאך ויכתוב לו בשער נכח מנורת המלך ואלה הנדרים אשר כתב חשב שקל ופרשים

vesperam die Babylone egressi tota nocte iter fecerunt, atque primo diluculò impetum in Cyri & Darii castra facere cœperunt, quâ re consternatus Medorum exercitus in fugam versus est; Cyrus autem cum omnibus copiis suis fortiter restitit Chaldæis, initoq; adversus illos prælio, eosdem cohibuit, ne Medos ampliùs persequerentur, tandem nox superveniens diremit pugnam; plures autem Medorum Persarumq; interempti ceciderunt; nam Belsazaris duces virtute sua eosdem superarant; quô factô rex Belsazar splendidum eis præbuit convivium, (5.) illosque auro argentoque inter epulas donavit, lætusq; cum mille ducibus istis accubuit & edendo potandoq; totum illum diem ac noctem consumpsit, multumque vini coràm principibus suis (6.) exhausit; rex autem, cùm inter pocula hilariori esset animo, præcepit, ut argentea & aurea vasa, quæ Nebucadnezar, Chaldæorum rex, unà cum captivis ex urbe Hierosolyma Babylonem abduxerat, (7.) adferrentur, quô factô rex sacra vasa profanavit, (8.) & ex illis vinum bibit unà cum omnibus principibus, concubinis atq; uxoribus suis; sed DEus noster, dum istud vidit, valdè indignatus est, & ob Sanctuarii sui vasa Zelô commotus, misit, qui regiæ domus parieti duram inscriberet scripturam, ut manifestaret decretum, quod Dominus, Deus noster, contrà regem ejusq; regnum fecerat. Venit igitur angelus, qui è regione candelabri regii inscripsit portæ (9.) verba ista: מנא תקל ופרסין i. e. supputavit ponderavit ac divisit, & literæ quidem

(5.) Locus iste etiam à R. Salomone ad Daniel. c. 5. v. 1. & ad Esai. c. 21. v. 4. adducitur.
(6.) Confer. hic idem R. Salom. ad Esai. dict. c. 21. v. 4. & Daniel. c. 5. v. 1.
(7.) Vid. Daniel. dict. c. 5. v. 2. & Josephi Antiq. l. 10. c. 12.
(8.) Confer. hic Munsteti notæ ad hunc locum, ubi ex R. Saacia causam refert, cur tunc demum nec antèa rex Belsazer vasa sacra profanârit.
(9.) Hebr. בשער ita hic in nostro codice legitur; ast Munsterianus habet: בשיר i. e. colore rubeo, prout ipse transtulit, verba ista parieti fuisse inscripta refertur Daniel. c. 5. v. 5. cui etiam Josephus Antiq. l. 10. c. 12. adstipulatur, qui habet: τῷ τοίχῳ muro seu parieti.
(10.) Sic cum Munstero Chaldaica illa, quæ hic & Daniel. c. 5. v. 25. habentur, vertere volui, prout etiam autor noster Hebraicè transtulit: משקל חשב ופרשים confer. etiam R. Salomo ad Daniel. dict. c. 5. v. 25. & Joseph. Antiq. loc. alleg. vid. & c. seq. 6. n. 2.

והפרש ים מנא תקל ופרסין אבל האחרונה היו לשון קדש והמכתב לשון ארמית ויהא המלך בלשצר אדת האבעו כוחבו ושאר העולם לא ראת בי היה המראה גורא מאד על כן נבהל המלך בלשצר ויפחר מאד וירעו כל אבריו וינע לבבו ויפחדו כל עצמותיו ותשתנה דמו פניו והשרי אשר הוו עמו לא ראו את המראה׳

quidem erant lingvæ sanctæ; (11.) sed scriptura (12.) erat Syriaca, ac vidit rex Belsazar digitos scribentes; reliqvum autem corpus non conspexit, nam visio valdè terribilis fuit, quocircà rex Belsazar admodùm consternatus, expavit, atque omnia ipsius membra (13.) contremuerunt, ejusq; cor fuit commotum, & cuncta illius membra soluta fuerunt, ipsiusque vultus color mutatus est; principes autem qui cum eo erant, visionem non conspexerunt.

CAP. VI.

אז שלח המלך ויקראו לדניאל ויבא לפני המלך ויקרא לו את המכתב ופתרו לו את הדברי ובראו אותם לו באו היטב ויאמר דניאל אל המלך נכבלרי מאר על אשר חללת את כלי בית אלהי ישראל אשר בירושלם ועל כן קנאא יי׳ אלהי ישרי לכלי בית מקדשו וישלח את מלאכו לכתוב לך את הנדרים האלה ואלה הנדרי אשר במכתי חשב שקל ופרשי׳ זה פירושם חשב מפר אלהי ישראל את מנן ימי אוהבו

TUnc misit rex, qui Danielem accerserent, is igitur, posteaquàm in conspectum regis venit, scripturam legit, eiq; verba explicuit, atque illa perspicuè explanavit (1.) & dixit regi: valdè insipienter egisti, dum vasa domus Dei Israëlis, quæ Hierosolymis fuerunt, prophanasti, quocircà Dominus, Deus Israëlis, propter vasa Sanctuarii sui Zelo commotus, misit angelum suum, qui ista tibi verba scriberet; verba autem, quæ scripturâ illâ continentur, ita habent: supputavit, ponderavit ac divisit; (2.) atq; hæc illorum est interpretatio: (3.) supputavit i. e. numeravit DEus Israëlis numerum dierum inimici sui (4.) eosq; præscidit: (5.) ponderavit, i. e. trutinâ pensitavit inimicum suum, qui levis

(11.) Id est: Hebraicæ, nam lingua ista communiter לשון הקודש à Judæis vocatur.
(12.) Id est: sermo sive verba erant Syriaca, sicuti Munsterus dictionem: המכתב, quæ hic habetur, vertit.
(13.) אבריו ita hic in codice nostro; ast Munsterianus habet: מתניו, unde ille vertit: lumbi ejus, cui etiam Danielis caput 5. v. 6. adstipulatur.
(1.) באר היטב, quibus verbis ad illud Deut. 27. v. 8. respicitur, ubi vid. R. Salom. notæ.
(2.) Vid. quæ cap. antec. 5. n. 10. notata sunt.
(3.) Confer. Daniel. cap. 5. v. 26. & seqq. ac Josephi Antiq. lib. 10. cap. 12.
(4.) Nempe: Belsazaris, sic enim Daniel iræ atq; invidiæ declinandæ causa tecto nomine vocat regem.
(5.) Amputavit, breviores fecit, ac quasi ante tempus illis finem imposuit, id enim verbum קצץ hic indicat.

levis (6.) deprehensus est; ac divisit, i. e. abstulit DEus Israëlis regnum è manu hostis sui, atque illud Dario & Cyro, Medorum ac Persarum regibus, qui bellum adversus te gerunt, tradidit, ut regnum tuum inter illos (7.) sit divisum. (8.) Postea quàm rex ejusque principes interpretationem istam ex ore Danielis, viri dilecti (9.) ac servi Domini, audiverunt, maximo terrore sunt perculsi, atque surgentes in domum quisque suam abierunt, rege Belsazare cum Eunuchis & domesticis suis solô relictô; cùm autem is pavore ac tremore perculsus esset, illumq; metus ingens invasisset, & somno oppressus præ magna animi consternatione mortuo similis obdormivisset, eunuchus quidam ex senioribq; ministris Nebucadnezaris, honore & autoritate conspicuus, qui ibidem in palatio erat regio, ita secum cogitando dixit: nonne iste est Daniel, qui eodem, quô Deus Nebucadnezaris, domini mei, nomine appellatus est Belsazar, (10.) qui ei somnia interpretatus est, nec ullum ex omnibus verbis ejus fuit irritum, quod non fuerit impletum; sed eventus omnia comprobavit? nunc itaque, cum ille verba ista de Belsazare, rege domino meo, prædixerit, caput ejus amputabo, ut per illud gratiam apud Medorum Persarumq; reges ineam. (11.) Dum igitur nocte illa rex Belsazar in lecto suo dormiebat, eunuchus ille surrexit regemq; percutiens interfecit (12.) atque illius caput, à corpore separatum, secum ferens ad Cyri & Darii, Medorum

(6.) Indigens, deficiens, non justo ac pleno; ondere. id. quod dictio חסר, quæ hic habetur, significat, Munsterus vertit: minus habens, nempe, quàm pondus legitimum requirit.

(7.) Hebr. ביניהם, sic in nostro codice hic legitur, Munsterianus autem habet: בירהם in manibus eorum.

(8.) Confer. cap. sequ. 7. n. 2. ibique not.

(9.) Hebr. איש חמודות, vir desideriorum. R. David Kimchi exponit virum, qui magna pollet dignitate & optimis moribus conspicuus est; R. Saadias dicit, esse virum justum & rectum, ita Munsterus hic in notis, confer. etiam infra h. lib. 1. c. 8. n. 4. & c. 13. n. 1.

(10.) Ratio nominis signatur in textu, quòd scilicet Babylonii viros insignes & divinos, quales erant reges, à Belo, Deo suo, denominarint, ita hic Munsterus notavit.

(11.) ארצח, sic in nostro codice habetur verbum à rad. רצח, in Munsteriano est: ארוצח à rad. רוץ, unde & ipse vertit: curram, nempe cum capite abscisso ad Medorum ac Persarum reges.

(12.) Interfectum fuisse regem Belsazarem refert etiam Daniel. c. 5. v. 30. sed modus ibidem non exprimitur: Josephus Antiq. l. 10. c. 12. narrat, Belsazarem simul cum urbe à Cyro captum fuisse: ast Raymundus Martini in Pugion. Fid. Part. 2. c. 3. n. 13. autori nostro consentiens, Belsazarem ab eunucho suo interfectum fuisse scribit.

(13.) Confer. R. Salomo ad Genes. c. 43. v. 28. ubi exponit, quid sit קידוש & השתחואה & quomodo inter se differant.

(14.) Confer. Esræ cap. 5. & 6.

dorum Persarumque regum, castra profugit, eisque Belsazaris caput tradidit, narrans illis omnia, quæ Belsazar circà cuncta vasa domus Dei, quæ Hierosolymis erant, perpetrârit, qua nempe ratione ipse illa in convivio profanaverit & quomodo DEus angelum suum miserit, qui scripturam parieti inscripserit ac quomodo Daniel, vir dilectus, scripturam illam ei interpretatus sit, eundemque reprehenderit ob facta, quæ perpetraverat, dum in animum induxit suum, ut vasa omnia domus Domini profanaret, & qua ratione Deus super illum malum istud, quod oculi vestri jam vident, induxerit. Dum hæc eunuchi dicta Cyrus atque Darius audiverunt, inclinatis in terram capitibus procubuerunt, atque Dominum, Deum cœlorum adoraverunt, (13.) dein Cyrus dixit: Benedictus sit Dominus, Deus vasorum illorum & DEus templi, quod fuit Hierosolymis & in Judæa, qui de viro isto, à quo vasa domus Sanctuarii profanata sunt, vindictam sumpsit, nam jam inde à priscis usque temporibus audivimus, Te universi terrarum orbis dominum ac Deum omnium creaturum totiusque mundi fabricatorem esse; certè jam scio, quòd Deos omnes antecellat Dominus, quòdq; in manu ejus potestas sit removendi & constituendi reges. Tunc temporis Cyrus fecit votum, (14.) ut templum Domini, Dei nostri, quod Hierosolymis fuit, exstrueretur, & captivi ex urbe Babylone remitterentur Hierosolymam, vasaque Sanctuarii in templum Hierosolymitanum reducerentur.

CAP. VII.

His rebus geſtis, Cyrus & Darius, Medorum rex, cum validiſſimo exercitu caſtra moverunt, atque omnem Chaldæorum terram depopulati ſunt, urbemque Babylonem obſederunt, eamque expugnârunt, & viros ſimùl atque fœminas, pueros & infantes, non ſecùs ac unum hominem gladiô interfecerunt, juvenes in plateis interfecerunt, virgines equorum ungulis contriverunt, principes omnes ac Seniores laqueis ſtrangulârunt, grávidas diruperunt & parvulos ad petram alliſerunt; (1.) ſic DEus ſangvinis ſervorum ſuorum effuſi, ac Templi, ut & urbis atque populi ſui ultionem de Babylone ſumpſit. Poſteà duo illi reges univerſum Chaldæorum regnum inter ſe diviſerunt, (2.) exceptâ urbe Babylone, atque is fuit finis regni Chaldæorum; Darius autem Babylonem atque urbes ei ſubjectas regiumque palatium accepit, & Belſazaris regis ſolium atque imperium Babylonicum occupavit; aſt Cyrus univerſum Chaldæorum regnum præter Babylonem accepit, hucusque res à Chaldæorum regibus geſtæ; Perſarum verò & Medorum regna ſibi invicem auxilio fuerunt. (3.)

ויהי אחרי הדברים האלה ויקמו כורש
ודריוש מלך מדי ברזל כבד מאד וישחיתו
את כל ארץ כשדים וירגו על בבל
ולחמו עליה ויבוזו לפי חרב מאיש
ועד אשה מעולל ועד יונק באיש אחד
וברותיה הרגו בחזוביהם וברתוחיהם
דרסו בוחרי המושים וכל שריה וזקניה
הנקו ברמלי ובני החוחה בקעו וכל
עוללות נפצו אל הסלע וינקום וי מבבל
את דם עבדיו השפוך ואת נקמת היכלו
ועירו ועמו ויחי אחרי כן ויחלקו שני
המלכי את כל מלכות בשדי מחעתי
לבבל עד הנהר בא הנה למלכות
כשדים ויקח דריוש ארץ בבל
ואת בנותיה ואת ויכול המלך
וישב על כסא בלשצר המלך וימלך
בבל ומלך כורש לקח את כל
מלכות כשדי מחוץ לבבל עד הנהר
דכורי מלכי כשדי ויעזרו מלכות פרס
ומדי

(1.) Atque hic fuit dies ille Domini crudelis & viſitatio Domini horrendâ contrà Babylonem, quam Eſaias propheta cap. 13. ante ducentesimum & decimum annum (ſicuti Joſephus Antiq. lib. 10. cap. 12. refert) prædixerat, prout Munſterus in notis ad hunc locum obſervavit.

(2.) Confer. cap. antec. 6. n. 8. quomodo autem diviſio iſta facta ſit, paulò poſt ab autore noſtro hîc narratur.

(3.) Alterum alteri opem tulit, quia Darius ac Cyrus pacatè vixerunt, poſtquam Chaldæorum regnum inter ſe diviſerant, ſic verbum יעזרו, quod in noſtro codice habetur, explico; in Munſteriano legitur יעורו excitata ſunt, ſcil. regna, i. e. originem ſumpſerunt.

CAP.

CAP. VIII.

Darius (1.) itaque Medus Chaldæorum regnum adeptus eſt, cùm jam ſenex eſſet & in urbe Babylone regnavit; cùm verò is in regio throno ſederet Babylone, tunc miſit, qui Danielem accerſerent; quô factô ſella ei poſita fuit, in qua cùm ſediſſet, rex illum ſic allocutus eſt: Tune es Daniel? cui ille: ego ſum, reſpondit, dein rex ei dixit: da mihi conſilium, idque exequar, quia Spiritus Dei cœlorum in te eſt, ne quæsô conſilium tuum mihi denega, nam ego jam ſenio confectus, & propter labores, quos in juventute mea pertuli, viribus deſtitutus, penè defeci, & continuis bellis involutus, nunc fatiſco, quocircâ in ſenectute mea quietem deſidero, nec laboribus populi mei ferendis amplius par ſum, ut inter litigantes judicare & innocentem abſolvere; nocentem verò condemnare poſſim, nam onus iſtud ferre nequeo. Ad hæc Daniel Dario regi reſpondens dixit: conſtituat quæsô rex tres præfectos, viros fortes, veritatisque amantes, qui populi moleſtias ferant & inter partes litigantes judicent, ut leviorem tibi reddant laborem atque moleſtiam populi; tu verò domi quietus ſedeas; ſi autem res majoris momenti acciderit, eandem illi ad regem deferant, quô fiet, ut rex ejusque thronus ſublevetur (2.) nec amplius populi labore gravetur. Darius itaque rex, approbatô conſiliô, duos exercituum duces ſuper populum conſtituit; utrique autem Danielem præfecit, ut populum judicarent; ſic rex in Palatio ſuo quietè vivens, in omnes imperii ſui ditiones literas miſit iſtius ſententiæ:

וידיוש המדי קבל ארת מלכות כשדים
לעת וקצתו ומלוך במדינת בבל׳ ויהי
כשבת דיוש על כסא מלכותו בבבל
וישאל על דניאל וישלח ויביאוהו אלין
חישם לו כסא וישב לפנוי ויאמר לו
האתה זה דניאל ואמר אני ואמר לי
הנרת לי עיר׳ ואעמנרת בי רוח אלהי
השמים בך אל נא תחסיך עימך ממני
כי וקנתי ואפס בוח ויגיעוני וידעי נער
וחמיד מלחמות סבבתני׳ ואחפרן לוקנתי
לנוח ולא אוכל לצאת ולבא במשא
טורח עמי לשפוט בן איש לאיש
להצדיק ולהרשיע כי כבד ממני הדברי׳
ויקן דניאל ארת המלך דריוש לאמר
יפקד נא המלך שלשה פקידים אנשי
חיל ואמת לשאת את טורח מסא העם
ושפטו בין איש לאיש להקל מכן את
כובד טורח מסא העם ומלוך ינוח
בביתו וחוה הדבי הגדול אש׳ וקשוט
מהם יקריבו ארל המלך וחיה המלך
וכסאו נקי ולא ילאת עוד במורח העם׳
ויעש המלך דריוש כן ויפקד על העם
שני שרי צבאות ואת דניאל הסקוד על
סגניו׳ לשפוט את העם וירעש המלך
בהיכלי וישלח דריוש מכתי בכל ארץ
ממשלתו

(1.) Quisnam hic Darius fuerit (cùm multorum apud Danielem fiat mentio) vide prolixè diſſerentem Munſterum in notis ad hunc locum, confer. etiam Iſa. Voſſii Chronol. Sacr. c. 10. ubi ſeries ac ſucceſſio regum Perſarum habetur, confer. ſupr. h. l. 1, c. 5. n. 3.

(2.) Ita hic vertere volui dictionem רגז, quæ hic habetur, eodem ferè, quô hic tranſtuli, ſenſu accipitur illa quæ Deuter. c. 24. v. 5. & 1. Reg. c. 15. v. 22. ac Jerem. c. 25. v. 29. habetur.

ממשלתו לאמר כי אלוה השמים נתן
בידי את כל ממלכות הארץ ויכבד עלי
מורת ממאם כי קצרה נפשי מזקן
ואיעצת מדניאל עזה ויעצני עצות
אמת ואשמרה לעשותו ואנוח הרגע
בתו' ביתי ויקל ממני טורח המשא
ועתה הנני כבוד לאלהי דניאל והאמינו
בו ופחדוהו תמיד ודחשו אליהיהי אלוה
גדול הוא על כל אלוהים ויודע יהודי
לכל אנשי מלכותי כי בעצות דניאל
כן עשיתי ואפקוד על כל ארץ ממשלתי
פני שרי צבאות להם ישמעו כל העם
למשפטו ולכל משא ומרוח ויקל מעלי
טורח העם' ואת דניאל מניתי על פני
השרים האלוה לשמוע לו לכל אשר
יורם למשפט העם לבלתי המר דבריו
ולעשות כל אשר יצום לכל דבר כי
אני שמתיהו לי למשנה ואת שרי
החיל נתתי תחת ידיו למפר זת המלך
לא יחלה' וישמעו שרי המדינות וכל
העם את מצות המלך ואת אשר הקל
המשא בעליו ויגדל המלך בהוך
האומות ויטב בעיניה הדבר ודניאל
איש המחמדות הוא משנה למלך ויהיא
והבא לפני המלך והשרי והפחות
והפרתמים ושרי המדינות נותנים כבוד
לדניאל כי רוח אלוהים בו'

ויה

tiæ: Quandoquidem Deus cœlorum cuncta totius orbis regna mihi tradidit, ego verò illorum molestias & onera propter senectutem, quâ animus meus fatiscit, perferre non potui, atque consilium à Daniele petii, quod ipse quoque mihi suppeditavit sincerum ac minimè fucatum, id quod ego secutus domi meæ quietè ac tranquillè vivo & labor atque molestia mihi leviora facta sunt; ideò nunc DEum Danielis colite, & in illo spem vestram collocantes, eundem semper quærite & expetite, is enim DEus magnus alios omnes DEos antecellit; notum itaque sit cunctis regni mei subditis, quòd juxtà Danielis consilium ita fecerim, ac super omnes imperii mei ditiones constituerim duos exercituum duces, quibus universus obediat populus quoad judicium, atque omnia onera & negotia, ut levior mihi fiat populi regendi labor; Danielem autem duobus istis ducibus præfeci, ut ei obtemperent in omnibus, quæ ille ipsos docuerit circà judicandum populum, ne verbis ejus reluctentur; sed exequantur omnia, quæcunque ipse præceperit; nam ego illum secundum (3.) à me constitui, eique exercituum duces subjeci; quicunque autem regium edictum transgressus fuerit, is morte mulctetur. Cùm itaque præsides provinciarum populusque universus regis mandata audivissent ac cognovissent, quòd labor levior factus esset regi, isque in palatio suo quietè viveret, res ista eis admodùm grata fuit. Sic Daniel, vir dilectus, (4.) secundus à rege constitutus fuit, & coràm illo ingrediebatur & egrediebatur, (5.) principes autem ac duces, ut & satrapæ atque præfecti provinciarum Danieli honorem exhibebant, quia Spiritus Dei (6.) in illo erat.

CAP.

(3.) Hebr. למשנה, ita hic in nostro codice, confer. infrà h. lib. 1. c. 13. n. 3. & cap. 16. n. 6. it. l. 2. c. 19. n. 11. ac lib. 3. cap. 2. num. 1. it. infrà l. 4. c. 17. n. 18.

(4.) Vid. quæ suprà h. lib. 1. cap. 6. n. 9. & infrà c. 13. n. 1. notata sunt.

(5.) Id est: ei semper præstò fuit, Daniel. cap. 2. v. ult. dicitur, quod Daniel fuerit בתרע מלכא i. e. in porta regis, nimirum præsens & ad mandata ejus paratus.

(6.) רוח אלהים, ita hic in Hebræo, Daniel. cap. 6. v. 4. dicitur, quòd in illo fuerit רוח יתירא spiritus sive animus excellens.

CAP. IX.

ויהי אחר הדברים האלה ויקנאו בדניאל
שני שרי החיל עם יתר השרים והמגנים
והפחות וגדולי המלכי ויועדו כלם יחד
להודות הק ולכרות ברית לאמר עד
דניאל להזיקנו למצוא עלילה להכשיל
את דניאל לפני המלך והשרים· ויועצו
כלם ויכרתו ברית לאמר כי כל איש
קטן או גדול שר ומושל או מכה
רבי תחלי אש' יחלה סני כל אלוה
לשאול או לבקש ולהתחנן על כל
דבר למן היום עד שלשים יום בלתי מן
המלך לברו והיה למאכל אריות ולא
יגאל על ידי המלך ולא יפות בכל הון
יקר עתיר לקיים דת אשר התורת
ובכל זת לא ירע דניאל את מושם כי
עליו העירמו סודם כי אמרי אם לא
נלבדנו בזת אלהיו לא נוכל
להכשילו תם לא ובינו כי באשי
דניאל נאמן לאלהיו כן אלהיו נאמן
לו· ויכתבו האנשים את הדברים האלה
אשר קיימו עד ספר וישם כל איש
מבתי ידו וחתמו איש ואיש בחותמו
לחוק דת המס' ויגישו האנשי זת הספר
אל המלך בידם וישלח המלך את ידו
ויקחהו ויקראו בחמו ולא טה לבו
לעושתם אש' העירמו עד דניאל
להכשילו ויקים להם המלך את זת
המפר

(1.) Confer. Daniel. c. 6. v. 7. ac R. Salom. ad Daniel. c. 1. vers. ult.

(2.) Vel: quod tabulis inciſum fuerit, habetur enim hic in Hebræo verbum חתור, quod inculptum, inciſum, notat.

xerant, non animadvertens, decretum libelli secundùm omnia, quæ in illo scripta erant, confirmavit idque annulô suô obsignatum scribis tradidit regiis, qui illud usque ad tempus, executioni destinatum, custodirent; accidit autem post aliquod temporis spatium, ut viri nonnulli domum Danielis speculabundi, circumambularent exploraturi, quidnam ille ageret, ut occasionem invenirent, quâ in effectum deducere possent ea, quæ adversus Danielem machinati erant: hi itaque viri, cùm hinc inde Danielis domum circumirent, puellam quandam, è regione portæ ædium Danielis ludentem, deprehendebant, hanc cùm interrogâssent, ubinam esset Daniel & quid ipse ageret, illa eisdem respondens: ecce, inquit, in superiori conclavi ille laudibus celebrat Deum suum, fusis ad eum precibus è regione fenestræ, quæ domum Dei, Hierosolymis existentem, respicit; (3.) viri itaque isti his dictis fidem adhibentes, citato gradu ad superius conclave, ubi Daniel supplex orabat, ascenderunt, eumque flexis in terram genibus & manibus ad cœlum sublatis preces fundentem deprehenderunt, nam Daniel quotidiè Deum suum ternis orare vicibus eique gratias agere solebat (ille enim, qui orat, cum Deo sermonem habet, (4.) ac qui legit in libro Legis, cum eo loquitur Deus) sic Daniel sese gerebat, ita quotidiè facere ei mos erat. Cùm itaque viri isti domum Danielis, qui tunc orabat, Deoque gratias agebat, introivissent; ille verò ne quidquam propter eos exterreretur, nec ad ipsorum clamorem animo turbaretur; sed cœptam orationem ad finem usque perduceret; illi in eundem repentè irruerunt, ipsumque comprehendentes, ad regem deduxerunt.

CAP.

(3.) Vid, Daniel. cap. 6. v. 10. & seqq. confer. & Joseph. Antiq. l. 10. c. 12.

(4.) Eadem ferè infrà h. lib. 1. cap. 11. n. 4. habentur.

CAP. X.

REx autem, dum Danielem principum manibus comprehensum vidit, summopere consternatus atque turbatus fuit, & tunc demum cognovit, quòd decretum istud in perniciem Danielis compositum atq; firmatum esset, ac principibus dixit: cur id in Danielem perpetrâstis? ast viri isti ei responderunt: annon teipso præsente decretum illud scripsimus & obsignavimus (idque Medorum ac Persarum more, (1.) quem nullatenus mutare atq; infringere licet,) ut quicunque princeps, sive magnus sive parvus, per omnes mensis istius dies ab ullo Deo aliquid petierit aut rogaverit, præterquam à solo rege, is in leonum esca projiceretur? En igitur Daniel in ædibus suis deprehensus est in terram procumbens, fusis ad Deum suum precibus, nimirum ut regis mandatum atque Medorum Persarumque statuta, quæ mutari nequeunt, violaret; nunc itaq;, ne ille nobis illudat, atque nostrum infringat decretum, potestati nostræ ipsum trade, ut eum in leonum foveam projiciamus, ne is amplius Persarum atque Medorum scita ludibrio habeat: ast rex principibus respondit: frustrà, inquiens, consilium istud Danieli struxistis, non est vestrum, ut illum lacessatis, desistite ab eo; est enim Judæus, ac vir admodùm venerandus atque fortis, ne forsitàn is vos vincat & perdat; sed principes illi in Danielem manus suas injecerunt, ut ei exitium afferrent, illumque in leonum foveam projicerent; rex autem summopere annixus est, ut Danielem liberaret, nec (2.) quisquam fuit ex omnibus qui regi opem ferret ad liberandum Danielem, quia omnes festinârunt, ut eum

(1.) Statuto, lege Hebr. כתב, confer. Daniel. c. 6. v. 15. & Josephi Antiq. l. 10. c. 12.

(2.) Hæc verba: *nec quisquam* &c. usque ad: *quia omnes*, in codice Munsteriano non leguntur.

המלך שמע אליהם ויהיבו הטורים במלך
והמלך בשורי על דניאל עד בא השמש ׃
ויהי בראותם כי יד המלך עמו אמרו לו
למלך פת אחר יהודו דע נא והאר
אם לא הסגרתו בידינו גם אותך
ידענו כי חפר דתי מדי ופרס ויראא המלך
כי נעורו כלם להרסק עליו בגדל דעתו
ויתך ידו מפנו ויסבירוש בדתם ואמר
אליהם המלך הגידו נא לי אם ישלחו
אלהי מפי האריות אנת חסניהי חרפתם
ובלימתהם הלא תנתנו כלכם תתהון
לאריות לאכלה ויאמרו כלם ודי כן
ויהב המלך עם השרים עד קרת בא
השמש ואמר המלך אל דניאל הנת
נעזרו השרים כלם האלה להפילך אל
בור האריות ואלהים אלהי השמים
אשר נתן בך דחת הקדש הוא יחסום
את פיהם ממך ואנו נקי לפני אלהיך
כי בקשתי להצילך ולא יכולתי ויתשבו
האנשים את דניאל וישליכהו אל הבור
ובבור עשרה אריות סגורים בו ותה הקם
אכלי׳ ושורפי׳ עשרה צאן ועשר גוית
ארם ודעיבוהם ביום ההוא מבלי טרף ולא
האכילום מאומה למען יחשוך לאכול
את דניאל ויהי בדרדי דניאל אל בור
האריות ויסבירו אליו פני׳ וילחכוהו
וינעץ אליו את וכבותם וישיבו לקראתו
באשר

eum labefactarent ac perderent; ſed rex eis morem gerere noluit, unde contentio inter ipſum ac principes oborta eſt proprer Danielem usque ad occaſum Solis; (3.) cùm itaque illi viderent, quòd rex à Danielis partibus ſtaret, (4) tunc omnes uno ſimùl ore ei dixerunt: iſtud ſcias notumque tibi ſit, quòd, ſi illum poteſtati noſtræ tradere recuſaveris, te quoque pro eo habeamus, qui Medorum atque Perſarum ſcita transgrediaris: rex itaque, dum vidit, quòd omnes contrà ſe conſpirarent propter Danielem; tandem & ipſe ab illo defendendo deſtitit, eumque ipſorum poteſtati tradidit, (5.) hæc adjiciens verba: indicate quæſò mihi, ſi DEus ejus illum ab ore leonum liberaverit, ubinam ignominiam veſtram atque opprobrium operietis? (6) nonne vos omnes illius loco leonum eſca eritis? ad hæc cuncti reſponderunt: ſit ita! rex igitur, cùm usque ad occaſum Solis cum principibus contendiſſet, Danielem ita allocutus eſt: Ecce principes iſti omnes inter ſeſe pactum inierunt, ut te in leonum foveam projicerent; ſed Deus, cœlorum Dominus, qui tibi ſanctum dedit Spiritum, leonum ora à te cohibeat, ſimque ipſe coràm Deo tuo innocens, quia operam dedi, ut te ſervarem, nec iſtud præſtare potui. Quapropter viri iſti Danielem abſtrahentes in lacum projecerunt, in quo decem (7.) leones concluſi erant, qui decem (8.) oves totidemque corpora humana quotidiè dilacerare ac devorare conſveverant, hos eo ipſo die impaſtos reliquerant, nec eis quidquam eſcæ præbuerant, ut eo citius Danielem deglutirent; ſed accidit, ut, dum Daniel in foveam deſcendebat, leones ſeſe ad Danielem converterent, eumque

(3.) Vid. & Daniel. c. 6. v. 14, atque Joſeph. Antiq. l. 10. c. 12.

(4.) Vel: quod illius patrocinium ſuſciperet eumque defenderet, id enim hic verba: יד המלך עמו notant.

(5.) Confer. Daniel. dict. c. 6. v. 16. ubi vid. inter alios Drexelii Commentat.

(6.) Abſconderis, תסתירו, ſic in noſtro codice, aſt in Munſteriano legitur: תוליכו, i. e. deducetis, prout ibidem verſum reperitur.

(7.) Danielis c. 14. v. 31. ubi de Dracone Babylon. agitur, ſeptem leonum ſit mentio.

(8.) Danielis dict. c. 14. verſ. 31. duarum ſolummodò ovium totidemque hominum mentio ſit.

כאשר ישיכו הכלבים אל אדוניהם
בבואו מן השדה השתי הפכו אנן
גדולה ויסגרו את הבור ויחתום המלך
על פי הבור בטבעתו ובטבעת כל השרי׳
ולבלתי איש לביתו ודניאל כהלל את שם
שיו בקרב ונוח והודה והלל כל
הלילה עד הבקר והאריו רובצים
סביבותיו ומקשיבי׳ לקול ויתו והמלך
הלך אל ביתו אבל ומר נפש לתם לא
אכל ומים לא שתה וגם כלי שחוק
במשפטם לא נשמעו לפניו ולא הלכו
בליו מעליו כי נאבל מאד על דניאל
והוד פנתו מעיניו כי נעצב מאד על
קשר השרי׳ על דניאל ויתמהמה המלך
באנחתו והוא מתחפן על ידיו ויען
ויאמר מי יתן והי בקר ואראה וידעתי
מה נעשה בדניאל ומה פעל אי בו׳

ויהי ביום ההוא עת הריד דניאל אל
בור האריות ודעת חבקוק הנביא בארץ
יהודה בא מקציר לפנות הערב עה בא
השמש

umque lambentes (9.) caudisque blandientes ipſum læti exciperent, non ſecus ac canes heris ſuis rure domum redeuntibus ſubblandiri ſolent; principes autem ingenti lapide admoto, foveam obſtruxerant, ejusque introitum rex annulô ſuo atque omnium principum annulis obſignaverat. (10.) quo facto unusquisque ad domum ſuam abiit; aſt Daniel nomen Dei ſui laudibus & hymnis læta voce per totam noctem celebravit usque ad matutinum tempus, leonibus circà illum cubantibus & ad vocem laudis ejus attentis; rex autem triſtis animoque lugens domum ſuam repetiit, panem non comedit, nec aquam bibit, nec inſtrumenta lætitiæ, ſicuti aliàs moris erat, coràm illo audita, ac ne veſtes quidem ei detractæ fuerunt, quia Danielis caſum ægrè ferebat, nec ſomnum capere poterat; nam maximo dolore cruciabatur ob principum conjurationem adverſus Danielem, quocircà rex animo mœſtus ingemiſcebat, & in latera ſeſe hinc inde volvebat, hæc ingeminans verba: utinam matutinum adveniat tempus, ut videam ac ſciam, quid Danieli evenerit, & quid ei DEus fecerit!

CAP. XI.

ACcidit autem, ut eodem illo die, quo Daniel in lacum leonum projectus eſt, Habacuc (1.) propheta in terra Judaica, Sole ad veſperam inclinante, à meſſe rediret domum, atque cœnam pararet meſſoribus, cibumque (2.) manibus ſuis portarer,

(9.) Aurel. Prudentius Cathemer. hymn. 4. v. 45. & ſeqq. rem iſtam his deſcribit verſibus:
Lambunt indomiti virum leones,
Intractumque Dei fremunt alumnum,
Adſtant cominus & jubas reſonunt;
Manſuefcit rabies, fameque blanda
Prædam rictibus ambit incruentis.

(10.) Ne ſortè aliquis Danieli illuderet, prout habetur Daniel. c. 6. v. 17. confer. & Joſephi Antiqu. l. 10. c. 12.

(1.) Quisnam iſte Habacuc propheta fuerit, incertum eſt, inquit Munſterus in Notis ad hunc locum, ubi vide ſis plura; notandum autem, quòd Joſephus Antiqu. l. 10. c. 12. nullam hujus prophetæ atque rei, quæ hic de illo narratur, faciat mentionem, confer. infr. h. l. 1. c. 13. n. 4. & c. 14. n. 2.

(2.) Hebr. ארוחה, prout hic habetur, quam dictionem autor vulgaræ in Hiſtoria de Dracone Babyl.

תשמש ויכרה כרה לקצורים ותרא נשה
את ארוחתם ביום להגיש לפנים
לאבוה ותרא רבר יי אליה לאמר לך
ותולכת את הארוחה הזאת על דניאל
עמי בארץ בשדים אל בור האריות
אשר הורד שמה ואשר אוזה אלהי מי
יהליכני שמה בעת הזאת ויחזק מנני
הדרך ותרא מלאך גשנו בעזות ואשר
והאריות בודו ויגיחו אל הנך הבור
אל דניאל ויאבל וישרת עמו ויוציאהו
המלאך וישיבהו אל מקומו אשר נשאו
משם בשדים כלו הקצרים לאכול הציאל
מרגן ומשבת ומורה ומהלל לי כי בטחו
בישועתו כי המתפלל עם אלהיו הוא
מדבר והקורא בדת אלהיו מדבר עם
אלהיו ודניאל לא נואש מתפלתיו ויהי עד
כה ואור איר הבקר ויקם המלך וימהר
ללכת אל הבור וישמע את קול הנער
דניאל ונעם הולתו ולא יכול לדבר
לו כי נפרץ קולו מן הבכי ויחזק לבו
ויקרא דניאל דניאל התצילך אלהיך
מהאריות ולא נשרפת ויען דניאל
אל

taret, ut eum illis ad comedendum apponeret; ſed ecce Dominus ei dixit? abi ac cibum iſtum Danieli, ſervo meo, affer in Chaldæam ad leonum foveam, in quam ille conjectus eſt; ipſe autem reſpondens: ecquis, ait, Domine, me iſthoc tempore eò deducet, quandoquidem via â me procùl remota eſt? en itaque angelus capillitium ejus, (3.) dum cibum manibus ſuis portabat, apprehendit, eumque in medium foveæ leonum ad Danielem detulit, ipſeque, poſteaquàm cum illo comederat ac biberat, ab angelo eductus, & ad locum, unde ſublatus erat, reſtitutus fuit, antequàm meſſores cœnam finiſſent; intereà Daniel lætus Dominum celebrabat, eique gratias agebat, illumque laudabat, quia ſpem ſuam in ejusdem auxilio repoſitam habebat; nam is, qui orat, cum Deo ſuo ſermonem inſtituit & qui in jure Divino (4.) legit, is cum Deo ſuo colloquitur, quocircà nec Daniel illius miſericordiâ deſtitutus fuit: (5.) Cùm igitur lux matutina paulatim oriretur, rex conſurgens ad foveam feſtinabat &, dum Danielis cantantis atque concinnè laudantis vocem audiebat, non poterat cum illo loqui, quia vox ejus præ fletu interrupta fuit; poſteà reſumpto paulatim animo rex clamabat: Daniel, Daniel! an DEus te à leonibus, ne te dilacerarent, protexit? cui Daniel reſpondens: Deus ſanè, inquiebat, ex ore leonum me eripuit eorumque fauces â me cohibuit & illi, non ſecus,

Babyl. Daniel. c. 14. v. 32. tranſtulit: pulmentum, conſer. hic D. Meyeri not. ad Seder Olam p. 1042. edit. Amſtelod. & Raym. Martini Pug. Fid. Part. 3. Diſt. 3. cap. 23 num. 7. ubi locus notabilis ex Bereſchit rabba quoad hanc narrationem adducitur, vid. & Abarbenel. ad Habac. c. 1. fol. 270. col. 3. princ. edit. Amſtel.

(3.) Hebr. בציצית ראשו, autor Vulgatæ dict. cap. 14. v. 35. tranſtulit: verticem, Prudentius Cathemer. hymn. 4. v. 60. vocat Cæſariem, verſus ejus ita habent:

Hujus cæſarie manu prehenſa,
Plenis, ſicut erat, gravem caniſtris
Suſpenſum rapit & vehit per auras.

R. Salomo ad Ezech. cap. 8. verſ. 3. dictionem ציצית exponit Gallicè floceilles (floquets) quos Latini appellare ſolent: cincinnos, Græci κρόκυτας; capronæ autem ſive antiæ Latinis ſunt comæ appoſititiæ; quibus anteventulis, ſicuti Apulejus vocat, hodiè quoque corrupto hoc ſeculo, fœminæ dum comuntur, uti ſolent.

(4.) Sive: Lege Divina, Hebr. תורת אלהיו, ſuprà h. lib. 1. c. 9. n. 4. dicitur ספר התורה in libro legis.

(5.) Conſer. hic Hiſtoria de Dracone Babyl. ſeu Daniel. c. 14. v. 37. & Joſeph Antiqu. lib. 10. cap. 12.

אל המלך אמנם כי חשבני האלהים מפי
האריות וידעתם את פיהם ממני וישיש
לקראתי כמשוש בני ביתי כי צוום אלהי
אשר בטחתי בו וגם אזוזתה שולחה אלי
אמש על יד הנביא ברוח אלהי
אך אדוני המלך לא רמיתי לך וכל
קול לא נמצא כי לפניך וכל הרחבלה
ופשע לא מצאת בי׳ וישלח המלך
ויקרא את השוטרים אנשי שמעת דניאל
ויאמר כלם אל המלך ותרא נגב עיל
הבור ויאמר להם רעו נא וראו את הנחם
נסעיהים התחתים על הבור ויאמרו באשר
ותמצו כן נמצא׳ ויצו המלך ויגלו את
האבן מעל פי הבור ויריצו דניאל מתוך
הבור מרפא הם ושלם וכל הבלה לא
נראתה בו ויתמהו כל האנשי׳ לנפלאות
אלהי דניאל ואמרו גדול אלהי דניאל
מכל אלהים ויקרא המלך ארש עכוזיו
ויתפשו ארש השרים אשר הלשינו את
דניאל ואשר הערימו עליו רשוי ויזרו כלם
כאש׳ ויפולו אותם בתוך בור האריות
והשרים יגיעו אל קרקע הבור והאריות
קלו לקראתם כי לא מרפו טרף מרמול
שלשום ויבלעום כלביותם ואת עצמותיהם
כרסמו והריקו ויכאבו עליהם האריות
מתוך הבור וילך קול שאוש לשחוק
ויזרזו לקולם כל העם כי אמרו יראו
האריות מן הבור׳ וישב המלך ש בימו
ויא ויגיש׳ ויוסף יי לדניל נכוד
וגדולה וחסר בעיני המלך וכל העם׳

secus, atque domeſtici mei gaudere ſolent, advenienti mihi læti occurrerunt, quia Deus, in quo ſperavi, eis ita præcepit; præterea etiam cibus mihi heri per prophetam Habacuc per ſpiritum Dei mei miſſus fuit, certè Domine rex, nihil in te peccavi, nec ulla in me inventa eſt coràm te iniquitas, nec qualemcunque in me fraudem aut improbitatem deprehendiſti. Dein miſit rex, ac principes, Danielis adverſarios, vocari juſſit, qui cùm omnes ad regem veniſſent, ipſe juxtà foveam ſtans eisdem dixit: agnoſcite quæſò, & inſpicite ſigilla annulorum veſtrorum, quæ foveæ impreſſa ſunt; quò factò illi dixerunt: ſicuti ſignavimus, ita jam deprehendimus; quapropter rege præcipiente, lapis ab oſtio foveæ devolutus ac Daniel confeſtim è lacu eductus fuit ſanus, incolumis ac ſalvus, nec ulla in ea apparuit læſio, (6.) quam ob rem cuncti ad mirabilia Dei Danielis obſtupeſcentes, dixerunt: major eſt Deus Danielis omnibus Diis; poſteà rex ſervos ſuos advocavit, qui principes illos, à quibus Daniel delatus erat, quique ei inſidias ſtruxerant, comprehenderunt ſimùl omnes, eosque in foveam leonum præcipites egerunt; ſed illi nondum foveæ ſolum attigerant, cùm leones in eorum occurſum feſtinantes, (quia per triduum (7.) nihil comederant,) eosdem non ſecus, ac ſvaves placentas (8.) devorârunt, contritis ac comminutis etiam eorum oſſibus; leones autem ſuper illis è lacu rugiebant, eorumque rugitus procùl audiebatur ita, ut ad illorum fremitum omnes contremiſcerent, exiſtimantes, quòd leones è fovea eſſent egreſſi: dein rex ad domum ſuam unà cum Daniele reverſus eſt, cui Deus gloriam, magnitudinem & gratiam addidit coràm rege populoque univerſo.

(6.) Hebr. חבלה, livor, ſic Munſterus tranſtulit.

(7.) Vid. tamen Joſephi Antiqu. l. 10. c. 12. ubi res paulò aliter narratur.

(8.) Quidam לביות quæ dictio hic habetur, vertunt matryas ſeu lagana, vid. 2. Samuel c. 13. v. 6. ubi autor Vulgatæ tranſtulit: ſo bi unculas, Lxx. κολλυρίδας, conſer. interpretes ibid.

CAP. XII.

בשנת הראשונה לכורש מלך פרס לכלות דבר יהוה מפי ירמיה העיר יהוה את רוח כורש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי יהוה אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וישב את בית יהוה אלהי ישראל הוא האלהים אשר בירושלם ובכל מקום אשר יגורו שם אנשי מקומו יעדוהו באנשי מקומו בכסף ובזהב ברכוש ובבהמה עם הנדבה לבית האלהים אשר בירושלם ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלוים לכל העיר האלהים לבנות את בית יהוה אשר בירושלם וכל סביביהם חזקו בידיהם בכלי כסף בזהב ברכוש ובבהמה ובמגדנות על לבד כל אשר התנדב לב איש ומלך כורש הוציא את כלי בית יהוה אשר הוציא נבוכדנצר מירושלם ויתנם בבית אלהיו ויוצא כורש מלך פרס על יד מתרדת הגזבר ויספרם לששבצר הנשיא יהודה

Eodem tempore rex per universum regnum suum præconis voce ita proclamari jussit: (1.) non est inter omnes Deos, sicuti Deus Danielis adeò tremendus, ut mirabilia ac præclara faciat, ecquis vestrum est (2.) ex omni populo hæreditatis ejus? DEus illius sit cum ipso & ascendens domumDei, quæ in Judæa est, ædificet, ego aurum & argentum ex thesauris meis ad restaurandum opus suppeditabo, donec illud perficiatur. Rex itaq; misit literas per cursores ad omnes totius regni sui urbes, ut Judæi dimitterentur, ipsique ascenderent, & domum Dei, quæ Hierosolymis est, exstruerent; hic primus fuit Cyri (3.) annus, quò Chaldæorum regnum adeptus erat, tunc temporis misit rex literas ad omnes principes, qui trans flumen habitabant, nimirùm ad præfectos, ut simùl parati essent ad opem Judæis ferendam & ut illi suppeditarent, quicquid Judæi opus haberent ad ædificandum, tàm ligna & lapides, quàm triticum, oleum, vinum cæteraque omnia, quæ ad ædificium perficiendum essent necessaria, præterea etiam juvencos & arietes atque oves, quæcunque ad sacrificia peragenda pertinerent, ac ne quis illos in opere turbaret aut impedirer. Judæi itaque omnes, quotquot prompti (4.) erant animo, ut ad domum DEI ascenderent, surrexerunt, quadraginta

(1.) Quæ hic de Dario referuntur, ea Cyro, Persarum regi, attribuuntur Esræ cap. 1. Munsterus in Notis ad hunc locum dubii istius hanc adfert solutionem, quòd propter utriusque, nempe Darii ac Cyri, societatem & conjunctionem, quia in monarchia orientali collegæ fuerunt, unius factum alteri quoque attribuatur & quod unus voluerit, id alteri quoque placuerit, confer. num. seq. 3. & c. sequ. 13. n. 4.

(2.) Vid. Esr. dict. cap. 1. v. 3.

(3.) Confer. quæ num. 1. h. cap. notata sunt, ad hoc tempus refert R. Salomo vaticinium Ezechielis cap. 29. vers. ult. quo dicitur: in die illo pullulabit cornu domui Israel, vid. & Esræ cap. 1. v. 1. ibique R. Salomo ac Josephi Antiq. l. 11. c. 1.

(4.) Seu: qui spontaneo erat animo Hebr נדיב לב neque enim omnes Judæi Hierosolymam ascenderunt; sed multi Babylone remanserunt, quibus bona ac possessiones suas relinquere non fuit animus, prout Munsterus hic notavit, confer. & Joseph. Antiq. l. 11. c. 1.

וכמהם בראשם עזרא הסופר ואליקים הכהן הגדול וישוע ומרדכי ושאר ראשי האבות ליהודה ובנימן וילכו הלוך עד עבר הנהר ויבאו ירושלם ויבלו ליסד את בית האלהים ויהי ביסדם ויכון להם המלאכה ויקומו אנשי בני בליעל משאירית הגוי יהודה ובנימי כנבלט החורוני ושובית העמוני וגשם הערבי עם רבי מצודתי יהודה ובנימי ויכחכו שנאה עלו ישבי יהודה וירושלם עכדי אלהי השמים וישלח את המכתב פרס לאמר ידוע יהודה לכם כי אם הבני קריה ירושלי לכם יהיה מקיש ולפשוע רב וקנד גדול בכם כי מימי קים הוי יושבה עיר וקשים והובלים ממלכים ובחומים ובכל הארץ על כן הצר עלידה נבוכדנצר מלך בשורי וישחיתה ויגלה את עמה על כל הארצות אז נזר המלכים ויקיקי איש במקומו על כן באנו להודיע למלך את כל ואת לדעי את אמונתינו כי לחם שולחן המלך אכלנו וחלילה לנו לראות בכשלון המלוכי ויהי כבוא הספר אל המלך

draginta millia (5.) & cum illis duces, nimirùm Esra scriba & Eliakim, summus Sacerdos, ac Jeschua, ut & Mardochai, cæteraque capita patrum ex tribu Judaicæ ac Benjamitica: hi igitur profectione suscepta, flumen transgressi sunt, atque Hierosolymam pervenerunt, ac fundamenta domus Dei ponere cœperunt; sed jacto fundamento atque opere procedente, viri quidam improbi ex gentium reliquiis, qui infesto ergà Judæos ac Benjamitas animo erant, nempe Sanballatus (6.) Choronæus & Tobias Ammonita, atque Geschem Arabs, (7.) cum multis aliis Judæorum & Benjamitarum adversariis surrexerunt, & libellum accusationis (8.) contrà incolas terræ Judaicæ & Hierosolymæ, servos Dei cœlorum, scripserunt, literasque ad Persas miserunt (9.) hujus sententiæ: notum vobis sit, quòd, si Hierosolyma ædificata fuerit, ea res vobis offendiculo futura sit, quòdque inde rebellio & conspiratio maxima contrà vos oritura sit: nam ab antiquis usque temporibus illius urbis incolæ contumaces fuerunt, atque rebelles & seditiosi contrà reges, (10) satrapas, ac totum terrarum orbem, qua de causa etiam Nebucadnezar, Chaldæorum rex, illam obsidione cinxit ac devastavit, ejusque populum captivum in omnes regiones abduxit, quò factò quietè vixerunt & unusquisque in loco suo tranquille ætatem transegit; qva-propter hæc omnia regi nota facere fidei nostræ esse duxi-

(5.) Esræ cap. 2. v. 64. referuntur 42360. præter servos & ancillas, sed autori nostro satis fuit, majorem partem ac numerum rotundum adduxisse, vid. Munsteri Not. h. l.

(6.) Vid. Nehem. c. 2. & 3. confer. & Isa. Vos. Chronol. Sacr. cap. 10. ubi scribit, duos fuisse Sanballatos; alterum, qui Horonita dictus sit à Nehemia, qui obesse conatus est, ne Hierosolyma muniretur, cujus filiam duxit Jesus, filius Jojadæ; alterum, qui sub Alexandro Magno templum Garizitanum exstruxit, cujus filiæ Nicaso vel Ichaso nupsit Menassi, fratri Jaddi, vid. & infrà. h. l. 1. cap. 21. n. 47. & lib. 2. cap. 8. n. 1.

(7.) Confer. Nehem. dict. c. 2. v. 19. & c. 4. v. 7. atque Joseph. Antiq. l. 11. c. 2.

(8.) Ita hic interpretor שטנה, vid. Esræ c. 4. v. 6. ubi Lxx. verterunt absolutè ἐπιστολὴν autor vulgatæ: accusationem.

(9.) Hebr. ישלחו, prout in codice Munsteriano habetur, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, qui habet in singulari ישלח, quamvis istud commodè ad Sanballatum, primum autorem ac præcipuum Judæorum adversarium referri possit; nimirum cæteris non exclusis, quorum hic fit mentio, qui simul subscripserunt.

(10.) Vid. Esræ c. 4. v. 13. & Joseph. Antiq. lib. 11. c. 2.

המלך ותשברת המלאכה עד שנת שתי לדריוש המלך׃

duximus, quandoquidem ex mensa regia victitamus & procùl absit à nobis, ut regni interitum conspiciamus. Cùm itaque libellus iste (11.) ad regem perlatus esset, cessatum fuit ab opere (12.) usque ad secundum Darii regis annum.

CAP. XIII.

ויהי כשברת דריוש המלך עיל כנתא המלוכה וישאל על דניאל איש חמודות עבד יי לאורי ובכותר ולדעת עיטתי ויבאיו את דניאל לפניי ויתקריהו ויכן בו שבעתים כשמע אשר שמע עליך וישמת ואורבתי מאר וישמיתו לו ליוקן ולמשבי כאשר היה לפניי׃ ויהי ביום ויהוג דריוש תב ביתי שלוי בכרי ויכן המלך את המנחת לאקריב אל ביתי חה משפט מגחתו פר אחר ועשרת אלים ומאת בני ינות ומאה כבשים ושבעים ככר מעוג לחם שלותו ועשרת כדי

ACcidit autem, cùm Darius in regio sederet solio, ut is Danielem, virum dilectum (1.) ac servum Domini, perquireret, quò sapientia ejus atque consilio uteretur, cùm itaque ille in conspectum regis venisset, & ab illo interrogatus atque tentatus esset, rex multo (2.) plura in eo deprehendit, quàm de illo inaudierat; quo circà rex admodùm lætatus est, atque illum amore complexus, consiliarium sibi constituit & secundum (3.) à se, prout anteà fuerat; accidit autem, ut Darius die quodam festum Belis, idoli Babylonici, (4.) celebraret, eique munus (5.) offerret, quod juxtà ritum, in sacrificando observari solitum, erat bos unus, (6.) decem arietes, centum pulli columbarum, centum agni (7.) & septuaginta placentæ, (8.) is fuit panis mensæ

(11.) Sive: epistola, confer. num. antec. §. h. cap. ibique not.

(12.) Munsterus hic notat, Cyrum hisce accusationibus à tàm pio proposito revocari non potuisse, nisi is bello Massagetico occupatus fuisset.

(1.) Vid. quæ suprà cap. 6. n. 9. h. lib. 1. notata sunt.

(2.) Ita numero indefinito vertere volui, quod in Hebræo שבעתים i. e. septies, vel septuplo (plura.)

(3.) Vid. quæ supr. h. l. 1. c. §. num. 3. dicta sunt, it. infrà h. l. 1. c. 13. n. 3. & c. 16. n. 6. atque infra l. 2. c. 19. n. 11. & lib. 6. cap. 30. n. 21.

(4.) Historia de Dracone Babylon. quæ Daniel. c. 13. in fin. & cap. 14. habetur, refert factum istud ad tempora Cyri, hujus dubii solutionem puto peti posse ex iis, quæ cap. antec. 12. n. 1. notata sunt, confer. & Munsteri not. h. loc. ubi plura de tempore ac rege, sub quo ista evenerunt, habentur, Josephus in Antiquitatibus hujus facti nullam facit mentionem, confer. quæ supr. h. l. 1. c. 11. n. 1. notata sunt, vid. & cap. sequ. 14. num. 2.

(5.) Donum, oblationem, id enim dictio מנחה, quæ hîc habetur, notat, vid. cap. seq. 14 n. 7.

(6.) In alleg. Historia de Dra. one Babyl. quæ Daniel. c. 14. v. 2. habetur, non eædem numerò, quæ hic adducuntur, oblationes seu munera referuntur, vid. num. seq. 7. 8. & 9.

(7.) Vulgata Latina Danielis dict. c. 14. v. 2. habet oves quadraginta.

(8.) Hebr. כבר מעוג, quæ Munsterus vertit panes subcinericios, in vulgata Latina Danielis dict. c. 14. v. 2. habentur similæ artabæ duodecim, juxta Græcum, ubi σεμιδάλεως ἀρτάβας δυώδεκα, est a. ἄρτακη genus mensuræ Persicæ, de quo Herodotus.

כדי יין למערכת שלחנו כה היה משפטו ליום׃ והיו היום ויעוכו השלחן לפני בל ויאמר המלך לדניאל מי יין ואאמנת ברורי בל האלוה הגדול אשר לנו אשר יאכל במערכת השלחן הזה׃ ויען דניאל המלך לאמר לו נא יסיחך ואל נא יפתה לב המלך בדבר הזה בבל כי הכל ותהו הוא והוה אין בו כי מעשה ידי אומן הוי איכבי ואכבי ישחתה רק בדעיו הם האוכלי את מערכי שלחנו ועלוחיו ועיתה אם תש ע לי להסגיר את כהניו בידי ואני אגזר ארע עלמתם ואריע עשיתם אשי משתי אוכך ועניך להשתחוי להבל והתרי ויאמר לו המלך לו יהי כדבריך ויצו דניאל ויסגרו את דלתות הוכיל אשי לבול ואת שעריו בלתי השע אשר בא המלך או אמר דניאל הניטו לי האפר ויפרישו את האפר על פני הצפת אשר לחיכל בל והכהנים לא ידעו מה דניאל עושה ויהי בכלותם לעשו כן ויצא המלך ודניאל מן השער אשר בא בו המת ונעיתם׃ ויצו ויסגרו את השער ויחתום המלך את השער בטבעתו ובטבעת דניאל וילכו אל ביתי המלך וליגו ויהי בבקר וישלח המלך לקרא לדניאל לראי תלרי מה פעל בל וילכו עו

menssæ ejus, præterea decem amphoræ vini, (9.) quò illius mensa esset instructa, idque quotidiè fieri solebat. Cùm igitur die quodam mensa coràm Bele parata esset, rex Danielem sic allocutus est: utinam & tu in glorioſum illum & magnificum Deum nostrum Belem crederes, qui, quæ in mensa ista parata sunt, comedit! Daniel autem regi respondens: ne te, inquit, commoveat ac ne quæsò tuum, rex, seducat animum id, quod in Bele vides, nam vanitas est (10.) ac nihil, nec ullus ei spiritus ineſt, & quoniam opus est manuum artificis, quomodo poterit edere ac bibere? enim verò sacerdotes ejus ea, quæ in mensa appositа sunt, ejusque sacrificia comedunt, nunc itaque si mihi morem gesseris atque Sacerdotes ejus potestati meæ tradideris, ego illorum versutiam ac dolum, quo te populumque tuum seducunt, ut vanitatem ac rem nihili adoretis, tibi indicabo: ad quæ rex respondens; sit ita, inquit! Daniel itaque præcepit, ut ostia templi Belis ejusque januæ, excepta illâ, quam rex ingrediebatur, occluderentur, quò factò Daniel ait: afferte mihi cineres, qui, posteaquam allati sunt, super pavimentum templi Belis conspersi sunt; sacerdotes autem non noverant, quæ Daniel fecerat: hac re peracta, rex ac Daniel eâ portâ, per quam ipsi eorumque ministri ingressi erant, exierunt, dein ostium regis mandatò clausum atque ipsius & Danielis annulò obsignatum fuit, dehinc ad regium palatium abeuntes ibidem pernoctârunt; ortò autem diluculò rex Danielem vocari jussit, ut (11.) cognosceret ac sciret, quid Bel fecisset & simùl ad portas templi progressi sunt, ubi sigilla sua, quæ impressa erant, deprehenderunt integra; dein

(9). Scilicet muneris loco offerebantur, Vulgata habet: sex amphoras vini, in Hebræo hic legitur dictio כר, quam Munsterus, perinde ac autor Vulgatæ, transtulit: amphoram, eandem versionem & ego hic secutus sum,

(10.) Intrinsecus luteus est & forinsecus æneus neque comedit aliquando, sic in dict. Historia de Dracone Babyl. Daniel. c. 14. v. 6.

(11.) Hæc & sequentia usque ad: sum læsio quædam &c. absunt à codice Munsteriano.

dein rex Danieli dixit: num lætio quædam sigillis istis accidit? ille verò respondit: non; tunc rex signacula illa removeri ac portas aperiri jussit. quò facto oculos suos ad mensam converterunt & ecce quicquid panis ac vini ei impositum fuerat, consumptum vinumque exhaustum reperiebatur; rex itaque hæc conspiciens humi procidit coràm Bele ac dixit: magnum est nomen tuum, Bel, & quisnam inter omnes gentium Deos tibi par est fortitudine? Ast Daniel regi respondens: ne quæso ait ita dicas, respice, si placet, ad cineres, quos super pavimentum templi circà mensam sparsimus & contemplare vestigia illa, quorum sint, nam isti ea, quæ mensæ Belis imposita erant, absumpserunt, rex igitur oculis in pavimentum conversis vidit virorum, mulierum, puerorum & infantum vestigia, ac confestim misit, qui septem Sacerdotes, Belis ministros, comprehenderent, quò facto rex eosdem adjurans dixit: nisi verum mihi indicaveritis, certò sciatis, quòd morte plectendi sitis, illi itaque exterriti veritatem rei detexerunt eique occultos introitus (12.) ostenderunt, per quos ipsi noctu ingressi ad Belem absumpserunt ea, quæ mensæ ejus imposita erant, sic fraude illorum cognita rex templum Belis funditus destrui, ne quid ejus superesset, jussit. (13.)

עד שקרי הוגיל ומצאו את הדרוסות
אשר הניחו ואמר המלך לדניאל היש
על כרוסות האלה וין לאי ויען
להסיד ואסרו ויפתחו את השער ויראו
את השלחן וגבוה באחל כל אשר ערכו
עליו מלחם ויין כשר ויין כי נפרה׳
ויסר כראשו המלך ויכורל אחרים נגוה
ביל ואמי נדול שמך ביל ואי כמוך בכל
אלהי העמים בגבורתי ויעזרי דניאל לאמר
אל נא האמר כן הכט נא אל ואמר
אמי פרשנו עלי הצפרי הביבי פביבי
השלחן וראה את מדרכות העקבות האלה
למי המה כי הם אנשלי שולחן ביל
ויבט המלך והנה עקבות אנשים ונשים
ונערי ונף וישלח ויתפוש את שבעת
הכהנים משרתי ביל וישבע להם המלך
אם לא הגידו לי האמת הען כי מוצת
תמוצו ומצידו לי האמת וידאוהו את
המבואות האפלות אשר בהמה באים
אל ביל ללוחה ואתבלי את מעוכות
שולחנו ידע המלך את עקמת׳ ויצו
וידשמו את הוכל ביל עד בלי נשאר
באומת׳

CAP. XIV.

וגם בימים ההמה היה לכשדים אלוה
תעתועים והוא תנין גדול ישכב במערה
אחת

PEr eosdem quoque dies Chaldæis fuit Deus erroneus, (1.) nempe Draco ingens, (2.) in spelunca quadam latitans, cui munus obtulerunt,

(12.) In versione Vulgata vocantur abscondita ostiola, vid. Daniel. dict. c. 14. v. 20.

(13.) Daniel. allegat. cap. 14. v. 21. refertur, quòd regis mandato occisi fuerint sacerdotes Belis atque ipse Bel Danielis potestati traditus fuerit, à quo ille subversus ejusque templum destructum fuit.

(1.) אלוה תעתועים, quo nomine Judæi Gentilium idola vocare solebant confer. Jerem. cap. 10. v. 15. & c. 51. v. 18.

(2.) Vid. Historia de Dracone Babyl. Daniel. cap. 14. v.

אחת והיו מעיבי לי מנחה ובאים לילת
להשליכה אל תנין והוא היה יוצא
לקראת המנחה ויפתח את פיו כמשפנו
וישלוכה אל פיו ויבלענ׳ ויגבה׳ לחום
במעט ויצה לצאת מן המערה ויאמרו
הכוים אל המלך הנם על אלהים הזה
אשר הוא אלהים חיים יובל דניאל
להעתע באשר עשה לביל ולבהניו ומזבחו
וישולחנו ויסבר׳ את קבודתו ומרוץ לא
יהנדה באלהים הזה אשר הוא אלהים חי
כי אם יחנדה בו עתה יעקם נו את
נקמת ביל ויאכלו ובהנ׳ אז אמ׳
המלך לדניאל שמע נא דניאל והאזינה
לי ואדברה לך הנם קל התנין הלזה
הי׳ העו׳ מתשבחיך להכחידו באשר
עשית לביל אשר אין חת הוא בו ולא
זה אל חי גבור וחזק ומי יוכיח לפנו
לדרוץ לו ויען דניאל אל המלך לאמר
אל נא יהנה המלך גם בזה כי
הוא חיא נבבש׳ הת׳ ידי אדם ואין בו
רוח אלהים ועתה אם הרשני אדני
המלך גם התנין הזה אני אבנו ואמיתנו
בלי חרב ולא חנות ולא מלחמ׳ בי שרץ
הוא הוא השורץ על הארץ ויהן יי
אלהינו מורא האדם על כל נפש חית
הרומשת והשוחות על פני כל הארץ
ליראה אותו ולשוד מפנו בי באלם
שחי נבראו האדם לחת מוראי על וכל
ועתה

runt homines atque noctu venerunt, quo istud Draconi projicerent; ille autem muneri isti obviam egressus & diducto oris rictu illud excipiens deglutivit atque in altum sese extulit, tantum non ipsâ egredi cupiens spelunca; (3.) principes itaque dixerunt regi: num quid Daniel etiam isti Deo vivo illudere poterit, sicuti Beli ejusque Sacerdotibus, ut & illius altari ac mensæ fecit ejusq; cultum evertit? cur non vires suas adversùs Deum istum vivum etiam experitur? nam si illum (4.) aggredietur, sentiet, quòd is Belem ejusque templum ac Sacerdotes ulturus sit; quo circà rex Danielem ita allocutus est: audi quæsò, Daniel, & auribus percipe, quæ tibi dicam: num etiam contrà Draconem istum Deum aliquid versuti excogitare eumque delere poteris, sicuti fecisti Beli, in quo nullus vitæ spiritus fuit? nonne DEus iste vivus est & robustus ac fortis, ecquis adversùs illum stare eique malum inferre poterit? Daniel autem regi respondens: ne quæsò, ait, rex seducatur etiam in re ista, nam bestia illa hominum manibus subjici poterit nec divinus ei spiritus inest, quòd si jam mihi, Domine rex, facultatem dederis, istum quoque Draconem interimam, eumque sine gladio, hastâ & pugnâ interficiam, animal quippe reptile est, super humum serpens; Dominus autem, Deus noster, timorem hominis omni animali, quod super universam terram serpit ac reptat, indidit, ita, ut illud hominem metuat & ad conspectum ejus contremiscat, quia homo ad imaginem Dei creatus est, quò timor ejus ad omnia pervadat; nunc itaque, si tibi visum fuerit, permitte mihi, ut illum sicuti unum ex sculptilibus, quæ abolevi, interimam ac perdam, modò ne potestatem principibus tuis concedas, ut mihi malum infe-

rant,

14. v. 22. & seqq. Josephus in Antiquitatibus nullam hujus facti facit mentionem, veritus forsitan odium atque invidiam Romanorum, qui cultui idololatrico dediti erant. confer. supr. h. l. l. c. 11. n. 1. & cap. antec. 13. n. 4.

(3.) In Munsteri codice hoc loco ista leguntur: ויבנת הוים כמעם וילכ ולבוא אל המערה quæ ille sic vertit: hoc itaque modo bestia sensim crescebat & procerior fiebat & circuiens regrediebatur in speluncam.

4.) Nempe Draconem vivum, quem nos pro

ועתה אם ייטב בעיני המלך ממני ואבנו
ואאבדנו באחד מן הפסילים אשר אבדתי
רק את המשורר בי שרוך להרע לי׃
ויאמר לו המלך לך ועשה כן אם תוכל
ואל תיראא וישמע כל השרים מאד
באמור המלך לדניאל להחזיק בהנין כי
אמרו עתה יאבד דניאל כי לא יוכל
להחזיק בנבח הנין׃ וילך דניל מאת
פני המלך ויעש כלי בחל במשרף
הפשתי וידבק גבירם גב על גב פנימה
וקציהם פונים חוצה מסביב לשוטים
והרודי ויגולל עליה׃ כל ניתי המאכלי
הלב ודשן הכל מיני שומן וגם ארוחת
גסחית ושרפה נתן בו עד בעלמו קדני
הבהל והחרוצים׃ ויהי כמראת הבוקר
המנחה וישליכה דניאל על פי הנחין
והנחין אין לבלעה ולקבלה בראשית
נפשו׃ ויהי בבואה אל פיו והוד אל
ושדי בטנו ומעם החלב והדשן מעל
לקצי הבהל ויבאו ראשי התורגים
המתגדדים במעי הנחין ויקבוהו ויהל
הנחין וכשל ומת לעת מהרה׃ ויהי
לשלשת

rant; ad hæc rex ei reſpondens: abi, inquit, & fac ita, ſi potes, ac noli metuere. Principes autem omnes valdè gaviſi ſunt, quando rex Danieli dixit, ut Draconem aggrederetur, dixerant enim, jam perniciem incurret Daniel nec Draconi reſiſtere poterit; ſed Daniel, poſtquàm è conſpectu regis abiit, ferrea inſtrumenta fieri curavit, pectinum inſtar, quibus linum carminatur, (5.) illorum terga ſibi invicem conjunxit intrinſecus, ita, ut aculei eorum foràs prominerent circumquaque limati & acuminati, iisdem varia eſculenta innexuit, nempe adipem, ſebum atque omnis generis pingvedines, ſulphuris quoque ac picis alimenta (6.) immiſcuit, donec aculei iſti ferrei & acuminati penitùs obducerentur, atque hæc res ſpeciem habuit muneris, (7.) idque Daniel ori Draconis injecit; ille verò rictu diducto avidè iſtud & cum deſiderio excepit ac devoravit; ſed, ubi munus iſtud ore exceptum ad interiora ventris pervenit, ac ſevum & adeps à ferreis aculeis liquefacta defluxerunt, tunc ſerratorum dentium acumina penetrarunt Draconis viſcera, ipſeque paulatim langvere atque corruere cœpit, tandem ſequenti die prorſus interiit; accidit autem die tertio, ut Chaldæi & Babylonii venirent ac munus pro more offerrent Draconi; ſed ille nuspiam apparuit, (nam mortuus erat) tantùmmodò fœtor ex ſpelunca aſcen-

(5.) Daniel. c. 14. v. 26. res iſta paulò aliter narratur, confer. & Seldenus de Diis Syris Syntagm. 2. c. 17. ubi locus iſte ſic verſus reperitur: abiens (Daniel) à conſpectu regis paravit inſtrumenta ferrea inſtar pectinum, quibus lina repurgantur & conjunxit ea interius, tergum conjungens tergo; aculei autem eorum extrà prominebant per circuitum limati & acuti, quibus undique adhibuit varias ciborum ſpecies, præſertim adipem, pinguedinem & alias res pingues, lituram quoque ſulphuris & picis appoſuit ei, quibus fomentis abſconditi aculei ferrei & dentes illi ſerrati habuitque formam demenſi, cumq; Daniel illud projeciſſet in rictum Draconis, ſuſcepit ipſum Draco & devoravit cum deſiderio animæ ſuæ, at ubi deſcendit ad interiora ventris ejus, diſſolvebatur adeps & pinguedo à ferreis aculeis & ingrediebantur acumina ſerratorum dentium in viſcera Draconis, & perforabant ea, & illicò cœpit Draco ſentire ingentem dolorem corruensque mortuus eſt ſequenti die.

(6.) Sic dictionem גרותי, quæ in noſtro codice habetur, vertere voluit, in Munſteriano legitur: מסחי, quod ipſe tranſtulit: lituram, ſicuti & apud Seldenum loco alleg. habetur.

(7.) Hebr. מנחי, de quo vid. ſupr. h. l. 1. c. 13. n. 5. Munſterus vertit: demenſum, nempe qvia Draconi quotidiè projici ſolebat, quaſi ſtatutum & ordinarium munus; Seldenus quoque dicto loc. tranſtulit; demenſum.

לשלשת הימים ויבאו וכשדי והבבליים
לרחוש את התנין בכתלי יום טוב ויענו
כי מת הן עלה הבאוש מן המער וחזקו
לבא על המערה והנה אלהיהם כת נפות
נבאש ויהעצבו האנשים ויהי להם מאד
על דניאל ויאמרו מה זאת עשה דניאל
היהודי לשני שלהינו אשר וכחיד וך
ארת ביתי וגם ארת התנין ועתה אם
יקנידנו המלך בידנו יומת האם לא
ידוע יהיה למלך כי לא יהיה׃ וישמע
המלך כי קשרו עליו עם הארן וישלח
ויך את גדוליה׃ ואת שריהם עם הקמים
על דניל לפי חרב׃

ודניאל הן מאד ויבא דניאל וישמע
למלך ויאמר לך בי ארתני המלך הנית
נא וקנחי ואין בי כח לעמד ולצאת
ולבא כמשפט המלוכה ויבנעיני פריא
עמך באיבתם כי בביר האריות החזקתני
זרי פעמים גם עם התנין ומלמעני יי
אלהי אשר חסיתי בו וגם נפשי ושנו
לקחתה להמיתני בקנאת אשר קנאו
לפסליהי׃ ואלהי חשבני משחיתתם
את שלשת רעי חנניה מישאל ועזריה
הביאו על כבשן האש לישרף ובכל את
תוקף יד אלהינו לעזרתני׃ ועתה ארתני
המלך

ascendit, quocircà nonnulli ſpeluncam intrare auſi ſunt; ſed ecce Deus illorum interierat corpore inflatus ac fœtore ſqualidus, unde viri iſti valdè indoluerunt & iratò adverſùs Danielem animò dixerunt: cur Daniel Judæus, facinus iſtud in duo illa numina noſtra, Belem & Draconem, perpetravit, ut ea interficeret ac deleret? nunc itaque, ſi rex illum poteſtati noſtræ tradiderit, morte eum mulctabimus; ſi minus, notum fiat regi, quòd ipſe vitâ privandus ſit; ſed rex certior factus, quòd populus terræ contrà ſe conſpirationem iniiiſſet, miſit, qui proceres ejus ac principes, ut & illos, qui contrà Danielem ſeditionem moverant, gladiò interficerent.

CAP. XV.

Daniel autem, cùm valdè ſenex eſſet, regem adiit & coràm illo in terram procumbens eum ita allocutus eſt: en ego, Domine rex, ſenio confectus ſum, nec amplius, ſicuti mos regni poſtulat, ſtare, egredi atque ingredi poſſum, tyranni (1.) quoque populi tui me odio ſuo afflixerunt, dum me in foveam leonum projecerunt meque eò adegerunt, ut cum Dracone pugnarem; ſed Dominus Deus meus, in quo ſperavi, ſervavit me, quin & vitam ipſam mihi eripere conati ſunt propter Zelum, quem ergà idola ſua habuerunt; ſed DEus protexit me, ne illi mihi exitium adferrent: tres quoque ſocios meos, Chananiam, Miſaëlem & Azariam (2.) in fornacem igneam projiciendos curârunt, ut comburerentur; ſed in his omnibus Dei

(1.) Ita cum Munſtero dictionem פריצי hic vertere voluit, vid. quæ ſup. h. l. 1. c. 5. n. 4. & infr. l. 5. c. 4. n. 2. notata ſunt, autor Vulgatæ Latinæ dictionem illam פרי, quæ Ezech. c. 18. v. 10. habetur, tranſtulit: latronem, Junii ac Tremellii verſio habet: effractorem, Lxx. verterunt ἀσεβῆ, peſtiferum, ſceleratum virum, ſic vocârunt perverſi Judæi S. Paulum, Actor. c. 24. v. 5.

(2.) Vid. de his Daniel. cap. 3.

המלך המול נא התנחי לפנך לשלחני
ללכת לביתי להוציע ולעבוד את אלוי
אכותי כי וקנתי ואין בי כח לעמוד עוד׃
ויען המלך את דניאל לאמר וגם ושמע
לך לדבר הזה לשלחך ותתרי איש
אלהים אלהי השמים ואם העזבני איך
תכון מלכותי בלכתך מעמי אתמם ידעתי
כי זקן אתה ואין בך כח לעמד לפני
ולבא כמשפט השמים שרי המלוכה אך
אם תהן את במקך איש מבני עמך תכם
ונבון ומלא רוח אלהים כמוך חזי עמי
התחיך כמשפטך או אשלחך לשלום
לנוח ולהוציע בביתך אף כי נפשי
יודעת כי אין כעזרך בכל בני עמי׃
ויצא דניאל מלפני המלך לפנות ערב
ויקם ויתפלל אל אלהי השמים להרת
בלב המלך לשלחו ללכת לעבוד
אלהיו׃ וילן בלילה ההוא וישכם בבקר
וילך אל עדת הגלה ויצא שם את
זרובבל בן שאלתיאל בן יכניה מלך
יהודה ויקומהו דניאל מתוך הגולה
ויזקף בידו ויוליכהו אל המלך ויניחהו
לפניו או אמר דניאל הנה לך איש
הזה כעובי וידיה לך במקומי׃ והוא
מן הפרתמים מזרע המלוכה מבני
שאלתיאל בן יכניה מלך יהודי ואיש
איש ואל מלא רוח והכמה ודעת
אלהים בכל אשר בו ולא נמצא הוי
ממני ולא נחס והיה לך לנאמן וליועץ
במקומי

noſtri potentia in adjutorium noſtrum prævaluit. Nunc itaque, Domine rex, exaudi quæſò preces meas meque dimitte, ut domum meam inviſam, atq; ibi DEum patrum meorum quietè colam, etenim conſenui nec rebus gerendis amplius ſupereſſe poſſum; ſed rex Danieli reſpondit: ecquis tibi hac in re morem geret, ut hinc abeas, quia vir Dei, cœlorum Domini, es, ſi tu me deſerueris, quomodo regnum meum te abſente adminiſtrabitur? ſcio equidem, quòd ſenex ac viribus deſtitutus ſis, nec more principum regni ſtare, egredi atque ingredi poſſis; ſed ſi virum tui ſimilem ex filiis populi tui, virum nempe ſapientem ac prudentem, qui, ſicuti tu, ſpiritu divino repletus ſit, quique tui loco: ecum verſetur, mihi dederis, tunc in pace te dimittam, ut domi tuæ optatâ quiete atque otio fruaris; verùm probè novi, quòd nemo ſit tui ſimilis in univerſo populo tuo. Daniel itaque è conſpectu regis egreſſus inumbrante veſpera ſurrexit, atque DEum cœlorum rogavit, ut regis animum flecteret & ab illo facultatem abeundi impetraret, ad colendum Deum ſuum; Daniel igitur, cùm nocte illa quieviſſet, manè ſurrexit & ad captivorum cœtum abiit, atque ibi Zerubabelem, filium Sealthielis, qui Jechonia, rege Judæ, prognatus erat, reperit, quem Daniel è captivorum numero ſuſtulit eumq; prehenſa illius manu ad regē duxit ac coràm illo conſtituit, (3) hæc adjiciens verba: en tibi virum mei loco meique ſimilem, quo perinde ac me ipſo, uti poteris, is ex nobilioribus (4.) Jehudæ filiis eſt, è ſtirpe regia, nempe ex liberis Sealthielis, filii Jechoniæ, regis Jehudæ, hic vir fortis eſt ac ſapienti animo præditus atque divinâ ſapientiâ inſtructus in omnibus, quæ ei inſunt, (5.) nec ille me inferior aut deterior eſt, is tibi fidus erit conſiliarius, mei

(3) Dedicavit, obtulit quaſi ſacrificium, id enim Hebr. והניפהו, quod hic habetur, ſignificat.

(4.) Hebr. הפרתמים, quæ dictio linguâ Perſica idem eſt, ac שלשונים i. e. dominatores, prout notavit R. Salomo ad Eſther. c. 1. v. 3. idem ad Daniel. c. 1. v. 3. dictionem iſtam exponit ורוכסי duces, Munſterus hic tranſtulit: proceres.

(5.) Hebr. אשר בו, prout in noſtro codice hic habetur;

כמני ואותי תכלה להרגיע במקומי׃
ויאמן המלך לכל אשר ספר לו דניאל
וישלחהו ללכת וישהתי דניאל למלך
והמלך הפק את דניאל וינשקהו ויצו
ויתן לו מתנה כיד המלך וישלחהו וילך׃
ויהי זרובבל למלך הזית דניאל ויתן
דניאל את כל אשר נתן לו המלך
לנבשלי הגלה ואחיו כן הלך את
מקומו את שושן הבירה אשר בעלם
תמדינת ויעבד שם את יי אלהיו עד
יום מותו בקרב אחיו עדת הגולה אשר
שם׃ וזרובבל איש חיל ואיש מצליח
נבון החכם מלא רוח וחכמה כי שמך דניאל
את יהיו עליו׃ ויהא הן בעיני המלך
ואהבהו מאד לאהבת דניאל וישמרו
לנגיד על כל השרים ואש על שני שרי
הצבא שומרי ראש ושלך׃

ויהי היום ויאספו כל השרי להתיצב
לפני המלך כמשפטם ויאמר אלהים המלך
הראיתם בכל הארץ כאיש הזה וזרובבל
איש נבון וחכם ברוח דניאל ויענו ויאמרו
נכון דבר המלך׃ ויהי בעת ההיתה עיף
אשר ישכב המלך על משכבו אותי אכלו
וישכב על מטתו וישן ויהיצבו שני
ושמי

mei ſimilis; quapropter dimitte me, ut in domo mea tranquillè vivere poſſim. Rex itaque in omnibus, quæ Daniel dixerat, fidem ei habuit, illumque dimiſit, ut abiret; Daniel autem, humi procumbens regem veneratus eſt, is, poſteaquàm Danielem amplexatus atque oſculatus erat, præcepit, ut ei darentur munera juxta magnificentiam regiam, ſic Daniel dimiſſus abiit; ſed Zerubabel Danielis loco apud regem fuit. At Daniel ea omnia, quæ ei rex dederat, intra pauperes captivos diſtribuit ac poſteà ad locum ſuum, nempe Suſan, metropolin (6.) provinciæ Elam, ſeſe contulit, atque ibi Dominum, Deum ſuum, ad finem usque vitæ inter fratres ſuos in cœtu captivorum, qui illic erant, coluit: Zerubabel autem vir fortis, felix, prudens (7.) & intelligens atque ſapienti animo præditus (nam Daniel manus ſuas ei impoſuerat) gratiam invenit apud regem, qui illum valdè dilexit propter amorem Danielis, eumque omnibus principibus, etiam duobus exercitus ducibus, qui regis caput tuebantur, præpoſuit.

CAP. XVI.

ACcidit autem die quodam, ut omnes principes congregarentur ac coràm rege de more ſtarent, hos rex ita allocutus eſt: num in toto terrarum orbe vidiſtis virum, qui Zerubabeli iſti ſimilis ſit, nempe virum ſolertem ac ſapientem juxtà Danielis ingenium? ad quod illi reſponderunt: ita ſanè eſt, ſicuti rex dixit; evenit deinde tempore meridiano, (1.) cùm rex in lecto ſuo poſt prandium cubaret ac dormiret, ut duo principes, corporis ejus

betur; ſed Munſterianus pro בי legit בו i. e. in me, quæ lectio alteri præferenda videtur.

(6.) Sic dictionem הבירה, quæ hic habetur, cum Munſtero vertere volui, alias notat: palatium, caſtrum, regiam. Joſephus Antiq. l. 10. cap. 12. refert, turrim fortiſſimam atque ſtructurâ mirabilem à Daniele propè urbem Ecbatanam, in Media ſitam, fuiſſe ædificatam, ubi Medorum, Perſarum atque Parthorum reges ex more ſepulti fuerint.

(7.) De hoc viro confer. & Joſeph. Antiqu. l. 11. c. 3.

(1.) Confer. hic Eſræ l. 3. c. 3. ac Joſeph. Antiq. l. 11. c. 4.

השרי שמורי ראשו במשפט לשמור
הזובבל עמהם בראשם ועמדו סביבות
המלך עד ערת העורתו והמלך כבד
משנהו כי נשחבר ביין׳ וילאו שלשת
הבחורים לעמוד ואמרו איש אל רעהו
הבו ונחידה לנו חידות דברי חכמים
איש ואיש לפי עמתו וכתבנו את דבריו
חידותינו על מגלת ספי ונשימה את
תמכת׳ תחת מראשותי המלך עד שיקץ
משנתו ויראה המגלה וביז בפשר דבריות
חיה האיש אשי יאמר דבריו מחוכמים
משנו רעץ וחידתו מעורבת על חידות
אחרי יחיה למלך למשנית וגם במושב
הבסא והמרכבה ואף לצאי ולבא לפני
המלך הגודל המשנה וכל כלי שולחנו
יהיו בלי זהב וחסן זהב יתהן עליו לוזי
סוסו וגם כתר המשנית יתהן בראשו
ומתנת משנה יקח מאת המלך ושאלתו
לפרס דבר יתן המלך ויעץ למלך יחידת
ואמרו בלם זה בן זרובבל בריה ויקומות
כדת מדי ופרס אשר אין להמיר ויכיאו
את קצת הספר והמגלה ויפלו הגדול
לשלשתם ויפתל הגדול מאד׳ ויכתוב על
המגלה לאמר אין כמלך חזק בארץ׳
חשלישי כת׳ אין בין חזק בארץ׳ חשלישי
הוא

ejus cuſtodes, quibus Zerubabel præpoſitus erat, pro more ſtarent & excubias agerent, atque regem longo ſatis tempore (2.) circumſtarent, donec is à gravi ſomno, quo detinebatur, (nam vino ebrius fuerat) expergiſceretur; cùm verò tribus iſtis adoleſcentibus (3.) moleſtum eſſet, tamdiu expectare, tunc alter alteri dixit: agite, proponamus nobis ænigmata, (4.) verba ſapientum, unusquisque pro ratione ſolertiæ ſuæ atque ænigmatum noſtrorum verba volumini inſcribamus, ſcripturamque ſub cervical regis ponamus, donec is à ſomno ſuo evigilet, ac volumen iſtud videat verborumque interpretationem (5.) intelligat; ille autem, cujus verba duorum ſociorum verba ſapientiâ ſuperârint, & cujus ænigmata alterius ænigmatibus præcelluerint, ſecundus (6.) ſit à rege & in ſolio curruque ſublimi ſedeat ac coràm rege ingrediatur & egrediatur eà magnificentiâ, quæ ſecundum à rege decet, atque omnia menſæ ejus vaſa ſint aurea, frœnum quoque aureum maxillis equi ejus injiciatur & corona capiti illius, qui ſecundus à rege fuerit, imponatur, munera etiam ſecundi à rege accipiat, denique omnibus petitionibus illius rex annuat atque ſit regis amicus; (7.) his conditionibus cùm omnes conſenſiſſent, fœdus inter ſe inierunt, idque ſicuti Medorum ac Perſarum legem, quæ violari nequit, ratum habuerunt, quapropter oblato atramentario & chartâ tres illi ſortem inter ſe jecerunt, quæ cùm ſuper primum cecidiſſet, ille chartæ iſta inſcripſit: nihil eſt in terra tâm forte, quàm rex; ſecundus hæc ſcripſit: nil æ-

(2.) Ita hic Hebr. ער בוש vertere volui, ſecutus R. Salomonis interpretationem ad Judic. c. 3. v. 25. ubi exponit זמן ארוך i. e. longum tempus, Munſterus, hic tranſtulit: cum tædio.
(3.) Vid. Joſeph. Antiq. dict. lib. 11. c. 4.
(4.) Quæſtiones, problemata, Hebr. חידות, conf. Jud. c. 14. v. 12. & ſeqq.
(5.) Hebr. ופשר כבר, ita hic in noſtro codice; ſed Munſterianus habet: בכשר דבר, unde ipſe locum iſtum ſic vertit: atque juſtè dijudicet verba ſic conſcripta.
(6.) Secundo loco ſedeat à Dario, ſic Eſræ l. 3. c. 3. v. 7. conſer. & Eſther, c. 10. v. 3. ac quæ ſuprà h. l. 1. c. 8. n. 3. notata ſunt, it. infrà l. 2. c. 19. n. 11 & lib. 6. c. 30. num. 11.
(7.) Hebr. ריע, quod à Munſtero hic vertitur: ſocius. vid. 2 Sam. 15. v. 37. cognatus dicitur Eſræ l. 3. c. 3. v. 7.

הוא וזרובבל כת׳ אין כאשה חזקה
בארץ׳ ויהי כבלותם לבתו׳ את דרוחות׳
וישימו את המגלה הוא׳ מראשותי
המלך והמלך עד ועיניו עצומות והוא
מקשיב את לחש דבריהם ויהי בתתם
את המגלה תחת הכסותה מראשותי
המלך ויקם המלך במקץ משנתו ויקבוץ
את שתי ידיו על עיניו ויקץ הוא׳
מראשותיו וימצא מגלת הספר אשר
כתבו שלשת הבחורי׳ ויפתח ויקרא ויבך
בה עד בא כל השרי׳ והפחות כרתים
ופרי המדינות ויקרא שלשת הבחורים
השלח ויאמר קרבו לי איש ספרו חשמיעו
פשר דברי חידותיכם וחטוב וחישר
משלשתכם אמלא את כל ה תוב במגלת
לכבודו ולנשואתו ויקרב הראשון ויקרא
את מכתבו ויאמר ישמע נא המלך
והשרים אל דברי אשר אדבר אין כמלך
חזק בארץ׳ ויגש השני ויאמר אין
כיין חזק בארץ׳ והשלישי הוא זרובבל
אשר אין באשה חזקה בארץ׳ ויתן
המלך והשרי׳ שמענו דברי הח׳חיב׳ אך
המלצו עשר דבריכ׳ ונשמע׳

què forte eſt in terra, ac vinum; tertius autem, qui fuit Zerubabel, ſcripſit: nihil fortius eſt in terra, quàm fœmina: (8) illi itaque, cùm problemata ſua ſcripſiſſent, volumen iſtud ſub pulvinar regis poſuerunt; rex autem vigilabat, ſed clauſos tenebat oculos & ſubauſcultabat, quid illi ſuſurrarent; dum igitur ipſi ſchedam ſub cervical regis ponebant, ille veluti ex gravi ſomno expergefactus ſeſe levavit, utraque manu oculis ſuis admotâ, (9.) quæſivit autem ſub pulvinari, atque ſchedulam illam, quam tres iſti adoleſcentes ſcripſerant, reperit, eamque aperuit ac legit ſeque eò usque continuit, donec omnes principes, magnates & proceres provinciarumque præſides convenîſſent; poſteà tres illos adoleſcentes vocavit eisque dixit: afferte mihi unusquisque ſchedulam ſuam & interpretationem ænigmatum veſtrorum exponite, quicunque ex vobis tribus melius ac rectius ſenſiſſe comprobatus fuerit, eum ego honorabo & extollam atque omnia, quæ in volumine illo ſcripta ſunt, perficiam. (10.) Primus itaque accedens ſcriptum ſuum legit & dixit: audiat quæſò rex ac principes verba mea, quæ proferam: nihil eſt tâm forte, in terra, quàm rex; poſteà ſecundus accedens: nihil eſt, inquit, in terra fortius vino; tertius autem, qui fuit Zerubabel, dixit: non eſt quidquam in terra tâm forte, quàm fœmina; his dictis rex ejusque principes reſponderunt: audivimus ſanè ænigmatum veſtrorum verba; ſed addite jam & verborum veſtrorum interpretationem, ut illam audiamus.

(8.) Super omnia autem vincit veritas, ſic verba iſta à Zerubabele inſuper adjecta reperiuntur Eſræ dict. l. 3. c. 3. v. 12.
(9.) Sicuti expergefacti facere ſolent, dum ſomnum excutere volunt.
(10.) Conſer. hic infrà cap. 19. h. libr. num. 4.

CAP. XVII.

PRimus itaque respondens dixit: nonne vobis, Domine rex, ut & fortissimi principes, nota est fortitudo regis (1.) ac potentia regni ejus super terram, mare, insulas & super omnes gentes ac populos, ita, ut vitam adimere eamque servare possit? si præceperit, ut exercitus educatur, omnes in campum egrediuntur nec retrospiciunt, etiamsi morti obviam eant, si is jubeat, ut muros subvertant, ipsi subvertent, si arant ac seminant frugesque terræ colligunt, illi debitam regi partem (2.) offerunt, antequàm ipsi de frugibus aliquid comedant; nam omnes timent regem eumque metuunt, quia ille dominus est ac cunctos potentia superat, nec quisquam inter omnes existit, qui illius verba atque præcepta irrita reddat, quòcircà vera sunt verba mea, nimirùm, quòd nihil tàm fortè sit in terra, quàm rex: cùm omnes, qui aderant, dictum istud admirarentur, secundus respondebat: itaſanè est, Domine rex vosq; sapientes principes, certè nota vobis est regis fortitudo atque robur potentiæ ejus, qui dominatur in orbe & imperat, ejusq; metus ac terror ad omnes homines pervadit, sicuti jam auribus vestris percepistis; sed vinum regem superat; (3.) verum quidem est omne illud, quod de potentia regis dictum est; ast, dum ille vinum bibit, imperio ejus ipse succumbit atq; illius animus ad res alias flectitur, nempe, ut moduletur, cantet & saltet, imò etiam ut stolidè agat, quia cor ejus à vino ita pervertitur, ut propinquos removeat, remotos admoveat, ut amicos interficiat; peregrinos autem honoret ac ne patris quidem aut matris nec fratris

ויען הראשון ויאמר בי אדוני המלך ובי השרים הגבורי הלא יודעים את גדל המלך וחזקת מלכותו על הארץ והים והאיי ועל כל הגיים והלשונו להמית ולהחיות אם יצום להכניא עבא ויעשו להוציא כלם ולא ישובו פניהם בי יקימו אל המות ואם יאמר להרים והגבעות הרשו ואם יתרשו ויקצרו ויקחו את תבואת הארץ והיומו את הרומת המלך טרם יאכלו מן והתבואה בי יראים הם מן המלך וכלם יזכרו מאומרו אשר הוא אדון וגבור על כלם ואין מכלם להפר את דבריו ואת מצותיו על בן יאמנו דברי בי אין במלך חוק בארץ ויומרו כל העצבי על הדבר הזה׳ ויען השני ויאמר בי אדוני המלך והשרי המדעכים אמנם בלבם יודעים את חוקת המלך וחוקת ממשלתו אשר הוא דומה ומשל בארץ ואימתו וכחדו על כל בני אדם באשר שמעתם באזניכם ואף היין חזק מן המלך כי כל גבורת המלך אמת היא אך באשר ישתה ויין ימשל בו ויסיר לבו אל דברי אשרי לתן ולומר ולזכר ואף להסתכל בי נרפך לבו ליין להרזיק קרובים ולקרב הזקים לתמית אוהבים ולכבר

(1.) Confer. Esræ l. 3. c. 4. & Josephi Antiqu. l. 11. c. 4. ubi potentia regis aliis, quàm quæ hic habentur, verbis describitur & extollitur.

(2.) Hebr. מתנות id est, oblationem, quo nomine hic primitiæ vel decimæ vel alia frugum portio, regi pro more debita intelligitur.

(3.) Vid. Esræ lib. 3. c. 3. v. 18. & seqq. ac Josephi Antiqu. l. 11. c. 4. ubi vini robur ac vis paulò aliter, quam hoc loco, refertur.

tris cœterorumque sibi sangvine junctorum ullam rationem habeat, annon vobis notum est, quòd vini ea vis sit, ut, si quis illud biberit, etiam si is literarum planè rudis sit, carmina tamen meditetur? ac quòd ille, qui ingeniò taciturnus est, vino incalescens clamitet & arcana sibi commissa revelet, atque rem in occulto gestam manifestet? viros lugentes ac mœstos exhilarat vinum, qui luctu ac dolore animi affecti sunt, imò & ad mortem damnati, si illud biberint, per illud læti redduntur atque exultant; quos tenet solicitudo, dum vino incalescunt, cantant, qui compedibus vincti sunt & ad mortis supplicium ducuntur, quando vinum bibunt, rident, ebrius in amicum suum vibrat gladium ac viri alioqui verecundi (4.) vinò fiunt impudentes; sed dum homines crapulam excusserunt, eorum omnium, quæ ipsi perpetrarunt, ignari sunt, nec illa amplius mente ac memoriâ recolunt, (quia vinum ab illis recessit,) nec quidquam à sese perpetratum esse dicunt: ecquis igitur his omnibus fidem non habeat, aut quis neget, vinum fortius esse rege, eo tempore quò illud ei imperat? nam etiam pedes hominis ebrii istud titubare facit, ac ne oculi quidem rectè prospicere possunt atque illius os ea proloqui meditatur, quæ non didicit; annon itaque hinc intelligitis, vinum fortius esse rege, quod ejusmodi producit effectus? his dictis omnes, qui audiebant, in admirationem rapiebantur.

לכבר ורים ולבלתי שאת פני אב ואם וגם את שאר בשרו הלא ידעתם בי חזקת היין כן הוא אם ישתה איש בית לבבר ספר יהגה תענות ואיש מושיש יוציא חוזר סתר וגלה ומעש׳ כתום יוציא ויין ואנשי עיבון ישמח היין ואבלים ואבני נפש ואנשי המוחרת אם ישתו ממנו וישכחו ויגילו בו ואנשי ראמה יזמרו ומעוני כבל לקודי למות אם ישתו יין וישזקו והרב עלי העדו יבריק שכרו ולאנשי בושת עיז פנים והי׳ בצאת היין מקרבם שכחו את כל אשר עשו ולא עוד יבינו ויזכרו כי עבר היין מהם ויאמרו לא עשינו מאומרי ומי לא יאמין בבית האת כי היין חזק מן המלך בעה אשר ימשל בו בי את רגלי האדם יקהל מלכת ועיניו ראיות אשר לא נבון ופיהו יהגה שיח בית למר׳ הלא לכם לדעת כי חזק היין מן המלך אשר ככה הוא עושה ויתמהו בית השומעים מאד׳

ויקרא המלך אל ודובבל הוא המשלישי ויאמר לו כפרה גם את פשר החידה באשי טפרו רעך ויען אמר ויאמר הקשיבה ואזנה דברי המלך וגם השמים

CAP. XVIII.

POsteà rex Zerubabelem, qui erat tertius, accersiri jussit eique dixit: tu quoque expone problema tuum, quemadmodum socii tui fecerunt, cui ille respondens: explicabo, inquit, dein ita dixit: adverte & auribus percipe, rex vosque, princi-

(4.) Hebr. ולאנשי בושתי, sic in nostro codice; ast Munsterianus habet: ולאנשי בשרו, unde ipse lo cum illum sic vertit: estque impudens erga conjunctissimos.

G 2

principes, proceres, præfecti atque omnis populus, qui hic adestis, certè fortis est rex ac magnus super omnes; vinum autem regem vi sua superat eo tempore, quò ei dominatur, quocircà nemo fortitudinem regis ac vini vires negaverit; sed fœmina fortior est & rege & vino (1) omnique eo, quod vitibus producitur, enim verò quomodo non fortior sit fœmina rege, quem illa peperit atque lactavit eumque in gremio suo nutrivit, educavit, aluit ac vestivit, quemque à sordibus suis repurgavit, ac castigavit eique imperavit, non secus ac mater filio ventris sui, atque metus ejus illum perculit & ad vocem increpantis extimuit? nam illum interdum verberavit & objurgavit, ac quando ei minitata est baculo, ille è conspectu ejus aufugit, quò se foràs proriperet, atque timor iste tamdiu in illo duravit, donec ipse transactâ pueritiâ adolevit; ast ne sic quidem metum ejus animo penitus ejicit, eamque honorare desinit; sed illius conspectum semper reveretur, sicuti filius genitrici suæ honorem exhibet: dein, si sublatis oculis conspexerit (2.) fœminam, formâ præstantem, ipse pulchritudine ejus allicitur ac desideriò afficitur, dum animus ejus ad illam inclinat atque cor ejus ad eandem propendet, adeò, ut illius amorem omnibus divitiis præferat, ac, quamvis mater illum pepererit & pater procreaverit; tamen illos deseret ac propter amorem formosæ & pulchræ fœminæ fidem illis debitam insuper habebit: multi etiam mulierum amore decepti & propter illas ad stultitiam atque insaniam adacti sunt, dum eis adhæserunt, non pauci quoque propter illas interfecti sunt & cum mœrore ad inferos descenderunt, mùlti etiam sapientes illarum retibus capti sunt ac prudentes viri earundem sagenis illaqueati hæserunt; amor mulierum discordiam parit inter fratres, amicos separat eosque ad mutuam trahit perfidiam; nonne perspectum vobis est, quòd, si mulier formosa viro cuidam obviam facta sit, quamvis ille pretiosissima quæque vasa manibus suis gestet; tamen oculi ejus pulchritudinem fœminæ contemplabuntur, quia illius animus ad eâm propendet? multo magis si ipsa blandè eundem compellaverit, tunc omnia, quæ ei præ manibus fuerint, relinquet & aperto ore mulierem intuebitur, quia illum attraxit, ut cor suum ad eam inclinaret, ac quisnam mihi ea in re fidem denegabit ac non potius id, quod de fœminarum fortitudine dixi, verum esse fatebitur? narrate quæsò mihi atque indicate, cuinam laborem vestrum impenditis & molestiam? propter quemnam spolia & divitias congregatis? cujus gratiâ opes multas colligitis? annon mulierum causâ? nempe, ut omnis generis vasa pretiosa, (3.) aurea & argentea atque ornamenta pulchra variaq; monilia, gemmas aurò inclusas, (4) myrrham & Santala (5.) atque omnis generis aromata, ungventa ac suffimenta svavia eisdem ematis, nonne hæc omnia mulierum causâ comparatis? si quis etiam eò improbitatis perveniat, ut ad loca & itinera, insidiis apta, sese conferat, in deserta aut montes ac sylvas atque maria, & bellum gerat, occidat, rapiat, spoliet, vim faciat, agros populetur ac sangvinem effundat, ut divitias acquirat, ad quemnam deferet prædam istam, rapinam & spolia, nonne ad mulierem hæc omnia portabit? annon vidi egomet regem, in solio suo sedentem ac diadema regium capite suo gestantem, coràm quo Aponia, (6.) Abesii Mace-

(1.) Confer. Esiæ lib. 3. c. 4. v. 15. & seqq. apud Josephum Antiqu. l. 11. c. 4. fœminarum fortitudo aliis, quàm quæ hic habentur, verbis prædicatur.

(2.) Nempe puer regius, ex quo adolevit & ad juvenilem ætatem pervenit.

(3.) Hebr. כלי חמדות, Jocalia, desiderabilia vertit Munsterus.

(4.) Sic משבצות hic transferre volui, alii palas seu fundas annuli interpretantur Exod. cap. 28. v. 11. & 39. Munsterus hic vertit: inclusoria aurea.

(5.) Sive: Santalos, nam utroque genere dictio ista effertur, vulgò אהלות verterunt: aloen, ita etiam Munsterus hoc loc.

(6.) Hebr. אפוניא בת אבם יאוש sic in nostro codice, Munsterus pro אפוניא legit אפוסניאה ac vertit: Apomaneam, in aliis exemplaribus legitur: אפולנוניא Apolenonia, uti; equidem id verto; sed nomina ista dubio procul corrupta sunt, Josephus Antiq. l. 11. c. 4. habet: Apama

חמת׳ למען הסר אות בעבות ומי לא
יאמין לדבורי יהוה כי האשה תוקה בכל
התוקים אשר בארץ וגם מהמלך באיש
יהוה והלא אדם בת שמשון היא
הכשילה את דוד הוא פתתו ואת לב
שלמה הטתו ותסתתו ותובל׳ והלא
רבים נלכדו כה האין מספר לחזקות
ורבי ועצמי תלליה ואף את לבם ללמוד
דעת כי ישטול איש אחד על כל הארץ
וישבריה לא יספר מרוב וכלם יחזקו
ויעזרו ויחלל מאמתו כי הוא אחד
ומישל בכלם׳ ועל כל אשת נתן סר
ומלך למשול בה׳ ואלי השוקרת
נתנה ולא יובל להבושה למשול בחי
וגם אד׳ אבי כל ישבי האר׳ אי תו
התהו לעבור את פי ה׳ אלהיו והשביו הו
למרה עם צאצאיו ארוזיו ראו עיר
אין גדלה חזקת האשה ומי לא
יאמין לדב׳ הוה כי מראשי העולם
ועד אחריתו איש לא נעדר מליבון
הדבר

Macedonis filia, pellex ſedit, quæ coronam regiam ipſius vertice manu ſua detraxit eamque ſuo impoſuit capiti; rex autem ei arriſit? ac quando illa irafcebatur, non poterat rex eam placare nec illius animum mitigare, (7.) ut iram ſuam deponeret, ecquis igitur verbis meis fidem non adhibebit ac fatebitur, fœminam omnibus, qui in terra ſunt atque ipſo etiam rege, quicunque is fuerit, eſſe fortiorem? (8.) nonne fœmina Samſonis robur ſubegit & Davidem ſeduxit atque Salomonis animum inclinavit (9.) eumque decepit ac prævaluit? nonne multi per illam capti & innumeri propter eam interfecti, nec pauci illius causâ confoſſi ſunt? iſtud præterea vobis ſciendum eſt, quòd, etiamſi unus vir univerſo imperet orbi, (cujus innumeri ſunt habitatores) atque omnes illum metuant ac timeant & propter illius timorem paveant (quia ipſe unus omnibus dominatur) isque ſuper omnem fœminam detur rex ac princeps, (10.) ut in illam imperium exerceat ipſaque ad illum reſpiciat; (11.) ille tamen eandem ſibi ſubjicere nequit, ut ei dominetur: ipſum quoque Adamum omnium, qui terrarum orbem incolunt, patrem, ejusdem uxor ſeduxit, ut is Domini, Dei ſui, (12.) præceptum transgrederetur, quô

(al. Apeme Rabaci al. Rapſacis) Themaſii (al. Themaſim) filia, Eſræ l. 3. c. 4. v. 29. nominatur Apeme, filia Bezacis, mirifici, ac videtur autor dicti libri 3. c. 4. Eſræ pro Θεμασίς (quod nomen apud Joſephum loc. alleg. habetur) legiſſe Θαυμασίς, unde verſio iſta Latina: mirifici, nata eſt, confer. Daniel. Huetii Demonſtr. Evang. Propoſ. 4. c. 14. p. 375. edit. I. ipſ. ſi quis conjecturis locus, forſitan fuit iſta Aſpaſia, pellex adeò celebris, quam Cyrus primum, dein Artaxerxes amavit, de qua vid. Ælian. variar. Hiſtoriar. l. 12. c. 1. ubi de illa pellice plura referuntur.

(7.) לישן, ſic in noſtro codice; Munſterianus habet: לשכב, omiſſa dictione המת, unde ille vertit: & dormire cum ea.

(8.) In codice Munſteriano locus iſte ſic legitur: היה אשת קשה מכלם כי כח שמשון תכשילה אשת ודוד תסתה אתו ואת שלמה היא הטתו quæ ibidem ſic verſa reperiuntur: mulierem omnibus fortiorem eſſe? en mulier infirmavit robur Samſonis, Davidem quoque incitavit mulier & Salomonem emollivit mulier.

(9.) Nempe ad cultum idolorum, de quo vid. 1. Reg. c. 11. v. 1. & ſeqq.

(10.) Ita locum hunc ſatis obſcurum, qui in codice Munſteriano paulò aliter legitur, hic vertere volui.

(11.) Vid. Geneſ. c. 3. v. 16. ad quem locum hic reſpicitur.

(12.) In codice Munſteriano poſt verba illa ועליו נגזרה התורה עם יהוה אלהיו ita legitur: צאצאיו אחריו עתרת כאשר נערכה חזקת האשה וג

הגבר חזרה ומלדעת כי אמרת
ארבר׳

ועם כל זה הגרה עתה אודיע למלך
ולכל השרים המתיצבי השמעים כי הכל
תמלך המושל בארץ והכל הוין תמשל
במלך וחבל האשה ועולתה מושלת
בשלשתם באש׳ הודעתי ותאמת מושלת
בשמים ובארץ בימים ובתהומות ותשקר
האמת נגד אלהים ואדם כי במקום האמת
לא יכון השקר והאמת תסר השקר
ממכונו ובאמת נבראו השמים התאדין
והימים וכל אשר בהם ואמת אי שלטני
לעולם וקד׳ ויקנו כל העם תשבחי
לפני תמלך עם תפתחמי ותפוצי חסוי
המרומי ויאמרו אל המלך פרי אחרית
עם הפרומים ויזובל ראמרת ראו אמר
תמלך אל ויזובל בשת נא אלי ותבשי
וישלח תמלך את יזו ויקרבהו אליו
ויחבקהו וינשקהו נגד השרים וכל העם
תנצבים׳ ויאמר תמלך ברוך ה׳ אלהי
זרובבל אשר נתן בו רוח אמת כי אלהים
אמת הוא ויכון כסאו עד האמת
ויתר

factô illum unâ cum poſteris ſuis morti mancipavit. Nunc itaque videte, quàm magna ſit mulieris fortitudo, ac quisnam ſermoni meo fidem non habebit? nam à principio mundi usque ad illius finem nemo reperietur, qui non intelligat ac ſciat, verum eſſe, quod dixi.

CAP. XIX.

QVamvis igitur hæc ita ſeſe habeant, nunc tamen regi omnibusque principibus atque viris prudentibus, qui hæc audiunt, oſtendam, vanum (1.) eſſe regem, qui in orbe dominatur, ac vanum eſſe vinum, quod in regem imperium exercet, vanam quoque eſſe fœminam, ejusque excellentiam, quæ in tribus iſtis præponderat, ſicuti demonſtravi; aſt veritas in cœlo & terra, in mari & abyſsis dominatur, veritas apud Deum & homines prævalet, nam ubi veritas habitat, ibi mendacium non reperit locum, & veritas expellit falſitatem, in veritate cœlum ac terra, maria & quicquid in illis continetur, creata ſunt; veritas Domini, Dei noſtri, manet in æternum. Tunc omnis populus, qui coràm rege ſtabat, et & proceres atque principes præfectique provinciarum reſponderunt (2.) atque uno ore dixerunt regi: veritas eſt apud Zerubabelem, ſapientem, dein rex Zerubabeli dixit: accede quæſò ad me; quô factô rex manum ſuam extendit atque illum ad ſe trahens coràm principibus omnique, qui tunc adſtabat, populo amplexatus atque oſculatus eſt, dicens: Benedictus ſit Dominus, Deus Zerubabelis, qui Spiritum veritatis ei indidit, ipſe enim Deus eſt veritatis, qui ſolium ſuum ſuper veritatem

i. e. quare tam ipſe, quam poſteri ejus incidunt in pœnam mortis, nunc itaque, cùm ſatis probata ſit fortitudo mulieris &c. Hactenus Munſteri verſio.

(1.) Hebr. הכל, prout Græcis φιλόσοφοι, μάϊστωρες, hic in codice noſtro habetur, Eſræ lib. 3. cap. 4. verſ. 37. habetur: iniquum, confer. & Joſephi Antiqu. l. 11. c. 4.

(2.) Confer. hîc Munſteri codex, ubi nonnulla, quæ hic habentur, omiſſa, quædam etiam aliter poſita reperiuntur.

ויחר הכל הבל׳ ויענו כל השרים ויסגני
והפחתמי וכל העם לאמר אמנם אמרת
כי האמת גדולת מכל נמצא האן לכל
נמצא כח להתעצב למולדת כי יצוא
ממשלת בשמים והארץ ויכול נתון
ועומד עליה׳ ואמת הוא אלהי ויובבל
אשר נתן רוח אמת בפיו לשבח ולהלל
את האמת נגד אלהים והדם׳ ויצו
המלך למולא כל הכבוד הנמצא כיהוב
בגנזלת ספר וימלאו כל זה לזרובבל
כי מצא חן ושכל טוב בעיני אלהים
ובעיני המלך והשרים משני רעיו׳ ויאמר
המלך אל זרובבל שאל כל אשר
תאמ׳ נפשיך ואעשה לך׳ ויתן זרובבל
ויאמר למלך זכור אדוני המלך את
הנדר אשר נדרת לי׳ אלוה השמים אתה
וכורש המלך הקך לבנות את ביהו
ולהשיב את כל כלי מקדשו אל מקומם
ואת גלות עם אלהי השמים לשלחך
לשלום לעבדו בבית מקדשו אש׳ נקרי
שמו עליו למען יתפללו אל אלהי השמי׳
בער המלך ובער מלכותו כי אין לאחר
הנדר לאלהי השמים׳ ויצו המלך
ויסורו סופרי המלך לכתוב בכל אשי
שאל זרובבל מאת המלך לבנות את
ותורבות

tatem conſtituit; cœtera autem omnia vana ſunt. Poſteà principes omnes atque magnates & præſides populusque univerſus reſpondentes dixerunt: verum certè eſt, quòd veritas omnia, quæcunque reperiuntur, ſuperet ac nihil ei reſiſtere poſſit; nam illa in cœlo ac terra dominatur & ſuper eam omnia firmata ac ſtabilita ſunt: verus eſt Deus Zerubabelis, qui Spiritum veritatis ori ejus indidit, ut veritatem coràm Deo (3.) & homine laudaret atque celebraret. Dein rex illud de honore decretum, (4.) quod in ſchedula ſcriptum reperiebatur, ad effectum deduci juſſit: ſic omnia in Zerubabele impleta fuerunt, quia gratiam invenit & prudentiâ coram Deo, rege ac principibus duos ſocios ſuos ſuperavit. Poſteà rex Zerubabelem ſic allocutus eſt: roga, quicquid volueris, ego tibi iſtud effectum dabo; Zerubabel autem regi reſpondens dixit: recordetur quæſò rex, Dominus meus, voti, (5.) quod tu atque ſocius tuus, rex Cyrus, Domino, Cœlorum Deo, voviſtis, ut illius templum ædificaretis, ac vaſa omnia Sanctuarii ejus in locum ſuum reſtitueretis & ut populum Dei cœlorum, qui jam captivus detinetur, in pace dimitteretis, quò illum in Templo Sancto, quod ab ipſo nomen habet, (6.) colerent, atq; ibidem ad Deum cœleſtem pro rege ac regno ejus preces funderent; etenim votum, Deo cœlorum, nuncupatũ non eſt differendum. (7.) Tunc mandato regis ſcribæ omnia, quæ Zerubabel à rege petierat, illicò ſcripſerunt, (8.) nempe, ut deſerta Hieroſolymæ loca inſtaurarentur, Darius quoque rex ad Cyrum, Perſarum regem, miſit, (9.) ut

(3.) In codice Munſteriano, poſt אלהים addit-ur: ומלך & rege.
(4.) De quo ſuprà cap. 16. h. libr. num. 10.
(5.) Vid. Eſræ l. 3. c. 4. v. 43. & ſeqq. ac Joſephi Antiq. l. 11. c. 1. & c. 4.
(6.) In codice Munſteriano poſt: עליו שמו addit-ur: ותשרוי שכינתו, quæ ibidem ſic verſa reperiuntur: & ubi habitat Divinitas ejus.
(7.) Conſer. hic Munſteri Verſio Latina, ubi hæc aliter translata reperiuntur.
(8.) Vid. Eſræ l. 3. c. 4. v. 47.
(9.) Locus iſte videtur eſſe contrà ſextum caput libri 1. Eſiæ, verſ. 3. ubi ſcribitur, quòd anno primo Cyri regis, ipſe decreverit, ut domus Dei ædificaretur; ea verò, quæ hic de Zerubabele referuntur, ſub Dario poſteriore contigerunt, conſer. Munſteri Notæ ad hunc locum, ut & Joſephi Antiqu. lib. 11. cap. 1. & cap. 4. vid. num. ſeq. 10.

ותורבות ירושלם׳ וישלח המלך דריוש
אל כורש מלך פרס להויות ידו
בדבר הזה לשלם את נדרם לבנין את
בירת יו׳ אשר בירושלם׳ ואז העביר
כורש בכל מלכותו לאמר מי בכם
מכל עם אלהי השמים אשר נשאו
לבו לעלות ליסד ולבנות את בית יו׳
יעלה׳ ואני אתן מאוצרותי את כורש
עבודת העובדים עד כלותם לבוראי׳
ויכתבו הסופרים טופרי המלכים על
פני המלך דריוש מלך מדי וכרש מלך
פרס לשרי ולסגניה׳ ופחותי בד
וגבר לאדוניי ולצדוניי
ולשמרונים ולאסף שימר פרדם הלבנון
וירע יהיה לכם כי העיר אלהי השמי
את לבבנו לשלח את גלות עמו אשר
הגלה נבוכדנצר מלך בבל ולהשיב
האל את כלי הבית הגדול והקדוש אש׳
נקר׳ שמך אלהי השמים עליו ולבנות
את מקדשו ולהקים את מבניו ולו עלות
עליו עלות תמיד דבר יום ביומו ולבנות
היכל קדש הקדשים ולבנין האורין על
משפטו ולבנות את פרצות ירושלם׳
ועתה כבוא רמכתבים מאתנו אליהם
ותאמנו

ut & ipſe huic rei manum ſimùl admoveret, quó utriusque voto de Templo Domini, quod Hieroſolymis fuerat, exſtruendo, ſatisfieret. Cyrus itaque tunc per univerſum regnum ſuum publicè edixit: (10.) quicunque veſtrum è populo Dei cœleſtis aſcendere, fundamenta jacere & Templum Domini ædificare vult, is aſcendat, ego ex theſauris meis id, quod operariis ad inſtaurationem (11.) ædis ſacræ præſtandum fuerit, erogabo, donec illi opus perfecerint. Itaque ſcribæ regum Darii, Medorum ac Cyri, Perſarum regis, illorum mandato (12.) principibus & præfectis, qui trans flumen (13.) provinciis præerant, nempe Idumæis, Tyriis, Sidoniis, Samaritanis & Aſapho, qui ſylvam (14.) Libani cuſtodiebat, hunc in modum ſcripſerunt: notum vobis ſit, quòd Deus cœlorum animum noſtrum excitaverit, ut populum captivum, quem Nebucadnezar, rex Babyloniæ, in ſervitutem abduxerat, dimitteremus atque vaſa magni illius Sanctique Templi, quod juxtà nomen Dei cœleſtis vocatum eſt, reſtitueremus, & ut Sanctuarium ejus ædificaretur atque illius altare erigeretur & ſuper illud juge ſacrificium quotidiè offerretur, atque ut locus Sancti Sanctorum exſtrueretur, & ædificium, (15.) prout par eſt, ordinaretur ac ruinæ urbis Hieroſolymitanæ repararentur. Nunc igitur, cùm hæ literæ noſtræ ad vos pervenerint, eſtote parati, ut opem Judæis feratis, & quicquid illis defuerit, ſuppleatis atque argentum, aurum, æs, ferrum, ligna, lapides, fabros ac latomos

præſte-

(10.) Quæ hic de Cyri edicto referuntur, ea ſub Dario ſeniore, Cyri collega, geſta ſunt, prout Munſterus hic obſervavit; quæ verò de Zerubabele hic narrantur, ea ſub Dario poſteriore, prout num. antec. 9. dictum eſt, contigerunt; videtur itaque autor noſter tempora confundere, conſer. Joſeph. Antiqu. dict. l. 11. c. 1.
(11.) Sive: ad rupturam atque ſciſſuras explendas, ita dictionem פרץ, quæ hic habetur, juxtà R. Salomonem ad 2 Reg. c. 12. v. 6. interpretor, conſer. infr. h. c. n. 16.
(12. Hebr. על מי חסל ita in codice Munſteriano, quem hic potius ſecutus ſum, quàm noſtrum, ubi legitur על מני חסל i. e. coràm reg.
(13.) Nimirùm Euphratem, vid. Eſræ l. 1. c. 6.
(14.) Ita cum Salomone ad Nehem. cap. 2. v. 8. dictionem: פרדס hic interpretari volui, Munſterus vertit: ſepta.
(15.) Hebr. הארמון, palatium, arx.

ושאמעו לתת יתכם לעזרתם ולמלארת
להם את כל מחסורם לבקר ולהרב
ולנחשת ולברזל ולעצים ולאבנים ולבנים
ולהעציבם עד אם כלו לבנות ולהת להם
כל בדק המלאכה וכל אשר ישאלו
בפיהם גם חטי ושעורים ושמן יין וכל
מחסור לבדק המלאכה וגם לבדק המובח
להרת פרים בני בקר ואילים וכבשים
וכבשי ותורים ובני יונה ושלת ושמן
והלת וכל בדקי דבר מובח העכידה עד
כלותה: ועל האחנים צוו שני המלכים
לתת שכמם בעבודת בית יי והרת בי
ויו בעזרת הכשדי להרסי ולהיותם
נבוני לתת עם לדביר ובדר שנה בשנת
תמשת כברי זהב לחזק את בדק עבדים
הבית עד כלותה ולבנות את הבית ואת
עיר הקד: וגם צוה המלך לעזרים
ולצידנאי ולאדומים ולכל עבדי המלך
אש בלבנון אשר הם תחת יד אשת
שומר הפרדם צוו לברות עצים מלבנון
למשכם מי הלבנון ודר ים יפו למלאת
עבד בית האלהי: ויצו שני המלכים
לאמר איש אל יניא אות עד בלותם כל
המלאכ: ויכתבו הסופרים את כל
הרבים האלה ככל אשר צוו שני
המלכים השלת ויתעמר ויחנו לזרובבל בן
שאלתיאל ולנתמיה בן חכליה:

præſtetis, donec abſolutum fuerit ædificium; quicquid etiam ad reparandum (16.) opus illis fuerit neceſſarium, ac deinque quodcunque illi poſtulaverint ſeu triticum ſeu hordeum, ſive oleum, ſive vinum, quæcunque operi perficiendo neceſſaria fuerint, ea omnia illis præbeatis, etiam ad ſacrificia altaris juvencos, boves, arietes, hircos, oves, turtures, pullos columbarum, ſimilam, oleum, ſal & quicquid ad ſacrificium altaris inſtruendum ac perficiendum opus fuerit, ſuppeditetis. Idumæis quoque duo illi reges præceperunt, ut humeros ſuos ſervitiis Templi Domini obeundis ſubmitterent, quia illi ad ejus deſtructionem Chaldæis opem tulerant, & ut tributi nomine quinque talenta auri ad opus Templi firmandum quotannis penderent, donec iſtud perficiatur & domus atque urbs Sancta inſtauretur. Præterea rex Tyriis, Sidoniis, Idumæis atque omnibus ſervis regiis, qui in Libano ſub poteſtate Aſaphi, qui ſylvam cuſtodiebat, erant, præcepit, ut ligna cæderent in Libano eaque à mari Libani usque ad mare Joppenſe devcherent ad opus ædis ſacræ perficiendum. Duo quoque reges illi juſſerunt, ne quis Judæos impediret, donec omne opus ad finem perductum eſſet. Qvamobrem ſcribæ iſta omnia, ſicuti à duobus illis regibus mandatum erat, ſcripſerunt eaque Zerubabeli, Sealthielis filio ac Nehemiæ, Hachaliæ filio, obſignata tradiderunt.

(16) Habetur & hic dictio ברק, de qua ſuprà h. c. n. 11. aliquid notatum.

CAP.

ויהי בעת ההיא ויחלה חזיוש מלך מדי
למות ויהי כי קרבו ימיו למות וישלח
ויקרא לכורש מלך פרס חתנו בעל ברתו
לבוא אליו: ויבא אליו וימליכהו תחתיו
ויהי המלוכה ארת למדי ופרס וחזיוש
המדי נאסף אל עמיו וימליכו שרי פרס
ומדי במאמ' המלך דריוש ארת כורש
חתן דריוש על מלכות מדי ופרס:
ומחרים הדבא והלאה היו שתי מלכיו
מדי ופרס למלכות אחת וישב כורש על
כסא מלכו' בכל אשר לבשדים: ובשנת
ארת למלכו העיד יי אלהי ישראל
ארת רוח כורש מלך פרס ויתחזק
לעזור לעם יי: ויכתב המלך את נדוד
אשר נדר לשלח ארת הגולה הארת בלי
הקדש מבבל לירושלם: וגם המלך
דריוש צוהו לפני מיתו על בבת
וישביעהו על הארת וישלח ויקרא אז
את כל זקני הגולה ויבאו לפני המלך
כורש ויקרא אליהם המלך לשלום:
ואמר אליהם המלך מי בכם מכל עם
אלהי השמים אשר יהיו לכר לעלות
לירושלם אל מקום רגלי האלהי הגדול
לבנות את ביתו ואת היכלו אשר הרס
נבוכדנצר מלך בבל והרשע לעשות
עמכם

CAP. XX.

Accidit autem tempore illo, ut Darius, Medorum rex, lethali morbo laboraret; (1.) dum itaq; morti vicinus erat, miſit, qui Cyrum, Perſarum regem, generum ac domeſticum ſuum, accerſerent, ut ille ad ſe veniret, qui cùm adveniſſet, ipſe eundem ſui loco regem conſtituit, quô factô Medorũ atq; Perſarum regnum coadunatum fuit; Darius autem, Medus, ad populum ſuum collectus eſt, (2.) dein Perſarum atque Medorum principes Cyrum, Darii generum, Medorum & Perſarum regno, juxtà Darii regis mandatum præfecerunt, atque ab illo deinceps tempore duo iſta regna, nimirùm Medorum & Perſarum, in unum coaluerunt, Cyrusque in regio Chaldæorum folio, quod Babylone eſt, conſedit; primo autem regni ejus annô Dominus, Deus Iſraëlis, excitavit animum Cyri, Perſarum regis, ut populo Dei opem ferret, atque rex voti ſui recordatus eſt, quo is ſeſe obſtrinxerat, ut captivos & vaſa ædis ſacræ Babylone Hieroſolymam mitteret, ſicuti (3.) rex Darius ei antè obitum ſuum injunxerat, illumq; hanc in rem jurejurando ſibi devinxerat. Quapropter Cyrus omnes captivorum ſeniores tunc convocavit, quos ille, dum in ejus conſpectum venerunt, clementer compellans (4.) ita allocutus eſt: quisnam veſtrum eſt ex omni populo Dei cœlorum, qui in animum ſibi induxit, ut Hieroſolymam aſcenderet ad locum, ubi DEus magnus pedem ſuum conſtituit, & ut domum ejus atque templum ædificaret, quod Nebucadnezar, rex Babyloniæ, deſtruxit, quique ſuper omnes, qui antè ipſum fuere reges, improbè

(1.) R. Salomo ad Daniel. c. 6. v. 26. notat, Darium in bello interfectum eſſe.

(2.) Id eſt: mortuus ac ſepultus eſt, phraſi in S. Scriptura recepta, confer. h. lib. 1. cap. ſeqq. 21. n. 32.

(3.) Hæc verba: ſicuti rex &c. usque ad: quapropter Cyrus, in Munſteriano codice non leguntur.

(4.) Vel: Salutans, ita hic dictionem שלם ſecundum mentem R. Salomonis ad Geneſ. c. 33. v. 11. vertere volui.

עמכם יי מכל המלכים אשר היו לפנינו
יבא נא אלי ויעלה ויבנה ויהי אלהיו
עמו באשר יהיבנו לבנו ואנו נרש עבר
אלהיכם ומשיתו אשר הומלכתי מכיו
אתן מהוני ומאוצרותי כרש ברוך בירת
אלוהי השמים אלהיכם אלהי הישמים
אשר המליכני עלי מלכות מדי ופרס
ואשי עזרני על מלכות כשדים להשתחותי
ואו עלו כל זקני ישלה ועזרא הסופר
ונחמיא בן חכליה ומרדכי וישוע ויחבבל
בן שאלתיאל בראשם עם שאר ראשי
האולה ויבאו ירושלים ויבנו עיר הקדי
ויבנו את היכל יי במדרי אשר נתן
להם המלך ויבנו את המובח כמשפטי
ויקריבו עלים על המזבח ואת בשר
הקרבנות שמו על העלים ואש הקדש
לא מצאו ויחפללו עזרא הסופר
ונחמיה

probè vobiſcum egit? is agedum ad me veniat, aſcendat & ædificet, ſitque DEus ejus cum illo, (5.) prout ipſe ſibi animo propoſuit, ego quoque Cyrus, ſervus Dei veſtri, ejusque unctus, (6.) qui ipſius voluntate regnum adeptus ſum, ex bonis atque theſauris meis ſuppeditabo, quicquid neceſſarium fuerit ad reſtaurandam domum magni Dei veſtri, nempe Dei cœlorum, qui me Perſarum Medorumque regno præfecit, quique ad deſtruendum Chaldæorum regnum auxilio mihi fuit. Tunc omnes captivorum ſeniores (quorum præcipui fuerunt Eſra (7.) ſcriba, Nehemias, Hachaliæ filius, Mardochai, Joſua ac Zerubabel, Sealthielis filius) cum cœteris captivorum primoribus aſcenderunt atque Hieroſolymam venerunt, urbemque ædificârunt & Templum Domini eâ menſurâ, quam illis rex præſcripſerat, exſtruxerunt aramque debito modo erexerunt atque ei ligna injecerunt; lignis autem carnem oblationum impoſuerunt; ſed ignem ſacrum (8.) non invenerunt. Tunc Eſra ſcriba, Nehemia Hachaliæ filius, Mardochai, Joſua, Zerubabel, Sealthielis filius cœte-

(5.) Id eſt: Deus animum ejus dirigat atque ſuſceptum opus ſecundet!

(6.) ומשיחו, ita hic in noſtro codice, cui & Eſaiæ cap. 45. v. 1. conſentit, in Munſteriano dictio iſta non legitur, vid. infr. h l. 1. c. 21. n. 46.

(7.) Eſra & Zerubabel atque Nehemia bis aſcenderunt Babylone Hierololymam, primum ſub Cyro, quando gens alis licentia abeundi omnibus Judæis data fuit, quo tempore Hieroſolymam venientes imprimis altare holocauſtorum, quod ſub dio ſtabat, erexerunt & ſacrificia obtulerunt, Eſræ l. 1. c. 3. v. 2. & ſeqq. dein, cùm cœptum opus templi impediretur à gentibus finitimis, tres illi principes Babylonem redierunt, ut gratiam & favorem Monarcharum obtinerent, & facultatem reſtaurandæ urbis impetrarent, ubi res ad ſecundum usque annum Darii dilata fuit, tunc Zerubabel dimiſſus eſt, ad condendum templum; poſtea anno ſeptimo miſſus fuit Eſra ſcriba, qui populum legem Dei doceret; tandem anno viceſimo ejusd. Darii, qui & Artaxerxes vocatus eſt, abeundi licentiam impetravit Nehemias, ut murum & portas urbis erigeret, ſicuti Munſterus hic notavit.

(8.) Hùc faciunt, quæ habentur Maccabæ. lib. 2. c. 1. v. 20. & dict. lib. 2. c. 2. v. 5. Non deſunt tamen viri graves, qui aſſerunt, ſecundo templo defuiſſe ignem ſacrum, arcam fœderis, altare incenſi & gloriam Dei ſive nebulam illam, quæ Templum primum olim impleverat, vid. Joh. Hoornbeek de Convinc. Jud. l. 2. c. 1. pag. m. 156. & ſeqq. abſurdum quoque eſſe dicunt, Jeremiam obſidionis tempore captivum nullaque autoritate conſpicuum ſacra illa inſtrumenta, tàm curioſè ſervata auferre potuiſſe; vii tamen R. Iſaac Abarbenel ad 1. Reg. cap. 1. fol. mih. 196. col. 4. תעיקר ſeu fundamento 13. Id. ad 1. Reg. 8. v. 8. fol. m. 226. col. 1. & ad 2. Reg. 23. v. 3. fol. m. 302. col. 3. princ. confer. & Salian. in ann. 3609. n. 79. & ſeqq. & in ann. 3446. vid. & num. 12. h. cap. & cap. ſeqq. 21. n. 6. & n. 13. l. 2. c. 7. n. 4.

תחמיה בן חכליא ומרדכי וישוע ויחבבל
בן שאלתיאל ושאר ראשי העולה
ויעלקו אל יי ויאמרו אתה כל העולם
אתה העיותה את רוח מלך פרס ואתה
נתת בלבו לבנות את ביתך לשלוח
עני עמך ובזעיך לזבוח את זבח זבחך
ואת שלמיך באשר עשו אבותינו החסידי
לפנך והנה אנחנו עבדיך באנו את
המקום הזה ובנוהו את מובחך במזבחותיו
ובחנו זבח ועכבנו עשים על העולה
ואין לנו ממשלה ולא יבולת ולא
רשיון מלפני להקריב לפנך את זבח
והאש הקדושה אינה אתנו כי הבניא
ירמיהו הסופר אותה ושאר ראשי כתניך
אשי הלכו בגולה בישי ובתרעצי
ועתה אלוהי השמי מה לעשות תן לנו
עצה ועזר כי הממשלה בידך ובירך
לגדל ולחזק ולעזור לעבדיך

cœteriquè captivorum primores fuſis ad Deum precibus ita oraverunt: Domine totius mundi, tu animum regis Perſarum excitâſti, tu cor ejus inclinâſti, ut domum tuam ædificaret & afflictos populi tui atque ſacerdotes tuos dimitteret ad offerenda ſacrificia & euchariſtica (9.) tua, ſicuti pii parentes noſtri coràm te fecerunt. En itaque nos ſervi tui ad locum iſtum venimus & altare tuum cum apparatu (10.) ſuo ereximus, ſacrificium mactavimus atque ligna ad holocauſtum ſtruximus; ſed haud licet nec facultas aut poteſtas à te nobis conceſſa eſt, ut ignem peregrinum (11.) tibi offeramus, nec ſacrum habemus ignem, quia Jeremias (12.) propheta & cœteri ſacerdotum tuorum primores, qui ætate Nebucadnezaris in captivitatem abducti ſunt, illum abſconderunt: nunc itaque Domine cœlorum, quid agendum nobis eſt? Suggere nobis conſilium & auxilium; Tu enim poteſtatem habes & in manu tua ſitum eſt, ut ſervos tuos extollas, firmes & adjuves.

CAP. XXI.

ויהי כהתפללם כדברי האלה ישב העם
וקן אחד מהכהנים היובר את המקום
אשר התביא שם את האש הקדושה
ירמיהו הנביא ויצא הוקן הזוא את
מהיין

ACcidit autem, dum hunc in modum preces fundebant, ut ibi ſenex quidam ſacerdos adeſſet, qui loci ejus, ubi Jeremias propheta ignem ſacrum abſconderat, adhuc recordaretur, is itaque ſenex caſtris egreſſus eſt, eumque ſenes o-

(9.) Ita dictionem: שלמין, quæ hic habetur. potius vertere volui, quàm holocauſta, ſicuti Munſterus tranſtulit, hæc enim עולות nomine veniunt, intelliguntur, hic illa ſacrificia, quæ Pſalm. 116. v. 17. dicuntur זבחי תודה ſacrificia laudis, quibus pro accepta ſalute cœterisque beneficiis exhibitis gratiæ aguntur ac ſolvuntur, Græcis εὐχαριστίαι dici ſolent, confer. Exod. 24. v. 5. & cap. ſequ. 21. n. 14. ac lib. 2. c. 8. n. 12.

(10.) Sic Hebr. במחבותיו hic vertere volui, notat alias dictio תכונה diſpoſitionem, ſedem paratam &c.

(11.) Vel: alienum, Hebr. זרה, confer. Levit. cap. 10. v. 1. ubi Lxx. πῦρ ἀλλότριον.

(12.) Vid. 2. Maccab. cap. 2. v. 1. & ſeqq. confer. & num. præced. 8. h. cap. ibique not.

מזרח למזבח וילכו אחריו כל העזרים
והנה הוא ראה החת התומה בור
את' ואבן גדולה עליו ואיא היתה
ממוחה בעיניהם של סיר ויחזו אות
המיחה ויגללו את האבן מעל פי
הבור ויראו בו מים כשמן עב וכרבש
וישובו ויגידו לעזרא ויבא עזרא אל
הבור הזה לראות ויפלא ויאמר אל
הכהנים הלו אתם אל הבור וקחו מהמים
בחפניכם ואיש זר לא יגע שם כי אם
הכהנים אשר מזרע אהרן כי האש
הקדשה היא בו ויהיו הכהנים אל הבור
וישאו מן המי בחפניהם וילכו אל
המזבח ויזרקו המים על המזבה ועל
העולה ועל העצים ויהי כעשותם כן
והבעד פתאום אש בלהב גדוא ואויר
והלהט הלהב ואש הקדש אוכלת
והולכת והוקה מאד וינוסו והכהנים
מהבית כי לא יכלו לעמוד מפני האש
כי היתה האש הולכת והוקה עד מאד
ומטהרת את התומה גם להטהרת את
העולה ואת העצים ואת כל אשר על
התמזבח

mnes secuti sunt, (1.) & ecce ille puteum quendam sub muro vidit, cui lapis magnus impositus, isque liturâ calcis obductus erat, quam lituram cùm removissent lapidemque ab ostio putei devolvissent, aquam ibidem viderunt instar olei crassi & instar mellis; illi itaque reversi rem istam Esræ (2.) indicârunt, qui, dum ad puteum illum accessit, ut miraculum cerneret, sacerdotibus dixit: descendite in puteum & aquam pugillis vestris excipite; nullus autem peregrinus (3.) illuc veniat; sed soli sacerdotes, qui ex Aaronis stirpe sunt, nam sacer ignis ibi est. Quamobrem sacerdotes ad puteum descenderunt & aquam pugillis suis exceperunt; dein ad templum iverunt, & aquam illam super altare atque holocaustum ac ligna sparserunt, quò factò repentè ignis terribilis atque magnus exarsit, (4.) qui sacram flammam, omnia devorantem, latè sparsit, eaque vehementer invaluit adeò, ut sacerdotes sese è templo proriperent, quia propter ignem stare non poterant, is enim sesè longè extendebat ac valdè vehemens erat atque altare purificabat & flammâ suâ holocaustum atque ligna ut & omnia, quæ suprà altare erant, absumebat, totamque domum circumibat, vasa expians atque templum. Posteaquàm autem ignis domum & vasa expiavit & holocaustum ac ligna cunctaque, quæ suprà altare erant, absumpsit, tunc

(1.) Vid. 2. Maccab. cap. 1. v. 20. ubi ignis sacri repertio paulò aliter, atque hic, describitur, confer. & Sam. Bocharti Hierozo. Part. 1. l. 2. c. 35. pag. 361.

(2.) Maccab. dict. cap. 1. vers. 20. refertur, quòd Nehemiæ istud fuerit renunciatum.

(3.) Hebr. איש זר, quibus verbis hic non ἀπόφθεγμα, uti aliàs, intelligitur, sed is, qui non est è numero sacerdotum, uti in ipso habetur textu.

(4.) Nempe quando tempus adfuit, quo Sol resultit, prout habetur 2. Maccab. c. 1. v. 22. hujus ignis sacri meminit & S. Macarius Homil. 11. ubi sic legitur: τὸ δὲ Ἱεροσολύμοις πῦρ, τὸ διακαῦσαν τὸ τῆς θυσιαστηρίου, καὶ τὸν κηρὸν τὸν αἰχμαλωτικὸν χωνεῦσαν ἦν ὁ λάκκος καὶ ἀνοὶ ἐκεῖσε ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἁγίας καὶ ἐπισκοπῆς τῶν αἰχμαλώτων πόθεν ἐστὶ, ὥσπερ ἀνταποδίδη τῷ συνήθως διηκόνει, i. e. ignis, qui Hierosolymis subministrabat altari, tempore captivitatis defossus erat in fovea & ille ipse pace facta ac reversis captivis renovatus pro more serviebat; Rabbini tamen tradunt, ignem cœlestem defuisse in templo secundo, vid. R. Salomo ad Hagg. cap. 1. v. 8. & Raym. Martini Pug. Fid. Part. 2. c. 9. n. 13. it. Abarbenel. ad Haggæi cap. 1. fol. 277. col. 4. fin. confer. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire du Culte Levit. Part. 2. c. 7. pag. 255. edit. Amstel.

התומה וסובבת את כל הבית ומטהרת
את הכלים ואת ההיכל׳ ואחרי טהרה
את הבית ואת הכלי׳ ואחרי אכלה את
העולה ואת העצים ואת כל אשר על
התומה נגרעה׳ טרבית רק על התומה
נשארה כמשפט׳ ותהיום הזוא והלאת
נתנו עצים עליה וערכו עצים על התומה
להיות אש יוקדת תמיד עלי׳ לא הכבתי
ותהי האש בו תמיד עד הגולה השניה
והארון אינינו כי לקדש ימיהו הבריא
ע״ה עם כל הידיעות אשר עשה משה
עבד יי׳ במדבר ויעלם הר נבו ויבוא
שם מעזה ויתנם בהוכה׳ והכהנים
אשר היו בימים ההם בימי יהויהיו הדפו
אחריו לראו מה יעשה בארון ובידיעות
למקן הכיר את המקום׳ ובני ירמיהו
הנביא אחריו וידא אותם ויקצף ויסובע
לאמר הו יי׳ כי לא יודע המקום לאחי
מהם

tunc ille exemplo subtractus est & tantummodo in altari more consveto remansit. Ab illo itaque die ac deinceps ligna altari fuerunt imposita, ut ignis semper super illo arderet nec extingueretur, isque ignis perpetuò usque ad secundam captivitatem ibidem extitit; arca (5.) autem non adfuit, nam Jeremias propheta, (6.) piæ memoriæ, (7.) illam unà cùm omnibus aulæis, (8.) quæ Moses, servus Domini, in deserto facienda curaverat, secum abstulit, eaque ad montem Nebo transtulit, ubi ille speluncam invenit, in qua eadem recondidit, & cùm sacerdotes, qui Jeremiæ ætate vixerunt, illum secuti essent, (9.) ut viderent, quidnam ipse cum arca & aulæis facturus esset, locumque notarent, Jeremias propheta retrò conversus eosdem iratus aspexit & juravit dicens: profectò (10.) nemini ex istis notus erit locus, donec venerit (11.) Elias, servus Domini, in diebus ultimis, is (12.) arcam ad locum suum, ad Sanctum Sanctorum, subter alas Cherubim reducet. (13.) Ab hoc itaque tempore ac deinceps patres nostri oblationes suas, holocausta, sacrificia

(5.) Hebr. והאהל, sic in nostro codice, in nonnullis additur: ולתורה & tabulæ, nempe Mosis.

(6.) Vid. 2. Maccab. c. 2. v. 5. confer. & cap. antec. 20. n. 8. ibique not.

(7.) Sic abbreviaturam istam עליו השלום i. e. hic vertere volui, cui Græca illa respondent: τῆς θείας seu ἱερᾶς λέξεως.

(8.) Hebr. היריעות Munsterus transtulit: cortinas, ita enim dictione Barbarâ (nempe Gallica: courtines) nominat conopea sive aulæa; sed ista dictione etiam recentioris ævi scriptores, inter quos est & S. Ambrosius l. 5. Epist. 33. usi sunt in eadem, quæ hic apud Munsterum habetur, significatione.

(9.) Confer. hic 2 Maccab. cap. 2. v. 6.

(10.) Ita hic vertere volui ista, חי יהוה i. e. vivit Dominus, absunt autem hæc à codice Munsteriano.

(11.) In codice Munsteriano hic ita legitur: עד בואי אני ואליה i. e. donec venero ego & Elias; in libro 2. Maccab. c. 2. v. 7. & 8. ita habetur: donec congreget Deus congregationem populi & propitius fiat & tunc Dominus ostendet hæc & apparebit majestas Domini & nubes erit, sicuti & Moysi manifestabatur & sicut, cùm Salomo petiit, ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc.

(12.) In Munsteri codice pro תוא ישיב sicuti noster habet, legitur: את נשיב tunc restituetur vel restituemus, prout Munsterus ibidem vertit.

(13.) Certum est, inquit hic Munsterus in Notis suis hoc loco, arcam Domini non fuisse translatam in urbem Babylonem cum reliquis vasis sacris, alioquin restituta fuissent cum eisdem; quod tamen non legimus, nam Esræ lib. 1. c. 1. v. 11. non fit mentio arcæ Domini; sed & Judæi constanter dicunt, in templo primo fuisse ista quinque: arcam cum propitiatorio, Cherubim, ignem cœlitus missum, Spiritum S. Urim & Thumim, quæ non fuerunt in Templo secundo, quia expectabatur tunc Dominus templi & verus ille propitiator, confer. cap. antec. 20. n. 8.

מהם עד בוא אלהינו עבד יי בימים
האחרונים והוא ישיב את האדון אל
מקומו אל קדש הקדשים אל הזות בנפי
הבהובים: ויהי מהעם ההוא והלאה
ויקיבו אבותינו את קדבנותיהם ואת
עולותיהם ואת נסכיהם ואת חלמיהם
ואת תנידותיהם דבר יום ביומו כי קדום
מלכי מדי ופרס בכקף מדוב והטים ושמן
ובין ובכורי ואלים ובבשים דבר שנית
בשנת בי אחבו מלכי מדי ופרס להיכל
אלהינו ואת מקדושו ומלך כורש מלך
על כל ממלכות הארץ וישלח העם את
ישנו ויבנוש לפניו שערי בחל וחלמי
נחשת שבר לפניו ומטמנני אשדות גזין
אליו באשר דבר ביד עבדו ישעיהו
הנביא למען יעקב עבדו וישראל אשר
בחר בו: וילחם כורש במורח וילבד את
כל מעברי ארן הדו וברזים וגברים
ממלכתו: וילבוד את כל ארן כורש את
כל

ficia ſua & euchariſtica (14.) atque juges victimas, ſuo quoque die, obtulerunt; nam Medorum atque Perſarum reges aurum, argentum, triticum, oleum, vinum, juvencos, arietes atque oves quotannis ſuppeditárunt, quia Medorum & Perſarum reges templum Dei noſtri ejusque Sanctuarium dilexerunt; rex autem Cyrus ſuper omnia orbis terrarum regna imperium habuit, & Dominus Deus illius dexteram firmavit eique gentes ſubjecit ac portas ferreas coràm illo aperuit januasque æneas confregit atque theſauros abſconditos ei dedit, ſicuti per prophetam, Eſaiam, (15.) ſervum ſuum, locutus eſt, propter Jacobum ſervum ſuum & Iſraëlem, quem elegerat; Cyrus autem bellum geſſit in Oriente atque omnes Indiæ regionis tranſitus (16.) in poteſtatem ſuam redegit, in meridie (17.) quoque ipſe regnum ſuum ſtabilivit, & univerſam Æthiopiæ ditionem omnesque finitimos meridianæ & occidentalis plagæ populos ad Hiſpaniam (18) usque ſubjugavit; præterea etiam in Septentrione rem præclarè geſſit (nam Dominus, Deus noſter, illum viribus inſtruxerat) omnemque Macedoniam, Cappadociam (19.) atque Jarreram, (20.) univerſam quoque terram Alchen

(14.) Vid. quæ ſupra cap. præced. 20. n. 9. ea de re dicta ſunt.

(15.) Vid. Eſai. c. 45. v. 1. 3. & 4.

(16.) Loca munita, clauſtra, ita Hebr. מעבורי hic interpretari poſſis, Munſterus vertit: vada.

(17.) Seu in plaga meridionali; in codice Munſteriano poſt ובזרום i. e. & in meridie, hæc ſolùm leguntur: ובמערב ובצפון ויחי אלהים הוא הר השור ועד חדי השלג אשר אין לעברם ויחי הרחיו לו: i. e. in occidente atque Aquilone & in montibus Alath, qui eſt mons Taurus, perveniens usque ad montes nivium, qui tranſiri nequeunt, reliqua verò ejus geſta &c. vid. continuatio in ij ſo textu h. cap. n. 24. cetera autem omnia, quæ hic in noſtro codice usque ad dictum numerum 24. interjecta ſunt, in Munſteriano non leguntur, conſer. & num. 22. h. cap. & Raym. Martini Pug. Fid. part. 2. cap. 3. §. 8. fol. 215. edit. Lipſ.

(18.) Ita nomen: ספרד, quod hic habetur, communiter interpretantur Judæi, conſer. R. Salomo ad Obadiæ cap. 1. verſ. 20. Idem dict. loc. Franciæ regnum צרפת dici Hebræis notavit.

(19.) Sic כפתור cum Alſtedio Chronol. Tit. 27. alii que hic explico. conſer. infr. h. cap. n. 39.

(20.) Sic nomen: ארוא, quod hic in noſtro codice habetur, vertere, volui, poſſes etiam transferre: Jeartera, pro diverſitate punctorum, alii cedices habent: ארוא, quod vertere poſſis: Ardeam, quæ urbs fuit Latii, ſottè legendum: ארט Ararat. i. e. Armenia, nomina enim propria apud autorem noſtrum valdè corrupta reperiuntur, conſer. num. ſeq. 21. apud Raym. Martin. in Pug. Fid. part. 2. cap. 3. §. 8. legitur ארוא quod ibidem vertitur: Jadra.

כל ורושבי באפסי הרזום ובמערב תר
ארן ספרד: ובצפון הגרזל לעשרת
בגבורה כי תוקן יי אלהינו וילחר את
כל ארן מקדון ואת כל ארן בפעבר
ואשרינע ובל ארן אליהן האלמאר:
ותרי אלרת חים ותי אשוח לברי עד
ותי תמלג ותרי החשך הלך ומלך אשר
אין יכולת לאד לעברם ויתר דבריו
הלא הם כתובי על ספר מלכי מדי
ופרס ועל ספרי אבי יוסף הכהן ן
גזירין הבתן אשר בחבחתו לזכרים והוא
ובספר הנביא יוסיפוס ואבי הוא יוסף
בן גזירין אשר הגלו אותו טיטוס
ואספיאנוס מירושלים: גם דברי כורש
בהובים

Alchen & Alſar (21.) atque montes Alath, † qui ſunt montes Aſſur, (22.) ſubegit & usque ad montes nivales ac tenebroſos (23.) pervenit, atque eò loci imperium ſuum extendit, quò nemo unquam penetrare potuit; reliqua (24.) verò ejus geſta in libro regum Mediæ ac Perſiæ, ut & in libro meo, (25.) quem ego Joſephus, Sacerdos, Gorionis filius, Romanis conſcripſi, qui liber Joſephi vocatur, literis conſignata reperies; ego autem ſum Joſephus ille Gorionis filius, quem Titus & Veſpaſianus * ex urbe Hieroſolyma captivum abduxerunt; quæ verò à Cyro geſta ſunt, ea etiam in Regum Romanorum libris memoriæ tradita ſunt; hunc autem librum ego, Joſephus, Gorionis filius, ſacerdos, Iſraëlitis conſcripſi (26.) atque res geſtas, quæ in illo continentur, narravi atque in eo

(21.) Ita nomina: אלמן & אלמאר quæ hic habentur, vertere volui; poſſes & aliter vertere, pro ratione punctorum, ſed hæc quoque nomina corrupta puto, eaque jam aliis inquirenda atque reſtituenda relinquo. Raym. Martin. Pug. Fid. dict. part. 2. cap. 3. §. 8. habetur: אלמן ואלאסר quod ibidem vertitur Elan & Elaſar.

† Hebr. אלרת, ſic in noſtro codice, apud. Raym. Martin. Pug. Fid. alleg. part. 2. c. 3 §. 8. habetur: אלתחו, quod ibidem verſum eſt Eltahu, al. Altahu.

(22.) וחם הרי אשור, ſic in noſtro codice; in Munſteriano legitur: ותוא הר השור i. e. atque hic eſt mons Taurus, prout jam antea num. 17. h. cap. notatum eſt, quæ lectio alteri illi, quæ hic habetur, præferenda videtur.

(23.) Iſtorum montium tenebroſorum etiam in deſcriptione rerum, ab Alexandro Magno geſtarum, fit mentio, vid. lib. 2. cap. 16. n. 13. & infrà l. 6. c. 1. n. 26. conſer. & R. Salom. ad Amos c. 4. v. 3. ubi Paraphraſtes Jonathan Hebræa illa והשלכתם התרומרי vertit: ויגלון יתכון להלאה מן טורי הורמני i. e. & transferent vos ultrà montes Armeniæ (ſicuti Ariæ Montani verſio Latina habet, R. Salomo autem ibidem exponit הרי חושך montes tenebroſos, ita ut הורמני juxtà illius mentem notet חרם והרב i. e. penitus deſtructum & deſolatum.

(24.) Hic fit continuatio textus in codice Munſteriano, vid. ſupr. h. cap. n. 17.

(25.) Hebr. ועל ספרי אבי וכ' ita hic in noſtro codice; ſed in Munſteriano legitur: ועל ספר מלכי רומיים i. e. & in libro regum (Imperatorum) Romanorum; reliqua autem omnia, quæ hic in codice noſtro ſequuntur usque ad finem hujus capitis 21. abſunt à codice Munſteriano & videntur à Judæo quodam interpolatore adjecta eſſe, conſer. cap. ſeq. 22. n. 1. ibique not.

* Conſer. hic Raym. Martin. Pug. Fid. patt. 2. cap. 3. §. 8. ubi paulò aliter legitur.

(26.) Nimirum linguâ Hebraicâ, nam Joſephus, uti ipſe in præfatione ſive in Prologo librorum de Bello Judaico teſtatur, antequam hiſtoriam belli Judaici Græcè ederet, eandem jam linguâ Hebraicâ divulgárat, vid. Iſaac. Voſſii caſtigat. ad Hornii ſcriptum c. 2. & 3. conſer. & infr. h. cap. n. 34.

כתובים עוד על ספרי מלכי הומיים *
הגה זה הספר אני יוסף ן' גורין הכהן
בהכתיו לישראל והספרים אשר בו אני
ספרתי אתם ובראתי בו כל המשפטות
והאומות והארצות הנוכרות בו חת בחלק
הראשון גם נקרא ספר וגם כן עשיתי
בספר שני לו דומא הספר אשר הזהלתי
בו לספר ספרי מלכות אלכסנדרוס ן'
פיליפוס מקדון ונביאוש: וכן ספרתי
אודות מולדתו והבאתו ובזמוחיו וכל
ספרי קוחיתו עם מלכי הארץ: וכל
הקריות אשר קרתו לעם אלהינו בימיו
עד בא דוליפוס אלכסנדרוס ן' פיליפוס:
ובספר השלישי ספרי ויהי אחרי מות
אלכסנדרוס וימלוך אנטיפוס שר צבאו
והיהו בארץ פחוזים והחלק מלכותו
בהכתיו את כל הקריות אשר מצאו את
אבותינו עם הקדי על יד מלכי רומה
ומלכי יון ומלכי גוים אחרי ועל יד
מלכי ישראל מזמן מלכות אנטיפוס
העוכר ושאר המלכים אשר מלכו אחרי
מות אלכסנדרוס כי נחלקה ממלכתו עד
זמן מלכות בני חשמוני הכהנים * ובספר
הרביעי כתבתי את כל הקריות המוצאות

את אבותינו מתחלת בני חשמוני עד
יד מלכי רומה ועל יד מלכי יון ומלכי
גוים אחרי עד הום מלכות אלכסנדרוס
בלת הוקנום אשת אלכסנדר ן' הוקנוס
והמת והאסף אל עמיו * ובספר חמישי
כתבתי אודות הקריות המוצאי את
אבותינו מזמן הום מלכות אלכסנדרוס
הנוכרת אשת אלכסנדר בן הוקנוס
והמת והאסף אל עמיו וימלכו שני
בניה על ישראל והם הוקנוס
ואריסחבולוס בני אלכסנדר עד בא וזמני
להלחם מלחמות יי אני ויהי ועד הנץ
עת קץ הגולה הרעה והמשוחי בימי
אנטיפס המלך: ואשר ראיתי בזמני
והעידותי בעיני נלחמתי את מלחמות
יי כיכלתי בתכתיו בספר שמי והספר
הזשטי נקרא שמו יוסיפון בלשון יהודית
גם נקרא מלחמות יי ובלשון הגוי נקרא
יוסיפוס ובלשון הרומיים יוסיפוס כי כן
שמי אצלם * ואמנם נקרא הוא על שמם
להיות שם הספר הנזלל בן גם כי כאשר
ספרתי בו ראיתי והעידותי בעיני * ואשר
מאי

ad populum ſuum collecta fuerit, (32.) expoſui. In libro quinto eventa illa, quæ majoribus noſtris acciderunt à tempore, quo regnum Alexandræ (cujus jam meminimus, quæ uxor fuit Alexandri, Hyrcani filii,) finem habuit, & quomodo illa defuncta & ad populum ſuum collecta ſit (33.) ac qua ratione duo ejusdem filii, Hyrcanus & Ariſtobulus, Alexandri filii, regno Iſraelitico præfuerint, literarum monumentis tradidi, ad illud usque tempus, quo ego atq; ſocii mei bella Domini geſſimus, donec finis appropinquavit acerbiſſimæ iſtius & pernitioſæ captivitatis, quæ Agrippæ regis ætate contigit. Quæcunque igitur ipſemet temporibus illis, queis bella Domini geſſi, oculis meis vidi, ea ego teſtatus ac ſcripto, quantum potui, complexus ſum in libro ſexto, qui lingvâ Judaicâ (34.) Joſippon & liber Bellorum Domini vocatur ac Græcâ linguâ Ἰωσήπου; Romanâ verò Joſephus (ſic enim nomen meum apud illos audit) appellatur, nec immeritò ab illis ita vocatur, quia nomen libri (35.) iſtius generale (36.) eſt: nam quæ ipſe oculis meis vidi, ea teſtatus in illo atque ſcriptura complexus ſum; quæ verò in prioribus (37.) libris retuli, ea literarum monumentis ita tradidi, ſicuti illa apud ſcriptores ſinceros, nemde Nicolaum, (38.) Hiſtoricum fide dignum, ex provincia Damaſcena oriundum (quem etiam egomet vidi) ut & apud Strabonem, Cappadocem (39.)

(27.) Nota hic compoſitionem ac ſeriem totius operis ejusque librorum, quorum ἀνακεφαλαίωσις hic habetur.

(28.) Hebr. נבואדר ſic in noſtro codice vocatur mater Alexandri Magni, quæ à cæteris Scriptoribus appellatur Olympias, de qua plura auctor noſter vel ejusdem interpolator in hiſtoria rerum, ab Alexandro Magno geſtarum refert, ubi vide ſis, confer. & infra lib. 2. cap. 10. num. 2.

(29.) Juſtinus Hiſtor. l. 13. c. 5. refert, Antipatro Græciam ſorte evenille poſt mortem Alexandri Magni; Pathros autem inter Ægypti provincias refertur, de qua vid. & Eſai. c. 11. v. 11. & Jerem. c. 44. v. 1. atque Ezech. c. 29. v. 14. & c. 30. v. 14. confer. infrà l. 2. c. 23. n. 2.

(30.) Qui etiam Maccabæi dicti fuerunt, nimirum à Juda Maccabæo, vid. 1. Maccabæ. c. 4. v. 4. confer. etiam, quæ infr. l. 3. c. 7. n. 3. & eod. l. 3. c. 9. n. 8. annotata ſunt.

(31.) Hæc Alexandra etiam הילנה al. אולינא id eſt, Helena ſive Oleina nominata fuit, ſi quidem fides habenda eſt autori libri iſtius blasphemi, cujus inſcriptio eſt: תולדות ישו, quem D. Wagenſeilius in Tractatu: Tela ignea Satanæ, edidit, confer. & infr. l. 4. c. 13. n. 4. & n. 14.

(32.) Id eſt: ſepulturæ traditæ; eſt autem Pluralis iſta Hebræis ſolennis, vid. ſupr. h. lib. 1. c. 20. n. 2. & num. ſeq. 33. h. cap.

(33.) Vid. Num. antec. 32. ibique not.

(34.) Id eſt: Hebraica, vid. ſupr. h. cap. n. 26. & infra h. cap. n. 44. ibique not.

(35.) Nimirum texti, qui bella Domini & Hieroſolymæ excidium complectitur.

(36.) Seu: collectivum, univerſale, Hebr. הכולל quia liber ſextus illa continet, quæ Joſephus oculis ſuis vidit & quorum ipſe non minima pars fuit, ideo liber ille generali ſeu collectivo nomine καθ' ἐξοχὴν dictus eſt Joſephus ſeu liber Bellorum Domini, quaſi is totius operis ſummam ac præcipuum finem contineat, factâ à potiori denominatione.

(37.) Sive anterioribus, nempe in libris illis, qui ſextum præcedunt.

(38.) De hoc Nicolao Damaſceno vid. & infr lib. 4. c. 17. n. 30. confer. etiam H. Grot. de Verit. Rel. Chriſt. in not. pag. mih. 209. Idem in Epiſtol. ad Gallos Epiſtol. 117. ubi plura de iſto Nicolao Damaſceno.

(39.) Vid. quæ ſupr. h. cap. 21. num. 19. notata ſunt.

ספרתי בספרי הראשוני לך הנה ספרתיך
במוצאי כתוב מדי כותפו' נאמני' בברכם
כמו ניקולאוס המפר הנאמן אשר
ממרינת דמשק ואני ראיתיו ובמו כתובין
והכפתרי ושיטום המפר הרומי והנוצם
היהושלמי ופוסיפיוס הרומי והמפרים
זולתם רבים. גם על פי אשר שמענו
וידעתי מדור אחר דור על פי אבותי
הקדושים הכותבים הנדולים והמפרים
המרומים בהודה. ואנחנם שמתם אנו
כתבתי בלשון יהודית ושמתם הם ספרי
יתתך הכהן בן בחיון ואת שמותם מקבץ
שם יושפטן. ואתה אוסיף עיד לספרי
העצומי ובמדי מלך כורש אשר המליכו
אלהינו על כל ממלכות הארץ וימשרהו
לנגיד עליהם עד הומי כספור סאר המקר
השני ופשע סנבלט החרני בו בימי
אלכסנדרוס ך פיליפוס אשר נעת ארץ
דריוש השני וישוחת את כל ממלכתי.

atque Titum, Scriptorem Romanum, & apud Theognem (40.) Hierosolymitanum, atque Porphyrium (41.) Romanum, ut & apud alios multos Historicos scripta reperi; ea quoque, quæ ætatum successione per Sanctorum patrum meorum, Summorum Pontificum, traditionem, ut & à Scriptoribus, legis peritis, audivi ac didici, memoriæ tradidi: enimverò sextam partem (42.) eorum (43.) linguâ Judaicâ (44) scripsi, sexta pars liber est meus, qui sum Josephus, Sacerdos, Gorionis filius, sextam partem Josephi nomen complectitur. (45.) Jam ulterius pergam narrare maximas vires atque potentiam Cyri regis, quem Deus noster omnibus mundi regnis præfecerat eumque super illa unctione sua (46.) constituerat, donec in descriptione pulchritudinis Templi secundi & quomodo Sanballatus, Choronita (47.) tempore Alexandri, Philippi filii (qui Darium secundum devicit & universum illius regnum destruxit) rebellârit, (48.) desinam.

CAP.

(40.) Ita nomen תוגנום, in nonnullis exemplaribus habetur, hic verrere volui, in nostro codice legitur תוגסם Thogethes, sine dubio corruptè; nam תוסאגנם vel תימאגנם i. e. Timagenes legendum esse puto, fretus autoritate Josephi, qui libro 2. contra Appion. Timagenem Straboni Cappadoci & Nicolao Damasceno conjungit, sicuti etiam hoc loc. fit, idem Josephus Antiqu. l. 13. c. 19. eiusdem Timagenis mentionem facit; hûc faciunt, quæ infrà l. 4. c. 9. n. 8. notata sunt.

(41.) Quisnam iste Porphyrius Romanus historicus fuerit, jam aliis inquirendum relinquo, nam hunc diversum fuisse ab illo Prophyrio, qui contrà Christianos scripsit & Aureliani Imperatoris ætate vixit, atque ira longe post Titi ac Vespasiani tempora, quibus Josephus noster συγχρονος fuit, temporis series evincit.

(42.) Sive: sextum librum, de quo hic sermo est.

(43.) Nempe, quæ toto hoc opere continentur.

(44.) Id est: Hebraicâ, confer. quæ supr. lib. c. n. 34. notata sunt.

(45.) Vid. suprà h. cap. n. 36. ibique not.

(46.) Vid. Esai. c. 45. v. 1. confer. & supr. c. 20. n. 6.

(47.) Hic alius fuit ab eo Sanballato, qui urbis Hierosolymæ ac templi secundi ædificationem impedivit, vid. Nehem. c. 2. v. 10. & c. 4. v. 7. c. 6. v. 1. confer. & supr. h. l. 1. c. 12. num. 6. ibique not.

(48.) Vel: defecerit, Hebr. ויפר prout hic habetur, nam is magno cum offendiculo Judæorum sub Alexandro Magno templum Garizitanum exstruxit, cujus filii Nicaso vel Ichaso nupserat Menasse, fratri Jaddi, id. suprà h. l. 1. c. 8. dict. n. 6. confer. & Josephi Antiq. l. 11. c. 8.

CAP. XXII.

CYrus autem (1.) etiam bellum contrà Scytharum * regem gessit & in Scythiam profectus est, quia Scytharum rex adversùs illum rebellaverat & ab eo defecerat; Scythæ igitur eidem obviam progressi acerrimum cum ipso prælium instructa acie inierunt; sed illi accepta clade terga dederunt & in fugam acti sunt eorumque rex in pugna occubuit, præterea Cyrus fortissimum quemque illius exercitus humi prostravit atque interfecit; cæteros autem persecutus est, qui ad urbes suas ac loca munita unà cum Thalmira (2.) reginâ, Scytharum regis uxore, atque illius filio se receperunt. Cyrus itaque videns, Scythas ad urbes suas confugisse nec quenquam ex illis egredi, excogitatô dolo castra sua reliquit (3.) simulans fugam; Scythæ autem ex oppidis suis cum regis filio egressi sunt, ut Cyrum persequerentur, nam ipsum reverà aufugisse crediderant; aft Cyrus cognitô, quòd Scythæ in planitiem descendissent, reversus est & eosdem aggressus, trecentos ex illis interfecit, inter quos etiam regis filius cecidit;

ולהם עוד כורש במלך שמי וילך
שמים על אשר הרים יד מלך שמים
וימהר בו ויצאו אנשי שמי לקראתו
ויעכבו מלחמ' גדולה נמרי וינפלו בעלי
שמים לפניו ויחזרו עורף לנוס. ויפול
מלכם במלחמ' הוויא וגם כל גדודי
מחנהו השליך כורש הרוגים ארצה.
וידרוף אחרי הנשארים ויבאו בעיניהם
ובמבצריהם עם תל' שיחה המלכה אשת
מלך שמים ועם בנה ויהא כורש בו באו
אנשי שמים בעריהם ואין ויהא אין
בא. ויקש כורש בעיניהם וקם ויעזוב
את מחנהו בבוקה ויברח. ויצאו אנשי
ממלכת שמי מעריהם עם בן מבלם
לדרוף אחרי כורש כי השבו בו בחזו
הוא באמת. ויהי כאשר ידע כורש כי
יצאו איש שכמי במישור וישב וימלך
את פניו ודבק אנשי שמים וך סרם
שלש מאות אנשי איפול גם בן וימלך
עמהם וינוסו אנשי השמים עם תלמ' רה
המלכה

I 3

(1.) Hic fit continuatio narrationis Historicæ in codice Munsteriano, à quo absunt illa omnia, quæ num. 25. capitis antecedentis 21. in nostro codice usque ad finem ejusdem capitis leguntur, vid. dict. n 25. ibique not.

* Sic שמים hic interpretor, confer. Justini Histor. lib. 1. c. 8. & Raym. Martin. in Pug. Fid. part. 2. c. 3. § 8. qui vertit: Sitrim, confer. ibid. Josephi de Voisin not. fol. 303. col. 2. edit. Lipf. Scythæ illi dicti fuerunt etiam Sakæ, vid. Strabo lib. 11. alleg. autor libri Gallici: Histoire des dogmes & des cultes &c. Parr. 4. Traite 6. c. 2.

(2.) Hebr. עם תלמירה, ita hic in nostro codice; sed Munsterianus habet: עם תלמירה, unde ipse vertit: ad Talmiram, ab aliis Scriptoribus appellatur Tamyris, vid. Justin. Histor. l. 1. c. 8. dicitur: Tomyris, vid. Lucian. in Charonte & Herodot. l. 1. confer. & Raym. Martin. Pug. Fid. dict. part. 2. cap. 3. §. 8. fol. 276. edit. Lipf.

(3.) Idem refert Justinus Histor. dict. lib. 1. c. 8. ubi addit: Cyrum vini affatim & ea, quæ epulis erant necessaria, reliquisse.

המלכה אל ההר וילבוד המלך כורש
את עיי מבצריהם והרסם וישם כורש
נצחים במריניית אשר לכר וישמ אל
לבו לצאת מן הארץ׳ ויהי באשר ראתה
המלכה [illegible]ירה כי מת בנה ותתעצב
המלכ׳ מאד ותתאבר וחשם את נפשה
בכפה למות וילך והארוב והלבוד את
מעברות ההרי אשר לשמיתי׳ ויהי
בצאת כורש המלך מארץ השיטים
כי׳שקבד ובטחה כי לא נתן אל לבו
לארוב׳ ויעבור את כל מחנהו וישאיר
עמו מדי מעט וילן בין שני ההרים וישכב
במקום ההוא׳ ויהי בלילה ההוא ויבל
תלמיר׳ה המלכה על מדעת כורש פתאום
ויך במחנהו מאתים אלף גבורי פרס
ויהרג גם המלך כורש במלחמה ההוא׳
ותתאבר המלכה וחבא על פגר כורש
כחיה רעה ובזונה אשר היא שבולת
כחוב שכול וחכזרת בידיה את ראש
והשימתו בתוך הכוד אשר מלאה אותו
מים חללי׳ ותאמר תלמיר׳ה שתית
כורש המלך ושבע ויהי נפשך מן הדם
אשר אוהבת זה שלשים שנה שפכת דם
לאין מספר׳ והמלך כורש מצא במלחמה
אשר

cidit; Scythæ autem (4.) cum Thalmira reginâ, ad montem quendam se receperunt, quô factô Cyrus rex urbes eorum munitas cepit easque destruxit, & in provinciis, à se subactis, præsidia constituit, id sibi proponens, ut ex regione ista egrederetur; Thalmira autem regina, videns filium suum interemptum esse, ægerrimè id tulit & in furorem ac crudelitatem versa * obstinatô animô morti obviâ ire decrevit, abiens itaq; struxit insidias & montium transitus, qui in Scythiam ducunt, occupavit; Cyrus autem, dum sine ullo metu è Scytharum regione egrediebatur, nullas suspicatus insidias, exercitum suum omnem traduxit ac pauci cum illo relicti sunt, ipseque inter duos montes pernoctans in loco isto dormivit; Thalmira verò regina noctu repentè in castra Cyri impetum fecit & ex illius copiis ducenta millia (5.) Persarum fortissimorum trucidavit, ipsumque Cyrum regem in eo prælio interêmit animoque efferato veluti crudelis ac sæva bestia, non secus atque ursa, cui catuli sunt ablati, in corpus Cyri irruit ejusque caput manibus (6.) suis amputavit, idque in lacum, (7.) interfectorum sangvine plenum, conjecit, hæc addens verba: bibe, rex Cyre, & satia animum tuum sangvine, quem tantopere amâsti & cujus infinitam copiam triginta hisce annis * effudisti. Hunc vitæ finem rex Cyrus habuit in bello, quod in Scytharum regione gessit; neque verò ipse solus hujusmodi exitum nactus est; sed Saulus quoque,

(4.) Hæc verba: Scythæ autem, & quæ sequuntur, usque ad: Thalmira autem, abiunt a codice Munsteriano.

* Hebr. תתאבר, sic in codice nostro Hebræo apud Raymund. Martin. in Pug. Fid. alleg. part. 2. c. 3. §. habetur: עצב i. e. & doluit.

(5.) Hebr. מאתים אלף, sic in nostro codice, idem refert & Justinus Histor. l. 1. c. 8. apud Raym. Martin. in Pug. Fid. Part. 2. c. 3. §. 8. habetur: שתי אלף i. e. duo millia.

(6.) Hebr. בידיה, ita hic in nostro codice, absunt tamen ista à codice Munsteriano.

(7.) Justinus Histor. dict. lib. cap. 8. scribit, reginam Cyri caput in utrem, humano sanguine repletum, conjecisse.

* Confer. hic. Petr. Galatin. de Arcan. Cathol. Veritat. libr. 4. c. 15.

אשר נלחם בארץ השטי׳ את גבול חיץ
ולא מצא כורש המלך את הגבול הזה
כבה לבדו כי גם שאול משיח יי׳ יצא
והסגרו במלחמה ויהו קצבו בו׳׳ וגם
ישיהו הצדיק מצא גבול ויהי
במלחמה׳ והמלך כורש באסף אל עמו
וימלוך בבני׳׳שר׳׳ בנו תחתיו׳ וילך
במבישה וילבוד את ממלכו׳ שמיטה ואת
תלמי׳׳ה המלכ׳ הרג בחרב ובקר את
זרע ממלכתו׳׳ וילך במני׳׳שר׳׳ על
ממלכו׳׳ת מדי ופרס וילבוד
במבישר׳׳ את דמשק ואר׳׳ שרוי׳׳ה הרג
בחרב על אשר מרדו בו׳׳ וילך ש
ארמי׳׳נאה וילדים עם ישביה וממלכה
ויכניעם הזה ממלכתו ויקח את בניהם
לעבדים׳ וימלוך על מצרים ולכרית
ויבבע את כל יושביה ושימם לעבדים
לו ולבניהי מם וימשול עליה׳ בחוקה
ויפול פחדו על כל העמים ויפחדו נפל
על כל ממלכתו מאד מאד׳ ואבותינו
עבדי למלך כורש ולכל מלכי פרס אחריו
עבודה מתוקה כי לא הקלו להם ולא
להצו אות׳ ואמנם עזרום בכסף ובזהב
ובתבואים ובשעורים ובשמן ובין ובאלים
ובצאתודים דבר שנה בשנה׳

que, (8.) unctus Domini, vitam suam ita clausit atque supremum diem in prælio obiit, eodem modo etiam Josias; justus, vitam suam in bello finivit. (9.) Rex itaque Cyrus ad populum suum collectus est, eique Cambyses, filius, in regno successit, qui expeditione in Scythiam suscepta regnum ejus subjugavit atque Thalmiram reginam gladiô interfecit, regiamque stirpem delevit, quô factô Cambyses ad Medorum (10.) atque Persarum regna abiit eaque occupavit, prætered & Damascum in potestatem suam redegit ejusque primores, quia rebellionem adversus se susceperant, gladiô interemit; posteà ipse in Armeniam profectus cum regionis istius incolis eorumque rege bellum gessit, eosque imperio suo subjecit & illorum filios secum duxit obsides, idem etiam Ægyptum regno suo adjecit, atque omnes ejus incolas valdè debilitavit eosque sibi servos ac vectigales fecit & in illos (11.) imperium vi exercuit; quô factô populi omnes illum vehementer extimuerunt ac metus ingens omnia illius regna pervasit; patres autem nostri Cyro cunctisque, qui post illum fuerunt, regibus leni servitutis jugo (12.) subjecti fuerunt, quia nullo eos malo aut calamitate afflixerunt; sed potius argentô, auró, triticô, hordeô, oleô, vinô, arietibus & hircis quotannis eos adjuverunt.

(8.) Vid. 1 Sam. c. 31. v. 4.

(9.) Confer. 2. Reg. c. 23. v. 29. & 2. Paralip. c. 35. v. 24.

(10.) Hæc & quæ sequuntur usque ad: & in illos imperium vi &c. in codice Munsteriano non leguntur, vid. num. sequ. 11.

(11.) Vid. quæ num. antec. 10. notata sunt.

(12.) Hûc faciunt, quæ R. Salomo ad Daniel. c. 10. vers. 20. notavit, nempe: אעיל שרו ישראל משעבדים למלכי פרס כאותן הימים עכורה׳ נוחה׳ עבוד בהם ולא תכבידו עליהם וכו׳ i. e. etiamsi Israelitæ Persarum regibus fuerint subjecti; temporibus tamen illis leni eos servitute rexerunt, nec duro jugo pressérunt &c. vid. lib. seq. 2. cap. 5. n. 5. ibique not.

LIBER

להאבידם מהשמות ולא יכול· והבחוב
אמיתת מרדכי ומעשהו עם המלך בספר
הזכרונות אשר למלך אחשורוש·

posteà istud Mardochæi nomine regi indicavit; quapropter re diligenter investigatâ ac detectâ illius veritate ambo de arbore suspensi fuerunt, quamvis Haman omnem operam navârit, ut illos mortis periculô eriperet; sed frustrà. Hæc Mardochæi fidelitas (12. ejusque eximium ergà regem studium in librum (13.) rerum memorabilium regis Ahasveri relata fuerunt.

CAP. II.

ויהי להמן מאד על אשר נהלו העיר
ואותביו השלטים אתו ויבקש המן
להשמיד את כל היהודים· וידע מרדכי
את מחשבת המן ויכור את החלום אשר
ראה בשנה השנית למלך אחשורוש כי
בחלומו ראה והנה רעש גדול ורקם
חוק ועצום ותהי בהלה בכל הארץ ופחד
ויגש ותד ונגש על כל יושבתי·
ויהיו או שני תנינים גדולים וה לקראת
זה למלחמה· ויזעו לקולם כל גוי·
הארץ· והנה ביניהם גוי אחד קטן
ויקמו כל הגוים על הגוי הקטן הזה
לאבד

HAman autem valdè iratus, quòd socii sui & amici intimi in crucem acti essent, secum cogitavit, quanam ratione omnes Judæos ad internecionem usque deleret; tunc Mardochæus, cognitô Hamanis consiliô, recordatus est somnii, (1.) quod ipse anno secundo (2.) regis Ahasveri viderat, nam per somnium ei ingens tumultus visus est (3.) & horrendum validumque tonitru, unde pavor, metus ac terror per universum terrarum orbem obortus est, quo omnes illius incolæ perculsi sunt. Tunc duo dracones maximi se invicem clamore ad prælium provocarunt, ad quorum strepitum omnes terrarum gentes concurrerunt, inter quas parvus (4.) quidam populus fuit, quem omnes gentes adortæ sunt, ut illius nomen delerent ejusq;

(12.) In codice Munsteriano locus iste paulo aliter & quidem sic legitur: ויצו המלך לכתוב אמונת מרדכי ואיך גמול הטוב אשר גמל למלך על ספר הזכרונות, quæ Munsterus ita vertit. & præcepit rex, ut fidelitatem Mardochæi annotarent & retributionem illam bonam, quam regi exhibuerat, signarent in libro annalium regum Medorum ac Persarum &c.

(13.) In annales seu monumenta בספר הזכרונות ita hic in nostro codice, confer. Esther. cap. 2. v. 23. ubi legitur בספר דברי הימים, i. e. in librum rerum, indies gestarum, in Vulgata Versione Latina Esther. c. 12. v. 4. habetur: in Commentariis.

(1.) Confer. Esther. c. 10. v. 3. Vulgatæ editionis Latinæ, quæ ex Græco facta est, nam quæ hic & in dicto loco Esther. habentur, absunt à codice Sacro Hebraico.

(2.) Nam anno regni Ahasveri septimo, mense duodecimo, qui Adar dicitur, Esthera ab eodem in matrimonium ducta fuit, prout refert Josephus Antiq. l. 11. c. 6. confer. & Munsteri Not. h. loc. it. infrà l. 3. c. 22. n. 14.

(3.) Vid. Esther. c. 11. v. 5. & seqq. Vulgatæ editionis Latinæ, ex Græco translatæ.

(4.) Hæc & sequentia usque ad: eodem illo die caligo &c. absunt à codice Munsteriano nec Esther. c. 11. v. 7. habentur.

לאבד שמו ולשתי וכרו מעל כל הארץ·
ויהי ביום ההוא חשך ואפלה לבוש
העולם ויצר לגוי הקטן מאד מאד ויהי
עושקים אל יי· ויתנינים גלועים
באבוריהם ובחמה גדולה ואין מפריד
ביניהם· ויירא עוד מרדכי שניית בחלומו
והנה מעין קטן עובר בין שני התנינים
האלה ויפריד ביניהם מן המלחמה אשר
היתה ביניהם· והמעין ההוא הקטן גדל
עד מאד ויהי לנהר שוטף כשטף ים
גדול ורחב ידים ויהי העלך ושוקף בכל
הארץ ויראא והנה ויהה השמש על
הארץ ויהי אור על כל העולם· ויתרומם
ויתגדל הגוי הקטן ההוא והגבהים
הושפלו ויהי שלום ואמת בכל העולם·
ויהי מהיום ההוא והלאה וישמור מרדכי
בלבו את החלום אשר ראה· ויהי אז
בראותו מרדכי את החלום ומשפטיהו
לאסתר והנה נערה קטנה בחיקו· ויהי
כאשר הגר לו המן ויאמר מרדכי לאסתר
המלכה בת הדוד לאמר בא בא החלום אשר
שפרתי לך ביומי נעוריך ועתה קומי ובקשי
רחמים מאת ארון הרחמים ובואי נא
לפני המלך אחשורוש ובקשי תשועה
מאתו על עמך ועל מולדתך· ותפלל
מרדכי ההוא אל יי׳ אלהי ישראל ויאמר
גלוי וידע לפניך כסא כבודך ארון כל
העולם והלא נודע לפניך כי לא מיום
עיני ולא מעובת לבי עשיתי זאת אשי
לא

ejusque memoriam ex toto terrarum orbe abolerent; eodem illo die caligo ac tenebræ per universum mundum obortæ sunt atque gens illa parva in summas angustias redacta fuit & ad Dominum clamavit; dracones autem isti ingenti furore ac crudelitate inter se pugnârunt nec quisquam fuit, qui eos ab invicem separaret. Posteà Mardochæus denuò per somnium vidit, (5. & ecce fons parvus inter duos illos dracones interfluens eosdem à prælio, quod inter illos exortum erat, separavit; sed fons iste exiguus vehementer crevit ac fluvium abundantem effecit adinstar magni illius ac longè lateque diffusi maris atque totum terrarum orbem undis suis implevit. Vidit etiam & ecce Sol (6.) super terram exoriebatur & totum mundum illuminabat; gens autem illa parva extollebatur & magna evadebat; excelsi verò deprimebantur & pax ac veritas universô terrarum orbi restituebatur. Ab illo itaque die ac deinceps Mardochæus somnium istud, quod viderat, secum animô volvebat; (7.) idque Estheræ, (8.) parvæ tunc temporis puellæ, quam ipse in sinu suo fovebat, narrabat; accidit autem, ut Mardochæus, cùm Haman infensô ergà illum esset animô, reginæ Estheræ, patrui sui filiæ, diceret: nunc eventum fortitur somnium, quod tibi, dum adhuc parvula eras, narravi, quapropter surge atque misericordiam à Domino misericordiarum implora, & ad regem Ahasverum accede, atque ab illo salutem populi tui & cognationis tuæ pete; Mardochæus autem fusis ad Dominum Deum Israëlis, precibus hunc in modum oravit: notum est ac manifestum coràm Solio Majestatis tuæ, Domine totius mundi, notum sanè tibi est, quòd non propter oculorum meorum superbiam nec ob cordis mei fastum fecerim, quò

(5.) Vid. Esther. cap. 10. v. 6. & c. 11. v. 10. Vulgatæ editionis Latinæ, ex Græco translatæ.

(6.) Confer. Esther. c. 10. v. 6. & c. 11. v. 11. Editionis Vulgatæ Latinæ.

(7.) Vid. Esther. dict. cap. 11. v. 12.

(8.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: accidit autem &c. absunt à codice Munsteriano.

לא השתחויתי לעמלק הזן הרע הזה הער הצורר לעם קדשך והפארתך אמנ׳ מיראתך והתירתי בו ולא השתחויתי לו׳ כי יראתי מפנך י״י אלהי ולא אביתי לחת את כבודך לאדם והפארתך לבש׳ דם ולא רציתי להשתחוי׳ לזולתך כי מי אני אשר לא אשתחוה׳ להמן אשר נשאו זמנו והמלך אחשורוש נגלה והלא על תשועת אלהי ישראל אלהיך נעליו אשר ברגליו ועפר הארץ אשר ידיוך׳ ועתה אלהינו הצילנו נא מידו ויפול הוא בשחת אשר טמן ובבור אשר כרה׳ ולכד ברשת אשר טמן ליגלי המדיך וידעו כל העמים כי לא שכחת את הטבוקת׳ אש׳ נשבעת לאבותינו ולא תפרת אותה גם ידעו כי לא נתתנו בגלות מקצה ידך כי לא יכלת להושיענו כי אם בקונות׳ אבותינו נמכרנו ובתואיניו הגלנו מארצנו כי חטאנו לך׳ ועתה אלהינו רב להושיע המחיית מתים ריבה את ריבנו תקים את נקמתינו והושיענו מיד המן כי צר ממנו מאד ואנחנו עליך עינינו תעיך נכרת להיותך למגן בעדינו ולעמוד בקרבנו להלחם את מלחמותינו ולשפוט על כל הקמי׳ עלינו חוכרנו י״י אלהינו כי חלקך אנחנו בבני האדם׳ ומאז ברגלך עלינו ובחפציך בני אדם ובהיה אנחנו בגורלך אשר השלכת לבני אדם ובני העולם על גדל י״י׳ ועתה אלהינו למה יאמרו

minus improbum iſtum Amalecitam, qui populum tuum ſanctum atque glorioſum affligit, adorarem; ſed quòd propter timorem tui ei reſtiterim nec memet coràm illo incurvaverim; nam Te, Domine, qui Deus meus es, timui, nec honorem tibi debitum, aliis exhibere aut gloriam tuam carni ac ſangini (9.) impertire nec alium quemquam, præter te, adorare volui: etenim quis ego ſum, qui Hamanem, in tàm ſublimi dignitatis gradu jam conſtitutum & à rege Ahasvero adeò evectum adorare recuſem? nonne pro ſalute Iſraëlis etiam calceamenta pedum ejus ac pulverem terræ, quam ille calcat, lingerem? Nunc itaque, DEus noſter, eripe nos è manu improbi iſtius atque ipſe in foveam, à ſe factam & in puteum, quem effodit, cadat, ac reti, quod ipſe ſanctorum tuorum pedibus clàm poſuit, capiatur, atque omnes ſciant populi, quòd jurisjurandi, patribus noſtris præſtiti, non ſis oblitus nec illud irritum feceris, agnoſcant quoque, quòd non ob defectum virium ac potentiæ tuæ nos in captivitatem tradideris, quaſi nos ſervare non potueris; ſed quòd propter majorum noſtrorum iniquitates & ob noſtra peccata ex terra noſtra in captivitatem abducti ſimus, quia tibi peccavimus; nunc autem, DEus noſter, cui multæ ſervandi rationes ſuppetunt, qui mortuos (10) in vitam reducis, litem noſtram defende nosque è manibus Hamanis libera, quia ad ſummas anguſtias ab illo redacti ſumus; oculi autem noſtri Te unum reſpiciunt, & ad Te confugimus, ut nos protegas & à parte noſtra ſtes atque noſtra geras bella, eosque omnes, qui nos adoriuntur, judices. Recordare quæſò Domine, Deus noſter, quòd nos elegeris ex univerſo genere humano, &, ex quo Tu, Altiſſime, filios hominum diſperſiſti iisque certas ſedes aſſignàſti, nos ſors tua inter gentes facti & in peculium tuum

(9.) Id eſt: homini mortali, confer. Eſther. c. 13. v. 14. Editionis Latinæ Vulgatæ.

(10.) Hæc & quæ ſequuntur usque ad: nosque è manibus Hamanis &c. non leguntur in codice Munſteriano.

צוינו כי אין אלהים לישראל׳ ויפתחו פיהם לבלוע את חלקך את עם הקדש ולהלל ארץ עצבותי׳ ותבלידם׳ אנא אלהינו הצילנו נא מידו ויבושו מחקותם וישימו יד לפה בראותם את ישועתך י״י עמנו ודם על עמך ועל נחלתך ואל תשתום פיות מהללך ערב ובקר וצהרים תמיד ויפוך יגוננו לשנין ואבלנו לשמחה וי״ט׳

(כל ישראל הנמצאים בשושן הבירה׳ ועקו אל י״י עם מרדכי הסר המשיח וגואל לישראל ביד אלהיו השמחה עליו לעזרו על׳ דבר הצר אשר הצר ואשר העיקם המן בן המדתא העמלקי גם בכל מדינות המלך אחשורוש ובכל עיר ועיר מקרי המדינות צוו׳ מרדכי בכתי׳ לעשות כל איש כמעשהו׳ ותבקש גם המלכת אשר רחמי השם כי פרוצת גם מן הרעה אשר צפתה על עמה׳ ותפשוט את בגדי מלכותה את עדיי תפארתה ותלבש שק ואפר והמר שערה׳ ראשה ותמלא את ראש׳ עפר ואפ׳ ותענה בצום נפשה

um aſſumpti ſimus. Nunc itaque, Deus noſter, cur dicant hoſtes noſtri: non eſt Deus Iſraëli? nec fauces ſuas aperiant, ut hæreditatem tuam, populum ſanctum, deglutiant & idola ac vanitates ſuas laudibus extollant? libera nos, obſecrò, Deus noſter, è manibus ejus (11.) atque hoſtes noſtri expectatione ſua fruſtrentur manumque ori apponant, dum ſalutem tuam, Domine, quam nobis exhibes, conſpiciunt, miſerere populi tui atque hæreditatis tuæ, nec eorum, qui te veſperè, manè, meridiè ac ſemper laudant, ora obſtrue, converte mœſtitiam noſtram in gaudium ac luctum in lætitiam diemque feſtum. (12.)

CAP. III.

OMnes autem Iſraëlitæ, qui in regia urbe Suſan, reperiebantur, unà cum Mardochæo principe, qui populum Iſraëliticum DEI ope & auxilio ſervaturus ac liberaturus erat, ad Dominum clamarunt (1.) ob calamitates, quibus Haman, Hammedatæ filius, Amalecita, illos premebat & affligebat, ad omnes (2.) quoque provincias Ahaſveri regis & ad unamquamque urbem provincialem Mardochæus literas miſit, ut factum ſuum cuncti imitarentur, (3.) ipſa etiam regina, Eſthera, exterrita malò, quod populo ſuo imminebat, miſericordiam Dei imploravit & ſepoſitis veſtibus regiis atque ornamentis pretioſis ſaccum induit pulverulentum, ac paſſos capillos cinere & pulvere conſperſit, animamque ſuam per triduum nocte dieque jejunió afflixit ipſaque in faciem procidit & effuſis la-

(11.) Nempe: Hamanis, qui inſenſiſſimò ergà Judæos erat animo.

(12.) Sic abbreviaturam illam ו״ט id eſt, יום טוב hic vertere volui; hæ autem Mardochæi preces à Deo exauditæ fuerunt ac Judæi è manibus Hamanis liberati feſtum Purim inſtituerunt, vid. Eſther. c. 9. v. 26.

(1.) Vid. Eſther. cap. 13. v. 18. Verſionis Latinæ Vulgatæ, ex Græco factæ.

(2.) Hæc & ſequentia usque ad: ipſa etiam regina Eſthera &c. abſunt à codice Munſteriano.

3.) Nimirum, ut ad Deum preces funderent pro liberatione ex manu Hamanis.

נפשה ג' יומים לילה ויום ותפול על פניה
ותכך ותתפלל ותאמר ה' אלהי ישראל
אשר משלת מימי קדם ובואא העולם
עזור נא לאסתר אשר אין לה עזר כי
אם אותך ופרה אותי ואת עמי מיד הזד
הצורר אותם כי בדד אני ושבעת הנערי
בבתי המלך ואב ואם אין לי ואתה הוא
אבי יתומים ותמומת וכיחומה עזרי
שואלת מבית לבית כן אנכי שואלת
את ותמיך מחלין לחלין כי אראה שמיך
ואגדלה שמך על כל מעשיך בודדת
ויהודה בבית המלך אחשורוש מן היום
אש' לוקחתי הנה ועד היום הזה ועתה
אלהים הנה נא נפשי בכפי קטנה מידי
אם יטב בעיני כבודך ואם לא הרצה
לקחת ואאבה להזושתני להודות את
שמך כי לא ישפוך בקבר הפוך האילה
נא את צאן מרעיתך מן האוחיות האלה
אשר קמו עליהם לטרפם כי אבי ואמי
ספרו לי ומרחבי עבדך אומני למדני
ובתוחיך כחו' לאמר אשר הוצאת את
אבותינו ממצרי' והרמת בכוחך ועמך
הקדוש הוצאת מתוכם ביד חזקה ובזרוע
נטויה ואחרי כן העברתם בים סוף בכוס
העובר בבקעה והלכתם במדבר ותתן
להם לחם מן השמים ומים מצור התלמי
וכן לכל גוי לא עשית כי משפטיך לא
ידעו ועם כסר לשובע נתת להם ותך
לפניהם מלכים גדולים ואדירים ואת
ארץ השובה הקדושה ותצוה הנחלת
אותם׳

chrymis sic oravit: Domine, Deus Israëlis, (4.) qui ab antiquis usque temporibus dominatus es & mundum creâsti, opem fer, quæsò, ancillæ tuæ, omni alio adjutore, præter te, penitùs destitutæ; libera me populumque meum à manu inimici, qui nos affligit, ego quippe sola hic in domo regis habito, patre ac matre orbata; tu verò pupillorum & pupillarum pater es; ac sicuti pupilla paupercula ostiatim mendicando stipem colligit, ita ego de fenestra ad fenestram misericordiam tuam imploro, nam cœlos, a te creatos, aspiciens nomen tuum celebravi sola atque mœsta in domo regis Ahasveri, propter omnia opera tua, jam inde ab eo tempore, quò huc deducta sum, usque ad hunc diem; nunc autem, mi Deus, ecce anima mea in manibus meis est, accipe quæsò illam, si quidem gloriæ tuæ ita visum fuerit; si verò illam suscipere tibi non placuerit, sed vitam (5.) mihi servare volueris in nominis tui laudem (non enim in sepulchro misericordia tua (6.) celebratur) libera quæsò oves pascui tui à leonibus istis, qui ad eas rapiendas surrexerunt; parentes quippe mei mihi narrârunt & Mardochæus, servus tuus fidelis, docuit me, in lege quoque tua scriptum est, quòd Tu majores nostros ex Ægypto eduxeris & Ægyptiorum primogenitos interfeceris, populumque tuum sanctum, exinde valida manu brachioque exertò eductum, posteà per mare Suph (7.) non secùs ac equum, qui per campum incedit, eduxeris & quòd in deserto ambulantibus panem de cœlo & aquam è petra durissima dederis, id, quod nulli ex aliis gentibus, quæ judicia tua ignorant, unquam præstitisti, carnem quoque illis ad satietatem præbuisti regesque maximos ac fortissimos coràm eis interfeciſti ac terram tuam, sanctitate & puritate eximiam, iisdem possidendam dedisti; sed posteaquàm majo-

(4.) Vid. Esther. c. 14. v. 1. & seqq.
(5.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: libera quæso, non leguntur in codice Munsteriano,
(6.) Vid. Psalm. 6. v. 6.
(7.) Ἐρυθρὰν θάλασσαν Mare rubrum, dicitur Græcis Lxx. interpretibus, Exod. c. 13. v. 18.

אותם׳ וכאשר השאו אבותינו לשמך
הגדול באותם נתת אותם ואותנו בשבי
ויצרי אנחנו בגולת׳ כזאת ועתה כי
עונותינו סבלנו׳ ואתה י״י יתי מאו
חמיך בבוד עלי פשעינו והשפטנו לפי
חסר והשיבנו סליחה כי נוגע שיך בעת
צרה וכה דברת ביד משה עבדך נאמן
ביתך בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה
וגו׳ כי אל רחום י״י אלהיך וכו׳ עלי
יד משרת הבטחתיך הסוך הגדול לבלתי
הפר בריתיך אתנו ולזכור לנו בריתי
ראשונים להשוחך לנו לאלהים וכן כתוב
ע״י משה עבדך ואף גם זאת בהיותם
בארץ אויביהם וכו׳ חכרתי להם בריתי
ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ
מצרים וכו׳ ועתה י״י אלהינו הב
לעינים העוברים האלה כי יעבידו אותנו
בפרך גם כי המה אומרים כי לא נחתנו
אתה בידם וידו לפסולים׳ להם ישתחוו
לאמר אתם נתתם את ויתהדרים בידינו
ועל כן אני שמעתי חפרך הגדול תעבוד
ושנאתיך אותם שנאת גדולה באש׳ ומנא
התכם ויודע בטבע העולם להעביר עלי
פניו תהיכות בגד מלהלך אשר תשתמש
בו

majores nostri in nomen tuum peccârunt, tu eos simul ac nosmet ipsos in captivitatem tradidisti: ecce igitur nos in exilio ad hunc usque diem constituti, illorum (8.) peccata portamus; sed misericordiæ tuæ, ô Domine semper benedicte, peccatis nostris præponderârunt, ac tu secundùm benignitatem tuam nos judicans propitius nobis fuisti, quando in rebus adversis ad te clamavimus, nam ita per Mosem, servum tuum fidelem in domo tua, (9.) locutus es: cùm in angustiis fueris & res illæ (10.) omnes tibi evenerint &c. Deus enim misericors est Dominus, Deus tuus, (11.) Tu quoque per Mosem spe rare nos jussisti in misericordia tua magna, quòd fœdus tuum, nobiscum initum, irritum facere nolis; sed pristini illius pacti memor Deus noster esse velis, sic enim à Mose (12.) Servo tuo, scriptum est: attamen etiam cùm fuerint in terra inimicorum suorum (13.) &c. & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos è terra Ægypti &c. (14.) Nunc itaque Domine, Deus noster, satis habent inimici isti, qui nos affligunt, quia dura (15.) servitute nos premunt, prætereà iidem quoque dicunt, quòd non Tu nos in ipsorum manus tradideris; sed illi sculptilia sua laudant eaque adorant, dicentes; vos potestati nostræ tradidistis Judæos, quocircà ego, ancilla tua, cui magnam misericordiam exhibuisti, illa (16.) abominor & maximo odio prosequor, non secus, ac vir sapiens, qui rerum naturalium peritus est, segmen-

(8.) Hæc & sequentia omnia, usque ad: sic enim à Mose, servo tuo, &c. absunt à codice Munsteriano, vid. infr. h. cap. n. 12.
(9.) Vid. Numer. c. 12. v. 7. & 2 Hebr. c. 3. v. 2. & 5.
(10.) Nempe: maledictiones, de quibus Deuter. c. 29. v. 20. & seqq. & c. 30. v. 1. & seqq.
(11.) Vid. Exod. c. 34. v. 6.
(12.) Hic fit continuatio textus in codice Munsteriano, vid. supr. n. 8. h. cap.
(13.) Vid. Levit. c. 26. v. 44.
(14.) Vid. Levit. dict. c. 26. v. 45.
(15.) In codice Munsteriano locus iste sic legitur: ועתה׳ לא די להם כי מעבירים אותנו והנה הם אומרים וגו׳ ubi Versio Latina ita habet: & nunc quidem non sufficit eis, quòd dura servitute premunt nos; sed ecce dicunt quoque &c. quæ lectio alterâ illâ, quæ in nostro codice habetur, ferè planior est, cui etiam Esther. cap. 14. v. 8. Vulgatæ versionis, penè consentit.
(16.) Nempe: gentilium idola, de quibus in præcedentibus dictum fuit.

כי אשה נדה׳ כן גם אני אשנא את
בגדי תפארתי ואת כתר המלוכה אשר
בראשי להיות עמי גולה׳ בינתים וגם
אני גולה וסורה׳ עמהם ומחומם אשר
הביאני הנה לא שמחתי כי אם בתוך
הנעים אשר לא יכלה׳ ותהי אלהינו
אבי יתומים עמוד לימין היתומה וחבושתי
בך וחן לי תתנו בעיני האיש הזה המלך
אחשורוש כי יראתיו באשר יירא גדי
העזים מפני האריה והשפילהו וחכניעהו
עם כל יועציו ויהיה כנוע וכבוש לפני
בקשתי בחן ובזוכי אשר תחן לי אחות
אלהי עזי׳ אבא אליו לבקש מלפניו על
עמי ויכוה ארץ לבו לשנוא את אויבך
ולאהוב את עבדיך המה בני ישראל
למען הקדוש ונחלתך הנחלתה׳ כי לב
מלך ביד יי׳ ולב המלכים בידך אל
אויר ונוראא ונשגב תשילני נא היום
הזה מנחשאה׳ ומהמגור אשר יראתי
ויעזתי ואבאה לפניו בחסד שמך ואנא
מלפניו בשלום׳

segmentum panni inquinati, (17.) quò fœmina, immunditiæ laborans, ità est, averlatur & ab oculis suis removet, ita ego quoque vestimenta, quibus ornata sum, ut & coronam regiam, quæ capiti meo imposita est, aversor, dum populus meus inter hostes captivus est & ego simùl cum illo in captivitate & exilio versor. Etenim jam inde à die illo, quò huc deducta sum, nulla in re alia, quàm in misericordia tua magna & in eximia bonitate tua, quæ nunquam deficit, lætata sum. Nunc itaque Deus noster, orphanorum pater, ista quæsò ad dextram pupillæ, quæ in te sperat, & da mihi, ut gratiam coràm viro isto, rege Ahasvero, inveniam, nam valdè illum timeo, perinde atque hœdus inter capras ad conspectum leonis expavescit, fac, ut ille rex unà cum consiliariis suis omnibus superbiam atque ferociam deponat, & miti ac mansvetò ergà preces meas animò sit propter gratiam & pulchritudinem, quam Tu, Deus meus, mihi daturus es eo tempore, quo ad illum accedam, (18.) ut pro populo meo apud illum intercedam, ejusque animum inclina, ut inimicos tuos odio prosequatur, ac servos suos diligat, qui sunt filii Israëlis, sanctus populus & hæreditas tua incontaminata, quia cor regis in manu Domini est (19.) animusque regum potestati tuæ subjectus est; ô Deus magnifice, terribilis & excelse, libera me quæsò hodiè à timore illo ac pavore, quò teneor, qui animum meum implevit, ut in illius conspectum favente nominis tui gratiâ, veniam & ab eo incolumis discedam.

(17.) Munsterus post ישנאא hæc locum legit : אורם בגד אשר לאשה נדה, quæ ille sic vertit : sicuti homo execratur pannum mulieris menstruatæ, confer. Esther. dict. c. 14. v. 16.

(18.) Munsterus locum hunc ita legit : ותן לבבי לרחמיה אויביהו ולאהבה עבדיך כי לב המלכים ביד אל אשר תחנון תשנו אל אויב וגו׳, quem ille sic vertit : immuta cor ejus, ut oderit inimicos nostros & diligat servos tuos, quia cor regum in manibus tuis est & quocunque tu vis, inclinabis illud, Deus magnifice, &c.

(19.) Vid. Proverb. c. 21. v. 1.

CAP.

ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות
את בגדי יקרה׳ ואת עדי והפארתה׳
ותקח עמה את שתי נערותיה ותשם יד
ימינה על הנערה האת׳ והתמך עליה׳
בותך המלכות׳ ללכת׳ אל משפט
הנערה׳ והנערה האחרת היתה הולכת
אחריה ומגבעת את שתי בגדיה לבל
יגעו ארצה בזהב אשר בבגדיה וגם היתה
בותך המלכות׳ אשר לא יגעו ארצה׳
בלבושיה׳ ותשם על ראשה כל אבן יקר׳
בעדי כתר המלכות והתהל פניה חיבם
את הדאגה אש׳ בנפשה והבוא בהשד
הפנימית נוכח המלך תשעצר למול פניו׳
והמלך אחשורוש יושב על כסאו בלבוש
מלכי אפוד באפוד זהב וחפו אשר
עליו נתיע והכוקרא השוהם והנופך
מהלפרים ובל אבני התפאורת אשר
בלבושו מבריקים׳ וישא עיניו ויוא את
אסתר עומדת למול פניו וחבעך בו
המלכו מאד על אש׳ הפורה המלכות
את דתו ואת דקי לאמר אשי יבוא אל
המלך ולא יקר׳ אתת ויתר לתמית והיא
באת

CAP. IV.

ACcidit autem die tertio, (1.) ut Esthera regina vestes pretiosas indueret & ornamenta decoris sui, duas secum ducens puellas suas, quarum alteri imposità dextrâ more regio incumbebat, humerisque puellæ innixa (2.) incedebat; altera autem sequebatur, pretiosas sublevans vestes, ne aurum, quò vestimenta ejus ornata erant, terram contingeret, (reginis enim in more positum erat, (3.) ut illarum vestimenta in terram non defluerent,) atque coronâ regiâ, quæ variis gemmis coruscabat, Estheræ caput decoratum erat ejusque facies splendore effulgebat; sic animi sui mœrorem regina tegebat & in atrium intimum antè conspectum regis ingressa coràm illo stabat; rex autem Ahasverus in solio suo sedebat, regio indutus amictu (4.) aurumque purissimum, quod vesti regiæ intextum erat, splendebat & emicabat carbunculis, (5.) rubinis atque Smaragdis aliisque lapidibus pretiosis omnis generis, queis vestimentum ejus ornatum erat, coruscabat, dein rex sublatis oculis Estheram è regione stantem conspexit & valdè iratus est, quòd regina ipsius legem & sanctionem fecisset irritam, quâ cautum erat, ut, quisquis ad regem non vocatus accessisset, is mortis reus esset; illa verò non accersita advenerat. Esthera igitur regem intuens vidit, quòd oculi ejus ob vehementem iram, quam animo conceperat, ignis instar arderent, quocirca, cùm animadver-

(1.) Vid. Esther. c. 5. v. 1. & seqq. & cap. 15. v. 4. & seqq. Vulgatæ editionis Latinæ.

(2.) Quasi præ deliciis & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens, ita in Vulgata versione Latina Esther. c. 15. v. 6.

(3.) Atque mos iste etiamnum in illustribus fœminis servatur, ut pedissequæ illarum vestimenta sublevent, ne terram contingant.

(4.) Sic dictionem אפוד, quæ hic habetur, vertere volui, de cujus forma vid. plura apud R. Salom. ad finem capitis 40. Exod.

(5.) Ita תרקרא, quæ vox hic in Hebræo habetur, transferre mihi visum fuit; duæ autem dictiones illæ: יהאזם והנופך, quæ in nostro codice leguntur, absunt à Munsterianâ.

באה בלהי נקראת׃ והמא אסתר את׳
עינה וראא את פני המלך ודעה עינו
בערוה כלפידי אש מגודל ודמה אשר
גדלה ובעוה בלבו׃ והכיר אסתר את
קינה המלך ואת דרכו ותבהל האשה׃
מאד מאר ויסג לבה ותשם את ראשה׃
על הנעדה הראשנה עליה ביד ימינה׃
ויא אליהו עמליגו וידחם על לחן עמת
ועל עמל בחלתו ויא לעודה׃ בצורת׃
ותומדה העבדה השואלת ודמה אשר׃
בעדה עליהם׃ ויתן לה חן לפני המלך
ותוסק יפי על יפיה ודבר על הדרה׃
ויקם המלך בבהלה׃ מבסאו וידן את׃
אסתר ותבקה וינשקה ויסמכה בזרועו׃
ויאמר להאסתלך מה לך לפוד הזה אסתר
המלכה ותקי נפשך ואל תיראי מדבר
אהובתי כי הנה הדרת הוד אשי ותקצנ
אין לה ממשלה עלך באשר את מלכה
ותעיתי׃ ויקח את שרביט הזהב וישם
על׃ האשה ויאמר לה מדוע לא תדברי
לי אסתר המלכה׃ והאסתר אסתר כי
ראיתי אותך אדוני המלך ובהלה נפשי
מיוד כבדך ומפני גדולת תפאורתך׃
ויהי בדברה אלו והשם עוד האשה על
הנעדה כי עיפה נפשי בצום ובאי
ובקנן ויתבהל המלך מאד ויבך על פני
אסתר המלכה׃ ויא׃ משיחי המלך
מיאהבים למלכה לדב׳ אל המלך להטיב
את נפשו בראותם צרת אזניה׃ והדבר
אסתר המלכ׳ למלך והאסתר אם על׃
המלך טוב משתה אעשה לו מהי ושמ
אדיעתו מה ויה לי לבוא אליו בלהי
נקראתי ויאמר לה המלך כן אעשה׃

advertisset regis iram & indignationem, admodùm conturbata fuit & animi deliquium passa caput suum super puellam, cui dextrâ suâ innitebatur, reclinavit; (6.) ast Deus noster calamitatem nostram respexit, atque afflictionis populi sui & ærumnæ hæreditatis suæ misertus est, ac puellæ miseræ, imploranti misericordiam ejus & in illa spem suam collocanti opem tulit, eique gratiam dedit coràm rege atque pulchritudinem pulchritudini, decus decori addidit, adeò, ut rex festinans ac stupens è solio suo surgeret & Estheræ obviam iret, eamque amplectens & osculans brachio suo sustentaret eique diceret: ecquid times, Esthera regina, animum sume ac noli quidquam metuere, dilecta mea, etenim lex ista, à nobis lata, nihil in te habet imperii, utpote regina & consorte mea; dein rex aureum sceptrum capiti ejus imponens eidem dixit: cur mecum non loqueris, Esthera regina? ad hæc Esthera respondens: vidi, inquit, te, rex & consternata sum animo propter majestatem & magnitudinem gloriæ tuæ; his dictis regina iterùm caput suum super puellam reclinabat (quia animus ejus jejuniô, tristitia & mœrore defatigatus erat) quocircà rex vehementer perterrefactus lachrymas coràm Esthera profundebat omnesque ministri regis supplices reginam orabant, ut cum rege loqueretur atque illius animum hilatiorem redderet. Esthera itaque (7.) regem alloquens dicebat: si regi visum fuerit, cras parabo convivium (8.) atque ibi regi aperiam, quænam causa me impulerit, ut non vocata ad ipsum venirem; ad hæc rex, sic faciam, inquit.

CAP.

(6.) Vid Esther. cap. 15. v. 10. & seqq. editionis Vulgatæ Latinæ.

(7.) Hæc & sequentia, usque ad: quô factô Deus magnam &c. absunt à codice Munsteriano, vid. quæ cap. sequ. 5. n. 4. notata sunt.

(8.) Confer. Esther. cap. 5. pertot.

CAP. V.

והי ממחי׳ וישמח עמה במשתה ותמן
ותגזר׃ בבוה׃ המלך עמו וגם ביום
השוא אמר׃ אסתר המלכה למלך לאמר
אדני המלך גם מהי עשה׳ נכי חמר
כרת היום והוה׃ שמח במעתה׃ אש׳
אעשה לך ואו אודיך את צרת נפשי׃
ויהי מהרת היום ההוא והמלך עשה׃
ברבר אסתר המלכה ויא׃ שמח וטוב
לב ויאמר אליה אמור נא אמת׳ לשמ׃
יע לצבך אם שאלתך לקתת את חצי
המלכו׳ ונתנה לי והעש ואסתר המלכה
ותען׃ את קלה׃ בבבי ותצעק צעקה
גדולה ומרה׃ לאמר מה יש לי עוד
אדני המלך בבל׃ מלכותך ובזפאר׃ת
ממשלתך כי מבקת אותי ואת עמי ביד
איש צר ואויב להשחיתנו ואמר המלך
בחי את מי הוא זה ואי זה הוא אשר
עלה על לבו לבקש ממני זה ומאי זה
עם את ותאמ׳ אליו אדני המלך יהוית
אני בזת מרדכי היהודי היושב בשער
מלכותך ותצו ותעתר הוא המן תרע
אש׳ גדלתו על כל השרים ואתה יזעת
את מעשה׳ מרדכי עתך כי גלה סוד
סריסיך אשר בקשו לשלוח יד כך ותציל
את נפשך ממו׳ ותשלח המלך אחרי
מרדכי לרעת מה זה ועל מה זה ויבא
את׃ המלך׃ ויאמר המלך אל׃ מרדכי
כה דברה אלי אסתר המלכה ואתה לא
הגזת

SEquenti igitur die rex lætus cum Esthera convivium celebrabat, cui etiam Haman, qui in aula regiâ magnâ pollebat autoritate, intererat, eodem illo die Esthera regem ita alloquebatur: si mihi, Domine rex, eandem, quam hodiè, gratiam exhibueris etiam crastino die & læto fueris animo in convivio, quod tibi apparabo, tunc animi mei angorem tibi revelabo; accidit autem sequenti die, ut rex Estheræ dictis morem gereret, & cùm is læto hilarique animo esset, reginam sic compellaret: dic, quæsô, Esthera, quidnam cor tuum angat, etiamsi dimidiam (1.) regni mei partem petieris, à me impetrabis, tunc regina Esthera, fletu amaro & lamentabili voce exclamans: enim verò, inquiebat, Domine rex, ecquid mihi utilitatis (2) in universo regno tuo atque ex regio splendore supereat, posteaquàm tu me ac populum meum hostis & inimici potestati tradidisti, ut nos deleret? rex autem valdè iratus: quisnam est iste, respondebat, & ubinam est ille, qui in animum induxit suum, ut id à me peteret? cujusnam tu gentis es? illa verò dicebat: Judæa sum, Domine rex, & ejusdem religionis, cujus etiam est Mardochæus, Judæus, qui in Palatio tuo regio versatur, infensissimus verò hostis est improbus iste Haman, quem tu aliis omnibus principibus prætulisti; tibi autem probè notum est, quid Mardochæus tibi præstiterit, dum eunuchorum tuorum, qui te interficere cupiebant, insidias detexit atque te à mortis periculo liberavit. Tunc rex Mardochæum acciri jussit, ut rem illam inquireret, qui, cùm advenisset, rex illum ita compellavit: Esthera regina rem mihi ita narravit; tu verò illam me hactenus celâsti atque ego non nisi hodiè, eandem ex illa

(1.) Vid. Esther. cap. 5. v. 6. & cap. 7. v. 2.

(2.) Verba Estheræ, quæ hic habentur, paulò aliter referuntur Esther. c. 7. v. 3. & seqq.

audivi, quocircà tu quoque indica quæsò mihi inimici vestri infensissimi inprobitatem &, quidnam ille perpetraverit, mihi recense. Mardochæus itaq; regi respondebat: obsecro, Domine rex, serva nos, nam improbus iste sic consilium iniit atque rem ita ordinavit, literasque tuo nomine scriptas ad omnes regni tui provincias misit in hanc sententiam, ut cuncti Judæi delerentur, interficerentur ac perderentur; Tu verò dispice, quomodo isthæc ejus improbitas reprimatur illiusque conatus infringatur, his auditis rex valdè iratus è convivio surrexit ac præcepit, ut Haman ejusque filii suspendiô necarentur: (3.) quô factô (4.) Deus magnam salutem Judæorum rebus attulit per manum Esthеræ reginæ & Mardochæi Judæi, qui ex tribu Jemini ortus in regio palatio versabatur. Sic Haman ejusque filii infelici arbore suspensi fuerunt; Mardochæus autem indies magis magisque in aula regia prævaluit, præterea etiam potestas data fuit Judæis, ut omnes hostes suos delerent eosque gladiô interficerent, quicunque populi Israëlitici interitum qværebant. Ab eo tempore ac deinceps Mardochæus in aula regis Ahasveri celebrari ac populus Israëliticus magno in honore esse cœpit, majores quoque nostri sub imperio regum Persarum quietè ac tranquillè vixerunt (5.) usque ad regnum Darii Secundi.

CAP. VI.

Accidit autem, ut sub illius imperio bellum gravissimum adversus gentem Macedonicam excitaretur, eaque maxima clade ab illo affige-

(3.) Confer. Esther. c. 7. v. 19. & seqq. & cap. 9 v. 6.
(4.) His fit continuatio textus in codice Munsteriano; correcta autem omnia, quæ in codice nostro à numero 7. capitis antecedentis 4. usque ad hunc numerum 4. habentur, absunt à codice Munsteriano.
(5.) Vid. quæ libr. præced. 1. cap. 22. n. 12. notata sunt.

afficeretur ac duriter haberetur, bellicisque calamitatibus valdè affligeretur ac premeretur, donec Alexander Macedo, Philippi filius, regnum adipisceretur, qui gentis Macedonicæ nomen inclytum effecit, quique plagam orientalem usque ad finem terræ habitabilis perdomuit. Nam, dum Macedones bellum adversùs Persarum regnum susceperunt, Alexander Macedoniâ egressus (1.) ingentibus copiis Darium adortus est ejusque fœderatos omnes bellô devicit, & postquàm Ægyptum & Idumæam perdomuit, ad littus maris pervenit ibique Aconem (2.) Ascalonem (3.) & Gazam expugnavit, consilium quoque iniit, ut Hierosolymam subjugaret & devastaret, quia Dario confœderata erat. Dum igitur Gazà cum omni exercitu suo profectus est, in itinere ad diversorium quoddam pervenit ibique cum copiis suis castrametatus est; accidit autem nocte illa, (4.) ut super lectum dormiret in tentorio suo ac virum quendam, capiti suo adstantem, videret, qui linteis indutus erat, atque strictum ensem manu sua gestabat, qui non secus ac fulgur, pluvioso die micans, resplendebat, hunc ille ensem super caput regis vibrabat, unde rex valdè exterritus: cur, inquit, percutiet Dominus servum suum? ille autem respondens: Deus misit me, inquit, ut reges maximos atque inclytos coràm te subjicerem gentesque fortissimas tibi subjugarem; ipse verò angelus ille sum, qui faciem tuam præcedo, ut opem tibi feram; nunc itaque te morte moriturum scias, quia Hierosolymam invadere & Sacerdotes Domini ejusq; populum malô afficere tibi proposuisti; rex autem respondens: remitte quæsò, ait, peccatum istud servo tuo; si tibi, Domine, factum illud displicet, retrocedam; sed vir ille: noli metuere, inquit, nam peccatum

(1.) Confer. Joseph. Antiqu. l. 11. c. 8.
(2.) Hæc postea Ptolemais dicta est, de qua vid. inter alios Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa c. 64. confer. & infr. l. 3. c. 17. n. 11.
(3.) Vid. Id. Lightfoot Chorogr. Matthæo præmiss. c. 14. ubi plura de urbe Ascalone.
(4.) Confer. Joseph. Antiqu. libr. 11. cap. 8.

אדוני ואם רע בעיניך אשוב לי ויאמר
אליו האיש אל תדאג כי נשאתי פניך
לך לך לדרכך וירושלמה והיה בבואך
מוך ירושלם ואראך איש לבוש בדים
במותי כתארי ובדמותי וכראיתך אותו
מדר נפול על פניך ארצה והשתחוית לו
וכל אשר יאמר אליך עשה ואל העבור
את פיו כי מות תמות ביום עברך את פיני

catum istud tibi condonavi; tu verò perge & itineri, quod Hierosolymam versùs suscepisti, insiste; ast, quando Hierosolymam advenies, & virum, linteis indutum, per omnia mihi similem conspicies, statim pronâ in terram facie procumbe eumque adora, atq; libenti animo, quicquid ille tibi dixerit, perfice & in omnibus ei obtempera, quia simùl ac dicto ejus non obediveris, motte morieris.

CAP. VII.

ויקם המלך מרמלין וילך לדרכו אל
ירושלם בחדי אף ויהי בקרבו מוך
ירושלם נגד העיר עם מחניהו הרוכ
מגדו במשחיו קשת ויראא הגניה הכהן
וכל העם מאר ממשע אלכסנדרום
ויצעקו אל ה'יי ויקראו צום ויהי אחרי
הצום ויצאו היהודים לקראתו לכבודו
ולהתחנן לו לבלתי הכרית את העיר
הגניה הכהן עמהם ויצא הכהן מן
השער הוא וכל העם והבוהים האדרים
והגניה הכהן הגדול עומד לפניו לבוש
הבדים ויראא המלך אלכסנדרום את הגניה
הכהן ומהר וירד מעל הרכב ויפול על
פניו וישתחו לכהן. ויקדו המלכים על
ככה ויאמרו לו מדוע השתחויתו לאיש
הזה אשר אין לו כח למלחמה ויאמר
אל עבדיו המלכים אל הקנו על כבדי
כי המלאך ההולך לפני בבדי הגוים
לעזרני

(1.) Sic Hebr. ממחני קשת hic vertere volui, quibus tantum spatium intelligitur, quò sagitta, arcu emissa, pertingere potest.

(2.) Josephus Antiqu. lib. 11, c. 8. vocat Jaddum, vid. cap. seq. 8. n. 4.

* R. Azarias in Meor enajim Part. 3. quæ inseribitur: imie bina, cap. 19. historiam istam à Judæo quodam interpolatore additam esse scribit, confer. quæ in Præfatione mea num. 91. & n. 95. notata sunt.

לעזרני רמותו ותאחז באיש הזה אשר
השתחויתי לו. ויהי אחרי כן ויבא
הכהן ואלכסנדרום והמלך אל ירושלם
ויביאהו הכהן אל מקדש אלהינו ויראהו
הכהן את היכל ה'יי ואת העזרה והמקדש
ואת גגויו ואולמיו ויראהו את מקום
קדשי הקדשים ואת מקוי המוכות ואת
מקום העולות. ויאמר המלך ברוך ה'
אלהי ישראל אלהי הבית הזה ואשרים
אתם עבדיו המשרתים לפניו במקום הזה
ועתה אעשה לי וכר הנה ואתן זהב
לרוב לאומנין ויבנו את אלמי ויקנו
אותו בין הבית ובין קדש הקדשים ויהי
צלמי לזכרון לי בבית הזה בית אלהי
הגדול. ויאמר הכהן אל המלך החכ
אשר נדבו שפתיך תנהו לשחיה כהנו
ה'יי ולמרחית עמו הבאי להשתחות בבית
הזה ואני אעשה לך וכר פה טוב מאשר
שאלת אתה ויאמר המלך ותה יהודי
הזכר הראא ויען הכהן ויאמר וברך יהוה
זה כי כל ילדי הבהמים אשר ילדו בשנה
הזאת בכל יהודי וירושלם יקראו על שמך
אלכסנדרום והיה לך זה לזכרון כאשר
יבאו לעבוד את עבודת ה'יי בבית הזה
כי אין לנו רשון מאת אלהי הבית הזה
הוא ה'יי אלהינו לקבל פסל וכל המנהגי
ותמה המלך איך דבר הכהן וכשהו
בעיניו ויעש כן. ויתן המלך וכר לזהב
לבזק הבית וישתחו לה' אלהינו ויצא
ויבקש המלך מהכהן לדרוש את ה'
אלהים בעדו על פי האורי והתומים אם
ילך

milis est; dein Alexander & Pontifex simùl urbem intrârunt, summusque Sacerdos regem in Sanctuarium Dei nostri introduxit atque ei Templum Domini & atria Sanctuarii ejusque thesauros ac porticus monstravit, locum etiam Sancti Sanctorum, ut & altaris ac holocausti eidem ostendit, quibus conspectis rex dixit: Benedictus sit Dominus, Deus Israëlis, Deus Templi istius, vos quoque beati servi illius, qui in loco isto ministerium ei exhibetis; jam aliquam mei memoriam hic relinquam atque artificibus ingentem auri vim dabo, ut simulacrum meum, affabrè factum, inter Templum & Sanctum Sanctorum erigant, quò illud in Templo isto Dei magni sit mihi monimento; Sacerdos autem regi respondens: aurum, inquit, quod ore tuo vovisti, impende victui Sacerdotum Domini & sustentationi populi ejus, qui adorandi causa Templum istud accedit; ego verò melius monimentum, quàm quod postulâsti, tibi faciam, ad hæc rex respondens: quodnam, ait, monumentum istud erit? cui Sacerdos: tale, inquit, monumentum erit, omnes sacerdotum filii, quicunque hoc anno in universa Judæa & Hierosolymis nascentur, nomine tuo appellabuntur Alexandri, hoc tibi erit monimentum, quando illi in Templum istud venient ad sacra Dei peragenda; nam nobis per Dominum Templi istius, qui Deus noster est, non licet ullam imaginem aut effigiem recipere. Hæc Sacerdotis dicta cùm rex admiratus esset eisque morem gessisset, ingentem præbuit vim auri ad reparationem Templi, ac Dominum, Deum nostrum, adoravit & egressus Sacerdotem rogavit, ut Deum pro se consuleret per Urim & Thumim, an ad bellum contrà Darium proficisceretur nec ne? Sacerdos autem ei respondens: ex illo (3.) tempore, inquit, quò Templum istud in captivitate Babylonica destructum fuit, Urim & Thumim nobis sunt abscondita;

(3.) Hæc & sequenti, usque ad: à quo regi ita responsum fuit &c. absunt à codice Munsteriano, vid. infr. num. 5. h. cap.

ילך למלחמת על ירושׁ ואם יהוי
ויעטר הכהן לאמר מים גלות ובירת
הוה בגלות בבל נעלמו ממנו ואחרים
והחותמים אמנם אדרשה את יי בתפלתי
והוא ישלח מלאכו ברוח קדשו וידיעני
להחזיקך את אשר תעשה· וידרוש
הכהן את יי בעד המלך ויי שם בפיו
דבר לאמר למלך ואמר הכהן למלך
על פני יי לך רכב ועלה כי נתון יתן
ביך ויבא לפניו את ספר דניאל הנביא
ויקרא בו ויראהו את הכתב אשר בתוב
בו על דבר האיל בעל הקרנים המנגח
לכל חית ועל דבר צפיר העזים אשר רץ
על האיל וירמסהו ארצה· ואמר הכהן
אל המלך אתה הוא צפיר העזים ודיוש
הוא האיל אתה הרמסהו ארצה ולקחת
את ממלכתו בידך· ויחזק הכהן את לב
המלך·

dita; (4.) sed precibus meis Dominum rogabo, ut angelum suum per Spiritum Sanctum mittat, qui me instruat ac doceat, quid tibi faciendum sit: Sacerdos igitur Dominum pro rege consuluit, qui oraculum edidit per Sacerdotem, à quo regi ita responsum fuit: (5.) abi, currum felici omine conscende, quia in manum tuam tradetur (Darius,) dein Sacerdos Danielis librum coràm rege attulit eumque evolvens ostendit locum, quò scriptum continetur vaticinium de ariete, cornua excelsa habente (6.) iisque omnes mundi plagas ventilante, ut & de hirco caprarum, impetum in arietem faciente; dein Sacerdos regi dixit: Tu hircus iste caprarum es; Darius autem aries est, Tu illum humi conculcabis eique eripies regnum: his dictis Sacerdos animum regis confirmavit.

CAP. VIII.

(ויצא אלכסנדרוס מירושלם שמח וטוב
לב ויעבור ללכת על דיוש למלחמת·
ויעבור על בני עמון ויבא סנבלט וחזורנו
לקראתו וישתחו לו ארצה ויקבלהו
בשחוק ויעש לו הלכ גדול ויתן לו כסף וזהב לתוב וישא
ממנו לבנו מקדש בזר גריזי בגלי
מנשה

POsteà Alexander læto hilarique animo exiit Hierosolymâ ad bellum cum Dario gerendum; sed dum rex Ammonitarum regionem transiit, Sanballatus, (1.) Horonita, ei obviam processit illumque adorans in domum suam deduxit ac splendidô convivió ipsum omnesque principes ejus exceepit atque magnam auri argentique copiam ei dedit, rogans, ut sibi liceret in monte Garizim (2.) Sanctuarium exstruere in gratiam Menassis, generi sui,

(4.) Vid. quæ supra l. 2. c. 20. n. 8. notata sunt.
(5.) Vid. supr. num. 3. h. cap.
(6.) Confer. Daniel. c. 8. v. 3. & seqq.
(1.) Hic Sanballatus alius fuit ab illo Sanballato, qui obesse conatus est, ne Hierosolyma munirentur, prout scribit Isa. Vossius in Chronol. Sac. c. 10, confer. supr. l. 1. c. 12. n. 6. & infr. l. 6. cap. 60. num. 6. vid. & Joseph. Antiqu. lib. 11. cap. 8.
(2.) De isto monte Garizim, ut & monte Ebal vid. inter alios Joh. Lightfoot Chrorograph. Johanni præmissa cap. 4. §. 3.

מנשה הכהן וחתנו בעל בזר היא אדוי
קדוא והכהן הגדול אשר היה בירושלם
כי לא אבה מנשה לגרש את אשתו
כאשר עשו אחיו הכהנים בימי עזרא
הכהן אשר גרשו הנשים הנכריות הלכן
גרשוהו הכהנים והחסידים והחתמים
מלכהן בירושלם· וילך עם אשתו אל
סנבלט וחזורנו וישב עמדי אל
כן בקש סנבלט מאת אלכסנדרוס המלך
לבנות מקדש בזר גריזים לכהן שם
וחנו הוא ואלישיב הכהן עמו· ויאמר
לו המלך בנה המקדש אשר שאלת בזר
גריזי רק השמר לך כן תהיה למקדש
לכהן הגדול הנניה אשי בירושלם ושם
לכל בתן אשר יבא אחיו לכהן החתוי
וילך המלך לדיוש למלחמה על דיוש·
ואז בנה סנבלט והחזיק מקדש בזר
גריזי ויאמר אל מנשה והנה הנה לך
מקדש אמת ככתוב בתורתכם ותהי את
הברכה על הר גריזים· ויהי המקדש
הזוא לאבן נגף ולצור מכשול ולמוקש
לכהני יי אשי בירושלם ולמקדש אשר
בירושלם· כי רבים מפרצי עמנו חיו
הולבים אל הר גריזים מרי שנה בשנה
לזבוח את הצם במשוחתיהי ובנדבותיהי
ובמלחמי

sui, qui filiam ejus (3.) in matrimonium duxerat; is erat frater Iddonis, (4.) Pontificis Hierosolymitani, nam Menasses uxorem suam ejicere nolebat, sicuti fratres ejus, sacerdotes, fecerant, qui ætate Esræ alienigenas uxores expulerant (5.) & ideò Menasses à piis & probis Sacerdotibus Hierosolymâ ejectus fuit, ne ibi Sacerdotali munere fungeretur; ille verò ad Sanballatum, Horonitam, socerum suum, unà cum uxore sua se contulit & apud illum habitavit: hanc igitur ob causam Sanballatus Alexandrum regem oravit, ut Sanctuarium in monte Garizim (6.) exstruere sibi liceret, quò gener suus simùl cum Eliasibo (7.) Sacerdote Sacra ibi peragere posset, ad quæ rex Sanballato respondens: Sanctuarium, inquit, quod rogâsti, in monte Garizim ædifica; sed cave, ne fortè ea res sit offendiculo Hananiæ, Pontifici Hierosolymitano (8.) atque omnibus illius Successoribus. Rex itaque susceptum iter ad bellum cum Dario gerendum prosecutus est; Sanballatus autem, Horonita, Templum in monte Garizim exstrui curavit, (9.) ac Menassi genero suo dixit: en tibi verum Sanctuarium, sicuti in lege vestra scriptum reperitur (10.) & benedictionem dabis in monte Garizim; Sed templum istud posteà lapis offendiculi ac petra scandali extitit Sacerdotibus Domini ejusque Sanctuario, quod Hierosolymis fuit; nam multi ex populo nostro improbi (11.) ad montem istum Garizim quotannis decimas suas & spontaneas oblationes ac pacifica (12.) sua diebus festis detule-

(3.) Hæc Sanballati filia Nicaso appellata est, vid. Joseph. Antiqu. lib. 11. cap. 7. & Isa. Voss. loc. alleg.
(4.) Sive: Jaddi, de quo cap. antec. 7. n. 1. confer. & infr. l. 4. c. 4. n. 18.
(5.) Vid. Esræ c. 10. v. 16.
(6.) Confer. Joh. Lightfooti Hor. Hebr. in S. Johann. cap. 4. vers. 20. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoir. Critiq. des dogmes & des cultes &c. Part. 2. c. 7.
(7.) De quo vid. Nehem. c. 3. v. 1. & c. 13. v. 4.
(8.) De illo vid. cap. antec. 7. n. 1. ibique not.
(9.) Vid. Joseph. Antiq. l. 11. c. 8.
(10.) Nempe Deuter. c. 27. v. 12.
(11.) Ita dictionem פרוצים hic vertere volui, de qua supr. l. 1. c. 5. n. 4. & c. 15. n. 1. atque alibi dictum est; autor Vulgatæ Daniel. c. 11. v. 14. vocem istam transtulit: prævaricatores.
(12.) Vid. quæ supra l. 1. c. 20. n. 9. voce שלמים notata sunt.

detulerunt, relicto Sanctuario Domini, Dei noſtri, quod Hieroſolymis fuit; Templum autem iſtud evaſit opulentiſſimum ac diu ſtetit (13.) usque ad regnum Hyrcani, Simeonis filii, Haſmonæi, qui illud tandem deſtruxit (14.) atque cultum genuinum Templo Hieroſolymitano reſtituit: is ipſe fuit Hyrcanus, qui Idumæos circumcidit eosque ſibi fœdere adjunxit ac circumciſionis vinculis obligavit, ſicuti in libro rerum, præclarè ac fortiter ab illo geſtarum narrabimus. (15.)

ובטלמיה׳ והמה עזבו׳ ארז מקדש י״י
אלהינו אשר בירושלם ויהעמד המקדש
ההוא מאד ויעמוד ימים רבים עד מלוך
הורקנוס בן שמעון מבני החשמונאי
ויהרסהו ויסב העבוד׳ בתימו׳ אל
מקדש י״י אשר בירושלם׳ והורקנוס זה
הר הורקנוס אש׳ מל את אדום ויביאהו
בברית ואשרם בבבלי מילה כאש׳ נספר
בספר מעשה הקפו וגבורתו׳

CAP. IX.

Sic dicit Joſephus, Gorionis ſacerdotis filius, illis (1.) qui ejus libros vident, cùm Alexander rex, omnium, qui vixere, regum fortiſſimus ac potentiſſimus fuerit, ſicuti egregia illius facta in propatulo ſunt, ego in animum induxi meum, ut hiſtoriam nativitatis ejus jam inde à prima illius origine paucis enarrarem; referam autem de eo ita, quemadmodùm in libris Strabonis Cappadocis, atque Nicolai Damaſceni, (2.) ut & Titi, ſcriptoris Romani, reperi & ſicuti in libro nativitatis Alexandri inveni, quem magi Ægyptii & ſapientes compoſuerunt, qui firmamenti & naturæ rerum creatarum atque aſtrorum aliarumque rerum abſtruſarum, ut & herbarum atque animantium viribus inveſtigandis operam dederunt, quique rerum imagines & arcana ſapientiæ in lucem protulerunt, hi itaque narrationem ſic ordiuntur: Vir quidam Ægyptius, Nectanebus (3.) nomine, Ægypti regno præfuit, hic

כה אמר יוסף בן גוריון הכהן לחוא׳
ספרו למען היות שלמנדרים המלך מלך
נוראא ועצום על כל מלכי הארץ כאשר
נודע הקפו וגבורתו אנוכי בלבי לכתב
מספרי הולדותיו מראשית מולדתו מעט
מעט׳ ואעידה עליו כאשר מצאתי מדברי
סטרבון הכפטור ונקלאוס הדמשקי
וכאשר הספר הרומי׳ גם כאשר מצאתי
בספר הולדות אלכסנדרוס אשר הכינו
חרטומי מצרים והכמיה המזרעיקי ברוכמי׳
הקדם ובטבעי היצורים וחכמות הכוכבים ומדות
הרוחות ומעשה הצמחים ובעלי החיים
והחמתות אשר התיאו לאור העלמות
הרכמות הנעלמות וזה פרוש ומספרי׳
איש היה בארץ מצרים ומלוך עליה
ושמו נקתניבור והוא היה אבי אלכסנדרוס
באמת כאשר נודע אדותיו׳ אמנם שמו
הגלוי והנודע לכל העמי׳ היה אלכסנדרוס
בן פוליפוס ולא היה בן פוליפוס באמת
והיה האיש הזהוא היה המלך נקתניבור
משכיר׳ וכאשר ראש ע״ל כ״ל הרמומי
מצרים ואביר המבשפים ומורידי כוחות
הכוכבים ויודעי העיזורות׳ וז״א הן
בעיני עמו ומחוצה׳ להם מקנאים ועד
גדולם ויגד לו כי מלך פרס הוא
אריוושמש׳ הכלך נועץ להלח׳ לדבקע
את מדינת מצרים ולהכניע את מלכותה
אליו׳ ובשמעו את הדבר הזה וישלח
מאאמני שרין ומשובי אנשיו ללכת אל
קצה מדינותיו הקרובי׳ למלכי פרס לתור
ולחקור על אמתי השמע׳ ולדעת האמת
היא אם לא׳ ואחר כך נתבודד הוא
בביתו להשקיף בחכמתו בטודיד כוצרת
הכוכבים לדעת האמת במשפטי לעמוד
על הנסתרי׳ והעתידות׳ וימלא מוחך
נחיותה

M 2 teâ

hic genuinus Alexandri pater extitit, * cujus rei argumenta minimè dubia adſunt; ſed nomen illius omnibus gentibus innotuit ac manifeſtum fuit, ut Alexander Philippi filius vocaretur; aſt non verus ac genuinus fuit Philippi filius; rex autem ille Nectanebus prudentiâ & ſapientiâ inclaruit, atque omnium Magorum, præſtigiatorum & Aſtrologorum Ægyptiorum, qui futurorum notitiam profitebantur, princeps extitit, & ſubditis ſuis tàm parvis, quàm magnis valdè gratus acceptusque fuit; cùm verò ei nuntiatum eſſet, Artaxerxem, (4.) Perſarum regem, bellum adverſùs Ægyptios moliri eorumque regnum ſibi ſubjugare velle, Nectanebus hac de re certior factus principes quosdam ac viros, quorum fides ac probitas ipſi maximè perſpecta fuit, ad fines provinciarum ſuarum, quæ Perſarum regno vicinæ erant, clàm miſit, ut famæ iſtius certitudinem explorarent & inveſtigarent, utrùm vera eſſet nec ne; ipſe autem ſolus in regia ſua poſtmodùm ſecedens magicis artibus ad vires ſiderum eliciendas operam dedit, ut futurarum & arcanarum rerum eventus inquireret, ſicuti aliàs facere conſveverat: pelvim itaque æneam (5.) aquâ pluviâ, (6.) quam jam an-

(13.) Nimirum ducentis annis, ſicuti infrà l. 4. c. 4. n. 19. refertur.

(14.) Vid. dict. l. 4. c. 4. n. 16. & ſeqq.

(15.) In Hebræo hic additur: נשלם מספר יוסף בן גוריון חכ״ן i. e finem habet liber primus Joſephi, Gorionis filii, ſacerdotis.

(1.) Quæ hoc capite nono ac ſequentibus usque ad librum tertium habentur, ea in Hebræo Manſteri codice, quem cum meo contuli, non ſeguntur; videntur autem à Judæo interpolatore inſerta eſſe, cum multa contineant fabuloſa.

(2.) De hoc vid præ aliis H. Grotii not. ad lib. 1. num 16. pag. mihi 209. de Verit. Relig. Chriſt. ir. Ejusd. Epiſtol. ad Gallos 117. pag. m. 246. ac ſeqq.

(3.) Juxta Hebræum נקתניבור i. e. Nectanebor, Nectanebi cujusdam, Ægyptiorum regis, meminit Diodorus Siculus in Biblioth. lib. 15. fol. m. 478. ubi Νεκτανεβὼς vocatur; Id. lib. 16. fol. 531. appellatur Νεκτανεβὼς, Plutarchus in Ageſilao Νεκτανεβὼν nominat, Polyæn. lib. 11. in Ageſilao vocat Νεκτανεβὼν, confer. Cornel. Nep. in Ageſilao cap. 8. n. 6. & Chabria cap. 2. n. 1. vid. & Iſac. Voſſii Diſſert. de ætate Mundi cap. 10. ac Cluveri Hiſtor. Epitom. in Artaxerxe Mnemone, pag. m. 103. & 105. item in Artaxerxe Ocho, pag. m. 110. & 111. ubi etiam Nectanebi fit mentio, confer. & num. ſequ. 4 ut & quæ infrà h. cap. 9. num. 9. & n. 11. notata ſunt.

* R. Azarias in Meor enajim Part. 3. c. 19. ſcribit, in Joſepho Romanorum nihil hujus rei relatum eſſe, nam ſecundùm omnes eos, qui veritatem amant, Alexander fuit filius Philippi, quocirca ipſe hanc narrationem à Judæo quodam in ſcriptore additam eſſe putat.

(4.) Confer. quæ num. præced. 3. de Artaxerxe dicta ſunt, hunc Artaxerxem Ochum fuiſſe appellatum inter alios ſcribit Diodor. Siculus Hiſtor. lib. 16. fol. m. 531. edit. Græc. vid. & Cornel. Nep. in Iphicrate cap. 2. ubi etiam mentio fit belli, quod Artaxerxes Ægyptiorum regi inferre voluit.

(5.) Vid. Athan. Kircheri Oedip. Ægypt. Part. 1. Syntag. 1. cap. 10. confer. & infrà num. 11. h. cap.

(6.) Vide, quæ infrà num. 9. h. cap. ex Balſaco adducta ſunt, confer. & autor tractatus Gallici, qui inſcribitur: Hiſtoire des dogmes & des cultes &c. Part. 3. Traité 2. cap. 5. pag. 471. edit. Amſtel.

teà divinandi causa sepositam habuerat, replevit atque manu sua olivarum ramusculos, qui certo tempore abscissi erant, sumpsit, ac per eosdem in aqua magicas artes exercuit eò usque, donec sibi copiarum, adversùs se progredientium, imagines apparerent, quò facto Nectanebus indagare ac scire voluit, an ipse copias istas superaturus sit nec ne; eo ipso autem tempore, quo ille in hoc divinandi opere occupatus erat, ecce unus ex fidis ipsius nuntiis, quos ille ad Artaxerxis regis res investigandas miserat, ad ipsum properans: notum sit tibi, rex Nectanebe, inquit, quòd Artaxerxes, Persarum rex, revertà accinctus sit, ut tibi bellum inferat & arces tuas destruat, regnumque tuum hostili exercitu subigat nec est quisquam ex omni Persarum Medorumque populo, qui eidem non promptè auxilium ferre sibi proposuerit, nimirùm Tachmonii atque Trachmonii (7.) ut & Belamii ac Crasanii, Luzii quoque & Thogarmii, Æthiopes & Arabes, Arcii atque Sinenses, (8.) insuper etiam Indi, hi omnes simùl juncti adversùs te arma movent atque eorum nemo, qui modò gladium gerere, arcum tendere, scutum ac hastam ferre possit ab ortu Solis ex universa Indorum terra supereſt, qui non copiis illis adjunctus arma adversùs te paret, omnes terra marique simul contrà te vires conjungunt; Rex autem Nectanebus nuntii istius sermonem ludibrio excipiens: ô virum, ait, ignavum ac timidum! metus sanè & pavor hæc tibi verba expresserunt, annon audivisti, nonne tibi notum est, quòd non copiarum multitudine, sed virtute animique robore victoria acquiratur?

(7.) Sic nomina ista peregrina mxta Hebræum, in quo puncta desunt, vertere volui, qui vero illi cœterique populi, quorum hic fit mentio, fuerint, aliis tam inquirendum relinquo.

(8.) Vel: Sinæi, Hebr. סיני, de quibus vide Samuel. Bochart. Geograph. Sacr. Part. 1. lib. 4. c. 36. inter Canaanis filios סיני referitur Genes. cap. 10. vers. 17. Lxx. interpretes verba ista: מארץ סינים quæ Esai cap. 49. v. 12. habentur, verterunt: ἀπὸ γῆς Περσῶν e terra Persarum, Targum Jonathanis ibidem habet: מארע דרומא i. e. ex terra Meridionali, sic & auctor Vulgatæ vertit: de terra Australi, vide præ aliis Munsteri, Clarii atque Forarii not. ad Esai. dict. cap. 49. v. 12. confer. & infrà l. 6. cap. 1. n. 28. ubi de nomine אינים nonnulla dicta sunt.

ratur? annon leo unus infinitum ovium atque caprarum gregem vastabit & perdet? tu verò jam domum abi, non enim vir fortis es ac strenuus. Postea Nectanebus è regio solio surrexit & ad locum artis divinatoriæ reversus curruum equitumque imagines ex cera (9.) finxit, easque aquæ, quæ arte magica præparata eamque in rem apud ipsum servata erat, imposuit, prehensisque manu sua olivarum ramis (10.) divinatione usus est, ut sciret, utrum ipse, an hostes sui superiores sint futuri; quo facto imagines ei apparuerunt exercitus sui atque copiarum suarum militarium, quæ ab imaginibus exercitus Persarum, à quibus ipse bello petebatur, proterebantur, ac vincebantur, quamobrem, cùm spem resistendi Persarum copiis abjecisset, consilium iniit, quanam ratione semetipsum servaret, ac periculo imminenti se subduceret; capite igitur, barbâ ac superciliis detonsis vultum

(9.) Idem fere refert Balsac in libro, cui nomen: le Barbon, pag. mihi 365. & seq. Le Roy Nectabis aiant esté averti de la venüe d' une grande flotte ennemie, qui paroissois sur les costes de son Royaume, sans armer pas un de ses sujets, sans donner seulement l' allarme aux officiers de sa maison, sans partir de son cabinet, ni même de sa ruelle de lict, coula luy seul à fonds cette grande flotte, qui menaçoit ses Estats & voicy comment; il se fit apporter une houssine d' Ebene, un bassin plein d' eau du Nil & une masse de cire vierge, de laquelle il forma quantité des marmouzets, qui representoint la flotte en petit & à mêmes temps, qu' avec la houssine il renversa les marmouzets dans le bassin, l' armée navale des ennemis fit naufrage sur la mer, quæ sic interpretor: Nectabis (Nectanebus hic dictus rex eum comperisse, classem hostilem, admodùm validam, appropinquare eamque jam in regni sui finibus apparere, ipse solus nullis subditorum suorum auxiliis adjutus neque ministris domus suæ ad arma vocatis, imo ne conclavi lectoque suo egressus, maximam illam classem, quæ ditioni suæ ruinam minitabatur, submersit; sed vide quomodo? ipse virgam ex Ebeno fadam ac pelvim, aqua Nilotica plenam, ut & massam ceræ virgineæ afferri jussit, ex qua ille multas imagines, quæ classem hostilem repræsentabant, effinxit & simul ac ipse virga ista imagines in pelvim deturbavit, classis hostium in mari naufragium fecit, vid. Dan. Caspar. in Notis suis ad Tragœdiam, cui titulus: Agrippina. Cœterùm quod hic de virga ex Ebeno facta dicitur, eidem adstipulatur etiam Callisthenes, qui περὶ Ἐσσήνων Nectanebo tribuit, prout Gilbert. Gaulmynus cap. 8. in notis ad librum 1. de vita ac morte Mosis (quem ille ex Hebræo in Latinum vertit,) observat ac scribit, quòd Æsopus, Callisthenis interpres ξύλον mutavit in Tamarisci virgam & putat, quòd Gorionides inde falsus sit, cùm enim Græce (Gaulmynus in erratis legendum putat: Latinè nesciret Gorionides, ipse Tamariscum male interpretatur תמרים i. e. palmas, dum scribit: ויקח בידו כמורת תמרים i. e. & accepit in manum suam olivarum ramos, confer. & Philonis liber de vita Mosis, vid. infrà c. 19. n. 6. ubi de ligno Ebeno.

10.) Vide, quæ num. antec. 9. ex Gilbert. Gaulmyno in libro de vita ac morte Mosis de virga ex Ebeno facta annotavi.

mutavit (11.) laceraque veſte aſſumpta fugam ex Ægypto & urbe ſua noctu arripuit, ac quotquot poterat, lapides pretioſos ut & aurum atque gemmas aſportavit, imagines quoque omnes, affabrè factas & aſtronomica ac divinatoria arte exſculptas, per quas occulta atque futura conjicere conſ-verat, ſecum abduxit & relicta Ægypto ad oppidum Peluſium (12.) contendit, quod poſteà etiam reliquit & ad Antiochiæ regionem, quæ regni Græciæ initium eſt, pervenit, tunc veſte lino byſſino contexta, quà Pontifices (13.) ac Sacerdotes uti ſolebant, indutus inde ad provinciam Macedoniæ profectus eſt, (14.) quæ ſanè provincia celeberrima atque omnium regionum totius regni Græciæ regina exiſtit: in hac Nectanebus commoratus eſt magnoque in honore apud regionis illius ſapientes viros fuit, ipſius quippe prudentia eisdem innotuit & tanquam vates,

(11.) Idem ferè ſcribit Athan. Kircherus Oedip. Ægypt. P. 1. Syntag. 1. cap. 10. ubi hæc refert: Cum Artaxerxes Ochus in procinctu eſſet, ad Ægyptum occupandam, Nectanebus, cùm per oracula Magica comperiſſet Ægyptiaci imperii deſtructionem, ingenti auri & pretioſorum lapidum vi convaſata ſimulatoque habitu in Macedoniam fugit, ubi Magicis exercitiis Olympiã, Philippi Macedonis coniuge, faſcinata, cum ei perſuaſiſſet, futurum, ut ex Deo Hammone filium conciperet, qui univerſo orbi imperaret, ipſe ſub forma dicti Hammonis (cujus ſpeciem Olympiæ per incantationes in ſomno jam exhibuerat) reginæ concumbens generavit filium, qui poſtea ob rerum geſtarum gloriam Alexander Magnus dictus eſt, vid. ſupr. h. cap. 9. n. 5. & infrà c. 11. n. 1.

(12.) Hebr. פלוסיא ita hic legendum ac vertendum puto; eſt autem Peluſium Ptolemæo Ægypti urbs ultima verſùs Arabiam maritima, ad oſtium flumi-is Nili ſita; Suidas clavem Ægypti nominat, nunc Damiatam dici nonnulli aſſerunt, alii Heliopolim quondam nunc Damiatam vocari dicunt, vid. Cluveri Epitom. Hiſtor. in vita Friderici II. Imperat. pag. m. 556. vid. infrà h. lib 2. cap 13. num. 1. item libr. 5. cap. 2. num. 3.

13.) Sive: epiſcopi, primarii ſacerdotes, ſic vocem הכמוני hic interpretor, de hac infrà lib. 6, cap. 30. num. 24. plura ſunt dicta.

(14.) Diodor. Sicul. Biblioth. Hiſtor. lib. 16. fol. mihi 537. de Nectanebo ſic ſcribit: *ἀπογνοὺς δὲ τὴν βασιλείαν ἔτι τε πλείστα τῶν χρημάτων ἀπολαβὼν ἔφυγεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν*, ſpe igitur regni abjecta adſumtaque maximâ divitiarum parte in Æthiopiam profugit.

vates, qui, quæ quisque ſcire (15.) deſiderat, indicare ſoler, magno in pretio apud illos habitus eſt nominisque celebritate valdè inclaruit.

CAP. X.

Ægyptii autem, cùm regem ſuum non adeſſe comperiſſent, imaginem quandam ex idolis ſuis, cui nomen Serapis, (1.) adierunt, huic ſapientes ſacrificia & dona obtulerunt, illudque interrogârunt, quonam ipſorum rex abiiſſet; quibus idolum reſpondit: notum vobis ſit, quòd Nectanebus ob metum Artaxerxis, Perſarum regis, qui jam bellum vobis infert, aufugerit, is ipſe Perſarum rex diu regno veſtro præerit, donec Nectanebus filium procreaverit, qui univerſi terrarum orbis imperiò potietur, huic & vos & hoſtes veſtri ſubjecti eritis. Ægyptii igitur, cùm hoc idoli oraculum audiſſent, imaginem regis ſui, Nectanebi, ex nigro lapide fecerunt, eique idoli iſtius reſponſum inſculpſerunt, ut id tàm ipſis, quàm poſteris ſuis monimento eſſet, hæc imago in ædibus, ubi Senatores illius regionis conveniebant, ſervabatur. Nectanebus itaque in provincia Macedoniæ eximio in honore fuit, nec quisquam ſcivit, quiſnam ille aut unde eſſet, quamvis magnam apud omnes exiſtimationem acquiſiviſſet. Accidit autem multo poſt tempore, cùm Philippus, Macedoniæ rex, bellum adverſùs hoſtes ſuos, qui ipſum laceſſebant, moveret, ut Nectanebus Palatium Philippi regis ingreſſus

(15.) Ita hic אדוהם vertere volui, vid. cap. ſequ. 10. num. 3.

(1.) Fuit hoc idolum Alexandriæ ex variis metallorum generibus & ligno confectum, quod numinis loco impii & ſuperſtitioſi Ægyptii coluerunt, hoc dejectum & exuſtum fuit à Chriſtianis ſub Conſtantino, confer. de idolo Serapidis, Tacit. Hiſtor. lib. 4. cap. §1. §2. §3. & §4. ubi prolixior ejuſdem deſcriptio habetur.

אומנינו לבקר את נביראש המלכה אשתו
וכאשר הביט בה חשקה ויאהבה מאד
וישתחו לה אפים ארצה וישק את ידה
ויאמר אלהים יהיה בעזך מלכת מקדונא
ותענה לאמר יברכך אלהים רבם הרזים
שבה לימיני וישב וישב: ותשב היא
אליו פנים ותאמר אליו האתה הוא הזקן
המגיד אותות האנשים וקרותיהן אשר
באת אל מלכותנו מבבל זה מעט כי כן
הוגד לי: ויען הוא ויאמר אני הוא ואם
הכמתי לא משלה על כל זה כי לאלהים
לבדו פותרני אדוות העולם ותאמר אליו
הן העיד ברבוי הכמותיך כי מובחרי מצרים
אתה: ויענה הן גברתי המלכה כבדתני
ובחסדך הגדלתני לומר כי מחכמי מצרם
אני כי הם המלומים המשובחים ופותרי
החלומי העלמי ויודעי הבחנות ואני
אני אינני מהם הנני מתיחם אליהם בדעם
היכמה כי כל הדמים הלא הם קרובים
גם אכסוך קרובתי כי לא נפרד אבני
מהם בגלגל הדור ובדיקות ותעתידי
ותקחניבה בוברו אלה. לא הפנה עפעפי
עינו ממנה ומהביט בה מהם ומד ופיה
ומדד תואר פניה: ותאמר אליו מדי
תטב להביט אלי בכבוד ותענה עקב כי
הוד יפי המורגן מובידני קל אשר ידעתי
בהכמת הדומים כי אלוה גדול מאלהי
אנשי מצרים יחשוק במלכת גדולה לעברה
ומי

reginam Nebiras, (2.) Philippi conjugem, invisere et eamque conspiciens admodùm amaret; vultu igitur in terram inclinato eandem veneratus atque illius manum osculatus dixit: Deus te servet, regina Macedoniæ! cui illa respondit: Deus te, qui arcanorum peritus es, salvere jubeat! his dictis regina illum ad dextram suam sedere jussit, eundemque intuita sic allocuta est: tune es senex ille, qui hominibus ea, quæ scire (3.) desiderant, revelas, quique non ita pridem diu è Babylonia in regnum nostrum venisse, prout fama mihi innotuit? cui ille respondens: is ipse sum, inquit, ac sanè exigua hisce in rebus sapientia mea est, solus enim Deus arcanorum hujus mundi revelator & interpres existit; ad quæ regina: hæc verba, ait, te sapientem Ægyptium arguunt; ille verò respondens: Domina regina, inquit, dum me unum ex sapientibus Ægyptiis esse putas, id honori ac gratiæ tuæ, quam mihi exhibes, acceptum refero, illi enim prudentissimi sunt occultorum somniorum interpretes & rerum arcanarum revelatores; quamvis autem inter illos me haudquaquam referam; sapientiâ tamen iisdem annumerandus sum, (4.) omnes quippe sapientes propinquitate quadam sibi invicem conjuncti sunt, de qua sanè cognatione tibi lætus affirmare possum, me arcanorum revelatione & futurorum prædictione iisdem non esse inferiorem; Nectanebus autem, dum hæc cum regina loquebatur, oculos suos nunquam ab illa avertebat; sed eximiam ejusdem formam vultusque venustatem attentè contemplabatur, id quod cùm regina animadvertisset: ecquid, ait, tàm studiosè me intueris? cui ille respondens: eximia tua pulchritudo, inquit, in mentem mihi

(2.) Ita hic vertо נביראש cæterum nomen hoc uxoris Philippi, Macedoniæ regis, vix alibi invenies apud Historicos, quibus Alexandri mater, Philippi conjux, Olympias communiter audit, vid. inter multos alios Justin. Histor. l. 14. c. 6. vid. quæ suprà l. 1. c. 21. n. 28. annotata sunt, vide & infrà num. 8. h. cap.

(3.) Vid. quæ cap. antec. 9. num. 15. notata sunt.

(4.) Ita verbum מתיחם hic interpretari volui, de cujus significatione vid. Buxtorf. Lexic. hac voce.

ומי יודע אם את הוא: ותשמע המלכה
את דבריו ותאמן בם כי גם היונים הי
או עובדי אלילים במערם ותרא נקרנבור
מחיקו אבן יקרה משוחם במשבצות מיני
מרגליות מיוחר במחונת מעשה אומן
ובאבן הזאת המונת שלש מעיגלות שלמי
על האותת המונות המלות שנים עשר
ועל השניה תמונות שבעה המשרתי על
השלישית אותות נמיני המולות במולדי
המלכי: ויוצא עוד מחיקו אבנים
יקרות מעוקקות בתמונות מיוכמות
בהכמת הרחי בהנדת הקדחי והודעת
העתרות: ויתן את האבנים הרמות
למנחה למלכה נביראש ובאשר ראתה
נביראש המלכה את מנחת נקרנבור
אליה ואת האבנים הזה ויקרות המרו
עליו מאן בואו אליו כי הוו מעודים על
כי הושרו מאוצרות מלכים: אמנם לא
הקדה ממנו על ככה רק קבלה ממנו את
המנחה והשב בקיניה: ותאמר אליו הן
הגחלך האל הכמה הלזאת הגד הזה
והשעה: והרגע אשר נולד בו פולימים
המלך: אם זה תגד לי אכשרה בחכמתך
ואני כבר ידע: זה ובזה אוריך ויגד לה
בפתע את אשר שאלה ממנו על נכון:
ויאמר אליה אם השאלי להגד אלין
מבלעדי זה על דבר אגיד: ויאמר לי
אבל

mihi jam revocat, quod arcanâ sapientiâ mihi revelatum est, nimirùm fore aliquando, ut magnus quidam Deus (5.) inter illa numina, quæ Ægyptii colunt, reginam quandam inclytam amore complectatur & cum illa dormiat, forsitàn tu eadem ipsa es: hæc cùm audisset regina, illius dictis fidem adhibuit, nam & Græci tùm temporis Ægyptiorum numina colebant; Nectanebus autem lapidem pretiosissimum, Sardonichum, (6.) unionibus speciosissimis affabrè circumdatum, è sinu depromsit, in hac gemma trium circulorum integrorum imagines erant, quorum primo duodecim signorum cœlestium species, secundo septem planetarum (7.) figuræ, tertio signorum cœlestium characteres, quibus ortus ac nativitates significantur, insculpti erant; alios quoque lapides pretiosos, quibus figuræ sapientiâ arcanâ insculptæ erant, ac queis futuri rerum eventus atque arcana naturæ indicantur, è sinu suo protulit, has ipse gemmas reginæ Nebiræ (8.) dono dedit; illa autem Nectanebi munus ac lapides istos pretiosos conspiciens admirabatur, undenam ipse eosdem acceperit, etenim ex regio thesauro gemmas illas desumptas fuisse satis constabat; rem tamen hanc regina accuratius inquirere nolebat, sed donum quod ab illo acceperat, ipsi valdè gratum erat; posteà regina eidem dixit: quoniam Deus te hac sapientia instruxit, rogo te, ut diem, horam ac momentum, quo rex Philippus natus est, mihi indices, id si mihi dixeris, sapientiæ tuæ credam, licèt ea res jam anteà mihi nota sit, hoc enim in negotio artis tuæ periculum faciam; Nectanebus autem extemplò reginæ indicabat accuratè omnia, quæ illa desidera-

(5.) Vid. infra hoc cap. 10. num. 9.

(6.) Sic vertere hic volui יהום, Græcis est Σαρδόνυξ, eandem gemmam 70. interpretes verterunt ἐπίχρυσον, Exod. c. 39. v. 13. alibi, ut Exod. cap. 25. vers. 7. transtulerunt Σαρδίον.

(7.) Hæ literæ cabalisticæ Judæis dicuntur בוכב לבנרי שבעתי צוק מצרים תמרי נוגרת i.e. Mercurius, Luna, Saturnus, Jupiter, Mars, Sol & Venus, de his vid. infrà c. 11. n. 7.

(8.) Vid. quæ suprà hoc cap. 10. num. 2. de hoc nomine annotata sunt.

derabat, atque hæc insuper verba adjiciebat: si alia, præter ista, ex me scire cupis, hæc quoque tibi indicabo; regina autem respondens eidem dixit: communis rumor inter hujus provinciæ incolas est, quòd rex Philippus, postquam ex hoc bello reversurus est, me ideò repudiare velit, quia nullos ex me susceperit liberos, ad hæc Nectanebus reginæ respondit: rumor iste falsus est ac mendax; id ipsum autem post aliquot annos tibi reverà eveniet, nimirùm, quòd maritus te aliquandiu quidem à se dimittet, posteà autem amore ac desiderio tui iterùm flagrabit; cum hæc audisset regina, eundem rogavit, ut rem illam omnem à principio usque ad finem narraret, seque ope ac consilio adjuvaret, ad evitandam mariti sui iram. Nectanebus igitur sic infit: notum tibi sit, quòd magnus aliquis Deus, de cujus amore in reginam quandam jam anteà (9.) dixi, te amore complectetur tuumque concubitum desiderabit, is ipse Deus in omnibus, quæcunque volueris, auxilio tibi erit; ad hæc regina: ecquis verò Deus ille, inquit, quænam illius est forma? Nectanebus autem respondens: Ammon, (10.) ait, vocatur Deus ille fortis, isque nomen inde adeptus est, quòd robore polleat, eisque omnibus, qui illi adhærent, opem ferat; regina autem: ostende mihi, inquit, illius formam ac faciem, ut eundem, quando venerit, agnoscere possim, cui ille respondit: DEus iste mediocris (11.) staturæ est, isque nec senex nec juvenis cornua instar bovis fronte gerit atque caninam habet barbam, ex hoc filius tibi nascetur; ad quæ regina: si verum hoc erit, ego te non amplius vatem; sed sanctum Dei virum nominabo.

אבל אנשי המדינה מספרים איש אחד
ידוע כי פוליפוס המלך יש בלבו לגרשני
בשובו מזאת המלחמה כי לא ילדתי לו
בנים וישיבה נקתניבור לאמר שקר יאמרו
וכוב ידברו ואולם יקרה אלך עמו אחר
שני מקרוב ותתמטרי ממנו ואחר כך
ישוב לבקש אהבתך נכנע. ומפגע בו
להודיעה המקרה הזה קר מפני ולהיותו
לה לעזרה בהכמתו למלכת מפוליפוס
אישתי. ואמר אליה דעי כי אחד מן
האלהות הגדולות אשר אמרתי לך כי
יחשוק במלכה הוא יחשוק כך וחדשך
להלורת אליו והוא יעזרך בכל אשר
תרצי. ואמר שמו האלוה, אמון החוק
ונקרא בשם זת כי הוא יחזק ויעזור כל
הנשענים עליו ואמר הודיעני המונתו
ועזרתו כי יבוא. ואמר אליה האלוה
הזה הוא איש ביצוע בקומה לא זקן ולא
בחור ובמצחו קרנים בקרני השור וקצר
בזקן כלב ומפיו יולד לך בן. ואמר
אם זה אמרת לא אקראנו את שמך
עוד מהנביא כי אם איש אלהים
קדוש.

(9.) Vid. supra hoc cap. 10 n. 5.
(10.) Vid. Justini Histor. lib. 11. cap. 11. n. 2. & seqq.

ויהי אחרי כן יצא נקתניבור מלפניה
וילך היערה שם להתרחם באשוף שרשי
מעשב לקטם בהם למען תראה המלכה
בלילה והיא שוכבת על משכה את כל
אשר דבר לה. ויהי ביום תשני ותשלח
אחריו לספר לו תוינה. ויבוא אליה
ויאמר לו כאל אשר אמרת אמרת כי
הלילה בא אלי מלאך ויאמר כי
הוא שלוחו וביכוני כי הוא יהי לעזרתי.
ויאמר אליה הנה הוא ישוב עוד לבא
אליך בדמות נחש אם יש אתך מקום
בארמונך אלון בו בפאתי אחרי כיואו
אליך אודיעך מה תעשי. ויאמר אליו
הנה הארמון לפניך בחר לך פאה כרצונך
ואשי ידברך והיית לאב לבן אשר
יולד והוא ויפנו לו בארמונה לשכב
שם. ובלילה ההוא והוא נהפך לנחש
כמשפט הקוסמים כי יעשו לכל תמונה
אשר יחפצו בם וילך בעזרה ההוא אל
קרשה ויבא אליה ויאמר לה כבלותו מן
הערש הזה יהיה לך בן בעל בת וגבורה
מכל אשר היו לפניו. ויהי בבקר ויען
נקתניבור משם וילך אל ביתו מלונו.

(11.) Ita hic expli o איש ביצועי, vid. Buxtorf. Lex. Rabbin. voce בצע

CAP.

CAP. XI.

ACcidit autem, ut Nectanebus è conspectu reginæ abiens sylvam ingrederetur, atque ibi herbarum radices ad magicas artes colligeret, ut scilicèt regina, noctu somnum capiens & in lectulo suo cubans, omnia, quæ eidem dixerat, videret: regina igitur postero die Nectanebum accersit, ut nocturnum ei visum narraret, quem, cùm advenisset, regina sic allocuta est: omnia, quæ mihi dixisti, vera sunt, nam quidam nocte præterita angeli specie mihi apparens dixit, quòd Dei legatus sit, ac me læto hoc nuntio affecit, quòd Deus ille mihi auxilio futurus sit; ad hæc Nectanebus reginæ respondens: en Deus ille, inquit, serpentis specie iterùm ad te veniet, si itaque locus aliquis in palatio tuo fuerit, ego in angulo quodam pernoctabo, ut, cùm DEus ille venerit, tibi indicem, quid faciendum sit; regina autem ei respondit: en totum tibi palatium patet, elige tibi, quem volueris, locum, quòd si eventus dicta tua probaverit, ego te filio, qui mihi nascetur, patrem constituam; dein regina præcepit, ut Nectanebo locus aliquis ad pernoctandum in palatio præpararetur; ast Nectanebus nocte illa in serpentem mutatus fuit, more præstigiatorum, qui, quascunque volunt, formas induunt. Hac igitur serpentis specie (1.) ad reginæ lectum veniens Nectanebus rem cum illa habuit, quo facto eandem sic allocutus est: ex hoc semine filius tibi nascetur omnium,

(1.) Vide, quæ supra cap. 9. num. 9. & 11. sunt annotata, huc faciunt, quæ Dan. Caspar in notis suis ad Trogæum, quæ inscribitur: Agrippina, ex Balsaci libro, cui titulus est: le Barbon, adfuvit, ubi sic legitur: il (le Barbon) compte la reste à tout le monde des aventures prodigieuses d'un Nectabis ou Nectanebo, Roy d'Egypte, qui par le moyen d'une herbe inconnue & de quelques fleurs enchantées, dont il bailla un bouquet à la Reyne Olympias, luy fit accroire, qu'il estoit Jupiter Hammon & entra sous ce masque dans la plus estroite & derniere confidence, i. e. ipse, Barbonius fil. omnibus negotium fascessit propter casus prosperos Nectabis seu Nectanebi, regis Ægypti, qui mediante herba quadam ignota ac floribus farinò infectis, quorum ille fasciculum reginæ Olympiæ dedit, eidem persvasit quòd ipse sit Jupiter Hammonius, sub qua ille specie in intimum & arctissimam reginæ familiaritatem pervenit.

ובנות חומם ותמלכה גביראש הבנות
הולד מחוצין [בקרבה] והקלה והקרי
לנקניבוי והגד לו לאמר הנה הולד
מתחוצין בקרבי והשאלוני להודיעה
ברוכמתו מה יקרה לה על כבה עם
פוליפוס אישה ומה יהיה מספנה: ויאמר
אליה אל תיראי כי האלוה אמון הוא
יעזוך על בבה ויחזק אוזוניך עם פוליפוס
בעלך ויצא משם נק גיבור העזרה וילקח
קשבים ושרשי העמים אשר מנחנו
להודיד בהם בחורת הכבבים כמשפטו
והוא מראה לכל אחד בהלומו את רצונו
להראות ולהודיעם לקסום למען יראה
פוליפוס בהלומו באשר הוא כי האלוה
אמון שכב עם אשתו ואחר כך הקים פי
הזמה בחוה' טבעת בצורת נחש ועל
ראשו מאבלת והשמש ממה אורו עליו:
ויהא פוליפוס באשר הוה בן ויקץ ויפקם
דודו ויקרא לחרטומי ואשפיו וישפר להם
הלומו וישתדהו לו לאמ' כי המלכה
תלד בן מרוח אלוה מהאלוהות ויהיה לו
בה הכפיר ועזרות הנחש והפשוש
מלכותו בכל מקום אשר יוהד בו השמש
והוא צורת הנחש ופתרון אשר היה חקוק
בחותם הטבעת אותי המראה הזה לכד
פוליפוס את העיר אשר היה צר עליה
ובתוך המלחמה נראה לו כאלו נחש
גלחם בעדו בין ידיו ומאים את כל בני
המדינה הנלחמי אתו ומחזקים: ובאשר
לכד פוליפוס ארת המדינה וחסב ארת
פניו

mnium, qui antè illum fuerunt, fortissimus ac potentissimus. Posteà Nectanebus illucescente die palatio regio egressus in hospitium suum reversus est; regina autem, cùm aliquo post tempore deprehendisset, infantem in utero suo sese movere, (2) Nectanebum vocari jussit, eique, cùm advenisset, dixit: ecce infans in utero meo se movet, posteà eundem rogavit, ut pro sua prudentia indicaret, quidnam sibi cum Philippo, marito suo, ea de causâ eventurum ac quem ea res finem sit habitura? ad quæ Nectanebus reginæ respondens: ne metue, inquit, Deus enim Ammon hac in re tibi auxilio erit, tuamque causam, quæ tibi cum Philippo, marito tuo, intercedet, ad exitum felicem perducet; exin Nectanebus sylvam ingressus herbas ac fruticum radices, quibus ille astrorum vires cœlo deducere ac quæcunque volebat, cuilibet per somnium ostendere & divinandi artem experiri consveverat, collegit, nimirum ut Philippus in loco illo, ubi tunc erat, somnum capiens videret, DEum Ammonem cum uxore sua dormire eumque posteà os matricis illius annulô, cui serpentis inerat species, (suprà cujus caput culter erat, quem sol radiis suis illustrabat) obsignare. Philippus igitur, cùm speciem illam per somnium vidisset, & posteà expergefactus animo consternatus esset, magos & incantatores vocari jussit, quibus somnium suum narravit, id quod illi sic interpretabantur: regina filium, ex divino spiritu ac numine conceptum, pariet, cui vis leonis & callidi-tas serpentis inerit, ejusque regnum ubivis locorum, quos Sol radiis suis illustrat, sese extendet, hoc indicat serpentis forma, quæ annuli signo insculpta est. Post visum istud nocturnum Philippus urbem, quam obsidione cinxerat, cepit; in ipso autem conflictu videbatur ei, ac si serpens pro ipso pugnaret inter manus suas, atque omnes illius urbis incolas, qui cum

(2.) Seu collidere, id enim verbum מתרוצץ, quod hic in Hebræo habetur, significat' confer. Genes. 25. v. 22. ibique R. Salom.

פניו וישב אל אישו מיד ניאה ובבואו
לארמונו והנה המלכה יושבת לקראתו
והוא חן בעיניו ויחבקה וינשקה ויאמר
אליה אל תיראי מהריונך כי אלוה גלוה
אליך ואני ראיתי בחלומי כל אשר קרה
לך ואין לי ולא לכל בשר להודיעך
הלאשיתך על המעשה הזה:

cum eo manus conferebant, terreret atque interimeret; (3.) Cùm igitur Philippus subacta urbe in Macedoniam reversus esset & ad palatium suum pergeret, ecce regina obviam ei procedebat, quam ille clementer excipiens complectebatur & osculabatur hæc adjiciens verba: ne metue, quòd gravida sis, nam ex Deo uterum geris, ego omnia, quæ tibi evenerunt, per somnium vidi, proinde nec mihi nec mortalium cuiquam licet, te eam ob causam peccati vel probri insimulare.

CAP. XII.

בימי ההם ופוליפוס יושב על כסאו
בבית המשתה ושריו ועבדיו לפניו והמלכ'
יושב' לימינו ויהודע נקתניבוי בוכמת
הקסם ויהפך לנחש ויבוא אל ארמון
המלך פנימה אל תוך המלכה וינשקה
ויחרוץ על בבת המלך והשרים: ויאמר
המלך אליהם ראיתי ראיתי את הנחש
הזה בלבדנו ארת המדינה אשר צרנו עתה
והוא החיב לבני את איבי הנלחמי עמי
והיו נסי מפני ויפלא בעיני ויהי לימים
ופוליפוס יושב על כסאו וידום ותבת
בהלומו ותפול בחיקו צפיר ותפריח ביצה
והפול ביצה מחיקו ותסבב ויצא ממנה
נחש קטן וילך על גזענו במרוצ' ובראותו
לשוב אל שפופרתו מת טרם הגיעו אליה
ויתמה ויאסוף המלך לחכמי ולחרטומיו
לדע' מה זה ועל מה זה ויפתרו לו וזה
וחכמיו ויאמרו לו דע כי המראה הואת
בענין גבואה היא מאת ואלוהות לחעיד
כי הבן אשר ילד לך ימשול על כל
בנמות

(1.) Vid. cap. anteced. 11. n. 3.

(3.) Vid. cap. seqv. 12. n. 1.

num, ut significetur, filium, qui tibi nascetur, universo quidem terrarum orbi imperaturum atque omnia regna subacturum; sed moriturum esse, priusquàm ad natale solum reversurus sit. Cùm itaque pariendi tempus instaret atque regina è partu laboraret, (2.) mundus tenebris obductus ac Sol obscuratus est; (peperit autem masculum) Nectanebus enim præstigiis satis ac magicis artibus terribilia illo die produxerat signa in aëre terræ Macedoniæ, ad terrorem ac metum Philippo injiciendum, quò magis filium observaret, ideò terræ motus facti sunt eo tempore ac fundamenta orbis concussa sunt, cœlum omne fulguribus coruscavit, ac tonitrua remugierunt terraque Macedonica tàm acri frigore obducta fuit, cujusmodi nunquam anteà contigerat. Cùm igitur infans iste in lucem editus atque lætum ejus rei nuntium ad regem perlatum esset, ipse ad reginam pergens eidem dixit: ego quidem mecum deliberaveram, quid de infante isto, qui ex me natus non est, statuerem; sed dum horrenda illa signa, quæ hoc tempore, quo natus est, evenerunt, jam conspexi, certò deprehendi, eundem Diis prognatum esse, ac propterea ipsum servabo vivum eumque studiosè & diligenter custodiam. Postea infanti Alexandri nomen imposuit & ancillis, quibus regiæ domus cura injuncta erat, præcepit, ut infantem custodirent, nutrirent atque educarent, donec adolesceret; Alexander autem nec patri nec matri similis erat facie, (3.) nam illius quidem capilli leonis referebant pilos; oculi verò prægrandes erant, eorumque alter nigro, alter cœruleo (4) erat colore, dentes quoque magnos (5.) habebat, ejusque vox bovis instar resonabat. Puer igitur paulatim adolescens literarum studiis traditus educa-

(2. Ita hic Latine vertere volui ותשב על משבר vid. R. Salom. ad Exod. c. 1. v. 16. & 2 Reg. cap. 19 v. 3. ubi quid sit משבר, exponitur.

(3. Vid. infra cap. 14. num. 14. Arrian. de Expedit. Alexandri M. l. 7. scribit, illum fuisse καλὸν τὸ σῶμα i. e. corpore pulcherrimum.

4.) Vel hyaciathino, nam in textu hic habetur כמראה תכלת infrà d. cap. 14. n. 16. describitur, quòd fuerit albus, tamquam felis oculus.

5.) Infrà dict. cap. 14: num. 17. dicuntur acuti tanquam canini dentes.

educatusque atque omnis generis doctrinâ ac sapientiâ eruditus fuit, Philippus etiam Nectanebo præcepit, ut ipse quoque Alexandrum informaret: cùm verò duodecim annorum esset, equos tàm aptè regere poterat, ut nemo inter equites ei peritiâ ac robore comparari posset, id, quod Philippus admiratus eidem dixit: ego quidem te, Alexander, unicè diligo & amore complector; sed illud me solicitum tenet, quòd te mihi facie haud similem deprehendo; regina verò id audiens Philippo succensuit ac secum cogitavit, quòd regis animus parùm sincerus ergà se esset, quocircà Nectanebum ea de re consuluit, qui eidem respondit: noli de Philippo, marito tuo, aliquid sinistri suspicari, illius quippe amor ergà te integer est & incorruptus. Hæc Nectanebi verba cùm Alexander audisset, eidem dixit: undenam tibi hæc est sapientia, ac quomodo animum regis nôsse poteris? ad quæ ille respondens: sapientia ista, inquit, ex astrorum ac virium corporum cœlestium notitiâ homini obtingit; (Nectanebus autem unus ex præceptoribus Alexandri erat) cui Alexander respondit: ego sapientiam hanc addiscere valdè cupio, nam omnes alias, quas me docuisti, scientias præ hac sapientia parvi æstimo, cur tu me hactenus in illa erudire distulisti? Nectanebus autem eidem respondens: hæc, ait, ratio est, quia omnis, cui sapientiam hanc quærere animus est, necessariò in sylvis ac desertis locis solus ambulare, astra contemplari aliasque res multas peragere debet, quæ non nisi ab eo, qui solus & ab hominibus separatus vivit, perfici possunt. Postea Alexander eundem interrogavit: tune mediante hac sapientia scire poteris vitæ tuæ exitum ac tempus mortis tuæ? cui Nectanebus respondit: sapientiâ hac meâ instructus novi, vitam meam perbrevem fore, atque illum ipsum, qui ex me natus est, me interfecturum esse; ad hæc Alexander: sapientiæ istius, inquit, desiderium animo meo valdè infixisti, nec rationem, qua hanc

conse-

אל הכוכבים קרוב לחומת העיר ואמר
נקתניבור הבט בני וראה כוכב שבתאי
וכוך אורו איך נוטה לקדרות והבט וראה
בוכב צדק ונוגה איבריו יפהי אותם
והדם׳ ויאמר אליו אלכסנדרוס הראני
אותם אתה הרב׳ ויקרב אליו נקתניבור
וכאשר נשא עיניו אל הכוכבים להראותו
אותם וידיחהו אלכסנדרוס אל הוך
הפחת ויאמר לו לך לחמת האלהים בי
כן נאות לעשות למגלה סדותיו המלך
והעלומיהיו וכזה נא זה על אשר גלית
סודותיו אבי לאמי ויתם נקתניבור את
קללי מן הפחת ויבך ויאמר קחה ידעתי
כי יצאה וכמתי לאור האמת בי אתה
הוא בני אלכסנדרוס אשר ויהיו בי
הרגתי׳ השיבו אלכסנדרוס ואיך אני
בנך ומי יאמר זה׳ ויענהו אתה בני
באמת ולא תשאלני אוכה׳ ויאר את
אלכסנדרוס וישלך עליו אבן ויפגע בו
ויחת׳ ואחרי כן חקק לב אלכסנדרוס
עליו ויאמר אליו אשת היה רבוני ויתם
ע׳׳ה הרגי אותו ויד אל הוך הפחת
ויוצא מפני גויה נקתניבור וישאנה ע׳׳ה
בהפוי עד ארמון המלך ובראות נביראש
אמו זה ויאמר אליו בזה היה זה בני׳
ויען ויאמר אליה׳ ואת הגויה גויית
נקתניבור מלבוני׳ ויאמר אליו הלוא
עשית הגמלה הזאת והלא הוא היה
אביך או במקומו מדוע יעלתהו הע׳׳ה
הזאת עובה׳ ויאמר לה׳ אלכסנדרוס
בל

consequi possim, satis perspectam habeo; Nectanebus autem ei respondit: nonne tibi dixi, si sylvam mecum intraveris, te artem hanc, prout desideras, discere posse? convenit itaque inter illos, ut nocte quadam urbe egrederentur in sylvam. Cùm itaq; ad fossas, urbi vicinas, ubi astra contemplabantur, venissent, Nectanebus Alexandro dixit: aspice, mi fili, ac vide stellam Saturni, (6.) contemplare, quomodo lumen ejus subobscurum sit, aspice quæso Jovis ac Veneris (7.) stellas, quomodo fulgeant & radios emittant; tunc Alexander ait: ostende mihi illas, mi præceptor, Nectanebus igitur ad ipsum propius accedebat, oculosque suos ad astra tollebat, ut eadem Alexandro ostenderet, quo facto Alexander ipsum in foveam protrudebat, hæc adjiciens verba: abi iratis Diis, tali enim supplicio dignus est, qui secreta & arcana regis detegit, atque hoc ipsum ideò tibi evenisse cogita, quia patris mei arcana matri meæ revelâsti; Nectanebus autem hæc audiens, flebili voce è fovea sic lamentabatur: jam miser ego reipsa deprehendo, quòd sapientia mea certum jam eventum sortita sit, tu enim, Alexander, ipse filius meus es, quem vidi, quòd me interfecturus sis; Alexander verò eidem respondens: quomodo ego, inquit, filius tuus sum ac quisnam id tibi dixit? Nectanebus autem: reverà filius meus es, ait, nec ex me jam quære, quomodo id factum sit; his dictis Alexander ad iram commotus lapidem in Nectanebum conjecit, cujus ictu interiit. Dein Alexander pœnitentiâ ductus dixit: fortè vera sunt, quæ ille locutus est, præceptoris igitur interfecti misertus in foveam descendit atque Nectanebi corpus inde extraxit, idque humeris suis ad regium usque palatium portavit; Nebiras autem, illius mater, id cernens eidem dixit: ecquid istud rei est, mi fili? cui ille respondit: hoc Nectanebi, præceptoris mei, corpus est;

(6.) Vide, quæ supra ad lib. 1. c. 2. num. 30. annotata sunt.

(7.) Vid. supra h. lib. 2. cap. 10. num. 7. ubi Planetarum nomina invenies.

כל ויה יגיע לך ממך לבבך רשלות
דעיך׳ ואחר כך צותה המלכה
לקבור את גויית נקתניבור בארמונה׳

est; illa verò eidem dixit: cur facinus istud perpetrâsti? annon ille pater tuus vel certè parentis loco fuit? cur ei malum pro bono rependisti? ad quæ Alexander respondens: hæc omnia, inquit, ob cordis tui mollitiem & animi tui tenuitatem (8.) tibi evenerunt: regina autem præcepit, ut Nectanebi corpus in Palatio suo sepeliretur.

CAP. XIII.

למלך פלוסיאא מהמיינורת השמינו
למקדוניאה היה מאוהבי פוליפום ומאנשי
ביתו וישלח אליו מנחה׳ מים עמם
ונאות לא נראה כמוהו בכל ארץ מקדוניא
ויכבד את שמו ברוניפ׳׳אל׳ והסוס היה
בע׳׳ה עצמות וחזק ומרוב עצמו והחזקו
לא יוכל פרש לרכבו כי כל הקרב אליו
היה הורג׳ ויצו המלך ויעשו לו בלוב
ברזל ויביאוהו אליו ויעמוד שם ויכלכלוהו
בו וכל׳׳ איש משמם מות יצוה המלך
להשלך אליו והיו בעמדם כן והסוס
היה משחיתו ומכרסת עצמותיו ברעב ואוכל
את

Rex autem Pelusii, (1.) qui provinciis, Macedoniæ vicinis, imperabat atque Philippi amicus & confœderatus erat, eidem equum donavit elegantem (2.) ac robustum, cui similis in universo Macedoniæ regno non reperiebatur, eique Bucephali nomen imposuit, huic equo ob robur & ferociam nemo insidere poterat, (3.) omnis enim, qui ei appropinquabat, ab ipso interficiebatur, qua de causa etiam septis (4.) ferreis inclusus regis jussu continebatur, ibique alebatur atque eum, qui mortis reus erat, rex feroci huic equo projiciendum mandabat, quo facto equus hominem illum statim perimebat ejusque ossa comminuebat ac carnem devorabat. His itaque septis equus iste longo satis tempore inclusus coërcebatur, nec quisquam propius

(8.) Vel: Ingenii seu scientiæ tuæ exiguitatem, sic enim juxta Hebræum etiam vertere possis; reddarguit autem Alexander hoc loco studium matris suæ curiosum in exquirendis regis Philippi arcanis, ut sensus sit, nisi tu regina mater Nectanebum consuluisses de regis Philippi arcanis, quorum scil. is animo ergà te affectus esset, ego Nectanebum haud interfecissem.

(1.) Ita hic verto פלוסיא vid. quæ supra cap. 9. n. 12. annotata sunt.

(2.) Plinius lib. 8. cap. 42. scribit, Bucephalum fedecim talentis ex Philonici Pharsalii grege emptum fuisse, confer Freinshemii Supplement. in Curtii librum 1. c. 4.

(3.) Plinius dicto loco scribit: hic equus, regio instratus ornatu, neminem alium, quàm Alexandrum recepit in sedem; sine ornamentis verò ac nudus cuilibet equisonij se dedit conscendendum. vid. & Plutarch. in Alexandro.

(4.) Seu: cancellis, hac enim generali appellatione hic uti volui, posses juxtà Hebræum etiam caveam seu canistrum ferreum interpretari, confer. hic R. Jac. Abendanæ not. ad Zachar. cap. 1. in Michol Jophi, ubi ipse virum illum, equo insidentem, de quo Zachar. dict. cap. 5. vers. 8. agitur, de Alexandro Magno, equo suo Bucephalo insidente exponit. it. Abarbenel. ad Zachar. dict. c. 1. fol. 281. col. 3. med.

את בשורי׳. ויהי המום אשר בתוך הכלוב ימים רבים ואיש לא יכול לקרוב אליו׳ ופוליפום הלך אל אחר מבלי התעכב׳ הנעשים בחצר׳ על ידי התשמורת׳ ואשמעך לדרוש ממנו לראותו מי ישב על כסאו אחריו׳. ויהי בהלומו והנה אחר מתצלמים בא אליו ויאמר האיש אשר יושב עליי המום האסור אשר לך הוא׳ ומלך אחריך׳ וישמור פוליפום את הדבר בלבו ולא גלה מדוע לאחר מעשיו׳ ויהי כהגיע אלכסנדרום אל ט״ו שנה ויהיו כבר נשא ונתן בכל הכמת ולמד חכמת המוסר מקלס״תאנס הכמת בפלוסופיא מאריסטו הפלוסוף׳ והכמת היחס והעברי׳ מכשבא ש׳ והעבור ויגדל שמו בין המורי׳ ויבר בטכסיסי המלחמ׳ ויהיום והנה יום אחד ויהיא עובר עליי פרזת מאסר המום המוזר׳ והנה׳ ויפן אליו ויהי והנה עצמות אנשים בין רגלו גלגלות שבורות ויתר לו מאד׳ וישמע ידו מתוך חלוני הכלוב וימשוש את צואר המום ויפן המום וילחך את ידו בלשונו׳ ויצו אלכסנדרום ויפתחו את הכלוב ויפשוט ידו עליי צוארו ולא פנה המום אנה ואנה וירכב עליו אלכסנדרום מבלי אפסר ורסן׳ ובראותו פוליפום זה כי העזו אליו ויגשו וישמח עליו מאוד׳ ויאמר

us ad illum accedere audebat; Philippus autem simulacrum aliquod ex idolis (5.) suis, magica arte fabrefactum, adiens consuluit, ut sciret, quisnam post obitum suum regno præfuturus esset; vidit autem per somnium idolum quoddam ad se venire, atque ita loqui: quicunque equo tuo, septis incluso, insederit, is te mortuo regnabit; hæc dicta cùm Philippus animo suo volutâsset, nemini ex ministris suis arcanum istud revelavit: Alexander autem decimum quintum agens annum, jamdum omnigena eruditione instructus erat, nam disciplinam (6.) quidem à Callisthene; Philosophiam autem ab Aristotele, (7.) Philosopho; artes verò militares ac fortitudinem à Casbane, (8) fortissimo viro, didicerat. Quamobrem nomen ejus ac virtus inter principes ac duces regni admodùm celebre erat: accidit autem die quodam, ùt Alexander ad ostium septi illius, cui ferox iste equus inclusus erat, accederet, ibique sub ejusdem pedibus ossa hominum craniaque confracta videret, atque ideò ad indignationem admodùm moveretur. Posteà Alexander manum suam per cancellos extendebat equique collum palpabat, quo facto equus respiciens lingvâ suâ Alexandri manum blandè lambitabat; Alexander itaque septum recludi jussit ac manum suam collo equi, qui jam non amplius, prout anteà, hinc inde ferociter respiciebat, sed placidè stabat, impositque, eique sine capistro ac freno insedit, id quod cùm Philippus vidisset (nam ea res ei nunciata erat) admodùm gavisus est & Alexandrum læto excipiens animo dixit; laus sit Deo Optimo Maximo, qui vera de te per nuntios suos divinos prædixit; dein rex Alexan-

(5.) Autor sive interpolator Judæus gentium idola hic vocat תועבות i. e. abominationes.

(6.) Sive eruditionem, sic vocem מוסר hic vertere possis, quâ cæteræ artes, præter studium Philosophicum, intelliguntur.

(7.) Vide, quæ infra cap. 18. n. 1. & 5. 24. n. 6. annotata sunt.

(8.) Ita hic interpretor: כשבאנש quisnam verò ille Casbanes fuerit, aliis jam inquirendum relinquo; fortè nomen istud corruptum hic legitur, neque enim istud apud Historicos, qui res ab Alexandro Magno gestas descripserunt, invenire potui.

ויאמר הרוזלה לאל אלוה האלוהים כי נאבעו עלך דברי האלוהות שלהיו ואנ ספר לו ארת אשר גראי לו בהלום הלילה׳ ויענהו אלכסנדרום לו נתת לי חיל ורכב ופרשים לצאת ולהלחם באשר ראונך להלחם בו או האמנת בחיונך וישיבהו המלך עשה בני כטוב בעיניך ובחר לך מגבורי כריצונך ידגרה אני צויתי להת לך מאיתי מ׳ אלפים וחובים לצדרה לרוך׳ ויבחר לו מאתם פרש׳ ם גבורים מגבורי המלך ושרים יצו להוליך על ימינו ארת המום בושפאל ויצא אלכסנדר עם הגדוד ועמו מאתים המה ליוען׳ ויפנע בדרך ארת ניקלאש מלך אנדריאש בא בחיל כבד ובראות ניקלאש אלכסנדר וישאלהו לאשר מי אתה ויענהו בגאוה ובמו אני אלכסנדרום בן פוליפום המלך ויאמר אליו והלא שמעת מי אני ואיכה תרים קולך למולי לענות בבאת ובח׳ ויענהו מכיוך אני כי אתה הוא ניקלאש מלך אנדריאש ואל יגבה לבך בחוזקך בשרוה להשוב כי לברך המשרה כי גם אני משנה לאדוני אבי המלך האדיר׳ והלא ידעת כי הגבוה משפיל ומשפיל את בעלי והשפל והעשיר גובר על ורב המתנאה׳ ויאמר לו ניקלאש לך תחתוך לעם מכני היה טוב לך׳ ויענהו אלכסנדרום כמשהו עליו נשרה הלאה

Alexandro ea, quæ ipse per somnium viderat, narravit, ad quæ Alexander respondens: utinam, inquit, pedestres copias, ut & currus ac equites mihi des, ut egrediens adversùs eos, quos velis, pugnare possim! tunc majorem certè fidem haberes viso illi nocturno, quod tibi dormienti apparuit; rex verò eidem respondit: fac, mi fili, prout tibi visum fuerit & ex militibus, quoscunque volueris, tibi elige, en ego præcepi, ut expeditionis instruendæ causa quadraginta aureorum millia ex thesauro meo tibi suppeditentur. Alexander itaque centum equites fortissimos eorumque præfectos ex regis militibus delegit, eisque, ut equum Bucephalum sibi adducerent, injunxit, dein cum exercitu suo egressus & cum illo Phasthius, (9.) scriba, quem sibi consiliarium adjunxerat, obvium habuit Nicolaum, (10.) Andriæ (11.) regem, qui grave agmen secum trahebat, hic, cùm Alexandrum conspexisset, ac quisnam esset, interrogâsset, ille contemptim ac superbè respondit: ego sum Alexander, Philippi regis, filius; ad hæc Nicolaus: annon, inquit, audisti, quisnam ego sim? cur adeò superbè ac contemptim coràm me vocem attollere haud veritus es? Alexander verò eidem respondens: novi te, ait, quòd sis Nicolaus, Andriæ rex; sed noli propterea superbire, quòd magna potentiâ præditus sis, nec te solum putes esse, qui imperiò valeas, nam ego quoque patri meo, regi potentissimo, proximus sum, annon tibi notum est, quòd superbia eum, qui elato est animo, dejiciat ac deprimat; humilis autem & parvus superbum vincat? ad quæ Nicolaus respondens: utinam, ait, tu aliquò loci abires ac temet è conspectu meo absconderes, id enim satius tibi foret! Alexander verò

(9.) Sic nomen: פאסתיום hic vertere volui, forte Hephæstionem intelligit Judæus interpolator.

(10.) Quisnam hic rex fuerit, jam aliis inquirendum relinquo; certè nec Q. Curtius nec Arrianus de expeditionibus Alexandri Magni istius Nicolai ullam faciunt mentionem.

(11.) Hebr. אנדריאש sic in Hebræo hic legitur; est aliàs Andros insula Samo vicina, Asiæ adjacens.

rò illum veluti ludibrio excipiens: procùl hinc abscede, inquit, mi homo, quisnam tu es ac quis ego? (12.) ast Nicolaus iterùm minitans ei dixit: utinam è conspectu meo temet auferres, id enim tibi expediret! Alexander autem eundem deridens: procùl hinc, inquit, abscede, mi vir, quisnam tu es ac quis ego? (13.) hæc cùm audisset Nicolaus, ad iram valdè commotus fuit, inprimis, quòd Alexander illum non appellâsset regem, quamobrem Alexandro dixit: tu sanè, ô stolide ac fatue, nimiùm superbis nec reges honorare didicisti, certè si servis meis præciperem, ut sputa in te conjicerent, annon illi te sputis suis submergerent? sed parco stultitiæ tuæ, quia adolescens es ac stolidus. Dein Nicolaus Alexandro valdè succensens sputum in illius faciem conjecit his dictis: sic fiat stupido, tui simili, cui nullus supereſt pudor! Alexander autem propter hoc factum haudquaquam animo commotus fuit; sed eundem miti responso excipiens: tu sanè insipienter, inquit, egisti, nec te alium, quàm stolidum, deprehendo, utinam certum mihi constitueres diem, quo certamen inire & adductis copiis ambo manum conferere possimus! tunc sanè constabit, quis canis aut leo sit; cùm itaque inter utrumque de die, quo congrederentur, convenisset, ad urbem suam unusquisque interea reversus est; præfinito autem tempore ambo copias suas contraxerunt ac sublato clamore gravissimum excitârunt prælium, quod tàm diu duravit, donec Nicolai copiæ ab Alexandri exercitu in fugam conjectæ essent; quo facto Alexander Nicolaum persecutus est, eumque in pugna deprehensum interfecit atque ejusdem exercitui fugienti eò usque institit, donec in mediam Nicolai provinciam perveniſſet, quam cùm Alexander sibi subjecisset eidemque duces & principes præfecisset, in patriam suam rediit, regiam coronam capite gerens.

(12.) Sim est, ac si diceret: te sane præ me parvi vel nihili æstimo, vid. num. sequ. 13.

(13.) Vid. quæ num antec. 11, annotata sunt.

rens. Posteaquàm verò in Macedoniam venit, comperit à Philippo, patre suo, aliam in Locum Nebiræ reginæ matris suæ, ductam esse uxorem, (14.) quæ Cleopatra vocabatur. Philippus autem magnum apparaverat convivium, in quo principes illius & magnates coràm ipso accubuerunt; hunc convivii apparatum ac festivitatem cùm Alexander superveniens conspexisset; en lætum, inquit, tibi, Domine rex, affero nuntium victoriæ ac fortitudinis coronâ cinctus, quam mihi Deus in principio belli dedit; sed alium jam Nebiræ matri meæ regem quæro maritum, ad cujus convivium te haudquaquam vocabo, sicuti nec ipsa à te ad hoc convivium vocata est; Seleucus (15.) autem, quem Philippus exercitui præfecerat, ac qui tunc temporis convivio intererat, Alexandro respondit: Philippus rex uxorem duxit, quæ ei filium, vultu ac formâ patri similem, patiat, quem ipse sibi successorem regio solio imponet; ad quæ Seleuci dicta Alexander adeò irâ commotus fuit, ut baculum, quem tunc manu gerebat, illius capiti impingeret eumque interficeret; Philippus autem, cùm Seleucum, exercitus sui præfectum, interemptum vidisset, facinus istud tàm indignè tulit, ut cultro, quem manu tenebat, Alexandrum peteret, quò eundem interficeret; dum verò surgebat Philippus, subito tremore correptus ac malo turbatus spiritu in terram procidit, quo factum est, ut Alexander irâ inflammatus evaderet ac convivium turbaretur; cùm verò Philippus in morbum incidisset, Alexander tertio pòst die regem invisens eidem dixit: Philippe, non æqum mihi est, ut te (patris) nomine vocem, neque etiam te, ut patrem filius; sed ut frater fratrem compellabo, jam meum au-

(14.) Justinus Histor. lib. 9. cap 5. scribit, quòd Philippus Attali sororem, expulsa Alexandri matre, Olympiade, propter stupri suspicionem in matrimonium receperit, confer. Ejusdem Justin. eod. l. 9. cap. 7. n. 2, & infrà hoc cap. 13. num. 16.

(15.) Ita hîc vertere volui סליגאוס Justinus verò Histor. lib. 9. cap. 7. scribit, quòd Alexander in convivio primum cum Attalo, mox cum ipso patre jurgatus sit. Plutarchus quoque in Alex. cap. 15. refert, Alexandrum in ista contentione scyphum in Attalum conjecisse.

di consilium atque uxorem tuam (quæ nullam tibi injuriam fecit, sed tu potius eidem contumeliam intulisti, dum aliam illius loco uxorem duxisti) in domum tuam revoca, nec me peccati insimula, quòd Seleucum, exercitus tui ducem interfecerim, nam morte sanè dignus fuit, dum me verbis tàm acerbis, te præsente & audiente, laceravit nec tibi convenit, ut contrà me surgeres atque Seleuci mortem vindicares, jure enim meritoque illum interfeci. Cùm hæc Alexandri verba Philippus audisset, in lacrymas prorupit & unà cum illo Alexander, qui posteà egressus ad Nebiram, matrem suam, venit eique dixit: noli ob Philippi facinus ac peccatum in te admissum, irasci; nam delictum, quod tu clàm perpetrásti, propalàm tulit fructum, prodest sanè fœminis, ut maritorum suorum jugum ferant: his dictis Alexander matrem suam manu tenens ad Philippum deduxit, qui illam placido vultu excepit ac propiùs accedens eandem amplexus atque osculatus est, inque solio pristino, expulsâ uxore (16.) nuper ducta, collocavit.

CAP. XIV.

Posteà Darius, Persarum rex, legatos ad Philippum misit, ut tributum quotannis pendi solitum ab eo exigerent; Alexander autem nequaquam permisit, ut illis aliquid solveretur, posteà legatos sic allocutus est: abite & Domino vestro Dario ita dicite, Philippus cùm nullos haberet liberos, gallinam aluit, quæ aurea peperit ova; sed ex quo filius ei natus est, gallina illa parere desiit; hoc Alexandri dictum legati inter sese admirati, quomodo id in illius animum venisset, abierunt: Cùm verò iidem domum reversi essent, Philippo nunciatum fuit, Armeniam & Carasenam, (1.) è regio-

(16.) De qua supra h. cap. 13. n. 14.

(1.) Ita hic כראסנא verto; alii codices habent אסנא sed nomen istud corruptum puto, ac, qualis illa fuerit provincia aliis inquirendum jam relinquo.

regionibus Macedoniæ occidentalibus, quæ sub Philippi erant ditione, ab eo defeciisse, nec tributum pendere velle, sicuti hactenus facere consveverant, quo cognito Philippus jussit, ut Alexander currum conscenderet & exercitum contrà provincias illas educeret; cui mandato ipse morem gerens grave agmen secum duxit, ac regiones istas, quæ contrà patrem suum conspiraverant, subjugavit easque ad officium redegit, ut scilicèt tributum, hactenus pendi solitum, deinceps solverent; interèà autem, dum Alexander in expeditione adversùs provincias illas occupatus erat, Britannî (2.) in Philippum conjurárunt & Cerabones, (3.) Britanniæ rex, ingentes copias ad subigendam Macedoniæ provinciam eduxit, ut reginam Nebiram, Alexandri matrem, quam ille longo jam tempore deperibat, in potestatem suam redigeret. Quare castra in provincia Agania, (4) quæ Macedoniæ vicina erat, posuit; Philippus autem, cùm ejus rei fama ad ipsum perlata esset, reliquas copias (5.) adversùs illum eduxit; sed, dum ingentes copias istas hostiles vidit, in Macedoniam redire nec cum hoste dimicare statuit; Verùm Osanes, (6.) Aganiæ dominus, qui ad Carasenos transierat, cùm animadvertisset, Philippum fugam adornare, eundem persequens non procùl ab urbe Macedoniæ deprehendit, hinc grave certamen inter ipsos obortum est, in quo Osanes Philippi caput vulneravit, quo facto Philippus è curru provolutus in terram mortuo similis cecidit; Osanes verò, cùm Philippi exercitum ad portas usque urbis persecutus esset

(2.) Sic interpretor hic אנשי ברטניא; sed etiam hoc in nomine errorem interveniisse puto.

(3.) Hebr. כראבונים sic in nostro habetur codice, posses & vertere: Crabones; alia exemplaria legunt כראבונים; Verùm hic quoque in nomine errarum esse exilis o, confer quæ suprà lib. 1. c. 1. n. 15. & 20. hac de re dicta sunt.

(4.) Ita hic verto אגאניא; sed & hoc nomen corruptum puto.

(5.) Præter istas scilicet, quas Alexander in expeditione adversùs provincias rebelles secum duxerat, de quibus paulò antè.

(6.) Hebr. יוסאנם, ita hic habetur: sed paulò post idem vocatur יושנם i. e. (uti equidem existimo) Josanes, sic Judæi in nominibus propriis parùm curiosi esse solent, vid. quæ num. ante c. 3. & num. sequ. 7. annotata sunt.

esset, copias suas arci admovit eamque expugnavit ac Nebiram solicitè quæsivit, ut illâ potiretur; sed frustrâ: ipsa enim in turrim munitissimam, quæ ibidem erat, sese receperat; intereà verò, dum Osanes, (7.) turri isti expugnandæ intentus erat, Alexander ex Armenia, quam sibi subjugaverat, reversus cum exercitu supervenit; de cujus adventu cùm Osanes certior esset factus, relictâ Macedoniâ ad Jonum (8.) provinciam, non procùl inde sitam, sese recepit, ubi cum exercitu suo Alexandri copiis obviam ire constituit; Alexander autem omnia, quæ hostis moliebatur, edoctus in mediam illius aciem impetum fecit, atque Osanis capiti grave vulnus inflixit eumque gladio interemit, quo facto Osanis exercitus in fugam versus fuit; Alexander verò ad locum pugnæ, in qua Philippus ipsius pater ceciderat, venit eumque lamentabili voce procùl adclamavit, cui Philippus adhùc spirans respondit: nonne hæc vox tua est, mi fili, Alexander? jam mortem haud timeo, quia te hostium meorum ultorem fore scio, hæc cùm dixisset Philippus, magno gemitu emisso, ibidem exspiravit; (9.) ast Alexander super Philippi faciem procidens eundem deflevit ac præcepit, ut demortui corpus regio more aromatibus condiretur, (10.) dein Philippus defunctus terræ mandatus fuit; cùm verò tempus luctûs præteriisset, Alexander regium occupans solium toti Græciæ imperavit omnesque principes ac ministros suos vocari jussit, quos Alexander præsentes sic allocutus est: audite, principes Macedoniæ, Tarsiæ ac Thalassiæ (11.) ac & Græciæ universæ, ad me respicite dictisque meis animum advertite, nec ullam in viribus humanis, sed

(7.) Vel: Jonanes, יונים. Vide, quæ num. antec. 6. de hoc nomine annotavi.

(8.) Ita hìc vertere volui יונים est enim Jonia Græciæ pars.

(9.) Justinus Histor. lib. 9. c. 6. Philippi mortem forsitè aliter refert, quàm autor noster vel potius Judæus interpolator hìc adducit.

(10.) De verbo חנט, quod hìc occurrit, vid. Commentar. ad Genes. c. 50. v. 2. & seq.

(11.) Ita hìc verto תארסיה תסאלייא, fortè legendum erit literis transpositis תרסיה ותסאליא i. e. Thracia & Thessalia, etenim nomina propria in autore nostro corruptissima sunt.

sed in solo Deo spem ponite, is vos ab omnibus inimicis vestris liberabit hostesque vestros interfectos pedibus vestris subjiciet, nolite ob mortem Philippi, patris mei, animum abjicere; sed in me solatium ac fiduciam vestram collocate, robore estote instructi gladiosque vestros & hastas acuite; cui arma desunt, is sibi illa comparato, ego enim sagittas meas hostium sangvine tingam, nec langvido aut remisso ero animo, otium quippe regibus minimè convenit. Ad hæc seniores exercitus eidem respondérunt: jam anteà vivo adhùc patre tuo laboribus & molestiis defatigati sumus, nec vires nobis jam suppetunt, ut arma gerere possimus, nam ætate graves sumus; arma verò ac studia bellica juvenibus & ætate florentibus conveniunt: Ast Alexander iisdem respondens: jam magis, inquit, nobis opus est veteranis & senioribus, (12.) quàm juvenibus & adolescentibus, hi enim ætatis suæ viribus confisi sæpè vitam suam mortis periculo exponunt; seniorum verò prudentia eosdem regit ac moderatur; hæc Alexandri dicta cùm multitudo audisset, eidem valdè placuerunt ac prono in terram vultu ipsum venerati respondérunt: optimè dixisti, ecce parati sumus, ut omnia, quæ jusseris, faciamus. Posteà Alexander militibus præfecit senes & veteranos, ut illorum dictis audientes essent, quod & ipsi promptè executi sunt; Alexander autem patri suo succesit, cùm viginti annos complesset, (13.) nec fortis solùm, sed etiam prudens in bello fuit ac præceptorem habuit Aristotelem, sapientem virum, qui illum ad quævis præclara facinora instruebat; cœterùm Alexander, vigesimum ætatis annum agens, nec patri nec matri similis erat facie, (14.) idque jam inde ab ipsa nativitate: nam vultu leonem referebat atque oculi ejus turbidi & obscu-

(12.) Huc faciunt, quæ Justin. Histor. l. 11. c. 6. n. 4. adducit.

(13.) Consentit Justin. Histor. lib. 11. cap. 1. n. 9.

(14.) Vide, quæ suprà cap. 11. num. 3. annotata sunt.

צוותו בצורה פני אריה ופניו עכורות
ומעורבו׳ פניו הומנות שחורה ומבטת
למטה והשמאלית היתה לבנה בעין ותהל
ומבטת למעלה ושניו חתוכות בשני
הכלב והיה מוחד באריה מלחומו׳

obſcuri (15.) erant; dexter quidem nigro colore deorſùm inclinabat; ſiniſter verò albus, tanquàm felis oculus (16.) erat ac ſurſùm reſpiciebat; dentes, perinde ut canis, acutos (17.) habebat & leonis inſtar à prima pueritia promptus (18.) erat.

CAP. XV.

בראשית מלחמותיו חשב ופקד אנשי
מלחמו׳ אבין וגדודיו ומצ׳ מקרונים שנים
רבוא וחמשת אלפים אנשי רגית וברדם
אנשי מלחמה בחצים ח׳ אלפים ו׳ מאות
ואנשי חרב שנים רבוא וש״ק ומאר הקם
יודעי במלחמה לי רבוא ו׳ אלפים שש
מאות׳ ויוציא מאוצרותיו חמשת אלפי
ככרי זהב ויתנם לבעל הדרו להוציאו
וחמשת אלפים ככרי כסף נתן לסוכן
להולך בדרך ויתן כסף וזהב לצבא
כחפצם ועשׂ אגדות רצי אגדו׳ ק׳ ואנשי
משוט ק׳ ויתן כסף וזהב גם לאנשי
להוציאו׳ ויעבר אותם באי סיציליאות
לעבור באיטליאה׳ וישמע גדולי רומה
את שמעו וישלחו לו כתר מכתבי
במרגליות

A Lexander autem, ſtatim atque bellum gerere cœpit, exercitum patris ſui ejusque copias luſtravit & recenſuit, ac Macedonum quidem haſtatorum viginti quinque millia; inter quos octies mille & ſeptingenti erant ſagittarii, numerabat; eorum verò, qui gladios gerebant, viginti millia ac quingentos recenſuit; cœterorum autem hominum, qui armis quoque ferendis apti erant, trecenta (1.) & ſex millia ac ſexcenti erant; (2.) ex theſauro verò ſuo quinque millia talentorum aureorum deprompſit eaque ærarii præfecto (3.) expeditionis maturandæ cauſa tradidit; alia inſuper quinque millia talentorum argenteorum aulæ præfecto (4.) dedit, ut ea ſecum, quocunque irent, duceret; ipſe verò inter milites ſuos tantum auri argentique, quantum quisque voluit, diſtribuit, centum (5.) quoque bellicas (6.) naves ac totidem actuarias (7.) fabricandas curavit, quibus etiam aurum

(15.) Permixti, confuſi, id enim vox מעורבות ſignificat.
(16.) Vide, quæ ſuprà cap. 12. num. 4. dicta ſunt.
(17.) Ita hic verto חתוכות, vid. ſuprà d. cap. 12. num. 5.
(18.) Velox, celer, id enim verbum מהיר, quod hic occurrit, ſignificat.
(1.) Hebr. ו׳ אלפים שש מאות i. e. 306000. ſic in noſtro codice.
(2.) Juſtinus Hiſtor. lib. 11. c. 6. n. 2. longè minorem copiarum numerum recenſet, vide notas Bongarſii ad dict. c. 6. n. 2.
(3.) Seu Theſaurario, ſic enim vertere poſſis בעל הדרו, qui regio cubiculo ſeu conclavi, ubi theſauri aſſervabantur, præerat, Chaldæis מגזר dicitur, vid. Eſaiæ c. 1. v. 8. & c. 7. v. 21. ibique R. Salom.
(4.) Ita communiter vertunt vocem סכן vid. Eſaiæ c. 22. v. 15.
(5.) Quoad numerum navium, vid. Juſtin. Hiſtor. lib. 11. c. 6. n. 2.
(6.) Prævalidas, magnas, id enim ציי אדיר hic denotat, ita & R. Salomo ad Num. cap. 24. v. 24. exponit: ברניות גדולות naves magnas.
(7.) Minores, quæ remis aguntur, ſic אניות משוט hic interpretor.

במרגליות וידודו לארון ומושל ויקבלהו
בשמחה׳ ומשם עבר וילך אל ארץ
אפריק׳ ויצא לקראתו שר צבא אדון
האר׳ וידודו לאדון ושם שם על הארץ׳
ויעבור משם בארץ לביאה ויכבש אותה
ותושיו׳ ויעבור בארץ באריריאה ויכבשה
ויסע משם הלוך ונסוע עד לבוא הנהר
היוצא מים איקיאנוס וירא את ממיו ובים
וצוים ויחתן בהם וירקו לו המים ויבאב
ואשו ויהלו׳ מאד וירפאהו פוליפוס
הרופא במשקים ובתמרוקים׳ ויעבור
משם בארץ מדי ויבניעה׳ ויעבור בנהר
פרת׳ וילך בארץ בקטריאני ויכבשה׳
וישמע דריוש וישלח אליו ספרים לאמר
הלא ידעת׳ כי אני ואתה דריוש מלך
המלכים ואדון כל גוי הארץ ואלהי
השמים המליכני וחכין את בסאי׳ ועתה
איך מלאך לבך לעבור את ים ואף
למלוך על גוי מקדון בלתי רשיתו גם
באת וכבשת מקומות מארצי ולא הענקת
את נפשך לפני כהכנע ועבד לפני
אדוניו׳ ולכן מהר בוא והשתחוה לפני
ואם את פי תמרה איסוך במוסר מרת׳
ואם

aurum argentumque impoſuit atque eadem in Siciliam deduci juſſit, ut in Italiam trajiceret; cùm verò ad Romanorum principes Alexandri fama perveniſſet, aureum illi coronam, pretioſis lapidibus (8.) diſtinctam, eidem miſerunt, ipſumque regem ac dominum ſalutárunt atque illum læti exceperunt: (9.) inde profectus in Africam, obvium habuit illius regionis principem, exercitus ducem, qui eundem quoque pro domino recepit. Poſteà Alexander, cùm tributum iſti provinciæ impoſuiſſet; exercitum in Lybiam traduxit eamque ſubegit, exin profectus in Barbariam (10.) eandem ſubjugavit, poſteà caſtris crebrò motis tandem ad flumen, quod ex Oceano originem ducit, pervenit, ubi, quùm illius aquas limpidas (11.) ac puras vidiſſet, lavandi deſideriò ductus fuit, quo facto capitis dolore correptus graviter ægrotavit; ſed Philippus medicus eundem ſanavit; exinde copiis in Mediam ductis eandem ſubegit, poſteà trajecto Euphrate Bactrianorum terram in ſuam redegit poteſtatem: Darius autem, cùm ejus rei fama ad ipſum perlata eſſet, literas ad Alexandrum miſit in hanc ſententiam: annon tibi notum eſt, quòd ego Darius rex regum atque omnium gentium totius orbis dominus ſim & quòd Deus cœlorum regnum mihi dederit ſoliumque meum firmârit? cur igitur in animum tuum induxiſti, ut mare trajiceres, atque Macedoniæ regnum

(8.) Seu margaritis, id enim vox מרגליות, quæ hic occurrit, etiam ſignificat.
(9.) Ariſtus & Alcleoides ex iis, qui de Alexandri rebus geſtis ſcripſerunt, referunt, e iam à Romanis legatos fuiſſe miſſos ad Alexandrum, audita eorum legatione, jam tum de futura Romanorum potentia aliquid auguratum eſſe, uti ſcribit Arrian. de expedit. Alexandr. Magni lib. 7. pag. mihi 476. confer & Juſtini Hiſtor. lib. 12. c. 13 ad Livius lib. 9. c. 18. refert, Alexandrum Magnum ne iam à quidem populo Romano cogni tum fuiſſe.
(10.) Hoc recentioris ævi nomen aurorem vel potius interpolatorem Judæum recentem eſſe arguit, prout exiſtimat Gerhard. Joh. Voſſius lib. 2. de Hiſtor. Græc. cap. 8. confer. quæ in Præfatione mea num. 21. notata ſunt.
(11.) De periculoſo Alexandri morbo, cùm natandi cauſa ſeſe in Cydnum flumen conjeciſſet, vid. Arrian. de Exped. Alex. lib. 2. pag. mihi 89. & Juſtin. Hiſtor. lib. 11. c. 8. ac Curt. l. 3. c. 5. & 6.

ואם אלי תבוא לא תירא כי אחמול על
נעוריך ואמלח עלֵ תמאתך ויקרא
אלכסנדרוס אֵת כפרו ולא שת לבו
לדברו ומלא חימה· ויערך את צבאו
בארץ הערב בשדה לערוך מלחמה עם
דריוש וגם דריוש הוציא אל השדה צבא
רב ועצום ויעדרו יום למלחמה· ויערכו
מלחמה גדולה ביום מועד ויכו אלה
באלה ויפלו אלה מאלה רבים· ותחשך
השמש ביום ההוא ויהי רעם חזק ויבהיל
הפרסים מקול הרעם דריוש עזב אֵת
מרכבתו בכלי נשק וירכב על סוס ויברח
וידפקו אלכסנדרוס מדלך ארבעים יום
וידבק אֵת אשתו ואֵת בנו ויתפשם
חיים ודריוש ברח לילה ויך אלכסנדרוס
את חיל דריוש לפי חרב ויצו אלכסנדרוס
אותי כן לקבור את ההרוגים ויקל מספר
ההרוגים מן המקדונים מאֵת ושבעה
אלפים ושמש מאות בין רגלי ורוכבי
סוס· ויתפשו חמי מאות ושמונים איש
ומספר ההרוגים מהפרסים רֵיב רבוא
בין רגלי ורוכבי סוס· ויתפשו מהם
חיים ארבע אלפים שרים ומן מקדוני
מאֵת ושמוני איש ואסוף עוד דריוש
מחנה גדול מן הראשון אותו אש ברח
וישלח

citrà voluntatem meam occupares? neque id tibi satis fuit, sed etiam regiones ditionis meæ subegisti, prætereà non eam animi humilitatem, quâ servus dominum suum colit, ergà me geris; quocircà celerrimè hûc propera ac temet coràm me prosterne, quòd si id recusaveris, ego te morte mulctabo; si verò ad me veneris, noli timere, nam adolescentiæ tuæ ignoscam crimenque tibi condonabo. Verùm Alexander, perlectis Darii literis, illius mandatum parvi fecit, quin potius irâ inflammatus exercitum suum in loco campestri instruxit, ut cum Dario acie decerneret, nam & hic maximas ac validissimas copias in campum eduxerat: constituto itaque prælii die ambo acerrimam inierunt pugnam & ingens utrimque conflictus obortus est, quo multi cecíderunt; eodem illo die sol obscuratus ac tonitru vehemens auditum fuit, cujus fragore perterriti Persæ in fugam semet conjecerunt, ipse quoque Darius curru armisque relictis (12.) equum conscendit ac fugâ salutem quæsivit; Alexander autem quadraginta dierum itinere fugientem persecutus illius uxorem & liberos vivos in potestatem suam redegit; ast Darius noctu aufugiens milites suos Alexandri iræ ac cædi reliquit, qui interemptorum corpora humo contegi jussit; Macedonum quidem interfectorum tàm equitum, quàm peditum numerus fuit centum & novem millium ac quingentorum, (13.) è quibus centum & octoginta vivi capti sunt; ex Persarum verò agmine 120000. (14.) tàm pedites, quàm equites cecíderunt; principes 4000. vivi capti fuerunt; è Ma-

(12.) Vid. Arrian. de Exped. Alex. l. 2. pag. mihi 109. ut & Curtii ac Justini Histor. locis jam num. anteced. 11. adductis.

(13.) La perte bien grande pour une armée victorieuse, jaçoit sane magna exercitus victoriolí; errorem itaque in numero hic subesse puto. Justinus Histor. lib. 11. c. 6. narrat in prima congressione in campis Adrastiis sive ad Granicum amnem de Alexandri exercitu novem pedites, centum viginti equites cecidisse, sed Arrianus lib. 1. de Exped. Alex. Magn. pag. mihi 47. variat quoad numerum interemptorum. vid. Joh. Freinshem. Supplem in Curtii lib. 2. c. 5.

14.) Justinus eod. cap. 6. numerum non exprimit; sed magnam Persarum cædem fuisse scribit, vid. Arrian. lib. 1. & Freinshem. Supplem. loco alleg.

וישלח אלכסנדרוס מרגלי לראות ארץ
הצבא· וישלח גם אלכסנדרוס את שרי
צבאו אנטיפטרוס ואסקנדרון לאסוף
חיל מארצות ממלכותיו וילכו ויבואו אליו
בחיל גדול מאד מאד· וילך בארץ
אבסיא ויכבשה ומשם עבר בארץ ברטיאת
ויכבשה· וילכוד אֵת ארץ אולינתון
וכנועה· ויעבור בארץ כנען וכנועה·
וילך בארץ מאוטין ויכבשה· ויהי הע
בארץ ההיא ויפוחו רבים מהשרדים
ברעב עד שאכלו רבים מהם את מושיה·
ויסע הלוך ונסוע כבוש ולכוד ממלכת
אֵל ממלכה עד לבואו מלכות לוקיום
ויכבשה· ומשם עבר אל ארץ אקרקנטום
בסיקליא ויכבשה· ויבא אֵל הכֵל
אפולינום להתפלל שם ויעבור עד ארץ
מצרי ויכבשה וישלח את אנשי אגיתיו
דרך ים לחמית את כל יושבי שיפולי
כי בגדו בו· וילך הלוך ונסוע עד עיר
קרטגיניאת היא עיר הגדולה לאלהים
והיא ראש לכל מדינות מלכות אפריקא
ומאֵת העיר עשרים וארבע מיל וישלש
מאות ושמונה כפות רגל· וילך משם
ויעבור

è Macedonibus autem non nisi 180. in hostium potestatem venerunt. Interea Darius, postquàm in fugam conjectus erat, majorem, quàm anteà, exercitum collegit, quem ut exploraret Alexander speculatores ablegavit exercitusque sui principes, Antipatrum & Ascatandrum (15.) in regni sui provinciam ad copias contrahendas misit, qui etiam maximis cum viribus ad Alexandrum venerunt; posteà exercitum in Abesiam (16.) duxit Alexander eamque sibi subjecit, exinde in Britanniam (17.) transvectus eandem sibi subjugavit, regionem quoque Olinton in potestatem suam redegit; inde in Cananæam terram transgressus eandem perdomuit, Mæothin etiam regionem sibi subjectam reddidit: in hac provincia Alexander fame laboravit adeò, ùt multi Macedones illâ absumerentur, ac non pauci equos suos famis necessitate adacti comederent. Dein Alexander castris subinde motis multisque regnis subjugatis tandem ad Lucium regnum pervenit, quod & ipse subjugavit; inde in terram Acarcanthum, (18.) in Sicilia sitam, transvectus eandem in suam potestatem redegit, posteà Apollinis templum ingressus est, ut ibidem oraret, deinde ad Ægyptiorum usque regionem pervenit eamque subjugavit, milites quoque suos navibus imposuit iisque præcepit, ut mare trajicerent atque omnes Tripoleos (19.) incolas interficerent eò, quòd ab

(15.) Sic vertere hic volui אסקנדרון; sed nomen illud corruptum puto, uti pleraque alia nomina propria, quæ apud autorem nostrum habentur, forte intelligit Castandrum, qui Antipatri fuit filius, teste Arriano lib. 7. de Expedit. Alex. pag. mih. 500.

(16.) Ita hic verto אבסיא sed hoc quoque corruptum puto, nisi forte Habessinorum regionem hoc loco indicare velis, quæ Habascia Italis, Luiranis Abex, origine Arabica Habash dicitur, de cujus gentis moribus, regimine regionisque indole luculentam scripsit Historiam illustris vir Hiobus Ludolfus, qui etiam e jusdem Historiæ commentarium in lucem edidit.

(17.) Hebr. ברטיאת, sic quædam exemplaria legunt; alia, prout & codex noster habent ברטיאת, quod vertere possis Berthiam vel Barthiam, fortè Parthia hìc innuitur.

(18.) Fortè hoc nomine Agrigentum, quod Græcis Acragas, oppidum in Sicilia situm intelligit autor noster.

(19.) Hoc recentioris ævi nomen arguit, librum istum à Judæo quodam, qui multo post Josephum Historicum tempore vixit, interpolatum esse, vid. quæ suprà lib. 1. cap. 3. n. 44. annotata sunt.

ויעבור את נהר טיגרס הלוך וכבוש והוא נהר הדקל׳ ומשם עבר עוד בארץ מצרים עם כל מחנהו׳ ויקץ את צבאו עוד ללכת אל ארץ פרס וישמע השמועה כל שור דריוש וכתבו כתבים אליו ויודיעוהו זאת׳ ויקרא דריוש אות הכתבים ויראא מאד׳ ויהי בקרוב אלכסנדרוס בארץ פרס ויראא כי רומות המיניו בצורי׳ וגבורות מאד צוה לקרות צאן רב ולקשור בסביבותיהם עשבי השדה וענפי שיחי האורמות ולעולם בהפזון לעפר עפר ולהעלות אבק רב׳ ויעשו כן ויעל האבק עד לשמים ויראו הפרסיים את האבק מדחיק וישובהו לאבק פרוות סוסים וימת לבם בקרבם ויגורו מאד וישלחו מלאכים אל דריוש ויודיעהו זה׳ ויקח אלכסנדרוס סגן את ושמו אזאימולן איש גבור חיל ונאמן ועמהם שלשת סוסים׳ וילך עמו ויעבור בנהר אוסטגן ויהי נקפא מן הקרח והכפור עד אשר היו הסוסים והעגלות עוברים עליו׳ ויתהפש וילבש אלכסנדרוס בגד שרי מקדון ומגבעת על ראשו כמנהגות של מקדוני׳ ויעבור הנהר וילך

ipsò defeciſſent; poſteà caſtris crebrò motis ad Carthaginenſium urbem pervenit, quod oppidum ampliſſimum atque omnium provinciarum regni Africæ metropolis viginti quatuor milliaria (20.) & 308. pedes in circuitu (21.) complectebatur. Dein Tigrim fluvium, qui etiam Chidekel dicitur, tranſiens eundem ſui juris fecit, dehinc univerſum exercitum ſuum iterum in Ægyptum traduxit eumque inſtruxit, ut Perſarum regnum denuò invaderet; omnes autem Darii principes, cùm ejus rei fama ad illos perlata eſſet, literas ad Dominum ſuum ſcripſerunt, quibus expeditionem Alexandri eidem notam fecerunt, his literis perlectis Darius valdè perterritus fuit. Interea Alexander, cùm in Perſiam veniſſet atque urbes præaltas & munitas vidiſſet, multas oves congregari atque iisdem herbas agreſtes ac fruticum ramos alligari easque cum impetu agi præcepit, quò magnum pulverem excitarent; Perſæ autem, cùm ingentem illum pulverem, qui ad cœlum usque attollebatur, procùl conſpexiſſent eumque ab equorum ungulis excitatum eſſe putaſſent, animis cadentes admodùm timuerunt, miſſisque ad Darium nuntiis, eundem de tota re certiorem fecerunt. Poſteà Alexander fidum quendam ac fortem ex principibus ſuis, qui Avæmolon (22.) nominabatur ac ſimùl cum eo tres ſibi equos elegit, hoc ſocio comitatus ad fluvium Araſtagan, (23.) qui tunc frigore ac glacie adeò conſtrictus erat, ut equis & plauſtris ferendis idoneus eſſet, pervenit, ea indutus veſte, quâ princi-

(20.) Conſtantinus l'Empereur in præfatione Itinerarii R. Benjaminis refert, Ebræos milliare bis mille cubitis circumſcribere, cui & autor verſionis Germanicæ ferè conſentit, qui milliare eſſe תחום שבת i. e. terminum ſabbathi, qui bis mille paſſus continebat, vid. Buxtorf. Lex. voce תחום.

(21.) Ita hìc vertere volui vocem מדות, quæ aliàs menſuram denotat.

(22.) Sic אואימולן hìc verto; ſed nomen iſtud corruptum puto, quod in autore noſtro non iterò deprehendere licet, prout jam ſæpè dictum eſt.

(23.) Hebr. אוסטגן Ita hìc in noſtro codice legitur; nonnulli habent איסטגן, quod poſſis vertere Iſtagran; ſed & hoc nomen corruptum eſſe puto. vid. quæ ſuprà hoc cap. n. 15. & ſequ. ut & num. antec. 22. & infrà eod. hoc cap. num. 28. annotata invenies; cæterum Tartariæ urbs celebris eſt Aſtracan, propè oſtia Volgæ, de qua vid. inter alios Philip. Cluveri Geograph. l. 5. c. 4. n. 3.

ודתבו מל ויבוא עד שער מדינת דריוש׳ וישאלהו השוער מי אתה ויענהו מלאך שלית באלכסנדרוס אל המלך דריוש הולכני אליו ואדברה עמו ויולכהו אליו וימצא את דריוש יושב על כסאו לובש לבוש מלכות וכתרו על ראשו ושבט המלכות בידו ויפלא אלכסנדרוס מהוד פנוי׳ וישהתו לאפיו וישאלהו דריוש מי אתה ויענהו מלאך שלוח מאת ארוני המלך אלכסנדרוס אני ויהא שלחני אליך לאמר כי התראה עמו עוד פני והלחם עמו ואם לאו הלחם עמו מחלת לב יש לך ויקניף דריוש ויאמר לו אולי אלכסנדר אתה כי תדבר אלי בדבן ויאמר לא כי שלחני אני ויענהו לאמר אכול על שולחני ושתה עם השרי׳ ואחרי כן אשיבך מלין׳ וישב ויאכל וישת וכל כלי זהב אשר בו הוו משקים אותו ויתר מתביאו בזיקו׳ וישאלהו דריוש מה זה העשה כן׳ ויאמר אליו כה משפט ארוני אלכסנדרוס לעשות לכל שלית הבא אליו מאת המלך כל כלי זהב וכסף בי ישקוט בו בי ואכל באוכלי שלחנו לא ישוב עוד אל השולחן והיה לשלית האחשב אני בי ברי משפטיך גם אתה ארוני המלך׳ ויענהו דריוש לאמר הגיל לעשות בות אלכסנדרוס ארונך׳ ידוי כאשר שמע אחר משרי דריוש מהעתידים לפניו את קול אלכסנדרוס ותו כבר ראתו כי שלוח

principes Macedoniæ uti conſveverant, pileumque (24.) capite gerens more Macedonum, ſic flumen illud, cujus latitudo milliare (25.) æquabat, tranſiit Alexander & ad portam urbis Darii acceſſit; cuſtos autem portæ eundem, quisnam eſſet, interrogavit, cui ille reſpondit: ſe ad regem Darium ab Alexandro miſſum eſſe ſimulque petiit, ut ad illum duceretur, quò cum ipſo loqui poſſit; quod cùm impetrâſſet Alexander, invenit Darium in ſolio ſedentem, regia veſte indutum atque coronam capite geſtantem ac manu ſceptrum regium tenentem: quo viſo Alexander illius majeſtatem, ex regio vultu elucentem, admiratus pronâ in terram facie eundem adoravit; Darius autem illum interrogavit: quisnam tu es? cui ille reſpondens: ego, inquit, Domini mei Alexandri legatus ſum, is me miſit, ut tibi indicarem, quòd tecum prælio iterùm certaturus ſit; ſi verò iſtud recuſaveris, ſcias, quòd pro timido atque ignavo te habeat, cui Darius admodùm iratus reſpondit: forſitàn tu ipſe es Alexander, quia tàm ſuperbè me alloqui audes; ille autem: non ipſe ſum Alexander, ait, ſed ejusdem legatus; poſteà Darius eidem dixit: ede ſuprà menſam meam ac cum principibus meis bibe, dein reſponſum tibi dabo. Alexandet itaque aſſidens edit ac bibit omniaque vaſa aurea, quæ ipſi ad potum oblata erant, in ſinum ſuum condidit; id, quod cùm Darius conſpexiſſet, Alexandrum interrogavit: cur ita facis? ille verò reſpondens eidem dixit: ſic Alexander, dominus meus, ergà omnes, qui ab aliquo rege ad ipſum miſſi ſunt, facere conſvevit, cuncta enim vaſa aurea & argentea, quibus potus offertur ei, qui regiæ aſſidet menſæ, non reponit legatus, ſed ſibi retinet; quocircà exiſtimavi, eundem apud te, Domine rex, morem ſervari; ad hæc Darius reſpondens: magnificum

(24.) Hebr. מגבעות communiter exponunt tiaras, vid. Exod. cap. 29 v. 9. & Joſeph. Antiqu. l. 3. c. 8. it. Aben Eſr. Exod. c. 28. v. 37. alleg. Buxtorf. in Lex. hac voce.

(25.) De voce מיל ſuprà hoc c. 12. n. 20. aliquid dictum eſt.

שלוח דיוש אליו לשלח ויכירהו ויאמר
אל ויושבי למולו ולא דה הוא
אלכסנדרוס המלך ולמה לא תפשהו
אחונגו המלך. ויאמרו לו הושבים הם
כי לא להוכיר דברי הוללי איבה
להשוב כי אלכסנדרוס יבא פה. ויבן
דבריהם אלכסנדרוס כי למענו הוו
מדברים ויכתם בדבריהם ויאמר ליושבים
למולו דרך אנשים לי אקום ואשוב
ויאמרו לו קום. ויקם ויברח פראום
מפניהם וכלי הזהב בחיקו ויתנם לשוער
הביתה במהנה ויפתח לו לצאת. וילך
אל שער העיר פתאום וימצא את שוער
העיר ישב ויכלא עליו ויאמר מה זה
ויענהו ללא דבר. ויהי כראותו את
השוער מבקש להשוך אותו מצאת
מהשער ויברח וימיתהו ויצא. ומשרתו
עם סוסו היה רץ לשער העיר ודי
רוכב על סוס וסוס אלכסנדרוס בידו.
ורוכב אלכסנדרוס על סוסו ויברח
הדלך יתע הדבר ויצו לדרוך אחריו
וירדפו הפרסי אחריו ולא הדביקוהו
ויבא בנהר איסרגן לעבור ובאש עבר
הסם הנהר. ויראו הפרסים כי נסם
הנהר ולא יכלו לעברו וכי נושע
אלכסנדרוס וישובו הפרסי נבלמים וילך
היא רגלי כי סוסו נטבע בנהר בעבור
ומת.

cum sanè, inquit, hac in re se exhibet Alexander, dominus tuus; accidit autem, ut princeps quidam ex Darii ministris, coràm ipso stantibus, Alexandri vocem audiens (viderat autem jam anteà princeps ille Alexandrum, quia ad ipsum missus erat à Dario legatus) diceret iis, qui ex adverso sedebant: nonne hic ipse est rex Alexander? cur eum dominus noster non comprehendit? illi verò, qui assidebant, ei dixerunt: desine tàm stolida loqui, ecquid tibi in mentem venit, ut Alexandrum hûc venisse dicas? Alexander autem animadvertens, illos de se loqui, rem astu colens dixit iis, qui unà accumbebant: naturæ opus (26.) mihi peragendum est, surgam ergò ac statim revertar; postquàm igitur surgendi facultatem impetravit Alexander, confestim sese in fugam conjecit, aurea vasa in sinu gestans, quæ ille arcis custodi donavit, qui eidem portam aperuit, ut inde egrederetur. Alexander igitur illicò ad urbis portam properans ejusdem excubitorem, ibidem sedentem, reperit, qui, cùm Alexandri festinationem admiratus eundem, quid istud rei esset, interrogâsset, Alexander autem ipsi nihil respondisset, exeunti repagulum opponere voluit; Alexander verò istud conspiciens, janitorem percussit eumque interemit: quo facto (27.) urbe egressus ministrum suum cum equo deprehendit, qui suo quidem insedit equo; Alexandri verò equum manu tenuit, quem ille conscendens fugam arripuit; Darius autem, cùm ea de re certior esset factus, præcepit, ut Alexandro fugienti insisterent; sed frustrà, illum quippe consequi non potuerunt: postquàm verò Alexander ad fluvium Istargam (28.) pervenit, eumque transiit, ejusdem glacies

(26.) Ita hic exponere volui דרך אנשים Genes. 31. v. 35 habetur simillis ferè phrasis, nempe דרך נשים quam 70. interpretes verterunt κατὰ τὰ ἐθισμὰ τῶν γυναικῶν, i. e. ea, quæ juxtà morem mulierum (fiunt.)

(27.) Historiam hanc seu potius fabulam credat Judæus Apella.

(28.) Hic fluvius supràhoc cap. 15. num. 23. aliter appellatur, quare patet, exscriptorum vitio vel Judæi interpolatoris errore nomina propria variè mutata esse, ut de iis ferè nihil certi statui possit, nisi alios Historicos fide dignos consentientes habeamus.

ומת. וילך בעבר הנהר וימצא את סוסו
באשר הניחו עם שני סוסים וחכמי
סנודם וילכו ויגד לגדודיו את כל אשר
קרהו. ויאסוף עוד את הלוי וילחם עם
דיוש וחלו ויפלו הפרסים הללי לפניו
ויברח דיוש עם מיעי מספר. ויעבור
את הנהר והוא כאשר תמו שאר אנשיו
לעבור בנהר ויחמו מימיו ויגרפם כלם
בעברם על הקרח ויבא דיוש אל ביתו
מלכותו ויפול על הארץ ויבן בכי גדול
ויכתוב ספר אל אלכסנדרוס לאמר חנני
והשב לי את אשתי ואת בני ואת בתי
ואל התורב ארץ ארצי ואהן לך והב
לרוב ומטמוני מלכותי ושבעים פלגשים
בנות מלכים אשר אתי בשושן הבירה.
ויקרא אלכסנדרוס את הספר באזני כל
שריו ויצחק עליו ויאמר אם יגזלני אין
והבו שזה לי כלום אבל אם אנצחנו
כל והבו ביתי. ויעיר בארץ פרס כל
המחו ויתשוב עוד דיוש לערך אחר
מלחמה וישלח אל פורוש מלך הודו
לעזרו ואלכסנדרוס הלך וקרב אל
מושבת המלכות וילך אל ארץ
מדי כי שמע כי הלך דיוש אל
ארץ באקטרן וידוע אויב אלכסנדר
ושרי

cies statim resoluta est; quo viso Persæ, cùm Alexandrum servatum vidissent nec flumen transire possent, quia glacies jam soluta erat, cum ignominia ac pudore reversi sunt: Alexander autem pedes incedebat, nam illius equus, dum flumen transibat, in eodem submersus interierat; postquam autem fluvium transgressus erat, ministrum suum cum duobus equis eo in loco, ubi illum reliquerat, invenit, ambo igitur equis insidentes ad exercitum venerunt, cui Alexander omnia, quæ sibi evenerant, narravit; dein copias suas iterùm contraxit & cum Dario ejusque militibus prælium iniit, in quo, cùm Persæ victi prostratique essent, Darius cum paucis in fugam se conjecit fluviumque transiit; exercitus autem ejus reliquiæ, cùm etiam flumen transire conarentur, omnes aquis haustæ perierunt; nam glacies, suprà quam incedebant, frangebatur ac solvebatur: Darius autem, cùm ad palatium regium venisset, humi procidens omnia fletu complevit, dein Alexandri clementiam, scriptis ad eundem literis, imploravit petiitq; ut uxorem filiumque ac filiam sibi redderet, nec terram suam amplius vastaret, id si feceris, inquit, maximam vim auri regiosque thesauros ac præterea septuaginta pellices, regiâ prosapiâ ortas, quas in arce Susan habeo, tibi dabo; Ast Alexander perlectis Darii literis coràm omnibus principibus suis eundem derisit hæc adjiciens verba: Si quidem Darius me vicerit, illius divitiæ nihil mihi proderunt; si verò ipsum superavero, omnes illius thesauri in potestate mea erunt. Alexander itaque cum omnibus copiis suis in Persîde substitit; Darius autem, cùm secum constituisset, ut cum Alexandro iterùm pugnaret, ad Porum, Indiæ regem, misit, quò sibi auxilium ferret; Interea Alexander ad regni provinciam propiùs accedens exercitum in Mediam duxit, audierat enim, Darium in regionem Bathenin (29.) sese contulisse,

(29.) Ita hic verto באתנין fortè Bactrianorum vel Parthorum terram intelligit Judæus interpolator, nam Arrianus de Exped. Alex. lib. 3. pag. mihi

ושוי דיוש בשמעם כי הגיע אלכסנדר
וירגנו את דיוש ויהי ברחקם אותו
וילכו אלכסנדר את מדינת הנולכות
ויבוא אליה וימצא את דיוש
ועוד רוח חיים בו ויבך עליו בכי
גדול ותצא נפשו בחיקו׳ ואלכסנדר
צוה את הרופאים וירנטוהו ויקננוהו
ותוא ושוי ויוז וידרגו את האנשים
אשר המיתוהו׳

se, quare eundem persequi non desistit: Darii verò principes (30.) eundem interfecerunt, postquàm Alexandrum appropinquare audierant; interfecto autem Dario Alexander regiam provinciam subjugavit, quam cùm intrâsset, Darium quidem adhùc spirantem invenit; (31.) sed is paulò post obiit animamque in Alexandri sinu (32.) exhalavit. Alexander autem maximo fletu eundem prosecutus est & medicis suis præcepit, ut defuncti corpus aromatibus condirent; (33.) quo facto tàm ipse, quàm ejusdem principes Darii mortem deplorârunt atque illius interfectores Alexandri mandato ultimo supplicio affecti sunt.

CAP. XVI.

ויהי באשר העבר אלכסנדר את כל
הארץ תחתיו ויעבור מארץ מרי דיך
המדבר הגדול עם רבים מיושבי הארץ
ההוא ויבאו עד בקעה עמוקה לרוב וילכו
בה ה׳ ימי׳ וימצא שם חיות משונות
ומינים רבות וימצאו שם אנשים הנקראים
פיגמיקים בלשון יון והם ננוסים ויבקש
להמיתם חיים וירדפו וימיתו אנשים מהם
מאה ועשרים והם הנשארו מאשר שלחת
אנשים

Alexander verò postea quàm omnem illam regionem in suam redegerat potestatem, relictâ Medorum provinciâ, in desertum vastissimum pervenit ac multis regionis istius incolis secum ductis in vallem quandam admodùm profundam descendit, ubi quinque dierum itinere confecto varia animalium & multa frugum genera deprehendit, pygmæos (1.) quoq; quos Græci Pithecas (2.) vocant, ibidem reperit, horum nonnullos Alexander vivos capere voluit, sed illi aufugerunt; ex quibus Alexandri milites centum ac viginti interfecerunt, post-

אנשים ויאכל מפרות המקום ההוא ויהי
שם בלילה ההוא׳ וילך משם אלסלואקין
וימצא שם אנשים פראים שוכני ביערים
דומים לענקים ופניהם באריה וגבורי חיל
אומרי במחנותם באוהלות עור ואין אתם
כלי מלחמה׳ וירגנו מאנשיו באבנים
ובעצים ק״ג איש ויצו אלכסנדרוס ויבעירו
אש ביער ויברחו הפראים מפני האש וילכו
עוד וימצאו חיות גדולות ארך קומתם
ד׳ אמות בעלי ג׳ עיני׳ מנוקדת בחכורה׳
וימצאו עוד פרושים גדולים כמו
שילוגיא והם בני יונה׳ ויעבור משם
במקום אחר ויפגע באיש את׳ בעל שער
גדול ויתחזק לתפשו ולא יכול לו ויצו
ויפשטו אשה אחת׳ ויולכוה אליו כי
אמר אולי יפנה להאות יערו ותתפתהו׳
ויקח הוא את האשה ויאכלנה׳ וירדפו
אחריו לתפשו ויבא עד יער רחב׳ בלשונו
ויצאו מן היער אנשי׳ במורי בלא מספר׳
ויצו אלכסנדרוס ויבעירו את היער באש
ויברחו מפני האש ויתפשו מהם ת״ק
איש׳ ולא היה לה׳ דעת בבני אדם
והיו נובחים ככלבים ויעצום׳ ויעבור
משם וימצ׳ אילנו׳ יצמיח מן ראשי מזרחי
השמש עד ר׳ שעו׳ מהלי׳ ומשש שעו׳
ולמטה היו נבנסי׳ לארץ ותחל טרף
מהם

postquàm tres viri ab illis interempti erant; Alexander autem ejusdem loci fructus comedit atque ibidem pernoctavit: exinde in (regionem) Alseluacin (3.) movens homines admodùm feros istic invenit, qui in sylvis (4) habitabant & gigantibus similes leoninos vultus habebant roboreq; validierant eorum lumbi ferarum pellibus tegebantur, his nulla erant arma præter saxa & fustes, quibus centum ac quinquaginta milites Alexandri interfecerunt; quo facto sylvam incendi jussit Alexander, unde feri isti homines ignem metuentes in fugam conjecti sunt; dehinc Alexandri milites ulteriùs profecti ingentia animalia deprehenderunt, quæ altitudine sua quatuor cubitos æquabant, & tribus oculis prædita atque maculis distincta erant: pulices (5.) quoque, qui columbarum pullos magnitudine sua referebant, ibidem invenerunt; exinde in aliam regionem profectus Alexander virum reperit prælongis crinibus, quem vivum capere conabatur; sed frustrà: quare fœminam quandam nudam ad virum istum deduci præcipiebat, existimans, fore, ut desiderio mulieris captus in potestatem redigi possit; ast ille fœminam istam comprehendens eandem devorabat, Alexandri itaq; milites virum illum capere volebant; sed ipse in sylvam se recipiebat ac lingva sua vocem edebat, quo facto alii viri innumeri, qui eidem similes erant, egrediebantur; Alexander verò sylvam incendi præcipiebat, quamobrem viri isti ignis terrore in fugam conjecti & centum ac quinquaginta ex illis capti sunt: sed nullum rationis humanæ signum in ipsis deprehendi potuit, nam canum instar latrâ-

mihi 205. scribit, Darii consilium fuisse, ut in Parthiam & Hyrcaniam usque ad Bactra sese reciperet.

(30.) Arrianus de Exped. Alex. lib. 3. pag. mihi 211. scribit, quòd Satibarzanes & Barlaëntes Darium, abs se graviter vulneratum, reliquerint, qui non multò post interierit, confer. Curtii lib. 5.

(31.) Vid. Arrian & Curt. loc. jam alleg. ubi res paulò aliter refertur, confer. & Freinshemii Supplementa, in calce Curtiani operis adjecta.

(32.) Imò vero Arrianus d. lib. 3. pag. mihi 212. scribit, Darium acceptis vulneribus obiisse, πρὸ ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου i. e prius quam ab Alexandro visus esset.

(33.) Arrianus ibidem refert, Alexandrum Darii corpus ad Persas misisse, ut in regiis Mausoleis more aliorum regum, qui Darium antecesserant, conderetur.

(1.) Nanos, ננסים, prout hic in Hebræo vocantur,

(2.) Hebr. פיתיקוס, sic in autore vel interpolatore nostro habetur, πίθηκος; Græcis, qua voce pumiliones & nani appellantur, nam Suidas βραχεῖς ἀνθρωπίσκους vocat πίθηκος, vid. Caspar. Schotti Physic. curios. lib. 3. c. 7.

(3.) Vel: Aesluacin, sic Hebræum: אלסלואקין hic vertere posses, videtur autem hæc vox ex Græco ἄλσος, quod nemus seu lucum significat, desumpta atque hic corruptè posita esse, vid. infrà h. cap. num. 7. posses etiam vertere istud: אלסלואקין divisim, nempe: אל i. e. ad סלואקין Selvacin; quæ verò hæc fuerit regio vel qui populus, aliis jam inquirendum vel potius divinandum relinquo; sunt enim nomina pro, rata in codice nostro Hebræo corruptissima.

(4.) Vide, quæ num. antec. 3. dicta sunt, cæterum de Gigantibus confer. ejusd. Caspar. Schotti Physic. curios. l. 3. c. 8.

(5.) Seu muscas, sic enim quidam פרעושים etiam interpretantur, vid. infrà cap. 18. num. 11. ubi eadem de pulicibus referuntur.

runt; Alexander itaque eosdem reliquit & ulterius progressus arbores reperit, quæ ab ortu solis usque ad sextam diei horam crescebant; sed à sexta ac deinceps rursùs in terram sese recipiebant, (6.) hæ resinam stillabant odoris svavissimi, cujus nomen est Iscoktin, (7.) quam Persarum sapientes simulacris suis affabrè factis adolere solebant. Alexander itaque nonnullas ex arboribus istis cædi resinamque colligi præcipiebat; sed viri, qui ad arbores illas cædendas accedebant, flagris percutiebantur; nec tamen percutientes cerni poterant, solummodò vox audiebatur dicentis: nolite arbores istas cædere nec resinam ex illis colligite, ne fortè malo leto pereatis; fluvius etiam ibidem reperiebatur, ingentibus draconibus ac piscibus plenus, qui non nisi aquâ vivâ coqui poterant; galli (8.) quoque nostratibus similes ibidem erant, qui igneam flammam in eum conjiciebant, qui illos capere volebat, unde ipse comburebatur; animalia etiam, quæ quinque pedes & tres oculos habebant, ac sex cubitos altitudine æquabant, ibi reperiebantur: ingentia quoque animantia, onagris similia, eodem in loco deprehendebantur, quæ sex oculis instructa erant, quorum duobus solummodò cernebant eorumque statura quinque cubitorum erat; homines etiam sine capite (9.) ibidem reperiebantur, qui oculos & ora, pectori infixa, gerebant & lingvâ loquebantur piscibusque vescebantur; præterea cancros ingentes, qui magnitudine sua naviculas æquabant, ibidem videbat Alexander, qui posteà in aliud desertum delatus

(6.) Credat Judæus appella.

(7.) Ita hic Hebræum איסקוטין vertere voluit, fortè corrupto hoc vocabulo [illegible], Judæus interpolator in eligere voluit, vid. quæ suprà h. cap. n. 3. annotata sunt.

(8.) Fortè Basilicos intelligit Judæus interpolator, quos Galli speciem referre & ex ovo Galli gallinacei novem annorum per rubetam nasci vulgò credunt.

(9.) De his vid. Caspar. Schotti Physic. Curios. lib. 3. cap. 11. §. 4. ubi inter alia S. Augustini verba ex illius Sermone 37. ad fratres in Eremo adducit: Ecce ego jam episcopus Hipponensis eram & cum quibusdam servis Christi ad Æthiopiam pervexi, ut eis sanctum Christi evangelium prædicarem; & vidimus ibi multos homines ac mulieres, capita non habentes; sed oculos grossos fixos in pectore &c.

nil, nisi mare, cœlum ac terram ibidem deprehendebat: dein ad insulam quandam illius maris navibus venit, ubi homines Græcè loquentes inveniebat, horum vocem quidem audiebat, ipsos verò non conspiciebat; certos itaque homines ad insulam illam misit Alexander; sed cancer ingentis magnitudinis eosdem adoriebatur & ex illis quinquaginta viros submergebat, quocircà Alexander metu perterritus bidui itinere ad montes tenebrosos (10.) pervenit, ubi Sol interdiu non lucebat: posteà desiderio ductus fuit proficiscendi ad locum illum, ubi Jonadabi, filii Rechab, (11.) posteritas & nonnullæ tribus (12.) Israëliticæ post tenebrosos illos montes (13.) simùl habitabant: vocavit igitur mille & trecentos fortissimos milites eosque unà cum asina, pullum lactante, secum duxit atque illius pullum ad locum introitus religavit. (14.) Cùm itaque eò venissent, aërem loci istius tàm spissum, nebulosum ac vaporibus plenum deprehenderunt, ut se invicem

(10.) Vide, quæ suprà lib. 1. cap. 2. num. 3. it. lib. 6. c. 1. n. 26. annotata sunt, vid. & num. sequ. 12. confer. etiam Lightfoot. Append. c. 3. p. 268. edit. Lipsi.

(11.) De hoc vid. 2. Reg. cap. 10. v. 15. & Jerem. cap. 35. v. 6.

(12.) In libello, cui titulus: Decem Judæorum captivitates, qui Josippi libro de Bello Judaico annexus est, scriptum reperitur, quòd Deus duas tribus, Judæ & Simeonis, posuerit בהרי חושך i. e. in montibus tenebrosis; hùc facit Paraphrasis Chaldaica in 1. Paralipom. cap. 5. v. 26. ubi Hebræum הראה vertitur מורי קבלא i. e. montes tenebrarum, ad quem locum Matth. Fried. Beckius sic notavit; quod scil. voce Hebraica הראה videatur intelligi הראה, quæ Ptolemæo est Aria, vid. Jac. Golius in Lex. Arab. pag. 110. Septuaginta interpretes Græci id planè omiserunt. Targumista appellativè pro montibus tenebrarum accipit, de quibus multæ sunt recentiorum Judæorum fabulæ, cum quibus Targumista cum unum cornu sufflet, videri possit & ipse recentioris ævi, Jerem. cap. 13. vers. 16. quod in Hebræo est הרי נשף i. e. montes tenebrarum, Chaldæus Paraphrastes vertit: מורי קבל quem sequuntur commentatores R. Sal. Jarchi & R. David Kimchi, qui similiter exponunt הרי חושך montes tenebrarum. Eadem historia seu potius fabula de Alexandro cum iisdem fere circumstantiis in tractatu Talmud. חגיגה cap. 4. fol. 66. fac. 1. Edit. Venetæ, plenissimè autem in libello Judaico שבט יהודה recenseri dicitur, hactenus Frieder. Beckius.

(13.) Hos montes tenebrosos vel potius Utopiam fabulosa Judæorum superstitio ideo finxit, ut regnum aliquod populi Israelitici adhuc superesse hominibus persuaderent, de quo etiam R. Benjamin in Itinerario suo fabulatur, contrà quam opinionem inter alios disserit Hornbeck de convincendis Judæis lib. 2. c. 1. p. mihi 129. & seq. vid. & suprà lib. 1. c. 21. n. 23.

(14.) Idque eo consilio, ut, si fortè per tenebras errarent, asinæ ductu ad priorem locum, ubi ingressi erant, reverti possent, vid. quæ num. 17. h. c. dicta sunt.

פני ארם ומדברים בלשון יוני׳ ואמרו
אליו אלכסנדרוס שוב לך כי לא תוכל
לדרך בארץ עיבורי אלהים אינך יכול
לבוא בירת אלהים ובירת עבדיו שום
לך כי לא תוכל לדרך באיים וישבים
שם קדושי אלהים וזרע אברהם עבדו
ואל תתור לעלות בסוסים ורכבים אשר
נסיות לעלות ויאמר אליו עוף אתר
והתבשר כי תכבוש מלכות הודו והדרוג
את פורום מלך הודו׳ ויקרא אלכסנדרוס
מפני העופות וישב נסע אחור דרך
עשרי׳ יום וימצא את מחנהו באשר
עיבר׳ וישן שם בנין עצום ויסגר את
מבוא המקום ויכתוב באבנים גדולות
כל אשר ראה׳

vicem conſpicere non poſſent, terra etiam cœno polluta fuit, aves autem ingentis magnitudinis iisdem occurrebant, quæ hominum gerebant vultus & Græcè loquebantur, (15.) atque Alexandrum ita compellabant: revertere & abi, (16.) non enim terram ſervorum Domini calcare vel ad templum Dei & ad domum eorum, qui ei inſerviunt, accedere tibi licet; recede atque abi, nam ad inſulas, quas ſancti viri ac poſteri Abrahami, ſervi Dei, incolunt, pervenire non poteris, noli celſum aſcendere cœlum, quod hactenus petere conatus es; tunc alia volucris Alexandro dixit: hoc tibi lætum fero nuntium, quòd Indiæ regnum ſubjugaturus & Porum, ejusdem regem, interfecturus ſis. Alexander igitur avium ſpecie perterritus viginti dierum itineris veſtigia retrò legit (17.) atque exercitum ſuum (18.) eo in loco, ubi illum reliquerat, invenit arcemque munitam (19.) ibidem exſtrui curavit; aditum verò loci illius obſtrui ac lapidibus magnis ea omnia, quæ ipſe viderat, inſcribi juſſit.

(15.) Creſtat Judæus appella.

(16.) Ut hoc nonnihil illuſtremus (inquit Frider. Beckius in notis ad Pariphraſin Chaldaicam in 1. Paralipom. cap. 5. v. 26.) referunt hiſtoriæ, in ultima Aſia Alexandrum reſponſum accepiſſe: usque quo Alexander? vide Tabb. Peuringerianas, ſegm. 8. hoc dicere hic vult Gorionides, quando Alexandrum à ſuſcepto ulteriori itinere à volucribus, humana præditis facie ac voce, revocatum eſſe nugatur; ſimilem avem fabuloſus peregrinator, R. Petachias, in Mauſoleo Ezechielis prophetæ ſe vidiſſe inter complures alias fabellas nugatur in Itinerario ſuo סבוב העולם dicto.

(17.) Ductu nimirum aſinæ, ut puto, cujus pullum Alexander ad locum introitus religaverat, de quo vid. num. antec. 14.

(18.) Hebr. ארי מחנהו, ſic in noſtro codice: משנהו i. e. vicarium ſuum ſeu proximum à ſe; cæterum de voce משנה infrà cap. 19. num. 11. & cap. 22. n. 6. ut & alibi, dixi.

(19.) Vel: ingentem ſtructuram ſeu molem, nam etiam ſic vertere poſſis בנין עצום Videtur autem Judæus interpolator Pylas Caſpias ſeu Portam ferream hic innuere, quæ hodiernum דר בנר der Bend i. e. porta vinculi dicitur. De quibus veræ vel certè veriſimiles Hiſtoricorum relationes extant (quas in notis ad Tudelenſis Itinerarium edendis ſe producturum eſſe promiſit Frider. Beckius in commentario ad Paraphraſin Chald. in 1. Paralip. c. 5. v. 26.) ſed has lepidiſſimis figmentis Gorionides hic mirè corrumpit, dum tribules ſuos contribules de decem tribuum Iſraeliticarum poſt montes tenebrarum ſeu portas Caſpias extantium, imperio erigere voluit, vid. Frid. Beckius d. loco, it. quæ infrà lib. 6. c. 56. n. 3. notata ſunt, confer. & Abarbenel. ad Michæ cap. 7. fol. 267. col. 1. med.

CAP.

CAP. XVII.

וילך משם אל ארץ הודו וישמע פורום
המלך ארי שמעו וישלח אליו ספר
לאמר ברוח לך מארצי פן אמיתך ברוחב
ולא אבוא אלכסנדרוס לעשות כן ויקצף
פורום את וילו וגם אקח שנתים וחמות
רעות ללחום עם היונים ויגר אלכסנדרוס
מאד מפני ויראי כי לא נסה להלחם
עם חמת׳ וילך והא עצמו למרגל אל
ארץ הודו ויעש את עצמו בעודר קינה
וימצאוהו ויליכוהו אל פורום מלך
הודו וישאלהו לאמר מי אתה ואמר
אליו מיוצאי צבא אשר לאלכסנדרוס
אני וחר אפו עלי וישלחני מאתו
ואבואה אליך לשחיך׳ וישאלהו אל
אלכסנדרוס לאמר מרע עשיך ואיך
ימלאטך לבו להלחם עם מלך גדול
כמוני׳ ויא את החיות אשר הכין מלך
הודו להלחם בם עם אלכסנדרוס וישאל
לאנשיו לאמ׳ ממה יבחע החיות ואמרו
לו לא יבחע כי אם מאש ואלו ירע
זה אלכסנדר כבש את ממלכתנו ועזבם
וישב אלכסנדר לארצו אל מחנהו ויגד
ויעשו האומנים צלמי נחשת כזאר בני
אדם ותמת חלחים וילילקום באש עד
אשר יהיו שורפים כגחלים ויהי מדרי
אותם באומנות בבלי בחל על היותם
וכאשר קרבו שני המלכים בגדודיהם
להלחם ויוציאו את הצלמים ויסורם
בסוסה והחיו׳ כי ראו את הצלמים בחח
מיבוערים

um

(1.) Hic nullum habetur Alexandri reſponſum ad Poti, Indorum regis, interrogationem.

מחנותיהם ויוצאו עליהם לשבם ויהי
בשרפים פיותיהם ונפוחותיהם מפני האש
ויבהרו מרחל • וילחצו שני העדודים
ויצאו גדודי ההנים לעזרת ההודיים
ובתוך המלחמה נפל בוציפלאס ושוא
סוסו של אלכסנדרוס אשר היה ראשו
דומה לראש שור בעקרת מלך הודו
ויתעצב אלכסנדר על סוסו מאד • ויהי
המלחמה ביניהם ג' יום ויתעצר היל
אלכסנדרוס למעט ביד מלך הודו
ואלכסנדרוס הבין עמהם • וישלח אל
מלך הודו לאמר למה נכזבות את אנשי
גדודינו בא ונלחמה שנינו ונכנעת
ימלך • וישמע דריו בעיני פורום וישמח
על הדבר הזה כי קומת אלכסנדרוס לא
היתה השובה בעיניו לבלום להיות ארכו
חמש אמות וקומת אלכסנדרוס ג' אמות
וילחמו שניהם לבדם והיה ועקה גדולה
בתוך מחנה הודו ויהב פורום את פניו
למטה לראות מה קול הצעקה ויכהו
אלכסנדרוס אל השוקים וימיתהו • וימלך
אלכסנדרוס על מלכות פורום כי נצחו
ויקח את כל ארצו • וילך משם אל
ארץ אוקסדרקים הם האכרמין ויבקש
לראו חכמת אנשיה כי היו חכמים עד
מאד והיו יושבים עזומים במחבוית
ובמחילות עפר וכשמעם את שמעו
וישלחו

um ineundum appropinquarent, Alexander imagines illas educi eosque hinc inde in campo constitui curavit, quo facto belluæ, simulacra illa immobilia conspicientes, in ipsa maximo cum impetu invectæ sunt, ut illa morsu dilacerarent; sed bestiarum ora & corpora fœdè combusta atque exinde in fugam conjecta sunt ita, ut exercitus hisce nudaretur. Posteà acerrimum utrimque prælium commissum fuit, in quo Indi à Græcis superati sunt; Alexandri verò equus, Bucephalus, qui taurum referebat capite, Indorum regis fraude cecidit, (2.) cujus interitum Alexander ægrè admodùm tulit; cùm autem per triduum continuum pugna inter utrumque regem durâsset, consilium ab Alexandri militibus initum fuit, ut ipsum potestati regis Indiæ traderent, quo cognito Alexander legatos ad Indorum regem misit, qui suis verbis dicerent: cur copias nostras ita perdimus? ehodum ambo certamen ineamus & uter fuerit victor, is solus regnum obtineat. Hoc consilium Porus approbavit animoque lætatus est propterea, quòd Alexandri statura cum magnitudine sua haud quaquàm comparari posset, nam ipse quinque cubitos, (3.) Alexander autem tres solummodò ulnas corporis sui staturâ æquabat, sic ambo inter se soli certabant; durante autem certamine maximus clamor in castris Indorum oriebatur, ad quæ cùm Porus oculos suos convertisset, ut videret, quid clamor iste sibi vellet, Alexander hac occasione usus illius crura vulneravit ipsumque posteà interemit. (4.) Quo facto Alexander Pori devicti regnum subjugavit atque omnem illius ditionem in potestatem suam redegit. Exinde in Ocaphardicorum,

(2.) Contentit Curtius lib. 8. c. 14. Arrianus autem de Expedit. Alex. l. 5. pag. mihi 350. scribit, hunc Alexandri equum non ab aliquo vulneratum; sed laboribus pariter & ætate fractum interiisse.

(3.) Consentit ferè Arrianus de Exped. Alex. lib. 5. pag. mihi 348. ubi scribit, quòd ejus magnitudo πηχεις πεντε i. e. quinque cubitis procerior fuerit.

4.) Aft Arrianus eod. lib. 5. pag. mihi 349. scribit, quòd Alexander Poro devicto regnum Indorum restituerit, & ultrà pristinum imperium aliam ei regionem, vetere ampliorem, adjecerit.

וישלחו אליו חכמים עם ספרים לאמר •
אם תבא להלחם אתנו לא יקיל לך זה
מאומה כי אין כל מאומה אתנו השלל
ואם הותפון לראות חכמתנו מה לך
לראל ולכה בא תבא אלינו ברוח
ברכי' רבים ואותנו לא נוצר' אתך
מלחמה כי המלחמה והקטטה יאחזו
לך ולך נאה והמלחמה ולנו נאה וחכמה
ולך אלהים אלכסנדרוס ע' ג' בבויים
וראם עזומי' ונשים ואנשים ולדים על
פני השדו' בצאן וישאל לאות מרא
ויאמר היש אתכם קבורי' וי' הו גוים גו'
קבורתינו ובהפוך נשמותינו מגו היגו
נוזה' • וישאל לאחר לאמר מי הם
הרבים המתים או הנים ויענהו אגלגם
המתי' ואנחנו כלנו חיים גם כי העניים
והמתים רבים מאד בבל דור מלאיהם
וחיים • וישאל לאחר מי הוא עזום
חכם בין האנש והוה השדה ואמר
לו האדם וישאל לאחר ואמר לו מי
הוא אשר לא יכזב ויאמר האל האמת
שיודע האמת וישאל אוד לאמר אי זה
צד מהאדם יותר טוב היותו או חשמאל
ויענהו אצלינו השמאל ואאלם וישן •
גם כי השמאל הכי גבור כי הוא משכן
ללב שהוא שורש לחיים האנושיים
והאשה

rum, (5.) qui etiam Acarmayn (6.) dicuntur, regionem profectus incolarum istius terræ sapientiam, quâ cæteros anteibant, explorare voluit; habitabant autem nudi in tabernaculis ac speluncis terræ. Cùm itaque Alexandri fama ad illos perlata esset, sapientes ad eum viros ablegârunt cum literis hujus sententiæ: si quidem ad bellum nobis inferendum hûc venisti, nihil inde percipies utilitatis, non enim quidquam prædæ apud nos invenies; si verò sapientiam nostram explorare cupis, quid tibi tot tantisq; copiis, ac viribus opus est? placidus & mitis ad nos veni, non enim bellum adversùs te gerere animus nobis est, bellum quidem ac prælia te decent; nobis verò sapientia convenit. Alexander itaque cum tribus fortissimis viris ad illos ivit eosque vidit nudos & tàm viros, quàm mulieres unà cum infantibus suis invenit suprà terram ovium more jacentes; dein unum ex illis interrogavit: num etiam sepulcra habetis? ille verò: corpora nostra, inquit, sepulcra nobis sunt; ast cùm animæ nostræ à corporibus separatæ fuerint, tunc vivemus; alium posteà interrogavit Alexander: An major mortuorum, quàm vivorum est numerus? cui ille respondens: apud vos, ait, mortui sunt; nos verò omnes vivimus; id tamen certum est, quòd pauperum & mortuorum quovis tempore major sit numerus, quàm divitum ac viventium; alium interrogavit Alexander, an callidior & prudentior esset homo, quàm bestia agri? cui ille respondit: homo; alium interrogavit: quisnam est, qui non mentitur? ad quæ ille respondens: DEus est veritas, inquit, ac veritatem

(5.) Sic אוקסדרקים hic vertere volui; quænam verò hæc gens fuerit, aliis jam inquirendum relinquo, fortè Gymnosophistas seu Brachmanes intelligit Judæus interpolator, hi enim sapientes inter indos habiti sunt, de quibus vid. inter alios Arrianus de Expedit. Alex. lib. 6. pag. mihi 409. & seq. vid. n. seq. 6 ibique notata.

(6.) Hebr. אכרמיים ita hic in nostro codice; alii habent: ברכמיים Arcarmaym, fortè legendum Brachmanes, de quibus vid. num. anteced. 5.

tem novit; alium interrogavit: quodnam hominis latus melius est, dextrum, an sinistrum? cui ille respondens: apud nos quidem, ait, sinistrum est; apud vos verò dextrum, certè major honos sinistro lateri debetur, quia cor ibidem habitat, quod principium est vitæ humanæ, prætereà dum mulier infantem lactat, à sinistro incipit latere, reges etiam sceptrum regium sinistra manu tenent. Tandem Alexander, cùm illos satis multa interrogâsset, dixit: petite à me donum quoddam, quod vobis largiar; ad hæc omnes uno ore clamârunt: da nobis vitam æternam; Alexander verò illis dixit: certè id non est in potestate mea, atque utinam, inquit, illud mihi ipsi dare possim! tunc ei responderunt: Quandoquidem res ita sese habet, cur tantum laboris suscipis, ut bellum geras & spolia ac prædam facias, orbemque terrarum sub potestatem tuam redigas; cùm nescias, quisnam post mortem tuam gloriæ tuæ hæres & successor futurus sit? Ad hæc Alexander iisdem respondit: ita supremum numen decrevit, ut posteritati inserviamus & rursùs posteri iis, qui post ipsos futuri sunt, prosint, ad id enim creati sumus, ac sicuti mare & arbores absque vento non moventur, ita cum homine comparatum est, ut nec tranquillus esse nec quiescere nec rem prosperè agere possit, nisi ei Deus vires & facultatem dederit; ego quoque quietè vivere vellem; sed omnipotens ille Dominus, qui omnium mortalium animas in sua potestate habet, me quiescere non sinit; his dictis Alexander omnia fausta iisdem precatus (7.) discessit & ad suos reversus est.

(7.) Vel pacem iisdem indulgens, sic etiam Hebræum vertere possis.

CAP.

CAP. XVIII.

ALexander autem epistolas multas ad Aristotelem, (1.) præceptorem suum, scripsit, in quibus eidem narravit, quæ sibi in India evenerint, inter alia sic scripsit: Ego, posteaquàm regionem Persiacon, (2.) quæ Indiæ provincia est, intravi, ad maris insulas perveni atque ibidem masculos reperi fœminis similes, qui vivis piscibus vescebantur & humana lingva loquebantur eâque Græcâ, hi mihi dicebant: ecce in hac insula sepulchrum est regis antiquissimi, qui Kainan appellabatur & Enosi filius erat, (3.) is ante diluvium universo terrarum orbi imperavit atque omnigenâ sapientiâ inclaruit, & spiritus ac dæmones malosque genios (4.) in potestate sua habuit; hic sapientiâ suâ, qua præditus erat, intellexit, quòd Deus ille Benedictus diluvium Noachi ætate inducturus sit, quocircà id, quod posteà eventurum erat, tabulis lapideis insculpsit, quæ hodienùm ibidem extant; (5.) scriptura autem Hebraicis literis exarata erat; idem quoque scripsit, quòd Oceanus tertiam mundi partem ipsius ætate inundaverit, quod etiam tempore Enosi, Sethi filii, qui Adami primi parentis filius fuit, accidit.* In eadem insula Kainan urbem condidit amplissimam, muris cinctam simulque arcem (6.)

(1.) Vide quæ supra cap. 13. num. 7. & infra cap. 24. num. 6. annotata sunt.

(2.) Sic פרסיאקן hic exprimere volui, posses etiam aliter pro ratione punctorum vertere.

(3.) Vid. Genes. c. 5. v. 9.

(4.) רוחין hic reddere volui eò, quòd maligenii damnum inferant mortalibus.

(5.) Credat Judæus apella; cæterum de Sethi annis columnis à Josepho, Historico, Antiq. l. 8. c. 3. memoratis vid. inter alios D. Moynii, Theologi Leydensis, Var. Sacr. Tom. 2. pag. 564. ut & Bocharti lib 1. Phaleg. cap. 14. & Ursin. de Zoroastre, it. Sentiments de quelques Theologiens de Hollande sur l'Histoire Critique du P. Richard Simon, Lettre 4. pag. mihi 73. confer. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire Critiq. des dogmes & des cultes &c. Part. 1. c. 4. p. 22. edit. Amstel

* Meminit istius diluvii, quo tertia pars mundi inundata fuit, etiam R. Salomo ad Ecclesiastæ cap. 3. v. 14. & ad Amos cap. 5. v. 8. confer. Id. R. Salom. ad Genes. c. 6. v. 4. & ad Hiob. 12. v. 15. it. ad Deuter. c. 32. v. 7.

(6.) Sic vocem מגרש hic vertere malo, quàm suburbium.

ויעש בת מגרש גדול מאבני שיש ויאשור
בו אבני טובות ומרגליות ואצרות וכס
ובמה לזוב מאד ושם הוא בנה מגדל
על קברו לזיותו לו לזכרון ואין איש
יכול לבוא שם כי הוא בנוי על פי
שבעה המשוררים הלל פי הבנות הקסם
והבאיש שם את ומתותיו ימות ברעב
ואשר ספרו לי זה הלכו להם ויצחו
אנותיהם לי שנים עשר אנשים • ואוא
שם היות בדולות בית תוקף כרם וחפפו
מאנשי וישקקום בי ומיבב הדאבות
שהיה לי מזה היותי שם שמונה ימים •
ואוא נצחו את דריוש והבעתי את כל
הארץ הלבחי ל מדינה אחת כדרך
והוא יושב בתוך הנהר ובו קני אחובי
משלשים אמות עמם ג' אמות ושחות
המדינה על הקנים • ומי הנהר מרים
כלענה ובאו מאנשי בתוך הנהר ללך
אל המדינה ויצאו מן הנהר חוות
אנשים ויהפכו מאנשי מיד אנשים
והרגום • ונסעתי משם ולפנות ערב
באתי אל מקום אחד ומצאתי בו מעין
מים מתוקי כדבש ואלינה שם בלילה
הוא • ויעורו אנשי כי באו ויחוזו מן
היקר לשתות מים ומתוק עקבים לבנים
ואדומים ובעלי קרנים והגיעים ונחשים
בעלי קרנים ואיתים ותוחיש
ובמתים

ingentem ex marmore ædificavit, in qua gemmas, uniones atque auri argentique vim maximam recondidit; præterea turrim excelsam suprà sepulcrum suum exstruxit, ut sibi esset monimento; ad hanc verò nemo mortalium accedere poterat, quia astronomica septem planetarum (7.) arte ac vi magica ædificata erat, quicunque enim muris ejus appropinquabat, is repentina morte interibat. Hæc quum mihi insulæ istius (8.) incolæ narrâssent, ipsi abierunt & naves suas, quæ duodecim erant, mihi reliquerunt; in eodem mari ingentes belluas vidi, quæ, cùm à nobis clamoribus essent excitatæ, nonnullos ex militibus meis abripuerunt, eosque in mari submerserunt, quamobrem præ timore, quo perculsus fui, octiduò ibidem subsliti. Posteaquàm verò Darium devici, omnemque illius ditionem in potestatem meam redegi, ad urbem quandam Indiæ, quæ medio in flumine sita erat, perveni, ubi arundines nascebantur, quæ longitudine sua triginta cubitos, densitate autem tres ulnas æquabant, atque iisdem arundinibus urbis illius fundamenta innitebantur; aqua verò fluminis istius amara erat instar absinthii; hoc flumen milites quidam mei versùs oppidum trajicere tentârunt; sed animalia, quæ Apipothmi (9.) dicuntur, flumine egressa, quatuor ac quadraginta viros abripuerunt eosque interfecerunt: quamobrem relicto illo loco ad regionem quandam vesperi veni, ubi fontem aquarum dulcium instar mellis reperi, ibique pernoctavi; milites autem mei non mediocri metu exterriti fuerunt, dum bestias, ex sylva ad bibendum egredientes conspexerunt, inter quas scorpii (10) fuerunt albi rubeiq; colo-

(7.) Ita hic: שבעה המשוררים vertere volui, dicuntur etiam שבעה כוכבי לכת i. e. septem stellæ errantes.

(8.) In Utopia, ut puto. sitæ; sed hic Judæorum mos est, ut ad firmandas traditiones suas fabulis utantur probationis loco.

(9.) Hebr. אפיפשמי sic corruptè, ut puto, legitur, nam ἱπποπόταμοι sine dubio hic intelliguntur, de quibus vid Aristot. lib. 2. Histor. Animal. cap. 7. & Ammian. Marcellin. lib. 22. confer & Caspar. Schotti Physic. curios. lib. 3. c. 1. §. 1. & seq.

(10.) Quidam עקרבים lacertas interpretantur.

תמרים ושוטבים ועמדם עוד אנשי
בעלי שש ידים ויותר מאנשי רכים
ולולי כי הבערנו אש ביער במחנה
גדולי והמה כמעט הם השמידונו כלנו
ובאשר הבערנו האש ויו המרעים רצי
ונופלים באש ונשרפי והיה מרחקים לנו
למוקש • ויבוא עלינו היה גדולה ומשאנ
הזאה ויומתו מגבורי חמשים וחמשה
גבורים מפרשים משאנתה ואדמים מגבורי
ותאשורי והמיתו ארז הזאה אשרי אשי
תמיהה מהם ס' גבורים ויצרו את הזאה
מהמקומה מהה עד מקום המדינה שי
גבורים ושם מצאנו פרעושי כיונים
וקטנים בחתני גדולי ולהם שינים
כשיני אד' ולא היה לנו שם מזון ולחי
כי היינו צדים העופות בנהר הראש
והזאבה והעורבים למחיתנו • ומשם
הלכנו לארץ קפסיאקן ובשעה השמינית
ליום נשבה רוח גדולה ולא היה כח
לאיש ממנו לעמוד על רגליו ונפלנו על
פנינו ארצה עד אשר שקטה הרוח •
ואלכדה את מדינת המלכות בארץ
קפסיאקן והיא המדינה אש' שמה
קפסיאקו והוד ראש למלכות ועוד •
ואמרו לי יושבי הארץ כי שם אראה
נפלאות

coloris, cornibus instructi, his immixti erant serpentes & dracones cornigeri atque leones, ut & monocerotes, apri, ursi ac elephanti, cum iisdem viri erant seximani, à quibus non pauci ex militibus meis interfecti sunt, ac, nisi sylvam maximis pyris incendissemus, omnes ferè ad internecionem deleti essemus; sylvâ autem accensâ reptilia ista in ignem se conjecerunt eoque interierunt; sed eorundem teterrimus fœtor multis perniciem attulit; præ cæteris autem immanis bellua impetu in nos fecit horribili clamore, cujus metu sex & quinquaginta ex militibus meis perierunt; alii verò milites mei illis auxilio venerunt ac bestiam illam, postquàm sexaginta milites interemerat, tandem interfecerunt, ejusque cadaver trecenti milites eo ex loco, ubi monstrum peremptum erat, ad castra traxerunt; pulices (11.) quoque ibidem invenimus columbis magnitudine similes, ut & vespertiliones, (12.) turturibus prægrandibus pares, quibus dentes erant humanis similes; nullum verò cibum eo in loco deprehendimus præter cornices, milvos (13.) & corvos, has volucres venati sumus, ut nobis alimento essent. Inde in terram Caphsiacon (14.) castra movimus, ubi horâ diei nonâ ventus tàm vehemens exortus est, ut nemo nostrum pedibus stare potuerit; quamobrem in faciem procidere atque tamdiu humi jacere coacti fuimus, donec venti impetus resedit; in eadem provincia urbem cepi regiam, quæ Caphsiacus (15.) appellabatur, atque regni Indiæ metro-

 polis

(11.) Seu muscas, prout quidam vocem פרעושים interpretantur, vid. suprà cap. 16. num. 5.

(12.) Ita nonnulli עטלפים vertunt, sicuti & 70. interpretes νυκτερίδας exponunt, alii hirundines explicant, vid. Sam. Bochart. Hiero Zoic. part. 2. lib. 2. c. 12. confer & Caspar. Schotti Physic. curios. lib 9. c. 73 ubi scribit, vespertilionum variam esse magnitudinem, in novo orbe columbas adæquant in Brasilia monedulas; circà Urabum turtures.

(13.) De vocibus ראה & ראם vid. interpretes ad Levit. cap. 11. v. 14. & Deuter. cap. 14. v. 13. confer. etiam Bocharti cad. part. 2. l. 2. c. 7.

(14.) Sic verto hic vocem קפסיאקן, posses etiam pro ratione punctorum aliter legere ac vertere, vid. num. sequ. 15.

(15.) Vid. num. antec. 14. quæ verò hæc urbs atque provincia ejusdem nominis fuerit, jam accuratius inquirere haud vacat.

נפלאות אלהים׃ ויוליכוני אל גן אחד
ואראה בו אלונות מדברים בבני אר׳
ובדים ושמי השמש והירח׃ ומהם שני
אלונות ועל אחד צורת השמש ועל
האחר צורת הירח ואולן השמש הי׳
זכר ותאר ודעתו בתואר ודעת הנבר
ואולן הירח נקבה ותאריו ודעתה בתואר
ודעת הנקבה ופיריותיהם כפירות האלונות
הנמצאים במערים הנקראים מורבליטון
ובאחרי הפרדי גן עדן ושם האולן הזכר
שמש ושם הנקבה יחה והאלונות היו
מדברים בלשון הודו כבני אדם ויאמרו
מית מות אמנה הושת תלעת בא השמש
יצא קול מן האולן הנקר שמש בלשון
הודו ויבב דברי ולא רצו אנשי הודו
לשמוע לי כי יראו ממני׃ ואשבע להם
כי לא יגידו מזה ואמרו לי באחרי
הדברים הזאת כי האולן מבשרך אשר
מהרה המות על ידי אנשיך וקיובין׃
ואגדע על בתני נגד האלונות ואתפלל
לאמר מתי יהיה קצי׃ ויצא קול
מאולן היהה ויאמר אלי בלשון ה הדו
הוי סבול כי התחור לדע דבר אשר
לא יובלו הנבראים לדעתו׃ ויהי
בלילה לערת היהה ואתפלל
ואשאל לאמר אם אשובה אל ארצי
ואראה את אחרי ואדע עמי ואת אמי
ואדע אוהבי׃ ובבקר לעת היות השמש
שבתי

polis erat; regionis incolæ mihi dixerunt, quòd admiranda Dei ibidem visurus sim; posteà in hortum me deduxerunt, ubi arbores humana voce loquentes (16.) reperi, ex quibus duas vidi, quarum altera Solis, altera lunæ habebat figuram, cui Solis inerat species, mas erat, forma & ratione masculo similis; quæ verò lunæ speciem referebat, fœmina erat, figura ac mente mulieri similis, harum arborum fructus similes erant fructibus, qui in Ægypto reperiuntur & Morblithon (17.) appellantur, hos poma Paradisi (18.) interpretari possis; mascula autem arbor Solis nomen habebat, fœmina verò lunæ, & humana voce, Indica scilicèt, loquebantur, dicentes: ô mors quantum terroris adfers! dum verò Sol vesperi occidebat, vox ex arbore illa, quæ Solis nomen habebat, egrediebatur & Indorum lingvâ verba quædam proferebat, quæ mihi Indi interpretari nolebant, quia me timebant; ego verò illis juravi, quòd nullum propterea periculum sustinebunt, illi igitur dixerunt: hæc verborum est interpretatio: arbor illa tibi indicat, quòd brevi moriturus sis & quidem amicorum ac propinquorum tuorum manibus; ego verò coràm arboribus in genua procidi & oravi: ecquando finis meus appropinquabit? dein vox ex arbore lunæ egrediebatur atque Indica lingvâ me alloquebatur: cur id, ô stolide, scire desideras, quod ne prophetæ quidem scire potuerunt? cùm verò nox appropinquaret & luna oriretur, ego preces fudi atque interrogavi, an in patriam meam reversurus, populumque meum ut & matrem atque amicos meos visurus sim? easdem ego preces, quas noctu fuderam, manè oriente Sole repetii & in oratione matutina hanc etiam interrogationem adjeci: an diebus vitæ meæ exitus instat

(16.) Credat Judæus apella.
(17.) Sic verto hic מורבליטון nonnulla exemplaria légunt: מורכליטון; quinam verò hi sint vel fuerint arborum fructus, aliis jam inquirendum relinquo, forte aurantia poma vel mala aurea intelligit Judæus interpolator.
(18.) Sic communiter vertunt עץ חיים, de quo vid. interpretes ad Genes. c. 2. v. 8.

שבתי עוד ואתפללה בשאלת השמש
והוספתי בשאלת הנקר להודיעני אם
ספר וכלו ימי חיי׃ ויצא קול כמוהו
מבין שני האלונות משמיע דברים בלשון
הודו לאמר המו שנותיך וספו ימי חייך
ולא תשוב עוד אל ארצך לעולם׃ ואחרי
מותך ימהו קרוביך ובני משפחותיך ושמך
וזכרך ולא תוסיף לשאול עוד בי לא
תענה׃

ואמץ מארן הודו ואבואה אל מלכות
הממדים והנהגה המלכות על יד אשה
מלכת עליהן ושמה קנדיקי והיא אשת
יפת עד מאד ואשלת אלהיה אנחנו
לאמר׃ הנה האלה אמון מקומו בהר
הגדול מודעי מלכותך ואנחנו עובדיו
ועתה יש את נפשו ללכת אל ההר
ההוא להשתחוות לו כי הוא היה בעזרי
כי שמעתי באשר הכנעתם ולקחתם
ארץ עמון לקרחם גם אלוה עמון עמכם
ואם לא תשלחו אותו אלי אלך עליכם
למלחמה ויענני כבר ידענו כי הוא היה
בעזרך כי את מולדתך בחלקו ויודעני בן
מי אתה ועתה לא נוכל לשלוח לך
אלוה עמון וכרגע יש את נפשם לשלוח
לך

CAP. XIX.

POsteà castra ex India movi & in regnum Semidemim (1.) perveni, quod fœminæ imperio regebatur, cui Condace (2.) erat nomen, hæc formæ pulchritudine insignis erat, ad quam literas misi hujus sententiæ: Ecce Deus Ammon in monte quodam excelso, qui in regno tuo situs est, habitat, cujus nos servi sumus; ad montem illum accedere volo, ut numen istud adorem, quod mihi auxilio fuit: audivi enim, quòd posteaquàm Ammoniam regionem subegistis & in potestatem vestram redegistis, Deum quoque Ammonium vobiscum abduxeritis, is nisi ad me missus fuerit, bello vos persequar; ast regina mihi respondit: jam anteà notum nobis est, quòd numen illud auxilio tibi fuerit, nam in nativitatis tuæ tempore partem sibi vendicat ac probè novimus, cujus tu sis filius; sed ut Deum Ammonium jam tibi mittamus, non est in nostra potestate; sacerdotes autem ejus aliquo te munere honorare volunt, quamobrem legatos tuos mitte,

(1.) Ita hic verto סמירמים sed quodnam hoc regnum fuerit, aliis inquirendum relinquo.
(2.) Sic exprimo hic: קנדיקי nonnulli codices habent קנדיקי quod Candacem reddere possis, vi. infra hoc cap. num. 7. Cæterum Candacis nomen regnis Æthiopiæ commune fuisse docet Plinius lib. 6. cap 29. Huc facit cap. 8. vers. 27. in Actis Apostol. ubi Beda & Scaliger de tempor. emendat. lib. 7. inter alios videri possunt, confer. & Munsteri, Erasmi atque Joh. Drusii not. ad Actor. dict. c. 8. v. 27.

stat & finis? tunc vox inter duas illas arbores iterùm egrediebatur atque Indicà lingvà hæc verba proferebat: anni tui finiti sunt atque exitus vitæ tuæ instat, nec unquam in patriam tuam reverteris, post obitum quoque tuum cognati & proximi tui deficient eorumque memoria interibit; tu verò noli amplius interrogare, nullum enim responsum accipies.

לך השורה ושלח את מלאכיך וישאו
אליך והשלח לי הוא למנחה מאה
בפות זהב מופו משקלם מאה ליטרין
ומרגלי' יקרי מאתים ומרגליות נקובות
לערי ענקים שמנים ונתן לך בלתי
נקובות שמונים ומעורות אלתא אמון
אשר אתה עתיד אתה באבנים יקרות
ערכה מאה ליטרין זהב · ונערים בושים
בלחי בעל זקן ת"ק והמה נושאים
חבות מעשה שן מלאות אלפנטים ת"ק ·
וגמלים י"ג ואריות ששה · ופנטרים
הם היות משונות י"ר וכלבים אוכלי
אדם השעים פרים בעלי מלחמה מ' ·
פילים נ' עיזים ש' · ואחים מאות ·
ממורת עשויות נעץ אובנוס אדום
ושחור בקרן עזים ושה שמונה אלפים ·
וכמנחה הזאת לא הביאה למלך לעולם ·
והעידו סופרי רבים מהמלכה על המלכה
ההיא כי לשוא ימית מלכה עול בעל
העולם · ואפנה אל לבי ללכת אצלה ·
והמלכה קנדיקי שמעה את מנחתי אשי
היתה נותנ לתנות את המלכי' וללכת
אתם בערמה ובמרמה · ויצו ראש
מלאכיה אשר שלחה אלי עם המנחה
התוכחת

mitte, qui donum illud ad te ferant; ipsa verò regina centum acerras (3.) auri purissimi, quæ centum libras pondere æquabant, ut & uniones pretiosissimos ducenos, præterea margaritas octoginta, in usum monilium perforatas, & totidem, quæ nondum perforatæ erant, muneri mihi misit, coronam quoq; insignem, gemmis distinctam, unam scilicèt ex iis, quas illa Deo Ammonio dicaverat, quæque centum libras auri valebat, mihi donavit; pueros etiam Æthiopes imberbes quingentos, qui totidem arculas eburneas, pretiosissimis aromatibus (4.) plenas, ferebant, mihi muneri misit, præterea pardos tredecim ac sex leones, ut & Pantheres (quæ mira sunt animalia) quatuordecim, nonaginta etiam canes, qui homines devorant, ut & quadraginta juvencos, bellico usui aptos, ac quinquaginta (5.) elephantos pullos insuper trecentos ac centum monocerotas, ut & octies mille lectos ex ligno Obono (6.) confectos; est autem lignum istud rubrum atque nigrum ac nitore suo aretis cornu æquat, dono mihi misit, cujusmodi sane munus nulli unquam regi oblatum fuit. Multi autem scriptores, qui reginæ illius res memoriæ prodiderunt, testati sunt, illam postremis vitæ suæ temporibus universo terrarum orbi imperâsse. Hujus itaque videndæ desiderio ductus fui; regina verò Candace, (7.) cùm audisset, me sæpè mutatis vestibus reges decipere atque eosdem astu tractare consveviss, præcipuo ex legatis, quos ipsa cum dicto

(3.) Seu acetabuli, in Hebræo est כשורי, quod alii cochlearia exponunt.
(4.) Sic vertere hic volui vocem: אלאגמים quam nonnulli interpretantur אלוי, i.e. aromata, videtur autem vox Hebræa, quæ hic habetur, desumpta ex Græco ἀλοιφὴ, quod unguentum denotat, confer. infrà num. 19. h. cap. ubi alia istius vocis habetur significatio.
(5.) Hebr. ג ita hic in nostro codice reperitur, quædam exemplaria habent ש, i. e. tres; sed prior lectio præferenda videtur.
(6.) Sic אובנוס hic vertere volui, quo nomine Ebenum seu Hebenum lignum a Judæo interpolatore intelligi puto, de quo Virgilius: Sola India nigrum fert Hebenum; Plinius in media Africæ Hebenos virere tradit, cujus generis putant esse lignum Indicum, quod Guajacum & Guajacanum dicitur, vid Andr. Matthioli Herbar. lib. 1. c. 26. & cap. 85. confer. etiam, quæ suprà cap. 9. num 9. de virga ex Ebeno facta annotata sunt.
(7.) Ita hic verò: קנדיקי vid. quæ supra hoc cap. n. 2. notata sunt.

והנכורת לחזקיק ולחתוך על לוח ארז
צורתי ולהביאה אלי · ויעש כן ויבא
אליה ארז צורת תמונתי וחקוקה על
לוח וחקה הצורה וישימה בחדרה ·
וילך קנדקלים בן המלכה קנדקי אל
מחנה אלכסנדרוס ויקחוהו השומרים
וילכו אל המטנה הלמדה · ויאמר
אליו מי אתה ויקחהו בן המלכי קנדקי
אני ואני הייתי בא לשאת פני אלכסנדרוס
המלך ולכבדו ועמי אשתי ומעט צבא
כי לא למלחמה הייתי הולך כי סוד
גדול יש לי מפי חכמים הנקראים
אמזונים ופגע בי שר הנשים הנקראות
אמזונים ויקח את אשתי ויכת רבי
מאנשי ועתה ישלחני אדוני המלך כי
פוחד ומיראו על כל העמים · וילך
המטנה ויגד לאכסנדרוס המלך הדברים
שעברו ואשר לו קח נא את הגדי
מלכותי את עשרת ראשי ושב על כסא
מלכותי היה תחתי מלך כמוני ועשרת
בעירתה וקרא אלי אנטיגנוס כמשך ·
ויעש אנטיגנוס המשרי כאשר אתו
אלכסנדרוס

cto munere ad me miserat, injunxit, ut faciem meam in tabula depingi (8.) eamque ad se deferri curaret, id quod ille etiam effectui dedit, meamque effigiem, in tabula depictam, (9.) ad reginam detulit; illa verò eandem in conclavi suo reposuit. Posteà Candacles, reginæ illius filius, ad Alexandri castra pervenit; quem custodes regis comprehenderunt, & ad Tolmidam, (10.) secundum à rege, (11.) duxerunt; hic à Tolmida interrogatus, quisnam esset, respondit: ego Candacis reginæ filius ad venerandum colendumque regem Alexandrum hûc veni; uxorem etiam meam parvamque manum mecum duxeram (non enim belli gerendi causa domo profectus eram, quia magnum mihi arcanum de mulieribus, quæ Amazones appellantur, dicendum est;) sed mulierum istarum dux me aggressus est atque uxorem meam abstulit, multosque ex militibus meis interfecit; nunc itaque opem nobis ferat rex, quem omnes populi metuunt ac timent. Cùm hæc secundus (12.) à rege Alexandro narrâsset, ille sume tibi regias vestes, inquit, capitisque mei coronam tibi impone, & in regio sede solio ac mei loco regem age meque tuo nomine astutè compella Antigonum. Antigonus igitur, secundus à rege, Alexandri mandato obtemperans egressus est regio indutus amictu, atque coronam capite gestans: Dein Canda-

(8.) Vel tabulæ imprimi aut insculpi, nam etiam sic vertere possis juxtà Hebræum, quod hic habetur, confer. num. sequ. 9.
(9.) Vid. quæ num. antec. 8. dicta sunt.
(10.) Hebr. הלמדית si, in exemplari nostro hic legitur, quod nomen haud incommodè possis vertere Ptolemæum, nam Judæi Ptolemæum nominant תלמי, de quo vide inter alios præfationem Josephi Athiæ ad Biblia ipsius curâ Germanicè versa; idem Ptolemæus paulò post à Judæo interpolatore vocatur Antigonus, sic enim & infrà cap. 23. n. 4. scribitur, quòd Ptolemæus etiam Antigonus appellatus sit; sed malè & per errorem, vid. not dict. n. 4. c. 23. Cæterùm de Ptolomæi nomine vid. quæ lib. 3. c. 2. n. 1. ut & infrà n. 12. h. c. it. cap. 22. num. 7. notata sunt.
(11.) De voce משרי in notis ad ipsum aurorem & quidem ejusd. lib. 1. cap. 8. num. 3. & cap. 16. num. 6. ut & alibi dixi, confer. & infrà cap. 22. num. 6.
(12.) Alius nempe à Tolmida seu Ptolemæo, cujus paulò ante mentio facta est, ita hæc cum antecedentibus concilio, ne Judæus interpolator sibi contradicat, vid. num. antec. 10.

Candaclem vocari jussit, qui, cùm ad Antigonum venisset eumque vidisset, valdè metuit, ne fortè pro speculatore haberetur atque innocens interficeretur; ast princeps ille adstantes per simulationem ita allocutus est: voçate mihi legatum meum fidelem, Antigonum; quùm igitur illi Alexandrum vocâssent, Antigonus eundem callidè hunc in modum compellavit: annon tibi notum est, quòd vir iste, Candacis reginæ filius, hûc venerit, ut nobis honorem exhiberet, quòdque dux Amazonum (13.) bellum ei intulerit, ipsumque damno, de quo suprà dictum est, affecerit? ad hæc Alexander eidem respondit: ego, si tibi ita visum fuerit, copias adversùs ducem illum educam ipsumque bello persequar, ac viri hujus injurias ulciscar ejusque uxorem ex illius manibus eripiam; ast secundus à rege (14.) eidem respondit: legatum ad illum mittamus, qui ei pacem offerat & ab ipso postulet, ut viro isti uxorem restituat, priùs, quàm ei bellum denuncietur, si igitur ad pacem inclinaverit & viro huic uxorem suam reddiderit, pace fruatur; si verò pacem rejecerit, tunc eundem bello petamus & tamdiu persequamur, donec sub potestatem nostrā redigatur; ad hæc Alexander, respondens: ego, inquit, ad illum ibo; data itaq; eundi facultate Alexander tridui iter clàm ingrediens ministrum quendam ad Amazonum ducem misit, qui Alexandri verbis nuntiaret: redde Candacli uxorem, ille enim ad me venit meumque auxilium imploravit, si id facere recusaveris, indica jam, ut sciam, quid mihi faciendum sit; hoc audito Amazonum dux uxorem Candaclis reddidit legato, qui eandem ad locum, ubi Alexander clàm substiterat, deduxit; legatus autem in itinere Candaclis uxori dixit: jam te ad secundum ab Alexandro rege ducam, qui nos post montem exspectat, rex enim non ipsum principem suum mittere voluit, sed principis ministrum;

אלכסנדרוס ויצא המשנה לבוש בגדי
מלכות ועטרת עֿל ראשו וישלח אנשי
קנדקלים לבוא אתו ובבואו אליו ויראא
אותו ויורא מאד כי אמר אולי יחשבני
למרגל ויצוה להרגני ואני נקי׳ ויאמר
במרמה לעומדים לפניו קראו לי את
מלאכי הנאמן אנטיגנוס וילכו ויקראו
את אלכסנדרוס ויאמר אליו אנטיגנוס
בעדמת כדברים האלה׳ הלא ידעת
כי האיש הזה בן המלכה קנדקי ויהי
בא להדר פנינו ושר אמונם פנע בו
ויעש לו כה וכה׳ ויענהו אלכסנדר
אם הגמור עלי אלכה לי אליו בצבא
ואלחמה עמו ואקחם נקמת האיש הזה
ואצילה את אשתו מידו׳ ויענהו המשנה
אבֿל בשלוחה מלאך אליו לקראו לי
לשלום טרם מלחמה ונבקש ממנו
להשיב אשת האיש׳ והיה אם שלום
יענה וישב אשת האיש והיה זה שלום
ואם לא יאבה לשלו׳ עליו ונצור
עליו עד רדתי׳ ויאמר אלכסנדר אלכה
לי אבי אליו ויענהו לך׳ וילך אלכסנדר
ויתהלכ שלשת ימים וישלח עבר מעבריו
אל השר אמונם לאמר כה אמר
אלכסנדרוס השב אשת קנדקלים כי אלי
היה בא ואם לא תעזיה לי ואדעת מה
אעשה לך׳ ויתן לו את האשה ויבואו
אל המקום אשר היה שם אלכסנדרוס
נחנא׳ ויאמר אל הדרך כי הוא
יוליכה אֿל משנה המלך אשר הוא
משתעו אחרי הוא כי לא רצה המלך
לשלוח

(13.) De his infrà cap. 21. num. 1. quædam annotata reperies.

(14.) Antigonus scilicet sub Alexandri persona.

לשלוח את משנהו ויאמר כי אם את
עבד משנהו ושמע האשה והאמן
בדבריו׳ ויהי כאשר ובראה לפני
אלכסנדרוס ותפול עֿל רגליו ותשתחו
אפים ארצה׳ ויאמר אליה קומי ואֿל
תפלי עֿל פנך לפני כי וכבוד הזה
אשר לנו לא נעשהו כי אם למלך ויהי
כאשר הבואי לפני המלך ושם אישך
ועשית לפניו את כל הכבוד הזה׳ ויהי
ביום הג׳ ויבואה אל אנטיגנוס וישוב
עֿל כסא המלכות ויראֿ קנדקלים את
אשתו וישמח׳ ויאמר אלכסנדרוס אֿל
אנטיגנוס ארוני המלך השר אמונם
מודיעך כי הוא איש שלומך וחבה הוא
לך לעבד ולמשרת ולו ידע כי אלך
היה בא קנדקלים לא נשא אליו עינך
לראותו ותשתחו האשה ותפול עֿל
פניה׳ לפני אנטיגנוס ויאמר אליו
השואות תן לארוני המלך כי השיל את
נפשי מיד אויב׳ וקנדקלים תפק את
אלכסנדרוס אשר היה בעיניו ויכבדהו
וינשקהו ויפל עֿל צואריו ויאמר אליו
כדברים האלה האמן לי ובאה עמי אֿל
אמי ואני אתן לך מתנות גדולות׳
ויענהו איך אוכֿל ללכת בלתי רשות
המלך ישאל אותי ממנו ואם המלך יתן
לי רשות עֿל נכה אני שכח ובם אני
מתאוה לראות את אמך ויבא קנדקלים
אֿל המשנה ויראֿ בעיניו אלכסנדרוס
ויפל לפניו ארצה׳ ויאמר אליו אדוני
המלך אמצאֿ חן בעיניך וילך משנן
עמי עד בואי אֿל אמי ואשובה עמי
ויאמר

stirum; fœmina igitur, cùm hisce illius dictis fidem adhibuisset, & in conspectum Alexandri venisset, ad ejusdem pedes procidit pronoque in terram vultu illum adoravit; ipse verò eidem dixit: surge nec temet coràm me prosterne, hic enim honos nostris moribus non nisi regi ipsi exhibetur; cùm verò ad regem veneris, apud quem tuus jam est maritus, tunc ei cultum hunc atque honorem omnem exhibe, Posteà Alexander eandem tertio die ad Antigonum, in regio Solio sedentem, deduxit, quam ubi Candacles conspexisset, admodùm gavisus est; Alexander autem Antigonum sic allocutus est: Amazonum dux tecum, Domine rex, pacem colere tuumque se servum & ministrum fore pollicetur, ipse enim, si Candaclem ad te venisse scivisset, nullum se dicit damnum eidem inferre voluisse; his dictis regina coràm Antigono in faciem procidit eumque adoravit, hæc adjiciens verba: Summo me beneficio à te, inclyte rex, affectum esse agnosco, qui vitam meam ex hostis manibus liberasti. Dein Candacles Alexandrum, quem ipse secundum à rege existimabat, complectens osculabatur, ejusque collo inhærens eundem sic compellabat: sequere fidem meam & ad matrem meam mecum veni, ego maxima tibi munera dabo; ad hæc Alexander respondit: quomodo citrà regis veniam tecum ire potero? roga illum, ut me tibi concedat; si rex eundi facultatem mihi dederit, lubenti id faciem animo, nam & ipse matris tuæ videndæ desiderio ducor. Candacles igitur ad secundum à rege, quem ipse Alexandrum putabat, accedens se humi prostravit eumque sic allocutus est: rogo te, Domine rex, hanc mihi exhibeas gratiam, ut principi isti des facultatem eundi mecum ad matrem meam, quò ipsum beneficio afficere possim; ad quæ rex eidem respondens: en, inquit, etiam hac in re morem tibi, ô Candacles, gerere volui, nam valdè mihi gratus es, ecce veniam ei concedo, ut cum literis ad matrem tuam eat; tu

ואמור אליו ואדוני קנקדלים גם על זאת אשא פנין כי מצאת חן בעיני׳ רנה אני אשלהדו עמך אל אמן בכפי ואתה השיבהו אלי שלום כאשר משיבך הוא אל אמך עם אשתך שלום׳ ויאמר קנקדלים עלי איתי המלך לבבך ולנפשאי ואעשה כדבר המלך׳ ויקומו משם וילכו שניהם יחדו קנקדלים ואלכסנדרום וקנקדלים ואדוני הולך עמו והוא משנה המלך אלכסנדרום והיה שמו נודע אליו אנטיגנוס בשם המלך׳ ויבא כבואם אל חוך המלכות אמו ואחיהם כל העיר לאמר הנה קנקדלים בא עם אשתו נישע ושלם׳ וירוצו אמו ואחיו לחבקו ולנשקו ולהלל לאלהים בעד שלומו׳ ויאמר אליהם כברו תשקו והבקו את האיש כי הוא הושיע אותי ואת אשתי מיד ואויב׳ וישאלהו מי האיש ההוא ומה שמו כי הודיע׳ ויקם שמו אנטיגנוס ויהוא המלאך ויאמן אשר למלך הגדול אלכסנדרום ויהוא משנה לו וישאלהו ואיך הישקך והוא׳ ויגד להם המעשה ויספו להם אוהבות קרובים׳ וישקוהו ויחבקוהו אוהו ואמו ויכבדוהו וישבו עמו לאכל ולשתות בערב׳ וקנקדל הבינה כי הוא אלכסנדרום בנחשו וחדים׳ ויהי בבקר והלבש קנקדל בגדי מלכות ויבא את אלכסנדרום הנערה ויעירה בעוד באבני

verò eundem incolumem ad me iterùm duc eodem modo, quô ipsè te salvum unà cum uxore ad matrem tuam deducet; cui Candacles respondit: meum erit, Domine rex, ut illum debito honore afficiam ac gloriâ extollam, atque id, quod rex mihi dixit, ad effectum deducam. Sic ambo simùl profecti sunt, Candacles scilicèt & Alexander; Candacles autem comitem suum putabat esse secundum à rege Alexandro, eumque Antigonum appellari existimabat. Cùm igitur ad aulam reginæ matris perveniissent, universa civitas læta acclamatione eosdem excepit, hæc adjiciens verba: Ecce Candacles cum uxore sua salvus & incolumis advenit; mater autem ejusq; fratres eidem obviam progressi, ipsum complexi & osculati sunt Deumque laudibus celebrârunt, quòd illum salvum & incolumem reduxisset; Posteà Candaclesillis dixit: istum colite virum eumq; complexu & osculo excipite, qui me atq; uxorem meam ab hostium manu liberavit; illi verò Candaclem interrogârunt: quisnam est vir iste, ac quomodo appellatur, quia id probe nosti? quibus ille respondit: Nomen ejus est Antigonus, hic ipse fidus est legatus magni regis Alexandri ejusqne proximus. Postea eundem interrogarunt: quomodo igitur ab illo servatus es? tunc Candacles omnia, quæ sibi evenerint, ordine narravit, quo cognito mater illius ac fratres hospitem amplexi & osculati sunt maximoq; eum honore affecerunt, ac vesperi eundem conviviô excepérunt; Candaces verò probè sciebat, ipsum esse Alexandrum; sed id secretum penes sese habebat. Postéro autem die ipsa regio amictu induta Alexandrum in conclave suum, lapidibus pretiosis aureisque tabulis (15.) & trabibus ornatum deduxit, ubi lecti erant strati iique auro gemmisque, nimirùm Smaragdis (16.) & adamantibus (17.) distincti, quibus

(15.) Sic verto hic vocem: רעפי posses & assentiri interpretari.
16.) Ita Onkelos vertit סגוהר alii Chrysoprasum reddunt; R. Salomo ad Ezech. cap. 27. v. 15. interpretatur Gallicè: Escarboucle i. e. Carbunculum.
(17.) Sic communiter exponunt יהלום alii vertunt: uniones, vid. cap. sequ. 20. num. 8.

מאבני זהב וזעפין וקורנתיו זהב׳ ושם מנורה מוצעות עשויות בזהב באדרת שקר והמה מנוכך ויהלום וכרום צורות הנינים משוהם ואבנים יקרות פורפוריטי וצורות מרכבות מסוסים עם כלי מלחמה וברזלי הסוסים הוי צורות אלפנטים עשויות מאבנים יקרות ונגדים נרד מוהב מוקף ומעוטרות אילני זהב עם פיוריהם מוהב ויושעו שם ביום ההוא עם בני קנקדלים ואחוי

quibus draconum effigies inerant, quæ ex Sardonychibus aliisque lapidibus pretiosis, qui porphyrites (18.) appellantur, confectæ erant, curruum quoque & equorum ad bellum instructorum imagines ibidem conspiciebantur; ad equorum autem pedes elephantorum (19.) species pretiosis lapidibus expressæ erant, è quarum regione fluvii imago erat, ex auro purissimo confecta, ubi arbores aureæ cum fructibus suis itidem aureis circumcircà conspiciebantur. Hoc in loco Alexander & regina unà cum Candaclis liberis & fratribus illo die ad prandium sedebant.

CAP. XX.

ויהי ממחרת לקוה קנדק המלכי את אלכסנדרום והראהו חדרים גדולים בנויים מאבני חפץ ודם האבנים הנקראים באיראשתם בלשון יון ומגולחים למלאת חפצי נושאיהם לשוב׳ והיה נגה השמש ואורו עובר באבנים אל החדרים׳ ויאמר לה אלכסנדרום כל זה היה ואוי ליונים ולא לכם ומה תעשו אתם בו׳ ותענהו בחמה הוי אלכסנדרום המכלית לדבר ומי אתם ומה ראוי לכם והלא בלכם חסרים מכל טוב׳ ויהי כשמעו כי קראתו בשמו ויחד האיש הזה גדולה ויחזק לבו ויאמר אליה׳ גבירתי המלכה לא

Postero autem die Cadaces Alexandro amplissima conclavia, ex pretiosis lapidibus, qui linguâ Græcâ Airati (1.) appellantur, confecta, ostendebat, quorum lapidum ea vis (2.) erat, ut eorum, qui illos habebant, desideria bono implerent, (3.) hos lapides Solis splendor & fulgor in conclavibus istis illustrabat; Alexander autem, cùm hæc vidisset, reginæ dixit: ista omnia Græcis, non vobis, conveniunt, & quid rei vobis est cum splendidissimo hoc ornatu? tunc regina ad iram commota dixit: stultè locutus es, Alexander, quinam vos estis & quidnam vobis convenit? annon omni bono destituti estis? Alexander autem, cùm suo se nomine appellari audisset, valdè perterritus fuit; animum tamen sumpsit atque reginam hunc in modum allocutus est: Domina mea regina, ego non

(18.) Hebr. פורפוריטי ita hæc vox in nostro codice occurrit, quam sic, uti vides, vertere volui; est autem Porphyrites Plinio lapis Ægyptius rubens, candidis destinctus punctis.
(19.) אלפנטים, sic in Hebræo hic habetur, alia hujus vocis significatio suprà num. 4. h. cap. occurrit.
(1.) Hebr. אאיראשתם, ita hic in codice nostro, fortè legendum cum אאוראשתם i. e. *elegans*, invisibilis, si quidem in Hebræo vox non est corrupta.
(2.) Virtus, peculiaris efficacia, sic verti hic potest סגולה quæ vox alias peculium denotat.
(3.) Id est: ut gemmarum istarum possessores voti compotes fierent, vel; eorum desideria bonum sortirentur finem.

non Alexander sed Antigonus, qui Alexandri legatus est, appellor, cur me regem nominas meque capitis reum constituis regi? annon legatus sum regis, qui per me literas ad te misit unà cum filio tuo ejusque uxore? cur me tàm perfidum arbitraris, ut me regio nomine compellari sustineam? regina autem respondit: veni mecum, vir callide, ut dictis meis testes adducam, quos non poteris mendacii arguere; cùm itaque Alexander conclave intràsset, regina imaginem ejus, tabulæ impressam ac parieti suspensam, ipsi ostendit dicens: nonne imaginem hanc tuam, quam possideo, agnoscis? cur ita ad verba mea expavescis? annon tu vir ille es, qui Persarum atque Indorum regionibus terrorem incutis? qui Medorum omniumque gentium bellis finem imponere potes, ubinam est jam sapientia & fortitudo tua? nunc enim sine hasta & gladio ac sine ulla pugna in manum fœminæ traditus es & conclusus teneris, ut discas, te nondum ad solidam pervenisse sapientiam & ut scias, viri sapientis esse, rem antè considerare, ut posteà prudentior evadat, sed fac, neminem illi similem esse, cogitare tamen debet, alium esse se sapientiorem; (4.) Alexander autem sibimet ipsi succensens ac dentibus frendens se atque reginam interficere voluit; sed Candaces ei dixit: cur dentibus frendes? ecquid facere cogitas? ubinam est sapientia tua, dum & te & me interimere cupis? nonne imprudenter agis ac nihil proficis? nam te interfecto multarum gentium salutem in discrimen vocabis, ecquid facere poteris? noli timere & expavescere, nam quia te tàm benignum exhibere voluisti, ut filium meum atque nurum servares, ideò ego quoque ab omni casu adverso te tutum præstabo; en Berberon (5.) filius meus natu minimus, Pori, Indiæ regis, gener nuper ad me venit & semestre jam spatium est, ex quo in regno meo

(4.) Ita locum hunc satis obscurum, si quidem corruptus non est, vertere volui.

(5.) Vel: Barbaron, sic vertere posses ברברן quod nomen hic in Hebræo occurrit.

meo commoratur; tu verò probè scis, quòd socerum illius, Porum, Indiæ regem, gladio interfeceris, si igitur ei innotuerit, te esse Alexandrum, dubio procul te vitâ privabit morteque tua illius morti parentabit; ego verò secretum tuum nemini revelabo teque Antigonum coràm filio meo eodemque Pori genero appellabo. Candaces igitur unà cum Alexandro conclavi egressa ad Candaclem, filium suum, ut & ad illius fratres ac nurum suam, Cadaclis uxorem & unà cum illis ad Berberon, Indiæ regis generum, pervenit eosque sic allocuta est: Ecce vir iste Antigonus ad regem suum redire vult; jam verò notum vobis est beneficium, quod ipse in nos contulit, nam te, Candacles, uxoremque tuam ab inimici manu ac morte liberavit, quamobrem Dominum illius, Alexandrum regem, pretiosis muneribus honorare mecum decrevi, ecquid igitur vobis faciendum videtur? certè absque illo si fuisset, nunquam Candaclis ejusque uxoris vultum amplius vidissem, quænam ergò munera ei danda censetis? Tunc Berberon, filius ejus natu minimus, respondit: omnia benè dixisti, Domina regina; sed uxor mea Antigonum huncce interimere vult, quia legatus est Alexandri, à quo pater ejus, Indiæ rex, interfectus est; regina autem ei respondit: ecquid vobis proderit, si illum interfeceritis? numquid ejus morte victoriam de rege Alexandro reportabitis? Candacles autem cæterique illius fratres dixerunt: legatus ad regem suum salvus & incolumis redeat nec ullum ei malum, sed potius præmium & beneficium rependamus; certè si illum Alexandrum esse sciremus, eundum morte afficeremus, ut terra à bellis quiesceret; aft Berberon eidem respondit: imò verò moriatur, quia legatus iste ab Alexandro valdè diligitur, quia proximus ab ipso est: sic maximo afficietur dolore, sic vindictam de illo sumemus; Candacles autem dixit, quicunque mortem huic legato struit, is meum quoque interitum quærit; his dictis

Canda-

נפשי וישלוף חרבו ויעמוד וישלוף גם
ברברי את חרבו ויתנו המלכה עליהם
וילכו מלפניה׃ ויאמר אליהם רומן
בני עד אשר אראה בעצתו אם הכזן
עצת ברברין להמית האיש או אם הכזן
עצת קנקנדלים לשלחו לשלום׃ ואם
נשיחודו בחפזה מה הועיל לנו עברה
אחרי כן׃ ותקח קנדקי את אלכסנדרוס
ותביאהו החדרה ותאמר לו במהר הבה
נא עצה ודבר הלום כי ראית כי בעבורך
בני הצפים להרוג זה לזהו ויאמר אליה
ותציאני אליהם ואדברה עמהם׃ ותאמר
עשה כחפצך׃ ותוציאהו אליהם ותאמר
להם שמעו דברי האיש כי הוא ימסור
את אויביכם בידכם ונקינו אנחנו מדמו
ומשבועתינו אשׁ נשבע קנדקלים למלכי
ולא נרוח ונשאים בעיני אלהים ואדם׃
ויאמרו אליו נדה האמר אתה ויאמר
אליהם הנני בידכם הרגוני אם תרצו
אמתם אם תהרגוני לא יצר לאדוני כי
אתו שרים רבים ונבדרים ממני ואם יצר
לו יעלה עליכם בחרב הקטה וירדיב
ארצכם׃ ואם השלחוני לשלום והיטיב
לי מחנות אלכה לי ואהיתו ואב אנר
אליכם עד יבא במקום הזה ותראוהו
לבדכם רק כי תשמרו את נפשי וישמעו
האנשים את דברו ויאמינו בו ויעזבוהו
ותאמר קנדקלים עצת האיש הזה נכונה
והוה נבנע את אויבינו והשקום הארץ
מפרזי׃ ואני עוד אדבקהו ואעצהו
כעצתי פה יעשה כי יקרב לבוא אלינו
עמי

Candacles gladium ſuum ſtrinxit ac contrà ſtetit; ſed & Berberon ſuum nudavit gladium; regina verò illis præcepit, ut è conſpectu ſuo abirent eisque dixit: quieſcite filii mei, donec diſpiciam, utrùm Berberonis conſilium de interficiendo hoc viro ſequar; an verò Candaclis ſententia de ipſo incolumi demittendo amplectenda ſit; ſi enim temerè ac feſtinanter eundem interfecerimus, quid poſteà nobis proderit conſilium? (6.) Tunc Candaces Alexandrum manu prehendens in conclave deduxit, eique ſecretò dixit: expedi quæſò hac in re conſilium tuum, nam vides, quòd filii mei propter te adeò irâ exarſerint, ut ſe invicem interficere velint; Alexander autem reginæ dixit: duc me ad illos, ego cum ipſis loquar; Candaces itaque Alexandri conſilium probavit, atque eundem ad filios ſuos eduxit, hæc adjiciens verba: audite, quæ vir iſte vobis dicet, ipſe enim inimicum veſtrum poteſtati veſtræ trader, ſic nos effuſi ſanguinis nullam contrahemus culpam, nec jurejurando, quod Candacles regi præſtitit, amplius obſtricti erimus; ſed coràm Deo & hominibus culpâ carebimus. Illi igitur legato dixerunt: ecquid tu ais? ille verò iisdem reſpondens: en, inquit, in manu veſtra ſum, interficite me, ſi ita vobis videtur, profectò me interempto Dominus meus haud dolebit, quia plures & honoratiores cum illo ſunt principes, quòd ſi fortè Alexander necem meam ægrè tulerit, certè graviſſimo bello vos perſequetur, terramque veſtram vaſtabit; ſi verò me incolumem & muneribus honoratum dimiſeritis, ego Alexandrum, cùm abiero, decipiam, ipſumque ad vos deducam, ut ad hunc usque locum veniar ac ſe vobis conſpiciendum præbeat, modò vitæ meæ pepercerit. Hæc cùm viri illi audiſſent, legato fidem habuerunt, eumque incolumen dimiſerunt. Poſteà Candaces dixit; certè viri iſtius conſilium non eſt ſpernen-

(6.) Id eſt conſilium poſſ rem afferre, ait loquitur Tacitus Hiſtor. lib. 3. c. 8. n 7. Conſiglio doppo il fatto è ſenza frutto.

עמו והיה כי ישלים מעשרו יהיה שר
צבא מלכותנו וגדולה עמו שלום ושקטים׃
ויענה בניה לאמר גברתנו המלכה
ואנחנו הטבה לראות בעצתך עשה כטוב
בעיניך והביאהו קנדקי המלכה עוד
הדירה ותאמר לו עתה ידעתי כי רחם
אתה והאלהים קודך ותתן לו עטרה
משמר ערוה כ׳כברי זהב ושריון קשקשים
מאבן אנך הוא אוניאון ומאבן יהלום
והוא בגליאון ומעיל ארגמן מרוקם
ברקמת זהב והשלחהו וילך נאחת
לשלום׃ ויבא אל מחנה עם
אנשיה אשר הלכו אתו׃ ויהי ממחרת
וישימו כתר מלכות בראשו ולבישהו
בגדי מלכות וישב על כסאו ויראו אנשי
קנדקי אותו כי ישב על כסא המלכות
ויתמהו האנשים מאד מאד׃ ויאמר
אליהם גשו נא אלי ויגשו ויאמר אליהם
אני הוא אלכסנדרוס מקדון המולך
על כל הארץ ואתם תדעו כי
ניקוחי משבועתכי אשר נשבעתי לכם
לאמר כי אשיב את אלכסנדרוס המלך
לפני אדוניכם וכבר עשיתי כן ואתם
לכו לשלום כי נשבעתי לגבורתכם
לבלתי אתן לכם׃ את כל זה
ראיתי ונתן אל לבי אותי ומלכותי
להושיעך באמנו כאשר על לעשר
נדעה׃

spernendum, hac enim ratione hoſtem noſtrum ſuperabimus atque ita orbis terrarum illius metu liberatus, quieſcet; ego verò virum iſtum, inquit regina, conſilio meo inſtruam, quid ei faciendum ſit, quando ipſe unà cum rege Alexandro ad nos venerit. Si itaque rem ad effectum deduxerit, totius regni noſtri exercitus fiat imperator; nos verò quieti & tranquilli cum ipſo vivamus: ad hæc filii ejus omnes uno ore reſponderunt: optimum ſanè conſilium dediſti, regina, Domina noſtra & mater, fac, prout tibi viſum fuerit. Candaces igitur Alexandrum denuò in conclave deduxit eique dixit: jam novi, quòd vir ſis prudens atque Deo propitio & adjutore utaris; his dictis regina coronam, adamantibus ornatam, quæ duo auri talenta valebat, ei dedit, ut & loricam ſquamatam, onychibus (7.) & adamantibus (8.) diſtinctam, atque pallium purpureum, opere Phrygionico ex auro confectum, his donis ipſum incolumem dimiſit. Alexander itaque unà cum hominibus illis, quos ei regina dederat comites, ad caſtra ſua rediit; poſtero autem die corona regia capiti ejus impoſita fuit atque ipſe regio indutus amictu in ſolio conſedit: cùm itaque viri illi, quos Candaces Alexandro dederat comites, eundem in regio ſolio ſedentem vidiſſent ac propterea in admirationem rapti eſſent, Alexander illis dixit: accedite quæſò ad me; quò facto eosdem ſic allocutus eſt: ego ſum ille Macedonum rex, Alexander, qui univerſo terrarum orbi impero ac vobis notum facio, quòd jurejurando, quò me obſtrinxi, ut Alexandrum regem Dominis veſtris ſiſterem, non amplius obligatus ſim, quia eidem jam ſatisfeci; vos autem ſalvi & incolumes hinc diſcedite, reginæ quippe

(7.) Autor vocem אוניאון hic ipſe explicat: Græcè Ὀνύχιον.

(8.) De voce יהלום ſuprà cap. 19. num. 17. dixi, autor noſter ſeu potius Judæo interpolator יהלום hic exponit: בגליאון, quam vocem autor Germaniæ verſionis interpretatur: conchas, quâ uniones continentur, Germ. Perlenmutter / unde pro בגליאון legendum videtur in Hebræo כונכיליאון vel כונכיליון i. e. Conchylium.

כתובה ׳ התבוני בנפלאות העולם והתפלל בעדי אל ני אלהי השמים ׳

quippe veſtræ juravi, quòd nullô vos malô afficiam. Hæc omnia (9.) vidi mihique propoſui, ut iſta tibi, Domino ac præceptori meo, (10.) prout verè geſta ſunt, nota facerem, ad id enim me obſtrictum eſſe exiſtimo; tu verò admiranda mundi conſidera ac pro me preces ad Deum, cœlorum Dominum, funde.

CAP. XXI.

ויהי אחרי הקרות האלה וילך אלכסנדר אל איי הנשים הנקראות אמזונס ויעלו אליהן ספר לאמר הלוא שמעתם כי נציחי את כל הממלכות ואתני להיות עליכם גם ולהכניע אתכן לעבודתי כי תתפללו בעד שלומי אל האלהים העליון ואם לא תרצו לעשות כן אלך ואחריב אתכן ואת ארצכם ׳ וחשיבנה אליו בספר לאמר הלא שמעת אם לא ידעת כי גם אנחנו מלכות למלחמי ואנחנו יושבות בתוך אמזונקן ויש בתוך הנהר אי גדול ומהלך שביבו ואו מהלך שנה חמישה ונהר מסבב ארץ ואי ואין דרך לעבור אליהו כי אם במשעול אחד ולהר ההוא אין ואיש להשתמר למקום אשר לבל יבוא לסבות אלינו ׳ והנשים הבתולות יושבות כלן באמצע ואי ׳ והבעולות על שפת ואי במקום משעול

CAcidit autem, ut Alexander poſteà ad inſulas fœminarum, quæ Amazones (1.) dicuntur, profiſceretur, ac literas ad illas mitteret hujus ſententiæ: annon fama ad vos pervenit, quòd omnia regna à me ſubacta ſint? nunc itaque tributum vobis imponere vosque meæ poteſtati ſubjicere animus mihi eſt, ut pro incolumitate mea ſupremo numini ſupplicetis, id ſi facere recuſaveritis, ego vos bello perſequar terramque veſtram devaſtabo; aſt illæ per epiſtolam Alexandro ſic reſponderunt: annon fama ad te quoque perlata eſt, quòd etiam nos belli peritæ ſimus & intrà fluvium Amazonicum, (in quo maxima inſula ſita eſt, cujus circuitus integri anni ſpatiô demum finitur) habitemus? flumen autem iſtud hanc inſulam ita cingit, ut nulla ad nos via pateat, niſi per anguſtam quandam ſemitam; iſte quoque fluvius nullum habet principium ſeu ſcaturiginem, ut is aliò averti poſſit, quò minus inſulam circumfluat: virgines autem omnes medium incolunt inſulæ; quæ vero maritis junctæ ſunt, hæ inſulæ illius litora, per quæ ſemita ad eam patet, inhabitant nec ulli mares inter ipſas reperiuntur, iſti enim

(9.) Jam finit epiſtolam Alexander, quam Ariſtoteli præceptori ſuo ſcripſerat.

(10.) Ariſtoteli ſcil. de quo vid. ſuprà cap. 18. h. libr. num. 1.

(1.) Conſer. Juſtini Hiſtor. lib. 12. cap. 3. num. 5. & Curt. lib. 6. c. 5. Strabo lib. 11. putat, fabuloſa eſſe omnia, quæ de Amazonibus referuntur, licet alii aliter ſentiant, vid. & Arrian. de Exped. Alex. lib. 7. pag. mihi 469. & ſeq. conſer. & ſuprà cap. 19. num. 13. Juſt n. Hiſtor. lib. 12. cap. 3. ſcribit, quòd Amazonum regina, Thaleſtris ſive Minithæa Alexandro occurrerit cum 300. mulieribus.

משקול האי ושבילו האין אחד וכרים כי האנשי' ושבו' מעבר הנהר קם האמן ומצוק' והבקר ומם הרעי' ולא יוכלו לבוא אלינו כי אם מוד מספר מהם כיוצונינו ׳ וזה באשר ותגמולנה הנשי' המניקות ארת ילדיהן עד היות בני ו' שנים ואם יבואו אליהן בקליהן לבד כי השלחנה אליהם ספר בם יה מלכהנו ובאשר תהרין הנשים ישובו ומשכיב לדרכם ׳ ואין יעלה על לבן או על לב ולהך לבוא אלינו בת ה גם כי תשתרר עלינו לאמר הוד נו ותוריב ארצנו ודע כי אנחנו נשבו פחים בכל שנה לעבודת אלהי ואנם ואלהי פחינום שלשי ימ בכל שנה ומם הם יעזונו מכל צר ואויב ׳ גם כי אנחנו באשר יבא עלינו צר ואויב ומלך למלחמת נרכב על סוסי ריב רבואות בחורת ונעריך אתו מלחמה ושאר הנשים שומרות את משקול מבוא האי ושבילו מכרינו ורוכים או אחרינו רגלים באשר נוחה בעבר הנהר להביא אלינו צדה ומזון ואם נגעת אנחנו במהנגנו ובמשפטינו לעשות עד היום הזה עם כל מי אשר עלה על לבו לעזר עלינו יוצא לנו שם ושבת גדול אל כל המלכי אשר ישמעו את שמעינו ׳ ואם יצאתנו אויבינו אשר לא נהיה עדין זה לא יהיה להם שם ושבת בזה כי אנחנו נשי ואם אנשי מלחמה ומי יתהלל

enim trans fluvium cum ovium grege, armentisque ac bobus habitant, quæ ibidem paſcunt nec ad nos pervenire poſſunt, præterquam pauci, quos ſcilicèt admittere lubet; quando verò fœminæ infantes ſuos ablactárunt atque illi ſeptimum attigerunt annum, tunc earundem mariti ſoli adveniunt, quia ex mandato reginæ noſtræ literas ad illos mittunt; hi igitur poſtquàm gravidas reddiderunt mulieres, ad locum ſuum ſe recipiunt: quomodo igitur tibi vel alii cuiquam in mentem venit, ut vim adverſùs nos parares imperiumque in nos affectares, ac temet jactares, quòd nos terramq; noſtram vaſtaturus ſis? præterea ſcias, quòd Deo Ziom ac numini Porinos (2.) quotannis triginta diebus equos ſacrificare ſoleamus, hæc ſanè numina nos contrà omnem vim hoſtilem protegent; prætereà, ſi rex vel alius quilibet hoſtis adverſùs nos arma movere audeat, nos quoque equos conſcendimus armis inſtructæ 120000. numero præliumque inimus; cœteræ autem fœminæ ſemitam illam, quâ ad inſulam patet acceſſus, cuſtodiunt: Aſt viri noſtri, poſtquàm flumen transgreſſæ ſumus, pedibus nos ſequuntur cibumque & commeatum nobis adferunt, ſi igitur victoriam reportaverimus (prout hactenus quemlibet, qui nos aggredi auſus fuit, ſuperare conſvevimus) maximam ſanè laudem & gloriam apud omnes reges, ad quos fama noſtra perveniet, adipiſcemur; ſi verò ab hoſtibus noſtris victæ fuerimus, (quod tamen ad hunc usque diem nondum contigit) nullam ſanè iſti gloriam vel laudem exinde conſequentur, quoniam nos fœminæ ſumus; illi verò viri bellatores exiſtunt & quisnam fortitudinem ſuam ea in re deprædicabit, quòd vir fœminam devicerit? de omni igitur rerum noſtrarum ſtatu te certiorem jam eſſe factum ſcias, quòd ſi pacem nobiscum colere animus tibi

T 2 eſt,

(2.) Sic verto hic יאום ופורינום; quæ vero hæc fuerint idola, aliis jam inquirendum re inquo: nonnulli codices pro יאום habent יהוה i.e. Zius, forte ζεὺς intelligitur, ac pro פורינום ſequunt: פורנום, Pornos vel Purnus, pro ratione pronunciandi.

יתחלל בגבורה לאשר אני נותתי אשה·
ועיתה דע לך בי אנחנו הדעונך על כל
עניתנו ואם תרצה את שלומנו אנחנו
רוצי את שלומך ואם לא הנך המצאנו
מוכנות בחרים לעזרך עכך מלחמה עד
אשר תשבע· ואמנם עם כל זה אנחנו
הסכמנו לשמוע בקולך לעבדך בנתן
ברצונך ואהה השב לנו השובה בהסכמת
עציתך והיה זה שלום· ויקרא אלכסנדרוס
את הספר ויצחק מאד ויצו לכתוב ספר
ולשלוח אליהן לאמר הרבירין לדבר
ועתה אם תרצו שאדריב אתכם עמי
ברחים מוכנות למלחמה· ואם הרפיתם
ממני עברו הנהר ובאו אלי ולא
אדע לכם גם שלחו מבן אלי נשי
והבחורות עד סוסי מלחמתי מלחמה
ואני אתן שכר לכל אשה מהן ברצונת
בסף או זהב· והשלחנה אליו עוד ספר
לאמר אך אם אתה לי שמענו ועכשי
הנהר ובא וראה ארץ ארצנו ותתן לך
מאה בחורי זהב גם נתן לך ת"ק נערות
יפות לפלגשי· ואם הרצה הן להמשא
אל אנשיך אנחנו נתן לך אחרות
תחתיהן· גם נתן לך ק"ב סוסי תוקף
וגבורים כמוהך בתפארת אשר אבירת
ואנחנו שמעני את שמעו· וילך
אלכסנדרוס ויעבור אל ראי ושיא
ויא את הנשים ותנן יפות תואר מאד
ובגדיהן בבגדי התניות ותקח מהן מם
ויתנו

eſt, nos quoque eandem amplectamur; ſi verò illam recuſas, ecce in montibus nos paratas deprehendes, ut tecum prælio tam diu certemus, donec ejus rei te capiat ſatietas. Sanè nominis tui celebritate commotæ unanimi conſenſu decrevimus, ut tibi certa mercede (3.) pro lubitu inſerviamus, nunc igitur communicato priùs conſilio reſponſum nobis transmitte, idque pro pacis ſigno habebimus. His literis perlectis Alexander ad maximum riſum commotus aliam epiſtolam ſcribi eamque ad fœminas transmitti juſſit in hanc ſententiam: nimiæ (4.) fuiſtis verbis, nunc itaque ſi vultis, ut vos devaſtem, ſubſiſtite in montibus inſtructæ ad bellum; ſi verò clementiam meam experiri mavultis, flumen tranſite & ad me venite, ego nullum vobis malum inferam, nonnullas quoque ex vobis fœminas equis inſidentes bellique peritas ad me mittite, quarum cuivis ego argentum vel aurum pro lubitu ſtipendii loco dabo; ad hæc illæ per literas Alexandro reſponderunt: etiam atque etiam te rogamus, ut flumen tranſeas & ad nos venias terramque noſtram videas, id ſi feceris, centum tibi talenta auri ac præterea quingentas puellas formoſiſſimas, tibi pellices dono dabimus; quòd ſi illæ viris tuis nubere velint, alias tibi pro illis mittemus, equos etiam centum ac viginti tam præſtantes & robuſtos, quàm fuit Bucephalus tuus, quem amiſiſti, (de quo fama ad nos pervenit) tibi dabimus. Alexander itaque ad inſulam illam tranſiit & fœminas pulchritudine corporis inſignes, quarum veſtitus Græco ſimilis erat, contemplatus eſt, atque tributum aliaque, quæ promiſerant, ab illis accepit. Inde ad flumen Anthelantha (5.) pervenit, ultrà quod gentes & animantia mira ſpecie invenit, nam homines ibidem repe-

(3.) Vel it.: ut tibi tributum pendamus.
(4.) Redarguit hic Alexander commune vitium mulierum, loquacitatem ſcilicet.
(5.) Vel: Athlentha, ſic vertere poſſis אתלנתא, ſi quidem nomen hoc non corruptum non eſt.

reperit, qui Græcè Cynocephali (6.) appellantur eò, quòd canina habeant capita; alios quoque ſine capite, qui ora atque oculos in pectore gerebant, ibidem deprehendit; exinde in aliam terram profectus eſt, quæ ſeptem milliarium ſpatio in mari ſita erat, ubi oppidum invenit Helium, id eſt, Solis urbem, cujus muri centum & viginti milliaria in circuitu complectebantur ejusque turres auro & pretioſis lapidibus, qui Smaragdi (7.) dicuntur, ornatæ erant, hanc urbem viri ſapientiâ eximii incolebant, in qua maximum templum exſtructum erat, cui Æthiops, Sacerdos ſummus, præerat, ubi Soli ſacra fiebant, quem cultum etiam Alexander ibidem peregit ac Soli ſacrificia obtulit, inde bidui itinere pervenit ad locum, ubi meræ erant tenebræ (8.) ſine ulla luce; poſteà ad regiones Cares & Caricesem, (9.) quæ Perſarum regibus ſubjectæ erant, profectus eſt, ubi domos urbesque multas, auro, argento aliisque rebus pretioſis refertas, cepit.

ויתנו לו באשר נדרו· ומשם הלך אל
נהר אנטלנטא וימצא מעבר הנהר גוי
וברזות משונות ושם מצא האנשים
הנקראים בלשון יון קינוקפלום ואשיתם
בראשי הכלבים· וימצא אדרים בלתי
ראשים ופיהם ועיניהם בחזיהם ומשם
הלך אל ארץ אחר והארץ ההיא בתוך
ים טבעה מלים ובא לשם ומצא עיר
אליהם היא עיר השמש ומדות העמדת
העיר סביבות ק"כ מילים ומגדלותיה
מקושטי סוהב ומאבן יקרה היא אסמירלדא
ובה חמשי גדולים והיכל גדול וכתן
הוכהל בושי ובו יעבדו עבודה לשמש·
ויעבוד שם אלכסנדרוס את עבודתם וחבת
זבחים לשמש· וילך משם דרך שלשת
ימים וימצא חשך ולא אור ומשם הלך
אל מדינת כרש וקריקסם מלבי פרס
ויקח מאתם בתים רבים ועדי מלאים
בזהב ובסף ודברים יקרים·

CAP. XXII.

ויהי אחר הדברים האלה תשקף עין
אלכסנדרוס לחפש העולם וילך עד קצות
הארץ והמדבות והימים ויעל על הגבי
לעלות למרום באויר השמים ולחדית
לקרקעות הים הגדול והלך לקצי הארץ
והמדבות והימים וישם את פניו ויבא
בבלה

ACcidit autem poſteà, ut Alexander deſiderio flagraret ulterius perſcrutandi orbem, unde ad fines usque terræ ac deſertorum, ut & ad aquarum terminos profectus eſt; libido quoque illum cepit alta petendi atque per aërem ad cœlum usque aſcendendi & ad Oceani magni ima penetrandi. Cùm itaque & terræ ac deſertorum, ut & aquarum fines usque penetrâſſet, tandem reverſus Baby-

T 3

(6.) De his vid. inter alios Plinius lib. 7. & Gell. Noct. Attic. lib. 4.
(7.) Ita hic interpretor אסמירלדא Itali lo Smeraldo nominant, Germani etiam Schmaral ſive Schmaragd appellant.
(8.) Hic quoque tenebras Judæo interpolatori chortas puto, ne ulterius in fabulis narrandis pergeret.
(9.) Sic nomina Hebræa, quæ hic habentur, verto; quænam verò hæ provinciæ fuerint, aliis jam inquirendum relinquo, corrupta autem videntur hæc nomina, ut & alia pleraque.

בבלה ויקח בן על פי מלאכות נורא ת
וחכמות נפלאות בכתוב בספר תולדות
אלכסנדרוס וקורותיו אשר הבאתיו תרגומי
מצרים וכשהיה ויכתוב עוד אלכסנדרוס
אגרת ויודיע את כל זה למלמוד להוציל
ארסטו· ויהי אחרי כן השב בלבו
אנטיפטאטרוס שר צבאו להמיתו במזיקה
שם המות בבבל· וירקח את המזיקה
מסם המות וישימהו בכלי עופרת כי
לחוזקו לא מצא בלי ישימהו בו ולא
ישבר זק בלי עופרת· ונצטו בכלי ברזל
ונחשת וכלי חרס וחבוטות לא היה כלי
אשר לא נבקע ממנו הריפותי· וישלח
המזיקה הזאת לאחיו אליאוס והוא שר
המשקים לאלכסנדרוס· ויהי ביום מימי
ויקיעוף המלך על אליאוס סר הנ שקים
ויהיו בשבתו על ראשו· וישטום ראיש
ארז המלך בלבו וינטור את ראיבה
בלבו ולימים אחרי עשה המלך אלכסנדר
משתי גדול לכל שריו ויקציף את
מטוחה השוערתו לאות ממלכות הודו·
ושר המשקי אשר לו זכר את אשר קצף
עליו ואת אשר הכהו על ראשו וישקהו
ממזיקה הסם הממית בין וישת המלך
את זין ולא הכיר ובעברי שעה אחתהו
ראב

Babylonem venit. Hæc omnia autem Alexander admirabili ſtudio, labore ac ſapientia peregit, prout in libro, quo ejusdem nativitas atque res ab ipſo geſtæ continentur, (quem Magi Ægyptii ac ſapientes compoſuerunt) memoriæ proditum eſt. De quibus omnibus Alexander præceptorem ſuum, eximium Ariſtotelem, per literas ſecunda vice ſcriptas certiorem fecit. Poſteà Antipater, (1) dux exercitus conſilium iniit, ut Alexandrum in urbe Babylone venenò tolleret, potionem itaque veneno mortifero, quod vaſe plumbeo (2.) continebatur, miſcuit, nam ea veneni hujus vis erat, ut nullo alio, quàm plumbeo vaſe ſervari poſſet; tentatum quidem fuit, an venenum iſtud ferreo vel æneo vel fictili vel etiam vitreo vaſe contineri poſſet; ſed nullum ex illis vas extitit, quod non prævalida iſtius veneni vi rumperetur aut frangeretur. Hanc igitur potionem Antipater fratri ſuo Ælio, (3.) qui præcipuus erat Alexandri pocillator, miſit. Nam Alexander die quodam pocillatorum principi Ælio ſuccenſens (4) baculum illius capiti impegit, unde vir iſte odium ergà regem animo ſuo concepit, idque alta mente repoſtum ſervavit; cùm verò paucis poſt diebus Alexander ſplendidum convivium cunctis principibus ac conſiliariis ſuis exhibuiſſet propterea, quòd re bene geſta ſalvus & incolumis ex Indiæ regno reverſus eſſet, pocillatorum princeps, memor injuriæ atque iræ, quâ commotus Alexander illius caput baculo percuſſerat, venenatam ac mortiferam

(1.) Venenum ab Antipatro datum fuiſſe Alexandro, aſſerit etiam Arrianus de Exped. Alex. lib. 7. pag. mihi 500. Item Juſtin. Hiſtor. lib. 12. cap. 13. & c. 14. & Curt. lib. 10. cap. 10. num. 14. Plutarchus tamen in Alexandri vita hæc conficta eſſe ſcribit.

(2.) Juſtinus eod. lib. 12. cap. 14. num. 7. ſcribit, hujus veneni tantam vim fuiſſe, ut non ære, non ferro, non teſta contineretur nec aliter ferri, niſi in ungula equi, potuerit.

(3.) Ita hic verto אליאוס; ſed legendum videtur איוליס vel איולאס. Nam Arrianus eod. lib. 7. de Expedit. Alex. pag. mihi 501. ſcribit, per Jollam, minorem Caſſandri fratrem, qui regi à poculis erat, venenum traditum eſſe Alexandro, cui & Juſtinus Hiſtor. lib. 12. cap. 14. ferè adſtipulatur, vid. & Curt. lib. 10. cap. 10. num. 14. & ſeq.

(4.) Aliam rationem affert Arrianus loc. alleg. ubi vide.

באב נזיר בבבר ובפתע פתאום צעק
צעקה גדולה כאלו בחץ דכוו בלבו
ויסם ידו על לבו ויצו ביתו וימת בבבל·
ויצו הזכם משנהו ושמו איפטולומאום
ורוי חלמי ויתנשהו וישימהו על עגלת
ויוליכהו מצרימה ויקברוהו בעיר
אלכסנדריא אשר בנה על שמו· ושני
זמי אלכסנדרוס ל"ב שנה ובן י"ח שנה
התחיל להלחם ובהוות בן ב"ח שנה
נצח ב"ב מלכים והכניעם תחתיו· ויכבש
את כל הגוים כלם לעבדיהו· ויום מולד
אלכסנדרוס הזה כחרש הנקרא פיתיית
בלשון מצרים והוא הדש אייר בתביעי
בו ביום רביעי בחיות השמש· ובחדש
הנזי בתביעי בו ביום רביעי בבוא השמש
מת והוא מבא ממחנה נקתניבו· אשר
הוריד אביו באמית ארץ משפט מולדו
נאת ויקם היום והשעה הזכיר דק את
קצו

ram potionem, vino permixtam, Alexandro præbuit, quam cùm rex, nequidquam mali ſuſpicatus, hauſiſſet, ab initio quidem nihil ſenſit; (5.) ſed interjecto horæ ſpatio ſummo dolore affectus fuit ac repentè, veluti ſagittâ confixus, maximum gemitum emiſit manumque cordi appoſuit, dein domui ſuæ ea, quæ poſt mortem ſuam fieri vellet, præcepit, atque ita Babylone diem obiit ſupremum. Poſteà prudens ille & proximus (6.) ab Alexandro princeps, Ptolemæus, (quem nos Tolmai (7.) vocamus,) juſſit, ut Alexandri corpus aromatibus condiretur, quod deinde currui impoſitum & in Ægyptum deductum atque in urbe Alexandria, (8.) (quam in nominis ſui gloriam Alexander condiderat) terræ mandatum fuit; vixit autem duos & triginta annos, (9.) cùm decimum octavum attigiſſet annum, bellicam ſuſcepit expeditionem; anno verò ætatis ſuæ vigeſimo quinto jam duos & viginti reges devicerat ac ſubjugaverat; poſteà omnes gentes imperio ſuo ſubjecit; cæterùm dies, quo natus eſt Alexander incidit in menſem, qui Ægyptiis Pichot, (10.) Judæis Ijar (11.)

(5.) Juſtinus Hiſtor. lib. 12. c. 13. num. 8. ſcribit, Alexandrum accepto poculo media potione repente veluti telo confixum ingemuiſſe, cui & Arrianus eod. lib. 7. pag. mihi 501. ferè conſentit, dum refert, Alexandrum ſtatim poſt hauſtum poculum vehementem dolorem ſenſiſſe ita, ut convivio excedere coactus fuerit, confer. hic Abarbenel. ad Zachar. cap. 1. fol. 281. col. 3. med.

(6.) De voce משנהו ſuprà cap. 19. n. 11. ut & alibi dixi.

(7.) De hoc nomine itidem ſuprà dict. cap. 19. n. 10 quædam notata ſunt.

(8.) Conſentit Ælianus lib. 12. c. 64. dum ſcribit, Alexandri corpus à Ptolemæo Alexandriam deportatum eſſe, cui & Diodorus lib. 18. c. 28. & Strabo lib. 17. adſtipulantur, Juſtinus Hiſtor lib. 13. cap. 4. refert, Alexandri corpus in Hammonis templum deductum fuiſſe. Q. Curtius lib. 10. cap. 10. tradit, Alexandri corpus à Ptolemæo, cui Ægyptus in ſortem ceſſerat, Memphin & inde paucis poſt annis Alexandriam translatum eſſe.

(9.) Ita nonnulli tradunt Hiſtorici, qui præterea menſes octo ejusdem ætati adjiciunt; Juſtinus autem Hiſtor. lib. 12. cap. 16. ſcribit, Alexandrum menſem unum, annos tres & triginta natum deceſſiſſe, cui & Cicero Philip. 5. c. 17. adſtipulatur.

(10.) Sic interpretor hic פיחות qui menſis etiam παχὼν ni fallor, Ægyptiis dicitur, vide Tabulam menſium Ægyptiorum, quæ Criſpini Lexico Græco-Latino annexa eſt, juxtà quam menſis iſte Majo noſtro ferè reſpondet, confer. & Alſted. Chronol. cap 5. ubi de Kalendariis agit, imprimis pag. 76. Ælianus Var. Hiſtor. lib. 2. cap. 25. ſcribit, feſtam diem menſis Φαρμουθίου i. e. Aprilis (ſeu Maji, uti quidam exponunt,

קנו לא העיד לו אנעם והעיד לו לאמר
כי לא ימות מיתת נתה רוח אבל מיתת
בהלה והפגון ומיתה ורע ובן היה ויהי
דברי אלכסנדרוס המלך החכם וגבורותיו
וכל אשר עשה הנם כתובים על ספרי
מדי ופרס ועל ספ' ניקולאוס ונישוס
וטטרבון ועל ספר הולוות אלכסנדרוס
וקדוחיו אשר בתבודו הרשומי מצרים
והחכמיה בשנת מות אלכסנדרוס המלך
ויהי מלכותו דוד ריב שנים כי בן כי
מלך ובן כ' היה כשמה פיליפוס אביו
וישליכוהו ועינוי ויאות אחתו וישב עליו
כסא המלכות

(11.) dicitur; hujus menſis die quarto, ſub ortum Solis, natus eſt Alexander atque eodem die quarto ejusdem menſis ſub occaſum Solis mortuus eſt, (12.) atque id ipſum Nectanebus, qui verus ac genuinus Alexandri pater fuit, ſcriptum reliquit modumque nativitatis ut & diem, horam ac momentum indicavit; ſed vitæ finem illi non aperuit; hoc tamen eidem prædixit, nimirùm fore, ut non placidam, ſed turbulentam, feſtinam ac miſeram mortem obeat, quod etiam evenit. Cæteras autem res ab Alexandro geſtas ut & egregia ejusdem facinora ac quæcunque denique perpetraverit, ea in libris Medorum & Perſarum atque apud Nicolaum, Titum & Strabonem, ut & in libris nativitatis Alexandri rerumque ab ipſo geſtarum, quos Magi ac ſapientes Ægyptii eo anno, quo Alexander deceſſit, compoſuerunt, ſcripta reperies. Regnavit autem duodecim annos, nam vigeſimo ætatis ſuæ anno, quò Philippus, pater ejus, mortuus eſt, ad regnum pervenit atque vivente etiamnum patre ac vidente in regio ſedit ſolio.

ponunt. vel, ut alii, Februarii) multis fauſtam fuiſſe, ubi inter alia exempla etiam refert, Alexandrum Magnum eodem die καὶ γενέσθαι καὶ ἀποθανεῖν, ἔβιω l. c. & in vitam introiiſſe & e vivis exceſſiſſe, vid. num. ſequ. 12.

(11.) Hic menſis אדר eſt Aprilis, uti communiter explicant, licet is aliquot etiam dies ex menſe Majo ſecum trahat, prout ex Judæorum Calendariis conſtat, vid. num. antec. 10.

(12.) Vide, quæ paulò ante n. 10. ex Æliano adduxi; idem in Talmud de Moſe refertur, quòd nimirum ſeptima die menſis Adar natus & illa ipſa ſeptima menſis Adar mortuus ſit, בשבעה באדר נולד משה בשבעה באדר מת משה vide R. Salomo ad Deuteron. c. 31. v. 2. conſer. & Dn. Wagenſeil. Tractat. Sota Excerpt. Gemar. 42. cap. 1. De Poeta Antipatro Sidonio refert Valer. Maximus lib. 1. cap. 8. Extern. num. 16. quòd omnibus annis uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicatus ſit eumque ad ultimam ætatem perveniſſet, natali ſuo certo illo circuitu morbi conſumptus ſit.

CAP.

CAP. XXIII.

ויהי אחרי מות אלכסנדרוס מקדון והחליק
מלכותו להלקי רבים· וילך אנטיפאטרוס
סר צבאו ואש באוליריא בארץ היוני
במלכות פטרוס אשר הוחרד תחת
ממשלת אביו ויקראה פטרוס על שמו
ויהי עליהם למלך ואיפטולמיאוס משנהו
הגדול והוא הנקרא אנטיגונוס גם נקרא
אולגוס מלך במצרי ובאלכסנדריא
ובכוחיהן· ופוליקוס אוליקטור מלך
בארץ אדם והתעשנו מלכותו עד בבל
תור

POſt mortem verò Alexandri regnum ejus in plures partes (1.) diviſum fuit; Antipater enim dux exercitus in Illyriam, Græcorum regionem, in regnum Pathros, (2.) quod ſub imperio patris ſui fuit, qui illud Pathros de nomine ſuo appellavit, profectus eſt eiq; præfuit; Ptolemæus autem, (3.) magnus ille ſecundus (à rege Alexandro) qui & Antigonus (4.) ac Lagus (5.) dictus fuit, Ægypti, Alexandriæ ac cæterarum urbium regnum occupavit; Seleucus verò Nicator (6.) Syriæ regnum, quod usque ad Babylonem, Medos & Perſas ſeſe extendit, adeptus eſt; (7.) Roxin (8.) autem, quæ etiam Roxanes (9.) nominatur, Darii filia,

(1.) De provinciarum inter Principes Alexandri diviſione, à Perdicca facta, vid. Juſtin. Hiſtor. lib. 13. cap. 4. & R. Salomo ad Daniel cap. 7 v. 6. & cap. 11. v. 4. ut & Joſeph Antiqu. l. 12. c. 1. it. Curt. lib. 10. cap. 10.

(2.) Quodnam hoc regnum fuerit, accuratius jam inquirere non vacat; Patram quidem, civitatem in Achaia ſitam eſſe ſcribit Ælianus Var. Hiſtor. lib. 13. cap. 46. Pathros etiam fit mentio in Sacris & quidem Eſa. c. 11. verſ. 11. Jerem. cap. 44. v. 1. Ezech. cap. 29. verſ. 14. & cap. 30. verſ. 14. de Pathruſæis verò vid. etiam Sam. Bochart. Geograph. Sacr. part. 1. lib. 3. cap. 17 ubi plura invenies, confer. ſuprà lib. 1. c. 21. n. 29. & infrà l. 6. c. 1. n. 36.

(3.) Quæ hoc capite 23. ut & ſeqv. 24. continentur, ea valde confuſa ſunt & a Judæo interpolatore ſatis imperito adjecta videntur, vid. dict. cap. ſeq. 24. num. 2.

(4.) Erat hic Judæus interpolator, neque enim Antigonus idem cum Ptolemæo fuit, hi enim duo inter ſe bellum geſſerunt, teſte Juſtino Hiſtor. lib. 15. cap. 1. num. 6. vid. infra h cap. num. 13. conſer. & ſuprà cap. 19. n. 10. ibique notata.

(5.) Hebr. לאגוס ſic enim legendum puto, nam quod hic in Hebræo habetur nomen, corruptum videtur, vid. num. ſequ. 6. Cæterum hic Ptolemæus etiam Soter ac Magnus dictus fuit, conſer. id. num. ſequ. 6. & Joſeph. Antiqu. lib. 12. cap. 1.

(6.) Hebr. סליוקום ניקטור ita hic legendum exiſtimo, quandoquidem nomen proprium, quod hoc in loco habetur, corruptum eſt, vid. quæ num. antec. 5. notata ſunt, idem Seleucus etiam Nicator dictus fuit.

(7.) Juſtinus Hiſtor. lib. 15. cap. 4. n. 7. ſcribit, Seleucum poſt mortem Alexandri, occupato orientis regno, urbem condidiſſe, quam ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocarit; Appianus Syriac. 124. refert, ſua ætate adhuc extitiſſe eam, quæ eſt ſub Libano monte, ſuper Oronte fluvio, Syriæ metropolis.

(8.) Hebr. רוקסין ſic enim per Reſch, non per Daleth, uti hactenus, legendum puto, vid. quæ infrà lib. 2. c. 25. n. 55. ut & num. ſeq. 9. & 10. annotata ſunt.

(9.) Sic רוסאנן hic explico, vid. num. ſeq. 10. ac 12. ut & dict. lib. 2. c. 25. n. 35. & 55.

ועד מרי ופרס • והוקטן ונקרא שמה
עזר יהושבן והיא ברת דיוש והיא
היתה אשת אלכסנדרוס והשאר הזה
בלכתו אל ארץ הודו מלבד עלי
סקדוניאה בעצת ברדיקס הזקן אשר
היה בעת לאחותה והלך דוקסטן ברת
דיוש היא דישבן אשת אלכסנדרוס
בן ויקראו את שמו המקדונים אלכסנדרוס
על שם אביו רמת • ומת אפטולמיאוס
אולגים גם נקר אנטיגנוס וימלוך תחתיו
דימטריאוס פוליאיקיטו' וילכוד אדם
עיר שומרון • ומת דימטריאוס ויקבר
בעיר דימטריאדס אשר בנה על שמו
בארץ

filia, (10.) Alexandri uxor, quæ gravida fuit relicta eo tempore, quo Alexander expeditionem in Indiam suscepit, Perdiccæ (11.) senioris, (qui Roxanæ sororem in matrimonium duxerat,) consiliò Macedoniæ regnum occupavit filiumq; peperit, quem Macedones in memoriam defuncti patris Alexandrum (12.) appellârunt; mortuo autem Ptolemæo Lago, (13.) qui & Antigonus dictus fuit, Demetrius Poliorcetes (14) in regno successit (15.) Samariamque in suam redegit potestatem, hic vitâ decedens in urbe Demetria, (quam à nomine suo ita appellaverat & in Idumæa condiderat) sepultus est atque successorem habuit Ptolemæum, Philadelphum (16.) dictum, Ptolemæi Lagi filium, qui 38. annos (17.) regnavit. Hic turrim Pharum in portu Alexandriæ (18.) exstruxit, ubi ad hunc usque

(10.) Imo Oxyartis Bactrii, (quem Diodorus lib. 18 c. 3. regem appellat) filia fuit, vid. Arrian. de Expedit. Alex. lib. 4. pag. mihi 284. & lib. 7. pag. 447. Curtius lib. 8. cap. 4. scribit, fuisse filiam Cohortani, satrapæ; idem tamen Curtius lib. 10. cap. 3. Oxatris Persæ filiam eam nominat.

(11.) Ita פרדיקוס hic interpretor, nam Hebræi aliarum gentium nomina pro linguæ suæ genio ac more inflectere solent, vid. num. antec. 9 item quæ infrà lib. 2. cap. 25. num. 52. annotata sunt.

(12.) Sic & Pausanias in Atticis & Bœoticis Alexandrum vocat Roxanis filium, vid. & Diodor. lib. 19 cap. 52. Alius hic fuit ab Alexandro illo, Cleopatræ reginæ filio, quem illa ex concubitu Alexandri conceperat eumque Alexandrum nominavit, qui postea Indorum regnum adeptus est, de quo vid. Justin. Histor. lib. 12. c. 7. Cæterum Alexander Magnus, alium quoque ex Barsene captiva, Darii filia, suscepit puerum nomine Herculem, vid. Justin. Histor. lib. 11. cap. 10. & lib. 13. cap. 2. confer. Arrian. de Exped. Alex. lib. 7. pag. mihi 447. & Plutarch. Alexandr. c. 36. Hic Alexandri filius in Josippi Epitome pag. mihi 3. vocatur אירקוליס, quod nomen in Latina Munsteri versione ibidem exponitur: Arkolas; sed vertendum fuit Hercules, vid. quæ num. antec. 11. dixi. hunc Alexandri filium Josippus dicto loco scribit veneno fuisse sublatum ab ejusdem nutricio.

(13.) De hoc suprà num. 4. & 5. quædam dicta sunt.

(14.) Hebr. פוליאורקטים sic enim legendum puto, nam in exemplari nostro Hebraico nomen illud paulò aliter & quidem literis transpositis legitur.

(15.) Imò Justinus Histor. lib. 16. cap. 2. scribit, Ptolemæum Lagum filio suo natu minimo, Ptolemæo scil. Philadepho, qui D. Hieronymo φιλαδέλφος dicitur, regnum reliquisse.

(16.) Hebr. פילאדלפוס ita enim cum Daleth; non verò cum Resch, uti hactenus in exemplaribus Hebraicis, legendum puto.

(17.) Josephus Antiqu. lib. 12. cap. 1. scribit, ipsum regnâsse ἐτῶν ἐπὶ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ i. e. annis undequadraginta seu 39. annis.

(18.) R. Benjamin in Itinerario suo pag. mihi 215. scribit, aggerem ad portum Alexandriæ per integrum miliare intrà ipsum mare ductum fuisse, ubi turris magna exstructa fuerit, quæ Megraa; Arabicè verò Megar Alexandriæ dicta sit, in cujus fastigio vitreum fuerit speculum, ita, ut naves omnes, quæ illam è Græcia vel Occidente oppugnatum ac læsum venirent, ubi diebus quinquagin-

בארץ אדום וימלוך תחתיו איפטולימי
הנקר פילאדלפי בן איכנולומים
אוגלום ל"ח שנה והוא בנה את מגדל
פארון אשר בגמל אלכסנדרי אש' יראי
בו ער היו נפלאי כי בו מראה יהיו
בת כל אנית או אנשי אשר תבואנה
ממדתך לגיא אמון והוא המגדל אש'
יהודאל אלכסנדרוס לבנותו ואחריו
איפטולימיאוס אביו ולא המלימו • ומגדל
הזה נבנה על פי וכמת הקסם ומודד
בתוח הכבבים ויתבוננו בו המביטים ויהיו
בו אוהדות וכמה נוראים ו א תביא
תחלה את ספרי הדודים מארץ אילוריה
ששם עלו שבעי רבים לשכון ויהם אותם
באוצרו באלכסנדריא ויבקש להעתיקם
ולהרגמם בלשון עבריית אל לשון יונית
ובימיו יצאו היהודים אשר בכאדים הפשוט
וישקטו מעיל המלכות ויכתוב ואו שלח
הוא אל יהושלם ויקח משם את אלעזר
הכהן הזכן אחי שמעון הכהן ויראם
ויפתור לו את כל ספרי היהודים מלשון
יהודית אל לשון יונית • ומת הוא וימלוך
תחתיו

usque diem miranda conspiciuntur, nam speculum, (19.) ex quo naves omnes, quæ è longinquo ad vallem Ammon veniebant, prospici poterant, ibidem fabrefactum fuit: hujus turris fundamenta primùm Alexander (20.) jecit, postea Ptolemæus, Philadelphi pater, opus illud continuavit, sed non perfecit. Hæc turris magica arte (21.) ac virtute Astronomica ædificata fuit, in cujus speculo sapientes, qui artis illius periti sunt, miranda cognoscunt. Hic ipse Ptolemæus primus Judæorum libros (22.) ex Illyria, ubi multæ tribus tunc temporis habitabant, adduci, eosque Alexandriæ in thesauro suo reponi jussit, quos postea ex Hebræo in Græcam lingvam per interpretes transferri curavit; ejusdem ætate Judæi, qui Ægyptum incolebant, liberi dimissi sunt (23.) ac quietè absque jugo regio vitam transegerunt; Idem Ptolemæus viros quosdam Hierosolymam misit, qui Eleazarum sapientem, Simeonis Sacerdotis magni fratrem, inde ad se deducerent, qui omnes Judæorum libros (24.) ex Judaica in Græcam lingvam transtulit; Mortuo autem Philadelpho Imperator (25.) Cæsar successit, qui non

quaginta hinc abessent, ex hoc speculo indigenæ prospicere potuerint, hoc speculum quomodo à Theodoro quodam, natione Græco, destructum fuerit, vid. apud eum eum R. Benjamidict. loco, confer. & Egesippus lib. 4. de Bel. Jud. cap. 27.

(19.) De hoc vid. quæ num. antec. 18. dicta sunt.

(20.) Turris hæc ingens albo lapidi exstructa fuit à Sostrato Cnidio, Ptolemæi Philadelphi auspiciis, teste Plinio lib. 38. cap. 12. vid. & Strabo lib. 17. ac Luciani Dialog. Quomodo sit scribenda Histor. Tom. 2. pag. mihi. 426.

(21.) Lucianus cod. Dialog. turrim hanc vocat μέγιστον καὶ κάλλιστον ἔργων ἀναθημάτων i. e. maximum & pulcherrimum operum omnium.

(22.) Idque suppeditante Demetrio Phalereo, qui regis Bibliothecis præerat, vid. Joseph. Antiq. lib. 12. cap. 2. confer, quæ infrà libro 3. cap. 2. num. 1. annotata sunt.

(23.) Confenit Joseph. Antiq. lib. 12. c. 2.

(24.) Vid. Joseph. dict. lib. 12. c. 2. ut & infrà lib. 3. c. 2. num. 15.

(25.) Ita hic verò אוסטראוס Cæterum juxtà fidem Historiarum Ptolemæo Philadelpho successit filius Ptolemæus Evergetes, non verò imperator Cæsar; Romani quidem & ex his Cæsares Ægypsi regnum adepti sunt; sed id longè post Philadelphi mortem contigit.

תחזיו אימפראוס והוא קסר על רומי ועל מצריים ועל ירושלם ועל מקדוניאה ועל בבל ובורי ופרס.

ב שנת ס' לאמפראוס הכניעו היחשים את קלבריא ויקח את מדינת מסינת הזה גלו' רביעתה למיסינא ובשנה הזאת הכניע אולאנוס אפטים את אשקליאה הורית דוסיים ובישים ודם דוית ארמטיוואליים הוכם ברומה חיץ לעמות זה מחשרת ברומה כי מתחלה לא היו נושאי תוחנין ברומה עד עיך בדיני יעזיר כי אם בזהי כסף ובמשקל כסף ובשני ק' כבר לאמפראי גלילסר הרומים במקדוניאה ולברזה ובשנה הזאת באו גזי קרקבדונין על הרומים במקלאות מארץ

CAP. XXIV.

ANno imperii (1.) ſexageſimo (2.) Romani Calabriam (3.) ſubegerunt Meſſinamq; provinciam (4.) ſuæ ditionis fecerunt, atque hæc quarta fuit Meſſinæ captivitas; eodem anno Æleranus Aphthus (5.) Siciliam Romanorum imperio ſubjecit; his ipſis diebus Ariſtoteles (6.) Romæ commorans conſilium dedit, ut numiſma (7.) æneum ibidem cuderetur: nam ab initio res etiam viliſſimi pretii (8.) Romæ non niſi nummis argenteis monetaque argentea emebantur ac vendebantur. Anno Imperii (9.) centeſimo vigeſimo quarto Romani Syracuſas (10.) oppugnárunt atque ceperunt; eodem anno gentes Carcabrones (11.) bellum adverſùs Romanos in Sicilia geſſerunt; (Carcabronia (12.) autem, unde gentes illæ originem duxe-

(1.) Romani ſcil. prout hic vocem אימפראוס explico; forſitan Judæus interpolator hoc nomine intelligit Olympiada, vid. quæ infrà lib. 5. cap. 1. num. 19. annotata ſunt, it. num. 9. h. cap.

(2.) Quæ hic à Judæo interpolatore adducta ſunt, ea cum hiſtoriis temporum parum conveniunt, vid. cap. antec. 23. n. 3 ibique not.

(3.) Sic interpretor hic: קלבריא, quæ eſt Italiæ regio, Siciliæ proxima.

(4.) Seu: urbem, nam & hoc quandoque ſignificat vox מדינה quæ hic in textu occurrit.

(5.) Ita hic verto: אולאנוס אפטוס ſed nomen iſtud corruptiſſimum puto; Livius lib. 25. cap. 24. & ſeq. ſcribit, Syracuſas, primariam Siciliæ urbem, à Marcello captam fuiſſe, vid. num. ſeq. 10.

(6.) An Ariſtoteles unquam Romæ fuerit, valde dubito, unde vel ex hoc loco Judæi interpolatoris, & quidem ſatis imperiti, manus agnoſci poteſt, confer. ſuprà cap. 18. num. 1. & cap. 20. num. 10.

(7.) Sic verto hic vocem: זוז (ita enim legendum erit; non verò זוז, prout hactenus in plerisque exemplaribus) Buxtorf. in Lex. Rabbin-Philoſoph. vocem זוז vertit denarium, olim quadrans fuit ſicli argentei.

(8.) Juxtà Hebræum ſic verti poteſt: usque ad pretium grani hordeacii עד עדך נגר שעורי.

(9.) Seu Olympiadis, vid. quæ ſuprà hoc cap. n. 2. & infrà n. 20. annotata ſunt.

(10.) Ita hic exprimo: סרקוסטרי, vid. num. antec. 5. ubi etiam de Syracuſarum urbe agitur.

(11.) Vel: Cercebrones, ſic reddere hic poſſis קרקבדונין ſed & hoc nomen corruptum puto, vid. num. ſequ. 12.

(12.) Sive: Cercebronia, poſſet quis hic ſuſpicari, Carthaginem hoc nomine intelligi; ſed illam ideò non innui puto, quia paulo poſt num. 18. Carthaginis conditæ fit mentio.

מארץ קרקבדונאה אש' במלבר אפריקא וילחמו עמה וינצחו הרומים. ובשנת הזואה המלך אימפראוס קיסר את אמברים במעיים וימלוך עליה ב"ע שנים ואז בנה ניקודימון את נקדומיניאה הוא הקיר הגדולה ואז הניח איטיגנוס הקנון מלך אתינס את עם אתינס ויבנה את עיר קרטגונרי אשר בנדר אירוגנטון במצות אימפראוס קיסר רומי ובשנת קל"ד לאימפראוס נולדתי אני יוסף דבורן בן גורין דבורן ואני הוא יוסף הנקרא יוסיפוס היהודי אשר המיפור עליו בעולם כי כתב ספר מלחמות י' והוא הולך השישי מזה הספר ובחלק הזואה והוא הספר השישי תראה עוד עדותי על זה נאמנה. ובזמים ההם הרגו הרומים ארבעה

duxerunt, in regno Africæ ſita erat;) ſed Romani in bello ſuperiores evaſerunt; eodem anno Imperator Cæſar Ambrithum (13.) in Ægypto regem conſtituit; qui ei Imperavit viginti ſeptem annis; circà idem tempus Nicodemon (14.) magnam illam urbem Nicodomeniam (15.) exſtruxit; eodem tempore Antigonus junior, (16.) Athenarum (17.) rex, relicto Athenienſium populo, urbem Carthaginem (18.) ad flumen Origantum (19.) mandatò Cæſaris Imperatoris Romani condidit. Anno Imperii (20.) centeſimo trigeſimo quarto (21.) ego Joſephus Sacerdos, Gorionis ſacerdotis filius, natus ſum, idem ille, qui Joſippus Judæus nominatur, de quo dicitur, quòd librum bellorum Domini ſcripſerit, qui ſexta (22.) pars eſt hujus libri; in parte illa, ſexto nimirùm libro, verum hujus rei teſtimonium à me dictum invenies. Iisdem diebus Romani quadraginta millia Galatarum (23.) interfecerunt; Eodem anno Joſua, Sirachi filius, (24.) vir primarius ac Judæorum princeps,

(13.) Ita hic verto אמבריט, ſed iſtud quoque nomen valdè corruptum exiſtimo; cæterum Judæus interpolator hoc in loco hiſtorias temporum rerumque ac perſonarum nomina mirè confundit, ita, ut ferè nihil certi inde colligi poſſit.

(14.) Hebr. ניקודימין ſic in noſtro codice, forſitan per transpoſitionem literarum legendum eſt ניקומידין i. e. Nicomedon ſeu Nicomedes, à quo Nicomedia condita eſt, vid. num. ſequ. 15.

(15.) Hebr. נקדומיניאה ita habetur hic in noſtro exemplari; alii codices habent: ניקודימיניאה i. e. Nicodimenia, ſed videtur legendum eſſe ניקומידיאה i. e. Nicomedia, vid. num. antec. 14.

(16.) Sic vocem תקנון ad ætatem refero.

(17.) Ita vocem אתינס vel, ut alii codices, אתינס hic verto; ſed hoc etiam in loco Judæus interpolator in hiſtoriam temporum impingit.

(18.) Vide, quæ ſuprà h. cap. num. 12. hac de re ſunt notata; cæterum hanc urbem ab Eliſſa, quæ poſtea Dido cognominata eſt, poſt Trojanum bellum conditam eſſe plerique conſentiunt; vid. tamen Euſeb. Chronic. num. 804. & num. 971. ibique Scaliger. & Salmaſ. Exercit. Plinian. pag. 322.

(19.) Quodnam hoc flumen fuerit, aliis inquirendum relinquo; neque enim in nomina hæc, quæ ſæpè corruptiſſima in codice noſtro occurrunt, jam inquirere otium mihi eſt aut animus.

(20.) Seu: Olympiadis, vid. quæ ſuprà h. cap. n. 1. & n. 9. annotata ſunt, it. infrà num. 25. h. cap.

(21.) Vide infrà lib. 5. c. 1. n. 8. it. num. 20. & 21. ibique not.

(22.) Confer. & hic, quæ infrà dict. lib. 5. cap. 1. n. 8. annotata ſunt.

(23.) Gallos ſeu Gallogræcos forte intelligit hic Judæus interpolator, de quorum origine & quomodo eosdem Cn. Manlius Volſo devicerit, vid. apud Livi. lib. 38. c. 17. & ſeq.

(24.) Hic rurſus contrà χρονολογίαν peccat Judæus interpolator, dum ad Joſephi Hiſtorici tempora refert Joſuam, Sirachi filium, quem Simonis primi, Oniæ filii, ætate atque ita longè antè Joſephi tempora, vixiſſe Hiſtoriarum ſcriptores communiter ferè aſſerunt.

ceps, vixit. Anno Imperii (25.) centesimo ac quadragesimo Ptolemæus, Philopator (26.) dictus, septendecim annos in Ægypto regnavit; eodem anno Imperator, Cæsar Romanus, Marcilium (27.) & Inulmum (28.) misit, qui Syracusas devastârunt & Capuam ceperunt atque universam Siciliam (29.) Romanorum imperio subjecerunt, quia illius incolæ à Romanis defecerant. Anno centesimo quadragesimo quarto Imperatoris (30) Cæsaris Antiochus Magnus sex & triginta annos, mandato Cæsaris Imperatoris Romani, Antiochiæ regnavit atque primo regni sui anno adversùs Syriæ regem bellum movit ejusque terram subjugavit; dein Philopatris (31.) ditionem bello petiit eumque regno expulit (32.) ac vivum in potestatem suam redegit: hic est Antiochus (33.) ille rex magnus, qui Judæos à religione ac fide sua dimovere & ad Græcorum superstitionem perducere vi ac dolo conatus est; is ipse Judæos, dum ei hac in re obtemperare noluerunt, magna vi iratoque animo invasit âtque multos ex illis interfecit, urbemq; sanctam Hierolymam devastavit; hæc tertia fuit Hierosolymæ captivitas; idem Antiochus divitias Templi thesaurosque Domini abstulit ac perdidit; tandem filii Hasmonæi (34.) sacerdotis arma contrà illum ejusque exercitum sumpserunt, eoque devicto octoginta & octo millia militum interfecerunt.

(25.) Vel: Olympiadis, vid. num. antec. 20. & infrà num. 30. it. cap. sequ. 25. num. 23.

(26.) Sic exprimo hic: אפטלמום פילאפטור, legendum quippe videtur אפטלמום פילומטור conser Justini Histor. lib. 2. cap. 1. & 2. vid. infrà h. cap. n. 31.

(27.) מרקיליאוס sic in Hebræo, sed legendum puto מרקילאוס i. e. Marcellus; Livius enim lib. 25. c. 24. & seq. scribit, Syracusas, primariam Siciliæ urbem, à Marcello captam esse.

(28.) Cum in Hebræo hîc corrupta habeantur nomina, ideò non nisi corrupta versio inde provenire potuit, Livius lib. 26. cap. 14. scribit, Capuam, de qua hic etiam sermo est, à Q. Fulvio & Ap. Claudio Coss. captam esse.

(29.) Hebr. סיקיליאה sic enim legendum ac vertendum puto.

(30.) Vide, quæ num. antec. 25. dicta sunt, confer. etiam num. 35. h. cap.

(31.) Confer hùc, quæ suprà hoc cap. num. 26. annotata sunt.

(32.) Consentit Josippi Epitome, pag. mihi 9.

(33.) Vid Joseph Antiqu. l. 12. c. 7. & seq.

(34.) Vel: Asamonæi, prout alii; videantur de his Maccabæorum libri, ut & Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 8. & seq.

sunt. Anno centesimo ac quinquagesimo Imperii (35.) Cæsarei bellum ingens in Sicilia exortum est, dum servi adversùs dominos suos, insulam incolentes, conjurârunt, multosque ex illis interfecerunt: quâ calamitate atque injuria commoti domini viros quosdam Romam miserunt, qui calamitatem hanc suam Romanis indicarent; illi igitur facinus illud ægrè ferentes Lucanum, (36.) exercitus sui imperatorem, miserunt, qui feroces servorum spiritus compressit belloque finem imposuit. Eodem anno Hyrcanus, Summus Sacerdos, urbem Samariam, quam Græci Sebasten (37.) vocant, oppugnavit eamque subegit ac funditùs delevit; sed Herodes eandem postea instauravit & Sebastiam (38.) appellavit. Circà idem tempus Capitolium, (39) arx Romana, incendio conflagravit, atque Tigranes, Armeniæ rex, Mithridatis (40.) filiam uxorem duxit & ingentem exercitum copiasque penè infinitas adversùs Antiochum Magnum, Syriæ regem, eduxit eumque prælio devicit atque regno expulit, omnemq; regionem illius usq; ad terram Philistim, quæ Arabicè Palestion (41.) vocatur, in potestatem suam redegit; ab hoc tempore Armenii (qui sunt Amalecitæ) Romanis subesse iisque tributa pendere cœperunt, Anno centesimo ac septuagesimo septimo Imperii (42.) Cæsaris Romani

(35.) Vid. suprà num. 25. & num. 30. ibique not.

(36.) Sic לוקנום hic vertere volui; sed nomen illud corruptum puto.

(37.) Græcis est Σεβαστὴ i. e. Augusta, vid. num. seq. 38.

(38.) Idem refert Josephus Antiq. lib. 15. c. 11. qui scribit, Samariam ab Herode è fundamentis exstructam & in honorem Augusti Cæsaris, Sebasten i. e. Augustam nominatam fuisse, vid. cap. sequ. 25. num. 46.

(39.) Hebr. קפיטולין sic enim legendum puto, nam quod hic in Hebræo habetur nomen, corruptum est; De Capitolio Vitellii imperatoris tempore incenso vid. Tacit. Histor. lib. 3. c. 71. & 72. ubi plura, confer & Livii Epitomen libr. 98.

40.) De Mithridatis societate cum Tigrane ineunda vid. etiam Justini Histor. lib. 39. c. 3. ubi scribit, Cleopatram filiam à Mithridate Tigrani in matrimonium datam fuisse.

41.) Hæc est Palæstina, quo nomine Herodotus Syriam uni versam quondam appellavit.

42.) Vid. suprà hoc cap. num. 25. n. 30. & 35. ibique notata.

ni urbs Pompeja (43.) à Pompejo rege (44.) condita fuit. Eodem anno Romani Almabeniam (45.) & Iberiam (46.) Coloſſiamque terram atque Arabiam omnem ſubjugârunt. Iisdem temporibus Pompejus rex (47.) Hieroſolymam in poteſtatem ſuam redegit ac populum Iſraëliticum durò ſervitutis jugo preſſit.

CAP. XXV.

ROmani autem eodem anno Hieroſolymam receperunt, nam copias ſuas contrà Pompejum eduxerunt atque cum illo pugnârunt captumque interfecerunt, (1.) eò, quòd Judæos inclementer tractâſſet. Circà idem tempus Ariſtobulus, Hyrcani primi filius, ſub Pompeji imperio Hieroſolymis regnavit; ſed Romani eundem (2.) captivum abduxerunt, propterea, quòd ille Pompejo confiſus (3.) poſt mortem patris ſui à Roma-

(43.) Pompejopolis fuit urbs Ciliciæ, poſtea Trajanopolis dicta, teſte Solino.

(44.) Pompejus non quidem rex fuit; regia tamen poteſtate, utpote dux Romanus, ferè uſus eſt, vid infrà hoc cap. num. 47. & cap. ſequ. 25. n. 6. & n. 10.

(45.) Sic vertebat hîc אלבניא forè omiſſo ם legendum erat אלבניא quod vertere poſſis Albaniam, cui Livii Epitom. lib. 101. conſentit, ubi ſcribitur, quòd Iberi Albanique à Pompejo prælio fuerint victi, vid. num. ſeq. 46.

(46.) Ita hîc interpretor איבריא quo nomine ſæpe tota Hiſpania appellatur; licet proprie illius tantummodo pars ſit intrà Iberum fluvium ſita, vid. num. ante c. 45.

(47.) Vide, quæ ſuprà n. 44. dicta ſunt, it. infrà lib. 3. c. 16. num. 3.

(1.) Cn. Pompejus quum Ægyptum petiiſſet, juſſu Ptolemæi regis pupilli, auctore Theodoto præceptore, cujus apud regem maxima erat autoritas) & Photino, occiſus eſt ab Achilla, vid. Livii Epitom. lib. 112.

(2.) Imò non Ariſtobulus, Hyrcani primi, ſed Ariſtobulus, Alexandri Jannæi filius à Pompejo vinctus Romam miſſus fuit, de quo vid. Joſeph. Antiq. lib. 14. cap. 8. & in autore noſtro & quidem Ejusd. lib. 4. cap. 24. confer & infrà hoc cap. num. 72. De Ariſtobulo Johannis cognomento, Hyrcani filio, vid. in autore noſtro & quidem lib. 4. cap. 7. & ſeq. ut & Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 19.

(3.) Joſephus tamen alleg. lib. 14. cap. 8. factum illud aliter refert, cui & ipſe autor noſter & quidem dict. lib. 4. cap. 24. conſentit, ut hinc quoque agnoſcere liceat manum Judæi interpolatoris: etenim Pompejus Ariſtobulum cum & amem & promiſſa non præſtantem in vincula conje-

Romanis defeciſſet, quamobrem regnum ademptum fuit Ariſtobulo; atque hæc quarta eſt urbis Hieroſolymæ captivitas. Anno quater milleſimo, quadringenteſimo ac ſeptuageſimo à mundi creatione vel, ſecundùm gentium ſupputationem, anno centeſimo, octogeſimo quarto imperii (4.) Cæſaris Romani regnavit Cleopatra, Antiochi Magni, Syriæ regis (qui Ægypto viginti ac duobus annis præfuit) filia, (5.) quæ etiam Hieroſolymæ ac Judæis imperavit; clementer tamen illos tractavit nec patrem ſuum ulta eosdem durè habuit. Anno vigeſimo ſecundo regni Cleopatræ Caſſius rex, (6.) mandato Cæſaris Romani Aſiæ oppida vaſtavit, Hieroſolymam quoque urbem oppugnavit ac cum Judæis bellum geſſit, eosque ſub poteſtatem ſuam redegit ac templum ſpoliavit, (7.) atque hæc quinta fuit Hieroſolymæ captivitas. Idem Caſſius etiam inſulam, quæ Rhodus dicitur, aliasque maris inſulas devaſtavit & multas circà illam (8.) urbes delevit, nam Rhodon, Rex Rhodi è vita decedens regnum ſuum Romanis reliquerat. Anno Imperii (9.) centeſimo octogeſimo quinto Antonius, primarius vir (10.) inter Romanos ac Cæſaris familiaris, amore captus reginæ Cleopatræ, (11.) cujus eximiæ pulchritudinis laus ad ipſum pervenerat, Româ egreſſus in Perſiam (12.) profectus eſt eamque ſubegit atque

conjecit eumque cum filiis duobus totidemque filiabus vinctos Romam miſit, qui deinde in ejusdem triumpho Aſiatico currum victoris comitari ſunt. vid. loca jam allegata, ut & num. antec. 49.

(4.) Seu Olympiadis, vid. quæ ſuprà hoc cap. n. 1. n. 9. & n. 25. hac de re dicta ſunt.

(5.) Hæc Cleopatra videtur potius fuiſſe filia Ptolemæi, qui Auletes dictus eſt, vid. Alſted. Chronol. Tir. 18.

(6.) Seu potius dux Romanus, vid. cap. præced. 24. num. 44. confer & infrà num. 10. h. cap. item lib. 6. c. 19. n. 13. ibique not.

(7.) Vide infrà lib. 4. cap. 26. ubi dicitur, quòd M. Craſſus, non verò Caſſius, templum Hieroſolymitanum ſpoliaverit, confer. dict. lib. 4. c. 26. n. 2.

(8.) Rhodum nimirum inſulam.

(9.) Romani ſcil. vid. tamen quæ cap. præced. 24. n. 1. ac n 9. dicta ſunt.

(10.) Sic vertere hîc volui vocem סיד, de qua capite præced. 24. n. 44. & c. 25. num. 6. fuit autem Antonius unus ex triumviris, quos Romani conſtituerant.

(11.) De hac vide inter alios Livii Epitom. libr. 130. & 131. item infrà lib. 5. c. 8. n. 2.

(12.) Vel potius in Parthiam, vid. quæ infrà lib. 4. c. 4. n. 2. & lib. 5. c. 8. n. 10. ea de re notata ſunt.

כי שם היתה קליאופטרה אח׳ וכשמוע
קליאופטרה את שומעו יצאה ממדינת
טרסר הגדולה לקראתו והקבלתו בכבוד
והביאתו אל המדינה וילכו שניהם יחד
באלכסנדריא המדינ׳ ושם נשא אנטוניוס
את קליאופטרה לאשה ומשם הוליכה
עמו אל רומה ויגדיש את אשתו אוקטביאה
הראשונ׳ אחות קיסר המלך אוקטביאוס
עם בניה מביתו ותלכי הרומיים באכר
שמעו את הדעה והתרפה אשר עשתה
אנטוניוס קיסרט כי נשא אשה על אחר
המלך אוקטאביאוס וחכעיסו ליסיר את
כתר הקיסרות ממנו ויעשו כן וימליכו
לקיסר על כל מלכי הרומיי את אוגוסטוס
אוי אוקטביאוס ואחי אוקטביאה וישאר
אנטוניוס מלך לבד ולא קיסר ויהי
מלחמה עצומה בין אוגוסטוס הקיסר ובין
אנטוניוס המלך על אשר גדש אותהו
ויגבר הקיסר אוגוסטוס על אנטוניוס המלך
וידרכהו וידרוך את קליאופטרי ואת
ניאוס וקיסריוסים בניה ויפקוד אוגוסטוס
הקיסר במצרי את קיטיליאוס למלך
ותרו

atque ibidem imperavit; cùm verò in terram Tarsis (13.) abire vellet, in qua tunc temporis Cleopatra versabatur, illa de Antonii adventu certior facta, relictâ Tarsis provinciâ amplâ, eidem obviam processit, atque illum læto excipiens animo in provinciam deduxit; exinde ambo Alexandriam intrârunt, ubi Antonius Cleopatram matrimonio sibi junxit eamque secum Romam duxit atque priorem uxorem, Octaviam, Cæsaris Octavii Imperatoris (14) sororem ejusque liberos domo expulit; principes autem Romani cùm indignum istud facinus ac flagitium, quod Antonius, ipsorum imperator, perpetraverat, (dum spreta Octavii Cæsaris sorore aliam duxerat uxorem) audiissent, unanimi consensu decreverunt, ut Antonium ab imperatorio munere (15.) removerent, id, quod etiam effectui dederunt; Octavium verò Augustum, Octaviæ fratrem, super universum Romanorum imperium Cæsarem declarârunt, sic Antonius princeps (16.) solùm, non Cæsar, (17.) remansit; quo facto gravissimum inter Augustum Cæsarem & Antonium principem, exortum est bellum propter Octaviam, Augusti sororem, quæ ab Antonio expulsa fuit; Augustus autem Antonium principem devicit eumque interfecit & simùl Cleopatram (18.) ejusque filios, Nium & Cisidisum, (19.) interemit atque

(13.) Ita hic vertit טרסוס, est autem Tarsis regio Judææ, de qua apud Prophetam Jonam, & quidem ejusd. cap. 1. vers. 3. nonnulli marehoc nomine intelligunt, vid. inter alios R. Salom. dict. c. 1. vers. 3. confer. & Psalm. 48. vers. 8. Nisi fortè Tarsum, Ciliciæ metropolim, hic indicari velis.

(14.) In Hebræo hic habetur vox מלך de qua cap. præced. 24. n. 44. & 47. it. h. cap. 25. n. 6. n. 10. num. 16. & n. 17.

(15.) Ita hic סתר תקידורים vertere potius volui, quam juxta Hebræum: coronam Cæsaream, quæ Antonio nunquam impolita; sed solummodo dux Romanus fuit & cum cæteris triumviris imperium administravit.

(16.) Sic interpretor hic vocem מלך, de qua jam suprà præced. cap. 24. num. 44. ac 47. it. h. cap. 25. n. 10. & n. 14. dictum est.

(17.) Vel potius Imperator seu dux Romanus vid. num. antec. 16. ibique not.

(18.) De Antonii & Cleopatræ morte vid. inter alios Plutarchus in vita Antonii & Liv. Epitom. lib. 133.

(19.) Sic nomina, quæ hic in Hebræo habentur quæque corrupta puto, interpretari volui, in Livii Epitom. eod. lib. 133. dicitur, (a) Cleopatra duos ex Antonio filios habuerit, Philadelphum scil. & Alexandrum.

ותרו מלכי מצרים באו להרומים רצ״ד
שנה׳ ואז נלחמו הרומיים באי קנוראה
הוא ואי הגדול מכל האיים הקרובים
אליו אשר השרה שבעי׳ איים בובולי
ולא היה למלכי רומי אז אי יותר נכבד
ממנו׳ ובשנת קפ״ח שנה לאמפראום
מלך היהודים בן אנטיפטרוס האשקלוני
על היהודים ועל ירושלים ומרוד ויבוד
במלכות הומרי ויעל עליו אוגוסטוס
הקיסר ויצודהו ויהפשהו רו ויאסרהו
וישלחהו אל רומה בבבלי ברזל חלך
אוגוסטוס הקיסר אל ארץ קטברום וילכדה׳
ובשנת ק״ע שנה לאמפראום בנת
היבריאום שר צבא אוגוסטוס ארץ עיר
טברוסיין

atque Certilium, (20.) Ægypti præsidem fecit; ab hoc tempore regnum Ægypti annis ducentis & nonaginta quinque penes Romanos fuit. (21.) Circà idem tempus Romani in Candia (22.) insula bellum gesserunt, quæ sanè inter omnes insulas finitimas, quarum septuaginta eandem circumjacent, maxima est, nec ulla majori in pretio tunc temporis apud Romanos habita fuit, quàm hæc insula. Anno centesimo octogesimo octavo Imperii (23) Herodes Antipatris Ascalonitæ (24.) filius, Judæorum regno atque Hierosolymis potitus est & à Romanorum imperio descivit; (25.) Augustus autem Cæsar copias suas adversùs illum eduxit eumque devicit ac vivum in potestatem suam redegit, vinctumque catenis ferreis Romam misit. (26) Posteà Augustus Cæsar Cantabriam (27.) invasit eam-

(20.) Ita nomen קרסיליאוס quod etiam corruptum existimo, hic vertere libuit. Ex Historiis colligitur, Petronium Herodis Magni ætate ab Augusto Ægypti præfidem fuisse constitutum, de quo vid. Dio. lib. 53. & Joseph. Antiq. l. 12. cap. 13. & lib. 15. cap. 12. vid etiam quæ infrà libro 5. cap. 24. n. 9. annotata sunt.

(21.) Ex hoc loco Judæi interpolatoris manum cognoscere licet, nisi forte in numero annorum error commissus sit. Nam Flav. Josephus ætate Titi, Imperatoris vixit, quod tempus in annum Christi 80. circiter incidit; hic verò Judæus interpolator dicit, à tempore Augusti, quo is Ægyptum in provinciæ formam redegit, eique præsidem præfecit, regnum Ægypti 295. annis sub Romanorum potestate fuisse, quod sane tempus in Dioclesiani Imperatoris ætatem præter propter incidit, quo sanè tempore Fl. Josephus diu vitam finierat, vid. infrà n. 31. h. cap.

(22.) Hoc quoque nomen, utpote recentioris ævi, arguit Judæi interpolatoris manum intervenisse, nam Candia olim Creta dicta fuit, quod nomen etiam usque ad S. Pauli tempora mansit, qui Epistolam suam πρὸς Τίτον, τὸν τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονήσαντα i. e. ad Titum, primum Cretensium Ecclesiæ episcopum ordinatum, scripsit; postea verò insula illa Candia fuit nominata vel à montibus ejus occiduis, qui λευκὰ i. e. candidi dicti sunt, Strabone teste, vel à Candace metropoli, ut quidam putant, vid. Cluveri Epitom. Histor. in Orbone Magno pag. mihi 475.

(23.) Romani scil. vel potius Olympiadis, vid. quæ præced. cap. 24. num. 1. n. 9. & n. 25. dicti sunt, confer & Isaac. Vossii Chronolog. Sacr. cap. 13. & Ejusd. Canon. Chronolog. pag. mihi 230.

(24.) An Herodes natione Ascalonita, an verò Judæus vel Idumæus fuerit, dissentiunt Historici; vid. Euseb. n. 1908. & ibi Scaliger, ac late Salian. in ann. 3989. n. 11. 12. & ann. 4017. n. 14. & seq.

(25.) Imò verò à Romanorum imperio non descivit, sed ab initio Antonii partes secutus, postea autem Cæsari Augusto reconciliatus & ab eodem in amicitiam receptus est, vid. quæ in ipso auto. e nostro & quidem illius lib. 5. c. 21. n. 15. annotata sunt.

(26.) Imo non Herodes ille Magnus, Antipatris filius, sed Aristobulus, Alexandri Jannæi filius à Cn. Pompeio vinctus Romam missus est, vid. & Joseph. Antiq. lib. 14. cap. 5. it. suprà hoc cap. 25. num. 2. & num. 3. ut & infrà lib. 4. cap. 24. num. 1. etiam hic Judæi interpolatoris & quidem satis imperiti manum agnoscere licet, cui solenne est, temporum ac personarum circumstantias confundere.

(27.) Hebr. קנטבריום sic legendum ac Cantabriam vertendum puto; nam ab Augusto Cantabriam

טבריונין ומצארנין המלך הראשון
אשר קראתו בלטינוס אוגוסטיאוס ובאידי
קיסר והוא הקיסר הראשון אשר ראיתיו
אני והוא אשר השיב חק הקיסרות פעם
שלישי בסדינת רומה כי מלך עליהי
בחוק והוא המלך יוליאוס אשי מלך
ברומה בחוקה ותחוק מלכותו להיות
גבורת ממלכות. ומלוך על רומה מראש
חדש אב ובאב גם כן נולד ולכן קראו
שם החדש יוליאוס בשמו ועל יזי גברת
מלכות רומי עד אחר הממלכות האחריך
נקראו מלכי רומה האמפרדוים קיסרים
כאשר נעיד על זה עוד בעדות באמנרת
בספר השני הנקרא מלחמות יי והוא
השלך השני מספרנו זה. תזה המלך
התכם

que perdomuit. Anno imperii (28.) centesimo nonagesimo Tiberius, dux exercitus Augusti Cæsaris urbes Thebrominim & Mezaronim (29.) ædificavit. Hic primus rex (30.) fuit, qui Latinè Imperator, id est Cæsar, appellatus est; is ipse primus extitit Cæsar, quem ego vidi; (31.) hic Cæsaream potestatem (32.) tertia vice (33.) in urbem Romam introduxit, populumque Romanum potentiâ ac vi continuit, ipse fuit imperator ille Julius, (34.) qui Romæ dominatus est & imperium in alia regna per vim exercuit, quique Julii (35.) mensis principio Romæ imperavit, quo etiam mense ille natus est eumque propterea à nomine suo appellavit: Julium: sub ejusdem potestate imperium Romanum omnia regna superavit, quare etiam post illius mortem Romani principes nominati sunt Imperatores Cæsares, prout hujus quoque rei verum testimonium in libro sexto, (36.) qui est de bellis Domi-

fuisse devictam refert Sueton. in ejus vita c. 20. & 21. ita Horatius lib. 3. Od. 14. laudavit Augustum, ex Hispania devictis Cantabris revertentem, confer & Cluver. Epitom. Histor. in vita Cæsaris Octav. Augusti pag. mihi 247.

(28.) Seu potius Olympiadis, vid. quæ præced. cap. 24. n. 1. n. 9. & n. 25. dicta sunt.

(29.) Sic nomina Hebræa, quæ hic occurrunt, vertere volui, ea tamen corrupta puto, cùm nec Tacitus, scriptor rerum à Tiberio gestarum diligentissimus, nec Suetonius, in vita Tiberii illarum urbium ullam mentionem faciant, quin potius Suetonius in Ejusdem vita scribit, quod Tiberius princeps nulla opera magnifica fecerit & quòd etiam Augusti templum post tot annos imperfectum reliquerit.

(30.) Imò non Tiberius; sed Julius Cæsar primus non quidem regium nomen assumpsit; vim tamen ac potestatem regiam sub Dictatoris perpetui nomine exercuit, de quo vid. Sveton. in Ejus vita.

(31.) Atqui Josephus in descriptione vitæ suæ dicit, se anno primo imperii Caji Cæsaris, qui Caligula dictus est, atque ita post Tiberium Cæsarem, natum esse, vid. quæ infrà lib. 5. c. 1. n. 3. & n. 20. annotata, sunt, confer. suprà n. 21. h. cap. sic imperita Judæi interpolatoris manus hic manifestò deprehenditur.

(32.) Ita hic interpretor חק הקיסרות, posses etiam vertere autoritatem seu Majestatem Cæsaream, vid. quæ infrà dict. lib. 5. c. 1. n. 18. & 35. annotata sunt.

(33.) Tiberius tertius quidem ordine fuit Imperator seu Cæsar Romanus; sed improprie admodum hic dicitur, quòd tertia vice Cæsaream potestatem Romam introduxerit.

(34.) Hic rerum imperiarum suam prodit Judæus interpolator, dum Tiberium Imperatorem cum Julio Cæsare confundit, vide, quæ num. antec. 33. annotata sunt.

(35.) Sic mensem אב, qui in Hebræo hic occurrit, communiter exponere solent.

(36.) Ita quidem in editione Hebraico, quæ Venetiis prodiit, & quâ in vertendo usus sum, sextus est liber; sed cùm is in Munsteri codice, (quem certis de causis, secutus sum,) liber sit quintus, ideo eundem quoque servavi ordinem, vid. quæ infrà, lib. 5. c. 1. n. 17. annotata sunt.

התכם בחכמת התכונה והמספר יותר
מכל המלכים אשר מלכו ברומה לפניו
והוא עשה חשבון עבור השנים לגוארים
ולזינים ויהי במלכותו ד' שנים וה'
חדשים. והקיסר הגדול והוא אוגוסטוס
אשר ובתחתיו הוא רומה אל יוליאוס
בחכמי ובגבורתי ומבני בניו היה וימלוך
אוגוסטוס הקיסר במלכותו ניין שנה וימלוך
אותרדום על פי אוגוסטוס הגדול ל"ד שני
ויהי אוהב האמן לישראל ויהי החולת
מלכותו היה ר"ח אלול ויקרא את שם
החדש אוגוסטוס על שמו והי בנה את
ההיכל אשי בירושלי אשר החריבו
אנשיזכות ובנהו אותרדום פי שני ביופין
וגדלו בארך והחיב וגובהי. גם הוא
בנה את עיר שומרון הנלה ויקי שמה
סבסטין ופתחון נדי השם עיזוראוס אשר
בחבר למעלה בספר השני במספר כי
אחיו

X 3

Domini, quique libri hujus nostri sexta continetur parte, ampliùs producemus. Hic (37.) sapiens ille Imperator fuit, qui Astronomicâ & Arithmeticâ scientiâ omnes, qui antè illum Romæ fuerunt, Imperatores longè superavit quique supputationem (38.) annorum, quâ & Nazareni (39.) & Græci utuntur, instituit; præfuit autem imperio quatuor annis & quinque mensibus. (40.) Cœterùm Augustus, magnus ille Cæsar, (cujus jam anteà mentionem fecimus) sapientiâ ac fortitudine par fuit Julio Cæsari, ejusque nepos (41.) extitit. Hic quinquaginta & sex annos imperavit; ejusdem consensu ac voluntate Herodes septem & triginta annis (42.) regno Judaico præfuit, populumque Israëliticum sincerè amavit; (43.) dies autem, quo Herodes regnare cœpit, fuit principium mensis Elul (44.) quem à Cæsaris nomine Augustum vocavit. Idem Herodes templum Hierosolymitanum, ab Antiocho vastatum, duplò (45.) ornatius & majus tàm longitudine, quàm latitudine & altitudine exstruxit urbemque Samariam è fundamentis instauravit, eamque Sebasten, (46.) quæ per interpretationem

(37.) Nimirum Julius Cæsar, de quo paulò antè dictum est.

(38.) Ipse enim Julius Cæsar annum ad Solis motum ordinavit, ut is trecentorum sexaginta ac quinque dierum esset, quâ etiam supputatione adhuc utimur. Posses etiam hic עבור השנים interpretari embolismum seu annum intercalarem, Hebræis enim embolismus dicitur עבור & annus intercalaris iisdem vocatur שנת העיבור, vid. Buxtorf. Lexic. Rabbin. Philos.

(39.) Sic interpretor hic הנוצרים, quo nomine Christiani à Judæis communiter appellari solent.

(40.) Quinquennium Imperii eidem communiter attribuitur ea nimirum ratione, qua annus cœptus pro complero haberi soler.

(41.) Julius Cæsar enim Cn. Octavium Augustum, sororis suæ Juliæ nepotem, testamento hæredem instituerat & in familiam nomenque adoptaverat, teste Suetonio in vita Julii Cæsaris cap. 83.

(42.) Consentit Josephus Antiq. lib. 17. c. 10. vid. quæ infrà libr. 5. c. 40. n. 22. annotata sunt.

(43.) Imò propter crudelitatem, impietatem & hypocrisin Judæis, quicunque veræ pietatis sensu tangebantur, fuit exosissimus, vid. in ipso autore nostro id. lib. 5. c. 41. & seq. confer. & Joseph. Antiqu. lib. 17. c. 1.

(44.) Hunc mensem Augustum communiter exponunt, prout etiam in ipso habetur textu.

(45.) Sic in Hebræo hic habetur בי שנים, Josephus Antiq. libr. 15. c. 14. & lib. 6. de Bell. Jud. c. 16. scribit, templum Hierosolymitanum novum idque majus & ornatius, quàm Zorobabelis ædificium fuerat, ab Herode exstructum fuisse; quod tamen quibusdam de instauratione & exornatione solùm intelligendum esse videtur, qua de re latè Salian. in ann. 4035. vid. quæ infrà lib. 5. c. 26. & cap. 27. dicta sunt.

(46.) Vid. cap. præced. 24. num. 37. &

אחרי נוצח אלכסנדרוס מוקדון ארץ
דריוש ואחרי משלו על כל העולם וקרבו
ימיו למות ומות רמותה אצל הודעורה
שם ואחרי מותו נחלקה מלכותו לד'
ראשים גדולים ממשפחתו וכי הראש
ואחרי מהם היה ברדקן וקן מוקצי
מקדוניא אשר משל על כל עם מקדוניאה
עם משואן ושם שמה דומקן
אנטיוכוס הקיסר הגדול חזה נכר בדראקום
וקן מקדוניאה אשר היו ישראל בשלוה בכל
מקומות ממשלת עצתו ואמנם החלקים
האחרים

tionem est Cæsarea, (47.) nominavit, prout suprà in libro secundo (48.) circà finem scripsimus; (49.) nam postquàm Alexander Macedo Darium devicerat (50.) ac totum terrarum orbem sibi subjugaverat mortisque ejus appropinquaverat tempus, quo diem obiit supremum, (51.) qua de re suo loco diximus, regnum ejus ipso defuncto inter quatuor magnos principes, ex illius gente ortos, divisum fuit, quorum præcipuus Perdiccas, (52.) Macedonum senior unà cum Mesuana, (53.) ejusdem (54) uxore, quæ etiam Roxanes (55.) appellata fuit, universæ Macedonum genti præfuit. Augustus, magnus ille Cæsar, nepos (56.) fuit Perdiccæ,

(47.) Urbs tamen Cæsarea diversa est ab hac Sebaste, quam propriè Augustam vertere potius; Cæsarea autem Turris Stratonis antea dicta fuit, vid. infrà lib. 5. c. 24 num. 2. & 3.

(48.) Vid. cap. præced. 24. num. 37. & 38.

(49.) Confer. hic, quæ num. seqv. 50. notata & ex Munsteri codice adducta sunt.

(50.) In codice Munsteriano locus ille paulò aliter legitur, cujus versionem Latinam, (nam Hebræa hùc transcribere nimis prolixum foret,) hic adjicere volui: factum est, postquàm Alexander Macedo devicit Darium, obtinuit imperium super totum Orientem, & cùm agnosceret diem mortis suæ, divisit terram quatuor cognationis suæ principibus, propagatis ex Græcia ipsa. Et hi quidem devorassent populum Judæorum, niti DEus noster sterilisset in confractione & excitasset sacerdotes suos, tunc, inquam, interiisset memoria Judæorum; postquàm autem Alexander divisit terram, clausit cognationes Aquilonares vestibus ferreis & ædificiis fortissimis, porrectis usque ad mare, ne unquam egressi perderent terram & dominium ejus; mortuo verò Alexandro in Oriente, successerunt ei in dominio quatuor principes & Seleucus quidem regnavit in civitate regia Macedoniæ fuitque vir clemens & mitis, tractans populum Judaicum humaniter nec gessit in eum exercuit tyrannidem, tunc temporis nebulones quidam &c. vide sequentia in l. no 3. c. 1, ibique n. 5.

(51.) Confer. hic 1. Mac. cap. 1. v. 6. & seqq. ac Justin. Histor. lib. 12. c. 16.

(52.) Sic verò hic פרדקס vel, uti alia habent exemplaria: פרואקס, vide, quæ suprà h. lib. 2. c. 23. num. 11. notata sunt.

(53.) Ita hic exprimo משואן, fortè legendum רושאן i.e. Roschanan seu Roxanes, nam duo ista nomina: רוקסין & רושאן quæ hic in nostro codice habentur, etiam alibi in eodem hoc exemplari conjunguntur, vid. num. 55. h. cap. ibique not.

(54) Alexandri scil. vid. Justin. Histor. dict. lib. 12. c. 15. n. 9. & lib. 13. c. 2. n. 5. confer etiam suprà h. lib. 2. c. 23. n. 10.

(55.) Hebr. רוקסין, sic enim hic cum ר Resch ab initio legendum puto, non cum ד Daleth, uti in vulgatis hactenus exemplaribus habetur, eadem duo nomina etiam suprà h. lib. 2. c. 23. n. 9. conjuncta reperiuntur, ubi ita legitur: ורוקסין נקרא עזר רושאן i. e. & Roxin, quæ etiam Roschana (Roxanes) appellatur, confer. num. 53. h. cap.

(56.) Hebr. נכר, quæ vox communiter vertitur: nepos; graviter autem impingitur hic in fidem Historicam ab autore nostro vel potius illius interpolatore, dum ille Augustum Cæsarem Perdiccæ neporem fuisse scribit, norum quippe est ex Svetonio in vita Augusti cap. 1. & 2. quod Augustus ex gente Octavia, quæ quondam Ve-

והאחרים אשר הגיעו לשלשת הראשי
האחרי ממלכות אלכסנדרוס אחרי מותו
הם רמה אשר אבלו ארץ עם יהודה
וירושלים ויבלחו לולי אלהינו אשר
עמד לנזור פרצתינו והעיר אשר רחם
כוציו החשמוני לנקום נקמות עמו כי
כמעט אבד זכר עם יהודה וירושלם
כאשר נכתוב בספר הר'

diccæ, senioris Macedonum, sub quo populus Israëliticus in omnibus locis ditionis ejus quietè vitam transegit; cæteræ autem partes, quæ ad tria reliqua in regno Alexandri capita (seu principes) post mortem ejus pervenerant, illæ ipsæ fuerunt, quæ populum Judaicum atque Hierosolymitanum attriverunt, quem etiam penitus delevissent, nisi DEus noster oppressionibus & irruptionibus restitisset, animumque sacerdotum suorum Hasmonæorum excitâsset, ut populi sui injurias ulciscerentur; nam parum abfuit, quin memoria populi Judaici & Hierosolymitani funditùs extirparetur, prout in libro quarto (57.) scriptum reperitur.

litris præcipua fuit, ortus sit, confer. quæ lib. 3. cap. 1. num. 2. dicta sunt.

(57.) Juxtà divisionem seu partitionem librorum, à me recens factam, est is liber tertius, in quo hæc referuntur, vid. infrà lib. 3. c. 2. num. 10.

LIBER

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

POst mortem Perdiccæ senioris, qui Macedoniæ regno præfuit quique populum Israëliticum amavit, Seleucus, ipsius filius, (1.) ei in regno successit, is pater fuit Augusti, (2.) Cæsaris benigni, cujus jam anteà (3.) mentionem fecimus, Seleucus quoque vir mitis ingenii fuit, nec Macedoniæ solùm, (4.) sed etiam Hierosolymæ gentisque Judaicæ regnum obtinuit, quod etiam mansuete ac clementer ergà populum Judaicum exercuit, nec eum ullâ lacessivit injuriâ aut durô pressit jugô. Tunc temporis nebulones (5.) quidam improbi & homines nequam è populo nostro ad Seleucum (6.) profecti eidem dixerunt: ecce hûc advenimus, ut Templi Hierosolymitani thesauros tibi indicemus, nam infinita ibidem est auri, argenti & lapidum pretiosorum copia: hæ autem divitiæ Palatio tuo, Domine Rex, meliùs conveniunt, quàm Templo Hierosolymitano, quod nullam inde utilitatem percipit. Quibus verbis rex Seleucus inductus unum ex principibus ac familiaribus (7.) suis, nomine Heliodorum, (8.) Hierosolymam misit, ut aurum & argentum lapidesque pretiosos, qui in Templo Domini erant, auferret. Quapropter princeps ille subito Hierosolymam veniens summum tunc temporis Sacerdotem (9.) vocari jussit, is, cùm advenisset, Heliodoro dixit: ecquid Dominus à servo suo postulat, cur tàm repentè huc venisti? salutaris sit nobis adventus tuus! cui Heliodorus respondens: propter aurum, inquit, & argentum lapidesque pretiosos, qui in Templo sunt vestro, quique Domino nostro, regi, detecti sunt, huc veni, ut thesauros illos ad ipsum deferrem; ad hæc Summus Sacerdos respondens dixit: cur rex in animum induxit suum, ut aurum, quod est in Templo Dei magni, cujus in manu omnes sunt mortalium animæ, diriperet? certè nihil aliud ibidem reperitur, nisi quod Medorum ac Persarum reges aliique post ipsos monarchæ ac principes Deo nostro consecrârunt ejusque thesauris inferri curârunt, ut nimirùm ædes sacra inde restauraretur & viduis ac pupillis alimenta præberentur, eorundem quoque regum liberalitatem Dominus ac rex noster, Seleucus, imitatus est, pro cujus salute ut & liberorum ac proximorum ejus incolumitate quotidiè ad Deum nostrum in Sanctuario hoc, quod ex nomine illius appellatum est, preces fundimus. Heliodorus autem hæc Sacerdotis dicta parum curans custodes Templo circumdedit usque ad crastinum diem; quo facto universa civitas nocte illa conturbata fuit maximusque clamor & acerbissimus fletus in ea obortus est; Sacerdotes verò populum universum, principes, senes, juvenes atque pueros masculos ac fœminas convocârunt iisque præceperunt, ut ad Deum clamarent: omnes itaque incolæ capita sua cineribus conspersérunt ac jejunio aliisque modis unâ cum parvulis corpora sua afflixerunt, infantes quoque à lacte abstraxerunt & unanimiter

(1.) Errat hic Judæus interpolator, dum Seleucum scribit fuisse Perdiccæ filium, Seleucus enim Antiochum habuit patrem, vid. Justin. Histor. lib. 15. cap. 4. n. 3. & n. 8. confer. & Munsteri not. h. loc.

(2.) Vide, quæ de hoc errore lib. 2. c. 25. n. 56. notata sunt.

(3.) Nempe dict. lib. 2. cap. 25. ubi vid. n. 56.

(4.) Imo Syriæ potius, vid. Justin. Histor. lib. 13. cap. 4. & lib. 15. c. 4. confer. & Munsteri not. h. l.

(5.) Ita hic cum Munstero dictionem בריונים, quæ etiam apud autorem nostrum occurrit, vertere volui; alii vertunt: prædones seu grassatores, vid. quæ suprà lib. 1. c. 5. n. 4. & eod. lib. 1. c. 15. num. 1. ac lib. 2. c. 3. num. 11. hac de re dicta sunt.

(6.) Vid. 2. Maccab. c. 3. ubi etiam istius rei fit mentio.

(7.) Seu cognatis suis, nam etiam sic cum Munstero vertere possis dictionem: משפחתו, quæ hic in nostro codice habetur.

(8.) Hebr. אליאודורום, sic in Munsteri codice Hebraico, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi sine dubio corruptè legitur: אליאהום, vid. 2. Maccab. cap. 3. v. 7. & seqq.

(9.) Is Onias nominatur dict. lib. 2. Macab. c. 3. vid. & Joseph. Antiq. lib. 12. c. 5. it. Euseb. Chron. confer. & infr. h. cap. 1. num. 11.

nimiter ad Dominum clamârunt eumque precibus rogârunt, ut thesaurum, in æde sacra reconditum, protegeret, ne decus Templi in hostium manus deveniret; virgines quoque in paternis ædibus sedentes per fenestras (10.) manibus suis in cœlum protensis ad Dominum clamârunt. Ananias (11.) autem, Pontifex, cinere conspersus ac sacco indutus, scissis vestibus unâ cum cæteris Sacerdotibus Templi stetit passisq; ad cœlum manibus Deum oravit, si fortè is misereri dignaretur; accidit autem sequenti die, ut Heliodorus principum suorum catervâ stipatus (12.) Templum Domini intraret & eo usque pedetentim ambularet, donec ad Sanctum Sanctorum (13.) perveniret; sed Deus tonitruum fragore maximo & ingenti terræ motu tàm ipsum, quàm illius comites adeò exterruit, ut omnes ejus satellites ac qui cum illo venerant, præ metu maximæ illius commotionis ac tonitru diffugerent & sese, quo quisque poterat modo, occultarent solumque relinquerent Heliodorum, qui sublatis oculis virum quendam in Sanctuario vidit aspectu valdè terribilem, veste, quæ auro & gemmis coruscabat, indutum armisque accinctum aureis & equo generoso ac prævalido insidentem, qui insiliendo & incursando in Heliodorum subinde impetum faciebat, tandem etiam appropinquans eundem pedibus percutiebat atque in terram prostratum conculcabat; is verò, qui equo insidebat, duobus juvenibus, (14.) qui linteis induti erant vestibus ac flagra manibus gestabant, præcipiebat, ut continuis verberibus hostem cæderent: hi itaque dicto audientes alter ab hoc, alter ab isto latere Heliodorum sine ulla commiseratione flagellis adeò vehementer percutiebant, donec ipse attonitus, absque ulla voce ac

(10.) Vid. 2. Maccab. c. 3. v. 19.
(11.) Seu Onias, de quo vide, quæ hoc cap. 1. num. 5. annotata sunt.
(12.) Vid. 2. Maccab. c. 3. v. 23. ubi etiam rei hæc narratur.
(13.) Ita hîc cum Munstero κατ' ἐξοχὴν intelligendum puto מקום הקדש i.e. locum sanctum sive sancti (templi.)
(14.) Vid. 2. Maccab. dict. c. 3. 26. ubi idem narratur.

ac semimortuus relinqueretur; quo facto juniores sacerdotum accedentes humeris suis impositum Templo exportabant & in tabernaculum ad suos deferebant, ubi suprà lectum procidens mutus jacebat, nec verbum loquebatur nec quidquam comedebat. Tunc seniores Macedoniæ (15.) ac principes, qui cum illo venerant, Ananiam, Pontificem, accedentes flebili voce rogârunt dicentes: obsecramus te, Domine, ut pro servo tuo Heliodoro, ac pro nobis principibus omnibus, qui cum ipso venimus, ores, ne moriamur; sed vivi ac superstites maneamus, cognovimus enim, nullum esse in toto terrarum orbe Deum, præter Deum vestrum, si quidem ipse universum creavit mundum & in illius manu omnis viventis anima posita est; gentium verò Dii inanes sunt ac vani. Cùm itaque Pontifex preces ad Deum fudisset, & holocâusta ac sacrificia pro Heliodoro obtulisset, duo illi juvenes, qui eum flagris cecideranf, noctu per somnium eidem apparentes dixerunt: Deus Deorum preces Sacerdotis, pro salute tua intercedentis, exaudivit, nunc igitur surge & ad Ananiam, Pontificem, vade atque eundem humi procumbens venerare, nam propter illum tui misertus est Dominus, ecce prodigium videbis, nam statim atque illucescet, loquendi facultatem recipies. Heliodorus itaque manè vocis usu recuperato surrexit & pedibus ad Ananiam, Sacerdotem, accedens prono in terram vultu ipsum veneratus est, Deoque Israëlis ac Sacerdoti benedixit, argentum quoque & aurum thesauro Domus Domini ac Pontifici muneris loco obtulit; postero autem die surgens currum celeriter conscendit, populoque, quem secum adduxerat, comite in Macedoniam ad regem, Seleucum, rediit, qui eum salutans: ecquid, ait, tamdiu Hierosolymis egisti? cui Heliodorus respondit: si tibi, Domine rex, inimici sunt, qui vitæ tuæ insidias struxerunt, hos mitte Hierosolymam, ut Templum

(15.) Vid. 2. Maccab. eod. c. 3. v. 31. ubi etiam istius rei fit mentio.

ac Sanctuarium, quod ibidem est, ingrediantur. Si enim eò venerint, certam ibi perniciem ac mortem invenient, magnus quippe Deus ille est ac potens, qui Judæorum urbisque Hierosolymæ hostes perdet. Posteà Heliodorus omnia, quæ sibi evenerant, quæque viderat, regi narravit, principes etiam, qui cum ipso profecti erant, eadem, quæ ille, regi retulerunt; quamobrem Seleucus maximâ admiratione ductus nebulones istos populi Judaici, qui illum ad facinus istud patrandum induxerant, conquiri, ac quoscunque ex illis deprehendere poterat, acerbissimo supplicio affici jussit; nec quenquam amplius Hierosolymam ablegavit, qui malem urbi huic inferret, quin potius quotannis munera in honorem Templi Hierosolymitani misit, quamdiu vixit, omnes quoque orbis terrarum reges dona ad venerationem Sanctuarii, quod Hierosolymis extitit, lubenti miserunt animo.

אם יש לאדוני המלך אריבים אשר יבקש
את נפשו ושלח אותם אל ירושלם
ויבואו אל מקדשה ואל העיכל אשר בו
כי אם בא יבואו אליו שם יעוזר כי
אלוה גדול ואדיר הוא אלוהו ועוזא
ישועות את צוי יהוה וירושלם׃ ויספר
למלך את כל אשר קרהו ואת כל אשר
ראה וגם השרים ההולכים אתו סכרו
למלך כמוהו ויפלא הרב ויפלא ופלא
בעיני המלך סליקוס׃ ויזעזע את פריצי
עם ישראל אשר בתותו לעשות כן וכל
אשר באו תחת ידו מהם וישרפם בהרב
עוי׳ ולא יסף עוד סליקוס לשלוח
בירושלם להרע ואולם מדי שנה בשנה
שלח מנחת לבבו הדוכל אשר ליי׳
בירושלם כל ימי נוי ויאוכבו כל מלבי
הארץ לשלוח מנחת לבבו את הוכל
אשר בירושלם׃

CAP. II.

Ptolemæus (1.) autem Macedo, Alexandri, Macedoniæ regis, proximus, (2.) qui Ægypti regno ejusque exercitui post mortem Alexandri præfuit, vir erat prudens ac sapiens, librosque cujuscunque artis, disciplinæ aut gentis diligenter evolvebat, ac desiderio flagrabat colligendi volu-

ולהלמי המקדוני משנה המלך אלכסנדרוס
מקדון אשר המלך על מלכות מצרים
והגפיה בשנת המלך אלכסנדרוס הורה
איש וחכם ונבון ואוהב לקרוא בספרים
מאי

(1.) Videtur hic autor de illo Ptolemæo loqui, qui Lagus ac Soter, item Magnus dictus fuit, hunc enim post mortem Alexandri in divisione Ægyptus & Africæ Arabiæque pars sorte obvenit, teste Justino Histor. lib. 13. cap. 4. n. 10. Verum hunc non recte attribuitur cura versionis Bibliorum, Ptolemæus enim Philadelphus, Lagi filius natu minimus, qui D. Hieronymo ἐπιφάνης dicitur, eam fieri curavit, vid. Isaac. Voss. de 70. interpr. cap. 2. & seqq. confer. Justin. Histor. lib. 16. c. 2. num. 7. & Munster. hic in notis, ubi regum Ægypti ut & Pontificum tunc temporis successionem ac seriem enumerat, vid. etiam, quæ suprà lib. 1. c. 19. num. 10. de Ptolemæi nomine notata sunt, it. dict. lib. 2. c. 23. num. 22. & lib. 4. c. 9. n. 13.

(2.) Sive secundus à rege, משנה ita hic in Hebræo, de qua voce suprà lib. 1. cap. 8. num. 3 & eod. lib. 1. c. 16. n. 6. quædam annotata sunt.

volumina juris alteriusve doctrinæ, quoscunque regio studio conquirere poterat, ut ex illis artes ac disciplinas hominum totius mundi addisceret; duobus itaque principibus suis præcepit, ut multos colligerent libros, (3.) quoscunque invenire possent, horum principum alter Aristæus, (4.) alter Andreas nominabatur, hi, cùm multa hinc inde volumina ex Medorum, Persarum aliorumque regnorum libris congregâssent, tandem ad regem reversi sunt, ac Ptolemæo interroganti, quotnam haberent libros, responderunt: nongentos ac nonaginta quinque; quamobrem rex admodùm lætus ac subridens: ejo, inquit, addamus illis quinque ita, ut mille possideamus libros, in quibus mille artes ac disciplinas hominum inveniemus; tunc Aristæus ejusque socius Andreas cæterique principes ac sapientes dixerunt: notum tibi sit, Domine rex, quòd frustrà laboraverimus ac defatigati simus circumeundo diversas terrarum orbis partes multosque libros colligendo, quos ad Te detulimus, omnes enim libri illi vani sunt ac nullius utilitatis; ast, si tibi ita visum fuerit, summo scribe Sacerdoti Hierosolymitano, ut ad te sapientes Judæos, Hierosolymis habitantes, ac Græcæ lingvæ peritos mittat, qui librum legis cœteraq; prophetarum volumina, quæ apud illos reperiuntur, tibi explicent, hi enim libri revera sancti sunt; cœteri verò omnes, quicunque in hoc mundo repeuntur, cujuscunque sint artis & disciplinæ, præter illos, nihili sunt ac vani. Hoc secutus consilium (5.) rex literas ac munera Summo Sacerdoti, qui tunc temporis Hierosolymis erat, misit & ab illo hanc rem petiit. Pontifex itaque septuaginta (6.) sacerdo-

מאי זה הכמה יהיו ומאי זה דת ומאי
זה עם יהיו׳ ותשאל נפשו לקבץ ספרי
הדתות אשר יובל למצוא בכנות מלכותו
למתן בדם דעות אנשי העולם ככל
אש׳ יובלו לקבץ ושם האדם אריסטיאוס
ושם השני אנדריאוס וילכו ויקבצו
ספרים הרב׳ מספרי מדי ופרס ומכלכי
שאר הלשונות ויבואו אל המלך׳ ויאמר
להם המלך כמה ספרים בידכם ויענוהו
תשע מאות ושבעים וחמשה׳ ויאמר
המלך עוד מאר וישחק ויאמר הכה ונוסיף
עוד חמשת ויהיו בידינו אלף ספרים
תבחן בהם אלף דעות ואלף והשבמות
מבני העולם׳ ויאמרו לו אריסטיאוס
והבירו אנדריאוס ושריו והכמי ארונגו
המלך רעה כי לשוא עמלנו ויגעני ללכת
לסבוב את רוב העולם ולקבץ את רוב
הספרים אשר הביאונו אליך כי כלם
באשר הם ספרי הבל ואין בם מועיל׳
ואם על המלך טוב יכתוב אל יהושלם
אל הכהן הגדול והוא ישלח אליך מזכמי
הדתדים אשר בירושלם היודעים לשון
יונית והמה יבארו לך את ספי התורי
אשר אתם ושאר ספרי הנביאי והמזמורי
עמהם כי הספרים ההם הם כספרי הקדש
באמת וכל הספרים והמצאים בעולם
באדות הדתות בלתם ספרי הבל וחבל
הבה׳

(3.) Hebr. ויצו למעני שריו לקבץ מספרים וזרכרי ככל אשר וכו׳ Ita ex Munsteri codice supplevi, quæ hic in nostro exemplari Hebræo omissa sunt.

(4.) De hoc vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 2. & Isaac. Vossius de Lxx. interpret. cap. 4.

(5.) In Josippi Epitome pag. m. 4. refertur, legem Mosaicam Ptolemæi jussu ideò in linguam Græcam translatam fuisse, ut causam quæreret & occasionem contrà Judæos להזריאם מן התורה i. e. quo illos à religione eximeret, sicuti Munsterus ibidem vertit.

(6.) Illos è qualibet tribu sex atque ita 72. fuisse scribit Josephus Antiq. l. 12. cap. 2 (confer. & Josippi Epitom. dict. pag. 4. & seqq.

ותמה· ויעש המלך כן וישלח ספרים
ומגורי על הכהן הגדול אשר היה בירושלם
בימים ההם ויבקש ממנו את הדבר הזה·
וישלח אליו הכהן שבעים וקנים מזקניהם
חכמים ואת אלעזר הכהן בראשם הוא
אלעזר הכהן החכם אשר בהן ונעמיד
בנעוריות ותמות על יחי פיליפים הרשע
בימי אנטיוכוס המלך האכזר ונזרע על
קדושת תורת יי כבחוב בספר הביקי·
יהיו בבואו אלעזר הכהן הגדול עם
השבעי וקנים הכהנים והחכמי המליצים
במצרי ויבואו המלך בכבוד גדול·
ויתן להם הלבי המלך שבעים בתים
ויבדל איש מקרוב ויתן לכל אחד מהם
סופרי יונים יודעים לשון יונית ומבחנה
והכחנה במשפטה· ויצום לאמר בהבי
בספרים בבדל אשר יהיו אתכם הכהנים
ואל הפנו לנעוית ממליצת דבריהם ימין
ושמאל· ויבאיו הכהנים את ספר
התורה

cerdotes Seniores ac ſapientes ad illum miſit, inter quos præcipuus erat Eleazarus (7.) Sacerdos, idem ille, qui à Philippo impio, (8.) Antiochi, regis crudeliſſimi, ætate, mortis experimentis tentatus, probatus & tandem pro ſancta Domini lege interfectus eſt (9.) ſicuti in libro quarto (10.) infrà (11) ſcriptum reperitur. Cùm itaque Eleazarus, Sacerdos, cujus jam mentionem fecimus (12.) unà cum ſeptuaginta ſenioribus Sacerdotibus, qui ſapientes erant interpretes, in Ægyptum veniſſet, rex magno eum honore excepit, & ſeptuaginta domos (13.) illis aſſignavit eosque à ſe invicem ſeparavit (14.) ac cuivis illorum ſcribas Græcæ lingvæ artisque ſcribendi peritos ritè attribuit, hoc adjectô mandatô, ut omnia, quæ ſacerdotes explicarent, in libros referrent & ſcriberent, nec ab illorum interpretatione vel minimùm recederent. Sacerdotes itaque illi declaraverunt librum legis ac cœtera Scripturæ Sacræ volumina, viginti ſcil. quatuor (15.) libros, & verterunt illos ex lingvâ ſanctâ (16.) in Græcam lingvam, eaque regi, Eleazaro duce, obtulerunt; cùm verò uniuscujusque interpretatio, præſente ac jubente rege, perfecta eſſet, ecce una omnium

(7.) Alius hic fuit Eleazarus a Pontifice ejusdem nominis, ad quem Ptolemæus Philadelphus litteras ac legatos miſit, de quo vid. Joſeph. Antiq. dict. lib. 12. cap. 2. confer. infra num. 12. h. cap.

(8.) De hoc Philippo vid. 1. Maccab. cap. 4. verſ. 14 confer. etiam infra h. lib. 3. cap. 4. n. 1.

(9.) Vid. 2. Maccab. cap. 6. verſ. 18. & ſeq. ubi idem narratur.

(10.) Is ſecundùm noſtram diviſionem eſt liber iſte tertius, confer. ſuprà lib. 1. c. 25. n. 57.

(11.) Vid. infrà h. lib. 3. c. 4. n. 1. ubi etiam Philippi iſtius improbi fit mentio.

(12.) Nimirum hoc cap. 2. n. 7.

(13.) Alii cellas ſive cellulas exponunt.

(14.) Vid. quæ infrà h. cap. num. 18. annotata ſunt, conſentit hic & Joſippi Epitome pag. 4. ubi ſcribitur, quòd Ptolemæus, rex, ſeptuaginta ſenes ſeparaverit, ponens unumquemque ſeorſum in propria domo.

(15.) כ"ד, ita hic in Hebræo, ſic etiam num Judæi univerſam Scripturam veteris Teſtamenti communiter vocant עשרים וארבע i. e. viginti quatuor, ſcil. libros, confer. infra lib. 4. cap. 16. num. 15. nonnulli tamen ſolos Moſis libros à Lxx. interpretibus in Græcam linguam translatos fuiſſe exiſtimant, de quo vid. inter alios Iſa. Voſſ. de Translat. Lxx. interpr. cap. 7. confer. ſuprà lib. 1. cap. 23. n. 24. & S. Hieronym. Prooem. Quæſt. Hebr.

(16.) Id eſt, Hebraica, confer. Id. Iſa. Voſſius, qui de hac Lxx. interpretum verſione peculiarem Tractatum ſcripſit.

והחדיה ואת שאר ספרי המקרא כיש
ספרי המליצים מלשון הקדש ללשון
יונית וביאום לפני המלך ואלעזר בראשם
ויצו המלך לקרוא באזני את אשר
המליצו אתו מהם את אשר המליץ
ידעת מליצת אחרת ודעת אתה באור
אור לכלם· ויאמר המלך מאד על זה
ויאמר אל אירמוניאם ואנדריאם סרי
האלהים בקורבם אשר יעצתם אתי על
אמרת ובבן כי עתה ידעתי אשר ספרי
התורהים בדת הם ספרי האמת מכל
ספרי אדות הדתות וכלב מביעים תועת
חכמה· ויתר ספרי הדתות אשר לאומי
העולם הלא הבמה הבל זתתו ושוא ואין
בם מועל ונביאיהם ותו שוא וחפלי ויצו
ויעציאו מאוצרותיו בסף חרוב ויתן
לאלעזר הכהן הראש להכהנים הבאים
אליו מהם לע' הכהנים הבאים את אלעזר
נתן שרעות מכסף יהוב וכבוד מלכות
וישלחם ירושלימה ויתן לכל א' וא' מהם
ק' דרכמונים וחב· ועוד שלח הפשי
בימים ההוא מהיהודים הגדולים מהם
לאוצרותיו ק"ג אלף איש מיהודה· וגם
לכהן

mnium inventa fuit interpretatio, (17.) ſenſus idem & conformis expoſitio, (18.) unde rex valdè lætatus Ariſtæo & Andreæ dixit? propitius ſit vobis Deus, qui mihi hac in re verum & rectum dediſtis conſilium, jam enim novi, quòd Judæorum libri, qui legem complectuntur, omnibus aliis libris, cujuscunque illi ſint ſcientiæ ac diſciplinæ, veritate præcellant & quòd in illorum animo, qui hoſce intelligunt, ſapientia reſideat, cœteri enim legum libri, quos gentes hujus mundi poſſident, vani, inanes & mendaces ſunt, nec ulla iis ineſt utilitas, quia gentilium vates vana viderunt ac falſa. Dein rex è theſauris ſuis argentum & aurum (19.) depromi atque Eleazaro, Sacerdotum, qui ad regem profecti erant, principi, ut & reliquis ſeptuaginta ſacerdotibus, qui cum Eleazaro venerant, aurea & argentea munera veſteſq; regias (20.) præberi juſſit, & eosdem Hieroſolymam remiſit, datis unicuiqui illorum centum drachmis aureis, eodem quoq; die centum & quinquaginta millia (21.) Judæorum, qui in provinciis (22.) ejus adhûc captivi detinebantur, libertate donavit, Pontifici etiam maximo, qui ea tempeſtate Hieroſolymis erat, aurea & argentea dona ex theſauro regio mittenda curavit, Deo quoq; noſtro munus & ad ornandam ejusdem domum menſam, * ex auro optimo confectam, vaſa etiam auri puriſſimi eaque regia dono dedit; (omne pondus auri mille talen-

(17.) Tredecim tamen locos legis Moſaicæ à 70. interpretibus mutatos eſſe traditur in Joſippi Epitome pag. m. 4. & ſeqq. ubi loci illi recenſentur.

(18.) Idem miraculum refert etiam Juſtinianus, Imperator, in Novell. 146. cap. 1. confer. & Iſa. Voſſius in dict. Tractat. de Lxx. interpr. Translat. cap. 25. ubi verſioni illi Θεοπνευστια ab eodem adſtruitur, vid. & Joſippi Epitom. dict. pag. 4. & ſeqq. it. quæ ſuprà num. 14. notata ſunt.

(19.) Vid. Joſeph. Antiq. l. 12. cap. 2. & Joſippi Epitom. pag. m. 5.

(20.) Conſentit Joſippi Epitome dict. pag. 9.

(21.) Joſephus loc. alleg. ſcribit, centum & viginti millia Judæorum à ſervitutis vinculo liberata fuiſſe, quapropter apud autorem noſtrum pro כ"ק videtur legendum eſſe ר"ק facili literæ ר in כ mutatione.

(22.) Hebr. לאוצרותיו, ſic enim hic legendum puto, non לאוצרותיו i. e. theſauris ſuis, quæ ſanè ſignificatio huic loco parum quadrare videtur.

* De hac menſa ſive tabulâ à Ptolemæo dono data vid. etiam autor tractatus Gallici, qui inſcribitur: Hiſtoire du Culte Levit. Part. 2. c. 6. pag. 252. edit. Amſtel.

talentorum aureorum fuit) rex autem Ptolemæus menſæ aureæ, quam dono miſerat, effigiem totius Ægypti ac fluminis Sichor (23.) rivorumque (24) Ægyptiorum, quomodo ſcilicèt fluvius iſte in eosdem ſeſe exoneret & univerſam Ægyptiorum terram irriget, inſculpi præcepit, tæniam (25.) quoque menſæ circumdari juſſit, cui omnia Judaicæ regionis oppida atque ipſa Hieroſolyma inſculpta erant, (26.) huic menſæ nulla ſimilis in toto terrarum orbe conſpecta fuit: hanc igitur Ptolemæus rex dono miſit Hieroſolymam, ut in Templo magni illius ac potentis Dei, ſuper alia omnia totius terræ numina tremendi, (hic noſter eſt Deus, univerſi mundi dominus) aſſervaretur.

לנהר הגדול אשר הוא ביחושלם בימים הרים שלח מנחה מבסף וזהב וכגלורת מלכות׃ וישלח מנחת לאלהינו ולנדוק ביתו שולחן מוזהב שהיר עם כלי זהב טהור והמת כלי מלכות ומשקל זהב כלם אלף ככרי זהב טהור וזיזרת בשולחן הזהב אשר שלח הבנית כל ארץ מצרים ותבנית נהר שיחור ותבנית יאור מצרים ואין יוצא ומשקה את כל ארץ מצרים׃ ויעש לשולחן מסגרות סביב ויהיות בת הבנית כל עיר יהודה וירושלם ולא נראו בשולחן חות בכל הארץ וישלחהו הלמי המלך יחושלימה מנחת לבית האלהות הגדול העבור והנוראא על כל אלהי הארץ והוא אלהינו אלהי עולם יי׃

CAP. III.

POſt multum deinde temporis ſpatium Ptolemæus ille ſapiens, Ægypti rex, diem obiit ſupremum, cui filius ejus, Ptolemæus, (1.) in regno ſucceſſit; id, quod tamen non diu poſſedit, etenim

ויהי אחרי ימים רבים וחלמי המלך החכם הוא מלך מצרים נאסף אל עמו וימלוך חלמי בנו החזיו ולא נבזתה הממלכה ביזיו

(23.) Id eſt: Nili, ſic enim inter alios R. Salomo ad Joſuæ cap. 13. v. 3. & ad Jerem. c. 2. v. 18. exponit, confer. & Joh. Lightfoot Chorograph. Marco præmiſſa, cap. 1. §. 4. it. Dn. Hiob Ludolphi Commentar. ad Hiſtor. Æthiop. lib. 1. c. 8. n. 56. ubi plura de Nilo.

(24.) Sic dictionem יאור, quæ hic in codice noſtro habetur, cum cod. R. Salomone ad Exod. c. 7 verſ. 19. interpretari volui, nempe rivum ſeu aquæ ductum, hominum manibus ex labie fluminis majoris ad agros irrigandos factum, quapropter etiam Nilus יאור vocatur, quia per innumeros rivos ſeſe in univerſa Ægypto diffundit. vid. Id. R. Salom. ad Genes. c. 41. verſ. 1. Munſterus hic divertigium tranſtulit, fortè di vertic.lum ſcribere voluit; cœterùm de Nilo, men: Auguſto exundante & quomodo ad columnam marmoream aquæ Nili excreſcentes ac decreſcentes notentur, vid. inter alios Benjamin Itinerar. pag. m. 206. & ſeqq. vid. & Dn. Ludolph. loc. alleg.

(25.) Sic dictionem מגורת communiter interpretantur, vid. Exod. cap. 25. v. 25. Latini etiam ſubſcudes vel ſubcudes appellant, Germanicè Leiſten.

(26.) In Munſteriano codice hic additur: ויקשור על השלחן כל אבן יקרה i. e. & infixit (includi juſſit) menſæ omnis generis gemmas.

(1.) Hic Evergetes dictus fuit; qui ab aurore noſtro cum Ptolemæo Philometore hic male confunditur, is enim ab Antiocho, avunculo ſuo, bello petitus fuit, non Evergetes, vid. Juſtinus Hiſtor. lib. 34. c. 2. n. 7. confer. & num. ſeq. 2. & n. 4.

ביחד כי הגבירו אנטיוכוס הרשע כשמעו כי מת אביו׃ ויעל עליו אנטיוכוס מלך מקדון ויכהו וימיתהו ויקח את כל ארצו מידו וילכוד את כל ארץ מצרים וימלוך עליה׃ ויוסף דברי חלמי וגבורותיו וכל אשר עשה הלא הם כתובים על ספרי ימי ומדי ופרס׃ בימים ההם בראשי׳ מלך אנטיוכוס על ארץ מצרים ויהושלו לעמוד מלחמות גדולות ונוראות בעם יהודי כי אנטיוכוס הרשע בהכותו את מלך ארץ מצרים וימלוך עליה גבה לבו עד מאד׃ ויעש צלם גדול בהמונתו מזהב לאלוה ויגדור אותו וישלח בכל מקומות ממשלתו לבל עם ולם להשתחות לצלם ההוא ואאותו כל הגוים אליו ויכיתתו׃ ויבואו מפחיזי בני עמנו במו אלקשום והביזיו אל ארץ מצרים אליו וישוחתו לצלם ויעזרו ארץ המלך להרע לישראל׃ ואז נראה מפחת מואלהים

tenim Antiochus iſte impius, Macedoniæ rex, ex quo patrem ejus mortuum eſſe audivit, excitatis turbis Ptolemæum (2.) invaſit ipſumque interfecit, atque univerſum illius regnum occupavit omnemque Ægypti provinciam cepit & in ſuam redegit poteſtatem; (3.) cœteras quod attinet res, à Ptolemæo geſtas ejusque ſapientiam ac fortitudinem & quæcunque perpetrarit, ea in Græcorum, ut & Medorum ac Perſarum libris ſcripta reperies; iisdem diebus, (4.) ſtatim atque Antiochus Ægypti regnum adeptus eſt, maxima & atrociſſima ſuſcitari cœperunt bella adverſùs populum Judaicum. (5.) Antiochus enim ille impius, (6.) cùm regem Ægypti interfeciſſet, ejusque regnum occupâſſet, elato admodùm animo eſſe cœpit. Auream quippe imaginem ingentem, (7.) quæ illius effigiem exprimebat, confici juſſit decretumque per omnia ditionis ſuæ loca & ad unumquamque gentem miſit, ut imago illa adoraretur. Omnes itaque gentes ad illum venerunt & imaginem iſtam adorârunt, nonnulli etiam improbi è populo noſtro, nimirùm Alcimus (8.) ejusque ſocii (9.) in Ægyptum ad regem venerunt

(2.) Philometorem dictum, prout Munſterus in notis ſuis exiſtimat, vid. num. antec. 1. & num. ſequ. 4.

(3.) Conſentit Joſippi Epitome, pag. mihi 9. & ſeq.

(4.) Anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum, uti habetur 1. Maccab. c. 1. v. 11. regnavit in Syria poſt Seleucum, fratrem, Antiochus Epiphanes, rex Ægypti, genitusque ex ea Ptolemæum Philometorem; hunc Philometorem interfecit avunculus ejus Antiochus illuſtris eumque tota Ægypto ſpoliavit, ac deinde converſus contrà Judæos, multiplici eos calamitate vexavit, ut ex ſequentibus patebit: in ſecundo quoque Maccabæorum libro c. 5. & 6. horrenda ſcribuntur, quæ Antiochus intulit Judæis, ita hic Munſterus in notis ſuis, vid. num. 1. & n. 2. h. cap.

(5.) In Joſippi Epitome pag. 10. cauſà adducitur, nempe, quia Iſraelitæ Ptolemæum adjuverant in bello contrà Antiochum.

(6.) Cui nomen fuit Epiphanes ſeu illuſtris, Nobilis vocatur 1 Maccab. c. 1. qui, ubi Ægyptum quoque imperio ſuo adjunxit, in ſuperbiam elatus, quod ei incerta bellorum proſperaviſſent, ritus Hebræorum negligi, miniſteria quoq; eorum profanari juſſerat, idque poſtulantibus plerisque Judæorum, prout ſcribit Egeſippus de Bello Judaico ſeu Excidio urbis Hieroſol. lib. 1. cap. 1.

(7.) Vide Joſippi Epitom. pag. mihi 10.

(8.) De hoc vid. 1. Maccab. c. 7. v. 5. ut & infrà h. lib. 3. cap. 21. num. 2.

(9.) Hi vocantur in codice Munſteriano: Menelaus & Simeon, vid. & Joſeph. Antiqu. lib. 12. cap. 6.

runt atque imaginem adorârunt (10.) regemque instigârunt, ut populo Israëlitico malum inferret. Per idem tempus portentum (11.) quoddam suprà urbem sanctam, Hierosolymam, divinitus apparuit: nam per quadraginta dies inter cœlum ac terram equorum igneorum species visæ sunt, (12.) & equitum, qui manibus suis partim aurea, partim argentea, partim ferrea atque ænea arma gerebant & inter sese pugnabant quadraginta diebus; hujus prodigii interpretationem sapientes è populo Israëlitico explicuerunt, dicentes: hoc signo indicatur, fore, ut Judæorum ac populi Israëlitici hostes exscindantur ac bellum cum hostibus nostris cœlitùs geratur, nobis quiescentibus. Antiochus etiam impius mox occumbet gladio, nonnulli enim è populo nostro ipsum interficient ac gentis Israëliticæ vindictam de illo sument. Tunc improbi quidam Judæi (13.)& homines nequam è populo Israëlitico ad regem Antiochum profecti ei dixerunt: Portentum Hierosolymis apparuit, quo viso Judæi admodùm læti dicunt, hoc signo indicari, brevi fore, ut Antiochus rex moriatur & potentiâ suâ privetur, quamobrem gaudio exultant ob Domini regis nostri interitum. Antiochus itaque irâ valdè commotus Hierosolymam subitò venit (14.) eaque captâ cives illius gladio interemit atque maximam ibi cædem perpetravit, multos etiam in captivitatem abduxit, cœtumque piorum ac sapientum, qui in urbe erant, hinc inde dispersit, qui in sylvam sese receperunt ibique degentes herbis, pecudum instar, vitam tolerârunt ac tanquam feræ in sylvis latitârunt.

מואלהים בירושלם עיר הקדש כי ראו
בה מ' יום בין השמים ובין הארץ דמות
סוסי אש ורוכביהם נושאים בידם כלי
מלחמי אשר לזוב לזוב ואשר לנסף
לנסף ואשר לבזול לבזול ואשר לנחשת
לנחשת ונלחמי אלה למול אלה מ' יום
ויפתרו וכמי ישראל את הפתרון המופת
לאמר כי זה אות אשי צורדי יהוד
וישראל יבחנו ובן השמים ולחשנו עם
אויבינו ואנחנו נרויש ואנטיוכוס
הרש' מדות יפול בתוכ כי יהרגוהו
מבני עמנו וינקמו את נקמת ישראל
ממנו' ויבאו מרשעי ישר' מפרוצי עמנו
אל המלך אנטיוכוי ויאמרו אליו כדברים
לאמר נראת בוכת בירושלם כה וכה
וישמחו עמה בו והמה אומרים זה מבשר
כי אנטיוכוס המלך מהרה ימות וזה
מגדולתו הם ישמחו על מפלת אדונגו
המלך· ויקצוף המלך מאד ויבוא אל
ירושלם פתאום וילכדה ויכה את עמה
לפי חרב ויהרוג הרג רב וגדל בירושלם
ויגא בגלות עם רב וגדול ויפוי את
כל עדת החסידים והחכמים אשר
בתוכה· וינוסו העורה וישבו שם
ויאכלו עשבים כבהמות ויהתאבו בזעוה
בעיר·

(10.) Confer. Josippi Epitom. d. pag. 10.
(11.) Hunc ex autore nostro locum allegat etiam R. Salomo ad Za har. c. 9. v. 14.
(12.) Vid. 2. Maccab. cap. 5. v. 2. ubi idem narratur.
(13.) Vid. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 1. ubi etiam istius rei fit mentio.
(14.) Vid. Joseph. Antiq. lib. 12. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 1.

CAP.

CAP. IV.

ANtiochus verò impius cæde ac captivitate Judæorum nondum satiatus principes quosdam, cùm ipse Judæâ egressus esset, ibidem reliquit, qui populum Judaicum affligerent, iisque Philippum (1.) impium præfecit eique injunxit, ut Israëlitarum gentem opprimeret; Philippus enim vir fortis ac strenuus fuit, cui rex ita præcepit: quicunque ex Judæis mandato meo obtemperaverit & coràm statuâ, ad imaginem mei fabrefactâ, quam erigi curavi, prociderit ac carnem suillam comederit legemque Mosaicam deseruerit, hunc vivum serva; quicunque verò id facere recusaverit, eum absque ulla misericordia interfice; hæc quoque mandatis suis rex adjecit: Interdic Judæis, ne Sabbatha (2.) ac festa solennia celebrent, aut filios suos circumcidant, qua in re eosdem arbitrio tuo cogendos relinquo. Cùm itaque Philippo totius Judææ præfectura esse commissa, Antiochus rex in Macedoniam reversus est; Philippus autem vir fortis ac strenuus Judæam omnem atque Hierosolymam circumiens mandatum regis effectui dedit. Antiochus etiam, cùm adhùc Hierosolymis esset, populum prohibuit (3.) Judaicum, ne præcepta legis ac mandata DEI nostri observaret; quapropter impios ac defectores populi nostri vivos & incolumes dimisit, è piorum verò cœtu multos interfecit. Per eosdem dies duæ repertæ sunt mulieres, quæ filios suos, quos pepererant, circumciderant, has improbi quidam è populo nostro apud Philippum detulerunt; ille verò matres istas uberibus (4.) suspendi & unà cum ipsis infantes

והמלך הרשע הזה אנטיוכוס לא רב
לו אשר הרג והעלה והעביר ואבל בישראל
מארץ יהוד' עוד בת משחו לענות את
עם יהודה· ויפקד המלך את פולימוס
הרשע עליהי ויהודה ללחוץ את עם
ישראל ויהודה ויהא איש גבור ואל
ויצוהו לאמר כל אשר יאמרו מהם
למצותי וישמרוה אל צלם תמונתי אשי
הקימותי ואכל בשר חזיר ויצא מדרך
תורת משה יהיה וכל מבאן בזה יהרג
בלי תמלה· ויצוהו עוד לאמר מנע את
העם מלשמור שבתותיהם ומלהוג את
חגיהם ומלמול את בניהי ובזה הבנועם
כרצונך· וישאר פולימוס בקיד על כל
ארץ ישראל והמלך אנטיוכוס הואיל
ללכת לדמשק מקדוניאה· ופולימוס איש
חיל וגבור וישמר את כל ארץ יהודה
וירושלם ויעש כדבר המלך· ואנטיוכוס
עודנו בירושלם ומנע את העם מלשמור
את מצוי' ויהודה ומשמרת אלוהיהי ויהיו
אית רשעי עמנו ואית הפרוצים ויהרוג
רבי מעדת החסידים· בימים ההם
נמצאו בי נשים אשר מלו את בניהן
אשר ילדי ולשינו אותן את פולימוס
אנשים מפרוצי עמנו ויצו פולימוס ויתלו
את

(1.) De hoc suprà h. lib. 3. capite 2. n. 8. & num. 11. quædam dicta sunt, vid. 1. Maccab. 6. v. 14 it. Josippi Epitom. pag. mihi 10.
(2.) Contentit Josippi Epitom. d. pag. 10.
(3.) Vid. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 1.
(4.) Vid. 2. Maccab. c. 6. v. 10. ubi Historia illa quoad supplicii genus paulò aliter narratur, ut & in codice Hebraico Munsteri, quem videas licet.

fantes interfici jussit, quo facto tàm matres, quàm parvuli pereuntes morte occubuerunt. Eodem tempore & Eleazarus, (5.) sapiens ille, sacerdotum princeps, (is ipse, de quo suprà libro tertio (6.) scriptum est, quòd Ptolemæi ætate in Ægyptum profectus sit, ut libros sacros interpretaretur, prout ibidem pluribus dictum est) comprehensus & ad Philippum deductus fuit, qui eum ita allocutus est: Nonne tu, Eleazare, Sacerdos, vir sapiens es ac prudens? ne quæsò mandatum Domini, regis nostri, transgredere; sed imaginem ejus adora atque carnem sacrificii illius cõmede, sic vitam servabis nec morte afficieris: Eleazarus verò ei respondens: absit, inquit, ut præcepta Dei mei, qui Dominus est tàm præsentis, quàm futuri seculi, violem ac mandata regis Antiochi, cujus vita umbræ transeunti similis est, perficiam. Tunc Philippus illum seorsùm abduxit eumque sic compellavit: annon probè nõsti, quòd te diu amore & honore prosecutus sim, ab eo scilicèt tempore, quo Ptolemæi regis minister fui, ad quem olim venisti, ut legis vestræ & prophetarum libros eidem interpretareris? nunc itaque vitæ ac canitiei tuæ parcere cupio, ne quæsò animum meum eò impellas, ut aliquo te malo afficiam, cape igitur paululum carnis sacrificii vestri, quod vobis comedere licet illudque spectante populo comede, (7.) ut dicant, quòd de sacrificio imaginis regiæ comederis, sic vitam tuam servabis nec morieris; Eleazarus autem Sacerdos, cùm hæc audisset, consideratâ sacerdotii sui sanctitate ac sapientiæ, quâ pollebat, gloriâ, ut & nominis sui celebritate ac ministerii, quod gesserat, præstantiâ atque dignitate, Philippi verba contempsit eique dixit: audi me jam, Philippe, regis Antiochi præfecte, ego hodiè nonaginta annorum senex ab ineunte ætate per omne vitæ meæ tempus timore ac fide Domino, Deo Israëlis, adhæsi,

את הולדות הרגו בדיהן וילדיהן עמהן וישמעו אותן ואת ילדיהן ויפחדו׃ ואז נתפש אלעזר הכהן הראש מן הסופרים ודואג אלעזר הכהן אשר נכתב בספר דגי כי הלך אל מצרים בימי תלמי להמליץ אליו את ספרי הקדש בכתוב שם׃ ויביאו את אלעזר הכהן לפני פוליפוס ויאמר אליו פוליפי בדברי השלם אלעזר הכהן הלא איש רחם ונבון אתה אל נא תעבור את מצות אדוננו המלך עבור בשלמו ואכול מבשר זבחו והיית ולא תמות׃ ויען אלעזר ויאמר חלילה לי להפר את מצות אלהי שהואיל אלהי העולם הזה והבא לעשות את מצות המלך אנטיוכוס איש ימי בצל עבר׃ ויקחהו פוליפוס בשחר ויאמר לו הלא ידעת כי אהבתיך וכברתיך זה לי ימים רבים מזמן היותי משרת להלמי המלך כי באת אליו להמליץ לו את ספרי תורתכם ותבואני ועתה חמלתי על נפשך ועל שיבתך ולא תסבול נפשי להרע אליך׃ ויקח נא מעט בשר מבשר זבחיכם אשר אתם אוכלי מהם ויתן לפני העם ויאכלהו ויאמר מזבחי צלם המלך אכלת והיית ולא תמות׃ ויהי כשמוע אלעזר הכהן את הדבר ויחבטנו בקרקעית כתונתו ותפארת רכותו וגדולת יחידותו ובחור עבדיהו וילעג על דברי פוליפוס ויאמר לו שמעני היום אחה פוליפי כקיר המלך אנטיוכוס׃ בן תשעים שנה אנכי היום ויחדבק נפשי מאז

(5.) Vid. dict. c. 6. Maccab. v. 18. seqq.
(6.) Vid. supr. à lib. 3. c. 2. n. 8. & 9.

(7.) Vid. 2. Maccab. cap. 6. v. 21. ubi etiam istius rei fit mentio.

מאז ליראת את יי אלהי ישראל כל הימים באמונה ואין אנא הוי ליראת אותו בתמי ולהבר ברוחו כי אזכיה בני אדי לאבד נפשותיהם׃ כי אם נרי אעשה אותשא את יסרי ויאמרו הבחורים הנה אלעזר הכהן בן צי שנה עזב את תורת אלהיו והפר בריתו והדבק נפשו בתורי העתועי צלם המלך ולחה מרי לנו עוד חלק ונחלה בתוחת יי׃ ויפרו גם הם תורת אלהיו ויקובו את תורתו וילכו נפשותיהם לאבדון ולמחמת רבת׃ ועתי חלילי לי למנת את קדושתי ולטמא את טוהר שיבתי ולחת במרמת לבתרים האלה אשר אתי רפיון ידים באמונת הורת יי׃ כי יאמרו הנה אלעזר הכהן בן צי שנה פשע מחורת יהי אלהיו ובחר לו להיות עיבר להבלי הגוים והעתועי צלמיהם׃ ועתה באו ונעשה גם אנחנו כמוהו ונרחפה אחריו׃ והנה אתם לכם יכולת להמית ורחיים ולהעזיר מהם ואי העולם הזה׃ כי תעזבני וכי תמיתני אבל אין בידכם יכולת עוד המתים לשפטם או להציל אותם מן האבדן אף כי להחזיקם׃ ואני בהמליטי את נפשי ואי מידכם כי אעשה רצונכם אך מיד אלהי אשמלט ואין לי בגוים אנוש אלוי מחיי לא חי ולא מת׃ והלא הוא ממשלתו על החיים להמית ועל המתי להחזיק אמרתה הפעם את המות הזאת ואעזבה אחרי גבורה לעמי ולבחורי ואתם תמיתוני פרי ואלהי ישראל יחיני שם׃ והבחורים בראותם את

adhæsi, quomodo igitur hodiè in animum meum inducam, ut Deum quidem fraude ac simulatione colam ejusque fœdus violem; homines autem seducam, quò animas suas perditum eant, si enim mandato tuo morem gererem, certè populo Israelitico peccandi ansam præberem, dicerentque juniores: en Eleazarus, sacerdos nonaginta annorum, relicta Dei lege spretoque ipsius fœdere animum suum erroneo imaginis regiæ cultui addixit, quid igitur jam amplius Legi Divinæ adhæremus? quare & illi Legem Dei transgredientur ejusque præcepta contemnent atque ita animas suas in perniciem & interitum trahent sempiternum. Absit igitur jam à me, ut sanctitatem meam contaminem ac senectutis meæ puritatem polluam meaque simulatione efficiam, ut juvenes illi, qui mecum sunt, in fide Legis Divinæ firmiter amplectenda manus remittant ac dicant: Ecce Eleazarus, Sacerdos nonagenarius, à Deo suo defecit atque vanum gentilium cultum erroresque idolorum amplexus est, faciamus & nos idem, quod ille, ejusque exemplum sequamur. Jam quidem in manu vestra situm est, ut eos, qui vivunt, interficere vitamque præsentis seculi illis auferre possitis; sed non mortuos judicare aut ab æterno interitu eosdem vindicare, multo minus vitam illis restituere vobis integrum est; ego verò, etiamsi vitam meam hodiè è manu vestra liberarem, vestram adimplendo voluntatem, quomodo manum Dei effugere atq; evadere possem? nulla enim mihi nec vivo nec mortuo facultas est aufugiendi è manu illius, nonne in ejusdem arbitrio positum est, tàm vivos interimere, quàm mortuis vitam restituere? nunc itaque morte hac extremum conficiam diem, ac fortitudinis exemplum populo meo atque juvenibus post me relinquam. Vos quidem me hic interficietis, sed Deus Israëlis ibi vitam mihi restituet, juvenes etiam, cùm me hic à vobis ideò interemptum viderint,

rint, quòd fœdus Divinum relinquere noluerim, ipsi itidem pro veneranda Dei nostri lege mortem oppetere non recusabunt, atque ita nos omnes, tàm ego, quàm illi æternùm vivemus. Philippus autem, cùm hæc ejus verba audisset, in crudelitatem versus fuit, atque omni conatu universum populum Israëliticum affixit, ac pium quemque è populo percuti, castigari, contaminari ac pollui, Eleazarum quoque, Sacerdotem, verberibus ac flagris cædi atque omni spurcitiei genere contaminari, inquinari ac pollui jussit: Eleazarus autem variis plagis absq; ulla commiseratione percussus emisso gemitu dixit: Domine Deus, qui me ad hanc senectutem deduxisti, tu nôsti, quòd vitam meam ab hoc mortis supplicio liberare potuerim, sed ob amorem tui noluerim; illi quidem flagris acerbissimis, quibus sustinendis impar sum, me cædunt, sed ob nominis tui amorem ac timorem hæc omnia contemno ac nihili facio fortique animo ea sustinebo: Tu verò propter benignitatem tuam miserere cœtus populi Israëlitici & è manu cujusvis inimici arq; hostis eundem eripe iramque tuam remitte, pœniteat te tandem affictionis populi tui! Has ad DEum preces cùm fudisset Eleazarus, eodem die januam vitæ suæ claudens exspiravit animamque deposuit ac partem suam in altera vita acquisivit, atque constantiæ fortitudinisq; exemplum juvenibus & populo suo post se reliquit.

CAP. V.

PEr idem tempus etiam septem (1.) fratres ejusdem matris, quæ Hanna (2.) nominabatur, comprehensi & unà cum matre ad regem Antiochum crudelem deducti sunt, qui nondum procul

(1.) Vid. 2. Maccab. c. 7. ubi quædam habentur, quæ hic non inveniuntur & vice versâ, confer & Jos. ppi Epitomen pag. mihi 11.

(2.) Vid. infrà lib. 6. c. 42. n. 10. simile exemplum de Mirjam seu Maria, Tanchumi filia refertur in Jalkut. Part. 1. fol. 301. col. 4. med.

procul ab urbe Hierosolymitana discesserat, ut videret, quomodo præfectus ejus, Philippus, judicium in populo Israëlitico atque Hierosolymis exerceret; rex verò crudelis Deoque invisus Judæos, quia carnem suillam abominabantur, & ab illius esu abhorrebant, crudeli mortis genere interficiebat. Primus igitur ex fratribus isque natu maximus coràm rege productus fuit, qui eum multis verbis inducere conatus est, ut à fœdere Dei deficeret legemque populi sui desereret; ille verò regi respondens: ecquid, inquit, verborum prolixitate opus est, ut nos cultus tui errores doceas, jam antea à patribus nostris legem Domini didicimus, ecce nos parati sumus, ut ad Deum ascendamus & pro ipso ejusque lege mortem subeamus, ita enim patribus nostris spopondimus ac promisimus: quid ultrà verbis opus est? saltem, ut ocyus nos interficiant, jube, quò ad Dominum, Deum nostrum, abeamus. Hisce ejus dictis rex valdè iratus ferream sartaginem afferri eandemque igni imponi præcepit, dein adolescentis lingvam, manus ac pedes præcidi atque cutem capite ejus detrahi & in sartaginem, igni superpositam, coràm fratribus ac matre ejus, ipsisque adeò inspectantibus conjici; reliquum verò corpus ingenti aheno, cui ignis subjectus erat, imponi jussit: atque, dum morti vicinus erat juvenis, rex Philippo injunxit, ut ignem aheno subtraheret, ne statim moreretur, idque rex eo fecit consiliò, quò mater & fratres illius isto supplicii genere deterrerentur suoque dicto audientes essent; at illi, cùm fratrem suum pro Domino mori viderent, se invicem cohortati sunt & alter alteri animum addidit hisce verbis: en hoc est vaticinium illud, quod Dominus per Mosem, servum suum, locutus est, quòdque Moses, servus Domini, in Cantico suo dixit: (3.) Dominus populum suum judicabit

(3.) Deuteron. cap. 32. v. 36. & Psalm. 90. v. 13.

אחיו הגה ואת הוא הנבואה אשר דבר
יי ביד משה עבדו אשר דבר משה עבר
יי בשיחו לאמר כי ידין יי עמו ועל
עבדיו יתנחם וגפלת נפשנו בעתי מי
ומה יקרה כי נחיה עבדיך • אף כי יתנחם
בנו עתה על כל הרעה אשר דבר לעשות
לעמו וירחם עליהם • וימת הראשון
מהאחים • ויביאו גם את השני ויאמרו
לו שרי המלך ומשרתיו שמע נא את
מצות המלך הלמה תמות ביסורים גדולים
באשר מרת אותך • ויען אלהים ויאמר
מחרו האש ומחרו החרב ועמד בי
ברצונם ול הגדיע לי דבר מבלי אשר
עשיתם לאחי כי לא נפל אכי מבנו
בחטיות ובטהרת הנפש וביראת אלהים •
ויצו המלך לכרות את כל אבריו ולהשים
אותם על המדבת אשר על האש ולעשות
בו כמשפט אשר עשו באחיו • ויען הוא
ויאמר אל המלך הוי ואוי עליך אביר
עלי נפשותינו התחשוב כי תקה את
נפשותינו ותצור אותן בבגדיך לעשות
בהן כחפצך • הן הגה הלכות את
האלהים אשר נתנן ואל מקום הארד
הגדול אשר עם יי • ועוד נחיה היום
אותי אשר לא יהודה לחי • קוף ויקן
בהקיצו

cabit ac ſervorum ſuorum miſerebitur (4) pretioſæ ſunt (5.) animæ noſtræ coràm Domino, ô quantus eſt honor, quòd ſervi ejus futuri ſimus! nunc itaque Dominus alium ergà nos induet animum (6.) in omni calamitate, quam populo ſuo inferre decrevit ejusque miſerebitur. Sic primus ex fratribus mortuus eſt; poſteà ſecundum adduxerunt eumque principes ac miniſtri regis ita allocuti ſunt: Tu verò jam mandato regis obtempera, cur tàm acerbis cruciatibus, quibus frater tuus interemtus eſt, mortem oppetes? ille verò: accelerate, ait, ignem, citò adferte gladium, & in me, quod vobis placuerit, perficite, nec quidquam ex iis omnibus, quæ in fratre meo perpetràſtis, in me omittite, neq; enim pietate, puritate animi ac timore Dei ipſo inferior ſum: tunc rex præcepit, ut omnia illius membra præciderentur eaque ſartagini, cui ignis ſubjectus erat, imponerentur atque ipſe eodem, quô frater ejus, modo excruciaretur; ille verò regi reſpondens: væ, inquit, væ tibi, qui crudeliſſimè in vitam noſtram ſævis! num putas, te animas noſtras, à corpore ſeparatas, accipere ac veſtibus tuis includere easque pro lubitu tractare poſſe? en illæ ad Deum, qui easdem dedit & ad locum illum magnæ lucis, quæ apud Dominum eſt, hinc abeunt, ubi vitam vivemus ſempiternam, omni carentem fine ac termino, quando Deus noſter mortuos populi ſui ſervosque ſuos interemptos ad vitam reducet; anima autem tua ad Tartarum (7.) deſcendet; ſic etiam ſecundus ex fratribus vitam finivit: dein tertius quoque

(4.) Ita mihi cum D. Luthero ac Vulgata Latina verbum יתנחם hic vertere viſum fuit, cui etiam R. Salomo conſentit, qui ad Deuteron. dict. cap. 32 v. 36. ita notavit: יתנחם הקב"ה על עבדיו לשוב ולרחם עליהם i. e. aliam ſuſcipiet cogitationem (ſic enim idem R. Salomo verbum iſtud יתנחם ibidem exponit) Dominus de ſervis ſuis, ut revertatur (ab ira ſua) eosumque miſereatur, Munſterus hic ita tranſtulit: in ſervis ſuis conſolabitur ſe, vid. num. ſeq. 6. & cap. ſequ n. 10. ibique not.

(5.) Sic verbum נפלאת hoc loco interpretari volui, quod interdum idem ac נפלא notat, vid. præ aliis id. R. Salomo ad Eſaiæ cap. 28. v. 29. eſt alioqui locus hic ſatis obſcurus.

(6.) Vid. quæ paulo ante num. 4. de verbo: יתנחם notata ſunt.

(7.) Sive perniciem æternam, ita hic interpretor dictionem: יראון, quæ in noſtro codice habetur, reſpicitur autem ad Eſaiæ cap. 66. verſ. 24. ubi autor Vulgatæ tranſtulit: fatieratem viſionis, LXX. ὅρασιν, confer. ibid. R. Salom. & num. 10. h. cap.

(8.) Propitius reddatur, id enim verbum: כפר, quod hic in codice noſtro habetur, denotat; aſt non homo pro homine, prout Judæi deliranti, expiatio ſeu placamentum eſſe poteſt, vid. Pſal. 49. v. 8. & 9. ſed Chriſtus unicè paſſionis ſuæ ſacrificio Deum nobis placatum & propitium reddidit, hic ille ἱλασμὸς eſt, de quo 1. Johann. c. 2. v. 2. & ad Rom. c. 3. v. 25. vid. cap. ſequ. 6. n. 1.

(9.) Conſer. hîc, quæ R. Salomo ad Eſaiæ c. 32. v. 20 notavit.

(10.) Vel: in æternum peribis, ita enim hîc interpretor: לשחרית תחיה, vid. quæ ſuprà h. cap. n. 7. notata ſunt.

(11.) Judæi enim nonnulli impios non reſurrecturos credunt, de quo vid. inter alios Joh. Hoornbeck de Convinc. Jud. l. 8. cap. 4. & R. Day. Kimchi ad Pſalm. 1. v. 5.

בהקיצו אלהינו את מרי עמו ואת
ורגזי עבדיו ואת נפשך הלך לזרעך
עולם • וימת גם השני מהאחים • ויביאו
את השלישי ויען אליו המלך להביש
בו • ויען ויאמר אל המלך ויש ישנו
למולו ואמר לו ידי צר ואויב מה לך
להפחידני בכל זאת לא נראנו ולא ירע
לבבנו כי ידענו שכל זה רצון העלהים
בנו לכפר בנו קל עמו ישרי ומן
השמים באנו ומשם הגיענו כל המשפט
הזה וגם את וכל נקה ונקבל באהבה
ועתה אתה בווי ונקלה בעיניכו וכאין
הם נגדנו כל יסוריך ומשפטי כי מאת
אלהינו נקוה בפחד וזן והוא יהן לנו
את שכר פעולתנו ואתה לשמת תהיה
ותמה והמלך וכל שריו על גודל הנפש
אשר הראה הבחור הזה ויפלא בעיניהם
וימת גם השלישי מהאחים • ויביאו
ורביעי לפני המלך ויאמר אל המלך
אל תדבר אלי דברי אבות כי לא תועיל
ולא תצליח מחשבתיך איש בליעל לאל
תאריך עלי בדברים עשה ויצוך בעזיתו
ונשמתי הלך אל אלהי תשועתי האבותי
נמות

quoque productus fuit, ad quem rex converſus eſt, ut illum intueretur; aſt ipſe regem aſpiciens dextrà adverſùs illum protenſâ eundem ita allocutus eſt: ô hoſtis & inimice, quid ita terrorem nobis incutere paras? nos enim hæc omnia nequaquam timemus nec animo frangimur, quia iſta cuncta Dei voluntate nobis evenire certò ſcimus, ut populo ſuo Iſraëlitico per nos placetur, (8) quia hæc cœlitùs nobis immiſſa ſunt, unde judicium iſtud divinum ad nos venit, quapropter hæc omnia lubenti animo ſuſcipimus & ſuſtinemus; te vero abjectum & vilem reputamus atque cruciatus hoſce omnes & tormenta nihili facimus, nam gloriam atque gratiam à Deo expectamus, is laboribus noſtris (9.) mercedem præſtabit, tu verò in deſolationem eris; (10.) his dictis rex ejusque principes omnes adoleſcentis animi magnitudinem admirati & quaſi in ſtuporem conjecti ſunt, ita & tertius ex fratribus exſpiravit; mox quartus coràm rege productus eundem ſic allocutus eſt: ne verbis exaſperes crudelitatem, vir improbe, id enim te nequidquam juvabit, nec quod cogitas, ad effectum deduces, quapropter deſine multa loqui & in corpore meo, quod tibi viſum fuerit, perpetra, anima enim mea ad Deum, ſervatorem meum, migrabit: nos autem pro lege Domini noſtri mortem oppetemus, is nos iterùm ad vitam reducet, ut coràm illo conſiſtamus; tu verò nec reſurrectionis (11.) nec vitæ beatæ particeps eris. Sic

Sic mortuo ex fratribus quarto, quintus coràm rege productus ita locutus est: noli existimare, Deum ideò nos in manum tuam tradidisse, ut te magnificaret, aut quasi ad hanc rem te opus haberet, neq; illum puta id circò nos in judicium istud deduxisse, ac si nos odio habeat; sed propter amorem, quo ille nos complectitur, ad hanc gloriam nos perduxit; tu verò frustrà cogitas, te imaginis tuæ cultum hac ratione stabilire posse, quia Deus ideò tàm acerbo mortis supplicio nos tradidit, ut & tuum & generis tui nomen penitùs deleret, atque iræ suæ furorem in te tuamque domum universam evomeret ac vindictam exacueret; hæc causa est, propter quam te excitavit, ut in nos ita sævires, quia de te tuoque semine capiet ultionem; sic etiam quintus ex fratribus diem obiit supremum.

CAP. VI.

DEin sextus coràm rege productus fuit, is, antequàm rex loqui inciperet, ita dixit: improbitatem sanè & iniquitatem nostram patrumque nostrorum agnoscimus & fatemur, quòd in Deum nostrum peccaverimus; nunc autem Dominus populo suo propter mortem nostram propitius erit, (1.) ecce nos quidem moriemur; tu verò, qui tàm crudeli supplicio nos Dei servos interficere ac bellum contrà illum suscipere cogitàsti, ipsius quoque vim senties & ab eo è terra viventium exstirpaberis; sic etiam sextus ex fratribus mortuus est. Posteà septimus, qui parvus erat puer, coràm rege productus fuit: Sancta autem filiorum mater, pia illa Hanna, cùm septem filios suos tàm acerbo mortis genere una die interemptos vidisset, nequaquam

(1.) Vid. quæ cap. antec. 5. n. 8. hac de re dicta sunt, it. num. 11. h. cap.

quam perterrita aut pavore concussa vel animo propterea conturbata est; sed super unoquoque filiorum suorum cecinit, dicens: læta filiorum mater, halleluja, (2.) sic forti animo juxtà filiorum suorum, sacerdotum interemptorum, cadavera eorumque membra, hinc inde humi projecta, sterit, hoc accinens præconium: ó filii mei, haud equidem scio, quomodo ventrem meum ingressi sitis neque ego corpora vestra in utero meo formavi nec spiritum aut animam vobis dedi nec augmentum & incrementum vobis præbui, Deus certè, Deus Israëlis, is vos creavit, hic vestra ædificavit ossa, ipse nervos vestros texuit (3.) & carnem vobis superinduxit eamque cute, pilis hispidâ, obtexit atque auram vitæ naribus vestris inspiravit, vosque in lucem hujus mundi atque aërem produxit; nunc itaque, quoniam vitam vestram pro sancta Dei lege brevi mortis supplicio objeciistis, & à fugaci hac vita separati estis, is animas vestras vobis restituet spiritumque ac vitam reddet, & ab æterna vos morte liberabit, vitam quoque sempiternam vobis possidendam tradet, præter omniá ista etiam mercedem laboribus vestris, ó filii mei, præstabit, ó vos beatos & parentes vestros! sit Dominus ita vobiscum, prout fuit cum patribus vestris! (4.) His dictis rex fortitudinem animi & constantiam mulieris valdè admiratus est: Philippus autem admodùm confusus fuit, quòd ab una muliere victi essent, dein rex, adducite, inquit, mihi septimum, forsitàn, quia parvus adhùc puer est, blandis illum verbis inducere possum, ut mihi obtemperet, ne mulier ista de me gloriari ac dicere queat: vici Antiochum regem non solùm constantiâ meâ, sed animum quoque filiis meis addidi, ut pro lege Dei nostri fortiter mortem oppeterent: quapropter ad regem adductus fuit septimus ex fratribus,

(2.) Vid. Psal. 113. v. ult. confer. etiam infr. l. 6. c. 42. n. 11.

(3.) Sic verbum יצר, quod hic in Hebræo habetur, communi significatione vertere volui.

(4.) Vid. 1. Reg. cap. 8. v. 57. ad quem locum hic respicitur.

בדברים לעשות רצוני ולא תתפאר עלי
האשׁ הזאת לאמר כי בזדוני אדע
אנטיוכוס המלך בחוקי ואמצי את בני
למות ערל חוקת אלהינו וגרשו ארץ
השביעי למלך הנער ויתן אותו
ויאמר אליו עשה רצוני ואני נשבע לך
להפקידך למשנה לי ולהמשלך בכל
מלכותי ותהיה עשיר בכסף וזהב ובעבור
רבה מאד ויבז הנער את דבי המלך
ואמר לו הוי מלך וזן וכטיל איכה
תתפאר ותתהלל במחת שקר האתה לא
תדע מה ילד יום הזה כך ומה יהיה
מחרתך אם ענוני המלך קשות ויסחרחו
לאמר כי כה וכה יעשה בו משפטים אם
לא יאבה לעשות רצוני ויענהו עוד
הנער מה תתהלל ברעה הנעור חטר אל
כל היום מהר ועשה כדברך בי ואל
תאחרני ויי העליה דחבי ללכת אליו
וישמע המלך את דברי הנער הקטן ויפלא
בעיניו מאד ויקרא את אמו לבוא למנוי
והביאה אליו ותעמוד וידיה אשורות
ויאמר אליה המלך אשה טובי ושול נא
ערל הילד הזה ושתי את פרי בטנך
ושתי אותו כדבריך לעשות רצוני ושידה
זה לך לפלטורה וגם את תחי ולא
האמרי ותאמר אליו הנחה לי ואשתוך
מכם מעט ואראה אולי אוכל לשתותו
ותשבו אל אמו ותוליכהו מעט מעמים
ותשק

tribus, qui parvulus admodùm erat, idcircò rex misericordiâ ergà illum commotus, si mihi, inquit, morem gesseris, sanctè juro, te mihi proximum (5.) ac totius regni mei præfectum, prætereà auro argentoque divitem ac multo famulitio instructum fore; ast puer spretis regis verbis eidem dixit: ô senex ac delire rex, quomodo fallaci isto dono temet jactas & gloriaris, cùm nescias, quid serus vesper vehat (6.) ac quid crastinus tibi ferat dies; tunc rex asperis illum verbis increpans minatus est dicens: acerbissimis te cruciatibus interficiam, nisi voluntati meæ obtemperaveris; puer autem iterùm respondens: ecquid gloriaris, inquit, in malitia tua, potens, gratia Dei tota die permanet? (7.) accelera ac, quod dixisti, in me perfice nec cunctare, Deus viam meam, quâ ad illum eo, secundet! hæc parvuli dicta cùm rex audisset, valdè miratus est ejusque matrem vocari jussit, quæ, postquàm advenit ac vinctis manibus stetit, rex ei dixit: parce quæsò, bona fœmina, huic parvulo, & fructus ventris tui miserere atque verbis tuis illum permove, ut voluntati meæ morem gerat, hac enim ratione & ipsum servabis & vitam tuam à pernicie ac interitu liberabis. ad hæc mulier: tradite eum mihi, ait, ut ipsum paululùm à vobis abducam & experiar, an illum in regis sententiam adducere possim: cùm igitur illum matri tradidissent, ea parvulum ab ipsis parumper abstrahens illis inspectantibus osculata est & in contemptum regis ejusque ignominiam subridens puero dixit: adverte, mi fili, dictis meis & intellige, desere omnia ista, ego novem mensibus temet in utero meo gestavi atque biennio lactavi, & ad hunc usque diem cibo ac potu nutrivi, te quoque, prout captus

tuus

(5.) Secundum, id enim dictio משנה notat, de qua dictum est suprà lib. 1. c. 8. num. 3. & eod. l. 1. c. 13. n. 3.

(6.) Hùc facit illud Livii lib. 45. c. 8. in secundis rebus, inquiens, nihil in quenquam superbè ac violenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ, quum, quid vesper ferat, incertum sit; is demum vir erit, cujus animum nec prospera flatu suo efferet, nec adversa infringet, confer. & Syrach. c. 18. v. 26.

(7.) Vid. Psal. 52. v. 3. ad quem hic respicitur.

ותשק אותו לפניהם והשוק על בית ה
המלך ועל כלתו ותאמר א' בנה בני
שי לבך לדברי ותבינם עוד כל ואת
אשר אני נשואיך בבטני ט' חדשים
ושתי שנים מחלבי המיקוניך ומחלב
ומזון עד היום כלכלתיך וגם מיראת
אלהי ותורתו בפי וכללך וכפי שניך
למדתיך ועתה בני פקח עינך וראה
השמים והארץ הים ותהומות המים והאש
והרוח ויתר הנבראי ותתבונן בהם
לדעת כי בדברי אי בעשו ואשיר יצר
האלהים את האדם להיותו חפי לעבודתו
ולדבקה ארחיו ולקבוע בלבו את יראתו
והוא נתן שכר לפעולתו והבטורת
האד' הכל ותחתיו לא תועיל ולא תצלית
והבל גבר העולם הקיים באדץ ועתה
בני אל יבצה אותך האבוד הזה בדברי
שקר ואל תשען על רוח פי כי אין ממי
יהן לך ומי יתן לך איש אשר לא
ישלום בנפשו ואין ממשלה לו בעופו
אבל כי ראה כי הרשיע אלהים ברדפו
את אחיך מתגולל למציאו עלילה אולי
יבוש לי עונם והשיב כי אם הפחדתי
ברבוי ולא חמלת הוא לא ישמט לבני
האדם בעונו כי רם עליך ועתה בני
אם תגאל לפי שעה ממשכני איך הנעל
ממשפט האלהים כי ומי יתחזק
בחעתעו ותיא המשפטי בחוקך
תשמרך ברצונו אליו יאשוף ואם ירצה
יגלה אותך עם כל הנבראים בלם ברגע
חלילה לך מעשות זת אין שבע בקולי
ותמת

tuus atque anni ferè poterant, in timore Domini ejusque lege erudivi; nunc itaque, mi fili, aperi oculos tuos & cœlum ac terram, mare & siccum, aquam ac ignem, ventum & cœteras creaturas aspice, contemplare illas, ut scias, verbô Domini hæc omnia facta esse, (8.) posteà Deus hominem creavit, ut integritate vitæ ei serviret ipsique adhæreret atque illius timorem animo infixum haberet, is ipse laboribus ejus mercedem præstabit; fiducia quippe in homine posita vana est & fallax, nequidquam adferens utilitatis aut prosperitatis, certè omnia, si cum futuro seculo comparaveris, nihili sunt æstimanda: nunc itaque, mi fili, noli confidere vanis viri istius crudelis promissis nec verbis ejus fidem habe, quia nihil præstabit & quid quæsô dare tibi poterit is, qui nec animæ nec corporis sui dominus est? dum igitur impius iste videt, se fratrum tuorum cædis coràm Deo reum esse, ideò id agit, ut modum inveniat, quô Deum peccatis suis propitium reddat, quia secum cogitat, si te verbis suis pellicere possit, ne mortem oppetas, se ea re effecturum, ut improbitatis suæ condemnationem coràm Deo effugiat eò, quòd tui misertus sit; tu verò, mi fili, etiamsi jam condemnationem regis ad tempus evites, quomodo judicium Dei evades, si illius legem propter imaginis cultum spreveris, is spiritus tui Dominus est, ipse, quandocunque voluerit, animam tuam ad se recipere & si ei ita visum fuerit, te unà cum omnibus creaturis momento perdere poterit; absit à te, ut regi hac in re obtemperes, me potius audi & mortem pro Domino oppete & ad fratres tuos abi, utinam mihi videre jam liceat, mi fili, eximium illud gloriæ vestræ locum, ubi nos omnes lumen illud Dei intuebimur ac lætabimur, & simùl in eo gaudebimus! ego verò, ô filii mei, eum in locum ad vos veniam & non secus, ac si diem vestrum nuptialem celebrarem, lætabor, utinam sanctitatis & justitiæ vestræ sim particeps!

(8.) Vid. Psal. 33. v. 6. ibique R. Dav. Kimchi not.

ceps! dum itaque mater adhùc cum puero loquebatur & sermonem continuabat, ille: ecquid me, inquit, in via retardatis nec me ad fratres meos sanctos proficisci sinitis? nam regi obtemperare nequaquam mihi animus est, & nec ipsum nec omnia illius verba moror, sed promissa ejus nihili facio: legi autem, quam Moses, Doctor noster, (9.) (qui in pace quiescat!) sancto populo Israëlitico dedit, obtemperabo eique memet subjiciam; dein mater puerum ad regem adducens: eccum, inquit, in manu tua, nam in sententiam tuam illum pertrahere non potui; tunc rex eundem denuò allocutus: ô stolide puer, ait, cur consilio meo obtemperare recusas? amplectere voluntatem meam, ut mortem evites; ast puer ei respondit: ô delire senex, crudelis & hostis Domini, ecquid temet extollis ac cogitas, quòd Deum verbis & insipienti tuâ sapientiâ superare possis? ego septennis puer te septuagenarium senem propter stultitiam tuam derideo, quamvis contemni nolis, ego legi Domini Dei nostri, quam tu & verbis & factis spernis ac probro afficis, firma fide adhæreo, nec unquam ab illa ad errores tuos ac cultus tui vanitatem deflectam: væ autem tibi, rex demens! quonam à spiritu Dei nostri abibis & quonam tu, vir inimice, hostis & improbe, à conspectu ejus aufugies? en ipse sempiterna nos gloriâ & honore extollet, animasque nostras æternâ beabit vitâ; ast tibi, qui servis Domini superbas intulisti manus, satius fuisset, si ex impuro illo matris tuæ stolidæ, quæ te insipientem & fatuum peperit, ventre egressus non esses, quia malum tibi ipsi intulisti; nos autem bonô affecisti, nam, licèt acerbissimos, quos nobis jam infers, cruciatus hoc in mundo sustineamus; ad æternam tamen vitam & ad locum lucis, ubi nullæ sunt tenebræ & ad locum vitæ, ubi nulla reperitur mors, migramus; tu verò omnibus creaturis abominandus & execrandus à Deo nostro separa-

(9.) Ita hic abbreviaturam סרי"ע interpretor, confer. Buxtorf. Abbreviatur.

separaberis, quando ultionem de te capiet; tuque multis doloribus & gravissimis cruciatibus mortem horrendam ac præ cæteris mortis generibus mirabilem obibis, & ad infernum descendes profundissimum, ad locum, ubi nec lux est nec vita; sed meræ tenebræ & umbra mortis, nec ullam ibi animæ tuæ quietem invenies; angustiæ verò & auxietates te undique prement, ignis ac sulphur te circumcingent, hæc à Deo parstua, hæc sors tua erit à Domino Deo nostro, hac enim pœna dignus est homo sangvinarius & vir improbus: Deus autem populi sui miserebitur ac pios in gratiam recipiet, etenim hucusque fervente quidem irâ in nos accensus fuit; sed imposterùm non amplius populo suo succensebit; verùm omnium eorum, quæ nobis fecit, pœnitentia ducetur. (10.) sanè jure meritoque nobis iratus est, quia impiè coràm eo egimus; sed ille nostrûm denuò miserebitur atque iniquitates nostras propter nomen suum delebit ac supplicio nostro placabitur (11.) universo populo Israëlitico, animasque nostras æternâ beabit vitâ: rex autem, cùm hæc audisset, valdè iratus est, quia voluntati suæ puer non obtemperavit, qua propter acerbioribus illum & sævioribus cruciatibus, quàm quos fratres ejus perpessi erant, affici jussit; sic septimus quoque ad mortem adactus fuit. Tunc sancta illa, pura, pia & justitiæ laude conspicua in populo Israëlitico mater, Hanna, juxtà truncata filiorum suorum cadavera & membra hinc inde humi sparsa stetit & expansis ad cœlum manibus fusisque precibus ita locuta est: exultavit (12.) cor meum in Domino, exaltatum est cornu meum in Deo meo, (13.) quia per

(10.) Animum mutabit, aliam induet mentem, vid. quæ suprà h. l. 3. cap. 5. num. 4. de verbo נחם notata sunt.

(11.) Vid. quæ eod. cap. 5. n. 8. hac de re notata sunt, ut & num. 1. h. cap.

(12.) Hæc & sequentia, usque ad: præterea Hanna &c. desunt in codice Munsteriano, vid. infrà h. cap. n. 19.

(13.) Vid. 1. Samuel. c. 2. v. 1. & seqq. unde hæc verba desumpta sunt.

per filios meos populo suo placari voluit, eosque servos suos fieri dignatus est, dilatatum est os meum super inimicos meos, quòd ne unus quidem ex filiis meis induci potuerit, ut errores gentilium amplecteretur, qui nec adjumento nec auxilio esse possunt, quia nihili sunt ac vanitates; non est sanctus, sicuti Dominus, (14.) nec est præter ipsum quisquam, qui animas eorum, qui spem in illo reponunt, servare possit; nolite multiplicare loqui sublimia, (15.) ô hostes Domini, oppressores populi Israëlitici, nec fortia (16.) prædicate facta, gloriâ sublati, quasi viribus vestris victoriam reportaveritis, & propterea Deos vestros laudibus extollere obstricti sitis; Dominus enim reverà Deus est omniscius (17.) ipse dirigit (18.) cogitationes hominum, & quemadmodum ob nostra patrumque nostrorum peccata debitô affecti sumus supplicio, ita Deus, servator noster, misericordiâ sua nos iterùm complectetur, Judæorum autem ac populi Israëlitici hostes exscindentur; præterea Hanna sic locuta est: (19.) ô Deus Deorum, excelse ac terribilis, Deus æterne, serva, quæsô, Domine, (20.) obsecro, Domine, felicem da mihi, ancillæ tuæ, Hannæ, exitum, suscipe animam meam nec permitte, ut hostes me tangant atque incircumcisi mihi illudant aut me polluant, ostende mihi locum illum, quem servis tuis,

אשר עשה לאחיו ויגורו גם השבעים
ואז תנה אמם הקדוש והטהרה והחסידה
היודעת בודקת בישראל עמוה על
גלמי גויותיהם ומושלכות ארצה והפרוש
כפיה השמימה והתפללה הגיד ותאמר
עלץ לבי ביי רמה קרני באלוהי כי רצוי
להתנחם על עמו בבני ולהיותם לי
לעבדים. רחב פי על אויבי כי לא יכלו
לפתות אחר מבני לפנות אל מעשה
התועיהם אשר לא יועילו ולא יצילו בי
תורו רמות. אין קדוש כיי ואין בלתך
משיע לנפשות הנוסים בו. אל תרבו
הדבור בחזקה אויבי יי ועזחי יעודד
וישראל ולא יצא עתק מפיכם לאמר כי
נחתים בכרתם וישבות לאלהיכם אמנם
אל דעות יי ולו נתכנו עלילות ואשר
שפטנו בעוונותינו ובעונות אבותינו כי
ישוב יחמנו אלוי השועינו ויגורי
יהודה וישראל יבחנו. ותאמר עוד אלהי
האלהים הנשגב והנורא אלהי עולם יי
אנא יי הושיעי. נא אנא יי הצליחה נא
לאמתך הנה ואמוץ נפשמי אליך ואל
יפגעו

(14.) Vid. 1. Samuel. dict. cap. 2. v. 2.

(15.) Sic autor Vulgatæ Latinæ verba illa 1. Sam. c. 2. v. 3. transtulit; posses etiam ita vertere: ne multi sitis in magniloquentia sive superbiloquentia, prout Cicero 4. Tusculanar. loquitur, hæc enim dictio benè exprimit Hebr. רבו גבוהה Græc. μεγαλεγορία, vel, uti Lxx. d. c. 2. v. 3. vertérunt: μεγαλόφρονα.

(16.) Ita Hebr. עתק hic vertere volui, prout & R. Salomo ad 1. Samuel. c. 2. v. 3. exponit: חזק i. e. forte, Latinis ejusmodi homines dicuntur: grandiloqui, gloriosi.

(17.) Sic interpretor hoc loc. dictionem יעות, eodem ferè modo R. Salomo ad dict. c. 2. v. 3. explicat: יודע מדות בלבבים i. e. qui scit, quæ (sint) in cordibus vestris, Deus enim est καρδιογνώστης, Vulgata Latina ibidem habet: quia Deus scientiarum Dominus est, secuta Lxx. versionem, ubi: ὁ Θεὸς γνώστης κύριος.

(18.) Sic interpretor locum hunc cum R. Salomone in not. ad 1. Samuel. cap. 2. v. 3. aliisque, qui pro לא ibidem legunt: לו, Vulgata Latina habet: ipsi præparantur cogitationes, Lxx. ὁ Θεὸς ἑτοιμάζει ἐπιτηδεύματα αὐτῷ, Deus præparat studia ejus, (adinventiones suas.)

(19.) Hic fit continuatio textus in codice Munsteriano, vid. supr. h. cap. n. 12.

(20.) Hæc ex Psalmo 118. v. 25. desumpta sunt.

יפגעו בי אויבים ואל יתעללו בי עולים
ולא ישמעני והראני את המקום אשר
וכינות לעבדיך בני המתים על קדושת
ושחיך והגוילנו חלק מקנו עמהם עם
ויהללוך כל מעשיך ותשיך יבחיך
וגם אני עמהם. ויהי כבלותה להתפלל
ולשפוך שיחה אל יי יצאה נפשה
ברבוה עוד ותצא רוחה וחפול. ל גלמי
גויות בגויות ותושלך גם היא בארץ
עמהם.

ויהי אחרי הדברים האלה ויקץ מלך
אנטיוכוס בשוב הלוך ונסוע ללכת
למקדוניא לרדבו ויצו אל פולמוסים
הנקיד ואל השרי אשר עזב בארץ
יהודה לאמי מרוה תכוחה את זכר ישראל
ויהודה מעל כל הארץ ואשר יסבו את
שמו יהודי הנעזבו אשר יאות לויתיה
מעמו ויסבו שמו וגוי חיותו ויעשו בן
פלוסופוס והשרים אשר עמו וישחיתו
כל אשר מצאו מעם יהודה וישראל וימח
כל אשר מצא שומר התורה מהם. רק
אשר ברוח עם מתתיהו בן יוחנן בוהי
המורעות במלחמו שם עמו כי מתתיהו בן
יוחנן

tuis, filiis meis, pro sancta lege tua jam interfectis, præparâsti & aliquam mihi hæreditatis particulam unà cum illis ibidem concede, tunc omnia te laudabunt opera tua atque sancti tui tibi benedicent, ego quoque simùl cum ipsis te celebrabo, dum hæc dicebat Hanna & ad Dominum orabat, animam suam inter loquendum emisit spiritumque exhalavit (21.) ac super filiorum suorum cadavera corruens unà cum illis humi projecta jacuit.

CAP. VII.

POsteà Antiochus, rex, è Judæa profectus in Macedoniam reverti constituit atque interim Philippo, Judææ præfecto, cæterisque principibus, quos in ea provincia reliquerat, præcepit, ut memoriam populi Israëlitici ex omni regione illa penitus exstirparent atque omnem eum, qui se Judæum profiteretur, interficerent; illum verò, qui sese regis populo adjungeret ac se Græcum nominaret, salvum & incolumem dimitterent, Philippus igitur ac principes, qui cum illo erant, mandato huic regio obsecuti quoscunque ex Judaico & Israëlitico populo deprehenderant, interemerunt omnesque, quos legem Dei amplecti didicerant, è medio sustulerunt, iis solùm exceptis, qui cum Mattathia, (1.) Johannis filio, in montem Modaith (2.) profugerant, hi enim unà cum illo ibidem servati sunt, nam Matta-

(21.) In libro 2. Maccab. c. 7. v. 41. juxtà Vulgatam sic legitur: novissimè autem post filios & mater consumpta est, in Græco habetur: ἐσχάτη δὲ μετὰ τοὺς υἱοὺς ἡ μήτηρ ἐτελεύτησε, Radue lus ibidem id sic expositi: postremo supplicio affecta (mater) vitam finiit.

(1.) Vid. Joseph. Antiqu. l. 12. cap. 8. & l. 1. de Bell. Jud. c. 1. it. Egesipp. de Excid. Hierof. l. 1. c. 1. ut & Josippi Epitom. pag. m. 11. & seqq.

(2.) Μωδεὶμ nominat Josephus dict. c. 8. Modin appellatur 1. Maccab. c. 2. vid. & infr. h. lib. 3. cap. 23. n. 12. & l. 6. c. 6. num. 5. in Josippi Epitome p. 11. scribitur, quòd Judæi etiam ad urbem Jericho profugerint.

יוחנן וכהן הגדול ויפת הגוים לא נשא
וישם את פנו לכזות מפניהם· ויהי
בראותו את שבר ישראל ואת צרות
ויקנא לי אלהי ישראל ויבך ואמר אני
לי אמי כי ילדתיני לזאות את שבר
עמי ונפלתי ולא אוכל קום· ושלח
את יהודה בנו בכל עדי יהודה בשור
לאמר מי בעם יראא יי ומי ליי אלי
ויאספו עדת החסידים אליו ויד הזקנת
ויבאו עמו אל מתתיהו אביו· ואמרי
להם מתתיהו שלום באהבם מה לנו עוד
לזרעות דברי הצעות ואין כה כי אם
להתפלל לאלהינו להושיע את שאיתינו·
ועתה תזקו ותהזקו במלוכה ובמרי
במלחמה באנשי ואל נמות בצמן לנכות
יובל· ויהזקו כלם על דברי מתתיהו
ואמרו איש אל רעהו איה אלוף יהודה
כי מושל באויב גוי מקדון ומלך אנטיוכוס

Mattathias, Johannis filius, (3.) ſummus Sacerdos, Gentilium opprobrium non tulit; ſed eorundem furorem fugâ evadere ſibi propoſuit, cùm itaque miſeriam & calamitatem populi Iſraëlitici animadvertiſſet, ad Zelum pro Domino, Deo Iſraëlis, commotus fuit ac lacrymans dixit? (4.) Heu mihi, mater mea, cur me peperiſti, ut calamitatem populi mei viderem atque ita caderem, ut reſurgere haud poſſim! dein filium ſuum, Judam, (5.) ad omnes Judææ civitates clanculùm miſit, ut diceret: quicunque ex vobis Deum metuit eumque colit, is ad me veniat, tunc multitudo piorum, (6.) valida manu congregata, Juda duce ad Mattathiam, ipſius patrem, venit, qui, poſteaquàm illis de felici adventu gratulatus eſt, eosdem ſic allocutus eſt: ecquid nobis multis verbis atque polixa oratione opus eſt? hic aliud nihil agendum erit, quàm ut ad DEum preces fundamus, quò reliquum populum ſervet, nunc itaque forti eſtote animo, bellum ſtrenuè geramus & in prælio, ut viros decet, occumbamus nec, ſicuti oves ad mactandum ductæ, moriamur, hiſce Mattathiæ dictis omnes ſumpſerunt animum ac ſe invicem cohor-

(3.) Hic Johannes filius fuit Simeonis, filii Hasmonæi, ſacerdos de vice Jobab Hieroſolymitæ, ab abavo ergo ejus Mattathias & poſteri ejus Hasmonæi plerumque in Hebræo vocantur; Maccabæi verò appellantur à Juda, Mattathiæ filio, qui Maccab. eus fuit cognominatus, ſic Munſterus hîc in Not. in libro precum Jud part. 2. p. mihi 47 col. 2. prim. editionis Amſtelodamenſis in Quarto מרי יחתן dicitur, quod fuerit חשמונאי i. e. filia Johannis, conſer. & ſuprà lib. 1. c. 21. num. 30. vid. & infr. h lib. 3. cap. 9. num. 8. ubi plura de Maccabæi nomine.

(4.) Conſer. hic Joſippi Epitom. pag. m. 12.

(5.) Mattathias quinque habuit filios, nempe Johannem, qui cognominabatur Gaddis, Simonem, qui etiam Mathathias dictus fuit, Judam, cognominatum Maccabæum, Eleazarum, qui & Apphus & Jonathaneon, qui appellabatur Abaron. vid. Joſeph. Antiq. l. 12. cap. 7. ac Munſter. in Not. h. loc. conſer. & cap. ſeq. 8. num. 8. & Joſippi Epitom. pag. 13.

(6.) Dum miſeri Judæi per præfectos, quos Antiochus per Judæam conſtituerat, ſic affligebantur, ut etiam multi propter timorem præcepta regis ſequerentur, probatiſſimi & generoſi, qui in Hebræo: חסידים i. e. pii, appellabantur, detestabile facinus execrantes patriis legibus adhæſerunt, mortem glorioſam magis eligentes, quàm ignominioſam vitam, inter quos fuerunt ſeptem fratres & Hanna, mater eorum, & mille illæ animæ, quæ in ſpelunca fumo fuerunt extinctæ, quod videntes Samaritæ negaverunt, ſe eſſe Judæos aut cognatos eorum & templum, quod in honorem Dei cœli in monte Garizin ſub Alexandro Magno conſtruxerant, tum in favorem Antiochi Cretæo conſecrarunt Jovi, vid. Joſeph. Antiq. dict. l. 12. c. 7. & 8. alleg. Munſter. in Not. h. loc. conſer. & cap. ſeq. 8. n. 9. & infr. c. 21. n. 3.

אנטיוכוס רב לך ארצה בוא הדה הריבך
עם יהודה ואיה איך תציל נפשך מגוי
מקדון ופרקת עולי מעל צואריך ומוסר
העצה הזה והלאה נפוק עול גוי מקדון
מעל עם יהודי כאשר תראה מפעלות
אלהים המושיע אותם מידו· ויהי כשמוע
פוליפוס ושרי המלך הרבר הזה וכי
המוריאי הגידו להם לאמר קצר מתתיהו
ובניו קצר על מלכות גוי מקדון ויכהו
את עם יהודה לזעזוק להלחם עמם
והם מתאוים על כבה· ויעש מאשר
היו שם ולבו אלהים לעלות אל הרר
בהיל כבד מאד· ויהי הם והלכי
ובלכתם מצאו בדרך במערה אחת עם
מהיודה באלף איש ונשים וטף לרוב
ותמה במערה ההיא קומתי ארת יום
השבי· ויבאו על פי המערה ויראא
ויאמרו להם צאו פה והללו את השברת
ועשו את מצו׳ המלך והו ולא תמותו·
ויקנוהו לא נצא ולא נחלל את השברת
כי קדי עליגו היום השמים והארץ
כאשר קבלנו בסיני לקיים מצות הורתנו
ועתה אם יש ארת נפשכם לרבשינו
המיתנו כי לא נעשת מצות מלכם·
ויצו פוליפוס ויבערהו עצים מהור ויביאם
אל כי המערה ויתנו בהם אש ויעשן
המערה פגיעה ויכהו כלם בעשן·

cohortati dixerunt: ubinam Deus tuus, Juda? nam Macedonum gens in terra tua dominatur & Antiochus, rex, te multis calamitatibus affligit, acue igitur gladium tuum, gens Judaica, ac diſpice, quomodo vitam tuam contrà populum Macedonum protegas & jugum collo tuo exeutias. Quapropter ab eo die, quo conſilium illud initum fuit ac deinceps, gentis Macedonicæ jugum à populo Judaico diſruptum fuit, prout ex admirandis Dei operibus, quibus Judæos à Macedonum gente liberavit, videre licet: Cùm verò ad Philippum cœterosque principes regios ejus rei fama eſſet parlata (7.) atque improbi ex populo Iſraëlitico eis nuntiaſſent, quòd Matthathias ejusque filii adverſùs regnum gentis Macedonicæ conſpiràſſent & populum Judaicum incitàſſent, ut bellum contrà Macedones forti ſuſciperent animo jamque ad id parati eſſent, tunc caltris ex eo loco, ubi erant, motis adverſùs Judæos profecti ſunt, ut montem illum ingenti exercitu coadunato ſubjugarent; accidit autem, cùm illi in itinere eſſent, ut in ſpelunca quadam (8.) mille homines ex populo Judaico, tàm viros, quàm mulieres unà cum parvulis multis deprehenderent, qui diem Sabbathi ibidem celebrabant, Macedones igitur ad os ſpeluncæ accedentes iisdem dixerunt: egredimini inde ac Sabbathum profanate regisque mandato obtemperate, ut vivatis nec moriamini: illi verò reſponderunt: non egrediemur nec Sabbathum profanabimus, nam cælum & terra hodiè teſtes ſunt nobis, quòd in monte Sinai præceptorum legis noſtræ obſervationem ſuſceperimus, quapropter ſi vobis viſum fuerit, ut nos morte afficiatis, interficite nos, præcepto enim regis obtemperare nolumus. Philippo igitur jubente arbores ex monte cæſæ & ad os ſpeluncæ admotæ ſunt, quibus dein ignis injectus fuit, unde ſpelunca interior fumo repleta eſt, quo omnes ſimùl extincti ſunt.

CAP.

(7.) Conſer hic Joſippi Epitom. pag. 12.

(8.) Vid. 1. Maccab. cap. 2. v. 31. & ſeqq. ac Joſeph. Antiqu. l. 12. c. 8.

CAP. VIII.

POsteà Philippus regiique principes inde progressi ad Mattathiam, sacerdotem, (1.) qui in monte Modaith fuit, pervenerunt, eumque armis instructum unà cum fratribus ac filiis suis paucisque piis ex populo Judaico deprehenderunt, quia cœteri fratres abierant, ut uxores & liberos suos in montem Modaith adducerent & quæ ad bellum necessaria essent, ibidem pararent atque instructi essent: Philippus autem præfectus & principes Antiochi, regis, primò quidem Mattathiæ pacis conditiones obtulerunt hisce verbis: audi, quæsò, Mattathia, Sacerdos, qui in honore & existimatione es (2.) apud populum tuum, obtempera regis Antiochi mandato, sic vitam servabis mortemque evitabis: sed Mattathias excelso respondens animo: ego, inquit, præceptum regis mei facio, vos regis vestri mandatum exequimini, sicuti is vobis præcepit; hæc ejus verba cùm regii principes audissent, contemptui illa habuerunt & risu ac subsannatione exceperunt nec ullo ea responso dignati sunt, quia id solùm agebant ac moliebantur, quanam ratione illum caperent & interimerent, prout cœteros pios interfecerant; unus verò ex improbis illis Judæis, filiis nequam, (3.) qui cum regiis principibus erant, dixit: valdè miror, quòd vos, regis principes ejusque milites tamdiu taciti sedeatis & Mattathiam, qui mandato regis adeò præfractè obtemperare recusat, inultum finatis, hæc cùm dixisset, improbus iste evaginatô gladiô caput porci præcidit idque super altare, quod in templo regis Antiochi exstructum erat, in sacrificium obtulit & suprà aram posuit

וילך משם פוליפוס ושרי המלך אל מתתיהו הכהן בהר המודעית ויאמרו אליו תגור בלי קוב ואתה ובניו ועמר ושתי מעט מעדת ישראל והחסידים כי תלבו שאר אוהם לדביא את נשיהם ושפם בהר המודעית ולהתחזק שם ולהתאזר למלחמה׳ ויקדמו ארת בתתיהו הכהן הפקיד פוליפוס ושרי המלך אוטיוכוס בדברי שלום לאמ׳ שמע נא מתתיהו הכהן אתה איש נכבד בעמך עשה את מצו אנטיוכוס והיתה ולא תמות׳ ויען מתתיהו בגרונה לכו ואמר אני את מצות מלכי אני עושה ואתם עשו את מצות מלככם באשי צוה אתכם׳ ויהבלו שמע המלך את דבריו וישתקו וילעגו עליהם ולא ענוהו דבר כי אם היו חושבים ומשתאים איכה ילכדוהו וידרגוהו כאשר דרגו יתר החסידים׳ ויען אחד מהיהודים הפריצים ובני הבליעל אשר היו עם שרי המלך ויאמר אמרי אני מאד משתי המלך ומחולו עד מתי תתריחו לתתיהו ולא העשו בקמרה כי אשר תעיז פנים לבלתי עשות מצות המלך׳ וכדברו כן הפריץ וישלוח את חרבו ויתו ראש חזיר אתר ויקדרו וילך אל המזבח אשר בב להיכל המלך אנטיוכוס לזבח עליו וישם

(1.) Confer. Egesipp. de Bell. Jud. seu Excid. Hierosol. lib. 1. cap. 1.

(2.) Consentit ferè hic Josippi Epitome pag. m. 13. & seq.

(3.) Vid. 1. Maccab. c. 2. v. 23. & Joseph. Antiq. l. 12. c. 8. confer. etiam Josippi Epitom. p. 14. & seq.

את ראש החזיר על המזבח ויקטר אותו לפסילי אנטיוכוס ולצלמיו ויעלתו על המזבח החוץ וישרפהו במשפט העולות אשר הוו נקרבות על מזבח הקדי ומתתיהו צופה מהתר וירא׳ וירא מתתיהו את מעשה הפרין ויקנא לאלהו ויקנוף הבער בו המתו וישלוף חרבו וידלג על המזבח ההוא ויבה את הפרין בורכו על צוארו ויגבה את ראשו לעוף השמים למעלה ויפול הראש לפני שר המלך אשר נגש לדבר עם מתתיהו וגוכו נפל על המזבח אשר היה עומד עליו להקטיר וישתוף באש בו עם בוף החזיר׳ ואת שתי שרי העומד שם שמע מתתיהו בחרבו וארת יתר השרים שחט אתו הכריח רבים מרמתם אשר שם הפיל. ויזקע מתתיהו בשופר ויזק את עם יהודי לבוא אליו ויען אורת מלחמי ובחזיה הוא מתתיהו הכהן הגדול אשר חרי יד התלה במלכי יון ויהוא אמר עזה את ישראל להלחם במלחמת יהוא יעמד לנו מלין והוא אשר עמד להושיע מצוי מקרון בימים ההם׳ והוא כתר עוד

posuit illudq; in honorem idolorum Antiochi ejusque imaginum adolevit atque eodem ritu, quo sacrificia suprà sanctum altare offerri solebant, incendit, Mattathia, qui in monte erat, inspectante atque oculis suis cernente; Mattathias autem, cùm improbi istius factum videret, Zelo Dei & irâ commotus gladium eduxit & ad altare prosiliens improbum istum interemit (4.) atque caput cervice abscissum volueribus cœli in sublime expositum, quod posteà ad pedes regii principis, qui accesserat, ut cum Mattathia loqueretur, provolutum est; ipsum verò improbi istius truncum corpus suprà altare, juxtà quòd ille sacrificaturus steterat, cecidit & simùl cum corpore porci igne consumptum, fuit, Principem quoque (5.) ibidem stantem gladio interfecit Mattathias, atque cœteros principes, qui cum illo erant, in fugam vertit multosque ex eorundem satellitibus, ibidem stantibus, interemit populumque Judaicum tubæ clangore convocavit, ut ad se veniret, hoc belli & fortitudinis signum ab eo datum fuit, hic est ille Mattathias, Summus Sacerdos, qui primus Græcorum regno sese opposuit, is ipse populo Israëlitico præcepit, ut die Sabbathi (6.) bellum gererent, hic sese intercessorem (7.) pro nobis constituit, denique is ipse fuit, qui populum Judaicum à Macedonum gente tunc temporis liberavit, prout amplius in libro sexto, qui verus Josippi liber est, quem Josephum, Sacerdotem, Gorionis, Sacerdotis

(4.) Consentit Josippi Epitom. pag. 15. confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(5.) Hunc Appellem, seu, ut alii codices, Appollonium fuisse dictum scribit Josephus Antiqu. lib. 12. c. 8. in Josippi Epitome pag. 16. refertur, quod ipse Phi ippus à Mattathia interfectus sit: sed Josephi narrationem veriorem puto.

(6.) Vid. Josephi Antiq. l. 12. c. 8. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(7.) Sic dictionem מליץ, quæ hic habetur, vertere volui, communiter interpretantur: oratorem, legatum, interpretem, confer. Genes. c. 42. v. 23. & 2. Paralipom. cap. 32. v. 31. ac Esai cap. 43. v. 27. ibique R. Salom. & LXX. interpretes Munsterus locum hunc ita transtulit se (Mattathiam scil.) rationem redditurum pro nobis, posse etiam dictionem hanc Græco μεσίτης vocabulo hic non incommodè exprimere, huc facit 1. ad Timoth. cap. 2. v. 5 & ad Galat. c. 3. v. 19. sic Christus, mediator noster, advocatus & intercessor est apud Deum patrem, sic ἐντυγχάνων ὑπὲρ ἡμῶν, ad Rom. c. 8 v. 34. vid. infr. l. 5. c. 7. num. 6. & c. 38. n. 3. it. l. 6. cap. 20. n. 15.

עוד על הספר המשי הוא ספר ישיפין באמרי הנקרא כשם יוסף הכהן בן גורין הכהן: ויצא מתוכו מבצרון ובניו חמשה עמו ועמהם עדה מושכזים גדולה מאד: וירדפו מהר וידפו אותו הפריצים הפריצים ואת רחטאים המחטיאים את ישראל ויכום ויכתום עד בלי השאיר להם סריד ופליט בארץ: וימולו כל הולדים הנמצאים או בעם יהודה וישראל ועשו זה תשועה גדולה לישראל על ידו:

tus filium vocant, ſcriptum reperitur. Mattathias itaque & quinque (8.) filii ejus ac præterea magna piorum (9.) turba ſimùl cum illis ex locis munitis egreſſi relicto monte in planitiem deſcenderunt atque improbos illos graſſatores, qui populum Iſraëliticum ad peccandum induxerant, perſecuti ſunt eosque ita conciderunt & attriverunt, (10.) ut nullæ iisdem ſupereſſent reliquiæ & effugia in terra Judaica; pueri autem omnes, qui tunc temporis in populo Judaico & Iſraëlitico reperiebantur, circumciſi fuerunt, (11.) ſic Deus Iſraëlitis magnam ſalutem per Mattathiam attulit.

CAP. IX.

ויקרבו ימי מתתיהו למות ויקרא אל המשרי בניו וישקם ויאמצם בדבריו ויאמר להם בני אני ידעתי כי עתה תצרנו מלחמות גדולות בינינו על אשר קמנו ונתעזרו להלחם בעד עמנו ובעד יהר פלישתינו ובעד עיר אלהינו ועתה בני קנאו קנאת אלהיכם וקנאת מקדשו ולא תגורו מן המות כי אם תמותו במלחמות יי הקבלו שכרכם ותיהם בארץ רוחי עם אבותינו גם כי תנחלו חלק וגולה בגורל הלקם כי כל אבותינו קנאו

MAttathias autem morti vicinus (1.) quinque filios ſuos convocavit iisque animum addidit (2.) hiſce verbis: Ego, ô filii mei, probè novi, quòd atrociſſima jam vobis inſtent bella, quia pro populo noſtro ejusque reliquiis, quæ adhûc ſuperſunt, & pro urbibus Dei noſtri arma cepimus, nunc itaque, filii mei, Zelo ergà Deum veſtrum ejusque Templum animati mortem nequaquam timete, ſi enim in præliis Domini occubueritis, mercedem veſtram accipietis & in terra viventium cum patribus noſtris eritis & in ſorte hæreditatis illorum vos quoque partem ac poſſeſſionem accipietis, omnes enim patres noſtri Zelum ergà Dominum habuerunt, Deus quoque noſter iisdem gratiam

(8.) Eorum nomina vid. 1. Maccab. c. 2. v. 2. & ſeqq. ac Joſeph. Antiq. lib. 12. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 1. vid. & ſupr. h. lib. cap. 7. num. 5. & Joſipp. Epitom. pag. 16.

(9.) Hi Aſidæi juxtà Hebr. חסידים vocantur ab Egeſippo lib. 1. de Bell. Jud c. 1. confer. & ſupr. h. l. 3. cap. 7. n 6. & infr. cap. 13. n. 1.

(10.) Vid. Joſippi Epitom. dict. pag. 16.

(11.) In eod. Joſippi Epitome pag. 16. additur, quòd Mattathias etiam templum Hierosolymitanum purgaverit & Dei cultum reſtauraverit.

(1.) Vid. 1. Maccab. c. 2. v. 49. & ſeq. ac Joſeph. Antiq. l. 12. c. 8 & Egeſipp. de Bell. Jud. l. 1. cap. 1. ac Joſippi Epitom. pag. 17.

(2.) Exhortatio Mattathiæ ergà filios ſuos paulo prolixior habetur 1. Maccab. cap. 2. confer. & Munſter. hic in not.

קנאו לי ויתן להם שלומי דן ובבוד והלא הדעו בי פנחס אבינו על קנאתו לאלהו ישראל ברגנו ארץ זמרי עם המדוניה קבל ברית מלת עולם והיתי בהונתו לו ולזרעו אחריו ברית עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל יי אלהינו על כבה נשאו עד כל בני אהרן אבינו הראשון ויתן לו ארץ בריתו שלום גם כל אבותינו אשר קנאו לאלהינו נתן אלהים שכרם ויאצו תן בעיני יי: ועתה בני זעקו חמצו ואל תראו ואל תערצו מפני העמים השמאים האלה: כי הם יבנשו בכחם הכלה וגבורתם תספה ואתם הבנשו בכח יי אלהינו אשר לא יכלה ובעיז וגבורתו אשר לא תסוף: גם כי הם יבנשו ברוב גדודיהם הילם ואתם הבנשו ביי אשר אתו אומן וכח להשיע ברב או במעט ושקר בת העמים להשיעים כי ליי התשועה: הקבצו בני ושק באיש אשר ובלב אחד תקנאו לאלהי ישר כאשר עשו אבותיכם התסירים ויי אלהי מעמכם הוא יתן פחדכם ומוראכם על אויביכם: ויקרא לשמעון בנו הגדול ויצוהו ויאמר אליו בני אני ידעתי כי נתן יי חכמה ודעת כלבך ועתה תכוכה בתוכן שלם ארץ עיניך לקעקך הלעם הקדש ולו נאה תוחלת קעקך ועקיך מאת העם הזה תהיה לאויך לאבד ואליך יאספו

tiam atque gloriam dedit, annon cognitum vobis eſt, quòd Pinehas, (3.) pater noſter, qui Zelo Dei Iſraëlis animatus Zimrim cum Midianitide interfecit, in æternum fœdus receptus ſit & tàm ipſi, quàm illius poſteritati ſacerdotium perpetui pacti nomine datum ſit, quia Zelum pro Deo ſuo ſuſcepit eumque hac ratione populo Iſraëlitico placatum reddidit, quare etiam Dominus, Deus noſter, eundem omnibus Aaronis, primi parentis noſtri, filiis prætulit illumque pacis fœdere ſibi junxit, Deus quoque patribus noſtris, qui Zelum pro eo habuerunt, mercedem præſtitit illosque in gratiam ſuam recepit; nunc itaque, filii mei, viros vosmet præſtate ac fortem gerite animum nec metuite aut formidate gentes illas impuras, hæ enim in viribus ſuis, quæ fluxæ ſunt, & in potentia ſua, quæ vana eſt, ſpem habent poſitam, vos autem potentiæ Divinæ, quæ nunquam deficit, ejusque præſtanti fortitudini, quæ nunquam finitur, confidite, illæ in multitudine copiarum ſuarum atque militum ſperant; vos autem in Deo, qui tàm multis, quàm paucis copiis ſervare poteſt, fiduciam reponite, nam robur equi ſæpè fallit (4.) nec ſaluti eſt; à Domino verò ſalus venit, (5.) concordes eſtote, filii mei, atque unanimes Zelumque pro Deo Iſraëlis gerite, prout pii patres veſtri fecerunt, ſic Dominus Deus, fortitudo veſtra, hoſtes veſtros metu & pavore conſternabit. Poſteà Simeonem, filium ſuum, natu maximum, vocavit eumque ſic allocutus eſt: novi, mi fili, quòd Dominus ſcientiam ac ſapientiam cordi tuo indiderit, nunc itaque prompto animo & te & populum ſanctum conſilio adjuva nec temet conſiliumque tuum populo iſti ſubtrahe; fratribus autem tuis ſis parentis loco, ipſique in omnibus tibi obtem-

(3.) De quo vid. Numer. cap. 25. verſ. 7. & ſeqq. ibique R. Salom. not.

(4.) Vid. Pſalm. 33. v. 17. ad quem hic reſpicitur.

(5.) Vid. Proverb. cap. 21. verſ. 31. quo locus hic allegatur.

ישמעו לכל דבר כי עזה וחכמה וגבורה
נתן בך יי אלהינו ׃ ואמר עוד מתתיה
קראו לי את יהודה בני ויקראהו אליו
ויעמד לפניו ׃ ויאמר לו בני יהודה
הנקרא שמך מכבאי על גבורתך שמע
לעזתי ובכל אשר תצנה המכיל והצליח
אני ידעתי כי איש מלחמות אתה
והאלהים נתן בך כח וגבורה ולבך כלב
ראריה אש׳ לא ימס ולא יגור ׃ ועתה
כבד את יי מבחיך אשר נתן לך כי
ממנו רכל ונא ולתוש את מלחמי תוך
בלתי עצלה ואל תתעצל ללכת בכל ויח
ובכל פאה במזרח ובמערב בצפון ובדרום
בארץ הקדושים לקרית נקמה מיד הגוים
המטמאים אותה והיה לעם הקדש שר
צבא ולמשוח מלחמה ׃ ויען יהודה את
אביו

obtemperent, (6.) Dominus quippe, Deus noſter, conſilio ſapientiâ ac fortitudine te inſtruxit. Dein Mattathias ampliùs dixit: vocate mihi Judam, filium meum, (7.) qui, quùm vocatus coràm ipſo ſtetiſſet, eundem ſic allocutus eſt: Juda, mi fili, qui nomine tuo Maccabæus (8.) propter fortitudinem tuam vocaris, audi conſilium meum, ſic in omnibus, quæcunque aggreſſus fueris, prudens ac felix eris, novi, quòd vir bellicoſus ſis, quodque Deus robur ac fortitudinem tibi dederit & quòd cor tuum ſit inſtar leonis, qui non formidat nec metuit, nunc itaque fortitudine hac tua, quam Dominus tibi dedit, eundem honora, ab illo enim omnia proveniunt, egredere igitur & bella ejus impigrè gere ac ſine mora ulla ad omnes terræ ſanctæ angulos atque oras, orientem, occidentem, ſeptentrionem ac meridiem verſus proficiſcere gentesque, quæ illam polluunt, ulciſcere & in ſancto hoc populo ducis & imperatoris bellici (9) munere fungere, ad hæc Judas

(6.) Sive: audiant, alluditur autem hic in Hebræo ad nomen Simeonis, quod auditum & obedientiam denotat.

(7) Conſer. Egeſipp. de Bell. Jud. ſeu Excid. Hieroſol. lib. 1. cap. 1. ac Cornel. Gualterus in Ejusd. Egeſippi Præfat. ubi principum & Pontificum ſeriem poſt mortem Jechoniæ regis recenſet.

(8.) Hebr. מכבאי, ita hic apud autorem noſtrum; Munſterus ſine * legit: מכבי, unde autem vox iſta Hebraica derivetur, non conſtare ſcribit idem Munſterus hic in notis ſuis, neque enim in Hebraiſmo aut Chaldaiſmo vel מכבא aut נכב aut מכב invenitur ſignificare fortitudinem; quòd autem Simeon & poſteri ejus usque ad Herodem, Idumæum, Maccabæi vocentur, id non eſt à Jehuda Maccabæo, cum ab eo non deſcenderint; ſed propter fortia & egregia facta nomen iſtud retinuerunt, Hebræi conſtanter eos vocant Haſmonæos; nonnulli nomen iſtud per abbreviaturam, quæ ר"ת abpellatur, Judæ inditum ex eo putant, quia ejus teſſera militaris fuerit dictum illud: מי כמוך באלים יהוה i. e. quis ſicut tu inter Deos, ô Domine, ubi ſingulæ litteræ initia les conjunctæ efficiunt מכבי, conſer. Buxtorf. in Abbrev. & Fuller. lib. Miſcell. Sacr. 2. cap. 23. vid. & ſupr. h. lib. 3. c. 7. num. 3. & n. 14. h. cap. alia nominis iſtius ratio adducitur in libro Precum Jud. part. 2, p. m. 47. b. med. editionis Amſtel. in Quarto.

(9.) Ita hic Latine exprimere volui משוח מלחמה i. e. unctum belli vel ad bellum, Gloſſa Judaica ad hunc locum ita notavit: mos fuit apud patres noſtros, ſtante adhuc templo, ut duo Pontifices ungerentur, alter ſummus fuit Sacerdos, ſicuti in lege ſcriptum reperitur: & ſummus Sacerdos ex fratribus ejus &c. alter fuit unctus ad bellum משוח מלחמה, hic ſemper cum populo Iſraëlitico in bellum profectus eſt, contra hoſtes atque Urim & Tumim arcamque fœderis ſecum portavit, ejusmodi ducem ſeu imperatorem Mattathias hic conſtituit filium ſuum, Judam Maccabæum, qui propterea dictus eſt משוח מלחמה, hactenus Gloſſa illa, conſer. & infr. h. lib. 3. cap. 13. num. 14. & lib. 6. c. 19. num. 2. it. quæ Wilh. Schikard. in jure Reg. Theor. 18. fol. 140. notavit.

אביו ויאמר הנני אדוני אבי תשיטני כבל
אשר צויתני ׃ ויצו ויביאו אליו את פך
השמן וישפוך על ראשו וימשחהו לגביר
ולמשוח מלחמה ויהיו כל העם תרועת
גדולה ויתקעו בחצוצר ויאמרו יחי הגביר
גם יחי המלחמה ׃ ויהי כהלחר מתתיהו
הכהן לצוות את בניו ויגוע וימת ויאסף
אל עמיו ׃ ויקם יהודה בנו הנקרא מכבי
על שם גבורתו תחתיו מכניו לגביר
ולמשוח ועזרתו אתו וכל בית אביו
וכל עדת החסידים ויקבור את אביו
בקבר בודל ׃ ואחרי כן לבש יהודה
שריון קשקשים כגבור ויחגר את בלי
מלחמתו על מחניו ויהי על הארלים
הדומים כאריות היה אשר באו עלין
ללכדו ויך בהם ה׳ אלפים ומאתים
גבורי מבוריהם וישפוט את ישראל
בחברו ויברוד מהם הפריצים ויכלם
וימים לארץ הזרים אשר בכל גבול
ישראל ׃ ויזעמו הרשעים מפחדו
ויהבהלו כל עושי על ממראה היה כי
יצלח ויהי קולי בקול שאגת אריה בימים
אשר ישאג למרוף טרף וישמח כל
ישראל

das patri ſuo ita reſpondit: en me paratum, Domine parens, ad omnia peragenda, quæ mihi præcepiſti; Mattathias igitur cornu (10.) oleo repletum adferri juſſit idque ſuper caput Judæ effudit (11) atque illum in ducem & imperatorem unxit, quo facto tubarum clangor ac læta univerſi populi acclamatio exorta eſt, dicentis: vivat dux, vivat imperator! Mattathias autem, Sacerdos, cùm hæc filiis ſuis præcepta dediſſet, exſpirans diem obiit ſupremum (12.) & ad populum ſuum collectus eſt. (13.) Judas itaque, filius ejus, ob fortitudinem ſuam Maccabæus (14.) dictus, eidem in ducis & imperatoris munere ſucceſſit; fratres autem ejus & univerſa domus paterna omnisque piorum multitudo ipſi fuit auxilio; ille verò patrem ſuum magnâ funeris pompâ extulit eumque terræ mandavit. Poſteà Judas loricam induens ſquamatam, uti virum fortem decuit atque enſem lateri accingens, è monte, qui ab incircumciſis undique obſidebatur, quemque ipſi in ſuam redigere poteſtatem conabantur, deſcendit factoque in illos impetu octo millia ac ducentos viros fortiſſimos interemit: ſic populum Iſraëliticum gladio ſuo tutatus eſt, (15.) eumque ab improbis repurgavit, & alienigenas, qui per omnes populi Iſraëlitici fines diſperſi erant, humi conculcavit atque interfecit; quapropter illius terrore impii fuerunt conſternati omnibusque improbis pavor injectus fuit, nam Judæ inclamantis vox erat inſtar rugi-

(10.) Leniculam olei ſic communiter vertunt Hebraica: קרן השמן in Joſippi Epitome pag. 17. nominatur קרן השמן, i. e. cornu olei.

(11.) Conſer. Joſippi Epitom. dict. pag. 17.

(12.) Vid. Joſeph. Antiqu. l. 12. c. 9.

(13.) Illius principatus uno duravit anno, qui à conſtructione templi ſecundi fuit annus ducenteſimus & duodecimus, ita Munſterus hic in not. conſer. etiam Joſippi Epitom. pag. 17.

(14) Conſer. id. Joſeph. dict. cap. 9. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 1. it. Egeſipp. de Excid Hieroſol. lib. 1. c. 1. vid. e iam, quæ ſupr. h. cap. 9. n. 8. notata ſunt.

(15.) Juxta Hebræum: וישפוט: judicavit, Joſephus Antiqu. l. 12. c. 9. ſcribit, Judam patri ſuo ſucceſſiſſe in gubernatione rerum anno centeſimo & quadrageſimo ſexto, regni ſcil. Græcorum, idem habetur & in Vulgata editione Latina, vid. Munſterus in Not. h. loc.

ישראל בפעלי וישישו בעשרו ויבטח
העולם משמעי אז נבהלו מלבים גדולים
ואדירים מסנו ואילי הארץ ומלכיה
אחזתו רעד ויצא שמו בגוים עד קוף
כל הארץ׃ ויגיעו ספורי נפלאותיו
מלחמותיו וגבוראי גבורותיו עד קצות
הארץ ובאשר נאסף שם עמו הללוהו
וכבדוהו כל ורע ישראל ויאמרו לאמר
רוח יי תנוחנו וישב במחר עליון ובאל
שדי יהללונן הדרת עין החיים׃ וילך
מעיר לעיר ויהודע את כל הרשעים אשר
בעם יהודה המבלים את עם ישראל׃

ויעמע אפוליאנוס שר צבא מקדון את
הדברים האלה ויפלא בעינו ויאמר מי
הוא זה אשר מלאו לבו למורד על
אדוניהו המלך אנטיוכוס׃ ויאסוף עם
רב מגבורי מקדון ויבא עמהם להלחם
ביהודה ובקדת החסידים ויצא יהודה
לקראתו ויהגר מלחמה גדולה בין גוי
מקדון ועדת החסידי ויהי בהלחמם ויהא
יהודה את אפוליאנוס עומד בתוך גויאי
גם מקדון והנלם׃ וירץ אליו בחמת
כחו

rugitus leonis, prædæ inhiantis. Universus itaque populus Israëliticus ob præclara illius facinora gavisus atque lætatus est: cæteri autem homines ad ipsius famam conturbati sunt & maximis ille regibus ac potentissimis principibus terrori fuit ejusque nomen per totum terrarum orbem inclaruit, & bellorum rerumque ab ipso egregiè ac fortiter gestarum fama ad fines usque terræ pervasit; posteaquàm verò diem obiit supremum, (16.) omnis eum populus Israëliticus honore ac laudibus extulit, hoc præconio: quiescat in spiritu Domini & in occulto altissimi sedeat (17.) atque in umbra fortissimi sub arbore vitæ recumbat! ille autem, dum adhùc in vivis erat, in singulas urbes profectus, improbos omnes in populo Judaico, qui Israëlitas lacessebant, interfecit.

CAP. X.

APollonius (1.) verò, exercitus Macedonici dux, cùm ejus rei fama ad eum esset perlata, valdè admiratus dixit: ecquisnam iste est, qui in animum induxit suum, ut contrà Dominum nostrum, regem Antiochum, arma caperet? quapropter ille collecto ex fortissimis Macedonibus ingenti exercitu, adversùs Judam piorumque cœtum profectus est, ut cum eo manus consereret; quo cognito Judas quoque copias contrà illum eduxit, unde atrocissimum inter Macedonicam gentem piorumque cœtum exortum est prælium; Judas autem, cùm in conflictu Apollonium inter eos, qui vexilla Macedonum eorumque signa ferebant, stantem conspi-

(16.) Hæc & quæ sequuntur usque ad finem hujus capitis in Munsteri codice non leguntur & videntur ab interpolatore Judæo adjecta esse.

(17.) Vid. Psal. 91. v. 1. ad quem hic respicitur.

(1.) אפוליאנוס i. e. Apolianus, sic in nostro codice; sed cum Munstero legendum puto: אפולוניאס i. e. Apollonius, ita & 1. Maccab. 3. & apud Josephum lib. 12. Antiq. c. 10. vocatur, ac scribitur, Apollonium istum fuisse ducem Samariæ; in Josippi Epitome pag. 18. nominatur פלוניאס, sed * ibidem præmittenda erit, confer. & Munster. Not. h. loc. & infrà lib. 3. c. 13. n. 21.

כתו בתוך עמק המלחמה ויך במקדונים
מיתנו ומשמאלו ולפניו ויפל את בחורי
מקדון כאשר יפול הקוצר את שבולתיו
ואת עמדי קציריו ויבא עד אופליאנוס
ויכהו בראשו וימת׃ ויהגו יוצאי ערך
ליהודה וינוסו וירדפום יהודה ועמו ויכום
מכה רבי ויקוצו את כל שללם׃ ויקח
יהודה את חרב אפוליאנוס וילחם בה
כל ימי חייו׃ וישמע עוד טרון שר צבא
מקדון את שמע יהודה ואבאי אשמה
לי שם ואלחם ביהודה והגבור
ואסוף את כל עמו וילו ויבא עד בית
חורון׃ ויגר ליהודה ויאמר יהודה אין
לנו להתאחר נגא אליהם ואת כי הלכי
אחינו כקדת החסידים מעמנו ואם נקוה
עד בואם הנה עתה יאמרו צרינו כי
אנחנו יראים מהם׃ וילך יהודה לבוא
אליהם כל הלילה ויהי לאור הבקר
ויראו למחניהם עם רב ועשם וחמון
גדול׃ ויאמר אל יהודה אנשי החולצים
אתו איככה נוכל להלחם ברמון הזה
הנה ואנחנו מתי מעט׃ ויאמר אליהם
יהודה קראו אל יי התושעו בי ליי
המלוכה והישועה ויבא יהודי פתע
המחנה ויהלך עליהם פתאום ויהגר בם
מלחמה ויכא בתוך מחניהם ויעקר את
יי הישועה ויתגבל טרון וכל עמו ויגם
יהודה יהודה אחריו וידביקוהו ויכהו גם
סלה

conspiceret, animi fervore concitatus summis viribus adversùs illum in confertissima hostium turba impetum fecit, & ab utroque latere simùl & à fronte Macedones percutiens fortissimos quosque ex illis prostravit, non secus, ac messor manipulos & spicas demetere solet, & ad Apollonium usque perrumpens eundem gladio interemit; (2.) quo facto Græci terga Judæis obverterunt fugamque arripuerunt: ast Judas ejusque populus eosdem persecuti maximam illis cladem intulerunt omnique eorum prædâ potiti sunt; Judas verò Apollonii gladium nactus eo per omne vitæ suæ tempus in bello usus est. Verùm Seron (3.) exercitus Macedonici (4.) dux, cùm Judæ fama ad illum perlata esset, dixit: faciam mihi nomen & cum fortissimo Juda prælium inibo, quapropter universo populo suo ac militibus congregatis ad Bethoron usque progressus est; Judas verò, cùm id ei nuntiatum esset, dixit: haudquaquam nobis cunctandum est, egrediamur adversùs eos, etiamsi nonnulli fratrum nostrorum è cœtu piorum abierint, si enim, donec illi hùc redierint, exspectaverimus, hostes nostri factum istud ignaviam interpretabuntur & ipsorum metu id fieri dicent: quamobrem Judas, ut illos repentè invaderet, tota illa nocte iter fecit, illucescente autem die populum ingentem ac validum vidit, & maximam vim hominum conspexit; tunc viri illi, qui cum Juda venerant, ei dixerunt: quomodo adversùs copias hasce tàm numerosas pugnare poterimus nos, qui pauci admodùm sumus? Judas autè iisdem respondens: invocate, inquit, Dominum, is vos servabit, nam penes illum regnum est ac salus; his dictis Judas hostium aciem à latere repentè adortus prælio cum ipsis dimicavit & in media illorum castra perrumpens clamavit:

(2.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 18.

(3.) Vid. 1. Maccab. c. 2. v. 13. & Joseph. Antiq. l. 12. c. 10. hunc Seronem inferioris Syriæ ducem fuisse idem scribit Josephus dict. loc.

(4.) Hebr. קיקי, sic in nostro codice; sed Munsterianus habet: סרים i. e. Syriæ, quæ lectio etiam alteri præferenda videtur, vid. num. antec. 3.

סלה את כל אבוי מעגוי ויפל פרש
פגרי מתים רבי ויפל פחד יהודה על
כל הגוים׃

mavit: penes Deum salus est; hinc Seron ejusque exercitus omnis consternatus & in fugam conjectus est, dein Judas Seronem persequens comprehendit eumque interfecit & fortissimum quemque ex illius militibus prostravit, humumque multis interemptorum cadaveribus replevit, ac terrorem omnibus gentibus (5.) injecit,

CAP. XI.

וישמע אנטיוכוס המלך ארץ ויתרגים
ואלה ויקנף מאד ויאסוף את כל עמי
ואת המון כל הגוי אשר תחת ממשלת
ידו עם רב ועצום מאד ויחלק ארץ כיל
עמו ויחלו ויקח לו ארץ תצי ותיל וילך
אל ארץ פרס כי או פשע גוי פרס
מהודיא יד מקדון בשמעם כי פשע עם
יהודה באנטיוכוס׃ ואת תצי תיל נתן
אל ליסיאה ותוא היה איש גדול
במשפחת המלך מורע המקדונים ויצוהו
ואמר לו ארוה ידעת את כל אשר עשה
לי יהודה בן מתתיה ואשר עשה לשני
שרי הגדולי אשר היו לי בכיל ארצו
לעזר ולהשעיל בכל מלחמה ואשר עשרת
לעבואיהם׃ ועתה לך והבית את כל
ארץ יהודה והדרכת את עיניו׃ והנה
עמך מלך אפיסר בני ואני אלך אל
ארץ פרס ואגיש את גוי פרס תח׳ אשר
פשע

Antiochus autem rex, cùm hæc audisset, irâ commotus (1.) universum populum suum omnesque gentes, quæ sub imperio ejus erant, collegit, maximas sanè ac validissimas copias, totamque multitudinem atque exercitum dividens dimidiam quidem illius partem ipse secùm in Persiam duxit; (2.) (nam Persarum gens, cùm audisset, populum Judaicum contrà Antiochum arma sumpsisse, à Macedonum defecerat imperio) alteram verò partem Lysiæ, qui magnæ vir autoritatis (3.) ac regiæ cognationis ex gente fuit Macedonica, tradidit, eique mandata dedit hisce verbis: notum tibi est, quid Judas, Mattathiæ filius, adversùs me duosque duces meos præstantissimos (qui mihi in universa ditione mea auxilio erant atque emolumento) & adversùs eorundem copias perpetraverit; nunc itaque omnem Judæorum terram devasta eorumque urbes everte, en filius meus, rex Eupator, (4.) tecum erit; ego verò in Persiam proficiscar, exterminaturus incolas ejus, quia à me defecerunt. Antiochus itaque rex in Persiam belli gerendi causa abiit; Lysiam verò, filii sui nutricium, (5.) reliquit

(5.) Hebr. אשר תחרו ממשלתם i. e. quæ sub eorum imperio erant, ita in Munsteri codice hic additum est.

(1.) Vid. 1. Maccab. c. 3. v. 27. & Joseph. Antiq. l. 12. c. 11.

(2.) Anno centesimo quadragesimo septimo, ita Josephus dict. lib. 12. c. 11.

(3.) Confer. Josippi Epitom. pag. 18.

(4.) De hujus rebus gestis vid. 2. Mac. b. c. 10. v. 10. & sequ. it Joseph. lib. 12. de Bel. Jud. c. 1. confer. & cap. seq. 12. n. 10.

(5.) Munsterus dictionem: אומן quæ hic in Hebræo habetur, vertit: pædagogum.

כפש בי׳ וילך אנטיוכוס המלך ארץ
פרס להלחם בת׳ ויעזב המלך את
ליסיאה אומן לבנו ללכת להלחם בארץ
יהודה׳ וינתר ליסיאה את טולמיאום
ואת ניקנר ואת גיעזריום ללכת עמו
ושמה אנשים גבורים ויסע ליסיאה
מנקדוניאה עם ב׳ השרים הגבורים
הגוברים ללבית וילך תמוע עד בואם
אל גבול ארץ יהודה׳ ויוי בקרבם אל
הארץ הזאת וישלח ליסיאה עם ג׳ הגבורים
הגוברים ללכת הלוך תמוע עד בואם אל
גבול ארץ יהודה ומ׳ אלף איש ברוחים
הגלים עשר מלחמות ושבעת אלפים
פרשים׳ ויפקד עליהם את השר ניקנור
ויצום ללכת להלחם ראשונה עם יהודה׳
ותוא שב למקדונים בי אז לא יספק
עפר ארץ יהודה לרגלי מתא חיל אשר
שלוחי ולמרת אשב פרס׳ ויתחברו
אליהם עוד כל חיל אדם וכל חיל פלשת
ולבואי כלם אל ארץ יהודה להסיחותה׳
וישמע יהודה וכל זקני ישראל עמו את
הרבר הזה ויתאבלו ויקהצו עם וילבשו
שקים וישימו עפר על ראשם ויצעקו אל
מי׳

quit eique præcepit, ut in Judæorum terra bellum gereret. Quapropter Lysias, cùm expeditionis illius comites Ptolemæum, (6.) Nicanorem, (7.) ac Gregorium, (8.) viros fortissimos, elegisset, è Macedonia cum tribus hisce principibus præstantissimis profectus est, ac castris subinde motis tandem ad fines terræ Judaicæ pervenit: cùm igitur non procùl à regione illa abessent, Lysias cum tribus illis viris fortissimis 40000. pedites (9.) ac 7000. equites, lectissimos juvenes, misit, ut Judæorum terram invaderent, eisque Nicanorem, principem, præficiens præcepit, ut quamprimùm cum Juda prælium inirent; ipse verò in Macedoniam reversus est, quia secùm cogitaverat, certè terræ Judaicæ pulvis haud sufficiet ungulis equorum exercitus illius, quem eò misi, cur itaque hic otiosus sedeam? præterea copiis istis accessit quicquid erat virium in Syria ac Palæstina, hæ omnes copiæ simùl ad vastandam Judæorum terram venerunt. Judas verò cunctique seniores populi Israelitici, cùm id audissent, in maximo fuere luctu, atque jejunium indixerunt, & saccos (10) induti cineribusque capita conspersi ad Dominum clamárunt; Jejunio autem peractô Judas universum recensuit populum, eisque tribunos, (11.) centuriones, quinquagenarios principes (12.) ac decuriones (13.) præfecit & exercitum in campum eduxit, ut Macedonum genti obviam iret: postea in

(6.) Hic Macron cognominatur 1. Maccab. c. 10. v. 12. item, Dorymenis filius, 1. Maccab. c. 3. vers. 38. vid. & Joseph. Antiq. l. 12. c. 11.

(7.) Confer. Josippi Epitom. pag. 19. & seq.

(8.) Hic Gorgias dicitur dict. lib. 2. Maccab. 10. v. 14. & 1. Maccab. c. 3. v. 38. sic etiam Munsteri codex Hebræus legit: גרגיאם it. Joseph. Antiq. lib. 12. c. 12. in Josippi Epitom. p. 19. nominatur גבריס i. e. Begris; sed dubio procul iisdem corruptum est nomen, vid. cap. sequ. 12. num. 1. ibique not. & infrà h. lib. cap. 19 num. 1.

(9.) Confentit Josephus dict. libr. 12. c. 12. vid. tamen Josippi Epitom. p. 19.

(10.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 12. it. 1. Maccab. c. 3. v. 45. & seqq.

(11.) Sive: Chiliarchas, hi enim sunt שרי אלפים, i. e. principes super mille, quæ verba hic habentur.

(12.) Sic interpretor hic: שרי חמשים, Græci: πεντηκοντάρχας, pentacontarchos, qua voce autor Vulgatæ usus est 1. Maccab. 3. v. 55.

(13.) Seu: Decarchos, vel, uti Munsterus vertit: decanos.

castris præconis voce proclamari jussit: (14.) quisnam est ex vobis, (15.) qui vineam plantavit novamque exstruxit domum ac fœminam sibi desponsavit, aut quisnam timidus est animoque parùm forti? (16.) is abeat domumque revertatur; tunc multi è populo reversi sunt, quia ingentis illius multitudinis, quæ cum Macedonibus adventârat, strepitum præ animi timiditate audire non poterant, ita, ut 7000. tantummodò viri (17.) lectissimi è juventute Israëlitica cum Juda remanerent, qui omnes bellicosissimi erant, unus contrà centum, quos nullus incessebat pavor cujuscunque exercitus. Judas igitur castris inde motis Nicanori obviam progressus est: Nicanor autem multos secum adduxerat è Macedonia mercatores, (18.) eô animô, ut pueros puellasque judaicas illis venderet, multos enim captivos è terra Judaica se abducturum sperabat, quapropter hostes maxima tumidi ferociâ contrà Judam perrexerunt; Judas autem animo quidem humilis ac pavens, sed in Domino, Deo Israëlis, spem ponens obviam eis processit, dixerat enim: hic Deus servator meus est, is mihi auxilio erit; posteâ ipse, relicto piorum, qui secum erant, cœtu, seorsum à castris humi in faciem procidit & ad Dominum clamans sic oravit: Deus Deorum, excelse ac terribilis, qui jam inde ab initio imperâsti & ad hoc usque tempus regnas, tu suscitas bella eaque finis, in manu tua facultas est ac potentia extollendi ac deprimendi, propter misericordiam tuam magnam respice nos atque istam hostium superbiam coràm humili populo tuo, qui gratiæ tuæ confidit, comprime, tu enim populos nobis subjicies (19.) ac gentes subter pedes nostros sternes. Postquàm

(14.) Confer. Josippi Epitom. pag. mih. 19.
(15.) Vid. Deuter. c. 20. v. 5. & seq. it. 1.
(16.) In Hebræo: רך לבב i. e. mollis corde, Ital. codardo.
(17.) Et quingenti, תתק, sic in Josippi Epitome hic additur, vid. ibid. pag. 19.
(18.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 11.
(19.) Respicitur hic ad Psalm. 47. v. 4. & Psalm. 18. v. 48. ubi quoad significationem verbi תרבר vid. Commentar. imprim. is R. Salomonis Not. ibid.

quàm Judas orationem hanc ac preces finivit, Sacerdotes sacras inflârunt buccinas, populusque magnum excitavit clamorem; Judas autem in prælium atque aciem Nicanoris irruens (20) magnam ibidem edidit stragem, nec hostes illius impetum diutius ferre potuerunt, sed in fugam versi sunt, quos Judas cum copiis suis persecutus subinde cædendo ac prosternendo novem millia (21.) fortissimorum Macedonum, Syrorum ac Palæstinorum vespere illo interfecit; dein Judæi à cæde hostium reversi omni eorum prædâ atque aurô, quod mercatores ad coëmendos pueros puellasque israëliticas secum attulerant, potiti sunt, quæ postmodùm spolia inter pauperes distribuerunt, & in loco pugnæ Sabbathum celebrârunt, nam prælium istud sexto die commissum fuit.

CAP. XII.

EXinde Judas castra movens, duobus fortissimis Macedonum principibus, qui provinciæ Syriæ præerant, Bachidi (1.) nimirùm ac Timotheo, obviam progressus est, cum quibus (2.) atro-

(20.) Hæc paulo aliter referuntur 1. Maccab. cap. 4. v. 1. & seqq. it. Josephi Antiq. l. 12. c. 11.
(21.) Consentit Josippi Epitom. pag. 20. vid. & 1. Maccab. c. 4. v. 15. ac Joseph. Antiq. dict. lib. 12. cap. 11. ubi 3000. hostium occubisse narratur, Munsterus in notis ad hunc locum, ut autores conciliet, scribit duas pugnas, quas Judas cum hoste habuit, uno numero hic ab autore nostro absolvi, in prima cecidisse 3000. in secunda 5000. (forte legendum 6000. ut numerus 9000. qui hic apud autorem nostrum habetur, compleatur) vid. 2. Maccab. cap. 8. v. 24. ubi idem, quod hic, præprimis quoad numerum cæsorum, legitur.
(1.) Ita juxtà Munsteri codicem, ubi בכירים habetur, vertere volui, cui & 1. Maccab. c. 7. v. 8. & 19. consentit, nam quod hic habetur nomen, בגרים, corruptum est ac pro ר sive Resch legendum erit ד Daleth, interjecto, hoc modo: בגדים, quanquam Munsteriana lectio præferenda videatur, confer. quæ de nominibus corruptis c. antec. 11. n. 8. dicta sunt.
(2.) Sic locum hunc, qui hic omissus est, supplere volui

ויהרוג אחיהם יהודה ולא דבק אותם
כי באו בעשתרות ויהי כאשר קרב יהודה
אליו ויצרו פוליפוס מן הדרך ויבא
בבית אחד ויבא אחיו יהודה ויצרו
יהודה את הבית באש וישפוך אותו
במקום הזוא וינקום את נקמת אלעזר
הבתן ואת נקמת דמי החסידים אשר
שפך בארץ יהודה׃ וישב יהודה משם
ויפשוט את החללים וישלח את שללם
ירושלימה ויצו לחלקו לעניי ירושלם
ולאזביונים׃ וינקבור בזה וימלט כי פשט
את בגדי הארבעמן אשר הוו עליו וילבש
בגדי עני ולא כן לא הביחהו אנשי חיל
יהודי גם לא הביחו יהודה׃ ויבא על
מקדוניאה ויספר אל ליסיאה את כל
אשר קרהו׃ בעת הזואה שב אנטיוכוס
המלך מארץ פרס בכלימה וברעה כי
הביחוהו אנשי פרס׃ והוא כבואו מארץ
פרס ויגידו לו את כל אשר עשה יהודה
לשחו ולעמו ואת אשר הכו וחיתם
ויכלא אנטיוכוס תמה ויחרף ויגרף
לאלהיו ויאמר אלהי יהודה ואבותיו אל
ירושלם ואעשנה קברות מהר כי אמלאנה
מפגרי

atrocissimum inivit prælium ac viginti millia fortissimorum Macedonum interemit; Bachidem autem ac Timotheum, in fugam versos, Judas persecutus est; sed eosdem comprehendere non potuit; nam Astaroth (3.) ingressi sunt; Philippum (4.) verò assecutus est, illum ipsum, qui terram Judaicam clade afflixerat; accidit autem, cùm Judas ei appropinquaret, isque à via declinans ad domum quandam secederet, ut Judas quoque eò veniret domumque illam incenderet, quò factò Philippus ibidem combustus fuit, sic Eleazarum, sacerdotem, piorumque sangvinem, quem Philippus in terra Judaica effuderat, ultus est Judas, (5.) qui posteà reversus interemptorum cadavera spoliavit prædamque Hierosolymam misit, adjectò mandatò, ut illa inter pauperes & egenos distribuerentur: Nicanor autem fugâ salutem quæsiverat, nam veste purpureâ, quâ ornatus erat, abjectâ, vilique habitu indutus ac propterea nec ab exercitu Judaico, nec ab ipso Juda agnitus evasit & in Macedoniam veniens omnia, quæ sibi evenissent, Lysiæ narravit. Eodem tempore rex Antiochus (6.) cum ignominia & dedecore è Persia reversus est, expellentibus eundem Persis; cùm igitur ex Perside rediisset, (7.) omnia ei narrata sunt, quæ Judas adversùs principes ejus populumque perpetrâsset ac quomodo ipsos interfecisset: quapropter Antiochus irâ commotus in probra ac contumelias adver-

volui, ex 1. Maccab. c. 10. v. 24. & seqq. ut & ex Munsteri codice, ubi ita legitur: ויתנך עמם מלחמה גדולה כ׳ אלף גברי מקרן הציע בטלמאי וגם בפיום ותימטיאום וירוף את׳ i. e. & prælium cum illis iniit maximum 20000. militis Macedones in pugna interemit; Bachides autem & Timotheus fugerunt & persecutus est eos &c.

(3.) In Munsteri codice hic additur: קרנים id est, Karnaym, confer. Josippi Epitom. pag. 20. & Joh. Lightfooti Chorograph. Lucæ præmiss. cap. 1. Sect. 3.

(4.) Ita & hunc locum ex Munsteriano codice supplere volui, ubi sic legitur: וירבק יהודה את פיליפוס הוא אשר עשרה את הרעה בארץ יהודה ויהי כאשר וכ׳ i. e. & assecutus est Judas Philippum, eum ipsum, qui fecerat malum in terra Judaica; accidit autem, cum &c. sequentia vid. hic in ipso textu nostro.

(5.) Hùc facere videntur, quæ 2. Maccab. cap. 8. vers. ult. habentur, confer. & Munsteri Not. h. loc.

(6.) Vid. 2. Maccab. c. 9. it. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 13. ut & Josippi Epitom. p. 21.

(7.) Ecbatana. Hebr. אכמתא ita hic in codice Munsteriano additum reperitur; urbs autem illa Mediæ majoris metropolis est Straboni.

מפגרי חללים׃ ויאסוף את כל עמו את
הרכב ואת הפרשים וכח רב ועצום מאד
אשר לא יספר מרוב ויבא יי לעיני
וישתולל על עמו וירדוף את דמי החסידים
מיד אנטיוכוס ויכהו יי אלהינו בשרון
רע ובחולי מעים ובכל ואת לא שב
אפו מטנו לא נבנע ועוד ידו נטויה
לאמר אלך ואחריב את ירושלם ואשיחה
בתרי׃ ויאמר מהרו הרכב והפרשים
ויחיל ואלכה לי אל ירושלם כי אעשה
את רצוני ואשר דבר פי יקום ואין מי
יעמוד לפני ומי יעמוד לפני זדים ויבינהו
לי המרי ולי כח ואל להמיר בריתם
כרצוני כי אעשה מהם ארץ ומהארץ
ים באשר אחפוץ׃ וירו כבלותו לדבר
ויכעס וילך עם הילו חיל גדול מאד
ועמו פילי רבים יודעי מלחמה וחגרו
כבד מאד׃ ויהי בדרך ויעבור הרכב
ממול פיל ויעקם הפיל ויהגו השוטים
וידלגו ויקצפו ויחפכו את הרכב ויפול
אנטיוכוס מעליו וחשברנה כל עמותיו
כי היה איש עב בשר שמן וכבד׃ ויהך
יי מכה על מבחו ומכאש על במעיו פרות
כשר החלל המשלך על פני השדה
בעמי

adversùs Deum suum (8.) prorumpens dixit: Hierosolymam proficiscar & ex ea mortuorum sepulcrum efficiam, eamque interfectorum cadaveribus replebo. Omnem igitur populum suum, currus & equites, ingentem, prævalidum & innumerabilem exercitum collegit; (9.) ast Deus Zelo pro urbe sua (10.) commotus populo suo pepercit, ac sangvinem piorum de manu Antiochi requirens gravissimis eum ulceribus atque intestinorum doloribus percussit; sed ne sic quidem ab ira destitit rex nec superbiam deposuit; verùm in proposito (11) perseverans: proficiscar, inquit, & Hierosolymam destruam eamque solo æquabo; dein, adducite mihi, ait, quàm celerrime currus, equites & militares copias, ut Hierosolymam invadam & propositum meum exequar, ac quod ore locutus sum, ad effectum deducam, ecquis mihi resistere poterit? nam & mare & siccum subjecta mihi sunt, & in manu ac potestate mea situm est, eorum naturam (12.) pro arbitrio meo immutare, ut mare in terram ac vice versa terram in mare, prout mihi libuerit, vertam: his dictis currum conscendit & cum exercitu suo profectus est; erant autem cum illo copiæ ingentes multique elephanti, (13.) prælio apti, ac gravis belli apparatus: accidit autem, cùm in itinere currus regius elephanto cuidam occurreret, qui equos clamore suo terrebat, ut illi pavore consternati calcitrare & efferari inciperent, mox ipsum everterent currum atque Antiochum inde excuterent; (14.) quo

(8.) Hebr. לאמר, ita hic in nostro codice; sed absunt ista à Munsteriano.

(9.) Consentit Josippi Epitome pag. 21.

(10.) Ac templo suo: ולחיכלו, sic in Munsteriano codice hic additum reperitur.

(11.) Manus ejus adhùc extensa fuit, ita juxta Hebræum.

(12.) Hebr. בריאתם, sic in Munsteriano codice, quem hic potius secutus sum, quam nostrum, ubi legitur בריתם i. e. fœdus eorum, quamvis etiam hæc dictio commodam recipere possit interpretationem.

(13.) Ique tantæ magnitudinis ac roboris, ut duodecim viri suprà unum elephantem pugnare potuerint, prout in Josippi Epitome pag. 21. habetur.

(14.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 22.

ביתי הקין להתם השמש וישאוהו עבדיו
קל שבתם מקט כי לא יכול לרכוב:
וישליכהו אחות וינוסו מעליו כי לא
יכלו לגשת אליו מפני הריח הרע ויוצא
מבשרו הנבאש ויאמר איש אלהים הלא
כמשפט באה המכה הזאת לאיש הזה
כי הוא היה מחרף את אלהי כל ויחר
איוב לאלהי השמים ויהי כאשר נלאו
כל אנשי הזרוע מאנטיוכוס מרוב רע
היוצא מבטנו וידע כי יד יי נגעה בו
וישפל ויכנע ויאמר צדיק הוא יי המשפיל
וגבוהים אש' השפילני והכניעני רשע
כמוני היום הזה תחת אשר עשיתי הרעות
גדולי לעמי מלחסדיו הביא יי עלי את
כל הרעות האלה: ויחל נדר ליי ויאמר
אם יתפאני יי מחלי זה: אבואה אל
ירושלם ואמלאנה מכסף וזהב ובגדי
ארגמן אציץ בכל והעובותה ואתן לה
את כל אשר אבותי הקדמונים
המקדונים אל מקום האלהים הגדול
והקדוש הזה ואמול את בשר עולתי
ואלכה לי אל כל ממלכות וארץ מסיע
ואומר אין כמי אלהי ישראל בכל העולם:
ולא שמע יי להפלתו ולא האזין אלה
כי לא היה לבבו האמור שלם עם יי
אמנם בכל ארץ וארץ אשר הלך האמור
אנטיוכוס מאו לבקש בער הלוז הרה
בקרב

quo casu omnia illius ossa confracta sunt, (crassò enim & obeso erat corpore) dein Dominus plagam plagæ addidit, (15.) ita, ut caro ejus instar cadaveris, in campo jacentis & æstatis tempore ad calorem Solis putrefacti, teterrimum exhalaret fœtorem; ac servi quidem illum humeris suis paululùm portabant, (neque enim equo vel curru vehi poterat) sed mox eundem in terram projiciebant & ab ipso aufugiebant, quia nemo ob fœtorem gravissimum, è carne illius putrefacta egredientem, ad ipsum accedere poterat; tunc vir quidam pius (16.) dixit: nonne plaga hæc jure meritoque isti contigit homini, qui Divinum contempsit numen & hostis Dei, cœlum inhabitantis, evasit? cùm verò omnes Antiochi milites teterrimum fœtorem, è corpore ipsius egredientem, ægrè ferrent, (17.) tunc demum plagam hanc divinitùs sibi immissam agnoscens Antiochus humili ac demissò animò dixit: justus est Dominus, qui superbos dejicit ac me quoque depressit, hodieque me impium reddidit humilem, is ipse enim, quia magnis calamitatibus pios populumque ejus afflixi, mala ista omnia mihi intulit; tunc votum fecit Domino: si Deus, inquiens, hanc infirmitatem meam sanaverit, ego ipse Hierosolymam proficiscar eamq; auro & argento implebo & per omnes illius plateas vestes sternam purpureas atque cunctos majorum meorum, Macedoniæ regum, thesauros Templo Dei maximi & sanctissimi libenti animo offeram, præputium quoque carnis meæ circumcidam & omnia totius orbis regna peragrabo, sonorâ prædicans voce: in universo mundo non est quisquam similis Domino, Deo Israëlis; ast Dominus orationem ejus non exaudivit

(15.) In dicta Josippi Epitome loc. alleg. scribitur, quod Deus non solum Antiochum; sed & universum illius exercitum scabie sicca & sanie aliisque morbis percusserit.

(16.) איש אלהים, vir Dei, sic juxta Hebræum.

(17.) In Munsteriano codice hic additur: וגם הוא נלאה מרוח i. e. nec ipse fœtorem ferre potuit.

נקרע בשרו מעל עצמותיו ונופל בארץ
עד אשר לא נשאר בשר בכל עצמותיו
ולקין ימים נפלו מיעיו ארצרה וימות
בבושה ובכלימה בארץ נבזיה וימלך
אופטר בנו תחתיו:

ויהיה כן ויתיה הכהן הגדול וכל
עדת החסידי אשר היו עמו באו אל
ירושלם וירצשו את כל המובחות אשר
בנו העמים ויטהרו את הבית מגלולי
הגוים ויבנו מזבח חדש ויתנו בשר ובח
עליו ויערכו עצים ואש קדישה לא
מצאו: ויעקץ אל יי ויקראו אליו ותצא
אש מן האבנים אשר על המזבח ויעכו
עצים עליה ויקטירו את ובחים וידי האש
על המזבח עד הגדלה המלישית: ויעשו
תנוכת המזבח בחדש כסלו בניה בו:
וישימו את לחם הפנים על שלחן יי
וידליקו

vit, (18.) nec illum voti compotem fecit, nam sævus ipsius animus non erat sincerus & integer coràm Deo; quocunque igitur tyrannus iste, Antiochus, morbi curandi causa proficiscebatur, ibi ossa ejus carne, paulatim in terram decidente, subinde destituebantur, donec omnibus illius ossibus nihil omninò carnis relinqueretur & tandem ejusdem quoque viscera in terram effunderentur: sic cum ignominia & dedecore in peregrino solo vitam finivit (19.) Antiochus, cui filius ejus, Eupator, (20.) in regno successit.

CAP. XIII.

Judas autem, Mattathiæ, Summi Sacerdotis, filius atque universus piorum cœtus, (1.) qui cum ipso erat, Hierosolymam venerunt & altaria omnia, quæ gentes exstruxerant, diruerunt, ac Sanctuarium à sordibus gentilium repurgârunt (2.) novamque ædificârunt aram, cui sacrificiorum carnes imposuerunt lignorumque struem fecerunt; sed ignis sacer defuit, quapropter fusis ad Dominum precibus ignis è lapidibus, aræ impositis, exiliit, (3.) in quem ligna conjecerunt ac sacrificium peregerunt, hic ignis suprà altare ad tertiam usque captivitatem servatus est; dedicârunt autem altare die vigesimo quinto mensis Kisleu, (4.) ac panes propositionis mensæ Domini imposuerunt lucernasque in candelabro Domini aptè atque ordine accende-

(18.) Consentit Josippi Epitom. p. 23.

(19.) De Antiochi interitu vid. 1. Maccab. c. 6. v. 8. & seqq. it. 2. Maccab. c. 9. ac Joseph. Antiq. l. 12. c. 13.

(20.) Hebr. אופטר in nostro codice nominatur, in Josippi Epitom. pag. 23. dicitur אופטיר, de hoc vid. & cap. antec. 11. n. 4.

(1.) Vid. quæ supra cap. 8. num. 9. annotata sunt. Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 1. pios illos nominat Asidæos.

(2.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. cap. 11. & 1. Maccab. cap. 4. it. 2. Maccab. cap. 10. v. 1. & seqq.

(3.) Consentit Josippi Epitom. pag. 23. & seq.

(4.) Hic mensis ex Buxtorfii sententia incipit à novilunio Novembris nostri; Munsterus hic in notis suis scribit, mensem Kisleu esse tertiam lunationem ab æquinoctio autumnali; in Josippi Epitome pag. mihi 24. dicitur, id accidisse vigesimo quinto die mensis Elul, qui Augusto nostro ferè respondet.

runt Dominumque laudibus & præconiis per octiduum celebrârunt. Finitâ autem dedicatione, à populo Israëlitico celebratâ, Judas in Idumæam adversùs Gregorium (5.) profectus, prælium cum ipso ejusque exercitu iniit eosque terga dare coëgit, quô factô Judas cum militibus suis fugientes persecutus viginti millia Idumæorum fortissimorum eodem die prostravit; reliqui verò metu consternati fugâ salutem quæsiverunt, sic Idumæam subjugavit Judas eamque fecit sibi tributariam; Gregorius autem fugiens in Arabiam pervenit ad Timotheum, qui universæ regioni occidentali à rege præpositus erat; is exercitum 120000. militum tam Macedonum, quàm Arabum (6.) in terram (7.) Gilead eduxit atque multos interfecit Judæos eosque clade afflixit; illi verò missâ ad Judam epistolâ cum lacrymis ac precibus eum rogârunt (8.) hisce verbis: ascende ac serva nos, nam Timothei copiæ regisque Arabiæ milites nos admodùm premunt, Galilæi (9.) quoque ad Judam literas miserunt in hanc sententiam: veni ac protege nos, quia Tyrii, Sidonii & Macedones, ibidem habitantes, nos perditum eunt. Judas itaque, cùm hæc audisset, Simeoni, fratri suo, dixit: (10.) abi in Galilæam, ego in terram Gilead proficiscar, posteà Judas 5000. fortissimos (11.) milites, ex universo piorum cœtu electos, absque ulla mora Jordanem (12.) trajecit, ut in regionem Gilead perveniret, Simeon quoque, frater ejus, ductis secum 3000. Judæis fortissimis in Galilæam abiit,

וילחיקו את גזית המערכה על מגורת
יא וילחלו את יי במקרא ההלל ה' ימים
ויהי אחרי הנעכת ישראל וילך יהודה
אל ארץ אדום לקראת גרגריאום
ויתגבר יהודה עליו ויכל וינשו
מפניו ויורדף אחריו יהודה ובאחרי
וכלה ביום ההוא יהודה ובאחיו מאדום
גיות כ' אלף גבורים ויפצואהו גמר
מפחדו וילכוד הוא את ארץ אדו וישם
עליה מס וגרגריאום גם וילך אל
הגרעאום בארץ הערב כי הוא הפקיד
המלך על כל ארץ מערב ויצא המרעאום
לקראתו בק"כ אלף אנשי מלחמ' מחיל
מקדין ומחיל קרב וירדוג בארץ הגלעד
רבי מעם יהודה ויצר לאחים: וישלחו
אגרת אל יהודה בבכי ובתחנוני לאמר
עלי' אלינו והושיענו כי כלנו אנשי
המרעאום ואנשי מלך הערב גם אנשי
הגלגל שלחו אליו לאמר עלה אלינו
והושיענו כי כלנו אנשי שר ועזרון
ואנשי מקדין הושבים בה' וירו כשמוע
יהודה את הדברים האלה ויאמר לשמעון
אחיו לך אחרי הגלגלי' ואני אלך
הגלעדה' ויבחר לו יהודה מכל גבורי
החיל ה' אלפים גבורים וימהר וילך
ויעבור

(5.) Hic Gorgias dicitur 2. Maccabæor. cap. 10. v. 14. Munsteri quoque codex Hebraicus habet גורגיאס vid. suprà h. lib. 3. cap. 11. num. 8. it. infrà eod. libro 3. cap. 19. num. 1. confer. & Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 11. ut & Josippi Epitom. pag. mihi 25.

(6.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. mihi 24.

(7.) Hebr. מנשה וגלעד i. e. Manasse ac Gilead, ita Munsteri codex.

(8.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 11. in fin. & cap. seq. 12.

(9.) De Galilæa vid. inter alios Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa cap. 59. it. c. 62. & 63.

(10.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 12.

(11.) Josephus eod. lib. 12. cap. 12. scil. it, Judam μετ' ευχειρωτων ολιγους σφοδρα τους περι γαλιλαιαν i. e. cum 8000. militibus in Gilead profectum esse.

(12.) De Jordanis fonte Panea vid. inter alios Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa cap. 67. & 68.

ויעבור את הירדן ללכת גלעדה: וישמעון
אחיו גם הוא לקח עמו ג' אלפי מגבורי
יהודה וירן גלגלה ויתגר מלחמה גדולה
באנשי צור וצידון ואנשי מקדין הושבים
בינתי וישלך ארצות מהם ביום ההוא
אלפים בגבורים וימשך את אחיו בגלגל
ויקח את שלל האויבים וביאותו אל
ירושלם ויהודה במשוח מלחמה עבר את
הירדן ויבא גלעדה על המחנאום וימצאהו
והוי גלחם על העיר אשר בהר הגלעד
ויתגר בו מלחמ' והוי שם מלחמה
גדולה מאד בניהם ויעמוד אלה לנגפת
אלה ויהי עם תמחנאום עם רב ועצום
מאד ועם יהודה מהי מעט ויקרא יהודה
אל יי מתוך עומק המלחמ' ויעקץ
ואשבר יי הושיעה נא ויאבר עוד השטן
יי את שאורית ישראל וחן בידי ויהי
העצום הזה ביום הזה ויהי הוא הראשון
לעקץ אל יי ויטא עיניו ויראה יי בגבורי
גבורים וחכמים מהם אש וכל למחנים
הדב' ושנים מהם עומד מול יהודה
מוה אחר ומוה את ומגבי אחרו במגניה'
והשלשה מהם ראש והנם גלחמי למול
מחנאי חמחנאום ויהי בראותו אותם
יהודה ויבשר ארץ עזרת הנסתרים אשר
אחו יען ויאמר הלא מן השמים שולחו
לעזרת הנשתרים ובאו לעזרני ויחזק
ויאמץ בבשורתו את לב בחירי הגבורים
וילחמן

(13.) Hebr. אלפים, sic enim hic punctandum puto, Munsteri codex Hebr. habet ח' אלפים i. e. octo millia.

(14.) In Hebræo habetur: משוח מלחמה, de quo suprà h. l. 3. c. 9. n. 9. dictum est. confer. & infrà c. 17. h. lib. 3. n. 4.

(15.) Vid. Joseph. antiq. lib. 12. c. 12.

(16.) Vid. 2. Maccab. 10. v. 29. ubi etiam istius rei fit mentio.

(17.) Vid. Joseph. antiqu. lib. 12. c. 12.

it, ubi acerrimum commissum fuit prælium, in quo 2000. (13.) Tyrii, Sidonii & Macedones, qui inter illos habitabant, occubuerunt, hoc itaq; modo Simeon in Galilæa fratribus suis auxilio fuit, hostiumque prædâ potitus eandem misit Hierosolymam; Judas autem, imperator, (14.) Jordanem trajiciens in terram Gilead exercitum contrà Timotheum duxit, qui eodem illo tempore urbem, in monte Gilead sitam, oppugnabat, (15.) tunc gravissimum inter illos atque aneeps obortum est prælium, nemine locum hosti cedente, etenim cum Timotheo ingens ac validus erat exercitus; ast pauci admodùm cum Juda pugnabant, qui in ipso certaminis fervore ad Dominum clamans ita dixit: Serva quæsò, Domine; paulò post ingeminans ait: serva, obsecro, Domine, reliquias populi Israëlitici & validam hanc gentem in manus meas hodiè trade; accidit autem, illo adhùc Deum invocante, ut oculis sublatis quinque juvenes (16.) præstantissimos, equis igneis insidentes, ac vestibus aureis indutos, conspiceret, è quibus duo Judæ adstantes, alter à dextro, alter à sinistro latere, clypeis illum protegebant; tres autem reliqui adversùs Timothei exercitum pugnantes à Juda visi sunt, quod gratum oculis spectaculum ipse lætus piorum cœtui, qui cum ipso erat, notum fecit, nonne hi, inquiens, cœlitùs in piorum auxilium missi sunt nobisque subsidio venerunt? his dictis animum addidit militibus suis fortissimis & Timothei copias premens tandem illas in fugam vertit, (17.) eodemque die 20500. hostes interemit; Timotheus autem Jordanem versùs fugam arripuit, cujus tergo cùm Judas subinde cædendo ac persequendo inhæsisset, tandem Timotheus ad litus ma-

ris

וילחץ הוא וגבוחו את צבא המיונים
ויכה יהודה מצבאו ביום ההוא כ׳ אלף
איש וח״ק ויגס תמריאום בשם דרך
היורדן ויהודה נוסף אחריו הלוך ודבוק
ומשם ברח נוסף והם ויבא עזוריה
ויחזק מעמד המריאום במקום ההוא
ויעירך מלחמה עם יהודה כי ראו
אליו כל גדודי חיל פלשת הנשארים׃
ויקרב יהודה במקום המלחמה ויכסון
עליו כקפרן האריה על עדרי צאן ויהרוך
תמריאום את עזריה לגוש ונפרצו מעליו
כל חילו וירדפו אותם צבא החשמונים
ויכום ויכרתם עד התומה אשר לעזרית
ויבא תמריאום בעזה ויסגרו השער בעדו
וילחם מעל החומ׳ עם יהוד׳׃ ויהודה
וכל בחורי החשמונים נגשו אל העיר
וילחמו עליה ה׳ ימים ולא יכלו לה ויהי
ביום החמישי ויעלו אנשי תמריאום על
המגדל הגדול וקללו וידפו את משה
המלחמה וידברו בחרופים וגדופים על
אלהינו אשר לא יאות להפר בס׳ אז
קצאו כי בחורים מבחורי החשמונ׳ על
רבר הדבורת אשר וידפו המריפים
ויקחו את מגניהם בשמאלם ואת
הרבורתיהם בימינם וירצו לשל התומה
פתאום ויקל אחד מהיה אל התומה
ואחריו אחר כי היתה פתאום סולם על
התומה וידלגו עליה וילחמו עם העיזרים
על התומה וירחיבו מקו להבורית ויעלו
כלם

ris properans Gazam pervenit, ubi collectis iterùm viribus (nam omnes Palæstinorum copiæ, quæ adhùc superstites erant, ad illum venerant) prælium cum Juda inire constituit, qui etiam nihil cunctatus in aciem descendit & in hostem non secus ac leo, in greges ovium irruens, impetum fecit; Cùm verò Timotheus tergum dedisset & in fugam conjectus esset, omnes ejus milites dispersi fuerunt, quos Hasmonæorum copiæ insecutæ percusserunt atq; obtriverunt usque ad mœnia (18.) urbis Gazæ, è cujus muris Timotheus, postquàm in urbẽ intraverat portaq; clausa erat, pugnavit cum Juda; ille verò simul cum universo Hasmonæorum exercitu ad oppidum accedens quinque diebus id oppugnavit, sed capere non potuit; die autem quinto, cùm milites Timothei in turrim quandam præaltam ascendissent & conviciis ac probris Judam, imperatorem, (19.) infectati essent inque Deum nostrum contumelias atque blasphemias, quas hic referre minime convenit, jactâssent, viginti juvenes Hasmonæi (20) ob maledicta illa & opprobria ab hostibus prolata, Zelo accensi ac clypeos sinistrâ, gladios dextrâ gerentes repentè in muros impetum fecerunt, quo facto unus ex illis statim mœnia conscendit, quem alii mox secuti (nam scalas sine mora admoverant muris) tandem mœnia superârunt & acerrimum cum propugnatoribus certamen ibidem inierunt sociisque suis spatium dederunt, qui omnes, postquam mœnia conscenderunt, statim ad portam urbis properârunt, juxtâ quam foris & intrà gravissima oborta est pugna, intereà universus Hasmonæorum exercitus forinsecus ad portam illam accedens eandem igne succendit; cadente igitur portâ urbem intrârunt atque ita Gazam ceperunt, ubi blasphemi illi conviciatores vivi capti, ac postquam contumelias ac probra,

(18.) Hebr. עד התומה אשר לעזרית ita hic in notho autore; ast Munsteri codex solummodo legit: עד כלות i. e. ad internecionem, prout ipse Munsterus vertit, confer. & 2. Maccab. c. 10. v. 32. & seqq. it. infrà cap. 17 n. 10. ibique not.
(19.) Vid. quæ suprà hoc cap. 14. notata sunt.
(20.) Vid. 2. Maccab. dict. cap. 10. vers. 35. ubi idem narratur.

כלים ויבואו המערה וילחמו על השער
מבית ומחוץ וכל צבא החשמונ׳ בחוץ
נגשו אל שער התיא וישרפוהו באש
ויפל השער וילכדו את עזה ויחפשו את
המריפי׳ חיי והם הם אשר והחץ כי
תיפו את ירושו ואת משה המלחמה
וישרפים באש ויבו את עזה לפי חרב
ויחגיגו את כל זבוחה ושבי ימים לא
חללו להרוג כי עם רב והה בה ויבזזו
המריאום ויהוכא באחר רבורות ולא
נמצא ומצאו את אחיו והם בראו
ואפולאנוס ויביאום אל יהודה חיים
ויצו יהודה ויחיו את ראשם׃ ויקחו
את כל שלל העיר ויבואו ירושלימ׳ בשיר
ובהלל ובתודות ומהללי את יי כ״י טוב
חוד מלך ישר׳ ע״ה והוא שיר העדו לי״
כי טוב כל״ת׃

CAP. XIV.

ויהי בשמוע אופטר בן אנטיוכום
הרשע הוא אנטיוכום אשר עשה הרעה
הגדולה בירושלם ויהודה אשר הרג את
החסידים ויסרו בגלגים גדולים כאשר
הורעו למעלה בספר הזה׃ כי יהודה
גבר

Cum verò (1.) ad Eupatorem (2.) filium Antiochi istius impii, qui tot tantaque mala urbi Hierosolymæ ac populo Judaico intulerat, quique pios trucidaverat, qui denique ipse acerbissimis cruciatibus vitam finierat, (prout suprà (3.) in hoc ipso libro narravimus) fama esset perlata, Macedones à Juda superatos eosque è terra sancta ab

(21.) ita hic 2. Maccab. c. 10. v. 37. & Hebraicum Munsteri codicem, qui habet: כיראו ואפולאנים sequi volui potius, quam nostrum, qui corruptè legit כראו ואפולאנוס i. e. Berao & Apollanus, ut ego quidem verto, confer. supr. h. lib. 3. c. 10. n. 1. ibique not.
(22.) Vid. Joseph. antiqu. lib. 12. cap. 12. circa fin.
(23.) Sic Psalm. 136. v. 1. & seqq. habetur.

(1.) Eadem ferè, quæ hic recensentur, habentur infrà h. lib. 3. c. 10. num. 1. & seqq. unde interpolatoris manus videri intervenisse.
(2.) Hebr. המכונה שמו אפיפנים i. e. qui & Epiphanes nominatus est, ita hic Munsteri codex, vid. idem Munsterus hic in notis suis, confer & Josippi Epitomen pag. milii 25.
(3.) Nimirum cap. 8. & seqq.

גבר במקדנים ובני החשמונים השמידו
את המקדנים מארץ הקדושה וישלח
ארת ליסיאה בן דורו בחיל כ׳ אלפים
פרשים וכ׳ מלפי עמהם יהודי מלחמי
ברעש ורעד׳ ויבאו ביהודי ובירושלם
וילחמו בראשונה על ביתר ויבנו עליה
חיק סביב ויחלו לרכות ולנגף את חיר
באלי ברזל ובאבני סוללה׳ ויהודה׳
וכל עבא החשמוני׳ ישבים בעורת
ובהרים ומתחבאים מפני פרשים מפני
חיל יון העצום׳ ויאמר יהודה אל
מחניו הפה נקדמה את פני יי אלהינו
בצום ובתחנונים ונלכה על צבא יון
הגלחמים בביתר ונעזרהו הגנו ונשיגו
במצותיך׳ ויבא יהודה עם בניו ויקח
ויקראו צום ויעלו עלות ויזבחו שלמים
ויקראו אל יי׳ ויעקו אליו גדולים
וקטנים לאמר הושע יי את עמך את
שאירית ישראל׳ יהי לאזר הצום ויחזק
יהודה בשופר פתאום ויתן אות מלחמה
וילך הוא וכל בחוריו עמו לעזרת אחיהם
אשר בביתר׳ ויהי בצאתם מירושלי
ללכת אליהם ולהלחם במחנה יון ויאמר
יהודה אל בחוריו ונקח נתחזקה בעזר
עם

ab Hasmonæis expulsos esse, ipse Lysiam, patruelem suum, cum exercitu 80000. (4.) equitum misit, quos octoginta elephanti, ad bellum instructi, (5.) sequebantur, ut hostibus terror injiceretur ac pavor. Hæ igitur copiæ cùm in Judæam Hierosolymam versùs pergerent, primò urbem Bither (6.) fossis & aggeribus circumdatis oppugnârunt, ejusq; muros arietibus ferreis & lapidibus jaculatoriis (7.) pulsare cœperunt; Judas autem atque omnes Hasmonæorum copiæ ob metum tàm numerosi ac validi Græcorum exercitus in sylvis ac montibus habitârunt ac delituerunt; dein Judas ad suos: agite, inquit, placemus primò Dominum jejunio ac precibus, posteà adversùs Græcorum, qui Bither oppugnant, exercitum proficiscamur, ad quæ illi responderunt: en parati sumus, ut mandato tuo obtemperemus. Judas itaque ac qui cum ipso erant Sanctuarium ingressi, jejunio indicto, sacrificia & holocausta obtulerunt, Dominumque invocârunt omnes, unanimi voce dicentes: Serva, Domine, populum tuum, reliquias Israëlis; dein peracto jejunio Judas repentè tubas inflari jussit, datoque belli signo cum omnibus copiis abiit, ut fratribus suis, qui in urbe Bither erant, subsidio veniret; cùm verò Hierosolymis egrederentur, ut cum Græcorum exercitu pugnam inirent, Judas suos ita cohortatus est: forti estote animo, ac viriliter pro populo Domini Deique nostri urbibus pugnemus atque simùl cum ipsis intrepidè mortem oppetamus, ne calamitates gentis

(4.) Copiarum numerum aliter describit Josephus antiqu. lib. 12. cap. 14. Id. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 1.

(5.) Munsteri codex hic addit: עם רב ועצום i. e. ac populus multus atque robustus.

(6.) Seu Bæther, uti Munsterus hic vertit; hæc urbs 2. Maccabæ. c. 11. v. 5. Bethzura dicitur; fuit autem castellum seu vicus, Græcis dicitur Βηθζηχαρία. vid. Joseph. eod. lib. 12. cap. 14. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 1. vid. & infrà h. lib. 3. cap. 20. num. 4. it. lib. 6. cap. 59. n. 8. confer. & Joh. Lightfooti Chorograph. Marco præmissa cap. 8. §. 6. & Chorograph. Matthæo præmiss. cap. 52. vid. etiam Josippi Epitom. pag. 25. & seq.

(7.) Ita hic cum Munstero vertere volui: אבני סוללה, quo nomine ii intelliguntur lapides, qui ballistis emittebantur, de quibus Lipsius lib. 3. Poliorcet. Dialog. 3.

עם יי ובעד ערי אלהינו ונמהרה יהי
עמהי בגבורה ולאל נגיאה ברקע אשי
המצא את עמנו׳ ויהי בדברו אלהים
כדברים האלה וישא את עיניו וירא בן
השמים ובין הארץ איש לבוש בלבוש
זהב וחזקו על סוס ורמחת הסוס במראה
להב׳ וביד האיש הזמה ואחריו נגר
צבא החשמונים ופניו ולרבי נגד מרעה
יון המקדוני׳ ויהי נצויה להבי למדעה
יון׳ ויאמר יהודה אל בחיריו אל תראי
ואל הערצו מפני הקהלים העמאים
האלה יי אלהינו הוא הגלחם עמהם
בעדנו הנה מלאכו אתנו׳ ויאמר עוד
יהודה וברוך יי אלהי ישראל אשר שלח
מלאכו להושיע את עמו ולהכרי במחנת
אויביו׳ ויאמר עוד יהודה לגבורי הצבו
אחרי כי אתנו השועת יי׳ ויהי אחריו
ויבואו אל בתר וידלקו פתאום בתוך
מחנה׳ מקדון ויבהילו את המחנות
וישליכו הללים ביום והוא מפני
מקדון י״א אלף ורגלי ושלש וגי מאות
וחבבי סוס חנם ליסיאה ובית מהגדו
בבושה ובכלימה ודע ליסיאה כי יי
גלחם ליסראל ותבות בחיל עם יהודה׳
ויהי עוד שוב ליסיאה אל ארצו
מקדוניאה וישלח אנשת אל יהודה לבקש
ממנו ברית ושלום ויהי ברר ליהודה׳
לאמר כי הוא יעשים את מלך מקדוניאה
הוא

gentis nostræ aspiciamus. Hæc cùm dixisset Judas, sublatis oculis virum quendam in aëre vidit indutum veste aurea, insidentem equo, cujus species flammæ igneæ similis erat; vir autem ille manu hastam gerebat, ac tergum quidem Hasmonæorum castris, faciem verò ac flammam Græcorum Macedonumq; copiis obvertebat, ejusque manus extensa erat ad percutiendum Græcorum exercitum. Tunc Judas ad suos conversus: nolite, ait, metuere aut perhorrescere impuros istos & incircumcisos, Dominus, Deus noster, pro nobis adversùs illos pugnat, ecce angelus ejus nobiscum; præterea dixit: Benedictus sit Dominus, Deus Israëlis, qui angelum suum misit, ut populum suum servaret, exercitum verò hostium percuteret. His dictis fortissimum quemque cohortatus: sequimini me, inquit, nobiscum enim est salus Domini, illi itaque celeriter eundem secuti ad urbem Bither (8.) venerunt, & in castra Macedonum repentino impetu irruentes eisque pavorem incutientes, in fugam conjecerunt hostes suos, atque 11000. pedites & 1300. equites Macedonum illo die humi straverunt; Lysias autem atque omnis ejus exercitus cùm turpiter & ignominiosè fugam arripuisset atque cognovisset, Dominum pro populo Israëlitico pugnare, fœdus (9.) cum Juda iniit ac priusquàm in Macedoniam reverteretur, eidem epistolam misit, qua fœdus ac pacem ab illo petiit eique promisit, se effecturum, ut pax inter Eupatorem, Antiochi filium, Macedoniæ regem, atque Judæos coiret, & ut Eupator ipsis amicus fieret ac socius, quamvis pater ejus Judæos vastaverit & perdiderit. Judas igitur, accepta Lysiæ epistolo-

(8.) Josephus antiq. lib. 12. cap. 14. scribit. Judam castra collocasse ἐν τοῖς τόποις Βεθζαχαρίου λεγομένου i. e. in loco quodam Bethzachariæ dicto, ubi & prælium commissum fuisse idem refert, vid. & Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 1. ut & Josippi Epitom. pag. 26. de Bethzachariæ vid. etiam Joh. Lightfooti Chorograph. Marco præmissa c. 2. §. 4. n. 2.

(9.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 14. in fin. & 1. Maccab. c. 6. v. 58. & seqq.

epistolâ, cùm illius promissa intellexissĕt & quòd pacem ac fœdus à Judæis petiissĕt, per duos viros sibi fidos literas pacis ad Lysiam misit; legati autem erant Johannes & Absalom, Judaici principes, quos alii Judæi, eorundem ministri, comitabantur. Verba epistolæ, quam Judas fœderis ac pacis testem Lysiæ, Eupatoris duci ac principi, misit, hæc erant: Notum tibi sit, Lysia imperator, quòd tuas perlegerim literas & ex iis intellexerim, te pacem ac fœdus petere; nunc itaque te certiorem facio, quòd hodiè fœdus tecum pepigerim, paxque inter nos sincera sit futura, si promissa tua effectui dederis. Lysias autem, cùm viri illi ad ipsum venissĕnt ac literas Judæ attulissĕnt, iisdem perlectis valdè gavisus est, legatosque à Juda missos honore affecit atque eosdem principibus suis prætulit, posteà scribæ suo præcepit, ut Judæ atque Judæis responsum scriberet; epistolæ autem, quam Lysias, dux ac princeps Eupatoris, filii Antiochi, Macedoniæ regis, misĕrat, hæc erant verba: Imperatori, Judæorum principi ac Servatori, Judæ, ejusque populo, Salutem! Notum vobis sit, quòd literas vestras per Johannem & Absalonem, legatos vestros, acceperim &, quæcunque illi mihi dixerunt, fecerim, vestramque epistolam amicè perlegerim, atque omnia, quæ in ea scripta sunt, effectui dederim cunctaque, quæ mihi misistis, vestro nomine regi perscripsĕrim; responsum verò Johanni & Absaloni dedi, qui vobis oretenus omnia narrabunt, legatis quoque, quos jam ad vos mitto, mandatum dedi, ut sinceram vobis pacem offerant, hi voluntatem nostram amplius vobis declarabunt, Valete! Domino quoque, Deo vestro, votum nuncupavi, me non prius è terra vestra profecturum nec in patriam meam reversurum esse, quàm regis advenerint literæ, quò omnia, quæ ab ipso vestrùm causa petii, perficiam. Cœterùm epistolæ, quam Lysias, Eupatoris dux, regi, Domino ac patrueli suo, Judæorum

orum causâ misĕrat, hæc erat sententia: notum tibi sit, Domine rex, quòd Judæi in omnibus præliis fortitudine insignes sint, quæ res illis in omni bello salùti fuit, id cùm animadvertissĕm, propositum mihi fuit, ut pacem ab illis ac fœdus regis nomine peterem; nunc igitur dispice, quid tibi faciendum sit, nam ego ad hanc usque diem tuo nomine pacem & fœdus cum illis inii, jam itaque tibi consule (10.) ac pacem elige, ne parentis tui peccato, quod ipse in Judæos commisit, involvaris, eaque res tibi sit exitio. (11.) Post aliquot dein dies Eupator, rex, Lysiæ patruelis sui literis respondit; epistolæ autem regiæ hæc erant verba: Eupator Lysiæ, patrueli ac fratri meo salutem! Notum tibi sit, quòd literas tuas, quas ad me Judæorum causâ misisti, acceperimus, easque læto animo perlegerimus, te igitur certiorem facio, quòd, posteaquàm pater meus è vivis excessĭt ac supremum obiit diem, propositum mihi sit, cum omnibus regni mei subditis pacem colere atque cunctis bellis finem imponere, omnigenâ pace introductâ. Audivi etiam, quòd Judæi patri meo morem gerere recusarint, ut legem suam desererent & quòd propterea arma ab illis contrà nos sumpta sint, principesque patris mei, ut & ii, qui apud illum in honore erant ac fortitudine præcellebant, ab ipsis interfecti fuerint. Nunc itaque dextram tuam illis porrige ac fœdus meo nomine cum iisdem pange pacemque firma, eisque indica, quòd sciens ac bona fide, non dolosè ac fraudulenter pacem cum illis colere atque fœdus inire velim, lubenti quippe animo facultatem ipsis concedo, ut legem suam, prout eis placuerit, servent, vos igitur, tu atque illi Valete! Hæ autem fœderis ac pacis fuere conditiones, quas Eupator, Antiochi regis filius, ad Judam, Judæorum principem & ducem, misit: A rege Eupato-

(10.) Vel: tu igitur jam consenti, in pacem sci licet.

(11.) Laqueo לפוקש, sic juxta Hebræum.

patore, Antiochi, Macedonum regis, filio, principi Judæorum ac duci, Judæ, atque universo populo Judaico Salus ac pax! Notum vobis sit, quòd per omnes imperii mei provincias & inter cunctas gentes, ditioni meæ subjectas, edictum de Judæis evulgârim regnique mei subditis interdixerim, ne ullô vos malô afficiant, sed permittant, ut legem vestram servetis; quodcunque autem pater meus ab initio adversùs vos patravit, id ignorantiâ fecit & errore; vos itaque errorem istum ei condonate, quòd si etiam nos per errorem aliquid contrà vos commisimus, date quæsô veniam facto ac pro nobis apud Dominum, Deum vestrum, intercedite. En proximum meum, Menelaum, cum literis ad vos misi, qui conditiones pacis sincerumque fœdus vobis declarabit. Menelaus igitur ad Judam profectus literas regis Eupatoris ei tradidit, quibus perlectis tres illi, nempe, Judas, Lysias ac Menelaus, fœdus & pacem inierunt; Lysias autem in Macedoniam reversus Eupatori coràm expositi, quæ sibi evenerint, referens inter alia, quòd cœlitus ab angelis adversùs omnes populi Israëlitici hostes punatum sit; quapropter pavor ingens ac metus Eupatori, Macedonum regi, incussus fuit.

וגבוהיו ועתרה הן ימנך לחם וכרות ברית עמהם בעדי וקיי עמהם שלום והדיעם כי מדעתי ומטוב לבבי ולא במרמה וערמה אני יוצה ובזאת בשלומם ובבריתם כי מדעתי אמשילם לשמור את תורתם כרצונם ואתה וחם שלום׃ ואלה דברי הברית והשלום אשר שלח אאופטר בן אנטיוכוס והמלך ליהודה שר ויהודים ומשוח מלחמה מאת המלך אאופטר בן אנטיוכוס והמלך המקדונים אל נגיד היהודים יהודה משוח מלזמה ולכל עם היהודים ברית השלום ידוע יהיה לכם כי מדתי גדר בכל מדינה ומדינה ממדינות ממשלתי וכבל עם ועם ממשלה ידי על היהודי להרהיר את בני ממלכתי לבלתי לחעין אתכם ולעזוב אתכם לשמור את מצותי תורתכם וכל אשר עשה אבי בתהלה בשגגה עשה ואתם כפור לו על שגגותיו גם אם אנחנו שגגנו נגדכם כפור לנו והתפללו ליי אלהיכם בעדנו והנה שלחתי אליכם מנלאם קרובי עם אגדתי ודי דבר לכם דברי שלום ובריח אמת ויבא מנלאם ליהודה ויבא לו אגרת המלך אאופטר ויקראה ויקמו שלשתם יהודה וליסיאה ומנלאם הברית והשלום וילך ליסיאה לארצו מקדוני ויספר לאאופטר עוד פה אל פה אשר קרהו ויגר לו כי מן השמים נלחמי המלאכים עם כל איבי ישר וירא אאופטר מלך מקדוניאה ויצר לו מאד׃

CAP.

CAP. XV.

ויהי בימים ההם חחל יי לגדל ולהגשא יהודה מלכות רביעית על מלכי שלישית ויא מלכות רומי אשר נהעודי עד מלכי יון ויגדל שמה על כל המלכיו ויהיא החיה הרביעית אשר נבא דניאל עליה ואמר בעזה אבלה ומדקה ושארה ברגלה רפסה כך תהי הזה רומיים עלו למעלה וגברו חיל הרבה מאד עד אשר אבלו והדיקו את כל מלכיות ובני המלכות הזאת הם אשי נאדו אנטיוכוס הגדול מלך יון וישבחהו במלחמת ויכניעוהו לתת להם מס׃ והם הם אשר הכניעו את זדון אניבל מלך אפריקאה אשר מלך בעיר קרטגינה כי בא אניבל בעם כבד וחב כחול אשר על שפת הים לחזב ועמו כל חיל בארבי וכל חיל כוש ופוט וחיל בנים ארמי רמים׃ ויעכור את הים הקור אש׳ בין אפריקת ובין ספרד ויבא בספרד ויכנע את גאון גוי גיתים וישע משם וילך בבבל ארץ גימניא

Isdem diebus, ætate nimirùm Judæ, Deus cœpit suprà regnum (1.) tertium, Græcorum scilicèt, extollere & inclytum reddere quartum illud, quod est Romanum, cujus nomen ipse præ omnibus regnis celeberrimum reddidit. Hæc est quarta illa bestia, de qua Daniel (2.) vaticinatus dixit, quòd devorârit & comminuerit ac pedibus suis cætera conculcârit; sic gens ista Romana viribus crevit atque bello admodùm invaluit adeò, ut regna omnia devoraverit ac comminuerit; is ipse populus fuit, qui Antiochum magnum, Græcorum regem, superavit ac bello devicit, eumque tributarium sibi fecit; hi fuerunt, qui Hannibalis, Africæ ducis, Carthaginem imperium tenentis, ferociam compresserunt. Cùm enim Hannibal ingentem exercitum ac numerosum arenæ instar, quæ in litore maris jacet, secum duxisset (cui omnes Barbarorum, Æthiopum, Lybiorum aliarumque gentium plurimarum copiæ sese adjunxerant) atque angustum illud fretum, (3.) quod Africam ab Hispania dividit, trajecisset, & in Hispaniam profectus Geticæ (4.) gentis ferociam ibidem fregisset atque castris inde motis universam peragrâsset Germaniam, (5.) quæ terra est occidentalis, Britonesque (6.) in mari Oceano habi-

 tantes,

(1.) Monarchiam vulgo vocant; cæterum plerasque, quæ hoc capite 15. narrantur, à Judæo, ut puto, interpolatore, inserta sunt, vid. quæ cap. seq. 16. n. 3. annotata sunt.

(2.) Vid. Daniel. cap. 7. v. 7. it. dict. cap. sequ. 16. n. 4.

(3.) Fretum Herculeum illud vocari notat Munsterus in observationibus suis ad hunc locum.

(4.) Ita hic dictionem Hebr. גיתים interpretor; Getica tamen gens non Hispaniæ, sed Thraciæ populus fuit, Dacis vicinus; Munsteri codex habet: גיחים, unde ipse vertit: Gothorum gentem; puto autem Celtiberos hic intelligi, qui Hispaniam incoluerunt, quorum crebra apud Livium fit mentio, nam Gothos tunc temporis in Hispania inclaruisse haud puto; confer. quæ in Præfatione num. 20. ea de re notata sunt; cæterum de Gothorum origine vid. inter alios Alstedii Chronol. Tit. 20. & Cluveri Antiqu. German. lib. 3. c. 34.

(5.) Hebr. גרמניה, sic juxtà Munsteri codicem hic lego, nam dictionem גימניא quæ hic habetur, corruptam puto.

(6.) Hebr. הברתונים sic in nostro codice hic legitur, Munsterianus habet ברטניה i. e. Britannia; cæterum

גומיא הוא ארן מערב ויכנע ארצ
הברזונים היושבים על ים אוקיאנוס׃
וישע משם וילך אל ארן איטליא וילחם
ברומיים ויצאו רומיים לקראתו ותהי
מלחמה גדולה ביניהם ויפלו ביום ההוא
מהרומיים לארן מספר׃ וילחמו עוד
ורומיים עם אניבל בעשר שנים ויכבו
עמו י״ח מלחמות ולא החזיר להם
תקומה לפני אניבל באחרית ימים׃
ובמלחמה האחרונה הרגיאו ממלכות רומי
כל צבא הגבורים ויפקדו בראשיהם את
שני הפרשים הגדולים אשר הוו במלכי
רומי שם האחד אימליאוס ושם השני
ברום וילכו ויבאו להלחם באניבל
וימצאהו נלחם על קנוסמא הוא העיר
הגדולה ויערכו שם מלחמ׳ אתו על נהר
אאופרוס

tantes, subegisset, tandem in Italiam profectus bellum cum Romanis gessit, qui eidem obviam progressi acerrimum inierunt prælium, & innumeri Romanorum eo die occubuerunt; sed iidem collectis posteà viribus integrum decennium cum Hannibale pugnârunt, & octodecim prælis cum ipso dimicârunt, in quibus omnibus Hannibal superior evasit; tandem extremo bello Romani omnes fortissimorum militum copias eduxerunt eisque duos præfecerunt imperatores, (7.) quorum alter Æmilius (8.) alter Varus (9.) vocabatur, qui exercitum adversùs Hannibalem eduxerunt, cumque eundem in oppugnatione Canusii, (10.) urbis magnæ (11.) occupatum deprehendissent, instructa ibidem ad Aufidum (12.) amnem acie, ingens utrimque atque atrox prælium commissum fuit, in quo nonaginta millia (13.) Romanorum fortissimorum illo die occubuerunt, inter quos ipse quoque Romanorum imperator Æmilius, vir fortissimus,

terum an Hannibal Germaniam peragraverit ac Britannos subegerit, prout hic narratur, sit fides penes autorem nostrum vel potius interpolatorem Judæum, multi non subtilitæ fidei scriptores Britanniam ante Julium Cæsarem ignotam fuisse tradunt, unde, cum retexisset Julius, novus & alter orbis existimata fuit, vid. Flor. lib. 3. cap. 10. idem ferè de Germania dixeris, ac nemo Latinorum, prout etiam Munsterus hic notavit, unquam scripsit, quòd Annibal Germaniam peragraverit & ad Britannos venerit; sed omnes dicunt, illum ex Hispania recta per Galliam Narbonensem superatis cum magna difficultate Alpibus in Italiam penetrâsse.

(7.) Ita hic verto ערוצים, quæ dictio in nostro codice habetur, Munsterus legit עריצים ac vertit: duces, confer. supr. l. 1. c. 5. n. 4.

(8.) Is fuit Æmilius Paulus, Consul, teste Livio l. 22. c. 45. & seqq.

(9.) Hic Terentius Varro fuit, de quo idem Livius dict. l. 22. cap 45.

(10.) Ita hic interpretor קנוסמיא quod nomen in nostro codice habetur, Munsterus legit קנס unde ille vertit: Cannas, quæ etiam lectio alteri præferenda, nam ad Cannas Æmilio Paulo & Terentio Varrone Coss. & decibus cum maxima Romanorum clade pugnatum esse inter alios scribit Livius lib. 22. cap. 47. posteà autem Canusium milini exercitus Cannensis profugium fuit, referente eod. Livio dict. lib. 22. cap. 50. confer. num. sequ. 11. ibique not.

(11.) Cannæ non magna fuit urbs, sed ignobilis Apuliæ vicus, teste Livio ac Floro, insignis autem facta fuit clade Romanorum; Canusium autem munitam fuisse urbem vel ex eo conjicere licet, quod post Cannensem clàdem reliquiis exercitus Romani ea urbs profugium fuerit, prout jam ante num. 10. dictum est; Cannas tamen à Ptolemæo l. 3. cap. 1. etiam Canusium dici scribit Munsterus, vid. num. 15. ibique not.

(12.) Hebr. אופירוס, ita hic Livium lib. 22. c. 44. & Munsteri codicem secutus legere malui, quàm אאופרוס, quod nomen in nostro habetur & procul dubio corruptum est.

(13.) Hebr. ל״ח, sic apud autorem nostrum, qui numerus ferè convenit cum eo, quem Livius lib.

אאופרוס וחזרו שם מלחמה גדולה ועצומה
ביניהם מאד מאד ויפלו ביום ההוא
מגבורי רומיים ל׳ אלף ואז הוכרת
אימליאוס ראש הרומיי והוא היה איש
גבור חיל ומרב בקרב המלחמה ויברח
ברום וימלט ויבא אל בסנויאה והיא
העיר הישבת בין הרים וארץ מישור
תמשים מיל הסבוב וגם מאנשי אניבל
נפלו במלחמה ההיא מ׳ אלף איש
חללים ויחזוק אניבל ואל רומיים עד
שערי רומה וילחם על העיר י״ח שנה׃
ויכן ברום לפני שערי רומה וישכבו שם
גבוריו ויצרו על העיר מאד ויאמרו יוצאי
העיר איש אל ריקו והבה נפתחה השערים
ונעבוד את אניבל ויכרתו לנו ברית ונהיה
ולא נמות ויאמרו כלם לעשות כן׃ ויקם
נעו

mus, cecidit & in militum suorum strage exspiravit; (14.) Varus autem profugiens in urbem Vesthiam, (15.) montibus quidem cinctam, sed in planitie, quæ quinquaginta milliaria (16.) complectebatur, sitam, pervenit: Verùm Hannibali quoque haud incruenta victoria fuit, nam ex illius copiis quadraginta millia (17.) militum eo in prælio ceciderunt; Hannibal autem Romanorum exercitum ad portas usque Romæ persecutus est, urbemque octodecim annis oppugnavit (18.) exstructis antè portas tabernaculis, in quibus Hannibalis milites degerunt urbemque arctissimè obsederunt; tunc Senatores urbis habito inter se consiliò dixerunt: agedum portas aperiamus & Hannibalis jugum suscipiamus fœdusque cum ipso pangamus, ut vitam servemus nec mortem oppetamus; hæc dicta cùm omnes approbâssent, unus adolescens, (19.) nomine Scipio, è medio civitatis surgens trecentos (20.) ac viginti Senatores urbis ita compellavit:

lib. 22. cap. 49. refert, Munsteri codex habet אלף i. e. 40000.

(14.) Sic etiam Livius dict. lib. 22. cap. 49. scribit, Paulum Consulem, jamjam moriturum, ita Cn. Cornelio dixisse: tu me hac strage militum meorum patere exspirare, ne ut reus interream.

(15.) Hebr. בסויאה sic in nostro codice reperitur, Munsterus in exemplari Constantinopolitano scriptum invenit בסתיאה; sed scribendum putat בונסיאה i. e. Venusia, Livius enim dict. lib. 22. cap. 49 ita refert: Consul alter seu forte seu consilio nihil fugientium infestus agmini cum quinquaginta ferè equitibus Venusiam profugit. Ptolemæus lib. 3. cap. 1. in fin. utriusque loci & Venusiæ & Cannarum meminit; vocat tamen Cannas Canesium, sic Munsterus hic in notis, confer. num. 11. ibique not.

(16.) In codice nostro hic habetur dictio מיל, quam nonnulli exponunt תחום שבת i. e. terminum Sabbathi, qui bis mille passus continet, vid. Constant. L'Empereur Præfat. in R. Benjamin. Itinerarium, & Buxt. Lexic. voc. תחום.

(17.) Hebr. מ׳ אלף, sic in nostro codice; Munsterianus verò solum mille habet, Livius lib. 22. c. 52. Pœnorum cæsorum ad octo millia fuisse scribit.

(18.) Quod hic de oppugnatione urbis Romæ refertur, de eo silent Historici Romani, octodecim quidem, vel, ut alii, sexdecim annos Hannibal populum Romanum in Italia variis cladibus afflixit, vid. Liv. lib. 30. ipsam tamen urbem tanto temporis spatio non obsedit aut oppugnavit, quin potius idem Livius lib. 22. c. 51. scribit, Maharbalem, cum Hannibali suasisset, ut quamprimum Romam adiret isque cunctaretur, dixisse: vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis.

(19.) Quæ hic de Hannibalis jugo suscipiendo referuntur, ea aliter à Livio lib. 22. cap. 53. narrantur, nempe, quòd non Romæ de urbe tradenda; sed Canusii de deserenda Republica & Italia actum sit.

(20.) Munsterus solùm habet כב i. e. viginti tres.

lavit: (21) an firmum hoc ſtat vobis conſilium, ut Hannibali ſerviamus? abſit quàm longiſſimè turpiſſimum iſtud conſilium ac factum; ecquid igitur, inquiunt illi, agamus, cùm in decimum octavum hunc annum ei reſiſtere non potuerimus? ille verò: conſilium conferte, ait, & quinque legiones militum mihi date, ut in Africam, Hannibalis patriam, proficiſcar, ibique bellum geram eamque devaſtem, fortè is hac ratione à vobis recedet & contrà me exercitum ducet, ut patriam ſuam è manu mea liberet, qua re vobis quies parabitur. Id Scipionis conſilium ſecuti triginta millia (22.) fortiſſimorum Romanorum eidem tradiderunt, cum quibus ille in Africam, Annibalis patriam, profectus Hasdrubalem, ipſius fratrem, prælio vicit, ejusque caput abſciſſum Romam tulit; poſteà in mœnia aſcendens Hannibalem vocavit eumque ita allocutus eſt: cur noſtram petiiſti terram nec abiiſti, ut patriam tuam è manu mea eriperes? en caput fratris tui ejus rei teſtimonium: hoc dicto caput fratris ejus è muro projecit, (23.) aſt Hannibal, cùm illud agnoviſſet, rem iſtam ægerrimè tulit animumque obfirmans contrà ſtetit juransque dixit: non abſiſtam ab hac urbe, donec illam capiam, quapropter urbem Romam longo tempore arctiſſimè obſedit.

(21.) Scipionis verba aliter referuntur à Livio dict. lib. 22. cap. 53. quæ ibidem videas licet.
(22.) Munſterianus codex habet: triginta quinq; millia.
(23.) Imò verò non Scipio, ſed C. Claudius Conſul, quum in caſtra, devicto Hasdrubale, rediiſſet, ejus caput, quod ſervatum cum cura attulerat, projici antè hoſtium ſtationes juſſit, referente Livio lib. 27. c. 53. in fin.

CAP.

CAP. XVI.

Scipio autem denuò in Africam trajiciens omnem illam regionem vaſtavit & Carthaginem ipſam obſedit; quocircà Carthaginenſes ad Hannibalem, qui tunc Romanæ obſidioni intentus erat, literas miſerunt hujus ſententiæ: cur alienam appetis terram, tuam verò negligis, quæ tibi erepta eſt nec quisquam eam ſervare poteſt? Nunc igitur id ſcias, quòd, niſi celeriter hûc veneris nosque è Scipionis poteſtate eripueris, portam ei aperiemus ipſique tàm urbem, quàm theſauros domus tuæ trademus. Has literas cùm Hannibal accepiſſet easque perlegiſſet, ab urbe Roma abſceſſit, & in Epirum, ubi tunc Romana claſſis ſtabat, profectus innumeros ibidem Romanos, tàm viros, quàm fœminas puerosque, quos captivos ſecùm duxerat, interfecit. Sic Hannibal conſcenſâ nave exercitum ſuum traduxit, cui Scipio occurrens acerrimum cum illo prælium iniit eumque in fugam vertit, ac multa hoſtium millia (1.) die iſto proſtravit, poſteà eundem tribus prælis ſuperavit, quibus omnibus Hannibal victus & à Scipione in fugam verſus tandem in Ægyptum ad Ptolemæum regem (2.) pervenit; Scipionis autem frater tunc temporis inter miniſtros ac principes Ptolemæi regis agebat, is fratris ſui, Scipionis nomine Hannibalem à rege poposcit, cui rex: ſcribe, inquit, ac mitte literas ad fratrem tuum, ut ipſe hûc ad me veniat, tunc Hannibalem ei tradam, modò mihi juret, ne eundem interficiat; ſed

(1.) Munſterianus codex ſolum habet אלף איש i. e. mille viros, Livius lib. 30. cap. 35. ſcribit, in prælio, quo Scipio Hannibalem devicit, Carthaginentium ſociorumque cæſa eo die eſſe ſuprà millia viginti.
(2.) Quæ hic de Hannibalis fuga ad Ptolemæum regem ejusque in manus Scipionis traditione ac morte referuntur, Hiſtorici Romani & inter illos Livius lib. 39. c. 51. longe aliter narrant, nempe, quod Hannibal, cum à Pruſia Bithyniæ rege, ad quem victo Antiocho confugerat, deposceretur Romanis, qui ad exposcendum illum T. Quintium Flaminium miſerant, veneno ſibi mortem conſciverit.

ſed illum perinde ac unum è principibus ſibi proximis honoret atque colat: quo cognito Scipio in Ægyptum profectus eſt, cui rex Ptolemæus Hannibalem tradidit, præſtito tamen prius à Scipione jurejurando, ne illum malo aliquo afficeret; ſed honoraret ac coleret. Scipio itaque Hannibalem ex Ægypto in Africam magno cum honore deduxit; Hannibal autem, cùm in patriam ſuam reverſus eſſet, hauſtô venenô mortem ſibi conſcivit, ibique ſepultus eſt; (3.) Aſt Scipio Africam univerſam omnemque locum, ubi auri argentique venæ erant, (nam multæ ibi auri atque argenti fodinæ reperiebantur) in ſuam redegit poteſtatem, ex eo tempore populus Romanus omnes totius orbis gentes magnitudine ſuperavit; atque hæc eſt beſtia illa, quam Daniel, vir Deo acceptus, vidit, de qua ſcripſit, (4.) quòd devorârit & comminuerit ac reliquum pedibus ſuis conculcaverit; hi ipſi fuere Romani, qui devorârunt ac conſumpſerunt populum Judaicum atque Hieroſolymam devaſtârunt.

וובוא אלי פה ואני אסגירהו בידו רק כי ישבע לי לבלתי יהרגנו אך יכבדנו כי ישב משיחי המתנים לו וידע שיפיאו את הדבר הזה וילך מצרים ויתן הלמי המלך את אניבל ביד שיפיאו וישביעהו לבלתי יזע לו וכו יכבדהו וישבע לו על הדבר הזה ויביא שפיאו את אניבל בארץ אפריק׳ ממצרים בכבוד גדולי וידו בבוא אניבל אל ארצו וישת שם המות וימת בו ויקבר שם בבירת מלכותו וילכוד שיפיאו כל ארץ אפריק׳ וכל מקום אשר בו מקום הכסף והזהב כי בארץ אפריקא מקום רב כסף ומוצ׳ הזהב: ויגדל או גוי הרומים על כל גויי הארץ והוא הזיזה שראה דניאל איש תמודות וכת׳ עליה אבלה ומדקה ושארא ברגלה ופכה והם הרומים שאבלו וכלו עם יהודה והחריבו ירושלם׳

CAP. XVII.

וידי כשמוע יהעני רומה ותקניה את הגבורה אשר נתן יי׳ ליהודה׳ ולעמו ותעצו להתחבר עם יהודה ועם עמו ולכתוב לו אגרת שלום ואגרת בירת ויעשו כן ואלה דברי האגרת אשר שלחו הרומים

SEnatores autem Romani, cùm fortitudinem, quam Deus Judæ ejusque populo dederat, audiſſent, fœderis cum Juda (1.) ejusque populo ineundi conſilium inierunt, literasque pacis ac fœderis ad Judam ſcripſerunt; epiſtolæ verò, quam Romani ad Judam, ſummum Sacerdotem, Mattathiæ, Pontificis, filium, Judæorum principem ac ducem,

(3.) In codice noſtro hic additur: בבירת מלכותו i. e. in domo regni ſui, ſive in domo ſua regia, ſin irum in palatio ſuo, nam dictio מלכות ac מלך accipitur non ſemper apud Hebræos propriè pro regno vel rege, ſed interdum pro eo, qui alios ſupereminet, ac ducis vel imperatoris munere fungitur, confer. lib. 2. cap. 24. n. 44. & 47. it. cap. 25. num. 6. dict. lib. 2. ibique not. cæterum in Munſteri codice verba iſta: מלכותו non leguntur & videntur à manu Judaica, prout alia multa, inſerta eſſe, vid. cap. antec. 15. n. 1. ibique not.

(4.) Vid. Daniel. cap. 7. v. 7. it. cap. antec. 15. n. 2. ibique not.

(1.) Judas autem prius ad Romanos amicitiæ petendæ cauſa miſerat Eupolemum, Johannis filium, & Jaſonem, uti refert Joſephus Antiqu. lib. 12. cap. 17. vid. & 1. Maccab. c. 8. v. 17.

והרומים אל יהודה הכהן בן מתתיה הכהן נגיד ושר על היהודים וכהן משוח מלחמה מאת קציניהם מתיצאים ומתיצאים ומגליאות שרי רומה אל יהודה רנגיד ומשוח מלחמת ואל כל וקני ישראל שלום׳ ידוע יהיה לכם כי אנחנו שמענו את עמך גבוריהם ומלחמותיהם ושמעינו מאד מאד׳ ועתה ברתנו ברית עמנו וכתבו והודיעו לבל היהודים באשר הם כי ברית עולם ביניני ובינכם׳ וגם אנחנו נכרתי ג׳׳ב בארצותינו ונאה לכם להיותכם הכרים ויעים טיבים לנו ולא ליתים אשר קנו אותכם׳ וכבר אנחנו עולים באנתוכיא למלחמה ולכן מדרי לשלוח לנו אגרת ולרוחינו מי ומי אותכים׳ ואלה דברי הברית אשר כתבו הרומים עם יהודה קימו להיותם אחדי׳ ועתה זה לזה בים וביבשה לעולם ואם תעמד מלחמה בגוי הרומים יעזרום בכל כחם ולא יתנו לאויבי הרומים כלי מלחמה ולא תשים ולא כל מחיה׳ ויקיימו היהודים כל זה כאשר גזר ובקש הרומים

cem, miſerunt, hæc erat ſententia: Q. Memmius (2.) ac Titius, (3.) Scipio & Manlius, principes Romani, Judæ duci atque imperatori (4.) omnibusque Senioribus Iſraëlis ſalutem! Notum vobis ſit, quòd fama virtutis veſtræ in bellis gerendis ad nos pervenerit, quæ res nobis maximæ fuit lætitiæ; nunc itaque fœdus nobiſcum pangite ac Judæos omnes, ubicunque illi habitaverint, ſcriptô certiores facite, quòd æternum inter nos atque ipſos fœdus ſit, nos quoque eadem de re ad provincias noſtras ſcribemus: vobis itaque convenit, ut fideles ſocii & amici nobis ſitis, non Græcis, qui vos afflixerunt; nos quidem in eo jam ſumus, ut Antiochum bello perſequamur, quamobrem celeriter ad nos mittite literas, ut ſciamus, quinam veſtri ſint amici; conditiones autem fœderis, quod Romani cum Juda inierunt, hæ erant: Nimirùm convenit (5.) inter illos, ut alter alteri amicus ſit, auxilium terra ac mari ferat in perpetuum, quòd ſi bellum Romanis inferatur, Judæi pro viribus ſubſidio eisdem venient, hoſtibus quoque Romanorum nec arma nec triticum nec alium quemvis commeatum præbebunt, hæc omnia ſervent Judæi, prout conſtituit & requirit Conſul (6.) cum trecentis ac viginti Senatoribus; Judas autem unà cum principibus ſuis atque conſiliariis ita conſtituit ac pactus eſt: Si Judæis bellum in-

(2.) Q. Mutius nominatur 2. Maccab. cap. 11. verſ. 34.

(3.) Hebr. ותיציאום, ſic in noſtro codice, quod tamen nomen abeſt à Munſteriano, ut & dict. cap. 11. v. 34. libri 2. Maccab. Fortè pro Titius legendum: Titus, quod nomen in Munſteriano codice Scipioni præponitur, in eodem verò capite 11. verſ. 34. lib. 2. Maccab. Titus prænomen eſt Manlii.

(4.) Sic vertere volui משוח מלחמה i. e. qui unctus ſeu conſecratus eſt ad bellum, ſic Munſterus hic vertit, vid. quæ ſuprà h. lib. 3. cap. 9. num. 9. ea de re annotata ſunt, it. ſuprà c. 13. h. lib. 3. num. 14.

(5.) Vid. Joſeph. Antiq. l. 12. c. 17. it. 1. Maccab. c. 8. v. 23. & ſeqq.

(6.) Sic dictionem הרים, quæ in noſtro habetur codice, vertere volui cum Munſtero, poſſe etiam transferre principem Senatus, de quo vid. Livius lib. 34. cap 43. ſeu dictatorem, quem Romani ingruente belli neceſſitate eligere conſueverunt, dum hic in ſingulari Senis fit mentio, neque enim unus, ſed duo Conſules quotannis eligebantur, prout ex Hiſtoria Romana notum eſt. vid. ſupra lib. 1. cap. 4. num. 27. & infrà lib. 4. c. 4. n. 23. & n. 27. it. cap. 21. n. 2. dict. lib. 4. ibique not.

ferat ur, Romani quoque genti Judaicæ pro viribus subveniant atque hostes Judæorum nec armis nec frumento aliove ullo commeatu juvent, prætereà Romani, si quando Judæis in periculo ac necessitatibus auxilium tulerint, nullum ab illis commeatum (7.) accipiant, sed Romani subsidio venientes commeatum ipsi secum ferant; si verò Judæi Romanis suppetias tulerint, Romani Judæos commeatu rebusque omnibus necessariis juvent atque hæc omnia servent Romani, prout decrevit ac requirit Judas ejusque consiliarii. Convenit etiam inter illos, ne conditionibus hisce quidquam adderetur aut detraheretur, sed illæ per omnia servarentur, prout Consul cum trecentis & viginti Senatoribus decrevit, & sicuti Judas cum principibus Judæorum eorumque consiliariis statuit. (8.) Ita terræ Judaicæ pax rediit; quæ tamen vix in octavum duravit mensem. Iisdem diebus Judas Maccabæus (9.) improbos è populo suo perdere ac delere cœpit; in omnibus autem terræ Judaicæ oppidis & in litore maris, ab urbe Gaza (10.) ad Acconem (11.) usque Judæi tunc temporis simùl cum Macedonibus habitabant; accidit autem, ut incolæ urbis Japho (12.) & Jabnæ, (13.) qui Judæis permixti vivebant, illos invitarent, ut unà cum uxoribus & liberis

(7.) Id est, Romani sumptibus suis militent & auxilium Judæis ferant, prout paulo post sequitur.

(8.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 17. it. 1. Maccab. c. 8. v. 30.

(9.) Vid. quæ suprà h. lib. 3. c. 9. n. 8. de hoc nomine victa sunt.

(10.) Hanc urbem Hebræi Azam vocant, prout Munsterus hic notavit, confer. & supr. h. lib. 3. c. 13. n. 18 ibique not.

(11.) Hæc postea Ptolemais appellata est, ut Strabo & Stephanus tradunt, vid. Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 17. it. infrà lib. 4. c. 9. num. 14. & cap. 15. num. 7. confer. & Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa c. 64. S. Hieronymus Tom. 1. ad Eustochium, Epitaph. Paulæ Matris fol. mihi 171. urbem hanc Ptolemaidem antea Coth dictam fuisse scribit, ubi Erasmus in notis observavit, quosdam codices habere: Cob, confer. suprà lib. 2. c. 6. n. 2. & lib. 6. c. 13. n. 2.

(12.) Hæc Joppe nominatur 2. Maccab. cap. 12. v. 3. appellatur etiam Gapha à R. Benjamin in Itinerar. pag. m. 89.

(13.) Hebr. יבנה sic in codice nostro, Jamnia vocatur 2. Maccab. c. 12. v. 8. ab eod. R. Benjamin dict. p. 89. appellatur Jabne, quam sua ætate Ebulin dictam fuisse scribit ibidem, vid. & Joseph. Antiqu. lib. 12. cap. 12. circa fin. & Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa cap. 15. confer. & infrà lib. 6. cap. 5. num. 6. & cap. 31. num. 21. it. cap. 59. num. 7 ibique not.

liberis suis easdem conscenderent naves, & in mari cum ipsis luderent, quibus Judæi fidem habuerunt eorumque navigia ingressi sunt; illi verò, cùm in altum vela dedissent, ducentos ex Judæis submersérunt: Hæc res cùm ad Judam esset perlata, ille fletu lachrymisque interemptos prosecutus jejunium indixit ac precibus ad Deum fusis oravit: opem fer Domine! dein Japhonem profectus eam obsedit & in potestatem suam, Deo auxiliante, redegit atq; civitatem omnem, separatis prius Judæis, ibidem habitantibus, ferrò percussit, nullâ nec sexus nec ætatis misericordiâ ductus, eamque incendio delevit; eodem pœnæ genere etiam in urbem Jabnam animadvertit, omnes quoque naves, quæ in earundem urbium portibus deprehendebantur, exussit, ita, ut fumus Hierosolymam usque perveniret & flammæ, incendii ac fumi vis ad ducenta (14.) ac quadraginta stadia (15.) porrigeretur. Sic mulierum liberorumque, in mari submersorum, sanguinem tunc ultus est Judas, dum mulieres liberosque omnes (quos Macedones ad se fugientes receperant, ut eosdem è manu Judæ eriperent, sed id efficere haud poterant) simùl cum navibus combussit.

CAP. XVIII.

POstea Judas, cùm in Arabiæ desertum venisset, gentem illius loci concidit (1.) ac fortissimum quemque ex iisdem prostravit eisque tributum imposuit; dum autem in Judæam reverti constituit, ad urbem quandam, ibidem sitam, nomine

(14.) Munsterianus codex habet: מ"קפ i. e. ducenta & quadraginta sex stadia, quæ decem ferè milliaria Germanica, hoc est, iter duorum penè dierum efficiunt, prout Munsterus hic in notis suis observavit, vid. & 2. Maccab. 12. v. 9.

(15.) Ita dictionem ריס, quæ in Hebræo habetur, cum Munstero & Constant. L'Empereur in Præfat. Itinerarii R. Benjamin explicare volui, confer. & Joh. Lightfoot. Hor. Hebr. in S. Johannis cap. 11. vers. 18. it. Ejusd. Chorograph. Marco præmissa cap. 8. vid. etiam cap. seq. 18. n. 4. & num. 13. & infrà lib. 6. c. 17. n. 8. ibiq; not. it. dict. l. 6. c. 53. n. 35.

(1.) Vid. 2. Maccab. c. 12. v. 10. & seqq.

והעיר עיר מבצר גדולה היתה כאר
מאד כי מכל הגוי אשר מלכו מאז על
כל ארצו הערב ועל ארצו דמשק
ושומראה ועל כל ארצות יהודה לא יבאו
ולא עלה על לב גוי לעזר עליהם: ויהי
הוא הולך ועזבר ושובי העיר בטרו על
מבצרם ויקללו את יהוד' ודברו דברים
על עם יי' ועל אלהינו אשר לא יאות
לרב' בם וישׂ יהוד' את עיניו וירא את
העי' מתחנן והעי' בעורה עד למאר
ויקרא יהודה אל יי' ויאמ' אל שדי אש'
נתת את יריחו ביד יהושע עבדך בקלות
הרועת עכן הגה בידינו היום הזה את
העיר הזאת ואנחנה מרם על התפוח
אשר תפיו את עכך ואלהיו כי בטחו
במבצרם ואנחנו בך בטחנו: ויקח יהודה
מגנו בשמאלו וישלוף את חרבו וילך
וירץ אל שער העיר ויחצו אחריו כל
בחורי החשמונים וישימו את השער בוקח
ובו מעוזבי קוצי מדבר ויחנו בדם אש
וישרפו השער ויפול לאר' טרם וישוב
יהושבי העיר כי זה המעשה ועשו ויתן
ראלהים את העיר בידם וידברו בה הרג
רב אשר לא נהיה מימי קדם בי מהלך
ב' וישים באורך ומהלך שני וישים ברוחב
הלך אנשׁ דרם אשר יצא מן העיר ויהיה
כאנשׁ מים: ויסע משם וילך שבע מאות
וחמשים רם עד עיר טמחיאום ויצא
טמחיאום

mine Caſpin, (2) in tranſitu pervenit; urbs autem illa maxima erat ac munitiſſima, quam nemo ex Arabiæ, Damaſci, Syriæ ac Judææ regibus aggredi eamque oppugnare hactenus auſus erat, hanc cùm Judas præteriiſſet, incolæ urbis munitionibus ſuis confiſi eidem maledixerunt, ac probra, quæ dicere nefas eſt, in populum Domini ipſumque Deum noſtrum jactârunt; Judas autem ſublatis oculis urbem, quæ valdè munita erat, contemplatus, Dominum invocavit (3.) hiſce verbis: Deus omnipotens, qui quondam urbem Jericho per populi tui clamorem tubarumque clangorem poteſtati Joſuæ, ſervi tui, ſubjeciſti, da quæſò hodie in manus noſtras urbem hanc, ut de illa pro maledictis iſtis, quæ in populum tuum ejusque Deum conjecerunt, ultionem capiam; ipſi quidem munimentis ſuis confidunt, nos autem ſpem noſtram in te poſitam habemus; his dictis Judas clypeum ſiniſtrâ, ſtrictum gladium dextrâ gerens ad portam urbis curſu contendit, eum fortiſſimi quique Haſmonæorum ſecuti picem admixtis vepribus ac ſpinis, ex deſerto ſumptis, portæ admoverunt eamque incenderunt; ſic porta urbis, priusquàm incolæ rem illam animadverſiſſent, humi prolapſa eſt, Deusque oppidum illud in manus Judæorum tradidit, ubi tantam patrârunt cædem, quantam prioribus temporibus factam eſſe haud conſtat, interfectorum quippe ſanguis urbe egreſſus lacum effecit duorum ſtadiorum longitudine ac latitudine. Poſteà Judas caſtris motis & itinere ſeptingentorum ac quinquaginta ſtadiorum confectô ad urbem, in qua Timotheus tunc temporis erat, (5.) venit, is urbe egreſſus contrà Judam exercitum centum millium pedi-

(2.) De hâc vid. 2. Maccab. dict. cap. 12. v. 13. & ſeqq.
(3.) Vid. 2. Maccab. c. 12. v. 15. ubi etiam iſtius rei fit mentio.
(4.) Vid. 2. Maccab. dict. cap. 12. v. 16. & cap. antec. 17. num. 15. ubi de dictione יי quædam dicta ſunt. vid. & infrà num. 13. h. cap.
(5.) Hæc res paulò aliter refertur 2. Maccab. c. 12. v. 18.

טמחיאום לקראתו במאת אלף רגלי
וחמשים אלף כרשים: ויתפלל יהודה
אל יי' ויצעק ויאמ' הושיעה יי' הלך
לקראת שבריאום בעמיה אלפים איש
בחוד מיהודה ויתנו בו מלחמה: ותהי
מלחמה גדולה ביניהו וישלך יהודה
מחיל טמחיאום חללי בארץ שלשי אלף
גויות גבורים וידרוג גם טימפטר שר
צבאו ויפנו גדודי טמחיאום עורף לנוס
ולבהלה והוא עמים וידפו בחודי ישראל
אחיו טמחיאום ולבהלוהו וי ויבואהו
אל יהודה ויגו יהודה להכר את ראשו
מעליו ויבך טמחיאום ויפול על פניו
ויתנן בבכי גדול לפני יהודה אל נא
תרגנו כי יהודים רבים ויכבי בארצי
ולמה לא תפדה נפשי רבות בנפש
אחת אף כי תפדה נפשות רבות יהודיות
קדושות בנפש על אי טמא ואם לא
תרגנו אשבע לך כי השב אשיב עם
כל היהודי כל ימי חי ולא אתן לרם
לעולם ויאמר השבעה לי ושמר נפשך
מאר פן תחלל את שבועתך וישבע לו
טמחיאום על דבר ויר ויחמל עליו
יהודה ולא דרגו וישלחהו הלך לו אל
ארצו ולא יסף עוד טמחיאום לרגז
ליהודי כל ימי חיו וישמר את השבועה
כאשר נשבע: ויסע משם יהודה וילך
דרך מדב' בערב ויפגע בחיל מלך מדין
אשר

peditum (6.) ac quinquaginta millium equitum eduxit; Judas autem ad Deum clamans oravit: opem fer, quæſò, Domine! his dictis adverſus Timotheum decem millia lectiſſimorum militum duxit aciemque inſtruxit, quô factô atrociſſimum inter ipſos prælium exortum eſt, & ex Timothei copiis triginta millia fortiſſimorum militum ceciderunt, inter quos etiam Soſipater, (7.) dux exercitus, interemptus jacuit: Timotheus autem cum reliquis tergum obvertit hoſti, ut fugâ ſalutem quæreret; ſed milites Judæi (8.) eundem perſecuti vivum ceperunt & ad Judam deduxerunt, qui, poſteaquàm Judas caput ejus amputari juſſit, flens in faciem procidit, multisque lachrymis coràm Juda effuſis eundem ſupplex rogavit hiſce verbis: ne quæſò, Domine, me interfice, nam multi Judæi in provincia mea habitant, cur igitur unius vitâ multorum animas non redimes? id ſi feceris, multas Judæorum animas ſanctas unius incircumciſi & impuri vitâ ſervabis; ſi itaque vitæ meæ peperceris, ſanctè tibi juro, me, quamdiu vixero, omnibus Judæis benefacturum nec ullo eos malo in perpetuum affecturum eſſe: cui Judas: jura, inquit, mihi & cave tibi admodùm, ne jusjurandum violes, cùm igitur Timotheus eam in rem jurâſſet, Judas ei pepercit ipſumque ſalvum & incolumem in provinciam ſuam remiſit. (9.) Timotheus itaque ab hoc die ac deinceps nullam amplius cladem Judæis intulit, quamdiu vixit, ſed juramentum, Judæ præſtitum, ſtudioſè ſervavit. Judas autem caſtris inde motis in deſertum Arabiæ copias ſuas duxit, ubi exercitui regis Macedoniæ, qui Arabibus auxilio venerat, occurrens eundem acie ſuperavit & in fugam vertit, cæſis 25000.

(6.) Differt numerus, qui 2. Maccab c. 12. v. 20. habetur, nec Munſteri codex certum refert numerum ſed indefinite ibidem narratur, quod Timotheus Judæ occurrerit בעם רב i. e. cum populo multo.
(7.) Etiam hæc res paulo aliter refertur 2. Maccab. c. 12. v. 24.
(8.) Hi nominantur Doſithæus & Soſipater. 2. Maccab. dict. 12. v. 24.
(9.) Vid. 2. Maccab. c. 12. v. 25. ubi idem narratur.

אשר הוה בא בגוב לעזרתם ויכם
ויבריח וישלך מהם חללים לארץ כיהוה
אלף גבורים: ויסע משם וילך אל עפרי
העיר הגדולה ויצר עליה ויתנבר אלהים
בידו וכלה בקרבה עשרים אלף גבורים
ויסע משם וילך ששה מאות איש עד עיר
שכולים וירא מאד אנשי עיר שכולים
מיהודה ויצא לקראתו בבכי ותחנונים
ויאמרו אליו אדוננו משוח מלחמה ונגיד
היהודים שאל נא את היהודים היושבים
עמנו מה מעשינו עמהם כי השיבונו להם
בימי אנטיוכוס ראשון אשר בידו
ונמלטו אלינו יהודים רבים ואנחנו רחמינו
אותם ויעידו היהודי אשר עמדם ליהודה
כי כן ראשית ויברכם יהודית ויתרצ
מעליהם ויפן ירוד לבוא לירושלי לחוג
את חג השבועות:

25000. fortiſſimis viris, (10.) poſteà cùm ad urbem magnam, Ephron, (11.) perveniſſet, eandemque obſediſſet & in poteſtatem ſuam, Deo auxiliante, redegiſſet, viginti millia (12.) ibidem trucidavit, dein caſtris motis & ſexcentorum ſtadiorum (13.) itinere confecto ad urbem Scythopolim (14.) venit, cujus incolæ metu Judæ perterriti (15.) eidem obviam progreſſi eumque lachrymis deprecati ſunt hiſce verbis: Domine imperator & dux Judæorum, interroga quæſò Judæos, qui apud nos habitant, de noſtra ergà ipſos benevolentia, quomodo nimirùm ætate Antiochi, crudelis iſtius regis, iisdem benefecerimus, cùm multi ad nos Judæi profugiſſent, quos ſalvos & incolumes ſervavimus; Judæi igitur, qui apud illos habitabant: ea de re interrogati id verum eſſe Judæ affirmârunt, quapropter ipſe laudato illorum ſtudiò ab iisdem deſtitit nec illos bello laceſſivit; poſteà, cùm Hieroſolymam eſſet reverſus, feſtum Pentecoſtes (16.) celebravit.

CAP. XIX.

ויהי אחרי הדבר ויצא על גרגוריאוס שר
צבא אדום וילך אליו בלי אלה רגלי

HAc ſolennitate peracta contrà Gregorium, (1.) Idumæorum ducem, arma vertit, is (2.)

(10.) Vid. 2. Maccab. c. 12. v. 26. ubi etiam iſtius rei fit mentio.

(11.) Vid. 2. Maccab. dict. c. 12. v. 27. hæc urbs Ἐφρὼν nominatur à Joſepho Antiq. lib. 12. cap. 12. niſi fortè ibidem Ἐφρὼν legendum, conſer. Joh. Lightfoot. Chorograph. Johanni præmiſſa cap. 7. §. 1.

(12.) Viginti quinque millia referuntur Maccab. eod. c. 12. v. 28.

(13.) De voce יום ſuprà h. l. 3. c. 17. n. 15. quædam annotata ſunt.

(14.) Hebr. משולים, ſic in noſtro codice, Munſterianus habet שוכלים, de hac urbe vid. intr. lib. 4. cap. 5. n. 6. it. 2. Maccab. c. 12. v. 29. & Joſeph. Antiqu. lib. 12. c. 12. ubi ſcribit, urbe n Bethſanam à Græcis dici Scythopolim, conſer. Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmiſſa cap. 60. & Chorograph. Marco præmiſſ. c. 7. §. 2. in Joſippi Epitome pag. 24. nominatur שיפולי i. e. Sipoli; ſed corrupte.

(15.) In eadem Joſippi Epitom. pag. 25. refertur, quod Godolias obviam progreſſus ſit Judæ cum muneribus eique Scythopolitarum benevolentiam erga Judæos indicaverit.

(16.) Seu Septimanarum, in Hebr. חג השבועות; vid. 2. Maccab. c. 12. v. 32. & Joſeph. Antiqu. l. 12. c. 12. circa fin.

(1.) Hebr. גרגוריאוס, ita hic, in noſtro codice, Gorgias nominatur 2. Maccab. c. 12. v. 32. vid. ſupra h. lib. 3. c. 13. num. 5. it. Joſeph. Antiqu. lib. 12. c. 11.

וח׳ מאורת פרשים ויתגר בם מלחמות
ויפלו מגבורי החשמונים כ׳ גבורים ביום
הראוא ואז הושמיאוס שר צבא אשר
לגרגוריאוס רוכב ויהאור עם וח׳ לרדוף
את החשמוני׳ וכמעט השיג אתו ויהא
יהודי את תפלת בתורתו ויתפלל אל יי
ויצעק ואמ׳ הושיע יי ויחוק ארת לב
בורדך וחלב לפעור׳ יך במחנה
גרגוריאוס וישלך בהם אזעה הרוגים
רבים ויקרא בקול גדול ואמר אליך
גרגוריאוס וחלב עליו ויט ארת ימינו
להכותו ויחפוץ גרגוריאוס אתר לכותו
ונם מפני יהודה וישלך מעליו את כלי
מלחמתו ויברח וימלט ולא נודע עוד
לא וי ולא מת ואנשים הנודו ליהודה
מעם אדום כי או רוכה בחלחמה על יד
גבור מגבורי יהודה ונם מיכר אל מיכר
מרשרת אשר במדבר אדום וימת שם׳
ויפן יהודה ירך את כל ארץ אדום וירדוש
את כל עריהם וישחם לפה עובר ואו
נמצאי מפסילי שרי הגוים מזרב הפסיל
בכנרי

(2.) 30000. pedites (3.) ac quadringentos equites contrà Judam eduxit, unde atrox inter illos exortum eſt prælium, in quo quinquaginta viri fortiſſimi (4.) ex Haſmonæis eo die ceciderunt, Doſitheus (5.) quoque, dux exercitus Gregorii, tunc percuſſus fuit; hoſtilis autem exercitus adeò invaluit, ut Haſmonæorum acies inclinare ac tantum non pedem referre inciperet; ſed Judas conſpecta ſuorum cæde ad Deum clamavit: Serva, Domine! animumque militibus ſuis addidit & antè illos procurrens multos ex Gregorii copiis interemit atque humi proſtravit, dein magnà inclamans voce: ad te, ait, Gregori, (6.) & ſimùl in ipſum inſiliens dextram ſuam extendit, ut illum percuteret; ſed Gregorius tergum obvertens Judæ aufugit armisque projectis evaſit, nec compertum eſt, utrùm vivus, an mortuus fuerit; Idumæi tamen nonnulli Judæ narraverunt, illum à milite quodam Judaico vulneratum in deſertum Idumæorum Mareſah (7.) profugiſſe ibique mortuum eſſe: Judas autem reverſus omnem Idumæorum terram vaſtavit, atque cunctas illorum urbes evertit, eisque tributum impoſuit; tunc temporis aurea Deorum gentilium idola (8.) veſtibus quorundam militum populi Judaici, qui in prælio adverſùs Gregorium occubuerant, inſuta

(2.) Ita numerum illum exercitus ad Gregorium ſive Gorgiam juxta 2. Maccab. c. 12. v. 33. refero, quamvis ibidem ſolummodo 3000. pedites habeantur, quia in codice noſtro ambigua eſt locutio, quæ tam ad Gorgiam, quam ad Judam referri poteſt, ſicuti etiam Munſterus interpretatione ſua latina exercitus hujus numerum Judæ attribuit, conſer. num. ſequ. 3. h. cap.

(3.) Hebr. מ׳ אל׳, ſic in codice noſtro, Munſterianus dictionem אל׳ non legit & ו ſive literam numeralem ad vocem מאות refert, ita, ut numerus iſte ibidem tria millia efficiat, qui etiam conformis eſt ei, qui 2. Maccab. 12. v. 33. habetur, vid. num. antec. 2.

(4.) Ita hic litera numeralis נ, quæ 50. ſignificat, repetitur; apud Munſterum, ut & 2. Maccab. c. 12. verſ. 34. numerus cæſorum non habetur, ſed paucos interemptos fuiſſe ibidem refertur.

(5.) Hebr. דוסיתיאוס, ſic enim hic legendum puto, pro דוסיתיאוס, quod nomen corruptè in noſtro codice habetur, conſer. 2. Maccab. cap. 12. verſ. 35. ubi Doſitheus inter præcipuos Judæ milites referri videtur. vid. & inſt. l. 5. cap. 23. n. 18. & c. 28. n. 8. ibique not.

(6.) Id eſt, te provoco, te quæro.

(7.) 2. Maccab. c. 12. v. 35. Gorgias quoque narratur Moreſam profugiſſe.

(8.) Vid. 2. Maccab. dict. c. 12. v. 40. ubi idem narratur.

בבגדי בתורי הגבורי עם יהוד' אשר הובו ונפלו במלחמה גדיונישאים ויביאום אל יהודה ' וידע יהוד' כי בגלל העון הזה נפלו וכרע על ברכיו ויפרוש את כפיו השמימ' ויאמר ברוך י' שלחי ישרא המגלה הסתרים אשר גלה הנסתרות האלה לנתם את נפשי ואת נפש עמי לבל נחשוב כי הסתיר פני ישועתו ממנו חלילה ' ויחזק או יהודה את לב העם לעכוד את י' בקדושה ובטהרה ויעב אל יהושלם '

ויהי כשמע אנטיוכוס בן אנטיוכוס את כל המלחמו' שעשה יהודה וכל העדי שלקח ויפר הבזרת אש' הוה לו עם יהוד' ויבא עליו ברחל גדול בחיל אש' על שפת הים ועמו רכב ופרשים ופילים יודעי מלחמה קב"ב ועמו ליסואה בן דודו ועמו עם עצום מאי הים ויבאו ארץ יהודה ויחנו על ביתר ויצורו עליה ויקראם יהודה ובל ונקי ישראל אל י' בצום ובתחנוני ובבכי ויעלו עולות ויזבחו ובחי שלמים ויעקר בזם הדואה כלם

futa reperta fùnt, quæ cùm ad Judam delata eſſent, ipſe cognovit, illos ob peccatum iſtud in bello cecidiſſe; quapropter flexis genibus ac protenſis in Cœlum manibus dixit: Benedictus ſit Dominus, Deus Iſraëlis, arcanorum revelator, qui ſecreta iſta detexit, ut meum populique animum ſolaretur, ne Deum exiſtimemus à nobis avertiſſe faciem ſuam ſalutarem, id quod longiſſimè abſit! tunc Judas populum cohortatus, ut Deum ſancto ac puro coleret animo, (9.) Hieroſolymam reverſus eſt.

CAP. XX.

EUpator autem, Antiochi filius, (1.) cùm omnium prælíorum, quæ Judas fecerat, ut & urbium, ab ipſo captarum, fama ad illum perlata eſſet, fœdus cum Juda initum rupit, & adverſùs eundem cum ingenti exercitu (2.) arenæ inſtar, quæ eſt in litore maris, venit, ac currus, equites & elephantos, ad bellum inſtructos, centum & viginti duos (3.) ſecum duxit, Lyſiam quoque patruelem ſuum, & cum illo gentem prævalidam, ex inſulis maris collectam, penes ſe habuit. Hi igitur terram Judaicam ingreſſi ad urbem Bither (4.) caſtra locârunt eamque obſederunt: tunc Judas omnesque populi Iſraëlitici ſeniores indictô jejuniô, ſupplicationibus & lachrymis Dominum invocârunt

(9.) Hic nulla fit mentio precum pro defunctis, quæ 2. Maccab. cap. 12. v. 44. & ſeqq. habentur, Munſterus in notis ſuis ad hunc locum exiſtimat, quod coronis iſta de oratione pro defunctis per audaculum aliquem adjecta fuerit, cum illius nec in exemplari Conſtantinopolitypis vulgato, quo hodierni Judæi paſſim utuntur, ulla fiat mentio.

(1.) Vid. 1. Maccab. 6. v. 28. & ſeqq. & 2. Maccab. c. 13.

(2.) Vid. quæ ſuprà h. lib. 3. cap. 14. num. 1. dicta ſunt.

(3.) Munſteri codex viginti duorum tantùm elephantorum meminit, cui & Joſippi Epitome pag. 26. ferè conſentit, ubi dicitur, quod Eupator viginti elephantos in exercitu ſuo habuerit.

(4.) Munſterus vertit: Berhar, hæc urbs 2. Maccab. cap. 13. v. 19. dicitur Bethzura, vid. ſupr. h. lib. 3. cap. 14. num. 6. & Joſippi Epitom. pag. 25.

כלם פה אוד גדולים וקשים רשיעינו י' אלהינו ' ויהי בלילה הזואה ויקח יהודה עמו כל בחורי וחשמונני ויבא לילה פתאום אל מחנה המלך ויהורם מגבורי המלך ארבע' אלפים גבורים ואת הגדול בכל הפילים המרכ ויהי לאוד הבקר ויערוך המלך מלחמה חזקה לקראת יהודה ואנשי המלחמה מאר ויואא יהודה א' מרפלי ויואא גדול מכל הפילים אשר עם המלך ועליו וזכר בשריון זהב וחשוב יהודה כי המלך רוכב עליו ויקראא ואמר מי בכם נער וגבור וידלג אליו אחיו לפניו ויואא אחר מבחורי וחשמונים הגבורים ואמר הנני אדוני ' ואמר לפניך הפיל הזה הגדול עם וזכבו ואה מה תעשה ויהי למוד הפי ויפ' ארצ' כל זב' לקראתו מגבורי המל' ויך בזי מימינו ומשמאלי ולפניו ויפלו לפניו הרוגי רב' ' וישבץ עצמו בתוך עמק המלחמ' ויבא בין רגלי הפיל ויקרהו בחרבו על מבוחו ויפל הפיל עליו וימת שם ה' ועל עמו ויעזוב שם כח וגבורי לשומעיו ואבל גדול לעמו ויפלו ביום הזה משועי המלך וישרי ת"ח שרים מלבד יהו העם אשר נפלו בקרב המלחמה הזאת מאד ויחזק המלך ביום הזואה מן המלחמה וילך לארלו לנוח ' ויגר לו לאמר הנה פוליפו מרד בן ומחריב את ארצך וגם ויעמידאי בן

runt, & holocauſta ac ſacrificia pacifica (5.) obtulerunt cunctique ſenes una cum pueris illo die uno ore clamárunt: Serva nos, Domine, Deus noſter! Eadem nocte Judas omnem Haſmonæorum exercitum ſecum ducens improviſò regis caſtra adortus eſt, & quatuor millia fortiſſimorum militum exercitus regii maximumque ex omnibus elephantis interemit; illuceſcente autem die rex aciem contrà Judam direxit validiſſimam, unde atrox exortum eſt prælium, cumque Judas unum ex elephantis, cœteros omnes, qui cum rege erant, magnitudine ſuperantem, quo vir quidam aureâ indutus loricâ vehebatur, conſpexiſſet, exiſtimans, regem eidem inſidere, exclamavit, dicens: quisnam inter vos juvenis eſt robore præcellens? hoc dicto Eleazarus, (6.) frater ejus, unus ex militibus Haſmonæorum fortiſſimis proſiliens: en me, inquit, Domine; cui Judas: videsne, ait, coràm te ingentem hunc elephantum cum viro eidem inſidente? diſpice jam, quid tibi faciendum ſit: Eleazarus igitur contra elephantum procurrens obvium quemque ex militibus regiis humi proſtravit & tàm à fronte, quàm ab utroque latere hoſtem feriens maximam hominum ſtragem edidit multosque interfecit, ac ſemetipſum in confertiſſimam hoſtium aciem inferens inter pedes elephanti venit eundemq; gladiô, in umbilicum impactô, transfixit; elephas autem corruens mole ſua Eleazarum oppreſſit, (7.) ſic ille mortem pro Domino ac populo ſuo oppetiit; præclarô quidem virtutis & fortitudinis nomine apud homines, ad quos ejus rei fama pervenit, acquiſitô, luctu verò ingenti apud populum ſuum relictô: ceciderunt autem eo die octingenti è principibus ac nobilibus regis, præter cœteros milites, quorum in hoc prælio ingens multitudo occubuit

(5.) Seu: euchariſtica, ſic nonnulli ſi זבחי שלמים vertunt, vid. ſupr. l. 1. c. 20. num. 9. & lib. 2. c. 8. n. 12. ibique not.

(6.) Hic Mauro cognominatus fuit, vid. Joſeph. Antiqu. l. 12. c. 14. & 1. Maccab. c. 6. v. 43. it. Joſeph. l. 1. de Bell. Jud. cap. 1. conſer. & Joſippi Epitom. pag. 26.

(7.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 27.

בן סליקום בא עליך מעיר רומה וחיל
גדול עמו ומבקש לקחתו את הממלכות
מידך ושמע המלך את הדברים האלה
ויירא מאד ויעש שלום עם יהודית
ויכרות ברית עמו וישקרנו הוא ולסואה
בן דודו וישבעו אליו ויאמרו לו לאמר
לא נוכיח עוד לבוא על ארץ יהודה
ולא לירושלם למלוחמה כבר יפו האינו
ויוא המלך מעניו ודב להוב ויפו בנוחה
אל בית יי אשר בירושלם ׳ וילכוד את
מגילאים הפרין והוא הוה איש יהודי
הוא אשר הביא אנטיוכוס אביו על
ירושלם לעשות את כל הרעה אשר עשה
וגם את המלך דוד אאופטר הוא העיזו
והביאו מקוף המלך עליו ויאמ׳ הפשוהו
והפשוהו ויד מגדל במקום הרוא גבוה
נ׳ אמה ולגעדו אפר ויתן שיעור
ומספר ויאו המלך ויעלו את מגילאום
הפרין על המגדל ויאמרו יהו ויגלו
וישליכוהו מהמגדל אל האפ׳ ויהיו
ויתבקעו בעמק האפ׳ ויתת יי המיתו
באכזריותו וכעוזהו כי רבה הפשע
והרשע לעשות תוקבות רבות לפני
מובח יי אשר דשכו האפר קרש ולכן
נשפט

buit & rex quidem illo die à prælio ceſſavit & ad tentorium ſuum quietis cauſa ſemet recepit; poſteà verò eidem nuntiatum fuit: ecce Philippus (8.) à te defecit terramque tuam devaſtat; Demetrius (9.) quoque, Seleuci filius, cum ingenti exercitu ab urbe Roma adverſùs te venit regnumque tibi eripere conatur. His auditis rex valdè perterritus pacem cum Juda fecit (10.) fœdusque cum eo iniit, & uterque, tàm rex, quàm Lyſias, ejusdem patruelis, illum oſculati ſunt atque jurarunt, ſeſe, quamdiu vixerint, nolle amplius ad terram Judaicam & ad urbem Hieroſolymam belli cauſa accedere, dein rex ingentem vim auri è theſauris ſuis depromens donum Sanctuario Dei, quod Hieroſolymis eſt, obtulit ac Menelaum, latronem, (11.) hominem Judæum, cepit, is Antiochum, Eupatoris patrem, induxerat, (12.) ut omnia illa mala, ab ipſo perpetrata, Hieroſolymæ ac populo Judaico inferret, ipſum quoq; Eupatorem ad bellum Judæis inferendum impulerat, quapropter rex iratus eundem comprehendi juſſit; fuit autem turris quædam in illo loco, (13.) altitudine ſua ad quinquaginta cubitos aſcendens, juxtà quam immenſus erat pulveris ac cineris acervus, ſuper hanc turrim improbus iſte Menelaus mandatò regis deductus ligatisque manibus ac pedibus in congeriem illam cineris & pulveris præcipitatus ejusque profundò hauſtus interiit; iſto mortis genere Deus illum ob crudelia atque improba facinora, quæ perpetraverat, punivit, cùm enim ſuprà modum impius extitiſſet multaque abominanda antè altare Domi-

(8.) Vid. 2. Maccab. c. 13. v. 23. & Joſeph. Antiqu. l. 12. c. 15.
(9.) Vid. Joſeph. d. l. 12. c. 16. & Joſippi Epitom. p. g. 28.
(10.) Vid. 2. Maccab. cap. 13. v. 23. & Joſeph. Antiq. lib. 12. c. 15. conſer. & Joſippi Epitom. p. g. 27.
(11.) Improbum graſſatorem, ſic dictionem פריץ quæ crebro apud autorem noſtrum reperitur, hic vertere volui, conſer. & ſuprà l. 1. c. 5. n. 4. & c. 15. n. 1. ibique not.
(12.) Vid. Joſeph. Antiq. lib. 12. c. 15. ubi etiam iſtius rei fit mentio.
(13.) Joſephus Antiqu. lib. 12. cap. 15. ſcribit, quòd rex Antiochus Eupator Menelaum Bereæam, Syriæ oppidum, muniverit, eumque ibidem interfici juſſerit. vid. 2. Maccab. cap. 13. vers. 4. & ſeq.

נשפט בדשע הוה למות במתק האפר
והדשן׳ צדיק הוא יי כעזן לו בדרכיו
וכפרי מעלליו הלך המלך אאנטיוכ לדרכו
מקדונה׳ ויהודה הגבור על עם יי הואל
לשפוט עמו ולעשות צדק ומשפט׳

Domini, cujus cinis ac favilla ſancta ſunt, commiſiſſet, ideò improbus iſte condemnatus fuit, ut in pulvere ac cinere ſuffocaretur. Juſtus eſt Dominus, qui illius meritis dignum rependit ſupplicium ac debitum factis fructum ei retribuit. Rex itaque Eupator in Macedoniam reverſus eſt; Judas autem princeps ſuprà populum Dei conſtitutus judicium exercere & jus atque juſtitiam adminiſtrare cœpit.

CAP. XXI.

בעת הוהיא בא דימטריאוס בן סליקוס
אל מקרונאה עמו חיל הומועי וחלום
עם אאופטר בן אנטיוכוס ואנאדרע ויהיוהו
את הולו לויסואה רבבה בן דודו וימלוך
באנטוכיא אשר למקדון הלך אליו
אלקימוס הכהן איש רבליעל אשר אכל
חזיר והמיר דתו בימי אנטיוכוס האכור
ויאמר אלקימוס הכהן ל דמטריאוס המלך
אדוני המל׳ חיהיה לעד עד מתי לא
העשה משפט לעריך אשר היו באדץ
יהודי בן מתתיהו כי גבר יהודי בן
מתתיהו בראבו ועמו היהודים הנקראים
חסידים והרגונו ומשיחתנו עקב אשר
אנו מרדו בתורתם בימי אנטיוכוס המלך
הנבא

Circà hæc tempora Demetrius, Seleuci filius, Romanorum copias ſecum ducens in Macedoniam pervenit ac bellum cum Eupatore, Antiochi filio, geſſit eumque devicit, (1.) ipſiusq; exercitum unà cum fortiſſimo Lyſia, regis patruele, interemit, & Antiochiæ, quæ eſt in Macedonia, regnavit; ad hunc Alcimus, (2.) Sacerdos, vir nequam, (qui Antiochi, crudelis iſtius, ætate carnem porcinam comederat legemque Dei violaverat,) ſeſe contulit, atque Demetrium regem ita allocutus eſt: vivat Dominus rex in perpetuum! quousque ſervis tuis, in Judæ, Mattathiæ filii, terra habitantibus, jus non reddis? Judas enim iſte, cui Judæi, qui Haſidæi (3.) vocantur, adhærent, ferrò prævaluit nosque perdidit, ideò, quòd Antiochi regis tempore ab ipſorum lege defecerimus veſtramque religionem amplexi ſimus; præterea multa alia mendacia protulit

(1.) Vid. 2. Maccab. c. 14. v. 1. & ſeqq. ac Joſeph. Antiq. l. 12. c. 16. princ.
(2.) Vid. 1. Maccab. dict. cap. 14. v. 2. & ſeqq. & Joſeph. Eod. lib. 12. cap. 16. ac Joſippi Epitom. pag. 28. conſer. etiam ſuprà h. lib. 3. cap. 3. num. 8.
(3.) Hæc vox non Latina eſt, quaſi illi aſſiduè cultui divino vacarint, uti Nicolaus de Lira delirat; ſed Hebræa eſt, ſignificat enim חסיד pium in Deum & proximum, ſic Haſidæi vocantur Judæi, qui conſtantes permanſerant in obſervatione legis Divinæ, ſicuti contra רשעים i. e. impii, vocabantur tranſfugæ Judæi, qui gentilium ritibus conſentientes à lege Dei recedebant, ita Munſterus hic in notis, conſer. & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1. & 1. Maccab. cap. 2. v. 42. ubi refertur, quomodo fortes de Synagoga Aſidæorum, quæ erat Hieroſolymis, ſeſe Maccabæis conjunxerint, vid. etiam Cornel. Gualter. in notis ad Egeſipp. dict. lib. 1. cap. 1. conſer. & ſuprà l. 1. c. 7. n. 6. & infrà n. 10. h. cap.

ובא לראשון בתוכחם ודבר אלקימוס
וה כוהם רבים לדמיטריאוס ויעמדהו
וישלח דמטריאוס את ניקנור שר צבאו
ויצא חיל כבד מאד ופילי יודעי מלחמה
ג׳ מאות ויגלים להחזים לאזן מספר
ויבאו ירושלם וישלח אל יהודה דברי
שלום לאמר לבדי אתו ונראה פנים
באהבה ובשלום ונדבר יחד דברי שלום
שנינו או אלך אלין אני אם תרצה ולא
נבהל יהודה מדבריו וילך אל ניקנור
ויצא ניקנור לקראתו ויתקרבו וינשקו
וישאל לו לשלום ואמר שלום ויבואו
כמאות וישימו לפניהם וישבו עליהם
ואמרו דברי שלום ויהודה צוה לבחורי
רחשמונים וגבוריהם להקריב את כלי
מלחמתם עמהם וגם את כלי מלחמתו
יסאו לפניו כי אמר כן יהלנו עלי הצרים
כאהם ולא יהיו אתו כלי מלחמה ויעמדו
עליו בחורי כאשר צוה ויעמדו מעל
הכמאות וידי באשר דברו שניהם יחד
ניקנור ויהודה דברי שלום ואהבה ויקומו
מעל דבמאות וישבו שניהם בירושלם
בשלום ואהבה ולא היתה מלחמה
ויאהב ניקנור את יהודה אהבה רבה
ואמר לו הלא נאה מעתה לאיש כמוך
לקחת אשה ולהולידו בנים וישמע יהודה
לעצתו ויקח לו אשה ויחר והלך לו כן
וירא אלקימוס אהבת ניקנור ויהודה
וילך

Alcimus, quibus Demetrium ad iram provocavit: is itaque Nicanorem, (4.) exercitus sui ducem, cum maximis copiis ac trecentis elephantis, ad bellum instructis, quos innumeri pedites sequebantur, misit, hic, cùm Hierosolymam venisset, quosdam ablegavit, (5.) qui ipsius nomine de pace cum Juda in hunc modum loquerentur: veni ad me, ut mutuò fruamur conspectu & amicè de pace colloquamur, vel, si tibi ita visum fuerit, ego ipse ad te ibo. Judas igitur ad illius verba haud conterritus intrepidè ad Nicanorem ivit, qui eidem obviam progressus (6.) illumque amplexus & osculatus est atq; pacificè ipsum salutavit; posteà allatis & coràm positis sedilibus ambo consederunt ac de pace collocuti sunt; Judas autem militibus Hasmonæis præceperat, ut armis instructi adessent, ipse quoque arma sua antè se portari jusserat, eò consilio ne hostes subitò impetum in se facerent, atq; imparatum armisque destitutum opprimerent, quapropter milites eidem adstiterunt, sicuti præceperat; cùm verò ambo pacificè & amicè inter se collocuti essent, è sedilibus surrexerunt & Hierosolymam pacatis animis ac mutuâ benevolentiâ reversi sunt, nec se invicem ferrô lacessiverunt, Nicanor quoque Judam arctiori complexus amore (7.) dixit: convenit certè, ut tantus vir, qualis tu es, uxorem ducat ac liberos procreet. Judas igitur consilium istud secutus uxorem duxit & ex ea filium suscepit; Alcimus autem (8.) utriusque, nimirùm Nicanoris & Judæ, mutuam amicitiam animadvertens denuò iter ad regem suscepit, eique rem omnem exposuit; rex itaque missis ad Nicanorem literis eidem sic minitatus est: nisi Judam, Mattathiæ filium, catenis vinctum

(4.) Vid. 1. Maccab. cap. 7. v. 26. & 2. Maccab. c. 14. v. 12. it. Joseph. Antiqu. l. 12. c. 17.
(5.) Vid. 1. Maccab. dict. c. 7. v. 27. & 2. Maccab. cap. 14. vers. 9. & seqq. ac Josippi Epitom. pag. 28.
(6.) Consentit Josip. i Epitom. pag. 29.
(7.) Vid. 2. Maccab. c. 14. v. 25. & Josippi Epitom. pag. 29.
(8.) Confer. Josi, pi Epitom. dict. pag. 29.

וילך עוד אל המלך ויגד לו נדברים
האלה ויכתוב המלך אל ניקנור לאמר
אם לא תשלח אלי את יהודה בן
מתתיהו אמהר בחמתי דע כי מות תמות
ויורו לניקנור את אשר שלח דמטריאוי
מלך למקנור שר צבאו ויצא בן הקוף
לילה ויבוא ויתקע בשופר ויתן את
מלחמה ויאספו אליו כהל צבאות
הדשמונים וכל בחורי דחזקים וילך
עמהם שמחה וישב עם ויבא ניקנור אל
מקדש י׳ ויאמר אל הכהנים העומדים ל
את האיש אשר בקש הלילה מיד
ואשלחנו אל המלך אשר בנחמתים כי
המלך קנוף עלי לדמיתני אם לא בן
אעשה ואני לא אמיתנו אבל אכתוב
למלך עלין שובה כי איש שלומי ואוהבי
הוא ואהם ידעתם זה׳ וישבעו לו
הכהנים ויאמרו אליו לא בא הבה ולא
ראינהו מתמול שלשום ומדקק ניקנור
את היכל י׳ וגם יזוק יהך למולו ויאמר
אוהים את הכזכל הזה ולא אשוב בו
אבן על אבן גם אהפך באר ואשפוך
את כל יסתדמיו וילך בזעף אף ויבכו
הכהנים בין האולם למזבח ויאמרו יי
אלהים עצאת אשר שכנת בבי הזה
מישי קדם וקד עזה הלא הנה כתוב
בארץ ודבה הדם ודלך לכל עבדיך
ניקנור

ctum ad me miseris, scias, te morte mulctandum esse; Judas autem cognitô Demetrii regis mandatô, quod is Nicanori, exercitus sui duci, dederat, noctu clàm (9.) ex urbe profugit tubâque inflatâ signum belli dedit, quo facto omnis Hasmonæorum & Hasidæorum (10.) exercitus ad illum convenit, cum quibus ipse Samariam (11.) abiit ibique mansit; Nicanor autem Sanctuarium Domini ingressus Sacerdotibus dixit: (12.) educite ad me virum istum, qui noctu è manu mea aufugit, ut illum catenis vinctum ad Demetrium mittam, rex enim mortem mihi minatus est, nisi ita fecerim; ego verò ipsum haud interficiam, sed regi benevola de illo scribam, nimirùm quòd ipso usus sim amico pacisque amante, quod etiam vobis ipsis perspectum est ac cognitum; ast Sacerdotes eidem jurantes dixerunt: certè Judas ad nos non venit, neque eum heri aut nudiustertius vidimus; Nicanor autem probra in Templum Domini jactans & contrà ipsum exspuens dixit: destruam Templum istud nec lapidem super lapidem in eo relinquam; (13.) sed omnia illius fundamenta diruam ac subvertam, his dictis irâ flagrans abiit; Sacerdotes autem inter vestibulum & altare plorantes ita clamârunt (14.) ad Dominum: Domine, Deus exercituum, qui in domo ista jam inde ab antiquis temporibus ad hunc usque diem habitâsti, nonne tua hæc est sedes in terra & scabellum pedum tuorum, ubi omni cultus genere te veneramur? Nicanor autem, incircumcisus iste & impurus, domum tuam & Sanctuarium gloriæ tuæ probris afficere ac jactare ausus est, quòd Tem-

(9.) Vid. 1. Maccab. c. 7. v. 30. & 2. Maccab. c. 14. v. 30. it. Joseph. Antiq. l. 12. c. 17. ac Josippi Epitom. pag. 29. & seq.
(10.) Vid. quæ supr. h. cap. 21. n. 3. notata sunt.
(11.) Confer. 2. Maccab. c. 15. v. 1. & Josippi Epitom. pag. 30. cæterum de urbe Samaria vid. plura inter alios apud Joh. Lightfoot. in Chorographi Matthæo præmissa cap. 56.
(12.) Vid. 1. Maccab. c. 7. v. 35. & 2. Maccab. c. 14. v. 31. & seqq.
(13.) Confer. Josippi Epitom. pag. 30.
(14.) Vid. Joseph. Antiq. l. 12. c. 17. it. 1. Maccab. 7. v. 35. & 2. Maccab. 14. v. 33.

ונקנור הערל השמא מלאו לבו לזרוק
את ביתך ואת מקדש האדוניך ויואב
מהנמא לאמר בי יהודם את הדובל וכי
יחפור בארץ ויחפוך את ומדותיו ואנחנו
לא נדע מה נעשה כי אם אליך נשאנו
את עינינו לעשות בו נקמה: ועתה יי
אלהינו קנא לבבוד שמך הגדול ולכבוד
בית מקדשך תעשה בו נקמה ויודע כל
הגוים כי בעבור שמר רבר נבלה על כן
ימות כנבל: ויבעת יי אלהי הצבאות
את הברנים על ידי מלאך לאמר שמעתי
את תפלתכם וכן אעשה כדבריכם למען
כבוד שמי וכבוד בית מקדשי:

Templum istud destruere ejusque fundamenta penitùs subvertere velit. & nos quidem, quid faciendum nobis sit, haud scimus; te verò solum oculi nostri respiciunt, ut vindictam de isthoc homine sumas. Nunc itaque Domine, Deus noster, Zelum pro magni nominis tui gloria & Sanctuarii tui honore indue atque impium istum ulciscere, ut omnes sciant gentes, quòd, quia stolida locutus est, ut stultus (15.) etiam perierit: Dominus autem, Deus exercituum, (16.) animum addidit Sacerdotibus, per angelum dicens; exaudivi preces vestras, & sicuti rogâstis, faciam, propter nominis mei gloriam & Sanctuarii mei honorem.

CAP. XXII.

[ניקנור הזה משפש את יהודה בכל בתי
ירושלם וישלח חיל גבורים אל בית
ריקריסאום לחפשו כי הוא הזה משרי
היהודים החסידים ויבית ריקריסאום
מביתו כי אמר אולי יפגעו בי הערלים
הנמאים כי לא ימצאו את יהודה בביתו
וילך לו שמחנה אל יהודה ויגד לו את
כל מעשה ניקנור: וישיר וישמחו בו
האנשים והחסידים כי בזמן בימי
אנטיוכום תמני שלם כי קבל עליו מכות
וייסורים הבבה ונקרא אב ליהודים ושופט
בירושלם.

NIcanor autem per omnes domos Hierosolymæ Judam quæsivit ac quingentos misit milites ad Ricresii (1.) ædes, ut ipsum comprehenderent, quia unus fuit ex principibus Judæorum Hasidæorum; Ricresius verò è domo sua profugerat, quia secum cogitaverat, fortassis incircumcisi isti & impuri me comprehendent, cùm Judam in ædibus meis non invenerint, quapropter Samariam pervenit ad Judam eique omnia Nicanoris facta narravit; incolæ autem Samariæ & Hasidæi eundem (2.) læti ac hilares exceperunt, quia Antiochi tempore probatus & integer repertus fuit, multa enim verbera ac cruciatus perpessus erat, quapropter etiam pater Judæorum & Judex

(15.) Hebr. נבל, sic in Hebræo hic habetur, quod Munsterus vertit: ut Nabal stultus.
(16.) Hæc & sequentia usque ad finem hujus capitis 21. in codice Munsteriano non leguntur & videntur a Judæo interpolatore adjecta esse.
(1.) Hebr. ריקריסיאום, ita hic in nostro exemplari Munsteri codex habet ריקסיום, & vertitur ibidem: Ricasius, 2. Maccab. c. 14. v. 37. & seqq. senex ille, qui seipsum interfecit, appellatur Razias.
(2.) Ricresium scilicet, vel Ricasium, prout Munsteri codex.

בירושלם: ויהי אחר הדברים האלה
ויהון ריקריסיאום שב לביתו כי האמין
בניקנור כי לא ירע לו אחרי אשר
לא חפש את יהודה בביתו ויגיד פרשי
ישראל לניקנור לאמר מה לך ללידור
לבקשו לעשות בו נקמה ואתה לא
יכולת לתפשו הנה ריקריסיאום תשיר
מחסידי ישראל הגדולים והוא אב
ליהודי והנו בבית שלח וקראו משם
ועשרה בו נקמה: מהיהודים כי גם
אנטיוכום היה לעשות בו נקמה וימלט
מידו: ויהי כשמוע ניקנור את דבריהו
ויאמר והטבתם לראות בעצתכם וכן
אעשה: ויהי באשר בקש ניקנור להראות
האיבה אשר היתה בלבו על היהודים
וישלח להביאו אליו וילא הוא כי שלח
ניקנור אחריו ומוראו היה בכל בלבו
ויחתו ויצאו בביתו ולא אבה לצאת
אל שלוחיו ויסובו את ביתו ללכדו
ובראותו היהיש כי נפשם עליו להשיתו
וימהר הוא ויקח את הידיב ויתקע בגרונו
וישמט את עצמי בתוך גדודי ניקנור
ושלוחיו וראודי אנשי הגדוד כי הוא
נשמט ונפל מן הגג ארצה ויגוע הנה
והנה וירוצו לו מקרי ויפול ארצה ויעבור
את מקום הגדודים בנפלו ויהי בנפלו
ארצה ויעמוד על אבן אחת גדולה
ומהום דם אשר יצא ממנו נהפך לדעת
אחרית וישרת בשתי ידיו מדמו הזועא
מבני

Judex Hierosolymæ nominatus est: postea verò senex ille Ricresius domum suam reversus est, quia credidit, quòd Nicanor nullo se malo affecturus sit, postquàm Judam in ædibus suis haud deprehendisset; ast improbi quidam è populo Israëlitico Nicanori dixerunt: ecquid frustrà laborem suscipis, ut Judam quæras ac vindictam de eo sumas? neque enim ipsum comprehendere potes, en Ricresius, unus ex principibus Hasidæorum populi Israëlitici, Judæorum pater nominatus, jam sese domi tenet, mitte igitur quosdam, qui illum inde extrahant, atque ipsius suppliciò Judæos ulciscere; nam etiam Antiochus vindictam de illo sumere voluit, sed è manibus ejus evasit. Hæc cùm audisset Nicanor, optimum, ait, consilium mihi dedistis, quod etiam effectui dabo: Nicanor igitur odium adversùs Judæos animò conceptum ostensurus misit, qui illum ad se deducerent; Ricresius autem id cernens valdè timuit ædesque suas obstruxit atque animo firmato ad eos, qui ad ipsum missi erant, egredi noluit, quapropter illi domum circumdederunt, ut eundem comprehenderent; ast senex, cùm animadvertisset, mortem suam ab illis expeti, statim occupans arrepto gladio ventrem transfixit seque in mediam turbam militum, quos Nicanor miserat, præcipitavit; (3.) milites autem, dum illum præcipitem & è tecto in terram cadentem viderunt, hinc illinc cesserunt spatiumque cadenti dederunt, ita, ut ille procidendo militum turbam haud contingeret; quapropter ipse è terra, ubi ceciderat, consurgens super lapidem quendam magnum stetit ac propter multitudinem sanguinis, è corpore egressi, in furorem versus ambabus manibus cruorem, è visceribus suis manantem, hausit; (4.) aliquam verò ejusdem partem super

(3.) Vid. 2. Maccab. c. 14. v. 43. & seqq.
(4.) Hæc 2. Maccab. cap. 14. v. 46. paulo aliter referuntur, in Munsteri codice narratur, ipsum manibus suis viscera extraxisse eaque super milites projecisse.

מבני מעיו וישלך גם על הגדודים ויעק
ויקרא אל יי ואמר יי המשיעה ותמרי
ויאמץ אל עמו ויהי כשמוע יהודה את
הדברים האלה ויבער בו חמתו וישלח
על ניקנור לאמר מדוע אתה מתאמץ לצאת
אלי צא לך השוה ואראך דגה ארץ
ראיש אשר בקשת ותהדרה דברי רוצא
מנפה אותך בקקה ומישור הרים שלח
ויאסוף ניקנור את כל חילו וילך לקראת
יהודה ביום השבת והיהודים אשר באו
עם ניקנור דברו אליו לאמר בי אדוני
אל נא העשית בזדון להלל את יום
השבת ותן כבוד לנותן השבת ויאמר
ניקנור ומה הוא השבת ומי נתנו ויאמרו
לו השבת הוא יום קדוש לאלהים
וחיים אשר בשמים מושבו ומשלוחו
על כל העולם הוא נתנו וישלח ניקנור
את אלוהי השמים ויבזה בזדון ויבזה
אשר לא ראותו לבחבם וישמע יהודי כי
ניקנור בא אליו ויאמר אל בזדוני עד מתי
נתעצל ללכת למלחמה ולעשות נקמה
במדינת יהודה כי מי הוא הכלב
הזה הזה המושלך המופגר אשר שלח
את עון הפאר ישראל ידע יהודה כי
ניקנור בא אליו ויאמר אל בזדוני עד
מתי ניעצל ללכת למלחמה ולעשות
נקמה וילך אל ניקנור בחיל אף ובקנאה
גדולה ויצא ניקנור לקראתו בעם כבד
ובוד

sùper milites sparsit magnaque exclamans voce: Domine, ait, serva me! his dictis vitam finivit & ad populum suum collectus est. Judas autem, cùm hæc audisset, admodùm excanduit & ad Nicanorem misit, qui dicerent: ecquid cunctaris nec copias tuas adversùs me educis? egredere & in campum descende, ut te conspiciam; ecce vir ille, quem intrà conclavia quæsivisti, te in convalle ac planitie expectat, descende ad ipsum. Nicanor itaque copiis suis omnibus contractis die Sabbathi Judæ obviam ivit; Judæi autem, qui cum Nicanore advenerant, eidem dixerunt: (5.) ne quæsò, Domine, animi superbiâ elatus diem Sabbathi viola, sed eum, qui Sabbathum dedit, honora; ast Nicanor: quid est Sabbathum, ait, & quisnam illud dedit? illi verò responderunt: Sabbathum dies est Deo dicatus, ac Dominus ille, cujus sedes in Cœlis est & qui universo imperat mundo, is diem illum instituit; ast Nicanor in Deum cœlorum blasphemias jactans elato animo ea protulit verba, quæ hic scribere haud convenit; (6.) Judas autem, cùm Nicanorem adversùs se copias educere audisset, milites suos ita allocutus est: quousque cessamus nec pugnam capessimus, ut blasphemum istum conviciatorem ulciscamur? quisnam est canis hic mortuus, abjectus ac putridus, qui probra adversùs eum, qui robur ac decus est Israëlis, jactare audeat? (7) his dictis Judas irâ fervidâ magnoque Zelo commotus adversùs Nicanorem progreditur, qui & ipse copias maximas ac validissimas contrà Judam eduxit; is ad Dominum clamans ita precatus est: Domine, Deus cœlorum, (8.) qui in castra Sancheribi, cujus legati extrà urbem Hierosolymam probra adversùs te evomentes

stabant,

(5.) Vid. 2. Maccab. c. 15. v. 2. ubi etiam istius rei fit mentio.
(6.) Referuntur illa 2. Maccab. cap. 15. v. 3. & seqq.
(7.) Hic repetuntur in Hebræo eadem, quæ paulò ante habentur, verba, nimirum: Judas autem, cum Nicanorem &c. usque ad: quisnam est canis hic &c. proinde illa repetere nolui, ne crambem bis coctam recoquam, præsertim, quia nec in Munsteri codice illa repetitio habetur.
(8.) Vid. 1. Maccab. 7. v. 40. & 2. Maccab. c. 15. v. 22.

וביד חזקה ויקרי יהודי אל יי ויעקם
ויאמר יי שלחו השמים אשר שלחת את
המלאך במחנה סנחריב אשר עמדו נגידו
מחרון לעיר ויתרפוך ובבית מרם מארי
ושמונים וחמש אלף רדוגים ודרוגיך לא
ראיתיך עד היום הזה ואל אחת כמה
וכמה אין תחבול את הכלב רמת העול
השמא האיש הבליעל הזה אשר עמד
בביתך ויתרף עון ותפארתך והתגר ביום
הזה מלחמי גדולה ועצומה ביערתם
ויהי במלחמה ויראו יהודה ארץ וניקנור
ושבו שלופה ביהודי ויקרא יהודה אליו
ויאמר אליך ניקנור וירק אליו בבת
המחר ויתפוך ניקנור ארץ שכמו לנגף
מפני יהודה ויהודה אותו יהודה וירדף
בחרבו וברוחותיו לשנים וישליכהו ארצה
ויפלו ביום הדרי בקרב מעם מקרון
שלשים אלף ודשאריי נסו וידחפם
יהודה וברוחותי הלוך והקוץ בשופר ותמה
נסים ויצאו מכל ערי ישראל לקראתם
ויכום ויכתום ולא נמלט מהם עד אוש.
ויבוא לפשט את החללים ויעשו וכב
ואבני יקרה וארגמן לרוב ויתיזו ארץ
ראש ניקנור ואת הזרועות אשר נטה על
הרוכל ויהללו אחים נגד השער על כן
קראו שם השער הרואה שער ניקנור עד
היום

stabant, angelum misisti, per quem ex illius copiis 185000. una nocte percussisti, nec tamen percussorem in hunc usque diem vidimus; quomodo tolerabis & inultum patieris canem istum mortuum, incircumcisum & impurum, virum nequam, qui in domo tua stetit & decus ac robur tuum conviciis prosciдit? his dictis aciem contrà hostem direxit, eoque die acerrimum utrinque prælium commissum est, in quo cùm Judas strictum gerens gladium Nicanorem conspexisset, magna exclamans voce dixit: te peto, Nicanor, ac simùl in illum maxima accensus irâ impetum fecit: Nicanor autem tergum obvertens Judæ fugam arripere voluit; sed Judas fugientem persequens gladio percussit (9.) & in duas dissectum partes humi projecit: in hoc prælio è Macedonum exercitu triginta (10.) millia eo die ceciderunt; Judas autem cum copiis suis fugientibus insistens, tubam inflare jussit, (11.) quo signo audito omnes Israëlitæ ex urbibus suis egressi fugientibus obviam iverunt eosque percusserunt ac contriverunt, eo usque, donec nemo ex illis superesset: reversi igitur à persequendo interfectorum cadavera spoliarunt, & ingentem auri vim, lapidesque pretiosos atque purpuram maximâ copiâ invenerunt: Nicanoris verò caput (12.) & brachia, quæ ille contrà templum extenderat, abscissa è regione portæ suspensa fuerunt, quæ propterea Nicanoris porta in hunc usque diem dicta fuit; populus itaque, in maximam effusus lætitiam Dominum laudavit cantico Davidis (13.) Regis Israëlitici, dicens:

(9.) Vid: 1. Maccab. 7. v. 43. it. 2. Maccab. 15. v. 28. & Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 17. aliud tamen refertur in Josippi Epitome pag. 31. nempe, quod vivus comprensus ac dimissus sit, nisi forte error in nomine ibidem intervenerit, vide, quæ infrà lib. 4. c. 1. n. 9. de Bachide referuntur.
(10.) Triginta quinque millia numerantur 2. Maccab. c. 15. v. 27. Joseph. dict. lib. 12. cap. 17. aliter numerum refert, quem vide.
(11.) Vid. 1. Maccab. c. 7. v. 45. it. Joseph. Antiqu. eod. lib. 12. c. 17.
(12.) Vid. 1. Maccab. c. 7. v. 47. it. 2. Maccab. cap. 15. v. 30. cæterum Nicanoris portæ inter alios meminit etiam R. Salomo ad Levit. cap. 14. v. 11. ut & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire Critiqu. des dogmes & des cultes &c. Part. 2. cap. 6. pag. 222. edit. Amstelodam.
(13.) Est Psalm. 136.

הזקן הזה וישמחו העם מאד ויהללו את
יי׳ על יזי שער הזד מלך ישראל ברוך
לי׳ כי טוב כי לעולם חסדו׳ ומיום
הזרוא והלאה עשו ארת היום הזרוא חג
וי״ט ומשתה היין ושמחה היום הזרוא
הוא יום י״ג לחדש אדר לפני המרדים
יום אשר וישפוט יהודה ארת כל עמ
באמת ובחמיש כל הימים ויעש משפם
וצדקה בארץ׳

Laudate Dominum, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. Ab illo tempore & deinceps Judæi diem hunc festum celebrarunt eumque conviviis atque hilaritate transegerunt; dies autem ille decimus tertius fuit mensis Adar, (14.) qui dies proximè antecedit Purim; (15.) Judas verò universum populum suum integro sinceroque animo judicavit, quamdiu superstes fuit, & judicium ac justitiam in terra exercuit.

CAP. XXIII.

וידו להקרפת השנה ויקבצו ימי יהודה
למות ויגד יי על יהודה לקצר את יומי
ולאמוך אותו אל עמו החסדים להמיתה
על קדושת שמו׳ ויבוא עלו בקרוב
אשר היה את מלך על המקדונים ושלשים
אלף מגבורי מקדון עמו׳ ויבא פתאום
על יהודה ויבוא יושב בעיר לשם ועמו
כשלשת אלפים איש מלחמה מעם יהודה
ויגשו כל עם יהודה מאתו וישאר הוא
ואשר

ACcidit autem, revoluto anno, ut tempus mortis instaret Jehudæ, eique decretorius à DEO appropinquaret vitæ terminus, quò ad populos suos, Hasidæos, colligeretur ac pro sancto DEI nomine mortem obiret: Bachides (1.) enim, qui tunc Macedonum Rex fuit, (2.) triginta millia (3.) Macedonum fortissimorum contrà Judam secum duxit eumq; improvisò adortus est, cum is in urbe Læsem (4.) cum tribus millibus (5.) militum, è populo Judaico collectorum, esset, & ab illo omnes profugissent, ita, ut ipse solus cum fratribus

(14.) Hic Februario nostro respondet, vel potius Martio, Josephus enim lib. 12. Antiqu. cap. 17 scribit: Mensem Adar apud Macedones dici Δύσιον, quem communiter Martium exponunt: Sciendum verò est, mensem hunc Adar apud Judæos partimex Februarii, partim ex Martii diebus constare, quodex hodiernis ipsorum calendariis (quorum nonnulla apud me sunt) patet; Munsterus in notis suis ad hunc locum exponit Adar lunationem proximè æquinoctium vernum antecedentem; confer. supra l. 2. c. 2. n. 1.

(15.) Vid. 1. Maccab. c. 7. v. 49. & 2. Maccab. 15. v. 37. it. Joseph. dict. lib. 12. c. 17.

(1.) Ita hic cum Munsteri codice lego: בקדוים cui & 1. Maccab. c. 9. v. 1. & sequ. consentit, nam in nostro codice corruptè, ut puto, legitur בקדוים i. e. Bachirus.

(2.) Vide dict. cap. 9. Maccab. ubi Bachides non rex dicitur, sed quod à Demetrio rege dux missus fuerit contra Judæos, confer. Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 18. it. 1. Maccab. 9. v. 1. & sequent.

(3.) Numerus aliter refertur à Josepho Antiqu. lib. 12. c. 18. & 1. Maccab. c. 9. v. 4.

(4.) Laisa dicitur 1. Maccab. c. 9. v. 5. Josephus autem lib. 12. Antiqu. c. 18. vocat vicum hunc βαζηθὰ, siquidem corruptum non est nomen, vid. idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 1. in fin.

(5.) Ita etiam 1. Maccab. c. 9. v. 5. at Josephus Antiqu. lib. 12. c. 18. scribit: Judam mille saltim milites secum habuisse.

ואשר ושמונה מאו׳ בחור עמו מבחורי
יהודה ולא הפכו פניהם ולא נתנו עורף
לנתם מכל אלה׳ ואלה המתרים הם
הם אשר ויו ותבחרי יהודה והם הנשה ויו
בחונים וצחיפי בבל מלחמות יהודה׳
אשר עשרי בגוים ויבא מקדוים בט״ו
אלף איש ויערוך מלחמה לשון יהודה׳
ויתפוך משמאלו את יתר העם ט״ו אלף
וירדפו על יהודה מימינו ומשמאלו ויגש
יהודה המלחמה פנים ואחוי כי כבדרת
מאד ויאמר אמותה הפעם אחרי השבעי
ארת חרבי ואשכור חצי מרם רעילים
השמאים האלה ויבר יהודה את מקדוים
עמר מימינו כי שם היו גבוריו וקרן
הימנית עמו׳ וירדף יהודה וירלג בקרב
ויתרכזו עמו מקצת גבורי החשמנאי וילך
על בקדו׳ ויתגר בו מלחמ׳ גדולה׳ ויעמת
מאד ובראשית המלחמה טלה מגבורי
ארצו׳ שנים אלפים פרשים ויהי בעמק
המלחמה ויא יהודה את מקדוים עומד
בתוך דמלחמה׳ אנל העם ורץ אל
בכח חמתו ויראורו מעשר בגבורים סביבו
ויך את גבוריו וישלך אחתה מרם ורוגים
רבים וחלה ארת בל רבא מרם לפניו
מימינו ומשמאלו לאין מספ׳ ויתבו חללי
יהודה אשר הפיל לארץ הרוגים בהם
הרוא עד אין מקום רק לרחוק כי על
הרוגים ירך יהודה ועליהם צעד הולך
ובא הגיע חיל מקדוים בתוכנו שלחמה
מלאה דם ויא מקדוים את פני יהודה
ותנה פניו בפני האחה מהם עמדו למני
טחתו

tribus suis & octingentis militibus Judæis relinqueretur, hi soli ex universo populo illo pedem non retulerunt nec terga dederunt, ut fugerent, hi ipsi fideles erant socii ac comites Judæ, in omnibus ipsius præliis, quæ cum gentibus inierat, exercitati ac probati. Bachides igitur quindecim millibus militum dextrum Judæ latus, ac sinistrum cum totidem millibus instructa acie circumdans ab utroque latere (6.) militarem sustulit clamorem simulque impetum in ipsum fecit; Judas autem, cum & à fronte & à tergo se gravissimâ pugnâ premi cerneret: jam, inquit, moriar, postquàm gladium ac sagittas meas in incircumcisorũ istorum atq; impurorum sangvine tinxero; Judas igitur Bachidem à dextro latere stantem conspiciens (quia ibidem fortissimi quique cum ipso in dextro cornu constituti erant) sublato clamore cursu in prælium contendit, quem cum fortissimi quidam ex Hasmonæis secuti ac Bachidem adorti essent, maxima & acerrima exorta est pugna, & in primo quidem conflictu duo millia hostium in terram prostrata sunt; posteà Judas in mediam sese aciem conferens Bachidem penès suos stantem ac fortissimis militibus cinctum vidit, contrà hunc irâ inflammatus totis contendit viribus, ipsiusque milites cædens multos interfecit & obvium quemque à fronte & ab utroque latere percutiens innumeros trucidavit hostiumque à Juda eo die interfectorum tanta erat multitudo, ut nullum Judæ relinqueretur spatium stándi aut progrediendi, nisi super interemptorum cadavera, per quæ ipse incedere cogebatur; cùm verò ad Bachidem pervenisset, strictum tenens gladium, qui multo conspersus erat sangvine, Bachides vultum ejus, non secus ac leonis, prædæ inhiantis, ac metum terroremque undique spargentis, intuitus est: quapropter timore perculsus tergum obvertit arreptâque fugâ urbem

(6.) Vid. 1. Maccab. 9. v. 11. & Joseph. Antiqu. lib. 12. c. 19.

ויהודן אחרי מות יהודה וישבו אויבים על
עם יי׳ מאחוד ומקדם ויאסור יונתן את
שארית אחיו וימכרן ד׳ שנים וישבא יונתן
וירושלימה ויקבל את שארית אחיו על
פי ויקני ירושלי ויקראו את שמו יהונתן
וילך במחני מעט על היהדן וידודף אחיו
בקדמי׳ בחיל כבד ויבא עליו ביום השבי׳
וילחמהו על דודן ויבראות יהונתן כי
להן אותו בקדמים על דמים ויעבור בשני
הוא ואנשיו ויעבור אחריו בקדמים וכל
חילו וישיגודו עם אנשיו ויתגרו עם בכל
עבר ויט יהונתן את ימינו להכות את
בקדמים ויחזב לו מקו לקטור ולבזות
ויברח יהונתן וילך בבאר שבע אשר
במדבר ויבנ׳ את מפלת העיר ויטוב ברי
דו׳ וישמעון אחיו עם בני הדשמנים
אשר

Asdod (7.) petiit; aſt Judas fugientis inſiſtens veſtigiis, omnes, qui cum Bachide erant, trucidavit, interfectorumque numerus ad 15000. aſcendit; Cùm itaque Bachides ad urbem Asdod profugiſſet & eò incolumis perveniſſet, alter Bachidis exercitus, qui Judæ tergo inhærebat, tàm ipſum, quàm milites ejus feſſos deprehendit ac laſſos; poſteà ipſe quoque Bachides urbe egreſſus adverſùs Judæ copias, quæ illum ſequebantur, prælium inſtauravit, dum igitur utraque hoſtilis acies Judam undique cingebat ac premebat, (8.) acerrima denuò pugna commiſſa fuit, in qua multi Bachidis milites interfecti occubuerunt; aſt Judas quoque, Mattathiæ filius, ſuper multorum à ſe fortiter interemptorum cadavera (9.) cecidit, (10.) quem poſteà fratres illius, Simeon ac Jonathan, (11.) ſuſtulerunt maximâque pompâ terræ mandârunt apud patres ſuos in monte Modaith, (12.) omnes quoque Iſraëlitæ eundem multis diebus defleverunt.

(7.) Asdod mons dicitur 1. Maccab. c. 9. v. 15 Joſephus lib. 12. Antiqu. c. 19. montem hunc vocat ἄζα, i. e. Aza, confer Joſippi Epitomen pag. 32.

(8.) Videatur Joſippi Epitome, pag. 32. & Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(9.) Mors Judæ aliter refertur 1. Maccab. c. 12. v. 40. & ſeqq. vide & Joſippi Epitom. pag. 33. ut & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(10.) Cum principatum una cum ſummo ſacerdotio tribus annis, vel ſecundum Joſippum, ſex annis tenuiſſet, vid. Munſterus hic in notis ſuis, it. dict. Joſippi Epitome pag. mihi 33.

(11.) Vid. 1. Maccab. c. 9. v. 19. & Joſephi Antiqu. lib. 12. c. 19.

(12.) Hic Modin dicitur 1. Maccab. 13. v. 25. & 30. vid. & Joſeph. eod. lib. 12. c. 19. ubi τὴν μωδεὶμ κώμην i. e. vicum Modim nominat, vid. ſuprà h. lib. 3. cap. 7. n. 2. ibique not.

LIBER

LIBER QVARTUS.

CAP. I.

POſt mortem Judæ, cùm multi adverſùs populum Domini (1.) hoſtes excitarentur eumque undique premerent, Jonathan (2.) fratris ſui principatum adeptus ſeptem annis ſummo ſacerdotio præfuit; Nam Hieroſolymam profectus & à Senioribus populi Iſraelitici principatum conſecutus, Jehonathan (3.) appellatus eſt; is cùm ad Jordanem paucis comitatus perveniſſet, Bachides eundem cum valido perſecutus exercitu die Sabbathi invaſit (4.) & in anguſtias deduxit; Jonathan autem id animadvertens cum militibus ſuis Jordanem tranſiit; ſed Bachides cum omnibus copiis ſuis eidem inhærens tandem ipſum unà cum militibus ſuis conſecutus totisque viribus adortus eſt; aſt Jehonathan, cùm dextram ſuam extendiſſet, ut Bachidem percuteret, elabendi & aufugiendi invenit ſpatium (5.) atque in urbem Beerſeba, (6.) quæ eſt in deſerto, fugiens pervenit, ejusque ruinas inſtaura-

(1.) Confer. Joſippi Epitom. pag. mihi 33. & ſeqq. ubi ſcribitur, populum Iſraeliticum quatuor menſibus valde preſſum fuiſſe à Græcis.

(2.) Vid 1. Maccab. c. 9. v. 23. & ſequent. it. Joſeph. lib. 13. cap. 1. Id. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2. it. Egeſipp. de Excid. Hieroſol. lib. 1. c. 1. confer. & Joſipp. Epitom. pag. 34.

(3.) Nam honoris cauſa litera ה adjecta fuit, prout etiam in aliis nominibus ſacræ Scripturæ fieri conſuevit, notantibus Rabbinis. vid. infrà lib. 6. c. 50. n. 12.

(4.) Exiſtimans ſcilicet, Jonathanem propter legem eo die non pugnaturum eſſe, vid. Munſter. hic in Notis ſuis.

(5.) Ἀποπεδόντος μετὰ τῶν ἑταίρων εἰς τὸν ποταμὸν διαπεφευγότος, dum ſcilicet ipſe (Jonathan) una cum ſociis ſuis in fluvium (Jordanem) ſeſe projiciens tranavit, ita Joſeph. lib. 13. Antiqu. c. 1. vid. 1. Maccab. c. 9. v. 48. Munſteri codex hic addit: ויבקע יהונתן את מחנה בקדים i. e. & perrupit Jehonathan caſtra Bachidis, idque non ſine hoſtium damno: Nam, ut 1. Maccab. c. 9. v. 49. dicitur, ceciderunt illo die mille, vel, ſecundum Joſephum, duo millia hoſtium, videatur Munſter. hic in notis ſuis.

(6.) Bethbeſa vocatur 1. Maccab. c. 9. v. 62. Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 1. vocat Βηθάλαγαν i. e. Bethalagan, ſi quidem corruptum non eſt nomen.

אשר אתו ויבא עליה בקידו ביד רמוז
ויבנה על העיר ויסב ויצר על העיר ימים
רבי ויצר להם מאד ויאמר שמעון ליהונתן
אחיו עד מתי נבחרה בחיי הרעי האלה
הלא נבחרה לנו מות ונצא אל צרינו
וכי מות נמות הטובים אנחנו מיהודה
אחינו שמת במלחמי על קדושת יי׳ אלהינו
ויצא יהונתן בלילה ההוא ויך את אהל
בקידי וירוג את אנשיהו ואחיו שרוי
עם בקידי ויפתח שמעון את השער ויך
חוקה עמו מבחרי החשמוני ויצא ויך
במחנה בקידי גם הוא מבה רבה וישרוף
את האהלי ובל הטוללות ובל כלי הזריק
אשר בנו מוכל העיר. ויבחה בקידי
וימלט במדבר וידדפוהו יהונתן ואחיו
וישעבדו ויהונן אלהים בקידים לבלתי
ידרנוהו ויאמר להשיב את כל השבויי
אשר שבה מארץ יהודה אנשים ונשי
לחוב וישבע להם על הדבר הזה ואז
תילה מעליו וילך בקידים לרחבו ולא
יקף עוד לבוא אל ארץ יהודה וישב
את כל השבויי. ובעת ההיא נתושקה
השרדה ביד יהונתן וישפוט את עמו
וישב לבטח וילחם מסביב בכל אויביו.
ואנשיהם הנ׳ אשי נשאר משרי מוקרין
לקיץ מבאים לעם יהודה ויתנשא לאמר
אלך ואשמיד את עם יהודה ולא יהי
יהודי

stauravit, ibique cum fratre ſuo Simeone, ut & Haſmonæis, qui cum ipſo erant, habitavit: Bachides autem cum valida manu urbem aggere obſedit, cùmque eam diu oppugnâſſet, atque in maximas adduxiſſet anguſtias, Simeon fratrem ſuum, Jehonathanem, ita allocutus eſt; quousque miſeram hanc tolerabimus vitam, nonne ſatius eſt erumpendo ac contra hoſtes pugnando mortem oppetere? an meliores ſumus fratre noſtro, Jehuda, qui in prælio pro Sanctuario Domini, DEI noſtri, occubuit? his dictis Jehonathan nocte illa egreſſus (7.) in Bachidis tabernaculum irruit ejusque principes (8.) ac fratres, qui cum ipſo erant, interfecit; Simeon quoq; portâ patefactâ cum valida Haſmonæorum manu egreſſus in Bachidis caſtris magnam edidit ſtragem arietesque & aggeres omnes atque munitiones, quibus urbs oppugnabatur, incendit; Bachides autem in deſertum profugiens evaſit, ſed Jehonathan ejusque fratres eundem perſecuti comprehenderunt; (9.) ipſe verò mortem deprecatus promiſit, ſe omnes captivos, è Judæâ abductos, tàm viros, quàm fœminas puerosque reſtituturum eſſe; præſtitò itaque eam in rem juramento incolumis fuit dimiſſus: ſic Bachides abiit atque Judaicam regionem non amplius invaſit, ſed omnes, quos promiſerat, captivos reſtituit. Eodem tempore principatus per Jehonathanem firmatus fuit, ipſeque judicium in populo ſuo exercuit, ſecurè habitans bellumque adverſus omnes hoſtes ſuos circum circà gerens. Cæterum Antiochus, (10.) qui è principibus Macedonicis ſuperſtes, tanquàm ſpina pungens populo Judaico relictus erat, elato dixit animo: abiens populum

(7.) Vid. 1. Maccab. c. 9. v. 65. & Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 1. circa fin. ubi hæc res paulo aliter refertur.

(8.) Ita verto: אוריהו quæ vox hic occurrit; Munſterus habet אורים ac vertit nomine proprio: Adarahan, & alii: Odomiram tranſtulerunt; Odaren vocat autem lib. 1. Maccab. 9. v. 66.

(9.) Hæc quoque res paulò aliter refertur à Joſepho Antiqu. lib. 13. c. 2. vid. & 1. Maccab. 9. v. 70. item ſuprà lib. 3. cap. 22. num. 9. ibique not.

(10.) Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 13. cap. 13. confer. & Munſter. in notis ſuis ad hoc caput, ubi ſucceſſorum Antiochi magni refert ſeriem.

יהודן בארץ. ויבא אנטיוכוס לארץ
יהודה ויבאו מהם לקדת אנטיוכוס השר
לאין מספר וישלה יהונתן את שמעון
אחיו ואת בניו להלחם באנטיוכוס באשר
הוא כי אשר אליו כדברים והלה שמע
נא שמעון הלאא אתה הוא אשר ובחן
בישראל אחרי ואתה תנהג את שרותי
ויצא שמעון למלחמה לקראת אנטיוכוס
וכל בניו עמו וילך הוא מהפאה האחרת
ובניו מהפאה האחרת למען יהיה
אנטיוכוס עם גדודיו בתוכם ותך ולא
ימלט איש מהם. וילכו עם בניו מגבורי
החשמוני ט׳ אלפים גבורי מהפאה
האחת והוא הלך מהפאה האחרת ביהר
העם וישוב על אנטיוכוס וישיו. ויבואו
שרי אנטיוכוס ועמו על שמעון למלחמה
בפאת שמעון ובניו יצאו מהפאה האחרת
עם ט׳ אלפים הגבורים ויהיו אנטיוכוס
וישריו בתוך בין שמעון ובין בניו ויכו
בהם אלהי מוה ואלה מזה והם בתוך
יד שמעון כל היל אנטיוכוס הכא עלו
ולא נמלט מהם עד אחד מלבד אנטיוכוס
אשר ברח לבדו עם ב׳ הנבחים ויבואו
שמעון אל יהונתן אחיו בהיל ובתמהה
לאלהים יהונתן יצא לקראתו עם זקני
ישרי והמשיחים ובדבי עליון ויגד לשמעון
ולבניו מהחם ויהי והלאה יי׳ ושם בישרי
באיש

pulum exſcindam Judaicum nec ullum relinquam in terra Judæum, profectus igitur in Judaicam regionem innumeras ſecum duxit copias auxiliares; Jehonathan autem fratrem ſuum Simeonem ejusque filios miſit, ut prælium cum Antiocho, ubicunque locorum is deprehendi poſſet, iniret; quamobrem fratrem ſuum hiſce allocutus eſt verbis: audi quæſo, Simeon, nonne tu is ipſe es, qui mihi in ſummo Sacerdotio ſuccedes ac principatu meo potieris? tui ſanè (11.) muneris erit, populum defendere Judaicum; Simeon igitur ejusque filii omnes in prælium contrà Antiochum profecti ſunt, & ipſe quidem ab una, filii autem ab altera parte iter ſic inſtituerunt, ut medium haberent Antiochum ejusq; exercitum, ne quis elaberetur: erant autem cum Simeonis filiis novem millia fortiſſimorum Haſmonæorum ab una parte; ab altera verò Simeon cum reliquis copiis profectus Antiochum ejusque principes circumdedit: Antiochi igitur principes ejusque exercitus contrà Simeonem, quâ ipſe veniebat, aciem direxerunt; Simeonis autem filii ab altera parte cum 9000. militibus progreſſi medium tenuere Antiochum ejusque principes: facto itaque ab utraque parte impetu Simeon univerſum Antiochi exercitum ita delevit, (12.) ut ne unus quidem ſupereſſet, præter Antiochum, qui cum duobus equitibus fugâ ſalutem quæſivit: Simeon itaque ad fratrem ſuum, Jehonathanem, eum laudibus ac celebrationibus Domini venit; Jehonathan autem cum Senioribus populi Iſraelitici omnibusque piis ac Sacerdotibus DEI optimi maximi, obviàm ei progreſſus eſt. Ab hoc itaque die ac deinceps Simeon

(11.) Hæc verba: tui ſanè &c. usque ad Simeon igitur, &c. licet in Hebræo hic non reperiantur, melioris tamen ſenſus cauſa ſupplere volui.

(12.) Quod hic de Antiochi exercitu delero habetur, in libro 1. Maccab. non invenitur, id verò in fine capitis 10. libri 1. Maccab. ſcribitur, quod Jonathan & Simeon, frater ejus, exercitum Apollonii, ducis Demetrii, clade maximâ afflixerint, cæſis ferè octo millibus, vid. Munſter. hic in notis ſuis.

meon ejusque filii inclytum adepti sunt locum ac nomen in populo Israëlitico, dum consilium, quod Jehonathan dederat, secuti sunt. Populus igitur Judaicus, quamdiu Jehonathan vixit, confidenter habitavit, unusquisque sub vite ac ficu sua: obiit autem Jehonathan (13.) & ad populum suum collectus est, senex atque omni felicitatis cumulo plenus: (14.) Post mortem verò Jehonathanis Simeon, frater ejus, sacerdotio (15.) functus est ac penès ipsum ejusque filios principatus fuit; Sed Ptolemæus, (16.) Simeonis gener, eundem in convivio (17.) interfecit ejusque uxorem duosque filios abductos (18.) catenis ligavit æneis: Præfuit autem Simeon principatui populi Judaici octo (19.) annis mortuusque ad populum suum collectus est. Cæterùm reliqua ejus facta ac bella, tàm ab ipso, quàm à fratribus ejus gesta, (20.) nonne illa in libro Josephi, Gorionis Sacerdotis filii, ut & in Hasmonæorum regumque Romanorum libris scripta sunt: literas verò, quas Hasmonæi ad Romanos & ad Persas (21.) ac vicissim hi ad illos miserunt, narrare hic supersedemus, cùm illæ in Romanorum Persarumque libris scriptæ reperiantur.

כאשר דבר לו יהונתן אחיו כי בצאתו
הלך וישב ישראל לבטח כל ימי יהונתן
איש תחתו בפנו ואיש תחת האנתו
וימת יהונתן ויאסף אל עמיו וזקן ושבע
רצון וטובות. ויהי אחריו מורש יהונתן
ויכהן שמעון אחיו ויפקד את השדרות
על ישראל הוא ובניו עד הלמי יהונתן ימשך
ורגז את מבעון במחיה דיון ויקח את
אשתו ואת בני בניו ויאסור אותם
בבושתם והימים אשר משל שמעון
בעם ח' שמונה שנים וימת ויאסף אל
עמיו. ויתר דברי ומלחמותיו והלתמי
אחו הלא הם כתובי על ספר יוסף
בן גוריון הכהן ועל ספר החשמונים ועל
ספרי מלכי רומה גם ראגדרת אשר
שלחו החשמונאי אל הרומאי ואל בני פרס
והם אלהים לא כתבום פרה והבדה
כתובים על ספרי הרומאי ועל ספרי
הפרסיים.

(13.) Postquam sex annis principatum tenuit, uti refertur in Josippi Epitome, pag. 34.
(14.) Obitum Jonathanis aliter refert Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 2. vid. & 1. Maccab. c. 12. v. 50. & c. 13. v. 23. it. Egesipp. de Bello Jud. lib. 1. c. 1. confer. & Josippi Epitom. pag. mihi 34.
(15.) Confer. Josippi Epitomen dict. pag. 34. & sequ.
(16.) Hic Ptolemæus rex Ægypti vocatur in Josipp. Epitome pag. 35.
(17.) In dicta Josippi Editome pag. 35. dicitur, quod Ptolemæus ab Antiocho, Græcorum rege instigatus Simeonem percusserit.
(18.) Hos inter hospitales epulas sublatos esse scribitur 1. Maccab. 16. v. 16. vide Joseph. lib. 13. cap. 14. Id. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1. It. Josippi Epitom. pag. 36.
(19.) Ita in nostro autore, cui & Josephus Antiq. lib. 13. cap. 14. consentit; Munsteri autem codex habet: שנים id est, septem annos. In dicta Josippi Epitome pag. 36. scribitur, quod Simeon octodecim annis principatum super populum Israeliticum gesserit.
(20.) Vid. Joseph. lib. 13. Antiqu. cap. 3. seqq. usque ad c. 15. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2.
(21.) Spartanos forte hic autor noster intelligit, qua de re vid. 1. Maccab. 12. v. 2.

CAP.

CAP. II.

לשמעון בן מתתיהו יהי בניו שם האחד
והוא הגדול והקטנים ושם השני הוא
הקטן יוחנן והם הם אשר הוא אמרי
בית הלמי בעל אותיהם ויהרוג הלמי את
הוקנום בן שמעון ויבקש גם להרוג את
יוחנן בן שמעון ויברח משם וימלט הוא
יוחנן הנקרא גם הוא הוקנום כי ברוגז
הלמי את ויהוקני בן שמעון הגדול
מבניו ויקראו ויקני ישראל את בן שמעון
השני הקטן ויקראו על שם אשר הגדיל
לכהן ולגבורתו: ויהי כשבעת הוקנום
והוא יוחנן כי נהרג אחיו הגדול ויעם
עזות ויתפרץ הלמי בעזה ויבא לפני
שער עזה ויסגרו אנשי עזה את השער
ולא נתנו את הלמי לבא בעיות להרע
ליוקני ויבוז מעורי וילך עד העיר
הנקראי שמה דגונה וישב שם. ויהי
אחרי

Simeoni verò Mattathiæ filio, duo extitere filii, quorum natu major, Hyrcanus; minor verò Johannes appellabatur, (1.) hi ipsi à Ptolemæo, sororis suæ marito, vincti tenebantur; Ptolemæus autem Hyrcanum, Simeonis filium interfecit ac præterea homines misit, qui alterum quoque ejusdem filium Johannem, è medio tollerent; ille verò aufugit atque incolumis evasit: is ipse Johannes etiam Hyrcanus nominatus est; (2.) cùm enim Hyrcanus, Simeonis filius, natu major, à Ptolemæo interfectus esset, Seniores populi Israëlitici alterum Simeonis filium, minorem natu, vocárunt Hyrcanum, fratris majoris nomine, (3.) ob virtutem illius ac fortitudinem. Hyrcanus itaque, qui & Johannes nominatus est, cùm audisset, fratrem suum natu majorem interemptum esse, Gazam profugit; (4.) Ptolemæus autem eundem persecutus ad portam usque urbis Gazæ pervenit; sed illius incolæ portis clausis Ptolemæum ab ingressu urbis prohibuerunt, (5.) ne malum inferret Hyrcano, relictâ igitur Gazâ ad urbem, quæ Digona (6.) appellatur, perve-

(1.) Horum nomina aliter referuntur, 1. Maccab. cap. 16. v. 14 Munsteri quoque codex à nostro hic non parum recedit, vid. Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 14. & 15. it. Josippi Epitom. pag. 36. & seq.
(2.) Vid. Joseph. Antiq. dict. lib. 13. cap. 14. qui scribit, Johannem tertium fuisse Simonis filium. τρίτον δὲ ᾠόμασεν ὁ πατὴρ i. e. huic & Hyrcani nomen fuit, vid. Id. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 2. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1. confer & Josippi Epitomen pag. 37. vid. num. seq. 3 ibique not.
(3.) In Munsteri codice Hebraico alia hic adducitur cognominis hujus causa, scribitur enim ibidem, quod Johannes, cum occidisset Hyrcanum, regem quendam magnum, tempore Simeonis, patris sui, ab eodem patre Simeone vocatus sit Hyrcanus, ob robur ac virtutem; huc faciunt, quæ infra h. lib. 4. c. 3. n. 2. & 23. it. l. 6. c. 6. n. 12. annotata sunt.
(4.) Vid. 1. Maccab. c. 16. v. 21. & Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 14.
(5.) Vid. Joseph. dict. cap. 14. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 2. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.
(6.) Ita Munsterum secutus, transtuli, in quibusdam exemplaribus legitur per Resch: דיגונה sed præferenda est Munsteri lectio, cui & Josephus Antiq. libr. 13. c. 15. fere consentit, à quo locus ille Δαγὼν dicitur, vid. Idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2. it. Josippi Epitome pag. 37. confer. num. 10. h. cap.

pervenit, (7.) ibique habitavit: Posteà principatum Simeonis, patris sui, accepit Hyrcanus à Senioribus ac Sacerdotibus, obtulitque holocausta & Sacrificia; (8.) quibus peractis contrà Ptolemæum, sororis suæ maritum, exercitum eduxit eumque prælio devicit; (9.) cùm verò is se mœnibus urbis Digonæ (10.) texisset, Hyrcanus, fortissimus juvenis, (qui principatum populi Israëlitici vero sinceroque gessit animo) admotis omnis generis machinis bellicis, ariete nimirùm ferreo, aggere, aliisque id genus armis pernicioſis urbem illam oppugnavit eamque arctissimè obsedit: Tunc Ptolemæus Hyrcani matrem ejusque sororem (11.) suprà murum, qui juxtà turrim erat, deduxit, easque ipso inspectante, ligavit ac flagris cæsas acerbissimis & exquisitissimis cruciatibus affecit; (12.) Hyrcanus autem juvenis, cum matris suæ atque sororis tormenta, quæ propter obsidionem à se susceptam sustinebant, conspexisset, misericordiâ ductus flebilique voce lacrymisque effusis dixit: propter vos, mater ac soror mea, ab oppugnatione urbis desistam, ne hostis dicat, quòd fortitudine ejus metuque deterritus oppugnationem omiserim. Hyrcanus itaque belli flammam compressit ejusque incendium restinxit & ab urbis oppugnatione destitit: Venerabilis autem Hyrcani mater atque honoranda protensis è regione Hyrcani manibus, (13.) inclinata humi facie eidem dixit: non ideò huc venisti, mi fili Hyrcane, ut parceres (hosti) ejusque misereris; sed ut te virum præstares, ac strenuum ducem, hostemque tuum

אחרי בן ויקבל הוקנום ארץ שורדת שמעון אבוי על פי הוקנים והכהנים ויעל עולות ויזבחם ויצא בצבא על הלמי בעל אחיהו ויגזת אותו בקרב ויסגור הלמי בעיר הנקרא שמה רגונה: ויגש הוקנום הכותר המשחרר על ישראל באמרת ובחמים ויצר על העיר בבל כלי מלחמה באיל הבחל ובסוללה ובכל כלי משחית והרי העיר במצור גדול עד העלה הלמי את אם הוקנום ואת אחיהו על החומה אשר לבגדל וחכמם ואסרם לעיניו ויכם בשוטים וביסורים קשים מדים והכותר הוקנום בראותו מזהר אמר ואחותו על דו ויבכו הזמו עליהו ויבך בכי גדול וישמע בבכי לאמר אני ואחותי בקצה בן אחיל מהלחם בעיר ואל יאמר האויב בלבו כי נכחדו ואמהר התולנו וישקע הוקנו את לחב המלחמה ותכבה את הבערתה ויחדל להלחם בעיר ואם הוקנום הנכבדת ויזקנה פרש בפיהו לאמיל הוקנו ויחדל כעיה ויאמר לו בני הוקנום לא עלי תמלה ולא עלי ויחמים באת פרש כי אם לדעתכר עד אחיך הבוגד באשתו כי בחרע אחיך הלא ידעת כי אזה את נפשך

(7.) Ptolemæus fcilicet, poſtquam iis clauſas reperit portas Gazæ.

(8.) Principatus enim Judaicus tunc temporis ſummo ſacerdotio conjunctus fuit, quia honor ſacerdotii ſummam rerum potentiam attumebatur, ut inquit Tacitus Hiſtor. lib. 5. cap. 8. num. 6.

(9.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 37.

(10.) Vid. num. antec. 6. & Joſeph. eod. lib. 13. c. 15. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2.

(11. Fratres, ſic Joſephus dict. lib. 13. c. 15. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 2. it. Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(12.) Confer Joſippi Epitomen pag. mihi 37. & ſeq.

(13.) Vid. Joſeph. Antiqu. dict. lib. 13. c. 15. it. Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 2. cap. 1. ut & Joſippi Epitom. pag. 38. & ſeq.

נפשך לקדחתי באשר לקח נפש אויך האלהי השמים פדה את נפשך מיחתו הי' עודנו מדשיק ברשעתו הלא הראה חשבנו וכליחתו ומרי יעשרי באיניני והוחבנו לעיני העם והשרים ומרי יש עוד תקוה בו האוכל להשיב ארץ בני איש המרית הי או יוכל להקין את אשר עיתו בזללו את כבודי ואת בבוד בתי לעיני העם והשרים ולפניך· ועתה בני לא על חמלה ולא על חכמים אתה כצב פה ולא על זה באו אחריך שרי ישראל כי אם לנקום נקמה· ולהביעי אש ולהשמיע הרועה וחתיעת אימות נבואות ולהשיב את דשאל דמנחו ולהקים ארץ דמוללה ולהרבות דשלבת אבני לגבר קלעית קלעים ולדיך קשתות ולזרות דעני להמות בפשות ולחפר סביבו חומת העיר ולהשיל ארץ והעיר וללכוד ארץ האויב ולעשו בו נקמה וכל הגשארי מאויבי י' ושונאי עמו ישמעי משפט נקמתך בו וייראו ולא יחדלו עוד· ואם אני אשה במוסרו דרץ ודמר דעני בני שמחה בזה למען תעשה בכוחתי נקמה בו וגם אני נוקמת במחי ממנו כי ישפוט בזרעך פרי וישפוט נפשו במשפט האלהים· ועתה בני אם ירע את נפשך לבגדני ולדראורי ארבוך שמע בקולי ולא יכמרו רחמיך עלי מיתתי כי אני בעתה לא אמות את הכמה הזה במרי אשר ואתה בני בר בנוני ובר גרוי חוק ואמץ

tuum vinceres, qui ergà uxorem ſuam, ergà me patrisque tui progeniem tàm perfidè egit; annon perſpectum tibi eſt, quòd is vitæ tuæ inſidias ſtruxerit, ut ſcilicèt eam tibi perinde ac fratri tuo eriperet? DEus autem Cœlorum animam tuam ab inſidiis peſtiferi iſtius viri, qui malitiæ & improbitati ſuæ etiamnum indulget, liberavit; nonne ignominiam iſtam, opprobrium, & indigniſſimum ejus facinus, quod in uxorem ſuam ac ſocrum coràm populo ac principibus commiſit, cernis? & quid ſpei ulterius in illo eſt? num filiis ipſe meis, quos interemit, vitam reddere aut honorem meum & decus domus meæ, quam coràm populo, principibusque ac te ipſo nefariè polluit, reſtituere poterit? Nunc itaque, mi fili, exercitum non ideò hùc deduxiſti, ut clementiam aut miſericordiam exerceres, non certè eum in finem principes populi Iſraëlitici te ſecuti ſunt; ſed ut ipſi vindictam caperent, incendium facerent, hoſtili atque terribili clamore omnia replerent, arietem adducerent, mœnia quaterent, aggerem ſtruerent, multiplices jactarent lapides, fundas pararent, arcùs tenderent, ſagittas ſpargerent, homines interimerent, muros urbis undique ſuffoderent atque dejicerent, hoſtemque caperent, atque illum ulciſcerentur, quo omnes, qui ex inimicis Domini & hoſtibus populi ejus ſuperſunt, pœnam audiant ac vindictam, quam de ſcelerato iſthoc homine ſumpſiſti, atque metuant, ac deinceps ſuperbire deſinant: ſi verò acerbiſſimis iſthius hominis cruciatibus me moricontigerit, læto propterea ſum animo, mi fili, dum mortem meam te ipſius ſupplicio ultum ire ſpero, ego quoq; morte mea vindictam (14.) de illo capiam, quandoquidem te gladiò in ipſum animadverſurum ejusque animam divino judicio ſubjiciendam fore certò credo. Jam itaque, mi fili, ſi me hono-

(14.) Exiſtimabat enim Heroica illa fœmina, mortem ſibi immortalitatis loco futuram, quâ meritus vindicaretur, & genus impium pro ſcelere immani pœnam exſolveret, uti loquitur Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 2.

honore afficere amoremque ergâ me tuum oſtendere cupis, obtempera quæſo mihi, nec ullâ ob mortem meam miſericordiâ flectere, neque enim alio deinceps mortis genere mortem hanc commutare animus mihi eſt: Tu verò, chariſſime atque exoptatiſſime fili, virum te præſta atque urbem hanc ſtrenuè oppugna eamque ſubverte, ac ſancti patris tui vindex ſupplicium ſume de ejusdem genero, inimico iſto ac peſſimo hoſte, qui illum in ipſo ætatis flore violenta peremit morte eique invito dulcem abſtulit vitam nec ob matris ſororisque tuæ commiſerationem obliviſcere cædis patris tui ſancti fratrisq; dilecti: ſi enim ob matrem ſororemque tuam hoſti peperceris, & patris fratriſque tui oblitus fueris, peccatum in DEum committes. Hyrcanus autem, cùm clamorem matris ſuæ ejusque verba audiſſet, admodùm flevit, fletuque ſuô univerſa caſtra commovit; poſteà juvenis ille irâ inflammatus præcepit, ut clamorem tollerent, buccinas inflarent, caſtrenſem excitarent tumultum, arietem muros quatientem adducerent, aggeres ſtruerent, munitiones excitarent, fundis crebrò jacularentur, arcus tenderent, jactarent lapides ſagittasque emitterent, arietem quoque ferreum admoveri eôque muros ac turrim concuti juſſit: quô factô, cùm urbs ruinæ proxima eſſet, ejusdem incolæ maximum ediderunt clamorem; Ptolemæus autem in ſummis anguſtiis conſtitutus, Hyrcani matrem ejusque ſororem ſuper terrim illam, quæ ferreo quatiebatur ariete, conſtitui easque ſæviſſimis & atrociſſimis verberibus cædi atq; è muris præcipitari juſſit, niſi ab oppugnatione urbis ceſſaretur. Hyrcanus igitur juvenis verbera intuitus ac cruciatus matris ſororisque ſuæ ingemuit, earum quippe commiſeratione ducebatur, ſicuti anteà ſæpiſſimè; aſt mater ejus iterùm: nè lachrymas, ait, profunde nec animi molitiei ſuccumbe, neque hoſti propter nos parce; ſed bello inſta, fortiter age, virum te præſta ſtrenuique ducis officium imple,

ואמץ מלחמותיך על העיר והרוס אותה ונקום נקמת אביך הקדוש מאת הרגנו הצר האויב הזה וחליכותו בדמי ימיו וילך בלא תמורה ובגלל המלוך עלי ועל אחותך לא השבת תריג אביך הקדוש ואחיך הצעים ואם התמהמה עלי אמך ואחיך והשבח אביך ואחיך ותשארת לאלהיך: ויהי כשמוע הרוקנים צעקה אמו ואת רבריה ויבך בכי גדול ויהם את מדבורו בבטן ויכבד בו חמתו ויצו המחור להריע ולהקע ולהגביר שאון המחנה להעלות את האויל המגנה ולהקיר את המולל ולבנות דיק ולדרבות להלוע קלעים ולדחק קשתות ולהשליך אבנים ולירות החנים ויגש את איל הברזל ויך את הומות ואת המגדל ויגגזו והקרב העיר לנפול ויקעקו העם מתוך העיר: ויצו להלטש מאד ויכאיר לו העלה את אם הוקנים ואת אחותו על המגדל אשר נגה באויל הברזל ויך אותן בישמרון רעים ורוחם ויאמר להשמטן מהומה הזאת אם לא יחדל מעל העיר ויראו הבחור הוקנים את מכות אמו ואחותו וישמיעו ויבך כי נכמרו רחמיו עליהם כפעם בפע' ויאמר לו עוד אמו בני אל תבך ולא ירך לבבך ואל ההום עינך עליהם מלחמותיך והתאזר והתגבר ורחמך והתאמץ ללבוד את אויבך לא ירע לבך וכי יכמרו רחמיך על אמך ועל אחותיך מרוע לא יהמו בעיך ותזכור את הרעת אביך והקדי ואויבך הנעים נקמתם בראויב: ויהי

ויהי ברחוקירת ארת אבנו ואת אחת ותבער בו רגזו ולבבו קנאה חלהן את העיר ביד רעת ובראותו עוד את אמו ואת אחותו בלחץ השיב ידו מבלע ומרשחית בחמלה על אמו ועל אחותו ולא ידע הסתר מה יעשה כי בזכרו את רגב אבו ואחי יבעם והבער בו חמתו ובראותו מיסר אמו ואחותו ולחמש ורך לבו ויחמול: ויגבר מלחמת ויסתר בלבו ובקרבו יחר מן המלחמי אשר היה גלחם על העיר כי אמר בלבו אם ארחמל על האוב ולא אלחמה הנה אחי עין הרג אבי ואחי כי לא אנקום את נקמת דמם ממנו ולא אפנה לבחרם ולקרישתי ואם אלחץ האוב עד לכוי אותו ורעת הוא מיסר את אמי ואחותי לעיני בלבו ראבזרו ולא יחמול אף כי יאבה להרגן ועלי הוא העון בכל אשר יוך האוב באבזריהו לאמי ולאחותי: אמנם האלהים יודע את תום לבבי כי לא מחמלתו על האויב אחרל מרחמלתה גם לא מיחתי להלל את כבוד אבי ואחי והרוגים על כי אנקום נקמת דמם ממנו ויש לאל יוי לעשות בן ויק כי אחמוב אשר אבי ואחי באספו אל עמם ומוד יעץ להם מנקמה בחומת ראויב: לבן הוא אמר הוקנים לא תסבול נפשי לראות במיסר אמי ואחותי על יד האויב ואדרי נקום נקמתני מיד האויב והוגד עלי דרך אחר ואני הבני והרל אני מחמלתה וקם

imple, ut hoſtem tuum capias nec animum abjice. Quod ſi commiſeratione matris ſororisque tuæ tangeris, cur non cædis parentis tui ſancti fratrisque dilecti memor ad miſericordiam flecteris & ultionem de hoſte ſumis? Hyrcanus itaque cum mater illius patrem ac fratrem in memoriam ei revocâſſet, irâ Zelôque commotus ſummis viribus urbem oppugnavit; rurſus cùm matrem ſororemque ſuam cruciatibus affligi cerneret, manum retraxit (15.) à vaſtatione & excidiô urbis, propter matris ſororisque commiſerationem, ſic animi dubius juvenis, quid ageret, neſciebat. Cùm enim paternæ fraternæque cædis recordaretur, ad iram atque vindictam incitabatur; cùm verò matris ſororisque ſuæ cruciatus ac verbera aſpiceret, animus ejus ad commiſerationem flectebatur atque clementiam: ſic gravius certamen intrà ſe ipſum & in pectore ſuô ſuſtinebat juvenis, quàm foris in oppugnatione urbis. Etenim ſecum reputavit, ſi hoſti pepercero neque ipſum devicero, cædis paternæ fraternæque quodammodo reus ero, dum ſanguinis eorum vindictam ab hoſte non expeto nec ſuam illis dignitatem & Sanctitatem aſſero; ſi verò hoſtem eousque, donec in meam perveniat poteſtatem, perſecutus fuero, en ille animô crudeliſſimô matrem ſororemque meam, me inſpectante, excruciabit, neque eis ullo parcet modo, imò, ſi ipſas, prout minatur, interemerit, quicquid ille mali in matrem ſororemque meam perpetraverit, ejus rei culpa ad me redundabit: ſanè Deo animi mei integritas nota eſt, quod non hoſti parcens à bello (16.) deſiſtam, nec gloriam dignitatemque patris ac fratris mei, qui interfecti ſunt, ulla in re contaminari ſinam, eorum quippe ſanguinis vindicta mihi incumbit, cujus rei facultas, Deo opitulante, in me ſita eſt: Verùm illud ſolùm cogito, quòd pater ac frater meus ad populos ſuos collecti ſint & quidnam utili-

(15.) Eadem pene verba refert Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(16.) Ab urbis ſcil. oppugnatione.

utilitatis ex ultione hostis interempti ad ipsos perveniet? Propterea Hyrcanus ita secum dixit: animus certè meus non amplius sustinebit, ut cruciatus istos, quos hostis matri ac sorori meæ affert, aspiciat; Deus autem alio modo vindictam de hoste nostro perfido capiet, à bello igitur & oppugnatione urbis desistam, præprimis quia annus jam instat remissionis, (17.) qui Deo sicer est, hoc anno sanguinem effundere (18.) nolo. Paucis post diebus annus ille septimus, (19.) qui remissionis dicitur, advenit, quem Judæi celebrant, ac perinde, ut Sabbathum, observant; hanc ob causam Hyrcanus obsidionem solvit atque Hierosolymam reversus est. Tunc Ptolemæus in crudelitatem versus socrum suam ita allocutus est: Per te, ô impura, non stetit, quò minus vita mea hostis exponeretur ludibrio, nunc itaque senectutem tuam cum mœrore ad inferos mittam, filiam quippe tuam, te inspectante, interimam, posteà temetipsam tanquàm impuram bestiam mactabo: his dictis præcepit, ut mater Hyrcani, socrus sua, & Hyrcani soror, uxor sua, ignominioso mortis genere à servis suis trucidarentur, (20.) quo facto ira ipsius sedata fuit, relictaque urbe Digonâ, (nam secum cogitaverat, jam fama cædis matris sororisque Hyrcani ad ipsum perveniet, isque quavis ratione me in suam redigere potestatem conabitur,) in provinciam Philadelphiæ, (21) quæ

(17.) Ita communiter ex., omnt שנת השמטה, annum scil. septimum, quo omne opus agriculturæ intermittebatur, sic & Josephus lib. 13. c. 15. vocat τὸ ἔτος ἐκεῖνο, καθὸ συμβαίνει τοῖς Ἰουδαίοις ἀργεῖν i. e. annum illum, quo Judæi ab opere (agriculturæ scil.) cessare solent, vid. Levit. c. 25. v. 4. Idem Josephus lib. 14. cap. 17. vocat σαββατικὸν ἐνιαυτὸν, & lib. 15. c. 1. nominat ἰδιόρυθμον ἔτος. Id. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 2. appellat τὸ ἀργὸν ἔτος, annum otiosum.

(18.) Cessit pietas religioni, soluta obsidio est, inquit Hegesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(19.) Vid. Joseph. dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2. it. Egesipp. de Bell. Jud. eod. lib. 1. c. 1.

(20.) Consentit Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1.

(21.) Ita Munsterianum codicem, qui פילדלפיאה legit, sequi volui, nam quod hic in nostro פירא־פיאה habetur nomen corruptum puto, vid. quæ num sequenti 22. annotata sunt.

quæ ad Lathyri (22.) spectat regnum, profugit, (23.) ibique ad vitæ usque finem habitavit.

CAP. III.

POrrò Antiochus (1.) Macedo, odium fovens adversus Simeonem & inimicitiam pectore servans, eò, quod is duces suos atque exercitum interfecisset eosque Jonathanis, fratris sui, ætate delevisset, de Hyrcano, ejusdem filio, vindictam sumpturus, cum ingenti multitudine, arenæ instar, contractâ, maximisque viribus in Judæam quarto regni sui anno, qui primus fuit Hyrcani, (2.) Judæorum principis, venit; (3.) Hyrcanus itaque cùm validissimum Antiochi exercitum conspexisset, nec se prælio parem fore animadvertisset, Hierosolymam contendit, seque mœnibus urbis protexit; (4.) Antiochus autem copiis eò adductis Hierosolymam longo obsedit tempore, nec eam ob murorum altitudinem ac validissima munimenta virorumque, qui urbem incolebant, fortitudinem capere potuit. Centum (5.) igitur ac triginta turres fortissimastectis munitas, à septentrionali urbis parte (6.) exstruxit superque eas arietes dispositi ferreos atque exteri-

(22.) Sic nomen לטירו hic vertere volui, fuit enim quidam Ægypti rex hoc nomine dictus, vid. infrà hoc lib. 4. c. 5. num. 11. & num. 15. Josephus Antiqu. lib. 13. cap. 15. scribit, Ptolemæum, interfectis Hyrcani fratribus ex matre, ad Zenonem, cognomento Corylam τοπαρχοῦντα τῆς Φιλαδελφίων πόλεως, i. e. Philadelphensium urbis tyrannum, confugisse; idem de Bell. Jud. lib. 1. cap. 2. refert, cui & Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 1. consentit.

(23.) In Josippi Epitome pag. 38. scribitur, quòd Ptolemæus in Ægyptum fugerit.

(1.) Ὁ εὐσεβὴς seu pius dictus, vid. Joseph. Antiq. lib. 13. cap. 16. ut & Josippi Epitome pag. mihi 39. hic etiam Soter ac Sidetes dictus fuit, vid. Alfted. Chronolog. Tit. 18. & infrà h. cap. 3. n. 15. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.

(2.) Ita & Josephus Antiqu. lib. 13. cap. 16. vid. idem lib. 1. de Bell. Jud. c. 2.

(3.) Cupiens assurgentes adhuc Hyrcani primitias extinguere, uti Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1. scribit.

(4.) Vid. Josippi Epitom. pag. mihi. 39.

(5.) Josephus Antiqu. dict. lib. 13. c. 16. centum solum turrium τριακοσίων i. e. quæ tres habebant contignationes, facit mentionem.

(6.) Huic & Josephus eod. loco consentit, qui scribit κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως i. e. juxtà septentrionalem murorum partem, ubi planities fuit, turres illas fuisse exstructas.

וינגוח בם את חומת ירושלם החיצונה
מצפון בק"ל אילי ברזל אשר על המגדלי
והפיל החומה וידו כראות היהודים את
החומה החיצונה נופלת ויקיע הזעקה
על מפלת החומה ויצאו גבורי ירושלם
מתוך לקיר ויהאזרו היהודים הגבורי
לקראת אנטיוכוס וילחמו בו ויכו ארצ
כל גבורי מקרון אשר מלאם לפם לבוא
העירה וחזיקו מפולרת החומה ללכת
לקראת חיל אנטיוכוס העומד מבחוץ
ולכו ולהלחם בו׳ ויפילו בהרים רבים
מחנה אנטיוכוס ויכריחו את אנטיוכוס
המלך מן המחנה ויפילו וירחבו ארת
המגדלי אשר בנה סביב העיר וישפוז
את כלי מלחמתו אשר הקים עליהם
וידחק אנטיוכוס מן העיר ג׳ חים ויחן
במחנהו הנחור שם׳ וחדי בימים ההם
ויבא הגי הסוכות אשר בו הוא חק על
עם יי להעלו עולות ולהקריב קרבנות
ולזבוח זבחים ולהלל את יי בר׳ מני
עזים וישלח היהודים מלאכים אל
אנטיוכוס המלך לאמר לו כדברים האלה
אם ראית ארת מפחי יי אלהינו
המחזיקו והאמנת כי הוא אלוה גדול
על כל אלהים ובידו להמית ולהחיות
להשפיל ולהרים כבדנו גא תנה לנו
ארוכ ימי שמנ כי לא הטרידנו במלחמה
תנוח את הגי יי עליהנו וכחק וישן

exteriorem urbis murum à ſeptentrionali parte centum ac triginta arietibus ferreis, qui turribus impoſiti erant, concuſſit (7.) atque mœnia dejecit: Judæi autem, cum exteriora urbis mœnia prolapſa conſpexiſſent, ſublato ad caſum murorum clamore extrà urbem adverſùs Antiochum progreſſi acerrimum cum ipſo prælium inierunt (8.) omnesque Macedonum milites, qui urbem intrare auſi fuerant, percuſſerunt, longiusque à ruina murorum progreſſi cum exercitu Antiochi, qui procul ab urbe caſtra habuit, dimicârunt, & multa militum ejus cadavera proſtraverunt, ipſumque regem, caſtris exutum, in fugam verterunt; turres quoque, quas circà urbem erexerat Antiochus, disjecerunt ac ſubverterunt, machinasque bellicas, quæ ſuprà ipſas diſpoſitæ erant, combuſſerunt, adeò, ut Antiochus tria (9.) circiter ſtadia ad urbe recedere ibique copias, quæ ei ſupererant, collocare coactus fuerit. Iisdem diebus accidit, ut feſtum tabernaculorum, (10.) quo populus Domini holocauſta offerre, hoſtias ſacrificare, victimas immolare Dominumque quatuor frondium (11.) ſpeciebus honorare conſueverat, appropinquaret; Hyrcanus igitur legatos ad regem Antiochum miſit, qui ſuo nomine dicerent: quandoquidem miracula Domini, Dei noſtri, ejusque ſigna conſpexiſti vereque credidiſti, quòd ipſe Deus ſit excelſus ſuprà omnes Deos & in manu ejus poſitum ſit, vitam adimere eamque reſtituere, deprimere atque extollere, honora quæſò illum, nobiſque octo dierum inducias concede, ne bello nos laceſſas, quò feſtum Domini, Dei noſtri, prout mos ac lex requirit, celebremus: adhæc Antiochus legatis Hyrcani ſic reſpondit: Pax ſit vobis advenientibus,

(7.) Joſeph. dict. libr. 13. c. 16. ſcribit, turribus illis φαλαγγικὰ τάγματα ſeu militum ordines fuiſſe impoſitos.
(8.) Conſentit Joſippi Epitome pag. mihi 39. & ſeq.
(9.) Munſterus pro שלשים habet כ׳ רים i. e. viginti ſtadia.
(10.) Vid. Joſeph. d. lib. 13. cap. 16. it. Joſippi Epitome pag. mihi 40.
(11.) De his vid. Buxtorf. Synag. Jud. cap. 21. pag. mihi 454. vid. & infrà h. lib. 4. c. 7. n. 16. it. c. 11. n. 9. & ſeqq.

ויען ויאמר אנטיוכוס למלאכי היהודים
שלום בואכם ואני אמלא רעון מלבכם
לכבוד יי אלהיכם וישלח מכתב להיהודים
על יד מלאכיו לאמ׳ תנו תגיב׳ ושמחו
בשמחתכם וכבדו את יי אלהיכם וק
יהודי לי חלק עמכם וישלח אנטיוכוס
מנחה ליי על יד מלאכיו עם מלאכי
היהודים פר א׳ וקרניו מלובשו׳ זהב
ובראשו עטרת זהב גדולה וכיור זהב
באבני יקר׳ על צואריו וישלח עוד כלי
כסף וכלי זהב רב׳ מלאי בשמים
למנחה להיכל יי׳ ויהא המנחה לפני
המלך ויבואה המלך עם מלאכי אנטיוכוס
לשער השק׳ ויקרו השוערים את
המנחה הזאת מיד מלאכי אנטיוכוס
ויביאוה אל הברגים והכרובים הניפו אותה
במקדש לרצון ולכבוד וישובו מלאכי
אנטיוכוס בשמחה ובשלו׳ ובכבוד וענוד
לו כי קבלו היהודים והמלך והיקרים
את מנחתו וכי בברכה והניפוה לפני יי
במקדש לרצון ולכבוד וישמח המלך
אנטיוכוס מאד׳ והיקרים עם כל
ישראל שמחו בהג הסוכות ההוא שמחה
רבה ויהללו את יי׳ אלהי ישראל במשפט
וכחק והמלך הזה אנטיוכוס הטיב לעשות
מימים הזאת והלאה עם ישראל וגם
הטיב לעשות בבכור בית יי׳ עד מאד׳
גם הצריק והצליח והחזיק בכבוד יי
אלהי ישראל עד למלכה ולא כן עשה
אנטיוכוס הרשע הגקר׳ עוד בשם
אפיפאנים

bus, ego voluntati regis veſtri obtemperabo, ut Dominum, Deum veſtrum, colam, poſteà literas ad Hyrcanum per legatos ipſius in hanc ſententiam miſit: celebrate ſolennitatem veſtram, ac læti feſtum agite, Dominumque, Deum veſtrum, honorate, & mihi quoque partem quandam apud vos concedite. Antiochus itaque per ſuos Hyrcanique legatos Domino taurum, (12.) cujus cornua auro obducta atque caput aureâ coronâ non exigui ponderis cinctum, collumque torque aureo, gemmis diſtincto, circumdatum erat, dono miſit, præterea multa vaſa argentea (13.) & aurea, aromatibus plena, Templo Domini muneris loco obtulit: cum itaque dona hæc coràm Rege Hyrcano allata eſſent, ipſe unà cum legatis Antiochi ad portam Templi eadem adduxit, quæ poſteà janitores è manibus legatorum Antiochi acceperunt eaque ſacerdotibus tradiderunt, à quibus deinceps dona illa in Sanctuario in honorem ac beneplacitum Domino oblata fuerunt: Legati verò incolumes, læti atque honorati ad Antiochum reverſi eidem nuntiaverunt, Judæos eorumque regem Hyrcanum donum benevolè atque honorificè accepiſſe, illudque in Sanctuario coràm Domino in ipſius honorem ac beneplacitum obtuliſſe, quamobrem Antiochus ſummo affectus fuit gaudio; Hyrcanus autem & univerſus populus Iſraeliticus feſtum illud tabernaculorum maximâ cum lætitiâ celebràrunt, ac Dominum, Deum Iſraelis, ſicuti moris eſt ac legis, laudârunt. Ab hoc tempore ac deinceps rex ille Antiochus benigniorem ſe præbuit erga populum Iſraeliticum, Templumque Domini maximo honore affecit atque juſtitiam coluit, gloriamque Domini, Dei Iſraelis, valdè promovit, qua de cauſa etiam proſpero uſus eſt ſucceſſu: aſt non ita ſeſe geſſit Antiochus ille impius, qui etiam Epiphanes (14.) nominatus fuit, etenim ca-

(12.) Conſentit Joſippi Epitome, pag. mihi. 40.
(13.) Vid. Joſeph. dict. lib. 13. c. 16.
(14.) Ita cum Munſtero hic rectius legitur אפיפנים quam

אסכיאנוס בלבדו את ירושלם כי נבגם
בדיכול ׳׳ וטנפהו וטמאהו וישבר
וישבא את המובח בכסר ועיר כי הדשיר
שדש בדיכול ה׳ ושנף את המובח וישלך
ממנו כבל פנורת דיכול ולבן מדבו בר
הזהבים ולא עבדהו ועגלהו הכם
בנגעים גדולים ובחלאים רע׳ ואאמנים
ויסח בהם בדבקה ובלימה בזו באשר
תדעגו בזכרו׳ וחשלך הזה אנטיוכוס
הנקר׳ עוד בכם פיאום היה איש הזמים
וכבד ארץ בירת ׳׳ וארת הכלי בירתן
ישרא׳ ויוא הזוקנום את לב אנטיוכוס
כי הזה שלם עם ׳׳ וגם עמו וכי נתן
אל לבו לעבד ארץ ׳׳ וישלח אלא
מלאכים לכזות בירת עמו לאמר הלא
דבראה מנך אנטיוכוס כי האמן בובזות
׳׳ וכי הוא אלהי האלהים למה הלחן
לעמו ויראו במלחמה וחשבותם מעבדיהם
אם יש ארץ לבבך שלם עם ׳׳ נבזהה
בירת אני ואתה והיינו כאחים
ועמי לא יצר לעמך ועמך לא יצר לעמי
ואדוף את אויבך ורדוף את אויבי
חיזה זה בינינו שלום׳ ויקבל אנטיוכוס
את מכתב הזוקנום מיד מלאכיו ויקראהו
וישמח מאד׳ ויכתב מכתב קוש לשלום
ובירית וישלחהו אל הזוקנום לאמר
אראה בפיתב׳ ושלומכם ושבבום בזת
בל

ptâ Hierosolymâ Templum Domini ingressus illud contaminavit ac polluit, ejusque altare carne suilla inquinavit ac conspurcavit, sue quippe in Templo Domini mactatâ altare polluit, ejusque carnem per omnes Templi angulos dispersit, propterea Judæi ab ipso defecerunt neque ei obtemperârunt, Deus quoque maximos ei cruciatus morbosque gravissimos & insanabiles immisit, quibus cum dedecore, ignominia ac contemptu vitam finiit, prout suprà ejus mentionem fecimus: Hic verò Antiochus, qui etiam pius (15.) dictus fuit, vir benignus extitit, Templumque Domini ejusque Domum ex voluntate populi Israelitici honore affecit; Hyrcanus igitur, cùm Antiochi animum ergà Dominum ejusque populum cognovisset integrum ac sincerum cultusque Divini studiosum, legatos ad ipsum misit, qui fœdus cum illo pangerent ac dicerent: haud vanis rerum argumentis deprehendimus, te, Rex Antioche, potentiam Domini agnoscere, ipsum nimirùm DEum esse Deorum, cur itaque ejusdem populum, qui illum timore colit, bello lacessis & ab ejus cultu abstrahis? si integro sinceroque ergà Deum es animo, eja mutuum pangamus fœdus & ambo fratrum instar vivamus, nec populus uterque se invicem lædat, sed communes utriusque gentis persequamur hostes, hæc inter nos pax sit atque fœdus. Antiochus igitur acceptis per legatos Hyrcani literis iisque perlectis, admodùm gavisus est literasque pacis ac fœderis componi curavit, easque ad Hyrcanum in hanc sententiam misit: placet mihi fœdus ac pax, quam obtulistis, securè igitur ac tranquillè, quamdiu regno meo præero, vivatis. Sic Antiochus

quam in nostro codice Hebræo, ubi corruptè habetur: אסכיאנוס vel, ut alii codices, אסכסיאנוס confer. Joseph. eod. lib. 13. c. 16.

(15.) Hic à profanis autoribus Sedetes, à Josepho verò Soter & pius cognominatur, vid. Joseph. lib. 13. cap. 16. item suprà initio hujus capitis 3. num. 1. vid. etiam, quæ in præfatione, operi huic præmissa, ex Jos. Scaligero de hoc nomine adducta sunt: erat autem hujus Antiocho Soteri frater Demetrius Nicanor; ipsi verò erant filii illius Demetrii, qui fratrem habuit Antiochum Epiphanem, quorum pater fuit Antiochus cognomentò Magnus, vid. Corn. Gualther in notis ad Egesippi lib. 1. c. 1. pag. mihi 7.

כל ימי מלכותו וישרות בירת אנטיוכוס
עם הזוקנום וישמחהו׳ ויצא הזוקנום
לקראתו ויקבלהו ויכיאהו ירושלימה
ויעש לו הלעכוים משתית גדול מאד
ויתן לו למנחה מאוצרו של בבות זהב
וחדשים הוא למקדש ׳׳ ולבדק ביתו
וילך לו אל ארצו׳ והזוקנום הולך
שאל ודרש את בשמוני הזהב אשר היו
בירושלם מימי דוד ויאבה לקחת מהם
את אשר יוציא על הצבא הבלוטים
לעזרת עם ׳׳ ובזיתו ויכזה בשמוני אחד
מששמוני דוד מלך ישראל ויקח ממנו ג׳
אלפים כבות זהב ויקוב בו עוד זהב
לזוב ויאמר יוסף בן גוריון על זה הדבר
מצאתי עדות מסופרים אחרים אשר כתבו
ספרים נאמני גם המיפר דמאסן ניקולאוס
הדמשקי העיד באמתי׳

chus cum Hyrcano fœdus iniit (16.) illudque firmârunt, tunc Hyrcanus Antiocho obviam progressus eundem honorificè excepit atque Hierosolymam deduxit, eique ac servis ejus maximum exhibuit convivium, trecenta (17.) insuper auri talenta (18.) ipsi è thesauris suis dono dedit; quæ posteà Antiochus Sanctuario Domini in restaurationem Domus Dei consecravit, atque in regnum suum deinde reversus est: Hyrcanus autem Rex thesauros aureos, qui jam inde à Davidis (19.) tempore Hierosolymis absconditi erant, inquisivit ac perscrutatus est; militibus enim, qui pro populo Domini ejusque Templo pugnabant, exinde stipendium solvere voluit: unum itaque è thesauris Davidis, legis Israëlitici aperuit atque inde tria millia talentorum aureorum (20.) sustulit, (21.) multum verò auri ibidem reliquit. Josephus (22.) Gorionis filius se dicit reperisse hujus rei testes etiam alios scriptores, qui veras historias literis consignârunt, etiam Nicolaus Damascenus (23.) idem, atq; ego, testatur.

(16.) Consentit Josippi Epitome pag. mihi 41.

(17.) Vid. Hegesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1. item Joseph. lib. 13. cap. 16. ubi 500. talenta Antiocho soluta fuisse recenset, quorum trecenta statim fuere numerata, ceterorum nomine obsides dati sunt, inter quos & Hyrcani frater vid. Joseph. eod. loc. it. lib. 1. de Bell. Jud c. 2.

(18.) In Josippi Epitome pag. 41. habentur מאות ליטרות i. e trecentæ libræ (auri.)

(19.) Consentit & Joseph. d. lib. 13. cap. 16. it. lib. 1. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1. sed hæc ad fabulas Judaicas nonnulli non sine ratione referunt, quis enim credat, Davidem regem pientissimum, tanto studio ad fabricam templi thesauros colligentem immensam pecuniæ summam in sepulchris celare voluisse, aut Salomonem, si ad eum potius hanc occultationem referre velimus, maluisse populum circa extrema temporis tributis exhaurire, quam thesaurum illum imminuere, præsertim cum tantus fuerit, ut etiam Herodes ingentis pretii ornamenta inde auferre potuerit, ut narrat Joseph. lib. 16. cap. 11. quod si credimus Benjamino, illi Judæo, qui circa annum Christi 1173. vixit & Itinerarium scripsit, etiam Palatium subterraneum juxta sepulchrum regum illorum fuit, columnis auro argentoque obductis exornatum, vid. id. R. Benjam. in Itinerar. pag. mihi 78. & seqq. confer. Salian. in ann. 3021. num. 109. & in ann. 3921. num. 3. vid. etiam Abarbenel ad 1. Reg. c. 2. v. 10. fol. m. 109. col. 1.

(20.) Quæ decies octies centena coronatorum millia valere juxta quorundam calculum scribit Corn. Gualther. in Egesipp. lib 1. c. 1.

(21.) Consentit Egesippus dict. lib. 1. cap. 1. de Bell. Jud ubi scribit, quod Hyrcanus, ad levandam facti invidiam, eâ pecunia primus xenodochia, quibus adventum pauperum peregrinorum susciperet, instituerit.

(22.) Ex hoc loco manifestè deprehenditur Judæi interpolatoris manus, quod scilicet non idem cum Josepho fuerit, qui Græcè scripsit.

(23.) Johannes Hyrcanus cum Antiocho contrà Parthos

CAP. IV.

ANtiochus igitur rex, Hierosolymis discedens, ut in regnum suum proficisceretur, cum Hyrcano rege ita locutus est: quandoquidem, mi frater, mutuum inter nos fœdus sancitum est, fer quæsò mihi suppetias, ecce Arsac (1.) Persarum (2.) rex, me meumque populum quotidiè bello lacessit ac vexat, nec, quid mihi faciundum sit, satis scio, illius enim potentiam valdè metuo; societatem itaque belli adversùs ipsum mecum ineas rogo, id si feceris, quicquid auri argentique in urbibus ipsius, à nobis subactis, inventum fuerit, id omne sacrum sit Domino, DEO Sanctuarii vestri; cui Hyrcanus respondens: en, ait, morem tibi hac in re geram, modò fœdus tuum, perinde atque ego, fideliter serves. Hyrcanus igitur cum inter exercitum ejus ac principes ingentem auri summam distribuisset suasque armâsset copias, ex urbe Hierosolyma castra movit, ut Antiocho auxilium ferret, (3.)

ויסע אנטיוכוס באשר יצא מירושלם
ללכת אל ארצו ויאמר להורקנוס המלך
כדברים האלה. אוי היה לעזותי כי
בריתי אתך ובריתך אתי רבתי אשוק
מלך פרס לחתן ומותן אותי ואת עמי
יום יום ולא ארע מר אעשה כי אין לי
ממנו מאד לכה אתו ונלחמה עמו ואשר
גלבוד מעיו והיה כסמם חדשם יכרע
לי אלוי מקדשכם. ויאמר אליו
הורקנוס הנני ואעשה כדבריך הן ארץ
בריתך שמור כמוני ויתן הורקנוס לאנשי
ושדו ודב ליוב ויוק את חילו ויסע
מירוש' ללכת עם אנטיוכוס לעזרתו
ויסע מירושלם שני המלכים הורקנוס
ואנטיוכוס ויבאו עד נהר ליקר ויל שם
עם

עם אנדרבו שר צבא אשרק מלך פרס
כי פגעו בו טרם בא לקראת אנטיוכוס
למלחמה ויבריחו את אנדרבו שר צבא
מלך פרס ויכו מחיל פרס עם רב ויכן
שם אנטיוכוס בין גדול למואר על שם
הגבורה אשר עשו שני המלכים האלה
בעם פרס ויקרא את שמו בנין גבורה.
וישלח אשרק מלך פרס כתב בהתבא
אל הורקנוס המלך לאמר הלא ידעת
כי הפרסים בנו את מקדשכם וירושלים
במעוז תפארתכם ועתה למה תרעו לנו
בגבורתכם ואנו בלתי חטאים לכם ולא
ידעתם כי היתי המאי טמאי והחריבו
את ארצכם ואת מקדשכם מאו תער עתה
ומה הקוה יש לכם בכם ובבריחכם ועתה
ורל ממנו ונלחמה באויבינו ונשמדם
כי טוב לכם בשנאת פרס מאהבת יון
ואשי הרעות לנו עד עתה ידענו כי לא
כרחנכם עשיתי כן וכי מפחדכם מהאויב
חלכן לא נשית לב עליכי על זה להרע
ובריתנו נקיי אתכם והאויב הוה כי לא
הרחו את עמו יסור צלו מעלינו ונשמידהו
ונשב לבטי אנחנו ואתי וישלח הורקנוס
לאשרק יורה לדבריו ויסעו משם הורקנוס
ואנטיוכוס וילכו מדי' שני ימים וירד
ביום

(3.) cum itaque ambo reges Hierosolymis profecti essent, & ad Lycum (4.) fluvium, pervenissent, prælium cum Andarbo, (5.) Arsacis, Persarum regis, duce, inierunt, huic enim occurrerunt, dum is adversùs Antiochum pugnandi causa ibat illumque in fugam verterunt, multis è Persarum exercitu interfectis; deinde Antiochus maximæ molis ædificium, (6.) quod procùl conspici poterat, ob rem à duobus (7.) illis regibus præclarè ac fortiter gestam, exstrui curavit, idque fortitudinis arcem (8.) vocavit: tunc Arsac, Persarum Rex, ad Hyrcanum, regem, clàm literas misit, hujus sententiæ: annon perspectum tibi est, Persarum reges Sanctuarium vestrum exstruxisse vestramque gloriam atque commodum quavis ratione promovisse, nunc itaque cur vi militari malum nobis rependitis, qui nulla in re vos læsimus? num ignoratis, Græcos impuros terram vestram vestrumque Sanctuarium jam inde à multo tempore in hunc usque diem profanâsse atque vastâsse, & quidnam spei aut utilitatis ex illorum fœdere ad vos redundare poterit? jam itaque copias vestras à nobis abducite, ut hostes vestros bello persequi eosque delere possimus; etenim plus commodi ex Persarum odio, quàm ex Græcorum amicitia ad vos perveniet: quæ verò mala huc usque nobis intulistis, probè scimus, vos invitos ob metum hostium ea perpetrâsse, propterea haud infesto ergà vos erimus animo, sed fœdus vobiscum pangemus: quòd si hostis istius societatem deserueritis, tunc robur & auxilium (9.) ab ipso recedent

Parthos militasse refertur à Josepho lib. 13. cap. 16. ubi & Nicolai Damasceni testimonium allegat & in ea expeditione illum Hircani cognomentum esse sortitum scribit, vid. cap. antec. 2. n. 3. ibique not.

(1.) Ita hic Munsterianum codicem secutus, qui habet: ארשק vertere volui, nam apud autorem nostrum transpositis litteris corruptè legitur אשרק Justin. Histor. lib. 41. cap. 5. num. 6. scribit: omnes Parthorum reges Arsacis nomine nuncupatos fuisse, cui & Strabo lib. 15. astipulatur & Georg. Monachi Chronicum, (cujus copiam fecit Bongarsio, Fr. Pithœus,) huic inter alia utitur verbis: βασιλέων πάντων Ἀρσάκης ἀφ' οὗ οἱ πάντες βασιλεῖς Ἀρσακίδαι ἐπονομάσθησαν. i. e. Arsaces Persarum regno præfuit, à quo Persarum reges Arsacidæ nominati sunt, vid. not. ad Justin. histor. lib. 41. cap. 4. num. 3. Tacitus quoque Arsacidarum sæpè mentionem facit, imprimis Annal. lib. 12. c. 10. & lib. 13. cap. 9. it. Histor. lib. 5. cap. 8. confer. & R. Salom. ad Esiæ cap. 6. v. 4. ubi omnes Persarum reges scribit appellatos fuisse Artaxerxes, vid. ejusd. not. ad Psalm. 34. v. 1.

(2.) Parthorum rex fuit, vid. Joseph. Antiq. lib. 13. c. 16. it. Justin. histor. lib. 41. cap. 4. & 5. Persæ autem cum Parthis sæpe à scriptoribus confunduntur, cujus rei inter alios testis sit locus jam ex Georg. Monachi Chronico num. antec. 1. adductus, vid. infra lib. 5. cap. 8. num. 10. Cæterùm de hoc Antiocho & Arsace, Parthorum rege, Tacitus Histor. lib. 5. cap. 8. ita scribit: Postquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere (Judæorum scilicet populo) superstitionem & mores Græcorum dare annixus, quo minus teterrimam (Judæorum) gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est, nam ea tempestate Arsaces defecerat, confer. suprà lib. 2. c. 25. n. 12.

(3.) Vide Josippi Epitomen pag. mihi 41.

(4.) Ita hic in Hebræo לוקי, Munsterus legit: לויקי, alii codices habent: לוקן sic Josephus Antiqu. lib. 13. cap. 16. λύκον ποταμὸν nominat, hujus fluminis mentionem fieri apud Solinum notat Gothofr. ad Novell. Justiniani 25. cap. 1. n. 17. ubi plura de hoc fluvio.

(5.) Sic in Hebr. hoc loco habetur אנדרבו, Munsteri codex habet: ארגינו unde ipse vertit: Adanimo, Josephus eod. lib. 13. cap. 16. Judathim nominat, vid. infrà h. cap. 4. n. 25.

(6.) Arcem seu turrim, vid. num. sequ. 8. ideque tropæum fuit ob hostes in fugam versos, erectum.

7.) Antiocho nimirum & Hyrcano.

(8.) Sic בנין גבורה hic vertere volui, vid. n. antec. 6.

(9.) Ita duobus verbis Hebræam hic exprimere volui vocem: צלו i. e. umbra ejus.

ביום הנ' ויאמר ויוקנום לאנטיוכוס
להה אתה לבדך עם מחנה הזוני ופגע
במחני פרס ואני אבואה אחריך ואהם
אותו ואת מחנהו והוא לא ידע: ויטב
הדבר בעיניו וילך לבדו עם מחנהו ולא
הכיר את הוקנוי מלך יהודה לבלתי
הוחכם לו גבורה על מלך פרס: ויפגע
באשרק מלך פרס וילחם בו ויפל בקרב
ביום ההוא כל חיל הזוני לא נשאר
מהם עד אחד: והמלך אנטיוכוס ראהם
קנו ויתמו ביו' הדר' ויתר גם הוא
בקרב ההוא ויהא הוקנוי כי מת
אנטיוכוי ויחזל ללבו אל אשתך ויכורת
ברית עמו ויהי זה שלחי: וידי אחרי
הדבריי האלה ויש' פניו הוקנום באחי
עובדי ויבא מידהה ויצר עלי שושי
הושים ויתנה אלהים בידו וישכה למס
עובד ומס ממם ולך אל עיר שמגר
ולחדה וישב ויבוא שכמה ויכה אותה
כי לא פתוח לו וך את דר בחוי וחרבי
את ההכל אשי עמה שבלטו הזוניו
ויתן מנחה והבהן אחי עדו שר וכהני
וגחזל; ויהרסהו הוקנום אחרי מאתי
שנה לבנינו ויהפך המלך הוקנוי עד
יסודותיו וך את הבמתים הבמאים שם
וישכידם

cedent ac facili negotio illum opprimemus; nos autem ambo securè ac tranquillè vivemus: Hyrcanus igitur missò ad Arsacem responso ejusdem dictis morem gessit. Hyrcanus autem & Antiochus castris inde motis bidui iter unà confecerunt; ast tertio die Hyrcanus Antiocho dixit: abi solus cum Græcorum exercitu atque Persarum copias adorire; ego verò te sequar atque Persarum regem ejusque exercitum subito terrore percellam: hoc consilio probato ipse solus cum exercitu suo profectus est, nec Hyrcanum, Judæorum regem, exspectavit, ne fortè is præclarum aliquod facinus contrà Persarum regem sibi attribueret. Arsacem igitur Persarum regem adortus prælium cum illo iniit, sed omnis Græcorum exercitus eo die in acie, ne uno quidem ex ipsis superstite, occubuit, (10.) ipse quoque rex Antiochus (11.) eo in prælio vitam finiit diemq; obiit supremum; Hyrcanus autem auditâ Antiochi morte ab expeditione contrà Arsacem destitit fœdusque cum illo pepigit atque ita pax rediit. Postea in Syriam (12) Zobam (13.) exercitum duxit Hyrcanus, atque urbem Medabatham (14.) obsidione cinxit, eamque sex mensibus oppugnatam tandem Deo adjuvante sub potestatem suam redegit sibique tributariam fecit, exinde castris motis ad urbem Samgar (15.) venit eamque cepit, posteà oppidum Sichemum aggressus est illudque percussit, propterea, quòd portas sibi non aperuisset; incolas quoque montis Garizim cecidit Templumque (16.) à Saneballato, (17.) Horonita, socero Menas-

(10.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 16. in fine & Josippi Epitom. pag mihi 41.
(11.) Justin. Histor. lib. 38. cap. 10. paulo aliter circumstantias prælii ac mortis Antiochi refert.
(12.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 17. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 1.
(13.) Bochartus Geograph. Sacr. part. 1. lib. 2. c. 6. scribit, Gorionidem de suo addidisse: Zoba, cum Syriam simpliciter scripserit Josephus.
(14.) Medabam appellat Josephus eod. lib. 13. cap. 17. de Bell. Judaico lib. 1. c. 2.
(15.) Samegam seu Σαμαία nominat Josephus dict. lib. 13. c. 17. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2.
(16.) In Josippi Epitome pag. mihi 42. dicitur בית תעותו i. e. domus errorum.
(17.) Vid. Joseph. eod. lib. 13. cap. 17. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 2. & suprà lib. 2. c. 7. n. 14. confer. & Josippi Epitom. pag. 42. & seq.

וימשרים בורי שומרון מלבר מהי מעם
אישר גזר ומלכו: ויען משם וילך
לארץ אדום וך את ובוזה ואת מרשה
אשר לאדום ויכבע את גאון אדום
וישימם למס עובר ער העולה ויאדום
המלך הוקנוס ויקשרם וכבלם בכבלי
מלה וישל את בשר עילחם: ומדום
דרוא והלאה דור מלים וישמרים את
משמרת חורת יהודה וישראל עד הגלות
וכן עשה המלך הוקנוס לכל הגוים
אשר כבש ולבר וגבר עליהם: וירא
בהצלית יי את ויכו וישלח מלאכי
להיטא לחדש את הברית עם עורי היום
אחרי מות אנטיוכוי במלחמי אשרק מלך
פרס כי אנטיוכוס הזה יר ורוממי עמו
בבואו

nassis Sacerdotis, (qui Iddonis (18.) summi pontificis, frater extitit) ædificatum post ducentesimum annum, (19.) ex quo primum istud exstructum fuit, subvertit ac funditùs delevit, Cuthæos (20.) quoque ibidem repertos cecidit, eosque de monte Samariæ delevit, paucis, qui profugiendo evaserant, exceptis, exinde castris motis in Idumæam pervenit ac Debiram (21.) Maresamque, Idumæorum urbes, percussit, eorumque ferociam compressit, imposito eisdem tributo, quod ad tempus usque captivitatis duravit. Hyrcanus quoque rex, circumcisionis (22.) vinculis eosdem constrinxit atque ligavit, carne præputii ipsorum circumcisâ, ab hoc itaque tempore ac deinceps Idumæi fuere circumcisi, Judæorumque observarunt legem, usque ad captivitatem; in hunc modum sese gessit rex Hyrcanus ergà omnes gentes, quas devicit sibique subjugavit. Accidit autem, cùm DEus, felicem illius cœptis successum

(18.) Cui Jaddus dicitur Josepho eod. lib. 13. c. 17. vid. suprà dict. lib. 2. cap. 7. num. 2. & cap. 8. num. 4. In dicta Josippi Epitome pag. 42. scribitur, quod Menasses Simeonis justi frater fuerit.
(19.) Consentit Josippi Epitome pag. mihi 43 confer. suprà lib. 2. c. 8. n. 13. & n. 14.
(20.) Vid. Joseph. lib. 13. c. 17. it. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 2. & Josippi Epitom. pag. 42. & 43. De Cuthæis R. Benjamin in Itinerario pag. mihi 66. ita scribit: Cuthæi legis tantum Moisicæ observatores sunt, quos Samaritanos appellant, hi sacerdotes habent ex Aaronis sacerdotis, in pace quiescentis, prosapia eosque Aaronæos appellant, qui cum illis matrimonio non junguntur, sed inter se, qui ex sacerdotali sunt genere, ne cum illis confundantur: sunt tamen legis illorum sacerdotes parantque victimas ac offerunt holocausta in illorum congregatione idque in monte Gerizim, quemadmodum in lege scriptum est. Deuter. 11. v. 29. edes benedictionem hanc in monte Gerizim, ideoque hanc esse domum sanctuarii affirmant. Offerunt autem holocausta cum Paschate, tum aliis festis in altari, quod in monte Gerizim ex illis structum fuit lapidibus, quos Israelitæ transgressi erexerant. Ex Ephraimi tribu se oriundos profitentur & in diœcesi sua habent sepulcrum Josephi justi, filii Jacob, patris nostri, qui in pace quievit, secundum illud Josuæ 24. v. 32. tribus his extent literis ת, ת & ע: ת in nomine Abrahami, patris nostri, unde & desideratur תור i. e. gloria: ת in nomine Isaaci, patris nostri, unde etiam desideratur אסר i. e. benignitas; ע in nomine Jacobi, patris nostri, unde nec vocem עגה quæ significat mansuetudinem, adhibent, quo circa in his dictionibus utuntur litera א atque hoc indicio ex Israelis posteris non esse cognoscuntur, quia Mosis legem absque hisce tribus literis agnoscunt: hunc locum, quia notabilis est & autorem nostrum aliquatenus declarat, hic integrum adscribere volui, confer. cap. seqq. 5. n. 10.
(21.) Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 17. has urbes vocat Adoram & Marissam; Idem Joseph. lib. 1. de Bello Jud. cap. 2. priorem urbem vocat Δωρεὰν.
(22.) Vid. Ioseph. eod. lib. 13. c. 17.

cessum dedisset, ut legatos Romam mitteret, qui fœdus cum principibus Romanis renovarent, postquàm Antiochus in bello adversus Arsacem, Persarum Regem, gesto ceciderat (Romani enim Antiocho, cùm is in Judæam irrupisset multasque diripuisset urbes, quas ille populo Israëlitico, quamdiu vixit, haud restituit, sed populo Macedonico easdem subjecit, auxiliares miserant copias) epistolæ autem, quam Hyrcanus, Judæorum Rex, ad Consulem Romanorum principem, (23.) ac trecentos Senatores (24.) miserat, hæc erant verba: Consuli Romanorum principi ac trecentis Senatoribus totique populo Romano ab Hyrcano, Simeonis filio, Judæorum rege, qui pacem quærit vestram, Salus! notum vobis sit, Antiochum quondam fœdus mecum pepegisse, ut inter nos mutua esset ferendi auxilii societas: cùm itaque adversùs Arsacem, Persarum Regem, unà cum illo profectus essem, Andarbonem, (25.) ingentis Persarum exercitus imperatorem adorti sumus atque cum illo pugnavimus eumque devicimus; posteà, cum contra ipsum Arsacem, Persarum Regem, progredi & cum eo decertare nobis placuisset castraque jam mota essent, Antiochus solus Arsacem aggressus, me non exspectato, prælium commisit, sed victus ab Arsace occubuit; ego verò prævalidum Arsacis exercitum timens ad regnum meum protegendum reversus sum: nunc itaque an mutuum fœdus, pacis veræque amicitiæ causâ, nobiscum inire animus vobis sit, nec ne, indicate mihi, ut, quid consilii ea in re mihi capiendum sit, dispicere possim: Cœterùm Dositheus (26.) & Apollonius atque Diodorus regni mei statum

(23.) Ita hic vertere volui הישיש vid. quæ suprà lib. 3. cap. 17. num 6. sunt annotata. Sicuti autem Latini à senex vel senio sena tum appellant; ita Hebræi usurpant dictionem הישיש aliquando pro principe senatus & nonnunquam pro senatu ipso, ita Munsterus in notis ad hunc locum, confer. & n. 27. hoc cap. ibique not. it. infrà l. 5. c. 9. n. 26.

(24.) Vid. Joseph. Antiq. l. 13. c. 17.

(25.) Indatim nominat Josephus Antiq. dict. lib. 13. c. 17. vid. suprà h. cap. 4. n. 5.

(26.) Ita ex Munsteri codice Hebraico, ut & Joseph. Antiqu. lib. 13. cap. 17. nomina hæc propria

tum ac quomodo egomet erga vos me gesserim, nôtum vobis facient; Valete! Hæc Hyrcani epistola cùm ad Consulem Romanum (27.) ejusque senatores esset allata, legati magno honore affecti sunt, fœdusque scripto comprehensum consensu omnium, qui Romæ erant, Senatorum ad eundem in hanc sententiam missum fuit: Hyrcano, Simeonis filio, Judæorum regi, Salutem! A consule, Romanorum principe, à Fanio (28.) Marci filio secundo, à Manlio, Mantonii filio (29.) tertio, à Sempronio (30.) Falerni filio, & à cæteris Romanorum principibus eorumque Senatoribus, unà cum Consule, (31.) qui apud nos est, & simul à trecentis ac viginti Senatoribus Hyrcano, Simeonis filio, Judæorum regi, Salus! Notum tibi sit, quod epistolam tuam acceperimus eamque amicè perlegerimus ac de salute tua legatos tuos, Dositheum & Apollonium atque Diodorum (32.) fidos prudentesque viros, interrogaverimus eosque honoraverimus ac nobiscum ante Consulem, principem nostrum, collocaverimus, coràm quo illi mandata quoque sua sapienter expositerunt, & quicquid tàm à Consule, quàm à nobis petierunt, impetrarunt. Nunc itaque fidum vobiscum pangimus fœdus (33.) vosque certiores facimus, quod omnes terræ atque urbes, quas Antiochus Macedoniæ Rex, (cui nos auxi-

pria restituere volui, nam illa apud autorem nostrum, ficuti aliis in locis, ita & hic, adpodum corrupte leguntur, vid. infrà l. 6. c. 49. n. 18.

(27.) Vid. quæ paulo ante n. 23. dicta sunt, it. suprà lib. 3. c. 17. n. 6.

(28.) Vid. num. sequ. 29. it. infrà h. cap. n. 34.

(29.) Ita hic in Hebr. מנטוניאוס alii codices legunt אנטוניאוס i. e. Antonius Munsteri codex hic ita habet לוקיאוס מנליוס בן מנטיואוס ubi vertitur: Lucius Manlius, Memmii filius, apud Josephum Antiqu. lib. 13. cap. 17. locus hic sic legitur: Φανίου μετὰ τὸν γραμματέα Τιτλίου συνέγραψε περὶ ἑαυτοῦ ὑπατεύσαντος τὸ πρῶτον. Τιτλίου μανλίου μαλλὶ (leg. Λευκίου τοῦ μεττίου) τοῦ γνί-

κ τιμητοῦτος γραῖε τοῦ Φουλίρου; i. e. Fanius, Marci filius, princeps, indixit Senatum in campum octavo Idus Februarias, præsente Lucio Manlio, Lucii filio Mentina & Cajo Sempronio, Caji filio Falerna, prout Gelenius vertit.

(30.) Ita hic Munsteri codicem secutus vertere volui, nam quæ hic in nostro Hebræo habentur nomina, corrupta sunt.

(31.) Jam suprà consulis mentionem fecit autor, unde tædiosa hic habetur repetitio, ab imperito Judæo interpolatore, ut puto, adjecta.

(33.) Vid. Joseph. dict. lib. 13. c. 17.

אמיתכם שלנו יהיו לכם כי אנחנו באמת
וכחכם נרצה בשלומכם ובריתכם
ואתם שלום׃ והנה אנחנו נתבנו
אנושה לכל גוי מרגיו אשר נמשול
עליהו לקבל בכבוד ושלו קיומה ושמרה
את השלחני אשר שלחתם אלינו ועוד
שלנו עמהם שלחנו ושמו פיהם
לשאול מכל פגע רע גם אנחנו נתננו
לו לדורון מדי עברו את כל הגוים
בבריתנו עמכם ומשלומנו אתכם גם
וצונו לו דברי על פיו לדבר לכם והם
דברי ברית שלום ואמת כאשר גזר
וישנינו עם ש״ך יועצים מזרח זרח
שלום׃

lium tulimus) ditioni veſtræ ſubtraxit, veſtræ ſint ac quodcunque Antiochus in fœdere, vobiſcum i-, nitô, in commodum veſtrum conſtituit, id ratum habeamus; quicquid verò in detrimentum ignominiamque veſtram ibidem comprehenſum eſt, id irritum facimus; urbes quoque, quas bello cepiſtis, quæque ad Macedoniæ gentem populumque Romanum ſpectârunt, antequam literæ veſtræ ad nos venerunt, veſtræ ſint, quia vero ſinceroque animo pacem fœdusque veſtrum amplecti volumus, Valete! ad omnes quoque gentes, quæ imperio noſtro ſubjectæ ſunt, literas dedimus, ut legatos veſtros, quos ad nos miſiſtis, honorificè excipiant, eisque auxilium præſtent ac ſecuritatem, legatum etiam noſtrum Fanium nomine (34.) una miſimus, qui legatos veſtros ab omni caſu adverſo tutos præſtet & incolumes; literas inſuper ei dedimus, quibus pacem fœdusque noſtrum, vobiſcum initum, omnibus gentibus, per quascunque ipſe tranſierit, notum faciat; præterea ei quædam commiſimus, quæ ipſe vobis oretenus exponet, nimirum conditiones pacis ac fœderis, prout Conſul (35.) noſter cum trecentis ac viginti Senatoribus decrevit, iterum valete!

CAP. V.

בימים ההם היו מלחמות מלכו מקדון
איש באחיו ותמלך הוקנוס בכל עם
כל מדעבא ויתן על שמעוני ויצר עליהו
ויבן

Isdem temporibus Macedoniæ reges ſe invicem bello laceſſebant; Hyrcanus autem cum omnibus copiis ſuis Samariam obſidebat (1.) eamq; ſtructo circum aggere oppugnabat, tantaque ibi fames erat, ut Samaritæ ac Cuthæi (2.) cadavera, in viam

ויבן ויק כביבה ויהי רעב גדול בשומרון
עד אשר אכלו השומרונים וכובותים את
רגבלות המושלבו בדרך והמלך הוקנוי
נתן את משם וילך ירושלימה בעבור
יום צום וכפורים לכפר בעד עם יי כי
מלך וכהן גדול היה׃ ויעשב את שני
בניו על הצבא אשר בשומרון עם ואחי
אנטיגנום ושם השני אריסטובלוס
ויעל עליהו אוו אנטיוכוס מלך מקדון
ויבא בעורת עיר שומרון כי אשר להציל
את שומרון מיד בני הוקנוי אשר צוד
עליהו וילחם עמהם ויתגר בם מלחמה
גדולה ויגם אוו אנטיוכוס מלך מקדון
מפני הנעדי בני הוקנוי וימלט בעיר
טריפולי׃ ובימים ההוא היה הוקנוס
בירושלם בבית קדש הקדשים ויתפלל
בעד עם ישראל ואחר כך הוכיח ארת
בניו בתפלתו כי דאג פן ישלי ברוב
מלך מקדון וישמע בבית קדש הקדשים
קול קדאג ואומר אל היהא ואל תעצב
ועל תדאג על בניך כרן הוקנוי גמור
עבודתיך

viam projecta, comederent: tunc Rex Hyrcanus inde diſceſſit & Hieroſolymam ob propitiationis diem (3.) jejunio deſtinatum, venit, ut populum domini expiaret, quia ſimul Rex & ſacerdos fuit: duos autem filios ſuos, quorum alter Antigonus, alter Ariſtobulus nominabatur, in caſtris antè urbem Samariam reliquit; hos Antiochi, Macedoniæ regis, frater (4.) qui urbi è manu filiorum Hyrcani, à quibus illa obſidione premebatur, eripiendæ ſubſidio venerat, adortus prælium (5.) cum ipſis iniit, quod cùm acerrimo ſtudio eſſet commiſſum, tandem Antiochi, Macedoniæ regis, frater ab Hyrcani filiis in fugam verſus ad urbem Scythopolim (6.) evaſit. Eodem die (7.) Hyrcanus Hieroſolymis in ſancto ſanctorum pro populo Iſraëlitico oravit, deinde, cùm inter precandum filiorum quoque ſuorum meminiſſet (nam timuit, ne fortè gladio regis Macedoniæ interirent) in Sancto Sanctorum vocem audivit (8.) clamantis ac dicentis: ne metuas neve dolore ac triſtitia temet crucies ob filios tuos, ô Sacerdos Hyrcane, perfice hodiè miniſterium tuum, in pace enim huc veniſti, in pace quoque egredieris; Hyrcanus igitur miniſterium cultus Divini ad finem usque perduxit & è Sanctuario egreſſus rem omnem populo narravit, (9.) populus autem

(34.) Hebr. פניאות ita cum Munſtero hic legere malui, quam cum noſtro: פניאות vid. ſuprà h. cap. n. 28. it. Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 17. circa medium.
(35.) Seu princeps ſenatus, ſic interpretor hic ישיש de qua dictione ſuprà h. cap. 4. n. 23. & 27. aliquid notatum eſt.
(1.) Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 13. cap. 18. it. de Bell. Jud. lib. 1. c. 2. & Egeſipp. de Bello Jud. lib. 1. c. 1. ut & Joſippi Epitome pag. mihi 43.
(2.) De his ſuprà cap. antec. 4. num. 20. plura dicta ſunt, conſer. & Joh. Ligtfooti Chorograph. Matthæo præmiſſ. c. 56. it. Ejusd. Chorograph. Johanni præmiſſ. cap. 4. §. 1. vid. & infrà h. cap. num. 10.
(3.) Conſentit Joſippi Epitome dict. pag. 43.
(4.) Hunc Antiochum Ἀσεβῆ seu Cyzicenum vocat Joſephus Antiqu. lib. 13. cap. 1. eundem etiam Aſpondium vocarum fuiſſe refert Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1. Hic frater erat Antiochi Gryphi, quorum pater fuit Demetrius Nicanor, vid. Corn. Gualther. in not. ad dict. Egeſip. lib. 1. cap. 1. vid. & Munſterus in notis ſuis ad hunc locum, ubi regum Syriæ ſeriem commemorat.
(5.) Confer Joſippi Epitom. pag. mihi 42. & ſeq.
(6.) Ita cum Munſtero: שיטיפולי potius, quam סאיטופולי, uti hic in noſtro codice habetur, legere ac vertere volui, de hac urbe vid. ſupr. l. 3. c. 18. n. 14. & 2. Maccab. cap. 12. v. 29. it. Joſeph. dict. libr. 13. cap. 18. Id. de Bell. Jud. lib. 1. c. 2. vid. & infra h. lib. 4. c. 22. num. 5. De ditione Scythopolitana, ut & trajectu Scythopolitano vid. Joh. Ligtfooti Chorograph. Johanni præmiſſa cap. 1. §. 3. & 4.
(7.) Qui fuit dies nonus menſis Tisri, qui Septembri noſtro fere reſpondet, quo ſignum hoc notabile contigit, uti refertur in Joſippi Epitome pag. 44.
(8.) Joſephus Antiqu. lib. 13. cap. 18. refert, quod Hyrcanus, pontifex, ſolus in templo ſacra peragens vocem audivetit, quòd ejus filii jam devicerint Antiochum, Cyzicenum ſcilicet.
(9.) Conſer. Joſippi Epitom. p. 45. & D. Wagenſeil.

עבודתך היום כו בארץ בשלום והצא
בשלום׃ וישלים הוקנים את מלאכ׳
עבודת הקר׳ ויצא מן הקדש ויסר
באזני העם את כל הדברים האלה ולא
האמין לו העם וישלחו וקבצי סוכים
בשומרון את הסוגרת וימצאו דברי
הוקנים כנים ונאמנים ככל אשר דבר
ויהוד ליי אלהי ישראל׃ וישלחו הכוהני
לבן קליאופטרה מלכת במצרים ועמו
גלימינוד ואיפוקרטים שרי מקדון ויהלו
את פניהם לבוא לעזרת הכוהני להציל
את שומרון מיד בני הוקנום וישמע
הוקנום את הדב׳ הזה ויצא מירושלם
לקראת צבא מצרים ויך בהם מכה רבה
מאד ויהלך מהם פצועים רבים וגם
גלימינוד השר הכר׳ ויפת שם ויתפו
רגשאיים וימלטו ולא יספו עוד מלבי
מקדון ומלבי מצרים להצל את שומרון
ואת הכותים מיד ישראל׃ וישב המלך
ויבא אל שומרון ויצר עליה שנה אחת
ויחנה אלהים ביוד חך את כל זכוד׳
לפי חרב ויהפוך את כל משכות׳
הכותים עד היסוד והכותים אז הוו
עובדי לקליאופטרה מלכת מצרי
ובשומרון שר משל בגלל וגם את
השר

ei fidem non habuit, ſed equites ad caſtra, quibus Samaria circum data erat, miſit, qui Hyrcani narrationem, veritati per omnia conſentientem, prout ipſe retulerat, deprehenderunt, quamobrem Dominum Deum Iſraelis, laudibus celebrârunt. Cœterùm Cuthæi (10.) ad Cleopatræ, reginæ Ægypti filium, (11.) apud quem tunc Callimander & Epicrates, Macedoniæ principes, erant, legatos miſerunt, orantes, ut auxilio venirent Cuthæis Samariamque è manu filiorum Hyrcani, eriperent; Hyrcanus autem, cum eam rem Hieroſolymis audiſſet, adverſùs Ægyptiorum copias egreſſus magnam eis intulit cladem, (12.) multaq; proſtravit cadavera, ipſum quoq; Callimandrum principem ibidem interfecit; (13.) reliqui autem fugâ ſalutem quæſiverunt, quô factô Reges Macedoniæ & Ægypti haud amplius Samariam atque Cuthæos è manu populi Iſraëlitici eripere conati ſunt; reverſus itaque rex ad urbem, Samariam, eandem integro anno obſedit & tandem, Deo adjúvante, in ſuam redegit poteſtatem, interfectisque omnibus maſculis cuncta Cuthæorum habitacula funditùs evertit; (14.) Cuthæi autem tunc temporis Cleopatræ, reginæ Ægypti, parebant, cujus nomine etiam princeps quidam ibidem imperium tenebat, hunc quoque principem, quem Cleopatra, Ægypti regina, urbi præfecerat, Hyrcanus à principatu removit, ac principes Ægyptios, quos ille ſecùm habebat, omnemque exercitum, qui cum iisdem in urbe Samaria erat, interemit. Iisdem diebus Lathyrus, (15.) Cleopatræ Ægypti

ſcil. Sot. c. 7. Excerpt. Genaræ 2. p. 688. ubi refertur, tale aliquid etiam Simeoni juſto accidiſſe, vid. Id. pag. 692. n 4.

(10.) Ita vocantur hic Samaritani, vid. quæ de his cap. antec. 4. n. 20. & hoc cap. 5. num. 2. annotata ſunt confer. & Joh. Lightfooti Chorograph. Johanni præmiſſa cap. 4. §. 1.

(11.) Hic Ptolomæus Lathurus dictus fuit, vid. Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 18. & infrà n. 15. h. c. it. c. 9. n. 16.

(12.) Vid. Joſeph. dict. lib. 13. c. 18.

(13.) Joſeph. dict. loc. conſentit.

(14.) Idem refert Joſippi Epitom. pag. mihi 46.

(15.) Seu: Lathurus לשורי, ita hic in Hebr. hoc enim cognomen fuit Ptolomæi, qui una cum matre ſua, Cleopatra, regnavit, vid. quæ paulò ante num. 11. item, quæ ſuprà h. lib. 4. cap. 2. num. 22. dicta ſunt.

המר הזוא הוא שר קליאופטרה מלכת
מצרים וסיר את הוקנים ממשלתו ואת
שר מצרי אשר עמו הרג ואת כל
הצבא אשר היה עמהם בשומרון הרג׳
בזים הרם פגע לשורי בן קליאופטרה
והמלכת המשלת ע״ל מצרים ויעבו
המצרי את המלכה ויהי יהם עם לשורי
בנה ויאבר לשורי לעלי אל ארץ יהודה
להלחם בוקנים ע״ל אדות העיר
שומרון׃ וישמע הוקנום את הדב׳
הזה ויקץ את הצבה ואת הלקיה שני
שרים גדולים משרי יהודה ויפקדם ע״ל
צבא עם יהוד׳ לצאת להלחם בלשורי
וגדודי׳׃ ויצאו השרים הצבה וחלקיה
עם צבא יהודה וילחמו בלשורי ויהלו
וינוסעם ויפילום בקרב וישיח לשורי וילך
אל אי מאוי הים וישמו קסרום וישב שם׃
וילחם עוד הוקנום המלך בבל איתצ
מסביב וכנועם ויפילם וישב ישראל׃
לבטח בימי הוקנום המלך איש הוצית
גפנו ואיש תת תאנתו וירבו ויעצמו
במאד מאד׃

Ægypti reginæ, filius à matre ſua defecit, cui Ægyptii, relicta matre regina, adhæſerunt: is itaque Lathyrus copias collegit, ut in Judæam proficiſceretur, bellumque Hyrcano propter urbem Samariam inferret; qua re cognita Hyrcanus (16.) duos è præcipuis Judæorum ducibus, Hananiam ſcilicet & Helkiam, (17.) armis inſtruxit eosque exercitui populi Judaici præfecit, ut cum Lathyro ejusque copiis prælium inirent: illi igitur exercitu Judaico educto cum Lathyro ejusque copiis pugnârunt easque devicerunt ac multos eo in prælio interfecerunt: Lathyrus autem profugus ad inſulam quandam maris, Cyprum (18.) nomine, pervenit ibique habitavit. Hyrcanus etiam cum omnibus hoſtibus ſuis, qui circumcirca habitabant, bellum geſſit, eorumque audaciam compreſſit ac debilitavit; populus igitur Iſraëliticus Hyrcani regis ætate ſecurè, unusquisq; ſub vite ac ficu ſua habitavit & in immenſum crevit atque invaluit. (19.)

CAP. VI.

בימי הזם כשבת המלך הוקנום
בירושלם עיר הקדש בשקמה בשמחה
ויעש המלך משתי גדול לכל שרי
ועבדיו

Iisdem diebus rex Hyrcanus, cum in urbe Sancta Hieroſolymitana quietè ac ſecurè viveret, omnibus principibus ſuis ac ducibus exercitus Judaici atque Benjamitici magnum exhibuit convivium

(16.) Imo vero non Hyrcanus, ſed Cleopatra, bellum gerens adverſùs filium ſuum, Lathurum, hos duces, Ananiam ſcil. & Helkiam copiis ſuis præfecit, uti ſcribit Joſephus Antiqu. lib. 13. c. 18. cui & ipſe autor noſter conſentit infrà hoc l. 4. c. 10. n. 13.

(17.) Vid. infra d. lib. 4. c. 10. eodem n 13.

(18.) Idem refert Juſtin. Hiſtor. lib. 39. c 4. v. 2. vid. & infrà h. libr. 4. cap. 10. n. 12. it. Joſeph. eod. lib. 13. c. 18. & c. 20.

(19.) Conſentit Joſippi Epitome pag. mihi 46.

ועבדיו חיל יהודה ובנימן ושב המלך
על השולחן עם וכמי ישראל ויאמר
הפרושים המפרשים ארת והתורת כי
הוקנום והה תלמידיהם׳ ויהי
כשוב לב המלך הוקנום בין ויאמר
לחכמי ושמו הפרושי׳ אתם ידעתי כי
אני הלמיוב׳ ופר למשמעהבי׳ ועתה
אם תראו אותי כי אסו׳ מהדרך הטוב
והכיחתני והשיבוני אל הדרך הישרה כ
כן נאה לעשו׳ ולכם נאה להוכיח ולו
נאה לקבל׳ וענו הפרושים אליו ויאמרו
לו חלילה לך מהשבר הזה כי עדים
אנחנו היום הזה כי צדיק אתה ובדרך
ישרה אתה הולך והמלך נאמן וישר והנה
גדול חסד ועבר ור אחרי לך נאה
הכבוד והתור וישמח הוקנום על
דבריהם ויאמר אליהם אני אשמור את
משמרת יי ומשמרתכם כל הימים׳ ושם
היה יושב אחד מן הפרושים ושמו אלעזר
והוא איש שולת מרגים ואיש רע ומליגל
ויען ויאמר יהי המלך הוקנום לעולם
אם אהבת להיות צדיק באשר דברת
ולקבל תוכחת אמת כאשר השמעת לך
יד מן בכא תבדקנה ורב לך בכא המלכי
ויאמר המלך אל אלעזר ולמה לא
תגיד

vium (1.) seditque ad mensam unà cum sapientibus populi Israëlitici, nimirùm Pharisæis, (2.) qui legem interpretabantur, ipse enim unus ex eorum fuit discipulis; Rex autem vino hilarior factus sapientibus, nempè Pharisæis, dixit: notum vobis est, quòd vester sim discipulus ac dictis vestris obediam; si ergò me à recta videbitis viâ recedere, redarguite me & ad rectum reducite tramitem, ita enim fieri convenit, ac vestrum quidem est, redarguere, meum verò, obtemperare. Pharisæi autem respondentes dixerunt: absit à te ea res quàm longissimè, nos enim hodiè testes sumus, te justum esse & rectâ incedere viâ regemque veritatis atque integritatis amantem & pontificem pium Deoque servientem esse, quare meritò gloriâ & honore dignus es; his eorum dictis rex admodùm lætatus: ego, inquit, quamdiu vixero, Dei atque vestra custodiam præcepta; sedebat autem ibi quidam è Pharisæis, nomine Eleazarus (3.) rixarum seminator, (4.) vir improbus ac nequam, qui regem ita alloquebatur: Vivat rex Hyrcanus in æternum! quandoquidem justus esse cupis, prout dixisti, nec veram aspernaris reprehensionem, sicuti pronunciasti, abi & sacerdotii thronum relinque ac regio solio contentus vive; cui rex: cur, inquit, causam mihi non indicas? respondit Eleazarus, (5.) quoniam mater tua tempore Antiochi, Epiphanis, Macedoniæ regis, in captivitatem abducta (6.) atque contaminata fuit, propterea te Sanctum Sanctorum ingredi haud decet: his dictis cùm rex vehementer iratus esset, accidit,

(1.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 46. & seq.

(2.) Ita cum Josepho Antiqu. lib. 13. cap. 18. ut & Munstero hic vertō הפרושים, Judæus in glossa marginali ad hunc locum scribit, eos hodiè nominari תנאים sive משנאים i. e. Doctores Talmudicos, vid. infrà h. cap. 6. n. 14.

(3.) In Josippi Epitome pag. 47. vocatur אלעזר i. e. Eliezer.

(4.) שרת מרגים, ita in nostro codice, hic & à Josepho Antiqu. lib. 13. cap. 8. vocatur Eleazarus iste κακοήθης ἀνὴρ φύσει ἑ κάκοι χαίρων, i. e. ingenio malignus & seditione gaudens.

(5.) In Josippi Epitome Eleazarus hæc respondisse narratur: quoniam mater tua capta est in monte Modiit.

(6.) Ἀνιόχις ὁ ἐπίκλην Θεός, sed falsum id erat, inquit Josephus Antiqu. l. 13. c. 18.

הגיד לו ויאמר אליו כי בשבי הלכתי
אנך בימי אנטיוכ׳ אפיפאנים מלך מקדי׳
והוא ויוחרה חללה ולכן לא נאה לך
לבוא בקדי הקדשים׳ ויקוץ המלך
מאד ויחפץ שתתם לאכל ושתות לשכרה
ולמריבה ולארבתם לאויבי׳ ושם היה
יושב איש עשיר שר וגדול והוא מן
המחוקים ושמו הינתן ויאמר למלך הלא
אמרתי אליך אל ותאמן לדברים כי
כובי בפיהם ועתה הם הם אשר צוו אל
אלעזר לקלל אותך ולבווחך בעיני העם
והשרים ויען ויאמר המלך לפרושים
אתם פעמים בי על הקללת הזאת
הנמרצת גם כי שמעתי ושחקתם גם
אני אסרתין את גדוחיכם׳ ויאמר המלך
לפרושים שפטו את הרכוב הזה על
הקללה אשר קלל אותי ועתה
ויאמרו יש עליו חבוש ומלקות ויכ לך
כי הפרושים לא ישפטו מוות׳ ויען
הינתן ויאמר הלא אמרתי לך כי
מרעיהם ומרפאים היתה הקללה הזאת
ויהי

cidit, ut eorundem gaudium in luctum, ac lætitia in gemitum & discordiam, amorque in odium converteretur; vir autem princeps idemque dives ac magnæ autoritatis inter Sadducæos, (7.) nomine Jehonathan, (8.) ibidem sedens regem ita compellavit: annon tibi dixi, ne Pharisæorum verbis fidem haberes, quia mendacia proferunt? hi ipsi sunt, qui Eleazarum instruxerunt, ut probra in te jactaret teque coràm populo ac principibus contumelioſè traduceret. Rex itaque Pharisæis dixit: vos acerbissimâ hac contumeliâ rebellionis (9.) adversùs me rei estis, dum ad maledictum istud, quod audivistis, tacuistis, quapropter ego quoque vestra sepimenta (10.) disrumpam; posteà rex ad Pharisæos conversus dixit: judicate de opprobrio isto, quod Eleazarus mihi objecit, ad hoc illi responderunt: dignus est, qui verberibus afficiatur, (11.) idque tibi sufficiat, (nam Pharisæi neminem ad mortem condemnant) Jehonathan autem regem iterùm sic allocutus est: annon jam tibi dixi, quòd ex illorum consensu ac voluntate maledictum istud provenerit? ab hoc ergò die ac deinceps Hyrcanus à Pharisæorum dictis recessit & ad Sadducæorum partes transiit, factusque est Sadducæus, (12.) mandatum quoque in castris & per omnem populi Israëlitici terram

(7.) Hebr. הצדוקים, ita hic in nostro codice, Judæus, Glossæ marginalis ad hunc locum autor, existimat, illos hodie ישראים dici, confer. quæ infrà h. lib. 4. c. 13. n. 17. annotata sunt.

(8.) In Josippi Epitome pag. 48. nomen quidem hujus viri omissum est, res tamen eodem ferè modo narratur.

(9.) Seu crimen læsæ majestatis in me commissitis.

(10.) Alluditur hoc nomine ad Pharisæorum traditiones, sicuti & Josephus Antiq. lib. 13. c. 18. vocat τὰ ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων i. e. patrum traditiones, quibus lex Dei quasi sepimento quodam vallabatur, has se abolisturum hic minatur Hyrcanus, idem Josephus dict. lib. 13. cap. 18. easdem nominat τὰ ἐκ τῶν Φαρισαίων κατατεθέντα νόμιμα, quæ Josephus ibidem explicat, vid. & infr. h. l. 4. c. 13. n. 19.

(11.) Et vinculis constringatur, sic additur apud Josephum Antiqu. lib. 13. c. 18. ubi τῶν δεσμῶν etiam mentio fit; sed in Josippi Epitome pag. 48. perinde atque in autore nostro מלקות seu verberum solùm fit mentio.

(12.) Vid. Joseph. dict. lib. 13. cap. 18. in Josippi Epitome p. 49. ita habetur: in crastinum diem rex per omnes regni sui urbes divulgari jussit, ut ordinatione Sadochi & Bithi staretur; qui verò eorum præceptis morem non gereret, sed sapientum traditionem observaret, is gladio interficeretur, vid. infr. h. cap. n. 16.

ויהי מהום הרוא והלאה פשע הוקנום
בדמי הפרושי והחזק עם הצדוקים
ויהי צדוקי. ויעז המלך ויעמוד קול
במוצ' וכבל ארץ ושראל לאמר כל
מלמד אשר ילמד את בניו מתורת
הפרושים מורת ימורת ויהיוג הוקנום
מהפרושים ביום ההוא רבו' וגם את
אלעזר דמקל בכבודו שרף באש וגם
מדלת העם אשר היתה ידם עם הפרושי
הרג רבים. ועל כן נהעורה השנאה
עליו ועל בניו וישנאוהו ישראל אותו
ואת זרעו מהומים המם. ויאמר יוסף
בן גורין עזה אפרה שעי למפר על
אי זה דבר נבלה המלוקת והמריבת
בימים ההם בעם יי. הנה הפרושים
היו אומרים נשמור התורה אש' בימי
אבותינו בידינו מכושת על פי הרכנים
אשר כושו את התורה לקבלה והנה
הצדוקים אומרים לא נאמין ולא נשמע
לכל

terram promulgari juſſit hujus ſententiæ: quicunq; filios ſuos juxtà Phariſæorum legem inſtituerit, is morte mulctetur: eodem tempore Hyrcanus multos è Phariſæis interemit, atque Eleazarum, (13) gloriæ ſuæ obtrectatorem, igne cremavit, non paucos etiam ex plebe, quæ cum Phariſæis ſenſerat, interfecit, propterea magnam ſibi ſuisq; filiis ab illo tempore conflavit invidiam odiumque apud populum Iſraëliticum tàm ipſe quàm illius progenies incurrit. Nunc incipiam (inquit Joſephus (14.) Gorionis filius) referre cauſam, cur illis temporibus diviſio ac diſcordia in populo Dei orta ſit; ecce Phariſæi dicebant: obſervemus legem, quam patres noſtri nobis tradiderunt, quamq; ſapientes, qui legem explicant, expoſuerunt eamq: recipiamus: Sadducæi autem dicebant: non credamus nec obſervemus ullā traditionem & expoſitionē, præter legem Moſaicam; iisdem diebus Cuthæi (15.) quoq; Sadducæos (16.) ſequebantur, (17.) ac Sadducæi quidem in populo Iſraëlitico unam, pii (18.) autem ſoli cum populo, eosdem ſequente, alteram conſtituebant partem: ob has itaque diviſiones magna exorta ſunt bella multumqūe

(13.) Hæc & ſequentia, usque ad: propterea magnam ſibi &c. abſunt à Munſteri codice.

(14.) Vid. Joſeph. Antiq. lib. 13. cap. 18. Munſterus hic in notis trium hæreſium ſeu Sectarum apud Judæos dogmata præcipua refert; prima autem Secta fuit פרושים i. e. expoſitorum ſeu Phariſæorum (alii eos vocant פרושים quaſi ſeparatos, ob vitæ ſcil. ſanctitatem, vid. ſupr. h. cap. num. 2.) Secundum ordinem tenebant הצדוקים id eſt, Sadducæi tertio loco erant; השונים ſeu, ut quidam Hebræorum vocant חסידים id eſt, Haſidæos ſeu pios, vid. paulò poſt num. 18. confer. & Joſeph. de Bell. Jud. lib. 2. c. 7.

(15.) Hebr. תכותים, ſic enim cum Joſepho Scaligero in Elench. Trihæref. cap. 4. legendum puto, non כותים, uti hactenus in nonnullis exemplaribus; Cuthæos autem vocant Samaritanos, vid. ſupr. h. l. 4. cap. 4. num. 20. & cap. 5. n. 10. ibique not.

(16) Samaritas olim Sadducæos fuiſſe ex eo liquet, quòd & Sadocus & Baithos vocentur Samaritarum hæreſiarchæ in annalibus templi ſecundi, prout ſcribit Iſa. Voſſius in Appendice Reſponſionis ad Schotanum, confer. & Joh. Lightfoot. Hor. Hebr. in Matth. cap. 3. v. 7. ubi plura de Zadock & Baitho, Sadducæorum principibus, vid. etiam ſupr. h. cap. n. 12.

(17.) Munſteri codex hic ita legit: וחסידים חלק אחר, quæ ſic ibidem vertuntur: fuit & alia Eſſenorum ſecta; ſed autor noſter hic duarum ſolum mentionem facit, Haſidæos enim Phariſæis annumerat, vid. num. ſeq. 18.

(18.) Seu Haſidæi, החסידים, ſic enim hîc in Hebræo, quo nomine Munſterus tertium ordinem ſeu Sectam inter Judæos indicari putat, vid. num. 14. h. cap. ac num. antec. 17. confer. & Joh. Lightfoot. Chororograph. Matthæo præmiſſa c. 6. it. in Lucæ cap. 15. v. 7. & in Chorograph. Johanni præmiſſa cap. 3. §. 3. vid. & infrà lib. 5. cap. 24. num. 22. it. h. lib. 4. cap. 7. num. 17.

לכל מכותיו ולכל פיהוש כי אם להודות
משה לבד והכוהני ויהו באותם הימים
אחרי הצדוקים ויהו הצדוקים בישראל
לחלק אחד והחסידי לבדם עם העם
הזולך אחריהם להלק אחר. ועל אלה
המחלוקות גברו מלחמות ונשפכו דמים
רבים בעם יי כי הלרת העם היתה ידם
עם הפרושים ויהיו לעזרים מלבד עשיהו
וגבוריו כי היו עם המלך והצדוקי ולשלך
ולהם היו עזרים.

ויאמר יוסף בן גורין הכהן בימים ההם
שאל המלך הזקנו את פי יי וידרשהו
על אחדה בניו מי הוא אשר ישב על
כסאו אחריו ומי ימלוך. ויהו לו ג' בני
שם הא' אריסטובולם ושם השני אנטיגונוס
ושם הג' אלכסנדר ואריסטבולם ואנטיגונוס
היו נאהבי בעיני המלך ואלכסנדר היה
שנוא בעיניו יותיתו ע הגליל ולא
ראה את פני אבוי ויהי בשאול הזקנו
אל האלהי וכרשו אותו על זה ויהבר
לי האלהים בחלום הלילה ויאמר אלו
שוא נא עיניך וראה עתה בנך אשר
ימלוך אחריך עומד עלין הר יפה עיל
כסאך וישא עיניו וירא ודבר אלכסנדר
בני עומד עליו ויקץ הזקנום משנתו
ודנה הלום ובכך. וישאל עוד באלהים
ולא ענהו עוד על זה ויבא יומי ויגוע
וימת

tumque ſanguinis in populo Domini effuſum fuit, quia plebs à Phariſæorum ſtetit parte eisque auxilio fuit: potentiores autem ac divites alteram ſecuti ſunt partem, nimirùm regis & Sadducæorum, eisque opem tulerunt.

CAP. VII.

Isdem diebus (verba ſunt Joſephi, Gorionis ſacerdotis, filii) Hyrcanus rex Dominum de filiis ſuis conſuluit ac ſciſcitatus eſt, quisnam ex illis ſolium ſuum occupaturus ac poſt obitum ſuum regnaturus eſſet; erant autem ei tres (1.) filii, quorum primus Ariſtobulus, ſecundus Antigonus, tertius Alexander vocabatur, & duo quidem illi, Ariſtobulus & Antigonus, à patre diligebantur; Alexandrum autem rex odio habebat eumque in Galilæam ablegabat, ne patris ſui faciem videret: (2.) cùm itaque Hyrcanus Deum ea de re conſuluiſſet atque interrogâſſet, Deus noctu per ſomnium (3.) eidem reſpondit: leva oculos tuos ac vide filium tuum propè te ſtantem, qui tibi in regno ſucceſſurus thronumque tuum occupaturus eſt, quapropter ſublatis oculis Alexandrum, filium ſuum, vidit penes ſe ſtantem; Hyrcanus autem è ſomno excitatus, ac ſomnium ſecum reputans flevit Deumque iterùm conſuluit; ſed is nullum ei hac de re dedit reſponſum: poſteà dies illi venit decretorius, quem

(1.) Sed non toli, nam quinque filios ei fuiſſe ſcribit Joſephus Antiqu. lib. 13. c. 18. in fin. confer. & Joſippi Epitom. pag. 50.

(2.) Vid. Joſeph. Antiq. lib. 13. c. 20. & Joſippi Epitom. pag. 50.

(3.) Vid. inſr. h. lib. 4. c. 9. n. 12.

ומת ואסף אל עמיו וימים אשר מלך
החזקיהו על ישראל וידודה ל"א שנה
ויתר דברי מלחמותיו וגבורתיו אשר
עשה במלחמותיו הנעתי אתי לקח
מאת וגבורתו אשר עשה במקדון ואשר
הבנין את אדום ואת מל אותם הלא
הם כתובי על ספר יוחנן בן נחשון על
ספר מלכי הרומיים. וידו לפני מותו
לעבור ארת פי האלהים וימלוך את
אריסתובלום בנו הגדול הוא אריסתובלום
המלך הנקרא המלך הגדול והוא אשר
הרחיב את גבול ישראל באר והוא אשר
לחם על צור ועזה ויחזיק וישעבד הם
נפשו מדם עד אין ממני ויכל את כשר
עולמים ויבנים הזהב וד יהודה עד אשר
בא פומפיוס שר צבאי רומי והוא
אריסתובלום אשר הלל את דבדני על
עצמו ויחזיק מאתו וישם בתר מלכות
בראשו ויאמר רב לי בהתר מלכי ויהי
כשבתו

ipſe ſupremum obiit & ad populum ſuum collectus eſt, cùm regno Iſraëlitico ac Judaico annis 31. præfuiſſet; (4.) cætera autem illius facta ac bella & quaſnam Syris eripuerit urbes ac quæcunque ſtrenuè adverſùs Macedones atque Idumæos, ab ipſo domitos ac circumciſos, geſſerit, hæc omnia in libro Joſephi, Gorionis filii & in libro (5.) regum Romanorum ſcripta reperies: Hyrcanus autem, priusquàm moreretur, Ariſtobulum, filium ſuum, oraculum Domini transgreſſus, (6.) ſucceſſorem ſibi conſtituit; is eſt Ariſtobulus ille, qui rex (7.) magnus appellatus eſt (8.) quique regni Iſraëlitici fines admodùm dilatavit bellumque Tyriis ac Sidoniis intulit, atque innumeros ex illis trucidavit earnemque præputii ipſorum circumcidit eosque Judæorum ditioni ſubjectos tenuit usque ad Pompeji, Romanorum imperatoris, adventum; hic eſt Ariſtobulus ille, qui repudiato per ſeipſum & profanatò ſummò Sacerdotiò regium diadema capiti ſuo impoſuit (9.) ac dixit: ſufficit mihi corona regia; (10.) is ipſe, cùm in regio ſederet throno, in crudelitatem verſus matrem ſuam ac fratres catenis conſtrinxit, (11.) æmulatione quippe regni agitatus.

(4.) Idem & Joſephus Antiqu. lib. 13. cap. 18. in fin. ſcribit, cui etiam Joſippi Epitom. pag. 50. & Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 1. conſentiunt, quamvis idem Joſephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. ſcribat, Johannem Hyrcanum 33. annis regno præfuiſſe, niſi fortè deſcribentium vel typotheratum error ibidem intervenit.

(5.) Id eſt, in Hiſtoriis ſive annalibus Romanis, vid. Joſeph. dict. l. 13. c. 18.

(6.) Quod ſcil. ille de Alexandro ſucceſſore, per ſomnium revelato, acceperat. vid. Joſeph. eod. lib. 13. cap. 20. confer. & infr. h. lib. 4. cap. 9. num. 11.

(7.) Vid. Joſeph. dict. lib. 13. c. 19. princ. it. de Bell. Jud lib. 1. cap. 3. & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. ult. & Joſippi Epitom. pag. 51.

(8.) Ariſtobulus anno 481. & tribus menſibus, poſtquam populus Judaicus ex captivitate Babylonica reverſus eſt, primus regium diadema ſibi impoſuit, prout Munſterus hic notavit; vid. tamen num. ſeq. 9.

(9.) Poſt 575. annos triumque curricula menſium, ex quo de Babylone remeans Iſrael ſervitio exutus in ſuam terram ſeſe receperat; ita ſcribit Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 2. à quo tamen, quoad numerum annorum, paululum diſcrepat Joſephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. confer. & num. antec. 8.

(10.) Hegeſippus dict. lib. 1. cap. 2. ſcribit, quod Ariſtobulus principatum Sacerdotii ad regni potentiam venerit ac diadema primus imponere ſibi uſurpaverit.

(11.) Idem etiam Joſephus Antiqu. lib. 13. c. 19. ut & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. atque Egeſippus de Excid. Hieroſ. l. 1. c. 2. referunt.

כשבתו על כסא מלכותו ויזעזוהו
באכזריות ויאמור את אמו ואת אחיו
בנחשונים כי הוה מרוא עליהם על דבר
המלוכה לאמר אולי יבגדו בי ויאהב
את אנטיגנוס אחיו הקטן לבדו וילבש
אותו ארגמן ויכבדהו כבוד גדול.
וישלחהו יד צבא על גדודיו ועל כל
צבאו גבחיו לרוחם על גוי אשר
פשע בו וילך אנטיגנוס על כל אשר
מחו והוא יד במלך אריסתובלום
וילחו עמהם ונלחמו הם הגוים פרום
וישפך דם נפשות הרם לאין מספר וישב
וישב פניו לבוא ירושלימה בגבורה.
והמלך אריסתובלום חלה את חליו אשר
ימות בו ויכבד עליו החולי מאד וישמע
אנטיגנוס בדרך כי אחיו המלך חלה.
וכי וגליו כבד עליו ויתן לו באר ויאמר
ובא אל ירושלם. והוא באשר בא
הבוחר אל העיר לא הלך אל בית המלוך
וילך אל היכל יי להתפלל על השועת
אחיו ויפוארהו בי קצרה נפשו בעמל
אחיו. והוא הרם ויהיא חג הסוכות
מדא הרום אשר הוא חק ליהודים לקבלו
בכבוד ולהללו מד שני עשה בהלל
ויזמרו וקרבן. והם הרה הסון כב
מהמון ישר ויעמד אנטיגנוס עם בחיתי
בתוך ההיכל בתוך העם והנא
תערו כלי קדש ומלובש שתין כמף
מוהב

tus eò furoris progreſſus eſt, dum metuit, ne fortè rebellionem contrà ſe excitarent: Antigonum tamen fratrem, natu minorem, ſolùm dilexit eumque purpureâ veſte ornavit magnoque honore affecit, eundem quoque ducem copiis ſuis totique militum ſuorum exercitui præfecit, (12.) ut bellum adverſùs omnes gentes, quæ à ſe defecerant, gereret. Antigonus igitur cunctos, qui contrà regem, Ariſtobulum, arma ſumpſerant, bello aggreſſus proſtravit eosque trucidavit, multoque ſangvine effuſo & ferè innumeris interemptis Hieroſolymam repetere, rebus fortiter geſtis, ſecum conſtituit: rex autem Ariſtobulus tunc temporis morbo, quo etiam deceſſit, graviter decumbebat, (13.) isque indies magis magisque ingraveſcebat; Antigonus autem, cùm in itinere fama ad ipſum eſſet perlata, regem, fratrem ſuum, morbò laborare eumque quotidiè augeri, admodùm indoluit feſtinansque ad urbem Hieroſolymam venit, quam cùm intrâſſet juvenis, non ſtatim ad regiam perrexit, ſed Templum Domini ingreſſus (14.) pro ſalute fratris ſui, ut convaleſceret, oravit, quia ipſius animus ob fratris morbum valdè affligebatur: eodem die feſtum erat tabernaculorum, (15.) quod Judæi ſolenniter celebrare ac quatuor arborum ſpeciebus (16.) honorare idque laudibus & gratiarum actionibus ſacrificiorumque oblationibus tranſigere ſolebant, ad iſtud ingens multitudo populi Iſraëlitici confluxerat. Antigonus igitur armis ſuccinctus & argenteâ lorică, quæ aurò variata erat, indutus cùm per illam hominum turbam in atrio Templi militibus ſuis ſtipatus tranſiiſſet, ob majeſtatem oris corporisque pulchritudinem univerſo populo admirationi fuit; aderat au-

(12.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 51.

(13.) Vid. Joſeph. Antiq. lib. 13. c. 19. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. atque Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 2. confer. & Joſippi Epitom. dict. pag. 51. & ſeq.

(14.) Vid. Joſeph. eod. lib. 13. cap. 19. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. atque Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 5. & 6. it. Joſippi Epitom. pag. 52.

(15.) Idem refert Egeſippus dict. l. 1. c. 5.

(16.) Vid. ſupr. h. lib. 4. c. 3. num. 11. & infr. c. 11. n. 11. ibique not.

מזרחב וישמעו כל העם על מראיו ועל
יפיו׳ ושם היה איש אחד ושמו יהודה
הרוכם והוא מן החשובי שבחסידי
וישא את עיניו וירא את אנטיגנוס ע כר
בתוך הרוכב ויאמר להלמידיו ועם
לאנשים אחרים מרמון ישראל מי יתן
מותי היום הזה טרם אשר אראה במו
הרכיו דורה אנטיגנוס כי הנני רואה
בהכמתי אשר ימות היום אנטיגנוס
במגדל הנקרא סיהטרון׳ ויאמרו לו
תלמידיו גם מרמון העם אנשים רבי
רציט הלא כזב יצא מפיך כזה כי הנה
מגדל סיהטרון אשי׳ בדרית החוק
מהושלם דרך ת״ק ויסר וכבר עבר השי
הזה ואין יהיה וד״׳ ויען ויאמר להם
מי יתן בני והי כזב והי כדברון הרוכם
בן ויפול לארץ וידום כימן ובינף ובוגע
מרוב ורדאגה אשר היתה בלבו׳

tem ibidem vir quidam, Jehuda, ſapiens dictus, ex Haſidæis, (17.) vir magnæ exiſtimationis, is cùm Antigonum in atrio Templi tranſeuntem conſpexiſſet, ad diſcipulos ſuos aliosque è turba populi Iſraëlitici converſus dixit: utinam me mori hodiè contingat, antequàm mortem juvenis iſtius, Antigoni, videam! nam prudentiâ meâ hodiè Antigonum in turri, quæ Stratonis (18.) dicitur, moriturum conſpicio: diſcipuli autem ejus multique ex populi turba eidem dixerunt: certè mendacium hac in re dicis, Doctor noſter, nam Stratonis turris, de qua dixiſti, quingentorum (19.) ſtadiorum (20.) iter ab Hieroſolyma diſtat & jam meridies præteriit, quomodo igitur id fieri poterit? at ille reſpondens: utinam, ait, mendacium dicerem, ô filii mei! hæc cùm dixiſſet, ſapiens ille in terram procidit & veluti ſomno oppreſſus ac feſſus multaque ſolicitudine, quam corde gerebat, defatigatus jacit.

(17.) Joſephus Antiq. lib. 13. cap. 19. Ἐσσηνὸς τὸ γένος, i. e. genere Eſſenum vocat, vid. Id. lib. 1. de Bello Jud. cap. 3. & Egeſippus de Excid. Hieroſ. lib. 1. cap. 6. & 7. Eſſeos autem, id eſt, operarios, dictos à verbo עשה plerique exiſtimant, quanquam Euſebius eos Θεραπευτὰς, i. e. ſpeculativos, videatur appellâſſe & tunc à חזה quod eſt: conſiderare ac ſpeculari originem nominis deduxiſſe exiſtimandus ſit, vid. Cornel. Gualther. in not. ad Egeſipp. lib 1. cap. 6. ubi pluribus refert, quales fuerint Eſſei, confer. cap. præced. 6. num. 18. & infr. lib. 5. c. 24. n. 22. ibique not.

(18.) Hebr. סתרטין, ſic Munſteri codex, quem hic ſecutus ſum, in aliis corruptè legitur סיהטרון, confer. Joſeph. Antiqu. lib. 13. cap. 19. hæc Stratonis turris poſtea Cæſarea, maritima ſcil. dicta fuit, prout & Munſterus hic notavit, olim Accaron appellata eſt, vid. infr. cap. 8. num. 6. & Joh. Lightfoot. Chorograph. Manhæo præmiſſa cap. 57. confer. & S. Hieron. ad Euſtochium virginem, Epitaph. Paulæ matris Tom. 1. fol. m. 171. & ſequ. ubi Eraſmus notavit, Plinium indicare, quòd olim dicta ſit Apolloniа deinde ab Herode rege condita Cæſarea nominata ſit, poſtremò eadem colonia prima Flavia ab imperatore Veſpaſiano deducta fuerit, vid. & infr. l. 5. c. 24. n. 3. ibique not.

(19.) Sexcentorum ſtadiorum meminit Joſephus Antiqu. lib. 13. c. 19. ubi ſcribit, τὸ χωρίον ἑξακοσίους ἀπέχειν σταδίους, idem de Bell. Jud. lib. 1. cap. 3. ſcribit, cui & Egeſippus de Excid. Hieroſol. lib. 1. cap. 7. conſentit, confer. cap. ſequ. 8. num. 7.

(20.) De voce יום ſuprà l. 3. c. 17. num. 15. & c. 18. n. 13. quædam dicta ſunt.

CAP.

CAP. VIII.

והוא אחיו כן וילכו בני בליעל ויגידו
למלך לאמר הנה אנטיגנוס אחיך בא
לדרך והוא עומד בחצר הרוכבים ועור
בכלי קרב ועדיין עוד מלחמי גם הוא
עיוך עם הנמוד ובלבו לנפול עליך
פתאום ולאסוף אויבך ואת כל ביתך
בחרב׳ ויחרד המלך וישם שומרים
בשערים ובחוצות וככל המצדים אשר
ילכו משם אל בית המלך ויצו את
השומרי לאמר כל איש אשר ימלאהו
לבו לבוא אלי ודי תמה כלי קרב אל
השאלוני אל תענו אותו דבר כי אם
שלמו הרכבים והרגוהו בקרבן׳ ויהי העם
אשר אין עליהם כלי מלחמה אל תהרגום
רק מבעו אותם מלבוא אלי עקב אשר
אני ואלדי וולמי אנטיגנוס אתי הוא
לבוא יבא אלי ואשאלהו ואחקרהו על
השמועה אשר שמעתי אם אמת הוא או
שקר כה צוה המלך אל השומרים בעת
הזאת והשומרים הוו כלם גבורים מלחמה
מלחמה ואנשי המלך׳ ויהי אחרי כן
וישלח המלך ליקרא לאחיו לאנטיגנוס
ולבני אליו לאמר השלך השוחן מעליך
והשר כלי מלחמתך מעליך ושוב בא אלי
ואל תעמוד והמלכה אמת אימותלת
היא ויעציה הרשעים אשר הוו
לה רפנו את באמר המלך לאחיותיהם
על

POſteà improbi quidam (1.) regi nunciárunt: ecce Antigonus, frater tuus, venit, ut te interficiat, nam in atrio Templi armis ſuccinctus & ornamentis bellicis indutus ſtat militibus circumdatus eô animô, ut in te ſubitò irruat ac te ſimùl cum univerſa domo tua ferrô interimat: his dictis rex valdè conterritus (2.) cuſtodes in portis, plateis omnibusque vicis, per quos aditus ad regiam patebat, conſtituit iisque præcepit: quicunque armatus ad me ire auſus fuerit, eum ſtatim ſine ulla interrogatione, nec exſpectato reſponſô, ſtrictis gladiis interficite: reliquam autem multitudinem, quæ nullis armis inſtructa fuerit, haud occidite; ſed eandem ſaltim cohibite, ne ad me ægrotum accedat, excepto Antigono, fratre meo, is ſolus ad me veniat, ut illum interrogem ac de rumore, quem audivi, an verus ſit nec ne, inquiram: rex igitur, cùm mandatum iſtud cuſtodibus ſuis, qui omnes ſtrenui ac robuſti fidoque ergà regem animo erant, dediſſet, fratrem ſuum, Antigonum, vocari eiq; ſuo nomine dici juſſit: exue loricam, quâ indutus es, & arma tua depone, ac citò ſine ulla mora, ad me veni: Regina autem, Ariſtobuli uxor, atque improbi ejusdem conſiliarii præceptum regis adverſus Antigonum ipſumque regem in crudelitatem verterunt, nam regina nuntium regis ad ſe vocatum ita compellavit: cùm ad Antigonum, regis fratrem, perveneris, dic ei: rex, frater tuus, audivit, te ornamentis bellicis indutum armisque, prælio aptis, cinctum eſſe ac te propter ornatus tui decorem ab hominibus admiratione & gaudiô excipi, quapropter rex te ornamentis hiſce bellicis indutum videre geſtit

(3)

(1.) Nimirum affectæ reginæ, Ariſtobuli uxoris, qui una cum illa inſidias ſtruebant Antigono. Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 19. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. confer. & Joſippi Epitom. p. 512.

(2.) Infirmitas enim metum addiderat, inquit Egeſippus de Bell. Jud. l. 1. c. 6.

(3.) ac præcepit, ut ad se non nisi armis instructus & ornatu militari indutus accedas: nuncius igitur abiens Antigono omnia, quæ ei regina, Aristobuli uxor, præceperat, dixit, qui, dum nuncii verbis fidem habuit, secure incessit, nimirùm amore regis, fratris sui, confisus; sed postquàm per vias angustas, (4.) quæ ad regiam ducebant, ivit & gradum acceleravit, ut eò citius ad regem veniret, (nam urgens mandatum rex nuncio dederat) ornatum gerens militarem armisque bellicis instructus, ecce in vico quodam angusto (5.) turris erat, quæ Straton (6.) vocabatur, eodem nomine, quò turris illa, quæ quingentorum stadiorum (7.) itinere ab urbe Hierosolyma distabat; conjuncta autem erat turris illa Palatio regio; (8.) dum igitur Antigonus turris illius vicum transibat, custodes regis eundem ex improviso adorti interfecerunt ac pulchri illius & innocentis juvenis, qui nihil peccaverat, nec quidquam iniqui commiserat, sangvinem effuderunt (9.) insontemque ac justum juxtà turrim illam trucidârunt, prout sapiens ille Jehudas, unus ex Hasidæis, jam anteà discipulis suis prædixerat. Aristobulus autem rex, cùm ei fratris mors nunciata esset, commiseratione tactus omnia ploratu maximo (10.) & acer-

(3.) Idem refert Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 6.

(4.) Egesippus dict. lib. 1. cap. 6. scribit, quòd Aristobulus stipatores suos cum armis jusserit in hypogeo (loco subterraneo) locari obscuro, qui advenientem Antigonum dolo necarent, confer. num. sequ. 5.

(5.) Hebr. מצרים hic angusti sunt transitus, Josephus lib. 13. cap. 19. expositum locum tenebrosum, patebat enim iter angustum & tenebrosum per turrim Stratonis, ubi insidiæ latitabant, prout Munsterus hic notavit, confer. Egesipp. dict. lib. 1. cap. 7. & num. præced. 4. ibique not.

(6.) Vid. cap. antec. 7. n. 18. & Joseph. dict. lib. 13. cap. 19. ac Josippi Epitom. p. 52.

(7.) Confer. quæ cap. antec. 7. num. 19. annotata sunt.

(8.) Cui nomen primo Baris, postea Antonia fuit, videlicet ab Antonio, triumviro, donata appellatione cum urbis dignitate, prout scribit Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 6. & c. 13. vid. & infr. h. lib. 4 cap. 15. n. 15. confer. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire Critiq. des dogmes & des cultes &c. part. 2. cap. 6. pag. 118. edit. Amstelod.

(9.) In Josippi Epitome pag. 52. dicitur, quòd regina, Aristobuli uxor, Antigonum citra consilium regis occidi jusserit.

(10.) Erat in oculis parricidium, perturbatio in animo, non somnus oculis, non quies animo dabatur, serpebat cœco vulnus dolore, coquebantur ægra præcordia ac duræ solicitudines lacerabant, invalidos artus & crebro gemitu pulsabant

& acerbissimo complevit (11.) atque pectus utraque manu percutiens semet in terram projecit, quò factum est, ut ipsius præcordia frangerentur ruptisque sangvinis venis, pectori infixis, sangvis ore exspueretur, quem cùm rex quotidiè in craterem aureum evomeret, accidit, ut die quodam pateram istam, sangvine oppletam traderet puero suo, (12.) quò illam ad medicum deferret, (13.) ut is dispiceret, quid facto sit opus: hunc itaque craterem cùm puer ille sustulisset, ut medico ostenderet, ac fortè per locum illum, ubi regis frater interfectus erat, (cujus pavimentum marmoreum interempti cruore adhuc totum conspersum erat) transiisset, ipse pedibus nutans lubricitate loci in pavimentum illud marmoreum procidit ac craterem, quem manibus portabat, subvertit regisque sangvinem super fratris ipsius interfecti sangvinem effudit (14.) atque ita Antigoni sangvinem cum regio miscuit, (15.) id, quod cùm regii satellites, qui ibidem erant, vidissent, puerum clamore objurgârunt, dicentes: ó improbe, cur sangvinem regis super sangvinem fratris ejus interempti effundis? puer autem respondens: non sponte ait, istud

sabant alia nimis suspecta, sic bene Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 7. in fin.

(11.) Vid. Josippi Epitom. dict. pag. 52. & Egesippus de Bell. Jud. loc. alleg.

(12.) Egesippus dict. lib. 1. cap. 8. nominat puerum aulicum, qui regiis usibus præbuit ministerium, Gall. page de la Cour Royale.

(13.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 13. cap. 19. & l. 1. de Bell. Jud. c. 3. ac Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 1, c. 8.

(14.) Idem refert Josephus Antiqu. lib. 13. c. 19. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. ut & Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 8.

(15.) Supra roraotes adhuc fraterni sangvinis maculas percussoris sanguinem effudit, uti scribit Egesippus loc. alleg.

בידו וישפך דם המל' על דם אוש
המלחמה ויתעבר דם אנשיגנסים כותם המלך
ויעקד בכותי המלך אשר שם על הנעך
ויריבו עמו ואמרו לאמי הוי תעק מות
ואת עשית לשפוך דם המלך על דם
אחיו הנרצח ויען הנער ויאמר לא
מרצוני עשיתי זה כי אם נדחפני רגלי
ונפלתי על אבני השיש אשי ברצפה
ולכן נתתך האגן בידי ונשפך הדם
באשר ראיתם׃

istud feci, sed pedibus vacillans in pavimentum, marmoreis lapidibus stratum, prolapsus sum, ac propterea orater, quem manibus gestavi, eversus & sangvis, prout vidistis, effusus est.

CAP. IX.

וישמע אריסתובלוס את קול צעקת
המרובים עם הנער וישל ואמר מה קול
הצעקה הואת ומה קול התחבורת
והמריבות אשר אנכי שומע׃ והדרישו
גבורין ושרים וסרסים העובדים לכנוי
לשחתו ולא עננו דבר׃ וכאשר התרישו
ולא ענוהו והמלך קוף עליהם ויאמר
אליהם בצעקה הגידו לי מה קול הצעקה
הואת ומה קול המריבה אשר שמעתי
אם לא תגידו האמת דעו כי מות תמותו
ויען ויגידו למלך את אשר עשה הנער
אשר שפך את דמו על דם אחיו
ויחרו הגבורים והשרים את משמרת
בית המלך עמו׃ ויאנח המלך ויצעק
ויאמר ברוך אי השופט צדק הדין
באמת וברוך נוקם נקמת הדם הנקי
אשר סבב ונשפך דם רשע במוני על דם
אחי

Aristobulus autem, cùm clamorem satellitum, puerum objurgantium, audisset, interrogavit: ecquid clamor iste, expostulationes ac jurgia, quæ ego audio, sibi volunt? ad hanc interrogationem cùm satellites ejus ac principes & eunuchi, qui coràm ipso ministrandi causa stabant, tacuissent, nec quidquam respondissent, rex irâ commotus & vehementer instans: indicate mihi, ait, quidnam clamor iste & objurgatio, quam audivi, sibi velint, si enim mihi verum haud dixeritis, sciatis, quòd morte mulctandi sitis: tunc illi factum pueri, quomodo is sangvinem regis super sanguinem fratris ejus effuderit ac propterea illum milites, regiæ domus custodes objurgârint, regi indicârunt; ad quæ rex ingemiscens exclamavit: benedictus sit Dominus, justus verusque judex, benedictus sit ille, qui sangvinem innocentem ultus est ac sangvinem impii super sangvinem fratris mei justi ac sine causa interempti, effundi curavit; dein rex ad seipsum corpusque suum conversus: quousque, inquit, ô improbum corpus (1.) animam meam

(1.) Eadem penè verba refert etiam Josephus Antiqu. lib. 13. c. 19. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. atque Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 8.

אותי העדרי אשר נהרג דמו׃ ויאמר
המלך אל נפשו ואל גופו עד מתי גוף
רשע תעצור נפשי ביקרך ולא הנידותי
לאחרי ממך וללכת לרושפנו עם נפש
הצדיק אתי׃ אמנם אתרי מעליך אדע
כמי יום יום תרץ והשפכתו כרם זמת
ותתנהו ללחך אותו הכותי אשר הם
הדיחוני לעשות במעשה ואשר עשיתי
ולהאמין הדברים אשר שמעתי מבני
דבליל ולסכוב להרוג את אחי׃ ויהי
כדברו כדברים האלה ותצא נפשו ותמת
ויאסף אל עמי החיים אשר כלך
אריסתובלוס טונה אחת תמימה ויכבו
אותו כל ישרא ויהודה מאר כי אהבוהו
היהודים כי היה וחב ימים ואיש נעצח
כי נצח את הגוי הערל הנקרא איט ירואים
וימל את בשר ערלתם ויכניעם תחת
יד יהודה׃ ויקראו ליניט לאריסתובלוס
קפאלי לאמר ראש כי היה נכבר ואהוב
ליונים׃ ויתר דבריו וגבורותיו הלא המה
כתובים על ספר ימשכון בן נוריון הנדון
ועל ספר מלכי הרומי׳ ועל ספר
מתרגון

am intrâte contines nec eam egredi & in judicium cum anima fratris mei justi venire permittis? certè tu (2.) sangvinem meum quotidiè ejicis, eumque non secus, ac victimæ sangvinem, effundis, quòd dæmones illum delingant, qui me impulerunt, ut facinus istud perpetrarem, atque improborum dictis crederem fratrisque mei interficiendi consilium inirem: quùm hæc dixisset rex, animam efflavit fato; functus ad populum suum collectus est, cùm annum integrum (3.) regnâsset: universus autem populus Israëliticus ac Judaicus eundem defievit, quia ob beneficentiam (4.) prosperumque in bellis successum amavit Aristobulum, nam Ituræos, (5.) gentem prævalidam, devicerat atque illorum præputium circumciderat eosque Judaicæ ditioni subjecerat; Græci autem illum nominarunt Cephalim, (6.) quæ vox caput significat, quia eximio in honore atque existimatione apud Græcos fuit; cætera verò præclarè ac fortiter ab illo gesta, in Josephi, Gorionis filii, Sacerdotis, libro, ut & in regum Romanorum libro atque in Strabonis Cappadocis, (7.) ac Thimagenis (8.) Hierosolymitani, libris scripta, reperies. Aristobulo mortuo Alexander, (9.) frater ejus, in regno successit, quia milites Judæi eundem exsolverant vinculis, quibus à rege Aristobulo, ipsius fratre, ob regni æmulatio-

 nem

(2.) Corpus scil. meum, nam de illo loquitur hic rex.
(3.) Confer. Joseph. dict. lib. 13. cap. 19. & l. 1. de Bell. Jud. c. 3. atque Egesipp. loco alleg. in Josipi Epitome pag. 53. refertur, quod Aristobulus duobus annis regno præfuerit, ubi forsitan annus se, undus cœptus pro completo accipitur.
(4.) Seu liberalitatem, ita hic interpretor Hebr. רחב ידים i. e. amplus manibus, sic & Josephus Antiq. dict. lib. 13. cap. 19. Aristobulum scribit patriam suam multis beneficiis auxisse, posses etiam verba illa de Aristobuli potentia, quâ regnum dilatavit, exponere.
(5.) Vid. Joseph. loc. alleg.
(6.) Hebr. קפאלי, sic in nostro codice; in Munsteriano legitur: פילאלילי i. e. φιλίππε, seu Græcorum amator, cui & Josephus dict. lib. 13. cap. 19. consentit; hoc autem nomen suspicionem facit, Aristobulum Græcorum potius, quàm Judæorum moribus vixisse & Judaica relipione non ex vera cordis pietate, sed ad populum in officio continendum usum esse.
(7.) Vid. Joseph. eod. lib. 13. cap. 19. in fin.
(8.) Confer. quæ suprà lib. 1. c. 21. n. 40. de isto scriptore annotata sunt.
(9.) Vid. Joseph. dict. l. 13. c. 20. & Egesipp. de Bell. Jud. l. 1. cap. 9.

סתרבון הבפתורי ועל ספר הימנוני
דיהושלמי וימלוך שלמנצר אחיו תחתיו
כי דהיהודו גבחי יהודה מרמאסי אשר
אבוו המלך אישתיובלום אחיו כי קנאא
עליו על המלכה הוא אלסכנדר אשר
שנאו אביו הויקנום ולא ראה להמליכו
ברצונו אבל מרת ארת פי יי וימלוך
אלסכנדר כאשר דבר האלהים בחלום
הלילה להויקנום אביו וישב על כסא
המלכות בימי ההם כשברת המלך
אלסכנדר על בסא מלכותו ויצא צבאא
על הלמידה היא עכו כי פחדו אנשי
הלמידה ביהודה בימים ההם ואז פשעה
גם עזה ביהודה וילך אלסכנדר המלך
אל הלמידה למלחמה ויצר עליה וישלחו
אנשי העזר אל לטירו בן קלאופטרה
ללכת למצרים לאמר עלה והשתענה
מיד אלסכנדר מלך יהודה הנלחם עלינו
ותהיה עבדיך ויאמן לטירו לבוא לעזרה
כי היא להלחם עם הדרומי כי זנר ארת
המבה אשר הכדו החיקנום מלך יהודה
במלחמה בלכתו ללחת הכתיים אשר
בשומרון ועל כן חרד לבבו לבוא לעזרתם
תלא

nem constrictus erat; is ipse fuit Alexander. (10.) quem pater ejus, Hyrcanus, odio habuit, quemque ille, verbum Domini transgressus, (11.) noluit regno potiri; sed Alexander tamen regnum, prout Dominus noctu per somnium (12.) Hyrcano dixerat, adeptus est & in regio consedit throno. Iisdem diebus Alexander, cùm regni solium occupâsset, expeditionem contrà Ptolemaidem, (13.) quæ quondam Acco (14.) nominata fuit, suscepit, nam urbis illius incolæ à Judæis tunc temporis defecerant, eodem tempore etiam Gaza (15.) Judæorum jugum excusserat: Alexander itaque rex expeditione adversùs Ptolemaidem susceptâ, urbem illam obsedit; incolæ autem urbis ad Lathyrum, (16.) Cleopatræ filium, legatos in Ægyptum miserunt, qui dicerent: ascende ac libera nos è manu Alexandri, Judæorum regis, qui nos oppugnat, tibique servimus; ast Lathyrus, metuens bellum Judaicum, eisdem suppetias ferre noluit, nam memor cladis, quam ei Hyrcanus, Judæorum rex, commissò prælio intulerat, quando ipse (17.) Cuthæis, qui Samariæ erant, auxilio venerat, præ timore eisdem subsidio ire recusavit; Ptolemaidis verò incolæ rursus miserunt, qui ei dicerent: ne metue, quò minus servis tuis auxilium feras, sed festinans veni teque nobis socium adjunge, id si feceris, alios quoque reges nobis adjutores parabimus, nempe Zoilum,

(10.) Alias Jannæus dictus, vid. Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 20. & Josippi Epitom. p. 53.
(11.) Confer. quæ suprà h. lib. 4. c. 7. n. 6. annotata sunt.
(12.) Vid. Joseph. dict. lib. 13. c. 20. & suprà h. lib. 4. c. 7. n. 3.
(13.) Heb. תלמידה, sic enim hîc legendum pro תלמירה, nempe Daleth pro Resch, nam Ptolemæus Judæis nominatur תלמי, vid. supr. lib. 3. c. 2. n. 1.
(14.) Vid. Judic. c. 1. v. 31. confer. etiam, quæ supr. lib. 3. cap. 17. n. 11. & infrà h. lib. 4. cap. 15. num. 7. ac lib. 5. c. 10. n. 2. it. lib. 6. c. 23. num. 10. annotata sunt.
(15.) Confer. Joseph. dict. l. 13. c. 20. & Josippi Epitom. p. 53.
(16.) Seu Lathurum, id enim Ptolemæi fuit cognomen, prout suprà h. lib. 4. cap. 5. num. 11. dictum est, confer. etiam Joseph. eod. lib. 13. c. 20. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. it. Egesipp. de Excid. Hierol. l. 1. c. 9.
(17.) Lathyrus seu Lathurus, de quo paulo antè dictum est.

ולא אבה לבא אלהים וישלחו עוד
אנשי הלמידה ויאמרו אליו אל ירך
לבבך לבא לדרוש את עבדיך אנשים
ברי ובא והלך עמנו ונוסף עוד לקודמינו
מלכים אחרי ויאמלם מלך צידן ומלכי
אחרים יקדמונו ויהי כשמוע לטירו את
הדברים האלה ובי דבטידא אבנו ובמי
תלמידה להושת עבדיו ויבא באזנה וילך
אלהים ויהי בכי הילו שלשים אלף
איש מלחמה ויתיצל אלסכנדר מקל
הלמידה ויבא אל הלמידה ולא קבלוהו
כי בא שם איש הכם וישמו וישראל
וידב באזני זקני הלמידה לאמי הלא
טוב לכם לישא עול אלסכנדר אשי הוא
יהודי מלחת עליכם איש נבחי ובדברו
עמהם כדברים האלה פשקו בלטירו ולא
קבלוהו ויאמרו לקבל ארת אלסכנדר
עליהי לאהן ולמשמ ולהרת לו מם
ויזבהל מאד לטירו וישלח אל ראשים
מלך צידן לאמי לכרי ונחרבהי יחד
תלך למלחמה על אלסכנדר מלך יהודה
ולא אבה ראשים לערוך מלחמה נגד
אלסכנדר מלך יהודה ויאמן לשבוע בקול
לטירו וישלח עוד לטירו מלאכים אל
אלסכנדר לאמר ומלך וישום לא ירע
ברית ושלום יהיה בינו ובינך ואל תהי
יריך

lum, (18.) Sidoniorum regem, aliosque, qui nobis auxilio venient, reges. Lathyrus itaque, cùm hæc audisset eique à Senioribus (19.) Ptolemaidis spes esset facta urbe potiundi, nave advectus ad eosdem ivit; exercitus autem ejus universus 30000. militibus constabat: (20.) quo cognitò Alexander obsidionem Ptolemaidis solvit; cùm verò (Lathyrus) ad urbem Ptolemaidem venisset, ab incolis haud receptus fuit, nam vir quidam prudens, nomine Dimerius, (21.) eò venit, qui Seniores Ptolemaidis ita allocutus est: nonne satius vobis erit, Alexandri Judæi, quàm hominis extranei imperio parere? cùm igitur vir ille hæc ad illos locutus esset, Lathyrus ab iisdem rejectus ac simùl decretum factum est, ut Alexandri imperium susciperetur, eique tributum penderetur, qua re Lathyrus valdè perterritus ad Zoilum, Sidoniorum regem, legatos misit, qui suo nomine dicerent: veni atque societatem mecum ini, ut conjunctis armis Alexandrum, Judæorum regem, bello persequamur: Zoilus autem arma adversùs Alexandrum, Judæorum regem, capere detrectavit Lathyroque morem gerere recusavit. Lathyrus itaque legatos ad Alexandrum, clàm Zoilo, Sidoniorum rege, misit, qui dicerent; age fœdus ineamus ac mutuam colamus pacem, nec Zoilo, Sidoniorum regi, hosti meo, opem feras, hæc inter nos pax sit & amicitia, Alexandro quoque, Judæorum regi quatuor millia talentorum auri (22.) muneris loco misit; quapropter Alexander amici-

(18.) Hebr. יואשלום, sic codex Munsterianus, quem hîc potiùs sequi volui, quam nostrum ubi corruptè legitur: יואולום apud Josephum quoque Antiqu. dict. l. 13. c. 20. legitur Zoilus.
(19.) Sive: Senatoribus, vel: Sapientibus, sicuti hîc in Hebræo habetur.
(20.) Confentit Josephus eod. lib. 13. c. 20.
(21.) Hebr. דימריאוס, sic in nostro codice, alii legunt: דימטריאוס i. e. Demetrius, Munsterianus codex habet דימרימוס ubi vertitur: Demetrius, apud Josephum dict. lib. 13 c. 20. nominatur: Demænetus, juxta quem in Hebræo legendum erit דימניתוס Demænetus.
(22.) Josephus Antiqu. l. 13. c. 20. scribit, Alexandrum Ptolemæo τετρακόσια ἀργυρίου τάλαντα i. e. quadringenta argenti talenta promisisse.

ירך לעזרו ויאלום מלך עזתן אויבי
ויהי זרי שלום ואהבה בעצו וישלח
לעזרו אל אלכסנדר מלך יהודה לאמרה
ד׳ אלפים כתרי והב׳ ויקבל אלכסנדר
ארבה לעזרו וילך על ויאלום מלך עזתן
למלחמה וילחם עמו ויפל אלכסנדר
פגרים רבים ממנו ויאלום וינס ויאלום
מפניו׳ ויקח אלכסנדר כל ארץ ויאלום
מדו וישובה לירושלם מושלים בה וישב
ויבא אל ירושלם בגבורה ובגאות׳

micitiam Lathyri haud aſpernatus contrà Zoilum Sidoniorum regem, copias eduxit, ac prælium cum illo iniit multosque ex militibus ejus proſtravit ipſumque Zoilum in fugam vertit, atque omnem illius ditionem occupavit eamque Judaicæ provinciæ ſubjecit, poſteà Hieroſolymam reverſus eſt, fortitudinis ac victoriæ laude inſignis.

CAP. X.

ויהי אחרי הדברים האלה וישלח
אלכסנדר אחי קליאופטרה אם לעזרו
מלאכים בסתר לאמר הנה לעזרו בנך
פשע בך והוא יושב בעמלי אם טוב
בעיניך לנקום נקמתך ממנו מהרי ובואי
עם צבאך ואני אצא עם כל חילי ונלכדנה
באשר תאמרי נפשך וישמע לעזרו אחי
הדבר הזה ויקנוף מאד ויחר לו וישכם
בחילו בעלות בימים השבת׳ וילכוד
סגבתאן העיר אשר בגליל ויך מכה
העם אשר היה בתוכה אשר נותר מיבי
בעשרי אלף נפש ומשם נסע וילך אל
צפורי ואנשי צפורי סלו רבי מחיל לעזרו
במקו׳

Is rebus geſtis Alexander ad Cleopatram, Lathyri matrem, legatos ſecretò miſit, qui dicerent: ecce filius tuus, Lathyrus, à te defecit ipſeque mihi adverſatur, ſi itaque vindictam de illo ſumere animus tibi eſt, veni hûc quamprimùm cum copiis tuis, ego quoque cum univerſo exercitu meo tibi obviam progrediar, ut illum, prout tibi viſum fuerit, capiamus: Lathyrus autem, cùm hæc audiſſet, fervidâ commotus irâ cum exercitu ſuo in Galilæam ipſo Sabbathi die irrupit ac Sanchetan, (1.) urbem ibidem ſitam, cepit, ejusque populum, incolas nimirùm urbis, quorum numerus ad viginti millia (2.) aſcendebat, in captivitatem abduxit, inde caſtris motis Zephorim (3.) obſedit, ſed habitatores urbis multos ex Lathyri militibus eo in loco proſtraverunt, adeò, ut re infecta inde recedere coactus

(1.) Ita סגבתאן, quod nomen in noſtro codice hic habetur verto. Munſterus legit סגן ac tranſtulit: Sachan. Joſephus Antiq. lib. 13. cap. 20. nominat Aſochitou, conſer. Id. Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 3 ubi urbem illam vocat Ἀσωχίς. conſer n. 3. h. cap.

(2.) Περὶ μυρίους i. e. circa decem millia incolarum à Ptolemæo in captivitatem fuiſſe abducta ſcribit Joſephus dict. l. 13. c. 20. in fin.

(3.) Hebr. צפורים, ſic Munſterianus codex, in noſtro legitur צפרי, Sephoram vocat Joſephus loc. alleg. de hac urbe plura vide apud Joh. Lightfoot. in Chorograph. Matthæo præmiſſa c. §2. vid. & infr. h. lib. 4. c. 24. num. 24. & lib. 6. cap. 5. num. §.

במלך הרוא ולא יכול עליהם ויקץ
מעם וילך לקראת אלכסנדר למלחמה׳
ויהי כשמוע אלכסנדר כי לעזרו בא
אליו למלחמה ויאסוף את גבורי חילו
ג׳ אלף ויבחר מהם ו׳ אלפים גבורי
במעני נפשם איכאמתראי מכי אחד
למאה ויצא המלך אלכסנדר ביום הרוא
מירושלם בגאוה וביד רמה ויפגע את
לעזרו והוא על הירדן׳ ואנשי אלכסנדר
אל מורי בידיהם הבה ונפול עליהם פתאום
ומהר הנה יהיה לאחריתנו ואם
ינוסו לפנינו הנה הנהר יעצר לפנינו׳
וידך ולא תהיה לרם הקומה ויפלו
כלם באיש אחד׳ ויבטח אלכסנדר
בגבורתו ולא בטח על י׳ אלהי אבותיו
ולא הזכיר שם אל כדי במלחמתו׳
ויאמר לעזרו ואנשיו מאר מפני אלכסנדר
וילכו ויהי איש איש חכם יורע מלחמות
ואומן להלחם ושמו פילמתיפרים ויהי
כבואו אלכסנדר עם מחנהו על לעזרו
ועל מחנהו ויחלק את הגבורי אשר
ללעזרו ויתנך מלחמה בידיהם פני
ואחור וילחמו עמהם מתוכך עד העדרי
ויעשו הורדים וסלו המון רב מחיל
לעזרו ויכו את רבי מחנהו אשר הרגו
לפניהם

coactus fuerit, quapropter relicta urbe illa contrà Alexandrum profectus eſt, prælium cum illo initurus; Alexander igitur, cùm id cognoviſſet, quinquaginta millia (4.) militum Judæorum congregavit, è quibus ſex millia (5.) fortiſſimorum elegit, qui æneis ſcutis utebantur, Hecatontamachi (6.) dicti, nimirùm unus contrà centum, Alexander itaque elato animo validaque manu Hieroſolymis egreſſus apud Jordanem (7.) Lathyro occurrit miſitumque ſuorum duces ita allocutus eſt: agite repentè in hoſtes irruamus, dum flumen à tergo habent, nam ſi hoſtes in fugam verſi fuerint, objectu fluvii via illis adimetur nec reſiſtere poterunt, atque ita omnes internecione peribunt. Alexander itaque, viribus ſuis confiſus, nullam in Domino, patrum ſuorum Deo, ſpem poſuit, nec ullam nominis Divini mentionem in prælio fecit; dum verò Lathyrus ejusque milites Alexandrum ejusque exercitum valdè timebant, vir quidam prudens ac bellì peritus artisque militaris apprimè gnarus, nomine, Philoſtephanus, (8.) qui cum Lathyro erat, poſtquàm Alexandrum cum copiis ſuis adverſùs Lathyrum ejusque exercitum venire conſpexit, Lathyri copias diviſit, ita, ut à fronte & à tergo Judæos prælio lacesſerent, quapropter à matutino tempore ad meridiem usque pugnatum eſt, quo temporis ſpatio Judæi ſuperiores fuerunt multosque ex Lathyri militibus proſtraverunt, ac dimidiam quidem hoſtilis exercitûs partem, quæ ipſis à fronte erat, in fugam verte-

(4.) Conſentit Joſephus Antiqu. lib 13. cap. 20. in fin. ubi ſcribit, Alexandrum περὶ πεντε μυριάδας i. e. circa quinquaginta millia militum ſecum duxiſſe.

(5.) Joſeph. dict. lib. 13. c. 21. princ. refert ἑξακισχιλίους i. e. octo millia.

(6.) Hebr. איכאמתראי ſic Munſterianus codex, quem hic potius ſequi volui, quam noſtrum, ubi corruptè legitur איכאמתראי מכי Munſterianus codici conſentit Joſephus Antiqu. dict. lib. 13. cap. 21.

(7.) Joſephus loc. alleg. ſcribit, Alexandrum περὶ τινα τόπον λεγόμενον Ἄσωφων i. e. circà locum quendam, qui Aſophon dictus, Ptolemæo occurriſſe.

(8.) Hebr. פילומתופנים, i. e. Philoſtophanus ſic in noſtro codice, Munſterianus habet: פילומתופנים, ubi vertitur: Philoſtephanus, ſic & Joſephus Antiq. lib. 13. cap. 21. nominat Φιλοστέφανον.

verterunt; ad alteram verò partem, quæ tergis suis imminebat, animum non adverterunt, Philostephanus enim cum dimidia copiarum, à se divisarum, parte Judæos ponè secutus nullam clebat pugnam, donec meridies advenit, tunc Philostephanus copias suas in aciem adversùs Alexandrum ejusque milites eduxit, quos cùm labore fessos deprehendisset, facili illos negotio superavit atque maxima clade affecit, ac triginta millia (9.) Judæorum, qui omnes fortissimi erant milites, eo die prostravit; reliqui verò in montem profugerunt: ipse quoque Alexander è prælio Hierosolymam evasit; hæc ingens Judæorum strages eo die idcircò evenit, quia viribus suis ac manu prævalida superbè confisi nullam in Domino, patrum suorum Deo, spem posuerant; Lathyrus autem, cùm vesperi in vicum quendam venisset ibique mulieres ac pueros deprehendisset Judaicos, eosdem interfici ac nonnullos ex illis in aheno coqui jussit, quò terrorem incuteret Judæis eosque in opinionem adduceret, ac si hostes ipsorum carne humana vescerentur. (10.) Eodem tempore regina Cleopatra (11.) adversùs Lathyrum, filium suum, Ægypto egressa est, ut cum eo prælium iniret, quò cognitò Alexander eidem obviam processit atque ambo copiis junctis Lathyrum bellò persecuti sunt; qui, postquàm ea de re certior factus est, fugâ salutem qvæsivit & in Cyprum, (12.) insulam, nave advectus, pervenit, relictâ in litore maris ingenti militum suorum multitudine, quos cùm Hananias & Helkias, (13.) Judæi, Cleopatræ duces, delevissent, regina in Ægyptum reversa est; Alexander autem cum omnibus copiis suis planitiem

(9.) Huic numero consentit etiam Josephus dict. lib. 13. cap. 21. confer. & Egesipp. de Bell. Jud. l. 1. c. 9.

(10.) Nimirum ut Judæi existimarent, hostes suos esse *καρκοφάγους*. prout scribit Josephus eod. lib. 13. c. 21.

(11.) Vid. Joseph. lib. 13. c. 21. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 9.

(12.) Vid. suprà h. lib. 4. c. 5. num. 18. it. Justin. Histor. lib. 39. c. 4. Josephus lib. 13. cap. 21. scribit, Ptolemæum Gazæ per hyemem substitisse, posteà in Cyprum reversum esse.

(13.) Idem scribit & Josephus eod. lib. 13. c. 21. vid. suprà h. lib. 4. c. 5. n. 16.

em Syriæ depopulatus Geraram, (14.) urbem ibidem sitam, sex mensibus (15.) obsedit eamque tandem una cum vicis illius in suam redegit potestatem; inde castris motis urbem Hamath (16.) obsidione cinxit. Theodorus verò media nocte cum militibus suis urbe egressus Judæorum castra, ibidem posita, repentè adortus decem millia (17.) hostium prostravit: sed Judæi manè consurgentes, quamvis pavidi, aciem adversùs Theodorum instruxerunt prælioque commissò eundem in fugam verterunt ac maximam exercitui ejus intulerunt cladem: Theodorô igitur in fugam verso rex Alexander urbem Hamath unà cum illius vicis sibi subjugavit, exinde profectus castra contrà urbem Raphiam (18.) posuit eamque simul cum vicis ejus cepit, dehinc ulterius progressus Antiochiam (19.) obsedit, eamque oppugnavit, (20.) atque unà cum illius pagis in suam redegit potestatem, posteà Hierosolymam reversus est.

CAP. XI.

Revoluto autem anno Alexander rex Hierosolymis egressus Gazam pervenit, eamque castris ibidem positis obsidione cinxit, (1.) qui

(14.) Gadaram vocat Joseph. Antiqu. lib. 13. c. 21. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. Cæterum de hac urbe Gadara vid. inter alios & Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmiss. c. 75. & Eund. Chorograph. Marco præmiss. c. 7. §. 3.

(15.) Hebr. חדשים ita hic in nostro codice; Munsterianus vero legit: שנים i. e. decem mensibus, cui & Josephus cod. lib. 13. cap. 21. consentit.

(16.) Ἀνηδὼν nominat Josephus dict. lib. 13. cap. 21. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. vid. & suprà h. l. 4. c. 12. n. 4. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 9.

(17.) Adstipulatur & Josephus eod. lib. 13. c. 21. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. it. Egesippus loc. alleg.

(18.) Hebr. רפיח, sic Munsterianus codex, juxta quem pro רפיח, quod nomen hic in nostro habetur, etiam legendum erit רפיח, ita etiam Josephus Antiqu. lib. 13. c. 21. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. nominat Ῥάφιαν, Raphiam.

(19.) Hebr. אנטוכיה, sic in codice nostro, Munsterus habet: Anthedonem, eamque urbem postea ab Herode Agrippiam fuisse nominatam scribit, ita & Josephus Antiqu. dict. l. 13. c. 21. & l. 1. de Bell. Jud. c. 3.

(1.) Vid. Joseph. loc. alleg. & Josippi Epitomes pag. 53.

על העיר ויצר עליה כי זכר המלך את
רעת אנשי עזה אשר הוו אנשי עזה
עם לבשיהו גבר הגדודי וילחמו שם כל
גבורי היהודים עד אור הבקר ויהי
הבקר אור וירעו היהודי ולחצו את
אנשי עזה בלחץ המלחמה וישובו את
העיר וימלאו את כל הרוב פגריהם
וישבו עזה ויבנו עלי רק סביבה ויבא
העיר בעצור גדולי וישלחו אנשי עזה
מלאכים אל ההוא מלך הערב לאמר עלה
אלינו והושיענו מיד אלכסנדר מלך יהודה
ומיד היהודים הנלחמים בנו ונהיה
עבדיך ויבא ההוא מלך הערב הוא וכל
עמו לעזרת עזה. ויהי כאשר שמע
אלכסנדרום כי יבא עליו ההוא מלך
הערב למלחמה ויעזוב נגיד אחר מנגידי
היהודים עם חיל רב לשמור את עזה
ולצור עליה הלך הוא עם יתר גדודיו
לקראת ההוא מלך הערב ויתגר בו
מלחמה וינצח אלכסנדר במלחמה ויעש
ההוא

quia rex, memor malorum, quæ incolæ istius urbis unà cum Lathyro Judæis intulerant, omnes copias suas eò deduxit, cumque illæ ad matutinum usque tempus ibidem pernoctâssent, (2.) illucescente die Judæi sublato clamore urbem oppugnârunt ejusque incolas afflixerunt, atque omnes circà urbem vias interfectorum cadaveribus impleverunt, cumque aggere, urbi circumdato, ad maximas illam angustias redegissent, tunc Gazæi ad Aretam (3.) Arabiæ regem, legatos miserunt, qui dicerent: ascendens libera nos ab Alexandri regis Judæorumque, nos oppugnantium, potestate, tibique serviemus: his dictis rex Arabiæ morem gessit atque cum omni populo suo Gazæis subsidio venit, quo cognito Alexander ducem quendam Judæum cum copiis haud exiguis obsidioni urbis continuandæ reliquit; ipse verò cum reliquo exercitu contrà Aretam, Arabiæ regem, profectus prælium cum illo iniit, in quo victor evasit Alexander; Areta autem in fugam versus multis suorum interfectis, ad Petram deserti (4.) sese recepit: Alexander igitur Gazam anno integro obsedit, eodem tempore Lysimachus (5.) facta seditione, fratrem suum, Apollodotum, (6.) principem, urbis Gazæ præfectum, interfecit; incolæ

(2.) Josephus dict. lib. 13. c. 21. refert, quod eadem illa nocte Apollodotus, Gazensium dux, cum 3000. militibus in castra Judæorum irruens non exiguam illis cladem ac terrorem intulerit.

(3.) Sic etiam Josephus loc. alleg. eundem nominat, in codice nostro appellatur הרותם, prout & in Josippi Epitom. pag. 55. ubi Munsterus transtulit: Hartam, forsitan is ipse Erotimus fuit, cujus mentio sit apud Justin. Histor. l. 39. cap. 5. num. 6. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 12. & infr. h. l. 4. c. 14. n. 7. & c. 18. n. 6.

(4.) Hæc urbs munitissima regum Arabiæ sedes & in rebus dubiis refugium fuit, vid. Joseph. Antiqu. lib. 14. c. 2. & 2. Paralip. cap. 26. v. 7. ibique Lxx. interpret. it. Esai. c. 16. v. 1. ibique R. Salom. confer. & Sam. Bochart. Geograph. Sacr. part. 1. lib. 4. cap. 27. & infr. h. l. 4. cap. sequ. 12. n. 1. & num. 29. it. cap. 18. num. 5. Junius ac Tremellius in not. ad Esai dict. c. 16. v. 1. Petram istam deserti Jokthéel, Idumæorum metropolim esse scribunt, de qua 2. Reg. c. 14. v. 7. fuit autem in Arabia petræa sita, uti iidem ad 2. Reg. dict. c. 14. v. 7. notârunt.

(5.) Hebr. לוסימכוס, sic codex Munsterianus, quem hic potius sequi volui, quam nostrum, ubi corruptè legitur: פוסימכוס, Josephus quoque l. 13. c. 21. vocat Lysimachum.

(6.) Sic Josephum dict. loc. securus vertere volui, nam in nostro codice vitiosè legitur: פילוסתליפום alia exemplaria habent פילוסתליפום Munsterus legit: אפולתמליפום; sed & hoc nomen corruptum est.

ההם מפגיר ורבים מהמתי ורושלמי
ארצה חללים וימלט הוא אל הכפר אל
סלע מחברה. ויעש המלך אלכסנדר
ויבא עזתה ויצר עליה שנה תמת. ויהי
בעת ההיא ויקם פוסימכוס וידרוג את
אחיו השר פילוסתליפום בגיד עזה.
ויקחו אנשי העיר להרוג פוסימכוס
וידפדפו ער העיר כי בוזה היה מפניהם
ויפתח את שער עזה ויקרא את המלך
אלכסנדר ואת היהודים לאמר מהרו ובואו
אל העיר ובכשהו. ויקחו היהודים
וירעו ויבואו אל העיר וילחמו את
העיר. ויבא אלכסנדר המלך בעיר
עזתה ויצו את חילו להרוג את כל יושבי
העיר עד בלי השאיר ויעש כן. ויך
אלכסנדר את כל ובזזה לפי חרב הן
פוסימכוס וכל אנשי ביתו לבדו החיו
היהודים במאמר המלך ויתנו דמם מאות
שדי משרי העיר ויבואו אל הוכיל
אפלינאוס ויגד דבר לאלכסנדר המלך
וישלח ויציאום מרחוב ויעו וידברו
בתוך העיר ואת הדוכל שרף באש ואת
כל בדגיו מתוך בתוך ההיכל גם את
צלם אפלינאוס אשר היה מזהב וישליכו
בתוך האש במצוי המלך להחפה ולקלון
לצלם וזן לאות ימים לקחו הזהב מן
השריפה. ויעש המלך ויבא ירושלמה
ויחג

colæ autem urbis, dum Lysimachum interimere voluerunt, ad portam usque eundem persecuti sunt; (nam in fugam sese conjecerat) ille verò apertâ urbis Gazæ portâ Alexandrum regem atque Judæos vocavit, ut ad urbem festinarent eamque subjugarent; Judæi itaque, arreptis armis sublatoque clamore, ad portam venerunt urbemque ceperunt: (7.) Alexander autem urbem ingressus militibus suis præcepit, ut omnes incolas urbis absque ulla commiseratione interficerent, quod etiam factum est; sic Alexander cunctos masculos gladiô interemit; solum autem Lysimachum omnemque illius domum Judæi regis mandatô servârunt incolumem: quingenti (8.) autem ex primoribus urbis ad templum Apollinis profugerunt; sed Alexander, cùm ea res ad illum delata esset, eosdem è templo abduci & in media urbe interfici jussit; delubrum verò ipsum omnesque illius sacerdotes simùl cremari præcepit, Apollinis quoque simulacrum aureum regis præceptô in ignem conjectum est, idque in contemptum idoli & opprobrium; sed aurum post dies aliquot ex incendio collectum fuit, posteà rex inde reversus Hierosolymam venit & in regio sedens throno quietè regnavit: accidit autem, cùm festum esset tabernaculorum, ut rex pro more Sacerdotum ad altare ascenderet, & Pharisæi, sapientes illi, pomis citreis, (9.) palmarum ramusculis, virgis ac frondibus (10.) læto hilarique animo ludere inciperent, (is enim Judæorum mos fuit, ut in festo tabernaculorum fructu arboris decoræ (11.) ac frondibus palmarum luderent) tunc quidam ex Phari-

(7.) Vid. Joseph. dict. lib. 13. c. 21.

(8.) Consentit Josephus loc. alleg.

(9.) Sic dictionem אתרוגים cum Munstero ac Buxtorf. in Synag. Jud. c. 21. hic vertere volui, Josephus quoque Antiqu. l. 13. c. 21. κίτρια nominat, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 53.

(10.) Idem Buxtorf. dict. loco accuratam horum nominum expositionem habet & ibidem explicat, quid sit לולב, vid. & Joseph. cod. lib. 13. cap. 21.

(11.) Confer. hic idem Buxtorf. eod. cap. 21. ubi fusius exponit, quidnam sit ערבי נחל & quidnam propriè significent כפורי תמרים, vid. & supr. lib. 4. cap. 3. num. 11. & c. 7. num. 16. ibique not.

Pharisæis malum citreum in regem projicere ausus est, id quod satellites regii ægrè tulerunt ac Pharisæis dixerunt: cur regis honorem ita contemptui habetis, ut in eum mala citrea & frondes palmarum projiciatis? (12.) Pharisæi autem responderunt: non iste contemptus est; sed ita fert consvetudo nostra; dum verò hinc inde verba commutabantur ac multiplicabantur, tandem Pharisæi ad maledicta & opprobria procedentes regem hisce conviciis (13.) prosciderunt: ecquid temet, ô profanæ mulieris fili, ita extollis, (14.) ut Summi Sacerdotis officiò fungaris? non tibi, profanæ fœminæ filio, Sacerdotium convenit, mater enim tua profana fuit: his dictis rex vehementer commotus atque iræ fervore flagrans dextram suam ab altari retraxit (15.) clamans: gladiò, gladiô cædite Pharisæos; Satellites igitur regis strictis gladiis sex millia (16.) in medio Templi atrio interfecerunt; postea mandatô regis paries inter altare & reliquum Templi spatium è lignis cedrinis (17.) exstructus est: ab hoc itaque die & imposterùm populus prohibitus fuit, ne Templum ingrederetur, sed in atrio staret, solis Sacerdotibus pro more ingredientibus.

וישב על כסא מלכותו וימלך לבטח • ויהי בדוחק הע המוכות ויעל המלך על המוכה בתוך הברוני ואז התלו הפרושים ותמה הוכמי לשורק באתרוגי ובמקלות התמרים ובשרשיהם ובכפותיהם במכוחה ובעוכר לכב כי חוק הוא ליהודים לשתוק בחג וובכורית בפרי עץ הדר ובכפורת תמרים • ואז אדר מהפרושי מלאו לבו להשליך אתרוג על המלך וישלך עליו אתרוג אחד • ויקצף גדודי המלך עיל הפרושים ויאמרו אליהם למה זה התללו את כבוד המלך להשליך עליו אתרוגים וכפורת תמרים ועוני הפרושים ויאמרו אין זה חלול כי חק הוא לנו לעשות כן • ויהי כי הרבו לדבר באזניות הפרושים וירעפו הפרושים את המלך • ויאמרו לו הוי בן המזללת למה התבוה וחשתרר בגדולה גדולה ואתה בן חללה לא לך באת הבוזני כי אמך חללה ויקוץ המלך מאד ויבעט בו וישתו רוש ימצו מעל המזבח ויאמר הרג על הפרושים • וישלחו גדודי המלך את הדוגים וישליכו ארצה ר' אלפים בתוך חצר ההיכל • ויהי המלך ויבנו קיר מעני שטים בין המזבח ובין שאר הבית ומרוחם הרוצא והלאה מנעו את העם מלבוא אל רבית ויעשרו העם בחצר ההיכל ולן הדברים באו אל רבית כמשפטו •

CAP.

(12.) Vid huic Josippi Epitom. pag. 54.
(13.) Hæc paulò aliter referuntur à Josepho Antiqu. l. 13. c. 21.
(14.) Consentit Josippi Epitom. pag. 54.
(15.) Vid. Josippi Epitom. dict. loc.
(16.) Consentit Josephus eod. l. 13. c. 21.
(17.) Sic communiter exponunt עצי שטים, R. Salomo quoque ad Exod. c. 25. v. 5. שטים interpretatur אזרים i. e. cedros, Lxx. ξύλα ἄσηπτα, ligna imputribilia, Josephus dict. lib. 13. c. 21. parietem illum nominat διάφραγμα ξύλινον id est, sepimentum ligneum.

CAP. XII.

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמץ המלך אלכסנדר את כל חילו ועמו וילך אל שלע המדבר אשר לעזה וין את גד ערב וילכוד את העיר הבצורה אשר לקיב ומשם נסע ויבא מידבתה וילכדה וין את מאב ויכם אותו לפם עבדו • ואז משקה חמת מתחת יד יהודה וילך המלך אז אל ועשית וירשה וגם את תיאתים אשר בחשית הרג וישב משם המלך ויבא אל יחמלם • ויהי מלחמת חזקה ונוראה גדולה בין אלכסנדר ובין הפרושי והארץ המלחמה ר' שנים ויורוג אלכסנדר בשנים האלה מרוחקים אשר עם הפרושי כי שלח מלבר אשר הפרשת מהם במלחמה • ויקרא אלכסנדר את כל העם ויאמר אליהם שובו לבבכם ושלשלו המנאת מקרבכם ואל תשובו אותי וכל

ממשם

ANno autem postea, ut Alexander collecto omni exercitu populoque suo adversùs Petram deserti, (1.) in Arabia sitam, proficisceretur, gentemque Arabicam percuteret & urbes munitas illius regionis caperet, deinde castris motis Medabam (2.) obsedit eamque subjugavit, cæsis Moabitis (3.) tributôque eisdem impositô: per illos dies cum urbs Hamath (4.) à Judæis defecisset, rex eandem expugnavit atque evertit, Thiarumque, (5.) ejus urbis principem, interemit, postea Hierosolymam reversus est, ubi atrocissimum bellum atque ingens certamen inter Alexandrum & Pharisæos exortum est, quod ad sexennium usque duravit, quo temporis spatio Alexander quinquaginta millia (6.) Judæorum, qui à Pharisæorum steterant parte, interemit, (7.) præter illos Judæos, quos in bello interfecerat; tandem rex universo populo convocato Judæos ita alloeutus est: purgate corda vestra (8.) odiumque animis vestris expellite, nec veterem ergà me simultatem gerite, tunc,

(1.) Vid. cap. antec. 11. num. 4. & Josippi Epitom. pag. 55. Josephus Antiqu. lib. 4. cap. 4. circà fin. scribit, urbem Arabum primariam olim Ἀραεὰ, nunc Petram nominari, atque eo in loco montem esse excelsum, quem Aaron conscenderit ibique mortuus sit, confer. Num. cap. 20. v. 28. & id. Joseph. Antiqu. lib. 9. cap. 14. ab Eusebio de locis Hebraicis appellatur Recem eamque Jectael cognominatam esse ibidem scribit, idem Josephus Antiq. lib. 4. cap. 7. urbem illam Ἀραβίων vocat. vid. & H. Grot. not. ad lib. de Verit. Rel. Christ. pag. m. 283. conf. etiam infrà num. 19. h. cap.
(2.) Sic etiam in Josippi Epitom. pag. 55. nominatur.
(3.) Vid. Joseph. Antiq. l. 13. c. 21. circa fin. & l. 1. de Bell. Jud. c. 3.
(4.) Ἀμαθὰν vocat Josephus loc. alleg. vid. supr. h. lib. 4. c. 10. n. 16. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 9.
(5.) Hebr. תיאורים, ita hic in nostro codice, Josephus dict. lib. 13. cap. 21. in fin. nominat Theodorum, sic etiam in quibusdam exemplaribus Hebraicis legitur תיאורים, confer. Egesipp. de Bell. Jud. l. 1. c. 9.
(6.) Hebr. ר' אלף, sic apud autorem nostrum, alii codices habent ג' אלף i. e. tria millia, facili mutatione ר in ג, prioni tamen lectioni adstipulatur etiam Josephus eod. lib. 13. cap. 21. & Egesippus de Bell. Jud. l. 1. c. 9.
(7.) Suis, quam hostibus, perniciosior & majore victor detrimento, quoniam regni sui vires vincendo attriverat, uti scribit idem Egesippus dict. l. 1. c. 9.
(8.) Confer. hic Egesippus dict. loc. & Josippi Epitom. pag. 56.

משפט אשר תאמרו אלי אעשה׃ ויענו
העם ויאמרו אליו אם מות תמית את
נוגר את לבבינו כי איש מות אתה׃
ומשפט מות עליך שרוקת אנשים שובי
ממך ופשעת בעדת הפושעי ופשעו
היהודים במלך אלכסנדר ולכן אל
דימטריאוס ויבא ויתן שם בשכם׃
ויודי לדימטריאוס הוא מ׳ אלף פרשי
מגבורי מקדון וחלוה חיל עצו ונוראה מאד׃
ויראא אלכסנדר כי פשעו בו היהודים
ולא יכול להשיבם אליו ולאא ידע מה
יעשה וישכור ששת אלפים פרשים מגבורי
מקדון ויקח עשרים אלף איש מגבורי
יהודה אשר היו עמו וילך לקראת
דימטריאוס וישלח דימטריאוס לפתות
את היהודי אשר עם אלכסנדר וגם
אלכסנדר שלח לפתות את היהודים אשר
עם דימטריאוס ותהר מלחמ׳ גדולה
בין אלכסנדר ובין דימטריאו׳ העת ליהודי
הפושעים באלכסנדר ויפלו במלחמה
רבים מגדודי אלכסנדר עד כי נפלו כל
גדודיו ויאאר הוא לברוח וגם רבי מגדודי
דימטריאוס נפלו כי עד מות עמדו ולא
הסבו פניהם וימותו כלם׃ וימלט
אלכסנדר

quicquid de me ſtatueritis, faciam: populus autem reſpondens: ſi mortuus fueris, inquit, tunc corda noſtra purgabimus, (9.) morte enim dignus mortisque judicio obnoxius es, quia viros, te meliores, trucidâſti, ac Phariſæorum cœtum graviſſimè afflixiſti, quapropter Judæi à rege defecerunt & ad Demetrium (10.) abierunt, qui Sichemi (11.) caſtra poſuerat & exercitum quadraginta millium equitum (12.) fortiſſimorum è Macedonia ſecum duxerat, validiſſimas ſanè copias ac maximè formidabiles. Alexander itaque, cùm Judæorum defectionem animadverteret, nec illos ad officium reducere poſſet, ac quid ſibi faciundum eſſet, haud ſatis compertum haberet, ſex millia equitum (13.) fortiſſimorum è Macedonia conduxit ac ſimùl viginti millia militum è Judæis, qui ipſius partes ſequebantur, elegit, has ille copias adverſùs Demetrium eduxit; Demetrius autem certos miſit homines, qui Judæos, Alexandrum ſequentes, ad defectionem ſolicitarent, Alexander quoque eodem modo Judæorum, qui cum Demetrio erant, animos tentavit; deinde acerrima exorta eſt pugna inter Alexandrum & Demetrium, qui Judæis, ab Alexandro deficientibus, ſubſidio venerat; hoc in prælio multi ex militibus Alexandri ceciderunt, tandem exercitus ejus omnis deletus fuit ipſeque ſolus ſuperſtes manſit, non pauci etiam milites Demetrii ceciderunt; Alexandri enim milites ad mortem usque ſteterant nec terga verte-

(9.) Idem ferè ſcribit Joſephus dict. lib. 13. cap. 21. in fin. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. confer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 10. & Joſippi Epitom. pag. 57.

(10.) Is fuit frater Antiochi Cyziceni, Εὐσεβὴς dictus, vid. Joſeph. de Bell. Iud. lib. 1. cap. 3. & Egeſipp. dict. lib. 1. cap. 10. ac Munſter. in not. h. loc. confer. & Joſippi Epitom. pag. 58.

(11.) Conſentit Joſephus lib. 13. c. 22. princ. & lib. 1. de Bell. Iud. c. 3. confer. & Egeſipp. ac Joſippi Epitom. loc. alleg.

(12.) Hic numero adſtipulatur etiam Joſippi Epitom. pag. 59. Munſterus autem in notis h. loc. numerum iſtum corruptum putat, nam Joſephum Antiqu. lib. 13. cap. 22. ſcribere, quòd Demetrio equitum 3000. peditum verò 40000. fuerint, cui numero etiam conſentit Egeſippus l. 1. de Bell. Jud cap. 10.

(13.) Præter illa ſex millia etiam ducentorum meminit Joſephus dict. lib. 13. cap. 22. idem tamen numerus paulò aliter refertur ab eod. Joſepho lib. 1. de Bell. Jud. c. 3. & ab Egeſippo de Excid. Hieroſol. lib. 1. c. 10. confer. & Joſippi Epitom. pag. 59.

אלכסנדר והורדת ברד וישחם ואכסוי
אליו כישות שלשים גבורי מגבורי ישראל
ויוא אלכסנדר להלחם עם דימטריאוס
עוד׳ אור הרבים האלה ורבי מיהודי
אשר עם דימטריאוס נפלו על אלכסנדר
לעזרתו ויואא להלחם עם דימטריאוס
ויברח דימטריאוס מפני אלכסנדר כי ראה
כי נפלו לעזרתו רמון רב מיהודים׃
ותהי עוד מלחמה גדולה ותוקה בין
אלכסנדר ובין היהודים אשר עם הפרושים
ורבים חלה מהם ארצה במלחמתו
ויעשו הנשארים בעוד ששם וירדוף
אחריה׳ וילכוד את העיר ויחפשו שמנה
מאות מגדולי הפרושים ויביאם וירושלימה׃
וישב במשתה׳ בעיקים גבוה עם נשיו
ועם פלגשיו ויצו להלות אותם על
עצים כל ח״ד וקני הפרושים על כן
קראו היהודי את שמו אלכסנדר ורוקר
במקרי ויהי ימלוך על היהודי ברוקתי
ויהי אחרי כן ויאסוף את כל עמו ויצר
על רם ולברה ומשם מצא אל ושמעה
ולברה

verterant, quàpropter omnes occubuerunt: ſic Alexander ſolus ac mœſtus in montem profugit, ad quem ſex millia (14.) fortiſſimorum militum è populo Iſraëlitico ſeſe receperunt; pugnam tamen cum Demetrio tunc temporis iterùm inire noluit: poſteà verò, cùm multi è Judæis, qui cum Demetrio erant, ad Alexandrum transfugiſſent ejusque partem firmâſſent, viſum ei fuit, rem denuò prælio committere. Aſt Demetrius, poſtquàm ingentem Judæorum multitudinem ad Alexandri partes transiiſſe conſpexerat, fugam arripuit; quô factô atrociſſimum atque ingens bellum inter Alexandrum & Judæos, Phariſæorum ſectatores, iterùm exarſit, quorum multos Alexander in prælio proſtravit, reliqui autem ad urbem Bethſemes (15.) profugerunt; ille verò eosdem perſecutus & urbem cepit & octingentos (16.) ex primoribus Phariſæorum comprehendit eosque Hieroſolymam duxit, ubi Alexander in loco edito cum uxoribus ac pellicibus ſuis menſæ, epulis inſtructæ, (17) aſſidens octingentos illos ſeniores Phariſæorum omnes crucibus affigi juſſit, (18.) quapropter Judæi Alexandrum cognominârunt transfoſſorem, (19.) qui gladiô transfodit, imperium enim in Judæos per vim exercuit. Poſteà copiis omnibus contractis urbem Diam (20.) oppu-

(14.) Conſentit Joſephus eod. lib. 13. cap. 22. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. confer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſol. lib. 1. c. 10. & Joſippi Epitom. pag. 60. ubi hæc res paulò aliter refertur.

(15.) Ita & in Joſippi Epitome pag. 60. hæc urbs nominatur; Joſephus verò eod. lib. 13. c. 22. Βεθόμης vocat, niſi forte corruptum ſit nomen iſtud, nam idem Joſephus lib. 1. de Bell. Jud cap. 3. eandem urbem vocat Βεθσεμέσης; ab Egeſippo lib. 1. de Bell. Jud. c. 10. vocatur Bemeſebel, (al. Beſemelel.)

(16.) Conſentit Joſephus d. l. 13. c. 22. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 3. confer. & Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 10. it. Joſipp. Epitom. pag. 61.

(17.) Magis ſanguine, quam vinô inebriatus, uti ſcribit idem Egeſipp. dict. lib. 1. c. 11.

(18.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 61. ut & Egeſippus dict. lib. 1. c. 10.

(19.) Ita hic interpretor התיקר Munſteri codex habet קרקיים unde ipſe vertit: crucidam; Joſephus eod. lib. 13. cap. 22. ſcribit, Alexandrum ob crudelitatem vocatum fuiſſe Σφαιδάτην, i.e. gladiatorem, homicidam, prout exponit Joſeph. Scaliger Elench. Trihæref. cap. 4.

(20.) Hebr. דיים ſic Munſterus legit ac vertit: Diam, eandem urbem Joſephus quoque lib. 13. cap. 23. vocat Δίον, in noſtro codice corruptè legitur ריים, de qua voce ſuprà lib. 3. c. 17. n. 15. dictum eſt.

ולגדרה בית דגון וישע משם וילך ויצר
על גלעם ועל סלפועתם ומת עליהם
וילכדם וילכוד את גלעד ואת הגע
אנשיהם היא העיר הגדולה והרוג
גם את הישראלים במקום ההוא׃ וישב
ירושלם מקץ ג׳ שני׳ אשר הלך למלחמ׳
וקבלוהו כל היהודים בכבוד גדול
ויהללו אותו בתוך העמים על גבורתו
בעת ההיא׃ וימדו היהודים בכל הארץ
וישתלו בכרמ אדם ובכל ארץ
מואב ועמון ובכל ארץ סלעת ובכל ארץ
הקדש עד סלע מדבה׃ ואלה שמות
העירים אשר לא הרס המלך אלכסנדר
כלכדי אותם במלחמה וידי מהם בתוך
רום מגדל סיחרסון ואשדוד ואשדוד
ועזה

oppugnavit eamque cepit, dein caſtris motis Haſmonam (21.) obſedit eamque vi expugnavit, inde Gaulam (22.) ac Seleuciam oppugnavit urbesque illas ſubjugavit, Gaſalam (23.) quoque & collem (24.) Antiochi, quæ urbs maxima fuit, cepit, ibique Demetrium interfecit; (25.) poſteà triennio exactò, (26.) ex quo in bellum profectus erat, Hieroſolymam reverſus eſt, ubi à Judæis omnibus ſummo cum honore exceptus ac Græcorum more ob fortitudinem ab iisdem celebratus fuit. (27.) Judæi itaque per univerſam Syrorum (28.) Idumæorum, Ammonitarum, Palæſtinorum & Arabum regionem usque ad Petram deſerti (29.) dominati ſunt: captarum verò urbium, quas rex Alexander haud everterat, hæc ſunt nomina: nimirùm in litore maris Turris Stratonis, Apollonia, (30.) Asdod, Gaza, Anthedon (31.) Rephaim, (32.) Rhinocura

(21.) A Joſepho lib. 13. c. 23. vocatur Ἔσσα.

(22.) Hebr. על גאולים ועל סלפועתם ita hic cum Munſtero lego ac verto, nam apud autorem noſtrum nomina iſta corrupta ſunt. vid. infrà h. c. num. 35. & num. 36. Joſeph. dict. cap. 23. legit: Gaulanam & Seleuciam, ſic & lib. 1. de Bell. Iud. cap. 4. vid. & Egeſipp. de Bell. Iud. lib. 1. c. 12. Si quis conjecturis locus, forte pro גאולים legendum erit: גמלא Gamala, nam & hæc urbs infrà lib. 6. c. 24. num. 7. & 8. urbi Seleuciæ ab autore noſtro conjungitur, vid. not. ad dict. c. 24. n. 7 & 8.

(23.) Hebr. גסלא ita & hic juxtà Munſteri codicem legere ac vertere volui, Joſephus eod. libr. 13. c. 23. it. lib. 1. de Bell. Iud. cap. 4. videtur urbem hanc appellare Gamalam, conſer. & Egeſipp. de Bell. Iud. lib. 1. c. 12.

(24.) Sic Munſterianum codicem ſecutus hic vertere volui, Joſephus dict. loco vocat Ἀντιοχέως ἄκραν ſic & libr. 1. de Bell. Iud. cap. 4. nominat.

(25.) Joſephus eod. lib. 13. c. 23. ſic ſcribit: Ἀλέξανδρος ἐγκαλῶν Δημητρίῳ πολλὰ τῷ τῶν τότε ἀρχοντι, περιῆλθεν αὐτὸν, i. e. Alexander Demetrium, locorum principem multis increpans ſpoliavit. (ſcil. ditione ſua) vid. id. Joſeph. lib. 1. de Bell. Iud. cap. 4. conſer. & infrà lib. 6. c. 33. n. 25.

(26.) Conſentit Joſephus eod. lib. 13. cap. 23. & lib 1. de Bell. Iud. c. 4.

(27.) Cum tripudiis ſcil. nam & in Munſteri codice pro ויהללו אותו legitur: ויהללו, unde idem Munſterus vertit: ſaltantes more Græcorum.

(28.) Hebr. אדם, ſic Munſteri codex hic addit, id quod & ego melioris ſenſus cauſa retinui.

29.) Vid. quæ ſuprà h. lib. 4. c. 11. n. 4. de hac urbe notata ſunt.

(30.) Item Joppe ac Jamnia, quas urbes hîc interſerit Joſephus lib. 13. c. 23.

(31.) Hebr. אנשירנים, ita hic Munſteri codex, quem potius hoc loco ſequi volui, quam noſtrum, ubi corruptum habetur nomen: אנשירנים i. e. Anthirnus.

(32.) Raphim nominat Joſephus eod. lib. 13. cap. 23.

ועזה האנשירנים ורפאים וירעוקרה ואת
חברון ואת מרשות אשר לאדום ואת
שעיפולי אשר לאדום ואת גדרה ואת
גולן ואת סלעטניא ואת גבולה ואת
חשבון ואת בריבא ואת בחורי ואת
סיגן את עין ורדה ואת קולקים ואת
אולן ואת פולן׃ כל אלה ואם העירים
אשר לא הרס המלך אלכסנדר כי באו
בחרית עמו וימלוך את בשר עדלתם
וישבו בעירי׳ גם מלכי אדם קיים
ליסראל עשר ערים בצורות ויתר עמי
אדם הרס המלך׃

nocura (33.) Hebron, (34.) Marela, ad Idumæos pertinens, ac Scythopolis, quæ Idumæorum quoque urbs fuit. item Gadara, Gaula, (35.) Seleucia, Gabala, (36.) Hesbon, Medaba, Bechuroth, Megan, Enzora, Colicos, Olan, (37.) & Pelan, (38.) omnes haſce urbes rex Alexander haud everterat, quia eidem fœdere junctæ erant, earumque incolæ circumciſionis vinculo nexi in urbibus ſuis habitârunt, decem quoque oppida munita regis Syriæ Iſraelitico regno adjecit; reliquas autem Syriæ urbes everterat.

CAP.

(33.) In noſtro codice corrupte: ריגוקרה legendum enim juxtà Munſterum ריגוקורה i. e. Rhinocura, ſic & à Livio Hiſtor. lib. 45. cap. 11. circà fin. nominatur, Cosmographia Ptolemæi habet: Rhinocoruza, ſic & Epiphanius lib. 2. Hæreſ. 66. fol. mih. 390. urbem hanc nominat ac ſcribit, in illa diviſionem terræ factam eſſe à Noa inter tres ipſius filios, atque hanc urbem Νοὰ (Hebraicè נחל) vocari, quod ſignificet κλῆρος i. e. ſortes, conſer. & Diodor. Sicul. lib. 1. fol. mih. 38. ubi tradit, unde Rhinocorura nomen ſortita ſit, Joſephus habet Rhinocolura, ſed ex errore ſcriptoris, ut putat Munſterus hîc in notis; vid. tamen Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmiſſ. cap. 1. §. 4. & cap. 8 §. 6.

(34.) Joſephus eod. lib. 13. cap. 23. hîc ita legit: Ἄδωρα τῆς Μαρεσσης & Σαμάρειαν, alia quoque addicit loca, ut Carmelum & Itabyrium montes conſer. & Egeſipp. lib. 1. de Bell. Iud. cap. 1. Cæterum de urbe Hebron vid. plura apud Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmiſſ. cap. 49.

(35.) Γαυλανίτιδα vocat Joſeph. lib. 13. cap. 23. Gaulanem Egeſippus dict. lib. 1. cap. 12. autor noſter nominat: גולן, vid. ſuprà h. cap. n. 22. ubi vocatur גאולים hinc videre licet, autori noſtro vel illius exſcriptori nomina propria eorumque accuratam recenſionem parum curæ fuiſſe, qua de re aliquoties jam dictum eſt; cæterum in Munſteri codice id non ea penitus hic omiſſum eſt.

(36.) Sic cum Joſepho lib. 13. c. 23. verto גבולה quod nomen in Hebræo hîc habetur, in Munſteri codice poſt vocem hanc additur: אשר לעואב quæ ipſe vertit: Terminus Moabitarum, atque ita vocem גבולה appellativè, non ut nomen proprium, accipit, Joſephus dict. loco habet: Μωαβιτῶν ſcil. πόλεις i. e. Moabitarum urbes (cepit Alexander) nimirum quæ hîc recenſentur, nempe Hesbon, Medaba &c. etenim ab autore noſtro urbes & loca referuntur, quæ Alexander tàm in litore maris, quàm Idumæa ac Moabitarum regione ceperit atque Judaicæ ditioni adjecerit, quare ſingulatim hîc recenſetur, ad quasnam provincias unaquæque urbs ſpectârit; Egeſippus lib. 1. de Bell. Iud. cap. 12. urbem hanc Gabalam vocat Gamalam (al. Gamellam,) vid. ſupr. h. cap. n. 22. ibique not.

(37.) Hebr. קולקים ואת אולן ſic autor noſter ſive interpolator ignorantiâ Græcæ linguæ, ut puto tertit κάλικες ἄνδρα, uti apud Joſephum lib. 13. c. 23. habetur, de quo vid. num. ſequ. 38. pro אולן autem quod hic in noſtro codice corruptè habetur, legendum eſt אולם juxtà Munſteri codicem, ut & Joſephum, de quo dict. n. ſequ. 38. h. cap.

(38.) Hæc urbium nomina pleraque in codice noſtro corrupta leguntur, Joſephus eod. lib. 13. cap.

CAP. XIII.

EOdem tempore rex in morbum incidit, febrim scilicet quartanam, (1.) quamvis autem eâ per triennium jactatus sit, à bello tamen haud destitit; sed contra urbem Ragabam (2) quæ ad Bagorem, (3.) Macedoniæ principem, spectabat, exercitum eduxit eamque longo tempore obsedit, nam uxorem ac pellices suas in castris secùm habebat: cùm verò mortis tempus instaret, regina Alexandra (4.) regem adiens: notum tibi est, inquit, quasnam inimicitias cum Pharisæis gesseris; filii autem tui parvuli sunt, & ego fœmina, cuinam igitur me relinques aut cujusnam fidei me commendabis? (5.) his dictis cùm in lachrymas ac fletus regina erupisset, Alexander, veni, ait, consilium tibi dabo, à quo si nunquam receſseris, & tibi & filiis meis res benè vertet, cùm mortuus fuero; corpus meum, quantum poteris, absconde, (6.) ne ab ullo homine istius populi conspiciatur, illudque aromatibus condi, sicuti in regum defunctorum corporibus fieri consvevit, atque ungventis illitum, ne putrescat, diligenter custodi, donec urbs ista capta fuerit, quâ expugnatâ corpus meum, perinde atque ægrotum quendam, tecum Hierosolymam asporta, nec arcanum istud cuiquam revela, præterquàm eunuchis tuis, quos tibi fidos esse noveris; posteaquàm verò Hierosolymam veneris, convoca Pharisæos hostes meos, eisque arcanum hoc detege atque corpus meum illis trade, eosque hunc in modum alloquere: (7.) en Alexandrum, hostem vestrum, mortuum, ecce corpus ejus! statuite jam de illo, quodcunque vobis visum fuerit; nam si ad illos ita verba feceris, non solùm magni te æstimabunt, sed etiam corpus meum honorificè sepelient, novi enim ingenii ipsorum bonitatem, quòd inimicitias non servent, sed ad misericordiam inclinent; iidem etiam in regni administratione adjumento tibi erunt, quia gens omnis Judaica eorundem dictis morem gerit, nam populum Domini in potestate sua habent adeò, ut eorum arbitrio obtemperet; tu verò, quæcunque tibi dixerint, facias nec ab eorum consiliis deflectas, (8.) sed quodcunque illis placuerit, ad effectum deducas & tamdiu super urbem ac populum regnes, donec pueri ad adultam ætatem perveniant. Regina igitur his dictis morem gerens urbem in potestatem suam redegit, posteà Hierosolymam profecta Pharisæos (9.) convocavit & ad illos omnia, quæ Alexander ei præceperat, locuta est; posteà Pharisæi convocata multitudine regem maximâ funeris pompa sepeliverunt, (10.) habitaque ad populum oratione Alexandram, regis uxorem, super omnes Judaicæ & Israëlitieæ gentis urbes reginam constituerunt, sic nulla in re vanum fuit Alexandri consilium; dies autem, quibus ille regnavit

וידי בקץ הזמן ויחל אלכסנדר המלך בחולי ויהי חולי קדחת רביעית ואת כי הארוך עליו וחלי הקדחת ג' שנים לא סר מן המלחמה: ויהי צבא על רגבה אשר לבגיים המקדוני ויצר עליה ימים רבים כי יצא במדינה עם אשתו ועם פלגשיו: ויהי בהגיע יום מותו ותלך המלכה אלכסנדרה אשת אלכסנדר המלך ותאמר לו אתה יודע את הרעה אשר היתה לך עם הפרושים ועתה שמי בינך ובם קחני האני אשה אל מי האזבני ובידי מי תפקדני ותכך אלכסנדרה המלכה מאד לפני המלך ותאמר לה המלך באו איעצך נא עצה ולא תסור ממנה ויטב לך ולבני אחרי והיה בשמרי המיחדי את גופי מכל העם הזה תשבני אותי כאשר יעשי לחנוטי ומשחתי אותי בשמני לבלתי יבאש וגנזי אותי עד לכדך את העיר הזאת: והיה בלכדך את העיר הזאת השאי את גופי עמך אל ירושלם באיש אשר הוא תולה ואל תגלי סודך כי אם לסריסיך הנאמנים לך והיית בבואך ירושלם קראי הפרושים אויבי וגלי להם הסוד ומסרי להם גופי ודברת אלהם כדברים האלה: הנה אלכסנדר איבכם מת והנה לכם את גופו עמו בן המשמע כטוב בעיניכם כי אם בית תאמרי אליהם: הנה הם ביותר יכבדו אויבך ואויבי יקברו בכבוד כי אנכי ידעתי את יצרם הטוב כי אוהבי לא יגמרו אבל הם רחמנים והם יקודו אויבך על המלכות כי כל העם ישמע לדבריהם ולהם ממשלה על עם יי לעשות ברצונם ואת עמי כל אשר יהי אויבך הם ולבי בעצתם ועשי הטוב בעיניהם ומלכי על העיר ועל העם עד אשר יגדלו בניהם: ותעש המלכה כן ותלכד את העיר ואחרי לכדה אותו ותלך אל ירושלים ותקרא אל הפרושים ותאמר להם כבל אשר אמרה אלכסנדר לאשר להם: ותקראו הפרושים את העם ויקברו את המלך בכבוד גדול וידברו באזני העם וימליכו את אלכסנדרה המלכה אשת אלכסנדר המלך על כל ערי יהודה וישראל ולא נפל דבר מדברי אלכסנדר ארצה: ויהיו אשר

---

cap. 13. ita habet: Ἐστεῖλεν, Μήδαβα, Λεμβὲ, Ὀφωνας, Τελίβωνα, ζυγὸ. κιλίκιον λευκὸν, φίδιαν, &c. confer. & Egesipp. dict. l. 1. c. 12.

(1.) Consentit Josippi Epitome pag. mih. 61. ut & Egesippus l. 1. de Bell. Jud. 12.

(2.) Sic etiam Josephus dict. l. 13. cap. 23. urbem hanc nominat, cui & Josippi Epitome pag. 62. consentit.

(3.) בגיים, ita hic in nostro codice, nonnulla exemplaria habent: בגרום, Munsterus legit: יגרים, ac vertit: Gerasenorum urbem, cui etiam Josephus eod. lib. 13. c. 23. ferè consentit, ubi scribit, Alexandrum in Gerasenorum finibus, cum Ragabam trans Jordanem obsedisset, vitam finiisse, confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 4. in dicta Josippi Epitome pag. 62. scribitur, quòd Ragaba in terra Moab sita fuerit.

(4.) Hæc Alexandra etiam אולינאה seu הילנאה i. e. Helena sive Oleina vocata est, vid. supr. lib. 1. c. 21. n. 31. ibique not.

(5.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 63.

(6.) Consentit Josephus dict. lib. 13. c. 23. vid. & Josippi Epitom. pag. 63. & seq.

(7.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 64.

(8.) Idem refert etiam Josephus dict. lib. 13. c. 23. extat in Talmud regis istius Alexandri Jannai monitum, ipsius uxori datum, ne extimesceret nec Pharisæos nec eos, qui minimè tales sunt; sed ab iis fucatis, qui similes Pharisæis sunt, quorumque opera, cum sint parva operibus simili, posse tamen mercedem, qualis obtigit Pinchato, nempe qui pietatem vultu, gestu, habitu præ se ferentes astutam vapido gestant sub pectore vulpem, Vid. D. Wagenseil. Sot. Excerpt. Gemaræ 11. capitis 3. p. 544. & p. 549. n. 13. & n. 14.

(9.) Horum mores Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 12. describit, quòd fuerit genus hominum secundum legis doctrinam exercitatum, secundum qualitatem affectus callidum, avidum negotiorum, pecuniæ appetens, Jesuitarum, quos vocant, hic ingenium describi censeas.

(10.) Consentit Josephus dict. lib. 13. cap. 24. in Josippi Epitom. pag. 65. inter alia referuntur hæc Pharisæorum verba: licet peccator fuerit, (Alexander rex) tamen mors erit ipsi expiatio omnium suarum iniquitatum.

אשר מלך אלכסנדר המלך על כל עם
ישראל ויהודה בו׳שנה וחמת ויאסף אל
עמיו ויהי דבריו וגבורותיו וכל אשר
עשה הלא הם כתובי׳ על ספר יוחנן כן
גדיון אשר צוצל הכוהנים ועל ספר
מלכי הכוהנים וישכב המלך עם אבותיו
ותמלוך אלכסנדרה אשתו הזאת ותהי
בשנתה על כסא מלכותה ותקרא רבי
הפרושי׳ ושתיו ותתן להם רשות על
כל העם ותשלח ותבא את הפרושי׳ מכל
המקומות אשר ברחו אליהם מפני חמת
הורקנוס ומפני אלכסנדר בעלה׃ ותרא
המלכה כי הזקן שני בניה לבוא באנשי
ותתן להורקנוס בנה הגדול הוא
הורקנוס השלישי לשם הורקנוס ארץ
וכהונה הגדולה כי היה איש הם וישר
ועני׳ וארץ אריסטובלוס בנה הקטן
הוא אריסטובלוס השני לשם אריסטובלוס
הכפידה לשר הצבא כי היה בחור יפה
תואר ויפה מראה ולב ברגלי׳ ותפקידהו
בראש הצוקים להיותו לשר הצבא׳
ועוד שלחה ותבא מבית האסורין כל
הפרושים

regnavit ſuper univerſum populum Iſraëliticum ac Judaicum, fuerunt anni viginti ſeptem (11.) mortuusque ad populum ſuum collectus eſt: cætera præclarè ac fortiter ab illo geſta tàm in Joſephi, Gorionis filii, libro, qui apud Romanos habetur, quàm in Annalibus Romanis ſcripta reperies. Rex igitur cum patribus ſuis obdormivit eique Alexandra uxor in regno ſucceſſit, (12.) quæ, dum in regio ſedit throno, Phariſæorum doctores eorumq; principes convocavit, (13.) atque illis poteſtatem ſuper omnem populum dedit, certos etiam miſit homines, qui Phariſæos ex omnibus locis, ubicunq; illi metu Hyrcani, ſoceri ſui, & Alexandri, mariti ſui, profugerant, reducerent, cùmque duos filios ſuos jam adoleſcere videret, Hyrcano, (14.) filio ſuo natu majori (is tertius fuit Hyrcani nomine appellatus) ſummum dedit ſacerdotium, quia animi integritate, æquitate & humilitate præditus erat; (15.) Ariſtobulum autem, filium natu minorem (qui ſecundus ejus nominis fuit) exercitui præfecit, nam corporis pulchritudine atque decoro aſpectu inſignis erat pedumque velocitate præſtabat, (16.) quapropter illum Sadducæorum (17.) principem conſtituit, ut copiis militaribus præeſſet, cunctos etiam Phariſæos, quos ſocer ejus ac maritus carceribus incluſerant, vinculis exſolvit (18.) omnes-

(11.) Idem refert Joſephus loc. alleg. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 4. cui etiam Joſippi Epitom. pag. 62. & 66. adſtipulatur; Egeſippus autem lib. 1. de Bell. Jud. cap. 12. ſcribit, eum 26. annis regnâſſe.

(12.) Confer. Joſeph. dict. lib. 13. c. 24. & l. 1. de Bell. Jud. c. 4. it. Egeſipp. de Excid. Hieroſol. l. 1. c. 12. ac Joſippi Epitom. pag. 66.

(13.) Conſentit ferè Joſe, hus. loc. alleg.

(14.) Hic etiam מונבז i. e. Munbas, dictus eſt, ſi quidem fides habenda autori libri illius blaſphemi, cujus inſcriptio eſt: תולדות ישו, quem apud D. Wagenſeilium in Tractat. Tela ignea Satanæ, invenies, conſer. & inſt. lib. 6. c. 5. n. 21. & c. 30. n. 10. ibique not.

(15.) Joſephus dict. l. 13. cap. 24. ſcribit, Hyrcanum βίον ἡσύχιον i. e. vitam quietam amâſſe, vid. id. Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 4. & Egeſipp. de Excid. Hieroſol. l. 1. cap. 12. ac Joſippi Epitom. pag. 66.

(16.) Ariſtobulus à Joſepho dict. loc. vocatur θρασύτολμός τε καὶ θαρσαλέος i. e. audax ac temerarius, conſer. & Joſeph. l. 1. de Bell. Jud. c. 4. & Egeſipp. loc. alleg.

(17.) Hos Sadducæos Joſippi Epitome pag. 66. & ſeq. videtur vocare קראים, vid. quæ ſuprà h. l. 4. c. 6. n. 7. annotata ſunt.

(18.) Idem refertur in Joſippi Epitom. pag. 67.

הפרושים שאסר חמיה ואישה והקים כל
התורה אשר הפרו חמיה ובעלה וחשלח
המלכה לכל המלכים שכבשו הורקנוס
חמיה והמלכתו אישה לתת לה את
בניה לערבון ויכאו להי׳ את בניהם
והקים ותחפשם ותקבצם אתה להיותם
לערבון להי׳ למען לא יפשעו אבותם
מתחת ידה׃

mnesque traditiones, (19.) quas ſocer ac maritus ejus irritas fecerant, ſtabilivit, ad omnes quoque reges, quos Hyrcanus, ſocer ejus & Alexander, maritus, ſubjugaverant, legatos miſit, ut filios ſuos obſides darent (20.) quos illa, cùm ad ſe deducti eſſent, probè ſervavit ac ſecùm retinuit, ne eorundem parentes à ſeſe deficerent.

CAP. XIV.

והמלך המלכה עלי ישראל והיתה
בחיים בחיקום ובשלוה ואין שכן אין
פגע רע בימיה וישלוט כל המלכי אשר
סביבותיה אליה מנחות כסף והיה מוב
שנה בשנה כל ימיה ותהי בישרון ויהודה
שלום ואמת בימיה׃ רק רבי הפרושי׳
אותי בן העיוו מריבי ומלחמי עם שרי
הצוקים ויבואו שרי הפרושים ועמהם
הורקנוס הכהן הגדול בן המלכה ויאמרו
אליה לאמי גבחיטי המלכה לעולם
חוש

ALexandra itaque regno Iſraëlitico atque Judaico quietè, tranquillè & pacificè præfuit, nec hoſtem ullum aut caſum adverſum, quamdiu vixit, experta eſt, omnes quoque finitimi reges quotannis ei munera aurea & argentea miſerunt toto vitæ illius tempore, ſic pax & veritas ipſius ætate in populo Iſraëlitico ac Judaico viguerunt, (1.) ſed primores (2.) Phariſæorum contentiones & jurgia adverſùs Sadducæorum principes excitârunt. Nam Phariſæorum magnates unà cùm Hyrcano, ſummo Sacerdote, reginæ filio, ad ipſam venerunt & in hunc modum verba fecerunt: Domi-

(19.) Sic melioris ſenſus cauſa dictionem תורה, quæ alias in genere legem notat, hic vertere volui, ſecutus Joſippi Epitomen pag. 67. ubi dicitur מנהגות i. e. mos, ſtatutum, &c. habetur, & Joſephum, l. 13. c. 24. qui vocat τὰ νόμιμα. vid. quæ ſupr. h. l. 4. c. 6. n. 10. notata ſunt.

(20.) Munſterus hunc locum aliter & quidem ita legit: ותקח את בתיהם הגואים והנכבדים ותתם לערבון וי׳ ותן בניהם לערבון לי׳ i. e. & accepit domos eorum pulchriores, majores & excelſiores pignoris loco &c. prout idem Munſterus tranſtulit; ſed codicis noſtri lectio Munſterianæ præferenda mihi videtur, præſertim, quia etiam Joſephus l. 13. c. 24. ſcribit, Alexandram à finitimis tyrannis ὁμήρους λαβεῖν i. e. obſides accepiſſe, cui & Joſippi Epitome pag. 67. conſentit, huc faciunt, quæ R. Salomo ad 1. Reg. c. 20. v. 14. notavit, dum ſcribit, pueros principum provinciarum eſſe filios principum cæterarum gentium, à quibus filii dati erant obſides, ne à rege Iſraëlitico deficerent, hi dicuntur בני התקוננות i. Reg. c. 14. v. 14, ubi autor Vulgatæ vertit obſides, Lxx. verò παῖδες ἀπὸ συμμιξίων filios commixtorum (commiſtionum) tranſtulerunt.

(1.) In codice Munſteriano hic adjecta ſunt iſta: מבניו וב חכמתה ושוב תשוב שתתה׳ נותנת בעצתה המובחת i. e. propter excellentem ſapientiam ejus & optimam ordinationem, quam ſano ſuo conſtituerat conſilio, prout Munſterus ibidem vertit.

(2.) Sive Doctores, nam dictio רבי hic in Hebræo habetur, quæ utramque recipit interpretationem.

תחי ותתגברי ותתוענק על איבי עם
יי הנה נא בזיונו ארת שרי הצדוקי
אשר יעצו את רמלך אלכסנדר אישך
לאיבי אותנו ויהנו לו עצה רעה להמות
ארת תית הפרושי אשי הלה המלך
אלכסנדר איסך תשלטים על פי התורה
ותאמר להם רמלכה רגם לפניכם עבר
כאב בעיניכם. וילכו רבי הפרושים
ותרגזו ארת ראשתי שר הצדוקי ועמו
צדוקים אתים רבים ויבואו שרי הצדוקי
לעמדים אריסחובלום בן רמלכי סרי
צבאם ויהיו אל המלכה לאמר ארדניה
המלכה לעולם תהי רשלטת על איבי
עם יי ותצי בל דומם ואל תכזבו
גבורתנו רמלכה תגרשי ותקדוש ארת
כל ויחלאי אשר עברו בל ואשבו עם
אלכסנדר אישך וכל רמחות אשי היינו
עמי במלחמי גדולי ונוראיי אשר
עשינו עמו ושמנו ארת נפשנו בכפנו
מגר בעבר חיי ונלחמה את מלחמתו
ונצאל אותו מכף בל מבקשי נפשי
תעזה לנוס נמית באפן לשבת יבל בלא
דמא ובלא עול ועל לא דמם בכפינו
ברדיפך ארת איבי אלכסנדר אישך
עלינו וחשפלי אותנו אשר היינו אורבי
כי עזה ברשמילך אותנו ישמחו בל
איבין וכי ישמע ורחם מלך הערב
ויחר

na noſtra regina, in æternum vivas! trade, quæſumus, poteſtati noſtræ (3.) principes Sadducæorum, qui regi Alexandro, marito quondam tuo, malum iſtud conſilium dederunt, ut nos odio proſequeretur & octingentos Phariſæos ſuſpendió necaret eosque crucibus affigeret, quò illos juxtà legem judicemus; his regina reſpondens: en ipſos, ait, in manu veſtra, (4) ſtatuite de illis, prout vobis fuerit viſum: quapropter primores Phariſæorum Diogenem, (5.) Sadducæorum principem & alios cum eo multos interfecerunt, tunc Sadducæorum primores unà cum Ariſtobulo, (6.) reginæ filio, exercitus duce, ad Alexandram venerunt eamque ſic allocuti ſunt: Regina, Domina noſtra, in perpetuum vivas & per omnem vitam tuam in hoſtes populi Domini imperium exerceas! ne obliviſcaris, Domina noſtra, incontaminata ac ſancta regina, omnium moleſtarum, quas ſimùl cum Alexandro, marito tuo, ſuſtinuimus, & cunctarum adverſitatum, quas in atriciſſimis maximisque præliis cum ipſo perpeſſi ſumus, dum vitam noſtram pro illius ſalute diſcrimini expoſuimus, bellumque pro ejusdem incolumitate geſſimus, illumque è manu omnium, qui ipſius ruinam & interitum quæſiverunt, eripuimus, cur igitur tanquam oves ad victimam ductæ nunc mactamur absque ullo noſtro peccato, crimine vel injuriâ à nobis commiſſâ? dum Alexandri, mariti tui, hoſtes in noſtram perniciem extollis; nos autem, qui illius amici fuimus, deprimis, nobis ſanè oppreſſis omnes inimici tui exultabunt, Areta quoque (7) rex Arabiæ, aliique hoſtes tui, ſi ad

(3.) Vid. Joſeph. eod. lib. 13. cap. 24.
(4.) Conſentit Joſippi Epitom. pag. 68.
(5.) Ita Joſephum l. 13. c. 24. & l. 1. de Bell. Jud. c. 4. ſecutus hic vertere volui, nam ריאונים, quod nomen hic in codice noſtro habetur, dubio procul corruptum eſt. Munſterus legit: ריאונוס quod ipſe tranſtulit: Dionum, ſed ריאוכנים erit legendum, Egeſippus quoque l. 1. de Bell. Jud. c. 1. nominat Diogenem; Joſippi Epitome habet: Dogum, vitiosè ut puto.
(6.) Conſentit Joſephus dict. l. 13. c. 24. & Egeſippus loc. alleg. confer. & Joſippi Epitom. pag. 68. & ſeq.
(7.) De hoc ſuprà l. 1. 4. c. 11. n. 3. dictum eſt, confer. & Joſippi Epitom. pag. 69. vid. & infra h. l. c. 18. n. 6.

ויהר אויבין ארת הכבר דרדי וישישו
וישמחו כאשר כי ראו את גבורתיו ואת
מלחמותיו כי ברוכיך איש ארת שמעו
לפני הרזם ולפני יתר אויבי יי הי
רזגים וחלו ויתעדי במקום מושבותיהם
אף כי ממראה פניהו או ממלחמותיו
וגבורותיהו וחלילה לנו וברוחנו לעבור
על מצוותך ולשחוך כך כי מלכה ארת
ואנחנו עבדיך יעזה דעי המלכה גבורתנו
כי אנחנו לא נינא עוד על רבי הפרושים
אויבינו עד צוארנו ולא נמרוד כאפן
לשבת יובל בדם: ואם יטב בעיניך
נצא מירושלם אל ערי יהודה ונחדרה
בשפלרת ולא נראה ברעת עשו עוד
ויתנו את קולם בבכו ויבכו וגם היא
בבהה עמהם ואז פתח פיו אריסחובלום
וידבר לאמו דברי מאורת וקללות מי
יראה את מחשבתו והמיא ארת כל
רוחו כבסיל. ותמלכרת עשתה כאן
דנשים ולא השיבת אותה קצה ותען
ותאמר אלהים צאו לכם מירושלם ובחרו
לכם ערים מערי יהודה ושבו בהם ואל
תשבו בירושלם עם רבי הפרושים כי הם
אויבינו: ויעשו בן ויצאו מירושלם שרי
הצדוקי ויעשו מהם שרי הרחילים ותמשל
להם ערים וישבו בהם הצדוקים.

ad illos ejus rei fama pervenerit, maximò afficientur gaudió, qui quondam ad ſolam nominis noſtri mentionem, quæ coràm Aretâ cæterisque Dei noſtri hoſtibus fiebat, in iis, in quibus degebant, locis commovebantur, expalleſcebant ac contremiſcebant, atque multo magis, dum noſmet ipſos oculis ſuis videbant ac fortitudinem noſtram in præliis experiebantur; abſit quidem à nobis, Domina noſtra, ut præcepta tua transgrediamur aut à lege deficiamus! Tu enim regina es, nos verò ſervi tui ſumus; illud tamen ſcias, Regina Domina noſtra, quòd jugum principum Phariſæorum, inimicorum noſtrorum, non amplius feremus nec tanquam oves, ad victimam ductæ, eorundem manibus moriemur. Nunc itaque, ſi tibi viſum fuerit, Hieroſolymis egrediemur ad urbes Judaicas, humilesque & abjecti potius vivemus, quàm ut calamitates populi noſtri ulterius conſpiciamus; his dictis in fletum & lachrymas proruperunt ipſamque reginam ſimùl ad fletum moverunt: tunc Ariſtobulus aperto ore in matrem imprecationes (8.) ac maledicta evomens omnia animi ſui ſenſa, quæ pectore fovebat, ſtolidè deprompſit; regina autem mulierum more ſeſe geſſit ac nullo captato conſilio eisdem reſpondens: egredimini igitur, ait, Hieroſolymis & eligite vobis urbes Judaicas easque incolite, (9.) nec ſimùl cum primoribus Phariſæorum, inimicis veſtris, Hieroſolymis habitate. Quocirca mandatum iſtud ſecuti principes Sadducæorum (10.) Hieroſolymis egreſſi ſunt & ex ſuorum numero exercituum duces elegerunt urbesque occupârunt, quas deinde Sadducæi incoluerunt.

(8.) Sic etiam in Joſippi Epitome pag. 69. dicitur, quod Ariſtobulus contra matrem ſuam protulerit עצורות i. e. gravia ac moleſta verba.
(9.) Joſephus dict. l. 13. cap. 24. ſcribit, Alexandram Sadducæis urbium locorumque præſidia commiſiſſe, exceptis Hyrcaniâ, Alexandreo & Macheruntе, vid. Id. Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 4.
(10.) Hi Sadducæi in Joſippi Epitom. p. 69. & alibi paſſim vocantur מינים i. e. hæretici ſeu Sectarii.

CAP.

CAP. XV.

בעת ההיא פשעו קוי דמשק על
ישראל ויהודה כי הלכו הנקרא מנלאוס
פשע ביהודה ללכתי תית פם למלכי
אלכסנדרוס כוזב שנה בשנה וישלח
המלכי את אריסטובלום בנה עם צבאות
רבים אשר עם רבי הפרושי כי לא ויר
עמהם צבאות העם אשר עם הצדוקי כי
יצאו מירושלם וישבו בעיי יהודי אשר
תפשו להם. ויצא אריסטובלום שר צבא
חיל המלכה אלכסנדרה עם צבאות העם
אשר עם הפרושים מבלתי הסוסים
מירושלם וילכו דמשק ויבואו שם וישובו
אחר כך בבשת וכלמה. ובעת ההיא
יצא הנרן מלך ארמניאה בשלש
מאות אלף לובשי שריות עם רב ועצום
וישם פניו לבוא אל ארץ יהודה.
וישמע המלכה את הנרב הזה ויחרד
המלכה והעם מאר מפני הנרן וישלח
מלאכים ומנחה לקראתו וימצאהו נלחם
בעכו ויבא הלמידה ומלאכי המלכה
שלחו

EOdem tempore Damaſcus (1.) à populo Iſraëlitico ac Judaico defecit, Ptolemæus (2.) enim, Menelaus dictus (3.) rebellionem in hac urbe excitaverat, ne tributum reginæ Alexandræ quotannis, prout moris erat, penderetur. Regina itaque Ariſtobulum, filium ſuum, cum exercitu iſtius populi, qui primores Phariſæorum ſequebatur, miſit, eorum quippe, qui à Sadducæorum ſtabant partibus, copiæ eisdem adjunctæ non erant, utpote quæ Hieroſolymis egreſſæ Judaicas urbes occupaverant easque incolebant. Ariſtobulus igitur, dux regiarum copiarum, exercitum populi, qui Phariſæis adhærebat, absque militibus Sadducæorum Hieroſolymis eduxit adverſus urbem Damaſcum; ſed cum dedecore & ignominia domum reverſus eſt. (4.) Eodem tempore Tigranes (5.) quoque, Armeniæ rex, cum 300000. militibus, (6.) loricâ indutis, exercitu ſcilicèt maximô ac validiſſimô, egreſſus terram Judaicam invadere ſibi propoſuerat: quô cognitô regina unà cum populo Judaico valdè exterrita legatos ac munera Tigrani, qui tunc Acconem, (7.) quæ eſt Ptolemais, oppugnabat, miſit; legati autem reginæ, Tigranem metuentes, fidem ab eo petierunt publicam, quam ille quoque manu

(1.) Conſer. Ioſeph. eod. libr. 13. c. 24. & lib. 1. de Bell. Iud. c. 4. vid. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 1. c. 13.

(2.) Hæc & quæ ſequuntur, usque ad: ne tributum reginæ &c. deſunt in Munſteri codice.

(3.) Ptolemæum Mennæum vocat Joſephus eod. cap. 24. ejusdem Ptolemæi Mennæi mentionem facit etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 23.

(4.) Ioſephus dict. cap. 24. ita ſcribit: ὁ Ἀριστόβουλος βδελυξάμενος αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τοσοῦτον ἀνελθεῖν, i. e. Ariſtobulus cùm nihil memorabile geſſiſſet, reverſus eſt, vid. idem Ioſeph. lib. 2. de Bell. Iud. cap. 4.

(5.) Vid. Juſtin Hiſtor. lib. 40 c. 1. n. 3. & ſeq. it. Joſeph. eod. lib. 13. cap. 24. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 4. confer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 13.

(6.) Joſephus eod. lib. 13. cap. 24. ſcribit, Tigranem, Armeniorum regem, ἄγουσα μυριάδας τριακοσίας τὸν. i.e. cum 300000. militibus Syriam invaſiſſe.

(7.) Vid. ſuprà l. 3. c. 17. n. 11. it. b. lib. 4. c. 9. n. 14. & Joſeph. dict. lib. 13. c. 24. qui ſcribit, reginam Selenem, quæ & Cleopatra dicta ſit, tunc temporis Syriæ præfuiſſe, confer. idem Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 4.

שלוח ל הנרן לשלות לה' אשה כי
פחדו ממנו וישלח הנרן יד אל
המלאכים ואל המנחה וישאל להם
לשלו המלכי וישלה ויברכה ויכרות
ברית עם מלאכיה. בעת ההיא הגיד
להנרן לאמי כי לוכלים שר הצבא
ברחו ארצ מחדאת ולא השיבו במלש
ברחי פתי ועתה שב ויפשט גדוד בארץ
אדמניאה. ובשמע הנרן ארצ הרכר
ויחר ולך אל ארמניאה להושע ארצ
ארצו ולהצילה מיד לוכולאם ויאמר
הנרן טוב לנו לשמר את ארצנו אשר
ידענה מלחשד ארץ נבריה אשר לא
ידענה. בימי דרם והלה המלכה
אלכסנדרי את חליה אשי מחה בו ויהי
אריסטובלום בי קרבו ימי אמו למות
ויקוב את אשיו ואת בניו בירושלם
עם משפחתי להיותם לו לעזרה מן העיר
והוא לקח עמו אנשי מאתים ויצא
מירושלם ללה וילך לבא אל עיי יהודה
לגור באשר יגרו הצדוקי אחרי אבי
ובחולה

manu ſua iisdem miſit, acceptisque reginæ muneribus legatos de illius ſalute interrogavit eamque laude ac præconiô extulit atque fœdus cum illius legatis pepigit. Iisdem diebus Tigrani nunciatum fuit, Lucullum, (8.) Romanorum Imperatorem (qui Mithridatem perſequebatur, ſed eundem comprehendere non poterat, quia (9.) in montes Perſiæ (10.) profugerat) reverſum cum exercitu in regionem Armeniæ irrupiſſe, quo cognito Tigranes in Armeniam feſtinavit, ut terram ſuam ſervaret eamque è manu Luculli eriperet, dicebat enim: ſatius eſt, regionem noſtram, nobis jam notam, defendere, quàm alienam nobisque incognitam, appetere. Per idem tempus Alexandra, regina morbo laboravit, (11.) quo etiam deceſſit: Ariſtobulus igitur, cùm matrem ſuam morti vicinam animadverti ſſet, uxorem ſuam ac filios Hieroſolymæ unà cum familia ſua reliquit, ut ſibi ex urbe ſubſidio eſſent, aſſumptoque amico quodam Hieroſolymis noctu egreſſus (12.) ad urbes Judaicas venit, ut ibi habitaret, ubi tunc Sadducæi, amici paterni, commorabantur & initio quidem fugæ ſuæ Gibeam, (13.) quo in loco Galuſtus, (14.) amicus ejus, Sadducæorum fortiſſimus, habitabat, venit, qui cum illo Gibeâ egreſſus eſt, ut Sadducæorum copias colligerent.

(8.) Hebr. לוכולים, ſic Munſteri codex, quem hic potius ſecutus ſum, quam noſtrum, ubi vitiosè habetur: לוכילם, Lucullum nominat & Joſephus eod. lib. 13. c. 24. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 4. confer. & Juſtin. Hiſtor. lib. 40. c. 2. & Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud c. 13.

(9.) Ita particulam כי, quæ in Munſteri codice habetur, in noſtro autem omiſſa eſt, melioris ſenſus cauſa hic addere volui.

(10.) Joſephus Antiqu. lib. 13. cap. 24. ſcribit, Mithridatem εἰς τοὺς Ἰβήρας, ad Iberos confugiſſe; fuit autem præter Iberiam, quo nomine tota interdum Hiſpania venit, alia in Aſia ſita, confinis Armeniæ, in Caucaſi montibus poſita.

(11.) Vid. Joſeph. dict. lib. 13. c. 24. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 4. circa fin. confer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 13. ac Joſippi Epitom. pag. 70.

(12.) Nam timuit, ne Phariſæi Hyrcanum, fratrem ſuum, regem conſtituerent; ſe autem comprehenderent, prout in Joſippi Epitome pag. 70. habetur.

(13.) Joſephus dict. lib. 13. cap. 24. nominat Agabum.

(14.) Hebr. גלוסטוס, ita hic in noſtro codice, Munſterus vertit: Galeſtis, ſecutus Joſephum dict. cap. 24. ubi γαλλαῆς nominatur, in Joſippi Epitome pag. 70. legitur: גלוסתים, Galuſtius vel Geloſtius.

ובתחלת מנחתו יבוא ובעזה מקו אשי
יסוב גלוסטום אורבו גבו' הצדוקים ויצא
עמו בן הגבעה ללכת לאסוף את חיל
הצדוקי' וידו אחרי בן ויגידו למלכי בי
ברח אריסטובלוס בנה ובו הוא הולך
לאסוף את חיל הצדוקים ויגידו לו
לאמר כי הגדו אריסטבלוס בט"ו יום
לבד כ"ב עיר ואו המלכה וכל עם יהודה
דחלו להיות ביראה וכתב כי יהר יושבי
הערים עופלים עליו לעזרתו ויצו המלכה
ללכוד את אשת אריסטובלוס ואת בניו
ואת כל משפחו אשתו וילכדום ויצו
עוד ויתנו אותם במשמר מהמשמר
אשר בנגד הריכל לכלהו ימצאו מנוסה·
וידו אחרי כן ותגדל יד גבורי הצדוקים
ותהי המלחמה מאד מיד גבורי עם יהודית
ויתחברו עם אריסטובלוס ויבואו השוערי
ויהקעו בשופר ויתנו אותת מלחמי כי
באסף אלו המון רב מהר הלבנון ומהר
הגלעד ומכל ארץ ממשלת ישראל·

rent. Posteaquàm verò reginæ nunciatum est, Aristobulum, filium, aufugisse eo consilio, ut exercitum Sadducæorum conscriberet, cumque fama ad eandem perlata esset, Aristobulum intrà quindecim dierum spatium duas ac viginti urbes in potestatem suam redegisse, tunc regina omnisque populus Judaicus maximo timore perculsi sunt, nam & cæteri urbium incolæ ad illum defecerunt eique auxilio fuerunt. Regina itaque præcepit, ut & uxor Aristobuli ejusque filii, & omnis familia ac cognatio uxoris ejus caperentur, quô facto custodiæ, (15.) è regione Palatii sitæ, mandatô reginæ traditi fuerunt, ne ullus aufugiendi locus eisdem relinqueretur; militum autem Sadducæorum potentia valdè crevit magnumq; illis incrementum accessit è populi Judaici copiis, quæ sese Aristobulo junxerant, quamobrem in campum descendentes tubis inflatis signum belli dederunt, nam ingens hominum multitudo è montibus Libani ac Galilææ (16.) & ex omnibus judaicæ ditionis regionibus ad Aristobulum confluxerat.

(15.) Josephus Antiqu. lib. 13. c. 24. scribit, Aristobuli uxorem ac familiam εἰς τὸ φυλακὴν ἐν ἱερῷ φρούριον i. e. in custodiam seu arcem, quæ suprà templum sita erat, conjectam fuisse, id φρούριον Josephus lib. 14. c. 1. princ. vocat ἀκρόπολιν, eadem Antonia dicta fuit, confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 4. circà fin. Egesippus de Excid. Hierosol. l. 1. c. 6. & c. 13. scribit, quòd arx illa primò Baris, postea Antonia dicta sit, confer. id. Egesipp. dict. lib. 1. c. 53. vid. & Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. dict. cap. 4. & supr. h. lib. 4. cap. 8. n. 8. & infr. lib. 6. c. 36. num. 11. confer. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire Critiqu. des dogmes & des cultes &c. Part. 2. cap. 6. pag. 218. edit. Amstelodam.

(16.) Josephus lib. 13. cap. 24. scribit, Aristobulum copias collegisse ἀπὸ τε Λιβάνου καὶ Τραχωνίτιδος καὶ τῶν μεταξὺ à Libano & Trachonitide & provinciarum dynastiis.

CAP.

CAP. XVI.

אז אחוז רעדה גדולה את החקנים
בנה הגדול ואת וקני הפרושים וגם
המלכה פחדה מאד מפני אריסטובלוס
בנה ותתחלת המלכה מאד בראות
בנה ובדאגת הרחלי אשר מהה בו או
באי שרי הפרושים לפני המלכי ועמהם
החקנים בנה הגדול וישתחוו לפניה
ויאמרו אליה מלכה הקדושה שמעי לנו
כי נדבר אליך דברינו הנה עון יחשב
לנו כי נעשה דבר בלאי עשיך את
בחיים הלא ידעת כי אריסטובלוס בנך
הקטן מאים ומראה לנו פחד גדול כי
הר מיכן בית דמה לבוא עלינו למחות
את שמינו ולדרוג לאחוז בנך הגדול
החם והישר ועתרי מלכתנו הקדושה
ותחכמה הכי עשיך ועשיך הנדעה מה
נעשה ברשיונך· והעז המלכה ותאמר
להם שעו מכי שעו הטוב מעלי כי עשה
נפשי מאד ואינני בגבול דואי ודגדי
אני עומי בכלחי ומשתדלת לשלם את
נפשי למלך אשר נתנה ואיכנה תחלה
לדבר אתי כדברים האלה כעת הזאת
לא עת פנות לנפשי אך עשקי העולם
האי היא העת ראשת אבל הוא עת
פנותך אל עסקי עולם הנשמות להור
אותי מנוחה ושלום ואתם עשו כטוב
בעיניכם בעסקי המלוכה הגדי אתכם
בסף הדב להיב באוצרותי וגם באוצרות
רבות

CAP. XVI.

TUnc maximus timor Hyrcano, majori filio, & senioribus Pharisæorum incussus est, ipsa quoque regina à filio suo, Aristobulo, non parum sibi metuit & tàm solicitudine filii sui, quàm gravitate morbi, quô etiam posteà decessit, anxia fuit. Quapropter Pharisæorum principes (1.) & unà cum illis Hyrcanus, natu major filius, ad reginam ingressi eamque adorantes ita allocuti sunt: audi, quæsô, sancta regina, verba nostra, (nam sine consilio tuo, (2.) dum adhuc in vivis es, aliquid suscipere peccatum putamus) notum tibi est, Aristobulum, filium tuum minorem, magnum nobis pavorem ac terrorem incutere, nam validissima instructus manu nostrum invadit, ut nomen nostrum deleat, fratremque suum, natu majorem, filium tuum, morum integritate ac probitate conspicuum, interficiat: nunc itaque, Sancta sapiensque regina nostra, opem fer atque consilium, ut sciamus, quid nobis auctoritate tua faciendum sit; Regina autem illis respondens: (3.) abite, inquit, ac discedite à me, nam animus meus valdè defatigatus est atque ego in termino vitæ (4.) jam constituta id maximè curo, totaque in eo sum, ut animam meam regi, qui illam dedit, restituam, quomodo igitur nunc in animum vestrum induxistis, ut ea ad me verba faceretis? non jam tempus est, ut mundana negotia curem, sed ut ad res futuri seculi, ad beatorum sedem, quietem ac pacem respiciam. Vos igitur in regni administratione, quicquid vobis visum fuerit, perficite, ecce ingens auri argentique vis tàm in meis, quàm regum, antecessorum meorum, thesauris vobis adest, exercitus quoque militum, qui in Palatio meo sunt, in promptu est, vos itaque pro arbi-

(1.) Confer. hic Josippi Epitom. p. 71.
(2.) Consentit Josephus dict. lib. 13. c. 24.
(3.) Vid. Joseph. dict. cap. 24.
(4.) Confer. Josippi Epitom. pag. 71.

רבות מארצות ממלכים אשר היו לפני
והנה לכם צבא הגבורים אשר בירכלו
ואתם עשו כחפצכם וכחכמתם כי אני
אין יכלת בי מעת' לבוא עמכם בעצה
על דברי מלכות הגוי' הזה השפל
תמיהה כי אני הולכת בדרך כל הארץ
ואנו עומדי' היום לפשפט איכה אפקידי
רוחי אל האלהים אשר נתנה' וידע
כרבה אליהם ברבים האלה ויתם קצוב
חיבא עזה ויסגיר יומה וכמת ויאסף
אל עמה והימים אשר מלכה אלכסנדרה
המלכה השעה שנים וידוי כל ימה ל"ט
שנים' והאשה אשת חיל מאר ונחשלת
בחוזה וכובשת ליצרה ולא הטאה ולא
פשעה באלהים ולא סרה ממצותיו מ
וכמה והעדי היו אהה ועדמה למוב
והזה בקרבה ולחוב חכמת' וגדול שכלה
הרע לבעול הגדת העיהות וכחכמת'
כי רכה היתי מיחה מימיה את אוריה
ומשפילה את אויביה ואת שונאיה חתי
השועה גדולה לישראל כל ימיה ועל
כן אחרי מותה ולאחת רבות ועדות
דקוקים ומלחמי' עמהו בכית מלכות'
עיקב אשר בימיה שקטה הארץ' והוא
בימיה ארץ אויבת מארצות הגוים לא
רשתה ללכת לצור עליה וכל ארצות הגוי'
אשר

trio & prudentia veſtra agite, neque enim ego vobiſcum de negotiis, regnum hujus mundi vile & abjectum concernentibus, conſultare jam valeo, ſed viam ambulo terræ univerſæ mecumque hodiè conſtituo, quomodo ſpiritum meum Deo, qui illum dedit, commendem, hæc cùm dixiſſet, appropinquavit vitæ finis, horaque venit decretoria, quâ ſupremum obiit diem, mortuaque ad populum ſuum collecta eſt; præfuit autem regno novem annis, (5.) cùm triginta ac ſeptem annos (6.) vixiſſet, fœmina ſanè fuit fortiſſima, animo ſuo imperans ejusque impetum cohibens, nec in Deum peccavit aut ab illius præceptis receſſit, nam ſapientia, prudentia ac calliditate, bona tamen, prædita fuit, adeò, uſ eximia prudentia ac ſapientiâ ſuâ ſæpè futura præviderit ac prædixerit; mediante hac inſigni prudentia (7.) amicos ſuos, dum vixit, extulit, inimicos autem ac hoſtes depreſſit, quamobrem magna rerum proſperitas per omnem ejus vitam populo Iſraëlitico contigit; eadem verò mortuâ multæ calamitates, & adverſitates haud leves atque ingentia bella in illius domo regia exorta ſunt; vivente tamen illa terra fuit quieta, nam provinciam alienam ex gentium regionibus, quamdiu vixit, non concupivit, ut eandem invaderet; illas tamen gentium terras, quas Hyrcanus, ſocer ejus & poſteà Alexander, maritus, ceperant ac ſubjugaverant atque ditioni Iſraëliticæ ſubjecerant, regina diligenter cuſtodivit & contrà vim hoſtilem ad mortem usque protexit. Alexandra itaque regina usque ad finem vitæ atque horam mortis decretoriam ſapientiæ & pruden-

(5.) Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 13. c. 24. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 4. in fin. it. Joſippi Epitom. pag. 72.

(6.) Hebr. לד, ita hic in codice noſtro, Munſterianus habet עד ac vertit: ſeptuaginta tres. Joſephus quoque dict. lib. 13. cap. 24. ſcribit, Alexandram vixiſſe ἔτη ϛ' καὶ ξ, annos 73. vid. cap. ſeq. 17. n. 11. ibique not.

(7.) Eadem ferè de hac regina ſcribit Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 11. nimirum, quod regnandi jus inoffenſè exercuerit ſine ullo fœminei ſexus impedimento atque moderandi gratiam acquiſiverit ſacræ legis obſervatione &c. quodque haud mediocris mulieri ſpiritus fuerit, ut maxima quæque auderet atque ſuprà fœminei ſexus conditionem prælia diſponeret.

אשר לבד והכה הזוקנים ותמה ואתריו
אלכסנדר אישרי והשיבון אל ארץ
ישראל הנה הן שמרי' המלכי' מאי
ותמלטן מצדי' עד יום מותה' ותרי
אלכסנדרי' המלכה עד יום מותה' עד
עיר פקידה' שלמה בשכלה וברקיעי'
ולא סרה מנמוסי' אשרי הצדק והיסיר
עד אחרית הלדה' עד סרי המר דבר
אלכסנדרה המלכה הקדושה וידי וכרה
לישראל לישועה ולברכה ולשלום ויהר
דבריה ושוב דגרגותיה וישרה ואדק
ודקיה וחכמתה ועסקיה המובים עם כל
מלכי הגוי' ושלום מלכותה עמדם וכבוד
ישראל וגבורתו בימיה הלא הם כתובים
על ספר יוסף הכהן אשר כתב למלכי
רומה' כה אמי יוסף הכהן בן גוריון
הכהן והספר את קורות ישראל ואת
הלאומי' לדוריהם ובנים לסופר ולחשבי
לבאי אחריו כי יחבוננו בספרי ימים
ימתנני כחשרי יי' עתה ישר בעיני
לספר את המעשים אשר נעשו בישראל
אחרי מלכות אלכסנדרה המלכה וכל
ההלאות אשר מצאו את אבותינו אחרי
עבור עיה מלכותה ותמה כי כבר כתוב
אשר יכתוב ספרים ואשר יגיד דבריהם
ימתקים ויעיד עליהם עליו לכתוב עיל
סדר הגוה וישוב דעת לכותי שמה את
המעשי

prudentiæ laude inclaruit nec à juſtitiæ ac probitatis tramite, quamdiu ſuperſtes fuit, receſſit. (8.) Hic finem habent geſta Alexandræ, reginæ ſanctæ, cujus memoria apud populum Iſraëliticum in benedictione, ſalute & pace ſit! cætera autem (9.) ejusdem facta, ut & morum probitas atque integritas, juſtitia, prudentia, ſapientia, honeſta ſtudia ac negotia cum omnibus gentium regibus ut & regni pax, quam cum finitimis coluit, præterea gloria ac fortitudinis laus, quam populus Iſraëliticus illius ætate conſecutus eſt, ea omnia ſcripta reperiuntur in libro (10.) Joſephi, Sacerdotis, quem Romanis ſcripſit regibus. (11.) Sic ait Joſephus (12.) Sacerdos, Gorionis Sacerdotis filius, qui adverſitates & calamitates, quæ populo Iſraëlitico evenerunt, enarravit, ut illarum recordatio poſteris documento ſit, eisque ſapientiam ingeneret, ſi ejusdem libros attentè evolverint ac perpenderint & ex illis miſericordiam Domini conſideraverint. Nunc animus mihi eſt, (13.) res, quæ poſt regnum Alexandræ in populo Iſraëlitico evenerunt, omnesque calamitates, quibus patres noſtri, finitó Alexandræ regnó, afflicti fuerunt, enarrare: cuivis autem ſcriptori, qui libros componit & de rebus antiquis narrationem inſtituit earumque teſtimonia adducit, incumbit, ut ordine, (14.) quietè & attentè ſcribat neque rerum ſeriem turbet, neq; ea, quæ præterita ſunt, cum iis, quæ poſteà ſubſecuta ſunt, confundat, quapropter Titum, ſcriptorem Romanum, non imitabor, qui, dum librum rerum memorabilium, ab Romanis imperatoribus geſtarum, ſcripſit, prius Eupatoris, qui Antiochi filius fuit,

(8.) Aliud tamen encomium huic reginæ tribuit Joſephus Antiqu. lib. 13. c. 24. circà fin.

(9.) Hæc & ſequentia, usque ad: nunc animus mihi eſt &c. abſunt à codice Munſterianо & videntur à Judæo interpolatore adjecta eſſe, vid. quæ infrà num. 13. h. cap. notata ſunt.

(10.) Innuitur hic Joſephi lib. 13. c. 24.

(11.) Imperatoribus ſeu principibus.

(12.) Nimirum dicto libro 13. c. 24.

(13.) Hic fit continuatio textus in codice Munſterіano, confer. ſupr. n. 9. h. cap.

(14.) Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 14. cap. 1.

המעשי אשר נעשו לרמיר עבר בבוא
אחזיו ולא אעשה במעשה טישם המוכר
הרומי אשר בחבר את ספר הזכרונות
למלכי הרומים כחב וכרון אאופטר בן
אנטיוכי טרם וכרון אנטיוכי אבי ודמיד
רמיר גם כחב בי דברים אשר לא
נהאמתו לי מפי סופרי נאמני עד אשי
נועיר וקני רומי בימי לשרוף את ספרי
ולבן ראוי לכל איש אשר יחבר ספרים
להעיד בהם על ספרים לכחוב דברי
אמת ולבלתי המצא בדבריו משגה ויען
זה מהיום והלאה לישראל לעדות לכל
הסופרים אשר יבואו אחרי וירצו לכחוב
להעיד כי יאמרו נכזה וכבר צוה יוסף
הכהן אשר היה ראש הסופרים אשר
בחבו הספרים הנמצאים בישראל מלבר
סופרי העשרים וארבע ספרים הקדושים
אשר-היו סופרים נאמנים על פי יי והם
היו נרים ומני ומלבד סופרי ספרי הכמת
שלמי המלך ע"ה וסופרי ספרי וכמי
ימיר אשר היו סופרים נאמנים על פי
רוח הקדש וגם הם היו נרים ומני והנה
אני יוסף הכהן לקחתי בספרי אשר
עשיתי לוכרון ולעדות לישראל דברים
רבים מספרי סופרים אחרים נאמני אשר
כחבו תלאות מעשה אבותינו ואבדנו
אותם וכתבתים בספרי לישראל וגם
בספרי הגדול אשר כחבתי לוקני רומה
כן עשיתי כי כחבתי לעדות דברי רבים
מפי סופרי רבים נאמנים על כן זכרתי
זה

mentionem facit, quàm ipsius Antiochi, patris ejus, atque ita rerum ordinem turbavit; eodem quoque in libro res scripsit, quarum veritatem apud autores fide dignos non reperit, quocircà Senatus Romanus ætate mea librum illius igne delendum esse judicavit. Omni igitur scriptori, qui libros, qveis rerum gestarum narratio continetur, componere vult, convenit, ut veritatem in scribendo amplectatur, ne erroris & mendacii convinci possit, quamobrem jam inde ab hoc tempore ac deinceps omnes, qui me ex populo Israëlitico sequentur scriptores, quicunque historias enarrare volunt, testimoniò illo meo & exemplò utantur ac dicant ita; hunc in modum præcepit Josephus, Sacerdos, qui inter omnes scriptores, apud populum Israëliticum repertos, facilè princeps fuit, exceptis scilicèt Scriptoribus viginti quatuor librorum (15.) sacrorum, qui divinitùs inspirati ac fide digni fuerunt longoque antè me tempore vixerunt, exceptis etiam scriptoribus librorum Sapientiæ Salomonis, regis, qui in pace quiescat! exceptis quoque iis scriptoribus sapientibus populi Israëlitici, qui Spiritus Sancti afflatu vera scripserunt, qui & ipsi ætatem meam præcesserunt. Quapropter ego Josephus, Sacerdos, in libro meo, quem memoriæ ac monimenti causa populo Israëlitico scriptum reliqui, multa collegi è libris aliorum autorum fide dignorum, qui res gestas variosque casus patrum nostrorum scripserunt; quos tamen libros amisimus, has, inquam, res in libro meo in gratiam & utilitatem gentis Israëliticæ conscripsi, idem propositum etiam servavi in magno illo libro meo, quem Senatui Romano scripsi, ut nimirùm multarum rerum testimonia adferrem ex autoribus non paucis fide dignis: hoc ideò in medium adduxi, quò omnes populi Israëlitici scriptores admonearentur, ut veritatem in scribendo sequantur, nec menda-

(15.) Hebr. עשרים וארבע, sic in codice nostro, quo nomine recentiores Judæi Biblia Sacra veteris Testamenti communiter appellare solent, vid. supr. l. 3. c. 2. n. 15. ibique not.

זה פה להיותי לעדות לכל סופרי ישראי
כי יעידו אמת ולא ידברו בבוב וזדי
ראוי לכל איש אשר יכתוב ספרים לכריב
דברי אמת כי כן צוו המחברים דראשונה
וקימו וקבלו דאחרונים כי ראוי והגון
הוא שיכוב כל ספר שיכתב על קונבי
התורה הקדושה והתמימה ושאר ספרי
הנבואה שהם דאמת והעדק כי עלידי
העולם בנוי ובדם דאדם אדם תולה זה
דכל הכל ידעות ודות כי מה לו לאדם
בעל חבונה לדבר שקר כי דובר שקרי
לא יכון:

ודבר יוסף הכהן את דדברים דאלה
בספרו ודי בשנת ע"ג לאולימפיאדס
דשש אש' הוא מושל בחמה בעדת
ש"ב יועצדד והוא שנת בי למלכות
אלכסנדרה המלכה הקדושה אשר מלכה
על

mendacia proferant, id enim omnibus, qui libros componunt, incumbit, ut veritatem scribant, nam ità primi scriptores præceperunt aliique eosdem secuti idem receperunt & observârunt; convenit enim atque æquum est, ut omnes, qui componuntur, libri Scripturæ Sanctæ ac perfectæ aliorumque librorum Propheticorum, in quibus veritas ac justitia continetur, normam sequantur, super his enim mundus constructus est atque in illis homo est homo, sine illis autem omnia vanitas sunt & afflictio spiritus, (16.) & quid proderit homini, sapientiâ prædito, mendacia loqui, siquidem mendacia loquens non consistet? (17.)

CAP. XVII.

JOsephus itaque, Sacerdos, in libro suo hæc dicit: anno septuagesimo tertio (1.) Olympiadis, (2.) Consule (3.) Romæ imperante, in consilio trecentorum ac viginti Senatorum, anno nono Alexandræ, reginæ sanctæ, quæ vera animi integritate regno Israëlitico ac Judaico præfuit, eodem anno Olympiadis, (4.) ætate Vendii (5.) Horten-

(16.) Vid. Ecclesiast. cap. 1. v. 14. unde hæc desumpta sunt.

(17.) Sen: permanebit, reperiuntur autem ista in Psalm. 101. v. 7. ubi Lxx. verbum יכון, verterunt κατευθυνει, direxit, sic vetus Latina; S. Hieronymus vero: placebit.

(1.) Josephus Antiqu. lib. 14. c. 1. scribit, Hyrcani Pontificatum incepisse anno tertio Olympiadis centesimæ septuagesimæ septimæ, sed Munsterus hic in notis legendum putat: anno tertio Olympiadis 173. ita, ut apud autorem nostrum omissus sit numerus centenarius, vid. tamen Isa. Voss. Chronol. Sacr. cap. 13. ubi Josephi numerum, nempe Olympiadis 177. approbat.

(2.) Ita hic cum Josepho dict. lib. 14. cap. 1. ac cum Munstero vertendum putavi, nam אולי אוליפיאדס, quod in codice nostro habetur, corruptum est, vid. infr. n. 10. h. cap. ibique not.

(3.) De dictione שיש, quæ hic habetur, suprà lib. 3. c. 17. n. 6. & h. lib. 4. c. 4. n. 23. aliquid dictum est; videntur autem verba ista & quæ sequuntur, usque ad: eodem anno Olympiadis &c. à Judæo interpolatore adjecta esse, cum nec in Hebraico Munsteri codice legantur, vid. & n. seq. 4. ac n. 10. h. cap.

(4.) Hic rursum additur dictio שישים, satis imperitè, quasi Olympias fuerit senex ille seu Consul, quapropter dictionem istam in vertendo hic omisi, confer. num. antec. 3. & n. 10. h. cap.

(5.) Hebr. בינריאוס, ita hic in nostro codice, Munsterianus habet: בינעיוס, ubi vertitur: Rinatius; sed juxtà Josephum lib. 14. c. 1. legendum puto: Quintus (Hortensius) vid. num. seq. 6.

על ישראל ויהודה באמת ובתמים׳ בשנה
הראיה בימי אוליפואים הרשיע ובימי
מיניראים ואוהתיניאים ומיסליאי שרי
רומה שרים מיוז שלסנדרה המלכה בת׳
ושרשים חורשי השחי העוכרי במצורת
הרשיש ושי״ב יועצי רומא את הברית
אשר החזה בין שרי רומא אבותיהם ובין
שרי עם יהודה אשר היו שרים מלוך
אלכסנדר המלך מושלים על ישרא׳
ויכתבו השרים הרם הרומים את הברית
הנכר ויקימוה עם שרי יהודה וירושלם
וישלחו את דברי הברית בעגו בחל על
לוח נחשת בירושלם שרי רומה ושרי
יהודה יחד וכן עשו השרים הנזכרים
לברית ברומה כי הלבו שרי יהודה עם
השרים הרומיי אל רומה וישלחו את
דברי הברית גם שם בחרט אבוש על
לוח נחש׳ להיות למשמרת ולזכרת׳
ובשנה הזאת מת אוליפואים וימלכי

בת

Hortenſii (6.) ac Meſilii, (7.) principum Romanorum, (8.) viginti ſeptem menſibus, antequàm moreretur Alexandra regina, principes illi, quorum jam mentio facta eſt, mandatò Conſulis ac trecentorum & viginti Senatorum Romanorum, fœdus inter principes Romanos eorumque patres atque inter principes populi Judaici (qui, priusquàm Alexander regnum acquireret, genti Iſraëliticæ præfuerunt) initum renovârunt, fœdusque illud dicti principes Romani ſcripto comprehenderunt idque cum Judæorum urbisque Hieroſolymitanæ primoribus ſtabilivetunt verbaque fœderis ſtylò ferreò tabulæ æneæ Hieroſolymis inſculpenda curârunt tàm Romanorum, quàm Judæorum magnates, id quod etiam Romæ à dictis principibus Romanis effectui traditum eſt, nam Judæorum primores unà cum principibus Romanis Romam profecti verba fœderis ibi quoque ſtylo ferreo tabulæ æneæ inſculpi & ad perpetuam rei memoriam aſſervari curârunt. Eodem autem anno (9.) Olympiadis (10.) mortua eſt Alexandra, cùm tres & ſeptuaginta (11.) vixiſſet & novem annis regno præfuiſſet; hæc igitur

(6.) Hebr. אורתינציאום, ita hic Munſterianus codex, quem potius ſecutus ſum, quam noſtrum, ubi אורתינציאום legitur, confer. Joſephus loc. alleg.

(7.) Hebr. מיסיליאום, ſic in noſtro codice; ſed hoc quoque nomen corruptum eſt, Munſteri codex illud omnino non legit; puto autem illud ex Joſephi eod. libro 14. c. 1. hic reſtituendum ac legendum eſſe: מיטיליאום i. e. Metellius, qui Creticus dictus fuit, prout Joſephus dict. loc. ſcribit.

(8.) Iſti ſimul conſules fuerunt, nempe Quintus Hortenſius & Metellus, de quibus num. antec. 5. 6. & 7. cæterum pro כד i. e. 27. menſibus, quorum hic fit mentio, legendum puto ſolummodò ז i. e. ſeptem, alias autor ſibi contradiceret, dum paulò poſt ſcribit, eodem anno mortuam eſſe Alexandram, cum 27. menſes plus, quam biennium efficiant, vid. num. ſeq. 9.

(9.) Hæc quoque verba ac ſequentia usque ad: iisdem diebus trium &c. videntur à Judæo quodam interpolatore adjecta eſſe, vid. quæ ſuprà num. 3. 4. & §. h. cap. ut & infrà num. 13. h. cap. annotata ſunt.

(10.) Ita corruptum iſtud nomen אוליפואים, quod hic in noſtro codice habetur, vertere volui, legendum enim אולימפיאס i. e. Olympias, neq; enim nomen illud fuit imperatoris cujusdam ſeu principis Romani, prout imperitus ille interpolator exiſtimavit, confer. ſupr. n. 2. & num. ſeq. 12. h. cap. ibique not. it. infrà lib. 5. c. 1. n. 19. & eod. l. 5. c. 12. n. 16.

(11.) Hebr. כ״ף, ita hic rectius legitur, quam capite antecedenti n. 6. ubi ל׳ i. e. triginta ſeptem, habetur.

בת ע״ג שנה בשנת ג׳ שני למלכותה
והיא ואוליפואים עם שרים ושרש
השרשת הנ׳ ועל ידה ויחת
השועה ליסר׳ אחרי מותה בי בחתו בית
ישבי רומי עם ישמ׳ ולא דרש להם
קר עבור שני דבור׳ כי פשעו ישר׳
נחתת יד דרומי באשר נספר עד׳
בימים ההם אחרי מות אלכסנדרה המלכה
כמשלש ושישי החברו מלוכה שני
האחי הורקנוס הגדול ואריסטובלום
הקטן בני אלכסנדר המלך ואלכסנדרי
המלכה׳ ויהי המלחמה הואת בימים
הנה נסאי על ירדן היתי ויטפך דם
נפשות׳ עד אין מספר מישראל ויכלו
פגרים רבי מדמין ישראל ביום ההוא
וילחץ אריסטובלום וגבוריו את צבא
הורקנוס ולא יכלו גבורי הורקנוס לעמוד
לפניהי ולשארית את כוכר מלריסהרדים
וירפפו גבורי הורקנוס את עיפם ויסבו
דרך ירושלם וירדפו אריסטובלום ע״ם
גבוריו אחריהי וילך ודבוק עד שערי
ירושלם ויצאו אריסטובלום בקרב ההוא
והעשרים נפצא והורקנוס ויתחברו עם
אריסטובלום והוא וכל עם יהודה את
על ירושלם וילחמו עליה ויכקשו להפיל
את החומות בקשרי והורקנוס ועמלם
בתוכה וחקבץ את העיר בור ומה ויעשהו
אנשי

tur regina, ut & Senatus Romanus (12.) unà cum Principibus ſuis fœdus, cujus ſuprà meminimus, inter ſeſe renovârunt, atque etiam poſt mortem reginæ ſalus ac proſperitas rerum providâ ejusdem curâ populo Iſraëlitico contigit, quia cives Romani pactum cum gente Judaicâ initum, ſervârunt, nec ullum ei malum intulerunt, donec longo poſt tempore populus ille à Romanis defecit, prout poſteà pluribus dicemus. Iisdem diebus (13.) trium circiter menſium ſpatio poſt mortem Reginæ Alexandræ, duo ejusdem filii, Hyrcanus nempe natu major, & Ariſtobulus minor, fratres bellum inteſtinum excitârunt, (14.) unde graviſſimum inter illos prælium propè Jordanem atque urbem Jericho (15.) exortum eſt, in quo infinita ſangvinis Judaici copia effuſa fuit, atque multa eo die cadavera populi Iſraëlitici ceciderunt: Ariſtobulus enim ejusque milites Hyrcani exercitum adeò preſſerunt, ut ulteriùs reſiſtere vimque certaminis ſuſtinere haud potuerit; ſed tergum obvertere ac fugam Hieroſolymam verſùs arripere coactus ſit: Ariſtobulus autem Hyrcani copias perſecutus cædendo ac proſternendo, usque ad portas Hieroſolymæ victoriam illius pugnæ reportavit; qui verò ſuperſtites erant ex Hyrcani militibus Ariſtobulo ſeſe junxerunt; qui omnibus copiis populi Judaici coadunatis Hieroſolymam obſedit (16.) eamque oppugnavit ac muros dejicere conatus eſt propter Hyrcanum, qui ſeſe eò receperat; Ariſtobuli itaque milites urbem concluſerunt eamque cinxerunt, non ſecus ac lumbi cingulo circumdari ſolent: Hyrcanus autem, cùm ſeſe obſidione premi, atque bellum

(12.) Hic iterum Olympiadis, quamvis corruptum nomen adducit imperitus ille interpolator, quaſi illud nomen principis ſeu imperatoris Romani fuerit, quare ſenatum Romanum hic vertere volui, vid. quæ num. antec. 10. hac de re dicta ſunt.

(13.) Vid. ſuprà num. 9. h. cap. ibique notata.

(14.) Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 14. c. 1. it. Egeſipp. de Bell. Jud. l. 1. c. 13.

(15.) Conſentit hic Joſephus Antiq dict. lib. 14. c. 1. ut & Joſippi Epitome pag. 73.

(16.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 73.

אנשי המלחמה אשר לאריסטובלוס באמור אשר במחנים׳ והחזקום בחצר לו בדבר עליו המלכ׳ והציא את אמת אריסטובלוס ואת בניו מבית האסורי׳ אשר אסרהם אלכסנדרה המלכ׳ אמו וילכו החזקום את האשה ואת בניה לפניהם עמו למשמרת למלט את נפשו מהרב אותו בגלל אשתו ובניו או יצאו זקני ישר׳ וזקני הכהנים׳ בירושלם וילכו אל הבדנה ויבואו אל אריסטובלוס ויבכו ויתחננו לו לכרות ברית עם אחיו ולהיות אריסטובלוס מלך על כל עם ישראל והוא והחזקום אחיו כהן גדול בהיכל י׳ ולהיות החזקום בנוע תחת ידו ולהיו משנהו ויבקשו הזקני מאריסטובלי לכרות ברית׳ ערל הדבר הזה ויאות אריסטובלוס על הדבר הזה ויקחו בן־ ויצא הזקני׳ כתוך לעין לקבל את אחיו ויבא אריסטובלוס העירה ויקבל את המלכות בירושלם וזקני ישראל וזרועת ובזרועי הזקנו אחיו׳ ויכרות אריסטובלי ברית עם החזקנום אחיו ויבואו בהיכל י׳ וישבע איש לאחיו ויצא כל העם וילכו איש לדרכו לעירו ואיש לארצו ותשקט הארץ וגם המלחמה שקטה׳ ויהי

bellum in dies aggravescere videret, Aristobuli uxorem ejusque filios è carcere, quo illos Alexandra, Hyrcani mater, concluserat, dimisit, eosque secùm habuit ac sedulò custodivit, ut vitam suam è gladiò fratris, mediante ejusdem uxore ac filiis, eriperet: tunc populi Israëlitici ac Sacerdotum Seniores Hierosolymis egressi (17.) in castra ad Aristobulum venerunt eumque lacrymis effusis rogârunt, ut cum fratre suo fœdus percuteret, quò ipse quidem universi populi Israëlitici ac Judaici regno præsset; Hyrcanus autem, frater, summò sacerdotiò in Templo Domini fungeretur regique subjectus atque secundus (18.) ab eo esset; Seniores igitur Aristobulum rogârunt, ut eam in rem fœdus iniret, cui cùm ille consensisset, (19.) Hyrcanus urbe egressus fratri obviam ivit; Aristobulus autem urbem intrans regnum consensu seniorum populi Israëliticè ac Judaici, ut & voluntate Hyrcani, fratris sui, suscepit, fœdusque cum illo percussit, atque ambo Templum Domini ingressi juramentum sibi invicem præstiterunt, præsente populo universo; posteà unusquisque ad urbem ac patriam suam reversus est, terraque quieta ac bello finis impositus fuit. Accidit autem posteà, ut vir quidam Antipater (20.) dictus, Hyrcano amicitia jungeretur, is homo potens & aurô argentoque dives, pecoribus etiam ac familiâ multâ instructus & vir fortis bellique peritus erat, (21.) consilio etiam profundo, prudentiâ, astutiâ, ac calliditate pollebat, hominumque mentes solertiâ indagare atque elicere poterat, quoquò sese verte-

(17.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 74.

(18.) Seu proximus ab eo משנהו, de hac voce suprà lib. 1. cap. 8. n. 3. & dict. lib. 1. cap. 13. n. 3. it. eod. lib. 1. c. 16. num. 6. quædam dicta sunt.

(19.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 14. c. 1 it. lib. 1. de Bell. Jud. cap 4. in fin. confer. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 13.

(20.) Vid. Joseph. lib. 14. c. 2. ubi scribit, quod is antea Antipas dictus fuerit, confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 14. it. Munster. hic in notis, ubi Antipatris successionem describit, vid. etiam Josippi Epitome pag. 75.

(21.) Hic δημοτικὸς τὴν φύσιν καὶ σαπιστὴς i. e. homo audax ingenio ac seditiosus vocatur à Josepho dict. lib. 14. c. 2. vid. Idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud, c. 5.

ויהי אחרי הדברי׳ האלה ויהי אורב אחד להזקנם איש אשר שמו אנטיפטר ויהיה האיש הזה איש עשיר וגדול מאד בכסף ובזהב ובמקנה ובעבדי׳ רבה מאד ויהי הוא גבור חיל למלחמה ואיש עצות עמוקות ואיש עצות בבר תבונה וקרמה ומרמה ונתב דעת אנשים ויהיא איש התבולות בכל אשר יפנה׳ ויהיא אנטיפטר אשר הוה בגיר על כל גוי אדום וישימם לשם עובד באשר כתבנו בספר הי׳ את אנטיפטר וה׳ המליך עליהם המלך אלכסנדר בעודנו נער ויקח אנטיפטר אשה מנות המלוכה אשר לאדום ותלד לו בנים ד׳ ואלה שמותם שם הראש׳ פסיאה ושם השנו אורדום הוא אורדום אשר מלך ושם הב׳ פחורה ושם הר׳ יוסף ובית חנ׳ לו ושמה שלומית ושם אשתו קפורן האיטית׳ ולבן אמרו המפרשים אשר קרסנו בן ראיש

verteret; hic Antipater princeps tunc erat universæ Idumæorum gentis atque ab illâ tributum exigebat, prout in libro quarto scripsimus: hunc ipsum Alexander, cum adhûc adolescens esset, Idumæis præfecerat, is ipse Antipater (22.) uxorem è regio Idumæorum genere duxerat, ex quâ filios suscepit quatuor, (23.) quorum hæc fuere nomina: primus Phasia, (24.) secundus Herodes (qui posteà regnum adeptus est) tertius Pherota, (25.) quartus Joseph (26.) dictus fuit: filiam quoque genuit, nomine Salomith, (27.) uxor autem ejus Ciparon (28.) nominabatur, genere Idumæa; (29.) unde & scriptores, qui antè me fuerunt, dixere, Antipatrum istum fuisse Idumæum, (30.) sed Nicolaus, (31.) historicus fide dignus, eundem dicit Judæum extitisse, quod & verum est, fuit enim ex nobilibus

(22.) De Antipatris genere vid Joseph. eod. l. 14. c. 2. it. infrà num. 30.

(23.) Consentit Josippi Epitome pag. 76. & Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 22.

(24.) Hebr. פסיאה ita hic in nostro codice, Munsterus vertit: Phasalus communiter dicitur: Phasaelus seu Phaselus, vid. Joseph. lib. 14. c. 12. & Egesipp. d. lib. 1. c. 12.

(25.) Hebr. פחורה sic apud autorem nostrum. Munsterus per Resch legit ac vertit: Pherora, prout & Jose, bus eod. loco, vid. dict. Josippi Epitome pag 76.

(26.) In Josippi Epitome pag. 76. Joseph dicitur primogenitus, secundo genitus Phasaelus (Phasaelus) tertius Herodes & quartus Pherorae.

(27.) Salomen vocat idem Joseph. eod. loc. vid. & Josippi Epitome pag. 76.

(28.) Hebr. קפרן, ita Munsteri codex, quem hic secutus sum; in nostro exemplari legitur per Daleth קפדן, sed corrupte, nam etiam Josepho lib. 14. c. 12. dicitur Cypris vel Cypros, confer. & Egesipp. eod. lib. 1. c. 22. it. infrà lib. 5. cap. 16. n. 15. & Voisinii Observat. ad Martini Pug. Fid. part. 2. cap. 7. fol. 359. edit. Lipsi. col. 2. med.

(29.) Egesippus dict. cap. 22. scribit, Cyprim splendidissimo inter Arabiæ fœminas loco ortam fuisse.

(30.) De genere hujus Antipatris variant Autores; Josephus dict. lib. 14. cap. 2. ipsum genere Idumæum fuisse scribit, Nicolaum vero Damascenum ait, in gratiam Herodis memoriæ tradidisse, eundem genere nobilissimum Judæum fuisse, in Josippi Epitome pag. 75. dicitur etiam, quod Antipatris hujus origo non fuerit de filiis Israel, confer. & D. Wagenseil, Sot. cap. 7. Misn. 8. num. 10. & num. 11. p. 684. it. Histor. Eccles. Goth. lib. 1. c. 3. Sect. 2. n. 60. p. m. 451. confer. & suprà n. 22. h. cap.

31.) Damascenus scilicet, vid. num. antec. 30.

bus Judæis & quidem illis, qui Nehemiæ, Hachaliæ filii, ut & Esræ, scribæ ac sacerdotis ætate è captivitate Babylonica Hierosolymam reversi sunt.

CAP. XVIII.

CUm itaque Antipater ille amicus esset Hyrcani, Aristobulus ejusdem interficiendi consilium iniit, quippe cui probè nota erat magna illa inter Hyrcanum & Antipatrem amicitia; hic autem, rè cognitâ Aristobulum valdè metuit ac potentiores Judæorum blandis aggressus verbis eosdem ita allocutus est: Sunt mihi quædam vobiscum, viri sanctitate conspicui, secretò tractanda, nam video, injuriam ac perniciem vobis populoque sancto inferri & iniquitatem, scelera atque improbitatem indies augeri; aſt veritatem, justitiam & æquitatem è medio tolli nec virtutes illas amplius coli conspicio; cur enim minor in majorem imperium sibi vendicat, atque Aristobulus hodiè regnum per vim contra Dei ordinationem ac Seniorum populi ejus voluntatem occupatum administrat illudque gladio ac bello, cum effusione sanguinis populi Domini copiosissima tuetur? Nunc itaque viri Israëlitæ, ad dicta mea animum vestrum diligenter advertite, justitiamque ac veritatem colite; impietatem verò ac mendacium odio habete & perpendite, quid vobis faciendum sit, ut regnum populi Israëlitici judicio ac justitia stabiliatis. Cùm ergò plura ad Seniores populi Israëlitici verba fecisset Antipater eorumque animos in suam pertraxisset sententiam, illi dixerunt: ecquid igitur nobis agendum erit, nam Hyrcanus cum Aristobulo fœdus pepigit eique regnum concessit, & quisnam Regi sese opponet,

net? quis Hyrcanum inducet, ut consilio nostro accedat ac jusjurandum violet, quod fratri suo in Templo Domini præstitit, ad mutuum inter ipsos fœdus confirmandum? Antipater autem iisdem respondens: Ego, ait, Hyrcanum inducam, ut ad nos veniat, nostroque accedat consilio: his dictis nuntios misit ad Hyrcanum, qui illum clàm ad fugam solicitarent eumque ita compellarent: instanti temet periculo eripe ac fugam capesse, consiliumque Antipatris, amici tui fidelissimi, sequere, Aristobulus enim vitæ tuæ insidias struit, inductus à Consiliariis suis, sic dicentibus: quamdiu Hyrcanus, frater tuus, in vivis fuerit, nunquam firmum & stabile erit regnum tuum, is enim te ætate præcedit eique jus regni tàm divina constitutione, quàm Seniorum populi Israëlitici voluntate competit; illo autem interfectò & temet servabis & regnum tuum stabile reddes; hujusmodi consilium omnes Aristobuli, fratris tui, consiliarii dederunt, illudque approbàrunt, ut nimirùm te interficiant. (1.) Hyrcanus autem hæc audiens noluit eorundem dictis fidem habere, (2.) quoniam integro rectoque animo & miti admodùm erat ingenio. Antipater igitur cùm dictis his nullam ab Hyrcano fidem haberi animadvertisset, non destitit, die nocteque eadem ingeminare verba, sed Hyrcanus illis haud credidit; posteà auro argentoque amicos conduxit Antipater, qui eadem, quæ ipse, Hyrcano dicerent, quò factò (3.) cùm tandem Hyrcanum astutiâ suâ induxisset, & ad fugam instigâsset, Antipater eidem dixit: preme consilium, donec abiens de loco tibi prospexero, ad

(1.) Confer. Josippi Epitom. pag. 75.
(2.) Idem & Josephus lib. 14. c. 2. scribit.
(3.) In Josippi Epitome pag. 74 vera dissensionis fraternæ causa adducitur hisce verbis: Post omnia ista misit Dominus inter eos (Hyrcanum & Aristobulum) spiritum malum, & ipse fuit causa transferendi regnum de semine Hasmonæi & delendi eos de superficie terræ ob peccatum Hyrcani magni & peccatum Alexandri ejusdem filii & ob sanguinem innocentem, quem effuderunt, & ob id, quòd traxerunt Israelem ab obedientia prophetarum ad mendacia Sadducæorum & nugas eorum, vid. quæ infrà lib. 5. c. 12. num. 22. & cod. lib. 5. c. 14. n. 1. annotata sunt.

מירושלם וילך אל סלע מדברה אל מקום
היכל דודהם מלך הערב וישמח דודהם
ויצא לקראתו בי דוד אוהבו מתחיל
שלשו' ובורו עמו ברית וישבע לו לבלתי
יקצור את הזוקנום בידו מבקשי נפשו
וישב אנטיפטר אל ירושלם ויצר לזוקנו
את כל אשר עשה' ויצא עמי מירושלם
לילה וילכו מהלך ימים רבים עד סלע
מדברה אל הוכל דודהם מלך הערב
ויצא דודהם לקראו' בזוקנו ברכב ובפרשי
ויקבלהו בכבוד גדול וירוו יחד בביתו
ובוחצלו ימים אחדים. וידי אותו בן
ויאל אנטיפטר להסית את מלך הערב
לבא עם הזוקנום אל ירושלם ולהלחם
עם אריסתובלום ולהשיב את המלוכה
לזוקנום. וימאן דודהם לבוא להלחם
עם היהודים כי ג' פעמים הכוו אלכסנדר
במלחמ' ויקח מידו את ערי המבצר אשר
לערב. ויאמר לו אנטיפטר אל ירך
לבבך לעלות עמנו כי יש אתנו יד רמה
מגבורי ישראל להלחם עם אריסתובלום.
ויען דודהם ויאמר אם תשובו לי את כל
הארץ ואת עשרת ערי מסבנות הערים
אשר לקח אלכסנדר מידי או אני אעלה
להלחם

quem confugere ibique manere possis. Antipater igitur Hierosolymis egressus (4.) ad Petram deserti, (5.) nimirum ad locum Palatii Aretæ, (6.) Regis Arabiæ, venit, qui eidem lætus obviam ivit, (etenim jam anteà amicus ejus fuerat,) cum hoc igitur fœdus pepigit, interposito Jurejurando, ne Hyrcanum, in manum eorum, qui ipsius perniciem quærerent, traderet, dein Antipater Hierosolymam revertsus Hyrcano omnia, quæ gesserat, narravit, posteà ambo Hierosolymis noctu egressi multorum dierum itinere confecto tandem ad Petram deserti, regiam scilicet sedem (7.) Aretæ, Arabiæ regis, pervenerunt, 8.) qui Hyrcano obviam progressus cum curribus & equitibus magno eum honore excepit atque simùl in domo ac palatio ejus per aliquot dies manserunt. Posteà Antipater Arabiæ regem instigare cœpit, ut cum Hyrcano Hierosolymam veniret atque bellum Aristobulo inferret, regnumque Hyrcano restitueret; Sed Areta bellum contrà Judæos suscipere noluit, quia Alexander eum tribus (9.) vicerat præliis & ex illius manu munitas Arabiæ urbes abstulerat, id quod cum animadverteret Antipater, eidem dixit: ne metuas, quò minus nobiscum ascendas, valida quippe manus fortissimorum virorum è populo Israelitico nobis auxilio erit, satisque virium habebimus, queis Aristobulum bello lacessere possimus: Areta autem respondit: si mihi omnem terram & decem (10.) armamentariorum (11.) urbes, quas Alexander mihi

(4.) Confer. Josippi Epitom. pag. 76.
(5.) De hac urbe suprà h. lib. 14. c. 11. num. 4. & infrà c. 24. num. 5. dictum est, vid. & Joseph. eod. lib. 14. c. 2. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. confer. & infr. l. 5. c. 19. n. 5.
(6.) Vid. quæ de hoc rege suprà eod. lib. 4. c. 11. num. 3. annotata sunt, confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 14. ut & Josippi Epitom. eod. pag. 76.
(7.) Τὰ βασίλεια vocat Josephus eod. cap. 2. Antiquit. lib. 14. confer. suprà h. libr. 4. cap. 11. num. 3.
(8.) Vid. Joseph. eod. lib. 14. cap. 2. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. confer. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 14. it. Josippi Epitom. pag. 76. & seq.
(9.) Conferri Josippi Epitome pag. 77.
10.) Duo de. im urbium mentionem facit Joseph. eod. lib. 14. c. 2. easque nominatim recenser.
(11.) Seu: thesaurorum, ita communiter, secundùm Targum exponunt interpretes vocem מסבנות

להלחם עם אויביכם. וישבע לו הזוקנום
להשיב את כל הארץ ואת עשרת הערים
הנם ויאמר לו דודהם בזה ואאמוך אתי
כל צבא גבוריו ויסע עמהם וילך להלחם
על ירושלם בחיל ג' אלף פרשים ועם
רב ועצום מאד.

mihi abstulit, restituentis, tunc vobiscum ascendam atque hostibus vestris bellum inferam: cùm igitur Hyrcanus juramento promisisset, se omnem terram atque illas decem urbes restituturum esse, Areta conditione hâc acceptâ copias suas omnes contraxit, castrisque motis urbem Hierosolymâm, tribus (12.) equitum millibus, multâque ac prævalidâ peditum manu oppugnare constituit.

CAP. XIX.

ויסעו מסלע מדברה ויבואו אל ארץ
יהודה ויצא אריסתובלום לקראתם ויתגר
בם מלחמה גדולה עד מאד ויהי ביום
המלחמ' ויפלו עם רב על הזוקנום ועל
אנטיפטר לעזרה' ויהי כראו אריסתובלו
כי נפל רסון רב מחיל יהודה על
הזוקנום ויקויב את המערכה ויעם אל
ירושלם ברדף ישמחם בי בל אנשי חיל
הגבורים נוטפו על הזוקנום ועל אנטיפטר.
ויסע דודהם מלך הערב תחן על ירושלם
עם כל עם יהודה וכל עם הערב אשר
אתו רק כל אנשי ירושלם והברוחים היו
עם אריסתובלום המלך נאמנים. ויהי
ביום ליים עצרה המלחמ' וגדלה מאד
ויגדל שאון המלחמה קר ורעשים וראשון
בגוי

QVamobrem petrâ deserti (1.) egressi in Judaicam venerunt terram; Aristobulus autem eductis contrà illos copiis acerrimum iniit prælium; sed eodem prælii die ingens hominum multitudo ad Hyrcanum & Antipatrem transiit, ut illis opem ferret: Aristobulus itaque hâc Judæorum defectione cognitâ, relictis castris, Hierosolymam solus mœstusque profugit nam fortissimus quisque militum suorum Hyrcano & Antipatri sese junxerat: Areta autem Arabiæ Rex, urbem Hierosolymam oppugnaturus castra posuit, adductis secum omnibus tam Judæorum, quam Arabum, qui cum ipso erant, copiis; soli autem cives (2.) Hierosolymitani atque Sacerdotes in fide erga Aristobulum, Regem, perstiterunt: Sed bellum indies magis exarsit atque crevit, adeò, ut tumultus ille militaris usque ad decimum quintum diem primi mensis (3.) duraverit. Eodem tempore mul-

ti

מסבנות vid. Exod. c. 1. v. 11. ubi ערי מסכנות LXX. vertunt: πόλεις ὀχυρὰς, urbes munitas, confer. & Josippi Epitom. p. 78.
(12.) Hebr. אלף ita hic apud auctorem nostrum; Munsteri codex habet: ר' אלף i. e. quinquaginta millia, facilis quippe permutatio est literarum ו & ר atque hæc Munsteri lectio alteri illi præferenda est, in primis, quia & Josephus dict. libr. 14. c. 3. eidem consentit. vid. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. it. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 14. confer. & Josippi Epitom. pag. 78.

(1.) Vid. suprà lib. 4. c. 11. n. 4. & c. antec. 18. num. 5.
2.) Josephus eod. lib. 14. cap. 3. civium nullam facit mentionem; sed sacerdotes solum ab Aristobuli partibus stetisse scribit.
(3.) Qui Nisan dicitur, ab hoc enim mense annum Ecclesiasticum seu legalem incipiunt Judæi, qui mensis in Martium nostrum incidit, vid. Exod. 12. v. 2. annum tamen civilem hodierni Judæi, imprimis Germaniâ mense Tisri, qui in Septembrem

בש"ו להוש' ואו רבים חסידים וצדיקים
קובו ארץ יהודה וילכו לגור מצרים
ולהיוג את חג המצות מפני המלחמות
שבארץ יהודה: בעת הזאו הקיפו את
ירושלם מפה ומפה עם יהודה ועם העדם
והיה או מסתחר בעם יהודה איש חסיד
ושמו חוני והיה צדיק וגדוב לאלהיו
אשר בזמן ההמצא שלם והיא היה עומד
בפרץ ומתפלל בעבור עם יי' ובהעצר
השמי ולא יהיה מטר דגה האיש דזה
אשר שמו חוני היה מתפלל ושואל מטר
מעם יי' ויי' היה עונהו המיד בתפלתו
ולא היה מאחר שאלתו כה עשה חוני
פעמים רבות בהוות בעזרת בארץ יהודה:
וידי בניס המלחמות וימצאו את חוני
נחבא במערי יהודה ויולילוהו לפני ראשי
היהודים ויעמידוהו בתוך העם ויאמרו
לו הראשים והעם והמפלל על הדבר
הזה אשר קרה לנו אולי יקשה יי' למען
שמו ויענך באשר ענה אותך על שאלת
המטר ויתן בתיבו את אויבותובלום ואת
וכרגים אשר עמו' ויען אותם חוני
ויאמר אתם קם יי' והם כרגיו ואני
אתפלל עליכם וגם על כרגיו אתפלל
ולא אקלל ולא אאור את כרגי יי'
ויפצרו בו ויאמרו לו דע אם לא העשה
כרפענו דע כי מות תמות: ויהי כרצר

לו

ti pii juſtique, relictâ terrâ Judaicâ, in Ægyptum profecti ſunt, ut ibi commorarentur feſtumque Azymorum, (4.) quod in Judæa celebrare propter bellum non poterant, ibidem agerent. Circà idem tempus, cùm Judæi atque Arabes Hieroſolymam ex omni parte premerent, vir quidam pius, Onias (5.) nomine, inter Judæos latitabat, qui cum Juſtitiæ & amoris ergà Deum præclara edidiſſet ſpecimina, integritate animi inter alios conſpicuus fuit, atque ruinam cadentis populi Judaici non ſemel ſuſtentavit, ac pro illius incolumitate ad DEum preces fudit: Nam pluviâ ob aëris ſiccitatem deficiente, cùm vir ille Dei opem implorans pluviam ab illo rogâſſet, Divina benignitas precibus illius ſemper annuit nec ipſius petitionem diſtulit; atque id ipſum Onias ingruente terræ Judaicæ ſiccitate ſæpius fecit. Hic itaque Onias, cùm tempore belli in caſtris latitaret, protractus & ad primores Judæorum populique concionem deductus fuit, qui omnes uno ore ei dixerunt: Roga quæſò Dominum in iſta neceſſitate, quâ jam involuti ſumus, ut propter nomen ſuum faciat teque exaudiat, (prout ipſe in petitione pluviæ precibus tuis annuit,) & in manus noſtras Ariſtobulum ac Sacerdotes, qui cum eo ſunt, tradat: Onias autem reſpondens (6.) vos, ait, populus Domini eſtis, illi verò ſunt Sacerdotes ejus; ego itaq; tàm pro vobis, quàm pro ſacerdotibus Dei orabo nec miniſtris ejus maledicam aut diras imprecabor; aſt illi acrius inſtantes: hoc ſcias, inquiunt, niſi morem nobis geſſeris, te morte mulctandum eſſe; cum igitur anguſtiæ eum undique premerent, ille ſublatis in cœlum oculis manibusque protenſis

ſic

(4.) Quod Paſcha dicitur ſeu, uti Joſephus dicit. lib. 14. c. 3. vocat φάσκα.

(5.) Ita hic חוני, quod nomen in noſtro habetur codice, vertere volui, ſicuti etiam Joſephus cod. lib. 14. c. 3. habet & Joſippi Epitom. pag. 78. & ſeq. ubi Onias iſte dicitur המעגל i. e. auriga, qui plauſtrum ſive currum agit.

(6.) Vid. Joſeph, cod. lib. 14. c. 3. & Joſippi Epitom. pag. 79.

לו וישא עינו השמימה ויפרוש את
כפיו ויתפלל ואמר יי' אלהי השמים
מלך העולם כולו אשר נפש כל חי
בידך ורוח נושבו לבב אנוש עמך
תורניך וחכן לבבם אליך ואל הענה
אלה על אלה לרעה כי אם לטובה כי
אלה עמך ואלה הם בחרנך וחיו בהתפללי
בדברים האלה ויפלו עם רעמי יהודה
עליו פחאום ויפחדו ולא אשר יי' את
נקמתו רק את מחנה יהודה בדב ויפחדו
ויפחד המון רב סיחודה עד רם חני'
ויהי אחרי כן וידברו דברגי מעל רחוקה
על העם לאמר ישראל עם יי' חנו יד
לאלהי ישראל אלהיכם ולבדת מקדשו
וקנא לכם בבשים ותחדים ולים ונובחה
בחג הדג כמשפט כי חג המצות הוא
היום ואל ישבתו עלות מעל המובח
ויהיה עליכם אשם: ויענו העם את
הכרגים ואמרו אליהם הנו לנו בקח
חדש לכל איל ואיל אלף דרכמנים וחב
חן לכל כבש וחן לכד עשור ואנחנו
נתן לכם שקלת הפצב' בריחתי ויתן
ארשטובלי והברגי ארת הזהב ולא
נתנו להם ארת הכסף ויגולו הרשעים
הרשאים את הכסף: ויתפללו הכרגים
ויצעקו אל יי' על דבר אשר גלו רשעי
העם

(7.) Confer. Joſippi Epitomen pag. 80.

(8.) Lapidarum fuiſſe ſcribit Joſephus libr. 14. cap. 3.

(9.) Idem refert Joſippi Epitom. pag. 81.

(10.) Id eſt, uti equidem explico, dona offerte, vel cedite Deo, feſtum ejus, ac ſolennitatem colentes. μὴ Θεομαχῶμεν, prout ſequentia hunc evincunt ſenſum.

(11.) Hebr. ותנו לי ita Munſteri codex, quem hic ſecutus ſum, apud autorem noſtrum habetur: וקחו לכם i. e. & accipite vobis.

העם ארץ זבוע יי ולא אשר יי ארץ הנקבה ויך את העם ברעב גדול עד דיות איפת חטים כדרכמון אחד זרב׃

lium ingenti fame afflixit, adeò, ut (12.) epha tritici drachmam auream valeret.

CAP. XX.

בימים הם פומפיום הגדול שר צבאי רומי יצא בחיל ככד על הזראון מלך ארמניאה וישלח את אבאזוש ורב אחי מלכדיו ויצו עליו לתת מלחמה לאדם׃ ויבא אבאזוש לדמשק וישלח אליו אריסטובלום בלאבי לקראתו להיות בעזרתו וישלח לו זהב רב לשכרה ויקח אבאזוש ארץ וזהב מיד מלאבי אריסטובלום וישלח אגרת אל דורקנום מלך הערב לירושלם לאמר הנה לך מעל ירושלם ואם לא תהול דע כי רומיים יבאו עליך ויהי כקרוא הדהם את אגרת אבאזוש ויהול מעל ירושׁ וילך לו וגם דורקנום ואנטיפטר הלכו עמו כי כחל עזר

Isdem diebus Pompejus Magnus, (1.) exercitus Romani imperator, validissimas copias adversus Tigranem, Armeniæ regem, eduxit, ac Scaurum (2.) ministrum suum, (3.) misit eique præcepit, ut in Syriam faceret incursionem. (4.) Cum igitur Scaurus, Damascum (5.) venisset, Aristobulus legatos ad illum misit, qui ejusdem auxilium implorarent, oblata muneris loco maxima vi auri: (6.) Scaurus itaque cùm à legatis Aristobuli id munus accepisset, literas ad Aretam, (7.) Arabiæ regem, qui tunc Hierosolymam obsidebat, misit in hanc sententiam: desiste ab oppugnatione urbis Hierosolymitanæ, quòd si mandato huic non obtemperaveris, scias, Romanos tibi bellum illaturos esse; hanc Scauri epistolam cum Areta legisset, soluta (8.) urbis Hierosolymitanæ obsidione domum abiit, (9.) quem postea etiam Hyrcanus & An-

(12.) Josephus eod. lib. 14. c. 3. in fine scribit, modicum tritici undecim drachmis emptum fuisse.

(1.) Vid. Joseph. lib. 14. cap. 4. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. it. Josippi Epitom. pag. 81.

(2.) Hebr. מבאורוש ita hic Munsteri codicem ac Josephum eod. lib. 14. c. 4. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. secutus vertere volui, apud autorem enim nostrum corruptum legitur nomen אבאורוש Pompejus enim decedens præfidem Syriæ reliquit quæstorem suum, Æmilium Scaurum, teste Historia Romana, vid. & Alsted. in Chronolog. Tit. 18. it. infrà h. lib. cap. 24. num. 3. vid. & num. sequ. 3. h. cap.

(3.) Fuit is quæstor Pompeji, vid. n. antec. 2 confer. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 14. & Josippi Epitom. pag. 90. ubi מבורים vocatur.

(4.) Seu, expeditionem moverent, ita Munsterus vertit לחרת מרוצרו sicuti in Hebræo hic habetur.

(5.) Quam urbem Metellus & Lollius funditus everterant, uti scribit Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 14.

(6.) Ὠν τάλαντα i. e. 400. talenta promisisse Aristobulum scribit Josephus eod. lib. 14. cap. 4. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 14. ubi scribit, Scaurum 300 talentis in Aristobuli partes tractum fuisse, confer. & Josippi Epitom. pag. 81.

(7.) Consentit Josippi Epitom. pag. 81.

(8.) Vid. Joseph. dict. lib. 14. cap. 4. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. confer. Egesipp. eod. lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. ut & Josippi Epitom. pag. 82.

(9.) Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 14. scribit, quòd Aretas Philadelphiam petierit.

עזר ונפל עזר ואז יצא אריסטובלי מירוש׳ ומתי מעט עמו וירדוף אחרי הרת׳ ואחרי הדקנום האנטיפטר וירביקום בגבעת קיפרון וילחם בם ויצעו במלחמ׳ וישלך ארצה ששה אלפים הרוגי גבורים מעם הערב וגם מדורת אשר עם ותרקנו סלה פגרים רבי׳ ארצה וירדוף במלחמ׳ ויהרוג גם את קחלם ארי אנטיפטר וישב אריסטובלום וישלוך על יהודה׳ ויהי אחרי הדברים האלה׳ ויבא׳ גם פומפיום הגדול שר צבא הומי אל דמשק וישלח אליו כל הגוים אשר סביב דמשק בלאבי במנחות וגם אריסטובלום שלח אליו מנחה גמן זהב משקלה דמש מאות ככר׳ וגם גן מזהב הענק׳ טופיון בלשון יון לפי מה שנראה אלי אני יותק ן׳ גורין דבהן׳ ויאמר יותק את הגמן הזה הגן אני ראיתי מזיכל יוסיפ הצלם אשר ברומא והיה בחוב על הגפן בדברים האלה את הגפן אשר שלח אריסטובלום מלך יהוד׳ אל ויגא׳ ויהי אחרי הדברים האלה ויראו

& Antipater secuti sunt, dum enim is, qui auxilium fert, cadit, simul & is, cui suppetiæ feruntur, corruit: tunc Aristobulus cum paucis Hierosolymâ egressus, Aretam, Hyrcanum & Antipatrum persecutus est, cumque illos in colle (10.) Ciparon deprehendisset, initô prælio eosdem superavit ac sex millia (11.) fortissimorum militum è populo Arabico humi prostravit, multos etiam è gente Judaica, quæ cum Hyrcano erat, trucidavit, (12.) ac Cophalum, (13.) Antipatri fratrem, eodem in prælio interfecit, reversusque Hierosolymam regnavit super populum Judaicum. Postea ipse quoque Pompejus Magnus, Romani exercitus imperator, Damascum (14.) venit, ad quem omnes finitimæ gentes legatos suos cum muneribus miserunt, Aristobulus etiam auream vitem (15.) quingentorum talentorum, hortumque aureum, quem Græci Terpnon (16.) vocant, (prout mihi Josepho, Gorionis filio, videtur) eidem muneri misit, hanc vitem atque hortum ego, inquit Josephus, in Templo Jovis, (17.) Simulacri Romani, vidi; erant autem viti hæc inscripta verba: (18.) Hæc est vitis, quam Aristobulus, Rex Judæorum, Romam misit; Postea utriusque tàm Hyrcani, quàm Aristobuli, legati ad Pompejum simul venerunt, & Hyrcanus quidem

(10.) Hebr. בכעדרי קיפרון ita apud autorem nostrum, Munsteri codex pro בכעדרי legit בקעדרי ac vertit in campo Cæpiron, Joseph. dict. lib. 14. cap. 4. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. pro Ciparon habet Ἀκκαρῶνα, Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. nominat: Paparionem.

(11.) Huic numero consentit Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 14. sed Josephus dict. lib. 14. c. 4 Ἑξακισχιλίους τῶν πολιτῶν i. e. 7000. hostium cecidisse scribit. Idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. scribit, 8000. cecidisse.

(12.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 82. ubi narratur, quod iisdem diebus Jesus quidam Nazarenus comprehensus sit.

(13.) Hic Cæphalion vocatur à Josepho dict. cap. 4. Idem tamen Josephus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. eundem vocat Φαλίωνα, cui & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. consentit.

(14.) Josephus eod. lib. 14. c. 5. it. lib. 1 de Bell. Jud. c. 5. hi ce consentit, confer. & Josippi Epitom. pag. 82.

(15.) Idem refertur in dicta Josippi Epitome pag. 82.

(16.) Ita cum Munstero vertere volui טרפון, prout ipse legit, vel, sicuti autor noster habet, טרפין vid. Joseph. lib. 14. cap. 5. ubi τερπνὸν vocat.

(17.) Τῶ Καπετωλίῳ i. e. Capitolini, sic Josephus eod. lib. 14. cap. 5. addit, confer. & Josippi Epitomen p. 83.

(18.) Josephus eodem c. 5. scribit, quod donum illud non Aristobuli, sed Alexandri, Judæorum regis, inscriptionem habuerit.

Antipatrum, Ariſtobulus autem Nicome lem (19.) miſit, hic cùm ad Pompejum veniſſet, eundem humillime rogavit, ut ab Ariſtobuli ſtaret partibus; (nam quadringenta auri talenta eidem dederat) Antipater verò, cùm animadvertiſſet, Pompejum à Nicomede (20.) inductum inclinare ad opem Ariſtobulo ferendam (aurum quippe ei dederat) ſecretò adiit Pompejum eumque ſic compellavit: (21.) cur animus tuus accepto munere ad ſuppetias Ariſtobulo ferendas inclinat? annon ſatius erit, te numeroſæ ac validæ huic Judæorum genti imperare, ut nominis famam tibi acquiras remque perficias maximam, qualem majores tui haud perpetrarunt? id verò tibi continget, ſi Hyrcano opem tuleris ad regnum denuò conſequendum; quò factò, tàm ipſum, quàm univerſum populum Judaicum tibi ſubjectum habebis. Pompejus itaque, cùm Antipatrum hæc dicentem audiſſet, valde lætatus eſt, eique dixit: quandoquidem ita vobis placet, veſtrum erit, rem quàm maxime occultam (22.) habere, donec Ariſtobulus verbis à me captus fuerit, forſitàn ipſe ad me veniet, nam bellum eidem inferre non audeo, ne fortè oppoſitis armis tranſitu (23.) nos prohibeat, (24.) atque ea in re hoſtibus ſuis ſuperior evadat, eosque à terra ſua arceat: Vos autem expectate, donec ipſe ad me veniat; ego verò eum dolo aggrediar, & unà cum illo Hieroſolymam veniam, quò factò regnum Hyrcano reſtituam, ea tamen conditione, ut quotannis tributum nobis pendatis. Antipater igitur: ſic faciemus, inquit, & quodcunque ego conſtituero, id Hyrcanus ratum

ויבואו מלאכים אל כומתים מהרקנוס
ומאריסטובלוס יחד: וישלח הורקנוס את
אנטיפטר וגם אריסטובלוס שלח את
נקומידאס: ויבא נקומידאס אל פומפיוס
ויחרגן אליו להיות ידו לעזרת אריסטובלוס
כי נתן לו ת' ככרי זהב וגם אנטיפטר
באמר רבים כי הטה אחר נקומידאס
לעזרת אריסטובלוס כי נתן לו את הזהב
וירב אליו בסתר לאמר מה לך לעזרת
אריסטובלוס הלקחת השורה מידי הלא
טוב לך למשול על גוי רב ועצום כזה
גוי יהודה ויהי לך שם ותעשה דבר
גדול אשר אבותיך לא עשו במותו וזה
כי תעזור את הורקנוס על המלוכה כי
אם העזרהו הוא יהיה עבדך וכל עם
יהוד יהיו לעבדיך: ויהי כשמוע פומפיוס
את הדברים האלה דברי אנטיפטר
ויטבה מאד ויאמר לאנטיפטר אם כה
תעשם ויהי לכם ל' אפותה ברברי את
אריסטובלוס ואולי יבוא אלי כי יראה
אנכי להתגרר עמו פן יקריב מלחמה
במעברות הירדן: ויבא יכול בזה על
אויביו למגע אותם מאחרי אבל תכו
עד אשר יבא אל ואתמיד ואבוא עמו
ירושלימה ואז אתן את המלוכה להורקנוס
רק על מנת כן כי תתנו לנו מס בכל
שנה:

tum habebit; quam in rem Antipater juramentum præſtitit.

CAP. XXI.

His rebus geſtis Pompejus Nicomedem (1.) vocari juſſit, qui cum veniſſet, Pompejus eidem fallendi animo dixit: feſtina ac Domino tuo, Ariſtobulo, die meo nomine: ſic ait Pompejus, Romani exercitus imperator, celeriter ad me veni nec cunctare, nam Antipater in mea eſt poteſtate; ego verò te Damaſci tàm diu expectabo, donec ad me veneris, ut regnum tibi confirmem, ita enim Conſul & trecenti ac viginti Senatores Romani decreverunt; Epiſtolæ autem, quam Pompejus ad Ariſtobulum miſit, hæc erat ſententia: Pompejus, Romani exercitus imperator, Ariſtobulo, regi, regnique principibus, qui ſacerdotes ſunt Domini ac populo Judaico ſalutem! notum vobis ſit, amicitiam veſtram mihi admodùm gratam eſſe, meque id curaturum, ut voluntati veſtræ ſatisfaciam: prætereà te, Ariſtobule, certiorem facio, quòd vitem atque hortum, quem mihi miſiſti, acceperim & utrumque Romam miſerim & quòd tuum hoece donum Conſuli & trecentis ac viginti Senatoribus oblatum lætò ab illis animo acceptum ſit, quòdque iidem iſtud in Templo Jovis repoſuerint teque propterea laudaverint ac pro ſalute tua in loco illo oraverint, Senatus (2.) quoque mihi ſcripſit, ut regnum tibi confirmem. Nunc itaque, ſi tibi viſum fuerit, celeriter ad me Damaſcum veni, ut voluntati tuæ, prout tibi placuerit, ſatisfaciam, atque hæc epiſtola ſcripta eſt in libro decretorum

ויהי אחרי כן ויאמר פומפיוס קראו
לנקומידאס ויבא אלי ואומרה אחרו
ויבא אליו וידבר אליו לאמר מהר לך
ואמור לאדונך אריסטובלוס כה אמר
פומפיוס שר צבא רומא מהר בוא אלי
ואל תעמוד ודברה אנטיפטר בידי ואני
מחכה אותך בדמשק עד אשר תבוא אלי
ואתוך את המלכות בירך כי כן נזד
הסיניט וש"ב יועציו ואלה דברת האגרת
אשר שלח פומפיוס אל אריסטובלוס
לאמר: מאת פומפיוס שר צבא רומי
אל אריסטובלוס המלך ואל שרי המלוכה
אשר לבחני יי' ולעם יהודה שלום: הודע
יהיה לכם כי אנו קבלנו אתאהבתכם בקבלה
נכונה ועלי לקיים תמונכם כראוגבמי
ידוע יהיה לך אריסטובלוס כי רצון
לחנן אשר שלחת אלי קבלתים ולחמא
אותם שלחתי וכי ושוש ל השיב שמח
רואה בם עם ש"ב יועציי וישמח את
מנדיך בהיכל יובים ויהללו אותך עוד
ככה ויחפללו עליך במקום ההוא: וכתוב
אלי הישיב לחזק את המלכה בידך
ועשה את טוב בעיניך מהר בוא אלי אל
דמשק ואעשה חפצך כטוב וכישר בעיניך
ואשמרה

שנה: ויאמר אנטיפטר כן נעשה וכל
אשר אקים אני הורקנוס מקימו ויבטח
לו על דבר זה:

(19.) Hebr. נקומידאס ita in noſtro codice, Munſterianus habet: נקומידים Nicodemum vocat Joſephus eod. c. 5.
(20.) Nicodemo, vid. num. antec. 19. it. cap. ſequ. 21. n. 1.
(21.) Conſer Joſippi Epitomen pag. 84.
(22.) Vide Ejusd. Joſippi Epitomen pag. 85.
(23.) Vel: ne fortè aciem inſtruat in tranſitu Judæorum (ſeu adverſus Judæos) ita juxtà Hebræum, ubi in noſtro codice habetur: במעברות id eſt, in tranſitu, nonnulli codices habent: במערכות i. e. in ordinibus ſeu acie, ut ſenſus ſit: ne fortè aciem Judæorum adverſus nos inſtruat.
(24.) Idem ſcribit & Joſephus Antiq. lib. 14. c. 5. in fine.

(1.) Nicodemum vocat Joſephus eod. lib. 14. cap. 5. vid. cap. antec. 20. num. 19. & n. 20.
(2.) Ita hic vocem ישיש melioris ſenſus cauſa exprimere volui, de qua ſuprà lib. 3. c. 17. n. 6.

והאגדות הזאת דבה היא כתובה על
ספר קיום מלכות רומא׃ ורבו אחרי כן
וילך אריסתובלוס אל המשק אל כתובים
הגדול שר צבא חיל רומא וגבורים וגם
הורקנום האנטיפטר וזקני יהודה אשר
היו עם הורקנום ועם אנטיפטר וילך
בדמשק כבר׃ ויאמרו וקני יהודה אל
פומפיום שפוט השר הגדול ואיש הרומים
משפט אמת ועזק בין שני האחים
האלה׃ דע אדוננו כי אריסתובלוס יהודה
בכיר על אחיו דבדול ממנו ורבביד את
עליהם כי לכד את הגלוכרית בחרב
וברומה וכמלוכה וימלוך בחזקה על עם
יהודי ויכל לארץ את אחיו הגדול ממנו.
ועוד לא רב לו בזה אבל דבה את כל
הגוים אשר הם שבניהו והיו אויבינו
מקמול שלשום והיו סביב להיות׃ אויבינו
כי שפך דם רב מהם בארצם ובדה הוא
אכזר לעמו ולנבריס׃ ויבא אנטיפטר
אלף גדים וקנים מזקני יהודה ויעזד
בלם על הגבירים האלה׃ וקן אריסתובלוס
את מנסיונו ויאמר אבה הארץ כי אתי
הורקנום גדול ממני אביו דואג עלי
וחלשו ולא נאות לו למלוך ואני לא
תמרתי מלוכה ולא ארבתי למלוך אבל
ראיתי כי אולת יד העם וכי פשעו כל
עברי

(3.) Imperii Romani. Aristobulus igitur Damascum (4.) ad Pompejum Magnum, Romani exercitus ducem & Imperatorem, profectus est; Hyrcanus autem & Antipater unà cum Senioribus, qui ipsorum partibus favebât, jam anteà Damasci erant; hi itaque Seniores populi Judaici ad Pompejum dixerunt: judica, ô magne imperator ac clementissime princeps, verum ac justum judicium inter duos hosce fratres; illud autem scias, Domine noster, quòd Aristobulus crudele in fratrem suum, natu majorem, imperium exerceat, nosque gravi premit jugo, ipse enim gladio, hasta, ac bello regnum occupavit illudque per vim administravit in populo Judaico, fratrem quoque suum, natu majorem, humi prostravit, neque illud ei satis fuit, sed omnes insuper gentes vicinas nobisque anteà amicas bello lacessivit, earumque in nos odium concitavit, multum quippe sangvinis in illarum terris effudit & tàm in suos, quàm alienos crudelis fuit. Ad hanc rem confirmandam Antipater mille (5.) testes è senioribus Judæorum produxit, qui omnes hujus rei testimonium perhibuerunt: Aristobulus autem Pompejo respondens: (6.) verum quidem est, inquit, Domine, quòd frater meus, Hyrcanus, me ætate præcedat, sed ignavus ipse est atque imbellis (7.) & ad regnandum ineptus, prætereà nec regnum affectavi neque illud ambivi; sed cùm viderem, populi vires quotidiè elangvescere omnesq; finitimos populos, quos majores nostri subjugârunt eosque Judaicæ genti subjecerunt, ab illa deficere ac

(3.) Seu confirmationis, sic interpretor: ספר קיום i. e. librum, in quem concisa ac decreta senatus Romani referebantur.
(4.) Vid. Ioseph. Antiqu. lib. 14. cap. 5. it. Iosippi Epitome pag. 85.
(5.) Idem & Joseph. dict. lib. 14. c. 5. scribit, cui & Josippi Epitome pag. 85. & sequ. consentit.
(6.) Vide eandem Josippi Epitomen pag. 86.
(7.) Ita hic חלש exprimere volui, quæ vox fere cum Gallica: lâche, tam sono, quam significatione congruit. Josephus eod. lib. 14 c. 5. scribit, Aristobulum Hyrcani fratris φύσει κακοήθειαν ἅμα καὶ διὰ τὸ ἀνεπαφρονιστὸν i. e. ingenium ono dederum, ac propterea contemptui expositum, accusasse.

עברי יהודי אשר כבשו אבותינו מהגוים
אשר סביבותינו ויהנו בהם פחדת ואימת
עזרו ועוזב ואני כאשר ראיתי כי כן
קבלתי המלוכה ונלחם ני והשיבותי אותם
תחת יד יהודה ועוד כי בת עזה אבי לפני
מותו אשר אני אמלוך אותי אבי כי
ראה את עצלות אחי ואת חסר דעתו׃
ויעמיד אריסתובלוס עדים רבים ויעידו
כדברים האלה ההעדי אשר נתן היו בלם
בחתים לובשי הכלת וארגמן ועליהם
עזיי הזהב ואבני יקרה׃ ויתמה פומפיום
על פאר הבחורים ועל הדר יפיים׃ ויען
ויאמר אל הזקני העם הזה כלם מלכי
אשרי הכלך שימלוך בעם הזה על עם
יהודי ואשרינו אנחנו אם נוכל למלוך
על עם כזה כי עתה ילך שמנו בכל
הארץ ופחדנו ומוראנו יפול ערל בכל
הגוים כי נוכל להכניע את העוז הזה
בזה׃

ac Judaico regno semet subducere, (8.) denique omnia in pejus ruere ac pessum ire, (9.) cum hæc, inquam, animadvertissem, regni administrationem suscepi bellumque gessi, atque rebelles Judæorum potestati denuò subjeci: pater quoque meus ante obitum suum præcepit, ut post mortem matris meæ regno præessem, ignaviam quippe fratris mei atque animi ipsius imbecillitatem perspexit. His dictis Aristobulus quoque multos produxit testes, qui hæc ejus dicta testimoniis suis comprobârunt, hi omnes juvenes erant, vestibus induti hyacinthinis (10) ac purpureis, quæ aureis fulgebant ornamentis ac lapidibus pretiosis, Pompejus itaque ornatum juvenum decoremque pulchritudinis eorum (11.) admiratus Senatoribus dixit: certè omnes isti reges sunt, ô beatum illum, qui populo huic Judaico imperabit, nos quoque beati erimus, si regnum super populum istum adipisci poterimus, tunc enim nominis nostri gloria per omnem sese terram extendet cunctæque gentes nos pavebunt ac metuent, si validum hunece populum subjugare poterimus.

CAP. XXII.

ואחרי כן נסע פומפיום מדמשק ללכת
לירושלם לראות מה יאמרו העם באמונת
המלוכות עם מי האמרת והישר משני
האחי׳ ואריסתובלוס והזקנים עמו ויהי
ברוך

POsteà Pompejus Damasco profectus Hierosolymam versùs iter (1.) instituit, ut populi judicium de regno exploraret ac dispiceret, quisnam ex duobus fratribus meliore jure & æquitate niteretur; erant autem cum Pompejo tàm Aristobulus, quàm Hyrcanus. Cæterum duo illi fratres,

(8.) Humerum rebellem obvertere, ita Munsterus ad Hebraicum verbo tenus expressit.
(9.) Sic Phrasin Hebræam: אם עזר ועזוב (quæ in sacris literis sæpius occurrit) hîc Latinè exponere volui.
(10.) Vid. Joseph. lib. 14. cap. 5. it. Egesippi de Bell. Jud. lib. 1. cap. 15. ut & Josippi Epitome pag. 86. & sequ.
(11.) Consentit & Josippi Epitom. pag. 87. sed Josephus eod. lib. 14 c. 5. scribit, Romanis luxum hunc vestium minimè placuisse, eo, quòd Judæi illi non reorum more; sed tanquam ad pompam ac spectaculum, prodierint, vid. Idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. it. Egesipp. de Bell. Jud. l. 1. c. 15.
(1.) Idem refertur in Iosippi Epitome pag. 87.

בדרך וישבו שני האחי׳ על אחזות המלוכה
וישראל זה את זה לפני פומפיום וישהקם
הוא בעצם׳ וגם העמים אשר הרים
אשר לבד אריסתובולוס עזקו על פומפיום
מאריסתובולוס אשר הבניעם׳ ויקראו
פומפיום אל אריסתובולוס ויאמר לו
להשיב ארץ העיים לבעליהם ולכהוב
בכתב ידו לקיים להם קיום כי לא יבוא
עליהם עוד למלחמה׳ וישמע אליו
אריסתובולוס וישב להם את העיים וכתב
להם בכתב ידו לקיים להם הכתב בכל
אשר צוהו פומפיום וישב עוד הורקנוס
עם אריסתובולוס על אחזות המלוכה
ואמר אליהם פומפיום דומו ואל תישבו
עד בואי עמכם בעיכם ואדעה עם מי
משפט המלוכה׳ וכן אריסתובולוס כי
ירע את נפש פומפיום להסיר את המלוכי
ממנו ולתתה על הורקנוס אחיו הגדול
ממנו וירבה מלחמה עמו וילך ופיה לא
שאל ויבוא אריסתובולי דלוזנה וילך
ועבור פילום ושטפולי ומשם נסע ויבוא
אלכסנדרונה וישב שם׳ ויחי אף פומפיום
מאד

tres, cùm in itinere essent de regno rixati se invicem maledictis infectati sunt, coràm Pompejo, qui eos ad silentium cum indignatione adegit, gentes etiam, quæ ex urbibus illis, quas Aristobulus subjugaverat, cum Pompejo erant, illius opem contrà Aristobulum implorârunt, eò, quod ab ipso sub jugum redactæ essent. Pompejus igitur Aristobulum ad se vocans eidem præcepit, ut urbes dominis suis restitueret manuque sua scriberet ac confirmaret, quòd eos nunquam bello lacessere velit, cui Aristobulus morem gessit urbesque pristinis Dominis restituit, atque scripturam, manu sua confirmatam, ea de re iisdem tradidit, sicuti Pompejus jusserat, cumque Hyrcanus de regni negotio iterùm cum Aristobulo jurgaretur, Pompejus utrique silentium imponens, nolite, inquit, rixari, donec vobiscum ad urbes vestras pervenero ac cognovero, cui jus regnandi competat; Aristobulus autem animadvertens, Pompejum eò inclinare, ut regnum sibi auferret illudque Hyrcano, fratri suo, natu majori, traderet, clàm (2.) profugit atque Pompejo inconsulto abiit, Delionemque (3.) pervenit, inde Pilum (4.) ac Scythopolim (5.) transiens castris motis Alexandrium (6.) pervenit ibique mansit. Quò cognitô Pompejus admodùm iratus omnem belli apparatum, quem contrà Persas (7.) destinaverat, in Aristobulum

vertit

(2.) Vide Ioseph. lib. 14. cap. 5. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. & Egesippi lib. 1. de Bell. Jud. c. 15.

(3.) Δήλιον vocat Josephus eod. lib. 14. cap. 5. in fine.

(4.) Hebr. פילום ita hic in nostro codice; Munsterus vertit: Pellam, cui & Josephus lib. 14. c. 6. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. consentit.

(5.) Hebr. שיטופולי ita Munsteri codex Hebraicus, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum exemplar, quod habet שטופולי de hac urbe suprà h. lib. 4. c. 5. n. 6. & lib. 5. c. 21. n. 10. it. infr. lib. 6. c. 3. n. 7. quædam dicta sunt, vid. & Joseph. eod. lib. 14. cap. 6. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. etiam Egesipp. eod. lib. 1. de Bell. Jud. c. 15.

(6.) Ita hic אלכסנדרונה in Munsteri codice, quem secutus sum, nam in nostro corruptè, ut puto, legitur אלכסנדרינה vid. Joseph. lib. 14. c. 6. ubi Ἀλεξάνδρειον vocatur hoc oppidum, ut & lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. it. Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 15. in Josippi Epitome p. 88. dicitur, quòd Alexandriam Ægypti perierit Aristobulus; sed error est, ut puto, vid. infrà h. lib. 4. cap. 24. n. 15. & l. 5. c. 21. n. 10.

(7.) Contrà Nabathæos expeditionem à Pompejo susceptam fuisse scribit Josephus dict. lib. 14. cap. 5. in fine, & c. 6. princip. vid. infr. h. cap. num. 24.

מאד וישב עליו את כל טורח המלחמה
אשר חשב למלחו על פרס וירדוף אחריו
פומפיום ויבוקהו באלכסנדרונה ויצר
על העיר ויאמרו וכמי אריסתובולוס
אליו לאמר מה לך למשוך בדומים אשר
הראה כי דם במקם הרים בבל העולם
בראותך כי אין לנו בח מבני עמנו כי
נוספו עליהם וישמע אליהם מלעצתה
ויצא אל פומפיום וישאלהו שלום וישב
עוד באחיו על דבר המלוכות וישב ע׳ד
ויבא לאכסנדרונה׳ ויהי ממח — ויצא
אריסתובולוס מן העיר ההיא ה׳ד
אלכסנדרונה ויקהץ בשופר ויסוגר וילך
ירושלם׳ ופומפיום אחריו וכל עזרה חיל
רומים עמו וכל כובר צבאם נסעו משם
וילכו דלוך ובואו עד ייחו עיר הרית
ויצבו שמה׳ ונקר׳ שם העיר עיר הדית
כי במקום הזואא ויהי צומה אילן
אפרסמון דנקרא בלשונם אשר ממנו
יצא השמן הטוב הנקרא שמן אפרסמון
והוא שמן פנג׳ ואמר יוסף בן גוריון
העין הזה לא נראית מעולם במקום אחר

כי

vertit eumque persecutus in oppido Alexandrio deprehendit, illudque obsedit; tunc Aristobulo sapientes ejus dixerunt: Cur à Romanis, quos universo penè mundo imperare vides, deficis, cùm nullum sperandum nobis sit auxilium à populo nostro, qui jam Romanis sese adjunxit: horum igitur secutus consilium Aristobulus urbe egressus est ad Pompejum pacemque ab illo petiit, posteà cum fratre suo iterùm de regno contendit ac denuò in oppidum Alexandrium reversus est; (8.) Sequenti autem die Aristobulus relicto Alexandrio tubâ signum belli dedit, & à Romanis rursus defecit atque Hierosolymam contendit; (9.) Ast Pompejus cum universo Romanorum exercitu gravique armatura atque omni bellico apparatu eundem persecutus est castrisque subinde motis ad urbem svaviſſimi odoris, Jericho, (10.) tandem pervenit ibique consedit: hæc urbs Jericho nomen inde traxit, quòd ibi apharsemon (11.) arbor, quæ Balsam nominatur, creverit, ex qua oleum præstantissimum, apharsemon seu oleum Pannag (12.) dictum, stillavit; hæc arbor, (inquit Josephus, Gorionis filius) nunquam alibi, quàm in urbe Jericho, visa est, ac licet multi terrarum principes omnesque Ægyptii reges inde surculos tulerint eosque terræ suæ inserere multis

(8.) Munsteri codex hic addit: על פי פומפיום i. e. consentiente Pompejo, prout Munsterus vertit, quod & Josephus eod. lib. 14. c. 6. refert, ut & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 15.

(9.) Vid. Joseph. dict. lib. 14. cap. 6. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. confer. Egesipp. eod. lib. 1. de Bell. Jud. c. 15. it. Josippi Epitom. p. 88.

(10.) Vid. Joseph. lib. 14. c. 7. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. Egesipp. eod. lib. 1. c. 15. nomen itaque Jericho à ריח i. e. odor, hic deducitur, alia derivatio habetur infrà h. cap. num. 15.

(11.) Hebr. אפרסמון, ita hic in nostro codice; opobalsamum vocat Josephus lib. 14. c. 7. vid. Munster. hic in notis, it. infrà libr. 5. cap. 16. num. 8. & Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. Egesipp. dict. lib. 1. de Bell. Jud cap. 15. in fine. Cæterum de Balsamo vid. & Plin. l. 12. c. 15. atque Cornel. Tac. Histor. lib. 5. cap. 6. v. 3. ut & Justin. lib. 36. cap. 3. ejus fructus vocatur καρπόβαλσαμον, lignum ξυλοβάλσαμον; liquor sive oleum ὀποβάλσαμον, quod Plinio est oleum balsaminum.

(12.) De hac voce vid. quæ Munsterus in præfatione hujus autoris dixit, item Regum cap. 10. vers. 13. ibique R. Salom. videatur etiam idem R. Salomo ad Esaiæ cap. 39. v. 2. & ad Ezech. c. 17. v. 17. confer. & Sam. Bocharti Hierozoic. part. 1. l. 2. c. 51. p. 629.

כי אם בירחו ובים מלכי ממלכי הארץ
וגם כל מלכי מגדים לקדו מטעי הען
וינטו למעת מהם בארצם בקטורי ובני
ולא קבל הען את טבע האוץ כי יבש
היה העץ ההוא בירחו עד תרבן בית
שני ויהיה באשר נוסב בית המקדש
השני או נעקר העץ מירחו אל מצרים
ולמקומות אחרי במקרי תדע ויהיה שם
עד היום הזה וגם עדני משם בירחו
ג"כ: ונקרא עיר ירחו עיר התמרות לרוות
ממשלת התמרות אשר מקדי מי קדמאים
בו עליהה גם בי במולדו יהיה באשר
יהיה לא יראה בשום מקי ממקומי
היישוב מהם הראותו בירחו ולכן הערי
הנאמנים אשר היו באים להעיד אל
וקני ישראל עד ראיית היות היו באי
מירחו כי כל עד אשר היה בא להעיד
על ראיית היות משם לא היתה נמצאי
בעדותו שבת מבוכה ושגגה ולא כן עדי
שאר המקומות כי היו פעמים רבות
שוגגים בעדותם ובוחים: ויהי אחרי כן
וישכם פומפיום בירחו וילך אל ירושלם
ויבא

multis in locis tentaverint; ſurculi tamen iſti terræ illius indolem reſpuerunt atque exaruerunt, hæc arbor in urbe Jericho usque ad deſtructionem Templi ſecundi (13.) manſit; devaſtato autem Sanctuario ſecundo arbor illa ex urbe Jericho in Ægyptum, atque inde in alia certa loca translata fuit, ibique (14.) ad hodiernum usque diem manſit, & adhûc paululum ex illa in urbe Jericho ſupereſt; præterea urbs Jericho à luna (15.) nomen accepit eò, quòd ſplendor (16.) primæ lunæ, ad quam feſta Domini diriguntur, ibidem præprimis obſervetur, nec ullo in loco, ubicunque ille fuerit, in toto terrarum orbe, nova luna priùs, quàm in urbe Jericho conſpiciatur, quapropter etiam teſtes (17.) fide digni, qui Senioribus populi Iſraëlitici primam lunæ apparitionem indicabant, ex urbe Jericho veniebant, nullus quippe teſtis, qui inde veniebat, ut de lunæ apparitione teſtaretur, incertam vel erroneam teſtimonii ſui cauſam adferebat; quæ ſanè certitudo in teſtibus, qui aliis ex locis veniebant, non perinde reperiebatur, quippe qui ſæpè in teſtimoniis ſuis errabant & incerti fluctuabant. Poſteà Pompejus manè (18.) conſurgens, relicta urbe Jericho, Hieroſolymam verſus caſtra movit, cumque murorum urbis altitudinem atque turres exceliſas lapidesque prægrandes & urbis nitorem (19.) decoremque

(13.) Ita apud autorem noſtrum occurrit vox: תשני; quæ tamen in Munſteri codice Hebr. non habetur.

(14.) Hæc & quæ ſequuntur usque ad: Poſteà Pompejus manè &c. deſunt in Hebraico Munſteri codice, & videntur à Judæo interpolatore adjecta eſſe, vid. infrà n. 18. h. cap.

(15.) Luna enim Hebræis dicitur: ירח ſeu יח, vid. ſuprà h. cap. n. 10.

(16.) Seu dominium ac poteſtas, ita juxtà Hebr. ממשלת, quæ vox hic occurrit.

(17.) Buxtorf. in Synag. Jud. cap. 22. notat: priſcis temporibus συνέδρους ſeu aſſeſſores judicii magni Hieroſolymitani duos teſtes emiſiſſe, qui obtervarent adventum & apparitionem primam lunæ, horum relatione intellecta ſtatuebant ac publice ſignificabant, hunc eſſe primum mentis diem, ad quem morem hic autor noſter reſpexiſſe videtur; Cæterum utrum novilunium ſigi poſſit ac debeat ſecundum calculum Aſtronomicum; an verò perpetuò ſtatuendum ſit juxta phaſin, vid. Buxtorf. eod. cap. 22. pag. mihi 472.

(18.) Vid. Joſeph. lib. 14. c. 7. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. conſer. Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 16. vid. & ſuprà num. 14. h. cap. ibique not.

(19.) Sic vertere volui vocem משמותיה, vid. Jeſai. 54. v. 12. ubi Salom. varias variorum explicationes adducit.

ויבא פומפיום ארץ גבורי העיר
ואת רום מגדוליה האבוריו ויבא ארץ
שמשותיה ונאוי דגר יפיה ואת יוקר
ויפתוע עיר ויפלא בראותו הוד העיר
ואשר פומפיום מי יקלע אבן בקלע או
מי יודה חץ בקשת על העיר הקדושה
ותאת הלא תיבש ידו ויאמר עוד אשתי
המלך אשר ימלוך בעיר הזא ואשתי
העם הישוב בתוכה: ויהי אחרי כן ויבא
אריסטובלום אליו וישאלהו לשלום
ויקבלהו בארכה וינחם על אשר מרד
ויקבלהו פומפיום ויכפר לו ויע לו עמו
שלום ויאמר לו אריסטובלו בל אש
האמר אל אעשה וכל אשר תשי עלי
אתן רק כי העזתני על המלכות ולא
תמלני לפני אחיך: ויאמר לו פומפיום
את כלי הזהב אשי בזיבל ואת האבנים
היקרות אשר שם דבואם אלי ואשלחם
לארץ רומא אל היכל ייובים ואז אעשה
כל רצונך: ויאת אריסטובלום לעשות
כן ויאמר אליו כן אעשה: וישלח
פומפיום את גבואים איש גבור וד
רמה אתו מגבורי רומא לקחת את הכלים
ואת האבני היקרות מהיכל י אש
בירושלם: וישאו הגברים הרמים לקחת
את אשר שאל פומפיום ויכניסו ארץ
גביאורים בן העיר ורבים מגבורי רומה
ילכו

temque pulchritudinis ejus atque ſplendorem conſideraſſet, ipſe ſtupefactus & in admirationem elegantiæ urbis raptus dixit: quiſnam fundâ lapidem projiciet aut jaculum contrà ſanctam hanc urbem emittet, nec manus illius ſtatim exareſcet? addidit præterea: beatus ille rex, qui urbi huic imperabit, felix ille populus, qui urbem hanc incolit! Ariſtobulus autem urbe egreſſus ad Pompejum (20.) pacem ab eo petiit ipſumque amicè ſalutavit, pœnitentiâ ductus, quòd ab illo defeciſſet. Pompejus itaque eundem peramanter excepit eique delicti gratiam fecit ac pacem cum illo iniit; dein Ariſtobulus ei dixit: quodcunque mihi præceperis, faciam ac quicquid mihi impoſueris, dabo, modo in regni negotio ſis mihi auxilio nec permittas, ut hoſti meo ſuccumbam; adhæc Pompejus eidem reſpondens: ſi vaſa aurea (21.) inquit, quæ ſunt in Templo & gemmas ibidem repertas mihi tradideris, ut ea Romam mittam ad templum Jovis, tunc voluntati tuæ in omnibus morem geram; cumque Ariſtobulus illius petitioni annuiſſet, ac ſe ita facturum promiſiſſet, Pompejus Gabinium, (22.) virum fortiſſimum & cum eo validam Romanorum manum miſit, qui vaſa ac lapides pretioſos è Templo Domini, quod Hieroſolymis erat, auferrent; SedSacerdotes ac populus Pompeji poſtulata adimplere noluerunt, quin potius Gabinium urbe expulerunt multique tunc temporis milites Romani in medio urbis Hieroſolymitanæ proſtrati ſunt; quapropter Pompejus ad iram commotus Ariſtobulum in carcerem conjecit (23.) ac catenis vinxit ur-

(20.) Conſentit & Joſephus lib. 14. c. 7. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. conſer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 16. it. Joſippi Epitome p. 88.

(21.) Vide Joſippi Epitomen dict. p. 88.

(22.) Hebr. ארץ גביאורים ita Munſteri codex Hebræus, quem hic ſecutus ſum, nam, גביאורים, quod nomen apud autorem noſtrum occurrit, corruptum eſt; vid. Joſeph. dict. lib. 14. cap. 7. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. conſer. & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 16.

(23.) Conſentit & Joſephus eod. lib. 14. c. 7. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. conſer. Egeſipp. dict. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 16. & Joſippi Epitom. pag. 88.

bemq; oppugnaturus validissimas adduxit copias, cùmque urbem undiquaq; munitissimam conspexisset, inexcelso enim monte sita erat, excepta parte illa, quæ septentrionem spectabat, ubi planities erat, hac ipsâ in parte Pompejus omnes machinas bellicas totumque exercitum suum, qui validissimus erat (nam omnes copiæ Romanæ, quæ contrà Persas (24.) ac Medos missæ erant, adversùs urbem Hierosolymam tunc contrahebantur) constituit: at Hierosolymitani eruptione subitò facta clamoreque militari sublato in Pompejum irruerunt, magnoque impetu in castra illius facto, multos (25.) ex militibus ejus in terram prostraverunt. Pompejus igitur audaciam virorum illorum juvenumque velocitatem cum stupore admiratus obsidionem solvere voluit.

סלו במלחמה בתוך ירושלם׳ על כן קרץ
פומפיום ויתן את אריסטובולם במשמ׳
ויאסרהו בנעשתרי וינס אל העיר להלחם
עליה ביד רמה ויהי העיר בצורה
מאד מכל כאשר כי בדר מרום הרי׳
יהודה זולת פאת צפון כי הוא מישור
לרי׳ ושם ערך פומפיום את כל כלי
מלחמתו ואת כל חילו עמו ביד העיר
מאד כי כל חוצ רומה אשר שולה ש
פרס ומדי נגבץ אל וירושלם׳ ויאוצ
אנשי ירושלם להלחם עלי פומפיי
פיהאים ויריעו ויתנו מרועה גדולה על
מדעתו וישליכו מרם חוצי רבים ארצה
ויבהל פומפיום על גבורה האנשים על
קלות רבעורי ומשוב לנסע מעל
העיר׳

CAP. XXIII.

Sed posteà ingens certamen in ipsâ urbe Hierosolymitana inter Aristobuli & Hyrcani asseclas exortum est; nam qui ab Hyrcani stabant partibus portam aperiendam (1.) Pompejumque intrà urbem recipiendum esse dicebant; qui verò cum Aristobulo faciebant, contrà nitebantur nec eum intrà mœnia recipere volebant, quamobrem intestinum bellum gravius exarsit, quàm externum, atque ingens multitudo populi Judaici in illa seditione occubuit, quo cognito Pompejus ad portam accessit urbis oppugnandæ causa; Judæi igitur, qui Hyrcanum sequebantur, cum id viderent, apertâ porta

ויהי אחרי כן ויתרו מלחמה גדולה בתוך
עיר ירושלם בין אנשי אריסטובולם ובין
אנשי הוזקנום כי אנשי הוזקנום אמרו
לפתוח את העיר לקבל פומפיום בעיד
האנשי אריסטובולם מנעם מזה ולא
אבו להביאו אל העיר׳ ותזק המלחמה
הפנימית על ככה מהמלחמה החיצונה
ויפל עם רב מיהודה במלחמה ההיא׳
ויהי כשמע פומפיום את דבר הזה
ויגש אל השער להלחם ויפתחו היהודי׳
אותו

(24.) Vid. quæ suprà h. cap. 22. n. 7. annotata sunt.

(25.) In Josippi Epitome pag. 89. narratur, quod duodecim millia Romanorum in græsio illo occubuerint.

(1.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 14. cap. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 16. it. Josippi Epitome pag. 89.

אנשי הוזקנום את השער ויקבלו את
פומפיום עם כל חילו בתוך העיר׳ ולבוד
פומפיום את ירושלם ואת ויכל ומלך
יק ארץ ויכל יו׳ לא לכד כי רבדנים
קנוץ את שערי הבית אשר להיכל יי
ולבדו מבואי ויהיכל וילחמו בהם בכחי
ויהי בחדש הרביעי וילחמו הכהנים עד
יד בו ויהי ביום הצום בעלות המערכה
ויקריבו הכהנים האנשים התמלות לעבי
מזבח יי׳ וגם פומפיום הקריב את אילי
הבחל לעבת כעבד ויכול היך את ויעבד׳
וישמשהו ארעה ויפתוש קרני המזבח׳
ועל האשורי על המגדל קיניליאום
ואחריו עלה פוריאוס ופאשתי ופוריאו
ויך גדולה עמו מגבהי פומפיום הירבותם
שליפות בדם ויבאו אל ההיכל בעת
אשר הכהנים וכהים את העבת ומקריבי
ארת העלורת לפני יי׳ ויעבדו ביתוך
ההיכל והלך ודבר בהכהי יי׳ ודמות
עיניהם

portâ Pompejum cùm omni exercitu intrâ urbem receperunt, hoc ille modo Hierosolymam regiumq; Palatium in suam redegit potestatem, (2.) Templum autem Domini non cepit; sacerdotes enim portas Templi clausérant, omnesque aditus Sanctuarii occupaverant, quos etiam strenuè defendebant; cum verò usque ad decimum septimum diem mensis quarti Sacerdotes viriliter pugnássent, ac jejunii die, vespertino tempore (3.) sacrificia & holocausta corâm altari Domini obtulissent, Pompejus arietem admovit ferreum, ut turrim (4.) Templi concuteret, quâ crebris ictibus in terram dejecta apertisque interioribus (5.) Templi partibus, primus in turrim ascendit Cornelius ac post ipsum Furius (6.) ac Faustus (7.) Fabiusque (8.) cum maxima militum Pompejanorum manu, qui strictis gladiis Templum ingressi eo tempore, qua Sacerdotes victimas mactabant & holocausta offerebant corâm Domino, in medium penetrárunt Sanctuarium cædendo ac prosternendo sacerdotes Domini, qui cultui Divino tunc operabantur: hi verò neque (9.) strictos metuebant gladios neque fulgentes timebant

(2.) Vid. Joseph. eod lib. 14. cap. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. confer. & Egesipp. dict. lib. 1. de Excid. Hierosol. cap. 16. & Josippi Epitom. pag. 89.

(3.) Hebr. בתעלות המנחה, i.e. Cum munus offerretur, quod vespertino fiebat tempore, cæterum de mincha parva ac magna vid Buxtorf. lex. hac voce.

(4.) Vid. Joseph. eod. lib. 14. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5.

(5.) Ita Munsteri codicem, qui habet: ארת קרבי fecerus vertere volui; apud autorem nostrum legitur: ארת קרני i. e. cornua seu anguli.

(6.) Sic nomina propria ex Josephi lib. 14. cap. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. hic restituere volui, nam quæ in exemplari nostro habentur, corrupta sunt.

(7.) Josephus eod. l. 14. cap. 8. Cornelium Faustum, Syllæ filium, nominat, atque ita unum hominem nomine suo ac cognomine indicat; autor verò noster duos intelligit homines distinctis hisce nominibus, cui & Munsteri codex quodammodo consentit, qui ita habet: קורניליום ופאוסטום בני סלה i. e. Cornelius & Faustus, filii Syllæ; Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 16. scribit, Syllam exigente Cornelio primum impetum in Templum fecisse, quem duo centuriones, Furius scil. ac Fabius, secuti sint.

(8.) Hic Fabius ut & Furius, centuriones fuerunt, vid. Joseph. lib. 14. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5.

(9.) Idem scribit & Josephus lib. 14. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 16. & 17. vid. infra simile factum lib. 6. c. 32. n. 26, confer. D. Wagenseil. Sot. c. 9. Mischn. 14. pag. 967. & seq. n. 7.

עיבדים בעבודת יי ולא תרדו דברנים
ולא פחדו מן התרבות השלופות ולא
רגנו כן הזמרים המבדוקים ולא הגה מן
הפנרים המיתים הנוסלים בתוך היכל יי
אבל עלי הפנרים הללו הכרתנו לעבוד
את עבודת יי ולהבות זבחו ולעלות
עילהיו ולהקריב קרבנותיו ויאמרו
הבדנים איש אל רעהו חזקו ונתחזקה
כרגני יי ונרוץ לפני מזבח יי כי שוב
לנו למו במשמרתו ולא נעוב את
משמרת יי ולא נשליך את עבודתו
מנגדנו ויעשו כן וילכו כרגני יי בלא
כחד ובלא יראה בתוך צער המלחמה
באשר ילך איש בעומק השלום והיה
בנפול הכהן המקריב את זבחו יבא כרגן
אחר הזבחו ויקח מידו את הקרבן
ויקריבנו הוא ובהרג גם הוא יבא הרגו
ויעשה במעמדו כך תים כל עבודי
יי ידי רבדנים ביום הזום ויהרגו הרגים
כולם הנדים אפוד בד ומלבשי בגדי
קדש ויפלו כגדי חללי הרגים על פגרי
זבחיהם ויהזרב דמם בדם והבות ויפותו
כלם בקדושה לפני מזבח יי ויהרב עוד
יוסף בן גוריון הכהן בספרי על אודות
הרבנים האלה לאמר כאל אשר רבתי
על כרגני יי לא שקרתי בו רק האמת
הגדתי

mebant haſtas neque ad conſpectum cadaverum, in Templo Domini jacentium, contremiſcebant; ſed ſuper interfectorum corpora incedebant cultumque divinum peragentes, ſacrificia, holocauſta ac victimas offerebant (10.) ac ſemet invicem hiſce verbis exhortabantur: obdurate, ô ſacerdotes Domini, fortique ſimus animo, & antè altare Domini moriamur, præſtat enim divino cultui operantes mortem obire quàm miniſterium Domini deſerere ejusque cultum relinquere. Sacerdotes igitur Domini his dictis morem gerentes ſine ullo pavore ac timore in medio belli fervore perinde ac in profunda pace verſabantur, cumque ſacerdos, qui ſacrificium offerebat, caderet, mox alius ei ſuccedebat, qui oblationem è manu interfecti accipiebat eamque offerebat; dein etiam hoc interempto, collega ejus accedebat, qui opus ab illo ſuſceptum perficiebat idque tamdiu fiebat, donec omnis cultus divinus per ſacerdotes illo jejunii die (11.) perageretur, ſic cuncti ſacerdotes amiculo (12.) lineo cincti ac ſacris veſtibus induti interfecti ſunt, atque ſacerdotum interemptorum cadavera ſuper victimarum corpora cecidерunt, eorumque ſanguis cum ſangvine hoſtiarum commixtus fuit, (13.) omnesque in Sanctuario coràm altari Domini occubuerunt. Quæcunque autem hic de Sacerdotibus Domini dixi, (inquit Joſephus, Gorionis filius, Sacerdos, in libro ſuo, (14.) non ficta ſunt, ſed vera narravi; ſi quis igitur hunc librum meum legens huic rei fidem habere nolit, is abeat & aliorum ſcriptorum libros, qui idem, quod ego hic, teſtati ſunt, evolvat; (multi enim ſcriptores

(10.) Tanta erat cura miniſterii atque utinam pro veritate devotionis & fidei fuiſſet! prout ſcribit Egeſippus dict. lib. 1. c. 16.

(11.) Joſephus eod. lib. 14. cap. §. ſcribit, Hieroſolymam urbem à Pompejo captam fuiſſe tertio menſe, jejunii die, Olympiade 179. Conſulibus Cajo Antonio & Marco Tullio Cicerone, vid. quæ infrà h. cap. n. 17. notata ſunt.

(12.) Seu tunica, כתנת, de hac voce vid. commentator. Bibl. imprimis R. Salom. ad Exod. c. 40. in fin. ac Buxtorf. Lex. hac voce.

(13.) Idem Pilatus fecit Galilæis tempore Chriſti, de quo vid. Lucæ 13. v. 1.

(14.) Libro ſcil. Antiqu. 14. cap. §. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 16. & 17.

הגדתי וכל אשר יקרא בספרי זה ולא
יאמין ילך ויקרא בספרי סופרים אחרים
אשר העידו כמוני כי סופרים רבים העידו
כן והנה המעשׂ הזה גם כן כתוב בספר
ניקלאוס מדמשק ועל ספר סחרבן
הכפתורי ועל ספר טיטוס הסופר הרומי
אשר כתב מעשׂה פומפיום הרומי ועל
ספרי סופרים אחרים. ואמר עוד יוסף
הכהן דברים רבים בתבנו בספר אשר
כתבנו לזכרון למלכי רומי אשר לא
כתבנום פה כי דם בלחי האדם לרושם
לעם הקדש. ואנחנו זה דספרי כתבנוהו
לעם יי ולכן לא כתבנו פה רק ההלאות
אשר עברו על עם יי כי התערו מלחמי
סדום ובריח או והתערו מלחמות עם מלכים
אחרים ממלכי הגוים. וידי באשר חמי
הכהנים מהיכל ויראו שרי ומשה בתוך
המקדש וישבו שם. ואלה שמותם
גויס ואנטיאוס וכרבוס הטוליאוס
וקוקריאוס חזה השר קוקריאוס היה איש
סופר וכתב בספרו כל אשר ראה בעיניו
על

res hæc geſta narrârunt) imprimis autem in libro Nicolai Damaſceni, ut & in Strabonis Cappadocis, ac Titi (15.) Hiſtorici Romani, qui Pompeji Romani geſta conſcripſit, & in aliorum ſcriptorum libris idipſum literis conſignatum inveniet. Præterea (16.) multas res ſcripſimus, inquit Joſephus, Sacerdos, in libro illo, quem in memoriam principum Romanorum compoſuimus, quas hic non retulimus neque etiam conveniebat, ut eas populo Sancto ſcriberemus: Verùm hunc librum in gratiam populi Domini compoſuimus, ac propterea non niſi caſus ac calamitates, quæ populo Domini evenerunt, hic ſcripſimus, bella nimirum, quæ vel ipſi inter ſe Judæi vel cum aliis gentium regibus ac principibus geſſerunt. Cùm itaque omnes ad internecionem * deleti eſſent ſacerdotes in Templo Domini, tunc principes Romani Sanctuarium ingreſſi ſunt ibique manſerunt, nomina autem eorum hæc ſunt: Cajus (17.) Antonius & Marcus Tullius Cicero; hic princeps Cicero ſcriptor fuit omniaque, quæ ipſe oculis ſuis viderat, quæque ſacerdotibus Domini ejusque Sanctuario evenerant, literis tradidit. Poſteà etiam Pompejus (18.) multique cum eo Romani Templum Domini ingreſſi ſunt, cumque ipſe Sanctum Sanctorum (19.) vidiſſet,

(15.) Livii, ita Joſephus eod. lib. 14. c. 8.

(16.) Hæc & ſequentia usque ad: cum itaque omnes ad internecionem &c. in Munſteri codice non legantur, confer. ſeq. Sign. * h. cap.

* Vid. quæ num. præced. 16. h. cap. notata ſunt.

(17.) Ita Munſteri codicem ſecutus hic vertere volui, nam quæ in exemplari noſtro habentur nomina, corrupta ſunt, cæterùm hic notare licet errorem interpolatoris & imperitiam Græcæ linguæ, Joſephus enim Antiqu. lib. 14. cap. §. ſcribit, Cajo Antonio & Marco Tullio Cicerone, Coſſ. urbem Hieroſolymam fuiſſe captam, prout ſuprà in notis num. 11. dictum eſt: hic vero imperitus ille interpolator hos ipſos conſules hic introduxit ſpectatores eosque Sanctuarium Domini ingreſſos eſſe aſſerit.

(18.) Tacitus Hiſtor. lib. 5. c. 9. ita ſcribit: Romanorum primus Cn. Pompejus Judæos domuit Templumque jure victoriæ ingreſſus eſt, inde vulgatum, nullâ intus Deûm effigie vacuam ſedem & inania arcana.

(19.) Conſentit Joſeph. eod. lib. 14. c. §. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. confer. Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 17. ubi ſcribit, quod Pompejus tabernaculum viderit atque intus lucernam & menſam & thymiamata inſpexerit ac tabulas teſtamenti ſuperque eas Cherubim & multitudinem aromatum di perſam &c.

על כרעי יי ועל מקדשו · וידי אדוני כן
ויבא גם פומפיום ועמו רבים מהמרומים
ויבאו במקדש יי · וימצא את קדש
הקדשים וחשוב עליו ולא שלה ידו בשלוה
באשר עשה כפל המקדש · כי מצאו את
כלי זהב הרבה מאוד וחכמתי זהב
אלפים ככרי ולא אמר פומפיום לנגעך
בכרי אשר מצא בידך ויען ליהר
הכהנים לטהר את הבית ולהקריב קרבנו
ולהעלות עולות במספר ויעש כן · ויתן
להוקנים את כל המלכות והדוג את כל
אוהבי אריסטובלוס ואשר לאריסטובלי
בנחשתים להולך אותו אל הומה וכל
עיר ארם אשר לקוו היהודים במלחמי
השיב אותם לארצי וכל הארץ אשר
הוריתו מלכי החשמונים השיב אותם
לחשבונו וכל אשר היו בחעי התת
ירושלם תפש אותם פומפיום בחפשות
מלחמתם עמדי ירושלם וגם את ירושלם
אשר היתה גבירת על כל המדינות היתה
למס

diſſet, eidem pepercit nec ullam inde rem abſtulit, prout in omni reliquo Sanctuario fecerat, nam vaſa aurea admodùm multa ac præterea drachmarum aurearum bis mille talenta ibidem invenerunt; (20.) Pompejus verò nihil ex iis rebus, quæ in Templo reperiebantur, attingere voluit; ſed ſacerdotibus, qui ſuperſtites erant, præcepit, ut (21.) Templum repurgarent & ſacrificia adducerent, atq; holocauſta pro more offerrent, quòd & illi fecerunt: Poſteà Pompejus Hyrcano regnum (22.) tradidit, omnesque Ariſtobuli amicos (23.) interfecit; ipſum verò Ariſtobulum catenis conſtrinxit, (24.) ut eundem Romam duceret, cunctas etiam Syriæ urbes, (25.) quas Judæi bello ceperant, Syris reddidit, atque omnes provincias, ab Haſmonæorum regibus devaſtatas priſtinis incolis conceſſit, cunctisque urbibus, quas Hieroſolymitani ſibi ſubjecerant, Pompejus libertatem reſtituit, ne amplius Judæorum poteſtati ſubjectæ eſſent; Hieroſolyma verò, quæ omnium provinciarum fuerat domina, tributaria facta eſt urbi Romæ, (26.) Pompejus inſuper genti Judaicæ regnum (27) ademit eamque vectigalem ac ſtipendiariam fecit. Hæc omnia mala, inquit Joſephus, Gorionis filius, Sacerdos,

(20.) Idem refert & Joſephus dict. lib. 14. cap. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. conſentit & Egeſipp. eod. lib. 1. de Bell. Jud. c. 19. ubi Corn. Gualtherus notat, quod hæc 2000. talenta efficiant duodecies centena coronatorum millia.

(21.) Egeſippus d. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. ſcribit, quod Theocotus Templum repurgari curaverit; alia vetuſta exemplaria habent, quod Neocoris i. e. ædituis à Pompejo injunctum fuerit ut Templum repurgarent, cui & Joſeph. eod. loc. & autor noſter quodammodo conſentiunt.

(22.) Τὸν ἀρχιερατικὸν ſeu Pontificatum ſcribit Joſephus eod. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. Hyrcano fuiſſe traditum à Pompejo, etenim paulo poſt num. 27. ipſe autor noſter refert, regnum Judaico populo ademtum fuiſſe, cui & Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 17. adſtipulatur, vid. & Joſippi Epitom. p. 89.

(23.) Belli autores ſecuri percuſſit, inquit Joſephus dict. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. conſentit Egeſipp. d. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17.

(24.) Vide Joſippi Epitom. p. 90.

(25.) Joſephus eod. lib. 14. c. 8. circa finem it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. has urbes nominatim recenſet.

(26.) Ita & Joſeph. Antiq. lib. 14. cap. 8. ſcribit, quod Pompejus τὴν Ἱεροσόλυμα ὑπετέλεσε φόρῳ ῥωμαίοις ἐπάγων vid. id. Joſeph. de Bell. Jud. lib. 1. c. 5. circa fin. conſer. & Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 17.

(27.) Vid. quæ num. antec. 22. annotata ſunt, conſer.

למס עובד את ומה וגם בני יהודית
העכיד ממלכתו ועשש למס עובד · ויסב
יוסף בן גוריון הכהן ויאמר כל זאת
הרעה באתנו לנו מיד ויוקנוס
ואריסטובלוס אוהם כי הם הם אשר
התגרו תחלה ושבבו את הרעה הזאת
בירושלם והעבירונו את מלכות רומי
ומאז יהיינו מגולליהם · והיינו כנגעים
תחת יד מלכות רומי

dos, nobis evenerunt propter Hyrcanum & Ariſtobulum, fratres, hi enim ipſi primi fuere autores, qui mala illa excitârunt in urbe Hieroſolymitana, nosque Imperio Romano ſubjecerunt; ab illo tempore à magnitudine noſtra dejecti ac ſub poteſtatem imperii Romani redacti ſumus.

CAP. XXIV.

וידי אדוני כן וילך וישב פומפיום אל
ארצו אל הומה וישא עמו את אריסטובלוס
עם שני בניו ועם שרי כוהתיו כי בנו
השלישי ודואא אלכסנדר ברח וימלט
בארץ מצרים ויהיהבא שם · ויעזוב
פומפיום מושל בכל ארץ ישראל את
הוקנוס ואנשיסטר עמו ויקוב עמדם
את סבאוחם שר צבאו ויתן לו את כל
ארץ מצרים לרחוהו מושל עליה · ויהי
באשר

DEinde Pompejus Romam in patriam ſuam reverſus eſt, ducens ſecum Ariſtobulum cum duobus ejuſdem filiis ac filiabus, (1.) tertius (2.) enim filius, Alexander ſcilicèt, evaſerat & in Ægyptum profugerat, ubi etiam delituit. Pompejus autem univerſæ terræ Iſraëliticæ præfecit Hyrcanum & cum eo Antipatrum, apud quos Scaurum, (3.) exercitus ſui ducem, reliquit, eique totius Ægypti (4) adminiſtrationem commiſit. Pompejo igitur Romam profecto Hyrcanus unà cum Scauro ad Petram deſerti (5.) abiit, ut illam oppugnaret, quibus

conſer. & Joſephus dict. lib. 14. c. 8. circa fin. Munſterus hic in notis ſuis ita ſcribit: Romani exiguo temporis ſpatio decem millia talentorum à Judæis exegerunt ac regnum, quod antiquitus ſecundum generationem principibus ſacerdotum dabatur, populare factum eſt.

(1.) Totidem, duabus (ſcil. vid. Joſeph. eod. c. 8. in fine. conſer. ſuprà lib. 2. c. 25. n. 26.

(2.) Imo Joſephus eodem loco, ut & lib. 1. de Bell. Jud. c. 5. ſcribit, ex duobus illis Ariſtobuli filiis unum Alexandrum ſcil. evaſiſſe; Antigonum verò, minorem natu, una cum ſororibus ſuis, Romam abductum fuiſſe, cui & Joſippi Epitom. p. 90. ut & Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. conſentiunt.

(3.) Hebr. פמאורים ita Munſteri codex Hebr. quem hic potius, quam noſtrum exemplar, in quo corruptum eſt nomen, ſequi volui, vid. quæ ſuprà h. lib. 4. c. 20. n. 2. dicta ſunt, conſentit & Joſeph. lib. 14. c. 8. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 5. conſer. & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 18.

(4) Et Cœle Syriæ, usque ad flumen Euphratem, vid. Joſeph. lib. 14. c. 8. in fin. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 5.

(5.) De hac ſuprà h. lib. 4. cap. 11. n. 4. & c. 18. num. 5. dicta ſunt quædam; Joſephus Antiqu. lib. 14. cap. 9. vocat πέτραν τὴν Ἀραβίας it. πέτραν βασιλικὴν, vid. id. Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 6. it. Egeſipp. de Bell. Jud. l. 1. c. 18.

quibus & Antipater copias suas conjunxit; Alexander autem, Aristobuli filius, cùm audisset, ab iisdem bellum adversùs Arabiæ regem geri, Hierosolymam venit ejusque muros, quos Pompejus diruerat, restauravit (6.) ac validam Judæorum manum collegit, (7.) quibus ipse præfuit: quo cognito Hyrcanus & Antipater ab oppugnatione urbis cum copiis suis reversi sunt; Scaurus verò solus relictus fuit, ut adversùs Arabes bellum gereret; Alexander itaque cum Antipatro & Hyrcano prælium iniit, eosque in fugam versos persecutus est, (8.) quæ res cum ad Scaurum esset perlata, ille quoque copias suas contraxit, ut cum Alexandro confligeret; sed nec ipse hostilem impetum sustinere potuit. Tunc Gabinius (9.) urbe profectus Roma in Syriam, ut ab illa tributum exigeret, (Romanorum quippe ditioni & imperio subjecta erat) omnia, quæ Alexander perpetraverat, audivit, nimirum quòd cum Scauro pugnâsset multosque Romanos interfecisset, & Hyrcanum atque Antipatrum in fugam vertisset, murosque Hierosolymæ, quos Pompejus Magnus destruxerat, refecisset, quapropter Gabinius maximo affectus dolore fortissimas adversùs Alexandrum copias tàm Romanorum, quàm Syrorum, duxit, quibus ingens quoque ac valida Judæorum manus accessit, omnes nimirùm milites, qui cum Antipatro & Hyrcano erant, Antonius (10) etiam, qui & Marcus dictus est, (duo (11.) enim nomina ob fortitudinem fortitus est, vir quippe strenuus

(6.) Consentit Josippi Epitome p. 90.
(7.) Vid. Joseph. eod. lib. 14. c. 9. & 10. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. confer. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Ju. c. 19.
(8.) Vide Josippi Epitomen pag. 91.
(9.) Hebr. גבינאוס ita Munsteri codex, quem hic secutus sum, nam quod in exemplari nostro habetur nomen, זבינאוס corruptum est, Munstero consentit & Josephus lib. 14. c. 10. it. lib. 2. de Bell. Jud. c. 6. consen. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. cap. 19. & Josippi Epitom. pag. 91.
(10.) Hebr. אנטוניוס sic Munsteri codex, quem hic secutus sum, nam אנטוניוס, quod nomen in nostro exemplari occurrit, vitiosum est, vid. infrà lib. 5. c. 1. num. 54. it. Joseph. lib. 14. cap. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 6.
(11.) Enim verò non novum aut insigne fortitudinis fuit Romanis, duo vel etiam tria habere nomina.

us ac bellicosus fuit) eisdem sese adjunxit, (12.) hi omnes duces coadunatis viribus Hierosolymam venerunt, ut cum Alexandro, Aristobuli filio, pugnarent; is autem exiguam manum secum ducens decem nimirùm millia peditum ac quingentos equites, (13.) eisdem obviam progressus est & cum ducibus illis prælium iniit; cùm verò sex millia (14.) militum suorum in pugna illa amississet, ipse cum reliquis profugiens Alexandrium (15.) venit eoque se recepit: Gabinius autem ad Alexandrium usque eundem persecutus castra ibidem posuit, ut urbem illam obsideret eamque oppugnaret; sed Alexander eruptione facta in castra Gabinii impetum fecit ac multos ex militibus ejus in terram prostravit, numerusque interfectorum, qui eo die in castris Gabinii in prælio occubuerunt, ad novem millia ac trecentos ascendit: in eodem conflictu etiam Marcus Antonius (16.) cecidit, accerrima autem inter utramque partem certamina intercesserunt. Gabinius verò denuò ad prælium sese accingens cum Alexandro conflixit; Sed in hoc quoque prælio ex Gabinii militibus viginti quinque millia (17) ceciderunt; superior tamen evasit Gabinius, Alexandrum enim in fugam vertit, eumque in urbem re-

trò

(12.) Josephus eod. lib. 14. c. 10. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 6. scribit, Marcum Antonium cum aliis ducibus præmissum fuisse à Gabinio adversùs Alexandrum, cui & Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 19. consentit.
(13.) Joseph. l. 1. de Bell. Jud. c. 6. scribit 1500. equites cum Alexandro fuisse, cui & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 19. consentit.
(14.) Tria millia interempta ac totidem capta fuisse scribit Josephus eod. lib. 14. c. 10. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 19.
(15.) Hæc munitissima urbs fuit, de qua suprà h. lib. 4. cap. 22. n. 6. dictum est, vid. & Joseph. eod. lib. 14. c. 10. it. Josippi Epitom. p. 91.
(16.) Atqui Marcus Antonius, uti Historia Romana testatur, cum ad Actium classe victus esset, Alexandriam profugit obsessusque à Cæsare in ultima rerum desperatione, præcipuè occitæ Cleopatræ fallo rumore impulsus, seipsum interfecit, vid. inter alios Livii Epitom. lib. 133. Hinc & in Munsteri codice Hebraico necis Marci Antonii nulla fit mentio; ac pro נפל id est, cecidit, prout in nostro codice hic habetur, ipse legit עשה, i. e. fecit, sic etiam Josephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. scribit, Marcum Antonium eo in prælio ἀριστεῦσαι i. e rem præclare gessisse, cui & Egesippus de Bell. Jud. l. 1. c. 19. consentit vid. cap. sequ. 25. n. 13. ibique not.
(17.) Hebr. ה׳ אלף ita hic in nostro exemplari; sed Munsteri codex habet ה׳ אלף id est, quinque millia, qui numerus etiam verisimilior.

trò cedere coëgit ac multos ex ejusdem militibus interfecit atque urbem arctissimè obsidens summis viribus oppugnâvit, quô factô Alexandri mater, (18.) Aristobuli uxor, urbe ad Gabinium egressa est profusisque lachrymis & humillimis precibus supplex ab eo petiit, ut pacem cum Alexandro, filio suo, faceret, cujus petitioni Gabinius annuens pacem cum illo iniit (19.) regnumque terræ Israëliticæ in partes divisit (20.) decrevitque, ut Hyrcanus quidem Hierosolymis principatum obtineret; alium autem Geriræ (21.) constituit præfectum, (22.) rursùs alium in oppido Hemath, (23.) aliumque in urbe Zephori, (24.) quæ in Galilæa est, tandem alium urbi Jericho præfecit.

באלכסנדר וילחם בו ויפלו ממנו׳ גבואנים עוד במלחמה ההוא כ״ה אלף גבורים ואמנם נשת בקרב כי הכריח את אלכסנדר וישוב אותו אחור ויבוא בעיר וגם רבים מאנשי אלכסנדר הציץ גבואנים במלחמה וגם רבים מהם נפלו ממנו׳ ויצר גבואנים על העיר וילחם עליה במלחמה עצומה׳ ויצא אליו אם אלכסנדר אשר׳ אריסחובולם וחכך והחזין לו ותבקש ממנו רצון לעשות׳ שלום עם אלכסנדר בנה וישמע אליה׳ ויעש עמו שלום ויחלק או גבואנים את מלכות ארץ ישראל לחלקי׳ ויגזר לדורות׳ בירושלם הזוקנים מושל והבירה שם מושל אחד׳ וישם בחמת מושל אחר וישם בצפוני אשר בגליל מושל אחר ובירתו שם מושל אחר׳

(18.) Idem refertur in Iosippi Epitome p. 91.
(19.) Vid. Ioseph. lib. 14. c. 10. it. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. & Iosippi Epitom. p. 91.
(20.) Ut scil. populi Iudaici potestatem minueret, prout refert Egesippus lib. 1. c. 19. Vid. & Ioseph. lib. 14. c. 10. ubi ita scribit: πάντα συνέβαινε καταντᾶσθαι εἰς ἴσας μοίρας διαιρεῖται τὸ ἔθνος, i. e. in quinque Synedria seu summa tribunalia Iudæorum gentem æquis partibus divisit Gabinius, hæc Synedria idem Iosephus lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. vocat συνέδους i. e. conventus, sicuti vertit Egesippus de Bell. Iud. lib. 1. cap. 19. in fin. & Iosippi Epitom. pag. 92. tempore Servatoris nostri Iesu Christi, in quatuor partes seu τετραρχίας videtur distributa fuisse terra Iudaica, vid. Luc. c. 3. v. 1.

(21.) Hebr. גזרה ita hic in nostro exemplari Munsterus legit ירה ae vertit: Gadara, cui & Egesippus d. lib. 1. cap. 19. ac Iosephus eodem lib. 14. c. 10. in fine, item lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. adstipulatur.
(22.) De principe seu primate Synedrii, qui Iudæis נשיא dicitur, vid. & Grot. de imperio summarum potest. circa sacra c. 9. n. 19.
(23.) Ἀμαθοῦντα vocat Iosephus eod. lib. 14. c. 10. in fin. it. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. confer. & Egesippi lib. 1. de Bell. Iud. c. 19.
(24.) Σεπφώρην nominatur à Iosepho dict. c. 10. Σέπφωρις vocatur Iosepho lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. confer. supra h. lib. 4. c. 10. n. 3. & l. 6. c. 5, n. 8.

CAP.

CAP. XXV.

בעת ההיא ברח אריסחובולם עם אנטיגונוס בנו מעיר רומה אל ארץ יהודי ויבא בקצה ארץ יהודה׳ וישמעו ורי אנשים מעם יהודה ויפלו עליו המון רב מעם יהודה וגם פיתילאוס הרומי ויגזור על ירושלם נוקף עמו באלף איש אנשים גבורים כי זכר את כבודו הראשון׳ ויוא אריסחובולם את העם הרב אשר אתו ויבדל את דלת העם מעמו ויסדר מכרי העם שמונת אלפים איש מגבורי ישראל גבורי מלחמה אשר לא יסבו פניהם ולא ישובו אחור מפני כל׳ ויצא לקראת גבואנים למלחמה אשר בא בוזל בכבד מאד וחל רומיים וחיל יהודה אשר באו עם גבואנים על אריסחובולם ויתגר בם אריסחובולם מלחמה בשמונת אלפים גבורים וך ברמון ויומיים מכה גדולה׳ מאד ויוא ואנשיו וישלך מהם ארצות ורגים רבים וכלם שוחל ויומיים כי לא רצה לגבוע בוזל יהודה אשר ויה עמו וגם

(1.) Vid. Ioseph. lib. 14. c. 11. it. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. cont. Egesip. l. 1. de Bell. Iud. c. 20. & Iosippi Epitom. pag. 92.
(2.) Iosephus eod. lib. 14. c. 11. scribit, Aristobulum ad oppidum Alexandrium, quod nuper dirutum fuerat, perveniſſe, vid. Munster. hic in notis.
(3.) Hebr. פיתילאוס ita hic in nostro exemplari, à Iosepho lib. 14. c. 11. ut & lib. 1. de Bello Iud. c. 6. vocatur Pitholaus; Munsteri codex habet פיטילאוס quod ipse vertit: Pisilaus; sed Iosephi lectionem confirmat & Egesippus eod. lib. 1. de Bell. Iud. c. 20. legendum itaque פיתולאוס
(4.) הנגיד ita hic in Hebræo i. e. princeps, dux &c. Ὑπερέτης vocatur à Iosepho eod. lib. 14. c. 11. it. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6.
5.) Consentit & Iosephus, dict. cap. 11. it. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. confer. & Egesipp. eod. lib. 1. c. 20. ut & Iosippi Epitom. p. 92.
(6.) Ioseph. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. scribit, Gabinium adversus Aristobulum misisse Sisennam, Antonium & Servilium, cui & Egesippus de Bell. Iud. lib. 1. c. 20. adstipulatur.
7. Quinque millia cecidisse scribit Ioseph. eod. lib. 14. c. 11. it. lib. 1. de Bell. Iud. c. 6. huic & Egesippus de Bell. Iud. lib. 1. c. 20. consentit.

וגם מגבורי אריסתובולוס נפלו בקרב
דרומא ג׳ אלפים וישאר אך אריסתובולוס
ואלף גבורים מגבוריו: ויסקו אריסתובולוס
עם אלף גבוריו ארץ מרוצה ההומים
וילך בניניה הלוך ודבות עד אשר נמלט
מראש ההרי וירדפו אחריו הנשארים
מחיל הרומיים וישגהו ויסב אריסתובולוס
את פניו ולחם בהומים וירו בהם
השליכי להלחם אריסתובולוס עם ההומים
ברב ויפלו גם אלף גבורי אריסתובולוס
אחר הרב להרות כמחנה הרומיים עוד
וישאר אך אריסתובולוס לבדו ולחם גם
הוא ויכרת רבים מחיל הרומיים ויברך
ויפצעו את ראשו גבורי חמתו בפצעים
גדולים עד כי נזרק כובע הברזל אשר
על ראשו ויפל לארץ ולבדו הוא
וישאהו אל גביאונים למען עשר בו
משפטו ויקבלהו הוא ויצו וירפאהו מן
המכות ואשרהו עוד וישלחהו אל רומה
אשר בנשארים ויאמרהו אל היושב
ואל השיב יועציו ויצו ויושיבו בעצרם
לראשונה: אריסתובולוס היה בחור קטן
שני וחמלו עליו המעטי להמיתו על

tum milites * cum Ariſtobulo ſuperſtites remanerent, cum quibus ille Romanorum caſtra perrupit eaque hinc inde cædendo tranſiit, donec ad montis cujusdam cacumen (8.) evaſit; aſt cæteri Romani fugienti inſiſtentes Ariſtobulo tandem eundem conſequuti ſunt; ipſe verò vultum eisdem obvertens ſtrenuè cum Romanis (9.) pugnavit, ſed cum in tertium usque diem in monte illo Romanis reſtitiſſet, ac mille iſti milites, qui cum ipſo erant, poſtquàm multos è Romanorum exercitu trucidaverant, etiam cecidiſſent, ipſeque ſolus ſupereſſet pugnansque cum Romanis eorum non paucos interfeciſſet ac vulnera non levia, quæ ei à Romanis illata erant, capite ſuo excepiſſet (nam galea ferrea, qua ejusdem caput tegebatur, perfracta erat) tandem in terram procidens vivus in hoſtium poteſtatem pervenit, (10.) qui illum ad Gabinium deduxerunt, ut debita afficeretur pœna; Sed Gabinius eundem benignè excepit ejusque vulnera ſanari juſſit, poſteà ipſum denuò catenis vinctum Romam miſit (11.) ad Conſulem ac trecentos & viginti Senatores, quorum (12.) conſilio Conſulisque juſſu ad mortem damnatus eſt; (13.) Ariſtobulus autem juvenis admodùm erat, quapropter ætatis comiſeratione ducti homines illi, quibus juſſu Conſulis, qui Romæ imperabat, injunctum erat, ut Ariſtobulum interficerent, eidem pepercerunt nec illum

* Conſentit Ioſippi Epitome p. 92.

(8.) Ad Macheruntem profugiſſe ſcribit Joſephus eod. lib. 14. c. 11. id. l. 1. de Bell. Jud. cap. 6. cui & Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. adſtipulatur.

(9.) Hebr. וילחם ברומיים ita hic in noſtro exemplari, ſed Munſteri codex legit: וילחם בהם יומם ac vertit: & repugnavit biduo, cui & Joſephus eod. lib 14. c. 11. conſentit, ita ſcribens δύο ἡμέρας ἀντεῖχε τῇ πολιορκίᾳ idem refertur l. 1. de Bell. Jud. dict. c. 6. cui etiam Egeſippus d. l. 1. c. 20. conſentit.

(10.) Idem narratur in Ioſippi Epitome p. 93.

(11.) Conſentit Ioſippi Epitome, p. 93. ut & Egeſippus eod. lib. c. 20. ubi ſcribit, quod Ariſtobulus una cum filio Antigono captus à Gabinio Romam miſſus ſit.

(12.) Hæc & quæ ſequuntur, usque ad illa: Ariſtobulus autem tribus annis &c. deſunt in Munſteri codice ac videntur ab interpolatore Judæo interjecta eſſe, vid. infrà n. 16. h. cap.

(13.) Cuſtodiæ traditum fuiſſe ſcribit Joſephus d. lib. 14. c. 11. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. conſentit & Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. ut & Ioſippi Epitome p. 93.

יד הרומים רמושל ברומא ולא המתוהו
ואמנם אסרוהו והתבאסוהו והרשיע
ויועציו לא ידעו דבר כי הרשיש צורת
להלחם אותו ורם הלך איש אחר הרומים
והכה בקשו מהרשיש והקרחתו ולא מת
אריסתובולוס עד סוד ממשלת וישיש
ממרמית רומא באשר נודע עוד בשנה
השישי והוא מפר מלחמות ה׳ הרומים
אשר מלך אריסתובולוס על גוי יהודית
שלשה שנים ששה וששים והוא היה
איש יקר רוח וגבור וחכם ורום יפרח
עינים ויפה המראי וטוב ארצי כן וישלח
הרומים את בני אריסתובולי מרומא אל
ירושלם כי תמל על אשת אריסתובולוס
רמלך אמם בי כח׳ גביאונים ויודיעהו
את וכבות׳ ובשמוע הרשיש את הבשורת
האשה הגמל עליה וישלח לה את בנות
וארת בנותיה׳ ויהי אחרי כן וילך
גביאונים ויקבור ארת גויה פחת וילחם
על פרס ועל מדי ובבוץ׳ כי בכוש אותם
פוטפיום הגדול ובאשר הלך משם פשעו
ולכן הלך גביאונים עליהם וינצחם
ויכניעם וישובם למס עתר׳ ובעת ההוא
פשעו אנשי מצרים בי אמרו לא ניתן
עוד מס למלכת רומה וישלח תלמי אל
גביאונים

illum morte affecerunt, (14.) adeò, ut Conſul ac Senatores ejus rei ignari fuerint, (præceperat enim Conſul, ut eum ſuſpenderent; illi verò alium ipſius loco ſuſpenderunt ac ſtatim à Conſule petierunt, ut ſuſpenſi cadaver ſepeliretur) Ariſtobulus igitur non fuit occiſus, donec Conſulis imperium Romæ finitum fuit, prout in libro ſexto (15.) qui eſt de bellis Domini, id ipſum fuſius patebit: Ariſtobulus autem (16.) tribus annis ac ſex menſibus (17.) Judaico præfuit Regno & tàm indole animi ac fortitudine, quàm liberalitate, & decoro vultu elegantique forma conſpicuus fuit. Poſteà Senatus filios Ariſtobuli Româ miſit Hieroſolymam, (18.) miſertus matris eorum, uxoris Ariſtobuli regis, Gabinius enim literis ad Senatum datis prudentiam fœminæ commendaverat, quapropter Senatus recognita ad commiſerationem mulieris flexus filios filiasque ei remiſit; (19.) Deinde Gabinius Euphrate flumine trajecto contrà Perſas (20.) ac Medos pugnavit eosque denuo ſubjugavit, Pompejus enim Magnus eosdem anteà devicerat; ſed cùm is inde abiiſſet, iidem poſteà ab ipſo defecerant, propterea Gabinius expeditione adverſus illos ſuſcepta eosdem devicit ac tributarios fecit. Eodem tempore etiam Ægyptii à Romano imperio defecerunt, eique tributum ſolvere detrectárunt: Ptolemæus (21.) itaque miſſis ad Gabinium legatis ejusdem auxilium imploravit, ut Romana poteſtas in Ægypto confirmaretur; quapropter Gabinius Hyrcanum

(14.) Hæc fabula infra lib. 5. cap. 1. num. 68. repetitur.

(15.) Vid. infrà lib. 5. c. 1. n. 68. & n. 69.

(16.) Hic ſit continuatio textus in codice Munſteriano, vid. ſuprà n. 12. h. cap. ibique not.

(17.) Conſentit Joſephus d. lib. 4. c. 11.

(18.) Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. ſcribit, Ariſtobuli filios in Bithyniam miſſos fuiſſe.

(19.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 93. & Joſephus eod. lib. 14. cap. 11. it. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 6. conſer. Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 20.

(20.) Contra Parthos Gabinium expeditionem ſuſcepiſſe ſcribit Joſephus dict. cap. 11. it. lib 1. de Bell. Jud. cap. 6. cui conſentit & Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 21. confer. infra n. 22. h. cap.

(21.) Vid. Joſeph. eod. lib. 14. cap. 11. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. conſer. & Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21.

num & Antipatrum ad ſeſe vocavit, ut conjunctis viribus ad auxilium Ptolemæo ferendum proficiſcerentur. Antipater igitur Hieroſolymis egreſſus cum maximis copiis tàm Judæorum, quàm gentium, Imperio Romano ſubjectarum, univerſum Judæorum ac Benjamitarum exercitum ſecum duxit, ut Gabinio veniret auxilio, qui tunc temporis Damaſci erat, cùm è Perſia (22.) eſſet reverſus; Gabinius autem Antipatro præcepit, ut prius exercitum ſuum in Ægyptum duceret viamque aperiret, quô factô, ipſe poſteà ſecuturum ſe eſſe dixit, cui cùm Antipater morem geſſiſſet, Gabinius poſtmodùm in Ægyptum venit ac Ptolemæo ſuppetias tulit eumque in regno ſuo ſtabilivit. Eodem tempore, cùm Antonius (23.) apud Gabinium eſſet in Ægypto, Alexander, Ariſtobuli filius, rurſus defecit (24.) magnaque Judæorum manu collecta in montem Garizim (25.) irruit, atque Romanorum cuſtodiam, quam Gabinius ibidem reliquerat, interfecit omnesque Romanos è terra Judaica expulit, quo cognito Gabinius Antipatrum ablegavit, ut rebellantibus Judæis pacem offerret eosque ob defectionem increparet atque ita ad Romanorum imperium reduceret. Antipater itaque eò profectus populum caſtigavit, qui etiam lubens ejusdem reprehenſiones admiſit, ac Gabinii imperio obtemperavit; Alexander autem eidem obedire (26.) noluit, ſed adſumptis triginta millibus fortiſſimorum Judæorum ad montem Tabor (27.) perrexit ibique aciem contrà Gabinium inſtruxit; Sed victus fuit Alexander

וגביאנוס לבוא לעזור לו ולהרים ממשלת
רומא על ארץ מצרים׳ וישלח גביאנוס
אל דיוקנוס ואל אנטיפטר לבוא אליו
ללכת יחד אל חלמי לעזור לו׳ ויצא
אנטיפטר מירושלם בראש כבד מאד
מראש יהודים ומראש רגלים אשר היו
עובדי אל רומא ועמו כל חיל יהודי
ובנימן׳ וילך עם החיל לעזר גביאנוס
וימצאהו בדמשק בשובו מארץ פרס
ואמר גביאנוס להקדים ללכת מצרימה
לפתוח את הדרך ואתר יבא הוא אחריו׳
ויעש אנטיפטר כמצותו ויבא גביאנוס
מצרימה וישב את חלמי במלכותו
ויקודדי׳ ובעת ההוא בהיות אנטוניוס
עם גביאנוס במצרים ויוסף עוד אלכסנדר
בן אריסטובולם למרוד ויאסוף יד גדולה
מבחורי יהודה ויפשוט בהר גריזי וכה
את משמרת הרומיים אשר עזב גביאנוס
שם וגם כל הרומיים בעד מארץ יהודה׳
ויהי בשמוע גביאנוס בן וישלח את
אנטיפטר לדבר באזני העם אשר מרדו
דברי שלום ותוכחים ובבואם שלום
וישובם אל ממשלת רומא אל גביאנוס
וילך אנטיפטר ויוכח את העם וישמעו
את תוכחתו וישב אותם אל גביאנוס
רק אלכסנדר לא אבה לשמוע אליו
ויקח

(22.) Parthorum provincia intelligitur, vid. ſuprà n. 20. h. cap. conſer. & cap. ſequ. 26. n. 1.
(23.) Atqui de hoc ſuprà c. antec. 24. num. 16. dictum fuit, quod is in conflictu cum Alexandro, qui eruptionem ex oppido Alexandrio fecerat, occubuerit; unde apparet, interpolatoris manum illo in loco adhibitam eſſe, idque contrà fidem hiſtoricam.
(24.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 94. & Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 21.
(25.) Idem refert Joſephus eod. lib. 14. c. 11.
(26.) Idem etiam Joſephus Antiqu. lib. 14. c. 11. ſcribit.
(27.) Ἰτυραῖον ὄρος vocat Joſephus eod. c. 11. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. conſentit & Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 21.

ויקח לו שלשים אלף גבור בחור מהחדה
וילך אל דר חבור ויעיך מלחמה לקראת
גביאנוס ויפלו עשרת אלפים מגבורי
וגבו בעשרים אלף וישב גביאנוס ויבא
אל ירושלם ויחרש את חמלוכה להורקנוס
וגם את אנטיפטר המשיל עליכל עם
יהודי ויצא משם וישב אל רומא׳

lexander ac decem millia ſuorum amiſit; (28.) cum reliquis autem viginti millibus aufugit. (29.) Gabinius itaque reverſus Hieroſolymam venit atque Hyrcano regnum renovavit, (30.) Antipatrum quoque univerſo populo Judaico præfecit, quô factô Gabinius diſceſſit atque inde Romam rediit. (31.)

CAP. XXVI.

ויהי להקופת השנה וישמע השיש אשר
ברומא ועמו ש"ב יועצים כי פשעו פרס
ומדי במשלת רומא ויחר אפו ואפם
וישלח בעתם את גזיפום בראש כבד
מאד ויעבור גזיפום יפו דרך ים ויבא
ושלה אל ירושלם ויבא אל היכל ה׳
וישלח יד לקחת את כל האוצר והזהב
אשר בהיכל ה׳ וימצא שם אלפים ככרים
דרכמוני זהב׳ ובימים ההם היה שם
כהן גדול ושמו אלעזר והוא איש צדיק
ויהא ה׳ מאד מאד ויאמר הכהן אל
גזיפום למה תשלח ידך לשלול את
היכל

REvoluto autem anno Conſul Romanus ac centum & viginti Senatores, cùm audiſſent, Perſas (1.) ac Medos ab imperio Rômano iterum defeciſſe, admodùm irati ſunt, Craſſumque (2.) cum validiſſimo exercitu miſerunt, qui cùm per mare ad urbem Japho veniſſet, prius Hieroſolymam profectus eſt Templumque Domini ingreſſus manum ſuam extendit, ut omnem theſaurum atque aurum, quod erat in Templo Domini, auferret; invenit autem ibidem drachmarum aurearum bis mille (3.) talenta. Iisdem diebus Summus ſacerdos ibi fuit Eleazarus, vir juſtus Deumque valdè timens, qui Craſſum ita allocutus eſt: Cur manum tuam ad ſpoliandum Templum Domini & ad auferenda illius vaſa aurea extendiſti, quæ nec Pompejus attigit nec

(28.) Vid. Joſeph. cit. lib. 14. c. 11. it. eod. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. conſer. & hic Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. ut & Joſippi Epitom. p. 94.
(29.) Hic Alexander, Ariſtobuli filius, ſecuti tandem percuſſus fuit, prout ſcribit Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 21.
(30.) Idem refertur in Joſippi Epitome p. 94.
(31.) Egeſippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 21. ſcribit, quod Gabinius, compoſitis ad arbitrium Antipatri Reipubl. Hieroſolymitanæ negotiis inde profectus Nabathæos prælio ſubegerit, Mithridatemque & Tigranem, fugientes de Perſide, occulte dimiſerit; palam tamen militibus intimaverit, fugâ lapſos.
(1.) Parthos vocat Joſephus Antiqu. lib. 14. c. 12. conſer. cap. præced. 25. n. 12.
(2.) Vid. Joſeph. eod. lib. 14. c. 12. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. conſer. & Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 21. vid. & ſuprà libr. 2. cap. 25. num. 7.
(3.) Vid. paulò poſt h. cap. num. 9. Joſeph. eod. lib. 14. cap. 12. theſaurum iſtum pretio 10000. talentorum auri æſtimat, conſer. & Egeſipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 21.

היכל יי תלגזת בבלי הזהב אשר לא
נגע בו ישמעאלים ושרים אחרים אשר באו
אל ירושלם ועיזה השבעה לו כי לא
תקח את הזהב הזה ואת הכלים האלה
תעלי להרת לך קדרי אחרת שרל זהב
משקלה שלש מאו׳ מנה אשר לזהב
ובקדה הזהא הוי הלוים כל בגדי הכלם
וארגמן אשר בהם שעדי קדש הקדשי
ילכן בעלמה הקודה מעין כל ולא נראותה
לעין זיק לבתן הזהא הוא אלעזר רבתן
הגדול אז ויטבע לו גזיטות אשר לא
יגע בכלי הזיכל ולא יקח מכל הזהב
אשר בהיכל וחלוזי כי יקח את הקדרית׳
ויתן לו אלעזר רבתן את הקדרה הזאא
ויזיה מעשה ידי אומן ושלש מאו׳ מנה
אשר לזהב משקלה׳ ויאמר יוסף רבתן
כי מאה הוא בעדי באמנה ושמנה שני
רזטולי וחצי הוא אשר יעשו אונקאות
ששים הזטולי ולכן מזיזים יהלאה כל
אשר ישאל על המנה יעיד עליו בעזות
יוסף בן גזדיון׳ ויהי באשר לקח גזיטוס
את הקדרה המיר את שבועתו וחללה
ויקח גם את כל דזהב הנמצא בבית יי
משקלי אלפי ככרים דרכמוני זהב וגם
את

nec alii duces, qui Hierosolymam venerunt? Si jam mihi juraveris, te aurum istud atque vasa non ablaturum, egò auream trabem, (4.) quæ trecentas minas aureas pondere æquat, tibi tradam; Suspendebantur autem in trabe illa omnia vela hyacinthina atque purpurea, quibus portæ Sancti sanctorum operiebantur, propterea trabs illa à nemine conspici ac videri poterat, (5.) præterquàm ab Eleazaro, Summo tunc sacerdote; Cùm itaque Crassus jurâsset, se vasa Templi non contrectaturum nec quidquam auri, quod in Templo erat, præter trabem illam ablaturum esse, Eleazarus, summus sacerdos, trabem artificis operâ fabrefactam, quæ trecentas minas aureas valebat, eidem dedit, atque hoc Josephi, Sacerdotis, testimonium verissimum est; Cæterùm mina duos valet rutulos (6.) ac dimidium; rutulum autem faciunt sexaginta unciæ, propterea (7.) ab hoc tempore ac deinceps quicunque minæ pretium scire voluerit, is Josephi, Gorionis filii, testimonio hac in re uti poterit. Crassus autem cum trabem istam abstulisset, juramentum violavit ac polluit, (8.) nam omne quoque aurum, quodcunque in Templo Domini repertum fuit, nimirùm bis mille (9.) talenta drachmarum aurearum ac simùl omnia vasa aurea, quorum pondus duo millia talentorum auri puri superabat, secum abstulit. Multi sanè fuerunt hostes & inimici (inquit Josephus, Gorionis filius, sacerdos) qui populum

(4.) De aurea hac trabe idem refert & Josephus dict. lib. 14. c. 12.

(5.) Josephus eod. c. 12. ideo scribit, trabem auream conspici non potuisse, quia illa ligneæ trabi, intus concavæ, fuerit inclusa.

(6.) Hebr. רזטולי, sic habetur in nostro exemplari; Munsterus legit לטרי ac vertit: libras: cui & Josephus lib. 14. cap. 12. consentit, qui scribit, minam valuisse apud Judæos λίτρας β ϗ ἥμισυ, i. e. duas libras ac dimidiam. Cæterum quid Hebræi sentiant de mina & libra, David Kimchi in radicibus suis explicat, quæ etiam Munsterus in notis suis ad hunc locum prolixè adducit, ad quem brevitatis studio lectorem remitto.

(7.) הנה & quæ sequuntur, usque ad illa: Crassus autem cum trabem &c. in Munsteri codice non leguntur ac videntur ab interpolatore Judæo adjecta esse.

(8.) Idem refert & Josephus eod. lib. 14. c. 12.

(9.) Confer. num. 3. h. cap. & Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. circa fin. consentit etiam Egesippus l. 1. de Excid. Hierosol. c. 21.

את כל כלי הזהב משקלם יותר מאלפי
ככרים זהב טהור׳ ויאמר עוד יוסף בן
גוריון רבתן רבים אויבים ושונאים אשר
ישנאו את בני יהודה והחריבוהו והעבידוהו
לא עשו לבני יהודה כזה הרשעי ואם
לא תאמינו השומעים לעדותו על דברי
קושר הנמצא בבית מקדש אלהינו ידעו
באמת כי באשר העידותי עליו כן הוא
ודברי נאמנים ולא נמצא בהם שקר כי
רבים ממלכי הארץ מלכים גדולים שלחו
מנחה אל היכל יי מדי שנה בשנה כלי
כסף וכלי זהב לכבד את פני יי ולבקש
ממנו עוד גם גויים רבים ניתנו שם להיכל
אלהינו מדי שנה בשנה כלי כסף וכלי
זהב חוה כל ימי היות עם יי בהצלחה׳
ולא הטאו לי׳ אלהינו ובימים ההם היו
היהודים עשירים ורבבה מאד ולא היה
נחשב אצלם למאומה לא הכסף ולא
הזהב ומפרים רבים נאמנים העידו עליו
זה כמוני הם הם מספרי הדברים וכן
העיד ניקולאוס הסופר הנאמן מדמשק
וכן הבר שיתבון מבפתוי בספרי זוולתם
מפרים אשרי רבים העידי על זה כמוני
על הבר עשר היהודים ובימים ההם
שלח מיתרדת מלך ארמיניאה אל הגיד
רזנקיא

lum Judaicum odio prosecuti sunt, eumque devastarunt ac clade afflixerunt; sed non ita, uti impius iste, illum tractârunt: si forsitàn, qui hæc audiunt, dictis meis fidem habere nolint, tantas nimirùm divitias in Templo DEI nostri (10.) fuisse repertas, hi sciant, quòd res ista, sicuti testati sumus, ita revera sese habeat & quòd verba mea vera & ab omni mendacio procùl remota sint, multi enim magnique reges quotannis (11.) munera miserunt ad Templum Domini, vasa videlicet argentea & aurea, quibus Dominum honorârunt auxiliumque ab ipso petiverunt, multæ quoque gentes Templo Domini quotannis vasa argentea & aurea tributi nomine dederunt, idque omni tempore, quo populus Domini prospero rerum successu usus est, nec in Dominum, DEum nostrum, peccavit, Judæi etiam iisdem diebus valdè divites erant, nec magno in pretio apud illos argentum & aurum habebatur, multi quoque Gentilium scriptores fide digni eadem, quæ ego, hac de re testati sunt, inter quos est etiam Nicolaus Damascenus, autor fide dignus & Strabo Cappadox (12.) in libro suo, ac præter hos multi alii scriptores idem, quod ego, de divitiis Judæorum literis mandârunt. Iisdem diebus (13.) Mithridates, rex Armeniæ, ad urbem, Cium (14.) nomine in finibus Asiæ sitam, misit atque aurum, quod Cleopatra, Ægypti regina, ibidem deposuerat, ut illud Domino consecraret, inde abstulit, præterea aurum, quod Judæi sanctificaverant, ut id ad Templum Domini

(10.) In Munsteri codice post verba illa: Dei nostri, ita hic additur: ויקראו את שמו שטרטן ויעשאו כי נאמינו דברי וכו׳ i. e. legant librum Strabonis & invenient, verba mea esse vera, cætera vid. in ipso textu nostro.

(11.) Vid. Joseph. dict. lib. 14. c. 12. confer. & R. Salomo ad Hagg c. 1. v. 6.

(12.) Vid. Joseph. dict. l. 14. c. 12.

(13.) Hæc verba & quæ sequuntur, usque ad Crassus itaque cum aurum &c. in Munsteri codice ad Strabonem, qui ista scripsit, referuntur, cui etiàm Josephus eod. lib. 14. c. 12. consentit, quapropter eadem illa verba ab interpolatore Judæo satis imperite ipsi Josepho attribuuntur, vid. & num. seq. 14. ibique not.

(14.) Hebr. כיאו, sic in nostro codice, Munsterus legit: כואו ac vertit: Coum, quæ est insula Asiæ, unde Apelles & Hippocrates oriundi ac propterea Coi dicti sunt, Josephus quoque dict. l. 14. c. 2. vocat Κῶ.

והנקיא ביאר אשר והיא בקצהו ארץ
אשיאה ויקח משם את הזהב אשר הגידות
שם קלישנארית מלכת מצרים לקדש
ליי וגם לקח עוד אז משם את הזהב
אשר הקדישו היהודים לשלות אותו אל
ויכבל יי אלדינוי וידי מקבל והזהב
הזוא כבדים שמונה מאות מלבר הזהב
אשר הקדישו היהודים הושבים בארץ
אשיאה ולא היה שם זהב בארץ כי אם
ולא בארץ אלכסנדריאה וקן הזהב הזוא
היה מיוחבי אשיאה. ויהי אחרי אשר
לקח גיוסים את הזהב הנמצי בהיכל יי
וילך למלחמה על פרס ומדי ויפל עמו
וכל חילו בידם אחר ויגברו עליו אנשי
פרס בחרב ויסגירוהו וישמידוהו גם גברי
עוד אנשי פרס בזרם ויבואו בארי ויקח
את ארם מיד אנשי מושלי הזמה וימשלו
בה עד בוא בסאוס והוא היה איש
גבור חיל ממדינת יזמא ויחלם את ארם
ממשלת פרס וישיבה אל ממשלה יזמא
ויברית חיל פרס מאיים. וישב בסאוס
ויבא אל ארץ יהודה ויזמצא את עם
יהודה גלחם על הוקנים ועל אנשיסנור
ויעזור

mini, Dei neſtri, mitterent, accepit, cujus auri pondus ad octingenta talenta (15.) adſcenderat, ſub quo non comprehenſum erat aurum, quod Judæi, Aſiam (16.) incolentes, voverant, neque etiam ibidem fuit aurum è Judaica terra & ex provincia Alexandriæ miſſum; ſed illud tantùm, quod habitatores Aſiæ (17.) attulerant. Craſſus itaque cùm aurum, in Templo Domini repertum, abſtuliſſet, ad bellum contrà Perſas (18.) & Medos profectus eſt, ubi omnes illius copiæ uno die deletæ & à Perſis in prælio ſuperatæ (19.) ac devictæ ſunt. Quapropter Perſæ hac victoriâ potiti ulterius progreſſi ſunt, & in Syriam venerunt eamque Romanis ademerunt ſibique ſubjecerunt, donec Caſſius, (20.) vir fortis, ex urbe Roma profectus Syriam à Perſarum dominatione liberavit eamque Romano imperio reſtituit, exercitu Perſarum è Syria fugato: Caſſius autem, peracta hac expeditione, cùm in Judæam reverſus eſſet, ibique populum Judaicum contrà Hyrcanum & Antipatrum bellum gerere deprehendiſſet, Hyrcano & Antipatro ſuppetias tulit regnumque pacatum Hyrcano reſtituit, poſteà caſtris

(15.) Idem ſcribit etiam Joſephus eod. lib. 14. cap. 12. ſed relative eaque verba ex Strabonis libro adducit, prout num. antec. 13. notatum eſt.

(16.) Minorem, ita hic apud Munſterum additur, vid. num. ſeq. 17.

(17.) Majoris ſcilicet; nam aurum, quod Judæi minoris Aſiæ voverant, non annumeratum erat huic auro, ſicuti paulò ante dictum eſt, vid. num. antec. 16.

(18.) Joſephus dict. lib. 14. c. 12. ſcribit, expeditionem à Craſſo ἐπὶ τὴν παρθυαίαν fuiſſe ſuſceptam.

(19.) Idque juſto Dei judicio ob ſpoliatum Templum Hieroſolymitanum, vid. Joſeph. loc. allег. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 6. in fin. confer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 1. c. 21.

(20.) Egeſippus dict. lib. 1. c. 21. ſcribit, quod Caſſius Parthos, qui neminem ſibi obſiſtere auſurum arbitrabantur, locis anguſtioribus præventos occupaverit ac gravi detrimento affecerit.

ויעזור את החוקנים ואת אנטיפטר
וחשקט הממלכה ביד החוקנים. וימך
משם בסאוס וילך ויעבר את נהר פרת
וירם הרב על מדי ועל פרס ויעש מלחמת
עצומות ברם עד אשר השיב אותם
למשלת יזמה ויכניעם כאשר הבניעם
פומפיום בהיותו במחת שר צבא הזמי.

ſtris motis, Euphratem fluvium trajecit armaque Medis ac Perſis intulit, cum quibus multa & acerrima prælia iniit, donec illos imperio Romano iterùm ſubjecit ac ſubdidit, ſicuti Pompejus, qui in Oriente Romanorum imperator erat, eosdem anteà ſubjugaverat.

LIBER QVINTUS.

CAP. I.

והי בימים ההם ותהר אשה ברומא
אשת איש מרשלים מאות וכי יקראי להמא
ויהי בהוותה ויתגעגע הילד בבטן ויתרוצץ
ויפתחו את הרחם ויוציאו את הילד חי
ויתנוהו למינקת ויהי הילד ויגדל ויקראו
את שמו יוליאנוס כי בחרבים אב אשר
שמו יוליאנוס יצא הילד ממעי אמו ויקראו
עוד את שמו קיסאר בלשון יתני ובלשון
רומא קיסר כי ברותרת ויהי אמו בו
ויקסר יאמר בלשון הקדם פתח ובלשון
ההם קיסר וקישאת ביאורו ביתני מהשיל
ביולת

ISdem diebus accidit, ut Romæ mulier quædam, quæ uxor erat cujusdam ex trecentis ac viginti Senatoribus Romanis, gravida moreretur, eaque defuncta fœtus in utero moveretur ac collideretur, quapropter apertò uterò infans vivus extractus nutricique traditus fuit, quæ illum aluit & educavit, nomenque Julii ei impoſitum fuit, quia in menſe Ab, (1.) qui eſt Julius, infans materno utero egreſſus erat, prætereà etiam Καίσαρ (2.) lingvâ Græcâ; Romanâ autem Cæſar dictus eſt, eò, quòd mater ejus cæſa eſſet; (3.) Cæſar autem lingvâ Sanctâ Carut, quod linguâ Romanâ exciſum

 ſignifi-

(1.) Judæi cum Chaldæis menſem Julium vocant Ab, non quod Julius & Ab præciſè in diebus reſpondeant; ſed lunatio, quæ cadit in Julium, eam Hebræi appellant Ab, eſtque undecimus menſis, ſuppotatus à Tiſri, primo menſe, in anno communi; in anno autem embolismico, qui tredecim conſtat lunationibus, eſt duodecimus menſis, ita Munſterus ad hunc locum notavit; cæterum Julii nomen, quò Cæſar aliique appellati ſunt, ab Julo, qui etiam Aſcanius dictus eſt, & Æneæ filius fuit, originem traxit.

(2.) In Joſippi Epitome pag. 95. ita habetur: קראוהו קיסר על שם שהיתה אמו קצורה id eſt, vocarunt eum Cæſarem, quoniam mater ejus cæſa fuit, vid. tamen num. ſeq. 3.

(3.) Atqui Aureliam, Cæſaris matrem, etiamnum vixiſſe, cum filius quinquaganatio propior eſſet, eamque tunc obiiſſe, cum Gallico bello implicitus Cæſar amiſiſſet legionem ad Gergoviam, cæſis legatis, Suetonius autor eſt, in ejus vita c. 25. confer. & Ejusd. Sueton. c. 74.

כותח וקיטר בחומא כשמעו גם כן כותח
וכויתה וכותח׳ וביאור דנקרא בחומא
בזה השם להיות הנקרא בר מושל על
כל המלכים ומולכי׳ בארץ ובחק חומי
לא יקרי כן רק המושל בכל מלכי הארץ׳
וכבר היה משפט שם קיסר בחומא בימים
הקדמונים אבל התחילתו ממשלת ר מא
לסבורת אשר כתבנו בספר השלשי׳
ויקקדו את הממשלה ביד הישיש ויו עצ
ומא ועדות זו תמצאנה שם׳ ובימי זה
הקיסר הגיע יום התרת ממשלת הישיש
והיועצים ממדינת רומא ובאה פקודו ם
ומבוכתם באשר נודיע במפר הששי רבא
אזר זה׳ ויהי דברי ספורי בר יהיש
בהישישים המושלים ברומא מעת הפיזדו
דומים ממשלת ויומי ביד ישיש גם יהד
ספורי כל בת ובת מבחות היועצים אשר
היו בומן בר ישוש ויהיש מהישיבי
המושלים ברומא הלא הם כתובים על
ספרי אני יוסף בן גוריון הכהן הנקרא
גם רואא ויהיפוס אשר כתבתיו בומן
תלאתם הקשה והוא אש׳ מהוזיל
הסב׳ השני בעדות ספורי׳ ובספר הזאה
כתבתי

significat, appellatur ac Cæsar lingvâ Græcâ (4) explicatur imperator cædens & Cæsar Romanâ lingvâ etiam exponitur cæsus, cæsura vel cædens. Isto verò nomine (5.) id indicatur, ut cuicunque imperatori illud imponitur, is imperium in omnes terrarum reges obtineat, Romanorum quoque decretô cautum est, ut hoc nomine non nisi ille, qui omnibus mundi regibus dominatur, appelletur; anteà quidem Cæsaris (6.) nomen etiam priscis temporibus Romæ in usu fuit; sed ob eam, quæ in libro tertio à nobis scripta est, causam istud è Republ. Romana exterminatum est, atque imperium Consuli & Senatoribus Romanis traditum fuit, sicuti eodem in libro scriptum reperies; Hujus autem Julii Cæsaris ætate tempus advenit, quô imperium Consulare ac Senatorium urbe Româ fuit ejectum, unde posteâ ejusdem eversio ac ruina secuta est, prout in libro sexto, qui hunc excipit, tradetur; quinam verò Consules fuerint Romæ, ex quo Romani imperium Consulibus tradiderunt, item quinam Senatorum ordines (7.) ac series ætate singulorum Consulum, qui Romæ imperium habuerunt, extiterint, eorum narrationes in libro meo, quem ego Josephus, Gorionis filius, Sacerdos, Josippus aliàs dictus, Julii Cæsaris tempore (8.) scripsi, reperientur; hic est imperator ille, cujus gesta ab initio libri sexti (9.) recensere incipiam, eodem in libro omnes

(4.) Unde autor noster vel potius illius interpolator id probare possit, non video.

(5.) Hæc verba & sequentia, usque ad: eumque Senatus, qui tunc Romæ &c. vid. infrà n. 37. h. cap. in Munsteri codice non leguntur & videntur à Judæo interpolatore satis imperito adjecta esse, quia illis non pauca, quæ sunt contrà fidem historicam temporisque ordinem, continentur, vid. infrà h. cap. num. 37. ibique not.

(6.) Nonnulli enim ex gente Julia etiam antè Cæsarem sic appellati fuerunt Romæ; sed id gentis fuit nomen seu familiæ, non summæ potestatis: autor verò noster, vel ejusdem interpolator Cæsaris nomine hic intelligit regiam potestatem, quæ priscis temporibus ab urbe condita apud reges fuit, de qua vid. inter alios Livius l. 1.

(7.) Ita hic explico כהי ובהי, cujus dictionis significatio videri poterit apud Buxtorf. in Lexic.

(8.) Imò Josephus in descriptione vitæ suæ dicit, se anno primo imperii Caji Cæsaris, qui Caligula dictus fuit, atque ita longè post Julium Cæsarem, in hanc lucem prognatum fuisse, confer. & h. cap. n. 20. & n. 24 it. infr. lib. 6. c. 38. num. 68. vid. & suprà lib. 2. c. 24. n. 21. & 22. & dict. l. 2. c. 25. n. 31.

(9.) Is librorum ordo in Munsteri codice, quem plerumque secutus sum, mutatus est ac proinde Julii

כתבתי את כל התלאות אשר מצאו את
פרזות ומשה ואת עמה מיום הוסדר עד
חרבן רבות והמני אשר גלה יקר
תפארתנו ממנו׳ גם כתבתי בו כל
העתודי היעודות לבא בה אחרי מותו
עד תתרב והשומם באשר קבלתי מפי
רבני ישרץ אשר היו קרובים לנביאים
גם מפי רבני גוים אשר היו נאמני
בהכמתם ויען עם רבם ובבן היה רבני
הקטן דוא עם יי והוא סגולה לאלהי
השמים ואלהי הארץ מבל הגוים
הנמצאים בארץ׳ ומי בני אלהינו אלהי
אחי מיחד לברי בממלכתו ואין זר אתו
ומי בעמו ישראל גוי אחד בארץ׳ כדי
אשר יוסף בן גוריון הכהן והוא יוסיפון
ולקטן השם יוסיפון והוא הנקרא יוסיפוס
ביוני בשיפוס בזימני׳ וזה ויספר הזאה
הספר אשר יקראתי מלחמות יי להיות בו
ספור הלאי וחרבן בית מקדשנו וארץ
קדשנו ומפארתנו׳ כשנת מאה ושלשים
וארבע

mnes adversitates, quæ urbi Romæ, (10.) ex quo illa condita fuit ejusque populo evenerunt, usque ad destructionem Templi secundi, cum quo gloria decoris nostri nobis adempta est & in exilium acta fuit, conscripsi; eodem in libro vaticinia illa, quæ huic urbi usque ad illius destructionem post mortem meam eventura sunt, literis tradidi, prout ea tàm à sapientibus populi Israëlitici, qui prophetis proximi fuerunt, quàm à gentium scriptoribus, fide atque prudentia conspicuis, accepi: parva autem gens illa, populus nempe Dei, prudens, sapiens & à Deo præ omnibus gentibus, in toto terrarum orbe repertis, unicè dilecta fuit: (11.) ecquis verò Deus est unus atque unicus in regno suo solus imperans, sicuti Dominus, Deus noster, cum quo non est alienus? (12.) ac quisnam est, sicuti populus ejus Israëliticus, gens una in terris? (13.) sic inquit Josephus (14.) Gorionis filius, Sacerdos, Josippon, minuendi (15.) nominis causa, dictus, qui Græcâ lingvâ Josephus, Romanâ Josippus (16.) appellatur: hunc librum (17.) vocavi: Bella Domini, propterea, quia in illo res, quæ in destructione Templi ac devastatione terræ nostræ sanctæ & gloriosæ evenerunt, narrantur. Anno centesimo ac trige-

Julii Cæsaris res gestæ in hoc libro quinto narrantur.

(10.) Legendum hic puto: urbi Hierosolymæ, nam de illius devastatione atque ejusdem Templi secundi destructione præcipuus sermo est in hoc libro, quamvis etiam de urbis Romanæ casibus & adversitatibus non solum apud Josephum in libris Antiquitatum ac de Bello Judaico, sed etiam in Prophetarum, præcipuè Danielis, vaticiniis nonnulla reperiantur literarum monumentis tradita.

(11.) Hebr. סגולה, quasi peculii loco reposita, vid. Exod. c. 19. v. 5. ubi Lxx. verterunt λαὸς περιούσιος, populus peculiaris, 1. Petri c. 2. v. 9. vocatur λαὸς εἰς περιποίησιν, populus acquisitionis, prout habet Vugata Latina.

(11.) Nimirum Deus; desumpta hæc sunt ex Deut. c. 4. v. 35. & c. 10. v. 17.

(13.) Sic ferè ubique Judæi gentis suæ prærogativam præ aliis populis jactant & extollunt.

(14.) Hic in codice nostro Hebraico incipit liber sextus, qui inscribitur: Bella Dominici, cujus inscriptionis rationem autor noster, seu potius illius interpolator, hic reddit, vid. quæ infrà lib. 6. cap. 6. num. 35. notata sunt, it. n. 17. h. cap.

(15.) Sive: extenuandi, nomine scil. diminutivo ita dictus.

(16.) Sic Hebræum יוסיפוס discriminis ergò hic vertere volui.

(17.) Sextum scilicet, qui in Munsteri codice, quem hic secutus sum, quintus est, vid. quæ num. antec. 14. dicta sunt, confer. & num. 23. h. cap. & lib. 6. cap. 6. n. 35. ibique not. confer. & suprà lib. 2. c. 25. n. 36.

trigesimo quarto, postquàm Cæsarea potestas, (18.) quæ Græcâ lingvâ Autocratoria (19.) vocatur, in orbe exorta est, ego natus sum, (20.) prout suprà libro tertio (21.) scriptum est; anno verò centesimo octogesimo quinto ejusdem potestatis (22.) natus est Julius, Cæsar ille magnus, cujus tàm in principio hujus libri sexti, (23.) quàm in fine libri quinti mentio facta est; ego autem tunc quinquagesimum primum compleveram annum, quando infans ille Julius utero materno egressus est, & ab illo tempore, quo Consulare ac Senatorium imperium Romæ cœpit, usque ad tempus conceptionis meæ in utero materno anni sunt centum ac triginta quinque; duravit autem Consulare imperium usque ad annum decimum nonum, posteaquàm infans ille, Julius dictus, utero materno egressus est; ego verò tunc temporis septuagesimum (24.) attigi annum; Consularis verò ac Senatoria potestas Romæ ducentis ac quinque annis (25.) steit; initium autem conditæ urbis Romæ tale fuit: anno sexto Hiskiæ, (26.) regis Judæorum, in planitie Romana duo fratres fuere Græci, quorum major natu Majus, minor autem Junius (27)

(18.) Sic תקסריות melioris sensus causâ hic exprimere volui, vid. infrà h. c. 1. num. 35. n. 41. & num. 50. it. suprà lib. 2. c. 25. n. 32. & infrà lib. 5. h. cap. num. 7.

(19.) Ita dictionem אמפראוסיא, (quæ hic habetur, quam interpretari possis: imperatoria, vel: imperosia, vertere volui,) forte hoc nomine Olympias intelligenda est, de qua suprà lib. 4. c. 17. n. 2. dictum est, confer. & h. lib. 5. c. 18. n. 3. it. quæ suprà lib. 2. cap. 24. n. 1. annotata sunt, vid. & num. sequ. 22. h. cap. it. infr. h. lib. 5. c. 12. n. 16.

(20.) Vid. quæ suprà h. cap. n. 8. & infra n. 24. h. cap. dicta sunt.

(21.) Confer. hic, quæ suprà lib. 2. c. 24. n. 20. & 21. annotata sunt.

(22.) Vid. quæ num. antec. 18. & num. 19. dicta sunt, confer. & Isaac. Voss. Chronolog. Sacr. cap. 13.

(23.) Is in Munsteri codice, quem hic secutus sum, est liber quintus. vid. num. 17. h. cap.

(24.) Atqui Iosephus ipse Antiqu. lib. 20. cap. 9. seu ultimo circa fin. scribit, se decimo tertio anno Imperii Cæsaris Domitiani sex & quinquaginta annos habere, vid. suprà num. 8. h. cap. it. infr. lib. 6. c. 38. n. 68.

(25.) Confer. hic Fasti Consulares, ubi videre licet, quamdiu imperium consulare steterit.

(26.) Dionysius Halicarnassensis scribit, Romam anno primo septimæ Olympiadis, qua tempestate Achas, Judæorum rex, regnavit, anno scilicet mundi 3118. Aprilis 21. conditam esse, alii aliter tempora numerant, vid. Alstedii Chronol. & Isa. Vossii Chronol. Sacr.

(27.) appellatus est, eodem tempore annus apud Græcos octo solùm mensibus constabat; cùm verò duo illi fratres opibus ac potentiâ crevissent, arcem (28.) Cæsaream (29.) in planitie Romana exstruxerunt, quæ ad hodiernum usque stat diem; iidem duos quoque menses (30.) anno addiderunt juxtà nomina sua idque memoriæ causa, sic annus tunc temporis eorundem mandatò decem mensibus constabat, nomen etiam majoris natu ex duobus illis fratribus dictum fuit Romulus, unde urbs illa vocata fuit Romi, (31.) minor quoque alio nomine appellatus est Romilius, (32.) à cujus nomine dicta fuit Roma: Sed ex quo Julius rerum potitus est & post illum Augustus, (qui duo sapientissimi fuere imperatores) Romani alios quoque duos menses anno addiderunt, in honorem ac nominis memoriam imperatorum istorum, quamobrem posteà annus eorundem jussu ac mandatò duodecim constitit mensibus; Julii autem imperium super populum Romanum viribus crevit ejusque gloria longè lateque sese extendit. (33.) Is enim adolescens Julius cùm novendecim annos (34.) haberet, per vim

(27.) Ita hic duo illa nomina: מאיורי & יוניורי, ultimis syllabis ad Latinum flexis genere masculino vertere volui; unde vero Judæus interpolator hanc narrationem seu fabulam hauserit, mihi haud liquet, Historiæ Romanæ hæc de re silent.

(28.) Sic Hebr. סנורש hic interpretari volui, quæ dictio alias suburbium seu suburbanum prædium denotat.

(29.) Capitolium videtur intelligere interpolator, de quo vid. inter alios Tacitus lib. 3. Histor. cap. 71. & Livius lib. 1. c. 10. illud tamen non in planitie, prout hic narratur, sed in colle situm fuit.

(30.) Majum scil. (qui à Maja, uti quidam putant, nomen traxit) & Junium, qui à Junone, prout nonnulli existimant, originem sumpsit, unde etiam primum Junonius dictus fuit. Ovidius l. 5. Fastorum Junium à Junioribus sic dictum putavit, scribens: Junius è Juvenum nomine dictus adest, idem eod. libr. 5. Fastor. Majum à Majoribus sic appellatum censuit, isto versu:

Hinc sua majores tribuere vocabula Majo:

(31.) Hebr. רומי, sic in nostro codice hic legitur, quod nomen ita hic transferre visum mihi fuit, ut illud ab altero, scil. רומרי, quod Romam vertere volui, distinguerem.

(32.) Hebr. רומיליואוס, sic in nostro codice habetur, sunt autem Romuli ac Remi, à quibus Roma condita dicitur, nomina notiora, quàm ut multa de illis hic dicam.

(33.) Confer. Josippi Epitom. pag. 95.

(34.) Imò verò, cum quinquagenario ferè major esset Julius Cæsar, perpetuus Dictator creatus & summo imperio functus scribitur, vid. Sueton. in ejus vita, imprimis c. 41. & 76.

לרומא מהוהה ביד ישיש ויועצים והזקי
מאו ביד קשיורת עד היום הזה וידו
כאשר גדל הילד הגבי יולאוס וידי
בחור ורוח בגבול בן עשרים היה וגבור
מלחמות והוא בן חמש עשרה שנה
שלמורת מלבד ידיש אותי ובשלוח
הישיש אשר היה או משל בזמני בעצת
השיב יועצי במשפט המשלחי אשר
היתי כובבת בחמי על פי ישיש ויועצי
ארת פומפיוס לצד מזרח במשלחת כר
צבא רומי בעשתו ובעשת רבקים היועצים
שלח גם את יולאוס זה והוא בן י"ט
שנה ללכרת במערב ולהכניע את כל
מערב תחת ממשלת רומי וילך יולאוס
זה לכר צבא על היל הדומים במערב
כאשר הלך פומפיוס לשר צבא על היל
הדומים במזרח. ויעבר יולאוס על כל
מלכי המערב וחבניהם ועבדיהם חרדת
ממשלת רומי ויכנע את גוי פריתקים ואת
גוי בריתנים ואת כל מלכי המערב עד
ים אקיאנוס בנעת ובגבורה וידי בריותו
בן שלש ועשרים שנה כי ארבעה שנים
נלחם עם מלכי המערב ויפן וישב אל
רומה בנעת ובגבורה וירד ובבוד ויכבדו
לכו

vim Cæsareo jure (35.) secundùm Regum priorum morem imperavit Romæ, primoque imperii sui anno Consularem ac Senatoriam potestatem Romæ abolevit, (36.) ita, ut potestas illa ab eo tempore ad hunc usque diem in Cæsarum manu posita fuerit. Hic igitur adolescens, Julius, cùm viginti circiter annorum esset, anno nimirùm ætatis suæ decimo nono, dempto mense, bellica fortitudine inclaruit; cumque Senatus, (37.) qui tunc Romæ imperium tenebat, habito trecentorum ac viginti Senatorum consilio (prout illo tempore Romæ moris erat) Pompejum in Orientem misisset, ut ducis exercitus Romani munere fungeretur, Julius quoque Cæsar, cùm novendecim annos haberet, eorundem Senatorum consilio in Occidentem missus est, ut omnes gentes Occidentales imperio Romano subjiceret. (38.) Quapropter Julius, exercitus Romani Imperator, in Occidentem profectus est, sicuti Pompejus, qui etiam exercitui Romano præfuit, in Orientem abierat; omnes autem reges Occidentales à Julio devicti & sub Romanorum potestatem redacti sunt; Francorum (39.) quoque ac Britannorum gens cunctique reges, in Occidente habitantes, usque ad Oceanum, victoria ac fortitudine ab illo superati sunt; cùm verò vigesimum tertium complesset annum (nam quatuor annis bellum cum regibus Occidentalibus gesserat) Romamque (40.) victoriâ, fortitudine ac gloriâ insignis reversus esset, elato

(35.) Ita hic חק הקסריות interpretor, confer. quæ supr. n. 18. h. cap. dicta sunt: Cæterum de lege Regia, (quæ & lex Imperii dicitur,) id. Instit. de Jur. Nat. Gent. & Civil. §. 6. confer infrà num. 50. h. cap.

(36.) Imo Consulum ac Senatorum potestas non penitus abolita est sub Cæsarum imperio, quamvis illa valde imminuta fuerit, vid. infr. num. 65. h. cap.

(37.) Hic in Munsteriano codice textus continuatur, cætera omnia, de quibus supr. num. 5. h. cap. dictum est, in eodem non leguntur.

(38.) Suetonius in Julii Cæsaris vita cap. 5. scribit, eidem Romam reverso tribunatum militum, primum honorem, per suffragia populi obtigisse.

(39.) Hebr. פריקום ואת בריתנים, sic in codice Munsteriano, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi nomina valde corrupta sunt; cæterum de Francis infrà h. lib 5. c. 41. num. 10. quædam dicta reperies, confer. etiam, quæ in Præfatione meâ num. 22. notata sunt.

(40.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 95.

לבו על גבה ואאבר לעם הרומים ולו ל
גבורי רחיל אשר ברומא אני אמלוך על
כל ממשלת רומה ואני אהיה לקיון
וקסר עליה כי לו ראוי חק הקסריות.
וכשמוע הישיש והשיב ויעצי אשר לרומא
לאמר כי יולאוס מדבר כה וכה וישלחו
אחריו ויאמרו לו האמת גבה לבך לדבר
כה וכה. ויען אותם ויאמר דמגיר לכם
זה הגיד אמת וכה דברתי וכה אעשה
ולא אפיל מדברי ארצה. והוא היתה
קרוב לישיש ויקנהו הישיש ויאמר אליו
לולא נחמול על ילדותך ועל מיעט
דעתך הלא מתנוך כבר לבן מות כי
תבגוד ותמרוד בחק ממשלת רומה הלא
שמעת אם לא ידעת כי לא נמבול מלך
עלינו גם לא חק קיסריות על זה נשבענו
וקיימנו בריה מימי הראבונים המלך והוא
הקיסר האחרון החזקים אשר הפקיד
על ממשלת רומי בעצת עשרים לבנין
המדינה. והיה כאשר פשע במשלחתו
אשר לקח אשתו איש בזעקה והשמיעב
האשה על ככה והזהירו את כעזה והמית
בי הרגה את נפשה מאו נשבעו אבותינו
וקבלו לקיים בנותם הבאים אחריהם את
שבועתם לבלתי ישימו עוד מלך וקיסר
עליהם וידי בן עד בא אלבאנדרום
מקדון

elato se gerere animo cœpit, populoque Romano atque omnibus, qui tunc temporis Romæ erant, militibus dixit: ego universum occupabo imperium Romanum & princeps ac Cæsar ero, potestas quippe Cæsarea (41.) mihi competit; Senatus autem Romanus, de Julii mente ac proposito certior factus, eundem vocari jussit eique dixit: num reverà illud apud te constitutum atque decretum est? cui Julius respondit: is, qui hoc vobis dixit, verum locutus est, sic mecum constituì, (42.) ita faciam, nec ullum ex dictis meis frustrà erit; hæc ille locutus est præsente Senatu, qui eidem respondens: nisi ætati, inquit, tuæ atque imbecillitati animi tui parceremus, mortis te reum pronunciaremus, tanquam perduellem, qui hostilia contrà rempublicam machinaris, annon audivisti, nonne cognitum tibi est, quòd nec regem nec Cæsarem ferre possimus, (43.) quodque nos invicem eum in finem jurejurando obstrinxerimus fœdusque pepigerimus jam inde à tempore Tarquinii, regis primi, (44.) qui Romano imperio præfuit anno vigesimo ab urbe condita? cùm enim princeps ille regiæ potestatis limites transgressus uxorem viri cujusdam per vim rapuisset (45) ac fœmina mœrore affecta ventrem suum cultrô perfodisset atque mortua esset (nam seipsam interfecerat) ab eo tempore majores nostri juramento sese obstrinxerunt, (quod etiam eorundem liberi posteà confirmârunt) ne ullum sibi deinceps regem ac Cæsarem (46.) imponerent, idque servatum fuit, (47.) donec Alexander Macedo venit,

מקדון

(41.) De dictione חק, quæ hic habetur, suprà n. 18. h. cap. dictum est, ubi vide sis.

(42.) Sic Hebræus ושמתי לבותי hic vertere volui.

(43.) Vid. Josippi Epitom. pag. 95.

(44.) Hic quoque in Historiam Romanam impingitur, nam Tarquinius non primus Romanorum rex fuit, nec vigesimo ab urbe condita anno regnavit; sed longo post tempore, quæ regnatum est Romæ ab urbe condita ad libertatem annos 244. teste Livio l. 1. c. 60.

(45.) Stupraſſet, sic rectius & Historiæ Romanæ convenientius scripsisset autor noster vel potius ejus interpolator, innuitur autem hic Lucretia, de qua vid. inter alios Livius l. 1. c. 58.

(46.) Hebr. ויקימ, sic in nostro codice; quæ tamen dictio in Munsteriano non legitur, & rectius, ut puto.

(47.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: ab illo tempore ad hunc usque diem &c. absunt à codice

מכרין וחכל כל ממלכות הארץ וישכל
על יהושה ויגרשה מארצו קר יום מותו
ואחרי מותו באו מלכים אוצים בזמנה
מלך אחר מלך בבלהי הק הקיסרות עד
בא אסכילאום בן אסכילאום אוגלוס
וישב את הק הקיסריה הראשון עוד
במרוצת הומא וזה כן עד בוא זמן
אנטוניום התשיע למלכה מעים וחשע
גם הוא בחק הרומים וישמרהו הרומים
מחק הקיסריה וישבעו עוד באבותיהם
הראשונה וקבלי שכוע לקים ברית
לבלתי הות קיסר עוד ברומה וזה כן
עד היום הזה ואיך יעלה על לבך אתה
להפר בריתי ממשלת יומה היי כבר
ומהולל היום לך מרבר כרמים האלה
ולמה תפשע בנפשך והלא מאו יער ערה
וה שנים רבות ק"ד שנים לא מלך מלך
עלינו אתך כי מלכו קיסרי מעשים
מאנוסים

qui regna terrarum evertit ac Romæ quoque imperium tenuit (48.) eique pro lubitu suo, quamdiu vixit, leges præscripsit: post ejus mortem alii Romæ fuerunt principes, (49.) qui sibi invicem succesſerunt, sine potestate tamen Cæsarea, (50.) donec imperator. (51.) Ptolemæi Lagi (52.) filius, venit, qui primam illam potestatem Cæsaream (53.) denuò in urbem Romam reduxit, quo etiam in statu mansit, usque dum Antonii (54.) tempus advenit, qui amore reginæ Ægypti (55.) captus ipsè quoque in Romanorum leges prævaricatus est, quapropter Romani eundem à Cæsarea (56) potestate removerunt, qui sese perinde atque eorundem majores jurejurando iterùm obstrinxerunt fœdusq; inter sese inierunt, ne ullus deinceps esset Cæsar, (57.) quomodo igitur tu in animum induxisti tuum, ut imperii Romani fœdus violares? cave igitur, ô demens ac stolide, ne ista ulterius ex te audiantur verba, ecquid temet ipse vitæ periculo exponis? nonne ab illo tempore ad hunc usque diem tanto intervallo, nimirùm centum (58.) ac quinque

dice Munsteriano & videntur ab eodem illo imperito interpolatore Judæo interjecta esse, vid. infrà h. cap. n. 58.

(48.) De hoc silent Romani scriptores, nam quod de legatis Romanis ad Alexandrum missis Aristus & Asclepiades scripserunt, (de quibus Arrianus in Exped. Alex. l. 7. pag. m. 476.) id ambiguum habetur.

(49.) Sic dictionem מלכים i. e. reges, hic interpretari volui: intelliguntur autem hoc nomine Consules ac Dictatores, quorum imperium regiæ potestati succesſit.

(50) Seu: sine Cæsareo imperio, vid. quæ suprà h. cap. num. 18. & num. 35. de hac re dicta sunt.

(51.) Intelligitur hic, ut puto, dux Alexandri Magni, is enim Ptolemæus, Lagi filius, inter præcipuos Alexandri Magni duces seu principes fuit, cui in divisione post mortem Alexandri Ægyptus & Africæ Arabiæque pars sorte obvenit, de quo vid. Justin. Histor. l. 13. c. 4. n. 10.

(52.) Sic אסכילאום אוגלוס prout quidem corruptè in codice nostro legitur, hic vertere volui, vid. quæ suprà lib. 2. cap. 23. num. 5. de hoc nomine dicta sunt.

(53.) Seu: regiam potestatem, quòd verò Ptolemæus, Lagi filius, cæsaream sive regiam potestatem denuò Romam induxerit, prout hic ab autore nostro vel potius illius interpolatore dicitur, de eo silent Historici tàm Græci, quàm Romani.

(54.) Hebr. אנטוניום ita enim hic legendum pro אנטונינום i. e. Antoninus, prout corruptè habetur in nostro codice vid. suprà l. 4. c. 24. n. 10.

55.) Cleopatræ scil. de qua vid. Romani scriptores, imprimis Livii Epitom. lib. 133.

(56.) Rectius dictum fuisset: ab imperatoris officio seu potestate.

(57.) Vid. Josippi Epitom. pag. 95.

(58.) Hæc verba: centum ac quinque annis, absunt à codice Munsteriano, vid. supr. num. 47. h. cap.

מאנוסטים הראשון הקיסר וזה בעשרת
פ"ב יוצאי חומי מלכו ולא בחוק האזה
התהלל את מצות אבותינו ואת בריתם
הפר כי יעבור לבן לאמר אני אמלוך
ואני אשיב חק הקיסריות למשפטי
הראשון הלא בן מות אתה כי תמהר
בממשלת רומי ובשורת ישועתה ויועציה
והלא תראה את פומפיום הכרך אשר
גם הוא עשה גדולות בחורת תנצח הובר
על עיריו ושנים מלכים וכבוש עשרים
ושנים ממלכות גם הכניע את עם יהודה
אשר הוא בחל ואויר והוא לא עלה על
דעתו הללוי ולא שאל לא מלכות ולא
קיסריות ואיכבדיו יקלה על הוסך את
ההוללות ויגבה לבן לאמר כי השיב חק
הקיסריות למשפטי ועתה ידוע יהיה לך
כי לא נקבל לא אותך ולא את ולחך
לקיסר ולא למלך ולא המלוך עליהו לא
אתה ולא ולחך והשמר לך השמר
נפשך מאד פן תורגר עוד כדברים האלה
כי משפט מות נשפוט עליך כיום דברך
עוד כדברים האלה חעז עוד ויאמר
עשו ארץ אשר תוכלו כי אני אמלוך
עליכם ואתם עברי ואני מלככם ויצא
מפניהם מהרי אף ויחטבדו רוקים לפתי
ושוטרי המשוגע ויאמר הישוש להמיתו
והקים מעשיהו מזה כי הוה בן קיסרי
מאנוסים

que annis, nullum toleravimus regem, qui nobis imperitaret? ac licèt (59.) pauci Cæsares jam inde ab Augusto, (60.) primo Cæsare, imperio potiti sint; id tamen consilio trecentorum ac viginti Senatorum Romanorum eorumque consensu factum est, non vi; tu verò patrum nostrorum præcepta violas eorumque fœdera spernis, dum elato dicis animo: ego regnabo, ego Cæsaream (61.) potestatem in pristinum statum restituam, nonne mortis reus es, dum hostilia adversùs imperium Romanum ejusque Senatus autoritatem machinaris? nonne Pompeji, collegæ tui, exemplum tibi proponis? qui & ipse præclara in Oriente facinora patravit ac duos & viginti reges devicit totidemque regna superavit ac populum Judaicum, gentem prævalidam & magnam subjugavit; nec tamen ille unquam ejusmodi dementiam in animum suum induxit, ut regnum peteret aut Cæsaream potestatem affectaret, quomodo igitur stultitia ista atque superbia animum tuum occupavit, ut Cæsaream potestatem in pristinum statum reducere auderes? notum itaque tibi sit, quòd neque te neque alium quemquam recipiemus Cæsarem aut regem, ac neque tu neque quivis alius regiam in nos exercebit potestatem. Quamobrem cave tibi quàm maximè, ne ista ex te ulteriùs audiantur verba, nam quocunque die eadem amplius dixeris, mortis te supplicio afficiemus: At Cæsar iisdem respondens: facite, inquit, quodcunque in vestra erit potestate; ego verò super vos regnabo, vos servi mei estis, ego rex sum vester; his dictis irato discessit animo: Senatores autem eundem fatuum, (62.) dementem ac stolidum reputârunt, jussitque

(59.) Hæc quoque verba: ac licèt &c. usque ad: tu verò patrum nostrorum &c. desunt in Munsteri codice & impositi interpolatoris manum satis arguunt, vid. num seq. 60.

(60.) Ecquis verò ille ante Julium fuit Augustus, primus Cæsar? adeò turpiter in fidem Historiam ac temporis seriem impingit Judæus interpolator, quisquis ille fuerit.

(61.) Vel potius: regiam, nam ante Julium Cæsarem ab urbe Roma condita reges imperarunt, uti ex Historia Romana notum est.

(62.) Sane colloquium istud inter Cæsarem atque Senatum, à Judæo interpolatore hic introductum,

ויוליאום יצא מלפני העזרה ויתנאה וישחרר ויתראה קיסר וישם בהר מלכי הקוסריות בראשו וילכו אחריו כל גבורי חיל ויהי ויעבר מלוכה גדולה בזמנו וישפוך דם נפשות רבות לארן מספר וימלוך בחוזק ויפנו אחריו כל עם הימים. וילך אל בית העזרה ושם הושיב והועצים מהיועצים מה יעשו על זה ויצו לגבוריו ויבואו אל בית העזרה פתאום ויוציאו את הושיב ויצו ויסירו את ראשו מעליו. ויצו עוד להסיר ראשי כל היועצים מעליהם וישב כן בגדולה מהם והנשארים בבו ויצעקו ויתרעמו לפני יוליאום ואמרו לו יהי אדוננו הקיסר לעולם לך באה לקראך קיסר ואנחנו מרחי בממשלתך קסריוהך והנני לך לעבדים ואתה לנו למלך ולקיסר. ויקבלם או כי הלך פנים בבבדי הזקנים ויצו וירדפו את בית העצה מיד ויסר ביום ההוא את כח ממשלת ושוש והועצים ממדינת רומי וימלוך קיסר והוא אשר שמו יוליאום או בזוקרי ולכל מלך מהמלכים אשר מלכו אחריו קראו קיסר על שמו. ויהי כשמוע פומפיום בארץ בפחתי כי מלך קיסר ברומא וכי הכרית את ושוש ואוהביו ספרו לו כי הרגו כאשר הוא האמת

Conſul, ut interficeretur; ſed Senatores illum prohibuerunt, ne id faceret, quia ipſius (63.) propinqui filius erat. Julius itaque Senatu egreſſus elato animo pro Cæſare ſeſe geſſit, cumque Cæſaream coronam capiti ſuo impoſuiſſet, omnes eum milites exercitus Romani ſecuti ſunt, quapropter atrociſſimum Romæ exortum eſt bellum, atque infinita ſanguinis hominum interfectorum copia effuſa eſt; ſic imperio per vim occupato omnis populus Romanus eidem adhæſit, (64.) poſteà Curiam (ubi Conſul ac Senatores inter ſeſe conſultabant, quid hac in re agendum eſſet,) ingreſſus Julius militibus ſuis præcepit, ut repentè adeſſent. quò factò Conſul curiâ eductus ac mandatò Cæſaris capite plexus eſt, juſſitque Julius, ut eodem ſupplicii genere omnes afficerentur Senatores, quod cùm in præcipuis Senatoribus effectui traditum eſſet, reliqui lachrymis profuſis ac clamore ſublato Julium ſupplici oratione ita allocuti ſunt: vivat Dominus noſter, Cæſar, in perpetuum! tibi Cæſarea convenit poteſtas & imperium tuum Cæſareum lubenti agnoſcimus animo, en nos tibi ſervos; tu verò rex noſter eris ac Cæſar. Quò factò Julius illos clementer excepit, quia præcipui Romanorum ſupplices eidem facti erant, dein curiam ſtatim dirui juſſit, eodemque die Conſularem ac Senatoriam poteſtatem urbe Roma ejecit: (65.) hac ratione Cæſar, (66.) qui etiam Julius appellatur, imperium Romanum per vim occupavit omnesque deinceps principes, qui ei in imperio ſucceſſerunt, Cæſares ab illius nomine dicti ſunt: Pompejus autem, qui tunc temporis in Cappado-

ctum, ſatis ſi rigidum eſt, ne dicam inſipidum aut fatuum.

(63.) Conſulis ſcilicet, ita hic dictionem קיסר intelligo & ad conſulem refero.

(64.) Hæc & quæ ſequuntur, usque ad: Hac ratione Cæſar &c. abſunt à Munſteriano codice & videntur ab eodem imperito interpolatore Judæo, de quo ſuprà aliquoties dictum, interjecta eſſe, vid. num. 66. h. cap.

(65.) Vid. quæ ſuprà num. 36. h. cap. annotata ſunt.

(66.) Hic fit continuatio textus in codice Munſteriano, vid. ſuprà num. 64. h. cap.

האמת וכי הרג רבים משלש מאות ועשרים יועצין ואסוף פומפיום את כל ממלכות הארץ אשר מסרום רשיש חיועצי הזה ממשלת יד לבוא להלחם בקיסר יוליאום. והי בשמוע הקיסר כן ויצא אריסחובלוס מבי האמרים אשר אזה רשיש לגדוד להמיתו ולא המיתהו רק התבאודו בו המלו קל יפו וקל גבורתו ויתן לו צבא שני לגויים אשר הם ריב אלף איש ויצו עליו ללכת בארץ אדם להשמיד ולהמית. וישלח עוד הקיסר לעם יהודה להתחבר עם אריסחובלוס ללחום עם פומפיום מאחר כי אריסחובלוס להציל מלפני מאדם וישמע פומפיום ארת הדבר הזה ויירא מאד מפני אריסחובלוס וישלח אגרת להביאו אשר בירושלם ויודיעם הדבר וישלחו אנשי ירושלם אנשים לקרא אריסחובלוס באדם כרבי שלום ויאבלו וישתו עמו וישקהו סם המות וימיתהו שם ויעבור פומפיום בהונמה וילחם בקיסר ויכלו חללים רבים מחיל פומפיום ויגוס פומפיום מפני הקיסר וירדפהו וירביקהו ויתיצבו ויסלוך הקיסר יוליאום

padocia erat, cùm cognoviſſet, (67.) imperium Romanum à Cæſare occupatum & conſulem in fugam actum vel potius (ut alii verius eidem narrabant,) ab ipſo interfectum, multos etiam ex trecentis illis ac viginti Senatoribus ab eo interemptos eſſe, omnia totius Orbis regna, quæ Senatus illius imperio commiſerat, congregavit, ut cum Julio Cæſare prælium iniret. Quo cognito Cæſar Ariſtobulum (quem Senatus quondam certis hominibus interficiendum tradiderat; illi verò pulchritudinis ac fortitudinis ejus commiſeratione tacti eundem non interemerant, (68.) ſed occultaverant) è cuſtodia dimiſit (69.) ac duabus legionibus, (70.) duodecim ſcilicèt millibus militum, præfecit eique præcepit, ut in Syriam proficiſceretur eamque vaſtaret hominesque interimeret; Cæſar etiam legatos miſit ad populum Judaicum, ut ſeſe Ariſtobulo jungeret ac Pompeji copias à tergo aggrederetur, nam Ariſtobulus copias ex Syria adverſùs illum à fronte educturus erat; Pompejus autem, cùm hæc audiſſet, valdè ſibi ab Ariſtobulo metuit (71.) atque epiſtolam ad ſocios ſuos, qui Hieroſolymis erant, miſit eamque rem illis indicavit, quò factò Hieroſolymitani certos quosdam homines ad Ariſtobulum miſerunt in Syriam, qui cum illo amicitiæ ſpecie in convivio inter pocula de pace collocuti ſunt eumq; veneno ſuſtulerunt, (72.) quo mortuo (73.) Pompejus in Macedoniam (74.) profectus cum Cæſare prælio

(67.) Confer. Joſippi Epitom. pag. 95. & ſeq. it. Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 22.

(68.) De hac fabula jam ſuprà lib. 4. c. 25. n. 14. dictum eſt.

(69.) Vid Joſippi Epitom. pag. 96.

(70.) Joſephus lib. 14. Antiq. c. 13. conſentit ac ſcribit, Julium Cæſarem Ariſtobulo δὸς ταγματα dediſſe, idem refertur lib. 1. de Bell. Jud. c. 7. princ. confer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 22.

(71.) Conſentit Joſippi Epitom. pag. 96.

(72.) Idem refert Joſephus Antiq. l. 14. c. 13. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 7. princ. conſentit & Egeſippus lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 22. ac Joſippi Epitom. pag. 97.

(73.) Cum regnaſſet tres annos & ſex menſes, prout refertur in Joſippi Epitom. pag. 97.

(74.) Ita hic כתים vertere volui potius, quàm Italiam, prout Munſterus tranſtulit, Theſſalia enim, in qua pugna Pharſalica commiſſa & in qua Pompejus victus eſt, Macedoniæ propior, quàm Italiæ eſt, confer. quæ ſuprà lib. 1. cap. 1. n. 63. annotata ſunt, it. infrà h. lib. 5. c. 9. n. 14.

prælio decertavit multisque suorum amissis profugit: Cæsar autem eundem persecutus ac fugienti semper insistens tandem illum interfecit, (75.) quò facto Julius Cæsar universo imperio Romano potitus est; is posteà per Syriam (76.) iter instituens Ægyptum ingredi voluit; sed Ægyptii eundem admittere noluerunt, quia partium Pompejanarum principes cum illis (77.) faciebant.

Cap. II.

ANtipater autem (1.) adsumptâ validâ fortissimorum Judæorum manu Mithridati (2.) auxilio venit, dein ambo junctis simùl viribus Ægyptum ingressi ad oppidum Pelusium (3.) castra posuerunt, illudque omni vi oppugnârunt ac Mithridates quidem mœnia, Antipater autem portam adortus est, quam etiam in potestatem suam redegit, urbemque ingressus cum militibus Judæis eandem ferrô delevit, atque omni præda spolisque ablatis ambo ad locum quendam, qui urbs Oni (4.) appellabatur, venerunt, ubi maximam Judæo-

(75.) Quomodo Pompejus ab Achilla Ptolemæi regis jussu occisus sit, vid. inter alios Livii Epitom. 112. confer. & Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. c. 3. & Josippi Epitom. pag. 98.

(76.) Hebr. באוּם, sic codex Munsterianus, quem hic potius sequi voluit, quàm nostrum, ubi legitur: למלכורת מצרים i. e. ad regna Ægypti.

(77.) Ægyptiis scilicet, quorum partes tuebantur principes Romani, qui Pompejum secuti erant.

(1.) Vid. Josippi Epitom. pag. 98.

(2.) Consentit Josephus Antiq. lib. 14. cap. 14. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 7. confer. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 14. qui hunc Mithridatem Pergamenum vocat.

(3.) Hæc Ægypti urbs Ptolemæo est ultima versus Arabiam maritima, sita videlicet ad ostium fluminis Nili, quod ab ea Pelusiacum dicitur. Suidas clavem Ægypti nominat, nunc Damiatam dici aliqui asserunt, vid. num. seq. 4. & inst. lib. 4. c. 31. n. 17. it. suprà lib. 2. cap. 9. n. 12. confer. & Joh. Lightfoot. Chorograph. Marco præmissa c. 1. §. 2. Nonnulli urbem On, quæ à LXX. interpretibus Genes. c. 41. v. 50. vertitur ἡλιόπολις nunc Damiatam appellari putant, vid Cluveri 1 Epitom. Histor. in vita Friderici II. Imperat. p. m. 556.

(4.) Hebr. אוני, sic in nostro codice, à Munstero vertitur: Onia. Josephus eod. lib. 14 c. 14. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 7. περὶ Ὀνίου χώρας mentionem facit, confer. & Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 24. ubi Oniæ regio appellatur, vid. & Joseph. lib. 7. de Bell. Jud. c. 30. al. cap. 37. juxtà Græc. ac R. Salomo ad Esaiæ cap. 19. v. 18. ubi vir ille חוניו appellatur, nempe filius Simeonis justi, qui in Ægyptum profugit ibique altare exstruxit; notandum autem est, quod idem Josephus Antiqu. lib. 13. cap. 6. de Onia refert, quòd is novum in Ægypto templum exstruxerit, confer. n. antec. 3. ubi de urbe On.

Judæorum Ægyptiorum turbam deprehenderunt, eorum scilicèt, qui in vicis (5.) habitabant, hi, posteaquam Mithridati & Antipatro obviam progressi sunt, eosdem à transitu in Ægyptum prohibuerunt; Antipater autem, cùm illos Judæos esse intellexisset, eorumque ingentes copias vidisset, ad ipsos accessit eisque literas ostendit ab Hyrcano rege ad illos scriptas, (6.) amoris & pacis plenas, quibus monebantur, ut Cæsaris partes sequerentur ac Mithridatem benevolè exciperent, quod cùm Judæi Ægyptii fecissent, Mithridates & Antipater castra inde moverunt, & ad locum, qui Delta (6.) appellabatur, venerunt, ubi cùm maximum Ægyptiorum exercitum sibi obviam progressum conspexissent, Mithridates terrore perculsus fugam arripuit; sed Ægyptii eundem insecuti prælium cum illo inierunt ac dextrum quidem cornu, cui ipse (8.) præfuit, repulerunt; Antipater autem Mithridatis fugam ac ducum illius cædem conspiciens cum tribus millibus lectissimorum Judæorum accurrit & Mithridatem morti eripuit, omnemque Ægyptiorum exercitum in fugam vertit maximamque illis cladem intulit, eosque ad ripam usque fluminis (9.) persecutus est, ubi partim ferrô interempti, partim flumine hausti interierunt: sic Antipater unà cum Mithridate universum Ægyptiorum regnum occupavit ac subjugavit, quô facto Mithridates legatos ad Cæsarem misit, (10.) ut egregia Antipatri facta atque victorias ab illo partas eidem narrarent, quomodo scilicèt Ægyptiorum superbiam compressérit eosque imperio Cæsareo iterùm subjecerit, ac quotnam

(5.) Hebr. בחצרים, sic in nostro codice, Munsterianus habet: במצרים i. e. in Ægypto.

(6.) Idem & à Josepho dict. lib. 14. cap. 14. refertur.

(7.) Consentit Josephus Antiq. lib. 14. c. 15. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 7. Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 24. hunc locum Judæorum castra vocatum esse scribit.

(8.) Mithridates scil. Idem refert & Josephus eod. lib. 14. c. 15. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 7. confer. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 24.

(9.) Nili scilicet, confer. Joseph. loc. alleg.

(10.) Vid. Josephus & Egesippus in locis num. §. adductis.

quotnam urbes in bello ceperit & quàm multis ipſe ac gravibus vulneribus fauciatus, ſed poſtea ſanatus fuerit; quò cognitò Cæſar Antipatrum valdè dilexit & laudavit, legatosque miſit, qui illum cum honore ad ſe deducerent. Antipater igitur ac Mithridates ad Cæſarem ſimùl profecti Damaſcum, hilari vultu ab eodem excepti fuerunt, præprimis Antipater, quem Cæſar præſentem ac coràm ipſo ſtantem ita allocutus eſt: omnem audivi laborem ac moleſtiam, quam ſuſtinuiſti, fortitudinem quoque tuam ac victoriam, quam in Ægypto pro nobis reportâſti & quomodo Ægyptios ad imperium noſtrum reduxeris, intellexi: jam itaque noſtrum erit, ut te pro fortitudine hac tua & egregiis factis honore afficiamus, quodcunque igitur volueris, à nobis pete, idque effectui dabimus.

CAP. III.

EOdem tempore Antigonus (1.) Ariſtobuli filius minor, ad Cæſarem venit, ejusque opem & auxilium imploravit, indicans, quomodo nonnulli Hieroſolymitani, ſocietate Pompeji innexi, patrem ſuum venenò necârint, idque Hyrcani & Antipatri ſvaſu, qui etiam Pompeji fuerint amici & conſiliarii, præterea hæc quoque adjecit Antigonus Cæſarique dixit: notum tibi eſt, quòd Hyrcanus, patruus meus & Antipater ergà Pompejum amico, adverſùs te verò hoſtili fuerint animo; Aſt Antipater coràm Cæſare ita reſpondit: reverà amicus fui Pompeji, quia me beneficiis affecit atque univerſum Romanorum imperium, totius orbis præſtantiſſimum, tunc temporis in illius manu fuit poſitum, quapropter me bellorum ab ipſo geſtorum ſocium adjun-

(1.) Idem refert & Joſephus Antiq. lib. 14. c. 15. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. confer. etiam Egeſip. de Excid. Hieroſ. l. 1. c. 25.

adjunxi; ſed bellum iſtud, quod nunc geſſi, quò multis memet periculis expoſui omnemque Ægyptiorum ſuperbiam Cæſareo imperio ſubjeci, pro Cæſaris amore ejusque gloria, non in Pompejani nominis honorem & amorem geſſi, quia noveram, illum jam dudum mortuum eſſe, & pro quonam vulnera iſta, quæ jam oculis veſtris conſpicitis, excepi? quo dicto veſtem ſimùl exuit & capitis ſui corporisque vulnera ac plagas oſtendens: hæc, ait, vulnera (2.) mea teſtimonio mihi ſint, quæ non eo ſuſcepi tempore, quo Pompejus vixit, ſed in eo bello, quod pro Domino meo, Cæſare, ejusq; nominis gloria geſſi; ad hæc Cæſar: pax tibi ſit, inquit, fortiſſime Antipater, & pax ſit omnibus, qui tuam quærunt pacem ac bonum, nam vulnera tua de fortitudine tua teſtantur, ac plagæ tuæ egregia facta, quæ perpetrâſti, ſatis arguunt, nunc igitur militibus meis te præficiam, donec cum gente illa, quæ trans fluvium Euphratem habitat, bellum geſſero eamque ſubegero, eo peracto ad homines tuos urbemque tuam te recipies. Quapropter Cæſar Antipatrum exercitus Romani ducem ab illo tempore ac deinceps conſtituit, donec omnium populorum Orientalium ferociam compeſcuit, totamque Indorum regionem ſubjugavit; poſteà Antipater ad terram urbemque ſuam, Hieroſolymam ſanctam, reverſus eſt: Julius Cæſar autem Romam rediit. Sunt & alii ſcriptores, inquit Joſephus, Gorionis filius, Sacerdos, qui eadem, quæ ego, de fortitudine Antipatri & egregiis ejusdem factis, quæ tunc temporis ab illo perpetrata fuerunt, teſtantur, inter quos eſt Nicolaus Damaſcenus ac Strabo Cappadox qui perinde atque alii multi ſcriptores idem in libris ſuis conſignatum reliquerunt. Antipater igitur Hieroſolymam ad Hyrcanum, Judææ regem, tunc re-

(2.) Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 25. Antipatrum ſic loquentem inducit: has ego cicatrices tibi, Cæſar, voluntatis internæ obſides tribuo, hæc ego fidei meæ depono pignora & inſcriptos cordi apices gero, ſi civibus non creditur, hoſtes interrogentur, pro quo vulnera illa ſuſceperim

versus est, postquàm negotia bellica, ad quæ ab eodem Hyrcano missus erat, confecerat. Eodem tempore mœnia Hierosolymitana, quæ Pompejus diruerat, ab Hyrcano reparata sunt (3.) regnumque ab illo quietè administratum fuit; erat autem Hyrcanus simplicitate quidem & integritate vitæ conspicuus, ad res verò bellicas tractandas admodum segnis erat, hanc ejus ignaviam cùm Antipater animadvertisset, filios ipse suos universo populo Judaico Hyrcani mandatò præfecit ac Phaselum (4.) quidem, filium suum natu majorem, Hierosolymæ præposuit; secundum autem filium, nomine Herodem, cùm adhùc adolescens esset, quindecim solùm annos habens, Galilææ præfecit. (5.)

CAP. IV.

EOdem tempore latro quidam, Ezechias (1.) dictus, juvenis & grassatorum princeps, (2.) Hierosolymis egressus omnia devastavit ac latrociniis infesta reddidit adeò, ut incursionibus ac populationibus suis metum incuteret omnibus. Is toti Syriæ (3.) damna multa intulerat, ac subinde milites regum Syriæ gladiò interemerat, eorumque urbes ac munita loca subverterat, atque nullo non

(3.) Josephus Antiqu. lib. 14. c. 16. scribit, Hyrcano concessum fuisse à Cæsare, ut mœnia urbis Hierosolymæ reficeret, idem refert lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. Egesippus lib. 1. de Excid. Hieros. c. 25. narrat, precibus Antipatri datum fuisse à Julio Cæsare, ut muri Hierosolymitani, qui bello diruti fuerant, ædificarentur.

(4.) Josephus Antiq. lib. 14. c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. nominat Phaselum, cui & Egesippus dict. cap. 25. & Josippi Epitome pag. 99. consentiunt.

(5.) Idem testantur Josephus dict. lib. 14. c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. confer. & Egesippus ac Josippi Epitom. loc. alleg.

(1.) De hoc vid. Josephus dict. lib. 14. c. 17. ac lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. it Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 26. & Josippi Epitom. p. 99. confer. & h. lib. 5. c. 14. n. 21.

(2.) Josephus quoque loc. alleg. ἀρχιλῃστὴν, latronum principem, vocat, cæterum de voce מרודים suprà l. 1. c. 15. n. 1. aliquid dictum est, confer. l. 5. c. 14. n. 21.

(3.) Confer. Josippi Epitom. p. 99.

non tempore illorum regionem absque ulla commiseratione devastaverat, nam quocunque in loco Syrorum copiæ erant, ibi Ezechias grassator inopinantes subitò adortus magnam ubique stragem edidit, multorum prædonum catervâ stipatus. Quapropter omnes Syri ob illius incursiones metu perculsi fuerunt, nec ad resistendum satis virium ipsis fuit. Cùm verò Herodes, Antipatri filius, princeps ac dux esset Galilææ, Sextus, (4.) patruelis Cæsaris, quem ille universæ Syriæ præfecerat, literas ad eum misit in hanc sententiam: Sextus, patruelis Cæsaris, Herodi, Antipatri filio, salutem! notum tibi sit, quòd fama ad nos pervenerit, te Galilææ præfectum esse, quapropter valdè lætati sumus; nunc itaque memor amoris & honoris, quò Cæsar patrem tuum complexus est ac coluit, socium te præsta bellorum Cæsaris, sic gratiam apud illum inibis: ecce Ezechias, nebulonum quorundam, qui è terra vestra orti sunt, princeps, universam depopulatur Syriam, cui ego præpositus sum, nec Syri eidem resistere possunt, quocircà abi eumque bello persequere & interfice, quò factò tàm à Cæsare, quàm à me ipso splendidum munus accipies. Herodes igitur Sexto morem gerens cum copiis suis egressus est & Ezechiam, nihil tale metuentem, repentè adortus & ipsum & omnes latrones, ejusdem sequaces, interemit; (5.) quod cùm audisset Sextus, aurum ei argentumque ac lapides pretiosos muneri misit, quòd Ezechiam interfecisset ejusque catervam bello persecutus esset, atque hæc fuit causa, cur illum tanto afficeret honore. Quapropter Herodes, juvenis, auro argentoqve admodùm dives evasit, Romani enim divitiis eum cumulaverant, quia Ezechiam occiderat: Judæorum verò principes, cùm ea, quæ Herodes in Ezechiam perpetraverat, audissent, maximo dolore affecti Hyrcanum ita allocuti

(4.) Confer. Joseph. Antiq. lib. 14. c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 8. vid. & Egesippus de Excid. Hieros. l. 1. c. 26.

(5.) Confer. Josippi Epitom. pag. 100.

locuti sunt: (6.) quousque tandem onus illud Antipatri ejusque filiorum sustinebis? universum quippe regnum in eorundem manu positum est, & quicquid volunt, pro lubitu agunt, Antipater enim thesauris atque opibus tuis benevolentiam captavit principum Romanorum, Phaselumque, filium suum, Hierosolymis hodiè præfecit ducem, ut quicquid ei placuerit, Hierosolymis agat, nec in Regno Judaico tibi quidquam, præter nudum nomen, relictum est, tota quippe vis regni in ipsorum manu posita est, prætereà Herodes, alter illius filius, Galilææ præfectus, Ezechiam interfecit (7.) virum strenuum, qui omnibus gentibus atque hostibus vicinis metum ac pavorem incutiebat; populo autem suo charus erat eumque amabat, quapropter Herodem, Antipatri filium, nunc judicio sapientum Synedrii Sancti siste, tu enim rex es tibique regia potestas competit. Cùm igitur illi quotidiè ejusmodi verba ingeminarent & matres etiam juvenum illorum, qui cum Ezechia fuerant, coràm Hyrcano, dum is Templum Domini ingrediebatur, subinde clamarent, quòd Herodes earundem filios occidisset, tandem Hyrcanus consensit, (8.) ut Herodes vocaretur, ac judicio Seniorum, qui tunc temporis Hierosolymis erant, sisteretur. Quò cognitò Antipater filio suo Herodi epistolam misit istius sententiæ: cùm te Hyrcanus vocaverit, ut ad se venias, noli cunctari, sed celeriter veni; id autem cave, ne solus accedas, sed militum caterva stipatus venias: dum autem Hierosolymam ingredieris, non magnam quidem hominum multitudinem, sed paucos eosque strenuos milites tecum adducas. Cùm igitur Hyrcanus Herodem vocari jussisset, ille

(6.) Idem ferè refert Josephus dict. l. 14. c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. confer. & Egesipp. de Excid. Hieros. lib. 1. cap. 26. ac Josippi Epitom. pag. 100.

(7.) Josephus loc. allegato causam accusationis adducit, quia scil. Herodes Judæorum legem transgressus sit, quæ prohibet, ne sceleratus licet homo interficiatur, priusquam is à Synedrio condemnatus sit, confer. & Egesippus de Bell. Jud. lib. 1. cap. 26. vid. & infrà h. lib. 5, c. 14. num. 11.

(8.) Vid. Josippi Epitom. p. 100.

le præceptum patris sui secutus cum paucis, sed fortibus viris Hierosolymam intravit, ac coràm Senioribus Synedrii comparuit purpurâ indutus ac pexo capillo (9.) ornatus, hoc ipse modo in judicio stetit, satellitibus stipatus ac gladio cinctus fastuque suo judicibus ac Senioribus Synedrii terrorem incussit. Postquàm igitur Herodes eosdem salutavit, illi taciti sederunt nec verbum ullum locuti sunt, imò ii ipsi, qui antè illius adventum eundem accusârant atque traduxerant, tunc præsentes tacuerunt (10.) nec quidquam ore prolocuti sunt; aderant autem tunc Schamæus (11.) ac Menachemus, Hillelis senioris discipuli, prout id mihi Josepho, Gorionis filio, per testes fide dignos innotuit. Hic igitur Schamæus coràm Senioribus ac concilio magno (12.) hunc in modum locutus est: ansam verba faciendi ad vos, ô Sancti Dei viri, mihi præbet, quòd hodiè rem novam inter vos vidi, quam toto illo tempore, quò vobis ministravi, non conspexi, (13.) nam omnis reus, in judicio comparens, pulla veste indutus & crinibus pulvere consperfis stare debet, misericordiam imploraturus ob peccatum, quod commisit; adolescens verò iste, Herodes, coràm vobis stat purpurâ indutus ac pexo capillo ornatus, accinctus gladio & militibus stipatus, ut, si fortè in judicio condemnatus fuerit, interficere possit eos, qui illum condemnârunt, ecce hoc inter vos novum est; ego verò in Herode quidem id non miror, quia ista omnia facit, ut vitam suam mortis periculò eripiat, si possit; vos autem miror,

(9.) Ita hic interpretor verba illa: ראשו מוסרק quæ hic in Hebræo habentur, Josephus dict. lib. 14. cap. 17. ita habet: τὸν εἰθισμένον κόσμον μόνον τῆς συνήθους τρυφῆς κόμης quapropter Herodes non tanquam reus venit, quibus mos fuit, ut veste squalida, promissis comis atque habitu ad misericordiam commovendam apto in judicio comparerent: sed tanquam princeps, judicibus ipsis formidabilis, vid. Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 26. & Josippi Epitom. p. 100.

(10.) Idem refert Josephus loco alleg.

(11.) Hunc Sameam vocat Josephus dict. loc. confer. infrà h. lib. 5. c. 14. n. 23. & Josippi Epitom. pag. 101.

(12.) Hebr. ובמעט ac parvo judicio) ita in codice Munsteriano hic additur.

(13.) Vid. Joseph. dict. l. 14. c. 17. ubi istius rei fit mentio.

ror, quòd in Deum peccetis, dum personam Herodis hac in re aspicitis eumque talia perpetrare sinitis; ecce tempus veniet, quò Herodes iste, quem vos in judicio reveriti estis, regnum occupabit ac vobis imperabit, principesque vestros interficiet nec ullum vestrûm in judicio respiciet, ipse quoque Hyrcanus rex, (14.) qui jam Herodi pepercit, nullam tunc ab Herode consequetur misericordiam, sed ab illo necabitur ejusdemque regnum ab ipso occupabitur. Cùm itaque Seniores Concilii magni ac judices, qui tum aderant, hæc Schamæi dicta audissent, alter alteri dixit: optimè sanè Schamæus locutus est; dum autem Schamæus (15.) hæc verba proferebat, & sapientes, qui ibidem aderant, senioresque se invicem aspiciebant, eaque dicta rex ipse, Hyrcanus, audiebat, Menachemus, Schamæi collega, coràm Senioribus ac Synedrio magno etiam verba fecit hunc in modum: cur ita vos invicem intuemini, cur hominem timetis? nonne scitis, Dei esse judicium? qvamobrem omni simulatione procùl remota justum judicate judicium, sic Deus vobiscum erit; Schamæus enim, collega meus, benè dixit, qvæcunqve locutus est: Ast Hyrcanus, cùm ex Seniorum concilii magni ac sapientum, qvi ibidem aderant, vultu conjecisset, illos ad condemnationem Herodis inclinare, dixit: discedamus (16.) & abeamus hodiè unusqvisqve ad domum suam, jam enim dies fere præteriit, cras revertamur (17.) & ad locum judicii conveniamus, ut accuratiori investigatione ac studio causam cognoscamus: Hyrcanus autem rex non alium in finem id loquebatur, quàm ut Herodem judiciò eriperet, nam unanimem judicum consensum conspexerat, quò omnes simùl conspi-

וכורים עד אם ענים במשפט יהגבר
להרוג העצמים אתנו׳ ראו זה נדש
הוא קניב׳ ואני לא אפלא מהורהו׳
כי הוא יעשה כל זה לשלט נפשו ממנו
אם יוכל אבל אפלא מכם אשר אתם
ומאתם לי׳ כי נשאתם פניו ברבר הזה
עקב אשר עובתם אותו לעשות ברברים
האלה׳ ולכן הנה ימים באים והורודום
זרי אשר נשאתם פניו במשפט ימלוך
וימשול עליכ׳ והרוג לקניכם ולא ישא
פניכם במשפט׳ ועתר הורקנוס המלך
אשר הכל עליו על בבה הנה הוא לא
יחמל עליו או רק הוא יהרגהו ויקבל
מלכותו׳ ויהי כשמוע זקני הסנהדרין
והשופטים אשר שם את דברי שמאי
ויאמרו איש אל רעהו הטוב שמאי את
אשר דבר׳ ויהי באמרו שמאי בדברים
האלה והחכמים אשר שם והזקנים מביטים
זה בפני זה והורקנוס המלך שומע ויען
גם כן מנחם החבר לשמאי ואמר לפני
הזקנים והסנהדרין כדברים האלה מה
לכם כי תביטו איש בפני רעהו למה
הנורו מפני איש ואתם ידעתם כי
המשפט לאלהים הוא והלו לכם
מלהציף איש את רעהו ושפטו משפט
צדק ויהוה השם עמכם כי שמאי חי
הטיב את כל אשר דבר׳ ויוא הורקנוס
את פני זקני הסנהדרין והחכמי אשר
ויו

(14) Vid. infr. h. lib. 5. c. 14. in fin. num. 20.

(15.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: discedamus & abeamus hodie &c. absunt à codice Munsteriano ac neque Josephus cod. lib. 14. cap. 17. nec Josippi Epitome pag. 101. ullam hîc Menachemi faciunt mentionem, & videntur à Judæo interpolatore adjecta, vid. num. sequ. 16.

(16.) Hic fit continuatio textus in codice Munsteriano, vid. num. antec. 15.

(17.) Vid. Josippi Epitom. pag. 101. ubi etiam istius rei fit mentio.

ויו שם כי נשתנו לרע עליו והורודוס׳
ויאמר המקום אל וכמי הסנהדרין
נפנה ונלך היום איש לביתו שכבר פנה
היו׳ ולמחר נשוב ונבוא לחקר המשפט
לחקור ולדרוש דקדוק ומשפט׳ והזקנים
כמלך לא דבר את הדב׳ הזה רק למלט
הנזורים מן המשפט כי ראה את חכמת
השופטים אשר נתחברו כלם יחד לשפוט
את הורודוס במשפט מות ויקם הורקנוס
וילך וגם כל השופטים וילכו איש לביתו
ויהי בלילה ההוא ויבא הורודוס מירושלים
עם גבוריו וילך אל אנשי גרודו וגם
עמדם וילך בארם דמשק אל סיקהום
איש הפקר מפי הקיסר על כל ארץ
ארם ויתפ לו את כל אשר קדנו
בירושלם ואז הפקדנו סיקהום נגיד על
ארץ ארם׳

ויהי להקיצת הפנה ויאסוף הורודוס
את כל צבא ארם ויבא על הורקנוס
למלחמ׳ ויצאו לקראתו אבוי אנטיפטר
ופסאלו אחיו ויאמרו לו רשע ואויב רע
ולא חזרה הגמול אשר גמלך הורקנוס
כי הצילך מן המות ולא הכיאך במשפט
ואתה תגמלהו רע על גמולו הטוב הזע
כי מה שאתה עשיה בעצת יועציט יעשים
אתה עשית חינה ראוי שתהבך בבנו
ואתה

consspiraverant, ut Herodem mortis reum pronunciarent: ideò Hyrcanus surrexit & abiit, quem postèà omnes secuti sunt judices atque unusquisque ad domum suam reversus est: Herodes verò nocte illa Hierosolymis egressus cum militibus suis ad copias suas rediit, cum quibus ille arreptâ fugâ ad urbem Syriæ, Damascum, ad Sextum, qui Cæsaris mandatô universæ Syriæ præfectus erat, venit, eique omnia, quæ sibi Hierosolymis accidissent, narravit, quibus cognitis Sextus eum Syriæ præfecit. (18.)

CAP. V.

REvoluto autem anno Herodes totius Syriæ exercitum collegit eumque adversûs Hyrcanum eduxit, (1.) sed pater ejus, Antipater atque Phasselus, frater, obviam ei progressi dixerunt: ô impie atque hostis pessime, num immemor es beneficii, quod Hyrcanus in te contulit, dum mortis periculô temet eripuit nec te condemnavit? tu verò eidem maleficium pro beneficio rependis, certè improborum hominum consilium hac in re sequeris, Hyrcanus enim te, ut filium suum, amavit; tu verò in illum peccas: recede igitur ab eo, ne

(18.) Idem refert Josephus Antiq. lib. 14. c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 8. atque Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 26.

(1.) Vid. Josephus & Egesippus in locis præced. cap. 4. num. 18. allegatis, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 101.

ne delicti ac maleficii coràm Deo reus fias, quòd ii non desliteris, noli tecum cogitare, quòd viribus ipse tuis confisus victoriam reportaturus sis, nam omnis fortitudo bellica à Deo est, qui, cuicunque voluerit, victoriam concedit. Herodes igitur, cùm hæc audisset, abiit & in Syriam reversus est, postquàm potentiam suam ostentaverat (2.) atque famam de illa sparserat. Deinde Hyrcanus legatos Romam misit, ut fœdus cum Julio Cæsare renovarent, nam fœderis ac pacti, quod inter illos erat, tempus exspiraverat. Nunc autem non abs re fore putamus, si Romanorum ergà patres nostros amorem, (3.) quò illos propter eorundem virtutem ac fidem complexi sunt, referamus, fortes enim ac fidi fuerunt majores nostri, atque propterea omnes terrarum reges illis temporibus fœdus cum ipsis inire voluerunt, perspecta illorum fortitudine ac fide, Persarum quoque ac Medorum reges eisdem munera multasque epistolas, pacis & honoris testes, miserunt Hierosolymam; ego autem Josephus, Gorionis filius, Sacerdos, ex omnibus illorum epistolis paucas saltem excerpsi; Romanorum verò literas cunctas scripsi eo in libro, quem in memoriam Imperatorum Romanorum rerumque ab ipsis gestarum composui. Ast hoc in libro, quem omnibus Senioribus populi Israëlitici scripsi, non nisi paucas ex eorundem literis annotavi; verba autem epistolæ, quam Julius Cæsar ad duces Romanos, qui Tyri ac Sidone ad Regionum illarum custodiam relicti erant, scripsit, hæc sunt: Julius Cæsar (4.) ducibus Romanis, qui Tyri ac Sidone sunt, Salutem! Notum vobis sit, quòd Hyrcani, Judæorum regis, literas acceperim & tàm propter epistolam, quàm ob amicitiam ejus gaudio affectus sim; renovavi autem cum illo fœdus, cujus conditiones, hac in epistola scriptas, ad vos misi, iisdem planè verbis, quibus

(2.) Idem refertur in Jolippi Epitome pag. 102. med.
(3.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 14. cap. 17. circà
(4.) Vid. Joseph. Antiq. l. 14. c. 17. in medio.

bus exaratæ erant literæ, quas Hyrcanus ad me misit, quamobrem vobis præcipio, ut verba hujus fœderis Romanâ vel Græcâ lingvâ æneæ tabulæ insculpenda curetis, eamque in Jovis templo, quod Sidone est, & quidem in loco excelso, ut conspici ac legi possit, constituatis, atque hoc ideò faciatis, ne verba fœderis istius oblivioni tradantur & ut omnibus nota fiat amicitia Romanorum cum populo Judaico; Hyrcanus enim rex & cum eo gens Judaica Romanis auxilio fuerunt nobisque ad gentium imperium consequendum opem tulerunt, nam, dum bellum contrà Ægyptios gessimus, Hyrcanus Antipatrum, fortissimum Judæum, Mithridati adversus Ægyptios auxilio misit, is ipse fuit, qui Mithridatem mortis periculò eripuit omnemque Ægyptiorum superbiam compressit atque nobis subjecit & Judæi eò usque nobis in bello suppetias tulerunt, donec Indiæ domini facti sumus: propterea ego Julius Cæsar omnibus, qui litora maris accolunt, ab urbe Gaza ad Sidonem usque, præcipio, ut Dei magni Templo, quod Hierosolymis est, tributum inferant, hoc autem est tributum, quod ii, qui intrà Gazam ac Sidonem habitant, in honorem Templi Dei magni, quod Hierosolymis est, pendant, nempe vigesies mille, quingentos ac quinquaginta quinque modios (5.) tritici singulis annis, præter id, quod Sidonii præstabunt, hi enim pro modo facultatum suarum Templo Dei magni, quod Hierosolymis est, peculiare solvant tributum; terram quoque Lydiæ, (6.) quæ anteà quidem Judaico regno suberat, sed illam postea duces Romani ætate Pompeji magni

(5.) Ita dictionem איפורי, quæ hic in Hebræo habetur, cum Munstero vertere volui; confer. Joseph. dict. lib. 14. c. 17. circa med.
(6.) Hebr. לוריאה, sic codex Munsterianus, quem hic potius secutus sum, quam nostrum, ubi corruptè legitur לוריאום. Josephus loc. alleg. videtur locum istum Ἀσσὰν nominare, confer. idem Joseph. lib. 14. cap. 18. & Actor. cap. 9. v. 32. 35. & 38. Plinius quoque lib. 5. urbis Lyddæ meminit; S. Hieronymus ad Eustochium, Epitaphium Paulæ matris fol. mih. 172. Tom. 1. scribit, urbem Lyddam postea Diospolim dictam fuisse, vid. & Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa cap. 16. & infra in autore nostro lib. 6. c. 5. n. 6.

לחזקם ולרומם יתנו להיכל הגדול
הגדול אשר בירושלם שם לבדם׃ ואת
ארץ לויתאם אשר היתה למשלת יהודה
ושרי חומה ביתי פומפיום הגדול נתצוה
למלכי אדם ואני מצוה לקיימה מיד אוסף
ולהשיבה להורקנום בן אלכסנדר מלך
יהודה וכל הארץ עד פית ולעבר פוסה
אשר לקחו במלחמה׃ מלכי הרשמנאים
והיתה לממשלת יהודי תפומפים השיבה
לבעלה׃ ואני יוליאום קיסר מצוה להשיב
את כל הארצות האלה להורקנום ולשוא
עם יהודה שבירושלם כי אבותיהם לקחוה
בדעתם ולכן תהיה להם לנחלה ומושה׃
גם כל ארץ וגלת הארצות הנזכרות
אשר לבדו במלחמה ויבואו שוה ומאז
ויקדמה מידם תשיבה לבעליהם אני מצוה
להשיבה להורקנום ולשרי יהודה׃ וכל
מלך וכל שר מכל לשון עם ועם מדינה
ומדינה אשר תהיה ממשלת מלכותי אשר
יפר את בריתי ואשר יחד לבלתי עשות
מצותי המלך או השר ההוא יהרג בחרב
ואזעו תעוב שממה מבלי יושב אדם
ובהמה׃ בימים ההם כל מלאכי הגוים
שהיו באים לפני הקיסר לדבר לו מזוק
הקריות ההה כי יהודו עומדים ולא ישבו
המלאכים אשר שלח אז הרקנוי יושבי
עם יוליאום הקיסר במקום מושבו לפני
כל מלאכי הגוים אשר באו אז אל
יוליאום

Syriæ regibus tradiderunt, ego Syriæ ditione eximi atque Hyrcano, Alexandri filio, Judæorum regi, restitui jubeo; omnem præterea regionem usque ad Euphratem & ultrà sitam, quam Hasmonæorum reges bello subegerunt ac Judæorum regno subjugârunt, quam posteà Pompejus pristinis dominis reddidit, ego Julius Cæsar omnem illum terrarum tractum Hyrcano ac principibus populi Judaici, qui Hierosolymis sunt, restitui jubeo, quia illorum patres terram istam gladiô acquisiverunt, quapropter regio illa eorundem sit hæreditas ac possessio; omnes etiam provinciæ, præter jam dictas, quas Judæi sibi bello subjecerunt, Romani autem duces illis ademerunt ac pristinis dominis reddiderunt, ego præcipio, ut Hyrcano ac principibus Judaicis restituantur: quicunque igitur rex vel princeps, cujuscunque is fuerit lingvæ, gentis aut provinciæ, imperio meo subjectæ, fœdus hoc meum violare ac mandata mea superbè contemnere ausus fuerit, is, sive rex sive princeps sit, gladiô interficiatur ejusque terra absque ullo habitatore, homine ac pecore, desolata jaceat. Iisdem diebus omnes gentium legati, qui ad Cæsarem venerant, ut cum eo loquerentur, stantes, non sedentes, verba fecerunt, propter Cæsareæ Majestatis (7.) reverentiam; legati autem, quos Hyrcanus tunc miserat, cum Julio Cæsare in eodem, quo ipse, loco sedebant antè omnes gentium legatos, qui ad Julium Cæsarem venerant, nam cuncti gentium legati pedibus stantes cum ipso loquebantur; soli autem Hyrcani regis legati cum illo sedebant & durante legatione cum ipso sedentes loquebantur: sellæ autem eisdem positæ erant è regione Cæsaris, ut cursum equorum, (8) curribus

(7.) Sic verba ista: מפני הקדירות hic vertere volui, confer. quæ suprà h. lib. 5. c. 1. num. 18. & num. 22. annotata sunt.

(8) Ἱπποδρομίαι Græcis dicitur, de quâ vid. Novell. Justiniani Imperat. 105. c. 1. vetus interpres ibidem vertit: Circenses, de his vid. Dionys. Halicarnass. lib. 7. cap. 66. dicitur etiam Mappa, dict. Novell. cap. 2. ubi vid. Notæ Gothofredi.

יוליאום ומלאכי הגוים כלם היו מדברים
עמו בעמדם על רגליהם ורק מלאכי
הורקנום הישיב עמו ודברו לו במלאכים
בישבם הם וישבו עמו כנגדו לראות
במרוצת הסוסים בעגלות ובמלחמות
ויהיו רגלותי לפני הקיסר עם בני
אדם גבורים ערומים׃ גם כי היו מביטים
בכל מלאכות הגוים אשר היו עושי
לפני הקיסר לשמח את נפשו ודמות
יושבים עמו במישבו בכבוד גדול׃ ואלה
שמות המלאכים ששלח הורקנום אל
קיסר בראשם שלח לשמעון בן באומים
ואחיו במדרגת אלכסנדר בן הורדוס
ואנטיפקלוס בן בוריאה וידענון בן
חנניא׃ אמר יוסף הכהן אגרות הרבה
בהבנו בספר הרוגים ולא כתבנו אותם
פה כי רבות יש לספר בהם׃

בלה והיא בהוי יוליאוס קיסר בהשקט
ובשלוה ובהתפללו בהיכל יושבים שבהומא
ויקומו

bus junctorum, ac bestiarum certamina, (9.) quæ cum hominibus robustissimis iisque nudis coràm Cæsare pugnabant, aspicerent; alios quoque ludos (10.) omnes, qui coràm Cæsare ad recreandum ipsius animum celebrabantur, legati spectârunt & quidem maximo in honore sedentes cum Cæsare, quorum nomina hæc sunt: primus ac præcipuus fuit Lysimachus, Pausaniæ (11.) filius, post eum secundo loco (12.) Alexander, Theodori filius ac Patroclus, (13.) Chareæ filius, deinde Jonathan, Hananiæ (14.) filius: multas autem epistolas scripsimus, inquit Josephus, Sacerdos, in libro Romanorum, (15.) quas hic non annotavimus, quia illas hic recensere nimis prolixum foret.

CAP. VI.

Circa hoc tempus, cùm Julius Cæsar quietè & tranquillè viveret atque in Jovis templo, (1.) quod Romæ est, oraret, inimici ejus, qui

(9.) Græci θηριομαχίαι vocant, vid. dict. Novell. 105. c. 1.

(10.) Seu: ludicra; ita hic verto: מלאכות הגיוון i. e. opera seu actiones recreationis.

(11.) Ita hic Munsterum secutus vertere volui, nam פוסים nomen hic in codice nostro corruptum puto, à Josepho Antiq. lib. 14. c. 22. nominatur Lysimachus Pausanius, confer. & infr. h. l. 5. c. 7. n. 10.

(12.) Seu: gradu, sic dictionem: מדרגה, quæ hic habetur, interpretor, de hac voce vid. inter alios R. Salom. ad 2. Paralip. c. 9. v. 11. & ad Psalm. 9. v. 18.

(13.) Hebr. פטרוקלוס, sic Munsteri codex, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè legitur אופסקלוס, pro בוריאה quoque, quod nomen hic habetur, legendum erit: כריאה, vel, juxtà codicem Munsterianum כיריאה id est, Cheria vel Charea, sic etiam apud Josephum dict. lib. 14. c. 22.

(14.) Hebr. בן חנניא, sic in nostro codice; Munsterianus habet: בן אוניא, ubi vertitur: filius Oniæ confer. Joseph. eod. l. 14. c. 22.

(15.) Nempe dicto lib. 14. c. 17. & c. 22.

(1.) Quomodo Julius Cæsar in curia Pompeji à conjuratis interfectus sit, vid. inter alios Sueton. in ejus vita c. 82. confer. & Livii Epitom. 116. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 27. ac Josippi Epitom. p. 192.

ויקומו עליו אויבים אשר שנאוהו אשר
נשארו מאוהבי פומפיוס ויתקעי בוטיו
ובפעם שלשים תניחות יהר וירגזהו
בתוך הרוכל׃ ואלה שמות האנשים
אשר הרגוהו כשאים וכרוזים ועמהם
כ״ח גבורים כלם יודעי מלחמה בחניתם׃
ואז יצא כסיאום ממדינת רומא בחיל
כבד מאד ויעבור ארץ דר׳ בחיל כבד
מאד ויבא אל ארץ אסיאדיס וישחיתה
ויסע משם וילך אל ארץ יהודה ויענש
את הארץ ע׳ ככרי זהב׃ ויראו אנטיפטר
כי מת יוליאוס הקיסר ויבקש לנקר נקמתו
ולהלחם בכסיאום ולא יכול כי היתה
עם כסיאום יד גדולה וחזקה מכל הגוים׃
אז וילך אנטיפטר את כל ארץ יהודה
לשני בניו להוציא את דמם ולתתו
לכסיאום ויוצא רותדום את דמם אשר
נתן לו אביו אשר נגש מארץ יהודה
ויביאהו לכסיאום וימצא בעיניו חן
ויאהבהו כנפשו׃ ויקח כסיאום את דוד
מארץ יהודה וילך עמו מקוניאה כי יחל
לשוב אל רומא על דבר אשר דבר את
יוליאוס הקיסר׃ ואז נועצו שרי יהודה
להרוג את אנטיפטר ויקם מלכיה ויבקש
לשלוח יד באנטיפטר ויודע הדבר
לאנטיפטר ויאסוף את כל גבוריו ואת
גדודיו

qui illum odio prosequebantur, quique ex Pompeji amicis adhùc supererant, illum repentè adorti triginta (2.) simùl hastis ipsius ventrem perfoderunt, & in templo eundem interfecerunt; virorum autem, qui illum occiderunt, nomina hæc sunt: Cassius & Brutus, & cum istis alii viginti octo, strenui omnes ac bellicosi. Posteà Cassius cum maximis copiis urbe Roma egressus mare trajecit, (3.) & in Asiam pervenit eamque devastavit; inde castris motis in Judæam profectus est atque illam regionem septuaginta (4.) talentis auri mulctavit: Antipater autem, cùm Julium Cæsarem interfectum esse cognovisset, sangvinem ejus ulcisci & adversùs Cassium bellum gerere secum constituit; sed eundem superare haud potuit, quia cum Cassio maxima ac validissima manus fuit, ex omnibus gentibus collecta, quapropter Antipater universam Judæorum terram duobus filiis suis divisit, (5.) ut tributum colligerent idque Cassio præstarent. Herodes igitur tributum, quod ex terra Judaica, à patre sibi assignata, exegerat, Cassio obtulit & idcircò maximam apud illum gratiam & amorem obtinuit; (6.) Cassius autem acceptò auro, quod è terra Judaica collegerat, in Macedoniam abiit, quia Romam reverti propter interfectum Julium Cæsarem metuit. Eodem tempore principes Judæorum consilium inierunt, ut Antipatrum interficerent, inter quos Malchias (7.) factâ conjuratione eundem adoriri conatus est; Antipater verò re cognita omnes milites atque copias suas collegit, ut Malchiæ bellum inferret,

(2.) Viginti tribus vulneribus confossum esse scribit Suetonius dict. cap. 82. cui & Livii Epitome 116. consentit.
(3.) Vid. Josippi Epitom. p. 102. ubi etiam istius rei fit mentio.
(4.) Josephus Antiq. lib. 14. c. 18. ἑβδομήκοντα i.e. 700. talentorum meminit, quibus postea 100. talenta ex suis adjecerit Hyrcanus, ut ita 800. talentorum pecuniâ Cassius emunxerit Judæos, confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 9.
(5.) Consentit Josephus loc. alleg. vid. & Josippi Epitom. pag. 103.
6.) Vid. Josephus eod loc. ubi etiam hujus rei fit mentio.
(7.) Malichus nominatur à Josepho Antiqu. lib. 14. c. 18. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 9. confer. & Josippi Epitom. pag. 103. atque Egesipp. de Excid. Hieros. lib. 1. c. 28.

גדודיו להלחם במלכיה׃ ויראא מלכיה
מאד מפני אנטיפטר וישבע לו מלכיה
על הדבר הזה ויאמן אנטיפטר לדברי
מלכיה ויעש עמו שלום׃ ויקראו שניהם
במשתה זיין לפני החיקנום וישכר
מלכיה את שר המשקה אשר לחזוקנום
ויתן לו זהב הרבה ויתן סם דמות בכום
לאנטיפטר וישחרו וירגדו׃ ויבא
אנטיפטר איש גדול ונכבד וגבור משוקי
יהודי ועד כה בא ימו והגיע בגבול קץ
ויהי היה האיש הזה למגן לעם יהודי
ולעיר הקדש בחרבו כל ימי ואחי כן
קבל הלקו וגדולו מהמורי׃ וישמע
דורותום לכל אשר עשה מלכיה לאביו
ויבא עליו ביד רמה לנקום נקמת אביו
וימצאהו אחוז פחדלו כי אשר בן יהודה
מלחמה גדולה בירושלם על נכה וישבך
דם דב בקרבה ושוחו רבים נקיים אבל
יעצו להתאחר ולהרוג את מלכיה בעצה׃
וישלח דורותום לכסיאום ויורעהו כל
אשר עשה מלכיה לאביו וישלח כסיאום
לדורותום לאמר נקום נקמת אבין מאיש
מלכיה והתנא לבם׃ ויהי כבואי אל
עיר אור יבא החיקנום ומלכיה אלי ויאם
אתה ואויך תבאו אלי שם והיה כבואכם
אלי שם קימו והצקהו נקמיו אביכם
מאת מלכיה ויעש כן דורותום׃ ויהי
כבוא כסיאום אל עיר צור וילך לו
החיקנום

ferret, quapropter Malchias valdè sibi ab Antipatro metuit eique juramentum præstitit, (8.) cui Antipater fidem habuit pacemque cum illo fecit: cùm verò ambo ad convivium ab Hyrcano vocati essent, Malchias archipincernam (9.) Hyrcani auro multo corrupit, ut poculum veneno mortifero plenum Antipatro exhiberet, quod cùm ille hausisset, supremum obiit diem. Sic Antipater, vir magnus dignitate conspicuus ac fortis, ex nobili Judæorum gente ortus, occubuit; ita decretorius ei venit dies ac vitæ finis appropinquavit, qui, quamdiu vixit, populum Judaicum sanctamque urbem gladio suo protexit; sed posteà vim fethi expertus partem atque sortem suam adeptus est: Herodes autem, cùm ea omnia, quæ Malchias in patrem suum perpetraverat, cognovisset, validam adversùs illum manum eduxit, ut paternam necem ulcisceretur; sed Phaselus, frater ejus, illum à proposito cohibuit, ne fortè maximum bellum Hierosolymis oriretur multumque sangvinis in urbe effunderetur & magna innocentium turba simùl perimeretur; consilium verò inierunt, ut Malchiam dolo interficerent; (10.) quocircà Herodes ad Cassium misit, qui ei Malchiæ facinus, in Antipatro perpetratum, referrent: Cassius autem rursùs ad Herodem misit, qui dicerent: ultionem patris tui de Malchia, ob facinus ab ipso commissum, cape: cumque ad urbem Tyrum venero, & Hyrcanum atque Malchiam ad me vocavero, tu quoque cum fratre tuo illùc ad me veni atque ambo præsentes ultionem paternæ necis de Malchia capite, quod etiam Herodes fecit. (11.) Cùm igitur Cassius ad urbem Tyrum venisset, eoque etiam Hyrcanus atque omnes Judæorum principes, inter

(8.) Ni-mirum: se insontem esse, vel: se nullas insidias adversùs Antipatrum structurum esse, confer. Josephi loco alleg.
(9.) Idem refert Josephus lib. 14. c. 19 & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 9. confer. & Egesipp. de Excid. Hieros. lib. 1. c. 28. & Josippi Epitom. p. 103.
10.) Consentit Josephus loc. alleg. confer. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 28. & Josippi Epitom. pag. 104.
(11.) Vid. Joseph. Antiq. lib. 14. c. 20. ubi idem narratur.

inter quos etiam Malchias ac Phaselus erant, accessissent; (Herodes autem cum Cassio erat) Malchias (12.) utrumque tàm Phaselum, quàm Herodem, his dictis circumduxit: nolite me in suspicionem vocare, quasi reus sim mortis patris vestri; ego per Deum immortalem vobis juro, me sanguinis parentis vestri insontem esse nec illius interficiendi consilio interfuisse. Dum igitur Malchias * juvenibus illis ita juravit, ipsi quidem simulârunt, se fidem juranti habere; (13.) ast clàm consilium ceperunt, ut illum occiderent, quia ipsum falsò jurasse ac necis paternæ reum esse certò noverant: cùm itaque in urbe Tyro cum Hyrcano essent & milites Romani ad Cassium venissent, ipse (14) splendidum eisdem convivium apparavit, ad quod etiam Hyrcanum ejusque comites invitavit, cum quibus ille, præsentibus ducibus suis, hilarè vixit: Cassius autem satellitibus suis præceperat, ut Herodi in omnibus obtemperarent ejusque dictis morem gererent, nec illius mandatum transgrederentur, nisi morte mulctari vellent. Peractô igitur conviviô hospites somno meridiano se dederunt eoque finito, cùm jam in vesperum declinaret dies, Hyrcanus ad portam urbis auræ captandæ gratiâ (15.) egressus, Malchiæ, Phaselo atque Herodi præcepit, ut coràm sederent, quô factô Herodes militibus Romanis annuit, (16.) qui statim Malchiam strictis gladiis (quos illi super quatuor illorum unâ sedentium capita vibrârunt) adorti illum solum interfecerunt

והוקנים וכל שרי יהודה ועמדים מלכיה
ופסילו והיהודים הזה עם כסיאוס·
ויפתח מלכיה את פסלו ואת היהודים
עמו וידבר אליהם כרברים האלה אל
תחשבו עלי כי לי יד בדמות אביכם נפשע
אני לכם באלהים כי אני נקי מדם אביכ·
ובעצי מותו לא הייתי· וידי כי נשבע
להם ואשמנו לו הכותים לעיני אנשם
בסת· נועצו להרגו כי ידעו כי בשקר
נשבע גם ידעו באמת שמלכיה הרג את
אבידם· ויהי בהיותם בצור עם הוקנים
ויבואו אל כסיאוס גבוי ויעש
להם כסיאוס משתה גדול וגם את
הוקנים ואת אנשיו קרא אל המשתה
ההוא וישמח עמהם וגם גבוי ויצו
כסיאוס לגדוד לאמר בכל אשר יאמר
לכם היהודים שמעו אליו ואל תמרו את
פיו פן ימותו· ויהי לאחר השמש
וישכבו משכב בצהרי היום ויצא מלכיה
השוערי בנסות האל יצא הוקנים בעיר
אל השער לחוץ היום ועמו מלכיה ופסילו
והיהודים ויצו למלכיה וישב לפניו וגם
לפסילו והיהודים עזה וישבו לפניו וימשת
היהודים אל גבורי הרומים על מלכיה
וידלגו על מלכיה בחרבי שלופי וירומם

(12.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: Dum igitur Malachias &c. absunt à codice Munsteriano, vid. Sign. * h. cap.

* Confer. quæ num. præced. 12. h. cap. notata sunt.

(13.) Idem refert Josephus Antiq. l. 14. c. 19.

(14.) Josephus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 9. scribit, Herodem apparâsse convivium & ad hoc inter alios Hyrcanum quoque & Malichum invitâsse, cui etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 28. consentit, vid. & Josippi Epitom. p. 104.

(15.) Sive: exspatiandi causâ, ita hic interpretor verba illa: לרוח היום, quæ etiam Genes. cap. 3. v. 8. habentur, ubi Vulgatæ autor vertit: ad auram post meridiem, Lxx. τὸ δειλινὸν, vesperi, Theodotio, ἐν τῷ πνεύματι πρὸς καταψύξιν τῆς ἡμέρας. ut meridiano calore transacto refrigerium auræ spirantis ostenderet, prout S. Hieronymus in Tradit. Hebr. exponit, vid. inter alios & R. Salom. ad dict. cap. 3. Genes. v. 8.

(16.) Signum dedit, nutu indicavit, id enim verbum רמז, quod hic habetur, significat.

runt (17.) Hyrcanum vero ac cæteros ejus principes non attigerunt: adeò tamen conterritus fuit Hyrcanus, ut omnem amiserit sensum, quô iterum receptô Herodem interrogavit: quid hoc rei est, cur Malchias interemptus est? Herodes autem respondens: non novi, inquit, nam Cassius, uti mihi videtur, præcepit, ut interficeretur, ad quæ Hyrcanus: certe vir improbus ac nequam fuit Malchias per omnem vitam; (18.) Hyrcanus verò præ timore verba ista loquebatur.

קל ראש ארבעת· וא ד היו וישבים
וידברו את מלכיה לבדו ואת הוקנים
ואת יהר שניו לא נבעו· ויתמה
הוקנים ויתר דעתו ממנו כי נבוכ
תמעם שב דעתו אליו וישאל להורודי
מה זה ועל מה זה נורע מלכיה ויאמר
היהודים לא ידעתי אבל כסיאוס צוני
להרגו בפי הגיאה· ויען הוקנים ויאמר
אבנם כי איש רע ובליעל היה מלכיה·
כל ימיו ולא דבר הוקנים והרבים האלה
כי אם מראת·

CAP. VII.

CAssius autem postea motis castris in Macedoniam abiit contrà Octavianum, fatris Julii Cæsaris filium (1.) & Marcum Antonium, fortissimum ducem, ex principum Romanorum genere ortum; dum verò duo isti Roma egrediebantur, ut Cassio bellum inferrent, ac de illo ob interfectum Cæsarem ultionem sumerent, eodem tempore gravissimum in Judæa excitatum est bellum, nam Felix (2.) cum validissimo Romanorum exercitu Damasco profectus erat, ut terram Judaicam occuparet; Phaselus autem, Antipatri filius, Felici Romano dixit: abi & Damascum revertere ad locum,

וירי אחרי הרומים האלה וישב וילך
בסיאוס הקרניאה לקרא אוקטביאנוס בן
אחי יוליוס קיסר ומרקוס אנטוניי
גבור חיל ומחרם מחוחסי רומא הגדולי
שבאו מרומא להלחם עם בסיאוס ולנקו
נקמת יוליוס קיסר ממנו קיבל אש· ורצו·
ובעת הוראה והגבורה מלחמה גדולה
בארץ יהודה כי פילוס בא מדמשק בחיל
כבד מאד מראש ויושיים למשול בארץ
יהודה· ויאמר פסלו בן אנטיפטר
לפילוס

(17.) Vid. Josippi Epitom. pag. 104.

(18.) Consentit Josephus dict. lib. 14. c. 20. verba autem Hyrcani paulò aliter referuntur ab eod. Josepho lib. 1. de Bell. Jud. c. 9. in fin. cui & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 28. ferè adstipulatur, confer. etiam Josippi Epitom. pag 105.

(1.) Ita vocatur etiam in Josippi Epitome p. 105. Sed C. Octavius nepos fuit sororis Julii Cæsaris, quæ Julia dicebatur, vid. Sueton. in Octavii Aug. vita, cap. 5. & seqq. confer. infrà num. 5. & n. 7. h. cap.

(2.) Sic nomen: פילוס, quod hic habetur, Munsterum secutus, vertere volui, à Josepho Antiqu. lib. 14. c. 20. & l. 1. de Bell. Jud. c. 10. vocatur Ἔλιξ. Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 28. nominat Elichum ac scribit, illum fraterna necessitudine Malchiæ seu Malachi (prout ibidem vocatur) mortem ulcisci voluisse, sed, quia Herodem lacessere ausus non fuerit, ipsius fratrem, Phaselum, lacessendum duxisse.

לפילוס ורומי שוב לך ולך אל רמשק
אל המקו' אשר הניחך בסאום בו כי
אין לך חלק ונחלה בארץ יהודה: ולא
שמע פילוס אל פסלו ויתגר בו מלחמה
וילחם עם פילוס וישלך מחילו רבים
הרוגים ארצה ויכשל גם פילוס
במלחמה ההוא אמנם ברח ונמלט אל
קריה אחת קטנה וילכוד פסלו אל
הקריה וילכוד גם את פילוס הי וישלחהו
וילך כי בבה לפנו והצילן לו לבלתי
ידרסהו: וכסאום נלחם באוקטביאנוס
בבתור ובאנטוניוס גבור הרומים ויהרו
בגיחים מלחמה גדולה: ויצומה מאד
ויפלו בום ההוא יותר מק' אלף פגרים
מתי במלחמה ההוא וגם כסאום מפניהם
ויפדפדהו אוקטביאנוס ואנטוניוס ויבזזו
מחניהו: וימלוך אוקטביאנוס לקיסר
תחת יוליאוס הקיסר הראשון כי בן אחיו
היה: וזה המלך הבא אוקטביאנוס הוא
הבא שמו עוד אגוסטוס על דבר שורשית
ממשלה על כל אשר היו לפנו בהכתוב
כי אגוסטוס בלשון רומי מלין תהבה'
ועל כן נקרא בכל אחר ממלכי רומי
אחריו אגוסטוס על שם אוקטביאנוס
הקיסר על שם יוליאוס הנזכר: ויהי כאשר
נצח

cum, quem tibi Caſſius aſſignavit, nec enim ullam in terra Judaica habes partem aut hæreditatem; cùm verò Felix Phaſeli dictis non obtemperaret, res venit ad prælium, in quo Phaſelus multos ex Felicis militibus proſtravit, ac parum abfuit, quin ipſe quoque Felix in eo conflictu caderet, certe in oppidulum (3.) quoddam profugit, quod Phaſelus poſteà cepit, atque Felicem vivum in poteſtatem ſuam redegit; liberum tamen dimiſit, quia flebili ac ſupplici voce mortem deprecatus erat: Caſſius autem cum Octaviano, Juvene, & Antonio, (4.) Romanorum fortiſſimo, prælium iniit, quod tàm atrox ac vehemens fuit, ut plus, quàm centum millia hominum eo die in illa pugna occubuerint, tandem Caſſius in fugam verſus eſt, quem Octavianus & Antonius perſecuti ſunt eumque interfecerunt, quo factum eſt, ut Octavianus Julio Cæſari in imperio ſuccederet, quia fratris ejus filius erat. (5.) Hic eſt ille Imperator Octavianus, qui etiam Auguſtus audit, quia præ omnibus, qui antè illum fuerunt, imperium prudentiâ ſuâ auxit, Auguſtus enim lingvâ Romanâ idem, quod Hebraica מלין (6.) ac ſapiens ſignificat, quamobrem omnes Imperatores Romani, qui illum ſecuti ſunt, Auguſti, à nomine Octaviani, & Cæſares, à nomine Julii, patrui ejus, (7.) appellati ſunt. Poſtquàm igitur Octavianus Auguſtus & Antonius Caſſium ac Brutum in Macedonia, in planitie Philippenſi devicerunt, Judæi ex Aſia maxima munera Hyrcano, Judæorum regi, obtulerunt eique nuntiarunt, Auguſtum Cæſarem in Aſiam

(3.) Joſephus dict. lib. 14. c. 20. ſcribit, quòd Phaſelus Felicem ſuperans in aliquâ eum turri concluſerit ac poſteà ſub pactionis fœdere dimiſerit, conſer. id. Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 10. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 28. ubi ſcribit, quòd Herodes Elichum (qui hic Felix vocatur) de munitione Maſſadæ dimiſerit incolumem.

(4.) Vid Joſippi Epitom. pag. 185. ubi etiam illius rei fit mentio.

(5.) Vid. quæ ſuprà princ. h. cap. 7. num. 1. notata ſunt.

(6.) Atqui dictio מלין communiter exponitur: interpres, Orator, vid. quæ ſuprà lib. 3. cap. 8. num. 7. annotata ſunt: unde verò Auguſti nomen originem traxerit, vid. Sueton. in vita Octav. Aug. cap. 7.

(7.) Conſer. etiam hic, quæ ſuprà h. c. 7. n. 1. & n. 5. notata ſunt.

נצח אקטביאנוס אגוסטוס ואנטוניוס
את בסאום ולבריחתו וישמרו בארץ
מקדון ובבקע פוליפוס אד באו יהודים
מארץ אסיאה במנחות גדולות להודקנוס
מלך יהודה ויגידו לו לאמר דבה הקיסר
אגוסטוס בארץ אסיא וישלח הודקנוס
מלאכים ובידם כתר מלכות ואבנים
יקרות לאגוסטוס ולאנטוניוס וכבדו לחדש
הברית עם אגוסטוס כאשר היה בין
הודקנוס ובין יוליאוס קיסר: וישאלו מאת
אגוסטוס להשיב את השבי אשר שבה
בסאום מארץ יהודה ללעזוב ליהודים
הושבים בארץ יון ובארץ אסיא אשר
נמכרו ביתי בסאום ולשלחם חפשי
לבוא אל יהושלם ולשבת בה בהשקט
ובשלוה: וישמע אגוסטוס ואנטוניוס
את כל אשר שאל הודקנוס מלך יהודה
וישמחו בו מאד וישלחו אליו אגרת
ואלה דברי האגרת אשר שלחו אגוסטוס
ואנטוניוס אל הודקנוס מלך יהודה
לאמר: בן אוקטביאנוס אגוסטוס הקיסר
ומרקוס אנטוניוס חברו אל הודקנוס
מלך יהודה שלום ואמת ידע תהיה לכם
כי קבלנו אגרתכם ומגחתיכם מיד
לוסיבוס בן מאסילוס ויוסף בן מניאוס
ואלכעזר בן טרוהים מלאכים אשר
שלחתם אלינו באפסיאו לברר בדבר
עמכם

Aſiam veniſſe, quapropter Hyrcanus legatos cum corona regia atque gemmis ad Auguſtum (8.) ejusque collegam Antonium miſit, ut fœdus, quod inter Hyrcanum ac Julium fuerat, cum Auguſto renovarent & ab eo peterent, ut captivi, quos Caſſius è Judæa abduxerat, redderentur, & ut Judæi, qui in Græcia & Aſia ætate Caſſii venditi erant, liberi dimitterentur, quò Hieroſolymam venire ibique quietè & tranquillè vivere poſſent. Hac itaque Hyrcani, Judæorum regis, petitione cognita Auguſtus & Antonius valdè lætati ſunt, literasque ad illum miſerunt; (9.) verba autem epiſtolæ, quam Auguſtus & Antonius Hyrcano, Judæorum regi, miſerunt, hæc fuere: Octavianus Auguſtus Cæſar & Marcus Antonius, ejusdem collega, Hyrcano, Judæorum regi, Salutem! Notum vobis ſit, quòd literas veſtras ac munera per Lyſimachum, Pauſaniæ (10.) filium, ac Joſephum Minæi filium atque Alexandrum, Theodori filium, (quos legatos pacti vobiscum ineundi cauſa Epheſum ad nos miſiſtis) acceperimus, cum quibus etiam fœdus veſtro nomine pepigimus, prout deſiderâſtis, lætatique ſumus ob ſalutem ac pacem veſtram; illud verò ſciatis, quòd interea temporis maximæ & atrociſſimæ bella adverſùs Caſſium, qui Julium Cæſarem nefariè interemit, geſſerimus, & ab eo pœnam ſceleri debitam exegerimus ipſiusque improbitatem in campis Philippicis vicerimus, atque illum unà cum Bruto, ipſius ſocio, interfecerimus, quemadmodum obſtetrix fœminam parturientem doloribus eximit tempore partus ac ſicuti medicus expertus artisque peritus ægrotum à morbo liberat, eumque priſtinæ ſanitati reſtituit, ita

(8.) Joſephus Antiqu. lib. 14. c. 22. ſcribit, Auguſtum victo Caſſio in Galliam; Antonium verò in Aſiam profectum eſſe, ad quem etiam corona illa aurea delata ſit, conſer. Id. Joſeph. l. 1. de Bell. Jud. c. 10. ac Joſippi Epitom. p. 105.

(9.) Joſephus loc. alleg. ſolius Antonii, qui literas illas ſcripſerit, mentionem facit, conſer. num antec. 8.

(10.) Sic Joſephum dict. loc. atque Munſterum ſecutus nomen iſtud vertere volui, nam פאוסיליס quod in noſtro codice habetur, corruptum eſt, vid. quæ ſuprà h. lib. 5. cap. 5. num. 11. dicta ſunt.

עמהם וזרה כהונה בחית עמים בללכם
כחפצכם ושמחתו בשלומכם ובישועתכם
ודעו כי עיר קדושה נלחמנו עם כסיאות
מלחמות גדולות ועצומות אשר הרשיע
להרוג יולאים קשר והשחיתו את ושעתו
עליו ונעתנו רשעתו בקעדת פוליפוס
והרגנו אותו ואת ברוחום וחבריו ונמלטה
ארץ ארן אסיאה מיד באשר תמלט
המולדת את האשה היולדת מעיירה
בים אשר תלדי וכאשר ימלט הוטא
המהיר והזורע את הדמולה העיתיד לצוות
ולקום מחליו מכוכר חליו כי נתנו כמי
הרשעים המזכרים את כל ארץ אסיאה
למרמס כנחש הועות ולא תמלו לא על
נקי ולא על הכל ולא על עיר ולא
שמרו שבועה לאדם אשר נשבעו לו
ולא קימו ברית למי אשי כרתו לו ברית
והברית עמלם שב בראשם ועל קדקדם
תשכם יתד ונשאו את עונם ומליבם
כחשך תצעל על ארן מקדון ואחריה
ארמת מקדון אשר קבלה אחזם ואשר
התכיאתם ואשר התכיא את רעתם בין
עמדה באשר התכיא והוזה הרעה ארת
גדוליה עמה הזרת שמלוזה כי בן
התכיאה ארן מקדון בחזה את כל
רעת כסיאות וברוחים. ואתם הזרזים
שמחו וגלו בשלומנו וחבבוא בבחיתנו
כי אתם אהובנו ואשתם על כל אנשי
שלומנו והזרזים אשר בארן אסיאה
שלחו אגודת אל הזקנים ואל כהני
יהודה. ואלה דברי האגרת זרוע יהוה
לכם

nos Asiam ex illius manu eripuimus. Nam duo isti improbi, quorum jam mentionem fecimus, universam Asiam veluti lutum in plateis pedibus conculcârunt & nec insontibus nec templis nec urbibus pepercerunt, neque jusjurandum, hominibus præstitum, neque fœdus initum servârunt, nunc itaque dignam laboribus mercedem acceperunt, ac debito supplicio injurias & scelera luerunt, quia improbè & injustè in Macedonia dominati sunt. Maledicta igitur sit Macedonum terra, quæ sceleratos istos recepit & abdidit, eorumque malitiam pulvere suo operuit, sicut meretrix improba spurcitiem suam vestibus contegit, ita Macedonia omnia Cassii ac Bruti flagitia abscondidit; vos autem, Judæi, lætamini ac gaudete ob pacem nobiscum initam & in fœdere nostro spem minimè dubiam reponite, vos enim amici nostri estis ac præcipui inter illos omnes, cum quibus pacem fecimus. Præterea etiam Judæi, Asiam incolentes, epistolam ad Hyrcanum ac principes Judæorum miserunt hujus sententiæ: Notum vobis sit, quòd scelerati isti ac perditissimi, qui nos atque omnem terram nostram devastârunt, interfecti sint, nunc itaque gaudeat rex Hyrcanus & universus populus Judaicus; lætetur urbs sancta, Hierosolyma inclyta, hilari sint animo sacerdotes Dei nostri, qui DEus est magnus, fortis, tremendus & gloriosus, cujus nomen in Templo Hierosolymitano invocatur, accipite igitur donum, quod in honorem Dei nostri ad vos misimus, ac pro nobis orate, ut Deus nos, qui hinc inde dispersi sumus, (11.) ad vos reducat: orate etiam pro vita Domi-

(11.) Erant ergò & tunc Judæi dispersi per universum mundum, quantumlibet proprium possiderent regnum, quod manifestum erat

לכם כי נתרגו הרשעים והמשחיתים אשר
השחיתו לנו ואת כל הארץ ועתה ישמח
המלך הזוקנים וכל עם יהודה וישמח
עיר הקדש ירושלם המהוללה וישמע
ברבי אלהינו אשר הוא האלוה הגדול
הגבור והנורא והאדיר הנקרא שמו
בהיכל ירושלם. וקחו את המנחה אשר
שלחנו אליכם לכבוד אלהינו והתפללו
בעדנו לאשף אלהינו ארת פוחינו
אליכם. והתפללו בקד ושי אדונינו
אנטיוכס הקשה מלך רומי ובחי
אנטוניים חברו ודעו כי שלח אנטיוכס
קשר בעצת אנטוניים חברו בבל ארצות
ממשלתו עד מעבי לי הודו ועד מעבר
ארן ברזאנאה והוא ארץ ים אוקיאנוס
ויצו את כל מקום אשר בו איש או אשה
מזרע היהודים עבר או אשה לשלחם
חפשי בלא פדיון במצרי הקשר אנטיוכס
האנטוניי חברו. ובעל העבד הקבוי או
בקל האשרת העבריה ויתנו לו מחיר
הכסף או האשה כאנשים ויקיבו
אנטיוכס דגמואר בבבל ארץ וארץ.
ויתר שישו וישמח והעלימו את הארץ
הקדושה כי הקשר נחברו אנשי
שלומנו.

Domini nostri, Augusti Cæsaris, Romanorum imperatoris & pro incolumitate Antonii, ipsius collegæ: sciatis præterea, quòd Augustus Cæsar consilio Antonii, ejusdem socii, ad omnes imperii sui ditiones usque ad loca, trans mare Indicum sita, & ad provincias, ultrà Britanniam, quæ in Oceano est, jacentes, miserit ac jusserit, ut quocunque in loco vir vel mulier è gente Judaica servus aut ancilla reperiatur, is eaque liber ac libera sine ullo redemptionis pretio (12.) dimittatur; idque mandatô Cæsaris, Augusti & Antonii, ejusdem collegæ; domino autem servi illius Judæi vel ancillæ Judaicæ pretium è thesauris Cæsaris Augusti, ubivis locorum repertis, solvatur. Nunc itaque gaudete, exultate ac prosperè agite in terra sancta, nam Cæsar atque illius collega pacem nobiscum inierunt.

erat argumentum imminentis & in propinquo existentis Messiæ, qui omnes Israelis dispersos rursus congregaret, juxta illud Esaiæ cap. 43. v. 5. & seqq. Non quòd Hierosolymis essent congregandi, sicuti in hodiernum usque diem cæci Judæi hoc tenentur errore; sed quòd Christi corpori, quod est Ecclesia sancta, unienda sint. Venit enim tunc hora, qua veri adoratores non Hierosolymis, sed in spiritu & veritate patrem cœlestem adorarent, Johan. cap. 4. vers. 23. sic Munsterus ad hunc locum notavit.

(12.) Græci vocant ἀτέλειαν, quod Hebræi חירות, Gallis dicitur: rançon.

CAP. VIII.

POsteà Augustus Cæsar Romam rediit, sedemque Imperatoriam occupavit; Antonius autem, ejusdem collega & secundus ab ipso, nondum reversus erat; sed Ephesi commorabatur atque iterùm literas ad duces exercitus Romani, qui Tyri (1.) erant, misit in hanc sententiam: cur terram, quam tempore Cassii, improbi istius viri, è ditione Judaica occupâstis, non restituistis? nunc itaque sciatis, quòd, nisi terram illam Judæis, cum quibus fœdus pepigimus, statim reddideritis, pacemque sine ulla mora cum illis colueritis, vos brevi arma Romana sentietis, ego Marcus Antonius id juravi, nec mutabo sententiam. Hoc igitur cognitò omnes duces Antonio obtemperârunt ejusque mandato morem gesserunt. Dein Antonius castris motis in Syriam abiit, ubi Cleopatra, Ægypti regina, ad illum venit, qui ejus amore captus rem cum illa habuit; ipsa verò veneficiis suis Antonium adeò irretitum habuit, (2.) ut ab eo tempore ac deinceps omnia ad illius arbitrium faceret, quia multis incantamentis ab ipsa fascinatus erat. Iisdem diebus centum seniores ex magnatibus (3.) Judæorum ad Antonium venerunt, & Herodem ac Phaselum, ejusdem fratrem, ita accusârunt: Ecce duo isti Antipatri filii regnum è manibus Hyrcani per vim extorserunt, nec ei quidquam præter nomen (4.) relictum est, nam illi omnia pro lubitu administrant, Antonius igitur Hyrcanum interrogavit, (5.)

וידו אחיו כן ויצם אנטניום וקיסר וילך אל עיר רומה וישב עֹל כסאו ואנטניום דמרו ומטנורו לא שב עדין אך הוא בפיסאו וישלח עוד אגרות לשרי חיל רומה היושבים בצור לאמר· מדוע לא השיבותם את הארץ אשר לקחתם מארץ יהודה בימי כפיאום איש הבליעל ותהי רעו לכם כי חרב עליכם במהרה אם לא תשיבו את הארץ אל היהודים אשר הם אנשי שלומנו ותמהרו להשלים עמהם ועל זה אני מרקום אנטוניאי נשבע ולא אשיבו· וישמעו השרים את מעות אנטוניום ויעשו כלם כאשר צום· ויהי אחרי כן ויסע וילך אנטוניום בארם והלך אליו קליאופטרה מלכת מצרים ותשכב עמו אנטוניום ויאהבה ותן קליאופטרה את אנטוניום בכשפיה לעשות מרום ותוא וחלאה כראוה כי הטהו בחבל כשפיה· ואז באו כ' זקני מגדולי יהודה אל אנטוניו· ולשנו את היהודים ואת מסלי אזיו ויאמרו לו לאמר הנה אלה בני אנטיפטר לקוו ממלכה מיד הרקנוס בחזקה ולא נשאר להרקנוס בלתי השם כי

(1.) Josephus Antiqu. l. 14. c. 22. scribit eadem, quæ hic Tyriis, etiam injuncta fuisse Sidoniis, Antiochenis & Arabibus.

(2.) Confer, hic Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 28. it. supra l. 2. c. 25. n. 11.

(3.) Οἱ γερουσιασται vocantur à Josepho Antiqu. lib. 14. c. 23. vid. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 10. Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. cap. 28. scribit, quòd centum isti Judæorum viri Antiochiam ad usque profecti apud Daphnem offenderint Antonium, jam totum Cleopatræ amoribus deditum.

(4.) Josephus loc. alleg. scribit, Hyrcanum πρόσχημα τῆς βασιλείας, prætextum seu speciem regni habuisse, sed vim omnem penes Herodem & Phaselum fuisse, confer. etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 28.

כי הם הם המוציאים והמביאים· וישאל אנטוניום את הזקנים אם אמת הדבר ויען הזקנים ויאמר חלילה לדם מורד כי אם היהודים ופשלי עבדים נאמנים הם ליי ואוהבים אחוי ורובה מאד וישמח מאד אנטוניום על דברי הזקנים כי ארב ארז הבחורים בעבור אנטיפטר אביהם כי אהב גדול היה אנטוניום לאנטיפטר אביהם ואיש שלומי· ויהי בבוא עוד אנטוניום אל בעבר צור אשר על שפת הים וישיבו עוד ללכת שלש רבים מבחורי יהודה להלשין לבחורים הנערים ויקטיר עליהם אנטוניום ויתן להם בביח האסורים ס"ר אנשים אשר צעקו על היהודים ופשלי וגם בן הצוענים על היהודים ועל פשלי דרג כי בשא פנים להם ויכבדם וינשאם וישלחם ירושלימה בכבוד גדול· וישב אנטוניום וילך אל תמה אחרי אשר בבית לכל ארץ נשלבורת פרס· ויהי אחרי הדברים האלה וילא אנטוניום בן איסטובלם בירושלם וישחרו ביוחקנים דוד וילך אל ארץ פרס יד גדולה עמו משקע

(5.) an id verum esset; Hyrcanus verò respondens: absit, inquit, istud ab eis quàm longissimè, nam Herodes ac Phaselus Deo fideliter inserviunt meque valdè amant; hoc Hyrcani responso Antonius admodùm lætatus est, quia juvenes illos dilexerat propter Antipatrum, eorundem patrem, cujus ipse maximus fuerat amicus (6.) & patronus; (7.) cumque Antonius ad urbem munitissimam Tyrum, quæ in litore maris sita est, venisset multique (8.) ex Judæorum magnatibus ad Antonium denuò accessissent, ac juvenes jam dictos apud illum detulissent, ipse valdè iratus quindecim viros ex illis, qui Herodem & Phaselum accusâverant, in carcerem conjici ac nonnullos ex ipsis interfici jussit, idque amore juvenum illorum, quos ipse magni æstimavit, eosque multo auctos honore Hierosolymam remisit. Antonius igitur, cùm omnes regni Persici provincias subegisset, Romam rediit. Posteà Antigonus, Aristobuli filius, Hierosolymis egressus ab Hyrcano, patruo suo, defecit, & in Persiam ad Pacorum (9.) Persarum (10.) regem cum maxima nobilium Judæorum manu venit eique promisit, se mille talenta auri & octingentas (11.) fœminas nobilissimas & præstantissimas, quæ in Judæa essent, eidem daturum esse, si sibi opem & auxilium

(5.) Confer. Joseph. loc. alleg. ubi etiam istius rei fit mentio.

(6.) Nam Antipater Antonium cum Gabinio advenientem in Judæam gratissimè satis receperat hospitio, multis cum officiis percoluerat, inquit Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 28.

(7.) Hebr. איש שלומי, ita hic in Hebræo, i.e. vir paris ejus, qui nimirum pacem & incolumitatem Antipatri quæsiverat.

(8.) Josephus dict. lib. 14. cap. 23. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 10. scribit, mille fuisse Judæos, qui Herodem & Phaselum apud Antonium accusârint, confer. & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 28.

(9.) Sic & Josephus Antiqu. lib. 14. c. 23. in fin. & c. 24. princ. ac lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. refert, confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 29. & Josippi Epitom. pag. 106.

(10.) Parthorum rex fuit Pacorus; sed nomina ista ab autore nostro non uno in loco confunduntur vel promiscuè usurpantur, vid. quæ supr. lib. 4. cap. 4. num. 2. notata sunt, ut & infrà num. 13. h. cap.

(11.) Josephus dict. lib. 14. c. 24. & 25. ut & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. habet: quingentas, cui etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 29. consentit; vid. & infr. h. cap. num. 25. in Josippi Epitome pag. 106. quingentarum tantum librarum auri & centum virginum de filiis Israel fit mentio.

משוע יהודה ולך אל פגודתם מלך פרס
לאמר· כי תתן לו אלף ככרי זהב ותת
נשים בן הגשתם השועות והיקר אשר
ביהודה תן יהודה ירו עמר לעזרתו לקרות
המלכות מיד הוקנוס ולהרוג את היהודים
ואת פסלו אחיו· וישמע פגודתם אל
אנטיגנוס בן אריסטובלוס ויאסוף חיל
לרוב ויל פרס ומדי ויבאו בארם וילכדו
את הארץ ויכו לכל היהודים אשר מצאו
בה מאנשי אנטיגנוס שר צבא היהודי
וישלח פגודתם את שר המשקה אשר לו
בחיל כבד לירושלם ועמו אנטיגנוס בן
אריסטובלוס· ויצו אותם דמלך לאמר
כה תעשו בבואכם לירושלים קראו לפלני
העיר פלוני אשר תבואו העירה ובבואכם
העירה תתגרו מלחמה והרגו את הוקנוס
ואת היהודים ואת פסלו ונתתם המלכות
לאנטיגנוס בן אריסטובלוס· ויבאו
ירושלם שר המשקה אשר למלך פרס
ואנטיגנוס בן אריסטובלוס ויקראו אל
שלוי העיר ואת שלום העם ויבואו העירה
ויתגרו מלחמה בהוקנוס בתוך העיר·
ואז היתה גבורים לשמור מעברי המקומי
והיהודי ופסלו אחיו וקל עם הגבורים
על היומה לשמור את פליטת העמודי
ואנשי פרס ואנטיגנוס ויחלו להכות בעם
ולבוז

xilium ferret, (12.) ut Hyrcano regnum eriperet & Herodem ac Phaselum, ipsius fratrem, interficere posset. Pacorus igitur Antigono Aristobuli filio morem gerens Persarum (13.) Medorumque maximum exercitum collegit & irruptione in Syriam facta, eandem subegit omnesq; Romanos, quos ex Antonii, Imperatoris Romani, militibus ibidem deprehenderat, interfecit, posteà Pacorus archipincernam (14.) suum & cum eo Antigonum, Aristobuli filium, Hierosolymam cum maximis copiis misit, adjecto hoc mandatô: dum Hierosolymam acceditis, priusquàm urbem introeatis, pacem ei offerte; sed postquàm intromisi fueritis, excitato tumultu bellico tàm Hyrcanum, quàm Herodem ac Phaselum interficite atque regnum Antigono, Aristobuli filio, tradite. Archipincerna igitur regis Persarum & Antigonus, Aristobuli filius, Hierosolymam venerunt, pacemque & urbi & populo Judaico per præconem obtulerunt; sed postquàm in urbem intromisi fuerunt, prælium contrà Hyrcanum media in urbe excitârunt, quô factô Hyrcanus milites constituit, qui transitus locorum (15.) custodirent; dein Herodes ac Phaselus, ipsius frater, cum fortissima militum manu murum occupârunt, ut hostes prohiberent; ast Persæ (16.) & Antigonus cædem populi patrare urbemque diripere cœperunt, quod cùm animadvertisset Herodes, ipse cum militibus suis à Palatio regis Hyrcani impetum in hostes fecit commissoque in platea urbis prælio Persas (17.) in fugam vertit magnaque eos clade affecit, (18.) Phaselus

(12.) Egesippus loc. alleg. scribit, quod Lysanias, Ptolemæi filius, defuncto patre, cui cognomentum Mennæo fuit, solicitaverit Pacorum, promissis mille argenti talentis & quingentis mulieribus, ut Antigono regnum daret & Hyrcani solveret sacerdotium.

(13.) Parthorum, vid. quæ num. præced. 10. annotata sunt, ut & num. 16. & 17. h. cap.

(14.) Hunc archipincernam ejusdem cum rege Pacoro nominis fuisse scribit Josephus eod. lib. 14. cap. 14. vid. Id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. & Egesippus de Excid. Hierosol. l. 1. cap. 29. confer. & Jolippi Epitom. pag. 106.

(15.) Nimirum, vicos urbis ejusque plateas ac vias.

(16.) Parthi, vid. supr. h. cap. n. 10. & 13. ibique not.

(17.) Parthos, vid. num. antec. 16.

(18.) Consentit Josephus dict. lib. 14. c. 24. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11.

ולבח את העיר· ויהד אליהם היהודים
עם בחוריו מהיכל המלך הוקנוס ויתגר
בם מלחמה בתוצב העיר ויבריחם ויך
בהם מכה רבה וגם פסלו אחיו יהד בן
התומה ויך את בחיל העמודי לנגדו·
וילחמו שני האחי היהודים ופסלו באנשי
פרס ובאנשי אנטיגנוס וילחמו בכח
ובגבורה· ויצעקו אותם· ויהי מקץ ו'
ימים ויקרא שר המשקה אשר למלך פרס
את היהודים ואת פסלו אחיו ויאמר
אליהם עד מתי תהיה המלחמה הזאת
בעיר הקדי הרלו לכם ממלחמ· ולכו
לקראת פגודתם מלך פרס אדוני ותתחברו
עמו והוא יהי עמכם כי טוב לו
ברוחכם אתם אחרבו באמר אתם
גבורים מהיות תכרו אנטיגנוס אשר אינני
שוה דבר לפני גבורתכם· ולא האמין
הוקנוס לדבריו אבל היהודים ופסלו
האמינו לו ויעשו כאשר דבר להם וילכו
לקראת פגודתם מלך פרס ויפגעו אותו
בארם דמשק ויקבלם בכבוד גדול לעיניהם
אבל בסתר יען להשפיל וישם עליהם
ארבים בלילה לאמור אותם בנחשתים·
ויקימו

selus quoque, ipsius frater è muro descendens omnes, qui resistere audebant, interfecit, sic duo fratres, Herodes ac Phaselus, contrà Persas & Antigoni milites fortiter ac strenuè pugnando eosdem vicerunt; post septem verò dierum spatium archipincerna regis Persarum Herodem ac Phaselum, ipsius fratrem, vocavit eosque sic compellavit: quousq; bellum in urbe sancta durabit? cessate à prælio & Pacoro, Persarum regi, Domino meo obviam procedite, ac societatem cum illo contrahite, ut vires suas vestris conjungat, satius enim est, vos, viros tàm strenuos, in illius amicitiam recipi, quàm ipsum Antigoni, qui vobis nequaquam fortitudine comparari potest, socium esse; Hyrcanus autem (19.) his archipincernæ verbis credere noluit; ast Herodes (20.) ac Phaselus illius dictis fidem habentes morem ei gesserunt & Pacoro, (21.) Persarum regi, obviam progressi sunt, eumque in urbe Syriæ, Damasco, tunc temporis agentem deprehenderunt, qui ipsos maximo quidem in speciem honore excepit; clàm autem consilium iniit, ut illos comprehenderet, quamobrem noctu insidiatores misit, qui ipsos catenis constringerent, cùm itaque Herodes (22.) & Phaselus noctu surrexissent atque insidiatores domum circumstantes & armis instructos vidissent, ignari, quòd custodiæ causa hûc appositi essent, Ophellius (23.) & Armilla, (24.) Syrorum ditissi-

(19.) Munsteri codex pro: Hyrcanus, hic habet: Herodes, ita etiam in sequentibus.

(20.) Munsterus hic pro Herodes legit: Hyrcanus, & sic in sequentibus hujus capitis, quæ Munsteri lectio etiam à Josepho Antiqu. lib. 14. c. 24. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 11. confirmatur, ubi scribitur, quod Hyrcanus & Phaselus ad Barzaphernem, alterum Parthorum satrapam, in Galilæa agentem, profecti & ab illo in vincula conjecti sint, quibus etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 29. adstipulatur.

(21.) Josephus loc. alleg. rem paulò aliter narrat, confer. & Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 29.

(22.) Munsterus pro: Herodes, hic legit: Hyrcanus, vid. quæ paulò antè numer. 20. notata sunt.

(23.) Sic etiam Josephus eod. lib. 14. c. 24. eundem nominat; confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. cap. 29.

(24.) Hebr. ארמילה, sic in nostro codice, Munsterianus habet: ארמלה ubi veritur: Saramalla, sic & ab Egesippo lib. 1. de Excidio Hierosol. cap. 29.

ditissimi supervenerunt, ac Phaselo omnem Pacori, Persarum regis, fraudem detexerunt, quomodo nimirùm Antigonus animum ejus mille talentis auri pellexerit eique octingentas (25.) fœminas Judaicas ex nobilissimis promiserit; iidem quoque Syri Phaselo dixerunt: ecce navis in mari ad cursum parata est, hanc conscende atque in Judæam profuge; (nam Pacorus tunc temporis in litore maris fuit) Phaselus autem fugam arripere & Herodem (26.) solum relinquere noluit, sed ad Pacorum, Persarum regem, (27.) accedens eidem dixit: certè fœdus, nobiscum initum, violâsti ac fregisti, nunc reverà cognovimus, quòd nulla fides apud populum Persarum reperiatur, si quidem verum est, quod audivimus & oculis nostris conspeximus, te scilicèt consilium adversùs nos iniisse, qui fiduciâ pacti ac fide interposita ad te venimus, quòd si divitiarum indigus es, atque auro opus habes, annon Hyrcano tantæ suppetunt facultates, ut duplo plura ac majora, quàm quæ Antigonus tibi pollicitus est, præstare possit? id modò cave, ne viros, cum quibus fœdus pepigisti, lædas: Pacorus autem, cùm hæc audisset, jurejurando rem inficiatus est atque illorum animos his dictis firmavit: (28.) falsus de me rumor & mendax ad vos delatus est, neque enim id unquam cogitavi aut in animum meum induxi, ut magnum istud peccatum committerem, atque viros, cum quibus pacem feci, comprehenderem eosque vinculis constringerem, his dictis animum illis ac securitatem addidit: dum igitur metu vacui cubitum iverunt & obdormiverunt, Persarum milites subitò in illos irruerunt eosque comprehenderunt, atque

ויקומו הורודים ויפשילו בלילה ההוא אוריים מביות הבית בבלי מלחשים ולא ידעו כי בעברים הם עומדים או באו אלאוים וארשלה מעשיהי ארם ויגידו לו אל פסילו את כל קרמת פעודים מלך פרס אשר השה את לבו אנטיגנוס באלף ככרים וזב ואשר דבר לו להיות לו תיית בשים משועות יהודי ואמרו קשיהי ארם אל פסילו הנה לך ספינה עוכה בים ללכת לדרכה השלם בה ולך אל ארץ יהודה כי בוצף הים היה פעודים בימים רהם ויאמן פסילו לברוח ולעזוב ארת הורודים לבדו' ויגש אל פעודים מלך פרס ויאמר אליו רשחה ויפרת בריתך עמנו כי עתה ידענו אשר אין אמונה בפם פרס אם אמרת אשר שמענו גם ראינו בעינינו על העצה אשר יעצת עלינו ואנרנו באנו אליך בברית הבטחה ואמונה ואם איש כחושר ממך אתה ואין עמך זב הלא הוקנים יש לארי יהי להרת לך בפלים ככרי אשר דבר לך אנטיגנוס וק אל תשלח ידך באנשים אשר כרתה ברית עמהם ' וכשמוע פעודים כן וישבע ויכחש ויבשרים בדברים לאמר שמעתי שקר וכזב שמעתם עלי כי לא חשבתי זאת ולא עלתה על לבי המחשבה ואשי לעשות את הרע הגדול הזאת לאחו

29. ppellatur. à Josepho dict. lib. 14. cap. 24. circà fin. nominatur Samaralla, ita etiam l. 1. de Bell. Jud. c. 11. vocatur.

(25.) Quingentas memorat Josephus loc. alleg cui & Egesippus eod. lib. 1. c. 29. adstipulatur. vid. quæ suprà h. cap. num. 11. annotata sunt.

(26.) Munsterus pro: Herodem, legit: Hyrcanum, & rectè quidem, vid. supr. num. 20. & num. 22. ibique not.

(27.) Vid. hic Joseph. eod. lib. 14. c. 24. in fin. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. confer. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 29.

(28.) Confer. hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

atque catenis constrinxerunt; (29.) Phaselus autem somnô excitus dum manus suas ferrô ligatas conspexit, hinc inde currens & præ ira subsultans gladium extrahere conatus est, sed frustrà, quia manus constrictas habebat; cùm verò sublatis oculis magnum quendam vidisset lapidem, præ furore in illum incurrit, ac semet in terram projiciens caput suum saxo isti graviter allisit (30.) atque ita vitam abrupit; (31.) priusquàm autem moreretur, mulier quædam ei indicavit, (32.) Herodem fugâ evasisse; Phaselus igitur læto dixit animo: jam lubens moriar, quia certus sum, me ultorem ac vindicem sanguinis mei reliquisse, his dictis exspiravit & ad populum suum collectus est; Hyrcanus autem (33.) catenis constrictus adhùc detinebatur, huic patruo suo Antigonus aures amputari jussit, ut ad Pontificatum imposterùm inhabilis esset propter maculam (34.) ipsi inhærentem, eumque captivum Babylonem ad Judæos ibidem commorantes misit.

לאחו את אנשי שלומי ולאשתם וישקם ויבשתם בדברים האלה וישובו וישכבו ויבטחו לבטח ' ויהי בשכבם ויפלו עליהם גדודי פרס פתאום ויתפשום ויאסרום בנחשתים ויקן פסילו משנתו והנה ידיו אסורות בברזל ואו קפץ פסילו כה והה ויגלג ויבקש לשלוף חרבו ולא יכול כי היו ידיו אסורות ושא עיניו ויא והנה אבן את גדולה ויך אל האבן וידלג ללכת על האר' ויפקן את ראשו על אבן בכח תשתו ויפת ותדם מוחו ותגר לו אשה על הורודים כי גמלם וישמח פסילו ויאמר שמחתי במיחתי כי ידעתי אשר עוכתי גואל רשי ונוקם נקמתי וכרברי כוריים תאלה ויפת ויאמף אל עמיו וישאר הוקנים אשר בנחשתים ויקח אנטיגנוס את הזקן ויקצץ את אזני למען לא יהיה עוד בי יהוה בו פעם ויגלה אותו בבלה בתוך הורודים '

ישמע הורודים את כל אשר עשה מלך פרס לפסילו אחיו ולוקנים מלך יהודי ויבא אל ירושלם ויקח את אשר ארת תיהנתי

atque ut

(29.) Vid. Id. Joseph. Antiqu. lib. 14. cap 25. prine. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 11. consentit & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. c. 29.

(30.) Consentit Josephus loc. alleg. Egesippus dict. lib. 1. c. 29. refert, alio sermone vulgatum fuisse, quòd Antigonus Phaselo saucio medicum adhibuerit, quò venena vulneri tanquam medicamentum infunderentur.

(31.) Vid. tamen Josippi Epitom. p. 107.

(32.) Confer. hic Josephus & Egesippus in locis adductis.

(33.) Hæc & sequentia usque ad finem hujus capitis desunt in Munsteri codice.

(34.) Διὰ τὸ ἀλλοῦσθαι. uti scribit Josephus Antiqu. lib. 14. c. 25. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. Nam Levitæ ob corporis vitium à Sacerdotio vulgari, ac multo magis à summo removebantur. vid. Levit. c. 21. v. 17. & seqq. confer. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 29. ac Josippi Epitom. pag. 107. it. cap. sequ. 9. num. 19. ibique not.

CAP. IX.

Herodes autem, cùm omnia, quæ Pacorus, Persarum rex, Phaselo, fratri suo, & Hyrcano, Judæorum regi, fecerat, audisset, Hierosolymam profectus matrem suam ac socrum,

ut & Mariamnem, (1.) ſponſam ſuam, Alexandrò, Ariſtobuli filio, prognatam ejusque matrem, Alexandram, Hyrcani filiam, cujus paulò antè mentionem fecimus, accepit, (Mariamne autem puella erat egregia corporis pulchritudine inſignis) atque fœminas illas equis & mulis impoſuit (2.) noctuque Hieroſolymis egreſſus cum decem millibus fortiſſimorum Judæorum Idumæam verſùs iter inſtituit: cùm verò in itinere eſſent, fœminæ puerique jumentis deſcenderunt, mater etiam Herodis converſo curru, cui inſidebat, ſubſtitit nec ulterius progredi voluit, nam mulieres dixerunt: moriamur potius in urbe ſancta, Hieroſolyma, quàm ut ab illa procùl recedamus; quo cognito Herodes ſeipſum ſtricto gladio interimere voluit (3.) (metuit enim, ne hoſtes ſuperveniren & non milites ſolùm, ſed etiam fœminas comprehenderent) juvenes verò, qui propè aderant, accurrerunt ejusque manus comprehenderunt, dicentes: nonne maximum eſſet dedecus tàm ſapienti viro ſeipſum ignominioſè interimere? præcedant mulieres, nos verò hic ſubſiſtamus, donec Perſarum copiæ, quæ nobis imminent, adveniant ac ſentiant, quos & quales perſequantur: hæc cùm illi dixiſſent, mulieres transeundo in Idumæam pervenerunt; Herodes autem & omnes, qui cum illo erant, nimirùm decem millia virorum, ſubſtiterunt, poſteà archipincerna regis Perſarum cum maxima ac validiſſima Perſarum manu advenit, cum quibus Herodes militibus ſuis ſtipatus pugnam iniit eosque percuſſit & humi proſtravit, atque archipincernam ipſum in fugam vertit, qui metu Herodis profugit Hieroſolymam, multi quoque

(1.) Ita hic מרים, quod in noſtro habetur codice, vertere volui, Joſephum ſecutus, qui lib. 14. Antiqu. cap. 25. etiam Mariamnem habet, in Munſteri codice legitur מרימי, quod ipſe tranſtulit: Marini, nomen verò מרים, quod apud autorem noſtrum, ut dictum, habetur, poſſes vertere: Merim vel Mirjam, vid. Exod. cap. 15. v. 20. Mariæ nomen jam uſu receptum, quod etiam in Novo Teſtamento paſſim occurrit, vid. infrà h. lib. 5. c. 14. n. 5.

(2.) Vid. Joſeph. dict. lib. 14. c. 25. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 11. it. Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 1. c. 29.

(3.) Idem refertur à Joſepho loc. alleg.

quoque Judæi (4.) qui ab Antigoni parte ſtabant, atque Herodem perſequebantur & cum illo dimicabant, ab ipſo interempti ſunt eisque maxima ſtrages illata fuit. Poſteà Herodes primo regni ſui anno in loco illo, ubi Judæos fuderat, ingens palatium (5.) atque oppidum ædificavit, quod ab eo Herodium (6.) appellatum eſt, ſexaginta (7.) ſtadiis ab urbe Hieroſolyma diſtans, dein Herodes in Idumæam profectus obvium habuit fratrem ſuum, cum quo conſilium iniit, & mulieres quidem Maſſadæ, (8.) quæ Idumæorum urbs fuit, depoſuit, eamque tritico, aqua, lignis ac militibus replevit, præpoſito eisdem fratre ſuo, Joſepho; reliquo autem populo præcepit, ut per univerſam Idumæam iret ſibique victum (9.) compararet, datis drachmis aureis, prout quisque opus habebat; ipſe verò cum paucis Petram deſerti (10.) verſùs ad Maluccum, (11.) Arabiæ regem, iter ſuſcepit, is enim jam anteà Hyrcani & Herodis amicus fuit; ſed Maluccus immemor beneficiorum, ab Hyrcano acceptorum,

(4.) Conſentit Joſephus dict. lib. 14. c. 25.

(5.) Βασιλικὸν ἀξιολογώτατον nominat Joſephus loco alleg. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 11.

(6.) Hebr. אירודיאן, ſic in codice Munſteriano, quem hic potius ſecutus ſum, quam noſtrum, ubi corruptè legitur אירודאי Joſephus quoque dict. lib. 14. c. 25. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. perinde ac Munſterus, habet Ἡρώδιον & Ἡρώδιον, conſer. etiam Joh. Lightfoot Chorograph. Johanni præmiſſi c. 3. §. 5. vid. & infrà h. lib. 5. c. 41. n. 5.

(7.) Joſephus cod. lib. 14. c. 25. ἑνδέκα σ' id eſt, nonaginta ſtadiorum meminit, infrà h. l. 5. c. 41. num. 14. refertur, oppidum iſtud 200. ſtadia diſtare ab urbe Hieroſolyma, alius ſtadiorum numerus refertur ab eod. Joſepho lib. 17. c. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. ac c. 16. ubi diſcriminis hujus ratio videtur deſumi poſſe, dum refertur, Herodem duas arces ſtruxiſſe ejusdem nominis, alteram in monte Arabiam verſùs, quæ Ἡρώδιον dicta ſit; alteram ſimili nomine 60. ſtadiis ab urbe Hieroſolyma diſtantem, conſer. Lightfoot. Diſquiſit. Chorograph. Johanni præmiſſa cap. 3. §. 5. p. 928. edit. Lipſienſis.

(8.) Hebr. מצורה, ſic in noſtro codice; Maſſada nominatur à Joſepho dict. lib. 14. c. 25. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. cui & Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 29. conſentit, vid. cap. ſeq. 10. n. 4. & n. 10. it. infrà c. 21. num. 6. conſer. & Lightfoot. Hor. Hebr. in Decad. Chorograph. Marco præmiſſa c. 2. §. 3. n. 1. p. 529.

(9.) Ἐφόδια, viatica, vocat Joſephus loc. alleg.

(10.) De hac ſuprà lib. 4. cap. 11. n. 4. & c. 12. n. 1. ac c. 18. n. 5. dictum eſt, Joſephus eod. loc. alleg. nominat πέτραν τὴν Ἀραβίας, cui etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 29. adſtipulatur.

(11.) Hebr. מלוך, ita hic in noſtro codice; Joſephus dict. lib. 14. cap. 25. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. appellat Μάλχον, ab Egeſippo lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 29. nominatur Bochus, conſer. infrà h. l. 5. c. 24. n. 29.

וכר מלוק מלך הערב אית ודושר אשר
עיטה עמו הורקנוס· ויואל מלוק מלך
הערב להסגיר את היהודים בוד אנטיגנוס
ובלילה ההוא השתיר מטר רב ותמלא
הבורות מים וחשוב מלוק כי לא יצחו
היהודים בגלל המים הרב אשר המטיר
בלילה ההוא· והיהודים ברוח בלילה
ההוא וחדי בבקר ויחפש אחריו מלוק
ולא מצאו ויצו לו מאד· והיהודים נסע
ובא משם אל מצרים אל קליאפטרה
מלכת מצרים ותקבלהו המלכה בכבוד
גדול ותבקש לעשותו סר צבאה ויאבן
היהודים כי סרה ללכת אל ומה ותתן
המלכה לו עושר גדול ופניות לשאת
אותו בתשרי היא אש"לא· ויבא
היהודים בספינות וישב למצרים פעמים
כי הוקף הדי ותתוקף הרוחות עליו·
ובפעם הג' נחושבה הרוח ויקבל אותם

Herodem (12.) Antigono tradere voluit; evenit autem nocte illa, ut tâm copiosus imber caderet, ut fossæ omnes aquâ replerentur, quapropter Maluccus existimavit, Herodem ob abundantes aquas, quæ illa nocte ceciderant, haud quaquàm fugam paraturum esse; Verùm Herodes nocte illa evaserat: Maluccus autem, cùm ipsum manè investigaret nec deprehenderet, non mediocri dolore afficiebatur; intereà Herodes * profugiens ad Cleopatram, Ægypti reginam (13.) pervenit, quæ illum magno cum honore excepit atq; exercitui suo eundem præficere voluit; sed cùm Herodes id recusâsset (nam Romam ire festinabat) regina magnis eum divitiis donavit navesq; parari jussit, quibus ipse in Cittim i.e. Italiam (14.) deferretur, conscensa igitur nave Herodes bis in Ægyptum rejectus fuit, nam hyems erat ventorumque vis ei resistebat, (15.) tandem tertia vice obsequentibus ventis mare trajecit & ad magnum illum portum, (16.) in Otranta (17.) in finibus Italiæ situm, pervenit, ubi præfectus quidam erat Augusti, Cæsaris, Imperatoris Romani, qui illum

(12.) Hæc & sequentia, usque ad: intereà Herodes profugiens &c. absunt à codice Munsteriano ac videntur à Judæo interpolatore inserta esse, Josephus etiam cod. lib. 14. c. 25. rem aliter narrat, dum scribit, Malchum, Arabiæ regem, nuntios misisse ad Herodem, ne in Arabiam veniret, quare Herodem flexo itinere in Ægyptum venisse & quæ hic de Herode referuntur, ea de Iosepho, illius fratre, intelligenda sunt, qui urbem Massadam, quæ ab Antigono obsidebatur, ob aquarum penuriam relinquere voluit; sed pluvia divinitus immissâ ab incœpto destitit, prout refert Josephus dict. lib. 14. c. 26. vid. & cap sequ. 10. num. 9. & Egesipp. l. 1. de Bell. Iud. c. 30. it. signum sequ. * h. cap.

* Confer. quæ num. præced. 12. h. cap. notata sunt.

(13.) Idem refert Josephus cod. lib. 14. c. 25. circà fin. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. consentit & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 29.

(14.) Ita nomen כתים hic vertere volui, quam interpretationem ipse etiam contextus requirere videtur, confer. Josephus & Egesippus loc. alleg. vid. supr. h. lib. 5. c. 1. n. 74. & infrà eod. l. 5. c. 18. n. 5. ibique not.

(15.) Egesippus dict. l. 1. c. 29. scribit, quòd Herodes inexpectatis ventorum flatibus profectus circà Pamphiliam periculum inciderit.

(16.) Sic dictionem: מטוח, quæ hic habetur, communiter exponunt, confer. Psalm. 107. v. 3. Munsterus hoc loco interpretatur: litus.

(17.) Hebr. באוטרנטא, ita hic in nostro codice; Munsterianus habet: באוטרנטו, ubi vertitur: juxtà Anconam, certè Otranto recentioris ævi nomen est idque à recentioris quoque temporis Judæo interpolatore hic adjectum esse videtur, Josephus lib. 14. c. 25. circà fin. scribit, Herodem Βρεντήσιον Brundusium venisse, sic & lib. 1. de Beli. Jud. c. 11. nominatur, cui etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 29. consentit, confer. etiam Munsterus in Notis h. loc.

הים ויבא למחוז הגדול אשר באוטרנטא
אשר בקצה ארץ איטליא· וישם היהי
פקיד את לאנסטוס הקיסר הרומי
ברומרי ויקבלהו בכבוד גדול ויתן לו
סוסים ואנשים וילוכהו לרומא וילך
ויבוא אל רומא ויתן בבית אנטוניוס
ברומרי הוא אודבו והוא הנקרא עיד
מארקוס גבור רומא· ויספר לו את כל
אשר קרהו וכי סרד אנטיגנוס על הורקנוס
דודו ויאשרהו בנושרים ויקצץ את אזני
לבלתי היותו כהן עוד ומורדג את פסילו
אותו וכי התחבר עם פרתים מלך פרס
ויחלל את מלכות ויהוה וישען במלך
פרס· ויהי בשמוע אנטוניוס ואנסטוס
והישישים אשר ברומה שהללו פעמים
מלך פרס ואנטיגנוס מלך יהודה את
מלכות רומה ויעצו יחדיו ולא אחר דבר
בעצתם ויקראי את היהודים וישימו סרי
מלכות בראשו ויצו אנוסטוס את העם
להקיץ בשופרות ותקעו בשופרות וירימו
קול ויהיי תרועת שמחה ויאמרו מלך
היהודים ביהודה וביהושלם קיר ויקרש
ויצאו

lum magno honore affecit eique equos & viros dedit, qui ipsum Romam deducerent. (18.) Herodes igitur, cùm eò venisset, in ædibus Antonii, amici sui, qui etiam Marcus appellabatur & fortitudine inter Romanos excellebat, diversatus est, eique omnia, quæ sibi evenissent, narravit, præprimis, quòd Antigonus contrà Hyrcanum, patruum suum, arma cepisset eumque catenis ligâsset atque ipsius aures amputâsset, ne amplius sacerdotio fungi posset, (19.) ac quòd Phaselum, fratrem suum, occidisset atque cum Pacoro, Persarum (20.) rege, societatem iniisset spretoque Romanorum imperio Persarum regi sese adjunxisset: Antonius autem & Augustus Senatusque Romanus, cùm audissent, quòd Pacorus, Persarum (21.) & Antigonus, Judæorum rex, imperium Romanum contempsissent, habito simùl consilio (22.) rem non distulerunt; sed Herodem vocârunt illiusque capiti regium diadema (23.) imposuerunt. Postea Augustus præcepit populo, ut tubis inflatis sublatoque clamore Herodem læta acclamatione regem Judæorum (24) urbisque sanctæ Hierosolymitanæ appellarent, quo facto Augustus & Antonius Herodem deducentes medium (25.) ad Antonii ædes venerunt, qui splendidum eisdem convivium instruxit, ad quod non solùm Augustum, sed etiam Consulem (26.) omnes

(18.) Confer. Josippi Epitom. p. 107.

(19.) Vid. Joseph. dict. lib. 14. c. 25. confer. & cap. antec. §. n. 44.

(20.) Parthorum, vid. quæ eod. cap. antec. num. 10. 13. & 16. annotata sunt.

(21.) Parthorum, vid. num. antec. 20. & cap. seq. 10. n. 1.

(22.) Josephus Antiq. lib. 14. c. 26. scribit, Messalam & post hunc Atratinum convocâsse Senatum eique Herodem commendâsse, idem refertur ab eod. Josepho l. 1. de Bell. Jud. cap. 11. circà fin, cui & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 30 consentit.

(23.) Tacitus Histor. lib. 5. c. 9. n. 3. refert, quòd regnum ab Antonio Herodi datum victor Augustus auxerit.

(24.) Ad hanc dignitatem Herodes, vulpes illa, diu aspiraverat, ac jam dudum promiserat, se maximam auri vim daturum, si rex Judæorum fieret, cui & peropportuna esse obtulit occasio, dum Parthorum rex cristas erexit contrà Romanos atque Herodes optimus defensor imperii Romani in Oriente à Senatu constitutus fuit, prout Munsterus hic notavit, confer. & Josippi Epitom. p. 107.

(25.) Idem refert etiam Josephus dict. lib. 14. c. 26. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 11. cui etiam Egesippus l. 1. de Excid. Hierosol. cap. 30. adstipulatur.

(26.) Ita hic Hebr. יריש interpretor, vid. quæ suprà

ויצאו אגוסטוס ואנטוניוס והיהודים
בתוכם ויבואו אל בית אנטוניוס כי ערך
להם משתה גדול ויקוא אגוסטוס את
הישים ואת כל זקני רומא ויאכלו וישתו
עמו וישמחו מאד מאד על היהודים אשר
מלך וישרשו בזית עמו ויכהבו את היום
הזוא תחלת מלכות היהודים ויכתבו את
הברית בלוח נחשת וישימו אותו בהיכל
המלכות והקפדיות אשר ברומה לקראת
פה רביעית כל העמים׃

omnesque Senatores Romanos vocavit, ubi comedendo simùl ac bibendo lætati sunt propter Herodem, quòd is rex esset factus, fœdus quoque cum ipso renovarunt, illumque diem primum (27.) regni Herodis notârunt atque fœdus illud tabulæ æneæ insculpendum curârunt, eamque in Palatio (28.) regio atque Cæsareo, quod Romæ erat, reposuerunt, ut in illa fœdus perpetuò legi posset.

CAP. X.

ויהי אחרי הדברים האלה ויבאו אגוסטוס
והיהודים בספינו׳ לבא להלחם עם פקרוס
מלך פרס ועם אנטיגנוס מלך יהודה
ועמהם ספינות ואניות רבות חיל גדול
ואויר כבד מאד׳ ויצא אנטוניוס
באנטוכיא ויקבוץ שם להלחם בפקרוס
מלך פרס והיהודים יצא אל הלמידה היא
עכו ועמו חיל רומי׳ יד גדולה וזרוע
עמי׳ ואז היה ינאוראיו׳ הלקים בגדוי
רומים אשר שלח אגוסטוס׳ בעת הזאת
אנטיגנוס וכל חילו הגים על המצודה
אשר

Quibus peractis Antonius & Herodes conscensis navibus ad bellum contrà Pacorum, Persarum, (1.) & Antigonum, Judæorum regem, profecti sunt, multarumque navium classem & ingentem ac validissimum exercitum secum duxerunt, exscensuque è navibus facto Antonius Antiochiam pervenit, atque inde ad bellum adversùs Pacorum, Persarum regem, abiit; Herodes autem ad urbem Ptolemaida, (2.) quæ & Acco dicta fuit, profectus est cum maxima ac prævalida Romanorum manu; præstantissimi verò Romanorum duces, quos Augustus unà miserat, erant Ventidius (3.) & Silon; Ast Antigonus cum omnibus copiis suis

prà lib. 3. c. 17. num. 6. & lib. 4. c. 4. n. 23. notata sunt.

(27.) Idque contigit Olympiade 184. Coss. Cajo Asinio Pollione, prout scribit Josephus Antiq. lib. 14. c. 26.

(28.) Munsterus habet: in Capitolio, cui etiam Josephus dict. lib. 14. cap. 26. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 11. adstipulatur, aliàs leges in æs incisæ in ærario condebantur; vid. Sueton. in vita Julii Cæsar. c. 28.

(1.) Parthorum, vid. quæ hac de re cap. antec. 9. num. 20. & 21. annotata sunt, it. cap. sequ. 11. n. 1. & cap. 13. n. 6.

(2.) Idem refertur à Josepho dict. lib. 14. cap. 27. & l. 1. de Bell. Jud. c. 12. consentit etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 30. Hæc urbs Ace Straboni dicitur, Acire Josepho lib. 2. de Bell. Jud. c. 17. vid. supr. l. 3. c. 17. n. 11. & lib. 4. c. 9. n. 14. & c. 15. n. 7. ibique not.

(3.) Hebr. כנטידיום ופילון, sic in codice Munsteriano, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum,

אשר לאנשים כי שם הוו בני בית דורדוס
ואמו סלומצחו האומרים ויוסף אותו
ויצאהו למרי אשר העיר כי אנטיגנוס
דרם את כל התולות ומי הבאות העירה
וכל אנשי העיר נלאו נבר מהמלחמה
ויאבו לפתוח את העיר ויוסף אותו
היהודים אשר היה בתוכם השב לברוח
למלך הערב ולא אבה לברוח אליו כי
שמע אשר נתם מלך הערב על דבר שלא
קבל ליהודי בברתו מפני אנטיגנוי
וימנעהו אלהים מלברוח וימברהו
לאנטיגנוס כי אלהים נתן מטר על הארץ
בלילה הזוא וימלאו את כל הבורות
מים וישוב מלך הערב כי על זה יחזל
היהודים מלברוח׳ ואז יצא היהודים
בקבו ובל הגדוד אשר שלח אנטוניוס
עמו עם שרי חומא לעזרתו עמו ויבואו
אל המצודה על נשעה אנטיגנוס וידעו
את יוסף אחיו ערם בואם כי הם באים
ויבא

fuis tunc temporis Massadam, (4.) Idumæorum urbem, ubi Herodis familia, nimirùm mater, socrus, sponsa atque ipsius frater, Josephus, erant, obsidebat (5.) adeò arctè, ut incolæ urbis siti admodùm laborarent, Antigonus enim omnes canales, quibus aqua in urbem deducebatur, destruxerat; cùmque jam anteà cuncti urbis incolæ militari labore defessi essent, illi portas urbis aperire voluerunt; sed Josephus, Herodis frater, qui inter illos tunc erat, ad regem Arabiæ profugere sibi proposuit; à quo tamen incœpto postea distitit, (6.) quia audiverat, regem Arabiæ pœnitentiâ ductum esse, (7.) quòd Herodem non recepisset, (8.) cùm is ob Antigoni metum fugeret. DEus enim illum averterat, ne fugeret atque in manus Antigoni veniret, nam nocte illa (9.) pluvia in terram divinitùs ceciderat tàm copiosa, ut omnes fossæ aquâ replerentur, quòcircà Arabiæ rex in opinionem venit, Herodem sese fugæ haud commissurum. Eodem tempore Herodes Accone egressus (10.) cum universo exercitu, quem Antonius unà cum ducibus Romanis eidem auxilio miserat, Massadam ad castra Anti-

strum, ubi ינסאריאום ופלקום corruptè legitur, in eodem Munsteri codice post סילון additur nomen סיריאום, unde ipse transtulit: Silo Pardelius, vid. infr. h. cap. n. 14. & 15. Hujus Ventidii & Silonis meminit etiam Josephus dict. lib. 14. cap. 26. in fin. & cap. 27. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 12. princ. eidem adstipulatur & Egesippus l. 1. de Excid. Hierosol. c. 30.

(4.) Vid. quæ cap. antec. 9 num. 8. annotata sunt, confer. & infra n. 10. h. cap.

(5.) Confer. Josephus & Egesippus loc. alleg. ubi etiam ictius rei fit mentio.

(6.) Veram caulam, cur Josephus, Herodis frater, ab incœpto destiterit, refert Josephus eod. l. 14. c. 26. nempe pluviam divinitus immissam, vid. quæ paulò post n. 9. h. cap. annotata sunt, confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 12. & Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 1. c. 30.

(7.) Josephus quoque dict. cap. 26. in fin. refert, Malchum, Arabiæ regem, pœnitentiâ ductum fuisse, quòd Herodem non admisisset in regnum suum, cui & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 29. adstipulatur.

(8.) Confer. hic codex Munsterianus, in quo res paulò aliter refertur.

(9.) Quæ hic de Herode per errorem ab autore nostro vel potius illius interpolatore referuntur, ea de ipsius fratre, Josepho, qui ab Antigono in urbe Massada obsidebatur, intelligenda sunt, nam urbem illam Josephus ob aquarum penuriam relinquere voluit; sed pluviâ divinitus immissâ ab incœpto destitit, vid. Joseph. dict. l. 14. c. 26. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. c. 30. confer. & cap. antec. 9. n. 12.

(10.) Nimirùm, ut Massadam ab Antigoni obsidione liberaret, vid. quæ suprà c. 9. n. 14. & h. cap. 10. n. 2. annotata sunt.

ויצא יוסף אחיו מן העיר ויתאבר עמהם
ולחמו באנטיגנוס ויכו את מחנהו ויגש
אנטיגנוס אל ירושלם ויצא ההורדוס
את כל אנשי ביתו מהמצודה ואספת
את כל הלוז כי נפלו עליו יהודי רבים
ויחל גדול לרכב ויבא אל ירושלם ויתן
עליה הוא ושרי הרומיים עמו והם השרי
אשר שלח אנטיניו לעזרתו׃ ולא אבו
שרי הרומיי להלחם באנטיגנוס ויפרו
ארץ מצורת אנטיגנוס כי נתן להם
אנטיגנוס שחד׃ אבל לא הרי צריך
ההורדוס אל עזרתם כי היה חיל גדול
מהיהודים בעזרתו׃ ויתן ההורדוס ביהושלם
ולחם באנטיגנוס ויצר על ירושלם׃ ויצו
ויעבירו קול בכל מחנהו לסבוב את העיר
ויסובו את העיר׃ ושרי הרומא אשר באו
עמו הם בנשריאר וסילון ופרזילוס אשר
לקוו שוחד מאנטיגנוס לא אבו לגלות
דבר אל ההורדוס מהשחד אשר לקחו
ויגש ההורדוס אל החומה ויקרא בקול
גדול לאמר ואמר אעקו אלי והאזינו לי
ובאו להשלים עמי כי טוב לכם להשלים
עמי מלהלחם וידרישו אנשי העיר ולא
ענו לו דבר ומרוץ ליהושלם היו מקרות
גדולות׃ ובאשר שמעו פריצי ירושלם
כי

Antigoni (11.) pervenit; Josephus autem, Herodis frater, de adventu copiarum auxiliarium certior erat factus, antequàm illæ appropinquarent) tunc Josephus urbe erumpens fraternis copiis sese adjunxit, & ambo unitis viribus Antigonum adorti eundem castris exuerunt ac profligârunt, cumque ipse Hierosolymam evasisset, Herodes familiam suam omnem Massada eduxit (12.) atque universis copiis coadunatis (nam multi ad illum Judæi defecerant & ingens hominum multitudo eidem sese junxerat) Hierosolymam aggressus est urbemque unà cum ducibus Romanis, quos Antonius illi subsidio miserat, obsedit; Romani autem duces pecuniâ ab Antigono corrupti (13.) arma contrà illum ferre noluerunt, spretô Antonii mandatô; sed Herodes ipsorum auxilio ne quidem opus habuit, nam maximæ Judæorum copiæ eidem suppetias tulerant, quibus ille fretus Hierosolymam obsedit eamque oppugnavit, ac prælium cum Antigono iniit. Posteà præconis voce per universa castra proclamari jussit, ut urbem circumdarent, quod etiam factum est; Ducesautem Romani, qui cum Herode venerant, nempe Ventidius (14.) & Silon Pardelius, (15.) muneribus ab Antigono corrupti, Herodi rem (16.) detegere noluerunt. Hic igitur ad mœnia accedens & magna voce exclamans: auscultate, inquit, & attendite mihi, pacemque mecum facite, hanc enim satius vobis erit colere, quàm bellum gerere: sed incolæ urbis ad ista tacuerunt, nec ei quid-

(11.) Idem refert Josephus Antiq. l. 14. c. 27 prine. & l. 1. de Bell. Jud. c. 12. confer. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hieros. c. 30.
(12.) Vid. Joseph. loc. alleg. ubi idem narratur.
(13.) Confer. idem Joseph. loc. alleg. & Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 30.
(14.) Hebr. בנשיראוס, sic in codice Munsteriano, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè legitur נגשראוס, vid. quæ suprà h. cap. n. 3. notata sunt.
(15.) Hebr. וסילון פרזיליאוס, ita hic Munsteri codex, in nostro legitur interjecta copula: וסילון ופרזיל i. e. & Silon & Pardelius, quasi diversa sint nomina diversique duces; sed rectius deletâ copulâ duo ista nomina de uno duce sunt intelligenda, prout in Munsteri codice habetur, vid. sup. h. cap. n. 3. ibique not.
(16.) Insidias nempe Herodi structas, quarum paulò post apud autorem nostrum fit mentio.

כי ההורדוס בא נתבאר שם לאויב לו
ויודע דבר להורדוס׃ וישן שם ויצו
לחתשים ויעשו בכלי ברזל גם עשו
תבות עץ גדולות ויקשרום בכבלי ברזל
אשר עשה וימלא את התיבו׳ בחתים
גבורים בכלי מלחמה וגם להם ומזון
שם בתיבות עמהם׃ ויתן בידם מגלות
ארובות להוציא את הפריצי׳ מן המערות
אשר הוז שם ויורד את התיבות בראש
הר ויהגם על פי המערו׳ ויראו הפריצים
מאד לצאת מן המערו׳ ואז אחז מן
הבהולי׳ ועוד חרב חפש בידו את כבל
הברזל אשר התיבה תלויה בו וידלג
בכבל ויקפוץ בתוך המערה ויהרוג רבים
מן הפריצים ויתפוש את פריה׳ במגל
וישמטם בעמק המערו׳ ויעשו כן כל
הבהתים ויהרגו כל הפריצים מבל
המערות ולא נשארה רק מערה אחת כי
לא שמו תיבה על פיה׳ ושם היה זקן
אחד עם אשתו ושבעה בניו הקטן
על פי המערה ויאמר אליהם צאו ויצא
אחד מהם וישלוף הזקן חרבו ויהרגהו
וגם השני השלישי וגם
כל שבעת בניו עד התומם׳ ואח כי המלך
ההורדוס רחם עליו׳ ויצעק ויתנון לזקן
אשר לא יהרוג לבניו ולא ימית הזקן
הרג למלך ויחרף ויגדף ויקלל את
המלך

quidquam responderunt; erant autem extrà urbem Hierosolymam spelunca maximæ: grassatores (17.) igitur urbis Hierosolymæ, cùm audissent, Herodem advenisse, in cavernas illas sese abdiderunt, ut ei insidias struerent; sed res detecta fuit Herodi, qui ibidem castra posuerat, & artificibus suis præcepit, ut ferreas catenas arcasque ligneas (18.) prægrandes facerent easque catenis illis ferreis alligarent; arcis autem istis impositi fuerunt strenui milites, armis, pane, vino aliisque rebus necessariis instructi, falces etiam prælongæ eisdem datæ fuerunt, quibus latrones in speluncis abditos extraherent. Cùm igitur arcæ illæ è vertice montis usque ad introitum speluncarum demissæ essent, ac latrones præ metu cavernis egredi nollent, tunc miles quidam gladiô succinctus apprehensâ catenâ ferreâ, quæ arcæ annexa erat, prosiliendo in mediam speluncam sese demisit multosque latrones interfecit eorumq; corpora falce extrahens in valiem cavernæ præcipitavit; idem omnes fecerunt milites cunctosque latrones ex omnibus speluncis deleverunt, unà duntaxat excepta, ad cujus introitum arca haud demissa fuit, ubi senex quidam (19.) cum uxore sua ac septem filiis delitescens ad os speluncæ stetit eisque dixit: egredimini; hoc dicto unus ex illius filiis egressus est, quem senex stricto gladio interemit, idem secundo ac tertio contigit, donec omnes septem filii ab illo interfecti essent; licèt autem Herodes eorundem commiseratione ductus inclamaret atque rogaret senem, ne filios suos interimeret; ille tamen parere noluit, sed convitia, maledicta ac probra in regem jactavit, dein uxorem quoque suam trucidavit eamque super filiorum suorum ca-

(17.) Latrones, homines nequam, פריצים, de qua voce suprà lib. 1. cap. 15. n. 1. & l. 2. c. 8. n. 11. dictum est, vid. & infrà l. 6. c. 2. n. 6. atq; Egesipp. l. 1. de bell. Jud. c. 30.
(18.) Idem refertur à Josepho Antiqu. l. 14. c. 27. circà med. & l. 1. de Bell. Jud. c. 12. consentit etiam Egesippus l. 1. de Excid. Hieros. c. 30.
(19.) Consentit Josephus ut & Egesippus loc. alleg. simile ferè exemplum habetur infrà l. 6. c. 4. n. 10.

davera in vallem provolvit, tandem seipsum etiam interfecit & in vallem super filiorum suorum cadavera procidens exspiravit,

CAP. XI.

POsteà Herodi nunciatum est, Pacorum, Persarum (1.) regem, ab Antonio victum atque interemptum (2.) & ab eodem castra ad Euphratem fluvium (3.) posita esse: Herodes igitur ei obviam progredi cupiens maximam in itinere turbam hominum invenit, qui Antonio suppetias ferre volebant; nec transire poterant, quia Arabes (4.) obsistebant, à quibus omnes, quos in itinere inveniebant quosque ad auxilium Antonio ferendum festinare deprehendebant, interfecti sunt: quo cognito Herodes eum militibus suis adversùs eosdem profectus prælium cum illis iniit eosque fugavit. (5.) Tunc Antonius magnum quadrigarum atque equitum numerum aureamque coronam Herodi regi muneri misit, quòd sibi auxilio venisset, Arabesq; prostravisset atque viam aperuisset, ipse quoque Antonius regi advenienti obviam progressus (6.) eundem amplexatus & osculatus atque unà cum ipso valdè lætatus est; Antonius autem devicto interemptoque Pacoro, Persarum rege, in Ægyptum proficisci statuit, Sosiumque, (7.) exercitus sui ducem,

(1.) Parthorum, vid Joseph. Antiq. l. 14. c. 27. circà med. & l. 1. de Bell. Jud. c. 12. confer. & cap. antec. 10. n. 1. ibique not.

(2.) Tacitus Histor. l. 5. c. 9. scribit, quòd rex Parthorum, Pacorus, Judæâ potitus interfectusque sit à P. Ventidio.

(3.) Ubi Samosata ab Antonio obsidebatur, referente Josepho loc. alleg. confer. & Josippi Epitom. pag. 108.

(4.) Vid. Josippi Epitom. dict. pag. 108. & seq.

(5.) In codice Munsteriano hic adjecta sunt ista: ויפתח ארץ הודך וילכו אל אנטוניום כל המבקשים i. e. viamque aperuit omnibus, qui ad Antonium transire volebant, rexque universa ipsorum præda potitus abiit, eadem etiam à Josepho dict. l. 14 c. 27. referuntur.

(6.) Consentit Josephus loc. alleg.

(7.) Idem refert Josephus dict. l. 14. c. 27. Tacitus Histor. l. 5. c. 9. scribit, quòd C. Sosius Judæos subegerit, in Josippi Epitom. pag. 109. corruptè legitur כסיאו i. e. Cassio vel Cassius, legendum enim est: סוסיאוס, prout in nostro habetur codice.

cem, cum maxima validissimaque militum Romanorum manu Herodi socium adjunxit, & ad omnes Syriæ præfectos epistolam misit (8.) in hanc sententiam: Marcus Antonius Imperator (9.) omnibus Syriæ præfectis salutem! Notum vobis sit, quòd Herodes super universam Judæam rex constitutus sit, idque tàm Octaviani Augusti, regis regum, quàm meo Senatusque Romani mandatò; nunc itaque cavete, ne milites vestros prohibeatis, quò minus ei auxilium ferant in bello adversùs Antigonum, nam si eidem non promptè juxta mandatum meum suppetias tuleritis, gladius ac pestis magna vobis imminebit, ego Marcus Antonius juravi nec mutabo sententiam. Posteà Herodes ac Sosius ad bellum contrà Antigonum profecti sunt, quos exercitus Romanus omnesque Syrorum copiæ sequebantur: in itinere autem nunciatum fuit Herodi, Josephum, ipsius fratrem, in bello occubuisse, (10.) nam & ipse & omnes Romanorum copiæ, quæ ab initio cum Herode in Judæam venerant, à Pappo (11.) interfectæ erant, cùm enim illarum duces ab ipsò in fugam acti essent, Josephus, Herodis frater, hosti viriliter resistens tergum vertere noluit, sed adversùs Pappum dimicans cecidit atque ita in prælio vitam finivit, eodem die triginta sex millia militum Romanorum simùl occubuerunt, qui omnes à Pappo interfecti sunt; ab eodem quoque Josephi caput abscissum atque Hierosolymam ad Antigonum regem missum fuit, quod Pherora, (12.) Herodis frater, quinquaginta talentis

(13.)

(8.) Vid. Josippi Epitom. dict. pag. 109.

(9.) In Hebræo hic legitur: מושל מלכים i. e. imperans regibus.

(10.) Vid. Joseph. Antiq. l. 14. c. 27. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. it. Egesipp. de Excid. Hieros. l. 3. c. 30. ac Josippi Epitom. pag. 110.

(11.) In Josippi Epitom. dict. pag. 110. corruptè legitur פסיוס i. e. Pampius, legendum enim est: פפוס, sicuti in nostro & Munsteriano codice habetur, confer. & Egesipp. eod. l. 1. c. 30. & Joseph Antiq. l. 14 c. 27.

(12.) Hebr. פרורה, sic in codice Munsteriano, cui & Josephus dict. l. 14. c. 27. consentit, hos igitur hic sequi malui, quàm nostrum, ubi corruptè legitur per Daleth: פרודה i. e. Pherodæ. legendum enim: Pherosa.

(13.) auri redemit & in ſepulchro patrum ſuorum ſepelivit. Et hæc quidem nunciata ſunt regi, quæ eidem jam anteà erant nota; nam, quæcunque fratri ſuo evenerant, ipſe per ſomnium viderat. (14.) Rex itaque paululum conſternatus ac mœſtus fuit; vindictam verò haud diſtulit, nam, relicto cum omnibus copiis ſuis Soſio, ipſe duodecim millia Romanorum ac viginti millia Judæorum ſecum ducens ad Libanum (15.) pervenit, quem montem cùm tranſiiſſet, caſtris inde motis aciem adverſùs exercitum, à Pappo ſibi oppoſitum & in finibus Galilææ deprehenſum, inſtruxit eumque à meridie ad veſperam usque percuſſit (16.) ac maximam ei cladem intulit; appetente autem veſpere rex omnibus militibus præcepit, ut cibo potuque vires reficerent; ipſe verò cum familiaribus ſuis ſpatioſam (17.) quandam domum, quæ ibidem erat, introiit; accidit autem, ut cœnante rege tota domus repentè ſuper regem ejusque familiares corrueret; ſed ruinâ iſtâ nec rex nec alius quisquam ex ipſius familiaribus occubuit aut læſus eſt, quapropter omnis populus credidit, regem Divino numini (18.) præprimis curæ eſſe: hac de re, (19.) inquit Joſephus ſacerdos, Gorionis filius, alii quoque gentium ſcriptores teſtati ſunt, Herodem regem à Deo præcipuè amari.

אנטיגנוס מלך יהושלם ויקברו פהורה
אוי והורודוס בקברי זהב ויקברוהו
בקברות אבותיו: ויגידו למלך הורודוס
את הדברים האלה והוא בבר ידע ג"כ
את הדברים האלה כי בחלום ראה את
כל אשר קרה לאחיו ויתבהל המלך
ויתאבל מעט ולא אחר לעשות נקמתו:
ויעזוב את פוסיאוס עם כל הצבא ויקח
שנים עשר אלף רוכבים ועשרים אלף
יהודה ויבא בלבנון ויעבור ויעתק משם
וילך להלחם על הצבא אשר שלח פפוס
לקראתו ויכאבם בותכי הגליל ויכם
מכאי היום ועד הערב מכה רבה מאד:
ויהי בערב ויצו המלך אל כל בתיו
לאכול ולשתות והוא עם אנשי ביתו באו
על תוך בית אחד גדול אשר היה שם:
ויהי באכול המלך ויפול פהאום כל
הבית הזה על המלך ועל אנשי ביתו
ולא מת המלך ולא הופצע בפעע לא
דוא ולא אחד מאנשי ביתו ועל כן
האמינו כל העם כי היא מלך אהוב
לאלהים: ויאמר יוסף הכהן בן גוריון
הבהן כי כן העידו גם כן סופרים אחרי
מספרי הגוים כי המלך הורודוס היה
אהוב לאלהים:

CAP.

(13.) Conſentit Joſephus loc. alleg. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 30. ſcribit, quòd Pherora pro capite fratris abſciſſo quinquaginta talenta obtulerit nec impetrârit.
(14.) Idem refertur à Joſepho loc. alleg.
(15.) De hoc monte vid. inter alios Tacitus Hiſtor. l. 5. c. 6.
(16.) Vid. hic Joſippi Epitom. pag. 110.
(17.) Hebr. גדול, magnam, ſic in noſtro codice, Munſterus pro גדול legit גר ac locum hunc ita vertit: ingreſſus eſt domum cujusdam Gad nomine; ſed priori lectioni, quam veriorem puto, adſtipulatur etiam Joſephus Antiq. l. 14. c. 27. & l. 1. de Bel. Jud. c. 13. Simile ferè exemplum de Simonide, qui ruinam triclinii evaſerat, refert Valerius Maxim. l. 1. c. 8. Extern. n. 7.
(18.) Sed tale fuit judicium vulgi de impio homine, notat hic Munſterus.
(19.) Hæc & ſequentia uſque ad finem hujus capitis abſunt à codice Munſteriano ac videntur à Judæo interpolatore adjecta eſſe.

CAP. XII.

וידי ממחרת ויצא הורודוס להלחם עם
אנטיגנוס ויצ פפוס והעומדים לנגדו
במחנה כבר מאד והחברי מלחמה גדולה
ביניהם וגם אנטיגנוס אל ירושלם ופפוס
עמר שם וילחם בהורודוס ויפלו ביום
הזוא פצרים רבים וגם פפוס נפצע ירושלם
היכה והופצע במלחמה הזאת: ויברוח
פרודא את ראשו ויביאהו לפני המלך
הורודוס אחיו ויצו המלך ויקברוהו כי
ראש שר נבבר היה: והגברים אשר
נסו מהמלחמה באו ויתובאו בבתו
המקום הזוא ויצוה המלך הורודוס וישרפו
את הבתים עליהם ויתתו וינקום את
נקמתו אחיו ויהי בערב ויצו המלך
לגבודיו לאכול ולשתר והוא בא בבתיהן
עם שני נערים קטנים: ושם והתחבאו
מגבורי פפוס שלשה אנשים אשר נסו
מהמלחמה והרבותם שליפות בידיהם ולא
נגעו את המלך ויתן עוד העם כי מן
האלהים היה המלך: וישב משם
הורודוס וילך אל ירושלם והוא
וכל מחנהו עמו שלשים אלף משוש
יהודה ויבא עוד פוסיאוס אליו כי שלח
אחיו אנטוניום לעזרת הורודוס ויבא
אליו בעם כבד וברב חזקה ועמו חיל
רומיים ושנים מלכים ממלכי ארם ויתנו
על

(1.) Vid. Joſeph. Antiq. l. 14. c. 27. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. atque Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſol. c. 30. in fin.
(2.) Confer. hic Joſephus & Egeſippus loc. alleg.
(3.) Joſephus loc. adduct. unius ſolùm puer mentionem facit, cui etiam Egeſippus loc. alleg. adſtipulatur.
(4.) Conſentit Joſephus Antiq. l. 14. c. 28. confer. & Egeſipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 31.

Sequenti autem die Herodes exercitum eduxit, ut cum Antigono & Pappo, (1.) qui ex adverſo validam inſtruxerant aciem, confligeret, cùm igitur acerrima exorta eſſet pugna, Antigonus ex prælio profugiens Hieroſolymam venit, Pappumque, qui Herodi ibidem fortiter reſiſtebat, reliquit; multi autem eodem die in pugna occubuerunt, inter quos ipſe quoque Pappus, dux Hieroſolymitanus, multis confectus vulneribus cecidit, cujus caput, à cervice reſectum, Pherora ad regem Herodem, fratrem ſuum, detulit, (2.) qui illud ſepulturæ tradi juſſit, quia inclyti ducis caput fuit; milites autem, qui ex prælio profugerant, in domos illius loci ſeſe abdiderunt, rex verò easdem ſubrui juſſit, quarum ruina ipſi oppreſſi ſunt, hoc modo Herodes fratrem ſuum ultus eſt, cùmque rex veſpere militibus ſuis præcepiſſet, ut corpora ſua cibo potuq; curarent, ipſe cum duobus (3.) pueris balneum quoddam ingreſſus eſt, ubi tres viri ex Pappi militibus, qui è prælio profugerant, deliteſcebant, hi manibus ſuis ſtrictos gerebant gladios, ſed regem non lædebant; quapropter populus iterùm in eam devenit opinionem, quòd rex Deo curæ & ab illo conſtitutus ſit. Poſteà Herodes caſtris inde motis cum omnibus copiis ſuis, quæ triginta millibus (4.) militum ex nobilioribus Judæis conſtabant, Hieroſolymam venit, cui Soſius quoque cum maximo exercitu validaque manu tàm Romanorum, quàm duorum Syriæ regum, ſeſe adjunxit (Antoninus enim illum Herodi ſubſidio miſerat.) Hi omnes

על ירושלם בשנת שלש למלכות הורדוס
אש' ומלך ברומה וילחמו על ירושלם
עד החלת השנה הרביעית למלכותו
ויעשו מלחמות רבות כי פעם היו יוצאים
אליהם למלחמה ומבים בהם מכה רבה
ולא היו יכולים להבריחם מעל ירושלם
ופעם היו יוצאים ושורפים את המלחמות
באש ועושים נצות וגבורה מחוץ לעיר
ויהי אחרי כן ויתגבר חיל הורדוס על
חיל אנטיגנוס ויבחדרו העירה אל תוך
החומה כי מתי מעט נשארו עם אנטיגנוס
כי נפלו גבוריו במלחמה: ויהי אחרי כן
ויקומו בלילה: עשרים גבחים מגבורי
הורדוס ויימו סולמות על החומה ויעלו
אחריהם: גבורי סוסיאוס כי שומרי החומה
שכבו עיפים: ויהי בעלותם ויכו את
השומרים וירצו אנשי המלחמה אשר עם
הורדוס וישברו השער ויבהלו אנשי העיר
ותלכד ירושלם עיר הקדש ויבואו הורדוס
וסוסיאוס העירה: ויכו שרי סוסיאוס
באנשי העיר מכה רבה ועצומה מאד ולא
תשלו עיל ביתר ועל בתולה ועל זקן
ואשה: ויקצף הורדוס על שרי סוסיאוס
ויאמר אל שרי סוסיאוס אם את כל העם
האבל הרב אני אנכי אמלוך: ויהי
כשמוע סוסיאוס ויעבור קול לאמר כי
הרודס נפש אחת מות יומת: ויוצו שרי
סוסיאוס

mnes Hierosolymam obsidione cinxerunt anno tertio, ex quo Herodes rex declaratus erat (5.) Romæ, atque urbem oppugnârunt usque ad initium anni quarti ejusdem regni, ubi multa commissa sunt prælia, nam Hierosolymitani eruptione interdum ex oppido facta magnam hostium stragem ediderunt; eosdem tamen urbe propellere & in fugam vertere non potuerunt, interdum urbe egressi hostium aggeres igne succenderunt atque rem fortiter & strenuè extrà urbem gesserunt: sed Herodis copiæ tandem Antigoni milites vicerunt eosque intrà urbem ac mœnia compulerunt, quia pauci superstites erant cum Antigono & fortissimi quique in bello ceciderant: accidit autem posteà, ut nocte quadam viginti milites (6.) è castris Herodianis scalas mœnibus urbis admoverent, quos etiam Sosii milites sequebantur, quia custodes urbis præ lassitudine dormiebant; cùm igitur illi mœnia conscendissent ac vigiles interfecissent, Herodis milites ad portam urbis festinârunt eamque confregerunt & consternatis civibus Hierosolymam, urbem sanctam, ceperunt, quam posteà Herodes & Sosius intrarunt (7.) quô factô duces Sosii maximam & atrocissimam civium stragem ediderunt nec juveni nec virgini nec seni nec mulieri parcentes; Herodes autem Sosii ducibus succensens, si gladius, inquit, omnem absumpserit populum, ubinam ego regnabo? (8.) quapropter Sosius, cùm id audisset, proclamari jussit: quicunque hominem (9.) interfecerit, is morte mulctetur; duces verò Sosii ad Templum festinârunt ejusque portas aperire conati sunt, ut Sanctum Sanctorum viderent, sed illud perficere non potuerunt,

(5.) Confer. Josephus & Egesippus loc. alleg. it. Josippi Epitom. pag. 111.
(6.) Ἀεγάδες vocantur à Josepho l. 14. c. 28. confer. etiam id. Joseph. l. 1. de Bell. Jud. c. 13. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierosol. c. 31.
(7.) Vid. Josippi Epitom. pag. 111.
(8.) Confer. hic Josephus dict. l. 14. c. 28. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. atque Egesipp. l. 1. de Excid. Hierosol. c. 31.
(9.) Munsteri codex hic addit: מישראל i. e. ex Israël seu populo Israëlitico.

סוסיאוס אל הרחכל ויבקשו לפתוח את
הרחכל ולראות קדש הקדשים לא יכלו
כי המלך הורדוס שלח את חיבו ויעמוד
לפני שער הרחכל ויחזיק עמו ויבריח
הרומים מלראות את קדש הקדשים כי
אמ' המלך שב לנו למורת ואל יראו
גוים פתוי יי וגם כן את כל שלל העיר
הציל: בעת ההוא נתן סוסיאוס אל
הרחכל יי למנחה עטרת זהב גדולה כי
ירא מאד פן יקראהו דבר מאת יי על
אשר נלחם בעיר יי ואת היא הערת
שבאה לירושל' עיר הקדש בימי שרי
הומים מקום אנטוניו אנדריאם ובנדיאא
וגלום בשנת תשע ושמונים ומאת
לאופלידום בחדש דר' ביום העשר: ויהי
אחרי כן וילך סוסיאוס אל אנטיגנוס
למצרים

runt, quia Herodes stricto gladio (10.) ante portam Templi cum militibus suis stetit Romanosque abegit, ne Sanctum Sanctorum viderent, rex enim dixerat: satius nobis erit, mortem oppetere, quàm permittere, ut gentes arcana Domini introspiciant; rex etiam prohibuit, ne tota urbs deriperetur. (11.) Eodem tempore Sosius Templo Domini coronam auream (12.) magni ponderis ac pretii dono dedit, quia valdè metuit, ne fortè aliquid adversi sibi divinitùs eveniret, quòd urbem Domini expugnâsset: calamitas autem ista Hierosolymæ, urbi sanctæ, contigit Consulibus Romanis, Marco Antonio (13.) Agrippa & Caninio (14.) Gallo, anno centesimo & octogesimo quinto (15.) Olympiadis (16.) mense quarto, (17.) ipso jejunii die. Posteà Sosius ad Antonium (18.) in Ægyptum abiit; (19.) Antigonus autem catenis vinctus detinebatur. (20.) Dein Herodes magnam auri argentique

(10.) Idem refertur à Josepho & Egesippo loc. alleg. vid. & Josippi Epitom. pag. 111.
(11.) In codice Munsteriano hic adjecta sunt ista: את נתן המלך מרכושו אל סוסיאוס ואל שריו זהב ובסף את שכר עזרתם אשר עזרוהו ואת יתר שלל העיר הציל וכי i. e. tunc rex e bonis suis Sosio ac ductibus ejus aurum & argentum dedit, stipendium scil. pro auxilio ab iis præstito atque urbem à spolio servavit, quibus etiam consentit Josephus dict. l. 14. c. 28. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. vid. etiam Egesipp. l. 1. de Excid. Hierosol. c. 31.
(12.) Idem refert Josephus, ut & Egesippus loc. alleg. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 112.
(13.) Pro: Antonio, videtur ex fastis Consularibus legendum esse: Vispanio, Munsteri codex nomen istud omisit, sicuti etiam apud Josephum dict. l. 14. c. 28. solum Marcus Agrippa nominatur.
(14.) Ita ex jam dictis fastis Consularibus hæc nomina restituere volui; Munsteri codex habet: Candidio Gallo; Josephus dict. c. 28. legit: Canidius Gallus, in nostro exemplari Hebraico nomina planè corrupta leguntur.
(15.) Munsteri codex habet: שמונה קמ"א i. e. anno 181. sed priori lectioni, tanquàm veriori, adstipulatur Josephus l. 14. c. 28.
(16.) Hebr. לאוליפיאדים, ita Munsteri codex, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè legitur: לאופלידום, vid. quæ suprà l. 4. c. 17. n. 10. notata sunt, it. suprà h. lib. 5. c. 1. n. 19.
(17.) Josephus dict. l. 14. c. 28. habet ביום עי' כ"ח, mense tertio, & addit, eodem jejunii festo antè 27. annos Hierosolymam à Pompejo captam fuisse.
(18.) Hebr. אנטוניום, sic in codice Munsteriano, quem hic magis sequi volui, quàm nostrum, ubi corruptè legitur: אנטיגנוס i. e. Antigonus.
(19.) Consentit hic Josippi Epitom. pag. 112.
(20.) Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 31. scribit, quòd Antigonus se dejecerit ad pedes Sosii, à quo etiam vinctus in carcerem detrusus sit, confer. & Josippi Epitom. pag. 112.

que vim ad Sosium misit, (21.) ut Antigonum interficeret, quia metuit, ne aliquando regnum ad illum reverteretur. Quapropter Herodis consilio Antigonus interemptus fuit; (22.) quo facto Herodes secure regno præfuit Judaico.

לאנטיגנוס ואנטיגנוס אשר בנחשתי וישלח הורדוס בסף וזהב לחוב את סוסיאוס להרוג את אנטיגנוס ויבקש להרגו בעצת הורדוס כי יראא הורדוס פן ישוב אלחי המלכות עוד וירדנו׳ ויהי כאשר נהרג אנטיגנוס אז מלך הורדוס לבטח על ישראל׳

CAP. XIII.

HErodes igitur, cùm ex animi sui sententia regnaret, omnes Judæos, qui ab initio secum senserant sibique auxilium tulerant, magno affecit honore, præprimis Hillelum seniorem, (1.) Pharisæorum principem, atque Schamæum, ejusdem discipulum, admodùm honoravit, hi enim primi fuerunt, qui populo svaserant, ut Herodem eligerent regem, Pharisæi enim dixerant, istud à Domino factum esse propter iniquitatem populi & satius esse, illum regnare, quàm in urbe Hierosolymitana multum sanguinis effundi: propterea Herodes Pharisæos & amicos suos omnes honoravit; hostibus autem suis non pepercit, sed eos omnes gladio interfecit ipsorumque bona ad se transtulit, quo factum est, ut maximam auri argentique vim thesauris

ויהי באשר מלך בכל אות נפשו ויכבד את כל היהודים אשר היחה הלולה ידם עלו לעזרתו׳ ויכבד את הלל הזקן מאד והוא שר הפרושים גם כבד את שמאי תלמידו כי הם היו תחלה בעצה אשי ועצו את העם להמליך הורדוס׳ כי אמרו הפרושים מאת י׳ היא זה בעבור עון העם ושוב שימלוך מרם וישפך דם לרוב בקרב ירושלם על כן הורדוס כבד את הפרושים ואת כל אוהביו אבל על איביו לא חמל כי הרג את׳ לפי חרב ולקח את זהבם וכספ׳ ואספון זהב ובסף באוצרי

(21.) Sic in nostro habetur codice; sed Munsterianus pro Sosio, habet Antonium, idque verius, ut puto, cui etiam Josephus dict. l. 14. c. 28. circà fin. & l. 15. c. 1. princ. consentit, vid. & Egesippus dict. l. 1. c. 32.

(22.) Josephus eod. lib. 15. c. 1. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. scribit, Antigonum jussu Antonii Antiochiæ securi percussum esse, cui & Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 31. adstipulatur, atque ita inclytus ille Hasmonæorum principatus, postquam 126. annis steterat, finem habuit, inquit Josephus l. 14. c. 28. in fin. causam vide infrà h. l. 5. c. 14. n. 1. transiit autem ad Herodem; qui fuit de familia populari & genere privato regibusque subjecto, tunc vaticinium cœpit adimpleri, non receder sceptrum de Juda &c. Genes. 49. v. 10. jam dudum quidem recesserat sceptrum de tribu Juda, quia Hasmonæi regnum usurpantes, de genere fuerunt sacerdotali seu Levitico; sed scribæ de tribu Jehuda adhuc fuerunt sub regibus Hasmonæis, quos Hebræi Sanhedrin vocant; hos autem Herodes tyrannus successivè cum universo regio semine extinxit, ita Munsterus hic notavit, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 113. confer. & suprà lib. 4. c. 18. num. 3.

(1.) *Is Hasmonæus*, uti videtur, appellatur à Josepho Antiq. l. 15. c. 1. & c. 13. alter verò Σαμαίας, vid. infr. h. l. 5. c. 24. n. 16.

באוצרותיו ליהוד׳ ועוד גדלהם בכל הגוים אשר סביבותיו ויצרתם ויקח אותם ואת זהבם ואת כספם ויתגדל בביתו וישם שומרים בשערי לחפש כל היוצא מירושלם ולשמוע אתו בסתר או זהב יקדמוהו השומרים ויביאהו אל המלך וגם את המתים חפשו השומרים פן ישתיר האנשים זהב בקיסותיהם בשאם אותם אל קברותיהם ויעשר היהודים מכל המלכים אשר היו לפניו בבוא שני׳ בימים הרם והעוקבים בן אלכסנדר מלך ויהודי היה בגלות בארץ פרס אשר הגלה אותו אנטיגנוס בן אריסטובלוס אחיו אל פרתים מלך פרס אדבר וחליבוא בבלה ויהי המון היהודים הושבו׳ שם וישב בתוכם׳ ויקבלוהו היהודים אשר בעבר הנהר למלך ויכבדוהו כמשה י׳ ולא הסר דבר מן המלכות אשר מלך בירושלם יען על אשר לא קורא את ויכל ו׳ ויהי בשמעו העוקנים כי מלך היהודים בן אנטיפטר אוהב אשר הוא גדלו ויאהבהו בכנו ויתאו העוקנים לבא לירושלם כי אחזתו האוית גדולה עד מקרש י׳ וישמע היהודים כי העוקנים בבבל בגיל בבבל ויירא מאד פן יבא בעלילות וחשב אליו

(2.) Idem refertur a Josepho loc. alleg. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 13. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 113.

(3.) Consentit Josephus eod. l. 15. c. 1.

(4.) Ita hic dichonem בערישותיהם cum Munstero vertere volui, nam in Medio vocis ר non ם, ut in nonullis exemplaribus vitiosè habetur, legendum erit, nimirum: ערש, quæ dictio lectum sive spondam notat & per Synechdochen: loculum seu feretrum, alia prorsus significatio est vocis ערש de qua vid. Comment. ad Numer. c. 15, v. 20.

(5.) Vid. Joseph. dict. l. 15. c. 1. in fine, & c. seq. 1. princ.

(6.) In Parthis, vid. suprà h. lib. 5. c. 9. n. 20. & 21. confer. & Joseph. dict. l. 15. c. 1. & c. 2. it. cap. sequ. 14. n. 18.

(7.) Hic Parthorum rex Phraates nominatur à Josepho eod. l. 15. c. 2. princ. vid. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 36. ac Josippi Epitom. pag. 113.

(8.) Euphratem scil. confer. idem Egesippus loc. alleg.

(9.) Vid. Josippi Epitom. p. 113.

ris suis inferret, (2.) cum omnibus quoque circumcircà gentibus bellum gessit, iisque devictis aurum & argentum, quod illis ademerat, in domum suam transtulit, custodes etiam in portis constituit (3.) qui unumquemque Hierosolymis egredientem excuterent, apud quemcunque igitur aurum vel argentum inveniebatur, id à custodibus auferebatur & ad regem portabatur; quin etiam mortuos scrutati sunt isti custodes, an fortè aurum in ipsorum feretris, (4.) dum ad sepulturam efferebantur, ab hominibus absconditum esset. Hac ratione Herodes omnes reges, qui antè ipsum in Templo secundo fuerunt, divitiis superavit. Iisdem diebus Hyrcanus (5.) Alexandri, Judæorum regis, filius, exul erat in Persia, (6.) quia Antigonus, Aristobuli, fratris ejus, filius ipsum expulerat; Pacorus autem, rex Persarum (7.) illum dilexit eumque Babylonem ad cœtum Judæorum, ibidem habitantium, secum duxit, apud quos etiam Hyrcanus mansit: Judæi enim, qui trans fluvium (8.) erant, illum tanquam regem exceperant ac sicuti unctum Domini honorârant, nec quidquam ex regia dignitate, quam Hierosolymis habuerat, ei deerat, præterquàm quòd ministerio in Templo Domini non fungeretur. Hyrcanus igitur, cùm audisset, Herodem, Antipatri filium, (quem ipse amaverat, educaverat & filii instar dilexerat) regno potitum esse, percupidus fuit (9.) eundi Hierosolymam, vehementi quippe desiderio erga Templum Domini flagrabat; Herodes autem,

tem, cùm fama ad illum perlata esset, Hyrcanum apud Babylonios in magno esse honore, valdè metuit, (10.) ne ipse aliquando regnum Judaicum iterùm ad se trahere conaretur, quapropter legatos (11.) ad Persarum regem misit, qui ita dicerent: Hyrcanus, qui in terra tua apud te est, educavit me eumque parentis instar colo, quia beneficus ergà me fuit, is jam in exilio vivit, ad quod illum quondam Antigonus, Aristobuli, fratris ejus filius, ætate Pacori regis, antecessoris tui, expulit; ego verò, ex quo Judæorum regnum adeptus sum, liberalitatis & beneficiorum, quæ ipse in me contulit, memoriam semper retinui, (12.) ac propterea aurum argentumque tibi muneri misi, ne ipsum ad me venire prohibeas, nam ei, si ad me venerit, honorem exhibebo ac beneficia, quæ ipse & mihi & patri meo præstitit, eidem rependam; si verò illum mittere nolueris, scias, quòd multa tibi bella tàm à Judæorum, quàm Romanorum exercitu immineant. (13.) Quapropter Persarum rex, cùm hæc audisset, certos homines Babylonem ad Hyrcanum misit, qui dicerent: si quidem desiderio flagras eundi Hierosolymam, ego nequaquam te prohibeo; id tamen svadeo, ne eò proficiscaris; sed tibi ab Herode sangvinario viro, caveas, ne fortè canitiei tuæ exitium adferat; (14.) Judæi quoque, qui Babylone habitabant, cum Hyrcano sic locuti sunt: noli existimare, Herodem benevolo ergà te animo, sed æmulatione regni impulsum legatos misisse, qui te ad sese deducerent, nam reges nunquam bona rependunt hominibus, à quibus beneficia acceperunt, cùm in humiliori essent statu, (15.) quia honor illos, qui in

אלו ממלכות יהודה: וישלח מלאכים
למלך פרס לאמר הורקנוס אשר הוא
עמך בארץ הוא גדלתי והוא חשוב
בעיני כאבי והיה חסד והוא הושיב
בגלות אשר הגלה אותו אנטיגנוס בן
אריסטובלוס אחיו עם המלך פקורוס אשר
לפניך בפרס: ועתה כי הומלכתי אני
ביהודה וכיתי את חסיו ואת טובתו
שעשה עמי והנני שולח לך מנחת כסף
וזהב ואל המנעהו מלבוא אלי: ובא
יבוא אלי כי כבד אבגדתו ואשלם לו
גמולו ואגמלהו טובות אשר עשה עמי
ועתה אבי: ואם לא תאבה לשלחו רק
כי מלחמות תבוא עליך מצבאי יהודים
והרומים חרו בשמע בן מלך פרס וישלח
אל הורקנוס בבל לאמר אם ארבות ללכת
ירושלם אין אני מונעך אבל איעצך שלא
תלך ותשמר מפני הורודום כי איש דמים
הוא פן ישחית את שיבתך: וגם
היהודים היושבים בבבל דברו להורקנוס
כדברים האלה לאמר אל תחשוב בלבך
כי מאהבה שלח הורודום אחריך להביאך
אלו כי אם מקנאה על רבר המלוכה:
כי המלכים לעולם אינם גומלי טובות
לבני אדם אשר יעשו להם טובות ברותם
בשפלות כי הכבוד ברוחם בגדולה ישוי
אותם והגדולה תוסיף את לבם: ועוד
כי

(10.) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 114.
(11.) Josephus Antiqu. lib. 15. c. 2. scribit, Saramalam ad Parthorum regem ab Herode missum fuisse.
(12.) Simili ferè commento postea usus est idem Herodes, dum Magis dixit: ite Bethlehem Jehuda &c, cum inveneritis puerum, renunciate mihi, ut & ego veniam & adorem eum, Matth. c. 2. v. 8. prout Munsterus hic notavit.
(13.) Consentit Josippi Epitom. p. 114.
(14.) Idem refertur in dict. Josippi Epitom. pag. 115.
(15.) Consentit Josephus dict. lib. 15. c. 2. & Josippi Epitom. p. 115. & seq.

כי אתה תדע כי לא יחכל למרן בירושלם
בעבור הדמים אשר שם כן אנטיגנוס בן
אריסטובלוס אחיך כי קצן ארץ אונך:
ועתה שב עמנו כי לא תחסר דבר בעינינו
כי אתה בעינינו כמלך ולכן שב לך
במקומך ולא תחשדנו עוד בם לרעות ירושלם
לרעה:

in excelso dignitatis gradu vivunt, mutat & magnitudinis excellentia eorundem pervertit animos: notum quoque tibi est, te Sacerdotio Hierosolymis haud fungi posse ob labem, quam tibi Antigonus, Aristobuli, fratris tui, filius intulit, dum aures tibi amputavit; nunc igitur mane apud nos, neque enim ullius rei penuriâ apud nosmet laboras, quia ut regem te colimus ac veneramur, quo circà eo in loco, ubi jam es, mane, nec denuò bellum, quod Hierosolymis exitium adferat, fuscita.

CAP. XIV.

[לא אבה הורקנוס לשמוע להם מלך
הורקנוס על ירושלם ויצא הורודום לקראתו
הוא וכל שריו ויחבקהו וינשקהו
ויביאהו אל ביתו וכבדהו מאד לעיני
הכל ויעש למנוי חשוב משתה ויקראהו
אבי לעיני כל העם ובחוד צוה לקדש
את נפשו: והשמע אלכסנדרה בת
הורקנוס אם מריטי היא מריטי אשת
הורודום את אלכסנדרה אשר ילדה
לאלכסנדר בן אריסטובלוס אחי הורקנוס
אביה: ותאמר אלכסנדרה אל הורקנוס
אביה השמע לך אבי מפני הורודום כי
לא יעשה לך כל זה וזק להרגך: אבל
שמע בקולי ולך ובוך לך אל מלכן מלך
הערב

Ast Hyrcanus eisdem obtemperare noluit; (1.) sed Hierosolymam abiit, (2.) ubi Herodes cum omnibus principibus suis obviam ei progressus illum amplexatus & osculatus est, atque in domum suam introduxit magnoque ipsum honore coràm omnibus affecit, (3.) illumque semper conviviis excepit ac patrem propalàm vocavit; (4.) secretò autem ipsum interfici jussit. Quapropter Alexandra, Hyrcani filia, mater Mariamnæ, (5.) quæ Herodis uxor fuit ac filia Alexandræ, quam ipsa Alexandro, Aristobuli filio, Hyrcani patris sui fratri, pepererat, cùm id audisset, Hyrcano, patri suo, dixit: cave tibi, pater, ab Herode, is enim hæc omnia non alio facit fine, quàm ut te occidat, quapropter dictis meis obtempera, & ad Maluccum, (6.) Arabiæ regem, confuge, ne vir iste sangvinarius senectutem tuam gladiò perimat; ast Hyrca-

(1.) In Josippi Epitom. pag. 117. causa adducitur, dum ibidem refertur, rem ita à Deo directam fuisse, qui injurias sapientibus, quos pater Hyrcani & avus ejus occiderant, illatam ulcisci voluit & ob id noluit, ut Haemonæis nomen supe esset, vid. quæ suprà l. 4. c. 18. n. 3. & h. l. 5. c. 12. n. 12. notata sunt.
(2.) Noscitur, tutius apud hostem captivos degere, quàm apud regem propinquos, prout scribit Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 36.
(3.) Consentit Josephus loc. alleg.
(4.) Idem refertur in Josippi Epitom. pag. 118.
(5.) Ita nominatur etiam à Josepho Antiqu. l. 15. cap. 2. confer. & h. l. 5. c. 9. n. 1. & cap. seqq. 15. n. 1.
(6.) Vid. Joseph. Antiq. lib. 15. c. 9. & Josippi Epitom. pag. 118. ab aliis vocatur: Maluchus, it. Malchus.

nus, ejusdem pater, morem ei gerere noluit; dum verò illa subinde instabat eumque urgebat, tandem Dositheum (7.) nobilem quendam Judæum, quem sibi maximè fidum putabant, vocârunt, eique arcanum detexerunt, nam Dositheus, ex nobili Judæorum gente ortus, inimicus erat Herodis, propterea, quòd ipsius frater ab illo occisus esset, quapropter secretum istud ei revelârunt muneraque ipsi dederunt: Hyrcanus autem Malucco, Arabiæ regi, scripserat, ut viros equosque clàm mitteret, qui apud lacum bituminosum (8.) præstò essent & Hyrcanum ad Maluccum, Arabiæ regem, deducerent eumque Herodis crudelitati eriperent; Dositheus autem, cùm literas accipisset & exístimâsset, se occasionem nactum esse, qua sese in amicitiam Herodis regis insinuare posset, easdem Herodi, Hyrcani sigillo obsignatas tradidit eique arcanum omne, quod Hyrcanus & Alexandra, ipsius filia, sibi commiserant, detexit. (9.) Quapropter rex, cùm literas illas à Dositheo accepisset, eundem laudavit ac honoravit multoque argento & auro ipsum remunerans dixit: abi ad locum, quò te Hyrcanus misit & epistolam, quam tibi sigillo suo obsignatam tradidit, accipe eumque responsum ad hasce literas Maluccus, Arabiæ rex, tibi dederit, defer illud ad me mihique viros & equos, quos ille ad Hyrcanum abducendum miserit, ostende, ut illos capiam. Dositheus igitur mandatum regis per omnia executus ad Maluccum, Arabiæ regem, abiit reversusque ad Herodem, regem, literas, quas Maluccus Hyrcano scripserat, eumque, ut ad se veniret, invitaverat, regi

הערב כן ישחות בורב את שיבתך איש הדמים הזה ולא אבה הורקנוס אביו לשמוע לו׳ ויפצר בו מאד ותצוקתו ויקראו את דוסטיאוס והוא אחד ממשרי יהודה ויאמינו בו ויגלו לו את הסוד כי היה דוסטיאוס ממשרי יהודה והיה איש להורודוס על אשר הרג את אחיו ולכן גלו לו את הסוד ויתנו לו שחד׳ ויכתוב הורקנוס כתב אל מלוך מלך הערב לשלוח אליו מלוך אנשי וסוסים בסחר ולעמוד בסקר אגם הדמר לשאת את הורקנוס אל מלוך מלך הערב לבזות מפני הורודוס׳ וידו כאשר קבל דוסטיאוס את האגרת רוצה בידו ומצא עלילה להיחו ארוכ למלך הורודו׳ ויתן את האגר׳ ביד דוידר׳ באשר היתה התמרה בידם הורקנוס ויגלה לו את כל הסוד אשר דבר לו הורקנוס ולכבודה בחר׳ וידי כאשר קבל המלך את האגרת מיד דוסטיאוס ויהלל אותו ויברכהו ויכבדהו ויתן לו מנה גדולה זהב וכסף ויאמר אליו המלך לך לדרכך למקר אשר שלוך הורקנוס והנה האגרת בידך אשר נתן לך הורקנוס התמרה בחומתו וכאשר הקבל תשובת האגרת אשר יתן לך מלוך מלך הערב הביאנה אלי ואת האנשים ואת הסוסים

(7.) Hebr. דוסיתיאוס, ita in codice Munsteriano, quem hic potius secutus sum, quam nostrum, ubi corruptè legitur דוסטיאוס i. e. Rostius, sic ferè in Josippi Epitome pag. 120. habetur: דיסתיאוס i. e. Ristius; sed Munsterianæ lectioni consentit Josephus lib. 15. cap. 9. Hæc autem omnia post Aristobulum, Mariamnæ fratrem, interemptum acciderunt, confer. Joseph. loc. alleg. & cap. seq. 15. n. 2. ibique not.

(8.) Sic verto hic אגם התמר secutus Josephum dict. lib. 15. cap. 9. ubi locum illum nominat Ἀσφαλτίτης λίμνης, lacum Asphaltidem, qui ab Hierosolymitanis finibus distabat 300. stadiis, referente eod. Josepho loc. alleg. confer. etiam n. 10. h. cap.

(9.) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 118,

gi tradidit, quas cùm Herodes accepisset, milites ad lacum bituminosum (10.) misit, virosque unà cum equis, quas Arabiæ rex miserat, ut Hyrcanum abduceret, cepit, quo facto rex (11.) quosdam ad Septuaginta Seniores (12.) misit, qui illis dicerent: consilium congregate, cui omnes Synedrii sapientes interfint, secretum enim judicium coràm vobis mihi peragendum est adversùs aliquem ex magnatibus populi. Hoc audito omnes concilii magni sapientes ad constitutum Synedrii locum convenerunt, cumque regem certiorem fecissent, se omnes in loco judicii adesse, rex unà cum Hyrcano ad consessum Synedrii pervenit; nemo autem ex omnibus, qui ibidem præsentes erant, animum regis noverat, Hyrcanus quoque ipse haud existimabat, judicium propter se institutum ac congregatum esse; rex igitur coràm universo concilio magno (13.) dixit: interrogabo te, Hyrcane, mihique respondeas, annon fœdus cum rege Arabiæ (14.) iniisti & ad illum hominem quendam misisti, ut tibi equos ad certum locum mitteret, qui te ad illum deferrent? ad hæc Hyrcanus respondit: non est mihi fœdus cum rege Arabiæ, nec quenquam ad ipsum misi nullasque ab eo accepi literas, tunc rex Dositheum, nuntium ac literas virosque Malucci unà cum equis, quos ceperat, produxit, eosque coràm septuaginta Senioribus constituit, dicens: judicate quæsò, ô Sapientes, annon vir iste mortis reus sit, qui regi, apud quem tu-

הנשים אשר ישלח לשאת עליהם את הורקנוס הראם אלי ואלכרם׳ ויעש הדוראיאוס ככל אשר דבר לו ויהלך וילך אל מלוך מלך הערב וישב אל הורודוס המלך ויתן לו את האגר׳ אשי שלח מלוך אל הורקנוס לבא אליו ויקבל המלך את האגרת וישלח גדודים אל אגם התמר ולבוד את האנשים והסוסים אשר שלח מלך הערב לשאת את הורקנוס׳ וישלח המלך אל ע׳ הוקני יאשבמי לעמרכם ויהי בו כל ויכמי ויאשבתיהי כי רב׳ משפט שחר לי אליהם עם אחד מגדולי העם ויקבצו כל זקני הסנהדרין במקר המושב אשר לסנהדרין וידרשו את המלך לאמר הנני נלעי יהר במושב המשפט׳ וילך המלך אל מושב הסנהדרין והורקנוס עמו והוא כי היו כלם שם ואיש לא ידע את לב המלך וגם הורקנוס לא ידע כי הקבילו למשפט בגלוי׳ ויאמר המלך לפני כל הסנהדרין אשאלך והודיעני הורקנוס אם יש ברית ביניך ובין מלך הערב ואם שלוחי אליו שלית לשלוח לך סוסי במקום ירוע להוליכך אליו׳ ויאמר הורקנוס אין ברית בינו ובינו

(10.) Vid. quæ suprà h. c. n. 8. hæc de re dicta sunt.

(11.) In Munsteri codice hæc solum habentur: & mittens rex ad 70. Seniores cœpit loqui & expostulare cum Hyrcano, num fœdus esset inter ipsum & Malmchum, regem Arabum; cætera omnia, quæ hic inserta sunt, usque ad: annon fœdus cum rege Arabiæ &c. absunt ab eodem codice Munsteriano, vid. infr. h. cap. num. 14.

(12.) Synedrium magnum, quod Hierosolymis erat, hic intelligitur, ita nominat etiam Josephus lib. 15. cap. 9. confer. & Josippi Epitom. p. 120.

(13.) Josephus dict. lib. 15. c. 9. scribit, Hyrcanum prius ab Herode vocatum & de fœdere cum Malcho Arabiæ rege, inito interrogatum fuisse, quod cum Hyrcanus negâsset, tunc demum Synedrium fuisse convocatum; idem tamen Josephus eod. c. 9. refert, à quibusdam Historicis factum hoc aliter narrari, confer. & Josippi Epitom. pag. 120.

14.) Vid. suprà h. cap. n. 11. ibique not.

tò

ובינו ולא שלחתו אלינו שלוח ולא באה
אלי אגרת· ויוצא המלך את הסוחרים
המלוח ואת האגרות ואת אנשי מלוכן
אשר לבד ואת הסוחרים ויאסם לפני הע׳
וקנוס· ואמר אלוהים שפטנו נא האכמני
ראש משפטן מות לאיש דזה כי יחשוש
למלך רעה והוא ישוב לבנות אתו ויענהו
לאמר יש ויש עשרה בו כרצונך· ויצו
לאחד מנבוויו להשיא את ראש הורקנו׳
מעליו ויבוא הגבור ויתז את ראשו·
ויהי הורקנוס איש צדיק ונוהג איש צדק
ויקן ומעודו במלכותו לא עשה רעה לאדו׳
ויעמדו עליו צרות וחלאי רבות מעודיו
מיום אשר מחדיא אמו ויקבל הוא את
המלכות· וימלוך אז ג׳ תרשים וילוש
או אריסטובלי אחיו עמו ויקח מיזו את
המלוכות בחזקה ולקין שנים רושב עוד
במלכותו וימלוך על ישראל ארבעים
שנה· ואשר כן נמלך בו אנטיגונוס בן
אחיו ולכדרו ויקצץ את אזנו לבלתי
היות כהן לעולם ויגלהו כשדימה· ולקץ
ג׳ שני מלך היהודים אשר הוא גדליו
בפתחנו וידרכהו וישלם רעה תחת טרפו
עקב

rò ac ſecurè vixit, perniciem molitus eſt? illi verò reſponderunt: certè mortis eſt reus, quapropter quodcunque tibi viſum fuerit, de eo ſtatue; rexigitur uni ex ſatellitibus ſuis præcepit, ut Hyrcano caput auferret, cui ſatelles morem gerens caput ejus cervice abſcidit: (15.) ſic vitam finivit Hyrcanus, vir juſtus ac probus, cùm jam provecta eſſet ætate, qui, quamdiu regno præfuit, neminem læſit; multas verò expertus eſt calamitates caſusque adverſos (16.) jam inde à pueritia, nam ex quo mater ejus obiit ipſeque regnum adeptus eſt, cùm vix tribus menſibus id adminiſtraſſet, Ariſtobulus, ipſius frater, bellum adverſùs illum geſſit eique regnum per vim eripuit; dein præterlapſis laliquot annis (17.) in regnum ſuum reſtitutus quadraginta annis populo Iſraëlitico præfuit, poſteà bellum ipſi movit Antigonus, fratris filius, captumque auribus privavit, ne unquam ſacerdotio fungi poſſet, eumque in Chaldæam (18.) relegavit. Dein triennio exacto rex Herodes, quem Hyrcanus alimoniâ ſua (19.) nutriverat, eundem interfecit, ipſique malum pro bono rependit: Hyrcanus enim (20.) Herodem capitis judiciò liberaverat, cùm is Ezechiam (21.) interemiſſet. Sanè per omnem Hyrcani vitam nihil deprehendi potuit, quò peccati coràm Deo reus conſtitui poſſet, niſi quòd connivendo impunitum reliquerit facinus Herodis, qui innocentem (22.) effuderat

(15.) Vid. infrà h. lib. 5. c. 32. n. 5. confer. etiam Joſippi Epitom. pag. 120. & Egeſipp. de Bell. Jud. l. 1. c. 36.

(16.) Hos caſus recenſet etiam Joſephus Antiqu. l. 15. c. 9. & Joſippi Epitom. dict. pag. 120. & ſequ.

(17.) In codice Munſteriano numerus annorum exprimitur, ubi ſic legitur: לקץ שלש שנים id eſt, à fine trium annorum, cui etiam Joſippi Epitome p. 120. conſentit.

(18.) Joſephus dict. lib. 15. c. 9. refert Hyrcanum apud Parthos captivum fuiſſe, vid. cap. antec. 13. n. 6.

(19.) Ita cum Munſtero hic vertere volui Hebr. מחבו, quæ dictio hic habetur, de qua vid. Daniel, c. 1. v. 8. ibique Comment.

(20.) Hæc & ſequentia usque ad finem hujus capitis abſunt à codice Munſteriano.

(21.) De hoc dictum ſuprà h. lib. 5. c. 4. num. 2. vid. & Joſeph. Antiq. lib. 14. c. 17. ac. Joſippi Epitom. p. 121.

(22.) Innocens hic dicitur Ezechias non ratione vitæ, (quia latro fuit ac graſſator, quem Joſephus loc. alleg. ἀρχιλῃστὴν vocat) ſed ratione modi procedendi, dum Ezechias iſte ſine mandato

עקב אשר הגילו דואג מאשמתם מורת
ברגבו את הוקהרי· ולא נמצא כל ימי
הורקנוס בי עשרה רק בעיני יי רק כי
התעיף את הוחדים בשפכו דם נקי כי
דרג להוקהרי וימלטו הוא את נפשו ממנו
ויי הביאו ביזו ויקם בו הוא דבר שמואל
ומנוחם·

fuderat ſangvinem, dum Ezechiam interfecit: Hyrcanus autem Herodem morte eripuit, quocircà Deus eundem Herodis poteſtati tradidit, à quo vaticinium, quod Schamæus (23.) & Menachemus de illo prædixerant, impletum fuit.

CAP. XV.

ויהי אחרי הדברים האלה ותתעצבנה
הנשים מרימי אשת הורודום ואלכסנדרה
אמה הזכעסנה על הורודום וחשנאנה
אותו מאד על אשר הרג הורקנוס זקן
אבותם· והמלך הורודום נתן את דבתנה
לאחד מן דברנים הבוזים כי לא הדה
מזרע חשמונאים ושמו וגנאל· וחשלח
אלכסנדרה אל קליאופטרה מלכת מצרים
רעויה אשת אנטוניוס גבור ושאה להרהגן
לפני אישה לאנטוניוס לשלח אל
הורודום מלאכים מלצות לו לקחת את
הנדנה מאת וגנאל ולהרי אותה
לאריסטובלוס בנה· ואריסטובלוס בנה
והה

Hîs rebus geſtis maximum animis cepere dolorem mulieres illæ, nempe Mariamna (1.) Herodis uxor & Alexandra, ejusdem mater, vehementique adverſùs Herodem irâ atque odio flagrârunt, quia Hyrcanum ſenem, illarum parèntem, interfecerat; (2.) Herodes autem rex Pontificatum Hananeli (3.) cuidam ex ignobilioribus (4.) ſacerdotibus, qui non fuit ex Haſmonæorum genere tradiderat, id, quod indignè ferens Alexandra ad Cleopatram, Ægypti reginam, ſocietate ſibi junctam, quæ Antonii, ducis Romani, uxor fuit, literas miſit, quibus illam rogavit, ut Antonium permoveret, quò legatos ad Herodem mitteret eique injungeret, ut Hananeli Pontificatum adimeret eumque Ariſtobulo, (5.) Alexandræ filio, traderet; (6.) Ariſtobulus autem, ejusdem filius, quindecim annos

dato regis & absque cauſæ cognitione, quæ à Synedrio fieri ſolebat, ab Herode interemptus eſt, vid. ſuprà h. l. 5. c. 4. n. 8.

(23.) De hoc. vid. ſuprà dict. l. 5. c. 4. n. 11.

(1.) Vid. quæ cap. antec. 14. num. 5. annotata ſunt.

(2.) Hyrcanus autem tunc temporis adhùc in vivis erat. vid. dict. c. 14. n. 7. ibique not.

(3.) Hebr. חנגאל, ita hic in noſtro codice; Joſephus Antiqu. lib. 15. c. 2. Ἀνάνηλον nominat, in Joſippi Epitom. pag. 122. vocatur חניאל i. e. Haniel.

(4.) Sic dictionem הבורי cum Munſtero hic vertere volui, quæ aliàs incultos, ſtupidos &c. notat, Joſephus eod. lib. 15. c. 2. ſcribit, quod Herodes ex Babylonia ſacerdotem quendam τῶν ἀσημοτέρων vocaverit eique Pontificatum tradiderit.

(5.) Hic Ariſtobulus etiam Jonathan appellatus fuit, vid. Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 36. & 37. confer. etiam Joſippi Epitom. pag. 122.

(6.) Idem ſcribit Joſephus lib. 15. cap. 2. vid. & Egeſippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 13. ubi plura de Pontificum Judæorum ſucceſſione.

nos habens (7.) eximia erat pulchritudine ac decora facie, adeò ut illius ætate nemo eleganti corporis formâ ipsum æquaret, is frater erat Mariamnæ reginæ, quæ Herodi regi nupta erat, ac filius cluebat Alexandræ, quam ipsa Alexandro, Aristobuli filio, pepererat. Cleopatra igitur regina Alexandræ, sodalis suæ, petitioni annuens Antonium, maritum suum, rogavit, ut legatos ad Herodem mitteret eique præciperet, ut Hananelem à Pontificatu removeret; Aristobulum autem adolescentem eidem præficeret, quò summô sacerdotiô fungeretur: hisce Cleopatræ precibus Antonius locum dedit & Gellium (8.) ducem quendam suum, Hierosolymam misit ad Herodem, rogans, ut petitioni Cleopatræ uxoris suæ ac voluntati Alexandræ, socrus Herodis, satisfaceret, quapropter Gellius Hierosolymam veniens mandata sua Herodi exposuit; sed Herodes morem ei gerere atque Pontificatum Aristobulo tradere noluit, causatus, quòd nec moribus Israëlitarum nec legi Divinæ consentaneum esset, ut summus Sacerdos, quamdiu is in vivis est, ab officio removeretur; alius verò in illius locum surrogaretur. Gellius autem, cùm Hierosolymis ageret, ac pulchritudinem, elegantiam, decoramque faciem Aristobuli, adolescentis, ut & Mariamnæ, sororis ejus, quæ & ipsa insigni erat corporis forma ac pulchritudine, contemplaretur, utriusque venustatem & pulchritudinem admiratus (quia in toto terrarum orbe nec apud gentem ullam iisdem similes conspexerat) Alexandræ dixit: ex quonam patre istos peperisti? sanè non cum viro, sed cum angelo DEI rem habuisti, quæ tales procreasti liberos; nunc itaque dictis meis obtempera atque utriusque effigi-

(7.) Sedecim annorum tunc fuisse scribit Josephus loc. allegg. confer. Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 36. & infrà h. cap. n. 15.

(8.) Hebr. גיליאוס, ita Munsteri codex, quem hic magis sequi volui, quàm nostrum, ubi corrupte legitur גיליאוס, i. e. Julius. Josephus lib. 15. c. 2. vocat Ἀίλιον, forte & ibi legendum Γάιον, Gellium. sic etiam nominat Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37.

effigiem depictam (9.) eorumque imaginem, tabulæ impressam, manibus meis trade, ut Antonio offeram, non enim dubito, quin ipse, si imagines adolescentis ac puellæ, filiæ tuæ, conspexerit, eorundem voluntati in omnibus satisfacturus sit. Alexandra igitur Gellio obtemperans utriusq; imagines ad Antonium misit, qui effigies illas contemplatus ac pulchritudinem admiratus maximo flagravit desiderio (10.) & abominanda accensus libidine (11.) epistolam ad Herodem misit istius sententiæ: Marcus Antonius, dux Romanorum, Herodi, Judæorum regi, Salutem! recordare beneficiorum, quæ tibi exhibui, dum auxilio tibi fui, ut regno super universam Judæam potireris; nunc igitur rogo te, ut Aristobulum, adolescentem, ad me mittas, quò illum benevolo excipiam animo, noli quæsò missionem istam petitioni meæ denegare, quòd si eum non celeriter ad me miseris, scias, Romanorum bellum tibi imminere: Herodes autem, cùm literas hasce legisset ac cognovisset, Antonium abominanda libidine accensum adolescentis videndi desideriò flagrare, illicò sacerdotium tradidit Aristobulo (12) & Antonio ita respondit: Non potest adolescens provinciâ egredi, quoniam Hananelis loco Summus Sacerdos creatus est, prout jussisti, si enim adolescens terrâ egressus fuerit, multa inter Judæos bella (13.) ob Summi Sacerdotii administrationem exori-

(9.) Confer. hic Josephi. dict. l. 15. c. 2. & Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 37.

(10.) Hebr. ותחמדו, ita enim hic legendum puto, non ותחמדו, uti hactenus impressa exemplaria, nam Josephus quoque dict. lib. 15. c. 2. scribit, quòd Antonius τοῦ ἐμπαροῦς Aristobulum subjicere voluerit, confer. etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. abest autem dictio illa à codice Munsteriano.

(11.) Turpissimum hic innuitur παιδερασίας crimen, quod Plato lib. 1. de Legibus, ut sceleratum & impurissimum execratur appellatque τὸ παρὰ φύσιν κέλαμμα, Clemens lib. 6. Constit. Apost. 27. nominat παρὰ φύσιν βδελυκτὸν μίξιν & lib. 7. c. 3. παρὰ φύσιν κακὸν, contra hoc detestabile crimen non solùm prisci Ecclesiæ patres, interque eos præprimis Lactantius lib. 1. c. 10. & lib. 5. c. 9. ac l. 6. c. 23. acerrimè scripserunt; sed etiam imperatores Christiani in illud severissimè animadverterunt, vid. l. 3. C. Theodos. ad L. Jul. de Adult. & l. 31. C. Justin. dict. Tit. ac Novell. 77. & 141.

(12.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 122.

(13.) Idem refert Josephus dict. lib. 15. c. 2. & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37.

ויסכך דם רב בעזרה ואני שאלתי את
כי הזקנים לקרי מעזרה ולשלוח לך את
הנער ואמרו לי מרם ימותו ולא יהיו
הנער לצאת מהמקדש כי כן מצו
העזרו: ויהי כי שמע אנטיוכוס הרב
הזה ויחדל לשאול את הנער: ויהלך
החורדם ויביא את חנגאל מהכוהרי
הגדולה ויתנה לאריסחובולוס אחי אשתו
והוא נער בן ט"ז שנה. ומהכוהנה הק
היתה בהרונה גדולה היה לשרת ה' כן
הקדוזל עד ימים מתי: אבל אנטיוכוס
אפיפאנעס הוא הראשון אשר חלל הברי
בהחזיאו דבדין הגדול אשר היה בימיו
ויעמד במקומו את חנגיא: וזה כי
השלישי הוא אריסחובולוס אשר הסיר
את אחיו החקמוני השלישי ששלח יהי
להעביר בהן גדול ולהמים אשר תחתיו
הוא זה החורדם המלך אשר השליך את
חנגאל מן הכהונה הגדולה ויתנה לאחי
אשתו אריסחובולוס ואמם החורדם המלך
לא עשה זה להלל הכהונה רק לשלש
את הנער מתעלות אנטיוכוס בעד חכמה
אשר היה מבקשו להמעבו: גם עבירה זה
בגלל המריבה שהיו בביתו עליו מאז ו
התחתנו ובני להשלים את החלוקת ביתו
עשה זה: ועם כל זה בי עשרה את
ה ע

exorientur, multumque sanguinis Judaici effundetur; prætereà Seniores consului, ut mandatum tuum adimplerem atque adolescentem tibi mitterem, illi verò se mortem potius oppetituros, quàm permissuros esse, ut adolescens Sanctuario ogrediatur, responderunt, quia sic lege Divina cautum esset. Quo cognito Antonius adolescentem ulterius flagitare destitit. Herodes itaque rex Hananelem à Summo Sacerdotio removit (14.) illudque Aristobulo, uxoris suæ fratri, qui tunc quindecim (15.) annorum erat, tradidit, & ab initio quidem lege sancitum erat, ut Pontifex summo sacerdotio fungeretur, quamdiu viveret; sed Antiochus Epiphanes primus fuit, (16.) qui Pontificatum profanavit, dum Summum sacerdotem, (17.) qui ipsius ætate vixit, removit & in ejusdem locum Hananiam (18.) surrogavit. Secundus, qui Summum polluit Sacerdotium, fuit Aristobulus, qui fratrem suum, Hyrcanum, ab illo removit; tertius verò, qui summi Pontificis removendi alteriusve in ejus locum substituendi potestatem sibi arrogavit, fuit Herodes iste, qui Hananelem à Summo Sacerdotio removit, illudque Aristobulo, uxoris suæ fratri, tradidit, quanquàm Herodes illud non profanandi Sacerdotii causa fecerit, sed ut adolescentem incontaminatum servaret à turpissima libidine Antonii, Imperatoris Romani, qui illum nefario scelere polluere conatus erat; id ipsum etiam fecit propter contentiones, quæ adolescentis illius causa in domo sua inter uxorem ac socrum suam obortæ erant, ut dissensiones

(14.) Consentit Josephus dict. l. 15. c. 3. princ. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 36. & 37. ac Josippi Epitom. p. 123.

(15.) Hebr. שנים ט"ו, sic in nostro codice; Munsterianus habet: ט"ו שנים id est, sedecim annos, cui & Josephus loc. alleg. consentit, vid. quæ suprà h. cap. num. 7. notata sunt.

(16.) Idem scribit Josephus l. 15. c. 3. princ.

(17.) Hunc Josephus eod. cap. 3. vocat Ἰησοῦν, Jesum.

(18.) Hebr. חנניא, sic in nostro codice; Munsterianus habet: אוריה Uria; priori tamen lectioni adstipulari videtur Josephus loc. alleg. ubi subslitutum hunc Pontificem nominat Ὀνίαν Onian, quare in Munsteri codice fortè legendum erit אוניה, facili unius literæ mutatione.

המעשה הזה לא נגה בביתו ולא שקטו
כי שנאורו ותחנתו ואשתו על אשר
ירע הקן הזקנים אביהם:

ויבא הורדוס ממקום מושב המלוכה כי
קראו את ממגלי הסודות המתחכמי שיהי
לו ויורהו לשמור את התחנתו כי ותרשת
עליו רעות בשתר בן הנערה עליו את
העם וימם המלך בלבי את הדבר הזה
ויעד לשמור את אלכסנדרה ויהי אותי
בן ותשלה אלכסנדרה אל קליאופטרה
לבחות אליה מפני הזדונים המלך לבא
למצרים: ותעש לה אלכסנדרה שתי
הבורות בדשת הבנות המתים הוציאם
מירושלם ללכת להקבר בהברון או במקום
אחר: ותשכב היא בהבות אחת ובניה
בהבה אחר: ותצו לרוציא אותם
מירושלם ולהוליכם בו עד ים יפו מקום
אשר שלחה קליאופטרה את הספינות
אשר אתה לשאת את אלכסנדרה ואת
בנה ולהביאם אליה: וילך מבין והוא
אחר מיועצי אלכסנדרי הספר והבר את
המלך: ויאמר המלך אליו לאמר שמי
הבורה אשר בהם אלכסנדרה ובניה
כאשר רבוה לכם ראי: ויהי בנשאם
אותה

nes illas hac ratione componeret; sed frustra, quia nullam domui suæ quietem hoc modo conciliare potuit, sed socrus & uxor (19.) Herodem idcircò odio habuerunt, quia is Hyrcanum senem, ipsarum parentem, interfecerat.

CAP. XVI.

Herodes autem regia sede egressus est, quia explorator quidam & arcanorum revelator ex illis hominibus, quos rex secum habebat, eundem instigavit & admonuit, ut à socru sua, insidias clàm struente, sibi caveret atque operam daret, ne illa fortè populum ad seditionem impelleret, quod dictum rex animo suo penitùs impressit & Alexandram imposterùm observari jussit; (1.) accidit autem postea, ut Alexandra Cleopatram certiorem faceret, se ad ipsam è conspectu Herodis in Ægyptum profugere velle, (2.) quem in finem Alexandra duas sibi arcas confici jusserat, loculis illis similes, quibus defunctorum corpora Hierosolymis efferri consveverant, ut Hebrone vel aliis in locis sepelirentur, harum uni ipsa semet includit; in altera filium suum reposuit ac præcepit, ut Hierosolymis exportarentur & ad mare usque ad urbem Joppen deferrentur, ad locum, quò Cleopatra navem miserat, ut Alexandra ejusque filius illam conscenderent, & in Ægyptum ad reginam venirent; ast Sabbion (3.) unus ex Alexandræ consiliariis regem adiit eique rem detexit; ad quæ rex: tollite, inquit, arcas, quibus Alexandra ejusque filius inclusi sunt, prout ipsa vobis præcepit, easque ita sublatas ad me deferte, ut in ipsis arcis illos comprehendere possim,

(19.) Confer hic Josippi Epitom. p. 123.

(1.) Idem refertur à Josepho Antiq. l. 15. c. 3.

(2.) Vid. Joseph. dict. lib. 15. c. 2. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 37. ac Josippi Epitom. pag. 123. & seq.

(3.) Hebr. סבין, ita hic in nostro codice, cui etiam Josephus dict. l. 15. c. 3. consentit ac refert, Æsopum, Alexandræ servum, id Sabbioni detexisse, confer. etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37.

אותו הביאום לפני ואתפשם בחוץ
החיצונות ויקשרו הנושאי' בן כאשר צוה
סבין ויביאו ארז החיצונות לפני המלך
ויפרסו את החיצונות תחנה לכסנורה ובנות
בתוכם ויאמר המלך ע אלכסנורה מרי
האמרי כי יהיה משפטיך היום רוה קר
מחי לא הבושי לעשות ברבים דאלה
וגם על בנה בער ועליה בער עוד ויכוחם
ברבים ויסלח להם המלך גם העון הזה
בגלל ארבת מרימי אשתו וידי מקץ
שנה אותה בחג המצות ויעל אוסיתובלוס
הכהן הגדול על המזבח להקטיר בבגדי
שרד אשר לכהן גדול בעמדתו ויהא העם
את הבוער עומד על עמדו ואפוד במדיו
הגדר בו ויהא בתארו וביופיו ובהדרתו
כמלאך אלהים ושמחת העם שמחתיו
גדולה עד אשר בבן מרוב השמחה ויבקע
את י' ואת הכהן הגדול וילחד המלך
מאד ויאמר בלבו אם לא אמית את הנער
הזה מלפני מהרה תשוב אליו המלוכה
כי לב כל ישראל עליו להמליכו ויהי
אדרי רוצ ויצא המלך מירושלם ויהא
תכל בני ביתו וילך בירחו היא העיר
הגדולה מקום אש שם עץ האפרסמון
רוא בלשונן הגד העץ אשר ממנו יצא
השמן המוב אש על שמו מקראת העיר
עיד

sim id, quod bajuli, prout Sabbion jusserat, fecerunt, & arcas coram rege detulerunt, qui illas aperuit & Alexandram ejusq; filium ibidem deprehendit. atq; Alexandrâ ita compellavit: ecquid respondebis, si hodiè in judicium deducta fueris? quousq; non erubescis talia perpetrare facinora? sic rex Alexandram ejusq; filium reprehendit & verbis castigavit; peccatum tamen istud propter Mariamnæ, uxoris suæ, amorem illis condonavit: accidit autem exacto anno in festo tabernaculorum, (4.) ut Aristobulus, Summus Sacerdos, ad altare ascenderet & adoleret, vestibus sacri ministerii indutus, quibus Summus Sacerdos uti solebat, dum sacris operam dabat; populus autem, cùm adolescentem in statione sua humerali amiculo (5.) cinctum & eximia corporis pulchritudine instar angeli Dei conspicuum vidisset, maximâ lætitiâ affectus fuit adeò, ut præ abundanti gaudio in fletum erumperet, Dominumque simùl ac Summum Sacerdotem laudibus celebraret, quamobrem maximus timor subiit regem atque secum ita reputavit, nisi adolescentem istum quàm primùm è conspectu meo sustulero, brevi fiet, ut regnum ad illum revertatur, quia universus populus Israëliticus eò inclinat, ut ipsum constituat regem. (6.) Celebrato igitur festo rex cum omni familia sua Hierosolymis egressus ad magnam urbem Jericho (7.) venit, nimirùm ad locum illum, ubi arbor Apharsemon (8.) quæ Balsamum nominatur, crescit, ex hac arbore optimum egreditur oleum, unde etiam urbs illa Jericho, nomen traxit, nempe à svaviſſimo odore, (9.) an verò à luna (10.) urbs illa dicta sit,

(4.) Consentit Josephus & Egesippus, loc. alleg. confer. & Josippi Epitom. pag. 125.
(5.) Itar dictionem אפוד; quæ hic in Hebræo habetur, vertere volui, cujus descriptionem vide inter alios apud R. Salom. ad Exod. c. 28. v. 4. & c. 40. in fin.
(6.) Confer. hic Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 36.
(7.) Consentit Josephus Antiqu. lib. 15. c. 3. & Egesipp. l. 1. de Bell. Jud, c. 37. ac Iosippi Epitom. pag. 126.
(8.) Vid. quæ suprà lib. 4. c. 22. num. 11. notata sunt.
(9.) Nam dictio ריח i. e. Riach, odorem significat, vid. supra dict. lib. 4. c. 22. n. 11. confer. & Munsteri notæ h. loc.
(10.) Dictio ירח i. e. Iareach, Hebræis lunam notat, vid. infrà h. l. 5. c. 17. n. 10.

עיד יידוע ע"י דבר הריח ואם נקרא כן
ע"י שם זולת אשר הודענו למעלה.
ויהי בלכת המלך שם ואיש לא ידע את
לבו ויעש משתה גדול לכל השרים
הבאים עמו שם וישב המלך בשושתו.
ויאמר המלך אל אריסתובלוס וחבריו
המזול שב אתנו וישב הכהן אצל המלך
וכל שריו ועבדיו וישבו לפניו איש איש
לפי כבודו ומעלתו וישמח המלך ושריו
וכל שריו וקבריו בשושתו ויהא באור
מאד. ויהי אחרי השתה לאחר השרים
יצא המלך והכהן הגדול והכתר ושאר
המלך אל הגנות ואל בעיות המים
לראות אין ישחור בהם הבוערים עבדי
המלך כי שם בריכות מים גדולות עמוקה
מאד אשר המלאכה מימי המעיני' ועשיות
המלך על בריכה אחת קטנה ויהא את
עבדיו שטופים בהם ומשחקים ומתגרים
זיך בהדדי ומתרי' להשחיץ איש את
רעיו במים. ויקראו הבחורים אל
אריסתובלי בקשת המלך ויאמרו לו זד
נא אלינו לשום ולשחוק אתנו במים
ויאמר אריסתובלוס אל המלך ארדה נא
ואשוט במים עם רבותי ואשחק עמהם.
ויאמר המלך למה זה תרד עבדי בריי
דגאה להכון גדול להתערב עם משחקי
ומתולל ויפצר בו דעבר בי הבעורת
זה גבר בו על נמוד וכחוכה ויאמר
למלך אדד ויהי מרי ויאמר לו המלך
עשה כחפצך. ויהי דעבר לשוט במים
עם הבחורים וילך המלך ויבא הבחורים
כי ידע אשר עשתו חשקם ועבדי המלך
שרוקי

sit, suprà (11.) indicavimus. Rex itaque, cùm eò venisset, nec cuiquam de ejus voluntate innotuisset, magnum convivium omnibus principibus, qui cum ipso venerant, exhibuit, cui etiam rex interfuit, & Aristobulo, Summo Sacerdoti, dixit, accumbe nobiscum: postquàm igitur adolescens juxtà regem accubuisset, omnes quoque principes ac ministri coràm rege sederunt, unusquisque secundùm dignitatis suæ gradum. In eo convivio & rex & principes ejus omnesque ministri admodùm læti fuerunt & hilares; finitò autem convivio tempore pomeridiano Herodes unà cum Aristobulo, Summo Sacerdote, ac principibus suis ad hortos & fontes aquarum exspatiabatur, ut videret, quomodo juvenes, ministri regii, aquis innatarent, nam piscinæ ibidem erant admodùm amplæ & profundæ, aquâ fontanâ plenæ: dum igitur rex juxtà piscinam quandam profundam stabat ac conspiciebat, quomodo servi sui aquis innatarent ac luderent, & quomodo alter alterum per lusum ac jocum aquâ immergeret, tunc adolescentes illi ex consilio regis Aristobulum quoque invitarunt, ut in aquam descenderet & unà cum ipsis natare atque in aqua luderet, quibus verbis Aristobulus inductus fuit, ut regem rogaret, dicens: permitte quæsò, ut in aquam descendam & cum adolescentibus illis ibidem natando ludam; rex autem respondit: cur jam descendere vis? an Summum Sacerdotem decet Indentibus & ludicra tractantibus sese immiscere? cùm verò adolescens obnixè rogaret regem, (puerilis enim ætas majorem in eo vim habuit, quàm dignitas sacerdotalis) ut descendendi facultatem sibi concederet, quia res parvi esset momenti, tunc rex: fac ergò, inquit, quod tibi placet, hac veniâ impetratâ puer descendit, ut cum cæteris adolescentibus in aqua nataret; rex autem domum abiit, haud ignarus, consilium suum à proposito fine non aberraturum esse, interea servi

ejus

(11.) Nimirum dict. lib. 4. c. 22. n. 11.

ejus cum Aristobulo in aqua ludebant usque ad serum diei, eumque tamdiu aquis immerserunt, donec ex consilio regis submergeretur & suffocaretur: (12) Postquàm autem Aristobuli mors innotuit populo, tunc ipse simùl & principes omnes servique regis fleverunt, imprimis mulieres, Alexandra & Mariamna, ejulatu ac ploratu omnia compleverunt; inter alia autem Mariamna regina, audiente omni populo, regem ita objurgavit: en perfidum istum ac sangvinarium virum! ah quomodo ego sola ex omni cognatione mea relicta sum! num tibi haud satis fuit, Hyrcanum, regem justum, interfecisse ac gladiò tuo regnum occupâsse nec senectuti matris meæ pepercisse, nisi etiam adolescentulum, fratrem meum, interimeres, nullamque nostrûm curam haberes? en ego omni cognatione mea vivo orbata; tu verò, perfide, lætaris: hoc modo regina ejulans ac plorans coràm omni populo etiam regem Herodem ad fletum commovit, (13.) quia non solùm commiseratione uxoris suæ, mœrore afflictæ, sed etiam recordatione eximiæ pulchritudinis adolescentis afficiebatur & lapidis instar obmutescebat nec quidquam respondebat; quapropter omni populo innotuit, regem mortis Aristobuli, adolescentis, fuisse autorem: Herodes tamen eximium monumentum exstrui & maxima funeris pompa (14.) adolescentem sepulturæ tradi jussit: Alexandra verò, adolescentis mater, seipsam interficere voluit, nec aliud quidquam eandem in vita retinuit, quàm ut occasionem inveniret, quâ vindictam de Herode sumeret. Ab eo tempore ac deinceps regina Mariamna nec cum Cypro, (15.) regis matre, nec cum Salo-

(12.) Idem refert etiam Iosephus l. 15. c. 3. confer. & Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 36. & 37. atque Josippi Epitom. p. 128.
(13.) Consentit Josephus dict. lib. 15. c. 3. confer. etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. & Josippi Epitom. pag. 128.
(14.) Idem refertur à Josepho cod. lib. 15. cap. 3. in fin.
(15.) Hæc fœmina, nobili genere nata, ab Antipatro ex Arabia ducta fuit in matrimonium, referente Josepho Antiqu. lib. 14. c. 12. ab Egesippo lib. 14. c. 12. ab Egesippo lib. 1. de Bell. Jud. c. 22. vocatur Cypris in Josippi Epitom. pag.

Salomith ejusdem (16.) sorore quidquam loquebatur ob conceptum ergà illas odium; sed semper easdem execrabatur ac maledictis incessebat & illarum genus ipsis objiciebat & exprobrans dicebat, quòd confusa (17.) & incerta sit matris regis progenies. Hæc reginæ verba Cyprus, regis mater, ad Herodem deferebat; rex autem illius dictis aures non præbebat, nec uxorem suam propterea objurgabat idque ob nimium amorem, (18.) quô illam complectebatur, quare etiam regina audacior facta eò licentius regis cognationem maledictis ac probris afficiebat.

CAP. XVII.

EOdem tempore apud Syros ac Persas exorta sunt bella, nam ab imperio Romano ideò defecerant, quia Marcus Antonius, Romanorum Imperator, qui tunc temporis in Ægypto versabatur, provincias illas oppresserat, easque Cleopatræ, uxori suæ, dono dederat, nam in omnibus reginæ illius voluntati ac dictis morem gerebat, à qua contrà reges istos instigabatur, ut illorum ditiones occuparet easque reginæ daret, atque aurum argentumque, regibus illis ademptum, Cleopatræ traderet, quod etiam Antonius effectui dedit, interfectis enim regibus potentissimis, ut ei gratificaretur, argentum & aurum omniaque illorum bona reginæ donaverat; nec tamen iis contenta Cleopatra ipsum quoque impulit, ut Judæorum & Arabum regibus interemptis eorundem terras ac bona sibi

pag. 129. nominatur קיפרי Ciprin, ubi fortè juxtà Josephum legendum erit קיפרי Cipris vel Cypris, facili mutatione literæ ת in ר confer. & supr. lib. 4. cap. 17. num. 28. it. cap. sequ. 17. num. 14.
(16.) Regis scilicet Herodis.
(17.) In codice nostro hic habetur: מעורבת, quæ dictio notat: permixtum, confusum, obscurum, Munsterus vertit: prophanam (progeniem scil.) confer. & Josippi Epitom. dict. p. 129.
(18.) Confer. hic Josippi Epitom. p. 129.

sibi traderet, (1.) sed Antonius hac in re ei non obtemperavit, quia ad mentis sanitatem redierat, non secus atque amens insaniæ morbo liberatus rationis usum recipit; quapropter Cleopatram repulit hisce dictis: non expedit (2.) reges tàm potentes, quales isti sunt, interimere nec etiam jure illud efficere possumus, nisi cum multa sanguinis effusione & ejusmodi viribus, quibus fortè neutra pars erit sufficiens; Herodes enim, Judæorum rex, amicus meus, Augusti Cæsaris & Senatus Romani autoritate atque consilio rex constitutus est, non itaque hoc modo agere mihi convenit, ut fœdus, cum illo initum, rumpam, ipse quoque rex illustri loco natus (3.) inter Judæos ac claro regioque sanguine ortus est; si verò Arabiæ regem (4.) superare potero, in eo morem tibi geram: Antonius igitur Arabiæ (5.) regi non pepercit, sed interfecti spolia omnemque illius terram Cleopatræ, uxori suæ, tradidit, alios quoque reges multos occidit eorumque bona ac ditiones reginæ dedit. Posteà Antonius Ægypto iterùm egressus in bellum adversùs Persas (6.) profectus est comite Cleopatra, uxore sua, quæ illum usque ad Euphratem (7.) fluvium prosecuta est, exin regina reversa, ut in Ægyptum rediret, in Judæam venit (8.) ad urbem Jericho (9.) ab odore sive luna (10.) sic dictam, ubi arbor olei præstantissimi

(1.) Consentit hic Josephus Antiqu. lib. 15. c. 4. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13. in fin. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c 32.

(2.) Confer. hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

(3.) Ita hic מיוחס, quod in codice nostro habetur, vertere volui.

(4.) Vid. num. seq. 5. ibique not.

(5.) Hebr. יריב, sic in nostro exemplari, Munsterianum habet ארם unde ibidem vertitur: Syriæ, cui etiam Josephus dict. lib. 15. c. 4. consentit, dum scribit, quòd Antonius Cleopatræ dederit τὰς κοίλας Συρίας, CœleSyriam, confer. etiam Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 32.

(6.) Josephus dict. lib. 15. c. 5. scribit, quòd Cleopatra Antonium in Armeniam castra moventem, ad Euphratem usque comitata sit, cui etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 32. adstipulatur.

(7.) Hebr. עד פרת, sic in nostro codice; in Munsterianо legitur: עד פרס, ubi vertitur: usque ad Persiam, sed priori lectioni consentit Josephus eod. lib. 15. c. 5. & l. 1. de Bell. Jud. c. 13.

(9.) Idem refert & Josephus loc. alleg. confer. etiam Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 32.

(9.) De hac urbe vid. plura inter alios apud Joh. Lightfoot. in Chorograph. Matthæo præmiss. c. 46. 47. & 48.

(10.) Confer. hic, quæ suprà l. 4. c. 22. n. 11. & cap. antec. 16. num. 8. & 9. hac de re dicta sunt.

tissimi reperitur, hac in urbe Herodes reginæ ejusque ministris magnificum paravit convivium, magnoque illos honore affecit, Cleopatra quoque regina Herodem ad concubitum solicitavit; (11.) rex verò id recusans ei dixit: absit à me quàm longissimè, ut peccatum istud in DEum & Antonium, maritum tuum, amicum meum, committam, dein rex cum intimis suis consilium habuit, ut Cleopatram in conclave introductam interficeret (12.) atque hac ratione multos ab illius improbitate liberaret; sed ipsius consiliarii propositum istud ei disisvaserunt, dicentes: procùl absit à te facinus istud, si enim illam interfeceris, maxima inter te & Antonium, qui eam perditè amat, orientur bella, quapropter rex, cùm id audisset, omisso illius interimendæ consilio argentum & aurum atque gemmas pro regia magnificentia illi dono dedit, eamque in Ægyptum usque comitatus est, atque inde Hierosolymam rediit: Antonius autem Syriam (13.) bello petens provinciam illam subjugavit, exinde motis castris contrà Persas arma vertit eosque devicit, & Armeniæ regem, Artabanem (14.) cæterosque Persiæ reges catenis vinctos, eorumque diademata (15.) ut & aurum atque argentum Cleopatræ donavit, (16.) ut ei reges servirent & reginæ ancillarentur, quocircà omnes illum gentes odio prosequebantur, quia maximos ac potentissimos reges, à Deo ipsius potestati

(11.) Idem asserit etiam Josephus eod. lib. 15. c. 5.

(12.) Consentit etiam hic Josephus dict. lib. 15. cap. 5.

(13.) Hebr. ארם, sic in nostro codice, Munsterianus habet ארמיניאה Armeniam, vid. num. seq. 14.

(14.) Hebr. ארתבן ita mutatis literis hìc legendum puto pro: ארתבז Artaban, quod nomen in nostro habetur codice, Munsterus vertit: Artabazem, cui etiam Josephus lib. 15. c. 5. & lib. 1 de Bell. Jud. c. 13. consentit, juxtà quos legendum hic erit: ארתבז, facili mutatione ן in ז, si

(15.) Hebr. עדייהם, sic in codice nostro. i. e. ornamenta illorum, πᾶσαν κόσμον τῆς βασιλείας, omnem ornatum regni donatum fuisse Cleopatræ refert Josephus dict. lib. 15. c. 5. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 13. in fin.

(16.) Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 32. scribit, quòd Antonius urbes omnes intrà Eleutherum amnem sitas, Tyro tamen & Sidone exceptis, Cleopatræ cupiditati adjudicaverit.

traditos, summâ ignominia affecit, dum illos tanquam servos eorumque uxores veluti ancillas Cleopatræ, uxori suæ dilectæ, tradidit.

CAP. XVIII.

His rebus gestis tandem Cleopatra Antonium verbis induxit, (1.) ut bellum susciperet contrà Octavianum Augustum, Romanorum imperatorem, cujus imperium ab India usque ad Britanniam, quæ in Oceanum occidentem versùs sita est, sese extendebat. Antonius itaque exercitum suum instruxit anno octogesimo septimo (2.) Olympiadis, (3.) ac maximas validissimasque copias contraxit, ut Cleopatræ, uxoris suæ, voluntati obtemperaret, Herodem quoque rogavit, ut secum in bellum proficisceretur, qui etiam morem illi gessit maximumque exercitum tàm Judæorum, quàm gentium à se subactarum collegit, validissimam & maximam manum; rex etiam Ægypti (4.) numerosam apparavit classem, ut Antonio suppetias ferret & cum eo in Italiam (5.) proficisceretur & adversùs Octavianum Augustum simul pugnaret: cùm itaque Herodes in Ægyptum venisset, Antonius ei dixit: (6.) tu nobiscum haud ibis, ne fortè interèà, dum ego in Italiam proficiscor & contrà Augustum bellum gero, regna ista omnia deficiant; sed tu

(1.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 129. & seq. atque Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 32.

(2.) Hebr. בשנה ע"ז, ita hic in codice Munsteriano, quem secutus sum potius, quàm nostrum, ubi "1. e. septem solum habetur, qui sane numerus non sufficit, nam Actiaca pugna accidit Olympiade octogesima septima suprà centesimam, cui numero etiam Jose, hus dict. lib. 15. cap. 6. adstipulatur, ut inf. infrà h. l. 5. c. 21. n. 1.

(3.) Hebr. לאוליפוס sic legitur in Munsteriano codice, & rectius quidem, quàm in nostro, ubi corruptè habetur: לאגליפוס, confer. num. antec. 2. & ea, quæ suprà h. l. 5. c. 1. n. 19. annotata sunt.

(4.) Hæc verba: rex etiam Ægypti, absunt à codice Munsteriano, in quo navium apparatus Herodi attribuitur.

5.) Sic enim Munstero hic nomen כתימה vertere volui, posses etiam interpretari Macedoniam, Actium enim, ubi Augustus Antonium & Cleopatram devicit, oppidum fuit Epiri, quæ insula inter Macedoniam, Achaiam & mare Jonium sita est, confer. & ea, quæ suprà h. l. 5. c. 6. n. 24. notata sunt.

(6.) Vid. Joseph. Antiqu. l. 15. c. 6. & Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 32.

tius autem erit, si in istis regionibus auxilio nobis fueris, & Arabiæ regem (7.) (is enim tunc temporis à Romanorum imperio defecerat) percusseris; quô cognitô Herodes valdè lætus collectis equitibus (8.) Arabiam invasit eamque ferro & igne vastavit, Cleopatra quoque Anthium (9.) exercitus sui ducem ad suppetias Herodi ferendas misit; secretò tamen illi dixit: consilium confer cum Arabiæ rege & cùm res ad prælium venerit, locum post Judæorum castra occupa, eosque à tergo adorire; rex verò Arabiæ illos à fronte aggrediatur ita, ut ab utraque parte medii Judæi circumveniantur, & unà cum Herode, eorundem rege, deleantur, quô factô terram Judaicam occupabo & super illam regnabo. Cùm igitur Herodes in Arabiam cum Anthio (10.) Romano, exercitus Cleopatræ duce, profectus esset, Anthius Arabiæ regem de Cleopatræ sententia ac voluntate clàm certiorem fecit, quô cognitô Arabiæ rex cum validissimo exercitu eisdem obviam progressus est; Herodes autem rex intrà castra Hierosolymitana (11.) substitit ac primùm copias Judaicas contrà regem Arabiæ misit, ubi acerrima exorta est pugna, in qua initio quidem Judæi superiores fuerunt, & Arabes, magna ipsorum strage prius edita, in fugam verterunt; sed Anthius Judæos à tergo aggressus, prout ei Cleopatra regina præceperat, impetum in illos fecit, Judæi itaque cùm respexissent, & tàm à fronte, quàm à tergo belli molem

(7.) Confer. hic Egesipp. dict. l. 1. c. 32. ubi Cleopatræ consilium de bello adversùs Arabiæ regem gerendo pluribus refertur.

(8.) Ac peditibus ורגליים, &c in codice Munsteriano hic additur.

(9.) Hebr. אנטיאום, ita hic in nostro codice, Munsterus legit אנטיאמוס ac vertit: Antemum, Josephus lib. 15. c. 6. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. habet *Atheniona*, Athenionem, cui etiam Egesippus l. 1. de Excid. Hieros. c. 32. consentit.

(10.) Vel: Athenione, prout à Josepho & Egesippo nominatur, vid. num. antec. 9.

11.) Hebr. ירושלם, ita hic in nostro codice; sed abest nomen istud à codice Munsteriano, Josephus Antiqu. lib. 15. c. 6. scribit, Herodem in loco quodam Cœlesyriæ, Cana dicto, castra posuisse ibique cum Arabibus prælium commisisse, idem refert lib. 1. de Bell. Jud. cap. 14. Egesippus lib. 1. de Excid. Hieros. c. 32. locum hunc nominat Canatham; cæterum de loco Cana vid. inter alios etiam Joh. Lightfoot Chorograph. Matthæo præmissa c. 90. & Ejusd. Chorograph. Johanni præmissa c. 2. § 5.

lem imminere vidissent, à tergo quidem cum Anthio & Ægyptiis, à fronte autem cum Arabibus pugnârunt, atque ita medii inter Arabes & Ægyptios partim cum rege Arabiæ, partim cum Anthio manus conserere coacti sunt, quapropter ingens Judæorum cædes facta est, multique eo in prælio occubuerunt; (12.) Herodes verò, cùm id animadvertisset, tentorio ac castris suis celeriter egressus, adversùs Anthii copias equos & currus suos eduxit atque ab hac parte hostilem exercitum fudit eumque in fugam vertit; posteà Arabes quoque maxima clade afflixit multaque ex eorundem copiis in terram prostravit corpora (13.) ac fugienti institit hosti, qui in urbes munitas sese recepit; Herodes autem Hierosolymam reversus est.

CAP. XIX.

Isdem diebus maximus ac vehementissimus terræ motus per universam Judæam factus est, (1.) qualis ab Uziæ, Judæorum regis, tempore ad hodiernum usque diem non accidit, (2.) in quo partim urbium ædificiorumque ruinâ, partim metu ac pavore multi in Judæa interierunt, (3.) non homines solùm, sed etiam pecora, adeò, ut in sola urbe Hierosolymitana virorum, mulierum ac parvulorum

(12.) Idem refertur à Josepho dict. l. 15. c. 6. & ab Egesippo l. 1. de Bell. Jud. c. 32.

(13.) Josephus tamen loc. alleg. scribit, Herodem tunc quidem perfidia præfecti Ægypti, Atheniònis, ab Arabibus victum fuisse; posteà verò, cum iterum adversùs Arabes pugnâsset, victorem extitisse, ita idem Josephus dict. lib. 15. c. 8. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. narrat, cui etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. cap. 32. consentit.

(1.) De hoc terræ motu multa refert Josephus Antiqu. lib. 15. c. 7. & l. 1. de Bell. Jud. c. 14. confer. etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. cap. 32.

(2.) Contigit hic terræ motus anno septimo regni Herodis, post prælium Actiacum inter Augustum & Antonium, vid. Joseph. loc. alleg. & Munster. hic in notis.

(3.) Egesippus dict. lib. 1. c. 32. scribit, quòd hominum triginta ferè millia consumpta sint.

rum decem ferè millia perierint, præter illos, qui in aliis Judææ urbibus absumpti sunt, quamobrem rex Herodes atque universus populus Judaicus vehementer consternati animoque territi (4.) legatos ad vicinas gentes miserunt, pacemque cum illis fecerunt, ad Arabiæ quoque regem pacis ineundæ causa legati missi sunt; ille verò eosdem comprehendi atque extrà urbem, Petram deserti (5.) dictam, quæ regni metropolis fuit, interfici jussit, (6.) quo factò omnes copias suas, tàm Arabum, quàm aliarum gentium Barbararum (7.) ingentem sanè multitudinem arenæ instar, quæ est in litore maris, contraxit, habitoque consilio Judæam invadere eamque vastare constituit, quia omnem Judæorum ferociam terræ motu cecidisse cognoverat: Herodes autem, cùm audisset, legatos suos à rege Arabiæ interfectos esse, ingentem cepit animo dolorem, convocatisque ducibus ac militibus suis omnique populo eosdem sic allocutus est: (8.) audite fratres mei & amici, pietate in Deum conspicui, quæ hodiè ad vos verba faciam; scio equidem, nos maxima calamitate hoc anno esse affectos, quapropter etiam ad hunc usque diem vos alloqui supersedi, metuens, ne fortè verba mea molestiam vobis & ægritudinem afferrent, quia vos animi mœrore affici & a bellicis laboribus abhorrere video, nec promptos

(4.) In Munsteri codice hic adjecta sunt illa: ויגוע כנוע עני יער מפני דות ואמרו לכל זמן ועתו למצוי ירך לבקש שלום עכל שכניהו כרי שלא יהיה לנו מוגע לשוב אל ... i. e. & commorunt est (eæ eorum) instar arborum sylvestrium, quæ commoventur à vento dixerunt omni tempore, inveniendus est modus, ut pacem habeamus cum omnibus vicinis nostris, ne quisquam nos impediat, quo minus convertamur ad Dominum, miserunt quoque legatos &c. ita Munsterus hic transtulit, cætera vid. in ipso textu nostro.

(5.) Hujus urbis aliquoties mentio facta est suprà lib. 4. c. 11. n. 4. & c. 18. n. 3. ac c. 24. n. 5. in. h. lib. 5. c. 20. n. 7.

(6.) Idem refert etiam Josephus dict. lib. 15. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. consentit & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 32.

(7.) Hebr. כחול אשר על שפת הים, sic in nostro codice, de cujus dictionis origine & significatione vid. inter alios Gerhar. Joh. Vossius de Vitiis Sermon. l. 1. c. 1. & Jul. Cæs. Scaliger Exercit. 51. confer. etiam Bocharti Hierozoic. part. 2. lib. 1. c. 19. fol. 131.

(8.) Hanc orationem paulò aliter refert Josephus dict. lib. 15. c. 8. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. vid. etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 32.

הגם כן יהיו לכם דברי לדברי הלאות
ושוחת כי מרי נפש אתם וקצרה נפשכם
בעמל המלחמות לשמוע אז קם ויי ואת
ארון אבל לא אוכל עוד לסבול מלמ׳
לכם את דברי הנחתי ומלחמתי לכם את
עיטון לבי׳ ועתה שמעו ורטו אזניכם
עם לבבכם לשמוע פי ואש׳ אתו דבר
עצה הלום יעוד אלי את דברו וכי יבא
דברו מושר בעצ׳ בלבו ובכתפו וכי
לא יהד דברו דבר עצה נכונה ההשיבנו
אליו השובה על דברו כמשפט עד נסיר
מלבו את מחשבתו ויתפך לבבו אל
העצה הנכונה׳ אתם ידעתם כי באסדים
ובבני אסדים נלחמנו עם הגוים עד עתה
להראות כחנו וגבורתנו ולשלול שלל
ולבוז בו יפקם בצרנו ופקם נפלנו ופקם
קמנו ונתעודד בריק כל גדודי העולם׳
את כי אתנו ברוח עזת אלהינו אתנו
הגוים הנלחמי׳ עמנו ברעי ונפלו ואנחנו
קמנו ונתעודד ונצחנו ולקחנו את ארצם
ואת רכושם׳ ועתה רבה העדיים האלה
דמחגרים בנו משוטטים אחנו משטמרי
רע לב ומשמה בלבם׳ והאלהים פקד
את עונם ויגל את רוע לבבם אלינו ובאנו
בסתרים לדעת נפשתם כי דרגו מלאכנו
אשר שלחנום אליהם על דבר שלום
וישפכו דם נפשות נקיים על לא חמס
בכפיהם׳ ולו לא הורו רצוני להודות
לשלום׳

ptos vos esse consp̃icio ad populum Domini ejusq; terram defendendam; sed amplius sustinere nequeo, quin luctum meum animique dolorem vobis detegam: jam itaque audite animumque dictis meis advertite, cui (9.) consilium præstò est, is illud proferat in medium, &, si quidem omnes id calculo suo approbaverint, honorabimus eum ac magni æstimabimus; si verò illius consilium haud approbatum fuerit, is tale à nobis exspectet responsum, quod juri & æquo fuerit consentaneum, quò dubitationes illius mente evellantur atque animus ipsius in melius mutetur consilium. Notum vobis est, (10.) nos tanquàm captivos (11.) ac vinctos cum gentibus hactenus pugnâsse, ut vires ac fortitudinem nostram ostenderemus, abstulimus spolia, prædam diripuimus, modò vicimus, modò succubuimus, interdum cecidimus, interdum stetimus more omnium hujus orbis populorum: Deo autem opem nobis ferente gentes illæ, quæ bellum nobis intulerunt, superatæ sunt & occiderunt; nos verò erecti stetimus ac vicimus, earumq; ditionem & bona occupavimus, nunc (12.) itaque Deus noster Arabum istorum; qui nos bello lacessunt & infensissimo ergà nos animo sunt nobisque fraudes struunt, iniquitatem ad animum revocavit, eorumq; malitiam nobis detexit, ita, ut arcana illorum consilia ac dolos introspicere possimus, legatos enim nostros, quos pacis ineundæ causa ad illos misimus, interfecerunt & sangvinem virorum insontium, qui nullam fecerant injuriam, effuderunt. Certè si illis propositum fuisset, pacem nobiscum colere, cur legatos nostros occiderunt? ubinam terrarum gens est reperta, quæ legatos ad se missos interemerit, quam-

(9.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: notum vobis est &c. absunt à codice Munsteriano, vid. num. seq. 10.
(10.) Confer. quæ num. antec. 9. annotata sunt.
(11.) Munsterus locum hunc aliter legit eumque sic vertit: ecce pugnavimus hactenus contrà filios vinctorum &c. quæ lectio videtur alteri illi præferenda.
(12.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: nunc igitur si ad bellum contrà ipsos &c. non leguntur in codice Munsteriano, vid. infra num. 15.

לשלומם עמנו מרע ידכנו מלאכינו ואויה
נמצא בעולם אומה הורוג מלאכים אשר
ישולחו אליה אף כי יבאו אליה ברבוי
נאצה וכבעם והפרה ברית׳ אף כי אלה
דמלאכים אשר הלכו אליהם בדברי שלום
ויקום ברית׳ וכי תאמרו אלי לא פשעה
בזה אומרת הערב רק מלכה כי המלך
בכל אומרי ועשה ברצונו רבה אמרת
תאמרו כי כל מלך יקשה בעמי כלבבו
ובנפשו אבל באמונה הגד הוגד לי על
כי אנשי הערב נאמני אודבינו כי בעצת
כל יועצי ממלכ׳ הערב שמט מלך הערב
את מלאכינו כי אמרו לו עזה כי יבקשו
עם יהוי שלו׳ מעמך לא נשאה להם
גבורה ולכן האמר לך כן תשלים עמהם
אמנם התאור ותגבר להשמידם
ולהשחיתם כי עזה נפל באדום ולא
יעמד לפניך׳ ואם אתה עזה תקובם
ולא תשמידם לעיים יבבת והיו לך
לשבים ולצוינים׳ ולמען השפיל באדום
לארץ התור בם מלחמה אתה ראשותה
והראה להם כח וגבורה וכי לא תיראו
ולא תפחד מהם כי אשר זך המלכים
תמיר כי השחם מלאכיהם ואו תעיל
עליהם אימתך ופחדך כי יאמרו לא
עשית זה׳ רק כי במחית ברם גבורתך
ועצמת חילך ולא תהית עוד דוה באיש
לקום מפניך ומהני אנשיך ומלכם כשמע
את דבריהם לקח את מלאכינו וישחטם
לעיני

quamvis illi indignis & contumeliosis verbis eidem bellum indixerint ac fœdus ruperint? multò minus isti violandi erant legati, qui pacis ac fœderis ineundi causa ad illos venerant. (13.) At dixerit aliquis: Arabum gens hac in re nihil commisit, sed illorum rex tantùm deliquit, quia inter omnes populos rex, quodcunque ei placuerit, facit; verum quidem illud est, nam rex quilibet in populo suo pro arbitrio ac voluntate sua agit; sed ab ipsis Arabibus fide dignis, amicis nostris, pro certo mihi nunciatum est, quòd communi consiliariorum totius Arabiæ regni consensu eorundem rex legatos nostros interfecerit, quia ei dixerunt: nunc Judæi pacem à te petunt, dum nullæ ipsis supersunt vires; tu verò cave, ne pacem cum illis ineas, sed copias contrahe, exercitum instrue, ut eos perdas ac devastes, nunc enim superbia illorum concidit, nec tibi resistere poterunt, quòd si omissa hac occasione eos haud vastaveris, postea vires resument & spinæ (14) vepresque tibi evadent, quò igitur illorum ferociam comprimas, eosdem prior bello lacesse tuamque illis fortitudinem & robur ostende, & ut notum facias, te illos haud metuere aut expavescere, regum gentiumque jus viola & eorum legatos interfice, quo facto terrorem illis incuties ac metum, reputantibus, te istud haud quaquam fecisse, nisi in viribus tuis ac robore exercitus tui spem habeas repositam; sic quivis animum abjiciet nec tibi tuisque militibus resistet: quapropter Rex Arabum, cùm hæc illorum dicta audisset, legatos nostros coràm ipsis interfecit, si itaque rex solùm pro arbitrio ac voluntate sua id fecisset, legatos sanè nostros illis præsentibus haud jugulâsset, metuens, ne fortè consiliarii se delicti reum peragerent. Nunc igitur (15.) si

ad

(13.) Idem habetur in oratione, quam narrat Josephus dict. lib. 15. c. 8.
(14.) Respicitur hic ad locum Num. c. 33. v. 55.
(15.) Hic fit continuatio textus in codice Munsteriano, vid. quæ suprà h. cap. num. 12. notata sunt.

לעניהם׃ ולו המלך מרגיגו ומנכשו
לבד היה לא היה שותפם לפניהם פן
יאשימוני׃ ועתה אנחנו בי נבוא אליהם
למלחמה אם יש איש נפשכם לשמוע
לעניני לא על ישלו ולא על ויכוח ולא
על כבוש ארץ נבוא׃ ואמנם נבוא עליהם
למלחמה לנקום נקמה מהם כי שפכו דם
נקי באוצ׳ ויחרבו ארצ׳ בלאבניו אשר
ישלחנו עליהם לרדוש מהם שלו׳ ובחי
והנה אנו אפלא מאד אם יראו מהם
ומהמונם כי ידעתם בבר אשר בכל
המלחמות נפגעים וקבל קרב אשר היה
בינים ובינינו הפלגים׃ ואם האמנתי
כי יוך לבבכם מן הדעש אשר בא
בארצנו בשנה הואת ותחשבהו לאות
ורע ולאות מפלה׃ אשיבכם מלין ע׳
בבה כי זעם יראו ויחביאו מוך מלבבם
שמה כי הרעש הזה לא הרע לנו אבל
הישיב לנו כי בגללו יחגרו הערביי בנו
להלחם ואנחנו נגבר עליהם ונשמידם
ולא ניחא מהם עוד׃ ולולי אשר יבטחו
הם בארצ׳ הרעש הזה יחשבו כי הוא
את רע לנו לא יבואו להלחם בנו אבל
שמעו כי אבד אותנו הרעש וכי הרד את
יי׳ בנו כי הביא רעש בארצנו ולה׳ זרע
את כי יבאו עלינו לכפתי׃ ואתם לא
תחשבו זה אבי׳ תחשבו כי האלהים
הביאו בארצנו למען יזמנם הם ומלחם
והשחיתו׳ ונשארת ויתרנו בנו מלחמת
ונשמידם מנפילם לא יובלו קום׃ והנה
עוד אות לכם ברעש לטוב וכי מרצון
ויאלהים לעשות המלחמ׳ הואת מהרבה
אשר

ad bellum contrà illos exierimus ac vos consilio meo obtemperaveritis, non ad prædam nec ad bona diripienda expeditionem faciemus, sed ad vindictam de illis capiendam bellum suscipiemus, quia sanguinem innocentem in terra sua effuderunt ac legatos nostros, quos fœderis & pacis ineundæ causa ad ipsos miseramus, interfecerunt; ego verò valdè mirarer, si vos hostes nostros eorumque multitudinem timeretis, cùm jam anteà notum vobis sit, quòd illos in omnibus prœliis superaverimus & in quavis pugna eosdem vicerimus; si verò dixeritis, quòd ob terræ motum, qui hoc anno in regione nostra accidit, timido sitis animo atque illum pro infausto omine ac futuræ cladis præsagio habeatis, ad illud respondeo, quòd frustrà id metuatis timoremque animis vestris concipiatis, is quippe terræ motus non nocuit nobis, sed potius profuit; nam Arabes ob hunc ipsum terræ motum bellum nobis inferunt, nos verò illos superabimus ac perdemus: nec eos amplius timebimus, si enim ipsi hùic terræ motui confisi haud existimâssent, illum infaustum nobis signum esse atque cladem portendere, certè ad bellum nobis inferendum non essent progressi; ast, cùm audiverint, quòd terræ motus clades nobis attulerit & Deus nobis iratus sit atque ideò terræ motum excitaverit, illi hoc signo inducti securius ac negligentius expeditionem contrà nos susceptent: sed vos aliter sentiatis ac vobiscum sic reputetis, quòd DEus terræ motum regioni nostræ ideò immiserit, ut hanc illi opinionem conciperent atque cogitationibus suis rem istam augurarentur & hac opinione inducti bellum nobis inferrent; nos verò illos vinceremus & prosterneremus ita, ut amplius resurgere non possint; aliud quoque bonum omen ex terræ motu vobis capere & exinde voluntatem Dei in hoc bello suscipiendo perspicere licet propter eam causam, quam vobis jam dicam: videte quæsò & animadvertite atque illos, qui in terræ motu

אשר אומר לכם׃ דביטר וראו ושימו
לבבכם להבין במהים שמהר ברעש בי
לא מהר בו מאנשי המלחמ׳ אשר אתנו
אשר אנל ובחתי בו כלם הם זקני
ושיבי נוער וכו׳ בעלי מרך לב׳ והש
יחשבו כי מהר אנשי מלחמתנו ולבן
יאמרו הנזה הואת הבאה עליהם מרעש
הנה היא להם אות ומופת ובושתים על
זה כי הוא להשמידנו ולהשחית את
ארצנו׃ והנה הם לשוא ולשקר בושתים
כוה ואני ע׳ הבושה במפלת אויבי כי
לשוא הוא בושת׃ למען אשר כל העולם
כלו בעל שנוי והמהפך וברוגע אחד ישתנה
מיקרה בני אדם מטוב לרע ומרע לטוב
ולכן לא נאות לאדם לבטוח בובודתו
ובעשרו ולא להתאב׳ בשחוק ומכאובי
כי התמורות והשנויים אוהלים לבני אדם
ואחרי ישועה צרה ואחר צרה ישועה אחר
הקימה מפלה ואחר מפלה הקומה׃ והנה
אתם ידעתם כי במלחמת הראשונה
שנלחמנו עם הערבים האלה ברחתי
אתנו מרמת אנשינו לרוב את מרגיל
מאחר ובאחרונ׳ לא עמד לפנינו אבי׳
רבונים אשר ברוב תכו מפנינו ובן קשתי
גם למחר׳ אנוסים רבינו בעזרת
מלחמה׃ והראש׳ הוארת שלכבם
מפלה ורעש אשר ירגיל בתים ובתוכם
נפשות הזה ושמבי לאורך רע׃ ואלי
תאמרו כי בגלל ראות הזה לא הלחמ
עם

tu perierunt, considerate, quòd ne unus quidem ex militibus, (16.) qui apud nos sunt, eodem absumptus sit, sed qui in illo perierunt, omnes vel senes fuerint vel mulieres & ætate parvi hominesque timidi extiterint; hostes verò nostri (17.) existimant, quòd milites nostri hoc terræ motu perierint, quapropter in calamitate ista, quæ nobis ex terræ motu evenit, auxilium isti ac fiduciam reponunt, sperantes fore, ut terra nostra eò facilius vastari queat & nos deleri possimus; sed hæc illorum fiducia vana est ac falsa; væ illi, qui in hostis sui casu & calamitate gloriatur ac spem ponit! nam universus mundus mutationibus & vicissitudinibus obnoxius est, hominumque fortuna prospera in adversam & adversa in prosperam momento vertitur, quapropter neminem viribus suis atque divitiis nimiùm confidere nec in rebus adversis animum penitus abjicere oportet, mutationes enim ac vicissitudines quasi tentoria sunt, in quibus homines commorantur, ita, ut gaudium tristitiæ, tristitia verò gaudio succedere & florens rerum status in ruinam ac casum, & vice versa calamitas in prosperum rerum statum mutari soleant. Vobis sanè notum est, quòd in ultimo prœlio, in quo adversùs Arabes istos pugnavimus, cùm Anthius dolosè nobiscum ageret & exercitum nostrum à tergo circumveniret, Arabes impetum nostrum sustinere non potuerint, sed partim cæsi, partim in fugam à nobis acti sint; idem quoque Anthii exercitui, qui ex reginæ suæ consilio perfidè nobiscum egit, fecimus. Enim verò motum istum, qui nobis ex terræ motu, quò domus conciderunt, & in his multi mortales perierunt, incussus est, in malum omen trahitis & fortè ob id ipsum putatis, cum nemine bellum hoc anno gerendum es-

(16.) Idem refertur etiam in oratione illa, quæ apud Iosephum l. 15. c. 8. habetur.

(17.) Hæc & sequentia usque ad finem hujus orationis, quam Herodes habuit, in codice Munsteriano paulo aliter leguntur, quæ, quia satis prolixa sunt, hùc transcribere nolo, sed lectorem ad ipsum remitto.

עם אדם בשנה אחת אמרו אלי אם יש
רגון האלהי לעונינו ואם מבקש
להשחיתנו ולכלותינו ואין אתו כי אם
כלי הרעש והלא בשכבנו על ערשותינו
יסיר נשמת חיי מגופנו ובלכתנו ובקומנו
ובשבתנו הלא היהושים והגמלי ישחיתונו
כי יהיה הוא ועוד השוחה נעלמת מכל
ואת כי האויר אשר נתנם בו אם ישחנה
ברצונו לרע בלילה אחת נהיה כלנו
סגרים מתים אנשים ונשים ושף וקנים
בחורים ובתולים נערים וזקנים יונקים
וגמולים ומי יוכל לעמוד לפניו אבל
הוא בחכמתו רופא לכל תחלואינו ומולת
לכל עוונינו ובחפצו עזה איתנו ושרד
את לבנו מעון כי הביאו עלינו הרעש
למען נשוב אליו בכל לבבנו וירחמנו כי
הוא מרבה לסלוח והנשארים לה ים
ממנו הנה הם נקיים מפשע ומחטא כי
לקינו במלקות הרעש ושבנו אליו וידעכנו
ולא יעזה אותנו עוד חמיד נורע בעולם
אשר אזר חלאה ויגיעה מנחה ואזר
מכאוב רפואה ואזר צרה ישועה ואזר
מלחמה שלום ואזר חרון אפו באו
חמים ' וקחה גוי קדוש חוקו ואמצו
בלב נכון ונלחמה באויבנו ונשמידם
כאשר עשו אבותינו הראשונים בדורותיהם
ונקנקם נקמת מלאכינו מהם ואם לא
תעשו כברי ארץ כי מחה העזה שלנו
החאבר האמתה מבינינו ומה יש עוד
כי אם להיותנו לעברים לכל גוי ואלה
העוברים כי שלוח יד במלאכינו לא על
תוחנו לבד פשעו אנחנו על תורות כל
העמי

se; sed dicite quæsò mihi, si Deus nos affligere ac punire atque calamitatem nobis immittere velit, annon alia ei præter terræ motum suppetant arma? nonne, dum in lectulis nostris cubamus, animam ipse nostram è corpore evocare potest? nonne, dum ambulamus, dum stamus atque sedemus, muscæ & formicæ vitam nobis eripere possunt, cùm ipse voluerit? Deo etiam exitiale telum magis occultum, quàm omnia illa, de quibus jam dixi, suppetit, nempe aër, quò respiramus, hunc si Deus in perniciem verterit eumque pestiferum reddiderit, nos omnes tàm viri, quàm mulieres, tàm parvuli, quàm senes, adolescentes, juvenes, parvi & magni, infantes tàm lactentes, quàm ablactati una nocte cadavera efficiemur putrida, & quisnam coràm illo stare poterit? sed ipse propter misericordiam suam omnes sanat infirmitates nostras & iniquitates nostras nobis condonat, ipse arbitrio suo nos afflixit & cor nostrum à peccatis repurgavit, nam ideò nobis istum terræ motum immisit, ut toto pectore ad illum nosmet converteremus, atque is nostrûm misereretur, quia ipse misericordiâ abundat; quicunque autem ex nobis superstites vivunt, ii immunes sunt à peccato & scelere, quoniam in terræ motu pœnam sustinuimus & ad Deum conversi sumus, is nostrûm miserebitur nec amplius nos affliget, nam experientiâ in hoc mundo semper deprehensum est, quòd labori & molestiæ quies, dolori ac morbo sanitas, angustiis & periculo liberatio, & pax bello succedat atque iram divinam sequatur misericordia. Nunc itaq;, gens sancta, corroborate & obfirmate animos vestros, pugnemus contrà hostes nostros, eosque deleamus, prout majores nostri ætate sua fecerunt atque legatorum nostrorum ultionem de illis capiamus, id nisi feceritis, consilium inter nos periisse ac fidem intercidisse nec aliud quidquam, quàm servitutem, qua cuivis genti subjecti erimus, nobis superesse puto: Arabes autem isti, dum legatos nostros interfecerunt,

הגוים ותקם כי בחק הדמים ובתורתם
ובחוק הזוני ובתוחותם וכן בחק פרס
ומדי ויוצר וחק הגוים הסלאבי אשר ילכו
שלוחי מגוי אל גוי ומעת לעת אם על
מדרש מלחמה ואם על מדרש שלום הנה
הם נקראים מלאכי אלהים ומכובדי
ונוטאו ויושבתי לפני כי מלך ומי
אתי כי יהיו מלאכים יבואו ממלך אויר
למלך אחד ודפוי וגדופי וקללות במוצו
והפרות בריה אתי כי יהיו מלאכים יודעי
בריה ושלום וישפך דמם מלך מרמלכים
אנא יולך חרפתו ואיפא נעלים בחוצ
וקלנו ' ועתה חזק ואמצו ונקוטו ונצא
על הערביים האלה להלחם לנקום נקמת
מלאכינו אשר שלחם האלהים על ידינו
למדרש שלום ובריה ודם שפכו דמם על
לא חנם ' תחדה לעשות זה ולצאת
למלחמה למען נשלם את הצון יי והוא
יעזרנו טרם יקשה הוא נקמה בנו בדבר
או במבה אחרת מהשחתה כי אתו סבות
להשחתה יש כאשר אתו סבות לשלום
האמתי ואם נקום נקמת דם המלאכים
אשר שלחנו ויברך יי אלהינו ישלח
מלאכיו לפנינו וילחם מלחמותינו ויעזרנו
לנקום נקמת דם מלאכיו השפוך
ולהשמיד ארץ אויבנו מבינינו ומה
תכוי ויעי אם תמאנו בדברי מהם עשו
כעתי ואם יש אחכם עצה נבונה מזאת
הבו אחי ונשמעה ואתם שלום '

cerunt, non legem solùm nostram; sed omnium quoque gentium jus & consvetudinem violârunt, Romanorum quippe ac Græcorum legibus, ut & Persarum ac Medorum jure cœterarumque gentium statutis ac moribus legati, qui à gente ad gentem, à populo ad populum tàm belli indicendi, quàm pacis ineundæ causa mittuntur, sancti sunt atque angeli Dei vocantur & à quovis rege ac populo honorantur, coluntur atque inviolabiles servantur, etiamsi legati illi, qui à rege ad regem mittuntur, verba contumelioſa, maledicta & probra ingerant ac fœdera solvant; multo magis sacrosancti erunt, qui fœderis & pacis ineundæ causa mittuntur, hos si violaverit rex eorumque sangvinem effuderit, quonàm is ignominiam suam deferet & quomodo turpitudinem suam ac dedecus abscondet? Nunc itaque roborate vos & obfirmate, surgamus & contrà Arabes istos arma sumamus, ut legatos nostros, quos Deus fœderis & pacis ineundæ gratiâ per nos misit, isti verò sangvinem illorum innocentem effuderunt, ulciscamur; acceleremus opus & in bellum proficiscamur, quò voluntatem Domini perficiamus, ipse nobis auxilio erit, aliàs peste vel alia quadam calamitate nos puniet, non enim desunt ei media, quibus & perniciem immittere & pacem atque salutem adferre possit, si igitur sangvinem legatorum, à nobis missorum, ultum ibimus, Dominus Deus noster angelos suos antè nos mittet & pro nobis pugnabit nobisque auxilio erit, ut legatorum nostrorum sangvinem, qui effusus est, ulciscamur hostesq; nostros deleamus. Vos itaque, socii & amici mei, si quidem oratio mea recta vobis visa fuerit, sequimini consilium meum; si verò melior vobis suppetit sententia, adferte illam in medium eamque audiamus: vos autem valete!

CAP. XX.

JUdæi itaque, cùm hæc audissent, omnes ad bellum commoti sunt atque regi uno ore dixerunt: consilium, quod nobis dedisti, à Deo est nec alia nobis suppetit sententia; quapropter rex Herodes, cùm promptitudinem populi animadvertisset omnesque unanimi consensu ad bellum contrà Arabes pronos esse perspexisset, laudavit Dominum eiq; holocausta & pacifica obtulit, & contractis copiis Jordanem trajecit (1.) multos secum ducens equites maximamque ac validissimam manum ex Judæis & Benjamitis collectam, qui omnes fortissimi erant, quibus nulla gens formidinem incutere poterat: cùm vero Herodes Arabiam intraret, rex Arabum cum validissimo & numeroso exercitu arenæ instar, quæ est in litore maris, eidem occurrit, hinc magnum inter Judæos & Arabes exortum est prælium, in quo quinque millia (2.) Arabum primo conflictu ceciderunt; sed Arabes restaurata acie cum Judæis iterùm pugnârunt, verùm amissis denuò quatuor millibus (3.) militum in fugam versi sunt à Judæis, qui illos ad castra usque persecuti sunt, hæc cùm intrâssent Arabes, inter sese altercati sunt ac dixerunt: Deus est, qui justè pro Judæis pugnat contrà nos, qui ipsorum legatos, pacis causâ missos, eosque innocentes interfecimus: Herodes autem Judæorum castra Arabum castris oppositi, nec quenquam ex hostili exercitu aquatum ire permisit, cumque illi Herodi regi munera pacis petendæ causa per legatos obtulissent, ipse nec accepit illa nec legatos in conspectum suum admisit, sed præcepit,

(1.) Idem refert Josephus Antiqu. lib. 15. c. 8. & l. 1. de Bell. Jud. c. 14.
(2.) Consentit Josephus loc. allegato, cui etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 32. adstipulatur.
(3.) Quatuor millia Arabum capta fuisse scribit Josephus l. 15. c. 8. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. in fin.

cepit, ut eosdem illæsos (4.) & à nemine violatos ad dominos suos abire sinerent; Herodes verò rex animum suum obfirmavit & in sententia perstitit, ut Arabes ulciscerentur, nec consilium mutavit; quò cognitò Arabes invicem dixerunt: quousque in castris sedebimus ac sitis laborem tolerabimus? surgamus & castris egressi cum Judæis pugnemus, satius enim est, bello occumbere, quàm siti perire, quapropter eruptione è castris factâ acerrimum adversùs Judæos prælium inierunt; hi verò iisdem obviam progressi septem millia Arabum (5.) fortissimorum interfecerunt, reliqui autem terga verterunt ac profugerunt, quos rex Herodes cum omnibus copiis suis persecutus est usque ad loca munita tantamque illorum cædem ac stragem edidit, ut interfectipræ multitudine numerari & æstimari haud potuerint. Posteà Herodes eorundem urbes (6.) munitas in suam redegit potestatem, interque illas Petram deserti, (7.) metropolim, omniaque eorundem oppida: hac ratione Arabes superstites facti sunt servi Herodis, quamdiu is vixit; dein rex atque universus Judæorum exercitus cum pace & gloria Hierosolymam reversi sunt, nec quisquam ex illis desideratus est, (8.) quapropter laudibus celebrârunt Dominum ac munera ad Templum Domini

(4.) Consensit Josephus dict. l. 15. c. 8.
(5.) Idem refert Josephus loc. alleg. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 14. in fin. cui etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 32. in fin. consentit.
(6.) Quæ hîc de urbibus Arabum ab Herode captis referuntur, apud Josephum non leguntur, confer. etiam Munsterus hîc in notis.
(7.) De hac urbe suprà lib. 4. c. 11. n. 3. & lib. 5. c. 19. n. 5. dictum est.
(8.) Hyperbole ista Judaica ab interpolatore, ut puto, inserta, apud Josephum non legitur; idem tamen dict. l. 15. c. 9. refert, Herodem re fortiter ac præclarè gesta magna cum laude & gloria Hierosolymam revertisse.

ובכבוד ולא נעדר מהם איש ויתנו להדני
והלל לי' ומנחות בבית יי כי שלל רב
הביאו עמהם אשר לקחו מעם רקוב
ומעם הברבר עושר גדול מאד׃

mini detulerunt, nam ſpolia multa tàm Arabibus, quàm Barbaris adempta, ut & divitias maximas ſecum adduxerant.

CAP. XXI.

בימים ההם האנטונים נלחם באוקטביונס
אנטוניוס ויחזק ויעבר אנטוניוס את
אנטוניוס ויצודהו וילכוד אנטוניוס את
הממשלה כלה ויבוא באניה אל רודוס
לבוא מצרימה ויגוד להיהודים כי נאבד
אנטוניוס ויצר לו מאד כי אהבו רודי
וישם את נפשו בכפו ויתן אל לבו לקרם
פניו במנחה ראשונה וילך אליו׳ ויעץ
ללכת לאנטוניוס אל רודוס אי היונני
אשר אשר קרם במנחתו ויגד לביתו כי
ירא מאד ויתן את קיסרון אשר ואת
שלומית אחותו לפרודא אחיו ויצו עליו
לשאת אותם במצודה אשר לאורס׳ ואת
מרימי אשתו ואת אלכסנדרה אמה נתן
ליחסך בעל שלומית אחותו ולשומי אישי
עזרי

ISdem diebus Antonius (1.) cum Octaviano Auguſto armis conflixit; ſed Auguſtus ſuperior evaſit (2.) & Antonium devicit, quò factò univerſum adeptus eſt imperium, dein claſſem ad Rhodum (3.) appulit, ut exinde in Ægyptum deveheretur: Herodes autem, cùm Antonium periiſſe cognoviſſet, maximo dolore affectus fuit, quia Antonius ipſius amicus fuerat; ſed reſumptò poſtmodùm animo Auguſtum muneribus primò placare, dein ipſum ſpretò vitæ periculò adire conſtituit in Rhodo, (4.) Græcorum inſula; priusquàm autem profectus eſt, Herodes domum ſuam diſpoſuit (quia valdè timuit) ac Cyprum, matrem, Salomenque, ſororem ſuam, Pheroræ (5.) fratri ſuo, commendans præcepit, ut illas Mazudam, (6.) Idumæorum urbem, deferret; uxorem autem ſuam, Mariamnem, ejusque matrem, Alexandram, Joſepho (7.) Salomæ, ſororis ſuæ marito, ac Soëmo

(1.) Quando pugna Actiaca facta ſit, ſupra h. l. 5. c. 18. num. 2. dictum eſt: Munſterus hic notavit, Actium promontorium fuiſſe, in Epiro ſitum, ubi Auguſtus, Cleopatrâ & Antonio navali prælio devictis, urbem condidit & Nicopolim à victoria nominavit.

(2.) Vid. Joſeph. Antiqu. lib. 15. c. 9. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 15. princ. confer. etiam Egeſippus lib. 1. de Excid. Hieroſ. cap. 33. ac Joſippi Epitom. p. 130. & ſeq.

(3.) Confer. Ejusd. Joſippi Epitom. pag. 131. & Egeſipp. eod. l. 1. c. 33.

(4.) Vid. Joſeph. dict. l. 15. c. 10. princ. & l. 1. de Bell. Jud. c. 15. princ. confer. etiam Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 33. ac Joſippi Epitom. pag. 131.

(5.) Conſentit Joſephus l. 15. c. 9.

(6.) Maſſada nominatur à Joſepho dict. l. 15. c. 9. confer. quæ ſuprà h. lib. 5. c. 9. n. 8. annotata ſunt.

(7.) Is Joſephus fuit ταμίας, i. e. quæſtor ſeu præfectus ærarii, prout ſcribit Joſephus dict. lib. 15. cap. 9. in fin. atque alius fuit à Joſepho, Salomæ marito, is enim jam anteà ab Herode interemptus erat, de quo vid. Joſeph. eod. lib. 15. cap. 4. confer. etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. & Joſippi Epitom. pag. 131. & ſeq. it. cap. ſequ. 22. n. 6.

צורי ויצו אותם לשאת אותם לעיר
אלכסנדריאה׳ אשון במצרים או לעיר
אלכסנדרונה׳ אשר בהודיה׳ וישביעם
לאמר אם תשמעו ממני אמון ורגו את
אשתי ואל ישמח בה זולתי והדגר את
אלכסנדרה אמה והוא בא באניה וילך
אל אנטוניוס מלך רומי ויוא מאר מצנו
כי אנטוניוס וחשב להרוג את היהודים
על האהבה אשר האהה לו עם אנטוניוס
ובי שמע כי גם הוא הוה בא עמו להלו
אשר מנעו אנטוניוס מלבוא עמו׳ וידי
כבואו למני אנטוניוס לא הסיר מעליו
מבל קריי המלכות כי אם הגור לבדי
ויבואו וישתחו לאפיו ארצה׳ ויאמר
הושיעה אדוני המלך׳ אנו שמקחו פי
קאמה עלי האומר אכרת האמלט מקצתך
אל הדמיך האחר והם כמלאך אלהים
האון לדברי ויאמר אליך׳ אם קאמת
עלי בגלל האהבה אשר היתה לי עם
אנטוניוס אבי לא אשסיר ממך דבר כי
אמת הוא אשר הייתי אוהב לאנטוניוס
בזהותו

mo (8.) cuidam Tyrio (9.) concredidit, eisdem injungens, ut fœminas illas vel in urbem Alexandriam, (10.) quæ in Ægypto eſt, vel in oppidum Alexandrium, in Judæa ſitum, deducerent, eoque nomine illos jurejurando ſibi obſtrinxit, hæc addens: ſi quid de interitu meo vobis innotuerit, id agite, ut uxorem meam, ne quis illâ, præter me, potiatur, interficiatis ejusque matrem, Alexandram. Herodes itaque nave profectus ad Auguſtum, Romanorum imperatorem (11.) venit, valdè ſibi ab illo metuens, quia Auguſtus Herodem ob amicitiam, cum Antonio contractam, interimere cogitaverat, imprimis, quòd audiſſet, etiam Herodem unà cùm Antonio bellum ſibi inferre voluiſſe, niſi illum Antonius à propoſito itinere prohibuiſſet; Herodes autem, cùm in Auguſti conſpectum veniſſet, nequidquam (12.) regii ornatus à ſe removit, præter diadema, (13.) poſteà humi procumbens dixit: Serva, Domine Cæſar, (14.) audivi enim, te mihi iratum eſſe, quapropter ab ira ad clementiam tuam confugere mecum conſtitui, quia vir prudens es, ſicut angelus Dei, percipe igitur dicta mea eisque fidem adhibe, ſi propter amicitiam, quam cum Antonio colui, mihi iraſceris, non nego, (15.) reverà mihi amicitiam cum Antonio, dum vixit & imperii

(8.) Soheni cujusdam regis mentionem facit Tacitus Hiſtor. l. 5. c. 1.

(9.) Ituræus hic nominatur à Joſepho lib. 15. cap 9. in fin. confer. cap. ſequ. 22. n. 1.

(10.) Joſephus dict. lib. 15. cap. 9. non Alexandriæ, quæ in Ægypto eſt, ſed Alexandrii, municipii, in Judæa ſiti, ſolum mentionem facit, vid. ſuprà lib. 4. c. 22. num. 6. & cap. 24. num. 15.

(11.) Qui tunc temporis in Rhodo inſula fuit, prout ſcribit Joſephus lib. 15. c. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 15. confer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. cap. 33. ac Joſippi Epitom. pag. 132.

13.) Confer nam, regium inſigne, id enim dictio כתר, quæ hic habetur, ſignificat.

14.) Hæc & ſequentia usque ad: ſi propter amicitiam, quam cum Antonio &c. abſunt à Munſteri codice & videntur à Judæo interpolatore adjecta eſſe.

(15.) Eadem ferè referuntur à Joſepho dict. l. 15. c. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 15. confer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 1. c. 33. & Joſippi Epitom. p. 133.

בהיותו בחיים ואוהב לגחלה כמשלחך
כי הוא עודני על ממשלתי בכלבתי
במצותיך ועשים בריתך אתי בעבר נאמן
אליך: ואם כחיים עודני אני אוהבך וכל
אשר אגיד לך אדעות האהבה אשר היתה
אתי עמו יעודק: ומה גם עתה ילמיך
איש אתי למגיך על אודות אהבתו ואני
הראיתיו זה כי נועצתי לבוא אתו עליך
למלחמה בזמתה ולא ספרתי מזה דבר
ולא יכולתי לעצור עמו בגלל מלחמת
הערביה ובכלל הסבה הזעה אשר יעצתי
קליאופטרה אשתו לבלתי שאת אותי
עמו ולבלתי יבטח בי ועל כן לא הרימות
היכו עליך ולא גלחתיו בך: ולא ממרך
לב ולא מיראת מלחתי ולא באיש אשר
יעזוב את אנשיכו ביום מלחמה הגדה
עזמתי את אנטוניום כי אר לי מאר על
ככה גם ביומי תכלימתי בעיני אשר לא
עברתי עמו אבל עזרתיו בגבורים ובצא
ואניתי בתאוות בלי מלחמה וכר ולחם
ומזון לדוב: והאהבה אשר אהבתיו אותו
ולא עברתיו עמו בארץ כתים למקום
המלחמה להלחם בך עמו היתה ויאות
אותה בעיניך: אבל לא הייתי שם ולא
תוכל להכיחה היטב כי אורבת האוהב
הנאמן לא תוכר כי אם ביום צרה ותגה
עיזה הגדתי לך ואשת ולא אסתיר ממך
דבר פן אדוה בעיניך באיש העוזב את
אוהבו ביום צרה ואז אמת כי משפטיך
כבר קבלתי עלי ויראתך בעיני למה אירי
ואפחד

perii tui magnitudinem veneratus est, interceſſiſſe, nam in regno meo ejusque adminiſtratione, te ità jubente, ipſe ſubſidio mihi fuit fœdusque tuo nomine mecum pepigit tanquam miniſter, qui tibi fidelis fuit, imo, ſi adhùc in vivis eſſet, amore illum complecti vellem, quisquis igitur tibi dixit, me Antonio fuiſſe amicum, is verum dixit, & quisnam illius amicitiam coràm te mihi crimini dabit? fateor enim, me conſilium iniiſſe proficiſcendi cum ipſo in Italiam ad bellum tibi inferendum, ne quid ejus rei te celem; ego verò unà cum illo in Italiam trajicere non potui tàm propter bellum, quod cum Arabibus geſſi, quàm ob malum conſilium, quod Cleopatra, Antonii uxor, eidem ſuppeditaverat, ne ſcilicèt me ſecum duceret nec mihi fideret, idcircò gladium contrà te non ſtrinxi nec bellum tibi intuli, idque non animi timiditate nec formidine belli nec tanquam ignavus, qui amicum ſuum ingruente bello ac neceſſitatis tempore deſerit, Antonium reliqui, ſed potius id ægerrimè tuli & dedecus atque ignominiam exiſtimavi, quòd cum ipſo mare non trajecerim, præterea militibus & exercitu atque claſſe, quæ tàm armis frumentoque, quàm commeatu aliisque rebus neceſſariis abundè inſtructa fuit, illum adjuvi, atque hunc amorem, quò Antonium complexus ſum (16.) oculis ipſe tuis vidiſſes, ſi cum illo in Italiam ad locum pugnæ adverſus te ineundæ profectus eſſem; ſed quia ibidem haud fui, idcircò amorem illum accuratè perſpicere non potuiſti, amor enim veri & ſinceri amici non niſi calamitatis tempore cognoſcitur. Nunc itaque omnem tibi veritatem dixi nec quidquam temet celavi, ne fortè me virum putes, qui amicum neceſſitate ingruente deſeruerit, certè (17.) cùm judicium de me tuum atque timorem expertus ſim, cur jam judicia tua formidem

(16.) In Hebræo textus hic ſatis obſcurus eſt, Munſteri quoque codex à noſtro non parum differt.

(17.) Hunc quoque locum Munſteri codex paulò aliter legit, quem videas licet.

ואפחד ממשפטיך והגני היום כיתך?
והלא אם אגלים האמת ממך בוה לא
תכחה בי ולא האמין לי ברבר ובמשפט
מלך לא יועיל לאדם כוב ורשע כי אם
אמת צדק וישר ומשר יכוב בעוני ילמי
ואשר ידבר אמת והלא אם פשע יהודם
ורבושל עליו ישא לעונו ועם כל זה
אני לא הייתי בא בב ת אנטוניו כי
אם על אשר הגיד לי כי אתה התחלת
בעול עליו ואהבתי רשע ושנאת צדיק
אבל לא ידעתי הדבר באשר ידעתיו אחר
כן ואם ידעתי לא היה ; בר ליך לעולם:
אמנם או דומה שומע מעתי או היו
גלוים בי אני עם מלכים אחרי ובמשאים
בעודי ומחתי ממשלתך נגדם עברי אליך
והיינו משמידי אותי ולא היה מבוא
נורח מלחמה עליך כרוב העכדי הנאמני
אשר ילחמו מלחמות אדוניהם עם כל
רבונהי ועם כל המושבים לבגד בם:
וכל המלכי שבעברי עמי כבר נשבעני
להמליך ממשלתך ולהתפלל על הצלחתם
בער חיך וקיום מלכיתך: אבל לא רכיתי
בו כגר בוגר אך הוא היה עוקץ חסם
מיך לאמר כי ותחלת לחשוב עליך
מחשבות לרע מבלתי ושאת הישם ומי
אתה דומה מבקש את נפשו את נפשו
יהר מלכות אשר בקברי: או אמרתי
לעבור עמו ואם דבריו אמת אויל עשוק
מיד עושקיו ואם לא אמצא נבון כרבריו
אמנע בפגע הראוי לבוגדים ומי יועיד
אשתו ארץ מחשבתי עמו ויעזרו לבלי
יעבירני עמו ותאמן אלי כי אעבור בו
ולא

midem ac metuam, qui in manu tua hodiè conſtitutus ſum? Profectò ſi hujus rei veritatem te celâſſem, nunquam mihi fidem habuiſſes, aut ulla in re credidiſſes, quia in judicio regis nec mendacium nec improbitas homini proderit, ſed veritas, juſtitia & integritas, quicunque igitur mentietur, is in iniquitate ſua deprehendetur; at qui veritatem dicit, etiamſi is delictum commiſerit, miſericordiam tamen conſequetur ac peccato veniam à magiſtratu impetrabit: præterea nunquam Antonio ſuppetias tuliſſem, niſi is mihi dixiſſet, à te ſibi injuriam prius illatam eſſe teque improbè egiſſe ac juſtitiam ſpreviſſe, nec res mihi ab initio ita comperta fuit, ſicuti poſteà illam cognovi, ſi enim id anteà tàm benè ſciviſſem, Antonius nunquam mare trajeciſſet, ut tibi bellum inferret, nam vel conſilio meo obtemperare neceſſe habuiſſet, vel ego unà cum aliis regibus, ſociis meis & imperio tuo ſubjectis, eundem bello perſecutus eſſem, nosque ſimùl illum, priusquàm ad te veniſſet armaque tibi intuliſſet, unitis viribus deleviſſemus, prout ſervos fideles decet, qui pro dominis ſuis adverſùs quosvis rebelles & contrà omnes, qui à dominis ſuis deficiunt, pugnant: cuncti etiam reges, qui eo tempore, quo cum Antonio mare trajicere volui, aderant, jam antè jurejurando ſeſe obſtrinxerant, ſe imperium tuum, quantum in ipſis eſſet, augere & ad Deum pro ſalute tua ac proſperitate imperii tui orare velle. Cùm igitur nullam in eo perfidiam deprehendiſſem, ſed ipſe tantùm de injuria à te ſibi illata conqueſtus eſſet, nimirùm quòd ſine ullo ipſius peccato ac merito perniciem ei & interitum ſtruxiſſes, ac non ipſi ſolùm, ſed aliis quoque regibus, qui tunc mecum erant, vitam eripere conatus eſſes, hac impulſus cauſa cum eo proficiſci illumque, ſi quidem dicta ejus veritate niterentur, à manu oppreſſoris liberare mecum conſtitui: ſi verò illius dicta veritati haud conſentanea deprehendiſſem, arma ſanè in perfidum vertiſſem eumque debito

bito ſupplicio affeciſſem. Hanc igitur mentem meam cùm uxor ejus, Cleopatra, cognoviſſet, conſilium ei dedit, ne cum ipſo mare trajicerem eique dixit, quòd ipſius partes deſerere vellem, quamobrem non permiſit, ut cum illo tranſirem, ſed me ſolum reliquit, ut cum Arabibus bellum gererem, ejusque uxor Anthium, exercitus ſui ducem, mihi adjunxit ſubdola fallaciâ & fraudulento conſilio, quod cum Arabum rege inierat, ut me perderet ac deleret terramque & regnum meum occuparet; ſed Deus calamitatem meam reſpiciens vires animumque mihi addidit, ut non ſolùm Arabiæ regis ducem, ſed Anthium quoque, exercitus Cleopatræ præfectum, interimerem. Nunc itaque devicto, proſtrato atque interfecto Antonio ne exiſtimes, quòd tui tantùm exercitus robore militumque Romanorum auxilio bellum geſſeris, ſed primum omnium ſcias, adverſùs Antonium pugnaſſe ipſius dementiam, dum uxoris ſuæ, Cleopatræ, conſilio obtemperavit, quæ illum fornicatione ſua & veneficio devicit, dein improbam rebellionem, quâ à domino ſuo defecit, ſibi adverſam habuit, ita enim cuivis, qui domino ſuo rebellis eſt, evenire ſolet, ut, quamdiu is vivit, ſemper illo inferior evadat & tandem intereat, ſic enim fert voluntas Dei. His addenda eſt animi tui integritas, prudentia ac conſilium tuum, quibus omnibus illum viciſti & utinam Antonius conſilio meo morem geſſiſſet uxoremque ſuam, Cleopatram, interfeciſſet, nunquam eò calamitatis veniſſet. Jam enim certò ſcio, quòd à Cleopatra inductus bellum tibi intulerit, neque id aliàs ei unquam in mentem venerit. Propterea, Domine Cæſar, ſi ipſe adhûc in vivis eſſet, illum amarem ejusque bonum quærerem &, ſi nullam commiſiſſet iniquitatem nec improbitatem atque defectionem perpetraſſet, ab imperio autem tuo injuriam paſſus eſſet, ego adhuc paratus eſſem, arma adverſùs & omnesque illius hoſtes movere, ipſius quippe hoſtes

ולא נתנני לעבוד עמו ונשארתי לבדי
להלחם עם הערבי' ושלחה אשתו עמי
ארץ אנטיאי' שר צבאה בקשר מרמה
ועצה רעה ביתה ובין מלך הערב
להשמידני ולהפילני למשול הוא בארצי
וכמלכותי' וכי ראה האלהים בעניי אמצני
ותוקני והשמחתני את שר מלך הערב גם
את שר חיל קליאופטרא וגם אנטיאוס
שר צבאו' וראה עתה אשר בגבית על
אנטוניו' והשפלתו ואבדתיו לא תחשוב
כי לא גלוחה כי אם בחלקך ובעורת
בחוקי הרומיים לבד' אבל דע כי הראשון
הנלחם היה הוסר דעתו והאמתו לקנות
אשתו ותבטחהו קליאופטרה בזנותה
ובכשפיה' והשני הוא בבחרתו כי בגד
באדוניו וכה מיפטם כל בוגר באדוניו
ליפול כל ימיו לפניו כי זה הענין האלהים
ונתפס על זה וישר דעיך ושוב שכלך
ועצתך' ולו שמע לעצתי להרגה לא
היה בא לזה וזה גם עתה כי ידעתי
באמנה אשר היא משתחוה לבא עליך
במלחמה ולא עלה אל לבו זה לעולם'
לכן אדני הקיסר אם עדין הוא בחיים
אני אחריו ומבקש טובתו אם הוא
בלתי בוגד וישע העו' וחמס הגיעהו
מאת ממשלתך על לא פשע ורבני מתן
להלחם בך ובכל אויבי הם אויבי
ואוהבי הם אוהבי' ואם הוא בוגד
הנני הראשון לפגוע בו באתי מעמיך וזה
הנאמני' ואם נאבד באש שמעתי וזה
בוגד באשר נראה אלי מעטנו כן יאבד
כל אויבי אדוניך והבוגדים לך להיות

מלכותך שלום וחנה אני עזה למשפטיך
אני עומד ואוהבי רבים לנו וכן אויבי
ואויבינו ידעו כי נקמו' נגקום מהם
במשפט ומזה לא ימלטו ואוהבינו ידעו
כי נמות על אהבתם ויכבדו וישעבו בנו
ביום צרה כל אוהבינו באמונה ובמבטח
אמת' ויהי כדברי הנדחים כדברי האלה
ויען אגוסטו' הקיסר ויאמר אליו לך נאות
באמת למלך ויסגר פה כל דובר עליך
לרעה כי ידעתי עזה אש' נאמן איהו
לאוהביך ואת אוהביהם השמר ולא הבוש
לגלותה ואם העמוד למשפט מוכ' כי
ברך היום לפנינו ובחיינו להכותך ולא
תבוש לגלו' עיניהם ואדברה אשר היתי
לך עם אנטוניו' אוהבינו אשר מה במשפט
מה רבונים על אוהביהם' ומעתה
נאמן כי תהיה אוהבנו ונכסה באשמתך
האמנה האבינו וגויב לך בפליט מוכ'
שהטיב אנטוניום ונתן לך יכבד אוהביך
על כל אשר נתן לך ונאהבנו אותו בחיין
במלחמ' ועזה נגזרנו בחרבות ובחנק
ידי והנני מוכן להשלים שאלתיך בכל
אשר השאל מקמני' ואם אזה היית
אוהב נאמן לאנטוניום דבה רוא לא
במשפט עשה עמך ולא כגמלך עשה
לך כי שמע לעצת קליאופטרה ולא שמע
לעיתך וכתר בכשפיה האמין בם ולא
האמין אליך' ולא תפלא על זה כי
באשר עשה לך כן עשה לי אשר בגלל
קליאופטרי' עוב אוהבתי ונהפך לי לאויב
על

ſtes mei eſſent hoſtes, & amici ejus mei forent amici; ſed ſi perfidus fuiſſet atque defectionem parâſſet, primus adverſùs illum ſtrinxiſſem gladium, tanquam unus ex ſervis tuis fidelibus. Poſteaquam autem ille, prout audivi, periit & perfidus fuit, ſicuti iſtud reipſa deprehendi, idcircò opto, ut omnes, qui dominis ſuis hoſtes ſunt, quique à te deficiunt, eodem modo pereant, corona autem imperii tui ſalva ſit ac floreat! en ego jam coràm tribunali tuo hic ſto, ſatis gnarus, multos nobis eſſe tâm amicos, quàm inimicos, experiantur itaque inimici noſtri, quòd eos in judicio ulciſcamur quodque incolumes inde non ſint evaſuri; amici autem noſtri ſciant, quòd propter illorum amorem vitam profundere parati ſimus, ut nobis confidant ac neceſſitatis tempore ſecurè nobis innitantur, omnes ſcil. illi qui fideliter ac verè nos amant. Hæc cùm dixiſſet Herodes, Auguſtus Cæſar ei reſpondit: dignus ſanè es, qui regnum teneas (18.) nec quisquam os ſuum aperiat, ut malè de te loquatur, jam enim amicis tuis fidelem te eſſe eisque amicitiam ſervare cognoſco, nec erubeſcis, quò minus etiam cum capitis periculo eandem manifeſtes: ecce enim tu hodiè te nobis ſiſtis, quorum in manu poſitum eſt, ut te morte afficiamus; nec arctiſſimum illud amoris vinculum, quo Antonio obſtrictus fuiſti, detegere metuis, licèt is hoſtis nobis fuerit, & ob rebellionis crimen mortis ſupplicio affectus ſit; ab hoc itaque tempore te nobis amicum fore credimus & in fideli amicitia tua confidimus, beneficiis etiam duplo majoribus, quàm quæ ab Antonio accepiſti, te afficiemus & amoris tui præmia cumulabimus ſuprà omnia, quæ tibi Antonius dedit, & quemadmodum illum, dum vixit, bello ſuperavimus; ita nunc eundem liberalitate ac beneficentia vincemus: en me paratum ad perficiendum deſiderium tuum in omnibus, quæcunque

(18.) Conſentit ferè Joſephus dict. lib. 15. c. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 15. ut & Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. cap. 34, conſer. etiam Joſippi Epitom. p. 134.

cunque à me petieris. Antonius certè, siquidem verus illius amicus fuisti, non ita, prout decet, ergà te sese gessit nec par beneficium tibi rependit, dum Cleopatræ magis, quàm tuo obtemperavit consilio ejusve veneficiis potius, quàm tibi, morem gessit fidemque habuit, neque id mireris, cùm idem, quod tibi, etiam mihi fecerit, nam Cleopatræ gratia amicitiam meam sprevit atque hostis mihi factus est citrà ullum peccatum meum atque meritum. Posteà Augustus regium diadema manu sua Herodis capiti imposuit, ejusque imperium & regnum duplo majus, quàm anteà habuerat, reddidit: Herodes autem Augustum in Ægyptum (19.) usque comitatus est, qui regna omnia atque ditiones, quas Antonius Cleopatræ (20.) dederat, eidem abstulit atque Herodi tradidit (21.) eundemque illis regem præfecit, quadringentos (22.) quoque ei milites scutatos (23.) è gente Gallica dedit maximoque illum honore affecit.

CAP. XXII.

POsteà Herodes Hierosolymam reversus est atque universam domum suam turbis plenam invenit, quia Josephus ac Soëmus Tyrius (1.) quibus rex custodiam Mariamnæ, uxoris suæ, commendaverat, arcanum Herodis detexerant, (2.) qui illis injunxerat, ut Mariamnem, uxorem suam, si quid

(19.) Idem refert Josephus eod. lib. 15. c. 10. & c. 11. ac lib. 1. de Bell. Jud. c. 15. confer. etiam Egesippus l. 1. de Excid. Hierof. c. 34. & Josippi Epitom. p. 135.

(20.) De morte Cleopatræ vid. inter alios etiam Josippi Epitom. dict. pag. 135, & seq.

(21.) Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 34. scribit, quòd Augustus Cæsar Herodi Gadaram, Joppen atque Samariam concesserit, maritimas quoque urbes, Gazam, Arithedanam ac turrim Stratonis simul donaverit.

(22.) Idem refert Josephus lib. 15. c. 11. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 15. atque Egesippus dict. l. 1. c. 34.

(23.) Δορυφορίτας γαλάτας nominat Josephus dict. lib. 15. cap. 11. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 15.

(1.) Vid. quæ de hoc Soëmo cap. antec. 21. n. 9. dicta sunt.

(2.) De Soëmo solo id refert Josephus lib. 15. c. 11, quòd scil. arcanum detexerit; vid. tamen Ege-

quid sibi humanitùs accidisse (3.) audiverint, interficerent, ne quis eâ post mortem suam frueretur. Mariamne igitur id audiens summo mœrore affecta fuit, cumque rex ei subinde dilaudaret omnigenum honorem ac magnificentiam, quam Augustus sibi exhibuisset, illa nec ullum lætitiæ signum nec hilarem ostendebat vultum, nec animum ad ipsius verba attendebat, sed illum ejusque cognationem (4.) execrabatur. Herodes itaque cùm uxoris suæ odium animadverteret, intimis animi sensibus angebatur (5.) quia illam vehementer amabat: accidit autem die quodam, ut Mariamne regina cum Salome, regis sorore, Josephi uxore, rixaretur eamque maledictis incesseret, ac generis ignobilitatem eidem exprobraret; Salome verò id indignè ferens regem adiit & reginam apud illum falsò detulit hisce verbis: notum tibi sit, quòd Josephus, maritus meus, (6.) interea, dum apud Augustum fuisti, cum Mariamne regina rem habuerit, dispice igitur, quid tibi jam faciendum sit; sed rex illius dictis fidem non habuit (7.) probè sciens, quod uxor sua hucusque semper pudica fuerit: propter odium tamen, quò ipsum uxor ejus prosequebatur, nonnihil suspicionis ex verbis istis animo suo concepit. Quapropter uxorem suam accersivit eamque interrogans: dic mihi quæsò, ait, cur tantum adversùs me odium sine ulla causa denuò (8.) geris, nec me, sicut anteà, amore complecteris, cùm tamen præ omnibus fœminis te unicè diligam? en ego tibi juro, quòd

Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. & Josippi Epitom. pag. 136. confer. etiam infrà h. c. 22. n. 13. ibique not.

(3.) Id est, si sibi mori contigisset, Latini enim ἐκφαύσεως mortis mentionem omittere solebant; cæterum de dictionis אסון, quæ hic in Hebræo habetur, significatione vid. inter alios Buxtorf. Lexic. hac voc.

(4.) Josephus loc. alleg. scribit, Mariamnem τὴν ἀγενεολογίαν, generis ignobilitatem illis exprobrasse, licuit etiam paulò post apud autorem nostrum habetur.

(5.) Idem refert Josephus dict. loc.

(6.) Vid. quæ cap. antec. 21. num. 7. de hoc Josepho notata sunt, confer. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. ac Josippi Epitom. pag. 136.

(7.) Sic Josephus quoque lib. 15. c. 11. refert, cui etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. & Josippi Epitom. p. 137. consentiunt.

(8.) Nam Mariamne anteà quoque propter Aristobulum fratrem suum ab Herode interfectum, eundem odio prosecuta erat.

אודיכן מכל הנשים: והנני נשבע לך
אשר מיום אשר באתי אליך לא כארץ
לי האשה מאשה זולתך ואין אדוני אוהבת
אשה כי אם אהביך ולא האשה אשר
כי אם האיתך: והעז אלוי מרימי
והאמר לו מרימי אם אהבתני כאשר
רמרת לא היתה לי איוב באשר שמעתי
מי שמע בואת ומי ראה באלה לדורות
אדם אוהב לאדם ושנאו והורגו אשר
אמרת אל יוסף לורגני ביום אשר הלכת
אל אנטונים קיסר ויומא: ויהי כשמוע
המלך את דברי המלכה ויחרד חרדת
גדולה עד מאד ולא פנה לחבקה ולנשקה
כפעם בפעם ויעזב ויאמר בלבו אמנם
אמת הדבר אשר שמעתי דברי האשה
עליו כי לא אלה יוסף את מרדי אליה
כי אם שכב עמה: ויאא המלך מביית
המלכה ויסבב בבית אחר ויהא שלומות
אחרית המלך כי ראשון המלך לדבריה
אשר אמרה לו מאחזו ויקח אחר
מסרוסי המלך נתן המשקים אחזו ויחזק
לו שחר כעס ורוב חמם הסורית ביוד
ויאמר אליו קח ביוך את חמם הזהב
והלכת אל המלך ואמר אליו מרימי
אשתך נתנה לי כעס זהב ונתנה לי את
הסם הזה ויאמר אלי לך והשקה המלך
את המשקה הזה למען יראבני כי משקה
לאהבה הוא ואולי ישוב רעת המלך אל

כבראשונה ואני אשיב לך: ויעש הסרים
ככל אשר צוחה עליו שלומית ויאמר
עוד הסרים אל המלך ואני אמרתי אולי
הוא משקה רע ולא אבחתי להשקיתו
למלך: ויחרד המלך על ככה ויאמר לשרים
ואנשי המשקית הבשורו אלי: ויבואו
לפניו ויגידו לאיש אשר ידה עליו
משפט מות ויסת ממנו ויסת מידי: ויצו
המלך ללכוד את מרימי ואת ויקח ואת
שומי איש צוחי ולכדם וילכוד גם סרים
אחר אשר היה מסרימי מרימי ויצו ליסרו
ביסורי גדולי ובמוסר פעלים רעים למען
יודה על דבר המשקה ולא ידעה מאומה
כי שקר היה מאת שלומית: אמנם הודה
כי אשתו שנאתו על דבר אשר דברו
לרע יוסף ושומי לפניו המגלים סוד
המלך למען ימצא רק בעיניהם אם ימצאני
אמון בלבתו את אנטונים כי תשבר
קורא ימיתוני ויצו המלך הסוהרים מיד
וידברו את יוסף בעל אוזתו ואת שומי
צוחי ואת מרימי המלכה צוה המלך
לשמרה במשמר עד האסף וקני המגדרין
אשר היו בימים ההם להעמידה לפניהם
במשפט החדש: ותסרר שלומית ותעשה
אשר דבר יוסף ויאמרו אל המלך
הוא יוסף לך כי אם רחמה מרימו עוד
יום אחד עהה יקומו עליך העם כי יאמרו
מרימו

affer illam mihi, hanc cùm eunuchus attulisset, rex illam viro, qui mortem commeruerat, ebibendam dedit, qui, simùl ac illam hausit, repentè mortuus concidit, quo facto rex uxorem suam, Mariamnem, & Josephum atque Soëmum Tyrium capi jussit comprehensus etiam fuit eunuchus quidam (12.) Mariamnæ, quem rex acerbissimis cruciatibus torqueri ac verberibus gravissimis affici jussit, quò rei veritas circà potionem istam exprimeretur; sed nihil elici potuit, quia Salome mendacium excogitaverat; istud tamen eunuchus confessus est, quòd Mariamne odium adversùs regem ideò conceperit, quia Josephus (13.) & Soëmus arcanum regis ei revelaverant, nimirùm ut gratiam apud reginam inirent, si quid fortè humanitùs (14.) accidisset regi, qui tunc temporis ad Augustum profectus erat, nam Herodem à Cæsare interfectum iri certò sibi persvaserant. Quapropter jubente rege Josepho (15.) sororis illius maritus, ac Soëmus Tyrius statim occisi sunt; reginam autem Mariamnem Herodes custodiâ servari jussit, donec convocatis Concilii magni senioribus, qui tunc temporis erant, illam in judicio legitimo sisteret: ast Salome ejusque perversi consiliarii citato ad regem gradu properantes eidem dixerunt; notum tibi sit, quòd, si Mariamne unum adhûc diem supervixerit, populus rebellionem adversùs te excitabit, (16.) quia reginæ ministri, ex omnibus locis congregati, haudquaquam permittent, ut illam sine turbis & motibus bellicis mortis suppliciò afficias; si verò ipsam nunc interfeceris, nullæ illius mortem turbæ aut motus bellici

sequen-

(9.) Nempe Josephum cum Mariamne rem habuisse, sicuti Salome ei dixerat, confer. etiam Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 37. & Iosippi Epitom. p. 137. & seq.

(10.) Οὐαλέριον vocat etiam Josephus dict. lib. 15. c. 11. confer. Josippi Epitom. pag. 138.

(11.) φίλτρον vocant Græci, ita & Josephus loc. alleg. nominat, confer. leg. 3. §. 2. Dig. ad L. Cornel. de Sicar.

(12.) Idem refert Josephus dict. l. 15. c. 11.

(13.) De Josepho nihil refert Josephus loc. alleg. vid. quæ supra h. cap. n. 2. notata sunt.

(14.) Confer. quæ h. cap. n. 3. dicta sunt.

(15.) Etiam hic nulla sit hujus Josephi mentio apud Josephum lib. 15. c. 11. sed Socemum solùm jussu regis Herodis occisum esse ibidem refert; Egesippus tamen lib. 1. de Bell. Jud. cap. 37. etiam Josephi seu Josippi simul meminit, vid. infr. h. cap. n. 21.

(16.) Idem scribit Josephus dict. lib. 15. cap. 11. confer. etiam Josippi Epitom. p. 138.

משחיתו המלכי מכל הממלכות ולא יחנוך להמיתה אם לא בבהלה ומלחמה׳ ואם עתה תמיתה הנה היא תמות בלא בהלה ומלחמי ולא תעלה על לב איש לקום ולבקש נקמה ממנה ויאמר המלך הנה היא במשמר עמר כיד כרצונכם׳ ויוציאוה מהמשמר וילכו להלה מהרן לעיר ויהיתה ואלכסנדריה אמה יקרת הדבר ותצא ותצעק ותקרא אל שלומית ותאמר אליה כדברים האלה צאי פוחזת אשר פוחזת באישך ותמיתי אותו בכזביך ובכזניך ותקלל בקול רם לאמר התחשבי כי הושי את הרב׳ אחרי בני אלהים יעקים נקמתה ממך ראי אם תמצאי קור עלילה להרוג את המלך התחתם אחיך וגם נשים רבות בעד הלונות והשכי קללה וחרפה וגדופה על אשר החרד המלכה להרוג את מרימי במרי על לא פשע ביריה ומרי עברה עם מרימי ועם החרגי לה במאמר המלך כיד הנשי היו צועקות עליה ומשיבי ומגדפות אותה ומרימי המלכה שחקה ולא ענתה דבר כי אם היתה צועדת והולכת על מקום המות בלתי פחד וכלתי יראת כאשי הלך אשה על בית השמשת ולא שערה ובחון המות את פניה גם לא

sequentur, nec quisquam in animum inducet suum, ut mortem ejus vindicet; ad quæ rex respondens: en illa, inquit, in custodia est, statuite de ea, quodcunque vobis visum fuerit. Mariamne igitur noctu è custodia protracta & extrà urbem educta (17.) occisa fuit: Alexandra verò, illius mater, cùm ei res innotuisset, prosiliens exclamavit atque indignabunda Salomen (18.) regis sororem, sic allocuta est: egredere perfida, quæ marito tuo semper refractaria fuisti, eumque mendaciis & scortationibus tuis ad mortem adegisti, dein concitato animo ac voce sublata hæc ei ingessit maledicta: an te putas diu post mortem filiæ meæ victuram esse? ne tibi istud persuadeas, Deus quippe sanguinem filiæ meæ in te ulciscetur, dispice jam, an etiam fratris tui Herodis interficiendi occasionem invenire possis: fœminæ quoque aliæ multæ per fenestras & cancellos prospicientes maledictis illam ac probris affecerunt, quòd Mariamne ipsius fraude absque ullo suo merito ad mortem raperetur; cùmque eadem Salome Mariamnem ejusq; interfectores mandatò regis comitaretur, omnes fœminæ illam objurgârunt eamq; convitiis ac maledictis prosciderûnt: ast regina Mariamne tacuit, nec quidquam respondit, sed sine pavore ac metu ad locum illum fatalem, non secus ac fœmina ad domũ lætitiæ, properans ivit & neq; vultus colorem neq; incessum ejus regium mortis cogitatio mutavit (19.) sed lethum contempsit, sicuti omnes illius cognati magnanimi illi Hasmonæorum filij, fecerant. Hoc modo omnibus excellentiam cognationis

(17.) In dicta Jolippi Epitom. pag. 139. narratur, quòd Mariamna ad forum urbis perducta ibique interfecta sit.

(18.) In codice Munsteriano refertur, quòd Alexandra non Salomen, sed Mariamnen iisdem ferè, quæ hic adducuntur, verbis allocuta sit, cui etiam Josephus dict. lib. 15. cap. 11. consentit, qui scribit, Alexandram, mortis periculò exterritam, Mariamnæ, filiæ suæ, ingratitudinem in Herodem, maritum exprobrâsse, confer. etiam Jolippi Epitom. p. 139.

(19.) Sic etiam Josephus Antiqu. lib. 15. c. 11. scribit, quòd Mariamne ad mortem iverit ἀτρεμαίᾳ τῷ καταστήματι καὶ τῷ χρὼτῆς σώματος ἀμεταβλήτῳ Sedato habitu nec mutato vultus colore, confer. Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. & 38. ac Jolippi Epitom. p. 139. & seq.

שנה צעד הליכת המלכות מאנה הצבי המלכה במרי כאשר עשו כיל בני משחתה בני החשמנאי גדולי הנפשות ויראה לכל את יקר משפחתה ואת גדולת אבותיה ומרי עברה והמלכה היתה צועקת ושמחה׳ ויהי כי הגיעה אל מקום המות ותפשוט את צואתה לחיב וישוטה עבד המלך במצות המלך ותמת ויאספה אל עמיה׳ ותורמי המלכה עלהיה על כל הנשים אשר היו ברחוב ביפיה ובמראי ובקדושתה ובנאמנותה ונעלותיה ובזיאת יי אשר בקרבה וברב ערוה לא נמצא כה לעולם ושקר רבות שלומות ורשעה עלי ובלה גדולה עמהת האחרות בהלשינה אותה לשקר להמיתה ולהמית את יוסף אישה׳ ואם מרוב יפה בהתאר ובמראה אשר לא יוכל אדם לספר את הוד יפיה כנראתה בספר יוסיפון אשר כתבנו לזכרון דנה היא היתה אבני בל אשה הנוגה לבעלה וצדקת וחסודה ויי יוצה את נפשה וכבר נודע לכל בי האלהים רצה את מעשיה כי לא אחר לנקום נקמה אחריה באשר נספר עוד מה ואין יאשר אדם כי נמצא במיתי קרות רבל אשר יחיב את ראשה למשפט מות או יהיה

tionis suæ majorumque suorum præstantiam & magnanimitatem notam fecit, lætoque animo ac voce nequaquam remissa incessit, cùmque ad locum, mori destinatum, venisset, collum denudatum præbuit gladio satellitis regii, qui illam mandato regis interfecit. Sic obiit (20.) & ad populum suum collecta est Mariamne regina, quæ pulchritudine, decora facie, sanctitate, fide, castitate ac timore Domini omnes mulieres tunc temporis superavit, nec ullum in ea dedecus repertum est, nam improba illa Salome eandem falsò detulit & pessimè egit execrabilis ista fœmina, dum per mendacium reginam accusavit, ut & illam & suum ipsius (21.) maritum ad mortem adigeret: Eximiam verò Mariamnæ pulchritudinem atque venustam illius faciem, cujus præstantiam nemo enarrare poterit, Josephus in libro, (22.) quem Romanis scripsit, memoriæ prodidit: sanè regina illa omnium matronarum honestarum fuit mater, justitiâ & benignitate conspicua, cujus animæ Deus sit propitius! (23.) Omnibus enim jam anteà notum erat, Deo actiones reginæ illius acceptas fuisse, qui etiam defunctæ vindictam haud distulit, prout ampliùs hic enarrabimus, quomodo verò quis dicere poterit, tale probrum ac dedecus in Mariamne repertum fuisse, quod ipsius caput mortis judicio obnoxium reddidisset aut turpitudinem & ignominiam ei creâsset, quæ quotidiè Herodem, si fortè illum aliqua in re peccare atque delinquere deprehenderat, objurgavit & reprehendit? quapropter quicunque eam flagitii insimulaverit, is peccato semet obnoxium reddit & iniqui-

(20.) Nota hic ultimum Mariamnæ elogium, o mnibus fœminis, præcipuè matrimonio junctis, meore tenendum.

(21.) Salomæ nomirum, vid. quæ suprà h. cap. n. 15. notata sunt.

(22.) Intelligitur hic Josephi l. 15. c. 11.

(23.) Sic Judæi benevolum ac gratum ergà defunctos animum testari solent, quorum etiam hæc [illegible] et abbreviaturam sunt formulæ: תנצב״ה, ע״ה, ל״ז, ac similes, de quibus vid. Buxtorf. Abbrevit. apud alios quoque populos ejusmodi adprecationes in usu fuerunt, hinc apud Græcos illa: ὁ τῆς ἐνοσίου λήξεως seu μοίρας, de qua vid. Novell. Justinian. 7. princ. quæ consuetudo etiam ad Christianos recentioris ævi manavit, sicuti notum est.

יהיה לה׃ לבושת וקלון והיא ויהוד
מקללת את המלך החדוהם יוכ יום
ועוקת עליו בראותה אותו יהוא
ויאמם בדבר אבל הנפש אשרתאשמה
ואשמה הנפש הזו׳ והשא את עונה׃
לא אחר י׳ את נקמתיך וך את בורת
המלי כבכרת רב׳ ומשחתו רבי׳ ממשרתי
המלך ושוער ומזניני וגם כל עיי
יהודה לקן בדבר ימים רבים בשנת
מות מרימי החשמדה׃ ויתפלל הקב
אל י׳ ויעקיו ויאמור אליו אלהי ישראל
הגל נפש אחת האבר את עמך הקדי
והלא נקמת נקמת׳ כי מחו בפשות
רבות מעמך בגלל מות מרימי המלכה
ועתה כל ישראל פי לחנם ומחודה
במיתה ועתה י׳ אלהימ שמע את
הפלת עבדי והשר מעליגו את מכת
דבר׳ ואם לא בלבו מיתים׳ וגם המלך
התודה את י׳ ויעקיו צעקה ובכה ויתפלל
אל י׳ ואמר י׳ אלהי ישראל כי הקין
דוזת ובשלי צער המגפה הואת בישראל
ועתה הכה אותי ואת בית אבי בדבר
ומה עשו עמך בית ישראל בעוני ובפשעי
ויהא י׳ את העכ ותעצר המגפה׃

tatem ſuam portabit. Deus itaque ultionem ejus haud diſtulit, ſed regis domum peſte afflixit (24.) qua multi ipſius miniſtri, principes & magnates perierunt, omnes quoque urbes Judaicæ diu gravi peſtilentiâ laborârunt eo anno, quo Mariamne interfecta eſt. Quapropter populus fuſis ad Dominum precibus ita oravit: O DEus Iſraëlis, num (25.) propter unum hominem univerſum populum tuum ſanctum perdes? nonne (26.) ſatis vindictæ ſumpſiſti, dum multi mortales è populo tuo propter Mariamnæ reginæ mortem peſte abſumpti ſunt? tota autem gens Iſraëlitica probè novit, reginam morte immerita mulctatam eſſe. Nunc itaque, Domine Deus noſter, exaudi preces ſervorum tuorum ac plagam peſtis à nobis remove, aliàs omnes interibimus; rex quoque flebili voce peccata ſua Deo confeſſus hunc in modum precatus eſt: Domine, Deus Iſraëlis, meum eſt hoc peccatum ac propter me calamitas iſta in populo Iſraëlitico graſſatur, quocircà me domumque patris mei (27.) peſte abſume, cur enim populus tuus, domus Iſraëlitica, iniquitatem & peccatum meum luat? ſanavit itaque (28.) Deus populum, ac cohibita fuit plaga.

(24.) Idem refert etiam Joſephus dict. lib. 15. c. 11. & Joſippi Epitom. pag. 140.
(25.) Sic narratur etiam in Joſippi Epitom. pag. 140.
(26.) Hæc & ſequentia usque ad illa; ſanavit itaque Deus &c. absunt à codice Munſteriano, confer. num. ſeq. 28. h. cap.
(27.) Reſpicitur hic ad 2. Samuel. c. 24. v. 17.
(28.) Vid. ſuprà h. cap. n. 26. ibique not.

CAP.

CAP. XXIII.

ויהי אחרי כן ויגשם היהודים המלך על
אשר הרג את מרימי אשתו ונהפכה חמת
המלך לאהוה ויהוי המלך ארת מרימי
אשתו חיכור את שמה תמיד באלו היא
בזיכים ויצו למשרתיה לעשות לה בורת
משחה תמיד ושולחן ערוך ולשלי לרת
כמא למושב בצד המלך כמנהגם לעשות
בזיכים׃ ויפול המלך בחולי גדול ע״ל
אהבת מרימי ועל האוהה כי לא יכול
לסכול את אבלו עליה ויאמן להחזיקם
ובמעט אשר לא מרת מיוב דהאוהי
ומארבתה בדויה ובמחבר ותוא אלסבנדי׳
אבי מרימי כי חלה המלך ותוענ לוהיגו
אבי בדבב ואם בחכם ויגר למלך ויצו
להורגה והדרג במשפט כי חשבה לשלות
יד במלך ולמלך החזקים שגי בגים אשר
ילדה לו מרימי המלכ׳ אשתו ושם הבכול
אריסטובולוס ושם השני אלכסנדר וישלחם
המלך בדי אמם לרומא ללמד מרמי
מלכי רומא וגם ללמד את מבחכם ואת
לשונם׳ ויהי בשנעץ הנעדי ברומא את
הדבר הזה ויהי מחרה אמם ויתעצבו
ויבכו

Accidit autem poſteà, ut Herodes pœnitentiâ duceretur ob Mariamnem, uxorem ſuam, interfectam, atque ira regis in amorem verteretur, ipſeque illius deſiderio exardeſcens (1.) nominis ejus ſubinde recordaretur, ac ſi adhùc in vivis eſſet, præcepit etiam ejusdem miniſtris, ut ſemper convivium ei inſtruerent (2.) menſam adornarent, ſoliumque ad latus regis collocarent, prout facere conſueverant, quando illa adhuc ſuperſtes erat; rex autem in gravem incidit morbum (3.) ob amorem & deſiderium Mariamnæ, quia luctum & dolorem, quem ex morte ejus conceperat, ferre non poterat nec ullum ſolatium admittere volebat, ac parum aberrat, quin vitam abrumperet ob nimium amorem & deſiderium, quò tàm vivente ea, quàm mortuâ detinebatur: Alexandra autem, Mariamnæ mater, cùm regem ægrotare cognoviſſet, conſilium iniit, ut illum vel gladio vel veneno interimeret; ſed res detecta fuit regi, qui illam interfici juſſit, (4.) idque jure ac meritò, quia regi manus afferre conata erat: fuerunt autem Herodi regi duo filii, quos Mariamne regina, illius uxor, ei pepererat, quorum major natu Ariſtobulus, ſecundus (5.) autem Alexander appellabatur; hos vivente adhùc eorundem matre rex Romam (6.) miſerat, ut diſciplinam Imperatorum Romanorum eorumque literas

(1.) Idem refert Joſephus Antiq. lib. 15. c. 11. & Joſippi Epitom. pag. 141. atque Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37.
(2.) Herodes omnia, quæ ſolatium aliquod ſibi afferre poſſent, moliebatur, convivia ſcilicet ac colloquia; ſed nihil profuerunt, prout Munſterus hic notavit.
(3.) Hic morbus φλεγμονὴ καὶ παθος ψυχῆς, inflammatio & occæcatio læſio, vocatur à Joſepho dict. lib. 15. c. 11. unde orta eſt amentia, atque hoc morbo rex Samariæ, quæ Sebaſte dicta fuit, laboravit, vid. Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 37. & Joſippi Epitom. pag. 141. confer. etiam cap. ſeq. 24. n. 2. ibique not.
(4.) Vid. Joſippi Epitom. dict. pag. 141.
(5.) Hic Alexander infrà h. lib. 5. c. 38. n. 3. natu major dicitur, cui erat in Joſippi Epitome pag. 141. & ſeq. conſentire videtur.
(6.) Vid. Joſeph. lib. 15. c. 13. & Joſippi Epitom. pag. 142. atque Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 36.

& lingvam addiſcerent: hi itaque pueri, famâ interemptæ matris ad illos perlatâ, vehementer indoluerunt atque ob mortem matris irati ſunt, qua de re paulo poſt, ſicuti par eſt, dicemus: rex autem ex morbo convaleſcens (7.) ſororem ſuam, Salomeu, Coſtobaro, Idumæorum regis filio, in matrimonium dedit eumque univerſæ Idumææ præfecit, (8.) omnes quippe Idumæi jam inde à tempore Hyrcani, Simeonis filii, qui illos circumciderat, ac vinculis circumciſionis conſtrinxerat (9.) ſub Judæorum poteſtate erant; Coſtobarus autem, dum Idumæis præerat, Judæorum imperio eosdem ſubducere conabatur, quem in finem idolum quoddam (10.) antiquum, quod Idumæi coluerant, erexit & ab Ægyptiis currus atque equites in auxilium petiit, ut ab Herode deficeret; ille verò re cognita ipſum interficere voluit, ſed illius (11.) mater ac ſoror apud regem (12.) interceſſerunt, ne id perpetraret; rex igitur Coſtobaro tunc quidem pepercit: accidit autem poſteà, ut rixæ inter Coſtobarum ac Salomen, uxorem ejus, orirentur, atque illa maritum ſuum apud regem Herodem deferret eumque fuſis lachrymis oraret, ut cum Coſtobaro loqueretur & ab eo libellum repudii impetraret, quem etiam Coſtobarus ei dedit, idque mandato regis, non tamen ſecundùm legem Moſaicam, qua mulier virum deſerere nequit; maritus autem uxorem ſuam, ſi illam odio habeat, dimittere poteſt, (13.) ſic etiam Joſephus, Gorionis filius, ſacerdos, in libro ſuo (14.) ſcribit. Poſteà Salo-

(7.) Imò hæc longè ante, quàm rex in morbum illum incideret, acciderunt, uti patet ex Joſephi dict. lib. 15. c. 11.
(8.) Conſentit Joſephus eod. lib. 15. c. 11.
(9.) Judæi enim circumcidere genitalia inſtituerunt, ut diverſitate noſcantur, transgreſſi in morem eorum idem uſurpant, inquit Tacitus Hiſtor. lib. 5. c. 5. ubi nota, quod transgreſſi in morem Græcis περιτέλυτοι, Hebræis ערל dici ſoleant.
(10.) Idolum iſtud K. ζ nominatur à Joſepho lib. 15. c. 11.
(11.) Nimirum Herodis, de quo paulò antè dictum eſt.
(12.) Idem refert Joſephus loc. allegato.
(13.) Vid. Deuteron. c. 24. v. 1.
14.) Is eſt liber Antiq. 15. c. 11.

Salome cum rege de nonnullis viris (15.) quos Coſtobarus in vico quodam ſuo abſconderat, quique ex regio Haſmonæorum ſangvine orti erant, locuta eſt; (delituerant autem illi apud Coſtobarum ab eo tempore, quo Herodes Hieroſolymam ceperat, ad illum usque diem, nimirùm duodecim (16.) annis.) Rex igitur, cùm ei Salome rem illam detexiſſet, tàm viros iſtos, quàm Coſtobarum interfici juſſit, quo facto etiam Lyſimachum (17.) & Doſitheum (18.) qui unus ex Judæorum principibus erat, interimi curavit, nec ullum reliquit ſuperſtitem, qui nefariis ejus auſis reſiſtere poſſet. Legem quoque Divinam violavit, dum Hieroſolymis ædificia (19.) maxima ex marmore atque albo lapide exſtrui eisque imagines (20.) gentium devictarum (21.) inſculpi juſſit; circum etiam maximum, Hippodromiam, (22.) in campo ædificari curavit, currus (23.) quoque equeſtres fieri eosq; aſſervari præcepit; ſeptum (24.) etiam ferarum circà palatium ſuum exſtrui curavit, cui leones, urſos, pardos, lupos atque apros incluſit eisque oves & armenta objecit, ut certamen inter feras iſtas oriretur: homines (25.) quoque cum beſtiis ſæpè commiſit, ubi interdum homo, interdum beſtia ſuperior evaſit

(15.) Τὺς Βαῖϰα παῖδας Babæ filios vocat Joſephus dict. lib. 15. c. 11. ubi etiam narratur, unde odium Herodis adversus illos ortum ſit.
(16.) Conſentit Joſephus eod. lib. 15. c. 11.
(17.) Hebr. לישימכוס, ita in codice Munſteriano, quem hic potius ſecutus ſum, quam noſtrum, ubi corruptè legitur לסימנס, Munſteriano codici conſentit etiam Joſephus loc. alleg.
(18.) Hebr. דוסיתיאוס, ſic idem Munſteri codex habet, quem etiam hic magis ſecutus ſum, quàm noſtrum, ubi nomen corruptum רוסתיאוס legitur, Joſephus quoque lib. 15. perinde ac Munſterus habet: Doſitheus.
(19.) ita dictionem בירניות, quæ hic in Hebræo legitur, cum Munſtero vertere volui, alii interpretantur: turres, Joſephus loc. alleg. vocat: theatra & amphitheatra, confer. etiam Ægeſippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 35.
(20.) Judæis nulla ſimulacra urbibus ſuis, nedum templis, ſunt, non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor, inquit Tacitus Hiſtor. lib. 5. c. 5.
(21.) Idem refert Joſephus dict. lib. 15. c. 11.
(22.) Seu: Hippodromum, אפודרומיא, ita Munſteri codex, quem hic ſecutus ſum, nam dictio פורומיא, quæ in noſtro legitur exemplari, corrupta eſt; Munſterus hic tranſtulit: amphitheatrum, vid. num. antec. 19. confer. etiam infrà h. l. 5. c. 40. n. 4.
23.) Quadrigas vertit Munſterus.
(24.) Παραδεισον nominat Joſephus dict. l. 15. cap. 11.
(25.) Hos Græci θηριομάχους appellant.

ראשם ופעם הגבר הזאת ופעם הגבר
הברפה והרוג זה לזה ויתן המלך רכוש
רב למחנייכם ודבר זה היה לנגיעים
שמחה וליהודי מהלת העם היה צהה׳
ויקבאו בו עשרה בחוריהם מבחורי יהודה
בחר שמאי ותביריה וירלגו עליו בזריזות
שלופות וכבר ידע המלך את דבר הזה
כי הגבר הזה לו מקודי יום ארר ולבן
לא יוכלו להרגו אשר הלגו עליו כי סבבים
גדודי המלך ומיתום׳ וגם האיש אשי
הזיע הרב׳ היה מהם וביום השלישי
למות׳ חטא למלך ויצו ויתנכו את בשרו
וישליכהו לכלבים׳

evasit, atque alter alterum interfecit; rex autem magnum victoribus præmium dedit, quæ res peregrinis quidem gaudio fuit (26.) maximo, Judæis verò, præprimis vulgo, molestiam attulit non exiguam: quapropter decem juvenes Judæi irâ advertùs regem commoti, (27.) nempe Schammæus ejusque socii, strictis gladiis Herodem adorti sunt; sed ea res jam detecta erat regi, nam pridie, ante quàm illi destinatum facinus perpetrarent, ad Herodem id delatum fuit, quocircà ipsi, qui adversùs Herodem regem istud moliebantur, illum interficere non potuerunt, circumventi quippe à regiis satellitibus interfecti sunt; qui verò rem detexerat, unus ex illis fuit, is ipse triduò, postquàm illi interempti erant, in regem crimen aliquod commisit, (28.) quapropter ejusdem caro in frusta concisa canibus projecta fuit.

CAP. XXIV.

ולבניו רעים בלה עשה הרוחות ועוים
רבות בכש וערים רבות בנה והוא בנה
את שומרון באורך ובחזוק במדה הראשונ׳
ויקרא סבסתיאה ולבן בתוכה היכל גדול
לאגוסטוס המלך ולבן קסריאה בית
מאבני שיש ותחופה העיר בה מאד מאד׳
ולבן

Alia quoque plura ejusmodi facinora perpetravit Herodes, multas etiam urbes sibi subjecit & non pauca ædificavit oppida, inter quæ fuit Samaria, quam eâdem, quâ anteà fuerat, longitudine ac latitudine (1.) exstruxit eamque Sebastiam (2.) appellavit & magnum in illa templum in honorem Cæsaris Augusti condidit: Cæsaream (3.) quoque marmoreis lapidibus exstruxit atque

(26.) Vid. Josephus loc. alleg. Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 35. scribit, quod Herodes liberalitates suas usque ad quinquennalia diffuderit certamina.

(27.) Idem refertur à Josepho dict. lib. 15. c. 11. circà fin.

(28.) Josephus loc. allegato rem paulò aliter narrat.

(1.) Contrarium refert Josephus Antiq. lib. 15. cap. 11. circa fin ac scribit, ambitum urbis istius fuisse 20. stadiorum, idem narrat etiam lib. 1. de Bell. Jud. c. 16.

(2.) Id est: Augustam, in honorem Augusti Cæsaris, vid. Joseph. loc. alleg. & infrà h. l. c. 32. n. 21. confer. etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 35. hanc urbem etiamnum Sebastiam appellari scribit Petrus della Valle in Itiner. Epist. 13. fol. m. 163. vid. & Strabo lib. 16. ac S. Hieron. Epist. 17 Tom. 1.

(3.) Hæc antea Stratonis turris &, ut nonnulli volunt, Accaron appellata fuit olim, vid. Joseph. dict. lib 15. c. 11. circà fin. & c. 13. ac lib. 1. de Bell. Jud. c. 16. confer. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 35. & suprà lib. 4. c. 7. n. 18. & cap. 8. num. 6. it. supra l. 2. c. 25. n. 47.

ויבן אלמן ומתנו לאגוסטה הבאית שם בנות
ויבנה את העיר מעשה גדול ועוד ערים
רבות וגליל אלה ולא תספרנה מרוב׳
ויהי בשנת י״ג למלכותו ויהי רעב גדול
ובבר בארץ יהודה ובארצות כל הגוים
אשר בכש הרחוקים ויהי רחוק ממלחתו׳
ובמצרים היה שבע גדול ויוצא המלך
בסף וזהב מאוצרותיו ואבני יקרה לרוב
לעזור בבב את העם כי דלו הפך מאוי
מפני הרעב׳ וישלח המלך אל כל
הממלכות אשר לו וישלח למצרים ויאסוף
חטים לרוב ויביאהו אל יפו יפו על ים
קסריאה וידו שבע גדול כי אגוסטוס
המלך המושל בזמנו שלח אגרת אל
פטרוניאוס אשר במצרים לעלות ספנות
ואניות גדולות רבות מאד נושאות חטים
למכור בארץ יהודה מלבד האניות
המלאי׳ אשר שלח אגוסטוס מנחת
להחרדום המלך׳ וילך פטרוניאוס באניות
רבי

que urbem illam valdè exornavit, templum (4.) etiam ædificavit, & portum (5.) recipiendis navibus idoneum perfici curavit urbemque magnificè apparavit; oppida quoque alia præter hæc satis multa condidit, quæ præ multitudine numerari nequeunt: anno autem regni ejus decimo tertio gravissima ac maxima fames (6.) provinciam Judaicam atque omnium gentium terras, quæ ab Herode subactæ & sub illius ditione erant, afflixit; sed in Ægypto summa erat abundantia: itaque rex aurum, argentum & gemmarum maximam vim è thesauris suis deprompsit, ut populo subveniret, is enim fame valdè laborabat; ad omnes quoque regni sui provincias misit, ut quosdam in Ægyptum (7.) ablegarent, quò facto ingentem tritici copiam (8.) collegit, quod, cùm posteà ad mare Joppense ac Cæsareense advectum esset, maxima ejus abundantia fuit: Augustus enim Cæsar, imperator Romanus, literas ad Petronium (9.) Ægypti præfectum, miserat, ut magnas multasque adduceret naves, tritico onustas, quod in Judæa venderetur; fuerunt etiam aliæ naves frumento repletæ, quas Augustus Herodi regi dono miserat. Petronius igitur advectis navi-

(4.) Sic dictionem: אלמן hic vertere volui, secutus Josephum dict. loc. à quo appellatur φρέαρον, delubrum, intelligitur autem, ni fallor, templum illud, quod Herodes in Honorem Augusti ædificaverat, de quo Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 35. ubi scribit, quod Herodes templum Cæsari de marmore albo condiderit ad fontes Jordanis, adeo immemor factus religionis, ut homini templum sacra et usumque gentium in Judæam induceret, loco illi nomen Panium fuit, qui ibidem describitur, vid. Egesipp. lib. 3. de Bell. Jud. c. 16. R. Salom. ad Deuter. cap. 33. v. 22. nominatur מחניאם spelunca illa, unde Jordan exoritur, fortè legendum פניאם, vid. Buxtorf. Lex. Chald. hac voc. S. Hieron. in Tradit. Hebr. scribit: Dan Phœnices oppidum, quod nunc Paneas dicitur; Dan autem unus è fontibus est Jordanis, nam & alter vocatur Jor, quod interpretatur φίαρον, quod est rivus, duobus ergò fontibus, qui haud procul à se distant, in unum rivulum fœderatis Jordanis deinceps appellatur, Munsterus hic אלמן ut nomen proprium transtulit: Alman, posses etiam vertere: Porticum.

(5.) Hujus portus descriptionem vid. apud Joseph. l. 15. c. 11. & l. 1. de Bell. Jud. c. 16. confer. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 35.

(6.) Vid. Joseph. dict. lib. 15. cap. 12. & Josippi Epitom. p. 142.

(7.) Confer. Josippi Epitom. dict. p. 142.

(8.) Numerus tritici refertur à Josepho eod. l. 15. cap. 12.

(9.) Ejusdem Petronii memisit etiam Josephus lib. 15. c. 12. confer. quæ suprà lib. 2. cap. 25 n. 20. annotata sunt.

רבו׳ ומצא זהל בארץ יהודה ומכרו
החטים בזול כאשר צוה אגוסטוס וישבע
המחדוש את כל ארץ יהודה ויעו לאכים
להרע להם לוקנים ולחולים ולכי׳אים
וליתר העם המזורי נתן ושים כח
עשה המלך כל ימי הרעב ויבלכלם כל
ימי הרעב וגם חמשים אלף גברים אשר
באו אליו מפני הרעב כלכל המלך מדעו
ומאוצרותיו׳ ויתן המלך לנכרים אשרים
פ׳ אלף חמרים החשר עשר איסורים
ויאספו עם יהודה למלך מזהם הבואה
והלאה וגם כל הגרים אשר סביבותיו
קרובים גם הזקן אהבותו ויצא שמו
בגוים וילך בכל הארצות לאמ׳ הנה
המלך אש׳ הוא מגן לעמו כתורה ויצלם
מרעת הרעב וישכור העם את כל הרעים
אשר עשה מחמול שלשום ויהללהו
משראותו עתר ביום צרה לכי אשר הוא
בה׳ ולא הוכיחוהו מאו לרע כי אם
לטוב ואויבו לא הכרו עליו רעה אשרור
ומיאהב כי חסיד נהג ללבוש קתי והלך
בתוך העם בבגדי ענוות שלא יכירהו
ולהשתוחות ולדבר עם העם ולכתוב מי
הוא אוהבו מרם ומי הוא איבו בשמצא
אוהבו כבוד והעשיר ומי מצא שנאתו
מחזר ביסורים רעים׳ וישבע את העם
ואוהבים בשבועה להוחם נאמנים לו
חכים

nauibus multis annonæ ubertatem terræ Judaicæ attulit, nam triticum vili pretio, prout Augustus præceperat, vendebatur: hoc modo universæ Judæorum regioni abundantia procurata fuit ab Herode, qui pistoribus præcepit, ut senio quidem ac morbo confectis panem darent, (10.) sanis autem ac qui robusto erant corpore atque reliquo populo, præsertim junioribus, rex triticum dari jussit; hunc in modum toto famis tempore rex populo alimenta præbuit, quinquaginta etiam millia peregrinorum, (11.) qui ad ipsum famis necessitate compulsi venerant, rex suis sumptibus cibavit: aliis quoque peregrinis octoginta millia Chomer (12.) præberi mandavit; continet autem chomer decem Ephas. (13.) Quapropter populus Judaicus atque omnes finitimæ gentes tàm propinquæ, quàm remotæ ab illo tempore ac deinceps regem amârunt, ejusque nominis fama gentes omnes peragravit atque terras encomio isto implevit: en regem, qui subditis suis muri & clypei instar fuit eosque famis calamitate eripuit, sic omnia mala præterita populus oblivioni tradidit regemque laudibus extulit, (14.) dum illum duris in rebus opem ferre perspexit ei, qui auxilio opus habuit, ejusque memoria non amplius convitiis ac probris lacessita, sed laudibus celebrata fuit; nec inimici ejus præ timore ac metu malè de illo loqui ausi sunt, nam vili vestitu uti (15.) atque eo indutus in publicum prodire solebat, ne agnosceretur, ac habitum subinde mutabat, ut cum vulgo loqueretur & dignosceret, quisnam amicus vel inimicus sibi esset, ac si quendam sibi amicum reperiebat, eum honoribus & divitiis cumulabat; quem

(10.) Idem refert Josephus loco alleg.
(11.) Confer. Josippi Epitom. p. 143.
(12.) Hebr. חומר, ita hic in nostro codice; fuit autem mensura maxima, quæ etiam כור seu Corus vocabatur, sic & Josephus dict. lib. 15. c. 12. nominat ac scribit, 10000. coros peregrinis; regni verò incolis 80000. coros fuisse datos.
(13.) Est autem Epha trium Sein sive Satorum, vid. Buxtorf. Lex. hac voc. quæ hic Epha dicitur, vocatur μεδίμνος Ἀττικὸς à Josepho loc. alleg.
(14.) Idem refert Josephus dict. l. 15. c. 12.
(15.) Consentit Josephus eod. lib. 15. c. 13. circà fin.

ורבים לא רצו להשבע כרצונם ולא
נמלט מהם עד אשר הכריחם להשבע
נאמנים לו׳ ויהי כאשר מלכם בעת הזאת
כל אשר לא רצה להשבע מלכד רוקנים
אשר בפרושים כמו הלל ושמאי וכל
תכריחם כי אותם לא הכיא בשבועה
כי היו אהביו׳ גם ביום אשר צוה על
ירושלם רוזהום ואנטוניוי הם הפה על
הפרושי כלם אש׳ הסותר את רעם
לקבל את הנכרים ולהביאו אל העיר
ולהמליכו כי אמרו בעכור מיקשי עם
מלוך ימלוך זה ולבן לא יביאם המלך
בשבועה וגם הסרים אשר לחסרים
ותחכמים בכר בבור גדר וגם הסר
מגדם רחבר לשמאי כי מגדם אתר וולמי
איש צדיק וחכ׳ והה בימים ההם׳

quem verò sibi inimicum deprehendebat, cum acerbissimis cruciatibus interficiebat, populum quoque juramento obstrinxit, ut sibi fidem præstaret; ast multi jurare detractârunt, qui tamen illius manus non effugerunt, donec ad juramentum fidelitatis præstandum adigerentur; quicunque verò ex populo juramentum istud recusarunt, eos omnes tunc temporis interemit, exceptis tantum senioribus Pharisæis, Hillelo (16.) & Schammæo eorumque sociis omnibus, illis enim jurisjurandi gratiam fecit, quia ipsius amici fuerunt. Nam cùm Herodes & Antonius (17.) Hierosolymam obsiderent, viri illi primi erant omnium Pharisæorum, qui populo persvadebant, (18.) ut Herodem reciperent & in urbem introducerent, eumque regem constituerent (19.) dixerunt enim, ob pervicaciam populi Malucci (20.) iste regnabit, quapropter rex eos ad jusjurandum non adegit, principes (21.) etiam Hasidæorum (22.) ac sapientes magno honore affecit atque inter illos præcipuum Menachemum, Schammæi socium, nam alius præter istum fuit Menachemus eo tempore, vir justus ac sapiens.

(16.) Hunc Σαλλαῖον nominare videtur Josephus dict. lib. 15. c. 13. circà fin. vid. quæ suprà h. lib. 3. c. 13. n. 1. notata sunt.
(17.) Non Antonius ipse, sed Sosius ab illo missus, unà cum Herode Hierosolymam obsedit, confer. Joseph. lib. 14. c. 17. & lib. 15. c. 1.
(18.) De Schammæo id refert Josephus dict. l. 14. c. 17.
(19.) Idem refert Josephus lib. 15. c. 1.
(20.) Hebr. מלוך, ita hic in nostro codice, ubi auctor Glossæ Judaicæ sic notavit: sciendum est, gentem Maluccam eo tempore populo Judaico multa intulisse mala, quapropter Synedrium Hierosolymitanum Herodem constituit regem, ut pro populo Judaico contrà gentem illam pugnaret; sed hoc commentum Judaicum esse puto; Munsterus pro מלוך legit מלוך atque locum hunc sic vertit: dixerunt enim propter duros ac cervicosos regnabit iste, consensit istis Josephus Antiq. lib. 14. c. 17. dum scribit, Schammæum populo suasisse, ut Herodem reciperent, ac dixisse: propter peccata non potestis eum effugere, cæterum de Malucco, Arabiæ rege, suprà h. l. 5. c. 9. n. 11. dictum est, potestatem pro מלוך legere מלוך i. e. regnando (regnabit.)
(21.) Hebr. חסרים, sic in nostro exemplari; Munsterus legit חשונים ac vertit: Essenos, cui adstipulatur etiam Josephus lib. 15. c. 13. circà fin. ubi scribit, Essenos quoque ad juramentum ab Herode non fuisse adstrictos, horum disciplinam ac vivendi rationem Pythagoricæ similem fuisse narrat idem Josephus dict. loco, confer. num. seq. 22. ibique not.
(22.) חסידים, ita hic in Hebræo, de his suprà lib. 4. c. 6. num. 17. & n. 18. quædam dicta sunt, confer. etiam num. antec. 21. ibique not. it. Philo de vita contemplativa sive supplicum virtutibus & Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 12. atque Isa. Vossii Chronol. Sacr. c. 17. à R. Manasse

CAP. XXV.

MUlta hic poſſent à nobis ſcribi (inquit Joſephus, Gorionis filius, in libro ſuo) de ſapientia populi Domini, neque enim in toto terrarum orbe viri tàm ſapientes fuerunt, quàm populus Domini, nec alia in gente ulla tanta regnavit ſapientia, quanta in populo Dei; ſed id ipſum fecimus in libro Romanorum, (1.) quia is hoc teſtimonio opus habet: iſte autem liber, quem populo Iſraëlitico ſcripſimus, ea re non indiget, nam excellens populi Domini ſapientia nota eſt in Iſraël ex lege Moſis, Doctoris noſtri, piæ memoriæ: ex eo autem, quod jam de Menachemo, (2.) cujus hic mentio facta eſt, narrabimus, cognoſcet ac diſcet poſteritas tàm populi Iſraëlitici, quàm aliarum gentium omnium, quanta fuerit ſapientia virorum populi Judaici, qui Menachemi ſocii extiterunt; cæteræ autem res in Joſephi ſacerdotis, Gorionis ſacerdotis filii, libro, qui dicitur liber Sapientiæ Joſephi (3.) ſcripta ſunt, in quo nullam bellorum fecit mentionem, ſed ſolùm ſapientiam virorum præclarorum deſcripſit. Cùm Herodes adhùc puer eſſet & ad ſapientes diſcendi cauſâ iret, (4.) Menachemus verò in loco ſeniorum atque ſapientum, in

וידבר יוסף בן גוריון בספרו לאמר דברים יש לנו לכתוב פה מיכמשת עם וי כי לא היו חכמים בעולם כעם וי וגם החכמה לא מלבה בעם אשר כי אבם בעם וי' אבל זה המעשה עשיתי אותו בספר הזכרוני כי הוא ספר ויפרוך לעדות זה אבל זה הספר אשר כתבנו לישראל לא נצטרך בו לזה כי מעלת חכמת עם וי יודעה היא מישר מצד תורה משרת רבינו ע"ה' וכמה שנספר ממנהם דנוכר פה יכתוב ויודעו הבאים מישראל ומבני העמים מה היא החכמה אשר היתה בישראל אשר היו ראשי מנהם ויהי הדבר בזה הלא הם כתובים על ספר יוסיפון הכהן בן גוריון הכהן הנקרא ספר חכמת יוסף ובאיזהו הספר לא כתב יוסיפון וכהן שום מלחמ' רק וכר וברעני החכמה בלבי' ויהי בהיות הורודס נער והולך אל החכמים ללמוד ומעמם יושב ביושבות הזקנים והחכמים ובחכמות הערק ויא מעמם את הנער ויקם וישתחוה לו ויאמר אליו יחי המלך יחי המלך' ויחרפו הנער הורודי כי צחק מעמו ויקחל הורודס את החכם ויחפשהו מעמם החכם ויכרע בידו אל ישוליו באשר יכן את הנערים ויאמר אליו מלוך המלוך בעושר ובכבוד גדול והגדל מלכותיך בעם וי מאד מאד' והיה בשובהן עלי כאשא מלכותיך וכור הזכור את דמכות אשר רביתיך כי אותך הוא לך עלי עונות והטאות אשי תעשה ואשי הרשיא ואתה העשה רעות הרבה וגם תעשית טובות אבל שמע בקולי והפוש את השובו' ועווב את הרעות אבל לשוא איתיך כדברים כי ידאה אני בעיניך אשר לא תעווב את הרעות ויכך מהרבה בני גידל וישפשהו עוד ויכרע על שוליו ויכך הנער וילך לדרכו' ויהי כאשר מלך הורודס כאשר דבר ויתבי חיכור את הדברי' האלה ויקרא למעמם הנער ויאמר לו נאמנו דברך אשר דברת ואת בי חכמת האלהים כך דבר נא אלי עתה ותחיעני את ושעים אשר אני אמלוך גם כמה אחיה וכמה אמלוך ויהים ויכעס הנער ויאמר' ומאת המלך כי לא ענוני דב ויכרע מאד ויאמר בלבו אמנם כי יראה החכם דזה כי קרבו ימי עלי כן דומם' וישאלהו עוד המלך ויאמר לו אמור

in collegio juſtitiæ, ſederet, ac puerum videret, ipſe ſurrexit illumque adorans dixit: vivat rex! vivat rex! Herodes autem puer, exiſtimans, ſe à Menachemo irrideri, convitia ingeſſit ſapienti; ſed Menachemus ſapiens pueri fimbrias (5.) apprehendens eundem manu ſua percuſſit, prout pueris facere ſolent, eique dixit: regnabis aliquando maximisque divitiis & honoribus cumulaberis atque regnum tuum in populo Domini valdè florebit; dum verò in regio ſedebis throno, recordare verberum iſtorum, quibus te jam affeci, id enim ſignum tibi erit iniquitatum & peccatorum, quæ perpetrabis, nam multa committes mala; nonnulla tamen bona etiam facies, ideircò audi verba mea: amplectere bona & relinque mala; ſed fruſtrà te verbis objurgavero, quia video, quid futurum ſit, nam à malo non deſiſtes: his dictis Menachemus vehementer flevit illumque prehenſis iterùm ejusdem fimbriis (6.) verberavit, ac puer quidem tunc flens abiit. Herodes autem, poſtquàm regnum adeptus eſt, ſicuti ſapiens prædixerat, memor verborum iſtorum Menachemum, cujus jam mentio facta eſt, vocari juſſit eique dixit: vaticinium tuum, quod prædixiſti, impletum eſt, ac quia divinam in te ſapientiam animadverto, dic quæſò mihi meque fac certiorem, quotnam annis regnaturus ac quamdiu victurus ſim, (7.) ad hæc ſiluit ſapiens nec ei quidquam reſpondit; rex verò, cùm illum tacere perſpiceret, valde conſternatus fuit ac ſecum cogitavit, certè ſapiens iſte mortem mihi inſtare videt ac propterea ſilet, ergò eundem rurſùs interrogans: dic quæſò mihi, inquit, num decem annos regnaturus ſim? ad hæc Menachemus reſpondens: decem, ait, ac viginti, imò triginta & plures; ſed quotnam plures? inquit

---

naſſe Conciliat. in Exod. qu. 50. Etiæi vocantur אימ"א, vid. Joh. Hoornbeck de Convine. Jud. lib. 1. c. 1. pag. mihi 74. vid. etiam ſupr. l. 4. c. 7. n. 17.

(1.) Intelliguntur hic libri à Joſepho Græcè ſcripti.

(2.) Manaëmum nominat Joſephus dict. lib. 15. c. 13. circà fin.

(3.) An Joſephus peculiarem de Sapientia librum conſcripſerit, jam aliis inquirendum relinquo, compoſuit quidem librum περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ ſive in Maccabæos (ſicuti liber iſte eidem communiter adſcribitur & aliis ejusdem libris annectitur) ſed dubito, an liber ille per librum Sapientiæ, cujus hic fit mentio, intelligatur, Joſephus Antiqu. lib. 20. cap. 9. ſeu ultimo in fine ſcribit, ſibi propoſitum fuiſſe, Judæorum de Deo ejusque eſſentia opiniones perſcribere quatuor libris, ut & de legibus; ſed an libri illi ab ipſo compoſiti ſint & in lucem prodierint, non conſtat, confer. hic Prolegom. D. Thomæ Ittigii ad novam Joſephi Græco-Latini editionem, quæ Coloniæ 1691. prodiit, circà fin. ubi inſcribitur: περὶ τῆς Ϛ πικρὸς αἱρέσεως vel, ut alii: περὶ τῆς Ϛ πικρὸς ἀιρέσεως; ſed opus iſtud Joſepho falſò attribui ibidem aſſeritur.

(4.) Idem refert Joſephus dict. lib. 15. c. 13. circà fin.

(5.) Joſephus eod. lib. 15. c. 13. circà fin. ſcribit, Herodem à Manaëmo manu percuſſum fuiſſe κατὰ τὸν γλουτὸν, id eſt, quoad poſteriora, prout Latinus interpres ibidem vertit.

(6.) Vid. quæ paulo ante n. 5. notata ſunt.

(7.) Idem refert Joſephus dict. lib. 15. c. 13. circà fin.

אמור נא לי והאמלוך עשרה שנים
ויקנרו בנהם ויאמר עשר גם עשרים גם
שלשים תעדי׳ ויאמר לו המלך וכמרה
הוא ועוד ידום הרוכם ולא ענהו עוד
דב׳ ע״ל אשר שאל וישמח המלך מאד
על דברי מנה ויאמן לו ויכבד אותו ויתן
לו עושר גדול׳ הה דדבר אשר היה
עם י״י בעת הרוא בשנת שמונה שנים
למלך יהוידעם אחרי רבותו את כל־
המלכים אשר נלחם עמהם ואחרי בניתו
כל העירם הגדולות והבצורות אשר בנה
ברגיות י״י אלהי ישראל אלהי מכל איביו
מסביב׳ ויאמרו המלך את כל עם י״י
וישרו ובניהו ואת יתר ולת העם וידבר
באזניהם את הדברים האלה לאמר שמעו
אלי והאזינו לדברי העם אשר בחר בו
י״י להיות לו לעם סגלה מכל העמים
בעבור אהבת אבותינו ובעבור השבועה
אשר נשבע לרבם וישמור את השבועות
האת הברית על כן הציל אותנו ממלחמו׳
גדולות ויכבוש לפנינו גוים רבים ומלכי׳
אדירים והלוי מלכי הדמורים אשר הם
אדבינו והכרינו ואדנים לכל הממלכו׳
ועתה אדו ורני קדושי י״י רגה הניוח
י״י לנו מסביב והדחיב י״י לנו באש׳ תראש׳
עינכם היום הזה ומרוע לא נשלם לו
גמולו הטוב ובמעשיו הנדבי׳ אשר נשלנו
ואשר

inquit rex, hic tacuit sapiens nec quidquam ei amplius ad interrogata respondit; rex verò ob Menachemi dicta valdè lætus fidem ei habuit illumque honore affecit atque ipsi maximas opes dedit; accidit autem ista res in populo Domini eo tempore, quô Herodes rex octavum (8.) regni sui annum impleverat, postquàm omnes devicerat reges, cum quibus bellum gessierat cunctasque urbes magnas atque munitas exstruxerat ac Dominus, Deus Israëlis, quietem ei atque securitatem ab omnibus ipsius hostibus finitimis dederat. Posteà rex populum Domini universum tàm duces, quàm milites cæteramque multitudinem convocavit eosque sic allocutus est: (9.) audite atque animum dictis meis advertite vos, quos Dominus præ omnibus gentibus peculiarem sibi elegit populum propter amorem patrum nostrorum & ob juramentum ac fœdus, quod illis præstitit & servavit, propterea nos Deus ex maximis belli periculis eripuit multasque gentes ac reges fortissimos nobis subjecit, exceptis Romanorum imperatoribus, qui nostri sunt amici & socii, dominique omnium regnorum. Nunc itaque fratres mei ac socii, sanctitate Dei conspicui, en cœleste Numen quietem nobis dedit circumcircà ac fines regni nostri dilatavit, sicuti hodiè oculis vestris videtis, cur beneficia illius & ingentia bona, in nos collata, non agnoscimus &, quantum in nobis est, eidem rependimus? cur otiosi sedemus nec ipsius Templum ac domum exstruimus ad instar ædificii primi? Nam patres nostri qui ex captivitate redierunt, Templum illud angustum nec secundùm priorem mensuram (10.) ædificârunt, quamvis patres nostros hac in re culpare (11.) minimè

(8.) Hebr. שמונה שנים, sic in nostro codice, Munsterianus habet: י׳ i. e. octavum ac decimum (regni annum) cui etiam Josephus eod. lib. 15. c. 14. consentit.

(9.) Josephus dict. lib. 15. c. 14. Orationis verba paulò aliter refert, confer. idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 16. & Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 1. c. 35. ac Josippi Epitom. p. 143.

(10.) Nimirum istius templi, quod Salomo exstruxerat. confer. hic Josippi Epitom. p. 143.

(11.) Arguere, reprehendere, sic verbum מאשים, quod in nostro legitur codice, vertere possis, in Munsteriano habetur חלשין i. e. calumniari, accusare, res eodem redit.

אשר עשה לנו ומרוע נחעצל ולא נבנה
את הבלל הזה ביתו כבנין הראשון כי
אבותינו אשר שבו מהגלה בנו אותו
צר ולא כנדה הראשונה ולא נאה לנו
להראשי את אבותינו בדבר הזה כי עברי
דיו למלכי מדי ופרס ויבנו אותו במדה
אשר נתנו להם מלכי פרס׳ ואותי
כן דת עבדים למלכי פרס ולמלכי יון
עד נבן החשמונאי׳ והאיתר קמו בנ׳
החשמונאים קנו חצאו לחירות ויקחו
את המלכות מיד היוני׳ וישמידום אותם
אבל לא יכלו לבנות את הבית בשלמותו
ברצוננו לבנותו היום מפני המלחמות
אשי סבבונו ועתה הניח י״י לנו מכל
איבינו מסביב בארץ ואין שטן ואין
פגע רע׳ והנה בניתי עתה גדולות על
שמכם לגזל אתכם ולא על שמי בניתי
אותם כי אני אחד ואתם רבים עם
רב ועתום יושק י״י עליכם ככם אלף
פעמים ויברך אותכם כאשר דבר לכם׳
ועתה קדושי ישרא׳ על תתעצלו להחזיק
בידי לבנות את בית י״י נחצונו כי לא
לאד׳ הוא הבנין החדוה כי אם למלך
י״י ארץ העולם כלו׳ חוקו ואמצו אתו
ורני ונחזיקו את ידי ונבנה את בית י״י
כבנין דראשון באימי וידעו ונבדו
ונעשה ונצליח. ויהישו כל העם ולא
ענדו דבר כי יראו פן יהרום רבית
טרם אשי יבנה אותו כרצונו האולי לא
יוכל

nimè nobis conveniat, quia tunc servi fuerunt regum Persarum ac Medorum, atque ædificium juxtà mensuram, à regibus Persarum præscriptam, exstruxerunt, (12.) posteà subjecti fuerunt regibus Persiæ & Græciæ usque ad Hasmonæorum tempora, qui, posteaquam rempublicam administrârunt, libertatem sibi vindicârunt regnumque è Græcorum manibus eripuerunt eosque deleverunt; sed templum non potuerunt perficere eo modo, quo illud jam exstruere propositum nobis est, propter bella, quibus undique distinebantur: nunc autem, quia Deus quietos & securos nos reddidit in terra nostra ab omnibus, qui circà sunt, hostibus, nec adversarius quisquam existit, nec casu aliquo acerbo concutimur, urbes constructi maximas, vestri, non mei nominis celebrandi causa, ego quippe unus sum, vos autem multi estis, ingens scilicet ac prævalidus populus, augeat Deus numerum vestrum millies nobisque benedicat, sicuti locutus est! Quapropter, ô viri, sanctitate conspicui, rem mecum impigrè jam aggredimini, ut templum Domini exstruere possim, prout mihi proposui, quia domus ista atque Templum non homini, sed Domino, regi totius mundi, ædificatur, agite igitur ac strenuos vosmet præstate, fratres & socii mei, opem mihi ferte, ut Templum Domini ad instar ædificii primi, tàm quoad longitudinem ac latitudinem, quàm quoad altitudinem ædificemus, aggrediamur opus læti, Deus annuat cœptis! Ad hæc universus populus tacuit (13.) nec quidquam ei respondit, metuens, ne fortè rex Templum dirueret, ac prius quàm illud juxtà propositum suum perficeret, absolvere non posset atque ædificium vel tardè procederet vel imperfectum dirutumque relinqueretur; sed rex (14.) popu-

(12.) Idem refert Josephus dict. l. 15. c. 14. vid. & Josippi Epitom. p. 143.

(13.) Consentit Josephus eod. l. 15. c. 14. & Josippi Epitom. p. 143. ac seq.

(14.) Hæc & sequentia, usque ad: rex itaque dixit, non diruemus &c. quæ sequenti capite 16. num. 1. continentur, absunt à codice Munsteriano ac videntur à Judæo interpolatore insarta esse, vid. not. ad dict. cap. 16. n. 1.

pulo ac principibus dixit: ecquid tacetis nec mihi ad ea, quæ vobis proposui, quicquam respondetis? an aurum, argentum aut servos à vobis peto ad opus istud perficiendum? laus sit Deo ac gloria, quòd mihi auri argentique ingens copia suppetat, atque thesauri mei pleni sint omnis generis gemmis aliisque rebus, quæ à regibus terræ recondi solent, Deus quippe opes atque vires hanc in rem mihi largitus est, antequam ædificii istius exstructionem in animum meum inducerem, prætereà ex gentibus, quas subjeci, multi mihi præstò sunt servi, qui huic operi manus admovebunt, si etiam nonnulli è populo nostro operam suam ædificio isti sancto præstare velint, ego mercedem, de qua inter nos convenerit, eisdem solvam, ut ambo tàm illi, quàm nos contenti simus. Tunc senex quidam è sapientibus Judæorum regi respondens: Domine rex, inquit, in perpetuum vivas! quoniam voluntatem Dei imples & statuta legis observas ejusque præcepta perficis, dicam tibi, quid mihi videatur ac quid sentiam, proferam, nec aurum nec argentum nec opera Templo exstruendo impendenda solicitum tenent populi hujus animum; (nos quippe omnes, qui à nomine Dei Israëlis appellationem ducimus, tàm præsentes, quàm absentes, servi sumus Domino, huic argentum, huic aurum nostrum, huic corpora atque animas nostras debemus & illius manibus spiritum nostrum commendamus) sed hoc est, quod animum populi angit, si ædificium istud destruxeris & adversus quidam casus nobis evenerit, ita, ut propositum tuum ad effectum deducere nequeas, ecquid faciet populus Israëliticus, si destructa fuerit Dei domus ac Templum, quod ædificare inceperis, nondum perfectum sit? quòd si omnia, quæ ad domum, quam moliris, exstruendam necessaria sunt, præparaveris & circumcircà ædificaveris, prout animus tibi est, ac tunc demum priorem domum removeris lapidesque & trabes cæterasque ædificii partes sanctificaveris ad exstruendum magnæ domus, quam ædificare tibi proposuisti, Sanctuarium, sit Dominus tecum & nobiscum, facias & prosperè agas, nos quoque opus aggrediemur, Deus annuat cœptis nostris!

יוכל להשלימו ואשר את הבנין הישאר הבית הזה· ואמר המלך לעם ולשרים מדוע הזדמשו ולא העניתו דבר על אשר דברתי לכם· האבקש מכם זהב וכסף ועיבורים מלאברת הזאת הזהה והלא לי אתי זהב וכסף עד להרבות ואצרותי מלאים מכל אבני חפץ ומגלות מלכי הארץ ויי׳ נתן לי כח ועושר על זה טרם שומי את דבר הבנין בלבי גם מהגוי אשר בכשתי אתו עבדי רבים יעברו במלאכה וכי יוצו מבני עמנו לעלו׳ לעבוד בעבוד הבנין הקדוש הזה אני אתן את שכרם כרצונם ויהי הם ואנחנו בנות שלום· ויקן אותו מרכבתי ויצו יהודית לגנה את המלך דבר לאמר אדוני המלך הזהה לעולם כי תעשה רצון האלהים והלך בחקי התורה לקיים את מצותיה· את הנראה אלי אגיד לך ואשר עם לבבי אשיבך אין לב העם כואב לא על כסף ולא על זהב ולא על עבודת ומלאכה כי בלבנו באשר אנחנו קדואים בשם יי׳ ישראל את אשר ישנו פה עמנו עומד הזום ואת אשר אינגו פה עמנו עבדים לי׳ ולו כספנו מהבנו וגויתנו ונפשותנו ובידו נפקד רוחותינו אבל לב העם כואב אכן יהזם הבזית ופגע יפגע בנו ולא השלים רצונך מזה ישראל ובית יי׳ יהזה הזום והבית אשר יחל בעמדתנו לא ישלם· ואם תעזך בך ברך בנן יבזית שרצונך לבנותה והבנית סביב כרצונך ואזר יסור את הבית הראשון ותקריש את אבניו ורעפי ואת

ואת חלקי בניינו לקדושת בנין הבזית גדול יהזה כרצונך יהי יי׳ עמך ועמנו ועשה והצליח ונעשה תצליח·

CAP. XXVI.

וירי כאשר השלים הזקן לדבר ויענו כל העם פה אחד בהמיית קול א׳ לאמר מי יצאו דברי הזקן החכם לא נוכל להוסיף בהם ולא לגרוע מהם ויאמר המלך לא נהזים עד אשר נערוך כל הבנין ואת כל בזק הבנין לבנות את הבזית ויעש המלך כן ויעזך את בני הלוי הבנין ואת כל בזק הבזית וכל הצריך לעבודת מלאכתו מהגוי ומאחזתיו ועצים ואבנים ועגלות לשאת את האבנים ולרבאים מחוץ בהמות סוסים והחזרים ושאר בהמות המשא זהב וכסף להוכ אבנים יקזה וכל מעשה זהב וכשים ואומני יזדעים בכל המלאכה הצריכה לבנין הבזית עשרת אלפים איש עבדים עובדים ביער בהגוים צ׳ אלף איש עבדי עובדים מהגוים במשצב האבנים ל׳ אלף איש יזדועים שכזים עיכרי במלאכה בזיום׳ בשכר בראוב ני אלף איש כרגי המשמים ואזים לבוא בקדש הקדשי במקום אשר לא יקוב איש זר אלף איש ליהם יזדעים בשר ולשרת

(1.) Hic fit continuatio textus in codice Munsteriano, vid. cap. antec. 25. n. 14. confer. etiam Joseph. lib. 15. cap. 14. ac Josippi Epitom. pag. 144.

(2.) Consentit Josephus dict. l. 15. c. 14.

(3.) Hebr. תמימים, perfectos, ἀμώμους, qui sine vitio corporis ac labe erant, & adeò secundum legem Mosis sacris operari poterant.

Hæc cùm senex ille dixisset, populus omnis uno ore admurmurans dicenti applausit: à Domino, inquiens, sapientis istius verba profluxerunt, nec addere illis quicquam nec detrahere possumus; rex itaque (1.) dixit: non diruemus quidquam, donec omne ædificium ac quæcunque ad illud exstruendum necessaria sunt, disposuerimus, idque rex fecit, atque omnes ædificii partes & quæ ad exstruendam domum ac opus perficiendum necessaria erant, præparavit & ex suis opibus atque thesauris ligna, lapides ac plaustra, lapidibus ex longinquo advehendis idonea, ut & jumenta, equos, asinos, boves aliaque animalia oneri ferendo apta, præbuit, auri quoque atque argenti maximam vim & lapides pretiosos atque aurea vasa suppeditavit, artificum etiam & fabrorum, qui operis, ad exstruendam domum necessarii, periti erant, decem millia (2.) ac servorum in sylva operantium è gentibus nonaginta millia; eorum autem, qui in lapidicinis laborabant, triginta millia ex gentibus alienigenis; Judæorum verò mercenariorum, qui operas suas Hierosolymis certo pretio locabant, quinquaginta millia conduxit, sacerdotes etiam mille integros, (3.) qui digni erant, ut Sanctum Sanctorum (eum nimirùm locum, cui extraneus appropinquare non poterat) ingrederentur ac Levitas, canendi

ולשרת בבית ת"ק איש ויערוך את הכל
ברצונו ויחזק כל הקנוי בדק הבית כנגדו
ויקבץ כל העם וכל השרי' לראות מערכת
העבודה והבנין וישמחו כלם ואמרו למלך
עזרה עדי לעשו' לי נעשה ונצליח'
וברואת המלך כי לב כל העם כאיש
אחד לעשות המלאכ' ולבנות בית א'
ויהל הוא בידו במלאכה יחודות דבית
ואחריו לקחו מכלאכה כל שרי יהודה
הפרנסים וכל הקנוי והמבני' ויחר העם'
ויעבור המלך בנפשו ביום ההוא בעבודת
הבית כשבעי' יום וכן עשו כל הכתי'
וכל הבנבורי אשר ביהודה וביהושלם וד
ביד עם המלך ויעש יהוידע ובניו מבני
גדולות מאד ויכנד ארז בנין הבית
עליהם' והבית אשר בנה המיחד המלך
מאה באמה אורכו ומאה באמה רחבו
ומאה ועשרים אמות גבהו וק בתוך
גבהו אשר לפנין הבנה אשר בתוך גו
הבית גבה עשרים אמה וקוד על זאת
דאסורות כ' אמה מרחה חוד ממסגר
הקומה' והאבנים אשר צוה בהן המלך
את הבית לבנות כשלג ואיתך האבן
האחרי כ"ה באמה וי"ב אמה רחבה
השמונה אמות קומתה אבני שיש מרות
אתת

canendi & ſerviendi in Templo peritos quingentos adhibuit. Hæc omnia rex pro arbitrio ſuo diſpoſuit & ea, quæ ad inſtaurandam domum neceſſaria erant, pro lubitu præparavit, (4.) cumque populum univerſum atque principes omnes convocaſſet, ut illis oſtenderet, quæ ad Templi exſtructionem diſpoſuiſſet, cuncti admodùm læti dixerunt regi: nunc tempus eſt operandi Domino, faciamus ac proſperè agamus! Quapropter rex, dum univerſi populi conſenſum ad opus perficiendum atque Templum Domini exſtruendum animadvertit, manibus ſuis fundamenta domus (5.) primus poſuit, poſteà omnes Judæorum principes, nobiles cunctique Seniores ac ſapientes, ut & reliqua multitudo manus adhibuerunt operi, atque rex ipſe eo die non ſecus ac mercenarius operatus eſt in Templo Domini, cujus exemplum omnes ſecuti principes cunctique honorati viri, qui in Judæa atque Hieroſolymis erant, manus unà cum rege admoverunt operi; jacta autem ſunt fundamenta lapidibus maximis, quibus ædificium Templi ſuperſtructum fuit: Templi verò hujus, quod rex Herodes ædificavit, longitudo erat centum cubitorum (6) totidemque cubitorum latitudo; altitudo autem ad centum & viginti cubitos aſcendebat; ſed in medio (7.) altitudinis ædificii, quæ intra tectum Templi erat, nonniſi viginti cubitorum erat altitudo, fundamenta viginti cubitos infrà continebant, qui altitudinis numero inerant (8.) lapides verò, quibus rex ædificium exſtruebat, nivem

(4.) Confer. hic Joſippi Epitom. p. 145.
(5.) Egeſippus, lib. 1. de Bell. Jud. c. 35. ſcribit, quod Herodes Templum ornârit omnemque illum circà Templum loci ambitum circumvallarit muro geminatisque ſpatiis incluſerit, immenſo ædificandi ſumptu & exquiſito decore; confer. hic autor tractatus Gallici, qui inſcribitur: Hiſtoire Critique des dogmes & des cultes &c. Part. 1. c. 3. 4. 5.
(6.) Conſentit Joſephus dict. lib. 15. c. 14. ac Joſippi Epitom. p. 145.
(7.) Munſterus locum hunc ita vertit: in medio ſcilicet altitudinis ædificii, id eſt, in medio tecti totius ædificii erant adhuc viginti cubiti; apud Joſephum eod. lib. 15. c. 14. ita legitur: τὸ δ' ὕψος κ' πηχεῖοις, ὡς τῶ χρόνῳ συνεζευγόσαν τῶν θεμελίων ὑπῆρξε, eſt ſanè tàm in Hebræo, quàm Græco locus ſatis obſcurus, ſi non corruptus, confer. Joſippi Epitom. p. 145.
(8.) Seu: altitudine connumerabantur.

אתם לכל האבנים מיסוד הבית ועד
קצות הבית וגבה הבית מאד בתוך העיר
ויהיה הבית למחוק' ויעש את הדלתות
מעשה צעצועים מחוחיהם ומשקופיהם
ומפתחיהם וחלקי פתוחות' עשה בכתף
ולכל דלת מהדלתות עשה פתוכת בכתף
דגלת עשה הפתוכת והפתוכת מעשיהן
מעשה אורג מזהב ותכלת וארגמן ותולעת
שני ומאבנים יקרות בנקודות זהב ותכלת
יפה את והפתוכת בלו' ויתן על כל
פתוכת זר זהב מעשה פרוע ויעש את
קרש הקדשים באורכו ורחבו כמדות
דראשונה ויתנהו על פני הזהב הבית
במשפט' ויעש השלש עשרי זהב וארזים
בכתף ואת ויחפם עשה זהב ויעש גפן
זהב נסוך ויתן על ראש העמודים
מלמעלה' גפן ואלף כמרי זהב נסוך
משקלה' ורגפן מעשה תרש חכם דחות
שרגיד' ועליה' ומחוחיה' זהב נתין
ואשכלותיה זהב ויקרק ועבוה ותרצנות
חגרי' אבני יקרה ותלה מעשה חושב
ומעשה נקוד דחיתה הגפן הדגא פליאה
לעיני כל ראות ושמחת לב לכל המבינה
אליה

nivem æquabant albedine, eratque longitudo unius lapidis viginti quinque cubitorum; latitudo autem duodecim atque altitudo octo cubitorum (9.) omnes è marmore erant lapides (10) cunctisque lapidibus à fundamento ædificii usque ad ejusdem ſummitatem una erat menſura; Templum autem valdè excelſum erat in urbe, ita, ut procul conſpici poſſet; cæterum januas fecit operevario (11) earumque poſtes, ſuperliminaria & claves (12.) partesque (13.) portarum fecit argenteas; cuivis autem januæ velum fecit juxta menſuram januæ atque hæc vela erant opere textorio ex auro, hyacintho, purpura, coccineo dibapho & lapidibus pretioſis confecta atque punctis aureis diſtincta; præcipuè verò omnia vela hyacinthino opere fecit conſpicua, ac cuilibet velo auream coronam impoſuit, opere flores exprimente; Sanctum quoque Sanctorum tàm quoad longitudinem, quàm quoad latitudinem eadem, quâ primum fuerat, menſurâ exſtruxit, atque illud è regione latitudinis Templi, ſicuti conveniebat, poſuit, aureas (14.) quoque columnas earumque baſes argenteas, ut & uncos fecit aureos, viteſ (15.) quoque ex auro puro confectam columnarum capiti impoſuit, cujus pondus mille talenta (16.) auri puri æquabat; vitis autem ipſa affabrè facta erat ejusque rami, folia ac germina rutilante auro conſpicua erant; botri ejus ex auro erant ſub-

 viridi

(9.) Conſentit Joſephus dict. lib. 15. c. 14. & Joſippi Epitom. pag. 145. hinc diſcipuli Jeſu dixerunt: ἰδὲ λιθοι ποταποὶ λίθοι, vid. Marci c. 13. v. 1.
(10.) Joſippus, allegante Munſtero in notis h. loc. ſcribit, lapides illos fuiſſe שהם, quos Kimchi Eſther. cap. 1. v. 4. exponit eſſe מרמר i. e. marmor, alii שהם porphyritem interpretantur, id eſt, marmoris ſpeciem rubentem, alii aliter, vid. Buxtorf. Lexic. hac voc.
(11.) Sic cum Munſtero hic vertere volui dictionem מעצעים, alii aliter interpretantur.
(12.) Sive: aperturas, nam in codice noſtro legitur מפתחותיהם Munſterianus habet: מפתוחיהם i. e. limina earum.
(13.) Hebr. חלקי פתחי, ita hic in noſtro exemplari; abſunt autem verba iſta à codice Munſteriano.
(14.) Hebr. והם, ſic in noſtro codice; Munſterianus habet: כסף, ac vertit: argenteas (columnas.)
(15.) De hac vite vid. Joſeph. dict. l. 15. c. 14. ac Joſippi Epitom. p. 145.
(16.) Hebr. ככרים, ita hic in noſtro exemplari, Joſippus in Epitom. pag. 146. habet לישרים, id eſt, libras; Joſephus loc. alleg. pondus non expreſſit.

viridi illiusque uvæ (17.) atque acini & folliculi ex lapidibus pretiosis constabant totumque opus fabrefactum erat opere vario: (18.) hæc vitis in admirationem trahebat omnes, qui illam intuebantur atque omnium, qui eam contemplabantur, animos lætitiâ afficiebat atq; vitis ista ex auro optimo (19.) conflata erat. Multi scriptores Romani testati sunt, se illam in devastatione Templi vidisse, sic & ego Josephus, Gorionis filius, sacerdos, in libro, quem Romanis scripsi ex ipsorum scriptorum relatione hujus rei testimonium attuli. Rex quoque construxit porticum interiorem, (20.) quam è regione latitudinis Templi posuit & antè illam duos parietes ædificavit opere affabrè facto, eosque ab exteriori parte ferro conjunxit tàm ingeniosè, ut nemo ad hunc usque diem artificium istius operis intelligere potuerit; planitiem quoque circà Templum fecit rex & quicquid inæquale, præruptum ac lacunosum erat, complevit & ad æqualitatem deduxit; Templum verò quatuor porticibus cinxit, orientalem porticum è regione domus orientem versus constituit, cujus posterior pars orientem, anterior Templum respiciebat, illius longitudo ducentos & quinquaginta cubitos, (21.) latitudo centum complectebatur juxtà mensuram Templi; altitudo verò centum & viginti cubitos æquabat, atrium quoque fecit antè porticum Orientalem ejusque pavimentum lapidibus marmoreis stravit ac centum & sexaginta columnas (22.) per quatuor ordines disposuit, primus ordo quadraginta columnas habebat, secun-

(17.) Hebr. עגבוריו, sic in Hebræo, Munsterus vertit: grana ejus.

(18.) Ita מעבדי נקוד, cum Munstero hic transferre volui.

(19.) Hebr. סגור, puro, vid. 1. Reg. cap. 6. v. 20. 21. ubi Latina Vulgata habet: purissimum, Lxx. juxtà Hebræ. ἐγκεκλεισμένου, conclusum (al. inclusum) confer. Buxtorf. Lexic. hac voc.

(20.) Vid. Joseph. dict. lib. 15. c. 14. & Josippi Epitom. pag. 146.

(21.) Josephus eod. lib. 15. c. 14. quoad mensuram quodammodo differt, confer. etiam Josippi Epitom. p. 146.

(22.) Hebr. עמודים, ita dictio ista in codice Munsteriano habetur, quæ in nostro omissa, sed supplenda est, Munstero consentit Josippi Epitom. pag. 146. Josephus dict. lib. 15. c. 14. scribit, ἑξακοσίους κίονας, i. e. centum ac sexaginta duas fuisse columnas.

secundus etiam quadraginta, totidem & tertius ac quartus, longitudo unius columnæ erat quinquaginta cubitorum (23.) densitas autem ejus (24.) tres complectebatur cubitos, unaque erat mensura centum illis & sexaginta columnis, inter unamquamque autem columnam spatium erat quindecim cubitorum, idque intervallum æquale erat inter quamlibet columnam usque ad ultimam; longitudo verò atrii Orientalis erat viginti septem (25.) cubitorum, rex enim ædificium istud usque ad torrentem Cedron extendit, suprà torrentem istum Herodes fornices (26.) construxit, quibus pontes imposuit eosque lapidibus stravit, iisdem ædificium superstruxit junctura continuâ illudque fecit altissimum adeò, ut torrens è regione Templi conspici non potuerit: (27.) eidem ædificio tria imposuit tecta tanti fastigii, ut, quicunque illo tempore suprà tertium stetit tectum, is, teste Josepho, Gorionis filio, sacerdote (28.) non potuerit in profundum torrentis prospicere propter ingentem ædificii altitudinem, quia tenebræ subtus conspiciebantur, nec torrentis profunditas videri poterat; rex quoque parietem argenteum (29.) inter porticum & Templum construxit, in quo januam fecit ex auro ductili, (30.) suprà quam gladium posuit, qui talen-

(23.) Josephus eod. lib. 15. cap. 14. scribit, longitudinem unius columnæ fuisse πηχῶν πεντε, pedum 27. in Josippi Epitom. pag. 147. dicitur, quòd altitudo unius columnæ fuerit quadraginta cubitorum.

(24.) Hebr. עבי, sic in Hebræo, i. e. Spissitudo ejus, Græci περιμετρον seu περιφερειαν vocant, vulgò dicitur: circumferentia, vid. infrà lib. 6. c. 15. n. 12. ab autore Vulgatæ Latinæ 1. Reg. c. 7. v. 26. & Jerem. c. 52. v. 21. vertitur: grossitudo, al. crassitudo ejus.

(25.) Hebr. כיו אמו, sic in nostro codice, Munsterianus habet: שבע מאות ועשרים i. e. septingentos & viginti (cubitos) cui etiam Josippi Epitome pag. 147. adstipulatur, atque hæc lectio alteri illi, quæ in nostro habetur codice, præferenda videtur, vid. infrà h. cap. num. 37. & 38.

(26.) Seu: testudines, prout Munsterus hic vertit, Hebr. כפורי, German. Gewölb / Schwibbogen.

(27.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 147. ubi corrupta videtur esse lectio.

(28.) Vid. Joseph. Antiq. l. 15. c. 14.

(29.) Consentit Josippi Epitom. dict. p. 147.

(30.) Hebr. זהב שחוט, sic enim ex Josippi Epitome pag. 148. hic potius videtur legendum esse, quam זהב שחות, prout in nostro habetur codice, confer. 2. Paralip. cap. 9. v. 15. ubi שחוט LXX. vertes

גבורה מעל החצר ויסגר את החצר
וידבקו אל החצר הרחוב ויעש את
השערים והלולות באשר עשה בחצר
המזרחי ויעש את האולם במערב מבא
השמש אחוריו במערב ופניו אל הבירית
מאתים חמשים באמה ארכו ורחבו מאה
באמה כמדת הבית׃ ויעש את החצר
אשר למערב ויתנהו על פני הבי והאולם
ואחוריו אל אולם מבא השמש ויעש בו
ארבעה שערים השער אחד ממזרח אל
בית המלך הזוחדי והדרך בתוך אשר
בו וחמים שלשה השנים מהם הולכים
אל מחוץ לעיר והאחד הולך ויורד
במעלות אל העמק ומשם סובב ועולה
אל העיר כי העיר קם המקדש נראית
כביזה סביבה עמק גדול וכן עשה בחצר
הצפון וכן עשה בחצר הנגב ׃ ויעש את
האולם אשר לצפון ויתנהו על פני הבית
צפונה והאולם אחוריו אל הצפון ופניו
אל הבית ארכו מאתים חמשי באמה
ורחבו מאה באמה במדת הבית ומאזרי
תעשרים באמה גבהו׃ ויעש את החצר
ויתנהו על פני האולם צפתה אחרו
כתובע ועשרים באמה ורחבו באורך
ורחב החצר המזרחי ובאורך ורחב החצר

talentum auri puri (31.) æquavit pondere, huic gladio expreſſis literis inſculptum erat: quicunque alienigena acceſſerit, is morte mulctetur; (32.) porticum quoque fecit auſtralem eamque è regione domus meridiem verſùs conſtituit, cujus poſterior pars auſtrum, prior Templum reſpiciebat, longitudo ejus ducentorum ac quinquaginta erat cubitorum; latitudo autem centum habebat cubitos ſecundùm menſuram Templi; altitudo centum & viginti cubitos continebat, antè iſtam porticum rex atrium poſuit; ipſam autem altiorem fecit atrio, quod ille clauſit atque atrio orientali conjunxit, in eodem quoque portas ac januas exſtruxit, ſicuti in atrio Orientali fecerat, Porticum etiam Occidentalem ædificavit ad occaſum Solis, cujus poſterior pars occidentem, prior Templum reſpiciebat, longitudo ejus ducentorum ac quinquaginta erat cubitorum; latitudo autem centum habebat cubitos juxtà menſuram Templi, atrium quoque fecit Occidentale illudque è regione Templi ac porticus conſtituit, cujus poſterior pars porticum reſpiciebat ad occaſum Solis. In hoc atrio quatuor portas fecit, quarum una palatium regis Herodis reſpiciebat; tranſitus autem (33.) in medio erat, qui in tres vias dividebatur, quarum duæ extrà urbem ducebant, tertia per gradus ad vallem transmittebat viatores atque inde per circuitum aſcenſus erat in oppidum, urbs quippe unà cum Sanctuario tanquam arx (34.) quædam conſpiciebatur, quam vallis

verterunt ἐλατὸν, ductile, in Vulgata Latina dictio iſta ibidem non exprimitur; Joſephus loc. alleg. nempe lib. 15. c. 14. rem paulo aliter deſcribit.

(31.) Hunc gladium duodecim libras æquaſſe pondere refertur in Joſippi Epitom. dict. p. 148.

(32.) Vel: moriatur, eadem verba etiam in Joſippi Epitome dict. pag. 148. adducuntur, deſumpta autem ſunt ex Numer. c. 1. v. 51. & c. 3. v. 10.

(33.) Hebr. תריד, ita hic in noſtro codice, Munſterianus habet תעמק i. e. profunditas, vallis, ubi locus hic ſic translatus reperitur: eratque intermedia vallis, in qua erant itinera &c. quæ lectio alterâ illâ terè planior eſt.

(34.) Hebr. כביורה ſic enim legendum puto non כבירה uti hactenus in vulgatis exemplaribus, Munſterus locum hunc paulò aliter & quidem ita legit: כי העיר אל מקדש נראית כביורה עמק גדול אל תנגב quæ ille ſic vertit: erat enim urbs ipſa velut propugnaculum reſpectu

החצר והימני׃ ויאולמי מרה אחרית
לכל אולם ואולם והחצירים מרה אחד
לכל דרגתי רק הדגר והצועי לא היתה
מדתו כמדת השלשה הגדרי כי מקומו
מקום צחים ולכן לא האריך אותו כמוך
ויהן בו המלך ארבעה שערים לפאת
המערב בחצר הארבעה שערי נתן בחצר
הימן גבהה הארבעה שערים נתן בחצר
הצפון׃ ובחצר קדמה מזרחה נתן שנים
עשר שעריהם ונתן בו שער אחד גדול
מאד ויאמר יוקח הכהן בן גורין בשער
הזה לא היינו באים בו בשינינו ובטהרינו
רק בקדושה ובטהרה באנו כל עמו אשר
באנו בו בימים ההם ואנו היינו באים
ההלכים על הרצפה אשר בחצר לפני
האולם אשי על פני הבית תבא עד
האולם׃ רק הנשים לא היו באות עדיר
ואנחנו האנשים על הבית לא נגשנו כי
גבול הכהנים הוא שם וגבו הכהנים
לא נגשו אל קדש הקדשי כי אם הכהן
העזל הזה בא שם עמו איש כשמרת
ואמנם כל אשר בבית ראינו בעמדנו
בתוך האולם בימים ההם ובל מעשרת
התוב אשר בבירת נהדרת שער המזרח
פתוח

vallis maxima ambiebat, (35.) idem fecit Herodes (36.) in atrio tàm Septentrionali, quàm meridionali. Tandem porticum ædificavit Septentrionalem, cujus poſterior pars Aquilonem, anterior Templum reſpiciebat, longitudo ejus ducentorum ac quinquaginta erat cubitorum, latitudo centum continebat cubitos, ſecundùm menſuram Templi; altitudo autem centum ac viginti cubitos complectebatur, antè hanc porticum poſuit rex atrium Aquilonem verſùs, cujus longitudo erat viginti ſeptem cubitorum (37.) latitudo verò ejusdem cum longitudine & latitudine atrii, tàm Orientalis, quàm meridionalis conveniebat; omnibus autem porticibus una fuit menſura, ſicuti & atria omnia eandem menſuram (38.) habebant, excepto atrio quarto, cujus menſura non eadem fuit, quæ trium cæterorum atriorum, nam locus ejus petroſus erat & abruptus, quam ob cauſam rex atrium iſtud extendere non potuit. Hoc in atrio Herodes quatuor portas poſuit in latere occidentali, totidem portas poſuit in atrio meridionali meridiem verſùs, quatuor item portas fecit in atrio Septentrionali; in atrio autem orientali (39.) duodecim conſtituit portas orientem verſùs, quarum una valdè magna erat; per hanc portam, inquit Joſephus Sacerdos, Gorionis filius, non (40.) intravimus cum uxoribus & liberis noſtris, ſed illam viri ſolùm ingreſſi ſumus in Sanctitate ac puritate, & quotieſcunque tunc temporis eandem intravimus, in pavimento atrii antè porticum, quæ erat è regione Templi, ambulavimus & ad

ſpectu Sanctuarii, quam à meridie ambiebat vallis magna, Joſephus lib. 15. c. 14. ſic habet: ex adverſo Templi urbs in modum Theatri jacebat, circumdata valle profundiſſima per omnem tractum auſtralem, vid. Munſter. hic in notis.

(35.) Munſteri codex hic addit: אל תנגב i. e. ad meridiem, prout jam numero antecedenti 34. notatum eſt.

(36.) Nimirum portas quatuor in ſingulis illis exſtruxit atriis.

(37.) Vid. quæ ſuprà h. c. n. 25. & n. ſeq. 38. notata ſunt.

(38.) Huic repugnare videntur, quæ ſuprà h. cap. n. 25. & num. antec. 37. notata ſunt.

(39.) In codice Munſteriano locus hic paulò aliter legitur, ubi vide ſis.

(40.) Sic particula negativa in noſtro codice legitur, quæ tamen abeſt à codice Munſteriano.

פתח עד החצר הזה נראה והנפן אשר
לזהב וכל הכלי אשר בה ובל המעשים
אשר בבית וכל עדי הזהב אשר היו
מלאכי הגוים אשר נתן יי ביד המלך
החזדים וישע את ירי׳ שרם הכל הקץ
המלך בקירי הבית מוץ וירבר יוסף
הכהן בן גוריון הכהן לאמר כל אשי
ספרנו פרי ראינו בעינינו ושמענו בו
ואזר הגיענו אביי גדול בהכהן הכהן
אשי לא נוכל לספר מעט ממנו ועכי
הכל הודות והלל לי׳ אלהינו בראשי
לי׳

porticum usque venimus; mulieres autem ad illam non accedebant; ad Templum verò ipsum ne nos quidem viri accessimus, quia locus ibidem ac terminus erat Sacerdotum, ipsi etiam Sacerdotes Sanctum Sanctorum non ingrediebantur, sed Summus Sacerdos quotannis semel tantùm illud intrabat; nos tamen in porticu stantes, quæcunque in Templo erant, etiam opera omnia ex auro confecta, illo tempore conspeximus, nam apertâ Templi portâ omnia videri poterant in atrio, etiam vitis aurea ejusque fabrica & quicquid in Templo erat, cuncta etiam ornamenta aurea, quæ ex gentium spoliis collecta erant, quæque Deus, qui populum Israëliticum protexit, in manum regis Herodis tradiderat, ea omnia rex in pariete Templi foris suspendit; quæcunque autem hic enarravimus, inquit Josephus Sacerdos Gorionis filius, ea omnia oculis nostris conspeximus ac lætati sumus; sed posteà (41.) in maximo fuimus luctu ob destructionem Templi, cujus ne minimam quidem partem satis dignè enarrare possumus; verùm in omnibus laus & gloria Domino, Deo nostro, debita persolvenda est.

CAP. XXVII.

להשלם כל המלאכה מקץ שמונה שנים
ובשמוני׳ השנים אשר בהם נבנה הבית
מתחלת הבנין עד סוף הבנין לא המטיר
יי׳ כיומם עד ירושלם רק בלילה לבלתי
מנע את בנין הזוכל באשר דבר יוסף
הכהן בן גוריון הכהן המעיר על זה על
פי קבלתו מחכמי ישראל ועל פי נביאי
הגוים

UNiversum autem opus post annum octavum (1.) finitum est & durante hoc octennio ab initio constructionis usque ad finem ædificii interdiu, Deo ita providente, non pluit superiorem Hierosolymam, (2.) sed noctu, ne scilicet ædificatio Templi impediretur, prout Josephus Sacerdos, Gorionis filius, memoriæ prodidit (3.) eaque de re testatus est ex traditione sapientum populi Israëlitici & ex relatione Scriptorum Gentilium fide

(41.) Hæc & sequentia usque ad finem hujus capitis absunt à codice Munsteriano.
(1.) Josephus Antiqu. lib. 15 cap. 14. & lib. 6. de Bell. Jud. cap. 6. annorum novem & dimidii
(2.) Confer. hic inter alios Joh. Lightfoot. Hor. Hebr. in Johannis c. 2. v. 21.
(3.) Nimirum dict. lib. 15. c. 14. in fin.

הטי׳ הנאכני ויעל ה׳ לך היהודים עלות
לי׳ וכחים ושלמים ביד אלהי המובחה
עלי׳ ושלם מאות פרי דיקרב ביובל
החוא תמן לזבד הקרים ויחנך את הבית
בשמחה גדולה ויעש משתי גדול לכל
שוי ועבדיו ולכל וקני מדינת יהודה
ולכל הכמיה בעם השלום מלאכי הבית
והוא היה יום אשר בו קבל המלכות
חזיה מנהגו פרי שנה בשנה לעשות
בו משתה לכל השרים ולעבדות בל וקני
המדינו והגבורים ובזכבו היוא נשלמה
כל מלאכת בית יי׳ ויעש המלך מאו בן
בכל שנה ושנה ובה עשה לכל שרי
המדינות אשר בירושה להשיב את לב
העם ולשוחם לעמי׳ בן בכל שנה ושנה
בימים אשר בו נשלמה בית יי׳ ויעש
המלך בירושלם שמחת בית יי׳ שנית
את השמחה הזל ראשנה הוא היה שנה
משתה ושמחה בכל ערי יהודה ויעשה
העם בכית יי׳ באר מאד ויחללו את יי׳
בשמחתם ובהלל שיר ובנגוניות
ובחצוצרות ובצלצלים ובקולות ותרועת
על בנין בית יי׳ אשר האזו בנוי ושמחם
יעוד יבנות שלישיות לישחלל ולשבח
ולהזדות ויכוננהו יי׳ לעולם אמן׳ ואשר
כתבנו מפעשי בנין בית יי׳ שלאכתו הוא
מעט מזערות כי מלאכות גדולה הזאת
מלאכת

fide dignorum. Posteà Herodes rex holocausta, sacrificia ac pacifica obtulit Domino, qui opes & vires ad istud perficiendum benignè præbuerat, trecentos nimirùm boves (4.) atque ovium maximum numerum eo die sacrificavit atque ita summa cum lætitia Templum initiavit, convivium quoque magnum omnibus principibus ac ministris suis, ut & Senioribus terræ Judaicæ ejusque Sapientibus præbuit eodem die, quo opus Templi perfectum fuit; is ipse dies erat, (5.) quo Herodes regnum adeptus fuerat ac quo magnificum convivium cunctis principibus suis quotannis præbere & cum omnibus Senioribus terræ ejusque sapientibus hilariter vivere consueverat, eodem, inquam, die opus omne Templi (6.) Domini absolutum fuit. Ab hoc tempore ac deinceps rex singulis annis eundem servavit morem, omnibus etiam provinciarum Judaicarum præfectis præcepit, (7.) ut animum populi ad hilaritatem excitarent eique injungerent, ut quotannis festum hunc diem, quo Templum Domini perfectum fuit, celebrarent: rex autem ipse Hierosolymis dedicationem Templi per integrum annum lætus celebravit totusque annus iste conviviis & hilaritate in omnibus Judaicis urbibus transactus fuit, ac populus ob Templum Domini exstructum valdè lætatus est Deumque cum gaudio, hymnis & instrumentis Musicis, Citharis, tubis ac cymbalis, ut & jubilo lætoque clamore laudavit, propter ædificatum Templum Domini, quod & constructum & destructum vidimus, idque tertia vice ædificabitur (8.) in laudem, gloriam & honorem Dei, qui illud in æternum stabiliat, Amen! Cœterùm quæ hic de constructi-

(4.) Conferas Josippi Epitom. pag. 148.
(5.) Idem testatur etiam Josephus dict. lib. 15. c. 14. in fin. confer. & Josippi Epitom. p. 149.
(6.) In Josippi Epitome pag. 155. scribitur, quòd Templum illud meliori ædificio ab Herode quàm à rege Salomone, exstructum fuerit.
(7.) Vid. Josippi Epitom. p. 149.
(8.) Hoc Judaicum est, inquit Munsterus hic in notis, nam gens illa misera in hodiernum usque diem expectat Templum tertium, quod sub Messia futurum existimat.

ſtructione hujus Templi ejusque operibus ſcripſimus, ex multis pauca deſumpſimus, egregium enim opus illud fuit, ita, ut nec dimidiam nec tertiam ejus partem hic tradiderimus; totius autem (9.) operis conſtructionem in libro, Romanis ſcripto, literis mandavimus; teſtatur autem Joſephus Sacerdos, Gorionis filius, quòd non in uno ſolùm libro ædificium Templi deſcripſerit, ſed tâm in libro bellorum Domini (qui hic ipſe liber eſt) quàm in libro Sapientiæ, (10.) quem ille compoſuit, eandem rem memoriæ prodiderit, nam multos eosque plenos ſapientiæ libros conſcripſit, qui in Romanorum & Græcorum manibus verſantur; volumen quoque refutationum (11.) & controverſiarum compoſuit, quò ille Gentilium Scriptores, qui de populo Iſraëlitico malè locuti ſunt, redarguit eosq; rationibus confutavit & ſuperavit, atque optima quæque de populo ac gente ſua protulit, quantum ſcilicèt dicere potuit coràm omnibus, qui jus & juſtitiam nórunt.

מלאכתו ולא בתבנו פה לא ספור הציה ולא ספור שלישיה ובספר אשר בתבנו לימים בתבנו כל המלאכה: ויוסף הכהן בן גוריון דברן מעיד שלא על ספר אחר לבד כתב את מעשה בנין הבית כי הנה כתבת על ספר מלחמות יי והוא זה גם בתבת על ספר החכמה אשר לו כי ספרים רבים כתב וספרי חכמה והגם בין הזמנים והזמנים: גם בתב ספר הוכחות ומרבות אשר בו הוכיח יוסף הכהן הסופ' את סופי הגוי אשר דברו רע על ישראל והשיב בו עליהם תשובות דברים ויבר עליהם ועצתם ודבר טוב בו על עמו ועל משפחתו כאשר יכול לדבר לפני בעל יודעי דת ודין:

CAP. XXVIII.

POſteà duo Herodis filii, quos ei Mariamne, ipſius uxor, pepererat, Romà reverſi ſunt (1.) quorum primus Alexander, ſecundus Ariſtobulus vocabatur; adoleſcentes autem iſti iræ atque indignationis pleni ob interfectam matrem (2.) advenerunt, inſtructi viribus atque copiis à cognatione uxorum ſuarum ſuppeditatis; nam Alexander, natu major, (3.) uxorem duxerat filiam regis (4.)

והי אחרי הדברי האלה ויבאו מעד הזמה שני בני הזוהים אשר ילדה לו מרימי אשתו שם האחד אלכסנדר ושם השני אריסטובלי ויבאו הבוערי הנעורי ברומה ובכעס בגלל הדג אמם והיה להם ורוץ וכח לגבורה ממשפחת נשיהם כי

(9.) Hæc & ſequentia, usque ad finem hujus capitis, abſunt à codice Munſterîano.
(10.) De hoc libro dictum eſt ſuprà h. l. 5. c. 25. n. 3.
(11.) Uti ſunt libri adverſus Appionem.
(1.) Idem refert Joſephus Antiq. lib. 16. c. 1. conſer. etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Iud. c. 38. & Joſippi Epitom. pag. 150.
(2.) Pio ergà matrem quidem affectu; ſed ergà patrem impio, uti ſcribit Egeſippus l. 1. de Bell. Iud. c. 38.
(3.) Sic rectius, ut puto, Alexander major natu hic dicitur, quàm ſuprà h. lib. cap. 23. n. 5. ubi minor natu vocatur, conſer. Joſippi Epitom. p. 150. it. infrà h. cap. n. 14.

כי אלכסנדר הגדול לקח לו אשה בת מלך כפתורי ואריסטובלום לקח לו אשה בת שלומית אחות הורודוס המלך: ובבואם ירושלימה לא נתנו כבוד אל אחיהם הורודוס המלך ולא שאלו את שלומו כי ידעו על אדות מות אמם ויכר המלך הורודוס בפניהם את רעת לבבם: וגם מגידים רבים ורכילי גלו את אזן המלך להשמר מפני בניו ויאמרו לו ארונינו המלך השמר לך מבניך כי נקמת אמם מבקשים לעשות לנפשך: ויהי בשמוע המלך את הדברים ויחר המלך ורוחו גדילה ויאסוף אליו רבים את אנטיפטר בנו אשר ילדה לו וסהריאום הראשונה אשי היתה לו לאשה טרם מלכו על ישראל והאשה הרוא היתה ממשחה עתידה לשלך הורודוס אחיו ואת בנה מיתמל שלוסים ולא קרב אליה בעבור ארבת מריסי אשתו: ובאשר ראה המלך כי בני מריסי מנאצו וישטמוהו לביתו אוהה ואת אנטיפטר בנו ויתן ביד אנטיפטר בנו דבבור את כל ביתו וימלכ

(4.) Cappadociæ, (5.) Ariſtobulus autem matrimonio ſibi junxerat filiam (6.) Salomæ, quæ regis Herodis ſoror erat. Hi itaque, cùm Hieroſolymam veniſſent, nullum Herodi regi eidemque patri ſuo, honorem exhibuerunt nec illum ſalutârunt, ſed ipſum propter interemptam matrem odio proſecuti ſunt, hunc animorum rancorem ac malevolentiam rex ex illorum vultu cognovit, multi etiam delatores & obtrectatores erant, qui regem monebant, ut ſibi à filiis ſuis caveret, quia occaſionem quærerent ulciſcendi matrem ſuam. (7.) Quò cognitò rex valdè ſibi metuit ac propterea Antipatrum, filium ſuum, quem ex Doſithæa, (8.) priore uxore ſuſceperat, antequàm ſuper populum Iſraëliticum regnaret, ad ſe vocavit; (9.) fœmina autem illa humili loco nata erat, eamque Herodes jam dudum unà cum illius filio dimiſerat, neque cum ea amplius rem habuerat propter Mariamnæ, uxoris ſuæ, amorem. Rex itaque, cùm animadvertiſſet, ſe à filiis Mariamnæ odio haberi, Doſithæam illam unà cum ejusdem filio, Antipatro, in domum ſuam revocavit, atque univerſam familiam ſuam illius arbitrio regendam permiſit eumque regem poſt ſe deſtinavit: (10.) Antipater enim ſemper regem ſectabatur eumque blandè alloquebatur atque ipſius gratiam captabat hiſce verbis: ego quidem humili & abjecto genere natus

(4.) Hæc Γλαφύρα i. e. Glaphira, nominatur hic in codice Munſteriano, vid. Joſeph. l. 16. c. 2. it. infrà h. lib. cap. 30. n. 8. & c. 33. n. 16. ibique not.
(5.) Hic quoque nomen ejus in codice Munſteriano exprimitur nempe: ארכילאום i. e. Archelaus, vid. Joſeph. dict. lib. 16. cap. 1. & c. 12 conſer. etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. cap. 38. & infrà h. lib. 5. c. 30. n. 7.
(6.) Quæ Berenice appellabatur, vid. Joſeph. loc. alleg. it. infrà h. lib. 5. c. 33. n. 4. & lib. 6. c. 1. n. 3.
(7.) Idem refert Joſephus dict. lib. 16. cap. 6. ac lib. 1. de Bell. Iud. c. 27. conſer. & Egeſipp. lib. 1, de Excid. Hieroſ. c. 38. atque Joſippi Epitom. p. 150. & ſeq.
(8.) Hebr. דוסתיאוס, ſic Munſteri codex, quem hic potius ſecutus ſum, quàm noſtrum, in quo corruptè legitur: דוסתיאום, Joſephus lib. 17. c. 6. nominat Δωσίθεα, ſic eandem vocat etiam lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. Doſidem appellat Egeſippus lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 28. & 38. vid. etiam ſuprà lib. 3. c. 19. n. 5. & infrà c. 33. n. 22. ac c. 36. n. 8.
(9.) Conſentit Joſippi Epitom. p. 151.
(10.) Idem ſcribit Joſephus dict. lib. 16. c. 2. infin. & lib. 1. de Bell. Iud. c. 17. atque Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 38. ac Joſipp. Epitom. pag. 151.

natus sum, fratres autem illi excelso loco orti sunt; sed occasionem isti quærunt, ut te simul & me interficiant, dispice ergò, quid tibi faciendum sit, quoniam ultionem matris suæ de te ac me capere moliuntur: Antipater autem iste valdè astutus & callidus fuit ad malè agendum ac cum improbis consiliariis rem habuit atque regem verbis induxit, (11.) ut crederet, Alexandrum & Aristobulum vitæ suæ insidias struere. Posteà Antipater quæsivit Aristobulum atque amicis suis dixit: ubinam est improbus iste, ut ei caput manu mea auferam? quia inimicus est patri suo ac meo & quandoquidem iste patris sui hostis existit nec ei parcit, quomodo mihi parcet? Antipater etiam Salomæ, amitæ suæ, dixit: en gener tuus, Aristobulus, insidiatur vitæ patris sui ac fratris tui, idem de te quoque postmodùm capiet ultionem matris suæ; ad hæc Salome respondens: ubinam est iste, inquit, ostende illum mihi, ut ei viscera manibus meis extraham filiamque meam alii viro tradam, dummodò illa adversùs nos haud conspiravit; si verò etiam ipsa sceleris sit conscia, unà cum illo moriatur, neque enim eam ideò nuptui dedi, ut homicidæ sit socia. Posteà Salome regem adiit, eique rem illam narravit ac, quæ Antipater sibi dixerit, eidem detexit atque hæc adjecit verba: nunc igitur, Domine rex, tui admiratio me capit, cur eum, qui tale scelus machinatur, vivere sinas nec malum à te removeas, ad quæ rex irâ valdè commotus respondit: quicunque de filiis meis amplius quidquam dixerit, is morte mulctetur, ne mihi ultrà litis molesti, nam, quid de filiis meis statuendum sit, probè novi. Dein rex (12.) vehementiori irâ ergà sororem suam, Salomen, & Antipatrum incitatus

(11.) Hæc & sequentia, usque ad: Dein rex vehementiori irâ &c. in Munsteri codice non leguntur, nec apud Iosephum dict. lib. 16. c. 6. repetuntur, ac videntur à Iudæo interpolatore adjecta esse, vid. num. sequ. 12. ibique not.

(12.) Hic sit continuatio narrationis in codice Munsteriano, vid. quæ num. antec. 11. dicta sunt.

tatus Romam profectus est (13.) ac secum duxit Alexandrum, filium natu maximum, (14.) eumque, cùm Romæ esset, coràm Augusto, Romanorum imperatore, constituit, ut, si is mortis reus esset, ultimò supplicio afficeretur. Augustus igitur, imperator, Alexandrum interrogavit: quamnam ob rem & qua de causa pater tuus tàm acerbè ac vehementer te accusat? ad hæc Alexander coràm Augusto Cæsare, ac coràm patre suo, unà sedentibus, prudenter respondens hunc in modum loquutus est: (15.) Verum quidem est, me ob matrem meam, quæ innocens interfecta est, dolore affici, neque enim id celabo, siquidem cor hominis non est saxeum, ita, ut mœrore ac luctu haud tangatur propter parentum suorum interitum, nam etiam bestiarum ac jumentorum viscera ergà sui similes & proximos commoventur, quomodo igitur animus meus dolore, luctu ac commiseratione haud afficiatur, dum matris meæ recordor, quæ me peperit, cujus in utero formatus sum, ita, ut ex nihilo aliquid factus sim? multi quoque calumniatores in populo meo reperiuntur, qui dicunt, me honorem, patri meo debitum, ob interemptam matrem meam violaturum esse; sed nunquam id committam, quia matris meæ honor in honore patris mei consistit, dum igitur ob violatam matrem meam sic doleo eamque defleo, quomodo in animum meum inducam, ut patrem meum violem? ac, si filius, qui matri suæ impias attulit manus, uno mortis supplicio afficitur, infinitis sanè mortis generibus afficiendus erit, qui patrem suum violat, ecquis enim dicet, filium de violando patris sui honore cogitare, nisi is filius absque ulla sit fide? absit autem à me & à fratre meo, ut hanc in patrem

(13.) Contentit Iosephus Antiq. lib. 16. cap. 7. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Iud. c. 38. ac Iosippi Epitom. p. 152.

(14.) Confer. quæ suprà h. cap. num. 3. annotata sunt; non autem solum Alexandrum, sed Aristobulum quoque, alterum filium, secum Romam duxit Herodes, vid. Iosephus loc. allegg. & infrà h. cap. n. 21.

(15.) Iosephus dict. lib. 16. c. 8. verba orationis Alexandri ad Augustum aliter refert, confer. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Iudaico c. 38. ac Iosippi Epitom. pag. 153.

יהוה כן בבלתי אמונה הלילה לי ולאחי
מעשות נבלה לאבינו ומחלל את כבודו׃
ואם אמנו מתה האלהים ינקש את
ודפיה על לא חמס בכפיה וינקום
נקמתה מהם כי אני ואחי בניה אליו
גלינו את ריבה ואת ריבנו׃ אבל
אנטיפטר אחינו הגדול ממנו הוא אשר
יביעו את חמת אדוננו המלך ואבינו
עלינו ויקנאהו להרוג איתנו באשר דרג
את אמנו ואנחנו מה נעשה על זה ומת
בידינו יחלה הנני ביד אבינו ויעשה בנו
נחם׃ וכרצונו האם יש את נפשו
לרחמינו בנו אנחנו וישון וממשלה
לו עלינו ואם יש את נפשו להדאיגנו
מי יבוא לו הנשב בעד נפשו ונפשותינו׃
ואנטיפטר אחינו הגדול בכבודי הנה הוא
היבה עלינו ומה נצדק לפניו וק נשחח
ויעמר עלינו ונריח למדרך כפות רגליו
ויהי דבריו עוד בקול בכי ובקול נהי
דבריו וגם אנטונים וכל שריו בכו על
דברי אלכסנדר׃ ויחל אגוסטוס את
פני אביו הורדוס המלך מלך יהודה
להמול על בנו ולחוס עליהם ולא יהיה
להם לאכזר ויעשיהרו על אשר הואא
מכיר

nostrum committamus stultitiam ejusque honorem violemus, &, si quidem mater nostra insons periit, Deus in eos, qui innocentem persecuti sunt, animadvertet & mortis ejus vindex erit, ego quippe ac frater meus, qui illius filii sumus, tàm ipsius, quàm nostram causam Deo commendavimus: Sed Antipater, frater noster, natu major, is ipse est, qui iram Domini nostri regis ac patris in nos concitat eumque instigat, ut vitam nobis adimat, sicuti matrem nostram interemit, nos verò (16.) ecquid hac in re faciamus & quænam sunt vires nostræ? ecce in patris nostri sumus potestate, is pro arbitrio ac voluntate sua in nos animadvertat &, si quidem nos, filios suos, occidere velit, facultas ei ac potestas in nos competit; (17.) si verò nos vivos servare ei visum fuerit, Deus illum bonis tàm suo, quàm nostro, nomine cumulabit, Antipatrum quoque fratrem nostrum, natu majorem, honorare debemus; sed cur causam nostram adversùs illum defendimus? quin potius incurvemus nos, ut super nos gradiatur ac scabellum pedum ipsius simus. Alexander (18.) alia insuper multa protulit verba adeò flebili ac lamentabili voce, ut & Augustus & omnes illius principes Alexandri verbis ad fletum commoverentur. (19.) Augustus igitur Herodem, Judæorum regem, rogavit, ut filiis suis parceret eisque, si quid peccâssent, ignosceret, nec crudelitatem in illos exerceret; confirmavit (20.) etiam ei, se certò scire

(16.) Hæc & sequentia usque ad: Alexander alia insuper multa &c. absunt à codice Munsteriano, vid. infrà n. 18. h. cap.

(17.) Olim quidem Romani in liberos suos immensam & planè δεσποτικὴν habebant potestatem, quæ jus vitæ & necis continebat, vid. lib. 11. Dig. de Liber. & Posthum. leg. ult. Cod. de Patr. potest. confer. etiam Dionys. Halicarnass. ac Sigon. de jur. ant. Civ. Rom. 10. nec Romani solum, sed aliæ quoque gentes eandem in liberos suos potestatem sibi vendicarunt, sicuti in Persis simile patrium jus, ut tyrannicum, accusat Aristoteles 8. Nicomach. c. 11. sed hæc potestas postea apud Romanos ita coarctata est, ut illa quoad liberos in pietate potius, quam atrocitate consisteret, & hoc etiam juri Divino ac Judæorum moribus & legibus conforme est.

(18.) Vid. quæ suprà num. 16. h. cap. annotata sunt.

(19.) Idem refertur in Josippi Epitom. pag. 153. & ab Egesippo lib. 1. de Bell. Jud. c. 38.

(20.) Augustus scil. imperator Herodi confirmavit.

מכיר וידע מאד האמת שיהוה דיבר
שכנו דם שלמים עמי׃ ויכבוש את
אלכסנדר בנו וישליכהו לגלל אביו וידל
את פני הורדוס להבקו ולנשקו ויגלגלהו
לשלום׃ ויתרצה המלך הורדוס על
בנו ויבקהו וינשקהו ברצון אגוסטוס
המלך ויתן אגוסטוס מלך רומה את
הורדוס מלך יהודה מנחה גדולה מכסף
ומזהב וישב המלך הורדוס ויבא
ירושלם׃

scire atque cognoscere, quòd filii ejus in fide ergà ipsum & integritate permansuri sint. Posteà Alexandrum, illius filium, comprehendens antè patris pedes projecit atque Herodem rogavit, ut illum complecteretur, oscularetur & in gratiam reciperet. Quapropter Herodes rex filium suum (21.) benigne amplexus osculo excepit, sicuti Augustus, Romanorum imperator, petierat, ampla quoque munera argentea & aurea dedit Augustus Herodi (22.) Judæorum regi, qui posteà Hierosolymam reversus est.

CAP. XXIX.

ויהי כי בא ירושלימה ויקרא את כל
העם וידבר את הדברים האלה באזניהם
לאמר דעו אחי ורעי כי הלכתי אל רומה
להתחבר עם אגוסטוס במשפטו המלכי
ליאות מי מבני ישלוך אחרי ואת כי
מהם אפקד עליהם וישמעו הוא בעשיש
ואני עמו בעצת המשפט להמליך את
שלשת בני הקטנים שלשתם הנשים
במלכותם על ישראל אחרי כי אנטיפטר
הוא בכור אבל אמו לא היתה במשפחת
יקרת ואלכסנדר ואריסטובלי הם
ממשפחת יקרת היתה אמם ולא ימשלו
אלה

HErodes autem, cùm Hierosolymam venisset, convocato populo hunc in modum verba fecit: (1.) Notum vobis sit, fratres mei & amici, quòd Romam profectus sim, ut cum Augusto in causâ, regnum concernente, deliberarem ac dispicerem, quisnam ex filiis meis post obitum meum regnaturus & quisnam illorum præficiendus vobis sit, is itaque sententiam tulit, quam ego quoque calculo meo approbavi, ut scilicèt tres filii mei post obitum meum in regno Israëlitico sint socii atque collegæ; (2.) Antipater enim primogenitus quidem existit, sed mater ejus nobili genere non est nata; Alexander autem & Aristobulus, licèt juniores sint, illorum tamen mater illustri loco orta est, (3.) quapropter alter alteri non imperabit, sed unusquisque in

(21.) Utrumque, tam Alexandrum, quàm Aristobulum, ab Herode in gratiam receptos fuisse scribit Josephus dict. lib. 16. c. 8. confer. etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 38. & Josippi Epitom. p. 154. it. quæ suprà h. cap. n. 14. notata sunt.

(22.) Herodes autem prius Augusto Cæsari 300. talenta dono dederat, referente Josepho dict. l. 16. c. 8.

(1.) Vid. Joseph. Antiq. lib. 16. c. 8. circà fin. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. atque Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 1. c. 39. ac Josippi Epitom. p. 155. & seq.

(2.) Confer. Joseph. loc. all. eg. & Egesipp. dict. lib. 1. c. 39. Tacitus Histor. lib. 5. c. 9. scribit, gentem (Judæorum) coercitam liberi Herodis tripartitò rexere, vid. etiam Josippi Epitom. p. 155.

(3.) Nimirum ex Hasmonæorum gente.

in parte regni imperium exercebit, quia regnum noſtrum longè lateque extenſum eſt, laus ſit Deo atque gloria, qui amplisſimum nobis regnum dedit, in quo multi reges cum dignitate ac ſplendore vivere poſſunt. Vos igitur, gens Deo ſacra, teſtes eſtis hodiè, quòd regnum meum tribus filiis poſt obitum meum relinquàm, nec enim convenit, ut quisquam ex illis, me vivo, imperium & regnum affectet; ſed ipſi ſub mea ſint poteſtate. Quocircà honorate filios meos poſt obitum meum ac multo magis me adhuc vivo, atque tàm nobilem, quàm ignobilem pari honore afficite, omnes quippe tres filii mei ſunt; ego verò cuilibet facta ſua rependam, cavete vobis à lingua maledica & à pravis conſiliis abſtinete, nec multa de filiis meis loquimini; illud etiam diligenter obſervate, ne potationibus & conviviis indulgeant, quia homines iſtis ad mala conſilia & ad hujusmodi ſermones adducuntur, qui illos ad iram & indignationem concitant, unde poſteà malæ cogitationes ac prava conſilia oriuntur, ſicuti enim vis venti mare tranquillum agitat, (4.) ſic pravi ac perverſi ſermones animum hominis commovent; Vos autem, principes ac duces populi Domini ejusque hæreditatis, bona atque recta conſilia filiis meis ſuppeditate & quæ bona atque honeſta ſunt, coràm illis loquimini, ne verbis veſtris ad rebellionem adverſus patrem ſuum concitentur & ad peccandum inducantur. Vos quoque, filii mei, honorate patrem veſtrum, ut dies veſtros prolongetis & vos invicem pari affectu diligite. (5.) His dictis tres ſilios ſuos rex iterùm complexus eosque coràm populo oſculatus eſt & amicitiæ vinculo eosdem colligavit atque devinxit populoque ſalutato abiit, quò facto unusquisque ad locum ſuum reverſus eſt. Aſt ne ſic

אלה על אלה וזן כל אחד וישול על
חלקו מרחלות כי ארץ מלכותנו רחבת
ליד והלל לה רחבת ידים והיא ויהי נתן
לנו ממלכה גדולה אשר בה יושב בכבוד
מלכים רבים. ועתה ידעים אתם והשם
עמכם כי אחרי מותי אני נותן ממשלת
מלכותי לשלשת בני אבל בחיי לא נאות
לאחד מהם לבקש ממשלה ומלכות זק
כי יהיו חיים רשותי. ואתם כבדו
פליטין בכבוד את בני אחרי מותי אף כי
בחיי כנקלה בעבור מהם כי שלשתם
שאשאו מעי הם ואני רגני מוכן לשלם
לכל איש ואיש כמעשהו השמרו לכם
מלשון הרע ומעצות רעות ואל יהי לכם
דברי רבים קל בני והשמרו לכם עמי
מישיבת מקומות המשתה כי מקומות
המשתה יביאו ושתם בעבד רעה ודברים
מביאי כעס בלב האדם ומתוך דבקם
יבוא האדם למשפטות רעות ובאשי
הרוח משער את השם בחיותו שוקט מן
הדברים הרעים ורבלתי נמהרים מסערים
את לב האדם ואתם שמרו ובחרו עם מי
ונחלתו עזר את בני בעצות טובות
ובמהות ודברו דברים טובים באזניהם
לשלחי יומיהם דבריכם לפשוע באביהם
וחשאו ואתם בני כבוד את אביכם למען
האריכו ימים וארבו איש את אחיו
בקטן בגדול וישלח עיד ותפק את
שלשתי לפני העם ויאמרם ויתבר בארבה
אחת ויתן ברכה ושלום לעם ויעזב את
דעם וילכו איש לדרכו. ועם כל זאת
לא שקטה רוחנאה מבית דוידום כי
בני מרחי אמרו לא נאה לאנטיפטר
להיות תחתנו במלכות כי אמו ממשפחת
בזויה הוא. וגם אנטיפטר היה ערום
לדע מאד ויזרע את אחיו לפניהם
וידבר עמהם דברי שלום ואחריהם היה
משים אזניים לשמוע מה ידברו אחיו
ולהגיד אל אביו. ודאובדים היו מגידים
להוחדום את כל אשר היו מדברי
הבחורים וגם אמר לא היו מדברי כי
אנטיפטר היה נותן להם את שכרם על
כנרי. ואנטיפטר זה לא היו מעשיו
טובים כי ובחרו תברית ושקר ויעשו
יועצי רשעי וישיבתו מושב לצים ודגים
ודרכו דרך חטאים ועמדם היה יושב תמיד
לאזול ולשחות ואוהב היה שובר להגיד
שקר על אחיו לאמר כי הם מבקשים
לשלוח יד להריג את המלך אביהם.
ויבואו ויגידו למלך דוידום כאשר היתם
אנטיפטר והן אנטיפטר לפני אביו ויאמר
במרמה לאמר אדוני המלך אל האמן
לדברים האלה כי אין בלב אחי דבר רע
על כן ושה אנטיפטר את המלך והאמין
למגידים לו אחי אשר היו מראים
אנטיפטר

(4.) Ut ſtagnum mite ſicut ventis exagitantibus aſſurgere in æſtus valet; ita bona natura improbis monitoribus fluctuat, verba ſunt Egeſippi l. 1. de bell. Jud. c. 39.

(5.) Conſer. Egeſipp. dict. l. 1. de Bell. Jud. c. 39.

ſic quidem ceſſavit æmulatio (6.) in domo Herodis, nam Mariamnæ filii dixerunt, nequaquam par eſſe, ut Antipater ſocius in regno fieret, quòd ipſius mater ignobili genere orta eſſet, Antipater quoque valdè aſtutus ac callidus (7.) fuit ad malè agendum, nam præſentibus fratribus ſuis amicitiam quidem ſimulavit eisque blanda dedit verba; ſed abſentibus iisdem inſidiatores ſubornavit & exploratores, ut fratrum ſuorum verba expiſcaretur eaque ad patrem ſuum deferret. Quapropter exploratores (8.) omnia, tàm quæ dixerant adoleſcentes, quàm quæ non dixerant, Herodi indicaverunt, nam Antipater illos præmio ac mercede ad id conduxerat, quia malis ſtudiis deditus fuit & commercium cum impiis habuit, prava ſecutus conſilia, atque ſemet deriſoribus & hypocritis aſſociavit, electâ peccatorum viâ, (9.) quorum in conſortio ſemper commeſſationibus & compotationibus indulſit; hos mercede corrupit Antipater, ut falſum contrà fratres ſuos dicerent teſtimonium, nimirum quòd illi eò connitantur, ut regi, patri ſuo, violentas manus adferrent eumque interficerent. Quocircà improbi iſti regem adierunt eique omnia ita, uti ab Antipatro inſtructi erant, indicaverunt, poſteà Antipater callidè coràm rege reſpondit: noli fidem habere, Domine rex, iis, quæ iſti dicunt, nam fratres mei nihil mali adverſùs te moliuntur, hac ratione Antipater fefellit regem, ut delatoribus fidem haberet, poſtquàm Antipater ſpeciem præ ſe tulerat, ac ſi nullum ergò fratres ſuos malevolum gereret animum; nam ſi ullam adverſùs fratres ſuos æmulationem

(6.) Vid. Joſeph. Antiq. lib. 16. c. 11. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. conſer. etiam Egeſipp. dict. lib. 1. cap. 40. ac Joſippi Epitom. pag. 155. & ſeqq.

(7.) Conſer. hùc Joſephus, Egeſippus & Joſippi Epitom. loc. alleg.

(8.) Vid. etiam hùc Joſeph. Egeſipp. & Joſipp. Epitom. in locis adductis.

(9.) Vid. Pſalm. 1. v. 1. & 2. Ipſius enim vita nihil aliud erat, niſi quoddam verſutiarum conciliabulum, ſcena improbitatis, argumentum ſcelerum, flagitiorum miniſterium, uti ſcribit Egeſippus l. 1. de Bell. Jud. c. 40.

אנטיפטר אשר אין בלבו על אחיו מאומה
רע ואלו היה מראה את עצמו כי היה
מקנא בהם היה הוסיף המלך כי כל אשר
יגידו לו הדמגידים לא יגידו כי אם בעצת
אנטיפטר: ואנטיפטר היה שר את לב
המלך יום יום במצודי הדבולתו וברשת
ערמתו וישטנו עוד קל אוזן להלשיני
את פהורה אזל המלך ואין שלומית
אחותו כי המלך היה שומע לעצתם
מאד ולא היה עושה דבר בלתי עצתם
כי פהורה היה נותן למלך בדי שנה
בשנה מאה ככרי זהב מהסוריות אשר
מעבר לנהר פרת ויארבהו המלך מאד
מאד ויתן לו לאשה את אחות אשתו
ואחרי מותה נתן לו את בתו לאשה:
ויענה פהורה על דבר כלגשו ויקנוף
המלך מאד על אחיו: ואף כי הלשינו
אחיו אל המלך ויאמרו אליו אשר בקש
להשמית למלך סבו המות יום שלומית
אחותו הלשינו אותו אל המלך לאמר
כי שלחה אגרת אל סוליאן אויב המלך
לזנות עמו: אבל פהורה ושלומית
התרוצו מיד אל המלך כי דברו אליו אבל
תחת המלך החזה שפוסת על אלכסנדר
כי

nem atque odium detexisset, rex facilè in eam venire potuisset cogitationem, quòd illa omnia, quæ delatores indicâssent, Antipatri instinctu atque consilio ab ipsis prolata essent: sic animo regis Antipater quotidiè nassam & retia dolo atque fraude tetendit, Pheroram quoque, regis fratrem, & Salomen (10.) ejusdem sororem, ad sugillandos fratres mercede conduxerat, quia rex illorum consiliis admodùm obtemperabat nec quidquam absque eorum sententia agebat. Pherora enim quotannis centum auri talenta (11.) ex provinciis, quæ trans Euphratem fluvium sitæ erant, ad regem detulit, qua de causa Herodes illum valdè dilexerat eique uxoris suæ sororem matrimonio junxerat ac posteà, illâ defunctâ, eidem filiam suam dederat uxorem; postea quàm verò Pherora illam malè tractavit (12) propter concubinam suam, (13.) ideò rex fratri suo admodùm iratus est, nonnulli etiam illum apud regem detulerunt, ac si ipsum venenò tollere patâsset, prætereà Salomen, regis sororem, criminati sunt, dicentes, quòd illa literas ad Silæum, (14.) regis hostem, miserit, ut rem cum ipsa haberet; sed Salome & Pherora statim cum rege in gratiam redierunt, quia apud illum sese excusaverant; omnis autem ira in Alexandrum (15.) effusa fuit, Antipater enim mercede conduxerat improbos quosdam, qui regi affirmârunt, se vidisse, quòd Alexander strictum gladium manu sua gesserit, ac fratris sui, Anti-

(10.) Confer. hic Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 17. & Egesipp. de Excid. Hierof. lib. 1. c. 40. ac Josippi Epitom. p. 156.
(11.) Vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg.
(12.) Vid. hic Munsterus, qui locum istum aliter transtulit.
(13.) Hujus concubinæ etiam sequenti capite 30. n. 6. fit mentio, confer. etiam Joseph. Antiqu. lib. 16. cap. 11. circà medium & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. ut & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierol. c. 40.
14.) Seu: Syllæum, ejus meminit etiam Josephus dict. lib. 16. cap. 11. & c. 13. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. confer. etiam Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 50. Silæus iste fuit Arabs, dispensator regni Arabum, cumque is certam ob causam ad Herodem venisset, incidit in amorem Salomæ, quam etiam rex ei de disset uxorem, si circumcisionem admisisset, prout Munsterus hic notavit confer. & infrà h. l. 5. c. 38. n. 9.
(15.) Idem refert Josephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. & Egesippus loc. alleg. ac Josippi Epitom. pag. 157.

כי אנטיפטר שכר רשעים אשר אמרו
למלך כי ראו את אלכסנדר עומד ותרבי
שלופה בידו ואורב את אחיו אנטיפטר
להורגו: ואז קרא אנטיפטר ונעק לפני
המלך ויאמר אדוני אבי המלך אתה
ידעת כי עד עתה עמדתי בעזות אחי
ודברתי עליהם טוב לפניך ועתה הנה
שמעתי אשר אלכסנדר אחי קם עלי
להרגני ויבואו עוד שלשה סוסיי מסוסיי
המלך והאחר הוא משוח למלך והאחר
הוא אשר יבא קעקע לפני המלך בערת
האוכל והאחר הוא אשר ישמור את פתח
המלך: ויאמרו למלך כי אלכסנדר נתן
להם שחד ורב הרבה לפגוע באנטיפטר
ועוד אמרו למלך כה אמר לנו אלכסנדר
עד מתי תבטחו על רוקן הזה היהודים
אשר כבר נפלו שעדי ראשו מרוקרו
בכתו כי ועשר רצועי והרגו אותו ואז
איכם מעלחכם בממשלה ואתן לכם
עושר גדול כאשר אמלוך ואם לא תעשו
כן דברי אני מודיעה אחריכם ארץ אבי
ואמלוך כי אחי יד רמה הזקה מגבורי
יהודה אשר יעזרוני על כבוד:

ויהי כשמוע הורודוס כל הדברים ואלה
ותבער בו ושחו וילכוד רבי מעבריו
ויורוהו רביכם מרבם וגם את אלכסנדר
בנו

Antipatri, vitæ insidiatus sit, tunc Antipater coràm rege exclamans: tu nosti, inquit, Domine rex ac pater, quòd hactenus fratribus meis subsidio fuerim ac coràm te de illis benè locutus sim; nunc autem cognosco, quòd Alexander, frater meus, id moliatur, ut me interficiat, dum hæc dicebat, tres eunuchi (16.) regii (quorum alter regis pocillator erat, alter comedente rege paropsides adferre solebat, tertius illius lectum custodiebat) superveniebant atque regi dicebant, quòd Alexander ingentem auri vim ipsis promiserit, ut Antipatrum interimerent, addebant etiam, quòd Alexander eosdem ita compellaverit: quousque vos spem in sene isto Herode, cujus capilli (17.) jam dudum præ senectute defluxerunt, repositam habetis? in me fiduciam vestram collocate atque mihi obtemperate senemque istum decrepitum è medio tollite, id si feceritis, ego vos potentiâ, opibus atque divitiis cumulabo, postquàm regnum adeptus fuero; si verò id facere recusaveritis, ego ipse patrem meum brevi interficiam regnumque occupabo, quia validæ procerum Judæorum copiæ mihi præstò sunt ad auxilium hac in re mihi ferendum.

CAP. XXX.

HErodes igitur, cùm ea omnia audisset, irâ inflammatus multos ex ministris suis comprehendi eosque interfici jussit. Alexandrum quoque filium suum cepit, ac catenis compedibusq; ferreis constrictum in carcerem conjecit (1.) mul-

(16.) Confer. etiam hic Josephus, Egesippus & Josippi Epitome in locis adductis.
(17.) Vid. Josephus & Egesippus loc. alleg.
(1.) Vid. Joseph. lib. 1 de Bell. Jud. c. 17. circa med. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 40. ac Josippi Epitom. p. 158.

בנו לכד ואסרהו בתשורי ובכבלי ברזל
ויתנהו במשטר׳ וילמד גם כן רמים
מעבדיו אשר יגע בם אשר הם אוהבי
אלכסנדר בנו ויצו להכותם וליסרם
באכזריות למען יגידו האמת ויגלו המזמ
והעצה אשר היתה לרם עם אלכסנדר
ורבי מרם אשר היתה להם קשה עם
אלכסנדר לא הודו דבר אבל מתו בנעים
ובסוריים גדולים מלבד אחד מרם
אשר לא יכול לסבול היסורי הנדרי
האמרי׳ ואמר אמנם כי אלכסנדר
ואריסטובלוס אחיו יעצו עיצה להרוג את
המלך בעת האוכל באשי׳ ושם המלך
דעתו אל האוכל וישב לבטח׳ כי אמר
הנה או נגלה עליו בהרבות שלחנות
ונרדפנו ונבוזת אל רומה ונמלט את
נפשותנו ואולי נמצא חן בעיני אנטפטרס
מלך רומה לשאול ממנו ואל ונביא
להלחם על אנטיפטר אחינו מאבינו
ונרדפנו והיתה המלוכה נכונה בידינו׳
ויהי כשמוע המלך את דבריו האמין לו
וילכד את אריסטובלוס ואסרהו בנחשתי׳
עם אלכסנדר אחיו׳ ויראו אלכסנדר כי
נבאש בעיני אביו ויהי׳ ד׳ אנתרת
ברבוי לשון הרע להלשין גם הוא את
יעצי אנטיפטר אחיו ואת פחודת
ושלומית׳ ואמר ארוני המלך אמנם כי
אני חשאתי אמת הוא אמנם פחדה
ושלומי

tos etiam miniſtrorum ſuorum, quos Alexandri, filii ſui, amicos eſſe noverat, comprehendi eosque verberari & crudelem in modum torqueri præcepit, ut veritatem confiterentur ac ſecreta revelarent conſilia, quæ cum Alexandro habuiſſent; ſed multi ex illis, qui conſilia cum Alexandro communicaverant, nihil confeſſi ſunt, verberibusque ac tormentis maximis excruciati vitam finierunt, exceptô unô, qui, cùm cruciatus & dolores ferre non poſſet, verum confeſſus eſt ac dixit: certè Alexander & Ariſtobulus, ejusdem frater, conſilium inierunt interimendi regem eo tempore, quo ille cibo intentus ſecurè ſederet, dixerunt enim, hæc opportuna erit occaſio, qua regem ſtrictis gladiis adoriri eumque interficere poſſumus, (2.) quô factô fugam ad urbem Romam adornabimus vitamque noſtram ſervabimus, fortaſſis enim gratiam apud Auguſtum, Romanorum imperatorem, inveniemus, & ab eo exercitum impetrabimus, ut cum Antipatro, fratre noſtro conſangvineo (3.) bellum geramus eumque interficiamus, atque ita regnum firmiter obtineamus: hæc ejus dicta cùm rex audiſſet, iisdem fidem adhibuit atque Ariſtobulum quoque cepit eumque unà cum Alexandro, ipſius fratre, catenis vinxit: Alexander autem animadvertens, patris animum à ſe averſum (4.) & abalienatum eſſe, quatuor ſcripſit epiſtolas, (5.) criminationum plenas, quibus etiam Antipatri, fratris ſui, conſiliarios ac Pheroram, regis fratrem, Salomenque accuſavit hiſce verbis: Verum eſt, Domine rex, quòd peccaverim; ſed Pherora & Salome ad iſta me facinora impulerunt, nam Pherora infeſto ergà regem fuit animo ab illa die, qua

(2.) Conſer. hic Joſeph Antiq lib. 16. c. 11. & l. 1. de Bell. Jud. c. 17. ubi circumſtantiæ paulò aliter referuntur, vid. & Joſippi Epitom. pag. 357. & ſeq. atque Egeſipp. lib. 1. de Bel. Jud. c. 40.

(3.) Ita hic interpretor אחיו מאביו, nam jureconſulti fratrem per patrem ſolum junctum, appellant conſanguineum.

(4.) Vel: ſe odium paternum incurriſſe, ſic enim Latinè exprimere volui phraſin Hebraicam נבאש בעיני אביו i. e. fœtidus factus eſt in oculis patris ſui.

(5.) Vid. Joſephus & Egeſippus in loc. alleg.

ושלומית רם אשי׳ הסיתוני על המעשים
האלה כי פחדה אויב למלך מזם אשר
היתה לו מריבה עם ומשלח את דמלך
בעמר פלגשו אשר המלך עזה להסיר
מביתו ומרים הרוא והלאה הנה הוא
אויב למלך׳ ויכתוב עוד עליו דברים
רעים וקשים וגם שלומית הלשין אל
המלך לאמר כי הוא ידע אשר ונהיה
עם בתור אחד השקתו ודברים קשים
ודע׳ כתב עוד על שה המלך ועל
יועציו וישלוח ל המלך׳ בעת הרוא
בא ארבוליאוס מלך כפתור אמי
גלאפיראה אשת אלכסנדר וירגנו למלש
אותו מד החדרי אביו בחכמה ובכרמה
כי ידע כי לא יוכל להצילו רק בהתנצלים׳
וידי בבואו לפני החדים ויעזק בחיין
את ואשתי העד ויצו אלכסנדר וי
הרוצה יוצה איה הוא ואסר ואשר בעלי
בידי כי שמעתי אשר הוא אויב לאבי
וגם כי הוא איבי ואם לא יתל על
אביו איך יתמל עלי וירוני אותו ואסף
את בני מעיו בידי ואזק את כתי לאיש
אשר אבי לא עזתה ואבי עזתה תמות
גם רוא עמי כי לא נתתה לעזר לירבעלי
ויאמר למלך רמה אני ממך המלך אבי
עד

qua ei jurgium cum uxore ſua, regis filia, interceſſit ob concubinam ſuam, quam rex ab illius domo removeri juſſit; (6.) ab illo igitur die ac deinceps regi fuit infenſus, alia inſuper crimina atrocia eidem objecit Alexander, atque Salomen apud regem accuſans dixit, notam ſibi eſſe fornicationem, quam illa cum adoleſcente quodam, amaſio ſuo, commiſerit, alias denique res graves & atroces contrà regis principes ejusque conſiliarios in illis epiſtolis ſcripſit easque ad regem miſit. Eodem tempore Archelaus, (7.) Cappadociæ rex, pater Glaphyræ, (8.) uxoris Alexandri, generi ſui, advenit, (9.) ut illum è manu Herodis, patris, prudentia & callidi-tate ſua (10.) liberaret, ſatis quippe noverat, ſe non niſi precibus eundem ſervare poſſe. Archelaus itaque cùm in conſpectum veniſſet Herodis, irâ excandeſcens clamavit: vivitne etiamnum gener meus, Alexander? num incolumis erit homicida? (11.) ubinam eſt iſte, ut ei caput manibus meis auferam? audivi enim, quòd patris ſui inimicus exiſtat, ergò multo magis meus erit hoſtis, & ſi patri ſuo non pepercit, quomodo mihi parcet? oſtendite eum mihi, ego viſcera ejus manibus meis extraham atque filiam meam, ſi quidem illa inſons fuerit, alii marito tradam; ſi verò peſſimi conſilii particeps fuerit, ipſa quoque unà cum illo moriatur, neque enim eam ideò nuptui dedi, ut opem ferret homicidæ, præterea Archelaus regi dixit: miror ſanè Alexandrum iſtum per te adhùc vivere, te certè minimè decet, ultionem procraſtinare; ſed Deus me hûc addu-

(6.) Vid. cap. anter. 29. n. 13. ibique not.

(7.) Hebr. ארכיולאום, ſic benè Munſterі codex, quem hic potius ſecutus ſum, quàm noſtrum, ubi corrupte legitur: ארבוליאום vid. quæ ſuprà h. lib. 5. c. 28. n. 5. annotata ſunt, Munſteriana lectioni conſentit etiam Joſephus Antiq. lib. 16. cap. 12. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. atque Egeſippus lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 40. hujus Archelai meminit etiam Tacitus Annal. l. 2. c. 42.

(8.) De hac vid. ſuprà h. lib. cap. 28. n. 4. ibique not.

(9.) Joſippus in Epitome ſua pag. 358. refert, Archelaum per literas Alexandri vocatum fuiſſe.

(10.) Vid. hic Joſephus, Egeſippus ac Joſippi Epitome in locis ſuprà allegatis.

(11.) Eadem penè verba refert Joſephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. & Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 40.

עוד הוא חי אלכסנדר הלא לא נאה לך
לאחר נקמתו מיוסב אל יוסב אבל מיי
היה להביאני אליך ולהתרחב עמך על
הנקמה הזאת כי ביום הרגך את בנך
אהרוג גם אני את בתי כי בחרב נחתיה
להיותה לך לבת והיא ארבה את הרשע
ועותה בך והסתירה עצות בנך הרעות
לכן עליה יש משפט מות כי לא הגיד
לך את עצת בנך הרשע ועתה נמהר
תנהרוג את בניהם כי לא נאה לרדם
עליהם ואם תרחם אתה על בנך ולא
תוכל להרגו כי יכמרו רחמי עליו הרוג
אתה את בתי ואני אהרוג את בנך
הרוצח • וישמע המלך את דברי
ארכליאוס ויאמן לדבריו ויאמר לו נעשה
כדברך ויאמר אליו הרי המלך הורודס
איך תוכל להודיע על דברי מבלתי מחקר
ומדרש על האמת לא כן נעשה אבנים
נחקור על הדבר היטב ונשקלהו במשקלי
שכלנו ואז נעשה את אשר יבחר טוב
השכל ודבחונה וישמע המלך את דבריו
ותשכך מעט חמתו מעל בניו ויקרב
ארכ' ארכוליאוס ויאל לאכול ולשתות
עמו באוכה • ויגנוב ארכוליאוס את דעת
המלך והורדום ויאמן המלך לדבריו כאלו
הוא אחיו וידא ארכוליאוס כי מצא חן
בעיני הורדום וידבר באוזני לאמ' ישמע
דברי המלך הורדום ושים לבך אליהם
חשוב ושקול במשלך עיל מה יבקשו
בניך לשלוח ידם בך ומה חסרו מעמך
והלא

adduxit, ut tecum ſimùl hanc caperem vindictam, nam quo die filium tuum interfeceris, eodem etiam filiam meam interimam, quandoquidem illam ideò poteſtati tuæ tradidi, ut tibi filiæ loco eſſet, illa verò improbum iſtum amavit, te autem injuriâ affecit, dum filii tui prava conſilia non detexit; quamobrem mortis rea eſt, quia conſilium filii tui improbi haud indicavit: nunc itaque nullâ interpoſita morâ utriusque mortem acceleremus, nec enim ulla commiſeratione digni ſunt, quòd ſi fortè filii tui miſericordiâ ductus eundem ob paternum affectum interficere non poteris, age tu quidem filiam meam occide, ego verò filium tuum, homicidam, interimam. Hæc Archelai dicta cùm rex audiſſet, fidem illis habuit eique dixit: faciamus, prout locutus es, poſteà Archelaus regem ita compellavit: quomodo poteris, ô rex Herodes, fidem habere dictis meis, priusquàm veritatem inquiſiveris ac perſcrutatus ſis? ne quæſò ita faciamus, ſed rem accuratè inveſtigemus (12.) eamque prudentiæ noſtræ trutinâ penſitemus, tunc, quod optimum prudentiæ noſtræ viſum fuerit, eligamus, quocircà Herodes verbis ejus morem geſſit atque illius ira adverſùs filios ſuos paululùm quievit, receptoque in amicitiam ſuam Archelao amanter cum illo convivari cœpit; Archelaus autem adeò favorem regis Herodis ſibi conciliavit, ut ipſius verbis, tanquam fratris, fidem haberet, (13.) quapropter cùm hanc regis benevolentiam Archelaus animadvertiſſet, eundem ſic allocutus eſt: audi verba mea, rex Herodes, eisque diligenter attende, perpende quæſò prudenter ac probè conſidera, quamnam ob cauſam filii tui manus tibi adferre conentur & quænam illos apud te premat neceſſitas, annon perſpectum tibi eſt, illis nec argentum apud te nec aurum nec potentiam nec magnitudinem

(12.) Conſer. hic Joſeph. dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. & Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 40. ac Joſippi Epitom. pag. 159.

(13.) Herodes ſcilicet, apud quem Archelaus ſe inſinuaverat.

והלא ידעת כי לא חסרו עמך לא בכסף
ולא זהב ולא ממשלה ולא גדולה ולא
כבוד וגבו מלכות נתת לרום ואכן כן
אמה איכה יעלה על רוחך אשר הם
יחשבו עליך רעה הלא אלה דברי רשעים
וחנפאים אשר יפתוך להשחית את בנך •
ודברי פרודה אויך כאשר מצאת אותך
לעשות רעה לבנך כן הראוי מצאת את
בניך לעשר הם עמך רעה למען תמצאת
אתה הכם • ורשעים ותתמאים יעבו
את דעתך ויפתוך למען יהודך זין
ויצתך לשב בהשקט ובשלוה וישלוט
מדנים בביתך בתך ובן בניך ולא תוכל
לשב בהשקט ובשלוה בפני יקצף הרשע
אשי הם יראו לרמות אותך ולהוריד את
שיבתך ביגון שאולה ולהסתית את בניך
ואתה המלך הרחם אל תאמן להבריה
כי בניך באיבתך הכם וכל איבי הגוי
אוהבים זה לזה ואוהבים לגרף הנפאים
עמי ויאמן המלך לדברין וחשבך חמתו
מעל אלכסנדר וארסתובולים בניו ויקבע
חמתו על פרודה אחיו מאד מאד •

ויראו פרודה אחי המלך כי בעודה בו חמת
המלך ויאריך כי המלך שומע לעצת
ארכוליאוס ויתל את פני ארכוליאוס
לדבר אל המלך ולהסיר חרונו מעליו •
ויענהו ארכוליאוס אני ארבו עליך אל
המלך

nem nec honorem defuiſſe? imò etiam regnum illis dediſti: cùm itaque res ſic ſe habeat, quomodo in animum induxiſti tuum, ut crederes, illos perniciem tibi ſtruere? nonne improborum ac ſceleſtorum hominum, qui te ſeduxerunt, iſtud ſtudium eſt, atque id unicè quærunt, ut filios tuos interficias? ecce Pherora, frater tuus, ſicuti induxit te, ut filiis tuis malum inferres; ita idem filios tuos adverſùs te inſtigat, ut tibi perniciem ſtruant, tuque unà cum illis pereas, improbi enim iſti ac perverſi homines te incautum ſeduxerunt, quia ſenio confectus es & quietè ac tranquillè vivere cupis; illi verò diſcordiarum ſemina in domo tua inter te & filios tuos ſpargunt, ne per otium ac quietem vitam tranſigere poſſis ob peſſimos iſtos conſiliarios, qui id unicè agunt, ut te decipiant tuamque canitiem cum mœrore ad inferos deducant (14.) ac ſimùl filios tuos perdant; tu verò, rex ſapiens, noli iſtorum verbis fidem habere, nam filii tui tanquam membra tua ſunt; omnia autem corporis membra & ſe invicem & corpus, cui illa conjuncta ſunt, amant. His Archelai dictis rex credidit (15.) nec amplius iræ adverſùs Alexandrum & Ariſtobulum, filios ſuos, indulſit, ſed ipſius indignatio contrà Pheroram, fratrem ſuum, vehementer exarſit.

CAP. XXXI.

PHerora autem regem ſibi iratum ſentiens & animadvertens, Herodem Archelai conſilio obtemperare, rogavit Archelaum, ut pro ſe apud regem intercederet, ejusque ira adverſùs ſe mitigaretur, cui Archelaus reſpondens: ego pro te, ait, apud regem intercedam, verùm hac conditione, ne, cùm ad regem veneris, peccata tua diſſimu-

les;

(14.) Reſpicitur hic ad Geneſ. c. 42. v. 38.

(15.) Idem refert Joſephus dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circa med. & Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 40. conſer. etiam Joſippi Epitom. pag. 159. & ſeq.

המלך אך בואת אאות לך עֵל זה כי
תבא אל המלך אל תכסה פשעך אבל
התודה על כל אשר עָשית ואמור כל
המרומים אשר שלחת סיגי ובין בניו
ויבא פחודה לפני המלך ויפל לפניו
ארצה להגליו ויתודה לו עֵל כל אשר
עשה ויאמר אל המלך את כל זה עשיתי
בעבור פלגשי אשר הפריד המלך ממני
ובגללה בעשתי תעשיתי כל זאת. ויאמר
ארכלאום אל המלך מוב נא עין אריך
שמבטן אחר יצאתם יעיבם וגם אני
יש לי את ופשע לי אבל סלחתי לו כי
מרי עשה הארם לעצמו ובשרו ואם
הבאב ידו או רגלו או אחי מעצמותיו
הלא הואיל לו לרפא את שבר איבריו
ולשוקם ומי יעלה על דעתו לקצץ את
עצמו ואת בשרו כי יכאיב לו וכן ארם
ראוי לו כי יספקו בניו זו אחרו לנהג
אותם לאט עד אשר יביאם בסוד ביות
לאהבתו לא להבעיר תמתו עליהם עד
השמדם. וישמע המלך התודום את
רבני ארכלאום וישלח לאחיו ויתרצה
אליו ויאמר המלך התודום לארכלאום
רבה אתה רפאת את שבר לבבנו מעתה
אשר באת עֵינו באשי ובא הנפא הודע
על הגלילי וירפאהו מחליו וכן עשית
אתה כי רפאת מכאוב קצפנו ושבבת
את חמתו אשר דחתה בלבי על בני ועל
אחי וכן אני אחלה פנין כי הטלח
לאלכסנדר בני ולא תקח מעמו את בתך
גלאפירה כי אני אחביבה כבתי ותעבור
בני אלכסנדר הוא איש ודן ויניך אשה
תכמה ונבריה היטיבו וישמע לה ולא
יחפוא. ויאמר ארכלאום לא עזבתי
אבל אקחני מעמו ואתננה לאחד מעבדיך
הקטנים ולא אנתנה אל אלכסנדר ולא
יהיה הוא מושל בה כי הכלית שנאתיו
כשאתיו ויאמר המלך לארכלאום למענך
עשה וסוב נא לעזני ביום הזה אך וסעם
יסלח לו ויאמר ארכלאום אני אעשה
כרבר המלך. ויהי אחרי כן ויבאו
אלכסנדר וארכלאוס לפני המלך ויתנשקם
וינשקם וגם ארכלאום חנקם ונשקם
ותרפך ויאר לשמו ויאכל ליום טוב
ותנה בואת התחבולה ותעיבה ותכבשה
השיל ארכלאום את אלכסנדר ויחבו
את אחיו מיד אביהם. ויעש המלך
משתי גדול ויתן לארכלאוס ע' כברים
ודב למנחה את עֵרש הזהב אשר בית
אביו יקרות ויתן לו כוסי יקים ומלבש
את יפת הואר ויפת נראה אשר שמה
פניהם ויצו לכל שריו לחת לו מנחה
ויתנו לו עושר גדול וילך המלך עמו
וישלחיהו עד אנטכיאה וילך ארכלאום
לביתו והמלך שב אל ביתו לשלו.

modò ei obtemperet; ad hæc Archelaus: non ignoscam, ait, sed filiam meam ab ipso auferam (3.) eamque alii cuidam ex ministris tuis inferioribus nuptui dabo, nec illam apud Alexandrum relinquam, ne is imperium in eam exerceat, nam extremo illum odio prosequor: Herodes autem Archelao respondit: gratificare quæsò mihi hanc rem atque hodiè ei peccati veniam hac vice concede culpamque remitte, ad quæ Archelaus: faciam, inquit, sicuti dixisti: dein Alexander & Aristobulus in conspectum regis venerunt, (4.) quos ille amplexatus atque osculatus est, Archelaus quoque eosdem amplexu atque osculo excepit, sic dolor in gaudium & luctus in festivitatem conversus fuit. Hoc itaque consilio prudenti, ut & solertiâ ac sapientiâ Archelaus Alexandrum, generum suum, ejusque fratrem è manu patris liberavit. Posteà rex magnificum apparavit convivium atque Archelao septuaginta talenta auri (5.) muneri dedit, lectum quoque aureum, pretiosis lapidibus ornatum (6.) & eunuchos, formâ præstantes, atque pellicem, pulchritudine insignem, cui nomen erat Panibos, (7.) eidem donavit, omnibus etiam principibus suis præcepit, ut ei munera offerrent, hi igitur mandatum regis secuti maximis divitiis Archelaum cumulârunt, quem posteà rex Herodes Antiochiam usque (8.) comitatus est, unde ille quidem suscepium iter peregit; Herodes autem ad domum suam salvus & incolumis reversus est.

les, sed ut omnia, quæ perpetrâsti, confitearis (1.) omnesque discordias, quas inter regem ejusque filios disseminâsti, detegas. Pherora igitur, cùm in conspectum regis venisset, ad illius pedes in terram procidit, eique cuncta, quæ perpetraverat, confessus est, dicens: hæc omnia propter pellicem meam, quam rex à me separavit, feci, illius gratiâ hæc omnia irâ stimulatus perpetravi. Tunc Archelaus ad regem conversus: remitte quæsò, inquit, fratri tuo (2.) culpam istam, quoniam ambo eodem egressi estis utero, nam mihi quoque frater est, qui me offendit, sed veniam ei dedi, quid enim homo contrà seipsum ac carnem suam faciat? nonne, si ipsius pes aut manus aut aliud quoddam ejusdem membrum doleat, solicitus est, ut remedium adhibeat membro fracto illudque firmet? ac quisnam in animum inducat suum, ut membrum ac carnem suam resecet, si sibi fortè doleat? ita homo, cùm adversùs eum filii aut fratres peccaverint, eosdem lenter tractare debet, donec illos vinculo amoris sibi obstringat, nec iisdem eò usque irasci convenit, ut illos penitùs destruat. Herodes igitur, cùm hæc Archelai verba audisset, fratri suo ignovit eumque in gratiam suam recepit. Posteà rex Archelao dixit: en tu cor nostrum confractum sanâsti, ex quo ad nos venisti, nam sicuti medicus ægrotum vidtans ejusque morbum cognoscens eundem sanat, ita tu iræ nostræ dolorem lenivisti, atque furorem meum, quem adversùs filios & fratrem meum animo conceperam, mitigâsti, quapropter te vicissim rogo, ut Alexandro, filio meo, ignoscas, nec filiam tuam, Glaphyram, ab illo auferas; nam ipsam, ut filiam meam amo, Alexander, filius meus, superbus est ac ferox, filia autem tua prudens est fœmina, eumque verbis suis corrigere poterit, ne peccet, dum-

(1.) Consentit Iosephus Antiq. lib. 16. cap. 12. & lib. 1. de Bell. Iud. cap. 17. circà med. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 40. ac Iosippi Epitom. pag. 161.

(2.) Confer. hic Iosephus & Egesippus, ut & Iosippi Epitome in locis proximè allegatis.

(3.) Consentit Josephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierosol. c. 40.

(4.) Vid. Josippi Epitom. pag. 161. & seq.

(5.) Idem refert Josephus dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. confer. etiam Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 1. cap. 41. & Josippi Epitom. pag. 162.

(6.) Egesippus loc. alleg. refert, sedile aureum, gemmis insignitum, ab Herode donatum fuisse.

(7.) Hebr. פניבוס, sic in nostro codice, forte à Græco πανθὴς, quia scili et illa floruit fuerit ætate & eximia pulchritudine; Munsteri codex habet: פניבוס, unde ipse vertit: Panichos, cui Josephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. fere consentit, ubi pellicem istam παλλακὴν nominat, eidem adstipulatur etiam Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 41.

(8.) Idem scribunt Josephus & Egesippus loc. alleg.

CAP. XXXII.

ויהי אחרי הדברים האלה ויבא ירושלם
איש מורע לקין ושמו אישבלום והוא
היה איש בוצע בצע אוהב זהב ויביא
למלך מנחה ויתן לו המלך בכפלי במנחתו
ולא שוה לו זה אך בדברו עוד על כל
שריו ועמוד לפני המלך וישרתהו וימצ
חן בעיני המלך ויקבלהו המלך בין
הוקצי וירא אישבלום את השנאה
אשר בין אנשיפטי בן המלך ובין אלכסנדר
ואישהובלום ויהי הוא מתניח ואוהב
לאנשיפטר · וישנאהו אנשיפטר להרע
לאחיו ויפתה אישבלום את אלכסנדר
בדבורי לאמר הלא לך נאה למלוך
לברך על כל עיר יהודה כי אתה בחור
וגבור ומשפחתה יקרה ולא נאה לך
להיות אנשיפטר הכר עמך במלכות
והוא איש ממשפחי שפלה מאד אמר
ויפתה את רבעה כדבריהם האלה ויגר
לו אלכסנדר את עיניו ארבליאום חותנו
אשר מלכו מיד אביו ויאמר אליו דמי
יעיבו על אביו · ויבא אישבלום ויגר
למלך הרחוקים לאמר אוהבי המלך לא
נאה לי לכסות הלשחור את כל הרעות
אשר אני רואה בביתך כי בנך יועציכם
עלי

(1.) Hebr. אירובלום, sic Munsteri codex, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè legitur: ejusdem Eurycles etiam mentionem facit Josephus Antiqu. lib. 16. cap. 16 & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circa med. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 41.

(2.) Adstipulante etiam patriæ prærogativa, quod Spartiatas Judæi cognato sibi genere copulatos pro fratribus habent, prout scribit Egesippus l. 1. de Bell. Jud. c. 41, confer. etiam 1. Maccab. c. 14. v. 20.

(3.) Vid. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med, & Egesipp. loc. alleg.

AC cidit autem posteà, ut vir quidam Lacedæmonius, Eurycles (1.) nomine, Hierosolymam veniret, homo avarus aurique cupidus, qui regi munus obtulit, cui rex vicissim duplo plura dedit munera, neque id regi satis fuit, sed eundem omnibus principibus suis prætulit, hic, quum corâm rege staret eique ministraret, gratiam apud illum invenit & ab ipso in numerum consiliariorum receptus fuit. (2.) Eurycles igitur, dum odium, (3.) quod inter Antipatrum, regis filium, & Alexandrum atque Aristobulum intercedebat, animadvertit, astutè ac callidè rem tractavit; præcipuè autem amavit Antipatrum, qui illum mercede conduxerat, ut fratribus suis malum strueret, quocircà Eurycles Alexandrum hujusmodi verbis circumvenit: dignus sanè es, qui regnum solus obtineas super omnes Judæorum urbes, nam juventute & corporis viribus atque generis nobilitate præcellis, nec convenit, ut in regno consortem habeas Antipatrum, cujus mater humili loco nata est. His verbis Eurycles Alexandrum juvenem induxit, ut astutum Archelai soceri sui consilium, à quo ipse è manu patris sui liberatus fuit, sibi detegeret, atque insuper nonnulla adversùs patrem suum maledicta proferret; Eurycles verò, cùm hæc audiisset, regem Herodem accessit eique rem hisce verbis indicavit: haud æquum puto, Domine rex, ut mala ista omnia, quæ in domo tua video, reticeam ac celem, nam

filii

עליך עשורית רעורית כי דבר אלי בנך
אלכסנדר עד מתי לא ינקם אלהים באבי
אשר הרג את אמי ואת כל משפחתה
והמיתה את בל המלכות וגם העיד לי
כי ארובלאום המה יעץ לו עצה לרוצ
את אביו כי הוא גואל הדם לאמר ולוקנו
אשר הרגם אביו וירבר עוד דברים למלך
אשר לא דבר רבער מרם מאומה ויאמר
עוד אירובלאום ידוע יהיה לך אוזני
המלך כי בנך נועצו עמי שרי התחילים
אשר לך בשבתך בחשקט יקומו וירגזך ·
ויבקש המלך הדבר וימצא אגרת אדרת
כתוב' עלי שם אלכסנדר ואריסתובלום
שלוחה אל שר אחר לאמר בחנגנו את
אביני אנחנו נברח ונבוא אליך וקבלנו
בתוך הקריה כי אשר נאסוף את אנשי
לורתנו וילכד המלך ארץ שר הקריה
וישרפו באבוחות להרוגות ולא ותחדה
השר דבר ולא נמצא ובכר רק כי היתה
רכל שקר מה שאמרו עליו · אבל המלך
מרוב כעסו ומרוב חשבו צורף לאסרי
בנחשתי את אלכסנדר ואת אריסתובלום
בניו ויתן אל אירובלאום נ כבריח
ורב

filii tui prava adversùs te consilia struunt, Alexander quippe, filius tuus, mihi dixit: quousque Deus ultionem non capiet de patre meo, qui matrem meam atque omnem ejus familiam sustulit ac totum perdidit regnum; Eurycles quoque regi indicavit, quòd Archelaus, Alexandri socer, eidem consilium dederit, ut patrem interficeret, cùm Alexander proximus sit cognatus (4.) atque propter à necem maternam & proavum, (5.) ab Herode interemptum, ulcisci debeat, alia insuper adjecit Eurycles, quæ (Alexander) adolescens nunquam locutus erat, præteréà hæc quoque addidit: notum tibi sit, Domine rex, quòd filii tui cùm exercituum ducibus consilium conferant, ut te securum & incautum adoriantur atque interficiant. Quapropter rex re diligenter investigata epistolam quandam invenit Alexandri & Aristobuli nomine scriptam ad principem quendam (6.) hujus sententiæ: cùm patrem nostrum interfecerimus, ad te confugiemus, ut nos in urbem recipias, donec auxiliares copias contraxerimus. Quò cognito rex principem urbis capi eumque crudelem in modum torqueri jussit, quò illius confessio exprimeretur, sed nihil confessus est nec in eo quidquam mali repertum fuit, quia omnia, quæ contrà ipsum proferebantur, ficta erant: (7.) rex autem iræ atque furoris plenus Alexandrum & Aristobulum, filios suos, catenis

constrin-

(4.) Seu vindex sanguinis, גואל הדם, ita hic in nostro codice, vid. Deuteron. cap. 19. v. 6. ibique Commentat. confer. etiam infrà h. cap. n. 14.

(5.) Sic dictionem יקר, quæ hic habetur, interpretari volui, intelligitur autem Hyrcanus, qui ab Herode interfectus fuit, de quo supr. h. lib. 5. cap. 14. num. 11. is proavus erat Alexandri, Hyrcanus enim Alexandram genuerat, Alexandra Mariamnem, ea mater fuit hujus Alexandri, de quo hic sermo est.

(6.) Hebr. אשר לקריות אחר, qui urbi cuidam præerat, ita hic adjectum reperitur in codice Munsteriano, à Josepho lib. 16. c. 16. princeps ille vocatur φύραρχος Ἀλεξανδρείας, præfectus Alexandrii castelli confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 41. ubi scribit, alios quoque accusatores ab Antipatro suborn tos fuisse, qui dicerent, cum ducibus quondam equestris ex re citus, Jocundo & Tyranno, sermonem initum.

(7.) Alexander enim dixerat, epistolam illam γράμμα εἶναι Διοφάντου, fraude compositam esse à Diophanto, sicuti scribit Josephus lib. 1. de Bell. Jud. 17. circà med. confer. etiam Josipp. Epitom. pag. 162. & Egesipp. de Bell. Jud. lib. 1. c. 51.

constringi præcepit (8.) atque Euryeli quinquaginta talenta auri donavit, (9.) quibus ille acceptis abiit & aliò sese contulit. (10) Iisdem diebus rex Herodes ad urbem maritimam, Tyrum, atque inde Cæsaream (11.) profectus est & quocunque ivit, filios suos catenis vinctos secum duxit: exercitus autem omnis atque milites eorum commiseratione tangebantur, excepto patre, qui nullâ ergà juvenes, filios suos, misericordiâ commovebatur: erat autem in exercitu regis vir quidam fortis, qui jam inde à pueritia bello assvetus erat & in eo consenuerat, cui nomen erat Tyro, (12.) is filium habebat, qui Alexandrum, regis filium, valdè amabat ejusque sodalis erat, hic Alexandri, Herodis filii, propter amorem misertus, dum illum ferreis compedibus constrictum videbat, magna exclamabat voce: omnis periit commiseratio nec ullus supereſt clementiæ locus, certè veritas ac fides planè interierunt; (13.) posteà ad Herodem regem conversus dicebat: væ patri illi, qui liberorum suorum misericordiâ non tangitur! prout tu facis, dum pravis consiliariis, inimicis tuis, fidem habes, quorum unicum istud studium est, ut filios tuos à te removeant, atque tu solus & mœstus sine liberis & proximo hærede (14.) sedeas; isti verò te postmodùm adoriantur & interficiant, ubinam est sapientia tua, Herodes, ubinam clementia tua? quomodo non intelligis, te ab improbis

(8.) Matis Volumnio, militiæ magistro atque Olympio, ex amicis regis viro, arguuntur apud Cæsarem, prout refert Egesippus loc. alleg. ubi etiam narratur, quid Cæsar rescripserit & ubinam judicium de filiis Herodis habitum sit, nimirum in urbe Berytho, quam judicio celebrando præsi ripserat Cæsar.

(9.) Idem refert Josephus Antiq. lib. 16. c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. confer. etiam Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 41.

(10.) Josephus dict. l. 16. c. 17. scribit, quòd Eu ryeles ad Archelaum, Cappadociæ regem, iverit & ab illo etiam munera acceperit, confer. id. Joseph. l. 1. de Bell. Jud. c. 17. circa med.

(11.) Consentit Josephus dict. lib. 16 cap. 17. & l. 1. de Bell. Jud. c. 17. ut & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. c. 41.

(12.) Hic Τύραννος nominatur à Josepho lib. 16. c. 17. circà med. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 41. circà fin.

(13.) Eadem penè verba refert Josephus loc. alleg. confer. etiam Egesippus dict. l. 1. c. 41.

(14.) Seu: vindice, nam etiam id dictio: גואל, quæ hic habetur, significat, vid. quæ suprà h. cap. n. 4. notata sunt.

probis consiliariis seduci & ab ipsis instigari, ut filiorum tuorum sanguinem effundas? (15) Hæc quum Tyro dixisset, consiliarii regis eundem sic compellârunt: notum tibi sit, Domine rex noster, quòd Tyro iste Alexandri, filii tui, consilio Tryphonem (16.) qui capillos ac barbam tuam novaculâ ordinare (17.) consvevit, pretiò corruperit eique dixerit: acue novaculam tuam &, cùm inferiorem regis barbam, quæ sub illius genis est, raseris, acuta istâ novaculâ ejusdem guttur præscinde ipsumque interfice, quò facto Alexander, illius filius, si regno potitus fuerit, maximis te opibus cumulabit. Quapropter rex, cùm hæc audisset, Tyronem ejusque filium atq; Tryphonem, qui barbam regis tondere ejusque capillos novaculâ concinnare solebat, comprehendi & utrumque, tàm Tyronem, quàm Tryphonem acerbissimis verberibus affici & exquisitissimis cruciatibus torqueri jussit; Tyronis autem filius, cùm hosce patris sui cruciatus ac tormenta videret, misericordiâ ergà patrem commotus regi dixit: si patri meo peperceris nec eum amplius excruciaveris; sed ipsi ignoveris, ego omnia tibi secreta accuratè & verè exponam atque rem totam aperiam, cui rex: ignoscam, inquit, patri tuo, modò mihi veritatem dixeris; tunc adolescens respondit: verum est, quòd Alexander filius tuus, patrem meum instigaverit, ut te interficeret; sed pater meus nunquam manus tibi inferre ex animo (18.) conatus est, ac propterea Tryphoni dixit, ut facinus istud, quod jam audiit, perpetraret; Verum adolescens, Tyronis filius, hæc ideò dixerat, ut patrem suum servaret; quamvis id ei nihil profuerit, rex enim convocatis omni-

(15) Hebr. לשפוט, sic in codice Munsterano, quem hic sequi malui, quàm nostrum, ubi legitur: לשופט, ut judices, quamvis etiam hoc verbum commodam interpretationem recipere possit.

(16) Ita vocatur etiam à Josepho eod. lib. 16. c. 17. circà med. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 41. ac Josippi Epitom. p. 163.

(17.) Vel: componere, dirigere, id enim verbum: תקן, quod hic habetur, significat.

(18.) Seriò, vel: per se, citrà alterius instinctum, ita enim hic exponi poterit Hebr. מלבו, i.e. de corde suo.

omnibus principibus ſuis atque miniſtris narravit, quid Tyro ac Tryphon moliti eſſent, eosque adeò incitavit, ut vulgus Tyronem ejusque filium atque Tryphonem eo die fuſtibus interimeret (19.) rege inſpectante, qui etiam Mariamnæ, uxoris quondam ſuæ, filios, Alexandrum & Ariſtobulum, Samariam, (20.) quæ urbs tunc Sebaſtia (21.) nominabatur, deduci & utrumque ſuſpendiò necari juſſit (22.) quo etiam ſupplicii genere interempti perierunt.

המלך אל כל שריו ועבדיו ויגד להם את אשר הסית ואת אשר אודות הריפון ומעשיו ויקומים והדגו העם ביום ההוא את תורו ואת בנו ואת הריפון במקלות לפני המלך ואת אלכסנדר ואת אריסטובולוס אחיו בני מרימי אשתו אשר המלך וישאום ויוליכום אל שומרון והוא עיר אשר נקוא שמה סבסתיאה ויהלו את סניה על עין במצוי המלך אבותם וישחטו׃

CAP. XXXIII.

ANtipater autem, Herodis filius, lætitiâ fuit affectus propter hunc fratrum ſuorum interitum; ſed univerſi populi odium hoc facto adverſùs ſe concitavit (1.) nec deſtitit, quò minus callida & prava conſilia ampliùs moliretur, poſtquàm Alexandri & Ariſtobuli, qui mandatò regis interfecti erant, filios paulatim adoleſcere vidit; erant autem filii Alexandri Tygranes (2.) & Alexander, ejusdem cum patre nominis, quos Glaphyra, Cappadociæ regis filia, eidem pepererat: Ariſtobulo verò tres erant filii, primus vocabatur Herodes, ſecundus Agrippas, tertius juxtà nomen patris ſui appellabatur Ariſtobulus, (3.) hos ei Berenice

וישמח אנטיפטר בן הורדוס על מפלת אחיו ועל זה התעורר שנאת כל העם עליו ולא חדל אנטיפטר מלבקש עוד ערמות ועצות רעות באחיהו כי התוילל לגדל הלדי בני אלכסנדר ואחסתובלוס השומעים בדבר המלך אביהם׃ והיו בני אלכסנדר תיגרן ואלכסנדר בשם אביהם אשר ילדה לו אלפירה בת מלך בפתור ובני אריסטובלוס היו שלש׳ האח׳ הורודי׳ ושם השני אגריפס ושם השלישי אריסטובלוס כשם אביו אשר ילדה לו ביותבי

(19.) Idem refert Joſeph. dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circà med. confer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 41. ac Joſippi Epitom. pag. 163.

(20.) Ubi tunc temporis rex Herodes erat, prout refertur in Joſippi Epitom. pag. 164.

(21.) Vid. quæ ſuprà h. lib. 5. c. 24. n. 2. de hac urbe notata ſunt.

(22.) Confer. hic Joſeph. Antiq. lib. 16 c. 17. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 17. circa med. atque Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 41. ac Joſippi Epitom. p. 163.

(1.) Idem refert Joſephus Antiq. lib. 17. c. 1. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 18. princ. confer. etiam Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 62. ac Joſippi Epitom. p. 164.

(2.) Vid. Joſeph. lib. 18. c. 7. circà fin. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. atque Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 42. ac Joſippi Epitom. pag. 164. confer. etiam infr. h. lib. c. 43. n. 8.

(3.) In dicta Joſippi Epitome pag. 164. tertius iſte filius nominatur Alexander; ſed autoris noſtri lectio præferenda videtur, cui etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 42. adſtipulatur.

ביותבי בת שלומית ושלמה בנות היו לשלומית שם האחת אוריאדה ושם הב׳ מרימי ושם הג׳ ביותבי גם שהיתה בנות היו לאריסטובלוס שם האחת איתוי ושם הב׳ מרימי כשם אמה ויראו אנטיפטר את הילדים והנה המלך הורודום נתפן לדבר עליהם להמיתם בני בניו המושתי בדברו ויקנא בדם אנטיפטר מאד מאד׳ וידו הדם ויאסוף את שריו וגבוריו המלך הורודום ויאמר אליהם לאמר ידעתי כי קרבו ימי קצי והגעתי לימי הזקנ׳ ואראה תמיד הילדים בני בני המושתים במצותי ולא אוכל להניח בהם כי אם בדמעות ובבכי כי אני הוא אשר עשתי לי את הבכיה הזאת ומיום היותה לי ואת המכשלי כי הסירותי את אמה׳ בני מלפני בחמתי ושמעתי המיד לדברי יעצי רשע אשר המיתוני והרחיקוני מלהי׳

nice (4.) Salomæ filia, pepererat, Salome enim tres (5.) habebat filias, quarum prima Oridara, (6.) ſecunda Mariamne, tertia (7.) Berenice vocabatur, duæ quoque filiæ erant Ariſtobulo, quarum prima Æſoſi, (8.) ſecunda Mariamne juxtà nomen matris (9.) appellabatur. Antipater igitur, cùm liberos illos videret & animadverteret, Herodem, regem, eorundem miſericordiâ affici, (10.) quòd filiorum ſuorum, qui ipſius juſſu interfecti erant, liberi eſſent, æmulatione & invidiâ ergà illos valdè commotus fuit: accidit autem die quodam, ut rex Herodes principes ac duces (11.) ſuos convocaret eosque hunc in modum alloqueretur: ſcio, me jam ad ſenectutem perveniſſe atque vitæ meæ finem mihi inſtare ac, quotieſcunque filiorum meorum, qui mandato meo interempti ſunt, liberos intueor, non poſſum illos ſine lachrymis ac fletu aſpicere, nam ego ipſe hujusce luctus mei cauſa ſum, & origo calamitatis iſtius à me provenit, quia illorum parentes, filios nempe meos, in furore meo interemi atque aures meæ ſemper patuerunt ſermonibus improbo-

(4.) Hebr. ביותבי, ita Munſteri codex, quem hic potius ſequi volui, quàm noſtrum, ubi corruptè legitur ביותני, Munſtero conſentit etiam Joſephus dict. l. 17. c. 1. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. confer. & Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 42. & ſuprà h. lib. 5. c. 28. n. 6.

(5.) Hebr. שלושתי, ſic in noſtro codice; Munſterianus rectius legit: שתים, i. e. duas, atque hæ filiæ ad Berenicem, matrem, ibidem referuntur, non ad Salomen, prout hic in noſtro codice; Munſterianæ lectioni conſentit Joſephus l. 1. de Bell. Jud. cap. 18. atque Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 52. ubi ſcribit, quòd Ariſtobulo ex Berenice, Salomæ filia, Herodis & Mariamne filiæ, natæ ſint confer. num. ſeq. 6.

(6.) Hebr. אוריאדה, ita hic in noſtro codice; Munſterianus habet: אריאדה, ubi vertit: Aridadam, Joſephus dict. l. 1. de Bell. Jud. cap. 18. nominat Ariſtobulum, cui etiam Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 42. conſentu, vid. num. antec. 5. & num. ſeq. 8.

(7.) Atqui Berenice fuit mater Herodis & Mariammæ, (niſi forè filiam ejusdem cum matre nominis fuiſſe dicere velimus,) vid. quæ num. præc. 5. & 6. notata ſunt: in Munſteri codice verba iſta: tertia Berenice &c. usque ad: Antipater igitur, cum liberos &c. non leguntur.

(8.) Hebr. איתוי, ſic in noſtro codice, ſed corruptè, legendum enim puto: אריודאם, i. e. Herodias, vid. quæ num. antec. 7. ea de re notata ſunt, confer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 42.

9.) Ariſtobuli ſcilicet, non ſuæ matris, prout hic referri videtur, nam hujus Mariammæ mater fuit Berenice, ſicuti paulò antè num. 7. dictum eſt.

(10.) Idem refert Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 18.

(11.) Seu: milites ſuos, vid. Joſeph. dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. & Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 42. ac Joſippi Epitom. p. 164.

proborum consiliariorum, qui me seduxerunt meq; contra filios meos instigârunt: nunc autem liberorum istorum, quia parvuli sunt ac pupilli, misereor (12.) eisque tutores, qui ipsis parentum loco sint, constituere volo, posteà ad Pheroram conversus: desponsa, inquit, mi frater, Pherora, filiam tuam Alexandri filio primogenito (13.) tuque ei sis parentis loco; dein Antipatro dixit: tu verò, mi fili, Antipater, desponsa filiam Aristobuli filio tuo, natu majori; minorem autem Aristobuli filiam desponde filio tuo (14.) minori, Herodi; tunc rex comprehensis illorum dextris unius manum alterius manui conjunxit ac sponsalia celebravit, quam ob rem omnes, qui coràm rege stabant, maximâ lætitiâ affecti sunt, solùs Antipater valdè indignatus est (15.) eò, quòd videret, Alexandri filio desponsatam esse filiam Pheroræ, fratris regis, qui tunc plurimùm pollebat, Archelaus quoque, Cappadociæ rex, avus (16.) erat puero, (17.) Antipater enim secum cogitabat, ecquid faciam, si illi me aggrediantur? quapropter valdè timebat, ne Pherora & Archelaus Alexandri filio auxilium ferrent, isque regnum & dominatum occuparet. Antipater igitur profusis coram rege, patre suo, lachrymis (18.) ecquid proderit mihi, inquit, quòd mihi regnum tradideris; vim autem ac potestatem Alexandri

עליהו ועתה אני מרחם על ילדיהם למען
אשר הם קטנים והמה יתומים וארצה לתת
להם פקדים היו להם באבות ויאמר
לפרודרה אחרי פרודרא אחי הן בחיך
לאחותי ומנוסה לבן אלכסנדר הבכור
ואתה תהיה לו לאב ולאנטיפטר אשר
אחרי בני אנטיפטר קח את בת
אריסתובלו לבנך הגדול לאחותה וכנוסה
יגש בנך הקטן הנותרים קח לאחותה
וכנוסה את בת אריסתובלוס הקטן
ויאחז המלך הורדוס את ידי ויעשהו
ויתן יד זה ביד זה ויעש את החתונות
וישמחו על כבת כל העומדי לפני המל
רק לאנטיפטר הרה באר אשר ראה כי
יקח בן אלכסנדר את בת פרודה אחי
המלך הנותרים אשר שרידה גדולה בידו
גם הוא ארכולאוס מלך כפתור וקנו
אשר לבעל חמי אשתו אני כי יקומו
עלי אולתי ויראא אנטיפטר מאד פן
יעזוב פרודה ארכולאוס את בן אלכסנדר
לכסף לו המלכות והממשלה ויבך
אנטיפטר לפני המלך אביו ויאמר מרת
אשתו

(12.) Vid. hic Joseph. Antiq. l. 17. c. 1. ac lib. 1. de Bell. Jud. cap. 18. ut & Josippi Epitom. pag. 165.

(13.) Is Tygranes appellabatur, vid. suprà h. cap num. 2. confer. Joseph. dict. lib. 1. c. 18 & Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 42. ac Josippi Epitom. pag. 165.

(14.) Meo, sic potius legendum; apud Josephum quoque lib. 1. de Bell. Jud. cap. 18. ita legitur: τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς τιμᾶς Ἡρῴδῃ λαβεῖναι, ejus sororem (alteram scilicet sive minorem Aristobuli filiam, de qua hic sermo est) filius meus Herodes uxorem ducat, confer. etiam Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. cap. 42. & infrà h. cap. n. 23. vid. tamen Josippi Epitom. pag. 165. ubi scribitur, quòd Herodes jusserit, ut Antipater, filius suus, daret filiam suam Herodi, Aristobuli filio.

(15.) Idem refert Josephus ut & Egesippus loc. allegg. vid. etiam Josippi Epitom. pag. 166.

(16.) Maternus scilicet, nam Alexander Glaphyram, Archelai filiam, duxerat uxorem, ex qua Alexander iste natus fuit, qua de re suprà h. lib. 5. c. 18. n 4. dictum est, confer. Joseph. l. 1. de de Bell. Jud. c. 18. & num seqq. 19. h. cap.

(17.) Filio nempe Alexandri, qui & ipse paterno nomine vocabatur Alexander.

(18.) Consentit Josephus dict. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 18. c onfer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 42. ac Josippi Epitom. p. 166.

אעשה אני בחתך לי את המלכות ואת
רבת נתת לבן אלכסנדר כי נתת את
בת פרודה אחיך לבן אלכסנדר אשר
הוא בן ארכולאוס ומי יוכל לעמוד לפני
שני שרי הגברים האלה ויאמר אליו
המלך והלא אתה תמלך אחרי ומה לך
אשר תירא ובידך המלכות תלך הוא
ויירא עוד אנטיפטר מכל בני המלך כי
כי נשים הוי לו ותלדנה לו בנים ובנות
ושתי מרים עקרות לא ילדו ויולד לו
ביתחיאוס אשתו את אנטיפטר ומסיימי
אשתו נותר לו הורדוס הקטן כי שני
בנים אשר לה הגדולה ושמחו בנשואת
אביהם ומלחבוס אשתו בת אבולאוס
ילדה

xandri filio dederis, dum Pheroræ, fratris tui, filiam desponsâsti Alexandri filio, qui Archelai nepos (19.) est, quis enim duobus illis principibus tàm potentibus resistere poterit? cui rex respondens: nonne, ait, tu mihi in regno succedes, cur igitur times, cùm in manu tua futurum sit regnum? ab omnibus quoque regis filiis Antipater sibi metuebat, nam Herodes novem uxores (20.) habebat, quæ omnes ei pepererant filios ac filias, exceptis duabus, (21.) quæ steriles erant. Dositheæ (22.) enim, illius uxor, Antipatrum pepererat, ex Mariamne verò, conjuge sua, superstes ei erat Herodes, filius natu minimus, (23.) etenim duo filii, natu majores (24.) patris mandato interempti erant. Præterea Maltachos, (25.) alia ejus uxor, Abolio (26.) prognata, peperit (27.) ei filiam, cujus nomen Orvilia

(19.) Ex Glaphyra scilicet. Archelai filia, confer. quæ paulò antè num. 16. h. cap. notata sunt. nam dictio בן hic idem significat ac נכד i. e. nepotem, quod etiam ICtis non est infrequens, vid. L. 84. & L. 220. de V. S. ubi liberorum nomine etiam nepotes contineri dicitur.

(20.) Consentit Josephus dict. lib. 17. c. 1. & lib 1. de Bell. Jud. cap. 18. confer. etiam Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof c. 42.

(21.) Ἀντιπία scilicet ἀδελφιδῆ, i. e. consobrina & nepti ex fratre vel sorore, vid. Joseph. dict. l. 1. de Bell. Jud. c. 18. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof c. 42.

(22.) Hebr. דוסיתיאוס, ita hîc Munsterianus codex, quem sequi malui, quàm nostrum, ubi corruptè legitur כוסתיאוס, vid. quæ suprà h. lib. 5. c. 18. n. 5 & infrà c. 34. n. 8. dicta sunt. Josephus Antiq. lib. 17. cap. 6. eandem nominat Δωρίδα, sic etiam ab eodem lib. 1. de Bell. Jud l. 10. c. 10. & c. 17. & 18. appellatur, Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. c. 42. Dosidem vocat, facili literarum r. & s permutatione, confer. Corn. Gualter. not. ad Egesippi lib. 1. c. 18. pag. mihi 71.

(23.) Vid. suprà h. cap. n. 14. & Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 42. ubi scribit, quòd Herodes, ille ex Mariamne Hyrcani susceptus fuerit, confer. etiam cap. sequ. 34. n. 11.

(24.) Nimirum Alexander & Aristobulus, quorum in præcedentibus sæpè mentio facta est.

(25.) In Hebr. מלחבוס et Μαλθάκη nominatur à Josepho lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. ab eod. Josepho Antiq. lib. 17. c. 12. princ. vocatur Μαρθάκη, si quidem nomen ibidem non est corruptum, ab Egesippo l. 1. de Excid. Hierof. c. 42. appellatur Matchadis.

(26.) Hebr. אבוליאום, ita hîc in nostro codice, si quidem nomen non est corruptum, abest autem illud à codice Munsteriano, ipse in notis suis h. loc. scribit, Maltachem istam fuisse ex gente Samaræorum, cui etiam Egesippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 42. adstipulatur.

(27.) In codice Munsteriano hic locus aliter, quàm in nostro, legitur ita: ומלחכום אשתו ילדה לו את אנטיפס ואת ארכולאום ואת שלמית אולימפיאס ילדו לו גם את קליאופטרה ירושלמיתה אשתו את אגריפס ואת פיליפוס וכו', Quæ Munsterus ita interpretatus est: Cæterum Malthacus, alia uxor ejus, genuit Antipam & Archelaum & filiam, nomine Olympiadem; Cleopatra verò Hierosolymitis, alia uxor, genuit ei Herodem & Philippum,

ילדה לו ברת ושמה אורואליה׳ וגם
ילדה לו הוא את בתו קלאופטרה ואשתו
היהושלמות ילדה לו את הורדוס ואת
פוליפום ואורודיפילוס אשתו ילדה שתי
בנות שם השנית דורסני ושם השנית
שלומית׳ ועל כן יראו אנטיפטר ממשפחת
בני המלך הורודי מעד אמותיהם ויחשבו
אנטיפטר ליועצי הרשע ויתן להם שוחד
כסף וזהב להוב למען ישיגו בידו
ברק הממשל ותגלותו׳ ויחזקו אנטיפטר
הפורדה עם יועצי הרשע ואנשי הבליעל
גם שנאה ויהוצנו למלך הורודום כי
עכו לפניו טענו דופי ודברי מרמה
והתכוללה לעץ ויגבו דעתו לחתוך את
הרשעות אשר עשה המלך מרוליהם בני

lia (28.) fuit, eadem aliam ipsi filiam peperit, nomine Cleopatram, (29.) alia ejus uxor, Jerusalmith Herodem ei peperit ac Philippum, (30.) alia ejusdem conjux, Orodiphilos, duas ei peperit filias, quarum una Dorsane, (31.) altera Salomith (32.) vocabatur. Antipater itaque à liberorum regis cognationibus, præprimis propter illorum matres, sibi metuit, ac semet pravis consiliariis associavit, quibus multa aurea & argentea munera dedit, ut sibi dominationem atque regnum firmarent. Uterque autem, & Antipater & Pherora, improborum ac sceleſtorum hominum consilia secuti Herodem regem rogârunt, ejusque animum, allegatis coràm illo fictis rationibus & argumentis callidè atque improbè excogitatis flexerunt, ut affinitates, (33.) quas inter liberos peremptorum (34.) instituerat, dissolveret. Nam ambo, Antipater & Pherora, quotidiè cum

pum, atque huic Munsterianæ lectioni adstipulatur etiam Josephus dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. atque Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. c. 42. Cæterum de Herodis magni profapia vid. Idem Joseph. Antiqu. lib. 18. c. 7. & Munsterus in not. h. loc. ubi Herodis Ascalonitæ sive Magni Genealogiam in tabellam descriptam invenies, confer. & num. seq. 28.

(28.) Ita hic interpretor: אורואליה, quod nomen corruptum ex Josepho lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. restituendum ac legendum puto אולימפיאה, Olympia, Ὀλυμπιὰς, cui & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. c. 42. consentit, vid. num. antec. 27.

(29.) Vid. Joseph. lib. 17. c. 1. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. atque Egesipp. dict. l. 1. c. 42. confer. & num. antec. 27. ac num. sequ. 32.

(30.) Pallas Herodi peperit Phærelum, ita hic adjicit Egesippus dict. lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 42.

(31.) Sic verò nomen דורסני quod hic habetur, Munsterus legit: דוכסני ac vertit: Roxane, cui etiam Josephus dict. lib. 17. c. 1. & l. 1. de Bell. Jud. c. 18. in med. consentit, confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 42. & num. seq. 32.

32.) In codice Munsteriano post nomen: Salomith, hæc adjiciuntur שם ונשי המלך האחרות ושם השנית אלפיס על כן וכו׳ האחרת פיורדת, quæ Munsterus sic transtulit: aliarum verò uxorum regis nomina erant Phedra & Elpis; harum meminit etiam Josephus dict. lib. 17. c. 1. ubi ex uxoribus istis scribit natam fuisse Roxanem & Salomem, idem refertur etiam lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. circà med. Josepho adstipulatur & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 42. ubi scribit, Roxanem Phedra; Salomen verò Helpi natam fuisse, confer num. antec. 31. ibique not.

(33.) Sponsalia vel etiam matrimonia ipsa, sic enim dictionem: התגוררו hic vertere possis, vid. Joseph. l. 1. de Bell. Jud. c. 18. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 42. ac Josippi Epitom. pag. 166.

(34.) Alexandri scilicet & Aristobuli, filiorum Herodis, de quibus plura in præcedentibus, confer. Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. cap. 42. & Josippi Epitom. p. 166.

בני הגורגים ואנטיפטר ופורדה הוא
עשים יום יום משתה עם יועצי
שניהם ימים רבים׳

cum consiliariis convivia celebrabant multis diebus.

CAP. XXXIV.

ויהי היום ויקרוף הרוחדום על פורדה
אחיו ויאמ׳ אליו לך לביתך וישמר לך
שלא תראה את פני עוד כי ביום ראותך
פני תמו׳ ופורדה שב לביתו ופני המלך
לא ראה עוד וישלח המלך את אנטיפטר
בנו אל רומא לאגוסטוס לשאול לו
לשלום וישלח אליו מנחה ע״ל יד׳
ובימים ההם חלה פורדה אחי המלך
את חליו אשר מת בו וישלח ל המלך
דברי תרגוני לבוא אליו ולהתחנן לו
לצרות לפניו על בניו ועל ביתו לפני
המלך וימאון המלך וילך אליו ויבך
עליו ויצו המלך לכתוב באשר צוה
הלקיים את כל הכתוב ויכתיבפורדה ויעש
לו המלך מספר גדול ויקברהו בכבוד
עצום׳ אבל השמועה אשר שמע המלך
עליו כי בקש להשקותו סם המות וכי
ובקש הרבר למצוא האמת׳ וילכוד את
סריסי אחיו ואת שפחותיו ויצו ליסר
אותם

Accidit autem die quadam, ut Herodes ergà fratrem suum irà commotus ei diceret: abi domum tuam (1.) ac cave, ne amplius in conspectum meum venias, nam quocunque die id feceris, morte mulctaberis. Pherora igitur ad domum suam reversus in conspectum regis ulteriùs non venit; Antipatrum verò, filium suum, rex Romam (2.) ad Augustum salutandi causa cum munere amplissimo misit; eodem tempore Pherora, regis frater, morbo laboravit, quo etiam decessit, (3.) quapropter certos homines ad regem misit, qui illum rogarent, ut ad se veniret sibique hanc gratiam exhiberet, ut coràm ipso de liberis atque domo sua disponere (4) possit; rex itaque fratris sui misertus eundem visitavit ac fletibus dolorem suum testatus est præcepitque, ut ultima ejus voluntas in scripturam redigeretur &, quicquid ille jusserit, effectui mandaretur. Postea Herodes Pheroram defunctum maximo luctu prosecutus est (5.) ejusque corpus funebri pompa sepulturæ tradi curavit solenni; rex verò memor rumoris, quem de fratre suo audiverat, nimirùm quòd ille venenatam potionem miscuerit, (6.) rei veritatem inquirere voluit, eum-

 que

(1.) Idem refert etiam Josephus lib. 17. c. 5. qui cap. 3. dicti libri 17. causam iræ Herodis erga fratrem, Pheroram, adducit, confer. Idem Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. ut & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 42. ac Munsteri notæ h. loc. atque Josippi Epitom. pag. 167.

(2.) Consentit Josephus lib. 17. c. 4. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. circà fin. ac Josippi Epitom. pag. 167. & 170.

(3.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 17. c. 5. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 19. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 42.

(4.) Seu: testamentum ordinare atque ultimam voluntatem declarare.

(5.) Idem refert Josephus loc. alleg. ut & Egesippus dict. l. 1. c. 42.

(6.) Josephus dict. lib. 17. cap. 6. rem paulò aliter refert, ubi vide sis, ut & lib. 1. de Bell. Jud. c. 19. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 42. circà

אותם באבוריו׳ בכל מיני חכוש ויסורים
קשים ורעים ׳ ואז אותת מהשפחות אשר
היתה מיחסת בים רים צעקה ואמרה
אלוה העולם כלו אשר נפש כל חי בידך
ובידך כח וגבורה להוק ולגדל הערל
אותנו מן האכזריות הזה כי הנם נמות
בלא עון אלוה עולם הסב את הרעון הזה
על ראש כוחציאר אשת אחינו המלך
אב אנטיפט׳ בעשותה תמיד טוליתות
משחה בביתה לפרודה ולאנטיפטר בנה
הם שותים ואוכלי כל היום וכל הלילה׳
הזה קרוב יעצו עצה שניהם על המלך
ללכת אנטיפט׳ ברומא ופרודה יעמוד
עם המלך לחשקותו שם המות עד ירוגו
את המלך האחר יבא אנטיפטר וימלוך
כי אמר אנטיפט׳ לפרודה הבה נא עצה
ונהרגנו כי אם לא נמיתהו לא נמלוך
מידו גם אותנו באשר לא נמלוך בניו
מידו ׳ ומי יודע אם יקומו אנשים ויכזבו
עלינו וישקרו בנו בדברים רעים שיאמרו
לו וירגמנו באשר כזבנו אותנו על בניו
והרגם ועל מי יתמהל זה אשר לא חמל
על אשתו אשר אהב תל בניה אין לנו
מה לעשות כי אבי להוקן ממנו ולנוע
מפניו כאשר יעוט איש מפני רעהו
כי המליכני בחרמה ושתי אמלוך אני
והוא זו ותרין נראה כבחור בכותר ואני
וקנתי

que in finem eunuchos fratris sui ejusque ancillas comprehendi maximisque cruciatibus torqueri ac variis verberum dolorumque generibus affici jussit, tunc ancilla quædam (7.) tormentis exeruciata clamavit: ô Deus mundi universi, cujus in manu omnis viventis anima sita est, qui robore & potentia instructus es, ad dandas augendasque vires, libera nos ab ista crudelitate, quoniam innocentes ac sine ullo à nobis admisso crimine ad mortem rapimur, repende, ô Deus totius mundi, iniquitatem istam Dositheæ, (8.) regis uxori, Antipatri matri, (9.) quæ semper in domo sua Pheroræ atque Antipatro, filio suo, convivia apparavit, in quibus illi potando ac commessando totam diem noctemque insumserunt & non ita diu consilium adversùs regem inierunt, ut Antipater Romam proficisceretur; Pherora autem apud regem maneret eumque venenata potione è medio tolleret, ac deinde Antipater, Româ reversus, interfecto rege, regnum occuparet, Antipater enim Pheroræ dixit: da quæsò consilium, quo rex interficiatur, nam nisi illum occiderimus, nos sanè manus ejus non effugiemus, sicuti nec ipsius filii manus ejus effugerunt; fortè haud deerunt, qui nos quoque falsis fictisque criminationibus apud regem accusent, ut ab illo interficiamur, quemadmodum nos quoque eundem calumniis circumvenimus, ut filios suos interimeret; enim verò cui nam iste parceret, qui neque uxori suæ tàm dilectæ, neque filiis ejus pepercit? certè nihil aliud nobis faciendum erit, quàm ut procùl ab ipso recedamus eumque ut tetram & imminentem belluam fugiamus: me quidem designavit regem, sed dolo & fraude, ecquan-

circa fin. & Munsteri not. h. loc. confer. etiam Josip. i Epitom. p. 168. & 170.

(7.) Vid. Ioseph. loc. allèg. & Egesipp. dict. lib. 1. c. 43. ac Josippi Epitom. pag. 171.

(8.) Hebr. דוסיתיאי, sic Munsteri codex, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corrupte legitur כוסתיאוס, vid. quæ suprà h. lib. c. 28. n. 8. & cap. antec. 33. n. 22. notata sunt.

(9.) In codice Munsteri post verba illa: Antipatri matri, hæc adjecta reperiuntur: אשר עשתיה אות כל תועבות האלה בעשותו וכל quæ ille sic vertit: quæ machinata est nobis omnia mala ista, dum jugiter convivia &c. confer. etiam Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 43. ac Josippi Epitom. p. 172.

וקנתי גם שיבה ורקה כי ושקרות לבנות
צמתו בראשי ומי יודע מי ימי קדם אם
אני ואם הוא׳ ועוד כי הנה הילדים
כני איש רמותי והתרועלו לרגדי
ומשלנו עמם באשר יתעוך אדם את
ראש הנחש ויהיה עוד ויגשוך גם בנו
הקטן הזוהומים אשי׳ ילדיה לו מרעי
אשתו ואחותנו אשי לא ישכח אוהבתה
הנה הוא אוהב בעיניו מאד ומה אעשה
אני והנה אני ידעתי כי לא לי יתן את
המלכו רק ירמה אותו ולא יבקש עלי
טוב רק רע כי הנה הוא אויב לכל
בניו ולכל נשיו ולאחיו ולכל משפחתו
וגם אותך פרודה אשר אתה אוהב
ומעדיף אתה משהו הנה הוא שונאא
והוא אויב לך ולא דבר בשחר כעשים
רבות אלי אל נא תהיה לך אוהבה עכו
דובר ולא תדבר עמו ואני אתן לך מאה
ככרי זהב והתוא שכר לרשעים להרגו
כי אויב הוא לנו ואיך נכלהו את עול
הגלות ודבות הזה לאמר כי אני אמלוך
אחריו ואשב על כסאו ואני לא אראה
מוה דבר׳ ופרודה אמר מי יוכל לשבול
את רעת מחשבותיו והלאי ונהפכנו
לחיות רעות ולבהמות יער לרמלנו את
נפשותנו מיוי כי איש אשר לא דמל על
אשתו ועל בניו איך יחמול עלי אויו
אבל

ecquando enim ipso vivente regnabo, qui adhùc tàm vultu, quàm viribus instar juvenis viget? ego verò consenui (10.) & facies mea rugis sparsa est canique in capite meo jam apparere incipiunt, ecquis vero novit, uter prior moriturus sit, egone, an ille? pueri quoque filii fratrum meorum interfectorum jam adolescunt, atque nobis idem hac in re accidit, quod ei, qui caput serpentis succidit, ille verò reviviscens mordet; sic parvulus ipsius filius, Herodes, ex Mariamne conjuge (11.) susceptus, (quam ipse tantopere dilexit, ut illum amoris ejus nunquam capiat oblivio) à patre meo valde amatur, ego verò quid agam? præterea & istud probè novi, quòd Herodes regnum mihi nequaquam tradere, sed me decipere velit, ac quòd ille meum non quærat commodum, sed malum mihi struat, omnium quippe filiorum suorum, uxorum, fratrum atque universæ familiæ suæ ipse hostis est; te quoque, Pherora, qui illius frater es, quique jam inde à pueritia ei ministrâsti ac præstò fuisti, odio prosequitur & infenso in te est animo, ipse non semel mihi secretò dixit: noli cum patruo tuo amicitiam colere nec cum illo loqui, ego tibi centum auri talenta (12.) dabo, ut improbos quosdam mercede conducas, qui eum interimant, quia utriusque nostrùm hostis est. Quomodo igitur, (13.) dicebat amplius Antipater, miseriæ hujus atque ignominiæ jugum spe regni, post mortem patris mei consequendi ac sedendi super illius thronum, ultrà ferre possum, cùm nihil ex omnibus istis mihi videre contingat? ad hæc Pherora * respondens: ecquis, aiebat, perversitatem ejus ampliùs sustinere poterit? utinam

(10.) Vid. Joseph. dict. lib. 17. c. 6. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 19. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 43.

(11.) Idem dicitur etiam cap. antec. 33. n. 23. ubi vide sis.

(12.) Vid. Ioseph. lib. 1. de Bell. Iud. cap. 19. & Egesipp. de Excid. Hieros. c. 43. ac Iosippi Epitom. pag. 173. confer. etiam infrà h. cap. n. 14.

(13.) Hæc & sequentia, usque ad illa: ad hæc Pherora respondens &c. abiunt à codice Munsteriano, vid. sequens Sigo.*

* Confer. quæ num. præced. 13. hoc cap. dicta sunt.

utinam belluarum ac ferarum ſylveſtrium naturam induere poſſimus, quò vitam noſtram ex illius manibus liberare queamus! nam qui uxori ac filiis ſuis non pepercit, quomodo is ergà fratrem ſuum ullâ afficietur miſericordiâ? Verùm nulla hic ſpes ſupereſt ac nullum remedium, niſi in dextris ac gladiis noſtris, quapropter præſta te virum, atque ambo forti ſimus animo, ut illum è medio tollamus, priusquàm ipſe nos interficiat. Ancilla igitur, cùm hæc omnia regi detexiſſet, non ſuam ſolùm, ſed & ſociarum ſuarum vitam è mortis periculo ac verberibus crudeliſſimis eripuit, quia rex ejusdem dictis fidem habuit propter centum talenta auri, (14.) quæ ipſe filio ſuo, Antipatro, ſe traditurum promiſerat, nemo quippe mortalium iſtud audiverat præter Antipatrum ac regem, ideò Herodes verbis ancillæ Pheroræ credidit.

אבל אין פה יות והגלה אתר כל ואת
כי אם ביד ימינו והרבנו לכן חוק
ונתחזק להרגו טרם והרוג אותנו
כל הדברים האלו דברה השפחה אל
המלך והצילה את נפשה ואת נפשות
הכרוזה ממות ומחבוט האכזריות כי
האמין המלך לדבריה על אודות כי ככרי
מזהב אשר דבר להת לבנו אנטיפטר כי
לא שמע הדבר הזה איש בעולם זולתי
המלך ואנטיפטר ועל כן האמין ההודוס
לדברי שפחת פרורה׃

CAP. XXXV.

וישלח המלך ויקבוץ את הקדיר אשר
לאנטיפטר בנו נאמן ביתו וידבנהו
בחבוט אכזרי׃ ויהי כאשר לא יכול
לסבול הזדה ויאשר אמנם כי
ממצרים שלהיו אוהיאן אשר הוא ארוב
גדול לאנטיפטר בן אדוננו המלך ושלח
לו כלי אחד קטן מלא סם המות
לרשו׳

REx itaque homines miſit, qui præfectum (1.) fideliſſimum, quem Antipater domui ſuæ præpoſuerat, (2.) comprehenderent eumque exquiſitiſſimis cruciatibus torquerent, quos cùm ille diutius ſuſtinere non poſſet, rem omnem confeſſus ita dixit: verum eſt, quòd Orion, (3.) intimus Antipatri, Domini noſtri regis filii, amicus ex Ægypto vaſculum quoddam, veneno mortiferò plenum, miſerit, (4.) ut illud regi bibendum daret;

(14.) Idem refert Joſephus dict. lib. 17. c. 6. ac l. 1. de Bell. Iud. c. 19. confer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. cap. 43. ac ſuprà h. cap. num. 12.

(1.) Sic dictionem הסגיר, quæ hic habetur, vertere volui, Munſterus tranſtulit: œconomum, Joſephus lib. 1. de Bell. Iud. c. 19. vocat ἐπίτροπον, curatorem.

(2.) Is etiam Antipater nominatur à Joſepho loc. alleg. cui etiam Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 43. conſentit.

3.) Hebr. אוריאן, ſic in noſtro codice, Munſterus legit: היאוריאן ac vertit: Teudion, cui etiam Joſephus Antiq. l. 17. c. 6. & l. 1. de Bell. Jud. c. 19. atque Egeſippus l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 43. adſtipulantur, confer. num. ſeq. 4.

(4.) Joſephus loc. alleg. refert, venenum iſtud ab Antiphilo, Antipatri amico, ex Ægypto per Theudionem, fratrem matris Antipatri, Pheroræ tranſmiſſum fuiſſe, confer. Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 43. ac Joſippi Epitom. pag. 168. & ſeq.

להשקות את המלך ויקח אנטיפטר את
רבלי ויתן אותו על פרודרס דודו וידבר
אליו לאמר בלכתי אני אל יומאס כי
אעשה בקנין אשר ישלחני אבי שכב
השקר הסם הזה לאבי ומות מיד
ומלוך אנוכי יתר כרצונך וברצוני לא
אוכל להשקותו אני בו פן יאמרו עלי כי
אני הרגתי אבי ויקח פרודרס את
הכלי את רבלי ויתנהו אל אשתו
לשמרו למשמרת וישלח המלך על אשת
פרודרס לאמר קחי בירך את הכלי אשר
בו סם המות אשר נתן לך פרודרס אחי
לשמרו למשמרת ומהר להביא אותו
אלי׃ ותשמע האשה את דבר האנשים
אשר הגידו לה את מאמר המלך ותאמר
אליהם לאמי חכתני פרי עד אעלה
בעליתי ואקח הכלי אשר המלך מבקש
ואבואה עמכם אל המלך ותעל האשה
בעליית ביתה במרום הגג להביא את הכלי
ותפתח לבוא אל המלך וחשמט את
עצמה ממעל מרום הגג ארצה ולא נפלה
על הארץ ותפול בארבה ולא מתה כי
מאת האלהים היה למען ישלם לאנטיפטר
על פניו את אשר עשה לאחיו ויביאו
את האשה לפני המלך ויגידו אותות
במטה לפניו׃ ויאמר אליה המלך אמרי
לי האמת פן אצרות את בעריך ואשליכם
לכלבים

ret; ſed idem vaſculum poſteà Antipater Pheroræ, patruo ſuo, tradidit adjectis hiſce verbis: cùm ego Romam ad rem perficiendam, cujus gratia me pater illùc miſit, abiero, tu venenum iſtud patri meo hauriendum trade, quo ille ſtatim extinguatur, ſic nos ex voto ac voluntate noſtra ſimùl regnabimus, ego quippe venenum iſtud patri meo ebibendum tradere non poſſum, ne fortè rumor de me oriatur, ac ſi patrem meum interfecerim; Pherora autem, frater regis, cum id vaſculum accepiſſet, uxori ſuæ iſtud cuſtodiendum tradidit. Quocircà rex nonnullos ad Pheroræ uxorem miſit, (5.) qui ipſius nomine dicerent: accipe vaſculum, veneno mortifero plenum, quod tibi Pherora, frater meus, ſervandum dedit atque iſtud ſine ulla mora ad me defer; aſt fœmina, cùm hominum illorum, qui ſibi præceptum regis indicaverant, verba percepiſſet, eisdem dixit: expectate hic, donec ad ſuperius conclave (6.) meum adſcendero, atque inde vaſculum iſtud, quod rex deſiderat, abſtulero & vobiſcum ad illum ivero, his dictis ipſa ad ſuperiorem domus partem, in ſublime tectum aſcendit, (7.) ut vaſculum afferret; ſed metu regis perculſa, ne ad illum veniret, è ſublimi iſto tecto ſemet præcipitem in terram dedit; aſt quia illa procidendo non caput, ſed latus allisit, non ſtatim mortua eſt, Deo enim ſic dirigente id accidit, ut, quod Antipater fratribus ſuis fecerat, idem ei rependeretur. (8.) Quapropter fœmina in conſpectum regis adducta & deligatis vulneribus ſuper lectum coràm ipſo poſita fuit, quò facto rex eam ſic compellavit: dic mihi veritatem, ne carnem tuam in fruſta diſſectam canibus eſcam projiciam, quòd

& ſeq. ut & Munſteri not. h. loc. vid. & num. præced. 3.

(5.) Confer. hic Joſippi Epitom. pag. 173.

(6.) Sive: ad cœnaculum, ſic enim communiter dictionem עליה, interpretantur, vid. Joſeph. dict. lib. 17. c. 6. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 19. ubi τὸ τρίκλινος vocat, confer. etiam Egeſipp. lib. 1. de Excid. Hieroſ. c. 43.

(7.) Egeſippus lib. 1. de Bell. Jud. c. 43. ſcribit, quod illa de faſtigio ædicii ſeſe præcipitem dederit, confer. etiam Joſippi Epitom. p. 173.

8.) Nam per quod quis peccat, per idem punitur & idem, fraudis artifex, fraude perit ſua.

quòd si mihi arcanum revelaveris ac verum dixeris, ecce & tibi & omnibus domesticis tuis veniam do, (9.) ad hæc mulier respondens: audi, inquit, ô vir, quem Deus elegit, ac dictis meis aures obverte, quia te jam nihil celabo, cur enim veritatem reticerem, postquam Pherora, maritus meus, mortuus est? si is adhùc in vivis esset, secretum ejus nunquam revelarem, sed potius collum meum gladio subjicerem; nunc autem, cùm diem ille suum obierit manumque tuam evaserit & ad eum pervenerit locum, ubi servus à Domino suo tutus est, cur te ipsius arcanum celarem? forsitàn istud facerem in gratiam Antipatri, filii tui, impii, qui me in hanc induxit calamitatem? recordare quæsò, Domine rex, (pergebat dicendo mulier) diei illius, quo ad Pheroram, fratrem tuum, veniebas, dum is illo laborabat morbo, quo etiam decessit; tu verò ipsius lectulo assidebas & lachrymas illius causa profundebas, prout mos est fratrum, cui rex respondit: recordor, verum dicis; cùm verò tu (sic amplius loquebatur fœmina) vesperi domum tuam regiam abiisses, ut ad crastinam usque lucem dormires, ac nos soli essemus relicti, ut Domino Pheroræ, fratri tuo, ministraremus, eadem illa nocte vocavit me frater tuus ac mihi dixit: accede ad me, uxor mea, cui ego: en adsum ancilla tua, Domine, postmodùm ille: vidistine, inquit, lachrymas, quas propter me rex, frater meus, profudit; ego verò respondi: vidi sanè fecitque rex pro more fratrum, qui se invicem sincero amore complectuntur, ad hæc ille: captus sum, ait, retibus dolosis Antipatri impii, qui me eodem modo circumvenit ac cepit, quò auceps volucres agri tricis involvit, nam propositum mihi fuit, regem, fratrem meum, interficere eique malum pro bono rependere, qui me educavit ac majora, quàm parens meus, in me contulit beneficia, jam itaque abi & affer vasculum,

לכלנים ואם הגלי לי את הסוד ותודיע לי את ראמ הנה סלוחי לך ולכל אנשי ביתיך׳ ותען האשה ותאמר שמע האיש אשר בו בוש ואלוהים והשה אונך לדברי כי לא אכסה רב׳ עתה מנך כי למי אוכה שומות אשונה ופרודה איש מת והנה בעודנו בחיי אני לא גליתי את סודו ואת כי טרם נתתי צוארי לחרב ועתה כי מת והוא נמלט מידך וילך ל המקו׳ אשר בו העבד חפשי מאדונו למה אסתיר ממך סודו או אעשה דת על אדבת אנטיפט׳ בנך הרשע שרביאני אל השורת דואת׳ ותאמר האשה אל המלך זכור נא אודני המלך יום אשר באת ל פרודה אחיך ביום שחלה אחיך והיו שמת בו והשב לפניו והבך עליו בבכי המעות בחק האחים ויאמר המלך אזכור כי אמת תאמרי ויהי באשר הלכת אתה אז בערב א׳ בית מלכותך לשכב עד אור הבקר ואנחנו נשארנו לשרת את אדוני פרודה אוי המלך בלילה הרוא קראני פרודה אחיך ויאמר אלי אשתו באי אלי ואקנהו דגני אמתך האמה אדוני ויאמר אלי הראירת הדמעות אשר הרמיע אדוני אוי המלך עלי ואקנהו ראיתי ואדוני המלך עשה בחק האחים הצאמני לעשו׳ ויאמר נלכודתי במצודות מרמות אנטיפטר הרשע כי לבדני ודעתי בהיום כאהב שצר את האחים שבשורה כי חשבתי להרוג את המלך אוי ולשלם לו

(9.) Idem refert Josephus dict. l. 17. c. 6. ac l. 1. de Bell. Jud. cap. 19. atque Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 43.

לו ועתה תהי טובה אשר גדלני ואשר השיב לי יותר מאבי ועתה לכי הביאי לי את הבלי אש׳ בו טם המות אשר נתן לי אנטיפט׳ דרשע להריג את אוי המלך׳ והביאה את הבלי לפניו התום בתוהם אנטיפטר ויצו עלי לשפכו ארצה לעיניו ואשפכהו לפניו ארצה לעיניו אמנם אשר הוחרתי בו ממנו שמרתיו במשמר בבלי הרגא עם תום אנטיפטר למען יראהו לאדוני המלך ביום אשר אוכל להציל את נפשי׳ ואם יאמר המלך ולמה לא הביאותיו אבל עליתי אל הגג ואשמטה את עצמי ממנו לרמות את נפשי כי יראתי את דוד הזה אש׳ אני בו עתה ואמרתי אולי לא יאבה המלך לחת אמונה לד׳ ויסרני כמשרתו באוי הגבלו אל המלך ויקח המלך את הבלי מידה ויוא כי האשה אחות ויסלח לה ויצו להוסאים לרפאותה וישלחה אל ביתה׳ באת הדיא שלח המלך הוחרום אמת אל אנטיפטר בנו לאמר מהר בא אלי ואל העמור כי לא אוכל עוד לנרג את ומלבני כי וקנתי ואתה אינך פה עמי ולימי׳ דוסו גם אוביליאום ויהולימם

(10.) Vid. hic Josephus dict. lib. 17. c. 6. & l. 1. de Bell. Jud. c. 19. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 43. ut & Josippi Epitom. pag. 174.

(11.) Josephus loc. alleg. ita scribit: reservavit uxor Pheroræ aliquantulum de veneno, ut si fortè rex, Pherora defuncto, eam malè tractaret, illa sumpto veneno mortem sibi conscisceret & lum, veneno mortiferò plenum, quod impius iste Antipater mihi dedit, ut regem, fratrem meum, interimerem: attuli igitur ei vasculum, Antipatri sigillò obsignatum & illud, ipso sic jubente atque inspectante, in terram effudi; (10.) id verò, quod super fuit, in vasculo hoc custodivi unà cum Antipatri sigillò, (11.) ut istud tibi, Domine rex, ostenderem eo die, quo vitam meam servare possem: quòd si fortè mihi objeceris, cur illud non spontè hûc attulerim, sed suprà tectum ascendens memet ex illo præcipitem dederim atque ita me ipsam vitâ privare voluerim? ad hæc respondeo, quòd eum ipsum, qui me jam deprehendit, diem pertimuerim ac mecum cogitaverim, forsitàn rex dictis meis fidem non habebit, sed me tanquam improbam ac sceleratam cruciatibus torquendam tradet. His dictis mulier extensâ manu vasculum tradidit regi, qui, cùm id accepisset ac cognovisset, verum esse, quod illa dixisset, mulieri ignovit ac medicis suis præcepit, ut ipsam curarent, atque ita eam in domum suam remisit. Eodem tempore rex Herodes epistolam ad Antipatrum, filium suum (12.) misit in hanc sententiam: veni ad me sine ulla cunctatione ac mora, quia negotia regni non amplius administrare possum, senex quippe sum; te verò adjutorem hic non habeo. Iisdem diebus etiam Archelaus & Philippus, regis filii, Romæ erant apud Antipatrum, majorem Herodis filium, ut regnandi artem ac disciplinam ibidem addiscerent; adversùs hos quoque Antipater

(11.) Qui tunc temporis Romæ erat apud Augustum, Cæsarem, quare etiam Munsteri codex hic addit: אל רומה i. e. Romam, confer. etiam Egesipp. l. 1. de Bell. Jud. c. 44. & Josippi Epitom. pag. 175.

ופוליכום בני רמלך הוו בהומא עם אנטיפטר בנר העדול ללמוד חכמה ומיסר מלוכה ויהא גם לדם אנטיפטר ויהוב קלוהים ג"כ אנרות למלך לאמר הנרי גם אלה בנין איניך הם כי רם יהבו קלין רעו לכני אנטפטר דקישר ולפני שריני

pater æmulatione & invidiâ accensus (13.) de illis ad regem hunc in modum scripsit: ecce etiam isti filii tui infenso ergà te animo sunt, quia apud Augustum Cæsarem ejusque principes malè de te loquuntur,

CAP. XXXVI.

ויכהוב עוד המלך אל אנטיפטר בנו לאמר אמנם ידעתי בני ידעתי כי גם הם אויבי הם ולכן מהר בא אלי אהה ואל תעמד והביא את אויבי הנוכרים עמך ואעשה בהם נקמה ואמליך אויך לבדך לפני מהרי ורוב מקץ שבעה ירחות אשר שלח המלך את האגרת אל רומא ויבא אנטיפטר מעיר רומא ויבא עד ארץ ששמי רבנרו וישמע שם כי מת פחודה דמדי

HErodes verò rex (1.) ad Antipatrum, filium suum, iterùm literas misit in hanc sententiam: verum est, mi fili, ac probè novi, quòd etiam isti mei sint inimici, quapropter reditum tuum accelera nec illum diutius differ, adduc quoque fratres tuos tecum, ut de ipsis ultionem capiam atque te sôlum constituam regem, priusquàm moriar. (2.) Præterlapso igitur septem mensium spatio, (3.) postquàm rex literas Romam miserat, Antipater urbe egressus est & ad oppidum, quod Tarentum (4.) dicitur, venit, cumque ibi de morte

(1.) Idem refert Josephus lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 44. ac Josippi Epitom. p. 175.

(2.) Vid. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. & lib. 17. Antiq. c. 6. & 7 atque Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. cap. 44. ac Jolippi Epitom. pag. 175.

(2.) Josephus Antiq. lib. 17. c. 6. ita scribit: interea, dum Herodes in fratris & filii sui iniquam machinationem inquirit, Bathillus ex libertis Antipatri Româ mittitur in Judæam, qui tormentis examinatus invenitur aliud insuper venenum attulisse, ut illud matri Antipatri daret; illa verò illud Pheroræ traderet, quò, si primò venenò rex peremptus non esset, etiam secundo hoc maturè uterentur, confer. Egesipp. lib. 1. de Bell. Jud. c. 43. in fin. & Munsteri not. h. loc.

(3.) Consentit Josephus dict. lib. 17. c. 6. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. cui etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44. & Josippi Epitom. pag. 175. adstipulantur, mirabitur fortè aliquis, quomòdo tanto temporis spatio, nihil ei innotuerit, causa hujus erat observatio viarum & odium hominum ergà Antipatrum, nullus enim erat, qui suo periculo ipsius salutem procurare volebat, vid. Munster. hic in not.

(4.) Hebr. ויבוא עד.עיר אשר שמה תרינתו i. e. & venit ad urbem, cujus nomen Tarentum, sic in codice Munsteriano, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum ubi legitur: ויבוא עד ארץ ששמה תבנתו i. e. & venit usque ad terram, cujus nomen est Techanto, Munsteriano codici adstipulatur Josephus dict. lib. 17. c. 7. ubi scribit, quòd Antipater de obitu Pheroræ audiverit εἰς Τάραντα, idem refertur lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. cui etiam Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 44. consentit.

דודו ויבך עליו ויתאבל מאד ולא מאהב פחודה בכה אבל למען כי נשאר לבדו ואין עמו מי אשר יעודדו להדוג את אביו ויהיה לו יר במלוכה כפחודהי ומשם בא אל אניה ויבא במהרה אל קשרוש וישמע שם כי השליך המלך את אמו מלהות גברת ויוסף אנטיפטר על בנה תהה גדולה עד מאד ויבך אנטיפטר מאד כי ידע כי גנלה כל סודו ויחשוב לברוח באניה הזאת אמנם עברו ושניו ושריסו אשי הוו אתו שם ויה כל נפש אשר מהם לשוב לביתו' ויאמרו לו שמע בקולנו ואל תברח כי אם תברח עתה יאמת איבך עליך רעלת הרבה באזני המלך ודאי יאמין להם כי ישמע אשר בחזית הלכן לא טוב לך לזהת מקום לאויבין כי בבואך לפני אביך הנה הוא יקבלך בכבוד ולדברי אויבין לא ישמע לא יאמין ויפלו כל אויבין והמלשינים אויך אליו יפלו במהרה אשר כרוי ואתה תראה כי אבי הלך אל המלך ירוממך ויכבוד בהמהל שלשום וישתחו כל שונאיך ויפלו פניהם' ויאמן אנטיפטר לעצתם ויצא לארץ מן האניה ויאמר ללכת כרגלו על הארץ למען לא יבזהו

te Pheroræ patrui sui, certior esset factus, in maximum incidit luctum atque dolorem, non tàm propter illius amorem, quàm quòd solus esset relictus atque eo destitueretur adjutore, qui sibi ad interficiendum patrem opem ferret, quique tanta in regno potestate polleret, quâ Pherora præditus erat. Inde nave conscensâ in portum Cæsareæ (5.) pervenit, ubi, cùm matrem suam ab Herode expulsam & è solio regio dejectam esse cognovisset, valdè perturbatus est & vehementer flevit, haud ignarus, arcanum omne detectum esse, quapropter eadem navi fugam adornare sibi proposuit; sed principes ejus ac ministri, ut & eunuchi, qui cum ipso ibidem erant, cùm unusquisque domum suam revisere unanimiter constituissent, (6.) Antipatro dixerunt: obtempera nobis nec fugam capesse, nam si nunc aufugeris, inimici tui multis te criminibus apud regem onerabunt, quibus ille fidem adhibebit, si de fuga tua certior erit factus, quocircà te inimicis tuis locum dare non consultum tibi erit; si verò ad patrem tuum veneris, ille honorificè temet excipiet & inimicorum tuorum dictis fidem non habebit omnesque hostes tui in foveam, quam tibi struxerunt, cadent ac videbis, fore, ut cùm ad regem veneris, pristino honore & glorià excipiaris; omnes verò inimici tui deprimantur eorumque vultus confundantur. Antipater itaque illorum secutus consilium navi in terram descendit pedibusque iter conficere voluit, ne quis illum agnosceret. Cùm igitur ipse sic incederet, nemo erat, qui ei obviam procederet, (7.)

(5.) Consentit hic Josippi Epitom. pag. 176. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44. Josephus autem l. 17. Antiqu. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. scribit, quòd Antipater περὶ τὰ καλούμενα γεννησαρετ, i. e. cum circà Celenderim Ciliciæ esset, audiverit, matrem suam ab Herode expulsam esse ac propterea dubitaverit, an domum navi proficisci deberet nec ne, Tacitus Annal. lib. 2. cap. 80. scribit, Celendrim castellum Ciliciæ munitum admodum fuisse, confer. etiam Munsteri not. h. loc.

(6.) Idem refert Josephus dict. lib 17. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. vid. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44. ac Josippi Epitom. 176.

(7.) Consentit Josephus dict. lib. 1 de Bell. Jud. c. 20. & lib 17. Antiq. c. 7. ut & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 44. ac Josippi Epitom. pag. 177.

יכירהו אדם׳ וילך ברגליו ואדם לא יצא
לקראתו כי מראשים אשר הוא יראים
פן יפגע המלך בהם כי ישמע אשר הם
יכבדו את אנטיפטר ויודע לבל בו רע
אויב למלך והם׳ לא יצאו לקראתו
לשנאת אשר שנאוהו ולכ׳ לא יצא איש
לקראתו לכבד׳ ויראּ אנטיפטר כי גלהי
בשוחותיו עונותיו באשר ילכו הדב
ברשת אשר יעדכו לו ויחן אל לבו
להעדי בפעם בפעם ולראות איכבה יוכל
להמלט מיד אביו׳ ויסע וילך ויבא
לירושלם ולא מצא איש מכל האנשים
אשר סבב בם בדרך אשר ילכו עמו וגם
שומרי המלך אשר הכירוהו באו עמו
כאשר צוה המלך לבא עמו באשר יראה
בדרך לבלתי יכהה בשמעו כי המלך ידע
שובו ולא יבא העירה׳ ובאשר קרבו אל
העיר ירושלם לא נתנהו שומרי המלך
ללכת לביתו כי אמרו אולי יהבא ויעל
אל בית המלך פתאום ויבא לפניו ויפול
ברגלי המלך וישתחו המלך פניו לבלתי
ראות אותו ולבלתי הכיר בו׳ ויקם
אנטיפטר ויבקש לחבק לאביו ולנשקו
וידידות המלך את הבקו מעליו ולא
קבלו חבק המלך ויאמר אליו הרי רואה
לא תביט מפלילך כי תרצה לחבק את
אשר בקשת להרוג ותבע אותו בידך
ועתה התעבו בידיך המלאות דם כי רעול
את אזנך על לא אשמה שהשתדלתי
להשחיתם על לא דמם בכפיך׳ ותען ידיך
מלאות דם קודם בנקיון אבם תחבר

quia nonnulli metuebant, ne indignationem regis incurrerent, si is cognovisset, Antipatrum ab illis honore exceptum fuisse, cùm omnibus notum esset, eum regis inimicum esse; nonnulli verò ideò ei obviam non procedebant, quia ipsum odio habebant, unde factum est, ut nemo ei occurreret illumque honore exciperet. Antipater igitur, cùm se in fovea peccatorum suorum captum animadverteret, (8.) non secùs ac piscis protensâ sagenâ irretitur, existimabat, eadem calliditate, quâ hactenus uti consueverat, rem sibi ulterius tractandam esse, ut nimirùm aliquam inveniret viam elabendi è manibus patris sui, quamobrem susceptum iter Hierosolymam versùs prosequebatur; sed neminem ex omnibus, in via sibi occurrentibus, inveniebat, qui secum loquebatur, ac custodes regis, quibus Antipater benè notus erat, eundem comitabantur, quia rex illis injunxerat, ut Antipatrum in itinere deprehensum prosequerentur, ne fortè elaberetur & propositum suum veniendi in urbem omitteret, si certior esset factus, arcanum suum regi detectum esse. Hi itaque, cùm urbem Hierosolymam intrâssent, non permiserunt Antipatro, ut in domum suam veniret, quia metuebant, ne is fortè occultaretur: Antipater autem ad regium properabat palatium & in conspectum patris sui veniens antè ipsius pedes procidebat; sed rex vultum suum abscondebat, ne illum videret aut aspiceret: posteà, dum patrem suum amplecti eumque osculari volebat, non admittebatur, sed ab illo repellebatur, tandem rex profusis lachrymis Antipatrum sic alloquebatur: (9.) annon erubescis, ô homicida, eum amplexari, quem interficere conatus es? mene contrectare ac polluere cupis manibus tuis sangvine plenis? qui fratres tuos innocentes perdidisti, qui me induxisti, ut illos sine ullo ob ipsis commisso crimine interimerem,

(8.) Vid. infrà h. cap. n. 12. ibique not.
(9.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 17. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44.

והסר מעליך את השמוץ׳ ששמעתי עליך
אבם יש לאל שבלך על נכה כח ובא
לפני למחר אתה חודי השלישי אשר שלח
הקיסר אגוסטוס מרומא ואז תרבר׳ך
ואף כי אהה רוצה לא היה ראוי להם
מקומ׳ך לך לדבר הנה עם כל זה למחר
נתתי לך מקום לדבר ואשמע את דבריך
בנחת בגלל אשר לא בחתה האנטי
באת לפני׳ ואנטיפטר יצא מלפני המלך
בדעב ובפזור וילך לביתו ולא ידע איך
דבר המקציף את המלך עליו ויחרד
על זה ויסגר לבו מאד׳ ותבאנה אליו
אמו ואשתו ותמדנה את הדבר לאנטיפטר
מראש ועד סוף וישמע ויעריב בלבבו
איכבה יוכל למלט את נפשו בדבריו
מראשמה אשר נפל בת׳

rem, lava priùs innocentiâ manus tuas, (10.) sangvine fraterno contaminatas, si potes, & remove à te famam illam, quam de te audivi, si tantum prudentiæ tuæ viribus polles, ac crastino die in conspectum meum veni, tu atque Varus (11.) legatus, quem Augustus Cæsar Româ hùc misit, tunc in medium profer, quæ dicenda existimas & quamvistibi, tanquàm homicidæ, haud concedenda sit loquendi facultas; nihilominus eras dicendi copiam tibi largior, ut defensionem tuam animo sedato audiam, quia non aufugisti, sed in conspectum meum venisti; Antipater igitur pavidus ac tremens è conspectu regis in domum suam abiit, ignarus rei, (12.) quæ regis iram adversùs se movisset, quapropter tàm timido ac pavido fuit animo. Posteà mater ejus atque uxor ad illum venerunt (13.) & rem omnem à capite ad calcem usque ei narraverunt, quô cognitô callida ipse secum iniit consilia, quanam ratione vitam suam servare ac se de crimine, cujus arguebatur, verbis purgare posset.

CAP. XXXVII.

וידו ממחרת וישלח המלך ויאסוף את
שריו ואת אוהביו ויאסוף עוד את
השלישי

REx igitur, cùm crastinus illuxisset dies, tàm principes & amicos suos, quàm accusatores Antipatri congregari jussit, Varum (1.)

(10.) Desumpta sunt ista ex Psalm. 26. v. 6.
(11.) Hebr. ורוי, sic codex Munsterianus, quem hic magis secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptum est nomen: ורוי, Munstero consentit Josephus dict. lib. 17. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44. erat autem Varus ea tempestate Hierosolymis, quia Saturnini successor ad Syriæ regionem destinatus erat, prout Munsterus hic notavit, confer. cap. sequ. 37. n. 1.
(12.) Atqui non poterat esse ignarus rei, tàm conscientia criminis teste, quàm propter circumstantias, quæ paulò antè ab ipso autore nostro adductæ sunt, quapropter vel delenda erit hic particula לא, quæ in codice nostro habetur, vel juxtà Munsteri codicem legendum: ולא ידע ארע תרבר מראש ועד סוף i. e. & non novit rem à capite ad calcem, ut sensus sit, in genere quidem noverat, rem esse detectam, sed accurata rei gestæ series ei nondum cognita erat, confer. suprà num. 8. h. cap.
(13.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. alleg. erat autem Antipatri uxor ex filiabus Antigoni, qui antè Herodem in Judæa regnaverat, licuti Munsterus hic notavit.
1.) Vid. quæ cap. antec. 36. num. 11. de nomine Vari notata sunt.

המלכיני אשר הלשינו אות אנטיפטר
לבוא אליו וישלח ויקרא לחורו השר
הרחבי אשר שלחו הקיסר אגוסטוס המושל
בחומא אשר שלחו לחדוש את שלום
והחדוש מלך יהודה ויבוא וחוו לפני
המלך וישיבהו המלך על ימינו בכבוד
גדול· ויאמר המלך אליו השמעת וחוו
שקם בני אנטיפטר עלי ויבקש להרגני
ואני עם לבבי להמליכו תחתי ולהשיבו
על כסאי· ויאמר חוו למלך ישפוט
המלך את מטפטר על בנו ברחמי אם
ויקרא המלך את האגרת אשר שלחה
כומתיאוס אם אנטיפטר אל בנה לאמר
רגה שמע אזך את כי אשר יעצת
עליך להרוגנו ומרך הגה דוא גלוי אליו
ועתה השמר לך פן תבא פה כי אם
בחיל כבד ובכח גדול ושאל לך מארת
אנטיפטר חיל ובוא עמו כי אין לך פרי
חיות והצלה כי אם יד רמה ומלחמה
ואם לאו מות והשחתה· ויאמר המלך
אל חוו ראה חוו איכה מאמר הנביא
צודק אשר אמר אויבי איש אנשי ביתו·
וישלח המלך ויביאו את אנטיפטר לפניו
ויבוא ויפול לפני דגלי אביו בכובד
כנפול אדם ממכת חרב ויאמר המלך
אל העומדי לפניו התרישו כלכם ואל
ידבר אחד מכם ושמעו לדברי והרישו
כלם

quoque Romanum, quem Augustus Cæsar, Romanorum imperator, ad Herodem, Judæorum regem, salutandum miserat, vocari præcepit, qui etiam ad regem venit, à quo magno cum honore, posita ad dextram suam sede, exceptus fuit; dein rex: audistine, inquit, Vare, quòd Antipater, filius meus, me aggredi (2.) atque interficere molitus sit? ego verò eundem mihi successorem constituere & in solio meo collocare cogitaveram, cui Varus respondit: locum obtineat misericordia paterna in judicio, quod contrà filium tuum instituisti. Tunc rex epistolam (3.) quam Dosithea (4.) Antipatri mater, ad filium suum scripserat, legit, cujus hæc erat sententia: ecce pater tuus omnia consilia tua de ipso interficiendo audivit atque arcanum tuum ei detectum est, jam itaque cave, ne hûc venias, nisi magno exercitu ac viribus instructus, ab Augusto quoque auxilium pete, quod hûc tecum adducas, quia nullum aliud hic supereſt remedium aut salus, quàm in prævalida manu atque armis, nisi id feceris, mors & pernicies te expectant; hisce literis perlectis rex Varo dixit: vide, mi Vare, quàm justum ac verum sit effatum Prophetæ, (5.) cujus hæc sunt verba: inimici hominis domestici ejus sunt. Posteà rex certos misit homines, qui Antipatrum in conspectum suum adducerent, is itaque, cùm advenisset, antè pedes patris sui graviter cecidit, non secus, ac gladio ictus, dein rex circumstantes alloquens: tacete omnes, inquit, ac verba mea audite, nec quisquam mihi obstrepat, quapropter cuncti tacuerunt; Antipater autem ad pedes regis provolutus prono jacebat vultu, tunc rex sic loqui pergebat: (6.) an quis-

(2.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 178.
(3.) Vid. Joseph. Antiq. lib. 17. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 20. atque Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 44.
(4.) De hac suprà h. lib. c. 28. n. 8. & c. 33. n. 22. ac c. 34. n. 8. aliquid dictum est.
(5.) Vid. Mich. cap. 7. v. 6. & Matth. c. 10. v. 21. confer. etiam Josephus & Egesippus loc. alleg.
(6.) Hæc oratio ab Herode habita, prolixior est illa, quam refert Josephus loc. alleg. confer. cap. seq. 38. n. 2.

כלם ואנטיפטר נופל על פני ברגלי
המלך ויאמר המלך היש צדיק בארץ
אשר יכבול את הרעה הואת אשר חשב
בני לעשות לי והיש ארץ אויב אשר
יאריך אפו על אנטיפטר ולא עתיק
נתעלה אלי ודעו כי אבי מושב אשר
הושבתני רבתי מרוממתו ומורחתי את שני
בני הזקנים אשר מחו נקיים מעון בגלל
לשוני הרע ודברי הסלותו עליהם לחתם
ועל שנאתו אשר שנאני ועכשו עודתני
בקבורתו אשר קבא עליהי על אדותיהם
אשר היתה אמם יקירה ונכבדת ונהדרת
לפני המלכות ועשיתי עם באויל וכמשוגע
ובכעס המלכתי זה בן האולת ונהפך
לי לאויב ולאויבו והקם עוד היום בזכה
ומתאבל עלהם והוא שמח על מיתתם
דאלהים יקורהו מהם מתי לנקי נקמתי
ממנו מאוכל על זה ולא די לו כי גדה
אחד על בני ואחרונה אחתם אבל נרפף
עלי לאויב ויבקש להמיתני לולי חסד
אלהים עמי הוץ לא אבכה השר וחוו
הוץ לא ארחבל ואראה דמיהם נטו בני
היקרים אלמנות בביתי ובני בני יתומים
מאבותם וראוה את אנטיפטר הרשע
אשר עוררני להמיתי על לא חמס בכפם
עודנו חי לפני· ואאמרת הוא כי אני
ניתני מקום לזה ודרש לעשות את כל
אלה כי שמעתי מאז לעשות גם כי
נפארתי

quisquam in terra tàm manſvetus (7.) reperitur, qui improbitatem istam, quam filius meus adversùs me molitus est, perferre possit? num ullus adeò mitis (8.) est, ut iram suam ergà Antipatrum cohibere possit? mihi sanè non jam primùm innotuit illius contumacia (9.) sed jam tum apparuit ab eo usque die, quo me verbis fraudulentis induxit, ut duos filios meos nobiles interficerem, qui insontes criminis perierunt propter maledicam istius hominis lingvam atque calumnias, quas contrà fratres suos sine causa struxit, & propter odium, quô illos immeritò prosecutus est, ac me invidiâ sua & æmulatione, qua adversùs fratres suos incitatus fuit, dum eorundem mater nobili ac præstanti genere orta erat, atque filii mei interfecti regno digni existebant, instigavit, ut insipienter, vesanè ac stolidè ergà illos me gererem eosque è medio tollerem; istum verò sceleſtissimum hominem regem declararem, qui & mihi & fratribus suis hostis factus est, quos populus ad hodiernum usque diem luget ac deplorat, iste verò illorum interitum læto vidit animo; sed Deus excitavit me, ut, priusquàm moriar, de isto ultionem sumam nec vires hac in re mihi desunt: huic autem impio non satis fuit, ut me contrà filios meos instigaret, quò illos interficerem, sed hostis quoque meus evasit atque id molitus est, ut & me interimeret: ast Divina me protexit gratia, quomodo verò, ô princeps Vare, lachrymas non profundam? cur non lugeam? qui filiorum meorum nobilium uxores conspicio viduas, & nepotes meos patribus suis orbatos in domo mea semper intueor; Antipatrum verò istum impium, qui me impulit, ut filios meos sine ulla ipsorum culpa interficerem, adhûc vivum

(7.) Ita hic dictionem: צדיק, quæ aliàs justum significat, hic vertere volui, hoc ferè sensu etiam recentiores Judæi vocem צדק pro misericordia usurpant, hinc apud illos: קופה של צדקה i. e. arca eleemosynaria, confer. etiam infrà l. 6. c. 19. n. 7.
(8.) Benignus, clemens, id enim Hhasis חנון, quæ hic habetur, significat, Græci una voce: μακροθύμους exprimunt, quam Latini imitati reddiderunt: longanimis.
9.) Superbia, ferocia, id enim dictio Hebræa quæ hic habetur, significat.

נשאתי על כל בני ואם היה ממשפחת
שפלה למען שמיה האשית אוני והמלכתיו
למלך אחרי והוא לא קבה את יום מותי
לפני האלהים אבל מהר למלוך בשפכי
את דמי לשלם לי רעה תחת טובה עקב
שאהבתיו שנא אותי והוא שנוי ומתועב
בעיני אלהים ואדם גם כי נתתי לרשע
המתועב הזה בעודני חי מלכות וממשלה
ואין שלש מאות וחמשים ככרי זהב
ושלחתיו אל רומה להתחבר עם אגסטוס
הלמוד שם דתי המלוכה והממשלת
ולקחות אומץ וגבורה ולבא בחברי ארבת
אגסטוס המושל ברומי באשר באתי
אני ואם האמרו אחי אשר הרגתי קמו
עלי כמוהו ולכן הרגתי הלילה להם
מאת הגבלה והלילה לנפשותיהם
הקדושות לחת משפט לפני האלהים
נכה כי נקמות הנה ואני חשאתי לאלהים
ולהם אבל הרשע הזה איש חמים ומרמה
הוא ומני בכזב עליהם בכזביו וישיבני
לחייהם הגם ימיתהו האלהים ולא
יראה את עצמו בממשלה כי הוא בלהי
ואוי לו: ועתה זהו השמר לך
ולא האמין לדבריו וכי יחנן קולו אל
תשה אזניך להתעכות לבו ואל תרחם
על דמעיו כי בה משפטו למות ולגנוב
דעתי בקשתהו הרעות ובזה ימצי וגנב
רעתי הרעות רבים עד שעוררתי עם
הכזיב

vivum coràm aſpicio. Verum quidem eſt, me impio iſti locum dediſſe, ut illa omnia perpetraret, dum conſilio ejus obtemperavi eumque ſuprà omnes filios meos extuli, quamvis ignobili proſapia ortus ſit, eundem ſucceſſorem in regno meo, quia primogenitus eſt, deſignavi; aſt ille non exſpectata morte mea, divinitùs decretâ, cum effuſione ſangvinis mei regnum occupare feſtinavit, ut pro bono malum, pro amore odium mihi rependeret, qui & Deo & hominibus exoſus ac deteſtandus eſt. Huic improbo & execrabili ego etiamnum vivus regnum ac poteſtatem tradidi (10.) eidem trecenta & quinquaginta (11.) talenta auri numeranda curavi illumque Romam miſi, ut Auguſtum ſectaretur ibique regnandi & imperandi artem diſceret, atque robur ac fortitudinem ſibi compararet, & ut intimam Auguſti, Romanorum imperatoris, amicitiam ſibi conciliaret, prout egomet mihi eandem acquiſivi: quòd ſi forte dixeritis, ab ipſius fratribus, quos interfeci, etiam inſidias mihi ſtructas ac propterea illos à me interemptos eſſe, abſit, inquam, crimen iſtud ab ipſis & eorum animabus ſanctis, ut coràm Deo iſtius flagitii reæ exiſtant, quia inſontes ſunt; aſt ego in Deum & adverſùs illos peccavi, dum impius iſte, vir ſangvinarius ac fraudulentus mendaciis ſuis, quibus contrà innocentes illos uſus eſt, me impulit atque inſtigavit, ut eosdem immeritò occiderem, Deus iſtum perdat! necullo is fungatur imperio, qui eo indignus eſt! Nunc itaque cave, ô Vare, princeps Romane, ne fidem illius dictis adhibeas, nec, cùm tibi ſupplicaverit, abominationibus cordis ejus aures admoveas, nec lachrymis ejus ad ullam commiſerationem movearis, nam hic illi mos fuit, ut callidis

(10.) Quod ſolet eſſe periculoſum, ut aliquis ſe ſucceſſurum noverit, ſicuti ſcribit Egeſippus l. 1. de Bell. Jud. c. 44.

(11.) Hebr. חמשים, ſic in noſtro codice, Joſephus tamen dict. l. 17. c. 7. ſcribit, trecenta ſolum talenta Antipatro, Romam proficiſcenti, ab Herode data eſſe, idem refertur lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. & in codice Munſteriano trecentorum tantum talentorum fit mentio, confer. etiam Egeſipp. l. 1. de Excid. Hieroſ. c. 44.

והיתיו הרשעים והביאני אל חק דבלתי
מחסם על בני והרגתי את בני תחת כי
יום יום היה מספר מהם רעות בדברי
כזב ומכזב במרמותיו לבוא אלי אנשים
מבזיו ולהעיד על דבריו והוא היה שומר
לי במרמה ולעיני בני אך היה מראה
לי אשר רואה לי מבזיו כרעמה ובמחתי
היה אוהב לי ומקן עלי: ואני האמנתי
לו בפשיטי וגמיני והמלכתיהו עלי והוא חושב
עלי רעות להמיתני ומי יאמן כי יקום
עלי זה אשר ארחבתי ועשיתיו לי יקר
וגדולה על כל בני הזדות ליתי והלל לו
אשר גלה לי את רוע לבבו ואת שורו
הכועד וימלטני מידו ולבן זוהי הסיר
אבכה כי אראה כי נשארתי ברד ושומם
ואנה אלך ואנה אברח כי ראיתי צרות
רבר עלי מבן המשפחה שפלה ובני אשר
היו בני משפחת גדולי נפש הרגתי ואת
הגבל הזה איש רבליעל הדיחתי ועתה
מה לי עוד כי אבד לנקם על ובלבבים
רצחאים לשחות דם להשקותם את דמי
ואנקם נקמת בני מכני הסרדים ממני
וממני: וירו באשר דבר המלך את דבריו
בבני גזרול וידם את קולו בחזון אפי
וידום:

dis pravisque conſiliis me deciperet ac circumveniret, hoc modo & aliis multis & mihi impoſuit, donec ipſe unà cum ſociis ſuis improbis ad eam me inſtigaret & impelleret crudelitatem, ut filios meos inſontes interficerem, dum mendaciis ſuis eosdem quotidiè apud me detulit ac falſâ illis crimina imputavit atque certos per fraudem inſtruxit homines, qui ad me venirent & ipſius dicta confirmarent; ſic improbus iſte doloſè mihi ſuccum fecit, palàm quidem & in ſpeciem inſtar muri, me protegentis, hominibus viſus eſt, ſed clàm inſidias mihi ſtruxit & hoſtilia adverſùs me machinatus eſt: ego verò & vitam & corpus meum ei concredidi, quin etiam illum poſt mortem meam regem deſignavi; aſt improbus iſte vitæ periculum mihi inferre conatus eſt; ecquis autem crederet, eum mihi inſidiari, quem tantopere dilexi, quemque ſuprà omnes filios meos honore & magnificentiâ extuli? Deo certè laus debetur & gloria, qui malitiam animi ejus & arcanum perfidi iſtius conſilium mihi detexit, meque ex illius manu eripuit. Hæc eſt cauſa, ô Vare, princeps Romane, quæ me ad lachrymas impellit, dum me ſolum ac mœſtum video relictum eſſe, quò vadam ac quorſùm fugiam? quia multa mala à filio meo, humili genere nato, mihi ſtructa vidi; filios autem meos, præclarâ magnanimorum (12.) hominum proſapiâ ortos interfeci, iſtum verò improbum ac nequam incolumem ſervavi. Nunc igitur quid ſupereſt, niſi ut canes conquiram, hauriendi ſangvinis cupidos, quibus ſceleſti iſtius ſangvinem bibendum tradam atque ita filiorum meorum, qui & me & iſto probiores fuerunt, ultionem de ipſo capiam? Dum rex iſta maximo cum fletu locutus eſt, furore & indignatione plenus vocem abrupit & tacuit.

(12.) Hasmonæorum generoſorum progeniem hîc innuit Herodes.

CAP. XXXVIII.

וישא אנושפטר את ראשו מעט מעל
הארץ מבין רגלי המלך כאשר יסא האדי
המוכה בחרב את ראשו ויפיחה את סוף
דעימתו ואמרי אדוני המלך דבורי חכמיך
והוכחותיך המה יעוותני ויהוה לי לשלום
יושר לפניך וכאשר בקשרת לרשיעני
בחרפיך כן תצדוקני בהם׃ ואנכם אשר
דברת מויותי שומיך ומוסר לשונך
למלוחי בגוע בן איש מאויבי וה לעיני
העם ובמוסר ארבותי לך השלום יוצע כי
לעולם לא עלה זה על ראשי ומי לא ידע
כי שלחתני יעשה נקמה באיש אשר יבקש
רע על אבי׃ ואכי בער אנכי כאיש
ולא בינת אדם לי וכי לא יראת אלהים
בקרבי גם אנכי ידעתי כי כן הוא ואכי
לא יראתי מהאלהים הלא רש לי ליראא
פן יקרה לי באשר קרה לאחי אשר
הרגתי כדבריך והיה זה בגלל הקנאת
אשר קנאו בי ויבקשו להרגני כי המלכתי
עליהם על הודתי ממשפחה שפלה וכבד
הוא ממשפחי וקרוי וכאשר ראו כי
המלכתני על כן עמדו עלי לרעה ויסיתו
בעתכם׃ ואני ידעתי כי לא באתי לי
למלוך ואתכם מדך היתה המלוכות אלי
ועל

ANtipater autem, levato paululum à terra capite suo, quò antè pedes regis procubuerat, non secùs ac homo gladio percussus caput suum erigit, hæc ore protulit verba: (1.) accusationes & objurgationes tuæ, Domine rex, me defendent (2.) & fidelis advocati (3) munere coràm te fungentur, ac, sicuti me verbis tuis condemnare conatus es, ita iisdem memet justum pronunciabis. Certè verum est, quod dixisti, me corporis tui custodem fuisse ac vitæ tuæ conservandæ invigilâsse, ne te hostes tui adorirentur; ast istud dicis palàm & saltem in speciem factum esse, clàm autem me tibi insidias struxisse; sed Deus novit, quòd rem istam nunquam in animum meum induxerim & quisnam ignorat, Deum ultionem de illo homine sumpturum esse, qui patri suo perniciem afferre ausus fuerit? numquid ego quovis homine insipientior (4.) nec humana præditus sum ratione aut timore Dei? Sanè & ego rem ita sese habere scio (5.) ac, nisi Deum timerem, metuere deberem, ne idem mihi eveniret, quod fratribus meis, quos tu dicis à me interfectos esse; sed id factum est (6) propter invidiam & æmulationem, quâ fratres mei ergà me incitati vitæ tuæ insidiati sunt, ideò, quòd me ignobili genere ortum in regni successione prætuleris illis, qui illustri loco nati erant. Quapropter, cùm me regem designatum esse vidissent, perniciem tibi machinati sunt, ob scelus itaque suum debito supplicio affecti sunt. Scio etiam, quòd nullum regnandi jus

(1.) Vid. Joseph. Antiqu. lib. 17. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. circà med. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44. ac Josippi Epitom. pag. 179.

(2.) Josephus loc. alleg. orationem istam apologeticam satis prolixam paucis complectitur, confer. cap. antec. 37. n. 6.

(3) De dictione שלין, quæ hic habetur, supra lib. 3. c. 8. n. 7. quædam annotata sunt.

(4.) Hæc ex Proverb. cap 30. v. 2. desumpta sunt.

(5.) Quòd scilicet Deus scelera & parricidia vindicet ac puniat.

6.) Nempe, quòd fratres mei interfecti & è medio sublati sint, id factum est propter invidiam &c.

ועל מה תאמר כי יעצתי להרגך אם
לקבל מלכך הלא כבר המלכתני ואם
בגלל בעוד הלא כבר כבדתני׃ וכי יעלה
על לב כי עיני המיתני להרגך כי העוני
יסות האדם לדרוש נפש לאין יקח קושר
הלא כבר אתרת נתת לי עיני גדול
והעשרתני ושלחתני אל ומאא בכבוד
גדול וכבר ראיתי מלכים שם אשר באו
לשאול את שלום אפסמוס קיסר ורבה
הם מלכים בני מלכים במורי דוי אכל
עשיתים כמוני לא הוד ויפה כי אנושים
אשר הרע את לבו עליך אני השיבותיך
והשלמתיך עכך והשכותיך אודיך
כבראשונה בבלתי ידעת סליאון רבלחם
כך ויפה כי נתן לו סליאון זהב לרוב
להת לו חיל להלחם כך ולא אבה הוא
לשמוע לו בלבתי אני שם כי נשא פני
ויהפך הקשר בגללי לך לאחוב ולסליאון
לאויב׃ ומי גלה את סוד האויבי שבקשו
לכלות יד בך כי אם אני ואין האשר
עלי כי אתי עליך מחשבות רעות ואני
רואא אשר הפשרו את קושרתו באשר
בקש להרגך והרגתיו׃ והנה קיהה וכוי
אני

jus mihi competat, sed regnum à manu tua mihi obveniat, cur igitur me consilium dicis iniisse, ut te interimerem? numquid ideò, ut regnum consequerer? atqui tu me jam anteà regem declaraveras, (7.) an propter honorem? nonne jam dudum honore me affecisti? (8.) forsitàn aliquis existimet, paupertatem me eò impulisse, ut te interficerem, cùm paupertas interdum hominem adigere soleat, ut vitam alicui eripiat sibique divitias comparet; sed nonne jam anteà maximas in me contulisti divitias atque opes, & summo cum honore me Romam misisti? ubi reges vidi, qui eò venerant, ut Augustum Cæsarem salutarent & illi quidem reges regumque filii extiterunt, mihi similes, sed divitiis nequaquam mihi pares fuerunt; quin etiam Augustum, qui infenso ergà te fuit animo, placavi eumque tibi amicum, sicuti anteà erat, reddidi, ignaro Silæo, (9.) adversario suo, qui, licèt Cæsari ingentem auri vim obtulisset, ut is sibi copias daret, quibus bellum adversùs te gereret; illas tamen, cùm eò venissem, impetrare non potuit, idque Cæsar honori meo concessit ac propter me tuus factus est amicus, atque Silæi inimicus evasit, & quis quæsò alius, præter me, hostium tuorum, qui te interficere conabantur, detexit arcana? cur itaque dicis, me tui occidendi consilium iniisse, qui Corinthum, (10.) vitæ tuæ insidias struentem, comprehendi atque interfeci?

(7.) Confer. hic Joseph. l. 1. de Bell. Jud. cap. 20. circà med.

(8.) In codice Munsteriano hic ista sunt inserta: & certè hæc sunt, quæ ad iram concitaverunt fratres meos, quòd rex declaratus fui, & procul dubio, si illis regnum tradidisses, non insurrexissent adversùs te, nec quispiam potuisset illos inducere, ut manum suam mitterent in te, id solum movit eos, quòd viderent, me constitutum regem & quòd ego neminem, præter te timui, id quod & vox tua de me testatur, quid quæsò potuisset nunc me ad hoc impellere, ut te interficerem? paupertas? & quidem paupertas interdum &c. sequentia vide in ipso codice nostro; Hebraica, ne nimis prolixus sim, ex codice Munsteriano hìc transcribere nolui.

(9.) Vid. Joseph. dict. lib. 17. c. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20 atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44. confer. etiam suprà h. lib. c. 29. n. 14.

(10 Hebr. קורינתו, sic in nostro codice, in Munsteriano nomen istud omissum est, Josephus eod. lib. 1. de Bell. Jud. c. 18. in fin. etiam nominat Κόρινθον & scribit, eum fuisse σωματοφύλακα, custodem corporis sive satellitem regis, vid. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 44.

אני כי לא רציתי ללכת להומא בשולחך
איתו כי האיתו אשר מקצאי אחרי ירחו
כורי שחת לרגלי אבל קבלתי והלאתי
שמאזני ברוך בעבורך ולא שנאתיה
ודבה אקרא אל הקיסר אשר לא ישמע
אל דברי עתה ישרתני אבי האביר
באגרותיו מהעון ההוא. והנני אבי נסעתי
ואתי ומרחיב לבא לפניך והנני הבית
ואעידה לי עדים נאמנים על ישר לבי
עליך ולא אעיד עליך זה עדים מבני
אדם כי בני אדם יראים הם להעיד
את האמת ותמם לוקחים שוחד ויקלסו
האמת. אבל העדים אשר יעידו בי ואשר
יענו על לבי רבה הם בלחי יראים מפניך
גם לא יקחו שוחד להעיד שקר ותמם
ולא יקחו שוחד ממני להעיד שקר ותמם
כבני אדם כי כל האדם כוזב. והעדים
הרבים הם טובה עדים נאמנים וקל
פיהם יקום רבר משפטי לאמת ושלשתם
יענו בי נגר יו ונגדך. והם השמים
והארץ והים אשר לא יכולו על איש
כי יקום על דם אביו ויעמוד על דם
הזה ודעה אני באתי הלך הזה השמי
על מה ועל מה לא דוגים עלי קול
אלהים עלי מן השמים והבריק עלי ברק
והמיתני אם תשאתי לך. ועוד רגזת

terfeci? (11.) recordor etiam nunc, quòd, cùm me Romam mittere velles, eò proficiſci abnuerim, quia videbam, non defuturos æmulos, (12.) qui pedibus meis ſcrobem fodere parati eſſent; nihilominus omnes itineris moleſtias tui gratia prompto ſuſcepi animò, nec illas defugi. Ipſum ecce Cæſarem appellabo, qui, licèt verba mea jam non audiat, literis tamen ſuis, ſi velis, ab hoc me crimine abſolvet. Vide, mi pater, profectionem ſuſcepi, veni, feſtinavi, ut te viderem, jam hic adſum. Teſtes quoque ſinceri ergà te animi mei advocabo fide dignos, non homines, quippe qui interdum metuunt, quò minus veritati teſtimonium perhibeant, nonnulli etiam munere corrupti veritatem ſupprimunt; teſtes autem illi, quos producam, ut de animo meo doceant, vultum tuum nequaquam expaveſcent, nec accepto munere veritatem celabunt, nec à me corrumpentur, ut falſum & à vero alienum dicant teſtimonium, ſicuti homines facere ſolent, quia omnis homo mendax; (13.) ſunt autem ſex (14.) teſtes fide digni, in quorum dictis cauſæ meæ juſtitia ac veritas conſiſtet, horum tres pro me coràm Deo ac teipſo teſtimonium ferent; ſunt autem iſti: cœlum, terra ac mare, quæ ſanè nemini, qui parentis & genitoris ſui ſanguinem effundere conatur, parcent; egò verò ſub cœlo ad te veni, cur ergò Deus è cœlo in me voce ſua non detonuit, cur fulmina ſua in me, ſi quidem tibi peccavi, non immiſit meque interemit? (15.) mare etiam trajeci, cur illius procella me non abſorbuit? (16.) ſicuti ipſius furor ac tempeſtas

(11.) In codice Munſteriano iſta paulò aliter leguntur, atque alia inſuper multa hic adjiciuntur, quæ, quia nimis longum eſſet, hùc tranſcribere, ibidem videri poſſunt.
(12.) Idem referunt Joſephus & Egeſippus loc. alleg.
(13.) Vid. Pſalm. 116. v. 11.
(14.) Hebr. ששת, ſic in noſtro codice; ſed in Munſteriano, ut & apud Egeſippum lib. 1. de Bell. Jud. c. 44. trium ſolùm fit mentio, ſicuti etiam in ipſo textu noſtro tres tantùm adducuntur teſtes, quapropter pro ששת hic legendum puto שלשת facili literarum mutatione.
(15.) Sed ſcitè hanc in rem Ovidius canit:
Sì, quoties peccant homines ſua fulmina mittat
Juppiter, exiguo tempore inermis erit.
(16.) Ejus rei cauſa eſt Dei μακροθυμία, qui non ſtatim homines, quando peccant, punit, ſed eorum converſionem exſpectat, vid. ad Roman. c. 9. v. 22. & 2. Petr. c. 3. v. 9.

עבחתי בים למה לא עמדה ומעמה עלי
לרשבעני כאשי ורוח אף ויום בימרת
בבורו מפני האלהים. ועוד הנה הלכתי
על הארץ למה לא פתחה ארץ פיה
לבלעני כאשר פתחה לדתן ואבירם אשר
קבו על משה רבי ע"ה אשר לא הרע
לישראל ויהי להם לאב ולמורה. ואילו
אבשלום הרשע לאביו בבורו במלחמי
למלט את נפשו אחד באילני הארץ
צורה ויתפשהו בשערות ראשו ויהלה
אחוי ער בא הרוג והרגו כי לא נקם
להתפש להביאו אל אביו ואלו בא אל
אבי נמלט. ואני הגני לפניך באתי
תלמה אני מרי דוד עשרי נקמה על
ואיבת בני וצוה לדרוג את הרוצג ואני
למרי לא אחכה נקמה מאויבי אשר
ינאצוני ועבי. אבל בדבר אשר אחלה
פנין ושא נא את פני לבל תהגני ביד
אויבי להרגני הן הרגני את ביד ידוע
ידי אשורות לפניך והוצא את בני מע
וקרע את לבבי ותכותיו לקיעים והקיא
בו הטוב ודרוש אם חשב עלך מחשבי
רעה. ועתי אדוני אבי על מה זה התכה
והארית ממשפטי אם התמול על בנך
טרוני באשמות ואם לא התמול מרי
ועשה בי משפט ונקמה בחפצך ורעונך.
ואם האמר כלבבך לא אשלח ידי בבני
כי עצמי ובשרי הוא רק כי האיש אשר
יבקש

ſtas in Jonam ſæviit, cùm is è conſpectu Dei aufugere conaretur. Terram quoque pedibus meis calcavi, cur igitur illa aperto ore me non deglutivit? (17.) prout contigit Dathano & Abiramo, cùm ſeditionem contrà Moſem, doctorem noſtrum piæ memoriæ, excitarent, (18.) qui Iſraëlitas nullo affecerat malo, ſed potius eorum pater erat ac præceptor. (19.) Nonne Abſalom, qui à patre ſuo defecerat, cùm in prælio fugeret, ut vitam ſuam ſervaret, crinibus ſuis, Deo ita dirigente, arbori cuidam innexus fuit, ex qua tamdiu pependit, donec veniret, qui illum interficeret, (20.) neque enim Deus permiſit, ut vivus caperetur & ad patrem ſuum adduceretur, nam ſi ad eum veniſſet, mortis periculum evitâſſet: ego verò ad te veni, cur igitur moriar? cùm David etiam necem filii ſui ultus ſit & præceperit, ut illius interfector (21.) morte mulctaretur, cur non ultionem exſpectem de inimicis meis, qui me ſine ulla cauſa odio proſequuntur? id unum autem te rogatum volo, ut morem mihi geras, nimirùm, ne me aliorum manibus tradas, qui me interficiant, ſed tu ipſe me manibus tuis interime; ſint manus meæ coràm te ligatæ, tute ipſe viſcera mea extrahe ac cor meum dilaceratum in fruſta diſcinde & exactè illud inveſtiga atque perſcrutare, an malum adverſùs te conſilium inierit. Nunc itaque, Domine pater, quid cunctaris, cur cauſam meam differs? ſi mihi, filio tuo, parcere cupis, abſolve me à crimine; ſi verò clementi animo mihi ignoſcere animus tibi non eſt, condemna me ſine ulteriori mora, ac vindictam de me, prout tibi placet, cape; ſi verò ita tecum reputaveris, filio meo non inferam manus, quia os & caro mea eſt, illud ſcias

(17.) Rationem vide numer. antec. 15. & n. 16. allegatam.
(18.) Vid. Numer. c. 16. v. 31. & ſeq.
(19.) Pædagogus, doctor, ſic etiam dictionem מוכיח, quæ alias reprehenſorem, objurgatorem, denotat, hic reddere poſſis.
(20.) Vid. 2. Samuel. c. 18. per tot.
(21.) Nimirum Joab, de quo vid. 2. Samuel. dict. c. 18.

velim, quòd is, qui vitæ tuæ insidias struit, ut crudeles ac violentas manus tibi adferat, nequaquam os & caro tua sit.

CAP. XXXIX.

CUm hæc atque alia plura, quæ hic non retuli, quæque perscripsi in Romanorum libro, dixisset Antipater, omnes, qui coràm rege stabant, sublata voce lachrymas profuderunt, (1.) excepto solo rege, qui non flevit; (2.) aderat autem ibi Nicolaus, (3.) scriptor fide dignus, qui, cùm Antipatrum sic verba facientem audisset, etiam ad fletum haud commotus fuit, idque ob maximum amorem, quo pueros interemptos, Mariamnæ filios, complexus erat. Is itaque Nicolaus, scriba, concessâ à rege dicendi facultate, eos, qui lachrymas profundebant, hunc in modum allocutus est: cur fletis & propter quamnam causam lachrymas emittitis? num propter fraudes & mendacia Antipatri? cujusnam miseremini & qua de causa? si animus vester misericordiâ tangitur, nobilium vos commiseresçat filiorum, qui innocui perierunt quosque rex calumniis ac dolis impii istius hominis circumventus interfici jussit, certè, si improbus iste capitis periculum effugiet, ipse universæ patris sui domui perniciem adferet & interitum, quare mortis condemnationem iste evader, qui fratres suos interemit nec patri suo pepercit? posteà Nicolaus lamentabili voce capillos evulsit (4.) & lessum, sicuti in demortuo fieri solet, fecit atque interemptos Mariamnæ filios deplorans ita verba fecit: exurge, Alexander, exper-

(1.) Confer. Josippi Epitom. pag. 179.
(2.) Idem refert Josephus dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. circà fin. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 44. in fin.
(3.) Is Damascenus dictus fuit, de quo vid. Joseph. Antiq. lib. 17. c. 8. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. cap. 45.
(4.) Juxtà Hebræum: ויגלח את ראשו i. e. totondit caput suum, prout moris erat Judæis ut in magno luctu illud tonderent, vid. Levit. c. 10. v. 6.

expergiscere. Aristobule, surgite ac videte hostem vestrum, qui vos criminationibus suis interfecit, cùm innocentes essetis, quia falsos testes adversùs vos coràm patre vestro maledica lingva produxit ac pater vester ejusdem dolos & fraudes, vobis structas, non animadvertit. Nunc itaque impius iste iniquitatibus suis irretitus in capitis sui periculum venit, ex quo ille verbis, abominatione, dolo & fraude plenis, sese extricare posse putat, surgite, surgite, interempti filii, ac vosmet ipsos coràm patre vestro sistite, tunc manifestum erit, quisnam à rege in judicio absolvendus aut condemnandus sit; vos autem, qui adstatis, congregatio sanctitate conspicua, haud quaquam miserimini crudelissimi istius hominis, nam quicunque impii miserescit, is ipse crudelis est; sed morte afficiatur sangvinarius iste ac nequam, qui patri suo consilium dedit, ut filios suos procùl à se amoveret eosque à se remotos interficeret, ne de illorum morte quidquam audiret aut videret, neve ad misericordiam ergà illos flecteretur, certè tyrannus iste, si mortem effugerit, omnes regis filios funditùs extirpabit, quia ergà omnes æmulatione & invidiâ exardescet, nec ullum, præter se, regi Herodi relinquet filium, quandoquidem is ejus mos est, ut venenatis potionibus homines interficiat, eorumque rationem fascinet ac dolis circumveniat, nam etiam Pheroram, fidelem regis fratrem, cùm is nimio amore tyranno isti addictus esset, decepit ejusque animum à rege alienavit ita, ut ejus hostis evaderet. (5.) Alia insuper multa addidit Nicolaus, scriba, quibus mala omnia, ab Antipatro perpetrata, in illum rejecit eique cædes atque calumnias, quibus grassatus est, imputavit. Quapropter, cùm Nicolaus dicendi finem fecisset ac tacuisset, rex ad Varum conversus: interroga, quæsò, inquit, Vare princeps, impium istum, numquid amplius loqui & mendacia adde-

(5.) Vid. Joseph. dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. circà fin.

דוה רוש לי לדב׳ עוד ולרוסיף בכוזים
וישאלוהו ולא ענה אנשיפטר עוד דבר
רק כי אשר הגד האלהים והיה עלי לעד
כי אני נקי מכל׳ זאת׳ ויאמר המלך
לאנשיו הביאו לי את דבלי אשר בו
שם רמות ונתתיו לכם לשמור לי עד
אבקשהו מכם ויביאו השומרים את דבלי
אשר נתן אנשיפטר אל פיהודת אוצ
המלך ויראהו לאנשיפטר ויאמר אליו
הוי עירין וישע הגביה אשר והו תוחסך
וכלין׳ ויהודב אנשיפטר בראותו את
דבלי כאבן ויאמר הזוזדים המלך רביאו
לפני איש אשר לי משפט מות ונגשת
בי השכם הוי הרפואיי אש׳ רצה בני
להשקותי׳ ויובא לפני המלך איש אשר
היה עליו משפט מות ויצו וישקהו
וימת האיש מיד׳ ויקח המלך מדושקת
ויתנה אל השר אשר לדולביו עמו לפני
אנשפטר הקוס׳ ולהראותו לו ולהודיעו
רעת אנשיפטר ויצו המלך אז לאחוז את
אנשיפטר בגרונתי ובבלי ברזל ויתנהו
אל בית האסורים במצורת המלך׳
ואנשיפטר אמר בי ויהי בבית האסורי
לא חזל מעימתו ומלשונו ורע ויכתוב
אגרת על שם אקימי אשת הקיסר מלאה
קללות

addere velit; interroganti itaque Varo Antipater nihil aliud respondit, quàm illud: Deus mihi testis erit, quòd omnium istorum criminum insons sim, (6.) tunc rex ad fideles ministros suos semet convertens: afferte mihi, ait, vasculum, cui lethiferum inest venenum, quod vobis eò usque custodiendum tradidi, donec istud à vobis repeterem, postquàm igitur custodes vasculum, quod Antipater Pheroræ, regis fratri, dederat, attulerunt, Herodes illud Antipatro ostendit eique dixit: numquid, ô sceleste & impie, sigillum tuum ac vasculum agnoscis? ille verò, dum vasculum vidit, lapidis instar obmutuit; dein rex: adducite coràm me, inquit, hominem, qui mortem commeruit, ut in eo salubris scilicèt istius potionis, quam filius meus mihi bibendam dare voluit, periculum faciamus, quapropter adducto in conspectum regis homine, qui morte dignus erat, potionem illam eidem hauriendam dari jussit, qui statim eâ epotâ mortuus concidit, (7.) posteà rex, cùm venenum a pocillatore accepisset, illud Varo, principi Romano, dedit, ut ad Augustum Cæsarem istud secum deferret eique ostenderet, atque simùl Antipatri malitiam ipsi notam faceret. Deinde rex Antipatrum catenis & compedibus ferreis vinciri eumque custodiæ tradi jussit: Antipater autem, quamvis carcere conclusus detineretur, tamen à fraude ac maledica lingva non destitit, sed epistolam ad Acmen (8.) Cæsaris uxorem, (9.) maledictis & probris adversùs regem plenam scripsit sub nomi-

(6.) Vid. Joseph. dict. lib. 17. cap. 7. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. circà fin. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 45.
(7.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. alleg. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 180.
(8.) Hebr. אקימי, sic in nostro codice, hujus Ἀκμῆς etiam meminit Josephus Antiq. lib. 17. cap. 7. circà fin. Est sanè hic locus in Hebræo satis obscurus, quem etiam Munsterus aliter legit ac vertit, ubi videas licet.
(9.) Hebr. אשת הקיסר, ita juxtà nostrum codicem; in Munsteriano legitur: אמת הקיסר, unde ipse vertit: ancillam Cæsaris, idque rectius, nam Livia Drusilla Augusti fuit uxor, vid. Sueton. in Ejus vita cap. 62. eadem Acme cap. seq. 40. n. 7. ab autore nostro vocatur pellex Cæsaris, Josephus dict. lib. 17. c. 7. circà fin. scribit, quòd Acme Judæa quidem fuerit, sed Juliæ, Cæsaris uxori, servierit, idem refertur lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. cui etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hieros. c. 45. in med. adstipulatur.

קללות והרפות על המלך שלמה מארת
שלמית אחות המלך אל אקימי אשת
הקיסר רעותה מלאה קללה והרפה ובגידה
על המלך מאת שלמית אחותו׳ ותמצא
האגרת הזאת בעיר ויביאוה אל המלך
ומעט שלא הרג המלך את שלמית
אחותו לולי כי מצא אגרת אחרת אשר
שלחה אקימי אל אנשיפטר ובתוכה ברי
כדבריכם האלה לאמר׳ אשר דברת לי
על שלמית הוריך אחות אביך הגדת
בכר כחביתי לאביך אגרת והודעתהו כי
היא שלחתה אלי בגללו אגרת מלאת
קללות והרפות ובגידות וידעתי כי
המלך יהרגנה ואתה שלח אלי את דוחב
אשר נדרת אלי על דבר אשר העידותי
אל המלך את אשר הודעתני והעזותיו
להרוג את אחותו׳ ובאשר מצא המלך
את האגרת ושמת ידע כי מעולת
אנשיפטר יצאת האגרת הראשונה למען
הרוג המלך את שלמית אחותו באשר
הרג את בנו באגרת עשתה ובכוב
פרמתי׳

ויהי בימים ההם חלה המלך הזוזדים
את חלי אשר מת בו ויכבד עליו את
רחולי

nomine Salomæ, sororis regis, ac si illa epistolam istam ad Acmen, Cæsaris sororem, sodalem suam, misisset, regemque conviciis, probris & perfidiâ onerâsset. (10.) Hæc epistola cùm in urbe inventa & ad regem perlata esset, parùm abfuit, quin rex sororem suam, Salomen, interfecisset, nisi aliæ repertæ fuissent literæ, quas Acme ad Antipatrum miserat, in quibus hæc scripta erant verba: quæ verò mihi de Salome, amita tua, patris tui sorore, dixisti, ecce jam anteà literas dedi ad patrem tuum, quibus illum certiorem feci, quòd ipsa epistolam, maledictis & opprobriis adversùs illum (11.) jactatis, ut & perfidiâ plenam, ad me miserit, quocircà non dubito, quin rex eam sit interfecturus; (12.) tu verò aurum, quod mihi promisisti ob id, quòd regi eam rem, quam mihi notam fecisti, indicaverim eumque ad sororem suam interficiendam impulerim, ad me quamprimùm transmitte. Quapropter rex, cùm literas illas reperisset, animadvertit, primam epistolam Antipatri commento & dolo (13.) divulgatam esse, ut sororem suam, Salomen, interimeret, sicuti jam anteà filios suos confictis ac falsis Antipatri literis atque mendaciis inductus interfecerat.

CAP. XL.

Isdem diebus rex eo laborabat morbo, quo etiam decessit, (1.) quapropter ingravescente valetudi-

(10.) Sic locum hunc satis difficilem & obscurum vertere volui, confer. Josephus loc. alleg. unde textus nostri obscuritati lux quædam accedet.
(11.) Nimirum regem Herodem, confer. etiam hic Josephus loc. alleg.
(12.) Idem refert Joseph. dict. lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. circà fin. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 45.
(13.) Contentiunt Josephus & Egesippus loc. alleg.
(1.) Vid. Joseph. Antiq. l. 17. c. 8. princ. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 20. in fin. atque Egesippus lib. 1. de Excid. Hierosol. c. 45. ac Josippi Epitom. pag. 180. ut & Munsteri not. h. loc.

tudine adversa in testamento suo scripsit, ne (2.) Antipater, filius ipsius, in regno sibi succederet; posteà rex vocata sorore sua, Salome, ingentem illi vim auri argentique dedit (3.) eique præcepit, ut voluntatem suam de principum filiis, quos ipse in Hippodromo (4.) concluserat, exequeretur, cosq; interficeret, quò scilicèt plures mortem regis deflerent; (5.) rex autem septuagesimum agebat annum (6) cùm ægrotaret; ingravescente verò quotidiè morbo ejus, ipse de filio suo, Antipatro, ultionem capere secum constituit, priusquàm decederet; legatos tamen, quos ad Augustum Cæsarem miserat propter Acmen, illius pellicem, (7.) quæ particeps erat consilii Antipatri, exspectare voluit, quia legatos ideo ad Cæsarem miserat, ut eundem ad vindictam, de Acme capiendam, impelleret, quò etiam ipse posteà de filio suo, Antipatro, supplicium sumere posset; (8.) cùm verò die quodam Herodis morbus valdè invalesceret ipseque maximis doloribus afficeretur, mortem sibi tædiò vitæ conscisscere voluit, quamobrem ministris suis dixit: afferte mihi pomum cultrumque mihi date, ut illud manu

ורחלי מאד ויכתוב בברית לאמר כי לא
ימלוך אנטיפטר בנו אחרי וקרא המלך
להורדוס את שלמית אחותו ויתן לה
כסף זהב ויצו עליה לעשות הפצו על
בני השרים אשר סגר באיפודרומי ולהרוג
אותם למען יבכו רבים במות המלך
להורדוס. והמלך הורדוס בן שבעים
שנה בחלותו ויכבד עליו וליו מיום
ליום ויבקש לעשר נקמה באנטיפטר בנו
לפני מותו. אמנם רבה את המלאכים
אשר שלח אל אגוסטוס הקיסר לדבר
לו על אודות פלגסו אקמי כי הוא היתה
בעצת אנטיפטר להן שלח המלך אל
הקיסר להורישו לקיסר לעשות בה נקמה
ואחר כן יעשה גם הוא נקמה באנטיפטר
בנו. ויהי היום ויכבד רחלי עליו ויאר
לו מאד וישבא את ויאר ויבחר במות
ויאמר למשרתיו רביאו לי תפוח ותצו
בידי מאבלת ואטרנו בידי כי טוב לי

לאכול

mea

(1.) Sic particula negativa לא in nostro codice habetur; abest tamen illa à Munsteriano exemplari, confer. Josephi & Egesippi loc. alleg. idem Egesippus dict. lib. 1. c. 45. scribit, quòd Herodes, videns, se urgeri periculò, Antipam, unum ex filiis suis hæredem imperii scripserit, prælatum Archelao & Philippo, senioribus liberis, quoniam ipsos quoque Antipater dolis atque fallaciis suspectos patri fecerat.

(3.) Consentiunt Josephus & Egesippus loc. suprà num. 1. adductis.

(4.) Hebr. באיפודרומי, sic in Hebræo hic habetur, Latinis vocatur Circus, confer. Joseph. lib. 17 c. 8. circà fin. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. circà med. vid. etiam quæ suprà h. lib. c. 23. n. 22. & infrà h. cap. n. 27. annotata sunt.

(5.) Ipse enim probè noverat, populum Judaicum morte sua lætaturum esse, ut igitur universalis esset luctus, Herodes nobilissimum quemque cujusvis familiæ interfici præcepit, vid. Joseph. lib. 17. c. 9. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. circa med. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 45 ut & Munsteri not. h. loc. confer. etiam infra h. cap. n. 25. & n. 28. ibique not.

(6.) Consentit Egesippus loc. alleg.

(7.) Hebr. פלגסו, sic in nostro codice hic vocatur, vid. Egesipp. dict. loc. ac quæ cap. antec. 39. n. 9. notata sunt.

(8.) Redierunt autem legati, ad Cæsarem missi, antequam Herodes moreretur ac Cæsaris literas attulerunt, quibus continebatur, quòd Acme Cæsaris indignatione extincta esset propter facinora, quæ cum Antipatro perpetrare tentaverat, iisdem literis Herodis arbitrio relinquebatur Antipater puniendus, sive illum in exilium detrudi sive morte multari veller, vid. Joseph. loc. alleg. & Munster. hic in not.

לאכול: ויעמו כן משרתיו ויקם והוא
מעט ויתחזק וישוך במזרעו השמאלית
את ימינו ויכבד יד ימינו במאכלת אשר
בו קלף ארז ההפוח ויבקש להתקעו
בבטנו: ויחן ארקילאוס בנו ויחזק במינו
ויקח את המאכלת מידו ויעלהו מלפטוע
בעצמו: וישאו את קולם כל העומדים
לפניו ויבכו וכל עבדיו ומשרתיו ואנשי
ביתו צעקו צעק גדולה בבכי ותקול
נשמע עד למרחוק ויצא השמועה לאמר
כי מת המלך הורדוס: וישמע אנטיפטר
וישמח לקול צעקת העם ויאמר לפקידי
אשר על בית האסורים שלחני חאלך לי
אל אבי לנסוד ולבכו: כאשר הכן לאב
וכל זה אשר במראה שיוכל להצעיל
ולברוח ותראה מה אעשה לך מבבוד:
והפקיד לא ראמין להדבריו ולא דיבריו
מאמין ומוכלים אשר עליו ולא רב לו
אש: לא שלחו אבל בא לפני המלך
ויספר לו את דברי אנטיפטר ויצעק המלך
בחרון אפו ויאמר הקי ישמח כמותי
הרוצח יגל ביום מפלתי וביום מותי
נשבעתי חו אי כי היום ישורת: ויצו
המלך להוציא להרגו חידרגוהו במעי
המל ויביאו את ראשו לפניו ויראיהו
ותמי המלך שכבתי: ויברח אנטיפטר
הרשע ויקבר בעיר אשר שמה איריקוא
באשר

(9.) Sive: deglutiam, Munsterus vertit: escoicam, German. Schälen.

(10.) Consentit Josephus dict. lib. 17. c. 9. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. circà med. vid. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 45. ac Josippi Epitom. pag. 181.

(11.) Hebr. ארקילאוס, sic in nostro codice, Munsterianus habet: אכיאבוס, ubi vertitur: Aciabus. cui etiam Josephus dict. lib. 17. c. 9. ferè adstipulatur, qui eum nominat Ἀρχέλαον, ita vocatur etiam l. 1. de Bell. Jud. c. 21. circa med. eidem consentit & Egesippus lib. 1. de Excid. Hieros. c. 45. circà fin.

(12.) Confer. hic Josephus & Egesipp. loc. alleg. ut & Josippi Epitom. pag. 182.

(13.) Ita dictionem והרגו cum Munstero hic interpretor, sic etiam à ver. Gloss. Spiculator exponitur

כאשר צוה המלך וישמע המוסרים במצות
המלך את שם אנטיפטר ממכתב דבריה
למלוכה אשר למלכי יהודה בן בן דויד
כתוב כי המליכו המלך הורדוס לפנים
וימלך המלך את ארקלאי בנו ויכתבו
במכתב בריה המלוכה אשר למלכי יהודה
וישבע את העם להיותו עליהי למלך
אחריו ויתן את טבעת המלכי אשר לו
אשי בידו להלשי עבודי דבאמן לתתו
לארקלאוס בנו אחר מותו ויתי המלך
הורדוס אחרי הורגו את אנטיפטר בנו
ה' ימים ויכת ויאסף אל עמיי ודומים
אשר מלך הורדוס המלך על כל עם
יהודה ל"ז שנה וישת הורדוס המלך
איש מצליח בכל אשר יפנה ומי יתן
ובאשר הצליחי האלהים מדען ומסבוב
והיה עיניו לאנשי ביתו ומחם אבל היה
עליהם לאיש מדון ותגדה ומנעוריו
היה איש מצלח ולו נאה למלך יותר
מאבותיו

cerent, hi itaque mandato regis obtemperantes eundem interemerunt & interfecti caput ad regem detulerunt idque ei ostenderunt. (14.) quo viso ira regis quievit, sic impius ille Antipater interiit ac sepultus fuit in urbe, quæ Ircata (15.) vocabatur, sicuti rex jusserat, nomen etiam Antipatri in tabulis testamenti regni Judaici à scribis mandato regis deletum fuit, in illis quippe scriptum erat, ipsum ab Herode regem fuisse declaratum; rex autem (16.) filium suum, Archelaum, successorem sibi constituit ejusque nomen in tabulas testamenti regni Judaici referri curavit, idem etiam populum ad jusjurandum adegit, ut Archelaum post obitum suum agnoscerent regem eique obedirent (17.) annulum quoque regium, quem Herodes digito gestabat, Ptolemæo, (18.) ministro suo fideli, tradidit, ut illum filio suo, Archelao, post mortem suam daret; (19.) vixit autem rex (20.) post interemptum Antipatrum, filium suum, quinque diebus (21.) posteà obiit & ad populum suum collectus est: regnavit verò super universum populum Judaicum triginta septem annis, (22.) magna usus prosperitate

nitur: ἀκροφυλάξων, δόρυφος i.e. carnifex, lictor, Josephus dict. l. 17. c. 9. vocat eosdem δορυφόρους, satellites, prætorianos milites, ita etiam l. 1. de Bell. Jud. c. 21.

(14.) Josippus in Epitom. pag. 184. scribit, Antipatrum in plateam urbis eductum atque ibi illius caput amputatum fuisse.

(15.) Sic verto אירקטא, quod nomen hic in nostro codice habetur, Munsterus legit אירקנוסה ac vertit: Hyrcaniam, cui etiam Josephus dict. lib. 17. c. 9. in fin. adstipulatur, qui scribit, Antipatrum vili sepulturæ ἐν Υρκανίᾳ traditum esse, idem refert etiam lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 45. in Josippi Epitom. pag. 184. urbs illa corruptè vocatur אנקליא i. e. Ancalia, prout Munsterus ibidem vertit.

(16.) Hæc & sequentia usque ad: vixit autem rex post interemptum &c. absunt à codice Munsteriano, vid. infrà h. c. num. 20.

(17.) Idem refert Josephus dict. l. 17. c. 10. princ. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 21. confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 34. circà fin. & Josippi Epitom. pag. 184.

(18.) Josephus Antiq. lib. 16. & 17. ac lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. ut & Egesippus lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 46. etiam Ptolemæi mentionem faciunt, confer. etiam cap. 41. n. 1. ibique not.

(19.) Annuli traditionem tesseram esse imperii vel regni traditi inter alios scribit Kirchmann. de Annul. cap. 22.

(20.) Hic fit continuatio textus in codice Munsteriano, cætera hic inserta, ibidem sunt omissa, vid. supra h. cap. n. 16. ibique not.

(21.) Consentit Josephus dict. lib. 17. c. 10. princ. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. atque Egesipp. l. 1. de Excid. Hierof. c. 45. in fin. ac Josippi Epitom. p. 184.

(22.) Ex quo scil. primum à Romanis rex declaratus est, vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg. In Josippi

מאבותיו וימלך בגדולה וכבוד ולא רב
לו בי מלך שני רבות ברצונו ויתן את
המלכי לבנו אבל נתן לו ממלכות שלא
לקח מאביו וישת ועשוב את ביתו בבכי
ותתי כי הרג את בניו אבל הצויתי אשר
גזר על שלומית ועל אלכסנדר וישבעם
להרוג את שרי העם ואת בניהם למען
יבכו ימי רבים במותו רצה שלומית לא
כן עשתה אמם הכריח באזני שרי
הגדודים לאמרי המלך צוה לפקוח את
האפרדמי ולשלוח את שרי העם ואיש
בניהי כי נתם המלך על כל ורעה אשר
רבר לעשות להם ותשלחם וילכו
לבתיהם

tate (23.) in omnibus negotiis; utinam verò Herodes, sicuti felici rerum successu foris undique à Deo cumulatus erat; ita mitis ac clemens ergà suos extitisset! Nam in domo sua perpetuis jurgiis atque discordiis implicitus fuit; ab ineunte autem ætate semper ei res prosperè evenerunt ipseque præ omnibus majoribus suis regno dignus fuit, id, quod etiam cum magnificentia & honore administravit nec ei satis fuit, pro arbitrio suo tot regnâsse annos, verùm etiam filio suo regnum tradidit, quod ipse à patre suo non acceperat; defunctus autem domum suam fletu ac mœrore plenam reliquit, quia filios suos occiderat. Cœterùm Salome mandatum, quod ei & Alexandro (24.) rex dederat, eosque jurejurando adegerat, ut principes populi eorumque filios interimerent, (25.) quò mortem suam diutius deflerent, effectui non dedit; (26.) sed coràm ducibus exercitus sic locuta est: rex jussit, ut Hippodromum (27.) aperirem, & principes populi eorumque filios dimitterem, quia malorum omnium, quæ rex illis inferre cogitaverat, pœnitentiâ ductus fuit, quapropter dimissi in domum quisque suam abierunt. (28.)

Josippi Epitome pag. 185. scribitur, quòd Herodes quadraginta annis super populum Israëliticum regnârit, confer. etiam Isa. Vosf. in Chronol. Sacr. cap. 16. & suprà l. 2. c. 25. n. 42.

(23.) Sic etiam Josephus dict. lib. 17. c. 10. & l. 1. de Bell. Jud. cap. 21. scribit, quòd Herodes πάντα κατὰ μεγαλοπρέπειαν ἤγαγεν, prospera usus sit fortuna, confer. etiam Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. c. 45. in fin. ac Josippi Epitom. p. 185.

(24.) Hebr. אלכסנדר, ita hic in nostro codice, Munsterianus habet אלכסא ac vertitur ibidem: Alexæ, quæ etiam lectio alteri illi præferenda est, utpote cui etiam Josephus lib 17. c. 9. & 10. it. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. adstipulatur, confer. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hierof. cap. 45. in fin.

(25.) Vid. hic Egesipp. dict. loc. & suprà h. cap. num. 5.

(26.) Confer. hic Josephus & Egesippus loc. allegat.

(27.) Vid. quæ suprà h. cap. n. 4. annotata sunt.

(28.) In codice Munsteriano hic sequentia satis multa inserta sunt, quæ ipse sic vertit: cœterum ex hoc regis decreto poteris facilè perpendere crudelem Herodis animum, qui iusserat interfici principes & servos suos atque digniores viros suos, qui erant decor & gloria ejus, & parvulos eorum, qui tamen nihil iniquum gesserant, &, cum ipsi essent desiderium patrum suorum & gaudium matrum suarum, dominarum scil. & principissarum, volebat iste convertere exultationem in mœrorem & gaudium in luctum magnum, quatenus multi essent, qui flerent in morte

CAP. XLI.

POsteà, cùm omnis populus convenisset, Ptolemæus, (1.) qui fidelis minister regis Herodis fuerat, prodiit, & ad populum benignam rectique plenam habuit orationem, ostensoque Herodis regis annulo principes militesque sic allocutus est: rex antè obitum suum mihi præcepit, ut annulum istum vobis præsentibus post mortem suam Archelao darem isque rex & successor declararetur, nam in tabulis testamenti regni Judaici scriptum reliquit, ut Archelaus sibi in regno succederet, jam itaque coràm vobis annulum regium ei trado, ut imposterum regiam potestatem exerceat, (2.) cujus rei vos hodiè testes estis. Dein apertis testamenti regii tabulis (3) corâm principibus & militibus legit, quòd Herodes filium suum Archelaum post mortem suam regem constitui jusserit, quæ res cùm & populo & principibus placuisset (4.) omnes simùl milites applauserunt, atque universus populus uno ore acclamavit? vivat in perpetuum Dominus noster, rex Archelaus, locumque patris sui obtineat! Posteà Archelaus cum universo populo Judaico abiit, ut Herodem in oppido, quod Herodium (5.) appellabatur, & ab urbe Hierosolyma ducenta stadia (6.) distabat, sepelirent, lectum ferentes, in quo

ויהי אחרי כן ויאספו כל העם ויצא
הלוי עבד המלך הורודום הנאמן וידבר
באזני העם רבים טובים ונכוחים ויראה
להם את טבעת המלך הורודום ויאמר
אל הגדודים ואל השרים הנה המלך
צוני לפני מותו לתת אתי מותו את
השבעת הזאת לפניכם לארקלאי
ולהמליכהו אחריו כי הוא כתב בתוכ
הברית אשר למלוכה למלכי יהודה כי
ארקלאוס ימלוך אחריו והנני נותן לו
לפניכם את טבעת המלך ומעתה יהיה
את יהו ואת רגלו במלוכה עדים אתם
היום ויפתח את מפתח מכתב הברית
מהמלוכה ויקרא באזני הגדודים את אשר
צוה המלך הורודום להמליך את
ארקלאוס בני אחריו וישב הדבר בעיני
העם והשרים ויתאנו כל הגדודי יהד
וירמו העם כלי פה אחד לאמר ויאמרו
יחי אדוננו המלך ארקלאוס לעד וימלא
את מקום אבותיו וילך ארקלאוס
המלך

mortem ejus & in die sepulturæ ejus putaretque populus, principes & magnates flere atque lugere propter ipsum. His consentit fere Josephus dict. lib. 17. c. 8. circà fin, confer. supra h. cap. n. 5. ibique not.

(1.) Hujus Ptolemæi jam suprà cap. antec. n. 18. mentio facta est, confer. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin. & Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 46.

(2.) Juxtà Hebræum ita vertere possis: ut manum ac pedem suum in regno extollat, confer. Genes. c. 41. v. 44.

(3.) Idem refert Josephus Antiqu. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin. atque Egesipp. l. 1. de Excid. Hieros. c. 46.

(4.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

(5.) Hebr. אירודיאן, sic Munsteri codex, quem hic potius secutus sum, quam nostrum, ubi corruptè legitur איריון, confer. paulò post num. 13. h. cap. & suprà h. lib. c. 9. n. 6. vid. etiam Joseph. lib. 14. c. 25. & l. 17. c. 10. ac l. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin. atque Egesipp. l. 1. de Excid. Hieros. c. 46. & novissime Joh. Lightfoot. Chorograph. Johanni præmiss. cap 3. § 5.

(6.) De voce דיס, quæ hic habetur, jam suprà l. 3. c. 17. n. 15. quædam dicta sunt, confer. etiam infrà h. cap. n. 14.

המלך וכל עם יהודה אתיו לקבור את
המלך הורודום בעיר אשר שמה אירון
והוא הדוקה מירושלים מאתי רים וישאו
את מטת המלך אשר שכב עליה המלך
מת והרי המטה מזהב טהור ואבנים
יקרות עליה במסגרתה מסביב ומכסה
המטה ארוג בזהב וקשור בפתילי עליהם
קרסים האבנים יקרות ועל ראש המלך
עטרת זהב גדולה וכתר מלכות ומקלו
בימינו והרי יוסב במסבה על המטה
כאשר בתוכו בחיים וכתות הגדודים
לפני בסדר בראשונה גבורי גדודי יהודה
האתיה גדודי כת גרמיניא וגלום הם
פראנקים וכלם תגודי דרב ומלובשי
שריונות וקודי המלחמה והכובעים
והמתאבלים והמקונני הולכים הצק
מנגד הלוך ובכה וקונן ותכר העם הולכים
אחרי המטה ואחריהם ארקלאוס והמלך הולך
קרוב למטה ושרי יהודה הולכים סביבו
איש עיר עלו מזרב ואבנים יקרות
וכלם הגדים בכלי מלחמה והמשים
מעבריו הולכים לפני המטה מפזרים בכל
דרך

quo rex defunctus jacebat; is autem lectus ex auro purissimo (7.) confectus erat, cujus tæniæ lapidibus pretiosis circumcircà ornatæ erant; tegumentum verò lecti auro contextum ac funiculis ligatum erat, quibus ansulæ, gemmis distinctæ, annexæ pendebant, corona quoque aurea maxima regiumque diadema capiti regis impositum erat, is sceptrum dextrà tenebat (8) accubans super lectum, perinde, ac si etiamnum viveret; præcedebant autem ordine cateruæ militum primò fortissimi quique Judæi, hos Germanorum (9.) Gallorumque, qui Franci (10) dicuntur, ordines sequebantur, omnes gladiis accincti & loricis bellicisque ornamentis induti; illi verò, qui mortuum deflentes lugebant atque lamentabantur, procùl è regione feretri incedebant, subinde plorantes, reliquus autem populus lectum sequebatur; rex ipse Archelaus propè lectum incedebat, circumdatus principibus Judaicis, quorum unusquisque ornamenta sua, auro gemmisque distincta, gerebat, omnes verò armis accincti erant; porrò quinquaginta (11.) ex illius servis lectum præcedebant, qui, quacunque ibant, myrrham, aloën & omnis generis aromata svaviss imi odoris spargebant; omnes autem liberi regis unà cum Archelao juxtà feretrum incedebant, (12.) æquis passibus fratrem suum, Archelaum, sequentes. Herodes

(7.) Confer. hic Josephus dict. lib. 17. cap. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin. atque Egesipp. lib. 1. de Excid. Hieros. c. 46. ac Josippi Epitom. pag. 186. ubi funeris pompa pluribus describitur.

(8.) Vid. Joseph. & Egesippus ut & Josippi Epitom. loc. alleg.

(9.) Γερμανοι etiam referuntur à Josepho dict. lib. 17. c. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. cap. 21. in fin. confer. etiam infra lib. 6. c. 1. num. 32. ibique not.

(10.) Josephus eod. l. 17. c. 10. vocat τὸ φρεντικὸν γαλατικὸν, confer. id. Joseph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin. & Egesipp. l. 1. de Excid. Hieros. c. 46. quòd verò hic Francorum mentio fit, id superadditum est à Judæo interpolatore, cum Francigenæ ea tempestate, quâ Herodes mortuus est, nondum fuerint in Gallia, prout benè hic notavit Munsterus; Cæterum de Francis nonnulla dicta sunt suprà lib. 1. c. 1. n. 14. confer. etiam infrà lib. 6. c. 1. n. 30. & 35. & suprà h. lib. 5. cap. 1. n. 39. ibique not.

(11.) Consentit Josippi Epitome pag. 187. sed à Josepho lib. 17. c. 10. & lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin. referuntur πεντακόσιοι, quingenti, hisce adstipulatur etiam Egesippus lib. 1. de Excid. Hieros. cap. 46. confer. & Munsteri not. h. loc.

(12.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. allegat.

הדרך מרי ואנחות וכל בשכם עיר ליהו
וכל בני המלך ויהו עם ארקלאום קרובים
לשמה ופוסעים בפסיעותיהו אחרי פסיעות
המלך אוריבס׳ ויקבר המלך הורודוס
בעיר אירושן באשר צוה המלך ויעיר
ויזוקה מירושלם כמו מאותים רים׳ וישמו
לו כל העם וכל השרים בכבוד גדול בכל
הדרך בלכתם אחרי מטתו׳ אבל לא
היו עושי כלים וכבוד מאוהבתו אותם
מפני יראה כי רבים מן העם היתה איבה
בלבם על הורודוס ועל בניו ואם לא
היו יכולים לדבר בפיהם כי יראו האנוש
לדבר בפיו הנה היו חושבים בלבם
באיתם כי טבע העולם כפיש ממשלה
לאדם להשחיר אויבו מחשבתו מבני ארם
ולחשוב בלבו את אשר יוציא אבן טוב
ואבן יע׳ ויקבר הורודוס המלך בעיר
הנזכר בכבוד גדול עם כל בניו מלכותו׳
אחר הדברים האלה ויוציאו העכו את
מחשב׳ לבבם ויצאו את השנאה אשר
שנאו למלך הורודוס מתמול שלשום
הודיעו וידביו עליו בגלוי לאמר איש
כזה ואיש רע היה המלך הורודוס אשר
טיהו ועולו הכביד עלינו מאד באכזריות
אשר עשה לנו וגור עלי עמו כי מלך

רודes itaque in urbe Herodio (13.) ſepultus fuit, ſicuti ipſe præceperat; aberat autem oppidum iſtud ab Hieroſolymis ducenta (14.) circiter ſtadia: hoc modo populus univerſus omnesque principes pompam ducebant funebrem in honorem defuncti regis, quacunque poſt lectum ejus incedebant; non tamen omnes illius amore, ſed potiùs timore hunc ei honorem exhibebant, multorum quippe animis odium ergà Herodem ejusque liberos inſidebat, & licèt id ore exprimere non auderent; (ſæpè enim præ timore aliquis non profert odium) mente tamen illud premebant, nam ita naturà comparatum eſt, ut, ſi quis potentiorem habeat inimicum, is animum ſuum coràm illo abſcondat, & ſecum, quodcunque libuerit, ſive bonum ſive malum, cogitet. Rex itaque Herodes in urbe jam dicta magnâ funeris pompâ ſepultus fuit cum omni veſtitu regio. Poſteà populus animi ſui cogitata depromſit, atque odium, quò regem Herodem diu proſecutus erat, detexit ac de illo palàm dixit: permoleſtus ſanè & improbus vir fuit rex Herodes, (15.) qui onus & jugum graviſſimum nobis impoſuit crudeli animo, quò in nos, populum ſuum, ſæviit, (16.) nam ſuperbè & tyrannicè regno præfuit, nec priùs deſtitit, quàm veſtimenta noſtra nobis detraheret nosque ſpoliaret, tributis etiam, quæ maxima nobis impoſuit, omnia bona noſtra exhauſit, peregrinos quidem, dum vixit, divitiis cumulavit, Judæos verò ad paupertatem redegit, hoſtes (17.) in Sanctuarium induxit locum-

(13.) Vid. quæ ſuprà h. cap. n. 5. annotata ſunt, confer. etiam Joſeph. lib. 1. de Bell. Jud. c. 21. in fin.

(14.) Conſentiunt Joſephus dict. lib. 1. c. 21. in fin. & Egeſippus lib. 1. de Excid. Hieroſ. cap. 46. vid. quæ ſuprà h. lib. 5. cap. 9. n. 7. notata ſunt, Joſippus ducenta ſtadia exponit iter duorum dierum ac ſemis, prout Munſterus hic notavit, confer. etiam ſuprà h. cap. n. 6. it. infrà l. 6. cap. 1. n. 8.

(15.) Vid. Joſeph. dict. lib. 17. c. 11. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 1. atque Egeſipp. l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 1. ac Joſippi Epitom. p. 188.

(16.) Idem referunt Joſephus & Egeſippus ac Joſippi Epitom. loc. jam alleg.

(17.) Hebr. אויבים, ſic in noſtro codice, Munſterus legit: צוירים ac vertit: picturas, ad quam vocem ita notavit: erant picturæ Judæis in locis ſacris prohibitæ, prohibet namque lex imaginum elevationes & animalium propoſitiones conſtituere his, qui volunt ſecundùm ejus præcepta

גארץ ואבוה רחק ולא מלך עד אשר
הסיר אשר הפשיט את כסותנו ולא
רצית לאיש עשר בתם אשר הביוד
עלינו והקשיר נימי את הגבים וירא
את הנוהים׳ ויבוא אויבים על הקדש
ונטמא את הקדש והמקדש ואשתי אשר
מת טרם מלכות הורודום ולא לוקח
באכזריו׳ הורודום ולא ראה בעמל מלכותו
וצוררי הורודום ואכזריותו עלינו גברו
על אשר ראינו מהצרי מדינותנו בגולה
בארץ אויבינו באשר מלכו עלינו מלכי
בבל אשר שלחו אחינו מארצנו לגולה׳
אבי׳ ורע הורודום השריה אחינו יותר
מאשר השריתנו הגוים בגולה כי מלכי
בבל שלחינו חפשים מהגולה לבא אל
ארצנו והורודום המלך רבי מארצנו
ויקצם למס׳ והמלך הורודום היה אבוד
מדיוש ובעל ודון מארתחשתי ובועז
ממלך מדי ואנחנו חטינו ארץ יום מותו
לצאת חפשים והיא עד כה יכביד עלינו
והי׳ טרחנו לעבוד׳ כי המלך עלינו את
ארקלאום בנו במקומו׳ ויהיה ארקלאום
יעשה כרעות אשר עשה אבו ועוד
יוסף עליהם הדשות אשר לא עשאם
אבו והיו האי ואבוי על העם אשר
ימלוך עלינו ארקלאוס כי הוא מלך
עלינו אשר לא נרצהו ולא נבחר בו
הטוב

locumque ſacrum & Templum Domini profanavit, ô felicem, qui, antequam Herodes regnaret, obiit, qui nec crudelitatem ejus expertus eſt nec eo regnante calamitates pertulit! nam afflictiones ejus atque crudelitates longè graviores fuerunt iis, quas captivitatis noſtræ tempore in hoſtium vidimus provincia, quando Babyloniæ reges, (18.) à quibus è terra noſtra in captivitatem abducti ſumus, ſuper nos regnarunt. Etenim Herodes iſte graviori nos onere preſſit, quàm quod gentes nobis in captivitate impoſuerunt, Babyloniæ quippe reges (19.) è captivitate noſtra nos liberos dimiſerunt, ut in terram noſtram abiremus; Herodes autem multos è terra noſtra abduxit eosque tributarios fecit, crudelior ipſe Dario, (20.) arrogantior Artaxerxe & avarior Medorum regibus fuit. Quapropter nos mortem ejus expectavimus, ut liberi evaderemus; aſt ille gravius onus nobis impoſuit nosque in ſervitutem redegit, dum Archelaum, filium ſuum, in regno ſucceſſorem ſibi conſtituit, is eadem, quæ ipſius pater, nobis inferet mala, imò nova illis adjunget, quæ vivente ejusdem patre non experti ſumus, væ populo illi, ſuper quem Archelaus regnabit! nam nec volentibus nec eligentibus nobis occupavit regnum, certè ſatiùs nobis eſſet, ſine rege vivere,

cepta vivere; Herodes autem conſtruxerat ſuprà portam Templi munus, quaſi Deo propoſitum, aquilam auream immanem & qualitate & quantitate ſatis opulentam, quam Judas & Matthias, expoſitores legis doctiſſimi, dejicientes & ſecuribus concidentes tumultum excitârunt, de quo vid. Joſeph. Antiq. lib. 17. c. 9. & Egeſipp. lib. 1. de Bell. Jud. cap. 45. & lib. 2. c. 1.

(18.) Vid. Joſeph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 8. & Egeſipp. l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 1.

(19.) Darius & Artaxerxes, ita hic in codice Munſteriano additur, confer. num. ſeq. 20.

(20.) Immitior Dario, Artaxerxe ſuperbior, Medis rapacior, ſic de eo Egeſippus dict. l. 2. c. 1.

vere, quàm Archelaum imperare, is enim jactavit, se eodem, quo Herodes, modo super nos regnaturum esse. Hæc Judæi non solùm in Judæa dixerunt, sed etiam Romæ iisdem verbis Archelaum traduxerunt, legatosque miserunt ad Cæsarem atque Senatum Romanum, qui in templo Apollinis, (21.) quod Augustus exstruxerat, convenerunt,

ושוב לנו להיות בלא מלך ממלך עלינו
ארקלאוס אשר מצאנו לאמר כי הוא
ימלוך עלינו בהודים כן הוא׳ ואלה
הדברים לא ביהודה הוו מדברים בם
היהודים לבד אבל גם בחמה ולשונו
את ארקלאוס על כבה ושלחים שלחו
לכני הקיסר ולפני הישישים בחמת
ברומי אפולינוס אשר בנה אגוסטוס
הקיסר׳

CAP. XLII.

ARchelaus autem, cum vidisset, animum populi à se abalienatum esse, ipse quoque Romam ad Augustum, Cæsarem, profectus est, ut auxilium ab eo regni firmandi causa peteret, nam populum Judaicum sibi minùs faventem deprehenderat: cùm itaque ad Cæsarem venisset & ea de re cum illo locutus esset Cæsarisque animum sibi conciliâsset, tunc Antigonus (1.) Salomæ, sororis regis Herodis filius, qui eo tempore Romæ erat, Cæsarem ita allocutus est: valdè miror, Domine Cæsar, Imperator, te Archelaum auscultare ejusque verbis fidem habere, qui te suppliciter rogat tuumque implorat auxilium, ut regnum consequatur Judaicum, cùm is jam anteà non expectatâ sententiâ tuâ regnum occupaverit, ecquid igitur coràm te clamat & verba multiplicat? in folio regni Judaici consedit citrà tuum decretum, populo jus dixit absque tuo consensu, & quid ultrà quærit? nam quem in finem currum conscendit omni ex parte inauratum, nisi, ut regem semet ostenderet? cur regium diade-

ויהי כראות ארקלאוס אשר היה לב
העם עליו וילך לו אל רומה אל אגוסטוס
הקיסר לבקש ממנו לעזרו על המלוכה
כי עם יהודה בלתי בוחר בו׳ ויהי
בהיותו שם לפני הקיסר והוא מדבר עמו
על כבוד והקיסר מתרצה אליו׳ ויען
אנטיגנוס בן שלומית אחות המלך
היהודים אשר היה שם ויאמר לקיסר
כדברים האלה׳ רומה אני מאד אדוני
הקיסר המלך ממך איך תקבל את דברי
ארקלאוס והאמן בו כי יתנן קללו באמת
לך עזרני האמלך על יהודי והלא כבר
הוא מלך ואת פיך הקיסר לא שאל
ומה יש לו עוד לעזק ולדבר לפניך׳
הנה ישב על כסא המלוכות אשר ביהודה
ולא במשפטך ושפט על העם ולא
באמתך ומרה יבקש עודי כי מה לך
לרכוב

21.) Consentit Josephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 8. & Egesippus lib. 2. de Excid. Hierof. c. 1

(1.) Hebr. אנטיגנוס, ita hic in nostro codice, Munsterianus habet: אנטיפטר i. e. Antipater, idque rectius, sic enim & Egesippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 1. eundem nominat, Josephus verò lib. 17. c. 12. & l. 2. de Bell. Jud. c. 4. vocat Antipam, idem etiam Herodes dictus fuit, vid. Josippi Epitom. pag. 188. & seq. confer. & cap. seq. 43. num. 17.

לרכוב על מרכבה כלה זהב אם לא כי
מלך ומה לו להרת בהר מלכות בראשו
אם לא כי מלך ולמה מלאו לבו לשבי
במרום הבמא בירושלם ומעל רבמא
לברך את העם ונדודיו בתוך המלכים
אם לא כי מלך מעצמו ולא זכרה
משפטיך ומאמרך׳ והלא המהודים אביו
במשפטיך ומאמרך קיסר מלך בכתוב
בלוחות הברית אשר בינינו וביניכם וכי
יאמר ארקלאוס לפניך כי אבין השליכו
ולא מעצמו מלך וכי לא קבל המלוכה
תן לקיים ארת מצות אביו ואחרי מותו
בא אליך לקיים מלכותו דע אדוני המלך
כי המלך היהודים בהיותו בחיי בחכמתו
ובדעתו המליך את אנטיפטר בנו ובאשר
הלשינו רשעי לפניו ודנו ודבבוד
עליו הגלו ומרה דעתו ממנו המלך
את ארקלאוס והוא בבלתי דעתו במשוגע
אשר לא ידע מה יעשה׳ והמשפט על
זה כי עם יהודי וחשלי רבה הם בלתי
בוחרים בו כי היא בלהי שלם
בדעתו ומשוגע ממראה עיניו׳ הלא
תראה כי בהולת מלכותו בשני דראשוני
מלך בחק המשוגעי וזה כי בא ברוכל
יי בחג המצות עם גדודיו ולחין שם
ארת העם ויצו לגדודיו וישלפו ארת
חרבותם ויציקו בעם יי מצע כי אלפים
פגרים

Uuu 2 plum

diadema capiti suo imposuit, si non regnavit? quare in animum induxit suum, ut excelsum thronum Hierosolymis occuparet & exinde populum ac milites suos salutaret, (2.) prout regibus mos est? nonnequia jam perse, non exspectato judicio ac consensu tuo, regnum occupavit? annon Herodes, illius pater, decreto atque consensu tuo, ô Cæsar, regnavit, sicuti in tabulis fœderis, quod inter nos ac vos sancitum est, scriptum reperitur? si verò Archelaus coràm te dicere velit, quòd à patre suo regni successor constitutus sit, nec ipse autoritate sua regnum occupaverit idque ideò susceperit, ut defuncti patris sui judicium exequeretur quodque eum in finem statim à morte ejus ad te venerit, ut à te regnum sibi confirmaretur, illud te scire velim, Domine Imperator, quòd Herodes, cùm is adhùc sanæ mentis ac rationis esset, Antipatrum, filium suum, constituerit regem; cùm verò improbi quidam illum coràm Herode, patre suo, criminati essent ita, ut postea filius ejus è medio tolleretur, atque intereà morbus Herodis adeò ingravesceret, ut rationis usu destitueretur (3.) tunc Archelaum designavit regem, sed sine mente & ratione, insani instar, qui, quid agat, penitùs ignorat, cujus rei argumentum est, quòd populus Judaicus atque Hierosolymitanus eundem Archelaum hùc usque nolint agnoscere regem, utpote qui non integræ mentis, sed malè sanus sit, quod vel ex oculis ejus perspicere licet. Considera quæsò, quid primo regni sui anno ipse perpetraverit, nonne insanorum more se gessit, dum in festo azymorum cum militibus suis Tem-

(2.) Sic Hebræum: ברד, quod hic in nostro habetur codice, vertere volui, secutus Egesippum, lib. 2. de Bell. Jud. cap. 1. ubi sic legitur: quo spiritu præsumpsit (Archelaus) sedere super thronum regium? de sublimi solio salutare plebem circumfusam &c. confer. etiam R. Salom. ad Genes. cap. 47. num. 7. ubi verbum ברך exponit שאלת שלום Gall. Saluer.

(3.) Nam anxius supremo periculo nec ullius jam sensus aut consilii capax dictavit, non, quod arbitrabatur, sed quod ingerebatur, prout scribit Egesippus lib. 2. de Bell. Jud. cap. 1.

פוריכם מתי אתה בתוך העיכל בחג
דמעמד הראשון למלכותו' הנה זה הוא
הנבה אשר זבח ארקלאוס העומד לפניך
בתחלה מלכותו לכפר על ישראל ויהודה'
ועתה אדוננו הקיסר ואתם ישישי העצה
רחמו עלינו ורחמו מעלינו את דמלך
האכור הזה כי לא נאה למלך ביהודה'
אלא מזרע יהודה מאב ומאם ומן
המתחתים אשר מזרע המלוכה' אבל
ארקלאוס זה הנה אם הוא בן הורודוס
המלך אמו היתה ארומית השוקה לאביו
ומאין לו הוא למלך ביהודה כי אנשיספר
הגדול אבי הורודוס הגלדם מלחמות
הקיסר הראשון היה נכבד בעיני הקיסר
ובעיני הרומים ולעולם לא יכאל מלכות
כי ידע כי לא היה נאה לו והורודוס
בנו מלך משקשי עם ו' ושתותו ולא
רב לו אשר מלך הוא אבל נתן ג'כ
מלכות לבנו אשר הוא לא יכבל מאביו
ויתפ עוד בן שלומות לרבר רבדים ובטש
ולהלשין את המלך ארקלאוס אשר לא
כתבנום פה והקיסרים בספר הרומיים
ובתוך דבריו אמר לאנטונים הקיסר
ועתה אדוננו הקיסר הים על העם
הברית מקצף אבור אל ותסר מלכותך
ותנה לנו ראשים מארצך באשר נתת
באים

plum Domini ingressus populum oppressit? (4.) nam satellitibus suis præcepit, ut strictis gladiis in populum facerent impetum, cui isti morem gesserunt & novem millia hominum (5.) in medio Templo, in ipsa Paschali celebritate prostraverunt, cùm is primum regni sui annum ingressus esset, en sacrificium, ab Archelao isto, qui coràm te stat, in principio regni sui oblatum, scilicèt, ut populi Israelitici & Judaici crimina expiaret. Nunc itaque, Domine Cæsar, vosque inclyti Senatores, miseremini nostrûm & removete à nobis crudelem istum regem, neque enim convenit, ut alius in Judæa regnet, quàm qui è semine Judaico paterno & materno ortus est quique ex principibus, (6.) regia stirpe prognatis, originem ducit; Archelaus verò iste, quamvis filius sit Herodis regis, attamen mater ejus Idumæa fuit, patris concubina, (7.) unde igitur ei jus regni Judaici competit? Antipater enim magnus, Herodis pater, qui bella gessit Cæsaris primi, licèt magno in honore apud Cæsarem atque Romanos fuerit, nunquam tamen regnum affectavit, probè gnarus, id sibi nequaquam competere; Herodes autem, ejusdem filius, propter calamitates & angustias populi, quibus tunc premebatur, regnavit, nec ei satis fuit regnâsse, sed etiam filio suo regnum tradidit; quod tamen ipse (8.) à patre suo non accepit, alia insuper multa addidit filius Salomæ, quibus Archelaum regem accusavit, quæ hic non scripsimus, sed in libro Romanorum (9.) narravimus; tandem in fine orationis Augusto Cæsari dixit: nunc itaque, Domine Cæsar, miserere populi,

(4.) Vid. Joseph. Antiq lib. 17. cap. 11. ubi facti istius causam & circumstantias adducit, confer. etiam Egesipp. dict. l. 2. de Bel. Jud. c. 1.

(5.) Huic numero adstipulatur etiam Egesippus loc. alleg. Josephus autem dict. lib. 17. c. 11. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 1. tria tantùm millia interfectorum fuisse refert.

(6.) Ita hic dictionem פרחמים verto, quam linguâ Persica idem ac שלטונים i. e. dominatores, significare testatur R. Salomo ad Esther c. 1. v. 3.

(7.) Pellex, amica, id enim dictio משוקה, quæ hic habetur, denotat.

(8.) Herodes scilicet, eadem de Herode dicta reperiuntur supra h. lib. 5. c. 40. circà fin.

(9.) Vid. Joseph. dict. l. 17. c. 11. & l. 2. de Bell. Jud. cap. 4.

באים תשמע אלינו ולא נשחתי
תקוליאוס הסופר הורי שם בספר
הדברים האלה ואוא איש חכם ונבון
והקיסר שומע לעצתו ולדבריו בראש
קראו העצה ויען ויאמר הני בן שלומית
מה הרמית הגדולה הואת אשר עשית
ברבריך ולא במספר דברת כל דבריך כי
בעסך לעיר הקבאה על ארקלאוס הישר
הסיך מדעיך לדבר ברברים האלה אשר
רברת' ואתם הורודים זה הקיצם וכה
משפטכ' להשחית שלום ובטח ולעורר
מלחמות וקטטה' ואם יש את בנפשכם
לעורר מלחמות ולהרים יד על מלכות
הרומי' מה לכם להלשין את ארקלאוס
ועל מה תחמה בלוחכ' דבריה אשר
בינינו וביניכם וכי ארקלאוס אינגו
קשור בלוחות הזה עמנו באחד מכם'
ועוד מה' מאמיך כי הורודוס המלך
ומלוך את אנטיפטר ראשון ואחר יצא
והמלוך את ארקלאוס אחריו וכי לא
נאה למלך להמליך אי זה ישה מבנו
להמיר את הראשון אחרון ואת אחרון
ראשון באשר ישה בעיניו והלא הקיסר
ימלוך אי זה אשר יבחר מבני המלכים
ואם יבחרו הם מבגדים כרצונם ואת
מעטים רבות עשה כי הממשלה היא
לקסר' והורודוס המלך מי המליכו אם
לא

li, qui ab ira crudelis istius tyranni ad misericordiam imperii tui confugit atque è terra tua præfectos nobis constitue, (10.) sicuti in Syria fecisti, his obediemus nec rebellabimus. Dum hæc oratio habebatur, aderat ibidem etiam Nicolaus, scriba, vir sapiens ac prudens, cujus verbis atque consilio inter præcipuos consiliarios suos Cæsar maximè obtemperabat, is itaque Nicolaus (11.) filio Salomæ respondens: ecquid, ait, magno isto verborum strepitu opus est, quæ omnia imprudenter & temerè locutus es? nam ira tua, quâ invidiam Archelao, viro probo, creare conatus es, te rationis usu privavit, ut hæc effutires verba; illud vobis, Judæi, solenne est, hæc vestra est consvetudo, ut pacem ac fœdera turbetis bellumque & prælia excitetis, quod si bellum movere atque arma Romanorum imperio inferre decrevistis, quid vobis opus fuit, Archelaum accusare? aut quid adeò mirabile inest tabulis fœderis, quod inter nos ac vos sancitum est? (12.) nonne Archelaus iisdem tabulis, perinde atque unus ex vobis, societate nobiscum junctus est? & quid prodest dicere, quòd Herodes priùs regem constituerit Antipatrum, dein mutata voluntate Archelaum sibi successorem in regno scripserit? nonne licet regi, quem voluerit è filiis suis regem constituere mutatoque ordine priorem posteriori ac posteriorem priori ponere loco, prout ei visum fuerit? annon Cæsar quemcunque è filiis regum elegerit, regno præficere poterit, etiamsi patres alium è filiis suis elegerint regem? idque sæpè à Cæsare factum est, imperium quippe ac suprema potestas (13.) Cæsari competit; ecquis verò Herodem ipsum constituit regem, nisi

(10.) Vid. Joseph. dict. l. 2. de Bell. Jud c. 8. & Egesipp. l. 2. de Excid. Hierof. c. 1.

(11.) Paulò aliter hanc Nicolai orationem refert Josephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 4. & l. 17. Antiq. c. 11. confer. etiam Egesipp. loc. alleg.

(12.) Vid. hic Munsteri codex usque ad finem hujus capitis, ubi ab hoc nostro non parum recedit; confer. etiam Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 1.

(13.) Seu: Majestas, ita hic dictionem מטשלת, quæ in nostro codice habetur, interpretor, vocari solet Gallis: souveraineté, vid. H. Gror. de Jure Bell. & Pac. lib. 1. c. 3. §. 21. & alibi.

nisi Cæsar? quapropter, licèt Herodes Antipatro priùs electo iratus non fuisset, nec eum propter improbitatem suam interfecisset, sed illum ad hunc usque diem reliquisset superstitem, si ipsum Dominus noster Cæsar consensu suo non approbâsset, num electio Herodis patris eidem profuisset? quia verò Herodes Archelaum posteà elegit, sanè ipse non nisi consensu ac voluntate Cæsaris, regnabit, cujusnam igitur verbis major habenda erit fides coràm Domino nostro Cæsare, tuisne, an Herodis, qui Archelaum, filium suum, constituit regem eumque regno idoneum esse existimavit? an igitur tibi, ô fili Salomæ, potestas in regno aut pars atque hæreditas competit, quam tibi jure vendicare possis? tace itaque & ignominiam tuam absconde ac temet para, ut ei inservias, qui regnaturus est, quid ad te jus regni pertinet?

לא הקיסר ואנטיפטר אשר בחר בן
הורדוס ראשון ללוא קנף אביו המלך
ערל ושיעבו והרגו והוה הוא עוד היו ולא
הורה בחיר בו אדוננו הקיסר הורדוס
מועילה לו בחייהו אביו הורדוס ועתה
כי בחר את ארקלאוס אחיון לא ימלוך
אם לא יכחידהו הקיסר· ולפני אדוננו
הקיסר דברי מי יאמנו דבריך או דברי
הורדוס המלך אשר המליך את ארקלאוס
בנו הגבור בעיניו למלוכה· ואתה בן
שלומית היש לך ממשלה במלוכי או חלק
ונחלה בה על פי משפט המלכות הזכר
וכסה קלונך וחבן את עצמך לשרת את
אשר ימליך ומרה לך אתרה למשפטי
המלוכה·

CAP. XLIII.

Quapropter Cæsar, cùm hæc omnia audisset atque consilium Nicolai, scribæ sapientis ejusque animum cognovisset, quòd is veritati consentaneus esset, cum Senatoribus iniit consilium & regni quidem Judaici administrationem; (1.) non verò regium diadema (2.) Archelao dedit; spem tamen ejus consequendi fecit Archelao, si in fide ergà Cæsarem permansisset, jam anteà enim fama perèrebuerat, Judæos defectionem à Romanis moliri. Archelaus igitur in Judæam reversus multa insipienter ac stolidè egit, ac regni

וישמע הקיסר את ברי הדברי האלה
וירא את עצת ניקולאוס הסופר החכם
את לבו כי היה שלם עם האמת ויעץ
עם יושבי העטרה ויתן את שרשה המלכו
אשר בהורדוס לארקלאוס ולא נתן לו
כתר מלכות· ויבטיחהו כי יתן לו כתר
מלכות אבי יהיה נאמן לו כי או הגיד
לקיסר כי כבר התעוררו היהודים למרוד
את אנשי יהודה בהומים· ויבא ארקלאוס
או

(1.) Principatum tradidit Archelao, non regnum, ita Munsterus hic notavit, cui etiam Josephus dict. lib. 17. c. 13. consentit, qui scribit, Archelaum tunc temporis non regem, sed ethnarcham fuisse declaratum à Cæsare Augusto, idem refertur l. 2. de Bell. Jud. c. 9. confer. etiam Egesipp. l. 2. de Excid. Hierosol. c. 1. ac Josippi Epitom. p. 189.

(2.) Seu: coronam, Hebr. כתר, sicuti hic in nostro codice habetur; quæ tamen dictio in Munsteriano exemplari non legitur.

אז ביהודה ויקץ נבלות רבות וישחות
בשורת המלכות מ' ימים· וישמע אודי
כן כי מלך לוב ויאב יובב המלך אוב
ארקלאוס אשר לקח לו לאשתו את
גלפירה אשת אלכסנדר הנרוג בן
הורדוס אוד זה וישמע ארקלאוס ג'כ
והנה היא יצמרו עליו ורוא משפטה כי
אתו יושב בת ולא הקים שם בישראל
וישלח ויקרוה לו לאשה והוא בבר היו
לה בנים מאלכסנדר בעלה הראשון אוד
ארקלאוס· ויהי כאשר לקח ארקלאוס
את גלפירה יכפתו ויבואה ירושלימה אל
ביתו והחלום האשר ויהנה אלכסנדר
בעלה הראשון עומד לנגדה והדמוד היא
להתקע ולכסנדר ודפרה מדבקים אותה
ויאמר אליה הורלי לך מעלי ואל תגעי
בי והלא חבלתי כי תבא להדבקני ואת
נבעלת ליוב מלך לוב ולא רב לך זאת
אכל בבעלת לארקלאו אדי ותראני את
תרחתי בביתו כי תבעל לפני· וישבע
ואמר וז יי כי עוד לא אמאא את התרפה
הזאת

(3.) Consentit Josephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 11. Idem tamen Josephus lib. 17. c. 15. decimi quoque anni mentionem facit, sed incepti, ut puto, non completi, vid. infrà h. cap. n. 11. confer. etiam Vossii Chronol. Sacr. cap. 16. princ.

(4.) Hic Juba Maurorum seu Numidiæ rex fuit, prout Munsterus hic notavit, Josephus Antiqu. lib. 17. c. 15. circà med. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 11. illum vocat Ἰόβαν, confer. etiam Egesipp. lib. 2. de Excid. Hierosol. c. 2.

(5.) Hæc verba: fratrem suum, in codice Munsteriano non leguntur, in quo etiam factum istud paulò aliter, quàm hic, narratur.

(6.) Imò lex Divina repugnabat, nam Glaphyra liberos ex Alexandro, Archelai fratre, jam susceperat, prout etiam hic in codice nostro refertur' vid. Joseph. l. 17. c. 15. huc facit Marci cap. 6. v. 17. & 18. confer. num. seq. 7. & infrà h. lib. c. 45. n. 2.

(7.) Sive: nomen suscitâsset in Israel, ita juxtà Hebræum; ab Alexandro tamen, priori marito, Archelai fratre, liberos habebat Glaphyra, quo casu matrimonium lege Divina prohibitum fuit, vid. Deuteron. cap. 25. v. 5. confer. etiam Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 2. ac Josippi Epitom. pag. 189. vid. & num. antec. 6. ibique not.

(8.) Horum nomina vid. suprà h. lib. 5. cap. 33. n. 2.

(9.) De somnio isto vid. Joseph. dict. lib. 17. cap. 15. & lib. 2. de Bell. Jud. cap. 11. atque Egesipp. l. 2. de Excid. Hierosol. c. 2.

gni administrationi novem annis (3.) præfuit. Posteà audivit, regem Lybiæ, Jobabum, (4.) fratrem suum, (5.) qui Glaphyram, uxorem Alexandri, filii Herodis interfecti (qui etiam ipse frater fuit impii istius Archelai) matrimonio sibi junxerat, mortuum esse, idcircò existimavit, sibi tanquam affini proximo jus competere, (6.) illam ducendi uxorem, quippe, quæ ex fratre suo, Jobabo demortuo, nullos peperisset liberos. (7.) Quapropter accersitam matrimonio sibi junxit, quamvis illa jam anteà liberos (8.) ex Alexandro, priori marito, Archelai fratre, procreatos haberet. Cùm itaque Archelaus Glaphyram, glorem suam, matrimonio sibi junxisset, eamque Hierosolymam in domum suam duxisset, illa per somnium (9.) vidit, & ecce Alexander, primus ejus maritus coràm illa stabat, quæ cùm eum amplecti vellet, Alexander illam à complexu suo repellebat, hæc adjiciens verba: abstine à me manus tuas nec memet tange, annon pudette, in complexum meum venire, quæ Jobabo, Lybiæ regi, nupsisti? neque id tibi satis fuit, sed etiam Archelao, fratri meo, matrimonio juncta es meque in domo mea ignominiâ affecisti, dùm me inspectante nuptias celebrâsti, dein ille per Deum immortalem juravit, dicens: non amplius contumeliam istam feram

רואת עד אשר אעשה בך ובארקלאוס
אוי אשר עמך נקמה כי רוא שכב עמך
לפני בואת הלילה ועשה נבלה בישלחה
אשר לא כדת ׃ ויקץ האשה ותספר
את חלומה לבעוזיה ותוי גלפירה אוי
הלומה יומים ותמת ויאסף אל עמה מקץ
שני ימים אשר ראתה את החלום וגם
ארקלאוס אחוי מוחה ראה בחלומו ורנה
ט׳ שבלים מלאות ושבות עומדות בקנה
אחד ויהא עיני ארקלאוס חזא והנה
שור אחד גדול עומד בנגד השבלי ויצא
השור אוי לשתו וילוך אוי השבלי
ויבלעם ויקץ ארקלאוס מחלומו ויספר
את חלומו לאחד מהחכמים לפתוח לו׃
ויאמ׳ לו החכם הט׳ שבלים ט׳ שנים
הנה הימים השנים אשר מלכת והשור
אשר ראית לאחד ובולע לשבלים הוא
הקיסר אשר לרומה שיקח את מלכותך

ram, ſed ultionem de te & Archelao, fratre meo, ſumam, qui tecum hac nocte, me intuente, concubuit magnumque & minimè excuſandum flagitium perpetravit, id ſomnium Glaphyra, cùm evigilâſſet, puellis ſuis narravit, poſt quod biduò (10.) adhûc vivens illa diem obiit ſupremum & ad populum ſuum collecta eſt. Archelaus quoque poſt mortem ejus per ſomnium vidit novem ſpicas (11.) plenas & pulchras, ſuno in culmo erectas, dein bovem prægrandem juxtà ſpicas ſtantem easque extenſâ lingvâ decerpentem ac devorantem: Archelaus autem, cùm evigilâſſet, ſomnium ſuum alicui è ſapientibus (12.) narravit, ut is ſibi illud interpretaretur, cui ſapiens dixit: novem ſpicæ novem ſunt anni, quibus regnâſti; bos autem, quem ſpicas decerpentem ec devorantem vidiſti, Cæſar eſt Romanus, qui regnum â te hoc anno auferet, elâpſis igitur quinque diebus (13.) Archelaum Romanorum exercitus invaſit, (14.) à cujus duce catenis conſtrictus Romam miſſus fuit, ubi (15.) etiam diem obiit ſupremum: ei ſucceſſit (16.) in regno Antipas, (17.) ipſius

בשנה

(10.) Ita etiam Joſephus l. 2. de Bell. Jud. c. 11. refert, cui & Egeſippus l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 2. adſtipulatur, Idem Joſephus Antiq. l. 17. c. 15. ſcribit, Glaphyram μετ' ὀλίγας ἡμέρας, poſt paucos dies mortuam eſſe.

(11.) Conſentit Joſephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 11. Idem tamen lib. 17. c. 15. decem ſpicarum mentionem facit, vid. quæ ſuprà h. cap. num. 3. notata ſunt, confer. etiam Joſippi Epitom. pag. 189.

(12.) Is Simon fuit, Eſſæus genere, prout refert Joſephus Antiq. l. 17. c. 15. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 11. vid. etiam Egeſipp. l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 3. ac Joſippi Epitom. pag. 190.

(13.) Idem refert Joſephus & Egeſippus loc. alleg. ac Joſippi Epitom. dict. pag. 190.

(14.) Joſephus eod. lib. 17. c. 15. narrat, Archelai regis procuratorem, qui ipſe quoque Archelaus dictus fuit, Romam miſſum eſſe à Cæſare, ut Archelaum regem ſecum quam celerrimè Romam adduceret.

(15.) Joſephus Antiq. lib. 17 c. 15. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 11. ſcribit, Archelaum Viennam in Gallia exulàtum miſſum eſſe, cui etiam Egeſippus lib. 2. de Excid. Hieroſ. c. 2. adſtipulatur, confer. infrà lib. 6. c. 6. n. 21.

(16.) Imò miſſo Cyrenio Judæa in provinciæ formam redacta eſt, vid. Joſeph. Antiq. lib. 18. c. 1. & ſeqq. it. lib. 2. de Bell. Jud. c. 3. confer. etiam Luc. c. 3. v. 1.

(17.) Hebr. אנטיפס, ita Munſteri codex, quem hic potius ſecutus ſum, quam noſtrum, ubi אנטיפר i. e. Antipater legitur, quamvis duo iſta nomina ab ipſo etiam Joſepho promiſcuè uſurpari videantur, vid. Joſeph. dict. l. 17. c. 11. & Joſippi Epitom. p. 191. confer. etiam cap. 42. h. lib. 5. num. 1. & infrà h. lib. 5. c. 45. num. 1. it. lib. 6. c. 6. n. 22.

בשנה הואת׳ וידו מקץ תמשה ימים
עלה על ארקלאוס וחיל הרומים ויאספהו
שר הגזל בנחשתי׳ וישלחהו אל רומה
ויומת שם וימלוך אנטיפטר אוי ארקלאוס
אחיהו ויסב שמו הורודוס׳

ipſius frater, qui mutato nomine Herodes dictus eſt.

CAP. XLIV.

[בימים ההם מת אגוסטוס הקיסר התשיר
ואחריו מלך תיבריאוס הקיסר והוא
תיבריאוס איש רע ורשע וישלח פילאטוס
שר צבא לירושלם ועלם דמי תיבריאוס
קיסר בדו ויבקש להביא העלם העירה
ומעזרתו העם מלבוא בו אל העיר כי
אמרו העם אליו לא יבוא צלם אדם
בעיר הקדש׳ ויקצוף פילאטוס שר צבא
רומה על עם יהודה ורבים מאנשי עיר
ירושלם המית בחרב גם רבים מגדולי
העיר פגרים מתים ארצה׳ ובימי
תיבריאוס הקיסר לא לבר ביחודה נעשו
נבלות כי גם ברומא ובכל ארצו׳ מחשלתו
עשו נבלות הרבה מנבלי העשים
והמשפחות׳ ועתה נספר אחת מן
הנבלות אשר נעשו ברומה בימי תיבריאוס
הקיסר׳ בימיו ויהי אשה אחת ברומה
יפה

PEr illos dies obiit Auguſtus, Cæſar benignus, (1.) atque ſucceſſorem in imperio reliquit Tiberium, virum improbum minimeque bonum, is Pilatum, (2.) exercitus ſui ducem, Hieroſolymam miſit, qui imaginem Tiberii Cæſaris, ſecum allatam, urbi inferre conatus eſt; ſed populus eum, ne urbem cum imagine intraret, prohibuit eique dixit: non veniat in urbem ſanctam imago hominis; quô facto Pilatus, exercitus Romani dux, ad iram adverſùs gentem Judaicam commotus eſt, multosque ex populo urbis Hieroſolymitanæ gladio interemit, (3.) quanquàm non pauci etiam ex ipſius militibus â Judæis proſtrati atque interfecti ſint; multa autem, imperante Tiberio Cæſare, perpetrata fuerunt ſcelera non in Judæa ſolùm, ſed etiam Romæ & in omnibus imperii ejus ditionibus. Jam unum ex flagitiis, quæ Tiberii Cæſaris tempore Romæ commiſſa ſunt, referamus. Erat ipſius ætate Romæ fœmina quædam inſigni forma ac decora admodùm facie, quæ gratia & venuſtate omnes ſupera-

(1.) In Hebræo hic habetur החסיד, i. e. probus clemens, ſcil. ac mitis; cæterum de obitu Auguſti vid. inter alios etiam Joſeph. Antiqu. l. 18. c. 3. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 13. atque Egeſipp. lib. 2. de Excid. Hieroſ. c. 3. ac Joſippi Epitom. pag. 191. it. Sueton. Auguſt. cap. 100.

(2.) De hoc vid. Joſeph. dict. lib. 18. c. 4. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 14. confer. etiam Egeſipp. l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 3 & c. 5. ubi ſcribit, quòd Pilatus Samaritanos circumvenerit, ut montem, cui nomen Gadir (fortè Garizim) peterent; ipſe verò aſcendens populum prævenerit equitatu pedeſtrique exercitu ſtraverit, confer. Luc. c. 13. v. 1.

(3.) Vid. Joſeph. l. 2. de Bell. Jud. c. 14. ubi hæc res paulo aliter narratur, confer. etiam Egeſipp. lib. 2. de Excid. Hieroſ. cap. 3. & Lucæ dict. cap. 13. v. 1.

perabat mulieres adeò, ut, quicunque eam aspiciebat, is relicto, quod præ manibus habebat, opere eandem intentè contemplaretur, multi etiam principes & magnates illam ad concubitum solicitabant, sed fruſtrà, quia casta & marito addicta erat, templaque assiduè frequentabat, nomen ejus erat Paulina; (4.) accidit autem die quodam, cùm mulier illa in foribus ædium suarum staret, ut juvenis quidam, Mundus (5.) nomine, qui curruum Tiberii Cæsaris præfectus (6) erat, illam aspiceret, ac pulchritudinis ejus amore non secùs ac igne accenderetur, quapropter certum misit hominem, qui ei diceret, si amori juvenis istius obsequi vellet, illum viginti millia (7.) drachmarum aurearum mercedem ei daturum esse; ast fœmina non solùm morem ei gerere renuebat, sed etiam arcanum illud marito suo (8.) detegebat remque ipsi narrabat, qui propterea uxorem suam domi continebat, ne egrederetur. Quocircà Mundus, cùm videret, Paulinam verbis suis haud obtemperare, rem alia aggrediebatur via, quâ illius compos fieri posset: quapropter sacerdotem, qui templo Romano tunc temporis præerat, adibat; erant autem in templo illo duo simulacra, unum Isidis (9.) alterum Anubis nomine; Anubis autem majori in honore apud populum

יפת תואר ויפת מראה עד מאד ותהי מלאה חן ויפי על כל הנשים וכל הראיה היו עוכבים מלאהבם ומפתים אליה: ורבים הראשי לשכב עמה שרים וגדולים ולא יכולו כי היתי אנעה ובעולת בעל ושמה פאולינה ויהיה האשה מתעדת לבית הפלהה: ויהי יום מימים והיתי האשה בפתח הבית ויראא אותה בחור אחד ושמו מונקלוס והוא שר הרכב של הקיסר הנבראים ותבער בו אהבתה באש עד יפיה ועל התמתה וישלח אליה שלית לאמר לה כי אם תהיה לשכב עמה הבחור יתן שכרה כי אלף דרכמונ ותב ותאמן האשה לשמוע ותגלה את הסוד ותספרהו לבעלה: ויהי הוא מאז שמעה מלאת מביתו ויוא מונקלוס כי לא האשה פאולינא אליו ויתחכל בדרך ארמית להשג וילך אל הכהן אשר היה על הכוכל שהוה בראשה בימים הדם ובהכל הדוא היו שני צלמי שם האחד אסורים ושם השני אנוב ואנוב הוה

(4.) Confer. hic Josephi Antiqu. lib. 18. c. 4. & Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 4. & quamvis de autorum istorum fide dubitandum non sit; miror tamen, quòd Tacitus, Annalium Scriptor diligentissimus, facti hujus tatis notabilis nullam fecerit mentionem, nec Suetonius in vita Tiberii.

(5.) Hebr. מונקלוס, sic Munsteri codex, quem hic sequi malui, quàm nostrum, ubi corruptè legitur מונקלום, Josephus loc. alleg. nominat illum Decium Mundum.

(6.) Equestris militiæ dux appellatur ab Egesippo l. 2. de Bell. Jud. c. 4.

(7.) Consentit Egesippus loc. alleg. sed Josephus Antiq. lib. 18. c. 4. scribit, Mundum Paulinæ obtulisse ἑκατὸν μυριάδας δραχμῶν i. e. 200000. drachmas, quam summam viginti millia coronatorum facere à doctis annotatum esse scribit Corn. Gualtherus in notis ad Egesippi l. 2. dict. cap. 4.

(8.) Is Saturninus appellabatur, vid. Joseph. loc. alleg.

(9.) Hebr. אסורים, sic in Munsteri codice, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè legitur אסוריס, vid. Joseph. dict. lib. 18. c. 4. & Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 4. confer. auctor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire Critiq. des dogmes & de cultes &c. Part. 3. Traité du Veau d'Or, cap. 8. & 9. ubi plura de Isidе, it. Ejusd. Part. 4. Traité 4. c. 9. pag. 656. edit. Amstel. ubi de Anube agitur.

דית גדול בעני העם מאסורים להתעוהם יותר: וילך הבחור אל הכהן ויתן לו אלף דיכמוני זהב להסירת את האשה ולהביאה אל היכל לילה לעשות עמה הוא את האות בפיו עמה: וילך הכהן בערמה ויבר אל האשה לאמר כה דבר אנוב האלוה הגדול באי אל היכל ושכבי נבית מובה ואקבל בלילה ואעבר לך בסתר בי אתברוך אשר תהיי נביאתי ותשמח מאד האשה ותסף לבעלה הדברים האלה ואמר לה אישה ומי יוכל למנוע מאשר ישאל האלהים והלך האשה אל ההיכל ויפרשו אליה נעוהיה לנבח המובח מטה בבודה והשכב שם האשה בלילה הדוא ותצאן נעוהיה מן ההיכל כי בן עזה הכהן והי בשכבה ויקם הבחור מאחרי המובח בדמות אנוב ויבא תחת בגדיה ויפול עליה בשכיבה ותיקץ האשה ותשלוט ותאמר מי אתה ואמר אנכי אנוב באתי באהבתך ותאמי האשה אם אתה אלוה למה הראותה לי האשה ההוכל אלוה להתעיב עכב אישה ויאמר לה הבחור יכל עכב אשה ופה כמוכך וגם אשה אחר עיתה כן והלך לו את לוכים אלה כמוני וגם נשים רבות ילדו אלה

(10.) Imò Ida, patris liberta, ac fraudium ma hinatrix, rem hanc primum sacerdoti detexit, prout Josephus dict. l. 18. c. 4. scribit, hæc respicere videntur verba illa Juvenalis Satyr. 6. Iliacæ sacraria lenæ, quæ Tiraqueli, L. Connubiali 15. n. 107. hanc in rem allegat.

(11.) Munsteri codex hic addit: עד בלי שובע i. e. insatiabili cupiditate.

(12.) In dicto Munsteri codice hic ita legitur: כי ויא־ית אשרית יפרית כמותך כן קבלרת עליה אלוה ונ' i. e. Rhea enim, mulier pulchra, ut tu es, suscepit super se Deum &c. sic Munsterus vertit. Egesippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 4. meminit Ledæ cujusdam, quæ Jovis concubitu potita sit, nisi forte pro Leda legendum Rhea.

(13.) Hebr. אדה יבים, sic Munsteri codex, quem hic potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè, ut puto legitur: אדה לוכים vid. Egesipp. dict. l. 2. c. 4.

lum erat, quàm Isis. Juvenis itaque (10.) sacerdotem adiit eique mille drachmas aureas dedit, ut mulierem deciperet illamque in templum noctu introduceret, quò juvenis libidinem suam cum illa explere posset. Quapropter sacerdos mulierem dolo aggrediens ei dixit: sic locutus est Anubis, Deus magnus: ingredere templum & è regione altaris mei dormi; ego verò noctu consurgam ac tecum secretò loquar, te enim elegi, ut vates mea sis, hoc cùm audisset fœmina idque marito suo valdè læta narrâsset, ille: ecquis, inquit, denegare poterit, quod Deus postulat? abiit igitur in templum fœmina ibique in lecto honorifico, à puellis suis strato, è regione altaris nocte illa cubavit; postquàm verò ancillæ ejus è templo egressæ erant, (sic enim sacerdos præceperat) atque mulier obdormiverat, à posteriori altaris parte surrexit juvenis Anubis specie atque sub fœminæ vestes semet insinuans in illius complexum ruit, (11.) quamobrem mulier expergefacta: quisnam tu es, inquit; ille verò respondit: Anubis ego sum, qui amore ergà te inductus hûc veni, cui illa, si tu, ait, Deus es, cur mulieris desiderio teneris? numquid Deus rem habere poterit cum fœmina? imò verò, respondit ille, poterit, si pulchra sit fœmina, prout tu es, nam alia quædam fœmina (12.) idem fecit, quæ Jovem, (13.) Deum, sicuti ego sum, peperit, multæ quoque mulieres Deos mihi similes pepererunt, hisce verbis fidem adhibens mulier: ô beatam me inter mulieres, ait, quam

quam Deus amore ſuo dignatus eſt! quocircà fœmina concubitum juvenis haud abnuit, qui ad diluculum usque cum illa dormivit; illuceſcente autem die mulier in domum ſuam abiit valdè læta ac marito ſuo omnia, quæ ſibi in templo eveniſſent, narravit, quapropter ipſe quoque admodùm gaviſus: ô felices nos, inquit, quos Deus reſpexit! omnes etiam mulieres beatam illam prædicabant, dicentes: ô te felicem, Paulina, quæ Deo, Anubi, ſociata fuiſti; accidit autem poſteà, ut Mundus Paulinam conveniens ſic alloqueretur: felix es, Paulina, quæ magno Deo, Anubi, conjuncta fuiſti, hinc diſce, quæſò, ut, quemadmodum Deo petitionem haud denegaſti, ita nullius hominis preces reſpuas, & ſicuti arcana tua Deum non celaſti, ita nullius imposterùm rogationem recuſes, (14.) Deus enim ille magnus mihi dedit, quod tu mihi denegâſti, ipſe temet in templum deduxit ac te mihi tradidit, ut deſiderium meum tecum explere potuerim, tu voluntati meæ ſpontè morem gerere ac viginti millia drachmarum aurearum, quas tibi obtuli, accipere recuſaſti; Deus autem gratis ſine ulla pecunia petitioni meæ annuit, dum nomen meum erat Mundus, tu voluntati meæ obtemperare noluiſti; cùm verò Anubidis nomen adſumerem, omne deſiderium meum explevifti, diſce igitur deinceps, Paulina, voluntati meæ obſequi. Cùm hæc audiſſet mulier, maximo illa dolore affecta fuit eò, quòd à juvene deluſa eſſet, remque omnem marito ſuo narravit, qui illam quidem accuſare non poterat, quia ipſo volente ac jubente in templum abierat, ſed Tiberius Cæſar, cùm ad illum ejus rei fama perlata eſſet, ſacerdotem interfici (15.) templumque dirui ac ſimulacra in Tyberim, fluvium, demergi juſſit; juvenem autem non interemit, nam nimio illum affectu & amore ergà mulierem id commiſiſſe dixit; eundem

(14.) Confer. hic Egeſipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 4.
(15.) Joſephus dict. lib. 19. cap. 4. ſcribit, Tiberium juſſiſſe, ut ſacerdotes in crucem agerentur, confer. etiam Egeſipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 4.

dem tamen procul ab urbe in exilium egit. Hoc igitur flagitium, Tiberii Cæſaris ætate perpetratum, ideò hic perſcripſimus, ut notum fieret, ejusmodi ſcelera per omnem imperii illius ditionem commiſſa fuiſſe. (16.)

CAP. XLV.

MOrtuo igitur Archelao, Herodis regis filio, Antipas (1.) frater ejus, in regno ſucceſſit, adſumptô Herodis nomine, hic omnes, qui antè ipſum fuere reges improbitate ſuperavit nec ullum fuit ſcelus, quod non perpetraret; undecim autem annos ſuper populum Iſraëliticum regnavit, hic ipſe Antipas fratris ſui, Philippi, adhuc viventis, uxorem duxit (2.) in matrimonium, & quamvis illa ex ipſius fratre habuerit liberos, eandem tamen matrimonio ſibi junxit multosque è ſapientibus populi Iſraëlitici interfecit, Johannem (3.) quoque magnum ſacerdotem (4.) interemit,

(16.) Ut ex eo deformitas colligeretur Imperatoris, ſicut enim boni principis vita probitatis quædam præſcriptio & per univerſos vivendi forma eſt; ita Imperatoris colluvio lex flagitiorum eſt, verba ſunt Egeſippi lib. 2. de Bell. Jud. c. 5.
(1.) Hebr. אנטיפס ſic Munſteri codex rectius, quàm noſter, ubi legitur אנטיפטר Antipater; cæterum pro את אוקילוס, legendum puto: את ארכיל i.e. fratrem Archelai, nimirum ר pro ד, facili litteræ mutatione, ſic & Munſterus hic legit אחיו, i. e. fratrem ejus (Archelai, ſcil.) vid. quæ ſuprà h. l. 5. c. 43. n. 17. notata ſunt. confer. & infrà l. 6. c. 6. n. 22.
(2.) Vid. Joſeph. lib. 18. c. 7. atque Egeſipp. l. 2. de Bell. Jud. c. 5. & cap. 12. it. Joſippi Epitom. pag. mihi 191. confer. & ſupr. h. lib. 5. c. 43. n. 6. & 7.
(3.) Munſteri codex poſt: יוחנן ita legit: אשר אשרי שבילות הטבילו וגו i. e. qui baptiſmum celebravit & in exilium actus eſt &c. reliqua hic interjecta in codice illo omiſſa ſunt, vid. num. ſequ. 7. h. cap ibique not.
(4.) Hebr. כהן גדול, ſic in noſtro codice hic habetur; quæ tamen in Munſteriano non leguntur, prout num. antec. 3. notatum eſt; nomen autem magni ſacerdotis Johanni hic tribuitur, non, quòd ſummus ſacerdos ſeu pontifex fuerit Judæorum; ſed quia vir magni fuit nominis & autoritatis multosque ex Judæis habuit aſſeclas, ſic & Luc. c. 1. v. 15. de illo dicitur: ἔσται μέγας, erit magnus, confer. Zæmach David Part. 1. ad annum 770. Millen. 4. & Chron. Templi ſecundi fol. 54. col. 4. alleg. Will. Cave, in Antiqu. Apoſtol. Matth.

אשרת ארון כוליפוס לאשרה וירעזו
רוא יוחנן אשר נטבל ויגלה תיבריאוס
קיסר מלך ויומי את אדומים לארץ שפיד
ומת שם: וימלוך תחתיו אגריפס בן
אריסטובולוס בן הורדוס הגדול וימלוך
עשרים ושלש שנה וימי מת תיבריאוס
קיסר וימלוך התחתיו גיום אשר הרשע
מבל אשר היו לפניו וקרא את שמו
אלוה: ויצו לעשות ולבנות לו מובחות
בכל הארץ ולהוביר שמו אלוה ולשבע
בשמו

(5.) quia dixerat: non licet tibi in matrimonio habere Philippi, fratris tui, uxorem. (6.) hac igitur de causa interfectus fuit Johannes, qui baptismo tinctus est; (7.) Tiberius autem Cæsar, Romanorum imperator, Herodem in Hispaniam relegavit (8.) ubi & vitam finiit. (9.) huic in regno successit Agrippas, filius Aristobuli, qui Herode Magno prognatus erat, regnavitque viginti ac tribus annis. (10.) Per eosdem dies mortuus est Tiberius Cæsar ac successorem in imperio habuit Cajum, (11.) hic omnes, qui antè ipsum fuerunt, imperatores sceleribus superavit, is ipse se Deum vocavit (12.) & per

(5.) Josephus dict. lib. 18. c. 7. scribit, Johannem in castellum Macherunta abductum ibique obtruncatum fuisse, confer. & Joh. Lightfooti Chorograph. Johanni præmissi cap. 3. §. 6. ubi de castello Macherunte plura. Hic Johannes Βαπτιστὴς vocatur à Josepho loco jam dicto, ac refert, vulgò creditum fuisse, Herodem Antipam ob Johannis cædem ab Areta, Arabum rege, clade affectum fuisse, confer. & Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 5. & cap. 12. in. Iosippi Epitome pag. 191.

(6.) Eadem penè verba habentur apud Marc. c. 6. v. 17. vid. & Matth. c. 14. v. 3. & Luc. c. 3. v. 19. confer. & Egesipp. lib. 2. de Bell. Iud. c. 5. & c. 12.

(7.) Hebr. אשר נטבל, sic in nostro codice; sed rectius ut puto, Munsterianus habet: אשר עשה מבולה i. e. qui baptismum celebravit, vid. quæ num. antec. 3. notata sunt posse etiam dicere, participium Niphal hoc loco actionem denotare vel Drusio judice in parallelis sacris pag. 94. a. quin Rabbinis insolens non est, ejus conjugationis participium pro Benoni ponere. Sic legitur in Schemoth Rabba sect. 44. pag. 152. col. 4. parabola de rege, qui iratus conjugi spernit intercessoris pro ea preces לא חיה נשמע לו quod sequenti statim linea tertia effertur: ולא חיה המלך שומע לו i. e. neque ille rex obtemperavit, vid. Sebast. Snellii Dispur. ad R. Isaac Abrabanell. Thes. 31. confer. Versio Syriaca Matth. 10 v. 32. verb. נוראה i. e. confitebor. & ibid. v. 33. verb. נכפור i. e. abnegabo.

(8.) Idem refert Iosephus lib. 2. de Bell. Iud. c. 16. à ipso tamen dissentire videtur in lib. 18. Antiqu. c. 9. ubi scribit, Herodem à Cajo Caligula Lugdunum, Galliæ oppidum, relegatum fuisse; sed priori sententiæ adstipulatur & Egesippus l. 2. de Bell. Iud. c. 5. & c. 12. & Iosippi Epitome pag. 191.

(9.) Postquam undecim annis regnaverat, prout in Iosippi Epitom. dict. pag. 191. habetur.

(10.) Vid. quæ infrà h. cap. n. 23. annotata sunt; omittitur autem hic magnificum illud præconium, quod Josephus lib. 18. c. 7. tribuit Servatori nostro, Iesu Christo, quod an Iudæi ex Hebræo volumine eraserint, an ipse autor noster data operâ id omiserit, ne suis illudere videretur, incertum est, sequit Munsterus hic in notis: ceterum de hoc Iosephi testimonio vid. inter alios Isa. Voss. Chronol. Sacr. c. 17. ubi illud defendit, nonnullis placet, assensum sustinere, confer. Dan. Huet. Demonstr. Evang. Propos. 3. n. 18. it. Egesipp. de Bell. Iud. lib. 2. cap. 12. ac D. Thom. Ittigii Prolegom. ad novam Iosephi Græco-Latini editionem, quæ Coloniæ anno 1691. typis excusa est.

(11.) Vid. Sueton. in ejus vita & Egesipp. dict. l. 2. c. 5. & 12. it. Iosippi Epitom. pag. 192.

(12.) Suetonius in Ejus vita cap. 22. scribit, quod Cajus consistens sæpè inter fratres Deos (Castorem & Pollucem) medium se adorandum adeuntibus exhibuerit & quidam eum Latialem Jovem consalutarint, templum etiam num.i-

בשמי כל אדם ויאותו לקולו כל גוים
ויבני לו מובחות וישבעו בשמו ויכחידוהו
באלוה וק היהודי לא אבו לשמוע לקולו
ויהעותו על זה מלרמות ויאמרו היהודים
ויתי נשות ולא נשמע לקולו ולא נעבוד
לו׳ בימים ההם שלחו אנשי ארץ
מצרים שליח אל גיום מלך רומא וישמע
אפיון וגם ויהודים שלחו במו כן שליח
אל גיום המלך וישמע לקולו איש חכם
מאד אשר עשרים ספרים חיברו׳ ויען
אפיון לפני גיום מלך רומא ויאמר כי
הגויים יכירו שמן אלהים ויבנו לך
מובחות וישבעו בשמך בשם אלהים רק
אלה היהודים לבדם׳ ויען אליו פילו
שליח היהודים ויאמר אמנם כי אנחנו
נאמין באלהי ישראל ולא נבנה מובח
רק ליי אלהינו ולא נזבח שם אלהים
אחרים ולא נשבע וזלתי בית לבדו
ואנחנו נמסור נפשותינו למות ולא נשמע
לדבריכם׳ ויקצוף גיום על פילו השיבם
וישלחהו מלפניו בבזיון ויצא לועץ
וידבר אל היהודים אשר היו מקיו אותו
בחצר המלכי ויאמר אליהם ויטיבו
דרכיכם וישבו אל יי בכל לבבכם כי
עת צרה הוא ואמרו היהודים איש לאחיו
לא תסכו היום כי עת צרה היא לישראל
כי קונך גיום מלך רומא מאד אבל יש
רפואה

& per omnem terram altaria sibi exstrui nominisque sui, tanquam Dei, mentionem fieri jussit, voluit etiam, ut omnes homines per ipsius nomen jurarent, (13.) cunctæ igitur gentes illius mandato morem gesserunt eique altaria erexerunt & per ipsius nomen jurârunt ejusque, tanquàm Dei, mentionem fecerunt, soli Judæi illius præcepto obtemperare recusârunt (14.) cumque propterea bello peterentur, illi: moriamur potius, dixerunt, quàm ut Cæsari morem geramus eique obsequamur. Per eosdem dies Ægyptii legatum, Appionem nomine, (15.) miserunt ad Cajum, Romanorum Imperatorem, ad quem etiam Judæi legatum misere Philonem, virum valdè sapientem, qui multos composuit libros. Appion igitur coràm Cajo, Imperatore, hunc in modum verba fecit: omnes gentes nominis tui, tanquam Dei, mentionem faciunt ac tibi altaria erigunt & per nomen tuum Divinum jurant, exceptis hisce Judæis; Philo autem, Judæorum legatus, ei respondit: Deo Israëlis fideles sumus nec ullum exstruimus altare, nisi Domino, Deo nostro. neque nominis Deorum aliorum mentionem facimus, nec per alium quenquam, nisi per Deum nostrum, juramus paratique sumus, animas nostras profundere potius, quàm ut dictis vestris obediamus; Cajus autem Cæsar Philoni, Judæorum legato, valdè succensens eundem cum ignominia ac contemptu à se dimisit, (16.) is igitur, cùm exiisset, Judæos, in aula Imperatoria ipsum exspectantes, ita allocutus est: emendate vitam vestram & ad Dominum toto corde convertimini, quia tempus istud calamitosum est. Judæi itaque inter se dixerunt: nemo nostrum hodiè

num ini suo proprium & sacerdotes & excogitatissimas hostias instituerit, confer. etiam Joseph. Antiq. lib. 18. c. 10. & l. 2. de Bell. Jud. c. 17. ac Iosippi Epitom. p. 192.

(13.) Consentit Josephus loc. alleg. vid. & Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 5.

(14.) Tacitus Histor. lib. 5. c. 9. ita scribit: Judæi jussi à C. Cæsare effigiem ejus in Templo locare, arma potius sumpsere, quem motum Cæsaris mors diremit, confer. etiam Egesippus loc. alleg.

(15.) Idem refert Joseph. dict. lib. 18 cap. 10.

(16.) Confer. Joseph. Antiqu. d. lib. 18. c. 10. & 11. ut & de Bell. Jud. lib. 2. c. 17.

רפואה לדבר ועזרה באו ונשוב לעזרה
הראשונה הישנה עזרת אבותינו הוא יי
אלהינו וילכו לבית התפלה ויקדשו צום
ויקראו עצרת שלשי ימי ויקראו אל יי
אלהי ישראל בתוקף ויענם יי אלהי ישראל
בצום ובתפלה ויהי ביום השלישי ויקר
יי על גוים את יוח גדודי וידלגו עלת
בחרבות שלופי ומיהורו ויבהורו
ויקמוהו חתיכות ותיכות עד אשי לא
נתן ליקבר ואכלו ובלבי ארת בשוו
ויקרי יי נקמת הדרודים מאת גוים קיסר
ומלוך התחתי בלאוריש קיסר ' ושלח
בלאוריש את פילו הרכוב את היהודים
אל ארצם בכבוד גדול ולבו וישלם
וכל עם הארץ הרסו את המבוצות אשר
בנו על שם גוים מכל ארץ ישראל '
ויהי אגריפס מלך ישראל נכבר בעיני
בלאוריש קיסר מלך רומא מאד ויעש
אגריפס והימים אשר מלך על ישראל
עשרים ושלש שנים ומלוך תחתיו אגריפס
בנו ומלוך עשרים שנה ' וגם בלאוריש
מלך

hodiè sese ungat, angustiæ quippe nos premunt, nam Cajus, Romanorum Imperator, nobis valdè iratus est; (17.) sed remedium ejus rei nobis suppetit & auxilium, venite, confugiamus ad primum illud & vetus subsidium, quo patres nostri usi sunt, nimirùm ad Dominum, Deum nostrum. Judæi igitur Templum frequentantes indicto jejunió concionem (18.) per triduum habuerunt, invocantes toto pectore Dominum, Deum Israëlis, qui etiam illorum precibus & jejuniis non defuit; sed tertio die militum animos adversùs Cajum excitavit, qui eum strictis gladiis adorti (19.) interfecerunt ac dilaniárunt & frustillatim conciderunt adeò, ut illius cadaver sepeliri non potuerit; (20) sed canes carnem ejus devorárint, sic Deus ultionem de Cajo Cæsare propter Judæos sumpsit; successit autem ei in Imperio Claudius (21.) Cæsar, qui Philonem sapientem atque Judæos magna cum gloria in patriam remisit. Cùm igitur illi Hierosolymam venissent, populus universus altaria, in honorem Caji exstructa, per omnem terram Israëliticam diruit: Agrippas verò, Judæorum rex, in magna fuit existimatione ac dignitate apud Claudium Cæsarem, Romanorum Imperatorem, (22.) is ipse Agrippas, cùm regno Israëlitico annis viginti tribus (23.) præfu-

(17.) Quomodo Cajus Petronium in Syriam adversus Judæos miserit, vid. Joseph. Antiq. l. 18. c. 11. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 17.

(18.) Ita dictionem עצרת, quæ hic habetur, vertere volui, Lxx. Levit c. 23. v. 36. ἐξόδιον transtulerunt; Vulgata habet: cœtus atque collectæ, confer. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 1647. & R. Salomo ad Hoic. c. 3. v. 3.

(19.) De cæde Caij Caligulæ vid. inter alios Sueton. in Ejus vita cap. 58. & Joseph. Antiq. l. 19. c. 1. ac l. 2. de Bell. Jud. c. 18.

(20.) Suetonius in Ejus vita cap. 59. scribit, cadaver ejus in hortos Lamianos adsportatum & tumultuario rogo semiambustum levi cespite obrutum fuisse,

(21.) Hebr. קלאוריש, ita hic Munsteri codex, quem potius secutus sum, quàm nostrum, ubi corruptè legitur: בלאוריש, vid. Joseph. dict. lib. 19. c. 2. & l. 2. de Bell. Jud. c. 18. atque Egesipp. l. 2. de Excid. Hieros. c. 5. & 6. ac Josippi Epitom. pag. 192. Tacitus Histor. lib. 5. cap. 9. scribit, quòd Claudius defunctis regibus (Judaicis) aut ad modicum redactis Judæam provinciam equitibus Romanis aut libertis permiserit.

(22.) Vid. Joseph. dict. lib. 19. c. 4. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 18. atque Egesipp. lib. 2. de Excid. Hieros. c. 5. circà fin.

(23.) Vid. quæ suprà h. cap. n. 10. notata sunt; alii septem solùm annis eum regnâsse scribunt, confer. Alstedii Chronol. Tit. 9. ac Joseph. Antiq. lib. 19. c. 7. & lib. 2. de Bell. Jud. cap. 19. atque

מלך יומי בת וימלוך התחתי נתין קיסר
בימי אגריפס זה בן אגריפס וכל ימי
מלכותו לא שקטה הארץ ממלחמות
מישראל עם הסיבבו עד גלות ירושלים
לחמשה וחצי גלות הורבן בית המקדש
השני בשנה עשרים למלוך אגריפס בחדש
הרשישי הוא אלול יום אב בתשעה לחדש '
ובימי אגריפס זה גרחם רבות ותעשרות
מלחמות גדולות בכל ארץ יהודה ובכל
ארץ אדם וישחיתות ואבדות ' ועשרים
שנה לא הדיל אגריפס לשלול שלל
ולבוז בו ולהרוג נפשות ועץ בכל ארץ
אדם בעץ גדולה קפרי מדים וגם בירושלם
מלה פגרים רבים עד כי עלה עליהם
סוס עבא ודמם בוחל בבר ובור וקבר יוך
את פגריהם ולבזדו ואפדרו בנחסיהם
ויוליכהו אל ויבא ואת בו שלח פולוס
את

præfuisset, vitam cum morte commutavit, (24.) cui in regno successit Agrippas (25.) ejusdem filius, qui annis viginti (26.) regnavit; eodem tempore obiit etiam Claudius (27.) Romanorum Imperator, qui Neronem (28.) Cæsarem habuit successorem: quamdiu autem (29.) Agrippas iste, Agrippæ filius, vixit ac regno præfuit, nunquam bella inter populum Israëliticum & Romanos defuerunt, usque ad Judæorum, qui Romam abducti sunt, captivitatem; hæc est captivitas illa, (30.) quâ secundum Templum desolatum est, anno videlicet vigesimo regni Agrippæ, die nono, mensis quinti, qui Ab (31.) dicitur. Hujus igitur Agrippæ ætate destructa fuit domus Sanctuarii & maxima per omnes Judææ ac Syriæ terras excitata fuere bella, (32.) quibus provinciæ illæ devastatæ ac desolatæ sunt. Isto viginti annorum spatio non destitit, Agrippas à præda ac spoliatione, ut & hominum cæde atque maximam interfectorum stragem per universam Syriam edidit, in Judæa quoque multa prostravit cadavera, donec Felix (33.) exercitus

atque infrà lib. 6. c. 6. n. 15. ac Josippi Epitom. pag. 193. in codice Munsteriano annorum numerus hic planè omissus est.

(24.) De illius morte vid. Joseph. dict. lib. 19. c. 7. reliquit autem filium, Agrippam nomine, qui decimum sep timum ætatis annum tunc temporis agebat & Romæ à Cæsare alebatur, fuit autem a Claudio missus in Judæam Cuspius Fadus, qui loco filiiminorennis regnum gubernaret, cui successit Felix, Præses, sub quo multæ seditiones in Judæa excitatæ fuerunt; interim Agrippæ junior præfuit Tetrarchiæ Philippi, Batanææ & Trachonitidi, sub quo & Hierosolyma destructa fuit, ita Munsterus hic notavit.

(25.) Junior seu secundus dictus, vid. num. præced. 24. ibique not.

(26.) Alii viginti sex annis eum regnâsse scribunt vid. Alsted. Chronol. dict. Titul. 9. & infrà l. 6. c. 6. n. 26.

(27.) Hunc veneno occisum convenit; ubi autem & per quem dato, dicit repat, ita Sueton. in Ejus vita c. 44. vid. & Joseph. Antiq. l. 20. c. 5.

(28.) Vid. Josippi Epitom. p. 192. & Egesipp. l. 2. de Bell. Jud. c. 6.

(29.) Hæc & sequentia usque ad: hujus igitur Agrippæ ætate &c. absunt à codice Munsteriano.

(30.) De decem captivitatibus Judæorum, quando illæ evenerint, vide Tractatum peculiarem, Josippi Epitomæ annexum, pag. 276 & seqq.

(31.) Is est Julius mensis, quintus à Martio, vid. infrà l. 6. c. 7. n. 1.

(32.) Hic finitur editio Hebraica eiusque versio Latina, à Munstero edita Basileæ 1541. promisit ipse quidem, se etiam bellum Judaicum seu excidium Hierosolymitanum, à Josepho Hebraicè conscriptum, Latinitate donaturum esse, sed vel morte vel alia impeditus ratione, illud, quantum quidem scio, non perfecit, confer. D. Thomæ Ittigii P. olegom. ad novam Josephi editionem Græco-Latinam, quæ Coloniæ 1691. prodiit, fol. 17. b. circà fin.

(33.) Hic Antonius Felix per omnem sæviriam ac libidinem jus regium servili ingenio exercu-, Drusil-

ercitus Romani dux, maximas adversùs illum copias validamque manum eduxit ejusque milites grassatores concidit ipsumque cepit Agrippam atque catenis constrictum Romam misit; quamvis autem Felix Eleazarum (34.) latronem Romam abduci curaverit; non tamen à sanguine penitùs purgata fuit terra, quia Judæi mutuo inter sese odio exardescentes se invicem interimebant. Eodem tempore in media urbe Hierosolymitana & in omnibus plateis ac vicis ejus, imò in ipso Domini Templo maximum exortum est malum; (35.) accidit enim, ut, si quis fortè infenso ergà alterum esset animo, is grassatorum aliquem mercede conduceret, qui permodicum gladium utrimque acutum, (36.) cui nomen erat Sica, (37.) manu sub veste tegebat, sicarius igitur iste, dum in hominum turba fortè per plateam vel per ipsum Templum incedens eum deprehendebat, quem interficere sibi proposuerat, illius lateri in turba clàm appropinquabat eumque sicà percutiens interficiebat, nec quisquam scire poterat, quisnam percussor esset. (38.) Hujusmodi facinora quotidiè à grassatoribus istis, sicas portantibus, in urbe Hierosolymitana perpetrabantur, quapropter populus valdè ingemiscebat propter interfectorum cadavera & quia semper mortem antè oculos suos versari videbat, nec tamen percussorem perspicere poterat, qua de causa mortem illam cœcam vocabant eò, quòd videri non posset. (39.) Propter sicarios igitur istos ac grassatores populus in maxi-

את אלעזר הפרץ אל הומיא לאי טרר
את הארץ מדמים כי גדלה שנאת העם
איש באויבו לשנוא ולהרוג, או צמודה
רעה גדולה בקרב ירושלם בתוצותיה
ובכל שוקה ובהיכל יי והיה אם שונא
איש לרעהו וישכונהו ילין ויצת מן הפריצים
ובירו הרב הזה קטנה בעל פיות הנקרא
סכין וישתה הפרץ את הסכין הזה בגויו
ויבא בתוך המון העם בשוק או בהיכל
יי וימצא את האיש אשר יבקש להרוג
ויקרב אליו בתוך העם ויגש בצדי האיש
ויכהו בסכין וימיתהו ולא נודע מי הכהו
כה עשו תמיד בכל יום תוך ירושלם
נושאי הסכינים בתוך העם ויאנח העם
אנחה חללי וואי תמיד בעיניהו את
המות והממיתו לא ראו עין כן קראו
למות הרואה מות עוויות אשר אין לה
עינים. ויהיו העם מאד מפני הפריצי
בעלי הסכינין כי קלים היו בעלי הסכינים
ומזהרים במלאכתם ואומנים להרוג נפש
בעיתם ויהיו מתחברים ומארבי עם
בני אדם יום או יומים עד כי האמין לו
אד עד כי הלך עמו בתוך העם ומכהו
בסכי וימיתהו ויכבדו לעיני העם ולא
נודע

maximo erat timore, (40.) nam sicarii illi facilè ac celeriter opus suum perficiebant ac versuti erant artifices cædis committendæ, hominibus enim sese associabant atque amicitiam per aliquot dies simulabant, donec aliquis fidem habens ejusmodi sicario unà cum illo in publicum prodibat; iste verò eundem posteà sicà percutiebat atque interfectum palàm & in speciem deplorabat, adeò, ut nemo scire posset, quisnam interfector esset. Hac celeritate & astutia, quâ sicarii isti in cæde patranda improbè uti solebant, multi perimebantur, eodem mortis genere etiam Nathan (41.) sacerdos, vir justus, benignus ac probus sublatus atq; in medio Templi atrio interemptus est, nec deprehendi poterat, quisnam illum interfecisset, multi quoque alii itidem justi, probi ac sapientes viri iisdem diebus interfecti sunt, quapropter major sicariorum, quàm belli, metus erat, hominesque media in urbe armati ac loricâ induti propter sicarios incedebant; ast vili de plebe homines, quibus loricæ ob penuriam deerant, propter sicariorum metum unà cum uxoribus, liberis atque omnibus bonis suis Hierosolymâ egrediebantur & incertis sedibus vagabantur ob grassatores istos, qui posteà Felici, Romani exercitus duci, indicabant, quòd homines quidam Hierosolymis egressi sint, ut ab imperio Romano deficerent, quapropter Felix milites suos adversùs illos eduxit eosque unà cum uxoribus ac liberis ferrò interemit, (42.) adeò, ut nemo ex illis superstes remaneret.

נודע מי הכהו וימותו רבים בקלות
המעשה הזה ובעיתת הרשע והוא
נדרג נתן הכהן איש צדיק ותמיד ושוב
ימת בתוך העזרה ולא נודע מי הכהו
ורבים כמהו צדיקים וחשדים וחכמים
נהרגו בימים ההם. ויגדל אימת בעלי
הסכינים מאימת המלחמה וילכו העם
בקרב ירושלם איש איש כלי מלחמתו
בידו מלבש שריון מפני בעלי הסכינים
אבל מדלת העם שלא היה להם שריונים
יראו מפני הריבות בעלי הסכינים ויצאו
מירושלם עם נשיהם וטפם וכל אשר
להם וילכו ללכת הנה והנה לגור מפני
הרוצחים. ויאמרו הפריצים לפילוס שר
צבא רומי כי הנה אנשי יצאו מירושלם
למרוד במלכות רומיים וישלח פילוס
אדריהם וחיל רכם לפני הריב מאוש ועד
אשה מקולל ועד יונק לא נשאר מהם
עד אחד.

Yyy 2 LIBER

Drusilla, Cleopatræ & Antonii nepte, in matrimonium acceptâ; ita Tacitus lib. 5. Histor. c. 9. confer. Joseph. Antiqu. lib. 20. c. 6. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 22. atque Egesipp. l. 2. de Excid. Hierof. c. 6.

(34.) Vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg.

(35.) Confer. Joseph. dict. lib. 20. c. 7. & l. 2. de Bell. Jud. c. 23. atque Egesippus lib. 2. de Excid. Hierof. c. 6.

(36.) Josephus dict. lib. 20. cap. 7. & lib. 2. de Bel. Jud. c. 23. scribit, acinacibus Persarum similes fuisse sicas illas.

(37.) Unde etiam Sicarii dicti, de quibus vid. Titulus peculiaris in Digestis ad L. Cornel. de Sicar. confer. Josephus loc. alleg. atque Egesipp. de Bell. Jud. lib. 2. c. 6. it. infra lib. 6. cap. 28. num. 3.

(38.) Funus in promptu; sed percussor latebat, uti scribit Egesippus dict. lib. 2. c. 6.

(39.) Sive: quòd mortis seu cædis autor videri non potuerit.

(40.) Mors in oculis, in animis timor erat, inquit Egesippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 6.

(41.) Is fuit Jonathan, summus Pontifex, quem Felix, Judææ procurator, immisso percussore interemerat, de quo vid. Jose. h. lib. 20. cap. 6. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 23. atque Egesipp. lib. 2. de Excid. Hierof. c. 6.

(42.) Vid. hic Joseph. lib. 20. c. 6. & lib. 2. de Bell. Jud. cap. 23. juxtà Græc. atque Egesipp. lib. 2. de Excid Hierof. c. 6. in fin. Idem sequ. cap. 7. scribit, quòd Ægyptius quidam Pseudopropheta triginta ferè millia Judæorum sibi associaverit & quòd insolentia hæc ægrè compressa sit, confer. Actor. cap. 21. v. 38. ubi de Ægyptio quodam, qui 4000 sicarios in desertum eduxit, refertur. Idem Egesippus cap. sequ. 8. seditionem quandam narrat, Cæsareæ inter Judæos ac Gentiles ortam, ibidem etiam de Felicis successoribus, nimirum Festo & Albino, quem posteà Florus excepit, agitur.

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

בעת ההוא נתעוררה מלחמה בין יהודים
והרומים כי מדדי היהודים ברומי כעבור
פילום שר צבא הרומי כי הקשה עלו
על היהודים ויעש בגלות בירושלם לשפוך
דם נקי ולנאוף נשים ולעשת בחולות
בעיר יהודה ובוצע ושחד ואבור׳ ובעת
ההוא באו בירושלם אגריפס
המלך להשתחות ליי בירושלם ויראא
והנה פילו לוחץ את ישראל בחזקה על
דבר רמם והרב מהם רבים בעזרה ויצא
ביחוקי לבמות ולהתחנן אל פילום
להמול על העם כי נבזתה רחמיה עליהם
ולא חמל עליהם והי כמעמק באחות
המלך בלכתה יחפה בהיכל יי ותלעג
עליה׳ ושם נמצא בחור גבור חיל ושמו
אלעזר

ER idem tempus maximum exortum eſt bellum (1.) inter Judæos atque Romanos, Judæi enim à Romanis defecerant propter Felicem, (2.) Romani exercitûs ducem, qui Judæos nimio ſervitutis jugo preſſerat multaque Hieroſolymis commiſerat flagitia, effuſo ſangvine innoxio, adulteriis ac ſtupris in urbibus Judaicis perpetratis, avaritia & rapinâ crudeliter exercitâ. Eodem tempore cùm Beronice (3.) Agrippæ regis ſoror, Hieroſolymam veniſſet, ut ibi Dominum adoraret, Felix populum Iſraeliticum per vim propter tributorum exactionem oppreſſerat multosque Judæos in ipſo Templi atrio interfecerat, quapropter Beronice ad miſericordiam commota profuſis lachrymis Felicem rogavit, (4.) ut populo parceret; ſed nihil profecit, quin potius Felix illudere viſus eſt regiæ ſorori, dum illa in Templum Domini velata (5.) procedebat; fuit autem ibi juvenis quidam ſtrenuus,

(1.) Bellum iſtud incepit anno ſecundo Geſſii Flori procuratoris; duodecimo verò Neronis Imperatoris, prout ſcribit Joſephus Antiqu. lib. 20. c. 9. & in Præfatione lib. de Bello Judaico; fuit autem is annus decimus ſeptimus regni Agrippæ menſe Majo, ſicuti idem refert Joſephus lib. 2. de Bell. Jud. c. 25. Tacitus Hiſtor. l. 5. c. 10. ita ſcribit: duravit patientia Judæis usque ad Geſſium Florum procuratorem, ſub eo bellum ortum.

(2.) Joſephus dict. lib. 20. c. 9. ſcribit, quòd Geſſius Florus, Albini ſucceſſor, Judæos tot malis afflixerit, ut illi tandem arma arripere coacti fuerint, idem refert lib. 2. de Bell. Jud. c. 24. 25. & ſequ. conſer. etiam Joſippi Epitom. p. 193.

3.) Vid. Joſeph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 26. & Egeſippus lib. 2. de Excid. Hieroſ. c. 8. Hæc Beronice vocatur Berenice Actor. c. 25. v. 13. & 23. conſer. etiam Joſippi Epitom. p. 194. inſiâ l. 5. c. 18. n. 6. & c. 33. n. 4.

(4.) Egeſippus dict. l. 2. de Bell. Jud. c. 8. ſcribit, non Felicem, ſed Florum à Beronice rogatum fuiſſe, ut populo Judaico parceret, quod verius puto.

(5.) Hoc nomine autor noſter videtur innuere Talles ſeu phylacteria, quibus Judæi orantes uti ſolebant, prout ipſis adhùc in more poſitum eſt, vid. Buxtorf. Synag. Jud. c. 9.

us, Eleazarus (6.) nomine, Ananiæ Pontificis maximi filius, qui, dum pater ejus ſummo fungebatur ſacerdotio, juvenis erat robore animique fortitudine inſignis, is, poſtquàm calamitates vidit, quibus Felix populum Iſraeliticum affligebat, maximo Zelo commotus tubam inflavit, quô ſigno audito juvenum graſſatorumque, ad bellum paratorum, catervæ ad illum convenerunt & inſtructa acie cum Felice atque militibus Romanis prælium commiſerunt eorumque maximam ediderunt ſtragem, ſic Eleazarus Felicem omnesque ipſius copias devicit atque humi proſtravit, adeò, ut Felix ſolus, relicta Hieroſolyma, in Ægyptum profugere coactus fuerit: hic, dum in itinere Agrippam regem, Româ à Nerone Cæſare venientem, deprehendit, (7.) omnia ei narravit, quæ ſibi Hieroſolymis eveniſſent, prætercâ Agrippæ regi, tunc temporis ex Ægypto revertenti, ut Hieroſolymam proficiſceretur, Beronice, ſoror ejus, literas miſerat, quibus illum ad auxilium, Judæis ferendum, hortata erat; univerſus autem populus Agrippæ regi ex urbe Hieroſolyma ſexaginta ſtadiorum (8.) itinere obviam proceſſit atque humi procumbens regem læta acclamatione excepit, dicens: vivat Dominus noſter, rex Agrippas! Is igitur, poſtquàm de pace urbis populique incolumitate percunctatus eſt, Hieroſolymam intravit, comitatus duobus magnis principibus Romanis; & ſtatim atque rex oppidum ingreſſus eſt, univerſa multitudo maximo clamore ſublato dixit: ſerva nos, rex, & auxilium fer nobis, non enim amplius ſubjecti erimus Romanis. Agrippas igitur, cùm hæc audiſſet, miſertus eſt populi eique pepercit; ſed ſermo vulgi de Romanorum jugo excutiendo ei non placuit, quapropter populum Iſraeliticum & optimum

אלעזר בן ענני כהנה אביו כהן גדול והוא
בהור׳ קנני וכהרן ואלעזר בנו איש בחור
חוק ואמין לבב מאד ויריא רבדבור אדת
כל אשר עמה פילום לישראל ויקצף
קנאה גדולה ויתקע בשופר ויאספו אליו
אנשים בחרים ופרשי אנשי מלחמה
ויעזור שלחמה ויתך עם פילום וגם
בחורי רומי וילחמו בהם ויכו בהם
מכה גדולה׳ ויגבר אלעזר על פילום
וכל גדודיו סלה ארצה ויברח פילום
מירושלם וילך פילום לבדו אל ארץ
מצרים ויהי בנוסו ממנו בדרך אגריפס
המלך בא מרומי מאת נארון קיסר לבוא
ארץ יהודה ויספר לו את כל אשר קרהו
עם בחורי היהודים כי אז בא המלך
אגריפס ממצרים לירושלם ותשלח אשתו
ביחוקי אגרת גל אדיות המלך אגריפס
להיות בעזרת היהודים וגם כל העם
יצא מירושלם לקראת המלך אגריפס
דרך שני ימים וישתחוו לו ויאמרו יחי
אדוננו המלך אגריפס׳ ויחדש המלך
אגריפס את שלום העיר ואת שלום העם
ויבא המלך בירושלם ועמו שני שרי רומים
במדעתו גדולים׳ ויהי בבא אגריפס
המלך בתוך ירושלם ויעקר כל העם אל
המלך צעקה גדולה ויאמרו וישיענו
המלך והוי ידך עמנו לעזרתנו כי לא
נעבוד רומים עוד׳ ויהי בשמוע המלך
את הדברים ויחדם המלך על העם ויתמול
עליהם

(6.) De iſto Eleazaro vid. Joſeph. l. 2. de Bell. Jud. c. 30. ac Joſippi Epitom. p. 194.

(7.) Conſer. hic Joſippi Epitom. pag. 194. & ſeq.

(8.) Idem refert Egeſippus l. 2. de Bell. Jud. c. 8. cæterum de dictione שתין, quæ hic habetur, vid. quæ ſuprà lib. 3. c. 17. n. 15. ac l. 5. c. 41. n. 6. dicta ſunt.

mamquemq; ex illi9 senioribus atq; Ananiam, Summum Sacerdotem, in atrium Templi (9.) convocavit eisque omnem Romanorum potentiam eorumque robur & imperii vires enarravit (10.) cunctasque gentes, à Romanis circumcircà vastatas ac funditus deletas, recensuit eosque rogavit, ne Romanos bello lacesserent neve reliquias populi Israëlitici perderent; præterea hæc quoque ad eosdem verba fecit: audite, fratres mei, atque dictis meis animum advertite, probè novi, quòd animis vestris maximus inhæreat dolor ac mœror, sicuti & ego vobiscum pariter excrucior atque dolore afficior, quòd viribus ad bellum adversùs Romanos gerendum destituamur; sed, si consilio meo obtemperaveritis, benè vobiscum agetur, nam ubi consilio locus datur, ibi etiam salus erit. suscipite in vos paululum temporis principum Romanorum jugum, donec literas de pace ad Cæsarem Neronem misero, ut principes illos à vobis removeat nec vosmet ipsos præproperè in libertatem vindicate, quia multi mortales, dum libertatem quæsiverunt, in gravem inciderunt servitutem, non pauci etiam è populo nostro improbi ac perversi bellum excitare cupiunt præliisque delectantur atque hoc illorum studium est, ut improbitate sua bonos secum in exitium trahant. Propterea dictis meis obtemperate, nam, qui prudens est, is per se, quid conducat, intelliget; qui verò insipiens est, ille ex oratione mea prudentiam sibi comparet, quapropter silentium præstate, id enim & mihi & vobis utile erit, ut ego quietè loquar vosque auscultetis atque animum advertatis, (11.) quòd si non tacueritis, sed obstreperitis ac contentiones & rixas excitaveritis, duo perpetrabitis mala, alterum, quòd me loquentem interrumpetis, alterum, quòd aures

עליהם אבל דרש בעיני המלך אך יפה מאד בשמעו את דברוהי אשר דבר ו העם למודי במלחות הזאת ואמנם העם בעודה בחיר ותיכל וכל וקני ישו את הטובים שבהם והבחין הגדול ענני וזי לקח את כל גבורת רומים ואת עיר ממלכתם ואת כל הגוי אשר השה תך סביב עד בלי השאיר שריד ופליט ויי תצן אליה לכלתי התגרות ברומים ולבזות השרת את פלשתי ישראל ודבר אליהם המלך עוד כדברים האלה לאמר שמעו ואזינו אחי ידעתי כי מאוב גדול ולצב בלבבכם וגם אני אתעצב ואדאג עמכם כי אולה ידינו להלחם ברומי אבל אם השמעו לעצתי או כוף לכם כי במקו העצה שם התשעך יאו עליכם מעט את עול שרי רומא עד אשר אשלה אגרת דברי שלום אל ניארון קיסר ויסר מעליכם את השרי האלה ואל המרדו לצאת לחרות כי רבי מבני אדם במקשם חיות יפלו בעבודה קשה וחיים מקצינו רעים ובני בליעל מבקשי לגדות מלחמות וישמחו במלחמי כי זה מעשה ויפלו הטובי ברעתם על כן שמעו דברי ומי שהוא חכם יבין מעצמו ומי שהי בטיל ילמוד מדברי על כן תהיה לכם דממה ואז טוב לי ולכם כי אני אדב בנח ואתם תשמעו ודבתו ואם לא תהישו ותחנו קולכם להריב ולהתי

(9.) Egesippus lib. 2. de Bell. Iud. cap. 8. scribit, quòd Agrippas populum Iudaicum in locum quendam, Templo vicinum, qui Xystus dictus sit, convocaverit, confer. etiam Iosippi Epitom. pag. 195.

(10.) Vid. Iosephum lib. 2. de Bell. Iud. c. 28. circà med. & Egesipp. l. 2. de Excid. Hierosol. c. 9.

(11.) Confer. hic Egesipp. l. 2. de Bell. Iud. c. 9.

ולהוכיח שתי רעות העשו כי תבריחו מפי הדבור וגם מאזנים הבריחו שמוע ולא תשמעו דברי אבל האריכו אפכם כי אשלה אגרת אל קיסר ויסר מעליכם השרים האלה הרעי וישלח לכם שוטרים ענוים כי אם ידיו לכם שוטרים עניים יחשב לכם לחירות ולא לעבדות ואם שוטר זדון דרא קשה העבודה. ועתה תהיה לכם אריכות אפי ולא התרפו אותי ואת כי רשעים הם כלימה יש לרום לעשר רעה בגלוי אבל בסתר יעשו רעה ואם התרפו אתם יעזו פניהם ויעשו רעה בגלוי ומאשר הם שופטי ושוטרי יהפכו לחורת צרים ואויבים כי טוב שוטר רשע מאויב צדיק כי זה בסתר יאכל בני ארם אבל זה בגלוי ישחית אדם ואל התגרו בהם בינו והדעו בחיות דויקי אשר הם הנשת ידי בני אד והם בכבלי ברזל אחזות דובים ונמרים אם לא תתנו בהם לא יתנרו בך ויגרשו ולא ירעו ולא ישחיתו ואם תלך למקומותם ותתגר בהם יתגרו בך והיגיו אותך תפשי רבות. בינו תדעו מן הקדמת אם בתחלת המדחת תעשה לו ירפאת ביותר דיא קטה ואם תעשה מעט תשכך תמתה מעצמה והסירה. ועתה האריכו אפכם פן יתעורר עליכם קיסר וכל מלכות רומים למלחמה כי קיסר לא יבקש רעתכם ולא שלח השוטרים האלה להרע לכם אבל לא יראו עיניו ממקרב

למזרח

aures vestras impedietis, quò minùs dicta mea percipiant, quocircà iram vestram cohibete, donec literas ad Cæsarem misero, ut à vobis improbos istos principes (12.) removeat ac mansvetos vobis mittat præfectos, nam si mites fuerint gubernatores, id non servitutis, sed libertatis erit species; superbus autem rector graviorem reddit servitutem, quapropter animo vestro jam moderamini, nec præfectos vestros probris afficite, nam licèt illi sint improbi, tamen mala palàm committere erubescunt, eaque non nisi clàm & secretò perpetrant; si verò eosdem ignominiâ affeceritis, asperiores evadent & mala palàm perpetrabunt atque ex judicibus ac moderatoribus hostes fient & inimici vestri; jam verò improbus moderator hoste, quantumvis justo, melior est, ille enim homines clàm lædit, iste verò eosdem palàm perdit; quapropter cavete, ne rectores vestros lacessatis, feras considerate sylvestres, quæ sub hominum sunt custodia ac catenis constrictæ tenentur, nimirùm leones, ursos ac pardos, si bestias istas non provocaveris, illæ in te non irruent, sed quietè agent, nec lædent nec lancinabunt; si verò ad ferarum loca accesseris easque irritaveris, & ipsæ in te impetum facient & te aliosque multos simùl interficient, considerate febrim ardentem, si ab initio remedium intempestivè adhibueris, (13.) augebitur potius, quàm sanabitur morbus; si verò paulatim medicinam ei attuleris, fervor ejus sponte remittet ac tandem desinet, quocircà animi vestri impetum cohibete, ne Cæsarem totumque imperium Romanum ad bellum contrà vos excitetis, non enim perniciem & interitum vestrum qværit Cæsar, nec rectores illos ideò hùc misit, ut malum vobis inferant; sed, quia ipse ab occidente ad orientem usque videre non potest, (14.) nec ab urbe Roma ad hunc usque

(12.) Præfectos intelligit provinciæ Judaicæ ejusque rectores, sicuti paulò post in ipso sequitur textu.

13.) Quoad simile istud confer. etiam Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 9.

(14.) Idem refert Egesippus dict. l. 2. c. 9.

que locum manus suas extendere valet (humano enim corpore præditus est) ideò ministris suis utitur. Expectare igitur, donec legatos ad Cæsarem mittam, ut rectores illi à vobis sine turbis ac bello sanguinisq; effusione removeantur, ac, quamvis Romanorum imperio obstinatè arma inferre velitis, vires tamen vobis desunt, quia Deus illis ubique terrarum auxilio fuit ipsique rerum domini sunt per universum orbem ac cunctæ gentes eis tamdiu obediunt, donec illorum quoque finis adveniat, omnes quoque populi ipsis servorum instar in bello præstò sunt, ac vires suas cum illis conjungunt. Quapropter audite nunc gentium à Romanis devictarum nomina, quæ dedecus esse haud putant, Romanorum obtemperare imperio. Gens quædam Athenienſis (15.) dicta, Græciam incolens, potens ac prævalida fuit, quæ domos suas atque urbem incendit, ne Xerxi, (16) Persarum regi, obediret, qui cum exercitu validissimo ac robustissimo & copiis penè innumerabilibus, quibus universa Asia vix sufficiebat, Athenienses invaserat, huic regi parvum videbatur mare capiendæ navium suarum multitudini isque angustum existimabat terræ spatium ferendis militum suorum copiis, nam superbus iste Persarum rex secum cogitabat, se militum suorum pedibus mare exsiccare idque aridum efficere, ac terram navium suarum multitudine opplere eamque maris instar efficere posse, (17) tantam ille arrogantiam animo suo conceperat propter exercitus sui multitudinem. Athenienses verò contrà regem illum copias suas eduxerunt prœliumque cum ipso commiserunt multaque militum ejus cadavera humi prostraverunt adeò, ut ipse solus navigiolo aufugiens inco-

(15.) Ita hic intelligo ac verto nomen יונית, quod hic in codice nostro habetur, confer. Joseph. de Bell. Jud. lib 2. cap. 28. circà med. & Egesipp. lib. 2. de Excid. Hierof. c. 9.

(16. Sic interpretor hic nomen פרסי, quod in exemplari nostro habetur, ubi nomina propria valdè corrupta leguntur, qua de re jam sæpè dictum est, confer. Joseph. & Egesippus loc. alleg. & Cornel. Nepos in vita Themistoclis.

(17.) Quem in terris navigantem, in fluctibus gradientem nec maria ceperunt nec terra sustinuit, verba sunt Egesippi lib. 2. de Bell. Jud. c. 9.

incolumis evaderet, is ipse Athenienſium populus, qui Xerxem, Persarum regem, devicit magnasque & prævalidas gentes subjugavit, Romanorum imperio jam subjectus est. (18.) Macedonum quoque genti, quæ quondam multa eaque præclara edidit facinora, jam princeps quidam Romanus, Agesilaus (19.) nomine, præest, à quo gens illa regitur, quæ etiam Romanorum, dominorum suorum, imperio lubens paret. Quapropter gens ista Macedonica, ut & populus Africanus, (20.) duo potentissima ac validissima regna, quæ quondam omnes terrarum gentes subegerant, jam dedecus esse non putant, Romanorum parere imperio, licèt anteà Romanos sibi subjicere in animum induxerint; nunc autem duo isti populi Romanis subjecti sunt, nec Philippo divitiæ, nec Alexandro fortitudo profuerunt: nam Philippus & Alexander Magnus Romanis (21.) parere noluerunt. Alexander itaque, cùm ei satis perspectum esset, se bello, cum Romanis gerendo, imparem fore, ex Macedonia aquilonem versus (22.) arma vertit; omnis autem gentium multi-

(18.) Idem refert Egesippus dict. l. 2. c. 9.

(19.) Hebr. אגיסילאי, ita hic in nostro codice; sed per errorem Agesilaus Romanus princeps appellatur, nam Josephus l. 2. de Bell. Jud. c. 28. circà med (unde videntur desumpta, quæ hic habentur) scribit, quòd Lacedæmones, licèt ad Thermopylas & Plataeas superiores extiterint & Agesilao ductore Asiam pervaserint; nunc tamen Romanis pareant, cui etiam Egesippus l. 2. de Excid. Hierosol. cap. 9. adstipulatur, quapropter autor noster vel ejus interpolator per imperitiam & nomina & tempora confudit.

(20.) Carthaginenses, ut puto, hic innuuntur, adstipulatur etiam Egesippus dict. l. 2. de Bell. Jud. c. 9.

(21.) Atqui Romanorum potentia tunc temporis non ita excreverat, ut duobus illis potentissimis regibus esset formidolosa, nonnulli Romam Alexandro ignotam fuisse scribunt, vid. Morn. de Verit. Rel. Christ. c. 8. & c. 25. circà med. Arrianus tamen de Expedit. Alex. Magn. lib. 7. princ. pag. 441. scribit, fuisse, qui dixerint, Alexandrum per Euxinum Pontum navigare voluisse in Scythas & Mæotim paludem, alios dixisse: in Siciliam & Japygium promontorium, jam tùm enim Romanorum nomen latè diffusum animum ejus commovisse, Idem Arrian. dict. l. 7. pag. 476. (editionis Græco-Latinæ Amstelodami 1668. excusæ) refert, Aristum & Asclepiadem ex iis, qui de Alexandri rebus gestis scripserunt, dixisse, Romanos etiam legatos misisse, & Alexandrum, audita eorum legatione, jam de futura Romanorum potentia aliquid auguratum esse; vid. & num. seq. 23. & suprà l. 2. c. 15. n. 9.

(22.) Hebr. מארץ צפון, ita enim hic legendum, non: ומארץ צפון, uti hactenus in vulgatis exemplaribus.

עובד לשום ארם רק לרומיים וכל כאת
ימין עד הרי התול רם יורעו ורומיים
יקציו קיירוב׳ וכל ארן כוש ורדי
ארן וכל גוי המורב וגייראדה וכל
מעבור ועד הרי דיתש׳ ועד גבול נגר
סבשין הגיע ממשלת רומא ולא יכלו
לעבור כי אין ים מעבר לארם וכל ארץ
דודו עד ארן צינים ועד ובוזת מזרח
שמש בקצה ארן ציני שלטו דרים וכל
ארן מערב ועד ארץ קיריתן אשר קבלה
מלכות רומיים עובר דרכים הרשי׳ובמקום
אשר לא באה לעולם שמם אניה רגרי
יבאו באוניותים ויקימו מושבה ויתנו מס
לרומיי

multitudo, quæ ad Septentrionem ad montes usque nivosos (23.) habitat, nemini, nisi Romanis, pareret, omnes etiam gentes, meridiem versus habitantes, usque ad montes arenosos (24.) semina quidem spargunt; sed Romani earundem messem metunt, universa quoque Æthiopia quique montes Eden incolunt, præterea omnis Chamarum gens ac Genijava (25.) atque cuncti transitus ad montes usque tenebrosos (26.) & ad maximum flumen Sabbathion (27.) Romanorum parent imperio; ipsum verò flumen transire non poterant Romani, quia nemini transitus eò loci patet, universæ quoq; Indorum regioni usque ad terram Zinim (28.) & ad ultimum usque orientem in finibus terræ Zinim, jam imperant Romani, præterea omnis regio Occidentalis usque ad terram Critan (29.) subjecta est ditioni

(23.) Alter (Alexander scil. Magnus) fugiens arma Romana usque ad regna Caspia & extrema subactæ Pesidis atque Indorum secreta victor pervenit, Magni nomen obtinuit, quia maximos omnium non laceſſivit, quem licet immatura mors triumpho Romanorum subtraxerit; servit tamen & ipse in posteris suis, verba sunt Egesippi lib. 2. de Bell. Jud. c. 9. confer. etiam num. antec. 20. ibique not.

(24.) Syrtes, ut puto, hic intelliguntur, de quibus vid. inter alios Solin. cap. 28. huic sententiæ meæ additipulantes habeo Joseph. lib. 2. Bell. Jud. cap. 28. circà med. & Egesipp. de Excid. Hierosol. c. 9.

(25.) Hebr. חמורם וגנייאוראי, sic in nostro codice, si quidem nomina non sunt corrupta; quinam verò isti fuerint populi, aliis jam inquirendum vel potius divinandum relinquo, forte גנייאוראי nomine hic intelligitur Genua, Egesippus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 9. Sclavorum, Vandalorum & Hungarorum in hac Agrippæ oratione mentionem facit.

(26.) De hisce montibus tenebrosis eorumque fabulosa narratione vid. quæ suprà lib. 1. c. 21. n. 23. annotata sunt, confer. etiam lib. 2. cap. 16. n. 10. & 12. & R. Salom. ad Amos cap. 4. v. 3.

(27.) De hoc flumine multa fabulantur Rabbini, vid. præ aliis etiam Joseph. lib. 7. Bell. Jud. c. 13. & Dn. Hiobi Ludolfi Commentar. ad Histor. Æthiop. lib. 1. c. 8. num. 68. ac Joh. Ligfooti Chorograph. Marco præmissa c. 6. §. 5. de hoc flumine Sabbathio videtur etiam loqui autor libelli, cujus inscriptio est: decem captivitates Judæorum, qui Josippi libro de Bello Judaico annexus est, ibi scribitur pag. 282. quòd Deus Levitas ætate Nebucadnezaris posuerit לאחר סמבטיון i. e. post Sambathiam (Sabbathion flumen hic intelligi puto,) confer. & P. Fagius in not. ad Paraphr. Chald. Deuter. cap. 30. v. 3.

(28.) Hebr. צינים, ita hic in nostro codice, quænam verò ista fuerit regio jam accuratius inquirere non vacat, apud Egesippum dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 9. sic scribitur: non miratur Indus gemmam suam aut Seres lanam suam, ad usum dominorum (Romanorum) exercentur illa, quare juxta Egesippum pro צינים videtur legendum צירים vel צירים, facili literarum mutatione, confer. quæ suprà lib. 2. c. 9. n. 8. de voce פיני nota sunt.

(29.) Hebr. קריתן, sic in nostro exemplari Hebraico, forte Cretam, insulam, hic intelligit autor, quam opinionem meam confirmat Egesippus lib. 2. de

לרומיים׳ וגם גוי פרנקים גוי ואדיר
וגוי בורגוניא עם לעומם וכל ארץ
גומ׳נייא ועד ים אוקיינוס וארץ
ברטנייא קצה הארץ וגבם דיכוי
היושבי בארץ מגמ׳נכא אשר התחבאו
בתוך גלי הים אוקיינוס לבלתי יעבוד
לרומיי רבה הגיע עריהם ממשלת רומא
והם עבדים היום לרומיי׳ וגוי איגלימיש
ואירלנאש היושבים באירלנדא בתוך
ים אוקיינוס באיים היום עבדים לרומיים׳
וגם פתרוס אנשי בריתכם לא ירחו לכם
כי רומיים רבבידו עולם עליהם׳ ואל
תאמרו בלבבכם כי רומיים הם במערב
ובערב אשר אתם גרוגים להלחם כרם
כי

ditioni Romanorum, qui novas quoque invenerunt vias & navigiis suis eum ad locum, quò nulla unquam navis pervenit, advecti sunt, ibique mercaturam fecerunt atque tributum exegerunt. Ad Francorum (30.) quoque gentem prævalidam ac potentem & ad Burgundiæ (31.) populum, qui etiam *fortissimus est, atque ad universam Germaniæ (32.) provinciam usque ad Oceanum & Britanniæ terram, in finibus orbis sitam, ut & ad Danisços, (33) in Danemarcæ (34.) regione habitantes, (qui in medios Oceani fluctus sese abdiderunt, ne Romanorum jugo se submitterent) Romanum pertingit imperium, cui populi illi hodiè subjecti sunt, gens quoque Anglica (35.) & Irrlandica, quæ Irrlandiam insulam, medio in Oceano sitam, incolunt, hodiè Romanorum imperio parent. Populus quoque Pathros, (36.) cum quo fœdus iniistis, vobis

2. de Bell. Jud. c. 9. ubi Cretæ insulæ in hac Agrippæ oratione fit mentio, dum scribit: Creta quoque centum urbibus nobilis, uberrima præferens regna, circumfusa undique mari & fluctibus, tanquam mœnibus, solita hostem repellere, unum Consularem veretur.

(30.) Francorum nomen tunc temporis Romanis cognitum fuisse valdè dubitatur; Galliam verò in provinciæ formam, ab ipsis redactam esse ex Jul. Cæsaris commentariis satis constat, confer. num. seq. 31. & suprà lib. 1. c. 1. n. 14. it. l. 5. c. 41. n. 10. vid. etiam Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 28. circà med. atque Egesipp. lib. 2. de Excid. Hierof. c. 9.

(31.) An Burgundiæ nomen Josephi ætate notum fuerit, non levis est dubitatio, confer. num. antec. 30. & seq. 35.

(32.) Hebr. ברטנייא, sic enim hic pro ובריטנייא legendum puto; non tamen universam Germaniam à Romanis subactam esse ex Historicis, iis præsertim, qui de rebus Germaniæ scripserunt, notum est, vid. Cluver. de German. veter. & suprà lib. 5. c. 14. n. 9. apud Tacitum Annal. lib. 2. c. 22. legitur, quòd Cæsar Germanicus superato Arminio laudaris pro concione victoribus congeriem armorum struxerit superbo magis, quàm vero titulo: debella is inter Rhenum Albimq; nationibus exercitum Tiberii Cæsaris ea monimenta Marti & Jovi & Augusto sacravisse.

(33.) De his vid. quæ suprà lib. 1. c. 1. num. 67. annotata sunt.

(34.) Hebr. סנמרא, ita hic in nostro codice; sed ista recentioris ævi nomina Judæi interpolatoris manum arguunt, vid. etiam hic dict. lib. 1. cap. 1. num. 6; confer. & num. seq. 35. ibique not.

(35.) Nomina ista: Anglia & Irrlandia, cùm Josephi ætate non fuerint nota, recentiorem arguunt hic autorem vel ejusdem interpolatorem, vid. num. præced. 34. & suprà lib. 5. cap. 41. n. 10. ibique not. confer. etiam Josephus dict. l. 2. de Bell. Jud. c. 28. circà med. & Egesippus l. 2. de Excid. Hierof. c. 9. ubi Britanniæ, insulæ, faciunt mentionem.

(36.) Hebr. פתרוס, ita hic in nostro codice; fuit autem Patros Ægypti regio, sicuti, præter alios, videre licet apud Jeremiam c. 44. v. 1. & Ezech. cap. 29. v. 14. & c. 30. v. 14. confer. quæ suprà lib. 2. c. 23. n. 2. de hoc nomine notata sunt, si quis conjecturis locus pro פתרוס transpositis fietis legendum erit פרתוס i. e. Parthos, quam opini-

כי הם משוגים בכלי מלחמות וחזק עושים מרוב עושר כל העמים כי הם לקרו עושר כל העמים ואל יבטח אתכם חומת ירושלם כי רומים תומת ים אוקיינוס שברו׳

non erit auxilio, quia gravi Romanorum jugo premitur. Neque etiam vobis in mentem veniat, Romanos similes esse Ægyptiis & Arabibus, cum quibus bellum gerere consveviſtis; Romani enim armorum tractandorum peritiâ sunt admirabiles ac divitiis populos omnes superant, quia cunctarum gentium opes ad se traxerunt, nolite etiam muris urbis Hierosolymitanæ confidere, Romani quippe etiam ipsius Oceani mœnia perfregerunt.

CAP. II.

ויוסף עוד אגריפס לדבר דברים רבים אשר לא נחבנו פה וידבר עד אגריפס לאמר טוב לכם אודבי טוב לכם ועוד אנוחת בחולו קיפרוס עומדי לשמור נפשכם מן המערה כי באשר תבא בחלב רוחם אין להשמר מן המערה מגלי הים אשר לפלג כי אין מרוח לנוח כי אם סערי ושחר המורת׳ ויאמר עוד שימו לבבכם על אחות ארצכם ואחות בניכם ונשיכם ושלמם ואחות מקדשכם ואחות כהניכם וחמלו עליהם מן השחתון הבל במעשה ידיכם ושימו לבבכם על דברי כי דמיתי תשועת נפשכם באוניכם השלום אשר בחתי לי עם הרומיים דמיתי לכם׳ אם תשמעו ותעשו שלום אני עמכם יחד ואם מלחמות הברית אתם

Multa insuper adjecit Aprippas, quæ hic scripta non sunt, is ipse hunc in modum amplius loquebatur: bonum vobis, ô fratres mei, perquam bonum vobis erit, (1.) dum naves adhuc stant in portu Cæsareæ, (2.) ut à tempestate vitam vestram custodiatis; (3.) si verò in mare æstuosum delati fueritis, jam non amplius in vestra erit potestate, tempestatem evitare ac fluctus maris undosi declinare, nullus enim aderit portus, ubi tutò quiescere possitis; sed procella & metus mortis inflabit. Perpendite, dicebat rex amplius, amorem patriæ vestræ, liberorum, uxorum, infantum ac templi & Sacerdotum vestrorum misereamini, ne omnia in perniciem atque ruinam pertinaciâ vestrâ trahatis, (4.) attendite animumque advertite dictis meis, quia salutem vobis proposui, pacem, quam ego cum Romanis inivi, vobis quoque commendavi, si quidem obtemperaveritis, ego vobiscum ero; si verò bellum elegeritis, vos soli illud geretis, in pace ambo conjuncti, in bello separati erimus.

pinionem meam confirmat Josephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 28. circa med. & Egesipp. lib. 2. de Excid. Hieros. cap. 9. ubi etiam Parthorum fit mentio.

(1.) Nimirum, ut imminentem tempestatem præcaveatis, nec Romanos adeò potentes bello lacessatis. vid. paulo post num. 3. ibique not.

(2.) Confer. Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 28. circa fin.

(3.) Bonum est, charissimi, bonum est, prævidere tempestatem futuram nec imminentibus quemquam sese objectare periculis, ne, cum in altum processeris, jam naufragium non possis cavere, ita Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 9.

(4.) Idem scribit Egesippus dict. lib. 2. c. 9.

אתם לברכם עשר אם ירשלם אני ואתם ואם מלחמת הרון ממני וישא קהל אנשיהם ויבך ויבכו עכו כל הקהל והרומים מקצי ישראל השמים וגם עגני הרון הגדול בכרת אבל אלעזר בני הגבור ועמו יד רבה וחזק מאד מבחורי הפריצים לא בכו ולא שמעו ולא דמו אותם להם וידלגו כתאוה בחרבות׳ שלהבות עד כורי ורוטיי אשר באו עם אגריפס ומלך בן דיוסא וידרסום ותת כל אנשיהם דבאי עמהם וכל הכהנים וגם קהם אגריפס הלך בירושלם ובירודה׳ ובראשים וקני יחידה דבר זה וכל החכמים והזקנים סברם כרוז מירושלם כי הוי יראים מניאיהן קיסר ומן אנשיהיה ופיהם ילכדו את מצודת ציון וישבו שם כי לא רצו הזקנים והחכמים והחסידים להיות בעצה אחת עם הרוטיי והגדול המלחמה בין הפריצים ובין החכמים וילכדו הפריצי׳ את היכל יי׳ וישמעו אלעזר וכל הכהנים הגלוים אליו כי נסו וקני העם וראשיהם וכי הם בורי ציון וילכו אליהם וישחיתו מהם עם רב מאד׳ יתגבר יהב על החכמים והזקנים׳ וירא המלך אגריפס כי גדלה יד הפריצי׳ מאד מהם וירא בכרונה

rimus. Postea rex Agrippas sublata voce lachrymatus est & cum illo omnes seniores ac sapientes populi Israëlitici, qui probi erant, ipse quoque Ananias, summus Sacerdos, lachrymas profudit; Eleazarus autem (5.) ipsius filius, vir fortis & unà cum illo magna ac prævalida grassatorum (6.) manus haudquaquam fleverunt, multò minus auscultârunt aut morem illis gesserunt, sed repentè strictis gladiis Romanos principes, qui cum Agrippa ab urbe Roma venerant, adorti sunt & tàm illos, quàm eorundem comites atque omnem ipsorum multitudinem, quæ cum Agrippa rege Hierosolymis & in Judæa erat, interfecerunt, quô cognitô Seniores Judæi omnesque sapientes ac probi inter illos viri Hierosolymâ aufugerunt (quia Neronis & Romanorum crudelitatem pertimescebant) & arcem Zionis (7.) occupârunt ibique habitârunt, seniores quippe ac sapientes & probi viri grassatorum (8.) consilium sequi noluerunt, quapropter grave inter utramque partem exortum est bellum; grassatores autem Templum Domini occupârunt. Postea Eleazarus omnesque, qui illum sequebantur & ab ipsius partibus stabant, cùm audissent, quòd seniores populi ejusque principes profugissent & montem Zionis occupâssent, eosdem adorti sunt multosque ex illis interemerunt & sapientes ac seniores superârunt. (9.) Agrippas verò animadvertens, grassatorum potentiam indies magis magisque augeri, contrà seniorum vires imminui, duos ex castris suis, quæ

(5.) De hoc Eleazaro vid. etiam Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 30. & Egesippus lib. 2. de Excid Hieros. c. 10. ac Josippi Epitom. pag. 195. & seq. confer. & infrà h. lib. 6. c. 7. n. 3.

(6.) ita hic dictionem פרוצים verte, e volui, vid. quæ suprà lib. 2. c. 8. n. 11. & lib. 5. c. 10. n. 17. dicta sunt, Lxx. interpretes vocem illam Danielis c. 11. v. 14. transtulerunt λῃσταὶ, viros pestiferos, Josephus plerumque nominat illos λῃστὰς, latrones ac στασιαστὰς, seditiosos.

(7.) In Josippi Epitome p. 196. scribitur, quod illi אל הר ציון i. e. ad montem Zidon profugerint, nisi forte erratum typographicum ibidem intervenit.

(8.) Hebr. הפריצים, ita enim hic potius legendum puto, quam הפרוצים i. e. Romanorum, prout hic in vulgatis exemplaribus habetur.

(9.) Confer. hic Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 31. & Egesipp. lib. 2. de Excid. Hieros. c. 10. ac Josippi Epitom. p. 196.

במחנות אל מחץ לעיר וישלח שני
כלישים גבורים שם האחד דיוש ושם
השני פליפוס ועמהם ששת אלפים אנשי
חיל לעזור את הזקנים והחכמים ואת
כל מבקשי השלום ויגברו על אלעזר ועל
בחורי הפרוצים ויכוהו ויכו בהם מכה
גדולה וילחמו שבעת ימי ויגברו על
הפרוצים ויבריחום הלוך והכות עד הערכל
וחדי מלחמה חזקה מאיתו יום והלאה
בין אלעזר ובחורי הפרוצים ובין אנשים
המלך והילו והזקנים והחכמים והשרים
אשר אתם: ויבאו שרי המלך אגריפס
בריכל ועמהם גדודי המלך וילחמו עליהם
מאחור נושאי הכידונים אשר לפרשים
ויבאו בתוך אגדות חיל המלך אשר
בריכל וי' ויכו בהמונים רבה וחנה בחיל
המלך כי העיתות והמערכת גדולי היו
שלושה ביד גבורי המלך בתוך המלחמה
אבל נושאי הכידוני באשר היו קטני
באו התיחה וידקרו ותו שריוג ויפלו
רבים מחיל המלך הבאי בריכל וי'
ויעבר עוד יד הפרוצים ויכו בהם
מכה רבה מאד ויבהלו ויצאו חיל המלך
מירושלם ועמהם הזקנים והחכמים וכל
מבקשי השלום וילכו אל אגריפס המלך
ואלעזר בן ענני ובחורי הפרוצים משלו
על ירושלם לרעתם:

quæ extra urbem posita erant, duces fortissimos, quorum unus Darius, (10.) alter Philippus vocabatur, misit unà cum sex millibus (11.) militum, qui senioribus & sapientibus omnibusque pacem quærentibus suppetias ferrent. Isti igitur Eleazarum ac juvenes grassatores, qui ab ejus parte stabant, devicerunt illisque ingentem cladem intulerunt, atque præsiò septem diebus (12.) continuatò tandem grassatores superârunt eosque in fugam verterunt & ad Templum usque eosdem subinde cædendo persecuti sunt. Ab hoc itaque die ac deinceps atrox exortum est bellum inter Eleazarum ac grassatores & inter Agrippam regem ejusque exercitum ac seniores, sapientes atque principes, qui cum illis faciebant; duces autem regis Agrippæ & unà cum illis milites regii in Templum usque penetrârunt; sed sicarii, qui inter grassatores erant, à tergo regios adorti in Templo mediam eorundem aciem irruperunt atque illos hinc & illinc sicis suis percusserunt, nam regii milites hastas gerebant ac gladios magnos, quos in hostes stringebant, sicuti in bello moris est; ast sicarii, quibus parvi erant gladii, regios adorti eosdem sub lorica transfixerunt, hoc modo multi ex regis militibus, qui in Templum Domini venerant, ceciderunt, quô factô grassatores iterùm superiores evaserunt atque inter regios maximam ediderunt stragem, (13.) quapropter illi in fugam versi Hierosolymâ egressi sunt & unà cum eis Darius atque Philippus, regii duces, ut & Seniores ac sapientes, quos etiam cuncti, qui pacem amabant, secuti sunt & ad Agrippam, regem, venerunt; Eleazarus autem, Ananiæ filius, ac juvenes grassatores Hierosolymis in suam ipsorum perniciem dominati sunt.

CAP.

(10.) Idem feriunt Josephus & Egesippuss loc. alleg.
(11.) Josephus dict. lib. 2. c. 31. scribit, Agrippam 3000. equites populo Hierosolymitano contrà grassatores auxilio misisse, cui etiam Egesippus eod. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 10. adstipulatur; vid. tamen Josippi Epitom. pag. 197. qui autori nostro consentit.
(12.) Vid. Josephus & Egesippus loc. allegat.
(13.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 197.

CAP. III.

ותעל רעת הפריצים בקרב ירושלם
וישרפו את בית המלך אגריפס אשר
בירושלם ואת כל אוצרותיו וכל בתי
גניו ומתמדיו בזזו לרי' ואת כל אשי'
אגרו אבותיו וישרפו את כל כתבי הרובי'
ואת כל שטרי הלואו אשי בבית ומלך
אגריפס וישרפו את בית בירניקה אחות
המלך ואת כל אומני עושי המלאכות
אשר למלך השחיתו והגדיל ממשלתם
בירושלם: בימים ההם היו בכל עיר
אם יהודים וארמיים יושבי יחד
ותהגר מלחמה בין היהודים ובין ארמיים
בכל ערי אתם וגם אנשי קסריא הביאו
חיל רומיים העירה עליהם והרגו בל
היהודים אשר מצאו בעיר: וגם אנשי
דמשק נועצו לב יחדיו להרוג את כל
היהודים אשר בתוכם ויבאו את סוסם
ולא גלידו לנשיהם כי הנם הין
שומרים את תורת היהודים ועקי
ישראל הין נוצרים: ויהי בלילה ההוא
ויקומו הארמיי וילכדו את היהודי ואת
מבואות העיר ואת הבתי והרגו מהם
בשעות אלפים יהודים כי הארמיי
איש בלי מלחמתו בידו ויהודים שובבים
על משהם עוסים ולא ידעו את הדבר:
וישמעו

From Agrippæ verò improbitas quotidiè increvit, adeò, ut domum regis Agrippæ, quæ Hierosolymis erat, incenderent (1.) omnesque illius thesauros ac gazophylacia ut & res pretiosas, tâm ab ipso, quàm à majoribus ejus collectas, diriperent cunctaque creditorum ac debitorum documenta & chirographa, quæ in regis Agrippæ palatio erant, comburerent, præterea domum Beronicæ, sororis regis, igne consumpserunt omnesque opifices regios interemerunt; sic grassatorum dominatio Hierosolymis prævaluit. Per eosdem dies Judæi Syris permixti in omnibus Syriæ urbibus habitârunt; sed bellum inter illos in cunctis Syriæ oppidis exortum est, quapropter Cæsareenses Romanorum copias in urbem suam introduxerunt atque omnes Judæos, in urbe deprehensos, interfecerunt; (2.) Damasceni quoque unanimi consensu consilium inierunt interficiendi Judæos, (3.) qui inter ipsos erant, quam rem adeò occultârunt, ut ne quidem uxoribus suis illam revelarent, quia multæ ex ipsis legem Judaicam observabant & statuta populi Israëlitici custodiebant. Quamobrem Syri nocte illa surgentes, occupatis viis, ut & urbis ædiumque accessibus, decem ferè millia (4.) Judæorum interfecerunt, quia Syri armis instructi erant; Judæi verò in lectis suis cubantes nudi & inermes opprimebantur, ignari, quid ageretur. Quapropter Judæi, qui Hierosolymis erant, cùm atrox istud factum, à Syris in terra sua adversùs Judæos perpetratum, audissent, arreptis armis Damascum festinârunt,

(1.) Consentit Josephus dict. l. 2. de Bell. Jud. c. 31. circà fin. & Egesippus lib. 2. de Excid. Hierosol. c. 10. atque Josippi Epitom. p. 197.
(2.) Idem refert Josephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 32. circà fin. & Egesipp. lib. 2. de Excid. Hierosol. c. 11. atque Josippi Epitom. p. 198.
(3.) Vid. Joseph. eod. lib. 2. c. 41. & Egesipp. dict. ib. 2. c. 16. atque Josippi Epitom. 198.
(4.) Consentit Josephus loc. alleg. & Egesippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 17. princ. ac Josippi Epitom. pag. alleg.

ויכמקו היהודים אשר הוא בירושלים את
כל הרעה אשר עשו הארמים לפה
היהודים בארצם ויתגרו את בלי מלוקחתם
וירוצו אל דמשק באוזי ובדובים שבולים
בחמרים את ובקרך נדול וישרפו בהיותם
באש ויכו את אשר דמשק לפי חרב
מאש ועד אשה מעולל ועד יונק ומשוי
ועד שה מנמל ועד חמור: וכי עשו
ברבים מעדי הארמיים כי הכו אותם
לפי חרב ולא חמלו על זקן ועל אשה
ולא חמלו על ילד ויונק כי אם בלם
הרגו באכזריות ויחללו מהארמים בהרוג
עירם במפלת גדולה כי וקבורים
ועולליהם ונקיהם והרגו עד אשר
היונקים משוי אמם והרגו ותבאש ארץ
אותם מרוע הרגיה כי אין לדם קובר כי
השחיתו היהודים את כל ארץ אדם
וישמדות: ולולי בסתיאוס שר צבא
ממשלה ומוא אשר הציל את ארץ אדם
מיד היהודים או אפוי כל וכר ארץ אדם
ומל ארץ צובא: ויסע כל עם יהודים
מאדם לבא אל ארץ יהודה ויבואו אל
עיר שטיפולי אשר לאדם להלחם
עליה כי הוא נשאדה באדם כי הוא
עיר מבצר: ובעת הזאת היהודים הארמים
וישבים

runt, irâ atque indignatione commoti, non secùs, ac leones atq; ursi, quibus catuli sunt ablati, atq; Damascenorum castella incenderunt omnesq; incolas Damasci, tàm viros, quàm mulieres, ut & parvulos, infantes, boves, oves, camelos atq; asinos interemerunt, eodem modo multas Syriæ urbes tractârunt Judæi easque ferrô deleverunt & nec seni nec mulieri, nec parvulo nec infanti pepercerunt; sed omnes crudeliter interfecerunt Syrorumque maximam stragem in illorum oppidis ediderunt, (5.) quia senes unà cum parvulis & infantibus interemerant adeò, ut lactentes ab uberibus matrum suarum abstractos interfecerint, terraque Syriæ ob cadavera interempta fœtore corrupta fuerit, cùm nemo esset, qui illa sepeliret, Judæi enim omnem Syriæ regionem devastârant eamque desolaverant, ac nisi Cestius, (6.) exercitus imperii Romani dux, terram Syriæ è Judæorum manibus eripuisset, omnis Syrorum ac terræ Zobæ memoria penitus deleta fuisset. Postea universus Judæorum exercitus castra movit è Syria, ut in Judæam reverteretur; pervenit autem ad urbem Syrorum, Scythopolim, (7.) ut illam oppugnaret, ea enim urbs, quia munita erat, in Syria superstes remanserat; habitârunt autem tunc temporis in eodem oppido Judæi Syris permixti; Judæorum itaque exercitus urbi appropinquans pacem obtulit Judæis, inter Syros habitantibus; Judæi verò Scythopolim incolentes pacem à fratribus oblatam non solum rejecerunt, sed etiam maledictis acerbissimis, contumeliis ac probris eosdem

(5.) Vid. Joseph. dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 33. circà fin. & Egesipp. lib. 2. de Excid. Hieros. c. 11. ac Josippi Epitom. pag. 198. & seq.

(6.) Hic Cestius Gallus dictus fuit, quem Nero præfidem in Syriam miserat, vid. Joseph. Antiq. l. 20. c. 8. & Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 14 Tacitus Histor. l. 5. c. 10. scribit, quòd Cestium Gallum, Syriæ legatum, Judaicum bellum comprimere cœptantem, varia prælia ac sæpius adversa exceperint, confer. etiam infrà h. l. 6. c. 5. n. 1.

(7.) Hebr. שישפולי, ita juxtà Munsteri codicem supr. l. 4. c. 5. n. 6. & c. 22. n. 5. rectius legitur, quàm in nostro, ubi corruptum habetur nomen: שטיפולי, confer. Joseph. l. 2. de Bell. Jud. c. 34. & Egesipp. l. 2. de Excid. Hieros. c. 17. ac Josippi Epitom. p. 199. Idem Egesippus l. 3. c. 19. urbem istam prolixè describit.

ישבים שם יחד ויבואו אחל יהודה לבני
העיר ויקראו אל היהודים הישבים
בינותם לשלום: והיהודים הישבים שטיפולי
לא ענו לאחיהם שלום אמנם קללות
נמרצות והרפות כי היהודים
אשר היו שם עם הארמיים ישבים יחד
באחים והיום משבט לוי היו וגורל נפש
היה להם: ויאמרו להם אחל היהודי
לשלומכם באנו ולעזרתכם: ויקנו היהודים
אשי בשטיפולי לא נקבל שלומכם ולא
עזרתכם: ויראו בן אחל יהודי ויאמרו לנסוע
וללכת לירושלם ולשבת שם כי ביד שם
אתם בכף וחרב אשר אין מספר לו אשר
הביאו מאדם: והארמיים הישבים שטיפולי
אמרו איש אל ועדו רבה היהודים הישבים
להלחם בנו ואלה היהודים הישבים
בתוכנו אולי יעשו עמנו שלום ויתנו
את העיר בידם ויעשו בנו נקמת בנו
שעשו ליתר עם ערי ארם: ויאמרו אל
היהודים הישבים בתוכם שמענו שחיל
יהודה ישובו להלחם בנו ועתה צאו
לכם מהעיר עם נשיכם ובניכם ושפחתכם
והשבו ביער הקרוב לעיר הזאת עד ישוב
מעלינו חיל יהודה רבא להלחם בנו
ושבתם אלינו ויעשו כן היהודים ויצאו
מהעיר וישבו ביער:

dem affecerunt: nam Judæi, qui ibidem Syris permixti erant, tanquàm fratres simùl habitabant, quorum plerique è tribu Levitica erant atque animi ferociâ superbiebant; exercitus autem Judaicus eosdem sic allocutus est: pacis gratiâ & ut vobis auxilio essemus, hûc advenimus; ast Judæi, Scythopolim incolentes responderunt: pacem vestram non accipimus nec auxilio vestro opus habemus, Judæorum igitur copiæ, cùm hæc audissent, consilium inter sese inierunt, ut castris motis Hierosolymam reverterentur ibique degerent, quia immensam auri argentique copiam, è Syria abductam, secum ferebant: Syri autem Scythopolin incolentes inter sese dixerunt: en Judæi denuò nos oppugnabunt, ac fortassis Judæi isti, qui nobiscum oppidum inhabitant, pacem cum illis facient urbemque nostram ipsis tradent, qui posteà eandem in nos vindictam, quâ ergà cæterarum Syriæ urbium populum usi sunt, exercebunt; quamobrem illi Judæis simùl habitantibus dixerunt: fama ad nos perlata est, quòd Judæorum exercitus ad nos oppugnandos denuò hûc venturus sit, quocircà egredimini ex urbe unà cum uxoribus, liberis ac parvulis vestris & in sylva, urbi huic vicinâ, tamdiu subsistite, (8.) donec exercitus Judaicus, qui nos oppugnaturus est, copias suas à nobis abduxerit, posteà revertendi facultas vobis concessa erit, his dictis Judæi obtemperantes urbe egressi & in sylva commorati sunt.

(8.) Vid. hic Josephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 34. & Egesipp. l. 2. de Excid. Hieros. c. 17. ac Josippi Epitom. pag. 199. & seq.

CAP. IV.

FUIT autem ibi juvenis quidam, nomine Simeon, (1.) graſſator prævalidus, procerâ corporis ſtaturâ, audaciâ robuſtisque lacertis ac viribus polleus, qui multos è populo Judaico perdiderat, ut ſeſe gentibus acceptum redderet, quibus etiam non paucos ex populo Domini vendidit, is tunc temporis, cùm exercitus Judaicus Scythopolim oppugnaret, ut illam everteret, ſemper Judæorum militibus obviam progreſſus multos ex eis interemerat ipſosque repulerat nec unquam permiſerat, ut exercitus Judaicus urbem Scythopolim perderet ejusque incolas interficeret. Cùm itaque Simeon iſte unà cum cæteris Judæis, qui Scythopolim inhabitaverant, in ſylva ſecurè ſederet atque ipſius pater, Saul, (2.) vir nobilis ac ſenex aliique multi seniores ex urbe Scythopoli apud illum commorarentur eosque maximæ ſequerentur copiæ, tunc Romani Syris ſeſe adjungentes atque ingentem exercitum contrahentes ſylvam intrârunt omnesque Judæos, ibidem repertos, qui quondam Scythopolim incoluerant, ad tredecim millia (3.) interfecerunt; Simeon autem cum ſuâ patrisque familia & unà cum ipſo ſene parente ſuo ad limpidiſſimum aquæ fontem caſtra poſuerat. Romani igitur atque Syri ſylvam intrârunt, ut Simeonem quoque ejusque patrem ac totam ipſorum familiam interficerent eosque penitùs delerent: Simeon autem, cùm Romanorum atque Syrorum milites impetum in ſe facere conſpexiſſet, eosdem ſtrictô gladiô adortus magnam illis cladem intulit eosque repulit; ipſi verò in-

ויהי שם איש אחד ושמו שמעון איש פרץ ועדין גבור קשה ואמיץ לב בקל וזרוע ואיש כח ואמיץ לבב שהמיתות רבים מעם יהודה למענא זן בעיני הגוים וימכור רבי מעם יי ובבוא חיל יהודה על שטיפולי להשחיתה שמעון זה היה יוצא תמיד נגד חיל יהודה והורג מהם רבים ומשיבם לאחוריו ולא עזב שמעון את חיל עם יהודה מעולם להכות לעיר שטיפולי ולהרוג אנשיה. ובאשר ישב שמעון ביער לבנות עם זקני העדרים שהיו שם עמו מושבי שטיפולי ושאול אבי עמו הוא איש שוע וזקן וביניהם וקציניהם ושבי שטיפולי והיו לזקני מאד עמהם ואספו הרומים והארמים יחד ויהיו חיל כבד וילכו ביער וירדפו כל היהודים הנמצאי שם אשר היו מושבי שטיפולי שהיו כ"ג אלף בנפשות וישמע שמעון בוא אבוו וקבל משפחתו וכל רוכש אבוו היהו בפני מי היער חנתה על עין מים נבחרת ובאו מרוץ היער לרוגל לשמעון ואת אבוו וכל משפחתו עד בלוח השאיר להם שריד. ויוא שמעון והנה חיל הרומים וחיל הארמים באו עליו וישלוף חרבו ויכן עליהם ויך בהם מכה רבה

(1.) De hoc vid. Joſeph. l. 2. de Bell. Iud. c. 34. & Egeſipp. l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 18. ac Joſippi Epitom. p. 199. & ſeq.

(2.) Conſentiunt Joſephus & Egeſippus loc. alleg. ac Joſippi Epitom. p. 201.

(3.) Hiſce adſtipulatur Joſephus dict. l. 2 de Bell. Iud. c. 34. & Egeſippus l. 2. de Excid. Hieroſ. c. 18. in Joſippi Epitome pag. 200. & ſequ. res paulò aliter narratur.

רבות מאד ויטבחם לאחור ויאספו עוד עליו המון רב מאד. ומראותו כי רמון רב באסף עליו והוא לבדו נשאר ולא יוכל להמלט ממנו ויעמוד על חל את והיבו שלופות בידו ויאמר הוי אחמי והומיים יושבי שטיפולי שמעו ואזנו לכם דברים מעט דברי תוגה ונאב לב. אמנם עתה ידעתי שבצדק ובמשפט אתם נלחמי ולא התחלו עלי אשר הצלתי אתכם מיד חיל יהודה ולא עזבתיכם להרוגים ולהחריב את עריכם ולהרוג אתכם ואת נשיכם ואת בניכם ובנותיכם בחרב כמו שעשו ליתר ערי ארם אכל נלחמתי מלחמותיכם והרגתי רבי מעמי ומשפחתי למענא זן בעיניכם ואתנה דמם ודמי לערבון לכם ושמרתי ארבה לנכרי ואיבה לעמי ובגללכם הרגתי לעמי אבות על בנים ובנים על אבות ואתם תגמלוני עתה גמול רע על פעלי עמכם טוב. ראתם כי בצדק ובמשפט יקדמכם האלהים לגמול אותי בגמול הזה להמיתני תחת אשר הצלתי אתכם. ועתה הגני אמות אמתם בחרון אף ובקצף גדול ממני ובי ואהנה כי נקמה על אשר הרגתי את חמיי ואת אותבי ואחרגת את נפשי בידי לנקום דם נקמת אוב אשר שפכתם ממני כי אני הוא להם גואל

ingentem copiarum multitudinem adverſùs illum denuò contraxerunt: cùm itaque Simeon, qui jam ſolus relictus erat neque evadere poterat, illud vidiſſet, ipſe in tumulo quodam ſtans ſtrictum tenuit gladium hoſtesque ſic acclamavit: audite me, Syri atque Romani, qui Scythopolim incolitis, ego pauca quidem ad vos, ſed doloris ac mœroris plena verba faciam, nunc cognovi, quòd jure meritoque (4.) adverſùs me pugnetis nec mihi parcatis, qui vos ex militum Judæorum poteſtate eripui nec permiſi, ut urbem veſtram devaſtarent atque diruerent & vos veſtrasque uxores, filios ac filias ferro delerent, ſicuti cæteris Syriæ urbibus fecerunt; ſed bella veſtra geſſi multosque ex populo ac familia mea interfeci, ut veſtrum mihi favorem conciliarem, imò ipſorum meumque ſangvinem pignoris loco vobis tradidi & alienigenis amorem, populo autem meo odium exhibui, ac propter vos in populo meo patres unà cum liberis interemi; aſt vos jam malum mihi pro meo in vos beneficio rependitis, jure meritoque Deus vos excitavit, ut iſtud mihi retribueretis ac me trucidaretis, qui vos ſervavi; quocirca jam moriar, ſed maximâ ergà me ipſum commotus irâ atque indignatione & de me ipſo vindictam ſumam, (5.) quia ſocios & amicos meos interemi, jam meipſum manibus meis interficiam, (6.) ut fratrum meorum ſangvinem, quem effudi, in me ipſo ulciſcar, ipſe enim ego illorum vindex (7.) ero & ut robur ac fortitudinem meam vobis oſtendam, ne mihi, in prælio occumbenti, inſultetis, dicentes: Simeonem, fortiſſimum Judæorum, interfecimus, en jure meritoque (8.) meipſum manibus meis

(4.) Conſer. hic Joſephus, Egeſippus ac Joſippi Epitom. loc. alleg. n 3. h. cap.

(5.) Ἐκδίκως τιμωρήσομαι ego אני אשפוט על נפשי i. e. ego animam meam judicabo, ſic in Joſippi Epitom. pag. 201. conſer. etiam Joſeph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 34.

(6.) Conſer. hic infrà h. lib. 6. c. 20. n. 1. & ſeq. ubi contrà ἀντεγκλήματα argumenta adducuntur.

(7.) Hebr. גואל ים, proximus cognatus, qui ſangvinem occiſi vindicare tenebatur, vid. Levit. cap. 25. ubi Lxx. verterunt ὁ ἀγχιστεύων, propinquus, ſic etiam Vulgata ibidem, conſer. etiam Num. c. 5. v. 8. & Ruth. c. 2. v. 20.

(8.) Hæc tamen ἀντεγκλήματα jure meritoque improbantur.

גואל דס֯לתוראות בוא ובחותי לכם
ען רתגאו עלי בנפלי לפניכם במלחמה
ואמרו כי הנה אנחנו הרגנו את שמעון
וגבור יהוד' הנ' אבחר להרוג את נפשי
בידי במשפט בי אעשה נקמות בו עד
שפכי דמם רב מדמי ארו ואמרו את
עצמי כרוצות אש' המיתהו התורה: ויה
כדבדי הדברים האלה וימלאו עיניו רש
תפידו קנה בפעם בפעם אשר כה היה
משפטו כי יתעודד לגבורה וחבער בו
חמתו וישלך רחמיו מנגד חיבו את הרחמלה
ויקח את אביו ויצאהו מתוך העיר
וירדפהו ואחיו הרג את אמו למען אשר
לא יחוננו על הלדים ולמען אשר לא
יבאב לבם עליהם: ויתן אשתו בחבצה
וברוצו' הפשיטו את צואתה לחרפ למען
אשר לא הראה בחורת בניה: ויהי
הלדי בני שמעון ויתנו את צואתה
תחת הרחב לבל יראו בחות אביהם
ולבלתי יחתו בין הערים הצורים להם
ואחיהם הרג כל אנשי משפחתו וכל
בני ביתו ויאסוף את כל עניהם למקום
אחד באיש רוצה במלחמ למען שלא
יראה את' מכל אנשי משפחתו בין אחיהם
כי

interficiam ac vindictam de me ipso sumam, quia multum sanguinis fratrum meorum effudi atque me ipsum, ut homicidam, quem lex Divina morte damnat, interimam: cùm hæc dixisset, oculi ejus sanguine atque os spumâ repletum fuit, prout ei subinde mos erat, cùm semetipsum ad fortitudinem excitaret, posteà irâ inflammatus, remota procùl omni misericordia ac mansvetudine patrem suum sylvâ eduxit eumque interfecit, (9.) dein matrem suam interemit, ne fortè parentes pro liberis intercederent eorumque misericordiâ afficerentur; (10.) uxor autem ejus lubens volensque nudatum gladio collum subjecit, ne liberorum suorum mortem intueretur, posteà liberi Simeonis accurrentes cervices præbuerunt gladio, ne patrem suum morientem aspicerent neve hostium obsidentium arbitrio ac potestati relinquerentur, dein omnes familiares suos ac propinquitate junctos interemit eorumque cadavera omnia unum in locum coacervavit, non secus, atque is, qui hostes suos in prælio interfecit, idque eó egit animo, ne quenquam ex omnibus familiaribus ac propinquis suis in hostium suorum manu conspiceret, tandem ipse, cùm omnes occidisset, magno fortique animo (11.) levatâ dextrâ se interfecit, ne alienigena fortitudinem ejus contaminaret & glorioſè jactaret: (12.) ego virum istum interfeci. Hæc omnia fortissimus fecit Simeon, ut de se ipso ultionem atque supplicium sumeret; propterea

batur, vid. infra dict. h. lib. 6. c. 20. n. 2. & n. 4. Nam si homicida nefarius est, quia hominis extinctor est, eidem sceleri adstrictus est, qui se necat, quia hominem necat, imò verò majus esse id facinus existimandum est, cujus ultio Deo soli subjacet, inquit Lactantius l. 3. c. 18.

(9.) En rabiem atque furorem! non enim fortitudo dici meretur facinus istud desperatione plenum, confer. Joseph. dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 34. & Egesipp. de Excid. Hierof. lib. 2. cap. 18. atque Josippi Epitom. pag. 201. & seq. vid. infr. h. cap. n. 11.

(10.) Simile ferè exemplum viri desperati ac detestandi furoris vid. suprà lib. 5. c. 10. n. 19. & infr. h. l. 6. c. 58. n. 9.

(11.) Vid. suprà h. cap. n. 9. ibique not.

(12.) Hanc potissimum ob causam etiam Saul seipsum interfecit, vid. 1. Samuel. c. 31. v. 4. ut & Rhazis, 2. Maccab. cap. 14. v. 37. eorum tamen facinora meritò improbantur, vid. rationes infrà h. lib. 6. c. 20. num. 1. & seq. quamvis Ethnici nonnulli, præprimis Stoici, ejusmodi facta fortitudinis laude extulerint, vid. inter alios Senec. Epist. 24. & 70. & alibi passim.

כי הוא הרגם כלם: ואחרי בן הרי את
ימיו ויזרוק את נפשו בגודל נפש
ובגבורה: למען מלא יקוב אש נבוי
לחלל את גבורתו כי יספאר עלו לימי
אני הרגתיו: את כל זה עשה שמעון
הגבור למען ינקום נקמה בעצמו על
אשר שמר אהבה לנבדים ושנאה לעמי
למען הראותו את כוחו ואת גבורתו ויכות
מיתה זרה ומות משונה כואת והיא מיתת
גודל רגפש אשר ובחרה:

(ויהי אחרי הדברים האלה כאשר מדד
היהודים בחומים ובאשר הרגו את שרי
החמי' ואת כרי חילכי וילך אגריפס
המלך אל רומא דבר לניארון הקיסר
מלך רומא את כל הדברים האלה וישלח
נארון הקיסר את כסחאר סר צבא
רומא הישב באדם יד רמה עמי מזיל
הרומים כי נלחם עם מלך פרס ויכרו
וישבידרו והשיב ממלכת פרס הנה'
רומא ויעו עליו נארון הקיסר לעלות
ביהודה ולדבר אל העם דברי שלום
ולדבר על לבם להשיבם בברית ובשלום
דעל כסחאר ביהודי ויצא אגריפס
לקראתו ויבד לו כל אשי קרחו עם
היהודי והפרשים ואיך דבר עמהם על
אודות השלי ולא אבו לשמוע בקולו
ואיך

reâ, quòd extraneos amore, suos autem odio prosecutus esset, & ut robur ac fortitudinem suam ostenderet, sic mira & minimè vulgari (13.) morte, quam ingenti animo susceperat, vir iste, prout jam dictum est, occubuit.

CAP. V.

POstquàm igitur Judæi à Romanis defecerunt ac principes Romanos eorumque copias omnes deleverunt, Agrippas rex Romam profectus est ac Neroni Cæsari, Romanorum Imperatori, rem omnem narravit, qui Cestium (1.) exercitus Romani ducem, Syriæ præfectum, & cum illo fortissimam Romanorum manum misit, (nam bellum cum Persarum rege susceperat eumque devicerat atque interemerat, regnumque Persarum sub Romanorum potestatem redegerat) eique Nero, Cæsar, præcepit, ut in Judæam proficisceretur ac populo Judaico pacem svaderet eumque benignè alloqueretur, & ad pristinum fœdus atque pacem illum reduceret. Quapropter Cestius in Judæam venit, cui Agrippas obviam ivit (2.) eique omnia narravit, quæ sibi à Judæis grassatoribus evenerint ac quomodo de pace cum illis sit locutus, ipsi verò obtemperare noluerint & qua ratione palatium atque thesauros suos igne consumpserint & omnia bona sua diripu-

(13.) Extraordinaria, singulari, id enim dictio משונה, quæ hîc habetur, significat.

(1.) Vid. hic Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 35. & seq. & Egesipp. de Excid. Hierof. c. 14. atque Josippi Epitom. pag. 202. confer. etiam, quæ suprà h. lib. 6. c. 3. n. 6. & infrà c. 8. n. 2. notata sunt.

(2.) Confer. hic Joseph. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 37.

diripuerint, cùm hæc Agrippæ verba audisset Cestius, valdè gavisus est, eò, quòd occasionem nactus esset, ulciscendi Judæos, qui multam sangvinis copiam tàm Romanorum, quàm Syrorum, effuderant, quocircà collectis maximis copiis arenæ instar, quæ est in litore maris, ad urbem Cæsaream (3.) venit ejusque pulchritudinem contemplatus est, posteà illam incendi jussit: quò facta ad oppidum Japho (4.) castra posuit atque illud maximis viribus terra marique oppugnavit ac tandem in potestatem suam redegit, in cujus plateis 8400. viros (5.) interemit, inde castris motis ad urbem Libna (6.) pervenit atque omnia illius loca circumjacentia (7.) igne consumpsit, ac quoscunque extrà urbem deprehenderat, interemit; incolæ autem urbis Zipori (8.) supplices pacemque rogantes obviam iverunt Cestio, qui etiam illis pepercit eosque in fidem suam recepit, nec ipsos bello lacessivit eorumque urbi non appropinquavit nec quenquam ex illis interemit; ast grassatores, qui in oppido Zipori erant, cùm de Cestii adventu certiores facti essent, ad montes profugerunt (9.) & ex urbe erumpentes impetu in Cestii milites facto ducentos viros fortissimos

האיך שהפו את היהלו ואת אוצרותיו
ובזזו להם את כל אשר לו׳ וישמע
בספריאו את רבני אנטיפס וישמח על
דבריו מאד כי מצא עלילה לעשות נקמה
ביהודים בעבור אשר שפכו דמים לריק
מועל והיושבים בשומרון אתם ואשתו
בספריאו את חיל גדול מועל אשר על
שפת הים לרוב ויבא בספריאו אל עיר
קסריה ויראו אי יפה בניגה ויצו בספריאו
לשרוף אותה וישרפוה׳ וילך משם אל
עיר יפו בחיל כבד מאד וילחם בה ביום
ובלילה ולכדה ויהרוג בהתבוסתה כל
אלפים וח׳ מאות איש׳ ומשם נסע ויבא
ליבנה וישחת באש את כל סביבותיה
העיר ויהרוג את כל הנמצאי מהן לעיר
ויצא לקראתו אנשי צפורי בהתענגים
ברבני שלום וישמל עליהם ויקבלם ולא
נלחם עמהם ולא קרב אל עזים ולא
והרג מהם איש והפריעים אשר היו בעיר
צפורי נסו היהודים בשמעם כי בספריאו
בא׳

(3.) Consemit Josephus loc. allegato, confer. etiam Egesipp. lib. 2. de Bell. Jud. c. 14. ac Josippi Epitom. pag. 202.

(4.) Ἰόππη dicitur Josepho dict. l. 2. de Bell. Jud. c. 37. vid. & Egesippus loc. alleg.

(5.) Idem refert Josephus, ut & Egesippus loc. alleg. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 202. & seq.

(6.) Vel: Lebena, Hebr. לבנה, prout in nostro codice habetur, alii legunt יבנה i. e. Jabne vel Jasne, de qua vid. supra l. 3. c. 17. n. 13. Josephus dict. l. 2. de Bell. Jud. c. 37. scribit, Cestium Gallum ad urbem Lydda venisse eamque incendisse, idem refert etiam Egesippus lib. 2. de Excid. Hierosol. cap. 14. confer. quæ supra lib. 5. c. 5. num. 6. notata sunt, it. infrà lib. lib. 6. c. 31. num. 21.

(7.) Hebr. סביבותיה, sic in nostro codice, quam dictionem posses etiam vertere: suburbia vel suburbana, nempe loca urbi vicina & circumjacentia.

(8.) Hebr. צפורי, sic in nostro codice, ea urbs dicitur Σέπφωρις à Josepho l. 2. de Bell. Jud. c. 37. Sephoris nominatur ab Egesippo l. 2. de Excid. Hierosol. c. 14. Idem Egesippus l. 1. c. 30. scribit, urbem illam posteà Dio Cæsaream vocatam esse, sic etiam Epiphanius l. 1. Hæres. 30. fol. mih. 64. scribit, Dio Cæsaream eandem esse cum urbe Sepphori sive Σεπφωρὶ, prout ipse illam ibidem nominat, vid. supra lib. 4. c. 10. n. 3. & infrà h. lib. 6. c. 11. n. 9. confer. etiam Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa cap. 82. ac Josippi Epitom. p. 203.

(9.) Josephus dict. l. 2. c. 37. scribit, illos εἰς τὰ μετάρσια τῆς Γαλιλαίας ὄρη profugisse, qui mons Asamon vocatus sit.

בא׳ וידו בצאתם מעיר צפורי וילחמו על
דעל בספריאום במרוצה וילחו מרכבתו ר׳
איש גבורים וגם את גלפירה שר צבא
בספריאו רכב במלחמה הזויא אבל לא
מרה כי נמלט׳ וישובו הפרעים את
פניהם ונטשו מפני בספריאום וירדפם הוא
עם כל חילו ופרשיו ורבים מהם הרגו
ויעצ לארץ והבספריאום הרגו בפר׳
וגלאפירה שר צבא בספריאו הלך לעיר
קיסריה כי היתה כבר לרומיי ויתרפא
שם מהמכות אשר הכהו פרעי יהודה׳
ויסע משם וילך אל עיר אשר היה שמה
אנטיפיריס ויואל להלחם עליה ושם
מצא עם רב ומחנה גדול מהיהודים
ומהפרעים בעזרי יהודה׳ כשמוע הפרעים
כי בספריאו בא ויצאו לקראתו להלחם
עמו ויהי מרוצה מרדקת את בוצה
בספריאו כי רב הרי ויטהר לו לעשות
מלחמה עמו בבקעה גבעון אשר היא
רחוקה מירושלם תשעים רים ואו הראשה
מרוצה יהודה את עמו כבוזה וילך עם
יהודה בבעונה ובספריאו כל גבורי יהודה
בבעונה אשר הוא רחוק מירושלים תשעים
רים ביום הששי לנסעכם וישבתו שכם׳
ויהיו׳

simos interfecerunt ipsumq; Glaphiram, (10.) exercitus Cestii ducem, in prælio illo vulneraverunt, qui tamen ex vulnere illo non interiit, sed evasit; Cestius autem grassatores in fugam versos cum omnibus copiis & equitibus suis persecutus est multosque ex iliis cepit & in terram prostravit; reliqui verò in montes profugerunt: ast Glaphira, (11.) dux exercitus Cestii, ad urbem Cæsaream, quæ jam anteà ad Romanos pertinebat, profugit, ubi ipsius vulnera, à Judæis grassatoribus ei inflicta, curabantur. Posteà Cestius castris motis ad urbem, quæ Antipatris (12.) nominabatur, pervenit ibique maximam Judæorum multitudinem & ingentes militum grassatorum copias deprehendit, qui, postquam de Cestii adventu certiores facti sunt, ei obviam iverunt, ut cum illo manus conferrent; sed cùm exercitus Judaicus ingentes Cestii copias procùl conspexisset, decretum fuit, ut in valle Gibeon, (13.) quæ ab urbe Hierosolyma quinquaginta (14.) stadia abest, prælium cum Cestio inirent, quapropter simulatâ fugâ omnis populus ac milites Judæi Gibeonem, quæ ab Hierosolymis quinquaginta distat stadia, sextò die, ex quo castra moverant, venerunt ibique quieverunt; (15.) Cestius autem cum omnibus suis eosdem ad Gibeonem usque persecutus castra ad urbem posuit eamque oppugnavit; Judæi verò, finitò Sabbatho vigiliâ matutinâ, armis instructi urbe egressi sunt sublatoque clamore prælii signum dederunt

(10.) Hebr. גלפירה, sic in nostro codice, Josephus loc. alleg. nullam illius Glaphiræ facit mentionem; aliorum verò ducum, qui in prælio cum Judæis inito ceciderunt, meminit idem Josephus dict. l. 2. c. 40. Egesippus lib. 2. de Excid. Hierosol. c. 14. scribit, quòd Judæi Gallum, præpositum duodecimi ordinis, signa conferentem, adorti fortiter exagitaverint.

(11.) Vid. quæ num. antec. 10. de hoc duce annotata sunt.

(12.) Hebr. אנטיפיריס, sic nomen illud ex Josephi l. 2. de Bell. Jud. c. 37. restituendum ac legendum erit, nam quod in nostro codice habetur אנטיפירים, corruptum est, confer. etiam Egesippus lib. 2. de Excid. Hierosol. cap. 14. & Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa c. 58.

(13.) Βαιθὼν vocatur à Josepho l. 2. de Bell. Jud. c. 37. cui etiam Egesippus l. 2. de Excid. Hierosol. c. 14. consentit.

(14.) Idem refert Josephus, ut & Egesippus loc. alleg.

(15.) Septimo scilicet die, qui fuit Sabbathi, sicuti ex sequentibus patet.

derunt ac manus cum exercitu Cestii conseruerunt atque Romanorum peditum 515. humi prostraverunt (16.) omnemque equitatum interfecerunt; (17.) ex copiis autem pedestribus, (18.) quæ cum Cestio erant, 27000, prostraverunt; (19.) ex judæis nonnisi viginti duo (20.) eo in prælio desiderati sunt. Hac in pugna egregia extitit virtus Mugbasi, (21.) ducis exercitus Judaici, insignis quoque fortitudo fuit Bendii (22.) grassatoris, qui primus cum exercitu Romanorum, mandato Eleazari sacerdotis, grassatorum principis, manum conseruit, milites quoque Judæi eo in prælio nominis celebritatem adepti sunt, quia strenuè dimicando multa Romanorum cadavera prostraverant: Cestius autem & Agrippas, castra inde moventes, denuò legatos (23.) ad Eleazarum, Ananiæ filium, sacerdotem, grassatorum principem, Hierosolymam miserunt ac pacem fœdusque cum illo inire voluerunt, ne populus Judaicus Romanorum devastantium pernicie interiret; ast Eleazarus illorum dictis non solùm attendere noluit, sed etiam unum (24.) ex legatis, qui à Cestio & Agrippa ad ipsum missi erant, interfecit, (25.) quia de pace ac fœdere nimis

וירדפם בכתיאו עם כל מחניו עד
גבעון ויתנו לפני העיר ולהמכו עליה׃
וידו לאחד השבת באשמורת הבקר ויתגברו
איש איש כלי מלחמתו ויצאו מן העיר
ויריעו באות מלחמה ויעכבו מלחמה עם
מחניו בכתיאו ויציקו גבורי הפריצים
ה״קוה איש והרוכבים כלם נפלו דוגים
ארצה ומחניהם אשר עם בכתיאו דהולכים
ארצה סלו כ״ו אלפי איש ויפלו במלחמה
הזאת מהיהודים כ״ב איש׃ ובמלחמה
הזאת נוראתה גבוהה מוגבו ראש ויהל
ויהודי אשר שם גם אז נוראתה גבורה
בגויאים ויפרוץ אשר שלח ידו החלות
לרבות במדנה היהודים במעות אלעזר
הכהן ראש הפריצים גם במלחמה הזאת
קנו שם גבורי יהודה כי עזרו את
הגיהודים׃ על חללי היהודים בגבורה
וישלחו עוד בכתיאו ואגריפס כי נסעו
משם מלאכים בירושלם אל אלעזר
בן ענני הכהן ראש הפריצים שביהודית
ויהודי׃

(16.) Josephus dict. lib. 2. c. 37. scribit, quòd solum τετρακόσιοι ὁπλῖται, i. e. 515. Romani in prælio illo occubuerint, cui etiam Egesippus l. 2. de Bell. Jud. c. 14. adstipulatur.

(17.) Hinc Tacitus Histor. l. 5. c. 10. scribit, quod Cestium Gallum, Syriæ legatum, Judaicum bellum comprimere cœpantem, varia prælia ac sæpius adversa excepserint.

(18.) Auxiliaribus scilicet, sic numerum istum intelligo ac cum priori 515. concilio.

(19.) Horum nulla fit mentio apud Josephum dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 37. ac videtur esse Hyperbole Judaica.

(20.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

(21.) Hebr. מוגבו, ita hîc in codice nostro, fortè is fuit idem ille, qui infrà h. lib. 6. c. 30. n. 10. appellatur מוגבז i. e. Monbas, quam conjecturam confirmat Josephus dict. lib. 2. cap. 37. ubi Μονοβάζος nominatur, cui etiam Egesippus l. 2. de Bell. Jud. c. 14. in fin. consentit, à quo Monobazus vocatur, vid. quæ suprà lib. 5. c. 13. n. 14. notata sunt.

(22.) Hebr. בגויאים, sic in nostro codice, Κενδαῖος nominatur à Josepho lib. 2. de Bell. Jud. c. 37. juxtà quem hîc legendum erit: בגדיאום, facili mutatione; Egesippus lib. 2. de Excid. Hieros. c. 14. vocat illum Gedeum, nisi fortà juxtà Josephum ibi legendum erit: Cenedeum.

(23.) Consentit Josephus dict. l. 2. c. 38. & Egesippus l. 2. de Bell. Jud. c. 15. ac Josippi Epitom. p. 203.

(24.) Hunc Phœbum nominat Josephus loc. alleg. Egesippus dict. l. 2. c. 15. vocat illum Phebam, confer. etiam Josippi Epitom. p. 203.

(25.) Alter autem legatus, Lorcyus, excepto vulnere vix evadere potuit, uti scribit Egesippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 15.

ובירושלם ויבקשו לעשות שלום עם
אלעזר הלבא בברית עמהם פן ישחית עם
יהודה בגדת הזוממים המכחידי ולא
אבה אלעזר לשמע לדבריהם ואלה אבל
הרג אחד מהמלאכים אשר הלכו אליו
מאת בכתיאוס ואגריפס כי דברה לדבר
עמו דברי שלום וברית׃ ויאסוף אלעזר
הכהן את הכהנים ואת העם לצאת
למלחמה על כתיאוס׃ ויהי כראות
כתיאוס את לב אלעזר הכהן ואת לב
העם עמו יחד כי נקשר נקשר אמין
להשחית את הזוממים ולהמשידם ויאמא
כבר נעם מנעם גבורת הפריצי׳ והגבורי׳
אשר ביהודה בגבעון ויסב פניו ללכת
לרומא כי ראה כי לא יוכל להלחם עם
הפריצים וכי אין לו ולא לחילו גבורת
לפניהם׃ ויאמר אראנה מה יהיה אחרית
זה ימה עצה יהין נאמן הקיסר על הברית
ויד יסו ויסגא שכם אגרות הרומיים
אשר בא עם חלם ויבא בהם עם חלו
ויבא אל הומא ויגד לנירון הקיסר את
כל אשר קרהו ויבהל הוא וכל עבדי
הזוממים בשמעם את גבורת עם יהודה׃

ויתקעט הארון מהבלחמ׳ בשנה הזאת
ואחד השע׳ גדולה לארץ יהודה בשנה
הזאת על ידי גבורת אלעזר הכהן הפריץ
הגדול

mis multa locutus erat. Posteà Eleazarus sacerdotes ac populum congregavit, ut prælium cum Cestio iniret, qui, dum unanimem Eleazari sacerdotis ac populi consensum animadvertit & vidit, quòd arcto inter se societatis vinculo constricti essent, ut Romanos perderent atque delerent (nam grassatorum militum Judæorum fortitudinem jam anteà in valle Gibeonis expertus erat) Romam ire constituit, quia vidit, se bello cum grassatoribus gerendo imparem esse, nec sesè copiasque suas eisdem resistere posse, quamobrem dixit: videbo, quorsùm tandem ea res sit evasura, & quodnam mihi fidum hac in re consilium daturus sit Cæsar. Posteà Japhonem descendit Cestius, ubi literas (26.) invenit Romanorum, qui copias suas ibidem contraxerant; ipse autem cum militibus suis naves conscendens Romam venit atque Cæsari Neroni omnia, quæ sibi evenissent, narravit, quibus cognitis valdè perterritus fuit imperator omnisque populus Romanus, postquàm gentis Judaicæ fortitudinem audiverunt.

CAP. VI.

TErra autem Israëlitica eo anno à bello quievit & maxima salus Judæorum regioni contigit propter fortitudinem Eleazari, Sacerdotis, insignis grassatoris, qui illos è manu Cestii, impro-

(26.) Hebr. אניות, sic in nostro codice, nonnulli l. habent אניית i. e. naves, quæ lectio alteri illi videtur præferenda.

improbi viri, eripuit, is enim juraverat, se Romanorum nomine vindictam de Judæis sumpturum esse & iratus diris se devoverat, quòd Judæos omnes deleturus sit, adeò, ut nemo superstes remaneat: hi autem fuerunt, (1.) qui in Templo secundo populum Israëliticum è manibus hostium liberarunt, dum illi Judæis bellum intulerunt & in terram Israëliticam irruptionem fecerunt; (2.) prima irruptio pernicioſa, qua populus Israëliticus devastatus est, accidit ætate Antiochi, impii, Macedoniæ (3.) regis, qui Judæos omnes penitùs delere sibi proposuerat, is ipse maximum genti Israëliticæ intulit malum & ex populo Domini sapientes prudentesque, ut & principes ac seniores, juvenes puerosque, magnos atque parvos, Levitas & Sacerdotes interemit, quapropter omnes Judæorum principes coadunati ad Mattathiam, (4.) Johannis, Summi Pontificis, filium, in montem (5.) Modit, ubi ipse tunc temporis propter Antiochum Macedonem ejusque principes delitescebat, venerunt & ad illum clamarunt: serva hodiè populum Domini nec id modò cogita, qua ratione vitam tantummodò tuam eripias, nam hostis populum tuum perdit & vastat atque tuum effundit sanguinem, universi quippe populi Israelitici sanguis tuus est sangvis, atque omnes Judæi te jam respiciunt, ut illis in ista calamitate adsistas eisque opem & salutem feras, quocircà Mattathias ipsorum dictis morem gerens profusis lachrymis dixit: nolite timere & expavescere Macedones istos, Deus enim pro vobis pugnabit; vos autem conticescite: sic Mattathias, Johannis Summi Sacerdotis (6.) filius, excitatus fuit populumque Israëliticum

61.) Quæ hic habentur usque ad finem hujus capitis videntur à Judæo interpolatore adjecta esse.
(2.) Vel: cladem Israëlitis intulerunt.
(3.) Vel potius: Syriæ regis.
(4.) Vid. 1. Maccab. c. 2. & num. seq. 6. h. cap. ibique not.
(5.) Alii locum illum explicant fuisse oppidum munitum & in loco excelso situm, vid. quæ suprà lib 3. cap. 7. n. 2. & c. 23. n. 12. ejusdem libri notata sunt.
(6.) Vid. quæ suprà h. cap. n. 4. dicta sunt.

ticum tunc temporis è manu Antiochi, Macedonis, eripuit; Mattathias autem, Johannis Summi Pontificis filius, postquàm Macedones percusserat, anno tantùm præfuit Summo Sacerdotio diemque obiit supremum; Judas autem, ejusdem filius & successor sex annis summo Pontificatui præfuit & in prælio occubuit; illius frater Jonathan (7.) octo annis (8.) Sacerdotium administravit, qui etiam in prælio occubuit; ejusdem successor, Simeon frater, octodecim annis (9.) Summo Sacerdotiò functus est, quem Ptolemæus, gener ejus, in convivio interemit: (10.) huic in Pontificatu successit ipsius filius, Johannes Hyrcanus dictus (11.) à nomine Hyrcani regis, (12.) quem interfecerat, is ipse primus fuit Hyrcanus, qui, cùm uno & viginti annis (13.) regno (14.) præfuisset, diem obiit supremum; huic filius Aristobulus in Pontificatu successit atque anno tantùm ei præfuit, is ipse rex magnus dictus est, quia primus regium diadema capiti suo imposuit ac Pontificatum regno conjunxit vel potius contaminavit, id, quod accidit anno quadringentesimo & octogesimo, ac tribus mensibus, postquàm populus Israëliticus ex captivitate Babylonica egressus erat: mortuo autem Aristobulo, frater ejus, Alexander, successit, qui, cùm 27. annis regnâsset, diem obiit supremum; uxor autem ejus Alexandra, in regno succedens novem annis ei præfuit, quæ cùm obiisset, Aristobulus, (15.) ejusdem filius, tribus annis regnavit; ipsius ætate Pompejus, dux exercitus Romani, Hierosolymam

(7.) Is יהוחנן i. e. Jehochanam, hic nominatur in codice nostro.
(8.) Alii illum 18. annis Summo Sacerdotio præfuisse tradunt, vid. Alsted. Chronol. Tit. 9. qui ipsum primum principem & Pontificem simul fuisse scribit.
(9.) Nonnulli 8. solùm annis illum Sacerdotio præfuisse tradunt, confer. Alsted. dict. Tit. 9.
(10.) Vid. 1. Maccab. c. 16. v. 11. & seqq.
(11.) Confer. 1. Maccab. dict. c. 16. v. 23.
(12.) Vid. Joseph. Antiq. lib. 13. c. 16. & suprà l. 4. c. 2. n. 2. & 3.
(13.) Plerique 31. annis illum præfuisse scribunt, vid. Alsted. Chronol. dict. Tit. 9.
(14.) Regio tamen nomine abstinuit, nam, uti hic autor noster aliique Historici tradunt, filius ejus Aristobulus, primus post regem Zedekiam rex simul ac Pontifex fuit, vid. Joseph. Antiq. l. 13. c. 19. & Alsted. eod. Tit. 9.
(15.) Ejus nominis secundus, frater Hyrcani, de quo paulò post autor noster.

mam oppugnavit eamque subegit captumque Aristobulum catenis constrinxit eumque Romam duxit, cui in regno succedens Hyrcanus, frater ejus, 40. annis (16.) ei præfuit: ipso regnante Antigonus, Aristobuli Hyrcani fratris filius, defectionem molitus est, & Persarum copiis confisus bellum Hyrcano intulit eumque in suam redegit potestatem, atque catenis vinctum Babylonem duxit eique aures amputavit, ne scilicet ad Pontificatum & regnum idoneus esset, is ipse Antigonus triennio (17.) præfuit regno, illius ætate Herodes profugus (18.) omnes Romanorum copias (19) contraxit captâque Hierosolymâ Antigonum tertio regni ejus anno interfecit; (20) Herodes autem, illius successor, cùm 37. annos regnâsset, diem obiit supremum. Ejusdem filium & successorem, Archelaum, cùm is novem annis regnum administrâsset, Romanorum Imperator cepit atq; catenis constrictum Romam misit, ubi etiam vitam finivit, (21.) eidem Antipas (22.) frater, in regno successit, adsumpto Herodis nomine; regnum ejus decennio fuit quietum, is ipse in Hispaniam (23.) profectus est eamque subegit ac devastavit, quia rex Hispaniæ fratris sui uxorem ceperat, atque Antipas ibi vitam cum morte commutavit. (24.) Ejusdem successor in regno fuit Agrippas Aristobuli fratris ejus filius, is, quùm 23. annis (25.) regnâsset, diem obiit supremum,

אותו ארבעים שנה ובימי מרד אנטיגונס
בן אריסטובלוס אותו ויתם יד בהורקנוס
עם זיל פום ויתפשוהו ויאסרהו בנחשתי
ויוליכהו בבלה ויקצץ את אזני לבלתי
היות עוד כהן ומלך. וימלוך אנטיגונס
ג' שנים ובימיו בחג השתים ואסוף
את כל חיל הרומים ויבא ויהרוג את
אנטיגונס בשנת שלש למלכו וימלוך
הורדוס תחתיו ל"ז שנה ושת. וימלוך
הורדוס ארקלאוס בנו ט' שנים ואחר
כן למדו מלך הרומים ויאסרהו בנחשתים
ויוליכהו לרומא וימת שם. וימלוך
הורדוס אנטיפס אחו ויסב את שמו
הורדוס ויהי מלכותו שלשה י' שנים
וילך ולכבר את ארץ כפרד וישמידה
על אשר לקח מלך כפרד את אשתו
אחו ושת שם. וימלוך תחתיו אגריפס
בן אריסטובלוס בן אחו שלש ועשרים
שנה ושת וימלוך תחתיו אגריפס בנו
עשרים שנה והוא אגריפס זה אשר
אנחנו עתה בספורו ובספור הרעית אשר
קרו לישראל בימיו וכל ימי מלכותו לא
שקטה המלחמה מישראל עם הרומים
עד

(16.) Alii 23. annis incompletis eum regno præfuisse scribunt, confer. Alsted. Chronoleg. dict. Tit. 9.

(17.) Vid. Joseph. Antiq. l. 15. c. 1.

(18.) Cùm enim Antigonus Hierosolymam, juvantibus Parthis, occupâsset, Herodes cum suis deprehensâ Barbarorum fraude vix evasit, vid. Joseph. Antiq. lib. 14. c. 24. & 25.

(19.) Josephus l. 15. Antiq. c. 1. scribit, ab Herode, undecim legionibus Romanis adjuto, Hierosolymam vi expugnatam esse.

(20.) Idem Josephus loc. alleg. refert, Antigonum regem captum instante Herode, jussu Antonii, Antiochiæ securi percussum esse.

(21.) Vid. quæ suprà lib. 5. cap. 43. n. 15. de ejus morte annotata sunt.

(22.) Confer. dict. l. 5. c. 43. n. 17. ibique not.

(23.) Ita nomen ספרד, quod hic habetur, communiter exponitur, sic & Targum Jonathan teste R. Salomone ad Obadiæ cap. unic. vers. 20. interpretatur.

(24.) Josephus Antiq. lib. 18. c. 9. scribit, Herodem Antipam à Caio, Imperatore, cum uxore in exilium actum esse.

(25.) Alii septem solum annis illum regnâsse scribunt,

mum, cui in regno successit Agrippas, ejusdem filius, ac 20. annis (26.) illud administravit, is ipse est Agrippas, de quo jam dicimus & in eo sumus, ut res adversas, quæ populo Israëlitico illius ætate evenerunt, referamus. Nam quamdiu ipse regnavit, nunquam bella genti Israëliticæ cum Romanis defuerunt, donec populus Judaicus in captivitatem abductus est Romam, ac Templum destructum fuit; hæc est desolatio Templi illius secundi, quod oculi nostri & ædificatum & dirutum viderunt. Utinam Deus adeò propitius nobis esset, ut Templum illud denuò ædificatum nobis ostenderet & statuta per Mosem ab initio nobis data (27.) in melius mutaret! utinam vitam nostram ad illud usque tempus produceremus, quò populus Israëliticus prosperè ac feliciter in terram suam revertetur! Sed justitia nostra (28.) eò usque non pertingit, ut propter eam misericordia Dei nobis obveniat, quia peccatis onerati sumus. (29.) Id solum dicimus: felix illa generatio, quæ servabitur & superstes erit ex populo Israëlitico, donec tempus adveniat, quò Templum tertia vice ædificabitur! beatus ille, qui patienti animo exspectat, donec ad eum perveniat diem, quo bonum Domini aspiciet ejusque benignitatem & gratiam videbit, quam ille populo Israëlitico exhibebit! Nunc autem, dum in calamitatibus nostris premimur, mœrori ac dolori animi nostri id remedium adhibeamus, ut maximam illam salutem, quæ ventura est, ad animum revocantes gaudeamus

עד גלות עם יהודה למדינה רומא ויחרב
המקדש והוא חרבן בית המקדש השני
אשר ראו עינינו בנוי והדבי. ומי יתן
והיה מחסר אלהים עלינו לחראותו עוד
בנוי אך איך ישחנו עלינו סדרי בראשית
למוב כי נאריך ימים עד הזמן הדואג
שיהיה זמן תשובה לישראל לטוב
ולהצלחה. מאחים לא הגיעו צדקותינו
אל גבול אשר בגללן יגיע לנו זה החסד
מאת האלהים כי אשמים אנחנו. וק
נאמר אשרי הדור אשר ימלט ויהיה
לפליטה ולאחרית מישראל עד הגיע זמן
בנין הבית פעם ג' ואשרי המחבה ויגיע
לראות בנוב י' ולחות בנועם חסדי
אשר יהיה בישראל בימים הרחם. ויהי
אנחנו בחוחנו בואבי בעוחינו ואדע
גדולה מיתן באבנו המבר לבנו בי נזכור
גדולת התשועה הזאת ונשמח ונשיש כי
נחשוב בה. מה יעשו הרואים את בבודה
אשר עין בעין יראו בשוב י' את שיבת
ציון וירושלם ונשכחו הצרות הראשונות
העיברות ואלה לא יבואו ולא יעלו ולא
יעלו על לבי. אשרי הדור אשר זי' שהינו
יבוא לנחלה לו בימים הרחם לחושיע
את ישראל מיד הגוי ולקבץ את
נחוחיו.

mum, cui in regno successit Agrippas, ejusdem filius, ac 20. annis (26.) illud administravit, is ipse est Agrippas, de quo jam dicimus & in eo sumus, ut res adversas, quæ populo Israëlitico illius ætate evenerunt, referamus. Nam quamdiu ipse regnavit, nunquam bella genti Israëliticæ cum Romanis defuerunt, donec populus Judaicus in captivitatem abductus est Romam, ac Templum destructum fuit; hæc est desolatio Templi illius secundi, quod oculi nostri & ædificatum & dirutum viderunt. Utinam Deus adeò propitius nobis esset, ut Templum illud denuò ædificatum nobis ostenderet & statuta per Mosem ab initio nobis data (27.) in melius mutaret! utinam vitam nostram ad illud usque tempus produceremus, quò populus Israëliticus prosperè ac feliciter in terram suam revertetur! Sed justitia nostra (28.) eò usque non pertingit, ut propter eam misericordia Dei nobis obveniat, quia peccatis onerati sumus. (29.) Id solum dicimus: felix illa generatio, quæ servabitur & superstes erit ex populo Israëlitico, donec tempus adveniat, quò Templum tertia vice ædificabitur! beatus ille, qui patienti animo exspectat, donec ad eum perveniat diem, quo bonum Domini aspiciet ejusque benignitatem & gratiam videbit, quam ille populo Israëlitico exhibebit! Nunc autem, dum in calamitatibus nostris premimur, mœrori ac dolori animi nostri id remedium adhibeamus, ut maximam illam salutem, quæ ventura est, ad animum revocantes gaudeamus

bunt, vid. Alsted. Chronol. Tit. 9. & suprà l. 5. c. 43. n. 23.

(26.) Idem Alstedius loc. alleg. illum 26. annis regnâsse scribit, vid. suprà dict. l. 5. c. 43. n. 26.

(27.) Sive: legem Mosaicam, sic interpretor סדרי בראשית, quæ hic habentur. Ergo Judæi sperarunt ac crediderunt, legis Mosaicæ mutationem aliquando futuram esse, hùc facit Epist. ad Hebr. c. 8. v. 8. & seq. vid. etiam Mornæ. de Ver. Relig. Christ. c. 31. pag. m. 568. editionis Sigenæ Nassov. 1597. typis vulgatæ.

(28.) Hæc justitia in Servatore nostro, Jesu Christo, quem incredduli illi Judæi rejiciunt, non in operibus nostris consistit, eam fidei justitiam si amplecterentur, conversio illorum ac reversio ad cœlestem Hierosolymam fieret, vid. ad Roman. c. 11. v. 26.

(29.) Hanc ipsam ob causam Christus, Servator noster, in mundum venit, ut hominum peccata tolleret & justitiam, quæ in fide consistit, stabiliret, vid. Esai, c. 53. v. 4. & Joh. c. 1. v. 29.

ac lætemur (30.) reputando, quanta futura sit eorum felicitas, qui gloriam illam aspicient & coràm intuebuntur, quando Deus captivos Sionis & Hierosolymæ reducet, qui priorum calamitatum non amplius recordabuntur, nec illas unquam ad mentem animumque revocabunt; ô felicem progeniem, quam Dominus, Deus noster tempore illo sibi hæredem eliget, ut populum Israëliticum è manu gentium liberet atque Judæos hinc inde dispersos congreget! Deus est, qui solus futura novit, is, quodcunque sibi visum fuerit, faciet; nos verò illum hodiè supplices rogamus, ut promissum, populo suo factum, quo se reliquias ejus semper in terra superstites servaturum, nec fœdus, cum illo initum, neglecturum esse affirmavit, stabile reddat, an is aliquid dicet nec faciet? num quidpiam promittet nec servabit? (31.) nam per Mosen, servum suum, in universa domo sua fidelem, (32.) populo suo locutus est: attamen etiam &c. (33.) ecce sicuti bonitas ejus in mundo universo subsistit; ita illa in perpetuum durabit, ut semper reliquias servet populo Israëlitico. Quapropter vos, qui jam calamitates istas videtis, solamini vosmet ipsos, (34.) quia tempus veniet, quô filii vestri in terra dominabuntur, vos etiam, qui afflictiones illas nostras auditis, solatium recipite, is quippe finis erit omnium calamitatum populi Israëlitici nec ulla amplius populo Dei eveniet afflictio: viscera autem mea valdè dolebunt, dum jam destructionem narrabo domûs Sanctu-

גפוצותיהם בימיו והשיב רוא ועדע
העתידות ותנוב בעינו ועשה רק כי היום
הזה תזכרתנו אליו הוא לקרי את יעקוד
לעמו להזכות להם ולשוב להם שארית
בארץ כל הימים ולא יפר בריתו אתם
כי יכלם ודברו אשר ולא יעשה ודבר
ולא יקימנה כי אשר על עמו ביד משרת
עבדו ונאמן בכל ביתו ואף גם את
וגי׳ הנה באשר טוב נצב בעולמו באשר
יהיה כל הימים נצב לשום שארית
לישראל יהיה באשר יהיה כל הימים
לכן נתמו נתמו הרואים היום הזה
בזרה כי עת בא ובניהם יהו הדחים
בארץ ונתמו עוד השומעים בעדתנו
ואת כי רואא קין לכל צרות ישראל
ולא תבואא עוד צרה אחרה לעם יי׳
ומעי מעי אחילה כי אספר עתה ודבק
בית מקדשנו אשר ואעודו בנוי וחדב
ופקדתיו באה עתה הוחה מבוחתו ועל
המלחמות אשר ראו עיניכם מעם יי׳ עם
הצרים הצוררי לנו כי הקוו יי׳ את הוחם
לנחם נקמת הלול הזוחתו ממני קראנו
שם לשמחנו זה מלחמות יי׳ גם כי
למעלה רבים וחבים מעם יי׳ הוקדו
למוח

3 o.) Vanum certè gaudium, quod ex aliena capitur lætitia & quidem illa, quæ multos post annos, imò nunquam, posteris eventura est, confer. n. 34. h. cap.

(31.) Vid. Numer. cap. 23. v. 19.

(32.) Confer. Numer. cap. 12, v. 7. & ad Hebræ. c. 3. v. 2. & 5.

(33.) Ita hic quasi per indicem innuitur locus, qui Levit. c. 26. v. 44. habetur, quem autor Vulgatæ ita transtulit: attamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abjecti eos neque sic despexi, ut consumerentur & irritum facerem pactum meum cum eis, confer. etiam Nehem. c. 1. v. 9.

(34.) O miserum solatium, quo speratur, posteros nostros aliquando felices & rerum dominos futuros esse! quid, si etiam spes illa frustranea & ac vana? confer. supra num. 30. h. cap. ibique not,

Sanctuarii nostri, quod ædificatum & desolatum vidimus, nunc enim tempus visitationis & destructionis ejus venit; propter bella autem, quæ oculi nostri viderunt fuisse populo Dei cum hostibus, qui nos afflixerunt, quosque Dominus ideò excitavit, ut illi ultionem de nobis ob contaminatam ipsius legem sumerent, librum istum nostrum vocavimus: Prælia Domini, (35.) idque illam quoque ob causam, quia multi è populo Domini promptè mortem oppetierunt & sanctè vitam finiverunt (36.) nec permiserunt, ut hostes pro lubitu suo Sanctuarium pollu-erent ac Templum Domini contaminarent, qua de causa illi & suam & aliorum multorum vitam morti eripere noluerunt, sed voluntati Domini obtemperantes (37.) vitam finiverunt, qui jam in lumine vultus regis viventis splendescunt, sive sepulturam nacti sunt, sive cadavera illorum suprà terram projecta computruerunt, quia justorum memoria est in benedictione.

למות בקדוש נפשותיהם ולא רוצו להלל
ראויבים את מקדשו ברצונם ולחת קץ
לאויבים למטא את רוכל יי׳ על אחדות
המלח׳ ממות ונפשות כלם כי מזו עיא
פני יי׳ באור פני מלך חיים האירו רץ
אם נקברו או על הארץ חללים נפגרו
ובזו צדיקים לברכתי

CAP. VII.

ANno vigesimo regis Agrippæ, die nono mensis quinti, qui Ab (1.) dicitur, Nero Cæsar, Romanorum Imperator, donum misit, ut holocausta & eucharistica in Templo Domini Hierosolymis offerrentur, pacem quoque & fœdus cum Sapientibus terræ Judaicæ & Senioribus urbis Hierosolymæ inire voluit, dicens: offerte, quæsò, donum meum Domino, Deo vestro, (huic enim cultum exhibere mecum constitui) sicuti aliis quoque Impe-

בשנת עשרי שנה למלך אגריפס בחדש
דוחמישי הוא חדש אב ביום השעה
לחדש וישלח נאון הקיסר על ישוח
מנחה להעלות עולות ושלמים אל בית
יי׳ בירושלם ויבקש לשלום ולברית
מיצבי ישוה ומקני ירושלם לאמר הגישו
נא

(35.) Hebr. מלחמות יי׳, de hac libri inscriptione etiam suprà lib. 5. c. 1. num. 17. quædam notata sunt.

(36.) Imò verò tempus illud, quô Templum destructum est & perfidi isti ac contumaces Judæi perierunt, fuit tempus ultionis ac justæ Dei vindictæ ob Servatorum nostrum, Jesum Christum, ab illis rejectum, vid. Luc. cap. 21. vers. 22. confer. etiam Daniel c. 9. v. 26. & Zachar. c. 11 v. 1. & num. seq. 37.

(37.) Imò voluntati Divinæ de ipsorum salute resistentes, vid. Actor. c. 13, v. 46. confer. etiam num. præced. 36.

(1.) Is Julio mensi ferè respondet, vid. quæ suprà l. 5. c. 45. n. 31. notata sunt.

Imperatoribus Romanis, qui antè me imperium Romæ tenuerunt, facere consveristis, audivi omnia, quæ Cestius, dux exercitus mei, vobis intulit mala; sed illud mihi valdè displicuit, quapropter fœdus vobiscum bona fide inire volui ex consilio Senatus Romani, ne ullus exercitus Romani dux quavis ratione vobis imperet ab hoc tempore & deinceps; sed omnes principes, moderatores & judices vestri ex populo Judaico & Hierosolymitano constituantur; Agrippas verò, rex vester, in omnes principes vestros potestatem & imperium exerceat vosque ipsius mandato obtemperetis, modò nomen Imperii Romani reverenter colatis. (2.) Legati igitur, quos Nero Cæsar miserat, Hierosolymam ad Ananiam, Pontificem, venerunt eique legationis suæ mandata exposuerunt ac simul Cæsaris donum ostenderunt idque coràm illo constituerunt; fuit autem munus istud juvencus coronâ aureâ maximâ cinctus, cujus cornua auro obducta fuerunt, tergum ejus veste purpureâ, gemmis distinctâ, instratum fuit. juvencus iste in holocaustum oblatus fuit, hunc bajuli, pondus decem talentorum auri ferentes, præcedebant, eundem juvencum ingens ovium, in eucharistica offerendarum, multitudo sequebatur; ast Eleazarus (3.) Sacerdos, Ananiæ Pontificis filius, cùm legatorum verba audisset, surrexit & Neronis Cæsaris donum è Templo Domini ejecit, (4.) nam dixit: haud polluamus Sanctuarium Domini, Dei nostri, alienigenarum donis, (5.) quia illorum holocausta & sacrificia pacifica, Domino, Deo nostro non sunt grata, dein signò tuba datò aciem adversùs exercitum Romanorum, qui in castris stationem peragebant, ut Hierosolymam custodirent, instruxit, atque eo

(2.) Nomen supèr vos vocetur, ita juxtà Hebræum.

(3.) De hoc dictum est suprà h. lib. 6. c. 2. n. 5. vid. & infrà h. l. 6. c. 32. n. 10.

(4.) Vid. Joseph. l. 2. de Bell. Jud. c. 30. & Egesipp. l. 2. de Excid. Hierosol. c. 10. princ. ubi scribit, quòd hæc tuba belli fuerit adversùs Romanos, universosque in tumultum excitârit.

(5.) Confer. hic Joh. Lightfooti Hor. Hebr. in S. Johann. c. 12. v. 20.

eo die multi è Romanis interempti ceciderunt, inter quos etiam unus ex ducibus exercitus occubuit; alter verò vivus captus est, (6.) nam dux iste, fortitudine insignis, cùm Judæorum vim, undique sibi in prælio ingruentem, conspexisset, eisdem dixit: si vitam mihi servare nec me interimere vultis, ego me vivum vobis tradam, quocircà Eleazarus grassator ei juravit, quòd illum non interfecturus, sed propter egregiam fortitudinem vitam ipsi servaturus sit, quo facto dux Romanus se vivum illius potestati tradidit, postquàm ipse multos Judæorum fortissimos prostraverat, sed Eleazarus violato jurejurandò illum interfecit; priusquàm autem eum interimeret, ipsum sic allocutus est: quemadmodum gladius tuus mulieres orbavit liberis, sic mater tua inter uxores liberis careat, (7.) his dictis satelliti suo præcepit, ut illum interficeret.

CAP. VIII.

AGrippas autem rex, quùm hæc vidisset atque audisset, rem ægerrimè tulit & in platea quadam stans sublata clamavit voce: væ tibi, Eleazare grassator, utinam malum istud, cujus tu jam factis tuis causa es, in te patrisque tui domum tantum caderet! tunc non valdè soliciti essemus nec lachrymas profunderemus; sed væ illis, qui ætate tua vivunt ac pacem & quietem quærunt! eos enim improbitate tua involutos in perniciem tecum trahes, quousque tu, hostis Dei & inimice populi ejus, laqueus nobis & offendiculum eris; cur vineam Domini perdis ac destruis? Eleazarus autem, cùm hæc

(6.) Is Merilius, ni fallor, appellatur ab Egesippo l. 2. de Bell. Jud. c. 10. in fin.

(7.) Vid. 1. Samuel. cap. 15. v. 33. unde locus iste desumptus est.

וזרו כשמוע אלעזר ארת ודברי אגריפס
עכרו ואמר אליו כרכיוס ראלה· מרי
לך ולשם מלך ואם אתה מלך למרת
לא הצוה ליסרנו ואיה בבריך קרב אלי
עמו· ודרכה כי המשכר ונראה אם אתה
מלך באמרת או בשקר· אכל העמוד
מנגר וחזכר וזרלין עזכדי לכרחה כעמוד
דכלב מנגד לנחשא כלי מלחמה ותרץ
לשונו לנבזות· וזמות אלעזר לפריצים
חכריהו אשר יחזו וילכדו את אגריפס
המלך מרי עמדו הוא לשמוע דכריו ומרי
דכרי הוא עמו ועבד את מעכרי אגריפס
המלך אשר העמידו על חל דחוק מנגד
לראות אם הפריצים יתעוררו לקרוב
אליו ולהדריעו זה· ויככו העכד את
ידו על ראשו ויתן את כריחה לאגריפס
המלך כזה לאמר כרח לך מהרה משם
כי אם עוד מעט תעמוד שם הנוד
הפרצי יסאו ארת ראשך מעליך והיטו
אתה ואנחנו המאים· וכראות אגריפס
את אות עכרי הנאמן לו ויברח משם
מהרה ויחזו אחריו הפריצים ולא יוכלו
להשיגו וילך לו אל יפו אשר היתה
כממשלת הרומי וימלט שם· אחרי כן
כרח אגריפס המלך משם ויכא אל
מדינת רומא ויגר לשארון הקיסר את כל
הרעה אשר נעשתה כירושלם ואת כל
אשר עשרה אלעזר הפרץ למנחתו וכי
לא כראונו עשה ולא כמצותו פעל·
וישלח

hæc Agrippæ verba audiſſet, eidem hunc in modum reſpondit: cur tu regio appellaris nomine? ſi rex es, quare non præcipis, ut pœnâ afficiamur? ubinam ſunt milites tui? accede cum illis ad me propiùs, & ſupplicia tua in me auge, videamus, utrùm verè an falſò rex ſis: Enimverò tu procul ſtans inclamas ac pedes tui ad fugam parati ſunt inſtar canis, qui è longinquo eum, cui arma ſunt, lingvâ ſuâ allatrat, dein Eleazarus ſociis ſuis graſſatoribus annuit, ut citato gradu Agrippam regem, dum is ſtando Eleazarum auſcultabat, & cum illo loquebatur, caperent; ſed ſervus quidam Agrippæ regis, qui eum procùl in tumulo quodam conſtituerat, ut graſſatores obſervaret, ſi fortè illi appropinquare velint, idque regi indicaret, manu ſuprà caput levata fugæ ſignum dedit Agrippæ eique dixit: fuge inde quàm celerrimè, nam ſi paululum temporis ibi cunctaberis, graſſatores caput tibi auferent, quo facto tu & nos ſimùl moræ iſtius pœnas (1.) graviſſimas dabimus. Quapropter Agrippas conſpecto ſervi ſui fidelis ſignô ſine ullâ morâ indè aufugit; graſſatores autem fugientem perſecuti ſunt, ſed eum comprehendere non potuerunt. Poſteà rex Japhonem, urbem Romanorum imperio ſubjectam incolumis pervenit, inde Romam profectus Neroni Cæſari omnia narravit mala, Hieroſolymis perpetrata, & quomodo Eleazarus graſſator donum Cæſaris ſpreverit nec voluntati ejus morem geſſerit aut illius mandatis obtemperârit. Quibus cognitis Nero Cæſar Ceſtium, exercitus ſui ducem, unà cum Agrippa rege maximisque copiis in Judæam miſit; (2.) cùm igitur ambo eò veniſſent, urbes quasdam Judæorum munitas ceperunt, Japhonem quoque everterunt, (3.) quia graſſatorum manus in

(1.) Ita hic verbum חמאים, quod in codice noſtro habetur, vertere volui; reſpicitur autem ad locum illum 1. Reg. cap. 1. v. 21. ubi vid. Commentatores & inprimis R. Sâlom. & Iſa. Abarbenel.

(2.) Hic à Judæo interpolatore ea tædiosè referuntur, quorum jam ſuprà h. lib. cap. 5. n. 1. & ſeqq. mentio facta eſt.

(3.) Vid. Joſeph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 37.

וישלח עוד עמו הקיסר את כסתיאנ' שר
צבאי ברוב נבר נאר ויבאו אל ארץ
יהודי· שניהם וילכדו מקצת העריס
והבצורי· אשר ביהודה וגם את יפו הרשו
כי גברה יד הפריצים על יפו ויראו
התושבים מאר אשר לא ישלטו הפריצים
ביפו ויהוה עיר יפו לרושבים למקום כי
יתאזרו ויתגברו היהודים בעיר יפו ורוא
מקום מרוז לאניות הרומי· אשר תבאנה
אל ירושלם ואל ארץ יהודה· ויעלו
אחרי כן אגריפס ובסתיאנ· ירושלימ·
להלחם בפריצים ולהשמידם ויצאו
לקראתם אלעזר בן ענני הכהן ויחר
הברזים וכר העם ויסאנו אחם חינ·
בין ירושלם ובין יפו ויערכו אחם
מלחמה ויפלו חללי היהודים לפני
הרומים והברזים נסו אל ירושלם וירדפו
אחריהם כסתיאנ· ואגריפס ויחר ויאל
התושבים עד שעי· ירושלם ויחנו על
ירושלם ב' ימים· וירו ביום הרבעי ויבאו
הברזים ויחר העם מירושל· פתאנ· ויכו
במחנה הרומים וימיתו מהם ת' אלפים
איש רגלי ואלף ומכבי סוסים ויברח
מהנה הומים· ויחי כראות כסתיאנ· ועמו
כי אין לנום מפני ההיהודים ויברוח מכהרי
הרומי

in urbe illa prævaluerat, quocirca Romani valdè metuerunt, ne graſſatores Japhone occupata ipſos clade aliqua afficerent, ſi Judæi vires ibidem colligerent & invaleſcerent; erat autem locus iſte portus valdè idoneus recipiendis Romanorum navibus, quæ Judæam & Hieroſolymam petebant. Poſteà Agrippas & Ceſtius Hieroſolymam aſcenderunt, (4.) ut cum graſſatoribus pugnarent eosque delerent; Eleazarus autem Sacerdos, Ananiæ filius, cæterique Sacerdotes atque ingens Judæorum multitudo Romanis obviam progreſſi eosdem inter urbem Hieroſolymam & Japhonem degentes deprehenderunt atque cum illis prælium inierunt; ſed multi Judæorum eo in prælio à Romanis interfecti ſunt (5.) ac Sacerdotes Hieroſolymam profugerunt, quos Ceſtius & Agrippas cum exercitu Romanorum ad portas usque Hieroſolymæ perſecuti ſunt: quam urbem cùm per triduum obſedisſent, (6.) ſacerdotes unà cum reliquo populo eruptione repentè facta Romanorum copias adorti ſunt ac quinque millia (7.) peditum, equites verò mille interfecerunt, quapropter Romanorum exercitus valdè conſternatus eſt: Ceſtius autem ejusque milites, cùm viderent, nullum ſibi patere locum evadendi è manibus Judæorum, quadraginta millia (8.) fortiſſimorum Romanorum elegerunt eosque inter ſua & Judæorum caſtra medios conſtituerunt (9.) quibus Ceſtius hæc dedit mandata: per totam noctem excubias ac ſtationes agite, tubas inflate atque ignes

(4.) Vid. hic præ aliis Jolippi Epitom. pag. 203. & ſeqq.

(5.) Vid. Joſeph. l. 2. de Bell. Jud. c. 47. & Joſippi Epitom. p. 203. & ſeq.

(6.) Conſer. Joſeph. dict. l. 2. c. 39. atque Egeſipp. l. 2. de Bell. Jud. c. 15. ac Joſippi Epitom. p. 204.

(7.) Conſentit Joſippi Epitome dict. loc. Joſephus verò l. 2. de Bell. Jud. c. 40. ſcribit, pedites 4000. equites autem 380. ex Romanorum copiis periiſſe, Egeſippus loc. alleg. refert, quod quinque millia peditum de exercitu Romano & trecenti equites extincti fuerint.

(8.) Joſephus dict. l. 2. c. 40. refert, ſaltem 400. milites; Egeſippus verò l. 2. de Bell. Jud. c. 15. non niſi 40. Romanos in caſtris relictos eſſe, conſer. etiam Joſippi Epitom. p. 204.

(9.) In loco quodam, cui Betheron nomen, ſicuti ſcribit Egeſippus dict. loc.

accendite, ut ego & Agrippas rex in terram noſtram evadere poſſimus; vos autem à loco illo ad matutinum usque tempus haudquaquam recedite. Quapropter Judæi eorumque copiæ, cùm id vidiſſent, omnes agmine facto congregati ſunt, ut tubarum clangorem audirent & quid is ſibi vellet, cognoſcerent; ſubſtiterunt igitur nec Romanos ulterius perſecuti ſunt: illuceſcente autem die, cùm Judæi deprehendiſſent, Romanos noctu Cæſaream (10.) verſùs tridui itinere procùl aufugiſſe, ſacerdotes fugientibus inſtiterunt, eorumque arma omnia, hinc inde per viam ſparſa, invenerunt, quæ Romani ideò abjecerant, ut expeditiores ad fugam eſſent; aſt Sacerdotes arma projecta non collegerunt, quia Eleazarus cum omnibus copiis ſuis Romanos ad portas usque Cæſareæ perſequebatur; Ceſtius autem & Agrippas profugientes jam urbem Cæſaream intraverant, unde ambo Romam ad Neronem Cæſarem profecti ſunt, cui omnia, quæ ſibi in urbe Hieroſolymitana eveniſſent, narrárunt: (11.) intereà verò dum illi ea de re cum Cæſare loquebantur, ecce nuncius quidam ex Perſide advenit, indicans, regem Perſiæ ejusque populum à Romanorum imperio defeciſſe, quam ob cauſam Cæſar valdè conſternatus fuit, (12.) quia viderat, gentes omnes finitimas, Romanorum ditioni ſubjectas, arma contrà illos ſumpſiſſe.

הרומיים ארבעים אלף איש ויעמידום
בין מחנה הכושים למחניהם ויע
כשריאים לאמר עמדו כל הלילה תוקע
שופרות ובערו את האש למען אמלם
אני ואגריפס המלך בארצנו ואתם לא
תמושו ממנה עד הבקר: ויהי כראות
היהודים החליטים את זה הוקבצו כלם
אגודה אחת לשמוע קול השופרות לדעת
מה זה ועל מה זה ויעמדו מרוחק אחרי
הרומיים: וישביטו בבקר ויראו והנה נסע
הרומיים לילה היך קיסריאה מהלך ג
ימים וירדפו הברונים אחריהם וימצא
א: כל כלהם מושלכים בדרך אשר
השליכו אנשי המחנה להקל מעליהם
לנוס: והכהנים לא לקטו את הכלים
הנשלכים כי ידך אלעזר עם כל העם
אחריהם עד שערי קיסריאה ובסתיא:
ואגריפס במלכו אל מעמד קיסריה ויברחו
שכניהם אל חומה ויבאו אל הקיסר נארון
ויגידו לו את כל אשר קרה להם בעיר
וירושלם: והנה הם מדברים עמו כדברים
האלה והנה מלאך אחד בא מן ארץ
פרס כי מרדו מלך פרס ועמו לבלתי
שמוע למלך הרומיים והקיסר
מאד מאר כי ראה איש מרדו עליו
מסביב כל עבדיו:

(10.) Joſephus dict. lib. 2. c. 40. ſcribit, Judæos Romanis fugientibus inſtitiſſe usque ad urbem Antipatridæ, cui etiam Egeſippus lib. 2. de Bell. Jud. c. 15. adſtipulatur, confer. & Joſippi Epitom. pag. 204.

(11.) Vid. Egeſipp. l. 2. de Bell. Jud. c. 16. & l. 3. c. 1. atque Joſippi Epitom. p. 205.

(11.) Confer. hic Joſippi Epitom. & Egeſipp. loc. alleg. ubi ſcribit, quòd Neroni, qui in Achaiæ partibus Tragicorum carminum meditatione contenderat, ut de pluribus ſcenicam coronam referret, illa nunciata ſint, confer. etiam Sueton. in vita Neron. c. 19. & c. 42.

CAP.

CAP. IX.

בעת ההיא בא אספסיאנוס שר הצבא
אשר שלחו נארון אל ארץ המערב ואל
ארץ אטכנו וברטניאה ובסקסיאה
ויכניעם ליהודה שכמם לשבול עול
הרומיים ולעבוד לנארון הקיסר: ויהי
כבא אספסיאנוס ויגד לו דבולך נארון
את כל הרעה אשר עשו הרומים להיל
הרומיים בארץ יהודה ואשר המיתו את
עם הרומיי ואת גדודיהם ויגר לו כל
הדברים אשר דגידו לו כותיאום הרומי
ואגריפס היהודי מלך יהודה ויקץ בעיניו
על ככה מאד מאד: וידי אחרי הדברים
האלה וישלח הקיסר נארון את
אספסיאנוס שר החיל ואת טיטום בנו
עמו ללכת לנקום נקמת הרומיים מאת
פרס ומאת יהודה וירושלם וישם המלך
נארון לאמר כרץ חעשר והרשתם עד
מבצרי

PEr idem tempus Veſpaſianus (1.) Imperator Romam venit, quem Nero Cæſar in occidentem, ut & in Germaniam ac Britanniam (2.) atque Beſcuſiam (3.) miſerat, quas etiam provincias Veſpaſianus ita perdomuit, ut humeros ſuos ferendo Romanorum jugo ſubmitterent ac Neroni Cæſari ſubjectæ eſſent. Quapropter cùm Veſpaſianus Romam eſſet reverſus, Nero Cæſar omnia ei mala, quæ Sacerdotes exercitui Romanorum in Judæa intuliſſent & quomodo illi populum Romanum ejusque copias deleviſſent, narravit, prætereâ rem omnem, quam ille à Ceſtio Romano & Agrippa, Judæorum rege, audiverat, ei retulit atque ideireò graviſſimum dolorem cepit. Poſteà Nero Cæſar (4.) Veſpaſianum, exercitus ſui ducem & unà cum illo Titum, ejusdem filium, (5.) miſit, ut vindictam de Perſis atque Judæis, ut & de urbe Hieroſolyma ſumeret propter effuſum Romanorum ſangvinem, eisque hæc præcepta dedit: munitas Judæorum urbes evertite & quidquid inveneritis, penitùs delete, nemini parcite nec viro nec mulieri nec parvulo

(1.) Vid. Joſeph. l. 3. de Bell. Jud. c. 1. & Egeſipp. l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 1. atque Joſippi Epitom. pag. 205. & ſeq.

(2.) Idem refert Sueton. in Veſpaſiani vita, cap. 4.

(3.) Hebr. בסקסיאה, ſic in noſtro codice; ſed procul dubio corruptè, niſi hic literam ה ut præfixam, accipere velis, ſic nomen סקסיאה id eſt, Scotia, (molli ſcil. ſive leni pronunciatione literæ: t, prout Galli hodiè efferre conſueverunt) relinquetur, quam conjecturam meam confirmat Munſteri verſio Latina in Joſippi Epitome p. 206. (ubi de his ipſis Veſpaſiani expeditionibus agitur) nam Hebræa illa: ואשכנז ואשקיניא ויכל ארץ חובל וגו ille ibidem vertit: & Germaniam, Britanniam & totam terram Heſperiæ &c. ubi nomen אשקיניא i. e. Scotiam, ipſe tranſtulit: Britanniam, nimirum Synechdochicè, confer. Joſephus dict. lib. 3. c. 1. & Sueton. in vita Veſpaſian. c. 4.

(4.) Confer. hic Egeſipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 1. & 2. ubi inter alia etiam de Neronis adversùs Chriſtianos crudelitate, ut & de Petri, Apoſtoli, & Simonis Magi, certamine agitur, vid. & R. Salomo ad Daniel. c. 8. v. 11. ubi ſcribit, quòd ab hoc tempore juge Sacrificium reſtiverit.

(5.) In Joſippi Epitome pag. 206. ſcribitur, quòd quidam dixerint, Titum fuiſſe ſororis Veſpaſiani filium; nonnulli verò, quòd fuerit ejus privignus; ſed apud Suetonium in illius vita nulla hujus rei fit mentio, atque ibidem Titus Veſpaſiani filius, ſicuti & hoc loco, vocatur.

מבצריהם והרגתם את כל אשר תמצאו
אל תשיבו יד מאיש עד אשת טף ועולל
וינק חרם להרגיתם וילך אספסיאנוס
ושונים מעברי בית ועמהם כל חיל
הרומיים ומחנה גדודיהם ויבואו עד סוריה
אנטוכיאה: ויהי כשמוע היהודים את
הרומים האלה ויבחרו מן השרים אשר
ביהודה וביהושלם ג' שרים גבורי מלחמה
אותי יוסף הכהן הגבור למלחמה בעזרת
יי ואת ענני הכהן ואת אלעזר הכהן
בנו ויפקדום על הארץ ויחלקו להם
ארץ יהודה בגורל ויתנו להם עזרה בידי
היהודים למלחמה: והפל שלוש הארץ
בגורל הראשון כל ארץ הגליל מארץ
נפתלי והלאה ליוסף בן גוריון הכהן
לכבוד ולתפארה ויקראו אותו יוסיפון
לשם מעלה והוהלה בי או נמשח למשוח
מלחמה: והגורל השני יצא לענני הכהן
הגדול יהושלם וכל סביבותיה להיותו
עתיד ומוכן להוסיף ארץ ההומות ולעזוב
מלחמה מול אספסיאנוס אם יבא עב:
והגורל השלישי יצא לאלעזר בן ענני
הכהן

vulo nec infanti lactenti nec ſeni, ſed omnes internecione perimite. Quapropter Veſpaſianus ac Titus ſuſcepta expeditione mare unà cum omni Romanorum exercitu & electo militum robore (6.) trajecerunt & usque ad Antiochiæ (7.) caſtra venerunt; Judæi verò, cùm ad illos ejus rei fama eſſet perlata, tres duces fortiſſimos belliquæ peritos ex principibus Judaicis & Hieroſolymitanis elegerunt, nimirùm me Joſephum (8.) Sacerdotem, auxiliante Deo haud inſtrenuum ducem, atque Ananiam Pontificem ejusque filium Eleazarum, Sacerdotem, ac terræ Judaicæ eosdem præfecerunt, quam etiam ſorte ipſis aſſignârunt, attributis unicuique ad belli-cam neceſſitatem Judæorum copiis. Tertia itaque pars terræ Judaicæ prima ſorte ad decus & gloriam obvenit Joſepho, Gorionis filio, ſacerdoti, univerſa nempe Galilæa, à terra Naphtali & ulterius (9.) eumque in nominis ipſius honorem & laudem vocarunt Joſippum, (10.) quia in ducem belli tunc temporis electus & unctus fuit; ſecunda ſors obtigit Ananiæ Pontifici, nempe Hieroſolyma & omnia, circà urbem illam jacentia, ut is promptus ac paratus eſſet ad mœnia oppidi illius firmanda & ut aciem contrà Veſpaſianum, ſi is eò veniret, inſtrueret; tertia denique ſors evenit Eleazaro, Ananiæ filio, Sacerdoti, cui Joſua (11.) princeps adjunctus fuit

(6.) Vid. Joſeph. l. 3. de Bell. Iud. cap. 1. & Egeſipp. l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3.

(7.) Hujus urbis deſcriptionem vide apud Egeſipp. dict. l. 3. c. 5.

(8.) Confer. Joſeph. lib. 2. de Bell. Jud. c. 42. & Egeſipp. l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3. ac Joſippi Epitom. p. 203. ubi ſcribit, quòd ipſe (Joſippus ſcil.) ex iſtius Joſephi, Gorionis filii, libro magno, in quo ea continentur, quæ in domo ſecunda acciderunt, & ex libri iſtius ſummis ramuſculis ſibi-um ſuum decerpſerit.

(9.) Idem refertur in Joſippi Epitom. p. 209.

(10.) Ita nomen יוסיפון, quod hic habetur vertere volui, ut id à nomine Joſephi aliquo modo diſtinguerem, dicitur autem hic & alibi paſſim Joſephus Gorionis filius; cum tamen Joſephus ipſe ſe Matthiæ filium fuiſſe ſcribat, vid. Joſeph. lib. 2. de Bell. Jud. cap. 42. autori tamen noſtro hic adſtipulatur Egeſippus l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3. dum ſcribit, Joſephum, Gorionis filium, in Galilæam ad res ordinandas Hieroſolymis profectum eſſe, conciliationem aliquam ac dubii ſolutionem adduxit Munſterus in Præfatione, quam Verſioni ſuæ Latinæ Joſephi Hebraici præmiſit, confer. & cap. ſeq. 10. n. 1. ibique not.

(11.) Joſephus dict. l. 2. c. 42. illum vocat Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Σαπφᾶ, Ieſum Saphæ filium, vid. & Egeſipp. l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3.

הכהן ועמו יהושע הישר עם כל שרי יהודה
בבל ארץ אדום עד אילה ועד ים סוף
ויהר הארץ יצאה בגורל למנשה והיא
שר משרי יהודה מירדע עד באה אל
נהר פרה ומעבר לנהר וכל ארץ אדם
נהריים: וליהר שרי יהודה והכהנים
הנכבדים הפקידו את הערים הבצורות
מגבול יהושלם עד בואה מזרימה:
ויסע אספסיאנוס עם כל עמו מאנטוכיאה
ויבוא ויחנו בארבי צובה ויעקבו יהויו
דוא ושריו לאמר נלכה ונעלה ראשונו
בגליל ונראה מה נעשה בארץ
יהודה:

fuit cum omnibus ducibus Judaicis, qui Idumæam univerſam usque ad Ælath (12.) & mare Suph (13.) tuerentur: reliqua autem terra Judaica ab urbe Jericho usque ad fluvium Euphratem & ultrà flumen iſtud, ut & univerſa Meſopotamia (14.) Manaſſi, principi cuidam Judaico, ſorte obvenit; cæteris autem principibus Judaicis (15.) ac Sacerdotibus, honore præfulgentibus, urbes munitæ à finibus Hieroſolymæ usque ad Ægyptum concreditæ fuerunt. Veſpaſianus itaque (16.) cum univerſo exercitu ſuo ab urbe Antiochia (17.) profectus in Syria Zoba caſtra metatus eſt, ubi tàm ipſe, quàm duces ejus habito inter ſe conſilio dixerunt: aſcendamus priùs in Galilæam (18.) poſtea diſpiciemus, quid in Judæa nobis agendum ſit.

(12.) Sive: Elath, de hac vid. Deuter. c. 2. v. 8. & 2. Reg. cap. 14. v. 22. & c. 16. v. 6. ubi Vulgata habet: Aila.

(13.) Seu: aruadinoſum, Græcis dicitur ἐρυθρὰ θάλασσα, mare rubrum, vid. præ aliis D. Lutheti Gloſſ. margin. ad Exod. c. 13. v. 18.

(14.) Sic communiter vertunt עבר נהרים, Joſeph. l. 2. de Bell. Jud. c. 42. ſcribit, quòd Manaſſes in Peræam miſſus ſit, Egeſippus l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3. refert, quod Menaſſi Petræa regio, trans Euphratem ſita, fuerit commiſſa, ubi Cornel. Gualtherus notat, quòd vetus codex non Petræa, ſed Peræa habeat, & quòd apud Joſephum quoque ſcribatur, Menaſſem trans fluvium miſſum eſſe, itaque per flumen Jordanem potius, quàm Euphratem ipſe putat accipiendum eſſe, nam idem Joſephus in deſcriptione Perææ Iongitudinem ejus à Macherunte in Pellam; latitudinem verò à Philadelphia usque ad Jordanem extendit, præterea cum idem Egeſippus infrà ſcribat, Nigrum Peraitem vel potius Petreatem ideò cognominatum eſſe, quòd ex regione trans Iordanem poſita genus duceret, Peræam potius trans Iordanem, quàm Euphratem, poſitam intelligendam eſſe idem putat Gualtherus, cum Euphrates longius diſtitus ſit.

(15.) Iohannes Eſſæus, alius quoque Iohannes, Ananiæ filius, cæteriquæ diverſis attributi ſunt partibus, quas ſua tuerentur ſolicitudine, ſcribit Egeſipp. dict. l. 3. c. 3. vid. & infr. h. l. 6. c. 12. n. 4.

(16.) Vid. Ioſeph. l. 3. de Bell. Iud. c. 1.

(17.) Confer. idem Ioſeph dict. l. 3. c. 3.

(18.) Vid. Joſippi Epitom. p. 209.

CAP.

CAP. X.

JOsephus autem, (1.) Gorionis filius, sacerdos, cùm audisset, à Vespasiano consilium esse initum, ut in Judæam exercitus duceretur, ipse Hierosolymis egressus in Galilæam profectus est, ubi urbes dirutas restauravit, earumq; mœnia, portas, repagula, clausstra & arces firmavit belliqve duces, nimirùm tribunos, (2.) centuriones, quinquagenarios principes (3.) atque decuriones præfecit populo, quem is omnis generis armis instruxit illumque tubarum buccinarumqve clangores observare edocuit (4.) nempe, ad quodnam signum ipsi confligere, vel sese congregare vel separare debeant, hæc illos belli signa docuit Josephus (5.) & populo sic præcepit: audite Israëlitæ, (6.) vos hodie in bellum contrà hostes vestros proficiscimini, animus vester non concidat nec metus & pavor hostilis vos capiat; sed magno fortiqve animo sitis, ut pro urbibus vestris, pro patria ac gente vestra pugnetis nec mortem metuatis, nam si viriliter ac strenuè terram vestram defenderitis, ne ex illa in captivitatem abducamini, & si pro Sanctuario Domini pugnaveritis, ne illud à gentibus polluatur, satius certè erit, in bello occumbere, quàm in captivitate vivere. Cùm itaqve prælium adversùs hostes vestros inieritis & ex illorum militibus aliquem cadere videritis, qvi se erigere conatur, eum tam diu percutite, donec penitus

וידו בשבוע יוסף בן גוריון הכהן לאמר
אמר יען אספסיאנוס לעלות אל הגליל
ויצא יוסף הכהן בן גוריון הכהן מירושלם
ויעל הגלילה ויבן את הערים הנהרסות
ויחזק את החומות אשר בערים הארץ
דלתותיה׳ ובריחיה׳ ומעלותיה׳ וארמונותיה׳
ויפקד שרי צבאות למלחמ׳ בראש העם
לאלפים ולמאות ולחמשים ולעשרות
וימלא ידי העם מכל כלי מלחמה וילמד
את העם את אותות קולות השופרות
ואת התרועות מתצוחות באי זה קול
יעיבו מלחמ׳ ובאי זה קול יתקבצו ובאי
זה קול יפרדו ויגד להם ויודיעם את
קול אחזות התרועות המלחמות ויצו את
העם לאמר שמע ישראל אתם קרבים
היום למלחמה על אויביכם אל ירך
לבבכם ואל תיראו ואל תחפזו מפניהם
חזקו ואמצו לבבכם להלחם בעד עריכ׳
ובעד ארצכ׳ ובעד עמכם ולא הגדו
מרמות כי אם חזקו ואמצו לשמור את
ארמתכם לבלתי גלות מעליה ולהלחם
בעד מקדש י׳ לבלתי יומא במתאות
הגוים

(1.) Iosephus ipse lib. 2. de Bell. Iud c. 42. scribit, sibi Iosepho, Matthiæ filio, utriusque Galilææ præfecturam esse commissam, confer. Egesipp. lib. 3. de Excid. Hierosol. cap. 3. & cap. antec. 9. n. 10.

(2.) Seu: Chiliarchas, vid. Ioseph. lib. 2. de Bell. Iud. c. 42. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierosol. c. 3. atque Iosippi Epitom. p. 209.

(3.) Ita hic præfectos super quinquaginta milites vertere volui, Græci πεντηκοντάρχας vocant.

(4.) Iosephus dict. lib. 2. c. 42. vocat σάλπιγγος προσκλήσεις & ἀνακλήσεις, tubæ provocationes, Gall. sonner l' alarme & sonner la retraitte, Egesippus dict. lib. 3. c. 3. nominat institutiones (excitationes) tubarum & repressiones.

(5.) Idem refert Iosephus dict. l. 2. c. 42. & Egesippus loc. alleg. atque Iosippi Epitom. p. 209.

(6.) Vid. Deuteron. cap. 20. v. 3. confer. & Iosipp. Epitom. dict. pag. 209.

הגוים אף כי המות טוב לנו במלחמה
מהחיים בגולה׳ והיה בקרבכם אל
המלחמה על אויביכ׳ ואויבים כי יעול
הלל מגבוריכם ויתעודד עוד לקום
וקנאתם ליי׳ אלהיכם לנקם נקמת עמ
יי׳ ממנו ואשר יראהו כי יתעודד לקום
ירוו עד יפול ולא יוכל קום׳ ובי תראו
כי יפול הלל מגבוריכם וקנאתם ליי׳
אלהינו למלטו מיד האויבים אם יי
ליפאו ולעזור לו ואם מת לקברו בקברי
ישראל׳ ובזה נבוזיה כלנו מת מהיים
ונצליח במלחמותינו כי נבוז למות על
יי׳ ועל בריתו ונמלט נפשנו אליו אל
אור החיים בשמים והיא כי הלנו אל
דאור הגדול׳ ויהי בכלותו לדבר את
כל הדברים האלה לעם יהודה וישראל
ויבחר לו מיהודה ששים אלף איש רגלי
ורוכבי סוסים מהי מספר ויבחר לו מכל
אלה שש מאות איש גבורי חיל למלחמה
ואנשי מעמד לגבורה אשר לעשר עשרה
למאה מאה לאלף אלף לרבבה׳

וילך יוסף בן גוריון הכהן לערי אגריפס
אשר בארץ יהודה להפשם כי יד אגריפס
היתה

jure

(7.) Consentit Josephus dict. lib. 2. de Bell. Iud. c. 42. in fin. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierosol. c. 3. ac Iosippi Epitom. pag. 210.

(8.) Josephus loc. alleg. scribit, se equites 250. sibi elegisse.

(9.) Hos sexcentos φύλακας τῦ σώματος, corporis custodes circà se habuit Josephus, prout ipse scribit loc. alleg. vid. & Egesipp. lib. 3. de Bell. Iud. c. 3. ac Iosippi Epitom. pag. 210.

(1.) In Iosippi Epitom. pag. 210. scribitur, quòd Josephus perrexerit ad Syriam, quæ illo tempore vocata sit Halab, ubi Agrippæ fuerint thesauri.

jure ſive injuria ſeqvi ſibi propoſuerat) primò autem aggreſſus eſt Tyarnam (2.) amplam urbem, ubi auri argentiqve theſaurus, ut & arma, quibus Agrippas adverſùs reges, hoſtes ſuos, uti ſolebat, aſſervabantur, qvapropter Joſephus urbi appropinquans antè portam ſtetit ac populo, qui ſuprà murum conſtitutus erat, pacis conditiones obtulit, dicens: aperite mihi portam urbis atque omnes regis Agrippæ theſauros ejusque res pretioſas mihi tradite, ſic vivos & incolumes vos dimittam, annon ſatius vobis erit, Sanctuarii Domini ejusque hæreditatis participes eſſe, quàm Agrippæ ſuppetias ferre, qui ſeſe hoſtibus noſtris adjunxit eosque adjuvat adverſùs nos & Sanctuario Domini ejusque hæreditati bellum infert? hiſce Joſephi dictis incolæ urbis morem geſſerunt eiqve portam aperuerunt, & ingredienti pacatè occurrentes cunctos ei theſauros regis Agrippæ tradiderunt, quia Joſephi verba illis placuerunt atqve ſortis ejus ipſi qvoqve participes eſſe voluerunt. Per idem tempus Joſephus admodùm ægrè tulit, cùm ei nunciatum eſſet, Tiberienſes defeciſſe (3.) ac ſe à populo Hieroſolymitano ſeparâſſe, ſpretaque Joſephi ſorte & mutata voluntate ſe Veſpaſiano, qui eis ducem quendam Romanum præfecerat, ſubmiſiſſe; quapropter Joſephus, cùm ejus rei fama ad illum perlata eſſet, relictis caſtris, quæ ad Tyarnam (4.) erant, ſexcentos milites adverſùs urbem Tiberiadem ſecum duxit atqve eam repentè adortus eſt, cùmque ad litora maris Genoſar (5.) veniſſet & mul-

(2.) Sic nomen מיאורה, quod hic habetur, vertere volui, Joſephus lib. 2. de Bell. Jud. c. 43. urbem hanc ταριχαίας vocat, juxtà quem legendum erit, מגדלה, confer. Egeſipp. l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3. & infrà h. cap. n. 4. & 7. it. c. 24. n. 5.

(3.) Vid. Joſeph. l. 2. de Bell. Jud. c. 43. & Egeſipp. l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 3. ac Joſippi Epitom. p. 210.

(4.) Vid. quæ ſuprà h. cap. n. 2. notata ſunt.

(5.) Mare illud Genezareth dicitur in Novo Teſtamento, vid. Luc. c. 5. v. 1. Joſephus loc. allegat. rem paulò aliter refert, confer. etiam Egeſipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 3. & c. 26. ubi lacum ac regionem Geneſar, ut & Jordanis originem pluribus deſcribit, vid. etiam Johann. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmiſſa c. 70. & 71. ac Chorogr. h. Marco præmiſſa c. 5. §. 1. ubi Schema maris Geneſaritici & locorum adjacentium habetur.

& multas ibi naves, quæ Veſpaſiano, exercitus Romani duci, auxilio venerant, deprehendiſſet, ipſe militibus ſuis præcepit, ut illas frangerent easque hinc inde diſpergerent: Tiberienſes autem, dum naves in mari diſperſas viderunt, dixerunt: ii, qui facinus iſtud perpetrârunt ac naves diſperſerunt, non alii fuerunt, quàm Joſephi Sacerdotis milites; tunc copiæ Romanæ ad urbem Tiberiadem confugerunt ejusque portam clauſerunt: Joſephus verò ad illam accedens populo dixit: quænam iſta eſt conſpiratio, quam adverſùs me ſuſcepiſtis, non mihi, ſed Domino rebelles eſtis ejusque fœdus, quod cum illo inivimus, rupiſtis, & jusjurandum, quod per Deum Iſraëlis præſtitiſtis, nimirùm quòd ſimùl bellum contrà hoſtes noſtros gerere eosqve ſubjugare velimus, violaſtis; Tiberienſes verò è mœnibus Joſepho ita reſponderunt: audi quæſò, Domine noſter, verba ſervorum tuorum, abſit à nobis, ut Romanis auxilium feramus, nam populum Domini, Dei Iſraëlis, ejusque Sanctuarium ac gentem hæreditatis illius adjuvabimus; ſed ſunt quidam inter nos homines ſuperbi & improbi, qui fœdus cum Veſpaſiano inierunt atque unum ex ducibus ejus hanc in urbem introduxerunt: nunc itaque, Domine noſter, ſi cum exercitu tuo ad urbem iſtam accedere voluerit, veni ad nos, ut tecum vivamus nec ab hoſtibus noſtris interficiamur. His dictis Tiberienſes portam urbis Joſepho aperuerunt, quam ipſe cum militibus ſuis intravit atque ita urbem occupavit, dein Joſephus certos miſit homines, qui improbos iſtos, in urbe degentes, comprehenderent, ex quibus ſexcentos (6.) vinculis conſtrictos Tyarnam, (7.) urbem à ſe captam, ablegavit; cæteros autem homines nequam, qui Veſpaſianum adjuverant, gladio

(6.) Egeſippus dict. l. 3. c. 3. ſcribit, quòd trecentos termè curiales Joſephus in vincula rapuerit, quamvis Cornel. Gualtherus ibidem notet, veterem codicem legere: ſexcentos, cui lectioni etiam Joſephus loco citato accedit.

(7.) Videatur Joſephus dict. lib. 2. de Bell. Jud. c. 43. confer. ſuprà n. 2. & 4. h. cap. it. infrà h. lib. 6. c. 24. n. 5.

וכבוש אותה וישלה יוסף את ידו להפוש
את בני הבליעל אשר היו שם ויאסור
מהם בשש מאות איש וישלחם אל
מיאחרי העיר אשר לקח ויהר אנשי
הבליעל אשר עזרו למרל אספסיאנוס
הבה לפי הרב וגם את שר העיר אשר
לו לכד הי ויוציאהו מהרץ לעיר ויצו
לאחד מגבורין לקצץ את כפיו מהרה
מהרה ויתהנן השר ההואא אל יוסף
לאמר ויסר נא בעינין אדוני לקצץ הכף
האחת ולהשאיר לי האחר ויהי הדבר הזה
ללעג בעיני יוסף ובעיני גבורי וישמחהו
לבלותי גבור ולבלהי בעל נפש וגבורה
ויען יוסף ויאמר אל הגבור אשר לו הנה
לו תרבך ויכרות את כפו אשר יגבור לו
וישאיר לו את אשר יגבר משהי כפיהו
ויעש הגבור כאשר צוה לו יוסף ויתן
את הרבו לשר ויקח השר החרב מיד
הגבור ויכרות את כפו השמאלית וישאיר
לו את כפו הימנית וישלחהו וילך אל
מחנה אספסיאנוס לדראות את הרופאו
במחנה הרומיים: ויהי אחרי כן ויעמדו
גם אנשי צפרי ויקשרו על יוסף הבדק
ויכרתו ברית עם אספסיאנוס ועם הנצל
אשר לרומיים ויודע הדבר ליוסף וילך
עם כל מאנשי למלחמה וישוב העיר
ממנו ולא יכול לה כי הגבורו וחומותיה
עד מאד מלפני כן ויחזק את מגדליה
ויתן יוסף על העיר עם כל מחנהו ויצר
עליה ימים רבים:

interemit, ipsius quoque ducem (8.) vivum cepit eumque extrà urbem eduxit & cuidam ex militibus suis præcepit, ut illius manus quàm celerrimè amputaret; sed dux ille Josephum supplex rogavit dicens: jube quæsò, mi Domine, ut una tantùm manus præcidatur, altera autem mihi relinquatur; cùm verò supplicem ejus sermonem irrideret Josephus unà cum militibus suis, qui eum ignavum nec virum fortem aut magnanimum reputabant, Josephus militi suo dixit, da ei gladium tuum, ut, utram velit, manum præcidat ac, quamcunque ex ambabus manibus elegerit, sibi servet, miles itaque Josephi mandatum secutus duci Romano gladium suum dedit, quem ille è militis manu accepit eoque sinistram suam præcidit servatâ dextrâ, quapropter dimissus ad Vespasiani castra abiit, ut Romanorum exercitui ignominiam suam ostenderet. Posteà etiam incolæ urbis Zipori (9.) rebellârunt, facta contrà Josephum conspiratione, fœdusque cum Vespasiano & Romanorum exercitu percusserunt; Josephus autem, cùm ea res ad illum esset perlata, cum omnibus copiis suis urbem oppugnavit; sed illa egregiè defensa fuit, nec ab eo subjugari potuit, quia mœnia ejus prælta jam antè exstructa, turresque illius firmatæ erant, Josephus igitur cum universo exercitu suo urbem illam longo tempore obsedit (10.) eamque oppugnavit.

CAP.

(8.) Κλαύδιον nominat Josephus lib. 2. de Bell. Jud. c. 43. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 3. ac Iosippi Epitom. p. 210.

(9.) Vid. quæ suprà h. l. 6. c. 5. n. 8. & cap. sequ. 12. n. 11. notata sunt, confer. etiam Joseph. l. 2. de Bell. Jud. c. 43. in fin. & Egesipp. lib. 3. de Excid. Hierof. c. 3. in fin. ac cap. 7. atque Josippi Epitom. p. 210. & seq.

(10.) Vid. Joseph. l. 3. de Bell Jud. c. 4. in fin. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 3. & c. 7.

CAP. XII.

בימי הזה שמעו אנשי ירושלם כי
מהרו גם כן אנשי אשקלון ויתנו יד
לכרות ברית עם הרומיים וישלחו להם
את גר האדומי ואת שילה הבבלי ואת
יהודין עמהם מגבורי ירושלם עם אנשים
רבים מהלה עם הארן ויבואו אשקלונה
ויצורו עליה ימי רבים: ויהי בעת הזיא
היה בתוך העיר הרוא איש אחד משרי
הרומי ושמו אנטוניאנוס איש גבור ויהל
מאד ויוק במלחמה: ויהי באסטמרית
הבקר בטרם יבין איש את ערכו ויצא
אנטוניאנוס השר עם הגבורים הרומיים
אשר היו אתו מחניו על מחנה היהודי
הגרום על משמרותם על העיר ויך בהם
מכה רבה מאד ויפלו מהיהודים בעת
ההיא עד אור הבקר עשרת אלפים איש
והנשארים לא עמדו במקומם כי אמרו
טוב לנו לנוס במלחמה הואת מלנפל
מלפני אויבנו ויתאמצו היהודים על
מעמדם ויתחזקו ובטחו בי אלהי ישראל
ויהי ברוות הבקר ויערכו הנשארים מן
היהודים מלחמה עם אנטוניאנוס ויכותו
מעתרת הרומיים רבים וגם בו מתו

במלחמה

Per eosdem dies cives Hierosolymitani, cùm fama ad illos delata esset, Ascalonitas (1.) quoque defecisse ac fœdus cum Romanis iniisse, miserunt Nigrum (2.) Idumæum ac Silam (3.) Babylonicum, iisque Johannem (4.) ex militibus Hierosolymitanis & præterea ingentem ex plebe multitudinem adjunxerunt, hi omnes Ascalonem venerunt urbemque illam diu obsederunt, iisdem diebus dux quidam Romanus, Antonius nomine, vir fortissimus & virtute bellica egregius in urbe fuit, is vigiliâ matutinâ, luce adhûc dubia, urbe cum sociis suis egressus castra Judæorum, qui in stationibus suis urbem obsidebant, adortus est atque ingentem illorum stragem edidit, adeò, ut decem millia (5.) Judæorum illo tempore, donec illucesceret, interierint; sed ne sic quidem reliqui aufugerunt, quia dixerunt: fatus est, nos hic in prælio occumbere, quàm hostibus nostris terga dare; quapropter Judæi resumptis animis stationes suas non deseruerunt, sed viros se præstiterunt & in Domino Deo Israëlis spem suam collocantes die illucescente prælium cum Antonio inierunt ac multos ex militibus Romanis interfecerunt; verùm ex Judæis quoque non pauci eo in prælio desiderati sunt, inter alios etiam Sila Babylonius & Johannes Hierosolymitanus à Romanis interfecti sunt (6.) numerusque Judæorum occisorum ad octo millia (7.) ascendit,

(1.) Vid. Joseph. dict. l. 3. de Bell. Jud. c. 2. & Egesipp. de Excid. Hierof. c. 4.

(2.) Νίγερ ὁ περαίτης nominatur à Josepho loc. alleg. quomodo is interfectus sit, vid. infrà h. l. 6. cap. 27. n. 14. confer. etiam Joseph. lib. 4. de Bell. Jud. c. 20. & Egesipp. lib. 3. de Excid. Hierof. c. 4.

(3.) Ita nomen שילה, quod hic habetur, interpretor, vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg.

(4.) Is Johannes Essæus fuit, confer. Joseph. dict. l. 3. de Bell. Jud. c. 2. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 3. vid. etiam, quæ suprà h. l. 6. c. 9. n. 15. notata sunt.

(5.) Consentit Josephus, ut & Egesippus loc. citat.

(6.) Idem refert Josephus dict. l. 3. c. 2. & Egesippus lib. 3. de Excid. Hierof. c. 4.

(7.) Consentit Josephus loc. citat. Egesippus verò l. 3.

במלחמה הזאת מדיונדים מיתי מספר
גם הרגו הזמיי את שילה רבבלי ואת
יהונתן היהושלמי ויתי מספ' הנהרגי' מן
היהודים במלחמה הזאת ה' אלפי' אנשי
חיל ובראשם שרים שילה רבבלי ויהונתן
היהושלמי ולא נמלט מהיהודים השרים
אך נגר האדומי לבדו כי נוכחא בקב'
אחר אשר היה בעקדת הזאת וירדפו
גבורי הזמיים ולא מצאוהו כי נעלם
מעיניהם בקבר וישלחו אש ביער סביבות
הקבר אשר נתבא שם במקו' אשר נעלם
מעיניהם ויאכל האש את העצים ואת
הקנים אשר סביבות הקבר ואל הקבר
לא נגעה כי צעק נגר אל י' בכל לבבו
להעילו מיד האויבים בפעם הזאת לבבל
יהעלהו בו ברצונ' ומטוב יסורת פעם
אחרת במלחמת י' כנבוד ויעלו נגר הגבור מיד הזמיים כי העילו אלהי
ישראל אשר בשח בו' ויתי אחרי כן
וישלחו היהודים מהושלם עם רב לבוא
אשקלונה לקבור את החללי' אשר נפלו
מהיהודים ויבאו היהודים שלחי יהושלם
אל עיר אשקלון ויקברו את חללי
היהודים אש' נפלו במלחמת אנטוניאוס
י"ח אלף איש חיל בין שתי המלחמות
ויחפשו למצוא את פגר נגר האדומי
ולא מצאוהו• והם בעודם מחפשים
ויקראו אליהם נגר מתוך הקבר אשר
נחבא שם ויאמר אלהים רבני כי העילני
ראלהים

qvi omnes ſpectatæ fortitudinis viri & imprimis duces Sila Babylonius ac Johannes Hieroſolymitanus ea in pugna occubuerunt, nec quisquam ex ducibus Judaicis, præter Nigrum Idumæum evaſit, is enim in ſepulcro qvodam, (8.) qvod in valle (9.) iſta erat, ſeſe occultaverat; Romani verò illum ſedulò inveſtigarunt, ſed ipſum invenire non potuerunt, qvia in ſepulcro delituerat, qvapropter illi ſylvam, quæ circà ſepulchrum iſtud erat, in qvo ipſe ſeſe abſconderat, incenderunt; ſed ignis arbores quidem ac dumeta, quæ circà ſepulchrum erant, abſumpſit, ad ipſum verò ſepulchrum non pervenit, quia Niger toto animo ſuo Deum imploraverat, ut ſeſe hac vice ex hoſtium manibus eriperet, ne ipſe ludibrio ab illis haberetur, nam alio tempore ſe in præliis Domini tanquam virum fortem libenter moriturum; ſic Niger hoſtium manus evaſit, nam Deus Iſraëlis, in qvo fiduciam ſuam collocaverat, illum ſervavit. Poſteà Judæi Hieroſolymitani ingentes copias Aſcalonem miſerunt, ut Judæorum, qui in prælio occubuerant, cadavera ſepelirent, qvocircà ii, qui à Judæis Hieroſolymitanis miſſi erant, ad urbem Aſcalonem venerunt & octodecim millia Judæorum, qui in duobus præliis, cum Antonio initis, interempta erant, terræ mandarunt, dein ſedulò inveſtigârunt, ut Nigri Idumæi corpus invenirent, ſed fruſtrà; Intereà verò, dum illi in perſcrutando adhûc occupati erant, Niger è ſepulcro, ubi deliteſcebat, illos inclamans: en me, ait, etiamnum vivum, nam Deus ex hoſtium manibus me eripuit, ut eos in præliis Domini ampliùs ulciſcerer, poſteà ipſe omnia, quæ ſibi evenerint, Judæis narravit, qvapropter illi admodùm gaviſi ſunt, quod eum adhûc vivum deprehendiſſent, imprimis cùm rem illam mira-

l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 4. refert, novem millia Judæorum interfecta eſſe.

(8.) Joſephus dict. l. 3. c. 2. in fin. locum illum nominat μυχώτατον τῶν φρυγίων ἐκτάλων, intimum caſtelli ſpecus; confer. etiam Egeſipp. lib. 3. de Bell. Jud. c. 4. in fin.

(9.) Joſephus loc. citat. vocat πύργον ſeu φρούριον, caſtellum, vid. num. antec. 8.

האלוהים מיד האויבים לנקום בדם עוד
נקמה במלחמת י' ויגד נגר ליהודים
את כל אשר קרהו וישמוע היהודים
מאר במצאם אותו חי גם בממעם את
דברי הגם אשר דברם בו כי רצילו
י' ויבטחו ביי כי יהיה או לעזרתם ותורי
להם העלה נגר הגבור ומצאם אותו חי
לאות על נבחה• והזמיים נסגרו בתוך
העיר כי נבהלו מאוד מרוב היהודים אשר
באו לקבור את החללים • ויקברו היהודים
את כל חללי היהודים הנופלים בשתי
מלחמות ההן ולא יכלו הזמיי' אשר
נסגרו בעיר אשקלון למנוע אותם מזה
וישאו את נגר הגבור עמהם אל ויליכוהו
יהושלימה לתת שם הלל והודות ליי'
אשר העילו מיד היומים בעת הזאת•
ויתחזק יוסף הכהן ויעל עם חילו וילחם
באשקלון ויגבר עליה וילכדה ויכה את
אנטוניאוס ואת כל העם הנמצאי' עמו
ואת כל גבוריו לפי חרב עד בלתי השאיר
להם שריד• ואת הבפרי' אשר מרוץ
ואת כל המקומ' אשר סביבותיה שרף
יוסף באש ויתן עשה לכל העיים ולכל
הכפרים אשר בחוו ברית עם הזמיים
והעם היושב בהם וגם גבורי הזמיים
הנמצאי' עמהם בעיר הכה לפי חרב
ואת בתיהם שרף באש• ויהי אחרי כן
וילחם יוסף הכהן עם אנשי צפרי ויגבר
עליה'

(10.) Vid. Egeſipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 4. in fin.

(11.) Horum urbs Σεπφωρὶς dicitur à Joſepho in Ejus vita, confer. cap. antec. 11. n. 9. ut & Egeſipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 5. & c. 7. atque Joſippi Epitom. pag. 211. vid. & cap. ſeq. 13. n. 9.

(12.) Hebr. לאין מרפא i. e. ſine remedio, ita juxtà Hebræum.

& filios ac filias Hierosolymam in captivitatem abduxit militesque Romanos omnes, quotquot ibi reperiebantur, ferrò interemit.

Cap. XIII.

Vespasianus autem ac Titus, ejusdem filius, cùm audissent (1.) mala omnia, quæ Josephus Romanis intulerat, dum illorum milites, qvi in Galilæa fuerant, interfecit atqve omnes Judæos, qvi cum Vespasiano ejusqve filio, Tito, fœdus inierant, interemit, valdè irati sunt & factum istud indignissimè tulerunt; qvapropter motis castris Ptolemaidem, (2.) qvæ est Acco, venerunt, ubi Agrippas, Judæorum rex, tunc temporis erat, qvi 40000. milites, pugnandi & jaculandi peritos, secum duxit & se copiasque illas omnes Vespasiani militibus conjunxit, unde utriusqve vires unitæ maximum constituebant exercitum, (3.) cui præter hos milites etiam ex reliqvis populis, qvi Judaicæ regioni vicini erant, infinita penè militum multitudo sese adjunxerat, præterea auxiliares copiæ ex Mesopotamia, Syria Zoba, Sinear, Persia, Chaldæa, Macedonia & ex aliis provinciis populorum Orientalium venerant, ex Ægypto quoqve, Lybia, Dedan ac Saba multi confluxerant, omnes etiam regiones tàm propinqvæ, qvàm remotæ, qvæ Judaicæ potestati subjectæ fuerunt, excusso cervicibus suis Judæorum jugo Hierosolymitanorum eorumque regis potestati se

(1.) Vid. Josippi Epitom. pag. 211.
(2.) Consentit Josephus l. 3. de Bell. Jud. c. 3. confer. etiam Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 5. & 8. vid. & suprà l. 3. c. 17. n. 11. ibique not. it. infrà n. 6. h. cap.
(3.) Vid. Joseph. dict. l. 3. c. 5. & Egesipp. eod. l. 3. c. 5.

se subduxerant atqve exercitui Romano ejusqve ducibus, Vespasiano ac Tito, subsidio venerant, nam provinciæ illæ Judæis anteà subjectæ nimio servitutis jugo ab illis oneratæ erant, quapropter Romanis tunc temporis suppetias tulerunt, ut conjunctis viribus adversus Hierosolymitanos atque Judæos pugnarent; soli Idumæi (4.) eo tempore Titi ejusque patris Vespasiani partes non seqvebantur, nec quisqvam ex illis auxilio veniebat Romanis, nam anteà qvidem Idumæi Hierosolymam oppugnârant, sed cùm viribus inferiores essent, Judæi illos subegerant eosqve in potestatem suam redegerant, quos etiam Hyrcanus primus, Judæorum rex, circumcidit; (5.) propterea Idumæi Templum Domini ejusqve fœdus custodierunt nec ab Hierosolymitanis & Judæis defecerunt, sed Hierosolymam venientes eandem defenderunt: erant autem tunc temporis Hierosolymis 30000. Idumæi milites, ut mœnia urbis tutarentur; qvi omnes Templum Domini alternis vicibus custodiebant & in muris Hierosolymitanis excubias agebant ac stationes urbis forte mutabant. Posteà Vespasianus ejusqve filius, Titus, cum omnibus copiis ac ducibus exercitus castra ab urbe Accone (6.) moverunt & in Galilæam venerunt, (7.) ubi occupato monte castra metati sunt; Josepho autem nunciatum fuit, exercitum Romanorum in monte Galilææ castra posuisse ac Vespasianum maximas copias præmisisse eisq; præcepisse, ut vias salebrosas & asperas complanarent, (8.) tumulos dejicerent, confragosa & difficilia loca æqvarent atqve itinera reficerent, quò trita esset via

(4.) Idem refertur in Iosippi Epitom. pag. 207. & l. seq.
(5.) Vel: fecit eos proselytos, sicuti Munsterus verbum גיירו quod in Iosippi Epitomæ pag. 208. habetur, vertit.
(6.) De hac urbe suprà h. cap. num. 2. aliquid dictum.
(7.) Sunt autem duæ Galilææ, una superior, altera inferior connexæ & conjunctæ sibi, prout scribit Egesippus lib. 3. de Bell. Iud. cap. 5. & 6. confer. etiam cap. seq. 14. n. 4. ibique not.
(8.) Vid. Ioseph. l. 3. de Bell. Iud. c. 8. & 10.

via exercitui Romano, nam Vespasianus Judæis valdè iratus erat. Josephus itaqve cùm istud audisset, ex urbe Zephori (9.) contrà præmissas illas copias cum universo exercitu suo egressus easdem concidit ac ferrò delevit atqve talem de illis ultionem sumpsit, qualis nunqvam anteà audita fuit, qvia Deus cum ipso erat; Vespasianus autem ac Titus, ejusdem filius, cùm omnia à Josepho perpetrata adversùs Romanorum copias, quæ ad vias complanandas præmissæ erant, cognovissent, decreverunt, ut repentè cum omnibus Judæis, qvos ipsi secum habebant, Josephum invaderent cunctasqve vias observarent, nehllus aufugiendi atque elabendi locus ei relinqveretur; ast Josephus, cùm certior esset factus, Vespasianum ejusqve filium, Titum, atqve omnem exercitum appropinqvare, ut prælio secum decernerent, relicta urbis Zephoris obsidione Tiberiadem concessit, qvo cognito Vespasianus unà cum omnibus copiis suis Tiberiadem (10.) petiit; Josephus autem animadvertens, Vespasianum ejusqve filium, Titum, cum universo exercitu advenire, ut acie confligerent, Jorpatam (11.) urbem amplam, in Galilæa sitam, profugit (12.) ejusque mœnibus se suasque copias omnes defendit.

(9.) Vid. quæ cap. antec. 12. n. 11. de hac urbe notata sunt.

(10.) Consentit Josephus dict. lib. 3. de Bell. Iud. c. 9. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hieros. c. 7.

(11.) Hebr. יותפתה, ita hic in nostro codice; à Josepho lib. 3. de Bell. Iud. c. 7. vocatur Iotapata, sic etiam in ejus vita Ἰωτάπατα nominatur, cui & Egesippus l. 3. de Excid. Hieros. c. 9. consentit, juxtà illos igitur pro יותפתה legendum erit יותפתה, facili unius literæ mutatione, conser. etiam cap. seq. 14. n. 5. ibique not. vid. & Drusii ac Tremellii notæ ad Deuteron. c. 10. v. 7.

CAP.

CAP. XIV.

PEr idem tempus Vespasianus legatos magnæ existimationis & autoritatis ad Josephum misit, qui Vespasiani, exercitus Romanorum ducis, verbis dicerent: quid prodest, mœnibus urbis sese includere? egredere ad me pacemque ac fœdus nobiscum pange & temet Cæsari, Romanorum Imperatori, submitte, ut vivas nec moriaris & tu & omnis, qui tecum est, populus; Josephus autem certos misit homines, qvi Vespasiano dicerent: da mihi aliquot dierum inducias, ut ea de re, cujus causa ad me legatos misisti, cum hominibus gentis meæ loqvar, forsitàn illi dictis meis morem gerent ac nos pacem tecum inibimus atque fœdus cum Imperio Romano percutiemus. Vespasianus itaque ab oppugnatione urbis destitit, atque inducias ei concessit, quibus impetratis Josephus ad universum populum Hierosolymitanum, ut & ad Sacerdotes ac principes atque duces, deniqve ad reliqvum populum legatos misit, (1.) qvi dicerent: notum vobis sit, fratres ac socii mei, quòd Vespasianus, Romani exercitus dux, legatos ad me miserit, qvi illius verbis denunciarent: quid proderit vobis, obstinatis adversùs nos animis esse nec urbe ad nos egredi velle, ut pacem vobiscum ineamus ac fœdus inter nos pangamus, utqve vos Cæsari, Romanorum Imperatori, subjecti sitis ac vivatis nec mortem opperatis? cur vitam, uxores, filios filiasqve vestras perdere vultis adeò, ut vos omnes vel gladiò intereatis vel qvi superstites ex vobis erunt, captivi ex patria abeatis ad populos, quos non nôstis & ad gentes, qvarum lingvas non inteiligitis; terra autem vestra desolata reddatur sine habitatoribus & Sanctuarium vestrum

(1.) De literis Josephi, statum belli concernentibus, Hierosolymam missis, vid. Egesipp. l. 3. de Bell. Iud. c. 8. in fin.

ויכ מאן אדם׳ לא כן תעשו האנשים
הגבונים רק שמעו בקלי ויצאתם אלינו
כלכם וישלמתם עמנו והיתו ולא ומבותו
ואבלו את נוב ארצכם והגותי עלי
אדמתכם כי טוב חיים ומנוחה ממות
וגלות׳ וישלחו כל יושבי ירושלם האנשי
והשרים והסגני וכל חורי יהוד ויחר
העם אשר בירושלם אל יחזק לאמר
השמר לך ואל תאבה להשלים עמהם
רק חזק ואמץ להלחם עד בלותך אותם
או עד אשר תמות גם אתה במלחמה
וגם כל העם אשר עמך והלחם מלחמ
יי בעד עמו ובעד מקדשנו ובעד עלי
שיהו ויהוה מה שיהוה ואל הוי יזך
עם הגוים׳ ויהי כשמוע יוסף את דבר
אנשי ושבי ירושלם ואת דברי הכהנים
והשרים והסגני חורי יהודה ויחר העם
אשר שלחו ביד המלאכי׳ לאמר פה אחר
ברברים האלה ויחר אפו מאד ושמו
בעדה בו׳ ויצא יוסף הכהן מוקפתי
וכל העם אשר אתו ויעכבו מלחמת
לקראת אספסיאנוס ולקראת מנצי
הרומי ויפלו היהודים לפני הרומים
במלחמה הרוא׳ ויחל אספסיאנוס להלה
ביהודים מהם הרוא והלאה בגבורת
וילך אל עיר גדיתה וילחם בה ולכדה
ויבוא עיר גדולה בגליל העליון ויהרס
ויכרת את עמה לפי חרב מאיש ועד
אשה

vestrum hominibus penitùs privetur? ne ita vosmet gerite, viri prudentes, sed dictis meis obtemperate & ad nos cuncti egredimini pacemque nobiscum colite, ut incolumes vivatis & bonis terræ vestræ fruamini atque in illa qvietè degatis, nam vita & qvies præstant morti ac captivitati. Ast incolæ urbis Hierosolymitanæ, Sacerdotes, principes ac duces, ut & nobiles Judæi cœteriqve omnes Hierosolymitani ad Josephum viros miserunt, qvi dicerent: cave, ne pacem cum Romanis ineas, sed virum te præsta ac strenuè age, & tamdiu cum illis pugna, donec illos vel deleas vel tu unà cum omni, qvi tecum est, populo in bello occumbas; quocircà prælia Domini pro illius gente ac Sanctuario & urbibus Dei nostri totis viribus gere, quicunque tandem ejus rei eventus sit futurus, nec ullo modo te gentibus adjunge. Josephus itaqve, cùm civium Hierosolymitanorum ac Sacerdotum, ut & principum, ducum atqve nobilium Judæorum reliqvi populi verba, qvæ per legatos unanimi consensu miserant, audisset, valdè iratus & furore inflammatus fuit, atqve urbe Jorpata cum universo, qvem secum habebat, populo egressus contrà Vespasianum Romanorumque exercitum pugnam iniit, (2.) sed Judæi eo in prælio à Romanis victi ceciderunt. Ab eo tempore ac deinceps cœpit Vespasianus totis viribus bellum contrà Judæos gerere, qvapropter ad urbem Gadaram (3.) profectus est eamqve oppugnavit & in potestatem suam redegit; erat autem urbs ista ampla in Galilæa superiori (4.) sita, postea illam destruxit omnesqve incolas ejus, tàm mares, quàm fœminas, ut & parvulos, infantes, boves, oves, camelos atqve asinos gladio interemit, adeò, ut neminem ex illis

(1. Vid. Joseph. lib. 3. de Bell. Jud. c. 11. & seq. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierosol. c. 9. & seqq.

(3.) גדיתה, sic enim cum Josepho lib. 3. de Bell. Jud. c. 9. & Egesippo l. 3. de Excid. Hierosol. c. 8. legendum puto, non גדרתה, sicuti in vulgatis exemplaribus.

(4.) De Galilææ divisione vid. Egesipp. dict. lib. 3. cap. 6. confer. etiam cap. antec. 13. n. 7. ibique not.

אשה מעולל ועד זקן שור ועד שה
מבמל ועד החמור עד בלתי השאיר להם
שריד וכל ט׳ ויאמר אספסיאנוס היום
התלותי לנקר נקמת נדודי תחמיי ושריי׳
אשר הכום היהודים בארץ יהודה׳ ויסע
משם אספסיאנוס הוא וכל חילו ויבא
אל יהוסהה אחל העיר אשר הוית יוסף
בה ויהי ביום הראשון להנותו ביוסהת
ויתן לכל עמו מרוה ממאכל ומשתה לרוב
וישמחם ויחגרם כלי מלחמ׳ ויהי ממחרת
ויריעו כל חיל הרומים התועה למלחמה
ויסובו את העיר מסביב ויתחנו יוסף על
מגדל אחד מבניו ויואה במחנה הרומי
והנה הוא מחנה גדול מאד׳ ויחזק
יוסף בשופר ויתן אותה מלוסה ויצא
למלחמה הוא וכל עבא היהודים אשר
הי עמו וילחם במחנה הרומי׳ בתחלת
הדר מן הבקר עד הערב׳ ויהי ממחרת
בהות הערב ויחללו מהמלוסה ויפרצו
היהודי׳ מעל מחנה הרומי ויבאו העירה
והרומי׳ שבו אל מחניהם ול אהליהם
ויסוב במלחמ׳ הרוא היחל גדול מאד
מהיהודים וגבו מהרומי׳ נפל או היחל
גדול׳ כי הרומי׳ באותם התאורו על
היהודי׳ ויאמרו נכנע מהרה את הגוי
הקטן הזה ולא יהיה לנו למוקש כאשר
הכנענו את כל הגוי׳ אשר לפנינו ואו
נמצא מנוחה׳ והיהודים העיזו פנים׳
למולם ויאמרו נמותה הפעם כלנו יחד
בקנאת מקדש אלהינו ולא נתן יד
למאויבים הקולי׳ למשאו ואחרי השמיעו
אותם ננוח ועל כן על באות הרומי׳ על
עיות

illis relinqveret superstitem; quô factô Vespasianus dixit: hodie ultus sum Romanos milites eorumqve duces, quos Judæi interfecerunt. Inde Vespasianus motis castris cum omni exercitu suo ad urbem Jorpatam, (5.) ubi Josephus erat, venit primoque obsidionis die cibum potumqve omnibus militibus suis largiter præbuit eosqve alacres reddidit & armis instruxit; seqventi autem die omnis Romanorum exercitus clamorem militarem sustulit atqve urbem undiqve circumdedit: Josephus verò in turri qvadam stans Romanum exercitum, qvi ingens erat, contemplatus est, dein tubâ inflatâ signum belli dedit & cum omni Judæorum exercitu, quem secum habebat, egressus cum Romanis sub montis radicibus à matutino tempore ad serum usqve diei pugnavit; (6.) die autem jam in vesperam flexo Judæi à prælio cessaverunt relictisqve Romanis in urbem reversi sunt ipsiqve Romani ad castra atqve tentoria sua redierunt; ingens autem tàm Judæorum, quàm Romanorum militum multitudo eo in prælio occubuit, etenim Romani ferociter pugnam adversùs Judæos inierant dicentes: subigamus celeriter parvam istam gentem, ne nobis impedimento sit, sicuti cæteras gentes, à nobis devictas, subjugavimus, tunc qvietem inveniemus; Judæi autem obstinatis animis cum hostibus pugnaverunt, dicentes: omnes jam simùl moriamur, commoti Zelô pro Sanctuario Dei nostri, nec impuris istis & incircumcisis locum demus, ut illud polluant, superatis enim hostibus nostris qvietè vivemus, sic & Romanorum ferociâ & Judæorum pervicaciâ eo in prælio ingens hominum multitudo utrimqve cecidit, postea secundo, tertio & qvarto die prælia subinde renovata sunt: omnes autem Judæi, qui circà urbem Jorpatam erant, ad Vespasiani exercitum profugerunt eiqve sese adjunxerunt

(5.) Vid. quæ cap. antec. 13. n. 11. de hac urbe notata sunt.

(6.) Vid. Josephi. dict. l. 3. de Bell. Jud. c. 9.

xerunt & Romanorum copias auxerunt; qvotiescunque verò Josephus extrà urbem Jorpatam cum Romanis manus conferebat, totics Vespasianus milites mittebat, qvi urbem oppugnarent. Josephus igitur cum copiis, qvas penes se habebat, adversùs Vespasianum ejusqve exercitum extrà urbem pugnabat; Judæi autem, qui in urbe relicti erant, cum militibus Romanis, qui ipsos adoriebantur, decertabant, parva sanè manus cum ingentibus copiis, nam Judæi, qui in urbe relicti erant, mœnia paulatim deserebant, ut pauci superessent, qvi illa defenderent, Josephi enim milites, qui extrà urbem pugnabant, omnes in prælio occiderant, paucis exceptis, cum qvibus ipse Josephus in urbem profugit ac portis clausis se suosqve tutatus est.

CAP. XV.

VEspasianus autem cum universo exercitu suo urbem Jorpatam multis diebus obsedit & aqvæductus, qvi extrà urbem erant, quibus aqua in urbem derivabatur, avertit, omnes enim incolæ urbis aqvam illam, qvia valdè dulcis erat, bibebant; Vespasianus verò eam ad latus ex adverso urbis deflectebat, ne in urbem veniret, qvamobrem incolæ ejus gravi siti laborabant, (1.) neqve enim alia

(1.) Idem refert Josephus lib. 3. de Bell. Jud. cap. 13. & Egesipp. lib. 3. de Excid. Hierof. c. 10.

lia illis, quàm putealis, suppetebat aqva. Josephus igitur, cùm vidisset, aqvam per canales in oppidum derivatam, qva incolæ urbis hactenus semper usi erant, deficere, secum cogitavit: nunc Romani nobis insultabunt ac gloriabuntur dicentes: jam ex voto & voluntate nostra incolas hujus urbis vel capiemus vel siti intrà oppidum enecabimus, qvia aqva illis deest: ast Josephus vestimenta qvædam aqvæ puteanæ, qvæ in urbe erat, immergi eaqve suprà pinnas (2.) muri circà oppidum expandi jussit, ut Romanis ostenderet, aqvam in urbe superesse, (3.) ne Romani sese contrà Judæos jactarent, dicentes: nunc delebimus eos, quia nullæ ipsis supersunt aquæ. Posteà Vespasianus præcepit, ut propugnaculum ac vallum propè urbem exstrueretur ibiqve aries ferreus (4.) constitueretur, qvo muri urbis concuterentur & subverterentur, (5.) qvapropter adductus ad urbem fuit aries ferreus, quó Jorpatæ mœnia conqvassari cœperunt, ut prostetnerentur: aries autem iste ferreus, (6.) quo mœnia urbis subrui solebant, hunc in modum constructus fuit: trabi longissimæ ac densissimæ galea præfigebatur maxima & robustissima arietis instar cornigeri ex ferro confecta optimo ac firmissimo; pondus autem istius galeæ æqvabat dimidiæ trabis pondus, sicuti etiam trabs ipsa ad medietatem usque galeâ illâ armata erat, juxtà trabem illam utrimqve in terra defigebantur duo maxima tigna, (7.) inter qvæ machina ista arietaria funibus cannabaceis firmissimis ut & ferre-

(2.) Putei, ira juxta Hebræum, vid. Joseph. dict. l. 3. c. 13. & Egesipp. lib. 3. de Bell. Jud. c. 10.

(3.) Nimirum quò aquis paulatim rorantibus crederetur, Judæis non deesse ad potum, quod abundaret ad lavacrum vestimentorum sicuti scribit Egesippus loc. citat. in fin.

(4.) De eo vid. Joseph. dict. l. 3. c. 15. & Egesipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 11.

(5.) Hinc Josephus loc. alleg. ac l. 5. de Bell. Jud. c. 23, aristem vocat ἐλίπολιν, Diodorus Siculus Biblioth. Histor. lib. 20. fol. m. 779. editionis Græcæ anno 1559. Augustæ Vindelicorum in Folio excusæ, hoc nomine aliud machinæ bellicæ genus designat.

(6.) Confer. hic Just. Lipsi. Poliorcet. lib. 3. Dialog. 1. ac Joseph. dict. l. 3. c. 15, atque Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 11. vid. & Diodor. Sicul. l. 20. fol. m. 782.

(7.) Vid. infrà h. cap. n. 11. & cap. 17. n. 5. ibique not.

ferreis catenis ſuſpendebatur; locus autem, ubi trabs illa inter duo tigna ſuſpendebatur, propè muros eligebatur pro arbitrio oppugnantium, qvibus propoſitum erat, ut mœnia cornibus illius ferreis pulſarent, poſteriori trabis parti, quæ à muris averſa erat, annuli ferrei firmiſſimi, clavis probè infixi, hærebant, qvibus funes cannabacei & ferreæ catenæ alligatæ erant: oppugnatores itaqve, dum murum ſubvertere conabantur, arietem iſtum ferreum ſummis viribus impellebant, non ſecùs, ac ſpiculum intorqveri ſolet, & cornua ejus firmiſſima lapidibus muri impingebant, pondera qvoqve ingentia annulis iſtis, qvi poſteriori trabis parti infixi erant, ſuſpendebantur ac multi homines procùl ſtantes attractis funibus iſtis, qvi annulis in poſteriori trabis parte alligati erant, vi maxima nitebantur, poſtremam arietis partem ad terram attrahere; (8.) priusquàm autem illud perficerent homines iſti & poſtremam arietis partem ad terram attraherent, jam tum muri contremiſcebant & commovebantur, multiqve lapides è locis ſuis evellebantur ac poſteà mœnia ipſa in terram procidebant. Interdum aries ferreus currui ac qvatuor rotis ingentibus, qvæ ex ligno confectæ & ferreis canthis clavisqve circumcircà munitæ erant, imponebatur, eiqve qvatuor pedes, arietis inſtar, vel etiam plures, pro modo longitudinis arietis ferrei, aptati erant; trabs autem longiſſima, quæ arieti curuli adhibebatur, triginta erat cubitorum, breviſſima, decem; rotarum verò numerus reſpondebat pedum numero; nam pes qvilibet arietis ferrei conſtitutus atque infixus erat è regione cujuslibet rotæ: milites autem, dum mœnia cum impetu proſternere cupiebant, currum illum, cui aries impoſitus erat, procùl ex adverſo murorum collocabant & magno numero poſt currum conſtituti qvatuor rotas celerrimo curſu ſummaque vi impelle-

(8.) Ita hic verto להשפיל לארץ, vid. infrà h. cap. n. 15. ibique not.

pellebant atque ariete iſto ferreo mœnia urbis percutiebant, quæ proſternere nitebantur; caput autem arietis iſtius curulis, quo muri deſtruebantur, cornibus quidem carebat; (9.) maximum verò ac firmiſſimum erat, ex ferrò duriſſimo confectum, ejusque collum erat denſiſſimum &, (ut rem amplius deſcribamus) paries (10.) erat ligneus, ſatis latus, ab utraque currus parte confectus, qui homines poſt currum ſtantes eumque impellentes tuerentur, ſi opus eſſet, ne ſcilicèt ſagittæ ac lapides in illos è muris projicerentur; plerique autem omnes arietes iſti ferrei pernitioſi, quibus Titus Hieroſolymam oppugnabat, curribus vehebantur, (11.) nec ipſe arietibus, qui inter tigna ſuſpendebantur, ibidem uſus eſt, præter duos, prout ſuo loco amplius dicemus: erat autem arietis illius trabs, quam jam deſcripſimus, tanta denſitate, (12.) quantam decem viri circumplecti (13.) poterant; longitudo verò quinquaginta cubitos æquabat, trabs iſta, intrinſecus concava, bubalorum (14.) coriis, igne coctis & inter ſe complicatis atque conſutis repleta erat ac lignum nulli alii conducebat rei, niſi ut formam daret ac ſpeciem, exterior trabis pars tenuibus laminis ferreis obducta erat & coria, quibus lignum intrinſecus fuit refertum, eum in finem adhibita erant, ne trabs illa gravitate ponderum ingentium, quæ annulis ferreis in poſteriori trabis parte ſuſpenſa erant, frangeretur, dum homines arietis extremitatem funibus & catenis ad terram trahebant, (15.) lignum itaque extrinſecùs formam & ſpeciem conſtituebat; trabs autem ideò ferrò tecta ac

(9.) Vid. infrà h. lib. 6. c. 40. n. 5. confer. etiam Diodor. Sicul. Hiſtor l. 20. fol. 782.
(10.) De pariete iſto vid. infrà h. cap. n. 17.
(11.) Vid. infrà h. lib. 6. c. 17. n. 5. ibique not.
(12.) Sic interpretor hic עבית, German. die Dicke/ vid. quæ ſuprà l. 5. c. 26. n. 24. notata ſunt.
(13.) Ita hic vertere volui Hebr. חבוק, quo nomine ambitus ſeu circumferentia, uti vulgò appellant, intelligitur, Græci περιφέρεια vocant, vid. infrà h. cap. n. 18.
(14.) Sic dictionem מרי, quæ hic habetur, interpretari volui.
(15.) Vid. quæ ſuprà h. cap. n. 8. notata ſunt.

ac munita erat, ne ab illis, qui mœnia tuebantur, igne comburerentur; quot verò cornibus arietis galea, quæ trabi, mœnia urbis concutienti, præfixa erat, armanda foret, id cujuslibet arbitrio relinquebatur; modò non pauciora, quàm decem essent, in trabe viginti cubitorum, nec plura, quàm quinquaginta, in trabe centum cubitorum; cornua autem illa, quotquot erant numero, singula ab invicem cubiti spatio (16.) distabant & uniuscujusque cornu densitas tanta erat, quantam vir circumplecti poterat; ipsius verò longitudo cubitum & dimidium æquabat nec brevior erat; paries (17.) autem ligneus sepimenti instar protensus ac bubalorum coriis, humano lotio elaboratis, contectus ponè trabem ab utraque illius parte constituebatur, ut homines in concutiendi opere occupati defenderentur nec è muris, quos pulsabant, à propugnatoribus peterentur sagittis; arietis verò ejus, qvem Vespasianus ad mœnia urbis Jorpatæ, ab illo obsessæ, (in qva tunc fuimus) concutienda admoverat, longitudo erat qvinqvaginta cubitorum ac viginti qvinqve cornua galeæ arietis infixa erant & densitas trabis illius tanta erat, qvantam decem viri circumplecti poterant (18.) & cujuslibet cornu densitas complexum unius viri æquabat & inter unumqvodqve cornu cubiti spatium (19) intercedebat, atque 1500. talenta efficiebant pondera illa, qvæ trabi, dum opus erat, appendebantur, 1500. qvoqve milites (20.) circà arietem illum occupati erant, qvando is muris urbis concutiendis Vespasiani mandatò adhibebatur & centum ac qvinqvaginta taurorum vel trecenta eqvorum sive mulorum paria reqvirebantur ad trabem

(16.) Vid. infra h. cap. n. 19. ibique not.
(17.) De hoc supra h. cap. n. 10. dictum est.
(18.) Vid. supra h. cap. n. 13 ibique not.
(19.) Confer. supra h. cap. n. 16.
(20.) Idem ferè Diodorus Siculus Histor. l. 20. fol. m. 782. refert de ariete illo, quo Demetrius in oppugnatione urbis Rhodi usus est, quem non nisi à mille militibus maxima vi mœnibus oppidi admotum fuisse scribit.

bem illam ejusqve vasa & instrumenta omnia à loco ad locum vel ex urbe una ad aliam (sicuti Romani facere consveverant) curribus transvehenda, nam trabs illa non contigua ac continens erat; sed catenis atqve annulis ferreis ejusdem partes ac membra mirabili artificio tàm aptè inter se, dum opus erat, conjungebantur, ut continua ac solida trabs videretur; in partes autem ideò divisa erat, ut machina illa eò facilius ad loca ardua & excelsa adduci urbesqve munitæ, in montibus sitæ, oppugnari possent eo in loco, ubi Romani arietem constituere volebant.

CAP. XVI.

Cum itaqve muri urbis Jorpatæ à Romanis concuterentur ac Josephus videret, illos paulatim contremiscere ac commoveri, ipse ingentes afferri saccos (1) eosque stramine repleri atqve è muris funibus suspendi jussit, ne cornua arietis ferrei murorum lapides contingerent; sed saccos suspensos percuterent, (2.) stramen enim molle erat ac propterea ictibus arietis cedebat & impediebat, ne illius cornua muris impacta damnum inferrent, nam qvodcunqve molle est, id duritiem rei cohibere ac cedendo vim ejus & impetum minuere solet: Vespasianus autem, Josephi calliditatem animadvertens, pari solertia utebatur & Judæos explora-

(1.) Idem refert Josephus l. 3. de Bell. Jud. c. 15. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hieros. c. 11.
(2.) Ut nimirum laxo saccorum sinu elusa plaga omnis arietis emolliretur, illisa enim solida solidis nocent, solutioribus evacuantur, prout scribit Egesippus loc. alleg.

ploratores in urbem mittebat, isti, cùm signum admovendi arietis ferrei, quò muri concutiebantur, datum esset, funes saccorum stramine repletorum præcidebant (3.) atque ipsi simùl cum saccis, stramine repletis, in terram cadebant, hos cùm milites Romani illæsos recepissent, statim muri à Romanis pulsabantur; interea verò, dum mœnia ariete ferreo conqvassabantur, qvidam ex sacerdotibus, Eleazarus nomine, (4.) vir fortitudine insignis (qvi & ipse è familia Ananiæ, Pontificis Hierosolymitani erat; sed tunc temporis Jorpatæ versabatur) cùm videret, Romanos iterùm paratos esse, ut mœnia urbis ariete ferreo concuterent, sicuti anteà facere consveverant, lapidem qvendam è muro evellebat, qvô facto ingens foramen in mœnibus patebat, per qvod ille repentè descendens ac trabi insidens catenam ferream inter cornua arietis firmissimè alligabat, dein à trabe vi maxima subsiliens ac catenam manu sua tenens ad urbem ascendit, murus enim à summitate sua usqve ad locum, qvem Romani ariete percutiebant, valdè humilis erat ac depressus, Eleazarus igitur alteram catenæ extremitatem ad urbem secum adfetens, multis illam militibus, qui Jorpatæ erant, tradebat, ut eam columnis ac parietibus urbis alligarent, ne Romani trabem arietis ferrei inde amplius retrahere & è loco illo removere possent, posteà consilium inibat, quomodo trabs ista corrumpi posset, idem Eleazarus, Sacerdos aliud insuper egregium facinus perpetravit, nam è mœnibus iterùm descendit & trabi insidens eos, qvi circà arietem occupati erant, percussit & ex illis qvinqvaginta interfecit, reliqvos in fugam vertit, qvô factô ad urbem Jorpatam reversus est eumque incolæ urbis valdè læti è trabe arietis ad se traxerunt. Is ipse Eleazarus ad turrim quandam, mœnibus urbis inædificatam, ascendit & ingentem lapidem, è rupe firmis-

יוסף ויתוכל גם הוא ויעש בעירה
וישלח יהודים מרגלים בתוך העיר
ובעת אות הנגוחה באול הברזל ויכרתו
את חבלי השקים המלאי בתבן ויפלו
הם עם השקי בתבן על הארץ
ויקבלום חיל היהודים ולא מתו ופצאום
הושיבו עוד לנגח על החומה: ויהי
בחלוף עוד לנגח על החומה וישב
ביוספת' היהי איש נבור חיל מדברונים
ושמו אלעזר הברון וגם הוא ממשפחת
ענני הכהן הגדול אשר היה או בירושלם
ובראותו אלעזר גבור יוספת כי החלו
עוד היהודים לנגח את החומה באול
הברזל כפעם בפעם וישא אבן אחת
מעל החומה ויהי הור גדול בה ויהי
אלעזר פתאום מעל החומה ויחבב על
קרדם האול וקשור שלשלת מחוזק
בן קרני האול ויקפוץ בגבורי מעל
הקורה ודנה השלשלת בידו ועל ויבא
אל העיר בי קיר החומה מראשה עד
מקום נגידת הכותל היה שפל ויבא את
קורה השלשלי בעיר ויתנה בין נמהים
רבים מגבורי יוספת לקשרה בעמודים
ובכותלים בתוך העיר למען לא יוכלו
הרומיי עוד להסיר הקורה האלית משם
ולאחרית אולי יוכל להשתחרר: ויתגבר
עוד אלעזר הכהן ויהי על הקורה ויחבב
עליה וין את העם אשר היו מתעסקים
עם האול ומת מהם ושמנים איש ויהר
העם נסו מלפניו וישב עוד אלעזר הכהן
ליוספת' ויבא אל העיר וימשכורו וישבי
העיר

(3.) Vid. Josephus & Egesippus loc. citat.
(4.) Samæi filius vocatur à Josepho dict. lib. 3. de Bell. Jud. c. 16. confer. etiam Egesipp. lib. 3. de Excid. Hieros. c. 11.

העיר אליהם דרך קרדם האול וישמעו בני
מארי ויעל עוד אלעזר על מגדל אחד
ממגדלי החומה וישא אבן גדולה מהעתי
התוקים וישלך אותה מגובה המגדל
בכח גדול על ראש האול וישברהו ויפלו
קרניו לארץ וחלק גדול מגראש בי היה
הברזל ישן ורבלי היה קשרון מהבלים
הקרמוני אשי היו ברזמא ועלתה חלודה
על בחלי ונאכלי וירד עוד פתאום
אלעזר מעל החומה ויקח את חלק האש
האול הנשבר וישליכהו אל תוך החומה
וין את יהר העם אשי היו עומדים שם
וינוסם מפניו ויהי המוזים בחציבי את
אלעזר הגביר ויתקעו בני ה' חצים ויעל
עמהם וישלחו אנשי החומה את ידיהם
וימשכו אותו ויעלו את אלעזר וגבורי אל
החומה כי לא יכול לעלות כי מהו לו
מכות החצים: ויהיו העם תועים בחילה
על אשר גבר אלעזר הכהן הגבור להכות
ברומיים ולשבר את אול הברזל אשר
היו בכותלים בי ולקחת חלק מסגר ולהביאו
אל החומה ולהפיש את יהר הקורי
האילית בחבלי ברזל בעיר לבלתי יוכלו
הרומיי להסירה משם ולשוב עוד ללגוח:
ויאמרו ביום ההוא רבי מגבורי יוספת'
כי ראו גבורת אלעזר הגבור ויהי ויחלקו
את הקרדי להלקי ויפרידוהו ואת
משקלותיה ואת טבעותיה ואת תרנית
לקחו וביאום אל העיר כיום ההוא
ואלעזר הגבור מת ממכות רבות ביום
ההוא

firmissimâ evulsum, è summitate turris vi maximâ projecit (5.) suprà arietis caput illudque confregit ita, ut cornua ejus & magna pars ipsius capitis in terram caderent, quia ferrum perqvàm vetustum & machina ipsa una ex antiqvissimis, qvæ Romæ asservabantur, erat, qvocircà ferrum rubigine ob temporis diuturnitatem attractâ, paulatim corruptum atque corrosum fuit. Posteà Eleazarus iterùm è muris improvisò descendit ac partem capitis arietis confracti abstulit eamque in medium projecit murum atqve cœteram turbam, ibidem stantem, partim cecidit, partim in fugam vertit; sagittarii autem Eleazarum fortissimum jaculis petentes qvinqve (6.) sagittas ei infixerunt, cum qvibus ille muros subiens à propugnatoribus urbis protensis manibus in mœnia attractus fuit, qvia ipse præ dolore vulnerum, qvæ ei sagittis inflicta erant, ascendere non poterat, posteà populus ingentem clamorem sustulit, qvoniam Eleazarus, sacerdos fortissimus, Romanos percusserat & arietem ferreum, in qvo Romani spem maximam positam habebant, confregerat, ejusqve partem secum auferens in muros projecerat ac qvia trabem arietis catenis ferreis in urbe alligaverat, ne Romani illam exinde retrahere atqve muros ariete isto iterùm percutere possent, eodem illo die multi ex militibus Jorpatensibus egregia facinora ediderunt, dum Eleazari fortitudinem spectârunt, nam ipsi quoque descenderunt & trabem in partes divisam disjecerunt ejusque pondera, annulos ac tigna in urbem tulerunt; Eleazarus autem fortissimus die illo vi vulnerum, qvæ sagittarum ictibus acceperat, occubuit, relictâ præclarâ nominis sui famâ, qvia pro Sanctuario Domini ejusqve populo atqve terrâ Israëliticâ tanqvam vir fortis Deoqve fidelis pugnaverat; populus verò universus maximo eum luctu prose-

(5.) Idem refert Josephus dict. l. 3. c. 16. & Egesippus l. 3. de Excid. Hieros. c. 11. confer. infrà l. lib. 6. cap. 40. n. 9. ubi illius facti etiam fit mentio.
(6.) Consentiunt Josephus & Egesippus loc. allegg.

prosecutus est illumque in urbe sepelivit atque gens omnis Israëlitica obitum ejus summo celebravit honore tàm propter egregiam illius fortitudinem ac fidem, quàm quòd pro nomine Domini ejusqve legè contrà hostes Dei pugnâsset, propterea omnes Israëlitæ memoriam ejus coluerunt.

CAP. XVII.

Cum igitur juventus Judaica præclarum Eleazari Sacerdotis facinus, quod ille in prælio, cum Romanis inito, perpetraverat, vidisset & quòd universus populus Israëliticus maximo cum honore prosecutus esset illiusque nomen & memoriam monimento amplissimo celebrâsset, tunc duo adolescentes Judæi, tàm prudentiâ ac solertiâ, quàm virtute bellica conspicui, quorum alter Netra (1) alter Philippus nominabatur, Zelo Domini commoti apertis portis urbe egressi sunt & cum Romanis pugnando multos ex illis percusserunt ac prostraverunt, tandem ambo pro Sanctuario Dei & populo Israëlitico atqve patria sua eodem in prælio occubuerunt; Josephus autem, cùm ingentem vim belli indies magis magisque crescere animadvertisset, ipse qvoqve urbe egressus (2.) maximam cladem Romanorum exercitui intulit, & munimenta atqve instrumenta ferrea, qvæ Romani reliquerant eorumque arma igne combussit & quia acerrima surgebat pugna Romani terga vertere cœperunt. videbant enim, Judæos vitam suam pro nomine Dei ac patria sua morti exponere, quocircà illis amplius resistere non

(1.) Hebr. נתירא, sic in nostro codice, à Josepho l. 3. de Bell. Jud. c. 16. & Egesippo l. 3. de Excid. Hierosol. c. 12. vocatur Netiras.

(2.) Idem refert Josephus dict. l. 3. de Bell. Iud. c. 16.

non poterant; ast Vespasianus, cùm id perspexisset, viriliter restitit animumqve militibus suis addidit ac blandis verbis eosdem ad fortitudinem excitans magnam illis auri argentiqve vim dedit atqve cibum & potum largiter præbuit, qvapropter Romani milites alacres facti toto illo die usqve ad occasum Solis cum Josepho atque Judæis pugnârunt: accidit autem fervente pugnâ, ut Judæi sagittarii crus dextrum (3.) Vespasiani jaculò vulneraverent, quocircà omnes Romani milites valdè consternati sunt, quia sangvinem ex Vespasiani crure promanare viderunt, unde prælium inter Judæos & Romanos eo die acerrimum exortum est, Titus quoque, cùm patrem suum vulneratum vidisset, metu perculsus celeriter accurrit (4) opem ei laturus; ast pater ait: ecquid tu, mi fili, consternatus es? virum te præsta ac fortiter age & patris tui ultionem de Judæis istis, qui nobis tàm acriter resistunt, cape, qvocircà eodem illo die Titus & Vespasianus cum omnibus copiis suis maximam ac vehementissimam pugnam commiserunt multiqve tàm Romani, quàm Judæi utrimqve interempti ceciderunt & pauci cum Josepho tunc temporis in urbem Jorpatam reversi sunt; seqventi autem die Romani aliud munimentum & vallum loco prioris, à Josepho incensi, exstruxerunt atque arietem ferreum inter duo tigna, prout aliàs fieri solebat, constituerunt, nam Vespasianus qvatuor arietes ferreos, qvi inter tigna suspendebantur, (5.) Româ secum adduxerat; ferrei autem arietes, qvi curribus vehebantur & contrà muros impellebantur, triginta fuerunt tàm parvi, quàm magni, quos Vespasianus secum Româ adduxerat, ex illis trabs maxima triginta cubitos æqvabat longi-

(3.) Josephus loco alleg. scribit, τὸν τοῦ ποδὸς ταλὸν seu plantam pedis Vespasiani vulneratam fuisse, cui etiam Egesippus lib. 3. de Bell. Iud. cap. 12. consentit, confer. infrà h. libr. cap. 23. n. 7.

(4.) Consentit Josephus dict. lib. 3. c. 16. & Egesippus lib. 3. de Bell. Jud. c. 12.

(5.) De arietum pensilium & cumulum discrimine suprà h. lib. cap. 15. num. 7. & seqq. inprimis n. 11. dictum est.

longitudine; minima autem decem, Balliſtæ quoq; (6.) viginti omninò circà urbem ejusque latera in aggeribus conſtitutæ erant. Romani igitur urbem Jorpatam iterùm oppugnàrunt, ſicuti anteà facere conſveverant; oppidum verò propugnatoribus deſtitutum erat, quia ferè omnes in præliis occubuerant adeò, ut pauci cum Joſepho ſuperſtites eſſent, quapropter cuncti ſimùl incolæ etiam mulieres in mœnia aſcenderunt, qvia viri deerant, qui urbem defenderent; accidit autem, dum milites Veſpaſiani urbem undique baliſtis petebant, ut ingens lapis è baliſta quadam emiſſus mulieris gravidæ, qvæ ſuprà murum ſtabat, ventrem percuteret (7.) eoq; trajecto infantem ex utero materno abreptum ad dimidium usqve ſtadii (8.) ſecum auferret, iidem Romani, cùm iterùm aggere exſtructo urbem balliſtis premerent, lapidem qvendam jaculati ſunt, qvo viri cujusdam ex Joſephi militibus caput humeris avulſum ad unius ſtadii ſpatium (9.) abreptum fuit.

מרומא אלי תורים ואמנם אולי ברוב משוחתי שרבו אולי עגלות שרביא אספסיאנוס מרומא שלשים אלי עגלות קטני וגדולי קורת הגדול ארך שלשי אמה ורוחי רקנן ארך עשרה אמות גם קלעי סוללות* אשר הציבו עשרים קלעים בכל סביבות העיר ופאותיה. ויערכו עוד הרומים מלחמי על עיר יוסיפת עוד בפעם בפעם והעיר יוסיפת נקראה שכולה מגבורים כי נפלו כלם במלחמה ויסאר בה יוסף ואנשים מתי מעט עמו ויעלו כלם על הרומה ותעלנה גם הנשים על הרומה כי אין אנשים עוד למלחמה. ויקלעו אנשי אספסיאנוס אל העיר בקלעי הסוללות מכל פאה ויבא אבן גדולה מקלע סוללה ויך על בטן אשה הרה מאנשי הירדים העומדות על הרומה ותעבור האבן על בטנה ותלך האבן ארצ הילד כי עקרתו מבטן אמו ויך מתיה ויס. ויסיפו עוד לשפוך סוללה ולקלע ויקלעו באבן ויך האבן על ראש את מגבורי יוסף ותפלח ראש האיש ותוליכהו האבן עמה מהלך ויס אחר*

(6.) Sic קלעי סוללות hic vertere volui, neque enim minores fundas; ſed majores, quæ Romanis ac Græcis balliſtæ & catapulta dicebantur, hic intelligi puto, vid. Joſeph. dict. l. 3. c. 16. in fin. & Cæſar de Bell. Civil. l. 2. c. 2. & 9.

(7.) Idem refert Joſeph. lib. 3. de Bell. Iud. c. 17.

(8.) Joſephus quoque loc. alleg. vocat ſtadium, in Hebræo hic dictio ריס habetur, de qua vid. ſuprà l. 3. c. 17. n. 15. & infr. h. l. 6. c. 34. n. 4. confer. etiam Egeſipp. l. 3. de Bell. Iud. c. 12.

(9.) Trium ſtadiorum meminit Joſephus dict. l. 3. de Bell. Jud. c. 12. adſtipulatur.

CAP.

CAP. XVIII.

PEr idem tempus miles quidam Romanus propè murum, ubi Joſephus tunc ſtabat, ſuccedens ſagittâ venenò mortiferò tincta Joſephum transfigere ſibi propoſuerat: Joſephus autem illum aſpiciens inclamavit: ne me interfice, ô perfide, qvo ipſe clamore perterritus animo concidit; Judæi verò eum ferventi oleo (1.) è mœnibus perfuderunt, qvò cutis ejus liquefacta & à corpore ſoluta fuit; ille autem nudis oſſibus detracta cute veſani inſtar per univerſa Romanorum caſtra hinc inde cucurrit ſubinde clamans ac plorans, donec moreretur. Poſteà Veſpaſianus ac Titus, filius ejus, ad urbem Jorpatam oppugnandam ſeſe iterùm accinxerunt, (2.) cùm jam octavus & qvadrageſimus obſidionis dies (3.) præteriiſſet, qvia firmiſſima erant urbis mœnia nec ſub Romanorum poteſtatem illa redigi poterant: accidit autem poſteà, cùm illi, qvi in urbe Jorpata adhùc ſuperſtites erant, viribus deficerent & multis laboribus defatigati vigilias & ſtationes in muris urbis amplius peragere non poſſent, ut Titus & Veſpaſianus noctu (4.) murum conſcenderent, (quia cuſtodes in mœnibus oppidi excubias agere deſierant) quod ipſorum factum alii quoque multi (5.) ex militibus Romanis ſecuti in mœnia aſcenderunt, de quibus illi poſteà mediam in urbem deſcenderunt & repagula portæ magnæ

בעת ההיא בא אחר מגבורי הרומים ויעמד מתחת לקיר החומה ונכח יוסף כי חשב בלבו לאמר אולי אוכל לירות את יוסף בחצי שנן בסם רמות ויבט יוסף אליו ויצעק בקול הגבור לאמר הה בוגד על תמיתני ולפתע ראיש כי וצר לבו בעקת יוסף וישפכו הרומים עליו שנן וזרח מעל החומה ויפל עוד וילך מופקם כמשוגע בכל מחנה הרומי הלוך וצעוק ובכה בכל מחנה הרומים עד אשר מת האיש הרוא. ויתגבר עוד אספסיאנוס ובניו בנו להלחם ביוסף עד מלאת שמונה וארבעים יום ויסגב הרומה אשר לעיר מהם ולא יכלו לה ולא היה להם כח ללכדה. ויהי אחרי כן כאשר כלו שוחדי הישראים בעיר יוסף כי נלאו ולא יכלו לשקוד ולשמר עוד את חומת העיר ויעלו בניהם ואספסיאנוס פנחי לילה על החומה ויעלו עליה כי חרלו השומרים לשמר עוד על חומת העיר. ויהי בעלות שניהם על הרומה ויעלו אחריהם מגבורי הרומים הרומה

(1.) Joſephus l. 3. de Bell. Jud. c. 19. rem paulo aliter narrat & Egeſippus l. 3. de Excid. Hieroſ. c. 12. non de uno ſolum, ſed pluribus Romanis urbem oppugnantibus, refert, quòd ferventi oleo à Judæis perfuſi fuerint.

(2.) Vid. Joſeph. dict. lib. 3. c. 18.

(3.) Conſentit Joſephus dict. l. 3 c. 23. prine. & Egeſipp. l. 3. de Bell. Jud. cap. 15.

(4.) Joſephus loc. citat. ſcribit, Titum cum tribuno quodam militum, Domitio Sabino, legionis decimæ quintæ, murum conſcendiſſe, idem refert etiam Egeſippus dict. l. 3. c. 15.

(5.) Præ aliis Sextus Cerealis tribunus & Placidus, prout Joſephus dict. l. 3. c. 23 refert, Egeſippus lib. 3. de Bell. Jud. c. 14. ſcribit, quòd Cerealis iſte multos Samaritas, cùm montem Garizim aſcendiſſent, primum ſiti vexatos poſteà interfecerit.

magnæ oppidi Jorpatæ perfregerunt, quò factò omnis Romanorum exercitus in urbem venit & ingentem clamorem militarem sustulit; Judæi verò audito Romanorum strepitu è somno excitati admodùm consternati & pavefacti sunt atqve omnes arrepto qvisqve gladio suo in forum (6.) urbis, quod maximum erat (ubi incolæ oppidi tumultu excitato convenire solebant) progressi sunt, sublatisque oculis Romanorum exercitum urbem intrare per portam maximam conspexerunt, qvamobrem acerrimè cum Romanis pugnaverunt, donec eo in loco, qvem quisqve in foro occupaverat, dimicantes occubuerunt, qvia sese mutuò adhortati dixerunt: moriamur in prœlio, ne vivi capiamur; Josephus autem sacerdos & qvadraginta viri fortissimi, qvi unà cum illo adhùc superstites erant, oppido egressi in sylvam (7.) profugerunt, ubi speluncam qvandam, ibidem repertam, intrârunt ejusqve latebris sese occultârunt; incolæ autem urbis omnes eo in prælio interierunt, quia Romanorum fidei se committere noluerunt: acciderat enim, ut Judæus qvidam fidem imploraret militis Romani (8.) hisce verbis: si me vivum servaveris, egomet me tibi tradam, cui Romanus sanctissimè per omnes Deos (9.) juravit, se illum haud interfecturum esse, si urbe egrederetur & ad se veniret; Judæus autem ei respondit: si tuam mihi dextram dederis, fidem tibi habebo; Romanus verò ei sinistram porrexit, qvod dum

(6.) Ita dictionem רחוב, quæ hic in Hebræo habetur, vertere volui, Josephus dict. l. 3. c. 23. scribit, illos ἐν μέσῃ τῇ πόλει, in media urbe, convenisse, confer. Nehem. c. 8. v. 1. ubi autor Vulgatæ רחוב transtulit: plateam, Lxx. verterunt τὰ πλάτεα, latitudinem.

(7.) Josephus dict. l. 3. c. 24. rem paulò aliter narrat, Egesippus lib. 3. de Bell. Jud. c. 15. refert, qvòd Josephus inter favillas urbis in qvodam lacu delituerit, confer. infrà h. lib. 6. cap. 37. n. 31.

(8.) Hunc vocat Antonium Josephus l. 3. de Bell. Jud. c. 23. circà fin. ubi refert, Antonium centurionem, cum Judæo cuidam, in latebris delitescenti, dextram suam porrexisset, per insidias à Judæo illo interfectum esse; idem refert etiam Egesippus lib. 3. de Excid. Hieros. c. 15. confer. num. seq. 10.

(9.) In Hebræo hæc habetur formula: ita mihi faciat Deus & sic addat, vid. infrà h. lib. 6. c. 23. n. 2.

dum Judæus festinans ac terrore perculsus non animadvertit, sed fidem Romano habuit, gladium ille dextrâ suâ prehendit & Judæum, qvi projectis armis illius fidei sese commiserat, interfecit, (10.) qvapropter Judæi, cùm vidissent, Romanorum fidem non servâsse, sed violatò juramentò Judæum interemisse, cui ipse fidem promiserat, jurans, se illum non interfecturum esse, dixerunt: moriamur simùl omnes nec fidem Romanis habeamus, qvocircà ad mortem, pro Sanctuario Domini, Dei Israëlis, suscipiendam prompti paratique fuerunt & dum sese morti objecerunt, plures eo in prælio Romanos interfecerunt, quàm in prioribus pugnis. Urbs itaque eo, qvo dictum est, modo, capta & in potestatem Romanorum redacta est; Josephus autem & qvi cum illo erant, qvadraginta viri omnes eadem in spelunca latitârunt. Vespasianus itaque Nicanorem (11.) principem & una cum eo Paulinum (12.) atqve Gallicanum (13.) misit ad Josephum, qvi dicerent: egredere, ut vivas nec moriaris, qvo cognito Josephus ad socios suos, qvi unà cum ipso in spelunca illa erant, dixit: eeqvid de Vespasiani postulatione censetis, ut ei satisfaciamus? ego enim, si consilio meo morem gerere vultis, vobis svadeo, ut speluncâ egrediamur & ad illum eamus, si qvi-

(10.) Imo Judæus Romanum dolosè interfecit, vid. num. præced. §. ibique not.

(11.) Josephus l. 3. de Bell. Jud. c. 24. scribit, Vespasianum ab initio duos Chiliarchos, Paulinum & Gallicanum; posteà verò Nicanorem misisse, cui etiam Egesippus l. 3. de Excid. Hieros. c. 15. adstipulatur, confer. num. seq. 12. & 13.

(12.) Hebr. פאולינוס, sic nomen ex Josepho & Egesippo loc. alleg. restituendum puto, nam nomen פילידינוס, quod hic in nostro codice habetur, dubio procul corruptum est, confer. infrà c. 23. n. 4.

(13.) Hebr. גליקאנוס, ita hoc quoque nomen ex Josepho & Egesippo loc. citat. restituendum erit, sic & infrà h. lib. 6. c. 23. num. 4. legitur: גאליקנוס, idque rectius, quàm hoc loco, ubi corruptè habetur literis transpositis: גליאקנוס, vid. suprà n. 11. h. cap.

qvidem principes isti fidem, qvam ab eis petiero, nobis dederint, spero enim, fore, ut Vespasianus, si in ipsius conspectum veniamus, nostrûm misereatur.

נפשכם בדברי אספסינוס ונעשנו כי אני אם תרצו לשמוע לעצתי אייען אחכם כי נצא ונלך אליו אם יכהנו בירית השרים האלה עמנו כאשר אמרה להם ואני ארשב כי ברוחנו לפני אספסיגוס הוא יחם עלינו׳

CAP. XIX.

ליהי בראות האנשים אשר היו עמו כי נטה לבו ויסף לצאת אל הרומיי ויאמרו אליו תמהים אנחנו ממך השר יסף כי נבחרת מרבבות עמך עם ברזנה ומלכות לקדוש ליי אלהי ישראל ויפקד לשר צבא גדול בראש עמך והראיתה עינך דארפה עמך וכשלין צאנך ביום רוזה ותרצה לחיות בזאת הארפה ומה לך עוד חפץ בחיים והלא המי טוב לך מהיות ואתה בחוי הזה אולי הרשוב כי רם להחיות אותך יקראו לך או לדעיב לך באחריתך רב קוראים אותך ולא ואת המחשבה מחשבת אמנם יקראוך ללמוך רו להתהולל בך לאמר רגה משוח מלחמתם הפשנהו הי ולכן ומה תיעי תעחה אחינו ושרינו אם תמית את נפשך טוב לך מאשר תצא אלהם ויתהללו בי בצרינו ראש דורגום ורגה בידינו ויראו בך נגח וגבורה יודי יהודה אם לא ימיתוך ואם ימיתוך הלא טיב לך למות בחרבן מאשר תמית בחרבם וגם טוב לך למות מאשר תחיה לשמוע תרפותיה׳ וגדופיה׳ ואם יחיוך אל האמן בי יחיוך לטובה או להסר אך להרפות ישמוך אי׳ היא קשה ממות למען יהעללו בך בחרפה וגדופיה׳ ועתה אחינו ושרינו מה לך כי שמת לבך לחיות אותי אשר אבדת את עמך ואת אתך ולאי זה חפץ הבחר בחיים אותי אבוד עמך ואהיך׳ ותבש נא בשבלך וראה איה דבר משה רבינו עלינו השלום אשר אמר לפני האלהים על ישראל אם השא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת ולא רצה לחיות אותי כלות ישראל ואם אמר לו ויכול ער הכל הענוה לי ויזר אפי בהם ואבלם וכו׳ ואיה אהרן אחיו אשר עמד בין המתי ובין החיי ויעצב לפני המלאך רגוגי כגבור ויכפר את עמו למות על עמו למען יעצור את המגפה מעל ישראל ואיה שאול המלך ויהונתן בנו אשי נלחמו בעד עם יי׳ ויכותו על יי׳ ועל עמו והלא שאול ויה יכול להציל את נפשו ואת נפש בנו ממות במלחמה ויהיא אשר מת בה והוא כי ראה אשר נכשל ישראל במלחמה ויהיא לא חפץ בחיים אבל בחר מות מחיי בראותו כי נגף עמו במלחמי ולכן לא נפחד מאויבי בחיים ובמותו גם הוא גם בנו יהונתן הגאר׳

qvidem principes isti fidem, qvam ab eis petiero, nobis dederint, spero enim, fore, ut Vespasianus, si in ipsius conspectum veniamus, nostrûm misereatur.

CAP. XIX.

AST viri illi, qui cum Josepho erant, cùm animum ejus eò inclinare viderent, ut ad Romanos egrederetur, dixerunt: Valdè miramur, (1.) te, qui ex multis myriadibus populi tui, (cui Sanctus ille Deus Israëlis Sacerdotium ac regnum concredidit) electus es princeps & magnus imperator genti tuæ præpositus fuisti, atqve ignominiam populi & gregis tui jam oculis tuis aspexisti, adhûc vitæ desiderió teneri tanto in dedecore, cur amplius vivere cupis? nonne satius tibi erit mori, quàm vivere? forsitàn existimas, te ab illis ideò evocari, ut te vivum servent aut in senectute tua tibi benefaciant? sed frustrà id cogitas, qvia te ideò evocârunt, ut te vivum caperent & de te gloriarentur, dicentes: en Judæorum ducem (2.) vivum cepimus! idcircò insignem victoriam reportavimus; nunc itaqve, frater ac princeps noster, si temetipsum interfeceris, id melius tibi erit, quàm si ad Romanos egrediaris, atqve illi se jactent, quòd principem Judæorum vicerint eumque in suam potestatem redegerint, atque ita in te victoriam ac fortitudinem suam ostentent, & id quidem tibi eveniet, si te non interfecerint; si verò te interemerint, annon satius tibi fuerit, te tuo, quàm Romanorum, gladiô perire? melius certè tibi erit mori, quàm vivere eorumque contumelias & probra audire; licèt autem illi te vivere sinant, noli tamen credere, quòd vitam ideò tibi concedant, ut benignitatem vel clementiam tibi exhibeant, sed ut tibi illudant teque ignominiâ afficiant, qvæ sanè ipsa morte est acerbior: cur igitur, frater ac princeps noster, vivendi desiderió adhûc teneris, postquàm populum & fratres tuos perdidisti? & quomodo in animum induxisti tuum, ut post populi fratrumqve tuorum interitum vivere cupias? considera quæsò ac prudenter perpende dictum illud Mosis, doctoris nostri, qvi in pace qviescat! qvod ille coràm Deo de populo Israëlitico locutus est: (3.) dimitte illis hanc noxam, aut, si id non feceris, dele me de libro tuo, qvem scripsisti, etenim Moses post populi Israëlitici interitum amplius vivere noluit, etiamsi is, qvi omnia potest, ei dixerit: (4.) dimitte me, ut irascatur furor meus contrà eos & deleam eos, ubinam est Aaron, ipsius frater, qvi inter vivos & mortuos medius (5.) stetit ac tanqvam vir fortis contrà angelum percussorem sese constituit & morti semet obtulit pro populo suo, ut à gente Israëlitica plaga cohiberetur? ubi nam est Saulus rex & Jonathanus, ipsius filius, qvi pro populo Domini pugnârunt & pro Domino ejusque populo mortem oppetierunt? annon poterat Saulus se filiumque suum mortis periculo eripere eo in prælio, qvo occubuit? Sed qvia populum Israëliticum in ea pugna cecidisse viderat, ipse vivere noluit ac mortem vitæ prætulit, postqvàm populum suum in prælio victum conspexit, qvapropter & ipse & filius ejus, Jonathanus,

(1.) Apud Josephum l. 3. de Bell. Jud. c. 25. brevior & nervosior habetur oratio, confer. etiam Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 16.

(2.) In Hebræo hîc habetur: משוח מלחמה, id est, unctus belli seu ad bellum, vid. quæ supràl. 3. c. 9. n. 9. ea de re dicta sunt, confer. R. Salomo ad Deuteron. c. 20. v. 2. ubi etiam meminit: משוח מלחמה i. e. uncti (sacerdotis) ad bellum, confer. D. Wagenseil. Sota, pag. 842. n. 1. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire du Culte Levit. &c. Part. 3. c. 3. pag. 268. edit. Amstel.

(3.) Exod. cap. 32. v. 32. confer. etiam Egesipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 16.

(4.) Vid. Exod. dict. cap. 23. v. 10.

(5.) Confer. Numer. cap. 16. vers. 48. & Sapient. cap. 18. v. 21. ac seqq. vid. etiam Egesipp. dict. l. 3. c. 16.

הוא ארבי והצעיר גם זכור נא השד את
צדקת דוד משיח יי אשר אמר בראותו
הדבר הרע על ישראל הוא נא ידך בי
ובבית אבי כי אנכי חטאתי ואני העויתי
ואלה הצאן מה עשו ותהי נא ידך
תהי׳ הקדושה הצפונה בלבך ולא
להן ומשיח אתה והודיעני ולמדתנו את
החוק הקדוש לדעת איבה גוכל לאהוב
את יי אלהינו בכל לבבנו ובכל נפשנו
ובכל מאדנו׳ ואם לא יהיה זה כי
נעבדנו תאהב את אשר יאהב ונשמרת
על בריתו ועל תורתו ועל מקדשו עם
עבדיו הנדורני על ירושב שמו הגדול במת
והיה׳ ולא אתה העידה בנו פעמי
רבות לאמר כי כל איש אש׳ חטא במלחמ׳
על יי ועל מקדשו ועל תורתו יהוה בגוגל
יי ולכן ויהישר ללכת אל האור הגדול
ולא יראה החשך המחשיך הנפשות
והלא אתה הוא יוסף הבון שעקרת
פעמי רבות במלחמות בקרב המונות
לאמר אני הוא יוסף הכהן המשוח
מלחמ׳ אשר נתתי את נפשי למות על
עם יי ועל מקדשו ועל ארצו ועל עמו׳
ועתה בשארית אליהם הי והתללו בך מה
תאמ׳ לזרם ומה תענה אותם ומרת
תכופר בשחך ובליסתך כי יאמרו אשר
בשקר השם כל אמרי פיך׳ והלא תדע
הוא

nus, ambo amabiles ac decori, (6.) à fratribus ſuis diviſi non ſunt, tàm in vita, quàm in morte; recordare qvæſò, princeps, juſtitiæ (7.) Davidis, unĉti Domini, qui, dum peſtem, qva tunc populus Iſraëliticus percuſſus fuit, animadvertit, dixit: (8.) vertatur, obſecrò, manus tua contrà me & contrà domum patris mei, ego enim peccavi, ego iniqvè egi; iſti, qvi oves ſunt, qvid fecerunt? qvidnam commiſerunt? ubinam eſt lex illa ſancta, in corde tuo recondita? nonne ſacerdos atqve unctus es, qvi legem ſanctam nos docuiſti, & in ea nos erudiviſti, ut diſceremus, qvomodo Dominum, Deum noſtrum, toto corde, tota anima & totis viribus noſtris diligere poſſimus? id verò non aliter fiet, quàm ſi ei inſerviamus atqve illud, qvod ipſe amat, etiam nos amemus & pro ipſius fœdere, lege ac Sanctuario unà cum illius ſervis, qvi propter nomen ejus, qvod unicum (9.) eſt & maximum, interempti ſunt, mortem oppetamus, nonne ſæpiſſimè tu ipſe hæc nobis verba inculcâſti ac teſtatus es, eos omnes, qui pro Domino ejusque Sanctuario, ut & pro populo ac lege in prælio occubuerint, ſortis hæreditatisque Domini participes ac dignos fore, (10.) qvi ad lumen illud magnum perveniant, nec tenebras, qvibus animæ obteguntur, videant? annon tu is ipſe es Joſephus Sacerdos, qvi ſæpè in prælio, media in acie exclamaſti: ego ſum Joſephus Sacerdos, unctus ad bellum, qvi vitam meam pro populo Domini ejusque Templo ac terra mortis periculo objeci; ſi itaque jam ad Romanos vivus egrediaris atqve illi te ludibrio excipiant, ecquid reſpondebis Judæis, quidnam illis dices ac quomodo dedecus & ignominiam

(6.) Vid. 2. Samuel. c. 1. v. 23. ad quem locum hîc reſpicitur.
(7.) Sive: pietatis & miſericordiæ ergà populum ſuum, nam dictio: חסד etiam hoc ſenſu exponi poteſt ac ſolet, vid. quæ ſuprà lib. 5. c. 37. n. 7. notata ſunt.
(8.) Vid. 2. Samuel. c. 24. v. 17.
(9.) Ita hîc verto יחיד nota autem, Judæos, præprimis recentioris ævi, his verbis Chriſtianos notare eosque ſagillare, ac ſi illi non unum, ſed plures colerent Deos.
(10.) Ita hîc verbum ירושר vertere voluì, qvòd aliàs notat: rectum fieri, dirigi &c.

הוא אשר אמרת לכם להלוחם בעד עם
יי ער מחנם במלחמה כי אם המורד
על מקדש יי ועל תורתו מחנם יהיה
כפרה ער נפשותיכם ותלבו אל האור
והוא אור החיים אבל אמת ודבר אשר
דברת בפיך מדוע התשוך את נפשך ממני
מלכת אחרי עמך אשר הכי הלבו אל
האור הגדול׳ והנה עד היום היית
עליון ער כל הגוים לשמע בגבור חשר
גדול הקיון בגבורי במלחמה כי משמיך
רגזו ומאומתך חלו ועתה חתן את נפשך
להלבד בור הרושים באחד העכרים
המשחרור או באחת השפורות הנוראפות׳
והלא תתפתך ובשתך יהוה גם זה ותשפת
עם יי כי שר ומלך ובחן אתה ומשוח
לנגיד מלחמה כמוך יאסר בבבלי בחול
הגוים ועוד כי עלך יאמרו כל העור מן
היום הזה והלאה לאמר הלא זה הוא
האיש אשר מסר את עצמו את גבורת
ויתר עמי למות ומלט נפשו לבד לחיות׳
ויהי כבלותם לדבר אליו כרכרים ראלה
וישלפו איש חרבו ויגשו אליו בתוך
המערה ויאמרו אליו הסבת ושמע יוסף
חשר אשר עלינו אבל האבות לשמע
בקולנו נמית אותך בראש באדון ובבור
ושר וגדול יהבזר לך ער אי זה דרך
תרוצה למות ותמות בכבוד ואבל תמאן
למות

niam tuam expiabis, dum ipſi dicent, quòd, quæcunque locutus es, ea falſa ſint & ficta? annon militibus tuis dixiſti: pugnate pro populo Domini, donec in bello morte occumbatis, nam ſi pro Templo Domini ejusque lege interieritis, mors veſtra expiatio erit animarum veſtrarum & vos ad lumen æternæ vitæ migrabitis? ſi igitur verum dixiſti, cur vitæ tuæ parcis nec mortem oppetis, ut populum tuum, qvi ad magnum illud lumen abiit, ſeqvaris? ecce ad hunc usque diem per omnes gentes nomen viri fortis, magni ducis ac principis inter ſtrenuos milites adeptus es adeò, ut ſolâ nominis tui famâ terror hoſtibus injectus ſit ac pavor; jam verò vitam tuam Romanorum poteſtati tradere vis, ut te non ſecus ac ſervum quendam manumiſſum (11.) vel ut ancillam, cujuslibet probro expoſitam, (12.) capiant, nonne ſummum dedecus & ignominia erit non tibi ſolùm; ſed etiam populo Domini, ſi princeps, imperator, (13.) Sacerdos atque unctus in belli ducem, prout tu es, à gentibus catenis ferreis conſtringatur? omnes qvoqve populi ab hoc die ac deinceps de te dicent: nonne hic vir ille eſt, qvi ſe militesqve ſuos & reliqvum populum ſuum morti expoſuit; ſe verò ſolum vivum conſervavit? poſtqvam illi hæc dixerunt, omnes ſtrictis gladiis ad Joſephum in ſpelunca acceſſerunt eumque ſic compellârunt: audi qvæſò, princeps noſter, & attende, ſi dictis noſtris morem gerere animus tibi eſt, te omnium primum, utpote dominum, virum fortem ac principem magnum interficiemus, (14.) qvapropter viam tibi elige, quâ ad

(11.) Sic dictionem המשוחרר, quæ hîc habetur, cum Buxtorfio aliisque interpretari voluì.
(12.) Ita vocem נתרבה cum nonnullis hîc vertere mihi viſum fuit, confer. Levit. c. 19. v. 20. ibiq; Commentatores.
(13.) In Hebræo dictio: מלך i. e. rex, hîc habetur, vid. quæ ſuprà lib. 2. c. 25. n. 6. annotata ſunt.
(14.) Egeſippus l. 3. de Bell. Jud. c. 16. hæc de re ita ſcribit: ſi acquieſcis mori, quaſi amici miniſterium præbebimus, ſi recuſas, quaſi prodaï ultionem exigemus.

ad mortem progrediaris, ut cum honore vitam finias; si verò honestè mori recusaveris, illud scias, quòd te tanqvam hostem nostrum interficiemus.

לשוח בכבוד רץ כי נמות אותך באופן הקמים עלינו לרעה׃

CAP. XX.

JOsephus autem sacerdos illis respondit: novi sanè, fratres mei, quòd rectè dicatis (1.) & qvisnam hoc tempore vivere desideret? utinam Deus pestem immittat animamqve meam, è corpore evocatam, ad se recipiat, scio enim, satius mihi esse mori, quàm vivere, propter omnes calamitates illas, qvæ mihi acciderunt; ipse est, qvi cogitationes cordium novit, ipse animas nobis dedit, qvis igitur aperiet, quod ille clausit, nonne ipse est, qui claudit & aperit? ipse enim Deus vivus est, cujus in manu est omnis viventis anima, (2.) ut & spiritus ac corpus, si ipse naribus nostris animam spiritus viventis inspiraverit, vitam accipimus & coràm eo vivimus, ipse spiritum viventem nobis indidit eumque corpori nostro inclusit, num igitur aperire poterimus, quod Deus noster clausit? nonne vos omnes scitis, animam hanc nostram depositum esse, (3.) qvod ille nobis concredidit; nos autem ipsius servos esse? ipse animam hanc nobis creavit, si eam intempestivè, priusquam ipse illam à nobis requisiverit, (4.) projecerimus, iram ejus experiemur e-

יען יוסף הכהן ויאמר אליהם אמנם אחי ידעתי כי צדק הדברתם ומי יחפוץ בחיי בהיום הזה ומי יתן אלוהי דבר ויקרא את נפשי ויקחנה אליו כי ידעתי כי טוב לי המות מהחיים על כל הצרות שעברו עלי והוא היודע מצפוני הלבבות והוא נותן הנשמות ומי יפתח בעד שיסגור והלא הוא המסגיר והפותח כי הוא אלהים חיים אשר בידו נפש כל חי ורוח וגו׳ ויפח באפנו נשמת רוח חיים ויחיינו להיותנו חיי לפניו והוא הפקיד את רוח החיים בקרבנו ויסגור בעדה׳ ועתה הנוכל לפתוח בעד אשר סגר בעדו אלהינו והלא כלנו יודעים כי הנפש הזאת אשר אתנו פקדון הוא בנו מאתו ואנחנו עבדיו והוא עשה לנו את הנפש הזאת ואם נשליכנה אליו בלא עת ודוש אותי ממנו הלא יזר אפו בנו

jusqve

(1.) Apud Josephum l. 3. de Bell. Jud. c. 25. brevis & concinna habetur responsio contrà αὐτοχειρίας defensores, confer. etiam Egesipp. lib 5. de Excid. Hierof. c. 17. Tragica αὐτοχειρίας exempla vid. supra l. 5. c. 10. n. 19. & h. lib. 6. c. 4. n. 5. & n. 6.

(2.) Confer hic Joseph. lib. 3. de Bell. Jud. cap. 25. & S. Augustin. de Civit. Dei l. 1. c. 23. Lactant. l. 3. c. 18. ita scribit: si homicida nefarius est, quia hominis extinctor est, eidem sceleri obstrictus est, qui se necat, qnia hominem necat; imò verò majus esse id facinus existimandum est, cujus ultio Deo soli subjacet, confer., & infrà h. cap. n 12.

(3.) Sic dictionem: פקדון, quæ hic habetur, vertere volui, confer. Levit. cap. 6 v. 21. & 23.

(4.) Cicero in Catone Maiore, verat, inquit, Pythagoras, injussu imperatoris, id est, Dei, de præsidio & statione vitæ decedere; idem Cicero de Republ. sic ait: & tibi, Publi, & piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis nec injussu ejus, à quo ille est nobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum, assignatum à Deo, defugisse videamini; quæ ex Platone desumpta esse videntur: Socrates enim in

כנו וחיינו ונשמי׳ ודעתפי לבלתי מצוא מנוח במקום הזיים ואמותיים עם אבותם אבינו ע״ה ועם יתר העדיקים והחסידי והאבות הראשונים הלא ידעתם כי לא הלכו אלינו בלתי קריאה אמנם טוב נקראו ואור הלכו אליו וכן עשה לכל צדיקו וחסידיו ולכל הבראוי והלא ידעתם כי לפנים קרא למרע״ה והוא היה בחורב ובחריו אמ׳ אליו אלהי ישרא עלה אל הר העברים הזה ואו עלה ואם לא נקרא לא עלה מעצמו ולכן לא יוכל אדם לתת נפשו לאלהים ברצונו אם לא הדריש מעמו ותע׳ אתם אוו למרו נא מאיוב כי בשאמ׳ יאבד יום אולד בו הלא היה יכול להמות עצמן ולמות או להקדר עצמו בחרב ולמו׳ או לשמוע בקול אשתו בשאמ׳ לו ברך אלהי ומות אבן הארץ אמו בהומו בשתין רע ובנגעי גדולי עד אש׳ נדרשה נשמתו מקרבו וישלימו׳ ליי שלהיו ולא רצה להשלימה עי׳ בלא קריאה אמנם כי טוב

jusque indignationem incurremus atque repellemur, ne in loco veræ & cœlestis vitæ cum Abrahamo, patre nostro piæ memoriæ, & cum cæteris justis piisque hominibus & cum Patriarchis quietem inveniamus; annon scitis, illos, ante quàm vocarentur, ad Deum non venisse? (5.) certè prius vocati, dein ad ipsum profecti sunt; sic Deus omnibus fecit justis ac piis & in universum cunctis creaturis: (6.) nonne scitis, quòd Deus Israëlis Mosen, doctorem nostrum piæ recordationis, ab ipso electum anteà vocaverit eique dixerit: ascende ad montem Abarim, (7.) tunc demum ille ascendit? nam, nisi vocatus fuisset, sua sponte non ascendisset, quapropter nemo animam suam pro arbitrio ac lubitu Deo reddere potest, si ipse illam non vocaverit: discite itaque nunc, fratres mei, de Hiobo, (8.) qui, cùm dixisset: pereat dies, in quo natus sum, certè seipsum suspendio necare vel gladiô confodere vel etiam uxori suæ, dicenti: (9.) benedic Deo ac morere, obedire potuisset; sed ipse iram atque indignationem suam cohibuit, quamvis ulceribus pessimis maximisque plagis percussus esset, donec illius anima è corpore evocata fuit, tunc eam Domino, Deo suo, reddere nec priùs, quàm evocaretur, illam restituere voluit, ac licèt mortem sibi optaverit, eam tamen

in Phædone sic loquens introducitur: ὁ μὲν δὴ ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος ὡς οὐ τοῦ φυγεῖν ἐστιν ἡμῖν ἑαυτοὺς ἡμᾶς δεῖ δὲ ἑαυτὸν ἐν τούτῳ λύειν καὶ ἀποδιδράσκειν, i. e. de illis igitur arcanus habetur sermo, quòd in custodia quadam nos homines constituti simus, nec quisquam ex ea semet liberare vel aufugere debeat; benè etiam hanc in rem Lucianus in Dialog. de morte Peregrini: χρὴ περιμένειν τὸν θάνατον καὶ μὴ δεήσεσθαι οὐ βίᾳ, mors expectanda nullioque modo è vita fugiendum est, vid. infr. h. l. 6. c. 44. n. 12. & Tacitus Histor. l. 2. c. 46. ubi Plotii Firmi, Prætorii præfecti, verba notatu digna adducuntur, quibus ille Othonem, Imperatorem, à consilio sumendæ mortis dehortatus est.

(5.) Vid. Egesipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 17. confer. & H. Grot. de Jur. Bell. ac Pac. l. 2. c. 19. §. 5. ubi de illis, qui sibi mortem conscivernnt, ut & Ejusd. not. ad 2. Maccab. c. 14. v. 42.

(6.) Sic dictionem generalem: הבראוי generaliter quoque vertere volui, licèt ad solos homines interdum restringatur.

(7.) Vid. Deuteron. c. 32. v. 49.

(8.) Vid. Job. cap. 3. v. 2. ad quem locum hic respicitur.

(9.) Vid. Ejusd. Job. c. 2. v. 9.

שאל את נפשו למות אך מיד י' ולא
מידו הלא הוא אשר המתכים למות
ואינו ולמה לא המית עצמו אמנם וכה
המות יבואהו מיד אחר ולכן לא מת עד
בא קצו והשלים ימי חלדו ' וגם המלך
דוד ע"ה רחמד אמ' רתיראה ממסגר
נפשי כי ידע אשר הנפש סגור' הוא
בצרף ואין מי יפתח בעדה בלתי האלהים
וידעתי כי המות טובה בחלה הוא בעת
פקדת הנשמה בחצן טבע האדם והשוב
אל האלהים אשר נתנה ' גם ידעתי אשר
אבי ימות איש כמלחמת י' והו בבוד
גדול והנה הוא ילך לאור הגדול ויאור
באור החיים אבל לא ידעתי כמוה לנפש
האדם כי ימות עצמו ויפגע הוא בעצמו
וימרד הוא להשיבת אל עמה בבלתי
עתה או בבלתי מקוה יעשה זה ' ועתה
אוזי ויעי דעו אשר גם לי לבב כמוכם
לא נופל אנכי מכם בשבר לבי כי ארואה
חרפת עמי וחרבן אחוזו אבל רגבי אשם
ליא כי אבוא לפגוע בנפשי ולרמית את
עצמי בידי עלי כבה ' ואתם השוחם
הדבקי כיי אלהיכם במעשה ובדע אמרו
מי ילין בעדנו לפני יי אלהינו אם נחטא
בנפשי

men nonà se ipso, sed à Domino exspectavit; nonne ille dixit: (10.) qui mortem expectant & non venit, cur igitur seipsum non interfecit? quia ab alterius manu mortem exspectavit ac propterea vitam, antequàm finis ejus adesset, sibi non ademit. David etiam rex pius, beatæ memoriæ, dixit: (11.) educ de custodia animam meam, noverat enim, animam in corpore conclusam esse, nec qvenquam, præter Deum, illam educere posse; novi etiam, mortem maximum esse bonum eò tempore, quo anima ex voluntate Dei secundùm hominis naturam evocatur & ad Deum, qui illam dedit, revertitur, id quoque scio, si quis in prælio Domini occubuerit, illud maximo esse honori & hominem ita finientem ad lumen illud magnum abire & in lumine vitæ æternæ fulgere; sed non novi expiationem (12.) animæ hominis, qui seipsum interficit ac sibi violentas affert manus quique festinat, animam suam, priusquàm tempus & fatum (13.) instet, populo suo reddere. (14.) Nunc itaque, fratres & socii mei, scitote, mihi æquè ac vobis cor esse meque perinde, ac vos, misericordià commoveri, dum populi nostri dedecus ac devastationem thesaurorum illius video; sed peccati reus essem coràm Domino, si meipsum propterea interficere ac violentas mihi manus inferre vellem; vos autem, principes, qui Domino, Deo vestro, opere & animo adhæretis, dicite, quisnam pro nobis coràm Deo intercessurus sit, (15.)

(10.) Vid. Job. c. 3. v. 21.
(11.) Vid. Psalm. 142. v. 8.
(12.) Nam hoc ipsum, quod quis manus sibi injicit, gravissimum crimen est, inquit S. Augustin. l. 1. de Civit. Dei c. 23. quapropter etiam Darius in ultimo discrimine constitutus & ab omnibus suis desertus legem fati sui expectare potius, quàm seipsum interimere voluit, alieno scelere, inquiens, quàm meo, mori malo, vid. Curt. l. 5. c. 12. jure etiam civili non lugentur, qui manus sibi malà conscientiâ injiciunt, l. 11. §. 3. Dig. De his, qui infam. not. vid. supra h. cap. n. 2. & infrà h. cap. n. 17.
(13.) Ita dictionem מקרה, quæ hic habetur, interpretari volui, communiter vertunt: casum, eventum, accidens. confer. infra h. lib. 6. c. 44. n. 29. ibique not.
(14.) Id est: mori, nam phrasi illa, quæ Scripturæ sacræ solennis est, nimirum: populo suo addi, ad populum suum colligi, mors innuitur & obitus ac sepultura hominum.

בנפשותינו ונחרוג איש את אחיו והלא
ידעתם אשר כי יהורה לאיש עבר בער
ואיש זדון ודעת והוא סורר ומורה
וקשה עורף כאשר תביאהו עת צרה אל
תמר דעה ויראה ביצר לו ולא יקום לו
להשועה ילך ויתלה באילן או בזולתו
ויתנק או יזרק בבלי בידו וימות
משפט דבבל הרוא או הוא להבויות יד
ימינו אשר המיתהרו וגם משפטו לזוזר
עליו לבלתי יקבר בקבר כי את נפשו
השחית ואיך נבחר אנחנו בעצמנו לרמית
איש את אחיו או לפגע איש בעצמו
בידו למות ' ואולם מי יתן מוחנו ביד
אויבינו ולא נמות כמות הבבלים לרצות
איש את אחיו ונחשבה לרוצחים כי
רצחנו איש את רעהו ' ואם ישית אדם
ממנו את נפשו ויהרה הוא המשחית את
עצמו בידו כאשר עשה המלך שאול איש
הללתם אותו הנה זה המעשי יחשב לי
לאשם

(15.) si in nosmet ipsos peccaverimus atque nos invicem interfecerimus? annon probè nôstis, quòd si cuidam servus sit stolidus, ferox & improbus, qui contumaci ac refractario est animo duraque cervice isque calamitate quadam affectus, nullius auxiliô imploratô, demens abeat ac seipsum de arbore vel alia re suspendens strangulet aut ferrô pectori adacto manu sua se interficiat, improbus sanè iste ac sceleratus condemnari solet, ut dextra, (16.) qua sese interemit, ei amputetur, sententia quoque in illum fertur, ut ipsius corpus insepultum (17.) projiciatur, quia seipsum interfecit; (18.) quomodo igitur nos invicem interimere aut nobismet ipsis mortem manibus nostris conscisere volumus? utinam hostium manibus intereamus nec improborum morte occumbamus, dum nos mutuò obtruncamus! nam hac ratione homicidæ apud homines reputabimur, quia alter alterum interfecit: si enim homo seipsum vitâ privet, ac sibi violentam mortem manu sua inferat, sicuti Sauli regis factum laudâstis, sanè facinus istud tale scelus ac peccatum habitum est, quod nunquam expiari possit, Saulus quoque ipse timi-

(15.) Ita hic verbum לי' vertere volui, vid. quæ de voce מל' suprà l. 3. c. 8. n. 7. & infrà h. cap. n. 30. notata sunt.
(16.) Ut separetur à membris sui corporis, quòd adversus corpus suum vesano militaverit furore, prout scribit Egesippus l. 3. de Bell. Jud. c. 17. confer. etiam Joseph. l. 3. de Bell. Jud. c. 25.
(17.) Idem Egesippus loc. alleg. ita scribit: dignum est, ut, qui patris imperium non expectaverunt, priventur quodam quasi matris gremio, terræ sepulchro, quocircà non solum Judæi eum, qui sibi ipsi violentam mortem sciens volens conscivit, (תמאבר עצמו לערית) hodiernis moribus suis nec lugent nec plangunt nec vestes propter eum lacerant nec se discalceant nec quidquam in ejus gratiam faciunt, prout notavit Buxtorf. in Synag. Jud. cap. 49. pag. m. 705. Sed Ethnici quoque eos, qui sibi manus injecerant ἐν πηχῶν δύσεσι, i. e. in polinctura sive ferali cœna olim inter gentiles non nominârunt, vid. Alciat. Parerg. l. 6. c. 27. huc facit Tit. Digest. De bonis eorum, qui antè sentent. mort. imprimis l. fin. dict. Tit. confer. suprà h. cap. n. 14. & infr. h. lib. c. 44. n. 16.
(18.) Josephus dict. l. 3. de Bell. Jud. c. 25. scribit, moris fuisse apud Judæos, ut ii, qui seipsos interfeciissent μήχρις ἡλίου δύσεως, usque ad occasum Solis insepulti relinquerentur, ac Plato Lib. 9. de Legib. circà fin. censet, eum, qui sibi violentas intulisset manus, Σκάπτειν χωρὶς μόνος ἐν τοῖς ἐρήμοις τῆς πόλιτος ἀνωνύμους ἀκλεῖς, μήτε τάφος μήτε ἐπίσημα ἐπιγράμματα τοῦ τάφου, i. e. Separatim sepeliendum esse in obscuris urbis locis sine ulla nominis celebritate, ita ut sepulcrum nec columnis nec nominum inscriptionibus honoretur.

לאשם ועון אשר לא יכופר׳ ועם זה
דנה הוא ישפט לבעל מוכך לבב וקצר
נפש חסר תקוה ישועה מי חלק הוגעו
אבותינו אשר לא ימצע אדם מנפשו
תקות תשועה מאת האלהים ואף כי
תהיה תרוב הולבות ובאה על צואתו׳
חשקיה ע״ה שאמר לו ישעיה הנביא
ע״ה או לביתך כי מת אתה וכי הנה
הוא לא חשך את עצמו מלהתפלל אל
האלהים להאריך לו עוד ימים בעולם
הזה להשלים חפץ ונפשו ולחקנית
לקראת אלהיה חי אלהי ישראל כי ראה
מעלת תקות נפשו אל ישועת חי׳ והשובתו
אליו בלב שלם ראוין לו ימי ט״ו שנה׳
ואמנם שאול כי ראה אשר לא נמלך
על ישראל כי אם ברעתם ולא ארצון
חי כי אמרו לשמואל הנביא הנה נא
מלך המלוך עלינו ועל כן סר האלהים
מאחריו כי לא מלא אחרי חי והלך
במלכותו קדמונית להרשע בכל אשר
יפנה להעמיד מלכותו על ישראל בחזקה
וכי ראה חי אלהינו את הע לבבו סר
מעליו כי לא הלך לכו אחרי רצון חי
ויבחר בטוב מכם להמליכו על עמו
ונחלתו ובעבור דוד משא חי את דוד
עבדו והמליכו על ישראל ושאול עודנו
חי׳ ושאול כי הע חי חקץ את דוד
ביבלתו להשחיתו ולא יכול לו כי
היה

timidus & pusillanimis (19.) reputatus est, utpote qui nullam salutis spem in Deo repositam habuerit: quapropter majores nostri nos docuerunt, quòd nemo spem abjicere debeat salutis à Deo consequendæ, etiamsi gladius cervici illius immineat. Hiskias quoque piæ memoriæ, cui Esaias propheta dixerat: (20.) præcipe domui tuæ, quia morieris, non destitit, quò minus Deum rogaret, ut sibi vitam in hoc seculo prolongaret, quò animi sui desiderium adimplere mentemque ad Deum suum dirigere posset; quocircà Dominus, Deus Israëlis, cùm magnam illam spem, quam Hiskiæ animus in Domini salute repositam habebat, mentisque integritatem, quâ ille ad Deum sese convertebat, videret, quindecim annos vitæ ejus addidit; Saulus verò rex, quia animadvertit, se non Dei, sed populi Israëlitici voluntate regem fuisse electum (dixerant enim Samueli prophetæ: (21.) dà nobis regem, qui nobis imperet) propterea à Deo desertus fuit, imprimis quia voluntatem Dei non ea, quâ par erat, integritate animi secutus nec in regno suo fincerè (22.) versatus est; sed in omnibus, quæ susceperat, improbè egit, ut regnum suum super populum Israëliticum vi stabiliret: quapropter Dominus, Deus noster, perspecta animi ejus improbitate ab illo recessit ac quia ipso voluntatem Domini ex animo non impleverat, Deus alium ipso meliorem elegit regem super populum atque hæreditatem suam & Davidem, servum suum, unxit eumque regem super populum Israëliticum constituit, vivente etiamnum Saule, qui Davidem summopere persecutus est, ut illum perderet; sed frustrà, Deus enim ei fuit auxilio. Saul itaque, cùm Davidem prudenter ac feliciter

(19.) Sic קצר רוח hic vertere volui, secutus Lxx. interpretes, qui Proverb. c. 14. v. 29. verba illa transtulerunt: ὀλιγόψυχος, cui opponitur μεγαλόψυχος, magnanimus.
(20.) Vid. Esaiæ cap. 38. v. 1.
(21.) Vid. 1. Samuel. c. 8. v. 5.
(22.) Ita hic קרומנית, quod in codice nostro habetur, interpretari volui, vid. Malach. cap. 3. v. 14. ibique commentatores, imprimis R. Salomo, qui ibidem dictionem illam exponit: בשפל רוח i. e. humili spiritu sive animo.

היה עמו וכי ראה את דוד בכל דרכיו
משכיל ומצליח ואת עצמו מחשיך ומרשיע
לא היה לו לב שלם להקות ישועת
חי׳ בחר מות מחיים ולא ראוי לויות
בנפול עם ישראל בחדי הגלבוע׳ ואני
אומה כי לא פגע בעצמו או כי אם
ממוך לבבו ומיושר והקוות בנפשו
לישועה וכי אמר פן יבאו הערלים ואלה
ויקרונוי אלי היה כי וברורית נפש הרוח
עמד על עמדו עד ימות וימות או אולי
היה נמלט ושב על חי׳ ונשמע אבל מבב
מות קמה על נפשו ועל בניו ואחיו
התבוננו וראו כי לא היה מלך המרי
ולכן נשחת כי אשר לא ימשל על בני
ועל נפשו אוכה ימשל על ולתו ואשר
דמיתם להקשות אלי ברבריכם מאחרי
ע״ה׳ אמרו לי למה עמר אחרון בן
המיתם ובין הדוחים הלא למען עצור
את המגפה מעל ישראל ואלי ידע מי
יגגף ואיה לא היה עומד לפני רצונף
אמנם בטח בקרושת שמקומו כי ישוא
פני הנוגף ולא יגגף ועמד לפני המלאך
להמ׳ אדי רגגף מעל עם חי׳ ואנוכי
איעני כאדון אבל אני כאחד מבני
ומעולם לא חשמתי ארץ נפשי ממרחי
לבלתי אלהים בעד עם חי׳ אמנם אני
קודח בלתי בחר לפגע עצמי בידי כן
אותנא לאלהים ואשמה נפשי כי לא
הקוה לישועתי׳ וידעתי כי מוב לי למות
מד איבי למלחמה מלמות בידי ואכם
אתם

citer omnia peragere, se verò flagitiosè & improbè vivere videret, neque integro ac fincero ergà Deum esset animo, ut salutem ab eo speraret, mortem prætulit vitæ nec vivere voluit, postquàm populus Israëliticus in montibus Gilboæ ceciderat. Arq; ego quidem existimo, quòd ille timido corde atque animæ suæ salutem desperans semetipsum interfecerit, dixit enim: ne forte incircumcisi isti veniant meq; interimant. (23.) Quòd si is forti fuisset animo, sanè in statione sua firmiter permansisset, donec aut pugnans occubuisset aut fortassis evasisset & ad Deum conversus salutem reperisset; at ille tàm sibi, quàm filio suo duræ mortis causa fuit. Videte itaque & intelligite, quòd ille, quoniam non clemens extitit rex, propterea perierit; qui enim nec sibi nec filio suo pepercit, quomodo is alii cuiquam parceret? quæ verò de Aarone piæ memoriæ mihi objecistis, dicite quæsò m[illegible]cur Aaron inter vivos ac mortuos medius stetit? nonne, ut cohiberetur plaga à populo Israëlitico? si enim certò scivisset, se moriturum esse, non sanè coràm percussore (24.) stetisset; sed quoniam ille justitiæ suæ sanctitate confisus speravit, percussorem sibi clementem fore nec se plagâ illâ periturum esse, ideò coràm angelo stetit, ut pestem à populo Domini removeret; ego verò, licet non sim Aaron, unus tamen ex ejusdem filiis (seu posteris) existo nec unquam vitæ meæ peperci, quò minùs in bello pro populo Domini mortis periculo memet exponerem; sed tamen jam violentas mihi manus afferre nolo, ne in Deum peccem, atque animam meam culpæ obnoxiam reddam, quòd scilicèt ipsius auxilio non confisus fim. Novi sanè, præstabilius mihi esse, hostium manibus in prælio interire, quàm mihi ipsi mortem afferre, si id vobis placuerit, agite, repentè hostes aggrediamur & in prælio Domini pugnantes occumbamus,

(23.) Vid. 1. Samuel. c. 31. v. 4.
(24.) Vid. Numer. cap. 16. v. 48, & Sapient. c. 18. v. 21, ac seqq. it. infrà h. lib. 6, c. 53. n. 34.

id enim satius mihi erit; forsitàn dabit illos Deus in manus nostras eosque terrore perculsos perdet: Dominus enim sive multis sive paucis militum copiis servare potest, si itaque animum meum formidine gladiorum hostilium perterritum conspexeritis, tunc me timidum esse agnoscetis ac noveritis, quòd istud animi improbitate ideò faciam, ut gratiam apud hostes nostros inveniam; si verò me tanquàm virum fortem, primum in hostes impetum facere nec eorum lethifera arma formidare videritis, quomodo me timidum reputare poteritis? annon vidisti, me nunquam belli pericula subterfugisse? certè in urbe Jorpata semper in statione mea firmus permansi, ac quotidiè cum hostibus Domini pugnavi magnamque illis cladem intuli, dum in ista urbe parva, Jorpata, quadraginta & octo diebus viriliter eisdem restiti; sic mecum cogitans, fortè ego hostes Domini è terra nostra expellere eorumque animos avertere potero, ne Hierosolymam oppugnatum eant: pugnavi itaque cum illis tamdiu, donec omnes absumpti essent milites atque ego solus vobiscum superstes manerem, cùm autem ulterius cum hostibus pugnare non valerem meque illorum manibus vivum tradere nollem, in speluncam istam vobiscum confugi. Nunc igitur, fratres mei, sciatis, quòd mori quidem tempore suo valdè bonum sit, semetipsum verò vel fratres suos interficere atque ita in infernum descendere sibique improbô consiliô exitium procurare, nequaquam utile existat. Etenim quomodo fortitudo animi in homine ejusque bona spes in Deo reposita cognosci poterit, nisi ille omnia, quæcunque ei evenerint, constanter pertulerit, donec tempus advenerit, quô ipsius anima è corporis nexibus soluta sit? considerate quæsô ac videte leones cœterasque feras, quæ ad mortem uspue cum aliis bestiis, à quibus impetuntur, dimicant, ut vitam suam morti, quam illis bestiæ per insidias inferre conantur, eripiant; nonne arma earundem

dem sunt ungves ac dentes? cur non semetipsas præ ira destruunt ac perdunt, sed cum bestiis, quæ illas lacessunt easque dilacerare & capere volunt, eò usque pugnant, donec vel interficiant vel interficiantur? & licèt arma, quæ à natura nobis data sunt, non æquè nobis præstò sint in omnibus præliis nostris, sicuti bestiarum arma, quibus illæ à natura sunt instructæ; adsunt tamen nobis perinde ac bestiis, nonnulla arma à natura data, (25.) & quamvis illa non adeò fortia sint atque robusta, quàm ferarum arma, tamen præter illa alia nobis suppetunt arma, opere humano fabrefacta, quibus non solùm adversùs homines, qui de industria ac datâ operâ nos adoriuntur; sed & contrà bestias ac feras sylvestres, quæ nobis naturâ sunt infestæ ac quarum indoles humanæ naturæ est inimica, pugnamus ac proinde nos ipsi accingimus atque firmamus fortemque induimus animum, ut tàm cum his, quàm cum illis pugnemus, donec vel vincamus vel victi occumbamus. Quomodo igitur nunc vinculum illud amoris, quô Deo conjungimur, qui nos sibi in populum ac peculium sanctitatis suæ elegit, dissolvamus & nobismet ipsis hostes evadamus pugnando invicem vel nosmet interficiendo? quòd si dixeritis: nos invicem atque alter cum altero, non verò nobiscum (26.) ipsi pugnabimus, annon, etiamsi mille vel decem millia simus vel infinita nostrùm sit multitudo; tamen omnes pro uno hodiè reputandi sumus ac veluti membra unius corporis? quomodo igitur aliqvis in animum suum inducat, ut oculis, pedibus vel cœteris membris suis vim adferat eaque perdat, nisi demens sit atque omni ratione destitutus? Præterea videte, socii ac fratres mei, ac considerate nauclerum, (27.) cur is tempestatem maris

(25.) Nimirum ungues ac dentes, quibus etiam instructi sunt homines.

(26.) Cum ipsis corporibus nostris, sic juxtà Hebræum vertere possis.

(27.) Navis gubernatorem, navarchum, sic enim à nonnullis רב התובל explicatur, prout hic habetur ac Jon. c. 1. v. 6. confer. Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 3. c. 17.

ris tolerat & diu noctuque laborat, cum fluctibus maris certans ejusque procella? nonne ille, ut navim & cum ea vitam suam servet, hæc omnia perfert? si verò datâ operâ eam fluctibus maris objiciat vel scopulis, qui in litore maris sunt, impingat, ut navis frangatur, annon mercatores dicent, certè improbus iste vir animam suam peccato obnoxiam reddit eamque unà cum nave, hominibus ac mercatoribus, qui in ea sunt, simùl cum eorum bonis perdit? si rex quidam mortalis vasa pretiosa præfectis suis custodienda (28.) tradiderit, annon illa tamdiu ab ipsis serventur, donec rex eadem repetat, ut sibi restituantur? si vetò isti pro lubitu suo & arbitrio, priusquàm illa à rege repetantur, eidem restituere velint, nonne ipsum ad iram provocabunt ejusque indignationem incurrent sibique perniciem attrahent? Præterea si quis, non accersitus nec vocatus intempestivè in conspectum regis veniat, an non ei rex irascetur ac dicet: cur tu mandatô meô haud vocatus hûc venisti? certè omnes animæ populi israëlitici sunt Dei, ipse pro voluntate & benignitate sua eas dedit, ipse pro arbitrio ac misericordia sua easdem, quocunque voluerit tempore, recipiet, quando scilicèt finis adveniet, quô ille eas evocabit, tunc quævis anima ad locum, ubi ipsa quiescat ac habitet, perveniet: si quis itaque irâ commotus animam suam ex corpore manibus suis extraxerit, priusquàm illius finis instet, certè Deus eam haudquaquàm recipiet nec illam ad se deducet nec ipsa quietem inveniet; sed quia è loco, cui inclusa detinebatur, expulsa fuit, priusquàm finis ejus adesset & antequàm à Deo evocaretur, illa sanè peribit & semper jactabitur atque vagabunda erit, (29.) cur igitur, ô fratres sociique mei, svadetis, ut mortem nobis consciscamus animasque nostras, priusquàm

(28.) Confer. & hic Egesip. de Excid. Hierosol. dict. lib. 3. c. 17.

(29.) Sic istud תנוע ותנוד hic interpretor, puto autem his verbis respici ad locum, qui Genes. cap. 4. v. 12. habetur.

usquàm illæ evocentur, ex corporibus expellamus? quonam peccati istius ignominiam deferemus? quænam expiatio nobis restabit? ecquis pro nobis intercedet? (30.) Hæc cùm Josephus dixisset, valdè lachrymatus est; ast socii ejus, cùm ipsum lachrymas profundere vidissent, eundem deridere ac subsannare visi sunt.

CAP. XXI.

POsteà Josephus (1.) sublatis ad cœlum manibus: Deus, inquit, omnipotens, pater noster, tu per misericordiam ac benignitatem maximam nos creâsti & ex luto finxisti, tu veritate & exuberante gratiâ salutis tuæ nos ducis ac regis, nec misericordia tua nos penitùs deserit, & licèt iniquitates nostræ nos procùl à te removeant, opus tamen manuum tuarum nos omnes sumus & jam inde ab antiquis temporibus ad hunc usque diem populus tuus appellamur, tu omnibus creaturis ac cunctis animabus dominaris, tu, quodcunque vis, facis nec quisquam est, qui tibi dicat: quid agis? Tu parens noster es, nos lutum sumus; tu verò figulus noster, (2.) si tibi, Domine, Deus noster, visum fuerit, animas nostras ad te evocare, accipe quæsò illas per manus angelorum tuorum, ne in animas nostras peccemus ac delinquamus; & quamvis socii isti mei, qui hic mecum sunt, sese non adjungant precibus meis, quas coràm te fundo, solus tamen animam meam tibi offero & misericordiam tuam ergà illam

(30.) Ita verbum יל"ז hic interpretor, cæterum vide, quæ de dictione יל"ז suprà l. 3. c. 8. n. 7. & h. cap. 20. n. 15. notata sunt.

(1.) Confer. hic Joseph. de Bell. Jud. lib. 3. c. 25. & 26. ut & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 3. cap. 17.

(2.) In Hebræo יוצרנו, i. e. formator, fictor, creator, noster.

illam imploro ac, si animam meam, quam mihi dedisti, ad te vocare volueris, recipe quæsò illam & in ea, quodcunque tibi placuerit, perfice. illa quippe in manu tua est, tu mihi eam dedisti & in corpore meo custodivisti, ego certè nunquam vim inferam animæ meæ, ut illam perdam eamque è corpore, priusquàm fatum instet, educam; ne me tanquam homicidam reputes, novi enim, quòd, sicuti homo sine judicio vivere non potest, ita nec absque judicio mori possit: ad te itaque, qui cœlum incolis, oculos meos sustuli, ut eam servis tuis, qui hic sunt, & mihi exhibeas gratiam, ut procùl à cord bus nostris removeas voluntatem interficiendi nosmet ipsos; si verò noveris, quòd illi non ea, quæ recta sunt, amplecti, sed omninò in proposito persistere velint, ut animas suas, priusquàm illæ à te evocentur, extrahant, rogo te, Domine, mi Deus, hanc mihi oranti exhibeas gratiam, quam quilibet pius angustiarum tempore invenire solet, flecte quæsò illorum corda, ut consilio obtemperent, quò animam meam exitio, quod ipsi animabus suis inferunt, eripiam; quapropter spiritum meum manibus tuis commendo, ut animam meam, à te evocatam, piorum cœtui aggreges, quia eorum omnium, qui vivunt, animæ ac spiritus omnis carnis in manu tua sunt. Posteà Josephus, finitis, quas Deo supplex obtulerat, precibus, ad viros, qui unà cum ipso erant, sese convertit & placidè illos compellavit; isti verò ei dixerunt: quia multus fuisti in precibus tuis, quas pro te ac nobis fecisti, num propterea animum nostrum eò flectere te posse putas, ut consilio tuo inviti obtemperemus? nonne jam anteà te certiorem fecimus & adhùc facimus, quòd mortem quocunque modo elegerimus nec amplius vivere velimus? quocircà affer consilium ac die, quanam ratione mori desideres, nam te cœteris justitiâ, honore & dignitate præstare & propterea dignum esse existimamus, qui primus mortem obeas. Josephus itaque,

que, cùm vidisset, improbos istos, quorum mentio facta est, quovis modo mortem quærere eosque dictis suis nec aures advertere nec animum attendere, (3.) multò minus verbis sapienter prolatis illos in sententiam suam trahi posse, & proinde prudentiam suam hac in re sibi nequidquam prodesse, ad calliditatem conversus dixit: audite quæsò, fratres ac socii mei, dabo vobis consilium, quandoquidem in proposito vestro persistitis & mortem quæritis atque omnes unanimi consensu vultis, ut nos invicem gladiis interficiamus; expediet sanè nobis, si forte elegerimus mortem, quocircà nosmet omnes sorti subjiciamus, ita, ut bini consortes evadamus, quorum alter alterum interficiat, (4.) deinde ipsa paria (5.) in sortem conjiciamus, ut videamus, quodnam ex illis primum ad mortem egrediatur, quò factò bini illi consortes iterùm inter se sortiantur, in quemcunque igitur sors ceciderit, ut primus ex binis illis moriatur, is consortis (6.) gladiò interficiatur; qui verò alterum interfecit, ille ex secundo pari unum sibi eligat, qui ipsum interficiat, posteà illi, qui ex secundo sunt pari, inter se sortiantur, & in quem sors ceciderit, ut fratris (7.) sui gladio intereat, is primus moriatur; qui verò alterum interfecit, ille interfectorem sibi eligat, quemcunque voluerit, ex tertio pari; deinde qui ex tertio pari sunt, iterùm inter se sortiantur, ut videant, quisnam ex illis primus fratris sui gladiò occumbat atque ille primus moriatur; qui verò alterum (8.)

(3.) Idem refert Josephus l. 3. de Bell. Jud. c. 26. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierosol. c. 18.

(4.) Confer. hic Josephus & Egesipp. loc. alleg. Simile ferè exemplum refert Valerius Maximus l. 3. c. 2. Extemor. n. 7. de Theogene Numantino, qui perditis rebus Numantinorum vicum suum incendit protinusque strictum gladium in medio posuit ac binos inter se dimicare jussit, ut victus incisa cervice ardentibus tectis superjaceretur, qui, cum tam sorti lege mortis omnes absumpsisset, ad ultimum se ipse flammis & merito, vid. & infrà lib. 6. c. 5 §. n. 9. ubi pene simile desperatorum hominum factum narratur.

(5.) Sive: binos illos consortes, ita hic vocem מכניי interpretor.

(6.) Seu: fratris, ita juxtà Hebraum, vid. num. seq. 7.

(7.) Seu: consortis sui, confer. num. antec. 6.

(8.) Nimirum consortem seu fratrem suum.

interfecit, is ex quarto pari interfectorem sibi eligat, qui ipsum interficiat, idque tamdiu faciamus, donec omnes simùl intereamus atque hoc modo moriamur, sicuti dixistis, nec amplius vivemus, ne dedecus Sanctuarii Dei nostri ac captivitatem populi nostri conspiciamus; ultimum verò par, sive bini illi consortes, qui ultimi supererunt, se invicem complexi alter in alterius ventrem gladium infigant atque ita mutuis vulneribus simùl occumbant vel ipsi quoque sortiantur & utrius sors exierit, ut primus gladiò fratris sui intereat, is etiam primus moriatur; qui verò ultimus super erit, jam vobis constat, quòd is mortem non effugiet & quoniam nos unus & quadraginta sumus, ita, ut æqualia non sint paria, jaciamus primò sortem ac videamus, quisnam ex nobis omnibus primus mori debeat atque illum è medio nostrùm separatim constituamus, posteà nos omnes in paria dividamur ac vir iste sibi eligat interfectorem ex primo pari, quod antè alia per sortem morti destinatum est; post illius autem viri mortem ii, qui primi paris sunt, inter se sortiantur atque ita faciant, sicuti consilium dedi. Cùm viri illi ista Josephi Sacerdotis dicta audissent, cuncti consilium ejus approbârunt, quia Deus exauditis Josephi precibus rem ita providè direxerat, quapropter omnes uno ore ei dixerunt: ecce parati sumus, ut consilium tuum exequamur; tibi verò, qui consilium istud deprompsisti, meritò convenit, ut viros dividas ac super illis sortem jacias; Josephus autem illis respondit: juremus priùs omnes per nomen Domini, ut consilium illud de sorte jacienda firmum reddamus, quapropter illi morem ei gerentes omnes per nomen Domini jurârunt, quòd consilium istud de sortitione facienda ratum habere velint. Josephus itaque initium fecit sortemque jecit, ut eum inveniret virum, qui sine consorte esset, cecidit ergò sors super Jehojadam, sacerdotem, Eliakimi Galilæi filium, iste vir, insigni præditus fortitudine, semper

מבני הזוג הד' וזה' ימיתו וכן נעשה
קר המנו כלנו יחד ונמותה כדבריכ
ולא נהיה ולא נראה חללת מקדש אלהינו
וארון גלות עמנו· והזוג האחרון אש
ישאר יהחבקו ביחד בדקר הרב זה
בבטן זה וחיב זה כבטן זה וימותו
שנהם יחדיו· או יכילו גם הם גוללות
ואשר יצא עליו הגורל הראשונה למות
בחרב אחיו ימות האחרונה והבא אחרון
יהוג יהוה לכם כי לא ימלט ולמען אש
אנחנו עמי מיא איש ולא נבא במספר
לחמה בשוה נפילה חללה גוללי ונרא
מי מכלנו ימות ראשונה ונשיחהו מבינתו
ואחר כן נחלק לחמה האיש הזה
יבחר לו מי ימיתהו מבני הזוג הראשון
אשי יצא עליו הגורל ראשונ' למות
ואחר מות האיש הזה בני הזוג הראשון
יפילו להם גוללי ויעשו כאשר יעצו·
וישמעו האנשים את דברי עצת יוסף
הכהן ויטבו דבריו בעיני כלם כי מיי
הזה ואת כי שמע אלהינו אל תפלת
יוסף· ויאמרו אליו כלם פה אשר דברנו
ועשינו כאשר יעצת ולך משפט העצה
לחלק האנשים ולהפיל עליהם גוללות·
ואמר אליהם נשבעה כלנו בשם יי
לקיים את העצה והעצה על פי הגורל ואמרו
כן נעשה וישבעו כלם בשם יי לקיים
את העצה והעצה הזאת על פי הגורל·
ויחל יוסף ויפול הגורל על יהוידע
אשר אין לו בן וזוג ויפול הגורל על
יהוידע הכהן בן אליקים הגלילי והוא
הוה איש גבור חיל מאד והוא הוה ראש
הקדואי בכל עזרי אחרי יוסף הכהן
והוא הוה אשר החזיק בריעץ עמהו לעצת
המיתי בעת הזאת במערה הזאי והוא
יצא ראשון למות בגורל בגוללי המצא
לו בן וזוג אחד בן העדי יוסף ויחלק
את האנשי לזוגות ויפל גוללות על
הזוג ת ויצא בגורל וזוגו אחריו ויקן ליהושעה
ויאמן ביי ובחסדו כי יחלצו את נפשו
משחיתות נפשות המרעים הרבי·

ויחל יהוידע ויבחר לו איש מבני הזוג
הראשון למיתה וימיתהו אחרי כן עמיד
בני הזוג הראשון למיתה ויפילו עליהם
גוללות לפני יוסף ויפול הגורל על
האחרי ויפגע האחי מהם בהכרו בגורל
וימיתהו ובני הזוג השני למיתה עמדו
לפני יוסף ויפילו עליהי גוללות ויצא
האחי את דברו על פי הגורל והנשא
מבני הזוג השני בחר לו להמיתו אחר
מבני הזוג השלישי למיתה ויעשו כן כלם
עד תמם בזרם ולא נשא מהם זולתי
יוסף ויעזרו והוא בן זוגי ויאמר רע
יוסף ובן זוגי להקח הבהן הגדי נא
ונפלה גם אנחנו גוללות עליהי ונאסף
אל אחינו· ויען יוסף את רלהו בן
בעשה אם תרצה אמנם שמעני ואעבדה
באזך מעט אמור לי אם אלה החמאי
בנפשי·

semper post Josephum Sacerdotem ad omne consilium primus vocatus fuit, is ipse tempore illo in spelunca consilium istud improbum dederat, ut omnes se invicem interficerent, hic ipse primus sorte eductus fuit, ut sine consorte mortem obiret. Posteà Josephus callido consilio viros in paria divisit sortemque super paria ista conjecit ita, ut ipse ejusque socius ultimi evaderent sorte: tunc Josephus bono esse animo cœpit & in salute Domini ejusque misericordia speravit certoque credidit, fore, ut ipse animam suam ab interitu & pernicie, in quam improbi isti animas suas conjecerant, servaret.

CAP. XXII.

JEhojada igitur factô initiô elegit sibi interfectorem ex primo pari, à quo etiam occisus est; posteà primi consortes morti destinati, coràm Josepho stantes inter se sortiti sunt ceciditque sors super unum, ut alterum interficeret, quod & ille perpetravit eumque occidit; dein qui ex secundo pari morti destinati erant, coràm Josepho stantes sorti se subjecerunt, ex quibus unus alterum sortis ductu interemit; qui verò ex secundo pari supererat, is sibi unum ex tertio pari elegit, à quo ipse interficeretur, sic omnes suo ordine fecerunt, donec cuncti internecione perirent, nec quisquam ex illis superesset, præter Josephum ejusque socium, (1.) qui ei sorte conjunctus erat; tunc socius Josephi ejusque consors illi dixit: age jaciamus etiam nos sortem & fratribus nostris aggregemur, cui Josephus respondens: sic faciamus, inquit, quandoquidem ita vis; sed audi me, ut pauca tecum loquar, die mihi, posteaquàm improbi isti animarum suarum contaminatores Deo fuerunt rebelles & refractarii adeò, ut sibimetipsis mortem manibus suis conciverint, quorum

(1.) Confer. hic Josippi Epitom. p. 211.

בנפשותיכם פשע מי להרית את
עמכם בידם לא יכולתי להרוג אותו
לבבם למלוט בשחת את נפשותיכם׃
אנוכי אני ואתה לשה וה נרע לנפשותינו
ותשא כמו הם ליי כי אם יצא עלי
האורל להרוג אותך ואישה כן אחשם
להיות ואולי אמלט אתרך הלא אתה׃
ואם יצא עליך הגורל להרוגני
החשב להיות ואולי לא המלט אתה
ואף כי תחשוב לבמלט ונאכרו את הקרבנו
מקם יי אלהינו כי נשחית את נפשותינו
כי כל האנשים האלה אשר אתה ראה
אותי מתי רגה הם ושאו בנפשותיכם
ומתו בלוא נפשי ולמה נדמית אלהים
אמתנו ותנאמה לי ׃ אלהינו ולנפשותינו׃
וכי האמר ומה נעשה על השבועה אשר
נשבענו ועל הברית אשר קיימנו הלא
לך לדעת כי השבועה לתנואם אשר
ליהיה לא ידעה כי לא יקפון האדם
להשבע בארץ האלהים כי אם לקיים
ברית ומצות והק והוד אשר על נברת
נשבעתי ואקיימה׃ ואנחנו הנדי האשר
והשבע לחלל חת הלחם חק מצוה לא
יכולנו לעבר יי אלהינו׃ ואנחנו מהם
השבענו פת השבוע הזאת בכר נשבענו
אמתו׃

ram ego animos flectere non potui, quò minus animas suas perderent. dic, inquam, mihi, cur nos ambo istorum exemplum sequentes nobismet ipsis malum inferamus atque eodem, quo illi, modo in Deum peccemus? si enim sors mihi obtingat, ut te interficiam, certè homicida reputabor. etiamsi post mortem tuam evadam nec interficiar; si verò tibi sors eveniat, ut me occidas idque effectui des, tu quoque homicida existimaberis & fortassis me mortuo incolumis haud evades, & licèt te mortem effugere posse putes, spem tamen in Domino, Deo nostro, reponendam ambo perdemus, dum nobismet ipsis violentas manus inferimus: omnes enim viri isti, quos jam mortuos conspicis, certè in animas suas peccárunt ac stolidè (2.) mortem appetierunt, cur igitur nos illis similes evademus & in Dominum Deum nostrum, atque in ipsas animas nostras peccemus? Si fortè dixeris, quomodo itaque juramento, quod præstitimus & pacto, quod inter nos fecimus, satisfiet? nonne tibi notum est, quòd violans juramentum, quò quis ad peccatum (3.) sese obstringit, non peccet? neque enim homo jusjurandum Deo gratum præstare potest, nisi ut legem Dei ejusque mandata & statuta observet, (4.) propterea David dixit: juravi & servabo; (5.) sanè votum, obligatio & jusjurandum ad prophanandam legem Dei ejusque statuta & præcepta violanda, coram Domino, Deo nostro, non subsistunt, (6.) certè, priusquàm juramentum hic præstitimus, patres

(2.) Sine disciplina, ita juxta Hebræum.
(3.) Jusjurandum enim non est institutum, ut sit vinculum iniquitatis, Cap. inter cetera 22. quæst. 4. L. Juris gent. §. & generaliter, Dig. de Pact. L. Non dub. Cod. de Leg. Cap. non est, oblig. de Reg. Jur. in Sexto, L. Qui jurâsse Dig. de jurejur. fac. l. 42. Cod. de Transact.
(4.) Nam veritatem, bonam fidem, æquitatem non fraudes, non injurias firmat jusjurandum, per ea, quæ num, antec. 3. adducta sunt, jura.
(5.) Vid. Ps. 119. v. 106. ad quem hic relatio fit.
(6.) Nam stultum est, existimare, Deum, qui jurisjurandi & testis & judex est, fidem jurejurando firmatam, ad ea, quæ iniqua sunt & æternæ legi contraria, adstringere velle, quapropter Davidi crimini datum non est, quod Nabalem, ut juraverat, non interfecerit, quin potius patres eum laudibus extollunt, quod jusjurandum non impleverit, unde S. Augustinus: quod non implevit, inquit, major pietas fuit.

אמתיתו בעדנו בלר סיני אשי יקימו הם
ובניהו את הנתן יי׃ ומשה רבנו עליהם
ברית ברוח עמהם על כבוד אז ואת אשר
היה שם ברוחו ואתנו כלנו בניהם אשר
לא היתה שם כרת הברית והזאת׃ ואיך
יקלה על לבנו להשבען לשקר תוכי תשם
ומעשינו להיותנו רוצחים מאחר מקשרת
דברותיך דבא לא תרצה׃ לבן אחי יהוע
יהוה לך כי לא נחיש על השבועה אשי
נשבענו ועל הברית אשה קיימנו כי נפרש
כי יי אלהינו ודעה בנו ולמא ישאישנו
על בכה ואנו ליראתו מקדשים ומתים
האלה כן יפגעו כי ראשונה התבוננתי
לקנות התבונה הגדול והשבעה לשקן
אקח עצה בקרבי למלט את נפשי
משחיתנו נפשותיהם ולבבי והה כי
המצוה היה והנה אמת רעי אם האבה
לשמוע לי תמלט את נפשך עם נפשי
וגם אני לא אפיל גדול ביני ובינך ולא
אסחר בקיום הברית והשבועי אשי אין
קיום להם במשפט על מעשיהי אשמתי
ואתעבה מגגר להלחם עמך להסיחך
ולמלט את נפשי׃ ודי בדבוי אסף
כדבריהם האלה ויקטין מיללא ארוחתיה
ותיכבו בידו וישלוף את חרבו ויעמוד
מנגר לראות מה יחבר בו רעהו ומה
ישוב עליו התכחנו ובשמוע האיש דיק
יוסף וגן וגבו את הברי יוסף לא יסף
עוד

tres nostri in monte Sinai pro nobis (7.) jurárunt, quòd ipsi eorumque posteri legem Domini sint servaturi & Moses, doctor noster, piæ memoriæ, cum illis ejus rei causa fœdus iniit nec cum illis solum, qui tunc temporis ibidem fuerunt, sed etiam cum nobis omnibus, eorundem liberis, qui tunc temporis ibidem non fuimus. fœdus illud pepigit: (8.) quomodò itaque in animum inducemus nostrum, ut juramento nos obstringamus, quò legem Dei ejusque mandata violemus atque homicidæ evadamus? quandoquidem unum ex decem illius præceptis etiam istud est: non occides; quapropter notum tibi sit, mi frater, quòd nihil malè metuendum sit (9.) nobis, si juramentum, quod præstitimus & pactum, à nobis initum, violaverimus, Deus enim nobis propitius erit, nec eam ob causam ullius peccati nos reos constituet & quia timui, ne improbi isti, qui jam mortui sunt, me primum adorirentur, ideò cogitationem mecum instituí sortisque ac juramenti viam excogitavi, ut soleríi isto consilio animam meam ab interitu & pernicie, in quam improbi illi animas suas conjecerunt, servarem, eum in finem res omnis à me ita excogitata est; tu verò, qui socius ac consors meus es, si dictis meis audiens esse cupis, tuam una cum mea servabis animam, ego sanè nunquam sortem inter me & te jaciam nec pactum & jusjurandum, quæ jure servari non possunt, effectui tradam; sed in statione mea permanens tibi resistam ac tecum pugnabo, donec te interficiam, ut vitam meam servem: his dictis Josephus saltu retrò facto gladium strinxit eumque tenens ex adverso steterit, ut videret, quid socius suus ad argumenta sua responderet; ast socius ac consors, cum Josephi verba audisset,

(7.) Vel: nostrum loco, nam dictio בעדנו etiam sic exponi potest, confer. hic R. Salom. ad Deuter. c. 21. v. 8. & ad Deuter. c. 29. v. 28. it. D. Wagenseil. Sota, p. 803. num. 18. ubi plura de fidejussione Judæorum pro se invicem in monte Sinai præstita habentur.
(8.) Confer. Deuteron. cap. 29. v. 14. & seq.
(9.) Ita verbum: יהוע, quod hic habetur, quodque aliàs significat, augurari, conjectare, ominari, interpretari volui.

עוד להרים יד וגל ודאש לפניו ויאמר
אליו הבני ועשיתי כדבורך כי איש אלהי
אתה· ברוך יי אלהי ישראל אשר עשה
לך את הנפש הזאת אשר בקרבך ואשר
נתן בך היה וחכמה ובינה וחכולה לקנות
תחבולה למלט את נפשך ממות וברוך
יי אלהי ישראל אשר לא עזב וחמל
מעמדי אשר הוציאני בגורלך להחיי לך
לרע ולבן זוג אש· בזה המלט נפשי מיד
פאול ומדרך שרת ובורלך גורל צדק
ומשפט כי לא ינוח שבט הרשע על
גורל הצדיקים· ועוד אשר רע יוסף
ברבים ואלה ליוסף כי יצא ממנו פן
ימיתוהו בחרבו כי יוסף היה גבור ממנו
וגם היא ברוח אליו לבן זוב בלהי בעל
גבורה בתחבולה ובחכמה למען ידוע
מהגבר הי· עליו ובזה רב שכל יוסף
ודעתו כי נמלט מחרב רקרו ולא נשחרה
נפשו·

dissèt, nec manum nec pedem nec caput suum coràm illo amplius sustulit, sed dixit: ecce paratus sum, ut voluntati tuæ obsequar, quia vir Dei es, benedictus sit Dominus, Deus Israëlis, qui hunc tibi indidit animum spiritumque sapientiæ & prudentiæ tibi largitus est, quo solers consilium ad evitandum mortis periculum excogitare potuisti, benedictus sit iterùm Dominus, Deus Israëlis, qui misericordiam suam à me non removit, sed me tibi sorte conjunxit, ut tuus essem socius & consors, qui animam meam ex sepulchro & inferno eripuisti, sors tua justa est & recta, neque enim impii sceptrum requiescet (10.) super sorte justorum. Plura eam in rem insuper verba fecit socius Josephi ob metum, (11.) ne fortè ab illo interficeretur, Josephus enim fortitudine ei præstitit & propterea illum sibi socium prudenti elegit consilio, quem minimè strenuum esse noverat, quò facilius eundem superare ac vincere posset, qua in re insignis fuit prudentia Josephi, (12) dum non solùm vesanorum istorum & improborum hominum periculum, sed etiam socii sui gladium effugit nec animam suam perdidit.

(10.) Vid. Psalm. 125. v. 3.
(11.) Confer. hic Josippi Epitom. p. 212.
(12.) Quæ hic ad finem usque hujus capitis habentur, ab interpolatore Judæo adjecta esse puto, neque enim modestiæ Josephi conveniens fuit, tantas de se ipso prædicare laudes, confer. infrà h. lib. cap. 31. n. 13.

CAP.

CAP. XXIII.

ליהי בעת ההוא ויקרא יוסף אל נקנור
השר מהמעדה ויאמר נא ברבוני האלה
התכורת ברית ואמנה לי אשר לא תפגע
בנו לא אתה ולא איש מאנשיך העמדים
פה או זולתי מהול הרומיים עד אשר
נביאנו לפני אספסיונוס והוא יעשה בנו
כרצונו· ויען השר ניקנור את יוסף
ויאמר אליו כרת נכרתה לי אלהי וכרית
יוסף כי כן אעשה באשר דברת אך כי
תצא אלי אתה ואנשים אשר עמך· ויען
יוסף ויאמר אנא אליך אבי ואשר אתי
וזו כי אם ירדה מקדה ומהול מאשר הוא
עמו במערה· איך יצאו אליך· ויענהו
ניקנור לאמר יוסף לא התשוב כי לימיך
אני בא צא אלי ובטח בי· ובו ולא
תירא ויאמר יוסף השבעה לי על כברת
בי· אלהי ישראל ואבי אין שמו נוחל
לכם· ויען ניקנור ויאמר אני נשבע לך
באשר יצר את העולם בחכמה כי לא
תירא ממני ובטח בי· ויברות ניקנור
ברית ואמנה ליוסף ולאחיו עמו וישבע
במכתב ובפיות ובאמונה בחק הרומיים
ויחתם המכתב אריך חוק המערה בחותם
וחיל הזקנה ביד ואחרי הרחיק הלך
אל המערה· ויקח יוסף מכתב הברית
והאמונה ויקראהו ובטח בניקנור השר
ויצא

(1.) Confer. hic Joseph. l. 3. de Bell. Jud. c. 26. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierosol. c. 18.
(2.) Ita mihi Deus faciat atque ita addat, sic juxtà Hebræum, vid. quæ supra h. lib. 6. c. 18. n. 9. & infrà cap. 27. n. 10. notata sunt.
(3.) Confer. hic Josippi Epitom. pag. 212. & seq.

PEr idem tempus Josephus è spelunca vocavit Nicanorem (1.) principem eique dixit: an pactionem mecum facere ac fidem mihi dare vis, quòd nec tu nec alius quisquam ex vitis illis, qui tecum hic adsunt, nec ullus ex Romanorum militibus violentas nobis manus injicere velit, antequàm in conspectum Vespasiani simus deducti; ipse verò, quodcunque sibi visum fuerit, de nobis statuat? cui Nicanor princeps respondit: per Deos immortales (2.) sanctè tibi juro, me ita, prout dixisti, facturum, si tu & qui tecum sunt viri ad me exieris; Josephus itaque ei respondens: egrediar, inquit, ad te ego & is, qui mecum est, vivus; nam multi, qui nobiscum in spelunca fuerunt, dum casu quodam interierunt, non poterunt spelunca exire. Nicanor autem dixit: noli existimare, Josephe, quòd ad te fallendum hùc venerim, egredere ac Deo mihique fide nec metue; ad hæc Josephus: juramihi, ait, per Dominum, Deum Israëlis, etiamsi nomen ejus vobis ignotum sit. Nicanor itaque ei respondit: juro tibi per eum, qui mundum sapientiâ suâ condidit, quòd nullum à me tibi periculum creabitur, crede mihi. Hoc igitur modo Nicanor pactum cum Josepho iniit & tàm ipsi, quàm socio ejus fidem dedit eamque jurejurando firmatam scripto complexus est more Romanorum; dein hastâ, cujus ferream cuspidem ipse manu tenebat, alteram verò hastæ extremitatem in speluncam demittebat, scripturam Josepho porrexit, quâ ille acceptâ & perlectâ Nicanori principi fidem habuit & unà cum socio suo egressus est; (3.) Nicanor autem princeps in sella

sella honoratiori, quam ei milites in sylva è regione ostii speluncæ posuerant, sedens cùm Josephum ad se venientem conspexisset, coràm ipso surrexit eumque excipiens complexus atque osculatus est, & ad dextram suam illum sedere jussit & unà cum eo valdè flevit, socium quoque ejus honoravit atque illum inter Paulinum & Gallicanum, (4) principes nimirùm eos, qui unà cum ipso erant, medium collocavit: tunc Nicanor Josephum de cæteris illius sociis interrogavit, ubinam ipsi essent; egrediantur, inquit, ad nos, honorabimus eos nec ullo eos malo afficiemus; Josephus verò omnia, quæ iis evenerant, narravit, unde horror ei incussus atque auditâ Judæorum pervicacia & improbitate animi ipse valdè commotus fuit. Posteà Nicanor princeps surrexit atque inde abiens Josephum unà cum socio ejus in conspectum Vespasiani, principis inter omnes Romanos duces maximi, deduxit; Romani verò milites, dum Josephum conspexerunt, concursu facto maximum sustulerunt clamorem, ac nonnulli è populo valdè gavisi sunt, (5.) quòd Josephus, vir fortis, captus esset vivus, dicentes: euge, euge, nunc videmus, quod diu desideravimus; alii verò lugentes & mœsti animo fleverunt, adjectis hisce verbis: nonne hic vir ille fortis est, qui tantam adeptus est laudem non apud Judæos solùm, sed etiam apud Romanos milites, à quo terror universo Romanorum exercitui incussus est, cujus fortitudinis fama per totum terrarum orbem pervagata est, quomodo jam captus & comprehensus est vir ille fortissimus, qui magnus in patria sua & in populo suo fuit princeps? quandoquidem igitur tantus vir media in patria & inter populum ac cognatos suos captus est, quomodo ullus effugiendi locus nobis patebit in terra peregrina? nonnulli verò

(4.) Sic nomina ista, quæ hic in Hebræo corrupta sunt, vertere volui, secutus Josephum lib. 3. de Bell. Jud. c. 24. vid. quæ suprà h. lib. cap. 18. n. 12. & 13. annotata sunt.

(5.) Vid. Joseph. l. 3. de Bell. Jud. cap. 26. circà fin. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 18.

verò improbi ex Vespasiani militibus eundem accedentes sic allocuti sunt: (6.) præcipe quæsò, Domine noster, ut vir iste è medio tollatur atque interficiatur, nec ullam ei exhibe clementiam, qui tàm multis è Romanorum exercitu necem attulit, is ipse sanè fuit, qui crus tuum sagittâ vulneravit: (7.) quapropter si eum interfeceris, non amplius ille nos bello lacesset; si verò eum dimiseris, videbis, quòd posteà copias suas denuò contrahet, quibus & te & nos simùl perdet; sed Josephus apud Titum, Vespasiani filium, gratiam invenerat, (8.) quia hanc ei Deus benignitatem exhibuerat; quocircà Titus, cùm improborum istorum verba audisset, qui patrem suum rogaverant, ut Josephus necaretur, eosdem silere jussit, dein moto capite illos irridere cœpit, hæc adjiciens verba: cur vos, improbi, malum istud consilium patri meo datis, ut virum, qui pactione ac fide interposita confisus ad nos venit, interficiat? cur ei svadetis, ut fœdus violet & fidem, quam Nicanor, princeps, Josepho tàm patris mei, quàm Cæsaris omniumque Romanorum nomine dedit, faciat irritam? annon capitalis criminis rei ac morte digni estis, dum Cæsaris fidem labefactare & pactionem, imperii Romani nomine interpositam, infringere voluistis? fieri etiam potest, ut nos quoque à Judæis capiamur, sicuti Josephus, vir fortis, strenuus & magnus princeps atque belli, quod prudenti consilio gessit, peritus captus est. Quapropter Vespasianus, cùm Titum ita loquentem audisset ejusque dicta approbâsset, Josepho Sacerdoti non solùm pepercit, eumque, ne gladiò periret, servavit, sed etiam illum inter principes suos ut magnum ducem collocavit eumque per urbes unà cum rege Agrippa secum duxit. Posteà Vespasianus cæ-

(6.) Vid. Joseph. in Descriptione vitæ suæ circa fin. & l. 3. de Bell. Jud. cap. 26. circà fin. confer. etiam infrà h. lib. 6. c. 31. n. 2.

(7.) Vid. suprà h. lib. 6. cap. 17. n. 3. ibique not.

(8.) Causam, cur Josephus gratiam apud Vespasianum ac Titum inveneris, refert ipse Josephus l. 3. de Bell. Jud. cap. 27. nimirum, quia vaticinatus erat, Vespasianum fore Cæsarem.

אספסיני עם כל חילו וילך אל הלמדה
היא עכו ומשם בסע וילך אל קסריה היא
עיר גדולה מבנין המלך הורדוס ויהי
כראותו אנשי קסריה את יוסף עמו ויצעקו
נגדו אספסינוס לאמר המיתהו ואם לא
הוא יהיה עליך למלכות גדולות ולא
שמע אליהו אספסינוס לרמיתהו ויגר
לאספסינוס רבה אנשי עיר יפו הולכים
בספינות אל ראשי ארצי ממלכתך
לשלול שלל ולבוז בו ולהרוג ולאבד
ארץ עמך ויהי אספסינוס לארוב להם
ער אשר ילכו פעם אחת. ויהי כי ארבו
להם וילכו באשי הלכו בא אספסינוס ל
יפו ויתפשה כי לא היו שם גבורים.
ויהי בבא ספינות יפו עם גבוריה מראשי
חמאו מאה ושבעים הרוגים בתוך העיר והם
מבקשים לצאות אל הספינה ותבה רוח
גדולה מאד מסערת הים בסער גדול
וכל חשבון כל ספינות יפו אל הסלעים
אל הצורים אשר על שפת הים ויפו כי
אין שם מרפה ויתנפצו הספינות בצורים
ובסלעים שעל שפת הים ומהם באבנר
כי והגמלטי ל הספינה הקרוב היבשה
בשרם יצאו אל היבשה ויהרגו יושבי
יפו מפני החללים אשר בספנו כים
ואשר

ישלה אספסיאנוס את בלוריוס ואת
טריבוס שרי רומיי עם בנו טיטוס
וילכו ויצו על הערים הבצורות אשר
בגליל ויתפשו. וכה עשה טיטוס לקרי
הרם ולאגמיה אשי השליכו עמו דומה
ואשי הקשו עורף וילחמו עמו המית
בקרב המלחמה ובכל הערים אשר הוך
בגליל לאגריפס המלך השיב לו מלכו
מידה כי הרוגים אותה ויצו עמה
האנשים אשי המלחמה ואת הנשים
ואת הטף מכרו ביד הרומיים והעיר
הוראא

ואשר הרגו הרומים על שפת
הים או אחבה שלשים איש גבורים
מלבד הגבורים אשר נפלו בירושלם
באנשי יהודה שהיו מ' אלף איש.

CAP. XXIV.

ישלה אספסיאנוס את בלוריוס ואת
טריבוס שרי רומיי עם בנו טיטוס
וילכו ויצו על הערים הבצורות אשר
בגליל ויתפשו. וכה עשה טיטוס לקרי
הרם ולאגמיה אשי השליכו עמו דומה
ואשי הקשו עורף וילחמו עמו המית
בקרב המלחמה ובכל הערים אשר הוך
בגליל לאגריפס המלך השיב לו מלכו
מידה כי הרוגים אותה ויצו עמה
האנשים אשי המלחמה ואת הנשים
ואת הטף מכרו ביד הרומיים והעיר
הוראא

POsteà Vespasianus Valerianum (1.) & Tribum (2.) Romanorum principes, cum filio suo Tito misit, qui urbes munitas (3.) in Galilæa obsederunt easque ceperunt; Titus autem ergà oppida illa eorumque incolas ita se gessit, ut, quicunque pacem cum illo inirent, eos omnes vivos & incolumes servaret; (4.) qui verò dura cervice animoque obstinato cum ipso pugnarent, eos in prælio interimeret, omnes quoque urbes, in Galilæa sitas, quæ ad Agrippam regem pertinebant, eidem restituit, præter Tyarnam, (5.) eam quippe evertit ejusque viros, arma ferentes, interfecit; mulieres autem & parvuli à Romanis venditi sunt, (6.)

(9.) idem refert Josephus l. 3. de Bell. Jud. c. 28. & Egesippus l. 3. de Excid. Hierof. c. 19.

(10.) Hæc urbs Accaron nominatur à Josepho Antiqu. l. 15. c. 23. de qua suprà lib. 4. c. 9. n. 14. dictum est.

(11.) Idem refert Josephus dict. l. 28. & Egesippus l. 3. c. 19.

(12.) Vid. Joseph. Eod. l. 3. c. 29. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. cap. 20. ubi Joppæ urbis situs describitur, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 213. & infrà h. lib. 6. c. 31. n. 22.

(13.) Consentit Josephus dict. l. 3. c. 29. Egesippus l. 3. de Excid. Hierof. c. 20. scribit, ventum impetuosum, qui nautis illius loci Melamboreas dictus sit, exortum esse, idem ventus à Josepho loc. cit. nominatur Melamboreia.

(14.) Egesippus loc. allegato ita scribit: omnia simul insita erant, cœlum, hostis, mare, rupes, runt, à Romanis confossi & interfecti sunt, priusquàm terram contingerent; (15.) numerus autem eorum, qui tàm in mari submersi, quàm à Romanis in litore maris interempti occubuerunt, fuit 4000. (16.) qui omnes extiterunt milites, robore præstantes, præter illos Judæos, qui in urbe Jorpata ceciderant, quorum numerus ad 40000. ascenderat. (17.)

(15.) Romani enim metuebant parcere eis, quibus Deus non pepercisset, uti scribit Egesippus l. 3. de Bell. Jud. c. 20.

(16.) Et 200. ita adjicit Josephus dict. l. 3. de Bell. Jud. c. 29. Egesippus loc. allegg. scribit, præter 4000. etiam 500. in mari submersos & in litus ejectos fuisse.

(17.) Idem refert Egesippus lib. 3. de Bell. Jud. c. 15.

(1.) Hebr. בלוריוס, sic enim hic legendum puto, secutus Josephum l. 3. de Bell. Jud. c. 31. & Egesippum lib. 3. de Excid. Hierof. cap. 22. nam בלוריוס, quod in nostro codice habetur nomen, corruptum est.

(2.) Ita nomen טריבוס, quod in nostro habetur exemplari, vertere volui, Josephus lib. 3. de Bell. Jud. c. 31. & c. 44. princ. videtur illum vocare Trajanum, cui etiam Egesippum l. 3 de Excid. Hierof. c. 13. adstipulari puto, ubi scribit, quòd Vespasianus Trajanum, qui ordini quinto decimo præerat, miserit, confer. Id. Egesipp. dict. l. 3. c. 22. quapropter pro טריבוס legendum erit טריאנוס Trajanus.

(3.) Præprimis Japham urbem, de cujus expugnatione vid. Egesipp. dict. l. 3. c. 13. & c. 29. ubi etiam de urbis Tiberiadis & Scythopoleos deditione agitur.

4.) Vid. Josippi Epitom. pag. 213.

(5.) Urbs ista vocatur Ταριχέαι à Josepho l. 3. de Bell. Jud. c. 31. confer. quæ suprà h. lib. 6. cap. 11. n. 2. annotata sunt, vid. etiam Egesipp. l. 3. de Excid. Hierof. c. 13. & c. 26.

(6.) solam hanc urbem ex omnibus Galilææ oppidis Romani internecione deleverunt. Inde castris motis Vespasianus ad urbem venit Gamalam (7.) quæ in vertice montis sita & ideircò Gamala (8.) dicta est, quia præcipua fuit inter omnes Agrippæ urbes (9.) nam, quicunque illam intrabat, is benignè ibidem recipiebatur, antè illam erat urbs Seleucia; (10.) regio autem illa urbibus, pomariis (11.) fluviis & arboribus fructiferis plena erat, (12.) quapropter Agrippas Vespasianum his verbis rogavit: ne quæsò, Domine noster, urbem istam (13.) devastemus, ego ad illam accedam & pacem incolis ejus offeram, forsitàn isti mihi obtemperabunt, ut vivi & incolumes conserventur nec moriantur; Vespasianus itaque ei respondens: abi, inquit, & fac, quod tibi visum fuerit, quandoquidem etiam hac in re tibi morem gerere volui. Agrippas igitur accessit eisque pacem obtulit (14.) atque ea de re cum illis locutus est, qui etiam pacatum responsum ei dederunt, sed fraudulenter; quapropter eidem dixerunt: cuinam omnia terræ Israëliticæ bona potiùs, quàm tibi, Domine rex noster, debentur? quapropter veni hûc propiùs & cum servis tuis loquere; cùm itaque rex Agrippas fidem illis haberet & propè urbem accederet eosque loquentes audiret, ecce ingens è muro lapis in eum conjectus est, qui in illius humerum cecidit ejusque brachium

רביא ודוביטר מכל ערי הגליל לבד: וילך
ויסע משם אספסיאנוס אל העיר גמלא
אשר בראש ההר ועל כן נקר' שמה גמלא
כי הוא היה מבחר ערי אגריפס וכל
איש היה נגמל בה טוב: ועיד סלוקיה
היתה לפניה והיא ארץ עצים ופרדסי
ונחל מים ובה כל עץ פרי ויתרצן אגריפס
אל אספסיאנוס ואמר אליו אל נא אדוננו
נשחית את העיר הזאת אלכה נא
ואדברה באזני העם לשלום אולי ישמעו
לי ויחיו ולא ימותו ואמר אליו אספסיאנוס
לך עשה כרצונך כי גם בזה נשמעה
פניך: וילך אליהם אגריפס ויקרא אליהם
לשלום וידבר אליהם רבורו ויענהו גם
הם שלו אבל במרמה ואשר עליו אדוננו
המלך ולמי כל תחיית ישראל ולא לך
ובזה נא ליטו הלום ודבר עם עבדיך:
ויהי כאשר האזין אגריפס אליהם ויקרב
אל העיר והוא שומע לדברי המדברים
עמו ומדבר עמם ויפילו עליו מעל החומה
אבן גדולה ותפול על שכמו וישבר
בהפו תחתיו ויפול לארץ ויקריבו נפריו
אליו וישאהו ויעלהו אל מרומות ויבואהו
אל

(6.) Confer. Egesipp. dict. lib. 3. de Bell. Jud. cap. 16.

(7.) Vid. Joseph. lib. 4. de Bell. Jud. c. 2. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 1. ac Josippi Epitom. pag. 213. & seq. confer. & suprà lib. 4. c. 12. num. 22.

(8.) Urbs hæc à camelo ratione formæ nomen traxit, vid. Joseph. & Egesipp. loc. citat. confer. etiam Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa cap. 94.

(9.) Nam ipsa & Soranis & Seleucia regni ejus portiones erant, prout scribit Egesippus dict. lib. 4. c. 1.

(10.) Confer. Joseph. dict. l. 4. c. 1. & Egesipp. loc. citat.

(11.) Sic dictionem פרדס, quæ hic habetur, interpretari volui, de illius significatione vid. inter alios Buxtorf. Lexic. hac voc.

(12.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. allegat.

(13.) Nimirum Gamalam, confer. Joseph. dict. lib. 4. de Bell. Jud. c. 2. & Josippi Epitom. pag. 214.

(14.) Consentit Josephus loc. citat. & Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 1.

אל אספסיאנוס: וידע בראות אספסיאנוס
כי הללו אנשי סלוקיה את סלכם וישלחו
בו יד ויעשו בו נקמות וישבע אספסיאנוס
לבלתי נסע משם עד לכדו אותה ועד
החריבו את עמה: והיוספוי הרומיי חזק
ויפאר את אגריפס ממבחרי האבן אשר
נפלה עליו ויתפאר שבדי בחפו ויסלם
מהמי ויקרוף אספסיאנוס ויתר אפו על
עיר סלוקיה ויתן קליה לעבי אותה וילחם
בה בחזקה אפו על אש' חללו את
בלבם: והיהודים יושבים העיר אמרו איש
לאחיו נחזיקה במלחמתנו כי אין לנו
עוד תקוה לחיות ארצי אשר שלחנו מר
במלך אגריפס: ויצאו מבחי העיר
וילחמו עם מחנה הרומיי ויכו בהם
מכה רבה ויעזבו היושבים את אולי
הבחל אשר היו אוחבים עוד אל קיר
החומה ויגשיחה וחכוחל והחומה לעת
ערב עלי הארץ ותבקע העיר: ויבואו
אגריפס אל תוך העיר ועמו עם רב
ויעמדו ויעו אספסיאנוס את כל חילי לאמר
לא תבואו בתוך העיר הללה רק אתם
עמדו כל הללה מסביב לחומה למשמרת
עד הבקר והיה הבקר הואו אין הללבוד
את העיר והם לא שמעו אלו ולא
שמעו מעות אדוניהם אספסיאנוס ויבואו
בתוך העיר ללה ויקיפו היהודים עליהי
ללה כי ראו אשר הם בתוך העיר ויסגרו
להם מוצאות העיר ומשלחיה לבלתי

סנות

(15.) Gamalenses, sic Josephus dict. l. 4. c. 2. & Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 1. ac Josippi Epitom. p. 214. vid. paulò post num. 16.

(16.) Gamalam, ita rectius, ut puto, apud Josephum dict. lib. 4. c. 3. & Egesippum loc. allegg. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 214. & num. anter. 15. & cap. seq. 25. n. 1.

(17.) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 215.

um confregit, unde Agrippas in terram provolutus est; sed à ministris suis exceptus & ad Vespasianum deductus fuit: is, cùm vidisset, quòd Seleucienses (15.) regem suum violâssent & ab eo manus suas non continuissent, sed ergà illum vindictam exercuissent, jurejutando semet obstrinxit, se ab urbe non recessurum, donec illam ceperit ejusque incolas internecione deleverit: intereà medici Romani Agrippæ vulnus, quod ei lapidis ictu inflictum erat, curárunt humerumque pristinæ sanitati restituerunt ita, ut extrà mortis periculum esset. Vespasianus itaque indignatione facti atque irâ adversùs urbem Seleuciam (16.) commotus eandem vallo circumdato arctissimè obsedit atq; vehementissimè oppugnavit, quia incolæ ejus regem suum violaverant; Judæi verò se invicem cohortati dixerunt: forti simus animo in præliis nostris, nulla quippe spes vitæ nobis supereſt, postea quam regem Agrippam vulneravimus, quocircà milites oppidò egressi cum Romanorum copiis manus conseruerunt eisque magnam cladem intulerunt; Romani verò arietes ferreos, qui ipsis adhùc supererant, adversùs muros direxerunt eosque conquassárunt adeò, ut vesperi in terram corruerent mœnia, atque urbs perrumperetur; quò factò Agrippas cum maxima & validissima manu oppidum intravit. Vespasianus autem omnibus militibus suis præcepit, (17.) ne urbem noctu ingrederentur, sed per totam noctem muros urbis custodiâ cingerent usque ad diem sequentem; cùm verò dies illuxerit, tunc videbitis, inquit, quomodo urbem capiatis; ast illi, spreto contemptoque Vespasiani, Domini sui, mandatò, urbem noctu intrárunt; sed Judæi illos noctu adorti (hostes enim in urbe adesse conspexerant) obstructo urbis exitu

(18.)

(18.) ac præclusis ejusdem plateis, ne quis Romanorum hûc illûc ire vel ingredi aut egredi posset, hostes suos media in urbe maxima clade affecerunt adeò, ut nemo ex omnibus qui cum Vespasiano urbem intraverant, effugeret, præter ipsum Vespasianum (19.) ac decem viros, qui una cum ipso evaserunt, omnes quippe milites ejus in oppido à Judæis interfecti erant; Butius (20.) quoque, dux exercitus, (21.) simul cum Vespasiano evaserat, nam die illucescente Vespasianus & decem illi viri, qui cum eo erant, ut & Butius, dux exercitus ejus, aufugerant, quia milites omnes ibidem ceciderant; Judæi verò eosdem persecuti Butium, exercitus ducem, comprehenderunt eumque interfecerunt (22.) is vir fortissimus fuit in Romanorum exercitu; Vespasianus itaque inde profugiens ejusque viri montes occupârunt, ut mortis periculum evitarent, postea Vespasianus legatos in Syriam ad Titum, filium suum, misit, qui ei dicerent, ut eas Romanorum copias, quas illi Vespasianus ad Persiam invadendam dederat, secum adduceret, quapropter Titus mandato patris obtemperans copias illas in Judæam traduxit.

CAP. XXV.

Postea Vespasianus maxima manu coadunata cum Agrippa rege ad urbem Seleuciam (1.) reversus eandem ferrô delevit adeò, ut neminem in ea superstitem relinqueret, dein ad cœteras Galilææ urbes progressus easdem subegit atque exscidit,

(18.) Vid. Joseph. dict. l. 4. c. 3. & Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 1. ac Josippi Epitom. p. 215.
(19.) Vid. Joseph. de Bell. Jud. l. 4. c. 4. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierof. c. 1.
(20.) Hebr. בוציר, sic in nostro codice, cui etiam Egesippus loc. citat. addipularitur, Josephus dict. l. 4. c. 4. illum nominat Eburium.
(21.) Is Butius vel Eburius δικαιοφύλαξ seu decurio vocatur à Josepho loc. alleg.
(22.) Idem refert Josephus dict. l. 4. c. 4. & Egesippus l. 4. de Bell. Jud. cap. 1.
(1.) Gamalam, ita Josephus dict. l. 4. de Bell. Jud. c. 7. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierof. c. 2. & 3. confer. etiam cap. antec. 24 n. 15. & n. 16. ibique not.

scidis; tandem ad urbem Giscalam, (2.) quæ sola ex omnibus Galilææ urbibus munitis adhùc supererat, ipse unâ cum omni exercitu suo venit eamque circumductô vallô obsedit, quia sangvinarii & celerati homines, qui Judæam devastaverant, in illam maximo numero confluxerant. In urbe ista vir quidam fuit, nomine Johannes, (3.) doctrinâ quidem & sapientiâ ac prudentiâ insignis; sed idem callidus ad malè agendum & eloquens malorum consiliorum fabricator, (4.) qui multos fallere eosque à recta via, quam sibi proposuerant, seducere noverat & perniciem atque exitium, quocunque se vertit, attulerat; idem vir ingenio & moribus crudelis fuit avidusque sangvinis effundendi & mala perpetrandi cupidus, qui eorum, quos fefellerat, bona ad se trahere, sangvinem effundere & improbitate ac fraude omnis generis divitias corradere consveverat; quapropter vir iste rapinis & male partis valdè dives evaserat: ad istum homines leves, vani, improbi, homicidæ, raptores, rebelles ac refractarii, qualis ipse fuit, sese congregârunt, quorum ille manus divitiis & bonis, per vim ac rapinam acquisitis, implevit; quamobrem socii ejus & fratres fuerunt atque unam constituerunt catervam, cujus ille dux fuit. (5.) Per idem tempus Titus ad urbem istam venit, quia pater ejus illum eò miserat, ut pacem incolis oppidi offerret: quapropter Titus ad urbem accessit & legatum ad illius habitatores misit, ut fœdus cum eisdem pangeret pacemque offerret, quam etiam seniores urbis valdè desiderârunt & fœderis pactique

(2.) Hebr. גיסבלה, ita hic ex Josepho lib. 4. de Bell. Jud. cap. 8. nomen restituere volui, nam quod in nostro codice habetur: גשבלה corruptum est, vid. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierof. c. 4.
(3.) Levi filius, prout scribit Josephus & Egesippus loc. alleg.
(4.) Γόης ἀνὴρ καὶ πανοῦργος τὰ πολλὰ, vir versutus (incantator) ac diversissimis modis vocatur à Josepho loc. citat. in Josippi Epitome p. 215. nominatur איש רמיות ומרוץ לעשות רע, i. e. vir fangoinarius & factis sceleratis (improbus,) ab Egesippo l. 4. de Bell. Jud. c. 4. describitur, quòd fuerit promptus ad conspirandum, vehemens ad audendum, acer ad efficiendum.
(5.) Idem refertur in Josippi Epitom. pag. 215.

ctique ineundi percupidi fuerunt; sed Johannes, vir ille improbus ac sangvinarius, cujus jam anteà mentionem fecimus, cùm Seniores urbis ad pacem, cum Tito ineundam, inclinare animadverteret, sociis & fratribus suis præcepit, (6.) ut mœnia custodirent atque prohiberent, ne seniores urbis cum Romanis loquerentur; dixerat enim, quòd ipse solus cum illis loqui vellet. Quocircà Johannes grassator Titi legato respondit: (7.) crastinus dies sacer erit Deo nostro, dic Domino tuo, Tito, ut biduò ab oppugnatione urbis desistat, tertio die responsum ei dabimus. Titus itaque Johannis verbis morem gerens biduum illis concessit & hoc accidit vespere festi Septimanarum, quæ feriæ erant messis; Johannes autem tertio die unà cum viris, qui sese ei aggregaverant, noctu surgens ex urbe profugit Hierosolymam versus (8.) nec ipsius atque eorum, qui cum illo erant, fuga Tito innotuit; illucescente igitur die Titus surrexit & cum incolis urbis locutus est, misso ad ipsos legato, qui diceret: date jam mihi responsum, quò vestram declareris sententiam, quapropter incolæ urbis Tito responderunt: si fœdus nobiscum inieris ac fidem nobis dederis, nos tibi subjecti erimus & quicquid volueris, faciemus, modò Romani nec corpora nec bona nostra attingant: hanc conditionem cùm Titus approbasset suamque fidem ejus rei causa interposuisset, atque illam sigillo suo obsignatam eisdem tradidisset, ipsi portam urbis aperuerunt, quam Titus cum omnibus copiis suis intravit & à Judæis cum lætitia, gaudio & honore exceptus fuit; (9.) posteà, cum Titus de Johanne ejusque sociis illos interrogâsset, atque ipsi respondissent, illum unà cum viris suis Hierosolymam versus noctu aufugisse, equites ab eo missi sunt, qui

וישלח מלאך אל יושביה לכרות ברית
אליהם ולדבר אהם שלום: ואותו
זקני העיר להשליט עמו ולכרות ברית
ואמנה ויהי כראותו ויתחזק העובר איש
הרמה ואיש רבלוך את זקני העיר
אשר הם מבקשי להשלים אל טיטוס
ויפקוד אתָ אחוז המחתרים עמו לשמור
את החומה לבלתי תת הזקנים לדבר עם
הרומי כי אמר כי ידבר הוא עמהם
ויז יהוחנן הפרזין את מלאך טיטוס
לאמ' הנ ליי מחר אמור לאדוניך טיטוס
ויחדל מעלינו יומים ובום השלישי נשוב
לכם תשובה: וישמע טיטוס אל דברי
יהוחנן ויעש כן ויחדל מעליהם שני
ימים והיה ה בעיר הנ שבתון אשר
הוא הנ הקציר: ויהי ביום השלישי
ויקם יהוחנן לילה הוא ואנשיו אשר
התלקטו עמו ויבחצ מן העיר דרך
ירושלם ושומים לא ידע כי ברח יהוחנן
ואנשיו ויהי בבקר וישכם טיטוס ויבא
קם אנשי העיר וישלח אליהם מלאך
לאמ' מה יש את נפשותיכם תשכחני
דבר: וישובו יושבי העיר לטיטוס לאמר
כרות לנו ברית ואמנה והנוע עבורי לך
תעשה את הנוכך רק בו לא יגע רומי
בנו לא בנפש ולא בשלל ממנו: וכרות
להם ברית טיטוס ואמנה על כבה ויתנו
ויתן להם את האנשים את השער
ויבא טיטוס ובל החיל עמו אל העיר
ויקבלו

(6.) Confer. hic Joseph. atque Egesipp. loc. suprà allegat.
(7.) Vid. Joseph. dict. l. 4. c. 8. & Egesipp. lib 4. de Bell. Jud. c. 4.
(8.) Idem refert Josephus eod. lib. 14. c. 9. & Egesippus loc. alleg.
(9.) Consentit Josephus l. 4. de Bell. Jud. c. 9. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hieros. c. 4.

ויקבלו אותם ויהודי בשמחה ובטוב
לבב וכמהי וישל טיטוס ל יהוחנן על
אנשיו ויגידו לו כי ברח הוא ואנשיו
עמו לילה דרך ירושלם או מלח טיטוס
הדפים אחרי יהוחנן ואנשיו ולא מצאו
אותם כי מהרו לברוח ולא השיגום רק
השיגו מקצ העם אשר יצאו להמלט
עמם אנשי ונשי ונער וקטן ובשלים
וישחום הרודפים אותם ואת נשיהם
ואת טפם ויקחו כל שללם הנמצא אתם:
ואחרי כן לבד טיטוס את עיר הגלילי
כלם ופקד עליהם פקידים ויעתק משם
אספסינוס אל רד הבר הוא הר השלג
והר תבור גבוה שלשים רם ואש הרה
הלך משוד עשרים ושלשה רחבם:
וישלח אספסינוס את שר צבא פלוטוס
וילכוד את ההר ואת העיר אשר ממעל
לו ועד פה בשלמו הספרים מהמלחמות
אשר היו בגליל ובארץ ישראל הגלילית:
ויהי המלחמות הרמות והמעשי העצומי
הנוראים אשר נעשו שם לא התבוננו פה
ורבו מלמגר וכתבנו בספר הרומיים:

qui fugientes persequerentur; sed illi comprehendi non potuerunt, quia fugam acceleraverant; viros tamen nonnullos ac mulieres, ut & parvulos atque senes & infirmos quosdam, qui unà cum Johanne ex urbe profugerant, in via deprehenderunt equites Romani eosque omnes interfecerunt (10.) tàm parvulos, quàm mulieres, ac quicquid apud illos inventum fuit, deprædati sunt. Posteà Titus omnes Galilææ urbes in suam redegit potestatem eisque magistratus præfecit; Vespasianus autem castris motis ad montem Tabor (11.) pervenit, is mons nivosus est & altitudine sua ad triginta stadia (12.) ascendit, in illius vertice planities est viginti trium stadiorum, (13.) cùm Vespasianus eò venisset, Placidum (14.) exercitus sui ducem, misit isque montem occupavit & urbem in eo sitam cepit. Hic finem habent libri de bellis, in Galilæa & Israëlitarum terra, quæ in Galilæorum regione sita est, gestis; cætera autem prælia acerrima atque facinora præclara & memorabilia ibidem perpetrata, hic perscripta non sunt, quia nimis longum esset, ea omnia recensere; in Romanorum autem libro (15.) illa memoriæ prodidimus.

(10.) Idem refert Josephus, ut & Egesippus loc. alleg. ubi scribit, mulieres & parvulos ad duo millia ferè interfectos; tria millia autem infirmæ ætatis & sexus, ubi societas necandi facta, captivitati adjudicata fuisse.
(11.) Ἰτάβυριον ὄρος. Itabyrium montem nominat Josephus dict. lib. 4. de Bell. Jud. c. 6. mons Thabir vocatur ab Egesippo l. 4. de Excid. Hieros. c. 4. in fin. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 115.
(12.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc citat.
(13.) Idem refert Egesippus dict. l. 4. c. 4. in fin. Josephus verò l. 4. de Bell. Jud. c. 6. scribit, planitiem 16. stadiorum fuisse, confer. & Joh. Lightfooti Chorograph. Johanni præmissa c. 2. §. 2.
(14.) Hebr. פלגרים vel פלגרים, ita hic nomen ex Josepho & Egesippo loc. alleg. restituere volui, nam פלגרים, quod in nostro habetur codice, corruptum est, vid. infrà h. lib. c. 28. n. 8.
(15.) Intelligitur hic liber à Josepho Græcè scriptus, qui Romæ primùm editus est.

CAP. XXVI.

NUnc Hierosolymæ oppugnationem, à Romanis susceptam, describere incipiemus (1.) & res ibi gestas verè & ex fide, sicuti facere solemus, narrabimus. Johannes itaque Galilæus, cùm Hierosolymam profugisset, (2.) innumeros ibi deprehendit viros improbos, leves, vanos, homicidas, sangvinarios & fraudulentos, sibi similes; nam ex omnibus locis terræ Judaicæ & regionis Hierosolymitanæ (3.) milites eò sese receperant, (4.) ut Templum Domini, Dei nostri, tutarentur, quos omnes Ananias Pontifex recepit eosque sibi adjunxit: ast milites illi, cùm Johannis fortitudinem perspexissent, relicto Anania, summo Sacerdote, omnes ad Johannem Galilæum sese congregarunt eique adhæserunt & sua cum illo consilia communicarunt. (5.) Johannes itaque cum improbis istis ac sangvinariis hominibus consilium iniit, ut divites urbis interficerent eorumque opes & bona raperent; erat autem hæc improborum istorum hominum consvetudo, ut, cùm divitem quendam atque optimatem urbis comprehendissent, ei dicerent: nonne tu clàm literas ad Romanos & ad Vespasianum misisti, ut urbem ei traderes? cùm hæc ei coràm vulgo objecissent, ille verò respondisset: absit à me facinus istud, ipsi homines nequam subornârunt, qui falsum contrà eum testimonium dicerent, ut pœnis legis Divinæ ad mortem condemnaretur; sic Antipatro (6.) fecerunt & Leviæ, (7.) qui ambo inter optimates

(1.) Vid. Joseph. l. 4. de Bell. Jud. c. 10. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 5.
(2.) Confer. Joseph. loc. alleg. & Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 6. atque Josippi Epitom. p. 215.
(3.) Vid. Joseph. dict. l. 4. c. 11. & Egesipp. loc. alleg. ac Josippi Epitom. p. 216.
(4.) Nam ex diversis regionibus principes flagitiorum eò, quasi in seminam, confluxerant, prout scribit Egesippus dict. l. 4. c. 6.
(5.) Confer. dicta Josippi Epitome p. 216.
(6.) Hic Antipas vocatur à Josepho l. 4. de Bell. Jud. c. 11. ac dicitur ibidem, quòd fuerit ἀπὸ βασιλικῆς γένους, vir regia stirpe ortus, confer. etiam Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 6. ac Josippi Epitom. p. 217.
(7.) Hebr. לויה ita hic potius, quàm לוביא, quod in

tes urbis viri erant principes ac magnæ existimationis atque prædivites, quorum opes, argentum, aurum ac vasa pretiosa ex domibus abstulerunt, ut improbos ac sangvinarios homines sustentarent, summos quoqve sacerdotes ab officiis suis removerunt, (8.) ne Divino cultui amplius operarentur, ac sortem jecerunt, (9.) quisnam summo illo Sacerdotio fungi vel non fungi deberet, adeò Pontificatum ejusque officium contemptui habuerunt. (10.) Itaque sors super virum quendam ex genere Sacerdotali, Phaniam (11.) nomine, Phanielis (12.) filium, cecidit, qui rusticus & agriculturæ deditus rituumque Sacerdotalium atque cultus Sacri parum gnarus erat, nec talem virum Pontificatui præesse decebat; eum tamen Summo Sacerdotio præficiebant, adeò Pontificatus eis deridiculo & ludibrio fuit. Cùm igitur viri honesti & probi, qui Hierosolymis erant, perspexissent, hominum istorum perditorum potentiam in urbe nimiùm augeri, omnes unanimi consensu promptoqve animo decreverunt, ut cum sceleratis istis viris pugnarent, Dei Zelò commoti; quapropter illis restiterunt & certamen cum ipsis inierunt, unde atrox bellum inter populum atque homines istos nequam exortum est, (13.) quod indies magis magisque in plateis, vicis ac foris, imò in ipso Templo Domini ejusque atrio crevit, ita, ut urbs

in nostro codice habetur nomen, legendum puto, secutus Josephum dict. l. 4. c. 11. ubi Ἀνανίαν vocat, confer. Josippi Epitom. pag. 217. & Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 6. ubi Antipæ & Leviæ seu Lebiæ, (prout ibi nominatur, etiam tertius, nempe Phora adjungitur, qui à grassatoribus istis interfectus sit, is apud Josephum loc. alleg. vocatur Sophas, filius Raguelis; fuerunt autem omnes familiæ regiæ.
(8.) Confer. hic Josephus, Egesippus & Josippi Epitom. loc. alleg.
(9.) Vid. Joseph. dict. lib. 4. cap. 12. & Egesipp. eod. l. 4. c. 6.
(10.) Juxtà Hebræum ita: errores graves circa Pontificatum ejusque officium commiserunt.
(11.) Sic nomen: פנים, quod hic habetur, vertere volui, Josephus dict. lib. 4. de Bell. Jud. c. 12. Phanem nominat, Egesippus l. 4. de Excid. Hierosol. c. 6. Phanim vocat.
(12.) Ita פניאל, quod nomen hic in nostro habetur codice, interpretari volui; Josephus verò & Egesippus loc. alleg. scribunt, quod Phanis iste Samuelis filius fuerit, in Josippi Epitome pag. 217. dicitur פניאל בן שמואל i. e. Phanuel, Phanielis filius, sicuti Munsterus ibidem vertit.
(13.) Vid. Joseph. l. 4. de Bell. Jud. c. 14. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 6. ac Josippi Epitom. p. 217.

רעיד ובוצות ובשוקם וברוכל ומ
ובעורה עד מלאת העיר חללי ומזוקרים
כי אין רחוב ואין שוק ואין צד שאין
שם מלחמה · ויכבד יי כל העם על
הרוצחים ועל בני בליעל כי רבה קטאת
העם עליהם ויחלו להרבותם · ויראו
הפריצים כי אין להם יד להתיצב נגח
העם רשתגרים להרוג ויגשו כלם
אל היכל יי ויסגרו בעדם ויהו שם
בתוך ההיכל · ויהי בראות ענני הברן
הגדול ויהר עדת הפריצים והעם כי נסו
בני בליעל אל ההיכל למלט את נפשם
ויעז ענני הברן את העם לאמר הזילו
לכם ואל תלחמו עמהם בקדש ההיכל
המקודש והמטוהר כדם הרשעים והחללי
בני הבליעל ויחול העם מלחמתם · ויעז
ענני הברן להגיד עליהי שומרי מגדורי
העם מסביב להיכל ועל שער ההיכל
לבלתי תהם לצאת מהיכל · ויהי
מספר השומרי אשר העמיד עליהם ענני
הברן קל שער ההיכל וכביבו ששת
אלפי איש הופסי הרב ותרשא צנות
ורומח ולובשי שריון הכובע וכל מלחמי
מלחמי גבורי חיל · וחשוב ענני מחשבה
לאמר הנה אנשי הבליעל נסגרו את
ההיכל ואין לנו ראוי לשלוח בהם יד
בקרב

urbs plena eſſet cadaverum interemptorum & conſoſſorum, quia nec vicus nec platea nec angulus urbis erat, ubi non certamen committebatur, tandem populi univerſi potentia homicidis iſtis & ſceleratis hominibus ſuperior evaſit, dum indignatione ac Zelo adverſus illos acceenſus (14.) eorum ferociam compeſcere cœpit: graſſatores (15.) itaque, cùm perſpexiſſent, ſe populo, qui ad illos interficiendos promptus erat, amplius reſiſtere non poſſe, omnes ad Templum Domini (16.) profugerunt idque clauſerunt & ibidem ſubſtiterunt; Ananias autem Pontifex & cœterorum piorum hominum cœtus atqve populus, quùm vidiſſent, improbos iſtos homines ad Templum confugiſſe, ut vitam ſuam ſervarent, tunc Summus Sacerdos populo præcepit: deſiſtite, inquiens, nec cum illis pugnate in Templo Sancto & puro, ne illud ſceleſtorum iſtorum hominum ſangvine polluatis, cujus dicto populus obtemperavit & ab oppugnatione Templi deſiſtit. Poſteà Ananias Pontifex juſſit, ut milites, ex populo electi, cuſtodes conſtituerentur, qui Templum ejusque portam circumdarent ac prohiberent, ne quis inde egrederetur; numerus autem cuſtodum, quibus Ananias Pontifex Templum ejusque portam circumſepſerat, fuit 6000. (17.) qui omnes gladiis, ſcutis & haſtis armati, galeis quoque ac loricis induti bellique periti erant milites: dein Ananias, dum ſecum reputavit, homines iſtos ſceleratos Templò concluſos teneri, nec licitum eſſe, ut violentæ manus in Sanctuario Domini illis inferrentur, maximum quoqve populi detrimentum fore,

(14.) Populus ſcilicet Hieroſolymitanus.
(15.) Qui ſeipſos ζηλωτὰς nominabant, uti ſcribit Ioſephus lib. 4. de Bell. Jud. c. 12. Sed reverà erant λῃστικοὶ, ſicuti illi ab eodem Ioſepho dict. l. 4. c. 14. vocantur.
(16.) Interius ſcilicet, ſic etiam Ioſephus loc. citat. vocat ἐσώτερον, nam primum Templi περίβολος ſeptum ſeu atrium populus jam occupaverat contra Zelotas pugnans, prout Ioſephus ibidem refert, conſer. etiam Joſippi Epitom. pag. 218.
(17.) Idem refert Ioſephus dict. l. 4. c. 14. & Egeſippus lib. 4. de Bell. Iud. c. 6. in Ioſippi Epitome ſaltem 600. ſit mentio; ſed errorem ibi eſſe puto.

בקרב ההיכל יי והקר גם כי תפולה גדולה
תהיה בעם יי להמית איש את רעהו
בהיכל יי · וישלח עגני מלאכים אל
יהונתן הגלילי שר הרוצחים ורפריאי
לאמר לו לעשות שלום ביניהי וימאן
יהונתן רפרין לעשות שלום ביני ובין
העם כי שלוש הפריצים אל אנשי אדום
לבא אל ירושלם לעזרתם · ואנשי אדום
היו עזים וקשים מיום היותם וגבורי
מלחמה אך נבגעי היו רחת יד יהודית
כי רבה אותם הרקנום מלך יהודי וימל
אותי ויתן לגבורים עול עבודה לחות
גדודי לשמור יומם ולילה את חומת
ירושלם ויהי העם היו כלם ליהודי
למס · ויהי בשלח יהונתן שר הפריצים
להביא ואל אדום על ירושלם ויבאו
גבורי אדר לילה עשרים ושנים אלף
איש וגבורי מלחמת העזי כלם בכלי
מלחמתם וחלוצי צבא · ויהי כשמוע
ענני הברן הגדול והעם שרוי עמו את
קול מרגה אדום כי בא לילה ויעל ענני
הברון על החומה ויקראם לאמר מי אתם
ומאין באתם ואנה הלכו וישיבהו גבורי
אדום לאמר אחמי אנחנו אנשי

re, ſi in Templo Domini mutua cæde ſeſe contaminarent, legatos miſit ad Johannem (18.) Galilæum, homicidarum & graſſatorum ducem, qui ei diceret, ut pacem iniret; ſed Johannes graſſator mutuam pacem amplecti recuſavit, (19.) quia perditi iſti homines legatos ad Idumæos (20.) miſerant, ut ſibi ſubſidio venirent Hieroſolymam; Idumæi autem robuſti viri ac bellicoſi jam inde ab antiquis temporibus erant & tunc temporis Judæorum imperio ſubditi vivebant; Hyrcanus enim, Judæorum rex, illos perdomuerat ac circumciderat atque id ſervitutis jugum eorum militibus impoſuerat, ut noctu & interdiu mœnia urbis Hieroſolymitanæ armati cuſtodirent; reliquus autem populus Judæis tributum ſolveret. Poſtquam igitur Johannes, graſſatorum princeps, legatos miſerat, ut ab illis Idumæorum copiæ Hieroſolymam accerſerentur, viginti duo millia Idumæorum (21.) noctu Hieroſolymam venerunt, qui omnes armis inſtructi & ad militiam expediti erant; Ananias verò Pontifex & ii, quos ille ſecum habebat, cùm ſtrepitum exercitus Idumæorum, noctu advenientium, audiſſent, ipſe muros conſcendit atque Idumæos interrogavit: (22.) unde venitis & quonam ibitis? cui milites Idumæi reſponderunt: (23.) Idumæi ſumus & ex Idumæa venimus, ut Templum Domini viſitemus ejusque populum ſalutemus, ſicuti aliàs facere conſuevimus; Ananias autem Pontifex illis iterum reſpondit: ve-

אנחנו

runt

(18.) Imò Johannes ille nomine populi ad Zelotas, qui interius templi atrium occupaverant, miſſus fuit, uti refert Ioſephus dict. lib. 4. c. 15. cui etiam Egeſippus l. 4. de Bell. Iud. c. 6. adſtipulatur.
(19.) Ipſe Johannes à populo miſſus concordiæ cauſa ejusdem proditor factus Zelotas ad bellum & ad Idumæos recipiendos hortatus eſt, prout refert Ioſephus loc. alleg. & Egeſippus dict. l. 4. c. 6. conſer. etiam Ioſippi Epitom. pag. 218.
(20.) In urbe Seleucia habitantes, ita habet Ioſippi Epitome pag. 218. conſer. etiam Egeſippus loc. alleg.
(21.) Δύο μυριάδες, i. e. viginti millia fuiſſe refert Ioſephus dict. lib. 4. c. 16. cui etiam Egeſippus l. 4. de Bell. Iud. c. 6. in fin. & Ioſippi Epitome p. 219. conſentiunt.
(22.) Conſentit Ioſippi Epitome pag. 219. Ioſephus verò loc. alleg. ſcribit, Jeſum, qui poſt Ananum alios pontifices ætate antecedebat, ad Idumæos verba feciſſe, conſer. etiam Egeſipp. l. 4. de Bell. Iud. c. 7. & 8. princ.
(23.) Conſer. hic Ioſippi Epitom. dict. p. 219.

אנחנו באים לדרוש את יי׳ וזבלו וגם
לדרוש שלום עמו כמשפטנו לעשו׳
באנו׳ ויען עניני הבנין אותו׳ ואמו׳ לא
כנים אתם׳ ברמיה׳ כי לא באתם לדרוש
את יי׳ ומקדשו ועמו והעזוד להם בי
אם לעזרת יהוען שר הרועים ואנשי
הבליעל באתם והלא נזה לכם לבא
לעזרת יי׳ ומקדשו מעזרתם את הרוצחים
הפרוצים אשר יקשו להרגים ולהורגים
בית יי׳ ועמו וישפכו בעיר יי׳ והקדושי׳
דם צדיקי׳ והטהרים תקים מהנא ובגלל
השעיהם נתחזקו הרומיים עלינו כי לנו
מלחמה מבית עם הפרוצים ומבין עם
הרוצחים וחזק המלחמה עלינו בעיר
מרעת הפרוצים קר אשר אנחנו בי יען
מהנו ביד הרומיים מהרבנו ביד יהודים
כמונו׳ ואם אתם באתם לעזרתם רבית
הנאתכם לי׳ אלהינו עד כי באתם
לעזרת ונאנים ותשעים הרוצחי׳ בעם יי׳
כמו הם בי הכו ברשלים על עם יי׳
כרוצחי נעזרת ויעשו את הכל יי׳ מעון
והעזרי תנה השעי׳ ועתה אתם אבו
באתם לדרוש את יי׳ כדבריכם למה אתם
תעיר׳ בכלי מלחמ׳ ואנחנו לא בגלגלם
סבונו את שערי העיר לבלתי תת אתכם
לבא אל העיר כמעם בפעם רק סגרנו
בכלל כלי המלחמה אשר אתכם שרם
כלי משרות לא ישית לאיש לבא לדרוש
את יי׳ בבלי מלחמה ובבלי משרות כי
אם במשרות וברותות ובמחנות הלא
לוי׳ ועתה אבו הפצו איש לבא אל
העיר

rum haud dicitis, non enim Deum ejusque Templum & populum visitaturi vel opem eis laturi hûc venistis, sed ut Johanni, homicidarum & sceleratorum hominum duci, auxilium feratis; nonne satius vobis erat, Deo ejusque Templo subsidio venire, quàm improbos grassatores adjuvare, qui Sanctuarium Domini ejusque populum funditùs perdere ac devastare conati sunt, quique in sancta Dei urbe justorum, piorum atque innocentum sangvinem effuderunt? propter eorundem improbitatem Romani nobis superiores evadent, dum intùs cum grassatoribus, foris cum Romanis pugnandum nobis erit; bellum autem propter sceleratorum istorum malitiam in urbe adeò contrà nos invaluit, ut sæpè optaverimus, utinam Romanorum potius, quàm Judæorum, eodem, quo nos, genere natorum, manibus periremus! Si igitur sceleris istis opem laturi hûc venitis, sanè graviter in Dominum, Deum nostrum, peccatis, dum istiusmodi sceleratorum & improborum atque homicidarum, qui populum Domini interfecerunt, consortio vos adjungitis; isti enim improbitate sua populum Domini non secùs ac torcularia calcârunt & Templum Domini homicidarum habitaculum (24.) & improborum domicilium fecerunt: si verò jam hûc venistis, ut Dominum quæratis, prout dicitis, cur armis instructi estis? propter vos quidem portas non clausimus, quò minus urbem pro more ingrediamini; sed propter arma, quibus instructi estis, quæ pernicioſa sunt instrumenta, nec cuiquam convenit, ut Deum armis

(24.) Vid. Ieremi. cap. 7. v. 11. & Matthæi, c. 21. v. 13.

העיר לדרוש את יי׳ כדבריכם שלום
באנ׳ השיגו את כלי המלחמה מעליכם
ובאו אל העיר בשלום׳

armis & instrumentis pernicioſis quærat; sed ut donis, laudibus ac celebrationibus illum colat: quocirca si urbem intrare vultis, ut Dominum quæratis, sicuti dicitis, pacatus sit vester introitus, (25.) deponite arma & in pace urbem intrate.

CAP. XXVII.

ויען אנשי ארם ויאמרו אל ענני הבנין
ואל הבהנים והסופרי׳ והשוטרי׳
הנצבים ארו מעל הרחבה לאמר הפרים
אנחנו מנך אדונינו ובספר בעזרנו הבנין
הגדול ומשור כרבי יי׳ וזקני עמו ושופטיו
ושוטרו והנצבי׳ לפניך שם והבהנים
נפלאי׳ בעיניהם מאד מאד אשר נגיד
מדבריכם כי לארבי׳ נרשבנו בקינכם
ולא אביתם להתנו לבא העירה במשפטנו
לדרוש את יי׳ ואשר אמרתם על התנו
הנחים בכלי המלחמ׳ הלא יהיתם בי
אספסנים הקרוב לבא העיר והקדושית
הזאת ואנחנו בשומנו דת תענו כלי
מלחמתנו לבא לעזרתכם ולשמר העיר
באשר עשינו ושמרנו זה ימים רבים׳
אוך עלה על יהיתם כי אנחנו נבא
לעזרת ונושעים והפרוצי׳ אש׳ אתכם
ואנחנו מיום המולנו ומחל אמתנו
לשם יי׳ אלהי ישראל לא שכנו מחוץ
והחזקה ומחזקת׳ ועתה אמרו לנו היש
מצוה

deponite arma & in pace urbem intrate.

Idumaēi autem Ananiæ Pontifici, Sacerdotibus, Senioribus, judicibus & moderatoribus, qui cum illo supra mœnia stabant, respondentes dixerunt: (1.) miramur te, Domine noster ac Pontifex, qui pro nobis apud Deum piaculares victimas offers, ac cæteros miramur sacerdotes Domini, ut & Seniores, judices ac moderatores, qui apud te stant, & mira admodùm videntur nobis verba vestra, dum ex iis, quæ à vobis jam dicta sunt, cognovimus, nos pro hostibus haberi & à vobis ingressu urbis arceri, ne Deum pro more nostro quæramus: nam quod dicitis, nos armis instructos hûc venire, vobis sanè notum est, Vespasianum in procinctu esse, ut urbem hanc sanctam oppugnet; quocirca arma cepimus, ut vobis auxilio veniremus urbemque custodiremus, sicuti jam anteà sæpissimè facere consvevimus; quomodo igitur in animum induxistis vestrum, ut existimetis, nos improbis & grassatoribus, qui apud vos sunt, subsidio venire? certe ex quo circumcisi sumus & nos & patres nostri, ut nomen Domini, Dei Israëlis, coleremus, non recessimus à statutis legis ejusque præceptis: nunc itaque dicite nobis, an aliquod existat præceptum in lege Domini, quod jubeat, ut improbis opem feramus & hujusmodi scelera-

(25.) Bellum deponite & portæ patebunt, inquit Egesippus dict. l. 4. de Bell. Iud. c. 7. in fin.

(1.) Per Simonem, Cathlæ filium, qui unus ex Idumæorum ducibus fuit, prout refert Iosephus lib. 4. de Bell. Iud. c. 16. ubi narratur, quòd Simon iste longè alia, quàm quæ hic adducuntur, verba protulerit, nempe ea, quæ iræ & indignationis fuerint plena, cui etiam Egesippus l. 4. de Excid. Hierol. c. 8. consentit.

מצוה בתחית יי להחזיק ביד רשעי כי
נמנה אחנו אליה לעזר לחטוא כמו
הם חלילה לנו מעשות זה כי כלנו
דבמציאים פה ויהי אנשי ארום עבורי
ליי ולעמי ישראל משמרת חומתו
ומשמרת ביתו ועמי. ויהי הם מדברים
כדברי האלה והנה ענן גדול מאד ובזיק
ואש מתלקחת וחשך ואפלה וקול רעש
גדול מרעיש את הבל ומרעידו ובזיק
יחזקים יוקדים ונוראים מרעישים ומבהלי
כל הראיה ויהיתו כל העם והעבורי עלי
דומה לשמור את דומה מסביב גם
בתוך כל העבים עם ענני דבהן הגדול
ולא יכלו להחזיק להם מעמד ולעמוד
על עמדם עודי וענני דבהן הגדול אנון
לבר לעמור לחביש באותות השמים
הנוראי הנוראים וחשב בלבו לשפוט על
פה הם יחוי אותות הם הנוראי הנוראי
עליהם. וישפוט במשפט מעוקל כי
הקלות הדם דנוראים והברק והרעמי
והרעש והבהר והענני מתלקחת
והחשך והאפלה ויתר האותות הנוראי
דנוראים אי שם כלם ויהי כי הסה
משלחת עזרה מאת יי להלחם בעד עמו
ובעד עיר ובעד מקדשו. וזה המשפט
שפטו גם כל הזקני אשר עמו ולא
ידעו כי כל האותות הדנה היו מורי על
חרבת ירושלם ועל חרבת ישראי ולכן הלכו
כל העם העומדי לשמור את המזרח
ויהי

ferati subsidio veniamus? absit à nobis quàm longissimè facinus istud! omnes quippe, qui hic sumus, ut & cæteri Idumæi Domino ejusque populo inservientes legem observamus Dei ejusque Sanctuarium ac populum custodimus. Interim, dum illi hæc proferebant verba, ecce maxima & densissima nubes, fulgure atque igne permixto coruscans exorta est, (2.) quam simùl caligo, tenebræ & horrendæ vocis fragores comitata sunt adeò, ut omnibus tremor ac pavor incuteretur, grando etiam præcipitans cecidit & immania tonitrua exaudita sunt, quæ cunctis spectantibus horrorem ac metum injecerunt; unde omnes, qui suprà muros stabant, custodes circumcircà, etiam ii, qui cum Anania Pontifice erant, aufugerunt (3.) nec stationem & excubias amplius peragere potuerunt, solus Ananias, summus Sacerdos, forti stetit animo atque terribilia ista cœli ostenta intuitus est eaque secum consideravit causamqve, cur portenta ista tàm horrenda fierent, perpendit ac perverso judicio existimavit, (4.) terribiles illos fragores atque fulgura, ut & tonitrua, turbinem, grandinem, densas nubes igne permixto coruscantes, caliginem, tenebras & cætera prodigia omnia, quæ tunc apparebant, portendere, quòd illa Deus auxilio miserit, ut pro ipsius populo, urbe ac Templo pugnarent: in eadem sententia fuerunt etiam omnes Seniores, qui tunc temporis cum Anania erant; sed valdè errârunt atque ignorârunt, quòd omnia ista signa exitium Hierosolymæ & interitum gentis Israëliticæ portenderent; quocircà omnis quoque populus, qui suprà murum custodiæ causa circumcircà stabat, in domum quisque suam festinavit; ast improbi isti & sangvinarii homines, qui in Templo Domini concluſi detinebantur, cùm viderent

(2.) Idem refert Iosephus dict. l. 4. de Bell. Iud. c. 17. & Egesippus l. 4. de Excid. Hierosol. c. 9. ac Iosippi Epitom. pag. 219.

3.) Confer. hic Iosippi Epitom. pag. 220. & Egesipp. l. 4 de Bell. Iud. c. 9.

(4) Vid. Ioseph. dict. lib. 4. c. 17. & Egesipp. loc. alleg.

ירושלם מתכוב איש לביתו ויהו אנשי
הדמים יהבלעל המגדים בהיכל יי
כי ברוב אנשי הגבא השומרים להם על
שער ההיכל ומבחוץ וגם ברוב העם אשר
היו שומרי עיל ועמדי כי נבהלו ותחמו
ללברח איש לביתו מפחדים מהתלולות
דנוראים דהם ומהברוק והרעמי והרעשי
והרעידים ויקומו הם ויפתחו את דלתות
ההיכל ויצאו מתוכו ולבו דרך שער העומה
בחוץ ואפלה: ויבינו אנשי הדמים
ואנשי הבליעל שהיו בתוך ההיכל ויחזק
עליהם ושריה ימין השמל האין איש מן ה
את דעהו מן החשך ואפלה שהיה אז
בעיר וגם כל זה לא דמה איש ויצא
מדלתות ביתו ויתוצה בכל עיר ירושלם
כי נבהלו העם מפוד ראיותיו הנוראים
הדם והפרחי לא פחדו ולא נבהלו
ויקוי מגיחות בדים ויבואו אל שער העיר
ויפרוץ את ברית השער מבפנים ובאשר
דהיה בחר קיל הרעש וקול הרעם הדי
הם או מהשוקי לשבר הסגעול ואת
בריחיו ולגרום למען לא יבהר קיל השבר
והמהיה בקול הרעש והגרום ובהתרוצ
קילות הרעשי והרעשי הזו גם הם נחתלו
מלשבר ומלהר למען לא ישמע קיל
השבר והמהיה לאיש ויקשו בן קר אש
בחרב ידם ויבבר את מנעולי השעלי
ואת בריחיהם ויפתחו את שעלי ירושלם
ויביאו את ציל האדומי העידה וישמעהו
בכל העיר בלילה הדוא להראות מה יעשו
ואין

derent, quòd non solùm milites (à quibus & ante portam Templi & in illius circuitu obsidione cincti erant) sed etiam custodes, qui suprà muros constituti erant, aufugerint, (nam metum ac timorem illis incusserant horrendi isti fragores, ut & fulgura, tonitrua ac turbines, quibus perculsi in domum quisque suam abierant) apertis Templi portis egressi in tenebris ac caligine ad portam murorum properabant; scelerati autem isti ac sangvinarii homines, qui Templo egressi erant, unà cum Johanne cœrerisque ducibus ad dextram ac sinistram oculos subinde convertebant, quia se invicem præ caligine & tenebris, quæ tunc in urbe erant, videre non poterant, nec quisquam in tota urbe Hierosolyma domus suæ foribus egrediebatur, quia portenta illa horrenda omnibus metum incusserant; soli grassatores isti nec metuebant nec consternati erant, sed serras manibus suis gestabant (5.) & ad portam urbis properabant, iisque vectes & repagula interiora secare incipiebant, nam eo ipso tempore, quò vehemens erat fragor, ac tonitru invalescebat, illi maximè occupati erant (6.) in effringendis seris & repagulis dissecandis, ne scilicèt sectionis & confractionis sonitus præ fragore ac tonitru audiretur; quando autem strepitus, ut & fragores ac tonitrua remittebant, ipsi quoque à frangendo ac secando cessabant, ne quis fractionis & sectionis strepitum perciperet, atq; id tàm diu continuabant, donec viribus prævalentibus repagula & vectes portarum confringerent & apertis Hierosolymæ portis exercitum Idumæorum in urbem introducerent, quò factò tota illa nocte per omnes oppidi plateas vagati sunt, ut viderent, quid sibi faciendum ac quomodo cum habitatoribus urbis pugnandum esset, ut illos perderent ac delerent. Postea in Templum Domi-

(5.) Idem refert Iosephus dict. l. 4. c. 17. & Egesipp. lib. 4. de Bell. Iud. c. 9. ac Iosippi Epitom. pag. 220.

(6.) Cooperatus est illis fragor cœli, ut serrarum sonus non audiretur & tumultus egredientium, prout scribit Egesippus loc. citat.

ארץ ולהמר בישבי העיר עד להשמיד
ולהבריח׳ ויבאו עוד ברוכל יי׳ ויציאו
משם האנשים הרשאים מאנשי הבליעל
ואנשי הרשים ויאספו בלם עם האדומי
וישכעו אליה קם שה יהוה לעם אשר
ולאגדה אתו׳ ויהי בעם יי בלילה ההוא
שמנת אלפים וח״ק איש כלם גבורים
אותו חרב מלחמה מלחמה מלכה אשר
הרגו מדלת העם הרבה מאד׳ ויהי הבקר
אשר וישלוה את יהוה בעשרי העם
ליסתם ביסורי דעם וקשים והקראו את
כשפטי העם ושוטריו ואת שבעים הזקני
אשר לסנהדרין וישיבום במקו׳ המשפט
ואמ׳ שלום יהתנן הגדולי איש הבליעל
ואיש הזמה למה לא תשפטו על העשרי
הלה משפט מות בו דם כרתו ברית עם
מושה והמשי להסגיר בדים את העיר
הקדושה והזאת׳ ובעת הזאה לקחו איש
גדול מגדולי העיר ושמו זכריה׳ והזה
האיש הזאה איש צדקן התמי ותסיד
ונשוב מאר הרא את יי׳ ושוב עם יי׳ ועם
אנשי יהודה עשיר גדול מאד׳ ויאמר
יהוחנן ראש הפרושי׳ עם עזת ופרוצת
כלם אל דוקנים לאמר שפטו על האיש
הזה משפט מות בי הוא היה בעזרת
אדוננו יחזקן למשר ארת העיר הזאת
בדים׳ ובשמוע הכהני׳ והזקנים השופטי
את דברי יהוחנן שר הרוצרי׳ ואת דברי
אנשי הדמים מאנשי הבליעל שהיו אתו
ויכהו

ni reversi cæteros inde homines sceleratos & sangvinarios eduxerunt, sic omnes sese Idumæis aggregârunt ac se invicem jurejurando adstrinxerunt, ut unum constituerent populum & cœtum. Eadem illa nocte 8500. ex populo Domini interfecti sunt, (7.) qui omnes fortissimi milites armisque instructi ac belli periti erant, præter ingentem ex plebe multitudinem ab illis interemptam: dein die illucescente in divites populi manus injecerunt eosque acerbissimis cruciatibus affecerunt, judices quoque populi ejusque moderatores unà cum septuaginta Senioribus Synedrii convocârunt (8.) atque illos in loco judicii collocârunt; tunc Johannes Galilæus, homo iste nequam & sangvinarius eosdem sic allocutus est: cur divites illos ad mortem non condemnatis, qui fœdus cum Romanis inierunt, ut urbem hanc sanctam illis traderent? Eodem tempore primarius quidam vir, nomine Zacharias, (9.) vir justus, integer, pius, valdè probus, Dominum timens, Deoque & hominibus acceptus idemque prædives captus est, quò factò Johannes, grassatorum dux, cum cœtera hominum sceleratorum caterva Seniores ita allocutus est: condemnate virum istum ad mortem, quia cum hostibus nostris conspiravit consiliumque dedit, ut urbs ista illis traderetur; Sacerdotes autem ac Seniores judices cùm hæc Johannis, grassatorum principis, ut & cœterorum sceleratorum ac sangvinariorum hominum, qui cum illo erant, dicta audissent & cognovissent, Zachariam innocentem atque internati criminis coràm Deo insontem, ab illis ad mortis supplicium deposci, infletum ac gemitum maximum eruperunt propter virum illum, nec à planctu ac fletu cessaverunt: ast Johannes, vir iste nequam & sangvinarius unà cum sociis

(7.) Consentiunt Iosephus, Egesippus, & Iosippi Epitome loc. alleg.

(8.) Idem refertur in Iosippi Epitome pag. 220. & apud Egesippum l. 4. de Bell. Iud. c. 10.

(9.) Is erat Baruchi filius, prout scribit Josephus l. 4. de Bell. Jud. c. 17. vid. & Egesippus l. 4. de Excid. Hieros. cap. 10. ac Josippi Epitom. pag. 221. confer. etiam infrà h. lib. c. 32. n. 24.

ויכהו כי דם בבקשים למות את ויכהו
על לא חמס בכפיו ומרשעתו וכה לו׳
שוד ישראל ויבבו האנשים מאד מאד
ואמרו עד לא חולל מן הבכי אשר בבו
עליו׳ ויהא יהדען איש הבליעל ואיש
הרמים ויעיז עמי כי הכהנים וזקני
בוכים על זכריה ולא ירד להמיתו
לראותו איש צדיק ונשא שאים
יהודען ויעיז הבמרים ימות וכריהו תבכו
עליו הבשרה יבוא הבל ומי לו תנודו
כה יעשה לנו אלהים וכה יוסיף אם כה
העשו לנו כמשפטיכ׳ אם לא נמלוה יד
בבנו ראשונה ואנחנו נשפטו את משפטי
עם יי׳ כרצונכו ויעמו או אנשי הבליעל
ואנשי הרמים את פנידם ויקחו ארת
זכריהו מקרב הבראי והקבי והשופטי
וישיבוהו מחת המשפט ויעליהו עמרם
ויעלהו על ראש מגדל הזאטה הפונה
קדמה ושלכהו משם לארץ ויפול
זכריהו מטעל לחומת את יכהו עמק
וישפטהו ויקיא׳ ויאמר הכהנים והזקנים
השופטי מוה יהוהו הישפט ומהר הפרשי
אנשי עשהו ויכהלו מדם כי אמר יהוחן
הדעות הרשע זאת בבל רבהו והזקני
והשופטים אם לא השמהו את כל אשר
נבא

sociis suis, videns, quòd Sacerdotes ac Seniores Zachariam deferent nec eum ad mortem condemnare vellent, quia justus erat & innocens, dixit: num Zachariam, nondum exstinctum, defletis? an, priusquam ille mortis dolores sentiat, planctum emittitis? Per Deum immortalem (10.) si hoc modo judicium nobis exercere vultis, nos præ cæteris omnibus violentas vobis manus injiciemus ac judicia populi Dei pro arbitrio nostro instituemus: tunc improbi isti homines ac sangvinarii Zachariam è medio Sacerdotum & Seniorum judicum pervicaci animo ac fronte perfricta abstraxerunt, & è loco judicii abductum suprà verticem turris, orientem respicientis, constituerunt atque inde in terram præcipitârunt (11.) qui, cùm è muro cecidisset, ad fines usque vallis Josaphati provolutus ibidem mortuus est, qvo facto ingens timor ac metus sacerdotibus & Senioribus judicibus à Johanne isto impio & à cæteris ejusdem factionis grassatoribus incussus est, Johannes enim cunctis Sacerdotibus & Senioribus judicibus dixerat: nisi eos omnes, quos ad vos ducemus, pro lubitu nostro judicaveritis, notum vobis sit, quòd eodem, quo Zacharias, mortis genere peituri sitis. (12.) Per idem tempus à sceleratis istis etiam compreheusus est vir justus, dives & gratus omni populo Hierosolymitano, nomine Gorinion, (13.) vir ille fortis belliqve peritus, simul & prudens, sapiens, probus atque integer fuit, qui ab initio omnia bella contrà gentes, Hierosolymam op-

pugnan-

(10.) Juxta Hebræum ita: sic faciat nobis Deus & sic addat, vid. quæ suprà h. lib. 6. c. 18. n. 9. & c. 23. n. 2. notata sunt.

(11.) Josephus dict. l. 4. de Bell. Iud. c. 19. scribit, duos ex Zelotis maximè audaces Zachariam interfectisse ejusque corpus in subjectam vallem præcipitasse, cui etiam Egesippus l. 4. de Excid. Hieros. c. 10. consentit, in Iosippi Epitome p. 222. eodem ferè, quo hic apud autorem nostrum, modo scribitur, quòd Iohannes Zachariam è medio judicum eduxerit & super murum ducens eundem in vallem Josaphat præcipitem egerit.

(12.) Idem refertur in Iosippi Epitom. pag. 222. & seq.

(13.) Hebr. גוריון, sic in nostro codice, γραῖος nominatur à Josepho dict. lib. 4. de Bell. Iud. c. 20. ab Egesippo autem l. 4. de Excid. Hieros. c. 10. vocatur Gorgon, Josepho ferè consentit Josippi Epitome p. 222. ubi dicitur גורין i.e. Gorion.

pugnantes, fuſcepta, prompto geſſerat animo, is ipſe, quotiescunque gentes ad prælium adverſùs Judæos ineundum appropinqvaverant, iisdem obviam ire magnaque illas clade afficere & in fugam verſàs à Judæorum cervicibus depellere conſveverat; qvocircà totum ejus corpus vibicibus & cicatricibus deformatum erat, facies quoque ac caput gladiorum haſtarumque ictibus & plagis ob aſſidua prælia, quæ pro Templo Domini ejusque populo inierat, plena erant, (14.) is, dum Johanni, tyranno, cujus jam mentio facta eſt, obtemperare ejusque factioſis hominibus ſeſe adjungere noluit, ejusdem mandatò à graſſatoribus comprehenſus & ad ipſum deductus fuit, hunc Johannes iſte improbus ſic allocutus eſt: præcipe domui tuæ (15.) ac Domino peccata tua confitere, quia mortis reus es; his dictis ipſe à Johanne & à graſſatorum, qui cum illo erant, caterva extra urbem tractus fuit, ut ibi interficeretur, ne in urbe ob mortem ejus tumultus excitaretur, nam omnes incolæ urbis illius amici erant ejiq; benè cupiebant: Gorionion autem coràm illis procidens ac ſupplex lachrymis profuſis eosdem ſic compellavit: quandoquidem me innocentem morte afficere decreviſtis nec ab ultima iſta neceſſitate memet ſervare vultis (quanqvam coràm Deo ac vobis mortis non ſim reus idque vobis probè notum ſit) unum iſtud ſinite quaſò vos exorem, atque illud mihi beneficium exhibete, ut corpus meum ſepulturæ, ubicunque vobis viſum fuerit, tradatis, (16.) hac in re benevolentiam veſtram in morte mea experiar; ſed illi reſpondentes ei dixerunt: ſi te interfeciſſemus nec ullæ

(14.) Joſephus loc. alleg. iſta, quæ hic de Gorionione referuntur, de Nigro Peraita cujus ſuprà h. l. b. c. 11. n. 2. mentio facta eſt) narrat, vid. & Egeſipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 10. conſer. etiam num. 16. h. cap. ibique not.

(15.) Id eſt: ultimam voluntatem ſeu teſtamenti ordina & ad mortem te præpara, conſer. Eſai. cap. 38. v. 1.

(16.) Hæc de Nigro Peraita, non de Gorione refert Joſephus l. 4. de Bell. Jud. c. 20. cui etiam Egeſippus l. 4. de Excid. Hieroſ. cap. 10. conſentit, conſer. Joſippi Epitom. pag. 222. & num. præced. 14. ibique not.

la ſepulturæ à te facta eſſet mentio, corpus tuum humo contexiſſemus, id enim noſtrum erat propoſitum; jam verò, quia id à nobis petiiſti, ſepulturâ te interemptum privabimus ac corpus tuum volucribus cœli & beſtiis terræ in agrum projiciemus: ſic Gorinion beneficium iſtud, quod ſolum & ultimum ab illis petierat, impetrare non potuit; ſed à Johanne tyranno interfectus & interempti cadaver beſtiis agri projectum fuit, quo facto illi in urbem reverſi ſunt.

CAP. XXVIII.

VEſpaſianus autem, Romanorum princeps, cùm in procinctu eſſet, ut Hieroſolymam veniret, Cæſareæ caſtra locavit, (1.) ubi militibus ſuis omnibus cibum atque frumentum, ut & auri argentique vim maximam diſtribuit ac multos dies ibidem commoratus eſt; nam, cùm de inteſtino Judæorum bello, quod Hieroſolymis exortum erat, certior eſſet factus, ipſe populo ſuo dixit: non acceleranda nobis eſt Hieroſolymæ oppugnatio; (2.) ſed expectandum eſt, donec incolæ urbis ſeiplos conficiant & unusquisque fratrem, ſocium atque cognatum ſuum interimat, forſitàn hac ratione illorum ferocia & ſuperbia concidet, cùm viderint, ſe & bello, quod ipſi inter ſe gerent & ſiti ac fame, quibus à nobis prementur, conſumi; Veſpaſianus enim omnibus conſiliis bellicis optimè inſtructus erat, ac conſilium iſtud non ei ſolum, ſed etiam mili-

(1.) Conſer. Egeſipp. l. 3. de Bell. Jud. c. 22. & l. 4. c. 11.

(2.) Vid. Joſeph. l. 4. de Bell. Jud. c. 21. & Egeſippus diſt. l. 4. c. 11.

militibus ejus valdè utile fuit, quapropter diutius Cæsareæ, cum exercitu suo subsitit: populus autem Hierosolymitanus cum Johanne ejusque militibus, qui sese ad illum congregaverant, eò usque pugnavit, donec innumeri ex populo partim gladiis interempti, partim ficis ab improbis grassatoribus confossi caderent, etenim nonnulli ex sceleratis istis grassatoribus sicas vestibus suis occultabant (3.) ac si quis ex grassatoribus istis viro cuidam probo, qvem odio prosequebatur, occurrebat, is sicâ sub vestimento occultatâ repentè illum confodiebat, ita, ut percussus statim in loco illo procidens moreretur nec quisquam scire poterat, qvisnam illum percussisset: sic multi ex populo interibant ac plures à sicariis istis, quàm à Romanis in prælio interfecti sunt, donec pauci ex populo superstites remanerent. Per eosdem dies Johannes homicida ac sangvinarius vir copiâs militum, quos penes se habebat, ex urbe Hierosolyma misit, à qvibus oppida, quæ cum Vespasiano pacem inierant, capta & eversa sunt, omnesque tàm Judæi, quàm Romani, qvicunqve ibi deprehendebantur, interfecti sunt, posteà ipse copias, à se præmissas, secutus eisdem sese adjunxit & qvicqvid divitiarum in urbibus istis inventum fuit, deprædatus est, urbem qvoqve Gadaram, (4.) qvæ trans Jordanem sita erat, ceperunt eamqve inhabitârunt. Eodem tempore omnes incolæ urbis Hierosolymitanæ tàm Sacerdotes, quàm Seniores (5.) cæterique ex populo legatos ad Vespasianum miserunt & pacem ac fœdus ei obtulerunt dicentes: succurre atqve opem fer nobis, qvia Johannis & cæterorum, qvi cum illo sunt, homicidarum & sceleratorum improbi-

בעצור ואת לו ולעמו מאר מאר׃ וישב
הוא עם עמו בקסריה ימים רבים והעם
אשר בירושלם נלחמו עם יוחנן ואנשיו
אשר נקהלו אליו עד אשר נפלו מן העם
חללים רבו לאין מספר ומרב נפלו
הרוגי מרב וכרם נפלו מרוקרי בסכיני
הרוצחי׳ הרשעים המתציעם כי מקרוב
הפחיצי׳ הרגואי׳ דרך אורחים איש טכין
תחת בגדיהם וסתרוהו אותו תחת מרוצי׳
והוה באשר יקלב הפרץ פתאום אל
הצדיק והטבח תחת בגדיו נעלם וידקרהו
איש הכלועל לצדיק ויפול במקומו וימות
שם ולא הוית יודע הצדיק מי הכהו
ויפלו מן העם באלה וכאלה רבי רבים
ויותר מאשר נפלו במלחמות הרומיים עד
אשר לא נשאר מהם כי אם מתי מספר׳
ויהי בימי ההם וישלח יוחנן הרוצח
ואיש הרשים ויהל מירושלם ואנשי
המלחמה אשר אתו וילכדו הקיים אשי׳
הישלימו עם אספסינוס וישתחוים ויבי
בהם כל הנמצא בם מן היהודים ומן
הרומי׳ וילך גם הוא אותה׳ או ויעזרם
על נכה ויקע את כל רוכש רעיהם
הרשם וילכדו גדרה אשר בעבר הירדן
וישבו שם׳ בעת הזאת שלחו כל יושבי
ירושלם הנכרים ויזקני יותר העם אל
אספסינוס דברי שלום ובריח את לאמר׳
הנה׳

(3.) De sicariis suprà lib. 5. c. 45. n. 36. & 37. aliquid dictum est, confer. Egesipp. lib. 4. de Bell. Jud. c. 13.

(4.) Hebr. גדרה ita hic pro גדרה i. e. Garara, legendum puto, nempe Daleth pro Reich, facili unius literæ mutatione, cui lectioni consentientem habeo Josephum lib. 4. de Bell. Jud. c. 25. confer. n. 6. h. c. p.

(5.) Josephus loc. alleg. scribit, Judæos quosdam ex urbe Hierosolyma fugientes Vespasianum solicitâsse, ut ad urbem accederet & laborantibus civibus succurreret, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 222.

הגר יוך לנו לעזרתנו כי רבה רעת יוחנן
ורעת האנשי׳ הרוצחים אנשי רבליעל
אשר עמו וישוחתו בעיר האלהי׳ עם רב
לאין מספר׳ וישלחו גם אנשי גדרה אל
אספסינוס בדברי דאל לאמ׳ אם רעוך
למשול בארץ יהודה וירושלם משלה
תיקה אשר לא תומר קמץ נא לעצתנו
ובואה אלינו ואל העמוד בי אתנו פרי׳
יוחנן ואנשיו הרשעים הפרוצי׳ וישוחטהו
ברשעתם ויכלו את כל אשר מצאו אחנר
מארם ער בדמה וישלו כנו ובנשיו
וכל אשר לנו ורגם עמדי עליו
לראבידנו ולכלחינו לבלתי השאיר לנו
שריד ופלטה בארץ ואם תבוא אלינו
והחזק את׳ עם חילך ואנחנו עם אנשינו
מבחי׳ ונכלם ונשחית׳ והיית לאזן לנו
ואתר הלך אל ירושלם באין שמן ואין
פגע רע כי גם כל יושבי ירושלם רוצי׳
לעבוד אותך ולרוות הרת משלת
הרומי׳ ואנחנו והם בעצה אחת על
כבה׳ וכשמעו אספסינוס את דברי אנשי
גדרה וילך אליה׳ לעזרתם ולא פנה
ללבת אל ירושלם׳ וכעת ההיא היגר
ליוחנן ואנשיו אשר היו שם כי אספסינוס
בא עליה׳ ויכו את כל העם אשי בגדר
ויאסו מהע׳ לברוח וישמ׳ את פניהם
לברוח היקרה וישמע אספסינוס כי רב
מהמי דרך העקדי וישלח אחריה׳ את
פלגי

probitas nimium excrevit, innumeri qvippe ex populo in urbe Dei ab illis occisi sunt; Gadarenses qvoqve (6.) ad Vespasianum legatos miserunt, qui dicerent: si in terra Judaica atque Hierosolymis firmum imperium, quod auferri non possit, obtinere vis, consilio nostro obtempera, veni ad nos quàm celerrimè, nec cunctare, nam Johannes iste & scelerati grassatores, qvi hic sunt, improbitate sua nos opprimunt & qvidqvid apud nos inveniunt, tàm homines, quàm jumenta, perdunt, atqve in nos uxoresque nostras & in omnia bona nostra dominatum exercent, atqve id unicè agunt, ut nos funditùs perdant ac deleant nec ullam nobis salutis spem & refugium in terra relinqvant, si itaque nobis auxilio venire cupis, cum instructo venias exercitu foris; nos autem intrà urbem cum militibus nostris adversùs grassatores istos pugnabimus eosque delebimus ac perdemus; hac ratione Dominus noster evades atque urbem Hierosolymam sine ullo adversario feliciter intrabis, quia omnes incolæ urbis tibi obtemperare & Romanorum imperio subjecti esse volunt atque nostrûm omnium hac in re una est voluntas atque sententia. Vespasianus igitur, cùm ista Gadarensium dicta audisset, ad opem iisdem ferendam festinavit, omissô interim Hierosolymam veniendi proposito. Per idem tempus Johanni & militibus, qui apud illum erant, nunciatum est, Vespasianum sibi proposuisse, ut ipsos aggrederetur, quô cognitô principem populi Gadarensis (7.) interfecerunt atqve ex oppido egressi in sylvam profugere secum constituerunt; ast Vespasianus, cùm percepisset, illos fugam versùs sylvam capessere, ad perseqvendum eos misit Placidum (8.) exercitûs ducem, qvi illos assecutus

(6.) Vid. Joseph. l. 4. de Bell. Jud. c. 25. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hieros. c. 14. ac Josippi Epitom. pag. 222. & seq. confer. etiam num. antec. 4. ibique not.

(7.) Dolesum vocat Josephus dict. lib. 4. cap. 25. Dolosum nominat Egesippus l. 4 de Bell. Jud. c. 14.

(8.) Hebr. פלגיהם sive פלגיהם, ita hic nomen restituere volui, secutus Josephum l. 4. de Bell. Jud.

פולגותם שר הדחל וישיגם ויך בדם
מכה גדולה מאד · וישב פולגותם מרדפת
אותו הביתה אשר עם יוחנן האבור
ובשובו דיך גדיה ויעמ' על שפת הירדן
עם רב מולדת הארץ ויחי מבקשי
לעלות את יהושלם להכלם עמהם
וילחץ אותם אל הנהר ויך מהם שלשת
עשר אלף איש ויתר העם נפל בידן
ויתרתו במים תשעי ושנים אלף איש
מף ונשים וגם טאן לאין מספר עד אשר
נסתם שטף הירדן מרוב הפגרי מגבלת
האדם והבהמה · ויהרתבו מי הירדן
לאחת מגבולם אל הבקעות ואל השדות
הנה והנה כי סתמו הפגרי ונבלי ההרוגי
ארת ויכר בעד הירדן מלשוף מימיו
במשך במשפטו · ואותי זה התעברו המי
על סהום הפגרי ונבלות ויגרפו כל
הפגרי הדם וכל הנבלי אל יב סהום
הוא יב ודמר ונקר גם כן ים המלח
ויבסו פגרי המתי יהודי הירדן מרוב
גבלת

secutus maximam iisdem cladem intulit; posteà, cùm à grassatorum, qvi penes Johannem erant, persecutione reversus esset ad viam, quæ Gadaram ducit, ingentem ipse ex plebe multitudinem apud litora Jordanis (9.) deprehendit, qvæ Hierosolymam ire sibi proposuerat, ut simùl cum illis (10.) evaderet; ast Placidus eos ad flumen compulit & 13000. ex iisdem interfecit; (11.) cœteri autem in Jordanem ceciderunt ac 92000. tàm viri, quàm mulieres ac parvuli, (12.) præterea oves innumeræ in aqva perierunt adeò, ut cursus Jordanis ob cadaverum, tàm hominum, quàm pecorum, multitudinem obstrueretur atque Jordanis aqva exundans ripasque excedens in proximas valles atque agros hinc inde sese diffunderet, nam interfectorum corpora & pecudum cadavera aqvam Jordanis obstruxerant, ne consvetum teneret cursum: dein aqva, propter cadaverum obstructionem intumescens, omnia ista corpora ad mare, (13.) Sodom, (14.) quod luteum & salsum (15.) dicitur, devolvit, ripæ quoque Jordanis cadaveribus tàm hominum, quàm pecudum, utrimqve oppletæ ac tectæ fuerunt. Posteà Vespasianus castris motis in Idumæam pergit ibiqve duas urbes munitas, qvarum altera Legrith, (16.)

Jud. c. 25. & Egesippum l. 4. de Excid. Hieros. c. 14. nam גולגרום, quod in nostro codice hîc habetur, corruptum est, confer. Josippi Epitom. p. 223. & suprà h. lib. c. 25. n. 14.

(9.) Vid. Joseph. loc. alleg. & Egesippus dict. l. 4. c. 15. unde autem Jordan oriatur & ubi sese exoneret, vid. inter alios etiam Tacit. Histor. l. 5. c. 6. n. 4.

(10.) Nimirum grassatoribus, qui apud Johannem erant.

(11.) Consentit Egesippus loc. citat. & Josippi Epitom. pag. 224. Josephus verò loc. alleg. scribit 15000. Judæos interfectos esse.

(12.) Idem refert Josippi Epitom. dict. pag. 224. sed Josephus loc. citato numerum non refert.

(13.) Hujus maris descriptionem vid. inter alios apud Justinum Histor. lib. 36. c. 3. & Tacitum Histor. l. 5. c. 6. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 224. & n. seq. 15.

(14.) Regionem illam describit idem Tacitus dict. l. 5. c. 7.

(15.) Hebr. המלח ים, sic in nostro codice, Josephus dict. lib. 4. c. 25. circà fin. scribit, interemptorum & subnersorum corporibus lacum Asphaltitem oppletum fuisse, hujus lacus descriptionem vid. præter autores num. antec. 13. adductos, etiam apud Egesippum l. 4. de Bell. Jud. cap. 16. & 18. & Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa c. 5. & Ejusd. Chorograph. Marco præmissa c. 2. §. 3.

גבלת אדם ובהמה · ויהי אחרי כן ושע
אספסינוס משם וילך אל ארץ אדום
וילכד שם שתי ערי בצורות שם השתר
לגרש ושם השנית כפר תוך יך מושבי
העיר החם עשרה אלפי איש ויתר שבה
בשבי · ושע משם וילך אל תשת גדי
וילכדה הוא חפת גדי אשר בה מעינות
המים החמים אשר מהם יוצאות מעינות
חמי העיד טבריה והם שרשי כל המעינות
החמי אשר בכל הארץ לפי משפט
יודעי טבעי הארץ והדעתים בכתבים ·
ויעתק משם ויבא אל שומרון ולכדה
ומשם בא אל יהודי ולכדה ויהל לכנות
את כל העדי אשר לכר ולכנן את
התמרות אשר להם ולחות אנשי מלחמי
ושומרי להיותם עוד לעור בלכתו לצור
על יהושלם ועש כן ויבן את הערים
הרם

(16.) altera Caphertoch (17.) dicta fuit, in suam redegit potestatem, ac decem millia hominum, urbes illas incolentium, interfecit; reliquos autem in captivitatem abduxit: dein oppidum Hamath Gadi, (18.) aggressus est atque illud subegit, hæc est urbs illa, ubi fontes aquarum calidarum scaturiunt, ex quibus aqvæ calidæ (19.) urbis Tiberiensis (20.) oriuntur atque istæ sunt scaturigines omnium fontium calidorum totius orbis secundùm Physicorum & Astronomorum opinionem. (21.) Inde ad urbem Samariam (22.) pergens Vespasianus eandem cepit, posteà castris motis ad oppidum Jericho (23.) venit idque in suam redegit potestatem; Vespasianus autem omnes urbes devictas ædificare earumque muros restaurare cœpit, militum quoqve præsidia & custodias iisdem imposuit, quò sibi essent subsidio, si ipse Hierosolymam veniret, ut illam obsidione cingeret: dein Vespasianus, cùm id fecisset atque urbes illas pro lubitu suo ædificâsset earumque mœnia refecisset, castris inde motis Cæsa-

(16.) Hebr. לגרש, ita nomen istud, quod hic in nostro codice habetur, vertere volui, Josephus dict. l. 4. c. 26. scribit, duos vicos: Betarim (al. Begabrim) & Caphartobam (al. Caphartophan) à Vespasiano captos ibique plus, quàm decem millia hominum interempta esse, Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 16. vicos istos vocat Ligarum & Capartorem, vid. num. seq. 17. ibique not.

(17.) De villa Caphar Tebi vid. inter alios Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa cap. 18. confer. & num. antec. 16.

(18.) Hebr. חמתי גדי, sic in nostro codice; rectius autem, ut puto, legitur חמת גדר i. e. Hamath Gadar, confer. id. Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa cap. 74. & Ejusd. Chorograph. Lucæ præmissa cap. 4. Sect. 3. Josephus l. 4. de Bell. Jud. c. 26. scribit, Vespasianum ad urbem Ἀμμαθοῦν rediisse, Amathunta nominat Egesippus lib. 4. de Excid. Hieros. c. 16. ac scribit, Græcè vocati Thermas propter aquas calidas ibidem scaturientes, vid. num. seq. 19. ibique not.

(19.) De Thermis Tiberiadis, vid. inter alios Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa dict. cap. 74. & Chorog. Lucæ præmiss. cap. 4. Sect. 3. R. Salomo ad Genes. cap. 8. v. 2. etiam meminit חמי טבריא i. e. thermarum Tiberiadis, confer. etiam num. antec. 18. h. cap.

(20.) De hac urbe Tiberiensi vid. Id. Joh. Lightfoot. in Chorograph. Matthæo præmissa c. 72. & 73. Idem cap. 81. in dict. Chorograph. refert, quomodo & quando Talmud Hierosolimitanum in urbe illa conscriptum sit.

(21.) Hanc opinionem valdè dubiam puto eamq; Physicis discutiendam relinquo.

(22.) Josephus dict. l. 4. c. 26. nominat Σαμάρειαν, confer. Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 14. & c. 16.

(23.) Idem refert Josephus dict. l. 4. c. 26. in fin.

ream (24.) reversus est, ut universum exercitum omnesque copias suas ibi contraheret & Hierosolymam obsideret eamque oppugnaret; (25.) sed dum ille in eo erat, ecce legati ad ipsum venerunt ex urbe Roma, dicentes: mortuus est Nero, Cæsar Romanus, qui, dum in agris venationi operam dedit & unà cum principibus suis feras confectatus est, igne cœlitùs delapso (26.) interiit; ei successit Galba & imperio Romano solùm anno (27.) præfuit, qvo nondum finitô principes Romani propter æmulationem imperii illum percusserunt (28.) atqve interfecerunt eique in imperio substituerunt Vitellium (29.) virum stolidum, improbum, crudelem & ebrium, (30.) cui haudquaqvam regnare, multo minus imperio Romano præesse conveniebat; omnes autem principes, qvi majestatis Imperii Romani conservandæ causa Vespasianum tunc temporis comitabantur, cùm legatorum illorum verba audissent ac vidissent, Neronem Cæsarem plagâ divinitùs immissâ (31.) periisse & Romanos ei Galbam successorem substituisse ac mox eundem primo imperii anno è medio sustulisse, deinde illos Vitellium, virum improbum, sceleratum (32.) & ebrium,

& c. 17. vid. etiam Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 16. & 17. ubi urbis illius descriptio habetur.

(24.) Consentit Josephus dict. l. 4. c. 29. & Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 20.

(25.) Vespasianus enim fortunâ famaque & egregiis ministris intrà duas ætates cuncta campo-rum omnesque præter Hierosolyma urbes victore exercitu tenebat, inquit Tacitus Histor. lib. 5. c. 10.

(26.) Idem refertur etiam in Josippi Epitome pag. 224. sed longè aliud mortis genus describit Suetonius in vita Neronis cap. 49. confer. etiam Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 20.

(27.) Suetonius in vita Galbæ cap. 23. scribit, illum mense imperii septimo periisse. confer. Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 21. & Josippi Epitom. pag. 224.

(28.) De morte Galbæ vid. Id. Sueton. in ejus vita cap. 19. & 20. ac Joseph. l. 4. de Bell. Jud. c. 33. & Egesipp. loc. alleg.

(29.) Ita hic ויטליו, quod nomen in nostro habetur codice, interpretor; omissus autem est hoc loco Salvius Otto, imperator, forsitàn ideò, quia brevi tempore nimirum duobus & nonaginta diebus imperio præfuit, sicuti Suetonius in Ejus vita cap. 11. scribit, confer. etiam Joseph dict. l. 4. c. 29. & c. 33. atque Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 24.

(30.) De Vitellii luxuria & commessationibus vid. Idem Sueton. in ejus vita cap. 13.

(31.) Nimirum igne cœlitus delapso; quod tamen veritati historicæ non convenire suprà h. c. n. 26. probatum est.

(32.) Qui nequior superioribus Imperatoribus quasi fex resederat, prout scribit Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 26.

um, Imperatorem declarâsse, valdè irati sunt (33.) maximumqve dolorem ex legatorum illorum dictis conceperunt atque eis dixerunt: an nulli amplius supersunt principes & magnates, qui Imperio Romano ac Cæsarea majestate digni sint, dum in ebrium contulistis imperium eumque Cæsarea majestate honorâstis, atque imperii Romani dignitatem contemptui expostistis? cur non Imperatorem fecistis hunc, qui apud nos est, principem Vespasianum, virum fortem, strenuum, prudentem bellique peritum, qui maximas & munitissimas urbes cepit atqve multas validasque gentes ut & reges potentissimos Romanorum imperio subjecit? qui in militia consenuit, (34.) ut imperium nostrum augeret idqve majus redderet, ac fines Romanæ ditionis latius propagaret, qvi præter fortitudinem, prudentiam & sapientiam, consiliorum quoque dandorum peritiâ optimè instructus est, quibus bella feliciter administravit nec eventus consilia ejus destituit, quocirca aut Vespasianus aut alius ei similis à vobis eligendus fuisset imperator; sed quia ejusmodi vir apud vos inventus non est, imprudenter sanè fecistis, quòd hominem nequam, stolidum atque ebrium imperio Romano præfecistis; Deus autem rectorem & moderatorem eliget, Romanorum imperio & majestate dignum. Posteà omnes Romani principes, qui circà Vespasianum erant, consilium inierunt, ut illum facerent Cæsarem eumque Romanorum imperio præficerent; itaqve omnes unanimi consensu & consilio Vespasianum adeuntes dixerunt: Tu nobis imperabis, tibi enim Romanorum convenit Imperium, ejusmodi vir, qualis tu es, nos gubernet & Cæsaris munere fungatur, nunc igitur impera nobis, prout tibi visum fuerit; tuum erit, præcipere, nostrum verò, præcepta exeqvi; ast Vespasianus illorum dictis obtemperare & imperium, ab eis obla-

(33.) Vid. Joseph. l. 4. de Bell. Jud. c. 36. & Egesippus loc. alleg.

(34.) Confer. hic Josephus & Egesippus loc. citat.

tum, accipere noluit: (35.) tunc illi vehementius instare atqve urgere cœperunt & eundem in sellâ collocârunt Imperatoria regiumque diadema atqve Cæsareum insigne ipsius capiti imposuerunt; sed ille manum admovit, ut regium diadema capite suo detraheret, quia Imperium & dignitatem Cæsaream admittere recusavit; tunc Romani strictis gladiis eundem circumstantes (36.) dixerunt: impera nobis nec imperium respue, nam si id recusaveris, ferrô interibis. Vespasianus igitur, animadvertens, eorum esse propositum, ut se vi cogerent ad imperium suscipiendum, atque illos perniciem sibi & interitum minitari, si illud detrectaret, tandem metu mortis adactus Imperium ac potestatem Cæsaream susceptit, quô facto omnes ei milites juramentum præstiterunt; ipse verò pactum cum illis iniit, fidemqve suam interposuit, sicuti Cæsarum mos est, atqve ita in solio sedit Imperatorio, ut Cæsar esset & rex regum. (37.)

CAP. XXIX.

PEr eosdem dies bellum in urbe Hierosolyma indies magis magisque crevit, ac multum sanguinis ibi effusum fuit propter Johannis, hominis perditi ac grassatorum principis, improbitatem, & ob cœterorum ducum, qvi illum seqvebantur & latronibus sanguinariis præerant, malitiam, qvorum propositum erat atqve consilium, ut urbem Domini ejusqve populum perderent. Eodem tempore vir qvidam sanguinarius ac neqvam ex nobilibus populi

(35.) Idem refert Josephus dict. l. 4. de Bell. Jud. c. 36. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 16. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 224.

(36.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

(37.) Priusquam autem honorem illum induceret Vespasianus, in Ægyptum festinavit ejusque urbem primariam Alexandriam occupavit, sicuti scribit Egesippus dict. l. 4. c. 26. & 27. ubi etiam ubis illius descriptio habetur.

populi Judaici, Simeon (1.) nomine, Hierosolymis fuit, hic iisdem, qvæ Johannes Galilæus, latronum princeps, posuerat, vestigiis insistens sanguinem innocentem effundere, bona rapere ac prædam in urbe Hierosolyma facere cœpit; is ipse, cum paulò antè ab Anania, Pontifice, honoribus evectus & dux constitutus esset Hierosolymis, eidem adversarius evaserat, Ananias autem, Summus Sacerdos, posteà superior factus illum urbe expulerat. (2.) Posteaqvam igitur urbe egressus est, ipse levissimo qvoqvé adsumpto latronum turbam sibi adjunxit, qvia secum reputavit, nisi improbos istos mihi socios abhibuero, non potero vindictam sumere de Anania Pontifice ejusque asseclis, qvi me cum infamia & dedecore Hierosolymis expulerunt, qvæ sanè ignominia viro, qvalis ego sum, minimè toleranda est, ut is magistratu & honoribus spoliatus furis atqve raptoris more vivat nec amplius dominetur qvocircà omnes tàm Judææ, quàm Galilææ urbes pervagatus est & in illarum plateis præconis voce proclamari jussit, ac literas ad eos, qvi præsentes non erant, misit (3.) in hanc sententiam: quicunqve dominum suum deserere vult aut qvisqvis vim passus & in terra sua oppressus est, aut quicunqve servus libertatem quærit aut quisquis rebellis ac refractarius est patri suo sive regi ejusve judicio, aut qvicunqve ære alieno gravatus est aut metuit, ne propter sanguinis innocentis effusionem in judicium trahatur ac propterea per sylvas & montes solus vagatur, aut quicunqve scit, se propter flagitium aliquod, qvod ipse commisit, capitalis judicii reum esse, aut si quis prædari, rapere, adulterari, furari & occidere cupit, quicunqve denique absqve ullo labore & sudore edere ac bibere desiderat,

(1.) Gioræ filius, patria Gerasenus, prout scribit Josephus l. 4. de Bell. Jud. c. 30. Tacitus Histor. l. 5. c. 12. Johannem Bargioram dictum fuisse refert; sed per errorem, quia Simon, uti jam dictum, Bargiora seu Gioræ filius fuit, confer. Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 22.

(2.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. alleg.

(3.) Vid. infrà h. cap. n. 11. ubique non

sideratus, is ad me veniat, ego jugum judicii ab illius cervicibus dejiciam & frangam, eumque jucunda ac dulci præda atque rapina pro lubitu & voluntate sua satiabo. His promissis latrones, raptores, rebelles, sceleratí & grassatores invitati maximo numero ad 20000. sese ei aggregárunt; (4.) ipse verò hac improborum colluvie stipatus, quocunque se vertit, multa perpetrare flagitia & damna populo Israëlitico inferre cœpit; incolæ autem urbis Hierosolymæ, ut & Sacerdotes, Seniores atque cum illis Ananias Pontifex, cùm maximam Simeonis improbitatem & malitiam adversùs populum Domini indies crescentem audissent, ægro animo tulerunt ac dixerunt: jam plura nobis mala improbus iste inferet, qvàm Johannes tyrannus; quocircà Seniores populi Israëlitici ac principes Sacerdotum Summusqve Pontifex, Ananias, consilium inierunt & inter se dixerunt: agite, mittamus contrà illum viros strenuos cum militibus, qvi eum repentè adoriantur, forsitàn illum interficere aut vivum capere poterunt, priusquam ejus improbitas crescat & latius se diffundat atque ipse hostibus nostris, qui nos intrà & extrà urbem oppugnant, sese adjungat nobisque exitium adferat. Quapropter copias ingentes ex populo Israëlitico & Judaico, currus, equites ac pedites miserunt, hi igitur ad ipsius castra, in agris consitis posita, improvisò venerunt eo ipso tempore, qvo ille fructus terræ perdebat & devastabat atque horrea diripiebat & omnia, tàm manipulos ac segetes, qvàm vineas & oliveta igne consumebat & corrumpebat: quocircà Seniores exercitus Hierosolymitani divisis copiis cædis initium fecerunt & Simeonem ejusque milites grassatores maxima clade affecerunt; (5.) sed posteà fortuna vices mutante ipse populum Dei aggressus superior evasit & in-

(4.) Paraverat autem Simeon iste receptaculum sibi in vico, cui nomen Ajacis murus, sicuti refert Egesippus l. 4. de Excid. Hieros. c. 22. Josephus l. 4. de Bell. Jud. c. 30. locum illum Aim (al. Nain) appellat.

(5.) Vid. Joseph. l. 4. de Bell Jud. cap. 30.

& ingentem in eo stragem edidit, (6.) adeò, ut ii, qui ex copiis Hierosolymitanis superstites remanserant, terga darent & Hierosolymam versùs fugerent; Simeon autem fugientibus insistens ad portas usque urbis Hierosolymæ eosdem cecidit & internecione delevit ita, ut viæ interemptorum cadaveribus undique opplerentur & pauci admodùm salvi atque incolumes evaderent. Posteà Simeon copias suas in Idumæam duxit, (7.) ut illam armis subjugaret regnumque Idumæorum potestati & imperio suo subjiceret, quia Idumæi tunc temporis ditioni Hierosolymitanæ subditi erant, quocircà primùm aggressus est Gazam, hæc enim inter omnes Idumææ urbes præcipua (8.) & in finibus Idumæorum prima Hierosolymam versùs sita erat; sed Idumæi cum ingenti exercitu validaque manu eidem obviam progessi manus cum illo conseruerunt; sed dum nec Simeonis exercitus Idumæorum copiis, nec Idumæorum copiæ Simeonis exercitu superiores erant (9.) & victoria in neutram partem inclinabat, unusquisque ab adversario suo desistebat & copiæ utrimque in castra quæque sua redibant; Simeon autem illud ægerrimè tulit ac dixit: satius mihi erit mori, quàm vivere, quoniam Idumæam subigere nequeo, dein ipse, cùm è prælio, adversùs Idumæos inito, reversus esset, ad fines Idumææ è regione hostium castra posuit ibique substitit eo animo, ut denuò cum illis acie decerneret. Dum itaque secum volvebat ac cogitabat, quomodo exercitum suum ordinaret, ecce Jacobus (10.) Idumæus, vir princeps & fortis bellique peritus, sed latro & ho-

(6.) Consentiunt Josephus loc. alleg. & Egesippus l. 4. de Bell. Jud c. 22.

(7.) Idem refert Josephus dict. l. 4. c. 30. & Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 23.

(8.) Hebr. ראשית, primatia, ita hic in nostro codice, Græcis dicitur μητρόπολις.

(9.) Josephus dict. l. 4. c. 30. idem refert ac scribit, quod Simon habito conflictu & per totum diem tractò prælio ἐτε νικήσας ἐτε νικηθεὶς διεξῆλθε, neque victor neque victus abscesserit, confer. etiam Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 23.

(10.) De hujus Jacobi, Idumæi, consiliis Simeoni datis vide plura in sequentibus hujus capitis, vid. n. 12. & n. 13. h. cap.

כי יד העם הזקה הוא מאד יד אדום ולא
תוכל עליה כי יכול הוכל לארו גם כי
תוציר את כל עיר אדום כי הלכדם אם
תרצה רק כי תמנע לעשתי והנני מסגיר
את אדום בידך ועשיתו שמעון לומר
דבה נא עזה ודבר הלום ובי יבא
דברך ובבדנך ואמר אני תציר בידי
חני העם אשר אתך ואלכה לי לילה
ואשב במקום באוב האוב והיה בבוקר
השכי נא ועברת עזה מלחמה וכראותך
כי יבואו האדומי לקראתך והריקות את
תניתך ופניות לנוס והנהקם מן העיר
אל המדה כי ירדפו אחריך ואני עם העם
אשר אתי נקום ממקומו מאוב האוב
תנוחש אל פתח השער וגבה את שומרי
השער ובראה העיר פתאום ונבה את
הנמצאי בה לפי הרב ינוים נסך על
המגדל אש לעיר ובראותם האדומים
את נסך על מגדל עזים יפלו ידיהם
וימת לכם ויתר ויתר ממקומו והשוב
עליהי ותלכדם בחצוצך והתרים או לקח
לך עזה אחרת הנה אני לי יפי רבים
נגיד עליהי ובבוים אשוב אל העיר לילה
והיה כי ישאלוני האנשים השומרי בשער
מאין תבא אעזם אשר אני בא ממחנה
שמעון אשי הלכתי לרגל ולחתי ואלכה
לי אל וקני העיר ואומרה אליהם הנה
בא לי את גבוהי ואני אסגיר בידכם
את שמעון אם ישוב להלחם כי תיתי
את כל מחנהו ויכולתם נראתה אלי
ושמעתי

& homicida ad illum venit, nam, cum Simeonis famam audisset & id, quod à Simeone passim divulgatum erat, (11.) percepisset, fœdus cum eo pepigit & ad illum se contulit eique dixit: noli ægrè ferre, quòd in prælio superiori Idumæam subigere non potueris, nec tecum cogita, quòd Idumæorum manus adeò prævalida sit, ut illos superare nequeas, eos quippe vincere atque omnes illorum urbes sub potestatem tuam redigere easque evertere poteris, si velis, modò consilio meo obtemperaveris, si id feceris, ego potestati tuæ Idumæam subjiciam; Simeon autem ei respondens: expedi qvæsò, inqvit, consilium tuum, nam, si eventus ei respondebit, magno te honore afficiemus, cui Jacobus: da mihi, ait, dimidiam copiarum tuarum partem, (12.) ego noctu abiens locum qvendam insidiis idoneum occupabo; tu verò manè prælium cum illis ini & si qvidem Idumæos tibi obviam progredi videris, hastam exere ac tergum verte, ut illos ex urbe in agrum, dum te fugientem persequuntur, eicias; ego verò cum militibus, qui mecum erunt, ex insidiis consurgam & ad portam urbis properans illius custodes interficiam atque ita occupata ex improviso urbe quoscunque ibi invenerimus, ferrò interimemus tuumque vexillum in turri urbis erigemus, quò factò Idumæi, si vexillum tuum in turri urbis conspexerint, animis concident ac pavore consternati manus remittent; tu verò, revocatò à fuga gradu illos adorieris eosque pro lubitu sub potestatem tuam rediges atque delebis, vel aliud tibi cape consilium: (13.) en ego, qui diu illorum dux ac princeps fui, noctu ad urbem redibo, & si portarum custodes me, unde veniam, interrogaverint, respondebo, quòd ex castris Simeonis, quæ exploraverim & speculatus sim, redeam, postea Seniores urbis adibo eisque ita dicam: si co-

(11.) Confer. suprà num. 3. h. cap.
(12.) Hic primum datur à Jacobo consilium.
(13.) Hic alterum datur consilium, quod etiam ducibus exercitus placuit & effectui datum est, de quo paulò post num. 25. h. cap.

ושמעתי אשר בבקר לאור היום יבוא
אליעו עיד להלחם בני ואתה השכם
בבקר ובאת אלי ועברת עמי מלחמה כי
אני אראה בפני המלחמה והיה בראותך
כי אני בא לקראתי דרך תניתך אלי
ופניתי אני לנוס לפניך ונתתם מלחמה
ונתך לב בלב האדומי ועשתו תדבות
אחריהם ולכדתי תבותי ובאתם בעיר
בלבבך את העיר הגדולה ואני עזה
ויהיעו שמעון עם אנשי מחנהו על עזת
יעקב האדומי והשמר בעיניהם העזה
הסניה ואמרי לעשותה וילך יעקב
לארומי לילה כעזה ויגד לוקני עזה כי
הלך ללגל את שמעון ואת מחנהו ואי
הוא רביד אשר יסניהנו בידם וישמעו
וקני עזה לקראן עם וגבוהים ויאמרו
אותם לאמר אתם אנשי מבוזי מאד
בחתבולות המלחמות ואם כלכם גבוהים
ולכן פנו לכם כאשר יפנה יעקב ואם
יסן סעו ואם יתנה הנו ואם יעמוד
עמדו ואם ילך לכו ואם ינחה בדרו ואם
ישוב שובו ולא תסורו מכל אשר יצוה
אתכם ימין ושמאל ובבקר לאור ראשכם
ורגה שמעון בא עמי כל מחנהו ויעקב
יעקב האדומי את גבוהי רצא לקראתי
ויהי כי הקריב לבוא אליו וירא כי הריק
שמעון אליו את העיר למולו ויבינ
מרמלחמה וגבוהי עמו ובראות עם אדום
הנמצאי כי יעקב בוחה מהמלחמי והוא
הוה גבוהם וקציניהם ויפנו כלם לנוס
מפני שמעון וידעקו הוא אחריהי ויכם
מכה

si copias vestras fidei meæ commiseritis, ego Simeonem, dum is manum denuò conseret, potestati vestræ tradam, nam omnia illius castra exploravi ac vires ejus mihi notæ sunt, audivi etiam, illos (14.) hûc venturos esse, ut prælium adversùs nos renovent; tu verò, quamprimùm crastinus dies illuxerit, exercitum tuum instrue & mecum prælio dimica, ego primus antè aciem pugnabo; tu autem, cùm me tibi obviam ire videris, hastam tuam contra me exere, quò factò fugam capessam, dehinc Idumæi simùl animis concident & terrore consternati terga dabunt; tu verò eosdem persequere ac comprehensos interfice; facilè autem illorum oppida occupabis, si priùs Gazam, urbem illam amplam, sub potestatem tuam redegeris. Simeon itaque, cùm de Jacobi Idumæi consilio cum exercitus sui ducibus deliberâsset, illi secundum ejus consilium (15.) approbârunt idque effectui dandum esse censuerunt. Jacobus igitur Idumæus noctu Gazam venit ac Senioribus urbis indicavit, se Simeonem ejusque exercitum exploratum iviisse atque sibi optimè notum esse, quomodo is superari & Gazensium potestati tradi possit, quò cognitò Seniores Gazæ Jacobum militibus suis præfecerunt eisque præceperunt, dicentes: etiamsi vos omnes strenui sitis milites; attamen prudentia & solertiâ militari non ita instructi estis, quapropter quocunque se verterit Jacobus, vos quoque eundem sequimini, sive se moveat sive quiescat, sive stet sive eat sive fugiat, sive reverratur, vos ei in omnibus obtemperate nec latum unguem ab illius præceptis recedite. Simeon itaque die illucescente cum omnibus copiis suis advenit, quò auditò Jacobus Idumæus milites suos convocavit ac hosti obviam progressus est; sed dum propius accedens videbat, quòd Simeon hastam suam contrà se exsereret, ipse ex acie in fugam sese conjecit, quem

(14.) Nimicum Simeonis milites, de quibus paulò antè dictum est.
(15.) De quo suprà hoc cap. num. 13. dictum est.

cùm milites ejus secuti essent, cæteri quoque Idumæi, animadversâ Jacobi, principis & ducis sui, fugâ, omnes pariter terga dederunt Simeoni, qui eosdem persequens maximâ clade affecit. Devictis itaque Idumæis Gaza quoque capta est ejusque incolæ in servitutem redacti sunt à Simeone, qui cum exercitu 40000. hominum, tàm ex Idumæis, quàm Judæis collectorum, castra inde movit; milites autem ejus magnam nominis famam sibi acquisiverant propter opima spolia, quæ ex Idumæorum, in prælio interfectorum, domibus abstulerant: cæteri verò Idumæi, qui vivi in potestatem redacti erant, pacem cum Simeone fecerunt, qui etiam fœdus cum illis pepigit, quocircà ipsi eundem secuti sunt eique obtemperârunt, unde exercitus ejus valdè auctus est. Posteà Simeon Hebronem (16.) venit eamque subegit & diripuit atque illius fructus & messem corrupit; (17.) ipsam verò urbem ædificavit ejusque muros, qui in bello diruti erant, reparavit ac milites, qui in urbe superstites ex bello relicti erant & cum illo pacem inierant, recepit, eosque secum duxit; inde cum exercitu suo castra movit &, quia illius copiæ militum Hebronensium accessione admodùm creverant, ipse Hierosolymam petere sibi proposuit, ad cujus loca circumjacentia cùm perveniisset, tàm segetes illorum ac manipulos, quàm messem ipsam corrupit; (18.) Johannes autem Galilæus, latronum princeps, & grassatorum dux, cùm vidisset, Simeonem urbi Hierosolymæ appropinquare, ut illam obsideret & animadvertisset, omnia loca circumjacentia ab eo devastari, Hierosolymâ egredi voluit, ut manum cum illo consereret; aperto tamen marte cum eo congredi non est ausus, (19.) quia exploratores ei renunciaverant, ipsum viribus haud parem fore,

(16.) De hujus urbis vetustate vid. inter alios Egesippus l. 4. de Bell. Jud. c. 23.
(17.) Idem refert Josephus dict. l. 4. c. 31. & Egesippus loc. alleg.
(18.) Consentit Josephus dict. l. 4. c. 32. & Egesippus loc. alleg.
(19.) Idem refert Josephus loc. citat. & Egesippus dict. l. 4. de Bell. Jud. c. 23.

fore, sed succubiturum esse, si acie instructa contrà Simeonem pugnare velit, quoniam maximas ille copias secum duceret. Quocircà Johannes, cùm exploratorum dicta audisset, Hierosolymis egressus insidias in via locavit, posteà Simeonis uxor, quæ hactenus Hierosolymis commorata erat, urbe unà cum servis, ancillis, famulisque suis exiit, ut ad Simeonem, maritum suum, fugeret, quia metuit, ne à Johannis militibus comprehenderetur & ab illis propter improba Simeonis facinora interficeretur. Hanc itaque Simeonis uxorem Johannes in insidiis latens cepit eamque in oppidum reduxit, (20.) quapropter ipse ejusque milites elatis contrà Simeonem animis, quod illius uxorem & ancillas cepissent, dixerunt: nunc Simeon sub potestatem nostram redigetur ac voluntati nostræ morem geret, quoniam illius uxor, quam cepimus, ad ipsum venire nequit atque ille eandem valdè amat & ejus gratiâ, quodcunque nobis placuerit, faciet: ast Simeon ea re cognita multos ex Johannis militibus cepit atque illis omnibus dextras amputavit (21.) eosque in Johannis opprobrium & ignominiam ad ipsorum dominum Hierosolymam remisit; posteà Johanni nuntiari jussit: dimitte uxorem meam, ut unà cùm omnibus suis ad me veniat, si id recusaveris, maximum inde malum tibi orietur, nam subacta urbe ista omnium virorum tuorum, quoscunque cepero, manus ac pedes abscindam, ut tibi dedecori sint & opprobrio; his dictis Johannes omnesque, qui circà illum erant, vehementer perterriti Simeonis uxorem ei remiserunt. (22.) Simeon itaque foris, Johannes autem intùs urbem Hierosolymam in angustias adduxerunt; extrà Simeonis ferrum omnia vastavit, intrà metus fuit propter Johannem, cujus milites cum fœminis populi Israëlitici

(20.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc. citat.
(21.) Idem scribunt Josephus & Egesippus loc. alleg.
(22.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc. suprà citat.

עזר גדול: ויסע מארום ויבוא עד אל
ירושלם ויתן ועמו כל חיל ארום ויחל
יהודה אשר באספו אליו ויתן עיר שער
העיר: ויגדל רעת יוחנן שר הפריצים
ורעת אנשיו בירושלם כי למדו את אנשי
ירושלם לרעה איש את רעהו ואיש את
אחיו ולנאוף איש את אשת רעהו ויהב
רוגזות בתוך העיר: וגם מקצת העם
בהורדוס היו מגדלי שער וקצם ואת
שער האשיחם מגדלים היו לבשי בגדי
נשים והולכי ומתערבי עם האנשים
למען יראפו ברם והרעה והתועבה הגדולה
הזאת היתה לירושלם לשמה ולשערותי
ומסגר העיר ואין יוצא ואין בא כי הוצא
ימות בחוב שמעון הפרץ והושב בעיר
יראה בשתו ורשעתו מכל פאה ופנית
וכי יזכר דבר ימות בחוב יוחנן הגלילי
שר ראבדים והרוחים: ויראו העם כי
גדלה רעת יוחנן האסור בתוך העיר
ויקחלו אנשי העיר להלחם ביוחנן האנשי
ולדחקו עמו ויפול מעם ירושלם עם רב
מאד: ולולי חיל ארום אשר בידו מפני
רעת שמעון ויאספו אל ירושלם לעזר
לעיר ולשמה כי אז השחית יוחנן ואנשיו
את כל העם הושב בירושלם עד תמו
ויהא ענני דברן הגזיל והבריחים הארורי
והזקנים ואנשי האמונה והרחמנה ושאר כל

tici rem habere easque per vim ſtuprare ac ſangvinem innocentem effundere conſveverant; Simeon autem copias ſuas pauliſper ab urbe Hieroſolyma abduxit & in Idumæam abiit, quia audiverat, ab Idumæorum principibus defectionem parari, quapropter per milites ſuos Idumæorum urbes diripuit easque ſpoliavit, adeò, ut illis nihil reliqui faceret; ſic ingentes ſibi divitias comparavit. Dein caſtris ex Idumæa motis cum omnibus tàm Judæorum, quàm Idumæorum copiis, quas circà ſeſe habebat, iterùm venit Hieroſolymam (23.) & ad portam urbis caſtra locavit; Johannis autem ejusque militum improbitas indies crevit Hieroſolymæ, nam incolas urbis ad homicidia & adulteria perpetranda asſvefecerant, ſtuprandique libido quotidiè in urbe major evaſit, nonnulli quippe adoleſcentes ex populo barbas ſuas abraſerunt comasque nutriverunt & muliebribus induti veſtimentis (24.) in publicum prodierunt virorumque turbæ ſeſe immiſcuerunt, ut ſtupra cum illis committerent, (25.) quæ ſanè improbitas & abominanda libido (26.) Hieroſolymæ exitio fuit atque ruinæ. Urbs itaque clauſa tenebatur, nec quisquam illam ingrediebatur aut ea exibat, nam egrediens Simeonis gladio interibat; remanens autem in urbe dedecus & ignominiam ſuam videbat, quocunque oculos ſuos verterat, qui contrà vel hiſcere audebat, is ſtatim Johannis Galilæi, homicidarum & graſſatorum ducis, gladiò interficiebatur: quapropter incolæ urbis, cùm Johannis iſtius tyranni improbitatem quotidiè in urbe creſcere vidiſſent, coadunatis viribus cum Johanne ejusque militibus pugnárunt; ſed ingens multitudo

(23.) Idem referunt Joſephus dict. l. 4. c. 34. & Egeſippus l. 2. de Bell. Jud. c. 25.

(24.) Conſemiunt hic Joſephus & Egeſippus loc. alleg.

(25.) Contrà hujusmodi ἀρρενοκοίτας vid. Paul. ad Rom. c. 1. v. 27. Joſephus dict. l. 4. c. 34. vocat ejusmodi detestandos concubitus ἀθεσπίτους ἡδονὰς, conſer. etiam Egeſipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 25.

(26.) Dum viri muliebria exercent, effœminant vocem & fluxu corporis ſexum diſſolvunt, prout loquitur Egeſippus loc. alleg.

כל העם רבותי בירושלי: כי גדלה רעת
יוחנן ואנשיו בקרב העיר ולא יכלו עוד
לסבלה: ויעצו כלם להת את ירושלם
ביד שמעון להביאו העירה אליהם
ולהמליכו עליהם למען יהיה להם לעזרה
בעתם מרעת יוחנן כי רבתה את יוחנן
רע ממנו ואמרו כי יבוא הוא ביוחנן
וישחיתהו ואבדהו: ויפקדו אליו את
אמתי דברן להביאו העירה וימאן שמעון
במרמה לאמר לא אתפרץ לבוא אליכם
העירה כי אתם ינאתם אותי ותשלחוני
מאתכם: ולא אבה לבוא אל ירושלים
בראון העם הושב בה וישלחו עוד את
אמתי אליו ודבר אליו תתעתם ואת
העם ופצרוהו ויבוא לילה הוא וכל חילו
אל ירושלם: ויהי בבוא שמעון אל
ירושלם ויבר את בחיתו אשר בראה לאנשי
העיר להורת עמם לעזרה ויהפך להם
לאוב ויתאמץ בבריח עם יוחנן: וימלכו
שני הפריצים האלה על ירושלם ועלק
בחלק חדש בחדש ואשר לא היה יכול
להם בא שמעון לירושלם לשבול על
פרץ אחר נטה שכמו דוא בבאו לשבול
על שניהם: ואחרי כן אחר ימים אחדי
והוי מכשלת איבת: ושמעון בן יוחנן
ושמעון בבגל אלעזר הברן בן ענני הברן
הגדול הפרץ הראשון לישראל כי שמעון
ראה לימית את אלעזר לנקום ונקמת
מאביו אשר השליכו מירושלם ויוחנן
הוחי

do ex populo Hieroſolymitano occubuit, & niſi Idumæorum copiæ, quæ ad Simeonis improbitatem & ſcelera evitanda ſeſe Hieroſolymam contulerant, urbi ejusque populo opem tuliſſent, omnes incolæ urbis à Johanne ejusque militibus penitùs deleti fuiſſent. Ananias autem Pontifex cœterique ſacerdotes ac Seniores, ut & viri, fide prudentiaque conſpicui, atque univerſus populus Hieroſolymitanus, qui adhùc ſupererat, dum Johannis ejusque militum flagitia ac ſcelera in urbe adeò creſcere viderunt, ut diutius ferri non poſſent, omnes unanimi conſenſu atque conſilio decreverunt, ut urbs Simeonis poteſtati traderetur isque intrà urbem reciperetur & ad opem duris in rebus ferendam rex declararetur contrà Johannis improbitatem, quia illum Simeone multo nequiorem eſſe reipſa deprehenderant; quapropter exiſtimantes, Johannem à Simeone ſuperari, perdi ac deleri poſſe, Amithæum (27.) Sacerdotem ad Simeonem miſerunt, ut illum in urbem introduceret; aſt Simeon iſtud callidè recuſavit, dicens: ego urbem veſtram intrare nolo, quia infenſo ergà me eſtis animo atque me urbe expuliſtis, ſic ad incolarum urbis petitionem Simeon Hieroſolymam venire detrectavit: quò cognitò Amithæus denuò ad illum miſſus fuit, qui eum populi nomine ſuppliciter oraret atque vehementer inſtaret, quibus precibus Simeon tandem locum dedit & unà cum omnibus copiis ſuis Hieroſolymam noctu intravit; quo facto ipſe fœdus, cum incolis urbis auxilii ferendi cauſa initum, rupit & hoſtilem contrà illos animum induit viresque ſuas per pactum, cum Johanne factum, auxit: ſic duo iſti graſſatorum duces Hieroſolymis tyrannidem alternis menſibus per vices exercebant, & qui unius graſſatoris jugum ferre non poterat, priusquàm Simeon Hieroſolymam intraret, is jam utriusque jugo, poſtquàm Simeon quo-

(27.) Joſephus dict. l. 4. c. 34. Matthiam vocat, ſic & Egeſippus l. 4. de Bell. Jud. c. 25. conſer. infrà cap. 42. n. 1.

quoque eò venerat, humeros submittere necesse habebat; sed non multo post inimicitia atque odium inter Johannem & Simeonem intervenit propter Eleazarum Sacerdotem, Ananiæ Pontificis filium, qui primus ac præcipuus grassator in populo Israëlitico fuit. Nam Simeon Eleazarum interficere voluit, ut hac ratione de ipsius patre, Anania, qui Simeonem Hierosolymis expulerat, vindictam sumeret; Johannes autem Eleazari partes fortiter defendit, quia ille ab initio Johanni ad rapinam & vim faciendam opem tulerat ac primus fuerat, à quo grassatorum potestas in populo Israëlitico originem traxit, quoniam ipsius pater Summus Sacerdos & princeps Hierosolymis erat, quo factum est, ut Seniores Eleazaro parcerent nec in illum animadverterent, imprimis, quia nec pater ejus illum objurgavit aut punivit, propterea, quòd unicus ei filius esset. Eleazarus enim primus fuit, qui raptores & grassatores coadunavit, ut unum constituerent agmen, atque is primus Johanni Galilæo, statim atque ipse Hierosolymam venit, opem tulit, hanc itaque ob causam inimicitiæ inter Simeonem & Johannem obortæ sunt, atque ii sibi invicem hostes evaserunt, atque bellum inter illos, quamdiu vixerunt, duravit, sicuti amplius enarrabimus.

CAP. XXX.

בימים ההם שלח אספסיאנוס את אנטוניוס ואת מקימינוס שני שרי הגד׳

PEr idem tempus Vespasianus Antonium (1.) & Mutianum, (2.) præcipuos duces suos, ablegavit, qui captatò inter se sapienti consiliò decre-

(1.) Hebr. אנטוניוס, sic enim hic legendum, pro אנטונינוס, i. e. Antoninus, prout in nostro codice mendosè legitur, hujus Antonii inter alios etiam meminit Tacitus Histor. l. 2. c. 86. & alibi, ut & Suetonius in vita A. Vitellii cap. ult. confer. etiam Josephus l. 4. de Bell. Jud. c. 41, & Egesippus l. 4. de Excid. Hieros. c. 29.

(2.) Hebr. מוקימנוס, sic cum Tacito Histor. dict. l. 2. c. 28. & 83. potius legendum puto, quàm מנקימינוס, quod in nostro codice corruptum habetur nomen, confer. etiam Joseph. dict. l. 4. c. 40. & Egesippus loc. alleg.

decreverunt, ut Romam irent & cum Vitellio (3.) per aliquot dies pugnarent eumque interficerent; quò factò ipse Vespasianus Romam proficisceretur, ut ibi Cæsarum more imperium occuparet & imperatorium diadema renovaret. Quocirca duo illi duces Romam profecti ingentes copias prudentiâ sua coadunârunt & manum cum Vitellio conferentes eundem interfecerunt; (4.) hac in pugna 80000. milites Romani (5.) in ipsa urbe ampliſſima, Roma, occubuerunt: Vespasianus autem, cùm percepisset, Vitellium in prælio cæsum periisse (6.) & duces suos, à se missos, superiores evasisse, Romam celerrimè profectus est, ut ibi Cæsar (7.) Romanorum more salutaretur & sumpto diademate imperatorio potentiam sibi firmaret, quapropter divisis omnibus copiis suis, alteram illarum partem ipse secum duxit, ut sibi in bello auxilio essent; alteram verò penes Titum, filium suum, reliquit, (8.) ut is Hierosolymam obsideret. Vespasianus igitur, cùm secum constituisset, ut Romam proficisceretur, sicuti dictum est, Tito, filio suo, Alexandriæ relicto, præceptum dedit hisce verbis: noli hinc discedere nec Hierosolymam obsidione cinge, priusquàm tibi literas Româ misero, & quid tibi faciendum sit, consilium dedero, cui Titus respondit: ita faciam, mi pater, prout dixisti, tu modò impera, meum erit, mandata tua exequi. Quapropter Vespasianus Romam abiit, (9.) ut ibi imperium sibi stabiliret atque

(3.) Sic verto hic nomen: בוטליו, quod in nostro habetur codice, confer. suprà h. lib. c. 28. num. 29. & Joseph. l. 4. de bell. Jud. c. 41. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 29. & seqq. usque ad finem libri quarti.

(4.) De morte Vitellii vid. Sueton. in Ejus vita cap. 17. & Tacit. Histor. l. 3. c. 85. confer. etiam Joseph. dict. l. 4. c. 42. & Egesipp. l. 4. de Bell. Jud. c. 32.

(5.) Egesippus loc. citat. scribit, suprà quinquaginta (non: quingenta, uti quædam habent exemplaria) millia cæsorum numerata fuisse, cui etiam Josephus dict. l. 4. c. 42. consentit.

(6.) Vid. Sueton. dict. cap. 17. ut & Tacitus, Josephus atque Egesippus loc. alleg.

(7.) Confer. Joseph. dict. l. 4. c. 42. & Egesipp. de Bell. Jud. l. 4. c. 33.

(8.) Vespasiano enim utilius videbatur, manere apud exercitus Titum ad omnes principatus novi eventus calusve, prout scribit Tacitus Histor. l. 5. c. 10. confer. Egesipp. loc. citat.

(9.) Vid. infrà h. lib. 6. c. 59. n. 17.

regem Agrippam ejusque filium, Monebazum (10.) secum duxit, veritus, ne se absente res novas molirentur, me quoque, Josephum sacerdotem, catenis vinctum, unà abduxit, (11.) illi enim, qui Vespasiano à consiliis erant, ei dixerunt: verum quidem est, quòd in Josepho nullum defectionis signum deprehenderis, neque is ullam perfidiæ cogitationem unquam admiserit, ex quo ille ad te venit, nam fides ejus jam dudum perspecta est; sed forsitàn ille post discessum nostrum aliam induet mentem & populi sui misertus Hierosolymam aufugiet ejusque urbis incolis sese adjunget atque illos fortitudine ac prudentia sua juvabit & inter populum Hierosolymitanum ac grassatores, quorum animus est, incolas urbis bello internecino funditùs delere, pacem conciliabit eorumque regnum occupabit, atque nobis adversarius evadet; viro quoque isto, dum Romam abis, opus tibi erit, quia sapiens est & fidus consiliarius. quisquis enim illius obtemperabit consilio, is prospero in omnibus successu utetur. Vespasianus itaque, cùm illorum verba audisset, eisdem acquievit & me catenis constrictum unà cum rege Agrippa ejusque filio, qui nec manibus nec pedibus vincti detinebantur, sed solùm custodes illis appositi erant, ne aliquò aufugere possent, secum duxit. Vespasiano autem Romam advenienti omnes incolæ urbis obviam iverunt eumque maximo honore, gaudio & lætitiâ exceperunt atque dignum esse dixerunt, qui Cæsarum more imperaret: dein ego Vespasiani mandato custodiæ traditus sum; Agrippas autem ejusque filius liberi dimissi fuerunt. Sequenti die

וילך לו אספסינוס אל רומא וה׳ בלבבו
לחרוש את מלכותו שם ויולך עמו את
אגריפס המלך ומונבז בנו כי אמר אולי
ימרדו בי ויולך עמהם ועמו את יוסף
רבהן אשר בבבלי ברוך כי אמרו לו
יועציו לאמר אמת היא לא ראינו מוסף
את מיד מיום באו אליך וגם לא עלה
על מורע בגד בגודגי כי איש נאמן הוא
אמנם מי יודע אולי נפשנו אבותינו מפה
אם ישוב ונחם על עמו ויבחר לירושלם
וישוב את יד יושביה מגבורתה וחכמתו
וישלים בין העם והפריצי אשר בתוכה
אשר רמה מבני במלחמותיהם את עם
וירושלם למדתה וימליכהו וישבו ירושלי
עליהם והיה לנו לשטן גם אתה בלכתך
אל רומא צורך אלין כי חכם הוא ויעץ
נאמן וכל אשר ישמע לעצתו בכל אשר
יפנה יצליח ואספסינוס כשמעו את
דבריהם כשר בעיניו ויולכני עמו אשר
בכבלי ברזל בחבר אגריפס המלך ובנו
וגם הם הלכו אתו כלהי אסורי בבבל
לא ביד ולא ברגל רק כי היו נשמרים
בשמרי למען לא יברחו אנה ואנה:
ויהי בהגיע אספסינוס לרומא ויצאו
לקראתו כל יושבי העיר ויקבלהו בכבוד
גדול ובשמח ובשוב לבב ויודו לו לאמר
כי

(10.) Sic מונבז, quod nomen hic habetur, vertere volui, Monebazis cujusdam regis liberalitas ergà pauperes laudatur à Talmudistis, prout refert Joh. Lightfoot in Hor. Hebr. Matth. c. 6. v. 1. pag. 288. edit. Lipsi. in Josippi Epitome p. 225. nominatur מונבז quod nomen Munsterus ibidem transtulit: Munaban; sed juxtà nostrum codicem videtur etiam ibi legendum esse מונבז per Dsain, non verò per Nun, in fine hujus nominis, vid. quæ suprà h. lib. 6. c. 5. n. 21. & infrà h. cap. 30. n. 31. notata sunt, confer. & D. Wagenseil Sota. p. 683. & Voisinii not. ad Martini Pug. Fid. part. 2. c. 7. fol. 360. col. 1. med. edit. Lipsi.

(11.) Confer. Josippi Epitom. p. 224. & quæ cap. seq. 31. n. 7. & 8. notata sunt.

כי לו נאה למלוך ולהחזיק בחק
הקטיעות ויצו ויאסרו אותו בבית המהר
ואת אגריפס ובנו עובו לראשם: ויהי
ממחרת היום ההוא ויאספו כל יקני
רומא לקטר את אספסינוס בחק הקטיעות
כמשפט רומא ואגריפס ובנו עמהם
ואחותנה לשר בית המהר אשר ברומא
להפקיד עלי שומרים ולהתיצבי במהיכל
מלכות הקטיעות לראי איכה יקטרו
הקטיעי במשפט רומא ואמנה אין בעיניו
ויעש כרבוי ויבואני למושב מלכות
הקטיעות אשר בבבלי ברזל ויקשרני
עמו במקי אשר ראיתי את כל אשר
נעשה: וזה מעשה משפט הקטיעות על
פי חק אשר בחומא יבואו את המתקטר
כל יקני הרומיים ואנשי העצר מבית
ויכול אלהיהם ולפניו משוחק בצלצלי
ובכנורות ובכל כלי שר ושדוק ומעלים
בהוצחות לפניו עד הגיעם עמו קרוב
לבית המלכות באלפים אמה כי בית
המלכות הוא בצד א׳ במרחב קרוב לעד
היום

die omnes Senatores urbis Romæ convenerunt, ut Vespasianum veteri Romanorum more crearent Cæsarem: aderat autem etiam Agrippas ejusque filius; ego verò carceris præfectum, (12.) qui Romæ erat, rogavi, ut custodes mihi adjungeret meque ad locum, ubi Cæsares renunciantur, deduceret, ut Romanorum ritum in declarando Cæsare videre possem. is igitur petitioni meæ benignè annuens me catenis vinctum ad locum, ubi Cæsares creari solent, deduxit atque penes se ibidem collocavit, ubi omnia, quæ agebantur, conspicere poteram; ritus autem & mos Romanorum in declarando Cæsare iste fuit: universus Senatus Romanus ac Senatores eum, qui Cæsar renunciandus erat, è Templo Dei sui (13.) deducebant; citharœdi autem & cymbalistæ, ut & tubicines cœterique, qui omnis generis instrumenta musica pulsabant, illum præibant, (14.) donec propè regium palatium unà cum eo veniebant, cubitis ferè bis mille, nam palatium illud à latere urbis juxtà mare situm & paululùm quidem ab urbe remotum, ei tamen contiguum erat & cohærebat, atque istud parvum erat suburbium, (15.) cujus primum atrium 100000. equites capiebat; cùm itaque illi eò venissent, septem reges, (16.) à Cæsare coronis ornati, & à Senatu Romano electi ei obviam proce-

(12.) Hæc, ut & sequentia hujus capitis usque ad illius fine, videntur à Judæo quodam interpolatore adjecta esse, cum nec apud Josephum Græcum ulla solennitatum illarum in creando Cæsare fiat mentio & multa hic narrentur, quæ fidei historicæ parum conveniunt, vid. num. 16. h. cap. ibique not. R. Azarias quoque in Meor enajim Part. 3. quæ inscribitur: Imre bina, cap. 19. hanc narrationem à Judæo quodam interpolatore additam esse scribit.

(13.) Jovis fortè Capitolini, de quo vide inter alios Tacit. Annal. lib. 15. c. 23. num. 3 & Liv. lib. 35. c. 41.

(14.) Quæ hic de Cæsarum creandorum seu declarandorum ritu adducuntur, fides eorum sit penes autorem; quomodo verò Pertinax & postea Severus Imperatores Romani sint declarati & quænam ibi solennia fuerint adhibita, vid. apud Herodian. Histor. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 8.

(15.) Sic dictionem מרד, quæ hic habetur, vertere volui, confer. infrà n. 22. h. cap.

(16.) Fortitan septem Electores Judæus interpolator hic innuit, qui in coronatione Cæsaris præsto esse solent; videtur autem, quod interpolator iste solennibus imperatoris Romano-Germanici declarandi interfuerit, quæ ille ad Josephi tempora satis audacter & imperite refert, confer. suprà num. 12. h. cap. & infrà n. 30. h. cap.

הים חזק מדמרינרי מעט ואבד הוא
דכך בה' והוא מגרש קנין יכול בחצוי
הראשון מאה אלף וכבני סוס ואשר
יגיעהו אל המקום ההוא יקרבו אליו ז'
מלכים מוכתרי ע"י קיסר נבחרים על פי
עצת הומא ושני מהם יביאו לו סוס
לבן מוכן רוכב עליו ויתפשהו שנידם
מהסנו ושתהו זה ימין הזה שמאל ושנים
אחרי יביאו לפניו סלם בו' מדרגות כלן
מוזהב אשר בו יעלה לרכוב על הסוס
ויתפשו שנים אחרים אל הסוס ופניהו
אל צד הרוכב זה ימין הזה שמאל עד
אשר ירכב הרוכב על הסוס דרך הסלם
ההוא וכ' מהם אחרי אשר ירכב יעמדו
בכעני צדי הסוס זה מזה וזה מזה ויחזק
הרוכב על כל א' מהם בידו וברגלו מזה
ומזה וילך לו אל בית המלכות ברולך
את רב' מלכים הראשונים את הסוס
פסיעה אחר פסיעה והמלך השובע הולך
ראשון מכולם על רגליו והרבו שלופות
בידו ולפניו אלף גבורי בתרבות שלופות
בידם הולכים על רגלי ואין קול ואין
דבור ואין צפצוף וגם קולות המשחקים
יהוה והמלך הרואה הוי' ההולך ראשון
קורא בקול גדול ואומר הדברי האלה'
הראיתם האיש אשר שם כי אלהי עולם
להנחיל את יושבי ארצו ולמשול בעולם
בחוק הקיסריות הנה זה הוא כבחינו
גדולתו כי מי יהיה לו דמשילה
ותאליו הנעזרו הכבוד' האלהים אשר
מלא את משאלות לבו להנחילו לעלות
במעלת

procedebant, è quibus duo eqvum album, gestando Cæsari paratum, adducebant, quorum duo illius frenum & capistrum manibus tenebant, alter à dextra; alter à siniſtra; alii bini ex regibus illis scalam auream, septem gradibus constantem, coràm Cæsare apportabant, ut is per illam eqvum conscenderet, & isti quidem ambo terga sua obvertebant equo; eorum autem facies adlatus Cæsaris, equum conscendentis, conversæ erant, & alter à dextra, alter à siniſtra stabat, donec Cæsar per scalam illam equum conscendebat; alii autem bini ex dictis regibus ad latera equi, postquàm Cæsar illum jam conscenderat, stabant, alter ad dextram, alter ad siniſtram, quorum unicuique Cæsar equitans manibus ac pedibus suis utrimque innitebatur. Hoc modo Cæsar ad regium ibat palatium, equô à duobus primis regibus pedetentim ductô: septimus autem rex, antè alios omnes (17.) pedibus incedebat, strictum gerens gladium; hunc mille milites fortissimi, qvi etiam strictos gladios manibus suis gestabant, pedibus præibant summô silentiô, nec ullius vox aut sermo ac ne screatus (18.) quidem audiebatur, instrumentorum etiam musicorum soni cessabant; tunc septimus ille rex, qui primus pedibus incedebat, magna voce hæc pronunciabat verba: videte virum illum, quem Deus mundi universi elegit, ut is incolas terræ gubernaret & Cæsarum more imperium in orbe gereret, ecce is ipse est, honorate eum, extollite eum, nam à Deo potestas illa ei data est, ab eo honor iste ei contigit, Deus optimus maximus, qui cordis illius desideria explevit, ut eum hac augeret gloriâ & ad Cæsareæ dignitatis gradum hodiè eveheret, animum ejus ita flectat & dirigat, ut reges orbis terrarum ejusque incolas æquitate moderetur & justum exerceat judicium; iniquitatem verò & injuriam procùl ab orbe removeat atque improbos scelestosque homines, illius potestati à Deo tradi-

(17.) Nimirum reges, de quibus jam dictum est.
(18.) Seu: murmur, in Hebræo hic habetur: הגיון, quod propriè pipire denotat.

במעלת הקיסריות היום הזה הוא יתן
בלבו להנהיג את תבל ואדון ואת
יושביה בדרך ישרה ולשפטם במשפט
צדק ולהרחיק העול והחמס מרעיהם
ולעבד ביד המרעי והרשעים ולאמים
ולהשמיד ולכלותם מן ישמשמו בארץ
להפחיד את המלכו' ואת יושבי העול'
ולהתגבר לעשוק ולגזול והוא בחמדיו
ומלכותו שגדלה ורמה מכל מלכות ולא
יוכל איש לבוא ער תכונת הדברי
בחמדותה יקים ויעמד ויחזק ויחזק אל
מלכות וחוק הקיסריות בה ויכאר ויגדל
וינשא ויושה ויגדל במכותה את אדוננו
זה המחקסר כהיום הזה ואמרו אמן.
וכאשר ישלים המלך הקורא את דבריו
יקנו ו' המלכי' הנשארי ויביטו אחריו
אמן לבדם ואנשים יענו כל העם יחד
פה אחד אמן ואחרי זה שנים רוכבים
הקיסרי' מפאתי הקיסר המחקסר מזה
ומזה ישליכו ז' פעמים כל אחד ואחד
מהם מזה ומזה פחי והב סחרי לעם
הדל ההולך החוק מרוכבים מזה ומזה
פן יחבו בם והבית ילקטו איש אשי
ביבלתו ללקוט. והמשליכים הפחים
הרבם כל אחד ואחד ישלך בחוקת יד
להמלך אם הרבה ואבד מעט גם
המשליכי הם הם הנבחרים בעצה הומא
להיותם אחרי התקסר הקיסר ההולך אל
ימינו

traditos, puniat, perdat & evertat, ne isti terram amplius pervagentur atque regna devastent, orbisq; incolas spolient & injurias ac rapinas committant! is ipse Deus, cujus regnum omnia alia magnitudine & potentiâ longè superat, cujus eminentiam & majestatem (19.) nemo mente assequi aut sermone satis dignè celebrare potest, is, inquam, supremus rerum arbiter stabiliat, firmet, corroboret ac fulciat misericordiâ suâ Cæsareum imperium! is decus, gloriam, vitam & tranquillum regimen largiatur Domino huic nostro, qui hodiè Cæsar declarandus venit, nunc dicite: fiat! Posteaquàm rex ista pronunciavit & finem dicendi fecit, cæteri sex reges, illius socii post eum responderunt soli: fiat! dein universus populus uno simùl ore respondit: fiat! posteà duo equis insidentes, quorum alter dextrum, alter siniſtrum Cæsaris latus tegebat, ab utraque parte septies aureos flores spargebant (20.) in plebem, quæ procùl ab illis, qui ab utroque Cæsaris latere equitabant, incedebat, ne fortè illa ab ipsis conculcaretur, quapropter populus aureos flores, ut quisquis poterat, colligebat; unusquisque autem ex duobus illis, qui missilia spargebant, quanta poterat vi manibus suis ista projiciebat seu pauca seu multa: qui verò flores spargebant, idcircò à Senatu Romano eligebantur, ut is, qui à dextra Cæsaris equitabat, ei proximus (21.) esset, posteaquàm ille ad Cæsaream pervenisset dignitatem; is autem, qui siniſtrum Cæsaris latus claudebat, universo Romanorum exercitui præficeretur, istius erat officium, ut duces constitueret populo, dum Romani copias suas in provincias mittebant. Hoc itaque modo, qui suprà dictus est, primus ille rex, qui pedibus incedens

(19.) Ita hic dictionem unam: רומטרה, quæ in codice nostro habetur, duabus exprimere volui.
(20.) De consulum missilibus vid. præ aliis Novell. Justiniani 105. cap. 1. confer. etiam Sueton. in Domitian. cap. 4. & in Neron. c. 11.
(21.) Sive: secundus, sic enim dictionem משנה quæ hic habetur, vertere volui, confer. quæ suprà l. 1. c. 8. n. 3. & c. 13. n. 3. ac c. 16. n. 6. ut & infrà h. cap. n. 28. & n. 29. notata sunt.

ישבו למשנה לו והרולך על שמאלו לשר
על כל הצבא אשר יהוה לזמשי ועליו
להפקיד שרי צבאות מראש העם כאשר
ישלחו דרומשי חיל באשר ישלחני ובבוא
יקרא המלך ההוא הקורא ההולך על
רגליו ראשון והיבו שלופה בידו ו'
פעמים ויקרא בעניו אשר ספרנו באשר
יגיע המחקסר אל שער המגרש אשר בו
בית המלכי יקר הפעם השביעית ובהגיע
המחקסר אל שער המגרש יזד מעל הסוס
על כתפי המלכים השבעה ושם בסא
עשוי מעפר יבש לבדו ומושיבהו עליו
המלכים השבעה ויתנו בידו שרבוט דק
מעץ. ואחרי כן יבאו לפניו יקעי עיר
ויסא חקנה ועמם ספר שטרי התפיסי
אשר ברומא ויבקשו ממנו להשבע להם
שלא יחלל ולא יפר ברית את שים
אחרי התקסרו עליה והוא יקח את הספר
וישקעו בולו עלה עלה ורק דק וישימהו
על ראשו וישבע כי הוא יקיים כל
הכתוב בו ועוד יותף הוא ויקח טוביט
על החק הבתוכי בו באשר יכתוב
בעיני יקרי רומה ואחרי כן יזרוה לבוא
אל המגרש והוא סגור ועל מגדלי
מלמלה עומדי שערי המגרש ויבקשו
ממנו להשבע גם להם כי יקיים
חוק המגרש וחוקי שועיו. וישבע
וידר להם כי כן יעשה ואז השלישים
יזמינו ויקומו על המנוי הקרוב לשער
את נמו את דגלו ויפתחו השער ויבא
המחקסר על חוד המגרש ושם יקראו המלכי

cedens ſtrictum gerebat gladium, ſepties clara voce clamabat, & quidem ſeptima ſive ultima vice tunc temporis, quando is, qui Cæſar renunciandus erat, ad portam ſuburbii, (22.) ubi regium erat palatium, veniebat: Cæſar verò, dum ad portam ſuburbii accedebat, equo deſcendens ſeptem illorum regum humeris excipiebatur; erat autem ibi ſolium ex arida terra compoſitum, in quo ſeptem illi reges Cæſarem collocabant & ipſius manui ſceptrum ligneum valdè tenue porrigebant, poſteà Senatores urbis Romæ in conſpectum ejus venientes librum adferebant, quò privilegia & documenta libertatis Romanæ continebantur, & ab illo petebant, ut juramentum præſtaret, ne poſteaquàm Cæſar creatus eſſet, ulla in re pactum & fœdus, cum ipſis initum, violaret aut irritum redderet: quem librum cùm ille accepiſſet, ſingula ejus folia & paginas oſculatus eſt illumque capiti ſuo impoſuit, jurans, ſe quicquid in eo ſcriptum eſſet, ſervare & præterea alias leges ac ſtatuta ſalutaria iis, quæ libro illo continerentur, adjicere velle, ſicuti Senatui Romano id viſum fuerit. Poſteà, dum ſuburbanum ingredi cupiebat, omnia reperiebat clauſa; ſuprà turres autem cuſtodes ſuburbii ſtabant, qui etiam juramentum à Cæſare exigebant ad conſervanda tàm ſuburbii, quàm ejusdem cuſtodum jura, quod poſteaquàm ille præſtitit ac promiſit, ſe ita facturum eſſe, cuſtodes ſignum & vexillum Cæſaris in turri, quæ portæ proxima erat, erigebant idque ibidem conſtituebant ac portam aperiebant; quo facto is, qui Cæſar creandus erat, atrium ſuburbii intrabat, ubi omnes, qui tunc temporis Romæ erant, reges conveniebant atque dicebant: Deus, rex regum, è cœlis annuat & approbet Cæſarem hunc eumque conſilio ſuo ita firmet, ſicuti nos illum in terra Cæſarem declaramus! dein omnes, qui ibidem reperiebantur, reges pedibus præibant

(22.) Vid. quæ ſupra in cap. n. 15. hac de re notata ſunt.

המלכי כלם הנמצאים ברומא או ואמנו
יהי רצון מלפני מלך מלכי המלכי לקצר
את הקיצר הזה מן השמי ולהרחיבו רוצה
בעיתו בהתקסרו באשר נקסרהו אנחנו
בארץ ושם ילכו כל המלכים הנמצאים
שם לפניו על הגליה והוא גם כן על
דגליו אחריהם ויבאו אחו אל בית המלכות
אשר בו כסא מושב הקיסריות. ובבית
הרואה שני כסאות האחד הוא בסא
מושב הקיסריות והוא קבוע והשני הוא
בסא יעשוהו לפי שעה לשבת בו
המחקס' טרם התקסרו ובאשר יבואו
המחקסר אל הבית יושב על הבסא
העשוי לפי שעה ויבאו כל המלכים
הנמצאי שם ובלבד שימצאו שבע' לא
פחות וינשקו רגליו והם ינשקו את
הארץ לפניו. ואחר יבואו שבעה הנמנים
מהנמני מלכותו אשר תחת כל אחד
מהם עשרי הארבע הנמנים תחת כל
אחד מהעשרי וארבעה הנמנים המנים
מאה ועשרי הנמנים שלישים ותחת כל
אחד מהמאה ועשרי הנמנים השלישים
ה"ק הנמנים רביעים. והנ' הנמנים
הראשונים יבואו עם הנמנין הנזכר
המושל בכלם והוא רגמון רומא והוא
אב לכל הנמנים שבכל העול' בממשלה
ונקרא

bant Cæſarem, qui ipſe quoque eosdem pedibus ſequebatur & unà regium intrabant palatium, ubi ſolium erat Cæſareum; duo autem ſolia in aula illa regia erant, alterum Cæſareum idque fixum & perpetuum; alterum temporarium, ut in iſto (23.) ſederet, antequàm Cæſar declararetur. Poſteaquam igitur ille, qui Cæſar creandus erat, palatium intravit, & ſolium, pro tempore exſtructum, occupavit, omnes, qui ibidem erant, reges (modò ne pauciores, quàm ſeptem, ibi reperirentur) Cæſaris pedes atque terram coram illo oſculabantur: dein ſeptem primarii Sacerdotes (24.) imperii Romani accedebant, ſub quorum unoquoq; alii viginti quatuor ſacerdotes erant, ſecundi ordine, quorum rurſus unusquisque centum & viginti alios ſub ſe habebat ſacerdotes tertii ordinis; ex hiſce centum & viginti ſacerdotibus tertii ordinis unusquisque quingentos ſub ſe habebat Sacerdotes quarti ordinis; hi itaque ſeptem ſacerdotes primarii accedebant unà cum Pontifice maximo, omnium ſuperiore, qui Summus eluebat Sacerdos Romanus & pater omnium aliorum in toto orbe Sacerdotum, quibus ille imperabat, is Romæ appellabatur Pater; (25.) Græcis autem Patron (26.) audiebat, is Patronus illius, qui Cæſar creandus erat, dexteræ ſceptrum porrigebat ligneum, ex parte tantùm inauratum, à cujus capite facculus, cinere plenus, pendebat, dein minimo Cæſaris digito annulum aptabat, ex oſſe demortui hominis confectum, ejusdem manui ſiniſtræ aureum craterem oblongum tradebat, ſuprà quem pomum

erat

(23.) Nimirum: temporario, ad tempus præparatò.

(24.) Sive: Epiſcopi, ita dictionem הנמנים quæ hic habetur, cum Buxtorfio aliisque vertere volui, confer. cap. ſeq. 31. n. 3. ibique not. it. ſuprà lib. 2. c. 9. n. 13.

(25.) Hebr. אבר, ſic in noſtro codice, hodiè Papa dicitur, vid. num. ſeq. 26. ibique not.

(26.) Πάτρων, qua voce Patronum ſignificari inter alios notavit Euripidis interpres; πάτρωνας non verò πάτρωνας, antiquis dictum fuiſſe epiſcopum primarium ac præcipuè Pontificem Romanum, inter alia conſtat ex Novell. Juſtinian. 131. cap. 2. & L. 7. princ. & L. 8. Cod. de Summ. Trin. confer. etiam H. Grot. Flor. Sparſ. ad dict. l. 7. de Summâ Trinit. item cap. ſeq. 31. n. 4.

erat Belori, (27.) quod ſpeciem univerſi terrarum orbis referebat, poſteà illius capiti regiam coronam imponebat eumque regem creabat, quo facto rex manus Patroni, cujus jam mentio facta eſt, oſculabatur; dein Patronus Cæſareum diadema accipiebat idque illius capiti imponebat & magna voce clamabat: vivat Dominus noſter, Cæſar, ſitque imperium ejus pacificum, felix atque inclytum ſuper omnes terrarum reges! poſteà univerſus populus, qui ibi reperiebatur, uno ore reſpondebat: fiat! Patronus etiam labia Cæſaris oſculabatur & ad dextram Cæſaris ſedebat; proximus autem ille, (28.) de quo ſuprà dictum, ad ſiniſtrum Cæſaris latus ſedem occupabat; ille autem, qui ſummus Romani exercitus dux electus erat, cujus ſuprà (29.) mentionem fecimus, antè Cæſarem ſtabat, ſtrictum gerens gladium: dein omnes, qui propter debita carceribus incluſi erant, liberi dimittebantur idq; mandatô Cæſaris, ex cujus theſauris pecunia deprompta & illorum creditoribus ſoluta fuit. Eodem die Cæſar domum Patroni adibat ibique cum ſeptem illis præcipuis regibus, (30.) qui in Cæſare creando occupati fuerant, & unà cum ſeptem primariis Sacerdotibus, qui coronationis officio interfuerant, prandebat atque cœnabat: tandem Cæſar ſero dici in regium palatium revertebatur, ubi etiam pernoctabat atque Cæſaris munia ibidem obibat, nimirùm judicium exercendo ac leges condendo, ſicuti ei viſum fuit; ex iſto autem palatio regio non niſi ſemel ſingulis menſibus ipſe prodibat, eo ſcilicèt die, quo novam

(27.) Seu: Beluri, ſive Blori ſic eorum בלורי, quod hic habetur, retinere volui, quod nonnulli proventum ſive tributum exponunt, nimirum ut iſta pomi ſimilitudine indicetur, univerſum terrarum orbem Cæſari eſſe ſubjectum atque eidem proventus terræ & tributa ſolvenda eſſe; niſi בלורי dicere velit idem hic ſignificare, ac בוליון, quod ſpeciem ornamenti exponunt, vid. Buxtorf. Lex. Talm. fol. 314. & Lightfoot. in Luc. cap. 15. v. 8. pag. 841. edit. Lipſienſ. vel legendum: כוליאר, quod vertitur: ſindon ſeu peplum muliebre, eſtque ornamentum, quo mulieres cingunt caput, inſtar annuli, in gloſſa citatur כוליראא, gloſſator in Schir haſchir. rabba citat per Beth בוליאור, vide Buxt. Lex. Talm. fol. 1049. cœterum בלוריה, nonnulli vertunt: comam ſive cæſariem, confer. Buxtorf. dict. Lexic. Chald. fol. 314. alii: antias, prout D. Wagenſ. Sot. p. 777.

novam aſpiciebat lunam. Accidit autem, ut Veſpaſianus non longo poſt tempore, quo ipſe ad dignitatem Cæſaream evectus erat, irâ adverſùs Agrippam accenderetur, quia improbi quidam Judæi illum criminati erant, ac ſi defectionem à Cæſare moliretur & quòd is propterea literas Hieroſolymam miſerit; quocircà Veſpaſianus illum unà cum filio ejus, Monebazo, (31.) gladiô interfici juſſit, (32.) atque id contigit tribus annis & ſex menſibus, priusquam Templum deſtrueretur: (33.) antè illud tempus ceſſavit juge ſacrificium mille ducentis & nonaginta diebus, (34.) qui effluxerunt antè vaſtationem Templi, (35.) & hoc eſt, quod ſcriptum reperitur apud Danielem: (36.) & à tempore, cùm ablatum fuerit juge Sacrificium (& cœtera,) usque ad finem narrationis, quæ ibidem ſcripta eſt. (37.)

CAP. XXXI.

EOdem anno & tempore eodemque menſe, quo Agrippas ejusque filius interempti ſunt, Deus Veſpaſiani animum excitavit, ut mei recordaretur meque clementer & benignè tractaret, (1.) dum miniſtris ſuis præcepit, ut me è cuſtodia educerent & coràm ſeſe ſiſterent, quo facto cùm illi

(28.) Vid. ſuprà h. cap. n. 21. ibique not.
(29.) Nimirum h. cap. dict. num. 21.
(30.) Vid. quæ ſuprà h. cap. num. 16. notata ſunt.
(31.) De hoc Monebazo ſuprà h. cap. n. 10. aliquid dictum.
(32.) Ejus rei apud Joſephum nulla fit mentio; in Joſippi autem Epitome pag. 225. idem, quod hic, de Agrippa ejusque filio interfecto refertur, confer. Wagenſeil. Sot. cap. 7. Mi'chn. 8. n. 7. p. 685. & ſuprà h. l. 6. cap. 30. n. 10.
(33.) Contemit Joſippi Epitome dict. pag. 225.
(34.) Vid. Daniel. c. 8. v. 11. & c. 12. v. 11. confer. etiam Joſippi Epitom. loc. alleg. & infrà h. lib. 6. c. 32. n. 25. & c. 37. n. 8. & 9.
(35.) Nimirùm: Secundi, de quo hic ſermo eſt.
(36.) Dict. cap. 12. v. 11. quomodo hi dies ſint computandi, vide Commentatores ad Danielis locum alleg. confer. etiam Alſtedii Chronol. Tit. 12. Epoch. 9. & infrà h. lib. c. 31. n. 25.
(37.) Cœtera autem ibidem ſic leguntur: & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille, ducenti ac nonaginta, prout Daniel. c. 8. v. 11. & c. 12. v. 11. habetur.
(1.) Vid. Joſippi Epitom. pag. 226.

דבלא ולרביאני לפניו ויעשו עברוי כן
ויביאוני לפניו ואני אמור וכבול בכבלי
ברזל ובנחשתים ויקרא לי הקיסר שלום
וידבר אתי נחומי׳ ודברי טובים ואמר
אתה ידעת שאהבתיך מאד מהיום אשר
ראיתיך ואכן אהבתיך ובחרתי בכבלי
ברזל לא מיתץ לבבי עשיתי לך את הדבר
הזה אמנם למען לא יקראו שרי הרומי׳
על גבורתך ועל עצמת׳ ועל התבונתך ועל
חכמתך ויאמרו גדו אשר הרג לטטן
במלחמתינו והוא הולך באת׳ ממנו נפגע
בו ונמהרנו ועתה ישב לבך וישמח בי
הנני מסיר מעליך את הנחשתים ואת
בכלי הברזל והיית לפני באחד מהשרי
אשר לי כל ימי היותך ברומא׳ ואמנם
אני שולחך לארץ יהודה אל בני טיטוס
והיית לו לאב וליועץ נאמן כי הוא הוא
אשר המליך עליך ולא נתן יד להמיתך
באשר ידעת אתה גם פעמים רבו בקש
ממני להמית עליך ולהחריב ממאזרך
ולכבד אותך וליראתי מקנאת הרומיים
עליך לא עשיתי את בקשתו׳ ואשר
אליו ואין אוכל להתנגד לפניך ולפני
בנך בעזרי ואראה אשר הרגת את
אגריפס ובנו שני נאמני מלכות רומה על
לא פשע ועל לא חמאת ועתה הקשר
ואמר אלי הם יוסף כי לא לרוכיו במשב
לא אגריפס ולא בנו כי לו ידעת את
אשר עשו בחברי ואת אשר חשבו לעשות
במוד בממשלתי אתה היית שהרף
עצמותיהם מוקף הודעת את אשר בחברתי
אותו ואת בנו בארץ יהודה וגדולתי
ותשאתי

li me catenis vinctum & compedibus ferreis conſtrictum in conſpectum Cæſaris adduxiſſent, ipſe perquàm benignè, clementer & blandè me compellavit hunc in modum: notum tibi eſt, quòd ſtatim atque in conſpectum meum veniſti, te valdè amaverim &, licèt te catenis conſtringi juſſerim, id tamen non infenſo ergà te animo fecerim, ſed ne principes Romani propter fortitudinem, ſtrenuitatem, prudentiam & ſapientiam tuam invidiâ accenſi dicerent: is ipſe, qui in præliis adverſarius noſter & hoſtis fuit, eodem, quo nos, tractatur modo & honore, quapropter interficiamus illum & è medio tollamus: nunc autem bono atque læto ſis animo, en ego ferreas à te compedes & catenas removeo, atque tu perinde ac unus ex principibus meis, quamdiu Romæ fueris, mihi præſtò eris; deinde in Judæam ad Titum, filium meum, te mittam, ut ei patris & fidi conſiliarii loco ſis, ille quippe tibi pepercit nec permiſit, ut Romani te interficerent, (2.) ſicuti probè nôſti, is ipſe multoties me rogavit, ut te clementer tractarem & vincula ac catenas tibi demerem atque aliquo te honore afficerem; ſed Romanorum invidiam ergà te veritus, ipſius petitioni locum dare noluï; tum ego Veſpaſiano reſpondi: quomodo tibi tuoque filio à conſiliis eſſe potero cùm videam, Agrippam ejusque filium innocentes & inſontes à te interfectos eſſe, qui fideli ergà imperium Romanum animo fuerunt? ad hæc Cæſar reſpondens: tace, inquit, Joſephe, & nec Agrippæ nec filii ejus in bonam partem recordare, nam ſi ſcires, quænam illi in coronatione mea fecerint & quomodo adverſùs imperium meum rebellionem excitare conati ſint, tu ipſe manibus tuis illorum oſſa combureres; notum tibi eſt, quanto ipſum ejusque filium honore affecerim in Judæa & quanti eum æſtimaverim atq; ubique locorum magni fecerim ac quomodo in urbibus ejus copias Romanas illius bonô imminuerim,

(2.) Vid. ſuprà h. lib. 6. c. 23. n. 6. ibique not.

rim; ad hæc reſpondi: novi, Domine Cæſar, vera eſſe, quæ dicis; aſt improbus ille, pergebat Cæſar, malum mihi pro bono rependit, nam, dum principes Romani in Judæa me compellebant, ut imperium Romanum ſuſciperem ac Cæſaris munere fungerer, ex quo fama ad illos pervenit, Vitellium, cui Cæſarea dignitas & majeſtas minimè conveniebat, Cæſarem eſſe factum, Agrippas Romanis conſilium dedit, ne me Cæſarem eligerent eosque interrogavit, ecquid boni in me vidiſſent aut deprehendiſſent, ut me tanto honore dignum judicarent Cæſaremque creare vellent? is ipſe, dum hûc venit, unâ cum filio ſuo ſingulos adiit Sacerdotes (3.) primarios, imò ad ipſum venerunt Patronum, (4.) ut me criminarentur atque ea de me dicerent, quæ ſanè nunquam commiſi aut perpetravi: quibus ex rebus ſatis perſpectum habui, Agrippam improbo fuiſſe animo & propterea illum ad mortem condemnavi, ubi enim improbitas, ibi & condemnatio; (5.) filium autem ejus pari ſuppliciô affeci, quia perfidi filius haud dignus eſt, qui vivat in terra, quoniam parentis factum (6.) animo ejus altè infixum hæret, qui ſemine rebelli ac perfido natus eſt; te verò juſtum ac fidum ſemper deprehendi, propterea filium meum tuæ commendo fidei, ut ei tuo conſilio aſſiſtas. Poſteà Veſpaſianus præcepit, ut catenas ferreasque compedes à me removerent (7.) & me ex carcere, qui Romæ erat, (8.) liberum dimitterent

(3.) De voce הגמון, quæ hic habetur, vid. cap. antec. 30. n. 24. ibique not.

(4.) Sive: Papam aut Pontificem, vid. quæ dict. cap. præced. 30. n. 26. notata ſunt.

(5.) Delictum ſequitur pœna & improbitatem facti comitatur ſupplicium.

(6.) Quapropter in L. 5. §. 1. Cod. L. Jul. Majeſt. dicitur, quòd in filio paterni, hoc eſt, hæreditarii criminis exempla ſ. enuantur, regulariter quidem filius ob patris delictum ſupplicio non eſt afficiendus, niſi parentis inſiſtat veſtigiis, vid. Deuteron. c. 24. v. 16. & Ezech. cap. 18. v. 20. confer. inter alios etiam Wiſenbach. Commentar. in Digeſt. ad L. Jul. Majeſt. theſ. 12.

(7.) Vid. Joſeph. lib. 4. de Bell. Jud. c. 38. & 39. atque Egeſipp. l. 4. de Excid. Hieroſ. c. 28. ut & Jolippi Epitom. p. 226.

(8.) Imò Veſpaſianus, cum Beritum veniſſet, ubi legationes urbium cum ſummo gaudio confluxerant, Joſephum ibidem vinculis ſolvi præcepit, ſicuti ſcribit Egeſippus loc. alleg. confer. etiam Tacit. Hiſtor. l. 2. c. 81. vid. & cap. antec. 30. n. 11. ibique not.

& eodem, quo principes imperii Romani ejusque Senatores, honore me afficerent; quo facto Josephus dixit: nonne mihi, vinculis & catenis soluto, dedecori erit, filios Israëlis, qui hic mecum sunt Romæ, compedibus adhùc constrictos aspicere? quocircà hanc mihi, invictissime Cæsar, gratiam exhibe, ut omnes, qui mecum sunt Romæ, Israëlitæ vinculis eximantur, id si fiat, me tibi fidum habebis consiliarium, quamdiu vixero, & hostis ero hostibus tuis atq; adversarius adversariis tuis evadam. Hisce Josephi dictis morem gessit Vespasianus & præcepit, ut omnes Israëlitæ, qui cum Josepho Romæ erant, vinculis liberarentur & compedibus atque catenis eximerentur. (9.) Posteà Vespasianus Josephum ad filium suum, Titum, qui tunc Alexandriæ in Ægypto erat, misit, (10.) cum literis, quibus mandatum ei dederat de Josepho in hanc sententiam: ecce mitto tibi, charissime fili, Josephum, Judæorum principem, qui in bello consenuit & prudentia consilioque pollet, is tibi patris & fidi consiliarii loco erit, ab ejus consilio ne latum quidem ungvem discede, quia vir prudens & optimis consiliis instructus est, semper itaque illum honore & gloriâ affice, illis enim jure meritoque dignus est, quoniam Deum habet adjutorem, nec unquam fidem habe improbis, qui fortè illum coràm te aliqua in re criminabuntur; sed quisquis Josephum in suspicionem alicujus delicti apud te vocaverit, eum statim perde & interfice, quia Josephus fido conspicuus est consilio, cui si quis obtemperaverit, is recto incedet tramite; posteaquàm autem Josephus princeps ad te venerit & paululum temporis à lassitudine maris requieverit, tu viæ temet accinge & expeditionem ad oppugnandam Hierosolymam suscipe, & si quidem Judæi pacem amplectentur ac tuæ sese potestati tradent, ut imperio Romano obediant, cavè, ne ulla in re

(9.) Confer. hic Josephus in descriptione vitæ suæ circà fin.

(10.) Vid. Josippi Epitome pag. 226. & seq.

re illis detrimentum adferas, sed potius vulnera, Judæis illata, cura eorumque urbes, tempore belli destructas, restaura & ex vicinarum gentium, quæ imperio nostro subjectæ sunt, proventibus eosdem fove atq; integro biennio im munes ab omni tributo serva, modò quotannis tribus vicibus, (11.) quando universus populus ad Templum pro more ascendit, ut ibi Domini, Dei sui, faciem aspiciat, vexillum imperii Romani in turri quadam Hierosolymis erigant & pro salute nostra sacrificium in sacro altari, quod Hierosolymæ est, singulis vicibus (12.) muneris loco offerant; si verò pacem tecum inire recusabunt, tunc illos eorumque urbes partim ferrò dele, partim in captivitatem abstrahe, quòd si principem Josephum sibi regem eligere voluerint, illud etiam nobis placet, ut is regnet. Tu igitur omni ratione Josephi consilio innitere, ille tibi patris & patroni loco sit; tu verò tanquam filius ei obtempera. Deinde Josephus Româ profectus Alexandriam ad Titum abiit, qui, postquam Josephum advenisse didicerat, valdè lætatus est, tàm ipse, quàm Seniores & sapientes, qui circà illum erant, quia Josephus spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilii ac fortitudinis, spiritu scientiæ & timoris Domini repletus fuit. (13.) Quapropter Titus unà cum omnibus Senioribus exercitus Romani Josepho obviam progressus magno eum honore excepit literasque patris sui, à Josepho traditas, aperuit ac legit; posteà Josephum compellans: jam anteà quidem, inquit, animus mihi fuit, ut omnia, quæ pater meus literis suis mihi perscripsit, tibi præstarem; sed jam multo magis, quia id mihi mandato suo præcepit, apud me itaque manebis & mihi parentis loco eris; ego verò

(11.) Sive: festis solennibus, nempe festo Paschatis, Septimanarum & tabernaculorum, vid. Exod. c. 23. v. 14. & Deuter. c. 16.

(12.) Nimirum in tribus illis festis, de quibus num. præced. 11. dictum est.

(13.) Vid. Esai. c. 11. v. 2. cæterùm laus ista, Josepho hic attributa, manum Judæi interpolatoris arguit, quia Josephi modestia arrogantiam illam & [illegible] in seipso laudando non admittit, vid. quæ suprà h. lib. 6. c. 22. n. 12. notata sunt.

וישן את יוסף ויאמר לו כבל אשר דבר
לי אבי בטפרו הוה עם לבבי לעשות
עמך אף כי אבי יצוד אותו על על
כבה שבה אתי והיה לי לאב ואני אהיה
לך לבן ובעצתך הטובה וישב יוסף עם
טיטוס באלכסנדריא חדש ימים אחדי
בואו מרומה עד סר ממנו סער רעה דום
ועפו ואחרי כן נועצו יהודי לעלות על
ירושלם לצור עליה כי ידע יוסף אשי
מוי היתה זאת ולא יכול להשיב את
דבר יי אחור׳ ויסע טיטוס עם יוסף
מאלכסנדריא עם כל חילו ומחנהו ויבן
בניקולופולוס ומשם בא בטפינה וילך
חנישה ומשם נסע ויבא באיקלאה ומשם
נסע ויבא בפלוסים׳ ומשם נסע דרך
המדבר ויבא בבעלי גוביס אשר במדבר ויסע
מבעלי גוביס אשר במדבר ויבא
אל

verò filius tuus ero & tuo me consilio reges. Quocircà Josephus, ex quo Româ profectus erat, integrum mensem apud Titum Alexandriæ commoratus est, donec omnis lassitudo & nausea, quam ex jactatione maris ejusque tempestate contraxerat, abscessit, posteà consilium simul captârunt, ut Hierosolymam ascenderent eamque obsidione cingerent, quia Josephus id divinitùs decretum esse noverat, quod irritum reddi non poterat. Titus igitur unà cum Josepho atque omnibus copiis suis Alexandriâ profectus ad urbem Nicopolin (14.) castra metatus est, inde navibus pervenit Tenisam, (15.) exinde Heracleam (16.) atque Pelusium (17.) petiit, posteà per desertum iter instituens ad oppidum Baaligobim (18.) in deserto situm, venit, inde castra movens Dicronem, (19.) Gazam, Ascalonem (20.) atque Jabnam (21.) petiit, posteà Japhonem (22.) copias suas traduxit, hinc Cæsaream venit, ubi castra locavit; Titus autem, dum ita, sicuti jam dixi

(14.) Hebr. ניקופולים, ita enim hic legendum puto pro: ניקולופולים quod nomen in nostro codice corruptum habetur, confer. Joseph. l. 4. de Bell. Jud. c. 42. & Egesippus l. 4. de Excid. Hierosol. c. 33.

(15.) Hebr. תניסה, sic in nostro codice, Egesippus dict. loco vocat Thimnam, Josephus loco citat. nominat Thmuin, fortè fuit Tanis, civitas Ægypti, à qua ostium Nili dictum fuit Tanicum.

(16.) Ita hic verto: איקלאה quod nomen in nostro codice habetur, confer. Joseph. dict. lib. 4. c. 42. & Egesipp. l. 4. de Excid. Hierosol. c. 33.

(17.) Sic interpretor: פלוסים, quod hic legitur, secutus Josephum & Egesippum loc. citat. est autem Ptolemæo Pelusium urbs Ægypti ultima, de qua supra lib. 5. c. 2. n. 3. dictum est.

(18.) Hebr. בעלי גוביס, ita hic in nostro codice, Josephus dict. lib. 4. c. 42. locum hunc nominat Casii Jovis templum, cui etiam Egesippus lib. 4. de Excid. Hierol. cap. 33. consentit, confer. Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa c. 8. Plinius lib. 4. c. 12. & lib. 5. c. 12. etiam Jovis Casii meminit, ac Lucanus lib. 8. de Bell. Pharsal. ita scribit: & Casio præsente Jovi &c. Stephanus de urbibus, nomen illud Jovi à Casio monte & urbe Ægypti inditum esse scribit, vid. Id. Lightfoot in Chorograph. Marco præmissa cap. 1. § 3.

(19.) Hebr. דיקרון, sic in nostro codice, Josephus loc. alleg. videtur urbem istam Ostracinem vel Rhinocoruram appellare, confer. Egesipp. dict. l. 4. c. 33.

(20.) De hac urbe vid. Ejusd. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmiss. c. 14.

(21.) Jamnia nominatur à Josepho dict. lib. 4. c. 42. cui etiam Egesippus l. 4. de Bell. Jud. cap. 33. adstipulatur, confer. supra l. 3. c. 17. n. 13. & h. lib. 6. c. 5. n. 6.

(22.) Hæc Joppe dicta fuit, de qua vid. Actor. c. 9. v. 36. & c. 10. v. 5. ac Josephus ut & Egesippus loc. citat.

אל דיקרון ויסע מדיקרון ויבא אל עזה
ויסע מעזה ויבא אשקלון ויסע מאשקלון
ויבא אל יבנה׳ ויסע מיבנה ויבא אל יפו
ויסע מיפו ויבא אל קסריה ויסע שם ומרי
נסעו במסעותיו רבותיו לכד את עזה
ואת בנותיה ואת אשקלון ואת בנותיה
ואת יבנו ואת כל סביבותיה׳

dixi, castra movit, Gazam (23.) unà cum pagis suis, & Ascalonem cum oppidis suis, ac Japhonem cum omnibus locis circumjacentibus in suam redegit potestatem.

CAP. XXXII.

בשנתו הראשונה למלכות אספסינוס
בחדש העשירי בי לחדי בא טיטוס עם
יוסף ועם חילו ומחנהו בעיר קסריה
הנתמדת לכל רואיה והיא העיר אשי
בנה הורודוס המלך׳ וישב בקסריה עד
אשר נאספו אליו כל אנשי חילו מיתר
הרומי׳ ומיתר חילי העמים אשר היו
תחת ממשלת רומה אשי באו לעזרתו
להלח׳ בירושלי׳ ולצור עלי׳ ואשתוח אליו
עם כל הרחל ויהי מהנהו מתו כבר
מאד וישב שם עם כל מחנהו עד תום
ימי התחרף ומי התתו ועד בוא ימי
האביב׳ בשנה אחת למלכו׳ אספסינוס
אשר הוקם על מלכו׳ הרומיים ועל בני
ממשלתם לקיסר עצמו מלחמות קשו׳
בקרב ירושלם בין יושביה באכזריו׳ תמה
ויכו

Anno primo imperii Vespasiani, die septimo mensis decimi, Titus unà cum Josepho & exercitu suo Cæsaream, (1.) urbem illam, omnibus aspectu jucundissimam, ab Herode rege quondam exstructam, intravit, ubi tamdiu moratus est, donec omnes milites tàm Romanorum, quàm aliorum populorum, qui imperio Romano subjecti erant & qui Tito suppetias ferebant, ad obsidendam atque oppugnandam Hierosolymam convenirent, quo facto copiæ illæ omnes, quas Titus ibi contraxerat, ingentem exercitum effecerunt; Titus autem Cæsareæ cum omnibus copiis suis substitit usque dum vis frigoris atque hyems præteriit (2.) & vernum tempus (3.) appropinquavit. Anno primo imperii Vespasiani, quo ille Romanorum Cæsar factus est, atrocissima Hierosolymis exorta sunt bella (4.) inter incolas urbis, eaque summa vi & crudelitate gesta sunt, in quibus illi se invicem continuè sine ulla cessatione trucidârunt ac ne hyeme quidem,

(23.) Idem refertur in Josippi Epitom. pag. 227. Plura de hac urbe vid. apud. Joh. Lightfoot. in Chorograph. Matthæo præmiss. c. 13.

(1.) Vid. Joseph. l. 5. de Bell. Jud. c. 1. & 6. atque Egesipp. de Excid. Hierol. lib. 4. c. 33. & lib. 5. c. 1. confer etiam Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmiss. cap. 57. ac Josippi Epitom. pag. 227.

(2.) Idem refert Egesippus dict. lib. 4. c. 33. circà fin.

(3.) Ita hic אביב, quæ dictio mensem Martium denotat, quo scil. ver novum incipit, vertere volui.

(4.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 1. & seqq. atque Egesipp. l. 5. de Excid. Hierol. c. 1.

ויכו איש את רעהו באין מנוחה והשקט
וגם לא שקטה המלחמה מביניהם כל
העתות כדרך כל הארץ כי בקץ ובחרף
עמדו מלחמתם לשמעין ויוחנן וחשלושי
דוה אלעזר ומיום שנפל אספסינוס מארץ
יהודה הלך לו אל רומה לחדש לו שם
מלכי הקסריה בחזק משפט ורומה. ובשנה
הרביעה מסך יי בקרב ירושלם דוה קוים
ויחלקו יושביה עם ראין לשלש
מחלוקות. המחלוקת הא׳ הלבה אחרי
ענני הבדון המכסי או בכהונתו בחרפה
ובלימה והב׳ אחרי יוחנן הפרין ראבזר
והב׳ אחרי שמעון הפרין הרשע. ולחומה
היהודי בקרב ירושלם אוי באחד ואיש
ברעהו וגדודי רומיים מארץ פרסמי
מקריה אל ירושלם לכלותה הת תיאה
מצוה להחלט מרחלוק המעטית ולבלתי
יבא אליה מארץ ליביא לחומה דכר
מהיה. וענני הבדון היה איש הם ותהיה
ובראיתו כי דבוקות ירושלם אכזבה כי
אם על פי הפריצים ויתן את השלישית
אשר בידו משלשת המחלוקות ביד אלעזר
בנו הפרין הראשון. והוא אשר סבב
את כל הרעות העלה על ישראל וירושלם
בעשותו קשר על נציב דרומיי. וכאשר
הסית את ישראל לפשוע ברומיי ולשלוח
ידם בהם כי לו נכנעו ישראל כימי
נאמן קיסר לא נשמרו תלא גדרות
ארצם כי המלכים הרומיי תפצם היה
להקרא שם ממשלת חשה על ישראל.
ואנחנו היו ממליכי עליהם מלכי מלכי
ישראל אף כי בימי אספסינוס ובניהם
ואכזבים לפניהם אשר היו מלכי חסד
וחיתים על ישראל. ויתחברו אז
לאלעזר הפרין יהודה ושמעון וחשמון
החוקדו מכחורי השחים אשר ליהודה
והגבורים אשר היו בירושלם. ויחפם
אלעזר הפרין עם רביהו את ומקדש
ואת היכל ואת כל העזרות מסביב
וישם מגדודיו אורבים שומרים את פאת
היכל יי. ויוחנן הפרין הגלילי אקח
אליו רכן רב ויהאמן להעזר עם כל
גדודיו וחכבש את רחובות ירושלם ואת
שפלת העיר. ושמעון הפרין הירושלמי
תפס לו את מיום העיר ואת מקומיות
הגבוהה

Romanos fecit atque populum Iſraëliticum commovit, ut à Romanis deficeret eisque violentas manus inferret: nam ſi Neronis Cæſaris ætate Iſraëlitæ in officio manſiſſent, nec ſibi nec terræ ſuæ perniciem & interitum attraxiſſent, quandoquidem Cæſarum Romanorum propoſitum eò ſolum collineaverat, ut Iſraëlitæ Romanum imperium agnoſcerent; reges verò è gente ſua electos haberent, (11.) id quod etiam Veſpaſiani ac Titi, & ante hos Auguſti tempore contigit, qui omnes manſueti & clementes Imperatores ergà populum Iſraëliticum fuerunt. Per idem tempus Eleazaro graſſatori ſeſe adjunxerunt Juda (12.) & Simeon Ezronis filius (13.) atque Hiskias, (14.) qui omnes nobili Judæorum ſtirpe nati erant atque Hieroſolymis fortitudine præſtabant; Eleazarus autem graſſator cum aſſeclis ſuis Sanctuarium & Templum (15.) cum omnibus, quæ circà illud erant, atriis occupaverat & ex militibus ſuis inſidiatores conſtituerat, qui Templi munimenta (16.) cuſtodirent; Johannes verò Galilæus latro ingenti hominum multitudine contracta, quibus etiam milites ſuos auxilii cauſa adjunxerat, forum (17.) & plateas Hieroſolymæ atque inferiorem urbis partem occupaverat; aſt Simeon Hieroſolymitanus graſſator ſuperiorem urbis partem (18.)

quidem, quo tempore aliàs bella omnium gentium more ceſſare ſolent, mutua inter illos prælia conquieverunt, nam & æſtate & hyeme certamina inter Simeonem atque Johannem continuata ſunt; iisdem tertius acceſſit Eleazarus, (5.) eodem quippe anno, quo Veſpaſianus è Judæa Romam profectus eſt, ut ibi imperium Cæſareum Romanorum more ſibi renovaret, eodem, inquam, anno Deus perverſam mentem Hieroſolymitanis indidit, (6.) dum in tres diviſi ſunt partes, prima Ananiæ Pontifici, qui tunc temporis à Summo Sacerdotio cum dedecore & ignominia remotus fuit, adhæſit; ſecunda Johannem, crudeliſſimum iſtum graſſatorem, ſecuta eſt; tertia ducem habuit Simeonem, impium latronem: hoc modo Judæi intrà urbem Hieroſolymam diviſi ſe invicem trucidarunt & mutuas perpetrarunt cædes; Romani autem milites extrà urbem (7.) ab oppido Cæſareenſi Hieroſolymam usque graſſati ſunt, ne quis ea egredi & ex bello inteſtino evadere poſſet atque ut omnis ad urbem commeatus prohiberetur. Ananias autem Pontifex, qui integritate & probitate vitæ conſpicuus erat, cùm videret, Hieroſolymam nonniſi graſſatorum arbitriò regi, tertiam populi partem, quæ ſibi adhærebat, filio ſuo, Eleazaro, (8.) graſſatori primo, tradidit, (9.) qui omnium malorum, quæ populo Iſraëlitico atque Hieroſolymis acciderunt, prima fuit cauſa, dum conjurationem adverſùs principes (10.) Roma-

(5.) De tribus hiſce graſſatorum ducibus vid. plura in ſequentibus ut & apud Joſephum dict. lib. 5. c. 3. atque Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 1. & Joſippi Epitom. pag. 227. conſer. etiam Tacitus Hiſtor. l. 5. c. 12.

(6.) Infudit, miſcuit, id enim verbum מסך, quod hic habetur, denotat, non quidem eo ſenſu, ac ſi Deus perverſitatis illius autor fuerit; ſed quia is juſto judicio permiſit, ut factionibus, inter Judæos ortis, illi ſe invicem trucidarent: in Joſippi Epitome pag. 227. etiam ſcribitur, quòd Deus ſpiritum vertiginis Hieroſolymitanis immiſerit, ut in tres factiones ſeſe dividerent.

(7.) Nimirum Hieroſolymam, nam miſera illa civitas & intrà & extrà infinitis calamitatibus vexata fuit, intrà ſeditionibus, extrà Romanorum incurſionibus.

(8.) Is tamen Eleazarus Simonis filius nominatur à Joſepho dict. l. 5. c. 1. princ. conſer. etiam infrà h. cap. n. 19.

(9.) Conſentit Joſippi Epitome pag. 228.

(10.) Vel: adverſus ſtationarios Romanorum milites, nam etiam hoc modo dictionem נציב, quæ in noſtro habetur codice, vertere poſſis, ſic in Joſippi Epitome dict. pag. 228. Munſterus נציב רומיים interpretatus eſt: ſtationem Romanorum, vid. ſuprà h. lib. 6. c. 7. n. 3.

(11.) Conſer. hic Joſippi Epitome pag. 228.

(12.) Is Chekiæ filius fuit, vid. Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 1. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 1.

(13.) Ita יחזרון, omiſſa copulâ & adjecta dictione: filius, hic vertere volui, ita, ut יחזרון idem ſit, ac בן חזרון, idque juxtà Joſephum dict. loc. qui Simeonem Ezronis filium fuiſſe ſcribit; Egeſippus verò dict. l. 5. c. 1. Simonem Zenonis filium vocat.

(14.) Hiskias iſte Chobari filius nominatur à Joſepho & Egeſippo, loc. alleg.

(15.) Conſentit Joſephus loc. cit. & Cornel. Tacitus Hiſtor. l. 5. c. 12. vid. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 1. ac Joſippi Epitom. pag. 229.

(16.) Latera ſive angulos, ita juxtà Hebræum, vid. infrà h. cap. n. 20.

(17.) Tacitus Hiſtor. dict. lib. 5. c. 12. ſcribit, Johannem mediam urbem occupaſſe, conſer. etiam Joſephus, Egeſippus & Joſippi Epitom. in loc. alleg.

(18.) locaque Hierosolymæ editiora sibi sumpserat; quocircà Simeonis milites lapidibus, quos fundis emittebant, & sagittis, quas jaculabantur, multos ex Johannis militibus vulnerarunt atque interfecerunt; Eleazarus autem, Ananiæ Pontificis filius, (19.) Sanctuarium Domini & Templum, ejusque munimenta (20) & turres, prout suprà dictum est, occupaverat: circà idem tempus in ipsâ urbe Hierosolyma per triduum continuum fine ulla cessatione die noctèque pugnatum est, quia prælium inter grassatores eorumque milites nullo conquievit tempore; sed quotidiè sese mutuis cædibus trucidârunt adeò, ut innumera interfectorum cadavera hinc inde projecta conspicerentur (21.) nec interemptorum numerus iniri posset: sangvis autem cæsorum Judæorum per plateas urbis, per fora & vicos fluebat isque in Templo Domini torrentis instar sese diffundebat tantâ copiâ, ut limina portarum Templi sangvine opplerentur, atque interemptorum cadavera acervatim magnò cumulò jacentia computrescerent, quia nemo illa sepulturæ tradebat. Johannes igitur Galilæus tyrannus in medio fuit, ab utraque parte duo isti grassatores, Eleazarus & Simeon, exiterunt; Simeon autem meliorem urbis locum occupaverat, unde tàm Johannem, quàm Eleazarum premere poterat. Eleazarus itaque Simeonem, quantum potuit, in angustias adduxit, quia ille Johannnem, in medio positum, valdè infestabat: ast Johannes totis viribus annisus est, ut utrumque superaret; sed frustrà: nam Simeonis milites, qui edita urbis loca occupaverunt, Johannem unà cum militibus suis, qui in inferiori urbis parte erant, lapidibus, quos fundis emittebant & sagittis

(18.) Confentit Josephus end. loc. & Tacitus dict. cap. 12. refert, extrema & latissima mœnium Simonem occupâsse, conf. etiam Egesippus & Josippi Epitom. loc. citat.

(19.) Eleazarus Simonis filius fuisse dicitur à Josepho dict. l. 5. c. 1. vid. suprà h. cap. n. 8.

(20.) Confer. quæ suprà n. 16. h. cap. notata sunt.

(21.) Confer. hic Josephus, Egesippus & Josippi Epitom. loc. alleg.

gittis vehementer presserunt multosque ex illis interfecerunt, & dum Johannis milites lapides fundis & ballistis in Simeonis milites, qui editiora urbis loca occupaverant, conjicere voluerunt, iidem lapides, quos in Simeonis milites projecerant, retrò versi in ipsos projicientes reciderunt eosque obtriverunt; quò factò sibi ipsis damnum auxerunt: sic intricatum & atrox prælium inter tres illas factiones exarsit, quod indies magis magisque crescens latissimè sese diffudit. Accidit autem, ut ingens Sacerdotum & Seniorum Judæorum multitudo in Templo conveniret, qui coràm militibus procidentes suppliciter illos rogârunt, ne ulterius in Templo Domini prælium committerent; sed à pugna desisterent: ast milites omnes istos eodem tempore interfecerunt, (22.) ita, ut neminem ex illis superstitem relinquerent; eodem die (23.) etiam Ananiam ac Josuam, principes Sacerdotum & Templi præfectos atque Zachariam, (24.) qui in nomine Dei Israëlis vera prædixerat, interfecerunt. Quamvis autem juge Sacrificium dudum cessaverit, (25.) quia jam ante triginta sex dies sablatum erat; nihilominus viri quidam probi ac fideles reperti sunt Hierosolymis, qui sacrificia Deo obtulerunt: Sacerdotes igitur illi, dum super altare sacrificia obtulerunt, in ipso oblationis actu à grassatoribus interempti sunt ita, ut Sacerdotum interfectorum cadavera super pecorum oblatorum corpora procciderent (26.) multi quoque ex plebe Hierosolymitana, qui

(22.) Confer. Josippi Epitom. dict. pag. 229.

(23.) Atqui Josephus lib. 4. de Bell. Jud. cap. 18. scribit, Ananiam & Josuam jam antè interfectos fuisse ab Idumæis, cum illi irruptionem in urbem Hierosolymam fecissent, confer. num. seq. 24.

(24.) Hic quoque Zacharias, Baruchi filius, jam antè ab Idumæis, factâ in urbem Hierosolymam irruptione, interemptus fuit, prout refert Josephus dict. lib. 4. cap. 19. vid. suprà h. lib. c. 27. num. 9. & num. antec. 23. it. infra h. lib. c. 33. n. 21.

(25.) Vid. Daniel. c. 8. v. 11. & cap. 12. v. 11. ac suprà h. lib. c. 30. n. 34. & n. 35. it. c. 37. n. 8. & 9.

(26.) Simile factum vid. suprà l. 4. c. 23. n. 9. & paulò post h. cap. n. 27. confer. etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 1. ac Josippi Epitom. p. 229. & seq.

qui in Templo Domini convenerant, ut Deo ſupplicarent, queis nulla erant arma, à graſſatoribus interempti & miſerè trucidati ſunt, nec quisquam ex illis ſuperſtes fuit relictus; quapropter innumera hominum cadavera in Templo Domini pedibus conculcanda jacebant, & Sacerdotis ſacrificantis corpus ſuper ſacrificium oblatum cadebat, (27.) nam, dum is ſacrificium adhûc manibus ſuis tenebat, graſſator ſuperveniebat eumque interficiebat, quocirca pecorum in ſacrificio oblatorum ſangvis eorumque adeps cum ſacerdotum ſacrificantium ſangvine & adipe commixta ſunt ita, ut nemo in pavimento Templi, quod marmore ſtratum erat, ambulare poſſet, quoniam iſtud hominum interfectorum & pecorum mactatorum ſangvine atque adipe lubricum erat factum: quapropter, dum ſacerdos ſacrificium manibus ſuis tenens interficiebatur & aliud cadaver ſuper illud cadebat, interfectorum corpora permiſcebantur ita, ut corpus purum ſuper impurum atque improbi homicidæ cadaver ſuper pii probique hominis corpus caderet eorumque ſangvis invicem permiſceretur, idque in Templo Domini, quod tanquam torrente inundabatur & tàm nobilis, quàm vilis, tàm pii, quàm impii, tàm probi, quàm improbi ſangvis medio in Templo Domini confundebatur, (28.) adeò, ut in illo ſangvis ſtagnum efficeret nec aliud quidquam ibi conſpiceretur, quàm adeps cadaverum & viſcera atque inteſtina hominum interemptorum, qui ferro confoſſi in Templo Domini hinc inde jacebant; bellum autem iſtud exitioſum indies magis magisque creſcebat tanta rabie, ut, quicunque graſſator viribus præpollebat, is alterius incenderet domum, (29.) unde ignis latiùs ſerpens ædificia magna corripiebat, quæ Templo Hieroſolymitano vicina, quæque antiquitùs

(27.) Vid. num. antec. 26. ibique not.
(28.) Idem refert Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 1.
(29.) Vid. Joſeph. l. 5. de Bell. Jud. c. 3. & Egeſipp. dict. lib. 5. cap. 1. atque Joſippi Epitom. pag. 230, 231.

tùs frumento, vino atque oleo repleta tanquam horrea publica erant, ut incolis urbis Hieroſolymæ obſidionis tempore ſubſidio eſſent, ejusmodi receptacula Hieroſolymis erant mille & quadringenta, quæ omnia victus & commeatus ad obſidionem tolerandam plena erant; eodem autem tempore, quo Veſpaſianus urbes Galilææ invaſerat, ſeniores aliique homines fideles, qui tunc temporis Hieroſolymis erant, receptacula illa viſitárunt (30.) & in eis tantum victus & alimentorum deprehenderunt, quantum 200000. hominibus ad viginti annos ſatis eſſet; ſed illa omnia tunc temporis à graſſatoribus durante bello incenſa ſunt, (31.) unde fames Hieroſolymis orta eſt (32.) nec hic graſſatorum furor ſubſtitit; ſed illi latius progreſſi omnia ædificia amœna & magnificè exſtructa, quæ Hieroſolymis erant, diruerunt atque everterunt, ne cujusquam nomen ampliùs extaret nec reliquiæ civium Hieroſolymitanorum ſupereſſent: (33.) ſic tempore illo Deus per quatuor hos judices, (34.) gladium, peſtem, famem & incendium, incolas urbis Hieroſolymæ judicavit, quibus quinta acceſſit calamitas, nempe ædificiorum deſtructio; in omnibus itaque locis Hieroſolymæ vaſtatio, horror & tumultus fuit (35.) nec uſpiam effugium, quies vel auxilium inveniebatur; ſed ubique ejulatus, clamor, planctus & fletus mulierum ac parvulorum, ut & gemitus eorum, qui confoſſi & nondum mortui erant atque undique tàm ſenum, qui cædebantur vel alio modo affligebantur, quàm puerorum & infantium, qui fame laborabant, ejulatus audiebantur:

(30.) In Hebr. שערו i. e. æſtimarunt, calculum ſubduxerunt victus & frumenti, quod in receptaculis iſtis conditum erat.
(31.) Sic Tacitus Hiſtor. l. 5. c. 12. ſcribit: præ lia, dolus, incendia inter ipſos (Judæos) & magna vis frumenti ambuſta.
(32.) Conſentit Joſephus dict. l. 6. c. 3. in fin. vid. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 1. ac Joſippi Epitom. pag. 230.
(33.) Ita ſanguine, incendio, ruina, fame, totius urbis nervi ſuccidebantur, ſcilicet Egeſippus loc. alleg. conſer. num. ſeq. 34.
(34.) Vid. Joſippi Epitom. pag. 231. & num. antec. 33. ibique not.
(35.) Idem refert Joſephus dict. l. 5. c. 4. & Egeſippus loc. alleg.

undique aderant calamitates, quibus viventes à graſſatoribus bellò premebantur, in omnibus compitis & angulis urbis Hieroſolymæ voces audiebantur dicentium: ô felicem, qui jam dudum obiit! væ illi, qui etiamnum vivit & mala iſta aſpicit! ego verò Joſephus, dum ſummas illas miſerias, cum quibus urbs Hieroſolyma tunc conflictabatur, audivi, barbam meam manibus evulſi & caput cineribus conſperſi mœſtusque vultu obvoluto humi ſedi, atque Hieroſolymam ejusque incolas deplorans lamentatus ſum.

CAP. XXXIII.

LAmentatus eſt itaq; Joſephus lamentationem iſtam ſuper (urbem) Hieroſolymam, dicens: quomodo urbs illa ſancta, (1.) quæ felix quondam & inclyta præ omnibus aliis urbibus fuit, jam devaſtata eſt? quomodo urbs illa ſublimis propter incolarum iniquitates adeò depreſſa eſt? quæ quondam proborum & fidelium virorum ſedes fuit, in illa jam improbi, qui Dominum ad iram provocant, (2.) quique populum à Deo abducunt, dominantur atque homicidæ eandem perdunt, ubi quondam lux fuit Divinæ majeſtatis, ibi jam ignominia eſt devaſtationis (3.) & interemptorum cadaverum ſangvis, ubi anteà gaudium fuit & lætitia, ibi hodiè gemitus eſt & mœſtitia, ubi quondam hilaritas, ibi jam triſtitia, ubi quondam citharārum & pandurarum (4.) ſonus auditus fuit, ibi jam animi dolor eſt & luctus, ubi quondam ſacerdotes ſacrificia Domino obtulerunt atque ſacris divinis operati ſunt, ibi jam graſſatores piorum & fidelium virorum gemitus & ululatus (5.) excitârunt, quæ urbs quondam ſedes fuit ſapientum ac prudentum virorum, ea jam habitaculum eſt improborum & homicidarum. Domine, Deus Iſraëlis, qui quondam angelos è cœlo miſiſti in terram, ut prælia tua pugnarent, (6.) cujus mandato etiam fluctus maris illos, qui te perſecuti ſunt, obruerunt (7.) & terra iſtos, qui te contempſerunt, abſorbuit (8.) ac ventus eos, qui tibi refragari ſunt, exſcidit, tonitrua quoque cœli hoſtes tuos perdiderunt ac ſtellæ (9.) in ordine & curſu ſuo (10.) adverſùs inimicos tuos (11.) pugnaverunt, cur jam faciem tuam à nobis abſcondis? cujusnam manibus oves paſcui tui tradidiſti? aſpice, quæſò, Domine, Deus noſter, ac vide populum tuum & hæreditatem tuam, quam magna vi manuque forti, præviis ſignis & miraculis, ex Ægypto eduxiſti & ad hunc usque diem æquitate ac veritate tua deduxiſti, miſerere populi tui nec ſervis tuis iraſcere. Eja expergiſcere, Moſe, fili Amram! aſpice populum tuum & gregem ovium, quas ſapientiâ tua, quamdiu vixiſti, paviſti, ô quàm miſerè jam à lupis & leonibus dilacerantur, quomodo Judæi ſibi ipſis hoſtes ſunt facti & inimici? quomodo ex illorum medio egreſſi ſunt, qui eos deſtruant ac perdant? intuere, quæſò, populum Domini, propter quem baculum tuum ſuper mare extendiſti illudque

(1.) Apud Joſephum dict. l. 5. c. 2. brevior, quàm hic, lamentatio habetur, & Hegeſippus quoque lib. 5. de Bell. Jud. c. 2. caſum urbis Hieroſolymæ deplorat & veram omnium calamitarum ejus originem declarat, nimirum quòd Judæi Hieroſolymitani Chriſtum, Servatorem noſtrum, rejecerint, confer. infrà h. cap. n. 34.

(2.) Eadem habentur apud Jobum cap. 12. v. 6.

(3.) Ita hic vertere volui dictionem שנינה, ut aliquo modo exprimerem ἀμφισήμωτον, quod hic habetur in vocibus iſtis: שנינה & שנינה, ſimile exemplum habetur Eſaiæ c. 5. v. 7. & paulò poſt h. cap. n. 5. ſic in Tobia Hebraico à Munſtero edito & quidem ejusdem cap. 3. ſimile ἀμφισήμωτον habetur, ubi Saræ, Raguelis filiæ, exprobratur, quòd non digna ſit, ut vocetur שרה, Sara; ſed צרה, Zara i. e. inimica, adverſatrix.

(4.) Sic dictionem נבל, quæ hic habetur, communiter exponunt, vid. infr. h. cap. n. 16.

(5.) Hic quoque ἀμφισήμωτον habetur in dictionibus iſtis יבבה & יבבה, confer. ſuprà h. cap. num. 3.

(6.) Nimirum contrà Ægyptios & Sennacheribum, vid. Exod. cap. 14. v. 19. & 2. Reg. c. 19. v. 35.

(7.) Confer. Exod. dict. cap. 14. v. 20. & ſeqq.

(8.) Nimirum Corah, Dathan & Abiram, de quibus vid. Num. c. 16. v. 32.

(9.) Omnia quatuor elementa ac cœlum ipſum hic adducuntur, quæ prompta fuerint ad mandata Dei exequenda.

(10.) Ita dictionem מסלותם, quæ hic habetur, vertere volui juxtà Vulgatam Latinam, Jud. cap. 5. v. 20.

(11.) Nempe contrà Siſeram ejusque milites, vid. Iud. dict. c. 5. v. 20.

מפני צוריכם׃ וכבוד את אשר שאלת
בתפלתך בעת רעבונם לתתיפם לחם
מן השמי ובעת צמאתם בתחנתך נפשם
הוצאת להם מים מצור החלמיש׃ עורה
נא אהרן קדוש יי אשר עמדת בין המתי
ובין החיים ועצרת המגפה מעל ישראל
ועברה לפני העם דות ופגעת במחוית
לבלתי תת לקוב אל רחיים הבלתי
תשאים׃ קום נא מעפר פנים המקנא
לכבוד יי אלהי ישרא ובא וחקור בתוכך
בפריצים האלה המשוחחי את עם יי
וארץ בהנו׃ הקומדת נא ידיה אשר
הממת את העם יחוד בקלוי הרעות
שופוחך על ידי כהני יי המקדשי בא
נא וראה את העם שהתרשי מלפני גוים
רבים ומלכים עצומי ועהה שלה את שלה
הם משחיתם ויחנו יד לעיבר השלמי
למשול באיץ הקדושה שהנחלת ליסרא׃
ואתה דוד המלך מרח לך נדום עודד
והקיצה נבא בדוב רמיית נבלך בכנוך
לשוחי בומחות הקדש הדוש נא את
דברי נעימותיך אשר סובנו מפי העם
הזה מדוב רעתם ואת את שריהם
אשר נתפני להם למשוחים ולאויבים
ולא עשו כמוך דוד אשר נתת את נפשך
החות נפשם ואמרת תוי נא יהך בי
ובבית אבי ולל עכך לא הפצה להשוחת׃
אלישע

lud que percutiens diviſiſti & ſiccum reddidiſti, ut Iſraëlitæ illud pertranſirent atque hoſtes ſuos effugerent, (12.) recordare quæſò, quòd, dum Iſraëlitæ fame laborabant, precibus tuis panem è cœlo petieris, ut illos ſatiares & quòd, dum ſitibundi animis deficiebant, è petra duriſſima aquam eduxeris, ut biberent. (13.) Exurge quæſò, Aaron, Sancte Dei, qui inter vivos & mortuos medius ſtetiſti (14.) atque plagam à populo Iſraëlitico cohibuiſti & antè populum illum progreſſus vaſtatori (15.) obſtitiſti, ne is ad vivos, qui non peccaverant, pervaderet. Surge jam ex cineribus tuis, Pinehas, qui honoris & gloriæ Domini, Dei Iſraëlis, vindex extitiſti, accede & juſta indignatione commotus graſſatores iſtos, qui populum Domini ejusque Sacerdotes perdunt, interfice. Expergiſcere quæſò, Joſua, qui tubarum, à ſanctis Dei Sacerdotibus inflatarum, ſonitu tantum excitâſti ſtrepitum, ut urbis Jericho muri conciderent, veni ac vide populum, coràm quo multas gentes ac reges fortiſſimos expuliſti, quomodo is jam in mutuas ruat cædes atque idolorum cultoribus locum det, ita, ut in terra ſancta, quam populo Iſraëlitico poſſidendam tradidiſti, dominentur; tu verò, rex David, ecquid ſomno ſopitus es? ſurge, evigila, Panduras (16.) ac citharas tuas pulſa & ſacra carmina canta ſuavesque cantilenas deprome, quæ propter maximam calamitatem iſtius populi jam penitùs ceſſârunt, aſpice quæſò principes iſtius gentis, qui ejusdem hoſtes & vaſtatores evaſerunt, nec idem, quod tu, rex David, fecerunt, dum vitam tuam præ ſalute populi obtuliſti ac dixiſti: vertatur, obſecrò, manus tua contrà me & contrà

(12.) Vid. Exod. c. 14. v. 16. & ſeq.
(13.) Confer. Exod. c. 17. v. 6 & Deuter. c. 8. v. 15.
(14.) Vid. Numer. c. 16. v. 46! & Sapient. c. 18 v. 21. confer. etiam ſuprà h. lib. 6. c. 20. n. 14.
(15.) Sic dictionem משחית, quæ hic habetur, vertere volui, Græcis dicitur ἀνατόμων, Apocalyps. c. 9. v. 11. & ἀλοθρευτὴς 1. ad Corinth. cap. 10. v. 10.
16.) De dictione נבל ſuprà h. c. n. 4. aliquid dictum eſt.

אלישע למה הישן עורה נא וראה מדי
תעשה אם תוכל להציל שארית מיסרא
ולרחמות להם לפליטה והלא אתה הוא
אש׳ משכת בתפלתך את דל מוצרת
ארכ והביאתו על עיר מבצר כרצונך
ותמשל בו בלא הרב ומלחמה וחכניעהו
והכם במנורי ותחשיך את אור עיניהם
ותרפוך את איבתם על ישראל לאהבה
האתה הוא אשר נלחמת בתפלתך על
מדינה ארם בקול רכב וקול סום ופרשי
וימם מחנה אר׳ וגדוזיו מפני שיח תפלתך
אש׳ שפכת בעד עמך׳ ועתה הרעי יש על
האויב אלי ותחקבצו כלכם ושמעי את
דברי אשר אדבר באזניכם היום הזה
אמרו לי איה תפלתם ותרועתכם ושיחתם
הטוב אשר שפכתם בעד עם ישראל
להשיב מעליהם עברה חעם הזה וחרון
את ומלחמת מלאבי העים אין לא
הביטו אשר נרפף מעון הקדש למשטה
רמים חלל כהני הקדש נחפלי בתוכי
וירושלם העיר הקדושה נהפכה לנבחית
באלו לא הזה שם יי בה ובהיכל הקדש
אשר בה לא שכנה השכינה ונתפך
הכל קדש לחיות מעון וחצחים וגורי
פריצים ומשכן אבוחים וכל רגמלטים
אליו להיות בו נרדפים בתוכו אשר הרגו
הפריצים בתוכו את ענני הבהן ואת
יהושע הבהן שני שרי הבוחנים אשר הם
הד שרי והקדש ונבזרים בעם יי ומאו
מלאבי

contrà domum patris mei (17.) nec populum tuum perde. Eliſa cur dormis? evigila quæſò ac vide, quid tibi faciendum ſit, num fortè aliqua ratione reliquias populi Iſraëlitici ſervare eisque ſalutem & incolumitatem præſtare poſſis; nonne tu is ipſe fuiſti, qui precibus tuis Syrorum copias (18.) in urbem munitam (19.) pro lubitu tuo deduxiſti easque ſine gladio & prælio viciſti ac ſuperâſti, dum illos cæcitate perculſiſti atque eorum oculis caliginem offudiſti & ipſorum odium ergà Iſraëlitas in amorem convertiſti? tu ſanè fuiſti, qui oratione tua contrà Syrorum exercitum pugnaſti, dum illi ſonitum audiverunt curruum, equorum & equitum (20.) quo conſternati Syrorum milites in fugam converſi ſunt, idque precibus tuis, quas pro populo tuo fudiſti. Vos itaque, paſtores populi Iſraëlitici, omnes congregatione facta audite, ac verba mea, quæ vobis hodiè dicam, attendite, dicite mihi: ubinam ſunt preces, orationes & interceſſiones veſtræ pro ſalute & incolumitate populi Iſraëlitici, ut ab eo iram atque indignationem Dei malorumque angelorum immiſſionem avertatis? annon videtis, domum Sanctuarii ſangvine conſperſam & cadaveribus ſacerdotum repletam eſſe? Hieroſolyma, urbs ſancta, prorſùs alia facta eſt, perinde ac ſi Deus ejusque Divina majeſtas nunquam ibi habitâſſet: Templum ſanctum factum eſt homicidarum habitaculum; & ſedes graſſatorum ac tyrannorum receptaculum, omnes, qui eò confugerant, ut vitam ſuam ſervarent, à graſſatoribus ibidem interfecti ſunt, imprimis Ananias & Joſua, duo Sacerdotum principes ac præfecti Sanctuarii, qui in populo Domini honore conſpicui fuerunt, quos olim reges & populi venerati eorumque gratiam aucupati ſunt, eorum nunc cada-

(17.) Vid. 2 Samuel. cap. 24. v. 17.
(18.) Vid. 2. Reg. cap. 6. v. 18. & ſeqq.
(19.) Nimirum Samariam, vid. 2. Reg. dict. c. 6. v. 20.
(20.) Vid. 2. Reg. cap. 7. v. 6. ubi hiſtoria illa refertur.

מלכים ולאומי פניהם חלו למטא
ין בעוניהם· ועיתה הפילו פגריהו בתוך
ההיכל ושרי ירושלם וקנוי ויהודה וחכמי
ישראל אשר מלכים ולאומים הון ורושי
שלומם נפלו פגריהם מתי בתוך ירושלם
עיר הקדש מוחת למאכל לעוף השמים
ולבהמות ולחית הארץ ומזון לבלבים
ולעורבי אין קובר ולא נהגרו ולא נפלו
על רוע מעשי כי אם על הוכיחם את
בני ישראל החטאים· איך נפלו בקרבך
ירושלם עיר הקדש המהוללה בגבול
פנות הארץ הצדוקי והחסידים וגבות
הרשעים והפריצי אנשי הבליעל ואנשי
הדמים עליהם ויכאו עליך את כל
הרעות האלה· ואין בתוכם נפלי כדוי
י ונבואי ולפני היבל הקדש אשר
בתוכך נשפט ובדמיה הגביא הצדיק
והחסיד ושכב בלא קבר ולא כסתה
הארץ את דמו אבל עדן הוא עולה
ומעפיץ בתוכך· ואין כסתה ארצך דם
ענני

cadavera in Templo projecta ſunt, principum quoque Hieroſolymitanorum ac Seniorum Judæorum ut & Sapientum Iſraëlitarum, quorum pacem quondam reges & gentes expetiverunt, eorum, inquam, cadavera in urbe ſancta jacent volucribus cœli & beſtiis terræ dilanianda & corvis ac canibus ſunt cibus, nec quisquam eſt, qui illa ſepeliat, hi ipſi viri ob nullum ſcelus vel flagitium interempti ceciderunt, ſed ideò ſolùm, quia peccata filiorum Iſraëlis reprehenderant. Ah quomodo in te, Hieroſolyma, urbs ſancta atque inclyta, ubique viri juſti & pii occubuerunt! quomodo illos improbi iſti graſſatores ac homines nequam & Sangvinarii interfecerunt atque omnem iſtam calamitatem in te introduxerunt? quomodo in te Sacerdotes Domini ejusque prophetæ interempti ſunt? Zacharias (21.) pius ille ac juſtus propheta, antè Templum, quod in te ſitum eſt trucidatus fuit & inſepultus jacuit nec terra ſangvinem ejus operuit, qui etiamnum in te erumpit & ebullit; (22.) quomodo terra tua Ananiæ Pontificis & Joſuæ (23.) principis Sacerdotii ſancti, ſangvinem conteget? dum duo illi in Templo tuo non ſecùs ac homicidæ & tyranni trucidati ſunt, quocircà in ultionem ſangvinis illorum, à graſſa-

(21.) Vid. Joſeph. l. 4. de Bell. Jud. c. 19. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſol. c. 1. confer. etiam Matth. c. 23. v. 35. & quæ cap. antec. 32. n. 24. notata ſunt. R. Iſaac. Abarbenel ad 2. Reg. c. 12. v. 22. fol. m. 284. col. 3. ex Talmude Tractat סנהדרין notat, quòd, dum princeps regis Babyloniæ ad templum Domini venit atque ibidem Sacerdotes interfecit, ſanguis Zachariæ ebulliverit & effervuerit; non ſecùs ac mare impetuoſum & tempeſtate agitatum nec antè quieverit, donec princeps ille Babyloniæ præceperit, ut ſuper ſangvinem illum ebullientem multorum hominum ac Sacerdotum ſanguis effunderetur, vid. num. ſeq. 22.

(22.) Ira Hebr. מצפצף, quòd aliàs pipire notat, hic vertere volui, de Zachariæ ſangvine ebulliente vide ſis narrationem in Talmud. Hieroſol. in Taanith fol. 69. 1. 2. & in Talmud Babyl. in Sanhedrin. fol. 96. allegante Joh. Lightfoot in Hor. Hebr. ad Matth. cap. 23. v. 35. confer. & R. Salom. ad Ezech. cap. 23. v. 7. & 8. atque R. Iſa. Abarbenel ad 2. Reg. dict. c. 12. v. 22. fol. m. 284. col. 3. circa fin. vid. num. antec. 21.

(23.) Imò non tàm propter illius Ananiæ & Joſuæ; ſed potius propter verum Joſuam, nempe Jeſum Chriſtum, Servatorem noſtrum, verum illum Sacerdotii ſancti principem interfectum & rejectum tanta ubis Hieroſolymæ calamitas & populi Judaici clades evenit, quocircà Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 2 ita ſcribit: ideo ſalus abs te, ô Ieruſalem, receſſit, pax abiit, quies deſtitit, data eſt tibi de furio, datum excidium, agnoſce tibi hodiè Barrabam vivere, Jeſum mortuum. ideò in te regnat ſeditio, pax ſepulta eſt, ut crudelius à tuis pereas, quàm ſi ab alienis perites &c.

ענני הבחן הגבור זרם יהרשן השור
בבהמת הקדש כי נהרגו שניהם בתוך
היכלך כהורג הצבי ואבודי ועל נקמת
דם השפוך אשר נשפכו לנקביהם רמים
כשטף מים מדמי בתוכיך וגבורין· איך
נרפכו לכו אנשיך וישובו אחור ולא
ישמעו לתוכחות חמד אבל הגם כפעלי
מסכה אש· לא יראו ולא ישמעו ולא
יבינו כי כל הזיזות וכל צאצאי הארץ
גלחתם במלחמותיהם נגד הקמים עליהם
למען אשר ימלכו מזרב אומיה· וממכות
שונאיהם ובניך נרפכו בתוכך לאויבים
לנפול איש ברוב אחיו· ואיה נאון
עזך אשר לא הגזית את שכמך לסבול
את עול הגוים והגרעי עול מצרים
ופלשתי וארם ואשור וכשדים ופרס
ומדי· איה גבורת האל אשר נתן לבני
השמנאי אשר גבור בתוכך בעם מיא
מספי על חל עצום חיל יון וישמידו את
גבורי בבל ויבערו את חיל פרס ויהרגו
את קמיטאריס ואת אנטיוכוס וירדפו
אחרי גדודיהם ויכו בם מכה גדולה מאד
וימלאו את הארץ מפגרי חללי הגוי כי
בוזי מות מהיום ולא שמעו לתוכאות
וימסרו את נפשם לאות ולא על בניהם
ועל בנותיהם כי אם על מקרי יי ועל
האבלו

graſſatoribus effuſi, juvenum tuorum & militum ſangvis torrentis inſtar effuſus eſt, ô quomodo incolarum tuorum animi ſunt perverſi, ac qvomodo illi retrò ceſſerunt nec piorum increpationibus & caſtigationibus obtemperârunt; ſed facti ſunt tanquam ſimulacra conflata, quæ nec vident nec audiunt nec intelligunt: omnia quippe animalia etiam propagines terræ ſuo quæque modo pugnant contrà adverſarios ſuos, ut hoſtium ſuorum gladios & inimicorum verbera evitent; aſt filii tui intrà te ſibi ipſis hoſtes ſunt facti, ut alter alterius gladio intereat: ubinam eſt egregia illa tua fortitudo, quâ gentium jugum humeris tuis excipere recuſâſti atque Ægyptiorum, Philiſthæorum, Syrorum, Chaldæorum, Aſſyriorum, Perſarum & Medorum juga confregiſti? ubinam eſt robur illud animi, quod Deus Haſmonæorum filiis (24.) indidit, qui exiguis copiis ac parva manu ingentem Græcorum exercitum ſuperârunt, Babylonios perdiderunt milites, Perſarum copias fugârunt, Demetrium (25.) & Antiochum interfecerunt, (26.) eorumque milites perſecuti ſunt ac maximam illis cladem intulerunt ita, ut gentium interfectarum cadaveribus terram opplerent, quia mortem vitæ prætulerant, nec improbis morem geſſerant ac vitam ſuam mortis periculo expoſuerant, non pro filiis & filiabus, ſed pro Sanctuario Domini ejusque Templo, ne illud gentium idolis & abominandis earundem ſimulacris polluëretur. Ubinam eſt virga illa Dei virga ſancta, (27.) quæ gaudii tui tempore effloruit? nunc flores ejus exaruerunt, ac virga arida eſt facta, nam vera illa virga,

(24.) De his ſuprà l. 3. c. 7. n. 3. ac dict. l. 3. c. 9 n. 8. & alibi ſæpè dictum eſt.

(25.) Hebr. ומיטיאוס, ita hic potius legendum puto, quàm סמיטיאוס ſicuti nomen iſtud in codice noſtro corruptè legitur, confer. ſuprà l. 4 c. 12. num. 25. ibique not.

(26.) Imò nec Demetrius nec Antiochus ab Haſmonæis ſive Judæis interfectus eſt, nam ille quidem ab Alexandro, Antiochi filio, in prælio interfectus eſt, prout habetur 1. Maccab. c. 10. v. 50. iſte verò, nempe Antiochus, morbo obiit, ſicuti 1 Maccab. c. 6. v. 16. & 2. Maccab. c. 9. v. 28 legitur.

(27.) De virga ſeu baculo Aaronis efflorescente, vid. Numer. cap. 17. v. 8.

דוכלו לבלתי השבא בשקוצי הגוים
ובגלולי תועבותיהם׃ איה מנוח ואלהא
ממרח הקדש אשר פרח ביום שמחתך
ועתה הרחו פרחי המטה וחבש דמעה
כי הרחו מטה האמונים מלבות אנשיך
ואפסה התודה הקדושה מרום ומקנה מי
ורחמי השמי לא נוהן לשאוב איש מהם׃
האנשים התומלים בהמלה והרחמי עלי
דעיהם ואזוהם הן בוהים הן במרח
אין נהפכו עתה לאבודי לא ירחמו׃
איה גדל וחסדם אשר היו קוברי מיתיהי
בבוקר ועתה הללידם ומזומם כסו ארת
פני הארץ ואין להם קוברים ואין שלום
לקבריהם כי יבואו אחיהם והדגי מהם
יקברו את הרוגיו וימחו גם הם בלא
קבורה והיו משלוכים לזרון על פני
השרה׃ ויהי חק בן בהוים הזה כי האב
לא יקבור את בנו והבן לא יקבור את
אביו אמר הפיהי עשו משמרי על
רחיהי לבלתי הקבר ואש׳ ילך לקבר
יפול גם הוא ויהום על פני השרה
ואין קובר כי ירחמהו הפריעים ורחמאים
בנפשותם׃ והיכל מקדש יי אשר בך
עקב אשר היו בשמיו מרעיפים ממעל
היות הקטרתו הולך למרוק ובשם שמן
מוקד

nempe regnum populi tui, exaruit, lex illa ſancta ab improbis ſublata eſt, & receptaculum aquarum cœleſtis miſericordiæ illis ignotum eſt, ut inde aliquid haurire poſſint; ah quomodo viri illi, qui quondam ergà ſocios & fratres ſuos, tàm vivos, quàm mortuos, fuerunt mites ac miſericordes, quomodo, inquam, viri illi jam crudeles facti ſunt nec ulli parcunt? (28.) ubinam eſt egregia illa pietas, quâ demortuos ſuos cum honore ſepeliverunt? quandoquidem defunctorum & interemptorum cadavera jam terræ ſuperficiem opplent, nec ſunt, qui illa ſepulturæ tradant (29.) aut quietè ac ſine periculo vitæ ſepelire poſſint, quia improbi & ſcelerati ſuperveniunt eosque, antequàm cadavera ſepulturæ tradant, interficiunt, quo fit, ut, qui alios ſepelire voluerunt, ipſi ſine ſepulchro moriantur eorumque cadavera in agros projiciantur ac ſtercus fiant; is hodiè mos invaluit, ut nec pater filium nec filius patrem ſepulturæ tradat, quia graſſatores de mortuorum cadaveribus cuſtodes appoſuerunt, (30.) ne illa ſepelirentur; quisquis igitur ad humanda defunctorum cadavera abit, is etiam morte afficitur & in agros inſepultus projicitur à graſſatoribus iſtis improbis, qui in animas ſuas peccant: Aromata autem Templi Domini, quæ in illo deſuper deſtillârunt, atque odor ſuffitus ibidem latè diffuſus & ungventum odorem ſuaviſſimum undique exhalans, quomodo hæc omnia jam mutata ſunt? ſqualet fœtore Templum Domini & propter interemptorum

(28.) Quomodo autem pacem ſuam tenere poterat, qui pacem Dei repudiavit? pax Dei Chriſtus eſt, qui fecit utraque unum, meritò ergò ex uno populo plures adversùs ſe facti ſunt, quia noluerunt ſequi diviſi conſociantem Jeſum; ſed ſecuti ſunt conjuncta dividentem furoris ſpiritum, ſicuti benè ſcribit Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 2.

(29.) Eò ſervati ſunt Judæi, ut viderent cum patria ſimul ſolvi etiam leges naturæ, negari jus viventibus, pacem civibus, ſepulturam defunctis, humana pariter atque divina maculari ac polluì, permixta omnia, criminoſam eſſe miſericordiam, religionis loco haberi crudelitatem, ſicuti ſcribit idem Egeſippus dict. l. 5. c. 2.

(30.) Ita quodam furore occiderant pietatis officia, crudeſcebant impietatis miniſteria nihilque magis in tantis calamitatibus pericrat, quàm miſericordia; quæ ſola ſoler allevare miſerias, ſolarì ærumnas, uti ſcribit Egeſippus loc. alleg. vid. infrà h. cap. n. 33.

מוקד מפיה בכל הארץ אין קיה נהפכו
ובאש ותעל צואתנו ועלה באשו מגבלות
הפגרים ומדמי החללים ואין רחצהיך
מלאו מזוהקים החללי חרב והרוגיך
מלאו מתים וחללי רעב והרוגי הנשארים
בעיר נחשבים במותי כי נקמה בפשים
מרוח גבלות המתים דהבים ימותו מדריח
העולה מהם ורבים יחללו עד לאין מיפא׃
הוא הכאמר אשר אמר רוח משוח אלהי
יעקב ונעים זמרות ישראל אלהים באו
גויים בנחלתך טמאו את היכל קדשך׃
וכי גוים נפחיה והבית וגדלית והממרת
לפשוע בך ולהטוא לטמיא את היכל
הקדש אשר בתוכך ומי יתן והיתה הרקה
הזאת ביד רבני אשר בירושלם השוגאה
ימצא איש חצי נחמה׃ אבל לרקיע האוהב
לא ימצא איש נחמה כי בגין אש נפרחת
והבית וגדלת והממרת הם ביזיהי בהוגן
איש אחוז ואיש את רעהו מלאו את
היכל יי אשי בך מהומאת קברי הללה׃
עד אשר ושלו מלקבור שם מנעו הפריעי
לקבור׃ והיה האיש אשר יבקש לקבור
חלל מהחללי יבא הפריץ ויכהו וישחיתו
ופילתו על חלל רעהו עד אשר ישאו
שנהם על פני השרה מישלכי כגבלות
פגרי הבהמות אשר ישארון במקוטרת
והחמי והשממה וגם כי יפגע איש
ברעהו מת או חלל ורב יכתת את בית
בשרו למען ינקם נקמת שנאתו בו ואו
יגבר רוח המת על הוי והרוגך בו מחלה
לאין

ptorum cadavera & confoſſorum ſangvinem putredine ac tetro odore undique repletum eſt. Quomodo plateæ tuæ corporibus interemptorum refertæ ac vici tui mortuorum fameque enectorum pleni ſunt? qui verò in urbe adhùc ſuperſtites ſunt & vivunt, ii mortuis ſimiles habentur, quia illis vita ſua faſtidio eſt præ tetro cadaverum interemptorum fœtore, quo etiam multi partim interierunt, partim in graviſſimos & inſanabiles morbos inciderunt, atque id ipſum eſt, quod David, unctus Dei Jacob & egregius pſaltes, (31.) Iſraëlis dixit: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt Templum tuum ſanctum. (32.) An ideò educâſti, multiplicâſti & exaltaſti populos, ut te bello laceſſerent & ſanctum, quod in te eſt, Templum polluerent ac violarent? utinam iſthæc calamitas ab aliis tibi eveniſſet gentibus, quæ infenſo ergà te fuerunt animo! nam ea in re aliquid ſolatii ineſt; aſt dum quis ab amico læditur, id demum nullum admittit ſolatium: nam filii tui, quos aluiſti, educaſti atque exaltâſti, hi ipſi ſe invicem trucidârunt & manibus ſuis Templum Domini, quod in te eſt, cadaveribus interemptorum polluerunt ita, ut nemo eſſet, qui illa ſepulturæ traderet; nam graſſatores prohibuerunt, ne corpora iſta humarentur, quia, dum aliquis interemptum terrâ contegere voluit, graſſator ſupervenit eumque interfecit (33.) atque interemptum ſuper amici corpus projecit ita, ut ambo in agris jacerent, non ſecus, ac beſtiarum cadavera & morticina, quæ in deſertis & deſolatis locis reperiuntur, præterea ſi quis fortè mortuum quendam vel gladio interemptum, quem odio habuit, offendit, is corpus illius & carnem fruſtatim diviſit, ut hac ratione de inimico ſuo ultionem caperet; ſed eo ipſo, dum iſte ita iræ atque odio ſuo indulſit, factum

(31.) Confer. 2. Samuel. c. 23. v. 1. ad quem locum hic reſpicitur.

(32.) Vid. Pſalm. 79. v. 1. confer. etiam Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 2. circà fin.

(33.) Vid. Egeſipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 2. circà fin. confer. ſuprà num. 30.

לאין מרפא · וכל זאת הרעה באה לבניך
על עונם את תורת יי ועל הפרם ארץ
בריהו אשר כרת עם אבותם על המקל
אשר מעלו בי׳ יהי אבותם וישפכו דם
צדיקים ונקיים כרוכל יי אשר בך · על
כל אלה רבה אנחינו ויגדל עון בניינו
לרביא עלינו את כל הרעה הזאת אשר
אין קץ לה׳ יי אלהינו עוזתינו עברו
ראשינו ואין מספר למקשי דרעי אשר
עשינו לפניך יי אלהינו צדיק הוא
ואנחנו פיהו מרינו ותורתו חללנו ובריתו
הפרנו · וכל עוד האויך אפו בנו אנחנו
יספנו למעול מעל בו ועל כן לו הצדקה
והמשפט כי שפך עלינו יהיו אפו ולנו
בשת הפנים כהיום הזה וישוב ויהמינו
ורבוש עונותינו וישלין במעולות יס
כל המאמינו אמן׳

est, ut teterrimus cadaveris fœtor vivum corriperet eumque morbo insanabili afficeret; omnia autem mala ista filiis tuis ideò evenerunt, quia legem Domini deseruerunt (34.) ejusque fœdus, cum patribus suis initum, violarunt, atque in Deum patrum suorum peccarunt ac sangvinem justorum & innocentum in Templo Domini, quod in te est, effuderunt: propter omnia peccata ista atque scelera jam in maximo versamur luctu & fletu, atque ideò cuncta illa mala, quorum nullus est finis, nobis evenerunt. Domine, Deus noster, iniquitates nostræ supergressæ sunt capita nostra (35.) & peccata nostra sunt innumera, quæ corâm te commisimus: Justus est Dominus, Deus noster; nos verò mandata ejus transgressi sumus atqve illius legem prophanavimus fœdusque violavimus, & dum suam ille iram ergà nos cohibuit, nos iniquitates nostras auximus; quapropter jure meritoqve illius indignationem experimur & pudore suffundimur, sicuti hoc tempore nobis accidit. Revertatur Deus & nostrûm misereatur atque iniquitates nostras deleat peccataque nostra in profundum maris projiciat, (36.) Amen!

CAP. XXXIV.

ויהי אחרי הדברי השה ויבא טיטוס
בבקעת קטרוא בחלו ובגדודיו בחדש
הראשון ביום ג׳ לחדש בשני הראשונה
למלוכת אביו בורומי׳ ויתמנן בחילו
ובגדודיו ויחקרו ויקום לרעת מניהם
ומסבדם אחרי לכת אביו אל הומה ויבוא
אתו

POsteà Titus tertio die primi mensis, anno primo imperii, quod pater ejus Romæ susceperat, cum omnibus copiis suis in planitiem urbis Cæsareæ venit, ubi universum exercitum suum lustravit, recensuit & ordinavit, ut numerum militum suorum iniret, posteaqvàm pater ejus Romam profectus erat; ingentem autem illorum multitudinem invenit, adeò, ut terra obtegeretur nec conspici

(34.) Et Christum, mundi Servatorem, rejecerunt, vid. suprà h. cap. n. 1. ibique not.
(35.) Vid. Psalm. 38. v. 4. ad quem hic respicitur.
(36.) Vid. Mich. cap. 7. v. 19. qui locus hic allegatur.

אתו ויהל להר מאר ודנה דוא מכתרת
את הארץ לעיני כל רואיו ויסע מקיריה
ויבא בחיל כבד שומרונה ויקבלוהו אנשי
העיר בשמחה ובלבב לבב ובבבוד ובשלום
ולא הרע להם בדברי׳ ויסע משם ויבא
אילתה אשר בינה ובין ירושלם לי׳ ויש
ויתן שם ויעמוד את מחנהו שם ויקח
עמו שש מאות פרשים לבד ויבא
ירושלם לרגלה מחזק ולחור את המקום
ולדעה גובה החומה אשר לעיר ולחבור
כה העם ולחקור כח הפריצים אשר
דם מתהללים במלחמה ושמעם הולך
בכל הארץ ולקרא שלום על כל המשלימי
עמו׳ ויבא ויקרב אל דומי וידא ודנה
אין יוצא ואין בא בשעריו וירושלם והמה
פתחי כי ארבו לו הפריצי מרון לעיר
ברוך מבואו וכל העם אשר לו דיו
דולבים אחריו והוא עבר עם מתי מעט
לפנים ויקרב אל התומה להקור גיסותיה
ויקומו הפריצים ממקום המארב ההוא
והמארב

spici posset. (1.) Dein motis castris exercitum suum Samariam duxit. (2.) cujus urbis incolæ illum læti & magno cum honore ac gaudio exceperunt, propterea Titus nullum eis damnum intulit, inde Ajalonem (3.) venit, qvæ triginta stadiis (4.) ab urbe Hierosolyma distat, qvapropter ipse, cùm castra ibidem posuisset, relicto exercitu, adsumptis solùm sexcentis equitibus, (5.) Hierosolymam versùs iter instituit, ut è longinquo locum dispiceret & murorum urbis altitudinem exploraret populique vires experiretur ac fortitudinis grassatorum, (qvi bello inclyti erant & quorum fama per totum terrarum orbem celebrabatur,) periculum faceret & ut pacem omnibus, qui eam amplecti vellent, offerret: viam igitur ingressus est & ad mœnia urbis accedens neminem vidit, qui portas Hierosolymæ apertas intraret aut illis exiret, nam grassatores extrà urbem in via, qvâ aditus ad oppidum patebat, insidias struxerant; equites autem omnes Titum, cum paucis qvibusdam prægressum, interjecto aliqvo spatio sequebantur. Cùm itaque Titus ad mœnia urbis accederet, ut eorum altitudinem exploraret, grassatores ex insidiis, non procùl ab urbe Ajalon (6.) collo-

(1.) Vid. Joseph. l. 5. de Bell. Jud. c. 6. & Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierof. c. 3. ac Josippi Epitom. pag. 231.
(2.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 6. & Egesipp. loc. alleg.
(3.) Sic nomen: אילתה, quod hic habetur & in Josippi etiam Epitome legitur pag. 231. vertere voluit Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 6. in fin. scribit, Titum in loco quodam, quem Judæi patrio sermone Ἀκανθῶν αὐλῶνα vocarint, juxtà vicum quendam Gabath Saul dictum, castra posuisse, Egesippus lib. 5. de Excid. Hieros. c. 3. locum hunc nominat Aulanam, confer. infrà h. cap. n. 6. & n. 11. ibique not.
(4.) De dictione ריס suprà lib. 3. cap. 17. n. 15. & h. lib. 6. c. 17. n. 8. dictum est; in Josippi Epitome dict. pag. 231. scribitur, quod inter Ajalon seu Elon & Jerusalem iter duorum dierum fuerit, confer. infrà num. 16. h. c. de voce ריס.
(5.) Idem refert Josephus dict. lib. 5. c. 7. & Egesippus l. 5. c. 3. ac Josippi Epitom. pag. 232.
(6.) Vid. Joseph. loc. alleg. Egesippus dict. lib. 5. c. 3. scribit, Judæos non procul ab illo loco, qui Helenæ sepulchrum vocatur, ex insidiis Titum adortos esse, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 232. & suprà h. cap. n. 3. it. cap. seq. 35. n. 7. cæterum Helena ista videtur fuisse Adiabenorum regina, quæ ad Judaicam transierat religionem, de qua Joseph. Antiqu. lib. 20. c. 2. quæ etiam, ut Rabbini tradunt, tabulam auream dono dederat, ut in Templo Hierosolymitano poneretur, confer. auctor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire du Culte Levitiq. &c. Part. 2. cap. 6. pag. 253. edit. Amstelod. vid. & infrà h. lib. 6. c. 54. n. 12.

collocatis, consurrexerunt & Titi equites à tergo adorti percusserunt; qvi verò Hierosolymis erant grassatores, oppidô egressi impetum in Titum fecerunt ita, ut is in medio esset, nam grassatores Tito obviam facti eundem à militibus suis separârunt atque ipsum undique circumvenientes pressêrunt adeò, ut sexaginta fortissimi milites ejus ibidem prosternerentur; (7.) grassatores autem id egerunt, ut Titum vivum caperent, si enim illum interimere voluissent, facili id negotio perficere potuissent: (8.) Ast Titus, cùm se undiqve à grassatoribus circumseptum videret & animadverteret, illorum propositum esse, non ut se interficerent, sed vivum caperent, cumque nullum evadendi locum aut ad milites suos regressum sibi patere conspiceret, nisi grassatorum catervam perrumperet ac ferrô sibi viam patefaceret (omnes quippe milites illum deseruerant nec operam dederant, ut ad imperatorem suum pervaderent eumque servarent, quia id impossibile esse judicabant) ipse semet colligens animumqve firmans maximum in hostes impetum fecit ac perrupto grassatorum agmine obvium qvemqve prostravit (dum enim illi vivum capere voluerunt, ipse quemvis appropinqvantem percussit) atqve ita incolumis ad suos evasit, nam Deus illorum potestati eum ideo tradere haud voluit, (9.) quia per Titum supplicium de populo Israëlitico sumere decreverat. (10.) Postqvàm igitur Titus salvus evasit, tunc grassatores pœnitentiâ ducti sunt, qvòd illum non interfecissent ac dixerunt: cur ei manus non injecimus, dum illius interimendi copia

(7.) Egesippus dict. lib. 5. c. 4. scribit, quòd duo tantùm ex Titi sociis interfecti sint; cum reliqui autem Imperatoris filius ad suos reverterit.

(8.) Imò Iosephus lib. 5. de Bell. Jud. c. 7. refert, multa in Titum jacta fuisse mithilia, sed nullum in ejus corpus delatum esse, licet is neque galeâ neque thorace septus fuisset, idque singulari Dei providentiâ, confer. etiam Egesippus loc. alleg. ac Josippi Epitom. pag. 233.

(9.) Nam cor regis in manu Dei est, inquit Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 4. vid. infrà num. 12. h. cap.

(10.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 233. certè ad Excidium urbis illius vir tantus reservatus est, prout scribit Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 4.

copia nobis data est? quocircà obfirmatis animis Titum persecuti sunt & pernicioſa in illum tela conjecerunt; sed frustrà, quia Deus illum protexerat, ut Hierosolymam ipsius potestati traderet: sic Titus Ajalonem (11.) reversus in castra pervenit, & cognovit, corda regum in manu Dei posita esse. (12.) Seqventi autem die Titus cum omnibus copiis suis ad urbem Hierosolymam accessit & in monte olivarum (13.) castra locavit, dein duces & milites suos ita allocutus est: quandoqvidem hodiè nobis prælium ineundum est contrà gentem fortissimam, cujus milites robore leones & pardos, velocitate capreas, montium cacumina pererrantes, æqvant, qvi summa celeritate currus persequvuntur eosque corrumpunt & equites illis insidentes dejiciunt, (14.) vestrum erit, animos obfirmare & vosmet viros præstare, qvia adversùs fortem, strenuam & bellicosam gentem vobis pugnandum erit, quæ neqvaqvàm similis est populis illis, qvi anteà contrà vos bellum gesserunt, ego qvippe expertus sum gentem istam, illiusqve vires & astutiam militarem periculô meô didici. His dictis Titus milites suos lustravit eosqve disposuit atqve ordinem ordini ita aptavit, ut sibi invicem arctè cohærerent, nec agmen ab agmine divelleretur, nec militum acies atqve ordines in itinere turbarentur & confunderentur; iis etiam, qvi præcedebant, præcepit, ut caverent, ne eorum aliqvis in puteum vel foveam, qvarum multæ in via erant, incideret, nam tenebræ prospectum adimebant; etenim Israëlitæ, cùm audissent, Titum Hierosolymam petere, circà mœnia urbis in planitie foveas ac puteos foderant, quocircà Titus id metuens, viam, qvæ ad montem

(11.) Vid. quæ suprà h. cap. n. 3. & 6. notata sunt.

(12.) Confer. suprà num. 9. h. cap. ibique not.

(13.) Vid. Josep. h. dict. l. 5. c. 8. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 4. ac Josippi Epitom. pag. 233.

(14.) Idem refertur in Josippi Epitom. dict. pag. 233. & seqq. confer. etiam Egesip. loc. alleg.

(14.) De hoc monte vid. inter alios Joh. Lightfoot. in Chorograph. Matthæo præmiſ. cap. 40. confer. etiam Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 4.

montem oliveti ducebat, elegit, ubi Judæi foveas ac puteos haud foderant. Titus itaque ad montem olivarum (14.) pervenit ibiqve castra metatus est è regione Hierosolymæ trans flumen Cedron, (15.) qvia torrens iste urbem inter & montem fluebat nec semper aquis abundabat; exercitus autem Titi ab urbe Hierosolyma sex tantùm stadiis (16.) aberat. Cùm itaque Iudæi illucescente die Romanorum copias in monte olivarum conspexissent, tunc latronum duces convenerunt atqve omnes grassatores congregârunt & inter sese pacem fecerunt, (17.) ut malum â se in Romanos verterent eisque fortitudinem suam ostenderent: qvamobrem se invicem jurejurando obstrinxerunt & mutuam pacem inierunt ac, qvi anteà trium erant factionum, jam in unum corpus coaluerunt. Grassatorum itaqve duces cum omnibus militibus suis, qvi Hierosolymis erant, apertis portis urbe sunt egressi maximumqve clamorem sustulerunt, (18.) quô ingens pavor ac metus Romanorum copiis incussus est, ita, ut à grassatorum exercitu in fugam conjicerentur ac retrò cederent, qvia grassatores ex improviso Romanos adorti erant. Titus autem milites suos increpans: pudeat vos, inqviebat, qvi, licèt numero multo superiores sitis Judæis atqve centeni contrà singulos pugnetis; eisdem tamen terga obvertitis. His Titi, imperatoris, dictis Romani animos resumpserunt ac fortiter in prælio contrà Judæos pugnârunt adeò, ut multi utrimqve caderent interempti: tandem Romani, cùm Judæorum impetum diutiùs sustinere non possent, retrò cesserunt,

פני יהושל מעבר לנחל קדרון כי הנחל עובר
בין העיר ובין ההר ואין בו מים רבי המדי
וידי מחנה טיטוס קרוב אל עיר וידי לם
דרך ר' ויסים וידי בבקר ויסא הקם את
עיניו וירא והנה מחנה הרומי על ר
הוחי ואנשפו שרי הפריצי ולכו ויקבצו
את אנשי הפריצי כלם ויעמו שלום
איש אל רעהו למען הפוך רעתם ל
הרומי להראותם את גבורתם וישבקו
הפריצי איש את אחיו על נכה וישלמו
אלה עם אלה. ויהי אנשי שלשת
המחלקת לאיש אחר ויפתחו את שערי
העיר ויצאו שרי הפריצים וכל אנשי
המלחמה אשר בירושלם מן העיר וילכו
ויעיו תרועת גדולי וכבילו ויבירו
את המחני אשר לרומי מאר מאר ויגש
מחנה הטיטים מעמדה הפריצים וישב
אחור כי פחדם יצאו הפריצי עליהם.
ויעקב טיטוס על עמו ותערו לאמר הלא
הבושו כי אתם מאיר על אח בערך
היהודי ואתם נסים מפניהם. ויתחזק
הרומי על דברי טיטוס אדוניו ויעמדו
בבת נכח עם היהודים למלחמה ויפלו
מאה ומאה הללים רבים ולא השיקו
היהודים עוד מעמד לפני היהודים אך
טיטוס ורשרי והגבורים האנשים אשר
עמו עמדו על עמדם. ויתעק עוד טיטוס
עליהי

(15.) Fluvius iste seu torrens in sacris satis notus est, vid. 2. Samuel. c. 15. v. 23. & Johann. cap. 18. v. 1. confer. Joseph. dict. lib. 5. c. 9. & Egesipp. loc. alleg. ut & Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmis. cap. 38.

(16.) Habetur etiam hic dictio ריס, de qua suprà h. cap. num. 4. dictum est, confer. etiam Joseph. & Egesipp. loc. citat.

(17.) Idem refert Josephus dict. l. 5. c. 9. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 4. & Josippi Epitom. pag. 234. plerumque enim etiam acerba odia metus comprimit, verba sunt ejusd. Egesippi loc. alleg.

(18.) Consentiunt Josephus & Egesippus loc. alleg. ut & Josippi Epitom. pag. 234.

עלידם להשיבם ותמה ביניים מעשה את
טיטוס ואין להם לאל ידם לעמד לפני
היהודי ולא ידעו מה יעשו. וטיטוס
והשרים אשר אתו התוקף והתאמיץ
לעמוד כנגד היהודי ויחילו דם להדוף
את מחנהו וישובו היהודי וכל אנשי
המלחמה ויבאו קרוב לעיר מחין לחומה.
ויתי אף טיטוס בתחנתו ויקנוף על
גבורי על אפי נבעיהו מפני היהודים
ויאמר אליהם טיטוס רעל אלה היהודי
לא תהנקם נפשי בי מתי מעט יבריחונו
ואין לאל ידינו לעמוד לפניהם אף כי
אבי עיומר על עמדי ואתם נסגרי אחור
ובחרבי מהמלחמה ואני עומד בתוכות
ובמניה. וידי בים המני ואתוף טיטוס
את כל מתנהו מלבי אנשי מעט כי עיני
ברך הוחי לשמור את הבלי ויהי מרך
הוחי לעיף עם ידי מלחמה פתח
השער. ויבעת טיטוס אנשי מחנהו לאמר
לכו וגרוה שרם וע תראו מפניהי כי
הנה נחל קדרון מבריל בין דבשאר
מגדוליגו ברך ובין גדודי ישראל. וישמעו
הרומי לקול טיטוס וישמו פניהי ללכת
להלחם ביהודי קרוב את רחימה לפני
שער העיר ולכם בושה בנחל קדרון.
ושרי הפריצי עמו גם הם בערמה
ויחלקו את אנשי המלחמה וישלוש את
חני צבא הגבורי לשוב להלחם ולעבור
בנחל קדרון ולבוא על מחנה הטיאר
הרומי

runt, excepto Tito atqve principibus militibusqve, qvi cum ipso erant, hi enim viriliter in statione sua permansérunt: qvo facto Titus Romanos iterum inclamavit, ut eos à fuga retraheret; sed illi partim pudore, ne Titum defererent, partim metu Judæorum, quibus resistere non poterant, incerti erant, qvid agerent; ast, dum Titus unà cum ducibus, quos penes se habebat, obstirmato animo contrà Judæos viriliter pugnabat: tandem hi qvoqve à persequendis Romanis desistebant & tàm ipsi, quàm illorum milites simùl ad urbem revertebantur ibique extrà mœnia subsistebant; (19) Titus autem ira atqve indignatione adversùs milites suos commotus, quòd Judæorum metu retrocessissent, dixit: nonne Judæos istos ulciscar, qui pauci numero in fugam nos conjecerunt, nec illis resistere potuimus? qvamvis autem stationem meam ego viriliter defenderim, vos tamen terga dedistis & ex prælio aufugistis ac me fortiter obnitentem atque pugnantem deseruistis. Titus itaque seqventi die coadunato universo exercitu, exceptis paucis, quos ipse in monte olivarum ad vasa custodienda reliqverat, descendit, (20.) ut cum Judæis ad portam urbis manum consereret; animum verò militibus suis hisce verbis addidit: agite, descendamus contrà hostes nostros nec ullus vos metus capiat, ecce enim torrens Cedron milites nostros, qvi in monte relicti sunt, à Judæorum copiis separat. His dictis Romani obtemperantes sese accinxerunt, ut propè mœnia antè portam urbis cum Judæis pugnarent, quia non exiguam spem in fluvio Cedron habebant repositam: ast grassatorum duces copias suas astu militari diviserunt & dimidiam earum partem miserunt, ut per ambages ac circuitus torrentem Cedron transirent & Roma-

(19.) Tacitus Histor. l. 5. c. 11. ita scribit: Judæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri &, si pellerentur, parato perfugio.

(20.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 10. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 4. ac Josippi Epitom. p. 234. & seq.

לרומיי בדר הזהי פתאום ולבוז אותא
ולהתגדות במלחמה באשר יגשו מדיומיי
לדמלש בדר הזהים ועשו כן היהודים
הגבורי׳ וישובו ולבו אל דדר׳ ויתנגד
מלחמה בנואשי בדם וסיעם ממקמם
ויפן טיטוס אחריו וידא והבדר קהל
הזועת דמלחמה וקל השופר והמלחמה
אשר באו היהודים מעבר הנהר בדר
דזהי ויבהל לקול המלחמה כי הקיפוהו
בו דמלחמה פנים ואחור׳ ושוי הפריצי
בידם כי דגיעו עם הפריצי השלחים
אל מחנה הרומיי הנשאר בדר זהים
ויפתחו את שערי ירושל׳ ויצאו הם וכל
אנשי המלחמה אשר בעיר מן העיר ויבאו
אל טיטוס ואל מחנהו במקום מערכתו
נכח השער אשר השב להלחם בישראל
נבחר׳ ויהו היהודים או בחומי מבר
ובבה וגדולה מאד כי היהומיי לא שמו
פניהם לנוס כמבראשונה והיהודים
דיתחזקו והתאמצו לדבות בהם וישמו
את נפשותיהם בכפיהם למות במלחמה
דאותי היהודים ברומיי עד מאד
דבריהם אל דר זהזי ויורדפו אחריהם
ויפלו מהם חללי רבים ורבים מגבורי
טיטוס בהם ולא עמדו בבת היהודים כי
דאו דמלחמה פנים ואחור בלחי טיטוס
לבדו ויעקן עליו גבורים ויפצעו בו
ויאמרו אליו דזי אדונינו דמלם נא
דדדה עמנו על נפשך פן תפול בדבר
היהודי ואבדנו כלנו כי אתה אדוננו
ארץ

nos, qvi in monte olivarum relicti erant, repentè adorirentur eosqve spoliarent; cum iis autem, qvi ad montem oliveti confugere volebant, prælium inirent: qvocircà Judæi milites, ducibus suis morem gerentes, per ambages ad montem perrexerunt & eum militibus Romanis, qvi in monte relicti erant, pugnárunt eosque loco pepulerunt; Titus autem retrò spectans cùm clamorem militarem tubarumq; clangorem audisset ac prælium, quod Judæi trans fluvium in monte oliveti cum Romanis inierant, vidisset, valdè consternatus fuit, qvia hostis à fronte & à tergo instabat. (21.) Grassatorum quippe duces, cùm cognovissent, milites suos, qvi præmissi erant, jam ad Romanorum copias, quæ in monte olivarum relictæ erant, pervenisse, ipsi unà cum omnibus militibus suis, qvi in urbe erant, apertis portis egressi sunt & Titum ejusqve exercitum in loco, ubi acies ab illo contrà Judæos è regione portæ instructa erat, adorti sunt maximamque cladem illis intulerunt, nam Romanis haudquaqvam animus fuit, retrò cedere, sicuti ab initio fecerant; Judæi autem sese obfirmárunt & impetu in Romanos facto eosdem percussérunt, nam mortis periculum eo in prælio contempserunt: quocircà Judæi, cùm Romanos maxima clade affecissent eosqve ad montem olivarum repulissent, fugientibus institerunt multosqve ex illis interfecerunt, dum complures ex Titi copiis aufugerunt nec Judæorum impetum tulerunt, quia & à fronte & à tergo certamen ingruere viderunt; Titus autem solus restitit; (22.) sed milites ejus illum valdè rogarunt, dicentes: eripe quæsò, Domine noster, vitam tuam præsenti periculo & nobiscum in montem evade, ne Judæorum gladiò occumbas ac nos omnes pereamus: Tu enim, Domine noster, regnis multis imperas ac Deus te, mediante Cæsaris

(21.) Idem refertur in Josippi Epitom. pag. 235. confer. num. seq. 22. h. cap.
(22.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 10. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. cap. 4. ac Josippi Epitom. dict. pag. 235. & seq. confer. etiam num. antec. 21. h. cap.

ארץ ממלכות ומשלך האלהי בממשלת
הקיסר אדוננו אביך על כל הארץ ועתה
בנפלך בורב היהודי ואת אנו לא
יפול עמך ולהך הלא נמות בלנו ומה
בצע לך בדמנו כי המות גם אתה באיש
אחר ממני׳ ולא שמע אליהם טיטוס
ולא דאין לדבריהם ויתחזק במעמדו
ולא הסב את פניו אחור כי אמר אבחרה
מות בכבוד מדיי בדפוי ויפן אל
היהודים הבאים עליו במלחמה ויגרשם
מעליו בגבורתו ויברחם מפאת פניו
ובראות היהודים אנשי המלחמה אשר
נסבו מהנות הרומיים לעזר נברם
למלחמה ויטו מעל הרומיי וישפכו את
נפש על טיטוס ויוציאו כל כוחם להתאזר
ולהתחזק בבחור להמיתו והנה אז שם
מלחמה גדולה מאד ויפלו עם רב מאלה
ומאלה ובעם ההוא נפלו מגבורי טיטוס
רבים ורבי במלחמה ובמעט אשר לא
נפל טיטוס במלחמה ההוא ולולי יתר
גבוריו אשר שבו אליו ויצילהו מיד
היהודים מלחמיהו במלחמה ההוא או
אבד טיטוס ביום ההוא וישובו היהודי
אל מקומם לצד הרעמה ויהדר אש׳ בדר
הזהי לעבור את נחל קדרון ולשוב אל
ירושלם ויחפרו הרומיי ארוזיה ובראות
היהודי׳ שהרומיי מתאוים לדדוף אחריהם׳
ויפנו הם עוד אליהם ויברחום ותהי
מנוסת הרומיי לפני היהודי׳ ג פעמים׳

saris patris tui imperio universi terrarum orbis dominum fecit; nunc itaqve, si Judæorum gladiò interieris, etiamsi nemo nostrùm præter te solum ceciderit, nonne omnes peribimus? (23.) & qvidnam utilitatis ex sangvine tuo proveniet, si tu perinde atqve gregarius qvidam miles interfectus fueris? ast Titus eis non obtemperavit (24.) nec illorum dictis morem gessit; sed in statione sua firmiter permansit neque tergum dedit, qvia dixit: mortem gloriosam (25.) turpi vitæ præferam; quocircà ille ad Judæos invadentes conversus eosdem à se fortiter repulit & in fugam vertit: Judæi autem milites, cùm viderent, Romanorum copias ad restaurandum prælium conversas esse, relictis militibus Romanis ac spreto omni periculo vitæ unum petierunt Titum & totis viribus eò annisi sunt, ut illum superarent atqve interficerent, unde atrocissimum tunc temporis prælium exortum est & multi utrimque ceciderunt atqve die illo complures ex Titi militibus in pugna occubuerunt, & parum abfuit, qvin Titus ipse in illo certamine periret; etenim si cæteri milites ei suppetias non tulissent illumque è Judæorum manibus eripuissent, ne eo in prælio ab ipsis interficeretur, dies ille Tito fuisset ultimus. Posteà Judæi ad locum suum juxtà mœnia urbis reversi sunt; qvi verò ad montem præmissi erant Judæi, descenderunt, ut torrentem Cedron iterùm transirent atqve Hierosolymam reverterentur; sed Romani illos persecuti sunt. Judæi itaqve, cùm vidissent, Romanos sese accingere, ut ipsos insequerentur, aciem suam hostibus obverterunt eosque in fugam conjecerunt: hoc modo Romani tribus vicibus terga dederunt Judæis.

(23.) In ejus quippe periculo pernicies erat universorum, sicuti scribit Egesippus loc. alleg.
(24.) Consentit Josippi Epitome pag. 236. & Egesippus dict. lib. 5. c. 4.
(25.) Gloriosa enim mors vitæ opprobrio præponderat, verba sunt ejusdem Egesippi loc. citat.

CAP. XXXV.

PEr idem tempus externum qvidem bellum ceſſavit; ſed internum (1.) in urbe Hieroſolyma inter graſſatores recruduit, quo illi ſe invicem conſumpſerunt. Nam primo feſti Paſchalis die Johannes Galilæus, graſſatorum princeps, cum militibus ſuis Templum Domini ingreſſus magno cum honore à Sacerdotibus, Senioribus & à reliqvo populo exceptus fuit; aſt ille ejusque milites, poſtquàm Templum Domini intrârunt, rejectis veſtibus, ſub qvibus loricas ac gladios occultaverant, (2.) ſacerdotibus manus injecerunt & occupatis Templi portis nonnullos ex populo & Sacerdotibus interficere cœperunt, tantâ ergà fratres ſuos crudelitate accenſi, ut nec ſenum autoritate ac reverentiâ nec precibus ſuppliciter orantium nec miſericordiâ infantum atqve lactentium, mulierum & parvulorum commoverentur; idem Johannes etiam contrà Simeonem atqve Eleazarum, Ananiæ filium, ut & adverſùs cœteros graſſatorum duces irâ accenſus dixit: nemo in hac urbe præter me dominatum exerceat; qvapropter Simeon & Eleazarus, graſſatorum principes, cùm calamitatem illam, quam Johannes populo Domini in Sanctuario intulerat, audiſſent, arreptis armis multos etiam ex Johannis militibus interfecerunt: ſic ab utraqve parte populus Iſraëliticus conſumebatur & ſine ulla ſpe ſalutis perdebatur. Titus verò cùm ei nunciatum eſſet, quòd Judæi maximo & atrociſſimo bello inteſtino involuti eſſent & internâ ſeditione laborarent mutuaque cæde in urbe ſævirent, valdè lætatus eſt (3.) & cum omnibus copiis ſuis ad urbem acceſſit, (4.) ubi nonnullos Judæos, qvi ob belli inteſtini tumultum ex urbe profugerant, deprehendit, qvi, cùm Titum vidiſſent, ei dixerunt: veni qvæſò ad nos (5.) & urbem propiùs accede, qvia propter graſſatorum, qui in urbe ſunt, improbitatem diutius vivere haud poſſumus; eripe obſecrò nos ex illorum manibus, quo facto tibi ſubjecti erimus, nam ad internecionem usqve omnia gladiò vaſtantur: aſt Titus Judæorum iſtorum verbis fidem non habuit, nam, dum vidit, Judæos jam anteà maxima vi & unanimi conſenſu prælium adverſùs ſe iniiſſe atqve omnes uno agmine in ſe impetum feciſſe eosque id egiſſe, ut alter alterum in pugna ſervaret ac defenderet, ideò illorum verbis Titus non credidit; cùm dicerent: veni & nos ex improborum iſtorum graſſatorum manibus eripe tibiqve ſubjecti erimus. Intereà verò, dum Titus adhùc cum illis loqvebatur, nonnullorum tumultus & clamor militaris ex urbe audiebatur dicentium: aperite portam, ut Titus intret atqve urbem capiat; mox alius clamor exoriebatur dicentium: claudite portam, ne Romani urbem ingrediantur. Dum igitur Romani vocem audiebant dicentium: claudite portas, ne Romani urbem intrent, tunc ii, qvi ſuprà mœnia ſtabant, Romanos ita compellabant: annon clamorem audiſtis militarem, qvi in urbe eſt? accedite ad urbem, nos omnes vobis portas aperiemus, ut oppidum ingrediamini, forſitàn ex graſſatorum iſtorum manibus nos liberare poteritis, ne omnes improborum iſtorum & ſceleſtorum atque crudelium hominum gladiis pereamus; quocircà Romani curſu ad portam urbis contenderunt: ſed dum propiùs mœnia

ויהי בעת הזאת והשקט המלחמה
הראשונה והתעורר מלחמה פנימה ביהושלי
בתוך העיר בין הפריצים איש באחיו
ואיש ברעהו׳ ויהי ביום הראשון לחג
הפסח ויבא יוחנן הגלילי שר הפריצים
אל היכל יי רוא וגבודיו עמו ויקבלו אותו
הכהנים והזקנים והעם כבבוד וידי
כבואו על היכל יי ויפשטו הוא ואנשיו
את בגדיהם ויתנו לבושי מהומת מדיהם
שריונים׳ הרבוחיה׳ במחנותם וישלחו את
ידיהם בברכי׳ וחפשו את דלתי הדיכל
ויהלו לדרוג בעם ובכהנים ויהרגו לכם
על אדיהם לאבו׳ לבלתי שאת פני זקן
ולא אבו הרשעים לשמוע אל התחנת
המתחננים׳ להם ולא לחמל על עוללי׳
ויונקים ולא על נשים וטף ואת כי על
שמעון ועל אלעזר בן ענני וגם על כל
שרי הפריצים הרה באו דבר יוחנן
אשר אמר אל תשב בעיר הואת לשר
בלעדי וכשמוע שמעון ואלעזר שרי הפרצי׳
את הדעה אשר עשה יוחנן בעם יי בהיכל
הקדש ויקומו גם הם ויכו מהעם אשר
ליוחנן רבים ורבים ובין אלה ובין אלה
היו בני ישראל שפיים ובלים באפס
הקרב׳ ויגד למיטוס כי רעיה קשרו
היהודים מלחמה גדולה׳ ורעה וקשה
ביניה׳ ודמה נלחמי׳ זה עם זה בתוך
העיר וישמה באר ויקרב טיטוס עם כל
מחנהו אל העיר וימצא מן היהודי מעיץ
לעיר בחדים משאון המלחמה אשר בעיר
ויפאו את עיניה׳ ויראדו ויאמרו אליו
גשה נא אלינו ובאת לעיר כי לא נוכל
להיו׳ מרעת הפריצי׳ אשר בעיר והצילנו
נא מידם ונהיה לך לעבדי׳ כי נגעה חרב
עד הנפש ובכל זאת לא האמין טיטוס
לדברי היהודי׳ הרם כי כאשר ראה את
היהודי׳ מתמול שלשום נלחמים אחד
בתוך יד ובלב אחד והוי כלם עלי
לאבדה אתה למלחמה וממהרי לרצול
איש את רעהו במלחמ׳ בעבור זה דרכו
לא האמין להם כדבר׳ אליו לאמר בא
והצילנו מיד הרשע׳ האלה והפריצים
היינו לך לעבדי׳ ועודינו מדבר׳ עמם
והנה קול שאון העיר העקת המלחמה
מתוך העיר ושמע קול אומרים פתוח
השער ובא טיטוס ולכוד את העיר וקול
אומרי׳ עוד סגרו השער פן יבואו הרומיי
בעיר׳ ובשמוע הרומיים את קול האומרי
סגרו השעי׳ פן יבואו הרומיים בעיר
ויאמרו העיסרי׳ על החומה לרומי׳ הלא
שמעתם והשמעו ארץ שאון המלחמה
אשר בעיר רצו וקרבו אל העיר תפתחה
כל השעי׳ ויבואו אל העיר אולי תוכלו
להצילנו מיד הפריצי׳ האלה ולא נמות
בלנו

(1.) Vid. Joſeph. l. 5. de Bell. Jud. c. 11. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 5. ac Joſippi Epitom. pag. 236.

(2.) Cons. Tacitus l. 5. Hiſtor. c. 12. ſic ſcribit: Johannes miſſis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumque ejus obtruncarent, templo potitur, ſic & Egeſippus dict. lib. 5. c. 5. refert, quòd Judæi, Johannis partes ſecuti, Templum ſpecie civili ingreſſi ſint; ſed interius armati rejectis exuviis gladios attulerint loricato pectore.

(3.) Conſentit Joſippi Epitom. pag. 236.

(4.) Vid. Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 12. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 6.

(5.) Idem referunt Joſephus & Egeſippus loc. alleg.

כלנו בורח הפרצי' ותשאי' והאכזרים וירוצו הומה' אל שור העי' ותמה קרבי' אל הומה ויפלו עליהם הזדוני' אבני' מעל החומה ויורו עליה' וחצים ויפלו מהם רבים וגם יהודה והעם הנצבי' מהוץ לעי' שוחו מתחנגים לשוטם להצילם מיד הפרצי' הסבו פניה' להלח' ברומי' אש' כאו ע' החומה ויבו הזדוני' ברומי' ויהרגו אחריהם ותמה בזדון עד קרוב לאילונית ויהלו החוזי' לשחוק ולהלעיג באנשי הרומיים אשר רדפו אחריה' בדרך השוחק' על האויבי' אשר לא ראו שחוק במלחמ' ויהי מרפיקים על מגיניהם נבוח הכובשים ללעג ולקלס עליה' ויראו גבורי הרומי' את הזדונים מלעיגי' בהם ויחר להם באד ויבקשו ללכת אליה' ומעצם כשוטם ולא נתנם לבוא אלהים ' ויקרל שיטוס את כל שרו ועבדיו ויעציו יחר וידבר באזניהם לאמר אנכי ידעתי את גבורתכ' כי גדולה על כל גבורות הגוים ולא בגבורה לבר אתם מתנשא במשפט עליה' אבל אף במוסר והכמה ועצה משלתם בעמי בל ימיתם' ועתה אזר וחי איני תמה ונפלא בזן הזדוני' אשר הכ מדבני' בשבועה ונהפכני ומסרי את פי שבועת' אך אתמה ואפלא מכם איך יכלו לפתוח אתכם ולהמי

mœnia accedebant, Judæi lapides (6.) è muro projecerunt & sagittis Romanos petierunt eorumqve non paucos interfecerunt; illi qvoqve Judæi, qvi extrà urbem erant qviqve Titum rogaverant, ut se ex grassatorum manibus liberarent, ad prælium adversus Romanos, qvi ad mœnia accesserant, conversi eosdem percusserunt ac fugientes usqve ad urbem Ajalon persecuti sunt (7.) atque Romanos tunc irridere cœperunt, tanqvam stolidos & bellicarum rerum imperitos tyrones scutaqve sua coràm Romanis in illorum contemptum & deridiculum conqvassârunt, (8.) unde Romani milites, dum Judæos sic illudentes viderunt, valdè irati sunt, eosq; aggredi voluerunt; sed Titus illorum impetum cohibuit nec permisit, ut Judæos accederent. Posteà convocatis omnibus ducibus, ministris & consiliariis suis, eosdem hunc in modum allocutus est: (9.) ego probè novi, quòd gentes omnes fortitudine vestra superetis eisque non solùm virtute vestra jure meritoqve palmam præripiatis; sed etiam disciplinâ, prudentiâ ac consilio semper populis dominati fitis, nunc itaqve, fratres mei & commilitones, non miror, quòd Judæi interposito juramento aliqvid dicant ac promittant; nec tamen illud servent; sed hoc miror, qvomodo isti vos decipere & astutia atqve calliditate sua vosmet humi prosternere ac vincere potuerint, vosque prudentiâ & solertiâ vestrâ illorum dolos & fraudes effugere non potueritis; nam fefellerunt vos & superiores evaserunt, dum jam tribus vicibus ad muros accessistis ac Judæis terga dedistis; atque hæc quidem omnia ideò vobis evenerunt, quia dictis meis morem non gessistis nec impe-

(6.) Idem refert Josephus dict. l. 5. c. 12. & Egesipp de Bell. Jud. l. 5. c. 6.

(7.) Josephus dict. l. 5. c. 12. scribit, Judæos Romanis fugientibus institisse usque ad Helenæ monumentum, cui etiam Egesippus l. 5. de Bell. Iud. cap. 6. adstipulatur, confer. cap. antec. 34. n. 3. & n. 6. ibique not.

(8.) Egesippus dict. l. 5. c. 6. etiam refert, quòd Iudæi Romanos secuti usque ad Helenæ sepulchrum, sicuti moris est insultantibus, clypeis concrepuerint, illudentes Romanis, quòd eos jam secundo insidiis circumvenissent.

(9.) Vid. Ioseph. dict. l. 5. c. 12. med. & Egesipp. l. 5. de Bell. Iud. cap. 7.

ולהפלל לארן במרמה' וחכמי' וגבו עליכ' בזה והנה בערמתכם ובחכמתכ' לא יכלתם לברוח מפתיו ערמתם ותכסיסים כי פתו אתכם ויכלו לכם תנשתם אל הומת עיר פעמי' שלשת ונפלתם לפניה' וכל זה קרה לכם על אמר לא שמעתם בקולי ותפשעו במצות מלככם וארונכ' ולא הנה אזן לאשר יצוה אתכם' ולתה אחי הקנא וראו מה תעשו מהיו הזה והלאה כי לא נאה לכם להלח את בבחי ולא לעבור על דברי ואתם עברת' על דברי ותהללו את מצותי ולא ידעת' אם קם איש מבני עמנו במלחמת הקסר אגיסטוס עם הפרשי' ויהדוג את בנו על אשר נכנם בפני המלחמה והרג שלשה פרשים גבורי בבלחי מצי' אביו אשר היה שר על הצבא הנוא תה יד אגיסטוס ואתם קוברי אית פי ומהללי את דברי לעיניך יום יום מלחמה עם הזדוני' בבלחי סדר וחכמה והיא לא תצלח ולכן לא נאה לכם זה המעוג במשפט מוסר דמלחמה שובו לכם מעקשותיכם ומאחזב' והצלתי בכח אשר הפנו ויב טיטוס עור לדבר באזני עמו דברי רבות ודברי תוכחו' אש' לא כתבנום פה ובחבנו בספר אשר בתבנו להמי' וישתחו לשיטוס כל שרו ועבדיו וכל

imperatori & domino vestro obtemperâstis neque præceptis ejus attendistis: jam verò dispicite, fratres mei, ac videte, quidnam vobis ab hoc tempore ac deinceps sit faciendum; neque enim vos decet honorem mihi debitum parvi facere ac mandatum meum contemnere: ast vos præceptum meum transgressi estis ac mandato meo non obtemperâstis; annon vobis notum est, quòd vir qvidam (10.) ex populo nostro eo tempore, qvo Cæsar Augustus bellum cum Persis gessit, filium suum interfecerit eò, quòd is extrà ordinem in hostem pugnâsset & tres Persas fortissimos sine imperio patris, qvi tunc sub Augusti auspicio exercitus illius dux fuit, interemisset? vos autem mandata mea contemnitis & imperium meum spernitis, dum quotidiè cum Judæis sine ordine & consilio pugnatis, ac propterea rem malè geritis; hunc sanè morem disciplina militaris præsente Imperatore minimè admittit: quamobrem omissa hac pervicaciâ & superbiâ vestrâ mandato meo obtemperate, (11.) id si feceritis, omnia vobis ex voto procedent. Plura insuper addidit Titus, quibus duces & milites suos increpuit & castigavit, quæ hic literis mandare supersedimus; inveniri autem possunt in libro, (12.) quem Romanis scripsimus. Quapropter omnes duces, ministri ac milites procidentes Titum suppliciter rogârunt, ut peccatum istud, quo ipsius præceptum transgressi erant ejusque animum dolore affecerant, quòd contrà Judæos sine ordine & consilio pugnâssent, sibi condonaret; his precibus Titus annuens, culpam illis remisit veniamque dedit. (13.) Posteà ipse voluntatem

(10.) De T. Manlio refert Livius l. 8. c. 7. quòd is filium suum, imperii patrii oblitum, securi ferri jusserit, unde Manliana imperia in proverbium abierunt; sed id longè antè Augusti Cæsaris ætatem accidit.

(11.) Obedientia enim militis effectum properat, metus hostium differt victoriam, inquit Egesippus dict. l. 5. c. 7.

(12.) Vid. Ioseph. l. 5. de Bell. Iud. c. 12. & Egesip. alleg.

(13.) Nam animadversio in singulos usque ad factum procedere debet, in multitudinem verborenus, prout scribit Egesippus dict. l. 5. c. 7. in fin.

וכל גבורו וחזו לו על דבור ובקשו
מצנו לעבוד את המצאת אשר המצא
על אשר מרו את דבורו ועצבו את רוח
ללכת על היהודי להלחם עמם בבלוי
סוד והבמה ויעש טיטוס כן ושוא את
המצאתם וישלח להם ויעד בם אם
טיטוס לאמר השמרו לכם ולא הוסיפו
עוד לא לדבר דבר ולא לעשות בלעדי
רשוני ולא תמרו את מצותי עוד ויהיו
ולא תמיתו ואם לא כן העשו העובר
מכם על דברי לא אשלח לו עוד ונתתי
את נבליהו למאכל לעוף השמים כי
אמיתנו ועני אלו כל העם ושמעו לו
פה את כן נעשה אזנינו באשר דברת
וכן נקבל וכן נקים כאשר צויתי וידי
אחרי הדברי האלה וירא טיטוס כי נטה
לב עם היהודי אנשי ירושלם איש מעל
אוש ומהפכו זה לזה לאויבי ואוש ברעהו
נלחמי ויעש טיטוס להלחם בחומת
ירושלם ויצו את עשו ויסתמו את כל
השמרי ואת כל המחלות והבורות אשר
היו סביבות ירושלם וימלאום עפר ליסר
דרך לאנשי המלחמה וידי בעשות
טיטוס המעשי האלה לא יצאו היהודים
בתמול שלשם להלחם עמו להכריחו
ולהדיחו מעל החומה כי לקח שמעון
עשרת אלפים גבורי מגבורי היהודים
הפרשי וארמים לקח תשעת אלפים
גבורי

tem suam illis amplius declaravit dicens: cavete vobis, ne impostèrùm quidqvam dicatis aut faciatis sine autoritate mea nec mandata mea ulterius violetis, ea quippe res vobis saluti erit, non exitio; si verò id neglexeritis, notum vobis sit, quod, quicunque ex vobis imperium meum transgressus fuerit, is nullam amplius veniam sperare debeat, sed morte plectendus ejusque cadaver volucribus cœli projiciendum sit, ut ab illis dilaceretur & devoretur; tunc omnis exercitus uno ore eidem respondens dixit: faciemus, Domine noster, sicuti locutus es & mandatis tuis obtemperabimus. Dein Titus, cùm animadvertisset, discordiam atque dissensionem inter incolas urbis Hierosolymæ esse eosque sibi invicem hostes evasisse ac mutua cæde sævire, ad mœnia urbis oppugnanda accessit & militibus suis præcepit, ut fossas omnes ac puteos, qui circà urbem Hierosolymam erant, obstruerent atque terrâ opplerent, quò via exercitui suo plana redderetur. (14.) Dum Titus in eo opere erat, Judæi non ulterius, sicuti anteà, urbe egressi sunt, ut cum illo pugnarent eumque à muris repellerent ac milites Romanos in fugam conjicerent. Intereà Simeon decem millia Judæorum grassatorum ac novem millia (15.) Idumæorum fortissimorum, quibus Jacobus (16.) præerat, congregavit, qui sese juramento obstrinxerant, ut Johannem, grassatorum ducem, totis viribus perderent ac delerent. Quapropter Simeon grassator, copiis illis omnibus collectis Johannem tyrannum adortus est eumque usque ad atrium Templi repulit, ubi Johannes cum octo millibus (17.) ac quadringentis militibus, gladio & loricâ instructis ad portam, quâ introitus ad Templum patet, stetit;

(14.) Consentit Josephus dict. lib. 5. c. 12. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 8.

(15.) Josephus eod. lib. 5. c. 16. quinque millia Idumæorum refert, cui Egesipp. dict. lib. 5. c. 8. adstipulatur.

(16.) Is Jacobus Sosæ filius fuit, prout scribit Josephus dict. l. 5. c. 16. Jacobo isti Simonem juniorem, tanquam alterum ducem, adjungit Egesippus loc. alleg.

(17.) Inclusis nempe Zelotis, qui sese Johanni adjunxerant, prout refert Josephus dict. l. 5. c. 16. vid. etiam Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 8.

גבורים עמו ויקבץ נגיד ואדומי הגדול
ושמעון הנגיד העיר באדום וישבע למרם
להבזותו ולהשמיד את וחזן שר הכהנים
אם יוכלו לו ויקהל שמעון המרים את
כל אנשי הגבורי מגבורי המלחמה וילך
עמהם על יוחנן האבור ויבריחהו על חצי
ההיכל ויעמד יוחנן על שער מבוא ההיכל
ועמו שמונה אלפים וארבע מאות גבורים
תופשי חרב ולובשי שריון האלקר הם יין
עשר לו מגנד כי גם הוא היה שוטאו
ויתחברו שמעון ואלעזר ויצורו על יוחנן
האבור ויקובו את ישועית העיר וישלו
עוד להלחם איש באחיו היהודים אז
מרעב לעי מיסורי מקום מתניהו סביבות
החומה כרצונם ובתי להם מקומות
למצור ויקים להושיב אולי הכותל
ומוללות להלחם ברם על ירושלם והעם
מיהודי אשר דור או בין שלשה השורי
הנוכרים והם שמעון ואלעזר ויוחנן אשר
שלשתם היו פריצי ישראל ועם כל זה
רצה רעת יוחנ' הגלילי האכזר גברה על
רעת שמעון הרשע ורעת שמעון החוטא
גברה על אלעזר הפריץ הרשע אשר היה
ראש לפריצי והוא החל לפרוץ פרצות
בישרל ראשונה וגדלת העם הוא מיניהם
כיאן איבחית כי הוא השורי בבים בהם
כרצונם ומחלקי אותם כאשר את נפשם
לבחות להם והיה ביהודי גוחל ורע
מה.

tit; Eleazarus autem grassator eidem se opposuit, quia ipse quoque Johannis inimicus evaserat. Simeon itaque & Eleazarus conjunctis animis ac copiis Johannem tyrannum obsederunt, neglectâ urbis salute atque iterùm in mutuam perniciem ferrum stringere cœperunt. Intereà Romani extrà urbem castra sua locis idoneis circà mœnia pro lubitu collocârunt ac muniverunt, exstructis aggeribus, propugnaculis & munimentis, ut suprà illa arietes ferreos constituerent iisque Hierosolymam oppugnarent; populus verò Judaicus tunc temporis medius fuit inter tres illos, quos diximus, duces, nempe Simeonem, Eleazarum & Johannem, factiosorum principes: sed Johannis Galilæi tyranni improbitas major fuit, quàm Simeonis; istius verò malitia superavit Eleazarum, grassatorem improbum, qui primus latronum dux populum Israëliticum factionibus turbare ac dilacerare cœperat, quocircà plebs & infima multitudo inter hosce grassatores tanqvam grex ovium perditarum fuit, (18.) quas duces isti pro lubitu mactârunt & inter sese pro arbitrio ad cædem divisêrunt, atque ille quidem hunc, iste alium sibi sorte adjunxit: sic miseri Judæi in sortem conjecti fuerunt, & alter ab altero homines pretio comparavit eosque inter se partiti sunt principes non secus ac pecora; (19.) is verò grassatorum & reliqui populi mos erat, ut, quotiescunque Romanorum bellum ingravescebat, toties omnes unanimi consensu arma in hostes verterent eosque à muris repellerent; (20.) quando autem Romani ab illis desistebant, ipsi ad intestina prælia mutuasque cædes reversi sunt. (21.) Per idem tempus inter tres illos, quos diximus, grassatores tàm atrox & sæva exor-

(18.) Confer. hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

(19.) His enim inter se certantibus præda erat in medio populus eorum, qui vicerant & quasi præmium certaminis, sicuti scribit Egesippus dict. l. 5. c. 8.

(20.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 16. & Egesipp. loc. alleg.

(21.) Atque ita Judæi in veterem morbum febris internæ ægris visceribus reciderunt, ubi remissior erat exteriorum morborum accessio, uti scribit Egesippus dict. l. 5. c. 8. circà fin.

הזה יקח ביהודי גדול וה' ועליהם יהי
גדולות והה יקנה מאנשי וה והה יקנה
מאנשי וה ויהלקו העם הגל בינהם
ביאתן המשלם השרים והפרוצי עם יה'
העם היה אשר בהבבל עליה' מלוכות
הזמורי' יהתברו כלם כאיש אחד למלחמ'
ולחמו בזמורי' ובזרוחים מעליה' ובבזות
הזמורי' מעליה' וישובו הם בהם והלך
להלה' איש באחיו' והזו אז מלחמה
גדולה וקשה בין ב' שרי הפרוצי' דבנזרי'
עד אשר יצא הדם משערי ירושלם בגהל
נובע ממבוע מים ' ויאר הזמורים את
הדם יוצא משערי ירושלם בגהל נובע
וישבר לבם בקרבם ויבהו ויגר להם על
כבדי ויפחד הכהן נגד עמהם ויקנן
יקח אז את הקנה הזאת עיר עיר
ירושלם ויקן יקח בנשאו קול הקנה
ויאמר הוי ירושלם קריה מלך רב מה שם
אקרא עליך היום הזה הלא מלפנים
נקרא שמך יבוס על שם היבוסי אשר
היה לדושב בארץ קריה ואתר נקרא
שמך צדק ועל שמך נקרא מלכי יהות
מלכי

exorta est pugna, ut sanguis torrentis instar è portis urbis Hierosolymæ erumperet, quod cùm Romani vidissent, misericordiâ commoti lachrymas profuderunt; Josephus autem Sacerdos, qui unà cum illis adstabat, Hierosolymæ calamitatem iterùm flebili voce deplorans sic lamentatus est: (22.) ô Hierosolyma, urbs quondam magni regis, quonam te nomine jam appellem? nonne anteà dicta fuisti Jebus (23.) à nomine Jebusi, qui primus in terra tua urbem istam incolere cœpit, postea nomen Zedec (24.) sortita es & à nomine tuo vocatus est rex tuus Jehoram Melchizedec, (25.) quia rex justus fuit &, quoniam is justè regnavit; tu quoque justitiæ nomen adepta es & in te justitia habitavit, stella quoque, quæ te illuminavit, Zedec (26.) dicta est; ejusdem regis ætate nomen tuum etiam vocatum est Salem, sicuti in lege scriptum est: (27.) & Melchizedec rex Salem fuit, quod nomen inde provenit, quia tunc temporis completa fuit (28.) iniquitas populi, qui in te habitavit; Abrahamus autem, pater noster, piæ memoriæ, te elegit, ut in te laboraret & possessionem acquireret & in te radicem bonorum operum, quæ ille fecit, plantaret ac propterea etiam Majestas Dei in te habitavit, quando ipse Abrahamo, patri nostro, apparuit; Sanctuarii quoque locus in te fuit, ille enim (29.) filium suum unicum

(22.) Lamentatio ista à Judæo interpolatore inserta videtur, confer. Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 9.

(23.) Hinc nonnulli nomen urbis Jerusalem ex Jebus & Salem componunt, cùm enim prius diceretur Salem & postea Jebus, exinde natum esse putant nomen Jerusalem, vid. inter alios Gallæ. in Not. ad Lactant. l. 4. c. 13.

(24.) Unde traditionem istam Judæus interpolator hauserit, jam aliis inquirendum relinquo.

(25.) Hanc quoque traditionem Judaicam suo loco relinquimus; cæterum de nomine Melchizedec. vid. Epistol. ad Hebr. cap 7. & seqq. ubi mystica illius expositio juxtà sensum Christianum fusius explicatur.

(26.) Jupiter, planeta, Judæis dicitur צדק i. e. justitia.

(27.) Vid. Genes. c. 40. v. 18. qui locus hic allegatur

(28.) Vel: ad summum pervenit, finem adepta est, id enim verbum שלם, quod hic in Hebræo habetur & quò ab interpolatore Judæo hic respicitur, significat, alia nominis hujus Jerusalem derivatio vel potius allusio ad illud habetur infrà h. cap. n. 35. & 36. confer. etiam ad Hebr. dict. c. 7. v. 2.

(29.) Nempe Abrahamus, de quo hic sermo est.

מלכי צדק כי הוי מלך צדיק ום מ
הוה מולך עלך בצדק ושמך הוה צדק
ובן ילין צדק וכובכך המאי בן צדק
וביומו נקר' עיר שמך של' בכתו' בתורה
ומלכי צדק מלך שלם חה על אשר או
שלם עין למך השתין בחובך ובוי אברהי
אבינו ע"ה לעבוד בך ולטעול אוהך ולטע'
בך שרש מעש מעשו המובי וע"י בן
שכן עוד משכן האלהים כן בהגלחו
לאברהם אבינו ע"ה בך מקים מקדשו
כי לקד את בנו את יחידו על ראש הר
מהריך והוא הר המוריה הקרוש והמקדש
ונשפח עוד בשם להקרא ירושלם לקרוא
אברה' אבינו ע"ה את מקו' מקדשך יי'
יראה והוה שמך בבר שלם ושמך יובן
יראה שלם כי מקום מקדשך ויאחזו
האלהי

nicum (30) in sacri illius ac sanctificati montis tui, qvi Morija (31.) dictus est, vertice ligavit, quapropter nomen tuum auctum fuit, ut Jerusalem appellareris, quia Abrahamus pater noster, p. m. locum Sanctuarii tui nominavit: Dominus videbit; (32.) unde nomen tuum, quod prius Salem fuit, conjunctum & compositum effecit Jerusalem: (33.) Deus enim locum Sanctuarii tui sibi elegit, quia is perfectus & sine labe fuit; sed quia ille jam labe infectus & contaminatus est, ideò Deus faciem suam à loco illo avertit; prætereà ideò te vocarunt Jerusalem, (34.) quia sapientes viri in præstanti illo Sanctuarii tui loco angelos Dei altissimi rogârunt, ut ab eis doctrinâ spiritus sancti instruerentur (35.) illorumque animi sapientiâ & prudentiâ imbuerentur, quâ imperiti in terra tua ad sapientiam deducerentur, ideò quoque nomen Jerusalem tibi meritò vindicas, quia incolæ tui prudentiâ suâ omnis pacis & tranquillitatis (36.) fuerunt autores ac quia le-

(30.) Nimirum Isaacum, vid. Genes. c. 22. v. 9.

(31.) Confer. Genes. cap. 22. v. 2. & 2. Paralip. c. 3. v. 1.

(32.) Vid. Genes. dict. c. 22. v. 14. respicitur autem hic ad verbum יראה, quod in allegato cap. 22. v. 14. habetur, confer. inter alios etiam Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmiss. cap. 21. & R. Salom. ad Ezech. c. 48. v. ult. vid. & num. seq. 33. confer. & lib. Prec. Jud. pag. mihi 132. a. prine. Editionis Amstelod. in quarto.

(33.) Hebr. יראה שלם, sic in nostro codice, atque hæc nominis Jerusalem compositio ac derivatio plerisque magis arridet & inter illos Gallæo in notis ad Lactantii lib. 4. c. 13. n. 10. confer. Ioseph. Antiq. l. 7. c. 3. & Isa. Voss. in Epistol. ad Andr. Colvium pag. mihi 395. Tacitus Histor. l. 5. c. 2. ita scribit: clara alii Judæorum initia, Solymos carminibus Homeri celebratam gentem conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse, malitiosè Lysimachus quidam calumniatus est, Judæos ex Ægypto profugos templa spoliasse & urbem ab illa actione ἱερόσυλα dictam & ab ipsis vitandi probri causâ Hierosolymam appellatam esse: Eusebius putat esse nomen compositum ex verbo Græco ἱερὸν & Hebræo סלם, quo etiam propendere videtur Lactantius, qui dict. lib. 4. c. 13. scribit, quòd Solomon, filius David, Deo templum ædificârit & civitatem, quam de suo nomine Hierosolyma nuncupârit; sed Hebraica derivatio, de qua jam dictum, verior videtur.

(34.) Alia hic nominis Jerusalem adducitur expositio seu derivatio, sed Judaica. vid. num. seq. 35.

(35.) Ita hic להורות interpretari volui, ac quia autor noster vel ejus interpolator nomen Jerusalem compositum esse dixerat ejusque nominis compositi primam partem jam antè à יראה sive ראה deduxerat, nunc ejusdem primæ partis alia adducitur derivatio, nempe ab הורה, cujus radix est ירה i. e. docuit, instruxit; sed ista potius allusio, quàm vera nominis etymologia esse mihi videtur.

(36.) Nunc ad secundam partem compositi nominis Jerusalem, nempe שלם, iterum transit interpo-

ואלהיו בהשחיג שלם בלי מום וישחר פניו
ממנו בריווחו בטובתו כרוחו הודו׳ עוד
יראיון ירושלם כי ומבניני בגרל מעלת
מקום מקדשך יאמרו למלאתו עלין לרוות׳
בם הודאות ויחד הקדש ולחודי בו ווחו
תכמה ובינה אשר בה יהוכבמו הפחאים
בארצך׳ גבה לחוד׳ מן הראשית אשר
שובניך ישלימו מחבונתם כל שלו גם כי
ישלו אוהבי הרחמה והחורה בך ונקראו
הבאים מרם שולו עולם כי בם ישע ויהל
לאור באור הזוים׳ ואם הום רוה אויבך
שלו וגבה בוגדי בגד שלו מבוהחי
והחלולים והגזל והחפארת אשר יאמרו
לך בגוי הבל נפח׳ מיד יי עליך השבילו
לחוד ושלמה ע״ה׳ בעבור הוכל יי אשר
נבנה בחוכבי ובנעני ישבו בך לפני עוד
בא אברהם אבינו ע״ה ויחולך אלהינו
לו׳ ועוד הבנעני או בארץ וירשע גרש
ממך באשר יכול בני השפעה גוי ואחנם
עיר

gis divinæ & sapientiæ amantes tranquillè & quietè vixerunt: hinc etiam illi, qui iisdem (37.) operam dant, tranqvilli (38) in seculo dicuntur, quia per illos salus populo obvenit, ut iste in lumine vitæ illustretur, & licèt hodiè inimici tui ac perfidi pacem inter se circumcircà inierint; attamen laus tua, decus & gloria inter gentes celebratur, sicuti Deus de te dixit, & à Davide ac Salomone p. m. sapienter scriptum reperitur: (39.) propter Templum Domini, (40.) quod in te ædificatum est. (41) Cananæi autem priùs in te habitârunt usqve ad tempora Abrahami, patris nostri, inclytæ memoriæ, cui te Deus noster possidendam dedit; sed ulterius Cananæi terram incoluerunt: Josua verò septem illas gentes, (42.) quantum potuit, de te exterminavit; ast ne sic quidem Cananæi penitùs exstirpati fuerunt, donec David, unctus Dei Jacob, qui princeps (43.) constitutus fuit, venit atque omnes Cananæos ex te ejecit eosque tributarios ac servos fecit nec in te ullum reliquit superstitem ex septem illis populis, qui, quamdiu te incoluerunt, remet obscurârunt, (44.) unde (45.) etiam populi

(46.)

terpolator & à שלה, quod notat, tranquillum esse, nomen illud deducit, cum jam antea à שלם illud deduxisset, vid. suprà h. cap. n. 28. sed quæ hic habentur, etiam allusio potius, quàm vera nominis derivatio esse videtur, vid. num. anteced. 35.

(37.) Nempe Legi divinæ & sapientiæ.

(38.) Vel: quieti seculi; respicitur autem hic ad Psalmum 73. v. 12. ubi LXX. verba illa: שלי שלם verterunt ὑπερηφανίας εἰς τὸν αἰῶνα. autor veteris Vulgatæ: abundantes in seculo, alias dicti Psalmi 73. vers. 12. expositiones vid. apud Commentatores, & inter illos apud R. Salom. ad alleg. v. 12.

(39.) Innuitur hic, ut puto. Psalm. 122. v. 6. & seqq.

(40.) Vid. dict. Psalm. 122. vers. ult.

(41.) Scilicet: pacem tibi optabo, ita enim locus hic, qui ex eodem Psalmo 122. v. 8 & seq. desumptus; sed non integer adductus est, hic supplendus est.

(42.) De quibus vid. Deuteron. cap. 7. v. 1. & H. Grot. de jur. B. & P. l. 2. c. 15. n. 9.

(43.) Sic dictionem על, quæ hic habetur & ex 2. Samuel. cap. 23. v. 1. desumpta est, ex mente Judæi interpolatoris interpretari volui, quam Judaicam expositionem, præter Doctores Talmudicos, etiam R. Salomo ad 2. Samuel. dict. c. 23. v. 1. sequi videtur: aliam tamen ac veriorem loci illius, ubi illustre de Christo vaticinium habetur, explanationem vide apud Commentatores Christianos.

(44.) Operuerunt, texerunt, id enim verbum עמם significat, unde interpolator noster nomen עממים i. e. populi, originem traxisse hic existimat, vid. num. seq. 46. h. cap. confer. etiam Ezech. c. 28. v. 3.

(45.) Nempe: ex hac obscuratione seu tegumento, de quo num. antec. 44.

עוד ישבו כנעני עוי בא דוד ע״ה ודוד
משיח אלהי יעקב הוא הוקם על ויגרש
ממך כל הבנעני וישתעבד לעבודי ולא
השאיר בך למנוח אחי מבני השבעה
גוים עממיך כל ימי והוחבו שובני בך
שעל כבה נקראו עממים וגם בית מושב
למלכות בנה לו דוד ע״ה בתוכבי שלא
היה כמוהו למלך ממלכי הארץ ועוד בא
אל לבו לבנות בך היכל יי׳ ויתן בו כסף
וזהב ואבן יקרה לרוב מאר להשלי בך
תפץ יי׳ בי ידרשך תמיד אשי והיוה
משבנו בחוכבי עד בן קנאו בו מלכי
וחחני ארץ כי גבר היכל יי׳ אשי והאול
לבני עד כל היכלי אלהי מלכי הארץ
ומגל כבודו עליהי׳ כי כל העוים ראו בו
מעשה יי׳ כי נוראה הוא והוי רצפת
היכלך מאבני שיש נוצץ בעין הוכוכי
לזיוך בו עובריו כי אחו סגלה להחבי
דוחבו כי דיך במדרך׳ ומשחת היכלך
דוה לבוש ארבעה מיני צבעי חולעת
שני וחבלה ושש וארגמן ותולעת השני
כדמות השמים אשר מעל לזיקן כי הוי
נר׳ רחלך הנראה מרם כאש עד יחשבו
רבים אשר הכבבי בשמי׳ אש והם אינ׳
אש ולא מאש וחלולה לקונה׳ מעשות
זה כי האש ואוזו יחחפקו בו השפלים
האפלי

(46.) nomen traxerunt. David quoque p. m. regiam in te sedem ædificavit talem, qualem nemo ex omnibus regibus totius orbis habuit; is insuper in animum induxit suum, ut Templum Domini in te exstrueret illudque argento, auro ac gemmis maximo numero ornaret, qvò Domini voluntatem in te perficeret ac Deus te semper respiceret, qvod Templum ejus in te constructum esset: qvapropter etiam reges ac principes (47.) terræ, invidiâ ergà Davidem accensi fuerunt, qvia Templum Domini, qvod rex ædificare cœperat, omnia Deorum delubra, qvæ reges orbis terrarum exstruxerant, longè superavit atque illa gloriâ & magnificentiâ vicit, omnes qvippe gentes in Templo illo opus Dei perspexerunt, quòd is terribilis sit & reverendus; pavimentum autem Templi tui marmore stratum instar vitri purissimi splenduit, qvod illi, qvi Deo sacra obtulerunt, calcârunt, nam peculiari sapientiâ ille instructus fuit, qvi pavimentum istud pedibus suis calcavit; is autem, qvi in Templo tuo sacrum ministerium peregit, vestibus indutus fuit, qvibus qvatuor inerant colorum species, nempe cocci bis tincti, hyacinthi, byssi & purpuræ; (48.) & coccum qvidem bis tinctum retulit speciem cœli, (49.) qvod suprà firmamentum est, qvia illud lucet ita, ut ejus pars, qvæ conspicitur, ignis esse videatur ac multi existiment, stellas in cœlo esse ignes; sed non sunt ignes nec ex igne constant & absit istud ab illarum creatore & conditore, nam ignis ejusqve splendor inferioribus creaturis, (50.) qvæ in tenebris & caligine

versan-

(46.) Hebr. עממים i. e. populi, quam dictionem interpolator noster deducit ab עמם i. e. texit, obscuravit, videtur autem hic respici ad Nehem. c. 9. v. 22. & 24. ubi per verba illa עממי & עממי ארץ καὶ ἐξολεθρεύσεις populi terræ Canaan intelliguntur, confer. num. præced. 44. ibique not.

(47.) Sic dictionem רוזנים, quæ hic habetur, interpretari volui, vid. Psalm. 2. v. 2. ibique comment. imprimis R. Salom.

(48.) Vid. Exod. c. 39. v. 2. ad quem locum hic respicitur.

(49.) Coccum ignis speciem retulisse scribit etiam Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 14. circà fin. confer. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierof. c. 9.

(50.) Ita hic vocem השפלים interpretor; quod autem hic de stellis dicitur, quasi non sint ignis, interpolator noster suo abundat sensu, vid. num. seq. 51. ibique not.

ואפלים ואין לעלותו חשך ואפלה
והתכלת והשש והוא הבגד אשר היה
לובש המשרת בהיכלך המורת הארץ
שממנה יצמח ולביש הארגמן בגוד
הים כי מן הים יהלקט הצבעת מנגו
ובבוא הכהן לשרת בהיכלך היה מלובש
בארבע המיני האלה והיה אומר לפני
אדון הכל הנה באתי לפניך ר"ש עולם
בד המינים האלה שהם דמיונות להליכ
עולמך ואני נחשב לפניך כמביא לפניך
כל העולם ועוד היה מעדה על לבושו
עדי והב ופז ואבנים יקרות לפי דמות
שבטי בני יעקב אשר נקרא שמו ישרל
לשרת בהם לפני מלאכי עליון ויוכל להם
עם מכה כי יעבוד בהם להאציל מרוח
הקדש בכרה יתרוממו בו הושבים בך
בשלות הלימוד והאמונה ואתם הכמרת
והבונה

versantur, inservit; ast superioribus & cœlestibus creaturis nullæ sunt tenebræ, nulla caligo; (51.) hyacinthus autem (52.) & Xylinum, quod etiam byssus (53.) dicitur, quibus indutus fuit is, qui in Templo tuo sacris operam dedit, terram, (54.) ex qua proveniunt, (55.) repræsentârunt; vestis autem purpurea maris fuit signum, (56.) quia, quod optimum in ea est ac præstantissimum, ex mari colligitur. (57.) Summus itaque sacerdos, dum Templum tuum ingressus est, ut ibi sacra perageret, vestibus, quibus quatuor illæ colorum species inerant, indutus coràm omnium rerum Domino ita dixit: (58.) ecce in conspectum tuum, Domine totius mundi, venio indutus quatuor istis colorum speciebus, quæ quatuor mundi à te creati partes (59.) repræsentant, ut ego coràm te perinde haberi debeam, ac si mundum universum in conspectum tuum adduxissem. Prætereà summi Sacerdotis vestis (60.) auro præstantissimo & lapidibus pretiosis ornata erat, secundùm numerum (61.) tribuum filiorum

(51.) En subtilem Philosophiam & acumen Judaicum? quasi verò stellæ ideò igne ac luce destituantur, quia superi illarum splendore opus non habent, cum multo plures atque alii sint stellarum ignearum fines, effectus & utilitates, de quibus Astrologi multi multa scripserunt, ad quos lectorem brevitatis causa hic remitto, confer. etiam Ecclesiastic. c. 43. v. 10. & num. præced 5. h. cap.

(52.) Josephus dict. l. 5. de Bell. Jud. c. 14 hyacinthum à byssо separat, & byssо terram: hyacintho aërem comparat, ut quatuor his colorum speciebus quatuor elementa significentur, cui etiam Egesippus dict. l. 5. c. 9. consentit: interpolator autem noster hic hyacinthum & byssum conjungit & his duabus colorum speciebus terram repræsentari scribit, omisso aëre, cujus hic nulla refertur species seu signum; cæterum de colore hyacinthino vid. & D. Wagenseil. Sota Excerpt. Gemar. 2. capitis 2. pag. 390. & pag. 417. n. 13.

(53.) Hebr. שש, ira hic in textu; dictionem autem Xylinum ideo præmittere volui, ne idem per idem explicetur, nam voces istæ שש & בוץ quoad sonum differunt, licèt quoad rem ipsam idem significent, prout hic in textu habetur.)

(54.) Idem refert Joseph. dict. l. 5. c. 14. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 9.

(55.) Nempe hyacinthus & byssus; vid. tamen, quæ num. antec. 52. notata sunt.

(56.) Vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg.

(57.) Succus enim, qui flos dicitur, ex purpura, concha nobilissima, colligitur.

(58.) Nota hic orationem summi Pontificis, quam coràm Deo, ex mente Judæi interpolatoris, habuit.

(59.) Confer. Joseph. dict. lib. 5. c. 14. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 9. vid. etiam, quæ paulò antè num. 52. notata sunt.

(60.) Hanc vestium descriptionem habet etiam Josephus dict. lib. 5. c. 15. & Egesippus loc. alleg.

(61.) Seu: nomina, sic dictionem דמות, quæ hic habetur & aliàs, similitudinem ac speciem notat, vertere volui, ita, ut hic idem ac שבטי seu ספר significi-

והבונה ומיני המשרי בהיכלך חצוצי
במבנמי בד לבשי בין את עיהתו כי נאה
לכהן לרחתו צנוע מכל האדם אשר על
כני הארמה אף כי יעמוד לשרת בבי
המקדש אשי הם הדשצון והפנימי בי
המקדש הדשצון היא אחד והמקדש
הפנימי והוא קדש הקדשי והוא ב
ובמקדש הדשצון יעדו הכהנים לשרת
באשי צוו עליה הכהן הגדול אבי משמרי
הכהנים ובמקדש הפנימי שהוא קדש
הקדשי לא יבא אדם כי אם הכהן הגדול
לבדו פעם אחת בשנה כי שם היה
ארון ברית יי אשר בו ב' לוחות האבני
לוחות הברית הנכרת עם ישרל בחיבי
ברזות המקדש הראשון עומד על הלו גם
שם היה או מנה אהרן אשר הציא
פיח וצץ ציץ ושול המקדש והיא היה
י"ד מעלות אשר בהם נראה האורת
לחוקיהו ותהי עיר ירושלם בצורה מכל
העיים גבוה לכל המדינות כי מלכים
גדולים והזנים רבים בנוך ושפך הוקיהם
המלך לשבנך ולירום הומתיך ולבנות
בן תומה אחי כמיכן ויקרא הנוטרת
הרא אנטיוכיא ע"ש אנטיוכם הומי אשי
הגדיל

Templi

orum Jacob, (qui ideò Israël dictus est, quia cum angelis Dei altissimi luctam iniit eosque superavit) (62.) ut Summus Pontifex, dum is pretioso isto ornatu indutus sacrum peragebat ministerium, Spiritus Sancti fieret particeps, (63.) per quem habitatores tui (64.) sapientiâ instruerentur & quietè ac fideliter sapientiam ac prudentiam discerent; lumbi quoque Summi Sacerdotis, quando in Templo tuo sacris operabatur, femoralibus lineis (65.) præcincti erant, ut pudenda ejus tegerentur, qvia præ omnibus aliis hominibus, in terra viventibus, castitas & verecundia (66.) Summum decebat Sacerdotem, præprimis tunc temporis, dum in duobus Sanctuariis, nempe exteriori & interiori, stabat, ut sacrum perageret ministerium; nam alterum exterius, alterum interius erat, nimirùm Sanctum Sanctorum: in exteriori Sacerdotes convenerunt, sicuti eis summus præcepit Pontifex, qui custodiis (67.) Sacerdotum dirigendis præfuit; interius verò Sanctuarium, nempe Sanctum Sanctorum, nemo ingressus est præter Summum Sacerdotem, & quidem semel tantùm in anno, (68.) nam arca fœderis Domini ibi extitit, in qua duæ tabulæ lapideæ pacti, cum populo Israëlitico in monte Sinai initi, fuerunt; eodem tempore, quo primum Templum in loco suo adhùc integrum stabat, etiam virga Aaronis fuit, quæ germinans flores produxerat: (69.) è regione illius

significet, vid. Exod. cap. 39. v. 6. & seqq. ac Josephi, dict. l. 5. c. 15.

(62.) Vid. Genes. cap. 32. v. 27. ubi unius solùm angeli, cum quo Jacob luctam iniit, fit mentio, non plurium, uti hic.

(63.) Ita verbum אצל, quod hic in Hebræo habetur, interpretari volui, respicitur autem ad Numer. c. 11. v. 25.

(64.) O Jerusalem! nam ad urbem illam in tota hac oratione fit μετάβασις.

(65.) Vid. Exod. cap. 28. v. 42.

(66.) Confer. hic Joseph. dict. l. 5. c. 15. princ. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 9.

(67.) Seu: officiis ac muneribus, nam & sic dictionem משמרות hic interpretari possis.

(68.) Vid. Exod. cap. 30. v. 10. Levit. c. 16. v. 2. & ad Hebræ. c. 9. v. 7. confer. etiam Josephus & Egesippus loc. alleg.

(69.) Vid. Numer. c. 17. v. 8.

Templi quatuordecim gradus extiterunt, in quibus miraculum Ezechiæ apparuit; (70.) tu verò, Hierosolyma, urbs munitissima, præ aliis omnibus oppidis regina aliarum provinciarum fuisti, (71.) nam potentissimi reges multique principes te ædificârunt, præprimis Herodes munimenta tua auxit atque mœnia tua altiora fecit teque alio cinxit muro, cui Antoniæ (72.) imposuit nomen; nam Antonius ille Romanus ad reparandas murorum tuorum ruinas multum auri sponte obtulit: ast quomodo tu jam adeò abjecta & humilis facta es, ac multæ te gentes gravi premunt imperio? nonne illi, qui te evertunt ac devastant, in te reperiuntur? væ nobis, quia peccavimus! nam dejecta est excellens tua fortitudo atque Templum tuum sanctum à grassatoribus nunc conculcatur illudque receptaculum sanguinis interfectorum factum est: jam bibe poculum tuum, regina Hierosolyma, cum filia tua, Sione, & unà cum illa ebriorum instar tituba, (73.) nam adhùc supereſt visio, (74.) quæ tibi finem deteget malorum & liberationem adferet, quâ filii tui in terram suam revertentur, qvando illorum redemptor (75.) eos servabit, tunc tempus tuum erit tempus amorum (76.) & simùl cum filia tua calicem salutis & consolationis bibes. Posteà Titus ad mœnia accessit,

הגדול והחזק ורב לחוק גזק ומכוחיך.
ואיך נפלה עתה ומשלו בך לצור עלך
המון גוי וכרוסיך ומרוביך הלא רמה
בהכבי· אוי נא לנו כי חטאנו כי הורד
מאז עיך ויהי היכלך המקודש למשמם
לפוריים ולמקוה לרם חללי שתי בתוך
עתה הגבות ירושלם עם בתך ציון
ומהרעלי בו עמה כי עד המון יגלה לך
קץ פרי ושבו בניך לגבולם עם ישועת
גואלם והיתה או עתך עת דודי והשתו
עם בתך בום ישועו ונחמות. ויהי
ארחי כן ועבור טיטום נבח הרומה
להאות אותה דרך יכון להלחם בקדו על
העיר ויהא והנה מקו מישור מפאה קבר
יוחנן הכהן גדול ויהיצב שם רוא ועקור
שר צבאו וישלח אותו טיטום לדבי
באותו העי העומדי על הרומה הנה
שלום ובריח ויאמ· לו אבה תאמ· להם
לכו ונכרתה ברית לכם והיו ולא
תמהו האדוני טישר ירחם עליהם ואם
תרצו הנה הוא כורת ברית עמכם היום·
וילך

(70.) Vid. Esai. cap. 38. v. 8. confer. etiam Egesipp. dict. l. 5. de Bell. Iud. c. 9. circà fin.
(71.) Hujus urbis accurata descriptio quoad mœnia, turres, palatia &c. habetur apud Iosephum l. 5. de Bell. Iud. c. 13. & 14. ubi in specie structura Templi, illius instrumenta, vasa &c. describuntur, confer. etiam Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 10. & Tacit. Histor. l. 5. c. 11, & 12. ubi etiam urbis hujus ac Templi quædam descriptio adducitur.
(72.) Hebr. אנטוניא sic enim hic legendum pro אנטוכיא, quod nomen in codice nostro corruptè haberur, confer. Ioseph. Antiq. l. 15. c. 14. & l. 5. de Bell Iud. c. 15. atque Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierosol. c. 10. vid. etiam Tacitus Histor. lib. 5. c. 11. ac cap. seq. 36. n. 11. ibique not. castellum istud primo Baris dictum fuit, vid. Egesipp. l. 1. c. 13. ac lib. 5. c. 12. confer. & autor tractatus Gallici, qui inscribitur: Histoire des dogmes & des Cultes &c. Part. 2. c. 6. p. 218. edit. Amstelod.
(73.) Ita verbum מתרעלי, quod hic habetur, vertere volui, respicitur autem ad Esai. c. 51. v. 17. & Psalm. 60. v. 5.
(74.) Vaticinium, Prophetia, videtur autem hic innui Habacuc. cap. 2. v. 3.
(75.) Imò redemptor ille ac Servator jam venit; sed perversi & infideles Judæi illum rejecerunt.
(76.) Seu: tempus amantium, juxtà Vulgatam Latinam in Ezech. c. 16. v. 8.

וילך וידבר באזני העם שלום באשר
צוהו טיטום ארציו וחריש ולא ענה דבר
ויוקף לדבר ודבה אחר מהירודי שעל
הרומה מיסך בקשת ויורה חץ ויטיחהו
ויחר לטיטוס על יהודי ויוכחהו ויאמ·
בישליטו והוא עודינו מדב· עמם שלום
ויצו לו מאר על שמת ניקנור אשי שלח·
ליהודי לדבר להם שלום ולכרו ברית·
ויצו טיטום להביא שלמות ואילי בחל
וכלי משחתי הרומה לעיניך מלח·
בירושלי· וימשכו את איל הכחל לנגח
את הרומה התיתונה ולהשחית חיסודתה
ויציבהו על המצור כמשפט· ויהי כראות
היהודי כי דוגש ראיל לנגח בו את
הרומ· ויחרדו היהודי חרדה גדולה מאד
ויכהלו ויעשו שלשי שתי הפרעי
ופתחו את שע· הע· ויברחו את מהנה
רומי מעל כל בלי המשחית אשר דבינו
להשחית בהם את הרומה ויציתו אש
בכל עבי הבלים דהם וישרפום וגם את
ראיל שרפו באש ויטבחהו בפנימים
ומקצת המולאי גם כן שרפו כי מעט
מהם

cessit, ut dispiceret, quanam ratione urbis oppugnationem instituere posset; vidit autem planitiem quandam eo in loco, ubi Johannis, Summi Sacerdotis, sepulcrum fuit, (77.) ibi ipse una cum Nicanore, (78.) exercitus sui duce, (79.) subsistit: dein Nicanorem misit, ut cum populo, qui super mœnia stabat, loqueretur eique pacem & fœdus offerret; dixerat autem Titus Nicanori: abi & populum ita alloquere. venite, ut fœdus vobiscum ineamus, quò vivatis nec morte occumbatis, nam adhùc veniæ & misericordiæ locus supereſt apud Titum &, si vobis placuerit, en ipse hodiè fœdus vobiscum pangit. Nicanor itaque abiit & populo pacem obtulit, sicuti Titus, illius Dominus, ei præceperat; ast illi tacuerunt nec quidquam responderunt; intereà verò, dum Nicanor ulterius verba faciebat, ecce unus ex Judæis, qui super mœnia erant, illum sagittâ transfixit atque interemit, (80.) quò factò Titus ad iram commotus fuit, quòd Judæi ducem suum, cùm is de pace adhùc cum illis loqueretur, sagittâ trajecissent atque maximum animo cepit dolorem ob interfectum Nicanorem, quem ipse ad pacem Judæis offerendam ac fœdus cum illis ineundum miserat, atque præcepit, ut milites scalas & arietes ferreos aliaque instrumenta, quibus muri diruuntur, afferrent, & Hierosolymam oppugnarent: (81.) illi igitur mandato morem gerentes arietem ferreum ad exteriorem murum concutiendum ac diruendum adduxerunt, eumque suprà munimentum obsidionis, sicuti facere consueverant, constituerunt. Judæi verò, cùm vidissent, arietem ferreum ad mœnia conqvassanda adductum esse, valdè consternati sunt (82.) & tres illi grassatorum duces

(77.) Consentit Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 17. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 10. ac Josippi Syrom. pag. 237.
(78.) Vid. Josephus & Egesippus loc. alleg.
(79.) Nicanor iste amicus Titi nominatur à Josepho dict. l. 5. c. 17.
(80.) Confer. etiam hic Josephus, Egesippus ac Josippi Epitome loc. alleg.
(81.) Vid hic idem Josephus, Egesippus ac Josippi Epitome loc. citat.
(82.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 19. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 10.

pacem inter se fecerunt atque apertâ urbis portâ & eruptione facta Romanos milites, qui circà instrumenta illa, ad murum destruendum parata, reperiebantur, in fugam verterunt, atque instrumenta illa omnia igne corruperunt, ipsum etiam arietem combusserunt (83.) eumque malleis contuderunt, multas insuper scalas incenderunt ita, ut paucæ admodùm superessent, qvæ à Tito ejusque militibus servatæ erant, cœteras omnes Judæi igne combusserant. Eodem die egregia fuit Alexandrinorum, qui circâ Titum erant, fortitudo in servandis & eripiendis ex Judæorum potestate scalis; (84.) quapropter etiam Judæi Alexandrinos præprimis adorti sunt eosque superârunt: Titus autem illud animadvertens cum fortissimorum militum suorum globo celeriter accurrit & Judæos ab Alexandrinis repulit ac duodecim viros strenuos ex illis interfecit. (85.)

מדם הצלו שטום וגבוחיו והדום שופך
היהודי באש׳ וביום הזה נתחזקו אנשי
אליכסנדריא אש׳ עם טיטום להציל
את הסוללות מיד היהודים ועל ואת
הגביהו היהודים על אנשי אלכסנדריאה
וינצחום ואז ראה טיטום ויסגר מיד עם
מגדוי גבוריו ויגרש את היהודי מעל
אנשי אלכסנדריא וכך מדם ויב איש
גבורי מלחמ׳

CAP. XXXVI.

בעת הזוא נפל יוחנן והוא היה אחד
משרי ארום העיתוי ליהודי כי פתחו
היהודי ויצאו עמהם ויצאו לבוז עמהם
חוזרי ערבי אחד תין מאחריו ויכההו
ויהאבלו גדודי ארום מאד על יוחנן כי
היה גבור בהם ויהי להם מאד עליו׳
ויקומו בלילה ההוא הם ומקצת פרשי
מגדודי שמעון ויוחנן וילכו אל ג׳ מגדלי
העצי׳ אשר הקיפו טיטום לפני העומת
העיר

PEr idem tempus Johannes, (1.) unus ex principibus Idumæis, qui Judæis auxilio venerant, cecidit, nam à Romanis inductus fuit, ut cum illis in colloquium veniret; ast interea, dum ipse sermonem cum Romanis conferebat, Arabs quidam sagittâ retrò emissâ eum interfecit, unde Idumæi milites maximum luctum animis conceperunt, quia Johannes iste vir fortis & strenuus fuit, quamobrem ipsi atque alii nonnulli grassatores ex Simeonis & Johannis militibus dolore accensi nocte illa surrexerunt & ad tres illas turres ligneas, quas Titus antè mœnia urbis Hierosolymæ exstruxerat, iisque mul-

(83.) Confer. Josephus & Egesippus loc. alleg.
(84.) Idem refertur à Josepho, & Egesippo loc. citat.
(85.) Consentiunt Josephus & Egesippus loc. alleg.

(1.) Is Johannes Idumæorum ductor alius fuit ab eo Johanne, qui ἀρχλῃστὴς seu grassatorum princeps ac Galilæus fuit, confer. Joseph. dict. lib. 5. c. 19. in fin. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 10. vid. & infr. h. cap n. 19.

העיר יהושלי וישבו עליהם אנשי רבי
מגבורי הרומי להביט במבואות יהושלם
בקרבה מה יעשו היהודים׳ וילכו וירגלו
את גדודי הרומיים ובמצאו סביבות
המגדלים ויחם בחרו וימלטו אל
מחנה טיטום׳ והרומי אשר על המגדלי
לא ידעו מאד דבר כי הרומיים אשר
סביבות המגדלים היו להם למשמר והיו
בושרי במשמרתם וישנים בשמרתם כל
הלילה׳ ויתאחרו היהודים אחרי רגלי
מהרומיים אשר סביבו המגדל ההם ככל
אשר יכלו׳ ואחרי המלט יהם ויקרבו
אל המגדלים ויקצצו ויבהרו ויגרדו את
רגלי המגדלות ויפילו אותם לארץ
מהאי ויחרו בם רבי ממחנה הרומיים׳
וישמע טיטום את קול שאון מפלת
המגדלי ההם והוא במחנהו ויחר חרה
גדולה מאד הוא וכל מדעהו ויבהלו אחרי
מקול מפלת המגדלות כי לא ידעו מה
הקול והיהודים שבו אל העיר׳ ויהי
בבקר ויקהל טיטום את כל מדעהו וקרב
אל חומת העיר בקרב אשר היהודים
נלחמים בתוך העיר׳ ויקרב עוד טיטום
את איל הבחל המשחית אשי דבק עיר
ויגעו את החומה החיצונה פהאום
ויפרצוה ויהמנה ויפילוה ויבהו העם
אשר היו בקרב החומה ההיא ויבואו
בקרב

multos milites Romanos imposuerat, quò aditus urbis propiùs specularentur ac perspicerent, quid Judæi agerent, accesserunt (2.) atque milites Romanos, qui circâ turres illas reperiebantur, partim interfecerunt, partim ad Titi castra compulerunt; Romani autem, qui in turribus illis erant, prorsus ignorabant, quid ageretur, nam Romani circà turres illas agebant excubias, quibus ii, qui turribus istis impositi erant, confidentes per totam noctem securè dormiebant; Judæi verò interemptis, qui circà turres illas constituti erant, Romanis, vires suas omni ratione contraxerunt & fugatis cœteris Romanis turres ipsas aggressi sunt earumque fulcra & pedes succiderunt, (3.) detruncarunt ac conciderunt, quò factò illæ repentè in terram prociderunt ac multi Romani earum ruinâ oppressi sunt; Titus autem, cùm turrium cadentium strepitum in castris suis audisset, valdè consternatus fuit tàm ipse, quàm omnes illius milites, & propter fragorem ruinæ turrium tetrò cesserunt, ignorantes, quidnam strepitus ille sibi vellet, nam Judæi in urbem reversi erant; illucescente autem die Titus copias suas omnes congregavit & ad mœnia urbis, dum Judæi adhûc inter se pugnabant, accessit, atque arietem ferreum, (4.) quem ipse reparaverat, admovit eoque murum exteriorem repentè concussit, perrupit, diruit ac dejecit, quò factò populus, qui intrà murum illum erat, profugit & murum secundum intravit. (5.) Eodem tempore Titus præcepit, ut murus, quem ille dejecerat, penitùs ad ima usque fundamenta destrueretur ejusque lapides procùl amoverentur, ne ru-

(2.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 20. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 11.
(3.) Josephus dict. l. 5. c. 20. refert, unam ex tribus turribus sponte sua cecidisse noctu, unde ingens terror Romanis incussus sit; Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 11. scribit, tres illas turres simùl ac sponte cecidisse.
(4.) Judæi arietem ferreum maximum Νίκωνα το-
carunt, quòd is omnia vinceret ac prosterneret, uti refert Josephus dict. lib. 5. c. 20. Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 11. scribit, quòd Judæi majorem arietem excisorem urbium appellârint, vid. quæ infrà h. cap. n. 15. notata sunt.
(5.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. alleg. atque Josippi Epitome pag. 237.

בקצב והחומ' השניה: בעה הוא צורה
טיטום לרחום את כל החומה אשר הפיל
עד עזות יסודותיה ולהשליך את אבניה
עד למחוץ פן הרוי הרחה' באבניה
מבשול ומקום למחנהו והחומה הזאיא
היא חומה הזותר גדולה מג' ותמרת
ירושלם והיא החומה אש' בנה הורדוס
המלך: ויחאווי הרומים לעשות כמצות
טיטום אוניהם לעזות את יסודי' החומה
אשר הפילו ולהרסה עד לארץ ולהשליך
אבני הריסה למחוץ ויעש כן: ומרי
עריהם יסודות החומה הזאיא והחם
אותה עד לארץ המיתו היהודים מלי
החומה היכוהה רבים מהם: ויואו
שרי היהודים כי לבד טיטום את החומה
החיצונ' ומי הרסה ועזה יסודותיה ויחזקו
מאד על בכה: והשארנה עוד הבוניים
משלשה

dera exercitui ſuo eſſent impedimento; erat autem murus ille ex tribus iſtis, quibus Hieroſolyma cingebatur, (6) maximus, quem rex Herodes exſtruxerat. Romani igitur opus aggreſſi ac mandatum Titi, Domini ſui, executi ſunt, dejectumque murum usque ad fundamenta deſtruxerunt (7.) eumque ſolo æquârunt & illius rudera procùl disjecerunt: interea verò, dum Romani operi huic intenti erant ac fundamenta muri illius evertebant eumque ſolo æquabant, multi ex illis à Judæis, qui ſuprà ſecundum murum erant, interfecti ſunt; aſt Judæorum duces, dum viderunt, murum exteriorem à Tito captum eumque ad ima usque fundamenta dirutum eſſe, valdè conſternati ſunt, quamvis bina adhûc mœnia ſupereſſent, quæ urbem Hieroſolymam undique cingebant: interea graſſatores mutuam pacem fecerant (8.) & officia militaria ad urbem defendendam inter ſe diviſerant, (9) ita, ut Johannes, unus ex graſſatorum ducibus (10.) partem illam urbis, quæ Antonia (11.) dicebatur & ad Septentrio-

(6.) Tacitus Hiſtor. lib. 5. c. 8. ita ſcribit: primis munimentis urbs, dein regia, Templum intimis clauſum fuit, Idem dict. l. 5. c. 11. urbem aduam, inquit, ſitu opera moleſque firmaverant, queis vel plana ſatis munirentur. Nam duos colles immenſum editos claudebant muri per artem obliqui aut introrſus ſinuati, ut latera oppugnantium ad ictus patefcerent; extrema rupis abrupta & turres, ubi mons juviſſet, in ſexagenos pedes, inter devexa, in centenos vicenoſque attollebantur, mira ſpecie ac procul intuentibus pares, alia intus mœnia regiæ circumjecta conſpicuoque faſtigio turris Antonia in honorem M. Antonii ab Herode appellata; Templum in modum arcis propriique muri labore & opere antè alios, ipſa porticus, queis Templum ambiebatur, egregium propugnaculum.

(7.) Joſephus dict. lib. 5. c. 20. refert, maximam hujus muri partem à Romanis dirutam eſſe; primo autem muro illo potiti ſunt Romani die ſeptimo Maii, prout idem ſcribit dict. loc.

(8.) Nam propinquantibus Romanis bellum extremum concordiam peperit inter Judæos, prout refert Id. Tacitus dict. l. 5. c. 12.

(9.) Idem Tacitus dict. cap. 12. ita ſcribit: Tres duces, totidem exercitus; extrema & latiſſima mœnium Simon; mediam urbem Johannes, quem & Bargioram vocabant; Templum Eleazarus firmaverat, multitudine & armis Johannes ac Simon; Eleazarus loco pollebat, confer. etiam Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 12.

(10.) Nempe Βαργιώρας ille, Levi filius, Giſcalenſis, qui diverſus fuit ab eo, quem Arabs quidam interfecerat, de quo ſuprà h. cap. num. 1. dictum eſt

(11.) Hebr. אנטוניאה ſic enim hic legendum pro אנטוניאה, prout corruptè in codice noſtro habetur, vid. quæ cap. antec. 35. n. 71. notata ſunt, confer. etiam Joſeph. dict. l. 5. c. 21. & infrà h. lib. 6. c. 40. n. 2. & c. 47. n. 19. Egeſippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 12. ſcribit, quòd locus, in quo caſtrum poſteà Antonii vocabulo conditum, inter duas jacens porticus Septentrionalis, id eſt; Bios,

משלשה חומות ירושלם אשר היו חומות
שלמות סביבותי: ויעש או הפריצים
שלום איש את רעהו ויחלקו למשמרי
מלחמותם ותהי משמרת יוחנן שר הפריצי
מפאת אנטוניאה אשר מעפון להיכל
ומשמרת השר האחר לפריצים והיא
שמעון מפאת קבר יוחנן הכהן גדול
ומשמרת קשר הג' לפריצים והוא אלעזר
על האיר מעל למקדש: ויתחזקו ויאחזו
ויעמדו רמה וכל גבורי המלחמה אשר
עמם נבחו הרומיים ותכבד המלחמה בעת
הזאיא מאד מאד כי מערה הרומיים
מתחזקים להלחם למען יגרל שמם
והיהודים מתחזקי במלחמתם כי ראו
אשר קרב קצם: וישוטו עמד לפני
גבורי לחוקם ואמ' שלחם לאמר הרחוקי
נא היום ואני אתן לכם לכל איש הנלחם
הטב ביום הזה נגד היהודים בגבורי
כחך חרב וכבוד: ויגש אחר מגבורי
ושמו לחניגו ויבא בתוך כת היהודים
הנצבים מרחק לעיר ויך את האיש אשר
ערך לקראתו מלחמה על פיהו וימיתהו
ויקח ויכה אחר וידקדקי ויפיצהו: או
ברח לחניגו ויחלש אל מחנה הרומי כי
הרג ב' גבורים מגבורי היהודי בגבורה
והיהודי לא נתנו לנפשם לברוח מפני
הרומי כי בעזה רחמם בקרבם כי שמעון
עומד מול גבוריו בגבורה ומרב ויקראו
באוניהו לאמר העירותי בכם היום כי
האיש

trionem Templi ſita erat, cuſtodiendam ſuſciperet; alter verò graſſatorum princeps, Simeon, eam partem, quæ Johannis, Summi Pontificis, ſepulchrum (12.) reſpiciebat, defenderet; tertius autem graſſatorum dux, Eleazarus, cœtera urbis mœnia tueretur: quapropter illi diviſis hoc modo officiis militaribus ad prælium inſtructi & armati cum omnibus militibus ſuis fortiter ſeſe Romanis oppoſuerunt, unde acerrima per illud tempus exorta eſt pugna, nam Romani pro nominis ſui gloria ſummis viribus certârunt; Judæi verò exitium ſibi inſtare animadvertentes pro ſalute ſua viriliter pugnârunt. Titus autem antè militum ſuorum ſigna ſtans eosdem ita allocutus eſt: jam viros veſtmet præſtate atque rem ſtrenuè gerite, quicunque enim hodiè fortiter contrà Judæos pugnaverit, eum ego auro, argento & honore augebo: quæ cùm ille dixiſſet, miles quidam, Longinus (13.) nomine, acceſſit & in medium Judæorum, extrà urbem ſtantium, agmen impetum fecit, atque illius, qui contrà progredi auſus erat, faciem percuſſit, eumque interfecit, dein alium confodit atque interemit, quò factò Longinus pedem retulit & ad Romanorum caſtra incolumis pervenit, poſteaquàm duos fortiſſimos ex Judæorum militibus ſtrenuè interfecerat. Judæi autem irâ inflammati Romanis haudquaquam terga dare voluerunt, nam Simeon coràm militibus ſuis forti ſtetit animo eosque ita allocutus eſt: notum vobis ſit hodiè, quòd quicunque è prælio aufugerit, is morte plectendus ejusque domus diruenda ſit: contrà Titus milites ſuos adhortatus eſt, ut in prælio ſe viros præſtarent & pugnantes ordinem ſervarent, ne quis caderet neve locum in acie, contrà Simeonem ejusque milites inſtructâ, deſereret. Poſteà Titus ad eam

Brios, nuncupatus ſit, ubi fortè pro Brios legendum Boreas vel Baris, ſicuti arx Antonii eo nomine appellata fuit, teſte eodem Egeſippo l. 1. de Bell. Jud. c. 6. & c. 13. confer. infrà num. 14. h. cap.

(12.) Conſentiunt Joſephus dict. lib. 5. c. 21. & Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 12.

(13.) Vid. hic Joſeph. dict. l. 5. c. 22. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 12.

eam urbis partem, (14.) cui Johannes præfectus erat, accessit (nam eo in loco propter planitiem aries ferreus constitutus erat) ac præcepit, ut murus ferreo isto ariete (15.) concuteretur. Fuit autem tunc temporis Hierosolymis vir quidam fortissimus inter Judæos, nomine Castor, (16.) qui se grassatorum agmini adjunxerat; is, quia robore insignis & bello strenuus erat, cum cæteris grassatorum militibus suprà mœnia stabat & missilibus atque sagittis multos ex Romanis militibus partim interficiebat, partim in fugam vertebat; pugnabat autem in parte quadam urbis Hierosolymæ cum novem (17.) commilitonibus suis, nam decurio erat: cùm igitur Titi milites arietem ferreum adduxissent, ut eo mœnia concuterent, Castor iste Titum è muro compellavit eique dixit: parce quæsò, Domine Tite, inclytæ huic urbi, cujus jam anteà murus dirutus est nec illam amplius perde; parce etiam Templo, quod in ea est, nec illud destrue, quia Deus ibidem habitat: quocircà Titus, cùm Castoris clamorem audisset, militibus suis præcepit, ut à prælio & oppugnatione muri desisterent; (18.) posteà Castorem vocavit eique dixit: si ad me egredieris, incolumitatem tibi atque vitam promitto; ad quæ Castor respondens: en ego, inquit, novem (19.) commilitones meos inducam, ut simùl ad te egrediantur; sed dolo usus est Castor, ut Titum deciperet isque ab oppugnatione urbis desisteret; nam dum ille novem commilitonibus suis coràm Romanis dixit: abeun-

(14.) Nempe Septentrionalem, de qua suprà h. cap. n. 11. confer. etiam Joseph. dict. l. 5. c. 23. & Egesipp. de Bell. Jud. c. 12. in fin.

(15.) Josephus loc. alleg. arietem ferreum vocat κριὸν σιδήρεον, vid. quæ suprà h. cap. n. 4. notata sunt, similis ferè dictio Latina apud Plautum in Milite Gloriosi Act. 4. Scen. 2. habetur, ubi Pyrgopolinices, miles ille gloriosus, vocatur urbicapus. German. Stadtgewinner.

(16.) Hebr. קסטור, sic enim hic pro קנטור, quod nomen in codice nostro corruptum est, legendum puto, secutus Josephum dict. lib. 5. c. 23. confer. etiam Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 13. & Josippi Epitom. p. 237. ac seq.

(17.) Huic numero consentit Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 13. sed Josephus loc. alleg. decem sociorum mentionem facit.

(18.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. citat.

(19.) Vid. quæ paulò antè n. 17. de commilitonum numero dicta sunt.

euntes descendamus & ad Romanorum castra perfugiamus; tunc socii ejus intellexerunt, ipsum per fraudem ita loqui, quòd Romani dolo inducti arietem ferreum à muro concutiendo removerent: posteà novem illi milites strictis gladiis Castorem suprà loricam percusserunt, quo facto ipse Romanis inspectantibus cadere se simulavit; dum igitur ille coràm Romanis ex composito cadebat atque ipsi non intelligebant, hæc omnia esse conficta, ne illi ad pugnam cum Judæis ineundam properarent neve arietem ferreum ad concutienda, dejicienda & evertenda mœnia admoverent, ecce Romanus quidam sagittâ emissâ Castoris nares (20.) vulneravit eisq; perforatis alium percussit militem Judæum; quamobrem Castor magnâ exclamans voce: ecquid hoc rei est, inquit, dum ego de fide ac pacis fœdere vobiscum loquor, vos sagittas in nos conjicitis? dein Castor Titum ulterius ita allocutus est: hoccine ego, qui ad te transfugere volui, meritus sum, ut tuus quidam miles me sagittâ vulneraret; qui tamen audivit, quòd fœdus ac fidem pacis à te peterem? nunc itaque, Domine, mitte aliquem ex principibus tuis honore conspicuis ad me, cui ego memet tradam, si cautionem tuam, animo benevolo ac bona fide scriptam, ex ejus manu accepero; sic ad te veniam & servus tuus ero. Quapropter Titus, dum Castorem ita loquentem audiebat, verbis ejus fidem habuit & Josepho (21.) Gorionis sacerdotis filio, dixit: abi & cum illo fide nostra interposita fœdus pange & virum istum ad nos duc, ut vivat nec morte pereat; Josephus autem Tito respondens: cur me, ait, mittis, qui nihil in te peccavi & qui per omnem vitam meam bonâ fide tibi servivi? nunc itaque rogo, hanc mihi exhibeas gratiam, ne me ad illum mittas, quia nullam ei fidem habeo, (nam Josephus dolum

(20.) Vid. Joseph. dict. lib. 5. c. 23. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 13.

(21.) Idem refert Josephus dict. l. 5. c. 13. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 13.

dolum Castoris ejusque fraudem probè noverat) quocircà Titus Æneam (22.) principem misit, qui Castori dixit: descende quæsò ad me, fidem tibi præstabo, ut ad Titum, Cæsaris filium, unà eamus. Ad hæc Castor ei respondit: expande obsecro manus tuas atque oras vestimenti tui explica, ut argentum & aurum, quod apud me est, tibi projiciam; sic descendam, ne fortè incolæ urbis illud cognoscant & pecuniam à me auferant: ast, dum Æneas extenso vestimento suo aurum & argentum, de quo Castor dixerat, excipere voluit, ille ingentem lapidem ambabus extollens manibus super Æneam projecit, quem ipse quidem cadentem conspiciens declinavit & retrò cedens ictum evasit; sed socius ejus lapide oppressus interiit, quamobrem Titus irà atque indignatione valdè commotus arietem ferreum statim admoveri eoque murum secundum concuti jussit, quò factò etiam ille concidit: dein ignem adhiberi eumque circà murum accendi præcepit (23.) quem dum Castor conspexit, fugâ salutem quæsivit; intereà dum ille domum quandam incendio conflagrare videt & hinc inde concurrens metuit, ne fortè ipse etiam igne corriperetur, quia gravi loricâ indutus erat, accidit, ut in medium incendium rueret & flammâ extinctus moreretur (24.) tali vitæ exitu dignus, quia mortem vitæ prætulerat. (25.) Romani igitur secundum intrârunt murum; (26.) ast grassatores cœterique milites contrà

(22.) Hebr. אניאם, sic nomen illud ex Josepho & Egesippo loc. alleg. legendum & restituendum puto, nam אראום, quod in codice nostro hic legitur, corruptum est, confer. Josippi Epitom. p. 238, ubi res aliter refertur.

(23.) Consentit hîc Josippi Epitome pag. 239. ast Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 23. circà fin. scribit, Castoris socios turrim arietis ictibus jam cedentem incendisse & per flammam in ejusdem turris speluncam quandam incidisse atque ita Romanis fortitudinis opinionem de se præbuisse, cui etiam Egesippus lib. 5. de Bell. Jud. cap. 13. fere adstipulatur, confer. numer. 25. hoc cap.

(24.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 239.

(25.) Poterat enim fidem Titi secutus vitam suam servare, sed noluit; ideo dignum hoc supplicium, confer. tamen, quæ num. antec. 23. ex Josepho & Egesippo adducta sunt.

(26.) Nimirum die quintâ, postquàm primum ceperant murum, vid. Joseph. dict. lib. 5. cap. 24. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 14.

contrà Romanos egressi atque inter sese in prælio juncti acerrimè pugnârunt, quò factò Judæorum manus prævaluit atque ingens Romanorum multitudo cecidit; cœteri autem Titi milites ad primum murum, quem anteà destruxerant, profugerunt. Per idem tempus Titus arcum manu tenens Judæos sagittis petiit, quarum nulla sine adversariorum vulneribus frustrà in terram cecidit; Romani tamen ab urbe repulsi sunt, (27.) quia Judæorum impetum diutius sustinere non poterant, donec quartus advenit dies, quo maximæ ex omnibus gentibus copiæ ad Titum confluxerant, ut Romanis opem ferrent: Judæi igitur extrà urbem Romanis obviam progressi manus cum illis conseruerunt; sed à gentibus superati ad interiora mœnia sese receperunt (28.) eorumque portas clauserunt. (29.)

(27.) Idem refert Josephus & Egesippus loc. alleg.

(28.) Titus enim secundo muro denuò potitus totam ejus Septentrionalem partem statim diruit, prout refert Joseph. dict. l. 5. c. 24. in fin. vid. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 14.

(29.) Idem ferè Tacitus Histor. l. 5. c. 11. scribit: mox cessere hostes (Judæi) & sequentibus diebus crebra pro portis prælia ferebant, donec assiduis damnis intrà mœnia pellerentur.

CAP. XXXVII.

PEr idem tempus Titus militibus ſuis præcepit, ut à muro extrà urbem recederent & paululum temporis à prælio requieſcerent, quò ſcilicèt cum Judæis de pace agi poſſet, (1.) quia cogitaverat, forſitàn illi ſua ſponte Romanorum jugum ſuſcipient, quæ res illis ſaluti erit & incolumitati, nam Titus urbi, Templo ac populo Domini parcere voluit, ne omnia peſſum irent, quocircà quinqve diebus (2.) ab oppugnatione urbis ceſſavit: eodem die quinto ipſe ad portam urbis acceſſit; ſed Simeon, graſſatorum dux, & Johannes per idem tempus vaſa ignea præparaverant, quibus omnia inſtrumenta bellica, à Romanis facta, incenderent, nam omnes unanimi conſenſu conſilium inter ſe ceperant, ut contrà Romanos fortiter pugnarent: qvamobrem Titus, dum animadvertit, Judæos obſtinato animo reſiſtere & vitam ſuam ultimo periculo exponere mortemqve in bello vitæ præferre, de pace cum illis loqvi cœpit, &, dum eosdem increpare & orare voluit, ne adeò dura & præfracta cervice eſſent, illos hunc in modum allocutus eſt: (3.) en ego jam duos cepi muros ac tertius ſolum vobis ſupereſt, ecquid igitur, ô miſeri, facietis, qvi tàm dura eſtis cervice? ſi tertium murum ſub poteſtatem meam redegero, ego veſtram illam urbem, vobis ſimùl omnibus pereuntibus, deſebo ac Templum Domini, Dei veſtri, evertam; annon itaqve vos vitæ veſtræ, uxoribus, filiis ac filiabus veſtris parcetis? Aſt Judæi ne ſic qvidem Titi verbis morem geſſerunt, qvia cervicem ſuam induraverant, qvapropter Joſephum ad

(1.) Conferiunt Joſeph. dict. lib. 5. de Bell. Jud. cap. 23. & Egeſippus lib. 5. de Excid. Hieroſ. c. 14.

(2.) Joſephus dict. lib. 5. c. 25. ſcribit, Romanos quatriduo ab oppugnatione urbis abſtinuiſſe ac quinto demum die aggeribus tertium murum circumdediſſe, cui etiam Egeſippus dict. lib. 5. c. 14. conſentit.

(3.) Confer. hic Joſippi Epitom. pag. 239.

ad illos miſit, qvi cum eis de pace loqveretur atqve illos objurgaret eisqve ſimùl veniam offerret ac bonum daret conſilium, quò ſervarentur; præceperat autem Joſepho, (4.) ut lingvâ Hebraicâ Judæos alloqveretur, quò illi verbis ejus magis crederent ac fidem haberent. Joſephus igitur ad illos accedens è regione portæ muri ſtetit, (5.) qvia ad mœnia ipſa præ metu accedere noluit, nam probè noverat, populum Judaicum infeſto ergà ſe animo eſſe, eò, quòd Romanorum jugum ſuſcepiſſet atqve hac ratione vitam ſibi ſervâſſet. Joſephus itaqve Sacerdos è regione portæ magna voce clamans: (6.) audite, inqvit, omnes Hebræi, verba mea, qvæ vobis dicam, ut benè vobis ſit; his Joſephi dictis dum populus Judaicus aures ſuas obvertit, Joſephus cœptam ad populum orationem continuans: ab initio, ait, vos bellum gerere oportuit, qvemadmodum nunc illud geritis, antequàm hæc vobis calamitas accideret, dum urbes veſtræ adhùc ſtabant incolumes & terra veſtra populo plena erat, priusquàm fortiſſimum qvemqve in bellis perdidiſſetis, quæ contrà fratres veſtros crudeliſſimè geſſiſtis adeò, ut jam pauci admodùm ſuperſtites relicti ſint; Sanctuarium Domini ejusqve Templum interfectorum cadaveribus repleviſtis, qvænam itaqve ſpes erit veſtra? neqve id vobis ſatis fuit, ſed etiam bellum ſuſcepiſtis contrà populum fortiſſimum & robuſtiſſimum, qvi omnibus nunc imperat gentibus, qvi univerſum terrarum orbem ſubegit & in omnes populos imperium ſuum exercet, etiam in eos, qvi vobis anteà leges præſcripſerunt, (7.) hi omnes jam Romano parent imperio; vos autem imprudenter & ſtolidè contrà populum illum bellum geritis nec urbi iſti

(4.) Vid. Joſeph. l. 5. de Bell. Jud. c. 26. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 14. in fin. & c. 25. ac Joſippi Epitom. pag. 239.

(5.) Quantum à jactu ſagittæ longius poterat, uti ſcribit Egeſippus dict. l. 5. c. 14. in fin.

(6.) Vid. Joſephus dict. l. 5. c. 26. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 15.

(7.) Ægyptios, Cananæos, Babylonios, Syros, Perſas ac Græcos hic innuit autor noſter, vid. infrà h. cap. n. 13.

באולת ולא בדעת וכבינה ולא תרשלו
על העיר הזאת ועל הוכל יי ועל מקדשו
ועל נפשותיכם אנחנם נשאתי לבבכם
להרחיקה עמהם עור מלחמי למען הארץ
הזה בעם יי ועל הוכל הקדש אני ירא
פן יצית ועל העיר הגדולה אזר כן
תרחם ועל מקדש יי אוהל פן ישחתם
ועל העולות והזבחי איא פן ישבתו
ויסרו באש הגר התמיד על אש התמיד
אבבה כן תבטל כי אנחנו חטאנו ליי
ואל הוכל הזה מעלנו ועל כן סר צלו
מעלינו כי נלחמנו בתוך מקדשו
והיה הכלי מעון לרשעי וגוה לפריצים
ודרכתם את בהביו ואת קדושיו ושבתם
רם נגן לזוב בקרבנו ועה אזי הגה
הבלי המשחיתי מוכני לנתוץ את הוכל
ואשא עזכה לשרוף את המקדש והבה
הגים אוכנכם ותחלו על הוכל יי ועל
בית מקדשו לבלתי הת מקדשו שמרו
האם אזי ורעו למה לא התחלו על
נפשותיכם למען ימיתו מעליכם הכלים
המשחיתי הלא ישרודו בם ועל מה אתם
בוטחי מעזה הלא שתי הששות נדרסו
ולא נשארה זך אחת ואיב על מזה
הבטוח וכי האמרו אנחנו נבטח באלהינו
הלא תדעו כי אינגו בקרבכ כי הוא סר
לעזרה אויבינו בגלל אשר הם כבדו את
שמו הגדול ויראו ממנו ואנחנו מעלנו
בו

nec Templo Domini ejusque Sanctuario, imò nec vobismet ipsis ac vitæ vestræ parcitis; sed contrà populum Romanum etiamnum arma ferre in animum vestrum induxistis, ut majori calamitate populum Domini ejusqve Sanctuarium involveretis; valdè metuo, ne illud destruatur atqve magna ista urbs evertatur; timeo etiam, ne devastato Sanctuario Domini holocausta & sacrificia cessent & aboleantur, sicuti jam abolita est jugis oblatio; (8.) metuo etiam, ne ignis perpetuus (9.) extinguatur ac desinat: propterea lachrymas profundo, quia in Dominum peccavimus ejusque Templum prophanavimus, auxilium ejus à nobis recessit, quoniam in medio ipsius Sanctuario bella gessimus ejusque Templum factum est improborum receptaculum & latronum habitaculum; (10.) Sacerdotes ejus & Sanctos interfecistis & in medio Templi multum sanguinis innocentis effudistis. Ecce, fratres mei, jam instrumenta exitiosa ad destruendum Templum parata sunt, jam ignis ad incendendum Sanctuarium in promptu est, sed populi, qvi hostes vestri sunt, Templo Domini ejusque Sanctuario parcere volunt, ne illud devastetur; cur itaque vos, fratres & amici mei, vobis ipsis ac vitæ vestræ non parcitis atque id operam datis, ut instrumenta ista pernicioſa à vobis removeantur, ne percatis? & quænam tandem vestra hæc est confidentia, qvanam in re spem vestram repositam habetis, nonne duo jam subruti sunt muri, ita, ut unus saltem adhùc supersit? in qvonam igitur confiditis? forsitàn dicetis: in Deo nostro; annon reipsa deprehenditis, illum à vobis recessisse & hostibus vestris auxilio esse? quoniam illi magnum ejus nomen honorant ipsumqve timent; nos

(8.) Nam propter bellum cessavit jugis illa oblatio, confer. suprà h. lib. c. 30. n. 34. & 36. ibique not.

(9.) Hebr. אש התמיד, sic in nostro codice, is sacer ignis semper ardens in altari servabatur, nullus enim ignis peregrinus seu alienus vi legis Divinæ in Templum adferri debebat, vid. Levit. c. 10. v. 1. & seqq. confer. etiam infr. h. lib. cap. 42. n. 5.

(10.) Respicitur hic ad Jeremiæ c. 7. v. 11. confer. & Matth. c. 21. v. 13.

בו מעל ועל זה סר אלהינו מעלינו והיה
בעזרה עמם ומשלו בכל הגוי וידע
בכל הארצי רק המקומי אשר סוגרו
בעלג או בחול אש אין להי דרך לעבור
עלין ותורה אמרי לי מרי תוחלתכם
ואלהי נתן מחים בכל גוי הארץ ודמה
קובוי להם ולמה לא העבדום גם אתם
נתהו ולא תמותי והלא תדעו כי עיר
ממשלה ועיר גדולה דואא להם ושרי
המשלים על כל הגוים והא עמדם
בעזרתם והלא ידעתם כי מחחלה היתה
עזרתו עם אנשי מצרי וימשלים בכל
הקולם ואזר כן סר מעליהם וידי עמכם
והמשלתם על כל הגוים והיה עמכם
עזם נלחכם ואחזי בן סר מעליכם
ויתן המשלה ביד הבזדים וביד אשור
ופרס וימשלו על כל הגוים ועליכם ועל
מלככם כי בעשת ידיו כלם ועיתה עזב
אותם ותהי עזרתו עם הרומיים והוא
עמדם לעזרה לשני רבות והגם משלו
על כל העמי אשר משלו מלפנים וכי
תאמרו מרי בצע כי האלהים ומשול
הרומי חולהם על העולם תמלחו ועמי
גוי אזר כארץ והוא עם ישרץ הלא
תבטחו והכלמו באמרכ זרי והתעמרו
בקלן והפרה כי יפלא זה בעיניכם
ואיכה תאמרו כי תכמי אתם כי הפלאי
על בכה ואתם ידעתם אשר גרל בני
וארם מעשה ידי דאלהים ואת אשר
יהוה

nos autem illum peccatis nostris offendimus; propterea Deus noster à nobis recessit, ipsis (11.) verò auxilio fuit atqve opem tulit, adeò, ut illi omnibus jam imperent gentibus & in universo terrarum orbe dominentur, iis solummodò locis exceptis, qvæ vel nive (12.) vel arenâ ita clausa sunt, ut ad illa nullus pateat aditus: nunc itaqve dicite mihi, quænam vestra sit confidentia, qvandoqvidem Deus Romanorum terrorem omnibus incussit populis, ita, ut eis obtemperent, cur non & vos iisdem subjecti eritis, ut vitam vestram servetis nec morte pereatis? nonne perspectum vobis est, quòd illi jam rerum sint domini & magnitudine prævaleant, quòdqve ipsis Deus imperium in omnes gentes dederit eisqve auxilio suo adsit? annon cognitum vobis est, quòd ipse ab initio Ægyptiis auxilio suo adfuerit illosqve totius terrarum orbis dominos effecerit? sed posteà Deus ab illis recessit ac vobis opem tulit atqve omnes gentes imperio vestro subjecit vobisqve & regibus vestris auxilio suo adfuit, deinde ille à vobis recessit & summum rerum arbitrium Chaldæis, Assyriis ac Persis. (13.) dedit, qvi omnibus gentibus atqve vobismet ipsis regibusqve vestris imperarunt; omnes qvippe illius manuum opus sunt: nunc autem Deus gentes illas deseruit atqve Romanis auxilio fuit eosque jam per multos annos ope sua adjuvit, adeò, ut ipsi omnibus nunc populis imperent, etiam illis, qvi antea rerum potiti erant; si verò dicere velitis, quidnam utilitatis Deus inde percipiet, si ille Romanis aliisqve populis imperium in universum terrarum orbem & in peculium populumqve suum, unicam illam in terris gentem, populum scilicèt Israëliticum, dederit? nonne vos pudeat, ita loqui & ignominia ac dedecus vos confundat, dum hæc

(11.) Romanis scil. confer. hic Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 5. c. 15.

(12.) Quæ nimirum vel nimio æstu vel gelu invia sunt, uti scribit Egesippus d. l. 5. c. 15. confer. & Joseph. de Bell. Jud. l. 5. c. 26.

(13.) Idem refert Egesippus dict. lib. 5. de Excid. Hierosol. c. 15. confer. suprà num. 7. h. cap.

יוצה להשפיל ישפיל ואת אשר יחרוץ
לחרפי יחים׃ ואף כי את׳ בני עב יי׳
וגבלתו ולכם תאות וממשלה במשפט
ואנכם נשפטי בקרי ובחמת קרי הנה
סר צל יי׳ מעליכם כי דשאתם לי ומלחי׳
בוכלו ובערתי׳ ואין תבטחו כי ישא
פני אליכם לעזור לכם והוא הסתיר
פניו מכם ותעונותיכם מבדילים ביניכם
לבין אלהיכם בני ואתי אל תחשבו את
המחשבה כי לא נבונה היא׳ ועתה
אתי ואחיבי מה לכם להלח׳ עם הרומיי
ודם מושלי הגוים אשר פחדו סגר
מעברי הנהר ובל איי דום עד יח אוקיונוס
אשר מעבר לחדו ובל יובלו רכוזת
ומשלו עד אפסי ארץ עד ברטניאה ועד
ים אוקיאנוס ובכל ארץ סקוטיניאה
המגודה באגמי מים וישביה עם גדול
בענק׳ המה גבוה קומה ורבוה אנשי
חיל ברכב ורוכי קש׳ וגבורי מלחמה׳
ובלבת שר צבא רומה אלהים כלם
נאספו וילו לאגודה אחת ויתיצבו על
צפוני המלחמה׳ ויאמן נלחמי באויבינו
ונמחוה יחד לא נעבוד מלכי גוי וד׳
ממנו ואדני בן באו מלכי החתים
וחבני

hæc res vobis est admirationi? qvomodo vos sapientes audire vultis, qvibus illa res admiratione digna videtur? nonne perspectum vobis est, omnes homines esse opus manuum Dei, qvi, qvemcunqve vult, dejicit & extollit? an vos populus Dei ejusqve peculium estis, ac vestrô meritô rerum imperium affectatis? nonne justissimum Dei judicium & gravissima illius ira vos premit? (14.) en auxilium Domini à vobis recessit, qvia sceleribus vestris ipsum offendistis atqve in templum ejusqve sacerdotes peccâstis, quomodo igitur speratis fore, ut ille in gratiam vos recipiat vobisqve auxilium ferat? qvi faciem suam à vobis avertit, (15.) dum peccata vestra vos ac Deum vestrum separant; (16.) ejicite, quæsô, ex animis vestris, filii ac fratres mei, cogitationem istam, qvæ minimè laudari & probari potest: cur autem jam, fratres & amici mei, bellum adversûs Romanos geritis, qvi illarum qvoqve gentium, qvæ transitus in Indiam claustra reserunt, domini sunt, atqve omnibus insulis usqve ad magnum illud mare, qvod ultrà Indiam est cunctisqve Orientis regionibus imperant? qvorum dominatio ad fines terræ & in Britanniam, (17.) usque ad Oceanum & in universam Scotiam, (18.) quæ stagnis aqvarum clausa est, sese extendit, cujus incolæ instar gigantum longâ sunt corporis staturâ ac viri bellicosi, qvi tàm curru, quàm arcu contrà hostes pugnare didicerunt: adversûs hos Romanorum imperator copias suas eduxit; illi verò agmine facto

(14.) Sic locum istum in Hebræo satis obscurum hic vertere volui; respicitur autem ad Levit. c. 26. v. 28. ubi eadem, quæ hic habentur verba, nempe חמת קרי, gravissimæ quoque ibidem minæ habentur, quæ tandem per vastationem templi secundi in effectum deductæ fuerunt.

(15.) Vid. Deuter. c. 31. v. 17. & c. 32. v. 21. atque Esai. c. 1. v. 15.

(16.) Confer. Esai. cap. 59. v. 2.

(17.) Interfusa mari à toto orbe divisam, uti loquitur Egesippus lib. 5. de Excid. Hierosol. c. 15.

(18.) Hebr. סקוטיניאה, sic pro סקוטיניאה (quod nomen hic mendosum videtur,) legendum puto, secutus Egesippum, dict. l. 5. de Excid. Hierosol. cap. 15. qui in hac Josephi oratione etiam Scotiæ mentionem facit; idem Egesippus loco allegato sic pergit: tremit Saxonia, inaccessa paludibus & inviis septa regionibus, quæ, licèt belli curam videatur augere, & ipsa frequenter captiva Romanis accessit triumphis, validissimum genus hominum perhibetur, præstans cæteris, piraticis tamen myoparonibus non viribus nititur, fugæ potius, quàm bello parata.

והבנעני׳ ורמה להם לעבדים׳ ועתה אתי
ואחיבי באמרכם נמחה ימי ולא נעבוד
את מלכי הגוי׳ כי טוב לנו ימות בזרים
ולא נראה ברעתנו וברעת מקדשנו׳ שלו
נא מימי אבותינו מרוב רשעי׳ הפקירו בלא
ארצי׳ ולא היה עליכם עול חיכם והלא
ידעת׳ כי בא יקבו אפנו ע״ה אש׳ היה
יי׳ עמו והוא היה חמיד עם יי׳ ותטרי
שכמו לגור במצרי׳ בארמת זרים ז״ם
לבלתי ימות ברעב הוא ובניו ומקנהו
ויבא מצרימה עם כל אנשי ביתו ועם
מקנהו ועם כל רכושו ושם עמו י״ב בניו
ויצאו חלציו ויגר שם במרי מעט למקן
ותשתו ארץ נפשו ואת נפש כל אנשי
ביתו ולא ימות ברעב וברבך והרואה׳
הלא ידעת׳ אשר ברדת יהוד׳ עם ארון
מצרימה קם יוסף כמחנב׳ על ארון
ויגולל עליה׳ למענא עלילות לשמעיה
לגליהם כי וכר את מקימיה׳ עמו ויאספו
מהם ויגדף ויקלל מהם ברצונו׳ ושם
היה יהודה רבבך בבבי ישורין אשר על
שמו נקראנו יהודי והיה יכול לרבניע
אלף פעמים לו רצה כי לא רבויו אשר
הוא יוסף וברבוי עמו עת ברוכו ורעש
היה יכול לפגוע לו כי גבור היה והיה
וגדול נפש ויקר היה ומה היה לו שיסגע
באיש מצרי ויפילהו גם לו המית מתמצרי
מספר

cio habitoqve consiliô bellicô omnes unanimi consensu dixerunt: pugnemus contrà hostes nostros & mortem potiùs oppetamus, quàm ut peregrinarum gentium dominis serviamus; sed Romani illos adorti superârunt eosqve sibi subjecerunt; vos qvoqve, fratres & amici mei, jam idem dicitis: moriamur simûl nec gentium regibus serviamus, præstat enim mori, quàm vivere, ne calamitatem nostram atque templi destructionem videamus; inqvirite quæsô & investigate patrum vestrorum tempora, ecqvando liberi fuistis sine dominis nec gentium alienigenarum vos pressit jugum? annon perspectum vobis est, quòd Jacobus, patriarcha, (19.) piæ memoriæ, cum qvo Deus fuit & qvi semper cum Domino versatus est, humeros suos submiserit, ut in Ægypto, in alienigenarum ac superborum hominum terra habitaret, ne ipse unà cum liberis suis ac pecoribus fame periret? in Ægyptum igitur ille simûl cum universa familia sua, pecoribus atqve bonis suis transmigravit, ubi cum duodecim filiis suis, à se procreatis & cum aliis paucis commoratus est, ut suam & totius familiæ suæ vitam conservaret, ne illa gravi periret fame: nonne cognitum vobis est, quòd Josephus descendente in Ægyptum Juda cum fratribus suis, alium se simulaverit ergà fratres suos & calumniam in eos devolverit, (20.) ut illorum accusandorum inveniret occasionem? memor enim fuit facti, ab ipsis perpetrati, quapropter nonnullos ex illis ligavit eosqve convitiis ac probris pro lubitu suo affecit: Judas quoqve, honoratus ille inter filios Israëlis, (21.) ibidem fuit, à quo nos Judæi nomen traximus, potuisset sanè Judas, si voluisset, Josephum,

(19.) Confer. hic Joseph. de Bell. Jud. dict. lib. 5. cap. 26. & Egesip. de Excid. Hierosol. lib 5 cap. 15.

(20.) Occasionem contrà illos quæsiverit, ansam captaverit, sic illud: תתגלל, quod hic & Gen. c. 43. v. 17. habetur, vertere potius, Lxx. συκοφαντῆσαι, ut calumniis circumveniret.

21.) Sive: inter Israëlitas, sic vocem יהודי, quæ hic ac Deuter. c. 32. v. 15. habetur, vertere volui, secutus Munsterum in notis ad Deuter. & cap-

מספר עשם בה היה נחשב בעינו לפי
שכלו והו לא כן עשה אבל נטה שכמו
לסבול עול ועבוד את יוסף ויקראהו
אדון הבלבבו עליו אשר הוא איש מצוי
וינצן לעבודתו למען השיגו ממנו מבוקשו
כי ישבוע שבע אוכל לכלתי ומות בלעב
דר ואבוו ואחיו ובשיד ובניהי ובנותיו
וכל קנינם וכל אשר להכב וגם שם היה
יוסף היפה התאר ויפה מראה בדמות
גלמו והגבון והחכם בנפשו וטבל עברות
בית פרעה ואמשיל לרכושתו את
אשר היהלו עשה וכו הראה לפרעה זה
עיל אשר היה או נוחשב בעיניו יותר
מכל המלכים שהיו בארץ בימים ההם
ויוסף אם היה אב לפרעה ואדון לביתו
ע"כ היה נכנע אליו לבקש דרך למען
ישוחו בה את אביו ואת בני ביתו קטניי
וגדוליהם כלתכם לפי הפף ואכם הכל
היה בידו ועשה זה להעיד כי לפרעה
ולעמו היתה זו נאותה המלוכה והמשלה
ואין לא יעשה רוא יקר וגדולה בהבוד
ובמעשרה למי שמלך העולם כולו הפץ
ביקרו ולו הפץ או יוסף לשוב לארץ
כנען הוא וכל בית אביו בלתי הצון פרעה
מדעתו כי היה יכול להשיבו ואין יכול
לו כי הוא היה השלים את בארץ וכל
אשר יחפון בה יעשה וגם בנימין הנשמל
לואב

phum, qvem tunc non agnoverat, millies (22.) opprimere eique manus injicere eo tempore, quò Josephus irâ animiqve fervore commotus cum Juda loquebatur, Judas qvippe robore ac fortitudine, ut & animi magnitudine conspicuus fuit, qui sanè pro minimo duxisset, si virum adortus Ægyptium interfecisset, imò, etiamsi magnam Ægyptiorum multitudinem trucidâsset, ea sanè res, cum fortitudine illius & prudentia comparata, exigui fuisset momenti; sed ille neqvaqvam id fecit; verùm humeros suos jugo ferendo submisit ac Josepho servivit eumque dominum vocavit, & qvamvis illum Ægyptium esse putaverit; servituti tamen semet subjecit, ut ab eo id, quod petebat, impetraret & frumentum ad comedendum emeret, ne tàm ipse ejusqve pater, qvàm fratres, uxores, filii ac filiæ, ut & pecora omnia atqve universa familia fame simùl perirent: ipse etiam Josephus, qvi non solùm venusta fuit facie & pulchro corporis aspectu, sed præterea prudens ac sapiens extitit, in Ægypto Pharaonis domui ejusqve viris inserviit, etiamsi ipse prudentiâ suâ illâ, qvæ Deus facturus erat, cognoverit & Pharaoni somnium interpretatus sit; qvam ob causam etiam à Pharaone major habitus est, quàm omnes terrarum orbis reges, qvi tunc temporis vixerunt, & quamvis Josephus patris loco Pharaoni exiterit & illius domui præfectus fuerit, eidem tamen ipse semet subjecit, nempe ut viam inveniret, qua patrem suum ejusqve liberos, parvos & magnos unumqvemque pro numero familiæ suæ, (23.) alèret; & licèt omnia in manu ejus fuerint, nihilominus eo, qvem dixi, modo agere voluit, qvia scivit, Pharaoni ejus-

cap. 32. v. 15. ubi scribit; secundum omnes Hebræos capitur ישורון pro ישראל Israël, cui & H. Grotius, Aben Ezra, Junius ac Tremellius in locis ibid. consentiunt, confer. & Deuter. c. 33. v. 5. & v. 26. ibique interpretes, vid. & not. ad librum Prec. Jud. part. 2. pag. 56. a. & dict part. 2. p. 107. b. princ. it. Gur. Arjeh fol. 65. col. 3. med.

(22.) Nota hic hyperbolen in deprædicando robore Judæ, hinc interpolatoris Judæi manum hic agnoscere possis.

(23.) Sic verba illa: לפי הפף quæ h. loc. & Genes. cap. 47. v. 12. habentur, vertere volui, vi de interpretes ibid.

לואב השורף כי הושב לבורת יוסף
באבותיו עיד יד האיש אשר על ביתו
במשם ובלילות כוב ושקר למה לא הגע
בו לרמיהו יגוע דע יקר חוח היה והלא
האיש אשר על בית יוסף החזק אחיו
בנימן ואחיו או לבדו ידף ולו ראו אוזי
בנימן הלא המיהודו וקבחדבו ולא נודע
לאיש דבר ע"כו לא כן עשו אמכם
יהודה החכם והמבין בעלכם שפלחהו
והממוהו שב אל העיר עם אחיו ויגש
אל יוסף ויאמר אליו כי אדוני חובר אליו
החנוני והכורת עד אשר נכמרו רחמיו
יוסף ויודע לאחיו והיה את עשר הי
והתורה הקדושה מספר לנו כאל ורז
להחזיקנו את אשר נכנע לפני מי שהוא
בומנו בעל ממשלה וחכלת ולא יעלה על
לב איש כי יוסף הצדיק הנא בראשונה
את שכמו לעבוד את מלך מצרי כי אין
חאפה לאיש הירכם בהכנעו לעבדי אדם
אשר יצטרך אליו יהיה מי שיהיה ואף
כי יהיה נשיא ואדון והלא תדעו כי
אבותינו היו עבדי לפרעי במצרי וכי גבר
אלהינו את בניהו עם אבותינו ויואל
להוציאם ממצרי וישלח בעד ה' את
משה רבינו עליו השלוי מלאכו ובזכרו
ומי"ה יודע והה כי יי אתו ובי הוא
בעזרו וישל להחזיק ולהשמיר ולהבדיל
את כל הקמים עליו לרעה ע"כו בבאו
לרכר לפני פרעה המושל או במשרים
והה בא בדעת ובדעה לרבור בו כי הוא
משל

ejusque populo tunc regnum & imperium competere; annon verò honorandus & tàm verbis, quàm factis magnificiendus est is, qvem rex totius mundi honorare voluit? si itaqve Josephus unà cum universa domo patris sui sine consensu ac voluntate Pharaonis in Cananæam reverti voluisset, quisnam illum prohibere & à proposito suo avertere potuisset? ipse enim tunc terræ illius fuit dominus rerumqve arbitrium obtinuit. Benjaminus quoque, qvi lupo rapaci comparatus est, (24.) cùm is crudelem in modum à viro, qvi domui Josephi præpositus erat, callidè ac dolosè ab itinere retractus esset, cur ei manus non injecit ipsumqve interfecit; cùm tamen Benjaminus magnanimus fuerit & fortis: nonne vir ille, qui domui Josephi præpositus erat, Benjaminum ejusque fratres solus persecutus est? si itaque illi voluissent, facili negotiò virum illum interficere ac clàm sepelire potuissent; verùm illi id facere noluerunt. Judas itaque, qui mundum benè noverat atque vicissitudinis rerum haud imperitus erat, cum fratribus suis in urbem reversus est ac Josephum adiens eundem appellavit Dominum, (25.) & supplicitèr atque blandè cum illo locutus est, donec ad misericordiam commotus fuit Josephus seseque fratribus suis manifestavit & se agnoscendum præbuit, quis esset; lex autem sancta hæc omnia ideò nobis enarrat, ut nos doceat, ne simus superbi, sed ut ei, qvi suo tempore rerum arbitrium habet & potestatem, nosmet subjiciamus, nec quisquam existimet, Josephum, virum illum justum, peccâsse, quòd ipse humeros suos submiserit, ut regi Ægyptiorum serviret, neque enim viro sapienti probrum est, ei sese subjicere atque servire, quò ipse opus habet, (26.) quicunque tandem is fuerit, multò magis, si ille princeps sit & re-

(24.) Vid. Genes. cap. 49. v. 27. ibique interpretes ac commentatores.

(25.) Prout Genes. c. 44. v. 18. habetur.

(26.) Nam potentioribus servire, crimen non est, inquit Egesippus libr. 5. de Excid. Hierosol. c. 15.

rum dominus, annon vobis notum eſt, quòd patres noſtri Pharaoni in Ægypto fuerint ſubjecti? etiamſi Deus noſter fœderis, cum majoribus noſtris initi, fuerit memor eosque ex Ægypto educere decreverit & propterea Moſen doctorem noſtrum, piæ memoriæ, miſerit legatum præcipuum, qui probè noverat, Deum ſibi eſſe auxilio, ita, ut perdere, exſcindere ac vaſtare poſſet omnes, qui ſibi adverſarentur malumque inferre vellent; nihilominùs, dum is cum Phataone, qui tunc Ægypti dominus erat, loqui voluit, pavidus atque tremens ad illum venit: nam Pharaonem moderatorem & dominum eſſe noverat, in cujus manu rerum arbitrium atque poteſtas erat, ut ipſe, quodcunque vellet, perficere poſſet. Poſteà, cùm dominus ille, Pharao, populum Domini durò premeret jugò, Moſes, doctor noſter, piæ memoriæ, Dei fretus auxiliò gentem Iſraëliticam forti manu atque brachiò, contrà Ægyptios ſemper extenſo, ex Ægypto eduxit, dum multiphcem illis calamitatem & varias plagas intulit (27.) & ſigna atque miracula edidit & à dura ſervitute filios Iſraëlis liberavit eosque ad montem Domini deduxit, (28.) atque bonorum omnium hæredes fecit, dum legem divinam eis obtulit. Dein, cùm Joſua veniſſet & filiis Iſraëlis terram ſanctam poſſidendam dediſſet ipſiqve eam incoluiſſent, majores noſtri ea tranſegerunt tempora, quæ in prophetarum libris habentur, usque dum Aſſyriorum regibus ſubjecti (29.) ſatis diu ſervitutis jugum tulerunt: Perſarum quoque atque Chaldæorum regibus, licèt non adeò durâ ſervitute ſubditi fuimus, poſteà multis gentium regibus ſervivimus; quò tempore maxima exorta ſunt bella, quibus interdum ſuccubuimus, interdum vicimus. Nunc itaque dicite mihi, fratres mei, quænam ignominia vobis erit, ſi etiam nunc Romanorum imperio voſmet

(27.) Vid. Exod. cap. 7. & ſeqq. confer. & Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 26.
(28.) Ad montem ſcil. Sinai, de quo vid. Exod. c. 19. v. 17.
(29.) Vid. Joſeph. dict. l. 5. de Bell. Jud. c. 26. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſol. c. 15.

voſmet ſubjeceritis? quidnam vos æſtimandi eſtis, ſi cum aliis gentibus, qvæ jam Romanis parent, comparatio inſtituatur? nonne videtis, quòd illi hoſtibus veſtris nunc imperent atque illis populis, qvi quondam domini veſtri & inimici fuerunt, leges præſcribant? annon Romanos amore complecti debetis, qui omnes adverſarios veſtros ſubjecerunt veſtramque de illis vindictam ſumpſerunt? (30.) vos autem hoſtes Romanorum facti eſtis nec mores hujus ſeculi prudenti conſideratione perpendiſtis: ſi enim dudum Romanorum jugo collum veſtrum ſubmiſiſſetis, felices ſanè fuiſſetis & unà cum illis proſperum rerum ſucceſſum habuiſſetis nec vobis regionique veſtræ ruinam atque exitium paraſſetis. Ego quoque, dum in Galilæa adverſùs Romanos pugnabam, probè noveram, me illis tandem ſuccubiturum eſſe: ſed nihil meò arbitrió tunc agere poteram, graſſatores enim, qui circà me erant, imperium meum contempſerant nec mihi obtemperaverant, metui etiam, ne graſſatores iſti violentas mihi manus inferrent, ſi eis conſilium, ut ſeſe Romanis ſubjicerent illisque obedirent, dediſſem. Poſtqvàm igitur Deus animum meum exploravit ac cogitationes cordis mei probavit, dixi: pugnabo, qvantum potero, cum Romanis, & ſi quem deprehendero locum, unde ad illos evadere poſſim, occaſionem illam arripiam; dum verò in ſpeluncam quandam (31.) cum quadraginta ſociis meis, qvi ſeipſos, ſpretò ſaniori conſiliò, mutuâ cæde trucidârunt, perveni, certè periiſſem, niſi Deus, in quo ſperavi, miſericordiâ ſuâ ſapientiam menti meæ indidiſſet ac prudens mihi ſuppeditâſſet conſilium, quò evitavi perniciem iſtorum hominum, qui violentas mihi manus injicere meque ideò interficere voluerunt, quia conſilium eis dederam, ut ipſi mecum ad Romanos profugerent, poſteaquàm videram, eos jam rerum

(30.) Idem refert Egeſippus dict. l. 5. de Bell. Jud. c. 15.
(31.) De qua ſuprà h. lib. 6. c. 18. dictum eſt, ubi vide num. 7.

rerum dominos esse Deumque pro suo arbitrio eisdem imperium in omnes gentes dedisse: sanè sic Deus agere consvevit, ut ipse tàm cœlesti exercitui in excelsis, quàm regibus terræ in mundo imperet & quisnam cum potentiore litigare poterit? En Romani hodiè totius orbis atque omnium gentium sunt domini & non solùm Ægyptiis atque Assyriis; sed & Persis imperant ac Chaldæis, quibus omnibus vos quondam subjecti fuistis. Ægyptii quippe & cum illis cœteræ gentes arant, seminant, metunt, plantant atque colligunt fructus cum labore; Romani autem quieti in pace & otio illos consumunt, sic gentes eis inserviunt. Præterea considerate, fratres mei, atque perpendite, annon Macedoniæ reges in omnibus locis totius orbis dominati sunt? certè iidem Alexandri, Macedonis, ætate universam Indiam atque omnium gentium imperia in suam redegerunt potestatem; sed hodiè, uti videtis, regnum ipsis ademptum est illique Romanis subjecti sunt, qvi ab initio, cùm à Romanis bellô peterentur, admodùm feroces ac superbi fuerunt acieque cum illis contenderunt multaque fecerunt prælia; verùm à Romanis tandem victi & sub eorum potestatem redacti sunt, (32.) ita, ut ad hanc usque ætatem depositâ superbiâ & ferociâ humeros suos Romanorum jugo submittant. De Philisthis autem, qui hostes vestri fuerunt atque superbiâ elati vobiscum bella gesserunt vestramque vastârunt terram, quid dicam vobis aut quid referam? nonne minimus inter principes Romanos jam universæ imperat Philistæorum regioni & ditioni? (33.) in quonam igitur confiditis? nonne cognitum vobis est, quòd Philistæi vobis superiores extiterint, & quòd illi vos vicerint Saulemque, regem vestrum, in prælio occiderint? si fortè dicere velitis, quòd iidem à Davide, qui

(32.) Confer. & hic Egesipp. de Excid. Hierof. l. 5. c. 15.

(33.) Hos enim unius Præsidis potestas coërcet, verba sunt Egesippi dict. lib. 5. de Excid. Hierof. c. 15.

qui à Deo Israëlis unctus fuit, excisi, perditi atque deleti fuerint; at meminisse vos oportet, tunc temporis Deum vobis auxilio fuisse & singulari providentiâ vosmet protexisse ac pro vobis pugnâsse; verùm hodiè ille nullam vobis opem fert, quoniam ipse salutarem faciem suam propter peccata vestra à vobis avertit, & quisnam ex vobis est, qui arcanum Domini sciat? dum is Davidi, piæ memoriæ, dixit: (34) cùm audiveris sonitum gradientis, (35.) in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium; attendite itaque nunc verbis meis atque animum vestrum advertite habitaque inter vos deliberatione (36.) consilio meo obtemperate atque verbis meis morem gerite, suscipite nunc, fratres mei, Romanorum jugum & pacem, initô cum illis fœdere, bona fide ac securitate colite; satis enim honoris & gloriæ habebitis, (37.) si unà cum Persarum regibus, qui anteà vestri fuerunt domini, Romanis serviatis eosque in ferendo communi jugo habeatis socios. Subsistite etiamnum paulisper, ô filii gentis meæ! ut vos coarguam, dicite quæsô mihi, ecquando majores vestri liberi & sine turbis bellicis finitimarum gentium ac populorum fuerunt? nonne jam inde ab eo tempore, quo ex Ægypto egressi estis usque ad regis Saulis, filii Kis, ætatem victoriis ac fortitudine inclyti fuistis, quoniam Deus rex vester fuit, idcircò dominati estis nec homini ulli servistis, sed soli Deo? verùm postquàm pravâ cogitatione seducti Dominum sprevistis, ne is solus rex vester esset, (38.) vos homi-

(34.) Vid. 2. Samuel. c. 5. v. 24. ubi res illa narratur.

(35.) Sic ab autore Vulgatæ Latinæ, quam hic secutus sum, dictio מערה, quæ 2. Samuel. dict. cap. 5. vers. 24. reperitur, versa est; sed scriptor noster hic habet מערי i. e. turbo, unde & Lxx. interpretes ibidem verterunt συγκλασμὸς, nisi fortè legendum συγκλασμὸς vel συσσεισμὸς, confer. Jerem. c. 23. v. 19. & Habac. c. 3. v. 14. ibique Lxx. interpretes.

(36.) Videtur locus iste in Hebræo hic mendosus esse vel mutilus.

(37.) Numquid non vestra nobilitas est, cum Persis servire? hoc est enim servire vobiscum reges regnumque maximum habere socium subjectionis, uti scribit Egesipp. l. 5. de Excid. Hierof. c. 15.

(38.) Vid. 1. Samuel. c. 8. v. 7. Egesippus allegl. 5. de Excid. Hierof. c. 15. ita scribit: habebatis regem Deum, repudiâstis regnum ipsius, sub quo solo eratis liberi, voluistis servire hominibus.

hominem elegistis, qui imperium in vos atque judicium exerceret aliarum instar gentium, quæ homines sibi constituerunt reges & judices. Quocircà Saul, filius Kis, cæterique deinceps reges vobis imperârunt, vos autem illis subjecti fuistis. Saul, rex, filios vestros atque optimos juvenes servitio & ministerio suo adhibuit filiasque vestras præstantissimas sibi constituit ungventarias, focarias & panificas. (39.) Post illius mortem David, piæ memoriæ, rex vobis præfuit, qui gentes finitimas multas sibi subjugavit; sed etiam hic pro arbitrio suo vobis imperavit adeò, ut non paucos ex vobis interfecerit, quò animi sui desiderium expleret. Postquàm David, filius Isai, mortuus est, vos Salomoni, ejusdem filio, piæ memoriæ, subjecti fuistis, qui itidem pro lubitu suo in vos imperium exercuit atqve non-nullos ex filiis filiabusque vestris servitio & ministerio suo adhibuit; eô autem defunctô improbi reges successerunt, qui regnum maximô vestrô malô administrârunt: ab illo tempore regio vestra perdi ac devastari cœpit, optimusque inter illos, qui post Salomonem regnârunt, extitit Rehabeamus, ipsius filius, is scilicèt, qui vobis dixit: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus; (40.) sic cæteri fecerunt reges, qui ei in regno successerunt, nam pauci ex illis Deo fuerunt grati, reliqui corruptissimè vixerunt & abominanda perpetrârunt; nemo ex illis bonum fecit, (41.) ne unus quidem regnum in timore Domini administravit: istud itaque tempore satis longo continuatum fuit regibus sibi invicem succedentibus, donec Chaldæorum monarchæ advenerunt, qui vos ex terra vestra Babylonem captivos abduxerunt ibique detinuerunt usque ad tempora Cyri, Persarum regis, iste soluta captivitate vos in regionem vestram reduxit,

(39) Vid. 1. Samul. c. 8. v. 11. & seqq.
(40.) Prout 1. Reg. c. 12. v. 11. habetur.
(41.) Confer. Psal. 14. v. 3. & Epist. ad Rom. c. 3. v. 10.

xit, (42.) nec vos vacuos dimisit; sed argentô, aurô, divitiis & honoribus auctos vi maxima vos protexit, Deo rem ita dirigente, quæ sanè restitutio Cyro ad justitiam reputata fuit. (43.) Post mortem autem Cyri arma vobis intulerunt impii reges Græciæ, ut vos perderent, destruerent atque delerent, isti ipsi dum multis vos bellis atque injuriis vexatos durô pressserunt jugô, tandem Deus animum sacerdotum suorum prudentum atque piorum, filiorum Hasmonæorum, excitavit, qui injurias vestras & oppressiones ultum iverunt: tunc fratres ac socii fuistis Romanorum, quæ mutua inter vos atque Romanos amicitia diu duravit; postea vos omnes injurii fuistis in Hasmonæorum posteros, qui vos servaverant nomenque vestrum inclytum reddiderant, ac quendam è gente sua virum elegistis, nomine Herodem, qui, postquàm regnum est adeptus, durum vobis jugum imposuit: eô mortuô Archelaus, illius filius, successor in regno, non destitit, quò minus vos dura premeret servitute; tandem etiam ab hoc omnes defeciſtis, dicentes: non ampliùs regibus Judæis subjecti erimus, sed Romanorum imperatoribus serviemus, sic Romanorum imperiô sponte electô humeros vestros Augusti, Imperatoris, jugo submisistis, (44.) quoniam clemens ergà vos fuit nec vos crudeli rexit imperiô; quamobrem aliarum instar gentium, quæ ei paruerunt, etiam vos eidem subjecti fuistis, nec ea res vobis dedecori fuit, sed potiùs nominis celebritatem vobis conciliavit, quòd bono imperatori subjecti essetis. (45.) Nunc itaque, fratres & filii gentis meæ, cur adeò præ omnibus aliis populis insipienter ac stolidè agitis & mor-

(42.) Vid. 2. Paralip. c. 36. v. 22. & seq. it. Esræ c. 1. v. 1. confer. & Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 15.
(43.) Repicitur hac phrasi ad Genes. c. 15. v. 6.
(44.) Vid. Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 15. ubi sic scribit: defuncto Herode, pulso Archelao, sub Cæsare esse Romano postulavistis, tradidistis vos Cæsari.
(45.) In communi enim conditione universorum servire quædam libertas est, quoniam dignitate dominantium honestantur obsequia servorum, inquit Egesippus l. 5. de Excid. Hierosol. c. 15.

הכל ומושל בכל וזכל נקמ' וה עם זה
ועומד זה בזה וזה מעמיד לזה והכל
מעמד לבוראי העולי ישתבח לנצח וזכל
ישוב אל העפ' ברצון הבוראא והעלה
שמו' קחו לכם דמיון מהלקי העולם
כלו ואו אין חלק ישמול בחלק וחלק
וכנע אל חלק ולא תקשו עורפ' לאנוש
את מקרה טבע העולי ומקרוו ותמשכו
בחוזקב' אחרי מבוזיו ואו יקרא שמכם
עם וכם ועזרה בני עמי בהוחכם
צעירי ובבנעי להומי לא הושבו כי זה
יהיה חסרון לכם וקלון כי עתכם יבא
ותשובו אל יי בכל לבבכם והזיו גם
אתם משלי בעמי כרצונכם וק כי
הלבו אחרי אלוהי הזוק אתכם בכל
עז ואין הרומי אשר יזדו בכם היום
גוי שפל או חלש יהיה מהגוים אשר חז
בכם מלפני כי גוי איתן הוא ומאת
השמי המליכהו להיותו מושל בעמי
וקרו לכם עדות הדמיון ומשל מהכתובות
והחיות המתנאי ומושלים זה על זה לפי
טבע העולם ושרוי ודעו כי המקרה בני
האד'

mortem facibus (46.) quæritis nec vobis ipsis liberisque vestris parcitis? considerate quæsò omnes terræ creaturas, vobis solummodo exceptis, tàm homines, quàm cætera animalia, bestias, reptilia, volucres cœli ac, quotquot sunt, pisces maris, videtis sanè, quòd ea, quæ viribus præstant, infirmioribus imperent (47.) nec imbecilliori dedecus sit & ignominia, parere fortiori; sic bos & hœdus leonem timent, aries & agnus lupum, vacca atque ovis ursum, capra pardum, accipiter aqvilam, columba accipitrem metuit; perpendite quæsò bestias, volucres cœteraque animantia ac videte, quomodo bos major juvencis minoribus, aries ovi, hircus caprarum insultet gregi; eundem in modum omnia animantia & bestiæ, quæ robore præcellunt, infirmioribus dominantur: cur igitur homines ab animalibus, bestiis & avibus non discunt, quid è re sit? nonne unus omnia creavit Deus, qui omnibus imperat, cuncta etiam inter sese connexa subsistunt atque res creatæ se invicem sustentant; omnia autem totius mundi creatori, qui semper laudandus est, obtemperant atque omnia ex arbitrio ejusdem creatoris, cujus nomen sit benedictum, in pulverem revertentur, exemplo sint vobis mundi universi partes: (48.) videte, quomodo pars altera dominetur, altera verò pareat & subjecta sit, quocircà haud quaquam dura cervice naturæ totius mundi fato (49.) obluctamini, sed potiùs voluntatem vestram illius (50.) causis attemperate, sic nomen vestrum prudentiæ laude erit inclytum. Quamobrem si vos, gentiles mei, ad paucitatem redacti Romano pareatis imperio, nolite existimare, quòd ea res vobis inopiam vel dedecus

(46.) Hebr. מחשים את חסרי נפשות, sensus est: cur ultrò ac datâ operâ vosmet mortis periculo exponitis & extremam perniciem vobis accersitis?
(47.) Vid. Josephus de Bell. Jud. l. 5. c. 26. & Egesipp de Excid. Hierosol. lib. 5. c. 15.
(48.) Τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου i. e. elementa mundi hic nomine חלקי העולם præcipuè intelliguntur.
(49.) Sic dictionem מקרה quæ aliàs accidens & casum fortuitum significat, hic vertere volui, fati definitionem vide præ aliis apud Lipsium de Constant. lib. 1. c. 18. & c. 19. confer. & n. 51. h. cap.
(50.) Videlicèt naturæ universi mundi seu fati.

האדם לא יוכל הגדול למשול בקטן כי
אם בעזרתו אשר יגדלו עליו יגדל מי
שכנגדו להעבירו ויעזרו שבטו לשבוי
עולו ולקבל ממשלתו ועתה בני עמי לכשו
ענוה וקחו לכם דרך להוחכם בכל
דבריות ולא תרצו להוזחב בעלי המזרה
ושינוי בעולם קחו עמכם דברי אלה
ושובו לעצוי השובה ושמעו אלי ועבדו
הרומיים ותחי נפשכי כי יכרתו לכם
ברית בחסדו ויהי כרכר יוסף הכהן
באזני עם ירושלם את הדברים האלה
וישאו קולם ויבכו ויחזקו שיניהי עליו
ויתיפחו ויקללוהו קללות במרצי מעל
הרומה וישליכו עליו אבני ויזרו עלי
דעים הרבה ויבקשו להמיתו וכאשר ראה
יוסף כי לא שמעו לעצתו ויקשו עורפם
ויעיו פניהם נגדו ויחל להוכיחם עוד
כדברי הספר'

(51.) De voce מקרה, quæ etiam hic habetur, confer. quæ paulò antè num. 49. notata sunt.
(51.) Confer. hic Joseph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 26. circà med. & Egesippus l. 5. de Excid. Hierosol. c. 15. in fin.

CAP. XXXVIII.

DUm populo Israëlitico (1.) cogitaveram, consilio meo atque argumentis, bonô animô depromptis, medicinam adferre, ipsiq; obtemperare noluerunt, certè eorum improbitas inde manifestè patet, quòd me maledictis & probris affecerint meque necare conati sint, dein Josephus eosdem reprehendens ita objurgavit: væ vobis, qui adeò contumaci adversùs Deum animo estis! cur superbitis, in quonam confiditis, postquàm Deus à vobis recessit, quem vestrâ improbitate atque peccatis gravissimis offendistis? quomodo scelus istud, quod in Templum Domini commisistis, dum multum sanguinis innocui in eo effudistis & nec amicis vestris nec fratribus nec sanguine junctis pepercistis, expiabitis? certè maximi criminis rei estis, qui in Templo Domini ejusque Sanctuario prælium commisistis atque illud hominum, à vobis interfectorum, cadaveribus polluistis, nomenque Domini profanâstis, dum in festis, Sabbathis aliisque diebus sacris pugnâstis, dicite quæsò mihi, rebelles & refractarii, an vestri majores, (2.) hostes suos gladiis atque hastis vicerunt in prœliis? nonne oratione, resipiscentiâ, animi puritate & integritate ergà Deum eosdem superârunt? nam, dum ei toto pectore adhæserunt ac servierunt, ipse quoque illis fuit auxilio; ast vos in quonam spem vestram repositam habetis, si (Deo) non creditis? in quonam confiditis, qui omni auxiliô destituti estis? umbraculum vestrum (3.) à vobis recessit & Dominus, Deus vester, hostes vestros adjuvat eisque ope sua adsistit, ut illi vos perdant ac destruant; an putatis, quòd gladiis

כיפאי לישראל בדמי עמי ותכונני
המוכרה ולא אבו שמע וגלה עינם
לקללני ולבקש להרגני ויען יוסף ואמר
אליהם רבוי תוכחות ומחיבי בויפה
ובוש הוי סוריי על יי מה לכם מי
תתגאו ועל מה תבטחו ויי סר מעליכם
ואיום רעים תצאו מאד לו בצה יכופר
עונכם אשר עשיתם בויכלו משפכתם
בו דם נקיים לחנם ולא תמלטם איש
על רעהו ואוש על אחיו ואיש על קרובי
אבל אתכם אשמי שגלחתם בהיכל יי
ומקדשו וטמאתם אותו בפגרי חלליכם
אשר הרגתם ותחללו את שם יי
במלחמותיכם בשבתות ובמועדי ובחגיכם
הגדול נאז לי שחתי ומחרי הגבהו
אבותיכם על אויביהם בחרב או ברעבת
ובמלחמה הלא כי אם בתפלה ותשובה
ובלב טוב וישר ליי כי עבדוהו בכל
לבבם והי היה עזרי ואתם במרי
האמינו כי לא תאמנו על מי תבטחו
כי לא העזר סר מלכם מעליכי ויי
שלחכם עזר לאויביכם תוסך בידם
להשמיד ולאבד אתכם ' אם בתרבב
ובתעתב תחשבו למלט מיד אויביכי את
אשר לא יחפה יי למלטו מדם פקח
עינכם ואו מה אמר דוד משיח יי מי
לא

(1.) Vid. hic Joseph. de Bell. Jud. l. 5. c. 26. circà med. & Egesipp. de Excid. Hierof. lib. 5. c. 16.
(2.) Conser. & hic Josephus de Bell. Jud. l. 5. c. 26. circà med. & Egesipp. de Excid. Hierof. libr. 5. c. 16.
(3.) Id est: protectio, auxilium vestrum, respicitur hic ad Numer. cap. 14. v. 9. ubi vide præ aliis R. Salomonis notas.

לא בחרב ובחנית יושיע יי ועתה פתחו
זכרו את אבותי אבותי אשר הוליד אותכם
נצח את פרעה מלך מצרי כי אנכי ויקץ
מיינו את שרה אשתו הן כי הלה את
פני יי בתפלה ובתחנוני ויעך יי את
הוא פרעה וישב לו את שרה אבנו
הקדושה והטהורה בלתי מחוללת ובלתי
נטמאת כי אברהם אבינו ע"ה היה שוכב
על ערשו במנוחה ובהשקט ובשלוה
ובבטחה ופרעה המישל דורי מהנגע
ומהכאב במכאובות ובנגעי גדולי ורעי
אשר נגעו יי על דבר שרה אשת אברהם
אבינו הקדוש והטהור על אשר חשד אותה
המושל פרעה מלך מצרים ויקחה אליו
למען עשות לה נבלה לגלוי ערי מהתורה
ולא נתן יי לו מעוז לגלות מהטהרה
אמנם עקב אשר בקש לגלות את בשרה
ולגבל את מסתרי גלה את בשרו לראות
את מסתרו ואת אבדי עדותו לרפאים
לראות אם יוכלו לרפאתו כי מי יוכל
לרפאות את המחלה שישלח יי באיש
ומי ידע טבעה ומי ידע כי שחץ תיקותו
תרפאהו רבלת התאנים תערת נעמן
ירפאהו מי הידען ומירות המים ישיבהו
עץ הלעגני פנה או לדבר אל אבותי

אבינו

diis hastisque vestris eum ex hostium manu eripere possitis, quem Deus ex illorum potestate liberare non vult? aperite oculos vestros ac videte, quid David, unctus Domini, dicat: non gladiô nec hastâ servat Dominus; (4.) revocate in memoriam, ô stolidi, Abrahamum, patrem vestrum, (5.) qui vos genuit, quibusnam ille armis superavit Pharaonem, (6.) regem Ægypti, cùm is Saram, ipsius uxorem, per vim (7.) abstulisset? nonne ille Dominum supplex precibus rogavit? qui etiam ejusdem orationi annuens Pharaonem impulit, ut Saram, matrem nostram sanctam & puram, Abrahamo restitueret incontaminatam & incorruptam: nam Abrahamus, pater noster, piæ memoriæ, in lecto suo quietè, tranquillè ac securè dormivit; (8.) at Pharao, ille Ægypti dominus, maximis pessimisque plagis atque doloribus correptus & percussus fuit à Deo propter Saram, Abrahami, patris nostri sancti ac puri, uxorem, quam Pharao, dominus & rex Ægypti, concupiverat & ad se deduci curaverat, ut turpe facinus (9.) cum illa perpetraret ejusque secreta revelaret; sed Deus non permisit, ut desideria sua expleret & arcana Saræ detegeret. Dum itaque Pharao verenda Saræ revelare atque turpe facinus cum ea clàm perpetrare voluit, ideò Deus ejusdem verenda denuda vit ita, ut secreta & pudenda sua medicis ostendere coactus fuerit, quò dispicerent, an morbum sanare possent; quis enim efficax remedium adhibere poterit infirmitati, quam Deus homini immittit aut

(4.) Vid. Psalm. 44. v. 7. ad quem hic respicitur.
(5.) Idem exemplum adducit Josephus lib. 5. de Bell. Jud. c. 26. circà med. & Egesipp. de Excid. Hierof. lib. 5. c. 16.
(6.) Is Pharao Νεχαώς vocatur à Josepho dict. l. 5. c. 26.
(7.) Sic verbum אנס, quod hic in Hebræo habetur, exprimere volui, Josephus quoque eod. lib. 5. c. 26. circà med. scribit, quòd Pharao cum valida manu descenderit reginamque Saram, Judaici generis matrem, rapuerit; sed Genes. cap. 12. v. 15. & seqq. nulla violentæ abductionis fit mentio.
(8.) Bellô abstinuit Abraham, assumpsit piæ orationis arma; defensorem adhibuit, qui dormiente eo vinceret & expugnato hoste innocuam sibi conjugem repræsentaret, inquit Egesippus l. 5. de Excid. Hierof. c. 16.
(9.) Hebr. ערות, quam dictionem autor versionis Vulgatæ Latinæ exponit: fœdam rem Genes. c. 34. v. 7. Lxx. ibidem verterunt: ἄσχημον indecens, turpe.

quisnam morbi istius naturam cognoscere potest? ecquis scivit, quòd ulcus Ezechiæ (10.) regis ficuum massâ sanari, & Naamanis lepra Jordanis fluviô (11.) mundari, atque amaritudo (12.) aquarum absinthii lignô auferri potuerit? Rex itaque cum Abrahamo, patre nostro, blandè locutus est eumque suppliciter rogavit, ut Dominum oraret (13.) isqj mortiferas illas plagas à se removeret, id quod etiam Abrahamus fecit. Posteà rex Pharao (14.) Saram pulcherrimis vestibus, auro, argento atque gemmis auctam remisit Abrahamo, qui tunc in domo sua sedebat, cùm Sara rebus pretiosis omnis generis ornata, illibatâ pudicitiâ ac vitæ sanctitate conspicua ad illum veniret; quid verô de Isaaco, patre nostro, piæ memoriæ, dicamus? (15.) qui, cùm à Philistæorum rege, Abimeleche, expelleretur, (16.) tunc temporis trecentos, (17.) decem & octo vernas patris sui, Abrahami, secum habebat, cum quibus ille quinque reges ceciderat, (18.) & præter hos alii quoque eidem fuerunt servi familiæ, ipse etiam (Isaacus) robore viribusque satis instructus erat ad bellum cum Philistæis gerendum; sed ipse noluit cum Abimeleche, Philistæorum rege, pugnare atque humilitate & mansvetudine conspicuus imperium arbitriumque regis terræ, in qua tunc commorabatur, agnovit: posteà cùm Isaacus ex illorum terra ejectus esset, Philistæi ad eum venerunt illumque blandè & suppliciter compellantes fœdus

אבינו רכורת ולבקש ממנו ברוענוי
להתפלל אל יי׳ להסיר מעליו את מורת
הנגעים הזה׳ וכן עשה ואחרי זה חזרו
המושרי פרעה להלבישה בגדי המדות
ולשלחה בכסף וזהב ובאבנים יקרות
ויהי אברה׳ אז יושב בביתו והנה שרה
באה אליו מעושרת בכל מיני מחמדי׳
וגם בכשרון צניעותה ויראתה וקדושה׳
ומה נאמר ביצחק אבינו ע״ה כי בגרש
אותו אבימלך מלך פלשתים היו אחו
רעיניו של אברהם אבינו שמנה מאו׳
ושמנה עשר חניכי אבינו ילידי ביתו
מהכות בהן ה׳ מלכי הוולתם היו עמו
עבורי ביתו וגם גבורה היתה אתו להלחם
בפלשתי׳ ולא אבה יצחק לעשות מלחמה
עם אבימלך מלך פלשתי׳ אך נסמך
ברוב עזה וישת וישפול להודות ליוצר
מלך הארץ אשר הורה בו ברי ואזהרי
אשר גרש מארצם באו פלשתי׳ אליו
ויתרעמו ויאמרו לו דברים טובים דברי
שלום בראות׳ כי יי׳ עמך באמרם לו ראו
ראינו כי היה יי׳ עמך ככתוב בתורת׳
ומה נאמר ביעקב שכבתיר מפני עשו
אחיו לא נשא עמו דבר כי אם במקלו
עבר

(10.) De quo vid. Esai. c. 38. v. 21.
(11.) Vid. 2. Reg. c. 5. v. 14. ubi historia illa narratur.
(12.) Qua de re vid. Exod. c. 15. v. 23. nulla autem ibi absinthii fit mentio, prout hic glossa habet Judaica.
(13.) Vid. Genes. cap. 20. v. 14. & seqq. ubi res ista refertur de Abimeleche, Geratis rege, confer. num. seq. 14.
(14.) Quod hic narratur, de Abimeleche, non de Pharaone dicitur Genes. allegat. c. 20. v. 14. confer. Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 16.
(15.) Confer. & hic Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 16.
(16.) Vid. hac de re Genes. c. 26. v. 16.
(17.) Hebr. שלש מאות, sic enim pro שמנה מאות i. e. octingenti, uti in codice nostro mendosè, ut puto, habetur, legendum est juxtà Genes. cap. 14. vers. 14. Josephus libr. 5. de Bell. Jud. cap. 26. circà med. vernas istos vocat ὑπηκόους seu præfectos, quorum singulis infinita multitudo paruerit.
(18.) Istius facti fit mentio Genes. cap. 14. v. 14. & seqq.

עבר את הירדן כמו שכתוב כי במקלי
עברתי את הירדן הזה ולקח לו צידה
לדרך לבר והוא היתה הפלתו וגם היא
היתה כרי מלחמתו ובתפלתו עזרו יי׳
בלכתו את לבן ובשובו משם וימלט
מיד עשו אחיו אש׳ רוח עוזרה נפשו
לקחתה גם כי בשובו ויאבק איש עמו
ויוכל לו וישר לו בראבקו עמו ומו יוכל
לספר את חסדי יי׳ אשר לא תמו
תפלאותיו אשר עשה עם אבותינו
אברה׳ ויצחק ויעקב ע״ה׳ ומה׳ אומר
לכם על משה רועינו איש השלה׳ אשר
יוא מחרב פרעה עד אשר כתב בתורה
כי קראו את שם בנו שימעי לאמר כי
אלהי אבוי היה בעזרי ויצילהו מחרב
פרעה ובאשר בא להציל את ישר׳ מידו
ולהוציאם ממצרים במה נצחו את פרעה
ואת חילו הלא בתפלתו והלא במטה
אלהי׳ אשר עמו לבר הכניע את מאן
פראה והרטומיו והנינה׳ וכשפיהם ובו
הבה את מצרי׳ בעשר מכות ובו קרע את
הים לשנים עשר קרעים ונחיות ובאשר
קרב אל יב טוף פרעה ומחנהו וכל
חיל מצרי׳ ורכבה והרטומיו לא נלחם
עמהם משה בכלי מלחמה כי אם
בתפלתו ובהתעתו וצללו כעו׳ וחללו
בתוכם רבה ומשה שר שיר והודות
לאלהינו

(19.) Vid. Genes. c. 26. v. 31. ubi res ista narratur.
(20.) Nempe: Genes. dict. c. 26. v. 28.
(21.) Genes. c. 32. v. 10. res ista refertur.
(22.) Idem scribit Egesippus lib. 5. de Excid. Hierosol. cap. 16. nempe, quòd Jacobus sanctus, Esauo fratre parricidium minitante, patriam reliquerit, solius secum orationis ferens viaticum.
(23.) Qua de re vid. Genes. c. 32. v. 24.
(24.) Videlicet Exod. c. 18. v. 4.
(25.) Confer. hic Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierosol. c. 16.
(26.) Sic tradunt Judæi, confer. infrà num. 31. h. cap.

fœdus cum ipso fecerunt, (19.) cùm vidissent, quòd Dominus cum illo esset, dixerunt enim: manifestè vidimus, quòd tecum sit Dominus, sicuti in lege scriptum est. (20.) Quid præterea dicamus de Jacobo, qui, cùm ex conspectu Esavi, fratris sui, fugisset, nihil secum tulerat, baculum solummodò manibus tenens Jordanem transierat, prout scriptum est: (21.) cum baculo meo transivi Jordanem istum; verùm ipse peculiari viatico instructus erat, videlicèt precibus, quibus ille pugnavit, (22.) precibus quippe suis ipse Dei auxilium impetravit, cùm ad Labanem iret atque inde rediret, oratione sua ipse manum Esavi, fratris sui, effugit, qui vitam ei eripere conatus erat & à Labane reversus cum viro quodam luctatus est, (23.) atque in lucta prævaluit superiorque evasit. Ecquis præterea misericordiam Domini, quæ nunquam deficit, ejusque mirabilia, quæ ipse cum patribus nostris, Abrahamo, Isaaco & Jacobo, piæ memoriæ, fecit, enarrare poterit? quid dicam vobis de Mose, pastore nostro, viro Dei? qui Pharaonis gladium extimuit, sicuti scriptum est in lege, (24.) vocavit filium suum Eliezer, Deus enim patris sui ipsum adjuverat eumque de gladio Pharaonis eripuerat. Cùm itaque Moses Israëlitas è manu Pharaonis liberare eosque ex Ægypto educere vellet, quibusnam ille armis devicit Pharaonem ejusque exercitum, nonne oratione sua & precibus? annon ille solô Dei baculô, (25.) quem habuit, Pharaonis ejusque Magorum, draconum & præstigiatorum superbiam compressit? certè eodem ille baculô decem plagis Ægyptios percussit, eodem ille mare in duodecim partes (26.) ac semitas divisit; præte-

לאלהינו וגבורי מצרי נאבדו בעם
ובעבודה כי הם בקשו להלחם במשרת
ובשיר בכלי מלחמ׳ ובסוסי ופרכב ומשת
גלחם ברכם בתפלתו וטבעון בים סוף
פרע׳ וחילו לא נשאר בהם עד אחד
וישראל היו מצגנין בשיר ותהלה ונהגי
הודות לשי׳ ומי לא ידע אשר התפלת
נעברת מכל כלי המלחמה וכי התפלת
תושיע עזרת יי ויכוונתו הידעתם כי
באשר עבר יהושע משרת משה את הירדן
גבור מלחמה היה וגבורי מלחמה הוי
אתר ולא דרש את ד׳ ותמורת יחיה
בגבורה ומלחמה הלא בתפלתו ובהודעי
אבותיו מרגי יי ותקועיהו׳ אשר היו
מריעי ותוקעי בשופרותי וגם ברדימה
אותה לא דרשה מהם כל נשמה מלבד
רחב הזונה וכל הנכלתים אליה כי בהתו
שלחתי ברוח לה ולכל הנמצא בביתה׳
והלא ידעתם כי תפלת עמון עמדה לנ
לישועה בבואו עם שלש מאות איש
ויך את כל ומן מדין ועמלק ובני קדם
ולולי תפלתו ותשועתו אשר ערך לפני
יי ושיחת הגזב אשר שפך ולחמו אשר
יצק מה היו נחשבי שלש מאות איש
נגח מדין ועמלק ובני קדם אשר הוי עם
רב ועשם כחול על שפת הים לרוב
ביגו

præterea cùm Pharao ejusque exercitus atque omnes Ægyptiorum copiæ, ut & ſapientes atque Magi ad mare rubrum (27.) veniſſent, Moſes non aliis contrà Ægyptios pugnavit armis, quàm ſupplici oratione ac precibus, quibus Pharao ejusque exercitus in abyſſo magna ſubmerſi fuerunt, (28.) quô factô Moſes hymnum cecinit Deumque laudavit; Ægyptii autem irâ ac furore Domini perierunt, qvia cum Moſe ac populo Iſraëlitico armis, equis & curribus certare conati erant; Moſes autem contrà illos precibus ſuis pugnavit, (29.) quibus effecit, ut Pharao ejusque copiæ omnes in mari rubro ſuffocarentur ac ne unus quidem ex illis ſupereſſet; (30.) at Iſraëlitæ hymnos ac laudes cecinerunt Domino eique gratias egerunt: ecquis ignorat, quòd preces cunctis armis ſint præſtantiores & quòd per illas auxilium Dei ejusque ſalus celeriter impetretur? annon probè nôſtis, quòd Joſua, miniſter Moſis, cùm ille Jordanem tranſiret, vir fortis fuerit & quòd viros bellicoſos ſecum duxerit? tamen ille non viribus aut præliis, ſed precibus ſuis clamoreque militari patrum noſtrorum, ſacerdotum ſcilicèt Dei tubárumque ſonitu atque clangore ſeptem (31.) illos urbis Jericho muros diruit (32.) &, quoniam urbem illam ipſe internecioni devoverat, neminem reliquit ſuperſtitem, præter Rahab, meretricem, eosque, qui ad illam confugerant; nam exploratores, qui à Joſua miſſi erant, cum illa & omnibus, qui in ejus domo inveniebantur, fœdus inierant. Annon vobis cognitum eſt, quòd preces ſalutem

cap. it. R. Salom. not. ad Exod. cap. 14. v. 22. & ad Pſalm. 136. v. 13. vid. & D. Wagenſ. Sota, p. 700.

(27.) Ita ים סוף communiter interpretantur, de quo vid. præ aliis D. Lutheri Gloſſ. ad Exod. c. 13. v. 18.

(28.) Vid. Exod. c. 14. v. 27. & ſequ. ibique R. Salom. not.

(29.) Nam in oratione meliora ſunt arma, quàm in virtute, illa enim ſibi Divinum auxilium adhiber, hæc corporis, ſcribit Egeſippus l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 16.

(30.) Vid. Exod. dict. cap. 14. v. 28. ubi res illa narratur.

(31.) Eſt hæc traditio Judaica, cujus ſimilem vide ſuprà num. 26. h. cap.

(32.) Vid. hac de re Joſu. c. 6. v. 20. conſer. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſol. c. 16.

בינו בלעדי באזן בירת יי אשר לקחו
אחר שלשתם אם יכלו אבותינו להצילו
מידם כשיב או במלחמה כי אם בתפלה
ובתחנוני אשר ערכו לפני יי צריכי
התיר הדואג הושב הארון אל מקומו׳
וראו בשי ותקיהו מלך יהודה בבואו
סנחריב מלך אשור ויחזק ויגרש את
מקדש יי צבאות ותראה את זרון לבו
ברעי׳ במרי הושפל והתפלל אחזו
אבותינו בשעב או במלחמה הלא כי אם
בתפלה ובתחנתי כי תוקיהו קם ויעדה
עדי תפלה ותחה רחמן לבש שק ותרד
דבעב אפר ותחה הרעים הרבה תפלת
ותחנוני ותעל התפלת אשר התפללו
תוקיהו במקדש אשר לא יעלה עוד רון
ובתפלה אחת אש׳ התפלל נפלו מאה
ושמני וחמש אלף מגבורי חיל סנחריב
דוגי וחללי ונפוצי בתוף מלבר השתי
במלחמה בפעם איש ברעתו כי לא
נכפתו ומלך יהודה ומלך ישראל ומלך
אדום בהתחברו יחד וילבו על ארץ מואב
למלחמה ותתעשת נפשם בעצה במרבי
בארץ ציה וערבה מה ועילו להם כלי
מלחמה׳ או גבורה הלא בתפלה אליעש
הנביא איש השלחי יצאו להם מים
במדבר

lutem attulerint Gideoni? qui trecentos tantùm viros ſecum duxit (33.) atque omnem Midianitarum, Amalecitarum aliorumque populorum Orientalium multitudinem delevit: nam, niſi preces ejus ac ſupplicatio, quâ ille Dei opem imploraverat, & pia cordis ſuſpiria atque oratio ſubmiſſa, quam coràm Deo effuderat, ſuppetias ei tuliſſent, quomodo trecenti illi viri Midianitis, Amalecitis aliisque populis Orientalibus, quorum maxima vis fuit atque ingens multitudo, inſtar arenæ, quæ eſt in littore maris, reſiſtere potuiſſent? perpendite quæſò, ô ſtolidi! quid in arca fœderis Domini, quam Philiſtæi abſtulerant, factum ſit, (34.) num majores noſtri gladiô aut bellô eam è manu Philiſtæorum eripere potuerunt? nonne precibus & ſupplicationibus, quas viri juſti illius ætatis ad Deum fecerant, arca fœderis ad priſtinum locum reducta fuit? (35.) conſiderate tempora Ezechiæ, Judæorum regis, cùm Sennacheribus, (36.) rex Aſſyriorum, contumelias ac probra in Sanctuarium Domini exercituum jactaret atque ſuperbô elatoque animo exitium minitaretur, quanam re ejusdem ſuperbia compreſſa fuit? an patres noſtri illum ferro devicerunt aut prælió? nonne precibus & ſupplicationibus, ad Deum factis, eundem ſuperârunt? Ezechias enim precum ornamentis inſtructus ſaccum pro ſcuto induit ac galeæ loco caput pulvere conſperſit, & pro ſagittis crebras ad Deum preces (37.) atque ſupplicationes fecit, ejusque oratio ad eum aſcendit locum, ad

quem

(33.) Vid. Jud. cap. 7. ubi præclari illius facinoris fit mentio.

(34.) Idem exemplum adducit Joſephus lib. 5. de Bell. Jud. cap. 16. circà med. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 16.

(35.) De qua re vid. 1. Samuel. cap. 6. & 7. quo indicio ſtatuit, quod & ſine religione arma non vincant & religio ſine armis vincat, verba ſunt Egeſippi lib. 5. de Excid. Hieroſ. c. 16.

(36.) Vid. 2. Reg. cap. 19. & Eſai. cap. 37. it. Joſeph. de Bell. Jud. l. 5. c. 16. circà med. atque Egeſipp. dict. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 16.

(37.) Cilicio ſe ut ſcutò induit, pro galea cinere caput texit, pro ſagittis orationem intorſit, ſic Egeſippus l. 5. de Excid. Hieroſol. c. 16.

במדבר ונהל בישימון׃ ובהלוכם ארם
בשומרון הלא תפלת עישע נשמעה בטו׳
ותשמע באזני ארם מטטה ותומה מקול
רכב וקול סוסים ופרשי וחרעה גדולה
וינוסו כל מחנה ארם כי חרף את׳ קול
עלה נרף ונסו ואין הודף׃ וגם תפלתו
של עישע הפכה את הרעב אשר ה׳׳ה
בשומרון לשובע עד שנמכרו שלשי׳
איפות סולת בכסף אחד׳ דהראו עזה
בעורי כי בתפלה אבותינו גבור מעולם
ועד עולם ומדור הודי׳ ונשוב עוד
מואש ואמר והלא בספרש משה רבינו
ע״ה את בפיו השמימה גבור ישרע עד
השן עם עמלק בשבול תפלתו ותושע
בתפלתו העמיד השמש ותיח לעינו
ישראל וידום השמש בגבעון ותיח
בעמק אילון עד אשר נהפך העיב לצחרי׳
וינבור יפרע על צוריהם בתפלתו׳ הלולי
תפלתו אשר בה׳ העמיד את השמש
ותיח היה הלילה מבדיל בין ישרע ובין
צוריהם׳ וגם שמשון הגבור הלא בשתי
ותשא היתה תפלתו נשמעת ותיתה לו
לגבורה וכאשר תשא נפל כאחר מבני
האדם׳ וכן שאול המלך הלא בריותו
בתם דרכיו היתה לו תפלתו לעזר ולגבורה
וכאשר תשא סר י׳׳י מעליו׳ ודוד מלך
ישרא׳

quem nulla pertingere poteſt ſagitta, (38.) atque una oratione, quam Ezechias ad Deum habuit, centum & octoginta quinque millia militum ex Sennacheribi exercitu ceciderunt plagâque percuſſi interierunt, præter illos, qui in ipſo belli certamine occubuerant, quorum infinita penè multitudo fuit. Cùm etiam rex Judææ & rex Iſraëlis atque rex Idumææ, ſocietate inter ſe juncti, copias ſuas in expeditionem contrà Moabitas eduxiſſent & in deſerto, in terra arida, ſiti laborâſſent, quid eis arma profuerunt aut vires? nonne oratione Eliſæi, prophetæ ac viri Dei, aquam impetrârunt in deſerto ac fluvium in ſolitudine? (39.) Prætereà cùm rex Syriæ Samariam arctiſſimè obſideret, nonne exaudita fuit in cœlo Eliſæi oratio atque omnis Syrorum exercitus auditô curruum, equorum & equitum ſtrepitu ac ſonitu magnoque clamore exterritus in fugam conjectus eſt? (40.) perterruit enim illos ſtrepitus folii agitati, (41.) terga verterunt nemine perſeqvente; Eliſæi quoque oratione fames, quæ tunc Samariam premebat, in abundantiam verſa fuit, (42.) ita, ut triginta Ephoth (43.) ſimilæ unô argenteô venderentur. Videtis itaque, ô ſtolidi! quòd patres noſtri jam inde ab initio mundi per omnes ætates precibus & oratione hoſtes ſuos devicerint. (44.) Sed revertamur, unde digreſſi ſumus; nonne, dum Moſes, doctor noſter, piæ memoriæ, manus ſuas in cœlum ſuſtulit, Iſraëlitæ Amalecitarum multitudinem ſuperârunt? tàm efficax fuit ejusdem oratio. (45.) Joſua precibus ſuis ſolis & lunæ curſum coràm populo Iſraëli-

(38.) Aſcendit oratio, deſcendit angelus, cæſa per noctem centum & octoginta quinque millia, inquit Egeſippus dict. c. 16.
(39.) Vid. hac de re 2. Reg. c. 3. v. 9. & ſeqq.
(40.) Qua de re vid. 2. Reg. c. 7. v. 6.
(41.) Vid. Levit. c. 26. v. 36. ad quem locum hic reſpicitur.
(42.) Vide hac de re 2. Reg. cap. 7. v. 16. conſer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 16.
(43.) Hebr. איפורה, eſt illa menſura major tantum continens in aridis, quantum Batus in liquidis, conſer. Buxtorf. Diction. Hebr. hac voce.
(44.) Idem adducit Joſephus de Bell. Jud. lib. 5. cap. 26. circà med. conſer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 16
(45.) Vid. Exod. c. 17. v. 13. conſer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 16.

ישרע ע״ה מילדותו ועד אחריתו לא
נפל מגבורתו כי אבי׳ בתפלתו נקר
תמיד ולא חסך להלחם כבני אוש
ובבני עמו ברדפו שאול אחריו קל בן
גבר על צוו אשתן במאסר לשלות יד
באוריו התי׳ מוראו ותחתו על כל הגוי׳
והלא אמא מלך יהודה בעם מרי מטפ׳
יצא לקראת רבושי׳ ותפלל ע׳ י׳ שיעזנו
ויעתר לו באמרו לפניו ואנחנו לא נדע
מה נעשה כי עליך עינינו ויקשב שדי
בקול תפלתו ויך ממחנה הבושים אלף
אלפים׳ ורבורי רבואות בתפלתו׳
עשתה תשועה גדולה בישראל ונשים
רבות צדקניות הלא תפלתן עזרה לישי׳
לתשועה ישועה׳ אמרו לי פתוי׳ הודעתם
מה עשה אמציהו מלך יהודה ברלימו
באדום כי רכה אותם לפי הרב ושבה
את טכם ואת נשיהו עם אלילים
ויבוא אחרי בן אל ירושלם ויעבוד את
האלילים אשר לקח מאדום ויעמידם לו
לאלהי׳ ולפניה׳ השתחוה ויזבח ויקטר
וינסך להם ויאמר אליה׳ אתם הושיעתם
אותי ובעבודתכי נאותם אדום וכי בא
אליו נביא י׳׳י ויאמר לו למה דרשת את
שוני העם אשר לא הצילו את עמם
מיך קפץ על הנביא ויהא ויאמר ליו
הילעיץ למלך נתנוך ויחדל הנביא
מלהוביחו כי יעץ יראלי׳ להשחיתו
בנחוב

Iſraëlitico retardavit; (46.) Sol itaque ſtetit in Gibeon & Luna in valle Ajalon, atque veſpera in meridiem verſa fuit: ſic Iſraëlitæ oratione Joſuæ hoſtes ſuos devicerunt; ſi enim ille precibus ſuis Solis ac Lunæ curſum non retinuiſſet, nox interventu ſuo, prœlium inter Iſraëlitas eorumque hoſtes diremiſſet. Nonne Simſonis fortiſſimi oratio, antequàm peccaret, exaudita fuit, qua mediante vires & robur nactus eſt? ſed poſteà quàm ille ſeſe peccato involvit, perinde, ut alius homo cecidit: (47.) ad eundem modum cùm Saul rex probus eſſet atque rectâ incederet viâ, preces ei robur ac fortitudinem addiderunt; aſt poſtquam ille deliquit, Dominus ab eo receſſit. David quoque, rex Iſraëlis, piæ memoriæ, à prima nativitate usque ad vitæ ſuæ finem nullo non tempore fortis fuit; oratione quippe & precibus auxilium Divinum impetravit ſemper; & licet Saul illum perſequeretur, ipſe tamen contrà fratres ſuos & populum pugnare noluit, ac propterea etiam hoſtes ſuos devicit, qui, dum fratribus ſuis manus injicere haud voluit, terrorem atque pavorem omnibus gentibus incuſſit. Nonne Aſa, rex Judææ, (48.) parva cum manu Æthiopibus obviam progreſſus ad Dominum, Deum noſtrum, preces fudit & coràm eo hæc (49.) ſupplex oravit: nos ſanè haud ſcimus, quid nobis agendum ſit, ad te ſolum converſi ſunt oculi noſtri; hiſce precibus aures ſuas advertit Omnipotens & decies centena millia Æthiopum ad internecionem usque delevit. Debora (50.) quoque, vates, precibus ſuis maximam populo Iſraëlitico attulit ſalutem: ſic multarum aliarum mulierum, ſanctitate conſpicuarum, preces inſtar muri ſalutaris fuerunt Iſraëlitis. Dicite mihi, ô inſipientes!

(46.) Joſu. c. 10. v. 13. iſtius miraculi fit mentio.
(47.) Hiſtoriam iſtam vide Judic. c. 16.
(48.) De quo vid. 2. Paralip. c. 14. v. 13. conſer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 16.
(49.) Alia, quàm hic, orationis Aſæ verba habentur 2. Paralip. dict. cap. 14. v. 11. quæ verò hic adducuntur, verba ſunt regis Joſaphati, vid. 2. Paralip. c. 20. v. 12.
(50.) De hac vid. Judic. c. 4. v. 4. ac ſeqq. conſer. & Egeſipp. de Excid. Hieroſol. l. 5. c. 16.

כבהוב מרכבי יהוה׳ למלכי יהודה׳ ועל
בן נלכד אמרי כן בשעל בהלימו עם
יואש מלך ישרא׳ בבית שמש ואו עלה
ערך אמציה להות וערך יואש לאמו וכל
הרעה אשר באה אלינו מעונו מעולם
ומראש מידינו באה אלינו כי צדיק הוא
י׳ אלהינו על כל מעשיו אשר עשה
עמנו ולא הרעו איביו לנו באשר הרענו
אנחנו לנפשותינו׳ הלא תואה כי לקיץ
הקיר בבבל כלו מחמדי מקדשינו וישביו
אלינו מבבל בשמחה ובקיש ואנחנו
משמאי את מחמדי המקו׳ והיכל בית
דבקו אשר שפכנו לחב בקיר ההיכל
והשפכנו השאירו על תשאתנו ושחיתנו
התורה במעשינו׳ כי מי רביא ומשיח
על עיר ירושלם ראשונה כי אם הזורקים
ואישתובלום אשר בהלקו וכבזר איש
באחיו ובקרבי ובמנאת איש באחיו הביאו
הומי׳ על ירושלם׳ ומי רביא אשתונים
ומסיכום מרי הומי׳ על ירושלם אם
לא הזהרום בהלחמו עם בני החשמונאים
ומי קרא את נארון קשר למלוך עליכם
הלא אתם קראת׳ אותי׳ ועתה למה
מרחים בזק וקסריאורת ואם תאמרו
כי שר צבא הומי׳ האומי׳ לחן אתכם
הלא הוה לכם להביאו במשפט לפני
הקיסר ולא לחרוד ברומי׳ הלעשות מלחמ
עמהם וכי נאמ׳ כי מרחים בנארון קשר
על אשר הרע לכם למה מרחים עתה
באספסיו

tes! annon cognitum vobis est, qvid Amazias, (51.) rex Judææ, fecerit, cùm Idumæos gladiò percussisset eorumque liberos & uxores unà cum idolis in captivitatem abduxisset, nonne is posteà Hierosolymam reversus simulacris, quæ ipse ab Idumæis acceperat, servivit eaque Deorum loco coluit & adoravit eisque sacrificia, incensa ac libamina obtulit, dicens: vos me servâstis, & quia vos colui, Idumæos superavi? cùm autem propheta Domini ad illum venisset ac dixisset: cur eos consuluisti Deos, qui populum suum è manu tua non liberârunt? rex prophetæ isti iratus dixit: tune consiliarius es regis? propheta igitur cessavit nec regem ampliùs objurgavit, Deus enim illum perdere decreverat, prout in libris dierum (52.) regum Judæorum scriptum reperitur: quamobrem idem ille rex vulpis instar in prœlio, quod adversùs regem Israelitarum in Beth-Schemes inierat, captus est; tunc similitudo illa (53.) quâ Amazias carduo, Joas autem cedro comparatus est, effectum sortita est. Certè omnis mali, quod jam inde ab initio mundi ad nostram usque ætatem nobis evenit, nos ipsi causa sumus: Dominus enim, Deus noster, justus est in omnibus operibus suis, quæ ille nobiscum fecit, nec tantò nos malò affecerunt hostes nostri, quantum nosmet ipsi nobis intulimus. Nonne videtis, quòd gentes vasa pretiosa è Sanctuario nostro Babylonem secùm abstulerint; sed posteà illa ad nos pura atque sancta inde reduxerint? (54.) nos autem venerandum illud Sanctuarium ac Templum innocenti sangvine, qui maximâ copiâ in illo effusus est, polluimus & peccata peccatis cumulavimus legemque sceleribus nostris violavimus. Nam ecquis primus Romanos in urbem Hierosolymam introduxit? nonne Hyrcanus

(51.) De quo vid. 2. Paralip. c. 25. v. 14. confer. & Egesipp. de Excid. Hieros. l. 5. c. 16.
(52.) Vid. 2. Paralip. c. 25. v. 16. ubi res ista narratur.
(53.) De hac similitudine seu comparatione vid. 2. Paralip. c. 25. v. 18.
(54.) Vid. Esræ cap. 1. v. 7. confer. & Egesipp. de Excid. Hieros. l. 5. c. 16.

באספסיוס הקיסר שדוא איש הרמים
ומעולם לא הרע לכם ולמה לא השלימו
עם בנו לשאת עולו עליכ׳ ביתר הנוי
המובלים עילו וחוזו ולא תשותי והלא
אתם יודעים את תחלתו עליכ׳ ולמי
הוה נאה להרע כי אם לו אשר נו ומוחי
ארז הינכי עיל רחמי׳ ואדוניה מרום
חללי׳ לאין מספר ואם לא נוחפין לכי
עשיתי זה יאותכם שלחתי אותי להלחי
על הגליל בוזחת ושם בארא ונלחמתי
לכל מאזי והרגתי מהחומת רבי׳ עד אש׳
כסותי אניני הומי׳ באבני קלע ובחצים
הקיפוני ובאש בוערה ואני עזרתי מהאמץ
עליה׳ כמלחמתי והרגתי מה׳ רבי׳ בדי
תלחמתי בעם ואתי׳ ועם כל זה לא
גמלוני הנה על הרעה אשי עשיתי עמה׳
כי טובות גמלוני ועזרה דגני בידם ודמה
בחומת׳ דזיוני ואני נורה על מעמדי
לבני אשר פעמי נכוח בקשרי להמלט
אליהם בטרם ילכדוני ולא יכולתי כי
יראתי מרחבי׳ דחשאים אשר הוו שהי
פן יפגעו בי להמיתני ואדוה נספה בלא
משפט׳ ועתה אודה את י׳ העשם הואת
גם בבל קום ועשם כי אודה מעללי
חסדו עכי על כל הטובות אשר גמלני
ועל החסר אשר עשה עמי הלא נתנני
להיות עמכם ברעה אש׳ אתם עושי
אשר הרעתם צדיקי מעוזקים׳ ולא
אזיה׳

nus & Aristobulus, (55.) inter quos dissensio fuit ac discordia, mutuò odiò & malitiâ Romanos intrà urbem Hierosolymam receperunt? ecquis præterea Antonium atque Sosium, (56.) Romanorum principes, Hierosolymam introduxit? nonne Herodes, qui adversùs Hasmonæorum filios bellum gessit? quis etiam Neronem, Cæsarem, vocavit, ut vobis imperaret, nonne vosmet ipsi? cur itaque nunc contrà Cæsaream Majestatem arma fertis? Si fortè dicere velitis, quòd injuriâ Idumæi (57.) cujusdam, qui exercitui Romano præfuit, ad id compulsi fueritis, licuit sanè vobis, illum coràm Cæsareo tribunali (58.) in jus vocare, nec propterea à Romanis deficere eisq; arma inferre debuistis: quòd si ampliùs objicere velitis, quòd à Nerone, Cæsare, ideò defeceritis, quoniam ille malum vobis intulit, cur igitur jam contrà Vespasianum, Cæsarem benignum, qui vos nullò unquam malò affecit, arma cepistis? cur pacem cum illius filio non habetis ejusque jugum recipitis, sicuti cœteræ gentes, quæ ipsius imperio sese subjecerunt? hac ratione vitam vestram servabitis morteraque evitabitis, annon clementiam illius ergà vos jam experti estis? & quem potiùs punire debuissent Romani, quàm me ipsum, qui arma contrà illos tuli & innumeros ex iisdem interfeci? ac, licèt non sponte istud fecerim, quoniam vos me belli causa in Galilæam ad urbem Jorpatam misistis; ego tamen eò veni atque omnibus viribus meis contrà illos pugnavi (59.) multosque ex Romanis interemi eò usque, donec illi me fundarum lapidibus obruerent sagittisque & igne ardenti me undique premerent: verùm ne sic quidem à bello destiti; sed contrà audentior ivi ac multos ex illis

(55.) Idem refert Josephus lib. 5. de Bell. Jud. cap. 26. circà med. & Egesipp. de Excid. Hieros. l. 5. c. 16.
(56.) De his vid. Joseph. atque Egesipp. locis allegatis.
(57.) Flori mentionem facit Egesippus l. 5. de Excid. Hieros. c. 16.
(58.) Querela Romanis deferenda fuit, non arma inferenda, inquit Egesippus dict. l. 5. c. 16.
(59.) Bellorum quidem initia non probavi; sed susceptа non deseruі, verba sunt Egesippi l. 5. de Excid. Hierosol. c. 16.

אויה רבר לאנשי משחיתם במנם
לשפוך דם נקיים ושדודי בדוכל י כי
לו היתי עמכם שם היה נחלי נפל
ברקה ואברה הקוחי באבוד הקוחבם
אשר לא תיחלו עי נפשותיכ' וקטו
עיתכם לשוקש לכם' כי עתה ראו
ועתכם אש' רבה היא כי אין י בקרבכם
אשר מפני המלחמות שנלחמתי איש
באחיו במעט הרבו מי השלוה ובמלחמות
הנני כי נקרלו עליכם רבה מי השלוה
שוטפי תוהלים כנחל וכנהרי נחול מלא
על כל נדותיו' ואתם סוחרים עוד ומוחי
עכ נבל ומכעיסי שהי ישראל אתם
הדגתם איש את אחיו בקרב היכל י'
ואך ישכון כבוד י' עמכ' סוחרי מזעמי
אמרו לי הלא ידעתם אשר על רבר קרח
ועדתו אמר י' למשה וקמו הרחקו מהוך
העדה הזאת ואכלה אותם כרגע' ואתם
תוסיפו סרה כי אין לכם תחלה והרחקו
את היכל י' בידכם ומבעיתי שיחה על
בניכו דמקודש אשר בנו המלכי היקרי
והנבואים הקדושים בשם י' שהי ישרי
הנבבר והנורא ואתם בידכם השחיתו
היכל ולא התחלו על מקדש י' ולא על
בניכם ובנותיכ' תשיבם ושפכם פן ילכו
בשבי לחרפה ולשנאה' ואף כי אני
במדנה רומעי כמו אני עמכם נחשבתי
כי עתה הנה אשתו ארובתי יקחתי עמכם
ואשה

manu mea interfeci atqs tàm à fronte, quàm à tergo fortiter pugnavi; non tamen Romani pro malo, quô illos afficci, malum mihi rependerunt, sed bonum. Ecce enim jam in ipsorum potestate sum atque illi pro clementia sua vitam mihi conservârunt, certè, (ut occulta animi mei sensa nunc depromam,) priusquàm illi me caperent, sæpè ad ipsos transfugere conatus sum; sed destinatum perficere haud potui, quoniam socios meos improbos, qui mecum fuerunt, timui, ne me interficerent morteque indignâ perimerent. Nunc itaque hac quoque vice, sicuti omni tempore, quô Dei beneficia in memoriam revoco, gratias ei ago pro benignitate & misericordia, quam ille mihi exhibuit nec permisit, ut criminum vestrorum, quæ perpetrâstis, dum justos interfeciistis, particeps fierem, nec socius essem perditorum hominum, cujusmodi vos estis, qui innocentum atque justorum sangvinem in Templo Domini effudistis: nam, si vobiscum ibi fuissem, scelerum vestrorum consors evasissem, ac spes mea unâ cum vestra periisset, dum vobis ipsis vitæque vestræ non parcitis, sed animis obstinatis in exitium vestrum ruitis. Videte jam, quòd improbitas vestra valdè creverit nec Dominus inter vos versetur, nam antè bellum intestinum aqua Siloæ (60.) ferè exsiccata fuit; at quando gentes sese congregârunt, ut vos bellô persequerentur, ecce aquæ Siloæ exundârunt (61.) & proruperunt instar torrentis ac fluvii magni, qui ripas suas (62.) omni ex parte implet: vos autem, ô gens stolida! in pertinacia & obstinatione animi perseverantes Deum ad iram provocâstis, dum in medio Templo Domini vosmet invicem trucidâstis, quomodo gloria Domini vobiscum habitabit? dicite

(60.) Confer. Johann. cap. 9. v. 7. ubi κολυμβήθρα Σιλωὰμ fit mentio, it. Joseph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 26. circà fin. & Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 16. confer. & Lightfoot. Chorograph. Matth. præmiss. c. 25. & Ejusd. Chorograph. Johanni præmiss. c. 3. §. 2. & 3.

(61.) Idem refert Josephus dict. lib. 5. de Bell. Jud. cap. 26. & Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 16.

(62.) Vid. Josu. cap. 3. v. 15. ad quem locum hæc phrasis respicitur.

ואשה נעזתי היא ולא מאסתי' ואם
בנים ממנה לא היו לי ארבותיה מאד
להיותה מושפרת רמים וטובים עם י'
ועם אנשים גם אבי ואמי העניים
הקדושי ושקני' רבאים בימים עמכם כי
אבי בן מאה ושלש שנים היא היום ואמי
בת שמונים וחמש שנים היא היום'
ואני שנאתי מקח ועשים ומנות צורה
והוגה שמים ושבעה שנה ועדין לא
השגתי לגמול בקשת רמות בדרך הטבע
לא בבחירה בלתי ידעון ולא ברצון בלתי
ברירה גם בבור אבני לאבי ואמי היום
לאמי' היה אם לא ואמנו דברי בקהיב'
פן האמרו כי בחמה אקרא באוניכם את
רברי האלה ושמעתם לעזתי ולא יגרכו
דברי על דבריה ועל השלום אש' יגיעכם
מארת אהובני מיטים בן אוזנינו הנורי
ממנו ורוא הקשי והשחים שמה את אבי
הקדוש ואת אשי הקדושה וגם את
אשתי וחמותי ואהובתי ויקרוש השחיה
גם כי אותי לא תחשן כי אני נשבע
ביי אלהינו אש' אשלמה את נפשי בידכ'
ועשיתי לי כטוב בעיניכ' ועתה שמעו
שמע

cite mihi, rebelles & homicidæ! (63.) nonne probè nôstis, quid Deus de Cora ejusque conciliabulo dixerit Mosi (64.) & populo suo: separamini de medio congregationis istius, ut eos repentè dispердam; at vos rebellionem augetis, dum crudeli animo Templum Domini manibus vestris destruitis ejusque domum sanctam, quam reges præstantissimi atque sancti prophetæ in nomine Domini, Dei Israëlis, qui honorandus ac tremendus est, ædificârunt, igne succenditis: omnia itaque manibus vestris corrumpitis & nec Sanctuario Domini nec filiis filiabusque vestris nec uxoribus familiæque vestræ parcitis, (65.) nam valdè metuo, ne illi omnes in captivitatem cum probro & ignominia abducantur; ego verò, licèt in castris Romanorum sim, tamen perinde habendus sum, ac si apud vos adhùc essem, quoniam uxor mea charissima, quam jam inde ab adolescentia mea dilexi neque eam rejeci, penes vos degit, (66.) &, quamvis mihi nulli ex illa sint liberi; tamen eandem valdè amo, quia ex præclarorum ac Deo hominibusque acceptorum hominum genere orta est: miseri quoque parentes mei, pater & mater, sancti illi & venerandi senes, apud vos versantur, pater enim meus jam centum & tres habet annos; * mater autem octoginta & quinque annos hodiè complevit; anni verò ætatis meæ pauci ac mali (67.) mœrorisque & miseriarum pleni septem & sexaginta sunt, (68.) nec hucusque ad eum perveni terminum, qui ordine naturæ mihi mor-

(63.) A Josepho lib. 5. de Bell. Jud. c. 26. circa fin. appellantur σιδηρότεροι, ἀτειρέστεροι & λίθων ἀπαθέστεροι, i. e ferrei, duri & lapidibus stupidiores, ab Egesippo lib. 5. c. 16. vocantur: saxis duriores, ferro rigidiores.

(64.) Vid. Numer. cap. 16. v. 21. confer. & Egesipp. dict. l. 5. c. 16.

(65.) Confer. hic Joseph. dict. lib. 5. c. 16. circà fin. & Egesipp. de Excid. Hierosol. l. 5. c. 16.

(66.) Vid. Joseph. cod. lib. 5. c. 26. circà fin. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 5. c. 16. in fin.

* Confer. infra cap. 44. h. lib. 6. Sign. * & ibid. num. 4.

(67.) Respicitur hac phrasi ad Genes. c. 47. v. 9.

(68.) Josephus Antiqu. l. 20. c. 9. in fin. scribit, se annô decimô tertiô Domitiani, Cæsaris, quinquaginta & sex annos habuisse, vid. quæ suprà lib. 5. cap. 1. num. 8. n. 20. & n. 24. annotata sunt.

שמוע אלי ותחי נפשכי ויהיה לם אבי
ואמי ואחותי לכם לעובן ותמי עמדם
ויצאו וקני העיר אלי ואקרבה עמדם אל
ארונגו שיתום הפקיד עלינו במצר אביו
הקשר המושל בכל ממלכות הרומיים
ואבחרה בדרך בינו ובינים בער כלכבו
ואבחרה מפר בדרית באמונה ובצדקה
לגדוליכי וקטניכי: ואולי באשר שש יי
עלינם עד עתה להאביד אתכי ולהשמיד
אתכי כי הקשיתי עורפכם ולא תמר שכמכם
להכניע על הדומים אשר רצון יי דוש
הזה להיותם מושלים בכל קצוי הארץ
כן ישיש יי עלינם לטן דוש הזה ולהלאת
להשחיב לכם ולהרא את שבריכי עיכי כי
חדע לי והראו כי הממשלה על פיו היא
ואת אשר יהיה להשפיל ישפיל ואת אשר
יהיה לגדל יגדיל: וכל הדומים אשר אתם
מחזקים ברשעיכי לבלתי תת את הדומי
למשול עלינכם אתכי מקוסמי את יי
עלינם גם כי תאחזו ארץ קץ באולתכם
והזדונכם את השועה לזרעכם אחריכם:
כי אחר אשר הדבר יצא מפי מלך העולם
להיותנו גולי במשפט השאתנו וקץ
גלותנו לא נודע כי אכי אלא מי יתן
וכבר עברו ימי מגלותנו ושני מפדותנו
אשר כל אשר יעמד עלינו יום בגלות
נהקרב היום אל עת הגאולה והישועה
ואיעזה לאלהינו הודעה מאתו במשפטי
עלינו:

mortem adfert, nam, ut sponte mihi vitam adimerem sine voluntate Dei ejusque beneplacito, nunquam mihi propositum fuit: (69.) primogenitus quoque sum patri meo atque matris meæ uterum primus aperui; vos autem, si dictis meis fidem habere haud vultis ac fortè putatis, me persuasionis causa hæc fraudulenter loqui nec vera esse, quæ de fœdere ac pace à Domino nostro Tito, qui filius est Domini potentissimi Cæsaris, impetranda dixi, patrem meum sanctum sanctamque matrem meam & uxorem charissimam mihiq; unicè dilectam occidatis, ac me ipsum interficiatis, nam per Dominum, Deum nostrum, juro, quòd me ipsum potestati vestræ tradam, ut quodcunq; vobis placuerit, in me statuatis. Nunc igitur dictis meis morem gerite, ut vitam vestram servetis, en patris, matris & uxoris meæ atq; mei ipsius sangvis pignoris loco vobis sit, egrediantur ad me Seniores urbis, ego unà cum illis ad Dominum nostrum, Titum, qui patris sui Cæsaris atque Romanorum Imperatoris mandato nobis præest, accedam atque fœdus inter illum & ipsos (seniores urbis) vestrum omnium nomine pangam iliudque bona fide scripto complectar, cui vos omnes tàm magni, quàm parvi confidere possitis: forsitàn sicuti Dominus hactenus exitio & damno vestro lætatus est, quia dura cervice & animo obstinato humeros vestros jugo Romanorum, quos Deus hodiè universo terrarum orbi imperare voluit, non subjecistis, ita idem Dominus ab hoc die ac deinceps ex animo vobis benefaciet vestraque sanabit vulnera, modò confessione vestra declaraveritis, quòd ex ipsius nutu rerum imperia dependeant & quòd ille pro arbitrio suo homines dejiciat & extollat; nam usq; dum (70.) vos improbitate vestra impedimento fuistis, ne

(69.) Sic locum istum in Hebræo satis obscurum, si quidem ille corruptus non est, vertere volui.

(70.) Videntur ista & quæ sequuntur usque ad finem hujus capitis à Judæo interpolatore adjecta esse, quia nec in Josephi nec Egesippi oratione eorum fit mentio.

עלינו: וכל יתי אשר נגע העקשות
כלבבנו ולא נודה לרצון שהיו להשלי
תצו לזיותנו מושלים באשר גזר הנה
אנחנו בצרה ובשגרה: והימים אשר עברו
עלינו לא יבאו בחשבון יתי קץ הגלות
אשר נהיה בו כי הגלות לא יתחיל עלינו
כי בהיות ירושלם משולה ביד אויבינו
בגלל אשר היא ראש למלכי ישראל
ולממשלתם: ועתה אוי עלי היה לעשות
לכם התראה מכל רבי ולכם היך הגבור
והשומע ישמע והחדל יחדל:

ne Romani imperium in vos exercerent, Dei iram ergà vos provocâstis, finem quoque liberationis vestræ hoc modo retardabitis ac Dei auxilium salutemque à posteritate vestra procùl removebitis. Nam postquàm rex totius mundi decrevit, ut propter peccata nostra exules essemus, nec finis exilii nostri cuiquam, præter Deum, notus est, optandum sanè foret, multos jam exilii & captivitatis nostræ dies dedum præteriisse, quia singulis diebus captivitatis nostræ præterlapsis propius accedimus ad tempus liberationis & salutis, quæ Deo nostro nota & ab illo in nos decreta est. Quamdiu igitur perversitate cordis nostri voluntati Dei non obtemperamus nec ei morem gerimus, ut illis pareamus, quibus ipse imperium decrevit, semper in luctu & miseria versabimur; dies autem, qvi jam præterierunt, non connumerantur diebus finis captivitatis, in qua vivemus: nam exilii nostri tempus non incipiet, antequàm Hierosolyma sub hostium nostrorum potestatem redacta sit, quia urbs illa caput est regni & imperii Israëlitici. Nunc itaque, fratres mei, de re tota vos admonere mei fuit officii, vestrum jam erit, eligere, quod vobis placuerit: qui audit, audiat, qui contemnit, contemnat. (71.)

CAP. XXXIX.

ויהי כשמע העם את דברי יוסף הכהן
ויבכו מאד כי נגה לבם לדברי הטובים
אשר דבר להם יוסף בצעקה ובתחנוני
ובנעי

DUm Hierosolymitani ista Josephi Sacerdotis verba audiverunt, valdè lachrymati sunt, nam illorum animos Josephus flexerat (1.) oratione sua benevolâ, luctus, doloris, precum & lacryma-

(71.) Ita verbum חדל, quod hic habetur, vertere volui; respicitur autem ad Ezech. cap. 3. vers. ult. ubi autor Vulgatæ vertit: quiescat. Junii ac Tremellii versio habet: desistat, Lxx. ἀπειθήσων, i.e. inobediens sit; antiquus interpres Latinus ibidem vertit: incredulus sit.

(1.) Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 26. in fin. scribit, populum Judaicum oratione illa περὶ ἀναστολίας, ad transfugium fuisse commotum, cui etiam Egesippus lib. 5. de Excid. Hierof. c. 17. adstipulatur, confer, & Josippi Epitom. p. 240.

ובנוי וברמעות גוללת ויבכו העם בכי
גדול מאד ובעת ההוא צוה טיטוס ויטלוש
הרומיים את כל היהודים העברי אשר
קנו ואשר לקדו בשבי חפשי על ירושלם
ויתן הוא דמי העבדי אל אדוניהם כי
נכמרו רחמי טיטוס על הברי יוסף ובכן
ועל טוב עצתו להם יוחמול עליהם
ויחאוו העם ירדל לצאת אל טיטוס
ולעשות עמו שלום בעצת יוסף ויעמוד
שמעון ויוחנן שרי הפריצי ופקדיו
אנשי גבורים על העיר לאמר כל
אשר יצא מירושלם אל הרומי דמו
אותו לפי חרב ויעשו גכורי הפריצים כן
בכל שרצה לצא מירושלם וירדנו רבי
מישראל ותסגר ירושלם עד אין יוצא
ואין בא ' והרעב כבד בירושלם ויתפשט
הפריצי את הבתי והשדי אשר לישבי
ירושלם למצוא אכל למזונו ' ויהי כי
ימצא בעל הבי יתפש להם אוכל
בביתו ומת ויעשו כן הפריצי לכל
אנשי ירושלם עד אשי שלמה ותמה
הבמיה מהעי ' ויחלו ירושבי ירושל ללקט
האשפה והדמן לאכול עד אשר נפלו
ומתו עם רב מישבי ירושלם מרוב הרעב
ואשר מצא מחה מעיב או דשא או
יוק או עבבר או נחש או שרץ מן
השרצי הוא היה נקרא נמצע כי הוא
מוצא אוכל לאכול למען יחיה נפשו כי
הזק

ceymarum plenâ, quam ad eos habuit, qua etiam Hierosolymitani ad maximum fletum commoti sunt. Per idem tempus Romani mandatô Titi omnes servos, quos pretio emerant vel captivos abduxerant, liberos dimiserunt Hierosolymam. (2.) ac Titus ipse pretium servorum dominis restituit, quia animus ejus ad misericordiam flexus fuit Josephi Sacerdotis oratione, ejusque bonô consiliô, Judæis dato, ad clementiam commotus est: quocirca vulgus ad Titum egredi & pacem cum illo juxtà Josephi consilium inire voluit; sed Simeon, Eleazarus & Johannes, grassatorum principes, milites in portis constituerunt hoc mandato: quicunque Hierosolymis egredi vult, eum gladio interficite, (3.) id quod & milites grassatorum executi sunt in iis omnibus, qui Hierosolymâ egredi cupiebant, ac multos ex populo Israëlitico interemerunt. Posteà urbs undique clausa fuit ita, ut nemo egredi vel ingredi posset, quocirca fame invalescente in urbe Hierosolyma grassatores domus & conclavia incolarum urbis perscrutati sunt, (4.) ut alimenta conquirerent. Quicunque igitur paterfamiliâs illos prohibere voluit, ne in ædibus suis victum quærerent, is ab illis interemptus fuit; sic cunctos urbis incolas grassatores isti tractârunt, donec omnia alimenta in urbe penitus consumpta sunt: dein fimum ac stercus victus causa colligere cœperunt atque ingens multitudo incolarum urbis fame periit. Quisquis igitur herbam, gramen, olus, murem, serpentem vel aliud quoddam reptile, quo aleretur, invenit, is beatus (5.) ductus est, eô, quòd alimoniam invenisset, quâ vitam suam sustentare posset, quoniam fames invaluerat; penes quem autem triticum reconditum

(2.) Idem refertur in Josippi Epitom. dict. pag. 240.
(3.) Idem refert Josephus dict. l. 5. c. 26. & Egesippus loc. alleg. ac Josippi Epitom. p. 241.
(4.) Confer. hic Joseph. & Egesipp. ut & Josippi Epitom. loc. alleg.
(5.) Vel: servatus, id enim dictio: נמצע, quæ hic habetur, significat; confer. Deuteron. cap. 33. v. 29. ibique Commentatores.

חוק הרעב ' ואש ' היו לו ויהי נמצים
ומתחרי ' אחו היה יראא למהין אף כי
ללחש ולאכות ' מפני רקדי הבריצים פן
יודע לפרעי ' ויקחו אותכם ולכן היו
אוכלי ' ושמים ימצים היה בחוך ברחאי
והיו אנשים בני עשרי ירושלם חושבי
את האוכל יד מיד זה מות האב ירחוף
מרבן ורבן ירחוף מראב וראם מרחת
ובניה ממנה והיוצא מרב מחין למקר
כי לא יראוהו הפריצי או יהד מעל
הרמחי ' להלח ללקט עכב מחין לעיר
למחחר ימחורו הרומיים כי יצא יד
וישברו אותנ ' ותגדל הרעה הזאת עד
אשר אבל העם את כל רמש האין
מעכבר ועד שממית ועד נחש וחולד וצב
ותרב מחלת מגפה מרעב בעם ומחותו
העם ואין להם קובר וכי היתה נמוראת
בירושלם גבלית מים או גבלית כל
נדמה היו נלחמים עליה ' רמים מישראל
ומתי ' בחלחמם על גבלת הברמה או על
גבלת החוה כעובדי הרעבי ימים רבים '
עוד כאשר היו יוצאים אנשי מדעיר עם
נשיהם ובניה ' ובנותיה ' יעמדם למעוא
נשבים ללקטם למחיה ' והיו מראים
אותם הרומי ' היו שוחטי ' את ילדיהם
ואמרי ' בשחט הקטנים הללו פן יגדלו
ילקן הנשים ילחמו לנו באויבים ולכן
היו הרומיים הורגים אז דלת העם
הנוצאי ' פן העיר והולים אותם על עצים

נבח

ditum & occultatum fuit, is molere, depsere & panem coquere propter grassatorum improbitatem timuit, ne fortè illi re cognita frumentum abs se auferrent, propterea triticum comederunt aridum in occultis ædium partibus & conclavibus; (6.) etiam divites incolæ urbis sibi invicem cibum per vim rapuerunt adeò, ut pater filio ac filius patri, mater filiæ & filia matri cibum auferrent; (7.) qui verò non advertentibus grassatoribus portâ urbis egrediebatur vel noctu è muro descendebat, ut herbam extrà urbem victûs gratia colligeret, is à Romanis deprehensus interficiebatur. Malum autem istud in urbe adeò crevit, ut populus Hierosolymitanus omnis generis reptilia, mures, araneas, serpentes, mustelas & bufones comederet, quocirca multi morbi propter famem istam grassari cœperunt, quibus populus absumptus fuit & insepultus jacuit; quòd si fortè equi vel alterius cujusdam animalis cadaver in urbe repertum fuit, multi ex populo Israëlitico non secus, ac corvi famelici, circà illud inter sese digladiati & in certamine interfecti sunt: (8.) si fortè viri quidam cum uxoribus, liberis & familia sua urbe exierant, ut herbas victûs causa quærerent easque colligerent, Romani liberos eorum comprehenderunt atque interfecerunt, hæc adjicientes verba: occidamus parvulos istos, ne aliquando illi adulta ætate perinde ac patres eorum arma nobis inferant; quam ob causam Romani multos ex plebe, qui urbe egressi erant, interfecerunt eosque de arboribus è regione portæ urbis suspenderunt; (9.) sic quotidiè fecerunt Romani, ita, ut numerus interfectorum & suspensorum ad quingentos ascenderet. Simeon autem & Johannes atque Eleazarus eodem mortis genere affecerunt, quoscunque ex militibus Romanis cepe-

(6.) Idem refert Jos. hos dict. l. 5. c. 27. & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. cap. 18.
(7.) Omnem enim affectum excludit fames & maximè verecundiam, inquit Egesippus loc. alleg.
(8.) Confer. Josippi Epitomæ pag. 241.
(9.) Conferatur Josephus dict. l. 5. c. 28. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 28 ac Josippi Epitom. p. 241. & seq.

נבח שעד ירושלם ויעש בן הרומי יום
יום ויעל מספר הרוגי והעליים ת"ק
נפש וגם שמעם ויחזן ואלעזר רח
עזיים בן לכל אשר היו לוחרי הגדודי
הרומים כי היו אוהבי להם: ובזה
היו עושי לכל מי שיבקש לצאת ללכת
אליהם היו שוחטי אותם ותולים את
גבלוחיהו ממעל לחומה נכח הרומים
אולי יחזרו הרומים בגללם על היהודי
הבלבדי אתם: ויהי מספר הנתלי ע"ש
הפרעי ת"ק איש כמנין הנפשות אשר
הלו אותם הרומיים מהרוחים ויצו
טיטוס לכל אנשי מחנהו לאמר אשר
ימית מהרוצאים מירושלם יסורו ויפש
טיטוס כן כי נמהר היטיו עול ישראל
ובכל זאת לא הלל טיטוס מרבי אל
אנשי ירושלם דברי נוחים ומיחתנן
אליהו ויגש עוד אל החומה ויחב להם
ברברי האלה לאמר שבקו נא לעבדי
יוסף ובאו אלי והיו לא תמותו ומלו
על עמכי ולמה תשחיתו ברעב ובצמא
ובמצור ובמצוק וכחסר כל ולולי השחיתת
ורעבי הרומי בכם חללתי השחיתת
וחרבכם איש באחיו: ויהי כשמוע שרי
הפריצים את דברי טיטוס וחזה אכפם
ויחזרו לעשות רעה על העה ולחוק לבם
להיותם אכזרי בעם מ: ויהי מרחפים
ומגדפים את טיטוס להקציפו ולהביעיס
למען

rant, nam insidias eis struxerant; idem supplicium Judæi de omnibus, qui ad Romanos transfugere volebant, sumpserunt, eorum quippe cadavera supra mœnia è regione Romanorum suspenderunt, nempe, ut Romani militum suorum miserti Judæos à se captos benignius & mitiùs tractarent; qui verò à grassatoribus suspendio necati erant, quingenti fuerunt, (10.) nimirùm pari numero eorum, quos Romani ex Judæis suspenderant. Quamobrem Titus omnibus militibus suis præcepit, ut, quicunque aliquem ex Judæis Hierosolymâ egredientibus inreremerit, is morte mulctaretur, idque Titus ideò fecit, quia populi Israëlitici misericordiâ afficiebatur; quapropter non desistebat, quò minus Hierosolymitanos blandè alloqueretur eosque precibus ad pacem solicitaret, (11.) quamobrem ad mœnia iterùm accedebat atque eos sic compellabat: amplectimini quæsò Josephi consilium & ad me venite, ut vitam vestram servetis mortemque evitetis, miseremini populi vestri; cur fame, siti, obsidionis angustiis omniumque rerum inopiâ perire vultis? ut jam nihil dicam de Romanorum armis & intestinis certaminibus, quæ vos undique premunt: ast grassatorum principes dum Titum sic loqventem audiebant, ad iram commovebantur & malum malo adjicientes obstinato ac pertinaci animo crudelitatem ergà populum Domini exercebant & probra ac maledicta in Titum jactabant, (12.) ut eum ad iram & indignationem compellerent atque efficerent, ne ille amplius ad populum ejusmodi verba faceret; vilioris quippe conditionis homines (13.) propter grassatorum metum eisdem dixerant: satius nobis

(10.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 242.
(11.) Vid. Josephus & Egesippus loc. citat.
(12.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. alleg.
(13.) Hebr. העם חדל, ita hîc legendum atque vertendum puto, prout transtuli, nam verbum חדל, quod in codice nostro habetur & significat: cessare, desinere, corruptum mihi videtur; si verò hactenus receptam lectionem verbi חדל (pro quo ego חדל substituendum existimavi) retinere velis, locum hunc ita vertere posses: quia populus desierat timere grassatores, quia ei (nempe populo) dixerunt: satius nobis est, fame &c. eligat lector, quam velit, interpretationem.

למען אשר לא יוסף עוד לרבי על העם
כדברים האלה כי העם וחל מיראתם
מהפריצי אמרו להם טוב לנו למות
ברעב ובאש הנפשים על מקדש יי' ועל
היכלו ולא נסבול את עול הרומיים
עלינו כי מה יתרון יהיה לנו לחיות בעם
זמן מימים מעשים ולואות אבדן הוכל
שיהיו הלא טוב לנו למות בצרה הואת
ללמת לאור הגדול לאור באור חיי העולם
ולמנוחת גן עדן: ויהי כראות טיטוס
כן ויצו להגיש את האיל המשוחת אל
החומה לנגח אותה ולהרים את בניה
להציל את הנמשכים מיד אלעזר ויוחנן
ושמעון שרי הפריצי ולרבית הפריצים:
ויהי ברגשם האיל על החומה לנגח שם
היה בחור אחד נאכזי טיטוס בהתיר
הרומי ושמו נמאגין בן אחיבי המקרתי
והוא היה ממלכי היתני ובא לעזר טיטוס
כי צוה אליו זה בספר ששלח אליו אביו
רמושל בכל ממשלות הארץ והוא
אפסטינס הקיס הגדול והוא היה קל
ברגליו וגבור חיל אך היה ויחי דעת:
ויען המלך הכותי הואא ויאמר אל
טיטוס תמה אני ונפלא מימין גבורתך
אשר בגבור לכבוש את כל גויי הארץ
למה זה יחמרמרו ולא ויאמרו ויתרוקן
זה

nobis est, fame atque igne perire propter Sanctuarium Domini ejusque Templum, ac libertate gaudere, quàm Romanorum jugum ferre, (14.) ecquid enim commodi inde percipiemus, si paululùm temporis adhùc vixerimus & Templum Dei nostri destructum viderimus? nonne præstat in calamitate illa perire & ad lumen istud magnum, nempe vitæ æternæ splendorem & ad paradisi requiem transire? (15.) Quamobrem Titus hanc Judæorum pertinaciam conspiciens arietem ferreum adduci eoque murum concuti ac destrui jussit, ut eos, qui sub Eleazari, Johannis & Simeonis tyrannide erant, liberaret ac grassatores interficeret. Dum igitur aries ad murum conquassandum adducebatur, juvenis quidam ex Titi militibus in Romanorum castris erat, nomine Comagenus, (16.) Antiochi Macedonis filius, ex regum Græciæ progenie ortus, qvi Tito suppetias tulerat, quoniam Vespasianus, Cæsar maximus, Titi pater & totius terrarum orbis Imperator, istud ei per epistolam injunxerat; (17.) hic juvenis regius pedibus qvidem velox erat ac corporis viribus pollebat, sed ratione parum valebat ideoque Titum ita compellabat: miror certè, (18.) cur milites tui, qvi omnes totius orbis gentes fortitudine sua devicerunt, tam diu hic hæserint nec robore ac viribus, qvibus aliàs conspicui sunt, Judæos omnes, extrà mœnia collocatos, jam dudum interfecerint; ad ista juvenis, regis Græciæ, verba Titus subridens: cur, inqvit, non perficis ea, qvæ mente concepisti ac protulisti verba? (19.) cur virili animo ad effectum

(14.) Vid. Joseph. dict. l. 5. c. 28. circa fin. & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 18.
(15.) Devoverant enim Judæi animas suas in Templo, immortalitatem futuram, si cum Templo exusti aris ac focis patriis immorerentur, verba sunt Egesippi dict. l. 5. de Bell. Jud. c. 18.
(16.) Hebr. נומאגין, sic enim nomen istud hîc legendum & ex Josepho dict. l. 5. c. 29. restituendum puto, nam quod in nostro codice legitur נמאגין corruptum videtur, confer. etiam Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. cap. 19. ac Josippi Epitom. pag. 251. & seq.
(17.) Nimirùm, ut Comagenus Tito suppetias ferret.
(18.) Vid. hîc Josephus & Egesipp. loc. alleg.
(19.) Egesippus dict. l. 5. c. 19. refert, quòd Titus ad ista juvenis verba ridens dixerit: commune est opus.

non deducis, qvæ dixisti? ecqvid tamdiu cunctaris nec gladium in Judæos stringis eisqve fortitudinem tuam ostendis? his dictis juvenis, rex Græciæ, animatus omnes Macedones convocavit & propiùs ad Judæos accedens contrà illos sagittis, missilibus & hastis pugnavit; ast Judæi, qvi extrà mœnia erant, obsirmatis animis Macedonum impetum excipientes magna eos clade affecerunt, (20.) nam illi qvoqve, qvi suprà murum erant, Judæi sociis suis opem ferebant: sic ingentem stragem Judæi Macedonibus juvenis regis Græciæ militibus intulerunt adeò, ut omnes interfecti occumberent, nec qvisquam ex Macedonibus superstes remaneret, (21.) præter juvenem, Græciæ regem, qvi, qvoniam pedibus velox erat, solus evasit & ad Titum reversus est; erat autem juvenis iste regius prognatus ex stirpe Alexandri Macedonis, inclyti illius regis, qvi universum terrarum orbem subjugaverat qvemqve omnes populi ac gentes extimuerant. Posteà Josephus Sacerdos juveni, Græciæ regi, Alexandri Macedonis nepoti, coràm Tito dixit: indica, quæsò, mihi, regie juvenis, cujusnam tu filius es? ille verò respondens: ego, inqvit, ex Alexandri genere ortus sum & qvidem inter posteros ejus generatione decimus; ad hæc Josephus eidem respondit: verum est, qvod dicis, te ex prosapia Alexandri ortum esse, qvantum ad animi magnitudinem, (22.) qvæ in te satis elucet, spectat; sed hoc scias velim, qvòd magnanimitas etiam robore ac fortitudine niti & fulciri debeat: qvisqvis igitur Alexandro comparari eiq; similis esse & eadem, quæ ille, præclara facinora perpetrare vult, hunc etiam eadem, qva ille, fortitudine ac robore præditum esse oportet, (23.) tunc

(20.) Idem refert Josephus dict. lib. 5 cap. 29. & Egesippus loc. citat. ac Josippi Epitome p. 252. & seqq.

(21.) Consentit Josippi Epitom. pag. 252. Josephus dict. l. 5. c. 29. scribit, paucos ex Macedonibus illis evasisse, confer. etiam Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 19.

(22.) Ita hic אבירות הלב vertere volui, Græci μεγαλοψυχίαν, magnanimitatem, vocant.

(23.) Josephus dict. lib. 5. c. 29. in fin. ita scribit, quòd Macedonibus, si vincere velint, etiam

poterit cum populo fortissimo, cujusmodi Judæorum, popularium meorum, gens est, pugnare; novimus enim, Alexandrum solum (24.) noctu urbem qvandam (25.) scalâ muro admotâ intrâsse eumqve solum tota nocte cum incolis urbis pugnâsse (26.) ac multos ex illis interfeciisse; cùm verò die illucescente milites ejus audita Alexandri voce homines illius loci interrogâssent, qvidnam tumultus iste ac strepitus in urbe sibi vellet, atque illi, qvi rem noverant, respondissent, Alexandrum regem in urbe esse, tunc milites ejus cursu ad urbem contenderunt fractisque repagulis ac vectibus portarum oppidum irruperunt & Alexandrum, regem suum, servârunt: (27.) sic David, rex noster, solus egregium factum patravit in prælio, cum gigantibus (28.) inito; Alexander fortitudinem suam ostendit, dum in urbe solus pugnavit, David qvoqve solus ad gigantum (29.) castra abiit; cùm verò Abisai, Zerujæ filius, Joabi frater, audisset, qvòd David cum gigantum copiis manum conseret ac multos ex illis prosterneret, unus autem ex gigantibus Davidem à tergo adoriretur, ut eum percuteret, tunc Abisai, frater Joabi, accurrens ictum illius, qui sublatâ manu Davidem interficere conabatur, scutò suo excepit, qvo facto David conversus gigantem illum interemit, qvamobrem probè novimus, qvòd Alexander, qvi solus in urbe pugnavit,

propter

οἱ τῶν Ἀλεξάνδρου τύχαι, opus sit Alexandri fortuna, confer. etiam Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 19.

(24.) Hæc & sequentia ferè usque ad finem hujus capitis videntur à Judæo interpolatore inserta esse, cùm apud Josephum Græcum hoc loco nullâ eorum fiat mentio.

(25.) Hanc puto Mallorum urbem seu arcem fuisse, de qua vid. Q. Curt. Histor. l. 9. c. 4. & 5. & Arrian. lib. 6. de Expedit. Alexand. pag. mihi 395. confer. etiam Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 19.

(26.) Aliæ, quàm quæ hic habentur, circumstantiæ referuntur à Curtio & Arriano loc. alleg.

(27.) Sic temeritas victoriam invenit & eventus periculum in gloriam vertit, prout scribit Egesippus dict. l. 5. c. 19.

(28.) Hebr. הרפאים, ita hic in nostro codice, iidem 2. Samuel. c. 21. v. 15. dicuntur Philistæi, vid. n. seq. 29.

(29.) Hebr. הרפאים, sic in Hebræo, in dicto 2. Samuel. c. 21. v. 15. nominantur הפלשתים Philistæi, inter quos unus ex gigantibus Davidem percutere conabatur, de quo vid. dict. c. 21. v. 16. confer. etiam Joseph. Antiq. lib. 7. c. 12. & num. antec. 2 §. h. cap.

propter peccata incolarum urbis illius ſervatus ſit, ut oppidum iſtud ſub ejus poteſtatem redigeretur; Davidem verò regem noſtrum lumen Spiritus ſancti, (30.) qvi ſemper cum eo fuit, ſive ſtaret ſive ſederet, protexit: tu qvoqve, Graje juvenis, rex Macedoniæ, mortis periculo, quod tibi à Judæis imminebat, ereptus fuiſti propter peccata incolarum urbis Hieroſolymæ, ut eis exitium (31.) & interitum adferres. Te itaqve, Graje juvenis, ſcire oportet, quòd Romani non ignaviâ tamdiu ceſſaverint ab oppugnandis Judæis; ſed quòd illud prudentiâ & ſolertiâ fecerint, quia cum fortiſſima & robuſtiſſima gente bellum gerunt, ſicuti hodiè tu qvoqve illorum fortitudinis periculum feciſti, qvod iis, qvi te interrogant, narrare poteris.

CAP. XXXX.

POſteà Titus copias ſuas omnes in qvatuor caſtra (1.) diviſit iisque mœnia circumdedit, qvatuor etiam arietes conſtituit, ut murum Hieroſolymitanum undique concuterent, ex qvibus unus directus ac diſpoſitus fuit, ut illam muri partem, qvæ Antonia (2.) dicebatur, pulſaret; longitudo autem arietis ejus fuit triginta cubitorum. (3.)

(30.) Alexandrum eventus ſervavit, prophetam (Davidem) gratia (Divina) inquit idem Egeſippus dict. l. 5. c. 19. in fin.

(31.) Ita dictionem: פרוקא i. e. laqueum, hic vertere volui.

(1.) Joſephus l. 5. de Bell. Jud. c. 30. ſcribit, quod qvatuor aggeres ingentes exſtructi fuerint, qui-

bus arietes & machinæ bellicæ impoſitæ fuerint, cui etiam Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 20. adſtipulatur.

(2.) Vid. Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 20. confer. etiam quæ ſuprà h. lib. 6. cap. 36. n. 11. notata ſunt, it. infrà h. l. 6. c. 40. n. 9.

(3.) Eadem nocte Johannes, graſſatorum dux, cum militibus ſuis egreſſus (4.) terram, quæ ſuberat rotis plauſtrorum, qvibus aries vehebatur, ſuffodiebat; (nam omnes arietes ferrei, qvos Titus ad mœnia Hieroſolymæ concutienda adduxerat, erant curules, capite rotundo & obtuſo (5.) armati ac collo denſo inſtructi, nec ullius capiti cornua erant infixa, præter duos arietes, qvi tignis ſuſpendebantur, qvos Titus ad eum locum adduxerat; hi cornibus armati erant, ſicuti arietes illi, qvi tignis ſuſpendebantur, inſtrui ſolebant, (qva de re ſuprà (6.) in deſcriptione arietis dictum eſt) hiſce plauſtrorum rotis Judæi tabulas ligneas, pice, ſulphure ac reſinâ illitas, ſupponebant atque iisdem tabulis coria, pice, reſina ac ſulphure obducta, applicabant ac poſteà ignem tabulis iſtis injiciebant, à quo pedes arietis incenſi ſunt; Romani autem arietis cuſtodes juxtà plauſtra, quibus aries vehebatur, ſecurè dormiebant, (7.) ignari, quid à graſſatoribus ageretur, intereà ignis pedes arietis combuſſerat, quo factum eſt, ut ejus caſu cuſtodes opprimerentur, quapropter omnes Romanorum copiæ conſternatæ dixerunt: non poſſumus urbem iſtam Hieroſolymam ulteriùs oppugnare, quia omnia inſtrumenta, quibus mœnia percutere conſvevimus & quibus cuncta regna ſubegimus, combuſta ſunt, nam ex qvinqvaginta arietibus ferreis, quos hùc adduximus, non niſi tres nobis ſuperſunt arietes curules & qvid faciemus, ſi Judæi

(3.) Egeſippus loc. alleg. ſcribit, quòd unus ex qvatuor iſtis aggeribus è regione munitionis, cui nomen Antonia, per mediam ductus fuerit piſcinam, quam Struthiam vocâtint, & quòd hunc aggerem quintus numerus triginta cubitorum in altitudinem fecerit juxtà Johannis ſepulchrum.

(4.) Idem refert Joſephus dict. lib. 5. c. 30. princ. & Egeſippus loc. citat.

(5.) Senſus hic eſt, quòd Galea ferrea, arietis iſtius trabi præfixa, ſine cornibus fuerit, nam בעל קרנים hic opponitur, i. e. cornibus inſtructo arieti, nam arietes penſiles cornua habebant; curules verò obtuſo & rotundo erant capite, vid. quæ ſuprà h. lib. 6. cap. 15. n. 9. notata ſunt.

(6.) Vid. ſuprà dict. lib. 6. c. 15. num. 9. & Joſeph. dict. l. 5. c. 30. princ. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 20. ac Joſippi Epitom. p. 242.

(7.) Vid. Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 30. princ. & Egeſippus loc. alleg. ac Joſippi Epitom. dict. p. 242.

dæi grassatores etiam illos combusserint? (8.) quibusnam machinis mœnia deinceps percutiemus? quomodo urbem istam, quæ nos ita consumpsit, ulterius oppugnabimus? ex ferreis qvoqve arietibus, qvi tignis suspensi sunt, non nisi duo nobis supersunt, qvomodo igitur urbem hanc arietibus istis oppugnare poterimus? nonne probè meministis, qvid milites Jorpatenses (9.) circà arietes tignis suspensos, qvibus illos oppugnavimus, fecerint? Hæc Romanorum dicta cum grassatorum duces intrà & suprà mœnia audissent, ludibrio illos & deridiculo habuerunt. Quocircà Titus ad iram vehementer commotus tres illos arietes curules, qvi ex qvinqvaginta arietibus, qvos pater ejus Româ abduxerat, supererant, instrui atque aptari eosque in loco illo, ubi aries à Judæis combustus erat, contrà murum dirigi jussit; quò factò quatuor juvenes Judæi Zelo pro Templo Domini inducti & se invicem exhortati dixerunt: agite, juvenes, vitam nostram Domino, Deo nostro, sponte offeramus & nominis nostri celebritatem hodiè acqviramus; juvenum verò istorum, qvi omnes ex gente Judaica erant, hæc fuere nomina: primus ex illis numero & fortitudine fuit Thephtæus (10) Galilæus, secundus Megassarus, Hebronæus, tertius Adiabenus, (11.) Samaritanus, quartus Agiras, (12.) Hierosolymitanus: isti itaque quatuor juvenes armis instructi ad Romanorum copias, (quæ juxtà tres illos atietes ferreos, murorum vastatores, stabant & inter se consultabant, quomodo & ubinam loci arietibus illis mœnia Hierosolymitana concu-

(8.) Vid. Joseph. & Egesipp. loc. citat.

(9.) Vid. suprà h. lib. 6. cap. 16. n. 5. ubi istius rei narratio habetur in textu.

(10.) Hebr. תפתיים, sic enim hic potius legendum puto, quàm תופתיים, quod nomen in nostro habetur codice, vid. Joseph. dict. lib. 5. c. 30. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 20.

(11.) Hebr. מסאבונים & מסאבונים i. e. Megassarus & Adiabenus; ita hic nomina ista ex Josepho loc. alleg. restituere volui, nam quæ in nostro codice habentur, scilicet: מנאזרים & ירמיעים alias ירמיעום, corrupta puto. ab Egesippo l. 5. de Bell. Jud. c. 20. isti nominantur Magassalus & Jabenus, nisi & ibi nomina sunt corrupta.

(12.) Hebr. אגראס sic enim hic nomen ex Josepho & Egesippo dict. loc. restituendum ac potius legendum puto, quàm אריאס, quod in nostro habetur codice.

concuti possent,) urbe egressi sunt, atque irâ, æmulatione, indignatione & furore accensi sine ullo metu, pavore ac trepidatione Romanorum copias, qvæ propè arietes, murorum vastatores, tunc temporis stabant, adorti sunt, easque non secus, ac pater familias ad ancillas suas intrepidè accedere solet, (13.) aggressi sunt, atque milites illos, qvi penes arietes stabant, percusserunt; cœteros in fugam verterunt & interim, dum duo ex istis juvenibus eos omnes, qvi ad arietes illos auxilii causa accedere volebant, (nam multi Romanorum arma arripiebant & juvenes istos adoriebantur) propellebant eosqve in fugam conjiciebant; cœteri duo juvenes, nempe Hierosolymitanus & Samaritanus, qvicqvid ligneum erat in arietibus illis obducebant materiâ igni concipiendo apta, eamq; succendebant: dum ergo ignis lignum arietum pernicioforum comprehendebat, qvatuor illi juvenes, simùl in gradu suo firmiter persistentes, nulli Romanorum facultatem dederunt appropinqvandi atque ignem extingvendi, donec arietes, qvorum pedes igne consumpti erant, in terram caderent; Romani autem sagittas, lapides aliaqve tela pernicioså quàm plurima pluviæ instar in qvatuor istos juvenes eminùs conjiciebant, nam ad juvenes illos propiùs accedere eorumqve fortitudinis periculum facere præ metu non audebant, quia qvatuor illi juvenes summè strenui erant, nec unquàm hosti terga dederant, qvorum unus mille aliis robore æqvandus erat; qvatuor autem simùl juncti ne qvidem decem millibus cessissent: (14.) Romanorum autem militum, qvi propè arietes illos tunc custodiæ causa stabant, tria millia erant; sed tantam hostium

(13.) Josephus dict. l. 5 c. 30. scribit, quod juvenes illi κατέδραμον εἰς φίλους ἐκπεπληγότες, ὡ πολεμίοις ἐπέβησαν velut in amicos, non in hostium agmen excurrentes incenderint machinas. Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 20. refert, quòd quatuor illi Judæi in medium hostium prorumpentes non trepidaverint, non retractaverint; sed tanquàm familiarium suorum consortiis immorati non antè remeandum putârint, quàm subjectis ignibus aboleverint obsidialium instrumenta machinarum.

(14.) Nota hic hyperbolen Judaicam, Judæi interpolatoris, confer. infrà h. cap. num. 16. & c. 56. n. 6. ibique not.

multitudinem qvatuor isti juvenes, qvorum mentio facta est, parvi faciebant. Romani igitur arrepris armis tela pernicioſa in juvenes istos eminùs vibrabant, (15.) ut eos loco & gradu depellerent & ut ipsi accedere atqve ignem exstingvere arietesqve incendio eripere possent, ne penitùs conflagrarent; sed juvenes illi Judæi immobiles stabant nec loco aut gradu cedebant, donec qvidqvid ligneæ materiæ erat in arietibus, igne consumeretur nec aliud, qvàm ferrum, superesset, nam juvenes illi robore ac fortitudine insignes erant adeò, ut unus mille alios in fugam verteret; duo autem ex illis ne qvidem decem millibus terga darent. (16.) Interea Titus, dum in castris suis de damno, qvod quatuor isti juvenes fortissimi Romanis intulerant, certior factus est, cum omnibus copiis suis celerrimè accurrit, ut arietes ex incendio eriperet & juvenes illos caperet; sed frustrà: nam Simeon, Johannes & Eleazarus, grassatorum duces, unà cum militibus suis contrà Romanos urbe egressi erant, (17.) ac Eleazarus qvidem in porta substitit; Simeon autem & Johannes militari clamore sublato hostes adorti sunt eosqve propulerunt, ne ad arietes combustos accederent, qvo facto illi qvatuor istos juvenes mortis periculo eripuerunt & è manibus Romanorum, qvi illos undiqve circumdederant eosqve ab urbe Hierosolyma intercluserant, ne ad eam reverti possent, liberarunt; hac ratione juvenes isti ultimo vitæ discrimine erepti sunt: Romanorum verò militum (18.) ingens multitudo eo in prælio occubuit adeò, ut interemptorum numerus, qvi tunc temporis Tito exhibitus fuit, ad decies mille & qvingentos ascenderit. Per idem tempus omnes Romanorum copiæ

(15.) Idem refert Josephus dict. l. 5. c. 30. & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 20.

(16.) En odiosa repetitio hyperbolæ illius Judaicæ, de qua suprà h. cap. n. 14. confer. & num. 29. h. cap. & cap. seq. 41. n. 8. ibique not.

(17.) Vid. Joseph. dict. lib. 5. c. 30.

(18.) Hæc & quæ sequuntur usque ad finem hujus capitis, videntur à Judæo interpolatore adjecta esse, dum eorum nulla apud Josephum & Egesippum loc. alleg. fit mentio.

copiæ sese congregarunt, ut adversùs Judæos conjunctis viribus pugnarent, qvapropter atrox & latè diffusum inter illos prælium exortum est, in qvo Romani propiùs mœnia urbis Hierosolymæ ad dimidium usqve jactum sagittæ venerunt atqve Judæos ita inclamârunt: num boves estis aut hirci vel arietes, qvi mœnibus concluſi pugnare & in ipsa urbe non secùs, ac boves vel capræ in septis suis capi vultis? si strenui estis ac viri fortes, egredimini ad nos, ut in planitie ista manus conseramus, tunc videbimus, qvænam vestra sit fortitudo; vos autem tantùm nonnullos militum vestrorum eligitis, qvi furum instar noctu vel interdiu Romanos, qvi instrumenta bellica custodiunt, qviqve propter ignaviam & debilitatem veluti purgamenta qvædam ex Titi militibus segregati sunt, ex improviso adoriuntur; sic vos nonnullos ex Romanis carpitis, instar luporum, oves rapientium, & ad urbem refugitis, tanqvàm lupi in sylvam; si forti estis animo, ecce nos hic stamus, exite, pari numero invicem acie decernamus, ut videamus, qvisnam tandem superior sit evasurus. Quapropter grassatorum duces, cùm hæc audissent, milites suos, qui Hierosolymis erant, ita allocuti sunt: quisnam ex vobis se sponte offert, ut canes istos aggrediatur & fortitudinem suam ostendat atque Sanctuario Domini ejusque urbi decus & gloriam pariat? his dictis qvingenti ex illis fortissimi se sponte obtulerunt atque Romanos ex improviso adorti eorum octo millia conciderunt, cæteros autem procùl ab urbe removerunt; eodem illo die Judæorum fortitudo Romanis præclarè innotuit: nam quadraginta millia militum Romanorum eo in loco steterant, ac qvingenti solùm Judæi octo millia hostium fortitudine sua interfecerant, cæteris in fugam conjectis, & ne unus qvidem ex Judæis cecidderat. (19.) Romani itaqve Judæorum copiis ampli-

(19.) Egregium sanè facinus! sed & hoc inter dicta hyperbolica Judæi interpolatoris referendum est, confer. suprà h. cap. n. 10. & 26. ibique not.

us ferro resistere non poterant, (qvia Judæi illo die superiores evaserant;) sed eminùs stantes sagittas, lapides aliaqve tela pernicioſa in hoſtes ſuos conjiciebant; tunc Judæi Romanos viciſſim ita compellabant: accedite hûc propiùs, nonne vos eſtis, à qvibus ad certamen provocati ſumus? cur igitur jam ad nos haud acceditis; ſed lapidibus & ſagittis nos eminùs petitis? num canes nos eſſe putatis, qvi lapides ac ſagittas veſtras metuant, annon viri atqve domini veſtri ſumus, quorum vos conſpectum fugitis, ſicuti ſervi dominos perſeqventes fugiunt propter dominicæ poteſtatis metum, quô illorum animus conſtrictus eſt & propter ſubjectionem, qvâ illis (20.) ab initio devincti ſunt, qvia illorum ingenia (21.) dominorum ingeniis ſunt inferiora.

CAP. XLI.

Titus autem, cùm exercitum ſuum omnem à Judæis in fugam verſum eumque maxima clade ab illis affectum eſſe vidiſſet, milites ſuos ita inclamavit: (1.) Nonne vobis, Romani, maximo hodiè dedecori, ignominiæ & probro eſt, terga

(20.) Nempe: dominis ſive heris ſuis.

(21.) Ita hic dictionem שבע, quæ in codice noſtro habetur & aliàs naturam notat, hic vertere voluit.

(1.) Confer. hic Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 30. circà fin. & Egeſipp. lib. 5. de Excid. Hieroſol. c. 21.

terga obvertere Judæis famelicis & ſitibundis, qvi obſidione & anguſtiis undiqve premuntur? qvonam terrarum ignominiam hanc veſtram, Romani, aſportabitis? etenim gentes, virtute veſtra devictæ ac ſuperatæ, audient, vos à Judæis, qvorum multi quotidiè fame, ſiti atque rerum omnium penuriâ pereunt, fugatos eſſe, annon terram eorum ſub ditionem noſtram redegimus, nec illis qvidqvam ſupereſt, qvàm urbs iſta, cujus mœnia dudum perfregimus & unus ſaltem murus illis jam reliqvus eſt? præterea paucis inſtructi ſunt armis & exiguus virorum numerus eis ſupereſt; nos verò maxima ſumus multitudine, nulla illis gens, nullus populus ſubſidio venit; nobis verò omnes finitimæ gentes ſuppetias ferunt: cur itaque illis terga datis atque eos non ſecus atque aves aqvilam fugitis? & Judæi qvidem hodiè pro patria ſua & Sanctuario Dei ſui ſponte morti ſeſe offerunt, cur non & vos mortis periculum ſponte ſubitis & cum Judæis fortiter pugnatis, ut nominis celebritatem vobis acqviratis? Judæi igitur (2.) re fortiter, ſtrenuè & præclarè geſta ad urbem Hieroſolymam illo die victores reverſi ſunt, poſteaquàm Romanos maxima clade affecerant. Dein Titus præcepit, ut duos arietes tignis ſuſpenſos, (qvi ſoli Romanis ex omnibus inſtrumentis pernicioſis, Româ adductis, ſupererant) apparerent eosque circumvallarent ac propugnaculis munirent, ut murus Hieroſolymitanus iisdem denuò concuti poſſet; qvapropter fabri lignarii, quos Romani ſecum adduxerant, munimenta exſtruere cœperunt eo in loco, qvem Titus illis aſſignaverat, ac Judæi quidem fabros illos in opere ſuo eò usque non turbârunt, donec arietum trabes inter tigna conſtitutæ ſunt; ſed poſtqvam opus ad finem perductum

(2.) Hæc & ſequentia hujus capitis usque ad illa: per idem tempus Titus cum principibus &c. quæ num. 9. habentur, à Judæo interpolatore interjecta eſſe videntur, cùm nec Joſephus dict. l. 5. c. 30. nec Egeſippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 20. eorum fecerint mentionem, vid. dict. num. 9. hcap. ibique not.

ductum est & nihil aliud superfuit, qvàm ut arietes inter tigna medii suspenderentur iisque murus concuteretur, & dum Romani securi à Judæorum metu degebant atque se invicem læto hoc nuntio exhilarabant, quòd nullus inter Judæos supereſſet vir fortis, nam Judæi diu oppido contrà Romanos non erant egressi, accidit, ut nocte qvadam, priusqvàm illuceſceret, tres illi grassatorum duces, Eleazarus, Johannes & Simeon inter se deliberarent, qvid facto opus esset; Eleazarus itaque sociis suis dixit: in proximo qvidem prælio, quô fortissimi illi qvatuor juvenes tres arietes curules corruperunt, vos contrà Romanos egressi rem præclarè gessistis ac virtute vestra celebritatem nominis adepti estis; ego verô portam urbis vobis custodivi: nunc igitur vos portam urbis mihi custodite atqve concedite, ut cum viris strenuis, qvos ex militibus meis elegero, adversùs Romanos egrediar atqve ita etiam mihi præclaro aliqvo facinore nominis celebritatem acqviram; ad hæc Johannes & Simeon respondêrunt: egredere atqve cum Romanis pugnans præclarum tibi nomen fortitudine tua acqvire, nam Deus Sanctuarii ac Templi, qvod Hierosolymis est, tibi auxilio erit; sed cave, ne nimis acriter pugnam capessas, ne fortè capiaris vel interficiaris atqve ita dedecori nobis sis & ignominiæ; Eleazarus autem respondens illis dixit: Dominus proteget me, quia in justitia, quâ pater meus, Ananias Summus Sacerdos, Deum coluit, spem meam repositam habeo (3.) nec improbitas mea jam mihi erit nocumento, dum Deus eam suo tempore ac loco in me puniet. His dictis Eleazarus centum fortissimos juvenes ex militibus suis elegit eisque ipse præfuit, dein armis instructus noctu, priusqvàm dies illuceſceret, adversùs Romanos egressus est, qvi propè arietes, tignis suspensos, maximas pyras accenderant, ut nocturnum frigus à se propellerent;

(3.) O vana spes ac fiducia, in alterius hominis peccatoris justi ârepositâ!

rent; erant autem ibidem qvinqve millia Romanorum militum, præter fabrorum lignariorum, ferrariorum ac lapicidarum turbam, quæ centum & qvinqvaginta viris constabat: id ipsum verò accidit vigesimo septimo mensis Kislev, (4.) nempe mensis noni, ex qvo Titus Hierosolymam obsederat. Eleazarus itaque Hierosolyma cum centum militibus suis egressus repentino impetu adortus est Romanos, qvi eo in loco juxta rogos, nocturni frigoris arcendi causâ structos, partim stabant, partim sedebant, eosqve Judæi pro lubitu interfecerunt atqve omnes deleverunt adeò, ut ne unus qvidem superstes relinqveretur; multi autem militum Romanorum rogis ibidem accensis consumpti sunt: posteà Judæi arietum trabes combusserunt eorumqve materiam ferream atqve cornua corruperunt nec qvidqvam, qvod arietis speciem referret, reliqverunt; præterea munimentorum & propugnaculorum partes atqve tigna, ut & pondera, annulos, funes, catenas cæteraqve instrumenta partim igne, partim lapidibus perdiderunt eaqve penitus consumpserunt: artifices verò, armorum conficiendorum peritos, qvi ibidem reperiebantur, Judæi ceperunt vivos eosqve in pyras, eò loci structas, conjecerunt & ad unum omnes combusserunt. Titus autem, dum die illuceſcente fumum, ex lignorum hominumqve combustorum deflagratione ortum, procùl conspexit, dumqve cadaverum ustulatorum putridus fœtor castra pervasit, cum omni exercitu suo celeriter accurrit, ut videret, qvid istud rei esset, & qvid hoc sibi vellet; sed Eleazarus, grassatorum dux fortissimus, ejusqve centum milites singuli partem arietum combustorum, qvantam qvisqve ferre poterat, ac capita artificum igne consumptorum secum asportantes abierunt & laudes atque gratiarum actiones

Deo

(4.) Is mensis incipit à novilunio Novembris nostri, sicuti à Buxtorfio aliisque notatum est.

Deo reddiderunt: Romanos verò, poſt ſe relictos, ludibrio, riſu ac ſannis exagitarunt & ad portam urbis Hieroſolymæ, unde egreſſi erant, pervenerunt, ubi Johannes & Simeon illos lætì cum honore exceperunt; ſic & iſti fortitudinis laudem tunc temporis ſunt adepti. Per eosdem dies maxima multitudo, ex omnibus gentibus collecta, Romanis auxilio venit, Hieroſolymam oppugnatura, nempe ex omni ditione poteſtatis Cæſareæ & Imperii Romani, qvod tunc robore ac proſpero rerum ſucceſſu maximè florebat; Cæſar autem erat Veſpaſianus, Titi pater: dum itaqve tanta gentium multitudo ad auxilium, Romanis ferendum, convenerat, Titus ſenioribus populorum omnia, qvæ ſibi in oppugnatione urbis Hieroſolymæ evenerint, narravit, ac Judæorum robur & fortitudinem, quâ contrà Romanos pugnârint, multis extulit verbis & prolixè expoſuit, qvomodo Judæi milites Romanos interfecerint & principes ſuos cœterosqve homines perdiderint atqve ſuum ipſius animum prœliis ſuis excruciârint, ac qvomodo iidem omnia inſtrumenta ſua pernicioſa atq; arma corruperint, qvibus Titi verbis univerſa gentium multitudo in maximam admirationem adducta fuit. Dein Titus ſermonem continuans: etiamnum, inqvit, Judæi viriliter & ſtrenue pugnant; qvæ verò bella nobiſcum geſſerint & quàm fortiter prœlia iniverint, ex millibus ne unum qvidem vobis narrare poſſum. An unqvam vidiſtis, Seniores gentium, qvòd qvatuor viri decem millibus ac qvingentis militibus, qvi omnes viri fortes erant, reſtiterint & quòd tanta multitudo non ſatis virium habuerit, ut qvatuor viros aut vivos caperet aut interficeret? iſti verò nonnullos ex Romanis militibus proſtraverunt, interemerunt & conciderunt non ſecus ac prægrandes cucurbitas, qvæ acutis cultris amputari ſolent; ſic qvatuor illi juvenes Hieroſolymitani nos tractârunt: hæc Titi verba admirationem multitudinis gentium earumqve ſeniorum auxerunt.

Circa

Circa idem tempus Titus præfectis populorum, qvi ſibi ſuppetias tulerant, & ducibus ſuis cœterisqve viris ſtrenuis dixit: conſulite jam in medium, quid ea in re facto nobis opus ſit, ut dedecoris & ignominiæ notam apud omnia totius orbis regna effugiamus; nam qvi procùl habitant populi qvibus Judæorum fortitudo non eſt cognita, huic rei fidem non habebunt, ſi illis fortè ea narrata ſit. Tunc gentium duces Tito reſponderunt: ſi tibi, Domine noſter, placuerit, paululum qvietis concede Romanis, qvi prœliis, quæ cum Judæis ſæpè inierunt, feſſi ac defatigati ſunt; nos verò, qvi integri & recentes hûc advenimus, experiamur, an rem feliciter gerere poſſimus in prœliis adverſûs Judæos; nam quomodo illi tantæ militum multitudini, qvæ penes nos eſt, reſiſtere poterunt? aſt Romani duces dixerunt Tito: ne, qvæſumus, iſtorum petitioni annue, etenim mœrorem mœrori & dolorem dolori noſtro adjicies, ſi etiam iſtæ gentes à Judæis interficiantur, quæ ſanè res nobis maximo erit dedecori: nam ſi nos, qvibus Judæorum ingreſſus & egreſſus ſatis perſpecti ſunt, ac qvibus belli gerendi ratio, qva illi hactenus uſi ſunt, optimè nota eſt, eis adeò non reſiſtere potuimus, ut unus ex illis mille Romanos in fugam verterit, ecqvid iſtæ facient gentes, qvæ Judæos nondum expertæ ſunt? annon perinde erunt atque hyſſopi è pariete pullulantes, ſi cum cedris Libani comparentur? Aſt gentium duces in propoſito ſuo perſiſtentes dixerunt: aſcendamus contrà Judæos & cum illis manus conferamus, ut fortitudinis gloriam nobis acqviramus. Itaque dum apud Titum vehementer inſtiterunt eumqve rogârunt, ille tandem ipſorum petitioni annuit eisqve facultatem dedit, ut ipſi qvoqve contrà Judæos aſcenderent & cum illis certamen inirent; nam Titus ſecum reputaverat, forſitàn Judæi à tanta gentium multitudine, qvæ ſine ullo metu, utpote Judæorum fortitudinis ignara, cum eis manus conferet, ſuperabuntur,

אלף איש עשרת אלפי מקדוני ועשרים
אלף מאנשי ברטניאה זה' אלפים ארמי
ועשרת אלפים מאנשי אפריקאה ועשרת
אלפים גבורי מאנשי ברגונדיאה זה' אלפי
מבני קדר ועשרת אלפים גבורי מגבורי
פרס וכשדים ויתהלכו באשר התהלכו
אין תמי אחד מהם ולבו במישור אש
מאות קבר יתנן הגדול ויחלו להתגוות
מלחמה ביהודי' אש' על הדשמה ולהציב
טולמות עם כלי עץ מגיני עליה' לעלות
בהם על העומדי' ויאמר יתנן שר
הפריצי' לשמעון ואחיו תכויו היטיב
בעיניכם אש' אנא אני ואלעזה בעדלים
דאלה ואראה להם בגבורתי' ויאמר אליו
שמעון שנים מכנו יצאו ואתר יעמוד על
השער כי רבים הם ולא תוכל להם
לברך עם מי מעט ויאמר אלעזר הקצה
הזאת גבוהה ואני אצא עם יתנן ויאמר
להם שמעון צאו לכם עליהם ואלהי
המקדש ורחמיהל יתנם בידכם ולא ישובו
אתכם בעת הזאת לפי היכוי ומעשיכם
ויצאו יתנן והאלעזר עם אלף ותים
מגבורי הפריצים ומן ברמונות הגוים
מטת ערב וחרג ואברן מבקר יום המלחמ'
עד ערב ויהי זה בחמשה לחדש טבת
העשירי לבוא טיטום על ירושלם ומפלגי
מרמונות

nam Romani, Judæos jam experti timidè cum illis ac trepidè pugnârant: qvapropter octoginta millia ex gentium illarum multitudine electa fuerunt, nempe decem millia Macedonum, viginti millia Britannorum, qvinqve millia Syrorum, decem millia Afrorum, decem millia Burgundorum, (5.) qvinqve millia ex gente Kedar ac decem millia (6.) militum Persarum & Chaldæorum, his populis nullus ex Romanis admixtus fuit; qvapropter illi in planitiem, qvæ est juxtà sepulchrum Johannis, summi Pontificis, descenderunt & contrà Judæos, qvi suprà mœnia erant, prælium inire & scalas aliaqve instrumenta lignea, qvibus ipsi protegebantur, admovere cœperunt, ut murum conscenderent; ast Johannes, grassatorum dux, Simeoni atqve Eleazaro, sociis suis, dixit: ego, si vobis visum fuerit, urbe egrediar & adversus incircumcisos istos pugnabo eisqve fortitudinem meam ostendam; sed Simeon ei respondit: duo ex nobis egrediantur; unus autem portam urbis defendat, qvia hostium ingens est multitudo, nec tu solus tàm exigua manu illos superare poteris; ad hæc Eleazarus: approbo, inqvit, consilium istud, ego simùl cum Johanne egrediar. Dein Simeon eis dixit: egredimini contrà hostes nostros; Deus autem, cujus Sanctuarium est ac Templum, illos potestati vestræ tradat nec vos isto tempore juxtà vias & opera vestra judicet! Johannes itaqve & Eleazarus cum mille & qvingentis grassatoribus egressi sunt maximamqve cladem multitudini gentium cædendo ac prosternendo intulerunt atqve à matutino tempore ad serum usqve diei pugnarunt; id

(5.) De Burgundis suprà lib. 1. c. 1. n. 58. dictum est; hoc autem Burgundorum nomen, utpote recentioris ævi, interpolatoris Judæi manum hic arguit; vid. dict. n. 58. ibique not. alius codex habet ברטניאה i. e. Britannorum.

(6.) Hebr. עשרת אלפים, sic in nostro codice; sed pro עשרת videtur legendum עשרים i. e. viginti (millia) ita, ut numerus 20000. cujus hic fit mentio, compleatur, aliàs decem millia huic Summæ decrunt, id. quod ex numeris, hic adductis & simùl computatis, cuivis perspicuum est, vel dictio אלפים hic ita erit punctanda: אלפים id est, duo millia, unde adjecta voce עשרת i. e. decem, numerus decem millium duplicatus resultabit, nempe: viginti millia.

מהמונות הגוי' הדום תמטי השבעה אלף
וחמש מאות איש וילכדו מהם ושים
שלשה אלפים שרים ואת רוב הבריוך
ומדרגותי נפלו ביום ההוא שבעה אנשי
ואת הללהם רביאו הפריצים אל ירושלם
לקהם פן יהללו בהן העולים ויבואו
יתנן ואלעזר אל ירושלם עם גבוריהם
בהלל והודה ליי' ובנשארים המחיים
מהמונות הגוי' הדום שבו אל מחנה טיטום
בבלימה ותרפה ובושת וקלון ויאמר אליהי
טיטום בהראות להוות משפטכם כי לא
האמנתם לרומיים ועתה קנו שם המחים
מכם לחרפה וכת ואתם רבותיהם גבוים
ושפלים הום הוה וידי ממרמה ויקח
הפריצים את שלשת אלפים השרים אשר
לכהם חיים ויגקרו עין אחר מכל אחר
ויד בכל אחי מהם וימלחים אל מחנה
טיטום להיותם לו לקלון ולחרפה' ויהי
בעת הרא ויעץ טיטום עם שרי וגבוריו
וכם בני עמו הרומיים ועם כל הגוים
הנוספי עליהם לאמר מרי ועשה עם
ישראל ועל גבותו כי כל הגבורי נפלו
ממלחמות הפריצי' ויתן כל אחד מעריך
עזה לטיטום לפי שכלו על כבה איש
אשר בזכותו ליען והוי עצרי כלם
בזוה לפני טיטום ולא קבל עצת אחד
מהם

id ipsum accidit die nono mensis Tebheth, (7.) qvi decimus fuit, ex qvo Titus Hierosolymam oppugnare cœperat. Ex istarum gentium multitudine septem & qvinqvaginta millia ac qvingentos milites Judæi prostraverunt & inter hos ter mille viros primarios ceperunt vivos, cœteros in fugam verterunt; ex Judæis autem non nisi septem eo die ceciderunt, (8.) qvorum cadavera grassatores secum Hierosolymam duxerunt, ut illa sepelirent, ne incircumcisi eis illuderent. Johannes itaqve & Eleazarus Hierosolymam cum militibus suis reversi laudes & gratiarum actiones Deo obtulerunt; qvi verò ex illa gentium multitudine incolumes evaserant, ad Titi castra cum dedecore, probro & ignominia redierunt; eos Titus sic allocutus est: meritò vobis hæc clades accidit, qvia Romanis fidem non habuistis, qvamobrem ii, qvi ex vobis ceciderunt, dedecus & ignominiam sibi acqvisiverunt; vos autem superstites hodiè contemptui ac probro estis. Postea Judæi grassatores seqventi die unumqvemq; ex viris illis principibus, qvos vivos ceperant, qvorum tria millia erant, altero oculo ac manu privârunt eosqve ad castra Titi, in ipsius dedecus & ignominiam, remiserunt. Per idem tempus (9.) Titus cum principibus suis ac viris primariis è populo Romano, ut & cum omnium gentium, quæ ibi congregatæ erant, ducibus deliberavit, qvidnam de populo Israëlitico, cujus tàm eximia erat fortitudo, statuendum esset, postqvàm ferè omnes strenui milites Romani in præliis, qvæ cum grassatoribus inierant, occubuerunt:

(7.) Est nomen istud mensis decimi, qui Decembri nostro respondet, sicuti à Buxtorfio & aliis id observatum est.

(8.) Insignis sanè victoria, si quidem res ita, prout hic narratur, gesta est; sed hic quoque vel hyperbolen Judaicam interveniisse vel narrationem à Judæo interpolatore omnino confictam esse idque in gentis suæ laudem ejusque fortitudinis nimiam de prædicationem existimo, alioqui Josephus Græcus hoc loco non intermisisset, victoriæ hujus tàm insignis ac præclaræ mentionem facere, confer. quæ cap. antec. 40. n. 14. 16. & 19. annotata sunt.

(9.) Vid. quæ suprà h. cap. n. 1. notata sunt, confer. etiam Josephus lib. 5. de Bell. Jud. c. 31. & Egesipp. de Excid. Hieros. l. 5. c. 21.

(10) quapropter quilibet ex ducibus illis pro ſapientia ſua Tito conſilium dedit, quid faciendum cenſeret; ſed Titus omnium conſilia repudiavit nec ullius ex illis ſententiam probavit, cuncta ei diſplicuerunt conſilia; ipſe verò animi ſui ſenſa eisdem poſteà expoſuit his verbis: hoc meum eſt conſilium, qvod de populo Iſraëlitico capiendum eſſe ſtatui neqve id unqvam mutabo, nempe obſidendam hanc urbem, non armis oppugnandam cenſeo. (11) quia incolæ ejus victus inopiâ laborant, nec alimenta illis ſuppetunt; forteſſis fames eos conſumet atqve ipſi, ſi nos ab oppugnatione urbis ceſſare viderint, inter ſeſe prælia excitabunt & in ſe id patrabunt, quod nos in illos ſtatuere volumus: Hoc Titi conſilium omni populo ejusqve ducibus placuit; qvapropter urbs arctè obſeſſa atqve omnes illius aditus præcluſi fuerunt, (12.) ne Judæi repentinam eruptionem facere poſſent, milites qvoqve conſtituebantur, qvi dies noctesqve omnes urbis aditus cuſtodirent, ne qvis oppidò egrederetur, ut herbam victus cauſa colligeret, unde fames incolas Hieroſolymæ ejusqve milites valdè afflixit, certè, ſi malo iſto Hieroſolyma non laborâſſet, nunqvàm perruptum ac captum fuiſſet oppidum: nam milites populi Iſraëlitici velociores fuerunt aqvilis & fortiores leonibus; (13.) qvamobrem multi ex incolis urbis Hieroſolymæ fame conſumpti ſunt (14.) multi qvoqve ex Judæis locum ſepeliendi mortuos ſuos quæſiverunt, ſed propter cadaverum multitudinem nullum invenire potuerunt; multa etiam cadavera in vicos & plateas urbis projecta fuerunt, nec quisquam ea ſepelivit, deerant enim veſpillones; multi inſuper Judæi

(10.) Hebr. יפלו, id enim verbum vel aliud, idem ſignificans, quod hic in Hebræo omiſſum, ſupplendum erit.
(11.) Confer. hic Joſephus & Egeſippus loc. alleg. & Joſippi Epitom. p. 242.
(12.) Conſentit Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 21. ubi ſcribit, quòd murus, quo per circuitum omnem incluſa eſt civitas, Romanorum operâ properè ſurrexerit, conſer. etiam Joſippi Epitom. pag. 242.
(13.) Reſpicitur hic ad 2. Samuel. c. 1. v. 23.
(14.) Vid. Joſeph. l. 5. de Bell. Jud. c. 32. & Egeſipp. loc. alleg. ac Joſippi Epitom. p. 243.

dæi cadavera in puteos conjecerunt atque ipſi adhûc vivi ſuper illa ceciderunt ibique interierunt; (15.) non pauci etiam Judæi ſibi ipſis vivi ſepulchra fecerunt & in iis ſeſe condiderunt ibique biduò vel triduò jacuerunt ac tandem animam exhalârunt, nec quisquam erat, qui illos terra contegeret aut fletu proſeqveretur. Sic neminem habuit Hieroſolyma, qvi mortuos ſepeliret eosque deſleret, nam deſierat planctus, defecerant lacrymæ, leſſus & lamenta ceſſaverant propter gravitatem famis: omnes itaqve plateæ urbis Hieroſolymæ undiqve cadaveribus plenæ erant, qvæ nemo colligebat, nemo ſepeliebat, nemo deſlebat, nemo ad eorum conſpectum horrebat ac plura famis hujus mala erant, quàm ut numerari poſſent, ego quoque, dum unum ex mille malis ejus refero, laſſus fio. Titus verò, cùm defunctorum cadavera, quæ Hieroſolymis fame conſumpta erant, conſpexiſſet ac vidiſſet, nonnullos adhûc vivos & ſpirantes in torrentem Cedron (16.) projici non ſecùs ac ſtercora ſuper agrum, valdè conſternatus eſt & Judæorum improbitatem ac peccata perhorreſcens manus ſupinas ad cœlum extendit (17.) & in genua procumbens dixit: Domine, Deus cœli & terræ, in qvem Iſraëlitæ credunt, noli me delicti iſſius reum peragere, neque enim id perpetrare animus mihi fuit, quia pacem Judæis obtuli, ſed illi eam rejecerunt ac ſibi ipſis mali hujus cauſa fuerunt & in ſe peccârunt; quapropter ne mortis Judæorum iſtorum culpam mihi imputes, rogo.

(15.) Idem referunt Joſephus & Egeſippus loc. citat.
(16.) Idem refertur in Joſippi Epitom. p. 243.
(17.) Conſentiunt hic Joſephus, Egeſippus ac Joſippi Epitom. loc. alleg.

CAP.

CAP. XLII.

PEr idem tempus improbi qvidam cives Hierosolymitani Amithæum (1.) Sacerdotem apud Simeonem, unum ex tribus grassatorum ducibus, falsò ac per mendacium detulerunt, dicentes: Ecce Amithæus, Pontifex, qvi te in urbem hanc introduxit, ad Romanorum castra transfugere conatur, jam verò satis nota tibi est eximia prudentia ejus ac præclara sapientia, & qvomodo ille omnes urbis ut & Sanctuarii ac Templi aditus sciat, forsitàn is media nocte Romanos intrà urbem recipiet, eiqve hac in re nonnulli custodes portarum urbis ac murorum defensores opem ferent atque illius consilium seqventur, dum ipsi quoqve ad Romanos transire cupiunt: qvapropter Simeon, grassatorum dux, certos homines misit, qui Amithæum, Sacerdotem, unà cum quatuor filiis ejus, caperent & ad se deducerent; dum verò improbi nonnulli ac sangvinarii viri abierunt, ut Amithæum comprehenderent, unus ex illius filiis aufugit & ad Romanos egressus ad Josephum Sacerdotem venit; (2.) Amithæus autem Pontifex cum tribus filiis captus fuit: is, cùm in Simeonis conspectum perductus esset, illum supplex rogavit, non ut vitam suam servaret, sed ut mortem maturaret, anteqvàm ipse filiorum suorum necem aspiceret; (3.) ast Simeon animo obdurato precibus ejus locum dare noluit, quia Deus Amithæum ideò punire voluit, quòd is Simeonem Hierosolymam introduxisset, quocircà etiam ipse Simeonis protestati traditus, est, qui eum supplicio pro beneficio affecit. Nam sangvinariis qvibusdam atque

(1.) Hebr. אמתי, sic in nostro codice. Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 33. nominat Matthiam, qui Boethi filius ac summus Sacerdos fuit, confer. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hieros. c. 22. & Josippi Epitom. pag. 243. & seq. vid. etiam quæ suprà h. lib. 6. c. 29. n. 27. notata sunt.

(2.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 244.

(3.) Consentiunt hic Josephus, Egesippus ac Josippi Epitome loc. alleg.

dam atque sceleſtis hominibus à Simeone injunctum fuit, ut Amithæum in muro è regione Romanorum constituerent; quo facto Simeon ad illum accessit eumq; sic allocutus est: cur te, Amithæe, jam Romani, ad quos transfugere voluisti, è potestate mea non eripiunt? ad hæc tacuit Amithæus nec ei qvidqvam respondit, dum illum amplius supplex rogare voluit; nempe à Simeone, improbo grassatorum duce, id posteà humiliter petiit, ut sibi filios suos, antequàm moreretur, osculari liceret, sed impius iste Simeon illud concedere noluit; tunc Amithæus lachrymas profundens filios suos lamentabili voce ita allocutus est: ego, qui homicidam istum, (4.) ô filii, in urbem hanc Hierosolymam introduxi, homicida, sicuti ille, reputandus sum, quia omnis mali istius, quod me & vos jam premit, autor sum, nam ex quo illum in urbem introduxi, mortis reus fui dum grassatorem & homicidam intrà sanctam Domini urbem recepi: equidem mecum reputavi, forsitàn Simeon iste urbi huic saluti erit; ast ille maxima perpetravit scelera & crudelitatem ergà populum Israëliticum exercuit eique perniciem & exitium attulit, nempe unus nobis non satis fuit homicida, qui in urbe grassaretur, Johannes, qui improbitate sua Eleazarum, primum grassatorem, superavit; sed ego insuper impium istum Simeonem in urbem hanc maximò malò introduxi, qui se inimicis nostris adjunxit & in nos bellum gessit atque alius nobis homicida evasit, qui ad nos perdendos, vastandos ac penitus delendos omnem operam dedit; attamen ego quidem non ideò improbum istum in urbem hanc introduxi, quòd eum amaverim, sed omnes sacerdotes ac viri, integritate vitæ conspicui, & universus populus me miserunt, ut illum in urbem introduce-

(4.) Hæc Amithæi oratio seu lamentatio satis prolixa à Judæo interpolatore inserta videtur, dum ejus nulla apud Josephum loc. alleg. fit mentio; Egesippus tamen dict. lib. 5. cap. 22. ejus meminit, confer. etiam Josippi Epitomæ pag. 244.

להתותבני לשליח לרביאו לירושלם ועת׳
מה עשה הוא כל העם שהוא הפשי
בבש לי לעברים וך בדם הוא ורעו
הפריצי אלעזר ויחנן בניהם ואנחנו
הביאונו את שמעון איש הדמי׳ הזה ואיש
הבליעל להתחזק בו להרבוע את פריצי
העיר שהוא אתנו והוא הוסיף לפרץ
פרץ על פני פרץ ורעה על רעה ויסף
עוד אמרתי ואמר עתה מה לי לדבר כך
שמעון הרשע ואיש הבליעל אשר הפעל
רשע בכל אשר תפנה ובו הפעל צדק בי
תמאתי אני לאלהי ולעמו ולעיר הזאת
שאני הביאותיך אל העיר הזאת לרעה
ולא לטובה ובגלל זה הרבה היה משפטי
להסקל באבני על אשר הביאותיך אל
העיר הזאת להוותך שוד על עם יי ואתה
איש רמים ובליעל ונאת היה לך שמעון
לוציל אותו ואת בני מדי הרשעים
הפריצים המבקשים רעתנו כי להם
הרעותי לך הטובותי אבל לא יצרה
שליהם לעשות משפט כי משפטי הוא
לעפול בחרב יהך עיל אשר המיכותיך
לבוא אל העיר הזו ואני הפגרותיך על
בבה והנאצתי לאלהי׳ היו שמעון הרשע
לי היה׳ מחשבתי ועצת לבבי לפרוח על
מחנה הרומי׳ הלא יכול הייתי על ככה
חרה במה׳ הייתי גמלט אליה׳ בטרם
הביאותיך פה כי אז לא היית אתה מושל
עלינו אמנם טרם הביאונך אליהם הפך
יותנן הפרין למבשול ולמוקש ל העיר
הזאת ונאמ׳ לכל זקני העיר ויועציה פה
אחר רבה שמעון יהיה לנו לעזרה כי
גרש את צרינו מבינינו ואתה נהפכת
לנו

ducerem isque nobis opem ferret; nihilominus ego pessimæ mortis reus idcircò factus sum, quia legationis istius munus in me suscepi, ut improbum illum in urbem Hierosolymam introducerem; ecquid autem ille non perpetravit? nonne is universum populum liberum in servitutum redegit & tàm ipse, quàm illius socii. Eleazarus & Johannes, grassatorum duces, incolas urbis pro lubitu interfecerunt? Nos verò Simeonem, sceleſtum istum ac sangvinarium virum, intrà urbem hanc ideo recepimus, ut ipsius operà grassatores urbis, qui circà nos erant, subigerentur eorumque audacia reprimeretur, ast ille ruinam ruinæ & malum malo addidit; posteà Amithæus in cœpto pergens sermone: ecquid, ait, de te, Simeon improbe & neqvam, jam dicam? tu, qvi undiqve scelera perpetrâsti, in me quidem nunc justitiam exerces, nam in Deum ejusqve populum atqve in civitatem istam peccavi, dum te in hanc urbem ad ejus perniciem, non in salutem, induxi & propterea commerui, ut lapidibus obruerer, qui te virum improbum & sangvinarium intrà mœnia ista recepi, ut populo Dei præesses; tibi verò, Simeon, incubuit, ut me filiosqve meos ex improborum grassatorum, qvi nobis perniciem machinati sunt, manibus eriperes; nam illos quidem malò, te autem beneficiò affeci; sed Deus noster judicium pervertere haud voluit, ego enim jure meritoque gladiò tuò perire debui, qvi autor tibi fui teque ad id impuli, ut hancce urbem intrares, quocircà in Deum graviter peccavi; si verò, ô improbe Simeon, animus mihi atque consilium fuisser, profugiendi ad Romanorum castra, nonne id facili negotio perficere & jam dudum ad illos transire potuissem, priusqvàm te in oppidum istud introduxi, quia nullum tunc temporis in nos imperium habuisti? antequàm tu urbem hanc intrares, Johannes, grassator, exitium ei & interitum molitus est, qvapropter omnibus senioribus urbis ejusque consiliariis unò ore dixi-

לנו לגר אמרנו אולי יכלה את הרומי׳
מהעיר והנה נוספת עמדם לרוצח בעיר
אמרנו כי הבנין עדרת הפריצים ואהה
נוספה עליהם לפרץ איש רמים אמרנו
כי הציל נקיים מיד אויבי ואתה שפכת
דמי נקיים רבים׳ אמרנו כי אתה חטבית
את המלחמ׳ מהעיר ואתה הוספת
מלחמות בתוך העיר הפריצי אשר היו
אתנו טרם בואך פה היו הורגים את
יהרגתו בספר כי היו נבלטים ובושים
גם יראים מפני העם ואתה הוצאת
וכלית את גדולי העם האת בבוזה ביד
רמה לעיניהם ומי החזיק ידי שיהנו
הרומי׳ ולא אתה אשר כלית את גדולי
העם כי הרומי׳ רבו מעט מזעיר לעיר
ואתה הרבית לדבות והלי׳ בישראל
בקרב ירושלם ושטוח היה מבקש לעשות
עמנו שלום כי המל עליהנו ועל מקדשנו
ועל היכל יי׳ ועל בניהנו ובנותינו ושפיהנו
ונשיהנו ועל עיר אלהינו האת׳ מאס׳ לעשות
שלום ביניהנו וביניה׳ והגרה׳ עלינו
מלחמות ומרבי׳ ושטוח היה מצוה את
עמו ומעיד בהם לבלתי ישלחו יד בויכל
יי׳ כיום הלזה׳ עם יונתן ואתה שלחת
יד בויכל יי׳ והטמאתו והשפוך בקרבו
דמ׳ רבי׳ ושטוח טר מעליהנו ביום הנ יי׳
לבלתי הלזם בנו כי אמר לנו לכו הגו
הגיבם לשלו׳ ואתה הללת הנ יי׳ והכבה
את אש התמיד בהם הנקי וכל הרעות
אשר עשית אתה איש הרמים ואיש
הבליעל עלי הן נהשבות ומשפטי באלו
אני

dixi-

F ffff 2 rur,

(5.) Hebr. אש התמיד, de hoc supra h. lib. 6. c. 37. n. 9. dictum est.

אנו עשיתי בגלל אשר הביאותיך אל
העיר הזאת ועתה נקמה היא מאת יי
עלי ונקמת הדג ואבדן הזהל על שימתי
כי מידך אוד ביתון שאולת על אשר כל
הרעה הזאת אשר נעשתה בעיר הקדי
בידך מידי היתי ואת אשר בחרב אולתני
אספוני אותך ל העיר הזאת והשמך
דם נקי לחוב בתוכה ולא תמלט· ועתה
שמעון איש הדמים כי הדמבני בדמים
תראינה עיני את שריפ' היכל יי ויטוב
בעיני מארי אמנם רוצה ואיש הדמי את
לך להמית את בני לעיני ולא התמהל
על הנערת שיבתי וכי יהן ואאשר לא
אראה את שריפת היכל יי כן לא אראה
את דמי בני לעיני נשפכי אותה אבור
מרי יש בידי לעשות ויי נתנני בידי
עריץ ורשע אשר לא אוכל קום מפלתו
אשר הפילהנני· ואנחנו זקני ירושלם
בעבור זה העבנו את יהוה כי הוה
משחי וקני ולא היה מהדר פני בעלי
שיבה ואם יהי לא היתה נוטעת בנעורי
ובחורי ועתה דגך מאבד וקנים ומכלה
בחורי ואת בתולים תסופות וחברות תל
קמני לא תחמול· ויהיהן בראשך את
זקני העיר היה מקנן קינות ומתאבל
עליהם ומכבדים כמוך גדול בקברים
והקינות היו לו ומיתי· ואתה בתוכך
זקני עם בחורי הנגן בנגינות והומר
בומיחות בגבל וכנור ובתוכך אבות עם
בנים ובני עם אבות תריע בקול שופר
והרועה ברחוב והחוץ· אחרי כן דבר
אמתי

tur, perinde, ac si ipse illa commisissem, qvia te in urbem hanc introduxi. Nunc itaque vindictam istam divinam meritò experior, dum mortis supplicium atque interitus canitiei meæ jam impendet atque tuis ego manibus cum mœrore ad sepulchrum deducor, quoniam omnia illa mala atque scelera, quæ in urbe sancta à te perpetrata sunt, à me provenerunt, qui te nimis imprudenter in hanc urbem introduxi, in qva multum sangvinis innocui crudeli animo effudisti. Enimverò, si tu, Simeon, vir sangvinarie, me priùs interfeceris, quàm oculi mei deflagrationem Templi Domini conspiciant, id valdè gratum mihi erit; sed cur tu, homicida ac vir sangvinarie, filios meos me inspectante interimere cupis nec canitiei meæ atque mœrori parcis? utinam, sicuti Templi Domini exustionem non videbo; ita & filiorum meorum sangvinem in terram effusum non aspiciam! sed quid agam? Dominus enim in tyranni istius improbi manus me tradidit nec à casu & ruinâ, qvâ jam premor, resurgere possum; nos autem seniores urbis Hierosolymæ ideò Johannem aversati sumus, quoniam ille seniores populi perdidit nec cano capiti pepercit, quamvis pueris ac juvenibus manus suas haud injecerit; tu verò & senes perdis & juvenes interimis atque magnates exscindis vilioribusq; non parcis: Johannes seniores urbis à se interfectos lamentatus est eosque deflevit & maximo honore sepelivit eisque cantilenas lugubres cecinit; tu verò, dum senes juvenesque interficis, instrumenta musica pulsas & ad nablium citharamque canis ac dum patres cum filiis filiosque cum patribus trucidas, tubarum buccinarumque clangore interemptis illudis eosq; ludibrio habes. Posteà Amithæus, sacerdos, ad Simeonis, grassatoris, servum, (6.) qvi gladium ad interficiendum Amithæum manibus tenebat & coràm qvo secu-

(6.) Is Ananus fuit, Bamadi filius, inter omnes Simeonis satellites crudelissimus, juxta scribit Josephus lib. 5. de Bell. Jud. cap. 33. confer. & cap. sequ. 43. num. 1.

אמתי הבתן ל עבר שמעון הפרין אפר
היה התרב ביתי לדרוג את אמתי והגרון
לפנין לכרתי את ראשי בגז ויאמר אלוי
אמתי מהר ועשה את מיורת שמעון
אדונין וחך בגרון את הבני לעיני אביה·
ואשמע את קול אכזריות מכוחיך בבני
ואני שולח לך על כל זה כי באשר אשמע
אני את אש' אשמע ואראה את אשר
אראה מזה בבלתי רצוני· כן אהה הממה
והדרוג בלתי העזוך הבה ובלתי רשוך
הדרוג ומי יהן ויטוך שמעון הפרין
והזועות הגדול לנטשני לנשק את בני
ולחבקם בעודני חי ורם ויש· ועתה
אהה העכר יגדל נא חסדך עמדי אשר
אם המיתני אחרי בני ל נא תפרוד את
נבלותי מעל נבלתי למען חבטה נבלתי
את נבלותיה· ואגן עליהם מעוף השמים
כי יאכלו עופות השמי את נבלתי מעל
נבלותיה· ולא יאכלו את נבלות בני כי
ישריחו מדי אוכלם את נבלתי ולא יאבו
לאוכלם ואולי יגחנו לקבורה· ועשית
יכלוך להפיל פי ולשוני ע"ל פני בני
בהפלוך נבלתי על נבלותיה· ואהבתם
ואנשתם ואני מרי אחר אשר לא יהננו
האויב לנשקם והם חיי ואני חי· ואהה
איך העשה בעגין שלא יפריד את נבלתי
שמעון האבור מעל נבלי בני יהוה אמינא
כן בעיניך ואם ירצה שמעון הרוצח
להפריד את פגריהו לא יכל להפריד את
נשמותנו כי אחרי אשר אקבל ממשפט
זה ע"י ידי שמעון האבור בעולמי ורב
דגה אבטח ולא פחד כי תשועת יי
היה

fecuris ad amputanda filiorum capita posita erat, conversus eidem dixit: accede & Simeonis, domini tui, mandatum celeriter exequere filiosque coràm patre fecuri percute, ut crudelem istum ictum, qvò filii mei è medio tolluntur, audiam; tibi verò hæc omnia remitto atqve condono; sicuti enim invitus hæc audio & video, ita tu præter voluntatem tuam percutis atque interficis: utinam Simeon, grassator ille & homicida maximus, tibi permitteret, ut filios meos adhùc superstites vivus osculari & amplecti possem! nunc itaque te servum istud rogo beneficium, ut, si me post filios meos interfeceris, illorum cadavera à meo haud separes, sed permittas, ut corpus meum illorum corpora contegat eaque à volucribus cœli defendat, qvò meum cadaver super illorum cadavera projectum ipsæ priùs absumant nec filiorum meorum corpora dilanient, nam, intereà, dum aves meum comedent corpus, filiorum meorum cadavera putrescent nec volucres cœli eadem ampliùs dilacerare cupient, forsitàn illa sepulturam posteà nanciscentur: tu verò, quando corpus meum super illorum provolves cadavera, id operam da, ut os lingvamque meam super faciem filiorum meorum projicias, qvò illos amplecti & osculari possim etiam mortuus, postquàm inimicus meus mihi vivo vivos illos osculari haud permisit; diligentiam quoqve adhibe, ne Simeon iste crudelis corpus meum à filiorum meorum cadaveribus divellat, hanc quæsò mihi exhibe gratiam. Tandem, etiamsi homicida iste, Simeon, corpora nostra separare voluerit; ipse tamen animas nostras disjungere haud poterit, nam, posteaquàm hanc pœnam Simeoni tyranno in hoc mundo dedero, certò spero nec ullus dubito, quin Deus in altero seculo, in lumine vitæ æternæ, animam meam servaturus sit. Dein filii ejus, cùm hæc audissent verba, acerbissimè fleverunt, ipse quoqve simùl cum illis in maximum fletum erupit; posteà filios suos sic allocutus est: cur lacry-

lacrymas profunditis, filii mei, cur animos veſtros dolore conficitis, jam ſatis ploravimus, ecqvid enim lacrymæ nobis proſunt? præcedite, ô filii mei! vos enim oculorum meorum lumina eſtis, ego ponè ſubibo, qvántum vires ac robur corporis mei permittent; exſpectate me pauliſper, ego citò vos conſeqvar, ſenum quippe animæ celeriùs currunt & aſcendunt ad alterum illud ſeculum, ad lumen vitæ æternæ, quàm juvenum, juvenum quippe animæ, (7.) qvando à corporibus ſuis ſeparantur, terrenâ graviqve materiâ inquinatæ atqve oneratæ ſunt, quoniam illarum finis nondum advenit, ut à corporibus ſuis naturaliter ſejungantur; aſt ſenum animæ leves ſunt admodùm, nam in ſenectute tempus adeſt, quô anima à corpore ſeparatur; quapropter etiamſi vos præceſſeritis, ego tamen volmet aſſeqvar, quia vos celeritate vincam: nunc itaque nihil facere poſſum, quoniam Deus in eas me tradidit manus, unde reſurgere nequeo, nempe in manus tyranni iſtius, qvi canitiei meæ non parcit nec ullâ juventutis & adoleſcentiæ veſtræ miſericordiâ movetur: licèt autem vos juvenili robore polleatis, ego verò juventutis & adoleſcentiæ viribus deſtituar; in me ipſo tamen atque animâ meâ ſpem poſitam habeo, quôd vos aſſeqvar (8.) atque anima mea veſtras complectetur animas & ſimùl omnes in lumine vitæ Dominum, Deum noſtrum, intuebimur: & qvamvis aſpectu veſtro jam ſatiari vosque in hoc mundo ampliùs videre non poſſim; in altero tamen ſeculo exſatiabor, cùm imagines veſtræ expergiſcentur, (9.) quia oculis hiſce meis pulchritudinem animarum veſtrarum coram intuebor, vos etiam viciſſim animæ meæ ſplendorem videbitis; currite jam filii mei,

(7.) Nota hic opinionem Judaicam de ſenum juvenumque animabus à corpore ſolutis, conſer. num. ſeq. §. it. ioſtrà h. lib. 6. c. 44. n. 15.

(8.) Vide quæ paulò antè num. 7. h. cap. annotata ſunt.

(9.) Sic verba Pſalmi 17. verſ. ult. juxtà ſenſum autoris noſtri hic interpretari volui; genuinam explicationem vide apud Commentatores & interpretes Chriſtianos.

mei, & abeuntes hoſpitium nobis quærite idque in longum tempus præparate, utinam ego vos præcedere & habitaculum illud mihi ac vobis invenire & inſtruere poſſim! nam Deus novit, quòd animo lubentiſſimo vos præcedere cupiam ad præparandum hoſpitium; ſed tyrannus iſte id mihi concedere recuſat, ecqvid amplius facere poſſum? Nunc igitur, filii mei, dum viam iſtam ante me ingreſſi fueritis & ad vitæ æternæ hoſpitium veneritis, incolæ ejus locum vobis optimum pro lubitu veſtro aſſignabunt nec vos aſpernabuntur, quia juſti eſtis nec in Deum peccaſtis, quemadmodum ego feci, ſi ego vos antecederem, cœlicolæ illi me propter peccata mea averſarentur, quoniam Simeonem homicidam in ſanctam iſtam Domini urbem introduxi, qui mala innumera ei intulit, cujus flagitia omnia mihi non immeritò imputantur, dum illum intrà oppidum iſtud recepi, in quo ipſe improbitate ſua Sanctuarium Domini contaminavit ac profanavit. Cæterùm caſus iſte, qui mihi ac vobis, nempe patri & filiis, accidit, haudquaquam vos, filii mei, in admirationem trahat, neque enim is novus eſt in hoc mundo, nam & antea idem tempore Sacerdotum Haſmonæorum contigit ſcelere & improbitate Antiochi impii, qui ſeptem juvenes Iſraëlitas coràm eorum matre interemit; illi verò abeuntes locum hoſpitii ſibi ac matri ſuæ in lumine vitæ apud Dominum, Deum noſtrum, præparârunt: ea mulier fuit Hanna (10.) juſta ac pia, quæ ſeptem filios ſuos cum gaudio & lubenti animo præmiſit, quos ipſa quoque poſteà ſecuta eſt, fœmina integritate vitæ conſpicua, cui à Domino ea obtigit miſericordia, ut unumquemque ex filiis ſuis antè mortem ſuam complecteretur & oſcularetur, qui etiam omnes, antequàm morerentur, ſe invicem complexi & oſculati ſunt; ſic cuncti pro populo Domini ejusque fœderi

(10.) Vid. ſuprà apud autorem noſtrum lib. 3. c. 5. n. 2.

re ac lege mortem obierunt, quorum mater id videns coràm illis gavisa est; dein ipsa quoque filios suos secuta ad lumen illud magnum valdè læta abiit, de qua Psaltes dixit: (11.) mater filiorum lætans. Atque illi quidem, crudelitate regis Macedonis, Græci incircumcisi, interempti sunt, cùm priùs ab eo facultatem impetrâssent, ut se invicem ac matrem suam, antequàm vitam finirent, amplecterentur & oscularentur; sed nos crudelitate Simeonis, qui Israëlita vocatur & Abrahami fœdus in carne sua gerit, (12.) interficimur, à quo facultatem impetrare non potuimus colligendi & recreandi animum nostrum, antequàm moriamur, nec permisit, ut antè obitum nos invicem oscularemur; atq; utinam, filii mei, nos simùl cum septem illis fratribus ac matre in eodem habitaculo degere possimus! nam mansionem illorum gloriosam & honoris plenam esse puto, qvia cuncti simùl mater & filii in justitia & pietate mortui sunt ac licèt tantam prærogativam consequi & ad eorum habitaculum pervenire non possimus; iisdem tamen haud inferiores, sed vicini erimus, quia etiam nos in vitæ integritate & innocentia nostra (13.) mortem oppetimus ac pro lege Domini ejusque fœdere ultimum supplicium, qvô nos tyrannus iste impius sine ulla misericordia afficit, sustinemus, quapropter bono, bono, inqvam, animo sitis, filii mei charissimi & exoptatissimi, abeuntes festinate ad hospitium nostrum, ut ab improborum istorum consortio separemur, (14.) ne propter

(11.) Vid. Psalm. 113. vers. ult. confer. etiam suprà dict. lib. 3. c. 6. n. 2.

(12.) Circumcisio hic ab autore nostro intelligitur.

(13.) Ita vertere volui, quod in Hebræo hic legitur: בעונותינו i. e. in iniquitatibus nostris; ubi errorem describentium seu typothetarum subesse & pro בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ legendum puto בַּעֲנוּתֵינוּ i. e. in humilitate sive abjectione nostra, vel, si prior lectio retineatur, dictio illa בעונותינו sensu Judaico intelligenda erit de pœna propter peccata irrogata, quæ tanquam כפר seu expiatio pro peccatis soluta hominem absolvit, sicuti Judæi existimant; simile ferè in Sacra legitur Scriptura ubi dictio חטאת interdum pro sacrificio pro peccato sumitur, vid. Exod. cap. 30. v. 10. Ezech. c. 43. v. 13. Esr. c. 6. v. 17. & alibi, confer. & 2. Corinth. c. 5. v. 21.

(14.) Respicitur hic ad locum illum Numer. c. 16. v. 21.

propter illorum peccata animas nostras eodem exitio involvamus, dum vos hinc abibitis, & Jonathanem, Sauli Israëlitarum regis filium, habebitis obvium, qui de statu nostro vos interrogabit, ei totius rei veritatem narrate; is ipse Jonathan, decorus & amabilis (15.) Deo ac Davidi, Issai filio, qui in montibus Gilboæ coràm patre suo pro Domino ejusque populo interfectus est, si vobis obviam iverit & de populo Dei vos interrogaverit, (16.) eadem ei respondebitis, quæ & ego patri ejus Saulo, si is mihi occurrerit ac me de eadem re interrogaverit, dicam, nempe verba ista: notum tibi sit, Saule, qui primus fuisti rex Israëlis & Judæ, quòd populus ille, coràm quo aqua maris rubri ætate Mosis, prout benè nosti, divisa est, in quo etiam submersi sunt illi, qui gentem Israëliticam persecuti sunt, & propter eam tanquàm lapis in profundum descenderunt, (17.) is, inquam, populus, cui nubes cibum, nempe manna cœleste, desuper stillárunt, cui rupes terræ, quæ sub cœlo est, aquam ad potum emiserunt, ut gens ista ali & sustentari posset, cujus pastores fideles, Moses & Aaron, nubibus cœli unà cum populo illo tecti fuerunt, ne ab inimicis suis conspici possent, (18.) cui (19.) Sol ipse in Gibeon stetit tempore Josuæ, ut is sine ullo hostium metu ac timore salvus & intrepidus transiret, ecce is ipse populus hodiè involutus est turbine improborum & sceleratorum grassatorum, quorum tres duces illis auxilium ferunt, nam Eleazarus cum grassatoribus Hierosolymitanis per insidias homines è medio tollit, & Johannes Galilæus cum latronibus Judæis ac Galilæis justos & pios perdit eosque clàm interficit; Sime-

(15.) Innuitur hic locus, qui 2. Samuel. cap. 1. v. 23. habetur.

(16.) En egregii flosculi Rhetorici & Prosopopœiæ à Judæo interpolatore hic adducta!

(17.) Respicitur hic ad Exod. c. 15. v. 5.

(18.) Nempe, ne ab hostibus suis lædi & malo affici possent.

(19.) Nimirùm populo Israëlitico, de quo vid. Jos. c. 10. v. 13. & seqq.

דגלילי עם פרזי גלל ויאוש ישורון
ויאריבו צדיקי והסידי השמרון עם עבדי
אדום שוחו עבדינו וישחתו וכוחתו רעת
ירושלם וכן האמרון לצדיקי שוחבו
לפניכי ולפני ויכוחו מות מחיים על עם
י' ועל מקדשו לבלתי ויחוסכו לחרפות
בשומאות דגוי האוביי לי' ולעמו" גם
בת האמרון לצדיקי שמחו ביומי מחיותו
בן יוחנן כהן גדול החשמונאי על שלא
רצו להלחם בשב' דעו כי שמעו' איש
בבליעל הדמי ויוחנן הפרוצה והחוצה
שעיר ויפרוץ לא רצ להם כי בשב'עשו
מלחמות בירושלם להלחם איש באחיו
אבל בשבת הרגו לכהני י' בתוך הוכלו
על מובח קדשו' ואבני שמוע ישמע
הרברי הללה יכניהו יאות מאד על כי
משל שמעון בקנב י' ונרמשה ירושלם
עיר הקרי למענו ובעבורו נשוף ויהיכל
ולא עשה כן יכניהו אבל המגר נפשו
למות בלהי תת מקדש י' לחרוס ושוב
מעשה יכניהו ממעשה צדקיהו שבגלל
יכניהו נפלטו היכל י' ועיר הקדש משבי
בורכה וירבון כי יכניהו קבל עליו ללכת
בישבי ובגולה הוא בחיתו למען אשר לא
ישלחו הכשדי יי בירושלם' וצדקיהו
החזיק באולתו וימר שבועתו ויאמץ לבו
נבת חרון אף י' ולא אבה להבניע לפניו
עוד שכחת הכל' י' בגלילי וילך בשבי
וישובו הבשדי לבנו לעינו ואת עיניו
עוור

Simeon autem cum militibus Idumæis, qvi quondam servi nostri fuerunt, omnia vastat & delet atqve illorum improbitas Hierosolymis valdè crevit: ista dicentis justis illis, qui antè me & vos corporeis soluti vinculis ad alteram migrarunt vitam, qui mortem vitæ prætulerunt propter populum Domini ejusque Sanctuarium, ne dedecore afficerentur neve impuritate gentium illarum, quæ & Deo & populo ejus inimicæ fuerunt, contaminarentur. Prætereà hæc sanctis illis, qui Mattathiæ, Johannis, summi Sacerdotis filii, Hasmonæi ætate mortem ideò oppetierunt, ne die Sabbathi pugnarent, dicite: notum vobis sit, quòd Simeoni, improbo & sangvinario viro, atque Johanni homicidæ, ut & Eleazaro grassatori non satis fuerit, durante Sabbatho Hierosolymis arma capere & mutua cæde sævire; sed etiam quòd die Sabbathi Sacerdotes Domini in Templo ejus & super Sanctum illius altare interfecerint: hæc dicta dum audiet Jechonias, valdè ingemiscet, quòd Simeon iste in populum Domini imperium exerceat & quòd propter illum Hierosolyma, urbs sancta, vastetur ac Templum incendatur, quia Jechonias tale facinus non perpetravit; sed vitam suam mortis periculo objecit, ne Templum Domini destrueretur. (20.) qua in re melius fecit, quàm Sedecias, (21.) nam propter Jechoniam Templum Domini & urbs sancta destructionem & servitutem ignominiosam effugit, dum ille unà cum domo sua captivitatem & exilium amplecti maluit, quàm ut Chaldæi urbem Hierosolymam devastarent; ast Sedecias in improbitate sua perseveravit & spreta jurisjurandi (22.) religione animum suum contrà Domini iram atque furorem obfirmavit nec animi sui superbiam coràm illo deponere voluit, donec Templum Domini propter illum destructum atque ipse

(20.) Vid. 2. Reg. c. 24. v. 12. & infra b. l. 6 c. 48. n. 13. ibique not.
(21.) Vid. 2. Reg. cap. 25. ubi factum ejus fusius narretur.
(22.) Quod juramentum ille Chaldæorum regi præstiterat, vid. 2. Reg. dict. c. 24. v. 20.

קורו והוליכהו בגולה והגדל צרת צדקיהו
נצר יכניהו ועתה בני אני אשיר הבחן
אביכם אחשוב כי רעתי ומרורי קשה
מצר צדקיהו ומצרת יכניהו כי צדקיהו
אחרי מורת בנוי היה ימי בתרפה ובשת
ואני הולך יתר עמכי ולזרי יהוה לכבי
ולבבכם והלך בשורי אשר ויהשב עליי
צדקיהו ויכלכלהו ויכבדהו אחרי אשר
שיתו בניו ועוורו את עיניו ולא טוב היה
למות גם הוא עכו בניו יחד ולא לחיי
אחריהו אך לרעתו רחם עליו ולא המיתו
כי או השיבהו נפשו מעצבו ימותי

ipse in captivitatem abductus fuit, ubi Chaldæi liberos ejus coràm illo trucidârunt eumque oculis privârunt (23.) & in exilium abduxerunt, unde major Sedeciæ, quàm Jechoniæ miseria fuit. Nunc itaqve, filii mei, ego Amithæus, sacerdos & pater vester, minorem existimo meam, quàm Sedeciæ & Jechoniæ, calamitatem: nam Sedecias post filiorum suorum mortem diu opprobrio & ignominiæ expositus vixit; ego verò unà cum vobis abeo, quæ res & mihi & vobis solatio est: dum verò Chaldæorum rex misericordià ductus Sedeciæ (24.) alimenta constituit eumque honoravit, posteaquàm ipse liberos ejus interfecerat atque illum oculis privaverat, nonne ei satius fuisset, unà cum filiis suis mori, quàm post illorum interitum vivere? quocircà ista Babyloniæ regis misericordia majorem regi Judæ calamitatem attulit, qvàm mors ipsa, nam si illum interfecisset, anima ejus à mœrore & molestia fuisset liberata.

CAP. XLIII.

א יז כן אמר אמיתי הכהן לעבר המכה
א יר הוא מפ לשמעון האכור הי מכה
מ יר נא והבני בעוד הנעימי בני לעיני
טרם ימותו ואחיי כן מהר והכה גם את
בני עוד הכות הכמות ואולי נמותה יחד
א בעתנו כי טוב לנו למות מראות את
עיר י' ומקדשו כמו בית מגבת והמתנה
נשחט מקרבה' ויצעק עוד אמיתי הכהן
אל

POsteà Amithæus Sacerdos servo percussori, (1.) qui Simeonis tyranni carnifex fuit, dixit: propera, percussor, & me, dum exoptatissimos filios meos adhùc viventes conspicio, gladiò feri, posteà filios quoque meos celeriter percute & interfice, fortè nos quatuor simùl moriemur, nam præstat mori, quàm urbem Domini ejusque Templum videre tanquàm macellum, (2.) in quo hominum multitudo mactetur. Dein Amithæus Sacerdos ad Deum clamans: Domine fortissime, inquit,

Ggggg 2

(23.) Vid. 2. Reg. c. 25. v. 7. ubi factî istius habetur narratio.
(24.) Imò non de Sedecia, sed de Jechonia sive Joachino, rege Judæ, dicitur, quòd Evilmerodach, Babyloniæ rex, eum honoraverit eique annonam constituerit omnibus diebus vitæ suæ, vid. 2. Reg. c. 25. v. 28. & seqq.
(1.) Vid. quæ de servo isto cap. antec. 41. num. 6. dicta sunt.
(2.) Seu: lanienam, in Hebr. hic habetur מטבח, taberna macellatoria sive carnaria, Gall. boucherie.

אל מי ואמר אנא מי הנשגב השוכן
במרום שפוט נא לשמעון כמעשרו אתה
האל הגדול הגבור והנורא אל נא תמית
שמעון הפרין והרעות בקרב עם מרעיך
כי אבוי בדד ונבזל יהיה מותו במורת
המרעי ונחפז ונבזל המתרומ למען לא
יהוה על רשאיו לפנין וישוב אליך עוד
מהו ותקבלהו מ דיוך לקבל שובם כי
הוא כלתי נאות לתשובה והוא תנוא
אשר בתנואו אבר טובה הרבה מבירת
קדשך ותפארתך ואבידו והשמוד והשחות
והבזיד צדיקיך ועבדיך לבן למען יראו
משפטיך הנאצין בו והבשלהו וילכד בבף
איביו ובבף מבקשי נפשו הוא ואשתו
ובניו ובנותיו ובכל בני משפחתו ואנשי
אהביו עמו ואל תתן לנפשו גזל עם
עם מי ולא יהיה לו חלק לא עם צדיקיך
ומסידיך בהיכל מקדשך כי לא יאות לו
זה ולא עם הרשעי השבי אלין ותשוא
עמם כי תנוא והתשיא והבר בריח שמעני
והיא בחתה מניך על הכמי ישרל בכל
דור ודור ועל פי כרגי עמך תוכלין
שמענוה ואת הברות אומרת אשר הנוא
לי ושרתיא את ישרל לא יראה יה
ולא

inquit, qui in excelsis habitas, judica, quæsò, Simeonem istum secundùm opera sua; rogo te, Deus maxime, potentissime atque tremende, ne permittas, ut Simeon iste grassator & homicida in pòpulo pascui tui moriatur, sed solus ac separatus malo leto pereat & mors repentina trepidum opprimat, (3.) ne peccata sua coràm te confiteatur neve ad te antè vitæ suæ finem convertatur & à te recipiatur, (4.) quia pœnitentes in gratiam recipis; iste verò scelestus non est dignus, ut pœnitentiam agat, quippe qui peccatis suis multa bona ex sancta & gloriosa domo tua exterminavit sanctosque tuos ac servos perdidit, trucidavit & exscidit: quocircà ut homines justum tuum judicium in improbo isto videant, fac, ut ipse & uxor ejus ac liberi, ut & tota illius familia atque amici simùl in hostium manus deveniant & ab eis, qui illorum interitum quærunt, capiantur nec improbi istius hominis animæ sortem inter populum Domini tribue, nec cum justis ac piis ullam in sancto tuo Templo habeat partem, quia ille beneficio isto se indignum fecit, nec is peccatoribus, ad te conversis, & qvibus delicta condonâsti, annumeretur, quoniam impius iste non solùm ipse peccavit, sed & alios ad peccandum induxit: jam verò olim decretum, (5.) quod ex ore tuo ad sapientes populi Israëlitici emanavit, quod omni ætate invaluit & quod Sacerdotes, qui in Templo tuo sacra peragunt, narrásse audivimus, cujus tale est effatum: (6.) quicun-

(3.) Similis ferè imprecatio habetur Psalm. 69. vers. 27. & 28.

(4.) Alia & meliora nos docuit Servator noster, Christus, nempe, ut etiam pro inimicis & persecutoribus nostris oremus, Matth. c. 5. v. 44. & alio, quàm hic Amithæus, animo fuit Stephanus, qui pro lapidantibus se fe oravit: κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, vid Actor. c. 7. v. 60. confer. infrà n. 7. h. cap.

(5.) Ita hic dictionem ברית, quæ aliàs fœdus seu pactum notat, vertere volui, idem enim ac נזרה hic significare puto.

(6.) In Talmud. lib. Sanhedrin fol. 107. b. ita legitur: כל החוטא ומחטיא אין מספיקין בידו לעשרת תשובה i. e. quisquis peccat & complures ad peccandum inducit, ei non conceditur facultas pœnitentiam agendi, prout hic locus à D. Wagenseilio in Disputat. R. Jechielis cum Nicolao pag. 19. & in Confutat. libri Toldos Jeschu, pag. 16. adductus reperitur, confer. Id. D. Wagenseil. in Sota cap. 9. Excerpt. Gemaræ 7. pag. 1041. & 1043. num. 8. it. Puke Avot. cap. 5.

ולא ילך לעולם באר ן הרחים כי רשעתו
הוא למבשלה לנפשו ולא יתן ל לבו
לשוב אל י י מהו ובעונו והשאי
ימות ולא יוהה ליי על רשעו ועל זדונו
ועל חטאי ושמעון האבור הזה בטעך
עמך נודע כי חטא והחטיא את ישראל
עד להשחית לבן יהוה משפטו מלפניך
כי יראה את אשתו ואת בניו ואת ביתו
בידי שונאיהי ואחרי כן ימות מיתי משוני
גם יומ במיתי אבותיי יפגעו בו ויצהוזהו
ועודנו חי ובחי הרשהתו יראו עיניו גלות
ביתו ובניו ובני משפחתו ואנשי אהבתו
הולכי לשבי ולגזל ויכיו את משפטו
מאתך ולא יצדק דינך עליו ולא יחמכו
פעלך על נפשו והיה לאה ולקללה לכל
ראיו וידע שמעון כי גדלי טוב מגדולי
אשי אני נאמתי עם בני אליך ולא נראה
וארבן בירת מקדשך והוא יאות בנבר
בראבן נפשו לבדו והבחת הבות נפשו
ולא יהיה לה חלק באור הזה והשוקה
להשארות הבשמות ויהי אחרי דברים
האלה ויאמר עוד אמתי הבדן ל העבר
אשר לשמעון הבכה והצה במצותו לכל
אשר יצוהו להמיתו אמנא חן בעיניך כי
תרוגב את בני בשלח מדר נדי והבני
בו בעוד נול דמי בנו על בירל השלח
הזה ובטרם יזרבו ממנו למען יתעוב
דמי בדמי בני והיה זה לי לבמתי הרומה
ולנפשתי מנחה והבני נא נגח הרומי
כי רם יגקמו נקמת דמי ונקמת דמי בני
מאת שמעון האבור ויהו לי לקרני אשר
שמעון

quicunque in Deum non solùm ipse peccat, sed etiam Israëlitas ad peccandum inducit, is Deum non videbit nec in altero seculo æternæ vitæ particeps erit, quia improbitas ejus exitium adfert animæ nec ejusmodi homo sceleratus in animum suum inducit, ut ad Deum antè mortem suam se se convertat; sed in peccato & iniquitate sua æternùm perit nec delicta atque superbiam & scelera sua Domino confitetur: jam verò cuilibet ex populo tuo notum est, quòd Simeon iste tyrannus & ipse peccaverit & Israëlitas ad pessima & pernicioßissima peccata induxerit; quamobrem à te condemnetur, ut uxorem & liberos atque familiam suam ab hostibus in captivitatem abduci videat, & ipse postmodum miserabili ac crudeli mortis genere pereat & vivus in frusta dissecetur, dumque ita dilaceretur, ipse oculis suis domum, liberos, cognatos & amicos suos in captivitatem atque exilium abstrahi cernat & supplicium suum à te quidem provenire agnoscat; non tamen fateatur, justum esse in se se judicium tuum, nec te rectè sibi pœnam irrogásse; (7.) omnes autem, qui illum conspiciunt, execrentur eum ac detestentur: sic improbus iste Simeon experiatur, quòd sors mea ipsius sorte multo melior sit, dum ego quidem unà cum filiis meis ad te, Domine, migrabo nec destructionem Sanctuarii tui nos simùl videbimus; ille verò tanquam flagitiosus cum mœrore animi solus ac lugens vitam finiet atque anima ejus exscindetur nec cum cœteris animabus, quæ superstites erunt, luminis vitæ & salutis particeps erit. Posteà Amithæus Sacerdos servo illi, qui omnes, quos Simeon jubebat, percutere & interficere solebat, dixit: illud quæsò beneficium mihi exhibe, ut statim atque filios meos gladiò interemeris, me quoque eodem ferrò, dum id recenti filiorum meorum sangvine adhùc stillat, interficias, ut sangvis meus cum

(7.) Idque ideo ei imprecatur Amithæus, ne ille resipiscat & pœnitentiam agat; sed an diræ illæ imprecationes verò Israëlitæ conveniant, vid. supra h. cap. n. 4. idque not.

שמעון ויתע יהוה לדם עלי במעמדו
כי הייתי לדם לאוהב ומי יתנני בתחלה
והייתי לאויב לשמעון איש הבלתי ואיש
הדמי כאשר היתי אויב לזמיום ולהם
היתי אוהב באשר היתי אוהב לו ומי
יתן תלתשתי מבראשונה בשמעון האכזר
כולתמי ברומים והייתי משבית ומשמיד
אכזריות שמעון הפרץ והרוצח מעם
יי׳ ויהי אדוני דברו את הדברי האלה
אשר בתתנהו לפני אל שדי ברוך שמו
כדברי האלה אתה אלהי השמים האל
הגדול הגבור והנורא והנשגב שוכן מרום
המרום סגית נא את עיני משפטיך ואנה
ושפוט ביני ובין שמעון הפרץ והרוצח
אשר גדלה רעתו בעמך בדרכו את חסידי
עם נהלתך וחפצי ליראיך את שמך
וישפוך את דמיהם בתוכך קדשך
והפארתך והוכיחהו בתובתי רעה ונאצה
במעשיו ומרי פיהו וגל האוף למען הריבות
צדיקיך כי משפטיך משפטי אמת המה׳
ויהי בגלותו אמתי דברון לדבר את כל
הדברי האלה ויצו שמעון האכזר שר
הפוציי לארבע אכזרי מפריציו ויפקד
ג׳ מהם בשלשת בני אמתי ואחיהם למניו
והפרץ הרביעי באמתי דברון אבותי
ויהי גם הוא עם בניו ויתערבו המ
רבנים עם דם אביהו ויהי ויהרו לנחל
אדר וירץ עבד שמעון הפרץ אשר הוא
היה לו למשק ולכלי משחית ויקח את
גבלת אמתי דברון וישליכנה על גבלת
בניו באשר בקש מאיהו וכאשר התנהן
לו

filiorum meorum sangvine misceatur atque istud plagæ meæ sanatio & animæ meæ quies sit. Præterea rogo te, ut me Romanis inspectantibus percutias, nam illi mei filiorumque meorum sangvinis vindictam de Simeone tyranno capient ac testes mihi erunt, quòd Simeon iste sceleratus suppliciò de me sumpto eisdem monstraverit, me illorum fuisse amicum, utinam ab initio Simeoni, viro isti sceleratoac sangvinario, ita inimicus fuissem, sicuti Romanis extiti hostis! utinam perinde amicus fuissem Romanis, atque improbum istum amore complexus sum! utinam statim ab initio contrà crudelem hunc Simeonem eo, quò contrà Romanos, modò pugnâssem & Simeonis grassatoris istius ac homicidæ crudelitatem & audaciam repressissem eumque è populo Domini exterminâssem! Posteà Amithæus, cùm hæc dixisset, Deum omnipotentem, cujus nomen sit benedictum, suppliciter rogavit hunc in modum: ô Deus cœlorum, Deus maximeac fortissime, terribilis ac potens, qui sublimis in excelsis habitas, aperi quæsò oculos justitiæ tuæ ac vide & judica inter me & Simeonem grassatorem & homicidam, qui in populo tuo maxima perpetravit mala, dum gentis illius, quam possides, pios ac nomen tuum timentes interfecit eorumque sangvinem in sancto atque glorioso Templo tuo ideò effudit, quia scelera ejus & flagitia graviter reprehenderunt, propera nec differ judicium tuum propter sanctos tuos, qui interfecti sunt, nam judicia tua recta & justa sunt. Dum hæc omnia Amithæus Sacerdos locutus est, Simeon tyrannus & grassatorum dux qvatuor grassatores crudeles advocavit, quorum tres totidem Amithæi filios, ipso (8) inspectante, interfecerunt; quartus autem grassator Amithæum Sacerdotem, illorum patrem, gladiò interemit; (9) sic ipse unà cum filiis suis mortuus est atque filiorum sangvis,

(8.) Nempe: Amithæo, filiorum istorum patre. (9.) Vid. Josi[illegible]i E[illegible]it sme pag. 245.

לו בן דנו וזו והיו גבלה אמתי ונבלות
שלשת בניו מושלכות על התישמי ויצו
שמעון האכזר ויורגו את תנורו הכרן
הגדול אשי הרי ממשפחת הכרנים
והקיים והנעימי אשר בירושלם וישליכו
את גבלתו על גבלות אמתו ובניו הרבה
ובעת הריא נהרג ארסטיום הכומר לחכמי
ישראל וגם הוא היה מבני הכהני אשר
בירושלם׳ ויצו שמעון וירגמהו במקום
מעמד אמתי הכרן הגדול ויספה גם
הוא או בדמות שמעון האכזר הבלתי
חומל ולבו כאבן בקסיו ויסית עוד שמעון
הרוצח עשר צדיקי מבני משפחתו על
אשר צעקו על מות הכומר ארסטיום אשר
היה ראש להם׳ ויהי ברכות שמעון
הפרץ את הצדיקים השלה ויעכרו אביוני
עשירי שוים מגדולי ירושלם ומשובי
שועיה׳ ויראו איך הכה שמעון הרוצח
את הצדיקים האלה ונבהלו ונתפו
והאוהם רעדה וחל בולהה ואמרי איש
אל רעהו עד מתי יוצה האל ברעת
שמעון הפרץ הרוצח הזה ויראה את
אשר הוא עושה לעם יי׳ במקום הזה
במקום הקדש ויחמה ולא ידושב רמ
הצדיקים והחסידי מעמי ועקים בקהלם
ממנו׳ וישמע הדבר הזה למקצה הפרזיי
ויוגר לשמעון האכזר ויצו לעבדיו ויתפשהו
ויסיתהו

sangvis, cum paterno commixtus, unum effecit rivum: dein Simeonis grassatoris servus, qui ejusdem carnifex & instrumentum pernicioſum fuit, accurrit atque Amithæi sacerdotis cadaver super filiorum suorum cadavera projecit, sicuti illum Amithæus, dum vixit, rogaverat; posteà Amithæi & trium filiorum ejus cadavera interfecta suprà murum projecta fuerunt. Ejusdem Simeonis tyranni jussu etiam Ananias, (10.) Sacerdos, qui ex præclarorum atque præstantium sacerdotum genere Hierosolymis ortus erat, interfectus fuit ejusque cadaver super Amithæi ejusque filiorum cadavera provolutum jacuit. Per idem tempus Aristhæus (11.) scriba sapientum populi Israëlitici interemptus est, qui etiam nobili genere (12.) Hierosolymitano prognatus erat; is eodem in loco, quo Amithæus Summus Sacerdos steterat, Simeonis mandato interfectus est, ac furore crudelissimi istius tyranni, (qui nullius misericordiâ ducebatur, cujus cor lapidem æquabat duritie,) sublatus est: idem homicida decem (13.) viros probos ex illius (14.) genere & familia interfici jussit, quia Aristhæi scribæ, qui inter illos præcipuus erat, mortem defleverant. Cùm itaq; Simeon grassator viros illos probos omnes interemisset & homines qvidam nobiles ac divites ex magnatibus Hierosolymitanis atq; viris, præclaro genere ortis, prætereuntes vidissent, quomodo homines illi, justitiâ ac probitate conspicui, à Simeone homicida interfecti essent, illi subito pavore consternati sunt eosque tremor ac dolor, tanquam fœminam ex partu laborantem, invasit atque inter se dixerunt: quousque tolerabit Deus improbitatem Simeo-

(10.) Fuit is Ananias Masbali filius, de quo vid. Joseph. l. 5. de Bell. Jud. c. 33. & Egesippus l. 5. de Excid. Hierof. c. 22. ac Josippi Epitome dict. pag. 145.
(11.) Confer. hic Josephus, Egesippus & Josippi Epitome, loc. alleg.
(12.) Josephus dict. l. 5. c. 33. scribit, quòd Aristhæus iste ex Ammaunte genus duxerit.
(13.) Quindecim viros primarios ex populo Judaico interemptos fuisse scribit Josephus dict. l. 5. c. 33. cui etiam Egesippus l. 5. de Excid. Hierosol. cap. 22. & Josippi Epitom. pag. 245. consentiunt.
(14.) Nempe Aristhæi, de quo hic sermo est.

וימיתו גם הפה בני הרוא וידעו השרי
על כבה ארבעי ושנים כלם חכמים
וכלם נבוני וכלם שרים וכלם מיקרי
המשפחות הקרות אשר בירושלם׃
ואחרי אלה קבצו אתר עשר אנשים
מגדולי ירושלם וישעיה וראו את רעת
שמעון ראבור אשר הרג ארבעים ושני
איש הצדיקי על לא חטם בכפיהם
וישאו עיניה׳ אל מרום השמים ויאמרו
אי אלהי ישראל עד מתי הארץ אסף
לעוכרי רעונך ויגר הדבר לשמעון ויצו
והפשם ויכם הוא בידו לפי חרב׃ וירא
אלעזר בן ענני הכהן הפרץ כי רבות
משרת הפרשים יותן ושמעון חמוד
בתוך העיר הקדושה וכי שמעון
ראבור השמיר וכלה את התשרי׳ ותצדיק
מן העיר ואין עוד תקוה והפוש את
יושבי המצודה אשר בירושלם עם אנשיו
וילך אליה וישב ברי לשמה׃ וירא
יהודה שר האלף אשר בעיר ירושלם
שומר המגדל את אשר עשה שמעון
הפרץ לצדיקי העיר ועל על ראש התומה
ויצעק אל הרומי לבא אליו אלי יעלה
את יתר הפלטה הנשארי בירושלם מרעת
שמעון ויותן׃ וימלט יהודה אליהם עם
אלף

Simeonis, graſſatoris iſtius & homicidæ? (15.) usq; quò ſcelera in populo Domini & in ſancto hoc loco ab ipſo perpetrata videbit ac tacebit, nec ſanguinem juſtorum & piorum in populo ſuo requiret eorumque vindictam de improbo iſto ſumet? Hæc verba cùm à nonnullis graſſatoribus excepta & ad Simeonem tyrannum delata eſſent, iidem viri nobiles ab illius ſervis eodem die etiam comprehenſi & ipſius mandatò occiſi ſunt: ſic duo & quadraginta morte occubuerunt, qui omnes ſapientiâ, prudentiâ, nobilitate ac præclaro genere conſpicui erant Hieroſolymis. Poſteà undecim viri (16.) ex primoribus & nobilibus Hieroſolymitanis prætergreſſi ſunt; hi, dum Simeonis tyranni crudelitatem & ſævitiam, quâ duo & quadraginta viri, juſtitiâ atque integritate vitæ inſignes, interfecti erant, conſpexerunt, ſublatis in cœlum oculis dixerunt: quousque Domine, Deus Iſraëlis, iram tuam differs in puniendis illis, qui voluntatem tuam transgrediuntur? Quæ res cùm etiam ad Simeonem delata eſſet, ipſe eosdem quoque comprehendi juſſit atque illos manu ſua gladiò interfecit. Poſteà Eleazarus, Ananiæ Pontificis filius, graſſatorum dux, dum vidit, improbitatem graſſatorum, Johannis & Simeonis, ſociorum ſuorum in urbe Sancta indies creſcere & à Simeone, homine crudeliſſimo, pios atque juſtos viros ex urbe deleri nec ullam amplius ſpem ſupereſſe, ipſe mœnia arcis, (17.) quæ Hieroſolymis erat, cum militibus ſuis occupavit eamq; ingreſ-

(15) Idem refertur in Joſippi Epitome. pag. 246.
(16.) Idem narrat Egeſippus dict. l. 5. c. 22. circà fin. vid. etiam Joſippi Epitom. pag. 245. & ſeq.
(17.) Hebr. המצודה, ſic in noſtro codice; poſſet hic intelligi arx Sionis, quam πάνυ ἄκρον nominat Joſephus lib. 5. de Bell. Jud. cap. 15. alleg. Joh. Lightfoot. in Chorograph. Matthæo præmiſſa cap. 22. ſed verius puto, arcem Maſſadam hic innui; quæ tamen non Hieroſolymis, ſed ſatis procul ab illa urbe ſita erat: nam & Joſephus l. 6. de Bell. Jud. c. 30. & Egeſippus lib. 5. de Excid. Hieroſ. c. 52. referunt, Eleazarum cum aſſeclis ſuis ſeſe Maſſadam contuliſſe, ſretum loci munimine, ac Maſſada Hebræis מצורה dicitur. de qua vid. ſuprà l. 5. c. 9. num. 3. quamvis eadem arx infrà h. lib. 6. c. 56. n. 22. & nunn. 24. מצירה nominetur, in Joſippi Epitome pag. 246. ſcribitur, quòd Eleazarus à facie Simeonis fugerit אל בצורה i. e. in Bozra, uti Munſterus ibi tranſtulit; ſed erratum eſſe & pro בצורה ibidem מצורה legendum puto, conſer. infrà dict. c. 56. n. 22. ibique not.

אלף אנשים אשר אתו ולא האמינו
לרומי׳ אל דברי יהודה שר האלף כי
חשבו אשר בעמתה רבר לרם בכה ולא
ירעו כי בתום לבבו ובאמונה צעק אליהי
ולא באו הרומי׳ לעזרת יהודה ולעזרת
אנשיו ולא פנו אליהם׃ ויצו שמעון
ראבור וירדפו את יהודה שר האלף ואת
אנשיו השלף וישלחו את פגריהם עם
פגרי אחיה׳ הצדיקים אל מחוץ לחומת
נבת הרומי׳ ויקרא שמעון הפרץ ראבור
אל שרי הרומים ויאמר אלהם רבת
היהודי אשר בקשו לצאת אלכם קחו
לכם את פגריהם וידעו לכם לעיניכם
ועזרו להם אם תוכלו להחיותם או עזרו
לנשארים בעיר מהם אם תוכלו למלטם
מידיני׃

ingreſſus cuſtodiæ cauſa inſedit. Judas autem Chiliarcha, (18.) qui in urbe Hieroſolyma turrim quandam cuſtodiebat, cùm vidiſſet, quàm crudeliter Simeon graſſator viros probos, qui in urbe erant, tractáſſet, ad ſumma aſcendit mœnia, & Romanos, ut ad ſe venirent, rogavit, ſi fortè hac ratione nonnulli, qui in urbe Hieroſolyma adhùc ſuperſtites erant, ſervari & à Simeonis ac Johannis improbitate & crudelitate liberari poſſent: quocircà Judas cum mille militibus, (19.) qui cum eo erant, ad Romanos profugere voluit; (20.) aſt illi verbis ejus fidem non habuerunt, quia putárunt, hæc ab illo per fraudem dici, nec crediderunt, ſincerò animò ac bona fide Romanos ab illo vocatos eſſe; quamobrem neque Judæ neque militibus ejus auxilium tulerunt nec ullam eorundem rationem habuerunt. Simeon autem tyrannus re cognita præcepit, ut Judas Chiliarcha unà cum mille militibus ſuis interficeretur; quò factò eorum cadavera cum cœteris piorum hominum interemptorum corporibus extrà murum è regione Romanorum projecta fuerunt; (21.) dein Simeon, graſſator ille crudelis, Romanorum duces inclamans: en, inquit, Judæos, qui ad vos transfugere conati ſunt, accipite illorum cadavera, ut vobis ſint teſtes eisque opem ferte, ſi illa ad viram revocare poſſitis, vel cœteros, qui adhuc ex illis in urbe ſuperſtites ſunt, adjuvate, ſi quidem eos ex poteſtate noſtra cripere poſſitis.

(18.) Hebr. שר האלף, Latinis dicitur tribunus militum; ſed Græcam dictionem hic retinere malui, ut Hebræum melius exprimerem, confer. Joſeph. l. 5. de Bell. Jud. c. 34. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 22. in fin.
(19.) Joſephus dict. lib. 5. c. 34. ſcribit, Judam iſtum decem ex fideliſſimis ſuis convocâſſe eisq; crudelitate graſſatorum propoſita ſuaſiſſe, ut ad Romanos tranſfugerent.
(20.) Ita verbum נסה, quod hic habetur, ad propoſitum ſeu conatum potius, quàm ad effectum referre & interpretari volui, quod etiam ſequentia evincunt.
(21.) Confer. hic Joſeph. lib. 5 de Bell. Jud. c. 34. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 22. in fin.

CAP. XLIV.

PEr idem tempus Gorion, ſacerdos, pater Joſephi, ſacerdotis, qui iſtum librum Iſraelitis ſcripſit, ut illis teſtimonio ac monimento eſſet, catenis vinctus (1.) & compedibus ferreis conſtrictus in turri quadam Hieroſolymitana detinebatur; erat autem ille tunc temporis valdè ſenex, centum & tres habens annos, * atque adeò arctè cuſtodiebatur, ut nemo ad turrim illam accedere aut inde exire poſſet. Eodem tempore Joſephus, illius filius, ad mœnia procùl è regione turris iſtius, in qua tunc pater ejus, Gorion ſacerdos, vinctus detinebatur, venit & paulò propiùs ad murum acceſſit, ut comperiret, an pater ejus adhùc ſalvus eſſet & quid cum illo ageretur: poſteà Joſephus ulteriùs progreſſus propè murum turris iſtius venit atque oculis ſuis turrim illam, in qua pater ejus captivus erat, perluſtravit, ſi qua fortè ratione per feneſtras vel per ea turris loca, è quibus ſagittæ emittuntur, patris ſui faciem conſpicere eumque ſolari ac blandè compellare atque illum certiorem facere poſſet, ſe adhùc vivere; ſed, dum ipſe propiùs accedebat & ſublatis oculis turrim illam circumſpiciebat, Judæi graſſatores lapides manuales (2.) in eum conjecerunt, è quibus ingens qvidam in illius caput provolutus eſt, (3.) cujus ictu ipſe è curru ſuo in terram cecidit; graſſatores autem, cùm Joſephum è curru cadentem conſpexiſſent, celeriter à mœnibus ad illum deſcendere voluerunt: ſed Titus re cognitâ militibus ſuis præcepit, ut quantò poſſent ſtudiò properantes Joſephum eriperent, priusquàm graſſatores illum

(1.) Vid. Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 33. in fin. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 23. ac Joſippi Epitom. pag. 246.

* Confer. ſuprà h. lib. 6. c. 38. ſign. *

(2.) Sic אבני ירים i. e. lapides, qui manibus tolluntur ac projiciuntur, hic vertere volui.

(3.) Confer. hic Joſeph. de Bell. Jud lib. 5. c. 35. & Egeſipp lib. 5. de Excid. Hieroſ. c. 23. ac Joſippi Epitom. pag. 246.

illum caperent. Romani itaque Titi juſſum exequentes ad Joſephum venerunt eumque erexerunt & confirmârunt atque leniter deductum ſcutis ſuis deſuper & circumcircà à jactu ſagittarum atque lapidum, quos Judæi graſſatores è mœnibus in ipſum projiciebant, defenderunt: ſic Romani Joſephum ſervârunt & à mortis periculo liberârunt. Graſſatores autem, dum ad Joſephum, qui ceciderat, capiendum properabant, maximum clamorem ſuſtulerunt: Joſephi autem mater tunc temporis quinque & octoginta compleverat annos (4.) & in Simeonis tyranni domo, quæ turri vicina erat, captiva ſedebat, ſed vinculis ſoluta, quoniam domo egredi non poterat; hæc cùm clamorem & ſimul cum eo Joſephi nomen audiſſet, ſciſcitata eſt, quid clamor iſte & nominis Joſephi mentio ſibi vellet? poſtquàm ei renunciatum fuit, quòd propter ipſius filium, Joſephum, graſſatores tantum ſuſtuliſſent clamorem, illos enim egreſſos eſſe, ut ipſum caperent, quoniam lapide ictus è curru ſuo cecidiſſet, tunc mater Joſephi, Gorionis filii, curſu ſeſe proripuit è domo, in qua captiva detinebatur & tanquam puella quatuordecim annorum ad mœnia ſcandit atque ambabus manibus capiti ſuo admotis velamentum detraxit; (capilli autem, qui ad cingulum usque propendebant, nivem æquabant albedine,) & in lacrymas, lamenta (5.) atque acerbiſſimum fletum prorumpens coràm omnibus adſtantibus & audientibus hæc protulit verba: (6.) eone calamitatis pervenit expectatio mea? hæccine extitit ſpes mea, ut morti filii mei, Joſephi, qui lux oculorum meorum fuit, ſuperſtes eſſem? occidit mihi lumen illud amabile nec digna ſum habita, ut eum aſpicerem atque ſepulturæ traderem; nonne ſperavi & exſpectavi, fo-

(4.) Confer. ſuprà h. lib. 6. cap. 384 ſign. * ac Joſeph. lib. 5. de Bell. Jud. c. 35. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. c. 23.

(5.) Idem refert Joſephus dict. lib. 5. de Bell. Jud. cap. 35. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. l. 5. c. 23.

(6.) Confer. hic Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 5. c. 23.

re, ut ille me sepeliret & in senectute mea me sustentaret? in omnibus enim afflictionibus & calamitatibus meis, dum familiares & cognatos meos à grassatoribus istis occisos ac perditos vidi, mecum cogitavi, hic filius meus solatio mihi erit? nunc autem quid agam? nemo enim ex omnibus filiis meis, quos peperi, ullum mihi adfert solatium, quia inimici & hostes Dei tàm grassatores qvàm gentes octodecim filios meos perdiderunt, ecquid igitur aliud jam mihi supereſt, quàm ut mortem expetam, nam vitæ prorsùs tædet? quomodo ullum admittere possum solatium, dum filium meum interfectum esse percipio, nec tamen illum sepulturæ tradere possum? utinam hoc ipso momentò mortem obire mihi liceat! non enim ullô vivendi desiderió ampliùs teneor, postquàm filius meus, Josephus, mortuus est, utinam simùl cum illo mori atque eundem hac ipsa veste, quâ induta sum, velare possim eo modo, quô duo homines eodem velamento contegi solent! utinam simùl cum ipso eo in loco, quô ille nunc jacet, dormire mihi liceat! dein Josephi mater ulteriùs progressa suprà mœnia ad turrim (7.) usque venit & supinas ad cœlum manus protendens maximo & acerbissimo planctu dolorem atque luctum suum testata est, subinde clamans atque hæc ingeminans verba: mi fili, Josephe, fili, fili! qui primus uterô meô egressus es, ubinam es? loquere quæsô mecum atque animum meum mœstissimum solare. Hæc cùm grassatores audissent, qui suprà mœnia stabant, ludibrio eam ac deridiculo habuerunt: Romani autem, qui infrà erant extrà urbis mœnia, cùm illius clamorem audissent & à Josepho didicissent, quòd anus illa ipsius esset mater, ad vocem ejus illacrymárunt (8.) & propter mœstitiam animi ejus maximum ceperunt dolorem; Judæi quoque,

ורגזתם אותו וחלא אני הנקחתיו משני שדי אלה וחלא אני גדלתיו וביחתיו ומפורסיהו הזתם איביו יי בלחים אותו עם שאר צדיקי יי ועתה למה יי התזותי ולא המיחתני ישפוט יי ביני ובינכם אשר ורגזתי על לא ומם אית בני ויאמרו הפריצי אליה והלא ביוך הוא להסיל את נפשך עזה מעל החומי ולמות ורשיון נתון לך ממנו למה לא תעשי כן והרומיים יקבלוך ויקברוך בכבוד כי אנחנו יודעי אשר את אם יוסף הבחן מיודעם וארובם ותעגם ותאמרי אליהו העי איבי יי ואיך אעשה אני אית הרעה הגדולה הזאת כי אסגר בעצמי ואסבב את מותי בידי ואנוס את נפשתי לצאי מגויתי בטרם יבקשנה ארנויה והלא ידוע הוא לכל בקלי דעת אשר הנפשה היא היותר חכמה מכל הנפשות וכי ואנוסה בעלה להוציאה בבלתי הסכמת רמכעים על כן הנפשה הדוא נשמות ונאברת ואין לה יתרון ושאירית ואיך אעשה אני בעצמי וה דמעשה ונעשתי חבר בחקרה הקלם ופגויי ולכל ומן ועת לכל חפץ תחת השמים: וכי תאמרו מת יתרון יהי לי כי הרגנוני אתם כי גם ברוציכם תאכם נשמתי לשאת ולא יסבימו דמכעים אשר לעיתי על כבה אפתם שוא ושקר וכזב דברתם כי יתרון רב יש בין שני הסבעים ואם שגיתי כאחר רעי כי אתם הרגתוני אני לא אבחל ולא אוסיף עוד דבר

quoque, qui Hierosolymis erant, exceptis grassatoribus, ad matris Josephi clamorem & ejulatum valdè fleverunt; lacrymas autem, quantum poterant, occultabant, ne milites Simeonis tyranni illud animadverterent. Dein Josephi mater grassatoribus, qui unà cum illa suprà mœnia erant, dixit: cur etiam me non interficitis? annon ego Josephum, filium meum, peperi, qvem vos occidistis? annon ego illum binis hisce uberibus meis lactavi? nonne illum educavi, alui & sustentavi! vos autem, ô hostes Dei! illum unà cum cœteris hominibus, justitiâ & pietate in Deum conspicuis, interemistis, cur itaque me nunc vivere sinitis nec ad mortem rapitis? judicet Dominus inter me ac vos, qui filium meum innocentem interfecistis! ad hæc grassatores ei respondérunt: nonne integrum tibi est, temet præcipitem dare è muro atque ita mortem oppetere? facultas hujus rei tibi à nobis data est, cur id non perpetras? certè Romani te recipient & cum honore sepelient, nos enim probè scimus, te Josephi sacerdotis, Romanorum fautoris & amici, matrem esse; illa verò eisdem respondens: quomodo, inquit, ô hostes Dei! maximum istud malum committam, ut mihi ipsi manus adferam ac mortis meæ causa sim animamque meam è corpore meo per vim expellam, priusquàm Dominus ejus (9.) illam expetat? nonne cunctis ratione præditis notum est, quòd anima humana omnibus aliis animabus sapientiâ præstet? si ergò homo illam eò adigat, ut reluctante naturâ ipsa ex corpore egrediatur, procul dubio anima illa peribit, nec ulla ei spes salutis supererit; quomodo igitur ego facinus istud in me ipsa perpetrem? anima certè mea mundi istius eventa ac casus probè novit & quòd omnia tempus habeant quodque universa sub cœlo suis spatiis transeant; (10.) si verò

(7.) De qua suprà dictum fuit, in quo maritus ejus, Gorion, captivus detinebatur.

8.) Febant Romani, insultabant sui, apud socios crudelitas, apud hostes misericordia, inquit Egesippus lib. 5. de Excid. Hierosol. cap. 23. in fin.

(9.) Nempe: Deus, qui vitæ mortisque dominus est.

(10.) Sic cum autore Vulgatæ versionis Latinæ hic interpretari voluit locum, qui Ecclesiast. cap. 3. vers. 1. habetur, vid. ibid. præ aliis R. Salomon.

דבר ואאמין את שכלי לדמות לי את
מקום מלוני ולשער דרך הנסיעה לנשמתי
ולהתעסק בעסק הפרד מגויתי ומעזוב
או את דגדגת גופי ויגיעתה ולא אמנע
הטבעי אשר לי דבר מלהסכי על דמות
ואקבץ ואבלול את רעיוני האת מזמותי
כלם לדבקה ביי אלהיהו כי אעין בעין
הדעה את סדר הנמצאים והסדה נשמתי
מגויתי עת אגיע בעין העולם העליו
ושם יעמוד שכלי ושם יגוה והייתי עם
יי תמיד והיה בנעמו עם יהר נשמותי
הנדיקי איש איש על מקומו ואם אני
אפגע בעצמי הנדי דמיוני איכה אפגע
בעצמי לדמות את עצמי יכמיל שבלי
מדיעוני ויבהלו מעיוני ונבעי גויתי לא
הסביטל כלם על ככה ארחי אשר שכלי
לא התעסק במלאכי הפרד נשמתי מגויתי
אכל עודני מחזיק בהנדגת גופי ולא
יסבי למעשה הדמיון הנשר לי ומנע
הטבעי אשר לי מהסכים על ההפרדה
לנשמתי ואמרת ונשמתי עודנה בגויתי
והיה מבוהלת על מעשה שכלי אשר
הגיעה הסערה הגדולה מסערי המות
בשלי ולוה היה הק כל עם ובני מכל
הגרים אשר לא יקבת כל המוגעים
בעצמם ויסיתו את נפשם בידם כי אין
שאירת לנשמתם ואין להם עוד חלק

בתוניית

interrogaveritis: quænam utilitas ad me perventura sit, si non ego, sed vos me interfeceritis, quoniam etiam, dum vos me occidetis, anima mea ex corpore egredi cogetur, naturâ ad id non consentiente; ego verò respondeo, vos falsò istud dicere atque mentiri, quia multum sanè discriminis est inter utramque mortem, (11.) etiamsi ambæ æquè acerbæ sint ac malæ: nam, si vos me interfeceritis, ego nequaquâm propterea timore perterrita contremiscam, (12.) sed rationem mentemque meam obfirmabo, ut locum mansionis cœlestis mihi proponam atque viam, per quam anima mea migratura est, mecum reputem maximòque studiò in id intenta sim, quo animæ meæ separationem à corpore considerem; tunc corporis mei consvetudinem deseram & ab actionibus istius vitæ requiescam nec naturam meam ulla ratione prohibebo, quò minùs in mortem consentiat atque omnes animi mei sensus & cogitationes colligam ac contraham, ut Domino, Deo nostro, penitùs adhæream: nam, dum ordinem rerum naturalium mente mea contemplabor, anima mea à corpore soluta discedet eo tempore, quo in consideratione mundi superioris (13) occupata ero, ibi mens (14.) mea defixa stabit ibique acquiescet & ego semper cum Deo ero atque illius pulcritudinem & decus cum cæteris justorum animabus, quarum unaquæque suo in loco erit, contemplabor; ast, dum me ipsam interficere volo, ecce propositum illud meum, quomodo nempe manum mihi adferam mortemque conscisçam, mentem meam à consideratione ac contemplatione sua distrahet,

(11.) Sive: inter utrumque mortis genus, nempe inter naturale ac violentum, quod quis manibus suis sibi accersit.

(12.) Quæ hic à Judæo Judaicè adducuntur rationes & argumenta. Philosophis atque Theologis examinanda relinquo: solidiora sanè & firmiora contrà ἀυτεξεσιαν jam suprà h. lib. 6. c. 20. n. 4. adducta sunt argumenta; videntur autem rationes illæ, quæ hic adducuntur, à Judæo interpolatore allatæ esse, cum nec Josephus Græcus nec Egesippus ullam hoc loco earum faciant mentionem.

(13.) Id est, in alterius seculi seu vitæ cœlestis contemplatione.

(14.) Sive: intellectus seu ratio, nam Hebræum שכל hæc significat.

בתחיית דמתים כי הקבודה אשר יקברו
בה האנשי לפגר המתים אשר ימותו
להם· ואם הראשון הוא למען לא יעודני
הגבלות דהן אבל לקרובים אשר לזרע
ישתפו הדעודני את כל אשר ימות ביניהם
והוא/נבחר במשפחתו גם למען ישמחו
במקום יכבידו את המתאבלי עליהי לקנין
ולבבות ול יעודו פתאום וזה חק בכל
עם וזלת עמי מעמים· גם למען הסר
באשת רגבלות הדהן מלהשחית את האויר
הנשאף להיים וימותו דהיים בו מאד
פועל דתוק אשר יגיע בין הדיים בטבע
וזה חק גולל לכל הקמים אשר הוה כל
השמי הנה עם זה יש אות אותר לקבודה
כאלו עפר הנקבר דהוא יהן ארדי ימים
לקבל דות דיים במלאכי ההודה הידועה
לאלהי הדהודות לכל בשר והשוב עוד
הוה היים בו כי יעבר ויקדן ונבחל
לחומר גדין על ידי עושי המלאכה אשר
המה עושים כה על פי יי· וכי לא יתן
איש לקבודה והיתה נבלהו לעוף השמי
ולבהמית הארץ ולא ישוב עבר הגויות
על הארץ כשהוה והדות השוב של האלהי
אשר נהנות הגדי או לא יהבן לתומר
הגדול

het, unde cogitationes ejus turbabuntur nec omnes corporis mei vires naturales in propositum istud consentient, dum mens mea in consideranda animæ meæ separatione à corpore non est occupata, sed adhûc corporis sui consuetudine detinetur nec actui contemplationis, quæ mihi utilis est, affixa erit, atque ita natura mea distrahetur, ne illa in separationem animæ meæ consentiat. sic mortem obibo & anima mea adhûc in corpore remanebit (15.) ac mens mea propter facinus istud turbata erit, dum maximus mortis instantis metus illam invadet eamque turbinis instar commovebit: propterea etiam apud cunctas gentes & populos consvetudine receptum est, ne illi omnes, qui sibi ipsis violentas manus attulerunt mortemq; sibi conscíverunt, sepulturæ tradantur, (16.) quia animabus eorum nulla jam superest spes salutis, nec partem habebunt in mortuorum resurrectione; nam sepulcra, quibus defuncti conduntur, iis solùm tribui solent, qui naturali morte (17.) vitam finiunt, & propter hanc causam, ne scilicet demortuorum cadavera dolore & luctu cognatos ac propinquos superstites afficiant (18.) Judæi eorum omnium, qui apud illos defuncti sunt, corpora igne comburunt, imprimis si is, qui apud suos magno in honore fuit, mortem obierit; hoc ipsum quoque ideò faciunt, (19.) ut locus evitetur, cujus aspectu defunctorum memoria ac desiderium excitari possit apud eos, qui demortuos lugent, ne subitò ad planctus & lamen-

(15.) Atqui mors nihil aliud est, quàm animæ separatio à corpore, quomodo igitur anima ejus, qui mortem obit, adhûc in corpore remanebit, prout hic dicitur? nisi illud fortè de animæ, à corpore solutæ, affectionibus & inclinationibus corporeis intelligere velis, quibus anima gravetur, ne ad cœlestia scandere possit quæ Ethnicorum quorundam & Judæorum fuit opinio, vid. quæ suprà h. lib. 6. cap. 42. num. 7. notata sunt.

(16.) Vid. suprà h. l. 6. c. 20. n. 17. ubi hac de re plura.

(17.) Ita hic verba illa: אשר ימותו להם vertere volui, ac mors naturalis hic opponitur voluntariæ, qua quis sibi ipsi violentas manus adfert, Judæi recentiores mortem naturalem vocant מיתה מבעירת, cui opponitur מיתה מקירת, vid. R. Abarban. in Præfat. libri Jud. fol. mihi 40. b.

(18.) Hic prima ratio adducitur, cur Judæi defunctorum corpora combusserint.

(19.) Altera hic adfertur ratio, ob quam Judæi aliæque gentes defunctorum cadavera combusserint.

הגויה הזאת דרך האסיפה והרכבה לקבל
קבלת הרוחות אבל לא אחרי המוחות
המתי יפחדו עליהן אחרים שהיו ומתמידים
מחל זה רבים והמעוררים והמחזיקים
הרוכנה לקבלת הרוחות לא יספרו מהם
בכל זמן וזה סוד יי ליריאיו ואחוז קרת
הפוציים לא הדעוה ולא תכינוהו כי
כבהמות אתם נחשבו ואשר יגלה פתרונו
למם הלא הוא הנותא בנפשו ובשמוע
הפוציים קול ארת רבויה לעגו עליה
ויכנאו את טעם רבויה המשובץ לנשמות
הזכמי בשובץ שמוערת ארת פני אור
הרוחי להחול ולזלק ותחת עוד לבמות
עד בבו לטולה כל מוצה ומוי ורבים
מהוחדי החסידים הנוחים בירושלם
בכו לקללה כי שמעו ארת רבויה וכי
נתנו אל למם אחרי וכמת ויסף
הכהן בן גוריון הבוזן הזה שמע ארת
קול רבוי אמו ברבוה על הפוציי בקול
גדול ויגא למעדה לארץ מוץ למועת
גגדה

lamenta commoveantur; atque mos iste apud omnes gentes, paucis admodum exceptis, invaluit. Præter illam hæc quoque causa est, (20.) nempe, ut fœtor cadaverum removeatur, ne aër, quem vivi hauriunt, corrumpatur eoque homines absumantur propter halitum noxium, qui vivorum naturam inficeret; (21.) hæc itaque consuetudo apud omnes in universum populos, qui sub cœlo sunt, servatur. Alia insuper ratio est, cur defunctorum cadavera terrâ contegantur, (22.) nimirum ut indicetur, quòd homo, qui per sepulturam in pulverem redactus est, posteà recipiet spiritum vitæ in mortuorum resurrectione, quæ Deo, cujus in manu sunt omnes omnium creaturarum animæ, nota est, tunc spiritus vitæ ad pulverem illum redibit, quia is (23.) denuò colligetur, compingetur ac subigetur instar luti, quod illorum, quos Deus operi huic perficiendo destinaverit, manibus fingetur ac formabitur: si verò defunctus non sepeliatur, sed cadaver ejus volucribus cœli & bestiis terræ dilacerandum projiciatur nec corporis ejus pulvis in terram, unde erat, revertatur; spiritus tamen ad Deum, qui illum dedit, redibit: (24.) ac licèt pulvis & lutum corporis illius minùs aptum videatur, ut ad vitam recipiendam congregetur ac colligatur; istud tamen certò fietpost varias mutationes & longa temporum spatia, quamvis multi sint, qui fidem illam de resurrectione mortuorum ac vita denuò recipienda non admittant, sed eam procul removeant, quorum tanta ubique est multitudo, ut ea numerari non possit; sed istud Dei arcanum (25.) apud illos est, qui eum

(20.) Tertia ratio, cur defunctorum corpora comburi vel terræ mandari soleant.
(21.) Ita locum hunc satis difficilem, si quidem corruptus non est, interpretari volui.
(22.) Quarta ratio, cur defunctorum cadavera comburantur vel terræ mandentur.
(23.) Nempe: pulvis ille seu cinis defunctorum corporum.
(24.) Respicitur hic ad Ecclesiast. c. 12. v. 7. ubi vide sis Commentatores.
(25.) Hebr. וחד סוד יי, ita hic in nostro codice; respicitur autem ad Psalm. 25. v. 14. ubi autor veteris Vulgatæ locum hunc ita vertit: firmamentum est Dominus timentibus eum, idque juxtà Lxx. interpretes; quamvis etiam verbio, juxta

נגדה ויהי בשמעו את קולה ויגא עוד
על הרעמה ויתאמץ ויתאזר ויקרב עוד על
הרעמה וגבורי הרומיים סובבי עליו
במגניה ומסתוירים אותו לבטחו מן
יפגעו בו אבן או חץ מעל הרעמה
ויען יוסף ויאמר לאמו על תראי אמי כי
נמלטתי מידי הפריצים ולא ניצלתי מ
בידיהם אבל מי יתן ומתי ידום הזעף
בטרם יראה שופת ויבל יי ואברון עמי
כי הנפשי אשר בקרבנו הלא הן נתוים ת
באמתי אשר במשמר וכאשר תצאנה
מגויתנו בהסכמת טבעינו וחצון שבלבו ע
מקום מלין דנשמה הנשארת להפשי תוא
ואוי הצאנון מאפלה לאורה ומאיומה
באור הרוים את יי אלהינו והוקעים
הרעים אשר דוד מיעצי לך אמי הקדושה
לפגוע בעצתך ולהמית את נפשך בידך
כי היו אומרי לך אשר הרשון נתן לך
להמית ארת נפשך מעל הזעמה לארץ
למות שמעתי דבריהם ושמעתי השובתך
אליהם וידעתי בטרם שמעי כי ואת תהיה
השובתך וחלילה לאם יוסף ולאשת
גוריון

um timent; vos autem grassatorum turba, illud ignoratis nec intelligitis, quia brutis similes estis &, quisquis secretum istud vobis revelaverit & explicaverit, is in seipsum injurius erit & peccabit. Ast grassatores, dum hæc ejus verba audiverunt, multo majori ludibrio eam habuerunt & dictorum, ab illa prolatorum, sensum, qui sapientum animos lætitiâ coràm facie luminis vitæ impiet, in risum & jocum verterunt: illa verò in fletus & lamenta iterùm erupit adeò, ut universa Romanorum castra, quæ ex adverso posita erant, ad lacrymas commoverentur; multi quoque Judæi probi, qui Hierosolymis erant, ad lamentabilem vocem ejus, cum verba ab illa prolata audivissent eaque prudenter secum considerâssent, fleverunt. Josephus autem Sacerdos, Gorionis filius, cùm matris suæ verba, quæ illa magna ac clara voce ad grassatores protulerat, audisset, (quia ipse extrà Romanorum castra infrà mœnia è regione matris suæ stabat) denuò ad murum, ubi mater ejus adhùc lamentabatur, obfirmato animo spretoque periculo accessit; (26.) Romani verò milites scutis suis illum circumderunt ac protexerunt, ne Judæi sagittas vel lapides è mœnibus in eum jacerent. Josephus igitur matrem suam compellans: ne metuas, inquit, mater mea, nam grassatorum manus evasi, nec me Deus eorum potestati tradidit; sed utinam hodiè mihi mori liceat. (27.) priusquàm incendium Templi Domini & populi mei exitium conspiciam! certè animæ nostræ corporibus inclusæ tanquàm in carcere detinentur; si verò è corporibus nostris, natura & ratione nostra consentiente, egressæ fuerint ad locum cœlestis habita-

juxtà illum sensum, qui hic habetur, non sit rejicienda, quia dictio סוד utramque, & firmamentum & arcanum notat, hoc posteriori sensu etiam sumpsit & exposuit R. Dav. Kimchi in notis ad dict. Psalm. 25. v. 14.

(26.) Vid. Joseph. l. 5. de Bell. Jud. c. 35. & 36. atque Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierosol. c. 24.
(27.) Cui dulce fuerat antè patriam mori & pro patria, dum salutaria suadet, procumbere, verbà sunt Egesippi dict. l. 5. c. 24.

גדיין מלכת בעשת רשעי ולכן אמי סבלי
את עול רפריטי כאשר תוכלי סבול
וחבנעי להם ואל תלחמי עם מקרי ומזמן
אט לא תוכלי למשלם ותמה יאבוד
ואנחנו נעמוד׳

bitaculi, tunc verâ fruentur libertate & è tenebris ad lucem evadentes in lumine vitæ coràm Domino, Deo noſtro, ſplendebunt; hominum autem iſtorum improborum, qui tibi, mater ſancta, conſilium dederunt, ut tibi violentas manus adferres ac te ipſam interficeres, (quia dixerunt, in arbitrio tuo poſitum eſſe, ut temet ipſam è muro in terram dares præcipitem & vitam finires) horum, inquam, improborum hominum verba tuamque ad illa reſponſionem audivi; probè autem noveram, antequàm illam perciperem, quòd iſta ſis reſponſura: ſed abſit quàm longiſſimè à matre Joſephi eademque Gorionis uxore, ut ambulet in conſilio impiorum, (28.) proinde, quantum poteris, mater mea, graſſatorum iſtorum jugum tolera ac temet illis ſubjice nec fato (29.) & temporum viciſſitudini, quam mutare non potes, repugna; illi interibunt, nos autem permanebimus.

CAP. XLV.

בים הדוא יצאו אנשי עם נשים
ובניהם ושפם מירושלם כי גברו עליו
אנשי משמר רפריטי אשר במעד העיר
ויפתחו את השער ויצאו מרעיד ויבואו
אל מחנה הרומיי כי לא יכלו לסבול עוד
הרעב עם רעת הפריצים׳ והמה היו
בעלי אמונה ומעלה בירושלם ויכירם
יוסף הכהן וכי יצאו מירושלם ויעמדו על
דם נפשם תמל עליהי שלום ושרוי
מאד מאד את כי העיד עליהי יוסף אשר
הם

EOdem die viri nonnulli unà cum uxoribus, liberis ac familiâ ſua Hieroſolymis egreſſi ſunt, nam repulſis graſſatorum cuſtodibus, qui portas urbis tuebantur, oppidò exierunt & apertis portis ad Romanorum caſtra venerunt, (1.) quia famem ſimùl & graſſatorum improbitatem amplius ferre non poterant; ii omnes viri erant apud Hieroſolymitanos fide ac dignitate conſpicui, quos Joſephus Sacerdos probè noverat, &, quoniam maximo cum vitæ ſuæ diſcrimine Hieroſolymis egreſſi erant, Titus unà cum principibus ſuis eos ſingulari clementia excepit: nam Joſephus affirmaverat, illos ex magnatibus & nobilibus Hieroſolymitanis eſſe, quapro-

(28.) Reſpicitur hic ad Pſalm. 1. verſ. 1. ubi vide præ aliis R. Dav. Kimchi not.

(29.) Ita hic dictionem מקרי potius vertere volui, quàm caſum ſeu fortunam, vid. ſupra h. lib. 6. c. 20. n. 13.

(1.) Vid. Joſeph. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 24. ac Joſippi Epitom. p. 247.

והכ מגדולי ירושלם ומפוריהי והקבלם
בעטים ושרוי וינהלם ויתנו להם מזיה
ומזון ומאכל ומשתה ורבי מהם לא
יכלו לפתוח פיהם לאכול כי נחשך
לחיהי מרוב ימי רעבם וכבחת על קרבם
והלחם היו מהם והלחים הקטנים
בראיהם את הלחם היו נופלין עליו
ונעשבין אותו בשיניהי ולא יכלו לשותנו
בם ויגעו ומתו והלחם בפיהי ויהא
נהשום כי רמה מהם באכלם את הלחם
אשר מרוב ימים לא אכלו לחם ותחמל
עליהי ויצר לו על כבוד מאד מאד ויאמר
נהשום אל יוסף מה אעשה לעמך אשר
רמה מהם באכלם את הלחם ואת
המזון׳ ויענהו ויאמר יוסף בן גוריון אליו
לאמר אדני בה ראיתי אשר באשר יצוה
אדם ימים באנם ואתי יבוא אל מקום
לאכול רגה ראוי הוא להשתות מעט
מהלב ושם מבושל או טלית מבושל
בחלב עז ואולי מהי יהשוקו מעיו בנח
מעט ואחר יפנה לאכול לחם׳ והכ יעשו
הלכי המדברות כי יהיה מעיהי במעיט
ראוכל כאשר ישובו אל המקומות הנושבי
כאשר יוכלו לאכול כרצונם ויצו נהשום
את עבדיו וישאו בדבי יוסף ויהי רבים
מהיהודי והכים מהם מתו בדלוך מעיהם׳
והיהודי אשר יצאו מירושלם אל מחנה
הרומיים מיראתם מהפריצי הוד בולעי
והכ

quapropter Titus ſimùl cum ducibus ſuis eos benignè excepit & in caſtra deduxit atque illis alimenta, cibum ac potum, præberi juſſit; ſed multi ex illis ne ora quidem ſua ad comedendum aperire poterant, quia diutina fames maxillas eorum effecerat flaccidas atque macilentas & ſtatim ac panis ſtomacho exceptus fuit, homines interierunt (2.) ac parvuli, dum panem conſpexerunt, avidi in illum involârunt; ſed quia dentibus ſuis eum mandere & comminuere non poterant, moribundi procidérunt, pane adhuc illorum ori inhærente. Titus autem, dum vidit, quòd panem comedendo morerentur, quia longo tempore nullum guſtaverant, eorum miſertus & gravi dolore affectus eſt; qvamobrem ad Joſephum converſus dixit: ecquid faciam populo tuo, qui panem & cibum capiendo moritur? cui Joſephus, Gorionis filius, reſpondit: illud, Domine, experientiâ didici, ſi quis per aliquot dies neceſſitate coactus nihil comederit & poſteà ad locum, ubi cibus propoſitus eſt, venerit, ecce utile admodum & conveniens erit, ut ab initio paululum lactis, tritico excocti, bibat (4.) vel etiam ſimilâ cum lacte caprino cocta veſcatur, & ſi hac fortè ratione viſcera ejus vires aliquas receperint, tunc ad panem accedere eoque veſci poterit; idem faciunt etiam illi, qui per deſerta iter fecerunt, quorum viſcera cibi penuriâ evacuata ſunt, poſtquàm ad loca culta atque oppida, ubi pro lubitu ſe cibo reficere poſſunt, reverſi ſunt: quò cognitò Titus ſervis ſuis præcepit, ut Joſephi conſilium exequerentur, quò etiam multi Judæorum ſervati ſunt; non pauci tamen viſcerum ejectione interierunt. Cœterùm Judæi, qui ob graſſatorum metum Hieroſolymis egreſſi erant

(2.) Idem referunt Joſephus, Egeſippus & Joſippi Epitom. loc. alleg.

(3.) Cœpit oneri eſſe cibus, qui prius uſui erat, defuetisque edendi officiis miniſterium feriabatur, inquit Egeſippus dict. l. 5. c. 24.

(4.) Conſer. hic Joſephus, Egeſippus ac Joſippi Epitom. loc. cit. in dicta Joſippi Epitom. p. 247. refertur, quòd Joſephus Tito reſpondens id conſilium dederit: ſi Judæis שחיטת שלשלת i. e. ventris ſolutivus (prout Munſterus ibidem vertit) detur, fortaſſis vivent.

ad Romanorum caſtra, aurum, argentum, uniones & gemmas deglutiverant, ut pretioſa iſta à graſſatorum rapina ſervarent & occultarent, (5.) dum verò Judæi illi omnes, qui in Romanorum caſtris adhûc ſuperſtites erant, & pane ac cibo veſci poterant, foris exibant, ut more cunctorum hominum ventrem, natura id flagitante, exonerarent, illorum qvilibet ſolus ac ſeparatim ſedens, peracto naturæ opere, excrementum ſuum perſcrutabatur, ut aurum & gemmas, quas deglutierat, inveniret, (6.) quodcunque igitur ex pretioſis illis per alvum egeſtum erat, id ipſi accipiebant & occultabant atque iſtud Judæi, qui apud Romanos erant, quotidiè faciebant; aſſt nonnulli Syrorum & Arabum (7.) cùm factum illud Judæorum vidiſſent, ſuo quisque commilitoni id narraverunt ac conſilio inito Judæis inſidias ſtruxerunt eosque clàm deprehenſos exenterârunt (8.) & in illorum viſceribus aurum ac lapides pretioſos invenerunt; qvamobrem Arabes & Syri ſe invicem cohortati, ut Judæos eo modo tractarent, multos ex illis eviſcerârunt (9.) adeò, ut numerus eorum, qui à Syris & Arabibus tàm miſerè excarnificati erant, ad duo millia aſcenderet: (10.) ſed Titus, cùm facinus iſtud, à Syris & Arabibus in judæos perpetratum, audiviſſet, vehementer indignatus eſt ac præcepit, ut omnes, qui flagitium iſtud commiſiſſent, comprehenderentur & interficerentur eorumque bona Judæis ſuperſtitibus, qui occiſorum hæredes forent, addicerentur; militum autem tàm Syrorum, quàm Arabum, qui ob facinus iſtud mandato Titi interempti ſunt, ſex millia fuerunt. Poſteà ejus-

(5.) Vid. Joſeph. dict. l. 5. c. 36. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 24. ac Joſippi Epitom. p. 248.
(6.) Iſtud ſanè eſt ex ſtercore aurum, juxtà proverbium.
(7.) Idem referunt Joſephus & Egeſippus ac Joſippi Epitome loc. alleg.
(8.) Cruentis manibus eviſcerârunt ventris ſecreta, verba ſunt Egeſippi dict. l. 5. c. 24.
(9.) Miſera fames auri nihil ſequendum putat, niſi quod ad præſens lucroſum, nihil honeſtum, quod pecuniæ vacuum, ſcribit idem Egeſippus loc. alleg.
(10.) Conſentit Egeſippus dict. l. 5. c. 24. ſed Joſippi Epitome pag. 248. mille virorum ſolum meminit.

ejusdem Titi juſſu omnes Romanorum duces convocati & ad dandum conſilium congregati ſunt, ubi dum arma illorum auro obducta, nonnullorum etiam baculos, (11.) quos manibus ſuis geſtabant, gemmis ornatos conſpexit, eisdem præcepit: auferte, inquiens, ab armis veſtris aurum (12.) nec baculos veſtros gemmis ornate, quicunque veſtrûm imperio meo non paruerit, is morte mulctator; nam aurum ac gemmæ Syros & Arabes impulerunt, ut peſſimum iſtud facinus & abominandum ſcelus in miſeros illos & afflictos Judæos, qui Hieroſolymis egreſſi noſtræ ſeſe fidei commiſerant, perpetrarent: ſed Deus exercituum animum noſtrum excitavit, ut miſerorum illorum ultionem de improbis iſtis caperemus eosque ad mortem condemnaremus; Judæorum quippe Deus Dominus eſt cœli & terræ, qvi omnia juſtè judicat, ipſe valdè terribilis eſt, ecquis à facie ejus profugere poteſt? Cuncti itaque duces, qvi in Titi caſtris erant, cùm hæc audiſſent, illius mandato obtemperârunt & aurum ab armis atqve gemmas à capitibus baculorum, (13.) quos duces geſtare ſolebant, removerunt. Per idem tempus Syri & Arabes, qvi in Titi caſtris adhûc ſupererant, (14.) illius juſſu expulſi ſunt, nec ullus Syrorum aut Arabum facinus iſtud intrà Romanorum caſtra in Judæos amplius commiſit; ſed extrà illa ſi fortè Arabes aut Syri Judæum qvendam, ab hominum conſpectu procùl remotum ac ſolum, deprehenderunt, eum clàm interfecerunt atque aurum, qvod viſceribus ejus incluſum erat, extraxerunt; ex Ro-

(11.) Hebr. שרביטים, ſic in codice noſtro, quam dictionem communiter vertunt: ſceptra, hæc qui geſtant σκηπτοῦχοι Græcis dicuntur, vid. infr. h. cap. n. 13.
(12.) Joſephus dict. lib 5. c. 36. rem paulò aliter narrat, ubi vide sis, conſer. etiam Joſippi Epitom. p. 248.
(13.) Hebr. שרביטי שורה, ſic in noſtro codice. quæ vertere poſſis juxtà Hebræum: ſceptra ſeu baculos principatus, quibus etiam noſtris temporibus duces belli & imperatores uti ſolent, German. Regiments-und General-Stäbe / Gall. baſtons des Generaux & Mareſchaux, conſer. ſuprà h. cap. num. 11. & infrà h. lib. 6. cap. 50. num. 13.
(14.) Nempe præter illos, quos Titus interfici juſſerat, de quibus paulò antè.

manis verò nemo exstitit, qvi Judæis ullum intrà castra malum inferret, exceptis nonnullis improbis, qvi facinus istud à Syris & Arabibus didicerant, (15.) illi, si qvem fortè Judæum procùl à castris & hominum auxilio remotum ac solum nacti sunt, eum interfecerunt & in occisi visceribus aurum scrutati sunt. Ast Titus, cum pessimum istud scelus ei nuntiatum esset, rei investigandæ causa publicè per præconem in castris ita proclamari jussit: qvicunqve facinus istud à Romanis qvibusdam improbis in Judæos, qvi nostræ sese fidei commiserunt, perpetratum noverit, viderit aut fecerit, is veniam delicti, si qvidem illud indicaverit, consequetur; si verò istud non detulerit, is scelus illud morte luet; qvò facto non solùm metus à Tito injectus fuit Romanis, qvi flagitium istud commiserant, sed etiam illi, qvibus sceleris istius autores noti erant. eisdem dixerunt: si rei veritatem Tito non confessi fueritis, en ipse pro sapientia sua in facinus istud tamdiu inqviret, donec illius autores invenerit eosqve debitó supplicio affecerit. Omnes igitur, qvi delictum istud perpetraverant, Titi verbis consisi accesserunt & factum confessi sunt; qvi verò scelus istud perpetratum sciverunt, Tito dixerunt: novimus qvidem illud, sed id tibi non indicavimus; fuerunt autem trecenti ac viginti, qvi sceleris istius sive autores sive consciі extiterunt, qvos simûl omnes Titus per servos suos in eadem fovea comburi jussit: (16.) ab eo tempore Judæi in castris Titi securè versati neminem adversarium aut contrariam fortunam experti sunt; nam dum fortè Judæum extrà castra procul errantem conspexit Romanus, is placidè illum deduxit & comitatus est, donec salvus & incolumis ad castra Romanorum perveniret. Per eosdem

(15.) Nihil enim facilius in alterum transit, quàm amor pecuniæ & desiderium habendi, inquit Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 24.

(16.) Factum satis sæ[illegible]um, ne dicam crudele; sed ejus nulla nec apud Josephum l. 5. de Bell. Jud. c. 36. nec apud Egesippum l. 5. de Excid. Hierof. c. 24. fit mentio, quapropter commentum esse puto Judæi interpolatoris.

dem dies scriba qvidam Hierosolymitanus idemqve fidelis custos urbis, qvi minimam oppidi Hierosolymitani portam juxtà torrentem Cedron custodiebat, homo fide dignus, Menachemus, (17.) Seruci filius, (cujus majores Esræ, scribæ, p. m. Babylone inservierant,) recensuit & numerum iniit mortuorum, qvi ex sola illa urbis porta elati sunt, præter illos, qvi in plateas urbis atqve foveas, ibidem existentes, projecti erant, & præter illa cadavera, qvæ ex mœnibus ejusdem loci in torrentem Cedron provoluta erant; exceptis etiam illis, qvi in eadem urbis parte gladio interierant; deniqve non connumeratis iis mortuis, qvi ex aliis urbis portis elati erant, nempe solos mortuos istius loci, qvi ex porta jam dicta elati erant, numeravit & invenit, qvòd ex una illa porta, cujus ipse scriba & custos erat, ad sepulturam elati sint 115808. & qvidem omnes nobili ac præclaro genere orti, (18.) qvi tempore illo, qvo grassatores urbem Hierosolymam premebant, sepulti sunt; neqve his annumerati sunt illi, qvi ex plebe in agrós projecti erant, qvorum cadavera volucribus cœli & bestiis terræ esca fuerunt. Qvapropter Titus præcipuos qvosdam ex illis Judæis, qvi ad ipsum confugerant, coram Josepho Sacerdote sic interrogavit: adjuro vos, ut numerum mortuorum, qvi vobis noti sunt, verè & ingenuè mihi dicatis atqve indicetis, qvotnam interierint ab eo tempore, qvo Hierosolymam obsidione cinxi, usqve ad hunc diem; tunc primarii illi viri ex Judæis, qvi ad Titum ideò egressi erant, ut grassatorum crudelitatem & improbitatem evitarent, numerum mortuorum, qvi qvidem ipsis noti erant, qviqve ex omnibus portis Hierosolymæ ad sepulturam elati ac famis belliqve tempore absumpti erant, verè ac fideliter

(17.) Hebr. מנחם בן סרוק, sic in nostro codice, Josephus l. 5. de Bell. Jud. c. 37. nominat Mannæum, Lazari filium, cui & Egesippus lib. 5. de Excid. Hierol. c. 25. consentit.

(18.) Quoad numerum consentit ferè Josephus dict. lib. 5. c. 37. & Egesi[illegible]p. l. 5. de Bell. Jud. c. 25. ac Jolippi Epitom. p. 249.

liter indicârunt, eorumqve ſumma fuit 601575. (19.) exceptis illis, qvi in domibus ac plateis ab improbis graſſatoribus interempti fuerunt, & inſepulti jacuerunt, & præter eos, qvi in Templo Domini ejusqve Sanctuario atqve in plateis urbis Hieroſolymiæ in certaminibus & bellis, qvæ graſſatores inter ſe & contrà incolas urbis geſſerant, interfecti ſunt; iisdem qvoqve non annumerati erant nobiles ac primarii viri, qvi Hieroſolymis obierant, qvorum corpora graſſatores iſti ſepulturæ tradi prohibuerant & qvorum cadavera in agros ſtercoris inſtar projecta erant. Titus autem tantam populi Hieroſolymitani multitudinem valdè admiratus dixit: notum eſt Deo, cœlorum Domino, quòd, qvicqvid hujus factum eſt, ejus nullam habeam culpam & totius rei inſons ſim, ego qvippe ad vos pacis causa veni, ſed graſſatores bellum paci prætulerunt. Per idem tempus fames in urbe adeò invaleſcere cœpit, ut etiam graſſatorum principes gravitatem ejus ſentirent, qvi ad eum usqve diem illam experti non erant, nam improbi iſti qvicqvid alimenti apud homines inventum fuit, id omne ad ſe traxerant & rapueraut. Fames itaqve graſſatores illos eorumqve duces adeò afflixit, ut equorum ſuorum ſtercora (20.) & curruum armorumqve coria comedere inciperent, (21.) poſteaquàm omnes illorum eqvi abſumantequàm bellum oriretur, ex ea civitate (ſcil. Hieroſolyma) migrare & oppidum quoddam trans Jordanem, quod Pellam nominant, in habitare juſſum eſſe: in quod, qui in Chriſtum rediderant, relictis Hieroſolymis commigrârint atqs ita ſancti viri cum ipſam regiam Judæorum metropolim, tum univerſam Judææ terram reliquerint, quæ ſane ſingula is Dei ergà ſuos cura ac providentia fuit, ab hiſce Chriſtianis veteres Nazaræos, quorum præcipua ſedes fuit urbs Berrhœa, atque illos, qui per Syriam inferiorem hinc inde diſperſi vivebant, originem traxiſſe refert Epiphan. Hæreſ. 29. fol. mih. 58. vid. Idem Epiphan. libr. de Menſuris fol. 537. editionis Græcæ

(19.) Ἑξάκοντα μυριάδας i. e. ſexcenta millia mortuorum egenorum portis ejecta fuiſſe refert Joſephus dict. l. 5. c. 37. circà fin. cui etiam Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 25. ac Joſippi Epitom. pag. 249. conſentiunt. Tacitus Hiſtor. lib. 5. c. 13. ſcribit, ſe accepiſſe, multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, virilis ac muliebris ſexus ſexcenta millia fuiſſe, vid. infrà cap. 55. num. 31. ibique not.

(20.) Vid. Egeſippus ac Joſephus loc. alleg. & Joſippi Epitom. p. 250.

(21.) Vid. hic Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 3. c. 5. ubi ſcribit, Chriſtianos ſeu populum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ oraculi cujusdam indicio, quod probatioribus per revelationem traditum fuerat,

abſumpti erant: qvocircà principes graſſatorum virides arborum ramos, herbas & olera qvæſiverunt, ut illis veſcerentur, ſed non invenerunt; nam Romani arbores omnes ſuccideranr & qvidqvid undiqve olerum & herbarum circà urbem erat, perdiderant usqve ad tredecim milliaria (22.) in circuitu, nec in omnibus hortis circumjacentibus Romani qvicqvam reliqverant, non arborem, non herbam, (23.) non olus, etenim ab initio finitima Hieroſolymæ loca variis arboribus iisqve amœnis & fructiferis, ut & pomariis (24.) ac hortis eximiorum fructuum (25.) omnis generis plena erant; ſed Romani, ex qvo urbem obſederant, cuncta vaſtârunt adeò, ut omnis regio Hieroſolymæ circumjecta inſtar terræ eſſet aridæ ac deſertæ, quam nemo tranſit, nemo incolit, & qvicunqve è longinqvo veniens Hieroſolymam anteà florentem ejusqve hortos, fontes ac pomaria conſpexerat, is, dum in itinere nec arborem à dextra nec herbam à ſiniſtra videbat, obſtupuit animoque dolorem cepit atqve Hieroſolymæ caſum fletu, lachrymis ac lamentis proſecutus eſt. (26.)

CAP.

Græcæ Baſileæ 1544. exeuſæ. conſer. & Rich. Simon Hiſtor. Crit. N. T. cap 7. p. 72. col. 1. eœrerum de urbe Pella vid. inter alios Joh. Lightfooti Chorograph. Marco præmiſſa cap. 7. §. 4.

(22.) Huic numero Egeſippus dict. lib. 5. c. 25. & Joſippi Epitome pag. 250. adſtipulantur, Joſephus libr. 6. de Bell. Jud. c. 1. nonaginta ſtadia refert.

(23.) Sic impletum fuit vaticinium Moſis Deuter. c. 29. v. 21. & ſeqq.

(24.) Ita hic dictionem פרדסים vertere volui, vid. Nehem. c. 2. v. 8. & Cant. c. 4. v. 13. & Eccleſ. c. 2. v. 5. ibique interpret.

(25.) Sic vocem מיניב, quæ hic habetur, transferre volui, vid. Deuteron. cap. 33. v. 13. & 14. & Cantic. dict. cap 4. v. 13. & 16. ibique Commentat.

(26.) Idem refert Joſephus dict. l. 6. c. 1. & Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 25. in fin.

CAP. XLVI.

POsteà Romani animis resumptis arietem ferreum valdè terribilem, qvo mœnia urbis conciterent, fecerunt eumqve ad urbem oppugnandam adduxerunt, ut explorarent, an adhûc Judæi fortitudine conspicui in urbe supereſſent; qvapropter grassatorum duces, catervis suis stipati, ad prælium contrà Romanos egressi sunt eorumqve ingentem multitudinem prostraverunt, (1.) qvamvis Judæi fame ac siti confecti atqve defatigati essent, qvod cùm vidisset Titus, dixit: non amplius cum Judæis instructa acie & aperto marte pugnabimus, sed illorum mœnia concutiamus, qvia eorundem urbs jam uno saltem muro circumdata est, illum si dejecerimus, cum omnibus copiis nostris oppidum intrabimus atque grassatores exscindemus; qvi verò ex plebe superstites pacem petent ac qvietem desiderabunt, eos salvos & incolumes servabimus: hoc Titi consilium principes ejus atque omnes illius copiæ approbârunt ac censuerunt, ut id effectui traderetur. Ast grassatorum duces, dum animadverterunt, à Romanis denuò confici arietem ferreum pernicioſum,(2.)quo murus urbis Hierosolymæ,qui adhuc supererat,concuteretur ac dejiceretur, novum intrà urbem murum struere cœperunt (3.) è regione loci illius, ubi Romani arietem ferreum ad mœnia concutienda adduxerant; is locus in planitie erat juxtà Johannis Pontificis sepulchrum, nam alius præter hunc nullus supererat locus, ubi murus Hierosolymitanus pulsari posset, eodem in loco erant ruinæ illæ, quas Romani in duobus muris prioribus fecerant, cœterùm grassatoribus tantum virium non erat,

אתר העת ההוא והימים ההם ההואה
עוד ההומים ויעשו אויל בחיל משחית
נורא מאד ויתחזק בו ויגשו על החומה
למלחמה ראשונה. לבחין אם יש עוד
יהודים גבורי בעי' ויצאו אליהי' כוחי
הפריצים עם עדתי למלחמה והם רעבים
וצמאי השוקין ויפילו ביהודי מהרוגיים
המון רב מאד' ויאמר טיטוס לא נעניך
עוד עמהם מלחמה אנשי' עם אנשי' וק
נגוח את חומות' כי אין לעיים אלא
חומה אחת ויבא כל המונו בתוך העיר
ונשמיד את הפריצי' ויתר העם הרל
המבקשי שלום ומנוחה ובחר היים
וייטבו דברי טיטוס בעיני יהודי ובעיני כל
עמו ויאמרו לעשו' כן כאשר יען טיטוס
ושרי הפריצי השכבו מאו כי חומתי עוד
יעשו להם אויל בחיל משחי' לנגח בו
עוד את חומת ירושלם הנשארה להחילה
וחללו הם מאו ויבנו חומה חדשי מפנימה
לעיר ירושלם נכח על מקום הגבעה אשר
שם הוי מנוחי הרומיים באולי הכחל
והוא בפאת המישור אשר מצאת קבר
יוחנן הכהן הגדול ולא היה להם מקום
וזולתו לגנוח בו בחומת ירושלם רק שם
ושם היו שתי הפרוצי' אשר פרצו הרומיי
בשתי החומות הראשונו' אשר לירושלם
הלא

(1.) Vid. paulò post h. cap. n. 6. ibique not.
(2.) Ἑλέπολιν vocat Josephus dict. lib. 6. de Bell. Jud. c. 2.
(3.) Vid. Joseph. dict. lib. 6. c. 3. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Iud. cap. 26. ac Iosippi Epitome pag. 251.

לא היה להם בת עוד בפריצי להתאוור
לשרוף את האויל המפחית באשר היו
עושי ראשונה ולבן בנו החומה הפנימית
ויתיעצו לסבול נגיחת האויל ולבנו החומה
מבפנים בפוצה אשר פרצה נגד מקום
הגביתה באויל הגדול כי לא עצרו כח
לעמוד עוד מפני הרעב הגדול שהיה
בהם. ולו היה בהם כח לשרוף את
האויל הרוא עוד בבר נואשו הרומיים
מלכוד את ירושלם באולי הבחל משחית
והיו נוסעי מעל ירושלם והיה כאשר
נסו במלחמה הראת הרומיי מלפני ישראל
ויתרם נפלו חללים לפניהם ויאמרו
הפריצי עתה לאו המחנות הרומיי ולא
ישיבו עוד לצור על ירושלם והמה ילכו
ואנחנו נשאר נושעים ונשוב אל יי
אלהינו. ואז הרומיי התחזקו והתאוררו
ויחזיקו את לבם בקשם במעם ויחזיקו
מעמדות ומעמדות ויאמרו איש אל רעהו
חזק ונתחזקה במלחמתינו כי הפעם
וכלימה היא לנום מענו היהודי האמללי
דרעבי ראלה אשר המה בעוזי מפני
חזוק הרעב אשר בם ויבש עוד פניהם
ויקרן והפריצי בשובם על ירושלם בנעת
ובגבורה עוד הרעידו להשחית בעם
הזל באבוויות' לאמי' הבי לנו אכל ואם
לא נאכל את בשרכם ואת בשר בניכם
ובנותיכי ואז באו גדודי הרומיי ויתאוור
ויתחזקו

erat, ut armis instructi arietem illum pernicioſum comburere possent, sicuti priùs fecerunt, (4.) propterea murum interiorem ædificarunt, cùm anteà consilio habito decrevissent, ut arietis concutientis impetum perferrent ac nova struerent mœnia eaqve ruinis prætenderent è regione ejus loci, ubi Romani murum ariete ferreo concutiebant; nam propter ingentem famem, qvâ premebantur, amplius resistere non poterant: qvòd si Judæi arietem illum tunc combuere valuissent, Romani, qvi jam anteà urbis per arietes ferreos subigendæ spem abjecerant, obsidionem Hierosolymæ solvissent; (5.) si verò Romani eo in bello ab oppugnatione urbis & populi Israëlitici destitissent eorumqve reliqviæ à Judæis deletæ fuissent, grassatores dixissent: nunc defatigatæ sunt Romanorum copiæ nec urbem Hierosolymam iterùm obsidione cingent; illi abibunt, nos autem, qvi incolumes evâsimus, ad Dominum, Deum nostrum, revertemur. Sed Romani collectis viribus animisqve resumptis ea, qva priùs consveverant, fortitudine custodias ac stationes circà urbem firmârunt atqve se invicem cohortati dixerunt: agite, viros nos præstemus in præliis, summum qvippe dedecus & ignominia nobis esset, terga dare Judæis istis defatigatis & famelicis, qvi ob gravissimam inopiam, qvâ premuntur, mortuis similes sunt, qvorum cutes exaruerunt ac facies instar cornu exsiccatæ sunt. Interea grassatores, cùm Hierosolymam essent reversi, victoriâ (6.) ac fortitudine inclyti, denuò crudelitate ergà miseram plebem usi sunt, adjectis hisce minis: si cibum nobis haud suppeditabitis, ipsi vestram liberorumqve vestrorum carnem devorabimus. Per idem tempus Romani milites

(4.) Idem refertur in Iosippi Epitome pag. 250. & seq. & ab Egesippo lib. 5. de Bell. Iud. c. 26. ubi scribit, quòd exhaustæ jam Iudæorum vites fame & res fractæ priores successus negârint, substantia defecerat, audacia manebat.
(5.) Confer. hic Ioseph. dict. lib. 6. de Bell. Iud. c. 2.
6.) De hac mentionem factum est suprà h. cap. num. 1.

murum Hierosolymitanum aggredientes summis illum viribus repentè concussêrunt ariete ferreo, (7.) qvi urbi exitium minabatur, eoqve non exigua pars muri interioris, qvi urbi adhûc supererat, in terram dejecta fuit; qvô factô Romani milites maximo clamore sublato dixerunt: cepimus Hierosolymam; sed dum alium eumque novum conspexerunt murum, qvi ruinæ, ab illis factæ, prætensus ac præstructus erat, Judæi vicissim ingentem ex urbe clamorem sustulerunt, (8.) qvia aliud munimentum è regione muri, à Romanis destructi, ædificaverant in ea urbis parte, qvæ planitiem respiciebat, ubi Johannis, summi Sacerdotis, sepulchrum erat, in illa qvippe urbis parte, nempe è regione muri dejecti, Johannes, grassatorum dux ac tyrannus maximus, excubias agebat atqve urbem defendebat. Romani itaqve, cùm Judæorum clamorem, intrà urbem sublatum, audissent atqve alium eumqve novum murum exstructum vidissent, super qvem Judæi eodem modo stabant, qvo in tribus prioribus muris, nempe in exteriori, medio & interiori (qvi omnes à Romanis jam antèà arietibus ferreis, murorum vastatoribus, dejecti erant) steterant, valdè consternati sunt eorumqve gaudium in gemitum & mœrorem conversum est (9.) ac dubitârunt, qvid sibi cum fortissima hac gente Hierosolymitana agendum & qvanam ratione populus iste subigendus esset, à qvo tot millia tàm Romanorum, qvam aliarum gentium auxiliarium interempta erant. Qvamobrem Romanorum animus iterùm ad prælia cum Judæis ineunda conversus fuit, qvia arietis ferrei, murorum vastatoris, concussione urbem capi posse desperaverant. Titus autem illud animadvertens eisdem dixit: en novus ille murus, qvem Judæi ædificârunt, etiamnum recens & infirmus nec exsiccatus aut benè compactus est, qvia is non ita multo antè strui cœpit; (10.) nunc igitur ferreum admovete arietem eoqve mœnia nuper excitata concutite, nam iste qvoqve murus brevi concidet, qvo facto urbem capiemus & cum ea pro lubitu & ex sententia nostra agemus, sic obsidionis labor tandem desinet. Romanorum verò duces neglecto Titi consilio arreptis armis in murum, qvem perruperant, cum militibus suis ascenderunt; sed Judæi super mœnia recens exstructa Romanis fortiter restiterunt & acerrimum prælium intrà duos muros ab utraqve parte exortum est, (11.) in qvo Judæi superiores evaserunt atqve Romanos, à destructis mœnibus repulsos, procul ab urbe removerunt, sic Judæi victores in urbem redierunt. Romani autem animum desponderunt atqve omni spe urbis per vim potiundæ abjecta inter se dixerunt: desistamus ab ulteriori urbis istius oppugnatione, qvia nunqvam sub nostram potestatem redigetur, qvocircà solvamus obsidionem atqve inde abscedamus, priusqvam omnes hic consumamur, nam cuncti perimus, nulli fumus, omnes perimus. Titus autem, cùm vidisset, rem in ancipiti esse loco, qvia omnes Romani milites uno ore clamârunt, solvendam esse obsidionem, duces suos convocavit eosqve hunc in modum allocutus est: (12.) dicite mihi, Romani duces, nonne vobis probè notum est, qvod uniuscujusqve operis ac belli & deniqve omnis rei finis principio sit gravior? & si qvidam in fine operis rem neglexerint, nonne omnis labor frustrà insumptus erit? idem vobis in bello & obsidione ista, qva Hierosolymam cinximus, eveniet, si remissius egeritis, ecce omnis labor vester in cassum ibit; perpendite quæsô ac considerate

(7.) Vid. Ioseph. l. 6. de Bell. Iud. c. 2. & 3. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierof. c. 26. ac Iosippi Epitom. pag. 251.

(8.) Idem refertur in Iosippi Epitom. p. 251.

(9.) Sic novi muri species improvisa Romanorum gaudia restinxit, Iudæorum audacia successit, inquit Egesippus l. 5. de Bell. Iud. c. 26.

(10.) Constructio enim recens infirmum & facilè solubilem fecerat, verba sunt Ejusdem Egesippi loc. alleg.

(11.) Consentit Iosippi Epitome pag. 251.

(12.) Vid. Ioseph. l. 6. de Bell. Iud. c. 4. & Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierof. c. 27. ac Iosippi Epitom. p. 252.

rate navem, qvæ per medios maris fluctus cursum suum conficiens portum petit, hanc licèt portui vicinam si tempestas ac turbo corripuerit & nautæ manus suas remiserint eamqve ventorum ac fluctuum arbitrio sine ulla gubernatione reliqverint ita, ut illa ad scopulum vel rupem aliqvam istius loci allidatur, nonne navis ista confringetur & omnia, qvæ in illa sunt, pessum ibunt ac vana erit spes nautarum & eventus illorum exspectationem destituet? idqve propter ignaviam & negligentiam eis eveniet: si verò manus suas operi admoverint & navi dirigendæ laborem impenderint atqve portum ex voto & animi sententia attigerint, annon in tranqvillo tunc erit navis atqve ipsi laborum metam adepti spei atqve expectationis suæ fructum auferent? ad eundem modum illi, qvi ædificium aliqvod exstruunt, si opus haud perfecerint, sed in eo propter ignaviam cessaverint, nonne totum opus inutile erit atqve ipsi mercedem suam perdent eorumqve labor omnis inanis erit ac vanus? sic agricolæ, qvamvis terram subegerint ac sulcis semina commiserint agrorumqve segetes, donec in culmos & spicas sese erigant, diligenter custodiverint; si tamen messis tempore ignavi fuerint nec falcem ad agros demetendos immiserint, annon operam suam perdent & victum atqve alimenta sua ipsi corrumpent? Vos qvoq; qvi urbem istam qvotidiè oppugnâstis & obsidionem ejus, licèt multi iiqve præclari duces & innumeri milites ex vobis ceciderint, ad hunc usqve diem fortiter continuâstis ita, ut mœnia urbis validissima jam perrupta & in terram projecta atqve incolæ urbis bello, fame ac peste jam consumpti sint ac pauci illi, qvi superstites sunt, qvotidiè ferrò intereant atqve unus solùm isqve novus & recens exstructus restet murus, vos, inqvam, qvemnam omnium laborum vestrorum percipietis fructum, si nunc manus vestras à perficiendo obsidionis & oppugnationis opere abstraxeritis & inceptum vestrum ac propo-

positum urbis subjugandæ omiseritis? ecqvid vobis proderunt omnia ista, qvæ hactenus feciſtis? nonne frustrà laborâstis & in vanum operam insumpsistis? cur novus iste murus, à Judæis exstructus, vos terret? cur vosmet non accingitis ad eum dejiciendum, qvi valdè infirmus est & fluxus, si cum tribus illis prioribus validissimis, qvos jam destruxistis, comparetur? & qvandoqvidem ab oppugnatione urbis discedere ejusqve obsidionem solvere nunc tantopere desideratis, cur non statim ab initio illud feciſtis & obsidionem urbis ejusque oppugnationem omisistis? nonne id facere & ab obsidione discedere vos oportuit, anteqvàm numerus vester diminueretur vestriqve milites interficerentur, priusqvàm copiæ vestræ perderentur & multitudo vestra periret? nunc, dum numerus vester durante obsidione imminutus est & milites vestri absumpti copiæqve vestræ exhaustæ sunt, vos manus remittere & ab oppugnatione urbis discedere vultis, ecqvid ulterius vivere desideratis? nonne mors præoptanda erit? annon urbem istam tempore Neronis Cæsaris aggressi estis, ut pro illius gloria & honore pugnaretis, ne ipse dedecore afficeretur? Jam autem, ex qvo Vespasianus, pater meus, rerum potitus est, qvi Neronem Cæsarem virtute superat, qvi benignitate ergà vos & clementiâ priores Imperatores vincit, manus vestræ remissæ sunt, nonne ea res vobis hodiè ignominiæ erit & dedecori? cur fortitudinem non discitis à Judæis istis, qvi, licèt ferrò, fame ac peste exhausti sint, ita, ut nulla spes salutis eis supersit; tamen ferarum more contrà nos pugnant, annon videtis, qvòd unus aut duo ex illis qvotidiè vitæ periculo sese exponunt &, postqvàm Romanos milites adorti sunt multosqve ex illis interfecerunt, tandem etiam ipsi morte occumbant? atqve id quidem illi non aliam ob causam faciunt, qvàm ut vel vitam suam conservent vel mortem viriliter oppetant ac fortitudinis gloriam sibi acqvirant.

CAP.

CAP. XLVII.

DUm Titus ea ad ſuos verba faciebat aliaque adjiciebat, ecce unus ex militibus ejus, nomine Sabinus, (1.) qvi jam inde à pueritia bello innutritus & fortitudine inſignis erat, Romanis dixit: quisnam ex vobis omnibus ſponte ſe ſocium mihi adjunget & contrà gentem iſtam pugnabit, ut imperium & voluntas filii Cæſaris, Domini noſtri, perficiatur? his dictis Sabinus ſcutum ſiniſtrâ, dextrâ ſtrictum tenens gladium undecim milites (2.) lectiſſimos ſecum duxit; qvapropter & Titus fortitudinem ejus atqve animi magnitudinem, qua ille tantum facinus aggredi audebat, admiratus eſt. Judæi autem, qvi propè ruinam muri ſtabant eo in loco, unde Romani anteà repulſi erant, dum viderunt, (3.) Sabinum ejusque ſocios contrà ſe venire, ſagittas ac lapides in eos conjicere cœperunt; aſt Sabinus hiſce nequidquam perterritus audacter & intrepidè Judæos eo in loco, ubi mœnia perrupta erant, adortus eſt; ſed, poſtquàm eò venit, Judæus quidam illum gladiò percuſſit, (4.) cujus ictu Romanus in terram pronus cecidit tàm graviter, ut caſus ejus procùl audiretur: attamen Sabinus collectis iterùm viribus animoque reſumpto genibus innixus etiamnum pugnavit; ſed Judæi quidam juvenes promptè accurrentes eum interfecerunt; ille verò, licèt moribundus adhùc reluctabatur, quia pugnam vitæ præferebat

וידבר טיטוס לדבר להם כדבריו והנה אחד מחיילי אשר עמו ושמו סבינוס מגבורי הימים ההם מנעוריו ואשר בגבורתו ויאמר לאנשים מי בכם מכל הרומי יתגבר עמי ויעלה על העם הזה ועשה את מצות בן הקיסר אדוננו: ויקח סבינוס את מגינו בידו השמאלית וחרבו בידו ימינו וילכו עמו מגבורים את עשר גבורי בחורי וחמודי טיטוס על גבורת סבינוס ועל גודל נפשו על אשר מלאו לבו לעשות כן: והיהודי נצבי על פרצת החומה במקום שנגשו הרומי משם ובאות והודו את סבינוס ורעיו באבנים עליהם ויחלו ליהודים ועל ולהשליך נפשם אבני ובכל זאת לא פחד סבינוס מפניהם ולא הרך לבו ויבא סבינוס ויבקע אחד היהודים במקום פרצת החומה והוא בנפשו אל היהודי ויכהו אחד מהיהודי בחרבו ויפול על פני ארצו וישמע מפלתו כי נשמע קולו מרחוק ויזעק עוד ויברך על כרעיו וסבינוס עודנו נלחם וילכו אליו מבחורי ויכהו ויכתו וימת ועודנו נלחם כי יקרה מלחמתו

(1.) Hebr. סבינוס, ſic enim potius hic legendum puto, quàm סבינוס prout in codice noſtro habetur, vid. Joſeph. l. 6. de Bell. Iud. c. 5. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 28. ac Joſippi Epitom. p. 253.

(2.) Conſentiunt hic Joſephus, Egeſippus ac Joſippi Epitome loc. citat.

(3.) Ita locus hic ad Iudæos referendus eſt; non non verò ad Romanos, ſicuti in codice noſtro habetur וכראות הרומיים i. e. & dum viderunt Romani, nam pro הרומיים legendum erit היהודיים, ſic exemplaria Hebraica hactenus vulgata puto corrigenda eſſe idque contextus ipſe evincit.

(4.) Joſephus dict. l. 6. c. 5. rem ita refert, nempe quòd Sabinus lapidis offenſione pronus ceciderit, cui etiam Egeſippus lib. 5. de Bell. Iud. c. 28. adſtipulatur.

מלחמתו בעינו מנפשו ובחר לעזוב את נפשו מעזוב מלחלחם וימותו עמו ג' מגבורי אשר עמו והשמונה מהם שבו לטיטוס ואי מהם בחייהם כי גם הם מתו לולי שזעו הרומי את דעתם וחזרו אליהו וישלום ויביאום למחנה טיטוס ואי ממהרות הזם ההוא וימותו גם הם: ויושיפו עוד גבורי הרומי ויקצפו על אשר עשה סבינוס הרומי הגבור כי קנה לו שם וגבור בין הרומי ואי בלילה ההוא ויועדו עשרי אנשי מבחורי טיטוס לעשר להם שם וגבור ויאמרו הבו נבואה על העיר דרך פרצת החומה לילה ויצרו דרכו לנושא דגם אשר לטיטוס וילך גם הוא עמה: וילכו עמו רבי מגדודי הרומי הגבורי ויעלו דרך פרצת העיר לילה והיהודי לא ידעו דבר כי היו שוכבי ישנים יגעים ועטופי ברעב: ויהי כבוא הרומי ויעלו אל החומה וירעו הרועות גדולות לאחור מלחמת ושמחות ויתבהלו היהודי באים דון מחאר באו עליהו הרומי ולא ידעו מה היה להם על כבה: וישמע טיטוס את קול הרועה אשר לרומיים ויגידו לו דבר ויקח מכל בחוריו

bat & mori potius, quàm à prælio deſiſtere volebat, ex ſociis quoque ipſius tres ſimùl cum eo interempti ſunt: octo autem reliqui ad Titum reverſi ſunt (5.) vivi quidem; ſed mortuis ſimiles, nam & ipſi dubio procul interiiſſent, niſi Romani, qui eos in vitæ diſcrimine conſtitutos videbant, accurriſſent atque illos ita ſervatos ad Titi caſtra reduxiſſent; ipſi tamen ſequenti die etiam mortui ſunt. Intereà Romani milites iterùm animos ſumpſerunt atque æmulatione egregii facinoris, quod Sabinus, fortiſſimus Romanus perpetraverat, incitati ſunt, quia is maximam nominis gloriam inter Romanos ſibi acquiſiverat. Quapropter eadem illa nocte viginti (6.) juvenes ex Titi militibus gloriæ cupiditate & fortitudinis laude accenſi inter ſe dixerunt: agite, urbem noctu ingrediamur per viam illam, quâ mœnia perrupta ſunt: dum illud nunciatum fuit ei, qui Titi vexillum ferebat, (7.) ipſe quoque iisdem ſeſe adjunxit, quos dein alii multi ex fortiſſimis militibus Romanis ſecuti ſunt. Hi itaque noctu (8.) eo in loco, ubi murus diſjectus erat, (9.) aſcenderunt, Judæis non advertentibus, quia illos defeſſos ac fame debilitatos ſomnus occupaverat. Romani igitur, poſteà quam mœnia aſcenderant, maximum clamorem ſuſtulerunt, (10.) ut belli ſimùl ac lætitiæ ſignum darent, quocirca Judæi ob repentinum & inopinatum Romanorum adventum valdè conſternati ſunt, ignari, quidnam rei accidiſſet: aſt Titus audi-

(5.) Conſentit Joſephus dict. lib. 6. c. 5. in fin. & Egeſippus l. 5. de Bell. Iud. c. 28. in Joſippi Epitome pag. 252. res paulò aliter narratur.

(6.) Idem refert Joſephus dict. l. 5. c. 6. & Egeſippus lib. 5. de Bell. Iud. cap. 29. ac Joſippi Epitom p. 253.

(7.) Quinti ordinis ſignifer fuiſſe refertur ab Egeſippo dict. l. 5. c. 29.

(8.) Egeſippus loc. alleg. ſcribit, quòd quinta hora noctis ſilentio per aggeres ſeſe fragmentorum moralium in ſuperiora attulerint cæſisque cuſtodibus Antoniæ munum occupârint.

9.) Conſer. hic Egeſippus loc. citat. it. infrà h. cap. n. 19. & n. 31.

(10.) Joſephus dict. lib. 6. cap. 6. ſcribit, tubâ ſignum fuiſſe datum conſer. & Egeſipp. eod. l. 5. c. 29. ac Joſippi Epitom. p. 253.

audito Romanorum clamore atque re cognita ex omnibus militibus suis fortissimos quosque elegit atque ipse quoque ad mœnia perrupta accessit; (11.) Judæi verò, dum die illucescente expergefacti etiam Titum suprà mœnia conspexerunt, vehementer admirati sunt. Cœterùm Romani illi, qui murum conscenderant, se quoque Tito conjunxerunt, nonnulli etiam ex illis ipsam urbem eo in loco, ubi aperta erant mœnia, intrârunt, nam via subterranea (12.) ibi erat, per qvam Judæi urbe egredi eamqve ingredi poterant: accerrimum itaqve prælium in ipso Templi Domini atrio utrimqve commissum est, (13.) nam lectissimi quique ac fortissimi milites Romani strictis gladiis eo in loco Judæos adorti sunt, quia Romani nulla alia, præter gladios, arma secum attulerant; idem fecerant etiam Judæi: quocircà ab utraque parte tacito qvasi consensu res gladiis gesta fuit & tàm atrox ibi pugna commissa est, qualis nunquam anteà Hierosolymis visa fuit; nemo ibi Romanorum ac Judæorum eques erat, omnes utrimque pedites vir virum adoriebantur & telis atque gladiis inter se pugnabant, (14.) nulli ex iis effugium patebat nec alter ab altero recedere poterat, quia sibi invicem nexi & impliciti erant, unde ingens cæsorum ac confossorum strages ibi edita est atque pugnantium strepitus ac tumultus procùl audiebatur, nam cædentes læti exclamabant; cæsi autem ingemiscebant ac flebilem vocem emittebant & gladii inter se collisi horrendum sonitum edebant, qvi ex eo major efficiebatur, dum membra hominum eorumque galeæ & loricæ ensibus percussa

(11.) Contentiunt hic Egesippus & Josippi Epitom. loc. cit.

(12.) Vid. Joseph. loc. alleg. Egesippus dict. l. 5. cap. 29. scribit, quòd nonnulli milites Romani per cuniculum, quem Johannes ad subvertendos Romanorum aggeres defoderat, in urbem se detulerint, in Josippi Epitome pag. 253. via ista subterranea dicitur מערה, caverna, quam Romani foderint à castris usque ad urbem Hierosolymam, vid. Ejusd. Epitom. pag. sequ. 254.

(13.) Sic etiam Egesippus loc. alleg. scribit, quòd in ipso Templi vestibulo grave prælium exortum sit atque in ipso Templo furor bellicus dominatus sit.

(14.) Idem hic referunt Josephus, Egesippus ac Josippi Epitome loc. citat.

cussa ingentem strepitum, qvi procùl audiri poterat, excitabant. (15.) Romani se invicem adhortati dixerunt: hic est ille dies, quem optavimus, jam voti compotes eum læti videmus; Judæi autem gradum stationemque suam in acie viriliter defendentes dixerunt: quia nullus hic fugæ locus relictus est, pro Domino, Deo nostro, ejusque Templo ac Sanctuario mortem oppetamus, id, quod perinde nobis erit, ac si hodiè sacrificia & holocausta à nobis Deo offerantur: quapropter à tempore matutino (16.) ad quartam usque diei partem atrium Templi Romanorum Judæorumque sangvine repletum fuit, qui more stagni inundantis per atrium profluebat, in quo innumera cæsorum corpora hinc inde projecta jacebant; interemptorum verò pars maxima erant Romani. Sed dum vir qvidam ex Titi militibus, nomine Julianus, (17.) qui Romanos (18.) omnes fortitudine superabat, vidit, quòd Judæorum manus prævaleret ac Romani rèmissius pugnarent pedemqve ex atrio Templi referrent nec Judæorum impetum ampliùs sustinerent, quia pauci ex illis supererant, ipse ira atque furore accensus citato gradu Judæis, qui Romanos intrà atrium propellebant, obviam ivit usque ad eam urbis partem, quæ Antonia (19.) dicebatur, eisque restitit nec permisit, ut illi Romanos amplius persequerentur: qua-

(15.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 254.

(16.) Josephus dict. l. 6. c. 6. scribit, à nona hora noctis usque ad septimam diei utrimque pugnatum esse, in Josippi Epitome pag. 254. refertur, quòd ab ortu Solis usque ad horam tertiam diei pugnatum sit.

(17.) Hebr. יוליאנוס sive גוליאנוס, ita enim hic pro גוליונס, quod in nostro habetur codice, legendum & ex Josepho dict. l. 6. c. 7. nomen istud restituendum puto, Josepho adstipulatur etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 30. ubi refertur, quòd Julianus centurio ex Bithynia profectus provincia, sed Romanis affuefactus fuerit disciplinis, confer. num. seq. 18.

(18.) Sic dictionem כחיים, quæ hic habetur, vertere volui, vid. supr. lib. 1. c. 1. n. 63. ubi plura de nomine כחיים, nisi hic fortè pro כחיים legendum בחיים i. e. Bithynii, nempe ב pro כ facili unius literæ mutatione, nam Julianus ex Bithynia profectus erat, prout num. antec. 17. notatum est.

(19.) Hebr. אנטוניא ita hic pro אנטוניא quod nomen in nostro habetur codice, legendum erit, vid. Egesippus dict. l. 5. c. 30. & quæ suprà h. lib. 6. c. 36. n. 11. & infrà h. cap. n. 31. notata sunt, it. cap. 49. h. lib. 6. n. 24. & h. lib. 6. cap. 53. n. 43. it. dict. l. 6. c. 56. n. 21.

propter Judæi in atrium reversi sunt, quod & Julianus, eosdem insequens, simùl intravit; sed Judæus quidam scutum ejus, quod ipse manu gerebat, gladiò percussit; Julianus autem id conspiciens è terra subsilire volebat, sicuti moris est in prœliis, ubi, qui manus conserunt, è terra sese attollere & sibi invicem insilire solent, ut hoc modo adversarios suos in pugna vincant. Dum itaque Julianus sic prosilire conabatur, accidit, ut pedes ejus propter lubricitatem lapidum atrii titubarent ac labascerent atque ipse in terram procideret, quia calceis (20.) indutus erat; sic superatus & interfectus est Julianus, (21.) qui hac qvidem in re viri fortis officio non est functus: nam vir strenuus, qui adversarium suum interficere vult, cavere sibi debet, ne ab illo interimatur, & qui alterum cædere cupit, is, ne ipse cædatur, observare debet, quocircà non nimium viribus ac robori suo confidere debet. (22.) Julianus enim in prælium descendit non sicuti vir, qui cum æquè forti ac strenuo pugnaturus est, qui omnes belli casus & circumstantias, imprimis locum, ubi acies atque certamen instruitur, probè considerat; sed ipse superbiâ ferox ad bellum, tanquam ad ludum & jocum abiit nec perpendit, rem sibi cum viris fortibus futuram esse, nec in animum induxit qualitatem loci, quem ipse cum Judæis pugnaturus intraverat. Julianus igitur, cùm cecidisset, (quia tali ejus nutârunt & gressus eundem fefellerunt) genibus subnixus paululùm quidem pugnabat ac se viriliter defendebat; sed Judæus quidam juvenis fortitudine insignis illum percutiebat atque interficiebat: interea Titus expectabat, donec Julianus cum fortitudinis laude reverteretur; sed frustrà, quia ille interemptus

בפניו׳ לא נתנם לעבו׳ אחרי הנוסים
ולרדוף אחריהם וישובו אל העזרה ויבא
גוליגוס בתוך העזרה אחרי היהודי ויך
בדם אחד מהיהודי בזרבו על מגנו
אשר היה בידו ויהי בראותו גוליגוס כי
הבזו היהודי ויתחזק לקפוץ מן הארץ
בתוך המלחמה כי יקפצו הגלחמי׳ הזה
עם זה וידלגו זה על זה למען הגבר יד
זה על זה במלחמה ויהי בידי קפזו
והיה הגלו על אבני הרצפה שהיו בעזרה
ותמעד ותפול לארץ כי נעקלו היו הגלי
במעלי ויפל ויפת ואין זה חזק הגבור
כי אם יבקש הגבור להרוג את רעהו
יאות לו להשמר פן יהרג ממנו ולכן ראוי
להשמר פן יהרג גם הוא ולהמית ראוי
דוא להשמר פן ימות גם הוא ולא יאמר
בלבבו שגבורתו ושובתו כי גוליגוס לא
הלך במלחמה באיש שאר ילך להלחם
בגבור כמוהו עד אשר ישוב בכל צד
מצדי המלחמה ובמקום שבו העזרך
המלחמה ואמנם הלך בגאותו במלחמה
כאיש אשר שלך לו השחוק והרחיק לא
שת לבו כי ילחם עם גבורי הלא פה
לבו להשוב את האר המקו׳ שבו היה
הולך להלחם עם היהודי ויהי בעת
נפול גוליגוס כי מעדו קדמוני תנה
אפוהו ויכרע על ברכיו ולחם עם
בגבורה ויבוא אחד מן היהודי הגבורי

(20.) Quibus crebertimi & acuti clavi infixi erant, prout scribit Josephus dict. l. 6. c. 7. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 30.

21.) Cùm is autem multos ex Judæis partim interfecisset, partim vulnerasset, sicuti referunt Josephus & Egesippus loc. alleg.

(22.) Merito hic audacia ac temeritas ab autore nostro reprehenditur, quæ à viro forti procul abesse debet, nam plurimum in bello valet prudentia, quæ cauta semper & perspicax incertorum providet casus, verba sunt Egesippi l. 5. de Bell. Jud. c. 30.

הגבורי לגבורה ויפת׳ ושיטים מהם
שיבואו גוליגוס בגבור׳ ואנגו כי נפל
שם ותת וכשמוע שיטים כי נפל גוליגוס
וכי מת ויבקש גם הוא לבוא לעזרה ולא
עזבוהו בניהו כי יראו פן יפול גם הוא
ותחזק יד היהודי על המנוסת הנוסים
שבאו לעזרה בזום הזה ויכבו שם וחללי
הנוסים לאין מספר ויפשיטו היהודים
לגוליגוס וכל חללי הנוסי׳ ויקחו כל
כליו׳ מידם׳ ואלה שמות שרי הצבא
הגבורי אשר ליהודי שעשו את המלחמי
ואת הגבורה הואת ביום ההוא מגזל
יוחנן השר הגדול לפחיי אלעשא
ופחה וסגורל שמעון האבור הפרין
השר השני מלכיה ויעקב האדומי נגיד
האדומי׳ ומגזל השלישי השר הגדול
הוא אלעזר הפרין בן ענני ארשיון
ויהודה׳ אלה הגבורי קם יתר אחיהם
דם אשר רבו להכות את הנוסים
ביום ההוא בתוך העזרה׳ ויבריחם
ויפגרום בתוך אנשיהם ויפגעום לצאת
משם

emptus erat & in certamine ceciderat. Cùm igitur Juliani casus ac mortis fama ad Titum perlata esset, ipse atrium ingredi voluit; sed milites ejus id non permiserunt, metuentes, ne & ipse in prælio caderet, (23.) sic Judæorum manus eo die Romanorum multitudini prævaluit, qvi atrium intraverant, quorum ingens numerus ibidem occubuit. (24.) Posteà Judæi tàm Juliani, quàm cœterorum Romanorum, qui interempti erant, cadavera spoliarunt eisqve arma omnia detraxerunt. Cœterùm ducum strenuorum exercitus Judaici, qui eo die prælium commiserant & præclara facinora ediderant, hæc erant nomina: sub auspicio (25.) Johannis, maximi grassatorum ducis, Eleasa & Jephta; (26.) sub Simeonis, secundi ducis & grassatoris crudelissimi, ductu, Malchia (27.) & Jacobus (28.) Idumæus, Idumæorum princeps; ex tertii autem ducis, Eleazari, grassatoris magni, Ananiæ filii, ordine: Arsimon (29.) & Jehuda, hi ipsi fortissimi fuerunt duces, qui unà cum cœteris fratribus suis Romanos illo die ingenti clade in atrio Templi affecerant eosqve, ut retrò cederent & intrà mœnia, (30.) quæ Antonia (31.) dicuntur, se reciperent, coegerant ac prohibuerant, ne inde egredi vel ingredi possent Romani. Titus autem, cùm vidisset, arcem Antoniæ plus de-

(23.) Revocatus fuit à suis, quia in milite unius vox est, in Imperatore universorum periculum, docuit exemplum, quid cavendum potius, qvam sequendum Cæsari foret, verba sunt Egesippi l. 5. de Bell. Jud. c. 30.

(24.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 7. atque Egesippus loc. alleg. & Josippi Epitom. pag. 255.

(25.) Hebr. בזר ל, de sorte, sic juxta Hebr. ex τάγματος, ex ordine sive agmine, ita Josephus loc. alleg.

(26.) Sic nominantur etiam in Iosippi Epitome dict. pag. 255. Alexas & Gyphthæus vocantus à Iosepho l. 6. c. 7. Alexas & Gyttæus appellantur ab Egesippo l. 5. de Bell. Jud. c. 30.

(27.) Sic etiam is in Iosippi Epitome pag. 255. nominatur; Egesippus dict. lib. 5. c. 30. vocat Malichum, à Iosepho l. 6. de Bell. Jud. c. 7. appellatur Malachias, idem Iosephus loc. alleg. huic Malachiæ adjungit etiam Judam, Mertonis filium, qui hic omissus est.

(28.) Is Iacobus Sosæ filius fuit, prout refert Iosephus loc. alleg.

(29.) Sic & ab Egesippo dict. lib. 5. c. 30. in fin. nominatur, ut & in Iosippi Epitom. pag. 255. à Iosepho lib. 6. de Bell. Jud. cap. 7. vocatur Simon.

(30.) Sive: arcem, vid. Iosephus & Egesippus loc. citat.

(31.) De hac arce Antonia supràh. cap, n. 19. dictum est.

משם ולבוא שמה וירא טיטום אשר אנשוביא היות לחפוי למוקש ויצו טיטום וידרשו אותה· והוה הדבר הזה בחמשה בסיון בחדש השלישי בערב חג שבועות והוא בחדש הארבע עש לבוא טיטום לצור על ירושלם·

trimenti, quàm commodi Romanis adferre, præcepit, ut illa destrueretur. (32.) Hæc gesta sunt die quinto (33.) mensis tertii, (34.) qui Sivan (35.) dicitur, inumbrante vespera festi Septimanarum, (36.) is mensis decimus quartus fuit, ex quo Titus Hierosolymam obsidione cinxerat.

CAP. XLVIII.

ויהי ממחרת היום ביום חג השבועי ויחגגו היהודי הנמצאי בירושלם את חגם והוא חג השבועות ויגש טיטום אל בית המקדש קרוב להיכל כי שם נבצרו הפריצי וגבורי היהודי· ויוסף בן גוריון הברזן עמו ויקר· טיטום ליותנן וליתר שרי הפריצי בקול גדול דבר אליהי ברבריים הלה ויוסף בן גוריון היה מבאר להם את דברי טיטום ויען טיטום ויאמר ליותנן הפרזין מה הצוא לך ההיכל הזה שתגדה עליו את הערדי האית הגדולה להרשו אם בכח וגבורי התהלל צא נא עם גדודיך וגבוריך אל השדה ונלחמה שם ברצונך וקהה הלא היום הזה היום דעיכם ויום טוב לכם מדוע אתם נלחמי במקום הקריבכם הזבח והעולה ואתם מהללי

SEquenti die, quô Judæi, qui adhûc Hierosolymis superstites erant, festum septimanarum celebrabant, Titus ad Sanctuarium ac Templum Domini propius accessit, (quia grassatores ac Judæi milites ibidem convenerant) & Josephum, Sacerdotem, Gorionis filium, secum duxit; dein Johannem cœterosque grassatorum duces vocavit (1.) eosque magna voce ita alloquutus est: (Josephus autem, Gorionis filius, verba Titi Judæis interpretabatur) ecquid tibi, Johannes, Templum istud peccavit, dum id maximo involvis exitio, ut destruatur ac devastetur? si robur & fortitudinem tuam ostendere cupis, egredere cum copiis & militibus tuis in campum, ut ibi, pro lubitu tuo, pugnemus, nonne hodiernus dies vobis sacer ac lætitiæ destinatus est? cur igitur eo in loco, ubi sacrificia & holocausta à vobis offeruntur, bellum geritis ac Sanctuarium Domini, Dei vestri, ejusqve nomen profanatis? nos verò non adversùs Templum, qvod domus est Dei tremendi, sed contrà vos pugnamus, qvi dura cervice & superbiâ

(32.) Vid. Joseph. dict. lib. 6. c. 8. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 31. princ.
(33.) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 255.
(34.) Nempe si initium fiat à Martio, qui Hebræis ניסן dicitur, atque illis primus est ratione anni legalis, vid. Exod. c. 12. v. 2. & Buxtorf. Lexic. hac voc.
(35.) Is mensis Majo respondet, prout Buxtorfius dict. loc. notavit; Josephus dict. l. 6. c. 8. scribit, istud accidisse die decimo septimo mensis Julii.
(36.) Josephus loc. alleg. scribit, illo die τὴν ἐνδεκάτην ἀφ' ἱερουργιῶν i. e. juge sacrificium, desiisse Deo offerri virorum penuriâ eamque ob rem populum nimis doluisse, confer. etiam Josippi Epitom. pag. 255.
(1.) Vid. Joseph. l. 6. de Bell. Jud. c. 8. & Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierosol. cap. 31. ac Josippi Epitom. pag. 255. & seq. confer. & infrà num. 6. h. cap.

מהללי את קדש אלהיכ׳ואת עשו ואנן אין אנו גלומי׳ עם הדוכר כי בית אלהי׳ בורא הוא אך מלחמתנו עמכם הנה אש׳ הקשו עיפכם לבלתי הבנע למי אשר רצון האלהי לתת הממשלה בידו והתאוורו לבטל את רצונו ולנו אין דבר מלחמ׳ עם הדוכל אשר לו בעיר הזאת ואם האמרו לא נוכל עוד להלח׳ הכניעו עיפכם ושאו עולנו וזיו ואם תאמרו הבה ונלחמה לנו נא ונצא השדה ושם נערוך את מלחמתנו ולמח׳ זה התללו את מקדשי׳ ותשביתון זבח עבודת אלהיכם׳ ויחלקן בין טיטום והיהודים השומעי׳ היה יוסף הברזן כי הלין דברי טיטום ליהודי ובאשם מרומי ללשון עבוי׳ ויוסף עוד טיטום וידבר את היהודי דברי טוביס דברי נואמי וזמיח׳ על אשר טמאו את מקדש׳ויטפכו כי דמים נקיים ועוד הם יהללוהו בהתגדה׳ מלחמה עם המחנה הכבר הבא אליהם עד שימותו כלם וידו נבלותיה׳ לזיון על פני האדמה ויחריב מקדשם וישרף היכלם ותשבת עבודתם וכל אלה הדברי׳ היו יוצאי׳ מפי טיטום דבר אחר דבר מול היהודי׳ ונבהם ויוסף כשהליץ את דברי טיטום ליהודי׳ התרישו כל העם ולא ענהו דבר כי מצוה יותנן הפרזין ושר הפריצי׳ לבלתי השיב לו דבר ויתנו כבוד ליותנן השר הגדול׳ או ענהו

perbiâ feroces ei parere recusatis, cui Deus pro arbitrio suo summum imperium tradidit, vos autem ipsius voluntati, quantum in vobis est, reluctamini; ast nobis nullum certamen est cum Templo, quod in hac urbe Deo dicatum est. Si dixeritis, non possumus amplius arma ferre atque pugnare, submittite ergò cervices vestras & jugum nostrum recipite, ut vivatis; si verò dixeritis: agite prælium ineamus, egredimini igitur in campum, ut ibi instructa acie decernamus, cur Sanctuarium vestrum ita profanatis & sacrificia aboletis cultumque Dei vestri tollitis? interpres autem inter Titum ac Judæos fuit Josephus (2.) Sacerdos, qui Titi verba Judæis interpretatus est, eaqve ex Romana in Hebræam lingvam transtulit; alia insuper verba benigna & clementiæ plena Titus cum Judæis loqvens addidit: posteà illos objurgavit, quòd non solùm pollussent Sanctuarium & in eo sangvinem innocentem effudissent; sed etiam quòd Templum Domini adhûc profanarent, dum arma contrà tantum exercitum, qvi eos oppugnabat, gererent, donec omnes incolæ internecione delerentur eorumqve cadavera stercoris instar in agros projicerentur atqve illorum Sanctuarium devastaretur ac Templum incendiô consumeretur & denique cultus divinus aboleretur; hæc omnia verbotenus ex ore Titi prolata sunt, Judæis è regione stantibus & audientibus; Interea verò, dum Josephus Titi verba Judæis interpretabatur, populus omnis tacebat nec quidquam respondebat, (3.) nam Johannes cœterique grassatorum duces præceperant, ne qvis ei responderet; quocircà omnes in honorem Johannis, summi principis, tacuerunt. Dein Johannes, grassatorum dux, respondens ei dixit: (4.) non possumus meliora & Deo magis grata offerre

(2.) Idem refert Egesippus dict. l. 5. c. 31. vid. & Josippi Epitom. pag. 256.
(3.) Consentit Josephus dict. l. 6. c. 8. & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 31. confer. etiam Josippi Epitom. p. 257.
(4.) Idem refertur in Josippi Epitom. pag. 257. cui etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 31. ferè con-

ferre in Templo sacrificia atque holocausta, quàm corpora nostra (5.) nec in Sanctuario Domini ejusque Templo melius quidquam, quàm sangvinem nostrum spargere possumus, nam pro Deo nostro pugnantes moriemur; idque perinde erit, ac si holocausta atque agni aliaque sacrificia Deo grata offerantur, (6.) quapropter in urbe sancta nos liberi nec sub jugum vestrum redacti moriemur. Ad hæc Titus, interprete Josepho Sacerdote, Johanni respondens dixit: urbs quidem ista sancta est (7.) Templumque sanctum & valdè venerandum, nec quisquam de eo minus honorificè sentiet ac dicet, nisi vilis homo & ratione destitutus; sed vos peccâstis, qvia Templum Domini, Dei vestri, ejusque Sanctuarium atque urbem profanâstis, dum sangvinem innocuum effudistis & in medio Templo Dei vestri sanctos ejus ac pios homines atque Sacerdotes, qvi illius cultui in Sanctuario operam dabant, & nullius criminis ac peccati rei erant, interfecistis; quomodo igitur vosmet justos prædicabitis ac dicetis, coràm Deo vos haberi tanqvàm holocausta & sacrificia, quæ illi grata sint & accepta? imò verò fœtidi estis coràm ipso, reprobi & abominandi, nonne lex vestra docet, omne holocaustum, (8) cui macula inhæret, Deo non esse acceptum? quomodo ergò dicetis, vos ei gratos fore & acceptos, qui omni vitiorum genere contaminati estis? dicite mihi, num major in homine labes sit & macula, quàm peccatum ejus & iniquitas? an quis coràm Deo suo magis detestabilis erit, quàm is, qui ipsius legem ac præcepta violat & contemnit? vos autem procùl à Domi-

עבדו יותנן שר הפריצים ויאמר לו אין לנו לזבוח זבח לי' בתוך ההיכל ולשבות טבח לעולה יוחר נגבד מכשרנו ואין לזרק בבי' מקדשו ובזה כלו נזב מזבחנו כי קל אלהינו נמות ונלחמנו ונחשב לבנין בעולות וכבשי לחנון לו ומזחה חפשי בתוך עיר הקדש ולא עמים בידיכם: ויען טיטוס ליוחנן ויאמר אליו תמלין ביניהם יחף דבון ויאמי אמנם העיר עיר הקדש היא והוכוכל ההיכל הקי' הוא ונוראא מאד ולא יוב' בו בבלחי כבוד כי אם גבוה ונדל דעת' אבן אתם חטאתם כי טמאתם ההיכל י' צבאו' ומקדשו ועיוו כי שפכתם בתוכו דמי נקיים ותרגזת' בתוך ההיכל אלהיכ' את קדשיו ואת הסדיו ואת כהניו העובדי' אותו בקדש על לא חמס בכפם ואיכה תצדקו אתם באמרכם כי נחשבו לפנינו בעולות נדבות חבוי רעוי' ואת' מובאתי' בעיניו ותבו' לו מאוסי' ומשוקצי' והלא חותם' תורה אש' בל ובח אשה שהי' בו מום לא יהיה לפניו ואיך תאמרו כי הוא את נרצי' ורעוי' לפנינו ואת' מלא' כל מי' והטא ואשמה ועון' אמרו לי הוא לאיש מום גדול מעונו ותטא דהוקעב איש לפני אלהיו כי אם בהפרו את תורתו ומצותו אשר צוה ואתכם הדחיקי'

consentit, dum refert, quòd Johannes respondérit, nullum esse præstabilius Deo sacrificium, quàm pro aris, pro focis, pro Templo ponere animam. Josephus autem dict. l. 6. c. 8. scribit, Johannem respondisse, Hierosolymam Dei esse urbem, proinde se excidium ejus non metuere.

(5.) Idem; sed alio ac meliori sensu præcepit Paulus ad Roman. c. 12. v. 1. παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν &c. ut exhibeamus Deo corpora nostra hostiam viventem &c. vid. infrà h. lib. 6. c. 58. n. 5.

(6.) Illud sanè hic est, impio in scelere se pium gloriari.

(7.) Consentit Josippi Epitom. p. 257. & Egesippus dict. l. 5. c. 31.

(8.) Respicitur hic ad Levit. c. 1. v. 3.

Domino, Deo vestro, remoti estis; hæc est via vestra, quam insistitis, nam à planta pedum vestrorum usqs ad verticem pleni estis iniquitatum & peccatorum maculis, quæ hominum animos vulnerant ac lædunt, etiamsi illi maxima sapientiâ sint præditi: sed absit quàm longissimè à viris sapientibus, qui integritate & innocentiâ vitæ conspicui sunt, ut facta vestra imitentur, vos enim eorum, qui corde cœci, stolidi, dementes, vesani & imprudentes sunt, opera peragitis; certè qui sapientia ac prudentiâ valent, temporum adversitates & molestias, quæ sibi eveniunt & à Deo immittuntur, patienter ferunt, quia rerum eventa, molestias &, qui quotidiè nasci solent, casus probè nôrunt. Quomodo verò, ô stolidi, dicere audetis, vos Deo gratos & acceptos esse, tanquàm holocausta & sacrificia ritè oblata? quomodo vosmet ipsos puros & innocentes jactatis? dic mihi, Johannes cœterique grassatorum duces ac tyranni, qui tecum sunt, nonne tu mortalis es & multis miseriis obnoxius? quem adhûc vivum vermes circumdant ac multò magis mortuum rodent; nos quoque æque, ac tu, homines sumus: numquid gratum tibi erit, si quis ex mensa tua, opiparè instructâ, aliquid surripuerit, (9.) nonne id tibi valdè displicebit eumque, qui id perpetraverit, delicti reum perages nec à peccato ac crimine illum absolves? cur verò tu sacrificia Dei tui ex ipsius Templo sustulisti atque domum ejus cadaveribus interemptorum implevisti, ut pedibus conculcentur, idque in summum illius dedecus, contemptum & ignominiam? ecquis videbit, quisnam audiet nec deflebit ingentem illam multitudinem interemptorum ex populo Israëlitico, qui propter te & Simeonem atque Eleazarum, socios tuos ac scelerum communione tibi junctos, interierunt? certè flagitia ac delicta vestra non

הדחיקי' מי' אלהיכם זה דכיכ' כי מכף דגליכם ועד קדקדכם אתם מלאי ממומי עונות ואשמות מבדחנו ומעדיריך לנשמי' האנשי' ואף כי יהיו חכמים שלמי' אבל הלולי' לחכמים והשלמים החמימים בדעותיהם לעשות מעשיכם כי מעשיכם הם מעשי קורי לב ומעשי פתי' ומשוגעי' ונבלים וכסלי': ואנחנו אשר בינה וחבמה אתם רם יצאו וישכלו לקבל הלאורת הזמן הקוורה אותם באשר תתבן להם דרך י' כי הם מביחי' בקורות העולם והלאותיו ולילי יום יום: ואיכה תאמרו פתאי' כי תהרצו לפניו בעולות זובחים ואתם מתנשאי' לאמר וכים אנחנו: אמור לי אתה יוחנן ושרי הפרעי' אשר איך וראשי האכזרי' אש' עמך הלא אתה אנוש בעל מכאובו' ומזמה והולעה המובבך בעורך חי ואף כי אחרי מותך ואנחנו כמוך דישב בעינך אם יבא איש להטוח את שולחנך מלפני' כי יהיה ערוך לפניך לכבור הלא יתי בעיניך דבר' הזה ותאשי' את עושרו ומאכמה וחטא לא תנקה': ואתה למה חשפת את זבוז איש אלהיך מטרך ויכלו ותמלא את ביתו קבוי חללי' למרמס ולהרפסה ולקלון זבוז מי יראה ומי ישמע ולא יבבה להמון ההללי' אשר נפלו מישראל בגללך ובגלל טמעון ועוזר חבריך ועיך לרעה כי עמרי מספ' העוזבו' ואשמותיכ' אין אתי משפט נוזע יבן לבבכם לפי עונתי'

(9.) Idem simile adducitur etiam à Josepho dict. l. 6. c. 8. & ab Egesippo l. 5. de Bell. Iud. c. 31. confer. etiam Iosippi Epitome p. 258.

עונותיכם׳ ועוך מרוק בטומאת ערי׳
נפשכן ובאכזריותכן ובדבר ואומר כי שלחי
יהיה בעוך והשב כי אתם רעוי לפניו
ובינו וביניכי מבדילי עונותיכי אש׳ הסה
בין המכניי כחומת כחול ובגדרות הרי
נחשת׳ ואמנם האמת הוא אשר נאה
לגבורי במוכם להלחם בעד עמכם ועיים
ואדמת׳ כי כל איש גבור ומר נפש טוב
לו לשו׳ בגבורתו ממשול בו שנאנו דבא
להכלימו ולהוציאו מהיותו ומאדמתו
ולהשמידו ולהאביד ארצו׳ ואני לא
באתי להכלים אתכם ולא להוציאכי
מיהודב׳ ולהאביד ארצכי ואדמתכי ולא
להשמידכם או להרום עיכם רק באתי
לקרוא לכם לשלו׳ ולכרות ברית אתכי
אם תשמעו אלינו להשות שכמכם
לעבוד עולנו כאשר היתם מלפני עם
הומי׳ כי מי בכל הגוי שתמלו עליכם
כתשלתנו וישימו לעמי וכטומתנו׳ הלא
אניבל מלך קרתגיא וכל חילו בא
וישום את ארצנו וידום מבצרינו וכלה
רמון גדוניו כחוב דוא ועמו ועד ימים
רבי׳ עלינו כאשר עשינו לכם אנחנו
ואת׳ כך לכדנו אותו ונתמול עלי׳ תמוב
לו ושמנוהו לשר ולקצין על עמו כי
נבנע ונכבל עולנו וכן עשינו לאנשיך
מקדון ולית מלכי הגוים ושיחים אשר
לכדנו׳ והלא אתם אומרי׳ כי אתם
שומרי׳ את משמרת י׳ אלהיכי למה לא
העשו

non possunt numerari nec ullum supplicii genus mihi notum est, quo peccata vestra possint expiari; tu verò (10.) in impura illa animi tui improbitate ac crudelitate adhùc pergis & nihilominus putas, Deum tibi auxilio fore, atqve existimas, vos ei gratos & acceptos esse; sed peccata vestra vos à Deo separant eaque tanquàm murus ferreus & sepimentum montium æneorum vos à Domino sejungunt. Verum quidem est, (11.) quòd fortes viri, quales vos estis, pro populo, urbe ac terra sua pugnare debeant, nam cuilibet viro strenuo, quem acerbi premunt casus, satius est mori, quàm hosti suo servire, qui illum dedecore afficere & à lege patriaque sua expellere atque ipsum ejusque terram perdere ac devastare cupit: ast ego hùc non veni, ut vos ignominiâ afficerem aut à legis observatione prohiberem aut terram patriamque vestram vastarem aut vos perderem urbesque vestras delerem; sed ut pacem vobis offerrem ac fœdus vobiscum inirem, si nobis obtemperare & humeros vestros jugo nostro ferendo submittere vultis, sicuti jam anteà Romanis subjecti fuistis; ecquis enim ex omnibus populis eâ, quâ nos, clementiâ vos tractabit? quisnam adeò benignum ergà gentes sese præbebit, sicuti nos facimus? Nonne Hannibal, Carthaginiensium dux, cum omnibus copiis suis terram nostram ingressus eandem vastavit & urbes munitas, imperio nostro subjectas, evertit atque ipse cum exercitu suo copias nostras ferro delevit ac nos diu obsidione pressit, prout nos urbem vestram jam circumvallatam tenemus; sed, posteaquam illum sub potestatem nostram redegimus, ei pepercimus ac benefecimus, atq; illum populo suo principem præfecimus, quia is depositâ superbiâ ac ferociâ jugum nostrum tulit: i-

dem

(10.) Nempe: Johannes, nam ad illum præprimis directa fuerunt Titi verba, vid. suprà h. cap. n. 1. ibique not.

(11.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 258. & apud Egesippum l. 5. de Bell. Jud. c. 31.

תקשי באשי עשה יכנה מלכבם אשי
המלה נפשו על הכהל בקדש אלהיכם
לבלתי העשי טכמה ועל עמכם לבלתי
ילך בהמו או יסורי ברעב וישחר את
נפשו ואת ביתו ביד מלך כשים לתן
חשך אתכם ביד גוים׳ ואתם למה זה
לא תחלה׳ על נפשכי ועל עמיכם ועריכי
ומקדשיכי׳ ועתה שמעו לי ועצני ברורת
לכם ברית לפני אלהי הבית הזה והיה
דו׳ לעד בינו וביניכם כי הוא עד שומע
ביניתנו ואני נשבע באלהי אשר לא
אמיר ולא אפיר בריתי אשר אכרות ולא
אעשה לכם רעה ולא אשלוך ולא
אשבה אתכי׳ ולא אמליך בי אם איש
מגוליכם והנה זקף הברזן אשר אתו
והיה שר עליכם מבראשנו׳ אם יש את
נפשכם אמליכהו עלי׳ וכל אשר אתו
מאנשי האמתי ישובו וישבו בארצכם
ואבלו איש את פרי גפנו ושתו איש את
מי בורו והיו ולא תמותו ועבודת מקדש
אלהיכם לא תשבותו׳ ולמען תבשתו בי
עד השלימי בריתי אתכם עם חי׳ ושלום
אתן לכם את יוקף שרכם ומקצרת
שרי הגבורים ושוערי הדומים ואו בידכם
לעזרכן ויצאתם והשלמתם עמנו ורמיתם
את שבטיכם והבנעת׳ את עדפי׳ לעבור
אותנו בכל הגוי ובאשר עשיתם גם
אתם

dem fecimus Antiocho, Macedoni, (12.) cæterisque gentium regibus & principibus, quos cepimus. Ast dicitis, vos statuta Domini, Dei vestri, observare, cur ergò non idem facitis, quod Jechonias, rex vester, (13.) qui seipsum pro Templo Dei vestri ejusque Sanctuario, ne illud devastaretur & pro populo vestro, ne is in captivitatem abduceretur aut ferrò periret, tradidit (14.) & se cum domo sua Chaldæorum regi dedidit, ut sic efficeret, ne vos in gentium potestatem veniretis? cur non vitæ vestræ, populo, urbi & Sanctuario vestro etiam vos parcitis? nunc igitur auscultate mihi, en ego fœdus coràm Deo hujus Templi vobiscum pangam, is testis sit inter me ac vos, hic audiat inter utrumque testis; ego per Deum juro, quòd nec fœdus, quod vobiscum facturus sum, rumpam nec ullum vobis malum inferam nec prædam faciam nec vos in captivitatem abducam, nec alium, quàm qui est ex gente ac magnatibus vestris, regem super vos constituam, en Josephus, sacerdos, qui mecum est, ab initio princeps vester sit, & si vobis ita visum fuerit, eundem super vos regem constituam; (15.) præterea omnes Judæi, qui sese fidei meæ commiserunt, revertantur & in terra vestra habitent, ut quilibet fructum vitis suæ comedat & aquam putei sui bibat; sic vivetis ac mortem evitabitis atque sanctum Dei vestri cultum non relinquetis: ut autem fidem mihi habeatis vobisque cautum sit, donec fœderi, vobiscum vitæ pacisque servandæ causa inito, satisfaciam, en Josephum, principem vestrum & nonnullos viros primarios nobilesque Romanos vobis obsides tradam, quocircà egredimini ac pacem nobiscum facite hu-

(12.) Is Syriæ rex fuit à Romanis devictus, de quo Livius l. 37. c. 45. & l. 38. c. 38.

(13.) Vid. 2. Reg. c. 24. v. 10. & seqq. ac Joseph. dict. l. 6. c. 3. circà med. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 31. confer. etiam, quæ suprà h. lib. 6. c. 42. n. 20. notata sunt.

(14.) In Hebræo hic verbum חמלה i. e. pepercit, habetur, nam Jechonias, dum semet Chaldæis dedidit, et ipse vitam suam ac Templum, ne illud everteretur, servavit eisque hac ratione pepercit.

(15.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 258.

אתם מלפנים אשר עבדתם את הזמנים
בימי נארון קיסר והחזו לא תמותו ועבודי
מקרי אלהיכי לא תטבחו ויצא יוסף
הכהן את קהלו בבכי ויבך לעיני שרי
הפרשים בבי גדול על דמיי טיטוס ועל
אשי המל עליהי והמרי לא שמו לב
להי׳ ובאשר ראה יוסף כי לא יכול
טיטוס לדעו׳ לב הפריצי ע׳ השלום ויען
יוסף ויאמר ע׳ שרי הפרשים אינני ומה
מהעיר הזאת אשר היא הולכי להיות
שממה מחרבת כי ידעתי כי בא קצה
אמר׳ אני המרי מכם כי הקראו ולא
הבינו את ספר חזון דניאל אשר כל דברי
באו ואין מבין מכם כי הנה טבח התמיד
ותבערת הבתן המשיח ועמדו בה דברי
דניאל במעמד ראשיכם ועיניכם ראות
ולבבכם לא יאבין וידבר עוד יוסף דברים
טובים ודברים ניחומים רבים ע׳ היהודים
ולא שמעו הפרשים ולא השו את אזנם׳

merosque veſtros & cervices ſubmittite, ut nobis, ſicuti aliæ gentes, ſerviatis. quemadmodum ipſi quoque antehac feciſtis, qui Neronis Cæſaris ætate Romanis ſubjecti fuiſtis, hoc modo vitæ veſtræ conſuletis ac mortem evitabitis nec cultum Sanctuarii Dei veſtri deſeretis. Dum Titus hæc locutus eſt, Joſephus ſacerdos coràm graſſatorum ducibus in lachrymas & fletum maximum prorupit propter blandam Titi verba ejusque clementiam, quâ ille Judæos complectebatur; aſt ipſi dictis hiſce animum non adverterunt. (16.) Joſephus itaque, dum vidit, graſſatorum animos à Tito ad pacem flecti non poſſe, eorundem duces (17.) ita allocutus eſt: non miror, urbem iſtam vaſtatum ac perditum iri, novi enim, finem ei inſtare; ſed illud miror, vos Danielis librum (18.) legere nec vaticinium ejus intelligere (19.) ac licèt omnia, quæ ille prædixit, evenerint, neminem tamen ex vobis id animadvertere, ecce enim juge ſacrificium abolitum & ſacerdos unctus exciſus eſt (20.) atque omnia Danielis dicta effectum ſortita ac verè impleta ſunt; oculi veſtri illud vident, ſed cor veſtrum non credit: alia inſuper verba ſatis multa, benevolentiæ & humanitatis plena, fecit Joſephus ad Judæos; ſed graſſatores illis animum non attenderunt nec aures ſuas obverterunt. (21.)

(16.) Conſentit Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 31. ac Joſippi Epitome p. 259.
(17.) Ad Johannem præcipuè verba fuiſſe directa ſcribit Egeſippus loc. alleg.
(18.) Reſpicitur hic ad Daniel. cap. 9. v. 25. & ſeqq.
(19.) Vid. Joſeph. dict. l. 6. c. 8. circà fin. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 31. in fin.
(20.) Ecce illuſtre illud Danielis vaticinium de ſummo ſacerdote noſtro ac vero Meſſia, Jeſu Chriſto, in alium ſenſum hic ab autore noſtro torquetur, confer. Epiſtol. ad Hebræ. c. 4. v. 14.
(21.) Egeſippus dict. lib. 5. c. 32. in princ. ſcribit. quòd Deus jam dudum perfidas mentes urſerit, ex quo impio ſe parricidio commacularunt, Chriſtum Jeſum crucifigentes; hic eſt ille, inquit, cujus mors Judæorum excidium eſt.

CAP.

CAP. XLIX.

וידי כבלות יוסף לדבר אל היהודים
והפרוצים הקשו עתי׳ ולא שמו לב
לדבריו ויען טיטוס ויאמר מיומכם
תראה כי אמר פן יספה בעין העיר ורעב
מגפד ירושלם במבראשונה גם כי כתר
מהפרצי׳ פן יארבורו וישחיתו אותה ואת
חילו במבואו העיר העצומי והרבים
ויהחכמו ביום הדוא רבים מאנשי האמונה
מבני הברבי׳ הגדולים והשועים הנשארי׳
בירושלם ויצאו אל טיטוס ויפלו בידם
ויהם עליהם טיטוס ויקבלם בשלום
ובנבוד׳ ויצו טיטוס את מבזר השרי
אש׳ אתו לשלהם עד ארץ גשן אשר
היה מושב לישר׳ בימי יעקב אבה׳ ע׳׳ה
ובימי יוסף הצדיק השליט על ארץ
מצרים ולהחזיר לאחזתו להם וילכו
הכשדים וישלחום וביאום בשנה ושנה
להם לאחזה ויאחזו בה וידעו עם׳
ויצו טיטוס את נציב הרומים אשר
בארץ מצרים למשל על היהודים הנצבי
בארץ גשן ולכלכלם שם ולשמר אותי
לבלתי יע להם אחר מגדודי הרומים׳
ורבים מהיהודי עוד העירמו ובקשו לצאת
מירושלם

POſteaquàm Joſephus finem dicendi fecit & graſſatores cervices ſuas indurârunt nec Joſephi verbis animum adjecerunt, Titus Hieroſolymis egreſſus eſt, metuens, ne peccatis urbis involutus ſimùl interiret, & caſtra è regione urbis locavit, ſicuti ab initio fecerat, quia etiam timor eum inceſſerat, ne graſſatores per inſidias ſe ſuumque exercitum circumvenirent eumque in vicis urbis, qui bene muniti ac multi erant, opprimerent. Eodem die non pauci ex filiis ſummorum Sacerdotum cæterorumque fide, dignitate ac nobilitate conſpicuorum, qui Hieroſolymis adhùc ſuperſtites erant, ſaniori conſilio electo, ad Titum egreſſi ſunt (1.) ſeque Romanorum poteſtati tradiderunt, quibus Titus pepercit eosque benignè & honorificè ſuſcepit & præcipuis quibusdam ducum ſuorum injunxit, ut Judæos illos in terram Goſen, (2.) ubi Iſraëlitæ tempore Jacobi patriarchæ (3.) p. m. & Joſephi juſti, qui Ægypto præfuit, ætate habitârunt, deducerent eamque regionem illis poſſidendam traderent. Quapropter Chaldæi abierunt & Judæos in terram Goſen deduxerunt, quam & illi occuparunt ibique habitârunt: præterea Titus principi Romano, (4.) qui Ægypto præfectus erat, præcepit, ut Judæos, in terra Goſen habitantes, benignè tractaret, eisque victum præberet ac ſolicitè caveret, ne quis ex militibus Romanis illos injuriâ afficeret, multi quoque Ju-

(1.) Vid. Joſeph. l. 6. de Bell. Jud c. 9. & Egeſipp. l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 33. ac Joſippi Epitom. p. 259.
(2.) Autori noſtro conſentit Joſippi Epitome dict. pag. 259. ſed Joſephus lib. 6. c. 9. ſcribit, quòd Titus Judæos transfugas ad urbem quandam Gophnam dimiſerit, cui & Egeſippus dict. l. 5. c. 33. adſtipulatur; cæterum de urbe illa Gophna vid. inter alios ſoh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmiſſa c. 55. n. 7.
(3.) De quo vid. Geneſ. c. 47. v. 27.
(4.) Hebr. נציב הרומיי, ſic in noſtro codice, quæ verba Munſterus in Joſippi Epitome pag. 259. tranſtulit: ſtationem Romanorum, confer. R. Salom. ad 1. Samuel. c. 13. v. 3. & ad 2. Paralip. c. 11. v. 16.

dæi inito clàm consilio conati sunt Hierosolyma egredi; (5.) sed grassatores id prohibuerunt, fortassis illorum scelera Deus ultus est, nimirùm ut simùl cum cæteris grassatoribus, fratribus suis, interirent, quoniam ipsi quoque flagitiorum & crudelitatis societate eisdem conjuncti erant. (6.) Grassatores itaque omnes Templi exitus clauserunt, ne quis ex Judæis, qui Hierosolymis erant, ad Titum egredi posset. Titus autem, cùm probè nôsset, multos ex Judæis urbe egredi & ad se quidem profugere velle; (7.) sed eos à grassatoribus prohiberi, denuò ad locum illum, ubi grassatores erant, accessit & Josephum, Sacerdotem, secum duxit. Vilioris itaque turbæ homines, dum Josephum unà cum Tito accedentem conspexerunt, in lachrymas ac fletum maximum eruperunt atque Josephum ita allocuti sunt: agnoscimus nostras ac patrum nostrorum iniquitates atque fatemur, quòd in Dominum, Deum nostrum, peccaverimus eumque ad iram provocaverimus, perspectam quoque habemus Titi, Imperatoris filii, clementiam, quâ ille ergà nos utitur & quòd ipse afflictionum atque calamitatum nostrarum misericordiâ tangatur: sed quid agamus; nam nos quidem egredi & ad Titi clementiam confugere volumus, ut grassatorum improbitatem ac tyrannidem evitemus; ast facultas & vires nobis desunt, quia tyranni isti ab incepto nos prohibent. Grassatores autem, cùm audissent, quid Judæi cum Josepho coràm Tito locuti essent & quòd Titum Cæsaremque Vespasianum, illius patrem, honorâssent eumque dominum vocâssent, strictis gladiis adorti sunt miseros illos eosque interimere voluerunt; sed ipsi maximo clamore sublato Titi auxilium implorârunt,

(5.) Idem refert Josephus dict. lib. 6. cap. 9. in Josippi Epitome pag. 259. narratur, quòd Judæi etiam per cuniculos ac fossas excavatas conati sint egredi ad Romanos; sed à grassatoribus ab incepto prohibiti fuerint.

(6.) Confer. hic Egesippus dict. lib. 5. de Bell. Iud. c. 33.

(7.) Vid. Egesippus loc. alleg. & Josephus l. 6. de Bell. Iud. c. 10.

rârunt, dicentes: serva nos, quæso, Domine noster; his dictis Romani accurrerunt, ut illos è grassatorum manibus eriperent, unde denuò atrox prælium inter Romanos ac Judæos in medio Templo (8.) exortum est atque Romani ad domum Sancti Sanctorum, ut vitam suam ibi servarent, se receperunt; sed Judæi eosdem persecuti in loco sanctissimo interfecerunt, quô facto Titus, (9.) qui extrà Templum stabat, alta voce Johannem, grassatorum ducem, qui in Templo erat, ita inclamavit: improbitas tua in immensum crevit & iniquitates tuæ nullum habent finem, ubinam est reverentia Dei tui ejusque honor? nonne in lege Dei vestri de loco isto sacro, qui Sanctum Sanctorum dicitur, scriptum est: quicunque extraneus accesserit, is moriatur (10.) nec locum illum alius quisquam ingrediatur, præter solum Pontificem, idque semel tantùm in anno, (11.) quia Sanctum Sanctorum est; cur igitur nunc illos, qui se eò recipiunt, vivere non sinitis, sed in eo sangvinem incircumcisorum, qui vobis abominationi sunt, effunditis atque in illo sangvinem Judæorum, fratrum vestrorum, miscetis cum sangvine incircumcisorum? (12.) Dominus, Deus vester, sit mihi testis, quòd domum istam nequaquam destruere ac devastare cupiam; (13.) sed manus vestræ & peccata vestra sunt, quæ illam destruunt ac diruunt; utinam animus vester ad pacem nobiscum ineundam inclinet! nos sanè domum Sanctuarii istius ac Templum Domini, qui in eo est, honore afficeremus & castra nostra statim ab urbe ista moveremus atque illius obsidionem solveremus; sed cor vestrum ac cervi-

(8.) Quod gentiles cum formidine spectabant. Judæi cum furore ac temeritate adibant & madidas manus humano sanguine gerentes ipsa tractabant altaria, verba sunt Egesippi dict. lib. 5. c. 34.

(9.) Confer. Egesippus loc. alleg. & Joseph. l. 6. de Bell. Iud. c. 10.

(10.) Vid. Numer. c. 3. v. 10. & Joseph. dict. l. 6. c. 10. circà med. atque Egesipp. l. 5. de Bell. Iud. c. 34.

(11.) Confer. Exod. c. 30. v. 10. & Levit. cap. 16. v. 2.

(12.) Advenarum simul & civium cruore vestra altaria commaculatis, scribit Egesippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 34.

(13.) Idem refert Egesippus loc. alleg.

cervices ferrum æqvant duritie & frons vestra ænea est in perniciem vestram: qvamobrem scelerum vestrorum pœnas dabitis & in Romanorum terra vitam finietis; ego verò & domus patris mei insontes erimus nec delictorum & peccatorum vestrorum, qvibus vosmet ipsos morti objeciistis, culpam sustinebimus, testes hujus rei sint nobis hodiè Dominus ejusque Templum & Sanctuarium. Titus igitur, dum vidit, neminem grassatorum dictis suis animum adjicere (14.) nec illis attendere, triginta millia fortissimorum militum (15.) ex omni Romanorum exercitu elegit eisque præcepit, ut atrium Templi, quod sanctum erat, oppugnatum irent, ipse etiam Titus simùl cum illis prœlium inire voluit, (16.) sed duces ejus illum ab eo proposito averterunt, dicentes: elige tibi locum quendam excelsum, unde milites tuos pugnantes conspicere possis, illi enim, si te certamen, ab ipsis initum, procùl intueri animadverterint, animos sument & ex voto tuo lubentes pugnam capessent; tu verò sanctum Templi atrium non ingrediaris, ne fortè simúl cum aliis eò, quò minimè decet, modò ibi occumbas & nos omnes exitio tuo involuti unà pereamus. Titus itaque, ducum suorum consilium secutus tunc quidem cum militibus illis non abiit, sed Cerealium (17.) & Dosithæum (18.) duces triginta millibus militum, quos ad sanctum Templi atrium miserat, præfecit, ut ibi cum exercitu suo contrà Judæos pugnarent eisque simùl præcepit, ut Judæos noctu, (19.) dum somno

(14.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 11. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 35.

(15.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 250.

(16.) Consentiunt hic Josephus & Egesippus loc. alleg.

(17.) Hebr. קריאולים, ita hic pro קריאולוס, quod in nostro codice habetur, legendum puto, secutus Josephum dict. lib. 6. c. 11. Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 35. nominat Cerealem, vid. infra h. cap. n. 22.

(18.) Hebr. דוסיתיאוס, sic & hic & Josippi Epitom. pag. 260. legendum videtur, pro דוסתיאוס quod nomen in codice nostro & in Josippi Epitome dict. pag. corrupte legitur; cæterum hujus Dosithæi nulla nec apud Josephum nec penes Egesippum loc. alleg. fit mentio, confer. quæ supra l. 4. c. 4. n. 26. de hoc nomine notata sunt, vid. & infra n. 22. h. cap.

(19.) Horâ nona, uti scribit Josephus dict. l. 6. c. 11. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 35.

somno graves & laboribus defatigati essent, adorirentur. Romani itaque milites armis instructi paratique fuerunt ad prælium cum hostibus ineundum; Judæi verò impigrè excubias egerunt, (20.) quia ipsis compertum erat, Romanos noctu venturos esse, quapropter & illi instructi paratique tota nocte Romanorum impetum expectárunt: ast Romani præ metu cum Judæis non pugnárunt; (21.) ecquis enim noctu tenebris obortis ac cœca caligine, quâ homines se invicem dignoscere ac discernere non possunt, pugnam capescere audeat? Illucescente autem die Judæi copias suas ad defendendas atrii portas diviserunt, ubi atrox exortum est prælium; nam Cerealius & Dosithæus (22.) cum triginta millibus militum domum Sanctuarii circumdederant, ne quis Judæorum inde evadere posset; istud inter Judæos & Romanos certamen per septem dies continuos (23.) duravit: cumque Romanorum copiæ contrà Judæos prævaluissent eosque intrà atrium compulissent, Judæi collectis viribus animisque resumptis Romanos viriliter rejecerunt eosque ad arcem usque Antoniam (24.) persecuti sunt. Dum itaque pugna ista septem illis diebus continuata fuit, tandem Romani à Judæis recesserunt nec cum eis amplius eo in loco pugnare voluerunt; nam Titus præceperat, ut Antoniæ mœnia destruerentur (25.) ac locus universo exercitui suo latius pateret, qvod mandatum etiam milites ejus execu-

(20.) Idem refert Josephus dict. l. 6. c. 12. princ. & Egesippus loc. alleg.

(21.) Imo à nona hora noctis usque ad quintam diei utriusque pugnatum fuisse scribit Josephus dict. l. 6. c. 12. circa fin. cui etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 35. consentit.

(22.) Vid. quæ paulò ante num. 17. & 18. de his nominibus dicta sunt.

(23.) Consentit Josippi Epitom. pag. 260. sed Josephus dict. l. 6. c. 12. rem paulò aliter refert, vid. & Egesippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 35. idem cap. 36. princ. scribit, quòd septem dierum spatio omnia fuerint deposita usque ad fundamenta terræ, quæ castro, cui Antoniæ nomen, Herodes immuniverat, confer num. 25. h. cap.

(24.) De hac arce Antonia supra h. lib. 6. c. 47. n. 19. nonnulla annotata sunt, confer. & num. sequ. 25. h. cap.

(25.) Vid. quæ num. antec. 23. & 24. & suprà h. l. 6. c. 47. n. 19. notata sunt.

executi sunt. (26) Interea fames Hierosolymis vehementer invaluit, nec ullus superfuit victus aut cibus; quocirca nonnulli Judæi urbe egredi cœperunt animo audaci, ut è Romanorum castris eqvos, asinos aliaqve animantia noctu furarentur (27.) eaque subtraherent, quò sese illis sustentarent, ne fame penitùs deficerent atqve perirent, qvod dum Judæi sæpius fecerunt, Romani tandem intellexerunt, Judæos noctu Hierosolymis egredi & è Romanorum castris animalia victus causa subtrahere ac furari: quapropter Romani ad iram commoti custodias circa castra sua disposuerunt, (28.) ut Judæorum rapacitatem prohibierent, qvô etiam factum est, ut nemo Judæorum amplius qvid subtrahere posset.

CAP. L.

PEr idem tempus Judæi, armis instructi, venerunt ad portam Orientalem & murum, qvem Titus ibi fieri curaverat, destruxerunt ac demoliti sunt; nam Titus mœnia è regione portæ illius ædificari præceperat propter Judæos grassatores, ne illi repentè eruptionem facerent atque Romanos milites opprimerent, prout sæpius facere consveverant. Itaque juvenes nonnulli lectissimi Judæorum militum ex loco illo, qvem ipsi in muro, è regione portæ orientalis ædificato, destruxerant, egressi sunt atqve inde subitò ad montem olivarum ascenderunt, (1.) ubi eqvos, mulos, asinos atqve alia multa animantia deprehenderunt, & quæcunque poterant, occisis priùs custodibus, abduxerunt atqve inter abigendum maximum clamorem sustulerunt, Roma-

(26.) Confer. Joseph. dict. l. 6. c. 13. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 36.
(27.) Idem refert Josephus dict. l. 6. c. 14. & Egesipus loc. alleg. confer. etiam Josippi Epitom. pag. 260.
(28) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 260.
(1.) Vid. Joseph. lib. 6. de Bell. Jud. cap. 15. Egesipp. l. 5. de Excid. Hieros. c. 36. ac Josippi Epitom. p. 260.

Romani autem rem istam animadvertentes (audierant enim clamorem illum ac viderant, pecora sua à Judæis abigi) arreptis celeriter armis juvenes istos persecuti sunt; ipsi autem in duas sese partes diviserant, qvarum altera pecora abigebat, altera in bivio stabat armata contrà Romanos & adversùs illos fortissimè & acerrimè pugnabat adeò, ut Judæi eo qvidem tempore Romanos superarent eosque repellerent atqve prædam suam in urbem Hierosolymam deducerent, nam Judæi summa necessitate atqve famis gravitate, ut & cibi ac victus penuriâ, qvâ tunc laborabant, adacti urbe exierant (2.) atqve alimentorum qværendorum vitæqve sustentandæ causa pugnam inierant; Romani autem non nisi dedecoris & ignominiæ evitandæ gratia prælio certaverant, dum Judæos pecora sua ante se agentes conspexerunt; qvocircà Romani non ita, uti Judæi, vitam suam temerè profundentes ad mortem usqve pugnârunt, ac multi Romanorum, qvi Judæos illos juvenes persecuti erant, tunc temporis interempti ceciderunt. Judæi verò pecora aliaqve animantia, Romanis adempta, abegerunt eaque in urbem duxerunt, qvos Romani qvidem milites persecuti sunt; sed illos capere non potuerunt, nec aliud qvidqvam utilitatis inde retulerunt, quàm ut Judæos prædam ad urbem Hierosolymam præ se agentes conspicerent, sic juvenes isti Romanis superiores evaserunt eosqve subindè cædendo ac prosternendo usqve ad Titi castra persecuti sunt. Ast dum universa gentium multitudo juvenum istorum fortitudinem, pertinaciam & obstinatum animum, qvo illi Romanos ad ipsa castra perpulerant, conspexit, tunc omnes gentium copiæ, qvæ in castris Romanis erant, arma sumpserunt, ut juvenes istos invaderent eosqve vel interficerent vel vivos caperent; sed illi id animadvertentes & ingentem multitudinem sibi imminere conspi-

(2.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 15. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 36.

הגדול ויקטו כל רשונות הגוים אשר
במחנה הרומי לבא ל רכתוני והם
להמית או ללכדם והבחורי הרם כי
ראו אשר רוב העם עליה ויחלטו העידה
ורדפו אחריה גבורי המחנה דגוי והם
ולא לברוח ולא פנעו באיש מהם וק
כי לכדו אחר מנעריה וי ויבאוהו אל
טיטוס ושם האיש אשר לכד את הנער
הנר פודיאנוס ויתנבחו גבורי הרומי על
כבה ויחשבו זה לאות טוב עליה ויחגאו
גבורי הרומי ויהללו את פודיאנוס כי גדול
היה בעיני טיטוס ושרוי וטיטוס לקח את
הנער היהודי ויגאלהו חלבישהו ויכבדהו
ויחננהו למשרת ליוקח הבוץ אשר איש
לשרי ויהי איש אחד מן רכתוני והם
אה לנקר הגלבר הי על יד פודיאנוס והוא
איש גבוה וחזק אישים בהואר ויקר
הקומה ושמו יונתן וישוב פניו ויפן אחור
ויחא והנה פודיאנוס אשר לכד את הנער
אחיו הי ויפלא עליו חמה על כבה וילך
ויעמוד אצל קבר יונתן רבחן הגדול
מחין לעיר נכוז מחנה הרומי ויקרא
ל טיטוס ואל כל מחנהו ויאמר אליהם
בדברי השלה מי בכם גבור במלחמה
יבא

conſpicientes intrà urbem ſe receperunt &, licèt gentium copiæ juvenes iſtos celeriter perſeqverentur, neminem tamen ex eis comprehendere potuerunt, præter adoleſcentem qvendam, qvem vivum ceperant, is ſtatim ad Titum deductus fuit; nomen autem viri, qvi adoleſcentem illum ceperat, fuit Pedanius. (3.) Qvapropter Romani milites animis elati rem illam in bonum omen traxerunt ac Pedanium laudibus extulerunt, qvia Titus ejusqve duces eum magni æſtimaverant: (4.) adoleſcens autem ille Judæus à Tito benignè ac clementer exceptus (5.) veſtibusqve indutus Joſepho Sacerdoti, qvi apud Titum principem locum obtinebat, traditus eſt, ut ei miniſtraret. Erat autem vir qvidam inter Judæos milites, adoleſcentis iſtius, qvi à Pedanio vivus erat captus, frater, vilis conditionis homo & aſpectu deformis (6.) humiliqve ſtatura, nomine Jonathan, is, cùm Pedanium, à qvo frater ejus vivus erat captus, reſpiciens vidiſſet, irâ inflammatus proceſſit & juxtà ſepulcrum Johannis, ſummi Sacerdotis, extrà urbem è regione caſtrorum Romanorum ſtetit (7.) & Titum omnesqve illius milites inclamans ita dixit: quisnam ex vobis eſt, qvi robore ac fortitudine bellica præſtat, is hûc veniat & ad me accedat? id enim verè dico, qvòd hinc non ſim receſſurus, donec ille ad me venerit & ego ipſe cum eo pugnavero; ſic hodiè notum fiet, qvinam fortitudine antecellant, Romani ne an Judæi: ſed Romani virum iſtum parvi æſtimarunt eumqve contemptui

(3.) פראניום, ſic potius hic legendum puto, quàm פירראנוס, quod nomen in codice noſtro mendoſè habetur, priorem lectionem confirmant Joſephus & Egeſippus loc. alleg. vid. infrà num. 10. h. cap.

(4.) Egeſippus l. 5. c. 36. in fin. ſcribit, qvòd Pedanius Judæum captivum velut lepuſculum aquila aut accipiter fulicam ante pedes Cæſaris viventem dejeterit, quo delectatus admodum Titus laudatum eum & honoratum dimiſerit.

(5.) Joſephus dict. lib. 6. c. 15. ſcribit, captivum illum juvenem à Tito traditum fuiſſe ſupplicio.

(6.) A Joſepho dict. lib. 6. & cap. 17. deſcribitur, qvòd is fuerit τὸ σῶμα βραχὺς καὶ τὴν ὄψιν ἀναπεφόρητος, ſtaturâ brevis, & aſpectu contemnendus; eidem adſtipulatur etiam Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 37. ubi refert, quod Jonathas iſte exiguus corpore ac deſpectu dignior fuerit.

(7.) Idem refert Joſephus & Egeſippus loc. alleg.

יבא נא ויגש אלי כי את דברי אקום
לבלתי כורי מכה עד בואו אלי ואלחמה
עמו ויודע כורי הוה לבי הגבורה אם
לרומי' או ליהודים: ויהי האיש הדרא
בנחקב בעינו החטוי ובגוזרו בעיניו וגם
יראו מגשת אליו כי אמרו אם נמיתנו
לא נחשב לנו לגבורה כי נבזה הוא
ואם ימית הוא מפנו והיה לנו מעכדו
להרפה ולקלון: ויקן יונתן ויאמר אל
הרומי' מה הוחשב גבורת הרומי' לפניו
בכל מקומות מלחמותינו הלא נפחם
לפנינו ונך אתכ' כשפחותינו ושפנו לנוס
מפנינו: וקיוה מה אתם נחשבי' בעיניו
לולי המונות הגוי' האלה אשר המי
נוספי' יום יום עלינם מסביב וקוותם
לכם כי מאו היוה' למאכל לנו ואנחנו
אבלתנו דרכנו כי כלינו איש את רעהו
ברעתנו על כן לא נשאתנו כי אם מהי
מעט ואתם מה אתם ומה גבורתכם
וכאן אתם נחשבי' בעיניו ועתה מי
מגבוריכ' אשר מלאו לבו מעולם לעמוד
גבורה יבא נא עלי להלחי עמי ואני
נבזה מכל היהודי כחרו לכם אתם
רגבחר בגבורה מגבורי הרומים למען
הרעו כי לנו הוא עיום הגבורה ולא
לכם: ויתגבר לבא אליו אחד מגבורי
טיטוס ושמו פודנס אשר לכד את הנער
אחיו

temptui habuerunt nec eorum qvisqvam ad illum accedere voluit, qvia cogitaverant, ac ſecum reputaverant, ſi virum iſtum deſpicatum & ignobilem vicerimus, nullam inde gloriam reportabimus; (8.) ſi verò ille noſtrùm aliqvem ſuperaverit, id ſummo nobis dedecori & ignominiæ erit. Jonathan autem Romanos iterùm ſic compellavit: ecqvid robur veſtrum præ noſtra fortitudine, qvam ubiqve in præliis noſtris ſpectandam exhibuimus, æſtimandum eſt? nonne vos ſuperavimus & non ſecus atqve ancillas & parvulos noſtros vos in fugam conjecimus veſtrisqve tergis inhæſimus? nunc itaqve qvid præ nobis æſtimandi eſtis? etenim niſi maximæ illæ gentium copiæ, quæ quotidiè ex locis finitimis ad vos catervatim confluunt, auxilium vobis tuliſſent, dudum nobis eſca facti eſſetis; nos verò bellò inteſtino conſumpti ſumus, dum noſmet ipſi mutuis cœdibus ac lanienis improbè interfecimus, unde pauci noſtrùm ſuperſunt; qvid autem vos, qvid fortitudo eſt veſtra? certè præ nobis nihili æſtimandi eſtis, ecqvis igitur veſtrorum militum eſt, qvi unqvam præclarum facinus perpetravit? is ad me veniat ac mecum certet, qvi cæteris Judæis omnibus fortitudine inferior ſum; vos autem virum qvendam robore præſtantem ex militibus Romanis eligite, ut cognoſcatis, qvòd nobis meritò fortitudinis laus, non vobis, competat. His dictis qvidam ex Titi militibus, nomine Pudens, (9.) is ipſe, qvi adoleſcentem, Jonathanis fratrem, vivum ceperat & ad Titum deduxerat, ad certamen ſeſe ſponte obtulit, dum igitur Pudens, qvi & Pedanius, (10.) ad Jonathanem acceſſit, ille eundem ſubitò adortus interfecit,

(8.) Vid. Joſeph. dict. l. 6. c. 17. & Egeſipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 37.

(9.) Hebr. פודנס, ſic enim hic potius legendum puto, quam פודנס quod nomen corruptum in codice noſtro habetur, nimirum pro ר Reſch legendum erit ד Daleth, facili mutatione, priori lectioni conſentit Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 37. à Joſepho libr. 6. cap. 17. nominatur ὠδὴς Pudes.

(10.) Hebr. פראנוס, ſic hoc loco; ſed legendum פראניום, de quo vid. ſupra h. cap. num. 3. ibique not.

fecit, (11.) qvo facto Pudens Jonathani fortitudinis laudem, Romanis autem dedecus & ignominiam morte sua peperit, hinc Judæi Jonathanem honoris & gloriæ causa ob interfectum Pudentem fortissimum vocârunt Jehonathanem (12.) eiqve baculum (13.) principatus insigne tradiderunt. Aſt postqvam Jehonathan propter Romanum interemptum Deo Israëlis laudem non tribuit, sed in viribus ac robore suo fiduciam collocans superbiâ se extulit & Romanis iterùm insultare eosque maledictis ac probris incessere & provocare cœpit, dicens: alium ad me mittite virum strenuum ex militibus vestris, qvem interficiam vobisqve robur ac fortitudinem meam ostendam. Dum is hæc dicebat & adhùc coràm Romanis tripudiabat (14.) & in eos probra atqve maledicta jactabat, ecce miles qvidam Romanus, fortitudine insignis, nomine Priscus (15.) repentè illum jaculô trajecit atqve interfecit: sanè is, qvi hostem suum interemit, neqvaqvam superbire aut lætitiâ se insolenter efferre debet, qvia incertum est, qvid serus vesper vehat. (16.) His rebus gestis cùm Judæi vidissent, qvòd non solùm tres urbis muri diruti, sed etiam ipsa mœnia Templi perrupta essent, cùmqve vidissent, nullam sibi spem evadendi ex Romanorum manibus superesse, consilia inter se contulerunt, qvid facto opus esset & qvam viam

(11.) Nempe, cum Pudens à fortuna proditus in terram prolapsus esset, uti refert Josephus dict. l. 6. c. 17. confer. etiam Egesippus loc. alleg.

(12.) Hebræis in usu fuit, ut nominibus quorundam excellentium virorum honoris causa adderent יה vel יהו, vid. quæ suprà l. 4. c. 1. n. 3. notata sunt.

(13.) Hebr. שרביט לשרדיו, sic in nostro codice, vid. suprà l. 1. c. 6. c. 45. n. 13. ibique not.

(14.) Ἀναπηδᾶν & μαχίζεσθαι, subsultans & vana jactans, ita Josephus dict. lib. 6. cap. 17. de illo scribit, confer. & Egesipp. libr. 5. de Bell. Jud. c. 37.

(15.) Hebr. פריסכוס, ita non ex istud hic legendum puto, edurus Josephum & Egesippum loc. allegnam quod hic in codice nostro habetur פוריו (al. פוריון) corruptum est.

(16.) Idem Paulus Consul apud Livium lib. 45. c. 8. admonuit: in secundis rebus, inquiens, nihil in quenquam superbè ac violenter consulere decet nec præsenti credere fortunæ, cùm, quid vesper ferat, incertum sit; is demum vir erit, cujus animum nec prospera flatu suo efferet nec adversa infringet: quapropter Jonathan iste tripudians ac vana jactans ἀκαιρίαν ἐπίδειξιν ἐν πολέμῳ τῶν ἐπὶ τοῖς ἀλόγοις εὐτυχήσι τέρπεται, ostendit, quàm velox ultio sequatur eos, qui sine ratione in bello sunt felices, prout scribit Josephus dict. l. 6. c. 17.

viam insisterent. Erat autem à latere Templi turris qvædam (17.) à Salomone rege ædificata, valdè excelsa, qvam reges Templi secundi structis parietibus cedrinis altiorem reddiderant eamqve trabibus abiegnis texerant; hujus turris, qvæ amplissima erat, parietes cedrinos Judæi materiâ, igni concipiendo aptâ, nempe pice, sulphure ac resina largiter obduxerunt & repleverunt. Dum itaqve Romani contrà Judæos iterùm pugnaturi ad Templum accessserunt ac Judæi à Romanis pulsi ad eum locum, ubi turris illa erat, confugerunt, Romani eosdem secuti turrim simùl intrârunt; sed Judæi alia turris parte egressi sunt: tunc Romani, qvi Judæos persequebantur, partim in turris istius tectum ascenderunt, partim scalis eò adductis & ad turris exteriora admotis in parietes ejus atqve tecta penetrârunt ac præ gaudio ingentem clamorem ediderunt dicentes: capta est turris nec qvisqvam in urbe locus munitus, sicuti turris ista, supereſt, qvò Judæi confugere possint. Cùm itaqve turris illa eo modo capta eaqve intrà ac suprà in tectis plena esset Romanis, juvenis qvidam Judæus, memorandum facinus ausus, noctu ad portam turris accessit eamqve foris clausit & materiâ, incendio idoneâ, oblevit: postèà injecto igne omnes turris parietes circumcircà incendit atqve lignis cedrinis, qvæ materia, incendio apta, obducta erant, ignem admovit adeò, ut omnes turris parietes undiqve arderent flammaque cunctos Romanos, qvi intrà & extrà turrim illam erant, corriperet; postèà Judæus incolumis ad socios suos evasit. Interèà ignis latè flammas spargere & in immensum excresce-

(17.) Sic dictionem בירניה, quæ hic habetur, vertere volui, secutus expositionem R. Salom. ad 2 Paralip. cap. 17. v. 12. ubi בירניות explicat מגדלים גדולים turres magnas; alii ibidem interpretantur: Palatia seu habitacula. Josephus dict. lib. 6. c. 18. locum istum nominat Porticum, sic & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 38. vocat Porticum Salomonis, confer. Johann. cap. 10. v. 23. in Josippi Epitome pag. 261. appellatur in genere: בנין גדול ædificium magnum, quod reges domus secundæ à diebus Salomonis, regis Israëlitici, lignis cedrinis & abiegnis plurimis operuerant, prout refertur in dicta Josippi Epitom. loc. alleg. Cœterum de porticu Salomonis vid. plura apud Joh. Lightfoot. in Chorograph. Johanni præmissa c. 6. §. 2.

crescere ad cœlum usque cœpit. Romani autem, qvi in turri erant, dum incendium istud conspexerunt, ad portam properârunt; sed illa jam igne correpta erat: posteà in tecta ascenderunt; sed & illa jam flamma vorax comprehenderat: sic nullum Romanis effugium patebat, nam ingens eos incendium in turri undiqve concluserat; Judæi qvoqve omni armorum genere instructi eandem foris circumsepserant, ne qvis Romanorum inde aufugere & elabi posset. Itaqve Romani omnes, qvotqvot in turri illa erant, igne penitus consumpti sunt, (18.) qvorum ingens fuit multitudo, qvæ ad duo & viginti millia militum (prout qvidem eorum numerus tunc haberi poterat) ascendebat. Titus autem, cùm hominum, igne pereuntium, clamorem audisset, militibus suis stipatus accurrit, ut eis opem ferret; sed tardum erat auxilium, qvia incendium circumcircà in immensum creverat; qvapropter Titus vehementer flevit & cum eo omnes simùl principes, qvi circà ipsum erant, lachrymas profuderunt: milites verò, qvi suprà tectum turris erant, cùm dominum suum, Titum è regione stantem ac lachrymantem vidissent (nam ignis interjectus illum à turri arcebat) se ipsos coràm Tito è tecto turris præcipitârunt eoqve spectante interierunt, (19.) dixerant enim, moriamur coràm Imperatore nostro, ut hoc modo nominis celebritatem nobis adipiscamur. Erat autem tectum turris istius altissimum nec qvisqvam inde descendere poterat atqve ingens circumcircà incendium, qvò ligna consumebantur, flagrabat, unde nemini effugiendi locus erat relictus; Judæi qvoqve milites portas turris circumdederant, ut, si qvem viderent, qvi evadere & incendium effugere vel è tecto descendere vel etiam porta egredi conaretur, eum

(18.) Sic Romani brevis lætitiæ graves pœnas dederunt, ut verbis Iulii Cæsaris apud Salust. de Bell. Catilinar. utar; eadem ferè Cleo apud Thucyd. lib. 3. ἡ μὲν πόλις βραχέα τῶν πάνυ μεγάλα ἐζημιώθη, urbs brevi tempore læta maximum sensit damnum.

(19.) Vid. Joseph. dict. l. 6 c. 18. & Egesipp. l. 5. de Bell. Iud. c. 38. ac Iosippi Epitom. p. 262.

eum gladiò interficerent; hoc modo Judæi Romanos omnes, effugium qværentes, tractârunt, donec illi ad internecionem usqve deferentur. Eodem incendiò involutus erat qvidam ex magnatibus Romanis, stirpe imperatoria (20.) ortus, nomine Longinus, (21.) hunc Judæi vocârunt eoqve cum irrisione dixerunt: progredere ad nos, ut vitam serves mortemqve evites; qvapropter ipse ex turris illius porta qvadam egredi voluit sed posteà animus ejus illum à proposito retraxit (22.) qvia metuit, ne à Judæis interficeretur, atqve ita nec ipse nec alius qvisqvam Romanus, qvi ad illos profugere velit, vivus & incolumis servaretur, qvamobrem spectantibus Judæis strictò gladiò ventrem suum transfixit (23.) ac morte occubuit. Alius qvoqve ibidem igne correptus erat vir ex proceribus Romanis, nomine Artorius, (24.) is, dum amicum suum, sibi unicè dilectum, qvi Lucius appellabatur, procùl è regione turris illius coràm Tito stantem conspexit, è tecto turris eundem vocans ita allocutus est: accede qvæsò, frater & amice ac me desuper cadentem excipe, si qvidem ego casu isto interiero, tu mihi hæres esto; si verò ego vivus temet oppressero, liberi tui mihi hæredes sunto: his dictis Lucius amore ergà Artorium ductus accurrit & infrà parietem turris è regione loci illius, ubi Artorius erat, stetit; Artorius autem è tecto turris prosiliens semet præcipitem egit ac casu suo Lucium simùl & seipsum vita privavit, (25.) sic ambo morte occubuerunt, qvò fa-

cto

(20.) Seu: regia, ita juxtà Hebræ. ab Egesippo dict. lib. 5. c. 39. princ. dicitur, quòd fuerit egregiæ virtutis vir.

(21.) Ita & hic & ab Egesippo loc. alleg. nominatur; à Iosepho l. 6. de Bell. Iud. c. 19. appellatur: Longus.

(22.) Josephus loc. alleg. scribit, Longinum à fratre Cornelio persuasum, ne se Judæis dederet, semetipsum gladio trajecisse, confer. num. seq. 23.

(23.) Idem refertur à Josepho dict. loc. & ab Egesippo l. 5 de Bell. Jud. c. 39.

(24.) Codici nostro adstipulantur quoad nomen illud Josephus & Egesippus loc. citat.

(25.) Josephus dict. l. 6. c. 19. rem aliter narrans scribit, quòd Lucius quidem pondere oppressus, Artorius autem servatus fuerit, cui etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 39. adstipulatur.

אתה תחיש את נחלתי ואם אני אהיה
ואתה תמות וזרעו בנך גם את נחלתי
וידע לוקיום לזוך האמנה אשר דוחה
בינו ובין אוטוריאנוס ועמוד בתחרות
קיר רבירנה נכח מקום מעמד אוטוריאנוס
וידלג אוטוריאנוס ויפל עליו מעל הגג
אשר לבירנה ובנפלו עליו מתו שניהם׃
ויצו טיטוס ויכתבו את שבועתם ואת
בריתם אשר כרתו שניהו לפני מותם
בדם על חרב להיות נה לזומני לקומי׃
ויצו עוד טיטוס ויכתבו הק אדבתם
בספר הזכרונו׳ אשר לקסדי הרומי לטען
תהיה אהבת׳ לעדה לכל אוהבי לדבר
הק האהבה׳ עד אן וכולו׳ חתו אז
נקמה בגבורי הזומי בעתת דוחיהם
וחלך האש הלוך ולהוט ושרוף והשרף
כל הבירנה עד בית המקדש מלך יהודה
עד אשר היה קרוב להיכל וי הזומי
נסו מהיכל ומהעיר וילכו אל מציבם
כי הומעט המנצב וחללי אוחי אנשי
ירושלם ׳ ויצו הזומי סביב ליהושל כי
אמרו לא נוכל ללכוד עוד את ירושלם
בחרב כי אם ברעב יעזוד עליה מסביב
ואין בקרב ירושלם כל מזיה וכל מזון׳

Acto Titus præcepit, ut juramentum ac fœdus, quod ambo antè mortem ſuam inierant, ſanguine ſcriberetur in gladio, (26.) quò Romani dolorem ac luctum ſuum hoc modo teſtarentur: ejusdem Titi mandatò utriusqve conſtans amicitia Cæſarum Romanorum monimentis inſcripta & memoriæ prodita fuit, ut illorum amor omnibus verè amantibus eſſet teſtimonio ac notum fieret, qvousqve amicitiæ leges ſeſe extenderent. Hoc itaqve modo Judæorum fraude de militibus Romanis tunc temporis vindicta ſumpta fuit. Intereà ignis latius ſerpens non ſolùm turrim illam, ſed & proxima qvæqve conſumpſit usqve ad Ezechiæ, (27.) regis Judæ, palatium, (28.) qvod Templo Domini vicinum erat, qvo factum eſt, ut Romani è Templo ſimùl & ex urbe recederent & in caſtra ſua ſe reciperent, inprimis, qvia illorum copiæ valdè imminutæ & à Judæis Hieroſolymitanis debilitatæ erant, qvocircà Romani iterùm ad obſidionem urbis converſi eandem undiqve cinctam tenebant, nam dixerant, non ferro, ſed fame ſubigenda nobis erit Hieroſolyma; ſic eam obſidione undiqve cinxerunt, donec omnis in urbe victus ac cibus penitus conſumeretur. (29.)

(26.) Egeſippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 39. ita ſcribit: verè bellicum teſtamentum, non atramento ſcriptum; ſed ſanguine, nec in charta; ſed in mucrone.

(27.) Idem refertur in Joſippi Epitome pag. 262.

(28.) Joſephus dict. l. 6. c. 19. ſcribit, quòd ignis latius progreſſus ſit, usque ad Johannis turrim, quam ille tempore belli, quod cum Simeone gerebat, extruxerat, atque hæc turris ædificata erat ſuper portas regiæ domus, quam Ezechias rex ſibi ad habitandum condiderat, ſicuti refert Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 39.

(29.) Egeſippus loc. alleg. ſcribit, quòd Judæi aperto ore, ſicut rabidi canes, aurarum captantes ſpiramina hùc atque illùc circumlati ſint inopia duce.

CAP.

CAP. LI.

והדי בירושלי אשה אחי מבנו הנוינ׳
השועי ושמה מרים והוא היתה מעבר
הירדן והיתה אשה עשירה מאד ובהתחזק
המלחמי ביני אספסינוס עלתה׳ את
ירושלם עם העולי׳ אז משם ותעל
עם עבריה ושפחותיה ועם עשיר רב
עמה׳ וירו בזזות הרעב בבר בירושלם
ויחפשו הפריצי למצוא להם מזיה ומזון
מבית לבית ויבאו ל בית האשה ויריא
ויקח את כל אשר לה מאכל ומזון וכל
מזיה ולא השאירו לה מאומה למחיי
מכל אשר עמה ׳ ויהי בהכבד הרעב עליה
שאלה את נפשה למי ולא בא קצי
ותחל האשה ללקט בן הארץ כל הבן
וכל קש לאבוס וכל אשר תמצא בזבלן
הבהמות ואין כל ויהי לה בן אחד ותהי
באשר ראתה כי חזק עליה הרעב ויחד
הרעב ל ותיר בטנה ותחפכו לאבזריח
כל הזמה׳ ובשמוע׳ האשה את קול
בנה בוכה נברה ללחם ואין ויאמר אין
מה אעשה לך בני כי מסביב לירושלם
תהן אף יי ומכל פנית רעב ומחין
השכל הרב ומחרדי אישה גם הפריצי
הגבוהי כרים עליהו מבית ומשחיתו
ואוביבו

CAP. LI.

Fuit autem Hieroſolymis fœmina qvædam illuſtri ac nobili genere orta, nomine Mirjam (1.) eaqve valdè dives, qvæ trans Jordanem qvondam habitaverat; ſed ingruente bello Veſpaſiani tempore cum cæteris ejus regionis incolis ſe Hieroſolymam contulerat, ſervos & ancillas maximasqve divitias ſecum ducens. Dum itaqve fames Hieroſolymis admodùm invaluit, graſſatores per urbem hinc inde vagati ſingulas ædes perſcrutati ſunt, ut victum & alimenta ſibi qværerent: inter alias etiam fœminæ iſtius domum ingreſſi ſunt &, qvicqvid illa alimenti ac cibi penes ſe habebat, abſtulerunt, atqve ei nihil reliqvi fecerunt, unde ſe ſuosqve ſuſtentare potuerit. Qvapropter ingraveſcente fame fœmina illa mortem ſibi optabat; ſed vitæ finis nondùm inſtabat. Mulier itaqve famis neceſſitate coacta qvicqvid ſtipulæ ac paleæ, ut & qvodcunqve in jumentorum ſtercore invenire poterat, victus cauſa colligere cœpit; ſed iſta quoqve defecerunt: cùm igitur videret, ſe fame, qvæ ad intima illius viſcera jam penetraverat, (2.) admodùm affligi & acriter premi, tandem omnia illius inteſtina in crudelitatem verſa ſunt, (3.) nam, dum filii ſui, qvi ei unicus erat, vocem, qvâ is coràm illa lachrymans panem petebat qvi tamen non aderat, audivit, ei dixit: ecqvid faciam tibi, mi fili, qvia Hieroſolymam ira Domini ejusqve furor undiqve premit, fames ubiqve graſſatur, (4.) foris ſævit gladius

(1.) Sive: Maria; Joſephus lib. 6. de Bell. Jud. c. 21. ſcribit, quòd fœmina illa fuerit è vico Batechor, Eleazari filia, Egeſippus l. 5. de Excid. Hieroſ. c. 40. refert, quòd è locupletibus fœminis regionis Perææ, quæ trans Jordanem jacet, fuerit, confer. etiam Joſippi Epitom. p. 262. & Euſeb. Hiſtor. Eccleſ. l. 3. c. 6.

(2.) Sæva fames intimis ſe infuderat medullis, exaſperaverat humores, mentem exagitavera, prout ſcribit Egeſippus dict. lib. 5. c. 40.

(3.) Nam pietatis genitalis uſu obliterato dolorem abſorbuerat, furorem aſſumpſerat, ſcribit idem Egeſippus loc. alleg.

(4.) Vid. Joſeph. dict. l. 6. c. 21. & Egeſipp. loc. citat.

dius, intùs terror insitat, grassatores tyrannidem in nos exercent atqve intrà urbem nos interimunt, extrà illam hostes nostri maximis viribus annituntur, ut nos funditùs deleant, ecce incendium in urbe, en ruina, fames, pestis, cædes ubiqve dominantur, nec in mea est potestate, ut te, mi fili, cibò reficiam: nunc itaqve, si fame moriar, cuinam te, mi fili, qvi parvulus es, relinqvam? speraveram sanè, ut adulta ætate tua senectutem meam sustentares ac me cibo potuqve reficeres atqve vestires, & tandem me mortuam honorificè & splendidè sepelires; (5.) sed utinam antè me prospero adhùc rerum statu mortuus esses! te sanè pompa funebri ac planctu extulissem, sicuti moris est ac matrem decet, nempe ut filio suo justa persolvat. Nunc autem, tu, exoptatissime fili, mortuo similis es, qvia nullus mihi suppetit cibus, qvo te alere possim; fames verò qvotidiè ingravescit & hostes foris atqve intrà urbem dominantur: si itaqve inediâ perieris, prout cæteri, nullus tibi sepulturæ honor, qvem tibi ex animo ac lubentissimè præstare vellem, obveniet; qvapropter illud mecum cogitavi ac dixi: venter meus tuum sit sepulcrum, ne fortè te mortuum canes in plateis devorent, ego tuum ero sepulcrum, tu meum eris alimentum ac nutrimentum & pro filiali officio, qvo me honorare & alere debuisses, si ad maturam ætatem perveniisses, jam me carne tua ciba atqve illâ senectutem meam sustenta, priusqvàm fame pereas ac corpus tuum putredine consumatur; qvocircà desiderium meum exple ac me carne tua nutri atqve satia, restitue jam matri tuæ id, qvod illa tibi dedit, nam ex ea egressus es & ad illam reverteris, ego ad eum te locum (6.) deducam, ubi halitum vitæ naribus tuis primùm

(5.) Euripides in Medea ita: ἡμεῖς μὲν οὖν σ' ἢ δόξαντες ἐκ τῶνδ' ἐλπίδας πολλὰς ἐν ἡμῖν γηροβοσκήσειν τ' ἐμὲ νεκρόν θ' ὑπουργεῖσθαι καλῶς ἂν περιστάλοις ζηλωτὸς ἀνθρώποισι· νῦν δ' ὀλωλε δὴ γλυκεῖα φροντίς, certè miseræ ego multam de vobis (liberis) spem quondam conceperam, fore, ut in senectute mea me sustentetis ac mortuam manibus (vestris) honorificè sepeliatis, id, qvod homines desiderant; sed jam dulcis illa cura periit.

(6.) Conclave seu penetrale, ita juxtà Hebr. Egesippus dict. l. 5. c. 40. hæc mulieris verba refert: redi,

mùm hausisti; tu qvippe unicus & exoptatissimus mihi filius es, qvem omnibus diebus vitæ meæ toto pectore amavi: sis itaqve jam matri tuæ cibus & grassatoribus dedecus atqve sceleſtorum istorum, qvi omnem nobis victum abstulerunt, grave pondus; audi jam vocem matris tuæ, satia corpus meum ac sustenta vitam meam, esto mihi victus & cibus, abi jam ad vitæ finem, qvem tibi manus meæ dabunt, sit sors tua in horto paradisi! sis mihi cibus ad satietatem & grassatoribus dedecus atqve opprobrium, (7.) ut dicant: hæc est mater illa, qvæ filium suum interfecit ac manducavit. Dein mater, cùm ita filium suum allocuta esset, averso vultu illum cultro interemit (8.) ac discidit, nec filii sui, dum is animam exspirabat, corpus aspexit, postea in frusta istud dissecuit ac partem carnis ejus ad ignem assavit, partem reliqvam vase coxit atqve inde comedit &, qvod superfuit, ad usum servavit. (9.) Nonnulli igitur, cùm nidorem assæ carnis, in plateas urbis exeuntem, percepissent, inter se dixerunt: odor iste non aliunde, qvàm ex carne assata, provenit, itaqve grassatorum duces nidorem odorati eumqve celeriter secuti ad mulieris domum venerunt eamqve irati sic compellárunt: qvid hoc rei est, cur tu epularis ac splendidè vivis, nos verò fame consumimur? fœmina autem illis respondens: nolite, inqvit, eam ob rem irasci ancillæ vestræ, nam vestram qvoqve partem penes me sepositam habeo, sedete jam hic, ego illam vobis comedendam afferam, nam caro valdè svavis est & delicata: dein mulier instructâ mensâ ferculum elixæ carnis filii sui illis proposuit dicens: comedite, hospites, ecce manum, en pedem

redi, fili, in illud naturale secretum, in quo domicilio sumpsisti spiritum, in eo tibi tumulus defuncto paratur.

(7.) Esto cibus mihi, furor latronibus & vitæ fabula, qvæ sola deest calamitatibus nostris, verba sunt ejusd. Egesippi loc. alleg.

(8.) ὡς δὲ ἔφθη πάντες ἡ σύμβιος ἄπεις τέκνου, ὃν ἔτεκεν, ἄφατον ἀπέτεμεν μοῖραν κλαυτῆ, ita sanè saxum fuisti aut ferrum, qvæ liberorum, quos peperisti, segetem manu tua violenta morte interimis, sic ex Euripidis Medea hic matrem acclamare liber.

(9.) Idem refert Josephus dict. l. 6. c. 21. & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 40.

dem cœteraque membra corporis filii mei, qvæ vobis offero; nolite existimare, qvòd alterius fœminæ puer iste fuerit, sed is ipse filius meus extitit unicus, qvem nôstis ac sæpè apud me vidistis, ego eum peperi, ego eundem comedi ac vobis partem qvoq; vestram reservavi. His dictis fœmina in fletum & lacrymas erumpens dixit: ô qvam dulcis mihi fuisti, mi fili, cùm adhûc viveres & ô melle dulcior mihi post mortem tuam, qvia carne tua me famelicam nutrivisti ac vitam meam conservasti meamqve canitiem cibô sustentâsti atqve me à grassatorum istorum & homicidarum, qvi carnis tuæ nidore adducti me violenter aggressi sunt, ira atqve crudelitate liberâsti: ecce illi jam convivæ & sodales mei sunt, nam ad mensam meam sedent, eisqve ferculum, ex carne tua confectum, proposui. Posteà mulier ad grassatores conversa: edite, inqvit, ac vosmet satiate, cur cibum meum, qvem vobis obtuli, adeò aversamini? ego eodem me satiavi; vos autem cur non editis nec filii mei carne vosmet satiatis? gustate qvæsô ac videte, qvàm dulcis sit caro filii mei, eadem vobis grata erit ac sapiet, nec major jam illius commiseratio cor vestrum, qvàm fœmineum, tangat, si filii mei carne vesci fastiditis, qvam tamen ego comedi: nonne id vobis hodiè opprobrio & simùl indicio erit, majorem esse animi mei, qvàm vestri, fortitudinem? en ego in mensa benè instructa vobis, fortissimis viris, cibum istum proposui, cur eo non vescimini? nonne svave est edulium, quod vobis obtuli? ego vestra causa id apparavi, vos me impulistis, ut mensam istam vobis instruerem, (10.) atqve hunc cibum vobis proponerem, me sanè potius, qvàm vos, filii mei miserèri oportuit; cur autem jam vos major illius commiseratio, quàm meipsam, cepit? annon vos ipsi estis, qvi domum meam spoliâstis nec ullum mihi ac filio meo cibum

(10.) Confer. hic Egesipp. dict. l. 5. de Bell. Jud. c. 40. in fin.

cibum atqve alimentum reliqvistis? vos me eò adegistis, ut cibum istum ob gravissimam, qvam sustinui, famem vobis appararem, cur igitur jam ex eo non comeditis, qvi tamen me eò compulistis, ut facinus istud perpetrarem? Posteà Judæi, dum id audiverunt, maximo luctu ac dolore affecti sunt, ipsi etiam grassatorum principes rem illam ægrè tulerunt, qvia factum istud eis atrox visum est, ac populum tædium vitæ suæ cepit, (11.) qvia famis gravitate, qvâ premebatur, consternatus fuit: qvocircà multi ex plebe omnia sua secum portantes ex urbe noctu egressi sunt & ad Romanorum castra transeuntes Tito narrârunt, qvid mulieri isti ejusque filio acciderit; qva re Titus ad lacrymas commotus & magno dolore affectus fuit. (12.)

CAP. LII.

POsteà Titus, cùm id audisset, supinas ad cœlum manus protendens dixit: Deus totius mundi, Domine, ad qvem Templum istud spectat, (1.) cui arcana omnia detecta sunt, tu, qvi cordium omnium scrutator es & mei qvoqve cordis arcana cognita habes, probè nôsti, quòd hûc venerim, non ut urbem istam oppugnarem, sed ut pacem ei offerrem: ast incolæ urbis illam rejecerunt, ego

(11.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 21. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 41.
(12.) Confer. hic Josephus & Egesippus loc. alleg.
(1.) Vid. Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. c. 41. ac Josippi Epitom. pag. 262. ubi eadem ferè, quæ hic, habetur Titi oratio; Josephus l. 6. de Bell. Jud. c. 21. orationem illam paucis complectitur.

ego sæpè eos rogavi, ut pacem amplecti vellent, sed nec aures necanimum mihi adverterunt; id etiam operam dedi, ut illis parcerem eosqve incolumes servarem, & dum ipsi mutuis cædibus se invicem confecerunt, ego opem eis ferre volui, sed illos bestiis sæviores deprehendi, qvorum animi nullâ ergà fratres suos misericordiâ commoti sunt: neqve hic stetit illorum improbitas, sed ea usqve eò progressa est, ut mulier ista illorum rapacitate & crudelitate adacta filium suum comederit. Audivi sanè ac parentes mei mihi narrârunt omnia illa præclara facinora, qvæ tu Judæis istis eorumqve majoribus ab initio exhibuisti, (2.) nempe quòd nomen tuum inter eos habitaverit & qvòd ex illis pios homines elegeris eosqve ad te in cœlum receperis (3.) qvòdqve Israëlitas ex Ægypto, ex servitutis domo, prævalida manu & brachiò extensò, præviis miraculis, signis ac portentis, qvæ omnibus gentibus nota fuerunt, eduxeris ac mare rubrum diviseris atqve Judæos per illud siccis pedibus traduxeris, eorum verò hostes in illo submerseris (4.) & quòd eos per desertum duxeris ac pane cœlitùs delapso (5.) atq; frumento cœlesti cibaveris & è terra coturnices (6.) eis dederis atqve aqvam è petra eductam (7.) sitientibus bibendam ad satietatem usqve dederis, & quòd postèà illos in terram istam sanctam deduxeris, patratis miraculis & portentis magnis atqve terribilibus, dum aqvam Jordanis exsiccâsti (8.) eamque cumuli instar (9.) constituisti & coràm illis divisisti, ita, ut procul recederet propter Israëlitas, donec illi transirent. Solis etiam ac lunæ cursum (10.) eorum causa inhibuisti, donec illi prœlium adversus

ויסביה והרבותי להתחנן להם על כבוד
ולא השו את אזנם ובקשתי לחמול עליה
אולי תהון ובאשר גלחמו איש ברעהו
רצתי להושיעם ומצאתים בחוות רעות
אכזרי דמה לאריות ולא יחמו על כל
זאת גדלה רעה והלך הלוך ועד
אשר אבלה האשה הואת את בנה בגדל
רעתם עמה׳ וגם אני שמעתי ואבותי
ספרו לי את כל הגבורות שעשית להם
ולאבותיהו׳ מקדם ושכן שמך בתוכם
ובחרת מהם חסידי׳ והעלם עיך השמימה
גם כי הוצאת אותם ממצרי׳ מבית עבדי
כיד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראי גדולי
ובאותות ובמופתי׳ אשר נודעו לכל
העמים והקרע להם את ים סוף ויעברום
בו בחרבה ואת צריהם השקעת בתוכו
ותעליכם במדבר ותגהלם בלהם המטרת
אחר להם מהמטי׳ והאבלה׳ דגן שמים
ושלו העלות להם מן הארץ ומים מהעור
הוצאה להם ותשקם לצמאונם עד אשר
דוות את נפשם ואח׳ בן אל הארץ
הקדושה הואת הבאת אותם באותות
ובמופתי׳ גדולים ונוראי׳ כי הובשת את
מי הירדן והעברתם כמו גר והעמדת׳ מזה
ומזה מפניהי ונסו מאחור למענם ער אש׳
עברו בו והשמש והירח העמדת להם
ולא נחתם ללכת לפני בלכתם עד אשר
גלחמו

(2.) Vid. Egesipp. loc. allegat. & Joseph. lib. 6. de Bell. Jud. c. 11.
(3.) Henochum & Eliam hic intelligi puto, de quibus vid. Genes. c. 5. v. 24. & 2. Reg. c. 2. v. 11. confer. infra num. 11. h. cap.
(4.) Vid. Exod. c. 14. v. 27.
(5.) Confer. Exod. c. 16. v. 15.
(6.) Vid. Exod. cap. 16. v. 13. & Numer. c. 11. v. 31.
(7.) Confer Exod. c. 17. v. 6.
(8.) Vid. Josuæ c. 3. v. 16.
(9.) Sive: montis instar, prout S. Hieronymus transtulit Josuæ di. c. 3 v. 16.
(10.) Confer. Josu. c. 10. v. 12.

נלחמו באויביהו׳ וה שעתם מיידים וארת
שמך השבנת בתוכם כי הנחלת להם
העיר הואת אשר אתה דוש לאוהת
תמיד ושמך שוכן בבית המקדש אשר
בה ומהם בחרת נביאים מובחיך ומנחני
להם ומודיעי׳ אותם את כל הקרוב
מהתלאות יום יום להשמרם מהם והכשי׳
המצאת ביניהם לדעת מה יעשה ישראל
ולשמעם במשפט אמת וצדק ומהני׳
עובדי׳ עבודתך בחרת מהם לשמך ולברך
בשמך את עמך ישראל וחסדי משברת
אליך מהם והעלית אותם ברכב אש
בסער השמימה וכבב אש ושופי אש
הודות משפטי עיוך והך בם לצחי׳ והם
שובבי׳ על מעכבות׳ ברהיחך את מחנה
אשור במחנה סנחריב קס״ה אלף ומעט
מיחרץ אש׳ התחמרת עמהם אבותי
ספרו לי ומקו׳ מהם וכמהי׳ הודיעוני
לחוב אש׳ ידעתי מהם על פי יוסף הכהן
הרב והשר בהם ידעתי ותהה הע׳ הזה
אש׳ בירושלי׳ אש׳ נלחמתו עמה׳ אמהי
עליך הם בוטחי׳ וחך רואה כי הם לא
יבטחו בישועתהך כי אם בחרבם ובמלחמות
יבחו ובגבורתם יהנשאו ויתנאו על
אויהיהך ומיפיהך כי יניעום ברשעה׳
ולא ידעו כי אוחות נוראי עשית לי
והעזרי להכות אותם והמה יאמרו לא
יכל יהוה להבניענו כי אלהינו יעזרנו
ואם אנחנו רשעים כי הים קרע לנו ולהם
מן השמים הזיד בגללנו ומים מעו
דחלמיש

(11.) Respicitur hic ad Eliam, de quo vid. 2. Reg. c. 2. v. 11. confer. & suprà num. 3. h. cap.
(12.) Vid. 2. Reg. c. 19. v. 35.

versus hostes suos patrarent & tuam contrà illos opem atqve salutem sentirent, nomen quoqve tuum in medio Israëlitarum collocâsti, dum eis urbem istam, cujus tu semper memor es, possidendam dedisti, atqve Templum sanctum, qvod in ea est, nominis tui gloriâ implevisti; prophetas etiam ex illis tibi elegisti, qvi eos castigarent atqve docerent eisqve qvotidiè imminentes casus, qvos cavere possent, prædicerent; sapientes qvoqve viros inter illos excitâsti, qui populum Israëliticum docerent, qvid ei faciendum esset atque jus sincerè & verè eidem dicerent: præterea Sacerdotes ex illis tibi elegisti, qvi cultui tuo inservirent & in nomine tuo populo Israelitico benedicerent, pios quoque viros inter eos curru igneo in turbine ad te in cœlum tractos recepisti, (11.) igneos etiam currus & eqvos è cœlo, potentiam tuam prædicante, in terram demisisti atqve gentis tuæ hostes, in stratis suis dormientes, per illos delevisti, dum in castris regis Assyriorum, Sennacheribi, centum & octoginta quinque millia interemisti (12.) & pauca quidem facta, benignitatis & misericordiæ plena, quæ Judæis exhibuisti, parentes mei mihi narraverunt; plura autem nonnulli sapientes viri inter Judæos mihi retulerunt, quæ interprete Josepho, Sacerdote & principe inter illos viro, didici, quapropter cogitavi, quòd populus iste Hierosolymitanus, cum quo bellum gessi, spem suam in te repositam habeat. Ast tu nunc ipse vides, quòd illi nequaquam in salute tua & auxilio, sed in armis ac prœliis suis fiduciam collocent & in viribus suis glorientur atque signis & portentis tuis, quæ illis evenerunt, se improbè efferant, nec sciant, quòd terribilia mihi signa exhibueris meque adjuveris, ut Judæos istos percuterem; illi verò jactant: nemo tàm potens est, qui nos subjugare possit, nam

Deus

Deus nobis, licèt improbi simus, opem feret, quia mare propter nos divisit ac panem nobis è cœlo demisit atque aquam è petra durissima nobis eduxit, propter nos luminum cœli ac Solis cursum inhibuit (13.) atque stellæ ex ordinibus & cursibus suis pro nobis pugnârunt: (14.) sed planè ignorant Judæi isti, quòd signa illa patribus eorum propter justitiam, qvâ præditi erant, exhibueris; hos verò ob peccata sua præliis nostris percusseris, quò propter scelerum, ab eis perpetratorum, multitudinem, illorum terram desertam atque urbes desolatas redderes eosque ferrò, peste ac fame consumeres, donec filiorum suorum ac filiarum carnem comederent. Verùm ne sic quidem animi ferociam & superbiam coràm te deponunt, nescientes, quòd calamitatem istam propter peccata sua illis immiseris; en ego paulum temporis adhûc contrà eos pugnabo, si illos in manum meam non tradideris, abscedam ab improbis istis hominibus (15.) atque obsidionem solvam vitamque meam servabo, ne fortè illorum sceleribus & peccatis involvar, dum terram eorum perdes, sicuti quondam Sodomam & Gomorrham funditùs evertisti: (16.) itaque profectionem meam ex istorum regione maturabo, ne nos quoque propter illorum improbitatem simùl pereamus, (17.) nam Sodomam, cum finitimis locis eversam, oculis nostris cernimus. (18.) Hoc quoque inter alia cor illorum instar ferri durum reddit, dum dicunt, patribus nostris crudelitate & duritiâ animi similes evadamus,

(13.) Vid. Josu. cap. 10. v. 12. confer. & suprà h. cap. n. 7. & n. 10.
(14.) Nempe contrà Si eram, de quo vid. Jud. c. 5 v. 20.
(15.) Idem refert Egesippus l. 5. de Bell. Jud. cap. 41. & Josippi Epitom. p. 264.
(16.) Vid. Genes. c. 19. v. 25. ubi Tragica illa historia narratur.
(17.) Titus apud Egesippum lib. 5. de Bell. Jud. c. 41. in fin. ita loquens introducitur: quare maturius bellum conficiamus, quia emendari nequeunt (Judæi) ingruamus instantius, ut fugiamus regionum illarum morientes aquas, terras ruentes.
(17.) Vidimus mare mortuum, vidimus etiam mortua terrarum nascentia, humum aridam, virentium fructuum umbras inanes, foris gratiam, intus favillam, quis dubitare potest, quin apud inferos versemur, apud quos etiam elementa moriuntur, sic idem Titus apud Egesippum loc. alleg.
(19.) Confer. etiam hìc Egesipp. dict. l. 5. c. 41.

damus, nam Abrahamus, pater noster, unicum habuit filium, & tamen illum nomini Domini immiti corde sacrificare voluit: (19.) ego quidem hoc ejus factum improbare nolo, quia arcanas illius cogitationes haud scio; miror tamen, quòd filii sui unici misericordiâ commotus non fuerit. (20.) Præterea de quodam illorum principe (21.) relatum mihi est, quòd eodem die, quo ipse in bellum proficisci voluit, votum Domino, Deo suo, fecerit, se ei holocaustum oblaturum esse, si rem eo in bello prosperè gessisset; posteà illum voti compotem factum filiam suam unicam obtulisse (22.) atque ita votum, Deo factum, solvisse, unde cognovi, animum illorum durum esse (23.) &, quod semel mente conceperint propositum, id eos effectui tradere: improbi autem isti gravissimè in te peccârunt, ideò, nisi illos citò in manus meas tradideris, ego à bello, contrà eos ulterius gerendo, desistam, nam propter illos sine meo merito simùl exitio involvi nolo. His dictis Titus arietem ferreum, (24.) muro, à grassatoribus recens structo, admoveri eoque mœnia illa concuti ac dejici jussit. (25.) Circà idem tempus multi ex primariis grassatorum viris (26.) ad Titum egressi sunt pacemque cum eo fecerunt, quos etiam ipse clementer recepit atque militibus suis eosdem præfecit.

(20.) Non contemno devotionem; sed quæro pietatem, inquit Titus apud Egesippum loc. alleg.
(21.) Is fuit Jephta, de quo vid. Iudic. c. 11. v. 31. confer. & Egesipp. loc. citat.
(22.) Qualis ista gens, quæ religioni tribuat hominis necem, & sacrificium putet esse parricidium? quis Deus possit hoc exigere aut qualis sacerdos, qui hoc possit deferre? sic idem Titus apud Egesipp loc. alleg.
(23.) Habeant suos ritus, inquit Titus apud Egesippum eod. loc, tàm duri homines, apud quos disciplina est, filios occidere, infelix civitas, in qua talis officina, tale mysterium! operiant eam ruinæ suæ!
(24.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 22. & Egesipp. l. 5. de Bel. Jud. c. 42.
(26.) In Josippi Epitome pag. 264. narratur, quòd Titus ariete ferreo parietem Templi perfodi jusserit, cui etiam Egesippus loc. alleg. consentit.
(26.) Inter quos Ananus, Amauntinus, Simonis satelles crudelissimus & Archelaus, filius Magaddati, referente Josepho dict. lib. 6. c. 23. confer, etiam Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 42.

CAP. LIII.

FIlit autem porta quædam Templi clausa eaq; argento obducta, quam Romani admoto igne succenderunt, (1.) quô factô porta illa igne consumpta est & argentum liquefactum in terram cecidit, Romani igitur apertâ portâ viam conspexerunt, quæ ad Sanctum Sanctorum duxit. Titus autem, cùm illud vidisset, ei pepercit idque veneratus est ac præcepit, ut milites cohiberentur, ne ad Sanctum Sanctorum accederent, (2.) viris etiam circà se constitutis dixit: recedite à domo ista, donec initô consiliô decreverimus, quid de hac æde statuendum sit; in castris quoque suis proclamari jussit: qvicunque ad sacrum illum locum accesserit, is morte mulctetur; præterea milites constituit, qvi domum illam custodirent, ne qvis ex omnibus militibus eò veniret atqve locum sanctum pollueret. Sed principes Romani (3.) & primarii consiliarii, qvi circà Titum erant, ei sic dixerunt: nisi domus ista incendio deleatur, non poteris populum illum subjugare, quia propter ædem istam sacram Judæi mortem lubenter oppetent: Titus autem illorum consilio hac in re morem gerere noluit; sed milites quosdam Romanos & Judæos, qui pacem cum Tito fecerant, ibidem constituit eisque præcepit, ut Sanctum Sanctorum custodirent, ne quis illud contaminaret, donec ea de re consilium fuerit initum. Ast Judæi grassatores, qui adhûc Hierosolymis superstites erant quique nullam cum Romanis pacem inierant, dum viderunt, Romanas copias inde discessisse & saltem milites quosdam, qvi Sanctum Sanctorum custodirent, ibi relictos esse, (4.) eosdem strictis gladiis adorti percusserunt & interfecerunt. (5.) Titus autem, cùm omnia, à Judæis istis perpetrata, audisset, universum exercitum suum eò adduxit ac grassatores istos aggressus est multosque ex illis interemit; qui verò superstites erant, ad montem Zion profugerunt: postero die Romani agmine facto Sanctum Sanctorum undique incenderunt; (6.) nam ad portas ejus aureas constituerunt trabes ingentes, qvibus ignem injecerunt, à quo aurum liqvefactum ac januæ combustæ in terram prociderunt, sic domus Sancti Sanctorum omnium oculis patuit idque accidit die nono mensis quinti, (7.) nempe eodem die, qvo domus Sancti Sanctorum à Chaldeis quondam fuit aperta. Dum autem Romani illam Sancti Sanctorum portam dejecerunt eamque in suam redegerunt potestatem, ingentem præ gaudio clamorem sustulerunt: ast Titus, postquàm ignem circà domum Sancti Sanctorum undique ardentem ac latius se extendentem conspexit, qvanto

(1.) Vid. Joseph. l. 6. de Bell. Jud. c. 23. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 42. ac Josippi Epitom. p. 264.

(2.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 265. & apud Egesipp. loc. alleg.

(3.) Horum nonnulli nominantur à Josepho dict. lib. 6. c. 24. confer. etiam Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 42. ac Josippi Epitom. p. 265.

Pppp 3

(4.) Vid. Joseph. dict. l. 6. de Bell. Jud. c. 26.

(5.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 265.

(6.) Consentit Josippi Epitome pag. 266. sed Josephus lib. 6. de Bell. Jud. c. 26. scribit, militem quendam Romanum, non exspectato cujusquam edicto, divino impetu motum in fenestram auream ignem injecisse. Egesippus l. 5. de Excid. Hierosol. cap. 42. refert, portam auream à milite quodam Romano incensam fuisse, dum is seminustam nactus materiam, quæ de fastigio deciderat, adulto igne portæ admovit, quæ aurea nuncupatur, quòd auro vestitas habebat fores.

(7.) In Josippi Epitome dict. pag. 266. scribitur, quòd die decima mensis quinti id acciderit; Hodierni Judæi destructionem urbis ac Templi Hierosol. lugent die decimo septimo mensis חמוז, qui Junio nostro ferè respondet, de quo vid. ipsorum libros precum titulo: סליחות לשבעה עשר בתמוז pag. mihi 671. ubi dicitur, quòd illo ipso die 17. dicti mensis נשתברו הלוחות ונשרפה התורה i. e. tabulæ (Mosis) confractæ & Lex (divina) igne combusta sit. Josephus lib. 6. de Bell. Jud. cap. 26. scribit, die decima mensis Augusti Templum fuisse incensum, quo etiam die prius à rege Babyloniorum fuerat concrematum, cui etiam Egesippus dict. lib. 5. c. 42. consentit, & à prima quidem structione Templi Salomonei usque ad hoc excidium, quod anno secundo imperii Vespasiani accidit, mille, centum ac triginta colligunrur anni & septem menses ac dies quindecim; à posteriori verò, quam secundo anno Cyri regis Aggæus fecerat, usque ad excidium illud Titi, anni sexcenti, triginta novem & dies 45. fuerunt, referente Josepho dict. lib. 6. c. 27. Egesippus loc. alleg. scribit, quòd decimo die Joma mensis, quem jamdudum inter funestos numerabant Judæi, Templum succensum fuerit, ubi Cornel. Gualtherus observavit, in exemplari veteri pro Ioma scriptum esse Loina, quod propius accedat ad verum nomen Loi, quod prius scriptum fuisse appareat, nam mensem hunc Loum à Macedonibus dictum fuisse Suidas

הקדשים הזה נשוף בכל כביכולתו שרוף
והלוך · ויען טיטוס בבל בוא למען אשר
יכבה את האש מעל קדש הקדשי ולא
היה יכול לכבות את האש כי רב העם
השוקדי והמשוחים מאי · ויצעק טיטוס
עליהי לבלתי עשות כן ולא הטו את
אזנם ולא שמעו אליו כי כשטף מים
לרוב כן באו משחתי מרמונות העכים
לרוב ועשן השרפה היה הולך ונגדל
וטיטוס קורא וצועק ואין שומע אליו ·
והיו בראות טיטוס כי לא יכול לגרש
את העם מעל קדש הקדשי וישלוח את
רבבי ויתי ויגער בשרי עמו ויורפם
ויכללם ברבונות היד הגוים הגבורי אשר
לא מהומתי הבה בדוב למען ירשם
משם ולא יכול לגרשם ויקח מהם רבים
וכל המונות הגוי אשר באו שם לקור
הרומי היו משוחים ומשמידים יותר
מהרומי ומרם רמית טיטוס רבים ועם
זה לא יכל לגרשם משם ועם הולך
וגדול ויצעק טיטוס ברם עד הנשר נחנו
ולא יכול לצעוק עוד והם לא שמעו
לקולו והבדלי אשר היו בקדש הקדשי
היו נלחמי ברומי עד בלתי יכולת ברם
להדפי עוד יד להלחם בם · ויהי כראות
הכדבי

qvanto potuit ſtudio accurrit, (8.) ut incendium, quò Sanctum Sanctorum conſumebatur, extingveret; ſed fruſtrà, quia ingens eorum multitudo fuit, qui ignem ſubjiciebant atque ædem ſacram deſtruebant; ac licèt Titus eos increparet, ut ab incepto deſiſterent, illi tamen non obtemperabant nec ei morem gerebant; ſed gentium turba undarum more ad perdendum & deſtruendum accurrebat: fumus autem incendii longè lateque ſpargebatur; Titus quidem clamabat, ſed nemo ei aures obvertebat. Quocircà Titus, cùm videret, milites à Sancto Sanctorum arceri non poſſe, gladium ſuum ſtrinxit & in exercitus ſui duces acriter invehi eosque increpare & objurgare cœpit; cœterarum verò gentium peregrinarum, quæ non erant ex populo Romano, turbam gladiò percuſſit, ut eas inde arceret; ſed illas repellere non potuit, quamvis non paucos ex iis interfecerit; omnes autem gentium copiæ, quæ Romanis auxilio venerant, domum illam ſacram magis, quàm Romani ipſi, vaſtârunt ac perdiderunt: quamvis itaque Titus multos ex illis interemerit, eosdem tamen inde expellere non potuit, nam multitudo populi accurrentis ſubinde aucta ac major reddita fuit; Titus quidem ad ravim usque clamabat; (9.) ſed vox ejus amplius exaudiri non poterat. Interea Sacerdotes, qui in Sancto Sanctorum erant, eò usque adverſùs Romanos pugnabant, donec omnibus viribus deſtituti penitus deficerent (10.) nec cum Romanis amplius manus conſerere poſſent,

Suidas teſtatur, Græcè enim *Aὖος* Auguſtus nominatur. Rabbini tradunt, nono die menſis Ab promulgatum fuiſſe à Deo decretum adverſus Iſraelitas in deſerto, quòd non introituri eſſent in Palæſtinam, eodem die tàm primum, quàm ſecundum Templum ſolo æquatum eſſe nec minus eodem die captam eſſe Bitter, urbem longè maximam, &c. vid. Wagenſeil. Sot. cap. 7. Excerpt. Gemaræ 10. pag. 734. & 736. num. 8. it. cap. 9. Miſchn. 12. pag. 942, & ſeq. & pag. 954. conſer. & lib. Prec. Jud. part. 2. pag. mih. 31. b. fin. & dict. Part. 2. pag. 34. b. med. conſer. & Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 916.

(8.) Idem refert Joſephus, ut & Egeſippus loc. alleg. vid. eriam Ioſippi Epitom. p. 266.

(9.) Eadem referuntur in Joſippi Epitome p. 266. & ab Egeſippo dict. l. 5. c. 42.

(10.) Vid. Ioſeph. dict. l. 6. c. 28. & 29. ut & Egeſipp. lib. 5. de Bell. Iud. c. 43, ac Ioſippi Epitom. p. 266.

והבדבי כי אין להם ישועה עוד וידלגו
ויפילו את גופותיהם אל האש אשר
שולחה בקדש הקדשים והעם מגבורי
ויהודי אשר היו שם נתבאשו מפני
הרמיים בפלו באש הקדש קם והבהבי
הרם ונשרפו כי אמרו אין את שריפת
בית ה' היום · וטיטוס עוד היה מצוה
בעם למנעם ולחשוך אותם מהטוא עוד
בקדש הקדשים ואין שומע לו כי רבו
הגוי המשחיתי והמשמידי והשורפי עד
בלה ויגע ויקף ויפול לארץ מבלי כח
ויהי בראותו כי לא יכול להציל את מעון
קדש חקדשי לבלתי השרף ויחזל מצעקו
ומישחך וממנע · ויהי אחרי השרף בית
קדש הקדשי ויקם טיטוס ויבא אל קדש
הקדשי וירא תפארתה הבית את ויתוך
את הדרו ויאמן כי בית אלהים הוא כי
עדין לא נשרף כל הבית וכי רבו הצלל
מהשרף למען יהוה ביופיו ותפארתו ותשר
כבודו · ויאמר טיטוס עתה הצעתי כי אין
זה כי אם בית אלהי זה מעון אלהי
השמים ומשכנו ולא לחנם נלחמו היהודי
עליו עד כלה · ויפלא עוד הדר כבוד
דבירה בעיני טיטוס ויאמר גם ידעתי
עוד אשר הגוי אשר היו באים מאפסי
ארץ בבקר ובוקר ובכלי תמדה להשתחות
לאלהי הבית הזה לא על הנם היו
באים כי גדול בבוד הבית הזה וגדול
הדר

sent: dum itaque viderunt, nullam ſibi ſalutis ſpem ſupereſſe, ipſi ſeſe in ignem, quò Sanctum Sanctorum conflagrabat, conjecerunt; (11.) multi quoque milites Judæi, qui ſeſe ibi Romanorum metu occultaverant, ſimùl cum Sacerdotibus illis in ſacrum hunccе ignem ſe præcipites dederunt atque combuſti ſunt, quia dixerant, poſtqvam Templum Domini incendio conſumptum eſt, nullò amplius vitæ deſiderio tenemur. Titus autem milites ſuos à deſtructione ædis ſacræ arcere cupiens illos iterùm percuſſit, ut eos prohiberet, ne in Sanctum Sanctorum peccarent; ſed nemo ei obtemperavit, quia ingens gentium multitudo confluxerat, quæ Templum Domini funditùs perdebant, deſtruebant & comburebant: tandem Titus laſſus ac defatigatus in terram cecidit viribus deſtitutus; nam, dum vidit, ſe domum Sancti Sanctorum ex incendio eripere non poſſe, ulterius clamare atque gentium turbam prohibere deſiit. Poſtquàm verò domus Sancti Sanctorum incenſa eſt, Titus ædem ſacram ingreſſus decorem ejus & ornatum ac magnificentiam contemplatus eſt, (12.) atque domum illam Dei fuiſſe ſedem certè credidit, nam domus illa ſacra tunc temporis nondùm penitùs igne conſumpta fuit; (13.) ſed multa ab incendio in ea ſervata fuerunt, ut Titus decorem ejus & magnificentiam conſpicere potuerit; quamobrem ille in admirationem abreptus dixit: nunc deprehendo, (14.) domum iſtam reverà Templum Dei, cœlum inhabitantis, ejusque habitaculum fuiſſe, nec immeritò Judæos pro illo ad mortem usque pugnâſſe. Dein Titus domus illius magnificentiam iterùm admiratus dixit: non ſine cauſa gentes ex ultimis terræ finibus hùc veniſſe & argen-

(11.) Ioſephus cod. l. 6. c. 29. refert, duos è nobilibus, cum ad Romanos tranſeundo ſervari potuiſſent, ſemetipſos in ignem conjeciſſe, nempe Meirum, Belgæ, & Ioſephum, Dalæi filium, confer. etiam Egeſippus ac Ioſippi Epitom. loc. allegat.

(12.) Vid. hic Ioſeph. & Egeſipp. loc. alleg.

(13.) Idem refertur ab Egeſippo loc. adduct. & in Ioſippi Epitom. p. 267.

(14.) Eadem penè verba referuntur in Ioſippi Epitom. dict. pag. 267. & ab Egeſippo l. 5. de Bell. Iud. c. 43.

argentum, aurum atque vasa pretiosa secum attulisse puto, ut Deum ac Dominum domus illius adorarent, quia magna fuit domus hujus gloria atque Templi istius magnificentia Romanorum templum, (15.) & omnia gentium delubra, quæ quidem ego vidi, longè superavit; certè Dominus cœlum incolens, qui Templi istius Deus est, domus suæ ultionem capiet de grassatoribus istis, qui improbitate sua omnibus hujusmodi malis & calamitatibus, qvibus domus ista jam premitur, ansam dederunt. Posteà ignis vis adeò invaluit, ut domus Sancti Sanctorum eò conflagraret: (16.) ast grassatorum duces cœterique milites, qui Hierosolymis adhûc superstites erant, dum viderunt Sanctum Sanctorum incendiò esse destructum, reliquam etiam Templi partem cœterasque domos, in urbe existentes, quæ divitiis atque rebus pretiosis plenæ ac præ cœteris magnitudine conspicuæ erant, imprimis illa ædificia, in quibus alimenta quædam superesse noverant, incenderunt, (17.) ne Romanorum potestati quidquam relinqueretur; (18.) cœtera quoque Templi ædificia igne absumpserunt, nam dixerant: postquàm domus Sancti Sanctorum incendio deleta est, ecquid amplius vivendi desiderio ducimur, cur ullam relinquimus domum aut ædificium? Romani autem posteà accurrerunt & incendium extinxerunt atque Deorum suorum simulacra in Templo constituerunt (19.) iisque sacrificia obtulerunt & in Judæos eorumque legem coràm idolis istis probra jactárunt. Circà idem tempus Judæus quidam fallò vaticinatus est (20.) grassatoribus, qui Hierosolymis adhûc superstites erant, atque ita dixit:

(15.) Capitolium, ut puto, ac Iovis templum hic intelligitur.
(16.) Vid. Ioseph. dict. l. 6. c. 29. & Egesipp. l. 5. de Bell. Iud. c. 43.
(17.) Confer. Egesipp. loc. alleg. & Ioseph. dict. l. 6. c. 29. ubi factum istud non ad grassatorum duces, sed ad Romanos refert.
(18.) Idem refertur apud Egesippum loc. alleg. & in Iosippi Epitome p. 267.
(19.) Vid. Ioseph. dict. l. 6. c. 31. & Egesipp. l. 5. de Bell. Iud. c. 45. ac Iosippi Epitom. p. 268.
(20.) Confer. Ioseph. dict. l. 6. c. 30. & Egesipp. l. 5. c. 43.

dixit: nolite animos vestros penitùs abjicere; sed vosmet viros præstate atque armis instructi state, nam domus ista jam per seipsam, nulla humana ope, ædificabitur, ut Deus Israëlis fortitudinem suam Romanis ostendat, qui ob Judæos devictos superbè sese efferunt; quapropter si nunc animis resumptis contrà Romanos totis viribus pugnaveritis, domus ista per seipsam hodiè exstruetur. His dictis commoti grassatores prœlium adversùs Romanos inierunt & multos ex illis interfecerunt; sed grassatorum quoque non pauci ceciderunt, quò factò Romani plebem, cui ab initio pepercerant, non secus atque oves mactationi destinatas, trucidârunt eò, quòd dictis falsi doctoris & prophetæ mendacis obtemperâssent nec ad portenta illa atque signa terribilia, quæ Hierosolymis evenerant, animos attendissent: (21.) nam integro anni spatio antequàm Vespasianus in Judæam venisset, (22.) stella suprà Templum apparuit, (23.) speciem hominis, strictos gladios manu tenentis, referens. Eodem tempore, quò portentum istud apparuit, per totam noctem, quæ festum paschatis præcessit, (24.) templum Domini colluxit (25.) & non secùs, atque clarissimus dies, resplenduit idque per omnes septem paschatis dies (26.) duravit, (27.) & cuncti sapientes viri ex populo Israëlitico signum istud minimè bonum esse judicarunt; cœteri verò ostentum illud

(21.) Sic miseri, dum miseliciter fallis circumventionibus credunt, dedecores & inulti sicut pecora trucidabantur, qui, si voluissent credere, evidentia imminentis signa exitii habebant, quibus veluti claris vocibus admonebantur, finem sibi adesse, verba sunt Egesippi dict. l. 5. c. 43.
(22.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 31. & Egesipp. l. 5. c. 44.
(23.) Cometes, passim ignis & gladii quandam præferens similitudinem denunciabat quoque ferro & igni gentis & regni urbisque ipsius vastitatem futuram, prout idem Egesippus loc. alleg. scribit.
(24.) Vid. Joseph. dict. lib. 6. c. 31. & Egesippus loc. citat.
(25.) Xantici mensis octavo die, sicuti refert idem Egesippus l. 5. c. 44.
(26.) Vel potius: noctes; loquitur autem hic autor noster more Judæorum, qui sabbatha ac festos dies à vesperâ incipiunt, confer. Joseph. dict. l. 6. c. 31. ubi res paulò aliter refertur.
(27.) Per dimidium ferme horæ quoi ille manens, prout scribit idem Egesippus dict. l. 5. c. 44.

לא יסגר עד בא עשרי אנשים למנדי
וקול ציר השמע נשמע עד למרחוק ובימי
מאחרו כי בפתח מאליו בלאי יד ולא
יכלו לסגור אותו עד אשר נקהלו רתי
אנשי ומנדתו וגם על השמת הזה ויד
אומרי וכבני ישראל ורבתני כי אות רעה
הוא ויתר עכו הארץ היו אומרי כי אות
טובה הוא ויהי אחרי כן ניראה על בית
קדש הקדשי מלעלה כל הלילה כתבנית
פני אדם אשר לא נראה ביופי בכל
הארץ ומראהו נורא מאד ועוד בימים
ההם נראו רכבי אש ופרשי עלה ואל
גדול מאד מעופפי על פני הרקיע קרוב
היה באים על ירושלם ועל כל ארץ יהודה
ובלם כוחי אש וחנבי אשי ויהי בימים
ההם עוד ביום הג השבועות שמנו
הכוהני בחוך ההיכל בקול לבת בני ארם
וקול מצוחות רגלי בני אדם הולכים
בקרב ההיכל לחוב וישמעו קול גדול
ותרא מאד מרב וקרוא ואמר לבו ונלכה
מן הבתת ונשנה לנו חכמי ירושלם בלא
אמרו אשר זה אות רעה הוא ויתר העם
דע אומרי כי אות טובה הוא ולפני
דאחזות

lud faustum esse interpretati sunt. (28.) Circà idem tempus cùm vitula in holocaustum Domino oblata esset, accidit, ut illa in terram ad mactandum prostrata agnum pareret, (29.) eam quoque rem prodigium esse homines dixerunt. Prætereà aliud signum apparuit in porta Orientali, (30.) quæ magnitudine sua ac pondere cæteras antecedebat, quæ nec aperiri nec claudi poterat, nisi viginti viri ad eam referandam ac claudendam convenissent; stridor autem cardinis portæ istius procùl audiebatur; sed tunc temporis porta illa sponte sua, non manu humana, aperta inveniebatur nec ea claudi poterat, donec multi convenissent homines eamque clausissent: (31.) hoc quoque portentum sapientes & Sacerdotes populi Israëlitici minimè faustum esse arbitrabantur; sed vulgus prodigium istud in bonam partem interpretabatur. Postea suprà domum Sancti Sanctorum tota nocte species apparuit vultus humani (32.) mira pulchritudine, cui nulla per universum terrarum orbem similis visa fuit; sed eadem species ingentem spectantibus terrorem incussit. Per eosdem quoque dies ignei currus, quibus equites vehebantur, (33.) & ingentes militum copiæ in aëre volitantes apparuerunt, (34.) quæ stadii (35.) intervallo propè urbem Hierosolymam & universam Judæam veniebant; omnes autem equi & currus fuerunt ignei. Eodem tempore in festo Septimanarum (36.) Sacerdotes strepitum audiverunt

(28) Confer. Egesippus loc. alleg. & Tacitus Histor. l. 5. c. 13.
(29.) Idem refert Egesippus loc. citat.
(30.) Confer. etiam hic Egesippus dict. cap. 44.
(31) Vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg. Tacitus quoque Histor. l. 5. c. 13. scribit, quòd expallæ repentè fuerint delubri (Hierosolymitani) fores.
(32.) Josephus dict. l. 6. c. 31. nullam hujus portenti mentionem facit; Egesippus l. 5. c. 44. scribit, quòd figura quædam inæstimabilis magnitudinis apparuerit, quam plurimi circumspexerint.
(33) Antè Solis occasum hosce currus igneos esse scribit Egesippus dict. c. 44.
(34.) Vid. Joseph. loc. citat. Tacitus quoque Histor. l. 5. c. 13. narrat. quòd visæ sint per cœlum concurrere acies, rutilantia arma & subito nubium igne collucere Templum, confer. & Egesippus dict. c. 44.
(35.) Sic dictionem יום interpretes communiter exponunt, vid. suprà l. 3. c. 17. n. 15. & Joseph. dict. l. 6. c. 31.
(36.) Confer. Joseph. & Egesipp. loc. alleg.

דאחזות הלה שנים אנשי הזה בירושלם
איש מעם הארץ ושמו יהושע בן חנניה
החל לקרוא בקול גדול ביום חג המצות
לאמר קול ממזרח קול ממערב קול מארבע
רוחות השמי קול על ירושלם וקול על
ההיכל קול על החן קול על כלה וקול
על כל העם וישנאורו כל אנשי העיר
ויאמרו לו למה תצעק לקרוא דובר הזה
ויען השר אשר לעיר לכל יאמר לו דבר
כי נרשב בעינינו כמשוגע ילך עוד
ואיש הלך וקרוא אוי על ירושלם ואוי
על מקדשה אוי על הכלו עד יחכו
המלחמה ויהי בחודש המלחמה הראשונה
החל לקרוא ותבואהו אבן יד גדולה
ותבוהו על ראשו ותשחהו ביום הזה
נמצא מכהב בחוב על העור מימים
הראשוני ויקראו אויבו והנה כחוב בו
לאמר בעת אשר ימלא בנין ההיכל ויהיה
מזעק או יהיה וכאשר נלכדה אנטוכיאת
והרשה הול הרומי ויפרצו פאת ההיכל
ויחרבו הזדוני לבנות את פרשת פאת
ההיכל ככלותם לבנות ותנה ההיכל
מרוע והם לא זכרו את דברי הנכיאים
הרואה וגבו נמצא כחוב בקיר בית קדש
הקדשי

runt tanquam hominum magnâ frequentia in Templo euntium atque hinc inde ambulantium; deinde maximam & valdè terribilem vocem audiverunt clamantem ac dicentem: agite, eamus & emigremus. (37.) ex domo istâ; quamobrem omnes sapientes Hierosolymitani dixerunt: malum istud omen est; cæteri autem prodigium illud bonum esse interpretati sunt. Cæterùm quadriennio prius, quàm hæc signa evenirent, vir quidam plebejus Hierosolymis fuit, nomine Josua, (38.) Ananiæ filius, is maximâ voce clamare cœpit festo tabernaculorum die, dicens: vox ab oriente, vox ab occidente, vox à quatuor ventis cœli, (39.) vox super Hierosolymam, vox super Templum, vox super sponsum ac sponsam, vox super omnem populum. His dictis vir iste odium in se concitavit omnium incolarum urbis, qui ei dixerunt: cur hæc ita proclamas? princeps autem urbis (40.) præcepit, ne homini isti quidquam dicerent, quia illum non sanæmentis esse existimavit; ast vir iste denuò circumambulans clamavit: væ Hierosolymis, væ Sanctuario ejus ac Templo! atque hunc ille clamorem continuavit usque ad eum diem, quò bellum ingruit: dum verò urbs primùm oppugnari atque vir eodem modo clamare cœpit, ingenti lapide caput ejus percussum fuit, quo ille ictu etiam interiit. (41.) Iisdem diebus scriptura quædam, olim petræ insculpta, reperta ac lecta fuit hujus sententiæ: quando ædificium Templi completum & quadratum evadet, (42.) tunc illud destruetur: dum itaque Antonia (43.)

(37.) Tacitus Histor. l. 5. c. 13. refert, quod audita fuerit major humanâ vox: excedere Deos; simul ingens motus excedentium (fuerit,) confer. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 44.
(38) Vid. Josephus & Egesippus loc. citat.
(39.) Id est: a quatuor mundi plagis seu partibus.
(40.) Is Albinus dictus fuit, sicuti refert Josephus dict. l. 6. c. 31. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. cap. 44.
(41.) Idem referunt Josephus & Egesippus loc. alleg.
(42.) Vid. hic idem Josephus & Egesippus loc. citat.
(43.) Hebr. אבטוכיאת, ita enim hic legendum, non אנטוכיאת, uti hactenus in vulgatis exemplaribus, vid. suprà h. lib. 6. c. 47. n. 19. confer. etiam Joseph. & Egesipp. loc. alleg.

הקדשים לאמר באשר יהיה רבנין מרובץ
או ימלוך מלך על ישראל ומלוך מלך
רמולך ומושל בכל ארץ ישראל ועם
הארץ מקומהם אמרו כי הוא מלך
ישראל ודברו אמרו כי הוא מלך
הרומיים׃

capta & à Romanis eversa atque hoc modo latus Templi perruptum fuit, Judæi celeriter operam dederunt, ut illam lateris Templi ruinam repararent, quod dum perfectum atque opus ad finem perductum fuit, ecce Templum tetragonum evasit; sed Judæi illo tempore scripturæ istius non recordati sunt. Alia insuper Scriptura parieti domus Sancti Sanctorum insculpta fuit reperta in hanc sententiam: quando ædificium Templi erit tetragonum, tunc rex super populum Israëliticum regnabit (44.) & in omni terra Israëlitica imperium obtinebit; qvapropter nonnulli ex plebe dixerunt: is erit rex Israëlis; sacerdotes autem dixerunt: iste rex erit Romanorum. (45.)

CAP. LIV.

ויהי כבוא כל חיל הרומי על ההיכל
ועשו הזדוזי על דר ציון וישאו הרומי
את עצביהם ויעמידום בהיכל ה׳ ויזבח
להם זבחי וינסכו לו נסכים ויהללוהו
וישתחו

CUm itaque omnes Romanorum copiæ in Templum venissent ac Judæi ad montem Zion profugissent, Romani Deorum suorum idola in Templo Domini constituerunt (1.) eique sacrificia & libamina obtulerunt (2.) & simulacra sua laudârunt; populum verò Israëliticum ejusque Deum

(44.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 31. & Egesipp. l. 5. c. 44.

(45.) Suetonius in vita Vespasiani cap. 4. scribit, quòd toto Oriente vetus & constans opinio perebuerit, esse in fatis, ut eo tempore Judææ profecti rerum potirentur; Tacitus quoque Histor. l. 5. c. 13. scribit, antiquis Sacerdotum (Judæorum) literis contentum fuisse, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens profectique Judææ rerum potirentur, ac refert, his ambagibus Vespasianum & Titum prædictos esse, vid. id. Tacit. Histor. lib. 2. c. 78. & Joseph. l. 6. de Bell. Jud. c. 31. rectius à nonnullis vaticinium istud de Christo, Servatore nostro, exponitur; est ea de re egregius locus apud Zonaram Annal. Tom. 2. pag. 193. ubi inter alia sic loquitur: δικαιότερον δ' ἂν ἡ ἀληθὴς μᾶλλον ὑπολάβοι τις, τὰ, ἐπὶ τῶν Σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων χύριον, τὸν Κύριον, Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν χρησμὸν ἐπιλεχθῆναι. ἀγαγὼ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης Οὐεσπασιανὸς ἰβασίλευσε κατὰ τὸν χρησμὸν, ἀλλὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις μόνης i. e. rectius autem ac verius id oraculum de Servatore humani generis, Domino nostro, Jesu Christo, intelligetur, neque enim toti terrarum orbi imperavit Vespasianus juxtà vaticinium istud; sed Romano imperio duntaxat, vid. Gerard. Joh. Vossi. de Flav. Josephi. lib. 2. Histor. Græc. c. 8. confer. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 44. & Mornæus de Verit. Relig. Christ. c. 19. pag. m. 521. & H. Grot. de Ver. Rel. 4. pag. 88. & l. 5. pag. 110.

(1.) Vid. Joseph. lib. 6. de Bell. Jud. c. 32. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hieros. c. 45. ac Josippi Epitom. p. 268.

(2.) Contra portam orientalem, prout refert Egesippus dict. cap. 45.

וישרפו ויגרפו את ישראל ואת שלומים
מאד מאד׃ בעת ההיא ירד על הרומי
נער יקטן מן הכהנים מזרע ציון ויען ויאמר
אל פרוח הרומי אשר היה על ההיכל
לאמר תנה־לי מים ואשתה וילמדוהו
הפרוח על הנער כי מצא חן בעיניו ויצו
ויתנו לו מים וילקח הנער את הכלי אשר
היו בו המים וישת ויצחצח לקח עמו
ויבוא ויעל אל הכהני וישקם וידוע
הפרוח אחרי הנער לעיני בני עמו ולא
חפץ ללכדו כי שמח על אשר עשה ויוצ
ממנו וימלט׃ ויהי בנסך הרומי לבני
אדניה טיטום והנה מקצת מרבבותם
אשר נלכדו על ההיכל ההתגנו על ציון
למען אשר יחיו ולא ימיתם ויאמר אליהי
טיטום מדוע עתה תברחו בחי ולא
המותו עם אחיכם אשר מתו על אלהי
דבירת וישרפו עם שריפת הבית ויצ
טיטום ויפקדו בם או וימותו בלם׃ וישמעון
יוחנן שלוח אל טיטום רבני שלום
ותחנה לבקש על נפשם למען יחיום
ויען טיטום ויאמר שלח אתם אחיהם
לשאול את דרכ׳ הזה ועתה בנקמכם
לחוות על מה תבקשו וזה אחרי אשר
לא השאירו מכל המן עמכם רק מעט
ואת תמרת העיר רואת השמותם ואת
עם וישבוה כליה׳ וראברו׳ את שמם
מהוב

Deum probris ac maledictis acerbissimis affecerunt. Per idem tempus parvus quidam puer ex Sacerdotibus de monte Zion ad Romanos descendit & duci Romano, qui Templo præfectus erat, dixit: da mihi aquam, ut bibam; præfectus igitur pueri misericordiâ ductus præcepit, ut ei aqua daretur, quò factô puer accepto vase, cui aqua inerat, bibit: & secum ferens id, quod supererat, profugit atque ad Sacerdotes ascendens potum eis præbuit: (3.) præfectus autem puerum quidem insecutus est spectantibus militibus suis, sed illum capere noluit, (4.) quia propter factum istud lætatus est & proinde ab eo inseqvendo destitit; sic puer ad suos evasit. Posteaquàm verò Romani coràm Tito, Domino suo, sacra peregerunt, nonnulli ex Sacerdotibus, qui in Templo capti erant, Titum supplices rogarunt (5.) ut vitam sibi donaret nec se morte mulctaret; ast Titus illis respondit: cur jam vivere desideratis nec simùl cum fratribus vestris, qui pro Deo Templi istius mortui & incendiò illius domus consumpti sunt, mortem oppetiistis? his dictis Titus eos omnes interfici jussit. (6.) Postmodùm Simeon & Johannes pacem à Tito petierunt eumque supplices rogârunt, (7.) ut vitam & incolumitatem sibi daret; sed Titus illis respondens: nimis serò, inquit, istud petitis, cur enim vitam & incolumitatem jam vobis quæritis, postquàm ex omni illa multitudine, quam circà vos habuistis, non nisi paucos reliquistis ac meliorem urbis istius partem perdidistis ejusque incolas consumpsistis eorumque nomina improbitate & sceleribus vestris maximis deleviistis; impuros verò, crudeles & abominandos homines in-

(3.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 33. & Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 45.

(4.) Confer. Josephus & Egesippus loc. alleg. ubi res paulò aliter refertur.

(5.) Vid. Josephus & Egesippus loc. citat.

(6.) Consentit Josephus dict. l. 6. c. 33. & Egesippus l. 5. c. 45. in fin. ubi scribit, quòd Titus eos occidi jusserit, degeneris animi esse respondens, quod Templo & muneri cuperent supervivere (ita enim hic legendum puto, non: supervenire, sicuti in exemplaribus hactenus vulgatis.)

(7.) Idem refert Josephus dict. l. 6. c. 34. & Egesipp. l. 5. de Bell. Jud. c. 46. ac Josippi Epitom. p. 268.

columes ſervâſtis? his omnibus perpetratis jam pacem petitis; nonne illa ſæpiſſimè à me vobis oblata eſt, ſed eam rejeciſtis? annon ejusdem pacis oblationem aliquoties repetii? nam vobis ac miſeræ plebi, quæ fame conſumpta & extrà urbem inſepulta projecta fuit, parcere volui; ſed vos dura cervice pacem accipere noluiſtis, donec omnis populus penitus conſumptus ac perditus eſt, ecquid igitur utilitatis inde percipietis, ſi vitam vobis donavero? dein Titus illos probris & maledictis acerbiſſimis, quæ hic recenſere noluimus, affecit; inter alia eosdem his quoque verbis increpuit: dicite mihi, graſſatores improbi, qvi in ipſas animas veſtras peccâſtis, nonne vos populum Domini interfeciſtis ejusque Templum incendiſtis & omnium malorum atque calamitatum, quibus urbs iſta hactenus conflictata eſt, cauſa fuiſtis? cur igitur in animum veſtrum induxiſtis, ut à me vitam peteretis & incolumitatem? cur præ omnibus ſapientibus, juſtis, innocentibus, probis & ſanctis viris, qui pietate ergà Deum conſpicui fuerunt, qui ſine ulla miſericordia à vobis crudeliſſimè interempti ſunt, jam vivere deſideratis? quomodo ego id faciam ac memet malô involvam, quod effugere non potero, ſi vos impunes dimiſero & crimina veſtra inulta reliquero? en vos hodiè clementiam meam imploratis & vitam rogatis, cùm tamen ab improbitate veſtra non deſiſtatis, & dum adhûc gladios manibus veſtris tenetis & armis inſtructi eſtis, à me ſupplices petitis, ut vitam vobis largiar; (8.) nonne urbem cepimus & Templum atque Sanctum Sanctorum incendiô delevimus? in quonam confiditis, quænam vobis ſpes ſalutis ulterius ſupereſt? quocircà abjicite gladios manibus veſtris & arma deponite ac ſupplices venite, ut ſciam, quid de vobis ſtatuendum ſit; (9.) forſitàn clementiæ

(8.) Confer. hic Joſephus & Egeſippus ac Joſippi Epitom. loc. alleg.

(9.) Ponite arma, quaſi victi, vivere vobis donabo, etſi non meremini, ita Titus apud Egeſippum l. 5. de Bell. Jud. c. 46.

tiæ locum apud me invenietis ac vitam veſtram ſervabitis. Ad hæc Johannes & Simeon Tito reſponderunt: (10.) nos Domino, Deo noſtro, qui cœli ac terræ dominus eſt, juravimus, quòd jugum tuum non ſubire nec tibi ſervire pacemque tecum facere velimus, ut tibi obediamus: quamobrem ſi hanc nobis clementiam nunc exhibere tibi viſum fuerit, ut urbe egredi & in deſertum abire nobis liceat, nos gratiam apud te inveniſſe dicemus; ſin minùs, perſiſtemus in iſto loco eumque conſtanter tuebimur ac videbimus, quid nobis faciendum ſit & quanam viâ mortem oppetamus. His dictis Titus ad iram valdè commotus eis dixit: num adhûc animis feroces ac dura cervice eſtis, qui jam in poteſtatem noſtram deveniſtis? an dicere adhûc audetis, juravimus, ne jugum tuum feramus, nonne juráſtis, vos mortem ſubituros eſſe? jam igitur juramenti vinculo morti obſtricti eſtis, quia vitam rejeciſtis, nonne urbs jam capta ac domus Sancti Sanctorum exuſta eſt nec ullum vobis ſupereſt refugium? ac nihilominus dicere audetis: nunquam tibi ſerviemus; quonam dedecus atque ignominiam veſtram deferetis? in quonam confiditis? quænam ſalutis ſpes vobis ſupereſt? Dein Titus Romanis præcepit, ut cum graſſatorum ducibus, Johanne & Simeone, eo in loco, ubi erant, manus conſererent atqve illos, ſi poſſent, interficerent. Circà idem tempus Zarach, (11.) qvi ex regia ſtirpe ortus erat, unà cum fratribus ſuis & univerſa familia ac cognatione regia, quæ apud illum erat, de monte Zion deſcendens ad Titum venit, qvos omnes Titus honorificè recepit eosqve benignè tractavit. (12.) Johannes autem & Simeon, graſſatorum

(10.) Vid. Joſeph. dict. l. 6. c. 35. & Egeſipp. loc. alleg. ac Joſippi Epitom. pag. 269.

(11.) Joſephus dict. l. 6. c. 36. ſcribit, Izaræ regis filios & fratres ad Titum ſupplices veniſſe, Egeſippus l. 5. de Bell. Jud. c. 46. nominat eos Zaræ regis filios & fratres, confer. & Joſippi Epitom. p. 269.

(12.) Joſephus loc. alleg. ſcribit, Izatæ regis filios & fratres à Tito vinctos Romam miſſos fuiſſe; cæterum Izatis, Adiabenorum regis, mentionem facit etiam Tacitus Annal. l. 12. c. 13. confer. & Joſeph. Annal. l. 20. c. 2. princ. it. ſuprà hlib. 6. c. 34. n. 6.

torum principes, dum viderunt, quòd Zarach cum universa familia & prosapia regia sibusset ac semet Tito tradidisset, omnia, quæ in regia domo erant, combusserunt, (13.) atqve ipsum palatium igne deleverunt ac destruxerunt; thesauros qvoqve omnes, in regio isto palatio reconditos, incendio consumpserunt, ne Romani illis potirentur, & cuncta, quæ in regia domo erant, funditus perdiderunt. Inde in Templum descenderunt, ubi principes ac duces Romani erant, quos Titus templo præfecerat: his omnibus duo principes præpositi erant, alter eqvitum & curruum præfectus, alter peditum dux erat, (14.) hunc grassatores isti interfecerunt, alterum, ejusdem socium, vivum ceperunt, qvi eos, à qvibus vivus erat captus, his verbis rogavit: ducite qvæsò me ad Simeonem, principem vestrum, ut, qvicqvid ei visum fuerit, in me statuat, eam mihi gratiam exhibete; illi igitur morem ei gerentes ipsum ad Simeonem duxerunt: ast iste satelliti suo (15.) præcepit, ut ducem Romanum interimeret; sed, dum satelles paululùm cunctabatur nec eum statim interficiebat, dux ille Romanus irâ & furore accensus ingenti saltu imminenti mortis periculo se subduxit & per declive montis fastigium semet præcipitem agens aufugit & ad Titum incolumis pervenit: verùm Titus ad indignationem commotus (16.) illum à se repulit, (17.) iratus, quòd non ad mortem usque pugnâsset, ne vivus caperetur. Posteà Titus, dum ægrè tulit, duces Romanos à Judæis ita tractatos esse, præcepit, ut omnes Judæi, qvi in plateis

(13.) Vid. Ioseph. dict. l. 6. c. 37. & Egesippus l. 5. de Bell. Iud. c. 46. in fin. ac Iosippi Epitom. pag. 270.

(14.) Consentit Josippi Epitome pag. 270. Josephus dict. l. 6. c. 37. nullam præfectorum mentionem facit; sed duos milites Romanos, unum equitem, alterum peditem, à Judæis vivos captos esse scribit, cui etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 47. adstipulatur.

(15.) Ardalæ, sic nominatur à Josepho dict. l. 6. c. 37.

(16.) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 270.

(17.) Josephus loc. alleg. refert, quòd Titus armis ablatis eum agmine expulerit, cui etiam Egesippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 47. consentit.

teis urbis Hierosolymæ reperiebantur, interficerentur, (nam Titus anteà illis pepercerat ac publicè præconis voce proclamari jusserat, ne trucidarentur,) tunc ingens Judæorum multitudo interempta est, adeò, ut & domus & atria Judæorum, à Romanis interfectorum cadaveribus plena essent. (18.)

CAP. LV.

Cum verò Simeonis milites & Idumæi duces istud vidissent, certos illi homines ad Titum miserunt, (1.) qvi eum rogarent, ut sibi vitam & incolumitatem concedere velit; ast Simeon re cognita Idumæos repentè adortus est eorumqve principes ac primarios viros interemit; (2.) qvi verò ex Idumæis superstites remanserunt, qviqve Simeonis crudelitatem & cædem evaserunt, nempe ignobile vulgus, hi omnes ad Titum profugerunt ac mortis periculum evitârunt. Eodem tempore Titus milites suos, qvi populum Judaicum interficiebant, prohibuit, ne amplius cæde grassarentur, sic Romani milites à Judæorum internecione destiterunt. Circà idem tempus Simeon & Johannes unà profugerunt ac latebris esse occultârunt (3.)

(18.) Vid. Egesippus dict. lib. 5. c. 47. & Josippi Epitome p. 270.

(1.) Idem refert Josephus l. 6. de Bell. Jud. c. 40. & Egesippus lib. 5. de Excid. Hierosol. cap. 47. ac Josippi Epitom. p. 271.

(2.) Josephus loc. alleg. refert, principios Idumæorum viros, inter quos præcipuus fuerit Jacobus, Sosæ filius, à Simeone custodiæ traditos fuisse.

(3.) cœteri autem viri, qvi circà istos grassatorum duces fuerant, ut & principes Hierosolymitani nobilesqve Judæi, qui sese illis aggregaverant, dum viderunt, qvòd Simeon & Johannes profugerint ac latebris se occultârint, omnes descenderunt (4.) & ad Titum venientes in terram coràm illo procciderunt, qvos etiam Titus in gratiam recepit & misericordiâ ergà eos commotus vitam illis donavit, exceptis grassatoribus, (5.) qvi omnes jam anteà in præliis sub Simeone & Johanne ducibus occubuerant. Iisdem diebus Josua Sacerdos, Sabbathæi (6.) Pontificis filius, ad Titum venit, ac duo candelabra aurea, qvæ in Sanctuario fuerant, secum tulit, omnes qvoqve mensas ac vasa aurea, nempe crateras, acerras (7.) palas (8.) scopulas (9.) & scutellas, qvæ in Templo fuerant, ut & vestes, cultui divino dedicatas, qvæ auro intextæ multisqve gemmis ornatæ ac distinctæ erant, secum portavit eaqve omnia Tito tradidit, (10.) qvibus ille acceptis Josuam Sacerdotibus Dei, qvi sub Josepho adhùc superstites erant, præfecit; Josephus autem Sacerdos suprà omnes Seniores & duces populi Israëlitici, tâm Sacerdotes, qvàm Levitas à Tito princeps constitutus fuit. (11.) Per idem tempus Gorion Sacerdos, Josephi Sacerdotis, qvi libros istos scripsit, pater ex carcere, nempe turri domus Simeonis, grassatorum ducis,

(3.) Confer. Joseph. dict. l. 6. c. 42. ac Josippi Epitom. p. 271.
(4.) Nempe de monte Zion sive superiore urbis parte, vid. Egesipp. dict. l. 5. c. 47. & Josippi Epitom. pag. 271.
(5.) Vid. his Joseph. dict. l. 6. c. 44.
(6.) Consentit Josippi Epitome pag. 271. à Josepho dict. l. 6. c. 42. nominatur Themuti filius, Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 48. Thebuti filium appellat.
(7.) Seu: mortariola, prout autor Vulgatæ vertit Numer c. 7. v. 13. & seqq.
(8.) Idem autor Vulgatæ exposuit: forcipes, Exod. c. 27. v. 3.
(9.) Cyathos habet Vulgata Latina Numer. c. 4. v. 7.
(10.) Idem refert Josephus dict. l. 6. c. 42. & Egesipp. dict. l. 5. de Bell. Jud. c. 48. ac Josippi Epitome p. 271.
(11.) Hebr. משיח אדר יסף i. e. constituit Josephum, ita enim hic legendum & verbum משיח, quod hic in codice nostro omissum est, supplendum erit.

ducis, egressus est (12.) unà cum uxore sua ac filio, Bonino, (13.) Josephi fratre, natu minore: is ipse Boninus etiam vir eximia sapientiâ præditus ac pius Sacerdos fuit, per qvem Deus maximam salutem populo Israëlitico dedit, nam Titus cum Hierosolymis reliqverat nec secum abduxerat, sicuti Josepho præceperat, ut se Romam sequeretur; Josephi autem Sacerdotis pater viginti mensibus, postea-quàm Hierosolyma capta erat arqve ipse filium suum, Josephum viderat, superstes fuit, dein diem obiit supremum. Eodem tempore etiam Phineas Sacerdos, (14.) qvi cubicula Templi custodierat, (15.) captus fuit, is thesauros omnes & sacras Sacerdotum vestes Romanis detexit ac revelavit, idem qvoqve receptaculum olei præstantissimi (16.) & aromata eorumqve areolas (17.) omnes, qvæ in Sanctuario fuerunt, & vestes purpureas, qvas reges templi secundi cultui Divino dedicaverant & consecraverant, omnia denique vasa aurea domus Domini, qvæ Phineas secum habebat, Tito tradidit; sed Phineas iste * ac Josua, cujus suprà mentio facta est, ambo legem ac fœdus Dei violarunt & in Dominum peccârunt, dum res illas pretiosas & Deo dicatas in manum hostis, qvi infensissimo ergà populum Dei animo fuit, tradiderunt, neqve enim illos sic facere oportuit; sed potius pro populo Domini cum cæteris fratribus suis, sacerdotibus qvi pro populo Domini mortem oppetierunt, & in conflagratione domus Sanctuarii simùl igne perierunt, ipsi quo-

(11.) Illius rei nec apud Josephum dict. l. 6. c. 42. & seqq. nec apud Egesippum lib. 5. de Bell. Jud. c. 48. & seq. fit mentio, vid. num. seq. 13.
(13.) Hebr. בונין, sic in nostro codice; sed ne hujus quidem ulla fit mentio apud Josephum & Egesippum dict. loc. vid. infrà h. cap. n. 33. ibique not.
(14.) Confer. Joseph. dict. lib. 6. c. 42. & Egesipp. lib. 5. de Bell. Jud. cap. 48. ac Josippi Epitom. p. 271. & seq.
(15.) A Josepho dict. cap. 42. nominatur Φαλεκ ὁ τῶν φυλάκων ἄρχων custos sacræ pecuniæ Templi, eidem & Egesippus loc. alleg. adstipulatur.
(16.) De hoc oleo sacro vid. Exod. c. 29. v. 7. & c. 30. v. 15.
(17.) Sic dictionem עריות cum autore Vulgatæ Cantic. c. 5. v. 13. vertere volui; nonnulli: fasciculos; alii: mixturas exponunt.
* Hæc & quæ sequuntur usque ad num 13. h. cap. videntur à Judæo interpolatore adjecta esse.

ויסמרו ויחגרו את כליו למותם ואין אנשים
להם על כבוד: ובעת ההיא נלכדה
ירושלם עם כל מחמדיה ועל מותם של
רב איון וילכדוהו ויצו והרגהו את המת
עיר ציון: ויהי מקץ שלשה ימי והתעטף
נפש יוחנן שר הפרעי ברעב ויקם ויצא
מן המקום אשר היה גרגא בו ויולך אל
שמעון ויפול לפניו ויפגע את רגליו
ויאמר אליו הושיעה אדוני המלך: ויצו
שמעון ויכבלוהו בכבלי נחשת כבדות
מאד ויולכוהו וישמהו בו בבית מהמת
ויחקלהו בו והוא אסור בכבלי נחשת
ובנחשתי בחרפה ובת ויהי מקץ שבעה
ימי ויהי בחגיג ויהי משוטה במשפט
כל אנשי ואויב ליהי ולעמו: ויהי אחרי
כן ויצא גם שמעון הפרץ הרוצח הרשע
ממקומם מצאנו כי הכבוד עליו ורעב
ויקם וילבש בגדי מלכות ואוגדן אשר
היו אתו ויראה אל חיל הרומי ויבא
בתוכו ויהי כראותו אותו ויראו מגשת
אליו

que mori debuissent, ac, quandoqvidem omninò post fratrum suorum interitum illi vitam suam servare voluerunt, cur non tunc temporis thesauros atriorum domus Domini revelârunt ejusqve vasa Tito tradiderunt, dum eos nemo ad id coëgit? (18.) Cireà illud tempus Hierosolyma (19.) cum omnibus rebus pretiosis ibidem repertis (20.) capta est; posteâ Titus ad montem Zion ascendit eumqve in potestatem suam redegit, (21.) ac præcepit, ut mœnia urbis Zion diruerentur; Johannes autem, grassatorum dux, posteaquàm vires ejus per triduum fame planè defecerunt, ex latebris, ubi se occultaverat, egressus ad Titum venit (22.) & coràm illo procidens ejusqve pedes osculatus dixit: serva me, Domine Imperator; ast Titus præcepit, ut catenis ferreis maximi ponderis constringeretur & per universa Romanorum castra circumduceretur; qvo facto Johannes ab omnibus ludibrio exceptus fuit: tandem, cùm is septem dierum spatio catenis ferreis & æneis compedibus summo cum dedecore ac contumelia constrictus in custodia detentus esset, suspendio (23.) vitam finivit, ignominioso (24.) mortis genere, qvô omnis meritò tyrannus, qvi infestô ergà Deum ejusqve popu-

(18.) Ita locum hunc satis difficilem & obscurum hic vertere volui, Egesippus lib. 5. de Bell. Jud. c. 48. scribit, quòd Phineas metu coactus hæc omnia tradiderit, unde & veniale apud suos flagitium fuerit; tamen, etsi voluntas defuit, deesse virtus non debuit, licèt plerumque severius judicemus, quàm præcavere possimus, si ipsi in tali versemur necessitate, verba sunt ejusd. Egesippi.

(19.) Conser. Joseph. dict. l. 6. c. 42. & Egesipp. l. 5. c. 49. qui refert, quòd septima die mensis, quem Gorpiensem (Gorpiæum, qui September nobis dicitur, recte Suida,) nuncupant, ad supremum ventum sit & quòd octava die ejusdem mensis concremata sit civitas.

(20.) Egesippus loc. alleg. scribit, quòd factionum principes, quibus adhùc tres turres, Mariamne & Phasælus & Equestris supererant cæteris validiores, deseruerint superiora, confugientes ad hypogea vel retrusos specus.

(21.) Idem refert Josephus dict. l. 6. c. 42. & 43. atque Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 49. ac Josippi Epitom. p. 272.

(22.) Vid. Joseph. dict. l. 6. c. 46. & Egesipp. ac Josippi Epitom. loc. alleg.

(23.) In Josippi Epitome pag. 272. etiam refertur, quòd Johannes jussu Titi suspendio necatus sit; sed Josephus dict. lib. 6. c. 46. scribit, quod Johannes perpetuis vinculis traditus fuerit, vid. Idem Joseph. l. 7. de Bell. Jud. c. 15. cui etiam Egesippus l. 5. de Excid. Hierof. c. 49. consentit.

(24.) Extraordinario, singulari, mirabili, id enim verbum משוטה quod hic in codice nostro habetur, significat.

אליו וינשאהו מרחק ויאמ' להם לבו
וקראו לי את הפרוח אשר התקיר עליכי
לשר ואמטר אליו וילבו ויקראו לו את
הפרא הפרוח אשר מעיר מראנו אשר
היה פקיד או על הרומיי ויבא הפרוח
והנא אל שמעון ויאמר אליו מי אתה
הגידה לי דאמת ולא תמות על ידי
ויענהו ויאמר אליו אני שמעון הבריץ
השר על היהודי אשר הרעשתי אתכם
במלחמות וגבורות ועתה אמצא חן
בעיניך והוליכני אל טיטוס אדוניך ויעש
הפרוח כן ויוליכהו אל טיטוס ויהי כראות
טיטוס את שמעון ויצו ויאסרוהו גם הוא
בזקנו ויוליכהו וישומוהו בכל מהמת
ויחקלהוהו ויעגו עליו באשר עשו ליוחנן
והוא אסור בנחשתי ויצו טיטוס וישיתהו
ביטורין ויכתבו את ראשו טרם ימות
וישלחהו אל עיר טיטוי נבלתו
לכלבי יערת האבוך הפרץ להרפתו.
ויהי מספר כל העם הרוגיו הנודעי אשר
נפלו אז בעיר בין הרומיי ובין הפרצי
מעם הדגדי והקרובי והזרוקי אשי באו
לחגג

populum animô est, efficiendus erit. Dein Simeon qvoqve grassator & improbus homicida è latebris suis egressus (25.) (qvia fames illum valdè premebat,) ac veste regiâ atque purpureâ indutus Romanis militibus sese ostendit & ad illos venit: (26.) Romani verò, dum eum viderunt, metu ac reverentia ergà illum commoti procùl steterunt nec ad ipsum accedere voluerunt; ast ille eis dixit: abite & ducem, qvi vobis præpositus est, vocate, ut ego me ei tradam, qvapropter illi morem ei gerentes Rufum (27.) præfectum vocârunt, ex urbe Therano oriundum, qvi tunc temporis Romanis præpositus erat, is, cùm ad Simeonem venisset, ei dixit: qvisnam es? si verum mihi indicaveris, à me non interfecieris; cui ille respondit: ego sum Simeon grassator, Judæorum dux, qvi multis in præliis, à me fortiter initis, terrorem vobis incussi; nunc itaqve eam mihi gratiam exhibe, duc me ad Titum, dominum tuum. Præfectus igitur Simeoni obseqvens illum ad Titum duxit; is verò, dum Simeonem vidit, præcepit, ut eodem, qvo Johannes, modo catenis vinciretur & per universa Romanorum castra traduceretur; quô factô omnes eum milites risu ac ludibrio exceperunt, sicuti etiam Johanni fecerant: posteà catenis constrictus (28.) acerbissimis cruciatibus mandatô Titi necatus fuit; priusqvàm autem moreretur, caput ejus amputatum est.

(25.) Vid. Joseph. dict. lib. 6. c. 46. & lib. 7. c. 7. conser. etiam Egesipp. l. 5. c. 49. ac Josippi Epitom. p. 272.

(26.) Cùm Titus jam discessisset cremata urbe, existimans, etiam Simeonem aut igne exustum aut ruinâ oppressum aut à quocunque homine interemptum, prout scribit Egesippus dict. c. 49.

(27.) Hebr. ויבא הפרוח אשר מעיר מראנו, sic in nostro codice, sed corruptè; nam Josephus lib. 7. de Bell. Jud. cap. 7. nominat eum Terentium Rufum, cui & Egesippus l. 5. c. 49. adstipulatur, quocirca verba illa: מעיר מראנו i. e. ex urbe Thrano vel Therano, corrupta sunt & pro illis legendum: Terentius, juxtà Josephum & Egesippum loc. alleg. confer. etiam Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa cap. 15. Traditio est Judaica (leg. שיהוש מורנוס) רופוס החיכל i. e. quod Turnus (leg. Terentius) Rufus aratrum induxerit templo, uti lib. Prec. Jud. part. 2. p. mih. 34. b. med. habetur. confer. & Buxtorf. Synag. Jud. c. 16. pag. 349. ubi fabula quædam de Turno Rufo habetur, vid. & Ejusd. Buxtorf. Lexic. Chald. fol. 916.

(28.) Nempe, ut Romam duceretur in triumpho ibique necaretur, prout refert Josephus dict. l. 7. c. 7. & c. 15. in fin. confer. etiam Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 49. ac Josippi Epitom. p. 273.

לחוג את חג יי בירושל' ועשו שם
במצור ויפלו בתוכ ויהי מספרם אלף
אלפי ומאה אלפי מלבד הרוגי אשר
לא נודעו להספר כי הרחוקי הנקברים
נספרו ונודעו ואשר לא נודעו לא באו
על מספר ומלבד המתים גם כן קם
אלעזר בן ענני הכהן איש מורת יוחנן
ושמעון הפריצי והאבורים· ויהי מספר
העם מהידודי אשר הלכו עם טיטוס
בשבי ויביאם על חומא ששת עשר אלפים
נפשות ויולך טיטוס אל רומי את יוסף
בן מתית ואת כתנין אחד השאר לקצין על
הכהני הגשארי בירושל' כי התנן לו
יוסף אחיו על ככה וישא פניו ויעש בני
והפריצי כלם מהו בהלחמ על עם יי
ועל מקדשו ויען כי נמצא בהם דבר טוב
להתאזר למורת על יי ועל מקדשו
בהתאזרם כי גם יהוסף אש לבד טיטוס
מהם והם היום אוהד מהם לא בחירת
אמנם כל הפריצי הנשארי אשר גלכדו
מהם המית טיטוס במלחמת הרפר וכת
בירושלם ומהם השאיר עמו להתקלם
בהם

est atque dissectæ corporis partes canibus projectæ sunt: tàm ignominiosum vitæ finem crudelis iste grassator nactus est. (29.) Numerus autem omnium Judæorum, qvi ad festum Domini (30.) celebrandum ex vicinis, ut & dissitis locis Hierosolymam convenerant ibiqve obsidione concluſi erant, qvi partim à Romanis, partim à grassatoribus interempti sunt ad undecies centena millia ascendit, (31.) præter illos interfectos, qvorum numerus haberi non potuit, qvia eorum solùm, qvi interempti & sepulturæ traditi erant, numerus memoriæ proditus est, nam qvi ignoti fuerunt, in numerum non venerunt, sicuti nec illi, qvi cum Eleazaro, Ananiæ Pontificis filio, post Johannis ac Simeonis, grassatorum & tyrannorum, mortem interfecti sunt. Judæorum verò, qvos Titus secum captivos Romam duxit, fuerunt sedecim millia, (32.) inter qvos etiam Josephus Sacerdos fuit, cujus fratrem, Boninum, (33.) Titus Sacerdotibus, qvi Hierosolymis relicti erant, præfecit; nam Josephus, frater ejus, Titum ejus rei causa rogaverat, qvi etiam illius petitioni clementer annuit. Grassatorum autem pleriqve omnes in præliis pro populo Domini ejusqve Sanctuario interfecti erant, & sanè melius cum iis actum est, qvi pro Domino ejusqve Templo pugnantes occubuerant, qvàm cum cæteris, qvos Titus vivos ceperat; nam

(29.) Iosephus dict. l. 7. c. 18. scribit, Simeonem peracto triumpho Romæ funibus in forum pertractum ibique acerbissimis cruciatibus peremptum fuisse, idem refert Egesippus l. 5. de Bell. Iud. c. 49.

(30.) Nempe: festum azymorum seu Paschatis, vid. Ioseph. l. 6. de Bell. Iud. c. 45.

(31.) Consentit Iosippi Epitom. p. 273. ac Josephus l. 6. de Bell. Iud. c. 45. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 49. Lipsius l. 2. de Constant. c. 21. numerum istum singillatim & velut per indicem exponit, quem videas licet, confer. etiam Tacitus Histor. l. 5. c. 13. & supra h. lib. 6. c. 45. n. 19. ibique not.

(32.) Iosephus dict. l. 6. c. 45. scribit, captivorum omnium, qui toto bello comprehensi erant, nonaginta & septem millium numerum fuisse, cui etiam Egesippus l. 5. c. 49. in fin. ac Josippi Epitome p. 273. adstipulantur.

(33.) Utrum Boninus iste fuerit idem Bonai, cujus Talmudici mentionem faciunt, qui etiam Ben Gorion & Nicodemus dicitur, jam aliis inquirendum relinquo, de hoc vid. inter alios Ioh. Lightfoot. Hor. Hebr. in S. Iohannis cap. 3. v. 1. & Constant. L' Empereur ad. Grammat. Mosis Kimchi pag. 92. & Vorstii ad Zemach David p. 259. alleg. Sebast. Snell. in Disputat. ad R. Isaac Abravanel. thes. 14. confer. & supra h. cap. n. 13. & infra h. l. 6. c. 59. n. 11.

בהם בכל עיר ועיר מדי עברו ללכת אל
רומי· ויהי בנשוע טיטוס מירושל' וירחם
וילכ' עמו יותר הטובי אשר שבה
מהידודי החסידי ויהי בתנוחו בכל עיר
ועיר מדי עברו ללכת אל רומי בכרכ עיר
אשר היה תונה היה מוציא מהפריצי
והם ומצוה להשליכם לאריות ולחיות
רעות לאכלם עד אש' בלו הפריצי אשר
אתרי

nam ex illis ne unus qvidem incolumis evasit, sed omnes grassatores, qvi vivi in Romanorum potestatem venerant, Titus partim ignominioso mortis genere (34.) Hierosolymis interfici jussit, partim dedecoris & ludibrii causa per singulas urbes, qvas ille Romam iterus pertransibat, secum duxit: nam Titus, cùm castra ab urbe Hierosolyma movisset, grassatores istos unà cum cæteris Judæis probis secum duxit captivos & per qvamcunqve urbem ipse exercitum suum traduxit, ut Romam iret, nonnullos ex grassatoribus istis produci ac leonibus aliisqve belluis dilacerandos projici jussit, (35.) donec omnes grassatores, qvos secum duxerat, consumpti fuerunt.

CAP. LVI.

ויהי בימים ההם ויהי עם את' מעם ארץ
הרי ארדט ושם רבני הרוא שאן ושם
הוי סגדים מסביב אחרי הררי בי סגר
עליהם אלסכנדרוס מוקדון המלך הגדול
בבריחי בחל ובבנין חוק במבוא דרוס
המקופי את ארצם ובמבואם בי יראא
אלסכנ'

Circà idem tempus gens qvædam erat, regionem montium Ararat (1.) incolens, Alana (2.) dicta, montibus undiqve circumclusa; nam Alexander Macedo, rex ille magnus, populum illum ferreis repagulis (3.) & arce munitissima in introitu montium, qvi regionem istam cingunt, concluserat, (4.) qvia fortitudinem gentis illius, qvæ robore insignis erat, extimuit; hi nulla gerebant arma

(34.) Vid. Iose. h. dict. l. 6. c. 44. & l. 7. c. 6. 8. & 9. atque Egesipp. lib. 5. de Bell. Iud. c. 49. in fin.

(35.) Egesippus loc. alleg. scribit, quod Iudæi in arena perempti & à bestiis dilacerati merita rebellionis penderint.

(1.) Hi montes in Armenia siti, nempe Taurus & Caucasus, confer. interpretes ad Genes. c. 8. v. 4. & Joseph. l. 7. de Bell. Iud. c. 29. atque Egesipp. lib. 5. de Excid. Hierol. cap. 50. & S. Hieron. ad Oceanum, Epitaph. Fabiolæ Tom. 1. fol. mih. 200. vid. & infra h. cap. n. 12.

(2.) De hac gente vid. Joseph. & Egesipp. loc. alleg. it. Joseph. Antiq. lib. 18. c. 6. confer. etiam Tacit. Annal. l. 12. c. 44. & seqv.

(3.) Vid. quæ supra l. 2. c. 16. n. 19. notata sunt; videntur autem hic per repagula ferrea intelligi portæ Caspiæ vel Caucasiæ, de quibus Plinius l. 6. c. 14. & Tacitus Histor. lib. 1. c. 6. confer. etiam Iose. h. Antiq. dict. l. 18. c. 6. ac l. 7. de Bell. Jud. c. 29. & Egesipp. l. 3. de Excid. Hierol. c. 5. & l. 5. c. 50. portas istas ferreas hodiè Demir capi seu Derbend vocati scribit Petr. della Valle in Itinerar. lib. 2. Epistol. 4. fol. m. 87. confer. etiam Joh. Strauss. itinerar. tert. cap. 18. fol. m. 122. & c. 22. fol. 128.

(4.) Gens ista incolebat Scythicum Tanaim finitimaque ejus & Mæotidis paludes, prout scribit Egesippus dict. l. 5 c. 50.

arma ferrea nec eadem fabricare noverant; eorum autem fortitudo tanta erat, ut unus ex illis fuste, qvi igne paululùm torrefactus erat, (5.) centum milites, armis instructos, & galeis ferreis loricisqve æneis induros, in fugam verteret, (6.) perderet ac deleret eorumqve armaturam confringeret. Iste itaq; populus regione sua clausus tenebatur usqve ad eum annum, qvo Alanorum regio fame admodùm premebatur; hac ergò coacti legatos ad accolas suos, nempe gentem, qvæ Hyrcana (7.) nominatur, miserunt, rogantes, ut clausura illa, qvibus introitus & exitus montium obserati erant, aperirent, per qvæ egredi atqve viam invenire possent, qvâ se suasqve uxores & liberos alerent, ne fame perirent; posteà se anno isto præterlapso, qvo fame laborabant, in terram patriamqve suam reversuros, atqve Hyrcanam gentem eo nomine gratiam à Deo consecuturam esse, si maximum & fortissimum Alanorum populum è famis ac mortis necessitate eripuisset. Hyrcani igitur petitioni isti morem gerentes clausura illa ferrea reserârunt atqve eis exitum patefecerunt; (8.) qvô facto Alani egressi atqve hinc inde vagati sunt, ut prædam ac victum sibi pararent. Posteà ad montes, in Media sitos, se converterunt, ubi eqvos deprehenderunt eosqve prædati sunt: his illi consensis alios insuper eqvos qvàm plurimos abstulerunt Arabibus, qvi in eo Mediæ deserto habitabant, dein eqvis insidentes in ipsam Medorum regionem irruperunt. Cùm verò præfectus (9.) regis Medorum audisset, Alanorum gentem, cujus fortitudo jam anteà ipsi probè nota erat, provinciam suam invasisse, ad

אשכנזים מאד גבורים ואשר הוא
גבורי גדוליהם ואנחנם אין אתם כלי
מלחמה מכחיל גם לא ידעו לעשות וכח
משפט גבוריהם אשר איש את מהם
בקורדי קן אחד מלחשית מעט באש
יחזיק מאה גבורי חעורי בכלי מלחמה
מכוסים ונעולי בתי ברזל ובכלי נחשת
עד ישברם וישמידו וישחיתם ויהיו אנשי
הגוי הרוא מגדרי בקרב ארצם עד הכנה
הרוא אשר היתה שנת רעב גדול באיץ
שלון • וישלחו האנשי הרם ל שבעיהם
הקרבי אליהם מרגוי הנקרא אזקנוש
ויתחננו אליהם לפתוח להם את מסגרות
מוצאי דרכי הרם ומבואיה: ויצאו משם
לבקש דרך לחיות בה עם נשותי וטפם
ולא ימותו שם ברעב הזחרי קבוץ שנת
הרעב הרוא ישובו ל מקומם ול ארצם
ולהם תהיה צדקה מאת יי על כנה כי
ימלטו גוי גדול וקצום כמו וים מלטרת
ברעב • וישמעו אליהי גוי אזקנוש ויפתחו
להם את מסגרות המבואות הרם
הסגרוי בברזיהו בחל ויצאו משם וישבעו
הנה והנה לשלל שלל ולברו בו לחיות
וישיטו פניהם ל הדרכי אשר בארץ מדי
וימצאו שם סוסי ויקחו אותם וירכבו
עליהי וישללו עוד סוסים לעדרי מאד
עם הערב אשר במרבד הרוא והוא
מדבר

מדבר מדי וירכבו עליהי ויבאו ארצה
מדי • ויהי בשמוע פקודו של מלך מדי
כי באו גוי אלאנים בארצו ויהוא כבוי
רביר גבורתי וינם ויבזה מפניהי ויעל
על הדרכי העבורי אשר בארץ מדי ויעזוב
את כל רכושו ובניו ואשתו ויפלגשו
בארצו כי נחפו לברוח מפניהי כי יראו
מאד מהם • ויבואו גוי אלאנים אל ארץ
מדי ושרם השחיתו את הארץ שלח שיהי
פקודו מלך מדי מלאכי לאמר אליה כי
ישלי עמהם וני יתן להם תבואה למזון
ולמחיה רק השחית לא ישחיתו את ארצו •
ויענו אותו לאמר כי יכלכלם הרש ימים
לבד עד יחבשלי תבואות ארצותיהי ואחר
יפנו ממנו וילכו אל ארצם ולא יפנו לא
ל בספו ולא ל זהבו ולא ל בניו ונשיו
ופלגשיו כי פרושי דבי מדרכי הארץ
ואינם מבקשי רק מחיה לבדי • ויהי להם
פקודו על כנה ויעש בן ויכלכלם הרש
ימי במזון ומחיה רב מותם היה רוזן
מבושל עם בשר יחזה בשר כלביהם או
חמורי או עכברי רק שיחזה בשר • ויהי
מספר העם אשר כלכל או פקודו בארצו
חדש ימים שבעה אלף מאות וחשעים
אלף נפש ורמשרי אלפי נפש וק"מ
נפש • ויהי כעבור הרגש הרוא ובני
אלאנים דביזו כי התבשלו התבואות ארצי
ועשו

ad montes ipse munitos, qvi in Medorum regione erant, se recepit, relictis in provincia sua omnibus bonis, liberis & uxore ac pellicibus suis, (10) qvia propter gentis illius metum fugam acceleraverat; sic Alani Medorum regionem intrârunt. Priusqvàm autem provinciam devastarent, præfectus regius legatos ad eos misit, qvi dicerent, quòd ipse nulla contrà illos arma sumere, sed eis commeatum & alimenta præbere velit, si à vastatione provinciæ suæ abstinerent; ad hæc illi responderunt: si unius saltem mensis spatio sibi victus præberetur, donec terræ suæ fruges ad maturitatem perveniissent, se posteà recessuros & in terram suam reversuros esse, se nec argentum nec aurum nec liberos nec uxores nec pellices ejus desiderare, qvia diversis ipsi, qvàm cæteri homines, moribus viverent, se nihil aliud, qvàm victum qværere. Præfectus itaqve in istud consensit eisqve mensis spatio cibum ac victum præbuit; alimentum autem plerorumqve erat milium cum carne coctum, sive caro illa canum sive asinorum sive murium fuerit, id eis perinde fuit: eorum verò, qvos præfectus iste mensis spatio in provincia sua cibavit, numerus fuit 755140. Dum mensis iste præteriit, & Alani cognoverunt, terræ suæ fruges jam ad maturitatem perveniisse, illi memores juramenti, qvod præfecto regio præstiterant, castra moverunt relictâqve Medorum provinciâ retrò versi sunt, ut in patriam suam redirent. Mithridates (11.) autem, rex terræ Ararat, (12.) qvæ in illa orbis parte sita est, ubi leges & statuta vigent, (13.) omnes copias suas adversùs Alanos eduxit; cogitaverat enim, forsitan eos à finibus meis arcere possum,

(5.) Vel: accensus erat, ita juxtà Hebræum.
(6.) Nota hic hyperbolen Judaicam, de qua vid. quæ supra h. lib. 6. cap. 40. n. 14. & n. 16. notata sunt, confer. & infrà h. cap. num. 19. ioique not.
(7.) Ita hic nomen אזקנוש, quod in nostro habetur codice, verto, secutus Josephum l. 7. de Bell. Iud. c. 29. & Egesippum l. 5. de Excid. Hierof. c. 50. nonnulli gentem illam hodie Circassios vocari volunt, de quibus vid. inter alios Ioh. Strausii dict. Itiner. tert. cap. 16.
(8.) Idem refert Josephus dict. lib. 7. c. 29. & Egesippus l. 5. de Bell. Iud cap. 50.
(9.) Nomine Pacorus, de quo vid. Josephus & Egesippus loc. allegg. is Pacorus Medorum rex appellatur ab Egesippo dict. loc.
(10.) Quæ posteà centum talentis redemptæ fuerunt, sicuti scribit Egesippus dict. l. 5. c. 50.
(11.) Josephus lib. 7. de Bell. Jud. c. 20. eum vocat Teridatem, cui etiam Egesippus l. 5. de Excid. Hierof. c. 50. ferè consentit, à quo Tyridates appellatur, confer. n. 14. h. cap.
(12.) Vid. quæ supra h. cap num. 1. de montibus Ararat notata sunt.
(13.) Seu: quæ legibus & statutis regitur; opponitur autem, uti equidem puto, hæc Armeniæ pars culta ei, quæ minus culta & ab Alanis inhabitata fuit, vid. infrà h. cap. n. 18.

ועשו גם הם כן באשר נשבעו לפקוד
מלך מדי ועתקו ומשנו מעל ארצו ויבנו
להם ללכת ולשוב אל ארצם ויצא
מתרידאט מלך ארץ ארזט ונושבת
מפאת ישוב הארץ המחנגג על פי דת
הזן לקראת הוא ובל עמו לתעה כי אמר
אולי אוכל לגרשם מעל גבולי בשתם
יתעודדו להשחית את ארצי ולזי כבואם
לעבור אל ארצם דרך ארצו ולקחת את
מקנות מבואות הדרי אשר להם ויתאוו
מתרידאט להלחם עמהם ויפלו אנשיו
לפניהם ארצה כנפול הגמלי בארץ כדרך
איש גבור עלות בתוקף וישלחו מבתרי
לאנשם דרך לעם רבל מוכן על צחור
מהרידאט מלך ארץ ארזט ויפול התבל
על צאוארו ותלה וילכד וירצוהו אזזירי
בתרפה הוא נמסך ארזיה בתבל ומחר
מהרידאט וישלוח את הרבו אשר תמוד
במחניו ויכרו את התבל מעל צוארו
וישלחו ויברח ויאמרו אליו שוב לך פתי
ולא תתן בנו מלחמה כי לא רצינו
להשחית את ארזך ולהשמידה ולכתת
את עצמותיך ואת עצמות אנשיך לאבק
רק כבר עשינו זה מימי ימימה כי אין
מבויל ביניכי ובינינו רק הרי ארזנו אבל
עין נחשב לנו כי נפגוע באנשי צלמנו
ואשמי

sum, ne terram meam ingrediantur eamqve depopulentur. Cùm itaqve Alani per Mithridatis (14.) regionem in patriam suam remeare & clausura montium, per qvos aditus in terram suam patebat, occupare vellent, Mithridates acie instructa adversùs illos pugnavit; sed illius milites coràm ipsis in terram ceciderunt, non secùs, ac formicæ, (15.) qvas vir qvidam, robore valens, pedibus premit. Nonnulli etiam ex Alanorum juventute per risum & jocum Mithridatis, regis terræ Ararat, collo restim injecerunt (16.) ac fune illaqueatum post se ignominiosè traxerunt: Mithridates autem gladiò, qvô cinctus erat, laqveum celeriter dissecuit liberatoqve collô profugit; (17.) qvô factô Alani eidem dixerunt: abi demens, & in regnum tuum revertere nec ulteriùs nos bellô lacesse, non enim terram tuam devastare eamqve perdere nec tua militumqve tuorum ossa confringere & in cinerem redigere voluimus: id enim jam dudum facere potuissemus, qvoniam non nisi montes Ararat nos invicem separant; sed peccatum existimavimus, lædere homines, ad nostram similitudinem creatos, ac scelus putavimus, illos interficere. Nunc itaqve vide & considera, qvôd Alexander, qvi totum terrarum orbem subjugare eiqve potentiam suam ostendere voluit, introitus atqve exitus terræ nostræ in finibus montium altissimorum, qvibus nostra regio cingitur, clauserit, qvoniam metuit, ne fortè ipsum bellô aggrederemur; nos autem illum ludibrio habuimus, dum aditus & egressus regionis nostræ clausuris observavit, facili qvippe negotio cum, si voluissemus, à re-

(14.) Vel potius: Teridatis, vid. quæ paulo antè num. 11. h. cap. notata sunt.

(15.) Hebr. הגמלים, sic nonnulli habent exemplaria, in nostra editione legitur הנמלים i. e. cameli nempe pro ; sed prior lectio præferenda videtur, quam etiam hic in vertendo secutus sum.

(16.) Idem refert Iosephus de Bell. Iud. lib. 7. cap. 29. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 5. c. 50. in fin.

(17.) Hæc & quæ sequuntur, usque ad: Titus igitur, cum hæc audisset &c. videntur à Iudæo interpolatore inserta esse, cùm nec Iosephus lib. 7. de Bell. Iud. c. 29. nec Egesippus de Excid. Hierosol. lib. 5 cap. 50. & 51. eorum faciant mentionem, vid. infrà h. cap. num. 20.

ואשמי נחשב כי נמיתם וראו עיני
והתבונן כי אלסכנדרו אשר התאחר לכבוש
את כל הארץ ולהראות את ממשלתו
עליה סגר את מבואות ארצנו ואת
מוצאיה בקצות ההרי ושמי והנשאים
המקיפי את ארצנו כי יוא ממנו לבלתי
נצא אליו ואנחנו היינו לועגי עליו מוי
סגרו את מבואות ארצנו ומוצאים
במסגרותיו ולו רצינו וישבנוהו מסגר
ולא נתננוהו להשלי מבקשו אבל לא
פנינו אל מעשיו כי זה דרכנו לעמוד
בארצנו ולא נבקש ארץ אחרת כי אין
ארץ יותר טובה לנו ממנה וישר בעינינו
מסגרותיו לבלתי יכלו ושוורי הרועי
והבלבים הרעי הצמאים בהרי ארזט
לעבור אלינו ועתה אם יצאנו הין מארצנו
היה מפני כובד הרעב שהרי אחינו עד
היכשל הבואתנו ונשובה באשר אחינו
עושי ולו רצינו למשול באחינו הלא
השמרנו ארצכם ומשלנו בכם אבל אין
חפצנו לא בכם ולא בארצותיכם כי
מנהגנו ומבענו הזקי ממנהגכם ומבעכי
וראו את פקיד מלך מדי אשר השלי
עמנו ובלבלנו בארצו חדש ימים ולו
תהיה צדקה אשר לא נגענו בכל אשר
לו ולא השחיתנו מארצו עד מדרך כף
רגל כי אין אחינו מרעי נפשכם אשר
לא תשבעו ממשלה אבל השחיתו והי
את זה להמות אחר מכם את נחלה הקדוי
ועתה לכו לכם ופרבו ל ארצכי ואחינו
הולכי ל ארצנו כי אין בלבבנו לרע
לכם

à repagulis istis perficiendis & à proposito suo ad finem perducendo prohibere potuissemus: sed ipsius opera parum curavimus; id enim moris nostri est, ut in terra nostra maneamus nec aliam qværamus, etenim nullam eâ meliorem esse putamus, sanè illius clausura ideò nobis placuerunt, qvoniam bestiis, imprimis autem canibus efferatis, qvi in montibus Ararat freqventes reperiuntur, via præclusa fuit, ne terram nostram intrare possent; verùm ut patriâ nostrâ egrederemur, gravissima fames, qvæ nos pressit, in causa fuit, donec fruges nostræ matures cerent: tunc reverti nobis propositum fuit, sicuti etiam nunc facimus. Qvòd si terræ vestræ imperium occupare animus nobis esset, facilè id consequi possemus, utpote vobis jam devictis: sed nos nec divitias nec regnum vestrum affectamus, mores enim nostri atqve indoles nostra planè diversa est ab ingenio ac moribus vestris: videte præfectum regis Medorum, qvi se pacis amantem ergà nos ostendit & in provincia sua per mensem nobis victum præbuit, id enim ei in benignitatis laudem cessit, qvocirca nos omnia qvoq; illius bona intacta reliqvimus nec ullam ipsius provinciæ particulam ne vestigium qvidem plantæ pedis devastavimus; non enim vobis similes sumus improbitate, qvos nulla dominandi satietas capit, qvi vos invicem perditis, ut alter alterius hæreditatem ac bona occupet. Nunc itaqve abite & in terram vestram revertimini, nos qvoqve patriam nostram revisemus; non enim animus nobis est, vos ullo affi cere malô: qvocircà omnem deponite metum. Gens itaqve Alana in patriam suam reversa est, rex etiam terræ Ararat, qvæ legibus & statutis regitur, (18.) copias suas omnes in regnum suum reduxit. Numerus autem eorum, qvi ex Mithridatis copiis in bello, cum Alanis gesto, ceciderant, fuit tercentena millia; ast Alanorum ne unus qvidem in prælio occubuit.

(18.) Vide, quæ num. 13. h. cap. notata sunt.

(19) Titus igitur, cùm hæc audiſſet, (20.) Alanis bellum inferre eisqve fortitudinem ſuam oſtendere voluit: ſed à propoſito deſiſtere coactus fuit, qvoniam robuſtiſſimus qvisque Romanorum in bello Hieroſolymitano ceciderat; ipſe verò non niſi validâ manu illos aggredi audebat. Intereà autem, dum Titus captâ Hieroſolymâ Romam reverti ſibi propoſuerat & propterea exercitus ſui reliqvias contraxerat atqve caſtra in parte illa Hieroſolymæ, qvæ Antonia (21.) dicitur, locaverat, fama ad illum pervenit, magnam Judæorum multitudinem ad Eleazarum, Ananiæ Pontificis filium, confluxiſſe, qvi anteà Hieroſolymæ fuerat; ſed poſtea belli tempore inde profugerat & in arcem Meziram (22.) ſeſe contulerat, ut vitam ſuam ſervaret, qvam ob cauſam etiam multi Judæi ad eum convenerant. Titus igitur, cùm cognoviſſet, non paucos Judæorum ad Eleazarum, Ananiæ ſacerdotis filium, ſe ibi congregâſſe, cùmque metuiſſet, ne poſt diſceſſum ſuum Romam verſus Eleazarus cum copiis ſuis inde progrediens Hieroſolymam occuparet atqve Romanos ibidem exiſtentes interficeret & ſic imperio Romano denuò negotium faceſſeret, Sylvam, (23.) Romanorum ducem, miſit, qvi cum illo pugnaret. Ille igitur ingentem exercitum ſecum ducens arcem Meziram

(19.) Nota hic iterum hyperbolen Judaicam, quæ ab interpolatore adjecta videtur, vid. ſuprà num. 6. h. cap.

(20.) Conſer. quæ ſuprà num. 17. h. cap. notata ſunt.

(21.) Vide, quæ de hac arce ſuprà h. lib. 6. c. 47. num. 19. notata ſunt, conſer. & Joſeph. de Bell. Jud. lib. 7. c. 30. & infrà num. 23. h. cap. ibiqve not.

(22.) מציריה, ſic in editione Hebræa, Maſſadam vocat Joſephus lib. 7. de Bell. Jud. cap. 30. & Egeſipp. lib. 5. de Excid Hieroſol. c. 52. in Ioſippi Epitome pag. 273. nominatur מצדה id eſt, Maſara, prout Munſterus ibidem vertit, ſed pro ר legendum erit ד, nempe מצדה, facili unius literæ mutatione, conſer. ſuprà l. 5. c. 9. n. 8. & h. lib. 6. c. 43. num. 17. it. paulo poſt num. 24. h. cap.

(23.) Hebr. סילוס, ita juxtà Joſephum l. 7. de Bell. Jud. c. 30. legendum videtur, non סילס, prout mendose in editione noſtra habetur, niſi fortè legendum סילוה, idque ſecundum Egeſippum l. 5. de Excid. Hieroſol. c. 52. ubi dux ille Romanus vocatur: Sylla, Joſephus loco citato ſcribit, à Fulvio Sylva, Judæam adminiſtrante, cùm Titus Romam profectus eſſet, Maſſadæ oppugnationem fuiſſe ſuſceptam, cui etiam Egeſippus loco allegato adſtipulatur, conſer. & Ioſippi Epitom. p. 273.

ziram (24.) obſidione cinxit; ſed eam capere non potuit: qvapropter Titum rogavit, ut arietem ferreum, murorum vaſtatorem, ſibi mitteret. Poſteaqvàm itaqve ille adductus fuit, Sylva militibus ſuis præcepit, ut mœnia arcis Meziræ ariete concuterent, qvô factô murus perruptus & arx capta fuit. Judæi autem, dum mœnia ſua perrupta conſpexerunt, novum eumque maximum aggerem, ex lignis congeſtum, intrà mœnia illa ſtruxerunt; (25.) ſed Romani injecto igne eum incenderunt: eodem die acerrimum inter Romanos ac Judæos prælium in ipſa arce exortum eſt, qvod à tempore matutino usqj ad veſperam diei duravit tandem veſpera diei pugnantes ab invicem diremit, poſteà Romani arce ſunt egreſſi, qvoniam nox obſcura appropinqvabat & introitus arcis ejusqve viæ illis (Romanis) planè ignotæ erant.

(24.) Vide, quæ de hac arce ſuprà num. 22. h. cap. notata ſunt, conſer. & infrà cap. 58. n. 10.

(25.) Idem refert Joſephus dict. lib. 7. de Bell. Jud. cap. 43. & Egeſipp. de Excid. Hieroſ. lib. 5. c. 52.

CAP. LVII.

TUnc Eleazarus, sacerdos, omnes Judæorum duces & principes Hierosolymitanos, qvi circà ipsum erant, convocans eosdem sic allocutus est: (1.) accedite ad me, vos Abrahamidæ & regnum sacerdotale, (2.) qvi jam inde à priscis temporibus ad hunc usqve diem hostibus Domini superiores fuistis, & in medium consulite, qvid nobis faciendum sit adversùs tantam Romanorum multitudinem, qvi ad nos perdendos, sicuti ipsi videtis, ex improviso venerunt; mihi sanè videtur, illud qvàm maximè nobis convenire, ut majorum nostrorum fortitudinem ac præclara facinora, qvæ illi qvondam maxima cum laude perpetrârunt, in memoriam revocemus. Perpendite qvæsò & considerate, qvòd unaqvæqve res suum habeat finem ac terminum, & qvòd cuivis bello ac prælio certum tempus præfinitum sit; interdum aliquis hostem suum persequitur, interdum ipse in fugam vertitur, nonnunqvam vincit, nonnunqvam vincitur; nec cuiqvam dedecori vertendum est, si ipse aliqvando superetur, qvoniam cuivis rei suus instat finis & terminus: sed qvilibet vir magnanimus, qvi inter strenuos homines robore præcellit, animum suum obfirmat, ne is ad mollitiem & ignaviam declinet, qvocircà ejusmodi vir meritò fortis audit: Si itaqve vos nunc obfirmatis animis mortem non extimueritis, strenuorum ac fortium virorum laudem meritò reportabitis atqve nominis vestri gloriam in orbe relinqvetis. Considerate qvæsò, fratres mei, magnitudinem Abrahami, patris vestri, ejusqve factum perpendite, qvi filium suum unicum, senectutis tempore

(1.) Confer. hic Joseph. de Bell. Jud. l. 7. c. 43. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 5. c. 53. atque Josippi Epitom. pag. 274.

(2.) Respicitur hic ad Exod. c. 19. v. 5, 6. & Deuteron. c. 7. v. 6. ac cap. 14. v. 2. vid. & 1. Petr. c. 2. v. 9. desperatorum istorum hominum conciliabulum ac cœtus vocatur hic scilicèt *βασιλειον ἱεράτευμα*, regale sacerdotium.

ויקרא את אלעזר הכהן לכל ראשי היהודי
אש' היו אתו ולכל השרי אשר עמ
משרי ירושלם וידבר באזניה' את הדברי
האלה לאמר קרבו אלי ודעו אבותיכ
ומשלכות ברבי' אשר בהרגם על אויבי
יו מאז ועד עתה ועוצו עצה מה נעש
ברמון רב הזה הבא עלינו פתאו
להשמידנו ועינינו ראות כי עתה הוא
אשר נאה לנו לזכור את בת אבותינו
ואת גבורתם אשר להם היתה מלפני
משי קדם ובינו נא והשכילו כי לכל
דבר קץ וגבול ועת לכל מלחמה ומערכה
ופעם ירדוף אדם ופעם ינוס ופעם יקנה
ופעם יכנע ואין בושה לנכנע כי לגבו
דב' קץ וגבול רק כל אחין לבב אשר
הוא אחין לבו בגבורי חזק לבלתי תת
מרך בלבבו ואו ישוב לגבור' ועתה אם
תחזקו לבלתי הבעית מן המו' הזה
תחשבון בגבורי ואנשי חיל ויהיה לכ
שם בארץ ובינו נא אוי את אומץ לב
אבות' אבותם ואת המעשות אשר עשו
כי לקח בידו את בנו יחידו אשר נולד
לו לעת זקנתו אתי ויחידו כמי נואש
מלהוליד לו בן משה ויסרו להעלותו
עולה לאלהי ולא חשב בלבו כי ימותנו
אמנם חשב וידע אש' הוא יחיינו ואל
אור

re natum, cùm jam omnem ferè spem filii ex Sara suscipiendi abjecisset, secum duxit, illumqve Deo in sacrificium offerre festinavit nec ejus mortem consideravit: sed istud potiùs cogitavit ac certò sibi persvasit, fore, ut Deus ei vitam restituat & ad lumen vitæ cœlestis deducat, si ipse filium suum propter amorem Dei & ad perficiendam illius voluntatem mactâsset. Revocate, qvæsò, in memoriam, qvid Josias, rex ille justus, (3.) fecerit & qvomodo ipse in hoc mundo vivere noluerit, sed in altero illo sæculo justorum in æternum vivere desideravetit, qvoniam perversi hujus mundi vitam plane contempserat, magnæ verò ac sempiternæ lucis desiderió accensus erat; (4.) perspexerat enim maxima illa populi Israëlitici peccata, qvæ tamen ipse prohibere non poterat, vitam sanè suam mortis periculo eripere potuisset, qvià Pharao Necho ei dixit: (5.) non veni, ut adversùs te populumqve tuum; sed ut contrà Chaldæorum (6.) regem pugnarem; ipse verò ei morem non gessit, qvia ampliùs vivere noluit, nam mundus iste Pharaoni sorte obvenerat: at futurum sæculum, qvod justorum est, sors erat Josiæ, qvapropter ipse ad prælium sese accinxit & cum Pharaone pugnavit atq; in acie cadens ad magnam illam lucem qvæ justorum sors est, videlicèt ad Paradisum, abiit. Præterea scimus, qvòd nemo in hoc mundo operum suorum atqve justitiæ mercedem recipiat; sed, posteaqvàm ex hac vita ipse migravit & ad justorum sæculum pervenit, tunc operum atqve justitiæ merces ei tribuetur, qvæ illum seqvetur & in justorum sæculo ei reposita & reservata erit; ibi homo qvietem & otium inveniet, ibi justitiæ suæ fructum, qvem in hoc mundo sparsit, colliget eoqve

אור הזה' ישלמנו אותי אשר על אדמת
יו' ויתנו וישתחוו' ונכרו נא את יאשיהו
המלך הצדיק מה עשה אשר מאס להות
בעולם הזה ויבחר להיות רו לנצח בעול'
הצדק כי לא חפץ להי' רו בעול' הזה
הגבהל וק חפץ ללכת ש האור הגדול
כי ראה את רוב עוונות ישרי עד בלתי
יכולת אף כי היה יכול להציל נפשו מן
המות' והלא פרעה נכה אמר כי לא
באתי להלח' בך ובעמך וק למלחמ' על
מלך בשד' ולא שמע אלי כי לא חפץ
להי' עוד כי העולם הזה רוה בחל פרעה
והעולם הבא אש' הוא עולם הצדק הוא
גורל יאשיהו ולכן התאזר יאשיהו
במלחמ' וילחם עם פרעה ויפל במלחמ'
וילך אל האור הגדול והוא גורל הצדיק'
לתן עדין וידענו כי לא ישלם לאד' שכר
פעולתו וצדקתו בעול' הזה כי אשר
יעבור מי העול' הזה הלך אל עולם
הצדק או ישולם לו שכר פעולתו וצדקתו
תהרו ונטמן ונגנז לו שם בעולם הצדק
ושם יבוא אדם לעולם הבא אשר הוא
עולם הצדק מנוחה גם מרגע ושם
יאסוף אדם את הבואת צדקתו אשר זרע
בעולם הזה ויאבלנה במנוחה בארץ
החיים וקב כי יבוא הן בעיני שאם'
ולא יעיל לאד' ארך ימי בעולם הזה
אם לא יעשה פועל וישלים נפשו בו
ויצי'

(3.) Vid. 2. Reg. cap. 23. v. 29. & 2. Paralip. cap. 35. v. 23. ac seqq. confer. & Egesipp. de Excid. Hieros. l. 5. c. 53.

(4.) Alia eaque verior mortis Josiæ causa additur 2. Paralip. cap. 35. v. 22. & seqq. nempe: quoniam ipse sermonibus Nechao, ex ore Dei prolatis, non acquievit; sed perrexit, ut in campo Mageddo dimicaret, ideo ibi vulneratus & postea mortuus est.

(5.) Vid. 2. Paralipom. dict. c. 35. v. 21.

(6.) Vel: Assyriorum regem, vid. 2. Reg. cap. 23. v. 29.

ומציאנה מאפלה לאורה גם לא ירע לו
קצר החיי האלה רק כי יהוה איש אשר
פעל ועשה את כל הצריך לשלמות נפשו
להשאר בעולם העוק עומדת לעד כי
הבל לא דאריך ימים רבים כי הרגו קין
אחיו ובאשר הרגו נאסף הוא למנוחת
לנצח ולחיי עד אשר לא יהמו לעולם
וקין אשר חיה והאריך ימים בעולם
הרבה אחרי דבר אחיו היה נע ונד
בארץ והוא אחריתו המהלך אל מושבי
האבדן ואל כלין לנצח: ועתה אנחנו
אם נחיה חיים רעי יהוה חיינו וכל ימינו
דבל ועמל והנפש בעוה בצרה העשוד
בצרה ובאשר תצא מהעוך השמח ולא
תראג וכל ימי היוחה בטפה לא הדמר
בכי ונהי ויגון כי רוח חיים היא ומנוחה
בעוך היא אחתה בזריזי ובעצמות ובניהר
איברי העוך בריחוה אסור בנחמים
ובויקי והרוחה היא אש' הוחה הבשר אש'
הוא מעפר הארץ ולא דבשר יהוה את
הרוח וגם הרוח היא אשר תשמור ארץ
הבש' וחבוץ את מעשיו כל ימי הוחת
הרוח בעוך וכל ימי היות הרוח בעוך
דבשר לא יראה את הרוח והרוח לא
תראה את הבשר כי נעלמת היא הרוח
מבשר

in æterna vita qvietè fruetur, (7.) qvia gratiam apud Deum inveniet nec qvenqvam in hoc mundo diu vixisse juvabit, nisi eò incubuerit, ut animam suam reddat perfectam eamqve ex tenebris in lucem protrahat: contrà vitæ brevitas nemini nocebit, si modò aliqvis id omne, qvod ad perfectionem animæ suæ necessarium fuit, peregerit, qvô in illo justorum seculo, qvod in æternum permanet, vivere possit. Nam Abel haud diu vixit, qvia Cain, frater ejus, illum interemit, qvò factô ipse qvidem ad æternam qvietem & ad vitam, cujus nullus est finis, pervenit; Cain autem, qvi in perversô hoc mundo post mortem Abelis, fratris sui, diu vixit, vagus & profugus fuit (8.) in terra ac tandem ad perpetuas tenebras & ad æternum exitium abiit. Nunc itaqve, qvamdiu vixerimus, misera erit vita nostra omnesqve dies nostri vanitas erunt & labor, nam omni illo tempore, quô anima nostra compagibus corporis adhûc inclusa tenetur, cum molestiis illa & angustiis conflictatur; at qvando corporeis soluta vinculis egreditur, tunc omni solicitudine & anxietate depositа gaudet; qvamdiu anima in corpore habitat, nunqvam desunt lachrymæ, (9.) planctus & mœror, illa qvippe est spiritus vivens, qvi corporis compagibus inclusus & nervis, ossibus, cœterisqve membris corporeis tanqvàm catenis & compedibus ligatus (10.) tenetur, hic carni, qvæ est ex pulvere terræ, dat vitam, non verò caro animat spiritum; is ipse spiritus, qvamdiu corpori inclusus est, illud custodit ejusqve actiones probat, (11.) &, qvamdiu anima

(7.) Hic enim currimus, ut illic ad palmam perveniamus, hic certamen, ibi præmium est, inquit Egesippus de Excid. Hierosol. l. 5. c. 53.

(8.) Vid. Genes. cap. 4. v. 12. ad quem locum hic respicitur.

(9.) Quid est enim vita, nisi carcer animæ, quæ intrà hoc ergastulum clauditur & carnali adhæret consortio, verba sunt Egesippi l. 5. de Excid. Hierosol. c. 53.

(10.) Confer. hic Lactant. lib. 7. de vit. Beat. c. 8. Plato vocat corpus τῆς ψυχῆς φρυρὰν, εἱρμὸν καὶ δεσμὸν, i.e. animæ custodiam, vinculum & ligamenta; idem in Antiocho appellat φρυρὰν καὶ σκῆνος, i. e. custodiam & tabernaculum, confer. 2. ad Corinth. cap. 5. v. 1. & v. 4.

(11.) Explorat, examinat, scrutatur, unde conscientia hominis oritur.

מבשר הגוף כי אין למשר עיני לראות
ולא בן ענין הרוח כי הרוח רואה בכל
דבשר אשר בגופרה ואין אבר מאבריו
נעלם ממנה ועיני הגוף לא יראו מתי
הבוא הרוח בבשר או מתי תצא ודוחו
מרבשר כי רוח האדם אשר הוא נפשו
מן השמי הוא וכל הבשר אשר בו מן
האדן הוא גם כי הנפש חוחה מבלתי
הנויה והנויה לא תוחה מבלתי הרוח
ובבוא הרוח אל הבשר הבקדו באשי יניקי
איש את רעדו והחיידו ובאשר הלך
הרוח מרבשר ימות הבשר והנפש אבי
האבה לשמוע להאורת הבשר ולעשות
הפצו רנה זה הוא מיתת הנפש ואבי
לא האבה לשמוע אליו ולהשוא או חלך
הנפש ל האחר באוד הרוחי והבשר ימות
ולכן השמת הנפש בצאורת מן הבשר
באסיר אשר יצא מבית האסורי כי כל
הימי אשר הנפש טמודה בבשר תחשב
בעבד אשר נסגר בית אדוניו קשה ומבזה
עלי אדוניו ועבידהו בעבודה קשוי
וכאשר חצא מהעוך השמח כי חלך ל
גן ערן ובוה הדבר הנפש דומה לעבד
וידבה

anima est in corpore, caro spiritum non videt nec is à carne conspici potest, (12.) delitescit enim hic spiritus oculisqve corporeis subductus est, ne videri qveat: aliter comparatum est cum spiritu, (13.) hic enim omnem conspicit carnem corporis sui nec ullum ejus membrum coràm eo absconditum est; oculis autem corporeis videri nequit, quando spiritus ille carnem intrat vel eâ egreditur, spiritus quippe hominis, qui ei vitam dat, è cœlo est; omnis autem caro ex terra provenit, præterea anima sine corpore quidem vivere potest, ast non corpus sine anima, & caro, dum spiritus illam intrat, excitatur, non secùs ac dormiens è somno expergiscitur corpusqve recipit vitam; qvando autem eô relictô spiritus egreditur, tunc caro moritur atque interit, dum anima cupiditatibus carnis obtemperat easqve perficit, id ipsum est mors animæ: si verò illa corpori non obtemperat nec in peccatum consentit, tunc anima ad vitæ cœlestis lumen pervenit; caro autem moritur, quocircà anima, ex corpore egressa, gaudet, non secùs, ac vinctus, qui ex carcere dimittitur: anima enim, qvamdiu corporis compagibus inclusa est, similis est servo, qui duro ac difficili traditus est domino, à quo gravi servitutis jugô premitur; (14.) ast, dum corpore egreditur, gaudet anima, quia inde ad Paradisum abit; in hoc itaque anima servo comparari potest. Alia præterea Eleazarus,

(12.)]uxtà Hebræum sic vertendum esset: nec spiritus carnem videt; sed quia sequentia huic interpretationi repugnant, dum dicitur: à spiritu omnem videri carnem, puto hic mendum subesse, quocirca ita, uti in contextu habetur, vertere volui, cui versioni etiam Josephus lib. 7. de Bell Jud. cap. 34. consentit, dum Eleazarum sic loquentem inducit: ψυχὴ ἀθάνατος μένει τοῖς ἀνθρωπείοις ἐφημένη, ἀσωμε ἀντὶς ὁ θεὸς i.e. anima humanis oculis conspici nequit, sicuti nec ipse Deus, quibus consimilia scribit Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 53. anima, inquit, corporeis oculis non cernitur, nec ingressus ejus aut exitus ullo aspectu deprehenditur.

(13.) Quàm cum carne; ista enim hic supplenda vel subintelligenda sunt, atque hunc sensum & explicationem sequentia evincunt.

(14.) Gravatur enim & quasi in terram inclinatur anima cum isto mortali corpore; itaque vita corporis mors est animæ & rursus corporis mors animæ libertas videtur: dum enim sumus in isto corpore, servit anima nostra, verba sunt Egesippi lib. 5. de Excid. Hierosol. c. 53. confer. & Ecclesiastic. c. 9. v. 15.

ויכרו עוד אלעזר דבהן וידבר אליהם דמיהם וכתב דברי הוכחות ודברי חכמה מרוכבת והעמש אשר לא כתבנום פה׃

rus, sacerdos, addidit verba, prudentiæ ac sapientiæ plena, de sapientia animæ, (15.) quæ hic non scripsimus.

CAP. LVIII.

ויהי כאלעזר לדבר אליהם כל הדברים האלה ויקונן אלעזר הבהן על ירושלם אית קונדה האדת לאמר איה אדה העיר ירושלם הגדולה ואתי עם ואדה עד ציון יפת העדי ועיר הקדש וירושלם כלילה יופי משוש לכל הארץ הפארת ישראל ובבוד לבנו ושושנו איה בבודך איה הוד ירושלם ואיה אתי בת ציון איה מלכיד ושוחה ואיה המלכי הבאי לרחוש את שלמה בשעדיה ואיה זקנה וחכמה ואיה כהוניה וגבוריה השמחי בהוצותיה וכמועדיה איה המקר הגבבר מעון אלהי׳ ואיה בית קדש הקדשים מבן הקדש אשר לא דרבו בו רגלי אדש רק רגלי הבהן הגדול אשר בכל דור ודור פעם אחי בשנה ועתה וירושלם אשר האתר מלאתי עם ומהוחת לכל המלכי ואדובה לאלהי וכן יכן בסא המלוכה בצדק ובמשפט אשר הוי שוקק ותעוחק מרוצפי ברצפת אבני שיש יקדות וגם קיוחיך נוצצים באבני שיש נתון וכל שעיך מעופי בוהב ובכסף הנוחלין מיוסדי׳ באבני גדולות לכבוד ולתפארת וכדגיך בתוך מקדשך במלאכי אלהי׳ שדי קדש מבפנים בער עמך בעולות ראון רצויות לפני יי׳ שלחיך׳ איך עתה נמלאת הדוגים וחללי חרב וחללי רעב ובעך הושבי׳ בתוכך ותעגגים תעוך גם הבאי אליך מרחוק ומאפסי ארץ נופלי עתה בתוכך׳ איך גפלת ממרום גובוך ואיך נשופרת ותנחצי עד יסודותיך והשאני שממה ויושב בדד׳ מה קשה העין אשר תוכל לראותיבי ומה תוק כבהל לב כל האבי איך דמית קבר לחללים המתים בחוב וברעב וכל דעבותיך ותצותיך רקים מן דמתי׳ כי נמלאו יתר הללי עקב אשר דוד מלאי דמים ויכם עפר השרפה אשר בתוכך את עין השמש לבלתי דראי השמש בהוכבי ואיך זקניך אשי הוו ישבי׳ עתה אקרבן במושב ותכמרי ומשפט צדק יושביש עתה בקרבך נכת פגרי בניה׳ לדוגת מעליה׳ את עיפורת השמי׳ את דוות הארץ ושעות שיבתם מלאות עפר ואפר תחת בבוד והוד ואשר נשאתי מן הנשי׳ מעש מבגדיך ותקרי נפגרי בתוך בתי מחריבך לא לטען דוחתן רק להללן ולשמאן בקרבך מי יראה כל אלה בך ויבחר דמים ולא יכחר מות מי יחבחן בתפארת שרותה אתך ויראה דיום הזה בשוחך ודשפתך ולא יכחר מות מחתי׳ ומי יתן מותני מלפניש ולא ראינו בך את הורפתה ותואדת או מי יתנני בבלתי עיני ולא נראה בתוכך את הרעות ותלה

jus Sanctuario sacerdotes tanquàm angeli Dei fuere, videlicèt sacri illi principes, qui pro populo sacrificia obtulerunt, Deo grata & accepta, quomodo jam cadaveribus interfectorum, gladiò & fame consumptorum, repleta es? quomodo non liberi solùm tui, qui in te habitârunt festaque tua celebrârunt, sed etiam extranei, qui è longinquo & ex ultimis terræ finibus ad te venerunt, jam in te ceciderunt? quomodo ex superbo illo fastigio tuo detrusa es? quomodo incendiò consumpta, funditùs eversa, vastata ac solitaria relicta es? ô durum oculum, qui te aspicere sustinet! ô ferrea corda eorum omnium, qui te intueri audent! quomodo facta es sepulcrum eorum, qui gladiò & fame consumpti sunt? quomodo vici ac plateæ tuæ à viventium turba vacuæ sunt? nam ubi anteà vivi erant homines, ibi jam mortuorum conspiciuntur cadavera & deflagrationis tuæ cinis solem obscurat, ne is in te videri possit; quomodo seniores tui, qui in sapientiæ, juris & justitiæ cathedra quondam sederunt, nunc juxtà liberorum suorum cadavera sedent, ut volucres cœli & bestias terræ ab illis arceant ac depellant? quorum canities honoris & venerationis loco jam cinere ac pulvere conspersa est: (2.) mulieres autem illæ & filiæ tuæ charissimæ, quæ adhùc superstites sunt, quarum parvus sanè numerus est, in ædibus devastatis concluse tenentur, non ut vivæ ferventur, sed ut in te vitientur & corrumpantur. Ecquis igitur hæc omnia in te videbit nec mortem potius, quàm vitam, eliget? quisnam pristinam pulcritudinem ac splendorem tuum considerans & hodiernum dedecus atque ignominiam tuam intuens mortem non præferat vitæ? ô utinam jam pridem mortui essemus nec probrum istud in te conspexissemus! ô si cœci essemus nec mala & calamitates, cum quibus nunc conflictaris, intueremur! ecce

(15.) Quæ videri possunt apud Joseph. de Bell. Jud. lib. 7. c. 34. & Egesipp. de Excid. Hierosol. lib. 5. cap. 53. confer. & Josippi Epitom. pag. 274.

(2.) Vid. Thren. Jerem. cap. 2. v. 2. ad quem locum hic respicitur, confer. & Egesipp. l. 5. de Excid. Hierosol. c. 53. in med.

* Respicitur his verbis ad Psalm. 48. vers. 3. & ad Thren. Jerem. c. 2. v. 15.

(1.) Hic implerum fuit vaticinium Esai. c. 3. vers. 24. & erit pro suavi odore fœtor ac pro Zona funiculus atque pro crispanti crine calvitium & pro fascia pectorali cilicium.

והנה אנחנו חיים
בחרי רעים כהום הזה ובניגו ובנותינו
בעדים ואיי עמנו צרינו יהן עליה' גדול
להחלק להם לעבדיו ולשפחות • ויהי כי
השלים אלעזר את הקינה ויבכו כל העם
אשר אתו ברברים האלה• ויהיה אחי
ורעי החבונגו נגא לחמול עלי נפשכם
ושפכם ורוקנו אשר עמכם ולא ילד
בשבי בלא חמלה ואנקו בית שוביו
ואין מושיע כי אם כה תעשון אבות תאבדון
כל המקומי המוכני לכם בעולם הבוק
ואבדו דרך חדיי כי לא יהיה לכם
גדול באור החיים אך חמלו עלינו ורחמו
אותם בידכם ותהי נחשבי ותצויי לקרבנות
עולות לרצון לי שלחנו ולא התללו את
תרומת הקדש בנות ובני החיים אתם
ונפשותינו הנאי לי אלהיכם והזד
אחרי עשתנו כחבו הזה ויאנאו אל
צרינו ותלחמנו ונמי עלי יי בגבורתנו
ולא נאסר בויקי ובכבלי בחל בעבדים
בית הערלים ולא נראה עוד את ובניגו
נמכרי בוקנו לעינינו ונשינו ובנותינו
בחללות לפנינו ובניגו צוקים למולנו
ואין לאל יהיו להושיעם כי נה בעץ
עוד לנו בחיים אחרי שממות ארצנו
חיכנו בית מקדשנו לחרפתנו לבוז ולקלס
ללעג בגוים ובניגו ונשינו ישכבון
הרוגי לעינינו ועל בניגו יקבו עולם
ויכבדו

nos hodiè miserrimam agimus vitam; hostes nostri liberos nostros, dum illi etiamnum apud nos vivunt, in sortem conjiciunt, ut illos inter se dividant & in servitium abducant. Posteà Eleazarus, finitâ hac lamentatione, populum, qui circà illum erat, sic allocutus est: nunc itaque, fratres ac socii mei! id agite, ut uxorum, liberorum atque senum, qui apud vos sunt, rationem habeatis eorumque miserdiâ ducti operam detis, ne in captivitatem crudelissimè abstrahantur (3.) & sub eorum, à quibus captivi ducuntur, potestate ingemiscant, nec ullus sit, qui eos liberet: si enim istud neglexeritis, omnia illa loca, quæ vobis in altero seculo justorum præparata sunt, amittetis, & viam, quæ ad æternam vitam ducit, perdetis, nec ulla vobis erit sors in lumine vitæ cœlestis; eorum igitur misericordiâ (4.) ducti manibus vestris illos interficite; hoc modo veluti sacrificia (5.) erunt Domino, Deo nostro, grata & accepta. Nolite sanctam oblationem impuritate gentium contaminare, ne vos animasque vestras peccato coràm Domino, Deo vestro, involvatis: posteà peractô hoc factô adversùs hostes nostros egrediamur & cum illis viriliter pugnantes pro Domino mortem obeamus, ne compedibus & catenis ferreis tanquàm servi incircumcisorum manibus constringamur nec ampliùs videamus, quomodo senes nostri coràm nobis hinc inde barbis suis trahantur atque uxores filiæque nostræ nobis inspicientibus vitientur liberique nostri opem nostram implorent, nec tamen eis auxiliari possimus. Ecquid enim postquam terra nostra jam devastata ac domus Sanctuarii nostri destructa est, amplius vivere juvat, ut opprobrio, ignominiæ & ludibrio simus gentibus, atque

(3.) Judæis enim major vitæ merus, quam mortis, si transferre sedes cogerentur, inquit Tacitus Histor. lib. 5. c. 13. n. 5.

(4.) O crudelis miseri. ordia & ô miseri, quibus filios atque uxores occidere malorum omnium videbatur levissimum! prout loquitur Josephus l. 7. de Bell. Jud. c. 35.

(5.) Sic impio in scelere se pios putârunt desperatisti, vid. quæ suprà h. lib. 6. c. 48. n. 7. 5. & infra nī 7h. c. notata sunt, confer. & Josippi Epitom. p. 274

ויכבדו מאמכם ועתה טוב לנו להרוג
את כל הנפשי והטף האולי יחיה שיעור
את דמיהי כדמי עולי החבתים ואחרי כן
נגא ונלחם קם דרומי וגבית מהם בי
כלחנו להחית ונמהרת עלי ויי• ויקומו
האנשי ויקחילו את נשיהם ואת
בנותיהי וינשקו אותם ויחבקום ואמרו
אליהם הטוב בעיניכם אשר המותו
בארצכם בנדושה ובכבוד מלכת בשבי
ובחרפה לארץ אויביי ותהיתו לפני
עבדי הגוים בטומאתי חרפתי וקלון•
וילינו העם בלילה ההוא בבכי ובמספד
ובנהי ובקינה בהים בכיה גדולה האנשי
והנשי והטף• אבן כלם השיבו לה אשר
כי שמעו את דברי אלעזר הכהן כי יבחוד
מות מהיים• ויהי בבקר ויקרו את נשיהי
את בניהם ואת בנותיהי את טפם
וישחטום ארצה וישימו אותם בבחורת
אשר במעירה וישליכו עליה עפר וישלאי
וישתמום• ויהי אחרי כן יצא אלעזר הכהן
עם כל האנשי אנשי המלחמה אשר
אתו מן העיר ויתגדו מלחמה גדולה
בהמון שונאי הדרומי ויהרגו מהם רבי
עד אין מספר ולחמו היהודים על נפשותי

que filiæ uxoresque nostræ à Romanis in conspectu nostro vitientur liberique nostri gravi jugo ac vinculis premantur? Nunc itaque satius nobis erit, (6.) omnes uxores ac liberos nostros interficere, forsitàn (7.) illorum tanqvàm holocaustorum & sacrificiorum sangvis Deo nostro gratus erit; deinde egrediamur & contrà Romanos pugnemus eosqve tamdiu interficiamus, donec cædendo defessi nos omnes pro Domino morte occumbamus. Tunc viri illi surrexerunt & uxores filiasqve suas congregârunt atqve easdem osculati & amplexati (8.) dixerunt: num melius vobis videtur, in patria vestra piè & honorificè mori, qvàm in captivitatem abduci atqve in hostium terram ignominiosè trahi ibiqve coràm gentium simulacris cum probro ac dedecore in impuritate vitam finire? his dictis populus universus, tàm viri, qvàm uxores & liberi noctem illam lachrymando, plangendo ac lamentando maximo cum fletu transegerunt; omnes autem uno ore responderunt, se Eleazari sacerdotis verba audisse ac mortem vitæ prætulisse. Posteà die illucescente illi uxores, filios, filias atqve omnem familiam suam adduxerunt, eosqve cunctos humi mactârunt (9.) & illorum cadavera in puteos, qvi in arce Mezira (10.) erant, demiserunt; dein terrâ superjectâ eos compleverunt & obstruxerunt. Posteà Eleazarus Sacerdos cum omnibus viris armatis, qvos secum habebat, egressus acerrimè cum Romanis pugnavit (11.) & innumeros

(6.) Ergò dum adhùc liberæ manus sunt, dum ferrum stringimus, aggrediamur opus, quod victor hostis mitetur, sic loquentem inducit Eleazarum Egesippus l. 5. de Excid. Hierosol. c. 53.

(7.) Rectè hic dicitur: forsitàn, nam valde dubito, cædem istam, lanienam ac parricidium crudelissimum Deo fuisse grarum sacrificium, confer. quæ paulò antè num. 5. h. cap. notata sunt, vid. & Josippi Epitom. p. 274.

(8.) Vid. hic Joseph. de Bell. Jud. l. 7. c. 35. & Egesipp. de Excid. Hierosol. c. 53. ac Josippi Epitom. p. 275. simile ferè exemplum refert Valer. Maximus lib. 3. c. 2. n. 7 & 8.

(9.) Idem refertur in Josippi Epitom. p. 275. simile exemplum crudelitatis vide suprà h. lib. 6. c. 4. n. 10.

(10.) Seu: Massada, vid. quæ suprà h. lib. 6. c. 56. n. 22. notata sunt.

(11.) Consentit Josippi Epitome dict. pag. 275. sed Josephus lib. 7. de Bell. Jud. c. 35. refert, quod Judæi semetipsos mutuis cædibus confecerint.

נפשותיהם עד אשר המו כלם במלחמה
הרוגה ויכותו על יי ועל מקדשו ועזר
רבה מלרמות בית שני׃

ros ex illis interfecit, ac Judæi pro vita sua dimicantes eò usqve pugnárunt, donec omnes in eo prælio interierunt: sic illi pro Deo ejusqve Sanctuario occubuerunt. (12.) Hûc usqve bella stante Templo secundo gesta sunt.

CAP. LIX.

ויקון או יוסף הכהן את הקינה הזאת
ובמספה יעוד לטוב לאמר׃ אוי נא לנו
כי חרב עיר תפארתנו תורת בית מקדשנו
אשר בו היתה הקוותנו תכל מאויי
לבותינו׃ ונשתף היכלנו׃ וגליונו מארצנו׃
ומנחלת אבותינו׃ ואין לנו ידינו׃ למשל
מגלותינו׃ אשר רבבתו עלינו׃ בו
עוונותינו׃ והעבירותנו בשבי רשאתנו׃
והשפילו לארץ ראשינו פשעינו׃ ועוד
יבא יום ויקץ פרות ותצה אלהינו׃ לזכור
את שבועתו לאבותינו׃ ויבנה את עירנו׃
וישובל היכלנו׃ ויקבץ פזורינו׃ ויכנם
נדחינו׃ וישב את שבותנו׃ ויחיש את ארץ
משיחו׃

TUnc Josephus Sacerdos (1.) istam exorsus est lamentationem, in cujus ille fine spem affert & bona promittit: Væ nobis, qvia urbs nostra pulcherrima devastata & domus Sanctuarii nostri, in qvo spes nostra atqve omne cordis nostri desiderium fuit repositum, destructa est! Templum nostrum igne consumptum est, nos è patria & à majorum nostrorum hæreditate expulsi sumus nec ex captivitate & exilio evadere possumus, qvia iniqvitates nostræ nos premunt & peccata nostra in captivitatem nos abduxerunt, ac prævaricationes nostræ capita nostra in terram depressérunt; sed veniet tandem dies ac finis liberationis nostræ atqve Deus noster memor jurisjurandi & fœderis, cum majoribus nostris initi, urbem nostram ædificabit ac Templum nostrum perficiet (2.) nosqve hinc inde disper-

משיחנו׃ וימרר לגוליהו׃ ויפיל את
אויבנו׃ ויכנע את שונאינו׃ וישמיד
ויבזיר את צרינו׃ ראוחנו יקים כבראשונה׃
ויקרי עלינו מקרא שבחוב ונסא גם לגוי
ואסף נדחי ישראל׃ ואמר עוד צפיר
באיש אשר אשר הנחנעו כן אנכי אנחמם׃
וברושלם הנחמתי׃ ומשה רבינו אמר אם
יהיה נדחך בקצה השמי׳ משם יקבצך
יי אלהיך ומשם יקחך׃ ונביאו אמר עוד
הדיבה ברצונך ארץ ציון תבנה הומות
ירושלם׃ ומי בכל העמי׳ עם אשר לו
תקוה לישועה בעם יי אלהיהו והלא יי
הוא מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה׃
לכן ההבשתי כל ישראל הנשארי מרועה
הזאת בארץ לפלשה ולשאירית לעם יי׃
כי העת הזאת עת צרה הוא לישראל
ומכנה יושע אמן׃ וישאיר מושים לישרל
שאירית בארץ ישרל בעיי יבנה ובבנותיה
ובעיר ביהר ובבנותיה ובאושה ובבנותיה
ויהי שכב רבן יוחנן בן זכאי לראש
ללשר׃ ואת בונין הכהן אוי יוסף הכהן
הקטן ממנו והשאיר מושים לקטין בירושלי
על כל היהודי אשר והשאיר שם לבבוד
יוסף הכהן אחוי׃ ובעת הדואא נדרף
רש״בג

disperſos & disjectos colliget ac congregabit atqve captivitatis nostræ vincula solvet nostrumqve Messiam & redemptorem celeriter adducet, atqve hostes nostros prosternet & inimicos nostros deprimet, atqve adversarios nostros perdet & exscindet, atqve nos in pristinum statum restituet & dictum illud Scripturæ sacræ (3.) in nobis stabiliet: & levabit vexillum inter gentes & dispersos Israëlitas congregabit, istud qvoqve vaticinium Deus implebit: qvemadmodum mater filium suum consolatur, ita ego consolabor vos (4.) & in urbe Hierosolyma solatium recipietis; Moses etiam, Doctor, noster dixit: (5.) si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde congregabit te Dominus, Deus tuus atq; inde te reducet; præterea illius propheta dixit: (6.) benefac Sioni juxtà voluntatem tuam, ædificentur muri Hierosolymæ, & qvisnam inter omnes gentes populus est, qvi talem salutis spem habeat, sicuti populus Domini, Dei nostri? nonne Dominus spes est Israëlis ejusqve servator afflictionis tempore? qvapropter lætum istud nuntium omnibus Israëlitis afferte, qvi ex calamitatibus hisce superstites sunt & qvi illas evaserunt, nempe reliqviis populi Dei, qvia hoc tempore multis miseriis & ærumnis gens Israëlitica premitur; sed ex illis eripietur & servabitur, fiat! Titus autem nonnullos Judæos in terra Israëlitica superstites reliqverat, nempe in urbe Jasna (7.) ejusqve vicis, & in urbe Bitter (8.) ejusqve pagis, atqve in oppido Usa (9.) ejusqve vicis

cui etiam Egesippus lib. 5. de Excid. Hierol. c. 53. in fin. consentit ac scribit, quòd una mulier sola superfuerit, quæ filios quinque in aquæ ductum absconderit, dum cœteri supremis intenderunt necessitatibus & quòd illa Romanis diluculò advenientibus ad vocem excita index negotii fuerit; Josephus loc. cit. duas mulieres inventas fuisse refert: latuit, inquiens, una mulier senior & alia quædam Eleazari cognata, plurimum doctrinâ sapientiaque mulieribus præstans, & quinque pueri per cuniculos, qui aquam sub terra ad usum potus ducebant, abditi; hoc autem tàm insigne facinus perpetratum fuit 15. April. anno ab expugnata Hierosolyma secundo; à nativitate verò Christi 74. al. 75. prout Cornel. Gualther. ad Egesipp. l. 5. c. 53. notavit.

12.) Imò verò ob gravissima scelera, ab ipsis perpetrata, desperata salute ad inferos descenderunt; nongentos & sexaginta, cum parvulis ac mulieribus, fuisse scribit Egesippus l. 5. de Bell. Jud. c. 55 in fin.

(1.) Hæc & sequentia usque ad finem istius capitis ac libri videntur à Judæo interpolatore adjecta esse, cum nulla eorum fiat mentio à Josepho lib. 7. de Bell. Jud. cap. 35. & seqq. Egesippus quoque l. 5. de Excid. Hierol. c. 53. nullam istorum mentionem facit; sed Anacephalæosin seu repetitionem illorum, quæ superioribus libris referuntur, adjicit, ubi Excidii Hierosolymitani deploratio habetur.

(2.) Sic verbum יכנם, quod hic in Hebræo habetur, vertere volui; respicitur autem hic ad Esræ c. 4. v. 12. & 16.

(3.) Quod continetur Esaiæ c. 11. v. 12.

(4.) Vid. Esaiæ c. 66. v. 13. qui locus hic allegatur.

(5.) Nempe Deuteron. c. 30. v. 4. ubi verba ista reperiuntur.

(6.) Vid. Psalm. 51. v. 20. ad quem locum hic respicitur.

(7.) Idem refertur in Josippi Epitome pag. 275. confer. quæ supra l. 3. c. 17. n. 13. de hac urbe notata sunt; Judæi autem, qui post excidium Hierosolymitanum in Palæstina manserunt, scholas in locis commodioribus paulatim instaurárunt, nominatim in urbe Jasne, Tzephoria, Cæsarea & Tiberiade, scholæ Jasnensis primus rector fuit Rabban Jochanan, Ben Zaccai, cujus hic fit mentio, vid. Aisted. Chronol. Tit. 42. item num. 10. h. cap.

(8.) Confer. hic Josippi Epitome dict. pag. 275. vid. etiam suprà l. 3. c. 14. n. 6. ubi etiam de hac urbe Bither fit sermo.

(9.) Ita hic nomen אושה, quod in codice nostro habe-

רש"בג נשוא ישראל וישמעאל בן אלישע
דכהן הגדול ויואל טיטום לכרוז את
רבן גמליאל אבי רש"בג והתהן אליו
רבן יוחנן בן זכאי לבלתי עשות כן ולא
דרגי׳ וכהן יוחנן בן זכאי הוא אשר
יצא מירושלם בימי עלות אספסינוס אבי
טיטום על ירושלם ויכבדהו המלך
אספסינוס כבוד גדול ובלבהו אספסינוס
אל רומי באשר ספרנו הפקיד את רבן
יוחנן בן זכאי בידי טיטום בנו ויעודו
לכבדו ולנשאו מאד כי הביר בן אשר
היה חכם גדול וישלוך טיטום שנית׳
ישיבם אותי לבדו את ירושלם וימת׳
וטיטום המלך היה חכם גדול בחכמת
המבוא בלשון יון ובלשון רומי ויתר
ספרי

cis, ubi Rabban Jochanan, Zaccai filius (10.) caput ac princeps fuit; Boninum (11.) verò, Josephi Sacerdotis fratrem, natu minorem Titus omnibus Judæis, qvos ipse Hierosolymis in honorem fratris ejus, nempe Josephi Sacerdotis, superstites reliqverat, præfecit. Circà idem tempus Rabban Simeon, Gamalielis filius, (12.) princeps Israëlis, ut & Ismaël, Elisæ filius, Pontifex, interfecti sunt; (13.) Titus qvoqve R. Gamalielem, (14) R. Simeonis Gamalielis filium, interficere voluit, sed R. Jochanan, Zaccai filius, (15.) pro illo apud Titum interceſſit, cui etiam Titus morem geſſit nec Gamalielem interemit: (16.) is ipse Rabban Jochanan, Zaccai filius, eo tempore, qvo Vespasianus, Titi pater, Hierosolymam obsidere cœperat, urbe egressus est, qvi etiam à Vespasiano Imperatore magno cum honore exceptus fuit. Vespasianus verò Romam profecturus, de qvo suprà dictum, (17.) R. Jochananem, Zaccai filium, Tito, filio suo, commendavit eiqve præcepit, ut illum honorificè tractaret, qvem virum eximiâ sapientiâ præditum esse noverat. Titus autem, posteaqvàm Hierosolymam ceperat, imperium Romanum biennió (18.) admi-

habetur, vertere volui; in Josippi Epitome pag. 275. Munsterus nomen Hebræum vertit: Oscha, confer. Joh. Lightfooti Chorograph. Matthæo præmissa cap. 15. pag. mih. 34. & cap. 84. pag. 147.

(10.) Hic Jochanan seu Johannes primus fuit Nasi post excidium Hierosolymitanum, de quo vid. inter alios Alsted. Chronol. dict. Tit. 42. ubi refertur, quomodo Scholæ Judæorum post destructionem urbis Hierosolymæ fuerint conservatæ & propagatæ, confer. etiam Josippi Epitome p. 275. & Joh. Lightfoot. Chorograph. Matthæo præmissa c. 15. p. 33. atque suprà h. cap. n. 7. & infrà h. cap. num. 15.

(11.) Confer. Josephus in descriptione vitæ suæ circà fin. ubi de fratre suo refert, vid. & suprà h. l. 6. c. 55. n. 13. & n. 33. ibique not.

(12.) Sic abbreviatura illa רש"בג communiter exponitur, vid. Buxtorf. Abbrev. & Alsted. Chronol. dict. Tit. 42. hic Rabbi Simeon pater fuit R. Jehudæ, quem vocant sanctum, qui legem oralem, in variis Schedis & libellis frustillatim descriptam, collegit in unum volumen, sex partibus destinctum, quod appellatum fuit משנה id est, *Deutosis* seu lex secunda, de qua vid. etiam Novell. Justiniani Imperat. 146. c. 1. & Alsted. loc. alleg.

(13.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 275.

(14.) Qui secundus ejus nominis fuit, vid. Alsted. loc. citat.

(15.) Nempe is, de quo paulò antè num. 10. dictum est.

(16.) Idem refertur in Josippi Epitome p. 276.

(17.) Nimirùm hoc lib. 6. c. 30. num. 9.

(18.) Ac duobus mensibus & 20. diebus, prout refert Suetonius in Ejus vita cap. 11.

ספרי רבי בוכמי ביתי יכרותי והיתי
טיטום איש צדיק וישר ובל משפטיו היו
בצדק ועל דרך אותם החוטא והמשחית
בירושלם את אנשי המחתרות ודחתיב כי כל
הרעה והגדולה הואת הבאה אל ירושלם
לא באה רק על דמות הפרוצים אשר
היו בישראל ועל אודות השעתם
באשר ובזע׳

ויסף עוד יוסף הבזן ויבאר את פליגי
דברי דבריאי אשר בכם הוסח הגלוית
דואת ויאמר יוסף מאמר וכריה רעה את
צאן ההריגה על בנין הבית שני בימי
וזובבבל ויאמ׳ וכריה עוד כי לקח שני
מקלות ויקרי שם האחד נועם והוא זרובבל
ותרמיה התרשתא עמו ועל ירש שב הבית
לאחינו ויקרא שבי השני הבלי והמי
דבהני שבנו בזרת בני גדיתי ויקראתי
מקדש בימי מנבלט הזערוני וחרמה בעשת
ואליאשי

administravit, quò exacto diem obiit supremum. Is Imperator sapientissimus & in perorando Latinæ ac Græcæ lingvæ peritissimus fuit (19.) multosque libros Græcè & Latinè sapienter composuit, vir justus & integritate vitæ conspicuus fuit, (20.) & omnia judicia justè exercuit; qvòd verò Hierosolymam devastaverit ac destruxerit, id necessitate coactus perpetravit, nam quæcunqve mala urbi isti acciderunt, ea omnia grassatoribus, qvi tunc temporis in populo Israëlitico fuerunt, eorumque malitiæ & improbitati imputanda sunt, (21.) sicuti suprà ejus rei mentio facta est.

CAP. LX.

PRætereà Josephus Sacerdos prophetarum verba, quibus exilium istud ac deportatio prædicta fuit, interpretatus est & illud Zachariæ dictum: (1.) pasce pecora occisionis, de secundo Templo, quod Zerubabelis ætate exstructum fuit, intellexit; idem Zacharias etiam dixit, (2.) quòd duos baculos acceperit, quorum alterum vocaverit decorem, (3.) qui fuit Zerubabel & cum eo Nehemias Hathirsatha, illorum qvippe studió & operâ Templum secundum pristino decori restitutum fuit; alterum verò baculum vocavit funiculos: (4.) hi fuerunt Sacerdotes, (5.) qui Templum in monte

(19.) Idem testatur Suetonius in Ejus vita cap. 3. nempe quòd Latinæ Græcæque linguæ vel in orando vel in fingendis poëmatibus ad extemporalitatem usque promptus & facilis fuerit, confer. etiam Epistola Plinii operi Historiæ Naturalis præfixa.

(20.) Confer. & hic Suetonius in Ejus vita, imprimis cap. 8. & c. 9.

(21.) Vid. cap. seq. 60. num. 11. prima & præcipua malorum omnium, quæ urbi Hierosolymæ acciderunt, causa fuit rejectio veri Messiæ & quòd Judæi tempus visitationis salutaris non agnoverint, de quo vid. Matth. cap. 24. v. 37. & 38. it. Luc. c. 13. v. 34. & seq.]

(1.) Vid. Zachariæ c. 11. v. 4.

(2.) Idem Zachar. dict. c. 11. v. 7.

(3.) Sic dictionem נעים, quæ hic & apud Zachariam loc. alleg. habetur, autor Vulgatæ transtulit, quem sequi volui.

(4.) Ita idem autor Vulgatæ vocem חבלים loc. citat. vertit, quem & hic secutus sum.

(5.) Sic autor quidem noster vel ejus interpolator Judæus hic interpretatur; sed vera & genuina ilius

ואלישיב בכתוב בספר הראשון מספרנו
זה׳ ועמה׳ נוכר הוקנום הכהן הגדול
אשר מגע בחכמה׳ ושמחת הוא ואלכסנדרום
בנו ואריסטובלום בן בנו בכתוב בספר
הרביעי מספרנו זה׳ ואמ׳ עוד זכריה כי
אמר י׳ אלי קח לך כלי רועה אויל על
הרודום ושני בנוי ועל מעשה׳ והכתוב׳
בספר השני אשר הוא הספר האחרון
מספרנו זה׳ התנבא לבד הוא אשר
הרודום ובנוי היו עבדי׳ להשמונאי׳ ועל
שודות בני דוד ושורות בני החשמונאים
הרודום ובנוי עבדיה׳ אמר עוד זכריה
ואבדיך את שלשת הרועי ביום אחד׳
ויתי הבית השני כלם נחשבו לשני אחדי
בעיני זכריה עד אשי חשבם ליתי יתה
אחד׳ ואגריפס בן הרודום הוא אשר
קרא זכריה עשרה הרע בעיני י׳ כי ביסוד
ועל ידי הדחוב הבית בכתוב בספר
מלחמו׳ י׳ ונגדע המקל הנקרא נועם
הוא קין מודת הזכבל ונתמה נגדע
המקל השני הנקרא חובלי הוא קין
עקידת בני חשמונאי ואבדן מלכות בימי
הוקנוס ואריסטובלום החשמונאי ואו
הפר בריח האחוה בין ישראל
ובין

te Griſim ædificârunt, quod ætate Sanneballati Horonitæ Sanctuarium vocârunt, nempe Manaſſes & Eliaſib, ſicuti in libro primo (6.) ſcriptum eſt; mentionem quoque fecimus Hyrcani, Summi Sacerdotis, qui ſapientes interfecit ac perdidit, ut & filius ejus, Alexander, atque Ariſtobulus, illius nepos, prout in libro noſtro quarto (7.) ſcriptum reperitur. Idem Zacharias amplius vaticinatus eſt: (8.) dixit ad me Dominus: ſume tibi vaſa paſtoris ſtolidi (idque vaticinium intelligendum eſt) de Herode & duobus filiis ejus, ac de eorum facinoribus, quæ perpetrârunt, quorum in libro ſexto mentio facta eſt, qui ex libris noſtris (9.) ultimus eſt: notum autem eſt omnibus, quòd Herodes ejusque filii Haſmonæorum fuerint ſervi; de regno verò filiorum David & de principatu Haſmonæorum, quorum Herodes & filii ejus ſervi fuerunt, dixit ulterius Zacharias: (10.) & ſuccidam tres paſtores in menſe uno, nam omne illud tempus, quo Templum ſecundum ſtetit, Zacharias paucis diebus, nempe menſtruo ſpatio, comparavit. Agrippas autem, Herodis filius, is fuit, de quo Zacharias dixit, quòd malum in conſpectu Domini perpetraverit, quia ipſius ætate & propter illum (11.) deſtructum fuit Templum, ſicuti in libro bellorum Domini (12.) ſcriptum eſt. Et ſucciſus eſt baculus, qui decus vocabatur, id intelligendum eſt de fine, nempe de morte Zerubabelis & Nehemiæ; dein alter baculus, qui funi-

illius loci expoſitio videri poterit apud commentatores Chriſtianos ad dict. cap. 11. Zachariæ.

(6.) Is liber ſecundus eſt juxtà diviſionem, à me factam, vid. dict. lib. 2. c. 8 n. 1. ibique not.

(7.) Vid. ſuprà lib. 4. cap. 7. & ſeqq.

(8.) Nempe Zachar. dict. cap. 11. verſ. 15.

(9.) Nimirum in illis, quos Joſephus de Bello Judaico ſcri, ſit & quidem linguâ Hebraicâ, prout ipſe in Prologo librorum de bello Judaico teſtatur.

(10.) Vid. Zachariæ dict. cap. 11. verſ. 8.

(11.) Imò Agrippas Judæos ad pacem, cum Romanis ineundam, ſæpe hortatus eſt, prout ſuprà h. l. 6. c. 1. n. 9. & c. 2. n. 1. refertur & ipſe autor noſter vel ejus interpolator Judæus cap. anter. 59. n. 21. graſſatorum malitiæ & improbitati mala omnia, quæ Hieroſolymis acciderunt, adſcripſit, confer. etiam infrà h. cap. n. 17. ibique not.

(12.) Intelliguntur hic ſeptem libri, quos Joſephus de Bello Judaico ſcripſit.

ובין יהודה׳ ויאמר עוד זכריה היי רועי
האליל עזבי העאן חרב על זרועי ועל
עין ימינו זרועו יבש תיבש ועין ימינו
בהה תכהה והיה זה על אגריפס המלך
אשר דביא את אספסיאנום ואת טיטוס
בנו על ירושלם ועוד אמר זה על יוחנן
ושמעון ואלעזר שרי הפריצי אשר סבבו
ועשו את כל הרעות הגדולות הנעשות
בירושלם׳ ויאמר עוד זכריה תאספו
עליה כל גויי הארץ על הר הבית ועמי
אשי באו ל ירושלם לעזרת הרומיי ויאמר
עוד זכריה ועמדו רגליו ביום ההוא על
הר הזתים עד שוב כבוד י׳ עוד לשכון
בירושלם בבית השלישי אשר יראודך
בניני אותיני לעת הקץ אשר יהיו ישראל
נאספים מחכות עוד זה תנוא העד שעליו
אמר זכריה עוד את הדברי האלה והיה
יום אחד הוא יהוע לי׳ לא יום ולא
לילה והיה לעת ערב יהיה אור׳ על
העת ההוא אמר עוד יחזקאל את
הדברי האלה לכן כה אמר י׳ אלהים
עתה אשיב את כל בית ישראל וקנאתי
לשם קדשי ונשאו את כלימתם ואת כל
מעלם אשר מעלו בי בשבתי על אדמתם
לבטח ואין מחריד בשובבי אותם מן
העמי

niculus (13.) nominabatur, ſucciſus eſt, (14.) hoc dictum eſt de fine & exſtirpatione filiorum Haſmonæorum & de regni illorum deſtructione, quæ Hyrcani & Ariſtobuli, Haſmonæorum, ætate contigit; tunc amoris & fraternitatis fœdus (15.) diſſolutum fuit inter Iſraëlitas & Judæos. Dixit ulterius Zacharias: (16.) ô paſtores idolorum, qui gregem derelinquitis, gladius ſuper brachium ejus & ſuper oculum dextrum ejus, brachium ejus ariditate ſiccabitur & oculus dexter ejus tenebreſcens obſcurabitur. Hæc propheta vaticinatus eſt de Agrippa rege, qui Veſpaſianum & Titum, filium ejus, ad oppugnandam Hieroſolymam adduxit. Idem quoque vaticinium de Johanne, Simeone & Eleazano, graſſatorum ducibus, qui omnium malorum, quæ Hieroſolymis perpetrata ſunt, cauſa fuerunt & origo, (17.) intelligi poteſt. Dixit præterea Zacharias: & congregabuntur contrà urbem Hieroſolymam omnes gentes terræ; (18.) hæc intelligenda ſunt de multitudine gentium, quæ Romanis auxilio venerunt ad oppugnandam Hieroſolymam; dixit etiam: & ſtabunt pedes ejus (19.) in die illa ſuper montem olivarum, id eſt, gloria Domini iterùm revertetur, ut Hieroſolymis habitet, nempe in Templo tertio, (20.) quod poſteri noſtri tandem ultimo tempore videbunt, quo Iſraëlitis nulla amplius ſpes ſupererit, & ipſi iſtius rei exſpectatione deſtituti erunt. Idem teſtatus eſt Zacharias, dum dixit: & erit dies una, quæ nota eſt Domino, non dies neque nox, & veſpertino tempore erit lux. (21.) De

(13.) Vid. quæ paulò antè h. cap. n. 4 annotata ſunt.

(14.) Confer. Zachariæ dict. cap. 11. verſ. 14. & Abarbenel. not. ibid. fol. 292. col. 1. med.

(15.) De quo Zachariæ dict. cap. 11. verſ. 14.

(16.) Vid. Ejusd. Zachariæ cap. 11. verſ. 17.

(17.) Vid. quæ ſuprà h. cap. n. 11. ea de re dicta ſunt.

(18.) Vid. Zachariæ cap. 14. verſ. 2.

(19.) Vid. Zachariæ dict. cap. 14. verſ. 4.

(20.) Si ad verum Meſſiam, nimirum Servatorem noſtrum, JEſum Chriſtum, converſi fuerint Judæi, tertium illud Templum, nempe Cœleſtis Hieroſolymæ, in vita æterna videbunt.

(21.) Vid. Ejusd. Zachariæ dict. cap. 14. verſ. 7.

הקמתי וקבצתי אותם מארצות אויביהם
וגקדשתי בם לעיני גוים רבים והיו לי
אני יי אלהיהם בהגלותי אותם אל הגוים
וכנסתים על אדמתם ולא אותיר עוד מהם
שם ולא אסתיר עוד פני מהם אשר
שפכתי את רוחי על כל בית
ישראל נאם יי אלהים׃

תם ונשלם שבח לאל
בורא עולם

hoc etiam tempore dixit Ezechiel hunc in modum: (22.) propterea hæc dicit Dominus, Deus, nunc reducam captivitatem Jacobi & miserebor omnis domus Israëlis & assumam Zelum pro nomine sancto meo & portabunt confusionem suam & omnem prævaricationem, quâ prævaricati sunt in me, cùm habitaverint in terra sua confidenter, neminem formidantes, & reduxero eos de populis & congregavero eos de terris inimicorum suorum & sanctificatus fuero in eis in oculis gentium plurimarum & scient, quia ego Dominus, Deus eorum, eò, quòd transtulerim eos in nationes & congregaverim eos super terram suam & non dereliquerim quenquam ex eis; ibi etiam non abscondam ultrà faciem meam ab eis, eò, quòd effuderim spiritum meum super omnem (23.) domum Israëlis, ait Dominus Deus.

(22.) Confer. Ezechiel. cap. 39. vers. 25. & seqq.
(23.) Sic particula universalis כל in codice nostro habetur, quam etiam autor Vulgatæ agnovit, cujus versionem hic secutus sum, licet hodiernæ exemplaria Masorethica particulam istam universalem non habeant.

FINIS.

INDEX.

A.

AB, mensis nomen apud Judæos, l. 5 c. 1 pag. 349 it. eod. lib. 5 c. 45. pag. 537 & l. 6 c. 7 pag. 567
Abeta, regio, l. 2 c. 15 pag. 117
Abelius, Macedo, l. 1 c. 18 p. 53
Abitius, Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 17
Abrahami uxor à Pharaone per vim auferitur, l. 6 c. 38 pag. 741
Absalom, Judæ Maccabæi legatus, lib. 3 c. 14 pag. 218
Acarcanthum terra ab Alexandro Magno subacta, l. 2 c. 15 p. 117
Acarmanin, regio l. 2 c. 17 p. 129 vid. Ocaphardicorum regio item: Brachmanes.
Acco, urbs, l. 2 c. 6 p. 85 eam Alexander Magnus expugnat, ibidem postea Ptolemais dicta, l. 3 c. 17 pag. 228 & l. 4 c. 9 p. 284 item eod. l. 4 c. 15 p. 304 ab Alexandro Jannæo oppugnatur, dict. l. 4 c. 9 p. 284
Accaron, vid. Cæsarea.
Aciabus seu Achiabus, Herodis minister, l. 5 c. 40. p. 515
Acme, Augusti Cæsaris pellex sive ancilla, l. 5 c. 39. p. 512 & c. 40 p. 514 interficitur, eod. cap. 40 p. 514
Actiaca pugna, l. 5 c. 19 pag. 422 & eod. l. 5 c. 21 p. 432
Adam, homo primus ejusque generationes l. 1 c. 1 p. 1
Adaninus, vid. Andarbus.
Adar, mensis nomen apud Judæos, l. 2 c. 2 p. 74 it. l. 3 c. 22 p. 244
Adrahan, Bachidis princeps, l. 4 c. 1 p. 248.
Adiabenus, Samaritanus, cum sociis suis Romanorum arietes incendit & destruit, l. 6 c. 40 p. 762
Adora, urbs, vid. Debira.
Adrastii campi, l. 2 c. 15 p. 116
Ægyptus à Cambyse subigitur, l. 1 c. 12 p. 71
Ægypti regnum quamdiu in Romanorum potestate fuerit, l. 2 c. 24 p. 163
Ægyptii Serapim, Deum suum, de rege Nectanebo consulunt, l. 2 c. 10 p. 95 horum exercitus ab Antipatro cæditur, l. 5 c. 2 p. 361
Ælath, urbs seu regio, l. 6 c. 9 p. 675
Æleranus Aphitus Siciliam Romanis subjicit, l. 2 c. 24 p. 156
Ælius seu Jolla, Alexandri Magni pocillator, eidem venenatam potionem porrigit, l. 2 c. 22 p. 150
Æmilius Paulus ab Hannibale victus, l. 3 c. 15 p. 222
Æmilius Scaurus, vid. Scaurus.
Æneas, Carthaginis rex, l. 1 c. 2 p. 11. 15 Zephonem magno cum honore excipit, dict. l. 1 c. 2 p. 11 Janijam uxorem sibi petit, eod. l. 1 c. 2 p. 11 Sardiniam versus cum exercitu proficiscitur, dict. l. 1 c. 2 p. 11. cum Turno pugnat, eod. c. 2. p. 12 eundem vincit atque interficit, dict. c. 2 p. 12 duo monimenta consicua extrui curat, dict. c. 2 p. 12. Ejusdem filius fuit Osdrubal, l. 1 c. 3 p. 15 & 16
Æneas Sylvius, Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 17
Æneas, princeps Romanus, ad Castorem, Judæum, à Tito mittitur, l. 6 c. 36 p. 722
Ænigmata seu problemata à Zerubabele ejusque sociis proposita, l. 1 c. 16 p. 48 eadem explicantur, dict. l. 1 c. 17 p. 50 & seqq. it. c. 18 p. 52 & seqq.
Æoles, unde sint orti? l. 1 c. 1 pag. 5
Æthiopes, l. 1 c. 9 p. 52

ПЕТРОНА БИБЛИОТЕКА

Æthiopia, l. 1 c. 21 p. 64 à Cyro subjugata, ibid. à Romanis subacta, l. 6 c. 1 p. 546
Æsopus Alexandræ, reginæ, servus, l. 5 c. 16 p. 413
Æsosi. Aristobuli filia, l. 5 c. 33 p. 487
Agaba, urbs, vid. Gibea.
Agania, provincia, l. 2 c. 14 p. 111
Agiras, Hierosolymitanus, cum sociis suis arietes Romanorum incendit ac destruit, l. 6 c. 40 p. 762
Agrippa Sylvius Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 18 Sabbathæo seu Saturno templum exstruit, dict. c. 3 p. 18
Agrippa, Consul Romanus, l. 5 c. 12 p. 401
Agrippia, urbs, ab Herode denominata, l. 4 c. 10 p. 289
Agrippas, Aristobuli filius, l. 5 c. 33 p. 486
Agrippas, rex, Herodi Antipæ succedit, l. 5 c. 45 p. 533 it. l. 6 c. 6 p. 564 apud Claudium Cæsarem magno in honore est, l. 5 c. 45 p. 536 quot annis regnaverit, ibid. & l. 6 c. 6 p. 564. moritur, l. 5 c. 45 p. 537
Agrippa, junior seu secundus l. 5 c. 45 p. 537. it. l. 6 c. 6 p. 563 præfuit tetrarchiæ Philippi, Bathaneæ & Trachonitidi, l. 5 c. 45 p. 537 illius ætate templum secundum destructum fuit, ibid. & l. 6 c. 6 p. 565 ac c. 7. p. 567 à Felice catenis vinctus Romam mittitur, l. 5 c. 45 p. 538 à Beronice, sorore, literis Hierosolymam evocatur, l. 6 c. 1 p. 540 Hierosolymam veniens magno cum honore excipitur, d. l. 6 c. 1 p. 541 populum Judaicum alloquitur, ibid. p. 542 & seqq. eundem ad pacem hortatur, ibid. Judæis senioribus auxilium mittit, l. 6 c. 2 p. 550 illius domus à grassatoribus incenditur, l. 6 c. 3 p. 551 Romam ad Neronem proficiscitur, l. 6 c. 5 p. 557. Eleazarum & Judæos increpat, d. l. 6 c. 8 p. 569 Gamalæ urbis incolas ad pacem hortatur, l. 6 c. 24 p. 630 ab iisdem vulneratur, eod. c. 24 p. 631 Gamalam captam intrat, ibid. Romam ducitur à Vespasiano, l. 6 c. 30 p. 666 illius jussu interficitur, ibid. p. 673 cædis hujus causa adducitur, l. 6 c. 31 p. 674 & seq.
Ahasverus, rex, l. 2 c. 1 p. 72
Ajalon, urbs, l. 6 c. 34 p. 695 it. p. 697
Alamanni, l. 1 c. 1 p. 5 unde sint orti, dict. c. 1 p. 5
Alamania à Latino subjugatur, l. 1 c. 3 p. 17
Alba Sylvius, Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 17
Albanum vetus, oppidum, l. 1 c. 4 p. 19
Albani unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 4
Albinus Judææ præfectus, l. 5 c. 45 p. 539
Alexander Philippi filius, l. 1 cap. 21 p. 66 it. l. 2 cap. 6 p. 85. Ægyptum, Idumæam, Acconem & Gazam subigit, dict. l. 2 cap. 6 p. 85. Hierosolymam subjugare vult, ibid. noctu speciem videt per somnium, eod. c. 6 p. 85. Hierosolymam ictus perit, l. 2 c. 7 p. 86 eandem tamen pacatus intrat, ibid. p. 86 templum Hierosol. & Sanctum Sanctorum videt, ibid. p. 87 eidem fit monimentum, ibid. p. 87 ei Danielis vaticinium explicatur, ibid. p. 88 à quonam ille verè natus sit, l. 2 c. 9 p. 91. Philippi filius dictus fuit, l. 2 c. 6 p. 85 quando ac quomodo natus sit, l. 2 c. 12 p. 101 quænam signa illius nativitatem præcesserint dict. c. 12 p. 102 nec patri nec matri similis fuit, eod. c. 12 p. 102 & c. 14 p. 113 equos scite regere didicit, l. 2 c. 12 p. 103. Astronomiam addiscere cupit, eod. c. 12. p. 103. Nectanebum præceptorem suum, in foveam protrudit, dict. c. 12 p. 104, eundem inde extrahit & ad regium palatium defert, eod. c. 12 p. 104 quosnam ille præceptores habuerit, l. 2 c. 13 p. 106. Bucephalum equum domat eique insidet, dict. c. 13 p. 106 cum Nicolao, Andriæ rege, pugnat, eod. c. 13 p. 108 illum in fugam conjicit, d. c. 12 p. 108 eodem interfecto triumphans in patriam redit, d. c. 13 p. 108. Philippo patri ob expulsam Olympiadem, matrem suam, succenset, eod. c. 13 p. 109. Seleucum, exercitus ducem interficit, d. c. 13 p. 109. Philippum, patrem suum, morbo laborantem invisit, eod. c. 13 p. 109. Olympiadem, matrem suam, Philippo patri suo reconciliat, dict c. 13 p. 110 legatos Darii regis scito responso dimittit, l. 2 c. 14 p. 110. Armeniam & Carasenam, provincias rebelles, ad officium reducit, dict. c. 14 p. 110 cum Ostane, Aganiæ domino, pugnat victumque interficit, eod. lib. 2 c. 14 p. 111 & seqv. patri suo in regno succedit, dict. c. 14 p. 112 principes suos ad bellum hortatur, eod. c. 14 p. 112 exercitum suum recenset, l. 2 c. 15 p. 114 naves in Siciliam deduci jubet, eod. c. 15 p. 115 à Romanis rex salutatur, dict. c. 15 p. 115 in Africam profectus Lybiam, & Barbariam subjugat, eod. c. 15 p. 115 ægrotat, d. c. 15 p. 115 à Philippo, medico, curatur, eod. c. 15 p. 115. Mediam subigit, d. c. 15 p. 115. Euphrate trajecto Bactrianorum terram sibi subjicit, eod. c. 15 p. 115 cum Dario pugnat eumque vincit, d. c. 15 p. 116

p. 116 ejusdem uxorem & liberos capit, eod. cap. 15 p. 116. Antipatrum & Ascatandrum ad copias contrahendas mittit, d. c. 15 p. 117. Bethaam, Britanniam, Oliaton, Cananæam ac Mæothin subjugat, eod. c. 15 p. 117 in Mæothi provincia fame premitur, d. c. 15 p. 117 Luciorum regnum & Acarcanthum terram subigit, eod. c. 15 p. 117. Ægyptum domat, ibid. p. 117. Tripolis incolas interfici jubet, l. 2 c. 15 p. 117 ad Carthaginensium urbem venit, eod. c. 15 p. 118. Tigrim sui juris facit, ibid. p. 118 in Persiam veniens stratagemate utitur, d. c. 15 p. 118. Evimolo, amico quodam assumpto, ad flumen Arastagan venit, eod. c. 15 ead. p. 118. ad urbem regis Darii mutato habitu venit, ibid. p. 119 cum Dario loquitur, eod. c. 15 p. 119 à principe quodam Darii agnoscitur, ibid. p. 120 fugâ salutem quærit, d. c. 15 p. 120 cum Dario iterum pugnat eumque vincit, eod. c. 15 p. 121 exercitum in Mediam ducit, d. c. 15 p. 121. Darium inter fœctum luget, l. 2 c. 15 p. 122 in vastissimum desertum venit, ubi Pygmæos deprehendit, d. l. 2 c. 16 p. 122. intregionem Alseluacin venit, ibique gigantes deprehendit, eod. c. 16 p. 123 varia animalium hominumque genera ibidem reperit, d. c. 16 p. 123 & seq. arbores miræ naturæ eo in loco deprehendit, d. l. 2 c. 16 p. 124 ad montes tenebrosos venit, eod. c. 16 p. 125 & seq. exercitum in Indiam ducit, l. 2 c. 17 p. 127 ad explorandam Indiam mercatoris habitum induit, d. c. 17 p. 127 ad Porum, regem Indiæ, vincendum stratagemate utitur, eod. c. 17 p. 127 cum Poro pugnat eumque monomachia interficit, dict. c. 17 p. 128 illius regionem sibi subjicit, eod. c. 17 p. 128 ad Ocaphardicorum sive Acarmajin regionem venit eorumque sapientiam variis quæstionibus explorat, d. c. 17 p. 129 ad Aristotelem, præceptorem suum, epistolas multas scribit, l. 2 c. 18 p. 131. Aristoteli per easdem narrat, quid sibi in India evenerit, dict c. 18 p. 131 in regionem Indiæ, Persiacon, venit, eod. c. 18 p. 131 Aristoteli scribit, quid sibi ibidem acciderit, ibid. p. 131 ad urbem quandam Indiæ, in medio flumine sitam, venit, d. cap. 18 p. 132 recenset, quid ibi viderit, eod. c. 18. p. 132. in regionem Caphsiacon venit, dict. c. 18. p. 133. narrat, quid ibidem sibi evenerit, eod. c. 18. p. 133. arbores solis ac lunæ ibidem reperit easque de vitæ suæ fine consulit, d. cap. 18. p. 134. in regnum Semidemim venit, c. 19. p. 135. ad Candacem, Semidemim reginam, literas scribit, d. c. 19. p. 135. munera pretiosissima, à Candace missa, accipit, eod. c. 19. p. 136. habitum mutat & Antigoni nomen assumit, d. c. 19. p. 137. ad Amazonum ducem mittit legatum, eod. c. 19. p. 138. ad Candacem mutato vultu & habitu venit, dict. c. 19. p. 140. in illius conclave deducitur, eod. cap. 19. p. 140. à regina verbis castigatur, dict. l. 2. c. 20. p. 142. & seq. Barbaroni, Candacis filio, consilium dat eoque viram suam servat, eo. c. 20. p. 144 ad castra sua redit, d. c. 20. p. 145. ad Amazonum insulas iter suscipit, l. 2. c. 21. p. 146. literas ad easdem scribit, dict. c. 21. p. 146. per literas illis respondet, eod. c. 21. p. 148. Amazonum insulam intrat, d. c. 21. p. 148. ad fluvium Anthelanta venit, eod. c. 21. p. 148. Cynocephalos reperit, ibid. p. 149. ad urbem Solis, Helium, venit, d. c. 21. p. 149. Soli sacra ibidem facit, eod. c. 21. p. 149. regiones Cares & Caricesem, subigit, d. c. 21. p. 149. Babylonem tandem revertitur, l. 2. c. 22. p. 150. ab Æliosseu Jolla, pocillatore, venenata potione tollitur, d. c. 22. p. 150. illius corpus Alexandriæ sepelitur, eod. c. 22. p. 151. nativitatis & mortis tempus in eundem diem incidit, d. c. 22. p. 152. quinam Historici res ab eo gestas scripserint, l. 2. c. 22. p. 152. an ipse Romanos subegerit, l. 5. c. 1. p. 356. Romanis parere noluit, l. 6. c. 1. p. 545. illius egregia fortitudo ac fortuna, dict. l. 6. c. 39. p. 759. Alanos ferreis repagulis concludit, eod. lib. 6. c. 56. p. 874.
Alexander, Roxanis reginæ filius, l. 2. c. 23. p. 154.
Alexander, Cleosidis reginæ filius, ex Alexandri Magni concubitu conceptus, l. 2. c. 23. p. 154.
Alexander, Hyrcani filius, l. 4. c. 7. p. 275. mortuo Aristobulo in regno succedit, d. l. 4. c. 9. p. 283. it. l. 6. c. 6. p. 563. Jannæus fuit appellatus, eod. l. 4. c. 9. p. 284. Ptolemaidem oppugnat, ibid. Zollum, Sidoniorum regem, in fugam vertit, ibid. p. 286. legatos ad Cleopatram, reginam, mittit, l. 4. c. 10. p. 286. contra Lathyrum copias educit, ibid. à Lathyro vincitur, ibid. p. 288 Gerasam obsidet ac capit, d. l. 4 c. 10 p. 289 Hamath & Raphiam, urbes, capit, eod. l. 4. c. 11 p. 289. Gazam subjugat, d. c. 11 p. 290. Aretam,

retam, Arabiæ regem, vincit, ibid. p. 290. Pharisæos cædi jubet, eod. c. 18. p. 292. eorundem multa millia interficit, d. l. 4. c. 22. p. 293. adversùs Demetrium pugnat, eod. c. 21. p. 294. ab illo vincitur, ibid. quingentos ex primoribus Pharisæis cruci affigi jubet, dict. l. 4. c. 22. pag. 295. cur ille transfossor appellatus sit, ibid. p. 295. Diam, Hasmonæum, Gaulam, Seleuciam, Gadalam & Antiochi collem capit aliasque urbes subigit, ibid. p. 296. in morbum incidit, l. 4. c. 23. p. 298. uxori suæ prudens consilium dat, ibid. mortuus magna cum pompa sepelitur, dict. c. 23. p. 299.

Alexandra, Alexandri regis uxor, & Hyrcani nurus, lib. 4 cap. 21 p. 66 Alexandro marito defuncto succedit in regno, l. 4 c. 13 p. 300 it. l. 6 c. 6 p. 563. Hyrcanum filium, natu majorem, summo sacerdotio; minorem verò, Aristobulum, exercitui præficit, l. 4 c. 13 p. 300 obsides à finitimis tyrannis ac regibus accipit, ibid. p. 301. Aristobulum filium ad urbem, Damascum, subigendam mittit, eod. lib. 4 c. 15 p. 304 in morbum incidit, dict. c. 15 p. 305 Pharisæos importunos repellit. lib. 4 c. 16 p. 307 moritur. ibid. p. 308 illius laus, ibid. p. 308 quo tempore mortua sit, l. 4 c. 17 p. 311.

Alexandrium, oppidum, l. 4 c. 14 p. 303 & d. l. 4 c. 22 p. 329 eò confugit Aristobulus, ibid. & eod. l. 4 c. 24 p. 339 à Gabinio oppugnatur, dict. c. 24 p. 339 Herodes eò se recipit, l. 5 c. 21 p. 433.

Alexandria, Ægypti urbs, l. 5 c. 21 p. 433 Alexandrinorum virtus in oppugnatione urbis Hierosolymæ, l. 6 c. 35 p. 716.

Alexander, Aristobuli filius, l. 4 c. 24 p. 337. Romam ducitur, ibid. evadit inde & in Ægyptum venit, ibid. Hierosolymam proficiscitur, ibid. p. 338 Hyrcanum & Antipatum fugat, l. 4 c. 24 p. 338 cum Romanis pugnat, ibid. vincitur, ibid. p. 339. Alexandrium oppidum fugiens petit, ibid. p. 339 à Gabinio repellitur, dict. c. 24 p. 339 pacem cum Gabinio facit, ibid. p. 340 à Romanis iterùm deficit, l. 4 c. 25 p. 344 montem Garizim occupat, ibid. à Gabinio vincitur, ibid. p. 345

Alexander, Herodis ac Mariamnæ filius, natu minor, l. 5 c. 23 p. 445. Romà revertitur, eo l. l. 5 c. 28 p. 466 regis Cappadociæ filiam uxorem ducit, ibid. Romam ducitur à patre, Herode, ibid. p. 469 accusatur ab illo apud Augustum, Cæsarem, ibid. accusationi, ab Herode institutæ, respondet, l. 5 c. 28 p. 469 patri reconciliatur ab Augusto, ibid. p. 470 patris odium denuò incurrit, l. 5 c. 29 p. 474 & c. 30 p. 475 in carcerem conjicitur, ibid. epistolas dolò componit, eod. cap. 30 p. 476. Herodi patri ab Archelao reconciliatur, dict. c. 30 p. 479 denuò catenis constringitur, l. 5 c. 32 p. 484 suspendiò necatur in urbe Samaria, d. c. 32 p. 486 ejusdem filii, Tygranes & Alexander, l. 5 c. 33 p. 486

Alexander, Alexandri, Herodis filii, filius, l. 5 c. 33 p. 486

Alexander, Theodori filius, Judæorum legatus ad Julium Cæsarem, l. 5 c. 5 p. 373 idem mittitur ab Hyrcano ad Augustum & Antonium, l. 5 c. 7 p. 379.

Alexandra, Hyrcani filia, Mariamnæ mater, l. 5 c. 14 p. 405. Herodem odit, dict. l. 5 c. 15 p. 409 ad Cleopatram, Ægypti reginam, scribit, eod. c. 15 p. 409 ad eandem parat fugam, l. 5 c. 16 p. 413 commendatur Josepho, Salomæ marito, à Herode, l. 5 c. 21 p. 432. Salomen, Herodis sororem, conviciis incessit, d. l. 5 c. 22 p. 442 consilium adversùs Herodem init, eod. l. 5 c. 23 p. 445 interficitur, ibid.

Alcimus, Judæus apostata, l. 3 c. 3 p. 177. Demetrium, regem, contrà Judæos instigat, d. l. 5 c. 21 p. 237. Judæos accusat, eod. c. 21 p. 237. Demetrium contrà Judæos iterum incitat, d. c. 21 p. 238.

Alchen, regio, l. 1 c. 21 p. 65.

Alath est mons Taurus, l. 1 c. 21 p. 65.

Alasar sive Alsar, regio, l. 1 c. 21 p. 65.

Alicanus, populus, l. 1 c. 8 p. 3.

Alexa, Salomæ maritus, Herodis mandatum non exequitur, l. 5 c. 40 p. 587.

Alexas, juvenis Judæus, vid. Eleasa.

Alani ferreis repagulis ab Alexandro M. concluſi, l. 6 c. 56 p. 874 fame pressi legatos ad Hyrcanam gentem vicinam mittunt, ibid. p. 872. transitum impetrant, eod. c. 56 p. 872 in Mediam irrumpunt, ibid. victum unius mensis impetrant à Pacoro, Medorum præfecto, dict. c. 56 p. 873 in patriam redire cupientes Mithridates adoritur, ibid. Mithridatem vincunt, ibid. p. 874

Alladius Sylvius, Italiæ rex, l. 1 cap. 3 p. 18

Almabenia à Romanis devicta, l. 2 c. 24 p. 160

Alseluacin, regio, l. 2 c. 16 p. 113

Alybes unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 4

Amalecitæ à Saule rege deleti, l. 2 c. 1 p. 73 vid. Armenii.

Amazonum dux Candaclis uxorem rapit, l. 2 c. 19 p. 137. Amazones Alexandro per literas respondent, d. l. 2 c. 21 p. 146 illarum vivendi modus & politia, eod. c. 21 p. 146 & seq.

Amathus, urbs, vid. Hamath.

Ambrubus à Cæsare Romano rex in Ægypto constituitur, l. 2 c. 24 p. 157

Ammans, urbs, l. 6 c. 28 p. 651 vid. Hamath Gaddi.

Amithæus, sacerdos, ad Simeonem mittitur, l. 6 c. 29. p. 663 apud Simeonem proditionis accusatur, d. l. 6 c. 42 p. 776 unà cum tribus filiis capitur, ibid. unus ex illis ad Romanos fugit, ibid. filios suos antè mortem alloqvitur, dict. l. 6 c. 42 p. 777 & seqv. carnificem compellat, ibid. p. 780 & seq. filios suos ultimo alloqvitur, eod. c. 42 p. 781 & seqv. carnificem denuò compellat, l. 6 c. 43 p. 787 ad Deum preces fundit, ibid. p. 788 & seq interficitur, d. c. 43 p. 790

Ammon, vallis, l. 2 c. 23 p. 155

Ammon, Deus, vid. Hammon.

Amphitheatrum ab Herode exstruitur, l. 5 c. 23 p. 447

Amulius, Italiæ rex, templum Sabbathæo sive Saturno condit, l. 1 c. 3 p. 18

Ananus, Bamadi filius Simeonis tyranni fatelles, l. 6 c. 42 p. 780 & d. l. 6 c. 52 p. 851

Ananias, Danielis socius, l. 1 c. 15 p. 45

Ananelus, vid. Hananelus.

Ananias, Judæorum dux, l. 4 c. 5 p. 271 à Cleopatra exercitui præficitur, d. l. 4 c. 10 p. 288 Lathyri copias delet, ibid. p. 288

Ananias, Ponti ex, Alexandro M. obviam procedit, l. 2 c. 7 p. 82

Ananias, pontifex, l. 6 c. 1 p. 541 illius filius, Eleazarus, ab Agrippa rege in atrium templi vocatur, d. lib. 6 c. 1 p. 542 ad Agrippæ orationem lachrymatur, eod. l. 6 c. 2 p. 549 legatos Neronis audit, d. l. 6 c. 7 p. 568 à Judæis dux eligitur, l. 6 c. 9 p. 574 Hierosolymæ præficitur, eod. c. 9 p. 574 variam hominum colluviem in urbem Hierosolymam recipit, l. 6 c. 26 p. 636. deseritur d. c. 26 p. 636 populum dehortatur, ne cum grassatoribus in Templo Domini pugnent, eod. c. 26 p. 638 grassatores in Templo obsideri jubet, d. cap. 26 p. 638 eosdem ad pacem & concordiam hortatur, eod. c. 26. p. 639 Idumæorum exercitum alloquitur, d. c. 26 p. 639 eidem à Simone respondetur, l. 6 c. 27 p. 641 & seq. ob magnam tempestatem, Hierosolymis ortam, non contremiscit, eod. c. 27 p. 641. Simeon, Gioræ filium, opprimere studet, l. 6 c. 29 p. 655 eundem intrà urbem Hierosolymam recipit, eod. c. 29 p. 663 à Summo Sacerdotio removetur, l. 6 c. 32 p. 681 interficitur, d. c. 32 p. 683 & c. 33 p. 689

Ananias, Masbali filius, Simeonis mandato interficitur, l. 6 c. 43 p. 791

Anbasa (Amboise) urbs à quibus sit condita, l. 1 c. 3 p. 18

Ancona, urbs Italiæ, l. 5 c. 9 p. 390

Ancus Martius, rex Romanus, l. 1 c. 4 p. 21

Andaibus Arsacis, Parthorum regis, dux, l. 4 cap. 4 p. 263

Andreas, Ptolemæi regis vir primarius, l. 3 c. 2 p. 173

Andria, provincia, l. 2 c. 13 p. 107

Anger, populus, ubinam habitet, l. 1 c. 1 p. 4

Angleſi seu Angli, populus, l. 1 c. 1 p. 5 à Romanis subacti, l. 6 c. 1 p. 547.

Anias Tertianus, Latini regis successor, templum Sabbathæo sive Saturno exstruit, l. 1. c. 3 p. 17

Annus qvot mensibus olim constiterit, l. 5 c. 1 p. 353

Annus remissionis Judæis sacer, l. 4 c. 2 p. 256

Anthelanta, fluvius, l. 2 c. 21 p. 148

Antipater, Alexandri M. dux, l. 1 c. 21 p. 66 & l. 2 c. 15 p. 117 consilium init de interficiendo Alexandro, d. l. 2 c. 22 p. 150 venenatam potionem Æacidæ tradit, eod. c. 22 p. 150 in Illyriam profectus regnum Pathros occupat, l. 2 c. 23. p. 153

Antipatris, urbs l. 6 c. 5 p. 559 & c. 8 p. 572

Anthedon, urbs, l. 4 c. 12 p. 296 vid. Antiochia.

Antiochus Magnus Antiochiæ regnat, l. 2 c. 24 p. 158 adversùs Syriæ regem bellum gerit, eod. c. 24 p. 158. Ptolemæum Philometorem regno expellit, d. c. 24 p. 158 Judæos à patria religione abstrahere conatur, eod. c. 24 dict. p. 158 Hierosolymam vastat, ibid. ab Hasmonæis vincitur, d. c. 24 p. 158 à Tigrane, rege Armeniæ, expellitur regno, eod. c. 24 p. 159

Antiochus iste etiam illustris seu Epiphanes dictus fuit, l. 3 c. 3 p. 177 item l. 4 c. 5 p. 259. Ju-

dæos bellò petit, l. 3 c. 11 p. 204 & l. 4 c. 1 p. 249 ex Persia fugit, l. 3 c. 11 p. 208. Judæis eladem machinatur, eod. c. 11. p. 209 in morbum incidit, ibid. p. 210 acerbissimis cruciatibus vitam finit. l. 3 c. 11 p. 211 & l. 4 c. 1 p. 249 it. d. l. 4 c. 3 p. 259 ac l. 6 c. 6 p. 562

Antiochus Cyzicenus, l. 4 c. 5 p. 267

Antiochus Pius seu Soter Judæum bellò petit, l. 4 c. 3 p. 257. Hierosolymam obsidet, ibid. p. 257 pacem cum Hyrcano facit, l. 4 c. 3 p. 261 in prælio occumbit, eod. l. 4 c. 4 p. 264

Antiochia, urbs, à quonam sit condita, l. 2 c. 23 p. 153 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 10 p. 289 & d. l. 4 c. 11 p. 296. it. l. 6 c. 9 p. 574

Antiochi collis urbs ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 11 p. 295

Antigonus junior, Athenarum rex, urbem Carthaginem condit, l. 2 c. 24 p. 157

Antigonus, Alexandri M. princeps, Alexandrum se esse simulat, l. 2 c. 19 p. 137. Ægypti regnum occupat, l. 2 c. 23 p. 153

Antigonus Hyrcani filius, l. 4 c. 5 p. 269 à fratre suo, Aristobulo, exercitui præficitur, d. l. 4 c. 7 p. 277 interficitur, eod. lib. 4 c. 8 p. 280

Antigonus, Aristobuli filius, Romam ducitur, l. 4 c. 24 p. 337 & l. 6 c. 6 p. 564. Julii Cæsaris auxilium implorat, l. 5 c. 3 p. 361. Antipatrum & Hyrcanum apud Julium Cæsarem accusat, dict. lib. 5 c. 3 p. 362 ab Hyrcano ad Pacorum, Parthorum regem deficit, eod. l. 5 c. 8 p. 383 bellò petitur ab Antonio & Herode, d. l. 5 c. 10 p. 392 Massadam obsidet, eod. c. 10 p. 493 in fugam vertitur, ibid. p. 394 bellò petitur ab Herode & Sosio, l. 5 c. 11 p. 396 vincitur ab Herode, eod. lib. 5 c. 12 p. 399 Antonii mandatò interficitur, dict. cap. 12 p. 402 & l. 6 c. 6 p. 564

Antipater Herodis Magni pater, alias Antipas dictus, l. 4 c. 17 p. 314. illius genus, eod. c. 17 p. 315 ab Alexandro, Judæorum rege, Idumæis præficitur, ibid. uxore ducta quatuor filios generat, dict. c. 17 p. 315 an ille Idumæus fuerit? ibid. p. 315 inter hunc & Hyrcanum magna est amicitia, lib. 4 c. 18 p. 316 seniores populi Israeliticì in suam sententiam trahit, eod. cap. 18 p. 316 Hyrcano svader fugam, dict. c. 18 p. 317 ad urbem Arabiæ, Petram deserti, proficiscitur, eod. c. 18 p. 318 Aretam, Arabiæ regem, ad bellum contrà Aristobulum instigat, ibid. p. 318 ab Hyrcano ad Pompejum mittitur, l. 4 c. 20 p. 324. Pompejum ad suas partes trahit, dict. c. 20 p. 324. Judææ unà cum Hyrcano à Pompejo præficitur, l. 4 c. 24 p. 337. Petram deserti oppugnare vult, ibid. Judæos ad Romanorum obedientiam reducit, dict. l. 4 c. 25 p. 344 populo Judaico à Gabinio præficitur, ibid. p. 345 à Cassio defenditur, l. 4 c. 26 p. 348. Mithridati auxilio venit, l. 5 c. 2 p. 360. Pelusium obsidet, eod. l. 5 c. 2 p. 360. Ægyptiorum exercitum cædit, ibid. p. 361 Damascum proficiscitur ad Julium Cæsarem, eod. cap. 2 p. 362 coram Cæsare se defendit contrà Antigoni accusationem, d. lib. 5 cap. 3 p. 363 filios suos populo Judaico præficit, d. l. 5 c. 3 p. 364 apud Hyrcanum à primoribus Judæorum accusatur, eod. l. 5 c. 4 p. 366 insidiis à Malchia petitur, d. l. 5 c. 6 p. 374 cum Malchia in gratiam redit, ibid. p. 375 venenò tollitur à Malchia, eod. l. 5 c. 6 p. 375 illius laus, ibid.

Antipater, Herodis filius, ex Dosithæa natus, l. 5 c. 28 p. 467 Herodis patris gratiam ubique captat, ibid. Alexandrum & Aristobulum apud Herodem criminatur, d. c. 28 p. 468 nova discordiarum semina inter fratres spargit, l. 5 c. 29 p. 473 ob fratres interfectos gaudet, d. l. 5 c. 33 p. 486. Romam mittitur ad Cæsarem Augustum, eod. l. 5 c. 34 p. 491. Herodem venenò tollere parat, d. c. 34 p. 492. Romà revocatur ab Herode, l. 5 c. 35 p. 497. Archelaum & Philippum apud Herodem accusat, dict. cap. 35 p. 498. Romà abiens Tarentum venit, l. 5 c. 36 p. 498 posteà Cæsaream, eod. cap. 36 p. 499 ac denique Hierosolymam venit, l. 5 c. 36 p. 500 parricidii accusatur, eod. c. 36 p. 500 & c. 37 p. 501 oratione sese defendit, & parricidii crimen diluere conatur l. 5 c. 38 p. 506 custodiæ traditur, eod. l. 5 c. 39 p. 512 ad Acmen, Augusti Cæsaris ancillam, scribit, d. c. 39 p. 512 ex custodia evadere conatur, l. 5 c. 40 p. 515 interficitur, eod. c. 40 p. 516 Ireadæ vel Hyrcaniæ sepelitur, d. c. 40 p. 516

Antipater sive Antipas nobilis Judæus à Johanne Galilæo interficitur, l. 6 c. 26 p. 636

Antipater, præfectus seu oeconomus Antipatris torquetur, l. 5 c. 35 p. 494 rem omnem detegit, eod. c. 35 p. 494

Antipas alias Antipater, Archelaum, Judæorum regem, Romæ accusat, l. 5 c. 42 p. 522. Archelao succedit in regno, d. l. 5 c. 43 p. 528 & c. 45 p. 533 it. l. 6 c. 6 p. 564. Philippi, fratris sui adhuc viventis, uxorem in matrimonium ducit, l. 5 c. 45 p. 533 Johannem, Baptistam, interficit, eod. c. 45 p. 533 & p. 534 à Tiberio in Hispaniam relegatur, dict. c. 45 p. 534 & l. 6 c. 6 p. 564

Anthios, vid. Athenion.

Antiphilus, Antipatri amicus, l. 5 c. 35 p. 494

Antonius, dux Romanus. Cleopatræ amore capitur, l. 2 c. 25 p. 161 & l. 5 c. 8. p. 382 in Persiam proficiscitur, dict. l. 2 c. 25 p. 161. Cleopatram matrimonio sibi jungit, eod. c. 25 p. 162. Octaviam, priorem uxorem suam, expellit, dict. c. 25 p. 162 ab officio imperatorio removetur, ibid. p. 162 ab Augusto Cæsare vincitur, l. 2 c. 25 p. 162 & l. 5 c. 21 p. 436 Antonius, dictus Marcus l. 4 c. 24 p. 338 rem præclarè gerit, eod. c. 24 p. 339 in Ægypto apud Gabinium degit, l. 4 c. 25 p. 344 in leges Romanas peccat l. 5 c. 1 p. 356 bellò petitur à Cassio, dict. l. 5 c. 7 p. 378 honoratur cororâ regiâ, ab Hyrcano missâ, eod. c. 7 p. 379 Hyrcano per literas respondet, eod. c. 7 p. 379 exercitus Romani ducibus in Judæorum gratiam scribit, l. 5 c. 8 p. 382 nonnullos ex Judæis interficit, ibid. p. 383 Romam redit, l. 5 c. 8 p. 383 hospitiò excipit Herodem, d. l. 5 c. 9 p. 391 Pacorum bellò persequitur, eod. l. 5 c. 10 p. 392 eundem vincit, l. 5 c. 11 p. 396 Herodem maximo excipit honore, dict. c. 11 p. 396 Sosium Herodi mittit auxilio, eod. c. 11 p. 396 & c. 12 p. 399 Gellium, ducem, ad Herodem mittit, l. 5 c. 15 p. 410 Aristobulum ab Herode petit, eod. c. 15 p. 411 Syros ac Persas opprimit, l. 5 c. 17 p. 417 reges subjicit eosque Cleopatræ donat, c. 17 p. 417 & p. 418. arma contrà Augustum Cæsarem movet, l. 5 c. 18 p. 420 Herodem belli socium contrà Octavium Augustum habet, dict. cap. 18 p. 420

Antonia, arx Hierosolymitana, olim Baris dicta, l. 4 c. 15 p. 306 ejus descriptio, l. 6. c. 35 p. 714 & d. l. 6. c. 40 p. 760 ac c. 47 p. 819 & p. 821 itemc. 49 p. 833 à Romanis evertitur, l. 6 cap. 53 p. 859 & c. 56 p. 876

Antonius, centurio Romanus, à quodam Judæo dolosè interficitur, l. 6 c. 18 p. 602

Antonius, dux quidam Romanus, l. 6 c. 12 p. 581 Ascalone erumpit multosque Judæos interficit, dict. cap. 12. p. 581 à Josepho interimitur, ibid. p. 583

Antonius dux à Vespasiano Romam mittitur, l. 6 c. 30 p. 664

Anubis templum Romæ, l. 5 c. 44 p. 530 illius sacerdos auro corrumpitur, d. c. 44 p. 531 ejusdem templum Tiberii jussu diruitur & sacerdos interficitur, eod. c. 44. p. 532

Apama Rabesaei Themasii filia, l. 1 c. 18 p. 53

Apelles seu Apollonius à Marsathia, sacerdote, interimitur, l. 3 c. 8 p. 197

Apipothomi, vid. Hippopotami.

Apharsemon vid. Baliamum,

Apollonius, Hyrcani legatus, Romam mittitur, l. 4 c. 4 p. 266

Apollonius, exercitus Macedon. dux, à Juda Maccabæo interficitur, l. 3 c. 10 p. 203

Apollonius Demetrii regis dux, l. 4 c. 1 p. 249

Apollonia urbs ab Alexandro Jannæo capta, l. 4 c. 12 p. 296

Apollinis templum Romæ, l. 5. c. 41 p. 522 templum Apollinis Gazæ, l. 4 c. 11 p. 291 crematur, ibid.

Apollodorus, Gazensium dux, Judæos clade afficit, l. 4 c. 11 p. 290

Apollophanes Timothei frater, l. 3 c. 13 p. 215

Apomia, l. 1 c. 18 p. 53 vid. Apama.

Appion, Ægyptiorum legatus, ad Cajum Caligulam mittitur, l. 5 c. 45 p. 535 Judæos accusat, dict. c. 45 p. 535

Aquæ calidæ vid Thermæ.

Aquila aurea ab Herode facta, l. 5 c. 41 p. 521 Judæi quidam illam è porta Templi dejectunt, dict. c. 41 p. 521

Aquilejenses, l. 1 c. 1 p. 3

Arabes, l. 2 c. 9 p. 92

Arabia à Romanis subjugata, l. 2 c. 24 p. 160 Arabiæ desertum, l. 3 c. 18 p. 231 Arabiæ rex ab Herode bellò petitur, l. 5 c. 18 p. 411. Judæos cædit, d. c. 18 p. 421 legatos Herodis interfici jubet, l. 5 c. 19 p. 423 contrà Judæos arma capit, eod. c. 19 p. 423 adversus Judæos pugnans vincitur, l. 5 c. 20 p. 430

Araris, fluvius, l. 1 c. 1 p. 6

Ararat, l. 6 c. 56 p. 871 vid. Armenia.

Arastaga, fluvius in Persia, l. 2 c. 15 p. 118. vid. Istargan.

Arbor Solis, l. 2 c. 18 p. 134 arbor Lunæ, eod. l. 2 c. 18 p. 134

Arbores humana voce loquentes, l. 2 c. 18 p. 134

arborum quatuor species in festo tabernaculorum l. 4 c. 3. p. 258, & c. 7 p. 277, ac c. 11 p. 291
Arcij, certa gens, l. 2 c. 9 p. 92
Ardala, Simeonis fatelles, l. 6 c. 54 p. 864
Ardea, vid. Jarrera.
Ardena, regio, l. 1 c. 1 p. 8
Arelatense regnum, l. 1 c. 1 p. 6
Aria, l. 1 c. 1 p. 4
Aristæus, Ptolemæi, Ægyptiorum regis, princeps, l. 3 c. 2 p. 173
Areta, rex Arabiæ, l. 4 c. 11 p. 290 & d. l. 4 c. 14 p. 302 Gabæis subsidio venit, eod. l. 4 c. 11 p. 290 ab Alexandro Jannæo vincitur, dict. c. 11. p. 290. Hyrcanus ad illum fugit, l. 4 c. 18 p. 318 bellum contrà Aristobulum suscipit, eod. c. 18 p. 319 urbem Hierosolymam oppugnat, l. 4 c. 18 & c. 19 p. 319 cum Aristobulo pugnat, eod. l. 4 c. 19 p. 319 Hierosolymæ obsidionem solvit, d. l. 4 c. 20 p. 322 ab Aristobulo clade afficitur, eod. c. 20 p. 323 Herodem Antipam vincit, l. 5 c. 45 p. 534
Aridada, vid. Oridara.
Archelaus Cappadociæ rex, l. 5 c. 28 p. 467 & d. l. 5 c. 33 p. 489 ad Herodem venit, l. 5 c. 30 p. 477 Alexandrum & Aristobulum Herodi reconciliat, d. c. 30 p. 479 donis auctus ab Herode domum redit, l. 5 c. 31 p. 481
Archelaus, Magaddati filius, ad Titum fugit, l. 6 c. 52 p. 851
Archelaus, Herodis filius, Romæ degit, l. 5 c. 35 p. 497 ab Antipatro apud patrem accusatur, dict. l. 5 c. 35 p. 498 patri cultrum, quo se ipse interficere voluit, extorquet, eod. l. 5 c. 40 p. 515 Herodis successor constituitur, eod. c. 40 p. 516 rex declaratur, l. 5 c. 41 p. 518 à Judæis traducitur, d. c. 41 p. 521 Romam regni confirmandi causâ proficiscitur, l. 5 c. 41 p. 522 ab Herode Antipa accusatur, eod. c. 42 p. 522 ab eo aliquot millia Judæorum in Templo interficiuntur, ibid. p. 524 à Nicolao Damasceno defenditur, l. 5 c. 42 p. 525 ab Augusto confirmatur in regno, d. l. 5 c. 43 p. 526 quamdiu regnaverit, eod. c. 43 p. 527 Jobabi uxorem matrimonio sibi jungit, ibid p. 527 somnium habet, l. 5 c. 43 p. 528 catenis constrictus Romam ducitur, eod. c. 43 p. 528 & l. 6 c. 6 p. 564. Viennam mittitur in exilium, l. 5 c. 43 p. 528
Arietes bellici quomodo à Romanis fabrefacti fuerint, l. 6 c. 15 p. 591 illorum descriptio & usus, d. l. 6 c. 15 p. 591 eorum duæ species, eod. c. 15 p. 592 & p. 593 item c. 17 p. 599 & c. 36 p. 720
arietum curulium descriptio, l. 6. c. 40 p. 761 à Judæis incenduntur & destruuntur, eod. cap. 40 p. 761
Aristhæus, scriba, Simeonis tyranni mandatò interficitur, l. 6 c. 43 p. 791
Aristobulus, Alexandri Jannæi, Judæorum regis, filius, l. 1 c. 21 p. 67 & l. 4 c. 13 p. 300. natu minor fuit, eod. l. 4 c. 13 p. 300 & l. 6 c. 6 p. 563 à matre, Alexandra, exercitui præficitur, l. 4 c. 13. p 300 fit princeps Sadducæorum, dict. c. 13 p. 300 ad urbem, Damascum, subigendam mittitur, l. 4 c. 15 p. 304 Hierosolyma relictâ Gibeam profugit, eod. c. 15 p. 305 exercitum colligit, ibid. cum Hyrcano, fratre majore, prælium init eumque vincit, l. 4 c. 17 p. 313 Hierosolymam obsidet, dict. c. 17 p. 313 pacem cum Hyrcano fratre facit, ibid. p. 314 Antipatrum interficere vult l. 4 c. 18 p. 316 cum Areta, rege Arabiæ, pugnat, eo l. l. 4 c. 19 p. 319 à suis desertus Hierosolymam venit, dict. c. 19 p. 319 Scauro munera mittit, l. 4 c. 20 p. 322 Aretam, Arabiæ regem, clade afficit, dict. c. 20 p. 323 Pompejo munera mittit, eod. c. 20. p. 323 Damascum venit ad Pompejum, l. 4 c. 21 p. 326 regni occupati causas coram Pompejo deducit, eod c. 21 p. 326 urbes ablatas priscinis dominis restituit, l. 4 c. 21 p. 328 clàm profugit, eod. c. 22 p. 328. Alexandrium, oppidum, petit, ibid. Pompejo se dedit, d. c. 22 p. 329 in oppidum Alexandrium denuò redit, eod. c. 22 p. 329 relicto Alexandrio Hierosolymam contendit, ibid. urbe egressus pacem à Pompejo petit, l. 4 c. 22 p. 331 ab illo in carcerem conjicitur, dict. c. 22 p. 331 catenis constringitur, l. 4 c. 23 p. 336 Romam cum filiis & filiabus ducitur, eod. l. 4 c. 24 p. 336 cum Antigono, filio suo, Româ fugit in Judæam, l. 4 c. 25 p. 341 milites ibidem colligit, eod. c. 25 p. 341 cum Gabinio pugnat, ibid. Machærunten profugit, dict c. 25 p. 342 vivus in Romanorum potestatem venit, eod. c. 25 p. 342 Romam missus ad mortem damnatur, ibid. item l. 5 c. 1 p. 359 illius laus, l. 4 c. 25 p. 343 ejusdem filii Hierosolymam mittuntur à Senatu Romano, eod. c. 25 p. 343 à Julio Cæsare è custodia dimittitur, l. 5 c. 1 p. 359 duabus legionibus ab eodem præficitur, dict. c. 1 p. 359 veneno tollitur, eod. c 1 p. 359
Aristobulus, Alexandræ reginæ filius, l. 5 c. 15 p. 409 frater fuit Mariamnæ, uxoris Herodis, eod. c. 15 p. 410 idem nominatus fuit Jonathan, ibid. p. 409 Herodis invidiam incurrit, l. 5 c. 16 p. 414 in aqua submergitur, ibid. p. 416 à matre Alexandra & sorore Mariamna, defletur, dict. c. 16 p. 416 ab Herode maximâ pompâ sepelitur, eod. c. 16 p. 416
Aristobulus, Herodis & Mariamnæ filius, natu major, l. 5 c. 23 p. 445 Roma revertitur, dict. l. 5 c. 28 p. 446 Salomæ, sororis uxoris, filiam uxorem ducit, eod. c. 28 p. 466 Herodi patri reconciliatur, dict. c. 28 p. 471 catenis constringitur, l. 5 c. 30 p. 475 Herodi patri reconciliatur, eod. c. 30 p. 479 iterum catenis constringitur, l. 5 c. 32 p. 483 & seqq. suspendio necatur Samariæ, eod. c. 32 p. 486 ejusdem filii tres, l. 5 c. 33 p. 486 duæ illius filiæ, ibid.
Aristobulus, Hyrcani filius, l. 2 c. 15 p. 160 & l. 4 c. 5 p. 269 rex magnus dictus, d. l. 4 c. 7 p. 276 & l. 6 c. 6 p. 563. Tyriis ac Sidoniis bellum infert, l. 4 c. 7 p. 276 matrem & fratres catenis constringit, eod. c. 7 p. 276 morbo laborat, d. c. 7 p. 277 fratrem Antigonum interfici curat, l. 4 c. 8 p. 280 ipsius sanguis cum sanguine fraterno mirabili casu miscetur, eod. c. 8 p. 281 moritur, l. 4 c. 9 p. 283 Cephalis vel potius Φιλίππος à Græcis appellatur, eod. c. 9 p. 283
Aristobulus, Aristobuli, filii Herodis, filius, l. 5 c 33 p. 486
Aristoteles, Alexandri M. præceptor, l. 2 c. 13 p. 106 & c. 14 p. 113 eidem ab Alexandro mittuntur literæ, d. l. 2 c. 18 p. 131 Romæ commoratur, eod. l. 2 c. 24 p. 146 ipsius consilio moneta ænea Romæ cuditur, d. c. 24 p. 146
Ἄργος seu Ἀργεῖοι, urbs, l. 4 c. 12 p. 293
Arsaces, Persarum sive Parthorum rex, l. 4 c. 4 p. 262 Antiochum victum interficit, eod. c. 4 p. 264
Armenia, à Cambyse subacta, l. 1 c. 22 p. 71 Ararat. dicta, l. 6 c. 56 p. 871 à Philippo, Macedonum rege, deficit, l. 2 c. 14 p. 110 eadem provincia ab Alexandro M. subigitur, d. c. 14 p. 111 vid. Ararat.
Armenii, qui etiam Amalicitæ dicti sunt, Romanis subjiciuntur, l. 2 c. 24 p. 159
Armilla, Syrorum princeps, l. 5 c. 8 p. 385
Arsimon, juvenis Judæus, rem præclare gerit, l. 6 c. 47 p. 821
Artabân seu Artabazes, Armeniæ rex, l. 5 c. 17 p. 419 ab Antonio vincitur, d. c. 17. p. 419
Artaxerxes, Persarum rex, l. 2 c. 1 p. 72 alias Artasastha, Nectanebum, Ægypti regem, bello persequitur, l. 2 c. 9 p. 91
Arzanene regio, l. 1 c. 1 p. 4
Arzanii, populus, l. 1 c. 1 p. 4
Arrorius, nobilis Romanus, incendio corripitur, l. 6 c. 50 p. 841 Lucium, amicum suum, hæredem instituit, eod. c. 50 p. 841 eundem cadendo opprimit, ibid.
Asamon, mons, l. 6 c. 5 p. 558
Asaph, sylvæ Libani custos, l. 1 c. 19 p. 58
Asbianus, regis Latini successor, moritur, l. 1. c. 3 p. 17
Ascalon, urbs, l. 2 c. 6 p. 85 & l. 6 c. 12 p. 581 it. d. l. 6 c. 31 p. 678 ab Alexandro M. subjugata, l. 2 c. 6 p. 85 à Judæis deficit, l. 6 c. 12 p. 581 obsidetur, ibid. à Josepho capitur, l. 6 c. 12 p. 583
Ascenas, populus, l. 1 c. 1 p. 1
Asratander, Alexandri M. dux, l. 2 c. 15 p. 117
Asdrubal, Hannibalis frater, à Scipione vincitur, l. 3 c. 15 p. 214 vid. Osdrubal.
Asdod, urbs, l. 3 c. 23 p. 246 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 296
Asophon, locus quidam apud Jordanem, l. 4 c. 10 p. 287
Asorchitos, urbs, vid. Sanchera.
Aspasia, Cyri pellex, l. 1 c. 18 p. 53 & 54
Aspaltitis, lacus, l. 5 c. 14 p. 406 & l. 6 c. 28 p. 650
Astaroth, urbs, l. 3 c. 12 p. 208
Astoros, provincia, l. 1 c. 2 p. 12
Athenæ, l. 2 c. 24 p. 157 illius urbis rex Antigonus, d. c. 24 p. 157
Athenion sive Anthius, Cleopatræ dux, l. 5 c. 18 p. 422 Herodi auxilio mittitur, eod. c. 18 p. 422 insidiis struit Herodi, ibid. Judæos clade afficit, d. c. 18 p. 422
Atlas, Italiæ rex, l. 1 c. 1 p. 7 illius filia Roma dicta, dict. c. 1 p. 7
Atria Templi, ab Herode exstructi, l. 5 c. 26 p. 460
Aventinus Sylvius, Italiæ rex, templum Sabbathæo sive Saturno condit, l. 1 c. 3 p. 18 adversus filios

Riphat & Tures bellum gerit. d. c. 3 p. 18 illos vincit, eod. c. 3 p. 18
Aventinus, mons, unde nomen suum habeat, l. 1 c. 3 p. 18
Aulana, locus quidam, l. 6 c. 34 p. 695
Augustus, Cæsar Romanus, l. 2 c. 25 p. 162 & l. 3 c. 1 p. 168 item l. 5 c. 1 p. 353 à Cassio armis petitur, l. 5 c. 7 p. 377. vincit Cassium, eod. c. 7 p. 378 Julio Cæsari succedit, ibid. Augusti nomen unde veniat, l. 5 c. 7 p. 378 Hyrcani regis legatos recipit, ibid. p. 379 Hyrcano per literas respondet, l. 5 c. 7 p. 379 bellò petitur ab Antonio, d. l. 5 c. 13 p. 420 vincit Antonium, l. 2 c. 25 p. 162 & l. 5 c. 21 p. 432 Cleopatram ejusque filios interficit, l. 2 c. 25 p. 162 classe venit ad Rhodum, l. 5 c. 21 p. 432 Herodem in potestatem suam redigit, l. 2 c. 25 p. 162 Herodem interimere vult, l. 5 c. 21 p. 433 eundem in gratiam recipit, eod. c. 21 p. 437 regnum eidem confirmat, dict. c. 21 p. 437 in Ægyptum proficiscitur, ibid. p. 438 Herodi milites scutatos è gente Gallica donat, l. 5 c. 21 p. 438 Herodi filios suos reconciliat, l. 5 c. 28 p. 471 eidem munera dat, dict. c. 28. p. 471 Cantabriam subjugat, l. 2 c. 25 p. 163 moritur, l. 5 c. 44 p. 529 quamdiu imperium administraverit, l. 2 c. 25 p. 165
Ausidus, amnis, l. 3 c. 15 p. 222
Aurelia, Julii Cæsaris mater. l. 5 c. 1 p. 349
אוצרות quid, l. 4 c. 11 p. 291
Αυτοχειρια prohibita, l. 5 c. 4 p. 555 & seq. illa svadetur Josepho à Judæis sociis, d. l. 6 c. 19 p. 604 à Josepho disvaderur & improbatur, eod. l. 6 c. 20 p. 608 à matre Josephi illa improbatur, l. 6 c. 44 p. 797
Αυτοχειρων pœnæ, l. 6 c. 20 p. 611
Azarias, Danielis socius, l. 1 c. 15 p. 45
Aza Hebræis est Gaza, l. 3 c. 17 p. 228 vid. Asdod.
Azrali sive Arzali, certa gens, l. 1 c. 1 p. 4
Azymorum festum, vid. Pascha.

B.

Baaligobin, locus, l. 6 c. 31 p. 678
Baba, princeps Judæus, l. 5 c. 23 p. 447 illius filii interficiuntur, d. c. 23 p. 447
Babel, unde nomen acceperit, l. 1 c. 1 p. 2
Babylon, l. 1 cap. 5 p. 23 de hac urbe vaticinia Esaiæ & Jeremiæ, d. l. 1 c. 5 p. 23 a Medis ac Persis capitur, eod. l. 1 c. 7 p. 28
Babylonii à Romanis bellò petuntur, l. 1 c. 4 p. 22
Bachydes Syriæ præses, l. 3 c. 12 p. 207 à Juda Maccabæo in fugam vertitur, ibid. p. 208
Bachydes Macedonum regno præfuit, l. 3 c. 23 p. 244 Judam Maccabæum improvisò adoritur, d. c. 23 p. 244 eundem interficit, eod. c. 23 p. 246 Jonathanem in angustias redigit, l. 4 c. 1 p. 247 comprehensus à Judæis incolumis dimittitur, eod. c. 1 p. 248
Bagor, Macedoniæ princeps, l. 4 c. 13 p. 298
Bagthan vid. Bigthan.
Baithus, Samaritarum hæresiarcha, l. 4 c. 6 p. 274
Balistæ earumque usus & effectus, l. 6 c. 17 p. 600
Balsamum Hebræis Apharsamon, l. 4 c. 22 p. 329 qualis arbor, d. c. 22 p. 329 item l. 5 c. 16 p. 414
Barbaria ab Alexandro M. subjugatur, l. 2 c. 15 p. 115 Barbariæ gentes Arabiæ regi auxilio veniunt, l. 5 c. 19 p. 423
Barbara lingva q ænam sic à Judæis dicta, l. 1 c. 3 p. 14
Barbaron regis Candacis filius natu minimus, l. 2 c. 20 p. 142 idem Pori, regis Indiæ, gener, d. c. 20 p. 142
Bardi sive Berdi ubinam habitârint, l. 1 c. 1 p. 6
Baris, arx, vid. Antonia.
Barnabazus, servus Judæus. l. 2 c. 1 p. 73
Barzaphernes, Parthorum satrapa, l. 5 c. 8 p. 385
Bartene, Darii filia, Alexandri M. uxor, Herculem filium parit. l. 2 c. 23 p. 154
Basmin, gens, unde orta sit, l. 1 c. 1. p. 8
Bathillus, Antipatri libertus, l. 5 c. 36 p. 498 venenum Româ affert ad tollendum Herodem, ibid.
Batenin, regio, l. 2 c. 15 p. 121
Bethuroth, urbs, l. 4 c. 12 p. 297 ab Alexandro Jannæo subigitur, ibid.
Beersaba, urbs, l. 4 c. 1 p. 247
Belamii, gens, l. 2 c. 9 p. 92
Belsazar, rex Babylonis, l. 1 c. 5 p. 23 convivium exhibet principibus suis, d. c. 5 p. 24 illius vitio, ibid. interficitur, l. 1 c. 6 p. 26
Bellum inter filios Cittim & Thubal, l. 1 c. 1 p. 9 bellorum Domini liber à Josepho, Historico, conscriptus, l. 2 c. 24 p. 157 & l. 5 c. 1 p. 351 item l. 6 c. 6 p. 567 Judaicum bellum quando sit ortum, l. 6 c. 1 p. 540 intestinum bellum Hierosolymitanum, l. 6 c. 26 p. 637 & d. l. 6 c. 29 p. 654 & p. 664 item c. 31 p. 652 & c. 35 p. 702
Bel, idolum Babylonicum, l. 1 c. 13 p. 40 illius templum destruitur, eod. c. 13 p. 42
Belori pomum, l. 6 c. 30 p. 672
Bemesilis, vid. Beth-semes.
Bendius, grassator Judæus, l. 6 c. 5 p. 560. illius insignis fortitudo, ibid.
Beneventum, urbs, l. 1 c. 2 p. 11
Berthœa, urbs Syriæ, l. 3 c. 10 p. 236
Berenice, Salomæ filia, Aristobulo nubit, l. 5 c. 28 p. 467. illius filii tres, d. l. 5 c. 33 p. 487
Beronica, Agrippæ regis soror, ludibrio habetur à Felice, l. 6 c. 1 p. 540 & seq. Agrippam per literas evocat Hierosolymam, eod. cap. 1 p. 541 illius domus à grassatoribus Hierosolym. incenditur, l. 6 c. 3 p. 551
Berzetho. vicus, l. 3 c. 23 p. 244
Besemel vid. Bethsemes.
Bescusia, regio, à Vespasiano Romanorum ditioni subjicitur, l. 6 c. 9 p. 573
Bethar, vid. Bither.
Bethhoron, urbs, l. 3 c. 10. p. 203
Bethzura, vid. Bither.
Bethsana, eadem Scythopolis vocata, l. 3 c. 13 p. 232
Bethome vid. Bethsemes.
Bethbesa, urbs, l. 4 c. 1 p. 247
Bethalaga, oppidum l. 4 c. 1 p. 247
Bethzacharia, locus in Judæa, l. 3 c. 14 p. 217
Bethzura, l. 3 c. 14 p. 216 & d. lib. 3. c. 20 p. 234
Bethsemes, urbs, ab Alexandro Jannæo capta, l. 4 c. 12 p. 295
Bira, fluvius, l. 1 c. 1 p. 5
Bightan seu Bagthan, Ahasveri regis custos, l. 2 c. 1 p. 73
Bithus, vid. Baithus.
Bithyniæ rex, Prusia, l. 3 c. 16 p. 225
Bitter, vicus, l. 3 c. 14 p. 216 ac 217 & lib. 3 c. 20 p. 234 item l. 6 c. 59 p. 887
ברזל qualis sit lapis, l. 5 c. 26 p. 459
Bochus, Arabiæ rex. vid Maluchus.
Bondecia, mare, l. 1 c. 1 p. 6 & d. c. 1. p. 8
Boninus, Gorionis filius, Josephi frater, l. 6 c. 55 p. 867 à Tito relinquitur Hierosolymis, dict. c. 55 p. 870 Scholæ Hierosolymitanæ post excidium urbis à Tito præficiuntur, l. 6 c. 59 p. 888
Bononia, l. 1 c. 4 p. 20
Borlen, seu Boralan regio, l. 1 c. 1 p. 4
Bosni, gens, l. 1 c. 1 p. 5
Brabandi, populus, l. 1 c. 1 p. 6
Brachmani sive Brachmanes, Gymnosophistæ Indi, Ocaphardici seu Acarmanæ dicti, l. 2 c. 17 p. 129 legatos ad Alexandrum mittunt. d. c. 17 p. 129 ad varias Alexandri M. quæstiones sapienter respondent, eod. c. 17 p. 129
Britones, gens, l. 1 c. 1 p. 2 ab Hannibale victi, l. 3 c. 15 p. 222
Britannia, l. 1 c. 1 p. 2 ab Alexandro M. subacta, l. 2 c. 15. p. 117
Britanni, in Philippum, Macedoniæ regem, conjurant, l. 2 c. 14 p. 111 à Julio Cæsare subacti, l. 5 c. 1 p. 354 à Romanis domiti, l. 6 c. 1 p. 547 & d. l. 6 c. 9 p. 573
Brundusium, urbs Italiæ. l. 5 c. 9 p. 390
Brutus Julium Cæsarem interficit, l. 5 c. 6 p. 374 ab Augusto & Antonio victus interficitur, d. l. 5 c. 7 p. 378
Bucephalus, equus insignis, l. 2 c. 13 p. 105 ab Alexandro M. domatur, dict. c. 13 p. 106 interficitur, l. 2 c. 17 p. 128
Bulgar, gens, ubinam habitet, l. 1 c. 1 p. 3 & p. 4
Bulgaria, regio, l. 1 c. 1 p. 4 & p. 8
Burgundi, ubinam habitarint? l. 1 c. 1 p. 6
Burgundia à Latino, hujus nominis secundo, Italiæ rege, subjugatur, l. 1 c. 3 p. 17 a Romanis subacta, l. 6 c. 1 p. 547
Butius, decurio, ex urbe Gamala fugit, l. 6 c. 24 p. 632 à Judæis interficitur, d. c. 24 p. 632
Buz, gens, l. 1 c. 1 p. 3

C.

Cacus ab Hercule interfectus, l. 1 c. 2 p. 13
Cæsar, vid. Julius Cæsar.
Cæsares unde dicti, l. 5 c. 7 p. 378 cæsarum ereandorum mos apud Romanos, l. 6 c. 30 p. 667 & seqv.
Cæsarea arx, vid. Capitolium.
Cæsarea urbs, l. 4 c. 7 p. 278 & c. 8 p. 280 item l. 5 c. 24 p. 448 & c. 36 p. 499 olim Stratonis turris & Accaron dicta, l. 2 c. 25 p. 166 & l. 4 c. 7 p. 278 ac l. 5 c. 24 p. 448. in hac urbe portus ab Herode extruitur, d. l. 5 c. 24 p. 449 istius urbis incolæ Judæos, apud se habitantes, interficiunt, l. 6 c. 3 p. 551 Josephum captivum ad mortem poscunt, l. 6 c. 23 p. 628 urbs illa à Cestio

à Cestio incenditur, dict. l. 6 c. 5. p. 558. Cestius eò confugit, eod. l. 6 c. 8 p. 572 vid. infrà Stratonis turris.
Cajus Caligula Tiberio succedit, l. 5 c. 45 p. 534 numinis loco se coli jubet, dict. c. 45 p. 534 Petronium in Syriam adversùs Judæos mittit, ibid. p. 536 interficitur, ibid.
Calabria à Romanis subacta, l. 2 c. 24 p. 156
Callimander, Macedoniæ princeps, in prælio occumbit. l. 4 c. 5 p. 270
Callisthenes, Alexandri M. præceptor, l. 2 c. 13 p. 106
Calpetus Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 17
Cambyses Cyri filius, l. 1 c. 22 p. 71 Ægyptum subigit. ibid. Thalmiram, reginam, interficit, ibid.
Campania ejusque planities, l. 1 c. 1 p. 7 & c. 2 p. 12
Cana seu Canathan, locus in Cœlosyria, l. 5 c. 18 p. 421.
Canaan ejusque posteri, l. 1 c. 1 p. 9
Cananæa ab Alexandro M. subacta, l. 2. c. 15 p. 117
Candia, l. 1. c. 1 p. 4 olim Creta dicta, l. 2 c. 25 p. 163
Candace fœmina, Semidemim regno præest, l. 2 c. 19 p. 135 Alexandro M. per literas respondet, d. c. 19 p. 135 eidem dona mittit, eod. c. 19 p. 136 Alexandri M. faciem depingi curat, d. c. 19 p. 137 eumdem in conclave suum deducit, eod. c. 19 p. 140 cum Alexandro loquitur, d. c. 19 p. 140 item c. 20 p. 141. & seq.
Candacles, Candacis reginæ filius, ad Ptolemæum, Alexandri principem, ducitur, l. 2 c. 19 p. 137 illius uxor ab Amazonum duce rapitur, d. c. 19 p. 137 Alexandri operâ illa eidem restituitur, eod. c. 19 p. 138 Alexandrum ad matrem suam ducit, d. c. 19 p. 140
Caninius seu Canidius Gallus, Consul Romanus, l. 5 c. 12 p. 401
Cannæ, urbs Italiæ, l. 3 c. 15 p. 222 & seq.
Canusium, Italiæ oppidum, l. 3 c. 15 p. 222
Cantabria, ab Augusto Cæsare devicta, l. 2 c. 25 p. 163
Capetus Sylvius, Italiæ rex, templum Sabbathæo sive Saturno ædificat, l. 1 c. 3 p. 17
Caphtusium oppidum, l. 1 c. 1 p. 9
Caphsiacon, Indiæ regio ac metropolis, l. 2 c. 18 p. 133
Capitolium, l. 4 c. 20 p. 313 incendiò conflagrat, l. 2 c. 24 p. 159 Jovis Capitolini templum, l. 4 c. 20 p. 313 quando & à quo constructum sit Capitolium, l. 5 c. 1 p. 353 fœdus inter Romanos & Judæos ibidem repositum, d. l. 5 c. 9 p. 392
Cappadoces unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 5
Cappadociæ rex, Archelaus, l. 5 c. 23 p. 467 regio ista à Cyro subigitur, l. 1 c. 21 p. 64
Capertoch seu Caphertoba, urbs in Idumæa, à Vespasiano capitur, l. 6 c. 28 p. 651
Capua à Marcilio & Itulmo, ducibus Romanis, capitur, l. 2 c. 24 p. 158
Capys Sylvius, Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 17
Carasena, regio, à Philippo, Macedonum rege, deficit. l. 2 c. 14 p. 111
Caraseni, populus, l. 2 c. 14 p. 111
Carcabrones bellum contrà Romanos gerunt, l. 2 c. 24 p. 156 à Romanis vincuntur, d. c. 24 p. 156
Carcabronia in Africæ regione sita, l. 2 c. 24 p. 156
Cares, regio, ab Alexandro M. subacta, l. 2 c. 21 p. 149
Caricetem provincia, ab Alexandro M. subjugatur, l. 2 c. 21 p. 149
Carpates, l. 1 c. 1 p. 8
Carpinthus, Italiæ rex, templum Saturno exstruit, l. 1 c. 3 p. 17
Carmelus, mons, ab Alexandro Jannæo subigitur, l. 4 c. 12 p. 297
Carthago, urbs. l. 1 c. 2 p. 15 & l. 2 c. 15 p. 118 illius rex Æneas, l. 1 c. 2 p. 15 à quo sit condita, l. 2 c. 24 p. 157
Carthaginense imperium, l. 3 c. 15 p. 221
Casbanes, Alexandri M. præceptor, l. 2 c. 13 p. 106
Caspin, urbem Judæ Maccabæus capit, l. 3 c. 18 p. 230
Caspium mare, l. 1 c. 1 p. 3 & p. 5
Casii Jovis templum, l. 6 c. 31 p. 678
Cassius (seu potius Crassius) Asiæ oppida vastat, l. 2 c. 25 p. 161 Hierosolymam capit, eod. c. 25 p. 161 Rhodum, insulam vastat, d. c. 25 p. 161 vid. infrà Crassius.
Cassius, Romanorum dux, Parthos vincit, l. 4 c. 26 p. 348 Hyrcano & Antipatro suppetias fert, eod. c. 26 p. 348 Julium Cæsarem interficit, l. 5 c. 6 p. 374 in Judæam proficiscitur, dict. c. 6 p. 374 illius amor ab Herode conciliatur, ibid. Herodi ultionem patris, de Malchia sumendam, permittit, l. 5 c. 6 p. 375 contrà Octavium Augustum & Antonium arma capit, d. l. 5 c. 7 p. 377. ab illis vincitur, eod. c. 7 p. 378
Castor, vir fortis inter Judæos, l. 6 c. 36 p. 720. Titum, imperatorem per fraudem rogat, ut urbi Hierosolymæ parcat, d. c. 36 p. 720. perit, ibid. p. 722
Caspiæ portæ, l. 6 c. 56 p. 874
Celiberi, Hilpaniæ populus, l. 3 c. 15 p. 221
Celenderis, castellum sive urbs Ciliciæ, l. 5 c. 36 p. 499
Cedron, torrens propè Hierosolymam, l. 6 c. 34 p. 698. & 699. item d. l. 6 c. 45 p. 807
Cenedeus sive Cedeus, insignis grassator Judæus, l. 6 c. 5 p. 560
Cerabones, Britannorum rex, copias in Macedoniam ducit, l. 2 c. 14 p. 111 Olympiadis, matris Alexandri, amore flagrat, dict. c. 14 p. 111
Cercar, gens, unde sit orta, l. 1 c. 1 p. 8
Cerealis, vid. Sextus Cerealis.
Cerealius à Tito ad sanctum Templi atrium contrà Judæos mittitur, l. 6 c. 49 p. 833
Certilius, præses Ægypti ab Augusto constituitur, l. 2 c. 25 p. 163
Cestius Gallus, Romanorum dux, l. 6 c. 3 p. 552 Syris auxilio venit, ibid. à Nerone in Judæam mittitur, d. l. 6 c. 5 p. 557. & eod. l. 6 c. 8 p. 570 Cæsaream incendi jubet, d. l. 6 c. 5 p. 558 Japho sive Joppem, urbem, capit, ibid. item c. 8 p. 570 Judæos grassatores in fugam vertit, d. l. 6 c. 5 p. 558 ad urbem Antipatrida accedit, eod. c. 5 p. 559 cum Judæis infeliciter pugnat, d. cap. 5 p. 560 legatos ad Eleazarum mittit, ibid. Romam abit, eod. c. 5 p. 561 Eleazarum ac Judæos grassatores clade afficit, l. 6 c. 8 p. 571. & seq. Hierosolymam triduò obsidet, d. c. 8 p. 571 clade afficitur, ibid. fugâ salutem quærit, eod. c. 8 p. 571 Cæsaream fugit. ibid. p. 572
Cethin, urbs, à Noacho condita, l. 1 c. 1 p. 7
Cethim, Javanis filius, l. 1 c. 1 p. 7
Cethim, insula, postea Cyprus dicta, l. 1 c. 1 p. 7
Chæreas, Timothei frater, l. 3 c. 13 p. 215
Chaldæi primò victores, dein victi, l. 1 c. 5 p. 23
Chaldæorum regnum divisum, l. 1 c. 7 p. 28
Chalybes unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 4
Chananias, vid. Ananias.
Cham, l. 1 c. 1 p. 1
Chasmonæi, vid. Hasmonæi.
Chidekel, fluvius, vid. Tigris.
Chion, l. 1 c. 1 p. 4
Chomer, mensura Judaica, l. 5 c. 24 p. 450 vocatur etiam Corus, ibid.
Chorasan, l. 1 c. 1 p. 4
Chozar, mare, l. 1 c. 1 p. 5
Christus, vid. Jesus.
Christiani ecclesiæ Hierosolymitanæ quomodo istius urbis calamitates & ruinam effugerint, l. 6 c. 45 p. 808
Cilices, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 6
Cimbri, populus, l. 1 c. 1 p. 2
Cimmerii, gens, l. 1 c. 1 p. 2
Cinoch seu Chinon, urbs, à quibus sit condita, l. 1 c. 3 p. 18
Ciparon, collis, l. 4 c. 20 p. 323
Cipparon sive Cypris, Antipatri uxor, l. 4 c. 17 p. 315 Herodis mater, l. 5 c. 16 p. 417. item d. l. 5 c. 21 p. 432
Cisidius, Cleopatræ filius, l. 2 c. 25 p. 162
Cittim, quænam regio, l. 5 c. 1 p. 359. & eod. l. 5 c. 18 p. 420. item l. 6 c. 47 p. 819. vid. & Kittim.
Citrea poma, vid. Poma Citrea.
Cizremim, gens, unde sit orta, l. 1. c. 1 p. 8
Cius, urbs vel potius Cous insula, l. 4 c. 26 p. 349
Claudius, consul Romanus, l. 3 c. 15 p. 224. Hasdrubalis caput abscissum ante hostium stationes projici jubet, eod. c. 15. p. 214
Claudius, imperator Caligulæ succedit, l. 5 c. 45 p. 536 Philonem Judæum honorat, eod. c. 45 p. 536 Agrippam, Judæorum regem, amat, ibid. Cuspium Fadum in Judæam mittit, eod. c. 45 p. 537. moritur, ibid.
Cleopatra à Philippo, Macedonum rege, uxor ducitur, l. 2 c. 13 p. 109 eadem expellitur, d. c. 13 p. 110
Cleoparra, Mithridatis regis filia, à Tigrane, Armeniæ rege, uxor ducitur, l. 2 c. 24 p. 159
Cleopatra, Antiochi, Syriæ regis, filia, regnat, l. 2 c. 25 p. 161
Cleopatra, Ægypti regina, cum Antonio Alexandriam venit, l. 2 c. 25 p. 161 ab Augusto Cæsare unà cum filiis interficitur, d. c. 25 p. 162 illius filius, Ptolemæus Lathurus, l. 4 c. 5 p. 270 huic reginæ parent Curhæi, ibid. ab Alexandro Jannæo impellitur contrà filium Lathurum, eod. l. 4 c. 10 p. 288 contra eundem Lathurum exercitum educit, dict. c. 10 p. 288 appellata fuit Selene

Selene, l. 4 c. 15. p. 304. Herodes ad illam confugit, l. 5 c. 9 p. 390 Antonius ei subjicit reges, eod. l. 5 c. 17 p. 419 Antonium, imperatorem Romanum, amore capit, l. 5 c. 8 p. 382 eundem inducit, ut legatum ad Herodem mittat, eod. l. 5 c. 15 p. 411 Antonium sequitur, d. l. 5. c. 17 p. 418 ad urbem Jericho venit, eod. c. 17 p. 418 Herodem ad concubitum solicitat, d. c. 17 p. 419 Antonium incitat ad bellum contrà Augustum, l. 5 c. 18 p. 420. Anthium, exercitus sui ducem Herodi auxilio mittit, eod. c. 18 p. 421.
Cleopatra Hierosolymitis, Herodis uxor, l. 5 c. 33 p. 489 illius filii quinam fuerint, ibid.
Clitus, Vespasiani dux, à Josepho capitur, l. 6 c. 11 p. 580 is sibi ipsi sinistram manum præcidit, eod. c. 11 p. 580
Cœlo-Syria, l. 4 c. 24 p. 337 Scaurus huic regioni præficitur, ibid. ab Antonio Romanis subjicitur, l. 5 c. 17 p. 418
Colicos, urbs ab Alexandro Jannæo subacta, l. 4 c. 12 p. 297
Colossia regio à Romanis devicta, l. 2 c. 24 p. 160
Comagenus, Antiochi Macedonis filius, superbiâ elatus adversus Judæos pugnat, l. 6 c. 39 p. 757 sed infelici eventu, ibidem; à Josepho blandè reprehenditur, d. l. 6 c. 39. p. 758
Comata, oppidum, l. 1 c. 1 p. 2
Comari, populus l. 2 c. 1 p. 2
Consulare imperium quamdiu Romæ steterit, l. 5 c. 1 p. 352
Condace, vid. Candace.
Cophalus sive Cæphalion, Antipatri frater, l. 4 c. 20 p. 323 interficitur, eod. c. 20 p. 323.
Coph paulus, monimentum sic dictum, l. 1 c. 2 p. 12
Cophturnus, monimentum ita appellatum, l. 1 c. 2 p. 12
Cophitia, mons, l. 1 c. 2 p. 13
Cornelius, centurio Romanus, Templum Hierosolymitanum primus intrat, l. 4 c. 23 p. 333
Corus, mensura Judaica, vid. Chomer.
Corinthus, satelles regius, Herodem interimere conatur, l. 5 c. 38 p. 507
Costobarus regis Idumæorum filius, l. 5 c. 23 p. 446 Salomen, Herodis sororem, in matrimonium ducit, d. c. 23 p. 446 defectionem ab Herode molitur, ibid. Herodi reconciliatur, d. c. 23 p. 446 Salomæ, uxori suæ, libellum repudii mittit, eod. c. 23 p. 446 Babæ filios abscondit, d. c. 23 p. 447 jussu Herodis interficitur, ibid.
Cozer, gens quædam, l. 1 c. 1 p. 3
Cravothi seu Croatæ unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 8
Crasinii, gens, l. 2 c. 9 p. 92
Crassus, dux Romanus, contrà Parthos mittitur, l. 4 c. 26 p. 345 Hierosolymam venit, eod. c. 26 p. 345 thesauros, in Templo reconditos, auferre cupit, trabem auream accipit, dict. c. 26 p. 346 aurum omne in Templo reconditum aufert, eod. c. 26 p. 346 adversùs Parthos profectus occumbit, ibid. p. 348 vid. supra Cassius.
Crita sive Creta à Romanis subacta, l. 6 c. 1 p. 546
Cuspius Fadus, vid. Fadus.
Currus ignei ac copiæ militares in aëre suprà urbem Hierosolymam volitantes conspiciuntur, l. 6 c. 53 p. 858
Cuthæi, l. 4 c. 4. p. 265. & c. 5 p. 268. it. d. l. 4 c. 6. p. 274 Samaritani dicti, eod. l. 4 c. 4 p. 265 ab Hyrcano cæsi, ibid.
Cydnus, fluvius, l. 2 c. 15 p. 115
Cynocephali, certum genus hominum, l. 2 c. 21 p. 149
Cyprus, insula, olim Cethim dicta, l. 1 c. 1 p. 7 item l. 4 c. 5 p. 271. & d. l. 4 c. 10 p. 288
Cyrus, Persarum rex, l. 1 c. 5 p. 23 illius votum de Templo Hierosol. exstruendo. l. 1 c. 6 p. 27 ejusdem mandatum, d. l. 1 c. 12 p. 38 & c. 19 p. 56. ac c. 20 p. 59 illius res gestæ & interitus, eod. l. 1 c. 21 p. 64 & seqq. item c. 22 p. 69 & seqq.
Cyrus, fluvius, l. 1 c. 1 p. 5

D.

Dacia, regio, l. 1 c. 1 p. 3
Dalemincia, regio, l. 1 c. 1 p. 3
Dalmatæ, gens, l. 1 c. 1 p. 3 & p. 8
Damascus, urbs, à Cambyse subigitur, l. 1 c. 22 p. 71 à Judæis deficit, l. 4 c. 15 p. 304 ab Aristobulo frustrà oppugnatur, d. c. 15 p. 304 hanc urbem Scaurus petit, l. 4 c. 20 p. 322 Julius Cæsar urbem istam intrat, l. 5 c. 2 p. 362 Sextus, Julii Cæsaris patruelis, ibidem commoratur, d. l. 5 c. 4 p. 365 incolæ istius urbis Judæos, apud se commorantes, interficiunt, l. 6 c. 3 p. 551 iidem à Judæis bello petuntur ac magna clade afficiuntur, d. c. 3 p. 552

Damiata, urbs Ægypti, l. 2 c. 9 p. 94
Danai unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 7
Danemarkia sive Dania, regio, l. 1 c. 1 p. 8
Daniſci sive Dani à Romanis victi, l. 1 c. 1 p. 8 & l. 6 c. 1 p. 547
Daniel ad Belsazarem vocatur, l. 1 c. 6 p. 25 eidem explicat visionem, d. c. 6 p. 25 illius consilium à Dario exquiritur, l. 1 c. 8 p. 30 ei periculum à Darii principibus creatur, eod. l. 1 c. 9 p. 31 & c. 10 p. 33 in foveam leonum projicitur, dict. c. 10 p. 34 cibus ei à propheta, Habacuc, subministratur, l. 1 c. 11 p. 36 à leonibus incolumis servatur, d. c. 11 p. 36 ipsius inimici in foveam leonum projiciuntur, eod. c. 11 p. 37 ipsius sapientia laudatur, l. 1 c. 13 p. 40 dimissionem suam à Dario petit, eod. l. 1 c. 15 p. 46 ejus vaticinium Alexandro M. exponitur, l. 2 c. 7 p. 88 ejusdem vaticinium de quarta monarchia Romanorum, l. 3 c. 15 p. 221 & eod. l. 3 c. 16 p. 226 illius prophetia de jugi sacrificio abolendo adimpleta, l. 6 c. 30 p. 673 & eod. l. 6 c. 48 p. 828
Danubius, fluvius, vid. Dobni.
Dardanidæ, unde, l. 1 c. 1 p. 7
Darius, Medorum rex, l. 1 c. 4 p. 22 & d. l. 1 c. 5 p. 23 & c. 8 p. 29 Judæos dimittit ad templum Hierosol. exstruendum, d. l. 1 c. 12 p. 38 & eod. l. 1 c. 19 p. 56 Belis, idoli Babylonici, festum celebrat, d. l. 1 c. 13 p. 40 consilium à Daniele petit, eod. l. 1 c. 8 p. 30 ipsius jussu inimici Danielis in foveam leonum projiciuntur, d. l. 1 c. 11 p. 37
Darius (Codomannus) legatos ad Philippum, Macedoniæ regem, tributi petendi causâ, mittit, l. 2 c. 14 p. 110 cum Alexandro M. pugnans vincitur, d. l. 2 c. 15 p. 116 novas copias colligit, d. c. 15 p. 117 iterum vincitur, eod. c. 15 p. p. 121 literas ad Alexandrum mittit, ibid. p. 121 ad Porum, regem Indiæ, auxilii petendi causa mittit, eod. c. 15 p. 121 à principibus suis interficitur, d. c. 15 p. 121
Darius, regis Agrippæ dux, l. 6 c. 2 p. 550 senioribus Judæis auxilio mittitur, d. c. 2 p. 550 vincit Eleazarum, ibid. ab eodem postea superatur, eod. c. 2 p. 550
David Syros & Idumæos clade afficit, l. 1 c. 4 p. 19 cum Romulo fœdus init, d. c. 4 p. 20 illius thesauri recondìri, l. 4 c. 3 p. 261
Debira, urbs, ab Hyrcano capta, l. 4 c. 4 p. 265
Delion, urbs, l. 4 c. 22 p. 328
Dellius, vid. Gellius.
Delphinatus, provincia, l. 1 c. 1 p. 6
Delta, locus quidam in Ægypto, l. 5 c. 2 p. 368
Demetrius Phalereus, Ptolemæi Philadelphi Bibliothecarius, l. 2 c. 23 p. 155
Demetrius, Poliorcetes, Ptolemæo in regno succedit, l. 2 c. 23 p. 154 Samariam subigit, eod. c. 23 p. 154 Demetriam urbem condit, d. c. 23 p. 154
Demetrius, Seleuci filius, Eupatorem bellò petit, l. 3 c. 20 p. 236 & d. l. 3 c. 21 p. 237 eundem vincit & Antiochiæ regnat, ibid. Nicanorem, ducem suum, contrà Judæos mittit, eod. c. 21 p. 238
Demetrius, Antiochi Cyziceni frater, l. 4 c. 12 p. 294 ad hunc Pharisæi confugiunt, eod. c. 12 p. 294 cum Alexandro Jannæo pugnat, d. c. 12 p. 294 eundem vincit, ibid. ab Alexandro Jannæo interficitur, eod. c. 12 p. 296 & l. 6 c. 33 p. 691
Demænetus, vir prudens, incolas urbis Ptolemaïdis à receptione Lathuri dehortatur, l. 4 c. 9 p. 285
Dia, urbs, ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 295
Dicron, urbs, l. 6 c. 31 p. 678
Dictator Romanus, l. 3 c. 17 p. 227
Digona seu Dagon, urbs, l. 4 c. 2 p. 251 ab Hyrcano oppugnatur, d. c. 2 p. 252
Dido, regina, vid. Elissa.
Diluvium magnum ætate Enosi, qui Sethi filius fuit, accidit, l. 2 c. 18 p. 131
Diluvium Noachi, vid. Noachi diluvium.
Dimærius, vid. Demænetus.
Dinamachba, regio, l. 1 c. 1 p. 8
Diodorus, Hyrcani regis legatus ad Romanos, l. 4 c. 4 p. 266
Diogenes, Sadducæorum princeps, à Pharisæis interficitur, l. 4 c. 14 p. 302
Dio-Cæsarea, urbs, antea Zephoris seu Sepphoris dicta, l. 6 c. 5 p. 558
Diophantus, fraudis structor, l. 5 c. 31 p. 483
Dobni, fluvius, l. 1 c. 1 p. 4
Dodanim, l. 1 c. 1 p. 1 & d. c. 1 p. 7 eorum posteri, ibidem p. 8
Domitius Sabinus, tribunus Romanus, murum urbis Jotapatæ primus conscendit, l. 6 c. 28 p. 601

Dolesus, urbis Gadarensis princeps, à Johanne interficitur, l. 6 c. 28 p. 649
Dores, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 7
Doreos, urbs, vid. Debira.
Dorsane, vid. Roxane.
Dosithæus, Hyrcani regis legatus ad Romanos, l. 4 c. 4 p. 266
Dosithæus, dux exercitus, l. 3 c. 19 p. 233
Dosithæus, miles Judæus, l. 3 c. 18 p. 231
Dosithæus, nobilis Judæus, Hyrcani fugam ad Maluchum, Arabiæ regem detegit, l. 5 c. 14 p. 406
Dosithæus, princeps Judæus, Herodis jussu interficitur, l. 5 c. 23 p. 447
Dosithæus Romanus à Tito mittitur ad sanctum Templi Hierosol. atrium contrà Judæos, l. 6 c. 49 p. 833
Dosithæa, prior Herodis uxor, l. 5 c. 28 p. 467 a Jiàs Doris seu Dosis dicta, eod. c. 28 p. 467 it. d. l. 5 c. 33 p. 489. & c. 34 p. 492 Antipatri mater fuit, dict. c. 34 p. 492 ab ancilla accusatur, eod. c. 34 p. 492 illius epistola ab Herode producitur, d. l. 5 c. 37 p. 502
Draco, Chaldæorum Deus, l. 1 c. 14 p. 42 à Daniele interficitur, d. l. 1 c. 14 p. 44

E.

Ebenum, lignum, vid. Obonos, lignum.
Ebutius, vid. Butius.
Ecbatana, metropolis Mediæ, l. 3 c. 12 p. 208
Eden, montes, l. 6 c. 1 p. 546
Elam, provincia, l. 1 c. 15 p. 47
Eleazarus, summus sacerdos, l. 3 c. 2 p. 175 excruciatur, d. l. 3 c. 4 p. 180
Eleazarus sapiens Ptolemæi Philadelphi jussu Biblia Hebraica Græcè vertit, l. 2 c. 13 p. 155
Eleazarus, qui & Apphus dictus fuit, Mattathiæ filius, l. 3 c. 7 p. 194
Eleazarus, Mauro cognominatus, Elephantum interficit, l. 3 c. 20 p. 235
Eleazarus, Pharisæus, Hyrcanum regem contumeliâ afficit, l. 4 c. 6 p. 272 igne crematur, dict. c. 6 p. 274
Eleazarus, Pontifex, Crassi ætate vivens, l. 4 c. 16 p. 345
Eleazarus, Samæi filius, l. 6 c. 16 p. 596 illius præclarum facinus in obsidione Jotapatensi, d. c. 16 p. 596 & seq. Sagittis confixus moritur, eod. c. 16 p. 597
Eleazarus, latro, Romam mittitur à Felice, l. 5 c. 45 p. 538
Eleazarus, Ananiæ Pontificis filius, Felicem in prælio superat, l. 6 c. 1 p. 541 principes Romanos interficit, d. l. 6 c. 2 p. 549 Templum Hierosolymitanum occupat, d. c. 2 p. 549 à Dario & Philippo, Agrippæ regis ducibus vincitur, eod. c. 2 p. 550 ipse postea eosdem vincit, ibid. ad hunc legati à Cestio & Agrippa pacis causa mittuntur, d. l. 6 c. 5 p. 560 pacem oblatam respuit, eod. c. 5 p. 560 Neronis, Cæsaris, donum ex templo Hierosol. ejicit, l. 6 c. 7 p. 568 ducem Romanum interficit, eod. c. 7 p. 569 Agrippæ regi respondet, l. 6 c. 8 p. 570 à Cestio clade afficitur, dict. c. 8 p. 571 multos ex Cestii militibus, interficit, eod. c. 8 p. 571 à Judæis dux eligitur, contrà Vespasianum, l. 6 c. 9 p. 574 Idumææ præficitur, eod. c. 9 p. 575 illius partes defendit Johannes, l. 6 c. 29 p. 664 ipse primus fuit, qui grassatores coadunavit, d. l. 6 c. 29 p. 664 it. eod. l. 6 c. 31 p. 680 eidem sese associant Judas, Simeon & Hiskias, nobiles Judæi, d. c. 32 p. 681 templum Hierosolymitanum occupat, eod. c. 32 p. 681 & seq. Johanni, templum invadere conanti, sese opponit, l. 6 c. 35 p. 702 urbis Hierosolymæ mœnia defendenda suscipit, d. l. 6 c. 36 p. 719 urbe egressus rem contrà Romanos fortiter gerit, eod. l. 6 c. 41 p. 769 & seq. urbe iterùm egressus simùl cum Johanne magnam gentium multitudinem prosternit, d. c. 42 p. 772 & seqq. Arcem Hierosolymitanam occupat ob Simeonis crudelitatem, l. 6 c. 43 p. 792 ex urbe Hierosolymitana profugiens Massadam occupat, d. l. 6 c. 56 p. 876. à Sylva, duce Romano, ibidem obsidetur, dict. c. 56 p. 876 duces ac princeps Hierosolymitanos in arce Massada ad fortitudinem hortatur, l. 6 c. 57 p. 878 urbis Hierosol. cladem deplorat, d. l. 6 c. 58 p. 882 & seqq. in prælio occumbit, eod. c. 58 p. 886
Eleasa seu Alexas, Judæus juvenis, rem strenuè gerit, l. 6 c. 47 p. 821
Elias arcam fœderis, in monte Nebo reconditam, aliquando reducet, l. 1 c. 22 p. 63
Eliakim, summus Sacerdos, l. 2 c. 12 p. 39
Eliasib, sacerdos, l. 2 c. 8 p. 89 ipse & Menasses templum in monte Garizim exstrui curant, d. c. 8 p. 89 & l. 6 c. 60 p. 890
Eliphas, Esavi filius, l. 1 c. 2 p. 10

Elisha, l. 1 c. 1 p. 1 illius posteri quinam sint, d. c. 1 p. 5 & eod. l. 1 c. 3 p. 17
Elissa, quæ etiam Dido, Carthaginem condit, l. 1 c. 24 p. 157
Elpis, Herodis uxor, l. 5 c. 33 p. 490
Elul, mensis nomen apud Judæos, l. 2 c. 15 p. 165
Enos, l. 1 c. 1 p. 1 illius ætate maximum diluvium orbem inundavit, l. 1 c. 18 p. 131
Enzora urbs ab Alexandro Jannæo subacta, l. 4 c. 12 p. 297
Epha, qualis mensura, l. 5 c. 24 p. 450
Ephesus, urbs, l. 5 c. 7 p. 379
Ephron, urbs magna, l. 3 c. 18. p. 232
Epicuræi, sic dicti Cuthæi, l. 4 c. 4 p. 265
Epicrates, princeps Macedoniæ, l. 4 c. 5 p. 270
Epidaurus, l. 1 c. 1 p. 3
Epirus, l. 3 c. 16 p. 225. hanc petit Hannibal, dict. c. 16 p. 225
Eridanus, fluvius, l. 1 c. 1. p. 4
Erotimus, rex Arabiæ, vid. Areta.
Esavi filius, Eliphas, l. 1 c. 2 p. 10
Esaiæ, prophetæ vaticinium de Babylone, l. 1 c. 5 p. 23
Esra, scriba, l. 1 c. 12 p. 39. it. d. l. 1 c. 20 p. 60. & l. 4 c. 17 p. 360
Essa, urbs, vid. Hasmona.
Esseni, l. 4 c. 6 p. 274. horum disciplina, l. 5 c. 24 p. 451. vid. Hasidæi.
Esthera, regina, l. 2 c. 2 p. 75 ad Deum preces fundit, d. l. 2 c. 3 p. 77 in conspectum regis Ahasveri venit, eod. l. 2 c. 4 p. 81 regem & Hamanum ad convivium invitat, eod. l. 2 c. 5 p. 83 regis auxilium implorat, d. c. 5 p. 83
Etalach sive Elatach, fluvius, l. 1 c. 1 p. 4
Evimolon, Alexandri M. amicus, l. 2 c. 15 p. 118
Eunuchus Herodis minister donò corrumpitur à Salome, l. 5 c. 22 p. 440. venenatam potionem Herodi detegit, eod c. 22. p. 440
Eunuchus Mariamnæ minister Herodis jussu capitur, l. 5 c. 22 p. 441
Eupator, Antiochi filius, l. 3 c. 11 p. 204. & d. l. 3 c. 12 p. 211 Lysiam contra Judæos mittit, eod. l. 3 14 p. 216 pacem cum Judæis facit, d. c. 14 p. 217 fœdus cum Juda initum rumpit, l. 3 c. 20 p. 234 prælium adversùs Judam instruit, eod. c. 20 p. 234 ab hoc deficit Philippus, d. c. 20 p. 236 à Demetrio, Seleuci filio bellò petitur, eod. c. 20 p. 236. & c. 21 p. 737 pacem cum Juda denuò facit, c. 20 p. 236
Eupolemus, Johannis filius, à Juda Maccabæo legatus mittitur ad Romanos, l. 3 c. 17 p. 226
Eurycles, Lacedæmonius Hierosolymam venit, l. 5 c. 32 p. 482 Antipatrum amat, d. c. 32 p. 482 discordiam inter fratres, Herodis filios, excitat, eod. c. 32 p. 482. & seq. Herodi clandestina filiorum suorum consilia aperit, d. c. 32 p. 483. muneribus auctus ab Herode abiens alio se confert, eod. c. 32 p. 484
Ezechias latro ab Herode interficitur, l. 5 c. 4 p. 363. & eod. l. 5 c. 14 p. 408
Ezechiæ regis palatium Hierosol. l. 6 c. 50 p. 842 miraculum ei fit, d. l. 6 c. 35 p. 714
Ezechielis prophetæ vaticinium à Josepho explicatur, l. 6 c. 60 p. 892

F.

Fabius, centurio Romanus, templum Hierosol. primus intrat, l. 4 c. 23 p. 333
Fadus Cuspius à Claudio, Cæsare in Judæum mittitur, l. 5 c. 45 p. 537 eidem succedit Felix, d. c. 45 p. 537
Fames in Judæorum castris grassatur, l. 4 c. 19 p. 322 terram Judaicam Herodis ætate afflixit, l. 5 c. 24 p. 449. Hierosolymis grassari incipit, l. 6 c. 32 p. 685 ibidem valdè invalescit, d. l. 6 c. 39 p. 754. & c. 41 p. 774. it. c. 45 p. 808 & c. 49 p. 834
Fame diuturnâ macerati quomodo sint curandi, l. 6 c. 45 p. 803
Famis diræ exemplum memorabile in nobili fœmina Hierosol. l. 6 c. 51 p. 843
Fanius, Romanorum princeps, legatus ad Hyrcanum mittitur, l. 4 c. 4 p. 268
Faustus, centurio Romanus, templum Hierosolym. primus intrat, l. 4 c. 23 p. 333
Festum septimanarum, vid. Septimanarum festum.
Festum azymorum, vid. Pascha.
Festum tabernaculorum, vid. tabernaculorum festum.
Festus Port. succedit Felici in Judææ administratione, l. 5 c. 45 p. 539
Felix Cuspio Fado in Judææ administratione succedit, l. 5 c. 45 p. 537 jus regium servili ingenio exercet in Judæa, d. c. 45 p. 537 Agrippam catenis vinctum Romam mittit, eod. c. 45 p. 538 Nathanem, sive Jehonathanem summum sacerdotem, immissò sicario interficit, d. c. 45 p. 539 ingen-

tem Judæorum multitudinem interfici jubet, eod. c. 45 p. 539 Beronicen, Agrippæ regis sororem, ludibrio habet, l. 6 c. 1 p. 540 ab Eleazaro, Ananiæ filio, clade afficitur, eod. l. 6 c. 1 p 541
Felix, princeps Romanus, contrà Phaselum pugnat, l. 5 c. 7 p. 378 ab illo vincitur, d. c. 7 p. 378
Ferraria, l. 1 c. 4 p. 20
Florus Gest. Judææ procurator, l. 6 c. 1 p. 540 sub eo bellum Judaicum exoritur, d. c. 1 p. 540 Albino succedit, eod. c. 1 p. 540
Fœdus inter Romanos & Judæos, l. 3 c. 17 p. 227 & 228 ejus conditiones, d. c. 17 p. 227. & seq. & l. 4 c. 4 p. 267 quando illud renovatum sit, l. 4 c. 17 p. 313. & l. 5 c. 5 p. 370. ac seq. inter Herodem & Romanos, l. 5 c. 9 p. 392.
Fons, stillans oleum, l. 1 c. 4 p. 19
Francia, l. 1 c. 1 p. 2. & d. l. 1 c. 21 p. 64 quomodo ab Hebræis appelletur, eod. c. 21 p. 64 à Jul. Cæsare subacta, l. 5 c. 1 p. 354
Franci unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 2 olim Galli dicti, l. 5 c. 41 p. 519 à Romanis subacti, l. 6 cap. 1 p. 547
Franta, fluvius, l. 1 c. 1 p. 2
Frondes quasnam Judæi in festo tabernaculorum adhibere consueverint, l. 4 c. 3 p. 258. & eod. l. 4 c. 7 p. 277. & c. 11 p. 291
Furius, centurio Romanus, templum Hieros. primus intrat, l. 4 c. 23 p. 333

G.

Gabala, urbs, l. 4 c. 12 p. 297 ab Alexandro Jannæo capitur, dict c. 12 p. 297
Gabbath Saul, vicus quidam, l. 6 c. 34 p. 695
Gabina, urbs, l. 1 c. 2 p. 14
Gabinius à Pompejo Hierosolymam mittitur, l. 4 c. 22 p. 331 ex urbe Hierosolyma à Judæis pellitur, d. c. 22 p. 331 in Syriam mittitur, l. 4 c. 24 p. 338 Alexandrium oppidum oppugnat, eod. c. 24 p. 339 pacem cum Alexandro facit, dict. c. 24 p. 340 regnum Judaicum in partes dividit, eod. c. 24 p. 340 cum Aristobulo pugnat, l. 4 c. 25 p. 341 eundem vinctum Romam mittit, d. c. 25 p. 342 Aristobuli uxorem Senatui Romano commendat, eod. c. 25 p. 343 Parthos vincit, d. c. 25 p. 343. Ægyptum bello petit, eod. c. 25. p. 343 Ptolemæum in regno Ægypti firmat, d. c. 25 p. 344 Hyrcano regnum renovat, eod. c. 25 p. 345 Antipatrum populo Judaico præficit, d. c. 25 p. 345 Romam redit, ibid.
Gadara, urbs, l. 4 c. 12 p. 297 à Vespasiano capitur, l. 6 c. 14 p. 588 à Judæis grassatoribus occupatur, d. l. 6 c. 28 p. 649 illius incolæ legatos ad Vespasianum mittunt, eod. c. 28 p. 649 vid. Gerara.
Gæschem, Arabs, l. 1 c. 12 p. 39
Galatæ, l. 1 c. 1 p. 2 à Romanis magna clade afficiuntur, l. 2 c. 24 p. 157
Galba, Imperator Romanus, Neroni succedit, l. 6 c. 28 p. 652 interficitur, eod. c. 28 p. 652
Galilæa, regio, l. 6 c. 9 p. 574 huic regioni præficitur Josephus, d. c. 9 p. 574 istius regionis divisio, l. 6 c. 14 p. 588
Galilæi literas ad Judam Maccabæum mittunt, l. 3 c. 13 p. 212
Gallia Narbonensis, l. 3. c. 15 p. 222 Galli seu Galatæ, milites scutati, l. 5 c. 21 p. 438 ab Augusto, Imperatore, Herodi dono dantur, d. c. 21 p. 438 Herodis funus comitantur, l. 5 c. 41 p. 519
Gallus Caninius vel Canidius, consul Romanus, l. 5 c. 12 p 401
Gallus Cest, vid. Cestius Gallus.
Galestis vid. Galustus.
Gallicanus, Chiliarcha Romanus, ad Josephum, in spelunca delitescentem, mittitur, l. 6 c. 18 p. 603
Galustus, Sadducæorum fortissimus, l. 4 c. 15 p. 305
Gamala, urbs, l. 6 c. 24 p. 630 unde sic dicta, d. c. 24 p. 630 à Vespasiano, Imperatore, obsidetur, eod. c. 24 p. 630 ei pax à rege Agrippa offertur, d. c. 24 p. 630 illius incolæ Agrippam vulnerant, eod. c. 24 p. 631 Agrippas illam ingreditur, d. c. 24 p. 631 illius incolæ Romanos clade afficiunt, eod. c. 24 p. 632 à Romanis funditùs deletur, l. 6 c. 25 p. 632 vid. etiam Gasila.
Gamaliel, R. Simeonis filius, l. 6 c. 59 p. 888
Garizim sive Grisim, mons, l. 2 c. 8 p. 88 it. l. 6 c. 60 p. 890 in eo templum à Sanballato exstruitur, l. 2 c. 8 p. 88. & l. 4 c. 4 p. 264. it. l. 6 c. 60 p. 890 templum illud ab Hyrcano destruitur, l. 2 c. 8 p. 90. & l. 4 c. 4 p. 265 item templum Jovi Cretæo consecratur, l. 3 c. 7 p. 194 montem illum occupat Alexander, Aristobuli filius, l. 4 c. 25 p. 344

Gasala, urbs, ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 297
Gaula seu Gaulana, urbs, ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 297
Gaza, urbs, ab Alexandro M. expugnatur, l. 2 c. 6 p. 85 Timotheus ad hanc urbem confugit, l. 3 c. 13 p. 214 à Juda Maccabæo capitur, dict. c. 13 p. 214. & seq. urbs ista ab Hebræis Aza vocatur, l. 3 c. 17 p. 228 Hyrcanus eò confugit, l. 4 c. 2 p. 251 hæc urbs à Judæis deficit, dict. l. 4 c. 9 p. 284 ab Alexandro Jannæo obsidetur, eod. l. 4 c. 11 p. 289 capitur, d. c. 11 p. 291. & c. 12 p. 296 à Simeone oppugnatur, l. 6 c. 29 p. 657 capitur, d. c. 29 p. 660 à Tito subjugatur, l. 6 c. 31 p. 678
Gellius, dux, ab Antonio ad Herodem mittitur, l. 5 c. 15 p. 410 imagines Mariamnæ & Aristobuli mittit ad Antonium, d. c. 15 p. 411
Genozar seu Genezareth, mare, l. 6 c. 11 p. 578
Georgan seu Georgion, mare, l. 1 c. 1 p. 5
Gerara, urbs, l. 4 c. 10 p. 289. it. d. l. 4 c. 12 p. 297. & c. 24 p. 340 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 10 p. 289. & eod. l. 4 c. 12 p. 297
Geraseni, l. 4 c. 13 p. 298 illorum urbs, d. c. 13 p. 298
Genyæa gens à Romanis devicta, l. 6 c. 1 p. 546
Germani, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 2 ab Hannibale victi, l. 3 c. 15 p. 221 & seq. Herodis funus comitantur, l. 5 c. 41 p. 519 à Romanis subacti, l. 6 c. 1 p. 547 & d. l. 6 c. 9 p. 573
Gessius Florus, vid. Florus.
Getæ, unde originem habeant, l. 1 c. 1 p. 7 ab Hannibale devicti, l. 3 c. 15. p. 221 vid. infr. Gothi.
Gibea, urbs, l. 4 c. 15 p. 305 Aristobulus eò confugit, d. c. 15 p. 305
Gibeon seu Gabao, vallis, l. 6 c. 5 p. 559
Gigantes ab Alexandro M. reperti, l. 2 c. 16 p. 123
Gihon, l. 3 c. 2 p. 176 non est Nilus, ibid.
Gilead terra à Timotheo vastatur, l. 3 c. 13 p. 212
Gischala, urbs in Galilæa sita, l. 6 c. 25 p. 633 à Vespasiano oppugnatur, d. c. 25 p. 633 Titus eò mittitur, eod. c. 25 p. 633 Tito deditur, ibid. p. 634
Glaphyra, Jobabi uxor, ab Archelao in matrimonium ducitur, l. 5 c. 43 p. 527 somnium habet, eod. c. 43 p. 527 moritur, dict. c. 43 p. 528
Glaphyra, Cappadociæ regis filia, Alexandro, Herodis filio nubit, l. 5 c. 28 p. 467 & d. l. 5 c. 30 p. 477 illius filii qui fuerint, eod. l. 5 c. 33 p. 486
Glaphyra, dux exercitus, l. 6 c. 5 p. 559
Gladius aureus, ab Herode factus, januæ templi Hierosol. imponitur, l. 5 c. 26 p. 461 huic gladio quid inscriptum fuerit, d. c. 26 p. 461
Gomer, l. 1 c. 1 p. 1 illius filii, d. c. 1 p. 1 & p. 2
Gophna, urbs, l. 6 c. 49 p. 829
Gorgias, alias Gregorius, Antiochi regis dux, l. 3 c. 11 p. 205. à Lysia ad Judæam subigendam mittitur, eod c. 11 p. 205 à Juda Maccabæo in fugam vertitur, l. 3 c. 13 p. 212 in Arabiam ad Timotheum venit, eod. c. 13 p. 212 cum Juda Maccabæo iterum prœliatur, l. 3 c. 19 p. 232 aufugit nec ullibi repertus fuit, d. c. 19 p. 233 vid. infrà Gregorius.
Gogadlus, exercitus dux, l. 1 c. 2 p. 13 & c. 3 p. 16 in terram Kittim irrumpit, l. 1 c. 2 p. 15 à Zephone vincitur, eod. c. 2 p. 14 & c. 3 p. 16
Gorgan, mare, l. 1 c. 1 p. 5
Gorion, sacerdos, Josephi pater, catenis vinctus in turri quadam detinetur, l. 6 c. 44 p. 794 dimittitur ex carcere, d. l. 6 c. 55 p. 866 moritur, eod. c. 55 p. 867
Gorinion seu Gurion, vir nobilis Hierosolymitanus, à grassatoribus interficitur, l. 6 c. 27 p. 645
Gosen, terra, l. 6 c. 49 p. 829 eò transferuntur Judæi, qui ad Titum transfugerant, d. c. 49 p. 829
Gothi, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 7 vid. supr. Getæ.
Grassatores Hierosolymitani, l. 6 c. 2 p. 549 eorum princeps, Eleazarus, d. c. 2 p. 549 Agrippæ regis & Beronicæ ædes Hierosolymis incendunt, l. 6 c. 3 p. 551 & seq. templum Hierosolymitanum occupant, eod. l. 6 c. 32 p. 681 in tres factiones dividuntur, l. 6 c. 32 p. 681 mutuis cædibus seipsos conficiunt, eod. c. 32 p. 682 & seq. maxima incendia excitant Hierosolymis, d. c. 32 p. 684 & seq. pacem inter se faciunt, eod. l. 6 c. 34 p. 698 Romanos terrore perculunt, d. c. 34 p. 698 sese denuò oppugnant mutuò, l. 6 c. 35 p. 702 populum Judaicum miserè vexant, d. c. 35 p. 702 Romanos propellunt, eod. c. 35 p. 704 tres turres ligneas, à Romanis exstructas subruunt, l. 6 c. 36 p. 717 grassatorum duces pace inter se initâ, officia militaria ad urbem defendendam partiuntur, d. c. 36 p. 718 ad interiora mœnia sese recipiunt, d. c. 36 p. 718 Ju-

dæos urbe egredi prohibent, l. 6 c. 39 p. 754 eruptione facta Romanos repellunt, eod. l. 6 c. 40 p. 764 & seqq. item c. 46 p. 810 novum murum intrà vetera mœnia construunt, eod. c. 46 p. 810 omnes templi Hierosol. exitus claudunt, ne quis ad Romanos transfugere possit, l. 6 c. 49 p. 830 Romanos ad domum Sancti Sanctorum compellunt, d. c. 49 p. 831 ad montem olivarum egressi Romanorum animalia abducunt, d. l. 6 c. 50 p. 834 turrim quandam, à Salomone exstructam, ad quam Romani sese receperant, incendunt, eod. c. 50 p. 839 & seqq. nonnulli grassatorum primarii viri ad Titum ex urbe Hierosol. transfugiunt, l. 6 c. 52 p. 851 domos præcipuas, Hierosolymis existentes, incendunt, dict. l. 6 c. 53 p. 856 & c. 54 p. 864

*Græci à Babyloniis deficiunt, l. 1 c. 4 p. 22

Granicus, amnis, l. 2 c. 15 p. 116

Gregorius, Idumæorum dux, l. 3 c. 19 p. 132

Guajacum seu Guajacanum lignum Indicum, l. 2 c. 19 p. 136

Gymnosophistæ, vid. Brachmani.

Gyphthæus seu Gythæus, juvenis Judæus, vid. Jephta.

H.

Heh ה litera apud Hebræos nominibus hominum honoris causa adjicitur, l. 4 c. 1 p. 247 & l. 6 c. 50 p. 838

Habacuc, propheta, Danieli cibum affert, l. 1 c. 11 p. 36

Hadarefer, Rechobi filius, metu Davidis fugit, l. 1 c. 4 p. 19 illius filius, Zir appellatus, d. c. 4 p. 19

Haman, Amalecita, l. 2 c. 1 p. 72 perniciem struit Judæis, d. l. 2 c. 2 p. 74 ipse ejusque filii suspendio necantur, l. 2 c. 5 p. 84

Hamarum gens à Romanis devicta, l. 6 c. 1 p. 546

Hamath, urbs, ab Alexandro Jannæo obsessa capitur, l. 4 c. 10 p. 289 & d. l. 4 c. 11 p. 293 Synedrium ibidem constituitur, eod. l. 4 c. 24 p. 340

Hamath Gaddi seu Gadar, urbs, à Vespasiano capitur, l. 6 c. 28 p. 651

Hammon, Deus, l. 2 c. 10 p. 98 Philippo somnianti apparet, d. l. 2 c. 11 p. 100 ab Alexandro M. colitur, eod. l. 2 c. 19 p. 135

Hananias, vid. Ananias.

Hananiæ filius, Jonathan, l. 5 c. 5 p. 373 à Judæis legatus mittitur ad Jul. Cæsarem, d. c. 5 p. 373

Hanna, septem filiorum mater, l. 3 c. 5 p. 182 & l. 6 c. 42 p. 783 ipsa post septem filios interemptos etiam interficitur, dict. l. 3 c. 6 p. 193

Hananelus Pontificatum ab Herode accipit, l. 5 c. 15 p. 409 à Pontificatu removetur, eod. c. 15 p. 411

Hannibal, Africæ dux, l. 3 c. 15 p. 221 Getas, Germanos ac Britones subjicit, d. c. 15 p. 221 Italiam bellò petit, eod. c. 15 p. 222 Romanos sæpè vincit, d. c. 15 p. 222 & seqv. urbis Romæ obsidionem omittit, l. 3 c. 16 p. 225 in Epirum proficiscitur, d. c. 16 p. 225 à Scipione vincitur, eod. c. 16 p. 225 in Ægyptum fugit, d. c. 16 p. 225 ad Prusiam, Bithyniæ regem, venit, eod. c. 16 p. 225 veneno sumpto interit, ibid. 226

Hasmona, urbs, ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 296

Hasdrubal vid. Asdrubal.

Hasmonæi, l. 1 c. 21 p. 66 Antiochum magnum vincunt, l. 2 c. 24 p. 158 cur ita dicti, l. 3 c. 7 p. 194 & c. 8 p. 198. eorum principatus quando defierit, l. 5 c. 12 p. 402 illorum magnanimitas, d. l. 5 c. 22 p. 442

Hasidæi quinam sic dicti, l. 3 c. 8 p. 198 & d. l. 3 c. 21 p. 237 & p. 239 item l. 4 c. 6 p. 274 ac l. 5 c. 24 p. 451 vid. חסידים item Essæi.

חסידים quinam ita dicti, l. 3 c. 7 p. 194. vid. Hasidæi.

Hebron, urbs, l. 1 c. 2 p. 10 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 297 à Simeone subigitur, l. 6 c. 29 p. 660

Hebenum lignum, vid. Obonos lignum.

Hecatontamachi, milites Alexandri Jannæi, l. 4 c. 10 p. 287

Hebræi hæc vox quid significet, l. 2 c. 9 p. 94 it. l. 6 c. 30 p. 671 & d. l. 6 c. 31 p. 675

Helenæ sepulchrum propè H...osolymam, l. 6 c. 34 p. 695 & c. 35 p. 704

Heliodorus à Seleuco Hierosolymam missus, l. 3 c. 1 p. 168 templum Hierosolym. ingreditur, eod. c. 1 p. 169 inde semi mortuus effertur, dict. c. 1 p. 171

Helius, urbs, l. 2 c. 21 p. 149

Helkia Judæorum dux, l. 4 c. 5 p. 271 Lathyri regis copias delet, d. l. 4 c. 10 p. 288

Hellas, terra, unde nomen traxerit, l. 1 c. 1 p. 5

Helpis, vid. Elpis.

Henoch, l. 1 c. 1 p. 1

Heraclea, urbs l. 6 c. 31 p. 678

Hercules Cacum interficit, l. 1 c. 2 p. 13

Herculeum fretum, l. 3 c. 15 p. 221

Hercules, Alexandri M. filius, ex Barsine susceptus, l. 2 c. 13 p. 154

Herodes Ascalonita Samariam restaurat, l. 2 c. 24 p. 159 eandem nominat Sebastam, d. c. 24 p. 159 & seq. Judæorum regnò potitur, l. 2 c. 25 p. 165 quo die regnare cœperit, d. c. 25 p. 165 quamdiu regnârit, eod. c. 25 p. 165 templum Hierosolymitanum duplò majus & ornatius ædificat, dict. c. 25 p. 165 & l. 5 c. 26 p. 457 & seqq. Antipatri filius fuit, l. 4 c. 17 p. 315 Galilææ præficitur, l. 5 c. 3 p. 364 Ezechiam latronem interficit, d. l. 5 c. 4 p. 365 propterea à primoribus Judæorum accusatur, l. 5 c. 4 p. 366 ab Hyrcano in judicium vocatur, d. c. 4 p. 366 in judicium venit, ibid. p. 367 à Schammæo & Menachemo accusatur, eod. c. 4 p. 367 & seq. condemnationi proximus aufugit, d. c. 4 p. 369 à Sexto, Cæsaris patruele, dux Syriæ constituitur, eod. c. 4 p. 369 Hyrcanum bellò petit, l. 5 c. 5 p. 369 à bello desistit, eod. c. 5 p. 370 copias adversus Malchiam parat, d. l. 5 c. 6 p. 375 eundem dolò interficit, dict. c. 6 p. 376 à Magnatibus Judæorum accusatur apud Marc. Antonium, l. 5 c. 8 p. 381 urbem Hierosolymam contrà Parthos egregie defendit, dict. c. 8 p. 384 Parthorum manus effugit, eod. c. 8 p. 385 Hierosolymâ egressus in Idumæorum regionem fugit, l. 5 c. 9 p. 388 Parthos vincit, eod. c. 9 p. 388 Josepho, fratri suo, familiam suam commendat, d. c. 9 p. 389 eundem Massadæ præficit, eod. c. 9 p. 389 ad Maluchum, Arabiæ regem, fugam parat, d. c. 9 p. 389 in Ægyptum ad reginam Cleopatram, fugit, eod. c. 9 p. 390 Italiam petit, d. c. 9 p. 390 apud Marc. Antonium Romæ diversatur, eod. c. 9 p. 391 Rex declaratur, d. c. 9 p. 392 Pacorum bello persequitur, l. 5 c. 10 p. 392 Massadam obsidione liberat, d. c. 10 p. 393 Hierosolymam obsidet, eod. c. 10 p. 394 insidiis petitur, ibid. p. 395 Latrones persequitur, d. c. 10 p. 395 Arabes vincit, c. 11 p. 396 ab Antonio maximè honoratur, eod. c. 11 p. 396 cum Sosio contrà Antigonum proficiscitur, d. c. 11 p. 397 illius somnium de Josepho, fratre suo, eod. c. 11 p. 398 ruinam domus cujusdam miraculose evitat, d. c. 11 p. 398 Antigonum vincit, c. 12 p. 399 periculum mortis evadit, eod. c. 12 p. 399 Hierosolymam unà cum Sosio obsidet, d. c. 12 p. 399 eandem capit, eod. c. 12 p. 400. & l. 6 c. 6 p. 564 Antonium ad Antigonum interficiendum infligat, l. 5 c. 12 p. 402 Hillelum & Schammæum, Pharisæos, magno honore afficit, l. 5 c. 13 p. 402 Pharisæorum principes honorat, d. c. 13 p. 402 aurum quovis modo colligit, eod. c. 13 p. 403 legatos ad Parthorum regem mittit, dict. c. 13. p. 404 Hyrcanum magno honore palàm afficit; sed clàm interfici jubet, l. 5 c. 14 p. 405 literas Maluchi, regis Arabiæ, ad Hyrcanum scriptas, intercipit, d. c. 14 p. 406 Synedrium convocat, eod. c. 14 p. 407 & seq. Hyrcanum interfici jubet, dict. c. 14 p. 408 Hananelum pontificem facit, l. 5 c. 15 p. 409 eundem à sacerdotio removet idque Aristobulo tradit, d. c. 15 p. 410 & seq. Antonio respondet, eod. c. 15 p. 411 Aristobulo invidet, l. 5 c. 16 p. 414. & seqv. ad urbem Jericho profici'citur, eod. c. 16 p. 414 Aristobulum interfici curat, ibid. Cleopatram in hac urbe regiè excipit, l. 5 c. 17 p. 419 à Cleopatra ad concubitum solicitatur, eod. c. 17 p. 419 Cleopatram interficere vult, ibid. p. 419 eandem reginam usque in Ægyptum comitatur, d. c. 17 p. 419 Antonium contrà Augustum Cæsarem juvat, l. 5 c. 18 p. 420 Arabiam invadit, eod. c. 18 p. 421 Ægyptios primùm, deinde Arabes in fugam vertit, l. 5 c. 18 p. 422 ipsius ætate magnus fit terræ motus, l. 5 c. 19 p. 422 ad regem Arabiæ pacis causâ legatos mittit, d. c. 19 p. 423 legati isti interficiuntur, ibid. milites suos ad bellum contrà Arabiæ regem hortatur, eod. cap. 19 p. 424. & seq. Arabes prælio vincit, l. 5 c. 20 p. 430 Petram deserti, metropolin Arabum, capit, d. c. 20 p. 431 Antonium interemptum delet, l. 5 c. 21 p. 432 ad Augustum Cæsarem proficiscitur, eod. c. 21 p. 432 in illius conspectum venit, d. c. 21 p. 433 eundem alloquitur, eod. c. 21 p. 433. & seq. ab Augusto in gratiam recipitur, d. c. 21 p. 437 Augustum in Ægyptum usque comitatur, eod. c. 21 p. 438 domum reversus omnia turbis plena invenit, l. 5 c. 22 p. 438 Salomæ, sororis suæ, calumniis credit, d. c. 22 p. 440 Mariamnen, Josephum & Sohemum Tyrium capi jubet, eod. c. 22 p. 441 Mariamnæ cuiuchum

nuchum torqueri jubet, d. c. 22. p. 441 Mariamnam, uxorem suam, occidi præcipit, eod. c. 21 p. 442 illius domus peste affligitur, d. l. 5 c. 22 p. 444 Mariamnæ interfectæ desiderio afficitur, l. 5 c. 23 p. 445 in morbum incidit, eod. c. 23 p. 445 Alexandram, Costobarum, Lysimachum ac Dositheum interfici jubet, d. c. 23 p. 445. & seq. imagines gentium ædificiis, à se constructis, insculpi curat, eod. c. 23 p. 447 Hippodromum ædificari jubet, dict. c. 23 p. 447 varia edit spectacula eod. c. 23 p. 447 decem juvenes in ei, sum conspirant, d. c. 23 p. 448 templum in honorem Augusti condit, l. 5 c. 24 p. 448 Samariam, Cæsaream aliaque oppida ædificat, d. c. 24 p. 448 Judæos famis tempore sublevat, eod. c. 24 p. 449 vestibus crebrò mutatis in publicum prodit, d. c. 24 p. 450 populum Judaicum ad jusjurandum adigit, eod. c. 24 p. 451 Menachemum de vitæ regnique sui duratione interrogat, l. 5 c. 25 p. 453 populum Judaicum ad novum templum exstruendum oratione hortatur, eod. l. 5 c. 25 p. 454 & seqv. templum ædificat, l. 5 c. 26 p. 457 gladium aureum supra templi januam poni curat, d. c. 26 p. 461 Antipatrum ac Dositheam in domum suam revocat, l. 5 c. 28 p. 467 Romam abit, filios suos accusaturus apud Augustum Cæsarem, eod. c. 28 p. 469 filiis suis Augusti interventu reconciliatur, d. c. 28 p. 471 dona Augusto Cæsari dat, eod. c. 28 p. 471 inter filios tuos regnum dividit, l. 5 c. 29 p. 472 Archelaum donis auctum à se dimittit, l. 5 c. 31 p. 481 ab Eurycle Lacedæmonio perfidiosus Alexandrum & Aristobulum, filios suos, catenis constringi jubet, eod. l. 5 c. 32 p. 483 Tyrum & Cæsaream proficiscitur, d. c. 32 p. 484 Alexandrum & Aristobulum, filios suos, suspendio necari jubet, eod. c. 32 p. 486 affinitatem & concordiam inter liberos suos instituere vult, l. 5 c. 33 p. 488 novem uxores habuit, d. c. 33 p. 489 illius progenies, eod. c. 33 p. 489 affinitatem inter liberos suos institutam dissolvit, l. 5 c. 33 p. 490 Pheroram fratrem ægrotantem invisit, l. 5 c. 34 p. 491 eundem vita functum pompa funebri prosequitur, dict. c. 34 p. 492 de venenata potione inquirit, eod. c. 34 p. 492 præfectum Antipatri torqueri jubet, l. 5 c. 35 p. 494 Antipatrum Româ per epistolam evocat, dict. c. 35 p. 497 ad Antipatrum iterum scribit, l. 5 c. 36 p. 498 illum parricidii accusat, d. c. 36 p. 500 & c. 37 p. 501 & seqv. vasculum venenô plenum afferri jubet, l. 5 c. 39 p. 512 Antipatrum catenis constringi jubet, d. c. 39 p. 512 in morbum incidit lethalem, l. 5 c. 40 p. 513 Antipatrum à regni successione excludit, eod. c. 40 p. 514 principes Judæos Hippodromo includit, d. c. 40 p. 514 seipsum interficere vult, eod. c. 40 p. 515 Antipatrum interimi jubet, d. c. 40 p. 515 Archelaum successorem in regno constituit, eod. c. 40 p. 516 moritur, d. c. 40 p. 516 quamdiu regnaverit, l. 5 c. 40 p. 516 ipsius prosperitas & infelicitas, eod. c. 40 p. 517 illius mandatum de principibus Judaicis interficiendis, d. c. 40 p. 517 maximâ pompâ funebri sepelitur, l. 5 c. 41 p. 518. & seq. ipsius administratio regni à Judæis culpatur, eod. c. 41 p. 520 urbem Hierosolymam exteriori eoque maximo muro cinxit, l. 6 c. 36 p. 718 ipsius corpus ad oppidum, Herodium, defertur, l. 5 c. 41 p. 520
Herodes, regis Herodis filius natu minimus, l. 5 c. 33 p. 488 & p. 489 eidem Aristobuli filia desponsatur, d. c. 33 p. 488 Cleopatræ Hierosolymitanæ fuit filius, eod. c. 33 p. 489 posteà Antipas dictus, l. 5 c. 42 p. 522. & c. 43 p. 528 vid. Antipas.
Herodes, Aristobuli, Herodis filii, filius, l. 5 c. 33 p. 486
Herodias, Aristobuli filia, l. 5 c. 33 p. 487 vid. Oridara,
Herodium, oppidum ab Herode conditum, l. 5 c. 9 p. 389 duæ arces seu urbes hujus nominis ab Herode exstructæ, d. c. 9 p. 389 quot stadia absuerint ab urbe Hierosolyma, eod. c. 9 p. 389 ad hanc urbem Herodis corpus defertur, l. 5 c. 41 p. 520 ibid. sepelitur, d. c. 41 p. 520. & seq.
Hesbon, urbs, ab Alexandro Jannæo, capitur, l. 4 c. 12 p. 297
Hethel, fluvius, l. 1 c. 1 p. 4
Hierosolyma, à Nebucadnezare capitur, l. 1 c. 4 p. 22 mandatô Cyri restauratur, l. 1 c. 19 p. 56 hanc Alexander M. subjugare vult, l. 2 c. 6 p. 85 & c. 7 p. 86 ab Antiocho Magno vastatur, l. 2 c. 24 p. 158 à Pompejo capitur, d. l. 2 c. 24 p. 160. & l. 4 c. 23 p. 335 à Crasso subigitur, d. l. 2 c. 25 p. 161 ab Antiocho obsidetur, l. 4 c. 3 p. 257 ab Aristobulo obsidione cingitur, d. l. 4 c. 17 p. 313 ab Areta, rege Arabiæ, oppugnatur, eod. l. 4 c. 18 p. 319. & seq. urbi Romæ fit tributaria, l. 4 c. 23 p. 336 ejusdem muri, à Pompejo destructi, ab Hyrcano reparantur, l. 5 c. 3 p. 364 ab Herode obsidetur, l. 5. c. 10 p. 394 item cap. 12 p. 400 capitur, d. c. 12 p. 400 quo tempore ab Herode capta sit, eod. c. 12. p. 401 ejusdem urbis situs, l. 5 c. 26 p. 462 & l. 6 c. 35 p. 714 Agrippæ junioris ætate destructa fuit, l. 5 c. 45 p. 537 à Cestio per triduum obsidetur, l. 6 c. 8 p. 571 ad illam oppugnandam Titus castra locat. l. 6 c. 34 p. 698 triplici muro circumdata fuit, d. l. 6 c. 36 p. 718 & c. 46 p. 812 circumjacentium locorum amœnitas ac fertilitas, l. 6 c. 45 p. 809 quo mense capta sit à Romanis, l. 6 c. 53 p. 853 vid. Jerusalem.
Hillelus, Pharisæorum princeps, l. 5 c. 13 p. 402. & eod l. 5 c. 24 p. 451
Hippodromus ab Herode exstructus, l. 5 c. 23 p. 447. & d. l. 5 c. 40 p. 514. & p. 517
Hippopotami, animalia aquatica ingentis magnitudinis, l. 2. c. 18 p. 132
Hiskias, rex, quando vixerit, l. 5 c. 1 p. 351
Hiskias, Chobari filius, adhæret Eleazaro, grassatorum principi, l. 6 c. 32 p. 681
Hispania, l. 1 c. 1 p. 4. & l. 4 c. 15 p. 305 à Cyro subacta, l. 1 c. 21 p. 64 Romanorum provincia facta, l. 2 c. 24 p. 160. ab Hannibale devicta, l. 3 c. 15 p. 221 ab Herode Antipa subjugata, l. 6 c. 6 p. 564
Historici fidelis officium, l. 4 c. 16 p. 309
Hortensius, princeps Romanus, l. 4 c. 17 p. 311
Horrea publica Hierosolymitana à grassatoribus incenduntur, l. 6 c. 32 p. 685
Hungari, à Romanis subjugati, l. 6 c. 1 p. 546 vid. Ungari.
Hyrcanus, Judæorum rex, Samariam funditùs delet, l. 2 c. 24 p. 159
Hyrcanus, Simeonis filius, natu major, interficitur, l. 4 c. 2 p. 251
Hyrcanus, Alexandri, Judæorum regis, filius, l. 1 c. 21 p. 67
Hyrcanus minor, Johannes dictus, l. 4 c. 2 p. 251 & l. 6 c. 6 p. 563 cur Hyrcanus fuerit appellatus, l. 4 c. 2 p. 251. & d. l. 4 c. 3 p. 257 Gazam profugit, eod. l. 4 c. 2 p. 251 Digonam urbem oppugnat, d. l. 4 c. 2 p. 252 ab oppugnatione istius urbis desistit, eod. c. 2 p. 256 ab Antiocho Hierosolymis obsidetur, l. 4 c. 3 p. 257 legatos ad Antiochum mittit, d. c. 3 p. 258 pacem cum illo facit, eod. c. 3 p. 260 fœdus cum Arsace, Parthorum rege, init, l. 4 c. 4 p. 264 in Syriam Zobam exercitum ducit, dict. c. 4 p. 264 Medabatham, urbem, subigit, eod. c. 4 p. 264 Samgar sive Samegam urbem capit, d. c. 4 p. 264 Debiram Mareshamque subjugat, ibid. Idumæos sibi subjicit eosdemque circumcisionis fœdere sibi jungit, eod. c. 4 p. 265 legatos fœderis renovandi causa Romam mittit, l. 4 c. 4 p. 266 Samariam obsidet, l. 4 c. 5 p. 268 in Sancto Sanctorum vocem, victoriæ prænunciam, audit, d. c. 5 p. 269 Ptolemæi Lathuri copias vincit, eod. c. 5 p. 270. & seqv. Samariam capit, d. c. 5 p. 270 ab Eleazaro, Pharisæo, contumeliâ afficitur, l. 4 c. 6 p. 271 Pharisæorum secta & dicta deserit, eod. c. 6 p. 274 Deum de filiis suis consulit, l. 4 c. 7 p. 275 moritur, d. c. 7 p. 276
Hyrcanus Alexandri Jannæi filius, l. 4 c. 13 p. 300 & l. 6 c. 6 p. 563 Summo sacerdotio à matre Alexandra præficitur, l. 4 c. 13 p. 300 cum fratre, Aristobulo, pugnat, l. 4 c. 17 p. 313 in fugam vertitur, eod. c. 17 p. 313 cum fratre Aristobulo pacem facit, d. c. 17 p. 314 cum Antipatro magnam colit amicitiam, l. 4 c. 18 p. 316 ad Aretam, regem Arabiæ, fugit, eod. c. 18 p. 318 Antipatrum ad Pompejum mittit, l. 4 c. 20 p. 324 Aristobulum apud Pompejum accusat, eod. l. 4 c. 22 p. 324 regnum à Pompejo ei restituitur, d. l. 4 c. 23 p. 336 & c. 24 p. 337 cum Scauro & Antipatro petram deserti oppugnare vult, eod. c. 24 p. 337 regnum ei à Cæsio restituitur, l. 4 c. 26 p. 348 muros urbis Hierosolymæ, à Pompejo dirutos, reparat, l. 5 c. 3 p. 363 Herodem in judicium vocat, d. l. 5 c. 4 p. 366 eundem à mortis periculo liberat, d. c. 4 p. 368 ab Herode bellô petitur, l. 5 c. 5 p. 369 legatos fœderis renovandi causâ Romam mittit, d. c. 5 p. 370 legatos ad Augustum & Antonium mittit, l. 5 c. 7 p. 379 ab Augusto & Antonio responsum accipit, d. c. 7 p. 379 Herodem & Phaselum apud Antonium excusat, l. 5 c. 8 p. 383 cum archipincerna Pacori, regis Parthorum in urbe Hierosol. pugnat, d. c. 8 p. 384 illius dictis fidem habet, eod. c. 8 p. 385 à Pacoro capitur, d. c. 8 p. 387 eidem aures ab Antigono amputantur, eod. c. 8 p. 387 Babylonem mittitur, d. c. 8 p. 387 in Parthia exulat, l. 5 c. 13 p. 403 apud Judæos, Babylone habitantes

tantes, magno in honore est, d. c. 13 p. 403
Hierosolymam proficiscitur, eod. l. 5 c. 14 p. 405 ab Herode honorificè excipitur, d. c. 14 p. 405 ipsius filia, Alexandra, insidias ab Herode structas, ei aperit, d. c. 14 p. 405 ad Maluchum, regem Arabiæ, confugere vult, eod. c. 14 p. 405 coram Synedrio sistitur, d. c. 14 p. 407 405 interficitur, eod. c. 14 p. 408 illius laus, regni administratio & res gestæ, d. c. 14 p. 408
Hyrcania, urbs, l. 4 c. 14 p. 303
Hyrcana gens Alanis vicina, l. 6 c. 56 p. 872 transitum concedit Alanis, d. c. 56 p. 872

I.

Jabna seu Jafna, urbs, etiam Jamnia dicta, l. 3 c. 17 p. 228 & l. 6 c. 5 p. 558 ac c. 31 p. 678 it. d. l. 6 c. 59 p. 887 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 296
Jacobus, patriarcha, l. 5 c. 12 p. 402 illius vaticinium, d. c. 12 p. 402
Jacobus, Sosæ filius, à Simeone custodiæ traditur, l. 6 c. 55 p. 865 rem strenuè gerit contrà Romanos, d. l. 6 c. 47 p. 821
Jacobus Idumæus fœdus cum Simeone pangit, l. 6 c. 29 p. 658 à Gazensibus exercitui præficitur, d. c. 29 p. 659
Jaddus, Pontifex, l. 2 c. 7 p. 86 Iddo fuit appellatus, l. 2 c. 8 p. 89 & l. 4 c. 4 p. 265
Jamnia, urbs, vid. Jabna.
Jannæus, vid. Alexander, Hyrcani filius.
Janus certæ diei & bestiæ nomen fuit, l. 1 c. 2 p. 13
Janus Saturnus, vid. Zepho.
Janus est Noah, l. 1 c. 1 p. 7
Janus alter sive secundus, ubi & quamdiu regnaverit, l. 1 c. 2 p. 14 illius successor fuit Latinus, rex l. 1 c. 3 p. 14
Janija, Uzi filia, l. 1 c. 2 p. 11 & d. l. 1 c. 3 p. 15 & p. 16 corporis pulchritudine excellit, l. 1 c. 2 p. 11 hanc Æneas, rex Africæ, uxorem sibi postulat, eod. c. 2 p. 12 in morbum incidit, l. 1 c. 3 p. 15 aquæ potu præcipuè curatur, d. c. 3 p. 16 Deæ instar colitur, eod. c. 3 p. 16
Japhet, l. 1 c. 1 p. 1 illius filii, d. c. 1 p. 1
Japho, etiam Joppe dicta fuit, l. 3 c. 17 p. 228 & l. 6 c. 8 p. 570 item d. l. 6 c. 31 p. 678 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 296 ad hanc urbem M. Crassus venit, d. l. 4 c. 26 p. 345 à Cestio capitur, l. 6 c. 5 p. 558 à Vespasiano subigitur, d. l. 6 c. 23 p. 628
Jared, l. 1 c. 1 p. 1
Jarrera, à Cyro subacta, l. 1 c. 21 p. 64
Jason, legatus à Juda Maccabæo ad Romanos fœderis causâ missus, l. 3 c. 17 p. 226
Javan, l. 1 c. 1 p. 1 illius filii, d. c. 1 p. 1 & p. 4 ipsius filius Cethim dictus fuit, eod. c. 1 p. 1
Javones, Jaones seu Jones, quinam sint? l. 1 c. 1 p. 4
Iberi, gens Asiæ, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 4
Iberia à Romanis devicta, l. 2 c. 24 p. 160 regio Asiæ, l. 4 c. 15 p. 305
Ichaso, vid. Nicaso.
יהוה vox quid notet, l. 1 c. 4 p. 21 & l. 3 c. 17 p. 227 & l. 4 c. 4 p. 266 item d. l. 4 c. 17 p. 312 & eod. l. 4 c. 21 p. 325 & l. 5 c. 9 p. 391
Ida, liberta Romana, sacerdotem Antibis auro corrumpere conatur, l. 5 c. 44 p. 531
Iddo, vid. Jaddus.
Idumæi circumcisionis fœdere Judæis juncti, l. 2 c. 8 p. 90 & l. 4 c. 4 p. 265 it. l. 5 c. 23 p. 446 ac l. 6 c. 13 p. 585 his præcipitur, ut Judæis serviant, l. 1 c. 19 p. 58 à Juda Maccabæo subiguntur, l. 3 c. 13 p. 212 & d. l. 3 c. 19 p. 233 his Antipater præficitur, l. 4 c. 17 p. 315 ab Hyrcano domantur, d. l. 4 c. 4 p. 265 & l. 6 c. 26 p. 639 illorum idolum Koze dictum, l. 5 c. 23 p. 446 Eleazarus cum Josua duce illis præficitur, l. 6 c. 9 p. 575 Judæis adhærent, d. l. 6 c. 13 p. 585 à Johanne accersiti Hierosolymam veniunt, l. 6 c. 26 p. 639 Ananiæ, Pontifici, respondent, eod. l. 6 c. 27 p. 641 Hierosolymam noctu introducuntur, d. c. 27 p. 643 illorum crudelitas, eod. c. 27 p. 644 cum Simeone æquo Marte præliantur, l. 6 c. 29 p. 657 à Simeone vincuntur, eod. c. 29 p. 660 eorum duces & milites, Hierosolymis existentes, Tito sese dedere volunt, l. 6 c. 55 p. 865 sed à Simeone prohibentur, d. c. 55 p. 865 tandem ad Titum profugiunt, eod. c. 55 p. 865
Ijar, nomen mensis apud Judæos, l. 2 c. 22 p. 152
Iebus, urbs, unde dicta, l. 6 c. 35 p. 708
Iechonias, rex Judæorum, l. 6 c. 42 p. 786 & c. 48 p. 827 Chaldæorum regi semet tradit, ibid.
Iehorada, sacerdos, Eliakimi filius, l. 6 c. 21 p. 620 primus sorte ductus à socio suo interficitur, d. l. 6 c. 22 p. 621
Iehoram Melchizedek appellatus, l. 6 c. 35 p. 708

Jehu-

Jehuda, sapiens Essenus, l. 4 c. 7 p. 278 illius de Antigono vaticinium, d. c. 7 p. 278
Jehuda, juvenis Judæus, contra Romanos fortiter pugnat, l. 6 c. 47 p. 821
R. Jehuda, sanctus dictus, Mischnam composuit. l. 6 c. 59 p. 888
Jephtha seu Gyphthæus, juvenis Judæus, rem strenuè gerit, l. 6 c. 47 p. 821
Jeremias, prophetæ, de Babylone vaticinatur, l. 1 c. 5 p. 23 arcam fœderis recondit, d. l. 1 c. 21 p. 63
Jerusalem, unde nomen suum acceperit, l. 6 c. 35 p. 708 & seq. illius urbis situs ac descriptio, d. c. 35 p. 714 ac d. l. 6 c. 36 p. 718 vid. Hierosolyma.
Jericho, urbs, l. 4 c. 17 p. 313 & d. l. 4 c. 24 p. 340 apud hanc urbem prælium committitur inter Hyrcanum & Aristobulum, fratres, l. 4 c. 17 p. 313 unde nomen acceperit, l. 4 c. 21 p. 325 ac seqv. & l. 5 c. 16 p. 414 ac c. 17 p. 418 à Vespasiano subigitur, l. 6 c. 28 p. 691 in hac urbe Synedrium seu tribunal constituitur, l. 4 c. 24 p. 340
Jesua, sacerdos, l. 1 c. 12 p. 39 & d. l. 1 c. 20 p. 60 vid. Josua.
Jesus, Pontifex, Idumæos, Hierosolymam venientes, alloquitur, l. 6 c. 26 p. 639 interficitur, d. l. 6 c. 32 p. 683 & c. 33 p. 689
Jesu Christi testimonium, à Josepho Historico prolatum, l. 5 c. 45 p. 534
Jesus Nazarenus comprehensus, l. 4 c. 20 p. 323
Ignis sacer in templo secundo quomodo sit inventus, l. 1 c. 21 p. 62 illius extinctio à Josepho metuitur, l. 6 c. 37 p. 726 extinguitur, d. l. 6 c. 42 p. 779
Ijar, mensis, l. 2 c. 22 p. 151
Indi, l. 2 c. 9 p. 92
Indiæ transitus à Cyro subacti, l. 1 c. 21 p. 64 Indiæ regio à Romanis subacta, l. 6 c. 1 p. 546
Indathis, vid. Andarbus.
Jobabus, rex Lybiæ, l. 5 c. 43 p. 527
Johannes, cognomine Gaddis, Mattathiæ filius, l. 3 c. 7 p. 194
Johannes Judæ Maccabæi legatus, l. 3 c. 14 p. 218 illius filius Eupolemus, d. l. 3 c. 17 p. 226
Johannes Baptista ab Herode Antipa interficitur, l. 5 c. 45 p. 533
Johannes Essenus, dux Judæorum, l. 6 c. 12 p. 581 Ascalonem oppugnat, eod. c. 12 p. 581 interficitur, d. c. 12 p. 582
Johannes, Levii filius, Galilæus appellatus, l. 6 c. 25 p. 633 illius ingenium ac mores, d. c. 25 p. 633 grassatorum princeps evadit, eod. c. 25 p. 633 Giscalæ incolas dehortatur, ne pacem cum Romanis faciant, d. c. 25 p. 634 relictâ Giscalâ Hierosolymam fugit, eod. c. 25 p. 634 omnis generis homines recipit eorumque dux declaratur, d. l. 6 c. 26 p. 636 Antipatrum, Leviam & Phoram interfici curat, eod. c. 26 p. 636 ad Zelotas mittitur legatus, d. c. 26 p. 639 fit proditor causæ, eod. c. 26 p. 639 populum Judaicum ad Idumæos recipiendos hortatur, d. c. 26 p. 639 Idumæos accersit, eod. c. 26 p. 639 noctu egressus ex templo Idumæos in urbem Hierosolymam introducit, l. 6 c. 27 p. 643 & seq. Synedrium alloquitur, d. c. 27 p. 645 Zachariam interfici curat, eod. c. 27 p. 645 Gorinionem interimi præcipit, l. 6 c. 27 p. 646 cædibus grassatur Hierosolymis, d. l. 6 c. 28 p. 648 copiis ex urbe Hierosolyma emissis loca quædam occupat, d. c. 28 p. 648 Dolesum, populi Gadarensis primipilum, interfici jubet, eod. c. 28 p. 649 Simeonis uxorem capit, l. 6 c. 29. p. 661 eandem mox remittit, d. c. 29 p. 661 ipsius ut & sequacium improbitas ac flagitia, eod. c. 29 p. 662 Simeoni irascitur, d. c. 29 p. 664 Eleazari partes defendit, eod. c. 29 p. 664 forum sive medium urbis Hierosol. occupat, l. 6 c. 32 p. 681 templum Domini dolo capit, d. l. 6 c. 35 p. 702 cæteros grassatorum principes opprimere conatur, d. c. 35 p. 702 Simeoni semet opponit, eod. c. 35 p. 706 arcem Antoniam defendendam suscipit, l. 6 c. 36 p. 718 urbe Hierosolymâ egressus Romanorum aciem combussit, l. 6 c. 40 p. 761 & seq. ipse una cum Eleazaro exiens urbe magnam gentium multitudinem prosternit, l. 6 c. 42 p. 772 à Josepho compellatur mandato Titi, imperatoris, l. 6 c. 48 p. 822 Tito respondet, d. c. 48 p. 823 à Tito salutem & incolumitatem petit, l. 6 c. 54 p. 861 Tito superbè respondet, eod. c. 54 p. 863 latebris semet occultat, l. 6 c. 55 p. 865 ex latebris egressus ad Titum venit, d. c. 55 p. 868 vitam suspendio finit, eod. c. 55 p. 868
Johannes Idumæus à Romanis interficitur, l. 6 c. 36 p. 716
Johannis, Pontificis, sepulchrum, l. 6 c. 35 p. 715 & d. l. 6 c. 30 p. 836
Johannes seu Iochanan, Zaccai filius, caput & princi-

ceps ſcholæ Iudaicæ fuit poſt excidium Hieroſolymitanum, *l.* 6 *c.* 59 *p.* 888
Ionadabus, *l.* 1 *c.* 16 *p.* 125 illius poſteritas ubi habitet, ibid.
Ionathan, qui & Abaron, Mattathiæ filius, *l.* 3 *c.* 7 *p.* 194 & *l.* 6 *c.* 6 *p.* 563
Ionathan, ſummus ſacerdos, vid. Nathan.
Ionathan, Iudæ Maccabæi frater, Bachidi occurrit, *l.* 4 *c.* 1 *p.* 247 Iordanem tranſit, *d. c.* 1 *p.* 247 Bachidis caſtra adoritur, eod. *c.* 1 *p.* 248 vitam finit, ibid. 250
Ionathan, Sadducæus, *l.* 4 *c.* 6 *p.* 273
Ionathan, Hananiæ filius, legatus à Judæis mittitur ad Jul. Cæſarem, *l.* 5 *c.* 5 *p.* 373
Ionathan, Judæus miles, Romanos provocat, *l.* 6 *c.* 50 *p.* 836 Pudentem, militem Romanum, interficit, *d. c.* 50 *p.* 837 à Priſco, milite Romano, interimitur, eod. *c.* 50 *p.* 838
Ionathan, ſic etiam appellatus fuit Ariſtobulus, Alexandræ filius, *l.* 5 *c.* 13 *p.* 409
Jones, vid. ſuprà Iavones.
Ioppe, urbs, vid. Japho.
Ioppenſe, mare, *l.* 1 *c.* 19 *p.* 58. & *l.* 5 *c.* 24 *p.* 449
Jordan, fluvius, *l.* 3 *c.* 13 *p.* 213 hunc tranſit Judas Maccabæus, *d. c.* 13 *p.* 213 apud fluvium iſtum committitur prælium inter Ariſtobulum & Hyrcanum, *l.* 4 *c.* 17 *p.* 313 hunc fluvium tranſit Ionathan, *l.* 4 *c.* 1 *p.* 247 ad flumen iſtud venit Alexander Iannæus, *d. l.* 4 *c.* 10 *p.* 287 hujus fluvii fontes, *l.* 3 *c.* 13 *p.* 202. & *l.* 5 *c.* 24 *p.* 449 in hunc præcipites aguntur Judæi à Placido, Romanorum duce, *l.* 6 *c.* 28 *p.* 650
Jorpata ſive Iotapata, urbs, *l.* 6 *c.* 13 *p.* 586 Joſephus eò confugit, *d. c.* 13 *p.* 586 à Veſpaſiano obſidetur, *l.* 6 *c.* 14 *p.* 587. & *c.* 15 *p.* 590 aretibus oppugnatur, eod. *c.* 15 *p.* 591. & ſeqv. à Joſepho urbs iſta viriliter defenditur, *l.* 6 *c.* 16 *p.* 595 eandem Veſpaſianus vehementer oppugnat, d. l. 6 c. 18 p. 601 urbs iſta ab illo capitur, *d. c.* 18 p. 601 & ſeq.
Joſanes, vid. Oſanes.
Joſephus, patriarcha, Zephonem capit, l. 1 c. 2 p. 10
Joſephus, Gorionis filius, celebris ille Hiſtoricus, quando ſit natus, l. 2 c. 24 p. 157 librum bellorum Domini ſcripſit, *d. c.* 24 p. 157 quo tempore vixerit, l. 5 c. 1 p. 350. & p. 352. it. l 6 c. 38 p. 751 illius de ſapientia liber, l. 5 c. 25 p. 452 & l. 5 c. 27 p. 466 multos ſcripſit libros, d. c. 27 p. 466 ipſius teſtimonium de Chriſto, l. 5 c. 45 p. 534 dux eligitur à Judæis, l. 6 c. 9 p. 574 Galilææ præficitur, d. c. 9 p. 574 ad bellum ſeſe præparat, l. 6 c. 10 p. 576 & ſeqv. populum Judaicum ad bellum hortatur, l. 6 c. 10 p. 576 corporis cuſtodes eligit, d. c. 10 p. 577 Tyarnam ſeu Tarichæas occupat, l. 6 c. 11 p. 578 Tyberienſes aggreditur, eod. c. 12. p. 578 & ſeq. urbem illam intrat, d. c. 11 p. 579 Zipporim, urbem, oppugnat, eod. c. 11 p. 580 Aſcalonem capit, l. 6 c. 11 p. 583 Zephorenſes vincit, d. c. 12 p. 583 Tyberiadem revertitur, l. 6 c. 13 p. 586 Jorpatam ſeu Jotapatam confugit, d. c. 13 p. 586 legatos Hieroſolymam mittit, l. 6 c. 14 p. 587 cum Veſpaſiano pugnat, d. c. 14 p. 588 Jorparæ ſeu Jotapatæ obſidetur, eod. c. 14 p. 590 urbem illam fortiter defendit, l. 6 c. 16 p. 595 ex urbe Jotapata cum quadraginta viris in ſylvam fugit, l. 6 c. 18 p. 601 in ſpeluncam ſeſe recipit, d. c. 18 p. 601 à Judæis ſociis ad αὐτοχειρίαν incitatur, l. 6 c. 19 p. 604 & ſeq eandem multis argumentis improbat & diſſuadet, l. 6 c. 20 p. 608 & c. 22 p. 622 in ſummis anguſtiis ad Deum orat, d. l. 6 c. 21 p. 617, & ſeq. mortem ſortis arbitrio committendam ſociis ſuis ſuadet, d. c. 21 p. 619 & ſeq. à Nicanore è ſpelunca educitur, l. 6 c. 23 p. 625 à nonnullis Veſpaſiani militibus ad mortem poſcitur, d. c. 23 p. 627 apud Titum invenit gratiam, eod. c. 23 p. 627 à Veſpaſiano ſervatur, d. c. 23 p. 627 ab illo Romam ducitur, l. 6 c. 30 p. 666 cuſtodiæ traditur, d. c. 30 p. 666 vinculis ſolvitur & à Veſpaſiano honore afficitur, l. 6 c. 31 p. 673 & ſeq. it. p 676 à Veſpaſiano ad Titum mittitur, d. c. 31 p. 676 miſerias & calamitates urbis Hieroſolymæ deplorat, l. 6 c. 33 p. 686 & ſeq. ac c. 35 p. 708 & ſeqq. Judæos mandato Titi ad pacem hortatur, l. 6 c. 37 p. 725 & ſeq. à graſſatoribus ſagittis petitur, d. c. 37 p. 739 Judæos rebelles increpat, c. 38 p. 740 & ſeq. illius parentes qui fuerint, d. l. 6 c. 38 p. 751 ejusdem ætas, eod. c. 38 p. 752 ipſius oratio Judæos valdè movet, l. 6 c. 39 p. 753 Comagenum, ex Alexandri M. ſtirpe ortum, blandè caſtigat, d. c. 39 p. 758 patris ſui videndi causâ ad mœnia urbis propiùs accedit, l. 6 c. 44 p. 794 lapidis ictu vulneratur, d. c. 44 p. 794 à matre ſua tanquàm mortuus deploratur, l. 6 c. 44 p. 795. & ſeq. matrem ſuam compellat, d. c. 44 p. 801 ipſe Titi nomine Johannem cæterosque graſſatorum principes alloquitur, l. 6 c. 48 p. 822 eosdem graviter increpat, d. c. 48 p. 824 à Tito conſtituitur princeps ſuper omnes ſeniores populi Iſraëlitici, l. 6 c. 55 p. 866 urbis Hieroſolymæ caſum deplorat, d. l. 6 c. 59 p. 886 prophetarum vaticinia de excidio Hieroſol. interpretatur, eod. l. 6 c. 60 p. 889 & quidem Zachariæ atque Ezechielis, d. l. 6 c. 60 p. 891 & ſeqv.
Joſephus, Antipatri filius, Maſſadæ præficitur ab Herode, l. 5 c. 9 p. 389 in arce Maſſada ab Antigono obſidetur, d. l. 5 c. 10 p. 395 obſidione liberatur à fratre, Herode, eod. c. 10 p. 394 in prælio occumbit, l. 5 c. 11 p. 397
Joſephus, Minæi filius, ab Hyrcano mittitur legatus ad Auguſtum & Antigonum, l. 5 c. 7 p. 379
Joſephus, Dalæi filius, ſeipſum in ignem, quo templum Hieroſol. conflagrabat, conjecit, l. 6 c. 53 p. 855
Joſephus, maritus Salomæ, Herodis arcanum detegit, l. 5 c. 21 p. 432 Herodis juſſu capitur & interficitur, d. l. 5 c. 22 p. 441
Joſias in prælio occumbit, l. 1 c. 22 p. 71
Joſua, Sirachi filius, quando vixerit, l. 2 c. 24 p. 157
Joſua, Ananiæ filius, homo plebejus, Hieroſolymis circumcurrit & magna voce clamat: væ! l. 6 c. 53 p. 859 lapidis ictu interit, d. c. 53 p. 859
Joſua, ſacerdos, Sabbathæi filius, vaſa aurea templi ac veſtes tradit Tito, l. 6 c. 55 p. 867
Joſua ſive Jeſus, Saphæ filius, Judææ præficitur, l. 6 c. 9 p. 574
Joſua, ſacerdotii princeps, interficitur, l. 6 c. 33 p. 690
Iri India, à Romanis ſubacta, l. 6 c. 1 p. 547
Iscoktin, ſpecies reſinæ, ab Alexandro M. reperta, l. 2 c. 16 p. 124
Iſis, idolum, l. 5 c. 44 p. 530 illius templum Romæ, ibid.
Ismael, Eliſæ filius, Pontifex, à Tito interficitur, l. 6 c. 59 p. 888
Ismaëlitæ Tarſorum regionem occupant, l. 1 c. 1 p. 6 & 7
Iſraëliticæ tribus, vid. Tribus Iſraëliticæ.
Ithargan, fluvius in Perſide, l. 2 c. 15 p. 120 vid. Araſtaga.
Itabyrius, mons, vid. Tabor.
Italia, regio, l. 1 c. 1 p. 6 quinam populi primitùs illam incoluerint, ibid. hæc quondam Κίτιμ ſeu Κίτιμς appellata fuit, d. c. 1 p. 7 ab Hannibale bello petitur, l. 3 c. 15 p. 212
Italus, rex Italiæ, l. 1 c. 1 p. 7 illius filia Romæ fuit appellata, d. c. 1 p. 7
Itulmus Syracuſas devaſtat, l. 2 c. 24 p. 158 Capuam & Siciliam ſubigit, d. c. 24 p. 158
Ituræi ab Ariſtobulo vincuntur, l. 4. c. 9 p. 283
Jub ſive Jou, mons, l. 1 c. 1 p. 6
Judæi à Dario è captivitate dimittuntur, l. 1 c. 12 p. 38 & ſeq. à Sanballato acculantur, d. l. 1 c. 12 p. 39 horum magna multitudo à Ptolemæo, Ægypti rege, libertate donatur, l. 3 c. 2 p. 175 mille Judæi in quadam ſpelunca interimuntur, d. l. 3 c. 7 p. 195 Judæi cujusdam improbi & apoſtatæ facinus, l. 3 c. 8 p. 196 Judæis regnum à Pompejo adimitur, l. 4 c. 15 p. 336 Judæorum legati à Julio Cæſare valdè honorantur, l. 5 c. 5 p. 372 Judæi hinc inde diſperſi, l. 5 c. 7. p. 380 ab Auguſto Cæſare liberi dimittuntur, dict. c. 7 p. 381 Judæi cujusdam crudele facinus, l. 5 c. 10 p. 395 Judæi multi in Ægyptum profugiunt, l. 4 c. 19 p. 320 ibidem habitant, l. 5 c. 2 p. 361 decem juvenes Judæi contra Herodem conſpirant, d. l. 5 c. 23 p. 448 ſed detecti interficiuntur, eod. c. 23 p. 448 Judæorum captivitas ſtante templo ſecundo quando acciderit, l. 5 c. 45 p. 537 Judæus quidam dolò interficitur à Romano, l. 6 c. 18 p. 603 Judæi Hieroſolymitani in tres factiones diviſi, d. l. 6 c. 31 p. 681 Judæi nonnulli, à Romanis capti, ſuſpendiò necantur, l. 6 c. 39 p. 755 quot Judæi durante obſidione Hieroſolymitana mortui ſint, l. 6 c. 45 p. 807 Judæi aurum, uniones & lapides pretioſos deglutiunt, d. l. 6 c. 45 p. 804 ob hanc cauſam à Romanis militibus maſtantur, eod. c. 45 p. 804 Judæi cujusdam vaticinium de templo exuſto reſtaurando, l. 6 c. 53 p. 856 numerus omnium Judæorum, qui ad feſtum Paſchatis Hieroſolymæ convenerant, ſed ibidem perierunt, d. l. 6 c. 55 p. 870 quot captivi ex illis facti ſint, d. c. 55 p. 870 Judæi cujusdam pueri audax facinus, l. 6 c. 54 p. 861 principes quidam ac nobiles Judæi Hieroſolymitani ſeſe Tito tradunt, l. 6 c. 55 p. 866
Judaicæ quædam mulieres ob liberos circumciſos inter-

interficiuntur, *l.* 3 *c.* 4 *p.* 179
Iudaicum bellum quando sit exortum, *l.* 6 *c.* 1 *p.* 549
Iudaicum regnum à Pompejo Iudæis ablatum, *l.* 4 *c.* 23 *p.* 336 & seq. in quinque partes dividitur, d. *l.* 4 *c.* 14 *p.* 340
Iudas, Mattathiæ filius, *l.* 3 *c.* 7 *p.* 194 exercitui præficitur, d. *l.* 3 *c.* 9 *p.* 200 & *l.* 6 *c.* 6 *p.* 563 illius præclara facinora, *l.* 3 *c.* 9 *p.* 201 & *c.* 10 *p.* 202 Apollonium interficit, eod. *c.* 10 *p.* 203 Seronem vincit, ibid. Nicanorem superat, *l.* 3 *c.* 11 *p.* 207 Bachidem & Timotheum vincit, *c.* 12 *p.* 208 Philippum, ducem, comprehendit, eod. *c.* 12 *p.* 208 Sanctuarium repurgat, *l.* 3 *c.* 13 *p.* 211 Lysiam in fugam vertit, *l.* 3 *c.* 14 *p.* 217 pacem cum rege Eupatore facit, eod. *c.* 14 *p.* 220 & *c.* 20 *p.* 236 fœdus cum Romanis pangit, *l.* 3 *c.* 17 *p.* 227 ex urbe Hierosolyma metu profugit, d. *l.* 3 *c.* 21 *p.* 239 Samariam abit, d. *c.* 21 *p.* 239 cum Nicanore pugnat, *l.* 3 *c.* 22 *p.* 240 in prælio occumbit, eod. *l.* 3 *c.* 23 *p.* 246
Iudas, Chelciæ filius, adhæret Eleazaro, grassatorum principi, *l.* 6 *c.* 32 *p.* 681
Iudas, Chiliarcha, ad Romanos transfugere cupiens, Simeonis mandato interficitur, *l.* 6 *c.* 43 *p.* 793
Iulius Cæsar annum ad Solis cursum ordinat, *l.* 2 *c.* 25 *p.* 165 illius nativitas, *l.* 5 *c.* 1 *p.* 349 unde sit appellatus Cæsar, dict. *c.* 1 *p.* 347 quando natus sit, d. *c.* 1 *p.* 349 quo tempore imperium Romanum ad se traxerit, eod. *c.* 1 *p.* 352 Francos & Britannos subigit d. *c.* 1 *p.* 354 Artobulum ex custodia dimittit, eod. *c.* 1 *p.* 359 cum Pompejo pugnat, d. *c.* 1 *p.* 359 Pompejum devictum interficit, eod. *l.* 5 *c.* 1 *p.* 360 ab Ægypti ingressu prohibetur, d. *c.* 1 *p.* 360 Antipatrum valde diligit, *l.* 5 *c.* 2 *p.* 362 eundem militibus suis præfecit, d. *l.* 5 *c.* 3 *p.* 363 ad duces Romanos Iudæorum causa scribit, *l.* 5 *c.* 5 *p.* 370 Iudæorum legatos magno in honore habet, d. *c.* 5 *p.* 372 interficitur, *l.* 5 *c.* 6 *p.* 374
Iulius, mensis, unde nomen suum traxerit, *l.* 2 *c.* 25 *p.* 164 & *l.* 5 *c.* 1 *p.* 349
Iulianus, miles quidam Romanus, rem præclare gerit, l. 6 *c.* 47 *p.* 819 cum Iudæis acriter pugnat, d. *c.* 47 *p.* 820 occiditur, eod. *c.* 47 *p.* 820
Iunius & Majus, duo fratres Græci, *l.* 5 *c.* 1 *p.* 352
Iupiter stella justitiæ vocatur à Iudæis, *l.* 1 *c.* 4 *p.* 20 huic templum condit Romulus, d. *c.* 4 *p.* 20 ei quintum septimanæ diem assignat Romulus, eod. *c.* 4 *p.* 20
Iupiter Cretæus, *l.* 3 *c.* 7 *p.* 194 huic templum, in monte Garizim exstructum, consecratur, eod. *c.* 7 *p.* 194
Iupiter Capitolinus, *l.* 4 *c.* 20 *p.* 313 illius templum, d. *c.* 20. *p.* 323 & *c.* 21 *p.* 325 à fœmina natus est, *l.* 5 *c.* 44 *p.* 531
Iupiter Casius, vid. Casii Iovis templum.
Iura, mons, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 6
Iuramentum Herodi præstatur à populo Iudaico, *l.* 5 *c.* 24 *p.* 451 juramenti vis & vinculum quousque sese extendat, *l.* 6 *c.* 22 *p.* 622
Izatæ regis filii ac fratres ex urbe Hierosolyma ad Titum veniunt, *l.* 6 *c.* 54 *p.* 863 Romam mittuntur vincti, dict. *c.* 54 *p.* 863

K.

Kainan, Enosi filius, ubi sepultus sit, *l.* 2 *c.* 18 *p.* 131 diluvium Noachi ætate futurum prædixit, d. *c.* 18 *p.* 131 magnam condidit urbem, eod. *c.* 18 *p.* 131 turrim exstruxit, in qua thesauros ingentes reposuit, ibid. *p.* 132
Karræi, quinam sic dicti, *l.* 4 *c.* 4 *p.* 265. & *c.* 6 *p.* 273. vid. קראים
Kenan, patriarcha, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 1
Kisleu, mensis apud Iudæos, *l.* 3 *c.* 13 *p.* 211. it. *l.* 6 *c.* 41 *p.* 769
Kittim, quis populus & quæ regio sic appelletur, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 1. & 7 urbs ejusdem nominis à Noacho condita, d. *c.* 1 *p.* 7 vid. Cittim.
Kittim filii Sabinorum filias abducunt, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 9 inter hos & filios Thubal oritur bellum, d. *c.* 1 *p.* 9 urbem Porto condunt, eod. *c.* 1 *p.* 10 in montem Cophtitæ fugiunt, d. *l.* 1 *c.* 2 *p.* 13 à Gogadio armis petuntur, eod. *c.* 2 *p.* 13 Saturnum, stellam, colunt, d. *c.* 2 *p.* 14 vid. suprà Cittim.
Koze, idolum Idumæorum, *l.* 5 *c.* 23 *p.* 446.

L.

Lamech, patriarcha, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 1
Læsem, urbs, quæ & Laisa dicta fuit, *l.* 3 *c.* 23. *p.* 244
Latinus, rex, *l.* 1 *c.* 2 *p.* 11 illius filia, Lavinia fuit appellata, d. *c.* 2 *p.* 11 Iano secundo in regno succedit, *l.* 1 *c.* 3 *p.* 14 Latinam linguam explanat, d. *c.* 3 *p.* 14 ad Osdrubalem proficiscitur, eod. *c.* 3 *p.* 15 cum ipso pugnat eumque vincit, d. *c.* 3 *p.* 15 illius filiam duxit uxorem, eod. *c.* 3 *p.* 15 moritur, ibid. *p.* 17
Latinus secundus ejus nominis, Italiæ rex, Alamanniam & Burgundiam subigit, *l.* 1 *c.* 3 *p.* 17 & seq. templum Lucifero exstruit, d. *c.* 3 *p.* 17 moritur, eod. *c.* 3 *p.* 17
Lavinia, Latini regis filia, *l.* 1 *c.* 2 *p.* 11
Legrith, urbs in Idumæa, à Vespasiano capitur, *l.* 6 *c.* 28 *p.* 650
Legatorum jus inviolabile, *l.* 5 *c.* 19 *p.* 4 5 & *p.* 429
Levia sive Lebia, nobilis Iudæus, à Iohanne Galilæo interficitur, *l.* 6 *c.* 26 *p.* 636
Libani sylva, l. 1 *c.* 19 *p.* 57
Libani mons, l. 4 *c.* 15 p 306 & l. 5 *c.* 11 p. 398
Libellus repudii, vid. repudii libellus.
Libna, urbs, l. 6 *c.* 5 p. 518
Libra, l. 4 *c.* 26 p. 346 illius valor apud Iudæos, d. *c.* 26 *p.* 346
לילית vox quid significet, l. 1 *c.* 3 p. 16
Lira, fluvius, Latinis Ligaris, l. 1 *c.* 1 p. 3 & *d.* l. 1 *c.* 3 p. 18
Livius, vid. Titus.
Lizphim, unde gens ista orta sit, l. 1 *c.* 1 *p.* 8
Lombardia, regio, l. 1 *c.* 1 p. 6
Lombardi, unde sint orti, l. 1 *c.* 1 p. 6
Longinus, miles Romanus, Iudæos adoritur, l. 6 *c.* 36 p. 719 rem fortiter gerit, d. *c.* 36 p. 719
Longinus sive Longus, nobilis Romanus, seipsum gladio trajicit, l 6 *c.* 50 p. 841
Loomim, unde gens ista orta sit, l. 1 *c.* 1 p. 8
Lucanus, Romanorum dux, servorum rebellium conatum in Sicilia reprimit, l. 2 *c.* 24 p. 159
Lucifer, stella matutina, *l.* 1 *c.* 3 *p.* 17 ei templum à rege Latino exstruitur, d. *c.* 3 *p.* 17 illius templum clauditur à Romulo, *l.* 1 *c.* 4 *p.* 20
Lucius, miles Romanus ab amico suo, Artorio, cadendo opprimitur, *l.* 6 *c.* 50 *p.* 841
Lucii, certus populus, *l.* 1 *c.* 15 *p.* 117 illorum regnum ab Alexandro M. subigitur, d. *c.* 15 *p.* 117
Lucretia, Collatini uxor à Sext. Tarquinio stupratа, seipsam interficit, *l.* 1 *c.* 4 *p.* 28
Lucullus, Romanorum imperator, in Armeniam irrumpit, *l.* 4 *c.* 15 *p.* 305 Mithridatem regem persequitur, d. *c.* 15 *p.* 305
Lucus, Nibali pater, *l.* 1 *c.* 2 *p.* 12
לוז quid? *l.* 4 *c.* 11 *p.* 291
Luna nova ubinam primum observata sit, *l.* 4 *c.* 22 *p.* 330. & *l.* 5 *c.* 16 *p.* 414
Luzii, gens quædam, *l.* 2 *c.* 9 *p.* 92
Lycus, fluvius, *l.* 4 *c.* 4 *p.* 263
Lydia, regio, *l.* 5 *c.* 5 *p.* 371
Lydda, urbs, *l.* 5 *c.* 5 *p.* 371. & *l.* 6 *c.* 5 *p.* 558
Lysias, Antiochi regis dux, Iudæorum terram invadit, *l.* 3 *c.* 11 *p.* 205 Iudæam iterum bello petit, *d. l.* 3 *c.* 14 *p.* 216 à Iuda Maccabæo fugatur, eod. *c.* 14 *p.* 217 fœdus cum Iuda init, *d. c.* 14 *p.* 220
Lysimachus, Garensium dux, fratrem suum interficit, *l.* 4 *c.* 11 *p.* 290 Alexandrum Iannæum apertâ portâ recipit, eod. *c.* 11 *p.* 291
Lysimachus, Paulaniæ filius, Iudæorum legatus ad Iulium Cæsarem mittitur, *l.* 5 *c.* 5 *p.* 373 idem legatus ab Antonium & Augustum mittitur, *l.* 5 *c.* 7 *p.* 379
Lysimachus, Iudæorum princeps, Herodis jussu interficitur, *l.* 5 *c.* 23 *p.* 445

M.

Maccabæi, *l.* 1 *c.* 21 *p.* 66 septem fratres Maccabæi ob religionem interficiuntur, *l.* 3 *c.* 5 *p.* 183 ac seqv. & *c.* 6 *p.* 186 ac seqv. cur sic appellati, *c.* 7 *p.* 194 & *c.* 9 *p.* 201
Macedones, populus, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 4 & *p.* 6 eorum jugum quando primum à Iudæis excussum, *l.* 3 *c.* 7 *p.* 195
Macedonia, à Cyro subacta, *l.* 1 *c.* 21 *p.* 64 provincia Macedonia, *l.* 2 *c.* 9 *p.* 94 an Macedonia sit Cittim, *l.* 5 *c.* 1 *p.* 359
Macherus urbs seu castellum, *l.* 4 *c.* 14 *p.* 303 eò confugit Aristobulus, *d. l.* 4 *c.* 15 *p.* 342 in hoc castello Iohannes Baptista interficitur, *l.* 5 *c.* 45 *p.* 533
Madai, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 1 & *p.* 4
Mæochis, ab Alexandro M. subacta, *l.* 2 *c.* 15 *p.* 117
Magog, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 1 & *p.* 4
Mahalaleel, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 1
Majestas, *l.* 6 *c.* 31 *p.* 675 læsæ majestatis crimen etiam in filio punitur, *d. c.* 31 *p.* 675
Majus & Iunius, duo fratres Græci, *l.* 5 *c.* 1 *p.* 352
Malchia seu Malachias, juvenis Iudæus, rem strenuè gerit, *l.* 6 *c.* 47 *p.* 821
Malchias sive Malichus Antipatro insidias struit, *l.*

Nebo, mons, ubi arcâ fœderis à Jeremia propheta, recondita fuit, l. 1 c. 21 p. 63
Nectanebus, rex Ægypti, l. 2 c. 9 p. 90 genuinus Alexandri M. pater fuit, d. c. 9 p. 91 Magorum princeps extitit, eod. c. 9 p. 91 ab Artaxerxe bellò petitur, d. c. 9 p. 91 & p. 92 magicas artes exercet, ibid. p. 91 divinatoriâ arte utitur, l. 2 c. 9 p. 92 veste vultuque mutatò Pelusium atque inde Antiochiam venit, eod. c. 9 p. 94 & seq. cum Olympia, Philippi regis uxore, sub Hammonis specie rem habet, d. l. 2 c. 9 p. 94 in Macedoniam venit, eod. c. 9 p. 94 magno ibidem in honore fuit, d. c. 9 p. 95 in palatium regis Philippi venit & cum regina loquitur, l. 2 c. 10 p. 96 Sardonichum aliasque gemmas reginæ donat, d. c. 10 p. 97 eidem nonnulla arcana detegit, eod. c. 10 p. 97 & seq. serpentis specie rem habet cum regina, l. 2 c. 11 p. 99 eandem serpentis formâ osculatur, d. l. 2 c. 12 p. 101 Alexandro datur præceptor à Philippo, eod. c. 12 p. 103 ab Alexandro in foveam protruditur & interficitur, d. c. 12 p. 104 sepelitur, eod. c. 12 p. 105
Nehemias, Hachaliæ filius, l. 1 c. 19 p. 58 & c. 20 p. 60 item l. 4 c. 17 p. 316
Nero, Cæsar, Claudio succedit, l. 5 c. 45 p. 537 donum mittit Hierosolymam, l. 6 c. 7 p. 567 ipsius donum ab Eleazaro rejicitur, d. c. 7 p. 568 Cestium in Judæam mittit, l. 6 c. 5 p. 557 & d. l. 6 c. 8 p. 570 Vespasianum ac Titum contrà Persas & Judæos mittit, eod. l. 6 c. 9 p. 573 & seq. interit, d. l. 6 c. 28 p. 652
Nibalus, Æneæ fratris filius, l. 1 c. 2 p. 12
Nicanor, regis Antiochi dux, à Juda Maccabæo vincitur, l. 3 c. 11 p. 207 in fugam vertitur, d. l. 3 c. 12 p. 207
Nicanor, Demetrii regis dux, contrà Judæos mittitur, l. 3 c. 21 p. 238 cum Juda Maccabæo loquitur, d. c. 21 p. 238 Sanctuarium Domini ingreditur, eod. c. 21 p. 239 à Juda vincitur & interficitur, l. 3 c. 22 p. 243 illius caput & brachia abscisa suspenduntur, d. c. 22 p. 243
Nicanor, princeps Romanus, ad Josephum, in speluncâ delitescentem, à Vespasiano mittitur, l. 6 c. 18 p. 603 ipse Josephum fide datâ ex spelunca educit, d. l. 6 c. 23 p. 625 illum adducit ad Vespasianum, eod. c. 23 p. 626 à Tito ad pacem, Hierosolymitanis offerendam, mittitur, d. l. 6 c. 35 p. 715 à Judæis interficitur, eod. c. 35 p. 715
Nicaso, Sanballati filia, l. 1 c. 21 p. 68 & l. 2 c. 8 p. 89
Nicodemon urbem condit Nicodemeniam, l. 2 c. 24 p. 157
Nicolaus, Æneæ frater, l. 1 c. 2 p. 11
Nicolaus, Damascenus, Historicus, l. 1 c. 21 p. 67 & l. 4 c. 3 p. 261 it. d. l. 4 c. 17 p. 315 & eod. l. 4 c. 23 p. 335 & d. l. 4 c. 26 p. 347 it. l. 5 c. 3 p. 363 de rebus Alexandri M. scriptit. l. 2 c. 9 p. 90 & d. l. 2 c. 22 p. 152 Antipatrum, Herodis filium, accusat, l. 5 c. 39 p. 510 pro Archelao orationem habet coràm Augusto Cæsare, l. 5 c. 42 p. 525
Nicolaus, Andriæ rex, contrà Alexandrum M. pugnans vincitur, l. 2 c. 13 p. 107 & seq. interficitur, ibid. 108
Nicomedia, urbs, à Nicomede rege conditur, l. 2 c. 24 p. 157
Nicomedes sive Nicodemus ab Aristobulo mittitur legatus ad Pompejum, l. 4 c. 20 p. 324 à Pompejo eluditur, d. l. 4 c. 21 p. 325
Nicon, aries ferreus Romanorum, à Judæis sic appellatus, l. 6 c. 36 p. 717
Nicopolis, urbs, l. 5 c. 21 p. 432 & l. 6 c. 31 p. 678
Nius, reginæ Cleopatræ filius, ab Augusto interficitur, l. 2 c. 25 p. 162
Niger, dux Idumæus, Ascalonem oppugnat, l. 6 c. 12 p. 581 fugâ salutem quærit, d. c. 12 p. 582 mirabili modo servatur, eod. c. 12 p. 582 & seq. à Judæis invenitur, d. c. 12 p. 582 Hierosolymam cum gaudio ducitur, eod. c. 12 p. 583
Niger, Peræta, à Judæis grassatoribus interficitur, l. 6 c. 27 p. 646
Nisan, mensis, apud Judæos, l. 4 c. 19 p. 319
Nitra, fortissimus juvenis Judæus, l. 6 c. 17 p. 598 illius præclarum facinus, d. c. 17 p. 598 in prælio occumbit, eod. c. 17 p. 598
Noachus, l. 1 c. 1 p. 1 illius filii, d. c. 1 p. 1 in Italiam venit, eod. c. 1 p. 7 urbem Cethin sive Kitim condit, ibid. appellatus fuit Janus & Vandimon, eod. c. 1 p. 7 diluvium, quod illius ætate accidit, à Kainane prædictum & lapidibus insculptum fuit, l. 2 c. 18 p. 131 terram inter filios dividit, l. 4 c. 12 p. 297
Numa Conipilus seu potius Numa Pompilius Romulo succedit, l. 1 c. 4 p. 20
Numitor Sylvius, rex Italiæ, ab Amulio pellitur regno, l. 1 c. 3 p. 18 à Romulo & Remo in regnum restituitur, d. c. 3 p. 18 Obonos,

O.

Obonos, lignum, l. 2 c. 19 p. 136
Obsides dantur reginæ Alexandræ à finitimis regibus, l. 4 c. 13 p. 301
Ocaphardici, l. 2 c. 17 p. 129 vid. Brachmanes & Acarmajin.
Oceanus Britannicus, l. 1 c. 1 p. 5
Octavia, Augusti Cæsaris soror, ab Antonio marito expellitur, l. 2 c. 25 p. 162
Odares, vid. Adarahan.
Olan, urbs, ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 297
Oleum ex fonte promanans, l. 1 c. 4 p. 19
Oliba, rex Italiæ, l. 1 c. 3 p. 17
Olimos, regio, ab Alexandro M. subigitur, l. 2 c. 15 p. 117
Olivarum mons, l. 6 c. 34 p. 697 & p. 698
Olympias, Philippi Macedonum regis uxor, Alexandri M. mater, l. 1 c. 21 p. 66 & l. 2 c. 9 p. 94 it. d. l. 2 c. 10 p. 96 cum Nectanebo rem habet, eod. l. 2 c. 11 p. 99 Alexandrum M. parit, l. 2 c. 12 p. 102 à Philippo rege expellitur, d. l. 2 c. 13 p. 109 eidem reconciliatur, eod. c. 13 p. 110 vid. Nebiras.
Olympias certum est annorum spatium, l. 4 c. 17 p. 311 & l. 5 c. 12 p. 401 it. d. l. 5 c. 18 p. 420
Olympias vid. Orvilia.
Oni, urbs seu regio Ægypti, l. 5 c. 2 p. 360
Onias, summus Sacerdos Hierosolymitanus, alias Ananias dictus, l. 3 c. 1 p. 170 vid. Hananias & Ananias.
Onias, vir quidam pius inter Judæos, interficitur, l. 4 c. 19 p. 321
Ophasiona, Osdrubalis filia pulchetrima, l. 1 c. 3 p. 15
Ophellius, Syrorum princeps, l. 5 c. 8 p. 385
Opobalsamum, vid. Balsamum.
Oridara, Salomæ filia, l. 5 c. 33 p. 487 vid. Herodias.
Origantum, flumen, l. 2 c. 24 p. 157
Orion, vid. Teudion.
Orodiphilos, Herodis uxor, duas peperit filias, l. 5 c. 33 p. 490
Orvilia, Maltacæ, uxoris Herodis, filia, l. 5 c. 33 p. 489
Osanes, Aganiæ dominus, Philippum, regem Macedoniæ, persequitur, l. 2 c. 14 p. 111 eundem vulnerat, d. c. 14 p. 111 arcem Macedoniæ expugnat, eod. c. 14 p. 112 ab Alexandro repellitur, d. c. 14 p. 112 ab eodem interficitur, ibid.
Osdrubal, Agniæ filius, l. 1 c. 3 p. 15 illius filia pulcherrima, Ophasiona dicta, eod. c. 3 p. 15 Carthaginis rex fuit, d. c. 3 p. 15 à Latino petitur bello, eod. c. 3 p. 16 maximâ clade afficitur, ibid. in prælio occumbit, d. c. 3 p. 16
Ostenta vid. Prodigia.
Ostracion, urbs, l. 6 c. 31 p. 678
Ospitiona sive Ositiona, vid. Ophasiona.
Otranta in finibus Italiæ sita, l. 5 c. 9 p. 390
Otto, Imperator Romanus, vid. Salvius Otto.

P.

Pacorus, Parthorum rex, l. 5 c. 8 p. 383 & d. l. 5 c. 13 p. 403 ad hunc confugit Antigonus, l. 5 c. 8 p. 383 irruptionem in Syriam facit, eod. c. 8 p. 384 archipincernam suum mittit Hierosolymam, d. c. 8 p. 384 Hierosolymam intrat, eod. c. 8 p. 384 cum Hyrcano pugnat, d. c. 8 p. 384 Hyrcanum & Phaselum capit, eod. c. 8 p. 386 & seq. ab Antonio & Herode bello petitur, l. 5 c. 10 p. 392 ab Antonio vincitur, d. l. 5 c. 11 p. 396 à Ventidio interficitur, d. c. 11 p. 396
Pacorus, Medorum præfectus, Alanis victum unius mensis præbet, l. 6 c. 56 p. 873
Padus, fluvius, l. 1 c. 1 p. 4
Pæderastia severè prohibita, l. 5 c. 15 p. 481
Palæstini ad Timotheum veniunt, l. 3 c. 13 p. 214
Palermo, urbs, l. 1 c. 2 p. 14
Paneas, fons Jordanis, l. 3 c. 23 p. 212
Panibos, l. 5 c. 31 p. 481
Pannag, oleum, l. 4 c. 22 p. 329 vid. Balsamum.
Pannychis sive Panibos, pellex insigni pulchritudine, l. 5 c. 31 p. 481 vid. Phamichos.
Papa, vid. Pater.
Paphlagones unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 3
Pappus, Antigoni dux, Josephum, Herodis fratrem, interficit, l. 5 c. 11 p. 397 ab Herode vincitur, d. c. 11 p. 398 interficitur, l. 5 c. 11 p. 399
Papyron sive Paparion, locus quidam, l. 4 c. 20 p. 323
Paries inter templum & altare jussu Alexandri Jannæi exstruitur, l. 4 c. 18 p. 292
Parthi etiam Persæ appellati, l. 4 c. 4 p. 262 Crassum vincunt, d. l. 4 c. 26 p. 348 à Cassio superan-

petantur, d. c. 26 p. 348 ab Herode vincuntur, l. 5 c. 9 p. 388
Parzinach, gens, l. 1 c. 1 p. 4
Pascha, festum azymorum apud Judæos, l. 4 c. 19 p. 320
Pater seu Papa quis ita fuerit appellatus Romæ, l. 6 c. 30 p. 671
Patria potestas qualis olim apud Romanos aliasque gentes fuerit, l. 5 c. 28 p. 470
Pathios, regio, l. 1 c. 21 p. 66 & l. 6 c. 1 p. 547 ab Antipatro occupatur, l. 2 c. 23 p. 153 à Romanis devicta, l. 6 c. 1 p. 548
Patroclus, legatus à Judæis ad Julium Cæsarem mittitur, l. 5 c. 5 p. 373
Patronus, quis ita dictus, l. 6 c. 30 p. 671
Paulus, Æneæ fratris filius, in prælio occumbit, l. 1 c. 2 p. 12 ab Æneæ magnificè sepelitur, d. c. 2. p. 12
Paulus Æmilius, vid. Æmilius Paulus.
Paulinus, Chiliarcha Romanus, ad Josephum, in spelunca delitescentem, mittitur, l. 6 c. 18 p. 603 Josephum excipit, d. l. 6 c. 23 p. 626
Paulina, nobilis ac pulchra fœmina Romana, Saturnino nupta, l. 5 c. 44 p. 530 à D. Mundo amatur, d. c. 44 p. 530 ab eodem Mundo Anubis, Dei, specie corrumpitur, eod. c. 44 p. 531 rem omnem marito suo revelat, d. c. 44. p. 532
Paulaniæ filius, Lysimachus, à Judæis ad Julium Cæsarem mittitur, l. 5 c. 5 p. 373 ad Augustum & Antonium ablegatur, d. l. 5 c. 7 p. 379
Pazinach seu Parzinach, gens quædam, l. 1 c. 1 p. 3
Pedanius, miles Romanus, juvenem quendam Judæum vivum capit eumque ad Titum ducit, l. 6 c. 50 p. 836
Pelan, urbs, ab Alexandro Jannæo subigitur, l. 4 c. 12 p. 297
Peliſtim, Arabicè Paleſtion vocatur, l. 2 c. 24 p. 159 posteà Palæstina dicta, eod. c. 24 p. 159
Pella, urbs, trans Jordanem sita, l. 6 c. 45 p. 808 ad hanc confugiunt Christiani ecclesiæ Hierosolymitanæ, d. c. 45 p. 808 vid infrà Pilus.
Pelusium, urbs Ægypti, l. 2 c. 9 p. 94 & l. 5 c. 2 p. 360 it. l. 6 c. 31 p. 678 à Mithridate & Antipatro obsidetur ac capitur, l. 5 c. 2 p. 360 rex Pelusii, amicus Philippi, regis Macedoniæ, l. 1 c. 13 p. 105 Bucephalum, equum ei donat, ibid.
Pentecostes festum à Judæis celebratur, l. 3 c. 18 p. 232
Perdiccas, Senior, Alexandri M. princeps, l. 2 c. 23 p. 154 rex Macedoniæ fit, l. 2 c. 25 p. 166
Persiacon, l. 2 c. 18 p. 131
Persia, l. 1 c. 1 p. 5
Persæ eorumque regnum, l. 1 c. 7 p. 28 quomodo illud cum Medorum regno fuerit unitum, d. l. 1 c. 20 p. 59 Persæ à Macedonum imperio deficiunt, l. 3 c. 11 p. 204 à Romanis deficiunt, l. 5 c. 17 p. 317
פרזים, ista vox quid significet, l. 1. c. 5 p. 23 & l. 2 c. 8 p. 89 it. l. 3 c. 1 p. 168 & d. l. 3 c. 20 p. 236 ac l. 5 c. 4 p. 364 & eod. l. 5 c. 10 p. 395 item l. 6 c. 2 p. 549
פרמים, vocabulum istud quid significet, l. 1 c. 15 p. 46
Pestis in castris Judæorum grassatur, l. 4 c. 19 p. 321 Herodis domum Judæosque affligit, l. 5 c. 22 p. 444
Petilius sive Pitholaus Aristobulo semet adjungit, l. 4 c. 25 p. 341
Petra deserti, urbs Arabiæ munitissima, l. 4 c. 11 p. 290 & d. l. 4 c. 12 p. 293 & eod. c. 12 p. 296 it. d. l. 4 c. 18 p. 318 ac l. 5 c. 19 p. 423 hanc petit Alexander Jannæus, l. 4 c. 12 p. 293 ad illam Herodes confugere vult, l. 5 c. 9 p. 389 Antipater ad istam proficiscitur, l. 4 c. 15 p. 318 Hyrcanus illam vult oppugnare, d. l. 4 c. 24 p. 337 ab Herode capitur l. 5 c. 20 p. 431
Petronium ubi reperiatur, l. 1 c. 4 p. 20
Petronius, Ægypti præfectus, frumentum in Judæam advehi curat, l. 5 c. 24 p. 449 à Caligula in Syriam adversus Judæos mittitur, d. l. 5 c. 45 p. 536
Phallion, vid. Cophalus.
Phanius, vid. Fanius.
Phanias, Pontifex Judæus, l. 6 c. 16 p. 637
Phanichos, l. 5 c. 31 p. 481 vid. Pannychis.
Pharus, turris, à Ptolemæo Philadelpho exstructa, l. 2 c. 23 p. 154 vid. Megaa turris.
Phædra, Herodis uxor, l. 5 c. 33 p. 490
Pharao Nechao Abrahami uxorem per vim aufert, l. 6 c. 38 p. 741
Pharisæi, l. 4 c. 6 p. 272 & p. 273 illorum traditiones, d. c. 6 p. 273 multi ex his ab Hyrcano interficiuntur, eod. c. 6 p. 274 eorum secta exponitur, d. c. 6 p. 274 Alexandrum Jannæum conviciis proscindunt, l. 4 c. 11 p. 292 ab Alexandri satellitibus cæduntur, d. c. 11 p. 292 inter hos & Alexandrum ingens exoritur bellum, l. 4 c.
l. 4 c. 12 p. 293 & p. 294 ad Demetrium deficiunt, eod. c. 12 p. 294 illorum magna potentia & auctoritas apud reginam Alexandram, l. 4 c. 13 p. 300 contrà Sadducæos furgia excitant, d. l. 4 c. 14 p. 301 ab Alexandra, regina, consilium petunt, eod. l. 4 c. 16 p. 307 ab Herode valdè honorantur, l. 5 c. 13 p. 402 horum principibus jusjurandum ab Herode remittitur, d. l. 5 c. 24 p. 451
Phasias sive Phaselus, Antipatri filius, l. 4 c. 17 p. p. 315 Hierosolymæ præficitur. l. 5 c. 3 p. 364 Felicem vincit, d. l. 5 c. 7 p. 378 à primoribus Judæorum apud Antonium accusatur, eod. l. 5 c. 8 p. 382 urbem Hierosolymam contrà Parthos egregiè defendit, d. c. 8 p. 384 archipincernæ regis Parthorum fidem habet, eod. c. 8 p. 385 à Pacoro capitur, d. c. 8 p. 387 caput suum saxo allidit & moritur, eod. c. 8 p. 387
Phæstius, Alexandri M. consiliarius, l. 2 c. 13 p. 107
Philippus, impius Antiochi minister, l. 3 c. 2 p. 174 & d. l. 3 c. 4 p. 179 mille Judæos in spelunca quadam fumo extinguit, eod. l. 3 c. 7 p. 195 Mattathiæ conditiones pacis offert, d. l. 3 c. 8 p. 196 à Juda Maccabæo vivus comburitur, eod. l. 3 c. 12 p. 208
Philippus ab Euparore rege deficit, l. 3 c. 20 p. 236
Philippus, rex Macedoniæ, l. 2 c. 9 p. 94 illius somnium, d. l. 2 c. 11 p. 100 somnii sui interpretationem audit, d. c. 11 p. 100 serpentis specie contrà hostes suos protegitur, eod. c. 11 p. 101 ejusdem serpentis specie terretur, l. 2 c. 12 p. 101 aliud somnium habet, d. c. 12 p. 101 illius interpretatio, eod. c. 12 p. 101 idolum consulit de regni successore, l. 2 c. 13 p. 106 in locum Olympiadis aliam uxorem ducit, d. c. 13 p. 109 Alexandro, filio suo, irascitur, eod. c. 13 p. 109 & seq. morbo laborans ab Alexandro invisitur, d. c. 13 p. 109 cum Olympiade in gratiam redit, eod. c. 13 p. 110 Alexandrum filium ad Armeniam & Carasenam, provincias subigendas mittit, l. 2 c. 14 p. 111 hostium timore perculsus in Macedoniam redit, d. c. 14 p. 111 ab Olane, Aganiæ domino, vulneratur, eod. c. 14 p. 111 moritur, d. c. 14 p. 112
Philippus, medicus, Alexandrum ægrotum sanat, l. 2 c. 15 p. 115
Philippici campi, l. 5 c. 7 p. 378
Philippus Herodis filius ex Cleopatra Hierololymitana susceptus, l. 5 c. 33 p. 489 Romæ agit, d. l. 5 c. 35 p. 497 ab Antipatro apud Herodem accusatur, eod. c. 35 p. 498
Philippus, Herodis Antipæ frater, l. 5 c. 45 p. 534 illius uxor, à fratre Antipa in matrimonium ducitur, d. c. 45 p. 534
Philippus, fortissimus juvenis Judæus, l. 6 c. 17 p. 598 illius præclarum facinus, d. c. 17 p. 598 & seq. in prælio occumbit, eod. c. 17 p. 598
Philippus, Agrippæ regis dux, senioribus Judæis auxilio mittitur, l. 6 c. 2 p. 550 Eleazarum vincit, d. c. 2 p. 550 ab eodem postea superatur, d. c. 2 p. 550
Philadelphia, urbs, l. 4 c. 2 p. 256 ad hanc Ptolemæus confugit, d. c. 2 p. 256
Philo, Judæorum legatus ad Cajum, Caligulam, l. 5 c. 45 p. 535 Appioni respondet, d. c. 45 p. 535 à Claudio Cæsare honoratur, eod. c. 45 p. 536
Philostephanus, vir prudens ac rei militaris peritus, Ptolemæi Lathyri dux, l. 4 c. 10 p. 287 Alexandrum Jannæum vincit, d. c. 10 p. 288
Phineas, sacerdos, thesauros templi Hierosol. Romanis detegit eosque Tito tradit, l. 6 c. 55 p. 867
Pherora, seu Pherora, Antipatri filius, l. 4 c. 17 p. 315 Josephi fratris interempti caput redimit, l. 5 c. 11 p. 397 ei commendatur familia ab Herode, d. l. 5 c. 21 p. 432 odium fratris sui, Herodis, incurrit, eod. l. 5 c. 29 p. 474 ab Archelao reconciliatur Herodi, d. l. 5 c. 31 p. 480 Herodis jussu domum abit, eod. l. 5 c. 34 p. 491 ægrotat, d. c. 34 p. 491 ab Herode, fratre, invisitur, eod. c. 34 p. 491 moritur ac magnificè sepelitur, d. c. 34 p. 491 illius uxor è tecto se præcipitem dat, l. 5 c. 35 p. 495 eadem adhuc viva coram rege, Herode, affertur, d. c. 35 p. 495 Herodi omnem rei veritatem detegit, l. 5 c. 35 p. 496 eidem venenum tradit & domum revertitur, d. c. 35 p. 497
Phœbus seu Pheba, Cestii legatus mittitur ad Eleazarum, l. 6 c. 5 p. 560 interficitur, dict. c. 5 p. 560
Phorma, urbs, l. 1 c. 3 p. 15
Phora, nobilis Judæus, à Johanne Galilæo interficitur, l. 6 c. 26 p. 637
Phraates, Parthorum rex, l. 5 c. 13 p. 403
Phryges, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 3

Pichor, mensis nomen apud Ægyptios, l. 2 c. 22 p. 151
Pilus sive Pella, urbs, l. 4 c. 22 p. 328 vid. suprà Pella.
Pilatus Hierosolymam mittitur, l. 5 c. 44 p. 529 imaginem Tiberii Cæsaris Hierosolymam inferre conatur, d. c. 44 p. 529 multos ex Judæis interficit Hierosolymis, eod. c. 44 p. 529
Pisah, fluvius, l. 1 c. 1 p. 4
Pitheces, l. 2 c. 16 p. 122
Pizimna seu Pozimna, urbs, l. 1 c. 1 p. 9 & c. 2 p. 11 illius incolæ literas ad Æneam, Africæ regem, scribunt, d. c. 2 p. 11
Placidus, Romanus, mœnia urbis Jotapatæ conscendit, l. 6 c. 18 p. 601 ad montem Tabor occupandum à Vespasiano mittitur, d. l. 6 c. 25 p. 635
Placidus, dux, ad Johannem persequendum à Vespasiano mittitur, l. 6 c. 28 p. 649 Judæos magnâ clade afficit, d. c. 28 p. 650
Planetarum formæ gemmæ insculptæ, l. 2 c. 10 p. 97
Po, fluvius, l. 1 c. 1 p. 4 & p. 6
Pollion vid. Hillelus.
Poma citrea, vid. [illegible]
Pompejus Hierosolymam capit, l. 2 c. 24 p. 160 & l. 4 c. 23 p. 333 Pompejus, exercitus Romani dux, Tigranem bellò persequitur, l. 4 c. 20 p. 322 Damascum venit, d. c. 20 p. 323 Hyrcani partes clàm fovet, eod. c. 20 p. 324 epistolam ad Aristobulum mittit, l. 4 c. 21 p. 325 Hyrcanus & Aristobulus coràm illo inter se de regno certant, d. c. 21 p. 326 Hierosolymam petit, l. 4 c. 22 p. 327 ad urbem Jericho venit, d. c. 22 p. 329 Hierosolymam contendit, eod. c. 22 p. 330 Aristobulum in carcerem conjicit, d. c. 22 p. 331 Hierosolymam oppugnat, eod. c. 22 p. 332 & c. 23 p. 332. templum Hierosolymitanum capit, d. c. 23 p. 333 Sanctum Sanctorum ingreditur, eod. c. 23 p. 335 Hyrcano sacerdotium tradit, l. 4 c. 23 p. 336 Aristobulum captivum unà cum liberis Romam ducit, d. l. 4 c. 24 p. 337 & l. 6 c. 6 p. 563 adversùs Julium Cæsarem pugnat, l. 5 c. 1 p. 359 vincitur & necatur, l. 2 c. 25 p. 160 ac l. 5 c. 1 p. 360
Pompeja, urbs, à Pompejo condita, postèa Trajanopolis appellata, l. 2 c. 24 p. 160
Pontifex Hierosolymitanus, l. 6 c. 35 p. 711 illius habitus, ibid. p. 711 & seq. ipsius preces pro populo, d. c. 35 p. 712
Pontificatus Hierosolymitanus sorti subjicitur, l. 6 c. 26 p. 637
Porinos, Amazonum Deus, l. 2 c. 21 p. 147
Porphyrius, scriptor Romanus, l. 1 c. 21 p. 68
Portentum Hierosolymis apparet, l. 3 c. 3 p. 178 & l. 6 c. 53 p. 857 vid. Prodigia.
Portus Cæsareæ ab Herode exstruitur, l. 5 c. 14 p. 449
Porto, urbs, à filiis Cittim condita, l. 1 c. 1 p. 10
Potus, rex Indiæ, l. 2 c. 17 p. 127 literas ad Alexandrum mittit, d. l. 2 c. 17 p. 127 ab Alexandro in monomachia interficitur, eod. c. 17 p. 128
Posni seu Posnani, certa gens, l. 1 c. 1 p. 5
Pozimna, urbs, l. 1 c. 2 p. 11
Persiacon, regio Indiæ, l. 2 c. 18 p. 131
Priscus Tarquinius, rex Romanorum, l. 1 c. 4 p. 21
Priscus, miles Romanus, Jonathanem Judæum interficit, l. 6 c. 50 p. 838
Princeps Senatus Romani, l. 3 c. 17 p. 227
Procas, rex Italiæ, templum Sabbathæo sive Saturno condit, l. 1 c. 3 p. 18
Prodigia apparent in urbe Hierosol. l. 6 c. 27 p. 642 & d. l. 6 c. 53 p. 857 & seq. vid. Portentum it. Signa.
Prusia, rex Bithyniæ, l. 3 c. 16 p. 225 ad hunc confugit Hannibal, d. c. 16 p. 225
Ptolemæus, Alexandri M. princeps, vid. Tolmida.
Ptolemæus Philadelphus Demetrio succedit in regno, l. 2 c. 23 p. 154 & l. 3 c. 2 p. 172 quot annis regnârit, d. c. 23 p. 154 turrim Pharum in portu Alexandriæ exstrui curat, eod. c. 23 p. 154 Judæorum libros Hebræos in linguam Græcam transferri præcipit, d. c. 23 p. 155 Eleazari operâ Biblia Hebræa Græcè verti curat, eod. c. 23 p. 155 & l. 3 c. 2 p. 173
Ptolemæus, Philopator, in Ægypto regnat, l. 2 c. 24 p. 158 ab Antiocho Magno expellitur regnò, d. c. 24 p. 158
Ptolemæus, Philometor, l. 3 c. 3 p. 177
Ptolemæus, Macron, Antiochi regis dux, l. 3 c. 11 p. 205
Ptolemæus, Simeonis gener, eundem interficit, l. 4 c. 1 p. 250 & l. 6 c. 6 p. 563 Hyrcanum usque ad Gazam persequitur, l. 4 c. 2 p. 251 ab Hyrcano Digonæ obsidetur, d. l. 4 c. 2 p. 252 Hyrcani matrem ac sororem interfici curat, eod. c. 2 p. 256

Ptolemæus Lathurus seu Lathyrus, Cleopatræ filius, Samaritanis auxilio venit, l. 4 c. 5 p. 271 illius copiæ ab Hyrcano vincuntur, d. c. 5 p. 271 à Cleopatra, matre sua, deficit, eod. c. 5 p. 271 in Cyprum, insulam, profugit, d. l. 4 c. 5 p. 271 illius auxilium imploratur ab incolis Ptolemaidis, eod. l. 4 c. 9 p. 284 in Galilæam irrumpit, l. 4 c. 10 p. 286 Sanchetam, urbem, capit, d. c. 10 p. 286 Zephorim obsidet, eod. c. 10 p. 286 Alexandrum Jannæum vincit, d. c. 10 p. 288 à Cleopatra, matre, armis petitur, d. l. 4 c. 10 p. 288 in Cyprum denuò fugit, eod. c. 10 p. 288
Ptolemæus Menelaus seu potius Mennæus, dictus, l. 4 c. 15 p. 304 Damascum, urbem, ad defectionem solicitat, ibid.
Ptolemæus, Lagi filius, l. 5 c. 1 p. 356
Ptolemæus, Ægypti rex, auxilium Gabinii, ducis Romani, implorat, l. 4 c. 25 p. 343
Ptolemæus, primarius minister Herodis, l. 5 c. 40 p. 516 illius annulum populo Judaico ostendit, c. 41 p. 518 Archelaum regem esse declarat, eod. c. 41 p. 518
Ptolemais, urbs, l. 6 c. 23 p. 628 ad illam venit Vespasianus, d. l. 6 c. 23 p. 628 vid. Acco.
Pudens, miles Romanus, à Jonathane Judæo, interficitur, l. 6 c. 50 p. 837
Purim, festum, à Judæis celebratur, l. 3 c. 22 p. 244
Puteoli, oppidum, l. 1 c. 4 p. 19
Pygmæi, ab Alexandro M. in deserto reperti, l. 2 c. 16 p. 122

Q.

Quintus Memmius, vid. Memmius
Q. Mutius, vid. Mutius.
[illegible], qui sint, l. 4 c. 6 p. 273 vid. suprà Karæi.

R.

Rabesæus, l. 1 c. 18 p. 53
Ragbina, certa gens, l. 1 c. 1 p. 3
Ragusa, urbs, l. 1 c. 1 p. 3
Raphia, urbs, l. 4 c. 10 p. 289 ab Alexandro Jannæo capitur, d. l. 4 c. 12 p. 296 vid. Rephaim.
Razias, Hasidæorum princeps, seipsum interficit, l. 3 c. 22 p. 248
Recem, l. 4 c. 12 p. 293
Rechabi filius, Jonadab, l. 2 c. 16 p. 125 ubi illius posteritas habitet, d. c. 16 p. 125
Regaka, urbs, ab Alexandro Jannæo capitur l. 4 c. 13 p. 298
Rephaim, urbs, l. 4 c. 12 p. 296 vid. Raphia.
Repudii libellus, l. 5 c. 23 p. 446
Rha, fluvius, l. 1 c. 1 p. 3
Rhea Jovem peperit, l. 5 c. 44 p. 532
Rhenus, fluvius, l. 1 c. 1 p. 6
Rhinocura seu Rhinocorura, urbs, l. 4 c. 12 p. 297 & l. 6 c. 31 p. 678 ab Alexandro Jannæo capitur, l. 4 c. 12 p. 297 in ea divisio terræ inter Noachi filios facta est, l. 4 c. 12 p. 297
Rhodanus, fluvius, l. 1 c. 1 p. 6
Rhodus, insula, l. 5 c. 21 p. 432 & seq. à Cassio vel potius à Crasso vastatur, l. 2 c. 25 p. 161
Rhodon, rex Rhodi, moritur, l. 2 c. 25 p. 161
Rhodii unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 7
Ricasius seu Ricresius, vid. Razias.
Riphat ejusque filii, l. 1 c. 1 p. 1 & d. c. 2 p. 2 it. l. 1 c. 3 p. 18
[illegible], ista vox quid significet, l. 3 c. 17 p. 229 & d. l. 3 c. 18 p. 230 it. l. 4 c. 7 p. 278 & l. 5 c. 41 p. 518 ac l. 6 c. 34 p. 698 & d. l. 6 c. 53 p. 858
Roma, istius urbis descriptio, l. 1 c. 4 p. 20 ab Hannibale obsessa, l. 3 c. 15 p. 223 quo tempore illa sit condita, l. 5 c. 1 p. 352 unde sic dicta, d. c. 1 p. 353 & l. 1 c. 1 p. 7
Romilius, vid. Romulus.
Romania, quæ sic appellata, l. 1 c. 4 p. 20
Romandiola, quæ sic dicta, l. 1 c. 4 p. 20
Roma, Itali sive Atlantis filia, prima Aboriginum regina, l. 1 c. 1 p. 7 urbis Romæ prima posuit fundamenta, d. c. 1 p. 7
Romani, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 7 Daniscos vincunt, d. c. 1 p. 8 Romani sese in libertatem vindicant, l. 1 c. 4 p. 21 consules ac senatores eligunt, d. c. 4 p. 21 Babylonios bellò petunt, eod. c. 4 p. 22 Tyberim, fluvium, alio derivant, d. c. 4 p. 22 istius fluminis fundum seu pavimentum ære sternunt, eod. c. 4 p. 22 Alexandrum M. per legatos salutant, l. 2 c. 15 p. 115 Calabriam subigunt, l. 2 c. 24 p. 156 Syracusas capiunt, d. c. 24 p. 156 Carthaginenses vincunt, eod. c. 24 p. 156 Gallatas magnâ clade afficiunt, d. c. 24 p. 157 Almabeniam, Iberiam, Colossiam & Arabiam subigunt, eod. c. 24 p. 160 eorum imperium l. 3 c. 15 p. 221 ab

Hannibale sæpè victi, d. c. 15 p. 221 cum Juda Maccabæo fœdus ineunt, l. 3 c. 17 p. 227 & seq. cum Hyrcano fœdus renovant, l. 4 c. 4 p. 266 in illos Alexandr. M. vicerit, l. 5 c. 1 p. 356 & l. 6 c. 1 p. 545 & seq. eorum erga Judæos amor, l. 5 c. 5 p. 370
Romani reges vereres qui fuerint eorumque dynastia, l. 1 c. 3 p. 17
Romulus, Italiæ rex, Romam condit. l. 1 c. 3 p. 19 Davidem regem metuens Romam mœnibus cingit l. 1 c. 4 p. 20 templum Jovi exstruit, eod. c. 4 p. 20 Lucifieri templum claudit, d. c. 4 p. 20 fœdus cum Davide init. eod. c. 4 p. 20 ab ipso Roma accepit nomen, l. 5 c. 1 p. 353
Roxane, Alexandri M. uxor, l. 1 c. 23 p. 154 & d. l. 2 c. 15 p. 166 Macedoniæ regnum occupat, eod. l. 2 c. 23 p. 154
Roxane, filia Orodiphilæ, uxoris Herodis, l. 5 c. 33 p. 490
Rufus, vid. Terentius Rufus.
Rusi sive Rosi, quæ gens, l. 1 c. 1 p. 5 ubi illa habitet, d. c. 1 p. 5
Russiæ regnum, l. 1 c. 1 p. 5
Rutuli, cesta gens, l. 1 c. 2 p. 11
Rutulus, moneta Judaica, l. 4 c. 26 p. 346

S.

Sabaudia, l. 1 c. 1 p. 6
Sabbathum Judæis ab Antiocho rege, interdictum, l. 3 c. 4 p. 179 Judæi illud religiosè ad mortem usque servant, d. l. 3 c. 7 p. 195 Sabbathi die bellum necessarium licitum est, eod. l. 3 c. 8 p. 197 à Nicanore ludibrio habetur Sabbathum, d. l. 3 c. 12 p. 240
Sabbathion, flumen, l. 6 c. 1 p. 546
Sabbion, Alexandræ reginæ consiliarius, l. 5 c. 16 p. 413 arcanum reginæ consilium Herodi detegit, d. c. 16 p. 413
Sabina, urbs. l. 1 c. 1 p. 9 & c. 2 p. 14 Sabinæ mulieres rapiuntur, l. 1 c. 1 p. 9
Sabinus, vid Domitius Sabinus.
Sabinus, miles Romanus, Judæos adoritur, l. 6 c. 47 p. 816 fortiter pugnat, d. c. 47 p. 816 interficitur, ibidem.
Sacerdotes templi Hierosolymitani, l. 4 c. 23 p. 333 horum constantia egregia, d. c. 23 p. 334 n. l. 6 c. 32 p. 683 & seq. seipsos in ignem, quo templum conflagrabat, conjiciunt, l. 6 c. 53 p. 855 in templo Hierosolymitano capti sacerdotes jussu Titi interficiuntur, l. 6 c. 54 p. 861
Sacerdotium summum Hierosolymitanum sorti subjicitur, l. 6 c. 26 p. 637
Sacrificium juge quando cessaverit Hierosolymis, l. 6 c. 30 p. 673 & d. l. 6 c. 32 p. 683 & eod. l. 6 c. 37 p. 716 ac d. l. 6 c. 47 p. 812 it. eod. l. 6 c. 48 p. 823
Sadducæi, l. 4 c. 4 p. 265 horum partes amplectitur Hyrcanus, d. l. 4 c. 6 p. 273 & p. 274 illorum secta exponitur, d. c. 6 p. 274 horum princeps fit Aristobulus, l. 4 c. 13 p. 300 affliguntur à Pharisæis d. l. 4 c. 14 p. 311 horum primores reginam Alexandram adeunt, d. c. 14 p. 302 Hierosolymis exeuntes loca vicina occupant, eod. c. 14 p. 303
Sadek, vid. Zadok
Sæna, urbs, l. 1 c. 1 p. 5
Salomo turrim quandam seu porticum exstruxit, l. 6 c. 50 p. 839
Salomith sive Salome, Antipatri filia, l. 4 c. 17 p. 315 Herodis soror, l. 5 c. 16 p. 417 & d. l. 5 c. 21 p. 432 Mariamnam, reginam, apud Herodem criminatur. d. l. 5 c. 21 p. 439 pincernam regis corrumpit, d. c. 22 p. 440 ab Alexandra maledictis laceratur, eod. c. 22 p. 442 Costobaro nubit, l. 5 c. 23 p. 446 Alexandrum & Aristobulum apud Herodem defert, d. l. 5 c. 28 p. 468 Silæum amat, eod. l. 5 c. 29 p. 474 illius tres fuerunt filiæ, d. l. 5 c. 33 p. 490 Alexam habet maritum, eod. l. 5 c. 40 p. 517 Herodis mandatum de interficiendis principibus populi Judaici non exequitur, d. c. 40 p. 517
Salvius Otho, imperator Romanus, Galbæ succedit, l. 6 c. 28 p. 652
Samaralla seu Saramalla, vid. Armilla.
Samaria, urbs, l. 2 c. 23 p. 154 à Demetrio subigitur, ibid. à rege Hyrcano funditus deletur, d. l. 2 c. 24 p. 159 ab Herode instauratur, eod. c. 24 p. 159 & l. 5 c. 24 p. 448 Sebasta nominatur, d. l. 2 c. 24 p. 159 & l. 5 c. 24 p. 448 hanc petit Judas Maccabæus, l. 3 c. 28 p. 239 ab Hyrcano obsidetur, l. 4 c. 5 p. 239 à Vespasiano subigitur, l. 6 c. 28 p. 651
Samariæ mons, l. 4 c. 4 p. 265
Samaritæ Judæos se esse negant, l. 3 c. 7 p. 194 Cuthæi vocantur, l. 4 c. 4 p. 265 & eod. l. 4 c. 5 p. 268

Samgar sive Samega, urbs, ab Hyrcano capitur, l. 4 c. 4 p. 264
Samosata, urbs, ab Antiocho obsidetur, l. 5 c. 11 p. 396
Sanballatus, Horonita, l. 1 c. 11 p. 39 & l. 6 c. 60 p. 890 ipsius ætate templum in monte Grisim exstruitur, l. 2 c. 8 p. 89 & l. 4 c. 4 p. 264 & l. 6 c. 60 p. 890 Alexandro M. obviam progreditur, l. 2 c. 8 p. 88
Sanchera, urbs, à Ptolomæo, Lathyro, capitur, l. 4 c. 10 p. 286
Sanctum Sanctorum quinam ex Romanis ingressi sint, l. 4 c. 23 p. 335 ab Herode novitèr exstruitur, l. 5 c. 26 p. 459 & seq. Pontifex non nisi semel in anno illud ingressus est. l. 6 c. 35 p. 713 Romani illud ingredi voluerunt; sed ab Herode prohibentur. l. 5 c. 11 p. 401 Judæi grassatores eò confugiunt, l. 6 c. 48 p. 814 à Romanis incenditur, d. l. 6 c. 53 p. 853 incendio consumptum Titus intrat ejusque magnificam structuram admiratur, eod. l. 6 c. 53 p. 855
Sapientiæ liber à Josepho, Historico, conscriptus fuit, l. 5 c. 25 p. 451
Saramala, Herodis legatus. l. 5 c. 13 p. 404
Sardinia, insula, l. 1 c. 2 p. 11
Saturnus, stella, à filiis Cittim colitur, l. 1 c. 2 p. 14 illius templum à rege, Latino, clauditur, d. l. 1 c. 3 p. 17
Saturnus Sabbatius, l. 1 c. 2 p. 14 & d. l. 1 c. 3 p. 17
Saturninus, Romanus. Paulinæ maritus, l. 5 c. 44 p. 530
Saulus, rex, Amalecitas delet, l. 2 c. 1 p. 73 in prælio occumbit, l. 2 c. 22 p. 70 & seqv.
Saul, Simeonis pater, à filio suo interficitur, l. 6 c. 4 p. 536
Saxones à Romanis victi, l. 6 c. 37 p. 718
Scaurus, Pom. ejus quæstor, Damascum venit, l. 4 c. 20 p. 322 Aristobuli munera accipit, d. c. 20 p. 322 literas ad Aretam. regem Arabiæ, mittit, eod. c. 20 p. 322 à Pompeio præficitur Ægypto, l. 4 c. 24 p. 337 petram deserti oppugnat, eod. c. 24 p. 338 Alexandri, filii Aristobuli, impetum sustinere nequit, d. c. 24 p. 338
Schabbathai nominatur à Judæis Saturnus planeta, l. 1 c. 2 p. 14 & d. l. 1 c. 3 p. 17 it. l. 2 c. 12 p. 104 ei exstruitur templum ab Ania Terviano, rege Italiæ, l. 1 c. 3 p. 17 ut & ab Abirio atque à Caphi & Carpintho, item à Thabiano, Agrippa, Romulo, Aventino, Sylvio, Proca & Amulio, regibus Italiæ, d. l. 1 c. 3 p. 17 & seqq.
Schammæus sive Sameas, Hillelis discipulus, l. 5 c. 4 p. 367 & d. l. 5 c. 24 p. 451 Herodem in Synedrio accusat, d. l. 5 c. 4 p. 367 illius de Herode & Hyrcano vaticinium, eod. c. 4 p. 368 vaticinium istud impletum fuit, l. 5 c. 14 p. 409
Scipio, Romanus, l. 3 c. 15 p. 223 ipsius ad Senatum Romanum oratio d. c. 15 p. 224 in Africam trajicit atque Asdrubalem vincit, eod. c. 15 p. 224 Carthaginem obsidet, l. 3 c. 16, p. 225 Hannibalem vincit, d. c. 16 p. 225 universam Africam Romanis subjicit, eod. c. 16 p. 226 fit Consul Romanus, l. 3 c. 17 p. 227
Sclavi, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 8 à Romanis subacti, l. 6 c. 1 p. 546
Scorpii ingentis magnitudinis ubi sint reperti, l. 2 c. 18 p. 132
Scotia, à Romanis subacta, l. 6 c. 37 p. 718
Scriptura antiqua Hierosolymis inventa, quâ vaticinium continebatur, l. 6 c. 53 p. 859
Scythæ, l. 1 c. 21 p. 69 illorum rex à Cyro invaditur, ibid.
Scythopolis, urbs, l. 3 c. 18 p. 232 & l. 4 c. 5 p. 269 it. d. l. 4 c. 11 p. 297 & eod. l. 4 c. 22 p. 328 ab Alexandro Jannæo capitur, d. l. 4 c. 11 p. 297 Judæi hanc urbem oppugnare volunt, l. 6 c. 3 p. 551 illius urbis incolæ Judæos expellunt, d. c. 3 p. 553
Sebaste, urbs, vid. Samaria.
Sebathemo, mons, l. 1 c. 1 p. 6
Sectæ Judæorum quot fuerint, l. 4 c. 6 p. 274
Sein, mensura apud Judæos, l. 5 c. 24 p. 450
Seleucii unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 8
Seleucus, Nicator, regnum Syriæ occupat, l. 2 c. 23 p. 153 Antiochiam, urbem, condit, d. c. 23 p. 153
Seleucus, regis Philippi dux, ab Alexandro interficitur, l. 2 c. 13 p. 109
Seleucus, rex Macedoniæ, Heliodorum mittit Hierosolymam, l. 3 c. 1 p. 163 Demetrius, Seleuci filius, Euporem bello aggreditur, l. 3 c. 21 p. 237
Seleucia, urbs, l. 4 c. 12 p. 297 & l. 6 c. 14 p. 631 ab Alexandro Jannæo capitur. l. 4 c. 12 p. 297 à Vespasiano deletur, l. 6 c. 25 p. 632

Sela miabarah, vid. Petra deserti.
Selene, regina, præest Syriæ, l. 4 c. 15 p. 304 vid. Cleopatra.
Sem, patriarcha, l. 1 c. 1 p. 1
Semidemim regnum, l. 2 c. 19 p. 135 huic præest Condace, regina, d. c. 19 p. 135
Sempronius, princeps Romanus, l. 4 c. 4 p. 267
Sena, fluvius, Latinis Sequana, l. 1 c. 1 p. 2 & p. 3
Sephar, mons Orientalis, l. 1 c. 1 p. 1
Sephoris, urbs, vid. Zephoris.
Septimo, mons, l. 1 c. 1 p. 6
Septem fratres Judæi ob religionem interficiuntur, l. 3 c. 5 p. 182 & seq. & d. l. 3 c. 6 p. 191
Septimanarum festum à Judæis celebratur, l. 3 c. 18 p. 232 & l. 6 c. 47 p. 822 & eod. l. 6 c. 48 p. 822
Septuaginta seniores Bibliorum Hebraicorum interpretes, l. 3 c. 2 p. 173 & seq.
Septimani, gens quædam, l. 1 c. 1 p. 6
Serapis, Ægyptiorum Deus, l. 2 c. 10 p. 95
Serò, dux Syriæ, à Juda Maccabæo vincitur & interficitur, l. 3 c. 10 p. 203 & seqv.
Sertus sive Servius Tullius, Romanorum rex, l. 1 c. 4 p. 21
Seth, patriarcha, l. 1 c. 1 p. 1
Sextus Tarquinius Lucretiam per vim stuprat, l. 1 c. 4 p. 21
Sextus, Julii Cæsaris patruelis, Syriæ præfectus, l. 5 c. 4 p. 365 Herodi scribit eique donum mittit, d. c. 4 p. 365 Herodem Syriæ ducem constituit, eod. c. 4 p. 369
Sextus Cerealis Jotapatæ urbis mœnia conscendit, l. 6 c. 18 p. 601
Sibseni, certa gens, l. 1 c. 2 p. 5
Sicarii Hierosolymis grassantur, l. 5 c. 45 p. 538 & l. 6 c. 28 p. 648
Sichemum, oppidum, ab Hyrcano capitur, l. 4 c. 4 p. 264 rex, Demetrius, ibidem castra ponit, d. l. 4 c. 22 p. 294
Sichor est Nilus, Ægypti fluvius, l. 3 c. 2 p. 176
Sicilia ab Ælerano Aphto Romanis subjicitur, l. 2 c. 14 p. 156 eadem etiam à Marcilio & Itulmo Romanis subjicitur, d. c. 24 p. 158
Sidonii Judæos affligunt, l. 3 c. 23 p. 213 eorum rex, Zoilus, l. 4 c. 9 p. 285
Signa antè excidium Hierosolymitanum præcedentia, l. 6 c. 53 p. 857 & seq.
Silæus, Arabs, Salomæ amore capitur, l. 5 c. 29 p. 474 it. d. l. 5 c. 38 p. 507
Silas, Judæorum dux, Babylonicus, Ascaloneos oppugnat, l. 6 c. 12 p. 582 interficitur, d. c. 12 p. 581
Siloah sive Siloam, piscina Hierosol. l. 6 c. 38 p. 750
Silon, Romanorum dux, l. 5 c. 10 p. 392
Simeon, Judæus quidam apostata, l. 3 c. 3 p. 177
Simon, Mattathias dictus, Mattathiæ filius, l. 3 c. 7 p. 194 & l. 6 c. 6 p. 563 vir prudens fuit, l. 3 c. 9 p. 199 à Juda Maccabæo in Galilæam mittitur, l. 3 c. 13 p. 212 adversus Antiochum, regem, proficiscitur, l. 4 c. 1 p. 249 illius exercitum delet, d. c. 1 p. 249 principatum apud Judæos adipiscitur, eod. c. 1 p. 250 à Ptolemæo, genero, interficitur, l. 4 c. 1 p. 250
Simon, vir sapiens, Judæus, Archelao, somnium interpretatur, l. 5 c. 43 p. 528
Simeon, grassator quidam Judæus, urbe Scythopoli egreditur, l. 6 c. 4 p. 554 illius pater, Saul, d. c. 4 p. 554 Syros & Romanos alloquitur, eod. c. 4 p. 555 patrem suum unà cum omni familia ac denique seipsum interficit, d. c. 4 p. 556
Simeon, Ezronis filius, Eleazaro, grassatorum principi, sese adjungit, l. 6 c. 32 p. 681
Simon Cathlæ filius, Idumæorum dux, Ananiæ, summo sacerdoti respondet, l. 6 c. 27 p. 641
Simeon, Gioræ filius seu Bargiora, grassatorum princeps, ab Anania, Pontifice, urbe Hierosolyma expellitur, l. 6 c. 29 p. 655 copias undique colligit, d. c. 29 p. 656 magnâ clade afficitur, eod. c. 29 p. 656 Judæis ingentem stragem infert, d. l. 6 c. 29 p. 657 in Idumæam proficiscitur, eod. c. 29 p. 657 Gazam aggreditur, d. c. 29 p. 657 cum Idumæis æquo Marte pugnat, eod. c. 29 p. 657 Jacobi Idumæi operâ Idumæos subigit, d. c. 29 p. 659 & seq. Hebronem capit. eod. c. 29 p. 660 illius uxor à Johanne per insidias capitur, d. c. 29 p. 661 Hierosolymam venit, eod. c. 29 p. 662 Ananiæ & seniorum consilio intrà urbem recipitur, d. c. 29 p. 663 Johannem odit, eod. c. 29 p. 664 Eleazarum interficere conatur, d. c. 29 p. 664 editiora urbis Hierosolymæ loca occupat, l. 6 c. 32 p. 681 Johannem perdere vult, eod. l. 6 c. 35 p. 702 quam urbis partem sibi defendendam susceperit, d. l. 6 c. 36 p. 719 Amithæum, sacerdotem, unà cum tribus filiis capere jubet, l. 6 c. 42 p. 776 illos simul interfici præcipit, eod. l. 6 c. 43 p. 790 Ananiam, Masbasi filium, Aristhæum aliosque interfici curat, d. c. 43 p. 791 & seq. Titum de vita & incolumitate sua rogat, l. 6 c. 54 p. 861 Tito superbè respondet, eod. c. 54 p. 863 illius milites se Tito dedere volunt, d. l. 6 c. 55 p. 865 Jacobum, Sosæ filium, custodiæ tradit, eod. c. 55 p. 865 latebris semet occultat, d. c. 55 p. 865 ex latebris egrediens Tercatio Rufo se tradit, eod. c. 55 p. 869 ad Titum ducitur, d. c. 55 p. 869 acerbissimis cruciatibus necatur, eod. c. 55 p. 869
Simeon, Gamalielis filius, à Tito interficitur, l. 6 c. 59 p. 888 is pater fuit R. Jehudæ Sancti, qui Mischnam composuit, d. c. 59 p. 888 filium habuit R. Gamalielem, qui Secundus hujus nominis appellatus fuit, eod. c. 59 p. 888
Sinenses sive Sinæi, l. 2 c. 9 p. 92
Siom, Amazonum Deus, l. 2 c. 21 p. 147
Sion, vid. Zion.
Sirachi filius, Josua, quo tempore vixerit, l. 2 c. 24 p. 157
Sivan, mensis nomen apud Judæos, l. 6 c. 47 p. 822
Slavi, vid. Sclavi.
Sodom, mare, l. 6 c. 28 p. 650
Soëmus Tyrius, l. 5 c. 21 p. 432 illius fidei commendatur ab Herode Mariamne & Alexandra, d. l. 5 c. 21 p. 433 capitur & occiditur, c. 22 p. 441
Somnium Herodis de Josepho, fratre suo, l. 5 c. 11 p. 398
Sosius, exercitus Romani dux, l. 5 c. 11 p. 396 Herodi auxilio mittitur, d. c. 11 p. 397 contrà Antigonum proficiscitur, eod. c. 11 p. 397 Hierosolymam obsidet, l. 5 c. 12 p. 400 eandem capit, d. c. 12 p. 400 coronam auream templo Domini offert, eod. c. 12 p. 401 ad Antonium abit, d. c. 12 p. 401
Sosipater, dux exercitus, l. 3 c. 18 p. 231
Sostratus, Cnidius, turrim Pharum exstruit, l. 2 c. 23 p. 155
Spartani, l. 4 c. 1 p. 250
Species vultus humani mira pulchritudine super Sanctum Sanctorum Hierosolymis apparet, l. 6 c. 53 p. 858
Stella sub specie hominis apparet Hierosolymis, l. 6 c. 53 p. 857
Stiria, regio, & urbs, l. 2 c. 2 p. 8
Strabo, Cappadox, Historicus, l. 1 c. 21 p. 67 it. l. 4 c. 9 p. 283 & d. l. 4 c. 23 p. 335 & eod. l. 4 c. 26 p. 347 de rebus Alexandri M. scripsit, l. 2 c. 9 p. 90 & d. l. 2 c. 22 p. 151
שטים, quale lignum, l. 4 c. 22 p. 292
Stratonis turris, postea Cæsarea dicta, l. 4 c. 7 p. 278 & d. l. 4 c. 8 p. 280 ab Alexandro Jannæo capitur, eod. l. 4 c. 22 p. 296 vid. Cæsarea.
Surentum, oppidum, vid. Zurentum.
Suph, mare, l. 2 c. 3 p. 78
Sulan, arx in Persia, l. 2 c. 15 p. 47 & l. 2 c. 3 p. 77
Synedria quinque à Gabinio in Judæa constituuntur, l. 4 c. 24 p. 340 Synedrium Hierosolymitanum à Johanne convocatur, l. 6 c. 27 p. 644 eidem maximus terror à Johanne injicitur, d. l. 6 c. 27 p. 645
Syracusæ, urbs, à Romanis capitur, l. 2 c. 24 p. 156 à Marcilio & Itulmo vastatur, d. c. 24 p. 156
Syri à Romanis deficiunt, l. 5 c. 17 p. 417
Syria Zoba, l. 4 c. 4 p. 264 & l. 6 c. 9 p. 575

T.

Tabernaculorum festum, l. 4 c. 3 p. 258 & d. l. 4 c. 7 p. 277 & eod. l. 4 c. 11 p. 291 ac l. 5 c. 16 p. 414
Tabor, mons, l. 4 c. 12 p. 297 & d. l. 4 c. 25 p. 344 it. l. 6 c. 25 p. 635 ab Alexandro Jannæo subigitur, l. 4 c. 12 p. 297 ab Alexandro, Aristobuli filio, occupatur, l. 4 c. 25 p. 344
Tachmonæi, certa gens, l. 2 c. 9 p. 92
Talassia, provincia, l. 2 c. 14 p. 122
Talles Judæorum quid, l. 6 c. 1 p. 540
Tatentum, oppidum, l. 5 c. 36 p. 498
Tarichæa, urbs, vid. Tyarna.
Tarquinius priscus, vid. Priscus Tarquinius.
Tarquinius Sextus, vid. Sextus Tarquinius.
Tarquinius Superbus, rex Romanorum, l. 1 c. 4 p. 21 illius filius Lucretiam stuprat, d. c. 4 p. 21 interficitur, eod. c. 4 p. 23
Tarquinius, Romanorum rex, l. 5 c. 1 p. 385
Tarsia, regio, l. 2 c. 14 p. 112
Tarsi, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 6 expulsi ad filios Javan confugiunt, d. c. 1 p. 7
Tarvisiani, l. 1 c. 1 p. 3
Taurus, mons, alias Alath appellatus, l. 1 c. 21 p. 65
Tebeth, mensis nomen apud Judæos, l. 6 c. 47 p. 773

Tempestas magna Hierosolymis exorta, l. 6 c. 27 p. 642
Templum Hierosolymitanum secundum exstrui cœptum, l. 1 c. 12 p. 39 postea ab illius ædificatione cessatum, d. c. 12 p. 40 tandem perfectum, l. 1 c. 20 p. 60 à Pompejo captum, l. 4 c. 23 p. 333 in templo secundo quænam res sacræ defuerint, l. 1 c. 21 p. 62 quinam ex gentibus illud ingressi sint, l. 4 c. 23 p. 333. huic templo quotannis tributum fuit illatum mandato Julii Cæsaris, l. 5 c. 5 p. 371 novum templum Herodes exstruere sibi proponit, l. 5 c. 25 p. 454 illud ædificat, d. l. 5 c. 26 p. 457 & seq. illius mensura, eod. c. 26 p. 458 quot annis ab Herode exstructum sit, l. 5 c. 27 p. 464 miraculum in illius exstructione contigit, d. c. 27 p. 464 ab Herode dedicatus & initiatur, eod. c. 27 p. 465 & seq. templum istud regis Agrippæ ætate destructum fuit, l. 5 c. 45 p. 537 à Judæis grassatoribus occupatur, l. 6 c. 2 p. 550 & d. l. 6 c. 26 p. 640 illius templi atrium à Romanis oppugnatur, l. 6 c. 49 p. 831 & seq. incenditur, l. 6 c. 53 p. 853 in hoc templo Deorum simulacra à Romanis constituuntur, d. l. 6 c. 53 p. 856 & eod. l. 6 c. 54 p. 860 templum istud per septem Paschatis dies noctu collucet, l. 6 c. 53 p. 857 porta templi semet sponte aperit, d. c. 53 p. 858
Templum tertium, Hierosolymis exstruendum, à Judæis expectatur, l. 5 c. 27 p. 465 & l. 6 c. 60 p. 891
Templum in monte Garizim exstructum, l. 2 c. 8 p. 89 & l. 3 c. 7 p. 194 it. l. 4 c. 4 p. 264 ac l. 6 c. 60 p. 890
Tenebrosi montes, vid. montes tenebrosi.
Tenisa, urbs, l. 6 c. 31 p. 678
Tephtæus, Galilæus, cum sociis suis Romanorum arietes incendit, l. 6 c. 40 p. 761
Terentius Varro ab Hannibale vincitur, l. 3 c. 15 p. 222 ad urbem Venusiam profugit, ibid.
Terentius Rufus Simeonem, grassatorum principem, ad Titum ducit, l. 6 c. 55 p. 867
Teridates seu Tyridates, rex Ararat, l. 6 c. 56 p. 873 vid. Mithridates.
Terræ motus Herodis ætate, l. 5 c. 19 p. 422
Terpnon, hortus aureus, Pompejo, dono mittitur, l. 4 c. 20 p. 323
Teudion, inimus Antipatri amicus, venenum mittit Antipatro ad tollendum Herodem, l. 5 c. 35 p. 494
Tezio, mare, l. 1 c. 1 p. 8
Thabialaca, urbs, l. 1 c. 1 p. 4
Thabianus, rex Italiæ, templum Sabbathæo sive Saturno exstruit, l. 1 c. 3 p. 18
Thæres seu Thares, Ahasveri regis custos, l. 2 c. 1 p. 73
Thalmira, Scytharum regina, aliàs Tamyris sive Tomyris dicta, l. 1 c. 22 p. 69 à Cambyse rege interficitur, d. l. 1 c. 22 p. 71
Tharsis, gens quædam, l. 1 c. 1 p. 1
Thebrominim, urbs, à Tiberio condita, l. 2 c. 25 p. 164
Themasius, l. 1 c. 18 p. 53
Thenisa, urbs, l. 6 c. 31 p. 678
Theogenes seu potius Timagenes, Hierosolymitanus, historicus, l. 1 c. 21 p. 68 & l. 4 c. 9 p. 283
Theocorus, l. 4 c. 23 p. 336
Theodorus, dux urbis Hamath, Judæos cædit, l. 4 c. 10 p. 293
Thermæ in Judæa, l. 6 c. 28 p. 651
Thesauri maximi à rege Davide reconditi, l. 4 c. 3 p. 261 in templo Hierosolymitano thesauri servati, l. 4 c. 23 p. 336 & eod. l. 4 c. 26 p. 346 & p. 347
Thessali unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 4
Thiarus, vid. Theodorus.
Thiras, quis populus, l. 1 c. 1 p. 1 & p. 5 ac d. l. 1 c. 3 p. 18
Thobeli, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 4
Thogarma, quæ gens, l. 1 c. 1 p. 1 & d. c. 1 p. 3
Thogarmii, certus populus, l. 2 c. 9 p. 92
Thracia, l. 1 c. 1 p. 5 & d. l. 1 c. 3 p. 18
Thraces, unde sint orti, l. 1 c. 1 p. 1 & p. 5 & d. l. 1 c. 3 p. 18
Thubal, l. 1 c. 1 p. 1 & p. 4 illius filii ubi habitârint, d. c. 1 p. 4 à quibus sint victi, l. 1 c. 2 p. 14
Thures, l. 1 c. 1 p. 5 & d. l. 1 c. 3 p. 18 Thurciam inhabitant, d. c. 1 p. 5 & c. 3 p. 18
Tiberinus Sylvius, Italiæ rex, l. 1 c. 3 p. 18
Tiberius, dux exercitus Augusti Cæsaris, urbes Thebrominim & Mezaronim condit, l. 2 c. 25 p. 164 populum Romanum vi continet, d. c. 25 p. 164
Tiberius, Romanorum imperator, Augusto succedit, l. 5 c. 44 p. 529 Pilatum Hierosolymam mittit, d. c. 44 p. 529 Anubidis templum dirui jubet, eod. c. 44 p. 532 moritur, l. 5 c. 45 p. 534 Cajum Caligulam habet successorem, d. c. 45 p. 534
Tiberienses à Josepho invaduntur, l. 6 c. 11. p. 578 Josepho portam urbis aperiunt, d. c. 11 p. 579 thermæ Tiberiadis, l. 6 c. 28 p. 651
Ticron, urbs, l. 6 c. 31 p. 678
Tigranes, rex Armeniæ, Mithridatis filiam ducit uxorem, l. 2 c. 24 p. 159 Antiochum magnum regnò expellit, d. c. 24 p. 159 in Syriam irrumpit, l. 4 c. 15 p. 304 fœdus cum regina, Alexandra, facit, d. c. 15 p. 305 in Armeniam revertitur, eod. c. 15 p. 305 à Pompejo invaditur, l. 4 c. 20 p. 322
Tigranes, Alexandri, Herodis filii, filius, l. 5 c. 33 p. 486 eidem desponsatur ab Herode filia Pheroræ, d. c. 33 p. 488
Tigris, fluvius, ab Alexandro M. subjugatur, l. 2 c. 15 p. 118
Timaz sive Telmez, certus populus, l. 1 c. 1 p. 3
Timagenes, vid. Theogenes.
Timotheus, Syriæ præses, à Juda Maccabæo in fugam vertitur, l. 3 c. 12 p. 208 terram Gilead devastat, d. l. 3 c. 13 p. 212 cum Juda Maccabæo iterùm prælïatur, sed fugatur, eod. c. 13 p. 213 Gazam venit ac reparat vires, d. c. 13 p. 214 denuo fugatur eod. c. 13 p. 214 adversus Judam iterum prælium init, l. 3 c. 18 p. 230 à Juda in prælio capitur & præstitò juramento incolumis dimittitur, d. c. 18 p. 231
Tisino seu Ticinus, fluvius, l. 1 c. 1 p. 6
Titius, princeps sive Consul Romanus, l. 3 c. 17 p. 217
Titus, scriptor Romanus, l. 1 c. 21 p. 68 & l. 4 c. 16 p. 309 & eod. l. 4 c. 23 p. 335 notatur, d. l. 4 c. 16 p. 309 de rebus Alexandri Magni scripsit, l. 2 c. 9 p. 90 & d. l. 2 c. 22 p. 152
Titus, Vespasiani filius, à Cæsare, Nerone, in Judæam mittitur, l. 6 c. 9 p. 573 milites Josephum ad mortem postulantes, increpat, d. l. 6 c. 23 p. 617 à Vespasiano è Syria in Judæam vocatur, eod. l. 6 c. 24 p. 632 à Vespasiano mittitur Gischalam, d. l. 6 c. 25 p. 633 Gischalam, urbem, in deditionem accipit, d. c. 25 p. 634 Johannem ejusque sequaces persequitur, eod. c. 25 p. 635 Josephum blande alloquitur eumque bene habet, l. 6 c. 31 p. 677 & seq. Alexandriâ profectus castra strebro murat ac tandem Cæsaream venit, d. c. 31 p. 678 Gazim, Ascalonem & Japhonem capit, eod. c. 31 p. 679 Cæsareæ copias contrahit, l. 6 c. 32 p. 679 easdem recenset & lustrat, d. l. 6 c. 34 p. 694 exercitum suum Samariam ducit, d. c. 34 p. 695 inde Ajalonem venit, eod. c. 34 p. 695 Hierosolymam exploraturus abit, d. c. 34 p. 695 periculum incurrit, ibid. p. 696 singulari Dei providentiâ servatur, d. c. 34 p. 696 Hierosolymam veniens in monte olivarum castra ponit, eod. c. 34 p. 697 & p. 698 milites suos ordinat eosque alloquitur, d. c. 34 p. 698 milites suos terrore perculsos increpat, eod. c. 34 p. 698 & seq. rem fortiter agit, d. c. 34 p. 699 copias suas ad prælium hortatur, eod. c. 34 p. 699 ceteris fugientibus ipse solus Judæis resistit, d. c. 34 p. 700 in maximo periculo versatur, eod. c. 34 p. 701 ipsius auxilium à Judæis dolò petitur, l. 6 c. 35 p. 703 acceptâ quadam clade duces suos alloquitur, d. l. 6 c. 35 p. 704 rem præclarè gerit Judæosque intrà mœnia compellit, eod. c. 35 p. 704 ubinam ipse primùm urbis Hierosolymæ oppugnationem instituerit, d. c. 35 p. 715 Nicanorem ad pacem, Hierosolymitanis offerendam, mittit, eod. c. 35 p. 715 arietes ferreos ad oppugnandam urbem adduci jubet, d. c. 35 p. 715 exteriorem urbis murum perrumpit, l. 6 c. 36 p. 717 eundem penitùs destrui jubet, d. c. 36 p. 717 milites suos ad virtutem hortatur, eod. c. 36 p. 719 ariete ferreo murum concuti jubet, d. c. 36 p. 720 Æneam ad Castorem, Judæum, mittit, eod. c. 36 p. 722 secundum quoque murum ariete ferreo concuti jubet, d. c. 36 p. 722 Judæos iterùm ad pacem hortatur, l. 6 c. 37 p. 724 & seq. eisdem conditiones pacis per Josephum offert, d. c. 37 p. 725 & seq. Judæos servos Hierosolymam dimittit liberos, l. 6 c. 39 p. 754 Hierosolymitanos iterùm ad deditionem hortatur, d. c. 39 p. 756 ariete ferreo mœnia interiora concuti jubet, eod. c. 39 p. 757 copias suas in quatuor castra dividit, l. 6 c. 40 p. 760 milites suos increpat, l. 6 c. 41 p. 766 urbem arctè obsidet eamque fame domare constituit, d. c. 41 p. 774 calamitatum urbis Hierosolymæ causam Judæis imputat, eod. c. 41 p. 775 Judæos quosdam transfugas recipit, l. 6 c. 45 p. 802 arietem ferreum ad mœnia oppugnanda adduci jubet, l. 6 c. 46 p. 811 murum con-

concuti præcipit, *d. c.* 46 *p.* 812 ducum fortium militumque animos confirmat, eod *l. c.* 46 *p.* 813 & seq. mœnia Hierosolymitana conscendit, *l.* 6 *c.* 47 *p.* 817 Johannem cæterosque grassatorum duces per Josephum interpretem alloquitur, *l.* 6 *c.* 48 *p.* 822 Johanni per eundem Josephum respondet, *d. c.* 48 *p.* 824 Hierosolymis egrediens castra è regione urbis locat, *l.* 6 *c.* 49 *p.* 829 multos Judæos, ex urbe egredientes recipit, *d. c.* 49 *p.* 829 Cerealium & Dosithæum ad atrium templi contrà Judæos mittit, eod. *c.* 49 *p.* 832 fusis ad Deum precibus de Judæorum crudelitate ac feritate conqueritur, *l.* 6 *c.* 52 *p.* 847 arietem ferreum ad murum noviter exstructum admoveri jubet, *d. c.* 52 *p.* 858 templum Domini incensum intrat ejusque structuram magnificam admiratur, *l.* 6 *c.* 53 *p.* 855 in templo Domini simulacra Deorum suorum constituit, *d. c.* 53 *p.* 856 sacerdotes, vitam rogantes, interfici jubet, *l.* 6 *c.* 54 *p.* 861 Simeonem & Johannem, clementiam suam implorantes, graviter increpat, *d. c.* 54 *p.* 861 & seq. eosdem ut arma deponant ac sese dedant, hortatur, eod. *c.* 54 *p.* 862 ad eosdem oppugnandos iterùm capit arma, *d. c.* 54 *p.* 863 Zarachum una cum fratribus suis & universâ familiâ ex urbe Hierosolyma venientem benignè excipit, eod. *c.* 54 *p.* 863 vasa aurea templi vestesque sacerdotales à Josua sacerdote traditas accipit, *l.* 6 *c.* 55 *p.* 866 Judæos captivos ignominioso mortis genere interfici præcipit, eod. *c.* 55 *p.* 871 Alanis bellum inferre constituit, *l.* 6. *c.* 56 *p.* 876 Romam reverti vult, *d. c.* 56 *p.* 876 Sylvam, ducem, contrà Eleazarum mittit, eod. *c.* 56 *p.* 876 nonnullos Judæos in terra Israelitica relinquit, *l.* 6 *c.* 59 *p.* 887 moritur, *d. c.* 59 *p.* 889 illius encomium, eod *c.* 59 *p.* 889

Nisan, mensis nomen apud Judæos, *l.* 6 *c.* 53 *p.* 853

Tobias, Ammonita, *l.* 1 *c.* 12 *p.* 39

Tolmida seu Ptolemæus, Alexandri M. princeps, *l.* 2 *c.* 19 *p.* 137 Alexandri corpus aromatibus condiri jubet, *d. l.* 2 *c.* 22 *p.* 151 Ægypti regnum occupat, eod. *l.* 2 *c.* 23 *p.* 153 Demetrium habet successorem, *d. c.* 23 *p.* 154

Tonitru vid. Tempestas.

Toscania, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 4

Trabs aurea in templo Hierosolymitano à M. Crasso ablata, *l.* 4 *c.* 26 *p.* 346

Trachonitis, certa gens, *l.* 2 *c.* 9 *p.* 92

Trajanopolis urbs, vid Pompeja, urbs.

Tribus sive Trajanus à Vespasiano ad urbes Galilææ subigendas mittitur, *l.* 6 *c.* 24 *p.* 629

Tribus Israeliticæ quædam post montes tenebrosos latent, *l.* 2 *c.* 16 *p.* 125

Tripolis, urbs, *l.* 2 *c.* 15 *p.* 117 illius incolæ ab Alexandro M. interficiuntur, *d. c.* 15 *p.* 117

Trygammanes unde sint orti, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3

Trypho, tonsor regis, Herodis, accusatur, quòd ejus vitæ insidiatus sit, *l.* 5 *c.* 32 *p.* 485

Tullius Ostilius sive Hostilius Numæ Pompilio in regno succedit, *l.* 1 *c.* 4 *p.* 20

Turkestan, i. e. Turcia, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3

Turcæ sive Turci, unde sint orti, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3

Turs seu Tours, urbs, à quibus sit condita, *l.* 1 *c.* 3 *p.* 18

Turnus, Beneventi rex, Rutulorum dux, *l.* 1 & 2 *p.* 11 Janiam sibi uxorem petit, *d. c.* 2 *p.* 11 cum Æneâ pugnat, eod. *c.* 2 *p.* 12 ab Æneâ vincitur & interficitur, *d. c.* 2 *p.* 12

Tuscia, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 5

Tyberis, fluvius, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 7 & *p.* 9 illius alveus à Romanis alio flectitur, *d. l.* 1 *c.* 4 *p.* 22

Tygranes vid. Tigranes.

Tyrii Judæos affligunt, *l.* 3 *c.* 13 *p.* 213

Tyro sive Teron, miles quidam Judæus, Herodem crudelitatis insimulat, *l.* 5 *c.* 32 *p.* 484 interficitur, *d. c.* 32 *p.* 486

Tyarna seu Tarichæa, urbs, Josepho traditur, *l.* 6 *c.* 11 *p.* 578 à Tito evertitur, *d. l.* 6 *c.* 24 *p.* 629.

U.

Valerius seu Valerianus à Vespasiano ad urbes Galilææ subigendas mittitur, *l.* 6 *c.* 24 *p.* 629

Vandali à Romanis subacti, *l.* 6 *c.* 1 *p.* 546

Vandimonestipse Noah, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 7

Varro, vid. Terentius.

Varus, Augusti, Cæsaris, legatus, *l.* 5 *c.* 36 *p.* 501 Syriæ præficitur, *d. c.* 36 *p.* 501 Herodes cognatum illo filium suum, Antipatrum, accusat, *l.* 5 *c.* 37 *p.* 502

Vaticinium antiquæ scripturæ Hierosolymis repertum, *l.* 6 *c.* 53 *p.* 859 & seq. Jacobi, patriarchæ, vaticinium de sceptro Judæ non auferendo quando sit impletum, *l.* 5 *c.* 12 *p.* 402 Danielis vaticinium de jugi sacrificio abolendo impletum, *l.* 6 *c.* 30 *p.* 673 Judæi cujusdam vaticinium de templo Hierosolymitano, quod à Romanis incensum erat, restaurando, *l.* 6 *c.* 53 *p.* 856 aliud vaticinium de rege super populum Israeliticum & in universa terra regnaturo, *d. c.* 53 *p.* 860

Ventidius, Romanorum dux, *l.* 5 *c.* 10 *p.* 392 Parthorum regem, vincit & interficit, *d. l.* 5 *c.* 11 *p.* 396

Venetum, mare, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 6

Venusia, urbs Italiæ, *l.* 3 *c.* 15 *p.* 222 Varus seu Varro ad illam profugit, *d. c.* 15 *p.* 222

Veritas ejusque laus, *l.* 1 *c.* 19 *p.* 55 & seq.

Vesthia, vid. Venusia.

Vespasianus à Nerone, Cæsare, contrà Judæos ac Persas mittitur, *l.* 6 *c.* 9 *p.* 573 & seq. Germaniam, Britanniam ac Belcusiam domat, *d. c.* 9 *p.* 573 cum Tito, filio, expeditionem contrà Judæos suscipit. eod. *c.* 9 *p.* 573 Antiochiam venit, *d. c.* 9 *p.* 574 inde in Syriam Zobam proficiscitur, eod. *c.* 9 *p.* 575 exercitum in Galilæam ducit, *l.* 6 *c.* 10 *p.* 576 Ptolemaidem venit, *d. l.* 6 *c.* 13 *p.* 584 Tiberiadem petit, eod. *c.* 13 *p.* 586 legatos ad Josephum mittit, *d. c.* 14 *p.* 587 Gadaram capit, eod. *c.* 14 *p.* 588 Jorpatam sive Jotapatam obsidet, *d. l.* 6 *c.* 14 *p.* 589 eandem oppugnat. *d. c.* 14 *p.* 589 & seqv. ac *d. l.* 6 *c.* 16 *p.* 595 & seq. in illius oppugnatione Vespasiani crus sagittâ vulneratur, *d. l.* 6 *c.* 17 *p.* 599 Jotapatam vehementissimè oppugnat. *l.* 6 *c.* 18 *p.* 601 & seq. eandem capit, *d. c.* 18 *p.* 602 Josephum vivum & incolumem servat, *l.* 6 *c.* 23 *p.* 617 ad urbes Ptolemaidem & Cæsaream venit, *d. c.* 23 *p.* 618 Valerianum & Trajanum unà cum filio suo, Tito, mittit ad urbes Galilææ subigendas, *l.* 6 *c.* 24 *p.* 629 ad urbem Gamalam venit, *d. c.* 24 *p.* 630 eandem validè oppugnat, eod. *c.* 24 *p.* 631 à Gamalienses cladem accipit, *d. c.* 24 *p.* 631 & seq. cum Eburio, decurione, fugit, eod. *c.* 24 *p.* 632 filium suum, Titum, cum copiis in Judæam vocat, *d. c.* 24 *p.* 632 Seleuciam ac Gamalam, urbes, delet. *l.* 6 *c.* 25 *p.* 632 Giscalam oppugnat. *d. c.* 25 *p.* 633 Titum mittit ad pacem Giscalæ offerendam, eod. *c.* 25 *p.* 633 & seq. ad montem Tabor venit, *d. c.* 25 *p.* 635 Placidum, ducem suum, ad montem illum occupandum mittit, eod. *c.* 25 *p.* 635 Cæsareæ castra locat, *l.* 6 *c.* 28 *p.* 647 ibidem diu subsistit, *d. c.* 28 *p.* 647 à nonnullis Judæis solicitatur, ut Hierosolymam veniat, eod. *c.* 28 *p.* 648 Gadarenses bus opem ferre decernit, *d. c.* 28 *p.* 649 Placidum, ducem, ad Johannem persequendum mittit, eod *c.* 28 *p.* 649 & seq. urbes in Idumæa capit, *d. c.* 28 *p.* 651 & seq imperator declaratur, eod. *c.* 28 *p.* 653 & seq. Antonium & Murianum Romam mittit. *l.* 6 *c.* 30 *p.* 664 ipse Romam proficiscitur, *d. c.* 30 *p.* 665 Tito præcipit, ut Hierosolymam obsideat, eod. *c.* 30 *p.* 665 Agrippam, regem & Monobazum, illius filium, Romam ducit, *d. c.* 30 *p.* 666 Josephum vinctum secum Romam ducit, eod. *c.* 30 *p.* 666 Josephum ad Titum, filium suum, mittit. *l.* 6 *c.* 31 *p.* 676 Judæis certas conditiones pacis offert, *d. l.* 6 *c.* 31 *p.* 677

Via, Lapidus strata inter Albanam & Romam, *l.* 1 *c.* 2 *p.* 12

Vicissitudo in tota rerum universitate est, *l.* 5 *c.* 19 *p.* 427

Vitellius, Romanorum imperator, vir stolidus ac crudelis, *l.* 6 *c.* 28 *p.* 652 interficitur, *d. l.* 6 *c.* 30 *p.* 665

Vitis aurea Pompejo dono mittitur ab Aristobulo, *l.* 4 *c.* 20 *p.* 323 illius inscriptio, eod. *c.* 20 *p.* 323 Romam mittitur, *d. l.* 4 *c.* 21 *p.* 325 etiam ab Herode aurea vitis fuit fabre facta, *l.* 5 *c.* 26 *p.* 459 ejus descriptio, *d. c.* 26 *p.* 459 & seq.

Vitula ad mactandum prostrata parit agnum in urbe Hierosolyma, *l.* 6 *c.* 53 *p.* 858

Uncia, *l.* 4 *c.* 26 *p.* 346 illius valor apud Hebræos, *d. c.* 26 *p.* 346

Ungari, unde sint orti, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3 ubi habitent, *d. c.* 1 *p.* 3 & *p.* 4 vid. Hungari.

Volga, fluvius, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3 & *p.* 4

Voti vis ac vinculum quousque sese extendat, *l.* 6 *c.* 22 *p.* 612

Urim & Thumim, *l.* 1 *c.* 21 *p.* 63 & *l.* 2 *c.* 7 *p.* 88 it. *l.* 3 *c.* 9 *p.* 100

Usa, urbs Israelitica, *l.* 6 *c.* 59 *p.* 887

Vultus humani species super Sanctum Sanctorum Hierosol. apparet, *l.* 6 *c.* 53 *p.* 858

Uzi, vir quidam eximius, *l.* 1 *c.* 2 *p.* 11 à filiis Cittim honore Divino cultus fuit, *d. c.* 2 *p.* 11 illius filia, Janya, eod. *c.* 2 *p.* 12

Z.

Zabuch, vid. Zebuch.

Zacharias, Baruchi filius, Hierosolymis interficitur,

citur, *l.* 6 *c.* 27 *p.* 644 & *d. l.* 6 *c.* 32 *p.* 653 it. *c.* 33 *p.* 690 & seq.
Zachariæ, prophetæ, vaticinium capitis undecimi & decimi quarti à Josepho historico explicantur, *l.* 6 *c.* 60 *p.* 889 & seq.
Zadok Samaritarum hæresiarcha, *l.* 4 *c.* 6 *p.* 273
Zarach cum fratribus suis & universâ familiâ ex urbe Hierosolyma ad Titum profugit, *l.* 6 *c.* 54 *p.* 863
Zavolk, Tartarorum familia, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3
Zebuch, certa gens, *l.* 1 *c.* 1 *p.* 3
Zelotæ, quinam inter Judæos sic appellati fuerint, *l.* 6 *c.* 26 *p.* 638 templum Hierosolymitanum occupant, *d. c.* 26 *p.* 638
Zeno, Cotyla dictus, Philadelphensium tyrannus, *l.* 4 *c.* 2 *p.* 237
Zepho sive Zephi, Eliphasi filius, l. 1 c. 2 p. 10 ex Ægypto fugiens ad Æneam venit, d. c. 2 p. 11 ex Africa profugiens in regionem Cittim venit, eod. c. 2 p. 11 immanem bestiam interficit, d. c. 2 p. 13 à filiis Cittim divino honore afficitur, eod. c. 2 p. 13 Janus appellatur, ibid. p. 83 Gogadli copias fugat, eod. c. 2 p. 14 à filiis Cittim rex constituitur, d. c. 2 p. 14 filios Thubal subjugat, eod. c. 2 p. 14 Saturni cognomen acquirit & toti Italiæ imperat, d. c. 2 p. 14 quamdiu regnaverit, eod. c. 2 p. 14 ubi sepultus sit, ibid.
Zephoris, urbs à Lathyro obliderur, l. 4 c. 10 p. 256 Synedrium ibidem constituitur, d. l. 4 c. 24 p. 340 illius urbis incolæ se dedunt Cestio, l. 6 c. 55 p. 558 hæc urbs postea Dio-Cæsarea dicta fuit, d. c. 5 p. 558 à Josepho oppugnatur, eod. l. 6 c. 11 p. 580 capitur & deletur, eod. l. 6 c. 12 p. 583
Zerubabel, Sealthielis filius, l. 1 c. 15 p. 46 & d. l. 1 c. 20 p. 60 l. 6 c. 60 p. 889 vir fortis fuit, eod. l. 2 c. 15 p. 46 ænigma seu problema proponit, d. l. 1 c. 16 p. 49 veritatem laudat, eod. l. 1 c. 19 p. 55
Zinim, regio à Romanis subacta, l. 6 c. 1 p. 546
Zion, idolum, l. 2 c. 21 p. 147
Zion, l. 6 c. 2 p. 549 illius arx à Judæis occupatur, d. c. 2 p. 549 & l. 6 c. 53 p. 853 item c. 54 p. 861 à Tito subigitur, l. 6 c. 55 p. 868
Zipori, urbs, vid. Zephoris.
Zir, filius Hadaresers, l. 1 c. 4 p. 19
Zoilus, Sidoniorum rex, l. 4 c. 9 p. 285 ab Alexandro Jannæo in fugam vertitur, d. c. 9 p. 286
Zurentum, vetus, oppidum à Zinzan Hadaresers conditum, l. 1 c. 4 p. 19 Puteoli postea appellatum fuit, d. c. 4 p. 19 in hac urbe fons extirit, ex quo manavit oleum, eod. c. 4 p. 19. hoc oppidum submersum fuit, d. c. 4 p. 19
Zurentum, novum, l. 1 c. 4 p. 19

FINIS.

Erra-

Errata typographica, quæ in Gorionidis libro tàm in Hebræo, quam in Latina versione ejusque notis continentur.

In Præfatione.

Num. (2.) lin. 2. pro: n. 88. lege: n. 89.
(6.) lin. 1. pro: n. 80. leg. n. 81.
* Pro: num. 87. leg. n. 88. & pro: num. 103. lege: num. 104.
(20.) lin. 6. post: ut ipse vertit, adde: audaciam.
(27.) lin. 4. pro: num. 92. leg. num. 93.
(38.) lin. 6. pro: num. 121. leg. num. 122.
(42.) lin. 1. pro: ab leg. ad.
(56.) lin. 10 pro: n. 91. leg. n. 92.
(57.) lin. 2. pro: n. 104. leg. n. 105.
(62.) pro: n. 111. leg. n. 112.
(92.) lin. 4. pro: n. 57. leg. n. 56.
(95.) lin. 2. pro: n. 97. leg. n. 98.
(98.) pro: n. 94. leg. n. 95.
(99.) lin ult. pro: num. 112. leg. n. 113.
(109.) pro: n. 115. leg. n. 116.

In textu Hebræo.

Pag. 9. lin. 8. pro: ש lege: שם
p. 11. lin. 8. pro: אגיאס leg. אגיאס
p. 13. l. 4. pro: וגדודו leg. וגדודו
p. 19. cap. 4. lin. 10. pro: זמש leg. שמן
p. 27. lin. 11. pro: על leg. עלי
p. 30. l. 8. pro: אליחבי leg. אלי בי
p. 39. l. 10. pro: עלו leg. על
p. 57. l. 12. pro: בבר leg. בעבר
p. 69. l. 14. pro: מכלם leg. מלכם
p. 76. l. 22. post: בי צר, adde: לנו
P 98. l. 14. post: תרעי addenda sunt hæc ותאמר מי הוא האלהי רזה ומרה תארץ i. e. & dixit (regina:) quis est Deus ille & quænam illius est forma?
p. 111. l. 18. pro: בראשרה leg. בראשרה
p. 129. l. 12. lege: ותענוו גפותיהו
p. 167. l. 5. pro: אשר leg. אר
p. 198. l. 6. vox geminata הפרשים delenda est.
p. 233. l. 2. pro: ב leg. נ
p. 258. l. 7. pro: וילמד leg. וילמד
p. 339. l. 8. lege: ויחגר
p. 353. l. 4. pro: הרשי leg. הרשי

In versione Latina.

Pag. 11. lin. 6. pro: desciesserat, lege: deciesserat.
p. 64. lin. 2. pro: quoque, lege: quæque.
p. 94. l. 11. post: Pontifices, adde: Babyloniæ.
p. 115. l. 17. post: sanavit, adde: potionibus

nibus & abſterſoriis.
p. 195. l. 12. pro: parlata, leg. perlata.
p. 225. ſic enim legendum, pro: 22.
p. 261. l. 14. pro: legis, leg. regis.
p. 285. l. 1. pro: que, leg. qui.
p. 312. lin. penult. poſt: & ſeptuaginta, adde: annos.
p. 407. lin. 3. pro: quas, leg. quos.
p. 507. l. 18. pro: ſuo leg. tuo.
p. 513. l. 2. pro: ſororem, leg. uxorem.
p. 515. l. 7. pro: apprehenſi, leg. apprehensâ.
p. 558. l. 8. pro: facta, leg. factô.
p. 603. l. 5. pro: Romanorum, leg. Romanum.
p. 616. l. 1. pro: diu, leg. die.

In Notis.

Pag. 3. col. 1. lin. 3. pro: a iis, leg. aliis.
p. 15. col. 2. lin. 3. pro: & num. 9. leg. & num. 6.
p. 48. col. 1. num. 5. lin. 8 pro: רפשר בבר leg. בפשר דבר
p. 54. col. 2. lin. 1. pro: כיה אשרי lege: כי האשרי
p. 60 col 2. l. 21. pro: 1. leg. it.
p. 61. col. 1. n. 9. l. 8. pro: *σωτήριου*, leg. *σωτήρια*.
p. 64. col. 1. n. 17. l. ult. pro: 215. leg 275.
p. 66. col. 2. n. 30. l. 2. pro: c. 4. l. c. 2.
p. 68. col. 1. n. 40. l. 1. ante verba iſta: in nonnullis, ponendum eſt: quod in nonnullis &c.
p. 69 col. 2. num. 2. lin. 5. antè verbum: dicitur, ponendum: aliis.
p. 70. col. 1. Sign. * lin. 2. poſt: §. adde: 8.
p. 119. col. 2. n. 25. l. 1. pro: c. 12. leg c. 15.
p. 124 col. 1. n. 6. pro: appella, l. apella.
p. 126. col. 1. n. 18. l. 1. poſt verba iſta: ſic in noſtro codice, adde: alii legunt.
ead. p. 126. col. 2. n. 19. l. 4 pro: hodiernum, leg. hodienum.
p. 148. col. 2. n. 5. poſt: nomen hoc, delenda eſt particula: non.
p. 153. col. 2. n. 9 l. 2. pro: n. 35. l. n. 53.
p. 159. col. 2. n. 40. l. 2. pro: lib. 39. leg. lib. 38.
p. 160. col. 1. n. 45. l. 1. pro: אמבניאי leg. אלמבניאי
p. 164 col. 2. l. 1. pro: n. 3. leg. n. 8.
p. 165. col. 2. n. 43 l. 4. pro: c. 41. l. c. 14.
p. 168. col. 2. l. 3. pro: c. 3. leg. c. 8.
p. 174. col. 1. n. 8 l. 1. pro: c. 4. leg. c. 6.
p. 180. col. 1. n. 6. pro: n. 8. leg. n. 7.
p. 184. col. 1. n. 4 l. 4. pro: עבוין l. עבוין
p. 198 col. 1. n. 11. l. 1. pro: in eod. leg. in ead.
p. 206. col. 1. n. 15. poſt: it. 1. ſupplenda ſunt iſta: Maccab. c. 3. v. 56.
p. 213. col. 1. n. 13. l. 2. pro: ה leg. ה
p. 214 col. 2. n. 19. poſt: hoc cap. adde: num.
p. 222. col. 1. lin. 6. poſt: unde, cùm, addendum eſt: eam.
p. 232. col. 1. n. 14. lin. 2. pro: מפולים leg. שיטפולים
p. 236. col. 2. n. 13. lin. 2. pro: Berrocam leg. Berroeam.
p. 238. col. 1. n. 5. l. 2. pro: verſ. 9. leg. verſ. 19.

p. 261. col. 1. n. 19. l. 2. pro: cap. 1. l. c. 2. his adde: it. Egeſipp. de Bell. Jud. lib. 1. cap. 1.
p. 262. col. 2. lin. 2. pro: v. 4. leg. v. 14.
p. 263. col. 1. n. 5. l. 3. pro: Adanimo, leg. Adanino, it. pro: Judathim, leg. Indathim.
p. 267. col. 1. n. 29. lin. 8. ſic legendum eſt: Ασκὶς Μανὶς (lege: *μανλὶς*) Ασκὶς, *ὑῆ μεσσίνα* &c.
Ead. p. 267. col. 2. lin. 1. pro: *Φωλεγρᾶ* leg. *Φαλεγρᾶ*.
p. 269. col. 1. n. 4. l. 2. pro: cap. 1. l. cap. 18
p. 276. col. 2. n. 9. l. 1. pro: 575. leg. 475.
p. 295. col. 2. n. 19. l. 2. pro: הקודש leg. קדושים
p. 297. col. 1. n. 34. l. 4 pro: cap. 1. l. c. 18.
p. 302. col. 1. n. 5. lin. 5. pro: ראשנים leg. ראשונים
p. 306. col. 1. n. 15. l. 10. pro: cap. 53. leg. cap. 35.
p. 318. col. 1. n. 5. l. 1. pro: lib. 14. l. lib. 4.
p. 324. col. 1. n. 19. l. 1. pro: נקמדים leg. נקומדים
p. 333. col. 2. l. 7. pro: exigente, l. ex gente.
p. 343. col. 1. n. 17. pro: lib. 4. l. lib. 14.
p. 345. col. 2. l. 2. pro: lapſos, l. elapſos.
p. 347. col 2. n. 14. pro: c. 2. l. c. 12.
p. 352. col. 1. n. 18. l. 4 lege: infrà h. c. 1. n. 41. & n. 50.
p 353. col. 1. n. 30. l. 1. pro: Maga, l. Maja.
p. 355. col 1. n. 42. pro: זכר leg. זכר
p. 360. col. 1. n. 2. l. 3. pro: c. 14. l. c. 24.
ead. p. 360. col. 1. n. 3. l. 6. pro: lib. 4. l. lib. 6
ead. p. 360 col. 2. l. 5 poſt: Cluveri, dele: 1.
p. 383. col. 1. n. 6. l. 3. pro: multis, leg. multisque.
p. 389. col. 2. n. 8. l. 7. pro: n. 1. l. n. 5.
p. 391. col. 1. n. 19. l. 2. pro: n. 44. l. n. 34.
p. 393. col. 1. l. 1: pro: יגמראיאס l. יגמראיאס
p. 409. col. 1. l. 3. pro: n. 8. leg. n. 7.
p. 420. col. 2. n. 5. l. 7. pro: c. 6. leg. c. 9.
p. 452. col. 2. lin. 10. poſt: ubi, addenda ſunt iſta: ſcribitur, Joſepho etiam attribui librum, qui inſcribitur &c.
p. 460. col. 2. n. 22. l. 5. pro: *ἑξσὸ* leg *ἑξὸ*.
p. 467. col. 2. n. 8. l. ult. pro: c. 36. l. c. 34.
ead. p. 467. col. 2. n. 10. l. 1. pro: c. 2. l. c. 6.
p. 474. col. 2. l. 3. pro: c. 50. leg. c. 40.
p. 483. col. 2. n. 7. lin. ult. pro: c. 51. l. c. 41.
p 487. col. 1. n. 5. l. 7. pro: c. 52. l. c. 42.
p. 489. col. 1. n. 22. l. 6. & 7. dele iſta: l. 10.
p. 515. col. 2. l. 1. pro: Αχίασον l. Αχίαβον.
p. 518. col. 1. n. 3. l. 1. poſt: Antiqv. adde; l. 17. c. 10. &
p. 532. col. 1. n. 15. l. 1. pro: lib. 19. l. lib. 18
p. 540. col. 2. n. 3. l. 4. pro: infrà, l. & ſuprà.
p. 546. col. 2. n. 29. l. 1. lege: קיתן
p. 547. col. 1. n. 32. pro: ומגיאי leg. ומגיאי
ead. p. 547. col. 1. n. 32. l. 6. pro: c. 14. leg. c. 41.
p. 555. col. 2. n. 7. l. 3. poſt: cap. 25. adde: verſ. 25.
p. 571. col. 1. n. 5. l. 1. pro: c. 47. l. c. 37.
p. 586. col. 1. n. 10. l. 2. pro: c. 7. leg. c. 8.
p. 600. col. 2. n. 9. l. 1. poſt: dict. l. ſic legendum eſt: c. 17. cui etiam Egeſippus l. 3. de Bell. &c.
p. 638. col. 1. n. 16. l. 3. pro: *περίουλον* leg. *περίεολον*.
p. 646. col. 1. n. 14. l. 3. pro: c. 11. leg. c. 12.
p. 664. col. 2. n. 2. l. 2. pro: c. 28. l. c. 82.
p. 690. col. 2. l. 3. pro: c. 23. l. c. 24.
ead. p. 690. col. 2. n. 23. l. 2 poſt: Joſuæ, adde: necem.
p. 705. col. 2. n. 12. l. 2 poſt alleg. adde: loc.

p.708.col.2.n.27.l.1.pro: c.40.leg.c.14.
p.712.col.1.n.51.l.8.pro: 5.leg.50.
p.751.col.1.n.65.l.1.pro: c.16.l.c.26.
cad. p.751.col.2.n.68.l.4.leg.lib.5.c.1.
p.760.col.2.n.2.l.3.pro: c.40. n.9.leg. c.47.n.19.
p.765.col.2.l.1.pro: n.10.leg.n.14.
p.796.col.1.n.8.l.1.pro: Febant, leg. Flebant.
p.802.col.2.n.1.l.1.post: Joseph l.5. adde: de Bell. Jud. c.36. & Egesipp. l.5.
p.811.col.2.n.6.pro: mentionem factum est, leg. dictum est.
p.821.col.1.n.25.l.1.pro: גמל leg. גמל
p.836.col.2.n.6.l.1.post: lib. 6. deleatur copula: &
p.858.col.2.n.33.l.1.post: igneos adde: visos.
p.863. col.2. n.12 l.5 pro: Annal. leg. Antiqv.
p 867.col.2.n.16.l.2.pro: v.15.l.v.25.
p 873 col.1.n.11.l.1.pro: c.20.l.c.29.
p 877.col.2.l.1.pro: cap.43.l. cap.33.
p.878.col.1.n.1.l.1.pro: c.43.l.c.34.
p.880. col.2.n.10.l.2.post: Plato, adde: in Phædone.
Ibid. dict.n.10.l.4.pro: in Antiocho, leg. in Axiocho.
p.884.col.2.n.5.l.2. deleatur numerus 7.
p.885. col.1.n.8.l.2. post: de Excid. Hierosol. adde: libr. 5.

Cætera Sphalmata leviora, in primis circà literas Hebræas ejusdem fermè figuræ seu similitudinis, uti sunt: ב & כ item ג ac נ atque ר & ד ut & ה ac ח eruditus lector pro sua dexteritate corriget & emendabit.